
UNIVERSITY
TORONTO.
KING
ALFRED
LIBRARY
OF
HISTORY
FOUNDED BY
GOLDWIN SMITH
AND
HARRIET SMITH
1901

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS DUODECIMUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM
VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS DUODECIMUS

680-761

PARISIIS
APUD VICTOREM PALME, BIBLIOPOLAM
via dicta Grenelle-Saint-Germain, 25

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUERIN, EQUES ORDINIS *S. SILVESTRI*, ET SOCII,
TYPOGRAPHI EDITORES.

M DCCC LXVII

SUMMARIUM

TOMI XII.

DCLXXX. 1-3. Ad Synodum Romæ habitam ab Agathone confluunt legati, atque episcopi sanctitate insignes. 4-35. Ab eadem Synodo legatio ad imperatorem cum litteris tum Agathonis papæ, tum episcoporum. 36-40. Legatis Constantinopoli cum honorificentia habitis, imperator ut Synodus ibidem congregetur dat operam. 41-50. Sexta Synodus a Trullo dicta præsidentibus legatis Sedis Apostolicæ, qui in sex Sessionibus contra Monothelitas strenue pugnant. 51, 52. Pestis ingens in Italia. 53-55. S. Hildæ virginis obitus. 56-58. Regis Wambæ in Hispania abdicatio et Ervigii substitutio.

DCLXXXI. 1-48. Reliquæ decem et octo Sessiones sextæ Synodi, in quibus Monothelitæ Macarius Antiochenus episcopus, Polychronius et cæteri damnantur; ubi ex Actis Synodalibus Honorii papæ memoria defenditur. 49-53. Epistola Synodalis ad Agathonem papam. 54-57. Circa eamdem sextam Synodum animadversiones et commenta. 58-61. Concilium Toletanum XII. 62-66. Peste in Anglia grassante, miracula.

DCLXXXII. 1. Mortuo Agathone papa, Sedes vacat. 2-9. Theodorus syncellus antea hæreticus in sedem Constantinopolitanam restitutus, depravasse Acta Synodalia convincitur. 10-13. Concilium Rothomagense.

DCLXXXIII. 1. Leo II papa. 2-4. Legati Romam redeunt depravata Acta Synodalia referentes. 5-22. Epistolæ Leonis papæ circa sextam Synodum apocryphæ demonstrantur. 23, 24. Concilium Toletanum decimum tertium. 25, 26. Acta sextæ Synodi a Leone missa ad Hispaniæ episcopos.

DCLXXXIV. 1. Leonis papæ obitus. 2, 3. Benedictus papa ejusque litteræ apocryphæ. 4-6. Concilium Toletanum XIV. 7. Filii imperatoris dati in filios Benedicto papæ. 8. Theodorus episcopus Constantinopolitanus moritur. 9. Hibernia ab Anglis vastata.

DCLXXXV. 1, 2. Mortuo Constantino regnat Justinianus qui Manichæos exagitat in Armenia. 3. Errores Armeniorum. 4-7. De litteris Benedicti papæ ad Hispanos datis. 8. Theophanes episcopus Antiochenus moritur. 9, 10. Reliquæ res gestæ Benedicti papæ, cui succedit Joannes V.

11-22. Ebroinus in Gallia, Theodorico rege favente, episcopos et maxime S. Leodegarium ad necem vexat.

DCLXXXVI. 1-3. Defuncto Joanne, Conon papa eligitur, represso schismate. 4, 5. Justinianus fidei Catholicæ proditor. 6-10. De S. Kiliani apostolatu. 11-13. Juliani Toletani episcopi adversus Judæos scripta.

DCLXXXVII. 1-5. Mortuo Conone, Paschalis schisma invalescit, Sergius papa eligitur. 6. Sergii virtus et Ebroini in Gallia interitus. 7, 8. S. Cudberti episcopi et Ervigii regis in Hispania obitus.

DCLXXXVIII. 1-5. Concilium Toletanum XV Egicanis regis pietate illustratum, ubi Julianus Toletanus episcopus reprehensus. 6-8. De Egicanis juramento Ervigio præstito in Concilio tractatio et sententia. 9. Mortuo Theodorico succedit Clodoveus tertius rex Francorum.

DCLXXXIX. 1-4. Ceadvaldæ regis Anglorum peregrinatio ad Urbem, baptismus et obitus. 5-8. Plures Ceadvaldæ reges, et cur hic pietate insignis rex Saxonum dictus. 9-16. Kiliani et sociorum martyrium in Germania.

DCXC. 1-6. S. Ecgbertus cum sociis sollicitus ut ad Germaniæ populos adhuc ethnicos Evangelium deferat. 7-9. Duodecim viri apostolici in Germaniam ituri Romam prius mittuntur ab Ecgberto. 10, 11. S. Theodori episcopi Dorovernensis et aliorum sanctorum obitus. 12-14. Sarracenis Cyprum invadentibus Ecclesia disperditur, ubi de episcopis transmigrantibus sanctio.

DCXCI. 1. Concilium Cæsaraugustanum. 2-4. Mortuo Berthario succedit ejus filius Cunipertus, in quem insurgens impius Alachis occiditur.

DCXCII. 1-4. Conciliabuli Constantinopolitani tempus. 5-14. Eadem Synodus sub nomine *Quini-Sextæ* fatua et illegitima. 15-33. Per dictam Synodum sanctissimi antiquiores canones destruuntur, et Ecclesiastica disciplina funditus evertitur. 34-38. Misso exercitu imperator subscriptionem Synodi per vim extorquere conatur a Sergio, quem renitentem populus tuetur. 39-52. Constans sequentium Romanorum Pontificum et Ecclesiæ latinæ consilium in respuendis sextæ Synodi canonibus, et inde Græci in deterius lapsi.

DCXCIII. 1-6. Concilium Toletanum XVI, in quo Sisbertus archiepiscopus Toletanus perduellionis reus deponitur. 7, 8. Justinianus imperator in se odium populi excitat. 9-11. Duo Ewaldi martyres in Saxonia.

DCXCIV. 1-4. Leontius, Justiniano turpiter pulso, imperium occupat. 5-8. Concilium Toletanum XVII, ubi adversus Judæos tumultuantes Decreta.

DCXCV. 1, 2. S. Wigberti in Frisia martyrium et sociorum gesta. 3-6. S. Suviberti apostolatus et res gestæ. 7, 8. SS. Ansberti et Audomari obitus.

DCXCVI. 1-12. S. Wilbrordi in episcopum Frisiæ ordinatio, et Suviberti ingens miraculum de mortuo ad vitam revocato. 13. Tumultus in Africa et Leontii ab imperio dejectio. 14, 15. Sarraceni penitus Africæ potiuntur.

DCXCVII. 1-5. Willebrordus Roma rediens in Germaniam religionem restituit, adjuvante Swiberto. 6, 7. Ad Danos prædicat Evangelium Willebrordus. 8, 9. Concilium Trajectense, et qui viri apostolici ibi floruerint. 10. Marcellini apostolatus.

DCXCVIII. 1-7. Lamberti Tungrensis episcopi martyrium et causa martyrii. 8. Synodus Aquileiensis. 9. Ingens Sarracenorum cædes.

DCXCIX. 1. S. Hubertus episcopus Leodiensis. 2, 3. S. Althelmi res gestæ et scripta. 4-7. Pro restituendo canonico Paschate inter Britones laborat Adamnanus. 8, 9. Ejusdem Commentarius de locis sanctis Palæstinæ.

Germanus sanctitate insignis episcopatum Constantinopolitanum obtinet. 6. Imperium ab Anastasio in Theodosium IV transfertur.

DCCXV. 1. Theodosius fidei Catholicæ professor. 2-6. Gregorius papa Longobardorum invasioni obsistit opera Theodimi subdiaconi.

DCCXVI. 1-5. Leo Isauricus imperium capessit Theodosio abdicante, et se Catholicum profitetur scripta Epistola ad Romanum Pontificem. 6-9. Monasteria et Basilicas reparat Gregorius, ubi de Petronace Cassinensis monasterii restitutore. 10. S. Corbiniani apostolatus. 11. Iienses populi in Anglia Catholicos ritus recipiunt. 12-16. Sarraceni in Hispania invalescentes Christianos dire vexant. 17-25. Ceolredi Merciorum regis interitus, de quo horribilis visio.

DCCXVII. 1-3. Constantinopolis obsessa a Sarracenis ope B. Mariæ Virginis liberatur. 4. Tiberis inundatio. 5. Obitus matris Gregorii papæ. 6-8. S. Rigobertus Rhemorum archiepiscopus a Carolo Martello vexatus. 9. Beatus Swiberti obitus.

DCCXVIII. 1, 2. Divina ultio in Sarracenos a quorum obsidione liberati cives Constantinopolitani publicas preces exsolvunt. 3. Persecutio Sarracenorum in Christianos. 4-6. Gloriosum Pelagii adversus Sarracenos prœlium et victoria in Hispania. 7. Gratulatoriæ papæ litteræ ad Viennensem in Gallia archiepiscopum.

DCCXIX. 1-4. S. Bonifacius Romam veniens apostolatum ad Gentes accipit a Gregorio papa. 5. De conversione infidelium facta per Bonifacium. 6-12. Mira Radbodi regis Frisiorum in Idololatria pervicacia. 13-19. S. Bonifacii apostolicæ virtutes ex pluribus ejusdem et aliorum ad eum Epistolis. 20. Constantini Copronymi ortus.

DCCXX. 1. Constantinus coronatur. 2, 3. Res Francorum.

DCCXXI. 1-5. Synodus Romana adversus illicita conjugia. 6. De impostore se Christum simulante.

DCCXXII. 1-5. Manichæorum insigniores homines, et eorum facinorum series. 6. Conversio Gentilium per S. Bonifacium.

DCCXXIII. 1-5. S. Bonifacius Romam vocatus venit, episcopus consecratur. 6-16. Gregorii papæ Epistolæ ad plures, quibus comitatus est Bonifacium redeuntem in Germaniam. 17-22. Origo hæresis Iconoclastarum et ejusdem antesignani.

DCCXXIV. 1-17. Bonifacius Gentilium conversioni in Germania laborans mutuis sanctorum virorum litteris adjuvatur, et maxime S. Gregorii II papæ. 18-25. S. Corbiniani episcopi Frisingensis virtutes et præclare facta.

DCCXXV. 1-9. Translatio corporis S. Augustini ex Sardinia Ticinum. 10, 11. Carolus Martellus Sarracenos vincit. 12. Viros sanctos et feminas ex Anglia in Germaniam vocat Bonifacius. 13-24. Epistolare consortium inter Bonifacium et regem Cantiæ et Eadburgam et Cangyth regiæ familiæ sanctissimas feminas.

DCCXXVI. 1-5. Leo imperator se Iconoclastam prodit, et pro eadem hæresi senatusconsultum emittit. 6-8. Germanus Leonem alloquens fortiter ei resistit. 9-13. In sacras imagines sæviente Leone, naturæ miracula, bibliothecæ incendium, et plura martyria. 14-20. Gregorii Epistola respondentis ad Germanum contra Iconoclastas. 21-24. Synodus Romæ quæ hæresim damnat. 25-31. Populos Italiæ rebellantes adversus imperatorem hæreticum in officio continet Gregorius scriptis ad Leonem adhortatoriis Epistolis. 32. Legati Pontificis a Leone in exilium missi. 33-35. Minæ et insidiæ Leonis in Gregorium. 36-40. In Leonem hæresis edictum promulgantem in Occidente populi insurgunt, quos tamen compescit Gregorius. 41-42. Gregorius cum Carolo Martello fœdus init. 43. Regum illustrium Romam peregrinatio. 44. Tobiæ episcopi Rhofensis obitus. 45-48. Gregorii Epistola ad Bonifacium ad Ecclesiasticæ disciplinæ quæstiones pertinens. 49-58. Consuetudo Epistolaria inter Bonifacium et Danielem in Anglia episcopum, apostolatus labores invicem sublevantes.

DCCXLII. 1. Artabasdus victus a Constantino. 2. Sedes Antiochena episcopum recuperat. 3, 4. Petri episcopi Damasceni martyrium. 5-14. Zachariæ papæ Epistola respondentis ad Bonifacium. 15-17. Zachariæ Epistola ad episcopos, eorum sedes a Bonifacio institutas confirmantis. 18, 19. Alia ad Bonifacium Epistola. 20-29. Synodus a Bonifacio in Germania per Carolomannum congregata, cujus canones per Epistolam confirmat Zacharias. 30-33. Synodum Romæ cogit Zacharias, qui et Luitprandum conveniens, quatuor civitates Ecclesiæ Romanæ recuperat.

DCCXLIII. 1-3. Synodus Liptinensis in Germania. 4-7. Zachariæ Epistola ad Bonifacium pallia mittentis, et novos hæreticos damnantis. 8-11. Simoniaca labe se purgat Zacharias. 12-16. Zacharias Luitprandum apud Ticinum convenit, et Pentapolensium populos ab oppressione liberat. 17-26. Synodus Romana ejusque canones. 27-30. Constantinus in imperium restitutus sævit in plures, Zachariæ tamen gratificatur.

DCCXLIV. 1, 2. Zacharias monet Bonifacium de non iterando baptismo ex falsa latinitate. 3. Bonifacii Epistola ad Pipinum regem. 4-18. Zachariæ Epistola ad Pipinum et episcopos Francorum continens viginti septem capita responsionum quoad disciplinam Ecclesiasticam. 19, 20. De iisdem capitibus servandis papæ Epistola ad Bonifacium. 21-25. Luitprandi obitus et virtutes, cui succedit Rachis. 26-28. Alfonsi regis in Hispania pro religione Catholica fervor et studium.

DCCXLV. 1-4. Synodus in Germania unde Bonifacius creatur episcopus Moguntinus. 5-20. Missis ex Synodo litteris admonitoriis Bonifacius Athebaldum regem Merciorum a vitiis revocare studet. 21-48. Acta Synodalia Romam missa, ubi Zacharias, congregata Synodo, ea confirmat damnans hæreticos Aldebertum et Clementem, unde litteræ ad ipsum Bonifacium.

DCCXLVI. 1-5. Pestilentia bubonis dicta per populos serpit et grassatur. 6. Leges Longobardorum a rege Rachi emendatæ.

DCCXLVII. 1-16. Carolomannus, relicto regno, Romam venit, monasticam vitam in Cassini monte profitetur, virtutibus clarescit.

DCCXLVIII. 1-15. Bonifacio de pluribus rebus papam consulenti respondet Zacharias, datis etiam ad alios episcopos litteris. 16-18. Privilegia monasterio Cassinensi collata.

DCCXLIX. 1. Terræ motus in Syria. 2-4. Renascentem Gnaphei hæresim Joannes Damascenus prosternit. 5, 6. Pipini victoria in Frisios.

DCCL. 1-3. Rachis pœnitentia ductus monachus efficitur, eique succedit Aistulphus. 4. De S. Richardo Angliæ rege.

DCCLI. 1-3. Regnum Francorum in Pipinum transfertur. 4-14. Plura inter Bonifacium et Zachariam postulata et reddita documenta. 15-17. Moguntina Ecclesia metropolis constituta et data privilegia monasterio Fuldensi. 18. Aliæ litteræ ad Bonifacium. 19. Theodorus episcopus Antiochenus.

DCCLII. 1. Pipinus in regem inungitur. 2-7. Zachariæ papæ obitus et ejus in sacris ædibus munificentia, et erga pauperes liberalitas. 8, 9. Pipino regi episcoporum nominatio a Zacharia concessa. 10. Roma vexata ab Africanis, liberata per Noricos. 11, 12. Stephanus III papa electus virtutibus clarus. 13-15. Regem Aistulphum iniqua molientem legationibus lenire studet Stephanus. 16. Bonifacii litteræ ad papam qui et ad archiepiscopum Viennensem scribit.

DCCLIII. 1-4. Aistulpho Urbi et populis clades minitante, Stephanus papa legationem Constantinopolim mittit, cum clero et populo litanias celebrat. 5-12. Stephanus Papiam ad regem Longobardorum, deinde in Galliam ad Pipinum peregrinatur, qui eum honorifice excipit.

DCCLIV. 1-7. Stephanus papa Parisiis Pipinum et filios reges ungit, privilegia confert, disciplinæ Ecclesiasticæ consulit. 8. Carolomanni legatio ad fratrem Pipinum. 9. In Italiam expeditionem parat Pipinus. 10. Canonizatio S. Swiberti a Pipino postulatur. 11. Translatio corporis S. Germani. 12. De S. Huberto. 13-15. Pipinus in Italiam venit, victoque Aistulpho, pacis dat leges. 16. Stephanus in Urbem redit, monasterium ædificat. 17-35. Copronymi furore sanctæ imagines deletæ, conciliabulum habitum, martyres facti. 36, 37. Pseudo-Synodus damnata.

ANNALES ECCLESIASTICI.

AGATHONIS ANNUS 3. — CHRISTI 680.

1. *Ad Synodum Romæ habitam ab Agathone confluunt legati, atque episcopi sanctitate insignes.* — Annus qui sequitur Redemptoris sexcentesimus octogesimus Indictione octava inscribitur : quo ab Agathone Pontifice Romæ generalis Synodus veris tempore (puto post Pascha) adversus Monothelitas coacta est, cui interfuerunt centum viginti quinque episcopi, qui omnes Synodalibus litteris subscripti leguntur in quarta Actione sextæ Synodi, ubi eædem recitantur, et nomina singulorum subscribentium episcoporum : inter quos legati leguntur missi a Synodo in Galliis habita, nempe Felix Arelatensis, Adeodatus Leucorum episcopus, et Taurinus diaconus Ecclesiæ Tolonensis. Sed et ex Britannia S. Wilfridus interfuit episcopus Eboracensis : ipse enim titulo legationis inter alios subscriptus Synodo reperitur, licet primum non legationis, sed appellationis causa eum anno superiori Romam divina providentia perduxisset.

2. Missus namque fuerat in Britanniam (ut testatur Beda [1]) Joannes archicantor Ecclesiæ sancti Petri et abbas monasterii sancti Martini, et quidem (ut ex Epistola ipsius Agathonis papæ ad imperatores colligitur) ut Theodorum ipsum Angliæ primatem vocaret ad Synodum : ait enim [2] : « Sperabamus de Britannia Theodorum confamulum atque coepiscopum nostrum, magnæ insulæ Britanniæ archiepiscopum et philosophum, cum aliis, qui ibidem usque hactenus demorantur, exinde ad nostram humilitatem conjungere ». Hæc et alia ad excusationem tarditatis Agatho scribit ad Constantinum et fratres Augustos. Quod autem Theodorus occupatione illius tunc coalescentis magnæ Ecclesiæ minime venire potuisset, Synodum ipse ea de causa adversus ejusmodi hæreticos celebravit in Anglia (ut dictum est) ex qua legationem videtur decrevisse Wilfrido, quem alia causa ante annum Romam perduxerat; licet nihil de legatione Beda, qui de eodem Romano Concilio his verbis meminit [1] : « Eo tempore idem papa Agatho, cum Synodum congregaret Romæ centum viginti quinque episcoporum adversus eos qui unam in Domino Salvatore voluntatem atque operationem dogmatizabant, vocari jussit et Wilfridum, atque inter episcopos considentem dicere fidem suam simul et provinciæ, sive insulæ de qua venerat. Cumque Catholicus fide cum suis esset inventus, placuit hoc inter cætera ejusdem Synodi gestis inseri, scriptumque est hoc modo : Wilfridus Deo amabilis episcopus Eboracensis civitatis, Apostolicam Sedem de sua causa appellans, et ab hac potestate de certis incertisque rebus absolutus, et cum aliis centum viginti coepiscopis in Synodo in judicii sede constitutus, et pro omni Aquilonari parte Britanniæ et Hiberniæ insulis, quæ ab Anglorum et Britonum, necnon Scotorum et Pictorum gentibus incoluntur, veram et Catholicam fidem confessus est, et conscriptione sua corroboravit ». Hæc de his Beda : jamque satis de legationibus e Gallia atque Britannia et aliis Borealibus insulis.

3. De reliquis modo agamus episcopis, qui ex Italiæ diversis Ecclesiis Synodo interfuerunt, de illis, inquam, qui celebriori sanctitatis nomine claruerunt. Præter enim Mansuetum Mediolanensis Ecclesiæ spectatæ sanctitatis antistitem, interfuit etiam Barbatus Beneventanus in Album sanctorum relatus : itemque Joannes episcopus Bergomas atque sanctitate celebris eidem interfuisse Synodo reperitur, de quo et superius dictum est : celebrat etiam eum Paulus diaconus, de quo ista habet [2] :

[1] Beda l. IV. c. 18. — [2] Extat in sext. Syn. Act. IV.

[1] Beda l. V. c. 20. — [2] Paul. diac. l. VI. c. 8.

« Per idem quoque tempus Joannes episcopus Bergomatis Ecclesiæ vir miræ sanctitatis extitit : qui cum regem Cunibertum in convivio, dum sermocinaretur, offendisset, rex ei ad hospitium revertenti equum ferocem et indomitum, qui immenso fremitu super se sedentes terræ allidere solebat, præparari fecit : cui cum episcopus supersedisset, ita mansuetus extitit, ut eum blando incessu usque ad domum propriam deportaret. Quod rex audiens, et episcopum ex eo die honore debito coluit, et ei suum equum, quem sua sessione dedicaverat, dono largitus est ». Hæc Paulus de Joanne, qui (ut diximus) eumdem sacrum Patrum conventum præsens ornavit; insuper et Decorosus episcopus Capuanus, qui in numerum sanctorum reperitur adscriptus decima quinta die mensis Februarii. His adde Felicem Spoletinum episcopum, cujus diem natalem Ecclesia Catholica celebrat decima octava Maii. Sanctus Anastasius præterea Ticinensis episcopus æque sanctitate conspicuus præsens fuit, cujus memoria in Ecclesia colitur trigesima die ejusdem mensis. Interfuerunt et alii præclari virtute episcopi, adeo ut tanta corona Patrum ejusmodi Synodus magno fuerit honore digna. Corrigendum vero (quod obiter dicendum occurrit) ubi post Saturninum Alatrinæ Ecclesiæ episcopum legitur in cuso Codice Valerianus episcopus Rosanæ Ecclesiæ : sed pro Rosanæ, restitue ex Codice scripto, Soranæ : nam etsi cætera deessent testimonia Codicum; cum ipsa subscriptio posita legatur secundum ordinem provinciarum, nulla ratio persuadet ut post Alatrinum et ante Signinum Rosanus, sive Rosanensis ponatur episcopus ex Calabriæ provincia; sed restituendum, Soranus, juxta nominatum locum civitatis Alatrinæ, itemque Signinæ. Erat præterea Valerianus, sive Valerius, nomen commune satis Soranis civibus : nam et ipsa civitas dicta a Juvenale reperitur domus Valeriorum, eo quod cum colonia illuc est Romanorum deducta, Valeriorum familiæ plurimi migraverunt. At hæc de nominibus satis.

4. *Ab eadem Synodo legatio ad imperatorem cum litteris tum Agathonis papæ, tum episcoporum.* — De rebus autem in hac Synodo gestis, nihil præterea reperitur, nisi Epistola Agathonis ad Constantinum imperatorem et fratres ejus de fide Catholica contra Monothelitas, sed et alia Epistola ad eosdem nomine totius Synodi de fide Catholica conservanda. Canon nullus in ea sancitus legitur; quod non ob aliam causam fuerat convocata, quam ad fidem Catholicam confirmandam, et legationem Constantinopolim ad Synodum Œcumenicam decernendam : et cum utrumque quam diligentissime reperiatur impletum, nihil est quod ab ea amplius fuerit requisitum. Delecti sunt autem in eodem Concilio legati Constantinopolim profecturi, Joannes episcopus Portuensis, Abundantius episcopus Paternensis, et Joannes episcopus Regitanus, sive Regiensis : hi tres a Concilio Romano missi fuerunt; sed et ab episcopo Ravennate Theodoro missus est Theodorus presbyter. Hæc quidem ex Actis ipsius sextæ Synodi constant. Quod vero Anastasius Bibliothecarius universos, qui cum iisdem profecti sunt legatis, recensens, post tres ex dicto Concilio legatos missos, hos addit, dicens : « Misit Agatho et Theodorum et Georgium presbyteros, Joannem diaconum, et Constantinum subdiaconum, Theodorum presbyterum Ravennatem, atque reliquos servos Dei monachos ». Iidem etiam in litteris Agathonis nominati reperiuntur. Sed est sciendum, duas missas esse legationes, ab Agathone Pontifice unam, alteram vero ab ipso Romano Concilio seorsum, licet easdem simul contigerit proficisci. Testantur id quidem ejusdem imperatoris litteræ ad Georgium Constantinopolitanum episcopum, in quibus et ista leguntur [1] :

5. « Jam enim super hoc adhortati sumus per pios nostros apices adhuc inter vivos existentem et Domum sanctissimum Apostolicæ Sedis antiquæ Romæ præsulem; et illo ex hoc sæculo migrante Agatho sanctissimus nuper ordinatus papa in Apostolica Sede prædictæ antiquæ Romæ hujusmodi nostros pios suscipiens apices, destinavit in præsenti propriam ejus inductos personam Theodorum et Georgium Deo amabiles presbyteros, et Joannem Deo amabilem diaconum; ex persona vero totius ejus Concilii Joannem, et Abundantium, et Joannem venerabiles episcopos cum cæteris clericis, et monachis, etc. » Sicut ergo discretæ duæ missæ sunt eodem tempore legationes ad Constantinum ac fratres imperatores; ita duæ ad eosdem missæ sunt Epistolæ, altera privatim Agathonis papæ, altera vero ejusdem Agathonis ac Synodi Romæ habitæ, ut earumdem præ se ferunt inscriptiones, quarum prior sic se habet :

6. « Dominis piissimis, et serenissimis victoribus ac triumphatoribus, carissimis filiis, amatoribus Dei et Domini nostri Jesu Christi, Constantino majori imperatori, Heraclio, et Tiberio Augustis, Agatho episcopus, servus servorum Dei.

« Consideranti mihi humanæ vitæ diversos angores, et ante Deum, qui unus et verus est, cum vehementia fletuum ingementi, ut consolationem animæ fluctuanti divinæ miserationis impertiret instinctus, et de profundo mœroris, et angustiæ potentia suæ dextera sublevaret : magnam atque mirabilem cum indesinenti gratiarum actione, serenissimi domini filii, confiteor, consolationis opportunitatem exhibere dignatus est, piissimum tranquillæ mansuetudinis vestræ propositum quod ad stabilitatem divinitus commissæ Reipublicæ Christianæ ejus concessit dignatio, ut imperialis virtus atque clementia de Deo, per quem reges [2] regnant et qui Rex regum et Dominus dominantium est, et curet et quærat immaculatæ fidei veritatem, ut ab Apostolis atque Apostolicis est Patribus tradita, inquirere vigilanter; atque ut vera traditio continet, instantissime desideret in omnibus Ecclesiis obtinere.

[1] Extat in præambulis sextæ Synodi. — [2] Prov. VIII.

7. « Et ne quemquam tam pia lateret intentio audientium, humanave suspicio perterreret, æstimantium potestate nos esse compulsos, et non plena serenitate ad satisfaciendum super Evangelicæ et Apostolicæ nostræ fidei prædicatione communitos : divales apices ad Apostolicæ memoriæ Donum Pontificem nostræ pusillitatis prædecessorem, cunctis populis ac gentibus per nostrum ministerium patefecerunt ac patefaciunt (satisfaciunt), quos gratia sancti Spiritus imperialis linguæ calamo de puro cordis thesauro dictavit, commonentis, non opprimentis; satisfacientis, non perterrentis; non affligentis, sed exhortantis, et ad ea quæ Dei sunt, secundum Deum invitantis. Quia et ipse conditor omnium ac Redemptor cum posset in suæ divinitatis majestate in sæculum veniendo mortales perterrere, humanitate magis inæstimabilis clementiæ humiliter ad nostra descendens, quos creavit, dignatus est et redimere. Qui et spontaneam de nobis veræ de se fidei confessionem exspectat : quod et B. Petrus Apostolorum princeps commonet [1] : Pascite, qui in vobis est, gregem Christi non coacte sed sponte, secundum Deum exhortantes.

8. « His itaque, mansuetissimi rerum domini, divalibus apicibus animatus, et ad spem consolationis de profundis angoribus alleviatus (elevatus), sum meliori refectus confidentia paulatim, et his quæ per mansuetissimæ fortitudinis vestræ sacram dudum præcepta sunt, efficaciter promptam obsequentiam exhibere; ut personas, quales secundum temporis hujus defectum ac servilis provinciæ qualitatem poterant inveniri, pro obedientiæ satisfactione inquirerem, et cum consilio confamulorum meorum episcoporum tam de propinqua hujus Apostolicæ Sedis Synodo, quamque de familiari clero, amatores Christiani imperii, et sequenter de religiosis servis Dei, ut ad piissimæ tranquillitatis vestræ vestigia properarent, hortarer. Et nisi longos provinciarum ambitus, in quibus humilitatis nostræ Concilium constitutum est, tanti temporis protelationem ingeret; olim hoc, quod vix tandem nunc fieri potuit, studiosa obedientia noster famulatus implesset. Sed dum de diversis provinciis familiare nobiscum Concilium congregatur, et dum personas quasdam quidem de hac servili vestri serenissimi principatus Romana Urbe, vel proxima dirigere procuramus, quasdam de longe positis provinciis, in quibus verbum Christianæ fidei ab Apostolicis exiguitatis meæ prædecessoribus missi prædicabant, remeare præstolamur, non parvus temporum cursus elapsus est : ut corporales ægritudines mei famulatus silentio transeam, quibus nec vivere licet, nec libet assiduis ægrimoniis laborantem ». Quem audis, lector, exspectatum e longinquis regionibus, hunc fuisse scias Theodorum in Angliam antea missum, qui aliis litteris a Synodo Romana datis nominatim explicatur. Sed pergit de legatis missis :

9. « Ideoque, Christianissimi domini filii, secundum piissimam jussionem a Deo protegendæ mansuetudinis vestræ, pro obedientia quam debuimus, non pro confidentia eorum scientiæ quos dirigimus, præsentes famulos nostros Abundantium, et Joannem reverendissimos fratres nostros episcopos, Theodorum, et Georgium dilectissimos filios nostros presbyteros cum dilectissimo filio nostro Joanne diacono, et Constantino subdiacono sanctæ hujus spiritalis matris Apostolicæ Sedis, necnon et Theodorum presbyterum legatum sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, et religiosos servos Dei monachos cum Scripturarum cordis devotione curavimus demandare : nam apud homines in medio gentium positos, et de labore corporis quotidianum victum cum summa hæsitatione (exercitatione) conquirentes, quomodo ad plenum poterit inveniri Scripturarum scientia, nisi quæ regulariter a sanctis atque Apostolicis prædecessoribus, et venerabilibus quinque Conciliis definita sunt, cum simplicitate cordis et sine ambiguitate a Patribus traditæ fidei conservamus, unum ac præcipuum bonum habere semper optantes, atque studentes, ut nihil de eis quæ regulariter definita sunt, minuatur, nihil mutetur vel augeatur, sed eadem et verbis et sensibus illibata a nobis custodiantur ? »

Intelligis probe, lector, quantum deploret Agatho Pontifex temporis hujus bonarum litterarum sterilitatem, cum ob assiduos Longobardorum motus, exculta latinitas et ipsa Italia fœcunda scientiis, fuerint omnino iisdem incultæ et steriles redditæ : ut opus fuerit e Britannia Theodorum accersire Theologum, quem nec habere licuit. Habes præterea ex iisdem Agathonis Pontificis verbis, in quantam Ecclesiæ redactæ essent paupertatem, ut necessarium fuerit earum ministris corporali exercitatione sibi victum comparare. Sed et illud pariter observatione dignum considera, quod cum in Ecclesia desunt homines sacris litteris summe eruditi, tunc pro securitate ad tutum portum esse confugiendum, nimirum ad prædecessorum, et sanctorum scripta Patrum in omnibus semper, et ante omnia antiquis traditionibus firmiter inhærendo. Sed audi reliqua Agathonis Epistolæ idipsum præstantis dum collectas in unum sanctorum Patrum sententias, et quæ a prædecessoribus definita fuissent, dedit iisdem legatis Constantinopolim perferenda : nam subdit :

10. « Quibus portitoribus, et testimonia aliquorum sanctorum Patrum, quos hæc Apostolica Christi Ecclesia suscipit, cum eorum libris tradidimus : ut facultatem suggerendi a benignissimo vestræ Christianitatis imperio consecuti, ex his duntaxat satisfacere studeant, dum imperialis mansuetudo percipiat quid hæc spiritalis mater eorum ac a Deo propagati imperii Apostolica Christi Ecclesia credat et prædicet, non per eloquentiam sæcularem, quæ nec suppetit idiotis

[1] I. Petr. v.

hominibus, sed per sinceritatem Apostolicæ fidei, in qua et ab incunabulis edocti usque in finem propagatori vestri Christiani imperii cæli Domino omnes nobiscum deprecantur, servire et obedire. Licentiam proinde eis sive auctoritatem dedimus apud tranquillissimum vestrum imperium, dum jusserit ejus clementia, simpliciter satisfaciendi, in quantum eis duntaxat injunctum est, ut nihil profecto præsumant augere, minuere, vel mutare, sed traditionem hujus Apostolicæ Sedis, ut a prædecessoribus Apostolicis Pontificibus instituta est, sinceriter enarrare.

11. « Pro quibus flexo mentis poplite suppliciter vestram ad mansuetudinem semper intentam clementiam deprecamur, ut juxta benignissimam atque augustissimam imperialis sacræ promissionem acceptione eos dignos efficiat Christi imitabilis vestra tranquillitas, atque placabiles auditus eorum humillimis suggestionibus accommodare dignetur : sic aures Dei omnipotentis suis precibus ad exaudiendum inveniat vestra mansuetissima pietas reseratas : illæsosque tam in rectitudine nostra Apostolicæ fidei, quamque corporum sospitate in propriis restituere jubeat : sic restituat superna majestas per fortissimos atque invictissimos labores vestræ a Deo corroboratæ clementiæ sub benigni vestri principatus regimine totam Christianam Rempublicam, et fortissimis vestris sceptris adversas subigat nationes; ut ex hoc omni animæ atque omnibus gentibus satisfiat : quia quod per augustissimos apices de immunitate atque illæsione euntium, Deo sibi aspirante, polliceri dignata est, adimplevit in omnibus. Non enim nobis eorum scientia confidentiam dedit, ut ad pia vestra vestigia eos auderemus dirigere, sed hoc imperialis vestra benignitas clementer jubens hortata est, et nostra pusillitas, quod jussum est, obsequenter implevit ». Hæc prælocutus, subjicit Catholicæ fidei regulam ab omnibus custodiendam, verbis istis :

12. « Ut autem vestræ divinitus instructæ pietati, quid Apostolicæ nostræ fidei vigor contineat, breviter intimemus, quam percepimus per Apostolicam Apostolicorumque Pontificum traditionem, et sanctarum quinque universalium Synodorum, per quas fundamenta Catholicæ Christi Ecclesiæ firmata atque stabilita sunt. Hic igitur status est Evangelicæ et Apostolicæ fidei, regularisque traditio, ut confitentes sanctam, et inseparabilem Trinitatem, id est, Patrem et Filium et sanctum Spiritum, unius esse Deitatis, unius naturæ, et substantiæ sive essentiæ, unius eam prædicemus, et naturalis voluntatis, virtutis, operationis, dominationis, majestatis, potestatis, et gloriæ. Et quicquid de eadem sancta Trinitate essentialiter dicitur singulari numero, tanquam de una natura trium consubstantialium personarum, comprehendamus, regulari ratione instituti. Cum vero de uno earumdem trium personarum ipsius sanctæ Trinitatis, Filio Dei, Deo Verbo, et de mysterio admirandæ ejus secundum carnem dispensationis confitemur, omnia duplicia unius ejusdemque Domini Salvatoris nostri Jesu Christi secundum Evangelicam traditionem asserimus, id est, duas ejus naturas prædicamus, divinam scilicet et humanam, ex quibus et in quibus etiam post admirabilem atque inseparabilem unitionem subsistit : et unamquamque ejus naturam proprietatem naturalem habere confitemur, et habere divinam omnia quæ divina sunt, et humanam omnia quæ humana sunt, absque ullo peccato : et utrasque unius ejusdem Dei Verbi incarnati, id est, humanati, inconfùse, inseparabiliter, immutabiliter esse cognoscimus, sola intelligentia quæ unita sunt discernentes, propter confusionis duntaxat errorem : æqualiter enim, et divisionis, et commixtionis detestamur blasphemiam. Cum duas autem naturas, duasque naturales voluntates, et duas naturales operationes confitemur in uno Domino nostro Jesu Christo, non contrarias eas, nec adversas ad alterutrum dicimus (sicut a via veritatis errantes Apostolicam traditionem accusant : absit hæc impietas a fidelium cordibus) nec tanquam separatas in duabus personis vel subsistentiis, sed duas dicimus unum eumdemque Dominum nostrum Jesum Christum, sicut naturas, ita et naturales in se voluntates et operationes habere, divinam scilicet et humanam : divinam quidem voluntatem et operationem habere ex æterno cum coessentiali Patre communem, humanam temporaliter ex nobis cum nostra natura susceptam.

13. « Hæc est Apostolica atque Evangelica traditio, quam tenet spiritalis vestri felicissimi imperii mater Apostolica Christi Ecclesia : hæc est mera confessio pietatis : hæc est Christianæ religionis vera atque immaculata professio, quam non humana adinvenit versutia, sed Spiritus sanctus per Apostolorum principes docuit : hæc est firma et irreprehensibilis sanctorum Apostolorum doctrina, cujus sinceræ pietatis integritas quoadusque libere (libenter) prædicatur in Republica Christiana, vestræ tranquillitatis imperium tuebitur stabilitum, et exultans et felix (ut perfecte [profecto] confidimus) demonstrabit. Credite humillimo mihi, Christianissimi domini filii, quia pro stabilitate et exultatione ejus has cum fletibus preces effundo. Et hæc (licet indignus et exiguus) sinceriter diligendo, præsumo consulere : quia vestra a Deo concedenda victoria, nostra salus est : vestræ tranquillitatis felicitas, nostra lætitia est : vestræ mansuetudinis sospitas, nostræ parvitatis securitas est.

14. « Et ideo cum corde contrito, et profluentibus lacrymis, mente prostratus exoro, porrigere dignemini clementissimam dexteram Apostolicæ doctrinæ, quam cooperator piorum laborum vestrorum B. Petrus Apostolus tradidit, non ut sub modio condatur, sed ut tuba clarius in toto orbe prædicetur : quia ejus vera confessio a Patre de cælis est revelata, pro qua a Domino omnium [1]

[1] Matth. XVI.

beatus esse pronuntiatus est Petrus, qui et spiritales oves Ecclesiæ ab ipso Redemptore omnium terna commendatione pascendas suscepit. Cujus adnitente præsidio, hæc Apostolica ejus Ecclesia nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est : cujus auctoritatem, utpote Apostolorum omnium principis, semper omnis Catholica Christi Ecclesia, et universales Synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt, omnesque venerabiles Patres Apostolicam ejus doctrinam amplexi, per quam et probatissima Ecclesiæ Christi luminaria claruerunt, et sancti quidem doctores Orthodoxi venerati atque secuti sunt, hæretici autem falsis criminationibus ac derogationum odiis insecuti.

15. « Hæc est Apostolorum Christi viva traditio, quam ubique ejus tenet Ecclesia, quæ præcipue diligenda atque fovenda, et fiducialiter prædicanda est : quæ per veridicam confessionem Deo conciliat : quæ et Christo Domino commendabilem facit : quæ clementiæ vestræ Christianum conservat imperium : quæ a cæli Domino largas victorias vestræ piissimæ fortitudinis confirmat : quæ comitatur in prœliis, et expugnat adversos, quæ vestrum a Deo propagatum imperium ubique ut murus inexpugnabilis protegat : quæ terrorem in contrarias nationes immittat, et ira divina percellat : quæ et in bellis triumphales palmas de hostium dejectione atque subjectione cælitus tribuat, et in pace securum, et hilarem vestrum fidelissimum principatum semper custodiat.

16. « Hæc est enim vera fidei regula, quam et in prosperis et in adversis vivaciter tenuit ac defendit : hæc spiritalis mater vestri tranquillissimi imperii Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit; sed ut ab exordio fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata fine tenus permanet secundum ipsius Domini Salvatoris divinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Evangeliis fatus est [1] : Petre, Petre, inquiens, ecce Satan expetivit, ut cribraret vos, sicut qui cribrat triticum : ego autem pro te rogavi, ut non deficiat fides tua : et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus et Salvator omnium, cujus fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit : quod Apostolicos Pontifices meæ exiguitatis prædecessores confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum : quorum et pusillitas mea, licet impar et minima pro suscepto tamen divina dignatione ministerio pedissequa cupit existere. Væ enim mihi erit, si veritatem Domini mei, quam illi sinceriter prædicarunt, prædicare neglexero ».

17. Audisti, lector, quam libere asserat ac fortiter inculcet, firmiterque asseveret sanctissimus Agatho papa, nulla hæreticæ pravitatis suspicionis labe hactenus aspersam fuisse Apostolicam Sedem, nullum prædecessorem defecisse a Catholicæ pietatis assertione atque defensione. At quomodo ista tam libere potuisset tantus Pontifex contestari, si in eadem hæresi, quam sua Epistola ipse Agatho adeo valide insectatur, Honorius, cujus recens adhuc memoria erat, iisdem hæreticis ignominiose manus dedisset, et eumdem cum illis errorem confovisset? Sed quæ Agatho, hæc ante ipsum sanctus Martinus papa et martyr, et successores qui posthac fuerunt summi Pontifices, ut Nicolaus et alii, eadem pariter libertate atque securitate professi sunt : idipsum (ne longius recedamus) et ipsa Romana Synodus centum viginti quinque episcoporum hoc anno Romæ celebrata in sua ad eosdem imperatores scripta Synodali Epistola profitetur. Videas ergo, quam inconsiderate agant, qui hæresis accusant Honorium papam. Sed de his satis superius diximus in Honorio, in Joanne ejus successore, nec non in Theodoro Romanis Pontificibus, sed et inferius dicturi sumus. Pergit vero Agatho :

18. « Væ mihi erit, si silentio texero veritatem, quam erogare nummulariis jussus sum, id est, Christianum populum imbuere et docere. Quid dicam in ipsius Christi futuro examine, si hic (quod absit) prædicare ejus sermonum veritatem confundor ? Quid de meipso, quid de commissis animabus satisfaciam, dum de officio suscepto rationem distinctam exegerit ? Quis igitur, clementissimi atque piissimi domini filii (quod tremens et consternatus spiritu dico) non provocetur illa admirabili pollicitatione, qua fidelibus repromittit [1] : Qui me confessus fuerit coram hominibus, inquiens, confitebor et ego eum coram Patre meo qui in cælis est ? Et quem infidelium saltem non perterreat illa severissima comminatio, qua indignaturum se protestatur et asserit, inquiens : Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui in cælis est? etc. » Post hæc rursum prædecessorum diligentiam commendans in admonendis episcopis Constantinopolitanis, et horum condemnans improbitatem in assertione unius voluntatis et operationis in Christo, doctrinam Catholicam rursus inculcans, camdem tum divinæ Scripturæ, tum sanctorum Patrum assertionibus testatam reddit ; addens, hæreticorum duntaxat esse unam voluntatem, et operationem in Christo fateri, quos ista delirantes nominatim recenset : nos autem ea cuncta referre prolixitatis nimiæ vitandæ causa desinimus.

19. Quorum omnium recensitis ineptiis, hujusmodi argumento idem Agatho compellat eosdem imperatores : « Attendat igitur, inquit, a Deo institutum vestræ clementiæ fastigium interno discretionis illius oculo, quem ad dispensandum populos Christianos, divina gratia illustrante, percipere

[1] Luc. XXII.

[1] Matth. X. Marc. VIII. Luc. XII.

meruit, quemnam talium doctorum sequendum censeat populus Christianus, cujus horum doctrinam debeat amplecti, ut possit salvari, qui et omnes et alterutrum unusquisque eorum condemnat, sicut variæ eorum et instabiles definitiones in scriptis asseverant, modo unam voluntatem, et unam operationem, modo nec unam nec duas operationes, modo et unam voluntatem, et operationem, et rursum duas voluntates, et duas operationes, itemque unam voluntatem et unam operationem, et denuo nec unam, nec duas, et alias unam et duas » : secundum assertiones recensitas diversorum hæreticorum. Digna plane tanto Pontifice Romano sententia, qua una quis possit omnes hæreses confutare, dum nemo inveniet alicujus hæresis sectatores in una eademque sententia fuisse perstantes, sed mobiles et quoquoversum volubiles : contra vero (quod una sit veritas) Catholicorum una eademque fuit et erit in omnibus, de quibus est dubitatum, assertio. At eosdem rursus imperatores hortans, hæc subdit :

20. « Quis existimans (exæstuans), piissimi domini, tantæ cæcitatis errores non abominetur et caveat, si utique salvari desiderat, et immaculatam suæ fidei rectitudinem venienti Domino cupit offerre ? Eximenda proinde ac summis conatibus cum Dei præsidio liberanda est sancta Dei Ecclesia Christianissimi vestri imperii de talium doctorum erroribus, ut Evangelicam atque Apostolicam Orthodoxæ fidei rectitudinem quæ fundata est super firmam petram hujus beati Petri Apostolorum principis Ecclesiæ, quæ ejus gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, omnis præsulum numerus ac sacerdotum, cleri, ac populorum unanimiter ad placendum Deo, animamque salvandam, veritatis formulam Apostolicæ traditionis nobiscum confiteatur, et prædicet.

« Hæc autem nostræ humillimæ suggestioni innectere curavimus, afflicti atque incessabiliter ingementes de tantis Ecclesiæ sacerdotum erroribus propria magis quærentium, quam veritatem fidei statuere, et fraternæ admonitionis sinceritatem ad proprium contemptum pertinere censentium, non invido (sicut Deus testis est) animo, neque per elationem jactantiæ, neque per contentionis adversitatem, neque inaniter eorum doctrinam cupientes reprehendere, neque quamlibet quis suspicetur humanæ delectationis arrogantiam, sed pro ipsius veritatis, in qua salvari nos confidimus, rectitudine, et pro ipsius puræ Evangelicæ confessionis regula, pro salute videlicet animarum, ac Reipublicæ Christianæ stabilitate, pro sospitate Romani imperii gubernacula dispensantium, meæ humilitatis Apostolicos prædecessores commonuisse, rogasse, increpasse, obsecrasse, arguisse, et omnem modum exhortationis exercuisse, quatenus medelam posset recens vulnus accipere.

21. « Nec post inoliti erroris diuturnitatem a commonitione siluerunt, sed semper hortati sunt ac contestati, et hoc ex fraterna charitate, non per malitiam vel pertinaciam odiosam (absit, absit a corde Christiano, ut in alterius lapsum grassetur, cum Dominus omnium doceat [1] : Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat : qui gaudet [2] super unum pœnitentem magis, quam supra nonaginta novem justos : qui ad liberandam ovem perditam, suæ majestatis inclinans potentiam, de cælis ad terras descendit) sed expansis spiritualibus ulnis optantes atque exhortantes eos in Orthodoxæ fidei unanimitate remeantes amplecti, eorumque conversionem ad integram Orthodoxæ fidei rectitudinem præstolantes : quatenus nostro consortio, imo B. Petri Apostoli, cujus licet indigni ministerio fungimur, et traditionis formulam prædicamus, seipsos non tacerent alienos, sed concorditer nobiscum immaculatam hostiam pro stabilitate fortissimi ac serenissimi imperii indesinenter Christum Dominum exorent.

22. « Credimus, piissimi rerum domini, nullam ambiguitatis caliginem remansisse, quæ ad discernendum possit obsistere, quod secuti sunt novi dogmatis inventores. Nam et suavitas spiritalis intelligentiæ, quam Patrum redolent dicta, coram oculis constituta, et hæreticorum abominabilis fœtor ab omnibus fidelibus aspernandus innotuit. Et quia novi dogmatis inventores, hæreticorum sectatores ostensi sunt, et non sanctorum Patrum pedissequi, nec hoc remansit incognitum. Igitur quantumcumque suum colorare velit quisquam errorem, a luce veritatis arguitur, sicut et Apostolus gentium docet [3] : Omne quod revelatur, lumen est : quia veritas constans semper, et eadem permanet, semper autem falsitas variatur, et sibi ipsi, variando, approbatur ac redarguitur esse contraria. Ex hoc enim, et sibi ipsis adversa docuisse novi dogmatis inventores ostensi sunt, quia Evangelicæ atque Apostolicæ fidei sectatores esse noluerunt.

23. « Quapropter quia et veritas claruit a Deo inspiratis vestræ pietatis obtutibus, et falsitas denotata, et qua digna est, abominationem consecuta : restat ut a Deo coronatæ vestræ clementiæ piis favoribus victoriæ coronam redimita veritas fulgeat, et novitatis error cum suis inventoribus et his quorum doctrinam secuti sunt, propriæ præsumptionis pœnam exsolvant, et de medio Orthodoxorum antistitum pro suæ novitatis hæretica pravitate pellantur, quam intra unam sanctam Catholicam atque Apostolicam Christi Ecclesiam conati sunt introducere, et individuum atque illibatum corpus Ecclesiæ contagione pravitatis hæreticæ maculare. Nec enim æquum est ut nocentes innocentibus noceant, aut immunes aliorum delicta percellant; cum etsi in hoc sæculo condemnatis parcatur, sicut ipsi quibus parcitur, nullum in Dei judicio sentiunt parcendo beneficium ; ita parcentibus non minimum ingerunt pro illicita compassione periculum.

24. « Hæc autem ideo Deum omnipotentem feli-

[1] Ezech. XVIII. — [2] Luc. XXV. — [3] Ephes. V.

cibus vestræ mansuetudinis ad emendandum credimus reservasse temporibus, ut locum, et zelum ipsius Domini nostri Jesu Christi, qui vestrum imperium coronare dignatus est, facientes in terris, pro ejus Evangelica atque Apostolica veritate justum judicium proferatis : quia dum humani generis Redemptor atque Salvator sit injuriam passus, nunc usque sustinuit, vestræque fortitudinis aspiravit imperio, ut ejus fidei causam, sicut æquitas exigit, et sanctorum Patrum sacrarumque generalium quinque Synodorum decrevit instructio, exsequi dignemini, et Redemptoris ac corregnatoris injuriam de suæ fidei contemptoribus, per ejus præsidium ulciscamini, propheticum illud vaticinium cum imperiali clementia magnanimiter adimplentes, quo rex et Propheta David ad Deum loquitur [1] : Zelus domus tuæ, inquiens, comedit me. Unde pro tali Deo placito zelo collaudatus, illam beatam vocem audire a Creatore omnium meruit [2]: Inveni David virum secundum cor meum, qui faciat omnes voluntates meas. Cui et in Psalmis pollicetur [3]: Inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum : manus enim mea auxiliabitur ei, et brachium meum confortabit eum : ut cujus causam conflagranti studio elaborat Christianæ clementiæ vestræ piissimus principatus efficere, remunerationis gratia omnes actus fortissimi eorum imperii felices et prosperos faciat, qui in suis sacris Evangeliis repromittit, inquiens [4] : Quærite primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis.

25. « Omnes enim ad quos sacrorum apicum pervenit notitia, et quia sic benigniter augustæ magnanimitatis vestræ mansuetudinis est demonstratus intentus, innumeras gratiarum actiones, et incessabiles laudes, admirati de tanta clementiæ magnitudine, propagatori vestri fortissimi imperii persolverunt : quia vere ut piissimi et æquissimi principes, quæ Dei sunt, cum Dei timore dignati estis peragere, omnem immunitatem a nostra parvitate dirigendis personis polliciti. Et confidimus quia quæ promisit vestra pia clementia, potens est efficere : quatenus quod Deo a vestræ Christianitatis imperio religiosa humilitate devotum est et promissum, nihilominus ejus auxiliante omnipotentia impleatur. Unde et laus ab omnibus nationibus Christianis, et perennis memoria, et frequens oratio pro sospitate, triumphalibus ac perfectis victoriis concedendis, ante Christum Dominum, cujus causa est, effundatur : quatenus supernæ majestatis terrore perculsæ gentium nationes, sub sceptris vestri robustissimi principatus humiliter colla prosternant, ut piissimi vestri regni continuetur potentia, dum temporali imperio, æterni regni succedit perennis felicitas.

26. « Nec enim poterit aliud simillimum inveniri, quod vestræ invictissimæ fortitudinis Divinæ majestati commendet clementiam, quam ut repulsis a regula veritatis erroribus, Evangelicæ atque Apostolicæ nostræ fidei ubique illustretur et prædicetur integritas. Propterea, piissimi et a Deo instructi domini filii, si hanc sacrarum Scripturarum, venerabilium Synodorum, spiritualium Patrum irreprehensibilem Apostolici dogmatis regulam, juxta Evangelicam eorum intelligentiam, per quam veritatis nobis formula, Spiritu reserante, monstrata est, Constantinopolitanæ præsul Ecclesiæ tenere nobiscum ac prædicare delegerit [1] : pax multa erit diligentibus nomen Dei, et ullum non remanebit dissensionis scandalum, et fiet quod est in Actibus Apostolorum [2], dum per gratiam sancti Spiritus populus ad cognitionem Christianitatis accesserit, omnibus nobis cor unum et anima una.

27. « Sin autem (quod porro longe sit) novitatem nuper ab aliis introductam amplecti maluerit, et alienis a regula veritatis Orthodoxæ atque Apostolicæ nostræ fidei sese irretire doctrinis, quam utpote animabus noxiam declinare indesinenter ab Apostolicis meæ humilitatis prædecessoribus exhortati atque commoniti usque hactenus distulerunt : ipse noverit quod de tali contemptu in divino Christi examine satisfaciet apud Judicem omnium, qui in cælis est, cui et nos ipsi pro suscepto veræ prædicationis ministerio, vel præsumptione Christianæ religioni contraria, dum ad judicandum advenerit, reddituri sumus rationem : nobisque (quod suppliciter exoro) liceat Apostolicam atque Evangelicam rectæ fidei regulam, ut ab exordio percepimus, inconcusse et libere cum simplici puritate integram atque illibatam servare.

« Proinde vestræ Augustissimæ serenitati pro affectu ac reverentia Catholicæ atque Apostolicæ rectæ fidei ab ipso corregnatore Christiani imperii a Domino nostro Jesu Christo, cujus veram confessionem intemeratam cupitis conservare, perfecta piorum laborum reportabitur (reputabitur) merces, quia nihil in aliquo neglectum est, vel omissum a vestra a Deo coronata clementia, quod non possit salva integritate vestræ fidei ad Ecclesiarum concordiam pertinere. Quia Judex omnium Deus propositum mentis exquirit, et studium pietatis acceptat, qui causarum exitus, sicut expedire judicat, et dispensat.

28. « Obsecro itaque, piissimi ac clementissimi Augusti, atque una cum mea exiguitate omnis anima Christiana flexo genu suppliciter deprecatur, ut omnibus Deo placitis bonis atque admirandis imperialibus beneficiis, quæ per eorum Deo acceptabile studium superna dignatio humano generi concedere dignata est, etiam hoc ad redintegrationem perfectæ pietatis corregnatori Christo Domino hostiam acceptabilem offerre jubeatis, verbum impunitatis concedentes, et liberam loquendi facultatem unicuique loqui volenti et verbum impendere pro fide, quam credit et tenet : quatenus ab omnibus manifestissime cognoscatur, quod nullo terrore,

[1] Psal. LXVIII. — [2] Act. XIII. — [3] Psal. XCVIII. — [4] Matth. VI.

[1] Psal. CXVIII. — [2] Act. IV.

nulla potestate, nulla comminatione vel aversione quisquam pro veritate Catholicæ et Apostolicæ fidei loqui volens prohibitus aut repulsus est, quatenus omnes unanimiter pro tanto et tam inæstimabili bono per cunctum suæ vitæ spatium Divinam majestatem glorificent, et pro incolumitate atque exaltatione fortissimi vestri imperii unanimiter incessabiles Christo Domino preces effundant ». Et subscriptio. « Piissimorum dominorum imperium gratia superna custodiat, eisque omnium gentium colla substernat ». Hactenus Epistola Agathonis papæ : qui cum statum Ecclesiæ Orientalis deploratissimum esse sciret, ad consarcinandam scissam penitus communionem Catholicam magnis opus esse remediis intelligens, enixius (ut vidisti) imperatores precibus interpellat, veritus ne quid accideret adversus legatos Apostolicos, cum non ignoraret quid alias adversus eosdem, imo et adversus Romanos Pontifices S. Silverium, Vigilium atque S. Martinum ab imperatoribus sacrilege factum esset. Ita igitur ea animi submissione, non dejectione, humiliat se adeo imperatori Agatho Pontifex, ut jacentem protritam penitus Orientalem Ecclesiam erigat.

29. Sicut autem (ut dictum est) duæ legationes Roma missæ sunt ad imperatorem Constantinopolim, altera ab Agathone Pontifice, a Synodo altera : ita et duæ Epistolæ ad ipsum et fratres ejus consortes imperii eisdem legatis datæ fuere, altera ab eodem Agathone papa, altera vero ab ipsa Synodo centum viginti quinque episcoporum : ita tamen, ut ipse qui præerat Synodo Agatho, idem primo loco in eadem Epistola sit inscriptus in hunc modum :

« Piissimis dominis et serenissimis victoribus ac triumphatoribus dilectis filiis Dei, et Domini nostri Jesu Christi Constantino magno imperatori, Heraclio, et Tiberio Augustis, Agatho episcopus, servus servorum Dei cum universis Synodis subjacentibus Concilio Apostolicæ Sedis ». Hæc idcirco de Synodis, quod scilicet contigisset (ut diximus) ea de re monitos ab ipso Agathone Ecclesiæ Occidentalis episcopos in diversis provinciis Synodos celebrasse. Quænam provincia expers Synodi esse potuit, si in Britannia in Anglicana Ecclesia fuit etiam celebrata ? Et post multa ista subjungentes aiunt : « Credimus autem, quia quod paucis raroque concessum est, a Deo coronato vestro imperio divinitus concedetur, ut per ipsum Catholicæ et Apostolicæ veræ nostræ fidei splendidissimum in omnium mentibus emicet lumen, quod ex veri luminis fonte tanquam de radio vivifici fulgoris per ministros B. Petrum et Paulum Apostolorum principes, eorumque discipulos et Apostolicos successores gradatim usque ad nostram parvitatem, Dei opitulatione servatum est, nulla hæretici erroris tetra caligine tenebratum, nec falsitatis nebulis confœdatum, nec intermixtis hæreticis pravitatibus velut caliginosis nebulis perumbratum, immune atque sincerum, et suis radiis perlustratum piissimis conatibus conservare cupit vestrum a Deo coronatum fastigium.

30. « In hoc enim tam Apostolicæ Sedis quamque nostri exigui famulatus prædecessores usque hactenus non sine periculis desudarunt, nunc decretali commonitione cum Apostolicis Pontificibus consulentes, nunc Synodali definitione, quæ veritatis regula continebat omnibus innotescentes ; et terminos quos transgredi nefas est, usque ad animæ ipsius exitum constanter defendentes, non seducti blanditiis, non periculis territi, ut illam in Evangeliis Domini nostri sententiam operibus demonstrarent, qua sententialiter præcipit, dicens [1] : Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego illum coram Patre meo qui in cælis est : et subsequenti pœna deterret, quia severe comminatur : Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui in cælis est. Execratur enim vera confessio pietatis juxta diversitates temporum variari, sicut nec ipse varietatem admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit [2] : Ego sum, et non sum mutatus.

31. « Igitur quia tranquillissimæ fortitudinis vestræ clementia personas de episcopali numero dirigi jussit vita atque scientia omnium Scripturarum præditas : de vitæ quidem puritate quamvis quisquam munditer vixerit, confidere tamen non præsumit : perfecta vero scientia, si ad veræ pietatis scientiam redigatur, solius (sola) est veritatis cognitio : si ad eloquentiam sæcularem, non æstimamus quemquam temporibus nostris reperiri posse, qui de summitate scientiæ glorietur : quandoquidem in nostris regionibus diversarum gentium quotidie æstuat furor, nunc confligendo, nunc discurrendo ac rapiendo. Unde tota vita nostra sollicitudinibus plena est, quos gentium manus circumdat, et de labore corporis victus est, eo quod pristina Ecclesiarum sustentatio paulatim per diversas calamitates deficiendo succubuit : et sola est nostra substantia fides nostra, cum qua nobis vivere summa est gloria : pro qua etiam mori lucrum æternum est. Hæc est perfecta nostra scientia, ut terminos Catholicæ atque Apostolicæ fidei, quosque hactenus Apostolica Sedes nobiscum et tenet et tradit, tota mentis custodia conservemus, credentes in Deum etc. » Integram enim subjiciunt fidei Catholicæ confessionem.

32. Porro in ea, quæ a S. Synodo in eadem Synodali Epistola scribitur, Catholicæ fidei sincera confessione stylus scribarum mendax operatus est falsitatem : dum enim ibi legeretur : « Credimus et in Spiritum sanctum Dominum et vivificatorem, ex Patre Filioque procedentem » : abraso nomine, « Filioque, » a Patre procedentem tantum relictum est. Detecta fuit ejusmodi impostura Græcorum in Concilio Florentino a Juliano S. R. E. Cardinale in disputatione quam habuit contra Græcos : quod ipsum longe ante Julianum advertit et suggillavit

[1] Matth. x. Marc. viii. Luc. xii. — [2] Malach. iii.

Emmanuel Caleca græcus auctor in commentariis adversus Græcorum errores conscriptus. Hæc ingerimus, et considerando tibi, lector veritatis cultor, ob oculos ponimus, ne mirum adeo tibi sit, cum in nonnullis aliis, in iisque præsertim, quæ de Honorio Romano Pontifice tradunt, a Græcis esse depravata dicemus. Descripta vero integra Catholicæ fidei regula, hæc ad finem ipsius habent :

33. « Hanc igitur meræ Catholicæ atque Apostolicæ confessionis regulam, et sanctum Concilium quod in hanc Romanam Urbem servilem vestri Christianissimi imperii sub Apostolicæ memoriæ Martino papa convenit, prædicasse Synodice, constanter defendisse, omnes nos (quisquis ubique est) humillimi Ecclesiarum Christi antistites cognoscimus : in qua et nostræ parvitatis prædecessores convenientes, Apostolicam confessionem, quam a principio perceperunt, etiam Synodali præconio prædicarunt, et absque cujuspiam novitatis errore citra ambiguitatem determinarunt, etc. » Multa addunt, quæ et in superiori æque reperiuntur Epistola Agathonis.

Demum vero quid auctoritatis traditum sit legatis Constantinopolim profecturis, ita declarant : « Personas autem de nostræ humilitatis ordine prævidimus dirigere ad vestræ a Deo protegendæ fortitudinis vestigia ; quæ omnium nostrum, id est, universorum per Septentrionales, vel Occiduas regiones, episcoporum suggestionem, in qua et Apostolicæ nostræ fidei confessionem prælibavimus, offerre debeant ; non tamen tanquam de incertis contendere, sed ut certa atque immutabilia compendiosa definitione proferre : suppliciter obsecrantes, ut a Deo coronato vestro imperio favente, hæc eadem omnibus prædicari , atque apud omnes obtinere jubeatis, etc. » Plura subdunt in commendationem legatorum.

34. Sed vel hac ex parte etiam de Honorii condemnatione, quæ in Actis sextæ Synodi reperitur, tu, lector, detegas imposturam. Quonam pacto, rogo te, legati, quibus vetitum est disputare, sed solum bene sancita in Romana Synodo proferre, iidem tantum sibi sumpserint auctoritatis, ut de causa Honorii papæ dissererent, imo inconsulta Romana Synodo ipsoque Romano Pontifice Agathone , damnare (quod hactenus inauditum fuit) insigni temeritate præsumerent? Num, quantumvis perfrictæ frontis illi fuissent, de his ante consulere Agathonem omittere potuissent? Sed de his alias.

Quod igitur (ut dictum est) non disputandi gratia, sed docendi quæ esset Catholica fides, Romanum Concilium, nec non ipse Pontifex legatos mitterent; in iisdem Synodalibus litteris ejusmodi sententiam subjiciunt indelebilem : « Quicumque proinde sacerdotum hæc, quæ in hac nostræ humilitatis confessione continentur, nobiscum sinceriter prædicare desiderant : ut nostræ Apostolicæ fidei concordes, ut consacerdotes et comministros ejusdem fidei, et (ut simpliciter dicamus) ut spiritales fratres et coepiscopos nostros suscipimus. Qui vero hæc confiteri noluerint, ut infestos Catholicæ atque Apostolicæ confessioni, perpetuæ condemnationis reos esse censemus ; nec aliquando tales in nostræ humilitatis collegio, nisi correctos suscipere patimur, etc. » Hæc sancta Synodus, quæ Synodali eidem Epistolæ omnium qui Synodo interfuerunt nomina episcoporum una cum eorumdem singulorum subscriptione subjici voluit : quæ omnia in sexta Synodo, Actione quarta habentur intexta.

35. In hac præterea Synodo actum esse de subjectione Ravennatis Ecclesiæ Romano Pontifici, ex Anastasio intelligere possumus : haud enim contumacia illa a Mauro episcopo cœpta, et usque ad Theodorum ejusdem civitatis episcopum propagata, ejus generis erat, ut dissimulari aliquo modo posset. Quonam pacto ista de Ravennate episcopo ferrent Romani Pontifices, qui ejusmodi rei causa hactenus adversati fuerant Constantinopolitanis episcopis, non se ab obedientia et subjectione Apostolicæ Sedis subtrahentibus, sed aliis se præferentibus sedibus, ut sæpe superius dictum est? Quod igitur Ravennatis Ecclesiæ Annales habent sequenti anno subjecisse omnino se Ravennatem Ecclesiam Romanæ : haud aliter quam arbitrio sanctæ Synodi id esse factum, æquum est existimare. Quomodo non oportuit de his actum esse in Synodo, si eidem reperitur interfuisse Ravennatis Ecclesiæ Theodorus episcopus? Imo non ob aliam causam venisse Theodorum Romam ad Agathonem Pontificem, nisi ut se illi subjiceret, testatur Anastasius : Quod cum hoc anno factum sit quo Synodus Romæ est celebrata, eodem pariter anno restitutionem Ravennatis Ecclesiæ ad Catholicam et Apostolicam communionem referendam putamus.

36. *Legatis Constantinopoli cum honorificentia habitis, imperator ut Synodus ibidem congregetur dat operam.* — Cum autem adeo honorificus Patrum conventus absolutus summa concordia esset; qui directi fuerant a sancta Synodo et ab Apostolica Sede legati, Constantinopolim profecti sunt æstatis tempore, perveneruntque illuc ad finem mensis Augusti, vel inchoato Septembri, ut colligitur ex Sacra imperatoris ad Georgium patriarcham, de qua proxime acturi sumus. Venerunt quidem exspectati diu : etenim jam ferme biennium elapsum videbatur, ex quo ad prædecessorem Agathonis Donum papam ipse Constantinus imperator litteras dederat. Quomodo vero qui a Concilio Romano et Agathone Pontifice missi sunt legati, bene habiti fuerint ab imperatore, ex iis quæ de ipsis scribit Anastasius Bibliothecarius, intelligere possumus : sic enim se habent : « Suprascripti vero missi Sedis Apostolicæ, qui directi fuerant, regiam urbem ingredientes die decima mensis Novembris, nona Indictione, Domino solatiante, atque principe Apostolorum comitante, suscepti sunt a principe in oratorio intra palatium, porrigentes ei et scripta Pontificis. Quæ cum suscepisset, commonuit eos atque adhortatus est, ut non per schisma aut furorem, sed pacifica disposi-

tione, remittentes philosophicas assertiones, puram sanctarum Scripturarum Patrumque probatam fidem per synodalia Decreta satisfacerent; et tribuens eis inducias ad tractanda scripta, tribuit eis omnia quæ ad sustentationem sufficiebant in eorum expensas, in domo, quæ Placidias dicebatur.

37. « Die decimo octavo suprascripti mensis, die Dominico, advocati sunt in processione ad sanctam Dei Genitricem in Blachernis in tanta honorificentia, ut etiam de palatio caballos stratos dirigeret cum obsequio pietas imperialis, ut sic eos susciperet, ea ipsa commonens, ut pacifica assertione testimonia venerabilium Patrum proponerent ». Hæc sunt quæ Synodum præcesserunt. Sed in eo (ut dictum est) corrigendus omnino Anastasius, sive Codex depravatus emendandus, dum habet adventum legatorum Constantinopolim contigisse die decima mensis Novembris : repugnant his enim Acta Synodalia ipsius sextæ œcumenicæ Synodi, quibus constat eam inchoatam hoc anno fuisse die septima mensis Novembris, cum jam eidem præsentes essent dicti Apostolicæ Sedis legati : quamobrem corrigendum est, ut dicere debeat, decima die Septembris. Si enim Epistola scripta ab imperatore ad Georgium patriarcham Constantinopolitanum post adventum legatorum, data habetur quarto idus Septembris : certe ante illud tempus oportuit pervenisse legatos Constantinopolim. Ubi enim Constantinopolim pervenerunt Apostolicæ Sedis legati, confestim imperator Constantinus Epistolam dedit, seu Edictum inscripsit ad ipsum patriarcham Constantinopolitanum, quo significavit, ut quantocius metropolitani episcopi juberentur se conferre Constantinopolim. Est autem ejus ista inscriptio [1] :

38. « In nomine Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, imperator pius pacificus, Fl. Constantinus, fidelis in Jesu Christo Deo, Georgio sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo Constantinopoleos, et universali patriarchæ. Data quarto idus Septemb. Constantinopoli, imperante domino piissimo perpetuo Augusto Constantino imperatore anno vicesimo octavo (XIII), et post consulatum ejus anno duodecimo (XIII). Sed corrigas ut in margine ex Actis ipsis sextæ Synodi. Epistola vero est hujusmodi :

« Quanquam sollicitudinibus tam militaribus quamque civilibus indesinenter nostra serenitas coarctetur : attamen omnes Christo amabilis nostræ Reipublicæ causas insequendo ob Christianam nostram fidem ponentes, quam et in bellis propugnatricem tam nostri quamque Christo dilectorum nostrorum exercituum habemus, necessarium judicavimus præsenti nostra pia Sacra ad vestram paternam beatitudinem uti, per quam adhortantes eam, sancimus congregare vestram paternam beatitudinem omnes qui ad ejus sanctissimam sedem pertinent, sanctissimos metropolitas et episcopos in hanc a Deo conservandam nostram regiam urbem : quatenus, cooperante omnipotente et misericorde Deo nostro, diligentissima inquisitio dogmatis fiat, quod olim ante multum tempus exortum est de voluntate et operatione in dispensatione incarnationis unius de sancta Trinitate Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri ; quod et dissidium non minimum per quasdam personas sanctæ Dei Ecclesiæ intulit. Innotescere quoque super hoc et Macario venerabili archiepiscopo Antiochenæ magnæ civitatis, quatenus et ipse de propria Synodo Deo amabiles metropolitanos et episcopos præparatos faciat pro hoc ipso huc congregari.

39. « Jam enim super hoc adhortati sumus per pios nostros apices adhuc inter vivos existentem, et Donum sanctissimum Apostolicæ Sedis antiquæ Romæ præsulem : et illo de hoc sæculo migrante, Agatho sanctus nuper ordinatus papa in Apostolica Sede prædictæ antiquæ Romæ hujusmodi nostros pios suscipiens apices, destinavit in præsenti propriam ejus indutos personam Theodorum et Georgium Deo amabiles presbyteros, et Joannem Deo amabilem diaconum, ex persona vero totius ejus Concilii Joannem et Abundantium et Joannem venerabiles episcopos cum cæteris clericis et monachis, qui debeant invenire in prædicto capitulo quæstionem : qui et nunc ad nostra convenerunt vestigia, porrigentes nobis etiam duas suggestiones, unam quidem ejusdem sanctissimi Agathonis papæ, aliam vero Concilii ejus. Sciens igitur vestra paterna beatitudo, quia primum nobis et præcipuum (ut prædiximus) hoc Orthodoxiæ existit capitulum, festinet prædictos venerabiles metropolitanos episcopos celeriter advenire in hanc a Deo conservandam nostram regiam urbem, quatenus prædictum tractetur capitulum, et majorum donorum datore atque coronatore nostro Deo cooperante, cauta atque Orthodoxa definitio hujusmodi dogmati imponatur ». Et subscriptio. « Divinitas te servet per multos annos, sanctissime ac beatissime pater ». Hactenus Constantinus ad Georgium patriarcham Constantinopolitanum.

40. His scriptis ab imperatore litteris, omni adhibita diligentia curatum est negotium, ut quam citissime iidem vocati episcopi Constantinopolim properarent ; factumque est, ut antequam menses duo integri implerentur, nempe septima die Novembris cœptæ jam Indictionis nonæ, Synodus œcumenica inchoari potuerit. Numerus autem episcoporum, qui Synodo interfuisse dicuntur, diversus a diversis auctoribus ponitur : ducentos octoginta novem habent Annales Græcorum tam apud Cedrenum, quam apud Theophanem : Photius in Epistola sive libello de Synodis numerat centum septuaginta, centum vero quinquaginta Paulus [1] diaconus : Theodorus Balsamo ponit centum septuaginta et unum. In ultima autem Actione ejusdem Synodi numerantur subscripti omnes episcopi cum legatis presbyteris et diaconis centum

[1] Extant in preambulis sextæ Synodi.

[1] Paul. diac. de gest. Longob. l. VI. c. 4.

sexaginta sex : verum ipso Synodi exordio longe minor numerus habetur, quod episcopi omnes tanta brevitate temporis minime pervenire potuerint Constantinopolim.

41. *Sexta Synodus a Trullo dicta præsidentibus legatis Sedis Apostolicæ qui in sex sessionibus contra Monothelitas strenue pugnant.* — Locus autem ubi celebrata est Synodus, fuit (ut habent Acta) secretarium sacri palatii, quod cognominatum est Trullus. Sed quid Trullus proprie sit, petenda est istius vocis interpretatio ab iis, qui scripserunt de ædificiis, præsertim vero ipsius Constantinopolitanæ civitatis. Omittimus dicere de Trulla, quod est genus vasis, sive quod significat cæmentariorum instrumentum. In eo autem quod vox ista ad ædificium aliquod pertinet, dictam eam reperimus tam in feminino genere, quam masculino, significareque sublimem fornicem desuper in altum porrectum et in rotundum concameratum, quem italice dicimus Cuppula : in quo sensu hæc apud Anastasium in Sergio papa : « Trullum vero ejus Ecclesiæ (scilicet SS. Cosmæ et Damiani apud templum pacis Romæ), fusis chartis plumbeis, cooperuit ». Extat adhuc locus, et ex his quæ videntur etiam hodie, intelligi probe potest, quid Trullus significet. In Chronico etiam de rebus patriis Constantinopolitanis a Godino edito, ubi agitur de admirabili templo a Justiniano imp. erecto, frequentissima mentio est de Trulla in feminino genere, eodem sensu accepta. Sic igitur locus Synodi fuit palatii secretarium, quod ejusmodi Trullo seu Trulla fastigiatum, testudine sursum erecta sui rotunditate conficiens hemisphærium, ab ipso ædificii genere, Trullus fuerit nominatum.

42. Quod vero spectat ad tempus Synodi, cœpta prima Sessio fuit (uti dictum est) septima die mensis Novembris, Indictione nona, hoc ipso videlicet Redemptoris anno sexcentesimo octogesimo, decimo tertio anno imperii, eodemque numero notato post consulatum Constantini, ex quo ab obitu patris solus cum fratribus imperare cœpit, ex quo vero imperare cœpit vivo parente, anno vigesimo secundo. Hæc quæ ex ipsis Actis.

Sessio autem ita disposita est, sicut et in Concilio Chalcedonensi, nempe ut digniori loco, a sinistris scilicet sederent Apostolicæ Sedis legati, a dextris vero Constantinopolitanus episcopus, nec non Antiochenus, atque legatus Sedis Alexandrinæ. Quod vero in eo consessu digniorem locum legati Apostolicæ Sedis obtinuerunt, nulli dubium esse potest, si Acta Synodi Chalcedonensis perlegerit, ubi et de his egimus. Sed præter exempla alia, id quisque intelligit ex rebus in hac Synodo gestis, si quis eas consideret, videlicet, quomodo iidem primo loco sententiam dicant, primoque subscribant, et alia hujusmodi, quibus primarius illis delatus honor in omnibus intelligatur more majorum. Eminentiori loco Constantinus imperator cum suis magistratibus positus erat, locus vero medius synodi ex more datus Sacrosanctis Dei evangeliis super sedem ornatam positis, Christum ipsum repræsentantibus. Patriarcharum autem præsentes tantum fuere Georgius Constantinopolitanus, et Macarius Antiochenus; duo reliqui, nempe Alexandrinus, atque Hierosolymitanus, per legatos : nimirum ex parte Theodori locum tenentis Hierosolymorum episcopi, qui primus legitur postquam a Sarracenis civitas illa capta est, ejus civitatis vicarius episcopi, vacante adhuc sede ipsa, missus ponitur Georgius monachus, et Petrus itidem monachus pro sede Alexandrina, pastore vacante.

43. His ita dispositis, qui primum in Synodo locum tenebant Apostolicæ Sedis legati aggressi sunt loqui, sui ipsorum adventus causam edocentes, quærentes pariter, quod quatuor Constantinopolitanæ sedis patriarchæ, nempe Sergius, Pyrrhus, Paulus, et Petrus, et cum eis Cyrus Alexandrinus episcopus una cum Theodoro episcopo Pharan, novam invexissent hæresim in Ecclesiam de una in Christo voluntate atque operatione; petieruntque dicere erroris causam et originem novitatis. Jubente ergo imperatore causam ab adversa parte reddi Apostolicæ Sedis legatis, coryphæus ejus sectæ Macarius episcopus Antiochenus respondit, et cum eo alii pro Constantinopolitana sede causam agentes, nullam a se novitatem esse in Ecclesiam introductam, sed quæ a sacris Synodis et sanctis Patribus essent accepta, ea in medium protulisse : quæ enim a dictis episcopis Constantinopolitanæ civitatis, sive ab Honorio papa, vel Cyro Alexandrino dicta essent, se credere et prædicare professi sunt : ita quidem illi calumniose (ut sæpe superius perspicue est demonstratum) cum damnatis hæreticis admiscentes Honorium Romanum Pontificem.

44. His auditis imperator, non passurum se in Synodo residere Macarium dixit, nisi quæ præposuisset, omnino probaret. Id vero pollicitus est Macarius, rogans proferri Codices ex patriarchio, in quibus quinque Synodi œcumenicæ scriptæ essent: quod et factum est. Allatisque in Synodum Codicibus lecta est a Macarii discipulo Stephano tertia Synodus, Ephesina prima dicta : ubi cum ventum esset ad locum Cyrilli, quo ait : « Est enim ejus omnipotens voluntas ». Macarius de una voluntate testimonium esse locum illum non erubuit affirmare. Sed demonstratum est ab Apostolicæ Sedis legatis et aliis, nec non a judicibus cognitoribus, inepte admodum locum Cyrilli in suam ipsius sententiam a Macario detorqueri, cum manifeste appareret de divina natura, quam communem cum Patre et Spiritu sancto Filius habet, intellexisse, dum ejus omnipotentem dixit voluntatem, singulari numero minime pluralitatem excludens. Cum vero post hæc quæ reliqua essent voluminis Concilii Ephesini lecta in Synodo fuissent, pluribus in his impensis horis, reliquorum œcumenicorum Conciliorum lectio jussu imperatoris in sequentem sessionem dilata est, sicque primæ Sessionis periodus finem accepit.

45. Secunda vero Actio habita est eodem in loco, eodemque anno, die decima ejusdem mensis Novembris, iisdemque qui supra præsentibus imperatore, magistratibus, et episcopis, ubi (ut in superiori Actione decretum fuit) lectum est sacrosanctum Chalcedonense Concilium, ad cognoscendum num verum esset, quod impudens Macarius episcopus Antiochenus magna jactantia effudisset, in universalibus Conciliis Monothelitarum hæresis assertas sententias reperiri. Quoniam autem prolixum satis Chalcedonense Concilium est, consumpta in ea lectione Actio ista fuit; sed nihil inveniri potuit, quod contra fidem Catholicam de una asserta voluntate a Macario objici potuisset. Contra vero dum ventum esset ad lectionem Epistolæ S. Leonis, qua expressæ duæ in Christo operationes, sicut duæ naturæ prædicantur : legati Apostolicæ Sedis Monothelitis exprobraverunt, quod adeo turpiter mentiti essent, in Actis Synodalibus illis unam in Christo asseri operationem ac voluntatem. His confusus Macarius, confugit ad illud Dionysii Areopagitæ, ut Deivirilem tantum, non numero duas operationes dici debere, assereret. Lecto vero quod reliquum erat Chalcedonensis Concilii, clausa est Actio ejus diei; reliquis Synodalibus Actis quintæ, quæ sequebatur ordine, Synodi, in sequentem Sessionem dilatis.

46. Eodem anno et mense Novembri, decima tertia ejus die, rursus in Trullum iidem qui supra ad Synodum convenere episcopi, imperator, et magistratus : eodemque ordine disposita Sessione, jussæ sunt (ut decretum ante fuerat) legi quintæ Synodi Actiones. In cujus exordio ubi lecta esset Epistola Mennæ Constantinopolitani episcopi ad Vigilium papam, lectum est ex ea, quod una sit in Christo voluntas. Tunc exsurgentes legati Apostolicæ Sedis, vitiatum esse Codicem a Monothelitis exclamarunt, additamque illam esse Mennæ nomine ad Vigilium Epistolam, sive libellum, eo quod Acta ipsa germana id non haberent : ejusque rei certum illud attulerunt argumentum, quod Mennas diem obierit vicesimo primo anno Justiniani imperatoris, quinta vero Synodus anno ejusdem imperatoris vicesimo sexto coacta sit. Sed et quomodo adeo patens tunc detecta sit impostura, ex Actis ipsis sic accipe, ubi hæc habentur.

47. « Et inspicientes tam piissimus imperator, quam gloriosissimi judices una cum quibusdam ex sancta Synodo Deo amabilibus episcopis, et aperientes ac discernentes, invenerunt tres quaterniones in principio libri additos non habentes subnotationem numeri, qui secundum consuetudinem affigitur in quaternionibus, sed in quarto quaternione habente primum numerum, et in sequenti quaternione secundum, et tertium atque quartum subsequenter : alias vero et dissimiles esse litteras eorumdem in exordiis submissorum quaternionum, in quibus continebatur sermo, qui dicitur Mennæ ad Vigilium, ex litteris quæ prius scriptæ erant in eodem codice » Quod cum dilucide adeo declaratum esset, jussum est ab imper. præteriri quod reliquum erat lectionis ejusdem Epistolæ, sed ipsam quintam Synodum legi; quod et factum est. Cum vero ventum esset ad septimam Actionem, ubi contigit percurri scripta Vigilii in anathematismo adversus Theodorum Mopsuestenum, quod non confiteretur unam in Christo personam, lectum fuit ex additamento Monothelitarum : Et unam operationem.

48. At legati audientes imposturam, restiterunt, et exclamarunt, nihil hujusmodi esse Vigilii, sed falsos illos esse libellos, partusque suppositos nomine Vigilii. Si enim cum unius operationis assertione Vigilius receptus esset a Synodo, oportuisset, et Synodum ejusdem errorem esse professam : quod cum non possit dici, utique neque de Vigilio id sentiendum. His disputatis, probeque cognitis, interloculi sunt Patres et ipsi judices cognitores, nihil inventum esse (ut vaniloquus jactabat Macarius Antiochenus) in Synodis œcumenicis, quod faveret Monothelitis : tantum reliquum esse, ut (quod Macarius pollicitus erat) id, si posset, probaret ex Patribus. Interlocutus vero Georgius Constantinopolitanus episcopus, et reliqui episcopi qui sub ipso erant, petierunt ante omnia legi in Synodo debere, quæ Roma ab Agathone Pontifice, nec non quæ a Synodo Romæ coacta ad imperatorem scripta fuissent : quod et obtentum est, verum dilatum in Actionem sequentem.

49. Uno interlapso die, decima quinta Novembris cum in Trullum convenissent omnes qui supra nominati sunt episcopi et magistratus, facta est editio litterarum tum Agathonis Pontificis, tum etiam Romani Concilii, eædemque in græcum conversæ sunt lectæ : in quibus cum constans esset assertio de Romanæ Ecclesiæ in fide Catholica integritate, in qua nullus hactenus extitisset Pontifex, qui vel leviter Catholicam fidem labefactasset, nihil penitus ab adversariis ex adverso stantibus Monothelitis in Honorium Romanum Pontificem aut alios objectum est. Quod vero litteræ prolixæ admodum fuerint, nihil præterea in Actione tractatum est, sed claudi Synodum oportuit, et in sequentem Actionem referri, quæ a Macario suggesta erant de Patribus, quos dicebat assertores esse unius in Christo voluntatis et operationis.

Quinto rursum convenerunt ibidem Patres una cum imperatore et magistratibus, iisdem judicibus cognitoribus, eodem anno, septima die mensis Decembris : ubi facta est a Macario editio duorum Codicum, quibus (ut asserebat) testimonia continebantur de unica in Christo voluntate atque operatione : quibus lectis, in sequentem Sessionem reliquorum de eadem sententia testimoniorum dilata est editio.

50. Sexta vero quæ sequitur Actio, habita est eodem in loco, iisdemque præsentibus duodecima die ejusdem mensis Decembris; factaque est ab eodem Macario Antiocheno episcopo editio codicilli, in quo quæ supererant testimonia Patrum (ut

aiebat) de unica voluntate in Christo Domino, scripta erant. Quibus lectis, jussa sunt ab imperatore tam quæ a legatis Apostolicæ Sedis, quam quæ a Macario et aliis ejus sectæ sunt edita, sigillo consignari, ac custodiri. Porro ad tantam nubem testimoniorum penitus dissipandam, ista tunc ab Apostolicæ Sedis legatis dicta sunt: « Ipsa testimonia, quæ protulerunt coram vestra pietate ac sancta Synodo, detruncaverunt: et quæ ad Trinitatis quidem pertinent rationem de una voluntate, pro Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi protulerunt: quæ vero conveniunt, et quæ proprie pro hujusmodi Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi posita sunt, tam sensum quam verba detruncaverunt. Unde petimus vestram piissimam fortitudinem, authenticos Codices prolatorum ab eis paternorum testimoniorum proferri ex venerabili patriarchio hujus almæ civitatis, et conferri cum codicibus ab eis obtatis, et demonstramus quæ ab eis in his facta est celatio, etc. » Jussu igitur imperatoris in sequentem conventum dilata est collatio codicum. Porro sequens Actio in sequentem annum producta reperitur, nempe in diem decimam tertiam mensis Februarii anni Redemptoris sexcentesimi octogesimi primi: agemus nos de ea sequenti anno suo loco, modo autem quæ reliqua sunt anni hujus digna memoria percurramus.

51. *Pestis ingens in Italia.* — Hoc anno mense Julio post lunæ eclipsim pestis ingens vastavit Urbem, et alias nonnullas Italiæ civitates; de qua ista habet Paulus[1] diaconus: « His temporibus per Indictionem octavam luna eclipsim passa est. Solis quoque eclipsis eodem pæne tempore hora diei quasi decima, quinto nonas Maias, effecta est: moxque secuta est gravissima pestis tribus mensibus, hoc est, Julio, Augusto et Septembri. Tantaque fuit multitudo morientium, ut etiam parentes cum filiis, atque fratres cum sororibus bini per feretra positi apud Urbem Romam in sepulcra deducerentur. Pari etiam modo hæc pestilentia Ticinum quoque depopulata est: ita ut cunctis civibus per juga montium, seu per diversa loca fugientibus, in foro, et per plateas civitatis herbæ et fruteta nascerentur.

52. « Tuncque visibiliter multis apparuit, quia bonus et malus Angelus noctu per civitatem pergerent, et ex jussu boni Angeli malus Angelus, qui videbatur venabulum in manu ferre, quotiens de venabulo ostium cujuscumque domus percussisset, tot de eadem domo die sequenti homines interirent. Tunc per revelationem cuidam dictum est, quod pestis ipsa prius non quiesceret, quam in Basilica, quæ beati Petri ad Vincula dicitur, S. Sebastiani martyris altarium poneretur. Factumque est, et delatis ab Urbe Roma (ad Urbem Romam) B. Sebastiani martyris reliquiis, mox ut in jam dicta Basilica altarium constitutum est, pestis ipsa quievit ». Hucusque Paulus. Extat adhuc integrum ipsum altare, necnon ejusdem sancti martyris imago musivo opere expressa. Sed ex hoc propagata ad posteros religio est, ut pestis tempore voti causa imago ejusdem sancti Sebastiani diversis in locis pingi soleret, sed et in ejus memoriam altaria erigi, imo etiam et Ecclesias fabricari. Eadem de tempore et peste habet Anastasius in Agathone Pontifice.

53. *S. Hildæ virginis obitus.* — Eodem anno (ut auctor est Beda[1]) magni nominis femina regalis stemmatis religiosissima sancta Hilda abbatissa quinto decimo kalendas Decembris ex hac vita in cælum migravit, ubi triginta tres annos in monastica vita transegisset. Ejus vitæ periodum brevi compendio complexus est idem Beda; at nobis sat erit ipsius felicissimum ad Deum transitum ex eodem auctore referre, qui ait: « Septimo suæ infirmitatis anno, converso ad intranea dolore, ad diem pervenit ultimum, et circa galli cantum percepto viatico sacrosanctæ communionis, cum accersitis ancillis Christi quæ erant in eodem monasterio, de servanda inter eas invicem, imo cum omnibus pace Evangelica admoneret, inter verba exhortationis læta mortem vidit, imo (ut verbis Domini loquar) de morte transivit ad vitam. Qua videlicet nocte Dominus omnipotens obitum ipsius in alio longius posito monasterio, quod ipsa eodem anno construxerat, et appellatur Hacanes, manifesta visione revelare dignatus est.

54. « Erat in eodem monasterio quædam sanctimonialis femina, nomine Bega, quæ triginta et amplius annos dedicata Domino virginitate, in monachica conversatione serviebat. Hæc tunc in dormitorio sororum pausans, audivit subito in aere notum campanæ sonum, quo ad orationes excitari vel convocari solebant, cum quis eorum de sæculo fuisset evocatus: apertisque (ut sibi videbatur) oculis aspexit, detecto domus culmine, fusam desuper lucem omnia replevisse: cui videlicet luci cum sollicita intenderet, vidit animam præfatæ Dei famulæ in ipsa luce comitantibus ac ducentibus eam Angelis, ad cælum ferri. Cumque somno excussa videret cæteras pausantes circa se sorores, intellexit vel in somnio vel in visione mentis ostensum sibi esse quod viderat. Statimque exurgens nimio timore perterrita, cucurrit ad virginem, quæ tunc monasterio abbatissæ vice præfuit, cui nomen erat Frigit: fletuque ac lacrymis multum perfusa, ac suspiria longa trahens, nuntiavit matrem illarum omnium Hildam abbatissam jam migrasse de sæculo, et se aspectante, cum luce immensa, ducibus Angelis, ad æternæ limina lucis et supernorum consortia civium ascendisse. Quod cum illa audisset, suscitavit cunctas sorores, et in Ecclesiam convocatas orationibus ac psalmis pro anima matris operam dare monuit.

55. « Quod cum residuo noctis tempore diti-

[1] Paul. diac. l. VI. . . .

[1] Beda l. IV. c. 23. et in ep.

genter agerent, venerunt primo diluculo fratres, qui ejus obitum nuntiarent, a loco ubi defuncta est. At illæ respondentes dixerunt, se prius eadem cognovisse : et cum exponerent per ordinem quomodo hæc vel quando didicissent, inventum est, eadem hora transitum ejus illis ostensum esse per visionem, qua illam referebant exisse de mundo : pulchraque rerum concordia procuratum est divinitus, ut cum illi exitum ejus de hac vita viderent, tunc istæ introitum ejus in perpetuam animarum vitam cognoscerent. Distant autem inter se monasteria hæc tredecim ferme millibus passuum». Idem subjicit de alia visione alteri virgini ostensa : sed hæc modo satis ad indicandam magnam divinæ benignitatis clementiam, qua novellam Ecclesiam Deus istiusmodi de æternæ vitæ præmii certitudine veluti lacte quodam alere voluit, quo plantata semel ibi fides altas figeret in operatione radices : plurima enim id genus a Beda referuntur, quæ nos vel ex parte saltem, certis annis quibus facta noscuntur, referemus.

56. *Regis Wambæ in Hispania abdicatio, et Ervigii substitutio.* — Eodem anno, novo exemplo, Wamba Hispaniarum rex, cum regnasset annos octo et mensem unum, abdicans se, monasticum amplexus est institutum; in cujus locum subrogatur Ervigius pridie idus Octobris. Quomodo autem ista se habuerint, reddam totum quod scribitur a Juliano Toletano, relatum a Luca Tudensi his verbis : « Quia malignitatis auctor per bonorum discordiam semper tendit : tempore bonæ memoriæ Cindasuindi regis ex Græcia venit vir quidam nomine Andabastus, Græcorum genere nobilis, qui ab imperatore suo expulsus in Hispaniam est, quem Reccesuinthus rex magnifice suscepit, et ei in conjugium consobrinam suam dedit, ex quo conjugio natus est ei filius nomine Ervigius. Qui cum esset in palatio regio nutritus et honore comitis sublimatus, elatus superbia, callide adversus regem Bambanem excogitavit, et potionem lethiferam dedit ei, ex qua rex officium memoriæ perdidit. Cumque episcopus civitatis, et optimates palatii, qui erant fideles regis, quos potionis causa latebat, vidissent regem jacentem absque memoria, causa pietatis commoti, pœnitentiam volentes illi perficere, unctionem sancti olei, et communionem Christi corporis obtulerunt. Sed factum est, ut rex a potione liberatus, cum præsensisset, quod ille extremæ unctionis episcopus peregerit sacramentum, ad monasterium perrexit, ibique in Christiana religione permansit ». Hæc ibi. Additur his ex primo canone Concilii Toletani [1] anno sequenti celebrati eumdem Wambam regem scriptis suis pronuntiasse regni successorem eumdem Ervigium, præceptionemque ab eo factam Juliano Toletano episcopo, ut eum in regem ungere deberet : quo etiam canone declaratur quod dictum est de suscepta ab Wamba rege pœnitentia, nempe ipsum fuisse monastico indutum habitu, atque tonsura initiatum in signum monasticæ professionis : sequenti vero canone [1] significatur eam tunc in Hispaniarum Ecclesiis viguisse consuetudinem, ut urgente ægritudine, cum se quis proxime moriturum putaret, ejusmodi pœnitentiam peteret : quam si etiam extra mentis integrum sensum constitutus ab antistite ministratam accepisset, haud ulterius ad sæculum reverti ipsi liceret, sed teneretur monachus permanere, etiam si eam minime petiisset, sed nesciens accepisset; licet pœna dignus censeretur sacerdos, qui eam non petenti vel aliquo saltem signo se id cupere significanti tribuisset ac ministrasset : sicuti Wambæ regi contigisse apparet, cui, cum ea potione jam sensibus esset alienatus, proximeque moriturus crederetur, ab episcopo ejusmodi pœnitentia collata est.

57. Restitutus vero ipse sensibus, cum se repente monachum ex rege factum persensisset, bene usus ea occasione (quod summæ religionis indicium fuit) collatum eo modo monasticum habitum nunquam amplius abjicere voluit, sed ad vitæ finem monachus permanere delegit, successorem scripto substituens : in quo vitæ instituto transegisse usque ad obitum annos septem atque tres menses tradunt ; in nuper vero citato codice ex Juliano anni duodecim ponuntur. Sic igitur Wamba Dei judicio assumptus in regnum, hominis fraude, magis vero sua religione illo se abdicavit : cujus sicut in electione et regni administratione laudatur sapientia et fortitudo, ita in abdicando summæ specimen edidit pietatis, magis deligens regno cedere, quam collatum per imaginem nescienti sibi monasticum habitum exuere, sponte scripto significans (quod Synodalia Acta testantur) quem vellet sibi succedere regem, injuriæ immemor, regni magis paci consulens, quam quicquam affectui privato concedens.

58. Inter alia vero ejusdem regis maxime pii egregia monumenta, posteris diu integra mansit illa, quam diximus, ejus opera in generali Toletano Concilio cujusque episcopatus facta distinctio, finiumque cujusque diœcesis certa partitio, quam idem qui supra recitat Julianus. Rejicimus autem longe longius, quæ eodem argumento scripta [2] feruntur nomine cujusdam Rasis Arabis, dum tribuit Constantino Magno divisionem, imo et institutionem sedium episcopalium in Hispania. Mirati sumus creditum id a prudentibus, et veluti quoddam nobile antiquitatis monumentum in medium allatam hujusmodi partitionem, quam auctor ille asserit a Constantino Magno factam. At quid de rebus antiquis Ecclesiarum Hispaniæ Arabes nosse potuerunt ? Quæ rerum cognitio, nisi cum ipsi venientes in Africam post hæc tempora inde Hispanias occuparunt ? Sed in pluribus mendax auctor esse convincitur, ut cum inter alias Hispaniarum Ecclesias tradit eumdem imp. Narbonæ dedisse

[1] Conc. Tolet. XII. c. 2.

[1] Conc. Tolet. eod. c. 2. — [2] Recitantur a Joan. Marian. de reb. Hisp. l. VI. c. 16.

episcopum, eidemque subjecisse alias septem Ecclesias, Biterrensem, Tolosanam, Magalonensem, Nemausensem, Carcasonensem, Lutebanensem, et Helanensem. At quis ignoret ejusmodi Ecclesias Galliæ Narbonensis non prius numeratas esse inter Hispaniarum Ecclesias, quam ubi ea regione potiti sunt Gothi, qui postea regnum in Hispanias propagarunt? Sed et quis nesciat, longe ante tempora Constantini, ipsorum ferme Apostolorum tempore, Narbonæ Paulum datum episcopum? Et quis dubitet complures Hispaniæ Ecclesias ab eodem auctore nominatas, eodem fere Apostolorum tempore, sive ab Apostolis ipsis, sive ab Apostolorum discipulis esse consecutas episcopos? Sed Arabis et infidelis est somnium, ut ab imperatore darentur episcopi civitatibus atque provinciis. Facessat igitur hominis Sarraceni rerum nostrarum ignari levissimum ex sua conjectura excogitatum commentum antiquioribus penitus inauditum.

Anno periodi Græco-Romanæ 6173. — Anno Æræ Hispan. 718. — Anno Hegiræ 61 incboato die 30 Septemb. Fer. 1. — Jesu Christi 680. — Agathonis papæ 3. — Constantini Pogonati imp. 13.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: XXVII *Constantini Aug. Post consulatum ejus* XIII, *et imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum anno* XXII.

2. *Synodus Romana contra Monothelitas.* — A num. 1 ad 32. Baronius, quem omnes seculi sunt. Synodum Romanam ab *Agathone* papa adversus Monothelitas indictam hoc anno consignavit. De ea tamen nobis agendum fuit anno superiori, quo ea celebrata, ne rerum in causa sancti *Wilfridi* archiepiscopi Eboracensis gestarum series perturbaretur. Quare vide dicta num. 14.

3. *Processio Spiritus sancti a Filio in VI Synodo non memorata.* — Ad num. 32. Baronius, ut ostendat Acta sextæ Synodi generalis depravata fuisse, ait in Synodica Concilii Romani sub Agathone legi: *Credimus et in Spiritum sanctum Dominum, et vivificantem, ex Patre Filioque procedentem;* sed quemdam impostorem abraso nomine *Filioque*, reliquisse tantum *ex Patre procedentem.* Addit detectam fuisse hujusmodi Græcorum imposturam in Concilio Florentino a Juliano S. R. E. cardinali, in Disputatione, quam habuit contra Græcos, eorumque errores. Sed, ut animadvertit Combefisius in Hist. Hæresis Monothelitarum Disp. 2, cap. 1, paragrapho 3, in Actis Florentinæ Synodi ac Juliani in ea dictis, nihil occurrit, non magna reverentia a Græcis pariter et Latinis, de sexta Synodo, ejusque Actis assertum; et in ea actum tantum de septima Synodo generali, de ejus nimirum Actione VII, in confessione fidei, in qua Græcis abest vox, *Filioque*, quam habent Latina edita, cum Anastasio, tum vulgata. Quare nihil inde adversus sinceritatem Actorum sextæ Synodi inferri potest.

4. *Episcopi throno Constantinop. subjecti vocantur ad VI Synodum.* — A num. 36 ad 41. *Georgio* patriarchæ Constantinopolitano novam imperator Sacram direxit pro disponendis rebus Synodi, ac convocandis ad eam subjectis throno Constantinopolitano episcopis, cum jam Pontificis Romani legati advenissent, ac missi a Synodo Occidentali, quorum nomina in ea divali Sacra exprimuntur. Hujus superscriptio est in exemplaribus latinis: « Imperator pius, pacificus, Flavius Constantinus, Georgio sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo Constantinopoleos, et universali patriarchæ, data quarto idus Septembris Constantinop. imperante domino piissimo perpetuo Augusto Constantino imperatore anno vicesimo octavo, et post consulatum ejus anno XII ». Sed hæc verba, *quarto idus Septemb.* et sequentia usque ad finem, non leguntur in græco, ideoque ab interprete addita, sed non sine errore. Nam *Constantinus* collega imperii a patre Constante dictus est anno DCLIV, ante diem XXVI mensis Aprilis, patrique successit, ac consulatum perpetuum capessiit, anno DCLXVIII, post diem XVI mensis Septemb. et ante diem VII Novemb. Quare in locum, *anno* XXVIII, legendum *anno* XXVII, ut manifestum fit ex prima Actione sextæ Synodi, quæ dicitur cœpta die septima mensis Novembris, ac anno Constantini XXVII, *consulatus ejus* XIII, qui annus XIII fraudi Baronio fuit; nam num. 38 existimat, in hac Epistola loco *post consulatum ejus anno* XII, legendum esse, *post consulatum ejus an.* XIII, uti in laudato loco; cum tamen Epistola anno XII post consulatum data sit, et prima Actio Synodi *anno* XIII *post consulatum* habita fuerit. Præterea Baronius ibidem loco, *anno vicesimo*

octavo, indicat in margine legendum esse, *an.* XIII, non animadvertens cardinalis doctissimus annum consulatus a morte patris, annum vero XXVIII, seu, ut legi debet XXVII, ab anno, quo ab eo in imperii consortium allectus est, proficisci.

5. *Locus corruptus Anastasii restitutus.* — Corruptus est et Anastasii locus in Vita Agathonis papæ, ubi dicitur, legatos Sedis Apostolicæ Constantinopolim ingressos esse *die* X *mensis Novemb. Indictione* IX, præsenti scilicet anno, quo incœpta est prima Actio die septima mensis Novembris, Indictione nona, præsentibus legatis Agathonis papæ, quod fieri non potuisset, si legati die tantum decima ejusdem mensis urbem regiam introissent. Itaque apud Anastasium loco, *mensis Novembris*, legendum, *mensis Septembris*. Qua emendatione posita cum præfata subscriptione convenit Anastasius, constatque Sacram divalem quarto idus Septembris exaratam esse, die scilicet qua legati Occidentalium Constantinopolim adventarunt; ac post duos menses primam Concilii Actionem habitam; cum jam imperator annum consulatus sui XIII inchoasset, et vicesimus septimus ejus imperii vivente patre suscepti, a mense circiter Aprili curreret.

6. *Anastasii locus magis explicatus.* — Vidit hunc errorem Anastasii Papebrocius in Conatu Chron.-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum, aitque legatos Indictione VIII, die X Martii Constantinopolim appulsos esse: «Siquidem, inquit, proxime subsequens Dominica qua eos imperator in Blachernas solemnissima pompa deduxit, fuit dies XVIII mensis, teste Anastasio. Id autem toto tempore Synodi inchoationem prægresso, non contigit nisi in mense Martio ». Verum error cubat tantum in mense, non vero etiam in die ac Indictione. Anastasius autem asserit quidem legatos die Dominica ab imperatore in Blachernas deductos fuisse, sed non dicit id factum esse die XVIII mensis. Ait itaque Anastasius, missos Sedis Apostolicæ in regiam urbem ingressos esse *die* X *mensis Novemb.* (lege Septemb.) nona Indictione, et deinde addit : « Et dans inducias ad retractanda scripta, tribuit eis omnia, quæ ad sustentationem sufficiebant in eorum expensas in domo, quæ appellatur Placidia, die XVIII mensis suprascripti, die Dominico advocati sunt in processione ad sanctam Dei Genitricem in Blachernas in tanta honorificentia, ut etiam de palatio caballos stratos dirigeret cum obsequio pietas imperialis, et sic eos susciperet ». Adventarunt ergo legati die X mensis Septembris, Indictione nona, hoc scilicet anno, et statim ab illorum adventu imperator episcopos convocavit, duobus sc. mensibus ante Synodi celebrationem. Tum die XVIII ejusdem mensis, quæ in feriam tertiam cadebat, tribuit legatis omnia, quæ ad sustentationem sufficiebant in eorum expensas, in domo Placidia. Deinde die Dominico advocati sunt in processione, etc. Die scilicet vicesima tertia Septembris in quam Dominica incidit. Quamobrem post ista verba *die* XVIII *mensis suprascripti*, punctum apponendum est. Sequentia enim verba cum præcedentibus connexionem non habent. Hinc in quibusdam Mss. Anastasianis in fine editionis regiæ pag. 271 citatis, loco, *die Dominico*, rectius legitur : *die vero Dominico*. Et hæc sine dubio vera hujus loci emendatio.

7. *Alter Anastasii locus restitutus.* — Corrigendum et alterum mendum in eodem Anastasio, qui ait : *Die vicesima secunda mensis Novembris* in Basilica susceptos esse missos Sedis Apostolicæ. Nam cum Acta Synodalia habeant primam Actionem præsentibus legatis Apostolicis, *die septima mensis Novembris*, incœptam, illud verum esse non potest. Textum vero Anastasii, non ipsa Acta, vitiatum ex notis temporariis priorum Actionum elicio. Nam Actio secunda die X Novemb. tertia die XIII, quarta die XV ejusdem mensis, quinta denique die VII Decembris celebrata, ut in Actis legitur. Quare mendum in Anastasio residet; alioquin omnes illi numeri priorum Actionum, quod sine fundamento assereretur, depravati essent. Loco igitur, *die vicesima secunda*, legendum, *die septima*; et sic inter Acta et Anastasium conveniet. Nullus porro error est quoad numeros in textu Græco, neque in anno consulatus Constantini, neque in annis ejus aut fratrum imperii, in omnibus XVIII Actionibus, ex quibus sexta Synodus constat.

8. *Locus in quo VI Synodus habita.* — A num. 41. Celebrata est sexta Synodus in *Trullo*, ut legitur in Actione prima. Quid autem sit *Trullus* seu *Tholus* explicat Ducangius in Constantinopoli Christiana paragr. 32 et seq. libri tertii, dum describit ædem sanctæ Sophiæ quatuor majoribus arcubus incumbit ingens hemispherium, quod *Trullum* aut Trullam vulgo vocant, seu ædificium rotundum ac teres, quod in immensam altitudinem educitur. Hujus parietem, qui in orbem fertur, sustinetque testudinem orbiculatam, Codinus tradit, confectum fuisse ex lateribus tenuibus, spongiosis ac candidis. In eo ædificio habita sexta Synodus, illudque ab Anastasio in Agathone, *Basilica*, et in Leone II *palatium* appellatur. Rem mirandam, inquit Silentiarius part. 2, vers. 78 intueri licet, ut inferne latior, sensim deficiat, et in orbem veluti cælum convolvatur testudo. Ita autem sensim tenuatur et deficit testudo, ut cymbali figuram effingat. Quæ cæterorum *Trullorum* forma etiam fuit, ut nempe inferne latiores sensim in sphæram desinerent, atque adeo ovi formam referrent. Quæ quidem testudo ita parieti tereti innititur, ut propter illius tenuitatem, non firmæ inniti fabricæ, sed aurea catena de cælo pendere videatur, ut refert Procopius.

9. *Duæ extant editiones V Synodi.*—A num. 46 ad 51. *Quintæ Synodi* duæ fuere antiquitus editiones latinæ, una publicata a Surio, aliisque Conciliorum collectoribus, alteraque a Baluzio in nova Collectione Conciliorum tomo I. Hæc Acta Baluziana recens e tenebris eruta septimo Ecclesiæ sæculo

ex Occidente in Orientem retulit Philippus magister militum imperialis obsequii, ut discimus ex Actione XIV Concilii sexti in tomo VI Concil. pag. 981 et 984, in qua Actione etiam legimus, eorumdem Actorum exemplar latinum inventum fuisse Constantinopoli in Bibliotheca patriarchii. Continet ea editio nonnulla de quibus actum est ingentibus animis in sexta Synodo, ubi ea falsitatis sunt accusata. Nam in Actione tertia, dum relegeretur septima Sessio quintæ Synodi, ubi ventum est ad Epistolas *Vigilii* ad Justinianum imp. et Theodoram ejus uxorem, quæ extant in eadem nova Collectione Baluziana, et in quibus Tria Capitula damnantur, legati Apostolicæ Sedis exclamaverunt, eas non esse *Vigilii*, et falsatum esse hunc librum Gestorum quintæ Synodi. Quod etiam confirmatur ex iis, quæ referuntur in Actione XII et in XIV sextæ Synodi. Quare cum examinarentur Codices *quintæ Synodi*, in quibus Epistolæ illæ *Vigilii* extabant, constitit illas olim desideratas fuisse in antiquis, additosque non ita multo ante fuisse tres quaterniones novos in initio Synodi: in septima vero Actione, in qua continentur duæ illæ *Vigilii* Epistolæ, mutatum fuisse quintum decimum quaternionem, adjectumque esse quadrifolium non superscriptum ante decimum sextum quaternionem, in quo feruntur duo libelli seu Epistolæ *Vigilii*. Quamobrem Patres decrevere, chartaceum volumen quod falsatum erat, cassari in locis, in quibus adjectiones erant factæ, et anathema dixerunt libellis, qui dicuntur scripti fuisse a *Vigilio* ad Justinianum et Theodoram.

10. *Duæ Epistolæ Vigilii PP. ad Justinianum et uxorem falsatæ.* — Verum hæc Epistolis illis *Vigilii* auctoritatem non abjudicant; non enim falsæ illæ dicuntur, sed falsatæ et corruptæ ab iis, qui testimoniis illarum abuti volebant ad confirmandam opinionem suam de una in Christo voluntate et operatione. Primum quippe ex verbis *Georgii monachi* relatis in Actione XIV apparet, paria libellorum seu Epistolarum accepta fuisse de patriarchio, illos postea in quaternionibus fuisse scriptos, et imperatori *Constantino Pogonato* oblatos latine versos a *Constantino Grammatico*, postremo adjectum fuisse quadrifolium, id est, quaternionem ante decimum sextum quaternionem quintæ Synodi, et in hoc quadrifolio scriptos fuisse duos illos libros *Vigilii* ad Justinianum et Theodoram. Mirum autem non est ignotos fuisse legatis Apostolicæ Sedis; cum constet illos defuisse in Codice, quem ex Occidente adductum a *Philippo magistro militum* jam diximus. Nam hinc colligi potest, habuisse tunc Occidentem exemplaria quinti Concilii, in quibus Epistolæ illæ *Vigilii* non extabant, aut eorum quopiam usos esse legatos, aut non satis explicatam recordationem habuisse earum rerum quas legerant in his Gestis.

11. *Semper utraque extitit in Archivo publico.* — Deerant sane libelli illi in Codice latino Bibliothecæ patriarchalis Constantinopolitanæ usque ad tempora *Pauli patriarchæ*, qui anno DCXLI sedere cœpit. Verum tametsi descripti non essent in illo Codice, extabant in Græco authentico, uti nunc extant tomo VI Concil. pag. 984, et ex eo rursum accepti videntur tempore *Theodori patriarchæ*, qui a triennio depositus fuit. Colligi istud potest ex his verbis Georgii monachi tomo VI Concil. pag. 981. « Quando ergo facta est quæstio inter Theodorum, qui fuerat patriarcha a Deo conservandæ hujus regiæ urbis, et præfatum Macarium de fide, tulerunt paria libellorum, qui dicuntur Vigilii de patriarchio, sicut dixerunt Macarius et Stephanus, et scripsimus in quaterniones et oblati sunt ab eis piissimo nostro principi ». Accepti ergo fuerunt ex Archivo publico, et ex sacro scrinio Ecclesiæ Constantinopolitanæ, ubi post tam luculentum testimonium eos extitisse dubium esse non potest.

12. *Non sunt damnatæ falsitatis in VI Synodo.* — Sed dicet aliquis, si duæ illæ *Vigilii* Epistolæ veræ sunt ac genuinæ, quomodo fieri potest, ut Patres sextæ Synodi illas damnarint falsitatis ad legatorum Sedis Apostolicæ suggestionem? Respondeo ideo illas accusatas falsitatis esse, quod ea pars in qua de una Christi operatione agebatur a Monothelitis addita erat, ut suam de una Christi voluntate opinionem fulcirent etiam testimonio papæ Vigilii, ut agnovit Baronius num. 47. « Ubi contigit, inquit, percurri scripta Vigilii in anathematismo adversus Theodorum Mopsuestenum, quod non confiteretur unam in Christo personam, lectum fuit ex additamento Monothelitarum, ET UNAM OPERATIONEM ». Sane legati non dixerunt, has Epistolas esse falsas, sed cum ad eam partem ventum est, in qua Vigilius statuitur docens unam in Christo operationem, tum exclamaverunt: « Non faciat Deus, Domine. Non dixit Vigilius unam operationem. Non sunt libelli Vigilii. Falsatus est hic liber », ut legitur tomo VI Concil. pag. 623. Legati itaque actionem falsi instituerunt adversus eam tantum partem Epistolarum Vigilii, in qua mentio erat unius operationis in Christo. Confirmant hanc observationem episcopi in eadem Actione XIV, ibid. pag. 980, ubi aiunt Monothelitas hujus fraudis esse auctores, « ex illorum vocabulis malitiose adversus recta dogmata hæc interjicientes »; ob eamque causam paulo post jubent, « libros etiam eos obelis obduci in locis in quibus depravati sunt », ut notavit Baluzius in Præfatione ad Acta quintæ Synodi, ex qua hæc excerpsi.

13. *Lunæ eclipsim pestis secuta est Romæ.* — Ad num. 51 et seq. Anastasius in Vita Agathonis papæ ait: « Hujus temporibus, Indictione VIII, luna eclipsim pertulit mense Junio, die XXVIII. Similiter et mortalitas major atque gravissima subsecuta est mense suprascripto, Julio, Augusto et Septemb. in Urbe Roma ». Accidit ea eclipsis juxta Calvisium in opere Chronologico die XVIII Junii, feria secunda ineunte, hora tantum dimidia post mediam noctem. Quare numeri mendosi sunt apud Anastasium. Paulus diaconus lib. 6, cap. 5, de eadem

eclipsi, aliaque solari loquitur : « Per Indictionem octavam luna eclipsim passa est. Solis quoque eclipsis eodem quoque pæne tempore, hora diei quasi decima, quinto nonas Maias effecta est. Moxque subsecuta est gravissima pestis tribus mensibus, hoc est Julio, Augusto et Septembri ». Verum hæc eclipsis solis lunarem præcessit, factaque est anno Christi superiori, sed die decima tertia Julii, feria quarta, horis quatuor post meridiem, ut habet Calvisius. Cessavit pestis, delatis ad Urbem Romam *sancti Sebastiani* martyris, reliquiis, ut testatur idem Paulus : indeque, ut notat Baronius, propagata est ad posteros religio, ut pestis tempore hic sanctus invocetur ; ob quam etiam propulsatam solemnis ejus veneratio est Capuæ, Mediolani, et in aliis urbibus, ut refert Bollandus in Notis ad Vitam sancti Sebastiani martyris, ad diem xx Januarii.

14. *Moritur S. Hilda abbatissa Pharensis.* — A num. 53 ad 56. Beda tam in Epitome quam in Historia lib. 3, cap. 23, refert mortem *Hildæ* sanctissimæ virginis et Pharensis monasterii abbatissæ, quæ Northumbriæ provinciam, in qua nata erat, et omnem Britanniam insigniter illustravit ; sed duo de ea habet, in quorum altero a plerisque male exponitur, et in altero ipsemet hallucinatur : ut uterque error aperiatur, ejus verba hic recitanda sunt, illis resecatis quæ ad neutrius difficultatis declarationem conferunt. « Anno, inquit Beda, Dominicæ Incarnationis sexcentesimo octogesimo, religiosissima Christi famula Hilda, abbatissa monasterii, quod dicitur Streaneshalch (seu Pharense in comitatu Eboracensi situm), post multa, quæ fecit in terris opera cælestia, ad percipienda præmia vitæ cælestis, de terris ablata transivit die quinta decima kalendarum Decembrium, cum esset annorum sexaginta sex : quibus æqua portione divisis, triginta tres primos in sæculari habitu nobilissime conversata complevit (id est, usque ad annum Christi DCXLVII), et totidem sequentes nobilius in monachica vita Domino consecravit, etc. quæ cum relicto habitu sæculari illi soli servire decrevisset, secessit ad provinciam Orientalium Anglorum : (erat namque propinqua regis illius) desiderans exinde, si quo modo posset, derelicta patria, et omnibus quæcumque habuerat, in Galliam pervenire, atque in monasterio Calæ peregrinam pro Domino vitam ducere, etc. Nam et in eodem monasterio soror ipsius Hæresuid, mater Aldulfi regis Orientalium Anglorum, regularibus subdita disciplinis, ipso tempore coronam exspectabat æternam : cujus æmulata exemplum, et ipsa proposito peregrinandi, annum totum in præfata provincia retenta est : deinde ab Aidano episcopo in patriam revocata, accepit locum unius familiæ ad Septentrionalem plagam Viuri fluminis, ubi æque anno uno monachicam cum perpaucis sociis vitam agebat, etc. Contigit eam suscipere construendum sive ordinandum monasterium in loco, qui vocatur Streanshalch, quod opus sibi injunctum non segniter implevit ». Fuse postea agit Beda de egregiis *Hildæ* virtutibus, et de sancta ejus morte.

15. *Hereswita regina Kalæ monialis non fuit.* — Certum esse debet primo, *Hildam* anno DCXLVII aut saltem insequenti, sanctimonialem facta. II, *Annam* Orientalium Anglorum regem, et *Hereswitæ* conjugem anno DCLIV occisum. III, *Aidanum* Lindisfarnensem episcopum anno DCLI ad Deum migrasse. IV, monasterium *Kalense* a sancta *Balthilde* post Clodovei II regis Neustriæ et Burgundiæ mortem, quæ anno DCLVI contigit, ædificatum esse ; quæ omnia suis locis a nobis demonstrata sunt, partim hoc, partim in sequenti sæculo. Cum hæc itaque ita sint, quomodo potuit *Hereswita* regina anno DCXLVII vitam ducere religiosam in monasterio Kalensi ; cum *Anna* Orientalium Anglorum rex maritus ejus per septennium adhuc superstes fuerit, et monasterium illud nonnisi post annum DCLVI constructum sit ? Neque dici potest, *Hereswitam* post conjugis mortem in illud monasterium venisse, et *Hildam* ad eam proficiscendi consilium suscepisse : hæc enim ab Aidano episcopo anno DCLI demortuo, in patriam revocata est. Hinc manifestum redditur, Bedam in aliqua hujus Historiæ circumstantia peccasse, in eo nempe quod monasterium aliquod in Gallia conditum pro monasterio Kalensi sumpserit. Cum enim Beda in Northumbria, sicuti et Hilda, vixerit, in iis quæ in regno gesta, vix errare potuit : facile vero in iis quæ extra illud contigere. Ad hunc Bedæ errorem nullus hucusque animum advertit, observavitque, *Hereswitam* jam ante annum DCXLVII, quo constat Kalense monasterium nondum constructum fuisse, habitum sæcularem reliquisse, et in monasterium secessisse.

16. *Hereswita monacha Jotrensis et Kalensis credita.* — Existimabam, monasterium in quo *Hereswita* vixit et mortua est, me reperisse, quando apud Mabillonium sæculo II Benedictino, in Elogio Historico sanctæ Theoledcheldis primæ abbatissæ monasterii Jotri, sexto milliari supra Meldas civitatem, haud procul a fluvio Matrona siti, hæc verba legi : « In perantiquo et eleganti S. Pauli primi eremitæ Oratorio, quod in cœmeterio Jotrensis Ecclesiæ paræcialis hactenus subsistit, columnis marmoreis subnixum, visuntur tumuli sex e terra prominentes, in quibus sepulti fuisse dicuntur sancta Theodechildis, S. Agilbertus Parisiorum episcopus Theodechildis frater ; S. Ebregisilus Meldensis episcopus ; S. Agilberta et S. Balda abbatissæ Jotrenses, S. Hereswida soror S. Hildæ, mater Adulfi regis Anglorum Orientalium », quam tamen venerabilis Beda in Hist. lib. 4, cap. 23, in monasterio Kala peregrinam pro Domino vitam duxisse scribit. « Sextus ingentis molis tumulus, cujus sit ignoratur ». Idem Mabillonius in Observat. præviis ad Vitam sanctæ Bathildis reginæ Francorum, postea sanctimonialis Kalensis, rursus scribit : « Hereswidæ sepulcrum in monasterio Jotro ostenditur in Oratorio S. Pauli : quod mirum videtur ; siquidem apud Kalam sanctimonialis vixit ». De proposita difficultate cum V. C. Claudio Castellano metropo-

litanæ Ecclesiæ Parisiensis canonico, in Historia Ecclesiastica rerum Francicarum exercitatissimo contuli, et hujus consultationis hoc consectarium fuit. Antequam sæculum Benedictinum in lucem vidisset, neque in Archivis, neque in Kalendariis monasterii Kalensis, *Hildæ* et *Hereswitæ* memoria ulla erat. Verum anno MDCLXXII, abbatissa et sanctimoniales illustrissimum Franciscum *de Harlay* archiepiscopum Parisiensem instanter rogarunt, ut *Hildam* et Hereswidam officio Ecclesiastico colere sibi liceret. Causam hanc V. Cl. Jacobo a sancto *Beuve* Parisiensis Universitatis doctori, et alias in eadem sacræ Theologiæ professori examinandam præsul non minori pietate, quam doctrina præditus commisit. Postquam vero vir doctissimus *Hildam*, non vero *Hereswidam*, in aliquibus Ecclesiis cultam fuisse in scriptis testatus est, illustrissimus præsul abbatissæ et monialibus facultatem in scriptis fecit *Hildam* officio Ecclesiastico celebrandi, eamque Castellano laudato tradidit, isque ad abbatissam misit. Ab eo itaque tantum anno sancta *Hilda* in monasterio Kalensi die XXVII mensis Novembris culta, licet die XVII ejusdem mensis ad Deum migrarit; *Hereswilda* vero inscripta tantum ad diem IX mensis Decembris in Kalendario Kalensi in sacristia appenso; cum tamen neutra Kalensi in monasterio morata sit.

17. *Hilda nunquam Kalæ fuit.* — Licet enim *Hildam* in Galliam trajecisse, et in monasterio Kalensi per annum commoratam esse, donec a sancto *Aidano* episcopo in patriam revocaretur, asserant Thomas Eliensis monachus in Vita sanctæ Etheldritæ reginæ, filiæ Hereswidæ etiam reginæ ac primæ abbatissæ Eliensis cap. 7, num. 12, Garpsfeldius capite 36 septimi sæculi, et Menardus lib. 1 Observat. ad diem XVII Novemb. (qui tamen fatetur locum Bedæ a nobis in medium adductum, obscurum videri) non dubito tamen, quin hallucinati fuerint, et quin Matthæus Westmonasteriensis ad annum DCLXXX hæc Bedæ citati verba, in quibus tota difficultas sita, *in præfata provincia retenta est*, de Anglia Orientali rectius interpretatus fuerit; ideoque quin *Hilda* in monasterium Kalense nunquam venerit. Quisquis enim attente totum Bedæ locum supra recitatum legerit, intelliget *Bedam nihil* aliud indicare quam *Hildam* ex Northumbria patria sua in Angliam perrexisse; et in ea cum de profectione in Galliam suscipienda cogitaret, per annum mansisse, donec revocata est ab *Aidano* in patriam, seu in Northumbriam. Propositum itaque peregrinandi extra Britanniam executioni non mandavit *Hilda*; cum illud Beda non affirmet; imo scribat, illam retentam esse *in eadem provincia*, ideoque in provincia Orientalium Anglorum, de qua locutus fuerat, non vero in Gallia, quam Beda antea provinciam non appellarat. Fallitur enim Thomas Eliensis loco laudato, ubi ait, post mortem Annæ regis, *turbatis rebus Orientis Angliæ*, Hereswidam reginam apud Gallias peregrinam in monasterium Kalæ secessisse. Nam, ut ex dictis liquet, tam Hereswida regina, quam *Hilda* ejus soror nunquam monachæ Kalenses fuere; et, ut mox videbimus, *Hereswida* ante mariti mortem, quæ anno DCLIV contigit, in aliquo alio Galliarum monasterio sese inclusit, quo anno DCXLVII eam adire *Hilda* in animo destinarat.

18. *Hereswida vivente marito monasterium ingressa.* — Nullus quidem rerum Anglicarum scriptor, nec ullus alius memoravit *Hereswidam*, Anna marito adhuc vivente, monasticæ vitæ studio ab eo sejunctam fuisse; verum id Beda diserte innuit, cum scribit, *Hildam*, relicto sæculo decrevisse vivere imposterum in monasterio cum *Hereswida* sorore; hoc enim illa consilium cepit anno DCXLVII, quo ante duodecim et amplius annos, quam Kalense monasterium ædificaretur, vitam monasticam amplexa est; et tamen *Anna* per septem postea annos in vivis fuit. Nec mirum videri debet, *Hereswidam* mariti consensu monacham effectam; cum similia exempla tam in Historia Gallica, quam Anglicana obvia sint. Etenim sancta *Kineburga* uxor Alfridi senioris, filii Oswii Northumbriæ regis, et *S. Cuthburga* uxor Alfridi nothi Northumbriæ regis, Hereswidæ exemplum postea secutæ sunt, ut in hoc opere suis locis ostendimus.

19. *Hereswida Jotri sepulta non est.* — Ante Mabillonium *Hereswidam* Jotri, gallice *Joarre*, sepultam fuisse, nullus in litteras miserat, imo eruditissimus Castellanus asserit, se Jotri fuisse, omnesque monachas sibi asseruisse, se nunquam, aut fama aut traditione accepisse, eam apud se tumulum habere. Verum quidem est, in crypta S. Pauli eremitæ (quam Mabillonius oratorium vocat, quia sc. hoc ei superstructum), extare figuram cujusdam reginæ in latus jacentis, in habitu religioso repræsentatæ, et corona redimitæ; sed tam Jotrensium incolarum, quam sanctimonialium traditio est hanc esse *Osannam* Scotiæ reginam, quam tamen Jotrensem monacham non fuisse existimant, neque Officio Ecclesiastico colunt: prætereaque traditio hæc valde incerta. Castellanus in crypta prædicta novem tumulos numeravit, licet Mabillonius sex tantum meminerit, iisque nulla, vel nomina, vel Epitaphia insculpta præterquam monumento S. Theodlecheldis primæ monasterii abbatissæ, quod cum corrupte descriptum ad Mabillonium missum fuerit, hic prout jacet, illud repræsentabo.

✠ HOC MEMBRA POST ULTIMA TEGUNTUR FATA SEPULCRO BEATAE THEODLECHELDIS INTEMERATAE VIRGINIS GENERE NOBILIS MERITIS FULGENS STEMMA MORIBUS. FLAGRAVIT IN DOGMATE ALM'

In alia tumuli parte :

CENUBII HUJUS MATER SACRATAS DO VIR... (hic lapis fractus est) :
.... TES OLEUM CUM LAMPADIBUS PRUDENTE....
...... FILIAS OCCURRI REX P. M. HAEC DEMUM EXVIT ATRA R. A ...

20. *Theodlecheldes non Thedechildis prima Jotri abbatissa.* — Hinc liquet, sanctam hanc abbatissam, *Theodlcheledem* appellatam fuisse, non vero *Theodiechieldim*, ut in Epitaphio a Mabillonio relato, aut *Teutechildem*, ut in Vita S. Bertilæ abbatissæ Kalensis primæ sæculo II Benedictino relatæ vocatur. Castellanus enim in legendis, explicandisque veteribus inscriptionibus versatissimus lapidem sepulcralem aqua diligentissime emundavit, nullamque litteram, aut prætermisit, aut addidit, observavitque incolas *Jotri*, vicinosque hanc sanctam vulgo appellare *S. Telechilde*, vel, *S. Tolechilde*, conservata sc. littera L. Quamvis autem *Angilbertum*, aliosque prænominatos in aliis monumentis conditos fuisse, nulla sepulcralis inscriptio ostendat, illud tamen verisimilitudine non caret. Id certe asserit Saussaius de Angilberto in Martyrologio Gallicano ad diem XI mensis Octob. et in Panoplia clericali part. 2, lib. 2, cap. 6, scribit : « Cum apud Jotrum essem, celebre virginum sacrarum monasterium, anno exeunte salutis MDCXXXI, corpus S. Angilberti episcopi Parisiensis, cujus meminit Beda repertum fuit in crypta S. Pauli eremitæ (quam condiderat), sepultum cum pontificiis indumentis contextis ex serico cum fimbris aureis, quarum particulas adhuc fulgidas et rutilantes propriis conspexi oculis, et manibus contrectavi ». Concludo itaque *Hildam* nunquam in Gallia fuisse, et Bedam qui *Ætherium* Lugdunensem episcopum, Arelatensem credidit, simili errore *Hereswidam* incerti alicujus Galliarum monasterii monacham, Kalensem existimasse.

21. *Origo monachatus Kalensis S. Hereswidæ.* — Errandi occasionem Bedæ præbuere hæc verba, quæ leguntur in Vita S. Bertilæ, num. 5. « Nec solummodo ex vicina provincia, sed etiam ex transmarinis partibus, sanctæ hujus feminæ felici fama percurrente, ad eam relictis parentibus et patrio cum summo amoris desiderio plurimi viri ac feminæ festinabant, quos ipsa Dei famula Bertila affectu piissimo, velut propria genitrix dilectos parvulos omnes recipiebat, etc. » Autumavit enim Beda *Hereswidam* unam fuisse ex illis primariis mulieribus, quæ ad monasterium Kalense vitam monasticam professuræ ex Anglia venere. Verum auctor Vitæ S. Bertilæ loquitur de re, quæ diu postquam *Hereswida* hoc vivendi genus amplexa est, contigit. Is etiam locus fucum fecit Mabillonio viro oculatissimo, qui in Notis ad illum ait : « Has inter fuere SS. Hilda, Hereswita, et aliæ ex Britannia insula ». Quare non mirum si eadem verba Bedam in errorem induxerint.

22. *Ervigius fit rex Hispaniarum.* — Ad n. 56 et seqq. Cum *Ervigius* ambitione regnandi *Wambæ* Hispaniarum regi venenum præbendum curasset, et is videretur jam animam agere, posita coma atque in sacerdotis morem detonsus monachi ritu cucullum induit, ut tradunt Vasæus in Chronico, et Mariana lib. 6, cap. 14, qui notat id contigisse *pridie idus Octobris*, *die Dominico*, ideoque currenti Christi anno. Quare recte scripsit Ulfa in Chronico, *Wambam* regnasse annos VIII, mensem unum, dies XIV. Addit Sebastianus Salmanticensis in Chron. seu verius Alphonsus III Ovetensium rex, Wambam postea in monasterium vixisse *annos* VII, *menses tres*. Regnum malis artibus quæsitum recte et prudenter administravit *Ervigius*, inquit Mariana.

23. *Professio monastica in extremis facta.* — Mabillonius in Præfatione secundæ partis 4 sæculi Benedictini num. 188 et seqq., ostendit duplex hominum genus alias fuisse, qui vestes monasticas suscipiebant. Alii cum firmo perseverandi proposito, alii solo probationis animo in monasteria secedebant. Primis tanta inerat morum, ætatis, ac judicii gravitas, ut de eorum perseverandi proposito nulla posset superesse suspicio : ideoque statim iis profitendi copia concedebatur ; aliis annua probatio subeunda erat. Priorem ob causam hi, qui in extremis positi, pœnitentiæ causa religiosis vestibus induebantur, in professorum numero censebantur, si postmodum ex morbo convaluissent. Nam publica illa pœnitentiæ protestatio irrita fuisset, nisi sæculo nuntium remittendi firmus animus accessisset, ideoque is citra apostasiæ culpam ad sæculum denuo redire nefas erat : cujus rei sexcenta exempla apud veteres occurrunt, imo imperatorum et episcoporum. *Petrus Damiani* hoc argumentum fuse ac solide pertractavit in opusculo XVI ad Gislerium episcopum Auximanum. Inaudierat Petrus quemdam episcopum hanc opinionem in vulgus spargere, licere nimirum illis qui monasticum habitum in morbo extremo appetiissent, ad sæcularem vitam, si vellent, denuo reverti. Res tanti ei visa, ut eam ad Pontificem Romanum detulerit, et opusculum ediderit in episcopum anonymum, siquidem auctor ignotus erat, validisque rationibus probaverit, ejusmodi hominibus non licere remeare in sæculum : quippe « tanta veneratione, tanta custodiæ censura monachicum habitum sancti Patres dignum esse censuerunt, ut pæne quocumque modo illum quis indueret, relinquendi postmodum licentiam non haberet ». Neque ad hoc necessariam esse annuam probationem : « Non enim jam probatio expedit ubi qui probandus est, perspicaciter innotescit : sed is de cujus mente, quo spiritu du

catur, ambigitur, valde necessarium est ut probetur ». Aliqui, qui extra morbum habitum monachalem induebant, nulla facta probatione ubi admissi erant in monasterium, statim regulam profitebantur, neque repetendi facultatem habebant. Quod maxime locum habuit in iis, qui ut abbates fierent, monachum induebant. Id contigit de *sancto Germano* Parisiensi episcopo, qui cum presbyter Ecclesiæ Æduensis esset, factus est abbas sancti Symphoriani, simulque monachus : siquidem adeptus *gradum curæ pastoralis*, teste Fortunato in ejus Vita *de reliquo monachus persistebat*. Idem etiam contigit in *S. Leodegario* abbate cœnobii S. Maxentii, dein episc. Æduensi, ut in ejus Vita legitur.

24. *Monastica vestis sine professione data.* — Sed, ut quæ ad habitum et professionem monasticam faciunt, uno tenore absolvam, tametsi passim monasticus habitus nonnisi post decursum probationis annum tribueretur, is tamen statim ab ingressu monasterii quibusdam datus fuisse reperitur, licet regula S. Benedicti, et Synodus Aquisgranensis, aliter præscribant. Patet illud de *S. Willelmo duce*, monacho Gellonensi, qui statim ab ingressu monasterii religiosis vestibus indutus est : idem de S. Benedicto *Anianensi* non obscure inquit Ardo in ejus Vita. Qui vero eo modo religiosis vestibus mox insigniebantur, non statim monasticis institutis addicti erant, nisi expressa regulæ professio accessisset. Id perspicuum fit ex Actis *S. Liudgeri* episcopi, qui licet in Casinensi monasterio duos annos et dimidium ut monachus sub monasticis vestibus deguisset, « cucullam tamen postea portare desiit, eo quod promissionem observationis regulæ monachorum non fecerat ». Longe recentius exemplum habemus in *Wladislao* Casimiri Evinacensis ducis filio apud Spondanum anno 1373, n. 3, inquit Mabillonius laudatus, apud quem plura hac de re habentur.

25. *Moritur S. Berarius episc. Cenomanensis.* — Hoc anno obiit *S. Berarius* episcopus Cenomanensis, qui aliquot monasteria in sua diœcesi fundavit et ex bonis propriis dotavit, quique corpus *S. Scholasticæ* S. Benedicti sororis e monasterio Casinensi tunc deserto in suam diœcesim transferendum curavit. In Gestis Cenomanensium episcoporum a Mabillonio tomo III Veter. Analect, publicatis cap. 13, de Berario legitur : « Sedit in prædicta sede annos XXVI, menses IV, dies XIV, et obiit in pace XVI kal. Novembris in Aquitania ». Quare cum anno DCLIV episcopus dictus fuerit, usque ad hunc annum vitam propagavit. Huic successit *Aiglibertus*, et *Aigliberto*, de quo infra, non *Herlemundus*, ut San-Marthani, Cointius, aliique omnes habent, sed *Berarius* junior, ut liquet ex laudatis Gestis cap. 15, ubi *Herlemundus* dicitur successor posterioris domni Berarii.

26. *Concilium Anglo-Saxonicum.* — Celebratum hoc anno Concilium *Anglo-Saxonicum* adversus Monothelitas, ut anno superiori n. 6 diximus. *Maria* Saracenorum califa hoc anno exstinctus est, ut anno DCLXXVIII, n. 6 vidimus.

27. *Moritur Theodo I Bajoariæ dux.* — Hoc circiter anno supremum diem obiit *Theodo* primus hujus nominis Bajoariæ dux, eique successit *Theodo* secundus, vir ex eadem familia, sed non ex eadem stirpe, ut infra videbimus. *Theodo* primus *S. Emmerammi* monasterium Ratisponæ condidit, etiamnum florentissimum. Sed rerum Boicarum scriptores utrumque Theodonem in unum confundentes mortem prioris usque ad annum DCCII, quo *Theodebertum* præfecturam Bojoariæ gessisse certum, magno errore differunt, et monasterii sancti Emmerammi fundationem in annum DCXCVII conferunt, indeque *Apollonii* abbatis primi, et successorum Chronotaxim pervertunt. Verum sancti *Rudberti* Apostolatu, et tetrarchia Boioarica, de qua infra, suis annis redditis, Historia Bajoarica nitori suo restituitur.

AGATHONIS ANNUS 4. — CHRISTI 681.

1. *Reliquæ decem et octo Sessiones sextæ Synodi, in quibus Monothelitæ Macarius Antiochenus episcopus, Polychronius et cæteri damnantur; ubi ex Actis Synodalibus Honorii papæ memoria defenditur.* — Anno qui sequitur Domini sexcentesimo octogesimo primo, Indictione nona, quod reliquum fuit sextæ œcumenicæ Synodi expletum est : cum enim duodecima die mensis Decembris Actio sexta fuerit habita, cessatum est a comitiis sacris per duos menses, usque scilicet ad decimam tertiam Februarii diem, quando iidem qui supra episcopi et imperator cum magistratibus convenientes in Trullum, quæ jam cœpta erant prosecuti sunt, nempe ut (sicut decretum fuerat in proxima sexta Actione) editio fieret ab Apostolicæ Sedis legatis locorum sanctorum Patrum, quibus de Filio Dei Domino nostro Jesu Christo duæ assererentur voluntates ac totidem operationes, rursumque loca hæreticorum, quibus una in Christo voluntas cum operatione affirmaretur : quod et factum est, editusque a legatis Codex hac inscriptione notatus : « Testimonia sanctorum ac probabilium Patrum demonstrantia duas voluntates, et duas operationes in Domino Deo et Salvatore nostro Jesu Christo ». Quo integre lecto in Synodo, item lecta est series hæreticorum asserentium scriptis suis unicam voluntatem atque operationem in Christo. Quibus auditis, petitione Georgii episcopi Constantinop. et Macarii Antiocheni, jussum est, ut loca citata conferrentur cum Codicibus patriarchii, ut sciretur num consona essent latina exemplaria cum græcis : signatisque scriptis, jussa est collatio quam exactissima fieri ab eisdem Georgio atque Macario, præsentibus aliis episcopis : huncque finem præsens Actio habuit.

2. Hic te monuisse, lector, oportet, reperiri apud Anastasium Bibliothecarium compendium seu epitomen sextæ Synodi, in qua complura inveniantur quæ in ipsa sexta Synodo desiderantur, contra vero desint complura, quæ in ejusdem Synodi Actis, quæ extant, scripta reperiuntur. Post Actionem enim diei decimæ tertiæ Februarii, rursum sequenti die decima quarta ejusdem mensis ibidem loci conventum esse, Anastasius habet.

Quæ autem in ea Actione facta sint, quæ desiderantur in editis Synodalibus Actis, hæc sunt : « Protulit, inquit, piissimus et serenissimus princeps tomum ad relegendum, in quo vanum hæreticorum dogma Macarii erat conscriptum et ejus manu subscriptum, apertissime unam voluntatem in Domino affirmantem. Sub ipsius subscriptione, et Theodori patriarchæ utique juxta eum tenorem ibi subscriptio erat. Et interrogatus Georgius patriarcha, si eam fidem, quam docet Sedes Apostolica, amplectitur juxta scripta venerandi Agathonis papæ, seu sanctorum ac venerabilium Patrum ? Qui respondens petiit, ut accepta licentia, in scriptis, quæ oportuna essent responderet.

3. « Et in his recedentes, die decima septima mensis Februarii die Dominico intra oraculum (oratorium) sancti Petri intra palatium convenere, et adstante syncleto (syncello) simul cum patriarcha, legatus Apostolicæ Sedis suscepit relegens suggestionem pro eorum condemnatione a sanctissimo papa Agathone directam. Qui Georgius sanctissimus patriarcha professus est eo die in scriptis duas naturas, duas voluntates et operationes credere et prædicare, sicut Sedes Apostolica, anathematizans eos, qui unam naturam, voluntatem, et operationem in Domino Jesu Christo dicunt ». Hæc ibi. Pergit insuper Anastasius : « Die vicesima quinta mensis Februarii, residente Synodo una cum pio principe simul et legatis Sedis Apostolicæ, Macarium adesse jusserunt. Et data a principe licentia, ut se in eas partes, in quas quis vellet, divideret, Georgius patriarcha regiæ civitatis cum suis in partibus Orthodoxorum stetit, Macarius vero cum suis a parte hæreticorum. Et adducentes in medium professionem Georgii patriarchæ, quam fecerat, porrecta est principi, et relecta est ». Hæc apud Anastasium, quæ desiderantur in Actionibus sextæ Synodi, Theodori episc. Constantinopolitani mutilatione, quod ex illis ipse ostenderetur hæreticus, ut suo loco dicemus.

4. Eodem anno, septima die mensis Martii iterum conventum est ab iisdem in Trullum : ubi primum Georgius episcopus Constantinopolitanus retulit a se cognita loca singula sanctorum Patrum de duabus in Christo voluntatibus et operationibus citata in Codice a legatis Apostolicæ Sedis in Synodo edito, et invenisse ea omnia in omnibus esse illis consentientia : quapropter et se profiteri testati sunt cum sanctis Patribus duas in Christo voluntates et operationes : reliqui etiam episcopi, qui interfuerunt cum facta collatio fuit, idipsum singuli professi sunt, et quidem non sine præconio Agathonis Romani Pontificis, ut cum Domitius episcopus Prusiados ita dixit : « Directas suggestiones a patre nostro Agathone sanctissimo archiepiscopo Apostolicæ et principalis Sedis antiquæ Romæ ad a Deo coronatum et mansuetissimum nostrum dominum, et magnum victorem imperatorem, tanquam ex Spiritu sancto dictatas per os sancti ac beatissimi principis Apostolorum Petri, et digito ter beatissimi papæ Agathonis scriptas, suscipio et amplector, et ita credo, etc. »

5. Post omnes autem Theodorus episcopus Melitinæ prætendens rusticitatem in dicenda sententia, libellum obtulit legendum in Synodo, quo continebatur, nihil in fide decernendum, præter quam in sanctis œcumenicis Synodis decretum esset, ac proinde tacendum de duabus in Christo voluntatibus, sed satis esse unum operatorem confiteri in duabus naturis. Interrogatus autem ab imperatore, quis ea dedisset, dixit se ab hæretico Monothelita socio Macarii Antiocheni Stephano abbate accepisse. His cognitis, reliqui episcopi contulere suffragia de duabus voluntatibus ex Agathonis Pontificis scriptis editis, ita et reliqui omnes, Macario tantum cum suis excepto. Cum autem quæreretur a sancta Synodo de eo quod dixerat, se a Stephano abbate ea accepisse quæ obtulerat pro Monothelitis : exsurgentes Macarii discipuli contestati sunt, Theodorum Melitenum episcopum esse mentitum, paratos autem se esse Catholicam fidem profiteri. Sed jussi sunt, scripto libello fidem quam tenerent, sequenti Actione in Synodo edere.

6. Inter hæc autem interlocutus Georgius Constantinopolitanus episcopus suggessit imperatori, ut redderetur nomen Vitaliani Pontificis in Diptycha, eo quod ea de causa complures se ab Ecclesia Catholica separassent : quod si restitueretur, fieret ut plurimi Ecclesiæ Catholicæ se conjungerent. Annuit imperator : cujus rei gratia honorificæ dictæ sunt a sancta Synodo acclamationes eidem Constantino imperatori. Postea percontata est S. Synodus Macarium Antiochenum episcopum, an consentiret litteris ab Agathone conscriptis. Refragatus est ipse, seque in Christo duas voluntates omnino negare ; sed episcopi Syriæ illi subjecti, se omnes fidei Catholicæ assentire, publice professi sunt.

Post hæc jussa sunt legi loca Patrum a Macario collecta, in quibus falso affirmabat unicam in Christo positam fuisse voluntatem sed inter legendum detectæ sunt veternosi hæretici technæ ; sive quia cum de unica voluntate divina Patres dixerunt, attribuerat ipse dictum de Christi persona ; sive quod intercisas recitasset sententias, quibus sensus depravaretur auctoris. Sic itaque manifesta luce detectus, jussus est idem Macarius edere fidei professionem, quam quidem contrariam fidei Catholicæ inventam noluit retractare ; et cum rogaretur ab imperatore duas in Christo confiteri voluntates, resiliens ipse obstinatus ista respondit : « Non dico duas naturales voluntates, aut duas operationes naturales voluntates, aut duas operationes naturales in Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi, nec si membratim incidar, et mittar in mare ». Tanta procacis hominis animi duritie patefacta, Constantinus imper. jussit cum Synodo, ut libelli de Patrum sententiis a Macario oblati fieret cum aliis Codicibus e patriarchio sumptis collatio : sed et (ut in aliis accidit) compertæ sunt Macarii sententiæ intercisæ positæ esse, demptis ab ipso illis, quibus sensus Catholicus auctoris cognosci integre potuisset.

7. Quibus omnibus probe perspectis, hæc sancta Synodus dixit : « Non congruit Orthodoxis ita circumtruncatas sanctorum Patrum voces deflorare : hæreticorum potius proprium hoc est. Macarius venerabilis archiepiscopus dixit : Etiam dixi, quia quærens stabilire intentionem meam, hoc modo defloravi. Sancta Synodus exclamavit : Hæreticum seipsum manifeste demonstravit : Novo Dioscoro anathema : Hujusmodi deponatur : Novum Dioscorum foras mitte : Novo Apollinario malos annos : Merito ab episcopatu alienetur : Nudetur circumposito ei pallio. Et denudato eo, atque in medio astante una cum Stephano ejus discipulo, Theophanes venerabilis presbyter et abbas monasterii Bajas (venerat hic cum legatis Apostolicæ Sedis) interrogavit eosdem, Macarium et Stephanum scilicet : Habuit voluntatem humanam Dominus noster, etc. » Sed antequam disputatio longius traheretur, visum est imperatori finem imperare illius diei Actioni.

8. His vero addenda sunt quæ habet Anastasius Bibliothecarius in Agathone hisce verbis : « Ea hora sancta Synodus una cum principe ejus oraria auferri jussit. Et exiliens Basilius Cretensis episcopus, ejus orarium abstulit. Anathematizantes eum, dicebant : Foras Synodum procedant, simulque et thronum ejus. Stephanum autem discipulum ejus cervicibus a sancta Synodo clerici Romani ejicientes, expulerunt. Ea hora tantæ telæ aranearum nigerrimæ in medio populi ociderunt, ut omnes mirarentur, eo quod sordes hæreseos expulsæ essent, et Deo auxiliante unitæ sunt sanctæ Dei Ecclesiæ ». Hæc Anastasius.

Convenit vero rursus sancta Synodus octava die mensis Martii eodem anno : ubi reliquis sanctorum Patrum locis a Macario citatis cum aliis exemplaribus collatis, cognitisque dolo malo ab eo

detruncatis, corruptisque eorumdem sanctorum Patrum sententiis, in ipsum atque Stephanum sententia damnationis lata est his verbis :

9. « Sancta Synodus dixit : Tu Stephane, et tuus magister Macarius non ostendistis unam in Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri, per codicillum a vobis oblatum ; sed et duas voluntates in testimoniis in eodem Concilio positis invenimus aperte, clamante Athanasio laudabili, quamvis detruncata, et obcelata sint, juxta quod soliti estis, eadem testimonia, quæ perverse interpretantes protulistis. Definimus igitur, postquam aperte probati estis ad subversionem divinorum dogmatum festinare, et sanctorum ac probabilium Patrum doctrinas corrumpere, et hæreticorum magis sensum assumere, et quæque ab eis dogmatizata sunt sectari ad contagium Orthodoxæ plebis, ab omni vos sacerdotali dignitate et ministerio alienos existere. Eos autem qui jam pœnitentiam egerunt, et superius nominatos tam episcopos, quam clericos, et nunc in medio assistunt, et recte una nobiscum confitentur, prævidimus quidem in propriis locis residere: libellos autem quos promiserunt propriæ eorum fidei cum jurejurando, in subsequenti nobis offerrent». Hac lata sententia, dictæ sunt acclamationes imperatori, et declamatum a Patribus: « Hæreticum foras mitte: Novo Eutychi malos annos: Novo Apollinari malos annos: Hæreticum foras mitte. Et impulsus est Stephanus discipulus Macarii, et foras missus est. » Impositusque est finis ejus diei collationi, in sequentem vero dilata oblatio libellorum eorum qui detestati sunt errorem, simulque collatio locorum, quæ de duabus voluntatibus in litteris Apostolicæ Sedis citata invenirentur.

10. Decima Actio Synodi decima octava die ejusdem mensis Martii habita est, qua primum facta est collatio locorum, quæ citata fuerunt ex sanctis Patribus in litteris Apostolicæ Sedis et Romani Concilii sub Agathone, cum Codicibus patriarchii, omniaque inventa sunt in omnibus esse certa fide constantia et convenientia græcis Codicibus, prorsusque eisdem consentientia. Quibus cognitis lecta est fidei confessio Petri episcopi Nicomediæ, qui palinodiam recantarat, quæ inventa est in omnibus Catholicæ fidei consentire. Demum vero a legato Hierosolymorum Ecclesiæ Theodoro petitum est, ut legeretur Synodalis Epistola Sophronii olim ejusdem Ecclesiæ episcopi ad Sergium tunc Constantinopolitanum antistitem data, sed ab eo minime suscepta ; cujus lectio in sequentem dilata est Actionem.

11. Undecima sequitur Actio eodem in loco a sancta Synodo celebrata die vicesima mensis Martii : ibique primum omnium edita, et lecta est Epistola Sophronii Hierosolymorum episcopi : qua consentire Catholicis dogmatibus reperta, suggestum est ab Apostolicæ Sedis legatis, ut scripta Macarii Antiocheni olim episcopi, et Stephani ejus discipuli legerentur in Synodo, quo eorum hæresis magis perspecta omnibus fieret. Editi itaque sunt libelli ejusdem Macarii, quorum unius erat titulus : Sermo acclamatorius piissimo, et pacifico magno imperatori Constantino: quem contra morem antea vulgarat ille Romæ et in Sardinia, aliisque in locis, imperatori vero. cui inscriptus erat, nequaquam obtulerat. Lectus itaque in Synodo liber inventus est totus confertus blasphemiis de una voluntate et operatione hæresim firmans, et roborans: itemque lectus liber ejusdem ad Lucam presbyterum, et monachum in Africa, quem scripserat de nova hæresi Maximianorum, et pariter repertus est hæreticas continere blasphemias : adeo ut iterum a Synodo jussa sit lectio interrumpi ; penitusque cessari eo quod noxia admodum animabus esset ob hæresum portentosos errores ; judicatumque easdem simul jungi cum aliis blasphemiis hæreticorum, qui recensiti essent in litteris Agathonis ab Apostolicæ Sedis legatis in detestationem hæresis Monothelitarum.

12. Quod cum fieri jussum esset, collectæ sunt ex recitatis scriptis Macarii blasphemiæ in illis insertæ, et inter alia excerptus locus, quo Honorius hæresis crimine accusatur, dum eædem Macarii blasphemiæ recitantur his verbis: « Macarii hæretici de sermone qui dicitur acclamatorius ad piissimum imperatorem, cujus est initium : Mirum quid, invictissime domine: Eos qui contraria eis adstruxerunt, sanctos Patres nostros condemnaverunt, et anathematizaverunt absolute omnes qui unam voluntatem Domini adstruxerunt, quorum unus extitit Honorius Romanus: qui unam voluntatem manifestissime prædicavit ».

Vetus est ista calumnia Monothelitarum hæreticorum, qua Honorium in suas attrahere partes (ut sæpe dictum est) conati sunt: verum tum a Joanne Pontifice Honorii successore, tum a Maximo disputante cum Pyrrho convicta est. Sed amabo te, quid sibi vult adeo tenax in Apostolicæ Sedis legatis silentium, ut ne verbum quidem fecerint pro Honorii defensione ? Omittimus dicere, quantum hæc adversentur iis, quæ scripta sunt in litteris Agathonis, et Concilii Romani superius Actione quarta recitatis, in quibus de prædecessoribus Romanis Pontificibus publica facta est attestatio, neminem in errorem hæresis lapsum aliquando fuisse : ut isthæc a legatis Apostolicæ Sedis absque levi saltem defensione audita in Synodo fuerint, cum viderimus etiam de quibuscumque minimis in reliquis superioribus Sessionibus altercatum fuisse, atque accuratissime disputatum.

13. Hæc dixerimus, quod haud ista careant imposturæ vehementi suspicione : nempe hæc et omnia quæ sequuntur de Honorio in duabus sequentibus Sessionibus, manifestum fuisse additamentum Græcorum hæreticorum : apposuisse, inquam, eos ad germanam sextam Synodum totidem quaterniones, quot fuisse ab iisdem additos ad quintam Synodum est demonstratum in hujus

Synodi tertia Actione. In qua et cum viderimus eosdem Apostolicæ Sedis legatos constanti animo insurrexisse pro Vigilio calumniam passo, in crimenque hæresis itidem Monothelitarum vocato, nec cessasse, quousque ipsum ab eadem calumnia penitus vindicarent, atque a quavis erroris suspicione immunem ostenderent: quomodo, rogo, iidem pro justa atque legitima Honorii defensione redditi penitus reperiuntur elingues, et cessisse perditissimi hæretici testificationi de Honorio nota hæresis suggillato, cum ad ejus defensionem (ut dictum est) plura suppeterent argumenta superius inculcata? Et quomodo credi potest, quod adeo ignaviter siverint sententia unius hæretici exauctorati relinqui in Synodalibus Actis Honorium tanta affectum ignominia? At imposturæ hujus auctorem Theodorum depositum hæreticum Constantinopolitanum episcopum suo loco aperiemus inferius Actione sequenti: modo prosequamur quod est reliquum Sessionis hujus Actorum. Recitatis post hæc aliis locis ex Macarii hæretici scriptis, imponi finem Actioni ejus diei imperator jussit: quodque negotiis Reipublicæ occuparetur, residere in Synodo pro se voluit Constantium et Anastasium patricios, nec non Polyeuctum et Petrum exconsules. Augent hæc de imperatoris absentia in quinque sequentibus Sessionibus de impostura suspicionem: etenim siluisse bellicos tumultus usque ad obitum ejus, Theophanes tradit.

14. Duodecima quæ sequitur Actio mendum in die continet, utpote quæ celebrata dicatur die itidem vicesima Martii, qua præcedentem Actionem habitam esse, eadem Acta Synodalia continent. Congregatis autem ex more in unum Patribus, missæ sunt ab imperatore ad Synodum chartæ quas se a Macario accepisse in superiori Actione testatus fuerat: quarum aliquæ cum inventæ essent nihil præterea continere, quam sermonem illum acclamatorium, qui lectus antea fuerat, ejus est lectio prætermissa. Quod vero inter alias chartas ab imperatore missas, inventa est Epistola Sergii olim Constantinopolitani episcopi ad Cyrum episcopum Alexandrinum; ea in Synodo lecta est: sed quæ simul in ea intexta erant Mennæ et Vigilii papæ nomine scripta de unica voluntate commentitia esse, in superioribus Synodalibus Actis fuerant judicata. Post hæc in eadem Actione ex edito Codice a Joanne patricio, nomine imperatoris, lecta est Sergii episcopi Constantinopolitani ad Honorium Romanum Pontificem Epistola, nec non alia ipsius Honorii ad eumdem Sergium reddita, quas nos suo loco superius eodem quo sunt anno scriptæ retulimus, atque exacte discussimus. Quibus collatis cum Codicibus patriarchii, inventisque simul consentientibus, in Macarium rursum declamatum est a sancta Synodo, utpote indignum qui amplius inveniretur cum Orthodoxis in Synodo sedens. Tunc Syriæ episcopi, et clerici reliqui petiere, ut in locum ejus alius subrogaretur Antiochenus episcopus Orthodoxus. Quæ omnia in sequentem relata sunt Actionem.

15. Deinde vero vicesima octava mensis Martii rursum convenere Patres a quibus statim sententia lata reperitur adversus hæreticos Monothelitas, sed quæ (ut ostendemus inferius suo loco) manu impii Theodori appareat depravata, apposito Honorii nomine, ac suo sublato: ipsa vero ut legitur, ita hic redditur verbis istis:

« Sanctum Concilium dixit: Secundum promissionem quæ a nobis ad vestram gloriam facta est, retractantes dogmaticas Epistolas, quæ a Sergio quondam patriarcha hujus a Deo conservandæ regiæ urbis scriptæ sunt tam ad Cyrum, qui tunc fuerat episcopus Phasidis, quam ad Honorium quondam papam antiquæ Romæ; similiter autem et Epistolam ab illo, id est, Honorio rescriptam ad eumdem Sergium: hasque invenientes omnino alienas existere ab Apostolicis dogmatibus, et a definitionibus sanctorum Conciliorum, et cunctorum probabilium Patrum, sequi vero falsas doctrinas hæreticorum: eas omnimodo abjicimus, et tanquam animæ noxias execramur. Quorum autem (id est, eorumdem) impia execramur dogmata, horum et nomina a sancta Dei Ecclesia projici judicavimus, id est, Sergii quondam præsulis hujus a Deo conservandæ regiæ urbis, qui aggressus est de hujusmodi impio dogmate conscribere Cyri Alexandriæ, Pyrrhi, Petri, et Pauli, qui et ipsi præsulatu functi sunt in sede hujus a Deo conservandæ civitatis, et similia eis senserunt; ad hæc et Theodori quondam episcopi Pharan: quarum omnium suprascriptarum personarum mentionem fecit Agatho sanctissimus ac ter beatissimus papa antiquæ Romæ in suggestione quam fecit ad piissimum et a Deo confirmatum dominum nostrum, et magnum imperatorem, eosque abjicit, utpote contraria rectæ fidei sentientes, quos anathemati submitti definimus. Cum his vero simul projici a sancta Dei Catholica Ecclesia, simulque anathematizari prævidimus et Honorium, qui fuerat papa antiquæ Romæ; eo quod invenimus per scripta quæ ab eo facta sunt ad Sergium, quia in omnibus ejus mentem secutus est, et impia dogmata confirmavit ». Hactenus quæ fertur sententia adversus hæreticos in Synodo condemnatos.

16. Hic rogo, lector, siste mecum ista considerans, quo in tantæ rei historia nullus sit locus mendacio et falsitati, sed ipsa pura sinceraque veritas fraudibus omnibus et imposturis superior semper appareat. Si in recitata sententia in condemnatione hæreticorum patriarcharum et aliorum, Agathonis Romani Pontificis se exemplum et auctoritatem secutam Synodus profitetur, dum quos prædamnatos ait ab Agathone Pontifice in Epistola ad imperatorem, eosdem condemnatos confirmat: quare contra eamdem Agathonis Epistolam ab eadem Synodo additur Honorii condemnatio? Si non latuere Synodum quæ in ea essent Epistola de condemnatione dictorum episcoporum hæreticorum: utique neque potuerunt latuisse

quæ pro Honorio in eadem legerentur in contestatione validissima illa iterum atque iterum repetita, qua firmissime adstrueret, neminem suorum prædecessorum Romanorum Pontificum quid minimum in Catholicam fidem peccasse.

17. Sed accipe hic rursum recitata magna ex parte superius (quod id exigat necessitas argumenti) Agathonis in ea Epistola verba : « Hæc, inquit, Apostolica Ecclesia nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est ». Et rursum inferius de eadem Romana Ecclesia : « Hæc est veræ fidei regula, quam et in prosperis et in adversis vivaciter tenuit ac defendit, hæc spiritualis mater vestri tranquillissimi imperii Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit : sed ut ab exordio fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permanet, secundum ipsius Domini Salvatoris divinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Evangeliis fatus est [1] : Petre, Petre (inquiens) ecce Satan expetivit ut cribaret vos, sicut qui cribrat triticum. Ego autem pro te rogavi, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus et Salvator omnium, cujus fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit : quod Apostolicos Pontifices meæ exiguitatis prædecessores confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum ». Habes igitur ex recitatis Agathonis verbis, non solum prædecessores omnes Romanos Pontifices procul fuisse ab omni suspicione hæreticæ pravitatis, sed omnes pariter adversus hæreses insurrexisse; insuper (quod majus his omnibus æstimari debet) Agathonem ipsum hæc sibi vindicare ex Domini (ut ait) pollicitatione, qua dixit : « Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua » : quæ irrita nullo modo reddi possit ipso testante, qui ait [2] : Cælum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt ». Unde intelligas quam solido nitatur fundamento assertio illa de Romanorum Pontificum fide Catholica nullo fermento hæresis aliquando labefactata.

18. Vides igitur quantum ista pro Honorio papa stent inconcussa. Sed et quod idem Agatho Pontifex eadem Epistola texens catalogum omnium hæreticorum, qui assertores unius fuerint voluntatis, nec inter eos Honorium nominat, qui primus omnium nominandus fuisset pariter et execrandus : plane haud dubium reliquit, extra ejusmodi nefandorum consortium Honorium collocatum; nam et subdit : « Eximenda proinde, ac summis conatibus cum Dei præsidio liberanda est sancta Dei Ecclesia Christianissimi vestri imperii de talium doctorum erroribus; ut Evangelicam atque Apostolicam Orthodoxæ fidei rectitudinem, quæ fundata est super petram hujus B. Petri Apostolorum principis Ecclesiæ, quæ ejus gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, omnis præsulum numerus ac sacerdotum, cleri ac populorum unanimiter ad placendum Deo, animamque salvandam, veritatis formulam Apostolicæ traditionis nobiscum confiteatur, et prædicet ». Et paulo post rursum de prædecessoribus verba faciens, hæc inculcat : « Meæ humilitatis prædecessores commonuisse, rogasse, increpasse, obsecrasse, arguisse, et omnem modum exhortationis exercuisse, quatenus medelam posset recens vulnus accipere, etc. » Quis ex his non intelligat, haberi debere pro monstro, ut cum ex præscripto Agathonis Epistolæ dicat Synodus nominatos se hæreticos condemnare, eadem ipsa illis conjungat Honorium ex dicta Epistola tot argumentis probatissimum redditum Orthodoxum ?

19. Insuper quod ad eam sententiam in Honorium latam spectat, dum ejus damnationis illa una causa exprimitur, quod (ut ibi dicitur) rescribens ad Sergium, mentem ejus secutus est, et impia dogmata confirmavit : quam id longe procul sit a veritate, quæ diffuse superius dicta sunt, dum suo loco et tempore eamdem Epistolam recitavimus, dilucide satis ostendunt, ut tu ipse eadem repetendo poteris intelligere. Sed esto, demus eamdem Honorii Epistolam convictam fuisse (quod dici non potest) hæreticam esse : numquid ex ea continuo damnandus a Synodo erat ipse Honorius, et non more majorum disquirendum, an inveniri posset ipsum recantasse palinodiam, vel potius in eodem errore esse defunctum ? Sed et quod sciretur extare posterior ejusdem Honorii Epistola ad eumdem Sergium reddita : cur non exspectata est ejus editio atque lectio, quæ in sequenti Sessione postea secuta est, ex qua certo argumento demonstraretur idem Pontifex assertor esse duarum operationum, et totidem in Christo voluntatum, ut superius, cum de ea egimus, perspicue est demonstratum ? Quem non de impostura suspectum reddat præcox ista atque præpostera, imo veloci impetu præcipitata de Romanæ Sedis Pontificis condemnatione sententia ?

20. Insuper qui præsidebant Synodo Apostolicæ Sedis legati, si hæc vere facta fuissent, quomodo potuerunt omnino ea præteriisse silentio? Repete lectione superiores cunctas hactenus habitas Synodales Actiones et vide si est reperiri aliquam, in qua etiam in levioribus causis non fuerint legati Sedis Apostolicæ interlocuti. Et quomodo in re tam gravi, ubi damnatio tractaretur Summi Pontificis, in re tam aperta, ubi intercessisset de ea Epistola Honorii papæ præcedens judicium Joannis Romani Pontificis missum Constantinopolim, itemque germana interpretatio Maximi martyris in publico conventu toti orbi notissimo promulgata : quonam modo tam profundo lethargo

[1] Luc. XXII — [2] Marc. XIII.

potuerunt non unus vel alter sed simul omnes iidem esse sepulti legati, ut ista non senserint, ac nullus ex ipsis vindex insurrexerit saltem pro litteris Agathonis, quas ipsi detulerant Constantinopolim; cum præsertim ex iisdem acceperint, nihil ab ipsis decernendum, præterquam illa tantum ipsa quæ iisdem litteris continerentur?

21. Sed mandatum ipsum Agathonis eisdem litteris præscriptum legatis hic inspiciendum reddamus : « Portitoribus, inquit, et testimonia aliquorum sanctorum Patrum, quos hæc Apostolica Christi Ecclesia suscipit, cum eorum libris tradidimus, ut facultatem suggerendi a benignissimo vestræ Christianitatis imperio consecuti, ex his duntaxat satisfacere studeant ». Et paulo post : « Licentiam proinde eis sive auctoritatem dedimus apud tranquillissimum vestrum imperium (dum jusserit ejus clementia) simpliciter satisfaciendi, in quantum eis duntaxat injunctum est, ut nihil profecto præsumant augere, minuere, vel mutare; sed traditionem hujus Apostolicæ Sedis, ut a prædecessoribus Apostolicis Pontificibus instituta est, sinceriter enarrare » : nimirum ea tantum, quæ eadem prolixa dogmatica Epistola continentur, qua nihil magis quam prædecessorum fides integra commendatur : ut plane nihil adeo alienum fuerit a mente verbisque Agathonis Pontificis, quam ut Honorius papa in Synodo damnaretur.

22. Quod quidem si a Synodo factum esset, ut Acta quæ extant edocent : nihil iniquius, nihil imprudentius vel ineptius potest excogitari. Si enim ob damnationem muscæ mortuæ (ita dixerim Theodorum Mopsuestenum) et condemnationem scriptorum Theodoreti et Ibæ Orientalium sub aliis sedibus constitutorum episcoporum, totum orbem terrarum oportuit commoveri, Synodumque œcumenicam congregari, et non sine maximo labore id vix tandem obtineri valuit, quomodo accidere potuit, ut unius duntaxat lectione Epistolæ, tanquam cælo sereno repente fulmine misso, condemnatus fuerit primariæ Sedis antistes, de qua illa esse consuevit omnium vox in Synodis, « Prima Sedes omnes judicat, et a nemine judicatur? » Quomodo lecta Epistola antea cum auctore damnata fuit, quam examinata? sed et si examinata fuisset et hæretica inventa esset : nonne antequam cum ea damnaretur ipsius auctor, oportuisset exacte disquiri, num usque ad obitum in eadem sententia perstitisset? Quem certe non perstitisse, illud necessario demonstrabat quod semper Romæ Catholicus habitus, in Catholica pariter communicatione diem clausisset extremum (id enim toti Christiano orbi notissimum erat) quodque usque in hanc diem tot Romani Pontifices ejus successores, et inter alios sanctissimus papa martyrque Martinus ejus memoriam sicut aliorum Pontificum honorifice in Synodo fuerint prosecuti.

23. An non decebat (ut in rebus minoris momenti in aliis Synodis factum legimus) ut antea de his Agatho papa consuleretur, quam de eo damnationis sententia proferretur? Siccine in causa tanti momenti absque defensore, absque perendina ulla dilatione, absque aliqua alia facta de Honorii fide pervestigatione, uno eodemque contextu, non rogatis sententiis singulorum, præcipitata est potius quam prolata de ejus damnatione sententia? Non sic vel clericulus quispiam consuevit aliquando damnari, non laicus homo, defunctus præsertim, ab Ecclesia ejici; dixerim amplius, non famosus hæreticus, imo nec hæresiarcha (ut est exemplum de Theodoro Mopsuesteno) ita uno impetu, ductu uno calami condemnari, nisi multo temporis spatio antea judicio ventilato, iterum repetito, discusso sæpius, et quæ objici contra potuissent, diligentius examinatis atque solutis. Nihil hujusmodi in Honorio, non secus ac si agendum fuisset de homine in aliis sæpe Synodis prædamnato, atque ab omnibus et ubique execrationibus impetito.

Absit, absit ut tantam ignominiæ indelebilem notam subeat œcumenica Synodus ut ita damnasse credatur non dico Romanum Pontificem, sed minimum quemlibet episcoporum. Absit ut tantum dedecus, tot tantosque tum ab Agathone, tum a Romano Concilio legatos missos perpetuo subsequatur, ut passi fuerint absque ulla, non inquam, defensione, sed nec judiciali cognitione, post damnationem hæreticorum veluti corollarium adjici condemnationem Honorii, quasi nullius esset momenti causa, in qua periclitaretur et fama tum ipsius Agathonis, tum ejus prædecessorum Romanorum Pontificum, utpote qui mendacii arguendi essent et nugacitatis, quod Romanam Ecclesiam in prædecessoribus Romanis Pontificibus ab omni labe puram perseverasse, ore plenissimo prædicarint, quæ (si hæc vera essent) reperta esset in Honorio adeo conspurcata.

24. Verum cum econtra ipsæ litteræ Constantini hoc anno, absoluta Synodo, Romam scriptæ ad Concilium ibidem congregatum, commendent dictam Agathonis Epistolam, ut quæ sit omnino consentiens veritati, quam (ut testatur) in omnibus tum ipse, tum sancta Synodus suscepisset : manifeste Honorii innocentia probata redditur : nam audi : « Suscepimus enim non tantum ex beatitudine, ejus (nempe Agathonis), verum etiam a sanctitudine vestra directas nobis litteras; quæ prolatæ, lectæ sunt, et veritatis stylum declaraverunt, Orthodoxamque fidem depinxerunt. Totæ enim convenienter et non differenter positæ sunt ad imitationem, et tam Synodicis quam Paternis doctrinis consentiunt : neque enim negligimus, sed diligentius eas comparavimus. Idcirco omnes consonanter mente et lingua concredimus, et similiter confessi sumus; et tanquam ipsius divini Petri vocem, Agathonis relationem supermirati sumus ». Hæc de Agathonis litteris imperator, in quibus (ut dictum est) iterum atque iterum fides sincera prædecessorum omnium Romanorum Pontificum commendatur, et nec aliquando vel levem erroris maculam

in Sedem Apostolicam irrepsisse, idem Pontifex (ut vidimus) testatus fuit.

25. Sed quod condemnatio Honorii manifestæ ex multis arguatur imposturæ : Quomodo, dices, in Acta Synodalia pluribus in locis ista de Honorio potuerunt irrepsisse? Attente, rogo, audi lector, et ostendam tibi furem, qui aliunde ad hoc tantum in ovile descendit ovium, ut furetur et mactet ; lupumque in vestimentis ovium demonstrabo, subdole ad gregem aditum sibi parasse, atque ita ea quæ sibi sunt visa e Synodo substraxisse, et alia ex animi sententia addidisse, quorum si primum quam apertissime aperuero, puto de secundo nullus tibi reliquus erit dubitandi locus. Revoca in memoriam Theodorum illum Constantinopolitanum episcopum prædecessorem Georgii hujus, qui huic interfuit œcumenicæ Synodo : ac pariter mente repete quæ de ipso superius narrata sunt, ipsum scilicet Monothelitarum hæresis (fuisse audacissimum defensorem) utpote qui contra ipsius Constantini imperatoris mandatum e sacris Diptychis abstulerit nomen Vitaliani Romani Pontificis, quique Macario Antiocheno impietate non impar manus cum eo junxerat ad expugnandam, si licuisset, Catholicam fidem (ut superius dictum est ex Epistola imperatoris ad Donum Pontificem), huncque ipsum e throno depositum, inque locum ejus subrogatum ipsum quem diximus Georgium : hæc inquam omnia superius suis locis sunt certis assertionibus enarrata atque probata ; ut nulla de his dubitatio esse possit.

26. Cum igitur ista sic se habuisse, haud dubium aliquod sit : modo appello te, quid in causa, quod cum in hac sancta œcumenica Synodo omnes Constantinopolitanæ civitatis episcopi Monothelitæ nominatim singuli damnati esse reperiantur, ut Sergius, Pyrrhus, et Paulus, et Petrus, ipse tamen Theodorus ejusdem hæresis causa e gradu jam dimotus, et in ordinem redactus, nequaquam inter alios damnatos patriarchas hæreticos nominetur? In quorum classem ipsum fuisse rejiciendum, vel ex eo præter alia, quæ superius sunt dicta percipies, dum de omnibus ejusdem Ecclesiæ patriarchis qui a tempore exortæ hæresis eidem præfuerunt, eadem Synodus judicium habens, aliquos ex eis condemnasse reperitur, quos diximus Sergium, Pyrrhum, Petrum, et Paulum ; alios vero ut Orthodoxos nulla hæreseos labe pollutos significasse, nempe Thomam, Joannem, et Constantinum, ut habet ejusdem Synodi hæc ipsa Actio decima tertia inferius. Quid est igitur, quod qui nominari minime potuit inter Catholicos, nec recensitus invenitur inter hæreticos, qui ut hæreticus ejectus e sede fuit? Certe quidem cum sancta Synodus catalogum sæpe texuit omnium episcoporum Monothelitarum, qui eidem hæresi patrocinati sunt, haud potuit prætermisisse Theodorum, quin ipsum una cum illis toties adnumerarit, quoties contigit de eisdem fieri mentionem.

27. Quod autem revera in Actis Synodi Theodorus patriarcha inter hæreticos fuerit nominatus, et ex iisdem Synodalibus Actis postea ab ipso depravatis expunctus, accipe testificationem Anastasii Bibliothecarii, qui Actiones ejusdem sextæ Synodi in compendium redigens, ista habet : « Deinde, inquit, protulit piissimus et serenissimus princeps tomum ad relegendum, in quo uno hæreticum dogma Macarii erat conscriptum, et ejus manu subscriptum, apertissime unam voluntatem in Domino affirmantem : sub ipsius subscriptione et Theodori patriarchæ utique juxta eum tenorem ibi subscriptio erat ». Vidisti Anastasii testificatione id ex Actis Synodalibus proferentis, ejusdem in Synodo fuisse criminis reos Theodorum patriarcham et Macarium Antiochenum? et tamen nihil hujusmodi est reperiri in Actis Synodi, quæ præ manibus habentur : ut nihil dubites Synodum passam esse concisionem, demptaque omnino fuisse, quæ infamiam videbantur irrogare Theodoro. Sed quomodo, dices, accidit ut ipse fecerit ne usquam reperiatur cum illis in Synodi Actionibus nominatus? Rem gestam sic accipe.

28. Nicephorus, et ipse Constantinopolitanus episcopus testatur in Chronico, Georgium hunc ipsum, qui Synodo interfuit, patriarcham, ubi sedisset annos tres ac menses totidem, esse defunctum, in locumque ipsius subrogatum fuisse, qui ante fuerat redactus in ordinem, hunc de quo agimus Theodorum, Catholicæ fidei emissa professione, cum ipsi aliter ad thronum, e quo ob hæresim antea ejectus fuerat, aditus non pateret : quod fieri contigit anno sequenti. Hunc igitur restitutum in thronum, summa rerum potitum, Synodi prototypum nactum, nomen suum e damnatorum numero delevisse (quod inter eos non legatur) affirmare necesse esse, neminem, qui hæc quæ sunt dicta consideret, inficias iturum puto. Cum igitur delectum tibi ostenderimus impostorem, habes plane cui inventam tribuas imposturam : ut nullatenus dubites, quod cujus fuit ex Synodalibus Actis sui damnationem auferre, ejusdem quoque fuerit alia pro arbitrio addere ; ac proinde qui e damnatorum numero suum subduxit nomen, idem inter damnatos adeo inconcinne apposuerit nomen Honorii ob odium quod conceperat adversus Apostolicam Sedem : quod tunc potissimum declaravit, quando repugnante etiam imperatore, abstulit (ut dictum est) e Diptychis nomen Vitaliani Romani Pontificis, sic etiam leviorem conatus reddere culpam suam suorumque prædecessorum Monothelitarum, quod exemplo Romani Pontificis, quem sequi deberent, ipsi peccassent. Sic igitur nihil est quod dubites sextam Synodum in his quæ dicta sunt, passam esse naufragium, in eo autem integram remansisse damnationem hæresis Monothelitarum ; cujus causa fuerat congregata ; de Honorio autem quæ in ea scripta leguntur, omnino apparere Theodori esse invidia superaddita.

29. Ista si receperis, veritatis studiosissime lector, probe quidem, gratulabor tibi mihique, quod

haud frustra in his meum ingenium desudarit : sin minus, sed adhuc animo resilies refractario, haud putes ob id Honorium ipsum Romanum Pontificem causa cadere, ut jacere sepultus debeat inter hæreticos. Tantum enim possibile erit, ut ipse, qui Catholicus semper fuit, dici possit hæreticus, quantum ut vere Catholica ab eo asserta doctrina, ex qua ponitur damnatus hæreticus, eadem dici possit hæretica. Etenim si non aliunde (ut demus Acta Synodi incorrupta servata) Honorius est condemnatus hæreticus, quam quod ejus prior Epistola ad Sergium scripta hæretica fuerit existimata : cum econtra eadem in omnibus Orthodoxa probetur, evanescet penitus illa de ejus damnatione sententia. Certe quidem judicio Maximi in disputatione cum Pyrrho, eam esse probatam Catholicam, et ex interpretatione germana facta ab auctore qui scripserat, æque ostensam in omnibus Orthodoxam a Joanne Romano Pontifice, superius demonstratum est; et cum de eadem Epistola suo loco sermo est habitus, pariter palam factum, ipsam in omnibus esse Catholicam, neque ulla ex parte periclitari posse : quæ quidem etiam communis est sententia recentiorum Orthodoxorum scriptorum, qui eam exacte disquirunt; quod egregie inter alios præstitit doctissimus Robertus Bellarminus. Quibus si nec standum quis obstinate contenderit : in promptu est, ut de eo integrari judicium possit, et afferantur in medium eædem ab Honorio scriptæ Epistolæ : ut iisdem inspectis, an mereatur ex eis Honorius condemnari quisque arbiter æquus accedens, sententiam ferre possit. Extant illæ ipsæ integræ iisdem Actis intextæ, et Dei magno beneficio conservatæ, ut qualis Honorius fuerit, ex iisdem probe intelligi possit.

30. Sed dicat aliquis : Si vere assentimur ita de Honorio esse decretum a sancta œcumenica Synodo, haud fas erit in controversiam rem deducere, et aliter quam statutum est a Synodo, velle decernere. Idipsum dixerim in iis quæ ad fidem spectant : ut plane religio sit vel latum unguem ab iis quæ in sancta Synodo sunt statuta recedere; at in iis quæ ad personas pertinent et scripta ipsarum, non ita rigide reperitur custodita censura : nam patens exemplum est de quinta Synodo, quæ Tria Capitula condemnavit, de quibus a sacrosancto Chalcedonensi Concilio videri poterat aliter actum, nempe de Theodoro, Theodoreto, et Iba. In his enim quæ facti sunt, unumquemque contingere posse falli, nemini dubium est : et tunc illud Pauli ad Corinthios usurpari possit [1] : « Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate ».

31. At ista dixerimus, ut quaquaversum ostenderemus Honorium omni ex parte ab hæresis vindicatum errore : cum tamen nunquam prorsus rem talem Synodo maxime indignam tot refragantibus testimoniis, eidem adscripserimus, ut tam propere atque præpostere tamque inconsulte, ac demum injuste facta ab ea fuerit condemnatio Romani Pontificis ; cum præsertim qui antiquior cæteris atque fidelior hujus temporis res gestas scriptis mandavit Theophanes, nullum penitus de Honorii condemnatione verbum habuerit, quæ velut portentum magnum fuerat ostentanda, quod nunquam hactenus accidisset, ut a Catholicis in Synodo Romanus Pontifex damnaretur. Ex quibus omnibus corrigendi sint, qui post promulgatas Synodi Actiones a Theodoro (ut diximus) depravatas, id de Honorio affirmarunt, secundum quod in eis repererint esse scriptum, nulla altiori de veritate facta indagine, sive hi fuerint Græci, sive Latini, et inter hos recentior auctor, quem voluissem sensibus potius canum [1], quam nomine, totus præceps in ferenda de re tanta sententia, dum leviter admodum fuisse Honorium hæreticum (nondum inspecta et dijudicata ejus Epistola, cujus causa ponitur esse damnatus) affirmat. Sed et quod in Epistolis quibusdam successoris Agathonis sancti Leonis papæ, sive aliis, æque ut in Synodo adnumeratus habetur Honorius inter hæreticos condemnatos : eas ex pluribus argumentis spurias esse convinci, suo loco dicturi sumus ; tu de illis interim tuum suspende judicium.

32. Ut demum frenum orationi imponam magna veritatis fiducia longius excurrenti, hoc unum tantum iis quæ dicta sunt adjiciam veluti corollarium ad ejus fidem Catholicam comprobandam. Si cuncta, quæ in justissimam Honorii defensionem sunt allata cessarent : satis esse debet illud, quod fuit semper de Honorio Ecclesiæ Romanæ judicium ; ipsum videlicet in Ecclesiæ Catholicæ communione, dum vixit, etiam post scriptas dictas Epistolas fuisse retentum, in eademque communicatione clausisse diem extremum, et post mortem sepultum cum Orthodoxis Pontificibus in Basilica sancti Petri, eodemque nomine in posterum perseverasse, nunquam abrasum ex Albo Orthodoxorum Pontificum, ejusque imaginem musivo contextam in apside quam instauravit sanctæ Agnetis Ecclesiæ, via Numentana positæ, hactenus cerni publice venerationi Christianorum expositam : cum tamen auctore Anastasio sciamus, Synodo absoluta, omnium damnatorum patriarcharum nomina fuisse deleta, ipsorumque imagines de Ecclesiis fuisse sublatas.

33. Sed jam quæ hujus Actionis decimæ tertiæ sunt reliqua videamus. Recitata sententia de damnatione Monothelitarum episcoporum, commendataque fide Catholica Sophronii olim defuncti patriarchæ Hierosolymitani, dilataque in sequentem Sessionem electione novi episcopi Antiocheni in locum damnati Macarii subrogandi, jussa est editio fieri reliquarum Epistolarum, aliorumque scriptorum in patriarchio asservatorum, eorum scilicet hæreticorum, quos Agatho Pontifex in suis litteris missis Constantinopolim suggillasset. Sic igitur lecta est primum Epistola Cyri episcopi Alexandrini ad Sergium episcopum Constantinopolitanum, inde-

[1] 2. Cor. XIII.

[1] Melchior Canus de Loc. l. IV. c. 11.

que alia scripta ejusdem, et inter alia novem capitula, quibus latenter hæresim promulgavit : lectus est et liber dogmaticus Pyrrhi episcopi Constantinopolitani, nec non Pauli ejusdem sedis episcopi alia scripta, alia Petri ejusdem civitatis antistitis item hæretici, necnon Thomæ, Joannis, et Constantini ejusdem Ecclesiæ episcoporum, ex quibus tres hi novissimi probati dicuntur Orthodoxi.

34. Demum vero facta est editio posterioris Honorii papæ Epistolæ ad Sergium patriarcham, eademque recitata : nihil vero de ea reperitur in Actis interlocutum esse Concilium : ut non dubites ea esse passa concisionem : siquidem (ut suo loco fusius dictum est, cum de ea Epistola egimus tempore quo scripta fuit) si quid erratum dici potuisset in priori, vel ambigue dictum, in posteriori ista plane invenitur elucidatum, nimirum Honorium una cum Ecclesia Catholica esse professum in Christo in eo quod respicit unam personam, esse unum volentem, quod vero ad duas naturas spectat, pro naturarum distinctione duas esse operationes : ut plane turpe valde fuisset (si ea Acta vera essent) ante scriptorum plenam editionem damnare hominem, qui ex eis venisset penitus absolvendus. Post hæc vero lecta est Epistola Pyrrhi Constantinopolitani episcopi ad Joannem Romanum Pontificem : quæ omnia volumina edita, a Synodo impietatis condemnata, jussa sunt igne cremari. Huncque finem accepisse præsentem Actionem, ex iis quæ in ea scripta extant, apparet.

Cæterum sicut verisimile satis est complura addita et detruncata a Theodoro patriarcha Constantinopolitano, ut superius est demonstratum; ita desiderari Acta illa, quæ fieri contigerunt in electione successoris Macarii episcopi Antiocheni, certum est. Etenim constat in locum ejus esse subrogatum Theophanem hac ipsa Actione : siquidem idem Theophanes in singulis sequentibus Actionibus reperitur titulo episcopi Antiocheni nominatus : adeo ut plane nulla de his dubitatio esse possit; sicque intelligas, lector, non esse inanem assertionem de Actis sextæ Synodi depravatis.

35. Rursus die secunda mensis Aprilis Synodus in Trulli secretario convenit, ubi lecta sunt Mennæ et Vigilii papæ scripta de unica voluntate, eademque esse supposita redargula, atque anathemati tradita. Post hæc autem Cypri insulæ episcopi tomum sancti Anastasii protulerunt, ex quo de duabus voluntatibus et operationibus ex inductione e longe petita proditur argumentum. Cujus occasione hic appello te, lector, si cognitus Patribus fuisset sermo qui Athanasii dicitur de sanctissima Deipara, quam opportunum fuisset, illam citare sententiam ibi positam verbis istis : « Ita fit ut Christus duo pariter sit, et unum singulare, unusque item sit, et non duo : et rursum duo, et nequaquam unum est secundum rationem duarum naturarum; et unus, non duo secundum unitatem subsistendi. Ideoque duas voluntates prædicamus, sed nequaquam duos volentes, aut duos operantes, sed unum volentem secundum unitatem personæ : contra duas voluntates et duas operationes secundum peculiarem utriusque naturæ rationem. Hoc igitur modo divinum Incarnationis mysterium deprædicantes, hæreticorum blasphemias repudiamus; in quibus et eos inter se diversos relinquentes, transeamus ad ea, etc. » Si Athanasii ista fuissent, quomodo latuere Catholicos singulas Athanasii syllabas perscrutatos ? At recentiorem videas auctorem egregie perstringere Monothelitas iisdem ipsis vocibus, quibus Ecclesia Catholica adversus eos uti consuevit. Sed ad decimam quintam transeamus Actionem.

36. Die vicesima sexta mensis Aprilis ejusdem nonæ Indictionis, decima quinta Actio habita est, in qua Polychronii cujusdam presbyteri et monachi Monothelitæ causa pertractata est ex suggestione Donati episcopi Prusiados, eo quod homo insanus suis stultiloquiis, falsis dæmonum illusionibus deceptus, magnam populi multitudinem decipiens per erroris devia traduxisset, cum ad corroborandam perfidiam quam prædicaret, se divinitus per Angelos admonitum diceret, pollicereturque se eo nomine miracula editurum. Describemus hic inter seria ludum, quem vanus homo velut in scena non in Synodo tantum coram Patribus, sed universa spectante civitate, hac ipsa die exhibuit : sic enim ista se habent : « Cum advenissent Patres, nuntiatum est pro foribus adstare Polychronium exspectantem audiri. Jussus ingredi, et quid de fide sentiret rogatus a judicibus cognitoribus, ita respondit : Ego expositionem fidei meæ do in opere mortui, rogans pro eo Filium Dei, ut suscitet eum. Sin autem non resurrexerit, ecce Concilium et imperator, quæ eis placuerint, in me faciant. Sanctum Concilium dixit : Qualem expositionem fidei vis supra mortuum ponere, ut resurgat, agnoscere volumus. Polychronius religiosus presbyter et monachus dixit : Ego pono expositionem meam supra mortuum, et tunc eam relegetis. Sanctum Concilium dixit : Ecce mortuus præparatus est. Expositionem ergo fidei tuæ profer, quæ debeat superponi mortuo, ut suscitet eum, sicut dixisti.

37. « Et protulit idem religiosus Polychronius chartulam bullatam, bulla exprimente monogrammum Polychronii confessoris, quæ habebat hanc superscriptionem : Constantino a Deo coronato et sapientissimo magno principi Polychronius. Et dixit : In hoc est fides mea, et ita mihi ostendit Deus, ut ponam eam super mortuum : et si non surrexerit ut prædixi, ecce qui imperator est et Concilium et quomodo jusserint, judicent. Sanctum Concilium dixit : Chartula, quæ prolata est a Polychronio religioso monacho, disbulletur ac relegatur. Et disbullata est hujusmodi chartula; quam accipiens Antiochus religiosus lector et notarius sanctissimi patriarchæ Constantinopoleos, relegit prædictam chartulam habentem his verbis ita :

« Constantino a Deo coronato ac mansuetissimo

magno principi. Ego Polychronius tanquam præsens saluto et adoro. Et quia vidi multitudinem virorum et candidatorum, et in medio virum cujus virtutem narrare non valeo dicentem mihi : Quia novam fidem componis, festina, et dic imperatori Constantino : Non facias novam fidem, neque acquiescas. Et veniente me ab Heraclea Chrysopolim, et stante me in solario (hora erat quasi septima diei) vidi virum terribilem, candidatum valde, et stetit coram me, dicens : Quia qui non confitetur unam voluntatem et Deivirilem operationem, non est Christianus. Ego autem dixi : Hoc et Constantinus sapientissimus imperator præfinivit unam voluntatem, et Deivirilem operationem. Ille autem dixit : Multum bene, et Deo placite ». His lectis interlocutum est Concilium verbis istis :

38. « Edicat Polychronius religiosus monachus, si litteræ quæ in præsenti continentur chartula, propriæ ejus manus existunt, et si ipsa est chartula, quæ debeat super mortuum poni et resuscitare eum. Polychronius religiosus monachus dixit : Ita est, domine : propriæ meæ manus existunt, et ista est chartula, quæ debeat a me superponi mortuo, eumque resuscitare. Gloriosissimi judices et sanctum Concilium dixerunt : Prævidimus, ut chartula quæ relecta est, super mortuum poni debeat ab eodem Polychronio juxta propositionem, quæ ab eo facta est, extra hoc sacrum palatium, in loco publico, in præsentia nostra et plebis, quæque inventa fuerit, ad satisfactionem Christo amabilis populi, qualiter Deus veritatem demonstret.

39. « Et egredientibus tam gloriosissimis judicibus et sancto Concilio et plurimo populo congregato in atrio publici lavacri, quod dicitur Zeuxippus, appositus est ei in argenteo exsequiali feretro mortuus ; similiter coram gloriosissimis judicibus, et iis qui erant ex sancto Concilio, et plurimo Christo amabili populo ibidem invento superassistens idem Polychronius, posuit supra ipsum mortuum ejusmodi fidei suæ chartulam : perque plures horas perseverans et insusurrans ei, nihil horum quæ ab eo stolide ac blaspheme promissa fuerant, valens peragere, idem Polychronius dixit nullatenus se posse mortuum suscitare. Populus itaque, qui ibidem aderat, exclamavit dicens : Novo Simoni anathema : Polychronio seductori populi anathema. Et iterum ingredientes et gloriosissimi judices et sanctum ac universale Concilium in secretario sacri palatii, quod appellatur Trullus, præsente eodem religioso presbytero et monacho, dixerunt : Edicat iterum Polychronius monachus, si confitetur duas naturales voluntates et duas naturales operationes in Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri, qui unus est de sancta Trinitate. Polychronius religiosus monachus dixit : Sicut continet chartula, quam obtuli et posui supra mortuum, ita credo unam voluntatem et Deivirilem operationem, et alterum quid non dico. Gloriosissimi judices et sanctum Concilium dixerunt : Chartam, quam obtulisti, quis scripsit? Polychronius dixit : Propria mea manus existit. Sanctum Concilium dixit :

40. « Postquam Polychronius monachus in proprio errore usque in senium perseveravit ; nunc autem etiam a nobis commonitus, quomodo sentiat de humanatione Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri, conatus est tentare Spiritum sanctum, et blasphemam componens chartulam, obstinanter affatus est ponere eam super mortuum, et ad firmitatem blasphemiæ, quæ in ea fuerat scripta (ut non dicamus fidei) hujusmodi mortuum resurrecturum : nos (juxta quod dictum est a sancto Paulo Apostolo [1]) anathemati jam hunc secundum animam (interitum carnis scilicet) submisimus : sed ac satisfactionem Christo amabilium populorum, quorum plurimos præteritis temporibus tam ipse quam ejus consentanei deceperant, permisimus talem ejus præsumptionem, dæmoniacamque ac temerariam propositionem publice fieri, et mortuum quem quæsierat, in medium deduci in præsentia nostra et gloriosissimorum judicum, et multitudinis Christo amabilis populi. Ille proposuit tale ejus impium scriptum superponens, et plurimam horam, quantum ipse voluit superassistens eidem mortuo, et supersusurrans intra semetipsum quæque putavit, donec dixit, non se posse facere. Quomodo namque esset possibile, blasphemantem in Deum virtutes operari? Unde prævidimus, hunc tanquam seductorem populi et deceptorem et manifestum hæreticum, omni sacerdotali ordine et officio denudari. Et deposito eo sanctum Concilium exclamavit : Polychronio hæretico et consentaneis ejus anathema : Macario et Stephano similibus Polychronio anathema : Trinitas ipsos tres deposuit. » Hactenus spectaculum de Polychronio.

41. In quo quidem, sicut evenire solet, ut in iis, quæ exhibentur populo, compositis jocis plurima contineantur seria, ipsique populoque maxime utilia : ita plane accidit in Polychronii facto. Etenim evenit secundum illud Davidicum [2] : « Mentita est iniquitas sibi ». Siquidem etsi permisit Deus deludi hominem inanibus phantasmatibus, falsis stultisque visionibus ac revelationibus ; ubi tamen causa fidei in examen venit, haud sivit divina sapientia præstigiis decipi homines : experimentoque probatum est, quod Apostolus Galatis ingerit [3] : « Etsi Angelus de cælo annuntiaverit vobis præter id quod annuntiatum est, anathema sit ».

Cæterum eam indignam licet sancta Synodus coacta est conditionem subire, ne fidei sacramentum, levissimi hominis petulantia, in discrimen adduceretur, ex eo quod nefandus impostor falsorum miraculorum promissione populum decepisset, et secum in errorem pariter induxisset : quo

[1] I. Cor. v. — [2] Psal. xxix. — [3] Galat. i.

casu scimus Eliam [1] Prophetam ejusmodi de miraculis non oblatam subiisse, sed obtulisse conditionem Baal Prophetis, ne videlicet populus Dei persuasionibus ipsorum deceptus, contineretur in impietatis errore. Illud præterea de iis, quæ accidisse Polychronio dicta sunt, consideratione dignum esse videtur, simul ac quis aversione contentiosa (ut Propheta ait [2]) a Deo recedit, eumdem mox tradi nequissimis spiritibus illudendum, secundum illud quod adversus Apostatam Achab a Domino dictum scimus [3]: « Quis decipiet Achab regem Israel? etc. »

42. Quæ autem sequitur ordine Actio decima sexta, habita reperitur die nona Augusti: in qua protervax hæreticus Monothelita, licentia accepta dicendi, ita locutus est: « Constantinus dicor: presbyter sum sanctissimæ Dei Apameensis Ecclesiæ secundæ Syrorum provinciæ ordinatus ab Abrahamio episcopo Arethusio. Veni ad sanctum Dei nutu congregatum vestrum Concilium, ut instruam vos. Quia si auditus essem hoc anno, non habuissemus perpeti hoc quod passi sumus in prœlio ». Ita arrogans iste sui existimatione tumidus ad docendam sacrosanctam Synodum se advenisse professus.

Quod vero ad tam longam moram pertinet, qua Actio ista post superiorem ultra tres menses est celebrata: Annales Græcorum licet nullum hoc anno referant bellum, quo fuerit Romanum imperium lacessitum, tamen hoc anno, cum videlicet nondum adhuc decimus tertius imperatoris Constantini annus absolutus esset, domesticis suspicionibus laboratum ostendunt, ob quas imperator fratres suos et collegas Heraclium et Tiberium in suspicionem rerum novandarum adductos amovit, solusque ipse cum Justiniano filio imperavit. Verum non id factum apparet ante diem decimam sextam mensis Septembris: siquidem in reliquis hujus Synodi Actionibus ad dictam usque diem cum Constantino nominati reperiuntur iidem, qui supra fratres imperatores Heraclius atque Tiberius. Quamobrem cum in ejus fine dictæ sint laudes et acclamationes tantummodo Constantino, eo quidem tempore id de fratribus accidisse credendum est. Docet id etiam quod reperitur ejus imperatoris Edictum ad finem Synodi positum, ubi nullius fratrum nomen habetur; sed ipsius tantummodo Constantini, sicut etiam in datis ab eo ad Synodum litteris.

43. Sed res gestas in Synodo hac Actione videamus, et prosequamur, quæ dici cœpta sunt de Constantino presbytero æque ac Polychronio fatuo. Hic (ut dictum est) ad docendam Synodum se venisse professus putavit se modum invenisse ac temperamentum quoddam, quo concordari possent atque uniri simul Monothelitæ atque Catholici, hac scilicet ratione, ut dicerentur in Christo duæ operationes, voluntas vero una. Interrogatus autem a Synodo dixit, humanam voluntatem deseruisse Christum cum carne et sanguine Crucis tempore. Sed explosa atque damnata est ista assertio tanquam Manichæorum, ipseque cum ea parem damnationis sententiam accepit, forasque ejectus est. His peractis, secutæ sunt ex more acclamationes imperatori, Agathoni papæ, et universo Concilio, dictumque anathema singulis nominatis hæreticis: sicque præsens Actio finem accepit.

44. Decima septima Actio sequitur, habita undecima mensis Septembris, jam inchoata decima Indictione, in qua Orthodoxæ fidei Decretum confirmatum a Patribus publice lectum est, quo Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, et quintum universalia Concilia confirmata sunt, eorumdemque symbola recitata, ac demum apposita est damnatio Monothelitarum hæreticorum, ex præscripto Epistolæ Agathonis Romani Pontificis, atque Synodi Romæ ab eodem coactæ. In quibus etiam de impostura augeatur illa suspicio, cum videlicet sibi ipsi adversari decretum fidei censeas, dum primum in eo inter damnatorum nomina recensetur verbis expressis Honorius Romanus Pontifex, et paulo inferius secundum Epistolam Agathonis cuncta esse definita, et nominatim damnatos in ea fuisse hæreticos ejus hæresis sive inventores, sive defensores, asseritur: cum tamen certum sit, non solum in ea non esse nominatum inter damnatos Honorium, imo cum aliis Catholicæ veritatis defensoribus collaudatum, dum (quod dictum et repetitum sæpe superius est), omnium prædecessorum suorum Agatho Catholicam fidem commendat, quam sequi se profitetur, haud vane gloriatus nunquam hactenus esse repertum, ut Romana Ecclesia vel minimum quidem a fide Catholica aberrarit. Sunt, inquam, plane sibi invicem adversantia, ista asseri et in eodem fidei decreto inter hæreticos Honorium Romanum Pontificem nominari. Sed reddamus hic ejusdem verba decreti, quo ista manifestiora reddantur. Ubi enim primum damnatorum recitata sunt nomina hæreticorum, hæc subjiciuntur:

45. « Præsens sancta et universalis Synodus, fideliter suspiciens et expansis manibus amplectens tam suggestionem, quæ a sanctissimo atque beatissimo Agathone papa antiquæ Romæ facta est ad Constantinum piissimum atque fidelissimum nostrum imperatorem, quæ nominatim abjecit eos, qui docuerunt vel prædicaverunt) sicut superius dictum est) unam voluntatem et unam operationem in Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri, adæque amplexa est et alteram Synodalem suggestionem, quæ missa est a sacro Concilio, quod sub eodem sanctissimo papa centum viginti quinque Deo amabilium episcoporum, etc. » Repugnant igitur, ut in eadem fidei definitione Honorius legatur inter hæreticos, et quod Epistolæ Roma missæ in omnibus comprobatæ dicantur, ipsaque Synodus in damnatis personis se Agathonis Epistolam profiteatur esse secu-

[1] 3. Reg. XVIII. — [2] Hier. VIII. — [3] 3. Reg. XXII.

tam, qua omnium Romanorum Pontificum fides Catholica commendatur. Hæc sæpe meminisse, rursumque obiter nova occasione ingessisse, haud superfluum puto, quo tum eamdem Synodum lanciatam opera Theodori Monothelitæ deplores, hominis (ut diximus) in Romanam Ecclesiam infensissimi. Demum vero (quod reliquum est hujus Actionis) de uno volente et operante in duabus operationibus et voluntatibus doctrina ex sanctorum Patrum sententiis approbata, finem Patres imposuerunt Actioni, quæ omnium qui aderant episcoporum chirographo consignata est.

46. Ultima vero sessio ejusdem sanctæ Synodi celebrata est decima sexta die ejusdem mensis Septembris, inchoata nuper decima Indictione: in qua interfuit imperator Constantinus, cui faustæ, honorificæque et orthodoxo dignæ imperatore acclamationes dictæ sunt; cum et ipse imperator sui instituti in cogenda Synodo, ut Catholicæ Ecclesiæ bene consultum esset, attulit rationem: lectusque est acclamatorius sermo ejusdem sanctæ Synodi ad ipsum imperatorem, quo iterum sancta Synodus in definitione Catholici dogmatis professa est sequi Agathonis Epistolam et Synodales litteras Romani Concilii his verbis: « Proinde inspiratione sancti Spiritus conspirantes, et ad invicem omnes consonantes atque consentientes, et Agathonis sanctissimi patris nostri et summi papæ dogmaticis litteris ad vestram fortitudinem missis consentientes, etc. » Rursumque inferius de eodem Agathone ita magnifice: « Summus autem nobiscum concertabat Apostolorum princeps: illius enim imitatorem, et Sedis successorem habuimus fautorem, et divini sacramenti mysterium illustrantem per litteras. Confessionem tibi a Deo inscriptam illa Romana antiqua civitas obtulit, et dogmatum diem a vespertinis partibus extulit: charta et atramentum videbatur, sed per Agathonem Petrus loquebatur; et cum omnipotenti conregnatore pius imperator simul decernebas tu, qui a Deo decoratus es. Et Simon quidem resupinus volutatus corruebat, et stat ruinæ ejus statua: fides vero resurgit, plebisque concordia in proprium restituitur decus, etc. » Sequitur post hæc Edictum ejusdem imperatoris Constantini de fide Catholica.

47. Reperitur ad finem ejusdem Actionis decimæ octavæ Epistola ipsius Constantini apposita, data illa tamen non eodem die quo ipsa celebrata est Actio, sed longe postea, nempe decimo kalendas Januarias, eadem Indictione decima: qua commendans illorum qui convenerunt studium in defendenda una cum Romano Pontifice fide Catholica, hæc inter alia habet: « Interfuistis namque et vos cum universali principe pastorum, simul cum ipso divinitus loquentes tam in spiritu, quam littera. Suscepimus enim non tantum ex beatitudine ejus, verum etiam a sanctitate vestra directas nobis litteras: quæ prolatæ, lectæ sunt, et veritatis verum stylum declaraverunt, Orthodoxamque fidem depinxerunt ». Et paulo post de iisdem: « Tanquam ipsius divini Petri vocem, Agathonis relationem supermirati sumus, etc. » Pergit dicere de impio Macario Antiocheno episcopo, qui resilivit, ejusque discipulis eum secutis, de quibus in fine: « Universalis conventionis communi sententia de sacerdotali dignitate repulsi sunt, et probationi sanctissimi papæ traditi sunt ».

48. Cur autem damnati in Synodo episcopi missi sint Romam, cum nulla afferatur in dicta Epistola causa, ex alia imperatoris Epistola scripta ad Leonem papam Agathonis successorem accipere licet, nempe quod ipsi damnati id petierint, appellantes Romanum Pontificem, a quo audiri petierant: licet Anastasius opinatus sit eos in exilium Romam missos: hæc enim habet in fine: « Macarius vero cum suis amatoribus, id est, Stephano, Anastasio expresbytero, Leontio exdiacono, Polychronio, Epiphanio, et Anastasio alio expresbyteris et inclusis, in exilio in Romanam directi sunt civitatem ». Hæc de his ipse. Cæterum appellationem præcessisse, litteræ ejusdem Constantini imper. ad Leonem docent his verbis, dum ait de Macario et aliis damnatis hæreticis: « Ipsi autem scriptis precibus serenitatem nostram communiter omnes deprecati sunt, ut se ad vestram beatitudinem mitteremus. Sic igitur fecimus, eosque ad vos misimus, vestro paterno judicio omnem ipsorum causam permittentes ». Hæc imperator: quibus cum judicio Rom. Pontificis omnem ipsorum causam remittere se testetur, pendere eorum judicium obice appellationis ostendit. Certe quidem si id non fuisset, in Oasenam solitudinem potius, uti Nestorius, hi deportandi fuissent, non autem Romam ad delicias: nam nullum antehac extare recordamur exemplum, ut exilio relegandis damnatis improbis hæreticis, pro loco exilii decreta fuerit Urbs. Hactenus de Actionibus sextæ Synodi, quæ reperiuntur tum in græcis, tum etiam latinis Codicibus, in quibus cum multa invidiose depravata invenerimus atque calumniose corrupta, illud quidem certum atque integrum indubitatumque relictum scimus, damnationem videlicet Monothelitarum hæreticorum; quam Patrum sententiam ut sacrosanctam Ecclesia Catholica custodivit, hactenusque custodit.

49. *Epistola Synodalis ad Agathonem papam.* — Desideratur inter Acta Synodalia hujus novissimæ Sessionis Epistola Synodalis ab eodem Concilio scripta ad Agathonem Romanum Pontificem, quæ inter Epistolas ejus successoris Leonis papæ prima ordine ponitur; quam hic restituendam necessario duximus, eo quod sancta Synodus potissimum petat ab ipso Romano Pontifice confirmari; quæ in eadem Synodo fuerunt constituta. Sic enim se habet:

« Sanctum et universale Concilium, quod per Dei gratiam et piam sanctionem piissimi ac fidelissimi magni imperatoris Constantini congregatum est in hac a Deo conservanda et regia Constantinopoli nova Roma in secreto (secretario) palatii dicto Trullo, sanctissimo ac beatissimo papæ

senioris Romæ Agathoni in Domino salutem.

« Maximi morbi majoribus indigent auxiliis, ut scitis, beatissimi : atque idcirco Christus verus Deus noster, virtus vere rerum omnium conditrix et gubernatrix, sapientem dedit medicum, vestram a Deo honoratam sanctitatem, contagia hæreticæ luis fortiter propulsantem remediis Orthodoxiæ, ac valetudinis robur membris Ecclesiæ largientem. Itaque tibi, ut primæ Sedis antistiti universalis Ecclesiæ, quid gerendum sit permittimus stanti supra firmam fidei petram, acquiescentes veræ confessionis litteris a vestra paterna beatitudine ad piissimum imperatorem missis, quas ut a summo Apostolorum vertice divinitus scriptas agnoscimus : per quas exortam nuper multiplicis erroris hæreticam sectam depulimus, Constantino nobis ad decertandum hortatore, qui divine imperat, sceptraque clementissime regit ; quo adjutore, impietatis errorem evertimus, hæreticorum nefariam doctrinam quasi obsidione adorti.

50. « Unde fundamenta execrandæ eorum hæreseos prorsus convellentes, eosque armis spiritualibus paternisque aggredientes, et linguas eorum, ne inter se accommodate loquerentur, confundentes, estructam ab iis impiissimæ hæresis turrim subruimus, ac ipsos ut lapsos circa fidem ac peccatores extra castra atriorum Dei (ut Davidice loquamur) anathematibus interfecimus ex sententia per sacras vestras litteras de eis lata, videlicet Theodorum episcopum Pharan, Sergium, Honorium, Cyrum, Paulum, Pyrrhum, Petrum ». Hæc dum Patres habent, et profitentur (ut sæpe dictum est), se ex litteris ipsius Agathonis nominatos homines condemnasse, certe de nomine Honorii superaddito vehemens est de impostura suspicio : siquidem in litteris Agathonis nulla penitus de Honorio ignominiosa mentio facta est, sed honorifica potius, dum eum non excipit a laude omnium prædecessorum, quorum prædicat illibatam Catholicam fidem. Sed pergit Synodus :

51. « Ad hos autem et post eos anathematibus hæreticorum juste subjecimus et eos qui vivunt suscepta illorum impietate, vel (ut apertius dicatur) Apollinarii, et Severi, et Themistii exosorum Deo : Macarium, qui fuit Antiochensium magnæ urbis episcopus, quem, et pastoritia pelle merito ipsius denudavimus propter impœnitentiam ejus circa Orthodoxam fidem, et obstinatam pervicaciam : et Stephanum ejus ad amentiam discipulum, et ad impietatem doctorem : item Polychronium, qui in dogmatibus hæreticis nomini suo respondens, inveteravit, et fuit πολυχρόνιος : eos demum qui similia atque hi impœnitenter docuerunt, aut docent, aut sentiunt, aut senserunt. Hactenus igitur mœror nobis, et tristitia et multæ lacrymæ fuere : non enim adjuvavimus proximorum ruinas, aut eos præcipitantes impulimus, nec effrenato eorum furore læti exultavimus, nec idcirco sumus elati, ut eam ob rem gravius caderemus.

52. « Non sic in his, o venerabile et sacrum caput, docti sumus, qui universitatis Dominum Christum humanum ac summe bonum et benignum habemus, qui et hortatur nos, ut sicut bonos decet, sacerdotalium ipsius legum simus imitatores, formamque obtineamus pastoralis ejus et conciliatricis gubernationis. Sed et ad pœnitentiæ conversionem tum serenissimus imperator, tum, nos eos varie adhortati sumus, omniaque gessimus religione et diligentia singulari, non commoti gratia, non odio : quemadmodum ex iis cognoscere potestis, quæ in unoquoque negotio sunt pertractata, et relata in commentarios, et in præsentia ad vestram beatitudinem mittuntur : ac intelligetis a vicariis sanctitatis vestræ Theodoro ac Gregorio dilectis Deo presbyteris, et Joanne religiosissimo diacono, et Constantino venerabili hypodiacono, vestris spiritualibus filiis, nostrisque dilectis fratribus, tum ab iis, qui a sancta vestra Synodo missi sunt, sanctis episcopis, qui recte ac probe ex vestra disciplina in primo fidei capitulo una nobiscum decertarunt.

53. « Sic nos sancto Spiritu illustrati, vestraque instituti doctrina, infesta dogmata impietatis depulimus, rectissimam Orthodoxiæ semitam complanantes, piissimo ac serenissimo nostro imperatore Constantino sapienter et divinitus confovente nos ac tuente ; deinde uno ex nobis regnantis hujus Constantinopoleos sanctissimo præsule assentiente in primis misso a vobis ad piissimum imperatorem Orthodoxiæ scripto, ut in omnibus convenienti probabilibus a Deo institutis Patribus, ac sanctis, et universalibus quinque Conciliis. Et quidem nos omnes, Christo Deo continente et adjuvante, quod studebamus, facile confecimus : Deus enim movebat, Deus coronabat consessum. Istinc igitur in nos sancti Spiritus gratia illuxit, potestatem largiens per assiduas vestras preces cuncta zizania et omnem arborem non facientem fructum bonum excidendi, et in igne consumendi. Et corde nos et lingua et manu convenientes, omnis erroris expertem, certamque nec fallentem definitionem, vivifici Spiritus ope, edidimus, non transferentes (sicut scriptum est) terminos antiquos, absit, sed in sanctorum probabilium Patrum testimoniis, et auctoritatibus permanentes, ac definientes, ut sicut ex duabus et in duabus naturis, divinitate atque humanitate, ex quibus compositus est, et ex quibus existit Christus verus Deus noster prædicatur a nobis et glorificatur inseparabiliter, inconvertibiliter, inconfuse et indivise, ita duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inconfuse, impartibiliter, prædicemus : quemadmodum in iis quæ a nobis synodaliter definita sunt, declaratum est : quibus et Deum imitantis imperatoris nostri potestas annuens, propria manu subsignavit : abjicientesque (ut dictum est) impiissimam et imaginariam de una voluntate, unaque operatione in dispensatione Incarnationis Christi veri Dei nostri, et condemnantes hæresim, ex eo confundentium ac dividentium turbas compressimus, inflammatamque procellam cæterarum hæreseon exstinximus, Orthodoxæ autem fidei splendidam

lucem vobiscum clare prædicavimus : quam etiam ut per honorabilia vestra rescripta confirmetis, vestram oramus paternam sanctitatem : per quam bona spe in Christum freti, confidimus, misericordem ejus benignitatem largituram Romanæ Reipublicæ clementissimo imperatori nostro commissæ perennem stabilitatem, exornaturamque diuturnis jugibusque victoriis serenam ejus mansuetudinem : vestram autem Dei imitatricem sanctitatem, quæ rebus nostris affuerit, ac defenderit tremendam ejus voluntatem, sincereque ac vere fidem confessa sit, tueatur incolumem, et conservantem creditos ipsi a Deo Orthodoxos greges. Universam quæ cum vestra est beatitudine in Christo fraternitatem nos, et qui nobiscum sunt, plurimum salutamus ». Hucusque Epistola Synodalis.

54. *Circa eamdem sextam Synodum animadversiones et commenta.* — His recensitis, quæ de eadem Synodo extra posita reperiuntur, hic addenda putamus. Anastasius Bibliothecarius de ipsa agens in Agathone, plura cum addat, quæ non reperiuntur in Actis quæ extant; longe plura prætermittit, dum sex tantum in eas habitas refert Actiones; ipsamque penitus absolutam ante Paschale tempus, et nihil prorsus de Actionibus, in quibus habetur condemnatus Honorius, neque de aliis sequentibus. Ad postremum vero post damnationem hæreticorum ibidem factam, hæc addit : « Deinde, inquit, abstulerunt de Diptychis Ecclesiarum nomina patriarcharum, vel eorum picturas de Ecclesia, aut de foribus ejus, aut ubi esse poterant, auferentes, id est, Cyri, Sergii, Pyrrhi, necnon Petri, per quos error iste Orthodoxæ fidei usque nunc pullulavit ». Vides, lector, nullam hic haberi de Honorio Pontifice mentionem, quem in eorum Diptychis inscriptum vidimus. Sed pergit auctor : « Tanta autem gratia Dei omnipotentis concessa est missis Sedis Apostolicæ, ut ad lætitiam populi vel sancti Concilii, qui in regia urbe erat Joannes episcopus Portuensis Dominico die octavarum Paschæ in Ecclesia sanctæ Sophiæ publicas missas coram principe et patriarcha latine celebraret, et omnes unanimes in laudes et victorias piissimorum imperatorum idem latinis vocibus exclamarent ».

55. Addit his præterea Anastasius per eosdem legatos scriptam ab eodem Constantino imperatore Epistolam, quam Sacram vocant, ad Agathonem Romanum Pontificem, qua significavit, liberare se Romanam Ecclesiam a pensitatione illa pecuniæ, quam primum impii Gothorum reges Ariani persolvendam recens creatis Romanis Pontificibus indixerant, quæque post illos exstinctos ab Orientalibus imperatoribus exigi solita erat, ut superius sæpius dictum est, præsertim vero cum de ea querelas sancti Gregorii papæ recensuimus. Ejusmodi igitur iniquissimam exactionem cum Constantinus imperator penitus abrogandam censuisset, retinere tamen voluit jus confirmationis antiquitus (ut superius dictum est) tyrannice usurpatum. Habet autem hæc verbis istis Anastasius de Agathone Pontifice : « Hic suscepit divalem jussionem secundum suam postulationem, ut suggessit : per quam relevata est quantitas, quæ solita erat dari pro ordinatione Pontificis facienda (quod scilicet non sineretur electus ordinari, nisi ea quantitate soluta pecuniæ) sic tamen, ut si contigerit post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi Decretum generale introducatur in regiam urbem secundum antiquam consuetudinem, ut cum eorum jussione et scientia deberet ordinatio provenire ». Hæc Anastasius : quando autem et ab hac etiam tyrannica servitute penitus Ecclesia Romana fuerit liberata, suo loco dicturi sumus.

56. Quod vero pertinet ad canones, qui nomine sextæ Synodi a Græcis tempore Justiniani junioris conscripti sunt, suo loco pluribus acturi sumus. Hic jam tibi finis, lector, Synodalium rerum gestarum, quas invenisti undique fraudulentia hæreticorum depravatas, corruptas atque vitiatas : cum tamen illud unum saltem certum indubitatumque ex eis colligas, hac sacrosancta œcumenica Synodo esse Monothelitarum hæresim condemnatam : quod satis esse potest ad pietatem fidemque Catholicam insinuandam, cum ad hoc tantum et nullius alterius rei causa ipsa œcumenica Synodus fuerit convocata, nimirum ut nova hæresis, totius Catholicæ Ecclesiæ communicato consilio, et unito consensu, penitus damnaretur. Fuit plane res haud mediocris momenti, cui nisi divino auxilio cito occursum esset, cuniculis ad invadendum perdendumque prorsus sacrosanctum Chalcedonense Concilium ab impiis Eutychianis effossis, utique ab iisdem conspirantibus una simul conclamata fuisset ejusdem Chalcedonensis Concilii condemnatio, licet nihil se minus cogitare significarent, dum ex ejus præscripto duas et ipsi in Christo naturas asserere profiterentur.

57. Vidisti, lector, in tanta Orientalis Ecclesiæ clade, cum si qua vix pertenuis scintilla veritatis superesset, densis nubium globis obducta lateret, patriarchalibus in errorem collapsis Ecclesiis, cum nec sibi tantum virium ut resurgerent, neque voluntas esset, obnitentibus potius in adversum qui ipsis præerant Ecclesiis, non aliunde quam ab Ecclesia Romana sperare salutem licuisse? Vidisti, inquam, in tanto discrimine laboranti Ecclesiæ non aliunde subventum, quam ab ea, in qua Petrus sedere in successoribus comprobatur ipsa Romana Ecclesia ; quæ longe antequam ab excitatis longo somno stertentibus Orientalibus rogaretur adesse, jam ipso ferme ejusdem nascentis erroris exordio hæresim condemnarat, et Catholicam etiam Pontificis Romani martyrio sanciverat disciplinam ; quam litteris demum Agathonis Pontificis consignatam, resipiscentes factique tandem sui compotes Orientales quam religiosissime suscepere : quibus et reliquus Catholicus orbis adgavisus est, Deo gratias agens, quod quam a majoribus fidem acceperat illibatamque servaverat, eamdem œcumenicæ Synodi Decreto firmatam cognosceret,

et ab errore revocatos esse fratres, quos ut mortuos deplorarat. At de Orientalibus rebus hactenus: quæ interim hoc eodem anno gesta sint in Occidente, videamus.

58. *Concilium Toletanum XII.* — Hoc pariter anno, quarto idus Januarii, celebratum est in Hispania Concilium Toletanum ordine duodecimum numeratum Æra septingentesima undevicesima anno primo Ervigii regis, ipsis ferme ejus regni primordiis, ad hoc (ut apparet) ejusdem regis voluntate collectum, ut ipsi regnum Hispaniarum confirmaretur ab episcopis, quibus his temporibus in Hispania tantum tribuit Christiana religio, ut absque ipsorum consensu non liceret regnare cuiquam, quamvis hæres esse defuncti principis videretur. Collecti sunt episcopi triginta quinque præter tres alios, qui per vicarios interfuerunt, et abbates quatuor, sancitique canones tredecim. Consummatum vero est Concilium (ut ultimus canon habet) octavo kal. Februarias ejusdem anni primi Ervigii regis, dicta Æra septingentesima decima nona. Sed audi, quam sapienter de utilitate Conciliorum primo loco præfatus sit rex verbis istis: « Non dubium est, sanctissimi Patres, quod optima Conciliorum adjutoria ruenti mundo subveniant, si officiosis quæ corrigenda sunt, studiis peragantur, etc. » Ita præfatus, obtulit legendum in Synodo scriptum, quo de nuper suscepto regno reddens rationem, petiit, ut quod eorumdem assensu acceperat, ipsorum precibus, et consiliis muniretur, pariter rogans per eos corrigi pravos mores, Judæosque invalescentes nimis comprimi, insuper et alia emendari. His auditis, Patres primum omnium [1] fide Catholica cognita et stabilita, ejusdem regis confirmarunt electionem, quam suo scripto jam Wamba significaverat, consensuque probaverat.

59. Sequenti vero Decreto de iis egerunt Patres, qui consentientes acciperent in extremis (ut dictum est) pœnitentiam, mutatione habitus facta, tonsuraque et veste religiosa suscepta, ne ejusmodi posset violari utcumque facta professio. Hæc autem idcirco Synodus, ne regis Ervigii posset labefactari creatio, essetve spes ulla ut Wamba iterum repeteret regnum: pœnam tamen unius anni excommunicationis statuerunt sacerdoti, qui cuilibet non petenti neque sentienti hujuscemodi tribueret pœnitentiam.

Quarto deinde canone novæ sedes episcopales jussu Wambæ regis erectæ in diversis Hispaniarum locis sublatæ sunt. Redarguti post hæc fuere in Synodo [2], qui plures uno die missas celebrantes, in ultima tantum, non in singulis communicarent.

60. Actum præterea in eodem Concilio, ut Toletanus antistes ordinaret, quem rex nominaret episcopum, qui ordinatus suo deberet se præsentare metropolitano. Hæc ut evidentius pateant, illud non ignorandum, Gothorum reges in Hispania nominationem sibi vindicasse creandorum episcoporum, quorum nominatio referebatur ad Concilium, ut de persona, qualis esset, inquireret, dignane sede haberetur episcopali. Constant hæc ex veterum scriptorum monumentis [1]. Quoniam autem longæ moræ solerent intercedere in his omnibus curandis atque perficiendis, ob idque contingere vacantes sedes diutius absque episcopo permanere; id sancitum est in hoc Concilio, ut quem rex nominaret, unus Toletanus episcopus posset, de persona habita investigatione solita, ordinare.

61. Hoc licet in hac fuerit decretum Synodo: tamen quod res admodum invidiosa esset cum in præjudicium reliquarum archiepiscopalium sedium videretur id esse statutum, adversus ejusmodi Decretum constat fuisse ab Hispaniarum reliquis episcopis tumultuatum, ab eisque in contrariam partem flexum regem sibi timentem, ne reliqui Hispaniarum episcopi rebellarent. Etenim episcopi ipsi egere cum Romano Pontifice, ut omnes a primæ sedis eximerentur obedientia: hæc enim ita se habuisse, ostendunt quæ his verbis apud Lucam Tudensem scripta leguntur: « Multa cum episcopis apud Toletum egit; leges, quæ a prædecessoribus suis conditæ fuerant, ex parte corrupit, et ex parte correxit, et ab Isidoro Hispalensi episcopo Hispaniarum primate traditas ex nomine suo adnotare præcepit, vel antiquas vocavit, ne nomine Ecclesiæ forum judiciale agi videretur. Et Romani Pontificis assensu statuit, ut nullus archiepiscopus Hispaniarum subderetur alicui primati, nisi Romano ». Hæc ibi: quibus intelligis arbitrio Romanorum Pontificum pro temporis et personarum ratione dari, et demi consuevisse Ecclesiis privilegia, neque quicquam consistere quod rex de his statuat, nisi Pontifex Romanus annuerit.

Insuper præter alia, reperiuntur in eodem Concilio, nono canone adversus Judæos plurima cumulata, et inter cætera, ne Judæi libros legere audeant, quos fides Christiana repudiat: insuper et ne sæculares judices de Judæorum excessibus absque sacerdotum consensu judicare præsumerent. Indulsit [2] pariter S. Synodus spatium triginta passuum foras progrediendi confugientibus ad Ecclesiam. Hæc et alia in Synodo sunt statuta, quæ tu consulas.

Hoc eodem anno gravi fame ac peste laboratum in Anglia, testatur Beda [3], cum id contigisse tradat tres post annos ab apparitione cometæ illius, quæ mensibus tribus perduravit, ut ex eodem auctore [4] colligitur. Tunc accidit, ut S. Wilfridus Eboracensis episcopus, qui pulsus sede, Romam profectus, Romanæ (ut vidimus) interfuit Synodo sub Agathone Pontifice; reversus in Angliam, cum recipere sedem suam tyrannice occupatam non valeret, ad prædi-

[1] Conc. Tolet. XII. c. 1. 2. 3. — [2] Can. v.

[1] Epist. Braulion. ad S. Isid. Conc. Tol. et alii. — [2] Tolet. Synod. XII. . 10. — [3] Beda l. IV. c. 13. — [4] Beda eod. l. c. 12.

candum Australibus Saxonibus Evangelium conversus, eosdem adhuc Gentiles reddiderit Christianos. De his agens Beda[1], hæc habet post alia, quæ ad famem spectant: « Evangelizans autem genti episcopus Wilfridus, non solum eam ab ærumna perpetuæ damnationis, verum et a clade infanda temporalis interitus eripuit: siquidem tribus annis ante adventum ejus in provinciam, nulla illis in locis pluvia ceciderat: unde et fames acerbissima plebem invadens, impia nece prostravit. Denique fertur, quia sæpe quadraginta simul aut quinquaginta homines inedia macerati procederent ad præcipitium aliquod, sive ripam maris, et junctis misere manibus pariter omnes aut ruina perituri aut fluctibus absorbendi deciderent. Verum ipso die quo baptisma fidei gens suscepit illa, descendit pluvia serena et copiosa, refloruit terra, rediitque viridantibus arvis annus lætus et frugifer ». Et inferius narrat, eosdem Saxones allevatos esse fame arte piscandi; quam vir sanctus Wilfridus eos ad omnes pisces capiendos edocuit. Subdit et de monasterio ibidem ab eodem Wilfrido fundato.

62. *Peste in Anglia grassante, miracula.* — Quod vero ad luem pertinet, quæ ex more famem secuta est, idem Beda quomodo ab ea liberati sint servi Dei, narrat verbis istis[2]: « Eodem ferme tempore, quo ipsa provincia nomen Christi susceperat, multas Britanniæ provincias mortalitas sæva corripiebat: quæ cum præfatum quoque monasterium, cui tunc regendo reverendissimus ac religiosissimus Christi sacerdos vocabulo Eappa præfuit, nutu divinæ dispensationis attingeret, multique sive de his qui cum antistite illo venerant, sive de illis qui de eadem provincia Saxonum nuper ad fidem fuerant vocati, passim de hac vita raperentur, visum est fratribus triduanum jejunium agere, et divinam suppliciter obsecrare clementiam, ut misericordiam sibi dignaretur impendere, sive periclitantes hoc morbo a præsenti morte liberaret, seu raptos e mundo a perpetua animæ damnatione servaret. Erat tunc temporis in eodem monasterio puerulus quidam de natione Saxonum nuper vocatus ad fidem, qui eadem tactus infirmitate, non pauco tempore recubans in lectulo jacebat. Cum ergo secunda memorati jejunii ac supplicationum dies ageretur, contigit forte ipsum puerum hora ferme secunda diei, in loco in quo æger jacebat, solum inveniri. Cui divina dispensatione subito beatissimi Apostolorum principes dignati sunt apparere. Erat enim puer multum simplicis ac mansueti animi, sinceraque devotione sacramenta fidei, quæ susceperat, servans.

63. « Salutantes ergo illum verbis piissimis Apostoli dicebant: Noli timere, fili, mortem, pro qua sollicitus es: non enim te hodierna die ad cælestia regna sumus perducturi: sed primum exspectare habes, donec missæ celebrentur, ac viatico Dominici corporis ac sanguinis accepto, sic infirmitate simul, et morte absolutus ad æterna in cælis gaudia subleveris. Clama ergo ad te presbyterum Eappam, et dicito illi, quia Dominus exaudivit preces vestras, et devotionem ac jejunia propitius asdpexit: neque aliquis de hoc monasterio, sive de adjacentibus ei possessiunculis hac clade ultra moriturus est: sed omnes qui alicubi de vestris hac ægritudine laborant, resurrecturi a languore ad pristinam sunt sospitatem recuperandi, præter te solum, qui hodierna es die liberandus a morte, et ad visionem Domini Christi, cui fideliter servisti, perducendus in cælum: quod divina vobis misericordia per intercessionem religiosi ac Deo dilecti regis Osuvaldi, qui quondam genti Nordanhumbrorum, et regni temporalis auctoritate, et Christianæ pietatis, quæ ad regnum perenne ducit, devotione sublimiter præfuit, conferre dignata est: hac enim die idem rex ab infidelibus in bello corporaliter exstinctus, mox ad sempiterna animarum gaudia assumptus in cælum, et electorum est sociatus agminibus. Quærant in suis Codicibus in quibus defunctorum est adnotata depositio, et invenient illum hac (ut diximus) die raptum esse de sæculo. Celebrent ergo missas per cuncta monasterii oratoria hujus sive pro gratiarum actione exauditæ suæ deprecationis, sive etiam in memoriam præfati regis Osuvaldi, qui quondam ipsorum genti præerat, ideoque pro eis quasi pro suæ gentis advenis supplex orabat ad Dominum: et cunctis convenientibus ad Ecclesiam fratribus, communicent omnes sacrificiis cælestibus, et ita soluto jejunio, corpus quoque suis reficiant alimentis.

64. « Quæ verba cum omnia vocato ad se presbytero puer narrasset, interrogavit eum sollicitus, quales essent habitu vel specie viri, qui sibi apparuissent. Respondit: Præclari omnino habitu et vultu erant lætissimi ac pulcherrimi, quales nunquam ante videram, neque aliquos hominum tanti decoris ac venustatis esse posse credebam. Unus quidem attonsus erat ut clericus, alius barbam habebat prolixam; dicebantque quod unus eorum Petrus, alius vocaretur Paulus, et ipsi essent ministri Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi ad tuitionem nostri monasterii missi ab ipso de cælis. Credidit ergo verbis pueri presbyter, et statim egressus requisivit in Annali suo, et invenit eadem ipsa die Osuvaldem regem fuisse peremptum. Vocatisque fratribus, parare prandium, missas fieri, atque omnes communicare more solito præcepit: simul et infirmanti puero de eodem sacrificio Dominicæ oblationis particulam deferri mandavit. Quibus ita gestis, non multo post, eadem ipsa die puer defunctus est, suaque morte probavit, vera fuisse verba, quæ ab Apostolis Christi audierat. Sed et hoc verbis ejus testimonium perhibuit, quod nemo præter ipsum tempore illo ex eodem est monasterio raptus de mundo. Ex qua nimirum visione multi qui hæc audire potuerunt, et ad exorandam in adversis divinam clementiam, et ad salutaria jejuniorum remedia subeunda sunt mirabiliter accensi. Et ex

[1] Beda l. IV. c. 13. — [2] Ibid. c. 14.

eo tempore non solum in eodem monasterio, sed et in plerisque locis aliis cœpit annuatim ejusdem regis ac militis Christi natalitius dies missarum celebratione venerari ». Hæc de his Beda.

65. Fuerunt eodem pestis tempore aliæ complures emissæ cælitus visiones ostensæ corde puris Dei servis : quæ cuncta quasi imbrem super plantatam recens Ecclesiam, ad eam multiplicandam Deus concedere voluit, quæ et scriptis fideliter posteris tradi ad excitandam fidelium tepescentium pietatem æque concessit : ex quibus Beda ipse descripsit, nosque ex multis hic ea ex ipso reddamus, quæ eodem libro, cum agit de sanctissima abbatissa Edilburga, de ipsius et aliarum ad Deum transitu habet his verbis [1] : « In hoc etenim monasterio plura virtutum sunt signa patrata, quæ et ad memoriam ædificationemque sequentium ab iis, qui novere, descripta habentur a multis, e quibus et nos aliqua historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserere curavimus. Cum tempestas sæpe dictæ cladis late cuncta depopulans, etiam partem monasterii hujus illam, qua viri tenebantur, invasisset, et passim quotidie raperentur ad Dominum; sollicita mater congregationis, qua hora etiam monasterii partem, qua ancillarum Dei caterva a virorum erat secreta contubernio, eadem plaga tangeret, crebrius in conventu sororum perquirere cœpit, quo loco in monasterio corpora sua poni et cœmeterium fieri vellent, cum eas eodem quo cæteros exterminio raptari e mundo contingeret.

66. « Cumque nihil certi responsi, tametsi sæpius inquirens, a sororibus accepisset : accepit ipsa cum omnibus certissimum supernæ provisionis responsum. Cum enim nocte quadam, expletis matutinæ laudis psalmodiis, egressæ de oratorio famulæ Christi ad sepulcra fratrum, qui eas ex hac luce præcesserant, solitas Domino laudes decantarent : ecce subito lux emissa cælitus, veluti linteum magnum venit super omnes; tantoque eas stupore perculit, ut etiam canticum quod canebant, tremefactæ intermitterent. Ipse autem splendor emissæ lucis, in cujus comparatione sol meridianus videri posset obscurus, non multo post illo elevatus de loco, in meridianam monasterii partem, hoc est, ad Occidentem oratorii secessit, ibique aliquandiu remoratus, et ea loca operiens, sic videntibus cunctis, ad cæli se alta subduxit, ut nulli esset dubium, quin ipsa lux, quæ animas famularum Christo esset ductura vel susceptura in cœlis, etiam corporibus earum locum, in quo requietura et diem resurrectionis essent exspectatura, monstraret. Cujus radius lucis tantus extitit, ut quidam de fratribus senior, qui in ipsa hora in oratorio eorum cum alio juniore positus fuerat, referret, quod mane ingressi per rimas ostiorum vel fenestrarum radii lucis omnem diurni luminis viderentur superare fulgorem ». Hæc de visione indicante locum cœmeterii construendi : quibus significatum divinitus fuit, quod etsi « Domini [1] est terra et plenitudo ejus », et in manu ejus omnes fines terræ, et ubicumque sepulti fideles sint, in manu Dei sunt ossa eorum : peculiari tamen ipsum membra sui corporis prosequi cura ac providentia, monereque proinde mortales, eosdem pio cultu venerari debere sacros cineres, quorum locum desuper tanto fulgore ipsa dignata est divinitatis illustrare. Subjicit his Beda alia de sanctis virginibus e mortalibus erutis, ac demum de ipsa Aldiburga ex eadem lue perempta, atque in cælum una cum illis ad Deum perducta : quæ cuncta nos brevitatis gratia prætermittimus; tu ipse velim consulas ipsum, qui præ manibus fere omnium habetur auctor.

Ad postremum vero quod spectat ad regnum Longobardorum, hoc anno Cunipertus a patre Bertarido, regni ejus octavo, in regni consortium adsciscitur, regnavitque cum parente annis decem, ita Paulus diaconus habet [2].

[1] Beda l. IV. c. 7.

[1] Psal. XXIII. — [2] Paul. diac. l. V. c. 25.

Anno periodi Græco-Romanæ 6174. — Anno Æræ Hispan. 719. — Anno Hegiræ 52 inchoato die 20 Sept. Fer. 7. — Jesu Christi 681. — Agathonis papæ 4. — Constantini Pogonati imp. 14.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXVIII *Constantini Aug. Post consulatum ejus* XIV, *et imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum anno* XXIII.

2. *VI Actio hoc anno habita.* — A num. 1 ad 27. Anno superiori quinque priores Actiones sextæ Synodi habitæ; hoc vero anno reliquæ tredecim. Actio *sexta* his verbis inchoatur : « Impe-

rantibus a Deo coronatis serenissimis nostris dominis Flaviis, Constantino quidem piissimo, et a Deo decreto magno principe perpetuo Augusto et imperatore anno XXVII, et post consulatum ejus anno XIII, Heraclio vero atque Tiberio a Deo conservandis ejus fratribus anno XXII, duodecima die mensis Februarii, Indictione nona ». Ex quibus temporariis notis inter sese copulatis liquet, tam annos Constantini, quam ejus fratrum a nobis recte consignatos fuisse, et consulatum perpetuum ipso die, quo Constantinus patri Constanti successit, ab illo susceptum fuisse, quod et in sequentibus imperatoribus observatum fuit. In sexta illa Actione decretum, ut loca Patrum pro unica Domini voluntate atque operatione in medium adducerentur: sed quæ protulere hæretici, truncata reperta sunt.

3. *VII Actio hoc etiam anno habita.* — Tum die XIII Februarii habita *septima* Actio, in qua, ut satisfieret imperatoris promisso et legatorum Romanorum voluntati, lecta sunt testimonia et sanctorum Patrum et hæreticorum. Hujus Actionis septimæ et diei, quo ea celebrata, meminit Anastasius in Agathone, ubi Epitomen sextæ Synodi exhibet. Baronius anno DCLXXX, num. 50, et hoc anno, num. 2 et seq. ait, Actionem *sextam* factam fuisse die XII Decembris anni elapsi, et hoc anno *septimam* die XIII Februarii peractam. Sed non ita est: ex ipsis enim Actis liquet, sextam Actionem die duodecima Februarii currentis anni inchoatam, cujus quidem Actionis Anastasius non meminit, sed eam non negat, quam tamen videtur Baronius negare; cum scribit, a XII Decembris die, quo dicit habitam *sextam* Actionem, cessatum esse a comitiis per duos menses, ad diem XIII Februarii hujus anni, qua Actione factam affirmat editionem testimoniorum sanctorum Patrum, « sicut, inquit, decretum erat in proxima sexta Actione ». Sed ut observat Combefisius in Disput. Apolog. pro Actis sextæ Synodi cap. 2, paragr. 2, Acta habent, *die* XII *mensis Februarii*, ut reapse præstitum est. Nam die XII Februarii statutum fuit ut laudata testimonia legerentur, et statim die sequenti Paulus a Secretis dixit: « Meminit a Deo instructum vestrum imperium, quod hesterno die polliciti sunt Theodorus », etc. quare ordo Actionum in Actis Concilii recte digestus est.

4. *Non solum dogmata sed et personæ in sexta Synodo damnatæ.* — In reliquis undecim Actionibus, non tantum dogmata Monothelitarum damnata; verum etiam personæ, inter mortuos *Theodorus* Pharanitanus, *Cyrus* Alexandrinus, *Sergius*, *Pyrrhus*, *Paulus*, et *Petrus* Constantinopolitani episcopi, nec non *Honorius* papa Romanus, non quidem propter hæresim, sed quod eam exorientem non compressisset, ut fuse suo loco ostendimus. Inter vivos antesignanus fuit *Macarius* patriarcha Antiochenus Monothelitarum pessimus, et ejus discipulus *Stephanus;* quin et *Polychronius* senex delirus ac miraculorum somniator, aliique minoris notæ ac considerationis. *Georgius* vero Constantinopolitanus episcopus, licet ante Concilium saperet Monothelitam, in eo tamen hæresim abjuravit, unde correctus est, ut testatur Beda lib. de sex. Mundi Ætatibus dicens: « Inito conflictu, Georgius correctus est; Macarius vero cum suis sequacibus », etc. Idem habet Paulus diaconus lib. 6, cap. 4: « Et Gregorius quidem patriarcha correctus est; cæteri vero in sua defensione perseverantes anathematis ultione perculsi », ubi perperam Gregorium vocat, qui in Actis Synodalibus *Georgius* appellatur, quem in errorem etiam incidit Humbertus cardinalis Sylvæ Candidæ lib. contra Nicetam: « Gregorius quidem, ait, correctus est; Macarius vero cum suis sequacibus, simulque prædecessoribus Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, Paulo, et Petro anathematizati ». Ubi vides, *Humbertum* inter anathematizatos *Honorium* reponere. Quod vero tam ipse, quam Paulus diaconus Gregorium loco Georgii scripserint fecit, vicinitas nominum, quæ scriptoribus sæpe fucum fecit.

5. *Non confundendi patres Synodi VI cum patribus Nicænæ.* — De numero episcoporum Orientis, qui Concilio œcumenico Constantinopolitano III interfuere, nihil diximus, quia de eo non satis inter scriptores convenit, sed hic non prætermittenda observatio Emin. card. Norisii in Dissert. IV de Epochis Syro-Macedonum cap. 1, pag. 313, Labbeum scilicet tom. II Concil. pag. 54 et seq. post eas subscriptiones, quæ vulgo apponuntur Synodo Nicænæ primæ, asserere se exhibere « nomina quorumdam Patrum magnæ illius Nicænæ Synodi ex charta Niliaca, quam ferunt fuisse antiquissimam apud Joannem Sambucum »; cum tamen tomo VI Concil. pag. 1060 editionis ipsiusmet Labbei, legantur omnia ea episcoporum nomina, quæ in illa Niliaca charta memorantur, et urbes in quibus sederunt, recte describantur, quæ in eadem charta Ægyptiaca erratis characteribus exarantur. Quod fusius eruditissimus cardinalis demonstrat.

6. *Theodorus ob hæresim sede Constantinopol. depositus non est.* — A num. 37 ad 42. Baronius contendit *Theodorum* patriarcham Constantinopolitanum ante sextæ Synodi celebrationem causa fidei depositum fuisse. Verum *Constantinus* Augustus ea œconomia usus est, ut Monothelitas omnes bene habuerit, donec per Concilium generale proscriptus est Monothelismus. Neque videtur credibile *Theodorum* ob hæresis causam fuisse patriarchatu spoliatum, simulque in ejus locum subrogatum *Georgium*, ipsum quoque Monothelitam, qui per Concilium correctus est. Nec etiam credibile est, cum fuisse depositum ob expunctionem *Vitaliani* Pontificis Romani a sacris Diptychis, inscio vel invito *Constantino*, quia, ut supra dixi, eodem imperatore connivente id factum. Tum etiam quia si *Constantinus* in pœnam temeritatis *Theodorum* patriarcham spoliavit; cur inde *Macarium* Antiochenum socium Theodori in expunctione

Vitaliani, atque illo deteriorem, nedum non deposuit, verum etiam honorifice habuit, speciosisque titulis insignivit, donec de ejusdem pertinacia in hæresi tuenda constitit? Cum itaque post celebratam sextam Synodum *Georgio* mortuo suffectus fuerit *Theodorus*, conjicere licet eum ab hæresi resipuisse, et *Georgium*, qui correctus est a Concilio, hæresim abjurasse.

7. *Acta VI Synodi interpolata non fuere.* — Baronius videns, *sanctum Maximum* martyrem, aliosque magnæ pietatis et auctoritatis viros hæreseos labem ab *Honorio* abstersisse, huncque tamen in Actis Concilii, qualia nunc habentur, anathemate implicatum reperiri, opinatus est ea ad nos sincera non pervenisse; quam opinionem pluribus viris doctis persuasit. Verum sextæ Synodi Acta quæ habentur sincera esse nostra ætate non videtur in dubium revocari posse, ut ostendunt Combefisius in Historia Monothelitarum Dissert. Apologet. pro Actis sextæ Synodi, Lupus in Dissert. de sexta Synodo generali ad Actionem XVIII, nuperus auctor anonymus Historiæ Monothelitarum in Scrutin. VI, Natalis Alexander in Dissert. II sæculi septimi, Garnerius in Appendice ad Notas capitis 2 libri Diurni Romanorum Pontificum, aliique. Ait Baronius nullam fuisse causam ex parte *Honorii* cur damnaretur: cum duæ ejus Epistolæ nihil contineant, quod Catholicum non sit. Verum anno DCXXXIII ostendimus *Honorium* erroris quidem purum fuisse, nihilominus tamen in sexta Synodo damnatum, quod peccasset sua illa œconomia, qua voluit de una vel gemina operatione taceri; cum tamen religionis causa tunc exigeret, aperte geminam defendere.

8. *Honorius non nisi primæ Sedis auctoritate damnatus.* — Dicit secundo Baronius, potestatem Synodum non habuisse, qua primam Sedem judicaret. At Hadrianus secundus qui Pontificatum iniit anno DCCCLXVII, atque adeo professionem fidei emisit, quæ extat in libro Diurno Romanorum Pontificum cap. 2, tit. 9 (ubi Honorius damnatur), cum primum sedere cœpit, ita de Honorio loquitur in Synodo Romana, quæ refertur in VIII Concilio generali, Actione VII: « Intolerabilis est ista præsumptio, et hanc aures præcordiorum, fateor, sustinere non possum. Quis autem vestrum tale quid, precor, audivit, vel quis hujusmodi temeritatis, saltem lectione immensitatem invenit! Siquidem Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum præsulibus judicasse legimus, de eo vero quemquam judicasse non legimus. Licet enim Honorio ab Orientalibus post mortem anathema sit dictum, sciendum tamen est, quia fuerat super hæresi accusatus, propter quam solam licitum est minoribus majorum suorum motibus resistendi, vel pravos sensus libere respuendi, quamvis et ibi, nec patriarcharum, nec cæterorum antistitum cuipiam de eo quamlibet fas fuerit proferendi sententiam, nisi ejusdem primæ Sedis præcessisset auctoritas », quia scilicet, ut notat Lupus laudatus cap. 7, legatis in privatis instructionibus ab *Agathone* papa datis mandabatur, ut si Orthodoxi Græcorum episcopi *Honorium* in profanis hæreticorum Diptychis ubique radiantem vellent damnatum, alias in Ecclesiarum pacem non consensuri, eum dispensatorie damnari, et pro plurimorum salute immolari, utpote quia aliquid causæ dederat, permitterent.

9. *Legatis datum in mandatis, ut Honorii damnationi non obstarent.* — Dicit tertio Baronius non fuisse tacituros, qui aderant Sedis Apostolicæ legatos, si quid ejusmodi attentatum fuisset. Verum non desunt qui legatos timiditatis accusent, ut qui meticulose cesserint Orientalibus, *Sergii* sui, quem mirifice colerent, nec subducere possent anathemati, dedecus communione damnationis cum Romano Pontifice minuere volentibus. Deinde sunt, qui prudentem œconomiam, laudi dent, siquidem communem universæ Ecclesiæ pacem unius hominis honori prætulerint. Tertio, nihil aliud forsan in Concilio factum *Honorio*, quam quod in Synodo Romana, et in Agathonis litteris; nisi quod Constantinopoli patentius et expressius actum, quod in Synodo Romana ipsisque Agathonis litteris implicite et subobscure. Verum ut ex testimonio Hadriani papæ mox in medium adducto liquet, id legatis Apostolicis in mandatis datum fuit. Hæc enim ratio verosimilior.

10. *Theodorus expatriarcha Constantinopol. Acta VI Synodi corrumpere non potuit.* — Dicit denique Baronius, neque adulteratorem, neque adulterandi causas latere. At, ut inquit Garnerius laudatus, quod dicitur de *Theodoro* Actorum corruptore, fidem fere omnem omni ex parte superat. Nam etsi ficte professus dicatur Catholicam fidem cupiditate Sedis recipiendæ, etsi retinuerit animo non tantum errorem; sed etiam odium in Sedem Apostolicam, qua ratione tandem potuit, quamvis maxime tentaverit, toties, Acta vitiare, quoties *Honorii* mentio facta est? Quomodo licuit homini uni professionem fidei episcoporum manibus subscriptam, ipsasque *Constantini* imp. litteras adulterare? Annon erat fides sigillis obsignata? Annon suas litteras *Constantinus* apprime Catholicus manu sua subscripsit? An præcipiti imprudentia, et non matura potius, ut in re tanti momenti par erat, lectione recognovit, quod subscriberet? An ipse etiam imperator, quem *Constantino Magno* Synodus parem dixit, venit in societatem facinoris cum *Theodoro?* Quis sibi, quis aliis persuadeat, id tentatum a principe tam pio, tamque ardenter Catholico, ut ipsiusmet parentis Typum, avique Ecthesim proscripserit?

11. *Joannes V Acta corrupta in Occidentem non attulisset.* — *Joannes V*, qui duodecimus ab *Honorio* Pontificatum gessit, unusque fuit legatorum Agathonis ad sextam Synodum, cum Romam Constantinopoli reverteretur, attulit Acta Synodi quæ cum litteris imperatoris deferenda Romam accepit. Qualia vero accepit? Integra an vitiata? Si integra, cur revocantur in dubium, quæ scripsit

Leo II integris Actis de *Honorio* consona? si vitiata, quomodo facinus non agnovit, cum rerum pars magna fuerit? si agnovit, quomodo non admonuit Summum Pontificem, questusque est de nefario scelere? quomodo Summus ipse Pontifex in re tam infanda conticuit? quomodo corruptorem non postulavit nefandi sceleris apud imperatorem? quomodo consentanea Actis et imperator scripsit, et ipse Pontifex rescripsit? quo crimine vir sanctissimus Acta vitiata, Sedi Apostolicæ injuriosa, plenaque calumniis in *Honorium*, non approbavit tantum; sed etiam retento vitio, latina fecit, Hispanisque recipienda pariter ac Galliis misit? quomodo vitium istud in professionem fidei, a Summis Pontificibus emittendam induxit? Si hæc incredibilia non sunt, qualia tandem sunt?

12. *Acta corrupta fuisse non videtur credibile.* — Jam vero quid faciemus aliis aliarum sedium magnarum legatis? Retuleruntne et ipsi suas in provincias Acta vitiata, an integra? Si integra, quomodo ex iis emendata non sunt, quæ vitium passa erant, maxime cum septima et octava Synodi cogerentur ex orbe toto? Si vitiata, qui fieri potuit, ut de vitio nullus ex septuaginta quinque supra centum episcopis, nullus e presbyterorum infinita pæne multitudine verbum diceret scriberetque? An totus orbis ea tempestate obstupuerat eo usque, ut et vitium et facinus agnoscere non posset, tot episcopis, totque clericis Actorum Synodi consciis, et accusare valentibus: vel si agnosceret, uni homini neque potentissimo, neque optimæ famæ, neque gratiosissimo principibus adularetur? quid plura? quid consequentium sæculorum, quid Summorum Pontificum, Conciliorum generalium, illustrium scriptorum, aut *Honorii* condemnationem, aut de corruptione Actorum silentium? quid Ecclesiæ ipsiusmet Romanæ tam diuturnam in Officio sancti *Leonis II* confessionem, quod in sexta Synodo condemnati sunt *Cyrus, Sergius, Honorius, Pyrrhus*, etc? quid infinita ejusmodi argumenta? Omitto dicere non solum de sancto *Leone II*, qui Synodum, etiam qua parte accusatur *Honorius*, Latinis et legendam et recipiendam exhibuit; sed etiam de Gallicanis Hispanisque præsulibus, qui exhibitam recepere; imo et de Collectoribus canonum doctissimis, Ivone, Anselmo, Deusdedit, et Gratiano, qui sextam Synodum accensuerunt aliis sine exceptione ulla aut animadversione. Annon erat utraque maxime opus, si vel spuria sit sexta Synodus, vel erroris, usurpatæque auctoritatis rea? Ita Garnerius citatus, ex quo hæc desumpta. Concludo itaque *Honorium* a Synodo perculsum esse anathemate, non quidem propterea quod unicam in Christo voluntatem docuisset, aut de ejus Orthodoxia dubitaretur, sed tantum quod unicam in Christo voluntatem docentibus faverit, docendique opportunitatem suppeditaverit: ac denique Acta sextæ Synodi minime interpolata fuisse.

13. *Constantinus fratres suos ab imperio removet.* — Ad num. 42. Recte observat Baronius, imperatorem fratres suos et collegas *Heraclium* et *Tiberium* in suspicionem rerum novandarum adductos ab imperio amovisse, post diem XVI mensis Septembris, quod usque ad dictam diem uterque cum Constantino fratre Synodi Actionibus nominatus reperiatur, et postea utriusque nomen taceatur. Theophanes enim anno Incarnat. secundum Alex. DCLXXIII kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato, ait: « Hoc anno Constantinus fratres suos Heraclium et Tiberium ab imperii dignitate removit, solusque cum Justiniano filio imperavit ». Ducangius in Familiis Augustis Byzantinis nummum *Constantini Pogonati* exhibet, in cujus antica legitur, D. N. CONTONSP. ubi visitur imperator cum stemmate cristato. In postica exhibetur Crux insistens gradibus inter duos impp. paludatos stantes. Ibidem extat alius *Constantini Pogonati* nummus, in cujus antica legitur, CONSTANTINUS, et cernuntur duæ breviores protomæ imperatorum, quarum prior altior, altera pueri. In postica, XX, infra ROM. natus erat tunc *Justinianus* annus XII, ut infra videbimus.

14. *Missa latine coram imperatore celebrata.* — Ad num. 54. Refert Baronius ex Anastasio in Agathone papa, Joannem episcopum Portuensem Dominico die octavarum Paschæ publicas missas coram principe et patriarcha latine celebrasse; quod adversus oppositum asserentes confirmavit Hilario monachus oratione Dialectica de Pane Græcorum mystico, et Azimo Latinorum: « Undenam itaque, inquit, somnia eorum nata sunt, qui dixerunt in sexta Synodo sub Constantino imperatore Agathonem papam, et Gregorium Agrigentinorum episcopum contra Azyma legem tulisse, ne ea scilicet imposterum ab aliquo fideli conficerentur? Ab eo etenim tempore, quo Latini sacrificium in Azymo conficere cœperunt, nunquam ab eo destiterunt. Quinimo de sexta Synodo apud Patres legi, postquam Monothelitarum hæresis condemnata fuisset, in octava Paschæ, Constantinopoli in templo S. Sophiæ Deo gratias latine celebrasse, Græcis omnibus modum latini sacrificii collaudantibus ». Ita Hilario monachus græcus scriptor.

15. *Decretum Constantini imp. pro ordinatione Pontificis Rom.* — Ad num. 55. Anastasius in Agathone scribit: « Hic suscepit divalem jussionem secundum suam postulationem, ut suggessit, per quam relevata est quantitas, quæ solita erat dari pro ordinatione Pontificis facienda. Sic tamen, ut si contigerit post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur in regiam urbem secundum consuetudinem antiquam, et cum eorum conscientia et jussione debeat ordinatio provenire». Quare Constantinus Pogonatus potestatem electos Romæ Pontifices confirmandi exarchis Ravennatensibus, quibus a suis decessoribus concessa fuerat, ademit et ad se retraxit: quam tamen ante mortem penitus dimisit. Anastasius enim in Benedicto II, ait: « Hic susce-

pit divales jussiones clementissimi Constantini magni principis ad venerabilem clerum, et populum atque felicissimum exercitum Romanæ civitatis, per quas concessit, ut persona qui electus fuerit, ad Sedem Apostolicam e vestigio absque tarditate Pontifex ordinetur ». Videtur tamen Justianus II Constantino Pogonato patri succedens nullam rationem habuisse Privilegii Benedicto II concessi, et inhæsisse ei, quod Constantinus pater largitus fuerat *Agathoni;* cum interpontificium plerumque fuerit duorum, aut etiam plurium mensium.

16. *Concilium XII Toletanum.* — A num. 58 ad 61. Concilium Toletanum XII habitum est *anno primo Ervigii regis*, sicuti Concilii initio dicitur, idque *sub die* VIII *kalendarum Februariarum*, ut ipsemet rex in lege, qua illud confirmat, asserit. Quare cum *Ervigius* mense Octobri superioris Christi anni rex renuntiatus fuerit; recte hæc Synodus a Baronio consignata. Celebrata ea a triginta quinque episcopis, quatuor abbatibus, et tribus vicariis, præside sancto *Juliano* archiepiscopo Toletano, ac tredecim Capitula in ea sancita.

17. *S. Wilfridus e Mercia et e Saxonia Occidentali pellitur.* — A num. 61 ad 65. Ex iis, quæ anno DCLXXIX diximus, manifestum fit, *Wilfridum* Roma in Northumbriam reducem ab Egfrido rege in carcerem conjectum fuisse, ubi *novem menses sine ullo honore* custoditus est, inquit Eddius in ejus Vita. Quare liber dimissus est duabus aut tribus tantum hebdomadibus ante Concilium Hedfeldense anno superiori mense Septembri celebratum. De hac secunda sancti præsulis a Northumbria secessione ita loquitur Eddius cap. 38: « Proficiscente ergo Deo amabili Wilfrido episcopo cum suis sodalibus, patria rura deserens (nempe Northumbriam) Australia regna in exilio quærens (Merciam nempe ad Austrum Northumbriæ sitam) Dominus qui sanctis suis in tentationibus adest, præfectum, virum nobili genere, et nomine Beorhtuald, filium fratris Ethelredi regis Merciorum, mitissimo animo in obviam emisit ». Addit Eddius, *Beorhtualdum* ei dedisse locum, ubi statim Wilfridus monasteriolum fundavit; sed *Ethelredum* regem et *Ostrith* ejus uxorem et sororem Ecfridi regis, *Beorhtualdo* mandasse, ut eum expelleret. Quare cum ante initium Septembris superioris Christi anni *Wilfridus* in Merciam non pervenerit, ibique monasterium construxerit, ante præsentem annum injuria illa affectus non est. Pergit Eddius narrare secessionem S. Wilfridi in Saxoniam Occidentalem, ubi *Kentuinus* regnabat: « Deinde cum odio pontifex noster expulsus, manentibus tamen illic monachis suis, regem Westsexna (id est Saxonum Occidentalium) adiit, nomine Centwini, perparvumque spatium pro subsequente persecutione ibi manebat. Nam ibi regina soror Ermimburgæ reginæ, odio oderat eum, uti propter amicitiam regum supradictorum trium dein fugatus abscessit ».

18. *Rex Saxonum Australium anno* DCLXI *baptizatus est.* — Eddius cap. 39, refert postea conversionem Australium Saxonum, ad quos sanctus Wilfridus e Saxonia Occidentali expulsus venit, et quidem hoc anno. Beda enim lib. 4, cap. 13, ubi loquitur de adventu Wilfridi ad provinciam Australium Saxonum, et de conversione illius gentis ait: « Ipse illis in partibus annos quinque, id est, usque ad mortem Egfridi regis, merito omnibus honorabilis officium episcopatus et verbo exercebat et opere ». Egfridus vero rex anno DCLXXXV vita functus est. Ante scripserat Beda: « Divertens ad provinciam Australium Saxonum, quæ post Cantuarios ad Austrum, et ad Occidentem usque ad Occidentales Saxones pertingit, habens terram familiarum septem millium, et eo adhuc tempore paganis cultibus serviebat; huic verbum fidei et lavacrum salutis ministrabat. Erat autem rex gentis illius Edilvach, non multo ante baptizatus in provincia Merciorum, præsente ac suggerente rege Wlfhere, a quo etiam egressus de fonte loco filii susceptus est: in cujus signum adoptionis duas illi provincias donavit, Vectam videlicet insulam, et Meanuarorum provinciam, in gente Occidentalium Saxonum. Itaque episcopus, concedente, imo multum gaudente rege, primos provinciæ duces ac milites sacrosancto fonte abluebat », et cætera, quæ Baronius ex Beda narrat. Verum conversio regis *Edilvach*, qui ex septem Anglo-Saxonicis ultimus fuit, qui Christianam fidem suscepit, longe ante hunc annum contigit; cum *Wlferus* Merciorum rex, quo suggerente ea peracta, anno DCLXXV vivere desierit. Fidem itaque *Edilvach* suscepit anno sexcentesimo sexagesimo primo, quo antiquior auctor Chronologiæ Saxonicæ scribit: « Vectam vastavit Wulferus Pendæ filius, nec non Vectæ incolas Ethelvaldo regi Suthsaxonum (id est Saxonum Australium) donavit: quia illum Wulferus ad baptismi fontem susceperat. Et Eoppa presbyter Wlferi jussu, et ipse rex Wlferus baptismum Vectæ incolis primi attulerunt ». Hic rex a Beda *Edilvalchius*, ab aliis *Ethelwolfus*, sive *Ethelwoldus* appellatur, sive etiam *Ethelvaldus*, vel *Adelwoldus;* quem ann. DCLXI baptizatum fuisse tradunt etiam Westmonasteriensis, Wigorniensis, ac Huntindoniensis lib. 2, pag. 317, qui Kenevalchii regis pugnam in Mercios, et cladem, quam eo anno passus est, Australium Saxonum conversioni præmittit, additque anno post missionem Eoppæ tertio solem obscuratum esse die tertia Maii, anno scilicet DCLXIV. Vide quæ de *Eoppa* anno DCLXIV ex Charta fundationis monasterii Petroburgensis in medium adduxi. Denique observatu dignum quod affirmat Huntindoniensis pag. 320, præterquam Adelwoldi, qui *primus nomen Christi agnovit*, cæterorum Australium regum nomina famam obscuram recondere, vel scriptorum penuriam. Quare non mirum si de illis imposterum taceamus.

19. *S. Wilfridus conversioni Saxonum Australium incumbit.* — Sed redeo ad ea, quæ hoc anno apud Australes Saxones gesta sunt a sancto Wilfrido: « Tunc vero gentis nostræ », inquit Eddius cap. 39, « quædam provincia gentilis usque

ad illud tempus perseverans vixit, quæ prorupium multitudine et sylvarum densitate aliis provinciis inexpugnabilis restitit, et ad illos paganos in Southsexum (id est, Australem Saxoniam) Deo dirigente viam, et humano auxilio cessante, sanctus episcopus noster confugit. Invento itaque rege eorum, cujus nomen erat Ethelwalch, totius exilii sui austeritatem per ordinem enarravit : cui statim rex sub fœdere pacis talem amicitiam promisit, ut nullus inimicorum ejus aut minaci hostis gladio belligerantis sibi terrorem incuteret, aut munerum et donorum magnitudine pactum initum fœderis secum irritaret ». Addit Eddius, Wilfridum cum consensu regis gentes, quibus ante prædicatum non erat, Verbum Dei annuntiasse et Paganorum utriusque sexus, quosdam voluntarie, alios vero coactos regis imperio, idololatriam deseruisse : regemque villam in qua manebat, ad episcopalem sedem fundandam concessisse ; ibique *Wilfridum* fratribus suis cœnobium ad requiem fundasse. Locum illum Eddius vocat *Selæsiam*, Beda citatus, *Seolesen* : « quod, inquit, dicitur latine insula Vituli Marini : qualis locus a Latinis peninsula, a Græcis solet Chersonesos vocari ». Sederunt in ea peninsula plures episcopi, dicti *Selseienses*, postea tamen sub annum MLXX translata sedes eis Lancestriam, quæ hodie *Chicestria*, ubi etiamnum manet.

20. *Miracula SS. Oswaldi et Edilburgæ.* — Ad num. 62 et seqq. De duplici peste Beda loquitur, quæ diversis temporibus contigit. Nam lib. 4, cap. 7, de ea sermonem habet, quæ *S. Edilburga* abbatissa Bereccingense monasterium in Orientali Saxonum provincia regente sævit, et lib. 4, cap. 14, de pestifera mortalitate, quæ *S. Oswaldi* regis intercessione sublata est, quando *Australes Saxones* nomen Christo dedere. Quare hæc recte hoc anno a Baronio collocata ; prior vero ad annum circiter DCLXXVI revocanda ; quo anno *Edilburga* ad Deum migravit, ut anno DCLXXII, n. 6 diximus.

21. *Cunipertus fit consors regni Langobardici.* — Quod vero dicit Baronius *Cunipertum* hoc anno in societatem regni Langobardici a patre vocatum esse, a nobis examinatum est anno DCLXXIX, num. 4.

22. *Moritur S. Waningus.* — Hoc circiter anno migravit ad Deum *S. Waningus*, qui inter proceres palatii et consiliarios Clotarii regis III floruit, quique non solum *Wandregisilum* abbatem in cœnobio Fontanellensi exstruendo adjuvit, ut in hujus Vita dicitur ; sed etiam ei plurimas possessiones largitus est, et monasteria non pauca in agris suis ipsemet ædificavit. Omnium celeberrimum fuit *Fiscamnense* in diœcesi Rothomagensi apud Caletes in Normannia et prospectu maris situm, ubi sacras virgines trecentas sexaginta sex congregavit, et *S. Leodegarium* illuc ab *Ebroino* missum magno amore suscepit. Monasterium tamen illud pro puellis ædificatum, hodie etiam celeberrimum, modo monachis Benedictinis congregationis sancti Mauri subest. Bollandus ad diem IX Januarii quædam fragmenta Vitæ sancti *Waningi* publicavit, quibus aliud Mabillonius sæculo secundo Benedictino addidit. Annus mortis ejus incertus.

23. *S. Lantbertus fit episc. Lugdunensis.* — *Sanctus Lantbertus*, qui anno DCLXVII, die XXVI mensis Julii ex monacho Fontanellensi ejusdem monasterii abbas electus est, hoc anno ex abbate Fontanellensi creatus episcopus *Lugdunensis*, post mortem *S. Genesii* illius urbis episcopi, ut colligitur ex egregio fragmento Vitæ sancti Lantberti a Mabillonio sæculo III Benedictino, parte 2 recitato, et ex eo ab Henschenio ad diem XIV mensis Aprilis, quo *S. Lantbertus* colitur. In illo enim fragmento dicitur : « perseveravit in eodem cœnobio annos tredecim, et menses octo » ; quod in titulo fragmenti legitur ; ideoque circa mensem Martii hujus anni eam dignitatem adeptus est, eique in abbatiam Fontanellensem successit *S. Ansbertus*, postea Rothomagensis episcopus. Cum sancto Lantberto abbate Fontanellæ vixere *Erembertus* episcopus Tolosanus, *Condedus* presbyter, ac anachoreta, et *Hemerlandus* sanctitate celebres. Quo anno *Lantbertus* ad Deum migrarit, incompertum. Cum vero anno IV ante mortem S. Vandregisili monachum induerit, ut in fragmento illius Vitæ legitur, per annos XVII in monasterio Deo servivit.

24. *Floret S. Condedus anachoreta.* — *Condedus* relicta magna Britannia patria sua, ob cœlestis patriæ amorem in Gallias venit, desideriumque suum *sancto Lantberto* abbati Fontanellensi aperuit proficiendi aliis in prædicatione ac bono exemplo. Tum insulam *Belcinnacam* sibi a *Theodorico* Francorum rege concessam ingressus est, ubi contemplativam vitam agens, bonisque operibus sine defectu insistens ad æternæ felicitatis migravit requiem die duodecimo kalendarum Novembrium. Sed cum progressu temporis insula a mari submersa fuisset, corpus ejus *Fontanellam* translatum est. Ita auctor anonymus ejus Vitæ sæc. II Benedictino.

25. *Emendatur Vitæ S. Condedi error.* — Corrigendus hic error, qui irrepsit in Vitam illam, ex qua Henschenius in Notis ad Vitam sancti Ansberti ad diem IX mensis Februarii hæc verba in medium adducit : « Præfatus nobilis Schiwardus aliam dedit largitionis auctoritatem de Belcinnacæ insulæ monasterio, et rebus ibidem pertinentibus, quæ celebrata est in cœnobio Fontanella sub anno septimo regis Theodorici gubernante anno secundo B. Ansberto Fontanellam cœnobium, quoniam vir Domini Lantbertus præsulatum jam susceperat Ecclesiæ Lugdunensis ». Existimavit Henschenius, ex eo loco innotescere *Theodoricum* Francorum regem anno DCLXXV regnare cœpisse. Verum annus secundus *Ansberti* convenire non potest neque in initium regni ejus Neustrasiani, cum *Theodoricus* anno DCLXXIII Childerico fratri, anno DCLXXVIII Dagoberto secundo successerit, ut me alibi demonstrasse existimo. Quare loco *anno septimo*, legendum, *anno*

decimo, regni scilicet Neustriæ, ubi sita fuit Belcinnaca insula fluminis Sequanæ, quæ sesqui milliarii a Fontanella distabat, et paucis abhinc annis ex undarum illuvie emersit, quæ in Vita sancti Audoeni a Fridegodo scripta dicitur *insula Belsionaca*, in diœcesi scilicet Rothomagensi. Cum itaque Belcinnaca pertineat ad regnum Neustriæ, scripta Charta illa anno DCLXXXII, quo secundus Ansberti abbatis, et decimus Theodorici regis annus inchoatus est.

26. *Emendatur alius error ex priori enatus.* — Emendationem nostram certam esse demonstrant sequentia verba : « Aderat illustris Warato Major-Domus regiæ in Fontanella cœnobio, quando harum rerum largitio a præfato S. viro (scilicet Condedo) condita fuerat : qui etiam et consensit, et manus suæ signaculis roboravit ». Varato autem anno DCLXXXI Majoratum adeptus est, ut mox ostendam. Et tamen Cointius anno DCLXXVIII, num. 6, tradit eo anno *Ansbertum* in præfecturam Fontanellensem successisse, qua et in sententia fuit Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, in Observ. præviis ad fragmentum Vitæ sancti Lantberti, quia neuter illius loci corruptionem animadvertit. Præfatus error, qui irrepsit in Vitam S. Condedi, Henschenium in alium induxit. Nam in ea annus III *Theodorici* regis cum anno nono *Lantberti abbatis* Fontanellensis, et die decima mensis Octobris conjungitur, et quidem accurate : Henschenius tamen in Commentario prævio ad Vitam S. Lantberti ad diem XIV Aprilis num. 2, asserit annum IX in XI invertendum esse, quia scilicet laudato loco depravato innititur, ut probet, *Theodoricum* anno DCLXXV regnum iniisse, quod quibusdam aliis persuasit. Cum tamen certum esse debeat non hunc secundum locum, sed priorem a nobis emendatum, a librariis corruptum fuisse ; nam alterutrum ex illis depravatum esse necessario dicendum.

27. *Ebroini Majoris-Domus Theodorici regis interitus.* — Auctor anonymus Vitæ S. Leodegarii anno DCLXXVIII *Ebroini* Majoris-Domus palatii Theodorici regis jussu occisi, ejusdem Ebroini interitum cap. 17, his verbis narrat : « Transacto spatio trium pæne annorum in semper lugendo Ebroino, qui hanc lucernam nisus fuerat exstinguere, sermo divinus impletur. Nam qui multos gladio interemit, percussus gladio et ipse periit. Infelix ac miser, qui tantis honoribus sublimatus in tribus mundi partibus dilatata fama industriæ suæ pollebat inter homines, quoniam noluit suis inimicis, Dei mandatum implendo, indulgentiam tribuere, ulciscendo eos multos ad regna cælorum fecit abire, etc. » Porro tertius est hic annus a martyrio S. Leodegarii, quo post *Ebroini* mortem corpus ejus e terra levatum. Sepultus fuerat *quinto nonas Octobris,* ut habet anonymus in ejus Vita cap. 21, vel *die sexto nonarum Octobrium,* ut scribit Ursinus in ejus Vita cap. 17, qui addit : « In quo sepulcro annis duobus et dimidio humatus fuisse dicitur », in Attrebatibus scilicet, ideoque paulo ante initium mensis Aprilis hujus anni Ebroinus interfectus fuerat, recteque in Chron. S. Medardi Suessionens. tom. II Spicilegii Dacheriani publicato, interitus ejus cum hoc Christi anno connectitur. Qua de causa et a quo peremptus fuerit, narrant anonymus laudatus, continuator Fredegarii cap. 98, et auctor de Gestis Francorum cap. 47. Præfecturam palatii sub Clotario III primum, ac deinde sub *Theoderico* ejus fratre gessit *Ebroinus :* vir crudelis, rapax, perfidiosus, qui inimicos suos jugulare fas duceret, cunctosque sibi suspectos perdere ; quod sub *Theodorico* rege homine hebeti perfecit eo licentius atque facilius, quod ei inani nomine servato regni administrationem in se transtulerat. Sed de vitiis, ac quibusdam virtutibus, quibus præditus erat, legendus Hadrianus Valesius lib. 22. Baronius ejus mortem differt usque ad annum DCLXXXVII, quo de ea agit num. 6, sed quia series Majorum-Domus palatii Franciæ, penes quos summa rerum erat, interrumpenda non est, hic de ejus morte nobis agendum fuit. Legenda tamen quæ ibidem de eadem dicemus.

28. *Post Ebroini mortem Basilica in honorem S. Leodegarii condita.* — « Postquam infelix Ebroinus Vitæ finem dedit », inquit anonymus in Vita S. Leodegarii cap. 17, « quod indivia ductus de Dei servo absconderat, magnis laudibus longe lateque percrebuit ». Subdit anonymus, cœpisse regem Theodoricum venerari ut martyrem, « quem per accusationem tyranni prius crediderat fuisse culpabilem », tunc perlatum esse cum laude in palatio, ubi erat multitudo magna episcoporum ac procerum : contentionem ortam inter *Ansoldum* Pictaviensem episcopum, in cujus diœcesi natus erat sanctus martyr, *Hermenarium* ejus successorem in episcopatum Augustodunensem, et *Vindicianum* præsulem Attrebatensem, in cujus diœcesi fuerat interfectus : sed *Ansoaldum* forte accepisse sanctum corpus, et Pictavos deferri curasse, circa scilicet mensis Aprilis initium, ut ex dictis intelligitur. « In ipsius beatissimi martyris honore », inquit anonymus cap. 20, « jussu pontificis domni Ansoaldi, opere abbatis Audulfi patris monasterii (scilicet sancti Maxentii) miræ magnitudinis fabricata est domus, cujus fabricæ ædificatio est dissimilis omnibus Basilicarum constructionibus. Qua supradictus pontifex votum perficere volens, huic loco accessit cum omnibus suæ Ecclesiæ sacerdotibus, ac turba magnificorum, catervaque populi magna. Et quidem cum magnis laudibus sanctum sepelivit corpus B. martyris, etc. Consummatum est S. Leodegarii martyrium quinto nonas Octobris et dedicatio Basilicæ ipsius tertio kal. Novemb., translatio vero sancti corporis medio mense Martii ». Anno quidem sexcentesimo octogesimo quarto littera Dominicali B notato, dies Dominica in ciditin diem trigesimam Octobris ; sed cum a die quo allatum fuit sanctum corpus in monasterium sancti Maxentii, usque ad mensem Octobrem anni DCLXXXIV, tres tantum anni effluxerint, Basilicam miræ magni-

tudinis ac superbæ fabricæ vix intra triennii spatium construi potuit. Quare existimo, hanc dedicationem quæ aliquanto tempore corporis sancti martyris translationem præcessit, peractam fuisse anno DCXC littera Dominicali B etiam insignito, quod evidentius ex anno translationis patet.

29. *Translatio S. Leodegarii.* — Cum enim *medio mense Martii*, sive die decima sexta, quæ ab anno DCLXXXII usque ad annum LCXCIII non cadit in Dominicam, magna pompa facta fuerit, ea ad annum sexcentesimum nonagesimum tertium referenda, ideoque et dedicatio ad annum DCXC. Utramque enim in Dominica peractam esse in dubium revocari non potest. Porro *Ansoaldum* tam dedicationis, quam translationis auctorem, adhuc superstitem fuisse anno DCXCVI, constat ex Diplomate autographo Childeberti III, dato anno III regni ejusdem principis die XVI Martii, recitato a Mabillonio lib. 6 de Re diplomatica num. 44. In nonnullis Martyrologiis solemnitas illius translationis *XVII kal. April.* seu die XVI Martii annotatur, ut Henschenius lib. 2, *de Tribus Dagobertis*, cap. 16, observavit : sed tam ipse quam Cointius valde hallucinantur, autumantes anonymum citatum loqui de die XVI mensis Martii anni illius, quo *Ebroinus* peremptus, et *S. Leodegarii* corpus e terra levatum. Hæc enim opinio eo minus sustineri potest, quo translationem illam Basilicæ in S. martyris honorem constructæ dedicatio præcesserit, ut idem anonymus habet.

30. *Warato Burgundiæ et Neustriæ, Pippinus Austrasiæ Majores-Domus dicti.* — Post *Ebroini* cædem Franci seu Neustrasii Majorem-Domus regiæ constituerunt *Warattonem*, qui pacem cum Pippino omnem Austrasiam fere administrante mox pepigit, ut legitur in Gestis Francorum cap. 47, et in continuatore Fredegarii cap. 98, qui ait : « Quo perempto (nempe Ebroino) ad Pippinum ducem in Austriam cum muneribus suis pervenit (nempe Ermenfridus nobilis Francus, qui Ebroinum occidit). Quo facto Franci accepto concilio Waradonem illustrem virum loco ejus in honorem Majoris-Domus constituerunt. Idcirco prælatus Warado obsides a Pippino duce accipiens (inde colligitur Pippinum sese non solum Theodorico regi, sed Warattoni Majori-Domus subjecisse) pacem invicem patraverunt ».

31. *S. Lambertus Ecclesiæ Trajectensi restituitur.* — Ad *Pippini* sortem facta est accessio civitatum aliquot Austrasianarum, quæ vi coactæ partibus *Ebroini* hactenus adhæserant ; secutaque est inde maxima rerum mutatio in diœcesi Trajectensi. *Pippinus* enim *Lambertum* Trajectensem episcopum statim ab exilio revocavit, ut docent scriptores, qui hujus sancti Vitam in litteras misere. Testantur enim evoluto Pseudo-Faramundi Pontificis septennio redditam fuisse pacem Ecclesiæ Trajectensi, quia necatus est *Ebroinus*, ejectus *Faramundus*, suæque sedi restitutus a Pippino *Lambertus*. Ita anonymus S. Lamberto coætaneus, et Godescalcus diaconus cap. 4 : « Septem annis expletis, depositus est Faramundus de sede pontificali, etc. » Quare cum anno DCLXXIV *Lambertus* depositus fuerit, ejus restitutio in pristinam dignitatem ad hunc annum pertinet. Cointius hoc anno num. 65 refellit Stephanum, Nicolaum, et Renerum, qui in Vita S. Lamberti asserunt, hunc Ecclesiæ suæ redditum non fuisse, nisi cum *Pippinus* sub Theodorico rege Majoratum totius Franciæ solus obtineret.

SEDES VACAT. — CHRISTI 682.

1. *Mortuo Agathone papa, sedes vacat.* — Sequitur annus Redemptoris sexcentesimus octogesimus secundus, Indictione decima, quo Agatho papa quarto idus Januarii ex hac vita migravit. Ita Anastasius, ita et Romanum Martyrologium, ubi inter sanctos ea die reperitur adscriptus. Nec est quod ejus obitus ad annum superiorem dicta die possit referri, quem post illud tempus superstitem fuisse, Synodi sextæ Acta declarant. Imo quæ post hæc cusa refossa est ex monumentis Floriacensibus Epistola Agathonis ad archiepiscopum Viennensem necessario affirmare cogit, cum diutius vixisse,

atque hoc anno post reditum legatorum ab Oriente Synodum Romæ ab eo habitam, ac deinde sequentem dedisse Epistolam [1] :

« Agatho episcopus, sancto Edicto Viennensi archiepiscopo.

« Presbyter tuus Donatus in Synodo, ubi centum pæne episcopi residebant, Romæ, de sanitate tua nos lætificavit, cui rem gestam apud Constantinopolim, sicut legati nostri detulerunt, sanctitati tuæ deferendam dedimus : ubi reperies Antiochenum episcopum pro errore suo damnatum. Hæc tu, frater beatissime, cum percurreris, omnibus Galliarum episcopis legenda, et cavenda, ac tenenda transmitte. Scias autem loco ejus Theophanium episcopum ordinatum. Data pridie kalendas Martii, piissimo Const. Aug. » Ex quibus plane constat non (ut accepisti) quarto idus Januarii defunctum esse Agathonem, sed vitam ulterius propagasse : et accidisse potuit, ut loco Junii, Januarii errore librariorum sit positum, ut alias sæpe accidisse comperimus. Quod vero unius tantum Macarii Antiocheni patriarchæ in Synodo condemnati in hac Epistola mentio habeatur : ex hoc magis argue illapsam imposturam in sextam Synodum, qua cum aliis prædamnatis patriarchis et iterum condemnatis miscetur Honorius papa.

Porro de Agathone, præter illa quæ superius sunt enarrata, Anastasius ista habet : « Hic divisit omni clero rogam unam, et ad luminaria Apostolorum, et sanctæ Mariæ ad Præsepe solidos mille centum sexaginta. Fecit autem ordinationem unam, creavit presbyteros decem, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero octodecim : qui sepultus est ad beatum Petrum sub die quarto idus Januarii, et cessavit episcopatus ejus annum unum, menses septem, dies quinque ». Hæc Anastasius. Inter cæteras veteres inscriptiones magno labore collectas est reperiri jam diu ante deperditum Epitaphium, incisum in ejusdem sancti Agathonis sepulcro his versibus [1] :

PONTIFICALIS APEX VIRTVTVM PONDERE FVLTVS
VT IVBARIS RADIAT PERSONAT VT TONITRVS
QVÆ MODO HOC PERAGIT DOCTRINÆ FOMES ET ACTOR
FORMAT ENIM GESTIS QVOS DOCET ELOQVIIS
DVM SIMVL ÆQVIPERAT (ÆQUIPARAT) VIRTVS ET CVLMEN HONORIS
OFFICIVM DECORAT MORIBVS ARTE GERIT
PRÆDITVS HIS MERITIS ANTISTES SVMMVS AGATHO
SEDIS APOSTOLICÆ FOEDERA FIRMA TENET
EN PIETAS EN PRISCA FIDES INSIGNIA PATRVM
INTEMERATA MANENT NISIBVS ALME TVIS
QVIS VERO DINVMERET (NUMERET) MORVM DOCVMENTA TVORVM
FORMVLA VIRTVTVM DVM TVA VITA FORET

Hæc de Agathone, post cujus obitum diu, ut audisti, contigit vacare Sedem.

Porro de causa tam longæ vacationis verbum nullum : verum tandiu Sedem vacasse pontificiam Acta decimæ quartæ Synodi Toletanæ æque significant. Etenim cum constet eam Synodum celebratam anno Domini sexcentesimo octogesimo quarto fuisse, in eaque asseri canone secundo, tunc S. Leonem papam fuisse superstitem : cumque omnium testificatione certum sit Leonem non amplius quam menses decem et dies decem et septem sedisse : utique affirmare necesse est, Leonis electionem non ante annum sequentem contingere potuisse.

2. *Theodorus syncellus antea hæreticus in sedem Constantinopolitanam restitutus, depravasse Acta Synodalia convincitur.* — Tanta solitudo, ut tanto tempore viduata pastore Romana Ecclesia perseverarit, aliquid turbarum intercessisse, argumento haud dubio demonstrat; sed unde emerserint illæ, nihil invenimus declaratum. Verum novus rerum status Constantinopolitanæ Ecclesiæ de ejusmodi novitate suspicionem haud levem affert. Hoc namque anno (ut ex Nicephoro ejusdem Ecclesiæ episcopo habetur expressum) Georgius Constantinopolitanus episcopus, cum sedisset annos tres ac totidem menses, moritur, inque locum ejus subrogatur Theodorus syncellus, quem ante Georgium fuisse ex eodem throno depositum, superius diximus. Hunc vero Monothelitarum hæreticorum fuisse patronum, et in impietate collegam Macarii Antiocheni infensissimumque hostem Romanorum Pontificum, quæ dicta sunt superius, satis docent, cum et pariter demonstratum est, hujus artibus Acta sextæ Synodi passa essa jacturam haud levem. Ut enim iste versipellis, formas mutare doctus, Catholicam fidem ceu larvam suscipiens, eam ad exhibendum se foris Catholicum aggressus est profiteri, ad patriarchatum sibi reditum præparavit : quem nactus, par est credere, quod omnia, per quæ in Actis ejusdem œcumenicæ Synodi novit sibi infamiam ob hæresim irrogatam prorsus abstulit, atque alia pro animi sententia adjecit : cujus perfidi hominis imposturas argumentis haud dubiis anno superiori, cum de Honorio papa egimus, aperte satis significavimus.

3. Quisnam præter ipsum imperatori potuit ingessisse, ut legatos Roma ad Synodum missos tandiu post ipsam absolutam Constantinopoli de-

[1] Bibl. Flor. edit. a Joan. a Bosco Cælestino ult. par. pag. 39.

[1] Antiq. Inscr. in Append. pag. 166. num. 3.

tineret, donec novus Romæ Pontifex crearetur: interim vero ea Synodalia Acta Constantinopoli dimoveri non sinerentur: et procurasse ut tardius ordinaretur Romæ Pontifex, ne esset qui interea suis molitionibus posset obsistere? adhuc enim apud ipsum imperatorem repositum erat, quem clerus Romanus eligeret, confirmare. Magna fuit ista tentatio, ut tunc in rebus summis Romana Ecclesia vexaretur, cum careret ipsa pastore: quo, nemine contradicente, Acta Synodalia (salvo tamen fidei confirmato Decreto, quod convellere non liceret) pro arbitrio Theodori pœnitentiam simulantis, hæretici bis impii, mutarentur. Quibus ipse arietibus credendus est quatiisse mentem solidam Catholici imperatoris, non ut a fide Orthodoxa divelleret (quod nec sibi frustra tentandum putavit, quod sciret absque sedis nuper recuperatæ dispendio non licere) sed ut Synodalia Acta, antequam ederentur, ne quid esset quod iisdem posset objici, aptarentur? (nisi magis illo inconsulto, pro animi sententia id aggressus) illud prætexens haud absurdum debere existimari, sed pernecessarium duci, si præterita scandala revocarentur in mentem; nimirum cum ob Tria Capitula inemendata in Concilio Chalcedonensi, tanta essent in Ecclesia Catholica oborta dissidia, ad quæ componenda, et perperam facta emendanda, opus fuerit tandem post tot Ecclesiæ damna aliam convocare Synodum œcumenicam, quintam dictam, quæ corrigeret, quæ inemendata edita reperirentur in quarta. Quanto vero majori suffundendi pudore Catholici essent, si bis in idipsum (ut est in proverbio) relabi contingeret?

4. In memoriam revoca (dixisse putatur ille nequissimus ad imperatorem) quanto turbarum motu universus Christianus agitatus est orbis, quod homo diu ante defunctus licet, cum de ipso haberi mentionem in Chalcedonensi Concilio contigit, non inter hæreticos adnumeratus, neque cum illis sententiam damnationis acceperit Theodorus Mopsuestenus (ut modo dicere omittamus de Iba atque Theodoreto et scriptis ipsorum) adeo ut opus fuerit rursum Concilium œcumenicum ad hoc potissimum cogi, ut idem Theodorus (quod non fecerat Synodus Chalcedonensis) damnaretur hæreticus? At quomodo existimas, imperator, posteros fore passuros, præsertim vero Orientales, cum lecturi sunt in ipsis sextæ hujus Synodi Actis Synodalibus, tot Constantinopolitanæ Ecclesiæ, nec non Alexandrinæ et Antiochenæ patriarchas scientia sublimes viros uno simul ictos anathematis fulmine cum dedecore jacere prostratos, totius orbis ignominiæ expositos, et ad omnem locum, quo ipsa Acta contigerit pervenire, veluti unco tractos ostentari damnatos, Honorium vero Romanum Pontificem prætermissum, qui a nostris collega reperitur ejusdem esse assertus erroris? Qui igitur sedis prærogativa, et aliis ad lapsum causa fuit, utique inter illos primus fuerat adnumerandus, fortasse et solus.

5. Quis enim non se bene de fide Catholica credere, vel leviter poterit dubitare, si quem sequatur, nactus sit Romanum Pontificem? Unde veniam merentur Constantinopolitanæ Ecclesiæ prædecessores patriarchæ (ut dicere modo prætermittamus de reliquis) si secuti sunt in credendo, quem errare non posse, hactenus constantissime creditum et assertum firmissime in Ecclesia sæpe fuit. Venia dignus et ego ipse, qui Honorii non ut hominis alicujus, sed velut Petri, imo et Dei me putavi, ipsum in dogmatibus sequens, securum vestigia consectari: siquidem sententia Domini, non est discipulus super magistrum, et sat erit discipulo, si sit sicut magister ejus. Ut merito a veritatis linea eos tunc existimaverim aberrare, qui cum Honorio minime consensissent; jureque extorres putaverim fidei Orthodoxæ ejus successores, qui prædecessoris fidem minime conservassent. Hinc mihi orta, imperator, illa animi firma constantia, ut præter Honorium neminem successorum Pontificum in sacris legi Diptychis passus fuerim, neque Vitalianum ipsum de imperio Occidentali adeo bene meritum, tuo licet jussu compellerer; ut potius passus sim carere throno, quam a fide Catholica cadere, quam putabam, sequens Honorium, conservare. Ejusdem quoque animi et consilii fuisse prædecessores meos, Sergium, Pyrrhum, Paulum, et Petrum, ipsorum quæ adhuc extant scripta significant, sicut et Macarii patriarchæ Antiocheni, quibus gloriabantur omnes se unum instar omnium habere Honorium Romanum Pontificem, quem sequerentur dogmatis assertorem.

6. At cum magno Dei beneficio veritas diu exulans œcumenici Concilii sententia fuit nobis postliminio restituta, proditumque luce clara, sero licet, nos omnes secutos Honorium, hactenus erravisse: æquo animo passi sumus (Macario cum suis excepto) una cum hæresi jure damnari. Sed resipiscentes, mirati sumus inter nos et ante nos Honorium non numeratum, quem unum omnes in primis sectæ prædicabamus antistitem. Num quia mortuus damnari non debuit? Sed hac ratione nec tot prædecessores mei, quos diximus, damnari debuerunt ante defuncti. Verum solvit quinta Synodus nodum istum, damnans hæreticos, qui ante plura sæcula vixerant, hactenus indemnatos. Æque ergo omnes errantes vel teneat una sententia, vel æque absolvat indulgentia: nulla sit acceptio personarum. Si eximitur e numero damnatorum Honorius, cur ego cum prædecessoribus meis perpetua infamiæ nota cum illis adnumeror? At si non requirant hæc mortui, possum ego superstes tanto inflicto vulnere non dolere? Sed licet sileam, meum mœrorem devorans patientia; putas ne posteros ista adeo inæqualia prætergressuros esse silentio, cum tot viderint in sacris Diptychis expunctorum patriarcharum nominum patere opprobrio sempiterno Ecclesiæ nostræ lacunas; contra vero tot Romanos Pontifices in eadem postea restitutos. Sed de his utpote Orthodoxis facesset invidia: de Honorio certe justæ nun-

quam erunt cessaturæ querelæ adversus Synodum, atque te ipsum, imperator, qui Synodalibus Actis præsens fueris, et tacueris, cum tale vulnus inflictum est Synodo, dum acceptione personarum, humano favore potius quam justitia actum esse intelligetur, quod inter hæreticos condemnatos non inveniatur numeratus Honorius.

7. Ut demum perorans meam causam absolvam : Qui abs te dignus sum existimatus, ut in pristinam amplissimæ dignitatis sedem rectæ fidei confessione restituar ; idem ipse non relinquar in Synodalibus Actis numeratus inter hæreticos. Si ad honores revocor, cur infamia suggillatum chartæ indelebili nota me retinent? quæ et hac ex parte te quoque afficiant contumelia, quod talem ad sedem patriarchalem provehendum curaveris, quem œcumenicæ Synodi Acta hæreticum esse conclament, et ut hæreticum damnent. Quem patriarcham facis hæreticum scriptum manere ne patiaris : sit integra restitutio, ut sit integrum beneficium atque meæ omni ex parte consultum sit dignitati, ne et tui judicii æstimatio de mea restitutione testimonio Actorum Synodalium apud posteros male audiat.

8. Exigit et id abs te Ecclesia Constantinopolitana, quæ non sine lacrymis jugiter te interpellat vocibus istis : Post tot funera meorum antistitum, tua benignitate deposui vestem viduitatis meæ reduce sponso : Sed numquid [1] non iste torris est erutus de igne ? si est sponsus, cur adhuc indutus sordibus adstat? cur, inquam, inter damnatos hæreticos computatur ? Jubeas auferri ejusmodi vestimenta sordida, atque indui candidis indumentis, et splendentem super caput ejus imponi cidarim. Sic mihi placeat sponsus meus, ut nec nomine tenus damnatis jungatur hæreticis. Ista, inquam, et alia his majora Theodorum omnium malorum opificem adhibuisse machinamenta ad perficiendum quod cuperet, quisque prudens facile existimare poterit, cum ad persuadendum imperatori uteretur non eloquentia tantum, sed comparatis ad decipiendum summa arte undique fraudibus : quousque tandem voti compos factus, in suum arbitrium acceptis Synodalibus Actis eadem (ut dictum est superius) vitiavit atque corrupit, suum nomen e numero subtrahens damnatorum, adjungens eis Honorium Romanum Pontificem, prædecessores vero patriarchas hæreticos Thomam et alios collocans inter pios.

9. Ista quidem cum audis, haud puto, prudens lector, dices excogitatum a nobis esse figmentum, sed firmissimum argumentum, si in memoriam revoces, quæ anno superiori, cum de Honorio, ipsoque Theodoro, et aliis egimus, dicta sunt. Si itaque veritatis adeo amator es, ut latentem etiam studeas eam consequi conjecturis, utique te eam nactum esse gaudebis, cum istud ipsa Acta Synodalia clament, lugeantque sua vulnera, atque esse manu scorpii depravata, pluribus additis, atque itidem pluribus mutilatis, non ab alio, quam ab eo qui comprehensus est fur, pessimo Theodoro, deplorent. Neque enim in aliis, quam in his dices insumptum esse Constantinopoli annum unum ac septem menses usque ad successoris Agathonis ordinationem, quanto tandem dimissi sunt ab imperatore legati redire Romam ad novum Pontificem. Quæ autem post hæc secuta sint, suo loco dicturi sumus. Interea vero, quæ reliqua sunt anni hujus rerum gestarum, ordine temporis prosequamur.

10. *Concilium Rothomagense.* — Quod ad res Occidentalis Ecclesiæ spectat, nihil præterea memoria dignum Annales exhibent, nisi quod hoc anno celebratum fuisse reperitur in Gallia Concilium generale Rothomagense sub sancto Ansberto ejusdem civitatis episcopo, cujus Acta desiderantur : tantum enim mentio de ipso est apud Angradum monachum, dum ejus sancti res gestas est prosecutus, agensque de rebus monasterii Fontanellensis, hæc habet [1] : « Facta est autem hæc privilegii auctoritas sub anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo octogesimo secundo, Indictione decima, qui est annus præfati gloriosi regis Theodorici tertius decimus, et præfati venerandi præsulis pontificatus annus quintus, in Synodo generali Rothomago urbe habita, ubi plurima Deo accepta et sanctæ Ecclesiæ utilitatibus profutura disputata sunt. Affuerunt quoque et sancti pontifices, aliique venerabiles viri ab ipso præcipuo præsule evocati, quorum subter tenentur nomina adscripta :

11. « Ansbertus archiepiscopus urbis Rothomagensis huic Concilio præfui et subscripsi. Radbertus episcopus, Regulus episcopus, Airadus episcopus Carnotenæ urbis, Ansoaldus episcopus Pictaviensis urbis, Aquilinus episcopus Ebroicinæ urbis, Cadoenus episcopus, Arnonius episcopus, Salvius episcopus, Desiderius episcopus, Fulcrannus episcopus, Joannes episcopus, Willebertus episcopus, Gerebaldus episcopus Bajocassinæ urbis, Taurinus episcopus, Annobertus episcopus Sagiensis urbis. Celsus abba, Audomarus abba, Scladio abba, Bosochindus abba, Genardus vicedominus gloriosus antefati magni pontificis. Ermentrannus, Ferrocinctus, et Fortianus archidiaconi venerandi. Aderat quoque presbyterorum residentium et diaconorum circum adstantium magnus numerus. Ragnomirus lector, hujus sancti Concilii Gesta, et hanc privilegii auctoritatem, ipso S. Pontifice jubente, recognovit, et subscripsit ». Quodnam autem ejusmodi Privilegium esset, idem auctor paulo superius his verbis significat :

12 « Privilegii sui auctoritatem eidem edidit, ut per succedentia tempora (secundum sancti Patris Benedicti regulam, et ut præcedentium regum, Clodovei videlicet, et Clotharii, simulque Childerici, et Theodorici Privilegiorum auctoritates docent) ex semetipsis sibi perennibus temporibus abbatem eligerent. In qua etiam justæ alligationis verbo

[1] Zach. III.

[1] Extant apud Sur. die IX Febr. tom. I.

præsentes futurosque qui ibidem Domino militaturi erant, constringit, ut sicut sub ejus regimine, ita et deinceps et ipsi et posteri eorum secundum regulam sancti patris Benedicti fideliter Christo deservirent. Quod si aliquando, peccatis exigentibus, aut negligentia pastorali a via rectitudinis, et observatione regulæ sancti Benedicti in futuro deviare conarentur, aut cogerentur : tunc convocatio sanctorum sacerdotum reliquorumque militum Christi unanimiter fieret, eorumque per consilium in pristinum reducerentur statum. Si vero hac Pontificali auctoritate postposita, qualibet cavillatione sinistram elegissent vitam ac conversationem tenere : sub vinculo anathematis æternaliter se damnandos scirent ». Hactenus ex Actis Rothomagensis Concilii Angradus.

13. Quem autem legisti Audomarum abbatem eidem Synodo interfuisse, hunc fuisse putamus mirandæ sanctitatis virum, qui alumnus fuit monasterii Luxoviensis, et his temporibus monasterio præerat; postea vero electus Morinensis episcopus, Apostolico munere in convertendis ad fidem gentilibus claruit, licet in Actis ejus de monastica præfectura verbum nullum. De Aquilino vero Ebroicensi episcopo, qui eidem Synodo interfuit, certum est ipsum egregia claruisse sanctitate, et inter sanctos relatum anniversaria memoria coli decima nona mensis Octobris. Extant ejus Vitæ præclaræ Acta [1].

[1] Apud Sur. die XIX Octob. tom. V.

Anno periodi Græco-Romanæ 6175. — Anno Æræ Hispan. 720. — Anno Hegiræ 63 inchoato die 10 Sept. Fer. 4. — Jesu Christi 682.
— Leonis papæ 1. — Constantini Pogonati imp. 15.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXIX *Constantini Aug. Post consulatum ejus* XV. Est hic annus primus Justiniani II ejus filii anno superiori in consortium imperii adsciti, ut ibidem diximus; sed cum nullibi occurrat exemplum annorum *Justiniani* ab eo anno deductorum, eorum mentionem non facienus.

2. *Moritur S. Agatho PP.* — Ad num 1. Anastasius tradit, *Agathonem* papam sedisse *annos duos, menses sex, dies tres,* quod habent etiam varia exemplaria Mss. Anastasiana, nisi quod in aliquibus loco, *dies* III, leguntur *dies* IV, uti tradunt Regino, Hermanus Contractus, Ordericus lib. 2, Catalogus Vaticano-Palatinus, et aliqui alii. Verum quartus et sextus Catalogus Bibliothecæ Colbertinæ docent nos durationem Pontificatus Agathonis, ac veram Anastasii lectionem nobis conservarunt, saltem quoad *dies;* in iis enim legitur, *Agathonem* sedisse annos duos, menses sex, et dies quatuordecim. Nam quoad annos, certum videtur Anastasium hallucinatum esse, annumque integrum *Agathonis* Sedi debitum, interpontificio, quod post mortem ejus contigit, perperam adscripsisse, et ex eo alios; alioquin *Agatho* die XXIX mensis Decembris anni DCLXXX hominem exuisset; cum tamen ex ipsomet Anastasio constet, eum post absolutam sextam Synodum, cujus ultima Actio die XVI mensis Septembris anni superioris habita, mortuum esse. Quare cum die XXVII mensis Junii anni DCLXXVIII ordinatus fuerit, et ut habet Anastasius, sepultus sit *sub die* IV *idus Januarii*, die scilicet decima ejusdem mensis, sedit annos tres, menses sex, et dies quatuordecim, excluso scilicet die emortuali, ad quem in Martyrologio Romano aliisque ad eumdem diem a Bollando citatis inscribitur.

3. *S. Leo II Agathoni succedit.* — Narrata *Agathonis* morte Anastasius ait : « Cessavit episcopatus annum unum, menses septem, dies quinque ». Verum cum *Agatho* Ecclesiam Romanam annos tres, et menses aliquot administrarit, ut certum videtur, post ejus mortem Sedes tandiu vacare non potuit. Quare Onuphrius in Chronico interpontificium ad septem menses coarctavit, quot menses etiam durasse Martinus Polonus in libello *de Mirabilibus Romæ* tradit, quod ab aliquo auctore antiquo, cujus opus ad nos non pervenit, eum sumpsisse non dubitandum. Imo anno sequenti, die decima sexta mensis Aprilis *Leonem II* natione Siculum, *Agathonis* successorem Pontificatum gessisse, ex ipsomet Anastasio tunc demonstrabimus. Illud itaque interpontificium vel a librariis male descriptum, vel etiam ab Anastasio ipso, ut alibi sæpe, ignoratum. Unde cum *S. Leo* hujus nominis II, hoc anno die decima septima mensis Au-

gusti, in quam Dominica cadebat, ordinatus fuerit, ut in morte ejus constabit, vacavit Sedes tantum *menses septem, dies septem*, mortuali excluso.

4. *Post Agathonis mortem interpontificium non fuit annuum.* — Baronius, qui annos tres et menses, ut minimum, quatuor Agathoni attribuit, vacasse Sedem usque ad diem XV mensis Augusti anni sequentis, ait ostendere Epistolam ejusdem Agathonis ad sanctum *Edictum Viennensem episcopum pridie kal. Martii* hoc anno datam; qua significat se post reditum legatorum a Synodo œcumenica, Romæ Concilium celebrasse centum circiter episcoporum, cui *Donatus* Edicti diaconus interfuerit. Ex quo infert, mense Martio *Agathonem* adhuc in vivis fuisse, ideoque interpontificium annum unum, mensibus septem, ac diebus quinque durasse. At si, uti ipse contendit, *Agatho* kalendis Martii hujus anni adhuc in vivis erat, et *Leo II* die XV Augusti anni sequentis ordinatus fuit, tandiu interpontificium durare non potuit. Ea itaque Epistola supposititia est; nullus enim Edictus hoc tempore Viennæ sedit, ut videre est apud San-Marthanos in Gallia Christiana, et apud Cointium in Annal. Ecclesiast. Franc. indeque ea Epistola non memoratur a Labbeo in novissima editione Conciliorum, sicuti nec Synodus Romana; cujus in ea mentio. Dicit præterea Baronius, *Leonem II* Agathonis successorem, qui menses solum X et dies XVII sedisse dicitur, adhuc superstitem fuisse, cum habitum est Concilium Toletanum XIV, anno Christi DCLXXXIV, ideoque eum anno tantum sequenti Pontificem renuntiatum esse. Verum in eo Concilio cap. 3, solum dicitur, mandatum *Leonis* perlatum esse in Hispaniam, *cum tellus omnis hyemali stricta gelu, glaciali nivium immensitate* duruisset, et jam rediissent Patres a Concilio Toletano, scilicet XIII celebrato sub finem anni DCLXXXIII. Imo ex Epistola Benedicti II papæ Leonis II successoris *ad Petrum regionarium* isthuc a Leone missum colligitur, antequam Concilium illud Toletanum XIV congregaretur, mortuum fuisse *Leonem II*, cum eum hortetur *Benedictus* ad commissum sibi ab illo ministerium peragendum. Sed de his Leonis litteris rursus infra agetur.

5. *Pontificium Leonis II in interpontificium perperam mutatum.* — Papebrocius in conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum arbitratur, difficultates quæ in chronologia Leonis II videntur, prorsus ineluctabiles, ex eo oriri quod apud Anastasium interpontificii et pontificii spatia commutata fuerint. Ait Anastasius post *Agathonis* mortem Sedem vacasse annum I, menses VII, dies V; Leonem vero sedisse *menses* X, *dies* XVII. Quare Papebrocius interpontificio assignavit menses X et dies VII; *Leonis* vero II Pontificatui annum unum, menses VII, dies V; conversis scilicet interpontificii et pontificii spatiis. Verum incidit vir doctissimus in Syllam cupiens vitare Charybdim; ea enim ratione initia proximum quinque successorum Leonis II corrumpere, eaque anno uno tardius consignare coactus fuit, ut ex dicendis certo patebit. Recitat ibidem Papebrocius *Relationem de electione ad principes*, et sermonem *in die ordinationis*, extantes inter antiquas formulas Mss. sine principum et Pontificis nominibus, quas adhuc lucem non vidisse arbitratur. Verum utraque jam legebatur in libro Diurno Romanorum Pontificum, a Garnerio Parisiis anno MDCLXXX typis mandato: Relatio illa in eo libro habetur cap. 2, tit. 3, ubi tamen non *ad principes*, sed *ad principem* missa dicitur. Sermo vero *in die ordinationis* legitur titulo nono, sed sub hoc titulo: *Tertia professio fidei post ordinationem*, scilicet Pontificis Romani. Ex qua titulorum diversitate apparet, vix divinari posse quibus annis eæ formulæ conditæ fuerint, et a quibus Pontificibus prolatæ; cum in laudata Relatione semper sermo sit de principibus in plurali, in libro vero Diurno semper de principe in singulari.

6. *Pontifices Romani semper a tribus episcopis ordinati.* — Sigonius in Historia de regno Italiæ ad annum DCLXXXII scribit, ante Leonem II soli Ostiensi episcopo aliquando tributum fuisse, ut seclusis aliis episcopis Pontificem Romanum consecrarit. Sed hanc opinionem refellit Mabillonius in Commentario prævio ad Ordinem Romanum, ex altero ex duobus libellis *de Ordinatione* a se publicatis. In eo enim, uti in Ordine Romano, trium episcoporum mentio in Pontificis ordinatione habetur: « Et accedit unus episcopus, et dat orationem super eum, et recedit; et alter similiter. Accedit tertius et consecrat illum ». Atque hic libellus haud dubie scriptus est ante Pontificatum Leonis II, cujus ordinatio, si attente, prout in Gestis Pontificum et Anastasio descripta est, consideretur, inde etiam idoneum contra Sigonium elicietur argumentum: « Qui suprascriptus sanctissimus vir », inquit Anastasius loquens de Leone II, « ordinatus est a tribus episcopis, id est, Andrea Ostiensi, Joanne Portuensi, et Placentino Veliterniensi, pro eo quod Albanensis Ecclesia episcopum minime habuit ». Ubi cum rationem reddit Anastasius quod pro Albanensi episcopo, cujus sedes vacabat, suffectus sit Veliterniensis; id argumento est, morem antea fuisse, ut cum Ostiensi et Portuensi episcopis, Albanensis etiam ordinationi Romani Pontificis ministraret. Certe ordinationes episcoporum a tribus episcopis, etiam ante Nicænum Concilium, Romæ factas fuisse colligitur ex facto *Novati*, qui accitos Romam tres episcopos temulentos, hora decima inclusos, adumbrata quadam et inani manuum impositione, episcopatum sibi tradere coegit, scribente Cornelio papa in Epistola ad Fabianum Antiochenum apud Eusebium in lib. 6, cap. 43, unico contentus quidem futurus, si unus ad consecrandum Romanum antistitem tum suffecisset. Plura hac de re Mabillonius.

7. *Theodorus anno sequenti in sedem Constantinopolitanam restitutus.* — A num. 2 ad 10. Theophanes anno Incarn. secundum Alex. DCLXXVI,

kalend. Septemb. anni DCLXXXIV inchoato, *de Georgio episcopo Constantinop.* loquens ait, annum ejus patriarchatus tertium numeratum fuisse, cum ageretur sancta œcumenica Synodus, additque, ei *post Synodum* alios tres in dignitate exactos esse, et post hunc, *Theodorum* annos tres sedisse. Nicephorus vero in Chronico *Georgio* adscribit annos tres, menses tres; *Theodoro restituto* annum unum, menses tres. Verum major Theophani hac in re quam Nicephoro fides habenda quoad annos sedis Theodori post ejus restitutionem. Ex utroque tamen auctore constat, *Georgii* mortem et *Theodori* restitutionem ante annum sequentem non contigisse, indeque ruunt omnes conjecturæ Baronii, quibus probatum existimat, *Theodorum* Acta sextæ Synodi falsasse, et cum in eis nomen ejus inter damnatos hæreticos legeretur, nomen *Honorii* in sui locum subrogasse, ac Acta vitiata legatis Romanis antequam ex urbe regia recederent, tradidisse; cum ea in potestate habuerit. Nam certum est, legatos, vel superioris anni fine, vel præsentis initio Romam pervenisse; cum *Joannes Portuensis* episcopus, qui unus ex illis erat, consecrationi *Leonis II* interfuerit, eosque Acta Synodalia attulisse, quæ non multo post a Leone ad episcopos Hispanos missa sunt. Neque legati Acta vitiata Constantinopoli accipere voluissent. Quamobrem et *Leo II* Hispanis et Gallis recipienda misit, ac in professione fidei a Summis Pontificibus emittenda inter sacra Decreta recenseri voluit. Non potuit itaque *Theodorus* Acta, quæ jam in Occidente huc illuc circumferebantur, corrumpere. Sed hac de re jam anno superiori locuti sumus.

8. *Synodus Rothomagensis.* — A num. 10 ad 13. *Sanctum Ansbertum* Rothomagensem episcopum inter alia celebrem reddit Synodus Rothomagensis ab eo congregata, sed ejus epocha in magnam controversiam vocata, quæ ut dirimi possit, referendi hic characteres chronologici, quibus consignatur in Vita S. Ansberti : « Sub anno Dominicæ Incarnat. DCLXXXII, Indict. X, qui erat annus præfati gloriosi regis Theodorici XIII, et præfati venerandi præsulis pontificatus quintus », verum prior addititius quia hoc tempore saltem in Actis publicis, anni Incarnationis a Francis non usurpabantur, ut nunc extra controversiam est. Quare is character, non ab *Aigardo* monacho Fontanellensi, auctore illius Vitæ fere æquali, S. Ansberto notatus, sed a posterioribus intrusus. Præterea Vincentius Bellovacensis, in Speculo Historiali lib. 23, cap. 100, loco, *anno* XIII *Theodorici*, habet *annum* XVI, ut legere etiam Sirmondus in Codice Ms. monasterii S. Michaelis in mari in diœcesi Abricensi siti, et Mabillonius sæculo II Benedictino, ubi refert Vitam S. Ansberti cum Codicibus Mss. collatam. Librarius cum detrita essent in intima parte lineamenta numeri 3, loco XVI, legit XIII, qui error non raro occurrit. Quare cum annus XVI Theodorici anno DCLXXXVIII inchoatus fuerit, primusque Ansberti proficiscatur ab ann. DCLXXXIV, quo *S. Audoeno* successit, Synodus Rothomagensis anno sexcentesimo octogesimo octavo, aut octogesimo nono omnino celebrata, currente sc. Indictione I vel II, ideoque *Indictio* X, non minus in Vitam S. Ansberti infarta. In ea decretum, ut nemo in abbatem Fontanellensem promoveatur præter illius loci monachos, idque statuitur cum ex auctoritate Privilegiorum a Francorum regibus concessorum, tum ex regula S. Benedicti; quæ ab ipsa origine Fontanellensis monasterii monachis imposita fuerat, ut testatur chronographus Fontanellensis cap. 9. Secundo, decernit eadem Synodus, ut *monachi Fontanellenses*, si per abbatum negligentiam ab eadem regula recedant, in pristinum statum reducantur ab episcopis. Synodo subscripsere episcopi sexdecim, cum quatuor abbatibus, ex quibus unus est *Audomarus abbas*, quem Baronius eumdem esse putat ac *Audomarum*, postea Morinensem episcopum, de quo mox ago. Verum *Audomarus* ille abbas fuit incerti loci, et longe ante hunc annum *Audomarum* Morinensem episcopum mortuum statim ostendo.

9. *Floret S. Aquilinus episc. Ebroicensis.* — Ad num. 13. Ex sexdecim episcopis, qui *Concilio Rothomagensi* subscripsere, septem in diœcesibus, quas rexere coluntur; *Ansbertus* in Rothomagensi die nona Februarii, *Aquilinus* in Ebroicensi die decima quinta ejusdem mensis, qui tamen Martyrologio Romano ad diem XIX mensis Octobris inscribitur, ad quem etiam ejus Acta refert Surius; *Aunobertus* in Sagiensi die XVI mensis Maii; *Regulus* in Rhemensi die tertia mensis Septembris; *Desiderius* in Rhedonensi die decima octava ejusdem mensis; *Salvius* in Ambianensi die vicesima nona Octobris; et *Gerebaldus* in Bajocensi, die septima mensis Decembris. Baronius *Aquilini* tantum et *Audomari* meminit, de quibus ideo hic aliquid dicemus. *S. Aquilini* Vita scripta a monacho Benedictino, inscriptaque Audoeno ejusdem ordinis monacho, ut constat ex ipsius operis Prologo. *Aquilinus* conjugem duxerat, ex qua liberos procreavit, sed cum in bello quodam a *Clodoveo* rege II annos tres, mensesque sex meruisset, et uxor ejus tunc vovisset, se toto anno cum illo continenter victuram, si salvus et incolumis rediret, *Aquilinus* post reditum non annuam ut illa, sed perpetuam continentiam promisit, et ex illa die sub uno tecto manserunt animis conjuncti, carnali consortio separati. Quare mortuo *Æterno* Ebroicensi episcopo, cum *in ipso matrimonio jam mortuus esset mundo*, factus est Aquilinus episcopus Ebroicensis, et cum *duos et quadraginta annos* Ecclesiam illam rexisset, spiritum Deo reddidit.

10. *S. Audomarus ep. Teruannensis et Bononiensis ante hunc annum mortuus.* — Vitam *S. Audomari* scripsit auctor anonymus, qui ante Normannorum cladem vixisse videtur, quam Surius contraxit ad diem VII Septembris, et interpolavit Folcardus abbas Sithivensis, qui sæculo X floruit. Eam integram recitat Mabillonius sæculo secundo

Benedictino restitutam ad apographum Corbeiense, quam interpolatam a Folcardo suspicatur, quod diserte scribit Cointius anno DCVIII, n. 3. Quidquid sit de auctore interpolationum, anni, quibus dicitur Audomarus Ecclesiam Taruanensem rexisse, utrique scriptori doctissimo imposuere; ex eo enim quod in ea sancti Vita asseratur, eum ordinatum esse regnante Dagoberto rege, et rexisse *Ecclesiam per spatia triginta annorum*, Cointius eum episcopum renuntiatum asserit anno DCXXXVII. qui penultimus Dagoberti fuit, mortuumque anno DCLXVIII, Mabillonius vero anno DCLXVII. Verum hæc verba: *Rexit Ecclesiam per spatia triginta annorum*, non solum non leguntur in Vita S. Audomari, et interpolata sunt, ut recte animadvertit Mabillonius; sed etiam a veritate aliena. Audomarus enim subscripsit Privilegio a *Drausione* episcopo Suessionensi monasterio puellarum extra muros Suessionenses constructo, quod eisdem Drausius concessit Diplomate dato « Augustæ Suessionum, sexto kalendas Julii, anno decimo quarto regni Clotarii gloriosissimi regis », ideoque anno Christi sexcentesimo septuagesimo, ut suo loco ostendimus. Auctor Vitæ S. Audomari diem emortualem ejus non memorat, sed interpolator affirmat eum migrasse ad Christum *V idus Septemb.* quia scilicet videbat eo die de eo fieri Officium Ecclesiasticum. Sed quidquid de die emortuali sit, cum renuntiatus fuerit episcopus Teruanensis urbis regnante Dagoberto, et *S. Achario Noviomensi episcopo opitulante*, ut inquit anonymus, ideoque ante Dagoberti regis mortem, quo tempore Acharius Noviomensis episcopus erat ab anno circiter DCXXI, manifestum est, *S. Audomarum* anno sexcentesimo septuagesimo adhuc in vivis fuisse; anno incerto vitam cum morte commutasse; et annos ad minus XXXIII episcopatum gessisse.

11. *Ejus zelus et labores.* — *Morinensis* diœcesis duas amplectebatur civitates *Theruanam* et *Bononiam*, et episcopus pro temporum occasione in alterutra sedebat, ut ostendit Malbrancus lib. 3 de Morinis. Utrobique *Audomarus* fervidas ad populum conciones habuit, magnam hominum multitudinem ad Christianam fidem perduxit, et frequentibus miraculis ac Prophetiæ dono inclaruit. Sævissimæ persecutiones, inquit Malbrancus citatus, et sacerdotum penuria effecit, ut in gente Teruanensi, quæ suapte indole, propter morum feritatem et insolentiam ad pravum esset proclivior, vix ullum religionis vestigium restaret. Siquidem Breviaria omnia et Mss. Codices tradunt, *Audomarum* Teruanenses, cum eos primum adiit, omnino comperiisse depravatos, sana ad ejus dicta obduruisse, plurimum denique desudasse, priusquam in lætum Ecclesiæ gremium adduxerit. *Teruana* seu *Teroana* a Carolo quinto Hispaniarum rege et imperatore anno MDLIII excisa, sedes translata est *Bononiam*; parte tamen prædii seu diœcesis episcopis Audomarensi et Yprensi contributa.

12. *S. Benedictus Biscopus fundat monasterium Giruvense.* — Beda in Vita S. Benedicti Biscopi abbatis Wiremuthensis, et successorum ejus lib. 1, cap. 7. postquam locutus est de fundatione monasterii Wiremuthensis, juvante Ecgfrido Northumbriæ rege facta, ait: « Venerabilis Benedicti virtute, industria, ac religione rex Ecgfridus non minimum delectatus, terram quam ad construendum monasterium ei donaverat, quia bene se ac fructuose donasse conspexit; quadraginta adhuc familiarum data possessione augmentare curavit (familiæ nomine Beda *carucatam* intelligit, quæ erat terræ portio unius aratri culturæ quolibet anno sufficiens): ubi post annum missis monachis numero ferme decem et septem, et præposito abbate ac presbytero Ceolfrido, Benedictus consultu, imo etiam jussu præfati regis Ecgfridi, monasterium B. Pauli Apostoli construxit, ea duntaxat ratione, ut una utriusque loci pax et concordia, eadem perpetua familiaritas conservaretur et gratia, etc. » Situm erat monasterium illud S. Pauli ad Tinam fluvium Giruvensi, vulgo *Jarrow*, ex quo Giruvense S. Pauli monasterium dictum est. Beda illud incoluit, sed a Danis postea semel et iterum destructum fuit. Porro monasterium Giruvense hoc anno fundatum, ut scribit Wigorniensis, et testatur vetus inscriptio parieti Ecclesiæ quondam insculpta, recitata a Bollando in Vita S. Benedicti Biscopi ad diem XII Januarii, quo colitur: DEDICATIO BASILICÆ S. PAULI VIII. KL. MAII ANNO XVI EGFRIDI REG. CEOLFRIDI ABB. EJUSDEMQ. ECCLES. DEO AUCTORE CONDITORIS ANNO IV. Regnum Northumbriæ iniit, *Ecgfridus* ann. DCLXX, die XV Februarii. Quare ea inscriptio posita anno DCLXXXV, quo *S. Ceolfridus*, quem Beda citatus ait, *a primis instituti monasterii prioris exordiis* adjutorem Benedicto Biscopo per omnia strenuissimum adfuisse, ante diem XXIV Aprilis annum IV regiminis sui inchoarat. Eamdem inscriptionem refert Mabillonius in Notis ad Vitam S. Benedicti Biscopi ex Waræo et Monastico Anglicano qui loco, *anno* XVI *Ecgfridi regis*, habent, *anno* XV *Ecgfridi regis*. Verum mendose ibi ea descripta, quia an. XV Ecgfridi die XV mensis Februarii anni DCLXXXV terminatur, et hæc Epigraphe scripta est eodem anno, die XXIV mensis Aprilis, ideoque anno regni ejus XVI inchoato.

13. *Britanni a Kentuino rege fugati.* — *Britanni*, qui adhuc montes et insulæ meditullium occupabant, a Saxonibus jam numero pluribus, et potentia majoribus plerumque facile oppressi. Hinc Westmonasteriensis scribit: « Anno gratiæ DCLXXXII, Kentuinus Occidentalium Saxonum rex, Britones bello aggressus est, eosque male resistentes, victoriosus, ac vehemens cæde et incendiis usque ad mare fugavit », quod et Wigorniensis hoc anno habet, et Huntindoniensis lib. 2, pag. 318, qui hoc prœlium cum anno VII regni Kentuini alligat, et Ethelverdus lib. 2, cap. 9, qui dicit id contigisse *post biennium* a Concilio Hatgfeldensi, et obitu abbatissæ *Hildæ*. Quare perperam in antiquiori et in recentiori chronologia Saxonica prœlium istud

refertur ad annum præcedentem, qui sextus tantum erat *Kentuini* regis.

14. *Moritur S. Humbertus abbas Maricolensis.* — Obiit hoc anno *S. Humbertus* abbas Maricolensis, quem Hucbaldus in Vita S. Aldegundis ait, depositionis suæ diem prænoscentem, *lineas vestes ad usum exsequiarum suarum ab ipsa virgine* postulasse. Quare cum *S. Aldegundis* mortua videatur anno DCLXXXIV, ut ibidem dicemus, hujus sancti obitus recte hoc anno a Cointio consignatus. In loco secus alveum Sambræ, quem priores ruricolæ *Maricolas* dixere, vulgo *Maroilles*, impetrata a Cameracensis sedis episcopo licentia, oratorium construxit, in quo viros sub habitu monasticæ conversationis constituit, et post aliquod tempus haud procul exstruxit aliud cœnobium, quod processu temporis, pulsis monachis, clericis Cameracensibus concessum fuit. Hæc ex ejus Vita ab anonymo monacho Maricolensi scripta, et a Bollando ad diem XXV Martii, ac Mabillonio secundo sæculo Benedictino recitata.

LEONIS II ANNUS 1. — CHRISTI 683.

1. *Leo II papa.* — Annus Christi sequitur sexcentesimus octogesimus tertius, Indictione undecima, quo, ubi Ecclesia Romana pastore vacasset (ut diximus ex Anastasio) anno uno, mensibus septem, ac diebus quinque, tandem accepit Leonem Pontificem hujus nominis secundum, creatum, sive potius ordinatum decima quinta mensis Augusti. De cujus ordinatione hæc apud eumdem Anastasium : « Suprascriptus sanctissimus vir ordinatus est a tribus episcopis, id est, Andrea Ostiensi, Joanne Portuensi, et Placentino Veliternensi, pro eo quod Ecclesia Albanensis episcopum minime habuit ». Hæc ipse, qui et de ejus doctrina atque moribus ista scribit : « Leo natione Siculus, ex patre Paulo, vir eloquentissimus, in divinis Scripturis sufficienter instructus, græca latinaque lingua eruditus, cantilena et psalmodia præcipuus, et in earum sensibus subtilissima exercitatione limatus, lingua quoque scholasticus, eloquendi majori lectione polita, exhortator omnium bonorum operum, plerisque (plebique) florentissimam ingerens scientiam, paupertatis amator, et erga inopum provisionem non solum mentis pietate, sed et studii sui labore sollicitus ». Hæc de ejus moribus atque scientia Anastasius. Jam vero reliqua prosequamur.

2. *Legati Romam redeunt depravata Acta Synodalia referentes.* — Ubi autem arbitrio imperatoris confirmantis electionem Romani Pontificis Leo papa Pontificatum administrandum accepit, idem imperator detentos hactenus legatos Apostolicæ Sedis Romam redire permisit, quibus et Synodalia Acta a Theodoro (ut diximus) depravata, non (ut præ se tulit) castigata, eademque græce scripta, Romam ad Pontificem perferenda tradidit; quæ accepta Leo latinitate donavit. Fuisse in eis nomen Honorii inter damnatos hæreticos numeratum inventum, prout eadem quæ præ manibus habentur Acta præ se ferunt, æque Anastasius assentitur, qui tamen in Agathone (ut vidimus) dum agit de eadem Synodo numeratque singulas Actiones, atque res gestas in eis, recensetque damnatos hæreticos sigillatim, nullam de Honorio habuit mentionem : ut intelligas, in legitima Synodo, Actisque ejus temporibus Agathonis nihil penitus (ut anno superiori demonstratum est) adversus Honorium papam fuisse a Patribus definitum, imo neque tentatum ; secus vero postea, ubi ex hac vita subductus est Agatho. Quas enim invenit a majoribus scriptas collegit Anastasius ipse res gestas Romanorum Pontificum, et quæ de singulis sextæ Synodi Actis reperit narrata in Agathone, ea in lucem prodidit, et quæ in Leone pariter ; sed quæ in Agathone, eadem fuisse germana Synodi Acta summatim præstricta liquet, quæ vero in Leone, eadem ex corruptis (ut vidimus) ejusdem sextæ Synodi Actis Romam missis, cum damnatione Honorii recepta esse a Leone Pontifice, credita sunt a pluribus testificatione litterarum ipsius Leonis, existimantes nimirum eas illius esse : nulla de illis habita exacta in re tanta (ut opus fuisset) investigatione.

3. Quæ si germanæ probari possent, tunc alterum de duobus oportuit evenisse : vel quod eam

iniquissimam conditionem necessitas temporis Leonem subire coegerit, ut si id non fecisset, damnata hæresis iterum revixisset, Actaque Synodalia adverversus eam abolenda fuissent : vel quod Leo præteritarum rerum ignarus nescisset, ipsa Acta legitima sextæ Synodi, atque ipsum præteriisset, quæ de scriptis Honorii Epistolis vel per Joannem Pontificem, vel per Maximum abbatem declaratio, sive defensio præcessisset. Sed horum neutrum in Pontifice culpa caruisset. Cæterum versamur in profunda rerum obscuritate, ut nonnisi manu tentantes dubie incedere fas sit, cum præsertim quæ reperiuntur Leonis Epistolæ omnino fide careant, ut quæ dicentur inferius demonstrabunt. Quicquid sit, illud unum assertum sæpe superius et multipliciter demonstratum, quod verum certumque existat, firmissimum semper erit, et omni ex parte inconcussum atque solidum permanebit, nempe Honorium nequaquam fuisse hæreticum, neque in legitima Synodo esse damnatum, vel potuisse jure damnari : adeo ut quæcumque adversus hæc, et a quocumque dicta fuerint, necesse sit penitus evanescere. Quamobrem magis ipse Leo, si quæ feruntur, vere ipsius essent Epistolæ, indigerent apologia quod cedere visus esset Græcorum imposturæ de Honorii asserta falsa damnatione : at ipsæ esse adulterinæ, penitus convincuntur.

4. Sed antequam de fide Leonis Epistolarum exacta discussio fiat; quæ acciderint condemnatis hæreticis Romam Constantinopoli missis, cum legati rediere in Urbem, ex Anastasii verbis hic describamus : sic enim se habent : « Verumtamen suprascriptos defensores malorum hæreticos, Macarium, Stephanum, Polychronium, et Anastasium, dum nollent a suo recedere proposito, per diversa monasteria Leo retrusit. Qui prædictus sanctissimus Leo absolvit duos viros in percipienda communione, qui de regia urbe cum prædicto Macario, et cæteris in Romam directi sunt civitatem, necdum a Synodo anathematizatos, id est, Anastasium presbyterum, ac Leontium diaconum Ecclesiæ Constantinopolitanæ in die sancto Theophaniæ, exponentes videlicet per propria scripta fidem suam, juxta quod et S. Synodus determinavit, anathematizantes videlicet omnes hæreticos, sed et suprascriptos viros complices, quos sancta Synodus, vel Sedes Apostolica anathematizavit ». Hæc de restitutione lapsorum ex veterrimo Ecclesiæ more, ut alicujus nominis hæretici palinodiam recantaturi ad Romanam Ecclesiam mitterentur.

5. *Epistolæ Leonis papæ circa sextam Synodum apocryphæ demonstrantur.* — Jam vero maximi momenti rem aggrediamur, disquirere scilicet de fide Epistolarum Leonis Pontificis; utpote quibus cum magnopere infametur nomen Honorii, tamen magis ipsius Leonis fama labefactatur : etenim Prophetis improbis a Domino exprobratum est [1], quod occiderent qui non morerentur, et vivificarent eos qui non viverent, dum scilicet damnarent eos quos Deus salvaret, absolverent vero illos quos divina justitia condemnaret. Antequam autem Leonis papæ Epistolarum lectio subjiciatur, hic reddendæ erunt litteræ Constantini imperatoris ad eumdem Pontificem datæ, quibus dum de rebus in Synodo gestis eumdem reddidit certiorem, se ejusdem Synodi Acta ad ipsum misisse significat, rogatque demum, ut quam citius possit apocrisiarium Constantinopolim mittat. Est autem ejusmodi imperatoris Epistolæ titulus :

6. « Leoni sanctissimo et beatissimo archiepiscopo veteris et clarissimæ Urbis Romæ et œcumenico papæ ». Et post hæc ista habet adjecta : « Missa est mense Decembri, Indictione decima ». Hic jam insurgunt difficultates, quæ de impostura suspicionem saltem non levem ingerant. Etenim cum primæ ad Leonem missæ hæ litteræ censeantur, quibus de rebus in Synodo gestis certior redditur : quomodo accidisse potuit, ut cum Leonem Pontificem mense Augusto (ut vidimus ex Anastasio) creari contigerit, nonnisi post quatuor menses ad eum scripserit imperator ? Sed et quomodo decima Indictione scripta ab eo Epistola dicitur, data hoc anno mense Decembri, quo tempore duodecima esset Indictio, quæ jam a mense Septembri fuerat inchoata ? Sed demus mendum in Codicem irrepsisse, ut decima pro duodecima fuerit errore descripta : non enim adeo rigidi censores sumus, ut pro uno vel altero, qui in numero reperiatur error, si alia concordent, mox arguamus Epistolam esse spuriam, ac proinde rejiciendam; secus vero, si quæ in ea leguntur, ex multis argui possint erroris. Ut autem in Græcorum scriptis haud ita secure absque trepidatione libereque incedere licet, ipsamet sextæ Synodi Acta demonstrant (ut alia ad hæc testimonia adducere non sit opus) ubi de ternionibus ad quintam Synodum additis publicam inspectionem fieri contigit. Sed jam ipsam imperatoris videamus Epistolam, quæ latine reddita sic se habet [1] :

7. « Cælorum æternum regnum et beatitudinem expetentes, et ad spiritualem adoptionem pie nostra consilia dirigentes, ea meditamur ac gerimus, quibus studia nostra bene evenire possint. Quid igitur Dominus in Evangeliis [2] pollicitus est ? Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Ad hoc autem promissum, quo ad divinam cognationem extollimur, et adoptionis nobilitatem assequimur, pervenire cupientes, ipsumque Christum imitantes a quo sumus corona redimiti, quique in seipso omnia Deo reconciliavit; ad pacem et concordiam adducere studemus nostram Christi amantissimam Rempublicam. Præcipue vero nobis curæ est sanctarum Dei Ecclesiarum ordo; assidueque hoc prospicimus, ut unitatem fidei conciliemus. Quamobrem valde succensuimus, nec modice potuimus ferre tantum hoc, quod diuturnitate temporis corro-

[1] Ezech. XIII.

[1] Extat tom. II. Ep. Rom. Pont. in Leone II. — [2] Matth. V.

boratum est dissidium, ut ab infidelibus ii qui Christum diligunt irriderentur, illisque lætitiæ fuerint odia inter se Christianorum. Nam illorum oppugnationem omittentes, alii in alios linguas quasi novaculam acutam maledictis et conviciis armabant, fidemque dissensionibus discindebant.

« Hæc ante ætatem nostram cœpta, et ad tantam progressa malitiam, ut insanabile illud malum esse videretur, comprimere, difficile ac molestum erat, molestius vero prætermittere. Irritabant Deum, nostram quoque mansuetudinem irritabant. Non aliter igitur morbum Ecclesias opprimentem curare in animum induximus, quam ut Dei sacerdotes et cultores, taliumque curatores malorum ad deliberationem, et consilia habenda hortaremur. Compluries enim Ecclesia impressionibus hæresum periculose ægrotavit : at non aliter Orthodoxiæ accepit medicinam, quam piorum et Christi amantium imperatorum adhortatione, sacerdotum vero a Deo institutorum consiliis ac cœtibus.

8. « Quapropter sancti papæ Agathonis beatitudinem piis apicibus nostris sumus hortati, ut aliquot mitteret, qui ejus personam obtinerent ». Hic siste gradum, quod offendiculum haud facile superandum occurrit. Apertum siquidem convincitur esse mendacium, quod his litteris dicitur, de Synodo cogenda scriptas esse litteras imperatoris ad Agathonem : siquidem nullæ ea de re ad Agathonem, sed ad prædecessorem ejus Donum Pontificem eo argumento datæ fuerunt litteræ, id testante ipso imperatore in litteris ad Georgium, idque pariter asserente Agathone in Epistola ad imperatores scripta, id etiam Actibus Synodalibus, id denique Anastasio Bibliothecario et aliis affirmantibus. Sed reliqua prosequamur :

9. « Cæterisque sanctissimis præsulibus denuntiavimus, ut sibi quisque subditos venerabiles sacerdotes convocantes, omnes simul in nostram a Deo conservandam et regiam urbem convenirent, ut putrefacti, et scandalizantis membri inutilitatem exciderent, cum maxime nollet curam recipere, cæterumque Christi corroborarent corpus doctrina et cataplasmatibus pietatis. Expedit enim (ut evangelice dicatur) ut unum membrum pereat, et conservetur totius Ecclesiæ plenitudo. Et quidem ex nostra advocatione et jussione, cum et ii qui a parte sunt vestræ beatitudinis, et qui cum ipsa post ipsam solium obtinent sanctissimi patriarchæ, cæterique omnes almi episcopi convenissent, et consedissent una cum nostra pietatis studiosa tranquillitate, de fide tractatus est habitus.

« Cumque protinus suggestionem sancti papæ Agathonis ad potestatem nostram ii qui vice ejus fungebantur, obtulissent, nempe Abundantius, et Joannes sanctissimi episcopi, Theodorus, et Georgius Deo amabilissimi presbyteri, et Joannes Deo amabilis archidiaconus, et Constantinus venerabilis hypodiaconus et Theodorus, Deo amabilis presbyter Ecclesiæ Ravennæ, quique cum ipsis eam serenitati nostræ porrexerunt : quam cum jussissemus omnibus audientibus recitari, sane nec adulteratæ fidei characterem in ea perspeximus.

« Perpensis enim Evangelicis et Apostolicis vocibus, comparatisque cum ipsa iis quæ a sanctis et universalibus Conciliis statuta ac definita sunt; collatis præterea testimoniis, quæ afferebat, cum paternis libris : nihil non concinens inventum est, ac nihilum immutata veræ confessionis ratio in ea perspecta. Ac veluti principem Apostolici chori, primique loci antistitem Petrum contuiti sumus mentium nostrarum oculis, totius dispensationis mysterium divinitus eloquentem, verbaque hæc per eas litteras Christo facientem [1] : Tu es Christus Filius Dei vivi. Nam ipsum totum Christum nobis sacræ ejus litteræ disserendo exprimebant : quod omnes libentibus animis sincereque accepimus.

10. « Solus autem cum iis, quibuscum abreptus est, defecit a nobis Macarius, qui pro suo nomine felix non est, is qui Antiochensium urbis præsul fuit : ab jugo Christi se subduxit, et a sacerdotali conventu exiliit, ac renuit sanctissimis Agathonis litteris assentiri, veluti in ipsum coryphæum ac principem Petrum insaniens. Non defuere monita, crebra hortatio adhibita est ei : omnes enim conversionis vias monstravimus, quid non dicentes? quid non molientes atque intentantes? eorum maxime quæ a sacerdotali collegio separant. Abeuntem sequebamur ac retinebamus : ob commiserationem viscera nostra dilacerabantur, cum ille disjungeretur a Domini grege. Sed facies meretricis facta est ei, ac inverecundiæ induit personam, unaque exhortationem et pietatem depulit : non enim intellexit, ut intelligeret, et verbum sanctum abominatus est. Cur autem in hac narratione longiores sumus, cum ea in Actis subtilius, et accuratius explicentur? Quæ cum ad vos missa sint; omnium quæ mota et tractata sunt, cognitionem investigate. Quoniam vero ita obduruit, ac in nervum ferreum cervicem intendit, faciemque suam fecit ferream, aures aggravavit, ne audiret; et cor statuit pervicax, ne exaudiret legem : Lex enim de Sion exit, ab Apostolico montis cacumine doctrina : propterea sanctum et universale Concilium eumdem insanum Macarium cum ejus hæreseos sociis pontificali habitu nudavit.

11. « Ipsi vero scriptis precibus serenitatem nostram communiter omnes precati sunt, ut se ad vestram beatitudinem mitteremus. Sic igitur fecimus, eosque ad vos misimus, vestro paterno judicio omnem ipsorum causam permittentes. Sacram autem ac venerabilem definitionem sacrum Concilium edidit, cui et subscripsimus, ac piis nostris Edictis eam sancivimus, adhortati omnem Christi amantem populum nostrum, ut fidei ibi perscriptæ obsequeretur, nec ullam prorsus hæreticam sectam comminisceretur.

« Gloria Deo, qui gloriosa facit, ac fidem apud

[1] Matth. XVI.

nos integram conservavit. Quomodo enim id facturus non erat in ea Petra super quam ipse Ecclesiam fundavit[1], ac prædixit nunquam fore ut portæ inferi hæreticis insidiis adversus eam prævalerent? a qua tanquam e cælorum convexis veræ confessionis sermo effulsit, animas diligentium Christum illustravit, suscitavitque refrigeratam Orthodoxiam. Hæc, respiciente nos et adjuvante Deo, confecimus, Christique oves in unum gregem adduximus, quæ a mercenariis pastoribus, qui nec pastores sunt, amplius non decipiuntur, nec luporum præda sunt, sed ab uno, et solo pastore bono pascuntur, quicum et vos pascere ac pro ovibus animam ponere jussi estis.

12. « Quamobrem viriliter age, et confortare, et verbi gladio accingere, eumque exacue zelo divino : sta firmus propugnator pietatis, omnemque hæreticum auditum et introductionem præcidere stude, quemadmodum et primitus Judaici auditus sensum gladio percutiens Petrus abstulit, legalis et servilis synagogæ præsignificans surditatem. Extende securim spiritus, et omnem arborem ferentem fructus hæreseos aut immuta erudiendo, aut canonicis pœnis exscinde, et igni futuræ gehennæ transmitte : ut præcisis iis omnibus quæ fidem labefactant, valens sit atque integrum Ecclesiæ corpus pace spiritus connexum et coagmentatum : qua stante et immota, conquassatur inimicorum factio atque impugnatio. Per petram fidei confirmatur solium nostræ serenitatis, consilia et conatus potestatis nostræ ad communem utilitatem diriguntur, ac totius Romanæ Reipublicæ status cum tranquillitate fidei tranquillatur.

« Hortamur porro vestrum sacratissimum verticem, ut quamprimum mittat designatum ab ea apocrisiarium, ut is in regia et a Deo conservanda nostra urbe degat, et in emergentibus sive dogmaticis sive canonicis, ac prorsus in omnibus Ecclesiasticis negotiis vestræ sanctitatis exprimat ac gerat personam. Vale in Domino beatissime, et pro potestate nostra quam maximo studio orare intende ». Subscriptio piissimi imperatoris. « Deus te in multa tempora custodiat, sanctissime, et beatissime pater ». Hactenus ad Leonem papam imperatoris litteræ.

13. Quæ vero ad Constantinum reddita habetur Leonis Epistola, arguitur in multis impostura esse : etenim ipsa in fine data scribitur nonis Maii, Indictione decima. Verum in textu hæc his contraria habet : « Denique legatos hujus Apostolicæ Sedis matris vestræ Romanæ Ecclesiæ, pietatis vestræ famulos, id est, Theodorum, et Georgium presbyteros, et Joannem diaconum filios nostros, atque Constantinum subdiaconum regionarium sanctæ nostræ Ecclesiæ, una cum personis quæ cum eis profectæ fuerant, quæ a prædecessore meo Apostolicæ memoriæ Agathone papa per octavam Indictionem pro causa fidei, vestra pietate jubente, illuc directæ fuerant, per nuper elapsam decimam Indictionem, mense Julio, cum divalibus clementiæ vestræ apicibus et Synodalibus gestis cum magno jucunditatis gaudio in Domino exultantes suscepimus ». Hæc, inquam, cum in ea scripta reperiantur, manifesti erroris arguuntur. Etenim quomodo per elapsam decimam Indictionem, mense Julio scribit se accepisse litteras et alia Synodi monumenta, si redditæ ipsæ litteræ habentur mense Maio, decima Indictione? Sed quomodo mense Julio potuit Leo suscepisse legatos una cum litteris, si cum decem tantum menses sedisse ipse Pontifex reperiatur, ad dictum Julium mensem minime potuerit pervenisse, quem creatum constat (ut dictum est) Augusto mense?

14. Quæ præterea ratio temporis, ut scriptas litteras ab imperatore ad Leonem mense Decembri, inchoata jam duodecima Indictione, eas ipse dicat se accepisse decima Indictione? Vides, lector, undique nutare, quæ solido veritatis fundamento carent. Sed levia dixeris plane hæc, cum audieris quæ in quatuor reliquis Epistolis ejusdem Leonis nomine scriptis reperiuntur absurda, et nonnisi manu impostoris formata portenta. Optassem quidem omnes has hic tibi ob oculos descriptas proponere Epistolas, nisi veritus essem te earum fuisse nimiæ prolixitatis pertæsum, et penitus fastidio superatum : at præstitissem hoc nihilominus, nisi ipsæ cusæ secundo tomo Epistolarum Romanorum Pontificum extarent, ubi quisque pro animi arbitrio legere valeat. Sed ne videamur præteriisse ob id eas, quod nomen Honorii infametur; accipe quæ de eo cum aliis damnatis hæreticis habeantur in prima Epistola ad Constantinum :

15. « Pariter anathematizamus novi erroris inventores, id est, Theodorum Pharanitanum episcopum, Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum Constantinopolitanæ Ecclesiæ subversores magis quam præsules, nec non et Honorium, qui hanc Apostolicam Ecclesiam non Apostolicæ traditionis doctrina illustravit, sed profana proditione immaculatam fidem subvertere conatus est. Et omnes qui in suo errore defuncti sunt, similiter anathematizamus ». Hæc ibi. At quantum sunt ista indigna Leone! Compello auctorem qui scripsit : Quomodo tua sententia inter damnatos Honorium numeras, si tuamet assertione eos tantum defunctos condemnare te dicis, qui in suo errore defuncti sunt? Quid ais? In communicatione Catholica Honorius est defunctus, an non? Utique necesse habes asserere, in communicatione esse defunctum, quem publico funere Romana Ecclesia sepelivit inter sanctos Pontifices in Ecclesia S. Petri, et ut Catholico Pontifici eidem in omnibus parentavit. Ergo etiamsi daremus Honorium in errorem aliquando lapsum, oportuit ab errore desiisse ante obitum suum, cum eum post obitum, ut Catholicum Ecclesia Romana coluerit; ob idque etiam tua sententia vindicari idem Honorius e numero damnatorum debuisset.

[1] Matth. XVI.

16. Sed videamus cujus sint fidei reliquæ quatuor quæ ejusdem Leonis nomine datæ extant Epistolæ in Hispaniam, quarum prima inscripta legitur ad omnes Hispaniæ episcopos, secunda ad Quiricum episcopum, tertia ad Simplicium comitem, quarta vero ad Ervigium regem, omnesque ejusdem argumenti, nimirum quod absoluta Œcumenica Synodo, ipse in Hispaniam mittat per Petrum notarium regionarium ejus fidei definitionem, acclamatorium insuper sermonem Synodi ad imperatorem, nec non ejusdem imperatoris Edictum; quo ipsorum omnium subscriptionibus munirentur, quæ in Œcumenico Concilio statuta fuissent. Parcimus, inquam, hic eas omnes describere, ne nimia prolixitate (ut diximus) te obrui conquceraris: habes ubi legas in tomo secundo Epistolarum Romanorum Pontificum. Hic tibi tantum ex eis ea loca reddemus, quibus eædem possint argui imposturæ.

17. Atque illud primum, quod ad tempus spectat, dum in singulis istis Epistolis asseritur ipsam Œcumenicam Synodum absolutam fuisse nona Indictione; posset indulgendo ejusmodi dissimulari error, si semel id dictum, in unave ipsarum tantum reperiretur assertum, incusando librarii oscitantiam, qui loco decimæ nonam posuerit. Verum cum id in singulis haud obiter positum, sed assertum et inculcatum sæpius habeatur; non eas Leonis Epistolas, quem ea quæ sunt temporis minime præteriisse potuerunt, sed potius Leonis nomine suppositas esse, quilibet poterit facile existimare. Porro Œcumenicam Synodum decima jam inchoata Indictione absolutam fuisse, novissima ejusdem Acta declarant: ut de his jure dubitari non possit. Hæc igitur cum in singulis inveniantur Epistolis illis, singulas arguunt falsitatis. Jam vero graviora, quæ privatim reperiantur in singulis, videamus.

18. In Epistola, quæ ad Hispaniarum præsules scripta est, hæc habentur: « De diversis autem Conciliis huic S. Apostolicæ Sedi, cujus ministerio fungimur, subjacentibus, archiepiscopi sunt a nobis destinati, qui cum pio principe, simul et omnibus qui ejus mandato convenerunt Ecclesiarum præsulibus præsidentes ac considentes, primum quidem sancta quinque universalia Concilia, etc. » Revolvantur Synodalia Acta ejus Sextæ Œcumenicæ Synodi, an inveniri possit vel unus archiepiscopus, qui Roma missus Synodo interfuerit. Cum autem id minime sit reperiri, valde hæc de impostura roborant argumentum. Sed et quod a se eos esse destinatos archiepiscopos dicat, seorsum hos ponens ab eis quos ab Agathone refert missos esse legatos: plane significare videtur, temporibus ipsius Leonis etiam Synodum perdurasse, quam quidem ante Agathonis obitum fuisse absolutam, ejus Acta significant. Videnturne ista tibi quæ dissimulari ut levia queant, vel quæ possint adscribi librariis dormitantibus? minime gentium puto. Sed reliqua disquiramus.

19. Quæ sequitur ordine Epistola Leonis nomine, data legitur ad Quiricum fratrem, episcopum utique in Hispania positum. Quod autem post generales litteras ad omnes Hispaniarum episcopos datas, alias seorsum ad Quiricum scripserit; primarium hunc ipsum Hispaniarum par est existimare. Sed quid hoc est? In generali Hispaniarum Concilio, quod hoc anno Toleti celebratum est quadraginta octo episcoporum, præter viginti septem, qui per vicarios interfuerunt; et in alio itidem Toleti anno sequenti habito, inter episcopos decem et septem, qui præsentes fuerunt, nullus ejus nominis Quiricus reperitur subscriptus alicujus civitatis episcopus. Quis fuit ergo iste Quiricus? Erit plane, lector, ut ex his etiam quam perspicue coarguas imposturam. Quod enim scisset qui eas litteras scripsit, ejus nominis antistitem præfuisse Ecclesiæ Toletanæ, existimavit eumdem adhuc his temporibus fuisse superstitem, ob idque ad ipsum Quiricum ut primatem seorsum ab aliis honoris causa eodem argumento illas privatim dedisse litteras; sed falsa existimatione deceptus; siquidem jam ante annos septem (ut vidimus) vita functo Quirico, subrogatus illi fuerat Julianus qui Conciliis Toletanis, tam præsenti, quam sequenti anno celebratis, primo loco reperitur esse subscriptus, sicut et superius duodecimo Toletano, Quiricus autem undecimo Toletano celebrato anno Domini sexcentesimo septuagesimo quinto. Potuissetne præterire Leonem Pontificem, jam longe ante esse defunctum Quiricum, et in locum ejus fuisse subrogatum Julianum? minime quidem, cum metropolitani recens creati suæ professionis statim solerent ad Romanum Pontificem litteras dare, palliumque ab ipso petere. Vides igitur, lector, quam perspicue, toto (ut aiunt) cælo, detegi callidas imposturas, ita veritate exigente, vindice Deo, ut mendacia non queant adeo colorari, quin aliqua ex parte, quæ sint, possint intelligi.

20. Ad Simplicium vero comitem, quæ sequitur Leonis nomine inscripta habetur Epistola. Ejus nominis nullus certe legitur in serie illa numerosa comitum, qui hoc anno interfuisse tertio decimo Toletano Concilio in ejus Actis leguntur, omnes numero viginti duo. Sed non adeo severi censores sumus, ut ob id unum rejiciendam esse eam putaremus Epistolam.

Verum audi quæ non ferenda sint in alia Epistola, quæ data ab eodem Leone ponitur ad Ervigium Hispaniarum regem, dum in ea ista leguntur: « Per nonam nuper elapsam Indictionem piissimus atque Christianissimus noster, imo Dei Ecclesiæ filius imperator ad Apostolicæ memoriæ nostrum decessorem Agathonem papam atque Pontificem scripta imperialia dirigens, affatim hortatus est, ut a sancta Apostolicæ Sedis Ecclesia de omnibus adjacentibus ei reverendis Conciliis legatos, tam de Ecclesiarum præsulibus, quamque de aliis ordinibus Ecclesiasticis, cum dogmaticis litteris, venerabiliumque Patrum libris ac testimoniis instructos,

in regiam Constantinopolitanam urbem dirigeret, etc. » Quæ omnia falsitatis multipliciter arguuntur.

21. « Primum enim omnium in his patens mendacium redarguitur, quod ejusmodi argumenti litteras non ad Agathonem imperator scripsit; sed ad ejus prædecessorem Donum Pontificem, quod et superius ostendimus ex ipsis litteris Agathonis, et aliis ab imperatore ad Georgium datis, nec non ex ipsis Actis sextæ Synodi. Quod insuper eas esse scriptas tradit ab imperatore nona Indictione, æque falsissimum deprehenditur, eo quod illæ ad Donum litteræ imperatoris datæ reperiantur Indictione sexta, prid. id. Aug. Sicque omni ex parte eædem litteræ convincuntur fuisse mendaces, atque plane quæ Leoni adscribantur indignæ. At hæc non tam pro defensione Honorii, quam Leonis, a nobis dicta sint : siquidem Honorius his non indiget, qui iisdem suis litteris, quibus videtur condemnatus, absolvitur ; Leo autem condemnando Honorium (si fecisset) gravi se crimini obligans, in seipsum potius sententiam dixisset.

22. Quod rursum spectat ad easdem litteras a Leone in Hispanias missas, haud inficias imus aliquas scriptas esse de his Epistolas ab eodem Pontifice in Hispanias : id enim Acta Synodalia decimæ quartæ Synodi Toletanæ demonstrant : sed diversas has ab illis fuisse, quæ sunt superius dicta, declarant. Quibus et ad evidentiorem demonstrationem adjicias, quod cum in litteris illis dicantur mitti in Hispaniam non ipsa Synodalia Acta, sed tantum definitio Synodi, Edictum imperatoris, et Synodi sermo acclamatorius ad eumdem, minima quidem Actorum pars ; in Synodi vero Toletanæ decimæ quartæ canone secundo testentur episcopi, se accepisse cum Leonis Pontificis litteris ipsa integra gesta Synodalia : « Per quæ (quod ipsi aiunt) omnis ordo gestorum, gestaque ordinum dilucide, ut acta sunt, nostris sensibus patuerunt » : utique eas litteras diversas esse ab illis, quæ vere Leo Pontifex scripsit, apparet. Sed jam agamus de ipso Concilio Toletano.

Hoc igitur anno pridie nonas Novembris habita est Synodus Toletana decima tertia ordine posita, ipsius Ervigii regis anno quarto inchoato mense Octobri, quo (ut dictum est superius) creari contigit. In sequenti Synodo Toletana nominatur istud Concilium generale, eo quod ex omnibus Hispaniæ provinciis una simul convenissent episcopi omnes quadraginta octo, vicarii vero episcoporum viginti septem.

23. *Concilium Toletanum decimum tertium.* — Interfuit huic Toletano Concilio ipse Ervigius rex, prælocutusque in Synodo, Patres hortatus est ad Ecclesiasticam disciplinam optime disponendam ; tomumque offerens legendum, inde e Patrum consessu discessit, liberam illis relinquens de omnibus agendi facultatem. Lectum deinde est volumen regis, quo indulgentia continebatur concessa illis, qui tempore prædecessoris regis Wambæ tyrannum fuerant consectati, insuper relaxatio tributorum usque ad regni sui annum primum debitorum.

His et aliis auditis, ac recitatis, quæ ad firmandam Catholicam fidem spectare viderentur, tredecim a Patribus sanciti sunt canones, tum de his quæ rex ab eis decerni petierat, tum de aliis causis Ecclesiasticis : in quibus plane eluxit modestia regis, cum per episcopos sanciri vellet, quæ regis videntur esse juris, nempe de restituendis in pristinos honores, et bona, qui sectati tyrannum fuissent, et alia hujusmodi : ut nihil magis cupere viderentur ipsi reges, quam civilia etiam quæque negotia ad episcopale forum referre. Unde magis, lector, deplores nostra miserrima tempora quibus nihil sollicitius, vigilantius, ac vehementius præsides provinciarum agant, quam ut Ecclesiasticum tribunal solitarium reddentes, causas Ecclesiasticas in sæculare judicium quibusvis prætextibus trahant.

24. Multa alia sunt ejusdem Concilii observatione digna, quæ brevitatis causa præterimus. Illud sat erit referre, quod habetur in canone septimo verbis istis : « Illos dicimus, qui obstinatæ mentis dolositate confusi, cum aliqua eos molestia fraternorum jurgiorum pupugerit, insana illico temeritate abrepti, altaria nudantes, sacratis vestibus exuunt, luminaria subtrahunt, ac divinorum sacrificiorum cultum, malitia intercedente, subducunt : et quod in hominibus se vindicare non possunt, injuriam Deo (quod pejus est) inferunt, etc. » Prodiisse sciendum est ejusmodi pravum usum ex sanctorum exemplis male acceptis : quod enim illi divini Spiritus impulsu interdum zelo divino æstuantes fecisse leguntur, isti amaritudine animi in vindictam fratrum perperam usurpabant. Dictum est namque superiori tomo ex Gregorio Turonensi de sanctis episcopis, quod adversus potentiores bona Ecclesiæ invadentes eo modo solerent excitare sanctos illos, quorum essent ablata bona, post alia remedia frustra tentata : accidebatque ut propediem vindicta divinitus immissa pertingeret delinquentem. Quod vero semel aut iterum sancti viri fecissent magna ex causa, nec nisi divino impellente Spiritu, isti passim ad privatam injuriam vindicandam impie usurpabant : quod ne amplius quis tentare aliquando præsumeret, Patres sancito canone vetuerunt. Sed missis his, reliqua in eodem Concilio constituta tu leges : nos rerum gestarum seriem temporis ordine prosequamur.

25. *Acta sextæ Synodi a Leone missa ad Hispaniæ episcopos.* — Celebrato Concilio, cum jam reversi essent ad suas Ecclesias qui interfuerant sacerdotes, allatæ sunt in Hispaniam litteræ Leonis Romani Pontificis, simulque sextæ Synodi Œcumenicæ Synodalia Acta ab ipso missa : cum vero nec tempus opportunum esset, ingruente sæva hyeme, eos iterum convocandi, visum est in sequentem annum differre ejusmodi rei tractationem. Ne autem istiusmodi mora aliquam inobedientiæ suspicionem posset afferre, consultum fuit, ut interim

ea per Ecclesias ad episcopos mitterentur, ut confirmatio rerum in Œcumenico conventu gestarum fieret, quæ una cum apologia de dilato negotio ad Romanum Pontificem daretur. Testantur hæc canones decimæ quartæ Synodi Toletanæ anno sequenti habitæ, quorum secundus de missis a S. Leone papa Synodalibus Actis hæc primum habet :

« Clara omnes notio populos Hispaniæ implet, quod decurrentis evoluti temporis serie per Romani præsulis bajulum gesta Synodalia societati nostræ advecta sunt; quibus Constantinopoli, Constantino pio et religioso principe mediante, magna et sublimi copia aggregata Pontificum, Apollinaris dogma comperimus fuisse destructum. Cum quibus etiam gestis, Leonis quoque antiquæ Romæ Pontificis invitatoria epistolaris gratiæ consulta suscepimus, per quæ omnis ordo gestorum, gestaque ordinum dilucide, ut acta sunt, nostris sensibus patuerunt. In cujus etiam gratioso Epistolæ tractu ad hoc omnes præsules Hispaniæ invitati sunt, ut prædicta Synodalia instituta, quæ miserat, nostri etiam vigoris manerent auctoritate suffulta, omnibusque per nos sub regno Hispaniæ consistentibus patescerent divulganda ». Hæc de missis Synodalibus Actis una cum litteris Leonis papæ tunc viventis. Excusationem autem, quod non licuerit eis statim convenire, simul continent sequentes canones tertius et quartus; quos hic tibi pariter reddere, ratio exigit argumenti : sic enim se habent :

26. « Et hæc siquidem totius allegationis illatio exhibita nobis est, temporis infesti urgente pressura, quo non solum tellus omnis hiemali stricta gelu, glaciali nivium immensitate duruerat, sed et tunc, quando ex generali Concilio nos absolutos jam esse constabat. Quo gemino obsistentis causæ obice præpediti, generaliter iterato tunc non quivimus aggregari, quos et vicina Concilii absolutio propriis sedibus reddiderat imminutos, et procellosi temporis adversitas non sinebat iterum adunari dispersos ». Quodnam autem remedium adhibitum sit, ut absque mora Romano Pontifici satisfacerent Hispaniarum episcopi, ita ibidem dicere pergunt : « Sed licet in unum generaliter colligi per idem tempus Hispanorum omnium præsulum societas nequivisset sparsis tamen sedibus atque locis præfatas gestorum regulas pertractandas suscepimus, susceptas perlegimus, approbantes in his de utrarumque Jesu Christi Filii Dei differentia naturarum, quo gemina in eo voluntas et operatio prædicatur, recti dogmatis sensum, inculpandæ disputationis edictum, Apostolicæ traditionis stylum. Placuit [1] proinde illo tunc tempore, apologeticæ defensionis nostræ responsis satisfacientes Romano Pontifici, ea ipsa gesta firmare, nostræque fidei assensum purissima verborum enodatione depromere ». At non ista tantum Hispaniarum episcopi ad Romanum Pontificem nudo ministerio tabellarii prosecuti sunt, sed honorificam ad eumdem legationem ornavere, de qua hæc ibidem :

« Et quia illic de hac gemina voluntate, et operatione Jesu Christi Filii Dei copiose et dilucide insigniuntur, quæ vera sunt, quæ jam utique Romanis partibus per legatos Hispaniæ destinata sunt : nunc nobis id operis restat, et cætera ». Hæc ab Hispaniarum episcopis facta sunt, ubi litteræ Leonis, et Acta sextæ Synodi ad anni hujus finem in Hispaniam perlatæ fuere. Quæ vero præter hæc in his iidem episcopi alia sequenti anno præstiterint, suo loco dicturi sumus. De his hæc modo satis.

[1] Can. III. ejusdem Conc. XIV. Tolet.

Anno periodi Græco-Romanæ 6176. — Anno Æræ Hispan. 721. — Anno Hegiræ 64 inchoato die 30 Aug. Fer. 1. — Jesu Christi 683. — Leonis II papæ 1. — Constantini Pogonati imp. 16.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXX *Constantini Aug. Post consulatum ejus* XVI.

2. *Post Agathonis mortem Sedes non vacavit per annum et aliquot menses.* — Ad num. 1. Secundum Baronium, qui sanctum Leonem papam II die tantum XV mensis Augusti hujus anni ordinatum existimavit, Sedes usque ad illud tempus vacavit. Verum Leonem consecratum fuisse die XVII mensis Augusti anni superioris, et usque ad initium mensis Julii hujus anni Pontificatum gessisse, certum videtur. Anastasius enim, in quo Baronius aliique fundantur, nos hac de re dubitare non sinit, cum ait : « Hujus temporibus die decima sexta mensis Aprilis,

Indictione undecima, luna eclipsim pertulit. Post cœnam Domini nocte pæne tota in sanguineo vultu elaboravit, et nisi post galli cantum cœpit paulatim delimpidare et in suum reverti respectum ». Hoc anno Pascha in diem xix Aprilis, feria quinta in Cœna Domini in diem xvi ejusdem mensis incidit, quo ultimo die, ut docet Calvisius in opere Chronologico hora decima ante mediam noctem luna eclipsim pati cœpit, quæ finita est fere sesquihora post mediam noctem, duravitque horis fere quatuor. Quare verum non est quod in vulgatis exemplaribus Anastasii legitur, post *Agathonis* papæ mortem Sedem vacasse annum unum, et menses septem; alioquin eclipsis illa contigisset durante interpontificio, non vero Leone sedente, contra disertum ipsiusmet Anastasii testimonium, qui ideo ex seipso emendandus.

3. *Longum illud interpontificium magis evertitur.* — Secundo, Anastasius de Leone II ante scripserat : « Hic fecit Ecclesiam in urbe Roma juxta sanctam Bibianam, ubi et corpora sanctorum Simplicii, Faustini, et Beatricis atque aliorum martyrum recondidit, et ad nomen beati Pauli Apostoli dedicavit, sub die xxii mensis Februarii ». Hic enim dies ac mensis legitur in exemplaribus Mss. Anastasii Thuaneo, duobus Freherianis, duobus Colbertinis, aliisque in fine editionis regiæ citatis. Hoc autem anno dies xxii Februarii incidit in Dominicam, qua die Ecclesiæ dedicari solitæ erant. Quare mense Februario currentis anni Sedes non vacabat, sed *Leo* Ecclesiam Romanam administrabat. Nec refert quod dies xxii Februarii in vulgatis Anastasii editionibus desideretur; eæ enim parum accuratæ: quod si is dies vitæ Leonis II additus est, is certe desumptus est ex certo aliquo et authentico illius Ecclesiæ monumento. Tertio, ipsis adversariis fatentibus, successores *Leonis II* tot annos sedere, quot eis ab Anastasio assignantur, et interpontificia nec diuturniora nec breviora fuere, quam ab Anastasio proditum, est, ut suis locis videbimus, dummodo Pontificatus Leonis II a die xvii mensis Augusti superioris Christi anni inchoetur; e contra enim, si tardius differatur, Anastasianam Pontificum chronologiam ruere necesse est? Quare cum in his spatiis dimetiendis rectum veritatis tramitem secutus fuerit, evidens est, eum *Leonis II* Pontificatum a die xvii mensis Augusti anni superioris inchoasse, et in eo tantum peccasse, quod Pontificatum *Agathonis* anno uno minuerit, quem postea interpontificio, quod post ejus mortem fuit, imprudenter vel memoriæ lapsu adscripsit, qui error adeo torsit Labbeum, ut in editione Conciliorum post Leonis II Vitam scripserit : « In tota Pontificum Romanorum serie, vix quidquam, in priscis recentisque memoriæ scriptoribus occurrit intricatius, initio, gestis, atque obitu Leonis papæ II ». Papebrocius in Conatu Chronico-Historico asseruerit, *Leonem II* electum esse ante x Januarii anni DCLXXXII, II Octobris ejusdem anni ordinatum, sedisse annum I, menses VII, dies X, obiisse XXIII Maii anno DCLXXXIV, sepultum esse ad sanctum Petrum XXVIII Junii, ac cessasse episcopatum menses XI, et dies XXII; quæ omnia non minus ab Anastasio, quam a veritate aliena, ut ex dictis, ac ex dicendis manifeste patet. Hæc itaque difficultas tandem a me superata.

4. *Acta sextæ Synodi corrupta non fuere.* — Ad num. 2 et seq. Legati Agathonis papæ, qui præfuere sextæ Synodo Constantinop. non rediere ex ea urbe Romam, postquam *Leo II* Pontifex ordinatus est, ut existimat Baronius, sed ante hujus Pontificis ordinationem; cum Joannes Portuensis, qui ex legatis unus fuit, unus etiam ex ordinatoribus Leonis II extiterit, ut disertis verbis Anastasius in Leone II prodit : « Ordinatus est, inquit, a tribus episcopis, id est, Andrea Ostiensi, Joanne Portuensi, et Placentino Veliterniensi ». Joannes vero Portuensis, qui postea sub nomine Joannis V, Pontifex Romanus fuit, Acta sextæ Synodi accipere noluisset, si ea corrupta fuissent : imo corrupta non fuisse docet testis oculatus et integerrimæ fidei *Agatho* diaconus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, et scriniorum ejusdem thesaurarius qui in sexta Synodo notarii nomine fungebatur; ait enim in Peroratione post Baronii mortem publicata a Combefisio in Historia Monothelitarum pag. 199 : « Omnes tomos Actorum præfatæ Synodi, mundo Codice, propria ipse manu, Ecclesiasticis litteris consignavi : qui etsi sub signaculis una cum fidei definitione, quam sancta Synodus palam edisset, Patrum subscriptione munita, in imperatoris palatio fuerunt repositi, ac tuto servati : quin et quinque patriarchalibus sedibus tradita definitionis ejusdem, eadem Patrum subscriptione munita exemplaria, eodem conscripsi modo, ita jubente piæ recordationis imperatore Constantino, ac sic fieri præcipiente, quo fidei Orthodoxæ sinceritas atque veritas nullis pateret insidiis ». Asserit postea Agatho diaconus Honorium cum Sergio et cæteris Monothelitis fuisse anathemate damnatum, et ex sacris Diptychis expunctum; et ejus ac aliorum proscripta nomina *Bardanem* tyrannum Synodi sextæ hostem infensissimum restituisse et imagines erexisse. Quare in dubium revocari non debent, neque Actorum integritas, neque *Honorii* damnatio, neque hujus justa causa, alibi a nobis explicata.

5. *Neque Epistola imperatoris ad Leonem II supposititia est.* — A num. 5 ad 13. Baronius non solum Acta sextæ Synodi; sed etiam Epistolas, quæ post eamdem Synodum in editione Conciliorum recitantur, suppositionis arguit, quod in quibusdam illarum in consignatione temporum error insit. Verum error facile in numeros et menses irrepit, ut alibi Baronius fatetur, et mille exemplis liquet. Prioris Epistolæ hic titulus est, tam in græco, quam in latino : « Exemplar divinæ Sacræ piissimi et Christum diligentis imperatoris Constantini ad Leonem sanctissimum et beatissimum papam senioris Romæ, missum per eos qui illinc directi erant a superstite Agathone sanctæ memo-

riæ. Missa est mensis Decembris decimo tertio, Indictione decima », quæ kalend. Septembris anni DCLXXXI inchoata est. Ait autem Baronius : « Quomodo accidisse potuit, ut cum Leonem Pontificem mense Augusto (hujus scilicet Christi anni) creari contigerit, nonnisi post quatuor menses ad eum scripserit imperator ? » Verum *Leo II* ordinatus non est mense Augusto currentis anni, sed mense Augusto superioris. Cum itaque eas litteras legati Romam attulerint, et ex illis unus, nempe *Joannes Portuensis*, Leonem II consecraverit, apparet, eas scriptas quidem esse *Indictione decima*, sed alio mense quam *Decembris;* cum *Agatho* mortuus sit tantum mense Januario anni DCLXXXII, currente Indictione X. Quare hiemarunt Constantinopoli legati, sollicitantes pro felici statu Ecclesiæ Romanæ, aut ob alias causas nobis ignotas; sed cum accepissent *Agathonis* mortem et Leonis electionem, quam ipsemet *Leo* imperatori per litteras significavit, profecti sunt Constantinopoli, deferentes Acta Synodalia, et Epistolam imperatoris ad Leonem II et eadem Indictione X currente, mense Julio Romam pervenere, ut mox videbimus, ubi *Joannes Portuensis* cum duobus aliis episcopis die XVII mensis Augusti ejusdem anni ac Indictionis *Leonem II* ordinavit. In titulo igitur laudatæ Epistolæ ad Leonem II a librariis, non vero ab imperatore scripto, loco, *mense Decembri*, substituendus est alius mensis, ut librarii error corrigatur.

6. *Ea magis explicatur.* — Nec urget quod Baronius observat, *Constantinum* scilicet in iis litteris asserere missas fuisse litteras pro cogenda Synodo universali ad *Agathonem*, quas liquet missas esse *Dono* decessori ejus. Loquitur enim imperator compendio historico, quia nempe *Agatho* litteras, quas imperator *Dono* miserat, ipsemet post mortem *Doni* accepit, eisque fecit satis. Nam inde haud absone *Constantinus* scribit ad Leonem II, misisse se litteras ad Agathonem.

7. *Nota temporaria Epistolæ Leonis II male addita.* — A num. 13 ad 14. Epistolam Leonis II ad *Constantinum* imposturæ arguit Baronius, quod in ejus fine data dicatur *nonis Maii*, *Indictione decima*, quæ obtinuit usque ad kal. Septemb. anni DCLXXXII, in textu vero dicat sanctus Pontifex : « Legatos hujus Apostolicæ Sedis una cum personis, quæ cum eis profectæ fuerant, per nuper elapsam decimam Indictionem, mense Julio cum divalibus clementiæ vestræ apicibus et Synodalibus gestis, cum magno jucunditatis gaudio in Domino exultantes suscepimus ». Contrarietas, inquit Baronius, quod Epistola Leonis scripta sit *nonis Maii, Indict.* X, dicanturque suscepti legati mense Julio; ita ut Leo Acta confirmarit, antequam ea susceperit. Verum hæc temporis obsignatio, *nonis Maii Indict.* X, quæ extat in versione latina, desideratur in textu græco, ideoque addititia est, et flocci facienda. Ex laudatis porro verbis apparet, verum esse quod supra diximus, Epistolam *Constantini* ad Leonem II missam esse *Indictione* X, anno sc. DCLXXXII, mense Julio ejusdem anni legatos Romam advenisse; et Epistolam Leonis II ad imperatorem scriptam esse post kalendas Septembris illius Christi anni, ac post suam ordinationem; cum dicat *per nuper elapsam* X *Indictionem.*

8. *Honorius ob culpabilem conniventiam in sexta Synodo damnatus.* — Ad num. 16 et seq. Leonis II in Hispaniam directas Epistolas Baronius supposititias credidit, quod eæ damnatum a Synodo ac ipso Leone *Honorium* testentur. Verum sanctus Leo non hæreseos, sed tantum negligentiæ et culpabilis conniventiæ Honorium perstringit. In Epistola enim ad episcopos Hispaniæ ait : « Æterna damnatione mulctati sunt Theodorus, Cyrus, cum Honorio, qui flammam hæretici dogmatis, non ut decuit Apostolicam auctoritatem, incipientem exstinxit, sed negligendo confovit ». In Epistola vero ad Ervigium regem Hispaniarum eadem inculcans : « De Catholicæ, inquit, Ecclesiæ adunatione privati sunt Theodorus Pharanitanus, etc. et una cum eis Honorius Romanus, qui immaculatam traditionis regulam, quam a prædecessoribus suis accepit, maculari consensit ».

9. *Sexta Synodus per* IX *Indictionem celebrata dici potest.* — Præterea dicit Baronius, imposturam detegi, ex eo quod in singulis Epistolis asseratur, ipsam Œcumenicam Synodum absolutam fuisse *nona Indictione,* quam liquet jam inchoata decima Indictione terminatam post kalendas nempe Septemb. anni DCLXXXI. Verum, ut jam viris doctis observatum, nihil illæ Epistolæ continent, quod non omni rigore per nonam Indictionem factum intelligi possit. Prima ad Hispaniæ episcopos Epistola habet : « Sciat vestra sinceritas, quia in Constantinopolitana urbe clementissimus noster, imo beati Petri Apostoli filius, imperator, armatus zelo Dei ac desiderio pietatis accensus, episcopis ex totius mundi partibus aggregatis, quod ex multo tempore fideliter cupiebat, dum censuit majestas superna, per nuper elapsam nonam Indictionem explevit ». Ait igitur Leo II implevisse imperatorem per nonam Indictionem, quod cupiebat ex longo tempore, ut nimirum proscripta novitate conciliaretur pax Ecclesiarum. Per nonam autem Indictionem id expletum fuisse, haud inficias ibit, qui totas XVI Actiones per eam habitas recolet, thronum scilicet Constantinopolitanum Sedi Apostolicæ in *Georgio* conciliatum, nec non Antiochenum depulso *Macario*, aliis etiam per Orientem episcopis veræ fidei assentientibus, omnibusque spectantibus ad negotium fidei ante Indictionem decimam peractis, excepta tantum editione definitionis fidei, aliisque XVIII seu magis XVII Actione gestis, quibus non tantum expletum quod cupiebat fidelis imperator, quam declaratum fuisse jam ejus ac præsulum Patrumque indefesso studio per nonam illam Indictionem expletum. Sic in Epistola ad *Quiricum* episcopum, et in Epistola ad *Simplicium* comitem, celebratum dicitur per nonam Indictionem Conci-

lium, quo nihil verius, tametsi eidem impositus finis sit editione definitionis fidei Indictione decima inchoante, kalendis sc. Septemb. an. DCLXXXI.

10. *Archiepiscopi Romæ ad VI Synodum missi.* — Ad num. 18. Ex alio etiam capite Leonis II Epistolam ad Hispaniæ episcopos supposititiam putat Baronius, quod in illis sanctus Pontifex dicat : « De diversis Conciliis, huic sanctæ Apostolicæ Sedi, cujus ministerio fungimur, subjacentibus archiepiscopi sunt a nobis destinati » : ait enim ne vel unum archiepiscopum Roma ad Synodum sextam missum. Sed leve hoc argumentum ; ut enim Combefisius in Hist. Monothel. in Dissert. Apolog. pro Actis VI Synodi cap. 2, paragrapho 6, et ibidem in Collatione Actorum VI Synodi cum Tiliano Ms. Codice, quando nullus esset archiepiscopus missus, hoc mendum scribæ eam particulam præfigenti adscribendum esset : cum etiam in his ipsis Actis quandoque non concordent græca latinis, aliis habentibus *diaconus*, aliis *archidiaconus*. Respondet secundo, verosimile esse Pontificem archiepiscopos et episcopos distinxisse, quos utrosque constat ex parte Sedis Apostolicæ, eique subjectorum episcoporum missos, sicut distinxerat in propriis Romani ipsius Pontificis legatis, ejusque tenentibus locum, ac velut legatis a latere presbyteros et diaconos ; sed scribam, ut in ejusmodi solet, alteros omisisse.

11. *Hæc difficultas magis explicata.* — Respondet demum Combefisius interfuisse eidem Synodo ex parte Romanæ Sedis ac Synodi archiepiscopos, nempe archiepiscopum Corinthi, ut habetur initio Actionis, ubi recensentur Patrum nomina ; quemadmodum etiam *Basilium* metropolitam Gortynæ civitatis Cretæ, statim post *Stephanum* Corinthi, subscriptum titulo *legati totius Concilii Apostolicæ Sedis antiquæ Romæ ;* nec non *Joannem Rhegiensem* archiepiscopum Calabriæ ; quos tres Acta adjunctos habent in ea legatione Joanni Portuensi episcopo, et Abundantio Tempsanensi. Et hi archiepiscopi sufficiunt ad veritatem litterarum Leonis II. Porro cum Corinthius primas iterum post Synodi acclamatorium sermonem subscribat ; *legatus Apostolici throni et senioris Romæ,* melius dicatur fuisse et legatum Romanæ Synodi, et ipsius speciatim Apostolicæ Sedis, velut erat Thessalonicensis, quam prærogativam maluerit subscribendo exprimere, jam expressa altera a notariis. Quod vero ait Baronius, quod dicat Leo, *a se* eos archiepiscopos destinatos esse, de impostura roborare argumentum ; id eam solutionem habet, quam ipsemet cardinalis eruditissimus nos alibi edocuit, *Leonem* scilicet intelligere missos *a nobis*, id est, a Latinis ac Occidentalibus, vel a Romana Sede ; quæ explicatio certa.

12. *Epistola Leonis II ad Quiricum episcopum supposititia non est.* — Ad num. 19. Contendit etiam Baronius, Epistolam ad *Quiricum episcopum* missam, supposititiam esse ; cum *Quiricus* Toletanus episcopus Hispaniarum primarius, ad quem Epistola mitti debuit, jam a septem annis demortuus esset. At *Quiricus* ille diversus fuit a *Quirico* episcopo Toletano ; cum alii hoc nomen in Hispania hoc sæculo tulerint. Refert Mabillonius tomo II Veter. Analect. pag. 68, Epistolam *Taionis* episcopi Cæsaraugustani ad *Quiricum* Barcinonensem antistitem, et hujus responsionem ad eumdem Taionem : et Dacherius tomo I Spicilegii pag. 308, recitat reciprocas sancti Ildefonsi episcopi Toletani, et ejusdem Quirici episcopi Barcinonensis litteras, qui uterque a paucis annis vita functus erat. Præterea cum Leo II scripserit ad *Simplicium comitem*, scripsit et ad aliquem episcopum particularem *Quiricum* appellatum, et Epistola ad episcopum Toletanum scripta ad nos non pervenit, sicuti multæ aliæ a Romanis Pontificibus datæ. Vel denique ea ad Quiricum Epistola missa est ad *Julianum* episcopum Toletanum, jam a die vicesima nona mensis Januarii anni DCLXXX, non vero a septennio, ut perperam habet Baronius, quemadmodum infra demonstrabo, Ecclesiam Toletanam regentem : errore autem librariorum inscriptio mutata ; quod sæpius contigisse, qui in Epistolis Romanorum Pontificum, aliorumque antistitum legendis versati sunt, norunt ; hujus rei nullum hic affero exemplum, cum tam in Annalibus Baronii, quam in hac Critica complura occurrant.

13. *Neque ejus ad Ervigium regem Epistola.* — Ad num. 20 et seq. In Epistola ad *Ervigium* Hispaniarum regem dicit Leo II, Constantini imp. Epistolam missam esse ad Agathonem, idque *per nonam nuper elapsam Indictionem*, quam tamen missam constat Indictione VI, anno scilicet DCLXXVIII. Verum notæ numerales sæpe mendose describuntur, et Epistola dicitur ad Agathonem missa, quia *Dono* mortuo, ipse eam accepit, et ad eam respondit.

15. *Acta integra VI Synodi in Hispaniam missa.* — Ad num. 22. Alius Baronio scrupulus est in his verbis, quibus habetur missa pars tantum Actorum, eaque modica ; cum tamen testantur Patres Concilii Toletani XIV accepisse se Acta, nempe integra, inquit Baronius. Verum canon II Concilii Toletani XIV, in quo vim facit cardinalis doctissimus, habet solum fuisse missa *Gesta Synodalia*, non vero missa fuisse *integra Acta*. Integra tamen Acta his verbis a Leone expressa ; cum quod misit, virtute contineret quidquid est Actorum. Nam licet ea pars sit mole modica, longe tamen est virtute maxima, seu omnium Actorum finis ac summa. Non bene etiam Baronius invertit verba Patrum Concilii Toletani XIV ; dicentibus enim illis : « Cum quibus etiam gestis, Leonis quoque antiquæ Romæ Pontificis invitatoria Epistolaris gratiæ consulta suscepimus, per quæ omnis ordo gestorum gestaque ordinum dilucide, ut acta sunt, nostris sensibus patuerunt », dicentibus, inquam, Toletanis Patribus ea verba ut significent didicisse se ex Leonis Epistola omnem gestorum ordinem, ipso Leone paucis perstringente, ut res habuisset, quod videre est in illis ejus litteris. Ait Baronius : « Te-

stantur episcopi se accepisse cum Leonis Pontificis litteris ipsa integra Gesta Synodalia, per quæ (quod ipsi aiunt) omnis ordo gestorum, etc. » At quamvis res ita se haberet, ac integra ipsa Acta fuissent missa, debuisset Leo ad ea remittere, sicut etiam remittit *Constantinus* scribens ad ipsum Leonem. Verum haud improbabile quod habent illæ litteræ, nondum sc. fuisse Acta integra latine reddita, pro sua scilicet mole; ideoque non potuisse mitti in Hispaniam, ubi græca facile intellecta non fuissent.

15. *Concilum Toletanum XIII.* — Ad num. 23 et seqq. Concilium Toletanum XIII, quod provinciale fuit, ac quadraginta et octo episcoporum dicitur in Præfatione celebratum « anno regni quarto serenissimi Ervigii principis, sub die pridie nonas Novembris Æra DCCXXI », ideoque hoc anno, quo quartus Ervigii regis a die XIV Octob. inchoatus erat. Porro litteræ *Leonis II* Actaque sextæ Synodi in Hispaniam allatæ sunt jam celebrato Concilio, ut accurate notat Baronius. Duodecim in eo conventu editi canones, ut videre est in Actis : Concilio vero præfuit *sanctus Julianus* Toletanus archipræsul. Ex subscriptionibus constat, *Ucetiam* et *Albiam* seu *Albigam* Galliæ Narbonensis civitates, *Ervigio* Visigothorum regi tunc paruisse.

16. *Interitus Iziti Saracenorum califæ.* — Theophanes anno Incarnationis secundum Alexand. DCLXXV, kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato, ait : *Hoc anno Izid fato exstinctus est.* Recitat postea tumultus inter Arabes ortos, et quomodo post aliquod tempus *Abimelech* califatum inter Saracenos obtinuerit. Quod fusius narrat Elmacinus in Historia Saracenica, ubi scribit, eum obiisse *die quarto mensis Rabii prioris, anno Hegiræ* LXIV, ideoque die nona Novembris currentis Christi anni, feria secunda, annoque Incarnat. secundum Alexandrinos DCLXXVI, non DCLXXV. Hinc intelligimus, *Theophanem* adhuc annum unum minus numerare.

17. *Moritur Ebba abbatissa.* — Mortua est hoc anno *Ebba* Coldinghamensis monasterii abbatissa, virgo regio Northumbrorum sanguine nata. Fuit enim Ethelfridi Northumbrorum regis filia, soror Oswii et Oswaldi regum, et amita regis Egfridi. « Sed ejus magisterio regina Deo grata Etheldreda deposito regni diademate habitum sacræ religionis induit, et quæ monasticæ observationis sunt, et observavit, et didicit », inquit Thomas Eliensis monachus in Vita sanctæ Etheldredæ, seu Ethildritæ, cap. 8. Ad hæc Beda in Vita sancti Cuthberti episcopi Lindisfarnensis cap. 10 testatur, hunc sanctum summe coluisse Ebbam ; ait enim de ea : « Hæc ad virum Dei mittens, rogavit, ut se suumque monasterium gratia exhortationis invisere dignaretur : nec negare potuit quod ab eo charitas ex ancillæ Dei corde poposcit. Venit ergo ad locum, diesque aliquot ibi permanens, viam justitiæ quam precabatur, omnibus actu pariter et sermone pandebat ». Eam hoc anno octavo kalend. Septemb. ad Deum migrasse, quatuor annos ante sanctum Cuthbertum testatur Capgravius in ejus Vita. Post ejus mortem Coldinghamense monasterium in Scotia ac provincia Marchia, seu Mercia situm, « per culpam incuriæ flammis absumptum est », inquit Beda lib. 4, cap. 25.

18. *S. Filibertus ex exilio revocatur.* — Hoc anno *sanctus Filibertus* abbas, qui Ebroini dolis in exilium missus fuerat, Gemeticum rediit, cum in diœcesi Pictaviensi per annos octo et amplius exulasset : « Cœpit Spiritus sanctus B. Audoeni præcordia charitatis lampade inflammare, in tantum ut ipse pro beato Filiberto missos dirigeret, quatenus in veræ pacis concordia se videre deberent : quo facto suum recepit cœnobium », inquit monachus Gemeticensis in sancti Filiberti Vita cap. 26 qui addit : « Ingressus est namque Gemeticum anno peracto octavo (nempe a sua ingressione) incipiente nono » : in exilium autem missus fuerat anno DCLXXV. « Eodem tempore princeps palatii Warato nomine in Caltivo territorio (gallice, *le pays de Caux*) oppidum tradit ad monasterium virginum construendum vocabulo Villare (gallice, *Montivilliers*) ubi usque hodie religionis norma fulget in loco », inquit idem anonymus. Filibertus anno sequenti Pictavos reversus est ad Ansoaldum episcopum Pictaviensem, tandemque insulam Herium repetiit, ubi *XIII kalend. Septemb.* migravit ad Christum, inquit idem anonymus, qui annum ejus emortualem non memorat. *Heriense* monasterium post eversionem a Normannis factam conversum est in prioratum, sed *Gemeticense* floret etiamnum sub administratione Benedictinorum congregationis sancti Mauri. Ejus Vita a laudato monacho suppari legenda sæculo secundo Benedictino.

19. *Warato e Majoratu-Domus regiæ a filio exturbatus.* — Continuator Fredegarii cap. 98, rem narrat, quæ hoc anno accidisse videtur, depositionem scilicet Warattonis a Majoratu-Domus regiæ Theodorici : « Erat id temporis, inquit, memorato Waradoni filius valde efficax atque industrius, eruditus in consilio, qui vice patris curam palatii gerebat, nomine Ghislemarus, qui ob nimiam calliditatem ac sagacitatem patrem ab honore proprio supplantavit, quem S. Audoenus episcop. sæpius ab eo increpabat, ut ad pacem vel patris indulgentiam remearet : qui audire renuit, et in duritia cordis permansit ». Idem prorsus legitur in Gestis Francorum cap. 47.

Mortuus est *S. Leo II* papa, ut anno sequenti, num. 2 legere est.

BENEDICTI II ANNUS 1. — CHRISTI 684.

1. *Leonis papæ obitus.*—Sexcentesimus octogesimus quartus Redemptoris annus incipit Indictione duodecima : quo Leo papa, ubi sedisset menses decem et dies octo, moritur quarto kalendas Julii, qua die in Ecclesiasticis Tabulis inter sanctos adnumeratus habetur, anniversario cultu celebrandus. De quo præter illa quæ anno superiori dicta sunt, hæc apud Anastasium leguntur : « Hujus temporibus per currentes divales jussiones clementissimi principis restituta est Ecclesia Ravennas sub ordinatione Sedis Apostolicæ, ut defuncto archiepiscopo, qui electus fuerit, juxta antiquam consuetudinem in civitatem Romanam veniat ordinandus. Hic fecit Constitutum, quod archivo Ecclesiæ continetur, ut qui ordinatus fuerit archiepiscopus, nulla consuetudine pro usu pallii, aut diversis officiis Ecclesiæ quicquam quis persolvere debeat. Sed ne Mauri quondam episcopi (Ravennatis scilicet), anniversitas, aut agenda celebraretur, vetuit ». Fuit hic archiepiscopus Ecclesiæ Ravennatis in schismate vita functus : pergit Anastasius : « Hic fecit Ecclesiam in Urbe Roma juxta sanctam Bibianam, ubi et corpora sanctorum Simplicii, Faustini, et Beatricis, atque aliorum martyrum recondidit, et ad nomen B. Pauli Apostoli dedicavit sub die vicesima secunda mensis Februarii, ubi et dona obtulit ». Et paulo post : « Hic fecit ordinationem unam per mensem Maium (Junium) die vicesima septima, creans presbyteros novem, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero viginti tres. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum, sub die quinto nonas Julii (alias et melius, quarto kalendas Julii) : et cessavit episcopatus ejus mensem unum, et dies viginti duos. Hucusque Anastasius.

2. *Benedictus papa, ejusque litteræ apocryphæ.* — Sicque hoc eodem anno die vicesima Augusti Benedictus creatur, de quo ista idem Anastasius : « Fuit iste natione Romanus, ex patre Joanne. Hic ab ineunte ætate sua Ecclesiæ militavit, atque se sic in divinis Scripturis et cantilena a puerili ætate, et in presbyterii dignitate exhibuit, ut decet virum suo nomine dignum, in quo vere supernæ benedictionis gratia redundavit, ut nomine pariter et operibus dignus ad Pontificii regimen perveniret, paupertatis amator, humilis, mansuetus, patientiam habens, atque manu largissimus ». Et paulo inferius : « Hic suscepit divales jussiones clementissimi Constantini magni principis ad venerabilem clerum et populum, atque felicissimum exercitum Romanæ civitatis, per quas concessit, ut persona quæ electa fuerit in Sedem Apostolicam, evestigio absque tarditate Pontifex ordinaretur ». Hucusque Anastasius.

Quod enim nuper post Agathonem, et alias sæpe ante longissimi temporis vacationes Sedis Apostolicæ contigissent ; expetiisse non clerus tantum, sed et senatus populusque Romanus ab imperatore videtur obnixe, ut libere tandem sineretur Romana Ecclesia electum a se Pontificem consecrare, nulla exspectata confirmatione imperatoris, quam (ut vidimus) usurpatam primum a Gothorum regibus, illis expulsis, Orientales sibi vindicaverant imperatores. Meruit itaque Benedictus Pontifex obtinere, quæ nullus sanctissimorum prædecessorum Pontificum consequi potuerat, restituta Romana Ecclesia in pristinam liberatatem.

3. Feruntur ejusdem Benedicti nomine adhuc presbyteri electi in Romanum Pontificem, nondum tamen consecrati, duæ Epistolæ : quarum altera data habetur ad Petrum notarium regionarium, ut susceptum munus a Leone Pontifice proficiscendi in Hispanias, ut Synodalia Decreta sextæ Synodi ab Hispaniarum episcopis subscribenda deferret, prosequeretur : altera vero ad Ervigium regem inscripta, qua significat, se Petrum notarium regionarium mittere, qui secum ferret sextæ Synodi definitionem, simulque Constantini imperatoris Edictum, atque Synodi ad eumdem libellum acclamatorium. Verum haud has litteras esse germanas, sed nomine Benedicti fuisse suppositas, Acta Synodalia decimi quarti Toletani Concilii, de quo diximus anno superiori, aperta luce testantur, dum se per eum, qui a Leone Pontifice missus est in Hispanias, jam acce-

pisse ipsa ab eo data Synodalia Acta Constantinopolitani Concilii profitentur. Si ergo id Leo Pontifex jam antea præstitisset, illique eadem accepissent: quid opus fuit Benedicto iterum mittere? Sed et si casus evenisset, quo eadem rursus mittere opus esset: utique eisdem litteris exprimendum fuisset, nempe a Leone prædecessore antea missa Acta Synodalia se iterum mittere; cum e contra se ea primum mittere litteris ad Ervigium haud obscure significet. Sed et cum ipsæ esse reperiantur eædem, quæ titulo Leonis ipsius ad eumdem regem habentur inscriptæ; de ejusdem impostura censuram consulas, quæ superius posita habetur. Quæ autem veræ legitimæque fuerint litteræ Benedicti Pontificis ad Hispaniarum episcopos, dicturi sumus anno sequenti.

4. *Concilium Tolet. XIV.* — Hoc eodem anno, qui et quintus Ervigii Hispaniarum regis numeratur, Æra septingentesima vicesima secunda, celebrata est in Hispania Synodus Toletana, posita numeri ordine decima quarta, cœpta decimo octavo kalendas Decembris, atque absoluta duodecimo kalendas ejusdem, prout in ipsius Actis ponitur, cum de obitu sancti Leonis papæ nondum nuntium accepisse visi sunt: siquidem de eo, ut adhuc vivente, mentionem faciunt: non sic cum de Benedicto agunt in decimo quinto Concilio Toletano, quem cum scissent esse defunctum, his verbis ejus meminerunt: «Ante hoc biennium beatæ memoriæ Romanus papa Benedictus, etc.» Secus vero, cum in secundo canone de Leone egerunt Patres in hoc Concilio congregati, ut in dicto canone secundo videre potes anno superiori recitato.

5. Porro huic Concilio interfuerunt episcopi decem et septem, atque alii per vicarios decem, sexque abbates. Hujus autem celebrandæ Synodi (ut dictum est anno superiori) ea causa præcessit, quod cum ad finem anni nuper elapsi missa essent a Leone Romano Pontifice Synodalia Acta sextæ Synodi, quibus deberent omnes Hispaniarum episcopi subscribere, missis interea illis ad singulos episcopos, qui ea cognoscerent: hoc anno dicto mense jussi sunt episcopi provinciæ Carthaginensis convenire Toletum, ubi ea de re Concilium cogeretur. Cum autem convenissent Patres, illud in primis præfati sunt, quod cum in re tanta jussu regis, id expetente Romano Pontifice Leone, celebrandum foret generale Concilium, sed minime licuisset propter diversas in regnum ingruentes turbas; factum illud esset, ut saltem in unum convenirent Toleti episcopi provinciæ Carthaginensis, et quicquid ibi decretum fuisset, idem reliquarum provinciarum Synodales conventus eadem ex causa celebrandi æque probarent.

6. Post hæc, causa Concilii hujus cogendi tribus capitibus patefacta est: additum insuper, ut quæ hactenus ab ipsis facta fuissent, satisfaciendo (prout ferebat opportunitas temporis) Romano Pontifici, per legatos missos et litteras excusatorias, si haud tam cito ut jusserat convenissent, significarent. Placuit et ut in hoc eodem conventu rursus ad publicum examen Synodalia Acta revocarentur, ut rursum eadem comprobarent. Sicque primum omnium illud fuit in Synodo constitutum, ut post quatuor sacrosancta Concilia Œcumenica, nempe Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, et Chalcedonense, hæc quæ sexta dicitur, quinto loco ordine poneretur, decreto isto apposito [1]:

« Post Chalcedonense igitur Concilium hæc debito honore, loco, et ordine collocanda sunt: ut cujus glorioso themate fulgent, ei et loci et ordinis coaptentur honore ». Hæc idcirco Patres, non ut abjicerent quintam Synodum: sed cum in illa nihil de fide (ut sæpe superius dictum est) sed de personis tantummodo actum esset, prætereunda ut non necessaria ad dogmata visa est: nam de fidei definitionibus cum ageretur, illæ duntaxat visæ sunt suo ordine numerandæ, in quibus quæ ad fidem Catholicam pertinerent, essent penitus definita. His decretis, de proposita de Verbo incarnato doctrina actum est atque secundum ea quæ definita fuissent, de duabus in Christo voluntatibus, et totidem operationibus secundum duarum in ipso naturarum proprietates, confirmata est sententia, atque dogma firmatum. Sicque his constitutis, duodecimo kal. Decemb. sacro conventui finis impositus est.

7. *Filii imperatoris dati in filios Benedicto papæ.* — Hoc pariter anno, qui præcedit obitum Constantini imperatoris, dum Benedictus papa sederet, contigisse liquet, quæ Anastasius narrat his verbis: «Hic», Benedictus scilicet, «una cum clero et exercitu suscepit mallones capillorum dominorum Justiniani et Heraclii filiorum clementissimi principis, simul et ejus jussionem, per quam significabat eosdem capillos direxisse ». Hæc Anastasius, per mallones cirros intelligens capillorum: μαλλός enim græce, idem quod latine, vellus. Quid autem hoc significaretur symbolo, ex Pauli diaconi loco possumus intelligere, qui hæc ait [2]. « Circa hæc tempora Carolus princeps Francorum Pipinum filium suum ad Luidprandum direxit, ut ejus (juxta morem) capillum susciperet. Qui ejus cæsariem incidens ei pater effectus est, multisque eum ditatum regiis muneribus genitori remisit ». Hæc ipse: ex quibus eam his temporibus videas consuetudinem viguisse, ut per ejusmodi exhibitionem capillorum quis alicui offerretur in filium, et qui eos acciperet, patris nomen consequeretur. Sic igitur pius imperator voluit, ut filii sui scirent, se Romanum Pontificem peculiarem habere parentem, cujus monitis impensius parere deberent, eumdemque ut patrem diligere, ac revereri.

8. *Theodorus episcopus Constantinopolitanus moritur.* — Hoc eodem anno Theodorus Constantinopolitanæ Ecclesiæ episcopus moritur, cum se-

[1] Conc. Tol. XIV. c. 7. — [2] Paul. diac. l. VI. c. 15. vet. edit. et nov. LIII.

disset annum et menses decem : ita Nicephorus ejusdem sedis episcopus. Haud diutius a Deo permissus est vivere omnium fabricator malorum ter impius Theodorus, ad supernum vocatus tribunal reddere de omnibus rationem. In ejus locum subrogatus est Paulus ex laico. Quis vero iste fuerit, et quomodo hæc se habuerint, scriptorum inopia latent.

9. *Hibernia ab Anglis vastata.* — Sed jam longe positos invisamus Hibernos, de quibus hæc Beda [1] : « Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo octogesimo quarto, Egfridus Nordhumbrorum rex, misso in Hiberniam cum exercitu duce Berto, vastavit misere gentem innoxiam, et nationi Anglorum semper amicissimam, ita ut nec Ecclesiis quidem aut monasteriis manus parceret hostilis. At insulani et quantum valuere armis arma repellebant, et invocantes divinæ auxilium pietatis, cælitus se vindicari continuis diu imprecationibus postulabant. Et quamvis maledici regnum Dei possidere non possint : creditum tamen est, quod hi qui merito impietatis suæ maledicebantur, ocius Domino vindice pœnas sui reatus luerent.

[1] Beda l. IV. c. 26.

« Siquidem anno post hunc proximo idem rex cum temere exercitum ad vastandam Pictorum provinciam duxisset, multum prohibentibus amicis, et maxime beatæ memoriæ Cuthberto, qui nuper fuerat ordinatus episcopus, introductus est (simulantibus fugam hostibus) in angustias inaccessorum montium, et cum maxima parte copiarum, quas secum adduxerat, exstinctus, anno ætatis suæ quadragesimo, regni autem quinto decimo, die decimo tertio kalend. Juniarum. Et quidem (ut dixi) prohibuerunt amici, ne hoc bellum iniret : sed quomodo anno præcedente noluerat audire reverendissimum patrem Egbertum, ne Scotiam nil se lædentem impugnaret (vocat auctor Scotiam Hiberniam) datum est illi ex pœna peccati illius, ne nunc eos, qui ipsum ab interitu revocare cupiebant, audiret. Ex quo tempore spes cœpit, et virtus regni Anglorum fluere, ac retro sublapsa referri. Nam et Picti terram possessionis suæ, quam tenuerunt Angli, et Scoti, qui erant in Britannia, et Britonum quoque pars nonnulla, libertatem receperunt; quam et hactenus habent per annos circiter quadraginta sex ». Hæc Beda, qui hæc scribens, tempus pariter suæ scriptionis ostendit : reliqua autem sequenti anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6177. — Anno Æræ Hispan. 722. — Anno Hegiræ 65 inchoato die 18 Aug. Fer. 5. — Jesu Christi 684. — Benedicti II papæ 1. — Constantini Pogonati imp. 17.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXXI *Constantini Aug. Post consulatum ejus* XVII.

2. *Mortuus Leo II papa anno* DCLXXXIII. — Ad num. 1 et seq. Anastasius scribit, Leonem II papam sedisse *menses decem, dies septem et decem*, et sepultum esse *ad B. Petrum Apostolum, sub die quinto nonas Julias*, quo etiam die eum obiisse Ordericus lib. 2, et Marianus Scotus in Chronico produnt. Tot menses et dies eidem etiam assignant Hermannus Contractus, Luitprandus, Abbo, Ordericus, Honorius Augustodunensis, et varii Catalogi; nec ullus in tota antiquitate diuturniorem Sedem ei adscripsit. Quare cum die XVII mensis Augusti anni sexcentesimi octogesimi secundi ordinatus fuerit, mortuus est anno superiori, et quidem die tertia mensis Julii. Is enim dies ad aliquam ejus translationem referri non potest; cum tam ex duratione cessationis Sedis post ejus mortem secutæ, quam ex die ordinationis et emortuali *Benedicti* ejus successoris manifestum sit, illius mortem alia die non contigisse, nec alio anno, quam superiori, ut habet Hermannus Contractus ex editione Canisii. Nec refert quod in nullis Martyrologiis eo die memoretur; cum *sanctus Leo Magnus* hujus nominis I, die, quo e vivis excessit, nulli Martyrologio inscribatur. In quibusdam quidem Anastasii Mss. dicitur Leo II sepultus *IV kal. Julias*, sed hæc verba ab exscriptoribus addita. Baronius Leonis II mortem in hunc annum differt, atque eum sedisse menses X et dies VIII, ac e vivis abiisse IV kalend. Julii : « Qua die, inquit, in Ecclesiasticis Tabulis inter sanctos adnumeratus habetur », quia scilicet existimabat, sanctos iis diebus coli, quibus ad Deum migrarunt. Verum nec ejus mors in hunc annum differri, nec aliquid ex mensibus et diebus ei ab Anastasio attributis detrahi potest, quin sequentium Pontificum chronologia perturbetur.

3. *Die* III *Julii non vero* XXVIII *Junii.* — Leo quidem II die XXVIII mensis Junii colitur, sed ab

uno, aut ad summum duobus sæculis : nam antea dies ille in antiquis Ecclesiæ Monumentis sacra fuit Leoni primo, ut pluribus ostendit Quesnellus tom. II operum sancti Leonis Dissert. I de Vita et Rebus gestis ejus ad annum CDLXI, cujus assertionis plures ex antiquis historicis, Martyrologiis, Lectionariis, Breviariis, Missalibus, et Kalendariis probationes in medium adducit. Ibi tamen perperam contendit, Leonem II ea die ad Deum migrasse; quod inquit, vix alia ratio excogitari possit, cur huic potissimum diei affixum sit festum ejus, « etiam rejecta inde Leonis I festivitate, quam quia constabat in Ecclesia Romana eo die obiisse Leonem II ». At ideo dies XXVIII mensis Junii addictus fuit festivitati Leonis II quia cum Sedi Apostolicæ placuit eum Officio Ecclesiastico exornare, dies ille cæteris prælatus, quod eodem per multa sæcula cultus fuisset *Leo Magnus*, cujus tunc memoria diei XI mensis Aprilis, quo prima ejus translatio contigerat, consecrata fuit.

4. *Cur Leo II die* IV *kal. Julii mortuus creditus sit.* — Rem magis explico. Sanctus *Leo Magnus* per plura sæcula inscriptus fuit variis Martyrologiis ad diem IV kalend. Julii, quod sacræ ejus reliquiæ a Sergio I papa ea die translatæ fuissent, ut de morte ejus loquentes demonstravimus. Hinc factum, ut lapsu temporis plures arbitrati fuerint, sanctum Leonem Magnum eo die mortalitatem explesse. Sic Marianus Scotus, qui sæculo XI floruit, ejus mortem his verbis in Chron. consignat : *Magnus Leo papa obiit IV kal. Jul.*, quia videbat eo die *S. Leonem M.* festo annuo, missa et officio celebrari; cumque non dubitaret, quin idem esset dies cultus et dies mortis sanctorum, non dubitavit etiam, quin eodem die ad Dominum migrasset. Antiquitus igitur, non *Leonem II*, sed *Leonem I*, IV kal. Julii venerationem habuisse, creditumque fuisse sanctos, quibus coluntur diebus, e vivis excessisse, testis iste oculatus certo nos edocet. Dies ille S. Leoni M. sacer fuit usque ad Pontificatum Gregorii XIII, quo Galesinius protonotarius Apostolicus ejus mandato Martyrologium Romanum condens festum ejus diei III idus April. affixit et diem IV kalend. Julii S. Leoni II attribuit asserens in Notis se hac in re secutum esse auctoritatem Platinæ et Onuparii, qui prioris Leonis mortem cum die XI mensis April. copularunt, posterioris vero cum die XXVIII mensis Junii. Post aliquot annos Baronius idem Martyrologium recognoscens, nihil ea in parte mutavit, quia persuasum habuit, non solum Platinam et Onuphrium utriusque Pontificis dies emortuales optime calluisse; sed etiam Leonem secundum II, IV kal. Julii alias officio Ecclesiastico exornatum, et in variis Martyrologiis memoratum fuisse. Ob eamdem rationem aliqui ex iis, qui Leonem ad diem IV *kal. Jul.* in Martyrologiis adscriptum viderunt Leonem illum secundum hujus nominis fuisse credentes, Anastasii exemplaria corrupere, et ubi dicitur, eum sepultum fuisse *sub die quinto nonas Julias* posuere, *sub die* IV *kal. Julias*. Profecto ante nostram ætatem facile non fuit e loco adeo scopuloso emergere, quia sanctos diebus memoriæ eorum sacris obiisse, communis sententia ferebat, sed fundamento illo innumeris certissimisque exemplis nunc everso constat utrumque sanctum Pontificem aliis diebus, quam quibus eorum nomina in Breviariis, Missalibus, et sacris Fastis leguntur, spiritum Deo reddidisse. Ecclesia igitur eos dies cultui utriusque Pontificis assignavit, quia non *tam constringitur lege temporum, quam vices ad suum cohibet nutum*, uti anno LXVII, num. 22, vulgarem illam opinionem referentes cum Petro Damiani diximus.

5. *Pontifices Romani in sacris ordinibus conferendis regulis communibus non adstricti.* — Anastasius in Leone II ait : « Hic fecit ordinationem unam per mensem Junii die vicesima septima, presbyteros novem, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero viginti tres ». Hic locus doctorum virorum ingenia valde torsit. In aliquibus exemplaribus Anastasii reponitur ad marginem mensis *Maius*, retenta die XXVII, et sic Baronius, qui Leonem II die XXVIII Junii demortuum credidit, legit, ne cogatur ejus mortem eodem die consignare, quo sacros ordines contulerat. In Breviario Romano die XXVIII mensis Junii, servatur mensis Junius, et diei nota expungitur : « Ordinatione una, mense Junio, creavit presbyteros novem, diaconos tres, episcopos diversis in locis viginti tres ». Verum quicumque mensem *Junium* in mensem *Maium* mutare voluerunt, nullo exemplari Ms. Anastasii innixi sunt, et si ad sabbatum quatuor temporum post Pentecosten proximum respexerint, ut eos respexisse apparet, operam et oleum perdidere; quia neque anno currenti, quo passim mortem Leonis II consignarunt, neque anno superiori, quo revera mors ejus contigit, sabbatum proximum post Pentecosten incidit in mensem Maium, sed hoc anno concurrit cum die quarta Junii, anno superiori cum die XIII ejusdem mensis. Cointius anno DCLXXXVI, num. 33, hanc difficultatem examinat, et supponens Leonem II præsenti anno vita functum esse, uti jam num. 31 ostendere conatus fuerat, concludit, *Leonem secundum* ordinationem illam fecisse hoc anno, die quarta Junii, seu sabbato infra octavam Pentecostes. Existimo itaque lectionem Anastasii, quæ in omnibus ejus Mss. reperitur, non esse sollicitandam, et sicuti Rom. Pontifici ob principem dignitatem id privilegii concessum fuit, ut solus absque aliis episcopis consecraret episcopos, ut suo loco videbimus; ita propter eamdem rationem singulis sabbatis diaconos, presbyteros et episcopos ordinasse, ideoque *Leonem II* anno superiori aliquot diebus antequam ad Deum migraret, die XXVII mensis Junii quæ in sabbatum cadebat, ordinationem illam, de qua loquitur Anastasius, peregisse. Pontifices vero Romanos in conferendis ordinibus regulis communibus adstrictos non fuisse ostendit Alexander III, dum Batoniensi episcopo scribens, ait : « Subdiaconos nulli nisi Romano Pontifici licet

diebus Dominicis ordinare », quod in litteris ad episcopum Herefordensem confirmat : « Ad subdiaconatum nisi in Quatuor Temporibus, aut in Sabbato sancto, vel in sabbato ante Dominicam de Passione, nulli episcoporum præterquam Romano Pontifici licet aliquos ordinare ».

6. *Anastasius distinguit ordinationes generales Pontif. Rom. a particularibus.* — Cæterum existimandum non est, *Leonem II* unica ordinatione fecisse presbyteros IX, diaconos III, episcopos XXIII; significat enim Anastasius, eum durante suo Pontificatu fecisse ordinationem generalem, et quandiu in Pontificatu vixit, presbyteros IX, diaconos III, episcopos XXIII, sed diversis diebus ordinasse. Hanc esse genuinam Anastasii mentem tam in hoc quam in cæteris Pontificatibus, ipsemet innuit. Nam in Joanne VI ait : « Hic fecit ordinationem presbyterorum seu diaconorum unam, id est, presbyteros novem, diaconos duos. Fecit autem et per diversa loca episcopos quindecim », ubi vox *ordinatio* ad presbyteros tantum et diaconos, non vero ad episcopos, referri potest. Idem confirmat Anastasius in Vita Sergii primi : « Hic ordinavit per diversas provincias episcopos nonaginta septem. Fecit autem et ordinationes duas per mensem Martii presbyteros XVIII, diaconos quatuor » : ubi vox *ordinatio* et mensis Martius ad presbyteros et diaconos tantum, non vero ad episcopos refertur. Hinc in Vitis Pontificum, in quibus nulla mentio ordinationis presbyterorum et diaconorum, nunquam legitur, *fecit ordinationem*, etc. *per mensem*, etc. *in Quadragesima*, etc. quia scilicet tempus et mensis respiciebant tantum ordinationes generales, in quibus presbyteri et diaconi consecrabantur. In Vita Joannis primi habetur tantum : « Hic ordinavit episcopos per diversa loca num. 13 »; in Vita Sabiniani : « Hic Ecclesiam de clero implevit. Hic episcopos fecit per diversa loca numero sex et viginti ». Idem habetur in Vita Eugenii I, Benedicti II, Joannis V et Cononis. Verum est in Vita Anteri legi : « Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembris, episcopum unum », sed præterquam quod Anterus ibi per errorem præponitur Pontiano, locus ille corruptus est, legendumque cum uno Ms. Freheriano : « Hic fecit unum episcopum, in civitate Fundis Campaniæ, per mensem Decembrem ».

7. *Magis explicatur distinctio ordinationum generalium et privatarum.* — Ad hæc Pontifices Romani ordinare tenebantur omnes suburbicariarum provinciarum episcopos a clero et populo canonice electos absque eo quod eorum consecrationes diu differri possent, ne Ecclesiæ pastore viduatæ remanerent. Quod si episcopi a Pontificibus Romanis, nonnisi diebus ordinationum generalium quibus presbyteri ordinabantur, consecrati fuissent, quale esset nostrum judicium de *Gregorio III* qui intra annos sedecim quibus sedit, semel episcopos consecrasset, et quidem CL, uno eodemque die ? Quale de *Hadriano* primo qui intra an. XXIV, quibus Ecclesiam Romanam rexit, bis tantum episcopos ordinasset, et intra duos dies CLXXXV ? Hæc omnia profecto absurda. Quare omnino dicendum, Pontifices Romanos non solum Dominicis seu sabbatis quatuor Temporum, quod unum et idem est, ut supra ostendi, sed etiam omnibus aliis diebus Dominicis, ubi opus erat episcopos consecrasse, neque eos sese adstrictos credidisse communi legi, quæ sacras ordinationes Sabbatis Quatuor Temporum affigit.

8. *Benedictus II ordinatur Pontifex Romanus.* — Post mortem Leonis II, quæ die tertia mensis Julii superioris Christi anni contigit, *cessavit episcopatus menses* XI, *dies* XXII, inquit Anastasius. Quapropter *Benedictus II*, natione Romanus, ordinatus est die XXVI mensis Junii currentis anni, in quam Dominica cadebat : eo enim die illum consecratum, tam Sedis ejus duratio quam dies emortualis certum reddunt, ostenduntque Leonem II, non hoc anno, ut Baronius aliique docuere, sed superiori, animam Deo reddidisse, idque *die tertio mensis Julii*, non vero die XXVIII mensis Junii quo colitur ; alioquin Sedes vacasset menses XI, et dies XXIX, non vero menses XI, et dies XXII. In editione quidem Anastasii, qua usus est Baronius, scriptum erat, ut ipse asserit, mensem unum et dies viginti duos. Verum ea editio corrupta ; aliæ enim omnes, sicuti et Codices Mss. Anastasii, habent *menses* XI, et *dies* XII. Ex initio Benedicti II recte consignato, Leonis II et successorum Benedicti II Chronotaxis pendet. Baronius num. 2 refert verba Anastasii asserentis, *Constantinum Pogonatum* permisisse Benedicto, ut electus Pontifex absque tarditate imposterum ordinaretur, id est, nulla imperatoris confirmatione exspectata. Verum, ut in *Cononis* electione videbimus, ad exarchum electionis Decretum mittendum fuit, ideoque et mos qui invaluerat servatus.

9. *Prima Benedicti II Epistola germana.* — Ad num. 3. Duæ *Benedicto II* adscribuntur litteræ, quas Baronius supposititias contendit. Priorum hic est titulus : « Benedictus presbyter et in Dei nomine electus sanctæ Sedis Apostolicæ Petro notario regionario ». Has isto argumento falsas demonstrari putat Baronius, quod Patres Concilii Toletani XIV, sub hujus anni finem celebrati, testentur se per eum, qui a Leone II missus est in Hispanias, jam accepisse ipsa ab eo data Acta sextæ Synodi. Si ergo Leo II jam antea præstitisset, illique eadem accepissent : quid opus fuit *Benedicto* iterum mittere? Sed etsi casus evenisset, quo eodem rursus mittere opus esset, utique iisdem litteris exprimendum fuisset, nempe a *Leone* prædecessore antea missa Acta Synodalia se iterum mittere : ita Baronius. Verum res ita se habuit : *Benedictus II*, ubi electus est, scripsit ad Petrum Regionarium in Hispania agentem, quo missus a Leone II pervenerat post diem quartum Novemb. quo Concilium Toletanum XIII anno superiori celebratum est, ut juxta quod idem Leo eum in Hispaniam ire disposuerat pro significanda sextæ Synodi definitione,

commissum ministerium perageret, et subscriptiones episcoporum post eamdem Synodicam definitionem procuraret subjungi. Sed, ut testantur Patres Concilii Toletani XIV sub hujus anni finem congregati, canone II et III, cum ii Leonis Epistolam et Gesta Concilii accepissent, absoluto jam Concilio Toletano XIII, non potuere iterum aggregari, tum quia jam ad propria redierant, tum propter procellosi temporis adversitatem, quia scilicet *tellus omni hyemali stricta gelu glaciali nivium immensitate duruerat*. Addunt Patres, sese tamen sparsis sedibus atque locis approbasse quæ gesta fuerant in sexta Synodo; et in canone quarto subjungunt : « Placuit proinde illo tunc tempore apologeticæ defensionis nostræ responsis satisfacientes Romano Pontifici, ea ipsa gesta firmare », sub præcedentis sc. anni finem, vel currentis initio.

10. *Secunda ei perperam adscripta.* — Quid porro mirum, si Concilium Toletanum XIV non meminerit *Benedicti II*, ac cum hic electus tantum ac nec dum plene partes Pontificis agens, nihil sibi putaverit immutandum in decessoris litteris, ne ipse videretur, non decessor episcopos Hispaniæ ad suscipiendam sextam Synodum invitare? Verosimile tamen est, *Benedictum II* alias ad Hispaniæ episcopos litteras scripsisse, quibus explicarit causam missionis ejusmodi Epistolarum Leonis; sed eæ non extant, sicuti neque eæ, quibus jussit explicari scripta a Juliano episcopo Toletano de *Tribus Substantiis*, ut habetur in Concilio Toletano XV, quas paulo ante mortem ad eosdem Hispaniæ episcopos dedit. Qua de re plura Combefisius in Hist. Monothel. in Dissert. Apolog. pro Actis VI Synodi, cap. 2. Cæterum *Benedictus II* non iterum per Petrum notarium regionarium Acta sextæ Synodi misit, nec ipse id in sua Epistola ad eum scripta dicit. Illud quidem refert Leo II in Epistola ad *Ervigium* Hispaniarum regem data, cujus initium : *Cum unus extet rex omnium Deus*, etc. Verum ea Benedicto II a librariis perperam attributa. Et tamen Baronius omnem vim facit in ea ad *Ervigium* Epistola, quasi ad episcopos Hispaniæ a Benedicto II iterum missa fuisset cum Actis sextæ Synodi, deceptus falsa inscriptione ejus, quibusdam exemplaribus *Leonis*, quibusdam vero *Benedicti* nomen præferentibus; licet a solo Leone ea scripta fuerit.

12. *Concilium Toletan. XIV.* — A num. 4 ad 7. Concilium Toletanum XIV celebratum a præsulibus Carthaginis provinciæ, assistentibus etiam vicariis *XVIII kal. Decemb.* in cujus fine legitur : *Peractum Concilium die Dominico, sub die* XII *kalend. Decembris*, ideoque hoc Christi anno, quo dies XX mensis Novembris in Dominicam incidit, annoque quinto *Ervigii* regis. Habitum istud Concilium, ut juxta litteras Leonis II sexta Synodus per totam Hispaniam et Galliam Gothicam reciperetur quod et f ctum est.

12. *Argumentum ex hoc Concilio a Baronio deductum solvitur.* — Baronius dicit, absolutum Concilium, antequam de obitu sancti Leonis II nuntium episcopi accepissent : siquidem de eo, inquit, ut adhuc vivente mentionem faciunt; non sic cum de *Benedicto* agunt in XV Concitio Toletano, quem cum scirent esse defunctum, his verbis ejus meminerunt : « Ante hoc biennium beatæ memoriæ Romanus papa Benedictus, etc. » Secus vero cum in secundo canone de *Leone* egerunt Patres in hoc Concilio congregati. Verum ita Patres seu scriba Concilii illius XV scripserint; nihil tamen cogit, ut etiam Patres vel scriba Concilii XIV eodem modo debuerint scribere, utraque loquendi forma libera pariter et usitata. Sic *Constantinus* in Sacra sua ad Donum, *Vitalianum* defunctum *beatissimum* duntaxat vocat, quo pariter nomine *Theodorum* Constantinop. et *Macarium* Antiochenum, qui tunc vivebant, appellat. In Sacra etiam ad Romanam Synodum Leone jam Pontifice data, ac post alteram Leoni scriptam legitur : « Tanquam ipsius divini Petri vocem, supermirati sumus libellum Agathonis ». Mitto infinita ejusmodi exempla. *Leonis* itaque Epistolæ anno superiori aliquot post ejus mortem menses in Hispania acceptæ : nec latere potuit Patres Toletanos *Benedictum* Ecclesiam Romanam tunc gubernare, cum iis ad Petrum notarium regionarium, in Hispania ac fine circiter anni superioris agentem, litteras dederit.

13. *Mos tondendi pueros apud Europæos.* — Ad num. 7. Mabillonius in Præfatione ad partem primam sæculi III Benedictini num. 17, observat, laicorum tonsuram penes Europæos aliam *puerorum* fuisse, aliam *adultorum*. Pueri capillum intonsum aliquandiu gerebant; postea cincinnos a capite eorum demetebat episcopus, aut certe is, qui *pater spiritalis* ob hoc dicebatur. *Mallones* autem, μαλλοὶ Græcis sunt cirri, cincinni, seu implexi crines. Est enim Græcis μαλλὸς *Lana*, *vellus*, seu *coma demissa*, ut videre est in Glossario mediæ et infimæ latinitatis, in voce *mallones*. Sic Constantinus Pogonatus *mallones capillorum* Justiniani et Heraclii filiorum direxit ad Benedictum papam II teste Anastasio : sic Carolus princeps Francorum, Pippinum suum filium ad Luidprandum Langobardorum regem « direxit, ut ejus juxta morem capillum susciperet; qui ejus cæsariem incidens ei pater effectus est », inquit Paulus diaconus in lib. 6 de gest. Langob. cap. 53. Ab eo tempore videntur reges Francorum capillos in orbem compositos gestasse : nam antea, ut habet Agathias, qui sæculo superiori vixit, solemne erat Francorum regibus intonsam habere comam a pueris, involitantibus utrumque in humeros capillorum cirris, anterioribus capillis a fronte discriminatis. Quippe in cereis regum Carolovingorum iconibus, capilli in orbem æquati ad humeros usque apparent. Ritus ille *tondendi pueros* profectus videtur a paganis, qui plerique primum puerorum capillum, alicui deorum suorum decisum offerebant. An mos iste a pueris ab initio Christianæ religionis frequentatus sit, incertum : cum nulla fere istius rei exempla legantur ante sæculum VIII quo id *ex more* factum

dicitur. Extant in ordine Romano plures orationes ad capillaturam incidendam, et *ad puerum tonsurandum*, aliæ ab eis, quæ *ad clericum faciendum* assignantur. Priores videntur usurpatæ fuisse in solemni isto ritu, quo pueri primum tondebantur extra ordinem clericorum, qui a pueris illis corona secernebantur. Hæc Mabillonius citatus.

14. *Moritur Theodorus patriarcha Constantinop.* — Ad num. 8. *Theodorus* episcopus Constantinopolitanus in sedem restitutus fuit anno superiori, ut anno DCLXXXII, num. 7 ostendimus. Quare cum teste Theophane in Chronico ad annum XVII Constantini Pogonati (quod et in ejusdem Theophanis laterculis legitur), post suam restitutionem annos tres sederit, pervenit usque ad annum sexcentesimum octogesimum sextum. Nicephorus quidem in Chronico tam juxta editionem regiam, quam juxta græcam Scaligerianam, *Theodoro* restituto tribuit tantum annum unum et menses tres, non vero annum unum et menses decem, ut habuit exemplar, quo Baronius usus est. Verum longe major fides hac in re Theophani, quam Nicephoro adhibenda. In *Theodori* locum subrogatus est *Paulus ex laico a Secretis*, inquit, idem Nicephorus; quod confirmat *Agatho* in sua Peroratione, ubi scribit, se cum eodem *Paulo* tum laico et imperatori a Secretis universa in sexta Synodo mota, quæsitaque ordine assectatum esse, seque Actorum VI Synodi scribam extitisse.

15. *Ecgfridus rex Northumbriæ sævit in Hibernos.* — Ad num. 9. Beda lib. 4. cap. 26 refert, *anno Dominicæ Incarnationis* DCLXXXIV, Ecgfridum regem Northumbriæ, misso in Hiberniam exercitu, vastasse « misere gentem innoxiam, et nationi Anglorum semper amicissimam : ut nec Ecclesiis, aut monasteriis manus parceret hostilis » ; sed pœnas sui reatus luisse, et anno sequenti exstinctum esse. Verba Bedæ recitat Baronius. Incertum qua de causa *Ecgfridus* Hibernis bellum intentarit. Dum hæc in Northumbriæ regno aguntur, tantum abest, ut Ecgfridus rex *Wilfridum* sedi Eboracensi restituerit, ut decedentibus, qui substituti fuerant, episcopis, alios substitueret, vocato in Northumbriam *Theodoro* episcopo Dorovernensi, qui hoc anno Synodum coegit, de qua loquitur Beda lib. 4, cap. 28, dum de S. Cuthberto verba facit : « Contigit, ut congregata Synodo non parva sub præsentia regis Ecgfridi, juxta fluvium Alnæ, etc. qui beatæ memoriæ Theodorus archiepiscopus præsidebat, uno animo, omniumque consensu ad episcopatum Ecclesiæ Lindisfarnensis eligeretur », nempe sanctus Cuthbertus qui tunc in suo monasterio vivebat, et vix e dulcibus suis latebris extrahi, atque in Synodum pertrahi potuit, quique tamen ad suscipiendum episcopatus officium, collum submittere compulsus est. Subdit Beda : « Nec tamen statim ordinatio decreta, sed peracta hyeme, quæ imminebat, in ipsa solemnitate Paschalis completa est Eboraci sub præsentia præfati regis Ecgfridi ». Idem habet Beda in Vita sancti Cuthberti cap. 24. *Cuthbertus* itaque anno sequenti die XXVI Martii, in quam Pascha incidit, episcopus Lindisfarnensis a Theodoro et sex aliis episcopis consecratus est, ut habet Beda citatus.

16. *Ecfridus rex occiditur.* — Baronius, postquam de bello ab *Ecgfrido* rege adversus Hibernos illato locutus est, refert mortem ejusdem regis, quæ tamen nonnisi anno sequenti contigit, ad quem ideo differenda erat. Beda enim narrata Hiberniæ depopulatione hoc anno facta, ait, *anno post hunc proximo* cum *Ecgfridus* temere exercitum ad vastandam Pictorum provinciam duxisset, cum parte maxima copiarum exstinctum esse « anno ætatis suæ quadragesimo, regni autem quinto decimo, die XIII kalendarum Juniarum », idque die sabbati, ut prodit idem Beda in Vita S. Cuthberti cap. 27, ubi subdit, cum venisse ad Lugubaliam civitatem, ut alloqueretur reginam (nempe Ermemburgam) quam post secessum S. Ethildritæ in monasterium, Ecgfridus duxerat : « Attamen confestim intravit ad reginam : et secreto eam alloquens (erat autem die sabbati) : Vide, inquit, mature illucescente secunda sabbati ascendas currum (quia die Dominico curru ire non licet) : vadasque et regiam civitatem citissime introeas, ne forte occisus sit rex », ut inquit Beda, qui jam dixerat, sancto viro revelatam fuisse Ecgfridi mortem. Porro anno sequenti dies vicesimus Maii, quo Ecgfridus occisus, in sabbatum incidit, et eo anno Beda in Epitome mortem eam collocat. Regnare cœperat die XV mensis Februarii anni DCLXX, ideoque regnum administravit annos quindecim, et aliquot menses, quos Beda neglexit; Malmesburiensis lib. 1 de Reg. Angl. cap. 3, dicit, eum *S. Ethildritæ* uxoris meritis commendatiorem fuisse, quam suis, et quod B. Cuthbertum *lacrymis religiosa assentatione profusis, in episcopatum promoverit;* sed valde reprehensione dignum, quod *patriam clarissimo lumine viduarit*, nempe sancto Wilfrido et Hibernos gentem innocentem vasta clade protriverit (1).

17. *Alcfridus nothus fit rex Northumbriæ.* — « Ex eo tempore spes cœpit et virtus regni Anglorum fluere, ac retro sublapsa referri. Nam et Picti terram possessionis suæ quam tenuerunt Angli et Scoti, qui erant in Britannia, et Britonum quoque

(1) Circa hoc tempus, labente scilicet sæculo septimo, Concilii cujusdam Hibernici sola et nuda mentio nobis superest ex Admanno auctore Vitæ S. Columbæ abbatis Hiensis, qui scriptor per hæc tempora florens narrat sibi *ex eo tempore post Hiberniensis Synodi condictum* ad propria remeanti, promptam et ad miraculum celerem navigationem viri sancti patrocinio obvenisse. Dein immunem se fuisse addit a lue, quæ sub hæc tempora grassabatur, ut incolumis legationem ad regem Aldfridum obire potuerit. Porro cum legatio illa ad A. 685 consignetur, hinc non futili conjectura deducimus Synodum illam Hibernicam ad illum vel ad unum alium e superioribus annis pertinuisse. Ex ejusdem vero Synodi, aliarumque hujus et superioris sæculi Canonibus constare arbitror Codicem illum Hibernicum, cujus pars in Spicilegio Dacherii, pars vero in Anecdotis PP. Martene et Durand prodiit.
MANSI.

pars nonnulla, libertatem receperunt, quam et hactenus habent per annos circiter quadraginta sex ». inquit Beda lib. 4, cap. 26, qui ideo Historiam Anglorum scripsit an. DCCXXXI; quia ab an. DCLXXXV ad DCCXXI anni XLVI intercurrunt. Beda in Vita sancti Cuthberti cap. 24 scribit : « Egfridus post annum, Pictorum gladio trucidatur : et Aldfridus in regnum frater ejus nothus substituitur, qui non paucis ante temporibus in regionibus Scotorum lectioni operam dabat, ibi ob amorem sapientiæ spontaneum passus exilium ». Alordus anno DCLXXXVI, num. 5, hunc *Aldfridum* nothum perperam confundit cum *Alcfrido* altero fratre germano regis *Ecgfridi*, indeque in varios errores incidit, ut observat Bollandus ad diem VI Martii in Commentario Historico sanctarum virginum Kineburgæ et Kineswitæ, filiarum Pendæ Merciorum regis. Primus enim Oswii regis filius *Alcfridus*, qui S. Kineburgam, Cymburgam etiam appellatam, uxorem duxit, et sancto Wilfrido amicissimus fuit. Ille ante patrem mortuus est, a quo regni sui aliquam partem acceperat. Secundus *Ecgfridus*, qui post patrem regnavit; tertius *Elfwinus* anno DCLXXIX, ut ostendimus, occisus, et ultimus *Alcfridus* nothus, ut testatur Beda loco citato, et alibi sæpe, et hic uxorem habuit sanctam *Cuthburgam*, de qua in morte mariti, qui *Wilfridum* vexavit.

18. *S. Audoenus inter proceres Francorum pacem componit.* — Continuator Fredegarii cap. 98, ait : « Fuerunt inter Pippinum et præfatum Gislemarum (filium Waratonis Majorem-Domus Theodorici regis) discordiæ multæ, bella civilia plurima. Nam ad castrum Manucum contra hostem Pippini ducis (legendum, Pippinum ducem) Gislemarus consurgens fraudulenter falso juramento dato quamplurimos viros nobiles occidit. Inde vero reversus ob supplantationem patris vel aliam malitiam non modicam, quam fallaciter perpetraverat, a Deo percussus prædictus Gislemarus, ut dignus erat, iniquissimum fudit spiritum, illoque mortuo pater ejus Warato honorem pristinum Majoris-Domus recepit ». Idem legitur in Gestis Francorum : Manucum, seu Mamucum, hodie Namurcum, Gallice *Namur* dicitur, ut docet Hadr. Valesius in Not. Gall. in voce *Namucum*. Warato recuperato Majoratu pacem cum Austrasiis a *Gislemaro* filio fractam renovare voluit, ususque est Theodoricus rex internuntio *Audoeno* Rothomagensi episcopo, de cujus profectione in Austrasiam sic loquitur anonymus, qui sub Carolo Martello Vitam sancti Audoeni edidit : « Sanctus Audoenus, dum pro pacis concordia decertare semper videretur, procedente tempore orta est discordia inter regem Francorum et Austrasio Theodoricum nempe, seu potius ejusdem palatii principem Gislemarum, et Pippinum ducem Austrasiorum). Pergens itaque vir Dei, etc. ad urbem Coloniæ, etc. exinde ad Neustriam regrediens, pacis fœdere confirmato, civitatem Virdunensium advenit, etc. Exinde pervenit ad palatia, et prospera cuncta, ut gesserat, indicavit, atque ita regna unita pace populum pacatum sacerdos verus reddere promeruit ». Ubi palatiorum nomine anonymus ille *Clipiacum* intelligit. ubi sanctus præsul obiit, ut idem scriptor narrat : « Dum vero, inquit, Clipiacum villam pro necessitate regis et populorum advenisset, rogante Theodorico et Chrotilde regina, et administrante Waratone sub regulo, etc. migravit ad Dominum ».

19. *S. Audoenus moritur.* — Quare fœdus inter Orientales et Occidentales Francos ultimum fuit operum sancti Audoeni, ut Fridegodus in ejus Vita, continuator Fredegarii, et auctor de Gestis Francorum etiam habent. Hæc verba auctoris de Gestis Francorum : « Sub his diebus Audoenus Rothomagensis episcopus plenus dierum atque virtutibus præclarus Clipiago villa regale in suburbano Parisiorum civitate migravit ad Dominum, cum magna gloria, Basilica sancti Petri Rothomago civitate sepultus est ». Addit anonymus, qui Vitam ejus scripsit : « Igitur rex cum regina et episcoporum conventus atque Major-Domus seu priores palatii pariter congregati virum in feretro deportantes sanctasque reliquias celebrantes, etc. Cumque usque pontem Inisæ (seu Isaræ, vulgo *Pontoise*) vigilias celebrantes pervenissent, noctem totam in Domini laudibus peregerunt. Inde regalis dignitas (Theodoricus, Chrotildis, et Major-Domus) remeavit ad propria, (scilicet Clipiacum, ubi conventus agebatur, qui continuatus fuit adhuc duobus saltem mensibus, ut intelligitur ex Aigrado in Vita S. Ansberti S. Audoeni successoris). Tum vero conventione facta plurimorum episcoporum una cum venerabilium sacerdotum et clericorum multitudine seu illustrium virorum Vilgasinum oppidum ingressi sunt, (Pontisaram nempe oppidum Vilcessinense trans Isaram fluvium situm) beatum corpus humeris deportantes, etc. per loca ergo singula (secus viam regiam Rothomagensem posita) etc. corpus deportatum apud civitatem suam Rothomagum in Basilica beati Petri Apostoli sepelierunt».

20. *Dies emortualis S. Audoeni ignotus.* — Neque anonymus, qui Vitam S. Audoeni scripsit, neque alius ex antiquis diem emortualem hujus sancti memoravit. Fridegodus tamen natione Anglus, qui sæculo decimo annis post obitum S. præsulis CCL vixit, arbitratus est *Audoenum* consecratum fuisse episcopum die XIV mensis Maii, e vivis excessisse *IX kal. Septembr.* seu die XXIV mensis Augusti, translatum vero *III nonas Maii,* quia scilicet in Kalendariis hi dies festis consecrationis, natalis et translationis ejus assignabantur. Verum quemadmodum in die ordinationis, ut anno DCXL vidimus, sic et in aliis diebus, valde hallucinatus est, aliosque in errorem induxit. Audoenus enim *IX kal. Septemb. Dominica*, ut ipse ait, mortuus non est, cum testetur eum obiisse anno DCLXXVII, vel juxta Codicem Ms. DCLXXVIII, postquam sedisset annos XLII, menses tres, dies decem a die scilicet XIV Maii anni DCXXXV, quo Fridegodus *Audoenum*

ordinatum statuit. Nam ut dies XXIV Augusti sit Dominicus, necesse est, ut in cursu sit littera E, quæ in neutrum annum incidit ante an. DCLXXXII, quo tamen mense Augusto adhuc in vivis erat *Audoenus*. Certe cum anno circiter integro vixerit *Filibertus* in Neustria superstite Audoeno, si sanctus præsul obiit anno DCLXXXII, saltem anno labente DCLXXXIII secessisset *Filibertus* in Aquitaniam, quo tamen profectus non est, antequam *Ebroinus* Majoratum recuperasset, ut loco ostendimus. Post eum Christi annum littera Dominicalis E ante annum DCXCIII non amplius recurrit. Cum vero Fridegodus, neque diem, neque annum ordinationis Audoeni calluerit, quot annis Ecclesiam Rothomagensem rexit, eum ignorasse necesse est. Denique fallitur Fridegodus in die translationis ejus; ait enim translatum esse *III nonas Maii in festo Ascensionis*. Festum autem illud ab anno DCXXVIII ad DCCVII cum III nonas Maii non convenit.

21. *S. Audoeni translatio.* — Cointius tamen anno DCLXXXVII, num. 11, *Fridegodum* interpretari et excusare conatus est. Hæc ejus verba : « Quia Christus creditur passus octavo kal. Martii (sed legendum, *octavo kal. April.* anni sc. Æræ Christianæ XXIX, quo Christum passum esse vulgaris opinio fuit), resurrexisse sexto easdem kalendas, et ascendisse in cælum tertio nonas Maii, festum Ascensionis in plerisque Martyrologiis tertio nonas Maii celebratur, ut ex Bollando in Notis ad Vitam S. Ansberti jam laudatis constat. Inde factum arbitramur, ut dies ille tertius ante nonas Maias translationi S. Audoeni dicaretur, quo corpus S. Audoeni translatum est, Ascensionem Domini *tertio nonas Maii* celebratam fuisse ». Ita Cointius. Eodem modo Chiffletius in Dissert. *de annis Dagoberti I*, c. 17, Fridegodum intrepretatur, ac supponit juxta eum in die Ascensionis fixæ hanc translationem factam fuisse. Verum si ea mens fuit Fridegodi, valde deceptus est, cum is dies nullo officio Ecclesiastico aut aliqua celebritate insignis esset.

22. *Die Ascensionis peracta.* — Verus dies translationis S. Audoeni, non ex Fridegodo, sed ex vetustioribus auctoribus eruendus. Anonymus auctor Vitæ ejus ait : « Beati viri corpus in loco, quem ipse fabricaverat, requievit annis tribus et mensibus sex. Post hæc visum est antistiti (sc. S. Ansberto) successori suo, ut beati viri corpus transferret in excelsiorem locum vel gradum ante altare S. Petri Apostoli in parte Orientis ». Aigradus in Vita S. Lamberti testatur, Audoeni corpus fuisse translatum in solemnitate Ascensionis, die tamen mensis, in quam incidebat, non memorato : « qualiter (sc. Ansbertus)... Audoeni corpus... in eminentiorem locum Ecclesiæ S. Petri, quæ posita est in suburbano urbis Rothomagensis, transtulerit, narrare aggredimur. Cum ergo de diversis provinciis congregasset artifices, condidit super ejus sepulcrum repam (feretri scilicet operculum)... Constituta ergo die IN SOLEMNITATE ASCENSIONIS DOMINI, sacerdotum ac monachorum, reliquorumque clericorum adunata multitudine, ipsum sacrum corpus levari fecit cum reverentia magna, et hymnorum laudibus, clero personante atque in abside præfati S. Petri Apostoli feliciter recondidit, etc. » Sacrum corpus mense Maio translatum certum esse debet : ab anno enim DCXLV usque ad DCXCI, semper Ascensio in hunc mensem incidit.

23. *Anni Christi* DCLXXXVIII. — In priore tumulo requievit, teste vetustissimo anonymo sæpius laudato, *annis tribus, mensibus sex* : sepultum itaque fuit corpus *Audoeni* mense Novembri hujus Christi anni. At Cointius laudatus n. 12 contendit, ab obitu Audoeni usque ad prædictam translationem lapsos esse annos tres, menses octo, dies viginti tres, quia apud Fridegodum dicitur beati viri corpus in priori loco requievisse, *annis tribus et mensibus novem*. Sed quis, amabo, ferre poterit, scriptorem vetustissimum et supparem Audoeno emendari a Fridegodo, qui ducentis et amplius annis junior fuit, quemque in anno ordinationis et mortis sancti præsulis errasse certissimum est ? quare non anonymus noster ex Fridegodo, sed hic ex anonymo corrigendus, et ab illis novem mensibus tres saltem incompleti resecandi. Quibus rejectis comperimus, non mense Augusto, sed mense Novembri *Audoenum* fuisse sepultum, et translatum an. DCLXXXVIII die septima mensis Maii, in quam eo anno *Ascensio* cadebat. Remansit in priori tumulo annis tribus, mensibus sex, ideoque sepultus fuerat hoc anno die aliqua Novembris, quæ in Dominicam competebat. Neque enim dubitandum, quin magna solemnitate depositus fuerit. Obiit itaque labente mense Octobri ; post ejus mortem aliquandiu sedes Rothomagensis vacavit, quia *Ansbertus* abbas Fontanellensis, qui a clero et plebe electus fuerat, tam grave onus suis humeris imponere recusabat, nonnisi multoties a rege vocatus (qui tunc, ut ait Aigradus), « morabatur in villa Clipiaco, quæ sita est in Parisiaco territorio, ubi conventum magnum populorum habens de utilitate ac tutela regni tractabat (illuc venit, ubi a sancto Lantberto episcopo Lugdunensi), aliisque sanctis præsulibus, qui ad hoc generale Placitum (scilicet Clipiacense) convenerant in pontificem creatus est Ecclesiæ Rothomagensis » ; quod fieri non potuit ante ultimos hujus anni dies, aut priores insequentis. Baronius de morte sancti Audoeni agit anno DCLXX, n. 4 et seq. sicuti et de Francorum cum Austrasiis pace opera ejus inita, quia scilicet *Fridegodum* tantum legerat, qui tamen viam, quam ignorabat, alios docere non potuit. Baronii enim tempore Vita Audoeni ab anonymo vivente Carolo Martello scripta adhuc in tenebris latebat.

24. *Moritur S. Aldegundis abbatissa Melbodiensis.* -- Obiit hoc circiter anno *S. Aldegundis* abbatissa Melbodiensis prima, in loco nemoroso ac deserto, ut scribit Hucbaldus sæculi IX monachus Elnonensis in ejus Vita, ubi nunc oppidum est Hannoniæ in Belgio ad fluvium Sabin, quod *Melbodium* appellatur. Bollandus ad diem XXX Januarii tres hujus

sanctæ Vitas edidit: primam auctore anonymo, qui alia Vita *vetustissima* se usum fatetur; secundam auctore Hucbaldo, tertiam ab anonymo Cellensi seu Gisleniano monacho descriptam. Vetustissimam illam Vitam, quam Bollandus non viderat, publicavit Mabillonius sæculo secundo Benedictino, ex qua, aliisque citatis discimus, *Aldegundem*, Dagoberto primo regnante, ex nobilissima stirpe procreatam, et divinis visionibus animatam ad mundi contemptum, matris nuptias suadentis blanditias respuisse. Facta monialis Melbodii monasterium construxit, in quo per plures annos sanctissime vixit, hoc circiter anno demortua. Cointius quidem hoc anno num. 1, et Mabillonius citatus mortem ejus cum hoc Christi anno illigant, quod in cœnobio Melbodiensi colatur die XXX Januarii, et ab uno ex ejus Vitæ auctoribus die sabbati eam ad Deum migrasse asseratur: sed leve illud fundamentum; cum plerumque sancti aliis, quam quibus vita functi sunt diebus, officio Ecclesiastico celebrentur. De *sancta Waldetrude* ejus sorore abbatissa prima Castrilocensi in Hannonia, et *S. Madelgario* hujus marito, antequam in monasterium secederet, egimus anno DCLIV. *Aldegundis* meminit Baronius an. DCLXI, num. 1.

25. *Varia collegia canonicarum in Belgio.* — Nunc in monasterio Melbodiensi est celeberrimum canonicarum collegium, de quibus, aliisque Miræus in Notis ad cap. 13 Cod. Donat. scribit: « Canonicarum nobili stirpe progenitarum, quæque ad nuptias transire possunt, collegia in Hannonia sunt duo, Montense (seu Castrilocense) et Melbodiense: totidem in comitatu Namurcensi, Andennense et Monasteriense: et unum in Brabantia, Nivellense, omnium apud Belgas (ut opinor) antiquissimum ». De istis canonicabus disserit Mabillonius in Præfatione ad sæculum II Benedictinum paragrapho 3, atque *sanctum Amandum* non solum monasteria virorum in Belgio; verum etiam cœnobia puellarum, Nivellense, Melbodiense, Castrilocense, Marcianense, aliaque nonnulla ordinasse; sed iis monachas, non canonicas imposuisse monachum ipsum: duplicem in unoquoque parthenone conventum fuisse monachorum scilicet ac puellarum, quæ ab illis de more regebantur. Sed quemadmodum in Belgica illa cœnobia successerunt collegia canonicarum monachabus, ita et monachis canonicorum conventus: ut sicut primitus monachi monachabus, ita postmodum canonici canonicabus sacramenta administrarent.

26. *Exeunte sæculo* VIII *instituta.* — In Conciliis sæculo VIII convocatis *canonicarum* mentio nulla, nec in Epist. nona Zachariæ papæ ad Pippinum Francorum regem cap. 5, nec in Responsionibus Stephani papæ III ad Gallos, neque in Capitulari Caroli M. anno DCCLXXIX condito, ubi aptissima canonicarum commemoratio futura erat. In Concilio tamen Francofordiensi an. DCCXCIV, cap. 46, de illis sermo est, sed clarius in Concilio Moguntino anno DCCCXIII celebrato. In Conc. Aquisgranensi an. DCCCXVI, post regulam canonicorum composita est in gratiam canonicarum alia, quæ capitulis 28 continetur. Et primitus quidem canonicæ illæ sæculares (ut credere par est), velo retento vota perpetua promittebant; at posterioribus sæculis solæ *abbatissæ* cum officialibus (ut vocant) vota nuncupant, servatis alicubi ordine et ritibus Benedictinis, quemadmodum in Ecclesia Romaricensi, gallice *Remiremont*, ubi sanctimoniales Romaricenses ordini Benedictino subjectæ fuere ad usque sæculum proxime elapsum, quo *canonicæ sæculares* dici ac esse cœperunt, nec tamen ab ordine S. Benedicti desciverunt, ut ostendit Mabillonius citatus, apud quem de his canonicabus plura.

JOANNIS V ANNUS I. — CHRISTI 685.

1. *Mortuo Constantino regnat Justinianus qui Manichæos exagitat in Armenia.* — Anno Redemptoris sexcentesimo octogesimo quinto, Indictione decima tertia, Constantinus imperator, ubi imperasset annos decem et septem, moritur, relicto Justiniano filio imperii hærede, quem Anastasius in Joanne tradit hoc anno, inchoante decima quarta Indictione, mense Septembri imperare cœpisse: quando divino veluti miraculo factum esse cognitum est, ut cum ipse imperator pæne puer esset et

levis, nulliusque consilii, et jam crederetur Orientale imperium nullo innixum fundamento penitus collapsurum, Deus sua potentia non solum continuerit Barbaros, ne adversus eum moverent exercitus; sed sponte ipsi venerint instaurare sancitam cum patre concordiam, aucto quod persolvendum esset imperatori, tributo. De his enim hæc in Annalibus Græcorum[1]: « Primo ejus anno Abimelechus ad eum nuntios mittit confirmandæ pacis causa, convenitque ut imperator Mardaitarum agmen in Libano, ejusque impressiones compesceret, eoque nomine Arabes Romanis penderent in singulos dies nummos mille, equum, et servum ». Et Theophanes: « Hoc primo anno, inquit, Justinianus imperator misit Leontium prætorem in Armeniam cum Romano potentatu: et Sarracenis illic existentibus interemptis, subjicit hanc Romanis, similiter et Iberiam, Albaniam, Hircaniam quoque atque Mediam, et sub tributo regionibus actis plurimas pecunias imperatori transmisit ». Hæc de rebus prosperis anni hujus, cum ipsam testamento relictam pietatem nondum prodegisset imperator: ea enim postea amissa, una cum ipsa omnia simul a se bona rejecit.

2. Idem princeps aggressus est pariter inventos in Armenia exagitare Manichæos, de quibus Lucas Siculus vetus historicus inchoatam historiam ita prosequitur: « Gliscente igitur inter Justum et Simeonem Manichæorum duces contentione, proficiscitur Justus ad episcopum Coloniæ Armeniæ, atque ut de Apostoli sensu, quod cupiebat, audiret, omnia mox de se sociisque et quam inter se disciplinam tenerent, liquido exposuit. Re comperta, episcopus nihil in his sibi cunctandum ratus, de singulis evestigio refert ad imperatorem Justinianum Augustum, qui post Heraclium Constantinum imperii sceptra gubernavit. Qui quidem ut audivit, omnes statim in unum cogi Manichæos, seorsumque interrogari jussit, atque flammis tradi, quotquot essent in errore pertinaces. Itaque exstructo ad acervum ingenti rogo, incensi et cremati omnes fuerunt, præter Paulum quemdam genere Arabem, cui duo filii erant Genesius, et Theodorus, quibuscum fuga se proripuit pater, et Episparim abiit jamdudum a nobis in prolixiori opere commemoratum, cum de Paulo et Joanne Samosatenis Callinices filiis ageremus, de illo, inquam, Paulo, a quo Pauliani pro Manichæis, mutato nomine, appellari cœperunt. Producit ergo alter hic Paulus ad impietatis scholam filium Genesium, cui Timothei nomen imposuit. Sed brevi secuta est inter utrumque fratrem Genesium, et Theodorum altercatio, cum iste divinam Spiritus gratiam accepisse se assereret, ille contra de seipso idem affirmaret ». Quomodo autem inter se dissidentes sic animis odiisque invicem exarserunt impietatis incentores, ut ad mortem usque ipsam persistiterit discordia, idem subjicit auctor abunde satis: sed quod non tempore hujus imperatoris, sed Leonis Isaurici contigisse dicat, nos suo loco de illis acturi sumus.

3. *Errores Armeniorum.* — At non his tantum malis hoc tempore laboravit Armenia, sed ut quæ hactenus sub Sarracenis fuerat, Ecclesia posita ibi silvesceret, oppleta fuit multis erroribus: videlicet in primis, quod vino tantum in sacrosancto incruento sacrificio uterentur, nulla admixta aqua: quodque ad sacerdotium nullum admitterent Judæorum, nisi qui ex sacerdotali genere orti essent: insuper Quadragesimæ tempore diebus sabbati atque Dominicis caseum et ova comederent: sed et quod more Judaico carnes intra altare assarent, easque populo comedendas distribuerent. Hæc quidem ita se habuisse, docent canones[1] sextæ Synodi postea sanciti. At de rebus Orientalibus hactenus.

4. *De litteris Benedicti papæ ad Hispanos datis.* — Hoc eodem anno Benedictus papa, ubi sedisset menses octo, et dies decem, et septem, moritur septima die Maii, qua relatus inter sanctos reperitur in Tabulis Ecclesiasticis. Antequam autem ex hac vita migraret, contigit eum scribere ad Hispaniarum episcopos, monens eos, ut corrigerent nonnulla quæ legisset in scriptis ab ipsis litteris, et Romam missis cum subscriptionibus episcoporum, quibus quæ decreta essent de fide Catholica in Constantinopolitana Synodo, probarentur. Dicturi de his, primum omnium quæ ad temporis rationem spectare noscuntur, elucidemus. Est de his certa testificatio in Actis decimæ quintæ Synodi Toletanæ celebratæ Æra septingentesima vicesima sexta, anno Domini scilicet sexcentesimo octogesimo octavo, ubi asseruntur ante biennium eæ fuisse a Benedicto Pontifice litteræ scriptæ: habentur enim ibi hæc verba:

« Post hujus igitur piæ confessionis prolatam devotis vocibus regulam, ad illa nos illico convertimus contuenda capitula, pro quibus muniendis ante hoc biennium beatæ memoriæ Romanus papa Benedictus nos litterarum suarum significatione monuerat, etc. » Quæ igitur ante biennium datæ dicuntur Benedicti litteræ, hoc anno ipsas esse scriptas oportuit, nempe post duos expletos, anno inchoato jam tertio, quo episcopi convenerunt. Hæc de his quæ ad tempus pertinent.

5. Quod vero dicunt Patres in eodem Concilio congregati, a Benedicto Pontifice litteris commonitos Hispaniarum episcopos: apparet rem Christiana charitate esse transactam, nempe nequaquam ab ipso Romano Pontifice statim esse reprobata atque damnata, quæ invenisset in ipsorum scriptis: sed potius quæ ipsi subduriuscula visa essent, admonuisse voluit, ut vel corrigerent, vel declararent. Hæc autem dixisse volumus, quod Rodericus inconsulte nimis affirmet, imprudenter id factum a Benedicto de libro a Juliano episcopo Toletano conscripto. Sunt hæc Roderici verba: « Ejus tempore librum de Tribus substantiis, quem du-

[1] Cedr. in Just. an. I.

[1] Can. XXXII. XXXIII. XLVI. C.

dum Romam miserat sanctissimus Julianus, et minus caute tractando Benedictus papa Romanus indixerat reprobandum, ob id quod, Voluntas genuit voluntatem, sanctus Julianus veridicis testimoniis in hoc Concilio ad exactionem præfati principis per oracula eorum quæ Romam transmiserat, verum esse firmavit, et apologeticum fecit, et Romam misit per suos legatos presbyteros, diaconum, et subdiaconum viros eruditissimos ». Hæc cum ipse dicat, sane quidem ex iisdem Toletani decimi quinti Concilii Actis correctione dignus ostenditur.

6. Quæ enim Benedicto visa sunt corrigenda, vel saltem declaranda, non sunt reperta in novissimis litteris ab episcopis Hispaniarum datis, vel in libro Juliani de Tribus substantiis; sed in illis quas antea iidem rescripsissent, dedissentque Petro regionario, qui illuc a prædecessore (ut vidimus) missus fuerat. Testantur enim idipsum Patres, qui eidem decimo quinto Toletano Concilio interfuerunt. Benedictus igitur quatuor illa notata capitula haud suis voluit inseruisse litteris, utpote quod sciret cum Catholicis se rem agere : qui nihil contentiose acturi essent, vel pertinaciter asserturi; sed (ut iidem testantur Patres) cuidam ipsorum homini credidit, non scriptis, sed verbis ore tenus : ex quibus omnibus manifesti erroris eumdem redarguas Rodericum.

7. At quænam ista essent a Benedicto notata, videamus. Quod igitur Romanus Pontifex custos Catholicæ fidei esse semper vigilantissimus consuevit : nihil quod vel in verbis vel in sententiis dubium posset movere, despexit, et indiscussum præteriri aliquando permisit, sed ambiguitates omnes solvi, ambages elucidari, dubia in lucem prodi, et detegi velata curavit. Sic ergo ipse Benedictus legens in Hispanorum episcoporum litteris tres in Christo affirmari inesse substantias, subdividendo humanam in corpus, et animam; veritus ne secundum numerum substantiarum tres etiam statuerent in Domino voluntates, divinam, rationalem, et sensualem, ne quid novi vel in verbis assereretur, cito occurrendum putavit. Rursum vero quot itidem ipsi in suis litteris dixissent, Voluntas genuit voluntatem, sicut et sapientia sapientiam : ne eodem modo duæ dici a Catholicis voluntates ab aliquo vel suspicari posset, hoc elucidatione indigere significavit. Quod autem pio id sensu asseruissent Hispani ex sententia Augusti, diffusius in scholis ista invenies disputata [1]. Excusaverunt id quidem postea in dicto Concilio post biennum celebrato ipsi Hispani episcopi, id scilicet non a se dictum secundum relationem, sed secundum substantiam. Quænam autem duo alia capita fuerint, quæ viderentur eidem Benedicto indigere exactiori elucidatione, nescimus : ea tamen ex sententia sanctorum Patrum Ambrosii atque Fulgentii posse defendi, iidem Patres, qui dicto Concilio interfuere, testati sunt. Hæc de his quæ ad Benedictum, et ad litteras in Hispaniam hoc anno ab ipso datas pertinent, satis sunto.

8. *Theophanes episcopus Antiochenus moritur.* — Rursus vero quæ de eodem Benedicto Pontifice habent Acta Nicæni secundi Concilii; hic in medium adducamus. Quod enim hoc anno contigisset mori Theophanem Antiochenum episcopum, ubi sedisset (ut tradit Nicephorus) annos quinque : optavit idem Pontifex Benedictus, ut Macarius olim Antiochenus episcopus in ordinem redactus Romæ degens exul, damnata hæresi, restitueretur in Antiochenam Ecclesiam : sed cervicosus homo contempsit. At reddamus hæc ex Synodalibus Actis [1] quæ sic se habent : « Petrus studiosissimus presbyter et Apostolicæ Sedis Hadriani papæ vicarius dixit : Et Romæ quoque extorris erat Macarius a sancta Synodo sexta damnatus : verum piæ memorationis pater noster Benedictus deliberandi spatium per triginta dies illi concessit : et quodam tempore Bonifacium consiliarium ad eum misit, quo verbis admonitione plenis ex sacra Scriptura illum instrueret : verum ad meliorem mentem haudquaquam perduci potuit. Id autem pater beatus ob id egit, quo illum rursus in pristinum statum reciperet ». Hæc Acta.

9. *Reliquæ res gestæ Benedicti papæ, cui succedit Joannes V.* — De eodem quoque Benedicto, præter hæc omnia, Anastasius ista habet : « Hic Ecclesiam beati Petri Apostoli, sed et beati Laurentii martyris, quæ appellatur Lucinæ, restauravit. Itemque in Ecclesia beati Valentini via Flaminia fecit coopertorium super altare cum clavis et fastellis, et in circuitu palergium chrysoclavum pretiosissimum : similiter et in Ecclesia B. Mariæ ad Martyres alium coopertorium porphyreticum fecit cum cruce ex gemmulis, quatuor chrysoclavos, et in circuitu palergium holosericum pulcherrimum : necnon et in Titulo suprascripto Lucinæ aliud coopertorium ornatum holosericum ». Extat ejusdem Benedicti exaratum in sepulcro ipsius hoc Epitaphium [2].

MAGNA TVIS BENEDICTE PATER MONVMENTA RELINQVIS
VIRTVTVM TITVLOS O DECVS ATQVE DOLOR
FVLGVRIS IN SPECIEN (SPECIEM) MENTIS SPLENDORE CORVSCAS
PLVRA SED EXIGVO, TEMPORE CÆPTA FLVVNT
CVNCTA SACERDOTVM PRÆSTANTIA MVNIA COMPLES
ET QVO QVISQVE BONO CLARVIT VNVS HABES

[1] Vide Mag. I. I. dist. XXVII. S. Tho. I. p. q. XXXIX. art. V. VI. et alios.

[1] Conc. Nic. II. Act. I. — [2] Antiq. Inscr. in Append. pag. 1166. num. 4.

QVIPPE QVOD A PARVO MERITIS RADIANTIBVS AVCTVS
JVRE PATRVM SOLIVM PONTIFICALE FOVES
NON HOC AMBITIO RAPTI TIBI PRÆSTAT HONORIS
INDOLIS EST FRVCTVS QVAM COMITATVR HONOS
ET QVIA SOLLERTER CHRISTI REGIS AGMINA PASTOR
PERCIPE SALVATI PRÆMIA CELSA GREGIS.

Pergit vero Anastasius de eodem Benedicto : « Fecit autem calices aureos ministeriales duos pensantes singulos libras singulas ». Et inferius : « Clerum diversis ordinibus in die sancto Paschæ honoribus ampliavit ». Et paulo post : « Hic dimisit omni clero, monasteriis, diaconiis, et mansionariis auri libras triginta. Fecit autem episcopos per diversa loca numero duodecim, qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum octavo idus Maii : et cessavit episcopatus ejus menses duos et dies quindecim ». Hæc Anastasius, ex cujus sententia, vicesima secunda mensis Julii subrogatus est in locum ejus Joannes hujus nominis quintus, de quo ista habet :

10. « Joannes natione Syrus, ex provincia Antiochia, ex patre Cyriaco, vir fuit valde strenuus, ac scientia præditus, et in omnibus modis moderatus. Hic post multorum Pontificum tempora, vel annorum, juxta priscam consuetudinem, a generalitate in Ecclesia Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, electus est, atque exinde in episcopium introductus. Hic dum esset diaconus, missus est a sanctæ memoriæ Agathone papa in regiam urbem, cum aliis sacerdotibus repræsentans locum Apostolicæ Sedis in sancta sexta Synodo, etc. » Paulo post vero : « Secum, inquit, detulit præter alia etiam divales jussiones, relevantes annonæ capita patrimoniorum Siciliæ, et Calabriæ non pauca, sed et præceptum frumentum similiter, vel alia diversa, quæ Ecclesia Romana annue minime exsurgebat (sufficiebat) persolvere. Hic consecratus est a tribus episcopis, Ostiense, Portuense, Veliternense, sicut prædecessor ejus Leo papa ». Hucusque Anastasius : reliqua de eodem Pontifice inferius.

11. *Ebroinus in Gallia, Theodorico rege favente, episcopos et maxime S. Leodegarium ad necem vexat.* — Hoc eodem anno Domini sexcentesimo octogesimo quinto Synodus in Galliis cogitur a rege Theodorico opera Ebroini Magistri-Domus, quæ vero tyrannica dicenda fuit : etenim ad hoc coacta est, ut de episcopis tyrannus pœnas sumeret. Sigebertus enim hoc ipso anno Domini sexcentesimo octogesimo quinto hæc de his habet in Chronico [1] : Theodoricus rex Ebroinum in gratiam recipit, ejus consilio Synodum episcoporum cogit, et in hac multos eorum ex sententia Ebroini episcopatu privat, aliquos etiam eorum irrevocabili exilio damnat sub tam procelloso domesticæ persecutionis tumultu. Sanctus etiam Lambertus a Trajectensi amotus episcopatu, in cœnobio Stabulensi monachicæ quietis expetit portum, ibique per septem annos habitavit secum. Sanctus Leodegarius diu ab Ebroino tormentatus, post famem et carceris squalorem, post oculorum evulsionem, post plantarum concisionem, post linguæ et labiorum excisionem tandem consummavit martyrium per capitis abscisionem. Ansegisus pater Pipini a Gunduino perimitur, quem inventum et nutritum de sacro fonte susceperat ». Hæc Sigebertus.

12. At hæc de sancti episcopi exilio atque cæde per Ebroinum curata paulo fusiorem sermonem postulant : sunt enim digna memoratu, non solum ob gloriam tanti martyris, sed ut Dei justitia ad ulciscendum vigilans demonstretur. Extant ejus res præclare gestæ memoriæ commendatæ [1] quam fidelissime ab Ursino jussu Arcoaldi episcopi Pictaviensis, ejusdem S. Leodegarii æqualis ; qui diram Ebroini tyrannidem, et in sanctum Leodegarium effusam sævitiam ita describit : « Ebroinus a Theodorico rege in pristinum statum restitutus, et Major-Domus effectus, cogitare cœpit, de ulciscendis inimicis, qui eum noluissent habere subregulum (ut auctor loquitur) id est Majorem-Domus, vel palatii principem. Itaque instar leonis rugientis, per Francorum terras rugitus ejus insonuit ; cunctique qui olim adversus eum egerant, qui tamen cædem effugere potuere, fugæ præsidia captarunt.

13. « Porro vir Dei Leodegarius instaurandæ plebi suæ intra urbem suam Heduam, sive Augustodunum intentus erat. Reminiscens autem Ebroinus malorum omnium, quæ cum Childerico rege illum suspicabatur sibi intulisse, adhibitis in consilium hominibus nequissimis, cum eis tractare cœpit qua ratione illum episcopum perdere posset. Ex iis vero duo, Diddo et Guaimerus caput malitiæ effecti, aiunt se illum rapere posse ex urbe ejus, in eumque exercere vindictam, quæ Ebroini malitiam exsatiet. Illorum promissis exhilaratus Ebroinus, copiosum valde exercitum eis tradidit, cum quo illi festini abiere Heduam, et urbem circa mœnia vastare cœperunt. Id cernens vir Dei Leodegarius, zelo magno accensus erga plebem sibi commissam, et Domini exemplo malens animam suam ponere pro ovibus suis, easque lucrifacere potius, quam uni suæ temporariæ saluti consulere, collecto totius civitatis clero, cum reliquiis, crucibus, et psallentium choris, Deique laudibus obviam processit hostibus suis, sponteque se obtulit ad obeundum martyrium, si voluntas percussori non defuisset. At illi qui ejus capiendi causa venerant, nulla erga sacras reliquias moti reverentia, eum

[1] Sigeb. in Chron. hoc anno.

[1] Extant apud Sur. die 11 Oct. tom. v.

comprehenderunt. Fertur tunc exclamans dixisse : Gratias ago omnipotenti Deo Redemptori meo, quod me hodie dignatus est glorificare. Ductus est autem ab illis extra urbem, atque illic, ut Ebroinus jusserat, eruti sunt oculi ejus. Et humano quidem illum orbarunt lumine extrinsecus, at intus mansit illi divinum lumen. Cumque eum custodibus tradidissent, in quoddam cœnobium perduxerunt, ubi biennium fere latuit, et magnum reliquit patientiæ et humilitatis exemplum.

14. « Eodem tempore Gairinus (Gerinus) frater ejus, qui ob metum Ebroini cum aliis ab eo profligatis Francorum proceribus aliis in locis degebat, jussu regis Theodorici et principis Ebroini ad palatium reverti compulsus est. Simul etiam beatus Leodegarius ex monasterio, in quo tenebatur absconditus, in regis Theodorici præsentiam adduci jussus est. Cumque ambo fratres in principum conspectum venissent, multis contumeliis, et opprobriis affecti ab Ebroino, illi sic respondisse feruntur : Nos quidem digne hæc patimur, quia peccavimus Domino : sed major tamen ejus clementia est, qui nos dignatus est ad tantam gloriam vocare. Tu vero, miser Ebroine, qui tantam injuriam irrogas Francorum genti, teipsum potius ulcisceris, cum aliis vitam auferre cupis. Multos quidem decepisti, et a paterno solo exulare compulisti : at tu ipse magis etiam exuleris, quandoquidem et temporalem et æternam gloriam cito perdes : dum enim totius Franciæ homines excellere meditaris, tuam, qua indignus præditus es, gloriam amittis.

15. « Hæc ut audivit Ebroinus, furore magno correptus, jussit ministris, ut Gairinum a Leodegario separarent, uti separatim punirentur, nec possent conjunctim ejusmodi sermones proferre. Cum ergo abduceretur Gairinus, beatus Leodegarius dixit ei : Æquo feras animo, frater carissime, quod nos isthæc pati oporteat. Non enim [1] sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Peccata quidem nostra multa sunt, sed supereminet magna Dei omnipotentis misericordia, qui ad abluenda se laudantium delicta semper paratus est. Et nos ad breve tempus hæc patimur, quia mortis debitores sumus : sed si patienter tulerimus, illa nos exspectat vita, ubi sine fine lætabimur in cælesti gloria. Deinde ministri ad palum alligatum Gairinum lapidibus obruere cœperunt. At ille deprecabatur Dominum, ita dicens : Domine Jesu Christe, qui non venisti vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam, suscipe spiritum servi tui : et qui me ea gratia dignatus es, ut instar martyrum lapidibus vitam istam mortalem amitterem, mihi quoque clementissime des veniam scelerum meorum. Hæc dicens, inter verba orationis supremum efflavit spiritum.

16. « Et beatus quidem Leodegarius cupiebat cum fratre sanguinem fundere, ut simul mererentur coronari : sed Ebroinus ejus obitum differre volens, ut per pœnas diu productas ei æternas quoque conciliaret, et ne corona frueretur martyrii, imo vero etiam præmiis gloriæ sempiternæ privaretur, jussit eum nudis pedibus per quamdam piscinam traduci, in qua erant petræ instar clavorum acutæ : deinde evulsis jam oculis, humi eum prosterni, linguamque ac labia incidi : ut ablatis oculis, pedibus contritis et conscissis, lingua et labiis incisis, membrorum usu erepto, corporis viribus omni ex parte enervatis, nec oculis posset terram cernere, nec pedibus ingredi, nec linguæ officio laudare Creatorem, tandem in blasphemiam rueret, atque ita salute omni privaretur, quam, laudando Deum, sibi ingentem cælitus obtinuisset. At vero qui sine voce corda audit Deus, magisque rogatur corde contrito, quam elatione superborum, vocem tacentis propensius audivit, quam elate loquentis. Ille enim vir sanctus divinum implorabat auxilium, non sono vocis, sed cordis humilitate : nam cum se omni humano præsidio destitutum cerneret, totis viribus divinum sibi adesse poposcit. Itaque quantum humana impietas eum a supernis abstrahere moliebatur, tantum pietas divina erigebat ad cælestia.

17. « Porro Ebroinus Waningum quemdam ad se vocans : Tu accipe Leodegarium, inquit, quem aliquando vidisti virum superbum, et tuta eum custodia serva. Aderit enim quandoque tempus, ut ab inimicis suis recipiat quod meretur. Waningus vero eum ad suum perduxit monasterium, quod Fiscanum vocant, in quo erat sanctimonialium cœtus, quibus præerat Childomara Christi ancilla. In eo monasterio B. Leodegarius multis diebus mansit, adhibitis ei custodibus. At vero lingua ejus præcisa suum recepit officium, et magnum doctrinæ semen sparsit in populo. Quando autem ad virgines accedebat, tanta (ut fertur) ab ejus ore sermonis suavitas manabat, ut mirarentur quicumque audirent, tanta per illum efficere clementissimum Deum; et morum suorum pravitate damnata, quamprimum ad pœnitentiæ fructus et remedia advolarent. Ille enim vir beatus die noctuque in Dei laudibus pervigil adstabat, ut vix parumper ab Ecclesia ad corporis res necessarias interdum recederet, aut quippiam vel cibi, vel somni perciperet ». Hucusque auctor de rebus gestis ante præsentem annum : quæ vero subjicit, ad hunc annum pertinent, quo (ut diximus) Synodus episcoporum collecta est, de quo ista habet :

18. « Ea tempestate Theodoricus rex et Ebroinus Synodum multorum episcoporum ad quamdam villam convocarunt. Et ecce inter cæteros evocatum Diddonem, qui sanctum virum Leodegarium cum Guainero ab ejus sede abstraxerat, pœnis subdiderunt, et condemnatum ac decalvatum expulerunt a sancta congregatione : deinde actus in exilium, et tandem capite damnatus pœnas eorum luit, quæ in sanctum episcopum dolose perpetrarat. Alii quoque episcopi a rege per Ebroinum simili fere

[1] Rom. VIII.

pœna mulctati in perpetuum exilium deportati sunt. Porro Guaimerus, qui Diddoni socius fuerat ad exsequenda in sanctum virum Ebroini jussa, cum ab eodem Ebroino, quod ejus tyrannidi assensisset, per fraudem esset in episcopum promotus, in ejus indignationem, Dei (ut putatur) nutu, incurrit, multis flagellis cæsus, turpissimeque (ut decebat justi proditorem) condemnatus laqueo suspensus est, et transmissus in tartarum. Morabatur eo tempore beatus Leodegarius in virginum supradicto monasterio : jussus est autem etiam ipse accersiri ad Synodum : non tamen (ut aiunt) Concilio interfuit, sed seorsum rex et Ebroinus cum eo sermonem contulisse feruntur, multaque ab eo futura illis prædicta fuisse, quæ evenisse manifestum est.

19. « Ebroinus vero in sua malignitate perseverans : Multum te (ait ad virum Dei) grandiloquentia tua ad dicendum exstimulat : martyrem te fore suspicaris, idcirco hac temeritate uteris : multum vero te extendis, sed frustra talem præmium expetis : ut enim commeritus es, ita martyrio posteris ». Quasi non esset passurus ut martyr innocens, sed ut criminum reus, sicque haud promeriturus esset martyrii coronam. Sed pergit auctor : « Cupiebat Ebroinus sanctum virum in anima et corpore perdere, et cui jam omnem sæculi gloriam ereptam cernebat, a sanctorum quoque meritis excludere. Sed quibus rebus ille sibi videbatur eum a Christo avellere, iis ipsis id efficiebat, ut Christo, quem desiderabat, magis adhæreret : quantum enim crescebat ejus pœna, tantum etiam præmia augebantur.

20. « Tradidit autem illum cuidam Chrodoberto, jubens, ut eum multa cura custodiret : Veniet enim quandoque (ait) tempus, quo tollatur e medio. Ille acceptum eum duxit ad domum suam. Cernens vero eum ex itinere et morbo defessum, jussit refocillandi ejus causa potum ei præberi. Sed priusquam ad eum pincerna veniret, ingens lux instar circuli e cælo descendens super caput ejus resplenduit. Tum illi qui aderant : Quid sibi vult, aiunt, domine, quod super caput tuum sphærica figura apparet cælitus lapsum lumen splendidissimum, cujus nos antehac nunquam simile vidimus ? Ille vero in terram prostratus : Gratias ago tibi, inquit, omnipotens Deus omnium consolator, qui super me servum tuum tale dignatus es ostendere miraculum. Porro reliqui omnes, conspecto eo lumine, tanquam extra se in ecstasim rapti, tandem collectis viribus simul laudaverunt Deum, et ad se mutuo conversi, dixerunt : Revera hic homo servus Dei est. Simulque promiserunt, se toto corde velle ad Deum converti : atque ita ejus sermonibus pæne omnes, qui in illa domo erant, paterfamilias, ejus conjux, et familia tota conversi sunt ad Dei cultum. Quotquot autem ejus famam percepere in locis adjacentibus, ad eum concurrebant, verba salutis audituri. Ille vero non cessabat sua prædicatione docere omnes, quemadmodum ad regna cælorum possent pervenire.

21. « Sed non multo evoluto tempore, cum jam præpotens Deus pro tam insigni patientia decrevisset remunerare fidelem servum suum : Ebroinus jam obstinatus, volens suam in eum crudelitatem perficere, velocissimos post eum equites misit, qui eum neci darent. Illi ergo acceptum eum e domo viri illius, cui custodiendus datus erat, abduxerunt per loca ignota. Cumque ad certum locum ventum esset, illic constitit, ita dicens : Non opus est, filii, ut diutius vos fatigetis. Cujus causa huc venistis, id ocius perpetrate, ut satisfiat voto vestro. Ad ejus autem cædem quatuor missi erant, e quibus tres provoluti ad pedes ejus rogabant ut ipsis veniam daret, et suam benedictionem impertiret : quartus vero superbe erectus, districto gladio paratus erat ad perpetrandam cædem. Postquam autem data benedictione, percussoribus suis bene precatus est vir Dei, et verbum Dei eis ministravit, in preces incumbens ait :

22. « Domine Deus omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi, te benedico, te glorifico, qui me dignatus es ad hunc certaminis perducere diem : oro et obsecro te, Domine, ut tuæ pietatis misericordiam mihi impertias, et sanctorum tuorum meritis dignum me facias, et eorum participem, vitæque æternæ consortem. Ignosce illis qui affligunt me : quandoquidem ego, clementissime Pater, per eos credo me in conspectu tuo glorificandum. Dum hæc diceret, percussor sublato gladio amputavit caput ejus. Ferunt tum erexisse sese corpus ejus, et quasi horæ unius spatio stetisse. Id conspicatus percussor ejus, pede eum trusit, ut citius in terram corrueret : sed miser ille non diu post arreptus a dæmonibus et mente captus, divina in eum ultione animadvertente in ignem se conjecit, et mortuus est. Jussu autem conjugis viri hujus Chrodoberti in villam Sarcingensem magno omnium luctu deportatus a ministris, et cum vestibus in quibus trucidatus fuerat, in exiguo oratorio beatus martyr sepultus est sexto nonas Octobris, etc. » Subdit vero auctor de miraculis ad ejus corpus exhibitis, deque miserando exitu Ebroini, et translatione ejusdem martyris atque aliis miraculis tunc repetitis. Exarsit pariter odium ejusdem Ebroini adversus Philibertum abbatem ejus monitorem : sanctus quoque Amatus episcopus Senonensis ab eodem mittitur in exilium. Hæc et alia a truculenta bestia adversus Dei servos perpetrata sunt : sed quas pœnas ipse dederit, suo loco dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6178. — Anno Æræ Hispan. 723.— Anno Hegiræ 66, inchoato die 8 Aug. Fer. 3.— Jesu Christi 685.
— Joannis V papæ 1.— Justiniani jun. imp. 1.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXXII *imperii Constantini Aug. Post consulatum ejus* XVII. Post initium vero Septembris : *Anno Justiniani jun.* I. *Post consulatum ejus* I ; cum enim consulatum perpetuum ipso natali imperii die capessisse liquebit ex dicendis.

2. *Moritur Constantinus Pogonatus.* — Ad num. 1. Constantinus Pogonatus *initio mensis Septembris, Indict.* XIV, defunctus est, ut notavit Anastasius in Joanne V, cum annos septemdecim imperasset, ut habent Theophanes, Zonaras et Nicephorus in Historia qui addit : « Reliquit imperii successorem Justinianum filium qui jam sexdecim annos attigerat. Atque hic imperium nactus, quæ a parente suo de pace ac reliqua Reipublicæ ordinatione constituta fuerant, omnia pervertit ». Non dissimilia scribit Zonaras, qui etiam eum annos XVI natum fuisse testatur : « Post bellum Bulgaricum, res Romana ubique quieta fuit usque ad obitum Constantini », inquit Zonaras, cui suffragantur Theophanes et Nicephorus in Historia.

3. *Justinianus pacem cum Saracenis sancit imperio Romano valde noxiam.* — Theophanes anno Incarnationis secundum Alex. DCLXXVII, kalendis Septemb. sequentis Christi anni inchoato, refert, *Abimelech* Saracenorum califam pacis ergo ad Justinianum legatos misisse, eamque his conditionibus initam, ut imperator Mardaitarum agmen comprimeret : « Abimelech vero in singulos dies mille nummos aureos, et equum et servum imperatori penderet : et uterque princeps justa et æquali portione Cypri, Armeniæ, et Iberiæ vectigalia inter se dividerent ». Addit Theophanes imperatorem Mardaitas ad duodecim millia e loco priore sustulisse, et Romanam potentiam eo facto mutilasse. Conveniunt omnes historici Byzantini eam pacem Romanæ Reipublicæ valde perniciosam fuisse : hoc enim pacto Justinianus *æneum murum* destruxit, inquit Cedrenus, cum urbes munimentis infirmæ et habitatoribus vacuæ extiterint in illis partibus. Sed pax hæc rei Romanæ adeo noxia anno tantum sequenti peracta juxta Theophanem.

4. *Mardaitæ a Maronitis non diversi.* — Ex illa fortasse militum collectione, quos anno DCLXXVI diximus Maronitarum primates ex universa Phœnicia selegisse, ut tutiora loca occuparent illius partis Libani, quæ Giobbe vocitatur, putarunt aliqui, inter quos Joannes Morinus in Tractatu de sacris Ecclesiæ Ordinationibus *Mardaitas*, quos diximus a *Maronitis* non differre, fuisse Monti Libano advenas, non autochthones. Verum, ut ait Faustus Naironus in Dissert. de Origine et Religione Maronitarum, num. 46, incumbebat illis onus probandi, unde in Libanum venerit, et quo inde pulsa recesserit hæc natio, quæ tanquam Romani imperii clypeus ac antemurale ab omnibus habebatur, ut ait Zonaras loquens de pace cum Saracenis hoc tempore promulgata ; et tamen nullus extat auctor, ut ipsemet fatetur Morinus, qui asserat quæ gens fuerint hi *Mardaitæ*, et quam orbis partem inhabitarint, ac modo inhabitent. Quonam igitur pacto hæc natio ab orbe evanuit, ut nihil penitus post Justinianum imperatorem de ea neque scriptum inveniatur, neque memoria retentum ? Imo neque ante *Constantinum Pogonatum*, aliquid in Historiis tam Orientis, quam Occidentis de hoc *Mardaitarum* populo legitur, sed eo tantum tempore mentio eorum in Libano, quo Maronitæ habiti sunt Romano imperio rebelles, cessavitque hæc Mardaitarum denominatio, cum imperatoris obedientiæ fuerunt iidem Maronitæ restituti, inquit Naironus citatus.

5. *S. Benedictus PP. supremum diem obiit.* — A num. 4 ad 11. *Benedictus II* papa hoc anno ad Deum migravit, postquam sedisset *menses decem, dies duodecim*, ut habet Anastasius, cui suffragantur Ordericus lib. 2, Regino, Luitprandus, Abbo, Hermannus Contractus, Catalogus Vaticano-Palatinus et alii, qui diem mortis includunt. Nam cum juxta Anastasium sepultus sit *sub die* VIII *idus Maii* seu die octava ejusdem mensis et die XXVI Junii anni antecedentis ordinatus fuerit, mortuus est die septima Maii, dieque insequenti sepultus : indeque officio Ecclesiastico in Basilica Vaticana sancti Petri Apostoli, die VII Maii celebratur, quo etiam die ejus memoria sacra est in hodierno Martyrologio Romano apud Notkerum, Molanum in prima editione Additionum ad Usuardum, Galesinium, Canisium, Ghinium in natalibus sanctorum canonicorum, aliosque martyrologos a Papebrocio ad

diem VII mensis Maii in Elogio de sancto Benedicto II memoratos; qui et testatur, postridie, sive die octava Maii memorari a Greveno in Additionibus ad Usuardum, a Maurolyco etiam et Felicio. Nam juxta regulam a nobis cum de morte divi Petri locuti sumus statutam, quando Martyrologi uno tantum die inter se differunt in alicujus Pontificis depositione consignanda, alii ad diem eorum obitualem, alii ad diem, quo sepulti sunt respiciunt. Baronius mortem sancti Benedicti II, recte quidem hoc anno recitavit, sed nullo teste scribit, cum sedisse menses octo, et dies decem et septem. Papebrocius loco laudato dicit in margine Anastasii ex uno Ms. notari menses VIII, dies XVII. At Fabrotus in editione Anastasii notavit hoc ex Baronio, non vero ex aliquo exemplari Anastasiano. Idem Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Rom. autumat, *Benedictum II* obiisse anno sequenti die XXV Martii, sepultum vero esse ad sanctum Petrum VIII vel XV Maii, solemni scilicet apparatu. Verum cum hoc anno demortuum, et solemnes Pontificum Romanorum post eorum mortem exsequias dilatas non fuisse, certum esse debet.

6. *Benedicti II litteræ ad episcopos Hispaniæ.* — Paulo antequam vitam cum morte commutaret, *Benedictus II* scripsit ad Hispaniarum episcopos, monuitque ut corrigerent nonnulla quæ legisset in scriptis ab ipsis litteris, quibus quæ decreta essent in sexta Synodo probarentur. Tempus datarum a Benedicto II litterarum accurate Baronius notavit ex Concilio Toletano XV, die XI mensis Maii anni DCLXXXVIII celebrato, ubi dicunt episcopi, Benedictum II litteris sese monuisse *ante hoc biennium*, nempe post annos duos expletos, tertiumque inchoatum. Ex quo colligere est, illarum litterarum latorem in Hispaniam ultimis hujus anni mensibus pervenisse, et Patres Toletanos, menses qui supra biennium effluxerant, neglexisse. Cum tamen biennii nomine antiqui, aliquando annos duos utrinque incompletos intelligant, aliquando vero duos annos fere completos : qui varii loquendi modi viros doctissimos sæpius in errorem impulere. Hispaniæ episcopi celebrato XIII Concilio Toletano, initio mensis Novembris anni DCLXXXIII, Leonis II papæ litteras accepere, quibus invitabantur, ut Acta sextæ Synodi per totam Hispaniam promulgarent; quod cum propter hyemis acerbitatem non potuissent, sese excusarunt, quod satis habuerint « illo tempore Apologeticæ defensionis responsis satisfacientes Romano Pontifici, ea ipsa gesta firmare », ut Patres Concilii Toletani XIV anno superiori coacti asserunt. Julianus itaque episcopus Toletanus post solutum Concilium Toletanum XIII, Acta sextæ Synodi cum Leonis II litteris accepit, quibus reposuit *Apologeticæ defensionis responsum*, quod a Synodo Toletana XIV probatum fuit, decretumque « cum omnibus Hispaniæ provinciis communicandum, et Synodica iterum examinatione decoquendum ». Hujus primæ Juliani responsionis meminit Felix episcopus Toletanus in Vita sancti Juliani apud Bollandum ad diem VIII Martii, ubi scriptorum ejus Catalogum texens secundo loco nominat *Apologeticum fidei, quod Benedicto Romanæ Urbis papæ directum est.* Benedictus II in responso Juliani unum alterumque caput modeste notavit, cui altero Apologetico *Julianus* satisfecit, ut videre es in Actis XV Concilii Toletani. Hujus Apologetici tertio loco in laudato Catalogo mentio est his verbis : « Item aliud Apologeticum de Tribus Capitulis, de quibus Romanæ Urbis præsul frustra visus est dubitasse ». De hac controversia plura Baronius et Bollandus.

7. *Joannes V ordinatur Pont. Rom.* — Post sancti Benedicti II mortem, cessavit Episcopatus *menses duos, dies quindecim*, ut habet Anastasius, et ex eo Ordericus citatus, ideoque *Joannes V*, natione Syrus, ordinatus est die vicesima tertia mensis Julii currentis anni, in quam Dominica cadebat, non vero die XXII ejusdem mensis, ut habet Baronius, qui non animadverterat, Anastasium diem emortualem Benedicti ex interpontificio excludere, et ordinationes Romanorum Pontificum diebus Dominicis fieri solitas fuisse.

8. *Obitus Theophanis episc. Antioch.* — *Theophanes* Antiochenus episcopus hoc anno mortuus est, ut recte Baronius ex Synodo secunda Nicæna ostendit : ea enim habet, Benedictum II Macarium a VI Synodo damnatum Antiochenis præficere cogitasse, si is ad meliorem mentem perduceretur, qui nihilominus in prava sua sententia perstitit. Quare cum *Benedictus II*, die VII mensis Maii hujus anni vivere desierit, hoc vel superiori anno *Theophanes* vita functus fuit. Baronius ait, Nicephorum ei attribuere annos quinque : verum Nicephorus in utroque Anastasio episcopis Antiochenis Catalogum episcoporum illius patriarchatus absolvit. Id itaque ab aliquo alio auctore et quidem recentiori desumptum.

9. *S. Leodegarius ante septennium martyrium consummavit.* — Ad num. 11 et seqq. quæ Baronius uno tenore narrat de persecutionibus adversus *sanctum Leodegarium* episcopum Augustodunensem ab *Ebroino* excitatis, et de ejus martyrio, per suos annos distribuimus, et de his egimus annis DCLXXIV, DCLXXVI, et DCLXXVIII.

10. *SS. Lambertus, Filibertus, et Amatus in exilium missi.* — De exilio *sancti Lamberti* episcopi Trajectensis anno DCLXXIV, de restitutione ejus in pristinam dignitatem anno DCLXXXI disseruimus. De exilio *sancti Amati* episcopi Senonensis anno DCLXXIV, et de exilio *sancti Filiberti* eodem anno; de restitutione vero ejus in abbatiam Gemeticensem anno DCLXXXIII; quia si hæc omnia in hunc annum distulissemus, hæ nostræ animadversiones minus utiles fuissent.

11. *Moritur Lotherus Cantii rex.* — Hoc anno Ecgfrido Northumbriæ rege exstincto, *Alcfridus* frater ejus nothus regnum Northumbriæ suscepit, ut anno superiori Baronii ordinem sequentes osten-

dimus : « Quo videlicet anno », inquit Beda lib. 4, cap. 26, « qui est ab Incarnatione Dominica sexcentesimus octogesimus quintus Hlotheri Cantuariorum rex, cum post Ecgbertum fratrem suum, qui novem annis regnaverat, ipse duodecim annis regnasset, mortuus erat octavo idus Februarii. Vulneratus namque est in pugna Australium Saxonum, quos contra eum, Edric, filius Ecgberti aggregarat, et inter medendum defunctus est. Ac post eum idem Edric anno uno et dimidio regnavit : quo defuncto regnum illud per aliquod temporis spatium reges dubii, vel externi disperdiderunt : donec legitimus rex Victred, id est, filius Ecgberti, confortatus in regno, religione simul et industria gentem suam ab extranea invasione liberaret », idque mense Octobri anni DCXC, ut anno DCXCII videbimus. Beda lib. 4, cap. 5, accuratius annos, quibus *Hlotherus* in Cantia regnavit, expressit : ait enim Ecgbertum, mense Junio anni DCLXXIII mortuum esse, « succedente in regnum Hlothere, quod ipse annos undecim et menses septem tenuit ». Quare Hlotherus die sexta mensis Februarii hujus anni exstinctus est ; et licet istæ voces *VIII id. Feb.* non legantur in Paraphrasi Saxonica, sed in latinis tantum omnibus editionibus, retinendæ tamen sunt. Atque hinc manifeste constat, Bedam annos Incarnationis, neque a Paschate uti Galli, neque ab Annuntiatione beatæ Virginis, ut quidam alii, ipsique Franci sub tertia regum suorum stirpe, sed a Nativitate Christi exordiri ; alioquin mensis Februarius non ad principium anni, sed ad ejus finem pertineret.

12. *Obitus Kentuini Saxonum Occidentalium regis.* — Mortuus est et hoc anno *Kentuinus* Occidentalium Saxonum rex, ut habet Wigorniensis, et indicat Malmesburiensis lib. 1, pag. 14, ubi ait imperium ejus *non ultra novennium prorogatum* fuisse, quod et iterat pag. 319. Regnum autem inierat anno DCLXXVI, ut suo loco dixi. Fuit princeps pius et erga monasterium Glastoniense liberalis, ut liquet ex Charta *Inæ* regis Occidentalium Saxonum, quam recitat Henschenius ad diem VI Februarii, in Elogio ejus Historico num. 10. In Poematio tertio, Alcuini nomine perperam edito, sed regnante eodem Ina condito, laudatur tam a bellis, quæ gessit, quam a pietate ac vita monastica. Recitat illud Mabillonius sæculo tertio Benedictino parte I, in Vita sancti Inæ regis. Huntindoniensis lib. 2, pag. 318, ait : « Hentuino rege defuncto, venit Cedwalla ad regnum », et quidem hoc anno, ut legitur in antiquiori Chronologia Saxonica : « Hic Cedvalla cœpit denuo regnum occupare ». Hunc in regno adipiscendo adjuvit sanctus Wilfridus, ut narrat Eddius in ejus Vita cap. 40 : « Venit quidam exul nobili genere de desertis Ciltina (West-Saxonum provincia) et Ondred nomine Cedvala sancti parentis nostri amicitiam diligenter poscens, ut ei esset in doctrina et auxilio pater fidelis, etc. » Qui addit, Wilfridum eum adjuvasse usque dum corroboratus regnum consequi posset, et totam Occidentalis regionis monarchiam tenere. Nam sub Saxonum regulis Saxonia Occidentalibus fuerat ab anno circiter DCLXXIV, quo mortua *Sexburga* regina, occupata est. Hoc autem anno *Cedvalla* regnum paternum recepit. Quare annis decem completis et undecim incompletis rerum potiti sunt reguli illi, unde Beda lib. 4, cap. 12, dicit, *annis circiter decem*, ubi *decem* per excessum explicandum est, id est, *fere undecim*. De *Cedvallæ* victoriis plura anno sequenti.

13. *Prima mentio archicapellani domus regiæ Francorum.* — Hoc anno Theodoricus III Francorum rex insigne Privilegium *Aigliberto* episcopo Cenomanensi, ejusque successoribus concessit, jus scilicet cudendæ monetæ. Mabillonius tomo III Veter. Analect. pag. 200, ejusdem regis Præceptum recitat, in quo dicitur : « Vir sanctissimus, et religione atque sapientia, genereque nobilissimus Aiglibertus, Cenomannicæ urbis archiepiscopus, nos deprecatus est, uti monetam publicam in sua civitate, et in nomine sancti Gervasii ac nostro ei concederemus. Quod ita et fecimus, etc. Datum die VI kal. April. XII regni nostri Compendio », ideoque hoc anno ; quo XII Theodorici regis mense Martio adhuc in cursu erat. In Gestis vero episcoporum Cenomanensium in eodem tomo relatis pag. 193 legitur : « Ipse Domnus Aiglibertus archicapellanus et princeps episcoporum regni erat. Ideo ei concessum erat, ut haberet adjutorem sibi et chorepiscopum, ut quando ipse præoccupatus in servitio regali erat, prædictus chorepiscopus ei adjutorium procuraret aliquod ». Aiglibertus *archicapellanus* et *archiepiscopus* vocatur, quod regalis capellæ presbyteris aliisque ministris præesset. Archicapellanus autem seu summus capellanus rebus Ecclesiasticis discutiendis imminebat, ut docet Marca lib. 4 de Concordia cap. 7, num. 3 et seqq. ex Adalardo apud Hincmarum Epist. XIV, cap. 19. Refert auctor iste potiores in palatio fuisse duos regios ministros, capellanum et comitem palatii : « E quibus præcipue duo, id est, apocrisiarius, qui vocatur apud nos capellanus, vel palatii custos, de omnibus negotiis Ecclesiasticis vel ministris Ecclesiæ, et comes palatii de omnibus sæcularibus causis vel judiciis, suscipiendi curam instanter habebant ; ut nec Ecclesiastici, nec sæculares, prius domnum regem absque eorum consultu inquietare necesse haberent, quousque illi præviderent, si necessitas esset, ut causa ante regem merito venire deberet ». Ita Adalardus abbas Corbeiensis, propinquus et consiliarius Caroli Magni, qui librum ediderat *de Ordine palatii*, cujus synopsim retulit Hincmarus. Deinde *summi capellani* munus in iis versari docet Adalardus, quæ pertinent ad officia Ecclesiastica, et cætera spiritualia in palatio procuranda. Dicitur *apocrisiarius*, exemplo responsalium, qui morabantur in urbe Constantinopolitana, a Romana Sede aut a cæteris patriarchis missi, ut rebus Ecclesiasticis prospicerent : regius tamen capellanus in Gallia jus dice-

bat, sed *responsales* illi negotiis præcipue procurandis in urbe regia vacabant, ut explicat Marca lib. 5, cap. 16 et seqq. Ex summis capellanis *Aiglibertus* in monumentis Gallicis primus occurrit.

14. *S. Bercharius abbas Dervensis occisus.* — Hoc anno martyrium subiit *sanctus Bercharius* abbas Dervensis monasterii in Partensi Campaniæ pago siti, cujus Vitam seu *Passionem* scripsere auctores duo, unus vulgatus a Camuzato in promptuario Antiquitatum Tricassinæ diœcesis, a Surio ad diem XVI Octob. et a Mabillonio sæculo II Benedictino : alter ineditus nempe *Adso* abbas Dervensis, quem Camuzatus qui illum habuit, dicit referre « sanctum Bercharium eo die, qui Christi resurgentis solemnitas celebratur, e vita excessisse anno DCLXXXV ». Nec plura de sancto Berchario ab Adsone narrata hactenus in lucem prodiere. Mabillonius, qui Passionem illam attribuit Adsoni abbati Dervensi, qui anno CMXCII obiit, eidem Passioni subjungit parvam quamdam appendicem ex Ms. Dervensi desumptam. Refert idem Camuzatus continuationem libri ejusdem Adsonis ab auctore anonymo, qui post annum millesimum vixit, compositam, quæ et extat apud Mabillonium. Sanctus Bercharius cultello percussus fuit a quodam Daguino, « quem de sacro fonte susceptum monachum esse statuerat », quod is indigne ferret doctrinalia sancti Patris objurgamina; idque factum « jam Paschali instante solemnitate feria quinta, qua Cœna Domini habebatur », ut legitur in hujus sancti Vita. Subditur ibidem : « Beatus Bercharius diutissime angore vulneris morbidus, tandem carne solutus, cælestis vitæ gaudia exultanti spiritu felix petivit ». Verum loco *diutissime*, legendum *durissimi*, ut liquet ex prioribus verbis laudatæ appendicis : « Beatus Bercharius durissimi langore vulneris morbidus licet trahens longa suspiria vix proloqueretur, etc. Dominica ipsius sacrosanctæ ab inferis Resurrectionis carne solutus, etc. » Hæc emendatio certa; alioquin Bercharius die Paschatis spiritum Deo non reddidisset; cum triduo ante vulneratus fuerit, seu paucis diebus ante mortem suam. Continuator ejusdem Passionis num. 7, loquens de die XVII kalend. Novemb. quo ossa sancti Berchari recondita sunt in loco, ubi antea asservabantur, ait : « Hic dies eo loci (id est, in Ecclesia sanctorum Apostolorum Petri et Pauli a Berchario olim exstructa) celeberrimus habebatur ab antiquo, anniversario dedicationis ejusdem Basilicæ operatione B. Bercharii ipsius Dei ordinatione consecrata in honore ac nomine sancti Salvatoris. Geminata itaque præscripti diei solemnitate, auctoritate præsentium sacerdotum decretum est, perpetuo celebrari ipso die natalis Passionis gloriosi martyris Bercharii, quam constat evenisse instante festivitate Paschali, ob quam rem manebat incelebris more Christiana religionis. Hinc inolevit jucunditas hujus præclaræ celebritatis, qua hactenus exhilarantur tempora nostræ ætatis ». Editum illud Decretum tempore Rodulphi Francorum regis, ut ibidem dicitur. Ad hæc Mabillonius refert in Ms. ex quo laudata appendix descripta, hæc legi : « Extremum vitæ diem obivit hic B. P. Bercharius anno ab Incarnat. Domini DCLXXXV, Indict. XIII, Epacta XI, VI kal. April. mane sacro Dominicæ Resurrectionis ». Sed legendum, *VII kal. April.* in quem diem hoc anno Pascha incidit.

15. *Et quidem hoc anno.* — Quibus ex verbis intelligimus, mortem *S. Bercharii* non solum in diem Paschatis, sed etiam in præsentem annum incidisse. Præterea in Catalogo Dervensium abbatum a Duchesnio in Notis ad Bibliothecam Cluniacensem publicato, legitur : « Sanctus Bercharius abbas Dervensis monasterii anno Domini DCLXIV, accepit domum et privilegium a Childerico rege Francorum. Post viginti et unum annos sancto Berchario de hoc sæculo translato Synolius abbas successit anno Verbi Incarnati DCL et XXX et V, tempore Theodorici fratris Childerici ». Denique Mabillonius loco laudato pag. 861 refert ex Ms. Cod. Dervensi Syllabum ejusdem monasterii abbatum indice a Duchesnio edito accuratiorem, in quo habetur : « S. Bercharius abbas et martyr obiit DCLXXXV ». Cointius anno DCLXXXV ait, jure dubitari posse, an dies XVII kalendas Novembris quo *Bercharius* in Tabulis Ecclesiasticis colitur, martyrio sit insignis, an translatione; cum illo die translationem notet Molanus in Additionibus ad Usuardum, et in Vita seu Passione Bercharii dicatur, eum *diutissime angore vulneris* morbidum fuisse. Verum ex dictis constat locum illum corruptum esse, et loco *diutissime angore vulneris*, legendum esse, *durissimi angore vulneris*, ac Bercharium ipso Resurrectionis die animam Deo reddidisse.

16. *S. Bercharius anno* DCLXIV *abbas Dervensis dictus.* — Dicit secundo corrigendum esse locum prioris Indicis abbatum Dervensium, a nobis mox in medium adducti, in quo dicitur an. DCLXIV Bercharium accepisse Privilegium a *Childerico* rege, legendumque, *anno sexcentesimo septuagesimo primo*, et loco, *post viginti et unum annos*, legendum *post quatuordecim annos*, quia scilicet existimat Cointius annum III Childerici regis in ejus Privilegio memoratum intelligi debere de regnis ejus Neustrasiæ et Burgundiæ, annoque Christi DCLXXI, in quem tertius annus ejus monarchiæ incidit. Verum anno DCLXIII demonstravimus, *Childerici* regis Diploma intelligendum esse de anno III regni ejus Austrasiani, quia sylva Dervensis, in qua *Bercharii* monasterium ædificatum, posita erat in Austriæ regno. Præterquam quod si illud a *Childerico* emissum esset, dum in universa Francia regnabat, pertineret ad annum DCLXXIII, ut ex dictis liquet. Annum itaque tertium *Childerici* in eo privilegio expressum, a regno ejus Austrasiano deduci recte vidit auctor illius Catalogi, qui tamen satis non distinxit tempus dati Diplomatis a tempore præfecturæ Bercharii. Illud enim, ut suo loco dixi, *IV non Jul. anno* III *regni*

Childerici regis datum, ideoque anno Christi DCLXIII, annoque DCLXIV monasterii fundamenta jacta, a quo ad præsentem anni XXI interjiciuntur. Sicut enim anni sancti *Wandregisili* abbatis Fontanellensis a die, quo ejus monasterii fundamenta posita, ut suo loco ostendi, numerati sunt; ita et anni præfecturæ Bercharii a die fundationis sui monasterii numerandi fuere. Cæterum continuator Passionis *sancti Bercharii,* seu auctor anonymus lib. 2 *de ejus Miraculis* num. 11 refert, *Bercharium,* dum viveret, Hierosolymam profectum esse, « qui adiens, inquit, Hierosolymam fertur duxisse secum Waimerum tormentorum sancti Leodegarii rerum », qui Waimerus diversus est a *Waimero* de quo in Vita sancti Leodegarii auctore anonymo scripta, qui primum dux Campaniæ, et postea episcopus Trecensis fuit, et episcopatu a *Theodorico* rege depositus morte turpissima vitam finivit anno DCLXXVII. Iste itaque *Waimerus* fuit aliquis Waimeri episcopi consanguineus, cui *sanctus Leodegarius* inedia consumendus commissus est, quem ideo *Bercharius* ad meliorem frugem perduxerat.

CONONIS ANNUS I. — CHRISTI 686.

1. *Defuncto Joanne, Conon papa eligitur, represso schismate.* — Sequitur ordine temporis annus Domini sexcentesimus octogesimus sextus, Indictione decima quarta : quo Joannes papa, ubi sedisset annum unum et dies undecim (ut Anastasius habet) moritur die secunda Augusti : de quo, præter illa quæ certo sunt tempore consignata, hæc scribit Anastasius : « Hic post multorum annorum curricula propter transgressionem ordinationis Ecclesiæ Turitanæ in Sardinia, quam sine auctoritate Pontificis fecerat Citonatus archiepiscopus Calaritanus, pro eo quod antiquitus ordinatio fuit Sedis Apostolicæ, et ad tempus concessa fuerat ipsius ordinatio eidem Ecclesiæ, postmodum protervia faciente archiepiscoporum, præcepto Pontificum ab eadem ordinatione suspensi sunt, juxta determinationem sanctæ memoriæ Martini papæ : et facto Concilio sacerdotum, novellum episcopum, qui ab eodem archiepiscopo ordinatus fuerat, sub ditione Sedis Apostolicæ redintegravit atque firmavit : quorum chirographus archivo Ecclesiæ retinetur. Qui sanctissimus vir diutina infirmitate detentus est, ut etiam vix ordinationem sacerdotum explere potuisset. Hic dimisit omni clero, monasteriis, diaconiis (diaconibus), et mansionariis solidos mille nongentos. Fecit autem episcopos per diversa loca numero tredecim : qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum sub die secunda mensis Augusti. Cessavit episcopatus ejus menses duos, dies decem et octo ». Hactenus de Joanne Anastasius : cujus sententia die vicesima Octobris successor ejus Conon creatus est Pontifex, cum schisma conflatum esset inter Theodorum presbyterum atque Petrum archipresbyterum, de quo hæc scribit idem Anastasius :

2. In Cononis electione, dum ad episcopatum quæreretur, non minima contentio facta est, eo quod clerus in Petrum archipresbyterum intenderet, exercitu insequente ejus presbyterum Theodorum. Et clerus quidem adunatus ante fores Basilicæ Constantinianæ sustinebat, eo quod qui missi fuerant de exercitu ad custodiendas regiæ Basilicæ valvas, observabant, et neminem ingredi permittebant. Exercitus autem omnes in Basilica sancti Stephani protomartyris similiter fuerant adunati : et neque illi clero consentiebant, neque clerus exercitui acquiescebat pro supradictis presbyterorum personis. Sed dum missa ab utrisque partibus responsa irent diutius et redirent, et nihil proficerent ad concordiam; continuo electi (consilio ducti) sacerdotes et clerus unanimiter ingrediuntur in episcopium Lateranense, et elegerunt et demonstraverunt tertiam personam suprafati Pontificis Cononis, in quo vere adspectus Angelicus, veneranda canities, sermo verus, provecta ætas, simplex animus, quieti mores, religiosa vita, qui nunquam se in causis actibusque sæcularibus immiscuerat. Evestigio autem omnes judices una cum primatibus exercitus pariter ad ejus salutationem venientes, in ejus laudem simul omnes acclamavere. Videns autem exercitus unanimitatem cleri populique in decreto ejus subscribentium, post aliquot dies

et ipsi flexi sunt, et consensere in personam prædicti sanctissimi viri, atque in ejus decreto devota mente subscripserunt; et missos (nuntios videlicet), pariter una cum clericis et ex populo ad excellentissimum Theodorum exarchum (ut mos est) direxerunt ». Hæc Anastasius, qui Cononem fuisse genere Thracem, educatum in Sicilia, inde vero in Ecclesia Romana inter presbyteros meruisse tradit.

3. Cum autem se amplius immiscendi in confirmatione electionis Romanorum Pontificum nullam sibi reliquam esse facultatem, illa remissa, et in pristinam libertatem Romana Ecclesia vindicata, Justinianus imperator adspiceret, alia eam sibi via usurpare quæsivit, nimirum ut non crearetur Pontifex absque exarchi consensu, dum scilicet per militares copias ipse faceret, ut non alius, quam qui sibi cordi esset, Romanus Pontifex crearetur : ex quo et illud obortum est malum, ut ambientes Pontificatum, per exarchi ministerium illum consequi conarentur, sive muneribus, sive aliis officiis hominem demerentes. Factumque est, ut clero Romano in contrarium adnitente, sæpe schismata conflarentur, prout hic contigisse vidimus, et in ejus successoris electione, ut proxime dicturi sumus.

4. *Justinianus fidei Catholicæ proditor.* — Quod rursus ad Justinianum imperatorem spectat, hæc de eo Anastasius : « Hic (Conon Pontifex scilicet), suscepit divalem jussionem domini Justiniani principis, per quam significat reperisse Acta sextæ Synodi, et apud se habere, quam piæ memoriæ domnus Constantinus pater ejus fecerat, et promisit ejus pietas illibatam et inconcussam perenniter custodire et conservare ». Hæc cum dicat Anastasius, ex litteris tamen Nicolai Pontificis ad Michaelem imperatorem constat, haud sanæ fidei extitisse, sed et adversatum fuisse eumdem imperatorem ipsi Cononi, cum legatos ejus Constantinopolim missos prævaricari coegisset. Sed Nicolai verba accipe, dum invehitur in improbos imperatores de Ecclesia Romana male merentes : « Tantæ, inquit, salutis oblatæ ministros duplici modo interemistis : quoniam aut participes illos sui erroris effectos spiritualiter occiderunt, sicut tempore reverendæ memoriæ Cononis contigit, etc. » Arguunt quidem ista diversæ fidei esse cœpisse Justinianum a Romano Pontifice, ob idque constat sensisse numen iratum, omniaque in deteriora labi cœpisse : siquidem hoc anno ingentem famem vexasse Syros, et ruptam fuisse pacem sancitam cum Bulgaris, Theophanes docet. Quod autem Cedrenus hoc anno tradat, formam a Constantino patre conscriptam, per Justinianum perturbatam, nihil aliud quam firmatam fidem Catholicam adversus hæreticos per Justinianum emotam, intelligere voluisse, ejusdem imperatoris exitus declaravit.

5. In reliquis scimus, eodem Anastasio auctore, ipsum Justinianum voluisse videri de Ecclesia Romana bene mereri, dum ex parte minuit tributum illud (quod capitatio dicebatur) patrimonii quod Romana Ecclesia apud Brutios possidebat : relevasseque etiam ea pensatione tradit alia patrimonia, quæ habebat eadem Romana Ecclesia in Sicilia.

Quod rursum ad Cononis res gestas pertinet, illud perperam factum ab eo Anastasius tradit, quod cum morte Theophanis vacaret Ecclesia Antiochena pastore, quorumdam Ecclesiasticorum persuasione, inconsulto Romanæ Ecclesiæ clero, ordinarit Constantinum diaconum Ecclesiæ Syracusanæ, rectorem tunc patrimonii Romanæ Ecclesiæ in Sicilia, eique pallium ex more concesserit. Sed factum est, ut cum qualis ille esset, detectus fuisset, nempe factiosus homo, et ad conflandas discordias natus ; ejus rei gratia arcta custodia idem asservari jussus fuerit ab imperatoriis magistratibus, qui Siciliam administrabant. Hæc quidem notam tunc inusserunt Cononi, quod præter morem (ut ait Anastasius) in his agendis clerum Romanum minime consuluisset.

6. *De S. Kiliani apostolatu.* — Illustrat vero e contra Cononis nomen apostolatus S. Kiliani martyris, qui ab ipso episcopus est ordinatus. Accidit enim temporibus istis, ut in Hibernia, ubi vigebat monastica disciplina, cum nonnulli ex monachis exsolvissent numeros omnes Ecclesiasticæ institutionis, ad majora anhelarent, secundum illud Apostoli [1] : « Æmulamini charismata meliora, magis autem ut prophetetis » : cuperentque Evangelium annuntiare gentibus, quæ illius reperirentur expertes ; sed ita ut consulto precibus numine, ad opus assurgerent, divini Spiritus instinctu. Eminebat inter eos, quem diximus, Kilianus nobilibus parentibus natus, sacris litteris probe imbutus, virtutibusque pariter exornatus, qui quod mente conceperat propositum, sociis communicans, invenit omnes non tantum consentientes, sed divini Spiritus calore succensos, ipsum qui hortabatur ad opus impellentes.

7. Inito igitur una consilio, ea fuit una sententia, ut primum regiones, quibus Christum prædicaturi essent, inviserent, agrumque considerarent, in quem verbi semen sparsuri essent, atque inde ad excolendum eum a domino acciperent, eo scilicet quem scirent vice Christi universæ Catholicæ Ecclesiæ esse præpositum, ipso, inquam, Romano Pontifice, ne (quod de se dicit Apostolus [2]) in vacuum cucurrissent ; nefas esse scientes, tantum ministerium sibi sumere, et non ab eo, cujus esset hoc impertire, suscipere, secundum illud ejusdem Apostoli [3] : « Quomodo prædicabunt, nisi mittantur ? » Sed quomodo hæc se habuerint, audi qui Kiliani res gestas, sicut breviter, ita et fideliter prosecutus est [4] : ubi enim ejus vitæ sanctæ primordia percurrit, ista subjicit : « Inde, inquit, profectus est in Germaniæ provinciam, quæ ab incolis terræ illius, Orientalis Francia vocitatur ; ibique

[1] I. Cor. XII. — [2] Galat. II. — [3] Rom. X. — [4] Apud Sur. die VIII Jul. tom. IV.

in oppido, quod lingua illorum Wirtzburg dicitur, morari constituit, non veritus incredulæ gentis feritatem; quippe qui animo intrepido coronam martyrii appeteret. Interim tamen a verbo prædicationis abstinuit, donec se Romano Pontifici præsentaret, ut apud Romanam Sedem et integrum Christianæ religionis dogma, et licentiam acciperet prædicandi. Hibernia siquidem olim Pelagiana fœdata fuerat hæresi, Apostolicaque censura damnata, quæ nisi Romano judicio solvi non poterat. Itaque vir sanctissimus coram primate Apostolicæ Sedis, ejusdemque ministris, ut ipsis semina divini verbi Gentilibus erogare liceret, studio divini amoris expetivit.

8. « Tunc autem præerat Romanæ Ecclesiæ Conon Pontifex, humanis divinisque litteris pollens, Pontificali officio congruus in ordinandis Ecclesiasticis rebus discretor idoneus. Is, audita fide jam dicti viri charitatis nexibus alligata, Deo quidem gratias egit, illi vero sese charitatis benevolentia impertivit, exultans, semina divini eloquii ab insularibus et longe positis doctoribus propagari. Erat, inquam, apud egregium Pontificem non modica exultatio, quod cerneret paulatim evacuari fraudes antiqui hostis, crescentibus ministris divinæ operationis. Itaque consensu totius Urbis beatissimum virum in præsulatus officio constituit, quo et chrisma conficere, et Ecclesias dedicare, et sacros ordines conferre irreprehensibiliter valeret. Atque his ita peractis, dimisit eum, monens ut cœpto operi insisteret, a Domino parato sibi præmio æternæ retributionis. Beatus igitur Kilianus Urbe egressus, emenso itinere longissimo cum Colomanno presbytero, et Totnano levita, ad locum sibi destinatum pervenit ». Hæc de ordinatione ipsius. Quomodo autem Franconiam gentem una cum duce ad Christi fidem convertit, ita idem describit auctor, sic pergens :

9. « Veniens autem ad prædictum oppidum Orientalis Franciæ Wirtzburg, non eum quem prius in ea provincia ducem invenit, sed alium, Gosbertum nomine. Cœpit ergo venerabilis vir paulatim divini verbi pabula incredulis populis ministrare. Tantam enim gratiam Dominus ei contulerat, ut brevi tempore, et gentis idioma perdisceret, et eis ipsorum lingua veritatis semina jactaret. Mirabantur autem omnes non solum doctrinæ novitatem, sed magnam quoque eloquentiæ vim et copiam. Porro sermonis facundiam virtutis efficacia comitabatur. Impletumque est in illo, quod Veritas Apostolis promisit : Ego, inquiens [1], dabo vobis os et sapientiam. Et item [2] : Opera quæ ego facio, et vos facietis. Sed cum jam divini eloquii semina succrescerent et in plebe sensim minuerentur errores gentilitatis, usque ad principes populi sancti viri fama perlata est : adeo ut ipsum quoque ducem provinciæ non lateret, qui sanctum virum sibi præsentari jussit, experiri cupiens, quænam esset hæc doctrina, quam prædicaret, hactenus ipsi incognita. Erat vero is princeps magno ingenio præditus, licet gentilitatis erroribus fœdatus. Ut autem ad eum pervenit vir beatus, constanter veræ dogma religionis ei cœpit proponere, docens unum Deum esse in personarum Trinitate, visibilium et invisibilium creatorem, et auctorem, per quem rationalis creatura, invidi hostis fraude decepta, sit misericorditer reparata.

10. « Princeps admirans tanti viri constantiam et sermonum insuperabilem veritatem, quia (ut diximus) naturali pollebat ingenio, veris se sententiis superatum videns ad tempus ejus distulit auditionem, volens crebra apud se tractare inquisitione, utrum ejus quem Kilianus prædicabat, vel Dianæ potius cultus præferendus esset : Diana namque apud illum in summa veneratione habebatur. Interim egregius vir jugi instantia connitebatur Domino lucrari animas, quas diabolus perdere volebat. Ita lucerna super candelabrum posita omnibus resplendebat, et civitas in monte constituta ab omnibus videbatur. Porro dux cernens egregii viri perseverantiam, secreto venit ad eum, cupiens doctrina ejus institui, ut cognito veritatis tramite, declinare posset anfractus erroris. Sic igitur a beatissimo viro catholicæ fidei documentis diligenter instructus proximo Dominicæ Resurrectionis die cum multis aliis dato nomine, aqua lotus baptismatis, absolutionem pristini promeruit erroris : atque ita factum est, ut tota pæne Orientalis Franciæ provincia, relicto dæmonum cultu, divinæ religioni operam daret ». Hucusque de conversione Gentilium : reliqua vero quæ ad ejus martyrium pertinet, suo loco dicenda erunt. Hic autem monendum, diversum ab isto esse illum alium Kilianum item Hibernum, qui gloria confessionis illustris claruit in territorio Atrebatensi, cujus natalis in Belgio agitur decima tertia mensis Novembris, de quo Molanum consule.

11. *Juliani Toletani episcopi adversus Judæos scripta.* — Vexabantur id temporis Hispaniarum Ecclesiæ multitudine Judæorum ibi degentium, et in Christianos etiam insultantium : haud enim valuerunt regum legibus Synodalibusque decretis coerceri, aliisve remediis sæpe tentatis in officio contineri, quin suam perfidiam retinerent, quam et tueri non desisterent. Inter alia autem exprobrare solebant his temporibus Christianis falsam annorum supputationem ab origine mundi, ob idque eos falli, quod ante tempus Messiam receperint, cujus adventus nondum tempus adesset. Ad horum petulantiam atque procaciam retundendam, Ervigius rex Hispaniarum rogavit S. Julianum episcopum, ut suis scriptis eosdem redargueret. Præstitit id ipse quam fidelissime tres eo argumento adversus Judæos libros edens, qui extant : quos se absolvisse hoc anno verbis istis significat [1] : « Nunc, inquit, acclamatur Æra septingentesima vicesima

[1] Luc. XXI. — [2] Joan. XIV.

[1] Julian. adv. Jud. l. III. in fin.

quarta. Emensis igitur triginta et octo annis, ex quo Æra inventa est, usque ad Nativitatem Christi residui sunt sexcenti octoginta sex anni ». Et paulo inferius : « Ab initio mundi usque ad Christum computatos diximus quinque mille trecentos viginti quinque annos : quibus si addantur anni ab Incarnatione Domini sexcenti octoginta sex, usque ad præsentem diem, id est, quando serenissimus princeps Ervigius imperii sui videtur habere annum septimum, computati sunt sex mille et undecim anni ». Hæc de tempore ipse, quibus et invenis chronologiam per Æram in Hispania receptam nostræ huic supputationi in omnibus adstipulari.

12. Sed hic obiter refellimus (quod et alias [1] pluribus disseruimus) manifesto errore inscribi in commentariis a Juliano episcopo Toletano editis, Julianum Pomerium : siquidem qui Pomerii nomine recensetur inter scriptores Ecclesiasticos, ante ducentos ferme annos vixit, tempore videlicet Gelasii Romani Pontificis, ut auctore Gennadio, qui scribit de ipso, comperies : cum alioqui nihil commune cum Juliano hoc Pomerius ille habeat : etenim ille natione Maurus, et presbyter tantum fuit, atque vixit in Galliis, nec non fide Catholica haud integer, Tertulliani hæresi inquinatus : quæ quidem nequaquam de Juliano, de quo agitur, dici possunt. Sed ut ambo hi unus idemque credentur, inde fluxisse videtur erroris occasio, quod uterque eodem titulo commentarios edidit, nempe Prognosticon, quos tamen ab invicem discriminent qui in eis citati reperiuntur auctores : siquidem cum in libris Prognosticon Juliani episcopi Toletani citati legantur auctores qui post Pomerii ætatem vixerunt, non illius esse posse eos commentarios, quisque cognoscit.

13. Sed et quod Julianus diaconus Ecclesiæ Toletanæ, cujus est Præfatio illa superius recitata in libros S. Ildefonsi de Laudibus S. Mariæ, æque cognomine inscriptus Pomerius reperitur : ne quis existimet illum esse eumdem cum Juliano episcopo Toletano, de quo agitur, quasi qui ibi diaconus nominatur, idem postea fuerit ejusdem Ecclesiæ creatus episcopus : etenim cum in ea Præfatione meminerit Sisberti archiepiscopi Toletani, qui post Julianum defunctum eamdem Ecclesiam rexit, utique se diversum ab isto omnino constituit. Nec rursus est, quod commentarii Juliani adversus Judæos Juliano diacono cognomento Pomerio adscribi jure possint, cum auctor se fuisse episcopum illis verbis manifeste indicet, quibus ait : « Periculosum est pastori, si taceat, etc. » Idem dixerimus de libris Prognosticon, dum præfando ad Idalium episcopum Barcinonensem, fratrem eum appellat, utique coepiscopum. Sed de his hactenus.

[1] Notat. in Rom. Martyrol. die VIII Mart. f.

Anno periodi Græco-Romanæ 6179. — Anno Æræ Hispan. 724. — Anno Hegiræ 67 inchoato die 28 Jul. Fer. 7. — Jesu Christi 686. — Cononis papæ 1. — Justiniani jun. imp. 2.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun.* II. *Post consulatum ejus* II.

2. *Joannes V PP. moritur.* — A num. 1 ad 6. Anastasius asserit, *Joannem* V papam sedisse *annum unum, dies novem,* quod et Luitprandus, Ordericus lib. 2, Regino, Hermannus Contractus, variique Pontificum Catalogi habent. Verum mendose quoad dies ; legendum enim, *dies decem,* ut habent Catalogus Corbeiensis a Mabillonio editus tomo III Veter. Analect. et exemplar Ms. Anastasii Mazarineum, quod duratio interpontificii et dies emortualis *Cononis,* Joannis V successoris demonstrant. Addit Anastasius, eum sepultum esse ad B. Petrum Apostolum *sub die* II *mensis Augusti.* Quare Joannes V, qui die XXIII mensis Julii anni elapsi ordinatus fuerat, præsenti e vivis excessit die secunda mensis Augusti, eademque sepultus est. Baronius ait, Joannem mortuum esse die secunda Augusti, et Anastasium scribere eum sedisse *annum unum et dies undecim ;* verum in Codicem mendosum Anastasii inciderat. Papebrocius vero in Conatu Chron. Historico ad Catal. Pont. Rom. Joannis V mortem in annum sequentem differt, quod ex dicendis in Vita Sergii papæ subsistere non posse, certo constabit. Cessavit episcopatus *menses duos, dies* XVIII, inquit Anastasius. Quare *Conon genere* Thrax ordinatus est Pontifex Romanus die vicesima prima mensis Octobris, in quam Dominica incidebat. Ex interpontificio autem tam

diem mortis Joannis, quam diem ordinationis Cononis excludit Anastasius. In ejus enim Codicibus Mss. Orderico citato, variisque Catalogis Pontificum Rom. legitur, cessasse episcopatum *menses* II, *dies* XVIII, et in nulla dies XIX, quod tamen dicendum esset, si *Joannes V*, præter annum, sedisset tantum dies IX.

3. *Justinianus II sextam Synodum confirmat.* — Papebrocius loco citato contendit, Baronium mortem *Joannis* male hoc anno collocasse, quod Anastasius in Conone scribit : « Hic suscepit divalem jussionem domini Justiniani principis, per quam significat reperisse Acta sanctæ sextæ Synodi, et apud se habere, quam piæ memoriæ dominus Constantinus genitor ejus Deo auxiliante fecerat ». Hæc autem divina jussio directa ad Joannem papam in confirmationem sextæ Synodi extat tomo VI Concil. edit. Labbeanæ, cujus hæc est subscriptio : « Data decimo tertio kalendas Martias, Constantinopoli in imperiali domo, piissimoque et perpetuo Augusto Justiniano imperatore, anno secundo et post consulatum ejus anno secundo, Indictione decima quinta », ideoque sequenti Christi anno, usque ad quem Joannem superstitem fuisse ex hac divali deduci putat Papebrocius. Verum inde tantum colligendum imperatorem non confirmasse electionem *Cononis*, sed exarcham Ravennatensem, quod mox probabimus, et per menses sex et aliquot dies *Joannis V* mortem Constantinopoli ignoratam fuisse, sive propter itinerum difficultates, sive ob alia impedimenta nobis ignota. Certe Anastasius in Proœmio Synodi sextæ refert, legatos Romam revertentes a prædonibus spoliatos, etiam authenticum Actorum Codicem amisisse. Neque desunt exempla, quibus liquet gesta Romæ, etiam quæ summi momenti erant, post plures menses Constantinopoli ignorata fuisse, et vice versa gesta Constantinopoli nonnisi post plures menses Romæ innotuisse. Cujus rei memini me jam exempla notasse. Interim observa, *Justinianum* non plures imperii, quam consulatus annos numerasse, quia scilicet utrumque eodem die acceperat, uti Constantinus Pogonatus pater, et cæteri deinceps imperatores usque ad Leonem Sapientem. Porro hanc divalem Baronius non vidit.

4. *Ordinatio et inthronizatio papæ quomodo fieret.* — Ex creatione *Cononis* ritus in consecratione Pontificis Romani ante sæculum XI servari solitos explicat Mabillonius in Commentario ad ordinem Romanum paragrapho 18. Electioni Pontificis succedebat ejusdem institutio duabus rebus peracta, ordinatione scilicet ac inthronizatione. *Ordinatio* in Vaticana sancti Petri Basilica, *inthronizatio* in Lateranensi fieri consueverat. In his non constans ordo : nam etsi inthronizationem consecratio præcedere solebat; nonnunquam tamen inthronizatio præmittebatur. Quinam ritus cum in inthronizatione tum in ordinatione tunc observati sint, ex Anastasio et ex Ordinis Romani libellis discimus.

5. *Ritus in Cononis PP. creatione servatus.* — In Cononis creatione hæc Anastasius commemorat : *Cononem sacerdotes et clerus* unanimiter apud Lateranum elegerunt. Mox « omnes judices una cum primatibus exercitus ad ejus salutationem venientes, in ejus laudes acclamaverunt. Videns exercitus unanimitatem cleri et populi, electioni factæ consenserunt, atque in ejus Decreto cum eisdem subscripserunt ». Denum iisdem una cum clero et populo, « missos suos ad exarchum, ut mos erat, direxerunt ». (1) Electio itaque primo fiebat per clerum; deinde salutatio et acclamatio per judices et primates. Sequebatur consensus exercitus : omnium denique subscriptio in Decreto, quod ad *exarchum*, et aliquando etiam ad *imperatorem* mittebatur. Addit Anastasius, in creatione Stephani II, quem Mabillonius appellat III, quæ in Ecclesia B. Mariæ ad Præsepe facta est, Stephanum inde in Basilicam Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, deportatum; atque intus inductum in patriarchium, *juxta morem* inthronizatum fuisse.

6. *Salutatio novo Pontifici fieri solita.* — Quænam fuerit novo Pontifici facta salutatio, signantius explicat idem auctor, ubi de *Valentini* electione agit in palatio Lateranensi facta. Electus *condignis gloriæ laudibus et honoris amplitudine ad Lateranense patriarchium deductus* memoratur, *et in Pontificali positus throno :* ejusque pedes *omnis Romanorum senatus osculatus est :* quod etiam in Leone IV servatum juxta *morem antiquum* : id vero *salutationis* nomine appellat Anastasius. Postero die facta est Valentini consecratio in Basilica sancti Petri, ut idem tradit : atque adeo inthronizatio consecrationem præcessit, uti etiam in Benedicto III. Quo ritu celebrata sit ejusdem Valentini consecratio, docet idem auctor his verbis : « Ejus consecrationis die sereno jam illucescente, cum lumine jam dictum antistitem ad B. Petri Apostolorum principis Ecclesiam omnes pariter Romani a palatio deducentes, majestate divina auxiliante in alto throno Summum consecravere Pontificem, qui mox almificæ Sedis culmina scandens B. Petri Apostoli et cælestis regni clavigeri, divinis Deo laudibus et sacrificiis pie oblatis amplo et magnifico Romanorum cœtu ad palatium (scilicet Lateranense), cum ingenti gaudio remea-

(1) Cl. Cenni in Notis Chronologicis ad quartum tomum Anastasii ad Cononem pag. 122, recte notat, missos quidem fuisse post Cononis electionem a Romanis legatos ad exarchum, non tamen ad confirmationem electi Pontificis petendam, sed honoris gratia, ut ipse cum cæteris electum Pontificem agnosceret. Nam Constantinus Pogonatus liberam Romanis electionem et ordinationem Pontificis permiserat, adeo ut deinceps nullius confirmatio exspectanda esset, nec sane deinceps exspectata fuit, ut in electione Sergii apparuit. Tunc enim, teste Anastasio, exarchus ab æmulo quodam Paschalis electi instigatus, Romam actutum se contulit, ut electo resisteret ; quod præstare non valuit, postquam comperit vota electorum in Sergium collimasse. Necessaria igitur non erat exarchi confirmatio ; alioqui exarchus facile electi depositionem impetrasset. MANSI.

vit, atque lautissimis dapibus sumptis, multis et diversis munerum donis sacram plebem et senatum, populumque Romanum optime ditavit ». Tunc ergo hi erant consecrationis ritus, nempe ipsa novi Pontificis consecratio ad sanctum Petrum; impositio ejusdem in Sedem sancti Petri, oblatio sacrificii per novum Pontificem, convivium; munera in senatum et populum erogata; quæ *presbyteria* vulgari nomine appellabant. Hæc Mabillonius citatus. An in Pontificis inthronizatione ulla sit ante sæculum XI mentio sedis illius, quam vulgus *stercorariam* vocat, examinabimus infra.

7. *Cononis PP. legati Constantinop. in errorem inducti.* — Antequam a Conone papa discedam, duo silentio prætereire non debeo. Primum, exprobrare Nicolaum I papam in Epistola VIII ad Michaelem III imperatorem, quod « antecessores ejus per tot annorum curricula diversarum hæreseon morbis languentes, medicinale remedium non quæsierint : quin potius medicinam sponte sibi porrectam, quasi desperati, vel quasi cor impœnitens gerentes ab ipsis faucibus projecerint; dum tantæ salutis oblatæ ministros duplici modo interemerunt : quoniam aut participes illos sui erroris effectos spiritaliter occiderunt; sicut tempore reverendæ memoriæ Cononis papæ contigit, qui post sextam Synodum extitit, aut certe corporaliter illos non consentientes sibi necaverunt, sicut sub venerabili papa Gregorio (hujus sc. nominis II, ut videre est in Annalibus) qui post sextam Synodum fuit; quando pro zelo fidei et sanctarum imaginum reverentia religiosi viri ac Dei famuli dilecti in exilium missi sunt, et bona confessione hujus mundi finierunt vitam ». De illo facinore neque Anastasius, neque alii historici mentionem faciunt.

8. *Post Joannem V confirmatio ab exarcho petenda fuit.* — Secundum, *Theodori exarchi* confirmatione Cononis ordinationem peractam esse. Anastasius enim, ubi locutus est de contentione quæ accidit in ejus electione, ait : « Post aliquot dies et ipsi flexi sunt (judices scilicet et primates exercitus) et consenserunt in persona prædicti sanctissimi viri, atque in ejus Decreta devota mente subscripserunt, et missos pariter una cum clericis, et ex populo ad excellentissimum Theodorum exarchum, ut mos est, direxerunt ». Constantinus quidem Pogonatus concesserat, Benedicto II petente, ut absque mora post electionem fieret ordinatio Pontificis, ut ex Anastasio ostendimus; idque locum habuit in electione *Joannis V*, sed *Cononis* successoris electio missa fuit ad exarchum, *ut mos est*. Quibus ex verbis inferri potest, liberatos Romanos ab onere mittendi Decreti Constantinopolim, sed obnoxios remansisse exarchorum examini, donec ipsi sæculo sequenti exarchi defecere, ut notat Marca lib. 8 de Concordia cap. 9, num. 10. Hinc factum, ut a Joanne V usque ad Zachariam, infra tertium ab obitu Pontificis mensem successoris ordinatio semper facta in Anastasio legatur.

9. *S. Kilianus ex Hibernia Herbipolim venit.* — A num. 6 ad 11. Vitam *sancti Kiliani* episcopi et martyris cum sociis in Franconia publicavit Henricus Canisius tomo IV Antiq. Lection. sed interpolatum. Publicata et alia brevior optimæ notæ, sæculo II Benedictino repræsentata. In hac ultima legitur, *Kilianum* in Scotia (ut tunc Hibernia vocabatur) natum cum aliquot sociis venisse in Franciam Orientalem ad urbem Herbipolensem, vulgo *Witizburg*, ad Mœnum fluvium sitam, ubi regnabat *Gozbertus* dux, qui, sicuti et populus ei subjectus, idola colebat. Nec mora, cum sociis, ut ibi prædicaret nomen Christi, ad *Joannem* papam Romam se contulit, ubi a *Conone papa* honorifice suscepti sunt, quia *Joannes V* e vivis excesserat, et *Conon* Pontificatum Romanum gerebat. Accepta itaque annuntiandi Evangelii facultate Herbipolim rediere. Interpolator Vitæ sancti Kiliani asserit, eum Romæ a *Conone* episcopum ordinatum esse, nulli scilicet sedi adstrictum, sed tantum, ut quocumque vellet, proficisceretur Evangelium gentibus prædicaturus. Addit interpolator, quod et ex Vita sancti Kiliani Baronius habet, *Kilianum* venientem in Franciam Orientalem ad Herbipolim oppidum, *non eum, quem prius in ea provincia ducem invenit, sed alium Gosbertum nomine* invenisse. Sed hac in re interpolatorem falli ostendit brevior Vita, cui inhæremus. Gozbertus « baptizatus est ab illo, et confirmatus est omnis populus, qui sub illius potestate erant », inquit auctor brevioris illius Vitæ. Reliqua ad annum DCLXXXIX remittimus. Ex his intelligimus, hoc vel superiori anno *Kilianum* relicta Hibernia in Franciam appulsum esse, indeque Romam perrexisse.

10. *Julianus episc. Toletanus adversus Judæos scribit.* — Ad num. 11 et seqq. *Sanctus Julianus* episcopus Toletanus hoc anno libros tres adversus Judæos, quorum non parvus numerus in Hispania erat, composuit. Extant hi in Bibliotheca Veterum Patrum. In fine libri tertii dicit Julianus : « Ab initio mundi usque ad Christum computatos diximus quinque mille trecentos viginti quinque annos : quibus si addantur anni ab Incarnatione Domini sexcenti octoginta sex, usque ad præsentem diem, id est, quando serenissimus princeps Ervigius imperii sui videtur habere annum septimum, computati sunt sex mille et undecim anni ». Quare cum libri illi hoc anno, qui septimus est Ervigii regis, elucubrati fuerint, apparet Æram Dionysianam hoc tempore a scriptoribus Hispanicis jam usurpatam fuisse. Ea certe in Anglia hoc sæculo etiam in Actis publicis, regumque Diplomatis adhibita fuit, ut ex dictis liquet. *Sanctus Augustinus* Anglorum Apostolus eam supputandi rationem Anglos edocuit, eamque a die Natali Christi exorsus est, quia Angli a die XXV Decembris, antequam fidem reciperent, annum inchoabant. Præterquam quod Romæ annus a die Natali Christi exordium sumebat, uti postea apud Gallos, qui tamen ultimi fuere, qui Æram Dionysianam in Actis publicis adhibuerint, paulo videlicet post initium sæculi

octavi, quo hujus rei exempla primum occurrunt. Copulat Julianus annum mundi 5325 cum anno Juliano XLVI, a quo Æra Dionysiana initium sumit; qua in re veram Æram Septuaginta Interpretum non sequitur : in hac enim annus primus Æræ Dionysianæ et Julianus XLVI concurrit cum anno mundi 5202, quem Galli, et forsan alii a Paschate ejusdem anni primi Æræ Christianæ auspicabantur. Porro sanctum Julianum antistitem Toletanum perperam a posterioribus vocatum fuisse *Julianum Pomerium*, confusumque cum Juliano Pomerio, qui longe ante hoc tempus floruit, recte ostendit Baronius, jamque sæculo elapso observarat Vasæus in suo Chronico, ubi de Ervigio rege loquitur.

11. *Bertharius succedit in Majoratum Neustriæ.* — Cointius anno DCLXXXIV, num. 5, existimat, eo anno *Waratonem* mortuum esse, quia continuator Fredegarii Audoeni morte narrata cap. 99, ait : « In illo itidem tempore Warado Major-Domus obiit ». Verum hic auctor barbarus non raro res plurium annorum intervallo dissitas his loquendi formulis conjungit, *hoc tempore*, *eo tempore*, *in illo tempore*. Certe auctor Gestorum Francorum cap. 48, postquam capite præcedenti Audoeni mortem retulit, ait : « Succedente quippe temporum curriculo prædictus Waratus defunctus est ». Eadem leguntur apud Duchesnium tomo III in Chronico Moissiacense. In Annalibus Metensibus, qui ibidem extant, dicitur *Berthariun* successorem Waratonis fuisse constitutum Majorem-Domus anno qui prœlium Textricianense præcessit. « Erat statura parvus, intellectu modicus, levis atque citatus, Francorum amicitiam atque consilia sæpe contemnens », inquit continuator Fredegarii cap. 99, quod et in Gestis Francorum habetur cap. 48.

12. *Charta Theodorici regis in qua Waratonis jam demortui mentio.* — *Bertharius* jam hoc anno III kal. Novembris Major-Domus erat, cum *Theodoricus* Præceptum dedit de Latiniaco villa monasterio sancti Dionysii concessa anno XIV regni sui. Verum quidem est, Mabillonium lib. 6 de Re Diplomatica pag. 471, ubi illud refert, legere, *datum sub die tertio kal. Novembris*, *annum* XVI *rigni nostri Compendio*, et notare Berthariun anno Theodorici XVI adhuc Majorem-Domus fuisse; ac proinde eam concessionem factam esse si non ante saltem paulo post pugnam Textriciacensem, postquam *Bertharens* seu Bercharius interfectus est : « Nisi », inquit Mabillonius, « si Theodoricus eo mortuo id fecit, cujus faciendi auctor Bercharius adhuc vivens et instigator fuerit ». Verum certum est, Textriciacense prœlium anno sequenti commissum esse, Berchariumque occisum primo vere anni DCLXXXVIII, et conjecturam viri doctissimi stare non posse, si Theodorici verba attente legantur, « Villa, etc. Latiniaco, etc. qui fuit illustribus viris Ebroino, Warattune, et Ghislemaco QUONDAM Majoris-Domus nostros et post discessum (id est obitum) ipsius Warattune in fisco nostro fuerat revocata : nos ipsa villa de fisco nostro ad suggestione præcelsæ reginæ nostræ Chrotechilde sed et illustri viro Berchario Majorem-Domus nostra, ad monasthirio sancti domni Dionisiæ ». Ubi diserte tradit Theodoricus rex præcedentes Majores-Domus fuisse mortuos, et Bercharium conjungens reginæ Chrotildi, quæ in vivis erat, demonstrat, ambos superstites fuisse. Præterea nequaquam legendum in subscriptione Chartæ *an.* XVI *rigni nostri*, sed *an.* XIV *rigni nostri*.

13. *Vectis insula opera S. Wilfridi fidem amplectitur.* — *Cedwalla* regii sanguinis princeps, qui factione conspiratorum in exilium actus fuerat, juxta Wigorniensem, in regnum Australium Saxonum anno superiori irrupit : « Ceadvalla, juvenis strenuissimus, de regio genere Gevissorum Ethevaldum (seu Edivalchium) regem Australium Saxonum improvise cum exercitu superveniens, interfecit : sed mox expulsus est a ducibus regis Bertuno, et Aethelhuno, qui deinceps regnum Provinciæ tenuerunt », quæ omnia Wigorniensis a Beda lib. 4, cap. 15, transcripsit. Quare Kentuino Occidentalium Saxonum rege sub id tempus mortuo, Cedwalla regno præfectus est. Addit Beda, *Cedwallam*, postquam obtinuit Saxonum Occidentalium regnum, priorem occidisse, et posteriorem post Cedwallam regnasse. « Postquam », subdit Beda cap. 16, « Cedwalla regno potitus est Gevissorum, cepit et insulam Vectam, quæ hactenus erat tota idololatriæ dedita; ac tragica cæde omnes indigenas exterminare, ac suæ provinciæ homines pro his substituere contendit, voto se obligans, quamvis nondum regeneratus (ut fertur) in Christo; quia si cepisset insulam, quartam partem ejus, simul et prædæ, Domino daret. Quod ita solvit, ut tam Wilfrido episcopo, qui tunc forte de gente sua superveniens aderat, utendam pro Domino offerret, etc. Hoc ergo ordine, postquam omnes Britanniarum provinciæ fidem Christi susceperant, suscepit et insula Vecta ». Quod Baronius refert anno DCLXXXIX, num. 6.

14. *S. Wilfridus a Cedwalla rege valde amatus.* — Eddius Stephanus in Vita sancti Wilfridi cap. 40, hæc ad rem nostram habet : « Regnante Cedwalla occisis et superatis inimicis ejus (nempe Ethelvalpho, seu Edilvatcho Australium Saxonum rege, et Bertuno Westasaxonici regni invasore) totam Westseixenam (Saxoniam Occidentalem) regionis monarchiam tenens, statim sanctum Wilfridum episcopum nostrum, gentilem populum Southsexum (id est Australium Saxonum) bene ad Dominum convertentem, et nomen Domini per se magnifice glorificantem, patrem suum venerabilem et super omnes charissimum ad se venire humiliter accersivit; jamjamque sancto et venerabili Patre nostro veniente rex Cedwalla in omni regno suo excelsum consiliarium mox illum composuit ».

15. *Pax inter Theodorum archiep. Cantuariæ et Wilfridum composita.* — Tum cap. sequenti Eddius scribit : « Eodem quoque tempore Theodorus gratia Dei archiepiscopus auctoritatem Apo-

stolicæ Sedis, a qua missus erat, metu agitante honorificans cum beato Wilfrido episcopo nostro diu exule spoliato, vere amicitiam inire diutius moratus non distulit. Nam cum Theodorus archiepiscopus in senecta uberi (an. scilicet agens LXXXV), frequenti infirmitate anxiatus est, ad Lundoniam civitatem Wilfridum et Ercenwoldum (seu Erchenwaldum vel Earchonwaldum Londoniensem antistitem) suos episcopos ad se invitavit. Venientibus autem illis archiepiscopus sapienter totius vitæ suæ cursum cum confessione coram Domino pure revelavit, dicens : Et hoc maxime scrupulum me premit, quod in te, sanctissime episcope, commisi, consentiens regibus, sine causa peccati propriis substantiis spoliantibus te, et mœrentibus subjectis tuis in longum exilium exterminantes (heu proh dolor) omnis mali. Et nunc confiteor Domino, et sancto Petro Apostolo. Et vos, sancti episcopi mei, testes estote, ut cunctos amicos meos regales et principes eorum ubique ad amicitiam tuam, pro remissione peccati mei per omnem modum volentes nolentesque constringens attraho. Scio enim post hunc annum appropinquantem vitæ meæ terminum secundum Domini revelationem, et ideo adjuro te per Dominum et sanctum Petrum mihi consentire, ut in sedem meam archiepiscopalem superstitem et hæredem vivens te constituam : quia veraciter in omni sapientia et in judiciis Romanorum eruditissimum te vestræ gentis agnovi.

16. *Theodorus archiep. ad reges Northumbriæ et Merciæ pro Wilfrido scribit.* — « Deinde archiepiscopus (scilicet Theodorus) post pactum veræ pacis initum ad Alfridum regem Aquilonalium (seu Northumbriæ) misit litteras per quas adjuravit eum, ut propter timorem Domini præceptaque Apostolicæ Sedis præsulum, et pro redemptione animæ Egfridi regis, qui prius episcopum nostrum privatum omnibus de patria innocentem exterminavit, reconciliare sub fœdere pacis ad multorum salutem cum eo dignatus sit. Non solum autem hunc regem archiepiscopus ad concordiam excitavit : sed sibi ubique amicos, quasi prius inimicos facere diligenter excogitavit. Nam et Aelfledam sanctam virginem et abbatissam (Parthenonis nempe Strehanesalensis) litteras emisit, in quibus commendans secundum auctoritatem Apostolicæ Sedis, ut pacem cum sancto Wilfrido sine dubio iniret : necnon Ethelredum regem Merciorum adjurans, et in sua et Christi charitate, secundum quod prius in mente habebat, suscipere eum his sequentibus dictis præcepit ». Refert postea Eddius litteras Theodori archiepiscopi ad Ethelredum Merciorum regem, additque : « Quid plura dicam ? postquam Ethelredus rex propter auctoritatem beatissimorum Pontificum, Agathonis scilicet et Benedicti, Sergiique percipientium dignitatem Apostolicæ Sedis, canonice libenter pontificem nostrum suscipiens, multa monasteria et regiones proprii juris reddens, habensque illum in summo honore dignitatis, usque ad finem vitæ fidelis amicus indesinenter perseveravit ». De Wilfridi restitutione in episcopatum suo loco agetur.

CONONIS ANNUS 1. — CHRISTI 687.

1. *Mortuo Conone Paschalis schisma invalescit, Sergius papa eligitur.* — Anno Redemptoris sexcentesimo octogesimo septimo, Indictione decima quinta, Conon sanctissimus papa moritur decima tertia mensis Octobris, cum sedisset menses undecim, et dies viginti tres, ut Anastasius tradit, quem potius sequimur, quam alios, qui Anastasio antiquiorem non habent aliquem, cui inhæreant et sequantur. De eodem ipse testatur, fuisse relictam ab ipso tum clero, tum monasteriis eam auri quantitatem, quam papa Benedictus reliquerat : idemque asserit, creatos ab ipso episcopos per diversa loca numero sexdecim, sepultumque in Basilica S. Petri vicesima secunda (XXI) mensis Octobris, cessasseque Episcopatum ipsius menses duos, et dies tredecim : quo tempore dirum conflatum est schisma inter Theodorum archipresbyterum et Paschalem archidiaconum, qui malis artibus sibi ad Pontificatum viam paravit : de eo enim hæc Anastasius in Conone : « Hujus archidiaconus videns eumdem Cononem Pontificem infirmitate constrictum, et cupiditate ductus prædicti legati relicti clero et monasteriis ab ipso Pontifice, cum nondum esset persolutum, scripsit Ravennam glorioso novo exarcho,

atque promisit ejus dationem, si ad Pontificatum eligeretur ». Hæc de archidiacono Anastasius in Conone.

2. Post cujus obitum quomodo Ecclesia Romana divisa sit schismate, idem Anastasius in Sergio ita narrat : « Post septem vero dies a defuncto beatæ memoriæ Conone Apostolicæ Sedis præsule (ut fieri assolet) Romanus populus in duas partes divisus est : et una quidem elegit Theodorum archipresbyterum, alia vero pars Paschalem archidiaconum. Et quidem Theodorus archipresbyter cum populo, qui ei favebat, præveniens, interiorem partem patriarchii tenuit : Paschalis vero exteriorem partem ab Oratorio S. Silvestri, et Basilica domus Juliæ, quæ super campum respicit, occupavit. Cumque unus alteri locum non cederet, sed utrique immaniter perdurarent, ut unus alium superaret : inito consilio primates judicum, et exercitus Romanæ militiæ, et cleri plurima pars, et præsertim sacerdotum atque civium multitudo ad sacrum palatium perrexere, et diu pertractantes, quid fieri deberet, qualiterve duorum altercantium electorum sopiretur contentio : Deo annuente, in personam denominati Sergii venerabilis tunc presbyteri concordantes se contulere, eumque de medio populi tollentes, in Oraculum B. Cæsarii martyris Christi, quod est intra sacrosanctum suprascriptum palatium, introduxerunt, et exinde in Lateranense episcopium cum laudum acclamatione deduxerunt ».

3. Sed antequam ulterius progrediatur oratio, de ipso loco Oratorii S. Cæsarii dicendum est : quod cum intra sacrum palatium fuisse dicatur, aliud plane a Lateranensi patriarchio illud fuisse, ex eodem verborum contextu perspicuum redditur, dum illud a schismaticis occupatum fuisse ponitur, altero nempe ipsorum occupante partem exteriorem, interiorem vero altero : unde liquet sacrum palatium diversum fuisse a patriarchio, et quod ibi erat (ut ait) Oraculum, sive dixerimus Oratorium dictum fuisse sanctum Cæsarium intra palatium, sive in palatio de quo mentionem habitam a S. Gregorio, superius vidimus, egimusque de eo pluribus, cum de imaginibus Augustorum Romam delatis, et in eodem Oratorio a S. Gregorio collocatis sermonem habuimus. Sed redeamus ad Sergium.

Quidnam ipse jam faceret, cum etsi electus, cathedræ tamen Pontificiæ expers esset, schismaticis eam occupatam vallantibus armis ? Idem divinus Spiritus, qui ad ejus electionem populum clerumque permoverat, ut olim Samsonem in Philisthæos, eosdem adversus schismaticos ad eorum cuneos irrumpendos excitans, fortes reddidit et intrepidos. Proficiscentibus enim ipsis una simul ad patriarchium Lateranense, ipso adspectu, qui ipsum foris obsidebant, statim sponte cessere, resistere non valentes : sed et ii qui intus erant, et patriarchium in munitionem converterant, inviti licet atque nolentes, dedere locum, sicque unus ab omnibus, explosis reliquis, acceptus est Pontifex Sergius. Sed quæ habeat Anastasius de Sergio ad patriarchium accedente, audi :

4. « Quamvis fores palatii intrinsecus essent munitæ et clausæ, tamen pars quæ supradictum venerabilem virum elegerat, quia validior erat, prævaluit et ingressa est. Quo ingresso, unus de duobus electis, id est, Theodorus archipresbyter illico quievit et humiliavit se : Paschalem vero nullo modo cordis duritia id facere sinebat, donec coactus et confusus, volens, nolens, suum dominum et electum ingressus salutaret. Qui etiam Paschalis clanculo non cessavit Ravennam suos mittere missos, promissaque pecunia, vel aliis diversis donis, Joannem patricium et exarchum cognomento Platyn, cum suis judicibus, nemine sciente Romam venire persuadere. Qui sic abdite venit, ut nec signa, nec banda cum militia Romani exercitus occurrissent ei juxta consuetudinem in competenti loco, nisi e propinquo Romanæ civitatis. Qui dum venisset, et omnes in personam Sergii sanctissimi invenisset consensisse ; illi quidem suffragari non valuit : Ecclesiæ tamen B. Petri Apostoli idem exarchus per ejusdem Paschalis miseriam dispendium et damnum intulit, quod ab eodem Paschale suprascripto exarcho promissum fuerat, id est, centum auri libras a parte Ecclesiæ expetente, Sergio sanctissimo electo proclamante, quod neque promisisset dare, neque possibilitas suppeteret : et ut ad compunctionem animos videntium commoveret, cantharos et coronas, quæ ante sacrum altare et Confessionem B. Petri Apostoli ex antiquo pendebant, deponi fecit, et pignori tradi : sed nec in hoc flexa est ejusdem exarchi duritia, donec centum (ut dictum est) auri libras accepit.

5. « At licet (ut prædictum est) Ecclesiæ Christi adeo miserrimus Paschalis dispendium et damnum inflixerit : tamen, Christo favente, Sergius presbyter et electus in Sede B.Petri Apostoli Pontifex ordinatus est : prædictus vero Paschalis non post multum tempus ab officio archidiaconatus pro aliquibus incantationibus, et lucis quos colebat, vel sortibus quas cum aliis inspectoribus tractabat, Dei, beatique Apostolorum principis Petri interveniente judicio, privatus est, et in monasterium retrusus, et post quinquennium præ cordis duritia impœnitens defunctus est ». Hucusque Anastasius de ingressu Sergii, atque dissidentium ejectione : quibus plane apparuit, haud levem esse eam sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Apostolicæque Sedis persecutionem, quam a domesticis pati consuevit ; utpote quod qui semel cœpit ipsius Redemptoris adhuc tempore cribrare discipulos Satanas, nunquam dimiserit amplius cribrum, quo simul collidens justos cum improbis, magna agitatione ipsam conquasset Ecclesiam, sed malorum damno, lucro vero justorum : etenim ejusmodi ministerio, qui probati sunt, manifesti fiunt, reprobis seorsum ut purgamentis ejectis. De persona Sergii hæc idem Anastasius habet :

6. *Sergii virtus et Ebroini in Gallia interitus.* — « Sergius natione Syrus, Antiochiæ ortus ex patre

Tiberio, Panormi in Sicilia vixit : inde veniens Romam, a sanctæ memoriæ Adeodato Pontifice inter clerum Romanæ Ecclesiæ connumeratus est. Et quia studiosus erat et capax in officio cantilenæ piorum cantorum pro doctrina traditus est, et acolythus factus, per ordinem ascendens, a sanctæ memoriæ Leone Pontifice in titulo S. Suzannæ, quæ ad duas domos vocatur, presbyter ordinatus est. Hic tempore presbyteratus sui impiger per cœmeteria diversa missarum solemnia celebrabat ». Hæc Anastasius de Sergio, quem hoc anno vicesima sexta mensis Decembris creatum esse Romanum Pontificem, ejusdem assertione redditur manifestum.

Quod ad res Francorum pertinet, eodem anno, maximo malo purgantur Galliæ, cum truculentus carnifex, sanctorum sanguine ebrius, Ebroinus occiditur : tertio namque anno a S. Leodegarii martyrio trucidatur ab Ermenfrido. Sed quomodo, et ejus animam excepit locus infernus, Adonem Viennensem ista narrantem audi : « Erat, inquit, tunc temporis vir oculis cæcatus, unus de illis quibus Ebroinus effoderat lumina in insula Lugdunensis provinciæ, quæ Barbara dicitur : qui cum nocturno tempore super ripam Sicamnæ fluminis orandi gratia resideret, audivit navigantium impetum, et magna vi brachiorum contra impetum fluminis insurgentium. Cumque interrogaret, quo navigium illud tenderet, vox in auribus ejus percrebuit : Ebroinus est, quem ad Vulcaniam ollam deferimus : ibi enim facti sui pœnas luet. Hoc vir audivit ad consolationem sui, ut sciret quam pœnam persecutores justorum sentirent. Secundum illud Davidicum [1] : Lætabitur justus, cum viderit vindictam : ut dicant omnes [2] : Si utique est fructus justo, utique est Deus judicans eos in terra ». Cæterum neminem adeo obtusæ mentis esse putamus, ut ignoret animas migrantes e corpore haud egere vectura nautica, ut ad supplicium perducantur ; sed hæc esse per visum ostensa secundum mentis humanæ captum ejusmodi formulis et speciebus interdum ad rem cognoscendam agentis. At invisamus res Ecclesiæ Anglicanæ.

7. *S. Cudberti episcopi et Ervigii regis in Hispania obitus.* — Hoc eodem anno, decimo tertio kalendas Aprilis moritur ille sanctitate celebris, Anglorum decus, Cudbertus episcopus Lindisfarnensis, cujus vita ab infantia ad senectutem virtutibus micans, nec obitu potuit obscurari, illustrata divinitus ejus sanctitate miraculis, quæ Beda [3] recenset in rebus gestis Anglorum, copiosius autem, cum ejusdem vitam prosecutus est carmine atque soluta oratione. Suffectus est ipsi Ædilvaldus, tanti prædecessoris haud indignus successor. Tu de his ipsum consulas Bedam.

Contigit eodem tempore mori Ervigium regem Hispaniarum, cum ageret sui regni annum octavum inchoatum : inque locum ejus subrogari Egicam, sive Egicanem, cui (ut Tudensis est auctor) filiam suam nomine Cixilonem Ervigius in matrimonium collocarat. Fuisse autem hunc consobrinum Bambæ, idem auctor affirmat. Cæterum ipsum Egicanem consobrinum Bambæ, Ervigii regis fuisse generum, liquet : ejus enim meminit Concilium Toletanum decimum quintum celebratum anno sequenti, ubi in tomo Synodo ab ipso oblato, in quo eumdem et patrem appellat pietatis ergo, hæc leguntur : « Illud mihi primo dicendum erit, quod divi patris nostri et soceri regale sortientes fastigium, etc. » Minus autem juste administrasse regnum Ervigium, ea quæ eodem tomo leguntur ostendunt his verbis : « Additur super hoc (ut fertur) pressurarum ejus in plerosque acerbitas, quos indebite rebus et honore privavit, quos de nobili statu in servitutem sui juris implicuit, quos tormentis subegit, quos etiam violentis judiciis pressit, etc. »

8. Horum igitur gratia cum tam ipse Ervigius, quam filii ejus odio haberentur, et omnium oculi conjicerentur in Wambæ consobrinum, sive (ut alii tradunt) filium, quem proditione exutum regno omnes miserarentur, exspectareturque avide, ut in ejus regnum vocaretur : id probe sciens ipse Ervigius, nempe post obitum suum posthabendos suos filios Egicani, ipsum sibi jungere voluit fœdere nuptiarum, tradens ei (ut dictum est) suam filiam Cixilonem in uxorem. At non his tantum studuit eum vinculis obligare, sed et stringere arctius voluit juramento, quo eum polliceri fecit pro defensione filiorum ipsius cuncta peragere, nihilque contra eos moliri, vel ab aliis tentari permittere, et alia hujusmodi, quo suis filiis in omnibus esset tuto consultum. His igitur rite peractis, contigit ipsum Ervigium (ut dictum est) mori, exaltari vero tum ab episcopis, tum a magistratibus in regnum, quem diximus, Egicanem, qui more patrio, antequam regni capesseret administrandas habenas, populo præstitit juramentum, justitiam illi sincerissime se administraturum. Hæc omnia expressa habentur in dicto Concilio Toletano anno sequenti habito, de quo mox dicturi sumus.

[1] Psal. LVII. — [2] Ibid. — [3] Bed. de gest. Angl. l. IV. c. 17. 28. 29. 30. 31.

Anno periodi Græco-Romanæ 6180. — Anno Æræ Hispan. 725. — Anno Hegiræ 68 inchoato die 12 Julii Fer. 4. — Jesu Christi 687. — Sergii papæ 1. — Justiniani jun. imp. 3.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun.* III. *Post consulatum ejus* III.

2. *Obitus Cononis PP.* — A num. 1 ad 6. *Conon* papa hoc anno obiit, ut recte Baronius, non vero sequenti, ut habet Papebrocius in Conatu Chronico-Historico. Anastasius vulgatus ait, eum sedisse *menses undecim et dies viginti tres.* Sed certum est, dies viginti tres intrusos esse, eumque sedisse tantum menses undecim, ut habent Ordericus lib. 2, Honorius Augustodunensis, Regino, Hermannus Contractus, Luitprandus, Abbo, duo exemplaria Mss. Anastasii, unum Colbertinum, alterumque Thuaneum, omnesque ferme veterum Pontificum Catalogi. Idem habuit Marianus Scottus, sed errore librariorum in eo leguntur *annus* I, *menses* XI. Iisdem librariis imputandum, quod in quibusdam Mss. Anastasii, quæ ejus editores secuti sunt, legatur Cononem sedisse menses XI, dies XXIII. Cum enim Anastasius tradat, Cononem sepultum esse ad *B. Petrum Apostolum die vicesima prima mensis Septembris*, quo et Marianus Scottus eum obiisse scribit, non potuit sedere menses XI et dies XXIII ; alioquin post Joannis V ejus decessoris mortem Sedes non vacasset menses II, dies XVIII. Quare cum *Conon* die XXI mensis Octobris superioris Christi anni ordinatus fuerit, dieque XXI Septemb. hujus anni e vita migrarit, sedit tantum *menses undecim.* Dies illi viginti tres, qui in vulgato Anastasio superflui sunt, Baronium impulere, ut Cononis mortem usque in diem XIII mensis Octobris differret contra auctoritatem ejusdem Anastasii ; cum tamen ipsemet hic recte moneat, eum in chronologia Pontificia sequendum esse.

3. *Sergius ordinatur Pontifex Romanus.* — Post *Cononis* mortem schisma extitit inter *Theodorum* archipresbyterum et *Paschalem* archidiaconum, ut Baronius ex Anastasio narrat. Ait Anastasius. *Joannem* patricium et exarchum *cognomento Platyn* Romam venisse , et *Sergium* electum Pontificem, ut sibi centum auri libræ traderentur, coegisse. Anastasius in Conone Joannem *novum exarchum* appellat. Quare is hoc anno exarchatum suscepit, successitque *Theodoro* in Vita Cononis ab Anastasio memorato ; quem diversum existimo a *Theodoro Calliopa*, qui juxta Hermannum Contractum ex editione Canisii anno DCLII Olympio successit. Recentiores historici illum ab eo anno ad præsentem eam dignitatem gessisse tradunt, sed nullo teste, eaque tantum de causa, quod neque in Anastasio, neque in Paulo diacono alterius exarchæ mentio habeatur ; quod fundamentum futile est, cum uterque nonnisi ex occasione de exarchis Ravennatensibus agat. Cessavit Sedes *menses duos, dies* XXIII, ut habet Anastasius, et in variis Catalogis legitur ; sicuti et in Abbone, ac Orderico citato. Codices tamen tres Mss. Anastasii in fine editionis regiæ citati loco dies XXIII, habent dies XXIV, sed cum Sergius *natione Syrus* ordinatus fuerit die decima quinta Decembris, in quam Dominica hoc anno cadebat, si numeretur dies emortualis Cononis, vacavit Sedes menses duos, dies XXIV ; si excludatur, menses duos, dies XXIII. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico *Cononis* mortem differt in diem XXX mensis Augusti sequentis Christi anni, et ordinationem *Sergii* in diem XXII Novembris illius anni. Sed infra demonstrabimus an. DCLXXXIX, die XX April. annum II Sergii papæ numeratum fuisse. Papebrocius ibidem exhibet formulam professionis fidei, quam dicit Holstenium, a quo eam acceperat, putasse prolatam in electione Cononis vel Sergii ejus successoris, seque eam proponere, *si necdum alibi inveniatur.* Verum extat ea in libro Diurno Romanorum Pontificum, cap. 2, tit. 9, mutuo collata cum ea, quam jam habebamus ad usum noni sæculi, auctam tamen atque interpolatam, et a Baronio an. DCCCLXIX editam : sed prolatam fuisse primum a Sergio vel a Conone, nullum indicium ostendit.

4. *Obitus Ebroini Majoris-Domus.* — Ad num. 6. *Ebroinus* Major-Domus Franciæ Theodorico regnante interiit an. DCLXXXI, ut eo anno ostendimus, et post ejus mortem eam dignitatem gessere *Warato*, *Gislemarus*, rursumque *Warato*, et eo mortuo *Bertharius* seu Bercharius, de quo mox sermo erit. Quod recitat Baronius ex Adone in suo Chronico, *Ebroinum* scilicet a nautis ad Vulcaniam ollam delatum fuisse, narrasse quemdam cui Ebroinus oculos effoderat, mere fabulosum est.

Licet enim multa scelera perpetrarit, in Catholica tamen communione mortuus est, et ut ait Hadrianus Valesius lib. 22, monasterii puellaris Suessionici constructione, ac sanctorum episcoporum Audoeni, Drausionis, Reguli, Angilberti, aliorumque amicitia pietatem aliquam testatus est.

5. *Moritur S. Cuthbertus episc. Lindisfarnensis.* — Ad num. 7 et seq. Sanctus Cuthbertus Lindisfarnensis in regno Northumbriæ episcopus, qui festis Paschalibus anni DCLXXXV ordinatus fuerat, « duobus annis in regimine episcopali transactis, sciens in spiritu appropinquare diem sui transitus, abjecit pondus curæ pastoralis, atque ad dilectum eremiticæ conversationis agonem quantocius remeare curavit », inquit Beda in ejus Vita cap. 36. Repetiit autem insulam *Farne* appellatam post Natalitia Christi superioris anni, ut ibidem Beda innuit. Dein feria quarta, vicesima septima Februarii cœpit ægrotare, ac post hebdomades tres etiam feria quarta ad Deum migravit die vicesima Martii currentis Christi anni, quo in feriam quartam tam dies XXVII Februarii, quam XX Martii conveniunt, ut notat Bollandus ad diem XX Martii, ubi Vitam ejus a Beda scriptam recitat, et Notis illustrat, et ex laudatis feriis recte deducit, non a die consecrationis an. DCLXXXV ipso Paschæ festo die celebratæ, sed ab ejus electione sub finem anni præcedentis facta Bedam numerare, quam numerandi rationem quandoque alibi Beda etiam adhibet. *Cuthbertum* itaque hoc anno vita functum certum est. Ejus Vita a monacho Lindisfarnensi anonymo teste oculato scripta, et a Bollando ibidem recitata quemadmodum et ea, quæ fusius a Beda scripta est. Extat et hæc fusior Vita sæculo secundo Benedictino. Totum Nordanhymbrorum regnum censeri potest theatrum sacrorum exercitiorum, virtutum ac miraculorum *sancti Cuthberti* : cujus laboribus sufficiens non fuit interior hujus regni et continens ditio, sed insulæ vicinæ, quæ in mari Germanico haud procul a Northumbria dissident, ejus habitatione aut accessu illustriores etiamnum existunt, ut Bollandus laudatus explicat. *Lindisfarnensis* insula sic appellatur a *Lindo* fluvio, cui ab ora Northumbriæ objecta est. *Farne* quæ insula Lindisfarnensi minor, altissimo Oceano inclusa, ubi *sanctus Cuthbertus* obdormivit in Domino.

6. *S. Eadbertus successit S. Cuthberto.* — Sancto *Cuthberto* successit *Eadbertus*, ut testatur Beda lib. 4 Hist. cap. 29, non vero *Ediltwaldus*, seu Ethelvaldus, ut habet Baronius : episcopatum Ecclesiæ illius, inquit Beda, anno uno servabat venerabilis antistes *Wilfrid*, donec eligeretur, qui pro Cuthberto antistes ordinari deberet. Ordinatus est post hæc *Eadberct*, vir scientia Scripturarum, simul et præceptorum cælestium observantia, ac maxime eleemosynarum operatione insignis etc. Beda in cap. 42 Vitæ sancti Cuthberti refert hujus sancti corpus, cooperante sancto Eadberto, *transactis sepulturæ ejus annis undecim*, ideoque anno Christi DCXCVIII elevatum fuisse, et corpus ejus totum, quasi adhuc viveret, integrum inventum, *et non multo post, id est, pridie nonas Maias*, etiam Eadbertum ad Dominum migrasse. Facta ea translatio *Eadberti* antistitis jussu die depositionis ejus *quæ est tertia decima kalendarum Aprilium*, quæ eo anno in feriam quartam incidebat. Sed ob sancti *Cuthberti* honorem Eadbertus diem illum elegit. Ediwaldus successit viro Domini Cuthberto, in exercenda vita solitaria, quam in insula *Farne* ante episcopatus sui tempora gerebat, inquit Beda lib. 5, cap. 1, qui addit, ibi mansisse *duodecim annis*, ibidemque defunctum esse, et narrat miraculum ab *Ediltwaldo*, dum viveret, factum. Obiter notabis sanctos alias die eorum emortuali sæpe translatos fuisse; cum jam supra alia hujus rei exempla indicaverimus, ex quibus quædam regula ad majorem translationum SS. notitiam institui potest.

7. *Mors Ervigii regis Hispaniæ.* — *Ervigius* Hispaniarum rex, ne post mortem filii sui a nobilibus opprimerentur, *Egicam* arcta cognatione Wambæ sanguini annexum generum adoptavit, *Cixilone* filia in conjugium data; quibus ita constitutis obiit XVII kal. Decemb. qui dies Veneris erat, salutis anno DCLXXXVII. Regnavit annos VII, dies XXV. Unctionis *Egicæ* successoris ceremonia more per hæc tempora usitato, post diem nonum, qui dies Dominicus erat, VIII kal. Decemb. peracta. Rerum potitus Egica uxorem *Cixilonem*, ex qua *Witiza* natus erat, in odium patris *Ervigii* repudiavit, et de proceribus supplicium sumptum, quorum opera *Wambam* in fraudem impulsum atque de rerum culmine dejectum esse constabat. Hæc Mariana lib. 6, cap. 17 et seq. ex quo corrigendus Wlsa in Chronico, ubi ait, *Ervigium* regnum deposuisse XVII kal. Septemb. cum regnasset annos VII, dies XXV. Quod verum esse non potest, nisi loco *XVII kal. Septemb.* legatur, *XVII kal. Decemb.* qui error librariis attribuendus videtur.

8. *Post pugnam Textricianam summa rerum in Gallia penes Majores-Domus fuit.* — Nunc narranda pugna *Textriciana*, post quam regibus Francorum nihil ex majorum suorum majestate præter speciem nominis regii retinentibus, summa imperii regnique opes et potentia penes Majores-Domus fuerunt. Erchanbertus enim, qui ante medium sequentis sæculi Breviarium regum Francorum ac Majorum-Domus conscripsit, de Berthario in ea pugna profligato loquens, ait : « Quo occiso, Pippinus junior, filius Ansegisili, veniens de Austrasiis successit in principatum Majorum-Domus. Exin reges nomen, non honorem habere cœperunt. Quibus tamen ubi constitutum fuerat, victus erat exuberans, custodiaque jugis erga illos habebatur, ne aliquid jure potestatis agere possent ». Tota hujus belli causa refundenda in unum Bertharium, qui nec quiete Neustrasios regere, nec pacem cum Austrasiis fovere studuit. *Pippinus* ut plerisque proceribus, quos *Bertharius* e Neustria Burgundiaque pepulerat, suæ facultates redderentur, enixe postulavit a Theodorico rege, qui victoriæ,

quam *Bertharius* certam spondebat, vana spe delusus, erupit in minas, et Neustrasios Burgundionesque, quos Pippinus contra jus et legem susceperat, a se quandoque requirendos dixit. Pippinus congregatis optimatibus suis responsum illud significat; « lacrymas profugorum et miserabiles supplicationes, qui in fidem suam sese crediderant, manifestat; minas improbi principis ad memoriam revocat; periculum quoque, quod imminebat suæ patriæ pro receptu exulum, ni prius sapienter, quam veniret, vitaretur, exponit : quidque super his agendum sit, sciscitatur. Ducibus Pippini omnibus optime placuit arma capere pro miseris ac spoliatis, qui dudum tam suam fidem, quam et defensionem quæsierant, dimicare; patriamque non a populante hoste, sed in suis sedibus requisito defensore », inquit auctor Annalium Metensium a Duchesnio tom. III Script. Franc. publicatus, qui Historiam suam perduxit usque ad annum DCD, quique in eo peccat, quod *Pippinum* impense laudet, et in notatione temporum satis accuratus non sit.

9. *A pugna Textriciana Pippinus trium regnorum Major-Domus fuit.* — Narrat postea *Pippinum* collecto exercitu ad sylvam Carbonariam, id est, ad limitem Austriæ ac Neustriæ contendisse, ibique exercitui pro concione causas explicuisse, quibus ad arma sumenda compellebatur : « Carbonariam sylvam transeunt hostiliter cuncta vastantes, et ad interiores regni illius partes intrepidi perveniunt haud proculque ab oppido Vermandorum, juxta villam cui vocabulum est Textricium (gallice Tertri) castra posuerunt. Theodoricus igitur cum audisset hostem in sui regni penetralibus commorantem, exercitum congregat, aciem contra Pippinum construit, ex alia parte prædictæ villæ castra ponit ». Die insequenti « commisso acerrimo prœlio, Theodoricus cum consiliario suo Berthario in fugam versus, cunctos optimates in ore gladii interemptos dereliquit. Nec prius captæ fugæ cursum terminavit, quam Sequanæ amnis fluenta transiret. Bertharius quoque vagus et profugus timore perterritus per diversa loca latitans ad ultimum a suis suam stultitiam non ferentibus interimitur. Pippinus igitur victor castra hostium invadens, spolia ampla Deo gratias referens suis fidelibus impertitur ». Ita monachus Metensis, a quo non dissentiunt continuator Fredegarii cap. 99, et anonymus in Gestis regum Francorum cap. 48.

10. *Ea hoc anno habita.* — Hæc pugna anno DCXC ab eodem monacho consignata, quem ex ipsomet corrigere debemus. Anno enim DCCXIV scribit de Pippino : « In pace obiit XVII kal. Januar. Rexit autem populum Francorum annis XXVII et mensibus sex », quod verum est, ut eo anno demonstrabimus. Quare hoc anno, post devictum Bertharium, principatum totius Franciæ mense Junio aut Julio occupavit, et ex eo tempore principatus Majorum-Domus anni exactius ac diligentius, quam anni regum Francorum ab historicis Gallicis digeruntur. In brevi Chronico a Duchesnio tomo III Hist. Franc. ex Bibliotheca Thuana publicato legitur : « Franci primum habuere regem Ferramundum, cujus proles regnavit usque ad DCLXXXVII annum Verbi Incarnati. Tunc enim Pippinus filius Ansegisi princeps Francorum fuit ». Scripsit autem anonymus ille anno MCXXXVII. In variis etiam Chronicis legitur, *Pippinum* obtinuisse principatum annis XVII. Denique in Chronico S. Medardi et in Annalibus Nazarianis legitur, *Pippinum* principem et ducem Francorum effectum fuisse hoc anno, nisi quod in prioribus Annalibus loco, *anno* DCCVII, reponendum, *anno* DCXCCVII, quia sc. librarius hos duos numeros XX omisit (1). Hæc epocha ideo hic stabilienda fuit, quod a Baronio prætermissa sit, et Annalibus illustrandis, ut infra videbimus, sæpe conducat.

11. *Floret S. Rictrudis abbatissa Marchianensis.* — Hoc circiter anno mortua est sancta *Rictrudis* abbatissa Marchianensis in Gallo-Flandria, « expletis septuaginta quatuor incolatus sui annis, quarto idus Maii », inquit Hucbaldus monachus Elnonensis in ejus sanctæ Vita, qui huic lucubrationi manum admovit anno DCDVII, ut ipsemet in Prologo testatur. Extat ea sæculo secundo Benedictino, et in Actis Bollandianis ad diem XII mensis Maii. Nata est in Vasconia nobilibus parentibus, nuptaque *sancto Adalbaldo*, qui colitur die secunda Februarii, digno plane viro, qui maritus existeret *Rictrudis*. Fuit eis primogenitus nomine *Maurontus*, postea abbas et levita, qui colitur die V Maii, et filiæ tres sacræ virgines; *Clodsendis* post matrem monasterii Marchianensis rectrix, quæ in variis Martyrologiis inscribitur ad diem XXX Junii; *Eusebia*, quæ duodennis præfecta est monasterio *Hamatico*, obiitque die XVI Martii, quo nomen ejus legitur in Martyrologiis. Post has nata est Aldasendi, quæ colitur die XXIV Decembris. Postquam *Adalbaldus* insidiis malignorum, et, ut fertur, eorum quibus sanctum displicuerat matrimonium, peremptus fuit, consilio *sancti Amandi* usa, curis sæcularibus depositis, corpus afflixit jejunio et cilicio, tandemque secessit in Marchianense monasterium, quod *sanctus Amandus* ad Scarpum fluvium inter Duacum et Amandopolim, ut nunc vocamus, construxerat, secessit, et in eo cum tribus suis filiabus sanctimonialis effecta est. Sanctus Amandus *Maurontum* ejus filium in clericum totondit. Factus postea monachus *Broilense* monasterium ædificavit in fundo suo, cujus primus abbas fuit. *Rictrudis* per annos aliquot monasterium Marchianense parum a monasterio Hamatico dissitum sanctissime rexit, et ut in

(1) Textricianam pugnam et Pippini exordium, quod ab ea pendet, anno huic recte Pagius illigavit, cui suffragium accedit ex auctoritate brevis Chronici Lemovicensis, cujus pars potior scripta ab auctore sæculi X videtur, et vulgata est a P. Martene Anecdot. tom. III, col. 1400. Ita vero ibi : *Anno* DCLXXXVII *Pippinus primus regnum cepit.* MANSI.

omnibus sese perfectissimam exhiberet, ante mortem abbatiam deposuit, ut aliorum imperiis pareret, et seipsam cunctis in humilitate ac in obedientia exemplum præberet. Annus mortis ejus incertus : ea tamen circa hunc annum contigit. Vixit *Rictrudis* sub Dagoberto rege hujus nominis I, et ejus successoribus, ejusque mentionem facit Baronius anno DCXXXII, num. 2.

12. *S. Wilfridus in episcopatum Eboracensem restitutus.* — Hoc anno *sanctus Wilfridus* in episcopatum Eboracensem restitutus; quod ex eo constat, quod post annos quinque a suo reditu annoque DCXCII rursus expulsus fuerit. Rem gestam narrat Eddius in ejus Vita cap. 42, qui de Alfrido Northumbriæ rege loquens ait : « Sanctum Wilfridum episcopum nostrum de exilio secundo anno regni sui (idem habet Beda lib. 5, cap. 20) venerabiliter secundum præceptum archiepiscopi (nempe Theodori) ad se invitavit; et primum cœnobium cum possessionibus adhærentibus in Hagustardesa indulgens; et post intervallum temporis, secundum beatissimi Agathonis Apostolicæ Sedis præsulis, et sanctæ Synodi judicium, propriam sedem episcopalem in Eborica civitate, et monasterium in Rypis cum redditibus suis reddidit, expulsis de eo alienis episcopis : quod tantum quinque annis in gaudio subjectorum suorum de exilio sicut Joannes Apostolus et Evangelista Ephesum rediens, secure possedit ». *Joannes*, qui ab oppido Beverlaco *Joannes Beverlacensis* appellatus est, *principio regni Alfridi, defuncto Eata,* ut tradit Beda lib. 5, cap. 2, Hagustaldensis antistes consecratus fuit, ideoque anno DCLXXXV aut insequenti DCLXXXVI. Riccardus prior Hagustaldensis p. 205, et Thomas Stubbs. in Actis Eboracensium pontificum produnt Joannem *anno uno* præfuisse Ecclesiæ Hagustaldensi, indeque apparet, eum anno currenti, quo *S. Wilfridus* tam Eboracensem, quam Hagustaldensem episcopatus recuperavit, exauctoratum fuisse, et sine sede mansisse usque ad annum DCXCII, quo episcopatum Eboracensem a S. Wilfrido dimissum iterum adeptus est. Nec hæc exauctoratio molesta accidit eidem *Joanni;* cum postquam Ecclesiam Eboracensem per annos plures rexit, *Wilfridum* juniorem presbyterum suum ordinaverit, ipse ad monasterium *Beverlacense* lacesserit, ibique sanctissime obierit, quæ omnia infra a nobis suis locis ostendentur. Ad hæc *Bosa*, qui in locum Wilfridi episcopatum Eboracensem obtinuerat, eo privatus fuit, et sic *totius Northanymbrorum regionis episcopus* Wilfridus fuit, inquit Malmesburiensis lib. 3 de Pontif. pag. 269.

SERGII ANNUS 1. — CHRISTI 688.

1. *Conc. Toletanum XV, Egicanis regis pietate illustratum, ubi Julianus Toletanus episcopus reprehensus.* — Sequitur annus Domini sexcentesimus octogesimus octavus, Indictione prima, quo celebratum est in Hispania Concilium Toletanum numeratum ordine decimum quintum. Convenerunt episcopi numero sexaginta et unus, per vicarios vero quinque, abbates undecim, et comites decem et septem : quod enim regis causa tractanda esset, frequens conventus adfuit. Cum igitur rex maxime pius et religionis tenacissimus custos ante susceptum regnum duplici se obligatum intelligeret juramento, altero dato Ervigio de filiorum atque uxoris ejus defensione, nec in eos quicquam damni inferri ab aliquo se passurum; altero quod populo ex debito præstitisset de ministranda illi justitia absque aliqua personarum acceptione : cum utrumque simul implere impossibile existimaret, neque alteri absque alterius dispendio satisfacere posse : consulendam Synodum statuit, quid esset sibi faciendum. Sic igitur hoc anno, qui et primus ejusdem regis numeratur, Æra septingentesima vicesima sexta, quinto idus Maias, cum in unum dicti convenissent episcopi in Ecclesia Apostolorum Petri et Pauli, ipse rex ingressus est in Synodum, petitionemque suam scriptis conceptam legendam tradidit. Sed antequam de ipsa agamus, qualis fuerit religiosissimi regis ingressus in locum ubi consessus aderat sanctorum Patrum, ex ejusdem Synodi Actis hic describamus in exemplum Orthodoxorum principum : hæc enim ibi leguntur :

2. « Adfuit idem serenissimus Egica princeps

placida devotionis arce sublimis, et strenua culminis reclinatione laudabilis; quique in medio pontificum positus, humoque prostratus, sacerdotum Dei se commendat orationibus. Deinde surgens, et sufficienti exhortatione Concilium allocutus, innexa tomo sui culminis vota Dei sacerdotibus tradidit relegenda ». Erat ejus exordium : « Ecce, beatissimi Patres, etc. » Habetur integer ipse tomus Actorum primordiis positus. His acceptis, ex more Patres de iis, quæ ad fidem Catholicam spectant, agere aggressi sunt, præmissaque ex sacrosanctis Œcumenicis Conciliis Catholica confessione, ea quæ ante biennium a Benedicto Romano Pontifice fuerant in suis ipsorum litteris adnotata examinantes, recte pieque atque ex Patrum sententia esse prolata docuerunt.

3. Præter illa autem, quæ de his sub Benedicto Pontifice de eadem controversia dicta sunt, hic non omittendum, in ista Synodo ipsum Julianum episcopum Toletanum, cui eadem omnia ejusdem Concilii scripta tribuuntur, paulo licentius insultasse in Romanum Pontificem. Sensit hoc atque suggillavit veritatis amator et pietatis optimus cultor, qui erudito stylo postremam manum apposuit rerum Hispanicarum historiæ, Hispanus et ipse, sed affectu privato carens, Joannes Mariana dignus professor Societatis Jesu, cujus sunt hic mihi reddenda verba, sed prius illa ponenda, quæ in Synodo scripta leguntur, quibus Julianus ipsorum auctor æstimatus fuerit correctione dignus : sunt hæc ipsa, dum de ultimis capitibus a Benedicto papa notatis agitur : « Tertium sane, quartumque Capitulum contuentes, non solum sensum, sed et ipsa pæne verba ex libris beatorum Ambrosii atque Fulgentii nos prælibasse monstravimus, quibus ea prædictos viros dogmatizasse scimus : quos quia celebres in toto orbe doctores feriata Ecclesiarum Dei vota percenseant, non illis est succensendum, sed potius succumbendum : quia omne quod contra illos sapitur, a recta fidei regula abhorrere sentitur ». Et paulo post : « Jam vero si post hæc et ab ipsis dogmatibus Patrum, quibus hæc prolata sunt, in quocumque dissentiant : non jam est cum illis amplius contendendum; sed majorum, directo calle, inhærentes vestigiis, erit per divinum judicium amatoribus veritatis responsio nostra sublimis, etiam si ab ignorantibus æmulis censeatur indocilis ». Ista quidem ibi, sed utrum dulcedine charitatis, an amaro zelo, ex gustu ipso facile est judicium facere : sed et utrum ex spiritu veritatis, an erroris, provoco lectorem ad ea quæ sæpe superioribus tomis dicta sunt, nimirum, omnium scriptorum Ecclesiasticorum doctorum arbitrum esse Romanum antistitem, atque de his singulis esse judicem Apostolicam Sedem.

4. Sed audi modo Joannis de ejusmodi Juliani sententia judicium gravi lance perpensum, atque ita prolatum : « Nobis, inquit, aliquanto liberior visa est, quam ut Juliani modestiam erga Romanum Pontificem, summum Ecclesiæ doctorem deceret. Et nimirum de ingenii laude cui quicquam concedat, rarus est, et in ardore disputandi modum tenere difficile. Erat enim Julianus eruditionis laude ea ætate celebris, ut ejus libri testantur, ac præsertim opus quod Prognosticon sæculi venturi nominavit, liberque de sex ætatibus, qui libri ad nostram ætatem conservati sunt, alii injuria temporum desiderantur. Fuit ex Judæorum sanguine propagatus, Eugenii tertii discipulus, etc. » Ista quidem ipse. Ex Judæis (ut vidimus) Julianus ad Ecclesiam veniens, doctrina fulgens, nomine celebris ad primariæ in Hispania Ecclesiæ episcopatum ex neophyto evectus est, quod in primitiva Ecclesia nonnisi Apostolica indulgentia licuisset, prohibente Apostolo [1] ordinari neophytum, ne (ut ait) « in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli ». Nos reliqua prosequamur historiæ.

5. Cum autem quæ elucidata sunt in hoc Concilio de objectionibus factis a Benedicto Pontifice innotuissent Sergio papæ ab eodem magnis sunt laudibus celebrata. Constat id quidem Roderici Toletani episcopi testificatione. Sicque cognitum patefactumque fuit Romanam Ecclesiam haud serere lites dissensionesque curare, sed rectam sententiam de fide Catholica ab omnibus exigere, exactamque recipere, gaudereque de filiorum in fide integra sanitate : ut illud Joannis Apostoli [2] in ore habeat, cordeque retineat : « Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate ». Addit idem Rodericus, misisse post Synodum Julianum episcopum Toletanum legatos Romam ad Pontificem : ait enim : « S. Julianus veridicis testimoniis in hoc Concilio decimo quinto ad exactionem præfati principis per oracula eorum, quæ Romam transmiserat, verum esse affirmavit, et apologeticum fecit, et Romam misit per suos legatos presbyterum, diaconum, et subdiaconum viros eruditissimos, et in omnibus Dei servos, et in divinis Scripturis imbutos, cum versibus etiam acclamatoriis, secundum quod et olim transmiserat, de laude Romani imperii. Quod Roma digne et pie recipiens, cunctis legendum indixit; atque imperator acclamando : Laus tua, Deus, in fines terræ, lectum sæpius notum fecit ». Hic adverte, lector, loco Pontificis, in Codicem irrepsisse nomen imperatoris; ne fallaris : alioquin mendacii arguendus ipse Rodericus esset, cum constet imperatorem non Romæ, sed Constantinopoli habitasse, nec urbem nunquam visisse. Pergit vero de ipso Romano Pontifice ista dicere, ad quæ referenda sunt superiora : « Qui et rescriptum domino Juliano per suprafatos legatos cum gratiarum actione et cum honore remisit; et omnia quæcumque scripsit, justa et pia esse deprompsit ». Fuit iste, qui tunc Romanæ Ecclesiæ præerat Sergius papa.

6. *De Egicanis juramento Ervigio præstito in Concilio tractatio et sententia.* — His vero pertractatis, de duobus sibi invicem adversantibus regis juramentis facta est quam exactissima disputatio.

[1] I. Tim. III. — [2] Joan. II.

Itaque ad exactam rei cognitionem jussa sunt legi verba, quibus primum præstitum Ervigio regi conceptum tunc fuit juramentum; quæ hic describenda putamus : sic enim se habent : « Circa cognatos meos, filios vestros, quos de gloriosa conjuge vestra, domina mea Leubigitone regina progenitos habere videmini, tam earum me amicum in sincera mentis dilectione sine fraudulenta calliditate exhibere et esse polliceor, et ita cum eis in affectu dulcedinis et charitatis omnibus diebus vitæ meæ vivere spondeo, ut nec ipsos, nec partem eorum pro quibuslibet capitulis, aut ordinibus, vel occasionibus quolibet tempore inquietare aut stimulare debeam : nec ullum dolorem, ullamque malitiam in corde vel animo meo contra eos amodo, et deinceps quandoque retinebo, aut excogitabo : neque aliquam occasionem aut argumentum enutribo, per quod aut præfata ancilla vestra, sponsa mea, sive jam nominati filii vestri, qui de toties dicta clementissima conjuge vestra domina mea Leubigitone regina progeniti sunt, aut in maximum, aut in modicum conturbentur vel stimulentur, excepto propter justissimas causas, unde legalis mihi veritas patuerit, quas ut cum charitatis affectu ad eosdem cognatos meos quærere debeam, mihi licentiam reservo, et tam de promptissima dilectione et charitate eorum nunquam recedam. Nam et pro causis eorum, quas aut ipsi contra quaslibet personas habuerint, aut si quicumque contra eos pro quibusdam rebus intenderint, ita usque quoad vixero, in eorumdem filiorum vestrorum adjutorium cum omni mentis meæ intentione, in quantum valuero et Deus mihi dederit posse, exsurgebo (exsurgam) et intendebo (intendam), veluti si pro causa propria mea, ut nec illi damnum aut perditionem quamcumque sustineant, et negotia eorum cum Dei auxilio, me intendente, agente, et prosequente, celerem ad effectum perveniant ». Hactenus promissio ab Egicane Ervigio facta, ac juramento firmata.

7. His auditis, cognita post hæc sunt, quæ idem rex itidem juramento populo ex more promisit, nempe justitiam se illi integre redditurum, neque contra justitiam quemquam esse læsurum. Cum res deducta esset ad Synodale judicium, judicatum est ea ex parte promissionem, vel juramentum subsistere, qua filiis ejus est pollicitus adversus omnes protectionem atque defensionem : ea vero ex parte qua consultum fuit justitiæ, et obstructus aditus iniquitati, suo robore debere consistere utpote congrua iis, quæ ipse populo juramento pariter promisisset. His itaque in hunc modum sententia Synodi definitis, optatus finis impositus est.

Sunt rerum Hispaniæ scriptores, qui eumdem Egicanem regem odio plus æquo indulsisse tradant, ut qui filiam Ervigii in conjugem acceptam repudiasse dicunt, vindictamque sumpsisse de nobilibus compluribus, quorum arte fuisset Wamba rex privatus regno. Quod autem ad repudium pertinet; si factum est, nonnisi ex causa sacris legibus approbata factum oportuit. Quæ enim vigebat Hispanorum episcoporum vigilantia in custodia sacrorum canonum, et in regem præscripta auctoritas id existimare nos cogit : quod vero ad reliqua, etiam testificatio Synodalis eum liberum immunemque reddit. Accipe rogo, quæ de ipso Patres habent in Concilio Toletano decimo sexto [1] :

8. « Gloriosissimus etenim ac serenissimus dominus noster Egica rex, ferventissimi amoris Christi igne succensus, et sanctæ actionis ope perfunctus, inimicorum Christi perfidiam, illud prophetale vaticinium sequens : Nonne [2] qui oderant te, Deus, oderam illos, et super inimicos tuos tabescebam? utpote verus Christicola, obnoxios proterere decernit, Ecclesiæ Dei statum vigilanti instantia roborare disponit, sanctis Dei Basilicis se munificum exhibet, tributorum impensiones populis moderamine discreto remittit, maligna contra se obstinatione agentibus animi liberalitate gratissima ac piæ miserationis instantia ignoscere consuevit; multos quoque qui confracti sunt, liberos (secundum Prophetam [3]) omne onus disrumpendo, in ingenuitatis statu reformat, atque in diversis sanctæ Ecclesiæ studiis exercendo præpollet ». Hæc Patres, quos absit credere turpiter adulatos. At de Concilio Toletano decimo quinto hactenus.

9. *Mortuo Theodorico succedit Clodoveus tertius rex Francorum.* — Quod pertinet ad regnum Francorum : mortuo Theodorico, quem regnasse tradunt annos decem et novem, subrogatus est ejus filius Clodoveus hujus nominis tertius, tenuitque regnum annos quatuor. Rejiciunt vero alii obitum Theodorici in annum superiorem : sed magis huic chronologiæ assentiri videtur Angradus [4] monachus, dum annum decimum tertium ejusdem jungit anno Domini sexcentesimo octogesimo secundo : qua ratione, cum eum regnasse tradant annos (ut dictum est) decem et novem, ultimus hic annus numerabitur Theodorici, post quem incipiunt numerari anni quatuor Clodovei ejus filii. Porro jam ipsi Francorum reges, sive quod puerili ætate regnum caperent, sive socordia, vel voluptuosæ vitæ cupidine, jam imbelles penitus redditi, procul aberant ab administratione curaque regni : adeo ut in ducibus exercituum, quos Majores-Domus vocare consueverunt, totum esset regimen collocatum. Ita quidem res usque ad annum Redemptoris septingentesimum quinquagesimum transierunt.

[1] Conc. Tol. XVI. c. 8. — [2] Psal. CXXXVIII. — [3] Isai. LVIII. — [4] Angr. in Vit. S. Ausberti Episc. Rothom. apud Sur. die IX Feb.

Anno periodi Græco-Romanæ 6181. — Anno Æræ Hispan. 726. — Anno Hegiræ 69 inchoato die 6 Jul. Fer. 2. — Jesu Christi 688. — Sergii papæ 2. — Justiniani jun. imp. 4.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun.* IV. *Post consulatum ejus* IV.

2. *Concilium Toletan. XV.* — A num. 1 ad 9. Concilium Toletanum XV celebratum est « anno primo serenissimi et Orthodoxi Egicanis principis, sub die V iduum Maiarum, Æra DCCXXVI », ut in eo legitur, ideoque a Baronio hoc anno recte consignatum. Ei præfuit *sanctus Julianus* Toletanus antistes, et LX alii episcopi interfuere. Agitata in eo quæstio non parum obscura circa propositiones quasdam ab episcopis Hispaniæ prolatas, et *Benedicto II* papæ suspectas. Episcopi enim de divinis personis loquentes dixerant : *Voluntas genuit voluntatem;* ac præterea : *Sapientia genuit sapientiam.* Agitata et quæstio alia circa id quod illi affirmarant, tres substantias in Christo Dei Filio esse : quod Concilium multipliciter exponit, et quomodo Catholico sensu et absque ullo errore dictum fuerit, ostendit. In isto præterea Concilio, rogante rege *Egica,* de juramenti forma atque vi disceptatum est; *Ervigius* enim ejus decessor eum regnique proceres adegerat, viduæ reginæ et filiorum ejus præsidium incolumitatemque jurare. Quid decretum fuerit quoad juramentum, refert Baronius n. 7. Quoad vero quæstiones mox memoratas, Patrum auctoritate sancitum est, non esse adversus Christianam pietatem asserere, in Deo voluntatem ex voluntate procedere, Christumque Deum ex tribus substantiis constari : cum substantiæ nomen in naturæ essentiæque significatione usurpari consueverit, et abstractæ voces, nempe formam significantes, sæpe pro concretis veterum scriptorum abusu sumantur.

3. *Theodorici III regis Francorum obitus.* — Ad num. 9. De anno emortuali *Theodorici III* Francorum regis inter eruditos non convenit. Hadrianus Valesius lib. 22, annum DCXC, Cointius an. DCXCII, Henschenius in Exegesi ad Diatribam *de Tribus Dagobertis,* præfixa tomo III Sanctorum mensis Aprilis, eumdem annum vel insequentem elegere. Verum cum anno sexcentesimo nonagesimo primo vivere desiisse, imposterum certum esse debet : cum ex iis, qui mortem *Theodorici III* alio anno consignarunt, alii regnum ejus, alii annum *Clodovei III* ejus filii ac successoris mutilare coacti fuerint, ut suo loco ostendetur. Præterea *Theodorico III* annos novemdecim attribuunt *Erchanbertus,* qui Breviarium regum Francorum ac Majorum-Domus Carolo Martello adhuc vivente publicavit, auctor de Gestis regum Francorum Erchanberto antiquior cap. 49, et Ado. Quare cum anno DCLXXIII regnare cœperit, anni illi XIX utrinque incompleti intelligendi. Confirmant hanc sententiam continuator Fredegarii, qui cap. 101 de Theodorico scribit : *Regnavit annos* XIV in tribus scilicet Franciæ regnis, et ab anno DCLXXVIII quo *Dagobertus II* occisus est. Sicuti enim scriptor iste annos tantum monarchiæ Clotarii III, ita et solum annos monarchiæ Theodorici III numeravit. Nec est quod quis dicat, annos illos XIV completos intelligendos esse, ideoque *Theodorici* mortem in annum DCXCII differendam : obstat enim initium *Clodovei III,* quod ab anno DCXCI removeri non potest.

4. *Ad annum* DCXCI *differendus.* — Denique annalista Metensis ad annum DCXCIII durationem regni Theodorici regis exacte numeravit : « Qui antequam vinceretur a Pippino annis XIV, victus vero sub eodem regnavit III annis, moritur. Cui ut jam dictæ pietatis affectum, filium ejus parvulus nomine Clodoveus a Pippino ordinatur in regem (1) ». Anni illi XIV ab anno DCLXXIII, quo principatum suscepit, ad mensem Junium vel Julium anni DCLXXXVII fluxere, integrique fuere; ab eoque Christi anno usque ad annum DCXCI triennio, et aliquot mensibus ab isto annalista neglectis regnavit. Quæ mihi certa stabat sententia, antequam annum Theodorici emortualem diserte notatum vidissem in Chron. Hermanni Contracti ex editione Canisii ad annum DCXCI : *Apud Francos Theodoricus rex anno regni* XIX *moritur.* Neque quidquam alicujus momenti adversus hanc nostram

(1) Sub hoc forte Clodoveo collocanda est Synodus illa Rothomagensis, quam e Ms. B[illegible]censi Codice vulgavit P. Bessin in Collectione Conciliorum Normanniæ, et ex illa deducta est in amplam Conciliorum Collectionem Venetam, tom. VI, col. [illegible]. In ejus titulo legitur acta sub *Hlodoveo* glorioso rege, quo nomine Clodoveos sæpe designatos fuisse, certum est. Extant hujus canones XVI ad disciplinam Ecclesiasticam præsertim spectantes. MANSI.

sententiam afferri potest. Baronius enim ideo *Theodorici* regis mortem cum hoc anno alligavit, quia in Vita sancti Audoeni ab *Aigrado* scripta, annus XIII Theodorici cum anno DCLXXXII conjungitur. Verum nota illa temporaria, aliæque in illam Vitam a posterioribus infartæ, ut eo anno jam dixi, quia Aigradi tempore, anno scilicet circiter DCC, Æra Dionysiana a scriptoribus Gallicis non usurpabatur. Vixit *Theodoricus* annos triginta novem; et e *Chrotilde* uxore tres ei filii nati, *Clodovens III* ejus successor, *Childebertus III* et *Clotarius IV* qui uterque etiam regnavit, ut suo loco dicetur.

5. *Pippinus Heristallus Alpaidem sibi sociat.* — Hoc circiter anno *Pippinus, Heristallus* vulgo cognominatus, *Alpaidem* sibi conjugem sociavit, ex qua suscepit *Carolum Martellum*, qui cum mortuus sit anno DCCXLI, jam quinquagenarius, et *Pippinum Brevem* filium natu minorem ex *Rotrude* genuerit anno DCCXIV, apparet hoc matrimonium hoc circiter anno peractum esse. Jam antea *Plectrudem* nobilissimam matronam conjugem habebat, et ex ea duos filios susceperat, *Drogonem* seu Drocum, et *Grimoaldum*, quorum prior ducatum Campaniæ ad Austrasiam pertinentis, natu vero minor palatii Neustrasiani præfecturam postea accepit, ut testatur continuator Fredegarii cap. 101, qui cap. 103 ait: « Pippinus aliam duxit uxorem nobilem et elegantem nomine Alpheidam, ex qua genuit filium, vocavitque nomen ejus lingua propria Carolum, crevitque puer elegans, atque egregius effectus », quod et legitur in Gestis regum Francorum cap. 48. Quibus ex verbis scriptores quidam sæculo Ecclesiæ undecimo, et nostra ætate Cointius hoc anno, num. 2, ac Hadrianus Valesius lib. XXII deduxere, *Plectrudem* a marito repudiatam fuisse (1); cum tamen Pippinus *Alpaidem* concubinam thoro suo tantum adsciverit, retenta ut prius legitima uxore, cujus honori et dignitati nihil diminutum est. Sub Merovingica enim stirpe Francorum reges plures simul uxores sæpe ducebant contra præcepta religionis Christianæ licentia culpabili, quæ tamen cohiberi non poterat, ut de *Dagoberto* primo loquentes ostendimus. Quare Cointius, et Valesius a libello repudii, qui extat inter Marculfi monachi formulas lib. 2, cap. 30 decepti. Ex formula enim, quæ ibi recitatur, liquet, consuetudinem illis temporibus invaluisse, ut post divortium mutuo consensu celebratum, vir et uxor matrimonium cum aliis contrahere possent. At tunc non tantum hæc consuetudo, sed et ea, de qua mox locuti sumus, vigebat. Hinc auctores, qui ante undecimum Ecclesiæ sæculum scripsere, *Alpaidem* uxorem Pippini, eamque legitimam vocant, nulla pellicatus mentione facta, non quod *Plectrudis* repudiata fuisset, ut male eos interpretantur Valesius et Cointius citati; sed quia revera *Alpais* ab eo in matrimonium ducta fuerat.

6. *Corpus S. Leonis M. a Sergio PP. translatum.* — Hoc anno *Sergius* papa sancti *Leonis* papæ hujus nominis primi corpus, quod in abdito inferioris Secretarii Basilicæ sancti Petri positum fuerat, in decentiorem locum transtulit, ut anno CDLXI ostendimus, partim ex Anastasio, partim ex Epitaphio ejus, in quo legitur: « Depositus est III idus... et iterum translatus huc a beato papa Sergio IV kal. Indict. I », quæ mense Junio hujus anni in cursu erat. Præterea dies XXVIII Junii in Dominicam incidit, quo die translationes de more factæ. Nomen mensis quod desideratur, Aprilis est, cujus die XI, nunc sanctus *Leo* Magnus officio Ecclesiastico colitur. Ex hac translatione evertitur sententia Papebrocii in Conatu Chronico-Historico scribentis, Sergium die XII mensis Novembris hujus anni Pontificem Romanum ordinatum esse; cum jam mense Junio ea translatio ab eo facta fuerit. Legenda tamen quæ de ea anno CDLXI diximus. Concilium *Rothomagense*, de quo anno DCLXXXII locuti sumus, huc revocandum. Ad hunc etiam annum pertinet mors *Bertaridi* Langobardiæ regis, de qua anno DCXCI sermo erit.

(1) Ea quæ hic Pagius simplici conjectura asseruit de Plectrude, quam minime repudiatam a Pippino contendit, egregie confirmat, atque demonstrat duplex Charta Pippini, quam e Tabulario Epternacensi exhibent collectores veterum Monumentorum tom. I, col. 15 et 20. Altera ex illis data est III id. Maias anno XII Chilperici, id est, anno DCCVI, alia vero anno IV Dagoberti, anno DCCXIV, de qua fusius agemus in Nota ad A. 709, 9. Utrique vero Pippinus cum Plectrude, quam illustrem matronam suam et conjugem idem Pippinus appellat, conjunctim subscribunt, quæ sane indicia sunt mariti uxorem casto amore prosequentis, non viri uxorem a thoro repudiantis. MANSI.

SERGII ANNUS 2. — CHRISTI 689.

1. *Ceadvallæ regis Anglorum peregrinatio ad Urbem, baptismus et obitus.*—Christi annus sexcentesimus octogesimus nonus secunda inchoatur Indictione, quo et secundum sui Pontificatus annum papa Sergius inchoavit : cum sanctus Ceadvalla rex Occidentalium Saxonum pietatis ergo peregrinatus Romam ad limina Apostolorum, illic exoptatum diem clausit extremum. Hæc Beda his verbis[1] : « Anno autem regni Aldfridi tertio, Ceadvalla rex Occidentalium Saxonum, cum genti suæ duobus annis strenuissime præesset, relicto imperio propter Dominum regnumque perpetuum, venit Romam ». Sed ante in itinere in minorem Britanniam navigio veniens, invisit sanctum Vulmarum abbatem, a quo de rebus divinis abunde eruditus est : habent enim hæc pluribus ejusdem sanctissimi viri Acta[2]. Insuper auctor est Paulus[3] diaconus eumdem regem Romam venientem in itinere exceptum hospitio fuisse a Cuniberto Longobardorum rege, atque honorifice habitum.

2. Pergit vero Beda cœptam narrationem : « Venit Romam, hoc sibi gloriæ singularis desiderans adipisci, ut ad limina beatorum Apostolorum fonte baptismatis ablueretur, in quo solo didicerat generi humano patere vitæ cælestis introitum ; simul etiam sperans, quia mox baptizatus, carne solutus, ad æterna gaudia jam mundus transiret : quod utrumque ut mente disposuerat, Domino adjuvante, completum est. Etenim illo perveniens, Pontificatum agente Sergio, baptizatus est die sancto sabbati Paschalis, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo octogesimo nono ; et in albis adhuc positus, languore correptus, duodecimo kalendarum Maiarum die solutus est a carne, et beatorum est consortio sociatus in cælis. Cui etiam tempore baptismatis papa memoratus Petri nomen imposuerat, ut beatissimi Apostolorum principis, ad cujus sacratissimum corpus per longa locorum intervalla pio ductus amore venerat, etiam sanctissimum nomen referret : qui in ejus quoque Ecclesia sepultus est.

3. « Et jubente Pontifice, Epitaphium in ejus monumento scriptum est, ut et memoria devotionis ipsius fixa per sæcula maneret, et legentes quoque vel audientes exemplum facti ad studium religionis accenderet. Scriptum est ergo hoc modo :

Culmen, opes, sobolem, pollentia regna, triumphos,
   Exuvias, proceres, mœnia, castra, lares,
Quæque patrum virtus, et quæ congesserat ipse,
   Ceadual armipotens liquit amore Dei :
Ut Petrum, Sedemque Petri rex cerneret hospes,
   Cujus fonte meras sumeret almus aquas,
Splendificumque jubar radianti carperet haustu,
   Ex quo vivificus fulgor ubique fluit.
Percipiensque alacer redivivæ præmia vitæ,
   Barbaricam rabiem, nomen et inde suum
Conversus convertit ovans, Petrumque vocari
   Sergius antistes jussit ut ipse pater.
Fonte renascentis, quem Christi gratia purgans,
   Protinus ablatum (albatum) vexit in arce poli.
Mira fides regis, clementia maxima Christi,
   Cujus consilium nullus adire potest.
Sospes enim veniens supremo ex orbe Britanni,
   Per varias gentes, per freta, perque vias,
Urbem Romuleam vidit, templumque verendum
   Aspexit Petri, mystica dona gerens.
Candidus inter oves Christi sociabilis ibit :
   Corpore nam tumulum, mente superna tenet.
Commutasse magis sceptrorum insignia credas,
   Quem regnum Christi promeruisse vides.

Post versus hæc sequebatur inscriptio, qua et nota temporis ponebatur his verbis :

HIC DEPOSITVS EST CEADVALLA QVI ET PETRVS REX SAXONVM
SVB DIE DVODECIMO KALENDAR. MAIAR. INDICT. SECVNDA. QVI VI-
XIT ANNOS PLVS MINVS TRIGINTA. IMPERANTE DOMINO IVSTINIA-
NO PIISSIMO AVGVSTO, ANNO EIVS CONSVLATVS QVARTO. PONTI-
FICANTE APOSTOLICO VIRO DOMINO SERGIO PAPA ANNO SECVNDO.

Est enim hic ipse annus, quo Sergius papa agit in Pontificatu annum secundum.

[1] Beda l. v. c. 7. — [2] Apud Sur. die xx Julii. — [3] Paul. diac. l. vi. c. 15.

4. Quod vero ad recitatum soluta oratione scriptum Epitaphium pertinet; errorem irrepsisse putarunt aliqui ; sive quod ita depravatum illud acceperit Beda ; sive quod qui ab eo postea exscripsit, gentilium suorum affectui plus satis indulgens, verba mutaverit, ut quem sciret regem esse Brittannorum, fecerit esse Saxonum, idipsumque in textu Bedæ mutarit. Absit enim de adeo venerabili sacerdote id vel leviter suspicari, ut amore gentis suæ, detraxerit alienæ, arripiens quod suum non erat, suæque tribuens, quod sciret alterius esse. Sane quidem, quod in Epitaphio legitur, REX SAXONUM, legendum esse, REX BRITANNORUM, historici complures, qui res Britannorum sunt prosecuti, testantur. Novissime vero doctissimus Sanderus parcens Bedæ modestiæ causa, in Paulum diaconum conversus : ait : « Paulus diaconus de gestis Longobardorum : Ceadualdus, inquit, rex Anglorum Saxonum (melius dixisset, rex Britonum, ut est apud Gaufridum libro nono de Gestis Britannorum) ad Christum conversus, Romam properavit, ubi a Sergio baptizatus, ad cælum transiit ». Hæc ipse, nihil in Bedam. Verum potuit (ut superius dictum est) ob devictos Saxones homo Britannus dici rex Saxonum.

5. *Plures Ceadvaldæ reges, et cur hic pietate insignis rex Saxonum dictus.*—Porro a Beda tres ejusdem nominis positi inveniuntur reges Britanni : primus quidem sub anno Domini sexcentesimo trigesimo tertio, quem interfectorem fuisse tradit Eduini Anglorum regis, eumque Britonum fuisse regem affirmat : secundum vero Ceadvallam fuisse illum reperias, de quo idem meminit Beda [1] anno (ut colligitur ex scriptis ejus) sexcentesimo septuagesimo octavo, quem dum tradit fuisse ætate juvenem, plane diversum a seniore esse demonstrat : sed et cum ipsum successorem habuisse alium Ceadvallam tradat, diversum ab eo, qui venit Romam , de quo est sermo, fuisse docet. De primo dum agit, Britonum regem appellat ; et licet Christianum, tamen vehementem fuisse persecutorem Christianorum Anglorum affirmat : nam de eo ista subjicit [2] : « Ceadvalla quamvis nomen et professionem haberet Christiani, adeo tamen erat animo ac moribus barbarus, ut nec sexui quidem muliebri, vel innocuæ parvulorum parceret ætati, quin universos atrocitate ferina morti per tormenta contraderet, multo tempore totas eorum provincias debacchando pervagatus, ac totum genus Anglorum Britanniæ finibus erasurum se esse deliberans : sed nec religioni Christianæ, quæ apud eos exorta erat, aliquid impendebat honoris, etc. » In quibus tamen corrupte scias legi Carduella, pro Ceadvalla, sive Cedvalla, prout ex eodem auctore conspicitur, ubi ait inferius sequenti capite [3] : « Nec mora utrumque (nempe Osrichum regem Deirorum, et Eanfridum regem Berniciorum), rex Britonum Cedvalla impia manu, sed justa ultione peremit ». Quæ cum acta esse testetur anno Domini sexcentesimo sexagesimo tertio, nihil est quod dici possit hunc eumdem esse cum Ceadvalla, qui Romæ defunctus est, quem ipsa sepulcralis inscriptio fuisse ætate juvenem docet. Hæc de primo Ceadvalla Britannorum rege ; at de secundo hæc libro quarto [1] : « Interea superveniens cum exercitu Ceadvalla juvenis strenuissimus de regio genere Gevissorum, etc. » De tertio autem mox ista eodem capite subdit : « Sed is qui post Ceadvallam regnavit, simili provinciam illam afflictione plurimo annorum tempore mancipavit. Quare factum est, ut toto illo tempore episcopum proprium habere nequiverit, sed revocato domum Wilfrido primo suo antistite, ipsi episcopo Gevissorum, id est, Occidentalium Saxonum, qui essent inventi in civitate, subjacerent ». Ista quidem ipse Beda de tertio Ceadvalla, quem hoc eodem dictum esse nomine, mox ista subjiciens, satis docet [2] :

6. « Postquam ergo Ceadvalla regno potitus est Gevissorum , cepit et insulam Vectam , quæ eatenus erat tota idololatriæ dedita, ac tragica cæde omnes indigenas exterminare, ac suæ provinciæ homines pro his substituere contendit, voto se obligans, quamvis nondum regeneratus (ut fertur) in Christo : quia si cepisset insulam, quartam partem ejus simul et prædæ Domino daret. Quod ita solvit, ut hanc Wilfrido episcopo, qui tunc forte de gente sua superveniens aderat, utendam pro Domino offerret ». Hæc Beda, quæ omnia optime convenire tertio Ceadvallæ, nemo non videt.

7. Hæc cum ita se habeant, in inscriptione nihil immutatum vel depravatum dicere jure possumus : ut cum ibi dicatur rex Saxonum, non ob id positum hoc sit, quasi Britannus non fuerit, sed ob devictos Saxones ita potius dici voluerit ob majorem gloriæ titulum, quod hostes vicerit, a quibus Britanni victi fuissent : Gevissorum enim regni rex ipse erat ; Gevissos autem eosdem dictos esse Saxones Occidentales, idem Beda testatur [3] : qui ea ratione fuerit excusandus, quod quem legerit in Epitaphio dictum Saxonum regem, ipse vere putaverit esse genere Saxonem. Hæc autem ad Bedæ excusationem a nobis dicta sunto , adversus quem pari consensu, qui post ipsum prosecuti sunt Anglorum et Britannorum historiam, tradunt , ipsum Ceadvallam regem Britannorum fuisse, eumdemque ejus gentis novissimum ; quorum subjiciam nomina. Est inter alios Riccardus monachus Cluniacensis Gallus, id affirmans in libro, cujus titulus est, « Series Romanorum Pontificum » : idipsum Rodulphus monachus Anglus in libro , cujus est titulus , « Polychronicon » ; id etiam Gaufridus Asaphensis : tradit hoc ipsum Matthæus Westmonasteriensis Anglus, insuper et liber scriptus antiquus, cujus est titulus, « Summarium Chronicorum Angliæ » : qui tamen omnes non Ceadvallam, sed Ceduualdradum appellant, filiumque Ceadvallæ

[1] Beda l. IV. c. 15. — [2] Bed. l. II. c. 20. — [3] Bed. l. III. c. 1.

[1] Beda l. IV. c. 15. — [2] Ibid. c. 16. — [3] Beda l. III. c. 7. et l. IV. c. 15.

regis Britannorum, eumdemque ultimum ejus gentis affirmant, aliterque legunt versum illum inditum sepulturæ :

Ceadval armipotens liquit amore Dei.

Ut ita legi debeat :

Rex Cedualdradus liquit amore Dei.

Quod igitur non fuerit Anglus, sed Britannus; illud præterea afferunt, quod a Britannis, non ab Anglis ei semper exhibitum cultum affirmant; insuper et consuevisse Britannos ejusmodi nomen Cedualdradum suis frequentissime imponere filiis : adduntque ejus nomine multas esse Ecclesias nuncupatas in ipsius memoriam a Britannis exstructas, non ita ab Anglis, penes quos neque ejus nomine sacellum reperiri tradunt erectum.

8. Magnum plane tunc datum est universo generi humano de contemptu mundi hujus exemplum, dum rex armiger, natura sævus, hostium victor existens, quem si non aliud, æmulatio saltem ipsa externorum sibi Britanniam vindicantium retinere debuisset in armis, ut eos e patrio solo pelleret : horum nullam rationem ducens, lucrum maximum existimavit facere de iis omnibus pro cælesti regno jacturam. Fuisse tantæ rei aggrediendæ ipsi adjumento sanctum Wilfridum archiepiscopum Eboracensem, licet Beda expresse non dicat, conjectura quidem vehementi adduci possumus, ut credamus : etenim cum ipso auctore constet, magnam inter eos necessitudinem intercessisse, cum Vectam insulam expugnatam Wilfrido utendam rex ipse tradiderit [1]; ab eo pariter ipsum recepisse spiritualia dona, quis poterit dubitare? Sed et quod eodem auctore Beda liqueat, jam tertio Wilfridum Romam concessisse, par est credere, ipsum de eadem sæpe illi sermonem habentem, eam adeundi ipsi desiderium injecisse. Subdit vero de ejus successore Beda, ejusdem consectatum esse vestigia; quod scilicet ubi ad annos triginta septem regni gubernacula propagasset, illud ipsum posteris relinquens, ad limina itidem Apostolorum peregrinationem susceperit. At de eo dicendum suo loco erit. Porro, et complures alios idem esse imitatos exemplum idem auctor ita testatur : « Quod factum scilicet his temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobilesque, laici et clerici, viri ac feminæ certatim facere consueverunt ». Nimirum abdicato sæculo, convolare ad limina Apostolorum, ad ubera matris, a qua se scirent esse progenitos. Sed de his satis.

9. *Kiliani et sociorum martyrium in Germania.* — Hoc eodem anno tribus martyribus felix Germania illustratur. Qui enim a Sergio papa acceperant Evangelium ad prædicandum gentibus Borealibus, vix sparso verbi semine, illud fuso sanguine irrigarunt : Kilianus nempe episcopus, Colomannus presbyter, et Totnanus diaconus hoc anno coronam sunt martyrii consecuti. Quod autem ad tempus spectat, erroris arguitur Sigebertus ex veteri inscriptione eorum sepulcro indita, quam posuit in suis Notis ad horum martyrum Acta vir probitate, et doctrina notus Nicolaus Serarius societatis Jesu dignus professor : nos eam paulo inferius reddituri sumus.

Quod igitur ad hos martyres pertinet : in Franconiam ipsos diximus profectos esse, illicque iis qui adhuc Gentiles essent, Evangelium prædicasse, ducemque Gosbertum una cum aliis ad fidem Christianam convertisse : ibique demum pro laboribus exantlatis coronam martyrii consecuti sunt, eadem ex causa, qua præcursor Domini S. Joannes Baptista ab Herode amputari capite jussus est. Cum enim eumdem Gosbertum ducem jam Christianum redditum admoneret sanctus episcopus, quod non liceret sibi conjugio frui uxoris fratris sui, quam ante baptismum sibi conjunxerat, ejusdem feminæ in se odium acerbissimum concitavit, cujus et molitione idem cum sociis clanculo occisus est. Quomodo autem hæc gesta sint, et detestandum facinus detectum divinitus fuerit, ex Actis antiquis fideliter scriptis hic enarremus : sic enim se habent [1] :

10. « Nefanda mulier, de qua nobis est sermo (Geila nomen illi erat) callida meditatione perquirebat, quemadmodum sine populari strepitu et vulgi cognitione sanctos viros posset tollere e medio. Armabatur enim iræ impatientia, et libidinis furore : et quia diabolus iniqua cupientibus fomenta malitiæ subministrat, inventi sunt duo administri crudelitatis ejus, qui promitterent se satisfacturos Geilæ desideriis, si munera darentur ipsis pro tanti perpetratione sceleris. Ita factum est, ut accepto nefandi operis præmio, voto responderint femineæ crudelitatis. Solebat beatissimus martyr Kilianus post parvam dormitionem necessitatis, vigilare ad studium propensæ orationis.

« Quadam vero nocte, cum leves carperet somnos, ita ut nec dormiret integre, nec vigilaret aperte, apparuit ei vir habitu formaque pulcherrimus, qui diceret : Amice Kiliane, surge : nolo te diutius laborare : duntaxat certamine tangeris, et sic victor jugiter mecum eris. His dictis, abscessit. Evigilans autem egregius vir, intelligens divinam eam esse visitationem, convocatis fratribus, inquit : Fratres, vigilemus : cito aderit Dominus et pulsabit januam. Cavendum nobis est, ne nos somno torpentes inveniat. Addamus oleum lampadibus, dum tempus est; ne si forte defecerit, tunc incipiamus quærere, quando non poterimus invenire. His itaque circa medium noctis orationi vacantibus, carnifices strictis gladiis locum, in quo orabant, penetrarunt. Quos cum sacer vir intuitus esset, ait : Amici, ad quid venistis? Vos implebitis præceptum :

[1] Beda l. IV. c. 16.

[1] Extant apud Sur. die VIII Jul. tom. IV.

nos cursum consummabimus. His dictis, interfecti sunt, ibique terræ mandati, ne quis rem gestam scire posset. Vestimenta quoque, cum quibus divina peragebant officia, sacrique libri cum illis defossa sunt, ne quod indicium necis eorum extaret, sed clam discessisse putarentur causa solitæ peregrinationis.

11. « Erat tamen nobilis quædam matrona, Burgunda nomine, quæ a principio prædicationis eorum sanctis viris adhæserat, habens cellulam juxta oratorium sanctorum, quo facilius divinis laudibus interesse valeret. Hæc intenta vigiliis, quæ facta fuerant, diligenti studio investigavit, recedentibusque carnificibus, linteolo mundo fusum sanctorum sanguinem collegit, ac terræ diligenter infodit, vigiliis et orationibus jugiter vacans, ubi sanctorum corpora obruta noverat, excolebatque locum veneratione qua poterat, sed occulte, ne (sicut postea factum est) Geilæ jussu removerentur. Ea enim sceleratissima mulier stratis paleis stabulum equorum in loco, ubi sancti martyres humati fuerant, fieri jussit, ne quo indicio sacra corpora proderentur. Ferunt autem, ab iis qui tunc fuere, posteris relatum jumenta eo in stabulo manentia super sepulcra martyrum nec stercus, nec urinam reddidisse, honorem martyribus exhibentia : ut quod de capite Propheta vaticinatus est, id in ejus membris quoque cerneretur. Cognovit (inquit Isaias [1]) bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui : Israel autem me non cognovit. Tali ergo modo sanctorum corpora hominibus propemodum ignota mansissent, nisi Burgunda, quam diximus, in extremo vitæ posita, quibusdam fidelibus ubi condita essent, revelasset.

12. « Contigit autem, ut dux a bello reverteretur ad locum, in quo sanctos viros reliquerat : cumque eos non inveniret, studiose perquisivit, quando et qua causa recessissent, quove profecti essent. Tum uxor ejus, veneno malignitatis depravata, modo rubore perfusa, modo pallore affecta, alias confidentia animata, multos anfractus suæ nequitiæ et fraudi prætexebat, dicens non se eos custodiendos suscepisse, neque iis custodes adhibuisse : pro sua voluntate illos, et venisse et recessisse, ut peregrinationis suæ institutum sequerentur. Sed quem femineæ voces non emolliunt? quem a statu rectitudinis non retrahunt? Credulus itaque verbis suæ conjugis princeps, nonnihil a cœpta inquisitione remisit.

« Sed juxta Dominicam vocem [2]: Nihil opertum, quod non reveletur, et occultum, quod non sciatur. Cum ea quæ facta fuerant, paulatim oblivioni darentur, unus eorum, qui sanctos viros gladio peremerat, subito a dæmone arreptus, ingenti voce clamare cœpit : Kiliane, acriter me persequeris. Igne enim consumor. Quod feci, celare non possum. Video imminere mihi gladium tuo sanguine respersum. Talia diu vociferans, et propriis se dentibus lanians a præsenti migravit ad pœnas æternas. De talibus quippe scriptum est [1] : Duplici contritione contere eos, Domine.

13. « Alter vero cædis sanctorum conscius, in rabiem versus, gladio se petiit, effusisque visceribus per tormenta præsentis temporis ad æterna pervenit. Quisnam, Geila, tibi cernenti talia sensus tunc erat infelix? cruciatibus aucta furebas. Non multo post et ipsa bellua, de qua loquimur, a dæmonibus arrepta, quanta poterat voce clamabat : Juste torqueor, quæ sanctis viris tortores adhibui. Recte crucior, quæ cruciatus illis paravi. Acriter instas, Kiliane : ignem accendis, Colomanne : fomenta ministras, Totnane. Sufficiat vobis vicisse : nimis vestras ulciscimini injurias. A calice, Kiliane, diceris : sed valde amara mihi pocula infundis. His dictis, miserabiliter vexabatur, ita ut a multis teneri vix posset. Tandem cum magno cruciatu ad cruciatus diabolo paratos migravit. Cernimus impletum, quod Veritas in Evangelio dicit [2] : Dominus non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? Amen dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum.

14. « His ita gestis, aiunt Gosbertum a suis servis interemptum, filiumque ejus principatu dejectum, cognatos affinesque eorum contribulibus tanta perpessos, ut vix aliqua eis Reipublicæ dignitas in ea provincia relicta sit. Quæ autem horum causa fuerit, utrum quod fidem rectam colerent ab iis, qui ab ea deviarunt, talia passi sint : an quod post cædem sanctorum martyrum a veritatis tramite recesserint, vindictam hanc divinitus illatam pertulerint : viderit ille, quem nullum latet secretum : modo nos nihil ejusmodi asseramus, quod incompertum habemus ». Hucusque auctor veritatis tenacissimus pariter et modestissimus. Porro hos ipsos, quos Romana Ecclesia Apostolico munere decoravit, eosdem corona martyrii insignitos triumphatores excepit, retulitque in Album purpuratorum martyrum, annua (quousque mundus erit) memoria celebrandos, ea qua passi sunt die, octavo idus Julii cunctis fidelibus exhibens.

15. Verum ut idem Serarius noster, qui notationes ad Acta horum martyrum (ut diximus) scripsit, ejusmodi antiquitus scriptum recitat Epitaphium, rudi licet Minerva, ut ferebat illorum temporum ætas, incisum (ut ait) lapideæ tabulæ positæ in sepulcrali crypta juxta puteum ad Occidentem :

> Annis sexcentis octogenisque novenis
> Istic Kylienam scimus fontis prope venam,
> Et Colonatum, necnon Tothnamque beatum
> Ob Salvatorem proprium fudisse cruorem.
> Hinc fuit, est, et erit salus illi, qui pie quærit,
> Est cæcus, mutus, claudus, sordusque solutus.

Qui autem sequuntur versus, ad ipsorum elevationem pertinent, factam per Bonifacium successorem,

[1] Isai. I. — [2] Matth. X.

[1] Hierem. XXVII. — [2] Luc. XVIII.

qui, et recondidit Burkardum episcopum Herbipolensem :

> Septingentesimo quinquagesimoque secundo
> A Bonifacio, Burkardo consociato,
> Hi sunt sublati rite quoque canonizati.
> Hos pete devote, qui sint oramine pro te.

Qui vero quatuor sequuntur versus Burkardi Epitaphium continent, nomenque ejus qui posuit, ita conscriptum :

> Septingentesimo nonagesimo quoque primo
> Burkardus moritur, corpusque suum sepelitur
> Juxta sanctorum tumulum, ceu scribitur, horum
> Per Megengaudum successorem reverendum.

16. Quod his subditur hexasticon de iisdem sanctis martyribus conscriptum, extat in vestibulo capitularis loci, qui Novi monasterii templo cohæret, in ædificiorum parte superiore, ad Septentrionale cryptæ latus, quod excultiorem poeticæ artis præ se fert auctorem :

> Hi sunt, Herbipolis, qui te docuere, magistri
> Qua verum coleres religione Deum.
> Impia quos tandem jussit Geilana necari,
> Celavitque sub hunc corpora cæsa locum.
> Ne turpi sine laude situ defossa jacerent
> Corpora, Burkardus sub monumenta locat.

Hactenus de sanctis martyribus, eorumdemque Memoriis : quorum precibus factum non dubitamus, ut fides Catholica in eadem Ecclesia adhuc integra perseveret in tanto naufragio fidei Germanarum provinciarum, bene culta laboribus, et bene custodita vigiliis Julii ejus episcopi, digni sanctorum præsulum successoris.

Anno periodi Græco-Romanæ 6182. — Anno Æræ Hispan. 727. — Anno Hegiræ 70 inchoato die 25 Junii Fer. 6. — Jesu Christi 689. — Sergii papæ 3. — Justiniani jun. imp. 5.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun.* v. *Post consulatum ejus* v.

2. *Cedvalla rex Saxonum Occident. regnum abdicat.* — A num. 1 ad 9. Beda in Epitome scribit : « Anno DCLXXXVIII Cedvald rex Occidentalium Saxonum Romam de Britannia pergit ». Juxta quæ verba explicandum quod habet lib. 5, cap. 7 : « Anno regni Aldfridi tertio, Cedvalla rex Occidentalium Saxonum, cum genti suæ duobus annis strenuissime præesset, relicto imperio propter Dominum, regnumque perpetuum venit Romam », quo baptizaretur a Sergio papa, ut mox videbimus. Regnare cœpit in Northumbria *Alfridus* die xx Maii anni DCLXXXV, quo etiam anno *Cedvalla* Saxonum Occidentalium regni possessionem iniit. Quare non hoc anno, sed superiori, is regnum abdicavit, Romamque profectus est : « Abeunte autem Romam Cedvalla, successit in regnum Ine de stirpe regia », inquit ibidem Beda, ideoque Cedvalla annis duobus, et aliquot mensibus, antequam regnum abdicaret, illo potitus fuerat. *Inæ* tritavus fuit *Cerdicus*, qui regnum Westsaxonum, id est, Occidentalium Saxonum primus adeptus est, ut docet Joannes Bromton in libro de regno West-Saxiæ. *Inæ* sorores fuere *sancta Cuthburga* et *Coenburga* abbatissæ, de quibus infra.

3. *Floret S. Wlmarus abbas.* — In Vita sancti Wlmari abbatis recitata a Surio ad diem xx Jul. et ab auctore anonymo scripta, legitur, *anno Incarnationis Dominicæ sexcentesimo octogesimo octavo* venisse ad illum Cedvallam jam in Britannia factum catechumenum, *ut ab eo in fide Jesu Christi magis instrueretur et confirmaretur*. Natus erat *Wlmarus* in pago Bononiensi in Villa Sylviaco nuncupata, et tria jam monasteria construxerat, *Eckense* in diœcesi Morinensi, et alia duo in suo prædio, *Sylviacense* virorum, in sua scilicet patria, et aliud puellare, quod inde vix uno lapide distabat, quod Willeriense, nunc *Wiere*, appellatum fuit. Post illum cum rege Saxonum congressum, nonnulla miracula, quibus insignis ille abbas inclaruit, commemorat anonymus, et deinde de ejus morte loquitur, quam dicit contigisse *XIII kal. Augusti*, non expresso anno. Verum Mabillonius *S. Wlmari* Vitam, quam interpolatam edidit Surius, ex Ms. Cod. Gerardimontensi integram exhibet sæculo tertio Benedictino parte 1, in eaque absunt hæc verba, *XIII kalend. Augusti*, quæ ideo addita sunt ab interpolatore, quod ad eum diem ejus nomen inscribi in quibusdam Martyrologiis legisset, quibus similibus additamentis non raro Vitæ sanctorum respersæ. Mabillonius tamen dicit, certum esse Wlmarum decessisse *XIII kalend. Augusti*, quia

eo die Usuardi Martyrologium auctoris ætate scriptum sic præfert. At sanctos aliis, quam quibus obierint diebus, sæpe coli, mille exemplis liquet. Recte tamen observat Mabillonius, *Wlmari* mortem contigisse circa an. DCCX, quia, ut ex ejus Vita num. 10 constat, monasterii *Sylviacensis*, quod nunc unitum est congregationi S. Mauri, anno DCLXXXVIII fundamenta posuit, et annis minimum viginti apud *Sylviacum* morari eum oportuit, ut duo triave monasteria numeroso discipulorum cœtu impleret. Sed redeo ad Cedvallam.

4. *Cedvalla rex baptizatur et moritur.* — Paulus diaconus lib. 6, cap. 15, refert eum in itinere a *Cuniberto* Langobardorum rege honorifice susceptum fuisse; ubi tamen perperam Cedvallam vocat *Theodoaldum, regem Anglorum*. Porro hinc intelligimus *Bertaridum Cuniberti* decessorem tunc vita functum fuisse, quem tamen Baronius ad annum DCXCI pervenisse existimavit. « Cedvalla illo (sc. Romam) perveniens, Pontificatum agente Sergio, baptizatus est die sancto sabbati Paschalis, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo octuagesimo nono : et in albis adhuc positus languore correptus, duodecimo kalendarum Maiarum die solutus est a carne, etc. » inquit Beda citatus. Baronius Cedvallam *sanctum* appellat, uti auctor Martyrologii Anglicani in utraque editione, eumque secutus Alfordus in Annal. Ecclesiast. Angl. Verum, ut notat Bollandus in Prætermissis ad diem XX Aprilis, Harpsfeldus sæculo VII, cap. 14, ab omni titulo *sancti* et *beati* abstinet : neque ejus meminere Wilfordus in suo Martyrologio anglice anno MDXXVI excuso; nec etiam Porterus in Floribus præcipuorum sanctorum Angliæ, Scotiæ et Hiberniæ anno MDCXXXII impressis.

5. *Ejus Epitaphium.* — Beda ibidem Cedvallæ Epitaphium jubente Sergio papa scriptum exhibet, quod his verbis desinit : « Hic depositus est Cedval, qui et Petrus, rex Saxonum, sub die duodecimo kalendarum Maiarum, Indictione secunda, qui vixit annos plus minus triginta, imperante domno Justiniano piissimo Augusto, anno ejus consulatus quarto, Pontificante Apostolico viro domino Sergio papa anno secundo » : ex quo liquet primo, *Justinianum* cum ipso imperio consulatum perpetuum iniisse; cum annus ejus consulatus quartus, quartus ejus imperii etiam sit. Liquet secundo, Papebrocium in Conatu Chronico-Historico, perperam copulasse ordinationem *Sergii* papæ cum die XXII Novemb. superioris Christi anni : Sic enim *Cedvalla*, non secundo, sed primo hujus Pontificis anno depositus fuisset. Quare vel ex hoc solo Epitaphio chronologia nostra Pontificia a Leone II ad mortem Sergii et duorum priorum ejus successorum certa redditur.

6. *Non Britannorum, sed Saxonum rex fuit.* — Sanderus a Baronio citatus existimat, errasse Bedam, dum Cedvallam regem Saxonum appellavit; cum Britannorum rex potius dicendus esset, et culpam in Paulum diaconum conjicit, quem ex Galfrido libro 9 corrigit. At Galfridus, qui sæculo duodecimo vixit, adversus Paulum quatuor fere sæculis antiquiorem, multo minus adversus Bedam non est audiendus. Baronius ad litem hanc dirimendam tres *Cedvallas* proponit : primum sub anno DCXXXIII vixisse tradit, eumque Britonum regem fuisse affirmat. Secundum illum dicit, *de quo meminit Beda anno* DCLXXVIII, quem diversum fuisse ait ab eo, qui venit Romam, et successorem habuisse alium *Cedvallam*. Verum Alfordus anno DCLXXXVII, num. 10 ostendit, cardinalem doctissimum falli, tam in numero, quam in patria et genere Cedvallarum : Duo enim tantum *Cedvallæ* fuere, et Cedvallæ secundi successor, non Cedvalla, sed *Ina* seu *Ine* appellatus fuit, ut supra dixi. Ex duobus Cedvallis unus revera Britannus, alter Saxo fuit (1), nec solum titulo tenus *Saxonum* rex, quia Saxones debellavit, ut arbitratur Baronius; sed quia de regio Saxonum genere editus est, ut scriptores Angli constanter asserunt.

7. *Martyrium S. Kiliani et sociorum.* — Ad num. 9 et seqq. Hoc anno *Kilianus* episcopus Apostolicus, *Kolomannus* presbyter et *Totmannus* seu Totnanus diaconus martyrium passi sunt Herbipoli seu Wirziburgi, die incerta; cum in Kiliani Vita non memoretur. Inscribitur tamen ad VIII idus Julias in Martyrologiis Wandalberti, Rabani et Adonis. Hoc martyrium ad præsentem annum pertinere certum faciunt versus, qui in ejus Epitaphio leguntur, a Baronio num. 16 recitati. Martyrii causa hæc fuit. *Kilianus* Gozbertum Franconiæ ducem admonuit, non licere sibi conjugio frui uxoris fratris sui, quæ *Geilana* vocabatur. Hæc vero duorum ministrorum suæ crudelitatis opera eosdem interfici curavit, ut fuse ex Vita sancti Kiliani narrat Baronius. Cum vero *Kiliani* et sociorum corpora in summa veneratione essent, et ad eorum sepulcra multa fierent miracula; « illustrante Domino merita eorum, cum consilio et præcepto Zachariæ papæ, mediante Bonifacio archiepiscopo, de tumulo honorifice sublevati sunt, regnante Pippino primo Orientalium Francorum rege », inquit auctor anonymus brevioris sancti Kiliani Vitæ a Mabillonio sæc. II Benedictino publicatæ. Quare facta hæc translatio anno DCCLII (quo kalendis Martiis *Pippinus* rex Francorum renuntiatus est, et Zacharias papa die XIV Martii ad Deum migravit) a sancto Burchardo episcopo Wirziburgensi primo, ut refert anonymus, qui sæculo X vixisse videtur, in Vita ejusdem sancti Burchardi recitata a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 1.

8. *Epitaphium Kiliani et sociorum antiquum*

(1) Cedvallas duos nedum tres distinguere si quis nollet, illi utique non leve argumentum suppeteret ex auctoritate Admanni sæculi septimi adeoque longe antiquioris Beda scriptoris, qui Vitam S. Columbæ abbatis Hyeusis in Anglia litteris consignavit. Ille enim regem illum Brittonum ab Oswaldo rege victum, *Cathonem*, non *Cedvallam*, ut post Bedam omnes Anglici scriptores, appellat. MANSI.

non est. — Baronius num. 15, refert Epitaphium SS. *Kiliani* et sociorum versibus tabulæ lapideæ insculptum, in quo eorum martyrium cum currenti anno recte conjungitur. Verum illud pluribus post eorum martyrium sæculis exaratum, ut demonstrant versus sequentes ibidem recitati, inter quos hic legitur,

Hi sunt sublati, rite quoque canonizati.

Canonizatio enim sanctorum ante decimum sæculum in usu non fuit. Præterea Egilwardus monachus cœnobii sancti Burkardi prope Wirzburgum hujus sancti Vitam mox memoratam interpolavit, multisque mendis fœdavit. Licet enim hic sanctus præsul anno DCCLIV ad Deum migrarit, ut eo anno ostendam, Egilwardus tamen ait, eum obiisse *anno Incarnationis Domini* DCCXCI, quod falsum esse suo loco demonstrabo, quodve tamen in illis versibus legitur, quorum duos priores hic ex Baronio exhibeo :

Septingentesimo nonagesimo quoque primo
Burchardus moritur, corpusque suum sepelitur.

9. *Radbodum Christianis infensum Pippinus vincit.* — Auctor Annalium Metensium narrat, *Pippinum* Majorem-Domus occurrisse *Radbodo* Frisionum duci, qui contra se aciem parabat, huncque victum ac fugatum, obsidibus datis Pippini tributarium effectum esse. Quod hoc anno, vel sequenti contigisse, colligitur ex Beda lib. 5, cap. 11, ubi scribit, sanctum *Wilbrordum* in Frisiam advenisse, *quam nuper expulso inde Radbedo rege ceperat* Pippinus. Willebrordus autem seu Wilbrordus anno DCXCI in Frisiam citeriorem adventavit, Evangelium Gentilibus annuntiaturus. Tunc Frisionum regnum Oceano adjacebat, et Rheno ad Eidoram usque amnem protendebatur; citerior Frisia Rhenum inter et Flevum, ulterior Flevum inter et Eidoram erat. Ad citeriorem pertinebat Trajectum, vulgo *Mastric*, et Ultrajectum vulgo *Utrech;* seu Trajectum inferius et Trajectum ad Rhenum. *Pippinus* Franciæ fines ultra citeriorem Frisiam non dilatavit : « His itaque peractis », ait auctor Annalium Metensium, id est, citeriore Frisia in Francorum potestate redacta, « Synodum adunare præcepit, in qua utilitatibus Ecclesiarum, orphanorum ac viduarum consideratis, sese inopinatissimis regni sui sedibus cum suis fidelibus ad hyemandum locavit ». *Radbodus*, priusquam cum Francis congrederetur, e suis ditionibus abire jussit omnes Evangelii doctores, quorum alii ex Francia, alii ex Hibernia venerant. Inter illos præcipuus erat *Wlframnus,* inter hos *Wigbertus* seu *Wictberchtus :* de isto Beda lib. 5, cap. 10, et de Wlframno Frisiorum apostolo infra agetur. Radbodus rex paganus videtur successisse *Algiso* qui sanctum Wilfridum ex Northumbria expulsum Romamque proficiscentem honorifice suscepit, ut supra vidimus.

10. *Justinianus pacem cum Bulgaris initam dissolvit.* — *Justinianus* imp. cum omnia, quæ a patre *Constantino Pogonato* de pace ac reliqua Reipublicæ ordinatione constituta fuerant, perverteret, pacem initam cum *Bulgaris* dissolvit; « eisque concurrens primo vicit, post ab eis exceptus vix evasit », inquit Sigebertus in Chronico hoc anno, quod Zonaras et Nicephorus in Historia fusius exponunt, et Theophanes consignat anno Incarnationis secundum Alex. DCLXXX, qui kal. Septemb. superioris Christi anni exorditur. Quare Sigebertus Theophanem recte exposuit.

SERGII ANNUS 3. — CHRISTI 690.

1. *S. Ecgbertus cum sociis sollicitus ut ad Germaniæ populos adhuc ethnicos Evangelium deferat.* — Sequens sexcentesimus nonagesimus Christi annus tertia Indictione inchoatur, quo Deus novos apostolos decernit ad Germanorum conversionem, eosdemque numero duodecim. Etenim etsi olim in illis Borealibus regionibus aliquando (ut dictum est superius) Evangelium illuxisset, postea tamen Barbarorum motibus sæpius agitatæ provinciæ, atque bellorum assiduis cladibus desolatæ, in solitudinem prope redactæ sunt, cum exoli verbi Dei prædicatione desivissent : cum et adhuc aliæ essent pro-

vinciæ, quibus tenebræ impietatis ex ignorantia veri Dei in cultu dæmonum perseverarent. Sed haud oblitus misereri Deus, qui ex semine illo purissimo in Anglia a S. Gregorio Romano Pontifice sato pauca grana delegit, quæ mundo præmortua magnum proventum frugum afferrent. Quomodo autem hæc cœpta sint, et nomina eorum qui missi fuerant, ex Marcellino qui interfuit unusque ex iis fuit, describamus; similiter, et ea quæ in eamdem sententiam Beda et ipse rerum sui temporis scriptor posteris commendavit, in medium afferamus.

2. Fuit autem tantæ molis præcipuus architectus nunquam satis laudatus S. Ecgbertus natione Anglus, qui monasticam disciplinam propensissimo studio excoluit in Hibernia, ubi et sacris litteris est imbutus, de quo ex Beda[1] superius mentionem fieri contigit : optasset et ipse inter eosdem apostolos numerari, primusque in apostolico opere inveniri; verum divina voluntate alii fuit operi mancipatus. Sed audi quæ de ejus instituto tradit Beda[2] : « Eo tempore », inquit, nempe ab Incarnatione Domini (ut paulo superius numerat) sexcentesimo nonagesimo anno sicut et Marcellinus pariter computat, « venerabilis et cum omni honorificentia nominandus famulus Christi et sacerdos Ecgbertus, quem in Hibernia insula peregrinam ducere vitam pro adipiscenda in cælis patria retulimus, proposuit animo pluribus prodesse, id est, inito opere apostolico, verbum Dei aliquibus earum, quæ nondum audierant, gentibus evangelizando committere, quarum in Germania plurimas noverat esse nationes, a quibus Angli, vel Saxones qui nunc Britanniam incolunt, et genus et originem duxisse noscuntur : unde hactenus a vicina gente Britonum corrupte, Germani nuncupantur. Sunt autem Fresones, Rugini, Dani, Hunni, antiqui Saxones, Boruchtuarii : sunt etiam alii perplures iisdem in partibus populi paganis adhuc ritibus servientes, ad quos venire præfatus Christi miles circumnavigata Britannia disposuit, si quos forte ex illis ereptos Satanæ ad Christum transferre valeret : vel si hoc fieri non posset, Romam venire ad videnda atque adoranda beatorum Apostolorum ac martyrum Christi limina cogitavit ».

3. Erat ipsi in mente tentare si quod pateret ostium Evangelio, ac Romam inde migrare ad accipiendum a Sede Apostolica apostolatum, ut postea factum dicemus ab iis, qui ab eodem missi sunt : quod si nullus pateret aditus verbo Dei, lucrum saltem id peregrinatione caperet, ut inviseret et veneraretur sanctorum sepulcra Apostolorum. Hunc plane fuisse ejus verborum sensum, quæ sunt secuta declarant : sed quibus ipse fuerit retentus nutu divino impedimentis, Beda ibidem sic pergit dicere : « Sed ne aliquid horum perficeret, superna illi oracula, simul et opera restiterunt. Siquidem electis sociis strenuissimis, et ad prædicandum verbum idoneis, utpote actione simul, et eruditione præclaris, præparatisque omnibus quæ navigantibus esse necessaria videbantur; venit die quadam mane primo ad eum unus de fratribus, discipulus quondam in Britannia et minister Deo dilecti sacerdotis Boisili, cum esset idem Boisil præpositus monasterii Mailrosensis sub abbate Eata, ut supra narravimus, referens ei visionem quæ sibi eadem nocte apparuisset :

4. « Cum expletis, inquiens, hymnis matutinalibus, in lecto membra deposuissem, ac levis mihi somnus obrepsisset : apparuit magister quondam meus et nutritor amantissimus Boisil, interrogavitque me, an eum cognoscere possem : Aio : Etiam : tu es enim Boisil. At ille : Ad hoc, inquit, veni, ut responsum Domini Salvatoris Ecgberto afferam, quod te tamen referente oportet ad illum venire. Dic ergo illi, quia non valet iter, quod proposuit, implere : Dei enim voluntas est, ut ad Columbæ monasteria magis docenda pergat. Erat autem Columba primus doctor fidei Christianæ Transmontanis Pictis ad Aquilonem, primusque fundator monasterii, quod in Hu insula multis diu Scotorum Pictorumque populis venerabile mansit : qui videlicet Columba nunc a nonnullis, composito a Cella et Columba nomine, Columcelli vocatur. Audiens autem verba visionis Ecgbertus, præcepit fratri qui retulerat, ne quidquam hæc alteri referret, ne forte illusoria esset visio : ipse autem tacitus rem considerans, veracem esse timebat, nec tamen a parando itinere, quo ad gentes docendas iret, cessare volebat. At post paucos dies rursum venit ad eum præfatus frater, dicens, quia et ea nocte sibi post expletas matutinas Boisil per visum apparuerit, dicens : Quare tam negligenter ac tepide dixisti Ecgberto, quæ tibi dicenda præcepi ? At nunc vade, et dic illi, quia velit, nolit, debet ad monasteria Columbæ venire : quia aratra eorum non recte incedunt; oportet autem eum ad rectum hæc tramitem revocare.

5. « Qui hæc audiens, denuo præcepit fratri, ne hæc cuiquam patefaceret. Ipse vero tametsi certus est factus de visione, nihilominus tentavit iter dispositum cum fratribus memoratis incipere. Cumque jam navi imposuissent, quæ tanti itineris necessitas poscebat, atque opportunos aliquot diebus ventos exspectarent, facta est nocte quadam tam sæva tempestas, quæ perditis nonnulla ex parte iis quæ in navi erant rebus, ipsam in latus jacentem inter undas relinqueret. Salvata sunt tamen omnia quæ erant Ecgberti et sociorum ejus. Tum ille quasi propheticum illud dicens : quia propter me est tempestas hæc : subtraxit se illi profectioni, et remanere domi passus est. At vero unus de sociis ejus, vocabulo Witbertus, cum esset et ipse contemptu mundi ac doctrinæ scientia insignis (nam multos annos in Hibernia peregrinus anachoreticam in magna perfectione vitam egerat) ascendit navim et in Fresiam (Frisiam) perveniens, duobus annis continuis genti illi ac regi illius Radbedo (Radbodo) verbum salutis prædicabat, neque aliquem tanti

[1] Beda l. v. c. 27. — [2] Ibid. . 10.

laboris fructum apud Barbaros invenit auditores. Tunc reversus ad dilectæ locum peregrinationis, solito in silentio Domino vacare cœpit : et quoniam externis prodesse ad fidem non poterat, suis amplius ex virtutum exemplis prodesse curabat ».

6. Videre est ex ipso rerum exitu rem mirandam, sanctos viros a tanto opere sæpius revocatos; quousque eorum legitimus efficeretur apostolatus : Etenim quæ a Deo sunt, ordinata sunt. « Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? » inquit Apostolus[1]. Quousque enim a Romano Pontifice prædicandi Evangelium apostolatum non accepere, ipsorum labor minime optatum finem consecutus est, ut scilicet ad fidem Christi Barbaros aliquando converterent. Sed audi ex eodem auctore eorumdem, antequam Romam ad Pontificem se conferrent, inanes progressus : pergit enim Beda[2] : « Ut autem vidit vir Domini Ecgbertus, quia nec ipse ad prædicandum gentibus venire permittebatur, retentus ob aliam sanctæ Ecclesiæ utilitatem, de qua oraculo fuerat præmonitus, nec Witbertus illas deveniens in partes quicquam proficiebat : tentavit adhuc in opus verbi mittere viros sanctos, et industrios, in quibus eximius Wilbrordus presbyterii gradu, et merito præfulgebat. Qui cum illo advenissent (erant autem numero duodecim) divertentes ad Pippinum ducem Francorum, gratanter ab illo suscepti sunt : et quia nuper citeriorem Fresiam (Frisiam), expulso inde Radbedo (Radbodo) rege, ceperat, illo eos ad prædicandum misit : ipse quoque imperiali auctoritate juvans, ne quis prædicantibus quicquam molestiæ inferret, multisque eos qui fidem suscipere vellent, beneficiis attollens. Unde factum est, opitulante gratia divina, ut multos in brevi ab idololatria ad fidem converterent Christi ». Sed hæc postea, ut dicemus : pergit vero de duobus aliis idem institutum sectantibus dicere, de quibus nos suo loco acturi sumus.

7. *Duodecim viri apostolici in Germaniam ituri Romam prius mittuntur ab Ecgberto.* — At quid postea? ne in vacuum (ut dicit Apostolus[3]) currerent, ubi ad verbi prædicationem jam patefactam viam viderent, decernunt mox ad eum, quem vice Petri scirent universæ Catholicæ Ecclesiæ præesse Romanum Pontificem, legationem, qua apostolatum acciperent ad Gentes, licentiam scilicet atque auctoritatem Evangelii prædicandi. Quisnam autem fuerit qui ad hoc Romam profectus est, idem Beda docet, dum rem gestam describit his verbis[4] : « Primis sane temporibus adventus eorum in Fresiam (Frisiam), mox ut comperit Wilbrordus datam sibi a principe licentiam ibidem prædicandi, acceleravit venire Romam, cujus Sedi Apostolicæ tunc Sergius papa præerat, ut cum ejus licentia et benedictione desideratum evangelizandi gentibus opus iniret : simul et reliquias beatorum Apostolorum ac martyrum Christi ab eo se sperans accipere : ut dum in gente cui prædicaret, destructis idolis, Ecclesias institueret, haberet in promptu reliquias sanctorum, quas ibi introduceret, quibusque ibidem depositis, consequenter in eorum honorem, quorum essent illa singula, quæque loca dedicaret. Sed et alia perplura, quæ tanti operis negotium quærebat vel ibi discere, vel inde accipere cupiebat ». Hæc de legatione ad Romanum Pontificem Sergium missa : quæ autem post hæc secuta sunt, suis locis pro ratione temporis dicturi sumus.

8. Quoniam vero de perfecto Apostolicorum virorum numero duodenario trium duntaxat hactenus ea scriptione nomina innotuerunt, audiamus Marcellinum unum ex iis, qui omni fide ipsorum res gestas tradidit posteris scriptas [1]. Breviter enim ea cuncta de Apostolatu ipsorum pertingens scribit, et de S. Ecgberto horum omnium (ut dictum est) bonorum auctore : in quo illud, quod aliunde irrepsit, puto corrigendum, dum nominatur archiepiscopus Eboracensis : nam nonnisi presbyterum fuisse, apud Bedam et Martyrologia cuncta reperies. Ait igitur Marcellinus : « Magnificus præsul S. Ecgbertus (Egbertus) sitiens, et affectans salutem omnium hominum, et præcipue paganorum Frisonum et Saxonum eo quod Angli ab eis et ex eis propagati sunt, non desistens a bonæ voluntatis inchoato proposito, tentavit adhuc in opus verbi Dei mittere illuc sanctos et industrios et ad prædicandum verbum vitæ strenuos et idoneos viros, utpote actione et eruditione præclaros. Elegit ergo et congregavit, instar duodecim Apostolorum duodecim Apostolicos viros in fide constantes ex diversis monasteriis ad prædicandum Germanis Catholicam fidem. Fuerunt autem hi missi Willebrordus, Swibertus, Acca, Wigbertus, Willibaldus, Winibaldus, Lebuinus, duo Euvaldi, Werenfridus, et ego minimus omnium Marcellinus, qui hanc historiam, sicut et S. Willebrordi conscripsi. Omnes præfati presbyteri et sacerdotes fuerunt, ac sanctissimus Adelbertus levita filius regis Deirorum, qui pro Christo dimittens regale patrimonium, cum prædictis sanctis presbyteris electus a S. Ecgberto, amore Christi, peregrinum non recusavit exilium.

9. « Et quoniam hi sancti doctores propagati fuerunt in Anglia de stirpe Frisonica, et Saxonica, ideo convenienter prædicare potuerunt Evangelium Christi in lingua Germanica. Quorum aliqui postmodum palma martyrii coronati fuerunt, alii prædicationibus continuis inter Barbaros usque ad obitum institerunt, alii vacantibus episcopiis subrogati fuerunt, ut infra patebit. Igitur præparatis omnibus, quæ tantis viris necessaria videbantur, mox præfati duodecim egregii Dominici gregis arietes, salutatis amicis et parentibus, accepta benedictione tam eximii archiepiscopi, superna comitante clementia, prospero vento celeriter in Wiltemburg, sive Trajectum advehuntur, anno scilicet ab Incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo, pontifi-

[1] Rom. x. — [2] Beda l. v. c. 12. — [3] Galat. ii. — [4] Beda l. v. c. 12.

[1] Marcell. Swiberto apud Sur. tom. ii. die i Martii.

cante Romæ Apostolico viro S. Sergio papa anno suo tertio, imperante piissimo imperatore Justiniano, ac regnante in Anglia glorioso Alfrido rege Nordhumbrorum, qui Catholicas Ecclesiæ regulas sequi semper et amare desiderabat ». Hucusque Marcellinus, qui cum se testetur scripsisse pariter Vitam Willebrordi, sive Wilbrordi, non extat illa quidem; sed quæ habetur præ manibus, Albini Flacci habet titulum; in qua multa desiderantur, ut inter alia primus accessus ipsius in Urbem ad Romanum Pontificem, de secundo tantum, quando factus est episcopus, mentione facta. Cæterum bis ipsum Romam ad Sergium papam profectum esse, Beda est etiam fidelissimus testis. Quod ad Adelbertum, cujus mentio facta est, pertinet, scias ejus vitæ extare Acta [1], iis quæ dicta sunt consentientia : sed de his alias inferius.

10. *S. Theodori episcopi Dorovernensis et aliorum sanctorum obitus.* — Hoc quoque anno magnus ille Theodorus Roma missus in Angliam Dorovernensis archiepiscopus legatusque Apostolicæ Sedis, sanctitate clarus, doctrina eximius moritur, de quo ista Beda [2] : « Anno autem post hunc, quo Ceadvalla Romæ defunctus est, proximo, id est, sexcentesimo nonagesimo Incarnationis Dominicæ, Theodorus beatæ memoriæ archiepiscopus senex et plenus dierum, id est, annorum octoginta et octo, defunctus est : quem se numerum annorum fuisse habiturum, ipse jamdudum somnii revelatione edoctus, suis prædicere solebat. Mansit autem in episcopatu annis viginti duobus, sepultusque est in Ecclesia S. Petri, in qua omnium episcoporum Dorovernensium sunt corpora deposita. De quo una cum consortibus ejusdem sui gradus recte et veraciter dici potest, quia corpora ipsorum in pace sepulta sunt, et nomen eorum vivet in generatione et generationes. Ut enim breviter dicam, tantum profectus spiritalis tempore præsulatus illius Anglorum Ecclesiæ, quantum nunquam antea potuere, ceperunt. Cujus personam, vitam, ætatem, et obitum, Epitaphium quoque monumenti ipsius versibus heroicis triginta et quatuor palam ac lucide cunctis illo venientibus pandit : quorum primi sunt hi :

Hic sacer in tumba pausat cum corpore præsul,
Quem Theodorum nunc lingua Pelasga vocat :
Princeps Pontificum, felix, summusque sacerdos,
Limpida discipulis dogmata disseruit.

Ultimi autem hi :

Namque diem nonam decimam September habebat,
Cum carnis claustra spiritus egreditur :
Alma novæ scandens felix consortia vitæ,
Civibus Angelicis junctus in arce poli.

Hæc tantum Beda, nec nos aliquid amplius accepimus. Porro ipsius Theodori in sanctorum numerum relati celebritas [1] anniversaria die recurrit. Successisse autem in ejus locum Berectuvaldum virum doctissimum auctor est idem Beda [2] : quem Romam esse profectum, et accepisse ordinationem a Sergio papa, Anastasius Bibliothecarius in Sergio testatur.

11. Sed et Hadrianus abbas, pariter, qui cum eodem Theodoro a Vitaliano papa missus fuerat, diem obiit : ita quidem Beda, dum ait [3], post annum a transitu Wilfridi ipsum esse defunctum.

Moritur item hoc anno, octavo idus Martii S. Julianus episcopus Toletanus, ubi sedisset annos decem, mensem unum, ac dies septem : relatusque inter sanctos, annua memoria in Ecclesia celebratur. Subrogatus est in locum ejus Sisibertus, quem alii Sigebertum, Sisbertum vero alii nominant, de quo anno sequenti dicturi sumus.

12. *Sarracenis Cyprum invadentibus Ecclesia disperditur, ubi de episcopis transmigrantibus sanctio.* — Quod autem pertinet ad res Orientalis imperii, Annales [4] hæc referunt, pacem cum Sarracenis pactam levi causa ab imperatore esse solutam, quod scilicet pecunia ab illis tributi loco pendi solita, haud ex more cusa esset ipsius imperatoris imagine; sicque nec oblatum in massa aurum accipere voluisse. Unde plane expertus tunc Oriens fuit, quod habet Ecclesiastes [5] : « Væ tibi terra, cujus rex est puer ». Adjecit aliud malum ad hæc imperator : nam cum Cyprios omnes Sarracenorum patentes incursionibus ab insula transmigrare coegerit, horum haud modica pars naufragio periit et languore perempta est, in Cyprum vero pars reversa est, reliqua autem pars habitavit in Hellesponto : ad hos namque spectat canon trigesimus nonus sextæ Synodi conscriptus his verbis : « Cum frater et comminister noster Joannes insulæ Cypri præsul una cum suo populo in Hellesponticam provinciam et propter Barbaricas incursiones, et ut a Gentilium servitute liberarentur, et Christianissimæ potentiæ sceptris pure subjicerentur, prædicta insula emigraverit, clementis Dei providentia, et pii Deique amantis imperatoris nostri labore : constituimus, ut citra ullam innovationem serventur, quæ a divinis Patribus, qui Ephesi convenerunt, prædicti viri throno Privilegia concessa sunt, ut nova Justinianopolis (ita appellata ab ipso imper. civitas ipsis tradita incolenda) Constantinopolis jus habeat, et qui in ea constituitur in primis pius ac religiosissimus episcopus, præsit omnibus Hellespontiorum provinciæ episcopis, et a suis episcopis eligatur ex antiqua consuetudine. Mores enim, qui sunt in unaquaque Ecclesia, divini etiam nostri Patres servandos censuerunt; Cyzicenorum civitatis episcopo prædictæ Justiniani civitatis subjecto existente ad imitationem reliquorum omnium episcoporum, qui subsunt prædicto Dei amantissimo præsuli Joanni; a quo, cum usus postulaverit,

[1] Extant apud Sur. die XXV Jun. — [2] Bed. l. v. c. 8. 1.

[1] Martyrol. Rom. die XIX Sept. — [2] Beda l. v. c. 9. — [3] Ibid. c. 21. — [4] Theoph. et Cedren. hoc an. VI. imp. — [5] Eccl. x.

etiam ipsius Cyzicenorum civitalis episcopus ordinabitur ». Hæc sexta Synodus. Canon vero generalis de aliis omnibus episcopis eadem ex causa transmigrantibus ita sancitus est [1] :

13. « Quoniam diversis temporibus Barbaricæ incursiones fuere, et ex eo plurimæ civitates ab iniquis et exlegibus subjugatæ fuere, ut ideo non possit ejus civitatis præsul, postquam ordinatus fuerit, suum thronum apprehendere, et in eo sacerdotali constitutione collocari, et sic pro ea quæ invaluit consuetudine ordinationes, et omnia quæ ad episcopum pertinent agere et tractare : Nos honorem ac venerationem sacerdotio servantes, et gentilem injuriam nequaquam ad Ecclesiasticorum jurium perniciem posse quicquam agere, volentes, eis qui sic ordinati sunt, et propter prædictam causam in suis thronis non sunt constituti, ut absque ullo ex ea re præjudicio conserventur, decrevimus, ut et diversorum clericorum ordinationes canonice faciant, et pontificatus auctoritate in proprio termino utantur, et sit firma ac legitima quæcumque sub eo procedit administratio. Non enim a tempore necessitatis exacta juris observatione circumscripta, dispensationis terminus circumscribetur ». Hæc ibi.

[1] Sex. Syn. c. 37.

14. Porro quod ad Justinianum imperatorem pertinet, quam citissime rupti fœderis damnum sensit : etenim hoc ipso anno expertus est Abimelech (ita pro Habdimelech) Saracenorum tyrannum infestum, de quo ex Theophane Annales Græcorum habent [1] : « Misit Habdimelech ad ædificandum templum Mucham, et voluit auferre columnas S. Gethsemanis. Et rogaverunt eum Sergius quidam vir Christianissimus, qui erat generalis Mansur logotheta, et valde familiaris eidem Habdimelech, atque Patricius socius ejus, Christianis qui erant in Palæstina præpositus, qui cognominabatur Clausus, postulantes ne hoc fieret, sed per supplicationes suas persuaderet Justiniano mittendi sibi alias pro eis : quod et factum est ». Hæc Annales. Quod spectat ad vocem Mansur, nomen id erat familiæ, et non dignitas sive magistratus : ut sit verborum sensus, « Sergius Mansur generalis logotheta etc. » Cum autem et S. Joannes Damascenus cognomento dictus fuerit Mansur, teste Suida et aliis antiquioribus, opinari licet fuisse hunc Sergium ejusdem Joannis parentem : tali namque pio, nobili, ac libero progenitore ipsum natum, ejus Acta testantur.

[1] Relat. in Miscel. hoc ann.

Anno periodi Græco-Romanæ 6183. — Anno Æræ Hispan. 728. — Anno Hegiræ 71 inchoato die 14 Julii Fer. 3. — Jesu Christi 690. — Sergii papæ 4. — Justiniani jun. imp. 6.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun.* VI. *Post consulatum ejus* VI.

2. *Apostolica missio S. Willibrordi in Frisiam.* — A num. 1 ad 10. Apostolicam expeditionem *sancti Willibrordi* in Frisiam procuravit sanctus *Ecgbertus* presbyter, qui, ut refert Beda lib. 5, cap. 10 et seq., magno studio ferebatur, ut gentes Germanicæ, adhuc gentilibus erroribus obcæcatæ Evangelii luce illustrarentur. Agebat tunc vitam monasticam in Hibernia, unde primum *sanctum Wicgbertum* in Frisiam misit, qui cum parum proficeret, *cum duobus annis continuis genti illi ac regi illius Radbedo*, seu Radbodo, verbum salutis prædicasset, ad Ecgbertum rediit, qui Wilbrordum presbyterum cum duodecim sociis illuc misit; et quidem anno sequenti, et postquam hoc vel superiori Radbodus a Pipino Majore-Domus Franciæ victus fuisset. Mabillonius tamen sæculo tertio Benedictino parte 1. pag. 601, Vitam sancti Willibrordi postea episcopi Trajectensis ad Rhenum, ab Alcuino Caroli Magni principatu scriptam refert, et in Notis, Willibrordi adventum in Frisiam, quam hoc anno Joannem de Becka canonicum Ecclesiæ Trajectinæ, aliosque omnes reponere ait, eo etiam contigisse hac ratione probat. *Willebrordus* anno ætatis *trigesimo tertio*, ut habet Alcuinus, iter in Frisiam suscepit. Obtenta a *Pippino* prædicandi licentia Romam primo perrexit, teste Beda in lib. 5, cap. 12, indeque in Galliam reversus est eodem anno, quo S. Suidbertus a S. Wilfrido episcopus ordinatus est. Suidberti autem ordinatio an. DCXCII peracta. Quare eo anno Romam profectus est Willibrordus « primis temporibus

adventus eorum in Fresiam », inquit Beda, id est, anno uno aut altero post eorum adventum, ut loquendi modus Bedæ satis indicat. Ita Mabillonius. At cum *Suidbertus* anno tantum DCXCIII episcopus ordinatus fuerit, ut infra ostendam, longe probabilius est quod asserit Westmonasteriensis, *Willebrordum* sc. cum sociis duodecim ab Anglia venientem in Galliam sanctitate enituisse insigni anno DCXCI; major enim fides Westmonasteriensi, quam Joanni de Beka scriptori recentiori habenda.

3. *Acta a SS. Willibrordo et Suidberto in Frisia a Pseudo-Marcellino descripta.* — *Suidbertus* unus fuit ex duodecim sociis Willibrordi, indeque in ejus Vita *Marcellino* attributa pluribus de hac missione agitur, et ex eo plura hoc ac sequentibus annis Baronius in medium affert, existimans Marcellinum unum ex illis duodecim fuisse, et omni fide res tunc gestas memoriæ commendasse. At an *Marchelmus*, dictus etiam a posteris *Marcellinus*, nomine ad Romanam speciem aptato, quem a pueritia *sanctus Willibrordus* sanctis moribus instruxit, Acta sancti Suidberti conscripserit, inter eruditos hodie controversia est. Alii enim, quos Cointius anno DCLXXXIX, num. 1, sequitur, existimant quidem scriptam ab eo Historiam Suidbertinam, sed eam a quodam Neoterico interpolatam, nævisque respersam fuisse. Alii vero Vitam illam, quam Surius in lucem edidit, et Baronius sæpe laudat, fœtum recentioris scriptoris arbitrantur, qui *Marchelmi* seu *Marcellini* glorioso titulo facile legentibus imposuerit. Verum enimvero tot mendis scatet Historia illa Suidbertina, ut Joannes Colganus ad diem primum Martii, quo sanctus Suidbertus colitur, ex Actis sanctorum Hiberniæ resecandam duxerit, quem imitatus Henschenius non solum idem præstitit in Actis SS. Bollandianis; sed etiam complura menda Pseudo-Marcellini, variaque errata de SS. Columbano, Ceadvalla, Judoco, Winoco, Aidano, Wirone, Plechelmo, aliisque, certis argumentis manifestavit. Nec aliter sentit Mabillonius in Elogio historico sancti Suidberti episcopi sæculo III Benedictino, parte I, ubi nonnullas profert rationes, quibus manifesta fit falsi auctoris impostura, qui quando nonnulla in commentis illis genuina sancti Suidberti gesta referret, ea secernere a falsis et incertis potis non esset. Hinc Pseudo-Marcellini veteres scriptores qui de sancto Suidberto egere, nunquam mentionem fecere, creditque Mabillonius Willelmum Heddam, hominem sæculi proxime elapsi primum meminisse Vitæ a Marcellino confictæ in Gregorio episcopo Ultrajectino. Hic itaque Pseudo-Marcellini mendaciis discutiendis et refutandis non immorabor, ne actum agam, et in hujusmodi figmentis confutandis tempus teram, sed aliunde quam ex Actis illis fabulosis missionem hanc explicabo.

4. *Willibrordus Romam proficiscitur.* — Willibrordus presbyter, e Frisia citeriore Romam profectus est, sed anno DCXCII, ut habet Wigorniensis. Hujus profectionis meminit Beda lib. 5, cap. 12, aitque : « Primis sane temporibus adventus eorum in Frisiam, mox ut comperit Wilbrordus datam sibi a principe (id est a Pippino Majore-Domus) licentiam ibidem prædicandi, acceleravit venire Romam, cujus Sedi Apostolicæ tunc Sergius papa præerat, ut cum ejus licentia et benedictione desideratum evangelizandi Gentibus opus iniret : simul et reliquias beatorum Apostolorum ac martyrum Christi ab eo se sperans accipere ». Subjungit Beda Willibrordum Roma ad prædicandum rediisse, « quo tempore, inquit, fratres qui erant in Fresia Verbi ministerio mancipati elegerunt ex suo numero virum modestum moribus et mansueto corde Suidbertum ». Hic autem anno DCXCIII episcopus consecratus est. Quare *Willibrordus* ex Italia nondum redierat, cum *Suidbertus*, ut episcopus ordinaretur, e Frisia citeriore in Britanniam transfretavit. Alcuinus *Willebrordo* duodecim socios tribuit, undecim Beda, cui propter antiquitatem major fides habenda : sed præterquam duorum, Suidberti scilicet presbyteri et Adalberti diaconi, nomina aliorum ignorantur. Baronius num. 8, Pseudo-Marcellino innixus inter eosdem numerat *S. Lebuinum*, quem tamen ipsemet anno DCCLXXVIII, num. 11, scribit venisse in Frisiam tempore Caroli M. quod verum esse anno DCCLXXII demonstrabimus; adeo verum est nihil boni ex illo fabulatore erui posse.

5. *Moritur Theodorus archiep. Cantuariensis.* — Ad num. 10 et seq. *Theodorus* episcopus Cantuariensis mortuus est quidem hoc anno die XIX mensis Septemb. ut de utroque certos nos facit Beda lib. 5, cap. 8, qui cap. 9 Bertualdum ei successisse prodit. Sed de eo anno DCXCII verba faciemus. Scripsit Theodorus insigne *Pœnitentiale*, quod ab auctoribus sæpius allegatur, et Ms. asservatur in Bibliotheca sancti Benedicti Cantabrigensis. Ejus summaria capita refert Spelmannus in Collectione Conciliorum Angliæ. Præterea edidit *Capitula Ecclesiastica* quæ tomo VI edit. Labbeanæ Conciliorum pag. 1875 leguntur. Ex dictis liquet eum in facto Wilfridi humanum aliquid passum esse, licet Beda in lib. 5. cap. 20, ejus nomini parcat. Conatus est, eum habere successorem, quod præ modestia *Wilfridus* recusavit. Illius nomen in antiquis Martyrologiis haud memoratur, apud Cantuarienses tamen semper *sancti* titulo exornatus est, ejusque corpus una cum sancti Augustini aliorumque reliquiis levatum est anno MXCI, octavo id. Septemb. teste Gotselino monacho in lib. 2 Translat. cap. 27. Mabillonius sæculo II Benedictino ejus Vitam ex variis Bedæ locis collectam exhibet, et non parum illustrat. Denique notabile est quod in novo Chronico Saxonico ab Edmundo Gibsono nuper Oxonii publicato ad hunc annum legitur : « Hucusque fuerant Romani episcopi (Cantwarenses) postea autem Angli ».

6. *Hadrianus abbas superstes Theodoro.* — Quoad *Hadrianum* abbatem, qui cum Theodoro

Roma in Britanniam venit, mortuus est quidem uno post sanctum Wilfridum anno, sed anno DCCX, ut ibidem monstrabimus.

7. *Obitus S. Juliani archipræsulis Toletani.* — Mors tamen *sancti Juliani* episcopi Toletani recte hoc anno a Baronio consignata. Recitat ejus Vitam ad diem VIII Martii scriptam a Felice episcopo Toletano Bollandus, observatque in Commentario prævio, *Felicem* qui Siseberto proximo successori sancti Juliani intra triennium amoto, episcopatum Toletanum adeptus est, scribere sanctum Julianum *pridie nonas Martii*, seu die sexta Martii, mortuum esse ; ad eumque diem memoriam ejus facere omnia ante Baronium Martyrologia : sed Romanum Martyrologium, prout illud a Baronio recognitum auctumque habemus, ad diem VIII Martii de eo agere, quo etiam Ecclesia Toletana annuam festi ejus solemnitatem celebrat. « Imo », inquit Bollandus, « hæc ipsa Ecclesiæ Toletanæ consuetudo facit, ut suspicemur, vel ipsum Felicem, vel ejus librarios non sponte, sed calami exerrantis vitio scripsisse *pridie nonas Martii*, ubi *postridie* scribi debuerat; indeque in externarum Ecclesiarum Martyrologia fluxisse errorem, potius quam in Ecclesia Toletana : quæ prius S. Juliani festum colendum assumpserat, quam aliquid de ipso Felix scriberet ». Verum ratio cur duobus illis diebus cultus reperiatur sanctus Julianus, et ex die ejus emortuali, et ex die quo tumulatus est, repetenda. Ait enim Felix in fine Vitæ S. Juliani : « Præsulatus honorem et sacerdotii dignitatem annis decem obtinuit, mense uno, diebus septem ; quique etiam inevitabilis mortis præventus occasu, anno tertio Egicani principis, pridie nonas Martii, Æra septingentesima vicesima octava diem vitæ clausit extremum ». Julianus itaque anno sexcentesimo octogesimo, die vicesima nona mensis Januarii in quam Dominica cadebat, consecratus est episcopus Toletanus in locum *Quirici* paulo ante defuncti ; currentique pridie nonas Martii, seu die sexta Martii e vivis excessit, postquam sedisset annos decem, mensem unum, dies septem, dieque octava ejusdem mensis in Basilica sanctæ Leocadiæ virginis sepultus est. Hinc aliquæ Ecclesiæ diem mortis, aliæ diem depositionis cultui ejus consecrarunt. De libris a sancto Juliano editis legendus Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast.

8. *Justinianus pacem cum Saracenis initam dissolvit.* — Ad num. 14. Theophanes an. Incarnat. secundum Alex. DCLXXXIII, kal. Septemb. sequentis Christi anni inchoato, refert, *Justinianum* imp. ex animi dementia pacem compositam cum *Abimelech* Saracenorum califa solvisse ; quod is nummos figura recenter excogitata in vectigal ad eum misisset ; indeque contigit quod hoc anno ex Theophane narrat Baronius, cum tamen pertineat ad insequentem. Justiniano itaque juniori amissio Africæ attribuenda, ut sequenti anno dicemus.

Moritur hoc anno *sanctus Benedictus Biscopus* abbas Wiremuthensis, ut an. DCCIII videbimus.

SERGII ANNUS 4. — CHRISTI 691.

1. *Concilium Cæsaraugustanum.* — Annus sequitur nonagesimus primus post sexcentesimum, Indictione quarta inchoatus, quo kalendis Novembris celebratum habetur in Hispania Concilium Cæsaraugustanum, Æra nimirum septingentesima undetrigesima, tertium ordine positum, in quo canones sanciti duntaxat quinque reperiuntur. Inter alia autem, quod etiam Toletanum decimum tertium Concilium [1] statuerat de uxoribus regum, ne post eorum obitum ad secunda vota pertranseant, ne videlicet occasio daretur alicui invadendæ tyrannidis : additum est præsenti Concilio [1] ut relicta regis post ejus obitum vestem regiam mutet, religiosam induat, atque inter moniales in monasterio vitam transigat. Ut autem in hanc sollicitudinem rex Egica conjiceretur, forte accidit ob suspicionem rerum novandarum per Sisbertum episcopum Toletanum ; qui mox ut se super omnes in sublimem cathedram elevatum sensit, elatus animo, mente improba de inferenda nece religiosissimo regi cogi-

[1] Conc. Tolet. XIII. c. 5.

[1] Conc. Cæsaraug. tom. V.

tare cœpit : sed quomodo detectus pœnas dederit, post sequentem annum dicturi sumus.

2. *Mortuo Berthārido succedit ejus filius Cunipertus, in quem insurgens impius Alachis occiditur.* — Moritur hoc anno Bertharidus rex Longobardorum, cum regnasset solus annos septem, decem autem cum filio Cuniperto. Hæc ex sententia Pauli diaconi [1], post quem idem Cunipertus ejus filius usque ad duodecimum annum regnum tenuit. Porro de Bertharido laude digna hæc habet idem auctor [2] : « Erat vir pius, fide Catholicus, justitiæ tenax, pauperumque largissimus nutritor ». Et paulo post : « Ut regni jura suscepit, in loco illo, qui a parte fluminis Ticini est, unde ipse olim fugerat, monasterium, quod Novum appellatur, Domino et liberatori suo in honorem sanctæ virginis et martyris Agathæ construxit, in quo multas virgines aggregavit, rebusque diversis pariterque ornamentis eumdem locum ditavit. Regina vero ejus Rodelinda Basilicam sanctæ Dei Genitricis extra muros ejusdem civitatis Ticinensis, quæ ad Perticas appellatur, opere mirabili condidit, ornamentisque mirificis decoravit ».

3. Regnum autem Cuniperti [3], ubi solus remansit, haud pacificum fuit, sed ipso ejus exordio adversarium passus est tyrannum Alachim ducem Tridentinum subditum suum, qui contra patrem Bertharidum jam insurrexisset, hominem sævum, clericis omnibus perinfensum, contemptorem præcipue sanctorum episcoporum, contumeliosum in omnes ministros Ecclesiæ : cujus rei gratia in maximum sunt timorem conjecti. Post multa ab eo damna illata, Zeno diaconus Ecclesiæ Ticinensis novo exemplo haud probato, cum divino ministerio altaris mancipatus esset, accinxit se gladio adversus eum, obsequium putans præstare Deo, dum ob salutem aliorum se devovit. Sed justissimum licet bellum aggressus fuerit, adversus nimirum religionis perduellem atque tyrannum, nihilominus exitus declaravit, non placere Deo, ut sacri altaris ministri pugnent armis, sed ut potius agant apud ipsum precibus : etenim absque aliquo emolumento idem pugnans, misere interficitur. Narrat hæc pluribus ipse Paulus [1].

4. Cæterum nefarius tyrannus eo magis adversus clericos exasperatus, ejusmodi (quod idem ait Paulus) [2] votum nefarium nuncupavit : « Tale itaque nunc facio votum, quod si mihi Deus iterum victoriam dederit, unum puteum de testiculis impleam clericorum ». Ita Barbarus animo ferus, religionis expers, immanitate protervus. Verum obstitit Deus, qui eum in visione perterruit : nam ait Paulus : « Cum prope essent exercitus ipsi invicem sibi contrarii, et se utræque acies ad pugnandum contingerent, Cunipertus rex ad Alachim iterato hæc verba mandavit : Ecce quantus populus ex utraque parte consistit ; quid opus est, ut tanta multitudo pereat ? Conjungamus nos, ego et ille singulari certamine : et cui voluerit Dominus de nobis dare victoriam, omnem populum salvum, et incolumem possideat. Cumque Alachim sui hortarentur, ut faceret quod Cunipertus illi mandavit, ipse respondit : Hoc facere ego non possum, quia inter contos suos sancti Archangeli Michaelis, ubi ego illi juravi, imaginem conspicio. Tunc unus ex illis : Præ timore, inquit, cernis quod non est, et tibi jam tarde est modo ista meditari. Conserunt itaque acies, perstrepentibus buccinis ; et neutra parte locum dante, maxima populorum facta est strages. Tandem crudelis tyrannus Alachis interiit ; et Cunipertus, adjuvante Domino, victoriam cepit ». Hæc Paulus diaconus.

Hoc pariter anno, ubi Paulus Constantinopolitanus episcopus sedisset annis septem, moritur, et in locum ejus suffectus est Callinicus, homo novandarum rerum studiosissimus, de quo sequenti anno et aliis dicturi sumus. Fuerat iste presbyter vasorum ejusdem Ecclesiæ custos.

[1] Paul. diac. l. v. c. 33. 34. 45. et 37. — [2] Paul. l. vi. c. 17. — [3] Paul. diac. l. v. c. 28. 29.

[1] Eod. l. v. c. 40. — [2] Ibid. c. 41.

Anno periodi Græco-Romanæ 6184. — Anno Æræ Hispan. 729. — Anno Hegiræ 72 inchoato die 4 Jun. Fer. 1. — Jesu Christi 691. — Sergii papæ 5. — Justiniani jun. imp. 7.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun.* VII. *Post consulatum ejus* VII.

2. *Concilium Cæsaraugustanum III.* — Ad num. 1. In Præfatione Concilii Cæsaraugustani III picitur, illud habitum esse « sub die kalend. Novemb. Æra DCCXXIX, anno quarto orthodoxi atque serenissimi domini nostri Egicani regis ». Quare recte a Baronio consignatur. In eo quinque tantum capitula constituta.

3. *Moritur Bertaridus Langobardorum rex.* — Ad num. 2. Berthàridus Langobardorum rex « cum decem et octo annis, et primum solus, et post cum filio, regnum tenuisset, ab hac luce subtractus est », inquit Paulus Diaconus lib. 5, cap. 37, qui anni incompleti intelligendi; quia Sigebertus in Chronico ei tantum annos XVII attribuit. Quare cum anno DCLXXI regnum inierit, mors ejus contigit anno sexcentesimo octogesimo octavo. Sigebertus, qui Berthàridi initium anno uno prævertit, mortem ejus in annum DCLXXXVII conferre coactus fuit ; qua tamen in re Hermannum Contractum ex editione Canisii consentientem habet (1). Hic princeps sanctum Wilfridum, e Britannia expulsum et cum sociis Romam pergentem honorifice excepit : « Pervenerunt », inquit Eddius in Vita sancti Wilfridi cap. 27, « ad Berchterum regem Campaniæ (id est Langobardiæ, ut supra demonstravimus), virum humilem et quietum, et trementem sermones Dei : qui peregrinos secundum præceptum Domini benigne suscipiens sancto pontifici nostro enuntiavit dicens : De Britannia inimici tui nuntios ad me mittentes suis sermonibus salutantes me, et dona mihi maxima promittentes, si te subterfugientem (ut dixerunt) episcopum angarizarem, et ad Apostolicam Sedem tendentem retinerem : quibus tam nefariam rem renuens, dixi : Fui aliquando in die juventutis meæ exul de patria expulsus, sub pagano quodam rege Hunnorum degens, qui iniit mecum fœdus in deo suo idolo, ut nunquam me inimicis meis prodidisset, vel dedisset. Et post spatium temporis venerunt ad regem paganum sermone inimicorum meorum nuntii, promittentes sibi dare sub jurejurando solidorum aureorum modium plenum, si me illis ad internecionem dedisset. Quibus non consentiens dixit : Sine dubio dii vitam succidant, si hoc piaculum facio, irritans pactum deorum meorum. Ego vero quanto magis, qui Deum verum scio, animam meam pro totius mundi lucro in perditionem non dabo ? Tunc vero sanctum pontificem nostrum et suos socios cum honore et ducibus, sicut eum Dominus ubique in peregrinatione protegens magnificavit, ad Apostolicam Sedem olim optatam in gratiarum actione emisit ». Quibus verbis lucem accipit, quod narrat Paulus Diaconus lib. 5, cap. 2, Berthàridum nempe e Longobardia profugum Scythiam petiisse, et apud *Chaganum* Avarum regem demoratum esse, cui *Grimoaldus*, qui regnum Longobardorum usurparat, per legatos mandavit ; ut eum expelleret, inquit Paulus, quem latuit quod Eddius hic narrat.

4. *Obitus Pauli episc. Constantinop.* — Ad num. 4. Nicephorus in Chronico *annos sex, menses* VIII Paulo episcopo Constantinopolitano ; Theophanes vero ad annum XVII Constantini Pogonati, *septem annos* tribuit, quod et in Tabulis ejus Chronico insertis legitur, ubi etiam *Callinici* ejus successoris initium recte copulatur cum anno Incarnat. secundum Alex. DCLXXXVI, quo Theophanes in viam redit, et annos Incarnationis accurate consignare incipit ; ideoque annus ille Incarnationis inchoatur kalendis Septemb. anni Christi DCXCIII, quo ex dicendis anno DCXCII *Paulus* obiit. Neque enim mors ejus hoc anno, quo eam Baronius collocat, contigere potuit ; cum Synodo Trullanæ anno currenti, ut infra dicetur, celebratæ subscripserit, non vero *Callinicus* ejus successor, ut putavit Ba-

(1) Berthàridi annum emortualem melius equidem supputat Cl. Saxius in Notis ad regnum Italiæ Sigonii novæ editionis tom. II, col. 138, qui adducto testimonio Pauli diaconi l. 5, c. 35, demonstrat, Berthàridum *octavo jam anno Cunibertum filium suum* consortem regni adscivisse, *cum quo per decem annos regnasse*, quæ verba sunt Pauli, et ex illis pariter evincitur octavum illum annum computandum esse intra decem illos, quibus una cum filio regnavit. His admissis, decem anni ducti ex anno DCLXXVIII, ad quem Cuniperti assumptionem pertinere idem Saxius ex diplomate Cuniperti dato anno regni nono, indict. XV, nempe anno DCLXXXVI, elicit, referunt nos ad annum DCLXXXVII.
MANSI.

ronius, qui ideo ait, hunc fuisse hominem novandarum rerum studiosissimum, quia ei præfuisse arbitrabatur.

5. *Africa a Sarracenis capta.* — Postquam anno superiori *Abdulmelicus* calipha *Meccam*, Arabiæ Felicis urbem, ubi visitur Mahometis sepulcrum, sibi subjecit, idque mense Octobri, ut docet Elmacinus in Hist. Sarac. lib. 1, de Africa occupanda cogitavit, et hanc expeditionem *Hasano* a se duci Occidentis renuntiato commisit. Is hoc anno, ut tradit Noweirius arabs, *Carthaginem* obsidione cinxit, et valida in eam impressione copiarum facta, Græci ad naves suas fugere, sicque *Carthago* a Saracenis occupata, qui eam muris exuere, et incolas crudeliter et inhumane habuere. Cernens hanc cladem mulier quædam nobilissima *Hasano* fortiter resistere decrevit, et agmen multorum Africanorum ducens, in montem quemdam perfugit, ut eo se tueretur, cumque eam et Africanos *Hasanus* aggressus esset, ejus exercitus dissipatus deletusque, ipseque anno sequenti Africa derelicta in *Barcam* secessit. *Hasanus* per annos quinque ibi moratus est, sed cum postea *Abdumelicus* calipha ei exercitum misisset, aliquot oppida in suam potestatem redegit, indeque memoratam heroinam invadens, eam, timidosque ejus Africanos internecione delevit; Græci autem mari et terra oppugnati vere anni Christi DCXCVIII in *Cretam* insulam secessere, sicque Africæ urbes omni auxilio destitutæ, sese Sarracenis dedidere. Theophanes, cujus verba anno DCXCVI referemus, hæc omnia uno tenore refert, quæ ex Noweirio Arabe magnam lucem accipiunt.

Theodoricus III Francorum rex hoc anno moritur, eique *Clodoveus III* filius succedit, ut anno DCLXXXVIII ostendi.

SERGII ANNUS 5. — CHRISTI 692.

1. *Conciliabuli Constantinopolitani tempus.* — Qui sequens est annus Domini sexcentesimus nonagesimus secundus, Indictione quinta notatur : quo celebratum est Constantinopoli Concilium, seu potius conciliabulum, in quo nomine sextæ Synodi centum et tres canones (quod nunquam hactenus in aliquo factum Concilio legitur) sanciti leguntur. Antequam autem de eo agamus, primum omnium de tempore habenda est discussio, quod sciamus ab aliis errore poni habitum anno Domini sexcentesimo octogesimo sexto : verum non ante præsentem annum habitum, ex ejusdem Synodi canonibus certo affirmare possumus, nempe jam nuper transacta quarta Indictione; id enim ex tertio ipsius canone liquido demonstratur, dum in eo bis posita est Indictio, atque inter alia ista leguntur : « Omnes simul decernimus, ut qui duobus quidem matrimoniis implicati fuere, et usque ad decimum quintum præteriti mensis Januarii præteritæ quartæ Indictionis, anni a mundo sex millesimi centesimi nonagesimi noni peccato servierunt, et non ab eo resipiscere voluerunt, depositioni canonicæ subjacere, etc. » Sic igitur perspicue apparet, non ante quintam Indictionem potuisse eam Synodum celebrari.

2. Hæc autem cum ex ipsis canonibus habeantur qui sextæ Synodi nomine nuncupantur, plus apud me valent, quam quæ a Tharasio [1] Constantinopolitano episcopo absque aliqua certa auctoritate narrantur, cum scilicet pro corroboratione ejusmodi canonum ista ait : « Quæ hic ignorantia, qua plerique laborant circa hos canones? scandalum est enim dubitare, num sint sextæ Synodi. Cognoscant igitur tales, sextam Synodum temporibus Constantini fuisse congregatam, nimirum contra eos, qui tantummodo unam actionem et voluntatem in Christo collocant. Illi igitur hæreticos anathemate verberantes, Orthodoxamque fidem confirmantes, sub annum decimum quartum Constantini domum redierunt. Post annos igitur quatuor, vel quinque, iidem illi Patres sub Justiniano Constantini filio congregati prædictos canones ediderunt : neque de hac re quisquam dubitet ». Hæc Tharasius, quem redarguunt ipsimet (ut diximus) canones sextæ Synodi nuncupati.

3. Redarguit etiam eumdem Tharasium Theophanes : sed redarguendus et ipse, dum non decem exactos, sed viginti septem annos enumerat a sexta

[1] Apud septimam Syn. Act. II.

Synodo sub Constantino usque ad horum canonum sanctionem sub Justiniano, cujus hæc sunt verba ex græco latine reddita a Turriano : « Illud oportet non ignorare cassum et nugatorium esse, quod quidam dictitant, eos qui sexti esse Concilii canones apud ipsos falso feruntur, post quatuor annos editos fuisse. Ut enim in cæteris omnibus falsitatis arguuntur, ita in hac re quoque mentiuntur : sic enim est vera temporis notatio. Habitum est sextum Concilium maximum contra Monothelitas duodecimo anno imperii Constantini, qui fuit Heraclii nepos, a mundo condito sex millesimo centesimo septuagesimo secundo. Imperavit autem postea idem Constantinus aliis quinque annis : eo vero defuncto vita, imperavit ejus filius Justinianus annis decem : quo ejecto, Leontius tenuit imperium triennio. Leontio successit Tiberius, qui Absimarus etiam est nominatus, fuitque is in imperio annis septem. Deinde Justinianus is, qui fuerat expulsus, in imperium reductus est, imperavitque rursum sex annis : ut jam secundo anno hujus posterioris imperii Justiniani descriptos fuisse canones, vel ex ipso tertio canone evidens sit, in quo ita cusum est : Decernimus de Concilii sententia, ut qui bis uxorem duxerint, et ante hanc diem, quæ decima quinta mensis Januarii numeratur quartæ Indictionis, anni sex millesimi centesimi nonagesimi noni, in hac culpa fuerint, atque eam maculam eluere noluerint, ut gradu moveantur ». Hucusque Theophanes.

4. Verum cum sexta Synodus absoluta habeatur (ut constat ex Actis ejus) Indictione decima inchoante, plane usque ad hunc annum, quo quinta Indictio ponitur inchoata, anni duntaxat intercedunt decem. Sed et quod nec Theophanis sententia subsistere possit, ut quinta Indictio in sequentem periodum Indictionum referatur, in annum videlicet secundum (ut ait) ejusdem Justiniani in imperium restituti : evidens illud quoque est argumentum, quod Sergius papa, sub quo isti sanciti canones reperiuntur, nequaquam ad illud pervenit tempus, sed longe ante decessit. Errandi vero occasio data est Theophani ex depravata supputatione annorum ab origine mundi : sed certior ipsa quæ fit per Indictiones supputatio est. Quod autem ejusmodi conventus episcoporum collectus fuerit Sergii papæ tempore, qui sancita ab ipsis recipere noluit : quæ hoc eodem anno inferius dicturi sumus, manifestissime declarabunt.

5. *Eadem Synodus sub nomine* Quini-Sextæ, *fatua et illegitima.* — Cæterum quod ad Pseudo-Synodum ipsam pertinet, nemo prudens dixerit eam in Spiritu sancto legitime congregatam : tuque ipse de his, lector, sapiens judex eris, cum quæ dicenda erunt, æqua lance perpenderis. Primum quidem in ea, explosa veneranda antiquitate, cujus præscripto cuncta bene geri in Ecclesia Catholica consueverunt, omnia sibi improba novitas arrogavit. Etenim ubi in primis auditum est, ut post decem annos a soluto Concilio Œcumenico atque perfecto, dimissisque omnino Patribus, ejusdem Synodi nomine ab alio coacto conventu canones sanciantur ? et non dico hoc inveniri posse post decennium præterlapsum, sed nec post mensem, imo nec diem, ubi Synodus dimissa fuerit, ut apparet in Concilio Chalcedonensi. Si vero sanciendi aliqua occasione fuerunt canones : quæ necessitas exigebat, ut nomine Synodi ante decennium habitæ censerentur ?

6. Sed majorem his vide insolentiam atque fatuitatem, ut non nomine tantum sextæ, sed et quintæ Synodi iidem reperiantur sanciti canones. Audi, quæso, quæ in ea ad imperatorem Justinianum præfati sint, qui convenerunt episcopi : sunt hæc verba ipsorum : « Quoniam autem sanctæ et universales duæ Synodi in hac imperante et Dei observatrice civitate congregatæ, una quidem temporibus divinæ recordationis Justiniani, altera vero sub piæ memoriæ imperatore Constantino tuæ mansuetudinis patre, ad paternæ declarandum fidei mysterium sacros canones nequaquam conscripserunt, sicut reliquæ sanctæ quatuor universales Synodi, per quos populi quidem a deteriore et abjectiore vivendi ratione recedant, ad meliorem autem et altiorem vitam se traducant, etc. » Stulte insinuantes se necessitate coactos esse veluti appendicem ad dictas Synodos ponere novos canones.

7. Scias tu autem, antequam ulterius progrediamur, juste recteque a majoribus ejusmodi conventiculum non Œcumenicæ Synodi partem esse nominatam, sed erraticam Synodum, omni penitus auctoritate carentem. Si enim ratione res agatur : quæ necessitas, ut in Œcumenicis Synodis fidei causa tantummodo congregatis alia quam de fide inter Patres tractentur? Imo dictum meminimus, accepisse in mandatis ab Agathone Pontifice Apostolicos legatos ad sextam Synodum missos, ut nihil in ea, præter quam de fidei quæstionibus, quarum causa missi fuissent, penitus agerent. Non enim alia ratione, quam de causis ad fidem spectantibus consuevere Synodi Œcumenicæ congregari. Verum et si appendix ista ad Synodum quintam et sextam facienda erat ; nonne eosdem episcopos eosdemque legatos vel alios ab Apostolica Sede mittendos vocari oportuisset? Quæ sunt ista velamenta, et perficiendarum Synodorum vafre quæsiti prætextus ?

8. Sed aperiamus imposturam, detegamus commentum. Vetus æmulatio Græcorum adversus Latinos fuit hujus artifex technæ, atque textrinæ callida concinnatrix. Quod enim adversus Latinorum ritus haud esset eorum facultatis statuere, nomen usurpare utcumque Synodi Œcumenicæ statuerunt, cujus auctoritate quæ facerent fulcirentur. Quin et ad corroboranda quæ inaniter statuissent, auctoritatem et confirmationem Apostolicam subripere tentaverunt : quod facile demonstrabunt, quæ paulo post per singula dicturi sumus.

Fuit autem tam insolentis conspirationis ante-

signanus, et ejusmodi confusionis erectæ turris architectus Callinicus Constantinopolitanus episcopus; quem Deus noluit inultum in aliorum exemplum ex hac vita discessisse : nam (ut suo loco dicetur inferius) ab eodem Justiniano imperatore oculis orbatus est, atque Romam in exilium missus. Sed audiamus Theodorum Balsamonem schismaticum hominem, atque schismaticorum patronum ficus folia instar prævaricatorum primorum parentum ad tegendam turpitudinem consuentem, dum in Photii Nomocanonem, in defensionem horum canonum ista garrit :

9. « Cum, inquit, duæ universales Synodi, quinta scilicet, quæ fuit regnante magno Justiniano, et sexta, quæ fuit regnante Constantino Pogonato, non fecerint canones ad Ecclesiarum constitutionem : hæc facta est ad supplementum duarum. Propterea enim nec sexta proprie nominatur, sed πενθέκτη, id est, Quinisexta : nam quod quintæ et sextæ Synodo deerat, replevit. Est autem etiam universalis. Etsi enim Occidentales episcopi, Itali scilicet et Latini, ab hujus Synodi canonibus opportune icti, eam non esse universalem instituerunt, nec Romani papæ legatos in ea adfuisse, eo quod sit alia sexta Synodus quæ regnante Constantino Pogonato facta est, ut diximus; hanc autem longo post tempore factam fuisse jussu Justiniani Ῥινοτμήτου, id est, trunco naso : ego tamen eos audire non patiens, et hujus allocutionis contextum potius respiciens, et canones qui sequuntur, dicentes : Definit hæc sancta et universalis Synodus hæc et hæc. Ac recens quidem scripta Nomocanona, ut quæ eorum imperatorum et Patrum qui Synodos exposuerunt, subscriptiones non haberent, prætercurri : antiquius autem Nomocanonum versavi, et ex subscriptionibus inveni, quod in hac Synodo, quæ in Trullo magni palatii congregata est, aderant Basilius Gortynæ Cretæ insulæ metropolis episcopus, et quidam Ravennæ episcopus, totius Synodi Romanæ Ecclesiæ vicem gerentes ».

10. Hic, amabo te, siste gradum, lector : attende quomodo (quod canit Psalmus [1]) « in operibus manuum suarum comprehensus est peccator ». Fatetur in recentiori Nomocanone non inesse subscriptionem episcoporum qui interfuerunt, in antiquo autem (ut ait) eam se reperisse. Sed cur non apposuit post eosdem, quos recenset verbatim singulos et interpretatur, centum tres canones? Utique in re tanta, cui præsertim ab omnibus Occidentalibus sciret contradici episcopis, omnino id præstare debuisset. Esto negligens fuerit, et pertæsus prolixam seriem nominum prætermiserit : cur vel saltem numerum eorum non posuit? Sed et cur Basilium Gortynæ episcopum nominatim refert, Ravennatem non ita, quem vicem gessisse tradit totius Romani Concilii? Non facile id fuit ipsi, vel fingere nomen, ne a Latinis redargui posset erroris, quod alius ab illo in serie Ravennatum episcoporum hoc tempore eidem Ecclesiæ reperiri posset episcopus præfuisse. At non oscitantia factum, sed astutia, ut nomen tanti legati prætermiserit : non enim oscitantia, vel incuria, sed in vaferrimo Græco summa id excogitavit nequitia, ne mendacii argui posset.

Sed et redarguitur ejus pariter imperitia : Quandonam aliquando accidit, ut cum ab aliquo Romano Pontifice legatio Constantinopolim ad magnam Synodum mitteretur, unus duntaxat legatus sit missus, et non semper ex Romano clero plures numero presbyteri atque diaconi, et aliquis ex Italia bene notus episcopus? nunquam sane id reperies factum, quod finxit et mentitus est, a Romano Concilio ad Œcumenicam quam dicit Synodum, esse missum unum, et sine nomine Ravennatem episcopum absque presbyteris atque diaconis Romanæ Ecclesiæ.

11. Rursum vero quod se sciret causa cadere ob legatorum Apostolicorum absentiam, ut dici non possit ea Synodus Œcumenica : eos loco legatorum ponit et aggregat Græcos episcopos, quos vicarios constituere solebant Romani Pontifices in Oriente, quos ita enumerat, dicens : « Et non solum ipsis (Cretensi scilicet atque Ravennate episcopo,) sed qui tum erant papæ legati, (vicarii scilicet) Thessalonicensis, Sardanensis, Heracleanus in Thracia, et Corinthius episcopi. Sunt autem legati, qui a facie dicuntur, qui etiam particularem habent jurisdictionem, ut hoc ostenditur ex secundo titulo quinti libri imperialis. Quod autem papa Romanus jus ordinationis in nostris regionibus non habet, ut nonnulli hallucinantur, dicentes Thessalonicenses et alios ab eo ordinari; sed eos quos habet legatos a facie, qui interesse quando opus erat, debebant : probatur quidem certe et ex aliis, et quod aliquando quidem ut papæ legati adessent Athenarum et Corinthi episcopi, aliquando vero Cretæ, Patrarum, Ravennæ, et cæteri, nonnunquam vero et alii. Ut manifestum sit eos esse papæ legatos, quos sigillatim elegit, non tamen eum sub se habere tot extra suos fines episcopos. Ut autem papa ex nostris etiam regionibus legatos haberet, excogitatum est propter viæ longitudinem ». Hucusque de his Theodorus.

12. Vides plane schismaticum hominem hæsitantem in salebris, altera ex parte timere profiteri habere Romanum Pontificem vicarios in Oriente, quibus ostendi possit jus sibi esse in Orientales episcopos, sicuti revera semper fuit. Constituebantur enim vicarii, qui nomine Apostolicæ Sedis audirent, si qui essent qui indigerent Apostolicæ Sedis auxilio, ut ex compluribus superius recitatis Epistolis demonstratur. Cæterum Theodorus quod ejusmodi vicem gerentibus Apostolicæ Sedis egeret, quos vult ponit eidem Synodo interfuisse ex ejusmodi vicariis constitui solitis in diversis locis Orientalis Ecclesiæ. Verum dicat ipse, quando aliquem ex ejusmodi vicariis absque alia speciali ad hoc decreta legatione trium saltem Latinorum col-

[1] Psal. IX.

legatorum e Romano clero electorum, mitti ad Œcumenicam Synodum moris fuit?

13. Sed quid? Etiamsi speciale mandatum iidem Græci episcopi Romani Pontificis vicarii ad hoc habuissent: quin insuper, etiamsi a latere, et ex Romano clero delecti missi fuissent, et Synodo interfuissent, atque etiam subscripsissent: neque sic haberent Græci, quod firmum, validum, probatumque ostendere possent. Nisi enim quæ in Synodis a legatis sunt gesta, ea confirmentur a Romano Pontifice subscriptioneque roborentur, nullius esse roboris convincuntur: id quidem semper in Ecclesia Dei servatum custoditumque esse innumera ferme superius diversis locis exempla recitata declarant. Omnia igitur quæ velit, et plus quam velit, si Theodoro concedamus de legatis missis, si hoc probare non potest, canones illos probatos a Romano Pontifice (cum potius expressum contrarium evincatur, refragatum scilicet penitus fuisse Sergium Romanum Pontificem) nihil est quod frustra ipse Theodorus laboret de probanda præsentia legatorum.

14. Vides antiquiores scriptores Græcorum Annalium puduisse ejusmodi Synodi ad sextam positæ appendicis, eamque silentio damnare ac penitus sepelire voluisse, nullam penitus de ea mentionem habendo: neque enim Theophanes, neque Cedrenus, vel Zonaras de ea vel verbum quidem, sed neque Constantinus Manasses, item et ipse Græcorum scriptor Annalium, neque denique ipse Glicas vel alii. Sed quomodo sanctissimus Romanæ Ecclesiæ Pontifex Sergius constanti animo ejusmodi nefariæ novitati restiterit, fregeritque sacerdotali robore conatus omnes Justiniani imperatoris confirmationem ascititiorum canonum ab ipso extorquere conantis, dicemus postea, ubi quæ enormia iisdem contineantur sancitis pro animi sententia regulis manifesta fecerimus; de quibus aggredimur agere.

15. *Per dictam Synodum sanctissimi antiquiores canones destruuntur, et Ecclesiastica disciplina funditus evertitur.* — Sed omittimus dicere (quod sæpe superius declaratum est) de damnatione Honorii Pontificis una cum hæreticis Monothelitis in primo canone decantata, cum satis de his superius: sed et præterimus confirmationem factam in secundo canone octoginta quinque canonum Apostolorum nomine conscriptorum, quod nunquam antea Synodus aliqua spatio sexcentorum et amplius annorum facere ausa est, ut probaret eos omnes, quos Apostolicæ Sedis auctoritas publico toto orbe decreto inter apocrypha sciens prudensque conjecerat censura Gelasii: cum e contra mendaciorum consarcinatores non erubuerint eos asserere a sanctis Patribus confirmatos, ista dicentes: « Qui a sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, suscepti et confirmati sunt sanctorum et gloriosorum Apostolorum nomine octoginta quinque canones ». At ubi, et a quibus, quave auctoritate is canonum Apostolorum numerus cognitus atque probatus reperitur? Sed hæc ausi in contemptum Apostolicæ Sedis nequissimi operarii, perennis schismatis architecti, sicut et quæ in fine ejusdem canonis istis verbis apposuerunt:

16. « Præterea vero et a Cypriano, qui Afrorum regionis fuit archiepiscopus et martyr, et Synodo quæ sub eo fuit, emissum canonem, qui in prædictorum præsulum locis et solum secundum traditam eis consuetudinem servatus est »: confirmatus scilicet. Sed quisnam est unicus iste canon tum a S. Cypriano, tum a Synodo tunc congregata sancitus? non alius quidem, quam qui totis viribus ab illis defensus de rebaptizandis, qui fuissent ab hæreticis baptizati. Vides monstrum, quomodo in odium Romanæ Ecclesiæ, quæ tunc per Stephanum papam restitit Cypriano et universis ubique constitutis episcopis, probare conati sunt isti, quod ab universa Ecclesia Catholica certum est improbatum fuisse? Intelligis, quam egregie etiam mentiti sint, a successoribus episcopis, quod tunc sancitum fuit, probatum esse secundum consuetudinem; cum et consuetudo pro Stephano papa esset, et successores omnes etiam Africani episcopi contra Cyprianum in sententiam Romani Pontificis abierint, ut de his omnibus locupletissimus testis est Augustinus, qui ob id manus sæpe conserit cum adversariis Donatistis. Omittimus imperitiam suggillare eorumdem ista decernentium episcoporum, dum Cyprianum nominant archiepiscopum, execrabili nempe nomine Africanis episcopis, qui canone sancito [1] vetuerant, ne quis diceretur in Africa archiepiscopus. Intelligis, puto, lector, quanto periculo iidem hæc statuentes damnatam penitusque oblivione sepultam hæresim restituerent in Ecclesia redivivam.

17. Sed audi quam ad finem ejusdem canonis apponant pro confirmatione, pœnæ appositione, custodiam verbis istis: « Nulli licere prius declaratos canones adulterare, vel abolere, vel alios præter prius hic propositos canones admittere, a quibusdam falsa adjecta inscriptione compositos, quæ veritatem cauponari conati sunt. Si quis autem, etc. » Considerastine, lector quomodo cum vetant nullos alios admittendos esse canones præter eos qui ibidem sunt recensiti, uno ductu calami deleantur omnes qui in Ecclesia Occidentali, sive Romæ, sive in aliis Italiæ locis, aut in Galliis, vel in Hispaniis, ubique locorum in hanc usque diem sanciti fuere in tot ubique celebratis Conciliis sacri canones? Quinam isti, qui uno ictu falcis, veluti agri fœnum, tot tantaque celebrata tot sæculis ubique Concilia secando prosternunt, et prætextu falsæ adjectæ inscriptionis, omnes damnant canones, qui nominibus Conciliorum atque sanctorum Patrum ab eis recitatis non continentur? Sed disquiramus alia quæ sequuntur, atque præcipue ea exacte consideranda ob oculos proponamus, quibus isti ter miseri clericorum cælibatum canone sancitum proscribunt.

18. Cogimur, lector, in his paululum immorari, quod maximi momenti res sint: etenim ubi

[1] Conc. Carthag. III. c. 26.

de cœlibatu prostrato inter alia redarguuntur a Latinis Græci, mox ad perizomata [1] ista ficuum foliis ab episcopis, qui ad hanc erraticam Synodum (sic enim eam Beda nominat) convenerunt, consuta, suam erubescentes nuditatem, confugiunt. Cum autem prætexant isti Apostolorum canonem de uxoribus non abjiciendis sancitum, plane coarguuntur ad septingentos ferme annos alto fuisse sopore sepulti omnes sanctissimi prædecessores episcopi Orientalis Ecclesiæ, qui ad hanc usque diem continuerunt omnes diaconos atque presbyteros solitarios ac singulares absque conjugibus.

19. Sed in hos primum intorquenda sunt jacula in Vigilantium olim ejusque asseclas hæreticos a S. Hieronymo vibrata, dum ait : « Proh nefas! episcopos sui sceleris dicitur habere consortes : si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius uxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, imo ostendentes, quam sancte vivant, qui male de omnibus suspicantur : et nisi prægnantes uxores viderint clericorum, infantesque de ulnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt ». At si fortasse hæc ad se pertinere negabunt : audiant quæ de usu Orientalis etiam Ecclesiæ, degens ipse in Oriente, idem auctor dictis subjiciat : « Quid, inquit, facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, et Sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt? » Hæc ipse de usu atque traditione totius Catholicæ Ecclesiæ, præsertim vero Orientalis, quam nominat primo loco. At de his pluribus sæpeque superius actum est.

20. Quomodo ergo, quod per tot sæcula, et tunc præsertim, cum tot tantisque Patribus doctrina et sanctitate mirandis Orientalis floreret Ecclesia, in ipsa Ecclesia Catholica fuit servatum et custoditum, isti nullius nominis, obscuri penitus, nullius sanctitatis, neque doctrinæ, nulla auctoritate fulti Apostolicæ Sedis ausi sunt demoliri, adversus Romanam Ecclesiam hujusmodi canonem statuentes conceptum his verbis :

« Quoniam [2] Romanæ Ecclesiæ pro canone traditum esse cognovimus, ut diaconi, vel presbyteri, qui digni qui ordinentur existimandi sunt, profiteantur se non amplius suis uxoribus conjungendos : Nos antiquum canonem Apostolicæ perfectionis ordinisque servantes, hominum, qui sunt in sacris conjugia deinceps ex hoc temporis momento firma et stabilia esse volumus : nequaquam eorum cum uxoribus conjunctionem dissolventes, vel eos mutua, tempore convenienti, consuetudine privantes, etc. »

21. Ad hujus autem confirmationem decreti, præter citatum Apostolicum canonem, Domini sententiam adducunt [3] : « Quod Deus conjunxit, homo non separet ». Et illud Pauli [4] : « Alligatus es uxori : noli quærere solutionem ». Citantes pariter Concilii Carthaginensis canonem, quo (ut aiunt) asseritur, ut subdiaconi, diaconi atque presbyteri propriis terminis ab uxoribus abstineant. Hæc cum statuerint, in eodem ipso canone pugnantia primum inter se conjunxerunt, ubi quasi novum quid statuentes, istis usi sunt verbis : « Conjugia deinceps ex hoc temporis momento firma et stabilia esse volumus ». Et inferius, id jure antiquo firmum et usu servatum tradunt, ubi aiunt : « Quod per Apostolos traditum est, et ab ipsa usque antiquitate servatum, nos quoque similiter servemus, etc. » Si, inquam, veteri jure, et consuetudine recepta erant ejusmodi conjugia clericorum : quomodo ex hoc puncto temporis ea firma esse volunt, quæ jam antea ex lege et usu tradunt fuisse recepta? Verum de usu pristino egregie esse mentiti, ex iis quæ sunt recitata ex sancto Hieronymo arguuntur.

22. Sed et pugnant quæ canone isto statuta sunt cum iis quæ iidem canone [1] superiori sanxerunt, ubi jure decernunt, non permittendum, ut episcopi in conjugio ordinati cum suis uxoribus habitent. Si enim ex præscripto Apostolici canonis id concedendum putant aliis clericis in sacris ordinibus constitutis : cur negant episcopis, quibus idem Apostolicus canon concedit? Præterea si ista sanciunt (ut dicunt) ex Domini sententia illa, qua ait : « Quos Deus conjunxit, homo non separet », vel ex Pauli doctrina, qua monet : « Si alligatus es uxori, noli quærere solutionem » : cur contra Domini et Apostoli assertionem separare volunt conjuges ab episcopis, quas ante clericatum legitime duxerant? Si Dei lex est et mandatum Apostolicum, ut individuum etiam quoad mutuam consuetudinem permaneat matrimonium semper : quomodo possunt prohibere episcopis, ne cum uxoribus habitent?

23. Sed dum de episcopis ejusmodi canonem statuunt, unam hanc differentiæ rationem afferunt his verbis : « Hoc autem dicimus, non ad abolenda et evertenda quæ Apostolice antea constituta sunt, sed populorum salutis, et ad meliora progressionis curam gerentes; ne status Ecclesiasticus ullo probro afficiatur ». Sed quomodo probrum id appellant, quod sanxisse Apostolos perhibent, imo et Christum statuisse dicunt ? Si insuper, ipsorum sententia probrosum judicatis habitare episcopos cum conjugibus, cur non æque probrosum presbyteris erit, cum in excellentiori illo ministerio, quo sublimius esse non potest, ubi sacrosanctum incruentum sacrificium offertur, nihil minus habeant presbyteri ab episcopis ? Ad hoc enim potissimum omnis munditics et sanctitas in sacerdote requiruntur, quæ et sacris legibus præcipi consueverunt, ne scilicet [2] vel per somnium pollutus ingrediatur in sancta. Quem autem citant Apostolicum canonem, cujusnam fuerit in Ecclesia auctoritatis, et quam germanam interpretationem reci-

[1] Genes. III. — [2] Sext. Syn. c. 13. — [3] Matth. XIX. Marc. X. — [4] 1. Cor. VII.

[1] Sext. Syn. c. 12. — [2] Deut. XXIII.

piat, satis superque suo loco superius dictum est : quæ si consuleris, nequaquam plane censebis eumdem undique auctoritate nutantem ejusmodi esse, quo possit convelli tam altis fixa radicibus, tot sæculis stabilita, atque Conciliorum ac sanctorum Patrum assertionibus munita sacrorum continentia ministrorum.

24. Sed et (quod pudet referre) canonem Carthaginensis Concilii cum citant pro sua ipsorum sententia roboranda, eumdem additamento verborum et diminutione depravatum recitant verbis istis : « Simus autem, sicut et qui Carthagine convenerunt, et ministrorum gravitatis honestatisque curam gerentes dixerunt : Ut subdiaconi, qui sacramenta contrectant, et diaconi, et presbyteri propriis terminis a consortibus abstineant ». Hæc ipsi ex canone tertio quinti Concilii Carthaginensis, relato in Concilium Africanum canone trigesimo septimo, ubi hæc est ipsius germana lectio : « Placuit episcopos, et presbyteros, et diaconos secundum priora statuta etiam ab uxoribus continere ». Hæc sunt verba canonis antiquitus latine conscripti, a quo isti primum demunt nomen episcopi, ne arguantur erroris, eo quod ipsi non una lege definiant continentiam episcoporum et reliquorum sacrorum ministrorum, ut superius dictum est. Addunt vero verba illa, « Propriis terminis » : sive iidem ita perperam vertunt ex latino, quod ibi legitur, « Secundum priora statuta » : quibus corrumpentes canonem, ad tempus redigunt continentiam clericalem, quæ a sanctis Patribus illis perpetua jussa est canone illo. Vidisti stropham, attendisti callidam imposturam, ut canonem, quo suus ipsorum destituitur error, ipsi, quibusdam demptis, additis, et mutatis, in suam ipsorum sententiam torqueant ?

25. Quod vero in eodem canone tertio quinti Concilii Carthaginensis servandam indicunt sancti Patres illi ab uxoribus continentiam, secundum priora (ut aiunt) sive priorum statuta : quænam illa fuerint, vel quando sancita, accipe ex canone secundo secundi Concilii Carthaginensis, ubi hæc leguntur : « Aurelius episcopus dixit : Cum in præterito Concilio de continentiæ et castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres conscriptione quadam castitati per consecrationes annexi sunt : episcopos, inquam, presbyteros, et diaconos. Ita placuit, ut condecet sacrosanctos antistites et Dei sacerdotes, necnon et levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter quod a Deo postulant, impetrare : ut quod Apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. Ab universis episcopis dictum est : Omnibus placet ». Vel ut alii textus habent, et Græci legunt : « Faustinus episcopus Ecclesiæ Potentinæ provinciæ Piceni, legatus Ecclesiæ Romanæ dixit : Placet ut episcopi, presbyteri, et diaconi, vel qui sacramenta contractant, pudicitiæ custodes, etiam ab uxoribus se abstineant ». Hucusque varia lectio : reliqua sic se habent : « Ab omnibus dictum est : Placet ut in omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altario deserviunt ». Hæc ibi.

26. Sed audi perperam factam interpretationem Græcorum, imo destructionem verborum : « Quod jubet (inquiunt) canon, ut a propriis uxoribus abstineant : exigi tempore contrectationis sanctorum mysteriorum » : cum ministrant scilicet, reliquo tempore uti licere conjugio. Ita quidem interpretatum hunc canonem a sexta Synodo, Theodorus Balsamo docet [1]. Quod quam procul sit ab ipso manifesto verborum sensu ipsaque germana Patrum sententia cum pateat, nihilominus satis ostenditur ex iis qui ordine sequuntur tertio et sexto Conciliis Carthaginensibus dum decernunt [2] quæ feminæ possint habitare cum clericis : cum enim non numerant inter eas uxores, plane segregandas esse significant, quæ primo loco fuerant nominandæ. Sed et cum iidem episcopi Africani ita decernunt in tertio Concilio Carthaginensi [3] : « Placuit, ut lectores, cum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri » : cum, inquam, ista decernunt episcopi, plane absque ulla dubitatione significant, haud se recipere in majoribus ordinibus clericos conjugatos cum conjugibus commorantes : alioqui quæ necessitas, ut cogerent eos profiteri continentiam in minoribus ordinibus constitutos ? Vides igitur, quam verberentur iidem boni viri decretis Conciliorum Carthaginensium, qui depravato textu canonem cogebant suo decreto turpiter adstipulari, atque fœdæ libidini inservire. Intelligis satis, puto, qualia sint, quæ decernantur in Conciliis non legitime in Spiritu sancto collectis, in omnibus inconstantia, sibi ipsis adversantia, veteratoria constructione nutantia atque sponte ruentia.

27. Adhuc insuper attende quo præcipites isti ruant : ut plane alterum de duobus esse necesse sit : vel ut si velimus manere integras conjugii sacras leges ab Apostolo in Ecclesia constitutas, canon iste penitus evanescat : vel si canonem salvum custoditumque volumus, eædem de conjugio leges non subsistant. Canon siquidem jubet ut tempore ministerii a conjugibus abstineant sacri ministri : Paulus [4] vero clamat ex adverso, id alteri conjugum non licere, nisi alterius accedente consensu. Finge tibi adesse tempus, quo ministri per vices suas constituta hebdomada sint sacrosanctum sacrificium peracturi, et uxorem tunc a viro suo debitum postulare. Si renuit ille, in Apostolum peccat : si consentit, delinquit in canonem, cum contra prohibitionem ejus uxori permixtus sacro ministret altari. Adeo enim volunt ab uxoribus abstinere eos qui ministrant, ut etiam facti tantum suspicione laborantes pœnæ esse dicant obnoxios : nam Theo-

[1] Theod. Bals. in c. 4. Conc. Carthag. — [2] Conc. Carthag. III. c. 17. et Conc. VI. Carthag. c. 3. — [3] Concil. Carthag. III. c. 19. — [4] 1. Cor. VII.

dorus ait [1] : « Quod si quis sacerdos etiam ab uxore continens quotidie sacrificium peragat impollutus : ut pollutus damnandus sit, quod præsumatur uxori commixtus sacrificium celebrare ». Sic igitur alterum de duobus erit; vel ut pollutus conjugali consortio iste ministrans peccet in canonem ab ipsis sancitum, ut dictum est : vel parens legibus Apostolicis, reddens debitum, ministrare non possit die ad sacrificium constituta. Qua si ministrare recusat, tunc fiet ut arbitrio mulierculæ sacrificium cessare debeat, ad quod populus fuerat convocatus; qui etiam si nolit, scire cogatur, quod scitu turpe est et indecorum, suum ipsorum scilicet sacerdotem permixtum ea nocte fuisse uxori, ut sacra agere ipsi non liceat : sicque cum insectentur risu, deludant sannis, dicteriis proscindant, lacerentque scommatibus. Proh pudor ! quanto dedecore exuentes cælibatum, affecerunt ignominia, prostitueruntque eo canone sapientes isti Orientalem Ecclesiam jam sua canitie venerandam, dum inconsulte nimis adversus totius Ecclesiæ Catholicæ receptam antiquitus disciplinam malis artibus ista quæ audivimus statuerunt. Sed jam reliqua prosequamur.

28. Quomodo stabit, et quod dicunt canone decimo sexto, diaconos ab Apostolis ordinatos nonnisi profanis ministrasse mensis, sacris neutiquam ? Quam gravis hic error, suo loco supra disseruimus, falsamque ipsorum sententiam refutavimus : quamque mendaciter asserant, tunc temporis non fuisse in Ecclesia episcopos, neque presbyteros, neque diaconos, tu consulas dicta superius primo Annalium tomo.

Quoniam autem contra Latinam Ecclesiam stylum in hac Pseudo-Synodo conversum esse Græcorum satis superius demonstratum est : iidem nec illud a temporibus Apostolorum (ut superius vidimus) Romæ servatum, ut die sabbati jejunarent fideles, reliquerunt intactum. Quamobrem hoc adversus usum Romanæ Ecclesiæ decrevere [2] : « Quoniam intelleximus in Romanorum civitate in sanctis Quadragesimæ jejuniis in ejus sabbatis jejunare præter Ecclesiasticam traditum consequentiam : sanctæ Synodo visum est, ut in Romanorum quoque Ecclesia inconcusse vires habeat canon, qui dicit : Si quis clericus inventus fuerit in sancto Dominico vel sabbato jejunans, præter unum et solum, deponatur ; sin autem laicus, segregetur ». Hæc ipsi ex præscripto unius ex canonibus Apostolorum. At quomodo jure riteque jejunium sabbati Romana Ecclesia receperit, superius longa tractatione est demonstratum ; ut opus non sit hic ista repetere.

29. Cæterum dum sibi Græci sapientes videri voluerunt in his corrigendis, oscitantiæ proculdubio condemnant omnes quinque Œcumenicas Synodos, quæ ista corrigere neglexerunt. Sed redarguuntur ipsi ex priscis Græcis auctoribus, quorum una est omnium sententia, ut de his quæ ad fidem bonosque mores non pertinent, tolerandæ sint diversitates diversarum Ecclesiarum rituum longa consuetudine receptorum. Porro quo insolentiorem in his tollendis conspicio Græcorum licentiam, eo magis certior reddor, neminem Latinorum huic interfuisse conventiculo : haud enim quisquam, quamvis ignavus, tantam Romanæ Ecclesiæ irrogari injuriam passus esset, ut quod a Petri et Pauli temporibus fuisset in Ecclesia Romana receptum, adeo temere aboleretur.

30. Sed quid præterea? canonem statuerunt de suffocatis non comedendis [1], vel hac ex parte Judaizantes, dum quod in primitiva illa Ecclesia ad conjungendos simul credentes Gentiles cum Judæis jam Christianis Apostoli præceperunt, isti in perpetuum servandum esse sanxerunt, non secus ac si quis virum quemlibet semper lacte esse nutriendum ea ratione contenderet, quod idem infanti sugendum fuerit propinatum. Quod si dicant idipsum reverentia Apostolorum servandum esse : certe universam Catholicam Ecclesiam jam senescentem iis vinculis modo obligare, quis non censeat esse dementiæ ? cum præstet Apostolico [2] spiritu libertatem indictam sequi, ut manducans non manducantem non spernat, et non manducans minime spernere debeat manducantem. Sed et de his satis superque superius.

31. Sed audi quid sancire adulatio cogat : « Nulli omnium, inquiunt [3], liceat, qui quidem sit in laicorum numero, intra sacrum altare ingredi : ab eo tamen nequaquam prohibita potestate et auctoritate imperatoris, quando quidem voluerit Creatori dona offerre ex antiquissima traditione ». Hæc ipsi. Vides quantum petulans procaxque novitas sibi sumat, ut sanctorum facta dictaque Patrum, eadem omnium ore, tum Græcorum, tum Latinorum laudata, pedibus proterat atque conculcet. An quod factum est in Theodosium imperatorem a S. Ambrosio, jure factum universa non comprobavit Ecclesia, et Patres tam Latini quam Græci non laudarunt, turpis adulationis suggillantes etiam Græcos, qui secus sive adulatione, sive timore victi fecissent? Provoco lectorem ad ea quæ suo loco superius dicta sunt, cum ejusmodi de Ambrosio atque Theodosio historiam Annalibus intexuimus.

32. At Theodorus vaniloquus, cum male sancita tuetur, non erubuit cuncta referre, quæ in Oriente sicut antistites facere solerent imperatores : sic enim ait : « Orthodoxi imperatores, qui per sanctæ Trinitatis invocationem patriarchas provehunt, et sunt Christi Domini, sine ullo impedimento, quando voluerint, ad sacrum altare accedunt et sufficiunt, et cum cera characterem imprimunt, sicut et antistites : sed etiam populum ad eum instituendum docent, quod solis illius regionis antistitibus concessum est». Hæc ipse. Rationem vero reddens, addit id jure fieri eo quod Gentiles

[1] Theod. in c. 73. Concil. Carthag. — [2] Can. LV.

[1] Sext. Synod. c. 67. — [2] Rom. XIV. — [3] Sext. Syn. c. 6 .

imperatores dicti fuerint Pontifices maximi, atque ait : « Quoniam autem Domini quoque christus est, qui hoc tempore imperator est, propter chrisma, id est, unctionem regni : Christus autem et Deus noster cum aliis pontifex quoque prædicatur : jure et ipse quoque pontificalibus gratiis exornatur ». Intelligis quo processerit apud Græcos erga imperatorem adulatio, ut etiam pontificalia eidem munia credenda putarint? ut non mirum sit, si diu stare non potuerit apud eos ipsum imperium, vel sacerdotium liberum.

33. Annon ungebantur etiam reges Judæi? num vero ob id quæ erant sacerdotum illis concessit Deus? Adsit, qui suo id executus est damno, testis Ozias [1], qui ingressus templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis : statimque ingressus est post eum Azarias sacerdos et cum eo sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi, restiteruntque regi, atque dixerunt : « Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujuscemodi ministerium. Egredere de sanctuario : ne contempseris : quia non reputabitur tibi in gloriam hoc a Domino Deo. Iratusque Ozias, et tenens in manum thuribulum, ut adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte ejus coram sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. Cumque respexisset eum Azarias pontifex, et omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte ejus, et festinato expulerunt eum : sed et ipse perterritus acceleravit egredi, etc. » Quis igitur aliud quærat judicium, cum tantum a Domino præcesserit præjudicium? Si ultus est Deus in regem quod sanctuarium ausus sit ingredi, et incensum offerre : quomodo patietur regem quemlibet vel imperatorem perfectius sanctuarium temere ingredi, et quæ sunt pontificum usurpare? Sententia enim Apostoli, peramplius atque perfectius est sacerdotium Christi ; adeo ut laico homini quamvis imperatori, quæ sacerdotum sunt, minime sint communicanda. At hæc alias quoque tractata videas sæpe superius. Sed ista Græcorum levissimi, secus vero statuerunt Orientalis Ecclesiæ Patres sanctissimi.

34. *Misso exercitu imperator subscriptionem Synodi per vim extorquere conatur a Sergio, quem renitentem populus tuetur.* — Cæterum aut profitemur hic cuncta quæ in eisdem canonibus absurda sunt legisse, cum et alia pleraque in eisdem reperiri contingat, quæ corrigantur. Hæc satis visa notasse ad redarguendam dementiam patriarchæ Callinici ista conantis, et alios episcopos ad id inducentis : ut plane secundum illud a Domino dictum evenerit [2] : « Si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadent ». At vero accidit quasi prodigium, ut iste cæcus mente, occæcaretur et corporis oculis, sæviente in eum divina vindicta per ipsum imperatorem crudeliter ministrata : at de his suo loco dicendum. Jam prosequamur reliqua, quæ ad historiam pertinent.

His Constantinopoli sancitis canonibus, quod scirent episcopi, nullius eos esse roboris, nisi a Romano Pontifice probarentur ; apud Justinianum imperatorem egerunt, ut hos confirmandos mitterent Romam ad Sergium papam. Verum sanctus Pontifex, quod eos contra veritatem temeraria plura habere comperisset, ipsos nequaquam confirmandos, sed rejiciendos esse decrevit. At non destitit imperator, ubi eum scriptis suis persuadere non posse cognosceret, rem vi agere, mittereque legatum pollentem armis, qui eumdem Pontificem Sergium Constantinopolim vinctum perduceret. Sed adfuit divinum auxilium, ut Italica militia adversus imperatorem pro Sergio papa staret, sicque a periculo liber esset. Hæc quidem hujus temporis scriptores, tum Paulus diaconus, tum Beda testantur : ille nempe his verbis, cum de Justiniano imperatore agit [1] :

35. « Hic imperator Sergium Pontificem, quia in erroris illius Synodo, quam Constantinopoli fecerat, favere, et subscribere noluit, misso Zacharia protospathario suo, jussit Constantinopolim deportari : sed prævenit militia Ravennæ urbis, vicinarumque partium, jussa principis nefanda contemnens, et eumdem Zachariam cum contumeliis ab Urbe Roma et injuriis pepulit ». Hæc Paulus. Sed quod in re gravi omnes ejus temporis auctores audire deceat, ejusdem contestem veritatis audi Bedam [2] itidem in Justiniano juniore totidem ferme verbis : « Hic beatæ memoriæ Pontificem Romanæ Ecclesiæ Sergium, quia erraticæ suæ Synodo, quam Constantinopoli fecerat, favere et subscribere noluisset, misso et Zacharia protospathario suo jussit Constantinopolim deportari : sed prævenit militia Ravennatis urbis vicinarumque partium jussa principis nefanda, et eumdem Zachariam contumeliis, et injuriis ab Urbe Roma repulit ». Ita Beda : cui veritati subcripserunt, reliqui, qui postea historias conscripsere, ut Ado Viennensis, Marianus Scotus, et alii.

36. Sed rem gestam paulo fusius enarratam ap Anastasio Bibliothecario audiamus, qui hæc ait : « Hujus itaque temporibus Justinianus imperator Concilium in regia urbe jussit fieri, in quo et legati Sedis Apostolicæ convenerant, et decepti subscripserant ». De illis hæc intellige, quos Theodorus recenset Græcos episcopos Romani Pontificis constitutos in Oriente vicarios. Sed pergit : « Compellebatur autem et ipse Sergius subscribere, sed nullatenus acquievit, pro eo quod quædam capitula extra ritum Ecclesiasticum fuerant in eo adnexa. Quæ et quasi synodaliter definita, et in sex tomis conscripta, a tribus patriarchis, id est, Alexandrino, Constantinopolitano, et Antiocheno, vel cæteris consulibus (præsulibus),

[1] Paral. XXVI. — [2] Matth. XV.

[1] Paul. diac. de gest. Long. l. VI. c. 11. — [2] Beda de sex ætatibus in Justiniano minore.

qui eo tempore illic convenerant, subscripta manuque imperiali firmata, missis in lucellum quod scebrum [1] chartale vocitatur in hac Romana Urbe ad confirmandum; vel in superiori loco subscribendum Sergio Pontifici, utpote capiti omnium sacerdotum, direxit. Qui beatissimus Pontifex (ut dictum est) penitus eidem Justiniano Augusto non acquievit, nec eosdem tomos suscipere, vel lectione pandere passus est : porro eos ut invalidos respuit atque abjecit, eligens ante mori, quam novitatum erroribus consentire.

37. « Qui imperator Sergium magistrianum in spretum prænominati Pontificis Romam mittens, Joannem Deo amabilem Portuensem episcopum, sive Bonifacium consiliarium Apostolicæ Sedis in regiam abstulit urbem. Deinde Zachariam immanem suum protospatharium cum jussione direxit ut prædictum Pontificem similiter in regiam deportaret urbem. Sed misericordia Dei præveniente, beatoque Petro Apostolo et Apostolorum principe suffragante, suamque Ecclesiam immutilatam servante, excitatum est cor Ravennatis militiæ, ducatus etiam Pentapolitani, et circumquaque partium, qui non permisere Pontificem Apostolicæ Sedis in regiam ascendere (accedere) urbem. Cumque ex omni parte multitudo militiæ conveniret, Zacharias protospatharius perterritus, et trepidans, ne a turba militiæ occideretur, portas quidem civitatis claudi, et teneri Pontificem postulabat : ipse vero in cubiculum Pontificis tremebundus refugit, deprecans lacrymabiliter, ut sui Pontifex misereretur, nec permitteret quempiam ejus animæ infestari. Exercitus autem Ravennatis urbis ingressus est per portam beati Petri Apostoli, et cum armis et turba in Lateranense episcopium venit, Pontificem videre æstuans, quem, fama vulgante, per noctem sublatum et in navigium missum fuisse cognoverat.

38. « Dumque fores patriarchii tam inferiores quam superiores essent clausæ, has in terram, nisi velocius aperirentur, mittere minabantur. Præ nimia timoris angustia et vitæ desperatione Zacharias protospatharius sub lectum Pontificis ingressus, se abscondit, ita ut mente excideret et perderet sensum. Quem beatissimus papa est confortatus, dicens, ut nullo modo timeret. Egressus vero idem beatissimus Pontifex foris Basilicam domni Theodori papæ, apertis januis in sedem, quæ vulgo appellatur sub Apostolis, generalitatem militiæ et populi, qui pro eo occurrebat, honorifice suscepit : datoque apto et suavi responso, eorum corda lenivit : quanquam illi zelo ducti pro amore et reverentia tam Ecclesiæ Dei, quam sanctissimi Pontificis, jam a patriarchii custodia non recesserunt, quousque denominatum protospatharium cum injuriis et contumeliis a civitate Romana foras depellerent. Nam et is qui illum miserat, ipso etiam tempore a Domino retribuente regno privatur. Sicque Ecclesia Dei imperturbata cum suo præsule, Christo favente, servata est ». Hucusque Anastasius, cujus sententia, hæc cœpta hoc anno, propagata esse noscuntur usque post sequentem annum, ejusdem imperatoris decimum, quo contigit ipsum ab imperio exturbari : quomodo autem id acciderit justo Dei judicio, suo loco dicturi sumus.

39. *Constans sequentium Romanorum Pontificum, et Ecclesiæ Latinæ consilium in respuendis sextæ Synodi canonibus, et inde Græci in deterius lapsi.* — Vides, lector, quantum absit ut recepti probatique fuerint canones illi a Romano Pontifice, qui ne reciperentur, stetit intrepidus contra imperatorem ista præcipientem, adversus quem ipsius quoque milites insurrexerunt. Sed et ita perseverasse eodem odio in præsumptum scelus de sancitis canonibus illis reliquos successores Romanos Pontifices, quæ dicturi sumus magis ostendent. Quæ licet aliis postea temporibus acciderint, et suis sint locis collocanda; tamen ut hæc magis explorata modo habeas, accipe quæ de iisdem canonibus post obitum papæ Sergii contigerunt. Atque in primis scias, eumdem Justinianum imperatorem, ubi expulsus imperio, sui criminis conscius, probe novit, ob scelus in Romanam Ecclesiam præsumptum se fuisse ab imperio ejectum, postquam rediit, liberasque administrationis est nactus habenas, detestatum esse pristinum facinus, atque erga Romanam Ecclesiam factum æquiorem, non amplius misisse aliquem violentum magistratum ad abstrahendum inde Romanum Pontificem, captivumque ducendum Constantinopolim, sed duos legasse metropolitanos antistites Romam rogaturos eum qui tunc sedebat, Joannem ejus nominis septimum, eumdemque secundum post Sergium Romanum Pontificem, ut eosdem canones confirmaret, vel emendaret. Porro ea legatione nihil factum est; eo quod idem qui præsidebat tunc Joannes papa, nequaquam eos probare voluit in dispendium Ecclesiasticæ jam olim præscriptæ ab Apostolorum temporibus disciplinæ, neque emendare, vel (ut fecerat Sergius) ausus est improbare, veritus iras imperatoris. Sicque re infecta, qui fuerant missi, duo metropolitani sunt reversi Constantinopolim.

40. « Sed audi quæ de his habet ipse Anastasius Bibliothecarius in Joanne septimo verbis istis, ubi agit de reditu ejusdem Justiniani imperatoris Constantinopolim : « Pro tomis, inquit, quos ante sub domno Sergio Apostolicæ memoriæ Pontifice Romam direxerat, in quibus diversa capitula Romanæ Ecclesiæ contraria scripta inerant, per duos metropolitanos episcopos demandavit, dirigens per eos et Sacram, per quam denominatum Pontificem (Joannem scilicet), obsecravit et exhortatus est, ut Apostolicæ Ecclesiæ Concilium aggregaret, et quæ ei visa essent stabiliret, et quæ adversa, renuendo excluderet. Sed hic humana fragilitate timidus, hos nequaquam emendans, per suprafatos metropolitas direxit ad principem ». Hucusque de his Anastasius.

41. At neque hic finem accepit ejusmodi susce-

[1] Locus depravatus.

ptum semel ab imperatore negotium. Nam Joanne paulo post defuncto, et ejus successore Sisinnio post dies viginti ex hac vita sublato, cum Apostolicum thronum regeret Constantinus, vocatus est ipse ab eodem Justiniano Constantinopolim; quo cum pervenisset, susceptus est ab eo honorificentissime: nihil enim prætermissum esse venerationis et obsequii erga eum ab imperatore, idem Anastasius pluribus scribit: sed causam cur Constantinopolim vocatus sit, licet minime referat, ex iis tamen quæ idem scribit in Gregorio secundo, propter eosdem canones sive capitula esse vocatum, intelligi potest, altercatumque diu inter Græcos atque Latinos, hosque tulisse superiores, cum pro Ecclesia Romana Gregorius defensor atque propugnator extiterit, qui eidem Constantino papæ successit: ait enim hæc de eo Anastasius in ipso Gregorio: « Cum viro sancto Constantino Pontifice in regiam profectus est urbem, atque a Justiniano principe requisitus de quibusdam capitulis optima responsione unamquamque solvit quæstionem. Erat enim vir castus, divinæ Scripturæ eruditus, facundus loquela, et constans animo, Ecclesiasticarum rerum defensor, et contrariorum fortissimus impugnator ». Hactenus de his Anastasius. Ex quibus satis possumus intelligere, diu multumque pugnatum inter Græcos atque Latinos horum canonum causa, illis conantibus eos comprobari a Romano Pontifice, istis ejusdem auctoritate Pontificis penitus reluctantibus: verum nec imperatoria quidem vi potuisse unquam Latinos adigi, ut quæ ab ipsis adversus traditionem sanctorum Patrum, eorumdemque doctrinam statuta fuissent, ullatenus firmarentur; præter ea quæ dicta sunt, etiam quæ dicturi sumus, ostendent.

42. Sed primum objectioni illi fortissimæ satisfaciendum est, quonam modo scilicet negari possit receptos hos esse canones ab Ecclesia, cum reperiatur canon ille numero positus octogesimus tertius citatus ab Ecclesiæ Romanæ Pontificibus, nimirum ab ipso in primis Gregorio secundo, necnon ab Hadriano, cum adversus impios Iconoclastas agentes, inter alia in eos inducta, eumdem citarunt canonem, quo asseritur pingendum esse Salvatorem Dominum nostrum Jesum Christum non in imagine agni, uti ostensus est Patribus in figura, sed in imagine hominis, qua demum omnes sunt adimpletæ figuræ, et expressa Prophetarum vaticinia. Si igitur eo usi sunt Romani Pontifices ex sexta Synodo accepto canone, argumento est eos non improbatos, vel saltem ex parte receptos: cum præsertim, et ipsa Œcumenica septima Synodus ex eodem canone æque testimonium petiisse inveniatur. Ut plane nemo dixerit, penitus improbatos esse atque rejectos canones sextæ Synodi, ex quibus tum Romani Pontifices, tum etiam sacrosancta Œcumenica Nicæna Synodus [1] mutuati sint adversus hæreticos fidem atque auctoritatem. At ista, quæ adeo fortia foris apparent, inania prorsus esse intelliges, si rerum penetralia cuncta scruteris, et singula quam exactissime disquisieris.

43. In primis igitur quod pertinet ad citatum sextæ Synodi de sacris imaginibus canonem ab ipsis Romanis Pontificibus, potissimum vero a Gregorio papa, qui (ut dictum est) adversus eosdem canones quam fortissime Constantinopoli decertavit: considerare illud ante omnia debes, rem gestam esse adversus Græcos et Iconoclastas, qui eo velamento occultabant illud quod propinabant venenum populis, quo se professores atque assertores esse profiterentur sex aliarum præcedentium Synodorum universalium: ita quidem, ut apparet ex eorum fidei definitione, quam ediderunt in suo ipsorum conciliabulo [1], septimo ab ipsis nuncupato.

Ex his igitur opportune oblatam ansam arripientes iidem Romani Pontifices, bene usi occasione, ex canone ab ipsis lato nomine sextæ Synodi eorum putarunt esse convincendum errorem, tanquam suis ipsorum armis eosdem penitus superantes: ex quo alterum de duobus essent consecuturi; vel ut sua ipsorum assertione confutati illi atque convicti jure cederent, acquiescentes canoni ejus Synodi, quam se probare profiterentur: vel si respuerent ejusdem sextæ Synodi canonem, a Græcis omnibus, qui ipsum cum reliquis recipiebant, rejicerentur, omnique execratione digni a suis contribulibus haberentur, vel æque cum eo detestarentur omnes canones illos. Sic igitur ut David [2] gladio Goliath ipsius caput abscidit, eodemque postea [3] est usus in prœlio; eodem modo sancti Pontifices adversus Iconoclastas usi sunt canone illo, quo probaretur Salvatoris in Ecclesiis imaginem debere pingi instar hominis factum. Quidni enim ea ex parte uterentur eo canone, cum neque a Gentilium, neque (quod majus est) ab hæreticorum scriptis illis, in quibus veritas asserta inveniretur, Ecclesia Catholica abstinere consueverit, ut ex Gelasio papa superius est demonstratum?

44. Cæterum cum inter Latinos acta res est, nequaquam reperies eum canonem ab Ecclesia Romana esse receptum, imo usu contrario penitus improbatum, quo prohibetur Christus Redemptor noster instar agni immaculati depingi; cum nunquam ipsa destiterit agni imagine Christum repræsentare, et idipsum facere hactenus perseveret, bene conscia licite pingi, quicquid sacris litteris scribitur; eo quod nihil sit aliud (quod sæpe dictum est) pictura, quam scriptura simplicium. Quod igitur non in Veteri Testamento tantum, sed et in Novo Christus Redemptor noster per agnum exprimatur, ad insinuandam ejus immensam cum humilitate mansuetudinem, eadem ex causa eodem quoque modo etiam ipsum Christum esse pingendum Romana Ecclesia judicavit, usum retinens, quem a majoribus accepisset: in antiquis enim cœmeteriis

[1] Conc. Nicæn. II. Act. I. et III.

[1] Extat in Conc. Nic. II. Act. VI. — [2] I. Reg. XVII. — [3] I. Reg. XXI.

agnum Christum reddentem, sive expressum coloribus, sive sculptum in marmoreis loculis est frequentius reperire, et in veterrimis Ecclesiis musivo opere pictum : sed et ex sacra cera solitas confici agnorum imagines, in ordine Romano a Gelasio collecto (ut constantior opinio est), ex antiquo ejus Ecclesiæ usu hæc habentur : « In eadem Dominica post Albas, id est, in octavis Paschæ, infra civitatem Romanam dantur agni cerei ab archidiacono in Ecclesia post missam et communionem populo, etc. » Hæc quidem antiquitus in Ecclesia Romana servata, nunquam postea intermissa, hactenus perseverant. Ex quibus intelligas, quam procul absit, ut juxta canonem sextæ Synodi nominatæ, Romana et universa Occidentalis Ecclesia pingendi agni Redemptoris typum gerentis consuetudinem prætermiserit : ut et plane scias atque intelligas, quæ fuerit Romanorum Pontificum ratio citandi ejus canonis adversus improbos Iconoclastas.

45. Sed quid amplius? Testificatione quidem Anastasii Bibliothecarii liquet, tantum abesse ut Romana Ecclesia eos receperit sextæ Synodi nomine promulgatos canones, ut nec etiam aliqua trium sedium patriarchalium Orientalium eos ut reciperet, induci potuerit. Etenim earumdem Ecclesiarum patriarchæ, cum nec se vocatos ad illud conciliabulum scirent, neque per se vel suos legatos eidem interfuerint, procul abfuerunt, ut ab eo sancita receperint. Ita quidem usque ad sua tempora eos in detestatione illorum canonum perseverasse, idem auctor fidem facit : adeo enim ipsos dignos execratione judicaverunt, ut indignos existimarint qui exscribi deberent, et in suis ipsorum archivis inter alios canones asservari. Sed expedit hic ipsa verba Anastasii per singula reddere : ipse enim cum e græco in latinum septimam Synodum Nicææ celebratam latinitati reddidisset, Epistolam nuncupatoriam ad Joannem Octavum Romanum Pontificem scripsit : qua etiam et legentes admonuit ne putarent, si interdum eorumdem canonum sextæ Synodi in ipsa septima Synodo mentio haberetur, eos ab Ecclesia Romana esse receptos aliquando. Sunt hæc verba ipsius :

46. « Sane notandum est, quædam in hac Synodo ex Apostolorum et sextæ universalis Synodi canonibus et sententiis inveniri, quæ penes nos interpretata nec habentur, nec admittuntur ». Et inferius : « Regulas quas Græci a sexta Synodo perhibent editas, ita in hac Synodo (Nicæna scilicet), principalis Sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel decretis sanctorum sedis hujus pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ. Quamvis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ. Sed nec in cæterarum patriarchalium sedium (licet græca utantur lingua) reperiuntur archivis : nimirum quia nulla earum, cum ederentur, aut promulgans, aut consentiens, aut saltem præsens inventa est : quanquam eosdem Patres illas Græci promulgasse perhibeant, qui in sexta Synodo sunt inventi ; sed hoc nullis probare certis possunt indiciis ». Hactenus Anastasius ad Joannem Romanum Pontificem.

47. Verum idem tradit, tam de his canonibus sextæ Synodi nominalis, quam de illis qui nomine feruntur Apostolorum, sanctam Romanam Ecclesiam eam consuevisse servare regulam, ut quos sciret esse secundum Decreta Romanæ Ecclesiæ atque sanctorum Conciliorum sancita, non respueret, sed ut veritati consentientes amplecteretur, non quod ex sexta Synodo haberent aliquid auctoritatis, sed quod veritas ubicumque reperiatur, et a quocumque dicta sit, sui firmitate subsistit, et robore suo permanet. Reliquos vero canones his decretis adversos, ut execrabiles, detestata semper fuit sancta Romana Ecclesia, contrarioque usu se procul abesse jugiter est professa, ut sancitis hujuscemodi ab illis regulis quoquo modo consenserit : toleravit tamen in eis ea quæ antiquæ Ecclesiasticæ disciplinæ essent adversa, ut connubia clericorum, dummodo per viam Orthodoxæ doctrinæ, Catholicæque fidei graderentur.

48. Sed qui tanta procacia inter alia mala confregere jugum a Patribus custoditum Ecclesiastici cælibatus, sunt et in reliquis in deterius æque prolapsi : ut vix brevia sint reperiri interstitia temporum, quibus vel hæresi, vel schismate non fuerint ab Ecclesia Orthodoxa divisi : adeo ut tandem in ultionem scelerum a Deo vindice post longam tolerantiam meruerint virga furoris Assur conteri, comminui atque penitus atteri : quod nonnisi magno animi dolore adspicere possumus, et cum gemitibus illud Threnorum lugubre clamare [1] : « Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum? Filii Sion inclyti et amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli? » eademque [2] ferrea virga confracta.

49. Cæterum pia mater Ecclesia Catholica, et Apostolica hos ita delinquentes (ut diximus) tolerandos esse putavit, quandiu esset consultum Catholicæ fidei ; nec destitit eosdem jugiter admonitionibus excitare : licet posteriores Græcorum ex mala sua conscientia putaverint ab ipso tempore sextæ Synodi intermissam esse Catholicam communicationem Græcorum imperatorum cum Romana Ecclesia. Mentitus est id quidem Michael imperator scribens ad Nicolaum Romanum Pontificem ; sed eum ipse Nicolaus redarguit istis verbis : « Dixistis enim, quod nullus antecessorum nostrorum a sexta Synodo (ex quo scilicet ipsam contigit celebrari), meruerit a vobis, imperatoribus scilicet Constantinopolitanis, quod nos meruisse dignoscimur. Quid autem meruerimus, evidenter nullatenus indicastis : nisi fortasse litteras prædicatorias hoc dicto velitis intelligi nos a vobis nunc tantum meruisse suscipere a sexta Synodo propter aliquod

[1] Thren. IV. — [2] Psal. II.

dogma, vel disciplinam quamlibet Ecclesiasticam : et hoc dicitis, quasi nostrum fuerit opprobrium, eo quod Sedem Apostolicam in nullo quærere antecessores vestri dignati sint, cum eorum magis sit dedecus, quia per tot annorum curricula diversarum hæresum morbis languentes medicinale remedium non quæsierint : quin potius medicinam sponte a nobis sibi porrectam, quasi desperati, vel quasi cor impœnitens gerentes, ab ipsis faucibus projecerint, dum tantæ salutis oblatos ministros duplici morbo interemerint ». Ita quidem aberrantes Græcos nunquam destitisse moneri Apostolicæ Sedis litteris atque legationibus docet, ut resipiscerent.

50. At vero ipsos, instar malorum operariorum vineæ Dominicæ, aliquando in eos qui a domino vineæ missi sunt, insiliisse, pergens docet exemplo, dum ait : « Quoniam aut participes illos sui erroris effectos spiritualiter occiderunt, sicut tempore reverendæ memoriæ Cononis papæ contigit, qui post sextam Synodum extitit ; aut certe corporaliter illos non consentientes sibi necaverunt, sicuti sub venerabili papa Gregorio factum est, qui post sextam Synodum fuit, quando pro zelo fidei, et sanctarum imaginum reverentia religiosi viri ac Dei famuli directi, in exilium missi sunt, et bona confessione hujusmodi finierunt vitam ». Ita de illis ; pergit vero de reliquis dicere :

51. « Denique a sexta Synodo imperatores aut fuerunt hæretici, aut (licet perpauci) Catholici fuerunt. Et hæretici quidem si mittere ad nos dedignati sunt, non est mirum : noverunt enim per gratiam Dei, se nos nunquam penitus sibi sociaturos. Fuit autem, quando nos sibi sæpe sociari tentantes cum magno sunt dedecore, et opprobrio repulsi, et digna constantia a nobis, et non a Constantinopolitana Ecclesia crebro retusi. Quando vero Catholici fuerunt, et pium dogma et Ecclesiasticam correctionem defendere voluerunt, nostrum præsidium quæsierunt, sicut Synodus sub Constantino et Irene facta indicat, in cujus initio, id est, in Epistola beatæ memoriæ præsulis Hadriani, quantum idem Pontifex illam præsumptionem, qua ex laicis quidam subito tonsurantur, et in episcoporum numerum exacerbate prosiliunt, damnaverit, si diligenter inquisieritis, profecto invenietis ; si tamen non falsata, Græcorum more, sed sicut a Sede missa est Apostolica, penes Ecclesiam Constantinopolitanam hactenus perseverat : et Epistolæ diversæ sanctissimis Pontificibus, Leoni scilicet, et Benedicto, decessoribus nostris missæ testantur. Ergo cum ita sint hæc, quæ de multis partim commemoravimus : non jam verum est illud quod dicitur, a sexta Synodo nos non meruisse suscipere, quæ nunc a vobis ipsi meruimus ». Hæc Nicolaus, satisque ad redarguendum mendacii Michaelem, licet in eum multo plura inducenda fuissent exempla Orthodoxorum imperatorum, qui Romanos Pontifices summo sunt prosecuti post hæc honore ac reverentia. Porro quod Michael dixit : A tempore sextæ Synodi, utique ad hæc tempora est referendum, quibus sanciti sunt canones nomine sextæ Synodi, quorum causa adeo diu tumultuatum est ac disputatum inter Latinos et Græcos.

52. Sed quam pœnam tulit Justinianus imperator hoc anno, quo ista moliri cœpit adversus Romanum Pontificem ? Justo Dei judicio per suos duces prodita, et expoliata Armenia robore militari, peramplus patefactus est aditus Barbaris Sarracenis ad invadendum Romanum imperium : sicque dum proditionem parat Ecclesiæ imperator, proditionem a suis ipse perpessus est. Hæc Theophanes atque Cedrenus in Annalibus habent hoc anno octavo Justiniani imperatoris.

Quod ad statum rerum Occidentalium pertinet, ultimus numeratur hic annus Clodovei tertii ejus nominis regis Francorum, qui post obitum Theodorici parentis regnavit annos quatuor. Successit in ejus locum Childebertus frater ipsius, quem tenuisse regnum annos decem et septem, habet auctor apud Aimoinum [1], cui præ cæteris inhærendum putamus, cum res sui temporis scripsisse noscatur : etenim ubi agit de Theodorico filio Dagoberti in regem assumpto, ita de ipso ait [2] : « Qui nunc anno sexto in regno subsistit » : eo se anno illa scripsisse demonstrans.

[1] Aimoin. l. IV. c. 49. — [2] Ibid. c. 51.

Anno periodi Græco-Romanæ 6185. — Anno Æræ Hispan. 730. — Anno Hegiræ 73 inchoato die 24 Maii Fer. 3. — Jesu Christi 692. — Sergii papæ 6. — Justiniani jun. imp. 8.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun.* VIII. *Post consulatum ejus* VIII.

2. *Epocha Synodi Trullanæ controversa.* — A num. 1 ad 5. Habita Synodus *Trullana* in Trullo magni palatii, ut habet Balsamon, non vero in Trullo magnæ Ecclesiæ, ut quibusdam perperam visum. Ejus epocha in controversiam vocata, præsertim ob verba, quæ in tertio ejus canone leguntur : « Matura », inquiunt hujus Synodi episcopi, « Concilii discussione præhabita, eos qui duobus conjugiis implicati fuere, et ad præteriti mensis Januarii diem decimum quintum, præteritæ quartæ Indictionis, anni sexies millesimi centesimi noni peccati servituti obnoxios se voluere, nec ullo pacto resipiscere, canonicæ depositioni subjicere decrevimus ». Ad hæc Tarasius laudatus in VII Synodo dixit : « Quidam ignoratione languentes scandalizantur in hos canones, asserentes : Putas sextæ Synodi sunt? Cognoscunt autem qui hujusmodi sunt, quod sancta et magna sexta Synodus sub Constantino fuerit celebrata contra illos, qui unam voluntatem et unam operationem dicebant in Christo, in qua hæreticis anathematizatis, et explanata fide, domum reversi sunt, decimo quarto anno Constantini. Ergo post quatuor, sive quinque annos, iidem ipsi Patres convenientes sub Justiniano filio Constantini, præsignatos canones exposuerunt, et nemo dubitat de illis. Illi enim, qui subscripserunt sub Constantino, ipsi et sub Justiniano præsenti Chartæ subscripserunt; ita ut hoc manifestum sit ex eorum propriæ manus scripturæ immutabili similitudine ». Ita Tarasius.

3. *Tres de ea opiniones.* — Natæ inde de anno celebrationis hujus Synodi opiniones tres. Aliqui existimant, standum esse *Tarasio*, qui non multum ab ea dissitus fuit, et quem quæ de ea in suæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ monumentis habebantur, legisse verisimile dicunt. Quare hi existimant, mendum in canonem III citatum irrepsisse, et *quartæ Indictionis* loco, *decimam quartam* reponendam, ideoque hanc Synodum figendam anno sexcentesimo octogesimo sexto, quinque circiter annis post sextam Synodum generalem. Secunda et tertia sententia uno eodemque fundamento innititur, anno scilicet mundi sexies millesimo centesimo nono in tertio canone laudato, diserte expresso. Fatetur utraque pars eum annorum numerum, licet a Balsamone et Zonara agnitum, mendose tamen in Actis hujus Synodi descriptum esse, et ex Theophane ad ann. Incarnationis secundum Alex. DCLXXVII corrigendum : loco enim *anni sexies millesimi centesimi noni*, legendum, *anni sexies millesimi centesimi nonagesimi noni*, quia scilicet librarii numerum 90 omiserunt.

4. *Explicatur opinio de anno coactæ Synodi Trullanæ.* — Porro annus ille mundanus referri potest, vel ad Æram Alexandrinam; sicque inchoatur kalendis Septemb. anni Christi septingentesimi sexti : vel ad Æram Constantinop. eoque pacto auspicatur kalendis Septemb. anni Dionysiani sexcentesimi nonagesimi : indeque historici in eo interpretando divisi. Theophanes loco laudato contendit, Patres Synodi Trullanæ usos esse Æra mundana Alexandrina, ideoque hunc annum mundi congruere cum anno Incarnationis secundum Alexandrinos DCXCIX, qui uterque Alexandrinus annus tam mundi, quam Incarnationis inchoatur kal. Septemb. anni Æræ nostræ Christianæ septingentesimi sexti : indeque consequens est, Synodum istam juxta Theophanem pertinere ad annum Æræ Dionysianæ DCCVI, a kalendis Septembris et infra. Addit Theophanes, eam habitam anno Justiniani iterum imperantis secundo; a sexta Synodo ad Trullanam fluxisse annos viginti septem et eos nugari « qui scriptis suis celebratos sexti Concilii capitulares typos, exactis postmodum annis quatuor, editos affirmant », ubi Tarasium indicat. Communis tamen opinio an. illum mundi 6199 de Æra mundana Constantinopolitana interpretatur, quam et Baronius sequitur, et hic magis explicabimus.

5. *Refellitur prima opinio.* — Primam opinionem jure merito rejicit Baronius, quia in III canone hujus Synodi mox recitato, dicitur, annum qui eam antecessit, fuisse mundi 6199, qui per quindecim divisus reddit Indictionem quartam, quæ anno quarto aut quinto a celebratione sextæ Synodi non consentit; et ridiculum est affirmare errorem esse in Indictione, et loco *Indict.* IV legendum esse,

Indict. XIV, cum annus ille mundi cum Indictione XIV componi non possit. Præterea verum non est quod asserit *Tarasius*, qui subscripsere sub Constantino, eosdem et sub Justiniano præsenti Synodo subscripsisse, ut mox ostendam. Quare memoria lapsus est S. Præsul. Dicit neminem de hujus Synodi canonibus dubitare, cum tamen Latini eisdem non præberent assensum, imo, ut ipse ait, scandalizarentur; quia sc. *Tarasius* volens veritatem certissimam, quæ in illis continetur de Imaginibus, valido subsidio constabilire, eos quoquo modo defendebat.

6. *Refellitur secunda opinio.* — Longe improbabilior Theophanis sententia : cum *Paulus*, qui huic Synodo præfuit, anno sequenti sedem vacuam reliquerit *Callinico*, ipso etiam Theophane teste, qui ad id animum non adverterat. Secundo, auctor libelli Synodici, postquam locutus est de Synodo Trullana, ait : « Cum autem Leontius imperium invasisset, et Justinianum abscissis naribus Chersonem relegasset, Artemius, qui et Anastasius dicitur, Leontio successit ». Quare non anno Christi DCCVII, sed ante annum DCXCV, quo Justinianus depositus est a Leontio Synodus Trullana congregata. Tertio, Anastasius Bibliothecarius disertis verbis asserens hanc Synodum coactam Sergio primo Ecclesiam Romanam administrante, evidenter ostendit, Patres in ea adhibuisse Æram mundi Constantinopolitanam, juxta quam annus 6199 respondet Pontificatui *Sergii* primi, qui juxta Anastasium anno Christi septingentesimo primo vitam cum morte commutavit. Profecto Anastasius in Vita Sergii papæ ita accurrate narrat, quæ *Justiniano Augusto* primum imperante Romæ gesta sunt, quo Quinisextæ Synodi Decretis *Sergius* subscribere compelleretur, ut eum de hujus Synodi tempore probe edoctum fuisse certum videatur. Hinc Beda, qui hac ætate vivebat, lib. de sex. Ætatibus, Paulus diaconus, qui sæculo sequenti floruit, lib. 6 de Gestis Langobard. cap. 11, aliique idem quod Anastasius docent : Beda autem et Paulus Theophane antiquiores fuere. Petavius in parte 2 Rationarii Temp. lib. 4, cap. 14, *Theophanis* sententiæ adhæret, quod *Joannes VII* Romæ anno Christi DCCVII sederet; quem et de canonibus istis approbandis interpellatam a *Justiniano*, in Joanne VII scribit Anastasius. Verum perperam Petavius pro hac sententia citat Anastasium, qui eam penitus evertit. Nihil vero *Justinianus* a Joanne postulavit, quod a Constantino papa etiam non postularit, quo tamen Ecclesiam administrante nullus dicet, Synodum Trullanam coactam esse.

7. *Synodus Trullana anno superiori celebrata.* — Certum itaque esse debet, annum illum mundi 6199 de Æra mundana Constantinopolitana interpretandum. Verum quidem est hanc Æram, quam imperante *Heraclio* seniori institutam fuisse alibi diximus, in Actis publicis, quæ ad nos pervenere, ante hoc tempus non occurrere, sed cum hactenus nullum hujus Synodi exemplar Ms. prodierit, in quo is annorum numerus non legatur, et Theophanis auctoris antiqui tempore idem numerus in ea haberetur, et quidem correctior, quam in exemplaribus hujus Concilii, quæ supersunt, dici non potest illum in hanc Synodum infartum esse. Porro non inde sequitur, ut passim omnes inde colligere video, *Synodum Trullanam* usque in hunc Christi annum differendam. Annus enim ille mundanus 6199 desinit cum mense Augusto superioris Christi anni, ac kalendis Septembris ejusdem anni inchoatur annus mundi 6200, et cum eo Indictio quinta, quibus obtinentibus Synodus illa congregata, et laudatus tertius canon supra recitatus ante initium mensis Februarii currentis Christi anni conditus. Hoc enim Patres manifeste innuunt, cum in eo canone III mensem Januarium quartæ Indictionis præteritæ, seu anni Dionysiani sexcentesimi nonagesimi primi vocent *præteritum mensem Januarium.* Quod si Decretum illud factum fuisset post mensem Januarium currentis Christi anni, non dixissent Patres : « Decernimus, ut usque ad XV præteriti mensis Januarii præteritæ quartæ Indictionis », sed « decernimus, ut usque ad XV præteriti mensis Januarii PRÆSENTIS QUINTÆ INDICTIONIS » quia eo casu mensis Januarius quintæ Indictionis currentis fuisset præteritus mensis Januarius. Concilia vero generalia, quale Græci contendunt fuisse Trullanum, quod et *Tarasius* loco laudato dicit Synodum universalem repræsentasse, semper vere aut autumno, saltem exeunte, celebrata. Quare cum Trullanum verno tempore habitum non fuerit, consequens est, illud autumno superioris Christi anni indictum fuisse : cumque Concilia ad eos pertineant annos, quibus inchoata sunt, non vero quibus continuata aut absoluta, incertumque sit, an superiori anno finiente, vel currenti Trullanum absolutum fuerit, non dubium, quin illud affigendum sit anno sexcentesimo nonagesimo primo.

8. *Qui episcopi huic Synodo interfuerint.* — A num. 5 ad 15. Habita Synodus *Trullana* ad supplendam quintam et sextam Synodos, in quibus nulli canones editi erant ad disciplinæ restaurationem et reformationem morum. Hanc enim Synodi causam indicant, qui ad illam convenere episcopi, in sua ad imperatorem allocutione. Hinc *Quinisexta* hæc Synodus appellata, quod velut ad supplementum utriusque facta sit, quam et *Erraticam* alii appellavere. Verum unde habuere Græci non posse celebrari Synodum Œcumenicam absque canonum editione; cum eæ, ut Leo papa docet, ad exstinguendam hæresim, et fidem Catholicam confirmandam indicantur. Matthæus Blastarer in Procemio sui Nomocanonis de Synodo Trullana scribit : « Principes ejus Synodi celebrabantur, Paulus Constantinopol. alter Paulus Alexandriæ, Georgius Antiochiæ, Anastasius Hierosolymorum, Joannes novæ Justinianopoleos, Basilius Gortynæ metropoleos Cretes insulæ, ac totius Synodi sanctæ Romanæ Ecclesiæ vices gerens. Ita namque post imperatoris subscriptionem, patriarcharum et metropolitarum singuli proprium nomen ac dignitatem veteribus

in libris signaverunt ». In fine Concilii Trullani Paulus episcopus Constantinopolitanus subscriptus reperitur, cui etiam subscribunt *Petrus* episcopus Alexandriæ, *Anastasius* episcopus Hierosolymitanus, *Georgius* episcopus Antiochiæ, qui ultimus Macarii hæretici et a sexta Synodo depositi successor fuit: sed *Petrus* legatus Ecclesiæ Alexandrinæ adfuit sextæ Synodo generali, dum adhuc presbyter esset. Quare Blastares loco *Petri Paulum* perperam posuisse videtur. Ad hæc apud Blastarem *Georgius* episcopus Antiochiæ præponitur *Anastasio* Hierosolymorum episcopo, et tamen in fine Actorum Concilii Quini-sexti Anastasius subscriptus legitur ante Georgium. Papebrocius in Historia patriarcharum Hierosolymitanorum Anastasium patriarcham, quemadmodum et Baronius in Annalibus omisit. Georgius successit Theophani, anno DCLXXXV, ut ibidem diximus, demortuo. Auctor libelli Synodici huic Synodo episcopos CCXL, Balsamon et Zonaras CCXX interfuisse scribunt; cum tamen in hodier nis exemplaribus subscripti tantum reperiantur CCXI, et Anastasius Bibliothecarius, cujus verba num. 6 recito, asserat patriarchas nequidem per legatos ei adfuisse. Inter eos, qui præsentes fuere, extitere quos probitas, doctrina, et sanctitas commendabiles reddebat. Porro ex Blastaris verbis liquet, *Paulum* tunc episcopum Constantinopolitanum fuisse; quod et patriarcharum illius urbis chronologia accurate a nobis consignata extra omne dubium ponit. Baronius tamen num. 8, *Callinicum* Pauli successorem tunc Ecclesiam Constantinopolitanam gubernasse existimavit, quam sententiam Lupus Dissert. de Synodi Trullanæ causa et tempore etiam amplectitur: aitque: « Ejus, ut viri infamis, nomen existimem erasum a posterioribus Synodi patronis, ac intrusum nomen Pauli ». At Callinicum nullus antiquorum alicujus criminis reum facit, et gratis dicitur nomen *Pauli* in locum nominis *Callinici* subrogatum fuisse.

9. *Legatio Apostolica Synodo adfuit.* — Huic Synodo adfuisse legationem Apostolicam diserte docet Anastasius in Vita Sergii papæ, in qua scribit: « Hujus Pontificis temporibus Justinianus imperator Concilium in regia urbe fieri jussit, quo et legati Sedis Apostolicæ convenerant, et decepti subscripserant ». Sed hanc legationem varie explicant recentes historici, inter quos Marca lib. 5 de Concordia cap. 18, rem exactius exposuisse videtur. Observat Romanos Pontifices solitos fuisse legatos ad imperatores Christianos pro negotiis Ecclesiæ universalis procurandis mittere: eamque legationem sequentibus sæculis occasionem dedisse mittendorum *responsalium* ad urbem Constantinopolitanam, præcipue post Justiniani primi tempora. Tunc enim assidui erant in comitatu diaconi apocrisiarii et responsales dicti; qui et causas proprias Ecclesiæ Romanæ apud principem prosequebantur, et pro negotiis fidei et disciplinæ excubabant. Jurisdictionis nullam partem attingebant, nisi ex delegatione speciali, quæ aut a principe fiebat aliquando, aut a Summo Pontifice. *Responsalium* autem usum in urbe regia, ubi desierat occasione hæresis Monothelitarum, sopitis tandem dogmatum controversiis, et Ecclesiarum schismate per sextam Synodum exstincto, *Constantinus Pogonatus* restituere procuravit: sed liberam legationem, nullis mandatis restrictam, postulavit; ita ut legatus in omnibus emergentibus negotiis, seu fidem, seu disciplinam respicerent, Pontificis personam exprimeret.

10. *Apocrisiariis plena legationis auctoritas non concedebatur.* — Hæc sunt imperatoris verba in Epistola ad Leonem II, quæ extat Actione XVIII sextæ Synodi: « Hortamur porro vestram sanctissimam summitatem, ut quamprimum mittat designatum ab eo apocrisiarium; ut is in regia et a Deo conservanda nostra urbe degat, et emergentibus, sive dogmaticis, sive canonicis, ac prorsus in omnibus Ecclesiasticis negotiis vestræ sanctitatis exprimat ac gerat personam ». Prudenter Leo ita se petitioni Constantini accommodavit, ut responsalem suum delegaret *Constantinum subdiaconum*, non tamen concessa plenæ legationis auctoritate; sed eo tantum munere injuncto, quod apocrisiariis imponi solitum erat, suggerendi scilicet et insinuandi principibus, quæ necessaria viderentur, reservata nempe sibi, ad relationem responsalis, decernendi potestate; « Præsentis denique suggestionis », inquit Leo II in Epist. ad Constantinum Pogonatum, « exiguum peccatorem Constantinum subdiaconum, regionarium hujus sanctæ Apostolicæ Sedis, qui et nuper cum legatis Apostolicæ memoriæ prædecessoris mei interfuit sanctæ Synodo inibi celebratæ (VI nempe Synodo) clementia consueta dignum exceptione censeat vestra regalis magnanimitas, ejusque suggestionibus aurem pietatis accommodet, ut autem ministrum dignanter suscipiat ». Non inutilis erat hujus meditati consilii cautio ad vitandas patriarcharum Constantinopolitanorum machinationes; qui suæ sedis amplificationi, semper intenti, terrore et minis principis, assensum legati ad res novas constituendas extorquere potuissent, ut saltem non incolorata videri posset immutatio, quæ Sedis Apostolicæ auctoritate aliqua muniretur.

11. *Legati Sedis Apostolicæ inviti subscripserunt VI Synodo.* — Attamen prudentia sua obtinere Pontifices Romani non potuerunt, quin eos in laqueos inciderent, a quibus tam studiose sibi cavebant. Etenim in Concilio Trullano, ut color aliquis novis Decretis, quæ in ea condita sunt, quæsitus videretur, illud Œcumenici titulum assumpsit, ob Romanæ Sedis auctoritatem adhibitam. Legati enim Apostolicæ Sedis huic Concilio interfuere, ut diximus ex Anastasio, id est, ut Marca interpretatur, apocrisiarii seu responsales, qui munere suggestionis fungebantur. Neque enim *Sergius* papa legatos mandatis suis instructos ad eum conventum transmiserat; quem damnavit ut

illicitum, ejusque canonum lectionem repudiavit; rejecta Justiniani postulatione, qui Pontificis subscriptione firmari gesta vehementissime cupiebat: « In quo », inquit Anastasius de Trullano Concilio loquens, « et legati Sedis Apostolicæ convenerant, et decepti subscripserant. Compellebatur autem et ipse papa subscribere; sed nullatenus acquievit ». Basilius episcopus Gortynæ, metropolitanus provinciæ Cretæ eam legationem tunc solus obibat. Hincque factum, ut ad calcem horum Canonum *Basilius*, unus ex episcopis Occidentalibus, se legatum inscripserit totius Synodi Ecclesiæ Romanæ, exemplo trium legatorum *Agathonis* et Synodi Occidentalis, qui hoc nomen in sexta Synodo assumpserant.

12. *Legatio Basilii Gortynensis episc. explicatur.* — Legati titulo ipse quoque *Basilius* ornatus fuerat tempore sextæ Synodi, ut patet ex ejus subscriptione, quæ habetur Actione XVIII. Sed illo auctus non fuerat, ut una cum cæteris tribus legatis vices Concilii Occidentalis in ea Synodo impleret; cum nec in litteris *Agathonis*, nec in Epistola *Constantini Pogonati* inter eos recenseatur. Sed legatio quædam ordinaria illi concessa fuit, ut *Responsalem* ageret ordinarium Synodi Romanæ nomine, quemadmodum diaconus mittendus a papa responsa Ecclesiastica nomine Pontificis facere debebat. Contigit autem, ut *Basilius* legationem illam ordinariam post solutam sextam Synodum retinuerit, qua defunctus est in Trullana Synodo. Balsamo, cujus verba Baronius citat, et refellit n. 9 et seqq., contendit, adversus Latinos conventum istum Trullanum Synodi OEcumenicæ auctoritatem obtinere; eo quod legatis Apostolicæ Sedis instructus fuerit, scilicet *Basilio* Gortynensi, et alio quodam episcopo Ravennæ, qui vicem Synodi Ecclesiæ Romanæ gerebant, et episcopis quoque Thessalonicensi, Sardiniæ, Heracleæ, et Corinthi qui tunc erant legati Pontificis, ut in veteribus Nomocanonis scriptum reperitur. Sed apertissimi mendacii reus convincitur: ut enim taceam de Heracleæ episcopo, qui Pontificia legatione nunquam ornatus fuit, constat ex Græcis subscriptionibus, quæ hodie extant, Thessalonicensem, et Corinthium episcopos ordinarios Sedis Apostolicæ legatos, æque ac Ravennæ et Sardiniæ episcopos ab eo conciliabulo abfuisse.

13. *Charta pura relicta est Pontifici Rom. e quibusdam aliis.* — Etenim inter cæterorum subscriptiones locus illis relinquitur in ordine suo ad subscribendum, quando Acta Synodi authentica ad eos perferrentur; quemadmodum observatum fuit erga Pontificem Romanum, cui charta pura in Codice Concilii relicta est ante cæteros patriarchas, post *Justinianum* imperatorem, ut eam subscriptione sua repleret. Unde illustrari potest Anastasius, qui Justinianum gesta hujus Synodi sex tomis comprehensa ab episcopis subscripta, et manu imperiali confirmata. « in Romanam Urbem ad confirmandum, vel in superiori loco subscribendum Sergio Pontifici, utpote capiti sacerdotum omnium » direxisse scribit. Eodem plane pacto charta pura relicta est episcopis absentibus Thessalonicensi, Ravennæ, Sardiniæ, et Heracleæ, ut saltem post solutam Synodum Actis subscriberent; quod iisdem verbis in Codice adnotatum est: *Locus Thessalonicensis, locus Ravennatis;* et cæterorum. Quare Balsamo, qui locum vacuum pro subscriptione sumpsit, non ausus est edere nomina episcoporum, quos subscripsisse fingit. *Basilium* quidem Gortynensem specialiter profert, sed cæteros verbis indefinitis significat, ut inquit Marca, qui hanc legationem verbis mox recitatis docte explicat.

14. *Canones hujus Synodi.* — Ad num. 15 et seqq. Centum et duo canones in hac Synodo editi, ut testantur *sanctus Tarasius,* septima Synodus in refutatione conventus Iconoclastici, *Photius* in Nomocanone, et auctor libelli Synodici; Baronius quidem num. 1, ait, conditos esse centum et tres, quia scilicet in aliquem Codicem inciderat, in quo unus in duos partitus erat. Ex illis plures sunt optimi, et qui antiquam disciplinam ut plurimum redolent, quemadmodum ex illorum lectione et examine cuilibet patebit. Verum sunt inter illos quatuor aut quinque, qui a Romana Ecclesia approbati non fuere, uti canon II, quo octoginta quinque *Apostolorum canones* et Constitutiones decernuntur admittendæ, quos ideo Baronius num. 42 et seqq. refellit. Nec etiam canon XIII, quo lex Ecclesiastica *cælibatus* concutitur; et castissima Romanæ Ecclesiæ reprehenditur disciplina, qua sacris ministris usus conjugii interdicitur, quem ideo confutat Baronius a num. 18 ad 24. Nec etiam canon LXVII *abstinentiam a sanguine et suffocato* clericis, sub depositionis pœna, laicis sub pœna excommunicationis prohibens, eamque abstinentiam velut ex divinæ Scripturæ mandato etiam obligante imponens. Hunc canonem refellit Baronius num. 30 et seq. Nec omni ex parte approbatus est canon LXXXIII, quo prohibetur, ne Christus Salvator depingatur in imagine agni, sicut ostensus est Patribus in figura, sed in imagine hominis, qua demum omnes sunt adimpletæ figuræ. Qua de re legendus Baronius num. 44, et de omnibus hujus Synodi Decretis videndus Lupus in Notis et Scholiis ad canones Concilii Trullani.

15. *Neque a Sergio neque a Joanne VII confirmati.* — Hanc Synodum *Sergius* confirmare recusavit, ut ostendit Baronius a num. 25 ad 40. Justinianus, postquam in imperium restitutus fuit, idem postulavit a Joanne VII « ac adhortatus est, ut Apostolicæ Ecclesiæ Concilium aggregaret, et quæ ei visa essent stabiliret, et quæ adversa renuendo excluderet », inquit Anastasius in Joanne VII. Addidit et insignes illas litteras, quibus sextam Synodum confirmavit. « Sed Pontifex humana fragilitate timidus hos nequaquam tomos emendans per suprafatos metropolitas (quos ad eum miserat imperator) direxit ad principem, post quæ non diu in hac vita duravit », inquit Anasta-

sius, qui eum arguit, quod noluerit cribrare canones; et triticum a palea separare. Nec sine fundamento, inquit Lupus in citata Dissert.; vere enim de hac Synodo ait libellus Synodicus: « Omissos in quinta et sexta Synodo canones edidit, et ab omni Græca (id est Gentili), atque Judaica, quin et hæretica traditione Ecclesias purgavit ». Habet hæc Synodus bona malis mixta; et utile ab inutili non vitiatur. Quare poterat separari, ait Lupus. Papebrocius in conatu Chronico-Historico: « Quid autem, inquit, si illius (Joannis VII) pusillanimitas, viro indigna Apostolico, dicacibus Romanis occasionem dederit, eum feminea Joannæ papissæ appellatione dehonestandi ? » Verum fabula de Joanna papissa pluribus post hoc sæculum ab hæreticis conficta, ut suo loco probabimus. De hujus Synodi confirmatione petita a Joanne VII, agit Baronius num. 40, et anno DCCV, n. 4 et 5.

16. *Sed a Joanne VIII ii admissi qui Decretis S. Sedis non adversantur.* — Anastasius quidem in octavæ Synodi ad Hadrianum II papam Præfatione dicit, hos canones esse adulterinos et reprobos, sed in Synodi VII ad Joannem VIII Præfatione, quæ octavæ Synodi Præfatione, utpote scripta ad Hadrianum II proximum Joannis VIII prædecessorem, est posterior, ait: « Apostolatu vestro decernente, non solos quinquaginta priores Apostolorum canones Ecclesia recipit, sed omnes eorum, utpote Spiritus sancti tubarum. Quin et omnium omnino probabilium Patrum et sanctorum Conciliorum regulas et institutiones admittit, illas duntaxat, quæ nec rectæ fidei, nec probis moribus obviant, sed nec Sedis Romanæ Decretis ad modicum quid resultant, quin potius adversarios, id est, hæreticos potenter impugnant. Ergo regulas, quas Græci a sexta Synodo perhibent editas, ita in hac Synodo principalis Sedes admittit, ut nullatenus ex his illa recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel Decretis sanctorum hujus Sedis Pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ. Quamvis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ; sed nec in cæterarum patriarchalium sedium, licet græca utantur lingua, reperiantur archivis: nimirum nulla earum cum ederentur, aut promulgans, aut consentiens, aut saltem præsens inventa est: quanquam eosdem Patres illas Græci promulgasse perhibeant, qui in sexta Synodo sunt inventi: sed hoc nullis certis probare possunt indiciis ». Quibus ex verbis Lupus citatus pag. 1077 deducit, *Joannem VIII* Synodum congregasse, occasione quidem *Hincmari* Remensium archiepiscopi, qui Decretales veterum Pontificum Romanorum Epistolas per *Isidorum Mercatorem* in Galliam delatas suppositionis arguebat; sed in ea non solum Decretales illas Epistolas; verum etiam quosvis canones, etiam vulgares Apostolicos et Trullanos, Joannem VIII jussisse Synodaliter examinari. In Synodo tamen Trecensi, prout nunc habetur, quam *Joannes VIII* indixit, canonum Trullanorum mentio non est. Subdit Lupus, examen illud fuisse duntaxat genericum, ideoque etiam post illud canones remansisse obscuros, et nonnisi diu post in linguam latinam versos esse. An *Constantinus* papa canones Trullanos admiserit, suo loco examinabo.

17. *In medium adducti ab Orthodoxis in VII Synodo.* — Recipiuntur itaque *canones Trullani*, qui Decretis Pontificum aut bonis moribus non adversantur, quamvis Latinis ad ea tempora incogniti, nec in aliorum patriarcharum archivis reperti. Controversia erat cum hæreticis de adoratione Imaginum, inquit Allatius lib. 1 *de Consensione Eccles. Occident. et Orient.* cap. 27. Catholici, veritatem utcumque elicere cupientes ex canonibus istis, non eos probantes, neque ut canones Synodi universalis exosculantes, veritatem extorquent. Mentionem namque de imaginibus in medium afferunt. Hoc modo itaque recepti sunt, ut ejusdem canone Iconomachiæ perfidia reprobaretur. Nec aliud fuit in mente, neque *Hadriano,* neque *Tarasio*, neque *Damasceno*, neque aliis, nisi ut propositam quæstionem de adoratione imaginum, ex ejusdem testimonio dirimerent satis antiquo, approbarentque veritatem etiam hac ratione elicitam. Quod in aliis etiam sæpissime factum est. Vide quæ Baronius hac de re habet a num. 42 ad 48.

18. *Clodoveus III Francorum rex moritur.* — Ad num. 52. *Clodoveus III* Francorum rex anno sexcentesimo nonagesimo quinto morbo consumptus est absque prole, postquam vixisset annos circiter undeviginti. Regnare enim cœpit an. DCXCI, regnumque tenuit *annos quatuor*, ut habent continuator Fredegarii cap. 101, et Sigebertus in Chronico. Imo quintum regni annum inchoavit: Codex enim Tilianus apud Duchesnium habet: *Obiit in quinto:* auctor Annalium Metensium apud eumdem Duchesnium tomo III, *dum quartum annum in regno complevisset.* Hermannus vero Contractus in Chronico juxta editionem Pistorii: *Anno regni V moritur.* Mortuus est ante diem vicesimum tertium mensis Martii, quia eo die anno sexcentesimo nonagesimo nono *Childebertus III*, ejus frater ac successor quintum regni annum jam numerabat. Scaliger enim in Animadversionibus Euseb. pag. 260 refert, Jacobum Bongarsium V. C. habuisse vetustissimum Codicem Chronici Eusebiani in cujus prima pagina adversa, ubi debebat esse titulus generalis, alia manu scriptum fuit: IN ANNVM V. CHILDEBERTI REGIS FRANCORVM. PIPINO. IVBENTE. AB. ADAM. SVNT ANNI. V. MILLIA, DCCCC. FVIT PASCHA. X. K. APRILIS. ASCENSIO. DOMINI. FVIT. K. MADIAS. PER. CYCLVM. NVMERVM. ANNORVM. CXL. REPETITIO. A. CAPITE CYCLI. Omnes hæ temporariæ notæ annum Dionysianum sexcentesimum nonagesimum nonum certo designant. Etenim eo Christi anno Pascha die XXIII Martii celebratum, et Ascensio die prima Maii: eoque Paschatis die cœpit annus Æræ mundanæ LXX Interpretum 5900; a kalendis vero Januariis illius Christi anni initium sumpsit annus CXL secundæ periodi Victorianæ

anno Christi DLX inchoatæ. Quare cum annus V Childeberti regis an. Christi DCXCIX ante diem XXIII mensis Martii jam in cursu fuerit, eum anno DCXCV ejusdem Æræ *Clodoveo III* successisse necesse est; cum anno DCXCIV *Clodoveus III* adhuc superstes fuerit.

19. *Refutantur contrariæ sententiæ.* — Henschenius ad diem primam Februarii in Vita sancti Sigiberti Francorum regis, in Commentario scilicet prævio num. 100, *Clodoveum III* pervenisse ad initium circiter anni DCXCVIII, et in Exegesi præliminari ad tomum III SS. Aprilis eum anno DCXCVII obiisse affirmat, nulla scripti illius Bongarsiani ratione habita. Verum illud cardo est temporum *Theodorici III, Clodovei III*, ac *Childeberti III* Francorum regum, nihilque quoad eorum chronologiam certius nobis antiquitas conservavit. Præterquam quod ex eorumdem regum, quæ supersunt Diplomatis *Clodoveum III* usque ad illum Christi annum vitam prorogare non potuisse indubitatum redditur. Cointius eam mortem consignat anno DCXCIV, et *Clodoveo III* annos tantum duos tribuit innixus anonymo, qui Gesta regum Francorum regnante Theodorico Kalensi scripsit. Verum in eo, loco, *annos* II, legendum *annos* V, ultimi numeri extremis lineolis, ut sæpissime contigit, detritis. Hinc charta *Leotheriæ* sororis sancti Ebbonis episcopi Senonensis, recitata a Mabillonio sæculo III Benedictino in Appendice partis primæ dicitur data *quinto decimo kal. Jun. anno* V *regni nostri Clodovei regis*, etc. sed loco, *anno* V, legendum, *anno* II; hi enim duo numeri II et V propter similitudinem facile a librariis commutantur. Ex dictis vero liquet, *Clodoveum* vivere non potuisse usque ad XV kalend. Junii anni quinti regni sui. Recte Scaliger notat, in laudata inscriptione appositum esse, Pippino jubente, quia Majores-Domus hoc tempore reipsa regnabant, reges vero titulo tenus. Quare mirari non debuit Cointius anno DCLXXXVII, num. 6, quod veteres Rerum Francicarum scriptores *Pippinum* principem Francorum appellarint.

20. *S. Wilfridus ex episcopatu Eboracensi pulsus.* — « Hoc anno », ut asserit Westmonasteriensis, « sanctus Wilfridus Ebor. apud regem Alfridum accusatus ab eodem rege et episcopis plurimis ab episcopatu pulsus est », quod jam scripserat Beda lib. 5, cap. 23, his verbis : « Post quinque annos denuo accusatus ab eodem ipso rege et plurimis episcopis præsulatu pulsus est ». Fuerat enim Wilfridus in sedem Eboracensem restitutus anno DCLXXXVII. Eddius, qui in Vita sancti Wilfridi cap. 42, idem ac Beda scribit, capite insequenti Wilfridi expulsionem fusius narrat. « Iterum in concordia, atque iterum in discordia alternatim per multos annos viventes manebant (Alfridus scilicet rex et Wilfridus) usque dum postremo maxima flamma inimicitiæ exardescente, de regione Ultra-Umbrensium sanctus homo Dei a rege Alfrido expulsus recessit. Nam prima causa est dissensionis eorum de antiqua origine descendens, quia Ecclesia, quæ sancto Petro Apostolo dedicata est, territoriis et possessionibus suis injuste privatur (Ecclesia scilicet Ripensi). Secunda est, ut monasterium supradictum, quod in privilegium nobis donabatur (ab Agathone papa) in episcopalem sedem transmutatur, etc. Tertia deinde est, ut jussionibus et decretis Theodori archiepiscopi ab Apostolica Sede missi obedire oportere cogebat (Alfridus), non illa significans canonica statuta, quæ in principio episcopatus sui apud nos (Northumbros) degens, aut in novissimis temporibus vitæ suæ constituit, quando omnes Ecclesias nostras ad canonicam pacem unanimiter vocavit : sed magis ea decreta, quæ mediis temporibus suis, quando discordia inter nos in Britannia exorta fuerat, statuit (Alfridus). Ideo sanctus pontifex noster hæc renuens ad amicum fidelem Ethelredum regem Merciorum accessit, eumque cum magno honore propter reverentiam Apostolicæ Sedis suscepit ». Bosa, qui ante quinquennium Eboracensi sede depositus fuerat, et Joannes Beverlacensis sede Hagustaldensi, in easdem restituti sunt, ut habet Malmesburiensis lib. 3 de Pontif. pag. 269. Secunda S. Wilfridi ab episcopatu Eboracensi expulsio recte cum hoc anno explicatur in Chronico S. Crucis Edimburgensis ab auctore anonymo, quod in parte 1 Angliæ Sacræ pag. 156, Warthonus publicavit.

21. *Ab Ethelredo Merciæ rege honorifice suscipitur.* — Interea *Wilfridus* de omnibus, quæ in Northumbria acta fuerant, *Sergium* Pontificem maximum certiorem fecit : isque iterum hostes Wilfridi damnavit, statutis Agathonis et Benedicti II suorum prædecessorum inhærendo. Hoc Sergii Decretum cum sub finem hujusce anni, ut probabile est, Wilfridus recepisset, Ethelredo regi obtulit : « Postquam », inquit Eddius sub finem cap. 41, « Ethelredus rex propter auctoritatem beatissimorum Pontificum, Agathonis scilicet et Benedicti, Sergiique, percipientium dignitatem Apostolicæ Sedis, canonice libenter pontificem nostrum suscipiens, multa monasteria et regiones proprii juris reddens, habensque illum in summo honore dignitatis, usque ad finem vitæ fidelis amicus indesinenter perseveravit ». Et sub finem cap. 43 : « In multa reverentia episcopatus ejus (Licitfeldensis) quem reverendissimus Sewulfus episcopus vita obeunte ante regebat, sub protectione Dei et illius (nempe Ethelredi) mansit ». Wilfridum episcopatum Mediterraneorum Anglorum, seu Licitfeldensem gessisse, docet nos etiam Beda lib. 4, cap. 23.

22. *Berctuald præsulatum Cantuariensem et Wictredus regnum Cantii suscipiunt.* — *Theodoro* archiepiscopo Cantuariensi ante biennium demortuo successit Berctuald, abbas in monasterio quodam, « qui electus quidem est in episcopatum anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo nonagesimo secundo, die primo mensis Julii, regnantibus in Cantia Wictredo et Suebbardo. Ordinatus est autem anno sequente, tertio die kalendarum Juliarum,

Dominica a Godino metropolitano episcopo Galliarum : et sedit in sede sua pridie kalendarum Septemb. Dominica », inquit Beda lib. 5, cap. 9. Annus Incarnationis deest in Paraphrasi Saxonica. Quidam veteres chronographi cum in exemplaribus suis loco *Wictred*, legissent *Nicthred*, arbitrati sunt, *Nicthredum* istum cum *Suebbardo* fuisse *subregulos* seu tyrannos Cantiæ alienos a stirpe regia, qui mortuo *Edrico* regnum usurparint : quem in errorem impegit Huntindoniensis lib. 4, pag. 337. Verum Beda contrarium testatur. Westmonasteriensis ad annum DCXCII ait, Wictredum et Suebbardum fuisse fratres. Beda tamen lib. 4, cap. 26, contrarium docere videtur, cum de Edrico loquens scribit : « Quo defuncto regnum illud per aliquod temporis spatium reges dubii vel externi disperdiderunt : donec legitimus rex Wictred, id est, filius Egberti, confortatus in regno, religione simul et industria gentem suam ab extranea invasione liberaret ». Juxta Bedam lib. 5, cap. 23, Wictredus regnum Cantii iniit anno sexcentesimo nonagesimo, mense Octobri, ut anno DCCXXV, quo demortuus est, videbimus ; quia tamen ei emenda pax fuit ab *Ina* Occidentalium Saxonum rege, antequam in regnum reversus non est, Huntindoniensis lib. 4 regnum ejus inchoat ab anno sexto *Inæ*, et Malmesburiensis lib. 1, cap. 1, ait : « In tam desperatis rebus Cantiæ sexennio circiter a regia successione claudicatum : septimo demum anno Wictredus filius Egberti, cum apud suos invidiam pressisset, industria, et apud hostes pacem locasset pecunia, magna spe civium allectus in regem, voti compotes fecit ».

23. *Synodus in Saxonia Occidentali indicta.* — Interim *Inæ* Occidentalium Saxonum regi visum est cogi Synodum, in qua ea stabilirentur, quæ Ecclesiæ, totique provinciæ commoda, et utilia forent. Leges, quæ Ecclesiam spectant, referunt Spelmannus pag. 182, et Labbeus tomo VI Concil. Gen. pag. 1324, sed nulla Synodi mentione facta ; licet Beda lib. 5, cap. 9, *Synodum* appellet, et sanctus Aldelmus in Epistola ad Geruntium regem, *Concilium episcoporum ex tota pæne Britannia* nominet. Ina rex, Hedda Wintoniensis, et Erconvaldus Londinensis, *episcopi* in Actis nominantur, ideoque post hunc annum hæc Synodus differri non potest ; cum insequenti *Valderus* Londinensem episcopatum gesserit, ut ibidem videbimus. Acta Synodi in legibus Inæ regis et in Epistola Aldelmi *ad Geruntium regem, et ad sacerdotes, qui per Dannoniam* consistunt ; et ex illis patet, hoc sibi proposuisse episcopos, abbates, et proceres qui eidem interfuere, ut non solum Saxones integre pieque viverent ; sed et ut Britanni, qui in Dannoniis, et ultimo Occidentis angulo, rem suam publicam, ex antiqua *Cerdicii* Occidentalium Saxonum regis Gentilis concessione, de qua superiori sæculo, et Alfordus in Annalibus Britann. agit, adhuc retinebant, ad unum Christianæ professionis ritum et Ecclesiæ morem concederent. Summo enim odio et infinitis, quæ *Aldelmus* fere enumerat, inimicitiarum augmentis, *Saxones* prosecuti sunt, licet hi fidem Christianam accepissent. Quare cum nonnisi coacti commercium cum Saxonibus, tam in re civili, quam Ecclesiastica habere vellent, legibus in hac Synodo statutis eorum mores corrigendi fuere. Britannicæ Ecclesiæ causa *Aldelmo* commissa fuit, quam ille strenue egit, scripta ad Geruntium Epistola quam refert Alfordus hoc anno num. 20 et seqq. qui non animadverterat, eam esse inter Bonifacianas XLIV. Quis iste *Geruntius* fuerit, non satis constat.

24. *S. Adhelmus Malmesburiensis varios libros scribit.* — De ista Epistola his verbis loquitur Beda lib. 5, cap. 19 : « Adhelm, cum esset adhuc presbyter, et abbas monasterii, quod Maidulfi urbem nuncupant, scripsit, jubente Synodo suæ gentis, librum egregium adversus errorem Brittonum, quo vel Pascha non suo tempore celebrant, vel alia perplura Ecclesiasticæ castitati et paci contraria gerunt, multosque eorum, qui Occidentalibus Saxonibus subditi erant Brittones, ad Catholicam Dominici Paschæ celebrationem, hujus lectione perduxit ». Ubi Beda Brittones dividit in eos, qui *Inæ* regi Occidentalium Saxonum subditi erant, et in eos, qui Geruntio Brittonum regi parebant, qui tamen subditi etiam erant Saxonum regibus, illæso religionis et Ecclesiarum jure, ut inter eos cautum fuerat. Quoad *S. Aldelmum*, qui ex abbate Malmesburiensi creatus est postea episcopus Schireburnensis, ejus Vitam scripsit Willelmus Malmesburiensis, eamque ex Ms. Cottoniano nuper publicarunt Mabillonius IV sæculo Bened. in Appendice part. 1 ; Henschenius ad diem XXV Maii, quo S. Aldelmus seu Aldhelmus colitur, et Warthonus part. 2 Angliæ Sacræ. *Malmesburium* monasterium in Wltonia Saxoniæ Occidentalis apud Anglos provincia situm, dicebatur antiquitus *Maidulfum*, a Maidulpho monacho Scotto, qui locum illum incoluerat. In libro, quem Aldelmus edidit de Schematibus, « dixit septimum omnium suæ gentis hominum fuisse, qui ad scientiam metrorum præsumpsit ingenium, impulit animum », inquit Willelmus Malmesburiensis, qui librum illum viderat, paulo post subjungens : « Et primum quidem ingenii periculum dedit in libro, quem ad Brittones, ut ad verum Pascha reverterentur, fecit, etc. Est et liber ejus de Virginum laude, rhetorico compactus lepore, etc. »

25. *Floret S. Hildelita in Anglia.* — Enumerat deinde Malmesburiensis alios ab Aldhelmo libros compositos, ex quibus pauci ad nos pervenere. Hunc de *Virginitate* librum ab ipso postea metrice redditum ab eo obtinuerunt *Hildelita* abbatissa, *Cuthburga*, et aliquæ aliæ sanctimoniales Berkingenses, cum ad hujus Concilii indictum locum se conferret, ut ipsemet asserit in Præfatione ipsis directa : « Jam dudum, inquit, ad pontificale proficiscens Conciliabulum, etc. Almitatis vestræ scripta satis lubenter suscipiens, etc. Ita perniciter, ut

salegistis, dictare vobisque destinari nequiveram ». Quamobrem liber iste uno aut altero post hanc Synodum anno exaratus. Hujus Synodi et S. Aldhelmi meminit Baronius anno DCXCIX, num. 2 et seqq. Porro sancta *Hildelita* abbatissa Berkingensis successit sanctæ *Æthilburgæ* Earconvaldi episcopi Londoniensis sorori, quæ *multis annis* eidem monasterio præfuit, ut prodit Beda lib. 4, cap. 10, ubi de ea agit. *Cuthberga* vero filia erat *Inæ* regis, quæ dissoluto conjugio, quod cum *Alfrido* rege Nordanhymbrorum contraxerat, vivebat apud Berkinoum sub abbatissa Hildelita, quæ et ipsa postea Winburnensis abbatissa renuntiata est, ut infra videbimus. Elogium historicum *Hildelitæ* exhibent Mabillonius sæc. III Benedictino part. 1, et Bollandus ad diem XXIV Martii.

SERGII ANNUS 6. — CHRISTI 693.

1. *Concilium Toletanum XVI, in quo Sisbertus archiepiscopus Toletanus perduellionis reus deponitur.*—Sexcentesimus nonagesimus tertius sequitur annus, Indictione sexta, quo mense Maio habita est Synodus Toletana ordine posita decima sexta : generale id Concilium dictum, utpote quod in causa gravi convocatum fuit, interfueruntque episcopi quinquaginta novem, per vicarios vero tres, præter abbates quinque et viros illustres. Quod enim archiepiscopus Toletanus Sisbertus e cathedra deponendus et in ordinem redigendus esset, deligendusque successor, qui in locum ipsius subrogandus foret : oportuit omnes Hispaniarum episcopos congregari. Defuerunt tamen episcopi Galliæ Narbonensis illi, qui parebant Hispanis regibus : idque ob ingruentem morbum, prout Patres ipsi, qui huic Synodo interfuerunt, canone decimo tertio testati sunt.

2. Accidit autem, ut Sisbertus haud pridem creatus archiepiscopus Toletanus, oblitus præcipue, quo fungebatur, muneris sacerdotalis, oblitusque pariter juramenti, quod dicitur fidelitatis, regi præstari soliti, nequam spiritus incensus facibus, adversus Catholicum maximeque pium ac justum regem conjurationem fuerit machinatus homo protervus, sacrorum contemptor, divinorum humanorumque jurium spretor. Sed Dei beneficio detecta perfida adversus regem molitione, ipse rex Egica nonnisi sacris legibus adversus eum agendum putavit, sacra sacris ministranda relinquens ; imo tantæ modestiæ atque religionis specimen dedit, ut duobus oblatis ab ipso rege libellis Patribus in Synodo considentibus : nulla in eis adversus auctorem conjurationis Sisbertum archiepiscopum fuerit ingesta querela : piaculum enim esse putavit, si etiam facinorosum delinquentem accusaret episcopum : adeo ut nec per ipsum sciretur Toletanus archiepiscopus ejus fuisse criminis reus, vel quoquo modo suspectus, nisi id sententia eorumdem expressisset episcoporum, dum nono canone de his agentes, hæc post alia de eodem Sisberto majestatis reo constituto significarunt his verbis [1] :

3. «Est enim quorumdam sæcularium, et (quod pejus est) sacerdotum improbanda satis obstinatio animorum ; et fidem suis principibus sub juramento promissam observare contemnunt, et verborum fuco juramenti obnubilant promissionem, dum in arcano pectoris retentent infidelitatis perversitatem » : Et post alia adversus perjuros ingesta, ista subjiciunt : « Unde Sisbertus Toletanæ sedis episcopus talibus machinationibus denotatus repertus est, pro eo quod serenissimum dominum nostrum Egicanem regem non tantum regno privare, sed et morte cum Flogello, Theodomiro, Liubilane, Liubigitone quoque, Tecla, et cæteris interimere definivit, atque genti ejus vel patriæ inferre conturbium, et excidium cogitavit : qui etiam per decreti nostri definitionem jam et loco et honore privatus existit. Ideo nostrum in commune per hujus canonicæ sanctionis decernit collegium, ut hoc ipsum unionis nostræ decretum, quod etiam his Synodicis definitionibus innectendum decrevimus, omni subsistat valore subnixum, atque in perpetuum obtineat inconvulsibile robur.

[1] Conc. Tolet. XVI. c. 9.

4. « Ipse vero Sisbertus pro sui juramenti transgressione, facinorisque tanti machinatione secundum antiquorum canonum institutionem, qua præcipitur, ut quisquis inventus fuerit talia fecisse, et vivente principe in alium attendisse pro futura regni spe, a conventu Catholicorum excommunicationis sententia repellatur, honore simul et loco depulsus, omnibusque rebus exutus, quibusque in potestate prædicti principis redactis, perpetui exilii ergastulo maneat relegatus : ita nempe, ut secundum eorumdem antiquorum canonum Decreta, in fine vitæ suæ tantum communionem accipiat, excepto si regia eum pietas ante absolvendum crediderit ». Hæc de Sisberto Patres dicto canone nono : duodecimus autem postea de alio in locum ipsius subrogando sancitus est canon, cum et regis nominatione in archiepiscopum Toletanum propositus est Felix episcopus ex Hispalensi sede translatus, ubi primum tamen coram Synodo positus Sisbertus crimen confessus, et in publico conventu privatus est : nam ibi hæc leguntur [1] :

5. « Idcirco nobis omnibus in unum collectis, iisdem Sisbertus episcopus nostro cœtui præsentatus, atque infidelitatis suæ machinationem patuli oris est affatu professus. Unde nos per hujus decreti nostri formulam sæpedictum Sisbertum secundum edictum priscum Synodicæ sanctionis decretum de talibus promulgatæ legis, ab episcopali ordine, et honore dejicimus, a perceptione corporis, et sanguinis Christi excommunicatum in exilio perpetuo manere censemus, etc. » Subdunt autem post hæc de subrogatione Felicis. Statutæ sunt et ab eisdem Patribus etiam adversus laicos aliæ pœnæ, si quis ejusdem criminis reus inveniretur : præterea, et adversus Judæos pariter canonem [2] edidere, necnon adversus idolorum cultores, privantes presbyteros atque episcopos sua dignitate, si in his corrigendis inventi sint negligentes.

6. Præstiterunt, et hoc tunc Patres suo regi laude dignum, ut præceperint octavo canone, pro ipso rege ejusque filiis quotidie missas ubique locorum Hispaniarum a sacerdotibus celebrari ista inter alia sancientes : « Ut tam per omnes civitates, vel loca, in quibus sedes episcoporum esse noscuntur ad regni ejus ditionem pertinentes, quam etiam per eorumdem episcoporum diœceses, excepto Passionis Dominicæ die, quando altaria denudata persistunt, nec cuiquam in eodem die missarum licet solemnia celebrare cunctis aliis diebus, quibus idem dominus noster in hac vita superstes extiterit, pro eo, vel pro cunctis ejus filiis, vel filiabus aut pro his qui jam matrimoniali sunt jure conjuncti, adhucque sunt conjungendi, seu pro nepotibus, vel suis omnibus sacrificiorum Domino libamina dedicentur, etc. » Sunt et alia ibidem statuta, tanta Synodo digna, quæ tu leges : hæc satis ad rerum gestarum historiam. Sed hic observa veterem Ecclesiarum ritum, ut Passionis Dominicæ die, ipsa sexta feria hebdomadæ sanctæ sacrificium missæ minime offerretur.

7. *Justinianus imperator in se odium populi excitat.* — Hoc eodem anno Justinianus imperator, qui (ut dictum est anno superiori) misit Romam Zachariam protospatharium, ut vinctum Sergium papam perduceret Constantinopolim, justo Dei judicio offensam odiumque incurrit totius populi, ut eumdem imperantem paterentur inviti, optarentque aliquem alium elevari, quem acclamarent imperatorem ; quod tandem anno sequenti (ut dicemus) perfectum est. Quibus autem ex causis civium odia in se concitarit, apud Græcorum Annales ista leguntur : « Justinianus ædificiis intentus condidit triclinium ab ipso denominatum, et mœnia palatii : operi huic præfecit Stephanum Persam cum plena potestate sacellarium, et eunuchorum principem, hominem plus quam sanguinarium, et crudelem ; qui absque ulla misericordia operarios verberabat atque lapidabat, usque adeo, ut imperatore peregre profecto, matrem ejus Anastasiam Augustam loris flagellarit. Item, et Theodotus monachus, pridem in claustris vitam degens, tum generalis logotheta constitutus, multos procerum, nulla ipsorum culpa, suppliciis affecit, bona eorum publicavit, funibusque ita suspensos, ut capita deorsum verterent, palearum fumo vexavit. Sed et urbis præfectus plurimos mandato imperatoris in carcerem conjecit. Quibus omnibus odia populi adversus imperatorem creverunt ». Et his hæc adduntur :

8. « Erat vicina palatio ædes Deiparæ Virginis, metropolitana dicta : eam demoliri Justinianus, locoque ejus gradus Venetorum, et phialam ædificare volebat, ut ibi σαξιμοδέξιμον ageretur. Ideo a Callinico patriarcha postulabat, ut ejus ædis destruendæ causa Deum oraret : quibusdam enim præmissis precibus, juxta sacros ritus, id fieri consuevit. Respondit patriarcha, votum sibi esse quod templi erigendi causa faceret, nullum dejiciendi gratia receptum esse. Sed vi adductus, tandem lacrymabundus ita ait : Gloria Deo, quia omnia perfert nunc, et semper, et in æternum. His auditis, destructa est ædes, et phiala condita ». Hæc apud Cedrenum atque Theophanem ; Zonaras quoque eadem refert. At hæc impia et alia in Romanæ Ecclesiæ Pontificem ausus infelix Augustus haud levi dato supplicio luit, sed imperii jactura atque narium obtruncatione persolvit, ut dicemus anno sequenti.

Eodem quoque anno [1] duobus sanctis martyribus est aucta Saxonia, quorum agonem atque triumphum Beda, prosecutus historiam eorum qui ex Hibernia prædicationis causa profecti sunt ad Saxones, ita describit [2] :

9. *Duo Ewaldi martyres in Saxonia.*—«Horum seculi exempla duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverant, venerunt ad provinciam

[1] Conc. Tolet. XVI. c. 12. — [2] Ibid. c. 10.

[1] Sigeb. in Chron. hoc anno. — [2] Beda l. V. c. 11.

antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibidem prædicando, Christo acquirere possent. Erant autem unius ambo sicut devotionis, sic etiam vocabuli : nam uterque eorum appellabatur Euvaldus (Heuwaldus), ea tamen distinctione, ut pro diversa capillorum specie unus niger, alter albus Euvaldus diceretur : quorum uterque pietate religionis imbutus, sed niger Euvaldus magis sacrarum litterarum erat scientia instructus. Qui venientes in provinciam, intraverunt hospitium cujusdam villici, petieruntque ab eo, ut transmitterentur ad satrapam qui super eos erat, eo quod haberent aliquid legationis et causæ utilitatis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habent regem iidem antiqui Saxones, sed satrapas plurimos suæ genti præpositos; qui ingruente belli articulo, mittunt æqualiter sortes, et quemcumque sors ostendit, hunc tempore belli ducem omnes sequuntur, et huic obtemperant : peracto autem bello, rursum æqualis potentiæ omnes fiunt satrapæ.

10. « Suscepit ergo eos villicus, et promittens se mittere eos ad satrapam qui super se erat, ut petebant, aliquot diebus secum retinuit. Qui cum cogniti essent a Barbaris, quod essent alterius religionis (nam hymnis et psalmis semper et orationibus vacabant, et quotidie sacrificium Deo victimæ salutaris offerebant, habentes secum vascula sacra, et tabulam altaris vice dedicatam (quod altare portatile dici consuevit), suspecti sunt habiti, quia si pervenirent ad satrapam, et loquerentur cum illo, averterent illum a diis suis, et ad novam Christianæ fidei religionem transferrent, sicque paulatim omnis eorum provincia veterem cogeretur in novam mutare culturam. Itaque rapuerunt eos subito et interemerunt, album quidem Euvaldum veloci occisione gladii, nigellum autem longo suppliciorum cruciatu, et horrenda membrorum omnium discerpsione : quos interemptos in Rhenum projecerunt. Quod cum satrapa ille, quem videre volebant, audisset, iratus est valde, quod ad se venire volentes peregrini non permitterentur : et mittens occidit vicanos illos omnes, vicumque incendio consumpsit.

11. « Passi sunt autem præfati sacerdotes et famuli Christi quinto nonarum Octobrium die. Nec martyrio eorum cælestia defuere miracula : nam cum perempta eorum corpora amni (ut diximus) a paganis essent injecta, contigit ut hæc contra impetum fluvii decurrentis per quadraginta fere millia passuum ad ea usque loca, ubi illorum essent socii, transferrentur. Sed et radius lucis permaximus, atque ad cælum usque altus omni nocte supra locum fulgebat illum, ubicumque ea pervenisse contingeret, et hoc etiam paganis, qui eos occiderant, intuentibus. Sed et unus ex eis in visione nocturna apparuit cuidam de sociis suis, cui nomen erat Tilmon, viro illustri, et ad sæculum quoque nobili, qui de milite factus fuerat monachus, indicans quod eo loci corpora eorum posset invenire, ubi lucem de cælo terris radiasse conspiceret : quod ita completum est. Inventa namque eorum corpora juxta honorem martyribus condignum recondita sunt : et dies passionis, vel inventionis eorum congrua illis in locis veneratione celebratur ». Sed et honore martyribus debito eosdem Ecclesia Catholica prosecuta, in Album martyrum retulit annua memoria celebrandos. « Denique (pergit auctor) gloriosissimus dux Francorum Pipinus, ubi hæc comperit, adducta ad se eorum corpora condidit cum multa gloria in Ecclesia Coloniæ civitatis juxta Rhenum. Fertur autem, quia in loco, in quo occisi sunt, fons ebullierit, qui in eodem loco usque hodie copiosa fluenti sui dona perfundat ». Hucusque de duobus martyribus sermo.

Anno periodi Græco-Romanæ 6186. — Anno Æræ Hispan. 731. — Anno Hegiræ 74 inchoato die 13 Mai Fer. 3. — Jesu Christi 693. — Sergii papæ 7. — Justiniani jun. imp. 9.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun.* IX. *Post consulatum ejus* IX.

2. *Concilium Toletanum XVI.* — A num. 1 ad 7. Concilium Toletanum XVI hoc anno a Baronio recte recitatum; ejus enim initio dicitur celebratum esse *anno sexto inclyti et orthodoxi domni et principis nostri Egicanis, sub die sexto nonarum Maiarum, Æra* DCCXXXI. In eo Patres *Sisbertum* Toletanum ob perjurium, et seditionem adversus regem gradu dejecere, et explicarunt locutionem circa divinas personas, jam antea discus-

sam in Concilio Toletano XV, qua dicitur voluntas de voluntate, essentia de essentia : tanquam sensus sit : Pater voluntas genuit Filium voluntatem ; sicut Catholice dicitur Deus de Deo, lumen de lumine : id est, Deus Pater genuit Filium Deum : Deus Pater, qui est lumen, genuit Filium, qui pariter est lumen, etc. Sequuntur Capitula tredecim circa disciplinam Ecclesiasticam et reformationem morum.

3. *Eclipsis solaris, ex qua demonstratur Theophanem non amplius res anno uno tardius narrare.* — Ad num. 7 et seq. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCLXXXVI, qui postquam imperium *Phocæ* anno uno mutilavit, anno uno tardius de more res narravit, nunc in viam redit, neque amplius octennio, sed septennio tantum a sectatoribus Æræ Dionysianæ discrepat. Annus enim ille Incarnationis DCLXXXVI inchoatur mense Septembri currentis Christi anni : « Hoc anno, inquit, mensis Hyperberetæi die quinto, prima hebdomadis feria, hora diei tertia defectus solis contigit : adeo ut astra nonnulla manifeste apparerent ». Meminere hujus eclipsis etiam Cedrenus, et auctor Miscellæ ad annum IX Justiniani imp. quam Calvisius in opere Chronolog. notat, accidisse die quinta Octobris feria prima, horis ante meridiem fere quatuor. Quare ea accurate a Theophane hoc anno consignata, qui ut annum, quem abjecerat, recuperaret, quæ uno eodemque gesta fuerant, in duos partitus est, partimque superiori, et partim currenti recitavit. Hunc Theophanis metachronismum neque Cedrenus neque auctor Miscellæ animadverterunt; ideoque ab ultimo *Phocæ* anno ad præsentem, errorem istum amplexi sunt. Vidit quidem illum Henschenius in Exegesi de *chronographia sancti Theophanis*, c. 3, num. 19, præfixa tomo III SS. mensis Martii, quem secutus est Papebrocius, in Conatu Chronico-Hist. dum de Constantino papa loquitur, sed perperam uterque putavit hunc errorem usque ad finem imperii Constantini Copronymi a Theophane continuatum fuisse : ex hac enim eclipsi, et ex iis quæ sequentibus annis dicemus, manifestum fit, *Theophanem* annum unum in duos divisisse, et sic in concordiam hoc anno cum Dionysianis rediisse. Quare quæ hic Baronius ex Theophane narrat de ædificiis a *Justiniano* conditis, ejusque in *Anastasiam* matrem, et cives Constantinopolitanos crudelitate, hoc anno contigere. De qua etiam imperatoris crudelitate legendus Nicephorus in Historia pag. 25.

4. *Duo Hewaldi martyrium in antiqua Saxonia patiuntur.* — Ad num. 9 et seqq. Dum *S. Wilbrordus* adhuc presbyter Frisiis Evangelium annuntiat, ejus secuti exemplum duo presbyteri de natione Anglorum, quorum alter *niger Hewald*, alter *albus Hewald* appellati, venere in provinciam antiquorum Saxonum, ut populos ad novam Christianæ fidei religionem transferrent : sed cogniti a Barbaris, interempti, et in Rhenum projecti sunt, ut refert Beda lib. 5, cap. 11, anno rei gestæ non memorato, sed die tantum martyrii, *quinto* nempe *nonarum Octobrium*. Verum in fragmento historico quod Duchesnius tomo I Hist. Franc. a Dagoberto I usque ad Pippinum regem publicavit, recitatur illud martyrium, anno, qui sancti Willebrordi promotionem ad archiepiscopalem dignitatem præcessit ; cumque *Willebrordus* anno DCXCVI gradum illum consecutus sit, hoc martyrium ad annum DCXCV referendum, quo et Westmonasteriensis illud recitat, licet eo anno præfatæ eclipsis solaris perperam mentionem fecerit, uti et Sigebertus in Chronico. Excusus quidem in vulgatis exemplaribus Codex Duchesnii habet an. DCCXXIV, sed vitiose, ut animadvertit Cointius anno DCXCV, n. 2, tum quia vivebat eo tempore *Pippinus*, quo duo illi sancti presbyteri martyrio coronati sunt, ut testatur Beda loco citato, tum quia in eo fragmento de sancto *Willebrordo* hæc proxime subjiciuntur : « Sequenti anno sanctus Willebrordus a Sergio papa ordinatus, genti Frisonum prædicans, virtutibus floruit ». Tum denique quia Beda, postquam cap. 11 de sanctorum Hewaldorum martyrio locutus est, cap. sequenti de ordinatione S. Wilbrordi sermonem habet.

5. *Sed postquam S. Suidbertus et ejus socii eam provinciam deseruerunt.* — Eodem quidem capite Beda narrat, *sanctum Suidbertum* destinatum fuisse in Britanniam a sociis, ut a sancto *Wilfrido* ordinaretur episcopus, sed refert id in ordine ad prædicationem *Suidberti* apud Boructuarios. *Suidbertus* enim hoc anno ordinatus est episcopus, antequam Berhtualdus *III kal. Jul. die Dominica* consecratus esset in Gallia archiepiscopus Cantuariensis in locum Theodori. Beda quippe ait, ideo illum profectum esse in Britanniam, ut consecraretur antistes a *S. Wilfrido* tunc patria pulso, quia nondum in eam Berthualdus redierat : « Non enim, inquit Beda, « eo tempore habebat episcopum Cantiæ, defuncto quidem Theodoro, sed necdum Berhtualdo successore ejus, qui trans mare ordinandus ierat, ad sedem episcopatus sui reverso ». Quare sanctus Suidbertus, non anno superiori, ut quidam existimant, sed currenti in Britannia ordinatus est, antequam Berhtualdus e Galliis in Britanniam rediisset. Refert postea Beda lib. 5, cap. 12, *Suidbertum* de Britannia regressum, *non multo post ad gentem Boructuariorum* secessisse : sed expugnatis non longo post tempore *Boructuariis*, ineunte circiter anno DCXCV, a gente antiquorum Saxonum dispersos esse, qui Verbum Dei, prædicante Suidberto, receperant : ipsumque obtinuisse a *Pippino*, interpellante *Plectrude* ejus conjuge, locum mansionis in insula quadam Rheni, ubi postea diem ultimum clausit. Expulsis itaque *Suidberto* et discipulis, duo *Hewaldi* in regionem Boructuariorum Rheno proximam, et a Saxonibus occupatam profecti sunt, ibidemque mortem pro Christo oppetiere. Dixi regionem *Boructuariorum* eam esse, in quam venere duo hi sancti martyres.

Nam Boructuarii seu Bructeri ripam Orientalem Rheni prope Coloniam Agrippinam usque ad Lippiam flumen incolebant, testibus Ptolomæo et Sulpitio Alexandro apud Gregorium Turonensem lib. 2, cap. 9. Vide Cluverium lib. 4 Germaniæ antiquæ, cap. 13.

6. *Sebbus rex Orientalium Saxonum moritur.* — *Sebbus* Orientalium Saxonum rex gravi corporis infirmitate æger consensum a conjuge extorsit, ut monachum induere posset, « cum annos triginta in regno exegisset », inquit Beda lib. 4, cap. 11, qui addit, eum venisse « ad antistitem Londoniæ civitatis, vocabulo Valdhere, qui Erconvaldo successerat », et habitum religionis ab eo accepisse, ac ingravescente infirmitate ad Deum migrasse. De sancti hujus regis morte agit Baronius anno DCLXXXII; sed ibidem ostendimus eam ad præsentem annum, regni ejus trigesimum, pertinere. *Sebbo* duo ejus filii *Sighardus* et *Suefredus* successere in regno, ut docet ibidem Beda.

7. *Obitus S. Erkenwaldi episc. Londinensis.* — Ex his liquet, *sanctum Erkenwaldum* Londinensem episcopum hoc anno vel sub finem superioris ad Deum migrasse, cum *Valdherus* moriente Sebbo rege Londini sederit, ipseque *Erkenwaldus* anno circiter superiori Synodo in Occidentali Saxonia celebratæ interfuerit. Bollandus ad diem XXX mensis Aprilis, quo in multis Martyrologiis *Erkenwaldus* colitur: hujus Vitam ex Joanne Capgravio recitat. Aliam exhibet auctor Monastici Anglicani tomo III, p. 299, ex Ms. Codice Cottonianæ Bibliothecæ descriptam, ibidemque refert Epistolam Agathonis papæ ad eum scriptam, qua confirmantur donationes factæ Ecclesiæ Londinensi sancti Pauli. Celebrabatur in Anglia Translatio ejus die XIV mensis Novembris, ut liquet ex Charta ibidem pag. 127 relata, quæ dicitur facta « anno Incarnationis Dominicæ 1148, Londinii, in Ecclesia sancti Pauli Apostoli XVIII kal. Decembris; qua die festum est, et Translatio S. Erkenwaldi Confessoris in ista Ecclesia ». De Erkenwaldo non semel locuti sumus.

8. *Annus natalis Bedæ.* — Hoc anno, ut scribit Wigorniensis, « Beda monachus gradum diaconatus a Joanne Eboracensi episcopo (tunc Hagustaldensi) suscepit ». Beda ipse in Recapitulatione Historiæ Anglorum ait : « Decimo nono autem vitæ meæ anno (ad finem vergente), diaconatum... per ministerium reverendissimi episcopi Joannis (tunc Hagustaldensis, et postea Eboracensis) jubente Ceolfrido abbate (monasterii sancti Petri Wiremuthensis) suscepi ». Itaque *Beda* ante annum sexcentesimum septuagesimum quartum natus non est. Mabillonius sæculo secundo Benedictino parte I composuit Elogium historicum Bedæ, et paragrapho primo arbitratur, eum anno anteriori, in lucem prodiisse; quod *Beda* dicat in Recapitulatione Historiæ suæ, se cum eam scriberet, attigisse annum LIX, et capite ultimo Historiæ, se eam complevisse asserat ante finem anni DCCXXXI. Verum Beda Recapitulationem scripsit aliquanto tempore post Historiam; cum in Recapitulatione numeret quinque libros Historiæ Anglorum inter opera quæ jam juris publici fecerat. Quare Recapitulationem operi suo adjecit saltem anno labente DCCXXXII, vel ineunte DCCXXXIII, cum quinquagesimum nonum vitæ suæ annum jam ageret. Tunc etiam nonnulla Historiæ suæ adjecit, veluti capiti ultimo libri 5 has voces : « Et ipsi (Saraceni) non multo post in eadem provincia (Gallia) dignas suæ perfidiæ pœnas luebant ». Certum est autem Saracenos perfidiæ suæ pœnas in Galliis non luisse ante mensem Octobrem anni DCCXXXII, cum ad Pictavos a Carolo Martello victi sunt. Hæc igitur scribere non potuit *Beda* ante finem anni DCCXXXII, vel initium sequentis, et Baronius anno DCCXXXI, num. 19 perperam affirmat, eum pervenisse ad annum ætatis suæ CV, ut ex dicendis magis apparebit.

SERGII ANNUS 7. — CHRISTI 694.

1. *Leontius, Justiniano turpiter pulso, imperium occupat.*—Nonagesimus quartus post sexcentesimum vertitur Domini annus, septima Indictione inchoatus, quo Leontius præfectus a Græcis imperium accipiens Justinianum præcidit naribus, atque ita facie deturpatum Chersonam in exilium relegat. Hæc autem quomodo se habuerint sunt pluribus prosequenda. Passus est Deus in ira sua re-

gnare principem quamvis aversum sinceris dogmatibus. Cæterum tunc a tanta miserum videmus excidere felicitate, ubi Callinici patriarchæ suasu novorum sanctione canonum Romanam Ecclesiam insecutus, Orientalem Ecclesiam suo decore nudans, penitus deformavit, cum et eadem turpitudine Romanam Ecclesiam afficere laborasset. Sed et cum ad id perficiendum in Christum Domini, ipsum summum Pontificem, violentas injiciendas manus suo protospathario præcepisset, violentas ipse passus est manus, quibus est ignominiose truncatus naribus, et in exilium pulsus.

2. Horum omnium inspector vindex, vigil et sanctus de cælo descendit ; et ut olim in Nabuchodonosor, clamavit fortiter[1] : « Succidite arborem, et præcidite ramos ejus, excutite folia ejus, et dispergite fructus ejus : fugiant bestiæ quæ subter eam sunt, et volucres de ramis ejus : verumtamen germen radicum ejus in terra sinite » : ita quidem, dum in eum tyrannum excitat, a quo truncatus naribus pellatur imperio sicque maneat ad decem annorum spatia relegatus. Sed haud voluit evelli Deus radicem, quæ iterum germinaret, dum scilicet duorum lustrorum tempore evoluto, in regnum iterum remeare permisit : ut probe conscius ipse unde sibi malum tam grande provenerit, non cessaret, quoad viveret, de Romanis Pontificibus bene mereri : usque adeo, ut corona, qua redimitus erat, in terra dimissa, summi Pontificis pedes fuerit exosculatus, regnum sibi hac via propagaturus, nisi aliis criminibus rursum in se ipse Deum vindicem concitasset.

3. Sed narrationem ipsam aggrediamur. Græcorum Annales ista habent : « Eodem anno decimo Justiniani imperatoris, Justinianus imperio pulsus est hoc pacto. Mandavit Stephano patricio, et Rusio duci, ut noctu populum Constantinopolitanum necarent, cædis initio a patriarchis facto. Sub hoc ipsum tempus Leontius patricius, qui cum dux Orientalium fuisset, re bello præclare gesta, per calumniam delatus, trienniumque in carcere detentus erat, subito evocatus inde fuit, ac dux Græciæ factus, jussusque suis in tres celoces impositis, eo ipso die urbe avehi. Ea nocte in Sophiæ portu navigandi tempus præstolans, cum amicis suis negotia sua componebat. Inter eos qui ipsum vere amabant, summa vaticinabantur ipsi, Paulus præsertim monachus claustri Callistratici, astronomiæ peritus, et Gregorius Cappadox claustri Floriani princeps. Quibus cum diceret Leontius, captivo sibi imperio ab ipsis promitti, vitæque dubio, ac mortem singulis horis exspectanti : ii gnaviter eum rem aggredi jusserunt, jam nunc implendam. Ergo Leontius, suis armatis secum sumptis, tacitus ad prætorium venit ; pulsatisque foribus, simulant eo imperatorem venire, ut de quibusdam qui ibi erant statueret. Cum præfecto id indicatum esset, actutum prodiit : portasque cum aperuisset, est a Leontio vinctus. Tum Leontius, carceribus reclusis, milites diu in iis detentos eduxit atque armavit, cumque iis in forum prodiit, vociferans : Quicumque Christiani sunt, in æde sanctæ Sophiæ præsto sint. Dimisit etiam qui idem per omnes regiones proclamarent. Turbata multitudo confestim ad lavacrum magnæ Ecclesiæ coivit ; præsensque una pontifex summus, hunc esse diem illum a Domino factum clamavit, et populus sublato clamore vociferabatur : Refodiantur ossa Justiniani.

4. « Hoc modo universus populus in circo discurrebat. Prima luce Justinianum per Fundam in circum producunt, nasoque truncatum Chersonam relegant : Theodotum vero monachum, et Stephanum sacellarium, funibus ad pedes ligatis, per viam publicam ad Bovem pertractos comburunt, atque ita faustis acclamationibus Leontium imperatorem salutant, Callinico solium patriarchæ occupante ». Hæc totidem verbis Cedrenus, eisdemque consentientia habentur in Theophane, Zonara, atque aliis Græcis auctoribus. Error tamen esse putatur, quod habet Theophanes, ipsum imperatorem non naribus tantum, sed et lingua fuisse præcisum : id enim non probatur : nam constat postea ipsum esse locutum, ut suo loco dicemus. Porro Leontii imperii anno primo cuncta pacata fuisse tradunt.

5. *Concilium Toletanum XVII, ubi adversus Judæos tumultuantes decreta.* — Hæc quidem in Oriente. In Occidente autem, Hispaniæ, motu Judæorum illic habitantium, exagitatæ sunt : conspiraverunt ipsi adversus regem, regnumque atque universos Christianos, in societatem adhibentes Judæos illos qui habitabant in Africa. Cognita vero eorumdem conjuratione, rex Egica omnium Hispaniarum Ecclesiarum episcopos, nec non Hispanis subditos Galliæ Narbonensis antistites Toletum ad Concilium convocavit hoc anno celebrandum, quinto idus Novembris, ejusdem regis anno septimo, Æra septingentesima trigesima secunda.

Cum igitur in unum convenissent episcopi, adversus Judæos illud in primis statuerunt, ut redigerentur in servitutem, ipsorum bonis omnibus a fisco vindicatis. Quoniam vero iidem Christianæ religioni nomen dederant, atque abluti fuerant sacri unda baptismatis : illud de eorum filiis pariter statuerunt, ut cum septem annorum ætatis essent, divellerentur ab eorum parentibus, et inter Christianos alerentur, atque conjugio veterum Christianorum nuptiarum fœdere jungerentur. Sed audi ex eadem Synodo detecta ipsorum facinora : octavo enim canone post exordium ista habentur[1] :

6. « Et ideo quia plebs Judæorum nequissima sacrilegii nota respersa et effusione sanguinis Christi cruenta, ac multoties jurisjurandi profanatione noscitur maculosa : ut copiosa sunt eorum scelera, sic necesse est ut gravem sese incurrisse lugeant animadversionis jacturam, qui per (præter) alia sua

[1] Dan. IV.

[1] Concil. Tolet. XVII. c. 8.

scelera non solum statum Ecclesiæ perturbare maluerunt, verum etiam ausu tyrannico inferre conati sunt ruinam patriæ ac populo universo : ita nempe, ut suum quasi tempus invenisse gaudentes, diversas in Catholicis exercerent strages. Unde crudelis et stupenda præsumptio crudeliori debet extirpari supplicio : et ita in eis ordinatum debet sævire judicium, quatenus usquequaque puniatur, quod nequiter definitum prænoscitur. Qua de causa, dum in hac sancta Synodo per aliarum causarum semitas dirigeremus cautissime gressus, extemplo eorumdem infidorum conspiratio ad unionis nostræ pervenit auditus ; eo quod non solum contra suam pollicitationem, suorum rituum observatione tunicam fidei, qua eos per undam sacri baptismatis induit sancta mater Ecclesia, maculaverint, sed et regni fastigium sibi (ut præmissum est) per conspirationem usurpare, maluerint.

7. « Quod infaustum facinus dum ex ipsorum professionibus noster plenissime nosset conventus, hujus decreti nostri sententia eos decernimus irrevocabili fieri censura : scilicet, ut ex jussione piissimi et religiosissimi principis nostri Egicanis, qui zelo Domini accensus, et sanctæ fidei ardore compulsus, non solum injuriam crucis Christi vindicare vult, sed et gentis suæ ac patriæ exitium, quod fore illi inferendum sævius decrevere, acrius extirpare intendit, suis omnibus rebus nudati, et ipsæ resculæ fisci viribus sociatæ, tam eorumdem perfidorum, vel reliquæ posteritatis, a locis propriis exsolutæ, per cunctas Hispaniæ provincias perpetuæ subjectæ servituti, his quibus eos jusserit servituros, largitæ, maneant usquequaque dispersæ, etc. » In fine vero ita de eorum filiis : « Sed et filios eorum utriusque sexus decernimus, ut a septimo anno eorum nullam cum parentibus suis habitationem aut societatem habentes, ipsi eorum domini, qui eos acceperint, per fidelissimos Christianos eos nutriendos contradant : ea scilicet ratione ut et masculos Christianis feminis in conjugio copulent, et feminas Christianis similiter viris maritali societate adjungant. Et neque parentibus (sicut diximus) neque filiis sit penitus licentia quoquo pacto Judaicæ superstitionis cæremonias custodire, neque infidelitatis suæ semitas quibuslibet occasionibus iterare ». Hucusque in tumultuantes Judæos contra Christianos episcopi.

8. Succisa est pariter in eodem Concilio abusio illa, quæ in sacrosanctum missæ sacrificium irrepsisset cum superstitione conjuncta ; dum scilicet aliquis adversus inimicum suum odio flagrans, ut ille quam citius ex humanis subduceretur, pro ipso offerret vel offerendum curaret sacrificium pro defunctis offerri solitum. Erant enim olim, sicut et hodie, peculiares ritus et preces, quæ pro defunctis in pœnis purgatorii detentis in missæ sacrificio dicerentur. Præcesserat de his, sicut et de Judæis, querela regis in libello ab ipso oblato Synodo quæ adversus istiusmodi impie factitantes decernit ista [1], ubi est immane facinus detestata : « Missam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis student celebrare hominibus, non ob aliud nisi ut is pro quo idipsum offertur sacrificium, ipsius sacrosancti libaminis interventu, mortis ac perditionis incurrat periculum ; et quod cunctis datum est in salutis remedium, illi hoc perverso instinctu quibusdam esse expetunt in interitum. Obinde nostræ elegit unanimitatis conventus, ut si quis sacerdotum deinceps talia perpetrasse fuerit detectus, a proprio deponatur gradu ; et tam ipse sacerdos, quam etiam ille, qui ad talia peragenda incitasse perpenditur, exilii perpetui ergastulo relegati, excepto in supremo vitæ curriculo, cunctis vitæ suæ diebus sacræ communionis eis denegetur perceptio, quam Deo se crediderunt fraudulento delibasse studio ». Hæc Patres et alia ad sacros ritus pertinentia provide statuerunt, quæ tu consulas.

[1] Conc. Tolet. XVII. c. 5.

Anno periodi Græco-Romanæ 6187. — Anno Æræ Hispan. 732. — Anno Hegiræ 75 inchoato die 2 Maii Fer. 7. — Jesu Christi 694. — Sergii papæ 8. — Justiniani jun. imp. 10.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun.* x. *Post consulatum ejus* x.

2. *Justinianus imperio exturbatur.* — A num. 1 ad 5. Justinianus Aug. *totis tribus annis* Leontium quemdam patricium, qui Orientalibus copiis præfuerat, in custodia habuerat, eumque postea dimissum Græciæ præposuerat. Sed is, cum Justinianus in cives Constantinopolitanos sæviret, imperium invasit, huncque « lingua ac naso muti-

latum in Chersonesam urbem deportat, anno ejus imperii exacto decimo », inquit Nicephorus in Historia (1). Idem habet Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCLXXXVI, et Zonaras in Historia, qui uterque ait, factum id esse adjuvante patriarcha *Callinico*, quem paulo ante *Justinianus* cum plebe occidi mandaverat. Verum facta sunt hæc anno sequenti, ut recte Marianus Scotus in Chron. et Hermannus Contractus in utraque sui editione Chronici habent, et ex dicendis in depositione ejusdem *Leontii* patebit. Ab eo tempore Justinianus, quod naso truncatus fuisset, cognominatus est *Rhinotmetus*.

3. *Concilium Toletanum XVII.* — Ad num. 5 et seqq. Concilium Toletanum XVII recte a Baronio hoc anno recitatum; in Præfatione enim dicitur habitum, « decurrente imperii anno religiosissimi ac serenissimi domini nostri Egicanis regis VII, sub die quinto idus Novembris, Æra DCCXXXII ». Sancita in eo disciplinæ Ecclesiasticæ capita octo.

4. *Concilium in Cantia celebratum.* — Hoc anno in Cantio celebratum est Concilium *Becanceldæ*, præsidente *Withredo* Cantii rege, ut videre est tomo VI Concil. Generalium pag. 1356, et apud Spelmannum pag. 189. Hujus nec Beda, nec Malmesburiensis, nec aliquis antiquorum meminit: illud tamen Spelmannus e quinque Mss. eruit, quorum tria præsentem Incarnationis annum indicant. Nec dubium, quin currenti anno celebratum fuerit: in libro enim vetusto Evidentiarum Ecclesiæ Cantuariensis edito in Collectione nova scriptorum Anglicanorum tomo II, columna 2208, legitur: « Anno ab Incarnatione Domini DCXCIV, Withredus gloriosus rex Cantiæ cum reverentissimo archiepiscopo Brithwaldo præcepit congregari Concilium in loco, qui nominatur Baceancelde, præsidente eidem Concilio, jam nominato clementissimo rege Cant. Withredo, et eodem venerando patre et primate totius Britanniæ, simulque Tobia episcopo Roffensis Ecclesiæ, cum abbatibus, abbatissis, presbyteris, diaconibus, ducibus, satrapis, pariter tractantes et de statu Ecclesiarum Dei in Anglia, et de iis, quæ a fidelibus regibus, prædecessoribus ejus et propinquis, Ethelberto videlicet, posterisque ejus, Deo omnipotenti, in propriam hæreditatem, data fuerunt, etc. » Concilio subscripsere Withredus, Werburga regina, etc. Hæc tamen diu superstes non fuit, vel certe erat binominis; Withredus enim conjugem suam *Kynegytham* vocat, in Charta recitata ab Alfordo anno DCXCV.

5. *Sergius papa commendat Brithwaldum primatem episcopis Saxoniæ et Angliæ.* — Hoc vel superiori anno *Sergius* papa ad Saxonum reges scripsit; et *Brithwaldum* Cantiæ sedis præsulem, totiusque Britanniæ primum pontificem illis commendavit. Litteras unus Malmesburiensis lib. 1 de Pont. pag. 200 recitat, harumque hæc subscriptio est: « Sergius episcopus, servus servorum Dei, Ethelredo, Alfrido, Adulfo regibus Anglorum », horum regum nomina tantum nobis innotescunt. Scripsit alias litteras Sergius papa omnibus Britanniæ episcopis, quibus eos hortatus est ut *Berthualdo* primatum gerenti morem gererent. Recitat eas ibidem Malmesburiensis et Alfordus anno superiori.

6. *Moritur S. Clodulphus episcop. Metensis.* — Hoc anno vita functus est *S. Clodulphus* episcopus Metensis, filius S. Arnulphi, qui eamdem sedem obtinuerat. In Indiculo monasterii S. Symphoriani de eo legitur: « Clodulfus episc. sedit ann. XL, et dies XXV, obiit VIII id. Maii » seu die VIII mensis Maii ad quem in Martyrologio Metensi legitur: « Metis, sanctorum confessorum pariterque pontificum Godonis atque Clodulphi ». Quare cum ordinatus fuerit die XIII mensis Aprilis anni DCLIV, currenti e vivis excessit, et auctor illius Indiculi diem emortualem non numeravit. Ejus festum, in Ecclesia Metensi die VIII mensis Junii celebratur, teste Meurisio lib. 2 de episc. Metens. eodemque die nomen ejus Martyrologio Metensi etiam legitur, sed is ad aliquam reliquiarum ejus elevationem referendus. Successit ei *S. Abbo*, qui cum ordinatus tantum fuerit die vicesima prima mensis Februarii anni insequentis, in quam Dominica cadebat, ut ex dicendis in morte ejus constabit, sedes vacavit menses IX, et dies XIII. Ex plerisque genealogiis S. Arnulphi apud Cointium anno DCXCVI, n. 5, liquet *Clodulpho*, priusquam Metensis episcopus fieret, ex legitimo matrimonio filium fuisse nomine *Martinum*, quem *Ebroinus* per dolum interemit, ut supra ostendi. Nonnulli *Hugonem Capetum* ab isto Martino oriundum putant; cum tamen plures existiment, eum prole caruisse. Vitam S. Clodulphi auctore anonymo post sæculum VIII scriptam refert Mabillonius sæculo II Benedictino.

7. *Floret S. Landricus.* — Quatuor proximorum antistitum Metensium, qui post abdicationem sancti Arnulphi sederunt, tempora diligenter digerenda fuere, quia Henschenius ad diem XVII mensis Aprilis *sanctum Landricum* abbatem Sonegiensem et Altimontensem in Hannonia, postquam episcopatum Meldensem, mortuo patre, deposuisset, Metensem episcopum facit, sicque Catalogi episcoporum duarum celebrium Ecclesiarum sollicitantur. Quod antequam ostendam, aliquid de *sancto Landrico* ex ejus Vita ab Henschenio loco citato relata, necessario præmittendum. Sanctus *Madelgarius* cognomento Vincentius de quo suo loco egimus, maritus fuit *sanctæ Waldetrudis* patronæ Montensium in Hannonia, quo ex conjugio nati sunt quatuor liberi sanctorum numero adscripti, *Landricus*, *Aldetrudis* et *Madelberta* Malbodiensis mo-

(1) Non lingua et naso mutilatus fuit Justinianus, sed potius naso et auribus, ut habet Agnellus in Pontificali episcoporum Raveonatensium part. 2 ad Vitam S. Felicis. Quod verosimilius credimus, alioquin enim vix regendo dein imperio aptus fuisset; nec cognomen obtinuisset Rhinotmeti, sed potius Glottotmeti. MANSI.

nasterii deinceps abbatissæ, et *Dentlinus. Madelgarius* sæculo nuntium remisit in Altimontensi monasterio, quod ipse construxerat, ejusque primus abbas renuntiatus est, mortuus anno DCLXXVII. *Landricus* vero postquam ægre patris consensum obtinuisset, ut clericus fieret, « sic gradatim virtutum acceleravit iter scandere, ut in Cathedra Metensis pontificii dignaretur eum Dominus sublimare », inquit anonymus auctor Vitæ ejus, ubi errore amanuensium loco *Meldensis*, scriptum est *Metensis*, ut mox demonstrabo. Post aliquot annos *Madelgarius* duo monasteria ædificavit, *Altimontense* scilicet et *Sonegiense*, vulgo *Soigny*, in Hannonia situm, ac post ejus obitum *Landricus* episcopatum abdicavit, et utramque abbatiam rexit usque ad obitum, qui contigit *XV kalendas Maii*, ut in ejus Vita dicitur, anno incerto.

8. *Non fuit episcopus Metensis.* — Quare cum *sanctus Clodulphus*, postquam Ecclesiam Metensem per annos amplius quadraginta administrasset, præsenti anno, *Madelgarius* vero anno DCLXVII spiritum Deo reddiderint, manifestum est, *Landricum* Ecclesiæ Metensis nunquam episcopum fuisse; cum ab anno DCXXV, quo Arnulphus abdicavit, ad currentem, certa sit præsulum Metensium series, annique, quibus ordinati, et mortui sunt in dubium revocari non possint. At respondet Henschenius, Codicem sancti Symphoriani, quo usi sumus ad pontificum Metensium tempora digerenda, parum accuratum esse; cum in eo *Pappolus* sancti Arnulphi decessor prætermissus fuerit, et in eodem Landrici mentionem non fieri, quia episcopatum deposuit. Verum nullum episcoporum Catalogum, ubi perventum est ad Arnulphum, eo exactiorem hactenus vidimus in Ecclesiis Galliarum, nullusque episcopum aliquem Metensem e tenebris eruit a Paulo diacono, quem conditor illius Catalogi sequitur, prætermissum. Nec mirum in eo *Pappoli* nomen librariorum culpa desiderari, cum similis omissio, sæpe etiam in Catalogis Romanorum Pontificum contigerit. Denique *Landricus* in illo Catalogo omitti non potuit, quia abdicavit; cum in eo sancti Arnulphi mentio fiat. *Landricus* itaque inter episcopos Meldenses recte numeratus a Claudio Roberto et a San-Marthanis in episcopis Meldensibus a Myreo in Fastis Belgicis, Saussaio in Martyrologio Gallicano, aliisque Nomenclatoribus. Colvenerius ab Henschenio citatus, qui edidit Chronicon Cameracense, et Attrebatense, a Balderico Noviomensi et Tornacensi conscriptum, et in tribus Codicibus inter se diligenter collatis excusum, in quo lib. 2, cap. 46, dicitur, « *in villa Sungeias*, aliis *Sonegias B. Vincentius sepultus cum filio suo Landrico Meldensi episcopo* testatur ita legi in duobus Codicibus; et in altero addi, *alias Metensi*.

9. *Sed Meldensis.* — Cointius ad eamdem difficultatem hæsit, annoque DCLXXVII, num. 13, sancti *Madelgarii* obitu narrato, asserit *Landricum*, ejus filium, neque *Metensem*, neque *Meldensem* episcopum fuisse; quod existimet *sanctum Faronem* Ecclesiam Meldensem administrasse ab anno DCXXIV, quo *Gondoaldus* episcopus Meldensis interfuit Concilio Rhemensi, usque ad annum DCLXXII, quo ejus mortem consignat, putetque *Walbertum* ejus fratrem, quem cum *Waldeberto* Luxoviensi abbate anno DCLXVII demortuo perperam confundit, ei successisse. Verum *Walbertus* sancti Faronis frater antecessit *Gondoaldum* in episcopatu Meldensi, obiitque sub Clotario II Francorum rege, ut in Vita sancti Faronis diserte legitur. Præterea Walbertus frater sancti Faronis diversus est a sancto *Waldeberto* abbate Luxoviensi, qui sancto Eustasio in illius monasterii regimen successit, in eoque Deo servivit *per quadraginta annorum spatium*, ut habet Adso (qui et dictus Hermiricus abbas Luxoviensis), qui floruit sæculo decimo, in Actis sancti Waldeberti abbatis apud Henschenium ad diem secundam mensis Maii, ubi et pluribus hunc Cointii errorem refellit. Cum igitur Cointius videret *Waldebertum*, quem sancti Faronis fratrem putabat, post sanctum *Eustasium* tanto tempore abbatiam Luxoviensem administrasse, inde collegit sancti *Faronis* Acta hac in parte interpolata fuisse, et *Walbertum* fratrem, non decessorem, sed successorem ejus fuisse in episcopatu Meldensi. Verum cum certum sit, virum doctissimum perperam duos Walbertos seu Waldebertos in unum conflasse, ejus opinio nullo modo stare potest. Certe Adso *Waldebertum* nusquam episcopum, sed abbatem appellat, et in veterrimo Corbeiensi Kalendario, quod fere nongentorum est annorum, ita scribitur : *VI non. Madias sancti Waldeberti abbatis*, ut videre est apud Mabillonium in addendis et corrigendis ad sæculum II Benedictinum, in fine tertii sæculi Benedictini, p. 628. Post *sanctum Faronem* series episcoporum Meldensium interrupta, nec probe sciri potest, quis præcesserit, et quis successerit. Quare nihil impedit quin *S. Landricus* post eum in Ecclesia Meldensi sederit; imo id necessario dicendum, cum episcopus Metensis esse non potuerit.

Obitus *S. Sebbi* regis Orient. Saxonum, de quo anno DCLXXII actum.

SERGII ANNUS 8. — CHRISTI 695.

1. *S. Wigberti in Frisia martyrium et sociorum gesta.* — Sexcentesimus nonagesimus quintus Domini annus octava indictione notatur, quo Ecclesia Frisiorum feliciter propagatur sanguine sanctorum martyrum irrigata : nam præter duorum Ewaldorum martyrium superius enarratum, contigit, et S. Wigbertum, unum ex duodecim illuc missis, martyrio coronari. Hæc omnia narrat Marcellinus in Actis sancti Suviberti, ubi primum de duodecim sanctissimis monachis illuc ad prædicandum Evangelium missis sermonem habuit, ista subjiciens [1] : « Morabatur perfidus Radbodus rex Frisiæ illo tempore expulsus a Trajecto per illustrem et Christianissimum principem Pipinum de Herstallo, Majorem-Domus Franciæ, apud insulam Fostelandiæ, quæ a quodam de suo, dicto Foste, tunc Fostelandia appellabatur, quæ valde solemnis erat propter superstitiosam sectam idololatriæ. In qua insula sacerdotes Dei suggestione sancti Wigberti convenientes profana statim delubra Jovis et Fostæ destruxerunt, et constanter prædicando, tres solummodo homines, Satanæ pompis abrenuntiantes, Orthodoxæ junxerunt fidei. Radbodus vero rex, strenuissimus idololatra, odio habens Christianos, audiens idola sua destructa a Christianis, iratus valde, atque injuriam deorum suorum ulcisci disponens, S. Wigbertum, quem dudum noverat Christianum, unum ex consociis sanctorum, diro tormento jugulari jussit, qui continua prece Deum exorare solebat pro consequenda palma martyris : cæterosque eliminavit ab insula prædicta.

2. « Sacerdotes vero perpendentes quoniam Radbodus rex nequaquam ab idolorum cultura desisteret, et quod in lucrandis animabus parum proficerent propter tyrannidem regis, diverterunt ad præfatum principem Pipinum : a quo gratanter sunt suscepti. Et quia nuper citeriorem Frisiam, expulso Radbodo rege, ceperat, illo eos denuo ad prædicandum misit, præcipiens paganis sibi subditis auctoritate regia, ne quis prædicantibus quicquam molestiæ inferret. Unde factum est, opitulante divina gratia, ut multos quotidie in brevi prædicatione sua ab idololatria ad fidem converterent Christi. Atque convenientes ad castrum Trajectense, quod pridem Wiltemburg dicebatur, quod in potestate Orientalium Francorum eo tempore fuit, et permansit, ubi dudum imperante Heraclio Cæsare, inclytus Dagobertus sanctus rex Franciæ construi fecit Ecclesiam in honore sancti Thomæ Apostoli, quam non multo post præduræ cervicis Frisones solotenus destruxerunt. In quo loco prope ruinam illius prioris Ecclesiæ sancti Thomæ, anno a Nativitate Domini sexcentesimo nonagesimo quinto, superædificaverunt in honore sanctæ Crucis oratorium, in quo renativi fontis consecrarunt baptisterium : ut Christi fideles ob defensionem castellani Trajectensis securum illic haberent accessum ad suscipiendum sacri baptismatis sacramentum ».

3. *S. Suviberti apostolatus et res gestæ.* — Subdit idem Marcellinus, hoc eodem anno S. Suvibertum reversum in Hiberniam ad eos a quibus fuerat cum sociis missus, fuisse ordinatum episcopum. Sed quæ ante hæc ipse cum sociis passus fuerit, idem auctor sic tradit [1] : « Deinde præfati sacerdotes attendentes messem quidem multam, operarios vero paucos, iverunt more Apostolorum, et discipulorum Christi bini et bini, trini et trini, adjunctis sibi aliquot neophytis, in diversis Germaniæ provinciis fidem Christi gentibus denuntiaturi. Inter quos S. Suvibertus gloriosus sacerdos Christi, divini amoris igne fervidus, venit eodem tempore cum Werenfrido et mecum in grandem vicum dictum Duerstat : qui vicus refertus fuit cærimoniis, ornatusque diversis idolorum templis, duobus distans milliaribus a Trajecto ad Orientem. Ubi dum prædicaret Christum verum Deum, qui vitam æternam in se credentibus daret, admonens ut simulacrorum vanos et inanes contemnerent cultus, eo quod idola quæ pro diis colebant, repleta essent dæmoniis, et nihil salutis habere, nec

[1] Apud Sur. tom. II die I Martii c. 7.

[1] Marcellinus ibid. c. 8. 9. 10.

suis cultoribus auxilium conferre posse affirmaret : statim a paganis, et idolorum sacerdotibus capitur, et graviter verberatur, clamantibus et dicentibus : Blasphemator iste nostram profanat legem, deos nostros omnipotentes dæmonia affirmat, populum seducit, Crucifixum solum Deum verum audacter prædicat : et nisi occidatur, aut effugetur, cultus deorum nostrorum evacuabitur, et paternæ traditiones exterminabuntur.

4. « His dictis, clamore omnium tenetur, et in carcerem mittitur, ut altera die occulte trucidaretur : non enim palam audebant ipsum occidere, quoniam vicus erat sub ditione Christianorum Francorum. Nos vero, Werenfridus et ego Marcellinus, dolentes et flentes sequebamur eum usque ad carcerem : quod cernens S. Suvibertus, læto ore consolando hortabatur nos constanter stare pro fide Christi, nec mortem timere pati pro Christo. Eadem vero nocte circa galli cantum S. Suviberto orante, nobis autem dolentibus, ecce venit Angelus Domini cum magna claritate in carcerem, dicens ei : Noli timere, serve Dei, quia Dominus tecum est. Et videntibus et stupentibus custodibus carceris, liberavit ipsum, præcipiens, ut constanter Christum Paganis ubique evangelizaret. Quo facto, Angelus Domini æthera petiit : ipse vero ad nos veniens, gaudenter flectens genua, et nos secum gratias devotissime Deo retulimus de angelica visitatione et consolatione. Pagani vero, et præcipue sacerdotes idolorum altera die audientes liberationem illius, vacillare cœperunt de impotentia idolorum, laudantes virtutem Christi. Ipse vero altera die constantissime prædicans, multos in stuporem vertit, et ad Christum convertit, et nemo injecit manus in eum. Quo ministerio peracto cum Trajectum nobiscum pervenisset, omnia per Angelum patrata secum in Duerstat confratribus enarravit : qui unanimi voce, flentes præ gaudio, benedixerunt Deum. Secessit deinde in diversos vicos et villas per Frisiam, et Hollandiam ac Teisterbandiam, cunctis palam constanter Christum evangelizans : et quamvis multa contraria inter ipsos Gentiles in diversis locis perpessus fuisset, et æquanimiter tolerasset, tamen divino semper fultus auxilio, salutifera sua exhortatione populum multum ad agnitionem fidei Christi perduxit.

5. « Eodem anno demum pervenit nobiscum scilicet cum Werenfrido et me Marcellino, in Orientalem partem principatus Hollandiæ, in qua erat villa distans a Trajecto ad Austrum per unum milliare, dicta Hagestein. Ubi cum insigni die quodam solemnitatis Gentilium venisset, in quo multitudo copiosa Gentilium deorum suorum cærimonias colens, funesta sacrificia thurificando idolis immolaret, accessit in medio illorum, clamans et dicens : O viri sapientissimi, accedite, et audite : Nuntius enim sum Dei excelsi, etc. » Recenset concionem idem qui aderat Marcellinus. Porro prædicationem subsecutum est signum, nempe cujusdam Giselberti cæci nati illuminatio, hominis cunctis notissimi : post quod adeo insigne miraculum facta est Gentilium, qui eum noverant, optata conversio.

Cujus rei causa visum est cunctis fratribus duos ex omnibus deligere, qui ordinari in episcopos deberent, Suvibertum scilicet atque Willebrordum : quorum primum miserunt in Angliam ad S. Wilfridum Merciorum antistitem, a quo est episcopus consecratus hoc ipso anno (ut testatur auctor) qui numeratur ab Incarnatione Domini sexcentesimus nonagesimus quintus. Quem enim diximus Wilfridum interfuisse Romano Concilio sub Agathone, idem accepisse pariter ab Apostolica Sede plenam auctoritatem Apostolicæ Sedis legati putatur, qua nisus eumdem consecrarit episcopum. Sequenti vero anno (ut ait) Willebrordus Romam profectus consecratur a Sergio papa, ut suo loco dicturi sumus anno sequenti.

6. Accidit autem, ut licet Suvibertus hoc anno fuerit in Anglia consecratus episcopus, Willebrordus vero sequenti, nihilominus iste archiepiscopus creatus sit, Suvibertus autem appellatus Trajectensis episcopus, sive alicujus alterius loci, sed coepiscopus sancti Willebrordi, specialiter tamen nominatus Apostolus Teisterbandiæ, Westphaliæ, et Boructuariorum, prout etiam idem docet consocios in laboribus Marcellinus. Felices populi, terque felices, quousque secuti sunt vocem tanti pastoris, qui Apostolo dignis miraculis testatam ipsis reliquit fidem Christianam integram atque sinceram : miserrimi vero redditi sunt omnium hominum, ubi relicto antiquo tanti patris sacrosancto deposito, secuti voces alienorum, per prærupta hæresum in profunda corruerunt inferni.

7. *SS. Ansberti et Audomari obitus.*— Hoc eodem anno sexcentesimo nonagesimo quinto, die nona Februarii S. Ansbertus episcopus Rothomagensis vir sanctitate clarissimus ex hac vita in cælum feliciter migrat, cum ante calumniam passus solum vertere missus in exilium cogeretur jussu Pipini supremo fungentis magistratu, de quo Angradus monachus ita scribit [1] : « Cum inter principes Francorum sæva esset exorta discordia ob multiformem regni divisionem, callidus humani generis hostis malignorum contra Dei famulum sævire fecit invidiam, qui Pipino principi fraudulenter suggererent, præfatum virum sanctum adversus eum contraria tractasse consilia. Decedente enim de ordine principatus Warratone illustri, et ejus filio ac supplantatore nefando Gislemaro, Pipinus præfectoriam administrationem, Domino largiente, adeptus est : quo tempore incusatus apud ipsum principem præfatus pontifex sanctus, jussu ejusdem exilio deportatur in Altummontem monasterium : quod est situm in territorio Hannoniensi super Sambre fluvio, cui tempore illo præerat venerabilis Calidulphus abbas. Nullo extante crimine humiliter exilii subiit ærumnam ». Quomodo au-

[1] Apud Sur. die IX Febr. Eadem die Martyrol.

tem inde liberatus reversus in patriam, responsum mortis accipiens, sacrificio missæ prævio se paravit, et sic feliciter Deo spiritum reddidit, ipse auctor testatur, simulque subsecuta post obitum miracula narrat, et in fine præsentem annum ejus migrationis signat; quem tu consulas.

8. Eodem quoque anno ex hac vita migrasse S. Audomarum Morinorum episcopum certum est [1]. Prædicatur iste apostolus Taruanensium, et jure quidem : nam licet diu ante populus ille Evangelii prædicatione imbutus esset, tamen negligentia præsulum in deterius lapsus, iterum idolorum cultum, quem reliquerat, est sectatus; sed tanti viri prædicatione excultus est, atque perfecte redditus Christianus, operante divinitus, una cum prædicatione. miraculorum quoque virtute. Extant res ab eo præclare gestæ, a Fulchardo conscriptæ [1]. Hic vel obiter mentio facienda est de sancta Austrebertha virgine, quæ ab eodem sancto Audomaro Deo consecrata egregia claruit sanctitate; cujus vitæ Acta scriptis mandata habentur [2].

[1] Fulchard. et Molan. die IX Sept.

[1] Apud Sur. die IX Septemb. — [2] Apud Sur. die X Februar. tom. I.

Anno periodi Græco-Romanæ 6188. — Anno Æræ Hispan. 733. — Anno Hegiræ 76 inchoato die 21 April. Fer. 4. — Jesu Christi 695. — Sergii papæ 9. — Leontii imp. 1.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun.* X. *Post consulatum ejus* X, sed tantum usque ad mensem circiter Septembrem, quo *Leontius* imperium arripuit, et cum eo consulatum ; cujus tamen cum nulla apud antiquos mentio sit, illum indicare sufficiat.

2. *S. Suidbertus senior a Suidberto juniori distinguendus.* — A num. 1 ad 7. Quæ habet Baronius de *sancto Suidberto* ex Pseudo-Marcellino in ejus Vita fabulosa sunt, ut ex dictis liquet. Sed Baronii tempore Acta illa Suidbertina fictitia esse nondum deprehensum fuerat. Porro duorum *Herwaldorum* martyrium pertinet ad præsentem annum, ut anno DCXCIII ostendi. *Suidbertus* vero ordinatus fuit episcopus regionarius, nulli scilicet sedi adstrictus, anno DCXCIII, ut ibidem demonstravi. Errant enim qui eum episcopum Werdensem fuisse scripsere. Is error in Martyrologium Romanum irrepsit, ubi ad diem primum Martii, quo is sanctus colitur, habetur : « Apud civitatem Werdam sancti Suidberti episcopi, qui tempore Sergii papæ apud Frisones, Batavos, et alios Germaniæ populos Evangelium prædicavit ». Baronius quidem in Notis ad eum diem citat Bedam, Usuardum, et Adonem. Verum, ut observavit Henschenius ad diem I Martii in Commentario prævio ad Vitam S. Suidberti num. 58, illud non legitur in genuinis Bedæ exemplaribus antiquissimis manu exaratis; neque in optimæ notæ exemplaribus Usuardi, tum manu exaratis, tum excuso Parisiis anno MDXXXVI. Non confundendus itaque sanctus *Suidbertus senior* cum sancto *Suidberto juniori*, qui primus Werdensis sedis constitutus est episcopus jussu Caroli Magni, illius episcopatus fundatoris, circa annum DCCLXXXVI, sive eo loco, ubi nunc eadem civitas posita est, sive, ut Krantzius lib. 2 Metrop. cap. 6, scribit in alio satis frequenti, e quo tamen *Werdam* deinde episcopalis translata dignitas sit : qua de re legendus Henschenius ad diem XXX Aprilis, quo sanctus *Suidbertus junior* colitur. Est autem hæc *Werda* ad Aleram fluvium in Saxonia inferiori; sed Werda, in qua Suidbertus senior monasterium construxit et sepultus est, ut docet Beda lib. 5, cap. 12, jacet ad Rhenum vulgo *Keisers-Wert* appellata. Baronius num. 6 suspicatur *Suidbertum* fuisse episcopum Trajectensem, sed hoc nullus ex antiquis memoria prodidit.

3. *S. Wigberti martyrium fictitium est.* — Martyrium etiam *sancti Wigberti* fictitium est. Hujus enim martyrii nusquam Beda nec aliquis ex antiquis meminere, sed unus Pseudo-Marcellinus. Beda lib. 5, cap. 10, testatur, *sanctum Wigbertum*, relicta Hibernia, in qua diu anachoreticam vitam egerat, in Frisiam venisse, et duobus annis continuis genti illi, ac ejus regi Radbodo verbum salutis prædicasse ; sed cum nihil proficeret, « reversus ad dilectæ locum peregrinationis solito in silentio vacare Domino cœpit ; et quoniam exterius prodesse ad fidem non poterat, suis amplius ex virtutum exemplis prodesse curabat ». Addit Beda cap. sequenti, *Wigbertum* misisse postea in Frisiam *Wilbrordum* cum sociis duodecim : nec plura de Wigberto habet. Verum quidem est, Alcuinum in Vita sancti Willebrordi tradere *Willebrordum*, dum e

Dania in Franciam rediret, in Folislandia Evangelium prædicasse, et *Radbodum* regem, unum ex sociis ejus morte affecisse, causatum sacra sua ab eo violata esse. Pseudo-Marcellinus autem socium illum *Wigbertum* fuisse asserit. Verum martyrium hoc contigit, postquam *Willebrordus* episcopus ordinatus est, quam tamen dignitatem tantum obtinuit anno sequenti. Fuere alii Wigberti, qui sæculo sequenti floruere; sed nec ullus ex iis martyrii gloria coronatus est.

4. *Moritur S. Ansbertus episc. Rothomagensis.* — Ad num. 7. Aigradus in Vita sancti Ansberti ex abbate Fontanellensi episcopi Rothomagensis renuntiati tradit, cum inter principes Francorum exorta esset discordia *ob multiformem regni divisionem*, Pippinum Majorem-Domus eum relegasse in monasterium ad Sabim, amnem in Hannonia fluentem, cui nomen *Altus mons*, quasi adversus se contraria tractasset consilia ; sed non multo post Ansberto ad sedem propriam revertendi licentiam tribuisse, et cum is itineri se accingeret, in morbum incidisse, « die quinto iduum Februariarum e mundo transiisse, et corpus ejus translatum esse Fontanellam die quinto iduum Martiarum sub anno sexcentesimo nonagesimo quinto Incarnationis D. N. J. C. » Hic tamen Incarnationis annus in Vitam illam intrusus, qui nondum usus invaluerat, ut Franci scriptores annos ab Incarnatione numerarent anno circiter DCC, quo Aigradus illam elucubravit. Nihilominus Ansberti mors in hunc annum, quo eam recte consignavit Baronius, incidit. Auctor enim Chronici Fontanellensis loquens de translatione reliquiarum SS. Vandregisili, Ansberti, et Wlfranni, ait : « Facta hæc sancta translatio anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo quarto, Indictione secunda, pridie kalend. April. feria secunda. Nam solemnitas sancti Paschæ tertio kalend. tunc extitit, qui erat annus decimus gloriosi regis Hildeberti. Requievit igitur in eadem sancti Pauli Basilica B. Wandragesilus annis circiter quadraginta ; inclytus autem præsul Ansbertus annis novem, sanctus vero archiepiscopus Wlfrannus annis undecim ». Adhibet is auctor alios characteres, sed mendosos. Si itaque anno Christi DCCIV, die ultima Martii jam a novem annis *Ansbertus* hominem exuerat, currenti mortuus est. Vitam ejus ab Aigrado monacho Fontanellensi fere æquali scriptam referunt Bollandus ad diem IX Februarii ejus Festo dicatum, et Mabillonius sæculo II Benedictino. Hic tamen in Notis ad eam Vitam male differt mortem hujus sancti præsulis in annum DCXCVIII, quod in quodam apographo Chronici Fontanellensis legatur, « anno quarto regni Childeberti regis Francorum, etc., qui est annus Dominicæ Incarnat. DCXCV, sanctum Ansbertum » cælestia regna petiisse, quem annum quartum Childeberti solum retinendum putat. Verum hæc conjectura invicte refellitur ex Privilegio pro quodam monasterio ab Agirardo episcopo Carnutensi concesso, quod vir doctissimus ex autographo Dionysiano lib. 6 de Re Diplom. pag. 478 postea publicavit. Datum enim illud *anno* II *Childeberti regis*, *mensis Martii die* VI, cui inter alios episcopos subscribit *Gripho*, qui erat episcopus Rothomagensis, quique ideo anno sequenti Ecclesiam Rothomagensem regebat. Ex quo et liquet, non *Reginaldum*, qui diu cathedram illam tenuit, ut multi credidere, sed Griphonem Ansberti successorem fuisse.

5. *Floret S. Austrebertha abbatissa Pauliacensis.* — Ad num. 8. *Sanctus Audomarus* Morinorum episcopus et Taruanensium Apostolus vivebat quidem adhuc anno sexcentesimo septuagesimo ; sed non multo post ad Deum migravit, ut anno DCLXXXII, num. 10 ostendimus. Quare quæ de annis præsulatus ejus diximus, ibi legenda. Hic vero nobis agendum de *sancta Austreberta* virgine et abbatissa Pauliacensi, cujus tantum meminit Baronius. Bollandus ad diem X Februarii Vitam ejus auctore anonymo fere æquali elucubratam recitat ex Surio, eamdemque ac aliam ab auctore anonymo et fere coævo conscriptam exhibet etiam Mabillonius sæculo III Benedictino, parte 1. Nata est in Taruanensi territorio illustribus parentibus, *Dagoberto primo* in Galliis regnante, et procedente tempore, ne nuptui traderetur, confugit ad *Audomarum* episcopum, ab eoque velamen accepit, ac in *Portensi* monasterio per annos quatuordecim monasticam vitam insigni laude duxit. Erat illud monasterium ad Somonam fluvium, sed nunc locus redactus est in vicum, qui retinet priscum vocabulum *Port*. Paulo post *Austrebertha* consentiente abbatissa, præposita constituta est, et circa annum Christi DCLXII *sanctus Filibertus* eam e Portensi cœnobio evocavit et monasterii Pauliacensis abbatissam instituit. Varia cum monachorum, tum sanctimonialium cœnobia constructa sunt in gratiam *sancti Filiberti*, et in his Pauliacense quarto milliari a civitate Rothomagensi dissitum, qui locus nunc vocatur *Pauilly*, Ecclesia sanctæ Austrebertæ et oppidulo insignitus. « Transivit autem gloriosa virgo IV iduum Februariarium die Dominica, aurora incipiente », inquit prior anonymus in ejus Vita, ideoque anno septingentesimo quarto (quo dies Dominica incidit in diem X mensis Februarii) ut vulgaris sententia fert.

6. *Childebertus III regnat in Francia.* — Hoc anno *Clodoveus III* Francorum rex vita functus est, ut anno DCXCII, num. 18, ostendimus, cique *Childebertus III* frater successit ante finem mensis Martii ; cum anno DCCIV, die ultima Martii, facta fuerit translatio sancti Ansberti episcopi Rothomagensis, ut mox demonstravimus, *Childeberto* jam decimum regni annum agente, qui ideo hoc anno ante diem ultimam Martii regnum inierat. Continuator Fredegarii cap. 101 et seqq. res initio ejus principatus gestas his verbis enarrat : « Droco a Pippino genitore eruditus ducatum Campanensem accepit : Grimoaldus junior cum Childeberto rege Major-Domus palatii super Francos (id est, super Neustrasios et Burgundos) electus est, fuil-

que vir mitissimus, omni bonitate et mansuetudine repletus, largus in eleemosynis, in orationibus promptus. Pippinus contra Radbodum ducem Gentilem Frisiorum gentis adversus alterutrum bellum intulerunt, castro Dorestate, illic belligerantes invicem. Pippinus victor extitit, fugatoque Radbodo duce cum Frisionibus, qui evaserant, idem Pippinus cum multis spoliis et præda reversus est». Quod bellum in Annalibus Metensibus, eodem, quo *Clodovei III* mors, anno consignatur. Eo citerior *Frisia* Francis, quibus ab aliquot annis parebat, penitus asserta est : ulterior vero Frisia sub *Radbodi* potestate permansit; nec liber in hanc aditus, quandiu is vixit, doctoribus Evangelii patuit. Erant Pippino ex Plectrude uxore duo filii, *Drogo* seu Drocus, et *Grimoaldus*, qui ambo educabantur in spem potiundi majoratus, ut post patrem ille Austrasiæ, hic Neustrasiæ Burgundiæque præficeretur.

SERGII ANNUS 9. — CHRISTI 696.

1. *S. Wilbrordi in episcopum Frisiæ ordinatio, et Suviberti ingens miraculum de mortuo ad vitam revocato.* — Sequitur Christi annus sexcentesimus nonagesimus sextus, Indictione nona, quo vir apostolicus Wilbrordus, sive Willebrordus, qui ante annos sex Romam veniens auctoritatem prædicandi Evangelium (ut dictum est pluribus) acceperat, cum magnum jam ex prædicatione proventum in conversione infidelium collegisset, iterum Romam veniens ad eumdem Sergium papam, ab eodem episcopus ordinatur. Opus plane divinum in his recognoscitur : accidit enim secundum illud mysticum Domini in Job [1]. « Numquid mittes fulgura, et ibunt, et revertentia dicent tibi : Adsumus? » Non tantum est Apostolicæ Sedis mittere tonitrui filios in Evangelii prædicationem ad Gentiles, sed et eosdem portantes manipulos suos recipere revertentes, novasque ipsis erigere sedes episcopales. Ubi enim Frisii sive Frisones Evangelium accepissent, ut eis daretur episcopus, laboravit qui eos bello perdomuit Pipinus princeps. Non deerant in Galliarum proximis regionibus nobilissimarum Ecclesiarum episcopi : sed quod novas erigere sedes sciretur etiam ab exercituum ducibus solius esse Romani Pontificis; idcirco curæ illi fuit, ut idem Romam missus, ubi acceperat ad prædicandum Evangelium apostolatum, novus rediret sacris ritibus ordinatus episcopus. Porro rem gestam perbreviter Beda sic narrat [2] :

2. « Postquam vero, inquit, per annos aliquot in Fresia (Frisia), qui advenerant, docuerunt, misit Pipinus, favente omnium consensu, virum venerabilem Wilbrordum Romam, cujus adhuc Pontificatum Sergius habebat, postulans ut eidem Frisonum genti archiepiscopus ordinaretur : quod ita ut petierat impletum est anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo sexto. Ordinatus est autem in Ecclesia sanctæ martyris Cæciliæ, die natalis ejus, imposito sibi a papa memorato nomine Clementis, ac mox remissus ad sedem episcopatus sui, id est, post dies quatuordecim, ex quo in Urbem venerat. Donavit autem ei Pipinus locum cathedræ episcopalis in castello suo illustri, quod antiquo gentium illarum vocabulo Wiltaburg (Wiltenburg), id est, oppidum Wiltorum, lingua autem Gallica Trajectum vocatur : in quo ædificata Ecclesia, reverendissimus pontifex longe lateque verbum fidei prædicans, multosque ab errore revocans, plures per illas regiones Ecclesias et monasteria nonnulla construxit. Nam non multo post, alios quoque illis in regionibus constituit ipse antistites ex eorum numero fratrum, qui vel secum, vel post se illo ad prædicandum venerant : ex quibus aliquanti jam dormierunt in Domino : ipse autem Wilbrordus, cognomento Clemens, adhuc superest, longa jam venerabilis ætate, utpote trigesimum et sextum in episcopatu habens annum, et post multiplices militiæ cælestis agones ad præmia remunerationis supernæ tota mente suspirans ». Hæc Beda, declarans his pariter tempus quo ista scribebat, anno videlicet Domini septingentesimo trigesimo secundo.

3. Hæc eadem de ordinatione per S. Sergium tacta Romæ Wilbrordi, sive Willebrordi et in Cle-

[1] Job. XXXVIII. — [2] Beda l. v. c. 12.

mentem mutationem, meminit etiam Marcellinus in rebus gestis sancti Swiberti, unius ex ejus in Evangelii prædicatione consocii. Ejus vero Acta, quæ pluribus prosecutus est Albinus Flaccus, discrepant a Bedæ historia, dum iste tradit fuisse consecratum in Ecclesia S. Cæciliæ, ibi autem legitur id factum in Basilica sancti Petri: idemque Albinus tradit, eamdem ordinationem haud sine præcedenti prophetia, divina, inquam, manifestatione, fieri contigisse. Audi ergo, quæ ipse referat his verbis [1]: « Et sic cum honorifica legatione, et muneribus auctoritati Apostolicæ condignis, Romam directus est. Sed die quarta, priusquam illo veniret, beatissimus Apostolicus angelica in somnis responsione admonitus est, ut illum cum summo honore susciperet, et quod multarum animarum esset illuminator futurus a Deoque electus, et ad hoc venisset, ut summi ab eo sacerdotii honorem susciperet; nihilque ei negandum esse, quicquid petiisset. Qua factus Apostolicus admonitione certus, cum magno gaudio, et summo eum suscepit honore : et ut in eo fidei agnovit fervorem, religionis devotionem, sapientiæ plenitudinem, die competenti populo adveniente, advocatis venerabilibus ad societatem ministerii sacerdotibus, publice in Ecclesia beatissimi Petri principis Apostolorum cum magna dignitate more Apostolico eum ordinavit archiepiscopum, ac ordinato nomen imposuit Clemens, vestimentisque suis sacerdotalibus induit eum, et sancto quasi superhumerali Aaron, pallio dignitatis et indumenti confirmavit gloria : et quicquid voluit, vel petivit, aut in patrocinis sanctorum, aut in rebus Ecclesiasticis, cum tota mentis alacritate tradidit illi; firmatumque benedictione, donis ditatum, cum salutaribus præceptis iterum eum in opus Evangelii remisit ». Porro reditum ejus in Germaniam contigisse anno sequenti, testatur Marcellinus. Sane quidem quod consecratus fuerit (ut testatur Beda) die natali S. Cæciliæ, non potuit nisi anno sequenti in Frisiam rediisse : quæ igitur post hæc contigerunt, suo loco dicturi sumus.

4. Sed quid interim memoratu dignum coapostolus Swibertus (quem anno superiori ordinatum diximus a S. Wilfrido episcopo) operatus sit, Marcellinus, qui comes peregrinationis ipsius, et Actorum scriptor ei adhæsit, ut Lucas Paulo, hæc ait de ejus reditu, et in verbi Dei prædicatione profectu [2] : « Igitur sanctissimus Swibertus, Evangelicus præsul, pontificali fultus auctoritate et honore, ac corroboratus confirmatione S. Wilfridi, salutatis parentibus, et amicis, cum Christi famulis qui cum eo erant, rediit in opus Evangelii et verbi Dei, pervenitque Wiltenburg, sive Trajectum, per annum et multo amplius, antequam S. Willebrordus Roma rediret Trajectum : ibique a fratribus et neophytis honorifice multo cum gaudio susceptus, gradum episcopatus condignis ornans virtutibus, vixit deinceps in majori humilitatis, mansuetudinis, simplicitatis, et justitiæ perfectione; cœptumque Evangelicum opus constanter explens, oppida, rura, casas, vicos, castella, propter evangelizandum, non equitando, sed Apostolorum more pedibus incedendo peragrans, etiam longe lateque Frisiam, Hollandiam, et præcipue comitatum Teisterbandiæ pervagatus, multum populum ad Christum doctrinis, et prædicationibus reduxit, ubique solerter idololatriam extirpavit : ita quod multitudo paganorum, maxime jam profanam sectam refutantes, Catholicæ fidei documentis salutaribus adhæserunt. Convertebat vero sua dulciflua prædicatione fere totum comitatum Teisterbandiæ, in quo construebantur Ecclesiæ multis in locis, aut templa idolorum consecrabantur in Ecclesias Dei, et sanctorum, utpote Ecclesiam S. Vincentii martyris in Zanduvick prope Tielam : in Arkel, in honorem S. Dei Genitricis Virginis Mariæ : in Hoernaer, in honorem S. Dionysii Areopagitæ ». Et alias in aliis locis, quas idem auctor numerat.

5. Quomodo autem, dum unam ex illis Deo idem Pontifex dedicaret hoc ipso anno submersum in Rheno adolescentem mortuum ad vitam, spectante populo, revocarit, idem Marcellinus exacte recenset. Cui tanto spectaculo te quoque nobiscum præsentem, lector, cupimus, tanta horum apostolatus signa conspecturi simul. Rem gestam præsens qui interfuit Marcellinus ita describit : « Divina namque providente clementia, dum S. Swibertus anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo sexto, octavo kal. Octobris dedicaret Ecclesiam in Malsen, in comitatu Teisterbandiæ, super amnem Linghen dictum; contigit ut eodem die quidam generosus adolescens, dictus Splinterus de Andengyn, filius primicerii de grandi vico Dverstat, volens curiose experiri mysterium fidei Christi, et præcipue actus S. Swiberti, de quo mira audierat, licet ipse incredulus et fidei ignarus esset, scapham cum tribus clientibus mane hora fere septima intraret, volens videre dedicationem Ecclesiæ in Malsen, eo quod villa Malsen distet a Dverstat ad Austrum parvo milliari. Cumque in medio fluminis Rheni sive Leccæ esset, et lascive joculando et navigando sederet super latus naviculæ, incumbens super mucronem suum, lapsu pedum suorum ex lubricitate naviculæ retrorsum cadens, cecidit in aquam : quem statim vorax unda absorbuit, et in profundum quasi lapis descendit, et submersus fuit. Quod cernentes socii et servi in eadem navicula positi, ipsum juvare et ei subvenire non valentes, dolore maximo consternati, utraque littora clamoribus et fletibus repleverunt. De cujus casu et submersione non solum parentes et cognati dolebant, sed et luctus erat omnibus, et mœrore incredibili confundebantur universi. Servi vero concito cursu fugerunt præ timore parentum et amicorum. Tandem eadem die, hora fere duodecima, a piscatoribus in sagena cum multo dolore inventus, lamentabiliter portatus fuit in domum

[1] Extant apud Sur. die VII Nov. tom. VI. — [2] Marcell. Vit. Suvibert. c. 11. 12.

parentum; et licet inflexibilis esset artubus et membris, tamen consilio flaminum idolorum, calido impositus lecto, defertur ad phanum sive templum Martis. Audierant enim, quod Christiani aliquót submersos, sive subito defunctos, in Ecclesias ipsorum portantes, vitæ pristinæ, sacrificiis et precibus episcoporum, restituissent. Guntherus vero egregius miles, et dominus de Adengyn, pater Splinteri submersi, properans cum familia, et amicis ad templum Martis, libavit funestum sacrificium, mactando diversa animalia magno deo Marti, ut pietate divinæ potentiæ suæ unicus filius suus reviviscens suscitaretur. Cumque lugubriter mœsto et tribulato corde usque in horam fere secundam precibus et sacrificiis incubuisset, et nihil salutis invenisset, desperavit de vita ipsius, eo quod nunquam audisset priscis temporibus deos ipsorum talia peregisse.

6. « Erant autem eodem die multi Christiani in ea civitate; qui ut viderent finem, sequebantur funus usque in atrium phani Martis. Qui videntes inenarrabilem dolorem Guntheri et aliorum amicorum, gaudentes de impotentia deorum, vocaverunt Guntherum seorsum, ut Christus ibi magnificaretur, suadentes et consulentes ei, ut celeriter pro S. Swiberto Christianorum episcopo existente in Malsen, ad quem filius suus equitare proposuerat, mitteret; ipse proculdubio precibus suis resuscitaret eum virtute Domini Jesu Christi, dummodo abrenuntians idolis, toto corde crederet in ipsum. Guntherus vero his auditis, memor qualiter idem S. Swibertus in eadem civitate captus, liberatus per Angelum fuit, et qualiter in Hagenstein cæco nato in nomine Jesu præstitisset visum: statim animatus et allectus verbis Christianorum, adjunctis sibi aliquot honestis amicis, sine dilatione Malsen usque celerrime properavit: vidensque S. Swibertum, mox de equo desiliens, provolutus pedibus sancti, osculando manus ejus, per ægra lacrymarum suspiria aperuit ei tristissimam mortem, et submersionem unigeniti sui, deprecans, ut secum dignaretur proficisci Dverstat, et in virtute salutiferi nominis Jesu veri Dei omnipotentis resuscitare filium suum, pollicens se cum omni familia sua et cognatis crediturum, et sacrum baptisma percepturum.

7. « Sanctus vero Swibertus ipsum humaniter elevans, et honorifice suscipiens, benigne consolabatur: et licet condoluit lamentabilibus vocibus et gemitibus ipsius, tamen Deum tentare super hujuscemodi facto grandi formidans, se pie excusavit. Miles vero denuo amplectens pedes ejus, importune precabatur, ut secum pergere dignaretur amore Jesu Christi Dei vivi. Sicque victus ejulatu ejus, et præcipue precibus Werenfridi, et meis, aliorumque neophytorum ibidem præsentium, celeriter vectus curru, et nos cum eo, venit circa sextam horam post completorium in vicum Dverstat. Erat autem turba magna congregata ad littus Rheni, sive Leccæ, præstolantes adventum S. Swiberti, dolentibus profanis sacerdotibus phanorum. Igitur transmisso amne Lecca, cum iret ad defunctum cum discipulis suis sequenti ipsum grandi turba paganorum, occurrit ei domina Melchtildis, mater Splinteri submersi, ut insana mulier: provolutaque pedibus ejus in publica platea, clamavit, dicens: Serve Dei vivi, succurre mihi, et resuscita filium meum in nomine Dei tui, credamque cum tota familia mea in eum: quia dii nostri impotentes sunt ad resuscitandum eum. Quam S. Swibertus elevans et consolans, parum ingemuit.

8. « Erat autem Splinterus submersus, denuo ex templo Martis portatus in domum patris sui. Veniensque ad præsentiam defuncti petiit ut flamines sive sacerdotes idolorum dignarentur sibi adesse, ut viderent virtutem Domini nostri Jesu Christi Dei omnipotentis. Interim præcepit nobis, devote orationibus vacare, Deique misericordiam implorare, ut defunctus resuscitaretur, et ipse oravit. Universa igitur multitudine flente, cum aliqui phanatici sacerdotes pavidi, vocati per dominum Guntherum, advenissent; S. Swibertus sonora voce flexis genibus lacrymarum imbre perfusus, clamavit ad Dominum, dicens: Domine Jesu Christe, qui refugium factus es nobis, inclina aurem tuam ad preces nostras, ut reveletur hominibus istis gloria tua, et prædicetur et glorificetur ab incredulis nomen sanctum tuum: ut sciant, quia non est vana fides nostra, nec alius Deus præter te, cujus pietas non habet finem, nec dona mensuram: et resuscita ad gloriam et honorem nominis tui hunc servum tuum, diabolica fraude delusum: ut sciant, quod omnia idola, quæ pro diis colunt, statuæ sunt dæmonibus plenæ; et videntes virtutem pietatis tuæ, credentes in te, salventur. His dictis surgens ab oratione, fiduciam magnam habens in Christum, dixit: Domine Jesu Christe, mœstorum consolator, qui dixisti [1]: Omnis qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet: Domine piissime Deus, qui resuscitasti [2] ad fletum sanctarum sororum Mariæ Magdalenæ, et Marthæ Lazarum quatriduanum mortuum, resuscita et hunc in nomine tuo ostendendo potentiam divinitatis tuæ.

9. « Et accipiens dexteram submersi, dixit: In nomine Domini Jesu Christi crucifixi, Dei omnipotentis, dico tibi, ut surgas et vivas, et confitearis Creatorem tuum. Statim vero defunctus aperiens oculos suos, et quasi de gravi somno suspirans surrexit; amplectensque pedes sancti, cum magnis suspiriis clamavit: Non est alius Deus in cælo et in terra, quam Dominus Jesus Christus crucifixus, quem prædicat sanctus servus ejus Swibertus: qui me sua benigna misericordia ad preces ejus ab inferis et a morte resuscitavit. O vita laudabilis, quæ alterius corporis mortem precibus effugavit, tartarum spoliavit, spem magnam habens in Chri-

[1] Joan. XIV. — [2] Joan. XI.

sto : proculdubio mors ibi jura non tenuit, ubi sanctus Swibertus vim orationis ingessit. Statimque omnes mirati et stupefacti, qui viderant et audierant novitatem tanti miraculi, divinam pietatem per Dominum nostrum Jesum Christum dignis extulere præconiis, qui sanctum Swibertum servum suum tam insigni clarificare miraculo dignabatur. Provolutique pedibus sancti episcopi cum sacerdotibus idolorum, credentes in Christum baptizari petierunt, spretis vanis cultibus idolorum.

10. « Denique lætissime accurrentes parentes, et cognati, infinitas retulerunt Deo et sancto ejus gratias, devote ipsum amplectentes et osculantes cum discipulis suis. Sed et ipse sanctus Swibertus cum cæteris Christianis humiliter in terram prostratus, benedixit Deum, qui magna fecit in populo suo. Tantus vero in platea erat clamor paganorum, resuscitatum videre cupientium, ut S. Swibertus necessitate compulsus resuscitatum vestibus indutum per manus duceret cum magna devotione ad honorem Dei, ut a cunctis videretur. Quem vivum et ambulantem cernentes clamaverunt : Vere magnus est Deus Christianorum, qui talia per servum suum operatus est. Factum est ergo gaudium magnum coram omnibus hæc videntibus, et magnificatum est nomen Domini nostri Jesu Christi. Eodem tempore baptizatus est Splinterus resuscitatus, cum parentibus et cognatis et aliis numero centum viginti sex, demptis pueris et virginibus.

« Altera denique die congregata infinita turba hominum paganorum, S. Swibertus, præmissa oratione ad Spiritum sanctum cum discipulis suis, ut Deus aperiret corda illorum ad spernendum idola, et ad fidem complectendam, prædicando deduxit et declaravit eis transgressionem protoparentis nostri Adæ, Incarnationem Verbi Dei, diabolicam idolorum inventionem, atque infinitam misericordiam Dei : insuper quod æternaliter damnabantur, qui spreto vero Deo, adorant idola et sculptilia, et gloriantur in simulacris suis : ita quod fere pars magna civitatis credidit in Christum.

11. « Erat autem civitas, licet pagana, sub potestate Christianorum principum, scilicet regis Franciæ et Pipini ducis, et tota fere vicinitas, et provincia Christianæ fidei subdita, utpote Brabantia, Flandria, et pars Hollandiæ : sic quod pagani de Dverstat sæpe cum Christianis conversati pridem multoties multa de Christo audierant. Mansit autem multis diebus in eadem civitate, vigilanti instantia prædicandi fiducialiter Christum paganis, confirmando neophytos : ita ut non solum pagani, verum etiam multi idolorum sacerdotes, videntes cælestem gratiam et miraculi magnitudinem in S. Swiberto, abjecto perfidiæ velamine baptismi gratiam ab ipso devote susciperent ». Hactenus Marcellinus de rebus gestis S. Swiberti hoc anno usque ad reditum Willebrordi, imitatus Evangelistam Joannem, qui resuscitationem Lazari adeo exacte descripsit, signatam posteris relinquens ita Catholicam fidem Dei digito subscriptam, dum miraculis subsequentibus eam adeo firmiter confirmatam ostendit, ut dirissimus atque durissimus quisque magis quam malefici Pharaonis inveniatur, qui sicut ille, dicere non compellatur : « Digitus [1] Dei est hic ». Unde magis lugeant infelices illi qui pro veris Apostolis adeo facile receperunt pseudo-apostolos longe diversam a Swiberto prædicationem fidei annuntiantes non signis aliquibus eam confirmantes, sed blasphemiis, sacrilegiis, et maledictionibus eamdem infamantes. Sed de his satis.

12. Non prætermittimus dicere, iisdem quoque temporibus, quibus peregrinatio accidit Willebrordi in Urbem, contigisse in Anglia in provincia Nordanhymbrorum aliam resuscitationem divinitus factam Drithelmi viri nobilissimi, ad hoc ut quæ vidisset in purgatorio, vel in inferno cruciamenta peccatorum, ad supera reversus referret, quæve de beatorum gaudiis conspexisset, pariter hominibus in vita degentibus significaret : quæ cuncta narravit Alfrido regi et aliis, qui ex eis accepturi essent ad emendationem morum emolumentum. Quod vero haud fuerit inanis visio, vel impostura, fidem fecit ipse, cum sæculo primum se abdicans, arctissimum humanis viribus penitus impar vitæ institutum arripuit. Describit sui temporis historiam satis fideliter Beda [2], ad quem lectorem, ne nimia eum retineamus prolixitate, rejicimus. Ista quidem non semel Deus, sed cunctis pæne sæculis voluit reddi mortalibus manifesta; quo mens ignava, obvoluta terrenis voluptatum nexibus arctissime vincta, excitata resipisceret, et suum Creatorem culpa libera sanctis operibus sequeretur. Subdit [3] et alia, quæ ibidem his temporibus contigere his similia de futuro judicio, cui moriens unusquisque est obnoxius, idem auctor exempla, quæ tu leges.

13. *Tumultus in Africa et Leontii ab imperio dejectio.* — Jam vero convertamus orationem ad res Orientalis imperii. Fuit plane status ejus admodum perturbatus : etenim ejicitur Leontius imperator, et Absimarus invadit imperium. Sed tanta hæc breviter in Græcorum Annalibus notata potius quam descripta reperimus istis verbis [4] : « Tertio anno Leontii, Arabes expeditione facta, Africam ceperunt. Eo Leontius Joannem patricium virum strenuum mittit cum universa Romanorum classe : qui fusis pulsisque hostibus omnia Africæ castra cepit; relictoque suo ibi legato, de re gesta imperatorem certiorem fecit, atque in Africa ipse hyemavit. At Arabum princeps, qui protosymbolus, quasi consul, vel consilii particeps ab iis usurpatur, re cognita, multo majore, quam fuerat prior, et validiore classe missa, Joannem inde profligat, castraque fossa munita locat. Cum Romanus exercitus mota seditione Absimarum (Apsimarum) imperatorem creat, Drungarium Cibioretorum (de magistratu plura Curopalata) statimque Tiberium

[1] Exod. VIII. — [2] Beda l. v. c. 13. — [3] Ibid. c. 15. — [4] Cedren. in Annal. hoc anno.

nominat. At in urbe Constantinopolitana lues bubonum grassata quatuor mensium spatio magnam vim hominum sustulit. Absimarus interim cum sua classe ad Sycus seu Ficus appeltit, et in urbem per proditionem admissus Leontium, præciso naso, in Dalmatiæ monasterio asservari jubet, amicosque ejus publicatis eorum bonis relegat. Tum germanum suum fratrem Heraclium omnibus pedestribus, et equestribus copiis præfecit solum, ut rei gerendæ maxime idoneum : mittitque ut partes Cappadociæ et claustra percurrat, ac quid hostis moliatur observet ». Hæc Annales. Causa autem conflatæ inter milites discordiæ a Theophane ea refertur [1] quod ob deperditam rursus Africam erubescerent atque timerent redire Constantinopolim cum Joanne.

14. *Sarraceni penitus Africæ potiuntur.* — Quod ad Africam pertinet : tentatam sæpius deprædatamque antea vidimus superius a Sarracenis, Romanis iterum in eos pugnantibus, atque inde ipsos abjicientibus : at vero ab hoc tempore Sarraceni absque obice eamdem possederunt. Quomodo autem se haberet his temporibus Ecclesia Africana quoad fidem Catholicam, ut tanta mala pati meruerit : hic in memoriam revocandum, quod ait S. Gregorius [2] in Epistola ad Joannem episcopum Squillacinum : « Afros passim, vel incognitos peregrinos ad Ecclesiasticos ordines tendentes, nulla ratione suscipias : quia Afri quidem aliqui Manihæi, aliqui rebaptizati », nempe Donatistæ sunt. Sed et quod habeat eadem de ipsis Gregorius papa secundus in Epistola ad Thuringios, apparet eos neque tot fuisse flagellis emendatos, et sic tantam jure meruisse subire vindictam.

15. Quod vero ad eorumdem Africanorum mores spectat; ex canone haud pridem sancito in sexta [1] Synodo, admodum labefactatam Ecclesiasticam disciplinam,corruptamque moribus fuisse, satis potest intelligi : leguntur enim hæc ibi : « Porro hoc quoque ad nostram cognitionem pervenit, quod in Africa, et Libya, et aliis locis quidam ex iis qui illic sunt religiosissimi præsules, cum propriis uxoribus, etiam postquam ad eos processit ordinatio, una habitare non recusant, ex eo potissimum offendiculum, et scandalum afferentes etc. » Si hæc ipsi populorum duces episcopi perpetrarent, quid cæcus cæcos populus sequens? Ex his, inquam, reliqua, quæ ista sequuntur facile possumus meditari; quorum causa (quemadmodum olim eisdem ex causis, ut vidimus ex Salviano, Deus ad eos puniendos, immisit Wandalos) modo eosdem penitus perdendos tradidit immanibus Sarracenis.

[1] Theoph. hoc anno.— [2] Greg. l. II. Ep. XXV.

[1] Sex. Syn. c. 12.

Anno periodi Græco-Romanæ 6189. — Anno Æræ Hispan. 734. — Anno Hegiræ 77 inchoato die 10 April. Fer. 2. — Jesu Christi 696. — Sergii papæ 10. — Leontii imp. 2.

1. *S. Villebrordus ordinatur episc. Trajecti ad Rhenum.* — A num. 1 ad 12. Varia refert Baronius hoc anno de sanctis Willebrordo et Suidberto ex Pseudo-Marcellino; sed cum ex dictis huic impostori fides adhiberi non debeat, narrabimus hic ex Beda et Alcuino, quæ ad rem nostram faciunt. Beda lib. 5, cap. 12, scribit : « Postquam per annos aliquot in Fresia, qui advenerant, docuerunt, misit Pippinus favente omnium consensu, virum venerabilem Wilbrordum Romam, cujus adhuc Pontificatum Sergius habebat, postulans, ut eidem Fresonum genti archiepiscopus ordinaretur. Quod ab eo, ut petierat, impletum est anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo sexto. Ordinatus est autem in Ecclesia sanctæ martyris Cæciliæ die natalis ejus etc. » Festum sanctæ Cæciliæ die XXII mensis Novembris celebratur, quæ hoc anno in feriam quartam incurrebat. Verum festum istud Romæ solemne erat, ideoque et episcoporum ordinationibus idoneum. Annus Incarnationis in Paraphrasi Saxonica Alvredi regis non legitur, hæc tamen nota chronologica retinenda. Beda enim, qui Historiam suam scribebat anno DCCXXXI, testatur tunc *Willebrordum* attigisse annum episcopatus sui trigesimum sextum, ideoque hoc anno ordinatus fuerat; quo et Wigorniensis ejus ordinationem narrat. Sed Westmonasteriensis hoc anno et duobus sequentibus ac antecedentibus annis omnia turbat amanuensium culpa, ut videtur.

2. *Willebrordus episcopatus instituit in Frisia citeriori.* — Alcuinus in Vita sancti Wilbrordi cap. 7 et 8 perperam scribit, Wilbrordum in Ecclesia sancti Petri sacratum esse, recte vero addit : « Accepta Apostolicæ auctoritatis benedictione, cum majori fiducia devotus verbi prædicator ad præfatum Francorum ducem regressus est (nempe Pippinum) qui eum cum summa honoris magnificentia receptum cum suæ potestatis jussione in opus Evangelii direxit, maxime autem in Borealibus regni sui partibus (quo eatenus ob raritatem doctorum vel duritiam habitatorum, fidei flamma minus relucebat ». Willebrordus tentatum ab archiepiscopo Coloniensi, *Egberto*, et *Wigberto* Frisonum conversionem feliciter perfecit, et ut docet sanctus Bonifacius episcopus Moguntinus in Epist. XCVII ad Stephanum papam, sedis Trajectensis ad Rhenum auctor ac primus episcopus fuit, quam tandem Paulus IV anno MDLX in archiepiscopalem erexit. Loquitur de ejusdem episcopatus institutione Beda loco citato, additque *Wilbrordum* plures per illas regiones Ecclesias et monasteria nonnulla construxisse, et non multo post, alios quoque illis in regionibus constituisse antistites. Porro supra diximus, citeriorem Frisiam, ubi Trajectum ad Rhenum, vulgo *Utrech* positam, paruisse tunc Francis, ulteriorem vero, quæ trans Flevum erat, subditam fuisse *Radbodo* regi, qui Evangelii doctores ad se directos in Franciam redire compulerat.

3. *Saraceni universam Africam occupant.* — Ad num. 13 et seqq. Theophanes anno Incarnationis secundum Alex. DCXC, qui kalendis Septembris sequentis Christi anni inchoatur, narrat, *Arabes* impressione in Africam facta, armorum vi eam cepisse, eoque comperto *patricium Joannem* cum Romana classe omni a *Leontio* in auxilium missum esse. *Joannes* Carthaginem et omnes Africæ munitas urbes in libertatem restituit, *ibique hiemavit*, mandata imperatoris exspectans. Quare gesta hæc anno Christi sexcentesimo nonagesimo octavo. Addit Theophanes, Arabici consilii principem, ubi hæc rescivit, Joannem undequaque obsidere decrevisse. « Quare Joannes inde solvens ad imperatorem revertitur. Sed cum ad Cretam insulam appulisset, ducum et militum contra eum seditio ac tumultus oritur, cum et alioqui pudor illum, ac metus offerre se imperatori prohiberet. Quamobrem Leontium, multis in eum contumeliose dictis, abjiciunt; ejusque loco Apsimarum eligunt, eumdemque Tiberium cognominant », inquit Nicephorus in Historia, quæ et Theophanes et Zonaras etiam habent, qui subdunt, *Apsimarum* comitante classe Constantinopolim venisse, et *Leontium* naribus mutilatum in Dalmatiæ monasterio sub custodia servandum, mandasse. Idem habent Cedrenus, et auctor Miscellæ ad annum III Leontii. Verum annus ille III non præsenti inchoatus, ut putavit Baronius, sed kalendis Septembribus sequentis Christi anni, a quo die Cedrenus, Theophanes, aliique auctores rerum Byzantinarum annos imperatorum cum anno civili auspicantur. Quæ hic uno tenore Theophanes, aliique referunt, suis annis reddidimus anno DCXCI, num. 5. Quare legenda quæ ibidem diximus.

4. *Tiberius Apsimarus arripit imperium.* — *Carthago* itaque totaque Africa anno sexcentesimo nonagesimo octavo a Saracenis occupata, eodemque *Tiberius Apsimarus* imperium invasit, et *Leontium* in monasterium detrusit. Quare recte eo Christi anno Hermannus Contractus, Marianus Scotus, et Sigebertus in Chronicis initium *Apsimari* collocarunt, qui cum annos septem imperarit, et nonnisi anno DCCV in finem vergente e solio dejectus fuerit, anno DCXCVIII jam provecto imperium iniit; alioquin non annos septem, sed octo rem Romanam administrasset. Ab occupata a Saracenis *Africa*, religio Christiana paulatim in ea decrevit, ab infidelibus scilicet conculcata. Perseveravit tamen per aliquot sæcula; licet neque in septima, neque in octava Synodo Generali aliqui ex Africa episcopi comparuerint.

5. *Floret Cresconius episcopus Afer.* — Tempore quo Africa a Saracenis in servitutem redacta, vivebat *Cresconius* seu *Crisconius* episcopus Afer, de cujus canonum Collectione anno DXXVII cum Baronio egimus. Mabillonius prima parte Musæi Italici pag. 69, refert se vidisse inter Mss. Bibliothecæ Vallicellanæ Crisconii Collectionem, et in ejus medio hæc verba inserta esse : « Concordia canonum a Cresconio Africano episcopo digesta sub Capitulis trecentis. Iste nimirum Cresconius bella et victorias, quas Joannes Des. patricius apud Africam de Saracenis gessit, Hexametris versibus descripsit sub libris... » Eadem verba recitat Baronius ex eodem Codice Mss. Sed omittit hanc vocem *Des.* et istas *sub libris...* Poema illud ad nos non pervenit, neque Cresconii apud Vossium in Historia de poetis Latinis mentio est.

6. *Initium principatus Theodonis II et prædicationis S. Rudberti in Bajoaria.* — *Theodo* Bajoariæ dux hujus nominis primus, non vero secundus aut tertius, ut ante Hadrianum Valesium tom. III Rer. Franc. pag. 465 et seqq. omnibus persuasum fuit, usque ad annum circiter DCLXXX in vivis fuit; cum inter rerum Boicarum scriptores omnes conveniat, *Theodoni* illi alium hujus nominis ducem successisse. Theodo primus Christianus fuit, ejusque tempore S. Emerammus seu Emmerammus per triennium in Bajoaria, ubi nondum idololatria funditus eradicata erat, Evangelium prædicavit, « per urbes infra prædicti principis fines, per oppida, per vicos et fidelium domos discurrens, instantissimæ curæ intentus, aliis fidei semina plantabat in pectore, aliis vitia sagaci sermone radicitus abscidebat », inquit Cirinus in Vita sancti Emmerammi, qui addit Deum de postera Theodonis progenie ultionem sumpsisse, quod Lamberti ejus filii jussu *Emmerammus* occisus fuerit. Hunc vero Theodonem primum hujus nominis fuisse et Theodonem II ejus successorem *Childeberto III*

Francorum regi ac *sancto Rudberto* Boiorum Apostolo coævum extitisse, certo demonstrat fundamentum, quod posuit Hadrianus Valesius, eamque ob rem non minus is bene meritus de Historia Bojoarica, imo et Ecclesiastica, quam meritus fuerat de Historica Gallica, et de Ecclesiastica, cum epocham regni Dagoberti primi e tenebris eruit. Sed cum nova inventa plerumque sint imperfecta, tam exordium principatus Theodonis II, quam prædicationis sancti Rudberti in Bajoaria nobis hic magis confirmandum, ut varii, qui tam in Historiam Ecclesiasticam, quam in Historiam Bajoariæ irrepsere errores, tandem eliminentur.

7. *S. Rudbertus Theodone II duce Bajoariam venit.* — *Theodo* hujus nominis II fuit quidem ejusdem familiæ ac *Theodo* primus; cum nonnisi ex Agilolfingis, ut alibi diximus, Boiorum duces eligerentur, sed non fuit ex eadem stirpe. Præterea idolorum cultui addictus erat, vel saltem hæresim profitebatur; cum *Cirinus* seu *Aribo,* quo etiam nomine appellabatur, in Vita sancti Corbiniani episcopi Frisingensis primi, anno DCCXXX demortui, de Theodone, qui Bajoariam regebat, quando in ea regione Corbinianus Verbum Dei prædicavit, loquens scribat : « Cari ibi habebantur sacerdotes, ut solet apud novitios », id est, apud homines noviter ad fidem conversos. Ubi Cirinus nonnisi de Theodone secundo verba facere potest; cum rerum Boicarum scriptores communi consensu tradant, *Theodonem III*, appellandum II, a sancto Rudberto primo Salisburgensi episcopo ad fidem conversum fuisse, et in eo tantum errent quod id *Childeberto II* in Francia regnante, ideoque sub finem sæculi sexti, vel saltem initio septimi, contigisse existiment. *Rudbertum* enim, *Childeberto III* Francorum monarchiam regente, in Bajoariam adventasse, certum indubitatumque esse debet. Mabillonius sæc. III Benedict. part. I, recitat sancti Rudberti Vitam ab auctore anonymo scriptam, quam recte censet esse primarii auctoris, quem quatuor alii diversis temporibus amplificarunt, et ex interpolamentis, vel incertis, vel falsis auxerunt. In ea illud solum nobis non probatur, quod Rudbertus dicatur *ex regali progenie Francorum ortus*, auctorque subdat : « Cum fama sanctæ conversationis illius longe lateque crebresceret, pervenit ad notitiam cujusdam ducis Bavariæ regionis, nomine Theodo, qui supradictum virum Dei enixis precibus, prout potuit, libentissime rogare studuit per missos suos, ut Noricam provinciam (id est Bajoariam) visitando, sacra illuminaret doctrina ». Non enim videtur, quomodo *Rudbertus* e regali familia esse potuerit, nec etiam *Bajoaria* hoc vel sequenti sæculo *Bavaria* appellata. Verum legendarii, dum de sanctorum majoribus verba faciunt, sæpe non multum accurati, et, ut videtur, auctor scripserat, *cujusdam ducis Bavariæ regionis*, ut sæculo sequenti Bajoaria dicta fuit, et exscriptores *Bauwariam* in *Bavariam* mutavere.

8. *Rudbertum hoc tempore in Bajoariam venisse Arnolphus diserte tradit.* — In ea Vita tempus, quo sanctus Rudbertus floruit, his verbis exprimitur : « Tempore Hildiberti regis Francorum, anno scilicet regni ejus secundo, honorabilis confessor Christi Rudbertus in Wormatia civitate episcopus habebatur ». Quæ verba nonnisi de Childeberto hujus nominis tertio, cujus annus secundus in præsentem Christi convenit, intelligi possunt; cum ex dictis, Childeberti II tempore, nullus *Theodo*, sed *Garibaldus* hujus nominis I, *Tassilo* et *Garibaldus II*, ducatum Bajoaricum gesserint. Quare Mabillonius laudatus et Hadrianus Valesius tom. III Rer. Franc. pag. 465 et seqq. vulgari opinioni, quæ Rudberti in Bajoariam adventum cum anno secundo Childeberti regis II copulat, jure merito refragati sunt, quod animadverterent, nullum tunc Theodonem provinciam illam gubernasse. Theodone secundo Bajoariam administrante sanctum *Rudbertum* Bajoariis Evangelium annuntiasse *Arnolfus* ex comite monachus cœnobii sancti Emerammi apud Ratisponam, auctor gravis qui Henrico magno imperatore floruit, litteris mandarat; sed cum sancti hujus præsulis Vitam varii interpolatores fœdassent, et multa falsa in eam inseruissent, ut videre est apud Canisium tom. VI Antiq. Lect. ubi varias ejus Vitas exhibet, et apud Bollandum ad diem XXVII Martii, qui aliam etiam interpolatam ex Ms. Vallis Rubeæ repræsentat, apud auctores, qui post ipsum scripsere, fidem non obtinuit, cumque ea in re deceptum Aventinus Velserus, Aldzreitterus, Brunnerus, omnesque rerum Boicarum historici perperam persuasum habuere. Arnolfus igitur lib. I de miraculis S. Emerammi cap. I, Bajoariorum duces hoc ordine memorat : « Dioto scilicet vir illuster, cui filii in regnum non successerant », est hic Theodo primus, de cujus progenie Deum ultionem sumpsisse Cirinum in Vita sancti Emerammi asserere jam diximus, ideoque Arnolfus eum hac in re suffragatorem habet. Tum Arnolfus memorat alium « Theodonem, sub quo clarissimus Christi confessor Ruotpertus cum aliis Dei servitoribus Juvavium devenit, qui dux filios habuit successores, Diopertum videlicet atque Grimoaldum : post quos ducatum genti huic præbuit Hucbertus, qui B. Georgio, et S. Emeramo donaverat curtem. Hujus ducis temporibus beatissimus præsul Bonifacius ingressus Bajoariam, nonnullos hæreticorum ex ea depulit ». Est is S. Bonifacius Germaniæ apostolus.

9. *Post mortem sc. Theodonis, cujus filii a principatu exclusi fuerant.* — Vides *sanctum Rudbertum* in Bajoariam venisse eo tempore, quo eidem præerat Theodo ille, qui successerat alteri Theodoni, cujus filii a principatu exclusi fuerant, et *Theodonem* istum fuisse ordine *secundum*, cum, omnibus rerum Boicarum scriptoribus fatentibus, *sanctus Rudbertus* Theodonis tempore Bajoariis fidem annuntiarit. Quare vel hinc manifestissimum fit, eos nobilissimæ gentis Historiam prorsus labefactasse ; cum ex iis aliqui Theodones quinque, alii Theo-

dones sex, alii Theodones septem nobis obtrudant; et tamen sub Theodone secundo Rudbertus in Bajoariam venerit, et post *Theodonem* illum nullus hujus nominis dux principatum istum adeptus sit. Quam accurate Arnolfus Theodonis secundi successores notarit, anno DCCII ostendemus. Hadrianus Valesius tempus adventus Rudberti in Bajoariam scite notavit, sed postquam laudatum Arnolfi locum citavit, male scripsit : « Non video qua ratione *Rudbertus* Theodonem posteriorem Norici ducem, Bajoariosque ad Christianam religionem adduxerit, quam *Theodo* prior una cum popularibus suis, imo vero quam jam inde a *Garibaldo* duce, Theodelindæ Longobardorum reginæ patre, Bajoarii profitebantur ». Nam licet hoc ultimum verum sit, Bajoarii tamen ritibus paganicis, variisque erroribus, etiam post conversionem, adhæsere. Cirinus in Vita sancti Emerammi, postquam scripsit, hunc sanctum Theodonis pii ducis rogatu, Ratisponæ substituisse, addit : « Sed ejus habitatores neophyti, per id tempus idololatriam necdum radicitus extirpaverant, et patres filiis suis calicem Christi et dæmonum promiscue offerebant. Quæ res permovit sanctum antistitem, ut idololatriam illam funditus eradicare constitueret ». Quod si anno DCXLIX, quo Emerammus sub Theodone primo, vulgo II, in Bajoariam venit, idololatria ibidem adhuc vigebat, quid mirum si sub Theodone ultimo vel hæretico vel idololatra, Bajoarii in eodem luto hæserint.

10. *Quo tempore Bajoaria hæresibus fœdata erat.* — Certe religio Christiana post annum circiter Christi DCLXXI, non solum in Bajoaria, sed etiam in plerisque Franciæ Orientalis regionibus paulatim defecit, et idololatria variæque hæreses in eam introductæ, ut eo anno vidimus. Hinc Willibrordus, Corbinianus, Bonifacius, aliique viri apostolici tam sub finem hujus sæculi, quam sequenti ad veram fidem in illas provincias restituendam plurimum collaborarunt, qui licet eamdem egregie promoverint, anno tamen DCCXXXIX, quo sanctus *Bonifacius* Roma redux per Bajoariam transiit, non pauci in ea regione veteribus erroribus adhuc adhærescebant, ut discimus ex Willibaldo in ejus Vita cap. 9. « Non solum, inquit, invitatus Bajoariorum ab Odilone duce ; sed et spontaneus visitavit incolas, mansitque apud eos diebus multis prædicans et evangelizans verbum Dei, veræque fidei ac religionis sacramenta revocavit, et destructores Ecclesiarum populique perversores abigebat (loco abegit). Quorum alii pridem falso se episcopatus gradu prætulerunt : alii etiam presbyteratus se officio deputabant, alii hæc atque alia innumerabilia fingentes, magna ex parte populum seduxerunt ». Quare mirari non debuit Valesius Arnolfum scripsisse sanctum Rudbertum, Theodone ultimo Bajoariam administrante, in ea provincia Evangelium prædicasse, ac plurimos Bajoarios salutaribus aquis imbuisse.

11. *Rudbertus in Bajoariam venit, cum a tetrarchis regeretur.* — Sed non tantum ex Aribone, tam in Vita sancti Emerammi, qua min Vita sancti Corbiniani ; verum etiam ex donationibus Ecclesiæ Salisburgensi factis eruitur, Arnolfum recte copulasse adventum sancti Rudberti in Bajoariam cum præfectura Theodonis illius, qui hoc tempore vixit : ideoque hunc ordine secundum et postremum fuisse. Donationes illas collegit Anonymus sub titulo libri *Donationum Ecclesiæ Saltzburgensis*, a Canisio tom. VI Antiq. Lect. recitati, ibique pag. 1154 dicitur, Theodobertum ducem Bajoariæ tradidisse *Urso* cellam sancti Maximiani ad Pongou, « quando Dominus Rudbertus episcopus illam ibi Ecclesiam dedicavit ». Et paulo post : « Dominus Rudbertus eumdem locum ad Pongou primo cœpit construere, et Ecclesiam ibi ædificavit, et consecravit, concedentibus ducibus Theodone et Theodoberto filio ejus », pag. vero 1151 ejusdem libri, non multo post relatam Vitam sanctæ Erendrudis virginis et abbatissæ monasterii Nunbergensis primæ, in colle Salisburgo vicinio positi, quod etiamnum perstat, legitur : « Cœpit idem beatus pontifex una cum consilio et voluntate domini Theodeberti ducis in superiori castro sæpe dicti Juvavensis oppidi construere Ecclesiam ac monasterium sacris virginibus ad habitandum in servitio Dei et sanctæ Mariæ Matris Domini : et peracta Ecclesia, consecravit eam Domino in honore ejusdem sanctæ Dei Genitricis Mariæ, posuitque ibidem per licentiam et voluntatem Domini Theodeberti ducis, Christi ancillam Deo sacram neptem suam, nomine Erendrudem, cum aliis devotis feminis ». Et statim referuntur ibidem variæ aliæ donationes eidem monasterio a Theodeberto duce factæ, quæ ab auctore anonymo, qui Vitam sanctæ Erendrudis composuit sub finem sæculi octavi, in quantum conjicere licet, ex Actis publicis sine dubio extractæ fuere. Porro anno DCCLXXXVIII, quo Carolum M. Bajoariam recepisse infra visuri sumus, *Arno* episcopus Salisburgensis Adnotationem illam seu Indiculum possessionum Ecclesiæ suæ scripsit, et præter præfata testatur, *Theodonem* multa prædia dedisse *Rudberto* episcopo, ejusque Ecclesiæ, ac *Theotbertum* ejus filium Salisburgensi Ecclesiæ et monasterio puellari ibidem condito plurimas possessiones largitum esse. In eo autem Indiculo non memorat *Arno*, nisi quæ ex veracibus senibus, cum monachis, tum comitibus, et judicibus juratis testibus acceperat. Quare cum *Theodebertus* anno DCCII, Bajoariæ dux fuerit, ut inter omnes convenit, eo Christi anno *Rudbertus* in ea provincia Evangelium disseminabat. Nec est quod dicant Rerum Boicarum scriptores, hunc *Theodebertum* fuisse hujus nominis II, et *Rudbertum* sub Theodeberto hujus nominis I, Boios fidem edocuisse. Præterquam enim quod *Theodeberti* ab illis sicuti et *Theodones*, ac *Hucberti* seu *Hugiberti*, gratis multiplicati, *Theodebertus*, sub quo *Rudbertus* verbum Dei prædicavit, unus ex tetrarchis Bajoariæ fuit, ut ex citatis donationibus liquet, et ex dicendis anno DCCII, *Theodonem II* eo anno te-

trarchiam instituisse, ipsumque unum ex tetrarchis fuisse patebit.

12. *Aliqui ex ejus discipulis adhuc vivebant circa medium sæculum* VIII. — Non hic omittendum quod ibi pag. 1155 dicitur de lite *S. Virgilii* episcopi Saltzburgensis, et ejusdem Ursi presbyteri, circa bona Ecclesiæ sancti Maximiliani ab Ottilone Bavariæ duce concessa. Ex ea enim certo eruitur, sancti Rudberti in Bajoariam adventum, seu prædicationem et mortem ab initio sæculi octavi removeri non posse, aut saltem initio sæculi VII contingere non potuisse. Nam inter omnes convenit, eum nonnisi alterutrius sæculi initio in Bajoaria Evangelium prædicasse. Ibi post narrata, quæ ab utraque parte in medium allata fuere, subditur : « Hæc omnia Virgilius episcopus (nempe Saltzburgensis) a viris valde senibus atque veracibus diligenter perquirere studuit, posterisque ad memoriam scripta dimisit. Quidam vero ex eis, qui ista illi dixerunt, DISCIPULI S. RUDBERTI fuerunt, et juniorum ejus quidam filioli, ex quibus erat, etc. Dignolus quoque DISCIPULUS S. RUDBERTI, atque Joannes, alii quoque qui hoc a senioribus audierunt, hæc ita omnia narrantes ». Virgilium autem post annum DCCXLII episcopum Salisburgensem renuntiatum fuisse nullus negaverit. Quare cum sancti Rudberti discipulos viderit et allocutus fuerit, is initio sæculi VIII, non vero initio sæculi VII, Salisburgensem episcopatum fundavit, et animam Deo reddidit.

13. *Annus adventus Rudberti in Bajoariam eruitur ex serie episc. Salisburg.* — Denique incertus Poeta a Mabillonio tom. IV Analect. pag. 525 publicatus, qui Ludovico Pio regnante vixit, in Versibus de *Ordine comprovincialium pontificum*, de episcopis Saltzburgensibus habet :

Dicta Juvavo fuit quondam metropolis ista,
Quam primo fundans HROTBERTUS rexerat almus.
Post hunc *Vitalis* antistes rexit eamdem.
Ipsius inde *Flobargisus*, qui est fultus honoris.
Quartus *Joannes* fuerat, sedemque regendo.
Advena *Virgilius* statuens quam plurima quintus.
Multo plures gerens *Arno* super omnia sextus :
Septimus hinc successit *Adalram* pastor opimus;
Tempore namque suo statuens quam plurima pulchre.
Octavus veniens *Luiframmus* præsul ovilis,
Officium Domini renovans formosius æque.

Cum ergo certum sit, *Joannem* quartum Salisburgensem episcopum, anno DCCXXXIX, a S. Bonifacio constitutum fuisse, certum pariter *Vitalem* et *Flobargisum* proximos ejus successores sedem Salisburgensem sæculo octavo occupasse, eodemque *Rudbertum* illam fundasse. Si enim *Rudbertus* an. DCXXIII, aut DCXXVIII, ut vulgaris fert opinio, spiritum Deo reddidisset, ab utroque Christi an. ad DCCXXXIX, quo *Joannes* episcopatum Salisburgensem gessit, non duo episcopi, sed longe plures *Rudberto* jam successissent.

14. *Series episc. Salisburg. in integrum restituitur.* — Verum quidem est, Vitæ sancti Rudberti a prædicto anonymo scriptæ subjici brevem episcoporum et archiepiscoporum Salisburgensium, a sancto Rudberto episcopo usque ad Rudolfum archiepiscopum, Indicem, cujus initium est : « Sanctus Rudbertus episcopus, sanctus Vitalis episcopus, Ansologus abbas, Savolus abbas, Ezzius abbas, sanctus Flobargisus episcopus, Joannes episcopus, Bertricus abbas, sanctus Virgilius episcopus, Arno archiepiscopus, Ammilon abbas » ; et in fine hujus Catalogi hæc haberi : « In Catalogo istorum episcoporum quinque abbates continentur, qui absque pontificali ordine et dignitate regebant episcopatum Juvavensem. Ii vero sunt Ansologus, Savolus, Ezzius, Bertricus, Ammilon ». Sed auctor anonymus hujus Catalogi, qui pluribus sæculis post Rudberti obitum vixit, vera falsis miscuit, et cum Catalogos antiquiores invenisset, in quibus episcopi Salisburgenses et abbates monasterii sancti Petri, ubi erat sedes episcopalis, et archiepiscopalis a tempore *Arnonis* primi archiepiscopi Salisburgensis, descriptos reperisset, inde perperam deduxit, abbates illos mortuis episcopis ac sede vacante Ecclesiam Salisburgensem rexisse ; quod falsum esse ex dicendis patebit ; et poeta noster evincit, qui in re tam recenti vix errare potuit. Opusculum enim suum *Ludovico* Bajoariæ regi circa annum DCCCL dicavit, ut ex ejus versibus deducitur, cui ideo fides habenda in eo quod prodit de ordine quo sederint singuli episcopi Saltzburgenses, et Ratisponenses, Frisingenses, Patavienses, et Sabionenses. Sed cum auctor illius Catalogi magno errore autumaret, *Rudbertum* initio sæculi septimi in Bajoaria fuisse, videretque *Vitalem* et *Flobargisum* ab eo tempore usque ad *Joannis* episcopatum, cujus initium certum est, sedem Salisburgensem administrare non potuisse, vacationem illam sedis finxit, et per illam abbates Ecclesiæ Salisburgensi præfuisse credidit.

15. *Rejicitur Catalogus episcoporum Salisburgensium.* — Quare Hundius, Cointius, aliique passim, qui illum Catalogum secuti sunt, magnam confusionem in nobilissimæ Ecclesiæ historiam induxere, et hoc ac sequenti sæculo omnia turbarunt. Sic quia in vulgatis Indicibus episcoporum Verdensium, qui *sancto Suidberto* juniori successere perperam referuntur Verdenses episcopi et abbates *Amarbarici* monasterii intra Verdensis episcopatus limites olim constructi, a plerisque existimatum, tam Verdenses episcopos, quam abbates Amarbaricenses episcopatum illum successive gubernasse ; quem tandem errorem correxere viri eruditi, qui quos Verdenses episcopos in vulgatis Indicibus reperere, duas in classes partiti sunt, aliosque *Verdenses* episcopos, et alios *Amarbaricenses* abbates scite dixere. Eamdem viam in explicandis Salisburgensium episcoporum Catalogis tenendam, ex eodem poeta intelligimus ; qui cum in Bajoaria vixerit, plures videre potuit, qui cum *Rudberto*, vel cum ejus discipulis locuti fuerant vel cum prædicantem audierant. Quæ fusius expo-

nenda fuere quia opiniones, quæ omnium animos occuparunt, ex eisdem facile evelli non possunt, ut sæpius inculcare cogimur, quia in iis profligandis nobis desudandum et elaborandum fuit.

16. *Abusus in universam Ecclesiam Gallicanam introduci cœpti.* — Anno DCLX, num. 14 et seq. diximus post eum annum in Francia Orientali, usque ad adventum sancti Bonifacii in eam, nullum celebratum esse Concilium provinciale, archiepiscopum aliquem non fuisse, et Ecclesiarum jura pessumdata et conculcata. Tum an. DCLXXI, num. 6 et seqq. ostendimus hæreses et idololatriam paulatim in eamdem introductas. Hoc vero circiter anno confusio aucta, bona Ecclesiastica a laicis usurpari cœpta, metropoleon ordo paulatim turbatus, tantisque universa Ecclesia Gallicana sequentibus annis malis afflicta, ut Hadrianus papa Carolum Magnum anno DCCLXXIV Romæ agentem monere coactus de aliquo hujusmodi malis remedio afferendo, fuerit; quod se facturum promisit piissimus rex, et reapse omnem suam ad id industriam adhibuit, quemadmodum eo Christi anno videbimus.

SERGII ANNUS 10. — CHRISTI 697.

1. *Willebrordus Roma rediens in Germaniam religionem restituit, adjuvante Swiberto.* — Redemptoris annus sequitur sexcentesimus nonagesimus septimus, Indictione decima, quo Germania a novo apostolo Roma a Sergio Pontifice misso summa industria excolitur, atque ad fructum uberrimum restituitur : ita enim dixerimus, « restituitur », quod diu ante ab ipso ferme Ecclesiæ nascentis exordio (ut suis locis superius dictum est) Germania jam cœpit suscipere Evangelium, illudque diutius summa religione possedit : verum exundantibus prœliis, jam spiritualibus destituta cultoribus, conversa erat (ut dicam cum Propheta [1]) « terra fructifera in salsuginem ». Sed ejus tandem misertus Deus, e longe cultores misit, qui novale novarent.

Verum hi divino afflati Spiritu, scientes spiritum Prophetarum [2] subjectum esse debere Prophetis, et quod quæ [3] a Deo sunt, ordinata sunt : primum omnium, ut dictum est (sicut Paulus [4] ad Petrum Hierosolymam, ut conferret Evangelium, venit) Romam se contulerunt ad summum Pontificem, quem Ecclesiæ universæ præesse hierarcham scirent : a quo accipientes apostolatum, conversi ad gentes, eas undique Evangelio imbuerunt, magnaque operantes, nobis suppeditavere argumentum, ut nostros Annales ex frugibus Borealium regionum locupletaremus, qui jam magna priscorum monumentorum inopia, sterilitate deficerent.

[1] Psal. CVI. — [2] 1. Cor. XIV. — [3] Rom. XIII. — [4] Galat. I.

2. Ex ejusmodi namque apostolicorum virorum cultura, superveniente copiosa Domini benedictione, illam sunt benedictionem consecutæ regiones illæ desertæ propheticam, qua dicitur [1] : « Lætabitur deserta et invia, et exultabit solitudo, et florebit quasi lilium : germinans germinabit et exultabit lætabunda et laudans. Gloria Libani data est ei, decor Carmeli et Saron : ipsi videbunt gloriam Domini, et decorem Dei nostri ». Eo quod acciderit ipsis, quod subditur de prædicatione sanctorum : « Quia scissæ sunt in deserto aquæ, et torrentes in solitudine; et quæ erat arida, erit in stagnum, et sitiens in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami et junci ».

Ita quidem Germaniæ multæ provinciæ, deficiente Evangelii cultura, factæ silvosæ, verbi Dei iterum vomere cœptæ excoli, sunt redditæ his temporibus quasi Domini paradisus : ut nihil minus habuerint ab aliis Ecclesiis, accipientes apostolos, eosdemque legitime missos, a Petri Sede profectos, itidemque martyres, signis, innumerisque miraculis, aliisque dotibus affluentes quibus Ecclesia Catholica insignitur. Diximus de nonnullis ex iis, dicturi et de reliquis inferius pro temporis ratione. Hoc vero anno quod dicamus, dat abunde copiam is quem Sergius papa Romæ consecrans episcopum, mutans nomen barbarum in latinum, ex Willebrordo nominavit Clementem, quem et

[1] Isai. XXXV.

pallio exornavit in signum collatæ plenitudinis potestatis; de quo ista Marcellinus coapostolus fideliter tradit in Swiberto [1] :

3. « Itaque anno a Nativitate Domini sexcentesimo nonagesimo septimo S. Willebrordus, adepta jam Apostolicæ benedictionis auctoritate, consecratusque archiepiscopus a S. Sergio papa, rediit ad Germaniam. Cui occurrens sanctus Swibertus cum clericis, et discipulis, et multis Christianis usque Embriacam, recepit eum cum magna honorificentia, et gavisi sunt in Domino. Audiensque sanctum Swibertum episcopum consecratum, et comitatum Teisterbandiæ cum tota fere Batua, ac magnam partem inferioris Frisiæ prædicatione ipsius conversam, et Ecclesiam Trajectensem numero fidelium valde multiplicatam, immensas devote Deo retulit laudes. Deinde pariter Trajectum pergentes, statim in fundo Basilicæ sancti Thomæ Apostoli prope castrum Trajectense, canonicorum cœnobitarum construxerunt Ecclesiam in honorem sancti Martini episcopi Turonensis : in qua S. Willebrordus archiepiscopus Frisonum cathedralem Ecclesiam sibi stabiliri jussit; quam per primitivam benedictionem SS. Willebrordus, et Swibertus episcopi cum cæteris confratribus propriis manibus benedicendo consecraverunt.

4. « Deinde mortuo Radbodo rege Frisonum (quod multo post accidit) Christiani libere permissi sunt ubique per Frisiam publice Evangelium Christi prædicare. Quapropter præfati sancti episcopi cum sacerdotibus et clericis Hollandiam, et Frisiam ubique pervagantes, rudem populum documentis Evangelicis informaverunt, docentes profanum idololatriæ cultum abolendo relinquere : catechumenos baptizaverunt, neophytos confirmaverunt, sacros ordines celebraverunt, ac in pagis singulis Evangelium pacis constanter et devote prædicaverunt, et per loca singula presbyteros, et diaconos ordinaverunt, qui eos in verbo fidei, et ministerio baptizandi adjuvarent, maxime in magno vico Dverstat: in quo per biennium prædicantes, totum populum ad fidem perduxerunt Christi, ac phana idolorum commutantes in Ecclesias Christi, quinquaginta duas dedicaverunt Ecclesias parochiales in eo, adjutorio Guntheri militis, et aliorum amicorum.

5. « Et non solum per Frisiam prædicaverunt et Thuringiam sive Hervingiam, sed et usque in Daciam (Daniam) prædicando, populum multum purgatum a barbarica Gentilitatis idololatria, Orthodoxæ junxerunt fidei. Cumque sic per aliquot annos ferventer Evangelici pontifices et verbi Dei præcones pariter, et continue in diversis provinciis Christum annuntiassent, redierunt et venerunt cum exultatione Trajectum ad confratres et cooperatores verbi Dei, enarrantes illis, quanta Dominus per illos fecisset. Et licet sanctus Swibertus egregius pontifex præcesserit sanctum Willebrordum tempore, tamen sanctus Willebrordus præcedit sanctum Swibertum dignitate, et primus archiepiscopus Trajectensis reputatur, eo quod a sancto Sergio papa archiepiscopus Frisonum specialiter consecratus, et a Sede Apostolica ad eumdem populum missus fuerit ». Hæc Marcellinus.

6. *Ad Danos prædicat Evangelium Willebrordus.* — His consententia tradit Albinus Flaccus, qui et de prædicatione ejusdem Clementis ad Danos ista habet [1] : « Cum ergo apud eum (Radbodum scilicet, cum adhuc viveret), vir Dei fructificare se non posse sentiret, ad ferocissimos Danorum populos iter evangelizandi convertit. Ibi tum (ut fertur) regnabat Ongendus, homo omni fera crudelior, et omni lapide durior; qui tamen, jubente Deo, veritatis præconem honorifice tractabat. Quem dum obduratum moribus, et idololatriæ deditum, et nullam melioris vitæ spem habentem offendit : acceptis tunc triginta ejusdem patriæ pueris, ad electos a Deo populos regni Francorum reverti festinavit : sed in eo ipso itinere catechizatos eosdem pueros vitæ fonte abluit, ne aliquod propter pericula longissimi navigii, vel ex insidiis ferocissimorum terræ illius habitatorum, damnum pateretur in illis, volens antiqui hostis prævenire astutias, et Domini sacramentis animas munire acquisitas ». His enarratis, quid eidem sancto contigerit, cum vivente adhuc Radbodo perfido rege, rediens e Dania, Fostelandiæ populis prædicavit, ita refert :

7. « Dum pius verbi Dei prædicator iter agebat, pervenit in confinio Frisonum et Danorum ad quamdam insulam, quæ a quodam deo suo Fosite, ab accolis terræ Fositesland (Fostelandia) dicebatur, quia in ea ejus Dei fana fuere constructa. Qui locus a paganis tanta veneratione habebatur, ut nihil in ea, vel animalium ibi pascentium, vel aliarum quarumlibet rerum quisquam Gentilium tangere auderet, nec etiam a fonte, qui ibi ebulliebat, aquam haurire nisi tacens præsumeret. Quo cum vir Dei tempestate jactatus esset, mansit ibi aliquot dies quousque sepositis tempestatibus, opportunum navigandi tempus adveniret. Sed parvipendens stultam loci illius religionem, vel ferocissimum regis animum, qui violatores sacrorum illius atrocissima morte damnare solebat, tres homines in eo fonte cum invocatione sanctæ Trinitatis baptizavit, sed et animalia in ea terra pascentia in cibaria suis mactare præcepit. Quod pagani intuentes, arbitrabantur eos, vel in furorem verti, vel etiam veloci morte perire. Quos cum nihil mali cernebant pati, furore perciti, regi tunc Radbodo, quod viderant factum, retulerunt. Qui nimio furore succensus, in sacerdotem Dei vivi suorum injurias deorum ulcisci cogitabat; et per dies semper tribus vicibus, suo more, mittebat sortes, et nunquam damnatorum sors, Deo vero defendente suos, super servum Dei vel aliquem ex suis cadere potuit, nec nisi unus tantum ex sociis sorte monstratus, et martyrio coronatus est ». Quod dicit de sorte auctor, scias in

[1] Extant apud Sur. die I Mart. c. 13. tom. II.

[1] Extant apud Sur. die VII Novembr. tom. VI.

more fuisse apud eos, neminem neci tradere, nisi prius eum sors indicasset, ut quæ dicturi sumus ostendent. Hæc de rebus gestis in ea insula : ubi cognita regis Radbodi duritia animi, inde in eum (secundum illud Evangelii) excusso e pede pulvere recedens, ad Pipinum (ut idem testatur auctor) reversus est. Reliqua autem quæ de eodem sancto viro narrantur post Pipini obitum contigerunt.

8. *Concilium Trajectense, et qui viri apostolici ibi floruerint.* — Post reditum Clementis collectam fuisse Synodum Trajectensem, et ex ea alios in diversas regiones missos Evangelii prædicatores, Marcellinus testatur, qui simul relegens in unum omnes qui antea et postea missi sunt, ista habet memoria digna [1] : « Deinde animadvertentes præfati SS. pontifices (Willebrordus, et Suvibertus), et egregii prædicatores, qui cum eis ex Anglia venerunt Trajectum, quod multus populus, Deo prosperante, ab infidelitatis errore ad Christum conversus esset, convocata Synodo in novella Ecclesia Trajectensi, decreverunt more Apostolorum, et discipulorum Christi in diversas circumjacentes Barbaricas nationes præstantiores prædicatores dimittere ad prædicandum ipsis fidem Christi ». Qui vero eidem Synodo interfuerint, ita idem auctor narrat : « Erant autem eo tempore in eadem primitiva Ecclesia Trajectensi apostolici pontifices, et canonici egregii prædicatores, qui S. Swibertum episcopum cum S. Euvaldis sequentes, constanter Christum gentibus prædicaverunt : utpote S. Winfridus sacerdos, qui postquam tredecim annos in Ecclesia Trajectensi ut canonicus degisset, archiepiscopus Moguntinensis consecratur, et Bonifacius appellatur : qui post obitum sancti Willebrordi Trajectensis episcopi rediens, secundus archiepiscopus Trajectensis ordinatur. Qui postquam decem et sex annis per Frisiam prædicasset, martyrio in Frisia coronatur cum suis, similiter sanctus Wiro episcopus Deirorum, sanctus Plechelmus episcopus de Massa Candida, (vel secundum Bedam, Candida casa,) sanctus Othgerus levita cum plerisque aliis gloriosis sacerdotibus, et prædicatoribus.

9. « Cui sanctæ Synodo præfuerunt S. Willebrordus, et Swibertus antistites constantiores. In qua conclusum et definitum fuit, ut omnes primi prædicatores in exteras provincias prædicarent verbum Dei ». Quem vero omnes, qui ex Anglia profecti olim, et modo ex Synodo missi sunt, fuerint finem consecuti, idem auctor summatim perstringens sic narrat : « Igitur sanctus Acca (ut est ante dictum) cum sancto Swiberto in Angliam rediens a sancto Wilfrido episcopo Augustaldensis Ecclesiæ episcopus consecratus, post sanctissimam vitam ibidem in Domino quievit. S. Wigbertus in Fostelant martyrio coronatus fuit, ut prædictum est. S. Willibaldus Orientalem Franciam adiens, Aureatensis sive Eistatensis episcopus effectus est. Sanctus Winibaldus, frater ejus, Heyndelamensis abbas est ordinatus : quorum germana fuit Walburgis virgo. Lebuinus (sive Levinus), pontificatum adeptus martyrio prope Gandavum coronatur. Duo quidem S. Euvaldi Nabiam introeuntes, Christum prædicando confessi sunt : qui abinde ascendentes in Saxoniam, glorioso martyrio coronati sunt. Sanctus Werenfridus presbyter et egregius prædicator, versus Batuam missus, novellum Christi populum in Elst, et Westerwoirt, et in finibus illis feliciter rexit : et infinitis clarificatus miraculis tam in vita, quam in morte idibus Septembris apud Westerwoirt spiritum Creatori reddens, miraculose in Elst tumulatur. Sanctus Adelbertus levita, filius Edilbaldi regis Deirorum, filii sancti Oswaldi regis et martyris, in Egmonda in Hollandia oratorium construens, post multorum paganorum conversionem, et laudabilem sanctæ vitæ suæ consummationem, multis miraculis clarus, septimo kalend. Julii felici fine requievit in Christo, sepultus in Egmonda, ubi usque in hodiernum diem claret infinitis miraculis. Is eximius confessor, primus archidiaconus Ecclesiæ Trajectensis fuit ». Hæc de his auctor; qui de seipso subdit :

10. *Marcellini apostolatus.*— « Et ego Marcellinus presbyter inutilis, a præfatis pontificibus missus ad partes Transiselanas, locum Aldenseel, Trentam, et Tuventam, et Covordiam, ac Daventriam rego, et Dei providentia totum ferme populum Christo prædicando lucratus sum, et purgavi a cultu idololatriæ. Permansitque S. Willebrordus in diœcesi sua Trajectensi ferventer prædicando Evangelium Christi cunctis gentibus : cæteri vero hac illacque dispersi propter verbum Dei, post conversionem multorum paganorum, salubri fine in Christo quieverunt ». Hucusque Marcellinus, in unum breviter jungens sanctos illos omnes, qui velut ex alveari uno in diversas provincias profecti, multiplices Ecclesias fundavere : sed de aliquibus ex his inferius suis locis fusius dicendum erit.

[1] Marcel. in Suvib. c. 14.

Anno periodi Græco-Romanæ 6190. — Anno Æræ Hispan. 735.— Anno Hegiræ 78, inchoato die 30 Martii Fer. 6.— Jesu Christi 697.
— Sergii papæ 11.— Leontii imp. 3.

1. *Gesta a S. Willebrordo in Germania.* — A num. 1 ad 8. Multa refert hoc anno Baronius in Germania a sanctis Willebrordo, et Suidberto ad Gentilium conversionem gesta, quæ cum uni Pseudo-Marcellino innitantur, eis fides adhiberi non potest. Alcuinus in sancti Wilbrordi Vita, postquam dixit eum in partes Franciæ Boreales missum fuisse, cap. 9 ait : « Tentavit quoque idem vir Dei ultra Francorum regni fines cælestis vitæ flumina derivare ». Addit, eum adiisse Radbodum Frisonum regem, et cum non posset saxeum ejus cor emollire, ad ferocissimos Danorum populos iter evangelizandi convertisse. Sed cum *Ungendus* eorum rex nullam viæ melioris spem offerret, rediit in Franciam, et dum iter agebat, « pervenit in confinio Fresonum et Danorum ad quamdam insulam, quæ a quodam deo suo Fosite, ab accolis terræ Fositerland appellatur, quia in ea ejusdem dei fana fuere constructa ». Ibi tres homines baptizavit : quod cum Radbodus rex accepisset, deorum suorum injurias ulcisci volens, unum ex sociis Willibrordi forte monstratum martyrio coronavit, et Wilbrordum « ad Pippinum regem Francorum cum honore remisit », inquit Alcuinus, qui Pippinum *regem* appellat, quia summa rerum apud eum in Galliis erat. Hæc quæ Baronius hoc anno recitat, sequentibus gesta sunt. Porro, ut observat Mabillonius in Notis ad Vitam sancti Wilbrordi ab Alcuino scriptam, *Ericus* Daniæ rex in Historia gentis Danorum a se conscripta Ungendi regis non meminit, et Adamus Bremensis Ecclesiæ canonicus in lib. 4 suæ Historiæ Fositerlandiam eamdem esse ait cum « Farria insula quæ in ostio fluminis Albiæ longo recessu latet (alias *Heiligeland* appellata), quæ sita est in confinio Danorum et Fresonum ».

2. *Synodus Ultrajectina fictitia est.* — Ad num. 8 et seqq. Synodus *Ultrajectina* a Baronio et collectoribus Conciliorum ex uno Pseudo-Marcellino commemorata, ejusdem farinæ est, ac certa quæ idem fabulator de Wilbrordo et Suidberto narrat, ut certis argumentis demonstrat Henschenius ad diem primam Martii in Commentario historico ad Vitam sancti Suidberti. *Sanctus Lebuinus*, qui ibidem num. 9, dicitur martyrio prope Gandavum coronatus, non nisi Carolo M. Galliam regente in Frisiam venit, ibique anno DCCLXXIII morti traditus est, ut eo anno videbimus. Ipsemet Baronius anno DCCLXXVIII, num. 41, de *S. Lebuini* missione agit, non recordatus se de illo jam hoc anno mentionem fecisse. Uno verbo quæcumque hic ex Pseudo-Marcellino referuntur, mere fabulosa sunt.

3. *Ostrhyda Merciæ regina a suis occisa.* — Beda in Recapitulatione hoc anno habet : « Osthryd regina a suis, id est, Merciorum primatibus interempta ». Erat Osthryda uxor Edilredi Merciorum regis, et soror Ecgfridi Northumbriæ regis, ut testatur Beda lib. 4, cap. 21. Huntindoniensis lib. 4, pag. 336, dicit, turpe hoc scelus commissum esse a *Sudhumbris*, id est, a Lincolniensibus, vel Notinghamiensibus, qui cis Humbrum erant, et ideo *Sudhumbri*, sive Australes Humbrii dicebantur, ad differentiam eorum, qui trans Humbrum et ad Septentrionem *Northumbrii* vocabantur.

SERGII ANNUS 11. — CHRISTI 698.

1. *Lamberti Tungrensis episcopi martyrium et causa martyrii.* — Sexcentesimus ac nonagesimus octavus Redemptoris annus adest undecima Indictione notatus, idemque illustratus martyrio viri sanctissimi Lamberti Tungrensis episcopi, Taxandriæ apostoli nuncupati [1], cum in episcopatum annum ageret quadragesimum. Extant ejus Acta a Stephano episcopo Leodiensi scripta ad Hermannum archiepiscopum Coloniensem; in quibus tamen multa desiderantur, ut (quæ in primis ponenda erat) quæ præcessit ab eo facta objurgatio Pippino de Herstallo ob pellicem introductam; quod absque controversia omnes tum veteres, tum recentiores historici affirmarunt : ex quibus melius ejusdem sancti Vita atque martyrium simul in unum collecta scribantur. Tantum potuit adulatio, ut ne tanta Pipinus ignominia notaretur, qui egregiis factis adeo celebris haberetur, fuerit prætermissa Lamberti causa martyrii. Non sic nos docuit sancta divinitus inspirata Scriptura, quæ nec sanctorum peccata tacuit, cum eorum virtutes egregie prædicarit : ut inter alia in libris Regum de Davide factum legimus, cujus non solum virtutes, sed et adulterium et homicidium satis exacte descripta leguntur.

2. Quod in primis ad titulum apostolatus spectat : Taxandriæ idem Lambertus apostolus nominatur, eo quod populum illum ad idola colenda conversum vir sanctissimus sua prædicatione post plurimos labores et angustias ad Christianam religionem suscipiendam tandem perduxit : ex quo evenit, ut Taxandriæ populi usque ad novos erectos episcopatus fuerint subjecti Ecclesiæ Leodiensi. His igitur de apostolatus titulo præmissis, de ejus martyrio, quod hoc anno accidit, modo dicendum ex antiquioribus monumentis, quibus ista narrantur [2] : « Pipinus princeps cætera egregius, uno malo tam multa bona corrumpebat, contempta legitima uxore, Alpaidi pellici nimium addictus. De eo sane hic auctor testatur, cum nihil ad gloriam, nihil ad potentiam vel felicitatem ei deesset, nunquam ejus industria fortunam fuisse superiorem. Et tamen cum multis esset auctus victoriis, seipsum vincere non potuit, molli libidinis telo prostratus. Id vero cæteris fere episcopis dissimulantibus, Lambertus præ zelo domus Dei ferre non sustinens, opportune et importune arguebat principem : qui si, ut in cæteris, ita et in hoc libenter audisset recta monentem episcopum, rectius consuluisset sibi.

3. « At illa maligna mulier, moleste ferens Pipinum a sui amore revocari, Dodonem fratrem suum Pipino familiarem, genere et opibus præstantem, hortatur, uti ne sinat Lambertum tantum posse apud Pipinum, ut cogatur ipsa ab eo recedere in dedecus natalium suorum. Ille vero agit cum suis, datque operam, ut episcopi conatus impediat. Sed videns eum perstare in sententia, nec contra justitiam cujusquam faciem vereri, amicis quibusdam sororis ultionem permittit. Ex iis Gallus et Rioldus cum omnibus suis valde cœperunt vexare episcopi familiam, nullum calumniæ aut molestiæ genus prætermittentes, ut vel sic episcopus suorum causa cessaret molestus esse Pipino propter Alpaidem. Sed vir justus, ut leo confidens, justitiæ patrocinium nulla ratione deseruit. Tandem improbi illi ab episcopi cognatis cæsi sunt, molestissime id ferente Dodone, et causam cædis in sanctum conferente.

« Per id tempus Pipinus princeps in Jopitiam villam advenit. Venit etiam eo vir sanctus ab eo tanquam pro regni tractandis negotiis evocatus. Ibi tum et Pipinus, et pellex animos iratos vultu sereno tegunt, alii iram dissimulant, alii lætitiam simulant, plerique pro suo quisque arbitratu in varias se formas transmutant. Valde autem pellex in id incumbebat, ut per aliquem posset episcopi animum sibi conciliare; ut vel in præsentiarum abstineret a principis reprehensione. Apparatur convivium, episcopus invitatur, lætantur aulici omnes. Princeps oblatum sibi a pincerna poculum innuit episcopo offerendum, benedictionis loco

[1] Sigeb. in Chron. hoc anno Molan. in Natal. SS. Belg. die XVII Septemb. — [2] Extant apud Sur. velut Append. ad Vit. a Stephano scriptam die XVII Septemb.

habiturus, si a consecrata manu ipse poculum acciperet, quod Maximum imperatorem olim noverat exspectasse a beatissimo Martino episcopo. Et episcopus illud quidem Pipino tradidit. Cujus principis reliqui proceres secuti exemplum, optabant a sancta episcopi manu sibi poculum porrigi.

4. « Cunctis igitur certatim id expetentibus, et confuse sese ingerentibus, ut alii alios antevertant, ipsa quoque pellex clam suam inserit manum, ut vel sic possit ex sancti viri manu poculum accipere. Sed ille feminæ insidias devitans, et ad principem conversus, de mulieris temeritate conqueritur, quod calliditate quadam conetur notam ipsi inurere invisæ Deo communionis. Surgensque a mensa, ab aula vult recedere, et omnis illa convivii jucunditas perturbatur. Nec sic tamen quiescit versutia mulieris : sed vesperi volenti recedere episcopo mandat princeps, illa suggerente, ne insalutata sua conjuge recedat. At episcopus magna animi constantia : Ego vero, inquit, o princeps, testor Jesum spem vitæ meæ, me nunquam adulteræ communicaturum, prohibente Apostolo[1], ne commisceamur fornicariis. Te vero illi communicare valde doleo, te nolle resipiscere moleste fero, et timeo sane impendere tibi iram Dei.

5. « Cernens ergo pellex, si diutius vivat Lambertus, timendum sibi esse, ne a Pipino separetur, omnia Dodoni significat, et oleum camino addens, obtestatur eum, ut ocius eum tollat e medio. Ita ergo, et cognatorum cædem, et sororis discrimen ulturus Dodo, totum se accingit ad perdendum sanctum episcopum, qui jam præsciebat necem suam. Deinde perpetratum est illud immane parricidium, quemadmodum superior historia continet ». Nimirum, quod adscitis sibi Dodo viris scelestissimis et audacissimis, in villa Legia adortus est sanctissimum virum orantem, et per modum crucis manibus in cælum expansis ante sacrosanctum altare beatorum martyrum Cosmæ et Damiani manentem ; quem impie atque crudeliter lancea perforantes interemerunt, atque cum ipso simul cognatos ejus Petrum et Adoletium : quod fieri contigit hoc anno, decima septima die mensis Septembris. Sed quæ præterea sit secuta ultio divina Dodonem ac socios nefandi sceleris, accipe[2] :

6. « Apparuit Lambertus nocte Amalgisilo thesaurario, et blande eum compellans : Romam, inquit, ivimus : Roma redimus, visitaturi Dodonem et complices ejus. Sanguis enim innocentum, qui mecum pro Christo effusus est, a Deo vindictam expetit. His dictis, evanuit. Veram autem fuisse visionem, res ipsa declaravit : Dodonis enim viscera omnia statim computruere, eaque mire fœtentia per os rejecit : ac tandem propter nimiam fœtoris intolerantiam corpus ejus in Mosam projectum est, vermibus et tabe corruptum. Qui autem sanctum episcopum interfecerat telo suo, cum fratre suo congressus, illum occidit, et pariter ab illo peremptus est. Denique intra anni spatium vix quisquam evasit ex iis, qui ejus cædis participes fuerant : si qui vero superfuere, illi adeo aut sensibus, aut censu et rebus destituti sunt, ut illos felices ducerent, qui ceteri morte absumpti fuerant ». Sequenti anno contigisse Dodonis, et sociorum vindictam, Sigebertus affirmat. Addit his Molanus : « Sacrilegus vero Dodo æternæ damnationis incurrit interitum, tum etiam posteritati suæ tanti facinoris jugem pœnam et indeficiens opprobrium usque hodie reliquit. Unde Wandalbertus scribit :

Factio quem cæsum semper tremebunda pavescit.

7. Quæ autem vindicta secuta sit impiam Alpaidem, haud scriptis proditum est : sed non illæsam præteriisse, vel ex eo æstimare licet, quod etiam ea de causa in pellices omnes ostensa sit martyris accensa vindicta : nam ubi supra hæc leguntur : « Interim mirum quiddam cernere licebat (quemadmodum a majoribus accepimus) cunctis sine repulsa ad osculandum martyris corpus admissis, si qua pellex accederet, quasi turbine quodam exagitatam retrocedere compelli. Apparebat inde, quam invisa Deo, et sancto martyri esset illa pellex detestabilis ». Hæc ibi. Quæ autem sint ad sepulcrum ejus facta miracula, iidem qui supra enarrant. Quod vero ad Pipinum pertinet, vehementi fuit exagitatus ob viri sanctissimi necem dolore, nec eo liber usque ad obitum, ut Marcellinus est auctor[1], quo etiam auctore constat miserum cum pellice ad obitum usque perseverasse : genuerat enim illa Carolum Martellum, quem et successorem reliquit hæredem. Sed de his suo loco dicendum.

Hoc eodem anno Beggam matrem Pipini sanctitate claram ad Dominum transiisse, auctor est Sigebertus in Chronico : sequenti vero anno eodem auctore liquet ipsum Pipinum orbatum fuisse filio Drogone duce Campaniensium : verum ipsum supervixisse Pipino parenti, Marcellinus affirmat, ut suo loco dicetur. Sanctum quoque Bertinum abbatem hoc pariter anno constat ex hac vita migrasse : extant præclaræ ejus res gestæ a Folchardo conscriptæ[2], de quo etiam plura leguntur in Vita sancti Audomari episcopi. Sed invisamus tandem res Italiæ.

8. *Synodus Aquileiensis.*— Eodem anno[3] celebrata reperitur Synodus Aquileiensis, de qua Paulus diaconus[4] : « Hoc tempore, inquit, Synodus Aquileiæ facta ob imperitiam fidei quintum universale Concilium suscipere diffidit, donec salutaribus B. Sergii papæ monitis instructa, et ipsa cum cæteris Christi Ecclesiis annuere consensit ». Hæc Paulus. Cæterum longe ante hoc tempus resipuisse liquet Ecclesiam Aquileiensem ab antiquo schismate

[1] I. Cor. v. — [2] In Append. apud Sur. die XVII Sept.

[1] Marcell. in Swiber. c. 25. — [2] Apud Sur. die v Septemb. — [3] Sigeb. hoc anno et Bed. de Sex ætat. hoc tempore. — [4] Paul. diac. l. v. c. 14.

causa quintæ Synodi orto ob Tria illa Capitula : etenim ejusdem Aquileiensis Ecclesiæ episcopus, Agatho nomine, interfuisse et subscripsisse reperitur Synodo Romæ factæ ab Agathone Romano Pontifice, ut ejusdem Synodi Acta testantur. Quamobrem eamdem Ecclesiam iterum in errorem lapsam, dicere opus est, perfecte vero a Sergio Romano Pontifice esse curatam. Longus morbus olim S. Gregorii papæ medicina impertita curatus, iterum erupit in ulcus ipso vivente; sed rursum sanatus languor, rursus invaluit, donec divina gratia per sanctissimum Pontificem Sergium penitus est curatus.

9. *Ingens Sarracenorum cædes.* — Quod spectat ad res Orientalis imperii, Græcorum id habent Annales [1] : « Anno secundo imperii Absimari, Romani Syriam peragrantes, et venientes usque Samosatam, et deprædantes circumquaque regionem, multa occiderunt millia Barbarorum; tradunt nonnulli, ducenta millia cæsa esse : onustique spoliis magno relicto hostibus timore, ad propria sunt reversi ». Mirum auditu, quantum gens Sarracenorum fuerit his temporibus numerosa, utpote quæ Armeniam, Persidem, Palæstinam, Ægyptum impleret, et Libyam Africamque universam penitus occuparet, insulasque complures, atque jamjam in Europam sese infundere præpararet. Sic quidem quantumlibet eorumdem multiplices cædes fierent, nullam visi sunt diminutionem sensisse, nec contineri potuisse, quin illaberentur in exteras regiones.

[1] Theoph. et Cedr. hoc anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6191. — Anno Æræ Hispan. 736. — Anno Hegiræ 79 inchoato die 19 Martii Fer. 4. — Jesu Christi 698. — Sergii papæ 12. — Tiberii Absimari imp. 2.

1. *S. Lambertus episc. Trajecti ad Mosam occisus.* — A num. 1 ad 3. Magna inter eruditos controversia est de anno et causa martyrii *S. Lamberti* Trajecti ad Mosam episcopi, quem antiqui *Landebertum*, seu *Landbertum*, aut *Lantbertum* appellare solent. Et quidem certum videtur, audiendum non esse Sigebertum in Chronico, qui ejus necem hoc anno collocat, Baroniumque aliosque viros doctos decepit, non animadvertentes Sigebertum episcopatum S. Amandi, S. Remacli, et S. Theodardi, Lamberti decessorum suis annis non reddidisse. Hanc difficultatem diligentissime inter alias examinarunt Mabillonius sæculo III Benedictino, parte 1, ubi recitat Vitam S. Lamberti a Godescalco diacono Leodicensi scriptam sæculo VIII, et Cointius anno DCCVIII, n. 9 et seqq. et uterque martyrium S. Lamberti cum anno DCCVIII copularunt. Verum cum ex dictis is anno sexcentesimo sexagesimo septimo Trajectensis Ecclesiæ episcopus dictus fuerit, illamque rexerit *quadraginta annis* ut in Vita sancti Huberti, qui proxime post illum sedit, testatur ipsius Huberti discipulus, martyrium illud anno septingentesimo septimo accidit. Præterea idem scriptor refert hunc sanctum præsulem *Lamberti* decessoris sui reliquias Trajecto *Legiam* seu *Leodium* ad locum martyrii transtulisse, « tertio decimo anno sui præsulatus, cœtu clericorum sibi adjuncto, necnon populari agmine coacto, accitis etiam venerabilibus episcopis et sacerdotibus ». Translatio autem S. Lamberti celebratur die vicesima octava mensis Aprilis, quæ indicatur in quamplurimis Martyrologiis Mss. et excusis; cum vero hujusmodi solemnitates diebus Dominicis de more peragerentur, annoque septingentesimo vicesimo, qui XIII est ab anno DCCVII, dies vicesimus octavus Aprilis in Dominicam incidat, eo anno illa translatio facta videtur, ideoque et *Hubertus* Lamberto successisse. Verum quidem est, diem illum neque in laudata Vita sancti Huberti, ubi sermo est de hac translatione, neque in Vita S. Lamberti a Godescalco scripta memorari, et sanctorum translationes aliis, quam quibus contigere diebus, in Martyrologiis sæpe descriptas fuisse. Sed cum *Hubertus* Trajecto Leodium non tantum reliquias S. Lamberti, sed et cathedram Pontificalem transtulerit, *Legia* seu *Leodium*, recuperato sancti Lamberti corpore in magnam urbem evaserit, et a populis etiam remotis orationis gratia frequentari cœperit, pronum est existimare eum diem semper huic translationi sacrum fuisse, ideoque et *Lambertum* anno DCCVII martyrii gloriam consecutum.

2. *Duplex causa necis S. Lamberti quarum altera a posterioribus excogitata.* — Causa necis ejus scriptores antiqui non satis explicarunt, indeque a posterioribus sumpta occasio existimandi, litterisque mandandi *Sanctum Lambertum Pippinum* increpare ausum, quod pellicem *Alpaidem Plectrudi* legitimæ uxori suæ superduxisset, a *Dodone* fratris ipsius Alpaidis morti traditum esse. Ita Sigebertus in Chronico, qui anno 1112 Chronicon suum absolvit : quæ hujus necis causa primum excogitata fuerat ab Anselmo Leodiensi canonico in Historia sua *de Gestis Pontificum Leodicensium,* quam ad annum usque MXLVIII perduxit. Nihil hic moror Pseudo-Marcellinum, qui Alpaidem ex conjuge Pippini pellicem facit, quia licet scriptoris antiqui larvam assumat, recens tamen est. At antiquiores scriptores, qui de morte sancti Lamberti locuti sunt, eam in Alpaidem non refudere. Auctor coætaneus, cujus Fragmentum Duchesnius tomo I Hist. Fran. publicavit, ait : « Insurrexerunt duo pessimi homines Gallus et germanus suus Rioldus in adversitatem ejus, et servientes Ecclesiæ suæ, in tanta opera perversa, ut nullus eos ferre potuit, nec evadendi erat locus ante illos. Repleti amici pontificis ira et tristitia, calamitate magna compulsi, et humilitate depressi, interfecerunt eos ex merito eorum. In illis diebus erat Dodo domesticus jam supradicti principis Pippini, proprius consanguineus eorum, qui interfecti fuerant. Et erant ei possessiones multæ, et in obsequio ejus pueri multi. Cum audisset necem proximorum, collexit magnam copiam virorum fortissimos ad prœliandum, mox irruit ad interficiendum beatissimum virum Landebertum pontificem in villa, cujus vocabulum est Leodio, sita super fluvium qui vocatur Mosa ». Ubi non solum nullum verbum habet de Alpaide, sed aliam *Lamberti* martyrii causam in medium auctor ille coævus adducit.

3. *Anselmus canonicus Leodicensis illius fabulæ auctor.* — Godescalcus Vitæ primariæ sancti Lamberti scriptor, qui sub Carolo Magno floruit, idem quod anonymus ille tradit. Idem etiam habet *Stephanus* episcopus Leodicensis ineunte sæculo x, in Vita sancti Lamberti, quam elucubravit, *Lambertum* scilicet a *Dodone* Pippini domestico interfectum esse in vindictam cædis *Galli* et *Rioldi* quos Ecclesiæ infestos e medio sustulere Lamberti nepotes. Verum quidem est, *Nicolaum* canonicum Leodicensem, qui aliam lucubrationem de Vita sancti Lamberti scribere aggressus est anno MCCXXII, *Reinerum* seu Renerum monasterii sancti Laurentii prope Leodium monachum, qui aliquot annis post Nicolaum scripsit, et *Ægidium* Aureæ Vallis monachum, qui anno MCCLI scribere desiit, idem quod *Anselmus* ac *Sigebertus* tradere, illudque variis additamentis augere. At quomodo hi scire potuere, quæ priorem anonymum laudatum, *Godescalcum* diaconum Ecclesiæ Leodiensis ac *Stephanum* ignorasse constat ?

4. *Vera hujus necis causa explicatur.* — Nec satisfaciunt auctores isti, quando aiunt, *Lambertum* occisum, quod corriperet *Pippinum* ob consuetudinem ejus cum *Alpaide,* quam rejecta *Plectrude* legitima conjuge in torum adsciverat, sed hanc *Lamberti* martyrii causam a Godescalco et Stephano fuisse dissimulatam, ne *Pipini* parentibus Francorum regibus parentis crimen exprobrari viderentur. Nam præterquam quod *Alpais* Pippini ex more illorum temporum conjux fuit, ut vocatur tam ab auctore anonymo de Gestis Regum Francorum, qui *Theodorico Kalensi* in Francia regnante scripsit cap. 49 quam a continuatore Fredegarii cap. 103, aliisque, ob polygamiam scilicet quæ tunc in usu erat, ut loquens de Dagoberto primo demonstravi, hæc ratio valuerit in *Godescalco,* cur eam causam dissimulavit *Stephanus,* qui sub extremis Carolinæ stirpis regibus vivebat ? Sane, inquit Mabillonius citatus, longe atrocior erat fabula de *Caroli Martelli* damnatione: quam tamen Hincmarus, Adrevallus, aliique auctores, imperante Carolo Calvo Martelli abnepote, in vulgus jactare non dubitarunt. Si conjecturis agere licet, addit Mabillonius, factum illud hoc modo contigisse videtur. Gallus ac Rioldus regii ministri, « in Ecclesiam sæviebant tot perversis operibus, ut nullus eos ferre posset, nec locus esset evadendi », inquit Godescalcus, et ante eum anonymus laudatus. *Lambertus* forsan *Pipinum* ea de re admonuerat, ipsoque Gallum ac Rioldum redarguerat. At cum nihil proficeret, ipsius nepotes utrumque cædunt. *Dodo* Pippini domesticus, *Galli* ac *Rioldi* consanguineus, istam cædem Lamberti nece vindicant. Certe Lambertus in Actis sancti Huberti, tum ab anonymo citato, tum a Joanne Leodicensi episcopo scriptis, *pro ovibus suis mortis dispendia subiisse* dicitur, et Regino abbas in Chronico ad annum DCXXII, hanc facti rationem proponit : « Ea ætate, inquit, claruit Landebertus Tungrensis Ecclesiæ episcopus, qui dum regiam domum zelo religionis accensus increpasset, ab iniquissimo Dodone, et aliis viris de palatio missis improviso conclusus, intra domum Ecclesiæ in Leodico vico occiditur ». Eadem fere usurpant Ado et Notkerus Reginoni æquales in Martyrologiis suis. Quorum obscuram mentem post Anselmum et Sigebertum laudatos male plures explicarunt, optime vero Mabillonius ; nec hactenus melior hac de re conjectura in medium adducta.

5. *Conjectura Cointii.* — Nam quod ait Cointius, *Pippinum,* postquam *Plectrudem* repudiasset, et *Alpaidem* superinduxisset, post triennium, ab anno scilicet DCXCI huic amplius non adhæsisse, eamque apud *Orpium,* quod olim ad episcopatum Trajectensem pertinebat, nunc diœcesi Namurcensi attribuitur, in monasterio pœnitentiam tunc egisse, ibique vitam religiose clausisse, gratis asseritur ; cum illud *Plectrudis* repudium, ut jam alibi dixi, fictitium sit ; ac plane incertum, a quo tempore *Alpais* monasterium ingressa fuerit, si tamen verum est eam anteactæ

vitæ pœnitentia ductam sese in monasterio abdidisse. Alium enim auctorem eam in rem non citat Cointius anno DCXCI, num. 4, quam *Bartholomeum Fisenum* in Elogiis sanctorum et aliorum, qui *illustriori virtute* diœcesim Leodicensem exornarunt, qui tamen nudiustertius vixit, et *Alpaidis* impudicitiæ necem sancti Lamberti martyris imputavit. Fiseno anno DCCXIV, num. 4, addit *Divæum* lib. 3 de rebus Brabanticis; sed neque hic majoris est, aut antiquitatis aut auctoritatis.

6. *Alpais nonnisi a recentibus scriptoribus in suspicionem hujus mortis vocata.* — Recte tamen Cointius anno DCCVIII, num. 12 et seqq. refellit quæ Baronius num. 1 et seqq. refert ex Appendice, quam Surius ad diem XVII Septembris subjecit Vitæ sancti Lamberti a Stephano editæ, in qua putabat Surius esse multa, quæ a Stephano vel omissa, vel obscurius annotata essent, fidemque propter aliarum Historiarum consensum mererentur. Nam quidquid in illa Appendice continetur, desumptum est ab auctoribus, qui longe post Stephanum anno post *sancti Lamberti* mortem ducentesimo episcopum scripsere, veris adjectis pro libito fabulis. Baronius, qui in Gestis sancti Lamberti describendis usus est sola lucubratione *Stephani*, in qua nihil adversus *Pippinum* nec *Alpaidem* habetur, ei crimen adulationis injecit verbis sat asperis, scripsitque *Alpaidem* in suspicionem criminis ab antiquis scriptoribus, qui *Stephano* facem prætulere vocatam fuisse ; cum tamen citata Appendix, *Anselmus*, aliique, qui Alpaidem necis illatæ sancto Lamberto insimularunt, longe post Stephanum vixerint. Baronius etiam in Notis ad Martyrologium Romanum ad diem XVII Septemb. quo sanctus Lambertus colitur, indicat auctores duntaxat quinque, *Godescalcum* , *Stephanum* , *Sigebertum* , *Nicolaum, et Renerum*, qui litteris Vitam sancti Lamberti tradiderint ex professo, existimatque ex illis quinque scriptoribus duos tantum extare *Stephanum* et *Nicolaum*, quorum priorem a Surio publicatum reperit , posteriorem nunquam vidit. Verum nunc editi sunt *Godescalcus, Stephanus, Nicolaus*, et *Renerus* ; ita ut solus *Sigebertus* desideretur ; quamvis quid ipse senserit, satis in suo Chronico explicet. Editi sunt præterea *Anselmus Ægidius*, et *anonymus*, qui Baronii tempore non extabant. Ili si in duas classes dividantur, non dubium est, quin anonymus, Godescalcus, et Stephanus veteribus, reliqui quinque recentioribus accenseri debeant. Illorum auctorum hæc sunt diversæ sententiæ : anonymus, *Godescalcus*, et *Stephanus Alpaidem* necis *Sancto Lamberto* illatæ non insimulant ; insimulant *Anselmus* , aliique supra nominati, quos simul collegit ac typis mandandos curavit Chapeavillus tomo I de Gest. Pontif. Leod. Quare *Alpais*, non a veteribus scriptoribus, sed a recentioribus in suspicionem sceleris vocatur.

7. *Fabula illa vires acquisivit eundo.* — Ad hæc *Anselmus*, ut fabellæ quam texebant fidem facilius conciliaret, *Alpaidem* Dodonis sororem primus finxit. Commentum auxit Renerus ; *Alpaidem* enim appellat neptem *Galli* et *Rioldi;* sed non explicat satis dilucide, quomodo eadem soror esset Dodonis, et neptis eorum, qui *Dodonis* essent consanguinei. Auctor anonymus, aliique complures per tria sæcula cum dimidio et amplius, causam quæ *Dodonis* odium in sanctum *Lambertum* provocavit, unam eamdemque constantissime recitarunt, quam retulimus ex eodem anonymo. Post tantum temporis intervallum, post unanimem tot auctorum consensum, *Anselmus* alteram pro lubitu causam adinvenit, adjecitque superiori, quam reticere non ausus est ob numerum ac dignitatem tot scriptorum simul conspirantium. *Sigebertus* paucis post annis audacior factus est *Anselmo ;* priorem, quæ tot auctoribus fulciebatur, omisit causam ; posteriorem, quam haud pridem *Anselmus* finxerat, commemoravit. Omnium gravissime peccavit *Ægidius;* nam cum statuisset *Anselmi* narrationem augere, omisit id quod fide dignissimum est, et quod supposititium erat, transcripsit. Apud *Anselmum* legit duplicem causam martyrii *sancti Lamberti;* unam indubitatam, quam ab anonymo coævo, aliisque priscis scriptoribus editam *Anselmus* commentus est, alteram fictitiam, cujus auctor ipsemet Anselmus. Et tamen *Ægidius* priorem omisit, textumque Anselmi per malitiam decurtavit, ut ostendit Cointius anno DCCVIII, num. 3, qui examinat auctores, qui per annos fere quingentos ac quinquaginta scripserunt de causa necis illatæ *S. Lamberto.*

8. *Tam Pippinus quam Alpais hujus sceleris immunes.* — Ad num. 3. Quod narrat Baronius ex Appendice Suriana ad Vitam sancti Lamberti, et ex Pseudo-Marcellino adversus *Alpaidem* et Pippinum, ex dictis commentitium esse liquet. Certe *Pippinum* hujus sceleris immunem esse, res est certissima ; cum eo vivente Basilica in honorem sancti *Lamberti* martyris ædificata fuerit, ut constat ex auctore de Gestis regum Francorum cap. 50, et continuatore Fredegarii cap. 104. Testantur enim *Grimoaldum* Pippini filium, *cum ad orationem in Basilica sancti Lamberti martyris processisset*, interfectum fuisse, vivente adhuc et ægrotante *Pippino* patre, qui virum, cujus necis auctor fuisset, Basilica et titulo martyris cohonestari non permisisset. Ex *Pippini* pietate aliisque inclytis virtutibus commendatissimi innocentia, *Alpais* cujus causa obscurior, hujus criminis expers evincitur ; cum ejusdem culpæ affines utrumque fabulatores laudati faciant.

9. *S. Begga fundat monasterium Andanense.* — Mortem *sanctæ Beggæ* matris *Pippini* hoc tempore totius Franciæ Majoratum gerentis, Baronius hoc anno cum Sigeberto in Chronico recitat , quam Cointius in annum DCLXXXVI retrahit, ut eo anno num. 16, apud eum videre est. Verum eam exeunte anno sexcentesimo nonagesimo quarto, aut insequentis initio contigisse, ex Vita *sanctæ Gertrudis* abbatissæ Nivellensis ejus sororis , ab auctore ano-

nymo coævo scripta, deduco. Fuit *Begga* Pippini senioris præfecti palatii per Austriam, et *Ittæ* seu *Idubergæ* filia; *Grimoaldi* præfecti quoque palatii, et *Gertrudis* Nivellensis abbatissæ soror, uxor vero *Ansigili*, quem aliqui *Ansegisum*, alii *Anschisum* appellant, filii sancti *Arnulphi*, postea Metensis episcopi, quo ex matrimonio natus est *Pippinus junior*, seu Heristallensis, qui in Austria primum, ac demum in tota Francia dominatus est. *Begga* vidua se et sua Deo devovit, atque in vico *Andana*, ad ripam fluminis Mosæ inter Namurcum et Hoium posito, clarum monasterium exstruxit: quod est hodieque illustre, et religione, vetustate, opibusque percelebre cœnobium *canonicarum*, vulgo *sæcularium* dictarum collegium: qualia in Hannonia *Melbodiense* sancta *Aldegundis*, in Brabantia, *Nivellense* sancta *Gertrudis* condidere, nisi progressu temporis monasteria in illa collegia conversa fuerint. Sigebertus Ansigisum a *Gunduino* anno DCLXXXV peremptum, et *Beggam* anno insequenti monasterium Andanense, vulgo *Anden*, alias *Andeme* fundasse scribit: Cointius vero an. DCLXXIV illam fundationem collocat: verum ex Vita sanctæ Gertrudis num. 18 liquet, illam peractam anno sexcentesimo nonagesimo tertio, qui tricesimus quartus erat a morte sanctæ Gertrudis: « Anno autem trigesimo tertio post obitum B. Gertrudis, inspirante Domino, venit in corde suæ germanæ, nomine Begga, ut sibi ipsa vellet monasterium construere. Postea vero in tali devotione venit ad supradictum monasterium Nivialla, postulansque prædictam abbatissam (nempe Agnem, quæ Gertrudi successerat) simulque omnem congregationem, ut ei aliquod adjutorium præberent, etc. » dederunt ei reliquias, et libros sanctarum Scripturarum, et ex eo lecto dederunt ei partem, in quo sancta *Gertrudis* germana sua migravit ad Christum. Tunc Christianissima matrona acceptis his omnibus, hæc omnia secum detulit ad monasterium suum, anno nempe circiter DCXCIII. Vox enim illa *postea* indicat eam Nivellam non venisse statim ac de monasterio fundando cogitavit.

10. *Annus emortualis S. Beggæ.* — Pergit auctor Vitæ S. Gertrudis: « Cum autem appropinquassent ad monasterium ubi tendebant, levaverunt cum canticis voces, et Domino laudes cecinerunt: portaveruntque reliquias et lectum sanctum, quem secum detulerant, et posuerunt eum juxta altare S. Genovefæ virginis. Quis autem hominum verbis explicare poterit, quanti ibidem quotidie a dæmonio mundati, quot infirmi curati? Etenim de quacumque tribulatione ibi clamant ad dominum; liberati redeunt. ANNO autem SECUNDO perfectis omnibus et bene dispositis matrona illa migravit ad Dominum» (nempe Begga), quæ ideo anno circiter DCXCIV aut insequenti spiritum Deo reddidit, post monasterium Andanense conditum, et Ecclesiis septem instructum. Hanc utramque explicationem præfati auctoris valide confirmat quod is subjicit de *Adula* nobili matrona, quæ minus venerationi sanctæ Gertrudis dedita, punita est filii submersione, qui positus juxta lectum B. Gertrudis resurrexit, ipsaque non solum incredulitatem deposuit; sed illum sanctum « lectum auro gemmisque pretiosis undique circumcinctum pulcherrime exornavit », ut inquit idem anonymus, addens id se oculis suis vidisse. Locuturus vero de Adula, quæ Andanam venit, aliquo tempore a morte sanctæ Beggæ, ait: « Post non multos vero dies ad idem monasterium quædam religiosa femina venit, ex nobili genere orta, cui nomen erat Adula, in omnibus vere ancilla Christi, in habitu casta, in humilitate religiosa, in charitate non ficta, in eleemosynis senibus ac pauperibus larga, egenis et peregrinis hospitalis. Sed tamen dubitationem habebat, utrum Dominus tanta signa atque virtutes per meritum B. Gertrudis dignatus esset ostendere, an non. Unde contigit, ut contentio inde oriretur; sic tamen quasi per jocum inter matronam et unam famulam Dei ibidem in monasterio consistentem. Quadam autem die interrogabat eam matrona dicens: Quali die erat (existimo legendum, *erit*, nam verba sequentia hæc dicta esse ante festum sanctæ Gertrudis, certo ostendunt) festivitas S. Gertrudis? Illa autem respondens dixit: Quinta hebdomada in Quadragesima in sexta feria. At illa dixit: Absit hoc a me, ut pro hac solemnitate aliquid extra solitum pensum servitutis nostræ augere velim, in refectionem, etc. Cum autem appropinquasset dies ille, tunc omnes qui ad illam solemnitatem illuc convenerant, cum honore, et reverentia celebrarunt diem illum». Narrat postea anonymus supradictum miraculum.

11. *Ex eo rerum Francicarum Chronologia confirmata.* — Pascha anno sexcentesimo nonagesimo sexto incidit in diem vicesimum sextum mensis Martii, ideoque festum sanctæ *Gertrudis*, quæ colitur, mortuaque est die XVII Martii, eo anno celebratum est feria sexta quintæ hebdomadis Quadragesimalis, quod per hæc tempora non contigit, nisi anno DCLXXXV, circa quem *Beggam* e vivis excessisse nullus dixerit. Quare vel eam sub finem anni DCXCIV, vel initio anni DCXCV, die incerto vitam clausisse non videtur in dubium revocandum. Colitur *Begga* die XVII mensis Decembris. Ex dictis nostra rerum Francicarum Chronologia ab anno DCXXXVIII, quo *Dagoberti* regis hujus nominis primi mortem collocandam esse diximus, usque ad hujus sæculi finem valide confirmatur, liquetque Baronium, qui eam mortem copulavit cum anno DCXLVII, et recentiores illos scriptores, qui eam anno DCXLVI accidisse arbitrati sunt, toto hoc fere sæculo in rebus Gallicis enarrandis plurium annorum metachronismo peccasse; cum ab illo uno capite pleraque postea in Francia gesta pendeant. *Pippinus Landensis* anno secundo Clodovei II Dagoberti successoris, hominem exuit, ut diximus ex Fredegario, ideoque juxta nostram sententiam anno DCXXXIX. Obiit Gertrudis *die Dominica*, XXXIII ætatis suæ anno, sub die XVI kalend. April., ut inquit auctor

Vitæ ejus num. 8, qui jam num. 3 scripserat, natam fuisse annos XIV cum *Pippinus* pater ejus de hac luce migravit, ideoque anno DCLIX, quo Dominica et dies XVII Martii concurrunt, mortalitatem explevit. Ab ejus obitu fluxerunt anni XXXII et amplius, antequam *Begga* de monasterio condendo verba faceret, quæ eo condito anno DCXCIV, vel DCXCV vitam cum morte commutavit. Neque enim ex dictis vitam ulterius producere potuit; cum nonnisi post multos annos ab anno DCXCVI festum sanctæ *Gertrudis*, seu dies XVII mensis Martii cum feria sexta quintæ hebdomadæ Quadragesimalis conveniat, anno scilicet Christi DCCVII. Quapropter sicut annus emortualis *Beggæ* post annum DCXCVI non accidit; ita mors *Dagoberti* primi in ann. DCXXXVIII, et secundus *Clodovei II* ejus successoris in an. DCXXXIX necessario competit, et sic deinceps de aliis Francorum regibus.

12. *Mors S. Bertini abbatis monasterii S. Audomari.* — Mortem *sancti Bertini* abbatis Sithivensis in Morinis recitat hoc anno Baronius, quia Folcardus Sithivensis monachus, qui sæculo undecimo floruit, cap. 12 ejus Vitæ sæculo III Benedictino parte I relatæ, ait : « Transiit idem Dei athleta nonas Septembris anno Incarnati Verbi sexcentesimo nonagesimo octavo, ætatis vero centesimo duodecimo, Childeberti vero Francorum regis quinto decimo, anno ex quo eumdem locum construere cœpit, quinquagesimo nono ». Verum Folcardus, auctor Chronici Fontanellensis, aliique scriptores, qui ante sæculum duodecimum vixere, in annis Incarnationis cum annis regum Francorum primæ stirpis copulandis plerumque errant, vel in Indictione, vel in annis Incarnationis. Quare in eorum lectione habenda tantum ratio annorum regum Francorum; cumque an. XV *Childeberti III* a Folcardo memoratus incidat in annum septingentesimum nonum, *sancti Bertini* mors juxta Folcardi mentem ad eum annum differenda. Ortus est *Bertinus* non longe a Constantia civitate Alemanniæ, eadem stirpe progenitus ac sanctus *Audomarus*, de genere scilicet sancti Arnulphi et Ansegisi. Factus monachus Luxoviensis, cum *Mummolino* et *Bertramno* piissimis monachis cœnobium condidit, quod *Vetus templum* dicitur, ut liquet ex donatione facta a loci domino Adroaldo *VIII idus Septembris, anno* XI *regni domini nostri Clodovei regis* hujus scilicet nominis secundi, quam recitat Cointius anno DCXLVIII, num. 30. Annos quatuordecim in Veteri templo resedit; et postea monasterium nomine *Sithiu* in honorem sancti Petri ædificavit in pago Tarvennico, a prima sua origine amplissimum, quod hactenus sancti *Bertini* nomine celebratur, includiturque muris *Audomaropolis*, quæ urbs est a monasterii celebritate orta, quæque an. MDLIX sedes episcopalis evasit. Aliquot ante mortem annis regimen abdicavit *Bertinus*, ut liberius contemplationi vacaret. De eo et monasterio Sithivensi legendus Malbrancus l. 4 de Morinis. Nunc nomen *S. Audomari* retinet locus, gallice *S.-Omer*.

13. *Concilium Aquileiense.* — Ad num. 8. Beda in lib. de Sex ætatibus testatur, Tiberio Apsimaro imperante, Sergioque papa sedente, Concilium Aquileiæ celebratum esse adversus eos, qui Tria Capitula tuebantur : « Synodus, inquit, Aquileiæ facta, ob imperitiam fidei, quintum universale Concilium suscipere diffidit, donec salutaribus B. papæ Sergii monitis instructa, et ipsa huic cum cæteris Christi Ecclesiis annuere consentit ». Baron. an. DLIII, num. 222 asserit, Bedam his verbis designare Synodum Aquileiensem tunc adversus Trium Capitulorum defensores congregatam; hic tamen Bedam de diversa Synodo sub Sergio habita interpretatur. Priorem Baronii sententiam exponit, et sequitur Eminent. card. Norisius in Dissert. de quinta Synodo cap. 9, paragrapho 1, aitque *Bedam* Concilium a Paulino Aquileiensi contra V Synodum sæculo superiori coactam significasse, ex illo adverbio *donec*, non obscure colligi, eo quod ille error ac pravum de Synodo V judicium diu ante Sergium apud Aquileienses invaluerat, et episcopi Veneti atque Istri cum metropolita Aquileiensi Synodum V receperant, qui ideo contra eamdem, suam Synodum postea celebrasse dicendi sunt. At *Bedam* de alia Synodo hoc tempore habita verba facere, docet Paulus diaconus lib. 6 Hist. Langobard. cap. 14, postquam enim Tiberium imperium invasisse narravit, scribit : « Hoc tempore Synodus Aquileiæ facta, ob imperitiam fidei quintum universale Concilium suscipere diffidit, donec salutaribus B. papæ Sergii monitis instructa, et ipsa cum cæteris Christi Ecclesiis annuere consentit ». Verba eadem habet auctor libri Pontificalis in Sergio : « Hujus temporibus Aquileiensis Ecclesiæ archiepiscopus, et Synodus quæ sub eo congregata est, qui sanctum V universale Concilium, utpote errantes, suscipere diffidebant, ejusdem beatissimi papæ monitis atque doctrinis instructi, conversi sunt, iidemque venerabile Concilium cum satisfactione susceperunt : et qui prius sub erroris vitio tenebantur, doctrina Apostolica Apostolicæ Sedis illuminati, cum pace consonantes veritati ad propria relaxati sunt ». Verosimile autem non est, Paulum, qui non multo post Bedam floruit, in hujus sensum non penetrasse. Auctor vero libri pontificalis errore vulgari Anastasio attributi hoc ipso tempore, sicuti Beda, vivebat.

14. *Aquileienses Tria Capitula adhuc defendebant.* — Certe anno DCXXX, quidam *Fortunatus* sedem Gradensem invasit, homo schismaticus, qui postea sibi timens ad Langobardos fugit, de quo Chronicon Aquileiense apud Ughellum tomo I Italiæ sacræ : « Fortunatus quidam hæreticus pontificatum arripuit, qui quintam Synodum minime recipiens, ob sui erroris piaculum, etc. fugit cum sacra suppellectile in Longobardiam ». Verum quidem est, antistites Aquileienses, quod recte observavit card. Norisius ibidem paragrapho 6, Synodum V damnato schismate recepisse. Nam *Maximus* archiepiscopus Aquileiensis in Synodo

Lateranensi anno DCXLIX, secretario primo hæc pronuntiavit : « Contra Theodorum autem et Origenem in sancta quinta Synodo accusator quidem nullus, sed tantummodo eorum conscripta ad accusationem ipsorum et reprehensionem suffecisse noscuntur ». Verum est etiam, quod scribit Baronius, *Agathonem* episcopum Aquileiensem subscripsisse Synodo factæ ab Agathone papa, ideoque ante Sergium Ecclesiam Aquileiensem ad Romanam accessisse. Sed inde non sequitur, aliquos in illo patriarchatu in eum errorem non recidisse, ad quem radicitus evellendum novo Concilio opus fuerit. Sed quidquid hac de re sit, sub *Sergio* finem accepit controversia illa, sedente Vigilio papa exorta.

15. *Tiberius Apsimarus fit imp.* — Ad num. 9. Hoc anno *Leontius* imperio exturbatus est, et *Tiberius Apsimarus* in locum ejus subrogatus, postquam Saraceni Carthaginem et totam Africam occuparunt, ut anno DCXCVI monstravimus. Quare incursionem Romanorum in Syriam, ubi magnum numerum Saracenorum occiderunt, de qua Baronius hoc anno, sequenti factam esse oportet, cum Theophanes et Cedrenus eam ad annum II Tiberii Apsimari recitent. Tiberium vero hoc anno imperium invasisse, docent Sigebertus, Marianus ac Hermannus in suis Chronicis.

16. *Obitus S. Claudii abb. Jurensis et episcopi Vesontionensis.* — *Anno Childeberti regis quarto* supremum diem obiit *sanctus Claudius* abbas Jurensis in diœcesi Lugdunensi, ut testatur anonymus in ejus Vita, recitata a Mabillonio sæculo II Benedictino, ubi hunc auctorem antiquum non esse ostendit, ut putabat Joannes Jacobus Chiffletius in Hist. episc. Vesontionis. Petrus Franciscus Chiffletius in Indicibus episcoporum Vesontionensium et abbatum Jurensium, *S. Claudii* annos ac res gestas hoc modo ordinat. Natus est *Claudius* in Salinensi oppido apud Sequanos Burgundiæ populos, annoque ætatis XX Vesontionensi Ecclesiæ adscriptus est *canonicus*. Post annos duodecim ad vitam perfectiorem anhelans, Jurensi monasterio sese addixit; ubi cum annos quinque privatus egisset, abbas constitutus est, *Joanne* papa IV Sedem Romanam tenente. Vacante interim sede Vesontionensi, jam tum grandævus magno omnium ordinum consensu renuntiatus est episcopus. Sedis dignitatem abdicavit post annos septem, suamque in eremum se recepit : ubi cum an. LV qua abbas, qua episcopus præfuisset, sanctissime obiit. « Fuit vero in hoc sæculo usque ad quartum annum Childeberti Francorum regis », inquit idem anonymus. Colitur in Martyrologio Romano *VIII idus Junias*, ubi tamen Baronius in Notis hunc *Claudium* ab alio *Claudio* Vesontionensi æque pontifice, qui Epaonensi Concilio anno DXVII congregato subscripsit, non distinguit, quamvis ibidem addat, mortuum esse anno quarto Childeberti tertii regis Francorum. Cointius tom. IV suorum Annal. Vitam *S. Claudii* fuse examinavit.

SERGII ANNUS 12. — CHRISTI 699.

1. *S. Hubertus episcopus Leodiensis.* — Qui sequitur annus sexcentesimus nonagesimus nonus, Indictione duodecima numeratur : quo Sergius papa, divina prævia admonitione [1], consecravit sanctum Hubertum Leodiensem episcopum, dignum sancti Lamberti martyris successorem : fuit ipse quidem nobilis genere, utpote filius Bertrandi Aquitaniæ ducis, qui propter Ebroini tyrannidem confugerat ad Pipinum. Hic igitur inter alia monumenta, quibus suam Ecclesiam illustravit, illud quidem edidit haud mediocris gloriæ et utilitatis, quo posteris omnibus bene voluit esse consultum, ne fidem Catholicam, quam purissimo e latice haustam bibissent, aliquando, novatoribus suadentibus, permutarent. Quo igitur sibi subditos in Catholicæ fidei observantia, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ obedientia, a qua sanctum Evangelium accepissent, cultu perpetuo firmiter contineret et posteros eodem vinculo obligaret, tradidit publicum sigillum urbi S. Lamberti martyris imagine sculptum, atque hujusmodi inscriptione notatum : SANCTA LEGIA ROMANÆ ECCLESIÆ FILIA. Ita ex Placen-

[1] In Molan. in Indice SS. Belg. in Natal. eorumdem, die III Nov.

tio Molanus reddit. Extant sancti hujus vitæ Acta, quibus insignes ipsius virtutes et in edendis miraculis immensa gratia prædicantur. Contulit ipse his quoque temporibus in aream Dominicam de prædicatione ad gentes manipulos uberes, ex Brabantiæ populo tunc infideli collectos.

2. *S. Althelmi res gestæ et scripta.* — Quibus etiam temporibus contigit ex frequenti commercio venientium ex Anglia Romam ad limina Apostolorum, innotuisse sancto Sergio papæ sanctum Althelmum (Adhelmum) Schireburgensem, quem ejus virtutibus captus in Urbem vocaverit : de quo legitur liberasse divina virtute ipsum Sergium papam magna calumnia circumventum : verum quod nusquam alibi de re tanta mentio habeatur, haud satis tuta est fides auctoris. Tu, lector, audies, et pro animi sententia ea accipe. Quomodo autem id acciderit, breviter in ejus vitæ Actis ita describitur [1] : « Interim crevit fama ejus multis præconiis illustrata, ultraque mare se transferens, et ipsas etiam Alpes excedens, Romam usque perlata est. Ea vero incitatus Sergius Romanus Pontifex, scriptis eum ad se accivit, venientemque honorifice suscepit ». Et paulo inferius : « Per idem tempus puer quidam ex incestu genitus, Romani Pontificis famam nonnihil contaminavit, quod vulgus (ut fieri solet) sparso rumore vano, male persuasus, eum Pontificem habere patrem existimaret. Anxius igitur Althelmus, multumque dolens Pontificem haud vulgari amicitia sibi devinctum, ejusmodi infamia fœdari, puerum nonnisi novem habentem dies exhiberi jubet, eique virtute et nomine Jesu Christi imperat, ut edicat, num Sergius Pontifex eo se scelere obstrinxerit. Respondit infans absolutissimo sermone, Pontificem nequaquam illi crimini affinem esse, nihil illum cum femineo sexu commercii habere. Atque ita Althelmus et ab amico Pontifice depulit infamiam, et sibi gratiam cumulavit ». Porro recedentem ab Urbe donatum eum dimissum esse a S. Sergio papa, et inter alia altari portatili, idem auctor affirmat, atque de eodem altari hæc narrat :

3. « Jam ad Alpes pervenerat, et jumentum illud ferens altare ob itineris prærupta loca cecidit, contritumque est jumentum, et altare in duas scissum partes. Id ut vidit vir sanctus, ad Deum preces fudit, et cum benedictionem impertiisset, salus jumento reddita est, et marmor non directa linea, sed flexuoso anfractu diruptum, redintegratum est : sed ita tamen, ut in miraculi memoriam, etiamnum rupturæ ejus vestigia appareant curiosius inspicienti ». Hæc auctor. Porro de eodem sancto constantiora sunt quæ Beda [2] de ipso habet, qui cum præclaram de eo mentionem faciat, ejusque episcopatum referat anno Domini septingentesimo quinto contigisse, plane significatur, non episcopum, sed presbyterum, sive diaconum eum Romam ad Sergium se conferre potuisse. Quomodo autem idem claruerit inter scriptores Ecclesiasticos, egregia sui ingenii relinquens posteris monumenta, idem Beda sic ait :

« Denique Althelmus (Aldhelmus) cum esset adhuc presbyter et abbas monasterii, quod Maildui urbem nominant, scripsit jubente Synodo suæ gentis librum egregium adversus errorem Britonum, quo vel Pascha non suo tempore celebrant, vel alia perplura Ecclesiasticæ castitati et paci contraria gerunt : multosque eorum, qui Occidentalibus Saxonibus subditi erant Britones, ad Catholicam Dominici Paschæ celebrationem hujus lectione perduxit. Scripsit et de Virginitate librum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere, et versibus hexametris, et prosa composuit. Scripsit et alia nonnulla, utpote vir undecumque doctissimus : nam, et sermone nitidus, et Scripturarum (ut dixi) tam liberalium quam Ecclesiasticarum erat eruditione mirandus ». Hucusque Beda.

4. *Pro restituendo canonico Paschate inter Britones laborat Adamnanus.* — Extat ejusdem auctoris de Virginitate soluta oratione tractatio. Quod vero ad librum spectat de Paschate scriptum adversus Britonum errorem, tempus hoc id postulabat, ut qui in iis regionibus pollerent ingenio, illud exercerent, in evellendis pro cultura agri Dominici vepribus inolitæ in eo errore consuetudinis. « Cujus rei causa, eo tempore (inquit Beda [1] plurima pars Scotorum in Hibernia, et nonnulla etiam de Britonibus in Britannia, rationabile et Ecclesiasticum Paschalis observantiæ tempus, Domino donante, suscepit. Siquidem Adamnanus presbyter et abbas monachorum qui erant in insula Hii, cum legationis gratia missus a sua gente venisset ad Alfridum regem Anglorum, et aliquandiu in ea provincia moratus videret ritus Ecclesiæ canonicos, et a pluribus qui erant eruditiores, esset solerter admonitus, ne contra universalem Ecclesiæ morem, vel in observantia Paschali, vel in aliis quibusque decretis cum suis paucissimis et in extremo mundi angulo positis vivere præsumeret, mutatus mente est : ita ut ea quæ viderat et audierat in Ecclesiis Anglorum, suæ suorumque consuetudini libentissime præferret. Erat enim vir bonus et sapiens, et scientia Scripturarum nobilissime instructus. Qui cum domum rediisset, curavit suos qui erant in Hii, quive eidem erant subditi monasterio, ad eum quem cognoverat, quemque ipse ex toto corde susceperat, veritatis callem perducere, nec valuit. Navigavit itaque in Hiberniam, et prædicans eis ac modesta exhortatione declarans legitimum Paschæ tempus, plurimos eorum, et pæne omnes qui ab Hiiensium erant dominio liberi, ab errore correctos, ad unitatem reduxit Catholicam, ac legitimum Paschæ tempus observare perdocuit ». Verum Hiiensium conversionem ad observationem legitimi Paschatis factam esse per sanctum Ecgbertum post annos decem ac

[1] Apud Sur. die xxv Maii. — [2] Beda de gest. Angl. l. v. c. 19.

[1] Beda l. v. c. 16.

septem, nempe septingentesimo decimo sexto, idem auctor est Beda [1], nosque de ea suo loco dicemus.

5. Porro hoc et sequenti anno Pictos populos eodem errore detentos, per Ceolfridum abbatem eo esse liberatos, idem affirmat Beda, qui rem gestam memoria dignam ita describit [2] : « Eo tempore Naitanus rex Pictorum, qui Septentrionales Britanniæ plagas inhabitant, admonitus Ecclesiasticarum frequenti meditatione Scripturarum, abrenuntiavit errori, quo eatenus in observatione Paschæ cum sua gente tenebatur : et se suosque omnes ad Catholicam observantiam Dominicæ Resurrectionis tempus celebrandi perduxit. Quod ut facilius, et majori auctoritate perficeret, quæsivit auxilium de gente Anglorum, quos jamdudum ad exemplum sanctæ Romanæ et Apostolicæ Ecclesiæ suam religionem instituisse cognovit. Siquidem misit legatarios (legatos) ad virum venerabilem Ceolfridum abbatem monasterii beatorum Apostolorum Petri et Pauli, quod est ad ostium Wyri amnis, et juxta amnem Tinam, in loco qui vocatur Ingriuum, cui ipse post Benedictum (de quo supra diximus) gloriosissime præfuit, postulans ut exhortatorias sibi litteras mitteret, quibus potentius confutare posset eos, qui Pascha non suo tempore observare præsumerent : simul et de tonsuræ modo, vel ratione, qua clericos insigniri deceret : excepto quod etiam ipse in his non parva ex parte esset imbutus.

6. « Et architectos sibi mitti petiit, qui juxta morem Romanorum Ecclesiam de lapide in gente ipsius facerent, promittens hanc in honorem beati Apostolorum principis dedicandam : se quoque ipsum cum suis omnibus morem sanctæ Romanæ et Apostolicæ Ecclesiæ semper imitaturum, in quantum duntaxat tam longe a Romanorum loquela et natione segregati hunc ediscere possent. Cujus religiosis votis ac precibus favens reverendissimus abbas Ceolfridus misit architectos quos petebat, et litteras scriptas in hunc modum :

« Domino excellentissimo et gloriosissimo regi Naitano Ceolfridus abbas in Domino salutem. Catholicam sancti Paschæ observantiam, etc. » Prolixa satis Epistola est, de his omnibus quæ eum rex interrogaverat exactam doctrinam habens, in fine vero hujusmodi admonitionem continens : « Sed et nunc tuam prudentiam, rex, admoneo, ut ea quæ unitati Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ concinunt una cum gente, cui te Rex regum et Dominus Dominorum præfecit, in omnibus servare contendas. Sic enim fit, ut post acceptam temporalis regni potentiam ipse beatissimus Apostolorum princeps cælestis quoque regni tibi tuisque cum cæteris electis libens pandat introitum. Gratia te regis æterni longiori tempore regnantem ad nostram omniumque pacem custodiat incolumem, dilectissime in Christo fili ».

7. Quæ autem post hæc, ipsa accepta Epistola, secuta sint, idem Beda narrat his verbis : « Hæc Epistola cum præsente rege Naitano, multisque viris doctioribus esset lecta, ac diligenter ab his qui intelligere poterant, in linguam ejus propriam interpretata, multum de ejus exhortatione gavisus esse perhibetur : ita ut surgens de medio optimatum suorum consessu, genua flecteret in terram, Deo gratias agens, quod tale munusculum de terra Anglorum mereretur accipere. Et quidem et antea novi, inquit, quia hæc erat vera Paschæ celebratio, sed in tantum modo rationem hujus temporis observandam cognosco, ut parum mihi omnino videar de his antea intellexisse. Unde palam profiteor, vobisque, qui assidetis præsentibus protestor, quia hoc observare tempus Paschæ cum universa mea gente perpetuo volo; et hanc accipere debere tonsuram, quam plenam esse rationis audivimus, omnes qui in meo regno sunt, clericos, decerno. Nec mora, quæ dixerat, regia auctoritate perfecit. Statim namque jussu publico mittebantur ad transcribendum, discendum, observandum per universas Pictorum provincias circuli Paschæ decem novennales, obliteratis per omnia erroneis octoginta et quatuor annorum circulis. Attondebantur omnes in coronam ministri altaris ac monachi : et quasi novo se discipulatui beatissimi Apostolorum principis Petri subditam, ejusque tutandam patrocinio, gens correcta gaudebat ». Hactenus de his Beda.

8. *Ejusdem commentarius de Locis Sanctis Palæstinæ.* — Sed revertamur ad Adamnanum, quem diximus plurimum laborasse, ut suos ad Pascha Catholicum celebrandum adduceret. Accidit opportuna oblata occasione, ut ipse de Locis Sanctis, qui coluntur in Palæstina, proficuum valde scripserit commentarium, de quo ista Beda [1] : « Scripsit idem vir de Locis Sanctis librum legentibus multum utilissimum, cujus auctor erat docendo ac dictando Galliarum episcopus Arcuulfus, qui locorum gratia sanctorum venerat Hierosolymam ; et lustrata omni terra repromissionis, Damascum quoque, Constantinopolim, Alexandriam, multasque maris insulas adierat, in patriamque navigio revertens, vi tempestatis in Occidentalia Britanniæ littora delatus est : ac post multa ad memoratum Christi famulum Adamnanum perveniens ubi doctus in Scripturis, Sanctorumque Locorum gnarus esse compertus est, libentissime est ab illo susceptus, libentius auditus : adeo ut quæque ille se in Locis Sanctis memoratu digna vidisse testabatur, cuncta mox ille litteris mandare curaverit.

9. « Fecitque opus (ut dixi) multis utile, et maxime illis qui longius ab eis locis, in quibus patriarchæ et Apostoli erant, secreti, ea tantum de his quæ lectione didicerint, norunt. Porrexit autem librum hunc Adamnanus Alfrido regi, ac per ejus est largitionem etiam minoribus ad legendum con-

[1] Beda l. v. c. 23. — [2] Ibid. c. 22.

[1] Beda l. v. c. 16.

traditus. Scriptor quoque ipse multis ab eo muneribus donatus, in patriam remissus est ». Hæc Beda, qui eumdem commentarium in compendium redactum viginti distinctum capitibus postea edidit, extatque hodie : id enim ipse perorando testatur, et in historia Anglorum, ubi ista habet [1] : « Plura voluminis illius, si quem scire delectat, vel in ipso volumine, vel in eo, quod de illo dudum strictim excerpsimus, epitomate requirat ». Accidit namque Dei beneficio, ut Ecclesia Anglicana, sicut rerum, ita et Locorum Sanctorum scientia pariter imbueretur.

Sed et in his omnibus fidelium cognosce vehementem ardorem in peregrinando ad Loca Sancta: non enim timore Sarracenorum eamdem incolentium terram deterreri potuerunt, quin adeo periculosam peregrinationem animo læto susciperent, eaque suscepta, singula veluti summa pace loca quæsita lustrarent. Sed et admirare nihil negotii accolis factum a Sarracenis, quamvis loca illa omni ipsis debita pietate colerent, multiplicitate luminum, sacrificiis, atque reliquo omni cultu, quo antea summo otio majores ea prosequi consueverant. Sed de his satis.

[1] Beda l. v. c. 18.

Anno periodi Græco-Romanæ 6192. — Anno Æræ Hispan. 737. — Anno Hegiræ 80 inchoato die 9 Martii Fer. 1. — Jesu Christi 699. — Sergii papæ 13. — Tiberii Apsimari imp. 2.

1. *S. Hubertus fit episc. Leodiensis.* — Ad num. 1. Cum *sanctus Lambertus* Trajectensis ad Mosam episcopus anno septingentesimo septimo martyrio coronatus fuerit, ante eum annum sanctus *Hubertus* eidem non successit. Adolescentiam nondum is excesserat, cum sanctæ vitæ propositum arripuit, perrexitque in Austrasiam, ut sancti *Lamberti* disciplinæ se traderet. Uxorem jam duxerat *Floribanam,* ex eaque filium susceperat, nomine *Florebertum,* in episcopatu Trajectensi seu Leodicensi postea successorem, quem tamen aliqui filium tantum ejus spiritualem perperam interpretantur. Anonymus enim, qui morti ejusdem Huberti præsens interfuit, de illo in ejus gestis apud Surium ad diem III Novembris scribit : « Nos torum ipsius circumambientes, unaque nobiscum egregius filius ejus Florbertus, præstolabamur gloriosam ipsius migrationem ». Qui textus de spirituali filio sumi non potest, quia quotquot aderant gloriosam in cœlum migrationem sancti *Huberti* præstolantes, ii spirituales ejus erant filii. Miræus, quem Baronius hic sequitur, ad diem III Novembris dicit, Hubertum patre *Bertrando Aquitaniæ duce* natum esse. Verum in libello, qui de *S. Huberti conversione* inscribitur, Hubertus *genere* dicitur *Aquitanicus :* quos autem parentes habuerit, nec auctor istius libelli prodit, nec indicat anonymus coævus, qui Vitam ejusdem Huberti conscripsit. Nec denique ei patrem aut fratrem Aquitaniæ ducem fuisse verosimile est, inquit Cointius anno DCCII, qui varias difficultates super Huberti gestis ortas enodat. *S. Hubertus* Trajecto *Leodium* non tantum reliquias sancti *Lamberti;* sed et cathedram pontificalem transtulit. Deinceps a *Legia* seu Leodio Legienses ac *Leodienses* vocati sunt episcopi, qui antiquissime a *Tungris* Tungrenses, et postea a superiori *Trajecto* Trajectenses appellabantur. *Legia*, qui vicus erat perexiguus, crevit temporibus *S. Lamberti*, postquam ibi sanctum *Theodardum* decessorem suum sepulturæ donavit : sed postquam sanctus *Hubertus* Lamberti corpus Legiam transtulit, ea in urbem celeberrimam evasit.

2. *Floret S. Aldhelmus Abbas Malmesburiensis.* — Ad num. 2 et seqq. Anno DCXCII locuti sumus de libro seu Epistola a *sancto Aldhelmo* Malmesburiensi abbate adversus Britonum errorem de Paschate scripto, et quidem eo circiter anno. Ostendimus etiam *Aldhelmum* non multo post scripsisse librum *de Virginum laude*, quorum hic meminit Baronius. Composuit et aliqua Opuscula metrica, quæ extant, sicuti et præfatum opusculum; alia enim periere. De iis legendus Willelmus Malmesburiensis in ejus Vita, quæ Baronii tempore non extabat. Viderat enim tantum cardinalis doctissimus epitomen Vitæ sancti Aldhelmi recitatam a Surio ad diem XXV Maii, sed valde imperfectam. Ex ea narrat, dum Romæ esset Aldhelmus, excogitatam esse in *Sergium* papam calumniam, quod nempe pater esset pueri recens nati quem cum baptizaret Aldhelmus, coram adstantibus ei præce-

pit edicere, si pater ejus esset is, qui vulgo dicebatur. Puer vero respondit, *non se esse genitum illius opere, quem vanus in hoc referebat populus.* Quæ narratio in dubium a Baronio vocatur, et revera non habetur in sancti Aldhelmi Vita, a Willelmo Malmesburiensi elucubrata, licet legatur in alia Vita sancti Aldhelmi, scripta ab auctore anonymo monacho Malmesburiensi, qui paulo ante Willelmum Malmesburiensem vixit, ut ostendit Henschenius, qui eam publicavit, ad diem XXV Maii. Non confundendus autem *Aldhelmus* abbas Malmesburiensis cum *Adamnano* seu *Adomnano* abbate Hiiensi in Scotia, de quo loquitur Beda libro 5, cap. 16, et testatur, legatum missum esse ad Alfridum regem Northanhumbrorum, et accessisse Catholicis partibus, hortante potissimum *sancto Ceolfrido* abbate Wiremuthensi, uti Ceolfridus ipse testatur in Epistola sua ad *Naitanum regem* scripta apud Bedam in lib. 5, cap 22, cujus partem Baronius recitat.

3. *Floret S. Adamnanus abbas Hiiensis.* — Sanctus itaque *Adamnanus* floruit sub hujus sæculi finem in monasterio Hiiensi, seu sancti Columbæ. Situm erat monasterium istud in insula *Hii* contermina Hiberniæ ac provinciæ Pictorum, quæ hodie *Scotiæ* nomine appellatur. Præter Vitam sancti Columbæ abbatis, quam tribus libris descripsit, composuit etiam libros tres *de Locis Sanctis, ex relatione Arculfi episcopi Galli,* quem Beda in lib. 5, cap. 16, asserit legentibus *utilissimum* esse. Opusculum illud, quod opera Jacobi Gretseri hujus sæculi initio typis datum fuerat, cum vix hodie reperiretur, Mabillonius sæculo III Benedictino parte 2, cum Mss. collatum rursus in lucem emisit, cui subjecit *Itinerarium* cujusdam Franci in loca sancta, factum sæculo nono jam inclinante. Colitur *Adamnanus* in Fastis Benedictinis IX kalend. Octob. Epistola Ceolfridi abbatis *ad Naitanum regem de ratione Paschatis* anno incerto scripta.

4. *Pestis in Oriente grassatur.* — Theophanes anno Incarnationis secundum Alexan. DCXCII, qui kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatur, ait : « Hoc anno lues maxima extitit ». Nicephorus vero in Historia scribit : « In urbe pestilentia laboratum est, quæ quatuor mensibus ingentem vim hominum absumpsit ». Sed intelligendus Nicephorus de peste, quæ anno superiori Constantinopolim afflixit eo tempore, quo *Apsimarus* imperator renuntiatus est, de qua verba facit Theophanes anno Incarnat. secundum. Alex. DCXC, quam totidem menses durasse tradit.

SERGII ANNUS 13. — CHRISTI 700.

1. *Ecclesia Catholica una eademque omni tempore.* — Septingentesimus a Domini natali adest annus, decima tertia Indictione inchoatus, exordium novi sæculi, cujus antequam ostium patens ingrediaris ad emensi itineris decursi hoc tomo sæculi converte oculos : attende animo, ac lustra memoria, si quid inveneris in Ecclesia Catholica diminutum eorum, quæ in reliquis omnibus superioribus videris sæculis : positos namque ob oculos habeas singulos annos veluti totidem in pagina versus, alios aliis cohærentes, in quibus inspicias non alias, sed plane easdem, quas in superioribus sæculis, Ecclesiæ dotes et sacramenta, eamdem super universam Ecclesiam Romani Pontificis potestatem, iisdemque in omnibus affluentem Ecclesiam charismatibus, quibus primum, secundum, tertium, et sic deinceps reliqua usque in præsens visa sunt sæcula abundasse. Res ipsa id testatur, facta clamant, et mira consensione scripta sanctorum omnium prædicant, a regia nunquam deflexisse sanctam Dei Catholicam Ecclesiam via, quæ sanctorum omnium martyrum et confessorum fuit attrita vestigiis : satisque edocent errasse, qui ab ea recedentes, in devia declinarunt. Hæc autem dixisse voluimus, quod ter miseri novatores jactent, descivisse hoc sæculo Romanam Ecclesiam a pristino instituto majorum, licet alii id in alia rejiciant tempora, pro mentis arbitrio blaterantes : cum in his quæ ad fidem spectant, unam eamdemque sit in omnibus semper intueri Ecclesiam a Christi tempore usque in præsentem diem, prout non solum connexi simul annis anni singuli do-

cent, sed et dies ipsi, secundum propheticum illud [1]: « Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam ». Sed ad anni præsentis res gestas veniamus.

2. *Wilfrannus ad Frisios Evangelium prædicat, et miraculis fidem propagat.* — Qui posteris tradidit Vitam sanctissimi viri Wlfranni archiepiscopi Senonensis, Jonas monachus hujus sæculi scriptor, quique a Frisiæ monacho fide digno eam accepit, de ejusdem sancti ad Frisios pariter convertendos apostolatus tempore ista habet [2]: « Venerabilis autem præsul Wlfrannus, cum tenuisset pontificatum Senonensis urbis, cum licentia regis Childeberti et Pipini principis ad prædicandum præfatæ Frisonum genti (sicuti divinitus sibi fuerat revelatum) animum convertit, qui erat annus Dominicæ Incarnationis septingentesimus, Pipini quoque principis annus decimus tertius ». Hæc de tempore. Sed quod de licentia regis ac principis habet, id sic accipias secundum ea quæ haud pridem dicta sunt, opus fuisse hujuscemodi litteris ad Barbaros, quibus invitis Evangelium prædicabat, compescendos et in officio continendos. Quod vero ad ejus pertinet apostolatum : cum ex Hibernia et Anglia (quos narravimus) ad ejusdem gentis Frisiæ conversionem properassent complures apostolici viri, non levi videbantur affici probro episcopi Gallicani, quod proximæ gentis neglexissent habere sollicitudinem, quo abjecta idololatriæ impietate, veræ religionis particeps fieret. Cæterum etsi alios Galliarum episcopos ejusmodi de Frisiorum conversione cura non tetigit, nec stimulus excitavit : Senonensem tamen episcopum Wlfrannum magnopere exagitavit, qui ex Fontanellæ claro cœnobio assumptis ad munus apostolicum sociis, in Frisiam profectus est : de quibus iter arripientibus ista Jonas :

3. « Nec, inquit, silentio est prætereundum, quod divina pietas per eumdem sanctum pontificem operari dignata est. Plurima enim virtutum miracula in itinere, dum ad eam iret, et in eadem gente per eumdem fiebant : ex quibus unum memoriæ tradere et posteris intimare, commodum duximus. Denique fratres, qui eum familiariter noverunt, et coram quibus patratum est, dicere solent, et maxime vir reverendissimus Wando, tunc temporis diaconus et cooperator in verbo Dei ejusdem præsulis, postea autem presbyter, et succedenti tempore ejusdem monasterii Fontanellensis abbas, in quo educatus fuerat. Dum enim navigaremus, inquit, in Frisiam, positis nobis in medio mari, quod adjacet regioni Morinorum affuit hora, in qua sacrificium Deo victimæ salutaris immolandum erat. Tunc positis anchoris, navis immobilis permanebat. Et celebrante eodem sancto pontifice missarum solemnia, ventum est ad locum, ubi minister patenam præsuli porrigere debuit : extensaque manu, exspectabat horam qua susciperet eam. Sed dum minister eam abluere vellet, in mare cecidit : prostratusque pedibus sancti pontificis, humiliter veniam precabatur, dicens, quia dum eam abluere voluisset suis manibus, in maris elapsa profunda, ima petiisset. Moxque idem vir Dei flectens genua sua ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, precabatur ejus clementiam, ut qui quondam coram patribus in mari rubro fecerat mirabilia, propitius suis adesset precibus. Finita vero oratione, imperat diacono, ut in eum in quem patena ceciderat locum mitteret manum. Quo facto, mox ab imo maris eadem patena divinitus revecta, ejusdem ministri manui inhæsit. Quod videntes nautæ, cæterique navis comites, Dominum cuncti potentem totis viscerum præcordiis collaudaverunt, qui per servum suum tale dignatus est operari miraculum. Sicque commixtionem corporis et sanguinis idem sanctus præsul faciens, nomenque Salvatoris glorificans, sacrosancta missarum solemnia complevit ». Hæc Wando abbas ad Jonam de his quæ ipse vidisset : ex quibus, præter insignis miraculi virtutem, intelligis, lector, non destitisse sanctos viros in mari etiam, cum tranquillitas esset, religata anchoris navi, celebrare ibi sacrosanctum sacrificium missæ Deo maxime gratum, quod ipse tanti editione miraculi patefecit. Sed quæ his memoria perenni digna idem subjiciat Jonas, audiamus :

4. « Aliud quoque ejusdem patris memorabile miraculum, sicut ab eis didicimus, coram quibus factum est, ob ædificationem posterum narrare cur pigeat? Prædicante enim illo et docente prædictum populum Frisonum, contigit quadam die puerum quemdam ex ipsa gente Frisonum ortum, diis immolandum duci ad laqueum. Orabat autem sanctus pontifex incredulum ducem, ut hujus pueri sibi vitam donaret, nec hominem ad imaginem Dei factum, sacrificium execrabile dæmonibus immolaret. Vocabatur autem idem puer Ovo. Respondebat autem dux patrio sermone, decretum esse lege perenni olim a prædecessoribus suis, omnique Frisonum gente, ut quemcumque sors elegisset, in eorum solemniis diis offerendum sine mora. At vero sanctus præsul dum persisteret in precibus, et præfatus populi princeps ejus dignæ petitioni satisfacere vellet, animosi Gentiles, zelo vani erroris devicti, sicut scriptum est : Zelus apprehendit populum ineruditum : unanimes frustrabant ejus precem, dicentes : Si tuus Christus de tormento mortis eum eripuerit, sit tuus, ejusque ævo perenni servus. Ad hæc sanctus pontifex : Non hominum, inquit, in hoc facto, sed Domini Christi fiat voluntas. Appenditur denique puer in patibulo, adspicientibus Christianorum simulque Gentilium turmis, per duarum fere spatium horarum. Extemploque sacerdos Domini pro salute et vita non solum illius, qui in tormento erat mortis constitutus, verum etiam pro obcæcato populo, qui Satanæ vinculis irretitus erat, flectens genua, hanc ad Dominum fudit orationem : Deus invisibilis, immortalis et

[1] Psal. XVIII. — [2] Extant apud Sur. die XX Martii tom. II.

æterne, exorabilis tuis esto supplicibus : et sicut quondam Danielem liberasti de lacu leonum, ita hunc puerum de faucibus eripe illius sævi leonis, qui circumiens quærit quem devoret : ut de illius duplici salvatione populus hic incredulus, deposita sorde idololatriæ, ad veritatis convertatur agnitionem et per cunctas generationes nomen tuum benedicatur in sæcula.

5. « Hac completa oratione, illico disrupta sunt vincula, quibus semivivi pueri guttur illigatum fuerat : sicque illæsus in terram ruit. Videbatur autem illi (ut post ipse narrabat) quasi sopore gravi teneretur oppressus, sanctique pontificis zona pectore circumligatus, sublevaretur omnis ejus corporis status. Apprehensaque ejus manu, pontifex sanctus ait : In nomine Domini Jesu Christi exsurge concite sanus. Quo dicto, illico incolumis surrexit, nullum illatæ sibi pœnæ sentiens dolorem : atque ex hoc facto plurima Frisonum multitudo conversa est ad Dominum credebantque et baptizabantur, quotquot præordinati erant ad vitam æternam. Prædictus autem Ovo, lavacri salutaris unda perfusus, atque a præfato pontifice Fontanellam perductus, litterisque sacris eruditus, postea diaconus consecratus, deinde sequenti tempore a venerando pontifice Reginaldo urbis Rothomagensis presbyter ordinatur. Et quia erat in arte scriptoria eruditus, plurimos Codices in prædicto scripsit monasterio, sed et testamenta et largitiones fidelium plurimas quas ipsi loco felici munere conferebant. Ibique magno confectus senio, sub Ostrulphi abbatis tempore vitam Deo digna conversatione terminavit, magistri et domini sui Wlfranni sacerdotis eximii imitando vestigia ». Hæc Jonas, qui in Præfatione ejus lucubrationis, ab eodem Ovo, quæ scribit, se etiam accepisse testatur : qui et subjicit de aliis miseris æque sorte delectis, et dæmonum sacrificio condemnatis, a sancto pontifice pariter virtute signorum ereptis, et redditis Christianis. Tu ea leges apud eumdem (si libet) auctorem.

His et aliis admirandis, Apostolisque dignis miraculis adeo veritas Christianæ religionis innotuit, ut libere prædicandi, et qui vellent esse Christianos, fieri licentiam dux ille Radbodus impenderit : adeo ut et filius ejus id petens fuerit a sancto pontifice consecutus : ipse vero dux quomodo cum ad limen fuerit, ac pæne ingressus Ecclesiam daturus Christo nomen resiliit, misereque diem clausit extremum, suo loco dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6193. — Anno Æræ Hispan. 738. — Anno Hegiræ 81 inchoato die 25 Febr. Fer. 3. — Jesu Christi 700. — Sergii papæ 14. — Tiberii Apsimari imp. 3.

1. *Vita S. Wlframni episc. Senonensis interpolata.* — A num. 1 et seqq. Cum Acta *S. Wlframni* episcopi Senonensis a Jona monacho Fontanellensi litteris mandata, variis in locis interpolata fuerint, recentiores chronologi, qui res ab eo gestas in suos annos digerere voluere, mirum in modum inter se discrepant. *Henschenius* ad diem XX mensis Martii, ubi breviorem ejusdem sancti Historiam in Ecclesiasticis Officiis olim legi solitam edidit, *Wlframni* episcopatus initium anno sexcentesimo nonagesimo tertio, ejus mortem anno septingentesimo quadragesimo primo collocat. *Cointius,* qui post eum de eodem sancto egit in Annal. Ecclesiast. Franc. illum anno circiter sexcentesimo septuagesimo nono creatum episcopum, anno vero sexcentesimo nonagesimo tertio demortuum autumat. Post utrumque *Mabillonius* sæculo III Benedictino, part. 1, Vitam S. Wlframni scriptam primum a Jona Fontanellensi monacho, dein ab aliquo alio interpolatam repræsentavit, et arbitratus est, eum episcopatum consecutum circiter annum DCXC, obiisse vero, ut in ejus Vita legitur an. DCCXX, Verum ea Vita in anno mortis etiam interpolata. Ut enim anno DCXCV, num. 4 ostendimus ex Chronico Fontanellensi, cujus verba ibidem recitavimus, « requievit in S. Pauli Basilica sanctus archiepiscopus Wlframnus annis undecim », et translatus est cum B. Wandregisilo, et Ansberto episcopo Rothomagensi « an. Dominicæ Incarnat. DCCIV, Indict. II, pridie kalend. Aprilis feria secunda », inquit auctor Chronici Fontanellensis, qui cum recte consignet annum translationis SS. Wandregisili, et Ansberti, ut ibidem vidimus, nullum apud me dubium, quin etiam suo anno sancti Wlframni translationem reddiderit, et quin ideo Cointius mortem ejus cum anno DCXCIII recte illigarit. Verum quia Mabillonius putavit *Ansbertum* anno DCXCVIII e vita migrasse, et corpus ejus non annos IX, ut habet Chronographus Fonta-

nellensis, sed annos vii in sepulchro jacuisse, illum etiam in anno translationis Wulfranni errasse perperam credidit.

2. *Ejus summarium.* — Militavit *sanctus Wlfrannus* in aula *Clotarii III*, *Childeberti II*, et *Theodorici III*. Postea in episcopatum Senonensem *Landeberto* successit, et post paucos annos abdicato pontificatu monachum in Fontanellensi monasterio induit, *Ansberto* illius loci adhuc abbate; quo postquam Rothomagensem episcopatum adeptus est, consulto profectus est in Frisiam, ubi Evangelium per annos quinque infatigabiliter prædicavit. Pulsus e Frisia anno DCLXXXIX, reversus est ad monasterium Fontanellense, ubi *Hildebertus* abbas præerat, ibique reliquam vitam duxit. Obiit XIII kalend. Aprilis anno DCXCIII, sepultus in Ecclesia sancti Pauli; indeque a *Baino* Hildeberti successore, cui Jonas ejus Vitam postea inscripsit, in Basilicam principis Apostolorum cum sanctis Ansberto et Wandregisilo anno DCCIV, sive anno post obitum undecimo, *pridie kalendas Aprilis*, *feria secunda* postridie Paschatis, translatus est : qui translationis annus cum certus videatur, inde annus ejus mortis statuendus, aliis argumentis deficientibus. Quæ adversus hanc sententiam in medium adduci possunt, a Cointio tomo IV Annal. Ecclesiast. Franc. solide confutantur.

Hoc anno *Cunibertus* Langobardorum rex moritur, et *Ragumbertus* regnum ejus invadit, ut videre est anno DCCIII.

SERGII ANNUS 14. — CHRISTI 701.

1. *Sergii papæ obitus et præclara ejus gesta, maxime in ornandis Basilicis.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus primus, Indictione decima quarta : quo (ut Romanum habet Martyrologium) quinto idus Septembris, inchoata jam eodem mense Indictione decima quinta, sanctus Sergius papa moritur, cum sedisset annos tredecim, menses octo et dies quatuordecim. Hæc ex Anastasio et Romano Martyrologio. De cujus rebus gestis, præter illa quæ dicta sunt, his adjiciamus ea, quæ cum ad eumdem Sergium spectent, tamen quod nulla temporis nota signata reperiantur, certo ejusdem Pontificis anno minime consignare licuit : quamobrem hic in fine Vitæ ejus, ex more ponamus. Extat ejusdem Pontificis Epistola ad Ceolfridum seu Celfridum abbatem in Anglia ejus monasterii, in quo a teneris annis Beda coaluerat, creveratque in virum perfectum sanctitate et doctrina insignem : qua idem Pontifex ipsum Bedam ad se mitti postulat. Epistola autem ipsa sic se habet :

2. « Sergius episcopus servus servorum Dei Ceolfrido religioso abbati salutem.

« Quibus verbis ac modis clementiam Dei nostri atque inenarrabilem providentiam possumus affari, ut dignas gratiarum actiones pro immensis circa nos ejus beneficiis persolvere queamus, quin in tenebris et umbra mortis positos ad lumen scientiæ perducit ». Et infra : « Benedictionis interea gratiam, quam nobis per præsentem portitorem tua misit devota religio, libenti et hilari animo, sicut ab ea directa est, nos suscepisse, cognosce. Opportunis ergo ac divinis amplectendæ sollicitudinis tuæ petitionibus arctissima devotione faventes, hortamur Deo dilectam religiositatis tuæ bonitatem, ut quia exortis quibusdam Ecclesiasticarum causarum capitulis non sui examinatione longius innotescendis, opus nobis sunt ad conferendum arte litteraturæ imbuti : sicut decet devotum auxiliatorem sanctæ matris universalis Ecclesiæ, obedientem devotionem huic nostræ exhortationi non desistas accommodare : sed absque aliqua immoratione religiosum Dei famulum Bedam venerabilis monasterii tui presbyterum ad limina Apostolorum principum dominorum meorum Petri et Pauli, amorum tuorum ac protectorum, ad nostræ mediocritatis conspectum non moreris dirigere : quem, favente Domino sanctis tuis precibus, non diffidas prospere ad te redire, peracta præmissorum capitulorum cum auxilio Dei desiderata solemnitate. Erit enim (ut confidimus) etiam cunctis tibi creditis profuturum quicquid Ecclesiæ generali claruerit per ejus præstantiam impertitum ». Hucusque ex Epistola Sergii auctor, qui post Bedam prosecutus est res gestas Anglorum.

3. In quo quidem habes quod commendes ipsius Bedæ modestiam, qui cum sæpe ejusdem Sergii papæ meminerit, nunquam se ab eo vocatum litteris tradit, silentio pressa relinquens, quæ ad laudem suam spectare posse viderentur. Missusne fuerit Romam Beda, ut Sergius papa petiit, et hoc ignoratur : sed potius non ivisse putamus : nam ea quæ ad historiam Anglicanam texendam ipsi opus erant ex Ecclesiæ Romanæ archivis petere, non ad se inde allata, sed opera Nothelmi, qui sub Gregorio papa secundo Romam venit, se accepisse testatur in Epistola nuncupatoria ad Ceolulphum regem, posita in fronte ejusdem a se conscriptæ historiæ.

Pertinet ad res gestas ejusdem Sergii papæ quod Albinus Flaccus habet his verbis, cum agit de Purificatione S. Mariæ [1] : « De hac festivitate et festivitatibus sanctæ Mariæ in gestis Pontificalibus legitur, quod Sergius papa præceperit litanias fieri in die Præsentationis Domini in templo : ita enim scriptum est : Ut in die Annuntiationis Domini, Dormitionis, ac Nativitatis sanctæ Dei Genitricis Mariæ, et S. Simeonis, quæ ὑπάντη dicitur græce, cum litaniis exeant a S. Hadriano, et ad sanctam Mariam populus occurrat, etc. »

4. Rursum vero quod ad ejusdem Sergii res gestas attinet, ex Anastasio ista depromimus : « Hic beatissimus vir in sacrario beati Petri Apostoli capsam argenteam in angulo obscurissimo jacentem, et ex nigredine transactæ annositatis nec si argentea esset apparentem, Deo ei revelante, reperit. Oratione itaque facta sigillum expressum abstulit, locellum aperuit : in quo interius plumacium ex holoserico superpositum (quod stauracis dicitur) invenit; eoque ablato, inferius Crucem diversis ac pretiosis lapidibus perornatam inspexit : de qua tractis quatuor petalis, in quibus gemmæ clausæ erant miræ magnitudinis et ineffabilis pulchritudinis, portionem salutiferi ligni Dominicæ Crucis invenit : quæ etiam ex illo die pro salute humani generis ab omni populo Christiano Dei Exaltationis sanctæ Crucis in Basilica Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, osculatur et adoratur ». Hæc de inventione Crucis Anastasius, qui mox subdit. « Hic fecit imaginem beati Petri Apostoli, quæ est in parte mulierum ». Cesserat porticus dextera usui mulierum, cum seorsum a viris illæ olim orare consuevere, ut et alias superius nos dixisse meminimus. Pergit vero idem auctor :

5. « Hic fecit thymiamaterium aureum majus cum columnis et cooperculo, quod suspendit ante imagines tres aureas beati Petri Apostoli, in quo incensum et odor suavitatis festis diebus, dum missarum solemnia celebrantur, omnipotenti Deo opulentius mittitur. Hic posuit in apsidem Basilicæ suprascriptæ super sedem apollaream argenteam pensantem libras centum viginti. Hic fecit in Basilica suprascripta pharos argenteos sex pensantes singulos libras triginta, quæ sunt super trabes ad ingressum Confessionis. Hic fecit in circuitu altaris Basilicæ suprascriptæ tetra vila octo, quatuor ex albis, et quatuor ex coccino. Hic tectum, et cubicula quæ circumquaque ejusdem Basilicæ sunt, quæ per longa tempora stillicidiis et ruderibus fuerant dirupta, studiosius innovavit et reparavit. Hic musivum, quod ex parte in fronte atrii ejusdem Basilicæ fuerat dirutum innovavit : similiter et specula ejusdem Ecclesiæ, quæ super sedem ac regios arcus majores sunt, renovavit. Hic corpus B. Leonis probatissimi patris atque Pontificis, quod in abdito inferioris secretarii prædictæ Basilicæ positum fuerat, facta diligentius tumba in denominata Basilica, publico loco (ut sibi fuerat revelatum) reposuit, ac locum ipsum ornavit. Hic fecit patenam auream majorem habentem gemmas ex albis, et in medio ex hyacintho et smaragdo Crucem pensantem libras viginti ». Hæc de his quæ spectant ad sancti Petri Basilicam. Pergit modo dicere de iis, quæ pertinent ad Basilicam sancti Pauli his verbis :

6. « Hic tectum et cubicula universa in circuitu Basilicæ beati Pauli Apostoli, quæ longa per tempora vetustate confecta fuerant, studiosius innovavit ac reparavit : similiter et trabes fecit de Calabria adduci, et quas in eadem Basilica vetustissimas invenit, renovavit. Hic imaginem Apostolorum vetustissimam, quæ erat super fores ejusdem Basilicæ, mutavit. Hic fecit ambonem et ciborium in Basilica sanctorum Cosmæ et Damiani , ubi et multa dona obtulit : Trullum vero ejusdem Ecclesiæ fusis chartis plumbeis cooperuit atque munivit. Hic ciborium Basilicæ sanctæ Susannæ, quod ante lignum fuerat, ex marmore fecit, diversaque cymilia (hoc est utensilia), aurea et argentea, vel immobilia loca illi condonavit. Hic Basilicam sanctæ Euphemiæ, quæ per multa tempora fuerat detecta, cooperuit ac renovavit. Hic Basilicam sanctæ Aureæ in Ostiis (Tiberinis), quæ similiter fuerat detecta, vel dirupta, cooperuit, suoque studio renovavit. Hic oratorium S. Andreæ Apostoli, quod est positum in Lavicana, a solo refecit.

7. « Hic statuit, ut tempore confractionis Dominici corporis, Agnus Dei , qui tollis peccata mundi, miserere nobis, a clero et populo decantaretur. Constituit etiam, ut diebus Annuntiationis, Domini Nativitatis, et Dormitionis sanctæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ, ac S. Simeonis quam Hypapantem Græci appellant, litania exeat a sancto Hadriano, et ad sanctam Mariam occurrat populus. Hic fecit in Basilica sancti Laurentii martyris, quæ appellatur Titulus Lucinæ, arcus argenteos quatuor ». Et inferius : « Hic fecit coopertoria et vasa aurea et argentea plura per diversas Ecclesias ad usum et ornatum Ecclesiarum Christi. Hic ordinavit Damianum archiepiscopum sanctæ Ecclesiæ Ravennatis, atque Clementem Frisonum. Hic ordinavit Berectualdum Dorovernensem Britanniæ archiepiscopum (S. Theodori successorem). Hic ordinavit per diversas provincias episcopos nonaginta septem. Fecit autem ordinationes duas per mensem Martium, ordinavitque presbyteros decem et octo,

diaconos quatuor. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum quinto idus Septembris, Indictione decima quinta, Tiberio Augusto. Et cessavit episcopatus ejus mensem unum et dies viginti ». Hucusque Anastasius.

8. Præter hæc autem in antiquis monumentis diaconiæ sanctæ Mariæ in Via lata me legisse memini, ab eodem Pontifice eam Ecclesiam fuisse dedicatam, locum sane insignem, quem tradunt fuisse olim hospitium Apostoli Pauli et aliorum sanctorum. Porro Sergii memoriam posteris annis singulis redivivam, celebrans ejus natalem dicta die nona Septembris, sancta Ecclesia Catholica in Ecclesiasticis Tabulis religiose conservat.

Ejus vero sepulcri Epitaphium Manlius ex veteribus monumentis Vaticanæ Basilicæ exscripsit, quod sic se habet :

Limina quisquis adis Petri metuenda beati,
Cerne pii Sergii, excubiasque Petri.
Culmen Apostolicæ Sedis, is jure paterno
Electus tenuit, ut Theodorus obiit.
Pellitur Urbe Pater, pervadit sacra Joannes,
Romuleosque greges dissipat ipse lupus.
Exul erat patria septem volventibus annis :
Post populi multis Urbe rediit precibus
Suscipitur papa, sacratur, Sede recepta
Gaudet, amat pastor agmina cuncta simul.
Hic invasores sanctorum falce subegit
Romanæ Ecclesiæ, judiciisque patrum.

Hactenus ibi. Ex quibus plane intelligi potest multa de Sergio desiderari, quæ ex ejus duntaxat Epitaphio, ut audisti, licet subobscure, innotescunt : multaque passum, ab Urbeque pulsum per Joannem Sedis Apostolicæ invasorem, septenniique fatigatum exilio. Habes ex his præterea, in eo schismate Theodori et Paschalis, cognitum papam fuisse Theodorum, nec nisi eo mortuo sedisse Sergium, ut idem indicat Epitaphium.

Hæc, inquam, omnia reliquos scriptores penitus præterierunt, nec nisi per ipsum ejus Epitaphium cognita.

Antequam autem ad Sergii successorem veniamus, non omittamus (quod habet Theodoricus abbas [1]) obitum sanctissimi viri Trudonis contigisse sedente Romæ Sergio papa. Porro ejus Acta, et post obitum ingentia patrata miracula, ab eodem auctore fideliter scripta leges. Quod vero Hasbaniis concionatus est Evangelium Christi, Hasbaniorum meruit apostolus appellari : cujus dies natalis Tabulis sacris adscriptus reperitur annis singulis in Ecclesia memoria consueta die vicesima tertia mensis Novembris. Hactenus de rebus et temporibus Sergii.

9. *Joannes VI papa, qui ab Italiæ militia contra exarchi vim defenditur.* — Cum ergo vacasset Sedes ejusdem Sergii mensem unum, et dies (ut dictum est) viginti, hoc eodem anno die vicesima nona Octobris creatur Joannes ejus nominis sextus : fuit iste natione Græcus. Quo ipso anno (ut Anastasius auctor est) Tiberius imperator, ubi accepit post Sergium defunctum subrogatum esse in Apostolicam Sedem Joannem Pontificem, misit Theophilactum cubicularium patricium et exarchum Romam, aliquid moliturum adversus Romanum Pontificem : quænam vero causæ novæ intercesserint, ignoramus. Sed quid tunc actum? veluti a Deo miraculum accidit (sicut in prædecessore ipsius Sergio factum fuit) ut universa Italiæ militia ad tuendum Pontificem Romam una convenerit. Quomodo autem id acciderit, audi ipsum bibliothecarium : « Hujus, inquit, adventum cognoscens militia totius Italiæ, tumultuose convenit ad hanc Romanam civitatem, volens præfatum exarchum tribulari : pro cujus Pontifex, ne affligeretur, persona, sese medium dedit, portas civitatis clausit : sacerdotes apud Fossatum (id est castra militum), in quo in unum convenerant, misit ; et monitis salutaribus tumultuosam eorum seditionem sedavit. Dum vero infames quædam personæ capitulare adversus quosdam Romanæ Urbis habitatores fecissent, et prænominato exarcho, ut propriis substantiis denudarentur, tribuissent; hi justa sui operis pœna mulctati sunt ». Hucusque Anastasius.

10. Ex his omnibus plane conspicitur consilio Dei factum, ut cum insurgerent in Romanos Pontifices imperatores, Italiæ milites in eos rebellarent, malentes pro salute Pontificum in discrimen adduci quam Græcorum manibus ipsos relinquere indefensos. Ex hoc tempore exarchorum vires admodum tenues reddi cœpere ; contra vero Romanis Pontificibus, pro quibus milites starent, auctæ sunt : et (quod in libris Regum [1] est) tunc accidit, ut post longam concertationem decresceret in dies domus Saul, cum David magis proficeret : adeo ut post hæc supplices, non insultantes in Italiam mittere imperatores solerent exarchos. Porro his favoribus militumque præsidiis nequaquam sese Pontifices extulere, arripientes (quod facile factu erat) tyrannidem, sed semper (ut vidisti tum in Sergio, tum in Joanne) pro exarchis ipsis apud milites intercessere. Verum quas pœnas dederit imperator, cum in Romanum Pontificem impie ista tentavit, dicemus anno sequenti.

11. *Impio Witiza regnante in Hispania fides Christiana pessumdatur.* — Hoc eodem anno defuncto Hispaniarum rege Egica, sive Egicane, filius ejus Witiza, qui cum patre annos quinque hactenus regnavit, solus regni habenas moderandas suscepit : qui penitus hostis justitiæ, servus factus peccati, omnibus scatens vitiis, maxime vero impietate, se ipsum una cum suis præcipitem dedit, januamque late pandidit, qua post ejus obitum Sarraceni infesto numerosoque agmine, torrentis instar, influerent in Hispanias. Veluti enim ingentis erectæ molis ædificium, quodlibet se habet regnum : cujus cum aperiri murorum compages videris, et proxime ruiturum intelligis ; ejus utique defecisse

[1] Theodor. abbas, l. II. c. 7. in fin. apud Sur. die XXIII. Nov.

[1] 2. Reg. III.

fundamentum, basesque cessisse, locumque patenti ruinæ dedisse, prudenter affirmes. Id quidem in regnis sæpius accidisse, innumeris exemplis ex iis, quæ singulis sunt enarrata sæculis, est superius demonstratum : nimirum ubi ab unione Catholica, ab ipsa petra fidei, Apostolica, inquam, Ecclesiæ communione, primariique antistitis obedientia populi descivere, eosdem Barbaris esse datos gentibus puniendos. Accidit hoc quidem (proh dolor !) florentissimo Hispaniarum regno, cum impius nefandusque Witiza eo usque est prolapsus erroris, ut non veritus sit publico edicto cavere, apposita ultimi pœna supplicii, ne quis obediret Romano Pontifici. Sed quod nec adeo delirantem furiosum regem cohibere conati sint ex more surgentes ex adverso Hispaniarum episcopi, simul congregato Concilio, neque privatim eum, instar Joannis redarguentis Herodem, objurgarint : factum est, ut defecerit regnum, ac ipsi ducti simul fuerint in captivitatem episcopi, Ecclesiæ dirutæ, monasteria desolata, atque omnia denique pessumdata, passique id multis sæculis fuerint. Aperuimus tantorum causam malorum : jam vero ex iis qui antiquius res Hispaniæ sunt prosecuti, præcipue vero ex Luca Tudensi, ejusdem impii regis, sive potius dixerimus monstri, deformitates spectandas cunctis in medium afferamus : sunt hæc ejus verba, ne quid putes a nobis amplificatione exaggeratum :

12. « Iste quidem, inquit, probrosus et flagitiosus fuit, et multa nefanda et horribilia flagitia per Hispanias seminavit : et ad voluptates carnis soluto impudicitiæ freno, se fornicationibus multis dedidit (contulit), et gentem Gothorum ad lasciviam, luxuriam et superbiam inclinavit. Nec tantum postposita omni religione divina, spretisque animarum medicamentis, cupiditas, aliena ars invadendi, rapiendi et luxuriandi exercitum Gothorum invasit : sed et episcopi, et Ecclesiæ ministri aspernabantur Ecclesiarum officia, despicabantur Ecclesiastica sacramenta. Despiciuntur sancti patris Isidori instituta, despiciuntur Concilia, sacri canones dissolvuntur, et quicquid honestatis est, extirpatur. Et ne adversus eum insurgeret sancta Ecclesia, episcopis, presbyteris, diaconis et cæteris Ecclesiæ Christi ministris carnales uxores habere præcepit, et ne obedirent Romano Pontifici, sub mortis interminatione prohibuit. Istud quidem pereundi causa Hispaniæ fuit : sicut scriptum est [1] : Abundavit iniquitas, refrigescit charitas multorum.

13. « Habuit præterea nefandus Witiza simul plures uxores et concubinas, atque ducibus suis ut similiter agerent imperavit. Tota Gothorum unitas in conviviis, libidinibus et vitiis versa, Dominum ad iracundiam provocavit : ita ut in illis impleretur, quod dicitur : Impius [2] cum venerit in profundum malorum, contemnit. Et quia reges et sacerdotes Dominum dereliquerunt, cuncta agmina Hispaniarum derelicta a Domino perierunt. Itaque Witiza datus in reprobum est sensum, et muros cunctarum urbium sui regni subvertit, ne possent sibi resistere cives, cum eos ob sua scelera facilius irritaret (incitarat) : muri tamen Toletanæ urbis et Legionensis, et Asturicensis integri remanserunt propter earum reverentiam civitatum. Succensus etiam malitiæ zelo Theofridum (Theodefridum) Cordubensem ducem dolo cœpit, privatumque utroque frontis lumine, miserabiliter palpitare fecit.

14. « Fuit etiam Theofridus ex Gothorum regali stirpe progenitus, scilicet filius Cindaswinthi regis, quem pater in ætate reliquerat puerili : cumque ad ætatem venisset virilem, videns eum Witiza elegantem, et recogitans ne cum Gothis insurgeret contra ipsum, expulit eum e regno : et veniens Cordubam, sortitus est uxorem ex regali genere, nomine Rocilem, et ex ea natus est ei filius nomine Rodericus, qui cum ad ætatem perfectam pervenit, vir bellator extitit, et Cordubæ palatium fortissimum fecit. Ne igitur Theofridus Witizæ posset resistere, eum (ut dictum est) orbavit oculis. Occidit et Favilam ducem Cantabriæ ejus germanum, ut ejus potiretur uxore. Præterea Pelagium filium supradicti ducis Favilæ Witiza capere voluit, et similiter ipsum occidere : sed Pelagius fugit, quia voluit Deus Hispaniæ subvenire per ipsum. Exulato etiam Juliano Toletano episcopo, erexit filium suum Oppam, ut esset archiepiscopus Hispalensis similiter et Toletanus contra sacrorum canonum instituta ». At quod ad Julianum spectat, Rodericus et alii recentiores non Julianum, qui tertius ejus nominis esset dicendus Toletanus episcopus, sed Gundericum sub Witiza ponunt : sed antiquiorum potior fides. Pergit vero Tudensis : « Addidit etiam Witiza iniquitatem super iniquitatem, ut Judæos ad Hispaniam evocaret, atque fractis Ecclesiæ privilegiis, Judæis immunitatum privilegia dedit ». Hucusque Tudensis.

15. *Quæ causa in Hispaniis apostasiam a fide et Saracenorum occupationem produxerit.* — Hæc autem omnia totius decennii sui regni tempore sunt ab eodem Witiza nefarie perpetrata, qui ipsius exordio, ut specimen optimi principis præ se ferret, tum pium parentem, tum reliquos prædecessores optimos principes imitatus, ad optimum regimen instituendum, ex omnibus Hispaniarum episcopis Concilium generale collegit, quod habitum est in suburbiis Toleti in Ecclesia sancti Petri : quod quidem cur nequaquam, ut cætera, posteris, scriptis traditum reperiatur, ea fere omnium sententia est, quod cum in eo complura sancita fuerint piæ institutioni, et Ecclesiasticæ disciplinæ contraria, placuerit æterno sepeliri silentio. Verum si (quod omnes tradunt) initia Witizæ fuere optima, præbentis seipsum dignum successorem parentis, imo et patre in eo clementiorem, quod ab ipso mulctatos exilio atque bonis privatos restituit; utique in eo Concilio nonnisi pia sanctaque oportuit fuisse statuta, præsertim si habitum est sub Gunderico

[1] Matth. XXIV. — [2] Prov. XVIII.

(sicut volunt) episcopo Toletano, qui (teste Roderico) insignis fuit vir probitatis. Quamobrem in eam potius sententiam pedibus imus, ut quæ fuerunt bene in Concilio gesta, postea eodem ipso rege, a quo cuncta oportuit fuisse probata, in tyrannum erumpente, et adversus omnem sancitam legibus disciplinam vitam probrosam instituente, suisque eadem flagitia communicante, ab eodem, quæ tunc erant pie sancteque sancita, penitus fuerint abrogata, ipsaque Concilii Acta conscissa.

Sed causam apostasiæ tam insolentis et monstruosæ defectionis ab Ecclesia Romana cum nemo (quod noverimus) vel antiquorum, vel recentiorum historicorum enarret; nos quænam ipsa fuerit, ex certis antiquitatis monumentis, fidelibusque testificationibus in medium adducemus. Extat in Vaticana Bibliotheca liber Epistolarum Gregorii ejus nominis septimi Romani Pontificis, antiquitus scriptus ejusdem Pontificis tempore, idemque haud pridem cusus, in quo Epistola ejusdem hac inscriptione notata legitur :

16. « Gregorius in Romanum Pontificem electus omnibus principibus in terram Hispaniæ proficisci volentibus perpetuam salutem in Domino Jesu Christo ». Data vero eadem habetur Epistola pridie kalend. Maii, Indictione undecima anno Domini millesimo septuagesimo tertio, post electionem ipsius die sexto, antequam Pontifex consecraretur : qua quidem significat, Hispaniarum regnum, antequam invaderetur a Sarracenis, fuisse Romanæ Ecclesiæ traditum a possidentibus ipsum Gothorum regibus maxime piis; non ita quidem, ut illo ipsi caruisse voluerint, sed ut illud, aliquo annuo persoluto tributo, Ecclesiæ Romanæ nomine possiderent. Horum vero indignissimus successor impius Witiza, ejusmodi donationem irritam penitus reddere conatus, illud de non parendo Romano Pontifici visus est sanxisse decretum. Hæc autem liceat a nemine Hispaniarum rerum historiam prosequente memoriæ prodita sciam, ex litteris tamen ipsius Gregorii septimi affirmare necesse videtur : quæ ut facilius assequaris, ipsas jam cum aliis cusas hic tibi reddendas curavimus : sic enim se habent [1] post ipsarum titulum superius recitatum :

17. « Non latere vos credimus, regnum Hispaniæ ab antiquo proprii juris sancti Petri fuisse, et adhuc (licet diu a paganis sit occupatum) lege tamen justitiæ non evacuata, nulli mortalium, sed soli Apostolicæ Sedi ex æquo pertinere. Quod enim auctore Deo semel in proprietates Ecclesiarum juste pervenerit, manente eo ab usu quidem, sed ab earum jure, occasione transeuntis temporis, sine legitima concessione divelli non poterit. Itaque comes Evulus de Roccio, cujus famam apud vos haud obscuram esse putamus, terram illam ad honorem S. Petri ingredi, et a paganorum manibus eripere cupiens, hanc concessionem ab Apostolica Sede obtinuit, ut partem illam, unde paganos suo studio, et adjuncto sibi aliorum auxilio, expellere posset, sub conditione inter nos factæ pactionis, ex parte S. Petri possederet.

18. « Qua in re et labore quicumque vestrum sibi adhærere voluerit, omni charitatis affectu commonitus, erga honorem sancti Petri talem animum gerat, ut ab eo et munitionis auxilia in periculis, et merita fidelitatis præmia securus accipiat. Si autem aliqui ex vobis seorsum ab illo propriis copiis eamdem terram aliqua in parte intrare paraverint : decet ut militiæ causam ex animi devotione quam justissimam sibi proponant, jam nunc omni voto concipientes et ex corde statuentes, ne capta terra, easdem quas illi qui nunc Deum ignorantes eam occupant, injurias sancto Petro faciant. Hoc enim neminem vestrum ignorare volumus; quoniam nisi æqua pactione persolvendi juris sancti Petri in regnum illud animadvertere statueritis, potius vobis Apostolica auctoritate, ne illuc tendatis, interdicendo, contra feremur, quam sancta et universalis mater Ecclesia, idem a filiis suis quod ab hostibus patiendo, non jam proprietatis suæ, sed filiorum detrimento saucietur. Quamobrem hunc dilectum filium Hugonem, et cardinalem sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyterum in partes illas misimus, in cujus ore nostra ad vos consilia et Decreta plenius apertiusque disserenda ac vice nostra disponenda posuimus. Data Romæ secundo kal. Maii, Indictione undecima ». Hæc Gregorius (ut dictum est) sui Pontificatus exordio.

19. Rursum vero post annos quatuor, nempe Indictione decima quinta, ad reges et principes in Hispaniis regnantes scribens, de iisdem meminit : re enim bene gesta, et vindicata magna ex parte Hispania a Sarracenis, jura Petri Sedis exigit ab iisdem principibus. Porro dicta Epistola notatur ejusmodi titulo [1] : « Gregorius episcopus servus servorum Dei, regibus, comitibus, cæterisque principibus Hispaniæ salutem, et Apostolicam benedictionem. Non ignorare credimus ». Et post multa salutaria monita impertita, hæc de regimine populorum ipsis subjectorum : « Arma vestra, opes, potentiam non ad sæcularem pompam tantum, sed ad honorem et servitium æterni regis vertite : commissa vobis regni gubernacula ita gerite, sic administrate, ut vestræ virtutis et rectitudinis studium omnipotenti Deo gratum justitiæ possit esse sacrificium : quatenus et vos in ipso sperare possitis, qui dat salutem regibus, et potens est eripere de manu mortis, ut superinduat vos eminentiori claritate et gaudiis vitæ perennis, et de caducis honoribus, quos nunc habetis, transferat vos in regnum gloriæ suæ æternæ, ubi nec beatitudo finem, nec gloria corruptionem, nec dignitas habet comparationem.

20. « Præterea notum vobis fieri volumus, quod nobis quidem tacere non est liberum, vobis autem

[1] Greg. VII. l. i. Ep. vii. Extant tom. iii Ep. Rom. Pont. et in Vatic. Ms.

[1] Greg. VII. l. iv. Ep. ult. tom. iii Ep. Rom. Pont.

non solum ad futuram, sed etiam ad præsentem gloriam valde necessarium, videlicet, regnum Hispaniæ ex antiquis Constitutionibus beato Petro, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ in jus et proprietatem esse traditum. Quod nimirum hactenus, et præteritorum temporum incommoda, et aliqua antecessorum nostrorum occultavit negligentia. Nam postquam regnum illud a Sarracenis et Paganis pervasum est, et servitium quod beato Petro inde solebat fieri, propter infidelitatem eorum, et tyrranidem detentum, ab usu nostrorum tot annis interceptum est, pariter etiam rerum, et proprietatis memoria dilabi cœpit. Verum quia divina clementia concessa vobis in hostes illos semperque concedenda victoria terras in manus vestras tradidit, ulterius vos causam hanc ignorare nolumus : ne quod supernus arbiter et legum ac justitiæ conditor de recuperanda et restituenda justitia et honore S. Petri, ejusque sanctæ et Apostolicæ Sedis, vestræ gloriæ ad benemerendum contulit, aut nobis ex taciturnitate in negligentiæ culpam, aut vobis ex ignorantia (quod absit) ad detrimentum præpositæ et divinitus oblatæ retributionis obveniat.

21. « Confidimus enim in misericordia Dei, qui virtutem vobis dedit et victoriam, ut hanc etiam voluntatem vobis tribuat, qua cognita veritate, potius statuta Christianorum principum et exempla sequamini, quam eorum impietatem, qui Christianum nomen magis cupiunt persequi, quam venerari. Misimus autem ad vos confratrem nostrum Amatum venerabilem Ellorensem (Elborensem) episcopum, cui et vicem nostram ad partes illas dedimus, adjungentes sibi hunc abbatem S. Pontii, virum venerabilem, fide et morum honestate probatum ; ut quod nos de insinuatione hujus causæ vestræ celsitudini succincte scripsimus, ipsi vobis (si necesse sit) latius apertiusque manifestent, et quantum ratio postulaverit, notitiam veritatis præsenti denuntiatione et certa assertione demonstrent, etc. » Plura enim alia addit ad hoc suadendum. Data vero habetur Epistola Carpinetæ quarto kal. Julii, Indictione decima quinta.

22. Vidisti, lector, duabus Epistolis diversis temporibus ab eodem Pontifice datis (Pontifice, inquam, sanctitate celebri, ac tenacissimo veritatis) eadem de donatis Apostolicæ Sedi ante Sarracenorum incursus Hispaniis? Vidisti, ut in re seria et magni momenti, decretas ab eodem eadem ex causa duas a latere legationes? Quibus omnibus causam ipsam perspicias, cur rex perfidus publico per universas Hispanias promulgato decreto sancivit, ne quis obediret Romano Pontifici. Cum ergo ista a rege, qui Catholicus habebatur, intelligis promulgata; utique non fidei, sed temporariæ utilitatis causa id ab eo factum agnosce. Ex quibus perspicue intelligas, quam male consulant regno principes, qui Ecclesiæ jura penitus tollere vel minuere conantur. Etenim ultor exsurgens Deus[1] in virga ferrea tanquam vas figuli confringit eos qui astiterunt adversus Dominum et adversus Christum ejus, dicentes : « Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum » : ut merito ad omnes principes illud quod in Psalmo sequitur, sit inclamandum : « Et nunc, reges, intelligite, et erudimini, qui judicatis terram ». Paruisse quidem in omnibus Hispaniæ reges ipsi Gregorio Romano Pontifici, plures litteræ ejusdem Pontificis tum ad Sancium, tum ad Alphonsum tunc in Hispania regnantes satis ostendunt, cum de ipsorum erga Romanam Ecclesiam obedientia et observantia gratulatur : ut plane fuerit luce apertissima declaratum, sicut inobedientia principum et defectione ab Apostolica Sede jactura totius facta est regni, ita ipsum obedientia et cultu erga eamdem, fuisse a Barbaris vindicatum et stabilitum. Videant cæcutientes ministri regum, præsides provinciarum, quam male consulant regum regnorumque saluti, dum nihil magis satagunt, quam jura Ecclesiastica impugnare, nescientes se adversus Deum habere certamen, qui contra hujusmodi sacrilegia vindex exsurgens (secundum illud Propheticum[2]) « adducit consiliarios in stultum finem, et judices in stuporem; baltheum regum dissolvit, et præcingit fune renes eorum ».

[1] Psal. II. — [2] Job. XII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6194. — Anno Æræ Hisp. 739. — Anno Hegiræ 82 inchoato die 15 Febr. Fer. 3. — Jesu Christi 701. — Joannis VI papæ 1. — Tiberii Apsimari imp. 4.

1. *Moritur Sergius PP.* — A num. 1 ad 11. Scribit Anastasius, Sergium papam sedisse *annos tredecim, menses octo*, *dies* XXIII, et sepultum esse *ad beatum Petrum Apostolum VI idus Septembris, Indictione* XV, *Tiberio Augusto.* Quare cum ordinatus fuerit die XV Decemb. anni DCLXXXVII, e vivis excessit die septima mensis Septembris currentis Christi anni, Indictione XV, a kalendis Septembris notati, et sepultus est die insequenti, ut habet Anastasius, qui subdit : *Cessavit episcopatus mensem unum, dies viginti.* Codex Ms. Anastasii Bibliothecæ Colbertinæ, et alter Freherianus habent, cessasse Sedem *dies quinquaginta.* Ex Catalogis nostris alii habent *dies quinquaginta*, alii mensem unum, dies XX. Sed utrumque in idem recidit. Ordericus lib. 2 tam in duratione Sergii quam in interpontificio idem ac Anastasius habet. Quare *Joannes VI*, natione Græcus, ordinatus est die vicesima octava mensis Octobris, Festo Sanctorum Apostolorum Simonis et Judæ sacra. Baronius supra annos tredecim et menses VIII habet tantum dies XIV ex Anastasio, ut ait. Sed nec in Anastasio editionis regiæ, nec in variantibus lectionibus ad ejus calcem subjectis dies illi XIV leguntur. Præterea dicit Baronius, eum mortuum, *quinto idus Septemb.* id est, die nona Septemb. quod desumit ex Martyrologio Romano, ubi in Notis citat Martyrologia Bedæ, et Adonis. At nec in vero Bedæ Martyrologio, nec in Adone, sed tantum in hujus Appendice ad V idus Septemb. sancti Sergii nomen legitur, qui tamen nec dies mortis ejus, nec dies sepulturæ esse potest; cum Anastasius, qui diem obitus memorare non solet, prodat eum sepultum esse VI idus Septemb. Anastasius diem *Sergii* emortualem, tam ab ejus Sede, quam ab interpontificio loco citato excludit. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico mortem *Sergii* differt in diem XIV mensis Augusti sequentis Christi anni, et sepulturam in diem VIII Septemb. ejusdem anni, aitque Indictionis annum egregie suam chronologiam confirmare, *cum hunc Latini mutent XXIV Septembris.* Sed neque Latini hoc tempore præter Anglos, neque unquam Anastasius Indictionem incipiunt a die XXIV Septembris, quod patet de Anastasio in Joanne V, ubi refert, Constantinum Pogonatum obiisse *initio mensis Septembris Indict.* XIV, an. scilicet DCLXXXV, quo Indictio XIV inchoata est, et quidem initio mensis Septembris, ut loquitur Anastasius. Quoad Sergii Epitaphium a Baronio num. 8 recitatum, ad *Sergium III* referendum, et conjecturæ, quas ex eo deducit Baronius, rejiciendæ, ut in ejus morte videbitur (1).

2. *Beda nunquam ex Anglia egressus.* — Quo anno Sergius sancti *Leonis Magni* corpus in honoratiorem locum transtulerit, et eo sedente *sanctus Trudo* Hasbaniarum Apostolus obierit, suis locis a nobis explicatum. Sed an *Beda* Romam profectus sit, ut *Sergius* papa per litteras petiit, quas refert Malmesburiensis in lib. 1 de Reg. Ang. cap. 3, Ceolfrido abbati scriptas, et ex eo Baronius, recte arbitratur card. doctissimus, Bedam illuc se non contulisse; cum in fine suæ Epitome *cunctum ab infantia tempus vitæ suæ in sui monasterii habitatione peractum a se affirmet.* Mabillonius sæc. III Benedictino parte 1, in Elogio Historico Bedæ ait nonnihil suspicionis esse in ea Epistola, quod vix

(1) Quamquam litem chronologicam Cl. Ceuni inter et Pagium quoad chronologiam pontificiam intactam auctoribus suis relinquendam statui; non possum tamen non admittere ejusdem Cenni animadversionem, quoad initium Joannis VI, utpote quam possibilem et maxime certam judico. Censet igitur vir doctus Sergium decessisse ea nocte quæ diem IX Septembris præcessit, adeo ut dies utraque octava et nona ejusdem mensis æque dies ejus emortualis haberi potuerit; quod et fidei Martyrologii cohæret. Tunc autem præter annos et menses in Anastasio notatos dies XXIII æque et XXIV Sedis numerabat, quod utique cum Anastasio cohæret. His addas dies L interpontificii utroque termino excluso, ut sæpe alias ab Anastasio servatur, ad Dominicam diem XXX Octobris devenies. Atque inde recte omnia procedunt; nam ab hac die incipiens Joannes VI periodum annorum trium, mensium duorum et annorum XXIII, ut Catalogi omnes ferunt, die XI Januarii clausit; cui termino adjectum interpontificium unius mensis et dierum octodecim ducit nos ad diem kalendarum Martii anni DCCV, et Dominicam, qua Joannes VII ordinatus fuit.

Aliud etiam singulare addere hic juvat; nimirum in vetustis Anastasii Codicibus fere omnibus iisque probatissimis, ut in tribus Mediolanensibus a Muratorio consultis Rer. Italic. tom. III, part. 1, in nostro Lucensi temporibus hisce suppari, ut in Nota ad annum DCCXXXI, 1, demonstrabitur, notam Indictionis, qua Sergii obitus designatur plane diversam esse ab ea, quæ in editis exhibetur. Non enim *Indictio* XV, sed potius *Indictio* XIV signatur. At cum non satis constet utrum Romani Indictionem ipso Septembris exordio, an vero serius mutaverint; ideo nec satis pariter constare arbitror, utrum Sergius anno isto, quo Indictio XIV usque ad Septembrim fluebat vel præcedenti, e cujus Septembri Indictio illa cœpisse poterat, obierit. MANSI.

Beda presbyter ordinatus sit ante mortem Sergii, et quia libris scribendis vacare cœpit a tempore suscepti presbyteratus, quibus factum est, ut fama ipsius ad posteros spargeretur. Henschenius vero ad diem xxvii mensis Maii in Vita venerabilis Bedæ dicit, totam illam Epistolam sibi suppositiliam apparere. Existimo tamen eam ab aliquo Sergii papæ successore datam, qui cum paulo post demortuus fuerit, *Ceolfridus* Bedam Romam mittendum esse non existimavit.

3. *Moritur Egica rex Hispaniæ.* — Ad n. 11 et seqq. *Egica* Hispaniarum rex hoc anno obiit, postquam regnasset annos xv, solus nempe x et quinque cum filio Wittiza, quod testatur Sebastianus episc. Salmanticensis, seu verius Alphonsus Magnus in Chronico. Invasio Hispaniarum per Saracenos *Witizæ* regi adscribitur, qui penitus hostis justitiæ seipsum una cum suis præcipitem dedit, ut fuse Baronius narrat.

4. *Concilium Toletanum XVIII.* — Concilium Toletanum XVIII *Witizæ* regis jussu celebratum, cujus Acta usque ad nostra tempora conservari non meruere, quia plura Ecclesiasticæ disciplinæ contraria hoc Concilio sancita. Ultimum fuit Conciliorum Toleti celebratorum. Exemplo Africæ et Galliarum, ut animadvertit Marca lib. 6 de Concordia cap. 23, Hispaniarum episcopi distinguebant causas, quæ tractandæ erant in Concilio generali, ab iis, quæ pertinebant ad cognitionem Conciliorum provincialium. Diserte id docet canon iii Concilii Toletani IV, et canon xi Concilii Toletani VIII. Pari eademque ratione in Conciliis universalibus Africæ nullæ aliæ causæ tractabantur, quam quæ communes erant omni clero Africano, cæteras vero, quæ particulares erant, uniuscujusque provinciæ definitio dirimebat. Distinctio illa extat in can. xcv collectionis canonum Africanorum : « Placuit, ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas ; sed quoties exegerit causa communis, id est, totius Africæ, undecumque ad hanc sedem de hac re datæ litteræ fuerint, congregandam esse Synodum in ea provincia, ubi opportunitas persuaserit. Causæ autem quæ communes non sunt, in suis provinciis judicentur ». Denique in Galliis aliquando universalia, aliquando particularia Concilia celebrabantur. Nam in secunda Synodo Matisconensi, quæ de hujuscemodi Conciliis loquitur, legimus, *generale Concilium et universale* : in Turonensi vero, quæ an. dlxvii congregata, *major Synodus*. Sic examen regulæ sancti Columbani, quam aliqui arguebant superstitionis, peractum est in Synodo generali episcoporum regni Burgundici quod complectebatur medietatem fere provinciarum Galliæ ab episcopis a Clotario II rege convocatis *qui statuit, ut Synodali examinatione probarentur*. Infra : « Tunc emanante regali auctoritate, multi jam Burgundiæ episcopi in suburbio Matisconensis urbis conveniunt », inquit Jonas monachus in Vita sancti Eustasii. Quæ vero causæ communes, quæ particulares vocarentur, explicat Marca loco laudato.

5. *Offa fit rex Orientalium Saxonum.* — *Sigheardo* et *Seofrido* Orientalium Saxonum regibus, anno incerto vita functis, « pauco tempore regnum moderatus est Offa, filius Sigheri », inquit Malmesburiensis lib. 1 de Reg. Angl. cap. 6. Beda lib. 5, cap. 20, loquens de Coinredo Merciorum rege Romam petente, ut ibi monachus fieret : ait : « Venit cum illo et filius Sigheri regis Orientalium Saxonum, vocabulo Offa, juvenis amantissimæ ætatis et venustatis, totæque suæ genti ad tenenda servandaque regni sceptra exoptatissimus ».

JOANNIS VI ANNUS 1. — CHRISTI 702.

1. *Justinianus ad recuperandum imperium excitatur.* — Septingentesimus secundus sequitur annus decima quinta Indictione, quo Tiberius imperator, qui anno superiori miserat Theophylactum exarchum ad deturbandum Joannem Romanum Pontificem, passus est ipse divino judicio dirum adversarium, a quo postea pelleretur imperio. Sicut enim perpessum vidisti Justinianum obtruncationem narium, et imperii jacturam, cum in Sergium papam violentus insurrexit; ita graviori hunc pœna intelliges esse mulctatum, cum item in Romanum Pontificem insurrexisset. Siquidem (ut ha-

bent Græcorum Annales [1]) « hoc ipso anno Justinianus, qui exul degebat (ut vidimus) in Chersona, magnis sumptis spiritibus, amissum invadit imperium, nomenque reassumens imperatoris, et Chacanum (Gajanum) Lazorum regem adiens, sumpta ipsius sorore conjuge, ejus ope ad reditum arma parat, tali incensus furore, ut cum maris tempestate esset in summo vitæ discrimine constitutus, dixissetque ei unus ex caris ejus : Ecce morimur, domine : vove Deo pro salute tua, ut si Deus imperium tuum tibi reddiderit, in nullum tuorum ulciscaris inimicum : ille furore repletus respondens, dixerit : Si pepercero cuiquam eorum, in hoc loco me Deus demergat ». Sicque Dei judicio, qui in perfidos ultionem ita parabat, evadens, legationemque mittens ad Trebellium Bulgarorum regem, ut ejus auxilio posset restitui in imperium, eo libenter annuente factum est, ut anno sequenti per Bulgaros imperium recuperarit : quomodo autem id acciderit, suo loco dicturi sumus.

2. *Gisulphi Beneventani ducis deprædationes.* — Perturbatur et in Occidente Romanum imperium eodem ferme tempore : siquidem dum ista geruntur in Oriente dux Beneventanus Gisulphus Romanorum ditionem prædabundus incursat, multamque inde prædam colligens, domum revertitur : Anastasius enim hæc de his habet in Joanne Pontifice : « Gisulphus dux gentis Longobardorum Beneventi, cum in omni sua virtute in Campaniam veniret, incendia, et deprædationes multas exercet : cumque captivos non paucos cepisset, et usque ad locum qui Horrea dicitur, fossatum fecisset (nempe castra posuisset), nullusque extitisset qui ei potuisset resistere : denominatus Pontifex, missis sacerdotibus cum Apostolicis donariis, universos captivos de eorum manibus redemit, et illum cum suo stolo (hoc est, exercitu), ad propria repedare fecit ». Hæc Anastasius : eadem habet Paulus diaconus, cujus tamen depravatus corrigendus est textus, qui sic habet [2] :

« Hac denique ætate Gisulphus Beneventanorum ductor Suram Romanorum civitatem, Hirpinos, atque Arcon pari modo oppida cœpit ». Tu vero restitue, pro Suram Soram, pro Hirpinos Arpinum, loco Arcon Arcanum. Sunt hæc quidem loca parum inter se distantia, in quæ potissimum grassatum ducem Beneventanum, alii quoque tradunt historici, redemptosque populos captivos largitate Joannis Romani Pontificis, optimi pastoris in omnibus specimen edentis.

3. *S. Emmerammi episcopi Ratisponensis martyrium.* — Ad præsens tempus referri posse videtur (licet annus haud satis exploratus haberi possit) martyrium Heimerammi (Emmerami) episcopi Ratisponensis sub Theodone Bavariæ principe hoc tempore illis populis dominante, qui et quintus hujus nominis numeratur. Extant ejus Acta [3] scripta a Cyrino episcopo item Ratisponensi, qui eodem ferme tempore vixit. Causa autem ea martyrii intercessit, quæ et ipsum Redemptorem humani generis impulit crucis subire supplicium, dum videlicet aliena innocens super se peccata suscepit libens volensque quousque liberaret a morte qui scelus admisit; licet postea suæ extiterit innocentiæ defensor. Etenim dum Theodonis principis filia Ola virgo Sigibaldo cuidam commixta ex stupro concipiens, fœtu gravida, cognita, in vitæ discrimen una cum juvene adduceretur, ipse ut eos a nece eriperet, sibi passus est crimen adscribi, cujus causa crudelissime a fratre ejusdem feminæ cæsus est. Sed audi ejusdem martyrii Acta :

4. « Ut autem comperit Lantbertus ducis Theodonis filius, adesse illic venerabilem episcopum, desiliit ab equo. Erat enim in medio vestibulo petra posita, in quam (ut solent equum ascendentes, et ab eo descendentes) sese transferens, virgæ innixus, episcopum ad se jubet adduci, adductumque sæculari fastu elatus, ex oblatæ rei occasione ita compellat : Salve episcope, affinis noster. At sanctus episcopus Deum testem adhibens, ait se ex carnali commercio nullum nosse affinem. Sed princeps ejus verba contemnens, multis eum affecit injuriis, multaque convicia in conspectu adstantium illi in faciem dixit, creberrimeque illi exprobravit, quod tam honorifice tam longo tempore in ducis ditione habitus, tanta contumelia eum affecisset, et tanti viri summique principis filiam pessimo ad alios exemplo constuprasset.

5. « Contra autem sanctissimus vir Dei, hilari vultu, modestis et sedatis sermonibus excusabat sese, dicebatque : Romam me iterum promisi, ut supplex invisam Petri Apostolorum principis limina, cujus Ecclesia Evangelica auctoritate fundata esse dignoscitur ; cujus sub mundi thalamo censorem adesse, dubium non est, qui, Deo auctore, Petri successit in honorem Apostolicus vir, et sanctissimus tenet primatum in sacris constitutus ordinibus. Mitte ergo quemvis prudentem aliquem virum, ut mecum præsentetur in conspectu tanti Pontificis hac de re me accusaturus, ut illic canonicam excipiam sententiam, ne hujus criminis reus existimer. Quod equidem charitate permotus tibi consulo, tametsi non ignoro te mihi non obtemperaturum : non quod timeam cruciatus tuos, sed quod doleat mihi tui condemnatio, cum certum sit, te animæ tuæ magnam perniciem et detrimentum afferre. At contumax tyrannus, veritatis verbis colla supponere detrectans, mentis lumine orbatus, clausis oculis cordis, arreptum baculum, cui incumbebat, nihil reformidans, in tanti pontificis pectus adegit, moxque suis præcepit, ut in eum manus injicerent. Id ejus clerici conspicati, immenso correpti timore, in ædium latebras sese abdiderunt : ut in eos etiam quadraret illud, quod de Christo jam olim Propheta prædixerat [1] : Percutiam pastorem, et dispergen-

[1] Theoph. Cedren. Zonar. et alii. — [2] Paul. diac. l. VI. c. 27. nov. edit. — [3] Extant apud Sur. die XXIII Septemb. tom V.

[1] Zacch. XIII Matth. XXVI.

tur oves gregis. Milites vero non pauci acriter in sanctum episcopum manus injicientes, ut furentis domini animum mitigarent, ejus jussu spoliatum chlamide et stola, in hospitis horreum, ubi condebantur frumenta, abduxerunt, ibique ad scalam funibus alligarunt.

6. « Tum ille attentissime Dominum orans : Domine Jesu Christe, inquit, qui manus ad crucem extendisti, et tuo me sanguine redemisti, tibi ingentes gratias ago, quod me ex tot regionibus ad hunc locum deducere dignatus es, et ab hoc crimine alienum, pro tui amore me vis sanguinem profundere. Eo sic orante, quinque electi sunt, qui ejus membra amputarent. E quibus duo tremefacti, pallida facie, ab imo pectore isthæc verba proferebant : Domine Jesu Christe, de nostris manibus hujus sanguinem non requiras : tu enim scis, non sponte, sed imperio coactos nos facere id quod facturi sumus. Audiens hoc vir sanctissimus, ait ad Dominum : Domine, da tu illis secundum corda illorum. At reliqui tres carnifices pectoris sui impietatem apertis indiciis declarabant, ita dicentes : Quidni crudeliter eum attrectemus, qui impudenter libidinem suam in tanti principis filia explevit, ita ut ille omnibus exemplum statuatur, ex eoque discant omnes, si quis præter fas in feminam manus injiciat, illi manus amputari debere ? His dictis, digitos ejus articulatim præciderunt. Deinde furentis principis urgente imperio, oculos radicitus evulserunt, nares amputarunt et aures. In iis vero cruciamentis sanctus Dei martyr instar fontis perspicui manans, non intermisit cursum suum, hymnos et psalmos offerens Deo : factus est enim in tam immani agone ex superna virtute robustus, ut ne gemitus quidem ullus ab eo ad adstantium aures perferretur, sed hilari vultu sinceraque mente Deo (ut diximus) indesinenter preces funderet. Necdum vero tot pœnis exsatiati carnifices, pedes utrosque cum palmis, quarum jam digitos absciderant, detruncarunt, atque ipsa etiam verenda impudenter abstraxerunt.

7. « Interim pergebat sanctus martyr, licet exili jam voce, in laudibus Dei et psalmis Davidicis. Cernentes vero carnifices eum pœnis afflictum, et membris jam destitutum, ipsius linguæ ministerio invidentes, eam ferro in os injecto præciderunt, atque ita corporis trunco relicto, abierunt. Remansit autem in certaminis campo, sanguine suo involutus, victor triumphalis exultans. Postquam autem hostes abiere, e suis latibulis ad venerabilem Christi martyrem clerici cum vicinis mulieribus advolarunt, a quibus vir sanctus pro sui refrigerio aquam petebat. Dixit autem ad eum Vitalis presbyter et interpres ejus, vir pius et religiosus, cujus antea meminimus : dixit vero non sine lacrymis, quas ab ejus oculis exprimebant tanti sui magistri cruciatus : Quid vis refocillari, cum sis membris corporis destitutus ? Meo quidem judicio rectius tibi mortem optaris, quam tot affectus injuriis vitam producere velis.

8. « Cernens autem Dei martyr presbyteri sui animum secus affectum, quam expediret, collecto spiritu, abscissa lingua verba, ut potuit, explicans, ita ait ad eum : Non tibi in mentem venit, sæpe me dixisse, neminem ad mortem festinare debere, sed potius optare ut differatur, ut possit piis intercessionibus faciem Domini præoccupare, ut detur spatium infirmis ad agendam pœnitentiam propter ea quæ humana infirmitas perpetravit ? An vero pigritiæ tuæ molestum videtur cruentum refrigerare pectus ? » Pergens vero, non tam imprecatus est ei malum, quam quod ob peccatum esset passurus, Deo vindice, ita prædixit : « Quoties, inquit, potum ori tuo applicueris, mentis inops fias, nec tamen cuiquam noceas , sed inobedientiæ exemplum de te præbeas. Dixit hoc vir sanctissimus, et ut dixit, ita factum est ». Hæc et alia præsertim vero miracula quæ ad ejus sacras reliquias operatus est Deus, idem auctor pluribus narrat, qui et terribilem Dei ultionem in facinorosos illos delinquentes describit, et de Ecclesia in ejus memoriam condita meminit. Porro natalem ejus, quo martyrii corona redimitus triumphans ascendit in cælum decimo kalendas Octobris in sacras martyrum relatum Tabulas anniversaria die Catholica Ecclesia pie sancteque celebrat ejusmodi elogio tanto viro digno : « Ratisponæ in Bavaria sancti Emmerami (Heimerammi) Episcopi et martyris, qui ut alios liberaret, mortem sævissimam Christi causa patienter subiit ». Illustravit plane provinciam illam tanti martyris fulgor , quo nescivit impiæ hæresis densam caliginem, fide lucens sub principibus Orthodoxis Catholicæ fidei vere cultoribus.

Verum quod ad tempus martyrii sancti Emmeramni, in incertum (ut diximus) sine certo duce cucurrimus. Cum enim non esset scriptus liber, nec certus auctor quem sequeremur, errare contigit : quod non prius sensimus, quam cum accepimus Epitaphium antiquitus scriptum, in quo expresse ponitur martyrium consummasse anno Christi sexcentesimo quinquagesimo secundo : accepimus illud a viro doctissimo Marco Velsero Augustano, qui res Bajoarias feliciori sicut, et veriori stylo in lucem prodet, apud quem de eodem martyre plura leges.

Anno periodi Græco-Romanæ 6195. — Anno Æræ Hispan. 740. — Anno Hegiræ 83 inchoato die 4 Febr. Fer. 7. — Jesu Christi 702. — Joannis VI papæ 2. — Tiberii Apsimari imp. 5.

1. *Justinianus de imperio recuperando cogitat.* — Ad num. 1. Theophanes anno Incarnat. secundum Alexand. DCXCVI, qui kalendis Septemb. sequentis Christi anni inchoatur, refert *Justinianum*, cum de recuperando imperio cogitaret, e Chersonesa urbe, in qua degebat, aufugisse, et ad Terbelem Bulgarorum principem quemdam ex suis misisse, at cum alia plurima, tum filiam suam conjugem eidem promisisse. Hinc Terbeles « omnes Bulgarorum et Sclavorum copias collegit, qui demum omnes anno sequenti arreptis armis ad imperatoriam urbem profecti sunt », inquit Theophanes. Idem habent Cedrenus in Chronico, et Nicephorus in Historia. Verum hæc non contigere currenti anno, ut putavit Baronius, quod initium Tiberii Apsimari cum anno DCXCVI perperam illigasset, sed anno sexcentesimo septingentesimo quarto, ad quem ideo hæc differenda.

2. *S. Emmerammi martyrium.* — Ad num. 3 et seqq. *Sancti Emmerammi* martyrium contigit anno sexcentesimo quinquagesimo secundo, quo de eo egimus, et ad quem revocandum esse, Baronius in Addendis monuit.

3. *Causa S. Wilfridi in Synodo Onestrefeldensi ventilata.* — Sedente Romæ Joanne VI papa, *sancti Wilfridi* causa ventilari iterum ab episcopis cœpta. Exulaverat ille a sede sua Eboracensi jam ab anno DCXCII, et dudum *Sergius* papa eum restituendum decreverat : sed Aldfridus Northumbriæ rex, et Brithualdus Cantuariæ archiepiscopus hactenus moras nectendo, Pontificis jussa suspenderant : nunc vero pietatis speciem prætexentes, episcoporum Concilium cogunt : eo Wilfridum vocant, conanturque eum, quem vi expulerant, vel blandimentis ad libitum suum inflectere, vel si non consentiret, opprimere. Rem gestam narrat Eddius in ejus Vita cap. 44 : « Alfredo rege cum sancto Berthualdo archiepiscopo et totius pæne Britanniæ episcopis congregata Synodo in campo, qui dicitur Onestrefelda, (hodie Oestrefeld qui locus quinque milliaribus distat a Ripo versus Boream) deinde legatis ad præsentiam sancti Wilfridi episcopi missis rogantibus humiliter, ut eorum obtutibus dignaretur præsentari, promittentes per nuntios suos statuta canonica de fraude antiqua rationem se reddituros, si ad illorum conventum non negaret pervenire, etc. Postquam vero in locum ubi Synodalis disputatio debuerit esse, conveniret ; deinde non ita contigit, sicut ei promissum fuerat : sed multæ et magnæ altercationum quæstiones ab eis exortæ emerserunt, maxime ab illis pontificibus Ecclesiarum (quibus spoliatus fuerat Wilfridus) : cum voluntate tamen Alfridi regis, et consensu quorumdam abbatum id fecisse (episcopos istos) non dubium habetur, qui pacem Ecclesiarum, avaritia instigante, nullatenus habere concupiverunt; et multa falsa objicientes qua nulla ratione veritatis comprobare potuerunt; insuper secundum statuta et jussiones Theodori archiepiscopi censendum pontificem nostrum confirmaverunt, etc. »

4. *Epocha hujus Synodi.* — Wilfridus « deinde multis et duris sermonibus eorum pertinaciam obstinationis quia per viginti et duos annos Apostolicam potestatem non timuerunt contentiose resistendo exercere, increpavit ». Hinc habemus tempus, quo celebrata est Synodus Onestrefeldensis. Nam sub finem anni DCLXXIX episcopi Britannici in Synodo sub Ecgfrido Northumbriæ rege congregati cœperunt sese immorigeros exhibere præceptis Apostolicæ Sedis circa causam Wilfridi : « Postquam », inquit Eddius cap. 32, « quædam difficilia sibi et suæ voluntati contraria lecta audiverunt, contumaciter respuerunt, etc. » Quare hujusce contentiosæ pertinaciæ annus XXII completus est sub finem anni superioris, et hoc anno vere saltem habita hæc Synodus. Nec obstat quod dixerit in hac Synodo Wilfridus : « Nonne sine aliquo reatu suspicionis offendiculum faciam cunctis audientibus nominis mei divulgationem, qua episcopi vocabulo, quamvis indignus, per XL prope annos nuncupabar ? » nam non solum qui XXXVIII annos in episcopatu exegit, sed qui XXXV aut XXXVI dici potest per XL prope annos episcopum fuisse; nullum enim annum determinatum signat hæc locutio.

5. *Gesta in ea adversus S. Wilfridum.* — Gesta hujus Synodi sic narrare pergit Eddius :

« Unus ex ministris regis pontifici nostro valde devotus, quem ille a primævo vagientis ætatulæ incunabulo enutrivit, ex tentorio regis latenter erupit, etc. dicens : Hac omnino fraude te moliuntur decipere, ut primitus per scriptionem propriæ manus confirmes eorum tantummodo judicium etc. ut postquam isto alligatus fueris districtionis vinculo, de cætero imposterum permutare nullatenus queas. Ita siquidem erit illorum judicii apertio, ut quidquid in Ultra-Umbrensium aliquando terra possidere visus fuisti, vel in episcopatu, vel in monasteriis, vel in qualibet re, cuncta dimittas; et si quid Merciorum regno subsecutus eras sub Ethelredo rege, omnia reddendo archiepiscopo coacte relinquas, ab ipso donandum cui vult : et ad postremum temetipsum donando, de tuo tu sanctitatis honore cum subscriptione degraderis, etc. Ad ultimum dum diutius multis agnoscentibus causam celare non poterant, primo dixerunt (inimici scilicet Wilfridi) sanctum famulum Dei omnibus facultatibus spoliare taliter velle, ut nec in Ultra-Umbrensium regno nec in Merciorum, minimam quidem unius domunculæ portiunculam haberet. Hujus autem judicii inclementia ab archiepiscopo et rege diffinita, et ipsos jam inimicos horruit, dicentes impium esse, tam famosum virum in circuitu nationibus absque ullo capitali crimine omnibus bonis suis privare. Novissimum vero aliquid humanius pertractantes censuerunt, ut monasterium tantummodo, quod construxit (Wilfridus) in Rypis, et dudum cum omnibus ad illud pertinentibus, sancto Petro donans commendaverit, perceptumque Privilegium a S. Agathone papa abbati familiæque ibidem conversatæ detulit, redderent in possessionem, ea tamen interposita dictione, ut propria manus conscriptione firmiter contestaretur, quod illic quietus consederet, septa monasterii absque licentia regis non transmearet, nec aliquid sacerdotalis officii attingeret : sed et suum de semetipso (quod dictu horribile erat) gradum honoris abjiceret, sub testimonio confirmationis plurimum cogentes compulerunt.

6. *Qui appellat ad Sedem Apostolicam.* — « Quo audito, sanctus Wilfridus episcopus noster constanter et intrepida voce elevata locutus erat, dicens : Qua ex causa me compellitis, ut tam lugubri calamitatis miseria in memetipsum gladium diræ interfectionis, hoc est, subscriptionem propriæ damnationis, convertam ? etc. Sed de hac noviter orta quæstione, qua me vos sanctitatis habitum violare estis conati, fiducialiter Sedem appello Apostolicam, etc. Hæc audientes archiepiscopus et rex dixerunt : Modo utique culpabilis factus a nobis notatus damnetur, quod magis illorum (scilicet Romanorum) quam nostrum eligit judicium, etc. Post has sermocinationes », inquit Eddius cap. 45, « solvitur inutile Concilium ex utraque parte, etc. noster autem sanctus pontifex pergens devenit ad Ethelredum regem denuntians ei cunctam diræ locutionis infestationem, quæ a præsulibus contra illius præceptum illata erat ». Promisit autem rex se Romam nuntios proprios vel scripta præmissurum, et inimici sancti Wilfridi annuntiabant interim eum et socios a sorte fidelium esse segregatos, « et vasa Dei quibus vescebantur, lavari prius, quasi sorde pollula jubebant, antequam ab illis contingerentur », ait Eddius cap. 46, qui cap. sequenti subdit, Wilfridum cum suis navem ascendisse, et ad Sedem Apostolicam venisse primo vere scilicet, et mari aperto, ut conjicere licet.

7. *Aribertus II regnum Langobardorum invadit.* — Sigebertus in Chronico ad annum DCCI scribit : « Mortuo Ranguberto (regni Longobardici invasore), Ariperth. filius ejus, Ansprando in congressu victo, Luithpertum regem capite perimit, Ansprandum in Bajoariam fugere compellit, filiumque ejus juniorem Luithprandum ad patrem fugere permittit, et annis novem regnat ». Sed, ut sæpius monuimus, Sigebertus per hæc tempora res Longobardorum anno uno antevertit, ideoque currenti anno hæc contigere. Hæc ut intelligantur, legenda, quæ Baronii ordinem sequentes anno sequenti num. 3 de *Cuniberti* Longobardiæ regis morte dicemus. Hanc regni Longobardici per *Aribertum* seu Aripertum II invasionem fusius describit Paulus diaconus lib. 2, cap. 19 et seqq. et cap. 21, de eodem Ariberto habet : « Misit quoque exercitum adversus Ansprandum in insulam Commacinam. Quo comperto Ansprandus fugit Clavennam; deinde per Curiam Rhætorum civitatem venit ad Theudebertum Bojoariorum ducem; et fuit cum eo per novem annos », usque ad annum scilicet septingentesimum undecimum exeuntem, uti anno DCCXII, num. 8 ostendam. Cum autem annus x Theodeberti Bajoariæ ducis jam provectus in annum DCCXII incidat, ut ibidem videre est, liquet, *Theodebertum* hoc anno ducatum iniisse et Hermannum Contractum in Chronico juxta editionem Canisianam ad annum DCCII accurate scripsisse : « Ille viribus impar, primo Clavennam, inde ad Theodebertum Bajoariæ ducem confugit, ibique novem annis mansit ».

8. *Tetrarchia a Theodone in Bajoaria instituta.* — *Theodo* quidem hujus nominis II jam a pluribus annis Bajoariæ ducatum administrabat, sed hoc anno illum inter tres suos filios, *Theodebertum* nempe, *Theodebaldum* et *Grimoaldum*, partitus est, et *tetrarchiam* instituit, parte scilicet Bavariæ sibi retenta, et aliis tribus filiis assignatis. Hanc institutionem *Aribo* seu *Cirinus* in Vita sancti Corbiniani episcopi Frisingensis primi notavit; loquens enim de iis, quæ sanctus præsul Roma redux in Bajoariæ egit, ait : « In Noricum veniens, ibi aliquandiu demoratus, verbi divini seminavit doctrinam, et nonnullorum sacra verba penetrabant gratia Dei, corda in augmentum fidei Christi; quæ gens adhuc rudis erat, et nuper ad Christum conversa (scilicet per sanctum Rudpertum). Eo namque tempore erat ibi devotissimus Theodo dux (hujus

nominis secundus) insignis potentia, et virilis virtute, filiis ornatus, et nobilium virorum alacritate præcipuus : cujus cum longe lateque felix fama increvisset, provinciam ipsam sibi et liberis in quatuor partes divisit, carique ibi habebantur sacerdotes, ut solet apud novitios ». Theodebaldi et Grimoaldi filiorum Theodonis meminit Aribo in eadem sancti Corbiniani Vita cap. 10 et seqq. et Theodonem patrem ac Grimoaldum ejus filium *duces* diserte appellat. Insinuat autem Theodebaldum tunc mortuum fuisse. Non loquitur de *Theodeberto* Theodonis II filio natu majori quia *Corbinianus* in eam Bajoariæ partem non venit, cui ille præerat. Sed *Theodebertum* filium fuisse ejusdem Theodonis a nemine negatur, et ab Arnolfo lib. 1 de Mirac. sancti Emerammi cap. 1 traditur : « Sub quo (nempe Theodone II) clarissimus Christi confessor Ruotpertus cum aliis Dei servitoribus Juvavium devenit, etc. qui dux filios habuit successores, Diotpertum videlicet atque Grimoaldum : post quos ducatum præfuit huic genti Hucbertus », ubi *Theodebertum* nomine Celtico, quod excellentem virtutem exprimit, qualis Heroum priscis temporibus credita, *Diotpertum* appellat, quem et rerum Boicarum scriptores *Theodebertum Magnum* appellant. De Theodebaldo mentionem non facit Arnolfus, quia ut ex laudatis Aribonis verbis colligitur, is ante patrem diem obiit, et *Theodoni II* duo tantum alii ejus filii successere. *Hucbertum* vero filium fuisse Theodeberti ac ejus successorem, ostendemus anno DCCXXV, quo tetrarchia desiit. Quæ hic cogor insinuare, quia animadverti, aliquos *Theodoni* secundo loco trium istorum filiorum alios tres attribuere.

9. *Ejus opera varii errores emendati.* — Hac tetrarchiæ Bajoaricæ chronotaxi, quæ hactenus in obscuro fuit, recte constituta, multi errores profligantur, et rerum Boicarum Historia magnam lucem accipit. Velserus verbi gratia lib. 4, ex laudatis Pauli diaconi verbis colligit *Theodonem* hoc anno mortuum esse et *Theodebertum* filium ei successisse. Tum ait, isti Theodeberto successisse alium *Theodonem* ; quem ipse *quintum*, et aliqui *sextum* vel *septimum* male numerant ac istum ultimum Theodonem anno DCCXVI limina sanctorum Apostolorum Romæ visitasse, uti ab Anastasio annotatum. Verum anno suo reddita tetrarchia Bajoarica fictitii illi duces evanescunt, liquetque, Theodonem secundum, qui anno secundo *Childeberti III* Francorum regis, *sanctum Rudpertum* suscepit, et ab eo postea baptismum accepit, usque ad annum DCCXXII vitam protraxisse, eodemque tempore *Theodebertum* ejus filium partem Bajoariæ administrasse. Hinc anno DCXCVI, num. 11 ostendimus ex Libro Donationum Ecclesiæ Salisburgensis, sanctum Rudpertum Ecclesiam sancti Maximiani ædificasse et consecrasse, *concedentibus ducibus Theodone et Theodeberto filio ejus*, qui ideo uno eodemque tempore duces Bajoariæ fuere. Hadrianus Valesius lib. 24 Rer. Franc. pag. 468 scribit, Paulum diaconum loco citato asserere, *Theodonem* Bajoariorum ducem, cæteris omnibus antiquis scriptoribus *ignotum et indictum*, orationis causa Romam ad beatorum Apostolorum limina venisse. At *Theodo* iste tam in Vita sancti Rudberti, quam in Vita sancti Corbiniani celebratus, et per errorem, qui Romam devotionis causa profectus est, a Valesio diversus creditur ab eo *Theodone*, cujus mentio in utraque illa Vita. Longior essem, si alios errores ob hanc unam tetrarchiam ignoratam exortos refellere vellem. Quare, ut ad alia transeam, concludo alligationem principatus *Theodonis* secundi Bajoariæ ducis cum regno *Childeberti III* Francorum regis, et *tetrarchiæ Bajoaricæ* cum anno Christi DCCII, cum Vitas sancti Rudberti varie interpolatas, tum ducum Bajoariorum successiones fictitiis principibus deformatas emaculare, et Annalibus Ecclesiasticis sæculo VII et VIII illustrandis plurimum conducere.

JOANNIS VI ANNUS 2. — CHRISTI 703.

1. *Justinianus, recepto imperio, a pluribus, maxime a Callinico episcopo Constantinopolitano, dignas exigit pœnas.* — Annus sequitur septingentesimus tertius Indictione prima, quo pulso Tiberio Absimaro imperatore, Justinianus in imperium restituitur per Trebellium Bulgarorum regem, clanculo per aquæductum ingressus Constantinopolim. Cum Tiberius fuga sibi consuluit, nec non ejus frater Heraclius, et alii primores civitatis : sed eos Justinianus vinctos in potestatem accipiens et nobiles omnes illos senatores atque patricios in muro civitatis supplicio affecit : Absimarum vero, atque Leontium, qui primus occuparat imperium, vinctos per urbem in pompa duxit, ludisque circensibus repræsentavit : cumque ipse Justinianus eorum cervices calcans, usque ad solutionem primi bravii eos sub pedibus haberet, universus populus illud Davidicum acclamavit [1] : « Super aspidem et basiliscum ambulasti, et conculcasti leonem et draconem ». Inde eos in Cynegium missos, capite truncari jussit. Innumerabilem quoque multitudinem, tam ex civibus, quam ex foris positis militibus perdidit, pluresque in saccos missos in mare necari fecit : alios autem, cum ad prandium vel ad cœnam accubitarent, mox ut surgebant, cervicum incisione perdebat, adeo ut vehementer omnes timor invaserit. Hæc ex Græcorum Annalibus, Theophane, et aliis.

2. Sed quid præterea? Justo Dei judicio factum est, ut ille Callinicus patriarcha, qui pollens numero episcoporum Orientalem fœdavit Ecclesiam, et in Romanam insurrexit, ab eodem Justiniano imperatore vinctus, oculis orbatus fuerit, et Romam in exilium missus : ut qui adeo superbe in Romanum Pontificem caput extulerat, ab eodem vitæ stipem humiliatus acciperet. Habent hæc omnia idem Theophanes atque Græcorum Annales [2]. Hæc digne perpessus, qui primus ausus est absque consensu Romani Pontificis universale congregare Concilium, centurias edere canonum, solvere Ecclesiasticam disciplinam, traditiones acceptas a majoribus proculcare. Ista quidem quo magis considero, eo magis admirari non desino, quam justa vindicta sit divinitus factum, ut qui adversus Romanam Ecclesiam adeo ardenti animo pellexerat Justinianum Augustum, et excitarat eumdem adversus Romanum Pontificem, ab eodem talia tantaque passus sit, qualia nemo ante Constantinopolitanorum antistitum a Christiano perpessus reperiatur imperatore.

3. *Cyrus episcopus Constantinopolitanus creatur, et Cunipertus rex Longobardorum moritur.* — Sublato igitur e medio novatore Callinico patriarcha, in locum ipsius subrogandum Justinianus curavit Cyrum quemdam in Amastride insula monachum, eo quod ipsi recuperationem imperii prædixisset. His peractis, rebusque penitus stabilitis, idem imperator Trebellium Bulgarorum regem per quem fuerat restitutus, muneribus digne donatum dimisit ad propria. Tunc et filium suum Tiberium, Theodoramque conjugem imperiali corona pariter insignivit. At hæc cœpta hoc anno, in sequentem propagata noscuntur. Sicque absque obice, deletis penitus adversariis, possedit pacifice imperium.

Eodem anno Cunipertus rex Longobardorum, ubi annos duodecim regnasset solus post patris obitum, ex hac vita migravit; de quo Paulus [1] : « Hic, inquit, in Campo Coronatæ, ubi bellum contra Alachin gessit, in honorem B. Georgii martyris monasterium construxit. Fuit autem vir elegans, et omni bonitate conspicuus, audaxque bellator. Hic multis Longobardorum lacrymis juxta Basilicam Domini Salvatoris, quam quondam avus ejusdem Aripertus construxerat, sepultus est; regnumque Longobardorum Luithberto filio adhuc puerilis ætatis reliquit, cui tutorem Asprandum virum sapientem et illustrem contribuit ». Hæc Paulus qui subdit, infra octo menses, superato Asprando, regnum delatum ad Ragenbertum ducem Taurinorum, sed eodem anno ipso exstincto, delatum esse regnum Asprandi filio; quod contigit anno sequenti, quo et de ipso plura alia dicturi sumus. Quod ad dictum monasterium pertinet,

[1] Psal. xc. — [2] Theoph. hoc anno et Cedr.

[1] diac. l. vi. c. 12.

creditur quod est vetustissimum atque nobile admodum in suburbiis Ferrariæ civitatis, quæ et sub ejusdem S. Georgii protectione dicata permanet.

4. *S. Benedicti abbatis in Anglia res gestæ et obitus.* — Eodem anno [1] defunctus est S. Benedictus abbas in Anglia, miræ sanctitatis vir, cujus diem natalem pridie idus Januarii consecratum Ecclesia Catholica anniversaria memoria celebrandum suscepit. Fuit hic Romanæ alumnus Ecclesiæ, ibique monachismum amplexus, ex Biscopo vocatus est Benedictus. Extat Bedæ [2] homilia in ejusdem die natali dicta, in qua inter alia hæc historice habet : « Derelictis enim omnibus, secutus est Christum, quando spretis eis quæ in ministerio regali acquisierat, vel acquirere valebat, cum esset nobilis natu, ad beatorum Apostolorum limina peregrinaturus advolavit : ut quia rudis adhuc in gente Anglorum fides et Ecclesiarum institutio florebat, ibi potius perfectam vivendi formam sumeret, ubi per summos Christi Apostolos totius Ecclesiæ caput eminet eximium. Ibi ergo eruditus in Christo, illis in partibus attonsus, ubi est monasterialibus imbutus institutis : ibidem totum vitæ tempus erat exacturus, si non Apostolica domini papæ prohiberet auctoritas, qui eum propter ducendum in Britanniam sanctæ recordationis archiepiscopum Theodorum in patriam redire præcepit ».

5. Sed quomodo postquam exstruxit monasterium sicuti Romæ viderat, Romam iterum ejus disciplinæ causa rediit, atque rursus in Angliam reversus est, idem paulo inferius narrat, atque hæc ait : « Adeo ut ipse papa Apostolicus ad profectum monasterii hujus, quod illum nuper fundasse gaudebat, Joannem illi abbatem atque archicantorem Romanæ Ecclesiæ (sicut charitas vestra bene meminit) in Britanniam Roma deducendum præstaret, per quem idem monasterium morem canendi ac ministrandi canonicum juxta ritum sanctæ Romanæ atque Apostolicæ Ecclesiæ perciperet ». Erat viro sancto abire e Britannia Romam, Romaque illuc remeare instar avis facile admodum. Unde inferius de eodem ista Beda :

« Quandiu sospes erat corpore, pro gloria sanctæ Dei Ecclesiæ, et maxime pro hujus monasterii pace, honore et quiete semper laborare perstabat. Toties mare transiit : nunquam (ut est consuetudinis quibusdam) vacuus et inutilis rediit : sed nunc librorum copiam sanctorum, nunc reliquiarium beatorum martyrum Christi munus venerabile detulit : nunc architectos Ecclesiæ fabricandæ, nunc vitri factores ad fenestras ejus decorandas ac muniendas, nunc cantandi et in Ecclesia per totum annum ministrandi secum magistros adduxit : nunc Epistolam privilegii a domino papa missam, qua nostra libertas ab omni extrinseca incursione tutaretur, apportavit : nunc picturas sanctarum historiarum, quæ non ad ornatum solummodo Ecclesiæ, verum etiam ad instructionem intuentium proponerentur, advexit : videlicet, ut qui litterarum lectione non possent scire opera Domini et Salvatoris nostri, per ipsarum contuitum discerent imaginum, etc. » Habet plura in ejusdem laudatione viro sanctissimo digna. Porro ejusmodi fundatore propagatus est in Anglia mirifice monachismus : ut plane insula illa, ita divini Spiritus imbribus irrigata, Dei esset paradisus effecta; apud quam dum monastica viguit integra in nullo læsa aliquando disciplina, nulla ad eam hæresis accessum habere potuit : illa vero laxata atque soluta, « redacta est terra [1] fructifera in salsuginem a malitia inhabitantium in ea ».

[1] Sigeb. hoc anno. — [2] Beda hom. de sanct. tom. VII.

[1] Psal. CVI.

---

nno periodi Græco-Romanæ 6196. — Anno Æræ Hispan. 741. — Anno Hegiræ 84 inchoato die 24 Januarii Fer. 4. — Jesu Christi 703. — Joannis VI papæ 3. — Tiberii Apsimari imp. 6.

1. *Justinianus in imperium anno* DCCV *restitutus.* — Ad num. 1 et seq. Baronius qui *Tiberii Apsimari* initium biennio prævertit, biennio etiam ejus depositionem anticipare coactus fuit. Neque enim *Tiberius* imperio dejectus et *Justinianus* in illud restitutus ante annum septingentesimum quintum, Mariano Scoto, Hermanno Contracto et Sigiberto in Chronicis id testantibus. Præterea Theophanes hanc depositionem et *Justiniani* restitutionem confert in annum Incarnat. secundum Alex. DCXCVII, qui katendis Septemb. sequentis Christi anni inchoatur. Quare *Justinianus* anno tan-

tum DCCV iterum imperare cœpit : quæ in ejus restitutione et *Tiberii* depositione contigerint, recte narrat Baronius ex Anastasio Theophanis interprete, cui consentiunt Nicephorus in Historia et Zonaras. Die prima Martii anni DCCV adhuc imperabat *Tiberius*, ut liquebit ex iis, quæ dicemus anno DCCVII, num. 1. Imo regnavit usque ad ultimos menses ejusdem anni DCCV, cum *Justinianus* annos tantum sex imperium tenuerit, et mense Decembri an. DCCXI a *Philippico* occisus fuerit. *Tiberius* septem annos imperavit, ut Theophanes, Nicephorus in Historia, Zonaras, aliique, tam Græci quam Latini habent.

2. *Callinicus anno* DCCV *episcopatu Constantinop. dejectus.* — *Callinicus* patriarcha CP. qui Leontio adhæserat, quando *Justinianum* e solio dejecit et Chersonam relegavit, ab isto in imperium restituto oculis orbatur, Romam in exilium mittitur, et in ejus locum *Cyrus* quidam, in *Amastris* insula monachus inclusus, substituitur, ut refert Theophanes. Sedit *Callinicus* annos XII, ut legitur tam in Chronico Nicephori, quam in Chronico Theophanis ad annum XVII Constantini Pogonati. Idem Theophanes Callinici depositionem alligat cum anno Incarnat. secundum Alexandrinos DCXCVIII, qui kalendis Septemb. anni Christi DCCV inchoatur. Baronius, quia existimabat eum Synodo Quini-Sextæ præfuisse, de illo tanquam de novatore ac factioso loquitur, et Bollandus ad diem VIII Januarii in Vita Cyri patriarchæ CP. ejus successoris, quem cum Menæis ad eum diem *sanctum* appellat, dicit verisimile esse, Cyrum « strenue Monothelitarum hæresim oppugnasse, et quæ ad quintam et sextam Synodum impii Callinici fraude fuerant assuta , confutasse ». Verum chronotaxi episcoporum Constantinopolitanorum nunc in integrum restituta, hæc omnia concurrunt, liquetque non *Callinicum*, sed *Paulum* Synodo Trullanæ præsedisse, cumque a nullo antiquo historico, vel Græco , vel Latino, alicujus culpæ insimulatus fuerit Callinicus, nec etiam a recentioribus debet. Si enim Leontio postquam urbem occupavit, adhæserit, hoc illi commune cum omnibus Orientis antistitibus fuit. Imo *Callinicus* Græcorum Menæis inscriptus est ad diem XXIII mensis Augusti, et Lambecius tom. VIII Biblioth. Cæsareæ pag. 210 ait, Vitam ejus græce scriptam in ea Bibliotheca asservari, ejusque titulum esse : « Commemoratio Callinici patriarchæ CP. qui effossis oculis Romam misus est in exilium, ubi in aliquo muro inclusus, misere obiit ». Vita his verbis inchoatur : « Eadem die XXIV mensis Augusti : memoria Callinici archiepiscopi CP. Hic beatus Callinicus prius quidem erat scevophylax, et presbyter, etc. » Colitur tamen in Menæis, ut mox dixi, die XXIII Augusti.

3. *Moritur Cunibertus rex Langob.* — Ad num. 3. Sigebertus in Chronico ad annum DCXCIX, ait : « Mortuo Cuniperht Longobardorum rege Luithperth filius ejus puer in regnum succedit, Ansprandum habens tutorem », quod et Paulus lib. 6 de Gestis Langobard. cap. 17, etiam scribit, et uterque Cunibertum annos duodecim regnum obtinuisse affirmat. Tum anno insequenti Sigebertus habet : « Ragunbertus dux Taurinensium Ansprandum tutorem regis Luithperthi bello superat, et anno uno regnat ». Paulus vero cap. 18, ait, *elapsis octo mensibus* Ragunbertum regnum Langobardorum invasisse *sed eodem anno* mortuum esse. Quare cum Sigebertus *Cuniberti* initium anno uno anteverterit, ut suo loco ostendi, et Cunibertus anno DCLXXXVIII regnum inierit, mors ejus ad annum septingentesimum , *Ragunberti* vero invasio ad annum septingentesimum primum pertinent, et Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam Cuniberti mortem cum anno DCC exacte copulavit.

4. *Moritur et S. Benedictus Biscopus abbas Wiremuthensis.* — Ad num. 4 et seq. *S. Benedictus Biscopus* non hoc anno, ut putarunt Baronius, Bollandus ad diem XII Januarii, Alfordus in Annal. Anglicis, aliique, qui non viderant Vitam sancti Benedicti Biscopi duobus libris a Beda scriptam, et sæculo II Benedictino publicatam, sed anno sexcentesimo nonagesimo ad Deum migravit. Beda enim laudatus, lib. 2, num 14, ait : « Sexto decimo postquam monasterium fundavit anno, quievit in Domino confessor, pridie iduum Januarii, etc. sexdecim (ut diximus) annos monasterium rexit ». Wiremuthense autem monasterium condidit Biscopius seu Biscopus anno sexcentesimo septuagesimo quarto, ut ibidem ostendimus; cumque eidem annos sexdecim præfuerit, ut jam etiam Beda dixerat initio libri primi, mors ejus in eum, quem diximus annum incidit. Quod confirmatur ex morte *Ceolfridi* ejus successoris, quam suo loco ostendemus contigisse VII kalend. Octobr. anni DCCXVI. Nam sex ante Biscopi obitum mensibus cœnobio Wiremuthensi prælatus, regimen tenuit *viginti et octo annos*, ut prodit Beda lib. 2, cap. 15, qui anni incompleti sunt intelligendi, et a mense Julio anni DCLXXXIX ad Octobrem anni DCCVI numerandi. *Regulam magni quondam abbatis Benedicti* Biscopum et Ceolfridum discipulis suis commendasse, auctor est Beda citatus lib. 1, num. 7. Sancti Benedicti Biscopi mentio nulla reperitur in antiquis Bedæ aliorumque Martyrologiis : ex quo suboriri dubium posset, an homilia de hoc sancto vulgata nomine Bedæ, ex qua Baronius aliqua recitat, genuina sit, an alteri adscribenda. Sed quidquid sit, inquit Mabillonius in Observationibus præviis ad ejus Vitam, sine dubio composita est a quodam monacho, qui ipsius *Biscopi* discipulos viderat, uti ex contextu apparet : ac proinde certum est, festum ejus diem antiquitus fuisse celebratum.

5. *S. Wilfridus Romam venit.* — Hoc anno *sanctus Wilfridus* Britanniam deserere coactus est, ideoque et Ecclesiam *Legecestrensem*, quam in Merciis administrabat, ut docet Chronicon Litcefeldense in tomo III Monastici Anglicani, ubi etiam dicitur, *Heddam* solum ambas parochias rexisse, Litcefeldensem scilicet, et Legecestrensem.

Idem habet Malmesburiensis lib. 4 de Gest. Pontif. Angl. pag. 288. Wilfridus apud Legecestram (scilicet episcopus) « Wilfrido vi hostilitatis dejecto ambas parochias tenuit Hedda ». Sed audiamus de secundo isto itinere Romano Wilfridi testem omni exceptione majorem Eddium, in ejus Vita cap. 47 et seqq. cujus verba in pauca contraho. *Wilfridus* ubi Romam advenit, Joannis papæ pedibus provolutus, dixit se ad Apostolicam Sedem, *quasi ad matris gremium* confugisse, quem cum ejus presbyteris Pontifex benigna pietate suscepit. « Interim quoque legati a sancto archiepiscopo Berthualdo cum suis scriptis accusationis ad Apostolicam Sedem directis, supplices petentes sibi præberi a gloriosissima Sede auditum legationis suæ qua fungebantur, simul pervenerunt ». Tunc Joannes papa ad Synodalem locum venit, cui Wilfridus petitionis suæ chartulam coram omni conventu obtulit. In ea continetur, ut quod ab Agathone papa decretum fuit, ejus pia auctoritas confirmare dignetur : se ejus sanctitatem humiliter deprecari, ut eadem auctoritatis instantia *Ethelredo* regi Merciorum de vitæ ejus solatio imperare velit, ut ipsa monasteria, cum cæteris ad ea pertinentibus, quæ sibi ab ipso rege Ethelredo, fratre Wlfario, vel aliis perdonata sunt, nemo per invidiam vel nefandam cupiditatem auferre et invadere contra sanctitatis suæ statuta, atque illius supradicti regis voluntatem præsumat. Petit etiam, ut monitis obsecret, regem *Alfridum* quo omnia quæ Agatho et Sergius papæ decreverant, adimpleat Tum pro bono pacis offert *pwilfridus* cessionem episcopatus Eboracensis, et quam plurimorum monasteriorum excepto Rypense et Hagustadensi, quæ sibi omnino restitui volebat.

6. *Accusatores S. Wilfridi Romæ etiam comparent.* — Introductis quoque viris a *Berthualdo* archiepiscopo ad Apostolicam Sedem directis dixit Pontifex Romanus, examinanda esse scripta ex utraque parte olim ad Apostolicam Sedem missa ; quod universæ Synodo placuit. Tum quadam die vocati in Synodum accusatores, qui dixerunt, *Wilfridum* illic præsentem judicia *Berthualdi* Cantuariorum episcopi ab Apostolica Sede missi statuta coram Synodo contumaciter contempsisse. *Wilfridus* stans dixit, dum esset in Concilio, missum a se unum ex numero episcoporum illic congregatorum, interrogantem an paratus esset archiepiscopi judicio consentire, an non ; et quamvis nunquam antea factum esset, ut aliquis juramento se obstringeret servare decretum, cujus vim non nosset, spopondisse tamen se in cunctis archiepiscopi judicio subjacere paratum esse, dummodo non discreparet, in ulla re a sancti *Agathonis* Synodo, cæterorumque Orthodoxorum ejus successorum. Postea « se ad aliarum dierum conflictum præparantes, ad mansiones suas redierunt », inquit Eddius. Et sic utraque pars hoc anno, ut videtur dimissa, ut cætera capitula alio tempore examinarentur.

JOANNIS VI ANNUS 3. — CHRISTI 704.

1. *S. Boniti ad limina Apostolorum peregrinantis res gestæ cum Ariperto regnum armis capessente, et miracula.* — Annus Salvatoris septingentesimus quartus Indictione secunda incipit, quo exagitata est Italia bellis Longobardorum inter se ipsos dimicantium. Conflictabant enim inter se Longobardorum duces hoc anno pro regno ; donec Aripertus victor, e medio sublatis Rotharit duce Bergomensi, et Luithberto filio Cuniperti, solus pacifice regnavit ; de quo ista summa laude digna Paulus diaconus habet : « Hoc tempore Aripertus rex Longobardorum donationem patrimonii Alpium Cottiarum, quæ quondam ad jus pertinuerant Apostolicæ Sedis, sed a Longobardis multo tempore fuerant ablata, restituit, et hanc donationem aureis exaratam litteris Romam direxit ». Hæc Paulus diaconus : quæ quidem sub hoc ipso Joanne sexto facta esse, Anastasius Bibliothecarius docet, eamdemque provinciam primum a Romana Ecclesia esse possessam affirmat. Tradit et hoc ipsum Ado episcopus Viennensis in Chronico, Beda, et alii denique omnes in ejusdem scriptionis genere versati. Quod vero spectat ad victoriam de hostibus obtentam, cujus gratia consecutus est regnum :

sancti Boniti Arvernensis id precibus impetratum, auctor, qui ejusdem sancti æqualis res ab eo gestas scripsit, expetentibus id ab eo Adolpho et Eucherio ejusdem temporis episcopis, tradit. Quomodo autem id acciderit, idem auctor pluribus narrat, atque in primis, quomodo se abdicans episcopatu, idoneo nacto successore, peregrinationem Romam ad limina Apostolorum instituit : ubi cum plurima ab eo in itinere edita refert miracula, hæc, cum apud eum hospitatus est, habet :

2. « Denique in Italiam ingressus, a rege Longobardorum et devote et amanter acceptus est : qui cum viri Dei colloquiis frueretur, audivit ad se referri, urbem ab exercitu obsideri. At ille mox exiliens, jubet suos arma capessere, secumque contra hostes dimicaturos esse paratos ad pugnam. Conversus autem humiliter ad virum Dei : Quæso te, pater, inquit, ut pro me Domino preces offeras. Nam mihi res est cum hostibus meis. Liceat mihi tua intercessione ex illis palmam referre. Mox inde urbe egressus, prœlium cum hostibus iniit. Adeo vero partibus Ariperti (ita enim ille rex Longobardorum vocabatur) favit victoria, ut multis cæsis atque prostratis, rege quoque in inguine vulnerato et capto, cum magno tripudio ad virum Dei redierit, eique pro precum illius suffragiis gratias agens, denuo se ejus orationibus commendarit multa cum humilitate, et in regno suo res necessarias illi præberi curaverit ». Hæc de victoria : quæ præterierunt Paulum, qui de ejusdem regis rebus gestis annis quibus regnavit (ut ait) duodecim, vix paucissima attigit : ut non mireris, si non eadem apud eum invenies esse narrata. Sed prosequamur sanctum ad Apostolorum limina navigantem. Pergit auctor, hæc dicens :

3. « Inde autem profectus vir Dei, ubi ad maris littora accessit, navim conscendit. Fervescente autem mari, cum fluctus tumescentes quibusdam comitibus mortis terrorem incuterent, maxime quod aliæ naves jam disjectæ essent, ita ut vix pauci mortales littus possent attingere : blande suos consolari cœpit. At illi nihilominus partim mortis metu in navi se pronos prosternebant ; partim res quas intulerant, pro exoneranda navi, in mare jactabant. Sed opposuit se vir Dei : Nolite, inquiens, istud facere : præstat has res vel vobis egentibus, vel pauperibus conservare. Simul autem ad cælum attollens oculos, et tacitus imbrem lacrymarum effundens pro salute omnium Dominum obsecravit. Eodem autem temporis puncto, undarum impulsu navis a littore longius protracta est. Ita ergo Romam tandem perveniens, et sanctorum Apostolorum martyrumque loca circumquaque perlustrans, eorum sibi patrocinium atque suffragium supplici et inæstimabili devotione poposcit. Ad extremum non paucos captivos redimens secum reduxit ». Hæc de his auctor, qui et plures alias res præclare gestas, divinitusque edita signa de eodem viro sanctissimo narrat. Sed hæc satis.

4. *Edilredo regi in Anglia facto monacho succedit pius Coenredus, sub quo mira a Beda narrantur.* — « Hoc eodem anno septingentesimo quarto Edilredus, postquam triginta et unum annos genti Merciorum præfuit, monachus factus, Coenredo regnum dedit ». Hæc in epitome Beda. Ita plane primitivæ illius Ecclesiæ Anglicanæ fuit erga sacram religionem vigens fervensque cultus, ut ob frequentiam Deo philosophantium monachorum fuerit insula referta undique monasteriis, in quibus et reges ipsi, qui fuerant leones in prœlio, mox in sacris septis, cælestibus caulis inclusi redderentur agni mitissimi. Favebat plane Dominus coalescenti tunc Ecclesiæ Anglicanæ, ut omnibus eam charismatibus reddiderit affluentem, in virtutum et signorum præsertim ostensione, quibus quisque licet invitus trahi posse videretur ad mundi contemptum. Nam quid acciderit his ferme diebus, cum in locum Edilredi successit Coenredus, audi Bedam rem gestam sui temporis ita accurate describentem [1] :

5. « Fuit autem, inquit, quidam temporibus Coenredi, qui post Edilredum regnavit, vir in laico habitu atque officio militari positus, sed quantum pro industria exteriori regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admonebat ergo illum sedulo, ut confiteretur et emendaret ac relinqueret scelera sua , priusquam subito mortis superventu tempus omne pœnitendi et emendandi perderet. Verum ille, licet frequenter admonitus, spernebat verba salutis, seseque tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Inter hæc tactus infirmitate decidit in lectum , atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex (diligebat enim eum) multum hortabatur, ut vel tunc, antequam moreretur, pœnitentiam ageret commissorum. At ille respondebat, non se nunc velle confiteri peccata sua, sed cum ab infirmitate resurgeret : ne forte exprobrarent sibi sodales , quod timore mortis faceret ea, quæ sospes facere noluerat : fortiter quidem (ut sibi videbatur) locutus, sed miserabiliter, ut postea patuit, dæmoniaca fraude seductus est.

6. « Cumque morbo ingravescente, denuo ad eum visitandum ac docendum rex intraret, clamavit statim miserabili voce : Quid vis modo ? Quid huc venisti ? non enim mihi aliquid utilitatis aut salutis potes ultra conferre. At ille : Noli, inquit, ita loqui : vide ut sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est ? Paulo ante, inquit, intraverunt domum hanc duo pulcherrimi juvenes, et resederunt circa me, unus ad caput, et unus ad pedes, protulitque unus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi ad legendum dedit, in quo omnia quæ unquam bona fecerim intuens scripta reperi, et hæc erant nimium pauca et modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tunc subito supervenit

[1] Beda l. v. c. 14.

exercitus malignorum et horrendorum vultu spirituum, domumque hanc et exterius obsedit, et intus maxima ex parte residens implevit. Tunc ille qui et obscuritate tenebrosæ faciei, et primatu sedis major esse videbatur eorum, proferens codicem horrendæ visionis, et magnitudinis enormis et ponderis pæne importabilis, jussit uni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferri. Quem cum legissem, inveni omnia scelera, non solum quæ opere, vel verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccavi, manifestissime in eo tetris esse descripta litteris. Dicebatque ad illos, qui mihi assederant, viros albatos et præclaros : Quid hic sedetis, scientes certissime quia noster est iste? Responderunt : Verum dicis : accipite, et in cumulum damnationis vestræ ducite. Quo dicto, statim disparuerunt.

7. « Surgentesque duo nequissimi spiritus, habentes in manibus furcas percusserunt me, unus in capite, alius in pede : qui videlicet modo cum magno tormento irrepunt mea viscera in interiora corporis mei; moxque ut ad invicem pervenient, moriar, et paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, et non multo post defunctus, pœnitentiam, quam ad breve tempus cum fructu veniæ facere supersedit, in æternum sine fructu pœnis subditus facit ». Hæc de horribili visu Beda, singula interpretatione declarans, et in testimonium sancti Gregorii papæ auctoritatem adducit, atque ad fidem hæc habet : « Hanc historiam sicut a venerabili antistite Pectelmo didici, simpliciter ad salutem legentium, sive audientium, narrandam esse putavi ». Hæc ipse, tantam rem tanti viri plane sanctissimi, de quo superius diximus, testimonio firmatam relinquens.

8. Sed quid habet, quod fidem excedat, vel sit incongruum veritati? Nonne hæc omnia antea in divinis litteris sunt prædicta? nempe [1] : « Opera illorum sequuntur illos ». Vel [2] : « Quæ fecerit homo, hæc recipiet ». Nonne et prædixit Dominus [3], quod in die illa de omni verbo otioso rationem homines reddituri sint? Nonne et peccata scripta stylo ferreo in ungue adamantino Propheta [4] testatus est? Nonne Codices esse scriptos sive bonis, sive malis operibus, æque Deus [5] Joanni olim ostendit? Nonne tradi tortoribus sontes pariter Dominus [6] dixit in Evangelio? Nonne hæc omnia eventura esse die obitus de adversariis spiritibus exactoribus S. Cyrillus Alexandrinus in tractatione illa de egressu animæ totidem fere verbis testatum reliquit? Audiant, qui sibi nimis prudentes, male sibi conscii ista derident, Dominum comminantem [7] : « Ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo ». Profecit idem rex eadem visione plurimum ; quippe qui etsi vita innocens ac moribus sincerus extiterit, pro consequenda nihilominus delictorum suorum pleniori indulgentia, exemplo piorum regum, Romam (ut idem Beda in Epitome tradit) anno sui regni sexto, abdicans se, peregrinatus est ad sancta limina Apostolorum.

[1] Apoc. XIV. — [2] Ephes. VI. — [3] Matth. XII. — [4] Hier. XVII. — [5] Apoc. XX. — [6] Matth. XVIII. — [7] Prov. I.

9. Sed ubi auditam a sanctissimo viro idem Beda retulit visionem, aliam quam ipse se novisse testatur, mox subjicit istis verbis [1] : « Novi autem ipse fratrem, quem utinam non nossem, cujus etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viventem. Corripiebatur quidem sedulo a fratribus ac majoribus loci, atque ad castigatiorem vitam converti admonebatur. Et quamvis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operum ipsius exteriorum : erat enim fabrili arte singularis. Serviebat autem multum ebrietati, et cæteris vitæ remissioris illecebris : magisque in officina sua die noctuque residere, quam ad psallendum atque orandum in Ecclesia, audiendumque cum fratribus verbum vitæ concurrere consueverat. Unde accidit illi (quod solent dicere quidam) quia qui non vult Ecclesiæ januam sponte humiliatus ingredi, necesse habet in januam inferni non sponte damnatus introduci.

10. « Percussus enim languore, atque ad extrema perductus, vocavit fratres, et multum mœrens ac damnato similis cœpit narrare, quia videret inferos apertos, et Satanam immensum in profundum tartari : Caipham quoque, cum cæteris qui occiderunt Dominum, juxta eum flammis ultricibus contraditum : in quorum vicinia, inquit, heu, misero mihi locum adspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres, cœperunt diligenter exhortari, ut vel tunc positus adhuc in corpore pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans : Non est mihi modo tempus vitam mutandi, cum ipse viderim judicium meum jam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obiit, et corpus ejus in ultimis est monasterii locis humatum : neque aliquis pro eo vel Missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat ». Hactenus rei gestæ series, de qua jure subdit idem Beda :

11. « O quam grandi distantia divisit Dominus lucem et tenebras! Beatus protomartyr Stephanus [2] passurus mortem pro veritate, vidit cælos apertos, et vidit gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris Dei; et ubi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem, quo lætior occumberet, misit. At contra faber ille tenebrosæ mentis et actionis, imminente morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli et sequacium ejus : vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabilius ipse desperata salute periret; sed viventibus, qui hæc cognovissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc nuper in provincia Berniciorum, ac longe lateque diffama-

[1] Beda l. V. c. 15. — [2] Act. VI.

tum, multosque ad agendam et non differendam scelerum suorum pœnitudinem provocavit. Quod utinam ex hinc etiam nostrarum fiat lectione litterarum ». Hucusque Beda, quæ plane consentientia esse noscuntur iis quæ a sancto Gregorio in dialogis scripta reperiuntur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6197. — Anno Æræ Hispan. 742. — Anno Hegiræ 85 inchoato die 13 Januarii Fer. 1. — Jesu Christi 691. — Joannis VI papæ 4. — Tiberii Apsimari imp. 7.

1. *Aribertus II in Langobardia regnat.* — A num. 1 ad 4. Quia Baronius mortem *Cuniberti* Langobardorum regis, quæ anno septingentesimo contigit, cum an. DCCIII copulavit, quæ eam secuta sunt, annis suis non reddidit. Quare quæ sparsim de iis diximus, majoris claritatis gratia hic uno intuitu repræsentanda. *Cunibertus* itaque princeps pius et cunctis amabilis obiit anno DCC postquam *Luitberto* filio adhuc puerilis ætatis *Ansprandum* virum sapientem tutorem assignasset. *Elapsis octo mensibus*, inquit Paulus de Gest. Langobard. lib. 6, cap. 18, Ragunbertus Taurinensium dux *regnum Langobardorum invasit*, *sed eodem anno mortuus est*, subdit ibidem Paulus. Tum anno DCCII, *Aribertus* Ragunberti filius *pugnavit cum Luitberto rege apud Ticinum*, eumque vivum captum *in balneo vita privavit*. Ansprandus vero fugiens venit ad Theudebertum Bojoariorum ducem. Aribertus rex, confirmato regno, Ansprandi filium Luitprandum, adhuc adolescentulum, « ut ad patrem suum pergeret, abire permisit. Quod Dei omnipotentis nutu factum fuisse, qui eum ad regni gubernacula præparabat, dubium non est », inquit idem Paulus cap. 22. Regnavit *Aribertus* hujus nominis II usque ad annum DCCXII, quo ab Ansprando superato, idem Ansprandus et Luitprandus ejus filius regnum iniere. *Aripertus* si virtutes tantum ejus spectes, in præstantissimis regibus numeratur, ut ostendunt quæ hic de eo Baronius aliique scribunt. In eo itaque aditus exitusque tantum vituperandi.

2. *Alpes Cottiæ Ecclesiæ Rom. datæ.* — Alpes Cottiæ, de quibus hoc anno Baronius, anno septingentesimo septimo Ecclesiæ Romanæ donatæ, ut habet Hermannus Contractus in Chronico juxta editionem Canisianam : « Anno DCCVII. Hoc tempore Haribertus rex Langobardorum possessionem Alpium Cottiarum, dudum a Langobardis captam atque detentam, per Privilegium aureis litteris scriptum S. Petro, Joannique papæ reddidit ».

3. *Victoria opera S. Boniti ab Ariberto II reportata.* — Ex chronologia regum Langobardorum recte constituta annus emortualis *sancti Boniti* exepiscopi Arvernensis magnis tenebris circumseptus eruitur. Auctor anonymus coævus et gravis, qui hujus sancti Vitam recitatam a Bollando ad diem XV Januarii, et a Mabillonio sæculo III Benedictino parte I scripsit, testatur eum Romam profectum esse, et postquam ad Agaunense cœnobium in pago Sedunensi situm (quod tunc monachis parebat et sæculo tantum Ecclesiæ nono canonicis sæcularibus cessit) venisset, Italiam ingressum esse : « Post hæc Italiam », inquit anonymus, « ingressus a rege Longobardorum (Ariberto scilicet II, de quo mox locuti sumus) multum devote, grateque susceptus est. Qui dum rex sancti sacerdotis palatio residens collationi mutuæ miscerentur, superveniunt nuntii, qui urbem (nempe Ticinum, ubi tum morabatur) exercitu circumvallari contendunt. Qui mox sedili exiliens, inopinatus intra urbem ad bellum secum populos exire jubet, atque adversus acies inimici cuneos armatos instare præcepit : quique humillime ad virum Dei conversus ait : Rogo te, pater, ut pro me Dominum exores, quia causa mihi cum adversariis extat : adventus tui merito trophæum a Domino merear obtinere. Qui mox ut egressus est urbe, prœlium cum adversariis arripiens, ita partibus Ariperthi favens stetit Christus, ut multis cæsis atque prostratis, rege in genitalibus vulnerato atque capto, cum magno tripudio ad virum Dei regressus, et ei gratias pro suæ orationis adminiculo referens, iterum semetipsum ejus precibus obnixius humillimus commendavit, eique in suo regno fecit præbere necessaria ». Hanc itaque victoriam *Aripertus* Langobardorum rex opera sancti Boniti obtinuit in prœlio, quo *Luitpertus*, ut narrat Paulus citatus, infantulus captus est, et postea ab Ariperto, in balneo vita privatus.

4. *S. Bonitus moritur.* — Hoc prœlium Baronius currenti anno, Sigonius sequenti, Cointius anno septingentesimo secundo collocant, indeque Mabil-

lonius loco laudato, qui Baronii sententiam amplectitur, mortem sancti Boniti in annum DCCIX confert. Auctor enim Vitæ sancti Boniti refert, cum postquam Apostolorum atque sanctorum martyrum loca percurrisset, et captivos redemisset, *cumque post hæc Lugdunum rediens bis binos annos ibidem demoratus fuisset*, diem clausisse extremum. Verum cum anno septingentesimo secundo ad Ticinum pugnatum sit, nec nisi anno insequenti *Bonitus* Lugdunum redux venerit, apparet sanctum virum anno septingentesimo septimo ad Deum migrasse, quo ideo anno Cointius mortem ejus accurate consignavit. *Bonitus* senatorii generis fuit, et genitore jam defuncto *se Sigiberti principis monasterio tradidit*, sancti scilicet Sigiberti Austrasiæ regis a quo primum pincerna, et postea referendarius renuntiatus est : « post cujus obitum filiisque defunctis pronepos ejus suscepit sceptra », inquit laudatus anonymus. Verum hæc verba, *filiisque defunctis*, absunt ab editione Vitæ hujus sancti quam refert Duchesnius in Scriptur. Franc. quæque in non paucis differt ab ea, quam Bollandus et Mabillonius vulgarunt. Quare ea adtitia sunt. Scriptores enim Francici unicum *Dagobertum*, filium sancto Sigiberto adscribunt, illeque tunc mortuus non erat, sed in Hibernia vivebat, unde post aliquot annos in Austrasiam deductus ibidem regnavit, quod anonymus, qui paulo post *sancti Boniti* mortem scripsit, ignorare non potuit. Porro Vitam Boniti interpolatam fuisse, liquet etiam ex verbis, quæ ex ea Baronius hoc anno recitat; ea quippe non parum differunt ab iis, quæ modo in medium adduximus juxta editionem Mabillonii.

5. *Qua de causa episcopatum Arvernensem abdicarit.* — *Sancto Avito* hujus nominis II, ejus fratre episcopo Arvernensi demortuo, postquam *ter quinis fere amplius annis* Arvernicam rexisset Ecclesiam, *Bonitum* sibimet successorem designasset, et consensum Theodorici regis obtinuisset, suscepit episcopatum Bonitus, idque anno DCLXXXVIII aut insequenti. Avitus enim sancto Projecto anno DCLXXIV martyrio affecto successit. « Sed magis ac magis a Spiritu sancto accensus (sc. Bonitus), timens, ne qui a præfato ejus germano per donum, sicut acceperat, grave sibi eveniret judicium; necnon plus Apostolicam sequi desiderans sectam, qui relinquentes patrem cum retibus cæleste regnum mercati sunt », episcopatum abdicavit, factusque est monachus Magniloci, vulgo *Manlieu*, a S. Genesio episcopo Arvernico ad Doram fluvium structi, quod hactenus subsistit. Duplex erratum contra canones in ejus ordinatione commissum fuerat, et quod germanus germano, et quod successor vivo episcopo suffectus esset. Quare fallitur Petrus Damiani, qui scripsit ad Nicolaum II et Alexandrum II Romanos Pontifices Epistolis IX et X *Bonitum* laudat, quod cathedram contempserit, atque ad remotioris vitæ custodiam se protinus contulerit, « hac duntaxat occasione percepta, quoniam de manu regis, laici videlicet hominis, ditionem Ecclesiæ eum suscepisse contigerat ». Abdicavit enim Bonitus et studio tranquillioris vitæ, et timore propter electionem suam disciplinæ Ecclesiasticæ non satis consentaneam. Denique rebus suis omnibus Ecclesiis ac monasteriis distributis, Romam iter arripuit, Italiamque ingressus ab *Aripertho* rege Longobardorum honorifice susceptus est, et post suum ex Urbe Roma reditum spiritum Deo reddidit, ut testatur auctor anonymus æqualis in ejus Vita, qui nec diem nec annum mortis ejus memorat. Colitur die XV Januarii, et uti diximus, mortuus est anno DCCVII.

6. *Edilredus rex Merciorum fit monachus.* — Ad num. 4. Beda in Epitome scribit : « Anno DCCIV Edhilred, postquam triginta unum annos Merciorum genti præfuit, monachus factus, Coenredo regnum dedit ». Ita legit Baronius, et ita revera habetur tam in editione Coloniensi, quam Chiffletiana, sed mendose; cum enim Beda in eadem Epitome scribat, *Edilredum* in solium evectum esse anno DCLXXV, quo Wlfero fratri successit, certe hoc anno regni sui XXXI annum attingere non potuit. Legendum itaque, *postquam triginta annos*, ut habet editio Cantabrigensis subjecta versioni Saxonicæ. Hi tamen anni triginta incompleti fuere. Annos etiam triginta habent Wigorniensis, et Malmesburiensis lib. 1 de Gest. Reg. Angl. cap. 14, hicque ait : « Ethelredus regni anno XXX in Bardenia regulariter tonsus primo in monachum, mox in abbatem tonsuratus est ». Erat Bardenia monasterium ab Ostryda ejus uxore ædificatum, de quo Beda lib. 3, cap. 11, ait : « Monasterium nobile in provincia Lindissi, nomine Beardaneu, quod eadem regina cum viro suo Adilredo multum diligebat, venerabatur, excolebat ». Et lib. 5, cap. 20, testatur *Ethelredum* ejusdem monasterii abbatem fuisse. Positum erat *Bardeneicæ* cœnobium in agro Lincolniensi, in regione Lindissi. Suffragatur Huntindoniensis lib. 4, pag. 337, qui ait, eum factum monachum *anno vicesimo nono*, et sepultum esse *apud Bardenie*. Annos viginti novem habet etiam uterque chronographus Saxo hoc anno; Ethelverdus vero lib. 4, cap. 11 : « Jam impletis in regno annis minus triginta », ideoque trigesimo inchoato. Porro numeros in exemplaribus Bedæ tam Historiæ, quam Epitomes quandoque corruptos esse in Codicibus impressis et Mss. ex iis, quæ passim in hoc opere observavimus, certo constat.

7. *Militis impœnitentis miser interitus.* — Ad n. 5 et seqq. Visio, quam Baronius ex Beda lib. 5, cap. 14, narrat *Coenredi* regis tempore accidisse, quæque ipsum Coenrendum movisse putatur ad purpuram monastica vita mutandam, recte illigatur a Malmesburiensi, lib. 1 de Reg. Angl. cap. 4, cum anno quinto ejusdem Coenredi. Ait enim : « Quinto anno regni Romam ire pergens, reliquum temporis ibi religiose complevit, maxime miserando exitu militis compunctus, qui cum confiteri scelera sua sanus superbisset, in mortis janua con-

stitutus, aperte vidit dæmones, auctores ad supplicia, quibus animum indulserat, blandientibus ad scelera ». Cujus militis impœnitentis miserandus interitus apud Baronium legendus.

8. *Causa S. Wilfridi in Synodo Romana examinatur.* — Hoc anno *sancti Wilfridi* causa coram *Joanne papa* examinata, accusationum capita excussa, isque innocens pronuntiatus. Baronius quidem Wilfridi profectionem Romanam, ejusque absolutionem in an. sequentem, quo Joannes VII Ecclesiam Romanam administrabat, refert, ut ibi videbimus. Verum recte observat Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Pontif. Angl. pag. 266, Wilfridum *jam septuagenarium* mare transiisse, Urbemque introiisse, ideoque hoc vel superiori anno; cum Wilfridus, teste Eadmero in ejus Vita, quod et ex Eddio etiam colligitur, natus sit anno DCXXXIV. Eddius in ejus Vita, cap. 50 ait : « Per plura spatia dierum et mensium ab omni piaculo scelere degradandi pure perfecteque excusatus probabilis sanctus Pontifex noster apparuit. Nam per IV menses et LXX conciliabula sanctissimæ Sedis, de fornace ignis examinandi (vel examinandus) Apostolica potestate hoc modo auxiliante purificatus (ut dicam) evasit : recitatumque breviter, quia in sancto Pascha, tertia die, ter beatissimi Agathonis Synodus adversus pravitates hæreticorum cum centum XXV Orthodoxis episcopis constituta est : ex quibus unusquisque pro sua provincia et civitate veram fidem confessus est, et subscriptione sua confirmavit, etc. qui per XL et eo amplius annos episcopatus officio fungebatur, etc. et ideo digni sunt pœnas luere, in ima carceris augustia usque ad finem mortis incarcerati », accusatores scilicet ejus, ut nonnulli dixere. Quibus ex verbis aliqui perperam deduxere, inde certo constare Synodum Romanam sub Joanne VI hoc an. absolutam fuisse. Nam, ut jam insinuavi, hæc locutio XL *et amplius annos,* non minus an. XLI currentem, quam XLII aut XLIII designare potest. Sed alia mox momenta afferemus, quibus constabit hanc Synodum huic anno necessario illigandam esse.

9. *S. Wilfridus innocens declaratur.* — Tandem Eddius cap. 50, refert sententiam absolutionis Wilfridi a Joanne VI prolatam : « B. Wilfridus Deo amabilis episcopus, in quo nullam criminis per tot Conciliabula nostra examinando tam diligenter objectionem invenimus, B. Petri Apostoli, et Apostolorum principis auctoritate, qui habent potestatem solvendi, ligandique ab occultis delictis exsolutus sit ». Tum cap. 51 Epistolam, seu Decretum Joannis papæ ad Ethelredum regem Merciorum et Alfridum Deirorum et Berniciorum, id est, Northumbriæ regem, scriptam producit, qua eosdem monet Wilfridum fuisse absolutum, saltem provisorie. « Donec », inquit Joannes, « ipsæ principales personæ, de quibus contentio exorta est, præsentes adfuerint (Romæ scilicet), quos necesse erat, ut contentio finem accipiat, advenire et consedere, et idcirco admonemus Berthualdum præsulem sanctæ Cantuariorum Ecclesiæ, quem auctoritate principis Apostolorum archiepiscopum IBIDEM CONFIRMAVIMUS reverentissimum fratrem nostrum (hæc confirmatio Anastasium in errorem induxit : scripsit enim Berthualdum fuisse a Sergio consecratum ; cum tamen confirmatus tantum fuerit a Joanne VI multis post ejusdem Berthualdi ordinationem annis), ut Synodum convocet una cum Wilfrido episcopo : et Concilio regulariter celebrato, Bozam (Eboracensem) atque Joannem (Hagustaldensem) episcopos in Synodum faciat advenire, vocesque partium audiat, » ut hæc causa Synodaliter determinetur, etsi non possit, « ad hanc Sedem Apostolicam simul occurrant, ut ampliori Concilio flagitetur, ac decidatur », etc. Sed loco *flagitetur,* videtur legendum, *agitetur.* Cum igitur Joannes papa ad Ethelredum regem de absolutione Wilfridi, et de iis, quæ agenda restarent, litteras scripserit, isque currenti anno regnum abdicarit, ut tam ex Beda, quam ex auctoribus Anglicis supra citatis liquet, certum est, non tantum Joanne VI Romanæ Ecclesiæ præsidente causam Wilfridi agitatam esse; sed etiam Synodum ad eam decidendam coactam, hoc anno finem accepisse.

10. *S. Wilfridus in Angliam redit.* — Eddius cap. 52 narrat, *Wilfridi* Roma discessum transactis multis mensibus, aitque, cum benedictione sanctorum *patriam remeavit per plana et aspera camporum et montium* (per Langobardiam scilicet, quam ob longe patentem camporum planitiem Campaniam vocat Eddius capp. 27 et 31, qui per *aspera montium* Alpes intelligit) *usque dum Galliarum regionem pervenit.* Dein cap. 53 dicit Eddius, *Wilfridum* in morbum incidisse, et ad *Meldam* civitatem vix vivum deductum. Verum morbo illo initio sequentis anni Wilfridus afflictus est, ut ibi ostendemus.

JOANNIS VII ANNUS I. — CHRISTI 705.

1. *Joanne defuncto Joannes VII papa creatur.* — Septingentesimus quintus Indictione tertia adest annus, quo Joannes sextus Romanus Pontifex, ubi sedisset annos tres, menses duos, atque dies duodecim, moritur die decima Januarii. De quo, præter alia suis certis temporibus consignata, hæc Anastasius habet : « Hic fecit in Basilica beati Andreæ Apostoli, quæ ponitur infra Ecclesiam beati Petri principis Apostolorum ambonem noviter. Hic super altare Ecclesiæ sancti Marci coopertorium fecit et in Basilica beati Pauli Apostoli inter columnas altaris dextra lævaque vela alba. Hic fecit ordinationem presbyterorum et diaconorum unam, id est, presbyteros novem, diaconos duos : fecit autem per universa loca episcopos quindecim. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum. Et cessavit episcopatus mensem unum, dies decem et octo ». Hucusque Anastasius. Ex cujus sententia pariter liquet, ejus successorem creatum esse hoc eodem anno die prima Martii. Fuit iste Joannes, ejus nominis septimus numeratus, natione Græcus, ex patre Platone genitus.

2. Incredibiles perspicias fuisse Græcorum artes, quibus nisi sunt sibi subjicere (si licuisset) Romanam Ecclesiam. Quod enim confirmationi Romani Pontificis sibi tyrannice usurpatæ tandem renuntiassent imperatores, studuerunt alia via eidem Romanæ Ecclesiæ dominari, agentes nimirum, ut in collegium sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium allegerentur Orientales, qui etiam, opera exarchorum adnitente, crearentur Romani Pontifices. Hinc videas, post Benedictum Pontificem, Joannem quintum, Syrum natione, creatum successorem, deinde Cononem Thracem, postea Sergium Syrum, Joannem deinde Græcum pariter ordine sextum dictum, inde hunc de quo agimus Joannem septimum itidem Græcum, postea Sisinnium Syrum, et post eum Constantinum pariter Syrum, itidemque Gregorium tertium Syrum etiam, nec non post eum Zachariam Græcum : ut appareat inter hos omnes vix unum Gregorium secundum intercalatum Romanum natione Pontificem.

3. Sed quid accidit? utique tanquam miraculum a Deo, ut in collegium iidem cooptati sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium, et creati Pontifices Apostolicæ Sedis, spiritum pariter hæreditarint Apostolicum, steterintque adversus omnes conatus imperatorum et Orientalium episcoporum, restiterintque ac ne minimum quidem cesserint. Videas pariter hac de causa, ad eludendum eumdem conatum imperatorum, fuisse ordinationes cardinalium Romanæ Ecclesiæ infrequentes, quo necessitatem vitarent iidem Romani Pontifices imperatorum obsequendi voluntati. Sic igitur semper ipsi elusi remanserunt imperatores, cum suos Græcos, sive alios Orientales creatos Romanos Pontifices, suis ipsorum petitionibus acerrimos adversarios reperirent, quos putabant in omnibus gentilibus suis fore concordes; ut de ipso (de quo est sermo) Joanne septimo accidisse probatur.

4. *Concilium Romanum in quo S. Wilfridus calumniam passus absolvitur.* — Ubi enim Justinianus imperator accepit Joannem, Græcum natione, creatum esse Romanum episcopum, honorificentissimam ad eum ordinavit legationem, mittens nimirum ad ipsum duos metropolitanos episcopos, ad componendam diu agitatam de novis canonibus editis nomine sextæ Synodi controversiam. Cujus rei causa idem Pontifex hoc anno collegit episcoporum Romæ Concilium, ex quo eosdem auditos legatos re infecta dimisit. Sed quid de his primum Anastasius habeat, videamus : ait enim : « idem Justinianus imperator pro tomis, quos ante sub domno Sergio Apostolicæ memoriæ Pontifice Romam direxerat, in quibus diversa capitula Romanæ Ecclesiæ contraria scripta inerant, duos metropolitanos episcopos demandavit, dirigens per eos et Sacram, per quam denominatum Pontificem conjuravit et adhortatus est, ut Apostolicæ Ecclesiæ Concilium congregaret, et quæcumque ei visa essent, stabiliret, et quæ adversa, renuendo excluderet ». Hæc Anastasius.

5. Videntur namque ejus argumenti litteræ et legatio fuisse imperatoris, ut sancitos Constantinopoli in Synodo canones Joannes papa congregato

Concilio examinaret, et quos consentientes reperisset Catholicæ disciplinæ probaret confirmaretque; cæteros vero pro arbitrio refutaret. Verum etsi justa hæc esse petitio videretur : tamen quod non deceret majestatem Apostolicæ Sedis, vel quid minimum comprobare, quod non in legitima Synodo sancitum esset, eos Joannes nec ex parte voluit comprobasse : cæterum (quod ab eo fieri exspectabatur) neque voluit condemnasse, ne commoveret animum imperatoris. Hinc est enim quod idem Anastasius subdit : « Sed Joannes humana fragilitate timidus hos nequaquam emendans, per suprafatos metropolitanos direxit ad principem ». Hæc ipse. Verum eos non recepisse, videri poterat condemnasse. Non fuisse illos quidem receptos, sed uti scripti erant (ut Anastasius ait) remissos ad imperatorem, alia sunt quæ demonstrant : etenim si recepti fuissent, haud opus fuisset Justiniano imperatori vocare ob eam causam Constantinopolim (ut dicemus) Constantinum Pontificem.

6. Quod insuper ad hanc Synodum spectat, interfuit ipsi mirificus ille sanctus Wilfridus archiepiscopus Eboracensis, de quo sæpe superius : interfuit, inquam, sed reus : iterum namque accusatus, iterum Romanum Pontificem appellans, Romam se contulit ad suam prosequendam causam. Quem enim antea sub Agathone papa eadem ex causa Romam oportuerat se conferre, cum absolutus est et innocens declaratus : iterum passus calumnias, iterum idem iter suscipere coactus est. At quod Beda non dicat, quinam trium ejusdem nominis Pontificum Joannes fuerit, qui in Synodo S. Wilfridi causam cognovit : etenim ab eo tempore Agathonis, tres ejusdem nominis intercessere Pontifices Joannes dicti, quintus, sextus, et septimus : ut nonnisi sub hoc septimo id contigisse dicamus, certum inde deducimus argumentum, quod cum testetur Beda eumdem sanctum, post hanc Synodum quadriennio duntaxat vixisse, constetque eodem auctore ipsum obiisse diem anno Redemptoris septingentesimo nono, nihil est quod de his dubitari possit. Cum insuper in ejus Epitaphio idem Beda testetur [1] vixisse episcopum annos quadraginta quinque, idemque affirmet [2] sedere cœpisse anno Domini sexcentesimo sexagesimo quarto; plane ad dictum tempus ipsum oportuit pervenisse. Sed et inde etiam idem ejus obitus tempus colliges : cum enim eumdem mortuum esse dicat Beda anno quarto, exacto scilicet, Osredi, quem anno superiori cœpisse regnare tradidimus; plane ad dictum nonum annum post septingentesimum reperies pervenisse. Cum igitur (ut dictum est) annis quatuor ante obitum ipsum Romæ in Concilio sub Joanne Pontifice absolutum iterum fuisse testetur Beda; jam plane constat, non ad quintum vel sextum Joannem, sed ad septimum referri debere. Sed de ipso in Synodo reo constituto et absoluto audiamus Bedam [3] :

7. « Post quinque annos, inquit, denuo accusatus ab eodem ipso rege, (Aldfrido scilicet) et plurimis episcopis, præsulatu pulsus est : veniensque Romam, cum præsentibus accusatoribus acciperet locum se defendendi, considentibus episcopis pluribus cum Apostolico papa Joanne, omnium judicio probatum est, accusatores ejus nonnulla in parte falsas contra eum esse machinatos calumnias. Scriptumque est a præfato papa regibus Anglorum Edilredo et Aldfrido, ut eum in episcopatum suum (eo quod injuste fuerit condemnatus) facerent recipi. Juvit autem causam absolutionis ejus lectio Synodi beatæ memoriæ papæ Agathonis, quæ quondam ipso præsente in Urbe atque in eodem Concilio inter episcopos residente (ut prædiximus) acta est. Cum ergo, causa exigente, Synodus eadem coram nobilibus et frequentia populi, jubente Apostolico papa, diebus aliquot legeretur, ventum est ad locum, ubi scriptum erat : Wilfridus Deo amabilis episcopus Eboracensis civitatis, Apostolicam Sedem de sua causa appellans, et ab hac potestate de certis incertisque rebus absolutus, etc. quæ supra posuimus. Quod ibi lectum est, stupor apprehendit audientes : et silente lectore, cœperunt alterutrum requirere, quis esset ille Wilfridus episcopus. Tum Bonifacius consilliarius Apostolici papæ et alii perplures, qui eum temporibus Agathonis papæ ibi viderunt, dicebant ipsum esse episcopum, qui nuper Romam accusatus a suis, atque ab Apostolica Sede judicandus, advenerat.

8. « Qui jamdudum, inquiunt, æque accusatus huc adveniens, mox audita ac adjudicata causa et controversia utriusque partis, a beatæ memoriæ papa Agathone probatus est, contra fas a suo episcopatu repulsus : et tanto apud eum habitus est honore, ut ipsum in Concilio quod congregarat episcoporum, quasi virum incorruptæ fidei et animi probi, residere præciperet. Quibus auditis, dicebant omnes una cum ipso Pontifice, virum tantæ auctoritatis, qui per quadraginta prope annos episcopatu fungebatur, nequaquam damnari debere, sed ad integrum culpis accusationum absolutum in patriam cum honore reverti ». Hæc de Synodo : ubi cum integram Romanam sub Agathone Synodum recitatam fuisse audisti, plane conjici potest (quod ejusdem esset argumenti) causam ibi canonum ad sextam Synodum additorum esse tractatam, et procuIdubio esse rejecta omnia, quæ in sextæ Synodi Actis minime reperta fuissent, sed a Græcis addita : erat enim intextum sub Actis sextæ Synodi dictum sub Agathone Romanum Concilium.

9. *Wilfridi in Britanniam reditus et sanctitas.* — Verum remeantem absolutum S. Wilfridum ad propria prosequamur : de ipso enim hæc ibidem Beda : « Cum in Britanniam remeans, in Galliarum partes devenisset, tactus est infirmitate repentina, et ea crescente adeo pressus, ut neque equo vehi posset, sed manibus ministrorum portaretur in grabato. Sic delatus in civitatem Meldum Galliæ, quatuor diebus ac noctibus quasi mortuus jacebat, halitu

[1] Beda l. v. c. 20. — [2] Bed. l. III. c. 26. — [3] Bed. l. v. c. 20.

tantum pertenui quia viveret demonstrans. Cumque ita sine cibo et potu, sine voce, et auditu quatriduo perseveraret, quinta demum illucescente die quasi de gravi experrectus somno, exsurgens resedit, apertisque oculis, vidit circa se choros psallentium simul, et flentium fratrum : ac modicum suspirans, interrogavit, ubi esset Acca presbyter : qui statim vocatus intravit, et videns eum melius habentem ac loqui jam valentem, flexis genibus gratias egit Deo cum omnibus qui aderant fratribus. Et cum parum consedissent, ac de supernis judiciis trepidi aliquantum fabulari cœpissent, jussit pontifex cæteros ad horam egredi, et ad Accam presbyterum ita loqui exorsus est : Visio mihi modo tremenda apparuit, quam te audire ac silentio tegere volo, donec sciam, quid de me fieri velit Deus. Adstitit mihi quidam candido præclarus habitu, dicens se Michaelem esse archangelum : Et ob, inquit, missus sum, ut te a morte revocem. Donavit enim tibi Dominus vitam per orationes ac lacrymas discipulorum et fratrum tuorum, et per intercessionem suæ beatæ Genitricis semperque Virginis Mariæ. Quapropter dico tibi, quia modo quidem ab infirmitate hac servaberis : sed paratus esto, quia post quadriennium revertens visitabo te. In patriam vero perveniens, maximam possessionum tuarum, quæ tibi ablatæ sunt portionem recipies, atque in pace tranquilla vitam terminabis.

10. « Convaluit igitur episcopus, cunctis gaudentibus, et Deo gratias agentibus : cœptoque itinere in Britanniam venit. Lectis autem Epistolis, quas ab Apostolico papa advexerat, Bertuvaldus archiepiscopus, et Edilredus quondam rex, tunc autem abbas, libentissime faverunt : Qui videlicet Edilredus accitum ad se Coenredum, quem pro se regem fecerat, amicum episcopo fieri petiit, et impetravit : sed Adlfridus Nordanhumbrorum rex eum suscipere contempsit, nec longo tempore superfuit ». Hoc namque anno eum idem Beda defunctum esse testatur[1] : « Unde, inquit[2], factum est, ut regnante Osredo filio ejus, mox Synodo facta juxta fluvium Nidd, post aliquantum utriusque partis conflictum, tandem cunctis faventibus, in præsulatum sit suæ receptus Ecclesiæ. Sicque quatuor annis, id est, usque ad diem obitus sui vitam duxit in pace ». Hactenus Beda.

11. *S. Heddi in Britannia episcopus.* — Sed ne recedamus a fertili sanctorum agro Britannia, Anglorum laboribus bene culta. Hoc eodem anno ipso exordio regni Osredi, vita sanctissimus Heddi episcopus Occidentalium Saxonum moritur, de quo ista habet idem auctor Beda[3] : « Hujus Osredi regni principio antistes Occidentalium Saxonum Heddi cælestem migravit ad vitam. Bonus quippe erat vir ac justus, et episcopalem vitam sive doctrinam magis insito sibi virtutum amore, quam lectionibus institutus, exercebat. Denique reverendissimus antistes Pecthelmus (de quo in sequentibus suo loco dicendum est, qui cum successore ejus Aldhelmo multo tempore adhuc diaconus sive monachus fuit) referre est solitus, quod in loco in quo defunctus est, ob meritum sanctitatis ejus, multa sanitatum sint patrata miracula : hominesque provinciæ illius solitos ablatum inde pulverem propter languentes in aquam mittere, atque hujus gustum sive aspersionem multis sanitatem ægrotis, et hominibus et pecoribus conferre : propter quod, frequenti ablatione pulveris sacri fossa sit ibidem facta non minima ». Hæc de sanctitate episcopi Beda. Unde merito inter sanctos in Martyrologium relatum ipsum sancta Ecclesia æque colit, annuaque die, nempe nonis Julii, ejus una cum aliis ejusdem diei sanctis commemorationem pie agere consuevit.

12. *S. Swiberti in Germania apostolici labores et miracula.* — Ex Anglia vero in Germaniam migrantes, manipulos ex apostolatu sanctissimi viri Swiberti episcopi colligemus ; qui post prædicationem Brunswicensibus, et aliis finitimis populis ministratam, quos Evangelio imbuens et virtute miraculorum confirmans reddidit Christianos, ad Boructuariorum iterum se culturam convertit, de quibus Marcellinus hæc habet[1] : « Cumque ad Boructuarios venisset, scilicet anno ab Incarnatione Domini septingentesimo quinto, statim salutifera verbi divini præcepta stolidis ipsorum cordibus evangelizando tradidit ; ferasque eorum mentes tetris ignorantiæ caliginibus cæcatas, Evangelicæ prædicationis lumine perlustravit ; gloriosus apparens in verbis, et sanctus in operibus suis : ita ut a prophanis idolorum superstitionibus ad fidem Christi multos convertendo in radice veræ fidei miraculorum prodigiis solidando confirmarit. Sed cum ubique prædicatione sanctissimi Swiberti multi conversi baptizatique Christo servirent, et quotidie plures ad Orthodoxam fidem convolarent ; nefandissimus hortator scelerum, animarum prædo, gaudens in pejus abire omne genus hominum, et non posse cælos adire, sategit per suæ malignitatis fautores ipsum aut interimere, aut expellere. Cum ergo quadam die prædicaret coram multis Gentilibus, sacrilegi sacerdotes paganorum, calice Babylonis inebriati, insurrexerunt adversus eum : qui ipsum verberatum pugnis, retortis baculis, et lapidibus, a finibus ipsorum eliminare et expellere conabantur ; sed ereptus industria quorumdam fortium Christianorum, aliquot diebus secrete latuit (non enim palam ipsum trucidare audebant timore satrapæ ipsorum) non tamen cessavit a prædicatione : quin sparsit semina vitæ per agros multorum cordium, ita ut in dies multos, despectis idolis, publice Christum confitentes baptizaret ». Quomodo autem Deo cogente ad prædicationem publice incundam ipse etiam hostis humanæ naturæ diabo-

[1] Beda epit. hoc anno et l. v. c. 19. — [2] Beda l. v. c. 20. — [3] Ibid. c. 19.

[1] Marc. in Vita S. Swibert. c. 19.

lus licet invitus, et nolens viam ei amplam aperuerit, idem Marcellinus ita describit [1] :

13. « Erat, inquit, eodem tempore in quadam Boructuariorum villa, Velsenberch nomine, vir quidam dives et potens, Ethelhere dictus, obsessus a dæmonio, ferro et catenis adstrictus, eo quod omnes morsu arriperet, et vestes proprias laceraret. Erat autem idem Ethelhere incitator aliorum, et primus qui sanctum Swibertum baculo impetere non formidabat. Qui cum quotidie dire vexaretur, et a multis visitaretur, tandem quadam die præsentibus nonnullis idolorum sacerdotibus, et aliis paganis ipsi condolentibus, dæmon clamare cœpit: Nisi huc veniat servus Dei vivi Swibertus Christianorum episcopus, hinc non egrediar. Cumque magis ac magis hæc iterando clamaret, confusi abscesserunt idololatræ, et amici dæmoniaci, perplexi et dubii, quidnam facerent. Demum communi omnium deliberatione, ab ipsis sanctus Swibertus quæritur, et inventus obnixe rogatur, et invitatur ad visitandum dæmoniacum præfatum. Igitur sanctus Swibertus, fraterno tactus dolore, dæmoniaco compatiens, cum iret cum suis presbyteris et clericis, essetque in via ad visitandum eum, mox cœpit dæmoniacus spumare, dentibusque dire stridere, et horribiliter vociferando clamare plus solito : de quo præsentes valde gementes mirabantur. Sed sancto Swiberto appropinquante domui, cessavit dæmoniacus jacens in lecto, ac si somno dulciter pressus esset.

14. « Quem sanctus cernens, præcepit suis, ut omnes orationibus devote vacarent : et ipse orationi incumbens, Deum devotissime precabatur, ut ad laudem et gloriam sanctissimi nominis sui, et ad conversionem incredulorum, dæmoniacum expulso dæmone liberaret. Surgensque cum suis ab oratione signavit dæmoniacum signo salutiferæ Crucis, dicens : In nomine Domini nostri Jesu Christi præcipio tibi, immunde spiritus, ut exeas ab hac Dei creatura, ut agnoscat suum verum Creatorem et Salvatorem. Statim cum fœtore spiritus malignus exiens, clamare cœpit : Non diu in ista permanebis provincia, serve magni Dei ; nam sicut me ab hac mea habitatione expulisti, ita expelli te faciam ex ista terra et provincia. Ethelhere vero a dæmonio liberatus, surgens palam, inhærens pedibus sancti Swiberti, veniam petens de commissis in eum, baptizari in nomine Jesu Christi instantissime poposcit, in cujus nomine liberatus fuit. Similiter multi pagani cum duobus idolorum sacerdotibus, qui præsentes fuerunt, pedibus sancti episcopi provoluti, mysterium fidei Christianæ discere, et scire expetierunt. Quos sanctus elevans, docebat divinam Sapientiam descendisse de cælo ad terram, ut hominem, qui mortuus fuerat peccato, suo sanguine et benedicta morte in ara Crucis vivificaret. Itaque per tres continuas hebdomadas eos docens, et in fide confirmans, baptizavit ex eis solummodo quadraginta duos, exceptis parvulis utriusque sexus et mulieribus :

15. « Et licet Boructarii essent gens barbara, sæva, et inculta, et plures deos adorarent, prophanis et sacrilegis sacrificiis responsa a dæmonibus exquirentes, auguriis et divinationibus servientes ; tamen sanctus Swibertus, condolens ipsorum miseriæ, sedula prædicatione, crebris devotionibus, et mirabili sanctitate, Deo auxiliante, eos ad agnitionem veri perduxit luminis : ita ut relictis idolorum sordibus, in Christum credentes, fana, in quibus idola antea adorare consueverant, propriis manibus destruentes, Ecclesias construerent, in quibus presbyteros et diaconos sibi in adjutorium per diversa Ecclesiarum loca ordinavit. Qui postquam præfatum errorem in magna parte, divina præcedente gratia, miraculis, et sermonibus extirpasset, frequentabatur a populis circumquaque positis , catervatim ad eum confluentibus , qui eximiæ conversationis, et miraculi præfati fama excitati, videre et audire eum sitiebant. Quibus libera voce documenta insinuans Evangelica, multos ex eis convertit, quos sacro baptismatis fonte abluit et purgavit : sicque per biennium inter eos moratus, vitæ meritis, et virtutum clarens exemplis, omnibus amabilis, venerabilis factus est. Fraterno denique amore plenus, cunctis ad salutem prodesse satagebat. Ipse vero, ut omnibus omnia fieret , cunctos egenos in necessitatibus et infirmitatibus ipsorum visitavit, non solum Christianos, quos in fide visitando et exhortando confirmavit, sed et feroces Paganos errore idololatriæ irretitos, ut eos a vano cultu dæmonum ereptos ad fidem perduceret Christi ». Hæc ibi de iis quæ præsenti et sequenti anno sunt facta : adjicit auctor alia miracula hoc eodem tempore ab eodem Christi Apostolo divinitus edita, ex quibus major facta fuit ad fidem accessio. Sed quas idem sanctus (ut comminatus fuerat dæmon) passus sit postea insidias, suo loco dicturi sumus.

De Orientalibus rebus illud hoc anno secundo Justiniani Annales produnt, Sarracenos Damasci abstulisse a Christianis primariam Ecclesiam, excitatos æmulatione ob eminentem pulchritudinem templi. Hæc ex Theophane. Putamus hanc illam fuisse S. Joannis Baptistæ Ecclesiam, cujus meminit Beda, ubi in epitome de locis sanctis de Damasco agit.

[1] Marc. in Vita S. Swiberti c. 20. 21.

Anno periodi Græco-Romanæ 6198. — Anno Æræ Hispan. 743. — Anno Hegiræ 86 inchoato die 2 Januar. Fer. 6. Anno Hegiræ 87 inchoato die 22 Decemb. Fer. 2. — Jesu Christi 705. — Joannis VII papæ 1. — Justiniani iterum regn. 1.

1. *Justinianus iterum imperat.* — *Justinianus* hoc anno in imperium restitutus est, ut anno DCCIII, numero 1 demonstravimus. Onuphrius lib. 3, Fast. dicit, eum *consulatum* iterum capessiisse, idque ex ejus Rescriptis et Constitutionibus intelligi. Verum nullæ ejus, quod sciam, Constitutiones editæ sunt; non dubium tamen, quin Justinianus cum novo regno, novum etiam consulatum inierit, sed non anno secundo sui imperii, ut perperam credidit Onuphrius; cum per hæc tempora statim quis imp. statim etiam consul renuntiaretur.

2. *Joannes VI papa moritur.* — A num. 1 ad 6. *Joannes VI* papa hoc anno vitam cum morte commutavit, die nona Januarii. Anastasius quidem diem ejus sepulturæ præter morem omisit; sed cum asserat, eum sedisse *annos tres, menses duos, dies duodecim*, ut tam in Codicibus vulgatis quam Mss. et in Luitprando, Orderico lib. 2, Reginone, Catalogo Vaticano-Palatino, aliisque legitur, et ordinatus fuerit die XXVIII Octobris anni DCCI, alio die mors ejus non contigit. « Cessavit episcopatus mensem unum, dies XVIII », inquit Anastasius, ut etiam legitur in variis nostris Catalogis. Verum loco *dies* XVIII, legendum, *dies* XIX; excluso etiam die emortuali, tam a Sede Joannis VI quam ab interpontificio, isque error, ut videtur, Anastasio tribuendus. Nam *Joannem VII*, natione Græcum, qui ei successit, ordinatum esse die prima Martii, in quam Dominica hoc anno incidebat, ex duratione Sedis ejus, ac die quo eum sepultum Anastasius dicit, manifestum fiet. Marianus Scotus in Chronico ait : « Joannes papa obiit Indictione III, secundum Gesta Pontificum (1), » Joannes scilicet VI, ideoque hoc anno. Ubi nomine *Gestorum Pontificum* intelligit librum Pontificalem qui ejus tempore nondum tribuebatur Anastasio Bibliothecario, ut hic locus demonstrat. Sed incertum, an Indictio, quæ etiam in quibusdam sequentibus Pontificibus legitur, omissa hic fuerit a librariis. Reperitur enim Indictio illa III in uno Ms. Freheriano. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico arbitratur, obiisse Joannem VI die XXI mensis Decembris superioris Christi anni, et *Joannem VII* hoc anno die VIII Februarii ordinatum. Subjungit, Joannem VI tres annos sedisse testari omnia Anastasii exemplaria; annum tamen unum abundare per antiqui librarii incogitantiam. Verum nullus in Anastasio, dum de Joanne VI loquitur, annus abundat; sed vir doctissimus, qui anno uno tardius *Leonis II* et successorum Pontificatum inchoavit, *Joannis VI* Pontificatum anno uno mutilare coactus est, ut in viam rediret. Onuphrius in Chron. Eccl. Joannis VII ordinationem kalendis Martii hujus Christi anni accurate affixit, et post eum Baronius, licet solius creationis non vero creationis et consecrationis, uti rectius Onuphrius, mentionem faciat.

3. *Justinianus legatos mittit ad Joannem VII qui jam præerat Ecclesiæ Rom.* — Anastasius indicat Joannem VII jam Pontificatum gessisse, quando Justinianus recepit imperium; ait enim : « Illico ut palatium ingressus est, propriumque adeptus imperium, tomos, quos antea sub domino Sergio Apostolicæ memoriæ Pontifice Romam direxerat, in quibus diversa capitula Romanæ Ecclesiæ contraria, scripta fuerant, per duos metropolitanos episcopos demandavit, dirigens per eos et Sacram, per quam Joannem VII Pontificem conjuravit ac adhortatus est, ut Apostolicæ Ecclesiæ Concilium aggregaret, et quæ ei visa essent, stabiliret, et quæ adversa renuendo excluderet ». Quod si anno DCCIII in imperium restitutus fuisset Justinianus, ut opinatus est Baronius, non ad Joannem VII, sed ad Joannem VI de Concilio Trullano scripsisset, et legationem misisset; cum testetur Anastasius, eum statim ac ingressus est palatium, duos illos metropolitanos Romam legasse. Verum est itaque quod eo anno Christi ostendimus, non nisi currenti in finem vergente *Justinianum* imperium recuperasse. Quem successum hæc imperatoris legatio habuerit, anno DCXCII exposuimus.

4. *Beda strictim egit de persecutionibus S. Wilfridi.* — A num. 6 ad 11. Beda lib. 5, cap. 20, uno tenore recitat, quæ contigere in causa sancti Wilfridi; sed quia strictim et breviter res narrat, non mirum si Baronius, destitutus quibus nunc abundamus subsidiis, discernere non potuerit, an Syno-

(1) Joannes VI obiit die XI Januarii hujus anni, ut in Nota ad annum DCCI, 1, probavimus. MANSI.

dus Romana in qua *Wilfridus* absolutus, Joanne VI aut Joanne VII sedente, quove anno celebrata fuerit; et suspicatus sit, actum in ea de canonibus in Quini-Sexta Synodo ad sextam generalem adjectis; cum tamen certum sit, lecta quidem esse in Synodo Romana anno superiori habita, quædam contenta in Concilio Romano contra Monothelitas ab *Agathone* papa coacto, sed ea tantum quæ ad causam Wilfridi facerent, non vero ad Monothelitarum damnationem. Hinc quæ hic Baronius una serie de *Wilfrido* narrat, per suos annos nobis distribuenda fuere; ut Historia tam memorabili ab auctore, qui testis oculatus fuit, Eddio scilicet scripta, Annales Ecclesiasticos locupletaremus. Neque opus est hic ad Baronii conjecturas respondere; cum sola rerum narratio tenebras omnes dispellat.

5. *Hoc anno Wilfridus Roma in Galliam et Angliam venit.* — Eddius itaque in Vita *sancti Wilfridi*, postquam retulit eum relicta Roma in Gallias pervenisse, cap. 53 asserit, Wilfridum maximo languore infirmitatis correptum ad *Meldam* civitatem vix vivum deductum esse, quinta die morbi sui *Michaelem angelum* Domini sancto pontifici apparuisse, eique revelasse, quod ab ea die in dies magis sanaretur, ad patriam perveniret, eique substantiarum ejus carissima redderentur. Addit sanctus Michael : « Paratus quoque esto, quia post quatuor annorum spatium iterum visitabo te ». Eadem narrat Beda lib. 5, cap. 20, subjungitque : « In præsulatum est suæ receptus Ecclesiæ. Sicque quatuor annis, id est, usque ad diem obitus sui, vitam duxit in pace », sc. usque ad annum DCCIX. Quare infirmitas Wilfridi, et apparitio S. Michaelis cum præsenti anno necessario sunt copulandæ, nec alio contingere potuere, ut ex dicendis in Wilfridi morte magis liquebit. Præfatis memoratis Eddius cap. 54 ait, post paucos dies Wilfridum et socios mare navigio superantes Cantuariam venisse, ubi Berethualdus archiepiscopus ei « spopondit, mitigare judicia dura olim in Synodo statuta » : deinde Wilfridum venisse « ad Ethelredum regem, qui ante regebat Merciorum populum, semper fidelissimum amicum ». Hic autem « statim Coenred, quem regem post se constituit, ad se invitavit, et adjuravit eum in nomine Domini et in sua charitate, obedire præceptis Apostolicæ Sedis. Ille autem (scilicet Coenredus) voluntarie sic facere promisit», inquit Eddius. Ex quibus intelligimus, Synodum Romanam sub finem superioris anni ad exitum perductam fuisse, illico Wilfridum viæ sese commisisse, et hujus anni initio ad civitatem Meldensem pervenisse, ubi ei sanctus Michael apparuit. Quatuor enim anni vitæ ei ab eo promissi, currenti inchoantur, annoque DCCVIII, ut in morte ejus ostendetur, terminantur. Intelligimus secundo, Synodum Romanum in ejus causa habitam removeri non posse ab anno, quo *Ethelredus* regnum Merciorum cessit *Coenredo*, ideoque et quo Joannes VI Pontifex Romanus erat.

6. *S. Wilfridus male ab Alfrido rege acceptus.* — « Post non multi temporis spatium, Ethelredo amico suo docente », inquit Eddius cap. 55, Wilfridus nuntios duos ad *Alfridum* Ultra-Umbrensium regem emisit, postulavitque ab eo, ut licentiam sibi veniendi ad præsentiam ejus concederet, « cum litteris salutationis Apostolicæ Sedis, et judiciis de sua causa Apostolica potestate constitutis. Quibus rex in prima vice nihil dure et austere respondit» : sed secunda vice dixit, quod ante prædecessores sui reges, et archiepiscopus, et quod postea ipse cum archiepiscopo ab Apostolica Sede emisso cum omnibus pœne Britanniæ præsulibus judicavit, « hoc, inquit, quandiu vixero propter Apostolicæ Sedis (ut dicitis) scripta nunquam volo mutare. At hanc sententiam plane postmodum mutavit, et vere pœnituit». Paulo post rex in morbum incidit : « Qui statim », inquit Eddius cap. 56, « ut erat sapientissimus, noscens ab Apostolica potestate perculsum se esse, pœnitentia ductus confessus est peccatum suum in sanctum Wilfridum episcopum contra Apostolicæ Sedis judicia commissum », promisitque, si de illa infirmitate sanatus surgeret, Apostolicæ Sedis judicium servaturum ; sin vero moreretur, præcipere se successori suo, ut cum Wilfrido concordiam iniret, et paulo post *diem obiit*.

7. *Moritur Alfridus rex Northumbriæ.* — Beda in Epitome scribit : « Anno DCCV, Aldfrid rex Nordanhymbrorum defunctus est ». Malmesburiensis lib. 1 de Reg. Angl. pag. 21, de Alfrido habet : « Per decem et novem annos summa pace et gaudio provinciæ præfuit, nihil unquam præter in persecutione magni Wilfridi, quod livor edax digne carpere posset, admittens ». Wigorniensis vero ad hunc annum DCCV, ait : « Alfridus rex Northanymbrorum in Driffelda XIX kalendas Januarii defunctus est, anno regni sui XX necdum impleto ». Sed in die emortuali mendum est, et quidem contra Wigorniensis mentem. Hic enim asserit, Alfridum regnare cœpisse anno DCLXXXV, mense Maio, quod verum est, ideoque si usque ad medium mensem Decembrem hujus anni superstes fuit, regni sui implevit annum XX et XXI inchoavit. Legendum itaque *XVII kalend. Junii*, sicque Alfridus vita functus fuerit tribus aut quatuor diebus, antequam regni sui annum XX implevisset. Junium enim in Januarium sæpe amanuenses mutant. Idem error legitur hoc anno in recentiori Chronico Saxonico.

8. *S. Cuthburga uxor Alfridi regis.* — Uxorem habuit *Alfridus* sanctam *Cuthburgam*, de qua Malmesburiensis lib. 1 de Reg. Angl. cap. 2 : « Habuit Ina (rex Occidentalium Saxonum) sorores Cuthburgam, et Quenburgam. Cuthburga Alfrido regi Northanymbrorum nuptui tradita; sed non post multum conjugio diducto, primum apud Berkengum (in agro Londoniensi) sub abbatissa Hildelida ; mox ipsa magistra regulæ, Winburnæ Domino placitam vitam transegit ». Auctor Chronologiæ Saxonicæ Malmesburiensi antiquior, ad annum

DCCXVIII scribit de Cuthburga : « Hæc data nuptui fuit Northanymbrorum regi Alfrido : sed ab illo adhuc vivente (vitæ monasticæ studio) sejuncta fuit ». Ubi verba parenthesi inclusa, addita sunt ab Abrahamo Wheloco in illius Chronici editione, ad majorem explicationem. Situm erat monasterium *Winburnense* a Cuthberga constructum, in provincia West-Saxonum, hodierno comitatu Dorcestriæ, haud longe a Castro Badburiensi, quod regum West-Saxonum sedes erat. Mabillonius sæculo III Benedictino, parte 1, in Elogio S. Cuthburgæ reginæ et abbatissæ Winburnensis, hujus monasterii initia ad præsentem circiter annum revocat, quod *S. Aldhelmus* factus episcopus Schireburnensis Epistolam scripsit de libertate propriæ electionis, omnibus congregationibus in sua diœcesi constitutis concessa, in qua Epistola mentio Cuthburgæ Winburniæ abbatissæ. Eam Epistolam datam *anno ab Incarnat.* DCCV, *Indict.* III, e Registro Malmesburiensi vulgavit Alfordus in Annal. Anglic. Annus mortis ejus incertus. In Missali et Breviario Salisburiensis Ecclesiæ prid. kal. Septemb. officium ejus præscribitur commune Virginibus non Martyribus; cum tamen Wigorniensis ad an. DCCXVIII, insinuat divortium Alfridi cum Cuthburga contigisse circa annum DCC, eamque non fuisse Virginem : « Ante finem vitæ suæ connubio carnalis copulæ, ambo pro Dei amore renuntiavere ». Tam ipse, quam Westmonasteriensis Cuthburgam et Quemburgam *sanctas* appellant.

9. *Eadwulfus tyrannidem arripit in Northumbria.* — Eddius Alfridi regis morte narrata, ait : « Post eum Eadwulfus perparvum spatium regnavit : ad quem S. pontifex noster de exilio cum filio suo proprio (sc. Eadwulfi) veniens de Rypis, quasi ad amicum nuntios emisit : quibus austere et dure, persuasus a consiliariis suis, pro antiqua nequitia sua respondebat, dicens : Per salutem meam juro, nisi de regno meo in spatio sex dierum discesserit, de sodalibus ejus quoscumque invenero, morte peribunt. Et post hæc aspera verba, de regno quod duos menses habuit, conjuratione facta adversus eum, expulsus est, et regnavit pro eo puer regius, cui nomen erat Osred, filius Alfridi regis et sancto pontifici nostro filius adoptivus factus est ». Idem habet Malmesburiensis lib. 3 de Pont. Angl. cap. 268. Beda lib. 5, cap. 19, *Eadwulfi*, quia tyrannus fuit, non meminit, sed ait tantum, *Alfrido* filium ejus *Osred*, puerum *octo circiter annorum*, successisse.

10. *Osredus filius Alfridi in solium Northumbriæ evehitur.* — Bellum aliquod post *Alfridi* mortem fuisse, innuit Eddius cap. 57, ubi ait, Berectfridum, qui secundus erat a rege, dixisse in Synodo Niddana, de qua mox : « Hæc est voluntas regis et principum ejus, ut mandatis Apostolicæ Sedis et præceptis Alfridi regis in omnibus obediamus. Nam quando in urbe, quæ Bebbamburg dicitur, obsessi, et undique circumcincti hostili manu (Eadwulfi nempe) in angustiaque rupis lapideæ mansimus, inito consilio inter nos si Deus nostro regali puero regnum patris sui concessisset, quæ mandavit sancta Apostolica auctoritas de sancto Wilfrido episcopo, adimplere Deo spopondimus : et statim post vota mutatis animis inimicorum, concito cursu omnes cum juramento in amicitiam nostram conversi sunt, apertis januis de angustia liberati sumus, fugatis inimicis nostris (Eadwulfo sc. et suis) regnum (pro Osredo puero) accepimus ». Chronographus Saxo ad hunc Christi annum habet : hic *Ealdfeltus Northanymbrorum rex obiit*, et Ethelverdus lib. 1, cap. 11, Ethelredi Merciorum regis abdicatione, quæ anno superiori contigit, narrata, inquit : « Post menses duodecim obiit Ealdfelth rex Northanymbrorum. Impletusque est tunc numerus annorum a conditione mundi nongentesimus et quinque millenus, ita DMDCD ». Illigat Ethelverdus qui Chronicon suum absolvit anno DCDLXXIII annum primum Dionysianum cum anno mundi DMCXCVI. Quare irrepsit error in hæc verba, quæ leguntur initio libri primi : « Factus est numerus annorum ab ipsius mundi initio usque ad Christi primum adventum V millia quingenti, minus quinque ». Loco enim *quingenti*, legendum, *ducenti*. Nam si ab anno mundi DMDCD, qui concurrit cum anno Christi Dionysiano DCCV, demas annos DCCV, restabunt anni DMCXCV, quo Christum Ethelverdus natum credidit. Quæ hic a nobis explicanda fuere, ut magis constet, Concilium *Niddæ* in Northumbria sub hujus anni finem celebratum esse.

11. *S. Wilfridus in Synodo Niddana cum omnibus reconciliatur.* — Eddius enim cap. 57 de hoc Concilio, in quo pax reformata est, loquens inquit : « In primo (scilicet anno) Osredi regis, Berthualdus Cantuariorum Ecclesiæ et pæne totius Britanniæ archiepiscopus de Austro veniens, habens ex præcepto Apostolicæ Sedis Aquilonarium regem cum omnibus episcopis suis, et abbatibus et totius regni ejus principibus, ad Synodalem locum de causa beati Wilfridi episcopi diligenter invitare : et ita factum est. Nam in unum locum juxta fluvium Nidd, ab Oriente congregati rex (scilicet Osredus) cum principibus suis, et tres episcopi ejus (nempe Bosa Eboracensis, Joannes Hagustaldensis, et Eadfridus Lindisfarnensis) cum abbatibus : necnon et beata Aelfreda abbatissa (Streaneshalensis monasterii, filia Oswii Northumbriæ regis) semper totius provinciæ consolatrix, optimaque conciliatrix; Berthualdus quoque archiepiscopus et Wilfridus episcopus simul in una die advenerunt. Deinde sedentibus rege et episcopis cum principibus eorum in loco Synodali », utriusque libri a principio usque ad finem lecti sunt. Archiepiscopus autem dixit, Apostolicam potestatem censuisse, ut præsules Ecclesiarum illius provinciæ beato Wilfrido reconcilientur. Episcopi resistentes dixerunt, nullum posse immutare quæ jam facta fuissent. Sed cum summopere faverent Wilfrido abbatissa Aelfleda, et princeps Berechtfridus, et pro eodem præsule

multa in Synodo dixissent, ut videre est apud Eddium, « episcopi sibi mutuo separati ab aliis inire consilium cœperunt ; aliquando cum eis archiepiscopus, aliquando vero sapientissima virgo Aeltleda: et hujus sancti Concilii talis finis exstitit, ut omnes episcopi et rex cum suis optimatibus pure pacis concordiam cum S. Wilfrido episcopo inierint, quam inter se usque ad finem vitæ conservaverunt, reddentes ei duo optima cœnobia, quæ in Rypis et Hagustaldense cum omnibus redditibus suis ». Beda l. 5, cap. 20, de isto Concilio hæc habet : « Factum est, ut regnante Osredo filio ejus (nempe Alfridi) mox Synodo facta juxta fluvium Nidd, post aliquantum utriusque conflictum, tandem cunctis faventibus, in præsulatum sit suæ receptus Ecclesiæ. Sicque quatuor annis, id est, usque ad diem obitus sui, (qui contigit anno DCCIX) vitam duxit in pace ».

12. *Aliqui errores rejecti.* — Ex hactenus dictis liquet primo, *Synodum Romanam* in causa Wilfridi anno superiori, non vero currenti, ut putavit Baronius num. 7, congregatam esse. Liquet secundo, Alfordum hoc anno num. 11 hallucinatum, ubi ait, *Wilfridi* causam Romæ ventilatam non fuisse in Synodo ; sed tantum antistites frequenter ibi convenisse, eamdemque tractasse ; nam Eddius quem Alfordus non viderat, de hac re nos dubitare non patitur : ideoque recte Baronius scripsit, eam in Synodo agitatam. Liquet tertio, perperam scripsisse Baronium n. 6, testari Bedam *Wilfridum*, Romæ sub Joanne Pontifice absolutum fuisse annis quatuor ante obitum, ideoque hanc absolutionem ad Joannem VII referri debere, qui hoc anno, qui quartus est ante obitum Wilfridi, Romanus Pontifex erat. Beda enim, cujus verba mox recitavimus, scribit *Wilfridum* quatuor annis, non a Synodo Romana, ut eum interpretatur Baronius, sed a Synodo Niddana, mortuum esse. Baronium exscripsere Binius et Labbeus in editione Conciliorum, et asseruere Joannem VII ad instantiam Justiniani imp. *Concilium* hoc anno indixisse pro Canonibus sextæ Synodi confirmandis vel reprobandis, et in eo de causa Wilfridi etiam actum. Liquet quarto, admissam esse in Concilio *Niddensi* concordiam antea propositam a sancto Wilfrido in Concilio Romano anno superiori habito, illumque cessisse episcopatum Eboracensem, salvis tamen juribus et privilegiis monasteriorum Hagustaldensis et Rypensis. Quare Eboracensis episcopatus *Wilfrido* nunquam restitutus fuit, ut ex laudatis Eddii verbis manifestum fit. Permisit enim Wilfridus, *Bosa* mortuo, *Joannem Hagustaldensem* episcopum Eboraci sedere, ipse jam annis gravis, Hagustaldensi Ecclesia et suis monasteriis contentus, ut testatur Malmesburiensis lib. 2 de Pont. Angl. p. 269, « defuncto Alfrido, Wilfridus in concordiam receptus, sedem apud Hagustaldum habuit, Joanne in Eboracum migrante; quia jam Bosa defunctus erat », nempe statim soluta Synodo. Antea idem scripserat Beda l. 5, cap. 3 : « Cum reverentissimus vir Wilfrid post longum exilium in episcopatum esset Hagustaldensis Ecclesiæ receptus, et idem Joannes, defuncto Bosa, viro multæ sanctitatis et humilitatis episcopus pro eo Eboraci substitutus, etc. » *Bosam* ineunte Octobri fato functum esse habet Martyrologium metricum vetustissimum sub Bedæ nomine tomo x Dacheriani Spicilegii editum.

Sextas Octobris nonis Bosa optat habere.
Solemnes terris summo qui gaudet Olympo.

13. *Adversarii Wilfridi etiam sanctitate illustres.* — Dies tamen emortuales a Martyrologiorum conditoribus memorati, quandoque alii non sunt, quam dies sepulturæ aut translationis; quo modo anno DCCIX, num. 3, hujus metrici Martyrologii auctorem diem obitus sancti Wilfridi cum die ejus translationis confudisse videbimus. *Bosæ* nomen *beati* tribuit Bollandus ad diem IX mensis Martii; quod non constet, officium Ecclesiasticum de eo fuisse recitatum. Erat *de monachorum collegio*, inquit Beda, qui eum, licet Wilfridi adversarium, impense laudat lib. 5, cap. 21 et 22, lib. 4, cap. 12 et 23, et alibi. « Palam est », inquit Malmesburiensis lib. 3 de Pont. Angl. p. 267, « quanta miseria involvat mortales, quod illi viri, quos sanctissima celebrat antiquitas, Theodorus, Berthualdus, Joannes, Bosa, nec non et Hilda abbatissa digladiabili odio impetierunt Wilfridum Deo acceptissimum ». Fuerat Bosa magister *S. Accæ* episcopi postea Hagustaldensis, qui colitur die XXX Novembris, et valde laudatur a Beda lib. 5, cap. 21 : « Utpote, inquit, qui a pueritia in clero sanctissimi ac Deo dilecti Bosæ Eboracensis episcopi nutritus atque eruditus est ». De *Joanne* sanctitate etiam illustri suo loco agetur.

14. *Moritur S. Hedda episc. Dorcicestrensis.*— Ad num. 11. *Sanctum Heddam* episcop. Dorcicestrensem apud West-Saxones seu Saxones Occidentales, vita functum esse anno Incarnat. DCCV, testatur Beda lib. 5, cap. 19. Ejus nomen inscriptum est recentioribus Martyrologiis ad diem VII mensis Julii. Ante episcopatum *monachus fuerat et abbas*, teste Malmesburiensi in lib. 2 de Pont. Angl. c. 3; sed Leutherio quarto Occidentalium Saxonum episcopo demortuo, Dorcicestrensis episcopus creatus est. Porro alia est *Dorcica*, seu *Dorcicestria*, vulgo *Dorchester*, urbs provinciæ Merciorum in comitatu Oxoniensi; alia Dorcicestria, itidem *Dorchester*, urbs Occidentalium Saxonum, Dorcestriæ provinciæ caput, huicque præfuit *sanctus Hedda*, non alteri, uti demonstrat Mabillonius sæculo III Benedictino parte 1, in Elogio historico hujus sancti præsulis, quem in eadem sede præcesserant, *Birinus*, *Agilbertus*, *Wini*, et *Leutherius*, de quibus suis locis egimus. « Hedda defuncto, episcopatus provinciæ illius (scilicet Saxonum Occidentalium) in duas parochias divisus est. Una data est Danieli, quam usque hodie regit; altera Aldhelmo, cui annis quatuor strenuissime præfuit; ambo et in rebus Ecclesiasticis, et in scientia Scripturarum sufficienter instructi », inquit Beda lib. 5, cap. 19. Daniel erat antea episcopus insulæ *Vectæ*, ut pro-

dit Beda lib. 4, cap. 16, quem episcopatum retinuit, quando hoc anno renuntiatus est episcopus *Vintoniæ,* ut nos docet Beda lib. 5, cap. ult. loquens de præsulibus anno DCCXXXI adhuc viventibus : « Episcopatus, inquit, Vectæ insulæ ad Danielem pertinet, episcopum Ventæ civitatis, seu Vintoniæ, ubi et hodie episcopi protestantes sedent. Danielem Bonifacius Germanorum apostolus in rebus gravissimis consulere solitus erat, ut ex illius Epistolis liquet.

15. *S. Aldhelmus fit episc. Schireburniæ.* — Aldhelmus sedem nactus est *Schireburniæ,* præfuitque Dorcetiensibus, Somersetensibus, Wiltoniensibus, Devoniensibus et Cornubiensibus. Sed cum Schireburnia tempore Willelmi Malmesburiensis viculus tantum esset, ut is testatur lib. 2 de Gest. Pont. pag. 247, undecimo Ecclesiæ sæculo sedes episcopalis translata est *Salisburiam*, ubi nunc extat, ut videre est apud Godwinum in Comment. de præsulibus Angliæ pag. 388, de Aldhelmo adhuc abbate Malmesburiensi, Willelmus Malmesburiensis in ejus Vita cap. 8 hæc scribit : « Si quando stimulo corporis admoneretur, non solum illecebræ denegabat effectum, sed alias insolitum reportabat triumphum. Neque tamen consortium feminarum repudiabat, ut cæteri, qui ex opportunitate timent prolabi : imo vero vel assidens, vel cubitans, aliquam detinebat, quoad carnis tepescente lubrico, quieto et immoto discederet animo. Derideri se videbat diabolus, cernens adhærentem feminam, virumque alias avocato animo insistentem cantando Psalterio et valefaciebat ille mulieri, salvo pudore, illæsa castitate. Residebat carnis incommodum, dolebat nequam spiritus de se agitari ludibrium ». Verum male cum fama mendaci Aldhelmo Malmesburiensis affingit ad laudem, quod illi est ad contumeliam ; cum hac in pugna non obfirmato vultu resistendo, sed fugiendo vincatur, ut pluribus ostensum est in apologiis hoc sæculo pro Roberto de Arbriscello fundatore Ordinis Fontis-Ebraldi, in quem similis calumnia conficta, elucubratis. Quanti fecerit ejus Opuscula sanctus *Bonifacius* adhuc diaconus, ipsemet in Epistola IV significat. « Excessit anno ab Incarnatione Domini septingentesimo nono, etc. » inquit Malmesburiensis in ejus Vita, qui addit alios characteres parum certos. Colitur in Martyrologio Romano, et pluribus antiquis die XXV Maii. Legendi Henschenius, et Mabillonius sæculo III Benedictino parte 1, et in Appendice partis 1 sæculi IV, qui varia de eo observarunt, et Vitam ejus a Willelmo Malmesburiensi scriptam, anteaque tenebris sepultam, in lucem emiserunt.

16. *Historia Suidbertina fabulosa.* — Ad num. 12 et seqq. Jam sæpius monuimus Historiam *Suidbertinam* ab aliquo fabulatore excogitatam esse, ideoque nullam fidem mereri. Quare quæ ex illa Baronius hic narrat, prætermittenda.

17. *Moritur Abimelech califa.* — Elmacinus lib. 1 Hist. Sarracenicæ ait : *Abimelech* seu *Abdelmeric* Sarracenorum califam obiisse *anno Hegiræ* LXXXVI, *die undevicesimo mensis decimi, seu Sceval,* id est, die undecima mensis Octobris, *regnasse annum unum et viginti, diebus quindecim*, et sepultum esse *Damasci*. Is Carthaginem cepit, et ditiones suas propagavit usque ad confinia Wisigothorum. Ei successit *Walid* ejus filius, califa decimus tertius, de quo Elmacinus eodem anno Hegiræ, ait : « Jussit Walid ædificari delubrum Damascenum, et destrui templum Christianorum, quod ad latus erat templi, et consecratum D. Joanni. Dicitur a Christianis pro eo obtulisse XL mille aureos, quam cum illi pecuniam accipere nollent, cepit illud atque destruxit, nec quidquam iis dedit. Perhibentur autem in exstruendo illo delubro occupati fuisse XI mille latomi ». Theophanes Damasci Ecclesiam Christianis ereptam dicit anno Incarnat. secundum Alexandrinos DCXCIX, ideoque uno anno tardius, quam Elmacinus, cui hac in re major fides habenda. Hinc apparet, libros tres sancti Adamnani *de locis Sanctis ex relatione Arculfi*, episcopi Galli, de quibus egimus anno DCXCIX, num. 3, scriptos esse ante præsentem annum, aut saltem *Arculfum* Loca Sancta visitasse ante hunc annum ; cum *Adamnanus* alia in libris illis non retulerit, quam quæ accepit ab Arculfo in illis locis memoratu digna esse. Quare cum lib. 2, cap. 28, de *Damasco* loquens dicat, ibidem in honorem sancti *Joannis Baptistæ* grandem fundatam esse Ecclesiam, ea tunc nondum solo æquata fuerat.

18. *Obitus S. Bertilæ abbatissæ Kalensis.* — Hoc vel superiori anno sancta Bertila abbatissa Kalensis prima, die incerto, pio sanctoque fine vitam clausit, postquam « per quadraginta et sex annorum curricula propter Dominum in hoc cœnobio laboravit », inquit auctor anonymus fere æqualis in ejus Vita, quæ extat sæculo II Benedictino parte 1. Monasterium illud *Balthildes* regina mortuo *Clodoveo II* marito suo ædificavit, ut illud ingrederetur cum *Clotarius III* ejus filius regnum per semetipsum gerere posset. Quo præparato a Theodlechilde abbatissa monasterii Jotrensis intra Jorani saltus arva, sexto milliari supra Meldas civitatem siti, « poposcit abbatissam, ut ex suo monasterio aliquas famulas Dei sibi destinaret, quæ suum regere deberent cœnobium ». Hæc Bertilam cum quibusdam sanctis puellis ad reginam misit, quæ suscepta regiminis cura, « Christianitas fratrum seu sororum ejus pietatis exemplo ædificabatur, etiam et ejus munificentia larga cuncti pauperes ac peregrini consolabantur, tantumque fructum per eum Dominus contraxit ad salutem animarum, ut etiam a transmarinis partibus Saxoniæ reges illi fideles ab eo per missos postularent, ut illis de suis discipulis ad eruditionem vel sanctam instructionem, quam audierant esse in ea mirabilem, dirigeret, seu etiam qui virorum et sanctimonialium cœnobia in illa regione construerent », inquit anonymus, qui indicat etiam virorum seu monachorum conventum *Kalæ* tum extitisse, pro more illorum

temporum, quibus in sanctimonialium cœnobiis duplex conventus esse solebat. Interea, Clotario III adulto, Balthildes, relicta cura regalis palatii, in monasterio quod ipsa construxerat, sub obedientia Bertilæ abbatissæ se subdidit, et utraque illud « communi consilio tam in ædificiis et officiis, quam et sanctitatis exemplo mirifice exornarunt ». Sancto Eligio Noviomensi episcopo *pridie kalendas Decembris* anni DCLVIII vita functo, rogabat regina, quæ tunc Noviomi erat, *ut ad Kalam monasterium suum* corpus ejus transferretur, sed tandem plebi concessit, ut Noviomi sepeliretur, sicut testatur sanctus Audoenus in Eligii Vita. Indeque aliqui concludunt, jam tum *Bertilam* monasterio Kalensi præfuisse. Verum cum *Clodoveus II* post mensem Octobrem anni DCLVI e vita migrarit, et post ejus mortem *Balthildis* monasterium construxerit; ante annum circiter DCLX inhabitari non potuit.

19. *Monasterium Kalense a Balthilde fundatum.* — Cointius anno DCLVI, num. 6 contendit, prima monasterii *Kalensis* fundamenta, non a *Bathilde,* sed a *Chlotilde* Clodovei Magni uxore jacta fuisse, quod in posteriori Bathildis Vita a Bollando ad diem XXVI Januarii recitata legatur : « Cœnobium in honore sancti Georgii, sacrarum virginum in Kala prima construxit (id est Clothildis), quod postea, quia ambitus Ecclesiolæ strictior erat ad capiendum plurimum gregem sanctimonialium, a sæpe memorata domina Bathilde eversum est, et Basilica prægrandi spatio amplitudinis constructa ». Addit Cointius, priusquam Bathildis a Clodoveo II in uxorem assumeretur, in episcopatu Parisiensi floruisse Kalense monasterium, ibique *Hereswitam* matrem Adulfi regis Orientalium Anglorum monasticam vitam duxisse, teste Beda lib. 4, cap. 23. Verum jam anno DCLXXX, num. 15 et seqq. ostendi, deceptum esse Bedam, et *Kalense* monasterium pro aliquo alio Galliarum sumpsisse, nullusque negaverit auctoritatem prioris scriptoris anonymi Vitæ sanctæ Bathildis ejus æqualis, et alterius scriptoris anonymi Vitæ sanctæ Bertilæ etiam coævi, præferendam esse testimonio posterioris illius auctoris Vitæ S. Bathildæ, licet antiqui. Prior autem anonymus num. 7, ait de Bathilde : « Kala in Parisiaco Deo sacratas puellas cœnobium magnum virginum ædificavit : ubi Dei famulam religiosam valde puellam Bertilam in locum matris esse PRIMAM constituit ». Quare si in Kala ante *Bathildem* nulla abbatissa erat, nullæ etiam sanctimoniales morabantur. *Kala* ergo Bathildis tempore erat tantum domus-regia, ut scriptor laudatus Vitæ sanctæ Bertilæ num. 4, innuit : « Cum pontificibus et primatibus populi sui consilium accepit (scilicet Bathildis) ut regali villa, quæ dicitur Kala, monasterium construeret puellarum ». Quod præstitit, eversa *Ecclesiola* a Clothilde alias ædificala, quam posterior scriptor Vitæ Bathildis in cœnobiolum transformavit. Hæc Kalensis monasterii prima fundatrix; Bertila vero prior abbatissa, quæ sanctimoniales in illud induxit.

20. *Ante illud nullum Kalæ aliud monasterium fuit.* — Nec est quod quis dicat, in Vita sanctæ Bathildis legi eam Kalæ ædificasse *cœnobium magnum virginum,* ideoque, aliud parvum ibi antea extitisse. Si enim hæc explicatio valeret, sequeretur etiam Corbeiæ duo monasteria fuisse, antiquum unum, alterum recentius; cum idem anonymus num. 7 scribat : « Theudofredus.... magno gregi fratrum præfuit », et Bathildem solum ædificasse magnum monasterium, et Theudofredum illud rexisse, sed antea Corbeiæ aliud minus amplum præextitisse, quod sine legitimo fundamento assereretur. Præterea monasterium magnificentius, quam antea fuerat reædificatum, aliud monasterium dici non potest, ea ratione, quod alias in eodem loco essent ædificia, quod tamen interpolator Vitæ sanctæ Bathildis Kalæ ab hac sancta regina factum supponit, *a domna Bathilde eversum*, inquit. Ad hæc si ante *Bathildem* fuit aliquod *Kalæ* sanctimonialium monasterium, illudque adeo celebre, ut *Hereswida* regina ad illud inhabitandum mare trajecerit, ab aliqua matre aut superiore sine dubio regebatur. Quo pacto igitur auctor Vitæ Bathildis loco citatos eripsit, *Bathildem*, Bertilam *in locum matris esse primam* constituisse, ac præterea *Bertilam* e monasterio Jotrensi cum omnibus suis sanctimonialibus Kalam venisse : « Ad Jotrum monasterium, unde illas sacras virgines (Kalenses scilicet) cum præfata domna Bertilana abbatissa, ad Kala suum monasterium accersivit ? » Si Kalæ mortua esset, *Hereswida*, eam cum Bertila et aliis monachabus illuc *Jotro* venisse verosimile esset; verum nullum hujus reginæ Kalæ sepulcrum, nullæ reliquiæ, nulla memoria extat. Denique dubium non est, quin alias *Kalæ* duo monasteria fuerint; alterum monachorum; alterum monialium; quin primum exstinctum sit, ac Ecclesia sanctæ Crucis, ut vocabatur, presbyteris sæcularibus data, quod et *Jotri*, alibique etiam factum. At duplex illud monasterium, ambæque illæ Ecclesiæ a sancta *Bertila* ædificatæ fuerant; ideoque ex duplici monasterio olim *Kalæ* constructo nullum argumentum deduci potest, fuisse ibi aliquod cœnobiolum *Bertila* antiquius; cumque illud, adversæ sententiæ assertoribus fatentibus, adeo exiguum fuerit, ut auctor Vitæ sanctæ Bathildis eidem coævus nullam ejus mentionem fecerit, quis sibi persuaserit, illustrem reginam, qualis *Hereswida* fuit, patriam dereliquisse, ac mare trajecisse, ut reliquum vitæ in eo cœnobiolo, obscuro et incognito, transigeret? quæ paulo fusius explicanda fuere, ne quis existimet, me Bedam, qui *Hereswidam* Kalensem monacham fuisse scripsit, imprudenter et temere erroris arguisse, et a recepta gravium sæculi nostri scriptorum opinione sine legitimis rationibus discessisse. Colitur *sancta Bertila* die IV Novembris.

21. *Moritur Anastasius episc. Hierosolymorum.* — *Anastasius* patriarcha Hierosolymitanus, qui subscriptus legitur in Synodo Trullana, hoc circiter anno obiit. In Tabulis enim Theophanis ad

annum Incarnationis secundum Alexand. DCXCVIII, anni triginta, quibus *Joannes* sedit, inchoantur. Fuit is hujus nominis IV. Vitam sancti Joannis Damasceni, cujus discipulus extitit, litteris mandavit, ac cultum imaginum strenue defendit. Extat Epistola sancti Joannis Damasceni *de Trisagio*, de qua Vossius lib. 2 de Histor. Græcis. Hunc *Joannem* prætermisit Oudinus in supplemento de scriptoribus Ecclesiasticis.

22. *Cyrus episc. CP.* — Cyrus fit episcopus Constantinopolitanus, ut ostendi anno DCCIII.

23. *S. Abbonis episc. Metensis obitus.* — Hoc anno *sanctus Abbo* Metensis episcopus ad Deum migravit, cum diœcesim *annis decem, mense uno, diebus sex ac viginti* rexisset, ut habet Codex monasterii S. Symphoriani, ubi et legitur mortem ejus contigisse die XV mensis Aprilis, ad quem etiam diem inscribitur Martyrologio Metensi apud Meurissium in opere de episcopis Metensibus. Seriem episcoporum Metensium, qui post *sanctum Arnulphum* sederunt, accurate consignare placuit, ut constaret, hunc sanctum abdicasse anno DCXXV, eorumque everterentur opiniones, qui tardius hanc abdicationem distulere, vel qui *sanctum Landricum* episcopum Meldensem inter antistites Metenses connumerarunt. In Codice quidem sancti Symphoriani Metensis, anni, menses, et dies, quibus singuli episcopi Metenses sederunt usque ad sanctum *Arnulphum*, perperam sine dubio expressi ; sed eum qui Catalogum illum continuavit usque ad finem fere noni sæculi, ex optimis monumentis, quæ in medium affert, eruisse non dubitandum.

JOANNIS VII ANNUS 2. — CHRISTI 706.

1. *Justiniani imperatoris adversus Bulgaros bellum.* — Sequitur Christi annus septingentesimus sextus, Indictione quarta, quo nihil præterea Annales reddunt, nisi quod ad res spectat Orientales, non sine magna ingratitudinis nota Justinianum imperatorem, qui armis Bulgaricis fuerat in imperium restitutus, pactam pacem cum Trebellio ipsorum rege frangentem adversus eum duxisse exercitum ; sed dignas tulisse pœnas, utpote qui posteriores in bello ferens, fuga elapsus, vix Constantinopolim cum paucis redire valuit. Habent ista latius enarrata Græcorum Annales [1].

Hoc eodem anno septingentesimo sexto consignantur res gestæ S. Guthlaci anachoretæ in Anglia ab iis qui ejus Vitam scriptis sunt prosecuti. Vixit hic in horrida insula solitarius, multisque virtutibus illustratus, prophetiæ dono imbutus, et miraculorum gratia insignis extitit. Habentur ex parte res præclare ab eo gestæ [2], quas tu consulas.

[1] Ex Theoph. et Cedren. — [2] Apud Sur. die XI April. tom. II.

Anno periodi Græco-Romanæ 6199. — Anno Æræ Hispan. 744. — Anno Hegiræ 88 inchoato die 12 Decemb. Fer. 1. — Jesu Christi 706. — Joannis VII papæ 2. — Justiniani iterum reg. 2.

1. *Justinianus a Bulgaris victus.* — Ad num. 1. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCC, qui kalend. Septemb. anni Christi DCCVII inchoatur, refert *Justinianum* pacem Romanos inter et Bulgaros compositam violasse; in *Terbelem* eorum regem irrupisse; *Anchialum* protectum exercitum

ejus a Bulgaris fusum esse; ipsum in arcem fuga se recipientem, dies tres in ea remansisse, tandemque Constantinopolim cum dedecore reversum esse. Verum gesta hæc anno DCCVIII, quo ea Sigebertus in Chronico narrat, non vero præsenti, quo ea Baronius recitat.

2. *Obitus S. Guthlaci anachoretæ in Anglia.* — Florebat hoc tempore sanctus Guthlacus presbyter et anachoreta Crulandiæ in Anglia, cujus annus emortualis, licet certus, nempe septingentesimus decimus quartus, in controversiam vocatur, quod Felix sancto Guthlaco æqualis in ejus Vita a Mabillonio sæc. III Benedict. primum publicata, et Ordericus lib. 4, pag. 540, tradant eum obiisse anno DCCXV. Verum mortem ejus anno DCCXIV contigisse certo temporis charactere indicat Florentius Wigorniensis, qui anno MCXVIII Historiam suam absolvit, et, ut vulgo creditur, vivere desiit. Hæc ejus verba : « Anachorita probatissimus, Deique sacerdos fidelissimus, dilectæ Christi virginis Pegiæ (legendum, Pegæ) germanus, innumerabilium virtutum patrator Guthlacus, Indictione duodecima, quarto lumine festi Paschalis, tertio idus Aprilis, animam ad gaudia perpetuæ emisit exultationis », ideoque die undecima mensis Aprilis anni DCCXIV, quo feria quarta post Pascha, qua in Vita ejus a Felice scripta, mortuus dicitur, incidit in diem XI Aprilis seu tertium idus ejusdem mensis; quod et legitur in alia hujus sancti Vita a Capgravio edita, in qua habetur eum *tertio idus Aprilis* in Domino obdormiisse. Denique Petrus Blesensis in Continuatione Ingulphi, cujus Historia Oxoniæ nuper integra primum prodiit, scribit : « Natus est sanctus Guthlacus an. Domini DCLXXIV, Indictione secunda, Cyclo decennovali per decem currente, ultimis annis Wlferi regis Merciorum, et idem sanctus pater vester transivit ad Dominum completis annis vitæ suæ XL, quarta feria in septimana Paschæ, scilicet anno Domini DCCXIV, Indict. XII, Cyclo decennovali per XI (legendam per XII) currente; super Mercios Celredo filio Ethelredi quondam regis adhuc regnante, anno regni sui VI ». Regnum autem Merciorum iniit Celredus seu Coelredus anno DCCIX. Quare recte auctor chronologiæ Saxonicæ, Westmonasteriensis, et quidam alii Guthlaci mortem cum anno DCCXIV affixere, nec video hoc imposterum in dubium revocari posse.

3. *Ejus vita a Felice auctore æquali scripta.* — Turbat tamen Felix auctor Vitæ ejus, quem Mabillonius levissimo fundamento monachum Girvensem facit, ut ostendit Henschenius ad diem XI mensis Aprilis, ubi eamdem Vitam S. Guthlaci ex alio pervetusto Ms. paulo post Mabillonium edidit, qui tamen tantum habet auctorem Vitæ S. Guthlaci videri vixisse in regno Orientalium Anglorum, negatque fuisse monachum Croylandensem, quod Alfordus ad hunc annum num. 5 passimque recentiores volunt. Licet autem certum sit errasse Ordericum laudatum mortem hujus sancti an. DCCXV consignantem, incertum tamen an annus DCCXV in eam Vitam intrusus fuerit, an vero Felix ab Incarnato Verbo (id est, novem mensibus ante vulgarem Æram a Christo nato, sive a Januario sequente inchoari solitam) annos numeraverit, ut existimavit Henschenius.

4. *Ejus virtutes.* — Guthlacus e regia Merciorum apud Anglo-Saxones stirpe ortus postquam octo vel novem annis cum vicinis Britonibus seu Cumbris in hodierna Wallia degentibus arma strenue tractasset, et de hoste frequentes victorias reportasset, ingressus est monasterium, quod Anglorum vocabulo vocatur Ripadum, biennioque ibidem transacto solitariæ vitæ studio secessit in insulam Croylandiam in Orientali Merciorum ditione positam, sed comitatui Lincolniensi hoc tempore adscriptam. Fama ejus longe lateque volante, multi ad eum diversorum ordinum gradus abbates, monachi, comites, divites, vexati, pauperesque de proximis Merciorum finibus, et de Britanniæ partibus pro salute corporis et animæ venerunt. Et quisquis id pro quo fideliter venerat fideliter obtinebat. Clito Edelbaldus, id est, princeps, quem Ceolredus rex huc et illuc persequebatur, ad sanctum virum venit, qui blande eum consolatus est, eique promisit dominationem gentis suæ et principatum populorum, et conculcationem inimicorum; quæ cuncta ordine completa sunt (1); nam Ceolredus rex mortuus est, ac Edelbaldus regnum ejus nactus est; quod utrumque paulo post sancti Guthlaci mortem contigit.

5. *Frater fuit S. Pegæ.* — « Sancta Pega », inquit Ingulphus in sua Historia pag. 5, « soror præfati sancti patris nostri Guthlaci cito post primi anni revolutionem ab obitu ejusdem, relicto prius ibidem in manibus Kenulphi abbatis flagello sancti Bartholomæi, et psalterio fratris sui, cum nonnullis aliis reliquiis ad cellam suam navigio remeavit ab oratorio prænominati fratris sui per quatuor leucas in Occidentali plaga distantem : ubi completo biennio, et tribus mensibus, in lugubri lamentatione ad Apostolorum Petri et Pauli limina in frigore et abstinentia multa peregre profecta est. Cumque civitatem Romanam ingrederetur, omnium signorum classicum repentinum personans, per spatium unius horæ sanctitatis ejus meritum universis civibus indicavit, ubi divino servitio mancipata, in timore Domini dies suos demum complevit, ac ejus sacro corpore terræ illi inter multa alia Romana sanctuaria commendato, spiritus ejus de præsentis vitæ labore ad æternam requiem ascendit ». Meminit sanctæ Pegæ Bollandus ad diem VIII mensis Januarii.

(1) Cave credas S. Guthlacum adhuc in vivis agentem Edelbaldo regnum, et prospera omnia prænuntiasse; id enim prædixit vir sanctus altero post obitum suum anno, cum Edelbaldo de amissione suavissimi patris sui querenti per visum apparens, solatium præsentiæ suæ optatique vaticinii attulit. Felix in Vita S. Guthlaci cap. 5. MANSI.

JOANNIS VII ANNUS 3. — CHRISTI 707.

1. *Joannis VII papæ obitus et res gestæ.*— Septingentesimus septimus Redemptoris annus, Indictione quinta, inchoatur, quo decimo quinto kal. Novembris Joannes papa, ubi sedisset annos duos, menses septem, dies decem et septem, moritur : de quo ista Anastasius : « Hic fecit oratorium sanctæ Dei Genitricis intra Ecclesiam beati Petri Apostoli, cujus parietes musivo depinxit : illicque auri et argenti quantitatem multam expendit, et venerabilium Patrum dextra lævaque vultus erexit. Hic restauravit Basilicam S. Eugeniæ, quæ longo tempore detecta atque diruta fuerat. Laboravit autem et in cœmeteriis beatorum martyrum Marcelliani et Marci, Damasique S. Pontificis. Fecit vero et imagines per diversas Ecclesias, quas quicumque nosse desiderat, in eis vultum ipsius depictum reperiet.

2. « Basilicam itaque sanctæ Dei Genitricis, quæ Antiqua vocatur, pictura decoravit, illicque ambonem noviter fecit ; et super camdem Ecclesiam, quantum ad se, episcopium constituere maluit, illicque pontificatus sui tempus explevit ». Puto Basilicam hanc Dei Genitricis, quæ vocabatur Antiqua, fuisse Ecclesiam sanctæ Mariæ trans Tiberim positam, a Callixto papa erectam, qua antiquior nulla; illicque sibi Joannem habitationem delegisse. Sed pergit Anastasius : « Hic fecit aureum calicem præcipuum pensantem libras viginti, quem et gemmis pretiosis decoravit ». Et in fine : « Hic fecit episcopos per diversa loca numero decem et octo. Qui etiam sepultus est ad B. Petrum Apostolum ante altare oratorii sanctæ Dei Genitricis, quod ipse construxit, sub die decimo quinto kalendas Novembris, Indictione sexta, Justiniano Romanorum Rempublicam gubernante. Et cessavit episcopatus ejus mensibus tribus ». Sicque decimo quinto kalendas Februarii creatus est Sisinnius, de quo mox dicturi sumus anno sequenti.

Anno periodi Græco-Romanæ 6200. — Anno Æræ Hispan. 745. — Anno Hegiræ 89 inchoato die 1 Decemb. Fer. 5. — Jesu Christi 707. — Joanni VII papæ 3. — Justiniani iterum reg. 3.

1. *Moritur Joannes VII papa.*—Ad num. 1 et seq. Anastasius prodit, *Joannem VII* papam sedisse *annos duos, menses septem, dies septemdecim* et sepultum esse *ad B. Petrum Apostolum sub die* xv *kalendas Novemb. Indictione sexta, Justiniano Romanam Rempublicam gubernante.* Quare supremum diem obiit currenti anno, die xvii mensis Octobris, dieque sequenti sepultus est ; ordinatus enim fuerat die prima Martii anni dccv, quod ex die ejus sepulturæ manifestum fit. *Cessavit episcopatus menses tres*, inquit Anastasius, ideoque *Sisinnius* natione Syrus ordinatus est anno sequenti, die decima octava mensis Januarii Cathedræ sancti Petri sacra, non vero hoc anno in ipsa Natalis Dominici die, ut perperam habet Papebrocius in Conatu Chronico-Historico. Joannis itaque mortem, et Sisinnii initium recte Baronius consignavit. Anastasius asserit, Joannem VII fuisse *temporibus Tiberii Augusti, et Justiniani dudum imperatoris,* ideoque die prima mensis Martii anni dccv, quo consecratus

est Pontifex Romanus Tiberius Apsimarus adhuc imperabat, deceptique omnes, qui Justiniani in imperium restitutionem ante illum diem vel annum collocarunt.

2. *Christiani in Africa male habiti.* — Cum *Musa* prorex in Africam a *Walid* Saracenorum califa missus fuisset, *Beraberes*, quo nomine nativi Africani appellabantur, in Mauritania Tingitana adortus est, quod, ut testatur anonymus Andalusianus, nec jugum subire, nec Mahumetismum amplecti, nec in eo perseverare vellent. Magna cæde eos *Musa* prostravit, obsidione cinxit, ac expugnavit *Tingim* totius regionis caput ; ac cives et regionis incolas ad religionem mutandam adegit, quod ab omnibus sine labore, sed fide Punica præstitum, idque anno Hegiræ LXXXVIII, mense Decembri superioris Christi anni inchoato. Docet enim laudatus anonymus *Musam*, postquam sedem præfecturæ Mauritaniæ in urbe Tingitana posuisset, de iis quæ gessisset, calipham monuisse *anno Hegiræ* LXXXIX. Addit Noweirius *Musam* in Africam rediisse, relicto *Thareco,* qui locum suum teneret, cum septemdecim millibus aut Mauris aut nativis Africanis. Dedit ei etiam Arabas, qui novos illos proselytos Alcoranum docerent, hique intra paucum tempus in nova illa superstitione tantos progressus fecere, ut a Christianis, a quibus defecerant, magis quam antiqui Mahometani abhorruerint. Non multo post, *Musa* toti oræ maritimæ dominari volens bellum adversus *Gothos* Hispaniam incolentes, et partem Mauritaniæ occupantes suscepit. Horum præcipuum oppidum *Septa* seu *Ceuta*, juxta fretum Herculeum versus mare Mediterraneum posita, cui *Julianus comes*, vir singulari judicio et in re militari versatus præerat. *Musa* videns se nullum oppidum occupare, et nullibi *Julianum* superare posse, agris devastatis recessit, quod anno Hegiræ XC, mense Novembri sequentis Christi anni incœpto, accidit. *Julianum* postea Saracenos in Hispaniam evocasse, suo loco videbimus.

Sanctus Bonitus episcopus Arvernensis hoc anno obiit, ut anno DCCIV dictum. Passus est martyrium *sanctus Lambertus* episcopus Trajectensis, ut anno DCXCVIII monstravi.

SISINNIUS ANNUS I. — CHRISTI 708.

1. *Sisinnio papæ electo et mortuo sufficitur Constantinus.* — Exordio anni Redemptoris septingentesimi octavi, sexta Indictione, decimo quinto kalendas Februarii (ut diximus) creatur papa Sisinnius natione Syrus, « qui (inquit Anastasius) podagrico humore ita tenebatur constrictus, ut sibi cibum propriis manibus exhibere non valeret : erat tamen constans animo, et curam agens pro habitatoribus hujus civitatis; qui et calcarias pro restauratione murorum jussit decoquere, vixitque in Pontificatu dies duntaxat viginti, sicque septima die Februarii moritur, morte repentina : qui fecit in insula Corsica episcopum unum, sepultusque est ad beatum Petrum dicta die, et Indict. sexta : cessavitque episcopatus ejus mensem unum, seu dies viginti novem ». Postea vero die septima Martii creatur Pontifex Constantinus natione Syrus, vir (inquit idem Anastasius) valde mitissimus.

2. *Felix archiepiscopus Ravennates cum civibus ob schisma graves dat pœnas.* — Hujus pontificatus exordio contigit creari Ravennatem archiepiscopum Felicem, Romamque se conferre ex more, ut consecrationem acciperet ab ipso Pontifice professione fidei edita, et obedientiæ sponsione, licet invitus, cogentibus magistratibus. Sed rediens Ravennam, pœnitens facti, resiliit, Ravennatum instigatione permotus, seque schismate ab Apostolica Sede divisit : cujus rei causa animum etiam Justiniani imperatoris maxime in se concitavit, ut ab eo vinctus juberetur perduci Constantinopolim, et exilio atque etiam oculorum privatione damnari ; vixque tandem suis pressuris excoctus ad meliores conversus sit sensus, didiceritque supremæ Sedi Pontificiæ obedire. Hæc autem adeo luctuosa a nobis summatim perstricta sunt ; Anastasius vero plura addit his verbis :

3. « Hic, inquit, ordinavit Felicem archiepiscopum Ravennatem, qui secundum usum priorum suorum solitas in scrinio noluit facere cautiones, sed per potentiam judicum exposuit, ut maluit (valuit). Cujus cautio a Pontifice in sacratissima Confessione beati Petri Apostoli posita, post multos

dies, terra et quasi igne combusta reperta est ». Quod quidem haud accidit casu, sed ad significandum veluti certis notis, haud Deo et Apostolo Petro esse gratam eam confessionem atque professionem, quæ non prodit ex animo, sed ex timore. Quid autem Ravennates sint passi, cum Felicem suum ipsorum episcopum a promissione recedere suaserunt, et judicibus ac magistratibus imperatoris contradixerunt, atque ob id etiam rebelles majestati fuerunt, et ab imperio desciverunt, ita pergit dicere Anastasius :

4. « Ravennates cives elati superbia, digna ultionis pœna multati sunt. Mittens quippe Justinianus imperator Theodorum patricium et primum exercitus insulæ Siciliæ cum classe navium, Ravennam civitatem cepit; et omnes rebelles, quos ibi reperit, compedibus strinxit, divitias eorum abstulit, et Constantinopolim misit. Dei autem judicio, et Apostolorum principis Petri sententia, qui inobedientes fuere Apostolicæ fidei, amara morte perempti sunt, et idem archiepiscopus lumine privatus, dignam factis recipiens pœnam, exul in Ponticam transmissus est regionem ». Hucusque de pœna rebellium Anastasius. Sed quomodo demum exilio liberatus Felix permissus est redire Ravennam, inferius suo loco dicturi sumus.

5. Ita plane justa lance appenso divino judicio oportuit puniri magna severitate homines refractarios, qui toties contra Ecclesiam Romanam cornua erexere, sæpe delinquentes, sæpe veniam obtinentes ab ipso Romano Pontifice : ut per imperatorem ira æstuantem acerbissime punirentur. Sic igitur tanquam in conflatorio Ecclesia illa purgata, et vexationibus excocta, didicit ex iis quæ passa est obedientiam : ut factum sit illi a Domino secundum illud vaticinium Isaiæ [1] : « Convertam manum meam ad te, et excoquam ad purum scoriam tuam, et auferam omne stannum tuum, et restituam judices tuos, ut fuerunt prius, et consiliarios tuos sicut antiquitus : post hæc vocaberis civitas justi, urbs fidelis ». Ita plane : ex hoc enim tempore quieverunt factiosæ illæ in Romanam Ecclesiam contentiones, eidem in omnibus (ut par erat) semper episcopis Ravennatibus obedientibus. Meruerunt ab imperatore Orientis ita Ravennates affligi, qui exarchatus confisi potentia adversus matrem adeo fuere protervi. At quo tempore Felix ita oculorum usu Constantinopoli ignominiose privatus est, et miseri Ravennates occisi, eodem plane Romanus Pontifex ad majorem ipsorum invidiam ab eodem imperatore itidem Constantinopoli summis est affectus honoribus, de quibus inferius dicturi sumus.

6. *Inter populos Germaniæ ortum bellum S. Swiberti opus exturbat.* — Hoc eodem anno Ecclesia Boructuariorum in Germania, ipso sui ortu, invidia diaboli dissipatur, Christianis qui in ea erant alio migrare coactis. Duobus enim elapsis jam annis, ex quo ad Evangelium prædicandum reserata janua fuerat apostolo illarum gentium Swiberto, inter eos et vicinos Saxones immane conflatum est bellum, id plane Satana moliente, quod jam ante sanctissimo viro fuerat comminatus. Rei gestæ narrationem idem sibi præsentium rerum scriptor sic aggreditur Marcellinus [1] : « Quamvis autem diabolus sit mendax et pater mendacii, verum tamen sancto prædixit Swiberto, cum per eum expulsus esset ab obsesso », nimirum operaturum, ut ex ea provincia eum pelleret. « Nam post biennium veniens illustris Bruno magnus satrapa Saxonum, cum nobili comitatu in provinciam Boructuariorum, pernoctansque in vico Ratingen, ex nimia ebrietate orta dissensione magna inter ipsum et primicerium ejusdem vici de Ratingen, ex instigatione, et suggestione diabolica ipsum occidit cum duobus famulis : quibus per vicum dolenter patefactis, amici et affines occisorum ad arma convolantes, eumdem nobilem satrapam fere cum omnibus suis in vindictam trucidaverunt.

7. « Fama vero per Saxoniam increbrescente veridica, Saxones irati nimis, intrantes potenter Boructuariorum fines, multos in ore gladii occidentes, maxima damna ipsis intulerunt, vicumque Ratingen funditus livore pertinaci destruxerunt. E contra Boructuarii, et præcipue amici occisorum, aggregata magna potentia armigerorum, multas villas et munitiones Saxonum igne et ferro demoliti sunt. Sicque vicissim dum diu committerent magnæ depopulationis excidium, Boructuarii et præcipue Christiani, qui a sancto Swiberto verbum Dei receperunt, perpendentes quod Saxonum potentiæ et insolentiæ resistere non possent, vale dicto S. Swiberto, et accepta ab eo benedictione, coacti migraverunt in exteras provincias, ut liberius ibidem Christo servirent. Interea attendens S. Swibertus gloriosus Pontifex gregem suum hac illacque dispersum, et quod nullum fructum nullasque inducias inter utrasque partes cum suis propter saxea Saxonum corda facere posset, exoravit assidue Dominum, ut ei jam seni locum ostenderet, ubi habitare deberet. Tandem angelica revelatione admonitus, præcipitur ire Coloniam Agrippinam ad Pipinum ducem, et Plectrudem ejus conjugem qui ei aptum locum permanendi cum suis condonarent ». Quomodo autem Coloniam perveniens, exceptus a Plectrude conjuge Pipini complura apostolo digna operatus est, et a Pipino vicum Werdam in insula Rheni impetrans, nobile illic condidit monasterium, idem Marcellinus pluribus narrat. Fuit ea erectio fortis munitio ad expugnandam perfidiam Saxonum : sicque accidit, ut ubicumque vir apostolicus fuerit, semper profuerit, illaque Christianorum disperso conversa fuerit ad majorem fidei profectum; sicut contigit ipso exordio nascentis Ecclesiæ, cum Hierosolymis [2] oborta persecutione, facta est proficua discipulorum circumquaque dispersio.

[1] Isai. I.

[1] Marc. in Swib. c. 22. — [2] Act. VIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6201. — Anno Æræ Hispan. 746. — Anno Hegiræ 90 inchoato die 19 Novemb. Fer. 2. — Jesu Christi 708. — Constantini papæ 1. — Justiniani iterum reg. 4.

1. *Constantinus fit papa.*—Ad num. 1. *Sisinnius* papa qui die XVIII mensis Januarii hujus anni ordinatus est Pontifex Romanus, quique Anastasio teste *sedit dies viginti et sepultus est ad B. Petrum Apostolum sub die* VII *Februar.*, *Indictione sexta*, mortuus est hoc anno die sexta mensis Februarii, et postero die sepulturæ mandatus. *Cessavit episcopatus mensem unum*, *dies* XXIX, inquit Anastasius vulgatus. Verum mendose; tria enim exemplaria Mss. Anastasii, regium Mazarinum, et Thuanum, loco dies XXIX, recte habent dies XIX. Quare *Constantinus* natione Syrus ordinatus est die vicesima quinta mensis Martii, in quam Dominica et festum Annuntiationis B. Mariæ incidere. Ordericus lib. 2, qui ait episcopatum cessasse *mense uno*, *diebus* XVIII, diem emortualem Sisinnii, ab interpontificio excludit; fallitur vero Papebrocius in Conatu Chron., ubi *Sisinnii* mortem cum die XIII Januarii conjungit et *Constantini* ordinationem cum die IV Martii (1).

2. *Moritur Drogo filius Pippini.* — Ad num. 6 et 7. Quæ narrat Baronius ex Historia Suidbertina, tanquam fabulosa rejicienda; quod inter alia multa ex eo liquet, quod Pseudo-Marcellinus apud Baronium anno DCCXIV, num. 5, scribit, *Drogonem* Campaniæ ducem supervixisse *Pippino* Heristallensi Patri Majori-Domus universæ Franciæ; qui tamen hoc anno mortuus est, ut legitur in Annalibus Nazarianis, in Tilianis, in Petavianis, et in Chronico San-Dionysiano : imo in duobus ultimis dicitur *Drogo* mortuus *tempore vernis*. Plures reliquit filios, de quorum numero inter recentes rerum Francicarum historicos non convenit, ut videre est apud Cointium hoc anno num. 3 et seqq. Horum nominatissimus fuit *Hugo* qui eodem tempore tres Ecclesias episcopales, videlicet Rothomagensem, Parisiensem et Bajocensem, ac præterea duas nobiles abbatias Fontanellam ac Gemmeticum rexit.

Hoc anno *Justinianus* a Bulgaris in fugam conjectus, ut anno DCCVII diximus.

(1) Sisinnii ordinationem a die XVIII Januarii removendam esse perspicue demonstrat Cl. Cenni in Notis ad S. Sisinnium tom. IV Anastasii pag. 149 etc. Dies enim illa nec Dominica erat, nec Festo Cathedræ Romanæ S. Petri adhuc assignata. Nam Cathedræ S. Petri Romanæ festum die XVIII Januarii a Paulo IV institutum fuit. Ante id tempus sive nulla Romanæ cathedræ commemoratio agebatur, sive id fieri cœptum non fuit nisi post nonum Ecclesiæ sæculum ; adeoque deest in Martyrologiis omnium vetustissimis, in quibus nulla Cathedræ mentio est nisi Antiochenæ die XXII Februarii. His ita se habentibus, Sisinnii diem ordinationis latere adhuc ignotam fatendum est. MANSI.

CONSTANTINI ANNUS 2. — CHRISTI 709.

1. *Constantinus papa ab imperatore Constantinopolim accersitur.* — Sequitur Redemptoris annus septingentesimus nonus, Indictione septima : quo, mense Octobri, jam inchoata a mense Septembri Indictione octava, Justinianus imperator pœnitentiam agens (ut ait Marianus Scotus, sed ob quæstionem hujus temporis, auctor est Anastasius) accersit ab Urbe Constantinopolim Constantinum

papam, quod hoc anno, Indictione octava inchoata, factum esse, Anastasius tradit, licet Scotus nona Indictione id accidisse scribat. Verum Anastasio potius assentimur, cui reliqua bene consentiunt, ut quæ dicentur ostendent. Justinianus igitur non minis, sed precibus adhibitis, omnique securitate præstita, scriptis litteris Constantinum accersit Constantinopolim, ut finis aliquis controversiæ ob canones ad quintam et sextam Synodum superadditos poneretur : quod ex iis quæ Anastasius in Gregorio secundo Constantini successore narrat, intelligere satis possumus. Cum autem solvisset a Romano Portu dicto mense Octobri hiemandum sibi fuit Hydrunti. Sed audiamus quæ de his Anastasius dicat :

2. « His, inquit, temporibus (quibus scilicet hæc agerentur cum Ravennatibus), misit præfatus imperator ad Constantinum Pontificem Sacram, per quam jussit eum ad regiam ascendere urbem. Qui sanctissimus vir jussis imperialibus obtemperans, illico navigia fecit parari, quatenus iter aggrederetur marinum ». Quod autem audisti imperatorem jussisse, et Pontificem obtemperasse : quo sensu hæc accipienda sint verba, ex rerum gestarum progressu intelliges, cum videris quibus humillimis obsequiis idem imperator ipsum Pontificem suscepit : cognosces enim plane, eum non fastu imperatorio præcepisse, sed precibus exorasse. Pergit vero Anastasius : « Et egressus est a Portu Romano die quinta mensis Octobris, Indictione octava : et secuti sunt eum Nicetas episcopus Silvæ Candidæ, Georgius episcopus Portuensis, Michaelius, Paulus, Georgius presbyteri, Gregorius diaconus, Georgius secundicerius, Joannes primus defensor, Cosmas sacellarius, Sisinnius nomenclator, Sergius scriniarius, Dorotheus et Julianus subdiaconi, et de reliquis gradibus Ecclesiæ non pauci clerici ». Cæterum cum præsentia Pontificis Urbs destituta videretur, Joannes exarchus, qui ad Ravennates missus erat, Romam petens, clerum afflixit, illa nimirum absentiæ Pontificis occasione arrepta, prout idem auctor sic pergit dicere :

3. « Veniens igitur Neapolim Constantinus papa, illic eum reperit Joannes patricius, et exarchus, cognomento Rizocopus : qui veniens Romam, jugulavit Paulum diaconum et vicedominum, Petrum arcarium, Sergium abbatem presbyterum, et Sergium ordinatorem ; pergensque Ravennam, pro suis nefandissimis factis judicio Dei illic turpissima morte occubuit. Georgius vero presbyter Neapoli relictus est, et Pontifex cum suis in Siciliam perrexit : ubi Theodorus patricius extraticus languore detentus, occurrens Pontifici magna cum veneratione salutans atque suscipiens, medelam adeptus est celerem. Atque inde egrediens per Rhegium et Cortonam, transfretavit Calliopolim, ubi mortuus est Nicetas episcopus. Dum vero Hydrunti moras faceret, eo quod hyems erat, illic suscepit sigillum imperiale per Theophanium regionarium, continens ita, ut ubi denominatum contingeret adesse Pontificem, omnes judices ita eum honorifice susciperent, quasi ipsum præsentialiter imperatorem viderent ». Hucusque res gestæ Constantini papæ anni hujus reliqua anno sequenti.

4. *S. Wilfridi obitus.* — Ut vero jam res Anglicanæ Ecclesiæ attingamus, hoc item anno, ut divinitus ab Angelo prædictum ipsi fuerat, ex hac vita recedit S. Wilfridus archiepiscopus Eboracensis (quem sub Agathone et sub Joanne septimo Romanis Pontificibus ad Romanam Sedem appellantem confugisse diximus, et semper ab eadem absolutum) ubi sedisset annos quadraginta quinque, creatus (ut ex Beda[1] diximus) anno Domini sexcentesimo sexagesimo quarto. Idem vero Beda, ubi de ejus transitu egit, vitam ipsius pariter scribit[2], atque in fine ejusmodi habet ad sepulcrum ejus appositum Epitaphium his versibus :

Wilfridus hic magnus requiescit corpore præsul,
Hanc Domino qui aulam ductus pietatis amore
Fecit, et eximio sacravit nomine Petri,
Cui claves cœli Christus dedit arbiter orbis :
Atque auro ac Tyrio devotus vestiit ostro.
Quin etiam sublime Crucis radiante metallo
Hic posuit trophæum, necnon et quatuor auro
Scribi Evangelii præcepit in ordine libros :
Ac thecam e rutilo his condignam condidit auro.
Paschalis qui etiam solemnia tempora cursus
Catholicis ad justum correxit dogma canonis,
Quem statuere Patres, dubioque errore remoto
Certa suæ genti ostendit moderamina ritus.
Inque locis istis monachorum examina crebra
Colligit, ac monitis, cavit quæ regula Patrum,
Sedulus instituit, multisque domique forisque
Jactatus nimium per tempora longa periclis :
Quindecies ternos postquam egit episcopus annos,
Transiit, et gaudens cœlestia regna petivit.
Dona Jesu, ut grex pastoris calle sequatur.

Porro quo die cœlum scandit, quarto idus Octobris, eodem colitur ab Ecclesia anniversario cultu, inter sanctos confessores relatus in Tabulis Ecclesiasticis.

5. *Coenredi regis peregrinatio ad limina Apostolorum.* — Eodem quoque anno moritur sanctus Althelmus episcopus Schireburgensis in Anglia, de quo superius, ut ejus vitæ Acta[3] declarant. His lucidissimis astris hoc anno Ecclesia Anglicana cœlum ornavit, ubique sancta, in monachis, episcopis, atque regibus.

Hoc namque anno Coenredus rex Merciorum, ubi sex annorum regni periodum absolvit, Romam venit, ut Beda in epitome scribit. Imo de duobus regibus Anastasius testatur in Constantino, cujus hæc sunt verba : « Hujus temporibus duo reges Saxonum ad orationes Apostolorum cum aliis pluribus venientes, velociter (ut optabant) vitam suam finiverunt ». Hoc enim erat illis in votis, ut Romam pergerent ad limina Apostolorum, ibique peccatis expiatis, spiritum Deo redderent. Eadem de his scribens Paulus diaconus, post multa hæc addit : « His temporibus multi Anglorum gentis nobiles,

[1] Bed. l. III. c. 26. — [2] Bed. l. V. c. 20. — [3] Habet Sur. die XXVI Maii tom. III

et ignobiles, viri et feminæ, divini amoris instinctu, Romam venire consueverunt ». Sic igitur qui [1] erant longe, facti sunt prope in sanguine Christi; et qui indivisa (ut aiebant) a toto orbe Britannia habitabant Angli, iidem communione fidei proximi et charitate conjuncti facti fuerunt, matris uberibus jugiter inhærentes.

6. *Dagobertus II rex Francorum.* — Eodem anno Childebertus, tertius ejus nominis rex Francorum, ubi regnasset annis decem, et septem moritur juxta initam superius rationem annorum ex hujus temporis petitam a scriptoribus : inque locum ejus subrogatur Dagobertus secundus, qui regnum tenuit annis quinque. Porro hoc eodem anno factam divinitus apparitionem Autberto episcopo de erigenda Basilica in honorem S. Michaelis archangeli, habet Sigebertus in Chronico. Ejus generis apparitiones plures tum in Oriente, tum in Occidente Græcorum atque Latinorum scriptores produnt : porro ex miraculorum frequentia haud rem fuisse inanem, iidem auctores ostendunt. Fuit idem Autbertus Cameracensis episcopus, idemque sanctitate insignis; cujus res gestas scripsit Fulbertus clarissimus sui temporis scriptor.

[1] Ephes. II.

Anno periodi Græco-Romanæ 6202. — Anno Æræ Hispan. 747. — Anno Hegiræ 91 inchoato die 8 Novemb. Fer. 7. — Jesu Christi 709. — Constantini papæ 2. — Justiniani iterum reg. 5.

1. *Justinianus Constantinum PP. accersit Constantinop.* — A num. 1 ad 4. *Justinianus* Augustus Constantinopolim accersivit Constantinum papam, qui « egressus est a portu Romano die quinta mensis Octobris, Indictione IX », inquit Anastasius qui addit, cum magno gaudio susceptum fuisse ab imperatore qui controversiæ natæ ob Decreta Synodi Trullanæ finem imponere volebat. Quare *Constantinus* hanc peregrinationem aggressus est anno sequenti, quo kalendis Septembris Indictio IX inchoata est. Illud ex reditu ejus, qui contigit Indictione X, ut infra videbitur, magis confirmabitur. Inciderat Baronius in Anastasii Codicem, qui loco Indict. IX, habebat Indictionem VIII, uti Anastasii Ms. Thuaneum, et quædam alia. Verum in duobus Mss. Colbertinis, aliisque in fine editionis regiæ citatis, præterquam in Thuaneo laudato, legitur Indictio IX, quam exhibent etiam Abbo Floriacensis abbas, et Marianus Scotus in Chronicis. Hinc *Joannes* exarcha Ravennatensis, quem Anastasius dicit, Constantino sedente et Constantinopolim pergente missum esse Romam, anno sequenti præfecturam suam inchoavit, et *Theophylacto* successit.

2. *S. Wilfridus post secundam S. Michaelis apparitionem vixit menses* XVIII. — Ad num. 4. *Sanctus Wilfridus* post mensem Maium currentis Christi anni, die incerto, cælestia regna petiit : quod utrumque ex ejus Vita ab Eddio Stephano scripta certo eruitur. Is cap. 58, prodit, « cum tempus quod Michael Archangelus prædixerat appropinquaret, sanctum præsulem tali languore correptum esse, quali olim in Meldum civitate fatigatus erat : sed sanitate recuperata, ea omnia quæ prius hominibus defuisse ei videbantur, per spatium anni et dimidii post infirmitatem plene perfecteque emendavit ». Quare cum anno DCCV dum Meldis graviter ægrotaret sanctus *Michael* ei apparens dixerit, *post quatuor annorum spatium iterum visitabo te*, ut habet ibidem Eddius cap. 53, et Beda lib. 5, cap. 20 manifestum est, priori infirmitate Wilfridum afflictum fuisse initio anni DCCV, ut ibidem diximus, et præcedenti prioribus etiam ejus mensibus simili morbo tentatum esse : ideoque nonnisi post mensem Maium hujus anni, post menses scilicet octodecim a secunda S. Archangeli apparitione, ad Deum migrasse. Idem ac Eddius narrat Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Pontif. Angl. pag. 268 : « Post quatuor reditus annos, ut Michael archangelus prædixerat, tentatus est eadem infirmitate, qua quondam in Meldis, etc. exacto anno et semi, postquam secundo proximi obitus fuerat admonitus, etc. finem inivit ».

3. *S. Wilfridus obiit feria quinta post mensem Maium.* — Wilfridus monasterii Rypensis rebus dispositis « tota familia Ryporum », inquit Eddius cap. 60 « simul in unum congregata est : ad quam introgressus est sanctus pontifex noster, et residens loqui incipiebat, hoc modo dicens : Frater noster reverentissimus Celinus, etc. Hi duo abbates nostri Tibba et Æbba præsentes, emissi a Coelredo rege

Merciorum, invitantes me ad colloquium ejus, et hoc pro nostrorum cœnobiorum statu, quæ in regno ejus sunt me consentire suaserunt : qui (lege, *is*) enim omnem vitam suam meo judicio disponere promittit. Pergens igitur sanctus pontifex noster (subjungit Eddius cap. 61) cum pace et benedictione omnium tam principum quam subditorum Ultra-Umbrensium ad Australia regna (scilicet Merciorum) tetendit etc. postremo ad monasterium, ejus, quod in Undolum positum erat (seu Undulum, vel Undalum modo *Oundle*, oppidum in comitatu Nortamtoniensi situm. Provinciam Undalum vocat Beda lib. 5, cap. 20), « in quo olim Andreæ Apostoli dedicavit Ecclesiam, pervenerunt : ibique statim a languore infirmitatis coangustatus est, etc. Tunc sanctus pontifex noster emisit spiritum suum ». Addit Eddius Ripenses « omni die pro eo missam singularem celebrare ; et omni hebdomada quintam feriam, in qua obiit, quasi Dominicam in epulis venerari ». Qui locus, inquit Mabillonius in Notis de Missa privata, anniversario, piisque officiis pro mortuis insignis est. Insignis et ad demonstrandum *S. Wilfridum* die duodecima mensis Octobris mortuum non esse, licet Beda lib. 4, cap. 20, habeat : « Defunctus est quarto idus Octobris, in monasterio suo quod habebat in provincia Undalum ». Nam hæc verba *IV idus Octobris* non tantum in Paraphrasi Saxonica, et in Ms. Sangermanensi desunt; sed etiam hoc anno dies XII mensis Octobris in sabbatum incidit, et tamen Wilfridus mortuus est *feria quinta*, ut modo vidimus. Is igitur dies ad aliquam ejus translationem referendus. Unam enim a sancto Anselmo archiepiscopo Cantuariensi eo die peractam, testatur Eadmerus in Vita sancti Wilfridi num. 66, ut videre est apud Henschenium ad diem XXIV Aprilis, quo eam Vitam recitat. Is tamen in Commentario prævio num. 3 perperam contendit diem *Wilfridi* natalem esse XXIV mensis Aprilis, quo in vetusto Martyrologio Metrico a Dacherio tomo X Spicilegii recitato dicitur sanctus præsul penetrasse *trans sidera cœli*, quove nomen ejus in aliquibus Martyrologiis legitur.

4. *Dies* XII *Octobris et dies* XXIV *April. quibus Martyrologiis inscribitur , ad ejus translationes referendi.* — Verum præterquam quod hoc anno *feria quinta* cum die XXIV Aprilis non concurrit, annus quartus a prima visitatione Wilfrido a sancto Michaele facta, anno Christi superiori duntaxat inchoatur, et post eam mensibus octodecim, saltem incompletis superstes adhuc fuit ; ideoque mors ejus ante mensem Junium nullo modo collocari potest. Hinc liquet , quantum hactenus decepti fuerint viri eruditissimi, qui dies natales aut depositionis sanctorum in Martyrologiis notatos pro eorum diebus emortualibus sumpsere, eoque principio plerumque falso conjecturas suas firmarunt. Beda lib. 5, cap. 20, refert ejus Epitaphium, in quo legitur Wilfridum ad Deum transiisse,

Quindecies ternos postquam egit episcopus annos.

quia revera ab anno DCLXV quo episcopus Eboracensis ordinatus est, ad præsentem anni non integri XLV elapsi sunt. Eddius vero cap. 62, qui annos sedis ejus deducit ab anno DCLXIV, quo electus est præsul Eboracensis, ait eum *per* XLVI *annos* episcopum fuisse, ac depositum *anno ætatis suæ* LXXVI, qui ideo anno DCXXXIV, ut habet Eadmerus in ejus Vita, in lucem prodierat. Ei successit in episcopatum Hagustaldensem *Acca* presbyter ejus, « in litteris sanctis doctissimus, qui omnem in ejus obsequio usque ad obitum illius explevit ætatem », inquit Beda lib. 5, cap. 21, ubi fuse eum laudat. De S. Acca pluribus infra. « Heddius Stephanus Ordinis S. Benedicti monachus Cantuariensis, hortante Acca Hagustaldensi episcopo soluta oratione polite scripsit de Vita sancti Wilfridi librum unum », inquit Pitseus, eisdem fere verbis Joannes Baleus, qui sub Henrico VIII et Eduardo floruit, id docet; Eddiumque sancti Wilfridi socium et amicum fuisse, patet ex iis, quæ de eo habet Beda lib. 4, cap. 2. Hanc Vitam diu a doctis desideratam publicavit Mabillonius ex Ms. Saxonico Bibliothecæ Cottonianæ, quam refert sæculo IV Benedictino part. 1, in Appendice prima. Hujus Vitæ opera Annales Ecclesiasticos pluribus in locis supplevi, et non pauca tenebris obsita in lucem eduxi. Auctor Monastici Anglicani tomo I, pag. 142, refert ex Collectaneis Relandi, fuisse alias in vestiario monasterii Ripponensis librum Petri Blesensis de *Vita sancti Wilfridi*, dedicatum Galfrido archiepiscopo Eboracensi, cujus aliqua fragmenta refert. Sed is liber ibidem Petro Blesensi male adscriptus est. Galfridus enim, juxta Godwinum in Commentario de præsulibus Angliæ, diem clausit extremum anno MCCXIII.

5. *Coenredus Merciorum et Offa Saxonum Orient. reg. abdicant.* — Ad num. 5. De morte *Aldhelmi* episcopi Schireburnensis, quæ hoc anno contigit, locuti sumus anno DCCV, num. 15. Hic vero nobis agendum de *Coenredi* Merciorum, et *Offæ* Saxonum Orientalium regum abdicatione, quam Baronius leviter tantum attigit. Beda itaque in Epitome ait : « Anno DCCIX, Coenred, rex Merciorum, postquam quinque annos regnabat, Romam pergit ». In editione quidem Coloniensi , quam secutus est Baronius, loco, *annos quinque*, leguntur anni sex, sed mendose, ut indicat Beda in Historia lib. 5, cap. 20, ubi prodit : « Anno imperii Osredi (Northumbriæ regis) quarto (qui hoc anno absolvitur) Coinred, qui regno Merciorum nobilissime tempore aliquanto præfuerat, (ab an. nempe DCCIV) nobilius multo sceptra regni reliquit. Nam venit Romam, ibique attonsus, pontificatum habente Constantino : ac monachus factus, ad limina Apostolorum in precibus, jejuniis et eleemosynis usque ad diem permansit ultimum ; succedente in regnum Ceolredo filio Edilredi, qui ante ipsum Coinredum idem regnum tenebat. Venit autem cum illo et filius Sigheri regis Orientalium Saxonum , vocabulo Offa , juvenis amantissimæ

ætatis et venustatis, totæque suæ genti ad tenenda servandaque regni sceptra exoptatissimus. Qui pari ductus devotione mentis, reliquit uxorem, agros, cognatos et patriam propter Christum et propter Evangelium, ut in hæc vita centuplum acciperet, et in sæculo venturo vitam æternam. Et ipse ergo ubi ad loca sancta Romam pervenerunt, attonsus, et in monachico habitu vitam complens, ad visionem beatorum Apostolorum in cælis diu desideratam pervenit. Eodem sane anno quo hi Britanniam reliquere, antistes eximius Wilfrid, etc. diem clausit extremum », et quidem, ut ex supra dictis colligo, ante utriusque regis profectionem Romanam; cum Wilfridus, dum Coenredum regem invisendi causa adiret, in via mortuus fuerit. Sed quidquid hac de re sit, ea peregrinatio a Coenredo et *Offa* ante finem mensis Maii, quo adhuc *Wilfridus* superstes erat, suscipi non potuit. « Imitamini horum duorum regum felicissimam strenuitatem, scilicet Edelredi, et Senredi (seu Ethelredi et Coenredi regum Merciorum) quorum nomen permanet in æternum; qui diadema, uxores, urbes, cognatos, et omnia relinquentes multis millibus idem faciendi exemplum fuerunt, etc. » inquit Huntindoniensis pag. 337. Offæ successit *Selredus*, ut Westmonasteriensis ad annum DCCX, et Malmesburiensis lib. 1 de Gest. Pont. Angl. pag. 35, testantur, qui et eum *Sigeberti Boni* filium extitisse docent.

6. *S. Egwinus episc. Wigorniensis cum utroque rege Romam pergit.* — Cum utroque rege Romam perrexit *sanctus Egwinus* episcopus Wigorniensis, ut ibidem Malmesburiensis habet, et in ejus Vita a Bollando ad diem XI Januarii, et sæculo III Benedictino parte 1 recitata, legitur. Ea Vita cum ab auctore anonymo, qui sæculo XI vixisse videtur, scripta fuerit, aliqua complectitur, in quibus nonnihil suspicionis esse potest. In illa num. 9 refertur Epistola omnibus fidelibus scripta, in qua dicit *Egwinus*, se post mortem Aldhelmi episcopi *cum Kenredo rege Merciorum, et Offa rege Orientalium Anglorum* Romam perrexisse, et de cœnobio fundando ad vota cuncta peregisse. Quibus verbis suam Epistolam claudit. Verum præterquam quod *Offa* Orientalium Saxonum rex erat, Spelmannus tomo I Conciliorum Angliæ, et auctor Monastici Anglicani, tom. I, p. 146, eamdem Epistolam referunt, sed longe auctiorem, uti etiam Bollandus citatus.

7. *S. Egwinus fundat monasterium Heveasmum.* — Egwinus *Heveasmum* monasterium fundavit secundum regulam sancti Benedicti, in agro Wigorniensi, et Romæ a Constantino papa pro eo Privilegium impetravit, in cujus fine legitur : « Scripta est hæc Epistola anno gratiæ DCCIX in Ecclesia Salvatoris Lateranensi præcipiente et confirmante Constantino Apostolicæ Sedis antistite etc. † Ego Constantinus Romanæ Sedis episcopus, per signum sanctæ Crucis has donationes et libertates confirmavi. † Ego Egwinus humilis episcopus confirmavi. † Ego rex Kenred corroboravi. † Ego rex Offa consensi ». Verum licet dubitandum non videatur, quia anni Incarnationis in Anglia a regibus in Diplomatis Actisque publicis toto sæculo præcedenti usurpati fuerint, Pontifices tamen Romanos superiori vel currenti sæculo, ea Æra usos esse nullum exemplum ostendit; ideoque eæ subscriptiones addititiæ. Imo Warthonus in sua ad Angliam sacram Præfatione universum illud Privilegium suppositituum esse ex eo eruit, quod in autographo adhuc in Anglia conservato *Coenredus* et *Offa*, qui regiam dignitatem abdicarant, et schema monachicum induerant, seipsos *reges* appellent, quod ab omni verosimilitudine alienum. Cui argumento istud addi potest, quod illud autographum Saxonicis characteribus Romæ et in Pontificum Romanorum cancellaria prorsus incognitis descriptum habeatur. Addit auctor Vitæ sancti Egwini : « Et consecrato loco per sanctum Wilfridum episcopum, etc. Hujus Ecclesiæ dedicatio facta est anno gratiæ DCCXIV ». At sanctus Wilfridus, quando Kenredus, Offa et Egwinus Romam hoc anno pergebant, animam Deo reddidit, nec *Wilfridus* junior archiepiscopus Eboracensis, nec *Wilfridus* Egwini successor adhuc episcopi erant. *Egwinus* virtutibus et miraculis coruscavit, et beatissimæ Dei Genitricis visitatione et consolatione sæpe recreatus, omnia pietatis opera indesinenter implebat, « sicque plenus virtutibus circa annum Domini DCCXX, tertio kalendas Januarii migravit ad Dominum », inquit auctor Vitæ ejus, apud quem plura de ejus virtutibus ac macerationibus. Tertius fuit Wicciorum, nunc Wigorniensis Ecclesiæ episcopus, de quo rursus cum Baronio anno DCCXIV.

8. *Moritur Childebertus rex Francorum.* — Ad num. 6. *Childebertum III* Francorum regem anno septingentesimo undecimo supremum diem obiisse, testantur Annales Nazariani, Petaviani, Metenses, Chronicon Sandionysianum, aliique plures; neque hac de re inter eruditos controversia ulla est, sed tantum de annis regni ejus, ac de die emortuali. Illum tamen *annos septemdecim* regnum tenuisse recte tradunt auctor de Gestis Franc. c. 50. Erchambertus in Breviario reg. Franc. et Majorum-Domus, auctor brevissimi Chronici a Theodorico III usque ad Pippinum regem perducti, scriptor alterius perbrevis Chronici a Clotario II, usque ad obitum Pippini regis, et auctor Genealogiæ reg. Franc. a Faramundo usque ad Pippinum; qui quidem anni incompleti intelligendi sunt : quo pacto nec anni XIX, quos antiqui Theodorico III adscribunt, neque anni V Clodovei III mutilantur. Continuator quidem Fredegarii cap. 104, ait, *Childebertum III* regnasse annos XIII, indeque Henschenius in Exegesi præliminari ad tomum III SS. mensis Aprilis cap. 4, eum anno DCXCVII regnum iniisse credidit. Verum cum continuator ille hoc tempore vixerit, et quot annos *Childebertus* Francorum monarchiam rexerit ignorare non potuerit, non dubito, quin numerus quinarius a librariis, ut sæpe fit, in duas unitates divisus fuerit, ideoque quin loco, *annos* XIII,

legendum sit, *annos* XVI. Mabillonius lib. 6 de Re Diplom. pag. 482 et seq. tria *Childeberti III* Placita refert, quorum primum datum est *anno* XV, et duo alia *anno* XVI regni ejus, quæ sententiam Henschenii funditus convellunt.

9. *Annus et dies mortis ejus.* — Diem emortualem *Childeberti III* nobis servavit Chronicon Medardense editum a Dacherio tomo II Spicilegii pag. 783 : ibi enim legitur : « Childebertus rex Francorum obiit XVIII kal. Maii : sepultusque est apud Causiacum in Basilica S. Stephani protomartyris. Dagobertus junior puer filius ei successit (1) ». Causiacum situm erat prope Compendium, et Mamaccas, ubi sub finem vitæ degebat Childebertus. Mabillonius in Præfatione secundæ partis sæculi III Benedictini citans laudata verba, ista addit, sed charactere Italico : *Feria secunda Pascha.* At hoc glossema rejiciendum, quia anno DCCXI dies XVIII kal. Maii, seu XIV April. non in feriam secundam, sed in feriam tertiam Paschæ incidebat. Labbeus in suo Chronico Technico asserit, in fine Codicis Fredegarii octavo Ecclesiæ sæculo exarati, et Parisiis in Bibliotheca Collegii Ludovici Magni servati, se notulam huic sententiæ contrariam legisse. « Vetus adnotatio, inquit, ad calcem Supplementi Gregorii Turonensis seu Appendicis Fredegarianæ comparat mense Augusto Indictionem exeuntem XIII cum anno IV Dagoberti regis ». Si enim anno DCCXV, Indictione XIII, ante Septembrem notato, mense Augusto currebat adhuc annus IV Dagoberti III, is anno DCCXI, die XIV mensis Aprilis Childeberto patri non successerat. Sed hæc adnotatio nihil facienda; cum uno aut pluribus sæculis post Childeberti regis mortem, forte etiam ab aliquo rei historicæ parum perito, facta fuerit. Chronico enim Medardensi favet Fontanellense, cujus auctor cap. 6 summarium refert donationis Dagoberti scriptæ *anno quinto* regni ejus, *quinto iduum Juniarum die Dominica*, anno sc. DCCXV, additque eodem anno ipsum *Dagobertum* mortuum esse. Tum cap. 8 refert aliam donationem, cujus summarium his verbis claudit : « Facta est hæc largitio ab anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo decimo tertio, Indictione duodecima, qui fuerat annus Dagoberti junioris regis III, Pippini autem ducis XXVI, undecimo kalendarum Juliarum die, feria quarta », ubi tamen legendum, *Indictione undecima*, loco, *duodecima*. Ex quibus habemus, *Dagobertum* anno DCCXI jam mense Junio regnasse. Vixit *Childebertus III* annos circiter triginta quinque, et *Dagobertus III* ejus filius rebus gerendis impar erat, cum regnum suscepit.

10. *Apparitio S. Michaelis in monte Tumba.* — Recitat etiam hoc anno Baronius *Apparitionem* sancti Michaelis Archangeli factam *Autberto* episcopo, qua hunc monuit, ut Ecclesiam construeret, in qua sibi ea exhiberetur veneratio qualis in monte *Gargano* exhibetur : quod et ab Autberto præstitum. Mabillonius sæculo III Benedictino parte I refert Historiam hujus Revelationis seu Apparitionis, scriptam ab auctore anonymo ante sæculum X, aitque tempus factæ Apparitionis revocare loci veteres Chartas ad annum DCCVIII. Ecclesiæ vero a sancto Autberto ædificatæ dedicationem ad annum insequentem. Verum cum is anonymus cap. 4 scribat, *XVII kal. Novemb.* completam esse Templi dedicationem, non videtur dubitandum, quin ea anno septingentesimo septimo, quo dies XVI Octobris in Dominicam cadebat, peracta fuerit; cum hujusmodi Solemnia aliis diebus, quam Dominicis aut Festis solemnioribus non fierent. Porro Autbertus non *Cameracensis*, ut putavit Baronius, sed *Abricensis*, seu Abrincatensis episcopus fuit, ut non tantum Sigebertus in Chronico : sed etiam laudatus anonymus docent, et locus in quo constructa Ecclesia, indicat. Fuit quidem alius *Autbertus* Cameracensis episcopus, sed is jam ab anno DCLXXXVIII ad Deum migrarat. Uterque *Autbertus* in Ecclesiasticis Tabulis colitur, *Cameracensis* die XIII Decemb., *Abricensis* die XVIII Junii. Chartis vero monasterii *sancti michaelis in Monte Tumba*, seu *in Periculo Maris*, ut etiam appellatur, in notatione temporis fides non habenda, utpote quæ aliquot post hanc Apparitionem sæculis scriptæ fuerint. Ad illum locum voti causa frequenter ex omni fere Europa concurrunt peregrini, eaque in Basilica *Ludovicus XI* Galliarum rex sancti Michaelis equestrem Ordinem instituit, cujus generalia Comitia quotannis eodem convocari diu mos fuit. Locus ab Abricensi urbe sex distat milliaribus, eamque a minori Britannia dirimit.

11. *S. Bertini abbatis mors.* — *Sanctus Bertinus* abbas sancti Audomari hoc anno obiit, ut anno DCXCVIII diximus.

(1) In assignanda die emortuali Childeberti III mendum irrepsisse in Chronico Medardense perspicue demonstrat insignis charta Pippini Heristalli et Biltrudis, quam ex Tabulario Epternacensi vulgarunt collectores Vet. monum. tom. I, col. 20. Pluribus nominibus charta est insignis; primo, quod meminit morbi, quo anno DCCXIV Pippinus laboravit, ait enim in illa, se quod morbo impediretur, Biltrudem (ita enim nomen Plectrudis effert) rogasse, ut pro se Chartam firmaret. Secundo, data illa est *die secunda Martii, Dagoberti regis anno quarto.* Cum autem Dagobertus anno DCCXI cœperit ; annus ejus quartus in annum DCCXIV vel DCCXV incidit. Porro anno DCCXV, mense Martio Pippinus jam obierat ; ideoque in charta hac nonnisi annus DCCXIV exhiberi potuit. Hinc ergo inferas Dagobertum ante diem secundam Martii anni DCCXI cœpisse ; alioqui die illa mensis, anno DCCXIV non quartum, sed tertium regni annum egisset. Igitur Childebertus, cui Dagobertus successit, Martio ineunte anno DCCXI jam obierat. Suspicor ergo in Chronicon Medardense diem XVIII *kal. Maii*, pro *VIII kal. Maii irrepsisse.*

MANSI.

CONSTANTINI ANNUS 3. — CHRISTI 710.

1. *Constantinus papa Constantinopoli.* — Septingentesimus decimus sequitur annus, Indictione octava, qua solvens Hydrunto Constantinus papa pervenit Constantinopolim : sed quo prævio honore, quibus occursibus et obsequiis, cum id ipsum complures scribant, verba hic in primis reddamus Anastasii Bibliothecarii, qui sic ait : « Egressi (e portu scilicet Hydruntino), partes Græciæ contingentes, in insula, quæ dicitur Cœa, occurrit Theophilus patricius et strategus (id est, dux) curavisianorum, et cum summo honore eum suscepit, et amplectens ut jussio continebat, iter absolvit peragere cœptum. A quo loco navigantes, venerunt a septimo milliario Constantinopolim. Ubi egressus Tiberius imperator filius Justiniani Augusti cum patriciis et omni syncleto (nempe senatu), et Cyrus patriarcha cum clero et populi multitudine, omnes lætantes, et diem festum agentes. Pontifex autem, et ejus primates cum sellaribus imperialibus, sellis et frenis inauratis, simul et mappulis, ingressi sunt civitatem. Apostolicus Pontifex cum caumelauco, ut est solitus Romæ procedere, a palatio (Septimi) egressus in Placidias usque, ubi hospitaturus (placitus) erat, properavit.

2. « Dominus autem Justinianus imperator audiens ejus adventum, magno repletus gaudio, a Nicæa Bithyniæ misit Sacram gratiarum actione plenam, et ut debuisset Pontifex occurrere Nicomediam, et ipse veniret a Nicæa : quod et factum est. In die autem qua se invicem viderunt, Augustus Christianissimus cum regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis ; deinde in amplexum mutuum corruerunt. Et facta est lætitia magna in populo omnibus adspicientibus tantam humilitatem boni principis. Die vero Dominico missas imperatori fecit, et communicans princeps ab ejus manibus proque suis delictis ut deprecaretur, Pontificem postulans : omnia privilegia Ecclesiæ renovavit, atque sanctissimum papam ad propria reverti absolvit ». Hucusque de his Anastasius, pergit vero dicere de ejus in Urbem reditu, quem contigisse ait mense Octobri, Indictione decima : adeo ut eum ibi commoratum esse oportuerit usque ad annum sequentem, quo mense Septembri decima Indictio inchoatur. Porro de eodem occursu imper. meminit Anselmus Lucensis, ubi agit de potestate, et primatu Romani Pontificis, ac longe ante eum Beda et Marianus Scotus summatim eadem perstringentes, et alii.

3. Quid vero Constantinopoli per Constantinum Pontificem actum sit, scriptorum inopia latet quidem : tantummodo autem veluti per transennam ex iis quæ idem Anastasius scribit in Gregorio secundo (ut dictum est) Constantini successore, licet adspicere : cum videlicet ait, ipsum Gregorium hoc tempore Apostolicæ Sedis diaconum optima responsione universis de propositis capitulis quæstionibus, cum Constantinopoli esset una cum Constantino papa, plenissime satisfecisse. Quod enim his temporibus nulla alia verteretur quæstio inter Orientales et Occidentales, nisi de capitibus additis ad quintam et sextam Synodum : satis intelligere possumus, de his Constantinopoli cum eodem Romano Pontifice esse tractatum, de his conventus habitos, atque inter utramque partem diutius altercatum, sed primas retulisse Pontificem, Gregorio diacono Constitutionum antiquorum Patrum acerrimo defensore : quod et ex iis quæ superius dicta sunt ex eodem Anastasio Bibliothecario, satis evidenter apparet.

4. *Dira ultio imperatoris in Chersonenses.* — Quod autem ad Justinianum imperatorem pertinet, liquet ipsum hoc anno variis esse concussum motibus, rebellantibus populis Chersonesi : qui de iisdem crudelissimam vindictam exercuit. Hæc vero quomodo se habuerint, ex ipsis Græcorum petamus Annalibus, qui sic se habent [1] : « Memoria recolens imperator insidias sibi a Chersonensibus, Bosphorianis, aliisque paratas, adversus eos naves suas a minima ad maximam omnes misit, mandato, ut quicumque ea loca habitarent, universi gladio trucidarentur, neque vitæ cujusquam parceretur. Missi ergo hoc perfecerunt, nemine ipsis resistente : solis ab infantibus cædem abstinuerunt, quippe in

[1] Theoph. in Cedren. in Justin. Rhinot.

servitutem mancipandis. Principes Chersonensium viri numero quadraginta duo, addita custodia, ad imperatorem missi sunt : alios septem ligneis sublicis in altum suspensos igni assarunt, alios in mare abjecerunt. His cognitis Justinianus etiam in observatos infantes insaniit. Cum in reditu classis jam Byzantio appropinquaret, periclitata est, mortuorum numerus initus, repertusque millium septuaginta trium. Id gaudium Justiniano auxit ». Naufragium autem contigisse hoc anno mense Octobri, nona jam Indictione inchoata, Theophanes docet.

Eodem anno defuncto Witiza nefario Hispaniarum rege, postquam annos novem regnasset, successit in locum ejus Rudericus, sive Rodericus, filius Theofredi. Ita quidem ex Tudensi, qui ait, Rudericum regnare cœpisse Æra septingentesima quadragesima octava ; additque ipsum consilio magnatorum Gothicæ gentis regnum suscepisse, virum belligerum, durum, et ad omne negotium expeditum, sed vita et moribus Witizæ non absimilem, facem luemque totius Hispaniæ, ut quæ de eo dicturi sumus ostendent.

Anno periodi Græco-Romanæ 6203. — Anno Æræ Hispan. 748. — Anno Hegiræ 92 inchoato die 29 Octobr. Fer. 4. — Jesu Christi 710.
— Constantini papæ 3. — Justiniani iterum reg. imp. 6.

1. *Constantinus PP. anno* DCCXI *Constantinopolim adventavit.* — A num. 1 ad 4. *Constantinus* papa hoc tantum anno, die quinta mensis Octobris a portu Romano solvit, ut anno superiori ex Anastasio et Mariano Scoto ostendimus : « Domnus Justinianus imperator », inquit Anastasius, « audiens ejus adventum magno repletus gaudio, a Nicæa Bithyniæ misit Sacram gratiarum actione plenam. Et ut debuisset Pontifex occurrere Nicomediam, et ipse venire a Nicæa, quod et factum est. In die autem qua se vicissim viderunt, Augustus Christianissimus cum regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis. Deinde in amplexum mutuum corruerunt, et facta est lætitia magna in populo, omnibus adspicientibus tantam humilitatem boni principis. Die vero Dominico missas imperatori fecit, et communicans princeps ab ejus manibus, proque suis delictis ut deprecaretur Pontificem postulans, omnia privilegia Ecclesiæ renovavit, atque sanctissimum papam ad propria reverti absolvit ». Porro anno tantum sequenti Constantinus adventavit Constantinopolim. Hoc enim anno « egressus est a portu Romano die v mensis Octob. Indict. IX », inquit Anastasius, qui addit eum venisse Neapolim, indeque Siciliam perrexisse. « Dum vero Hydrunti moras faceret, eo quod hyems erat, illic suscepit sigillum imperiale, continens, ut ubi denominatus contingeret Pontifex omnes judices ita eum honorifice susciperent, quasi ipsum præsentialiter imperatorem viderent». Hydruntum, vulgo *Ottranto*, urbs est in ora maris Adriatici posita ; in qua ideo hyemavit Constantinus, et vere ineunte anni DCCXI Constantinopolim pervenit.

2. *Constantinus PP. canones Trullanos Decretis Ecclesiæ Romanæ non contrarios confirmat.* — Ex his Anastasii verbis Lupus in Scholiis et Notis ad canones Trullanos pag. 1078 colligit, *Constantinum* primum fuisse e Pontificibus Romanis, qui canones Synodi Trullanæ Ecclesiæ Romanæ Decretis non adversantes probarit, et *Justinianum* quod a Joanne VII postularat, ab eo obtinuisse ; ideoque omnia Romanæ Ecclesiæ Privilegia Justinianum novis Edictis confirmasse. Nam et antea Constantino sedente restituerat Ecclesiam Romanam adversus repullulantem autocephaliam ac rebellionem archiepiscoporum Ravennatensium, ut ostendit Baronius ex Anastasio an. DCCVIII, num. 3 et seqq. Hæc Apostolica confirmatio sancto Tarasio patriarchæ, Constantinopolitanæ septimæ Synodo, ac Hadriano I Pontifici Romano fundamentum dedit illustre de canonibus Trullanis testimonium ferendi. Huc referendum quod habet Anastasius in Vita Gregorii II. « Gregorius (Romanæ tunc Ecclesiæ diaconus) cum viro sancto Constantino Pontifice ad regiam profectus est urbem, atque a Justiniano principe inquisitus de quibusdam capitulis optima responsione unamquamque solvit quæstionem ». Dolendum est, Gregorii II optimam de hisce capitulis responsionem aut latere, aut periisse. *Hadrianus I* solos Synodi Trullanæ canones jure et Orthodoxe promulgatos probat. Septima vero Synodus omnes laudat et confirmat in primo suo canone. « Divinos canones amplexabiliter teneamus, qui a sex sanctis Generalibus Synodis promulgati sunt ». Quare, inquit Lupus citatus, qui existimant hanc confirmationem authenticam, valde falluntur ; cum et VII Synodi canones omnes Ro-

mana Ecclesia nunquam confirmarit. Hinc canonum Trullanorum per *Constantinum* papam facta confirmatio mansit incognita, non solum apud Romanam; sed et apud cæteras, Constantinopolitana excepta, patriarchales Ecclesias, ideoque per Joannem VIII et Synodum Tricassinam opus habuit innovari, ut anno DCXCII, num. 16 ostendimus.

3. *Crudelitas Justiniani in Chersonitas.* — Ad num. 4. Theophanes anno Incarnationis DCCIII, kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato, refert *Justinianum* imp. patricios duos Maurum et Stephanum cum valida classe in *Chersonam* delegasse, quod insidiæ quas Chersonitæ et Bosphoriani alias ei struxerant, *ejus animo* remansissent *profundius repositæ*. Maurus et Stephanus Chersonam appellentes, cædibus et sanguine cuncta repleverunt. *Cum vero classis mense Octobri solvisset*, procellarum turbinibus jactata, tota ferme in mari periit. Qua calamitate cognita Justinianus alteram illuc iterum classem transmisit, cum mandatis, *ut universos usque ad mingentem ad parietes interficeret*, inquit Theophanes. Idem habent Nicephorus in Historia, et auctor Miscellæ, qui observant etiam classem *mense Octobri* solvisse, ac Cedrenus, qui hanc notam Chronologicam prætermisit. Quare recte Baronius hanc expeditionem hoc anno recitat, sed perperam dicit, factam eam *rebellantibus populis Chersonesi*. Theophanes enim respicit ad id quod anno Incarnat. secundum Alex. DCXCVI, kal. Septemb. anni Christi DCCIII inchoato jam scripserat, *Justinianum* nempe, dum Chersonesæ degeret, imperium sibi denuo committendum renuntiasse, et dictis hujusmodi ejus loci incolas terruisse, qui ideo de illo interficiendo, aut vincto ad *Apsimarum* imperatorem perducendo consilium inierunt. Hæc hujus crudelitatis a *Justiniano*, in eos exercitæ causa, ut disertis verbis prodiit Nicephorus in Historia, et satis innuit Theophanes.

4. *Obitus Witizæ Hispaniarum regis.* — Obiit hoc anno *Wittiza* Hispaniarum rex, decimo regni sui anno, duobus relictis filiis, *Eba et Sisebuto*: quorum partes, dum plerique sequuntur, resistunt alii, Respublica in supremam calamitatem incidit, inquit Mariana lib. 6, cap. 19, qui addit, regnum *Wittizæ* omnium turpitudinum maculis deformatum fuisse, crudelitate immane, præcipue impietate adversus Ecclesiæ leges insigne. *Rudericus*, ut in nummis appellatur, Wittizæ filiis prætermissis, regnum Gothorum suscepit. Porro Wittizam sequenti Christi anno mortuum meliores historicos asserere, ait Mariana citatus, negatque quod scribit Toletanus lib. 3, cap. 17, *Wittizam* scilicet orbatum oculis et privatum regno, Cordubam missum fuisse a *Ruderico*, ubi vitæ reliquum exegit, ideoque et *Rudericum* cum Wittiza annis duobus conregnasse, quod tamen idem Toletanus affirmat. Verum sive *Wittiza* ann. DCCXI ex morbo obierit, ei regno nunquam privatus fuerit, sive conjuratione suorum regno spoliatum sit, et cum eo *Rudericus* annis duobus conregnarit, ut asserit Toletanus, illud pro certo tenendum, *Rudericum* sive post mortem *Vittizæ*, sive solum anno tantum uno monarchiam Hispanicam rexisse, et deceptum esse Marianam, aliosque scriptores Hispanicos, qui annos eidem tres assignant; cum si tres annos regnarit, duobus prioribus *Wittizæ* collega fuerit, et ut affirmat idem Toletanus, *uno per se anno* regnum administrarit. Ex hoc Ruderici regis triennio male intellecto processit error Marianæ, et aliorum in epocha captæ a Mauris Hispaniæ tardius refigenda, quæ nobis in integrum restituenda erit.

5. *Saraceni a Juliano comite in Hispaniam vocantur.* — «Erat tunc temporis», inquit idem Rodericus cap. 18, « in Africa princeps quidam, qui Muza (Moyses) proprio nomine dicebatur, et erat ab Ulit (Walid) Amiromomenino (Amiral Moumenin, id est, imperatore fidelium) præses Africæ constitutus. Huic fuit Julianus comes factioso colloquio fœderatus, promittens ei sibi crederet Hispaniam se daturum ». Hunc Julianum « Galliæ Gothicæ et Hispaniæ exitialis excidii causam fuisse » jam ibidem dixerat Rodericus, cui non solum omnes Chronographi, historicique Hispani adstipulantur: sed etiam Arabes, quorum scriptis usum esse Toletanum præsulem constat. Utrum comes stuprum uxori suæ an filiæ illatum a *Roderico* ulcisci cupiens, patriam pessumdederit, incertum est, aliis alia asserentibus, ut ipse fatetur Toletanus, qui pergit et ait: « Muza autem cognomento Abenocair (Ebn Nocair) continuo verbum hujusmodi Abulit (Alulit, seu Alwalid) Amirohomoumenine Arabum nuntiavit, qui inhibuit ei, ne in Hispaniam cisfretaret (transfretaret) sed paucos mitteret per quos posset promissum comitis aperiri. Muza autem misit cum comite Juliano quemdam Tarif nomine, et cognomine Abonzarcha (seu Ebn Zaric) cum centum militibus (equitibus) et CD peditibus Africanis, et hi in quatuor navibus transierunt, anno Arabum XCI, Æra DCCL, in mense qui dicitur Ramadan ». Musam cum Juliano, qui oppida quibus præerat, ei tradidit, cumque ad Hispaniarum occupationem excitavit, fœdus iniisse *ante finem anni* XC *Hegiræ* diserte asserit anonymus Andalusianus, quamvis anno tantum Hegiræ XCI, Tarifus a Musa missus in Hispaniam transfretarit.

6. *Tarifus hoc anno a Saracenis in Hispaniam missus.* — Annus iste Arabum sive Hegiræ cœpit die VIII Novemb. anni Christi superioris. Eamdem primi Arabum in Hispaniam ingressus epocham calculo suo probat insignis scriptor Arabs *Noweirius*, qui Bibliothecam struxit Arabicam, præsertimque Historiarum suæ gentis a se compilatarum. Istius *Noweirii* nihil adhuc typis mandatum, sed multa ejus opera tam in Bibliotheca regia, quam alibi reperiuntur. Arabum vero Hispanorum gesta nobis promittit Claudius Beraldus V. C. et linguarum Orientalium peritissimus, qui de Sarracenicis rebus multa mecum communicavit, sicuti et quidam amicus rerum Arabicarum intelligentia clarissimus. Nam memorabilem hoc Historiæ caput, neque

a Baronio, neque ab aliis satis accurate expositum. Legit præterea Beraldus alium scriptorem Arabicum, qui *Tarifum* hoc anno Hegiræ xci, in Hispaniam transfretasse tradit. Ex Arabicis scriptoribus, nullus forte reperitur, qui diversam aut oppositam chronologiam tueatur, si excipias geographum, qui vulgo dicitur *Nubiensis*.

7. *Non vero* DCCIX. — Hic enim asserit, urbem *insulæ Viridis*, primam inter alias *Andalusiæ* expugnatam fuisse in adventu Molesmanorum, qui contigit anno ab Hegira nonagesimo : expugnasse autem illam *Moysen* seu *Muzam* filium Noisar, qui pro Marwanitis (califis scilicet filiis Omniæ, qui Marivanitæ etiam dicti sunt a Marivane califa, unde quidam deducunt nomen Marranorum) *dimicabat* (inquam) *una cum Tarek*, id est, ut vir doctissimus interpretatur, per legatum suum *Tarekum*. Nam tunc *Muza* in Africa substiterat. Geographia ista scripta est sub Rogerio Siciliæ rege ; verum opus primi auctoris nunc non extat, sed ejusdem tantum compendium Romæ editum anno MDCXCII, typis Mediceis. Error iste non in verum hujus geographiæ parentem, sed in ejusdem epitomatorem rejiciendus, vel potius in librarios, qui plurima hoc in opere ita depravarunt, ut legi et intelligi amplius non possint. Sed redeo ad Rodericum citatum, Æram DCCL cum anno Hegiræ xci alligantem, licet is annus Arabicus cum Æra vulgari Hispanica DCCXLVIII conveniat, indeque colligo *Rodericum* annos Æræ Hispanicæ cum annis Hegiræ non recte componere : posuisse autem illum annos Hegiræ, prout ipsi in libris Arabicis, quibus usus est, extabant : ideoque in ejus opere legendo annis Hegiræ recte descriptis, non vero annis Æræ Hispanicæ male cum illis ab eodem conjunctis, adhærendum.

8. *Tarifus revertitur in Africam præda onustus.* — Pervenit in Hispaniam *Tarif*, inquit Rodericus cap. mox laudato, *in mense qui dicitur Ramadam* (nono nempe Arabum mense Lunari vago qui hoc Christi anno in mensem Julium incidebat). « Et iste fuit primus adventus Arabum citra mare, et applicuerunt ad insulam citra mare, quæ ab ejus nomine dicitur Gelzira Tarif (Gezirai Tharif) : et ibi substitit donec ad se cognati et complices ex Hispania advenerunt, et primos insultus fecit in Gelzirat Alhadra (vel Gelzirat Alchadhra, id est, insulam Viridem, vulgo Algeziria) et inde abstulit magnam prædam, et alia loca maritima devastavit ». Locus ad quem appulit *Tarifus* appellationem mutuatus est ab illo. Oppidum autem istud *Tarifa* positum est in angulo Occidentali freti Gaditani. « Insula Tarif », ait geographus Nubiensis loco mox citato, « sita est juxta mare Syriacum (Mediterraneum, quod alluit litus Syriæ) ad initium ejus freti (Gaditani) quod Alzakak (Arabice) vocari diximus, et alluitur ab occasu mari Tenebrarum (Atlantico Oceano). Est autem hæc civitas modica, habetque ex opposito sui duas insulas parum a continenti remotas, quarum una dicitur Alkantir. Inter insulam Tarif et insulam Viridem intercedit spatium XVIII mill. pass. » Demum in Africam reversum esse hoc anno *Tarifum* Hispanica præda onustum tradit laudatus scriptor *Noweirius*, cui adstipulantur alii chronographi Arabes Mss. et ipse Toletanus præsul. Hoc itaque anno non præsentis tantum dolore mali, sed etiam futuri temporis metu, Hispania planctu tumultuque repleri cœpta. Hujus calamitatis initium Scaliger. lib. 6 de Emendat. Temp. pag. 622 et seq. accurate in præsentem annum confert, perperam vero Baronius in annum DCCXIII, ut ibi videre est, num. 18 et seqq. sed quæ ibi habet, ex dictis, annisque sequentibus dicendis corrigenda.

9. *Moritur S. Hadrianus abbas monasterii Cantuariensis.* — Beda lib. 5, cap. 21, postquam superiori capite sancti Wilfridi mortem narravit, ait : *Anno post obitum præfati patris proximo, id est, quinto Osredi regis* Northumbriæ *Hadrianum* abbatem monasterii sancti Augustini Cantuariensis defunctum esse, « qui est annus, inquit, quadragesimus primus, ex quo a Vitaliano papa directus est cum Theodoro ; ex quo autem in Britanniam venit, trigesimus nonus. Cujus doctrinæ simul et Theodori, inter alia testimonium perhibet, quod Albinus discipulus ejus, qui monasterio ipsius in regimine successit, in tantum studiis Scripturarum institutus est, ut græcam quidem linguam non parva ex parte, latinam vero non minus quam Anglorum quæ sibi naturalis est, noverit ». Quintus Osredi regis annus hoc anno, quadragesimus primus ex quo Hadrianus in Britanniam directus est, anno superiori, trigesimus vero nonus ex quo in eam venit, anno etiam superiori absolvitur. In Britanniam enim *VI kalend. Jun.* anni DCLXVIII missus est, teste Beda lib. 4, cap. 1, annoque DCLXX in eam adventavit, uti suo loco demonstravimus. Quare Beda loco laudato, ut de more alibi, menses qui post annos XLI et XXXIX effluxere, negligit. Hic numerandi modus a Beda sæpe usurpatus ad varia ejus loca intelligenda observandus. Fuit sanctus Hadrianus *cooperator in verbo Dei* Theodori archiepiscopi Cantuariensis, « et quia litteris sacris simul et sæcularibus abundanter ambo erant instructi, congregata discipulorum caterva, scientiæ salutaris quotidie flumina irrigandis eorum cordibus emanabant ; ita ut etiam metricæ artis, astronomicæ et arithmeticæ Ecclesiasticæ disciplinam inter sacrorum apicum volumina suis auditoribus contraderent », inquit Beda lib. 4, cap. 2. Sanctus Aldhelmus episcopus Schireburnensis, ut liberales artes « medullitus combiberet, studuit Cantiæ ad pedes Hadriani, qui erat fons litterarum, rivus artium », inquit Willelmus Malmesburiensis in Vita hujus sancti præsulis cap. 1, nec dubium, quin Beda aliquos audierit præceptores ex discipulis Theodori et Hadriani ; cum in monasterio Wiremuthensi per id temporis studuerit, quo uterque « congregantes discipulorum catervam scientiæ salutaris quotidie flumina irrigandis eorum cordi-

bus emanabant », inquit Turgotus prior Dunelmensis in Vita Bedæ cap. 1. Hadrianum abbatem veneratæ sunt Ecclesiæ Anglicanæ die IX Januarii, ut videre est apud Bollandum ad eum diem, in ejus Elogio historico.

10. *S. Hadriano succedit Albinus.* — Albinus Hadriani successor « auctor ante omnes atque adjutor opusculi hujus fuit », inquit Beda in Præfatione ad Historiam Ecclesiasticam gentis Anglorum, « vir per omnia doctissimus extitit qui in Ecclesia Cantuariorum a beatæ memoriæ Theodoro archiepiscopo et Hadriano abbate viris venerabilibus atque eruditissimis institutus, diligenter omnia, quæ in ipsa Cantuariorum provincia, vel etiam in contiguis eidem regionibus a discipulis B. papæ Gregorii gesta fuere, vel monumentis litterarum, vel seniorum traditione cognoverat : et ea mihi de his, quæ memoria digna videbantur, per religiosum Lundoniensis Ecclesiæ presbyterum Nothelmum sive litteris mandata sive ipsius Nothelmi viva voce referenda transmisit ». Fuit Albinus octavus abbas monasterii Cantuariensis, sed « primus Anglicus; nam omnes prædecessores sui erant Romani », inquit Guitlelmus Thornus in suo Chronico, loquens de secunda translatione sancti Augustini Cantuariensis episcopi, ubi ait etiam eum obiisse anno DCCXXXII, et *in translatione S. Augustini cum B. Hadriano* translatum esse. Hinc liquet, Baronium anno DCCLXXVIII, num. 13 et seqq. hunc *Albinum* cum Alcuino qui et Albinus dictus est, et Caroli Magni ætate floruit, male confudisse; cum *Alcuinus* nondum natus fuerit, quando *Albinus* monasterii Cantuariensis abbas mortuus est. Hic Baronii lapsus Andreæ Duchesnio in editione operum Alcuini errandi causa fuit. Sed hac de re plura ad annum DCCLXXVIII. Extat Bedæ Epistola ad Albinum abbatem Cantuariensem.

11. *Geruntius rex Valliæ victus ab Ina Merciorum rege.* — Huntindonius lib. 4, pag. 337 : « Anno, inquit, huic proximo (scilicet a morte sancti Wilfridi) pugnavit rex Ine (qui in Occidentali Saxonia regnabat) et nunc cognatus ejus, contra Gerentem regem Wales. Cujus pugnæ principio occisus est dux Higebald : ad ultimum vero Gerente cum suis faciem ab Anglis avertit : et fugiens, arma et spolia sequentibus reliquit ». Idem habet Wigorniensis ad annum DCCX. Extat sancti Aldhelmi libellus ad Geruntium regem Occidentalis regni sceptra gubernantem adversus errorem Britonum de Paschate, de quo opusculo locuti sumus anno DCXCII. *Geruntium* vero Waltiæ seu Cambriæ, quam antiqui Britones habebant, regem fuisse, ex hoc Huntindoniensis loco manifestum est.

CONSTANTINI ANNUS 4. — CHRISTI 711.

1. *Papæ reditus Romam.* — Septingentesimus undecimus Domini adest annus Indictione nona; quo, mense Octobri, jam incboata decima Indictione Constantinus papa Romam ex Oriente rediit : de quo ista Anastasius breviter : « Egressus igitur a Nicomedia civitate, crebris valetudinibus Pontifex attritus, tandem sospitatem Domino tribuente, incolumis ad portum Cajetæ pervenit, ubi sacerdotes, et maximam populi Romani reperit multitudinem : ac vicesima quarta die mensis Octobris, Indictione decima, Romam ingressus est, et omnis populus exultavit atque lætatus est. Fecit autem ordinationes episcoporum in eundo, et redeundo per diversa loca episcopos duodecim ». Etenim ubicumque contigit præsentem esse Pontificem, illum omnes intelligebant primarium propriumque esse pastorem, episcopis omnibus suæ jurisdictionis subjicientibus fasces summo universalis Ecclesiæ sacerdoti. Pergit vero Anastasius : « Post menses autem tres lugubre nuntium personuit, quod Justinianus Christianissimus, et Orthodoxus imperator trucidatus est, et Philippicus hæreticus in imperiali promotus est arce ». Sed de his suo loco dicendum : jam vero prosequamur, et absolvamus, quæ sunt anni hujus res Occidentalis Ecclesiæ.

2. *Swiberti prædicatione et miraculis Saxonum Ecclesia erigitur.* — Hoc enim anno Ecclesiæ Saxonum jaci cœperunt fundamenta per sanctissimum virum apostolicum Swibertum venientem ad eos in abundantia benedictionis, in signis et virtutibus, excitando etiam defunctum a morte,

potentem in omnibus opere et sermone. Audi ergo quæ de his Marcellinus litteris prodidit [1] : « Anno, inquit, Dominicæ Incarnationis septingentesimo undecimo, cum S. Swibertus ferventer prædicans non solum in Werda, sed et in pagis et villis vicinis enuntiaret profanis Saxonibus Evangelium Christi : contigit quadam die Martis, ut ipse extra Werdam divina celebraturus, iret cum venerabili presbytero suo Willeico in villam vicinam, et quidam dives Gentilis, Hungerus nomine, postea conversus et baptizatus in festo Apostolorum Petri et Pauli, et a S. Swiberto appellatus Petrus, ex fervore fidei et nimia humilitate et devotione curru advehi curaret arenam et lapides, reliquaque tali ædificio congrua et opportuna ad monasterium S. Swiberti. Procurante autem omnium bonorum æmulo diabolo, idem Petrus corruens sub carruca onusta lapidibus, efferebatur mortuus, quia pæne suffocatus, et per diversa vulnera capitis exstinctus fuit. De quo omnes cum non immerito dolerent, magnusque concursus populorum ad illud miserandum spectaculum fieret gementium et dolentium propter inopinatam illius mortem, cumque exsequiæ præpararentur, ut corpus Ecclesiasticæ mandaretur sepulturæ : supervenit pius pater S. Swibertus cum devoto Willeico suo capellano. Qui cum didicisset ex gemitu, audissetque a circumstantibus mortem illius Petri; ipse habens fiduciam magnam in Christum, præcepit ut emortuum corpus, antequam sepeliretur, ad cellam suam deportaretur.

3. « Quod cum factum fuisset, ipse, adstante magna turba populorum rei exitum præstolante, largiter cum multis suspiriis lacrymas fundens, flexis genibus devotissime oravit ad Dominum pro resuscitatione Petri famuli monasterii. Cumque diu preces precibus continuasset, surgens tangendo, cum oscularetur funus, statim mortuus non solum revixit et surrexit, verum etiam nullæ cicatrices vulnerum, nulla conglomeratio sanguinis per totum corpus apparuerunt : de quo omnes laudabant benignitatem Christi Salvatoris. Fama hujus miraculi per totam provinciam promulgata, neophyti in fide solidati confirmantur, multi vero infideles ad Christum conversi, fonte baptismatis Christo regenerati sunt. Vixit autem postea idem Petrus sanus et incolumis usque ad consummationem Ecclesiæ Werdensis, etiam post migrationem sanctissimi patris Swiberti ». Hucusque Marcellinus de mortuo ad vitam revocato.

At licet verbum Dei in terram illam minime vacuum absque fructu ceciderit : haud tamen sterilis terra illum reddidit, quem par erat, ex tanta cultura fructum; nam id inferius idem auctor de eodem Swiberto [2] : « Licet gentibus in vicino habitantibus prædicando, primo parum vel nihil profecit in conversione earum, eo quod essent homines duræ cervicis, et barbaræ mentis; non tamen propter hoc destitit, quin indesinenter cum fervore prædicans, multos nobilium et ignobilium converteret ex eis : qui repudiatis sordibus idolorum, fidei sunt fonte abluti. Quibus, ut bonus pastor in populo, dispensavit tanquam fidelis et prudens negotiator, mensuram Dominici tritici. Ipse enim sprevit mundi pompas et vanitates spe supernorum præmiorum ; et ideo maximis virtutum donis cælitus ditatus, Deo in omnibus gratus, ut gemma fulsit in clero : nam positus inter Gentiles, illic præclarum opus inter gentes operatus est, Domino cooperante, et sermonem ejus confirmante, sequentibus miraculorum diversorum signis ». Hæc Marcellinus.

4. Ex his quidem nostri temporis Saxones infelices compellare liceat verbis Apostoli [1] : « Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini ? » Quis ergo tribuit vobis spiritum ; et operatus est virtutes in vobis? nonne vir apostolicus Swibertus? Quis in tanta signorum et benedictionis abundantia supervenit ad vos, ut posthabeatis vestrum primum apostolum Swibertum? In vos igitur convertantur indesinentes lacrymæ Hieremiæ [2]: Vos concutiat tonitrus ille, cum ex præcordiis intimis lugubre illud exclamat : « Obstupescite cæli super hoc, et portæ ejus desolamini vehementis, dicit Dominus. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas ». Sed spero fore aliquando, ut excitentur voce Domini eadem interpellatione, qua Angelum monuit Ecclesiæ Ephesi dicens [3] : « Memor esto itaque, unde excideris, et age pœnitentiam, et prima opera fac, etc. » Sed jam (quod polliciti sumus) ad res Orientales convertamus orationem.

5. *Justiniano et filio dire peremptis Philippicus Bardanes imperium occupat.* — Cum igitur Anastasius tradat, post tres menses a reditu Constantini Pontificis in urbem, qui contigit (ut ait) vicesima quarta mensis Octobris, allatum ad ipsum nuntium de nece Justiniani imperatoris, utique circa anni hujus finem, eam accidisse possumus intelligere. Quomodo autem id factum sit, ex Græcorum Annalibus est promendum. Ubi enim Theophanes dira illa superius memorata, quæ adversus Chersonenses jussu ejusdem imperatoris sunt perpetrata, narravit; haud imperatorem quievisse tradit, sed majore excandescentem ira ad interitum omnium hoc anno denuo parasse classem affirmat, qua solo æquaret omnia, solumque aratro proscinderet. Hoc autem cum illi intellexissent, se munierunt, parati imperatori resistere, petentes auxilium a Chajano principe Gazarorum. Ne autem miseri pati cogerentur quæ ira æstuans imperator præceperat, obstitit Deus, excitans adversus eum nobiles viros Eliam spatharium atque Bardanem Philippicum ex insula Cephalenia, ubi relegati fuerant, revocatos, qui eidem essent classi præficiendi. Hos autem cum

[1] Marc. in Suvib. c. 24. — [2] Marc. c. 15.

[1] Gal. III. — [2] Hierem. II. — [3] Apoc. II.

imperator comperisset apud Chersonam esse tumultuatos, alios loco ipsorum duces misit : qui dolose admissi intra Chersonam, a civibus trucidati sunt, apertam adversus Justinianum defectionem jam conclamantibus, et acclamantibus Bardanem Philippicum imperatorem.

6. His cognitis Justinianus, in Eliam veluti facti auctorem commotus, quod non posset in ipsum, in ejus domesticos furorem convertens, filium ejus in matris sinu peremit; ipsam vero ejus conjugem coquo, natione Indo, ignominiæ causa collocavit in matrimonium. Misitque aliam classem adversus rebelles. Sed cum qui missi erant, ob nimias difficultates haud præstare possent, quod imperator faciendum præcepisset, metuentes re infecta redire ad eum vindicare paratum, et ipsi Philippicum imperatorem acclamare cœperunt absentem, petentes a Gajano, ad quem confugerat, ipsum reddi. Quod cum factum esset omnes simul cum novo sunt reversi imperatore. Qui appropinquans Constantinopoli, adversus Justinianum mittit Eliam, et contra Tiberium ejus filium Maurum patricium et Joannem spatharium proficisci jubet.

7. Quid vero isti fecerint, audi terribilem dignam commiseratione tragœdiam : « Ubi autem (inquit Theophanes) Maurus cum Joanne ad Blachernas pervenisset (templum illic erat Dei Genitricis Mariæ) invenit Tiberium altera tenentem manu columellam sanctæ mensæ Dei et Dei Genitricis altaris, et altera pretiosa ligna, et in collo philacteria (erant hæ sacrosanctæ reliquiæ) extra tribunal (sacrarium) autem residentem Anastasiam patris ejus matrem : quæ Mauri provoluta pedibus, flagitabat ne suus occideretur nepos Tiberius, utpote qui nihil gessisset pravum. Cumque ille pedes hujus teneret, et cum lacrymis supplicaret, ingressus est Strutus (id erat cognomentum Joanni spathario) et vi arripuit illum, et pretiosa quidem ligna ab eo sublata supra mensam posuit, philacteria vero in collo suo suspendit. Puero autem foras educto, et spoliato, supra limen expanso, guttur ejus instar ovis secarunt, et hunc in templo sanctorum Anargirorum (Cosmæ scilicet et Damiani), quod Paulinæ vocatur, sepeliri mandarunt. Comprehensus præterea et Barisbacurius primus patricius et comes obsequii, et interemptus est.

8. « Porro Elias una cum eo, qui secum erat descendente in Damassim, et ad sermones cum eo, qui illic erat exercitu veniente, verbumque impunitatis populo, qui erat cum Justiniano præbente : sequestrati sunt universi, et discesserunt a Justiniano, solum hunc deserentes, et ad partes Philippici confluentes. Tunc prædictus Elias furore repletus, currens, collo ejus comprehenso, pugione quo erat accinctus, caput ejus amputavit, et per Romanum spatharium ad Philippicum misit. At vero Philippicus per eumdem spatharium hoc ad Occidentales partes usque Romam transmisit ». Hucusque de nece Justiniani et Tiberii ejus filii Theophanes. Qui igitur tanquam fera bestia humanum sanguinem sitiens, adeo in sibi subditos populos fuerat debacchatus, suo suorumque sanguine supplicium luit; posteris relinquens exemplum, in seipsos suosque sævam a Deo exspectare debere vindictam, cum in populum sibi creditum immanes principes sæviunt. Factumque secundum verbum Domini ad Hieremiam [1] : « Adducam inimicos tuos de terra quam nescis : quia ignis succensus est in furore meo, super vos ardebit » : dum exulem Philippicum et postea latentem inter Barbaros accinxit vindice gladio, hominem alioqui Deo multipliciter inimicum, nimirum ob depravatos vitæ mores, et (quod deterius est) hæresi labefactatum Monothelitarum hæreticorum, quos eo vehementius factus jam imperator aggressus est propugnare simul et eorum hæresim, eoque ardentius propagare, quod uni ipsorum acceptum ferebat imperium, qui fore ipsum imperatorem prædixisset, cum et eidem præmii loco pollicitus esset sextæ Synodi abolitionem. Porro rem gestam Theophanes ita narrat :

9. « Priusquam imperaret, erat quidam inclusus in monasterio Callistrati prævisor (qui scilicet astronomicis inspectionibus futura prædicere consueverat hæreticus Monothelita). Qui ad se venienti Philippico dixit : Imperium tibi est repositum : At ille turbatus est. Et ait inclusus : Si jubet Deus, tu quamobrem contradicis? Hoc autem dico, quia sexta Synodus male facta est : si ergo imperaveris, hanc projice, et imperium fiet tibi forte atque longævum. Qui cum juramento spondet ei, se hoc facturum. Cum autem Leontius Justiniano successisset, ascendit Philippicus ad inclusum : Qui dicit ei : Ne festines, fiet tibi. Cumque Absimarus imperasset, rursus ascendit ad eum. Cui iterum ille ait : Ne acceleres : illud enim te præstolatur.

10. « Porro cum Philippicus hoc quibusdam amicis suis fuisset confessus confidenter, ab eis Absimaro nuntiatum est. Qui cæsum, et tonsum, atque ferreis vinculis alligatum hunc in Cephaleniam exulem misit. Cum autem Justinianus imperium suscepisset, revocavit eum. Et cum regnaret, fecit Pseudo-Synodum episcoporum juxta pseudo-monachi et inclusi sermonem, et abjecit sanctam et universalem sextam Synodum ». Sed de Synodo sequenti anno agendum erit. Pergit vero Theophanes : « Eodem anno ille vanus oculorum cæcitatem incurrit ». Subdit Cedrenus : « Cyro quoque patriarcha exturbato, Joannem suæ impietatis socium ei solio præfecit. Fuit hic Philippicus cognomento Bardanes, in colloquio facundus, atque prudens habitus, sed in actionibus suis absque gravitate, et industria ulla versans, turpiterque vivens, extremam sibi infamiam paravit ». Ita quidem, ubi graviter deliquerunt Orientales, Pseudo-Synodum colligentes, adversus veterem Ecclesiasticam disciplinam, ipsamque Romanam Ecclesiam tot tantos-

[1] Hierem. XV.

que sunt coacti pati tyrannos, non dicam imperatores, sed monstra, Leontium, Absimarum, et Justinianum in furorem actum, Philippicum, Leonem Isauricum, et alios nefandissimos.

11. *In Philippicum hæreticum Romanorum execratio.* — Sed de Philippico modo agendum, qui ubi est creatus imperator, dum ex more professionem Catholicæ fidei mittere deberet ad Romanum Pontificem, misit hæreticam execratione dignam : quam ipse Constantinus Pontifex respuit. Nam de his hæc Anastasius Bibliothecarius : « Ejus et Sacram cum pravi dogmatis exaratione Constantinus suscepit, sed cum Apostolicæ Sedis consilio respuit. Hujus rei causa zelo fidei accensus omnis cœtus Romanæ Urbis, imaginem quam Græci votaream (pancaream) vocant, sex continentem sanctas ac universales Synodos, in Ecclesia beati Petri erexere». Etenim inter alia nefanda idem Philippicus imperator sanctas sex Synodos Œcumenicas pictura effigiatas e pariete abradi præcepit : contra quod imperatoris facinus Pontifex nitens, quas ille destruxit, ipse eo modo quo erant ante, restituit. Sed paulo inferius hæc idem Anastasius :

12. « Iisdem temporibus, cum statuisset populus Romanus nequaquam hæretici imperatoris nomen aut chartam, vel figuram solidi suscipere, unde nec ejus effigies in Ecclesiam introducta est, nec ejus nomen ad missarum solemnia referebatur; contigit ut Petrus quidam pro ducatu Romanæ Urbis Ravennam dirigeret præceptum, et pro ejusmodi causa acciperet. Dumque innotuisset, quod nomine hæretici sua promotione idem Petrus fuisset potitus : zelo fidei accensa magna pars populi Romani statuerunt nullo modo hunc ducem suscipere. Et factum est, ut dum Christophorus, qui erat dux, ob hanc causam cum Agathone et suis hominibus concertarent, bellum civile exortum sit, ita ut in via Sacra ante palatium sese committerent, et ex utrisque partibus amplius quam viginti quinque viri plagarentur atque interirent, donec Pontifex mitteret sacerdotes cum Evangeliis et Crucibus Domini, sicque partes sedarent : nam pars Petri ita angustiata, ut nulla illi esset spes vivendi. Verum ad Pontificis jussum pars alia (quæ et Christiana vocabatur) recessit, sicque defensoris hæretici pars valuit Petri, ac si illa attrita recederet ». Hæc Anastasius. Eadem de nomine hæretici imperatoris exoso, et execrabili facto tradunt Beda, Paulus diaconus [1], atque Ado Viennensis [2]. Habet ex iisdem Romanam Rempublicam gubernari his temporibus solitam esse per duces, qui mitterentur ab imperatore. Hinc et Romæ ducatus dici consuevit, de quo dicendum erit inferius. Porro has altercationes Romæ usque ad obitum Philippici perdurasse, quæ post hæc subjicit Anastasius docent.

13. *Felicis Ravennatis ad communionem Catholicam et suam sedem reversio.* — Eodem quoque anno accidit, ut qui Justiniani voluntate teneretur relegatus in Ponto Felix archiepiscopus Ravennas cæcus redditus, idem ea occasione fuerit exilio liberatus : nam et de hoc ipso idem Anastasius hæc habet : « Eodem tempore Felix archiepiscopus Ravennæ ab exilio reductus, pœnitentia motus, licet oculorum lumine privatus, ad propriam tamen rediit sedem, et solita, quæ ab universis in scrinio episcoporum fiunt indicula et fidei expositiones, et hic confessus est, sicque reconciliationis promeruit absolutionem ». Hæc Anastasius : quibus indicatur ad meliorem mentem ex diuturna vexatione redditum esse Felicem, et ex præscripto Constitutionum superiorum Romanorum Pontificum cuncta plenissime præstitisse, quæ præstanda erant ; ob idque Catholicæ communionis ab eodem Pontifice Constantino participem factum esse.

14. Qui vero copiose prosecutus est res Ravennates, Hieronymus Rubeus, hunc tradit egregia claruisse sanctitate, coruscasse etiam miraculis, redeuntemque ab Oriente secum sacras reliquias sanctorum plurium detulisse : refertque ejusmodi inscriptionem ejus venerando sepulcro inditam.

HIC TVMVLVS CLAVSVM SERVAT CORPVS DOMINI FELICIS SANCTISSIMI AC TER BEATISSIMI ARCHIEPISCOPI.

Profuit quidem Felici ista vexatio, ut illud Davidicum [1] lætus occineret : « Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas ».

15. *Benedictus episcopus Mediolanensis Romam venit.* — Constat ejusdem Anastasii testificatione, venisse hoc tempore Romam Benedictum archiepiscopum Mediolanensem, causam prosecuturum adversus episcopum Ticinensem, cum eum sibi vindicare conatus est sub sua jurisdictione episcopum suffraganeum. Hæc enim de eo Anastasius : « Venit autem, et Benedictus archiepiscopus Mediolanensis Romam orationis voto, et suo se Pontifici præsentare : altercatus vero est pro Ecclesia Ticinensi, sed victus est, eo quod a priscis temporibus Sedi Apostolicæ ejusdem Ticinensis Ecclesiæ antistes ad consecrandum pertinebat atque pertinet ». Hæc ipse. Habet eadem Paulus diaconus, qui et hic subdit : « Fuit autem idem venerabilis Benedictus archiepisc. vir egregiæ sanctitatis, de quo per universam Italiam bonæ opinionis fama fragravit ». Hæc Paulus. Relatus quidem reperitur Benedictus hic inter sanctos, ejusque memoria adscripta sacris Tabulis die undecima Martii, annis singulis in Ecclesia iteratur. Cæterum fuit eadem controversia iterum atque iterum diversis temporibus excitata, multaque hinc inde allata. Sed de his modo hactenus ad institutum : jam ad anni sequentis res gestas transeamus.

[1] Paul. diac. l. VI. c. 33. — [2] Ado in Chron.

[1] Psal. CXVIII.

Anno perio Græco-Romanæ 6204. — Anno Æræ Hispan. 749. — Anno Hegiræ 93 inchoato die 19 Octob. Fer. 2. — Jesu Christi 711. — Constantini papæ 4. — Philippici imp. 1.

1. *Constantinus PP. Romam redit.* — Ad num. 1. *Constantinus* papa, qui ineunte circiter vere hoc anno Constantinopolim adventavit, ut anno superiori ostendimus, urbem reliquit, *ac vicesima quarta mensis Octobris, Indictione decima, Romam ingressus est*, inquit Anastasius in Constantino papa. Quare is menses tantum aliquot Constantinopoli moratus est, non vero annum integrum, ut arbitratus est Baronius anno DCCX.

2. *Historia Suidbertina fabulosa.* — A num. 2 ad 5. Quæ habet hic Baronius de sancto *Suidberto* ex Pseudo-Marcellino, cum nulli alii auctores ei suffragentur, admittenda non sunt; nunc enim constat, Acta illa sancti Suidberti supposititia.

3. *Justinianus imp. occiditur.* — A num. 5 ad 13. Anastasius, postquam retulit, Constantinum papam die XXIV mensis Octob. Indict. X, Romam ingressum esse, subdit : « Post menses tres lugubre nuntium insonuit, quod Justinianus Christianissimus imperator et orthodoxus imperator trucidatus est, et Philippicus hæreticus in imperiali promotus est arce ». Philippicus itaque medio circiter Decembri hujus anni imperium invasit, et mense circiter Januario sequenti hujus rei nuntium Romam perlatum est, mensesque illi tres incompleti intelligendi, ut in *Philippici* depositione videbimus. Tumultus tunc adversus *Justinianum* excitatos narrat Baronius ex Anastasio Theophanis interprete : neque a Theophane Nicephorus in historia, aliique dissentiunt. *Chersonitæ* itaque cum accepissent, imperatorem alteram adversus se classem transmittere, ad res novandas contra eumdem coacti, *Chagani* præsidium implorarunt, tandemque *Justiniani* nomine abrogato *Bardanem* antea exulem, imperatorem proclamant, quem mutato nomine *Philippicum* appellant. Hic sine pugna urbem ingreditur. Occisus *Tiberius* Justiniani filius, et paulo post caput Justiniani amputatum, et a *Philippico* in Occidentem conspiciendum traductum. *Justinianus* postquam in imperium restitutus est, *annos sex* illud obtinuit, ut testantur Nicephorus in Historia, Theophanes, Cedrenus, Marianus Scotus, et Paulus diaconus in lib. 6 de Gestis Langobard. Baronius vero ideo annos ei VIII assignat contra antiquorum fidem, quia ejus imperium ab anno DCCIII exorsus est. Fuit *Justinianus* ultimus e familia *Heraclii* senioris, cum quo ea exstincta, postquam sæculo integro Romanis imperasset.

4. *Agatho diaconus refert gesta a Philippico adversus VI Synodum.* — Combefisius in auctario Bibliothecæ sanctorum Patrum Agathonis diaconi perorationem et Joannis episcopi Constantinopolitani Epistolam ad Constantinum papam a se missam publicavit, ex quibus aliqua discimus huc usque ignorata. Perorationis hic titulus est : « Peroratio scribæ Actorum sextæ Synodi : ubi etiam traduntur, quæ tyrannus ac insipiens Bardanes adversus eamdem sanctam et Œcumenicam sextam Synodum temere molitus est ». Tum sequitur peroratio : « Peccator ego ac omnium minimus Agatho, indignus diaconus, ac sanctissimæ hujus magnæ Dei Ecclesiæ scriniorum thesaurarius, venerabilisque patriarchalis secreti protonotarius ac secundus cancellarius, ante triginta duos plus minus annos, juvenili adhuc ætate, lectorum ordini accensus, ac inutilis notarius agens, sanctæ huic ac universali sextæ Synodo operam commodavi, universa in ea mota quæsitaque ordine assectatus, una cum sancto Paulo hujusce deinceps urbis archiepiscopo et patriarcha, hactenus laico ac imperatori a secretis; ac aliis quibusdam. Omnes porro tomos Actorum præfatæ Synodi, mundo codice, propria ipse manu Ecclesiasticis litteris consignavi; qui et sub signaculis una cum fidei definitione, quam sancta eadem Synodus palam edidisset, Patrum subscriptione munita, in imperatoris palatio fuerunt repositi ac tuto servati : quin et quinque patriarchalibus sedibus tradita, definitionis ejusdem eadem Patrum subscriptione munita exemplaria, eodem conscripsi modo, ita jubente piæ recordationis imperatore Constantino, ac sic fieri præcipiente, quo fidei Orthodoxæ sinceritas atque veritas nullis pateret insidiis.

5. *Justiniani inconsiderata agendi ratio.* — « Cæterum ubi clemens, solusque bonus ac miseri-

cors Deus humilem me ac inutilem; quæ ejus miseratio est; hactenus in vivis agere concessit, non immerito hunc quoque manu propria librum conscribere, in animum induxi, ac decrevi, idque maxime quam hoc sum dicturus ratione. Cum sanctarum Dei Ecclesiarum pax ac concordia, universalisque tranquillitas multis jam annis obtineret, nullaque in eis contradictio, lisque, aut dissentio studiorumve conflictus emersisset; malignus ac mali auctor dæmon, diabolus, haudquaquam videre ferens, occasionem machinatus est, invenitque sua dignam perversitate, ac morositate. Malorum enim nostra ipsorum culpa olim excipientium incursione, crebraque rerum mutatione, non in communi solum Christianæ Reipublicæ imminuto statu, plurimumque labefactato; verum etiam ad ipsum jam imperii apicem excurrente malo; continua rerum summam tenentium abs tyrannide rebellantium permutatione, sacrum illud nomen in contemptum tandem spretionemque abierat; ubi maxime Justinianus, imperii ejusmodi post mortem Constantini patris successor, non semel tantum imperio ob pessimam a principio, sanguinariamque ejus voluntatem, excidisset, atque eo ejectus esset; sed et iterum post Leontium et Tiberium, qui medii obtinuerunt, idipsum passus, gladio tandem in loco dicto Damatico provinciæ Bithyniæ sectis cervicibus periisset: nimirum amplissimo exercitu, quem mari, in diversas distributum minores turmas ad urbem Chersonem expugnandam ac diripiendam, ejusque funditus necandum, delendumque populum destinasset, inde adversus eum rebellante ac impetum faciente, eodemque ipso exercitu, fanatico quodam promiscue ac temere tumultu, nullaque legitima probatione ac suffragio in imperatorem præficiente, præfectumque renuntiante, quemdam id temporis tyrannidis prætextu iis locis exulantem, nomine Bardanem, genere Pergamæum filium Nicephori.

6. *Philippicus imaginem sextæ Synodi dejici jubet.* — « Is mero placito, Philippici assumpto nomine, cum inde improvisus regiæ huic urbi, una cum eum secuta classe, necnon comite armato exercitu, a quo fuerat creatus imperator, repente ingruisset, olim animo insitam habens, nedum paterna doctrina ac traditione, uti dicebat ipse, acceptam, sed et prava institutione adscitiliam, execrabilem omnino sacræ huic ac OEcumenicæ sextæ Synodo contrariam hæresim, ut qui a puero, ubi tulisset occasio, discipulum egisset Stephani abbatis, qui ipse discipulus fuit Macarii: is, inquam, statim ac nulla mora, imperiali potestate ac auctoritate usus, ante suum ipsius ingressum, sanctæ ejusdem sextæ Synodi imaginem, ab annis jam aliquot, prope, ac inter quartam sextamque scholam, in imperialis palatii vestibulo, expositam, dejici jussit; alioquin, inquiens, non sustinens ingredi in regiam non suam, nisi ita prius res habuisset.

7. *Persequitur Orthodoxos.* — « Id præterea auctoritate decernens, ut Sergii, Honoriique ab eadem sancta ac OEcumenica Synodo ejectorum ac anathemati subjectorum nomina in sacra sanctissimarum Ecclesiarum Dipthyca præconio publico referrentur, eorumque per loca imagines erigerentur. Sed et brevi postmodum præfatos quoque sanctæ ejusdem ac OEcumenicæ sextæ Synodi, cum mea ipsius manu conscriptos, invenisset Actorum tomos, educens publicansque igni in secreto palatii tradidit ac abolevit; piis plurimis ac Orthodoxis persecutionem inferens, eorumque nonnullos exilio relegans; eos maxime qui libello, juxta quod ipse jussisset, composito ac dictato, de fide scilicet, ac velut pro sancta ipsa ac OEcumenica sexta Synodo abroganda, haudquaquam subscribere voluissent ». Hæ persecutiones annis sequentibus continuatæ. Anno DCCXIII aliam hujus egregiæ perorationis partem in medium adducemus.

8. *Tarekus ab Arabibus in Hispaniam mittitur.* — Hoc anno Hispania miseris lacerata modis, et gloria Gothicæ majestatis exstincta. « Muza », de quo locuti sumus anno superiori, teste Toletano l. 3 de Reb. Hisp. c. 19, « Tarico Abentiet, qui erat strabo (et omnino diversus a Tarifo, cujus anno præcedenti memini) injunxit, ut Juliano comiti auxilia largiretur, et amicitiam conservaret. Tunc autem (Tarek) dedit comiti Juliano XII millia bellatorum, quos separatim duxit in Hispaniam in navibus mercatorum, ne causa transitus perciperetur, et convenerunt ad Montem, qui ab illo Mauro Gebel Tarik (corrupte vulgo Gibraltal) adhuc hodie nuncupatur, arabice autem Gebel mons interpretatur ». Tarik istum recte hic a Tarifo distinguit Toletanus. *Tarifus* enim erat filius Zarchæ vel Zariki *Abenzarcha*, seu Ebnzarik. At *Tarekus* cognominatur, ut in editis quidem libris Toletani legitur, *Abentiet*: sed hæc vox a librariis imperitis corrupta fuit, legendumque *Abezzenatii.* Nam Tarekus erat (ut docent Arabes, et imprimis geographus Nubiensis cap. nuper citato) *filius Abdallæ, filii Wanmou Zanatensis. Tarifum* cum *Tereko* Hispani recentiores, et alii plerique imperite confundunt, contra expressum Toletani archiepiscopi testimonium. Hujus præsulis Historiam Arabum sicuti nonnulla alia in ejusdem operibus ab imperitis et iniquis emendatoribus corrupta fuisse dubium non est. Nam capite nono laudatæ Historiæ Arabum *Tarekus* dicitur *Abenzarcha;* sicque contra auctoris mentem cum Tarifo confunditur.

9. *Prima Saracenorum de Hispanis victoria.* — Idem præsul narrat Arabes ad montem Tarek convenisse *mense Regeb* (Arabico, et mense Aprili Romano) *anno regni Arabum* XCII, *Æra* DCCLI, (quæ tamen erat DCCXLIX, quæ in præsentem annum convenit). « Quæ cum ad regis Roderici notitiam pervenissent, (ut prosequitur Toletanus) misit contra eos sobrinum suum nomine Eneconem, qui cum eis sæpius dimicans, sæpius victus fuit, et ad ultimum interfectus. Unde et Arabes sumptis animis, audaciam assumpserunt, Juliano comite eos per Bæticam et Lusitaniam deducente. Gothorum

enim exercitus prima vastatione (quam Tarifus anno superiori fecerat) perculsus, et longa pace armorum usibus desuetus antiqua magnalia ignorabat, et facti desides et imbelles, ignari certaminis sunt inventi... Tarik autem cum Juliano comite ad Muzam in Africam est reversus, et Juliani fidelitas ex his factis apud Arabes fuit mirabiliter approbata. Unde et Muza Tarik et comiti ampliorem exercitum sociavit (ut nempe copiis, quæ Bæticam tunc vastabant, jungeretur; quod brevissimo tempore peractum est), qui cum in Hispaniam applicassent, in Bætica et Lusitania cœperunt direptiones et excidia exercere. Rex autem Rodericus audita strage suorum (Enecconem nempe exercitumque, cui imperabat, cæsum) et provinciæ (Bæticæ) vastatione, Gothis omnibus congregatis adventui Arabum se objecit, et ad incursum eorum strenue properavit. Cumque venissent ad fluvium, qui Gwadalete dicitur, prope Assidonam, quæ nunc Xerez dicitur, ex alia parte sedit exercitus Africanus. Rex autem Rodericus cum corona aurea et vestibus deauratis a duabus mulis in lecto eburneo ferebatur, ut Gothorum regum dignitas exigebat.

10. *Hispani ultima clade affecti.* — « Et per octo dies continuos de Dominica in Dominicam dimicarunt, ita quod de Tarik exercitu fere decem et sex millia ceciderunt (Et post nonnulla alia), duo autem filii Wittizæ, qui cum Juliano comite conspiraverant, regi Roderico in hoc prœlio adstiterunt, et alter a sinistris, alter a dextris collaterales acies gubernabant, et dicuntur in præcedenti nocte cum Tarik consilium habuisse, ut ipsis a bello cessantibus, Gothorum exercitus de facili vinceretur; et rex Rodericus cum esset magnanimus, antequam fugeret, permitteret se occidi, et eo mortuo posset eis regnum perditum provenire. Non enim credebant, quod possent, vel vellent Arabes, patriam (Gothorum Hispaniam) retinere: (addit Noweirius, opinabantur filii Wittizæ Arabes statim præda contentos in Africam, sicut prius Tarifo duce fecerant, esse reversuros), unde (pergit Toletanus) et in conflictu armis depositis, quantocius effugerunt. Et hoc ipsum promiserat (Tarek) quod restitueret eis omnia, quæ fuerant patris sui. In exercitu Christiano fuisse constat plus quam centum millia armatorum, sed erat populus duorum annorum peste et inedia imbecillis.... gens Gothorum in parte cæditur, in parte fugæ præsidio liberatur: et dum hoc agitur, quid de rege Roderico acciderit, ignoratur: tamen corona, vestes, et insignia et calceamenta auro et lapidibus adornata, et equus, qui Orelia dicebatur, in loco tremuto juxta fluvium sine corpore inventa sunt ». Unde plerique arbitrati sunt, *Rodericum* regem in hoc fluvio periisse, quod Noweirius et alii Arabes asserunt, ipsisque tum inter se, tum cum Toletano optime convenit. De fide itaque hujus præsulis constare debet.

11. *Pugnatum a Dominica in Dominicam.* — De anno et die, quibus hoc prœlium commissum, multum ab Arabibus et ab ipsomet Toletano distant plerique recentiores. Rodericus enim cap. mox citato affirmat, Gothos tandem terga dedisse, *die Dominica, quinto idus mensis Scawal, anno Arabum* XCII, juxta vero correctionem marginalem ultimæ editionis Francofurti, quam emendationem admittendam esse ex sequentibus patebit, *Æra* DCCLII, quæ tamen Æra cum anno Hegiræ non convenit. Noweirius scriptor inclytus, cui concinunt alii Arabes chronographi Mss. asserit, *Rodericum* una cum exercitu Hispanico occurrisse Arabibus anno XCII Hegiræ, die XXVIII mensis Ramadan, qui dies anno Christi DCCXI, incidebat in XIX Julii et in Dominicam. Rodericus vero Toletanus testatur, ambos exercitus invicem occurrisse die Dominica, a *Dominica* enim *in Dominicam dimicarunt.* Mensis itaque Schawal cœpit hoc Christi anno die XXII Julii, feria quarta; currebat enim littera Dominicalis D. Per octo dies continuos pugnatum esse asserit *Noweirius*: ideoque dies octavus, quo ultimam cladem Gothi perpessi sunt, et eorum rex Rudericus periit, contigit die Dominica XXVI Julii.

12. *Rudericus ultimus Hispanorum rex occisus.* — Toletanus asserit, *Rodericum* regem victum ab Arabibus periisse *V idus mensis Schawal;* dies vero V idus Kalendario Juliano affixus modo nonum, modo undecimum mensis diem significat: menses autem lunares Arabum, neque habent nonas, neque idus: et præterea hi menses prorsus vagi sunt, nec ullis anni solaris vel mensibus vel temporibus affixi. Itaque nihili hæc nota *V idus Schawal* facienda. Manifestum enim est, hanc vocem *idus* istuc fuisse intrusam. Quare ea expuncta legendum, V *mensis Schawal, Dominica*, quod verissimum est. Nam hic mensis Arabicus cœpit XXII Julii, et V ejus dies incidebat in XXVI, quæ Dominica erat hoc anno littera Dominicali D insignito. Hanc restitutionem, quam certam existimo, Arabicis scriptoribus totam debemus. Hic itaque annus regni Gothorum in Hispania ultimus est, primusque Maurorum in ea dominantium. Joannes de Segovia Yperalta Marchio Agropolitanus, qui Historiam Hispanicam variis fabulis purgavit, in Dissertationibus Ecclesiasticis lingua Hispanica Cæsaraugustæ anno MDCLXXI typis datis recte vidit hanc Gothorum cladem alio quam currenti anno non contigisse, monuitque quemdam virum doctum Josephum Pellizerium appellatum, natione etiam Hispanum in Commentariis suis historicis eamdem antea opinionem docuisse, quæ apud me tam certa quam quod in rerum Hispanicarum Historia certissimum.

13. *Captæ Hispaniæ epocha plerumque male constituta.* — Baronius anno DCCXIII, num. 22, Mariana, et alii passim recentiores captæ Hispaniæ epocham refigunt anno Christi DCCXIV, menseque Novembri, sed nullum veterem, quem sequantur, habent. Neque quis dicat, Rodericum Toletanum illigare cladem Hispanicam Æræ DCCLII, quæ in an. Christi DCCXIV convenit: nam, ut jam monui, Toletanus in conjungenda Æra cum Hegiræ annis,

quos etiam Julianis insulse æquat, plerumque peccat. Quare Æræ anni in hoc Historico ex annis Hegiræ certissimis emendari et explicari debent. Præterea Mariana lib. 6, cap. 24, et alii multi recentiores ex quodam Chronico Alveldensi volunt pugnatum esse ad oppidum Xerez, fluviumque Gwadalete, « die Dominico, Xaveris Arabum mensis nono die, tertio idus Novembris ipso Martini festo die, anno salutis septingentesimo decimo quarto ». Qua assertione nihil absurdius excogitari potest. Nam cum anno Dionysiano DCCXIV, Hegiræ annus inceperit XVI Septembris, feria prima, qui fieri potest, ut nonus dies *Schawali*, qui decimus est Arabicorum mensium, in diem undecimam Novembris ejusdem anni Dionysiani DCCXIV inciderit? Constat tamen omnium scriptorum consensu, Christianorum et Arabum, tum veterum cum recentiorum, Gothos deletos fuisse in prœlio *Gwadaletense*, Rudericumque regem periisse, *mense Schawal*, *die Dominica;* ideoque verus hujus certaminis et cladis dies est XXVI Julii.

14. *Vulgaris opinio de anno captæ a Saracenis Hispaniæ refellitur.* — Postquam hæc scripseram, in manus meas venere liber de Antiquitatibus regni Navarrei, et primus tomus Annalium ejusdem regni, uterque ab aliquot annis Pampelonæ editus, auctore Josepho de Moreto Pampelonensi, viro e societate Jesu doctissimo, et rerum Hispanicarum peritia clarissimo, qui multa ex variis Archivis hactenus parum cognita eruit. Is in Appendice ad priorem tomum suorum Annalium communem Hispanorum opinionem, quæ cladem istam anno Christi DCCXIV affigit, tuendam suscepit; sed operis sui initio fateri cogitur, chronologiam Arabicam fundamentis a se jactis adversari; et quia probe intelligit, hanc propositionem iis qui in doctrina temporum apprime versati sunt, non posse non miram accidere contendit, chronologiam illam falsam esse, Arabesque in annis Hegiræ putandis inter se non convenire, ac Æram illam a quibusdam, pluribus annis, præverti, et ab aliis differri. Verum si aliquod ei cum *Musulmanis* commercium fuisset, minime dubitasset, quin gens ista per tot regiones inter ultimas Orientis insulas et mare Atlanticum positas diffusa, in principio anni statuendo unius ejusdemque modi consensionem servet, nisi quod annum primum Hegiræ, alii a feria quinta, seu a die XV mensis Julii anni Christi DCXXII, alii a feria sexta, seu a die XVI Julii ejusdem Christi anni exordiantur, ut videre est in Tractatu de Epochis celebrioribus, edito ab *Ulug Beigis*, Indiæ citra ultraque Gangem principe, et a Joanne Gravio Commentariis illustrato. Neque in annis Hegiræ numerandis inter se *Musulmani* differre possunt; cum eam uti sacram, et quasi sicut superstitionis suæ partem, utpote *Omaris* secundi califæ decreto statutam respiciant. Ab eo enim tempore, seu ab anno Hegiræ XVIII, Diplomata omnia hac Æra subscribi cœpta, aliæque, quæ antea usitatæ fuerant, prætermissæ neglectæque.

15. *Magis refellitur.* — Et tantum abest, ut anni *Hegiræ* incerti dubiique existant, ut nulla epocha firmior, nulla clarioribus monumentis contestata, et majori populorum consensu innixa. Imbelles horum animos superstitio adeo oppressit, ut dici non possit, in eam Æram aliquam novitatem progressu temporis inductam. Alexandrini quidem periodum suam mundanam tertio Ecclesiæ sæculo decennio mutilarunt, ut in Dissert. de Periodo Græco-Romana demonstravi; sed hujus immutationis indubitata habemus argumenta, Æraque illa a quodam privato instituta fuerat, et cum melior non occurreret, paulatim in usum vocata. At Arabum epocha auctoritate publica stabilita, et semper apud illam gentem sacra habita. Præterquam quod Alexandrini omnes eumdem annorum numerum rescidere, et tam ante, quam post mutilationem Æræ suæ in annis numerandis inter sese consensere. Et tamen Moretus, qui ad hoc Alexandrinorum exemplum animum non adverterat, quo ad eam opinionem tuendam magis obfirmatus fuisset, scribit ex Muhammedanis scriptoribus alios plures, alios pauciores annos ex Æra sua rejecisse, *Isidorum Pacensem*, qui hoc sæculo vixit, eam ab anno Christi DCXVIII, *Elmakinum* et *Abugiapharem*, quem sequitur, eamdem biennio aut triennio post annum Christi DCXXII auspicari, aliosque ab aliis Christi annis. At quam portentosa sit hæc opinio, quæ omnes historicos, omnesque mathematicos, Musulmanos contrarios habet, demonstrat retrograda annorum Muhammedanorum enumeratio. Currenti enim anno millesimo sexcentesimo nonagesimo secundo, quo hæc mense Julio scribo, omnes nationes Muhammedanæ mensem *Dulkada* anni Hegiræ millesimi centesimi tertii numerant, a quo anno et mense Hegiræ, si per annos MCIII retrocedas, pervenies ad mensem Julium anni Christi DCXXII, quo ideo annos Æræ suæ omnes totius orbis Musulmani auspicantur. Quare inde certo constat, eam nunquam aut decurtatam aut auctam fuisse.

16. *Sarraceni urbes Hispaniæ paulatim occupant.* — « Post bellum autem infauste patratum (inquit Rodericus cap. 22) Tarik Christianos fuit persecutus usque in Ecijam (Astigim) secutus, et qui erant in civitate, et etiam qui extra fugerant (a pugna nempe), adhuc de multitudine confidentes ei improvide occurrerunt. At.... perierunt, et occisis pluribus, plures ad civitatis ambitum redierunt. Christiani... tanta ignavia se abjecerunt, ut nec resistere cogitarent...... (Interea) Tarik divisit exercitum, et misit quemdam, qui de Christiano factus fuerat Saracenus, qui dicebatur arabice, Mogeit Arrom (Mogith Arroumi, id est, auxiliaris Romanus) contra Cordubam, qui duxit secum DCC milites (equites). Misit (Tarek) alium exercitum contra Malacam et Granatam. Ipse autem cum majori exercitu venit Mentesam prope Giennum, et civitatem funditus dissipavit..... Mogeit autem tum suo exercitu transivit Betim... vigilibus (Cordubæ) interfectis (Arabes) seras et januas infregerunt, et

per pontis januam intraverunt.... Urbis dominus (præfectus) in Ecclesia præsidium, quod erat fortissimum, se recepit; sed ibi eum tribus mensibus obsederunt: post quos idem dominus civitatis ad montana.... dimissis aliquibus in Ecclesiæ munimento abiit fugitivus... Mogeit... post eum insecutores continuo destinavit... (præfectus Cordubæ) equi casu... conquassatus (cum fuisset) Mogeit superveniens (ipsum) cepit vivum. Nec aliquis de senioribus Hispanorum captus dicitur præter istum. Omnes enim alii deditione aut fœdere se dederunt: Mogeit autem Cordubam rediens tamdiu præsidium Ecclesiæ impugnavit, donec captos capitibus mulctavit... Judæos autem qui inibi morabantur, cum suis Arabibus ad populationem (urbem incolendam) et custodiam Cordubæ dimiserunt (reliquerunt).

17. *Toletum, aliæque urbes expugnatæ.* — « Exercitus autem (inquit Rodericus cap. 23), qui Malacam iverat, cepit eam.... alius exercitus Granatam diutius impugnatam occupavit ». Mursiam fœdere deditam recepisse Arabas, scribit etiam Rodericus. « Paucis Arabibus ibi relictis (inquit Toletanus) ivere cæteri Toletum, ubi Tarrik tunc temporis consistebat. Cum enim Toletum venisset, invenit eam fere habitatoribus destitutam.... Tarik autem ex Arabibus, quos secum duxerat, et Judæis quos Toleti invenerat, munivit Toletum. Exinde ivit Guadal Hajaram, inde venit civitatem montivicinam, in qua invenit mensam ex lapide pretioso (quæ vulgo Salomonis fuisse credebatur), et imposuit nomen villæ Medinatalmeyda, quod interpretatur civitas mensæ: Amaiam olim civitatem patriciam.... cepit... exinde campos Gothicos et Asturicam devastavit, et in Asturiis civitatem Gegionem (Giion), et alia loca plurima occupavit, et in locis idoneis præpositos stabilivit, et Toletum postmodum est reversus anno Arabum XCIII », (qui non ita pridem cœperat die XIX Octobris feria quarta). Noweirius, et alii Chronographi Arabes idem produnt, scilicet post tot et tantas victorias, quas brevissimo tempore de Christianis Tarekus retulit anno Hegiræ XCII, tandem reversum Toletum anno Hegiræ XCIII. Georgius Elmacinus, qui Historias clarissimi inter Arabes scriptoris Mohammadis Abugiafaris Tiberiadensis in compendium redegit, hæc habet lib. 1, cap. 13: « Anno nonagesimo tertio (Hegiræ) expugnavit Tarekus Hispaniam et Toletum (id est, expeditionem suam peregit) attulitque (biennio post) ad Walidam mensam Salomonis.

18. *Auriola valide a Theodemiro propugnata.* — Porro *Oreolæ*, de qua Toletanus lib. 3, cap. 23, præerat *Theodemirus*, cujus Isidorus Pacensis magna cum laude meminit. Anonymus Andalusianus refert prœlium ab eo adversus Arabas commissum, et quo usus est, stratagema. Qua de re legendus etiam Rodericus citatus, qui tamen male scribit *Mureiam* et *Auriolam* seu *Oreolam* unam et camdem urbem fuisse, quod facile refellitur. Murcia enim est *Murgis* a Ptolomæo et Plinio memorata; *Auriola* vero, quam statim Arabes *Tedemiram* a nomine præfecti, qui eam egregie propugnarat, vocarant, primum nomen recuperavit, et loco *Oreolæ* aut *Auriolæ*, dicta est *Orihuela*, ut notat Escolanus tom. II Hist. Valentiæ, et ante eum alii scriptores Hispani rerum suarum peritissimi. *Tedemiræ* nomen diu servavit ea regio, ut discimus ex geographo Nubiensi pag. 153. « Sequitur provinciæ Tadmir, ubi extant urbes Mursia, Auriola, Cartagena, Lorca », et pag. 161: « Urbs Mursia est metropolis terræ Tadmir, sitaque est in planitie secus flumen Alabiadh ». Cum enim Mursia Sarracenis in Hispania dominantibus, in celebrem urbem evaserit, *Auriolæ*, quæ provinciæ caput antiquum fuerat prælata. Utramque urbem paulo post idem geographus recte distinguit: « Fluvius Alabiadh, quem Murciæ amnem esse diximus (is hodie ab Hispanis *Segura* appellatur), fluit Meridiem versus ad Mursiam ad Auriolam ac demum in mare se immiscet ». Quare Marca lib. 2 Hist. Bearniæ cap. 2, non bene credidit, *Theodemiram* Asturiam esse et Cantabriam et Theodemirum diversum non esse a Pelagio primo Legionis rege. Regnare cœperant *Gothi* in Hispania, Athanagildo principe, anno Christi trecentesimo sexagesimo nono. Quare eorum dominatio post annos CCCXLIII finem accepit.

19. *Childebertus III moritur.* — Hoc anno *Childebertus III* Francorum rex moritur, cui *Dagobertus III* successit, ut ostendi anno DCCIX, num. 8 et seq.

CONSTANTINI ANNUS 5. — CHRISTI 712.

1. *Philippicus favens Monothelitis Joannem ejusdem sectæ ad sedem Constantinopolitanam evehit.* — Septingentesimus duodecimus annus agitur Redemptoris, decima Indictione, quo Philippicus imperator, ubi stabilisse sibi imperium visus est, occisis omnibus qui Justiniano favissent, mox, quod diu sederat in animo, perficere est aggressus, cum præsertim ad id præstandum sua promissione teneretur; nimirum ut sextam Synodum condemnaret, in qua hæresis Monothelitarum hæreticorum damnata fuerat, faceretque ut proscripta hæresis rediens postliminio ab omnibus reciperetur. Ad quod implendum eo majori studio movebatur, quod qui ipsi imperium prædixisset, hoc etiam veluti divinum oraculum adjecisset, fore et ipsi imperium diuturnum, ad annos plurimos propagandum, si quod Deo placitum esse sciret, absque mora impleret, nempe si eamdem (ut aiebat) Deo invisam sextam Synodum e medio penitus tolleret. Qui igitur nihil magis optabat, quam potiri longa ætate imperio, nihil impensius sibi agendum putavit, quam ut eamdem sanctam Synodum adversaria Synodo per episcopos aboleret.

2. At currentem licet, ad id agendum pseudoprophetæ sui calcari addita perurgebant, et aliorum Monothelitarum stimuli excitabant. Qui enim sub Orthodoxis principibus, fulgente Catholica fide, veluti vespertiliones latebant in antris, jam ad occasum declinante die, denso agmine emergentes, una cum faustis acclamationibus imperatoris, damnationem sextæ Synodi conclamabant: sequebatur hos insanum vulgus, et alii, qui omnia imperatoris gratiæ posthabebant.

Imperator igitur, ut, quod conabatur, faciliorem consequi posset effectum, primum omnium Cyrum Constantinopolitanum episcopum e sede dimovet, et in exilium mittit: ad quod agendum dignus ille prætextus, causaque ea quam justissima videbatur, quod in thronum alterius nefarie conscendisset pro arbitrio crudelissimi imperatoris, qui Callinicum patriarcham in ordinem redegisset, oculisque orbatum in exilium ejecisset, ipsum vero Cyrum in eam cathedram contra omnia jura Ecclesiastica sublevasset: jam vero adesse tempus, ut perperam facta irrita redderentur, virescerent concisa jura, et exstincta justitia reviviscerct. Sic igitur gradu deposito Cyro, in locum ejus (quem vidimus) delectus est Monothelitarum antesignanus Joannes. Qui enim in eam sedem provehendus erat monachus ille, qui imperium Philippico prædixisset, eodem supplicio quo Elimas [1] magus, a Deo percussus est cæcitate, magus et ipse: ut eadem pœna teneret, quem eadem culpa damnaret.

3. *Episcopi Orientales a fide deficientes Pseudo-Synodum celebrant.* — Evecto igitur in solium patriarcha Monothelita, cum ipso, et in ipso tanquam in cardine universa Orientalis movetur Ecclesia: nam in primis quæ tunc sunt repertæ Ecclesiæ carere pastoribus ad eas nonnisi impietate bene noti hæretici Monothelitæ promovebantur episcopi, sed et horum immensus cito auctus est numerus ex eis, qui, licet Catholici, tamen jacturam cathedræ, quam passus fuit Cyrus patriarcha, sibi timentes, eamdem perfidiam, quam imperator, evestigio aggressi sunt profiteri; ita stabiliri sibi sedem episcopalem putantes, si quam fidem assererent imperator et patriarcha, æque et ipsi profiterentur; nutare vero sedem eorum, qui sextæ Synodi agerent defensores, vel resistere, aut dissentire reperirentur imperatori et contradicere patriarchæ. Ita plane succisi omnes nervi erant Orientalis Ecclesiæ, ut non sit inventus aliquis qui surgeret [2] ex adverso, et staret pro muro domus Israel, sed dispersi essent tanta ruina lapides sanctuarii [3], nimirum quod non fundamento solidæ petræ firmiter inhæsissent, super quam ædificati erant [4] in templum sanctum in Domino, sed voluntaria sæpe aversione resilientes, resoluto glutino, quo juncti arctissime tenebantur, facti essent mobiles, leves, et inconstantes.

4. Indicitur Synodus, statuitur certa dies, accersuntur Orientis episcopi: quot vero numero fuerint, et num inter eos una cum patriarcha Constantinopolitano reliqui resederint patriarchæ, nescitur; ejus enim Acta, veluti quippiam exsecrandum,

[1] Act. XVII. — [2] Ezech. XIII. — [3] Thren. IV. — [4] Ephes. II.

cum quot versus, tot in Deum blasphemias continerent, una cum ipso imperatore fuerunt sepulta, perpetuo tradita anathemati. Cæterum opinari licet, numerosissimam ab imperatore fuisse Synodum comparatam, quam ad evertendam Synodum OEcumenicam opus esse conspiceret, ut numero saltem polleret episcoporum, quæ reliquis destitueretur auxiliis; cum eam non fulciri viderent legatione Apostolicæ Sedis, non roborari assertionibus sanctorum Patrum, de quibus jam suo ipsorum damno sæpe periculum factum esset, non denique aliis posse sustentari subsidiis, sed pluribus everti contrariis intelligerent. Quo igitur quæ in Synodo statuerentur, firmiora consisterent, nihil prætermissum esse studii atque laboris, par est existimare.

5. Convenit Synodus, non in Spiritu sancto legitime congregata, sed Satanæ instigatione collecta, quæ ob id dici meruerit synagoga Satanæ potius et concilium malignantium, quam Synodus sancta, cui conveniret illud elogium Domini[1] : « Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum » : Cuncta recte disponens; sed steterit Dominus non probans, sed objurgans, secundum illum Davidicum[2] : « Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat. Usquequo judicatis iniquitatem, et facies peccatorum sumitis? » Ita collectis episcopis, præfuit eis Joannes nuper electus Constantinopolitanus antistes insidens cathedræ pestilentiæ, loco primario se caput ostentans, quod reliqui episcopi veluti annexa membra sequantur. Non hic defuisse putes, quæ in aliis conciliabulis ab aliis imperatoribus hæreticis congregatis præsto fuere, nimirum adstans apparitura, parata vincula, scriptæ antequam ferrentur in eos qui putarentur resilire sententiæ, jactatæ insuper haud incerta fide de carceribus atque exiliis irrogandis ore omnium minæ, successores ostentati contradicentium episcoporum jam imperatoris nutu decreti : hoc eos famelicos exspectare, hoc avide cupere, ut aliqui invenirentur, qui mandato imperatoris de sexta Synodo condemnanda resisterent, quo ipsi eorum Ecclesiis potirentur.

6. Quid plura? Ad nutum imperatoris, ad libitum patriarchæ Monothelitæ sancta sexta Synodus condemnatur, deletur sancita de duabus in Christo voluntatibus et duplici operatione sententia. Scribitur de unica voluntate, et operatione decretum, acclamatur damnatio veritatis, conclamatur hæresis confirmatio, cui et subscribitur ab omnibus illis episcopis, ex Catholicis uno momento conflatis in Monothelitas : ita namque probati in conflatorio, qui videbantur esse aurum vel argentum, conversi inventi sunt omnes in scoriam rejectaneam : adeo ut nec vel unus legatur, qui restiterit, qui renuerit, atque ea de re exciderit ab episcopatu, et carcerem, vincula, vel exilium passus sit. Non præteriissent scriptores, qui et exilium Cyri, et alia ejusdem perperam facta scripserunt, narrare pariter, si accidissent, exilia confessorum episcoporum, illis duntaxat salvis a tantæ fornacis incendio, quos abesse contigit.

7. Siccine prodita est (proh pudor!) Catholica fides et ab illis, qui se acerrimos defensores sextæ Synodi esse jactabant, qui ad illam (ut dicebant) implendam addiderant centurias canonum subvertentium Ecclesiasticam disciplinam, pro quibus et confirmandis validandisque adeo prolixum adversus Romanum Pontificem bellum gessissent? Si non stat Synodus quam damnatis, infirmior et adjectitia pars illius quomodo stabit? Sic miseri suo ipsorum calculo, uno ferme momento destruunt, quod male absque temperamento ædificare conati sunt. Ita quidem ipsi in pace leones, in prœlio cervi, quibus illud Davidicum apposite aptari possit[1] : « Filii Ephræm intendentes, et mittentes arcum conversi sunt in die belli », manus dantes Assyriis. Verum sic prodita atque damnata fide Catholica in Oriente, integra, illæsa penitus, et intacta conservata est in Occidente, resistente impio imperatori Romano Pontifice, populoque Romano, ut quæ anno superiori ex Anastasio dicta sunt, docent. Gloria hæc est Romanorum, quod adeo sint execrati hæreticum imperatorem, ut non solum eum recipere, sed nec ipsius imaginem intueri voluerint, non modo coloribus pictam, sed nec cusam in nummis. At jam quæ sunt reliqua anni hujus prosequamur.

8. *Ariperto defuncto succedit Luitprandus, qui confirmat donationem factam Ecclesiæ Romanæ, Petrum Ticinensem episcopum ab exilio revocat.* — Hoc eodem anno esse defunctum Aripertum regem Longobardorum, habet Francorum Chronicon ad leges Salicas antiquitus scriptas additum : ex quo dicendum est, non annos duodecim regnasse (ut Paulus diaconus tradit) sed tantum octo; porro idem hæc de ipso ait[2] : « Fuit Aripertus quoque vir pius, eleemosynis deditus, ac justitiæ amator ». Et paulo inferius : « Post Ariperti funus Ansprandus Longobardorum regno potitus, tres menses solummodo regnavit, vir per omnia egregius, et cujus sapientiæ rari æquandi sunt. Cernentes Longobardi hujus interitum, Luitprandum ejus filium, in regali constituunt solio ». Quod factum tradit adhuc in humanis superstite parente, qui ubi id accepit, defunctus est.

Post Aripertum igitur, et defunctum eodem (ut dictum est) anno Ansprandum, cum regnasset tantum tres menses, ejus filius Luitprandus regnare cœpit, tenuitque regnum annos (ut idem testatur auctor) triginta unum et septem menses. Ita Paulus : qui autem ejus regno tantum annos tribuunt viginti quinque, post annos quinque ejus collocant regnum, sed erroris arguuntur. Error autem inde manasse conspicitur, quod Ariperto tribuunt duodecim annos, quem tantum octo re-

[1] Matth. XVIII. — [2] Psal. LXXXI.

[1] Psal. LXXVII. — [2] Paul. diac. l. VI. c. 35.

gnasse diximus : cum enim conveniant omnes eum propagasse regnum usque ad annum Domini septingentesimum quadragesimum tertium, Indictione undecima, plane dicendum erit ipsum auspicatum esse regnum hoc anno, defuncto patre idibus Junii. Ad redarguendum enim errorem eorum, qui post annos quinque ponunt ingressum Luitprandi, satis superque erit ex ejusdem regis edicto de legibus Longobardorum lato anno sequenti, undecima Indictione, id asserere : hæc enim in fine ibi leguntur : « Ob hoc ego in Dei omnipotentis nomine Luitprandus excellentissimus, Christianus et Catholicus Deo dilectæ gentis Longobardorum rex, anno (Deo propitio) primo, pridie kal. Martias, Indictione undecima, una cum omnibus judicibus, etc. » Hæc ibi : satisque ad certam temporis rationem elucidandam, qua si caret historia, necesse sit multiplicibus erroribus abundare, et difficultatibus præpediri. Unde et corrigas quod habet Oldradus in Epistola ad Carolum Magnum, inchoasse regnum Luitprandi anno septingentesimo decimo : nam et in eam numeri notam errorem oportuit irrepsisse.

9. Constat etiam ipsum hoc primo regni sui anno confirmasse donationem Alpium Cottiarum ab Ariperto factam Ecclesiæ Romanæ, ut habet idem Oldradus episcopus Mediolanensis in Epistola ad Carolum Magnum imperatorem his verbis : « Primo regni sui anno donationem, quam beato Petro Aripertus rex donaverat, confirmavit, scilicet Alpes Cottias, in quibus Janua est, et quicquid ab ea Alpes usque ad Galliarum fines continebant ». Hæc ipse.

10. Mortuo igitur (ut dictum est) Ariperto hoc anno, qui trusus in exilium fuerat Petrus regis consanguineus, qui postea creatus fuit episcopus Ticinensis, postliminio rediit : de quo ista Paulus subdit[1] : « Eo quoque tempore floruit vita vel actibus Ticinensis Ecclesiæ episcopus Petrus, qui quia regis erat consanguineus, ab Ariperto quondam rege apud Spoletum exilio fuerat retrusus. Huic beati martyris Sabini Ecclesiam frequentanti, idem venerabilis martyr prænuntiavit, quod episcopus apud Ticinum futurus esset. Qui postea, cum id fuisset factum, Basilicam eidem martyri Sabino, in solo proprio apud eamdem civitatem construxit. Hic inter reliquas optimæ vitæ quas habuit virtutes, etiam virginitatis flore decoratus enituit : cujus nos aliquod miraculum, quod posteriori tempore gestum est, in loco proprio ponemus ». Hæc Paulus de Petro.

[1] Paul. diac. l. VI. c. ult.

Anno periodi Græco-Romanæ 6205. — Anno Æræ Hispan. 750. — Anno Hegiræ 94, inchoato die 7 Octob. Fer. 6. — Jesu Christi 712. — Constantini papæ 5. — Philippici imp. 2.

1. *Cyrus e patriarchatu Constantinop. dejicitur.* — A num. 2 ad 8. Quæ egerit *Philippicus* ipso imperii sui initio, anno superiori ex Agathone diacono, cujus Peroratio Baronii ætate non extabat, exposuimus. Iis addit Theophanes in Chronico : « Cyro patriarcha sede ab eo dejecto, Joannem quemdam improbitatis et pravæ opinionis consortem in ejus locum promovit » Philippicus. De eadem Cyro patriarcha Constantinop. hæc habet Beda lib. de VI mundi Ætat. « Hic ejecit Cyrum de pontificatu, eumque ad gubernandum abbatis jure monasterium suum Pontum redire præcepit ». Cyro *annos sex* Nicephorus in Chronico, et Zonaras in sua Historia tribuunt, quemadmodum et Theophanes loco mox citando. Baronius titulum *Confessionis* huic patriarchæ adscribit, et Bollandus ad diem VIII Januar. eum inter sanctos collocat, quod Græci eo die in Menæis celebrent eum tanquam religionis causa extorrem. Nihil tamen aliud de eo narrat Bollandus quam quod Theophanes et Zonaras de eo referunt. Verum sicut Justinianus *Callinicum* Cyri decessorem ejecerat, indigniusque habuerat, non velut minus Orthodoxum, sed quia propensiorem in *Leontium* suum adversarium, suæque purpuræ invasorem ; pari eademque ratione motus fuisse videtur *Philippicus* ; præsertim cum *Cyrum* ad suum monasterium remiserit, eique præfecerit ; quod non videtur hominis depositi ob existimatam hæresim, inquit Combefisius in Notis ad Perorationem Agathonis diaconi.

2. *Plures stetere adversus Monothelitas.* — Existimat Baronius præter *Cyrum*, alios omnes Orientis episcopos, ne sede pellerentur, fidem imperatoris secutos esse. Verum licet dubitandum non sit, quin multi imperatori adhæserint, plures tamen pro sana doctrina stetisse manifeste ostendit

Agatho citatus anno superiori num. 4 et seqq. ubi dicit *Philippicum* pios plurimos persecutum esse, eorumque nonnullos in exilium misisse. Præterquam quod *Joannes* archiepiscopus Constantinopolitanus in Epistola ad Constantinum papam, « qua excusat pro iis, quæ sub tyranno Bardane adversus sanctam et OEcumenicam VI Synodum agitata sunt », asserit tyrannum se ad pontificatus apicem provexisse nihil tale volentem, « cum profanum, nec Ecclesiastici nostri ordinis hominem eadem secum perverse sapientem, in pontificali, throno constituere vellet, venerabilis cleri nostri impetu ac renitentia prohibente », inquit Joannes.

3. *OEconomia Joannis episcopi Constantinop.* — Hic in eadem Epistola, ut excuset silendi œconomiam, quam indulserat *Philippico*, conatur ostendere quosdam ex antiquis Patribus, ac inter eos magnum *Basilium* dispensationes laudabiliter invexisse. « Nos parum aliquid, quod ait magnus Basilius, viri moribus cedendum duximus, ut confessio fidei in iis, quæ momentum haberent, sine vocibus, et sensibus saltem ac intelligentia, incommutabilis firmaque servaretur », inquit Joannes. In fine petit a Pontifice Romano, ut sibi iterum universam Dei Ecclesiam videre liceat, ostenditque *lapsos* in latrocinio Ephesino facile receptos, idque longe antea præstitisse sanctum *Cyrillum* cum eis, qui sibi ac suæ Synodo anathema dixerant. Hæc *Joannis* œconomia pro qua excusat, quam Baronius non viderat, extat tomo VI Conciliorum p. 1409. Nec ea Joannis tantum fuit; sed et *S. Germani* tunc episcopi Cyzici, postmodum vero patriarchæ Constantinopolitani, et *Andreæ Cretensis*, quos sanctos Nicephorus in Historia et Theophanes in Chronico nominant, velut primarios in ea *Joannis* cooperatores, aliorumque fere per Orientem episcoporum.

4. *Eadem œconomia usi S. Germanus et S. Andreas Cretensis.* — Theophanes quidem de Synodo Constantinopolitana loquens, ait : « Primo imperii ipsius Philippici anno, insanum conciliabulum adversus sanctum OEcumenicum Concilium celebratum est : Cyroque expulso sub sextum patriarchatus sui annum, Joannes Constantinop. patriarcha factus est : Andreas autem metropolitanus Cretæ, ac Germanus Cyzici metropolita, propalam subscripserunt, ac anathemate damnarunt, cum omnibus collegis, præfatam in Monothelitas celebratam sanctam OEcumenicam Synodum. Mortuo autem post triennium Joanne, translatus est Germanus Cyzico, egitque patriarcham Constantinopolitanum annos quindecim ». Nicephorus vero in Historia pag. 31 : « Post hæc Philippicus imperium turpiter ac negligenter administrat, et eos Patres, qui in sexta OEcumenica Synodo convenerant, anathemate condemnat, quæ ab iis de duplici Christi Domini voluntate et actione decreta erant, improbans. Qua in re adjutorem nactus est Joannem Constantinop. patriarcham, et Germanum Cyzici metropolitanum, aliosque tam sacerdotes quam senatores plurimos ». Verum, ut observat Combefisius in Notis ad eam Joannis Epistolam tomo II Supplem. Biblioth. Patrum, licet ex episcopis Orientalibus multi sextæ Synodi damnationi, imo et Chalcedonensis subscripserint, sociique accesserint *Philippico*, hique rei proditæ fidei fuerint; cum eorum partium esset, unanimi constantia a proposito tyrannum deterrere, aut certe gloriosa confessione fidem nuper explicatam defendere : alii tamen ex animo Orthodoxi, ac omnino caventes, ne tam grave damnum per collegarum vel malitiam vel ignaviam, publicæ nimirum VI Synodi ac SS. Patrum anathematizationis, Orientalis Ecclesia subiret, medium hoc invenerunt, seu inventum ab aliis comprobarunt, ut ederent fidei formulam sensu Catholico, qua tamen supprimerentur voces nuper definitæ a sexta Synodo, geminæ in Christo operationis et voluntatis, *Philippico* duriores ac invidiosæ. Non alia fuit *Joannis* œconomia, ut ipsemet in sua Synodica affirmat, non alia Germani tunc episcopi *Cyzici*, non alia *Andreæ* Cretensis.

5. *Theophanes et alii ex œconomia Joannis et Andreæ corrigendi.* — Qua in re non solum non peccarunt; sed et rem dignam laude egisse videntur, majori scilicet depulso malo ab Ecclesia, ac minori permisso potius quam acto. Sed quia inter duo extrema medium invenire aut tenere difficile, *Joannes*, *Germanus*, et *Andreas* hoc suo zelo, medioque tantam sibi conflarunt invidiam, ut passim Monothelitæ audierint, ejusdemque cum *Philippico* sententiæ. Verum quia scriptores illi sola conjectura et præsumptione loquuntur, nec certa monumenta eorum temporum sequuntur, ea de re varii sunt, eo magis quo ab illa ætate non minimum dissiti præfatam œconomiam ignorarunt. Præterquam quod in aliis ejusmodi non semper sunt certæ fidei. Zonaras vult, *Joannem* propter hæresim exauctoratum esse, ac *Germanum* eidem suffectum sub Artemio Philippici successore; et tamen Nicephorus et Theophanes scribunt, sanctum *Germanum* Joanni mortuo suffectum fuisse. Nihil etiam Cedrenus de Joannis depositione habet, sed tantum asserit, creatum sub Joanne *Artemium;* sub quo postmodum refert translatum Cyzico « Germanum calculo ac probatione religiosissimorum episcoporum ».

6. *OEconomia illa non dissimilis œconomiæ S. Basilii.* — Quod ergo *Joannes*, inquit Combefisius, aliique præcipui Orientis episcopi idem timerent a *Philippico* suis Ecclesiis, quas Monothelismus haud ita pridem fœdasset, maluerunt obscuriori confessione ipsum placare, quam clariori, tantum sibi ab eo periculum creare. Inter *Basilium* et ipsos vix aliud apparet discrimen, quam quod is ex sola charitate, *Eunomianorum* se imbecillitati accommodans consulto ab illa voce *Deus* abstineret, ne offenderet, essetque impedimento, ne illi accederent ad fidem : illi autem velut cedentes tyranno sextam Synodum insectanti, præscriptas ab ea voces omisere, iis utentes, quibus antea *Leo* rem

eamdem expresserat, et quarum sanum sensum Synodus Lateranensis exposuerat. Illic ergo charitas, hic necessitas; at neque hic deest charitas, in eos nimirum, quos tam multos ac innumerabiles adducendos viderent illa tyranni persuasione. Ut charitate indulserit *Basilius* Eunomianis, etiam indulserint præfati episcopi infirmioribus Orthodoxis. Nihilo minoris momenti, ut ne Spiritus sanctus diceretur Deus etiam *Basilii* ætate, quam ut nec Christus duarum voluntatum ac operationum, post etiam VI Synodum : utrumque nimirum negative, ac quadam abstractione, non velut contrarie.

7. *Œconomia Andreæ Cretensis.* — Combefisius refert ibidem *Confessionem fidei Andreæ Cretensis* iambicis versibus compositam, cujus hic est titulus : « Andreæ sanctissimi archiepiscopi Cretæ, iambi scripti ad sanctissimum Agathonem archidiaconum ac custodem librorum sanctissimæ hujus magnæ Dei Ecclesiæ (nempe Constantinopolitanæ), quando librum hunc (Perorationem scilicet ejusdem Agathonis) accipiens transcripsit, ac iterum remisit ». Sunt iambi illi haud levi argumento, ut nihil *Andreas Cretensis*, ex animo saltem, peccaverit in sextam Synodum. Habetur enim illis accurata œconomiæ confessio, qualem ediderunt Synodi, Chalcedonensis, atque hæc Constantinopolitana, nulla prorsus labe Eutychianismi aut Monothelismi, sed utriusque expressa refutatione, qualem exigere poterant hujusmodi tempora, cum tanquam symbolo distinguerentur hæretici ab Orthodoxis, quod hi œconomiam perfectam nullo naturarum defectu prædicarent, ipsi autem naturas interimerent, aut certe alteram ab altera velut absumi, ut non proprie quicquam operaretur, solam habens relictam passionem, dicerent, ut in Notis ad illos iambos græce scriptos observat Combefisius, quem in expositione hujus Synodi Constantinopolitanæ sequendum potius existimo, quam doctissimum cardinalem Baronium, qui neque laudatam Joannis patriarchæ ad Constantinum Summum Pontificem Epistolam, neque Historiam Nicephori, neque Theophanis Chronicon viderat, aut Henschenium in Vita sancti Germani patriarchæ Constantinop. qui credit, narrata a Nicephoro et Theophane locis citatis, falsa omnino esse, *et ex subdolis hæreticorum chartis* excerpta. Sicut enim durum est, *Joannem*, ejusque cooperatores, postquam hujus Epistola in lucem prodiit, hæreseos damnare; ita et *Nicephorum* ac *Theophanem* viros sanctissimos, tam quoad substantiam, quam quoad circumstantias rei tanti momenti falsi arguere.

8. *Luitprandus fit rex Langobardorum.* — Ad num. 8 et seq. Sigebertus in Chronico ad annum DCCX, ait : « Ansprandus cum Bajoariis Italiam repetit ; cum Ariperth confligit, eoque fugiente, et in fluvium demerso, regnum Langobardorum recipit : Ansprando post tres menses mortuo, Luitprandus filius ejus regnat annis XXXII ». Eadem habet Paulus diaconus lib. 6, cap. 35, qui addit : « Postquam Ansprandus apud Bajoariam jam novem expletis annis exulasset, promoto tandem Theudeberto decimo anno », venisse in Italiam, et Aripertbum vicisse. Quare cum annus primus tetrarchiæ *Theodeberti* in parte Bavariæ cum anno primo fugæ *Ansprandi*, et nonus expletus fugæ ejusdem Ansprandi cum anno X jam provecto Theodeberti tetrarchæ concurrant, hic ineunte anno DCCII tetrarcha dictus est, et sub ejusdem anni Christi finem *Ansprandus* in Bajoariam fugerat; alioquin decimus jam promotus *Theodeberti* non posset convenire in annum IX jam expletum fugæ Ansprandi, ut numeranti liquet. Præterea prœlium istud currenti anno commissum, et *Ansprandus* eodem anno supremum diem obiit, postquam menses tres regnasset, et jam *Aripertbus* periisset. *Luitprandum* vero anno præsenti Langobardorum regnum iniisse constat ex Charta a Margarino in tomo II Bullarii Casinensis pag. 3 recitata, quæ dicitur data « anno regni ejus nono decimo, die kalendarum Decemb., Indictione XII, qua annus DCCXXXI a kal. Septembris notatur (1). Quare hoc anno Langobardis præesse

(1) Mirum est Pagium, turpiter adeo lapsum fuisse, ut anno DCCXXXI tribuerit Chartam signatam Luitprandi anno decimo nono die kalendarum Decembris Indictione XII : hæc enim aperte prodiit annum DCXXVIII, cujus Septembri fluere Indictio illa cœperat. Sed ita correctam mendosam esse patet ; cum annus Luitprandi decimus nonus anno DCCXII cœptus, concurrerit cum anno DCCXXX, seu DCCXXXI. Melius igitur exordio regni Luitprandi huic anno illigando valent tria ejus Diplomata a Cl. Saxio in Not. ad regnum Itali. Sigonii novæ editionis t. II, col. 151 producta. Horum primum consignatur anno regni ejus (Luitprandi) XXIII, *tertio kalendas Februarii, Indict.* III, quæ annum indicant DCCXXXV, ac perspicue ad annum DCCXII nos adducunt. Alterum vero datum est anno regni ejusdem nono *die* XII *Maii, Indictione* IV, id est, DCCXXI, ex quo idem quod prius conficitur. Tertium tandem præfert annum *regni ejus* XIII, *octavo idus Junii, Indictione* VIII, id est DCCXXV, ex quo fit ut idem ac prius statuas. Ex hoc autem conficitur Diploma illud Luitprandi a Mabillonio productum, de quo Pagius ad annum DCXXV, num. 1, datum IV nonas Aprilis, Indictione X, regni Luitprandi I falsas præferre temporis notas, cum ex Diplomatibus jam relatis exploratum sit, Luitprandi regnum illud nonnisi post octavo idus Junii anni DCCXII cœpisse. Anno vero eodem DCCXII, Julio mense, jam regnabat, ut probat Charta venditionis, quam inter excerpta archivii Pisani producit Muratorius Antiquit. Ital. t. III, col. 1006. Signatur enim illa : *Regnante Luitprando viro excellentissimo rege, anno nono decimo, mense Julio, Indictione tertia decima*, quæ annum ferunt DCCXXX, ex anno DCCXII ante diem illam Julii deductum. Verum Ansprandi annum emortualem, adeoque et Luitprandi successoris exordium accuratius definiri posse censeo ex ejus Epitaphio quod Papiæ positum recitatur a P. Romualdo a S. Maria Augustiniano excalceato in opere Flavia Papia Sacra part. 4, pag. 50 in hanc sententiam

ASPANDVS HONESTVS MORIBVS PRVDENTIA POLLENS,
SAPIENS, HONESTVS, PATIENS, SERMONE FACVNDVS,
SINGVLIS PROMEBAT CASTO DE PECTORE VERBA ;
CVIVS AD ÆTHEREVM SPIRITVS DVM PERGERET AXEM,
POST QVINOS VNDECIES VITÆ SVÆ CIRCITER ANNOS,
APICEM RELIQVIT REGNI PRÆSTANTISSIMO NATO
LVVTHPRANDO INCLITO, ET GVBERNACVLA GENTIS

Datum Papiæ die idunm Junii, Indictione decima.
Hoc nempe anno DCCXII.

MANSI.

cœpit *Luitprandus* : quo etiam *Aripertlum* demortuum testantur Hermannus Contractus tam juxta editionem Pistorii quam Canisii, et annatistæ, tam Nazarianus quam Petavianus. Regnavit Ariperthus *annos duodecim*, anno uno scilicet cum *Ragumberto* patre, et undecim solus, ut testatur Paulus diaconus citatus, qui anni incompleti intelligendi sunt. Baronius, qui initium *Luitprandi* cum hoc Christi anno accurate consignat, perperam dicit, Paulum hallucinatum, et *Ariperthum*, non annos XII, sed tantum VIII regnasse. Nam non animadvertit annatista doctissimus, Paulum *Ariperthi* seu *Ariberthi* initium ab anno DCCI, quo cum *Ragumberto* patre regnare cœpit, arcessere; annos incompletos pro integris numerasse, seque præcedentium Langobardorum regum annos emortuales prævertisse, quod constat ex initio Luitprandi certo et indubitato; ex quo proinde antecedentium Langobardorum regum chronotaxis statuenda. Quoad Epistolam *Petri Oldradi* episcopi Mediolanensis hic a Baronio memoratam, eam supposititiam esse anno DCCXXV, num. 2 monstrabimus.

9. *Muzæ ducis Arabis de Hispanis victoriæ.* — Arabes Hispaniarum victores potentiam suam in eo regno magis stabiliunt. « Muza », inquit Toletanus lib. 3, cap. 23, « filius Azair (legendum, Annosair), anno prædicto (Hegiræ XCIII), mense Ramadan, audiens magnalia, quæ Tarek princeps exercitus sui exercuerat in Hispanos, familiaris zeli ductus invidia in Hispanias cisfretavit, ducens secum plusquam XII millia bellatorum ». Quare cum teste Toletano auditis victoriis Tareki *Muza* in Hispaniam ex Africa transfretarit anno Hegiræ XCIII, mense Ramadan; profecto *Tarekus* non vicit Gothos, et Rodericum regem, eodem anno Hegiræ XCIII, mense Schawal, qui Ramadanem sequitur: nec scribere potuit Rodericus, Gothos bis fuisse prœlio victos a Tareko, regemque Rodericum periisse anno Hegiræ XCIII; sed scripsit *anno* XCII, ut optime super ora libri legendum esse monuerunt curatores ultimæ editionis Francofordiensis. *Muzam* autem hoc anno Hegiræ XCIII transfretasse in Hispaniam, testantur Noweirius, et alii chronographi Arabes Mss. qui cum Roderico Toletano in omnibus conveniunt, eademque prorsus narrant, scilicet *Muzam* via, qua *Tarekus* iverat, progredi noluisse, sed aliam elegisse, ut civitates, quæ adhuc liberæ remanserant, subigeret. Expugnavit itaque Muza Medinatsidonam (Medina Sidonia), Carmonam, et Hispalim Bæticæ metropolim : « Hanc Hispalim », inquit Rodericus, « cum Muza aliquando obsedisset, Christiani.... aufugerunt. Ipse autem captam Hispalim de Judæis et Arabibus populavit, et inde Beiam occupavit ».

10. *Annum primum captæ a Mauris Hispaniæ a præsenti aliqui deducunt.* — Ab hoc *Muzæ* adventu nonnulli veteres epocham ingressus Arabum et Hispaniæ devictæ deducunt, quam alii sumunt ab anno præcedenti, quo *Tarekus* transfretavit ex Africa in Europam, et paulo post exercitum Gothorum delevit in prœlio Guadaletense. Hanc posteriorem numerandi annos ab Hispania capta a Saracenis rationem servat Anastasius, seu verius alius Anastasio vetustior scriptor Vitæ Gregorii II papæ : « Eodem tempore, inquit, nefanda Agarenorum gens cum jam Hispaniarum provinciam per decem tenerent annos pervasam (ab anno Christi DCCXI), undecimo anno (inchoato) Rhodanum conabantur fluvium transire ad Francias occupandum, ubi Eudo præerat, qui facta Francorum (Aquitanorum) generali motione contra Sarracenos, eos circumdantes interfecerunt ». Vicit autem Sarracenos Eudo anno DCCXXI sub Gregorio II Pontifice Romano, vetustissimis Annalibus ex Codice Petaviano apud Duchesnium tomo II editis id expresse testantibus, his verbis : « DCCXXI expugnavit Eodo Saracenos dextera sua », et veterrimis etiam Annalibus sancti Nazarii ad Rhenum apud eumdem tomo III pariter id asserentibus, his verbis: « DCCXXI ejecit Heudo Sarcinos de Equitania ». Paulus diaconus lib. 6 Hist. Langob. cap. 47, scribit, Sarracenos post decem annos ab invasis Hispaniis fuisse victos ab Eudone; sed Langobardus iste, qui in Historia nostra Gallica cæcutiebat, summo errore confundit victoriam *Eudonis* cum prœlio Pictaviensi, in quo fusi et victi fuere Sarraceni anno DCCXXXII a Carolo Martello, non ab Eudone.

11. *Eadem epocha utitur auctor Chronici Moissiacensis.* — Ab adventu *Muzæ* in Hispaniam annos ingressus Arabum et Hispaniæ captæ desumit vetus Chronicon Moissiacense apud Duchesnium tomo III, pag. 136; asserit enim Sarracenos, duce Fama in Galliam Narbonensem irrupisse *anno* IX *postquam Spaniam ingressi sunt.* At, ut anni IX etiam completi in annum Christi DCCXXI desinant, inchoandi sunt saltem a currenti anno.

12. *Emerita a Sarracenis capta.* — Rodericus narrat, *Muzam* obsedisse *Emeritam Augustam*, olim Lusitaniæ metropolim, cujus incolæ *Arabibus restiterunt*, urbemque suam animose et fortiter propugnarunt. Sed cum Emeritensium turba copiosa ab urbe irrupisset in hostes, isti ex insidiis collocatis in lapidicinis, ubi delitescebant, de repente consurgentes, intra muros se recipere Christiani coacti sunt, et mox deditionem fecere, « interposito tamen pacto », ait Rodericus, « ut salvis rebus recederent et personis. Cepit itaque villam (civitatem Emeritam) Muza anno Arabum XCIV, ultimo die mensis Ramadan ». Sed legendum XCIII: nam Emeritam paulo post adventum Muzæ captam fuisse, testimonio Noweirii et aliorum chronographorum Arabum certum est, et ex ipsomet Roderico colligitur. Ultimus Ramadani dies incidebat hoc Christi anno in diem X Julii : cœperat enim hic mensis die XI Junii nostri.

13. *Alia oppida a Sarracenis occupata.* — « Dum hæc fierent », inquit Toletanus, « Christiani de Elepla et Beia, et aliis partibus insurgentes Hispalim adierunt, et urbis præsidium occupantes, plu-

res ex Arabibus, quos Muza reliquerat, occiderunt, cæteri qui evadere potuerunt, ad Emeritam, quam Muza ceperat, confugerunt. Tunc Muza filium suum Abdulazis (quem sibi collegam sociaverat) misit Hispalim cum exercitu copioso, qui veniens urbem illico occupavit, et Christianos, qui cædem egerant, interfecit, Eleplam etiam occisis incolis occupavit. Muza autem... ivit... Toletum, ubi Tarik... residebat. Et juxta rivum, qui Tcitar dicitur... convenerunt. Muza Tarik redarguit indignanter, eo quod, licet feliciter, mandatum prætcrierat in peractis, et Toletum pariter venientes... de thesauris exquisivit (a Tareko) exactissime rationem... » Addit Noweirius Muzam Toletum venisse *mense Schawal*, seu sequenti a capta Emerita. Pergit Toletanus : « Venientes ambo (Muza et Tarek) Cæsaraugustam, ipsam et civitates alias, et plura oppida Carpetanæ et Celtiberiæ occupavit ». Subjungit Noweirius Muzam capta Cæsaraugusta, totaque hac Hispaniæ parte subacta, usque in Galliam penetrasse.

14. *Pelagius rex Asturum renuntiatur.* — Dum expeditioni huic totus incumbit Muza, *Pelagius* quidam genere Gothus in montibus Asturicis rebellat: « Quod cum audisset Tarek, qui Cordubæ residebat », inquit Rodericus cap. 1, « Alchamam principem militiæ contra Pelagium destinavit, et Oppam episcopum Hispalensem filium Egicæ, ut Pelagium ad obediendum sibi monitis suaderet ». Tum cap. sequenti narrat Rodericus, quomodo *Pelagius*, qui se in caveam receperat, Sarracenos divino fretus auxilio fuderit in latere montis *Ansevæ*, et in rupe *Devæ* fluvio imminente; quomodo etiam in Asturicensi provincia *Alchamam* cum multis Sarracenis interfecerit, *Oppamque* episcopum ceperit. Addit cap. 4, Munuzam, « qui civitati Gegioni maritimæ et Asturiis præsidebat (pro Sarracenis) fugæ se periculo commisisse, sed ab Asturibus in vico, qui Olalies dicitur, fuisse captum et interfectum ». Quod accidit anno Hegiræ ineunte xciv. Quare recte Santius Hist. Hisp. cap. 1, asseruit, *Pelagium* regnare cœpisse anno Domini septingentesimo duodecimo. Sed Baronius secutus est Tudensem, qui Pelagii Asturum regis initium differt in annum Christi dccxviii, ut ibidem num. 4 et seq. videre est. Idem habet Mariana lib. 7 de Reb. Hisp. cap. 2.

15. *Præclara ejus de Sarracenis victoria.* — Sed juvat hanc Christianorum victoriam Alphonsi Magni regis Legionensis hujus nominis III verbis referre. Continuavit is Chronicon Isidori episcopi Pacensis, a temporibus Pelagii regis usque ad Ordonii I regis obitum, et ejus narrationem Sandovallius Pampelonensis episcopus publicavit : « Filii Witicæ, inquit, immoderata invidia, ob sui patris regno exilium ducti, et ipsius dominationem Ruderici, sua machinantes consilia calliditatis, in subversionem regni ad Africam mittunt; per factores suos vocant Sarracenos, eosque advectos navigio Hispaniam inducunt, sicut superius legimus ». Intelligit Historiam Isidori, eamque, uti existimo, integram a se continuatam, sed nunc deperditam ; Epitome enim quæ superest hac de re obscure et strictim loquitur. Subdit Alphonsus Magnus Sarracenos adversus Pelagium misisse « per Alcamanem ducem, qui et ipse cum Taref in Hispania irruptionem fecerat (non inde tamen sequitur, ut Rodericus Toletanus perperam credidit, Tarikum adhuc tunc in Hispania fuisse) et Oppanem Hispalensis sedis metropolitanum episcopum, filium Witezani regis (fallitur Alphonsus M. Oppas enim frater erat Witizæ filii Egicæ, uti Isidorus Pacensis asserit, ob cujus fraudem Gothi perierunt »; verosimile est hunc perditissimum virum nepotes suos Witizæ filios ad hanc proditionem impulisse ; quia principes isti adhuc juniores erant, quam ut rem similem attentare auderent : « Asturias.... cum innumerabili exercitu miserunt. Cumque Pelagius ingressum eorum cognovit, in Ausena se contulit in antra ; qui vocatur Cova sanctæ Mariæ (id est, Covadongam), statimque cum exercitu circumdedit, et appropinquans ad eum Oppas archiepiscopus sic loquitur, dicens : Scito te non latere, frater, qualiter omnis Hispania dudum sub uno regimine Gothorum esset constituta, et omnis Hispaniæ exercitus in uno fuisset congregatus, Ismaelitarum non valuit sustinere impetum ; quanto magis tu in isto montis foramine te defendere poteris? Imo audi consilium meum, et ab hac voluntate animum revoca, ut multis bonis fruaris, et in pace Arabum, omnia, quæ tua sunt, utaris.

16. *Minas et promissa Oppæ episc. Hispalensis contemnit.* — « Ad hæc Pelagius : Nec Arabum amicitiis sociabor, nec eorum imperio subdebor... Confidimus enim in Dei misericordia (Isidorus habet, præstolantes Dei misericordiam), quod ab isto modico monticulo, quem conspicis, sit Hispaniæ salus, et Gothorum gentis exercitus reparatio..... Ejus misericordiam in recuperatione Ecclesiæ, seu gentis et regni, venturam exspectamus, unde hanc multitudinem Paganorum spernimus, et minime pertimescimus. Tunc conversus nefandus archiepiscopus ad exercitum sic dixit : Properate, et pugnate, quia nisi per gladii vindictam non habebitis cum eo pacis fœdera. Statimque arma assumunt, et prœlium committunt.... Egressi fideles ex Coba ad pugnam, Chaldæi statim versi sunt in fugam, et in duabus divisi sunt turmis : ibique statim Oppa archiepiscopus est comprehensus et Alcamam interfectus ». Eamdem rem narrat Rodericus Toletanus lib. 4, cap. 2, anno non memorato. Idem etiam habet Vasæus in Chronico ad annum dccxviii, quia is auctor in notatione annorum parum accuratus fuit. Porro Chronicon Alphonsi regis cognomento Magni, quod adjudicatum fuit Sebastiano episcopo Salmanticensi, genuino parenti restituit Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispana Veteri lib. 6, cap. 10, quod jam viderant Mariana, Tamaius et Josephus Pellizerius ab eo laudati, et vel sola Epistola dedicatoria his verbis concepta, *Adelphonsus rex Se-*

bastiano nostro salutem, demonstrat, ostenditque Chronicon illud Sebastiano quidem dicatum fuisse, sed hunc ejus auctorem non esse.

17. *Episcopatus* XXII *per Asturias instituti.* — Anno DCCCLXXVII celebratum Concilium Ovetense, in quo quia *incursione gentili extra Asturiarum montes*, aliqui præsules a suis sedibus pulsi, alii vero *nimium inquietati* fuerant, viginti duo episcopi regni Asturiarum episcopo Ovetensi metropolitæ tunc declarato subjecti sunt, ita ut episcopi, inquiunt Patres, « in Bracara, in Tude, in Dumio, in Iria, in Conimbria, in Aquas Calidas, in Veseo, in Lamego, in Cœlenes, in Portugale, in Bœnes, in Auriense, in Britonia, in Astorica, in ambas Legiones, quæ sunt una sedes, in Palentia, in Auca, in Saxomone, in Segovia, in Oxoma, in Avela, in Salmantica, subditi sint Ecclesiæ Ovetensi Salvatoris nostri J. C. qui pacificavit omnia ex Patre genitus ante sæcula, qui ipsum locum muro firmissimo, montium videlicet munimine vallavit, et ante sæcula ad fidelium salvationem præscivit, quos per servum suum PELAGIUM liberavit ». De Concilio Ovetensi an. DCCCLXXXII disseremus. Notabis obiter regnum Asturiarum in suo principio valde angustum, Concilii Ovetensis tempore jam amplum fuisse.

CONSTANTINI ANNUS 6. — CHRISTI 713.

1. *Philippicus oculis captus imperio dejicitur.* — Sequitur annus Domini septingentesimus decimus tertius, Indictione undecima, quo Philippicus imperator, ubi annum et sex menses in imperio habuisset, tentus et excæcatus ejicitur in exilium. Hæc quidem de tempore imperatoris Philippici, nempe quod uno tantum anno et mensibus sex regnarit, testatur Paulus [1] diaconus, res sui temporis scribens : ex quo corrigas eos, qui ipsum annos duos et menses aliquot exegisse in imperio tradiderunt, ut inter alios Theophanes atque Zonaras. Porro quod habet Paulus, confirmant Acta publica, quæ paulo post recitaturi sumus. Quod autem ad rerum gestarum seriem pertinet : quomodo hæc se habuerint, ex Græcorum Annalibus referemus. Qui enim factus imperator in divina ausus est manus injicere, sibique etiam Ecclesiæ imperium arrogavit, ut pro animi arbitrio fidei Orthodoxæ decreta mutaret ; ex insperato sensit in se immissam desuper ultionem. Quando enim, abrogata penitus sexta Synodo, longævæ ab impostore promissæ in imperio vitæ securum se esse possessorem existimavit, ab imperio miser continuo se excidisse cognovit, ipso imperio luceque privatus. Sed quomodo id acciderit, ex Theophane hic reddamus :

2. « Biennio, inquit, imperii Philippici transacto, circoque natalitio cum Prasini vicissent, visum est imperatori, sabbato Pentecostes equitem cum susceptione ac organis ingredi et lavari in publico balneo Zeuxippi, et cum civibus prosapiæ antiquæ prandere. Cum autem meridie requiesceret, repente ad Auream portam introivit Rufus primus stratorum obsequii, cognomento Buramphi, et Theodorus patricius Myancii cum taxatis, quos habebat in Thracia thematis sui ; et festinans in palatium, invenit Philippicum meridie quiescentem, et comprehensum cum duxit sursum in oratorium Prasinorum, et illic ejus oculos eruit, nullo sciente. In crastinum autem, id est, Pentecoste, coacervato in magna Ecclesia populo, coronatus est Artemius a secretis, dictus, mutato nomine, Anastasius. Sabbato vero post Pentecosten oculis privatus est Theodorus Myancii, et secundo sabbato idipsum pertulit Gregorius Buramphus, et in exilium missi sunt apud Thessalonicem ». Hucusque Theophanes et alii tum Græci, tum Latini eidem consentientes.

3. *Anastasius imperator professionem Catholicam ad papam mittit.* — Sublato igitur hæretico imperatore, qui Orthodoxæ fidei cultor in locum ejus subrogatus est, nihil antiquius habuit, quam se fidei Catholicæ professorem esse, publicis scriptis editis declarare, deque his reddere certiorem Romanum Pontificem, ad quem suæ professionis fidei litteras scripsit, mittens eas per Scholasticum cubicularium patricium, quem in Italiam misit exarchum. De his

[1] Paulus diac. hist. Longob. l. VI. c. 11. et nov. edit. c. 34.

enim habet ista Anastasius in Constantino his verbis : « Non post multos autem dies scripta venere a Siciliensi insula, quæ nuntiaverunt, quod Philippicus hæreticus a principali vertice depulsus esset, et Anastasius Orthodoxus Augustus sceptra regalia gubernanda suscepisset. Tunc Orthodoxis exultatio magna, tenebrarum autem dies cunctis hæreticis superfusa est. Post aliquod vero tempus Scholasticus cubicularius patricius et exarchus Italiæ veniens Romam, detulit secum Sacram Anastasii principis, per quam vere se Orthodoxæ fidei prædicatorem et sancti sexti Concilii confessorem esse omnibus declaravit; quam et Pontifici obtulit, et ita perrexit Ravennam. Dum autem hæc agerentur, obtinuit Petrus supradictus ducatum Urbis, promittens quod nequaquam ultra Romanis adversari niteretur ». Hucusque Anastasius.

4. Inter hæc autem Constantinus papa cum audisset Catholicum in Oriente regnare imperatorem, a quo et Orthodoxam professionem fidei per exarchum missam accepisset : eumdem in Catholicam communicationem acceptum, in Album Orthodoxorum imperatorum, quo pro eo universa Ecclesia exoraret, referri voluit : ad quem etiam ex more misit pro responsis Ecclesiasticis Michaelem presbyterum cardinalem apocrisiarium. Constant hæc omnia ex Theophane. Pernecessaria ejusmodi esse videbatur legatio, ut Constantinopoli esset, qui auctoritate Apostolicæ Sedis lapsos episcopos pœnitentes Catholicæ conciliaret Ecclesiæ; quorum maximum fuisse numerum, quæ anno superiori sunt dicta, significant. Quod enim ferme omnes nonnisi timore concussi consenserant in sextæ Synodi damnationem, perfacilis fuit eorum resipiscentia, gaudentibus cunctis sublatum esse tyrannum, qui ipsos coegisset turpiter adeo a Catholica fide desciscere. His omnibus naufragis per suum apocrisiarium manum porrigens Constantinus, quam citius subvenire curavit.

5. *De curatione virginis arreptitiæ Romæ in Ecclesia S. Joannis Baptistæ ad Aquas Salvias.* — Jam autem (quod polliciti sumus) intexenda sunt hic Acta publica per Ecclesiæ notarium conscripta de curatione virginis arreptitiæ Romæ in Ecclesia S. Joannis Baptistæ ad Aquas Salvias : ex quibus cum multa alia, tum illud potissimum consequaris, ut certum tempus discas, quo Philippicus excidit ab imperio, et in locum ejus subrogatus est Artemius, qui et Anastasius. Contigerunt autem ista de virgine arreptitia hoc anno, mense Octobri, inchoata jam a mense Septembri duodecima Indictione. Est sane mentio in Actione quarta Nicænæ posterioris Synodi (ut superius dictum est) de capite et imagine S. Anastasii martyris Romam delatis et ad Aquas Salvias collocatis, testante pariter ibi Joanne episcopo Tauromeniæ in Sicilia, ex ea insula mitti solitos Romam arreptos a dæmone ad ejus martyris venerandas reliquias, ut curarentur. Magnam enim a Deo recens martyr virtutem acceperat adversus dæmones, adeo ut ejus nomen non in Oriente solum, sed et in Occidente celeberrimum esset. Quod itaque in more esset, ut publicæ curationes a sanctis in Ecclesia fieri solitæ ab Ecclesiæ notariis scriberentur, conficerenturque libelli, qui publice in Ecclesia legerentur (prout sæpe superius ex S. Augustino et aliis contigit demonstrari) iidemque inter alia Acta publica in earumdem Ecclesiarum archivis asservarentur; quem ex iis unum hactenus conservatum invenimus in bibliotheca Vallicellana, positum velut appendicem ad Vitam ejusdem sancti martyris Anastasii, hic tibi putavimus describendum, ea potissimum (ut diximus) ratione, ut temporis Philippici imperatoris certa ratio habeatur, ad redarguendum illos, qui non duos tantum annos, sed et aliquot etiam menses post duos annos eum vixisse in imperio tradiderunt; cum ex iisdem Actis, secundum quod Paulus diaconus habet, reperiatur, non excessisse annum unum et menses sex. Acta autem ipsa ita se habent :

6. « Imperante domino nostro piissimo perpetuo Augusto Anastasio Magno imperatore anno primo, et post consulatum ejusdem serenitatis anno primo, temporibus sanctissimi et beatissimi et apostolici Summique Pontificis Constantini papæ Urbis Romæ, episcopus Theopentus nomine, natione Syrus, de civitate quæ appellatur Constantia, ante hos modicos annos veniens in hanc civitatem Romanam, filiam unicam, quam secum duxit, misit in monasterio ad discendas sacras litteras. Quæ cum erudita esset in canticis et hymnis et lectionibus, vultu decora a multis in matrimonium petebatur : erat enim et dives valde. Quod considerans venerabilis episcopus pater ejus, eam Deo offerens, consecravit in monasterio sancti Cassiani inter ancillas Dei, et reliquam substantiam ejus erogavit pauperibus in diversa loca pia.

7. « Accidit autem, ut postquam implesset puella in monasterio menses decem et octo, ille invidus hostis antiquus humani generis immiserit se in puellam, et cœperit eam vexare et stimulare. Et cum multi opus suum offerrent ut facerent phylacteria ad ejiciendum dæmonem, ipse nullo pacto acquievit; sed precibus et lacrymis ad Deum conversus, in ipso habebat fiduciam, et ab ipso petebat auxilium, dicens : Surgam, et ibo ad Dominum nostrum Jesum Christum, et ad sanctum martyrem ejus Anastasium, qui potest curare meam filiam a dæmonis vexatione. Accipiens itaque filiam suam habentem spiritum immundum, venit in mansionem sanctæ Dei Genitricis semperque virginis Mariæ, ubi sanctus ac beatus Paulus decollatus fuit, in loco, qui appellatur, ad Aquas Salvias, ubi requiescunt venerabiles reliquiæ martyris Anastasii. Et quia in ipsum monasterium mulier non ingreditur, intravit episcopus in aliam Ecclesiam juxta monasterium, dictam Basilicam beati Joannis Baptistæ præcursoris, et una cum eo presbyter et diaconus, postulans ab abbate ejus monasterii, ut reliquiæ sancti martyris Anastasii

adducerentur in Basilicam sancti Joannis, et ut omnis congregatio pro ipsa puella genua flecteret, et peteret a Domino nostro Jesu Christo et a beato martyre Anastasio virginis liberationem.

8. « Et dum hæc fierent die kalendarum Octobris istius duodecimæ Indictionis, tunc sunt reliquiæ venerabilis martyris Anastasii (id est, caput ejus) positæ super altare. Petiit insuper episcopus ab ipso abbate, ut ex eo aliquam modicam portiunculam acciperet, et appenderet ad cervicem filiæ suæ. Fecit abbas, et unum dentem acceptum appendit ad collum ejus. Ad conspectum autem et positionem dictarum sacrarum reliquiarum cœpit dæmon eam vehementius conturbare, jactareque blasphemias in Christi martyrem et servos Dei, dicens : Quid me adduxistis ad Anastasium cynophagum istum ? monachus enim erat, sed dedit corpus suum ad cruciandum pro Nazareno. Non potestis me ejicere, quia imperator sum, habens phalangas atque patricios. Non est qui me possit ejicere de corpore isto. Non me ejiciet Nazarenus : quia illius est cælum, meus autem est mundus.

9. « Interrogantibus autem inter alia, quomodo ausus esset ingredi in vas Deo consecratum, ubi et corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi introivit ? Respondit : Quidam me conjuravit ut ingrederer in istud corpus, et introivi. Inter hæc elicientes caput beati martyris de paropside argentea, imposuerunt super caput puellæ. Tunc clamabat dæmon : Non potest me ejicere cynophagus iste, quia monachus erat, et ego conjurationem accepi per coronam meam, non egressurum de hoc corpore. Cum autem thymiama adoleretur, exsufflabat fumum dæmon, eo quod sibi male oleret : cumque ab uno ex adstantibus lutum ejus naribus odorandum offerretur, sibi odorem illum placere dicebat.

« Cum autem interrogaretur, quis eum conjurasset, ut in puellam ingrederetur; dicere noluit nomen ejus, sed quomodo id accidisset, id professus est, dicens : Ille adolescens, qui eam in matrimonium postulavit, abiit in Siciliam ad quemdam locum, qui dicitur Marathonius, et ibi fecit conjurationem in nomine meo, et ligavit in folia ficus, et tulit secum : et dum ambularet ista ad balneum, jactavit eam ante ipsam viam, ut eam calcaret ligaturam. Illa hora ingressus sum in eam; sed die illa non eam læsi, neque volutavi : fuit id die secunda mensis Augusti, Indictione undecima. Die autem secunda Septembris cœpi cum ea ludere, atque exagitare et stimulare ».

10. Sic namque ad publica balnea feminæ accedebant, ut tamen seorsum lavarentur a viris. Verum neque id probatur a sanctis in virginibus, eo quod ut puritas et candor virginalis aliquo modo inficerentur, magnum periculum immineret : nam sanctus Hieronymus in Epistola ad Lætam [1] : « Mihi omnino in adulta virgine lavacra displicent, quæ seipsam debet erubescere, et nudam videre non posse ». Et ad Rusticum [1] : « Balnearum fomenta non quærat, qui calorem corporis jejuniorum frigore cupit exstinguere ». Laudat hinc ipse Paulam [2], quod cum aliis monialibus degens, balneis nunquam sit usa, nisi periclitans, ac necessitate coacta. Sicut enim theatra (quod ait Tertullianus de Spectaculis) loca esse solerent, ubi pravus dæmon insideret, ita et balnea. Unde hic meminisse oportet, quæ de alia virgine itidem in balneis arrepta a dæmone narrat sanctus Prosper Aquitanus, de qua suo loco superius. Hæc idcirco voluimus obiter in memoriam revocasse, ut non mireris, si in sacram virginem adeuntem balnea permissus est dæmon ingredi.

11. Pergunt Acta plura dicere de diabolo exorcistas irridente, et martyrem Anastasium blasphemante, quod esset impotens ipsum ejicere, et de opprobriis et contumeliis jactatis ab eo in monachos, episcopos, atque presbyteros, aliosque sacros Dei ministros : ex quibus potest intelligi, quo sint afflati spiritu homines, qui eadem in easdem personas conjiciunt probra : ut dici illis jure possit : Vos ex patre diabolo estis, qui ejus opera et facitis et dicitis. His subjiciuntur, quæ exultans et insultans dæmon diceret de malis quæ operatus esset iis diebus; nam inter alia mala ista se fecisse jactabat : « Modo, inquit, venio de Hispania, et feci ibi homicidia multa, et multam effusionem sanguinis ». Hæc quidem vera fuisse, quæ paulo post dicturi sumus, significabant. Subduntur hæc istis :

« Dicentibus nobis : Ecce Apostoli Domini nostri Jesu Christi Petrus et Paulus, ipsi te ejicient de isto corpore. Dæmon respondit : O iste senex malus Petrus quid est operatus? Ego feceram ut regnaret Philippicus, quia amicus noster erat : et iste abiit in die Pentecostes, et ordinavit ibi alium. Sed de isto corpore ejicere non me potest ». Audisti, lector, quisnam sit promotor principum hæreticorum, quis vero Orthodoxorum ? « Cum autem tunc propter blasphemiam in Apostolum unus ex fratribus impegisset alapam puellæ, quasi in ipsa dæmonem verberaret : Cædite (inquit dæmon) quid ad me de corpore isto ?

12. « Tandem vero cum complessent in exorcismis in Basilica sancti Joannis dies viginti quinque, ipsa ultima nocte, hora quasi secunda venit nequissimus, et per os puellæ hæc exclamare cœpit, dicens : Ecce dico vobis : quia Maria et Paulus et Andreas obtulerunt istius mali senis episcopi et monachorum lacrymas ante Nazarenum; qui dedit potestatem Anastasio, ut veniat et ejiciat me de corpore isto in kalend. Novembris. Ipse enim episcopus una cum monachis die noctuque non cessabant preces cum lacrymis ad Deum fundere : qui simul et tertio kalendas Novembris celebrarunt ea de causa vigilias. Post preces vero exhibitas, candela, quæ ante ipsas venerabiles reliquias assi-

[1] Hier. Ep. VII.

[1] Hier. Ep. IV. — [2] Hier. Ep. XXVII.

due ardens erat die noctuque, ab eodem maligno dæmone exstincta est (erat hora diei tertia). Quod videns vir venerabilis episcopus, contristatus est nimis, et præcepit puero monasterii, ut afferret lumen. Sed ecce, absque alio lumine e monasterio allato, candela sponte a scipsa absque alicujus ibi existentium ministerio accendi visa est, magno splendore elucens. Hoc factum est tertio kalendas Novembris.

13. « Tertia vero deinde die, ipsis scilicet kalendis Novembris, ducta est puella ut prius ante altare, et venit omnis congregatio monachorum : et dum omnes flecterent genua, et dicerent, Kyrie eleison, et cum tunc cœpisset sævius dæmon agitare puellam, confessus est se vehementissime torqueri ab Anastasio, qui præsens esset : adeoque fuit violentus motus pessimi dæmonis in puellam, ut eam in aera elevaret, suspensamque teneret pedibus sursum, capite deorsum verso. Ex quo violento motu et naturæ humanæ impossibili potuit ab unoquoque licet incredulo certo sciri, a dæmone vero arreptam esse virginem illam, ne fingere putaretur ». Hic memoria repetas velim, quæ superius quarto tomo dicta sunt ex S. Hieronymo [1] de spiritibus nequam obsidentibus feminas, et ita sublimes in aere suspendentibus, ut defluerent in faciem vestes, et quod retulimus de iisdem arreptitiis ex S. Hilario [2], S. Paulino [3], atque Severo [4], aliquando accidisse, ut licet sublimes, pedibus sursum, capite deorsum versis, suspensæ feminæ essent, tamen Deus non permiserit ludibrio exponi pudorem, sed majori miraculo fecerit vestes inhærere pedibus, non secus ac si iisdem essent funiculo colligatæ.

14. Pergit libellus Actorum : « Et nobis dicentibus illi : Exi et recede, maledicte, de creatura Dei et sponsa Christi. Tunc dæmon dixit : Ligatum me habet Anastasius, quia usque in vesperum in me pœnas exercere vult. Acciderat autem, ut dens ille e capite S. Anastasii evulsus, ad collum suspensus arreptitiæ, amplius inveniri non posset. Nobis autem dicentibus ei : Quid factum est de dente illo ? Dæmon respondit : Quando venit Anastasius, tunc ipse eduxit eum de collo, et posuit in loco suo, ubi ante manebat. Et nos diximus ei : Et quando venit sanctus Anastasius ? Dæmon dixit : Quando accensa est candela a semetipsa, tunc ingressus est Anastasius, et revocavit dentem in locum suum. Quærite in arca, ubi sunt reliquiæ ejus, et cognoscetis. Tunc igitur accedentes nos ad arcam reliquiarum ejusdem sancti, aperta ea, invenimus dentem inter eas, ut prius fuerat, collocatum. Tunc rememorati sumus, quod fidelis Dominus in verbis suis, quæ locutus fuerat per Prophetam suum [5] : Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex iis non conteretur. Et quod Dominus ait in Evangelio [6] : Non peribit capillus de capite vestro.

15. « Factum est post hæc silentium, dum esset puella ante altare. Tunc abeuntibus monachis ad refectionem, remanserunt episcopus pater, et cum eo presbyter, et diaconus, atque tres monachi : sicque manserunt usque ad horam undecimam. Cum jam appropinquaret hora egrediendi, tunc cœpit dæmon clamare : Quid me crucias, Anastasi? Scio quia sanctus est ». Ista extorsit ab invito Deus, ut idem pessimus dæmon, qui multa jactasset in opprobrium martyris eum deridens atque subsannans, ab ipso cruciatibus affectus fateri cogeretur id quod esset sanctus Deo acceptus : « Nam et clamabat rursum cum ejulatu : Væ, væ mihi, sancte Anastasi, quid in te peccavi? Crucia illum, per quem ingressus sum in istud corpus.

« Tunc iterum flectebat se puella læva atque dextera, ut solent qui flagellantur propter immensum dolorem facere : atque clamat, ut parceret, eo quod exire se velle promitteret : et rursum post modicum intervallum clamans : Exeo, et juro per eum quem tu veneraris et adoras, quod non perjuro. Et rursus interposita mora, cum ejulatu clamans dicebat : Per quod portas juro, quod exeo, et nunquam in hoc corpus revertar : Heu me, heu me, quia veni in derisionem coram hominibus. Et iterum clamans dicebat : Sancte Anastasi, exeo, et nunquam in presbyteros tuos et diaconos tuos et monachos tuos injuriam facio. Et ecce dico atque confiteor, quod nihil sum, spiritus nequam et immundus sum, ventus sum. Ubi invenero verum Christianum, effugio ab ipso, nec aliquid illi mali facere possum.

16. « Et flentibus nobis, dæmon dicebat : Nolite flere : quia cum videt sanctus Anastasius vos flentes, majora in me tormenta exercet. Sed ecce sicut intravi, egredior, et nunquam revertar amplius in hoc corpus. Dicentibus quibusdam de fratribus : Ne facias quippiam mali, cum egrederis : Ille respondit : Sic mihi præcepit sanctus Anastasius, ut sine aliqua læsione relinquam corpus istud. Sic cruciatus est dæmon ab ipso sancto Anastasio usque ad horam tertiam noctis, confitente dæmone ad suum cruciatum non permissum antea exire. Tunc puella inclinans se ante altare, sic stetit per spatium dimidiæ horæ ; et elevans se, sanæ mentis et libera stans ante ipsum altare, suscepit corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi : et sic salva puella cum patre reversa est, dantes omnes laudes Deo ». Hucusque libellus de energumenæ virginis liberatione. Quo quidem infelicissimi coarguantur hæretici negantes martyrum cultum, quem inviti licet invisibilibus flagris compelluntur etiam dæmones profiteri ; ob idque duplo quam illi afficiendi ipsi tormentis. In quos miseros ista negantes opportune hic S. Hieronymi in Vigilantium repetimus interpellationem illam, qua ait : « Responde, quomodo in vilissimo pulvere, et favilla nescio qua, tanta sit signorum et virtutum præsentia? Sentio, sentio, infelicissime mortalium, quid doleas, quid timeas : spiritus

[1] Hier. Ep. XXVII. — [2] Hilar. lib. de Syn. — [3] Paulin. in Natal. S. Fel. c. 7. — [4] Sever. dialog. l. III. — [5] Ps. XXXIII. — [6] Luc. XXI.

iste immundus, qui hæc te cogit scribere, sæpe hoc vilissimo tortus est pulvere, imo hodieque torquetur; et qui in te plagas dissimulat, in cæteris confitetur. Nisi forte in morem Gentilium, impiorumque Porphyrii et Eunomii, has præstigias dæmonum esse confingas, et non vere clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. Do consilium: ingredere in Basilicas martyrum, et aliquando purgaberis : invenies ibi multos socios tuos; et nequaquam cereis martyrum, qui tibi displicent, sed flammis invisibilibus combureris : et tunc fateberis quod nunc negas, et tuum nomen, qui in Vigilantio loqueris, libere proclamabis, etc. » Ita plane S. Hieronymus, significans hæreticos esse pariter arreptitios : sed de his modo hactenus.

17. *Ingressus Sarracenorum in Hispaniam, deleta Gothorum dominatione.* — Jam vero lugubrem aggrediamur tragœdiam enarrare multis sæculis deploratam, universo orbi suæ calamitatis immensitate notissimam, ingressum, inquam, Sarracenorum in Hispaniam diabolicis machinamentis effectum, ut ipse scelestissimus dæmon Romæ in arreptitia (ut audisti) est gloriatus, utpote de scelere, quo immanius nequicquam aliud excogitari potuerit, administris illis usus, quos sciret suos esse omnium fidelissimos, perfidis Sarracenis. Gloriabatur plane dæmon, eo quod advenisse tempus videret, ut quod diu cupivisset, impleret. Ante tot sæcula de ipso hæc ad Job Dominus locutus erat [1]: « Absorbebit fluvium, et non mirabitur, fiduciam habens ut influat in os ejus Jordanis ». Etenim sive per Jordanem ipsam accipias Palæstinam, quam alluit idem flumen, ea jam potiti fuerant Sarraceni, ipsamque sanctam Hierosolymam civitatem tyrannice possidebant : sive per Jordanem, interpretatione Gregorii, ipsum populum intelligas Christianum baptismatis aqua perfusum ; jam iidem ipsum populum Christianum habitantem Asiam magna ex parte suæ subegerant potestati, sed et omnes qui incolunt Africam suæ ditioni subjugarant : cum et ut Europam pariter debellarent, et omnes qui sunt in ea fideles suæ subjicerent potestati, proditione fidelium facilem aditum idem fabricator malorum omnium dæmon in Hispania præparavit, aperiens ostium, per quod immittat in reliquam Christiani orbis partem turmas Sarracenorum : ut plane libere dici possit, nunquam majori nec diuturniori vexatam esse Ecclesiam persecutione, quam cum imperscrutabili Dei judicio permissa est concuti a perfidis Sarracenis. Sed jam ipsam prosequamur historiam.

18. Quod ad ipsum ingressum eorumdem Sarracenorum in Hispaniam pertinet, primum omnium quæ sunt temporis disquiramus. Est Roderici Toletani episcopi atque recentiorum rerum Hispanicarum scriptorum constans assertio, id factum hoc ipso anno : cui veritati recitata nuper Acta adstipulari videntur. Unus Tudensis eorumdem in Hispaniam adventum in sequentem rejicit annum, quem numerat Æra septingentesima quinquagesima secunda : collocat vero hoc anno ipsas proditorum patriæ et gentis suæ molitiones, sed potuit apud ipsum in notam Æræ error facile irrepsisse.

Haud igitur inanem fuisse diaboli illam superbam jactationem qua se Hispaniam cædibus cruentasse professus est, declararunt eventa. Sed quæ hæc omnia ejusdem malorum omnium architecti arte præcesserint, suo ordine enarremus : petamus autem ipsam rerum gestarum seriem a Tudensi ut antiquiore, ipsiusque verbis, quæ contigisse asserit, describamus. Cum tamen plura his quæ ab aliis recentioribus scripta reperiuntur, haud rejicienda dixerimus. Non enim sic prodimus vetera, ut nova rejicienda putemus, in quibus veritas non esse læsa noscatur : tunc enim neque antiquioribus assentimur. Sed ipsum modo audiamus Tudensem, qui hæc ait :

19. « Hoc anno regni sui tertio Rudericus injuriam patris sui ulcisci festinans, duos filios Witizæ Furmalum et Erpulionem de Hispania cum summo dedecore expulit. Qui ad Tingitanam provinciam transfretantes (tenebatur enim illa pars a Gothis) Juliano comiti illius regionis adhæserunt, quem Witiza rex inter suos secretarios familiarem habuerat carissimum. Qui condolens de expulsione eorum et dedecore, consilium iniit cum eis, quatenus Sarracenos evocarent, et cum eis illatas sibi injurias vindicarent. Ad hoc facinus peragendum incitat Julianum, quod Rudericus rex filiam ipsius Cavam nomine, non pro uxore, sed potius utebatur pro concubina, quam tamen pro uxore a patre petierat et acceperat.

20. « Erat hic Julianus vir sagax et astutus, qui et callide excitavit Francos, ut expugnarent Hispaniam citeriorem. Fingens tamen esse se amicum regi Ruderico, callide consuluit, ut equos et arma ad Gallias mitteret et in Africam; quia in interiori Hispania ipse regnabat securus, et non erat necesse ut haberent arma Hispani in patria, quibus se mutuo interficerent ». Prætextus præterea poterat esse ille, ne populus pro filiis Witizæ arma sumeret, et in ipsum insurgeret, ut illos restitueret, et in regnum proveheret. Pergit vero Tudensis : « Tale tunc ad hunc Rudericus dedit edictum, ut ubicumque arma invenirentur, vel equi fortissimi, violenter a dominis auferrentur. Favebat huic proditioni Oppinus (Oppa) Hispalensis, et Toletanus archiepiscopus, quem pater ejus Witiza duabus regalibus præfecerat civitatibus, ut per eum posset Catholicæ fidei statum evincere ». Hæc de conatibus Ruderici adversus filios Witizæ, quibus illis profuit, et sibi ruinam paravit.

Ita plane mentem primum Deus auferre solet eorum, in quos parat ulcisci, ut suis ipsorum feriantur armis, secundum illud Davidicum [1] : « Gladius eorum intret in corda ipsorum, et arcus eorum

[1] Job. XL.

[1] Psal. XXXVI.

confringatur ». Et juxta illud[1] : « In operibus manuum suarum comprehensus est peccator ». Dum putans obesse aliis, in seipsum mala convertit, instar fatui contra propria commoda propriis studiis laborantis. Ut plane ipsi secundum illud acciderit vaticinium[2], quo dicitur : « Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Memphcos, deceperunt Ægyptum angulum populorum ejus : Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis, et errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius ».

21. Sed antequam reliqua prosequamur, rursum hic, amabo te, mecum considera, lector, quodnam tam grande potuit præcessisse peccatum, ut magna ira Dei traderetur Hispania Sarracenis, et regiæ insulæ ex Gothorum gente omnino defecerint. Scimus ab omnibus ostentari tanquam omnium malorum causam Ruderici incontinentiam, cum ausus sit injicere manus in filiam Juliani, quam sub titulo conjugis a patre accepisset, et in pellicem convertisset; sed decipi penitus istos puto: haud enim tunc primum accidit, ut istiusmodi commiserint scelus principes incontinentes. Verum altius est petenda horum omnium causa malorum, qua nulla major ac verior mea sententia afferri potest, quam quod descivisset voluntaria aversione ab Ecclesia Romana regnum Hispaniæ sub Witiza hujus prædecessore, ut suo loco superius ex Hispanicarum rerum scriptoribus dictum est. Ut acciderit illis quidem secundum illud quod comminatus est Dominus[3], cum Hieremias, eo quod Judæi confregissent catenas ligneas, jussus est facere eas ferreas, quæ frangi non possent : cum videlicet qui jugum Christi respuerant, cogerentur subire jugum ferreum Pharaonis : qui, inquam, ab obedientia se subduxere Apostolicæ Sedis, justa Dei sententia factum sit, ut subderentur impiis Sarracenis. Pluribus sane veritas hæc demonstrata est exemplis etiam sæculo isto, nullum posse diu subsistere regnum, quod non innititur super petram. Hinc vides eodem ferme tempore magno fragore maxima ex parte esse collapsum imperium Orientis, dum Heraclius descivit ob hæresim a communicatione Apostolicæ Sedis. Idipsum eadem ex causa Africam esse passam, itidem superius est demonstratum. Unde veluti ab alta specula illud Davidicum sit crebrius repetendum [4] : « Et nunc, reges, intelligite, et erudimini qui judicatis terram ». Sed jam cœptam semel historiam prosequamur ex eodem auctore Tudensi, qui ubi proditorum molitiones recensuit, ista subjungit :

22. « Igitur Æra septingentesima quinquagesima secunda, Ulit fortissimus rex Barbarorum totius Africæ, ducatu Juliani et filiorum Witizæ fretus auxilio, ut cognovit quod arma et equi non erant in Hispania, et civitates essent absque muris, Tariffum Strabonem unum ex ducibus exercitus sui cum viginti et quinque millibus fortium pugnatorum ad Hispaniam præmisit, ut cognita Juliani dubia fide, bellum cum Hispaniæ rege inciperet : terrebant namque Barbarorum regem laquei dolosi Teleptensis comitis, si forte adessent, quippe qui ipsum habuerat semper infestum, ac fortem viribus et consilio sapientem expertus. Ceperunt tunc Sarraceni Hispaniam et circumjacentes urbes, quia eas absque murorum ambitu invenerant. Rex autem Rudericus dum vidit dolos Juliani comitis Tingitani, et labores sensit, collecto Gothorum exercitu, armatus ut potuit, acer et fortis primo subiit pugnam ; adeo ut per quinquaginta continuos dies infatigabiliter dimicans, sexdecim millia hostium exercitus interficeret. Julianus et duo filii Witizæ regem Rudericum in prima acie certantem cum cernunt. Christianos milites pro mortuis Sarracenis et sauciis alios commutando, Barbaros viribus roborant, Sed postquam Juliani fides per totam Africam declaratur, Muza exercitus Africani regis princeps cum infinita multitudine equitum peditumque ad Hispaniam dirigitur. Deinde renovato bello turmas unas post alias ad prœlium adducere cœpit. Porro rex Rudericus (Rodericus), more solito, prœlio incensus cœpit acrius instare, ac propensius in hostes præire. Tandem vero instantibus Barbaris, Hispaniam milites capiunt difficiliter; atque per longitudinem belli defatigati quique nostrorum locum dant, et terribiliter Gothi qui erant a parte comitis Juliani irruebant.

23. « Rudericus autem ubi se a suis destitui vidit, per aliquot dies terga præbens paulatim, pugnando (ut credimus) occubuit, sed non cuivis certus interitus ejus. Regnavit annis tribus. Index tamen postea in civitate Lusitaniæ Visco inventa est lapidea sepultura, in qua Epitaphium desuper est scriptum, scilicet : HIC REQUIESCIT RODERICUS REX GOTHORUM ». Alia quæ plura his leguntur apud Rodericum Toletanum, ab ipso addita esse noscuntur. Verum post annos plurimos eam esse positam inscriptionem oportuit, cum regni Gothorum nulla penitus reliqua esset spes successionis, quod minime accidit superstitibus Pelagio, Julianoque ipso Gothorum adhuc viribus pollente, et aliis qui ad loca tutiora confugerant. Pergit vero Tudensis :

24. « Recesserat manus Domini ab Hispania ob inveteratam regum malitiam, ne in tempore hujus ruinæ eam protegeret. Omnes deinceps Gothorum milites fusi fugatique fuere, et usque ad interemptionem gladio, et inedia perierunt, et non solum contra se communibus et Barbarorum, sed etiam Francorum armis ex parte Galliarum consumpti sunt ». Hactenus Tudensis de clade illata Hispaniis temporibus Ruderici. Prosecuti sunt tantam cladem lacrymis atque suspiriis posteri omnes scriptores haud ignobiles in præsentem ferme diem. Etenim etsi vulnus sanatum, haud tamen tutum, ne male obducta cicatrix (ut sæpe accidit) iterum recrudescat. Sed quos modo aversio ab Ecclesia Romana (ut vidimus) Hispanos tradidit Sarracenis, postea

[1] Psal. IX. — [2] Isai. XIX. — [3] Hierem. XXVIII. — [4] Psal. II.

obedientia et observantia erga camdem ipsos ab hostibus conservavit immunes, adeo ut etiam in exteras gentes eis dominium propagarit.

Cæterum quod ad res Ecclesiæ Toletanæ spectat, Rodericus hæc habet [1] : « Synderedum episcopum Toletanum adventum Arabum expavescentem, Witizæ insuper insolentiis fatigatum solum vertisse, Romamque profectum esse, invadentem vero sedem intrusum fuisse Oppam, de quo superius : Sed viri, inquit, longævi Urbanum virum sanctimoniæ in episcopum elegerunt, intrusione Oppæ, qui jam nihil poterat, non obstante ».

[1] Roderic. de rebus Hisp. l. III. c. 18.

Anno periodi Græco-Romanæ 6206. — Anno Æræ Hispan. 751. — Anno Hegiræ 95, inchoato die 23 Sept. Fer. 3. — Jesu Christi 713. — Constantini papæ 6. — Anastasii imp. 1.

1. *Philippicus imperio exturbatur.* — Ad n. 1 et 2. Agatho diaconus, postquam de Philippico narravit, quæ ex ejus Peroratione anno DCCXI retulimus, statim subjungit : « Cum hæc porro per biennium violenter ab eo, iisque patrarentur, quos studiorum ac sententiæ ejusdem haberet socios ; eum utique digne commissis, divina citius ultio excepit ac peremit ; vel ea imprimis de causa, quod omni crebro impudentia, in sacra feminarum monasteria, aliasque Dei obsequio addictas ac sacras personas, nefaria turpiaque aggressus, agitansque plurimas immensasque pecunias sub Justiniano congregatas, atque in palatio repositas, id generis facinoribus dissipasset, ac consumpsisset. Ipso siquidem sanctæ Pentecostes sabbato, undecima Indictione, subito circa vesperam, insurgente in eum ex improviso exercitu in Thracia conferto, ac propter vicinæ gentis Unnogurorum Bulgarorum continuam id temporis, ac ejus causa, ob pacta violata, irruptionem, plurimis Christianis Thraciæ incolis, qua captivis, qua jugulatis, seditionem movente ; comprehensus ipse semibarbarus tyrannus, ac imperio pulsus dejectusque, confestim orbatus oculis, reliquum deinceps insipientis ipsius cordis tempus, juxta Psalmistam, in tenebris ambulans : sequenti vero, ipsa sanctæ Pentecostes die, sanctissimi ac vivifici Spiritus illustrante gratia ac adventu, renuntiatur imperator vir pius ac Orthodoxus, nomine Philartemius, mutato nomine Anastasius appellatus, eorum prius accensus ordini, qui erant a secretis ; communi quodam suffragio ac approbatione, cum sacri senatus, ac Ecclesiastici totius ordinis, tum Christi amantium militum in urbe præsentium, civiumque universorum, primum acclamatus in sanctissima Dei Catholica et Apostolica magna Dei Ecclesia, tumque a pontifice ac patriarcha Joanne coronatus in sancto ac pervenerabili altaris septo, una palam cum eo, ac clara voce prædicantibus, ac profitentibus universis, qui aderant, sanctissimis episcopis, ac sacro clero, præfatam sanctam, ac Œcumenicam sextam Synodum, plurimam adhibentibus curam ac studium, quo ubique paci et concordiæ sanctissimarum Ecclesiarum Dei consultum esset ».

2. *Quot annis regnavit Philippicus.* — Idem narrant Theophanes, Nicephorus in Historia, et Paulus diaconus lib. 6 de Gest. Langobard. cap. 34, festum Pentecostes hoc anno die quarta Junii celebratum, qui ideo dies natalis est imperii Anastasii Augusti. Imperavit Philippicus *anno uno*, *mensibus sex*, ut tradunt Paulus diaconus citatus, et Beda lib. de VI Ætat. Quare medio circiter mense Decembri anni septingentesimi undecimi imperium capessierat. Auctores, qui tradunt eum, aut *annos duos*, aut *biennium* imperasse, de biennio incompleto, ac duobus annis non integris explicandi. *Philippicum* enim hoc anno in ordinem redactum, non tamen occisum, ut notat Paulus diaconus, Indictio XI cum festo Pentecostes conjuncta certum reddit. Prælerea Baronius num. 5 et seqq. recitat Acta cujusdam virginis a dæmonio liberatæ meritis sancti *Anastasii martyris*, quorum initium est : « Imperante Domino nostro piissimo Augusto Anastasio, magno imperatore, anno primo, et post consulatum ejusdem serenitatis an. primo », et num. 8 addit, adhibitas sacras reliquias sancti Anastasii *die kalendarum Octobris istius duodecimæ* Indictionis a kalendis Septembris præsentis Christi anni inchoatæ. Licet porro Philippici sicuti et quorumdam aliorum imperatorum consulatus nullum supersit vestigium : eos tamen ipso natali imperii die consulatum perpetuum iniisse certissimum.

3. *Joannes patriarcha Constantinop. scribit*

ad Constantinum PP. — Pergit Agatho diaconus : « Sic vero paulo post, ipso pariter probante ac statim annuente (nempe Anastasio) consequenter etiam congrue excusando Epistolæ datæ sunt ab hujus urbis sanctissimo episcopo Joanne, ad Constantinum sanctissimum ac beatissimum papam veteris Romæ; quæ et una cum consuetis Synodicis litteris missæ sunt, congruam apte universorum, quæ præscripta sunt, facientes fidem. Quia vero post superius declaratam integræ Synodorum imaginis, erasa sextæ Synodi imagine, abolitionem, qui nefarie aboleri jusserat miser ac insanus Bardanes, in dicta Melii camera, sanctis tantum quinque relictis Œcumenicis Synodis, ipse se, una cum Sergio, rectum stantem ejus medio, in imagine depingi præceperat, necessario plane ac valde congrue, deturbatis inde ejusmodi ambabus personis, sancta eadem ac Œcumenica sexta Synodus, una cum aliis quinque, ibidem iterum loci depicta est; universo Dei amante sanctæ Ecclesiæ cœtu, communi tripudio ac lætitia, spiritalique in Christo exultatione, ovante, pro sanctissimarum Ecclesiarum concessa tranquillitate et pace. Cæterum ad pleniorem fidem eorum, quæ hic a me præscripta sunt, utque librum hunc impensius lecturi certiores fiant, ac majorem habeant persuasionem, visum est eidem libro subnectere accuratum per omnia exemplar superius memoratæ Epistolæ, ac missæ sub id tempus a sanctissimo hujus urbis patriarcha Joanne, ad sanctissimum Constantinum papam Romæ ». Epistola Joannis archiepiscopi Constantinop. ad Constantinum papam refertur a Combefisio in Historia Monothelitarum pag. 211, immediate post Agathonis diaconi Perorationem. Tum « Andreæ sanctissimi archiepiscopi Cretæ Jambi scripti ad sanctissimum Agathonem archidiaconum, ac custodem librorum sanctissimæ hujus magnæ Dei Ecclesiæ, quando librum hunc (nempe Perorationem Agathonis et Epistolam Joannis) accipiens transcripsit, ac iterum remisit ».

4. *Justinianus imp. scribit ad Pontificem Romanum.* — Sacra *Anastasii* imperatoris ad Constantinum papam missa, delata est a *Scholastico* exarcho Italiæ Romam veniente, ut narrat Baronius ex Anastasio in Constantini papæ Vita, ideoque *Scholasticus* hoc vel sequenti anno successit in exarchatum Ravennæ *Joanni Rizocopi*, quem perperam Scaliger in Catalogo exarchorum Ravennatensium annos sex præfecturam gessisse scribit.

5. *Hispaniæ invasionem hoc anno Baronius collocat.* — Ad num. 17 et seqq. Captæ a Mauris Hispaniæ historiam hoc anno narrat Baronius, ab illis per biennium gesta uno tenore recitat, ac annos tres Ruderico ultimo Hispaniæ regi, quem anno sequenti occisum tradit, assignat. Verum *Rudericum* anno unico post mortem, aut, ut volunt alii, post depositionem *Wittizæ* decessoris regnasse, extra controversiam imposterum esse debet. Primum vero Maurorum seu Arabum in Hispaniam ingressum ac Ruderici interitum, universæque Hispaniæ excidium, ad annum DCCXI pertinere supra ostendi.

6. *Muza a Walid califa ex Hispania revocatur et male habetur.* — Hoc anno ab expeditione reversus *Muza*, reperit, ut testatur Noweirius, advenisse califæ nuntium in Hispaniam. Hic certiorem fecit *Muzam*, quod ipsum imperator in aulam advocaret. Verum principis sui jussis Muza statim non paruit, imo nuntium apud se retinuit : « Muza autem », inquit Rodericus de Reb. Hisp. lib. 4, cap. 4, « condolens stragi (quam fecerat Pelagius, de qua anno superiori) suspicatus est factione filiorum Wittizæ et Juliani comitis provenisse, et eos pariter pactis, et capitibus, et vita privavit ». Postquam califæ nuntium Muza retinuit, multas Hispaniæ regiones pertransiens, omniaque ferro et incendio vastans, ad mare Oceanum usque pervenit : at ibidem assecutus est eum alter califæ nuntius, qui ipsi auctoritate imperatoris summi Sarracenorum jussit quantocius ex Hispania discedere, et in aulam proficisci : « Muza itaque, Tarik et Moghith », inquit Rodericus in Historia Arabum cap. 9, « Hispanias devastantibus, ab Hispaniis revocantur, præcepto Ulit (Walid califæ). Cumque oporteret eos ad edictum principis festinare, Muza dimisit filium suum Abdulaziz, principem citra mare, qui apud Hispalim constituit sedem suam ». Tum cap. 10 : « Muza autem cum Tarik et Moghith, ducens secum infinitam pecuniam..... pervenit in Syriam ad regem (Damascum), ubi Ulit (Walid) tunc temporis residebat ». Subjungit Rodericus Tarekum crimine peculatus accusasse Muzam coram Sarracenorum imperatore, cujus judicio omnibus dignitatibus privatus Muza in exilium missus « demum condemnatus fuit in mille millibus, et in decies centum millibus solidorum », et dolore vario circumseptus vitam finivit.

7. *Obitus Ursmari episc. et abbatis Laubiensis.* — Hoc anno mortuus est *sanctus Ursmarus* episcopus et abbas *Lobii* seu *Laubaci*, præclari monasterii Belgii, ad Sabis fluvii sinistram ripam, e regione Tudirici oppidi, positi, quod primordia sua debet sancto *Landelino*, de quo suo loco egimus. Ursmari Vitam Anso abbas Laubiensis scriptor synchronus scripsit, eamque recitant Mabillonius sæc. III Benedictin. part. 1, et Henschenius ad diem XVIII mensis Aprilis. Videns vir sanctus vocationis suæ imminere diem, sanctum Erminum discipulum suum successorem constituit : « Nec multum post anno Domini septingentesimo decimo tertio sanctus Ursmarus beatæ memoriæ episcopus resolutus est de ergastulo corporis », inquit Anso, qui mortis ejus diem non memorat ; sed cum in quibusdam Breviariis et Martyrologiis XIV kal. Maias, seu die XVIII mensis Aprilis, et in nonnullis aliis, uti in Romano Martyrologio, die XIX Aprilis celebretur, verosimile est priorem diem ad ejus obitum, ad ejus sepulturam seu depositionem posteriorem referendum esse. « Cum episcopus fuisset ordinatus tantam illi gratiam divina pietas concessit, ut pæne omnes anteiret mortales, et multi exemplo

illius vivere optarent : qui ob magnitudinem suæ sanctitatis spiritalis effectus est pater multorum, Scripturarum doctor, monasteriorum constructor. pastor Ecclesiarum, custos animarum, nutritor orphanorum ac viduarum, ac redemptor captivorum; siquidem a Pippino potestatem redimendi captivos acceperat», inquit Anso, qui anno DCCLXXVI. abbas Laubiensis renuntiatus est. Baldricus lib. 2 Chron. Camerac. cap. 37 et seqq. scribit : « Secessurus S. Landelinus Laubiis; eo loci præfecit beatum virum Dei Ursmarum, piis moribus præditum in functoria tantum prædicatione creatum episcopum. Hoc doctore, et dein B. Ermino succedente, effloruit locus », et, ut ait interpolator ejus Vitæ, « quia multi barbaricæ gentis, ut supradicti Flandrenses, adhuc detinebantur variis idololatriæ superstitionibus; prædicandi tantum gratia, sicut competebat rudimentis novellæ fidei, est ordinatus episcopus, quod factum quoque de S. Amando legimus ». De sancto Ermino infra sermo fiet.

Moritur etiam *sanctus Suidbertus* Frisonum apostolus, ut anno DCCXVII ordinem Baronii sequentes videbimus.

CONSTANTINI ANNUS 7. — CHRISTI 714.

1. *Constantini papæ obitus.* — Annus incipit Redemptoris septingentesimus decimus quartus Indictione duodecima, quo die nona mensis Aprilis Constantinus papa, ubi sedisset annos sex, mensem unum et diem, ex hac vita discessit, magna ex Pontificatu bene perfuncto sibi gloria comparata : quippe qui cum throno cæteris eminens esset (ut Anastasius ait) omnium humillimus spiritu erat atque mitissimus, cunctis sibi subditis charitate pater amantissimus, quippe qui penuriæ tempore nihil prætermisit officii in pauperibus sublevandis. De ipso autem, præter illa quæ dicta sunt superius, idem Anastasius hæc habet in fine : « Fecit ordinationem unam, in qua creavit presbyteros decem, diaconos duos, episcopos per diversa loca numero sexaginta quatuor. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum quinto idus Aprilis Indictione duodecima (XIII). Cessavit episcopatus ejus dies quadraginta ». In cujus locum postea subrogatus est Gregorius secundus, de quo dicturi sumus sequenti tomo. Quod vero ad rationem temporis spectat, non potuit ad sequentem annum idem Constantinus pervenisse, cum eo tempore reperiatur sedisse ejus successor Gregorius, ut quæ dicenda erunt, significabunt. Extat ejusdem Constantini papæ Epistola ad archiepiscopum Viennensem; sed quod non habeat certum datæ annum, hic in fine eam describimus ; sic enim se habet[1] :

[1] Bibl. Floriac. edit. a Jo. a Bosco Cælest. part. ult. pag. 42.

« Constantinus Episcopus, Eoaldo Viennensi archiepiscopo.

« Reliquias ecclesiæ tuæ, sicut rogasti, per archidiaconum tuum destinavi : de spongia Domini, de vestimentis Domini, de vinculis Apostolorum, de sartagine ærea Machæbeorum, de cineribus sancti Joannis Baptistæ. Quæ omnia capsella argentea clausimus, et sub signaculo sanctitati tuæ transmisimus. Rogamus ut eo studio venerentur, quo de munere beati Petri adsanctitatem tuam transmissa esse noscuntur ». Et alia manu : « Jesus Christus te, frater, sanctificando custodiat. »

2. *De Synodo Londinensi falsa assertio.* — Sub hoc anno recentiores chronographi recensent Synodum Londinensem de imaginibus habitam : sed alii in annum undecimum vel duodecimum, alii in decimum supra septingentesimum referunt : cum tamen antiquiores scriptores, qui et res ipsas Anglorum sunt prosecuti, de hujusmodi Synodo nec verbum quidem. Sane haud crediderim hæc præterire potuisse Bedam, si revera fieri contigissent. Sed nec ipsum argumentum subsistit, vel causa probatur tanta fuisse, quæ debuisset in controversiam deduci, ut et de his consuleretur Summus Pontifex Constantinus. Dicunt enim, Eguvinum monachum designatum episcopum Wiceiis, divinitus admonitum ut Dei Genitricis imaginem in sua Ecclesia collocaret : rem autem in controversiam deductam, fuisse delatam ad Apostolicam Sedem, jussumque Eguvinum sisti

coram Pontifice, et juratum de visione, quam viderat, et aliis testatum esse. Tunc vero Constantinum legatum misisse Bonifacium in Britanniam, qui Londini Synodum celebraret. Celebrataque Synodo, fuisse in ea probatas visiones Eguvini, et de cultu sacrarum imaginum promulgatum esse decretum. Hæc quidem cum careant testificatione majorum, et adversentur iis quæ sunt a Beda conscripta, facile inducimur ut commentum esse putemus.

3. Quid enim oportuit ut de re jam diu ante recepta visio ostenderetur, ut induceretur in usum fideli populo? Nonne auctoritate Bedæ (quod suo loco superius dictum est) liquet una cum sancto Evangelio suscepisse Anglos usum sacrarum imaginum, Augustino ex antiquo Ecclesiæ Catholicæ usu illuc Salvatoris imaginem introducente? Sed sunt hic iterum ejusdem Bedæ verba repetenda, cum de Augustino in Angliam veniente agens, hæc ait[1]: « At illi (Augustinus videlicet et socii), non dæmoniaca, sed divina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, et imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam, litaniasque canentes, pro sua simul, et eorum propter quos et ad quos venerant, salute æterna Domino supplicabant ». Et inferius: « Fertur autem, quod appropinquantes civitati, more suo, cum Cruce sancta et imagine magni regis Domini nostri Jesu Christi, hanc litaniam consona voce modularentur: Deprecamur te, Domine, in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus et ira tua a civitate ista, et de domo sancta tua, quoniam peccavimus, Alleluia ». Hæc ibi. At quisnam est qui docere possit vel minimum quidem hoc sæculo recessisse Anglos ab his quæ docuerat Augustinus? Sed et quis iste quem dicunt, Bonifacius legatus in Angliam missus a Constantino Pontifice? Puto voluisse auctores significare Bonifacium illum magnum Anglum, Germanorum apostolum a Gregorio secundo Romano Pontifice designatum: verum ille nonnisi sub eodem Gregorio secundo Romam venisse reperitur. Abeat igitur de Synodo Londinense commentum.

4. *Pipini obitus cui succedit, licet illegitimus, filius Carolus Martellus.* — Hoc eodem anno magnus ille Pipinus regni Francorum administrator moritur, relicto sibi in magistratu successore filio ex pellice Carolo cognomento Martello. Hæc autem quomodo se habuerint, a nullo fidelius, quam a Marcellino, qui hæc præ oculis habuit, sumenda putamus: ait enim in Swiberto[2]: « Contigit anno ab Incarnatione Domini septingentesimo decimo quarto Pipinum de Herstallo strenuum principem et Majorem-Domus Francorum, dolentem super innocente morte sanctissimi Lamberti Tungrensis episcopi, ad mortem ægrotare ». Licet enim ante annos sexdecim S. Lambertus martyrio occubuisset, jamque facinus oblivione sepultum videri potuisset: tamen semel inflictum Pipini conscientiæ vulnus nunquam curatum est, imo magis recruduit ex translatione ejusdem martyris ante annos quatuor renovata memoria. Translatum est enim corpus ejus in Legiam, quæ ex vico crevit in nobilem civitatem ex ejusdem martyris gloria atque miraculis ibidem jugiter edi solitis. Pergit vero Marcellinus:

5. « Accersitusque sanctus Swibertus egregius pontifex ad visitandum eum per nobiles viros, perrexit prius cum Willeico et Theodorico discipulis suis Coloniam ad Plectrudem illustrem ducissam Lotharingiæ, sive Austrasiorum, consilium ab ea expetens, quidnam facere deberet. Quæ eum religiose suscipiens et tractans, tandem retento Coloniæ pio Willeico presbytero sancti Swiberti apud se causa devotionis et consolationis (erat enim felix Willeicus Evangelicus sacerdos) misit sanctum Swibertum et Agilolphum Coloniensem archiepiscopum cum plerisque aliis prælatis ad Pipinum principem conjugem ejus, ad informandum eum, si obiret, ne illustres legitimos suos filios, Drogonem ducem Campaniæ, Grimoaldum Majorem-Domus Childeberti regis Franciæ exhæredaret, hæredem scribendo Carolum Martellum illegitimum ex Alpaide pellice genitum in detrimentum et damnationem animæ suæ, et in confusionem sui et totius Ecclesiæ, atque in scandalum suorum primatum et subditorum. Et quia sanctus Lambertus episcopus eumdem Pipinum de illicito connubio Alpaidis increpaverat, martyrium subiit.

6. « Venientes igitur præfati pontifices Joppiliam ad ægrotantem principem Pipinum, benigne ab eo suscepti sunt. Qui ipsum consolantes, et ad tolerantiam adversitatum temporalium et infirmitatum corporalium confortantes, aiebant, quod Deus electis suis iter asperum facit, ne dum delectarentur in via, obliviscerentur eorum quæ sunt in patria. Tandem nacto opportuno tempore et congruo, inter cætera pro salute et remedio animæ suæ causam, pro qua venerant, ei devote et salubriter pontifices exponentes, et de illicito matrimonio increpantes, statim cum indignatione repulsam patiebantur. Alpais vero legationem sanctorum pontificum sciscitans et comperiens, irata valde, pontifices abire celeriter præcepit; et ipsa interpellans importune pro Carolo Martello filio suo apud pipinum, impetravit cuncta pro eodem filio suo, quæ petierat. Pipinus vero eodem anno moriens, eumdem Carolum Martellum suorum principatuum reliquit hæredem. Quod cernentes præfati pontifices, inglorii et tristes Coloniam redierunt, enarrantes præclaræ Plectrudi omnia quæ gesta erant in Joppilia a Pipino, consolantes eam, et ad tolerantiam patientiæ animantes ». Hactenus de his Marcellinus.

7. Sic igitur cum præfecturam illam primariam annis viginti septem administrasset, hoc anno mor-

[1] Bed. hist. Angl. l. I. c. 25. — [2] Marcellin. in Swib. c. 25. apud Sur. ie I Martii.

tuus est. Ita etiam colliges ex Jona [1] monacho ejus temporis scriptore, dum anno Domini septingentesimo numerat Pipini magistratus decimum tertium, consentientia his quæ apud Aimoinem [2] leguntur, præfuisse nimirum rebus Francorum annos viginti septem. Fuisset Pipinus inter principes maxime pios adnumerandus, nisi ista de pellice eum valde denigrassent. Constat quidem ipsum Pipinum multa Ecclesiis contulisse, monasteria erexisse, sanctos viros coluisse, hæc et alia id genus crebrius opera factitasse. Regnabat hoc tempore in Galliis Dagobertus secundus, qui sequenti anno, ubi tenuisset regnum annos quinque, moritur, inque locum ejus Franci elevant Danielem clericum in regnum, quem nominant Chilpericum ejus nominis secundum. Reliqua sequenti tomo dicenda erunt, ubi et Gregorii ejus nominis secundi Romani Pontificis res insigniter gestas aggrediemur.

[1] Jon. in Vita S. Vulfranni episc. Senon. apud Sur. die XX Martii. — [2] Apud Aimoin. l. IV. c. 5.

Peroratio cum gratiarum actione. — Sistendum hic modo, statuto termino, a Gregorio ad Gregorium. Etenim a primo egressi, veluti hospitali accepta tessera, apud secundum ad quem pervenimus hospitalitatis jure quiescimus, et quidem itinere fatigati; cum interdum per vastam, rerum gestarum ignorantia, solitudinem, fuerit in invio via laboriose quærenda; aliquando veluti per ardua montium, instar Jonathæ[1], fuerit manibus pedibusque reptandum, ut oppositas immensas ubique difficultates superare possemus: cum inter hæc omnia quam sæpissime densarum spinarum obicibus præpediti, a multiplicibus scilicet diversisque ingruentibus undique negotiis violenter abrepti ab itinere instituto, ad aliena curanda oportuerit ad passus ferme singulos divertisse. Hæc autem omnia superasse, et ad optatum viæ exitum pervenisse, opus fuit ejus, quam in ipso exordio itineris quæsivimus ducem Dei Genitricem MARIAM, necnon eorum quos expetivimus in via comites sanctos martyres. Quibus omnibus quantum pro acceptis beneficiis debeamus, Tobiæ nos sententia docet [1], cum judicavit dimidium bonorum, quæ filius vexerat, fideli comiti tribuendum, quem hominem esse putavit; sed si cognovisset esse Angelum, omnia sua, suosque seque ipsum libenter exhibuisset. Jure ergo nos iisdem, quos nacti sumus ducem et comites, omnia ista pro gratiarum actione rependimus, impendimusque nos ipsos simul. Ipsi vero offerant quod accipiunt Deo bonorum omnium largitori, a quo nobis impetrent solutionem istorum compedum aureorum, simulque veniam peccatorum, felicemque ex hac vita migrationem ad Deum ipsum: cui sit honor et gloria in sæcula. Amen.

[1] 1. Reg. XIV.

[1] Tob. XII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6207. — Anno Æræ Hispan. 752. — Anno Hegiræ 96, inchoato die 6 Septemb. Fer. 1. — Jesu Christi 714. — Constantini papæ 7. — Anastasii imp. 2.

1. *Obitus Constantini papæ.* — Ad num. 1. Anastasius testatur, Constantinum papam sedisse *annos septem, et dies quindecim*, et sepultum esse *ad B. Petrum Apostolum Vidus Aprilis, Indictione* XIII, *Anastasio Augusto*. Annos septem et dies XV eidem etiam attribuunt Honorius Augustodunensis, Luitprandus, Abbo Floriacensis, Catalogus Vaticano-Palatinus, aliique Catalogi, Regino et Marianus Scotus, licet in mensibus vel diebus corrupti sint. Quare minime dubitandum, quin *Constantinus*, qui die XXV Martii an. DCCVIII Pontifex Romanus consecratus fuerat, usque ad annum sequentem vitam propagarit, et obierit die octava mensis Aprilis illius anni, sequenti die, ut habet Anastasius, sepultus. Baronius tamen, qui imperium Anastasii mutilavit, ut tomo sequenti Deo dante videbimus, unum etiam annum Constantino papæ detraxit, scripsitque eum sedisse annos sex, mensem unum, ac diem, contra Anastasii et aliorum fidem; et ubi Anastasius habet, eum sepultum esse *Indictione* XIII, ipse legit, *Indictione* XII, sed nullius Codicis Anastasiani auctoritate fretus. Motus etiam

ad id cardinalis eruditissimus, quia sancto Gregorio II ejus successori, annum unum amplius, quam par erat, assignavit, ut suo loco dicetur. Papebrocius in Conatu Chronico-Hist. recte quidem vidit Constantini mortem ad sequentem annum pertinere, sed eam perperam conjunxit cum die XIV mensis Martii.

2. *Synodus Londinensis adversus sacras imagines fictitia.* — Ad num. 2 et 3. Balæus et Magdeburgenses fingunt, hoc anno *Londini* episcoporum Synodum habitam circa cultum imaginum, quod *Egwinus* designatus episcopus Wigorniensis beatæ Mariæ Virginis imaginem in Ecclesia sua collocasset; aiuntque Egwinum sanctarum imaginum cultum primum in Anglo-Saxonum Ecclesias invexisse. Verum hæ meræ fabulæ; extat enim Vita sancti Egwini auctore anonymo, qui undecimo circiter sæculo vixit, scripta, et tam a Bollando mense Januario, quam a Mabillonio sæculo III Benedictino parte I recitata, in qua legitur quidem eum monasterium beatæ Dei Genitrici dedicasse, et adeo ejus devotum cultorem fuisse, « ut nunquam a memoria ejus excideret, nunquam in verbis ejus deesset. Cujus visitatione et consolatione sæpe recreatus, omnia, quæ mundi erant, omittebat, et ea, quæ Dei erant, indesinenter exercebat », ut legitur num. 14. Refertur etiam in ea ejus Romam profectio cum *Coenredo* et *Offa regibus,* sed nulla ibi coactæ Londini Synodi, aliarumque fabularum a Magdeburgensibus confictarum mentio. Quare Spelmannus, qui omnes Saxonum Synodos accurate collegit, ad annum Christi DCCXII de hac Synodo ait : « Cogor ista Magdeburgensium et Balæi verba exhibere ; cum non habeam e veteribus, quem adducam », qui ideo figmentum illud aspernari debebat, non vero de cultu imaginum in Britannia hujus fabulæ occasione verba facere. Britannos enim et Anglo-Saxones Crucem et imagines veneratos esse, res manifestior est, quam ut jure possit in dubium revocari. Videatur Alfordus in Annalibus Ecclesiæ Anglicanæ ad annum DCCXII, quamvis satis hac de re docteque Baronius disseruerit. Obiit *Egwinus* circa annum DCCXX, cujus Vita ab auctore anonymo circa sæculum XI scripta legenda apud Mabillonium sæc. III Benedict. et Bollandum ad diem XI SS. mensis Januarii. *Egwino* successit in episcopatum Wigorniensem, seu in episcopatum Wicciorum, ut tunc vocabantur Wigornienses, *Wilfridus,* quem multi cum *Wilfrido juniori* Eboracensi episcopo perperam confudere, ut videre est anno DCCXXXI.

3. *Moriuntur Grimoaldus et Pippinus Majores-Domus.* — Ad num. 4 et seqq. Continuator Fredegarii cap. 104, loquens de Grimoaldo Pippini filio et Majore-Domus in Austria, ait : « Grimoaldus filiam Radbodi ducis Frisionum duxit uxorem. Ægrotante quoque Pippino Jobii villa super Mosam fluvium (erat Jobii villa seu Jopila, vulgo *Jupile,* aut *Jopil*, villa publica e regione Heristallii in diœcesi Leodicensi), cum ad eum visitandum idem Grimoaldus venisset, cum ad orationem in Basilica S. Lantberti martyris processisset, a crudelissimo viro impio, Rantgario nomine, interfectus est. Post hæc Thevaldus filius ejus parvulus, in loco ipsius cum rege Dagoberto Major-Domus palatii effectus est. Sequenti quoque tempore idem Pippinus dux ægrotans mortuus est. Rexitque populum Francorum annos XXVII. Reliquit superstitem Carolum filium. Post obitum quoque ejus Plichtrudis matrona præfata suo consilio atque regimine cuncta agebat ». Grimoaldus, quem idem continuator laudat ob ejus mansuetudinem, eleemosynas in pauperes, ac pietatem, duas uxores duxit; ex prima, cujus nomen ignoratur, suscepit *Theudoaldum* filium, nullam vero prolem ex altera, cui nomen fuit *Theutsinda*, filia Radbodi Frisiorum regis. In Chronico San-Dionysiano mors *Grimoaldi* mense Aprili, mors *Pippini* mense Decembri stylo barbaro consignatur : « DCCXIV depost Grimoaldo in mense Aprili, et depost Pippino in mense Decembrio ». Annalista Metensis addit Pippinum, cum de infirmitate convaluisset, ultum esse necem Grimoaldi, et paulo post lapsum esse iterum in morbum, quo tandem consumptus interiit, postquam in locum Grimoaldi filium ejus parvulum *nomine Theodaldum Majorem-Domus cum Dagoberto rege constituit.* Pippinum autem hoc anno vitam clausisse, testantur plerique antiqui annalistæ rerum Gallicarum. In libello de Majoribus-Domus regiæ mortuus dicitur *medio Decembri,* et in Annalibus Metensibus *XVII kal. Januarii.*

4. *Utrique duæ uxores fuere.* — Pippinus præter *Plectrudem*, quæ usque ad obitum marito cohabitavit, aliam duxit uxorem, *Alpaidem* nempe, idque, ut addunt Annales Fuldenses, *priore conjuge posthabita,* seu minus amata. Sed, ut animadvertit Henschenius in Diatriba de trib. Dagobert. lib. 3, cap. 2, quæ in laudato Fredegarii continuatore appellatur *concubina Grimoaldi*, ex qua is genuit Theudobaldum, in Genealogia regum Francorum ex Mss. regis Britanniarum edita, et in libello de Majoribus-Domus regiæ vocatur etiam *alia conjux Grimoaldi,* uti mater Caroli, *alia Pippini uxor* : ut hæ voces, *alia conjux, alia uxor et concubina* videantur pro eodem promiscue sumi. Hinc in Erchanberti fragmento ex Breviario regum Francorum et Majorum-Domus dicitur Carolus *filius Pippini ex concubina,* et a Flodoardo lib. 2, cap. 12, *Carolus ex ancillæ stupro natus*, quæ in citato Fredegarii continuatore Alpais Caroli mater dicitur Pippini *uxor nobilis et elegans.* Verum de duplici Pippini conjugio ex horum temporum corruptela, sat supra a nobis actum.

5. *Filii et nepotes Pippini Heristallii ducis.* — Per annos viginti septem, mensesque sex, ut habent antiqui annalistæ, ideoque a mense circiter Junio anni DCLXXXVII, auctoritate infra regiam maxima *Pippinus* potitus est sub quatuor Francorum regibus. Cognomen *Herstalli* sive Herstallii nactus est ab Harstallo seu Herstallo, vel Herstallio,

quod horæ circiter itinere distat Leodio. Suscepit filios quatuor, ex *Plectrude Drogonem* et *Grimoaldum* : ex Alpaide *Carolum* et *Childebrandum :* sed duos tantum reliquit superstites Carolum et Childebrandum, ac nepotes sex, *Hugonem*, *Arnoldum*, et anonymum, filios *Drogonis ; Theudoaldum* filium Grimoaldi; *Carolomannum* et *Pippinum* filios Caroli cognomento Martelli. Carolomannus et Pippinus, qui postea regnavit, ex Carolo et ejus uxore *Rotrude* nati sunt ante Pippini avi mortem. Nam, ut scribit auctor Annalium Fuldensium, Pippinus qui natu minor erat, annos vixit LIV, obiitque an. DCCLXVIII. *Carolus* cum patrem amisit, annum agebat ætatis XXIV, eique Rotrudis uxor *Pippinum* alterum filium nuperrime pepererat, quem sanctus Willebrordus Ultrajectinus episcopus baptizavit, et anterioribus Francorum ducibus majorem fore prædixit, ut Alcuinus in ipsius Willebrordi Vita testatur. Hæc conducent, ut facilius capiantur quæ infra de Pippini Heristallii ducis filiis et nepotibus in medium adducemus. Quæ porro Baronius ex Pseudo-Marcellino de Pippino refert, fidem non merentur, nisi in quantum etiam ab antiquis afferuntur. Certe hic num. 5 fabulator iste affirmat, *Drogonem* Pippino patri superstitem fuisse, qui tamen anno DCCVIII vivere desiit, ut eo anno monstravi.

6. *Dura conditio Christianorum sub Mauris viventium.* — Post subactam a Mauris *Hispaniam* vivebant in ea Christiani multi, licet dura servitute oppressi, qui inter Arabas remanserunt, quandiu *Marwanidæ*, et post eos *Almorabitini* (vulgo Almorabides) rerum potiti sunt. Deinde *Almohades*, qui imperium Almorabitinis eripuerunt, omnes illas veteres Hispanicas Ecclesias funditus destruxerunt, et hos pauperes Christianos a finibus suis expulere. Verum sub Marwanidibus, ut testatur Rodericus lib. 4 de Reb. Hispan. cap. 3, Christiani, « qui in Hispaniis servituti barbaricæ mancipati elegerunt degere sub tributo, permissi sunt uti lege, et Ecclesiasticis institutis, et habere pontifices et Ecclesiasticos sacerdotes, apud quos viguit officium Isidori et Leandri; et viget hodie in sex parochiis Toletanis ». Meminit postea aliquorum sanctorum episcoporum, qui sub illa captivitate vixerunt.

7. *Quare Muzarabes appellati.* — « Isti dicti sunt », inquit Rodericus lib. 3, cap. 23, « mixti Arabes, eo quod mixti Arabibus convivebant, quorum hodie nomen apud nos perseverat, et genus». Isti appellabantur *Mostarabæ*, id est, mixti Arabes, seu insititii. Eduardus Pocockius Anglus, linguarum Orientalium, præsertimque Arabicæ peritissimus, vestigiis Abulpharagii inhærendo docet nos in Specimine Historiæ Arabum, Arabas, *qui ab Ismaele genus ducunt*, dictos fuisse *Most Arabas seu Insititios*, eo quod non essent ex primis Arabiæ incolis oriundi; nec genuini Arabes. Hoc modo omnes externæ stirpis, gentis, et religionis inter Arabas viventes, vocati sunt ab ipsis Mostarabes. Verum Hispani litteram T de hac voce tollentes, Hispano-Arabas appellarunt *Mos Arabes*. Pari modo urbs a Mauris vocata *Astigia*, vel *Estija*, efferunt Hispani Ecija, *Saragosta*, Saragoça pronuntiant, et multas Arabum voces, quas linguæ suæ intruserunt, corrupere. At nonnulli eruditi opinati sunt, Rodericum, seu et Hispanos eodem præsule vetustiores, cum linguam Arabicam ignorarent, syllabam *Mos* a voce latina *Mixtos* corruptam existimasse. Verum hanc conjecturam linguæ Arabicæ periti suggillant, licet eam admiserit Mariana lib. 6 de Reb. Hisp. cap. ultimo.

8. *Marcæ interpretatio rejecta.* — Marca lib. 3 Marcæ Hispanicæ cap. 1, dicit, originationi a Roderico Toletano propositæ ipsam scripturæ constantis rationem refragari, quæ *Muzarabes* illos Christianos perpetuo vocat, non autem *Mistarabes:* « Muza Arabis beneficio », inquit Marca, « hanc libertatem consecuti, ejus se nominis patrocinio contra sequentium principum impotentiam tuebantur, ac deditionis suæ conditiones ea nomenclatura explicabant ». Verum hæc etymologia ob eamdem, qua præcedens, rationem rejicienda. Facit ad rem istam quod refert Leo Afer lib. 1, cap. 19, Arabes scilicet in triplici differentia esse, *genuinos et nativos*, qui omnium primum regionem illam, quæ nunc *Arabia* vocatur, occupasse, et e Saba eorum rege descendere dicuntur, et hos proprie Arabas indigitari : *Ismaelitas* vero, qui ab Ismaele Abrahæ filio dicuntur ducere originem, quique multo post eo advenientes connubia et fœdera cum primis incolis contraxerunt, qui tantum insititii et advenæ sint, appellari *Mustaraba*, quasi *Arabizatos*, hoc est, adscititios vel adoptivos : denique qui migrarint in Africam, et per connubia moresque Barbaris ibi se admiscuerint, vocari *Mustehgeme*, quasi *barbarizatos*. Ex quibus præsulis Toletani explicatio extra omne dubium ponitur (1).

(1) Ad hunc annum vel ad posteriorem pertinere censeo Concilium quoddam episcoporum Etruriæ cui Pisanus, Florentinus, et Lucensis episcopi interfuere, ad cognoscendam causam Senensem inter et Aretinum episcopum agitatam. Res erat de jure quod sibi competere in Ecclesiis quibusdam episcopatus Senensis Aretinus episcopus contendebat. Meminit hujus Concilii charta quædam Luitprandi regis apud P. Grandi in Tractat. de Pandectis in Appendice n. 1. Hujus pariter et mentionem facit Alexander II in sua Bulla apud Ughellium in Aretinis. Porro citius anno DCCXIV, Concilium istud haberi non potuit, cum Lucensis episcopus memoretur Talesprianus, qui idem est cum Taperperiano ab anno DCCXIV Lucensi episcopo, ut habet Ughellius in Lucensibus. Hujus Chartæ veritatem sin minus in omnibus, certe tamen in multis assertam esse idem Cl. Grandius ibidem demonstrat. Nec sane Concilium in ea commemoratum fictitium esse, satis probat Alexandri II Bulla, quam superius indicavimus. Hujus Concilii nulla adhuc mentio in recentissimis Conciliorum Collectionibus facta est.

Post hæc scripta incidi in Chartam quamdam donationis exaratam Lucæ anno regni Luitprandi II, Indictione XI, id est, anno Æræ Christianæ DCCXIII, in qua Talesperianus Lucensis antistes commemoratur. Ex quo intelligimus episcopum hunc uno saltem anno citius quam apud Ughellium cœpisse ; ideoque et Concilium illud Etruscum anno pariter DCCXIII haberi potuit. Chartam illam vulgavit Muratorius in Antiquit. Italic. t. I, col. 228.
MANSI.

EXPLICIT OCTAVUS ANNALIUM TOMUS.

GREGORII II ANNUS 1. — CHRISTI 714.

1. *Præfatio auctoris.* — Magna quidem vis est atque potentia veritatis, utpote quæ Dei Filium invisibilem atque incomprehensibilem e cælo duxit in terram, fecitque visibilem hominem, ut eamdem sui testem fidelem efficeret. Id enim profitetur ipse, dum ait[1] : « Ego in hoc natus sum, et in hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati ». Nosque idipsum præstare volens, sic monuit[2] : « Et vos testimonium perhibebitis ». Adeo ut qui Christi sunt, iidem testes esse debeant veritatis. Sicut enim magnus ille patriarcha Jacob[3] non solum ipse lapidem erexit in titulum, signum ac testimonium cum Laban sancitæ concordiæ, sed suos omnes simul in unum conferre lapides præcepit, tanta copia, ut tumulus elevaretur, quem Acervum testimonii nominavit : ita et Christus non solum lapidem[4] illum summum, angularem, electum, pretiosum, ac vivum erexit in titulum ea sublimi inscriptione signatum : « Ego[5] sum Via, Veritas et Vita » : Sed et suis id ipsum faciendum præcepit, etiamsi opus sit vitæ dispendio, hujuscemodi scilicet in unum aggregare lapides indices, semper loquentes testimonia veritatis.

2. Cum autem id jugiter in Ecclesia factum constet; nos id operis sponte suscepimus, ut ex rebus gestis prodita annis singulis testimonia veritatis, eadem simul congerentes in unum, ac temporis ordine disponentes, tolleremus in altum nobiliorem tumulum testium, qui sui eminentia factus orbi universo perspicuus neminem latere posset; adeo ut hac ex parte, si quis Annales hos antiquo nomine Acervum testimonii appellaverit, puto, scopum veritatis attinget. Lapides siquidem sunt isti vocales, ubi sit Ecclesia Catholica, edocentes : quos qui non audiunt, esse surdi penitus convincantur, et arguantur omnino cæci, qui non videant quod tanta sublimitate promineat; atque prorsus sit existimandus insanus, qui tanta congerie ac mole testium spreta, suam potius omnibus duxerit præferendam esse sententiam.

3. Suscepti igitur nos memores instituti, ac Domini commonentis, atque dicentis[1] : « Qui non colligit mecum, dispergit » : ejusmodi colligendi lapides cœptum semel prosequimur opus : et quamvis nimio labore fessi, assurgimus tamen alacres, non nostris confisi viribus, sed de consueto patrocinio, quod jugiter imploramus, patronæ nostræ sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ Virginis omnino securi. Cujus et precibus illud rogamus impendi, ut idem, qui in dies magis majoribus incrementis Acervus testium exaltatur, tanquam excelsa pharus eluceat miseris illis, qui cæca nocte per altum pelagus sæva tempestate jactati[2], circumferuntur omni vento doctrinæ; quo tandem ad lucem veritatis, licet sero, conversi, illuc clavum dirigant, unde male solverunt, ad portum salutis, Catholicam ipsam sanctam Ecclesiam, quæ unica in æternum perstat[3] columna et firmamentum veritatis.

[1] Joan. XVIII. — [2] Joan. XV. — [3] Gen. XXXI. — [4] 1. Petr. II. — [5] Joan. XIV.

[1] Luc. XI. — [2] Ephes. IV. — [3] 1. Tim. III.

1. *Gregorii II Sedis tempus et electio.* — Annus Redemptoris septingentesimus decimus quartus, Indictione duodecima, superiori tomo usque ad obitum Constantini papæ in Annalibus relatus habetur : quæ autem ab eo tempore usque ad ejus finem gesta esse reperiuntur, jam aggredimur enarrare, atque primum de Sede Gregorii ejus nominis secundi Romani Pontificis, quem absolutissimi omni ex parte summi sacerdotis explesse numeros, cum res ab eo præclare gestas perlegeris, æque consenties. Quod primum ad tempus spectat, cum aliam ejus Pontificis Sedis longe diversam annorum rationem initam a recentiore[1] auctore esse reperias ab ea, quam nos ponimus, hoc anno inchoatam esse, nempe quod tradat post biennium ipsum sedere cœpisse, dignum existimamus, more

[1] Panvin. in Fast.

nostro, nihil sine certa testificatione leviter affirmare, sed ea de re exactam afferre rationem. Assertione in primis id constat Anastasii Bibliothecarii, qui dum numerat Sedis ejus annos sexdecim, menses octo, et dies viginti, mortuumque dicit undecima Februarii, Indictione decima quarta, utique hoc anno sedere cœpisse affirmare necesse est : dumque rursum tradit Joannem Constantinopolitanum episcopum ad eum litteras scripsisse, itidem hoc anno ipsum Pontificem esse creatum pariter admonet; siquidem illo de throno deposito, alius loco ipsius anno sequenti sedisse reperitur. Etenim hoc anno secundo Anastasii imp. Joannem ipsum redactum in ordinem, Theophanes tradit, ipsum vero Anastasium Augustum præsentem non excessisse annum. Testantur et Sigebertus ac plures alii hoc anno Gregorium sedere cœpisse. Hæc de his quæ ad temporis rationem spectare noscuntur : jam vero de ipsius Gregorii electione agamus.

2. Cum autem post Constantini Pontificis obitum sedes vacasset dies quadraginta, ut idem Bibliothecarius auctor est, vicesima secunda mensis Maii, ipse Gregorius summa concordia cleri totius et populi Pontifex creatus est. Eminens enim in eo tum doctrina, tum sanctitas id ab invitis etiam extorquebat. Sed audiamus quæ de ipso Bibliothecarius habet : « Gregorius secundus natione Romanus, ex patre Marcello, fuit temporibus Anastasii, Theodosii, et Leonis, atque Constantini Augustorum. Hic a parva ætate in patriarchio nutritus, sub sanctæ memoriæ domno Sergio papa subdiaconus atque sacellarius factus, Bibliothecæ est illi cura commissa; deinde ad diaconatus ordinem provectus est a sancto viro vir castus, divinæ Scripturæ eruditus, facundus loquela, et constans animo, Ecclesiasticarum rerum defensor, et contrariorum fortissimus impugnator ». Hæc de ejus primordiis atque moribus Anastasius.

3. *Gregorii opera deposito Joanne, Germanus sanctitate insignis episcopatum Constantinopolitanum obtinet.* — Ubi autem Gregorii creatio innotuit Orientalibus, Joannes Constantinopolitanus ad eum ex more Synodalem Epistolam scripsit, ut idem Anastasius auctor est, qui ait : « Hujus temporibus Joannes Constantinopolitanus antistes Synodicam Romam misit, et ad eum rescriptis idem usus est Pontifex ». Hæc tantum de his ipse. Quod enim idem Joannes hæreticus esset, ut vidimus, intrusus a Philippico imperatore, haud dubitari potest, rejectam a Gregorio Joannis Synodalem Epistolam, qua ipse et alii cum eo episcopi scribentes ad recens creatum Romanum Pontificem, ab illo communionem Catholicam suffurari tentarent : sed eos tanquam hæreticos ipse Pontifex est aversatus, et ipsum pseudopatriarcham e throno deponendum curavit. Quod enim non ante, sed cum rescripsit Gregorius Constantinopolim, ipse Joannes e throno depositus invenitur; utique existimare dignum est, id litteris factum esse Gregorii ad Anastasium imperatorem, ad id præstandum valide impellentis : qui et more majorum apocrisiarium mittens Constantinopolim Michaelem presbyterum, per eumdem id visus est procurasse. Pepercerat hactenus ei Anastasius ea fortasse ratione, quod ab ipso coronam imperii solemnibus ritibus accepisset. Verum hoc anno, qui secundus Anastasii numeratur, fuisse Joannem in ordinem redactum, Theophanes affirmat, cujus et sententia hoc pariter anno, kalendis Augusti, electum fuisse sanctum Germanum, possumus intelligere. Dum enim [1] ait « ipsum Germanum sedisse annos quatuordecim, menses quinque, et dies septem, desiisse vero septima Januarii, Indictione decima tertia » ; utique docet, hoc anno, mense Augusto sedere cœpisse : seu potius annos quindecim sedisse usque ad annum septingentesimum trigesimum, quo privatum constat. Quomodo autem ista de subrogatione Germani se habuerint, ab eodem Theophane sic accipe :

4. « Anno, inquit, secundo Artemii, qui et Anastasii, translatus a Cyzico urbe metropoli Germanus Constantinopolim, in quo et commonitorium translationis, quod subinfertur, pronuntiatum est, continens ita : Electione et approbatione religiosissimorum presbyterorum et diaconorum totius venerabilis sacrique senatus, et amici Christi populi, conservandæ hujus regiæ urbis divina gratia, quæ semper infirma curat, et ea quæ non sunt (desunt) adimplet, transtulit Germanum sanctissimum præsulem Cyzicensium metropoleos in episcopum hujus a Deo conservandæ ac imperatoriæ civitatis. Facta est præsens translatio in præsentia Michaelis sanctissimi presbyteri et apocrisiarii Apostolicæ Sedis sub Artemio imperatore ». Hactenus commonitorium, quod appellat Theophanes, sive decretum de translatione Germani e Cyzicena Ecclesia in Constantinopolitanam sedem. Delectus enim tantus vir fuit ob ejus egregiam sanctitatem et eruditionem, cum etiam et generis nobilitate haberetur insignis. « Fuit enim », inquit Zonoras, « Germanus filius Justiniani patricii, qui eo tempore quo Constantinus Pogonatus imper. e Sicilia veniens ultus est in eos qui alium imperatorem designaverant, ab eodem occisus est; et ejus filium cermanum, cum ejus ætatis esset, qua castrari homines solent, eunuchum fecit ». Hæc Zonaras in Constantino. Magna quidem Dei providentia factum est, ut tantus episcopus temporibus istis Ecclesiæ Constantinopolitanæ daretur, cum eidem Ecclesiæ maxima omnium persecutio immineret.

5. Quodnam autem specimen sanctitatis ediderit, cum electus in Ecclesiam duceretur, collocandus in throno, dum prophetico afflatus spiritu ventura prædixit, habetur in rebus gestis præclarissimi martyris Stephani junioris apud Joannem Damascenum his verbis expressum : « Cum eximius vir Germanus in patriarchicum thronum ascen-

[1] Theoph. an. XIII. Leon. imp.

surus esset, plebs ingenti frequentia ad maximum sanctæ Sophiæ templum, ipsius videndi cupiditate concurrebat. Erat enim ille virtutis nomine clarus et illustris, atque in omnium linguis non sine voluptate versabatur. Una autem cum omnibus præclarum illud parentum Stephani par occurrens, scamnum quoddam occuparat, quo eum, quem cupiebat, e superiori loco intueri posset. Cum igitur ille per Ecclesiam transiret, statim mulier, quæ Stephanum gestabat in utero (ipsam enim ejus quem gestabat in utero, cura concitabat) Benedic, domine, id quod in utero meo est, clamare cœpit. Ille autem perspicaci animæ oculo eum, qui utero gestabatur, intuens: Benedicat hunc Dominus per primi martyris intercessiones, respondit. pud omnes porro mulier affirmabat, se ea hora qua hoc audisset, igneam flammam ex divino illo ore prosilientem vidisse. Ut igitur in lucem editus est, statim eum, ut magnus Germanus prædixerat, Stephanum appellarunt, etc. » Ita quidem ad bellum quod parabatur, militem antequam nasceretur, visus est designasse, ac martyrem prædixisse Germanus, dum eum per primi martyris Stephani intercessionem cum benedictione signavit: quod et manifestius declararunt eventa, ut suis locis inferius dicturi sumus.

6. *Imperium ab Anastasio in Theodosium IV transfertur.* — Turbatur inter hæc totus Reipublicæ status, tumultuantibus militibus, et alium sibi imperatorem deligentibus nomine Theodosium. Quod quidem hoc anno factum esse, Theophanes in primis tradit, et alii omnes æque consentiunt, cum imperii Anastasii non nisi annum et tres menses numerant. Quomodo autem id acciderit, ab eodem Theophane, qui cæteris sicut antiquitate, ita et auctoritate præstat, hæc breviter accipe: « Cum Artemius, idemque dictus Anastasius, didicisset, quod classis Sarracenorum ab Alexandria in Phœnicem properaret ad ligna cypressina incidenda, eademque ad usum navium comparanda, mittit classem ut obsisteret, cui præfecit Obsicium (comitem obsequii), necnon Joannem magnæ Ecclesiæ diaconum. Porro idem imp. generalem logothetam Obsicium, et alios omnes in Rhodo insula convenire jubet. Ubi cum essent, ab eis qui erant Obsicii, adversus eos qui erant Joannis, dissensio orta est, qua factum, ut occiso Joanne, adversæ partis militibus prævalentibus, dum timerent imperatorem ob admissum facinus, reversuri ad propria, cum Adramyttium pervenissent, invenientes indigenam hominem, nomine Theodosium, qui erat tributorum publicorum exceptor, eum hortati sunt imperare; qui fuga lapsus in monte latuit, sed inventum imperare coegerunt; Constantinopolimque versus navigantes, cum classe regia pugnandum fuit, donec tandem post sex menses proditione urbis porta patefacta, una cum suis admissus est Theodosius, qui Anastasio vitam concessit, quam duceret factus monachus in monasterio, ubi fuit exilio relegatus. Cum interim Leo Isauricus præfectus Orientis minime volens novo imperatori se subjicere, secum attrahens Artabassum prætorem Armeniæ, cui et filiam spopondit in matrimonium se daturum, de imperio adipiscendo cogitare cœpit ». Hæc sunt ex Theophane summatim collecta, de rebus hoc anno gestis in Oriente.

Anno periodi Græco-Romanæ 6207. — Anno Æræ Hispan. 752. — Anno Hegiræ 96, inchoato die 16 Sept. Fer. 1. — Jesu Christi 714. — Constantini papæ 7. — Anastasii imp. 2.

1. *Gregorius II consecratur Pontifex Romanus.* — A num. 1 ad 6. *Constantinus* Ecclesiam Romanam rexit usque ad annum sequentem, quo die octava mensis Aprilis, obiit, ut in fine tomi superioris ostendimus. Eo demortuo *cessavit episcopatus dies quadraginta*, inquit auctor libri Pontificalis, et ex eo Ordericus lib. 2 et Martinus Polonus in Chron. Quare sanctus *Gregorius II*, natione Romanus, ordinatus est anno septingentesimo decimo quinto, die decima nona mensis Maii, in quam eo anno Dominica cadebat. Papebrocius quidem in Conatu Chronico-Hist. ordinationem ejus diei XXVIII Aprilis affigit; sed error illi natus, quod *Constantini papæ* mortem a die, quo eam Anastasius collocavit, removerit, et cum die XVIII Martii sequentis Christi anni alligarit. « Hujus temporibus Joannes Constantinopolitanus antistes Synodicam ei misit, atque ad eum rescriptis idem usus est Pontifex », ait Anastasius. Existimat Baronius, rejectam a Gregorio Synodalem Joannis Epistolam, hunceque ab

eo tanquam hæreticum habitum. Addit, *Joannem* in ordinem redactum fuisse, affirmare Theophanem. Verum memoria labitur cardinalis doctissimus; nam tam Theophanes, quam Anastasius in Historia Ecclesiast. seu in versione Theophanis, diserte habent, Joannem *post annos tres*, sedis scilicet, mortuum esse. Refert quidem Zonaras *Joannem* post triennium exauctoratum fuisse; sed cum hujus depositionis nullus alius meminerit, longe major fides Theophani habenda; præsertim cum *Joannes* œconomiam suam statim ac *Philippicus* tyrannus sublatus est, Constantino papæ significarit, pro ea excusarit, ac in eadem non paucos socios habuerit, inter quos *Germanum* ejus in sede Constantinop. successorem, et *Andream* Cretensem, magnæ virtutis viros. Sed cum Baronius *Joannis* Epistolam ad Constantinum scriptam, et a Combefisio ab aliquot annis publicatam non vidisset, Joannem depositum fuisse credidit, eumque Monothelitarum *antesignanum* appellavit. Sunt qui arbitrantur, Epistolam Joannis ad *Gregorium II* aliam non esse quam Epistolam Joannis ad Constantinum papam, quæ post hujus mortem Gregorio II reddita fuerit. At cum *Joannes* anno DCCXIII, post festum Pentecostes, suam Synodicam ad Constantinum papam dederit, et Gregorius II mense tantum Maio anni DCCXV Pontifex Romanus consecratus fuerit, liquet, conjecturam eam vanam esse, et Joannis ad Gregorium II Epistolam ad nos non pervenisse.

2. *S. Germanus succedit Joanni in patriarchatum Constantinop.* — Ad eum itaque Christi annum *Joannes*, qui ante pontificatum fuerat *diaconus* et *chartularius œconomii*, quique annos tres sedit, quod utrumque docet Nicephorus in Chronico, vitam propagavit usque ad annum sequentem, eodemque mortuus est ante diem undecimam mensis Augusti. Theophanes enim ad annum Incarnat. secundum Alex. DCCVII kalend. Septemb. præsentis anni Dionysiani inchoatum, scribit: « Eodem secundo imperii Artemii, qui etiam Anastasius, Indictione decima tertia, mensis Augusti die undecimo, e Cyzicena metropoli Constantinopolim Germanus translatus est », ideoque anno sequenti, non vero currenti, ut putavit Baronius, qui non animadverterat, *Theophanem* imperatorum annos a kalendis Septembris morti decessoris proximioribus cum anno civili inchoare, ideoque anno DCCXV, mense Augusto, juxta computandi rationem a Theophane usurpatam, secundum Anastasii imp. annum adhuc in cursu fuisse. Eo autem Christi anno dies Dominica in diem undecimam mensis Augusti incidit, et ordinationes episcoporum diebus Dominicis, aut festis solemnibus fieri solitas sæpe inculcavimus. Goarus in Notis ad Theophanem contendit, *sanctum Germanum* anno primo Anastasii imp. die quarto mensis Augusti Constantinopolim translatum esse, Anastasiumque seu Artemium præsenti solum anno ad imperium evectum; et juxta eam sententiam textum Theophanis corrigit, seu, ut verius dicam, corrumpit. *Anastasium* enim anno elapso dictum esse imperatorem jam demonstravimus: *Germanum* vero die XI Augusti anni DCCXV ordinatum esse, ex dicendis anno DCCXXX, quo abdicavit, magis confirmabitur.

3. *Theodosius anno sequenti imp. dictus.* — Ad num. 6. Theophanes eodem Incarnationis anno Alexandrino citato, quo narravit translationem sancti Germani e Cyzicena metropoli ad patriarchatum Constantinopolitanum, refert *Artemium* imp. classem adversus Saracenos misisse, eique Joannem magnæ Ecclesiæ diaconum præfecisse, qui ubi Rhodum appulit, militares copiæ ex Opsicii themate Joannem diaconum gladiis peremere, classique divisa rebelles in regiam urbem recta contendere, et hominem quemdam nomine *Theodosium*, quem obviam habuere, imperatorem salutarunt. Artemius de rerum suarum salute desperans, dedit manus, et monasticum habitum induit: « Theodosius salvum eum esse jubens, Thessalonicam in exilium egit. Imperavit itaque Philippicus annos duos, et menses novem: Artemius annum unum et menses tres ». Quibus ex Theophanis verbis infert Baronius, Artemium seu Anastasium hoc anno depositum esse, et Theodosium imperatorem levatum; cum hic chronographus imperii Anastasii nonnisi annum et tres menses numeret. Verum locus ille Theophanis corruptus, legendumque: « Imperavit itaque Artemius annos duos, et menses novem: Theodosius annum unum, et menses tres », ideoque Artemius, qui die IV Junii anni Dionysiani DCCXIII imperium iniit, in exilium actus est anno septingentesimo decimo sexto, mense circiter Januario. Theophanes enim in præfata mensium enumeratione unum plus dicit, vel Artemio, vel Theodosio detrahendum. Et ratio est, quia a die IV mensis Junii superioris Christi anni, ad diem XXV mensis Martii anni DCCXVII, quo *Leo Isaurus* regnare cœpit, fluxerunt tantum anni tres menses decem, et ii utrinque incompleti. Leonem autem Isaurum anno et die prædictis ad imperium evectum esse, infra demonstrabo.

4. *Duo Theophanis de Philippico loca corriguntur.* — Decepit Baronium modus narrandi et numerandi a Theophane adhiberi solitus. Hic enim imperatorum annos, uti jam dixi, cum anno civili incipit, ideoque et secundum Anastasii imp. a kalendis Septemb. præsentis Christi anni. His adde, Theophanem uno sæpe tenore, quæ pluribus annis gesta, recensere. Nostra emendatio certa; anno enim Incarnat. secundum Alex. DCCVII laudato, postquam retulit Anastasii depositionem, et Theodosii inaugurationem, suam narrationem his verbis claudit: *Imperavit itaque Philippicus annos duos*, etc. Et tamen ne verbum quidem de Philippico præmiserat, sed tantum de Anastasio et Theodosio locutus fuerat. Præterea Theophanes jam suo loco scripserat: « Biennio imperii Philippici inter superius memorata transacto », Artemius seu

Anastasius coronatus est imperator. Corrigendus et alius Theophanis error pag. 302, ubi de Concilio Trutlano verba faciens, ait : « A canonum promulgatione usque ad annum quartum Philippici anni quinque intercedunt ». Nam Philippicus, non annos IV, sed annos II et menses IX imperavit. Tertio, in Tabulis Theophanis unus tantum annus *Theodosio* assignatur, sicuti et in Chronico; et tam in Tabulis, quam in Chronico anni tantum duo Philippico, itidemque Artemio adscribuntur, et quod peculiari animadversione dignum, in Chronico duratio imperii Theodosii præter hujus chronographi morem non memoratur. Quare non dubium, quin hæc verba, *Artemius annum unum et menses tres*, de Theodosio intelligenda sint. Neque quis dicat, Theophanem scribere, *biennio imperii Philippici transacto*, eum imperio dejectum esse. Historici enim hujusmodi loquendi formulis plerumque intelligere tantum biennium inchoatum, variis passim exemplis in hoc opere monstravi. Quare auctor Miscellæ, qui Theophanem exscribere solet, ea verba ita intellexit, cum ait : « Biennio imperii Philippici transeunte, visum est imperatori sabbato Pentecostes, etc. » et Nicephorus tam in Historia, quam in Chronico, Paulus diaconus lib. 6 de Gestis Langobard. cap. 41, et Beda lib. de sex Ætat. annum tantum unum Theodosio recte assignant.

5. *Anastasium imp. usque ad annum sequentem imperasse magis confirmatur.* — Certe auctor libri Pontificalis testatur, *Artemium* adhuc in vivis fuisse, quo anno *Constantinus* papa sepultus est, ideoque anno sequenti, quo die nona Aprilis tumulo mandatus fuit. Insuper Capitulare Gregorii papæ II datum Martiniano episcopo, aliisque in Bajoariam ablegatis, his verbis clauditur : « Datum idibus Martii, imperante domino Augusto Anastasio a Deo coronato magno imperatore, anno tertio Pontificatus ejus, etc. » Quæ imperitus librarius prætermisit, ignorans per hæc tempora non tantum imperii, sed etiam sæpe consulatus annos in Actis publicis memoratos fuisse. Omisit enim hæc verba: *Imperii vero ejus anno tertio,* ac insuper loco, *consulatus ejus,* perperam apposuit, *Pontificatus ejus*, notas scilicet temporarias ad Gregorium papam II referens ; cum tamen Artemius ad annum III ejusdem Pontificis non pervenerit, sed primo Pontificatus ejus exeunte in monasterium retrusus sit. His adde, neque hoc, neque sequenti sæculo Pontifices Romanos solitos fuisse annos suos in litteris exprimere, sed tantum imperatorum annos, si aliquem temporis characterem adhiberent. Quamobrem Capitulare illud datum idibus Martii anni septingentesimi decimi sexti, quo Romæ Anastasii depositio, quæ paulo ante contigerat, nondum innotescebat, et adhuc in cursu erat annus tertius tam ejus imperii, quam consulatus. Quæ accurate explicanda fuere ; cum ex recentioribus historicis, alii *Philippici*, alii vel *Artemii*, vel *Theodosii*, vel denique *Leonis Isauri* Chronotaxim labefactarint.

6. *Series regum Orient. Anglorum.* — Malmesburiensis lib. 1 de Gestis reg. Angl. cap. 5, Orientalium Anglorum reges, qui per hæc tempora in Estanglia regnarunt, his verbis perstringit, ubi locutus de Ethelherio fratre Annæ regis : « Hujus successor frater Ethelwaldus continuatis successionibus regnum reliquit ejusdem Ethelerii filiis Adulpho, Ethelwoldo : his Beorna : huic quoque Ethelredus successit : hujus filius fuit sanctus Ethelbirthus, quem Offa rex Merciorum dolose interemit ». Sed cum principes isti magis ex nomine quam rebus gestis cogniti sint, annos eorum non digeremus, et de S. Ethelberti morte anno DCCLXXV et DCCXCIII verba faciemus.

GREGORII II ANNUS 2. — CHRISTI 715.

1. *Theodosius fidei Catholicæ professor.* — Septingentesimus decimus quintus Redemptoris annus sequitur, idemque sui exordio signatus Indictione decima tertia, quo Theodosius ejus nominis quartus imperator, ubi habenas imperii, pulso Anastasio, est adeptus, quod Catholicus esset, nihil antiquius habuit, quam ut quod Philippicus imperator fuerat demolitus, ipse restitueret nobile mo-

numentum, quo sex Œcumenicæ Synodi depictæ erant: qui hoc facto ita compressit ora hæreticorum, ut omnis de fide quæstio in ea urbe cessarit. Ista Anastasius in Gregorio, et alii hæc in Oriente. Jam vero quæ in Occidente in ejusdem Gregorii Pontificatus exordio facta idem Anastasius tradit, hic reddamus.

2. *Gregorius papa Longobardorum invasioni obsistit opera Theodimi subdiaconi.* — Quod enim Longobardorum gladii undique imminerent, quibus maxime in votis esset Urbe potiri; quam cum Heruli, Gothi, Wandali diversis temporibus sæpe cepissent, ipsi vero quod nunquam consequi potuissent, probro ducebant. Quamobrem Gregorius papa ad muniendam mœnibus Urbem adjecit animum, quod et a prædecessoribus tentatum esse sciebat: sed quod nec ipse perfecerit, aliis ingruentibus molestiis, Anastasius docet his verbis: « Hic exordio Pontificatus sui calcarias decoquere jussit. A porta sancti Laurentii inchoans, hujus civitatis muros instaurare decreverat, et aliquam partem faciens, emergentibus incongruis variisque tumultibus præpeditus est ». Hæc Anastasius. Cœptis itaque minime favens Deus, voluit cunctis innotuisse, ipsum esse positum in Urbe [1] murum et antemurale; fortemque atque inexpugnabilem permansuram Urbem, si ejus habitatores justitiam colerent: quod quidem pluribus sæpe est declaratum exemplis. Sed quid turbarum his diebus acciderit, ut idem S. Gregorius avocaretur ab instituto, idem Anastasius narrat his verbis: « Tempore etiam ipso castrum unum a Longobardis fuerat sub pacis dolo pervasum: quo audito, omnes redditi sunt tristes. Adhortans autem sanctissimus Pontifex, ac commonens Longobardos, ut redderent; quod si non acquiescerent, in iram divinam inciderent pro dolo quem fecerant, suis scriptis protestabatur. Nam et munera eis dare, ut restituerent, voluit multa: sed illi turgida mente neque monita audire, nec reddere sunt passi. Unde idem sanctus indoluit, seseque spei contulit divinæ. Atque in munitione ducis Neapolitani et populi vacans, ducatum eis, qualiter agerent, quotidie scribendo præsentabat. Cujus mandato obedientes, inito consilio, mœnia ipsius castri versuti (veluti) sub nocturno ingressi sunt silentio, Joannes scilicet dux cum Theodimo subdiacono et rectore, atque exercitu: et Longobardos pæne trecentos cum eorum Castaldione interfecerunt; vivos autem amplius quingentos comprehendentes, captos Neapolim abduxerunt, et sic castrum recipere potuerunt, pro cujus redemptione septuaginta auri libras ipse sanctissimus papa (ut promiserat) dedit ». Hucusque verba Anastasii. Eadem habet et Paulus diaconus, qui et Cumanum id fuisse castrum affirmat: ex quo possumus intelligere a Beneventano duce Longobardorum id perpetratum fuisse.

3. Vidisti, lector, sanctum Pontificem æque ac Gregorium primum in numerum sanctorum receptum, bona Ecclesiastica ab hostibus invasa minime contempsisse, vel recuperare desiisse, quantumlibet impossibilis propemodum videretur ejus expugnatio loci, sed quod minus posset suis, id alienis armis recipere procurasse, omnique studio præsto fuisse, consilio, ope, pecunia adjuvisse, subdiaconi etiam Ecclesiæ Romanæ opera usum esse. Sed observa ordinem quo processit, nimirum ut primum paternis monitionibus rem ageret; deinde ut contemptores Ecclesiasticis censuris exterreret; demum vero ut in eos hæc omnia contemnentes ageret armis, eisque castrum expugnandum curaret. Sic Deus rem tantam aggredi voluit Pontificem et doctrina et sanctitate insignem, ejusque exemplo sanciri disciplinam, qua successores eruditi, ablata bona Ecclesiastica ab iniquis possessoribus vindicarent, etiamsi opus sit armis, si cætera remedia contemnantur. Possunt sane bella fieri a Christianis, ut sanctus Augustinus [1] scribit ad Marcellinum, ex charitate et misericordia dixerim, et lucro eorum qui impetuntur; cum videlicet occupando quisquæ sua non sunt, reus permanet damnationis æternæ, a qua vel invitus liberatur, cum vi aufertur, quod male possedit, fitque secundum illud Davidicum [2]: « Contere brachium peccatoris et maligni ». Ex qua fractura, quod salus animæ acquiratur, mox subditur: « Quæretur peccatum illius, et non invenietur ». Sic igitur ex charitate atque misericordia infertur bellum, in quo qui vincitur, simul vincat: et unus tantummodo vincatur diabolus, cum cogitur captivatam animam reddere liberam, facta restitutione bonorum.

4. Quod vero ad Theodimum S. R. E. subdiaconum et rectorem Campaniæ, de quo est facta mentio, pertinet, extat ejus sepulcralis inscriptio Neapoli in Ecclesia sancti Andreæ, ad Nidum dicta, in tabula marmorea ante altare his versibus exarata:

CONFVGIENTIS AD TVVM SVFFRAGIVM LAETVS AMPLECTERE OSSA PVTRIDA
TABEFACTA APOSTOLE SCE QVI OB TVI MERITI DESIDERIVM AVLAE
TVAE MOENIA MIRA FECIT PVLCHRITVDINE CORVSCARE.
VT TVIS ADIVTVS AVXILIIS DISRVPTIS VINCVLIS INFERNI HINC RESVRGERE
CARO MISERA POSSIT ET IN DIE EXAMINATIONIS CALCATIS FACINOROSIS
PECCATIS GAVDIA DIVINA PERCIPIAT TE INTERPRECANTE MARTYR ANDREA.
HIC IN PACE MEMBRA SVNT POSITA THEODIMI SVBD. REG. ET RECT. SCE SED.

[1] Isai. XX.

[1] Aug. Ep. V. — [2] Psal. IX.

APOST. ET [1] DISP. HVIVS DIAC. BEATI ANDREAE.
SI QVIS PRAESVMPSERIT HVNC TVMVLVM VIOLARE ERIT ANATHEMATIS
VINCVLIS INNODATVS.

Hactenus Theodimi subdiaconi regionarii et rectoris sanctæ Sedis Apostolicæ, et dispensatoris diaconiæ sancti Andreæ Epitaphium sepulcrale. Ex quibus et illud observatione dignum intelligis, in locis illis, ubi Romana Ecclesia patrimonia possidebat, constitutas esse diaconias, sicut in Urbe, in quibus eleemosynæ a subdiacono rectore patrimonii et dispensatore erogari solerent. Eorum namque ministrorum fuisse munus, curam gerere pauperum, ex pluribus sancti Gregorii litteris edocemur, datis ad Anthemium subdiaconum, eo tempore Neapoli eodem munere fungentem. Sed etsi non tempus, locus tamen exigit, ut in eadem diaconia S. Andreæ, aliud hoc vetustius ibidem positum Epitaphium hic describamus.

5. ✠ MORS QVAE PERPETVO CVNCTOS ABSORBET HIATV
PARCERE DVM NESCIT SAEPIVS IPSA FAVET
FOELIX QVI AFFECTVS POTVIT DEMITTERE TVTOS
MORTALEM MORIENS NON TIMET ILLE VIAM.
CANDIDA PRAESENTI TEGITVR MATRONA SEPVLCRO
MORIBVS INGENIO ET GRAVITATE NITENS.
CVI DVLCIS REMANENS CONIVX NATVSQVE SVPERSTES
EX FRVCTV MATER NOSCITVR IN SOBOLE
HOC PRECIBVS SEMPER LACRYMOSA HOC VOCE PETERAT
CVIVS NVNC MERITVM VOTA SECVTA PROBANT.
QVAMVIS CVNCTA DOMVS NVNQVAM TE FLERE QVIESCAT
FELICEM FATEOR SIC MERVISSE MORI.

✠ HIC REQVIESCIT IN PACE CANDIDA C. F. QVAE VIXIT PL. M. ANN. L.
DIE IIII. ID. SEPT. IMP. D. N. MAVRITIO PP. AVG. ANN. IIII. P. C.
EIVSD. AN. II. IND. QVARTA.

Tradunt hanc claruisse miraculis, dignamque habitam quæ referretur in sanctorum numerum. Viget enim ejus memoria in Romano Martyrologio una cum sancta Candida seniore discipula sancti Petri.

6. Sed redeamus ad Longobardos. Horum rex Luitprandus primo infensus Pontifici repetiit ab Ecclesia Romana Alpes Cottias, quas Aripertus rex Longobardorum antea ipsi donaverat : verum pœnitentia ductus easdem rursus eidem Ecclesiæ confirmavit. Hæc Anastasius et Paulus diaconus, necnon Beda hujus temporis scriptor, dum ait : « Luitprandus rex Longobardorum donationem Alpium Cottiarum, quam Heribertus (Aripertus) rex fecerat, et ille repetierat, admonitione venerabilis Gregorii papæ confirmavit ». Hæc ipse. Eadem et alii recentiores historici. Idipsum Oldradus in Epistola ad Carolum Magnum, ubi id primo anno ejusdem regis ab ipso factum tradit.

[1] Dispensator hujus diaconiæ.

Anno periodi Græco-Romanæ 6208. — Anno Æræ Hispan. 753. — Anno Hegiræ 97, inchoato die 5 Septemb. Fer. 5. — Jesu Christi 715. — Gregorii II papæ 1. — Anastasii imp. 3.

1. *Rebellio militum adversus Artemium imp.* — Ad num. 1. *Theodosius* anni tantum sequentis initio imperator levatus est, ut patet ex dictis anno superiori num. 3 et seq. ubi et ostendimus, exercitum adversus *Anastasium* imp. rebellasse, et *Theodosium* illum tunc publicorum vectigalium exactorem, forte repertum, imperatorem etiam renitentem salutasse. Subdit his Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCVII, qui kal. Septemb. anni Christi DCCXIV inchoatur : « Eo comperto Artemius domesticos suos optimates una cum classe, quam ipse instruxerat, atque armis ornarat, urbis custodiæ deputavit : ipse in urbem Nicæam recessit, probeque se muniit. Porro rebelles resumptis animis commoti, tota Opsicii regione et Gotthogræcis in socia arma impulsis, multis magnis parvisque negotiatorum navibus convectatis, Chrysopolim terra marique fluunt. Cum autem urbis classis in portu sancti Mamantis stationem ageret, per menses sex continuos singulis diebus inter utrosque pugnatum est ». Idem referunt Nicephorus in Breviario, Cedrenus et alii. Verum cum sex illi menses anni sequentis initio, quo Artemius seu Anastasius imperium deposuit, et Theodosius imperare cœpit, absolvantur, liquet Theophanem citius hæc narrare, quam contigerint.

2. *Gallia bellis civilibus lacerata Carolus e custodia elabitur.* — In Occidente, Gallia nusquam majoribus tumultibus, quam hoc et duobus sequentibus annis agitata. Franci seu Neustrasii *Pippinum* virum Austrasium pari auctoritate in Neustria æque ac in Austrasia positum esse ægre ferebant. Quare post ejus mortem, quæ mense Decembri anni DCCXIV contigit, pars eorum tumultuata est adversus *Theudoaldum* , ejus ex filio nepotem, Majorem-Domus, cui *Plectrudis* avia, quæ Coloniæ morabatur, cujusque maxima auctoritas erat, Austrasiique auxiliati sunt. Secutum itaque grave bellum, pugnatum in Cottia sylva, ut refert continuator Fredegarii cap. 104 et seq. « Franci mutuo in seditionem versi, consilio inutili, commissa acie in Cocia sylva, contra Theudoaldum et leudes Pippini quondam atque Grimoaldi, iniere certamen. Corruitque ibi immodicus exercitus. Theudoaldus itaque a sodalibus suis per fugam lapsus evasit. Magna et valida perturbatio et persecutio extitit apud gentem Francorum. Eo tempore elegerunt in honorem Majoris-Domus quemdam Francum nomine Ragenfridum. Commotoque exercitu hostili usque Mosam fluvium properant, cuncta vastantes, cum Radbodo duce fœdus inierunt. His diebus Carolus dux a præfata femina Ptichtrude sub custodia detentus Dei auxilio liberatus est ».

3. *Ragenfredus fit Major-Domus.* — *Ragenfridus* itaque, seu Raginfridus, aut Raganfredus hoc anno in locum Theudoaldi paulo post demortui, apud Neustrasios Major-Domus constitutus est, resque Austrasiæ valde periclitabantur, nisi *Carolus*, *Martellus* postea cognominatus, in Historia Francorum celeberrimus, e custodia, ubi a *Plectrude* noverca detinebatur, elapsus animos omnium in magnam spem erexisset. Rexit *Carolus* populum Francorum annis XXVI, mensibus VI, obiitque mense Octobri anni DCCXLI, ut suo loco videbitur. Quare hoc anno mense Aprili e Plectrudis novercæ potestate evasit. Hinc annalista Nazarianus scribit : « Anno DCCXV pugna Francorum , et mors Dagoberti regis ». Subdit idem continuator, *Ragenfredum* in Majorem-Domus electum cum hostili exercitu Carbonariam sylvam transiisse , et ad Mosam usque fluvium properasse, cuncta vastantes aut succendentes.

4. *Variæ Galliarum provinciæ bello afflictæ.* — Nec aliæ Galliarum provinciæ a clade immunes. Anonymus enim in Historia episcoporum Autissiodorensium a Labbeo publicata, et monachus Altisiodorensis a Camusato editus testantur, *Savaricum* episcopum Autissiodorensem pagum Aurelianensem, Nivernensem , Tornodorensem , Avalensem, necnon et Tricassinum militari manu invasisse, et suæ ditioni subjecisse ; cumque *Lugdunum*, exercitu undecumque collecto, ut eam urbem sibi ferro subjugaret, pergeret, divino fulmine ictum interiisse. Quod tamen regnante jam *Chilperico* Dagoberti successore, mense circiter Octobri factum, ex laudata Historia deducitur.

5. *Dagobertus III Francorum rex moritur.* — *Dagobertum* etiam, qui anno DCCXI, die XIV April. Francis præesse cœperat, hoc anno morte

immatura sublatum esse, anno ætatis circiter vicesimo, docent Annales Petaviani, Metenses, Fuldenses, ac auctor Chronici Moissiacensis, qui ejus mortem hoc anno recitant. Idem habent Annales Tiliani, in quibus etiam legitur: « Regnavit annos IV, obiit in V ». Anno DCCIX, num. 9 ostendimus, *Dagobertum III* quamdam donationem fecisse *anno quinto* regni sui, *quinto iduum Juniarum die Dominica*, et auctorem Chronici Fontanellensis, qui eam refert, addere eum eodem anno mortuum esse. Qui ideo hoc anno, quo dies nonus Junii in Dominicam incidit, eo mense adhuc in vivis erat. Quare erravit auctor incertus, qui ab anno Christi DCLXXXVIII usque ad annum MXV, Chronicon suum a Francisco Duchesnio editum perduxit, qui tradit Dagobertum istum XIV kalend. *Februarias* demortuum esse, diemque emortualem Dagoberti I Dagoberto III perperam adscripsit. Neque etiam audiendi Cointius, aliique, qui laudatos annalistas prisco more Gallicano annos illos quinque, vel a Martio, vel a Paschate inchoasse putant, et Dagobertum III ad annum sequentem pervenisse scribunt. Hanc enim difficultatem, ex cujus solutione non solum initium Dagoberti III et Theodorici Calensis, sed et alia multa pendent, sedulo examinavi, comperique omnes istos rerum Francicarum annalistas annum a die Natali Domini, vel saltem a kalendis Januariis auspicari ; quod ex eo liquet, quod qui de morte *Hadriani* papæ loquuntur, quæ contigit die Nativitatis Christi anni DCCXCV, eum anno DCCXCVI demortuum tradant, et *Carolum M.* die Natali Christi anni DCCC factum imperatorem, anno insequenti hunc honorem adeptum esse scribant. Præterea certum est, prœlium *Vinciacense* anno DCCXVII, diebus XV ante Pascha habitum fuisse, et tamen annalistæ isti illud non cum an. DCCXVI, sed cum anno DCCXVII conjungunt. Denique Carolus M. mense Januario an. DCCCXIV vita functus est, et tamen qui usque ad annum illum Annales suos perduxere non tradunt, eum anno DCCCXIII demortuum, et si quispiam ex eis in peculiaribus his epochis erravit, variis aliis in locis eum annum a Natali Christi vel a kal. Januarii se exordiri evidenter ostendit. Hæc regula magni momenti est ad hujus sæculi chronologiam accurate pertexendam.

6. *Chilpericus II ei succedit.* — Dagoberto III Raginfredus Major-Domus et Franci Occidentales suffecerunt *Danielem* quemdam clericum, quem *Chilpericum* hujus nominis II appellarunt. Hujus principis pater a recentibus Francorum scriptoribus tandem detectus ex Diplomate ab eo dato III *kalend. Maii anno* I *regni* sui ; testatur enim in eo patrem sibi fuisse regem *Childericum*, aviam *Baldechildem* reginam, patruum *Clotarium* regem. Loquitur Chilpericus II de Childerico Francorum rege anno DCLXXIII vita functo et de Bathilde hujus matre. In altero Diplomate recitato a Mabillonio lib. 6 de Re Diplomatica pag. 608, profitetur, genitorem suum fuisse « Childericum regem, avum Clodoveum, proavum Dagobertum, avunculos (seu patruos) Chlodecarium et Theodericum, consobrinos vero Clodoveum, Childebertum, et Dagobertum ». Quid dici potest clarius?

7. *Moritur Valid Saracenorum califa.* — Hoc anno obiit *Walid* Saracenorum califa, qui Visigothos e Mauritania Tingintana, quæ trans fretum Gaditanum sita est, et ex universa ferme Hispania expulit. Elmakinus enim cap. 13 Historiæ Saracenicæ narrat ex Abugiapharo Tiberiadensi eum mortuum esse anno Hegiræ XCVI, in medio mensis Giomadæ posterioris. Addit, imperii ejus diem ultimum fuisse sabbatum. Quare mors ejus contigit die XXIII mensis Februarii, quæ hoc anno incidebat in sabbatum, eratque dies XIV Giomadæ posterioris, qui cavus est. Regnavit annos IX et menses VIII, et male Rodericus Toletanus hujus califæ mortem differt usque ad annum Hegiræ XCVIII, tribuitque ei regni annos undecim. Quare is auctor califarum annos studiose non inquisivit. Successit Walido frater ejus *Soleimam*, qui *Alahorum* ducem præfecit Hispaniæ, ac hujus regni regimine amotus fuit *Ayoub*, eo quod sanguine conjunctus esset misero *Musæ*, qui obiit anno Hegiræ XCVII. Hæc fusius narrat Rodericus laudatus in Hist. Arab. cap. 10, additque, *Alahorum* præfectum Hispaniæ Galliam Narbonensem, et utramque Hispaniam, *fraude, vi, et deditione* receptantem *vectigali* reddidisse *servituti*: nec solum ferum et immitem in Christianos; sed in ipsosmet Arabas, qui has provincias subegerant, *Alahorum* sese exhibuisse. De eo scribit etiam Isidorus Pacensis: *Galliam Narbonensem petit*, ut scilicet Christianos Gallos a religione Mahumetana, novoque imperio alienos in ordinem, ut in cæteris Gothici regni provinciis actum erat, invitos redigeret.

8. *S. Germanus fit episc. Constantinop.* — Hoc pariter anno sanctus *Germanus* e metropoli Cyzicena ad patriarchatum Constantinopolitanum translatus est die XI Augusti, ut anno superiori num. 2 monstravimus. De Concilio Constantinopoli ab eo celebrato, cujus nulla mentio in Annal. nec in Vita ejus, collecta ab Henschenio ad diem XII mensis Maii, hæc scribit auctor anonymus libelli Synodici : « Cum Theodosius ab Occidente imperio insidiaretur, et Apsimarum (legendum, Artemium) persequeretur, B. Germanus, divina et sancta centum archipræsulum instituta Synodo, Sergium, Cyrum, Pyrrhum, Petrum, Paulum et Joannem anathemate notavit; et Christi Jesu veri Dei nostri duas voluntates et operationes declaravit ».

GREGORII II ANNUS 3. — CHRISTI 716.

1. *Leo Isauricus imperium capessit Theodosio abdicante, et se Catholicum profitetur scripta Epistola ad Romanum Pontificem.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus decimus sextus, Indictione decima quarta, quo octavo kalendas Aprilis Leo Isaurus, abdicante se Theodosio imperatore, habenas sumit imperii. De his acturi, primum omnium quæ ad temporis rationem pertinent, sunt accuratius disquirenda. De die assentimur Theophani, ea id factum die affirmanti; at non sic de anno, qui id in annum sequentem rejicit, cum id factum tradat Indict. decima quinta. Sunt hæc ejus verba : « Regnavit autem Leo ab octavo kalendas Aprilis decimæ quintæ Indictionis, usque ad quartum decimum kal. Julii nonæ Indictionis, etc. » Ut autem ipsi minime assentiamur, cogit Gregorii papæ Epistola ad eumdem Leonem imperatorem data, quam reddituri sumus suo loco inferius, qua ipse affirmat, accepisse ab eodem imperatore Epistolam inter alias datam quarta decima Indictione, et alias annis singulis sequentibus usque ad decimum annum ejusdem imperii ab ipso datas; cujus certa assertione, firmaque testificatione recedere cogimur a Theophane. His accedit, quod cum omnes qui de Theodosio agunt, affirment, ipsum non nisi annum imperasse, ac postea se abdicasse; si in sequentem annum ipsum imperium propagasse dixerimus, utique biennio imperasse dicendum esset, quod nemo aliorum Græcorum dixisse videtur. Hæc de tempore.

2. De abdicatione vero imperii per Theodosium facta modo dicendum. Theophanes rem gestam breviter narrans, hæc ait : « Theodosius compertis his, quæ gesta sunt superius enarrata, consilio a Germano patriarcha et a senatu percepto , per eumdem patriarcham a Leone verba indemnitatis accepit, et Ecclesiæ suæ sine perturbatione servandæ; et sic ei committunt imperium. Porro Theodosius una cum filio suo clericus factus, residuum vitæ suæ transivit in pace ». Hæc Theophanes. Ephesi eum defunctum tradunt, egregieque dum viveret philosophatum, sepultumque in Ecclesia sancti Philippi in fraterno sepulcro, in quo, Epitaphii loco, id tantum inscribi voluerit, SANITAS, designans virum fidelem per mortem tantummodo perfectam consequi ab animæ passionibus sanitatem. Addunt præterea ab incolis loci traditum , ipsum etiam miraculis coruscasse.

3. Quod vero pertinet ad Leonem, præfectus [1] hic fuit ab Anastasio imperat. regionibus Orientis, pollensque exercitu, post obitum Anastasii, in Armenia, ubi degebat, cœpit augere vires, quibus (quod cogitabat assidue) posset Theodosium pellere, imperioque potiri; quod, ut vidimus, ex sententia accidit, cum Theodosius quietis potius, quam imperii cupidus esset. Sed quæ de ipsius Leonis origine, et ad imperium usque progressu Græcorum Annales habent, hic pariter describamus [2] : « Hebræi impostores, qui quod falsa prænuntiassent Arabum regi, quæsiti ad necem, cum fugissent in Isauriam, nacti Leonem adolescentem, eumdemque et Cononem nominatum, videntes ipsum formosum procero corpore, sed qui se sordida arte alebat, pronuntiaverunt ei, fore ut Romano imperio potiretur ; juramentoque eum obligant, si hoc esset, facturum quod postulabunt. Juravit id Leo in Ecclesia S. Theodori , quæ vicina erat. Post hæc factum, ut Leo a Sisinnio patricio in militiam adscisceretur, a Justiniano autem spatharius crearetur, ab Anastasio vero præfectura Orientis insigniretur, licet alii eam a Theodosio assecutum tradant, et sic imperator evaserit ».

4. Dum hæc agerentur, subdit Theophanes : « Masalmas princeps Sarracenorum descendens in Asiam minorem, nullo negotio Pergamum cepit, peccatis populi id exigentibus. Decepti cives ab impostore mago horrendum diabolo sacrificium immolarunt : siquidem adductam viri civitatis illius mulierem incinctam, jamque parituram inciderunt, et assumpto parvulo in cacabo coxerunt, atque in hujusmodi detestabili sacrificio omnes qui bellare volebant, dexteræ manus suæ manicas intingebant : et idcirco traditi sunt inimicis ». Ista Theophanes, cui assentiuntur Græcorum cæteri.

[1] Cedr. Annal. l. III. — [2] Cedr. Annal. l. III. Theoph. et Zonar.

Quæ his subjiciunt de obsidione Constantinopolis civitatis, anno sequenti ea contigisse noscuntur : agemus de ea pluribus suo loco.

5. Quo pariter anno idem Leo potitus imperio, ne quid prætermitteret quod præstare solerent Orthodoxi imperatores, coronandus a Germano patriarcha, ipso exigente, juravit se fidem Catholicam illibatam in omnibus servaturum; Epistolamque scribens ad Gregorium Romanum Pontificem, de sua promotione eumdem reddidit certiorem, fideique suæ Orthodoxam confessionem adjungens, ex more ab eo Catholicam communicationem expetiit. His acceptis Gregorius, qui et litteris Germani patriarchæ de sincera fide imperatoris pariter admonitus fuerat : Apostolicas ad eumdem imperatorem litteras reddidit, quibus significaret, se eum ut Ecclesiæ filium benigne suscipere, et curaturum, ut ubique in Occidente principes Christiani ipsi fœdere amicitiæ jungerentur : factumque tunc, ut missæ Romam imagines ejusdem imperatoris, quas Laurata nominare consueverunt, a civibus magno fuerint honore susceptæ, utque idipsum in provinciis præstaretur a principibus Christianis, æque ejusdem Gregorii opera curatum est. Habentur hæc omnia fusius explicata ab ipso Romano Pontifice in ea, quam ejusdem imperatoris anno decimo ad ipsum scripsit Epistolam, quam suo loco inferius reddituri sumus.

6. *Monasteria et Basilicas reparat Gregorius, ubi de Petronace Cassinensis monasterii restitutore.* — Cæterum idem Gregorius his temporibus cessans a tumultibus bellicis, ad monachismi collapsi restitutionem, monasteriorumque dirutorum restaurationem adjicit animum : « Nam », ut ait Anastasius, « monasteria, quæ secus Basilicam sancti Pauli erant in solitudinem redacta, renovavit, atque ordinatis servis Dei monachis, congregationem per longum tempus restituit, constituitque ut ibidem die noctuque monachi redderent Deo laudes ». Subdit insuper : « Hic Gerontocomium, quod post apsidem sanctæ Dei Genitricis ad Præsepe situm est, monasterium instituit; atque monasterium sancti Andreæ Apostoli, quod Barbaræ nuncupatur, ad nimiam deductum desertionem, in quo ne unus quidem habebatur monachus, adscitis monachis ordinavit; atque fecit ut utraque monasteria ad sanctam Dei Genitricem singulis diebus atque noctibus laudes Deo canerent ». Hæc Anastasius de vigilanti studio Gregorii papæ : cætera de ipso suis locis dicenda erunt.

7. Ad hæc etiam tempora pertinet, quod tradit Paulus diaconus verbis istis[1] : « Circa hæc tempora Petronax civis Brixianæ urbis, divino amore compunctus Romam venit; hortatuque tunc Gregorii Apostolicæ Sedis papæ Cassinum castrum petiit, atque ad sacrum corpus beati patris Benedicti perveniens, ibi cum aliquibus viris jam ante residentibus habitare cœpit : qui eumdem venerabilem virum Petronacem sibi seniorem statuerunt. Hic non post multum tempus, cooperante divina misericordia, et suffragantibus meritis beati Benedicti patris, jamque evolutis fere centum et decem annis, ex quo locus ille habitatione hominum destitutus erat, multorum ibi monachorum et nobilium et mediocrium ad se concurrentium pater effectus, sub sanctæ regulæ jugo, et beati Benedicti institutione, reparatis habitaculis, vivere cœpit, atque hoc sanctum cœnobium in statu, quo nunc cernitur, erexit ». Hucusque de rebus sub Gregorio gestis Paulus diaconus, incerto tamen anno ejus Pontificatus, licet alii suo arbitrio sub primo referant, quod non puto contingere potuisse, turbatis illis tunc regionibus, ut vidimus, Longobardorum tumultibus. Verum quod Paulus numeret annos centum decem, ex quo locus ille fuit ob Longobardorum grassationes habitatoribus destitutus; scias centum quadraginta quatuor annos interlapsos esse ab invasione illa Longobardorum, qua coacti sunt monachi locum deserere, et migrare Romam, usque ad præsentem annum, quo ponitur Petronacis ad locum accessus sub Gregorio papa.

8. Quod autem ait idem Paulus, tanto tempore perseverasse locum illum absque habitatione hominum : intelligas sic perseverasse absque monasterio ad monachorum regularem habitationem constituto, cum alioqui nunquam illic defuerint habitatores, qui ad venerandum corpus ejusdem sancti Benedicti excubias agerent : nam ante constructum a Petronace monasterium illud, habitatores ipsum ibi invenisse, qui eum delegerant (ut ait) seniorem, idem ipse testatur Paulus. Sic igitur illud exploratissimum est, a tempore eversionis Cassinatis monasterii a sancto Benedicto constructi, usque ad erectum a Petronace monasterium, locum illum destitutum fuisse sicut monasterii habitatione, ita et monastica regulari institutione, cum tamen nunquam defuerint qui illic habitaverint servi Dei excubantes ad sepulcrum sanctissimi patris (ut diximus) Benedicti.

Mirum dictu, quanta mox ex nova plantatione Petronacis fuerint propagata eo in loco germina monachorum, et aucta ipsorum examina, instar apum, quæ ex turgescentibus alveariis prodeuntes in diversa loca ad fœtus multiplicationem volaverint. Sed et illud secure absque trepidatione mendacii asseri jure potest, nullum unquam toto Christiano orbe extitisse aliquando monasterium, ex quo tot viri sanctitate conspicui atque doctrina, tanta numerositate ad regimen sanctæ Apostolicæ Sedis adsciti fuerint, ut plane dici possit, fuisse idem aliquando seminarium sacrorum antistitum, prout quæ suo tempore dicturi sumus, manifeste docebunt. Sed ad Gregorium redeamus.

9. Quem igitur ad reparanda (ut dictum est) monasteria his temporibus vidimus magnopere addictum fuisse : ad Basilicas ipsas Urbis tectis aliqua ex parte collapsis, idem Pontifex solerti studio restituendas se contulit : atque primum quod per-

[1] Paul. diac. l. vi. c. 40, nov. edit. et vet. XIII.

tinet ad eam, quæ majori amplitudine extendebatur, Basilicam sancti Pauli, hæc Anastasius habet peracta ejusdem Pontificatus primis annis : « Hic maximam partem Basilicæ beati Pauli Apostoli quæ ceciderat, allatis de Calabria trabibus, cooperuit; et altare a novo fecit, et ciborium argenteum, quod fuerat ruina quassatum. Sancti Laurentii pariter Ecclesiam foris muros sitam, quæ trabibus confractis, ruinæ jam erat vicina, reparavit, atque aquam fistulis compaginatis, post multum tempus in eamdem Ecclesiam reduxit : diversasque Ecclesias in ruinam positas innovavit, quas per ordinem dicere longum est ». Et inferius : « Hic Hierusalem Ecclesiam sanctam, quæ multo fuerat delecta tempore, et circum quoque porticus vetustate quassata, trabibus diductis cooperuit ac reparavit. Ambonem etiam marmoreum in eadem Ecclesia fecit, eamque diversis ditavit linteis atque ministeriis ». Hæc Anastasius, qui post hæc infert de apostolatu sancti Bonifacii ad Germanos ipsi ab eodem Gregorio credito; cujus cum certus annus, quo contigit, satis exploratus habeatur, suo loco de ipso copiose dicturi sumus : modo autem de alio apostolico viro, qui ante ipsum ab eodem Gregorio papa idem Romæ munus accepit, oratio opportune instituenda est.

10. *S. Corbiniani apostolatus.* — Cum Romam ad limina Apostolorum S. Corbinianus vir meritis insignis hisce Gregorii Pontificis primis annis advenisset e Germania, innotuissetque ipsi Gregorio, statuit ejus ad conversionem Gentilium ministerio uti, eidemque credere Evangelium, apostolatumque conferre. Hæc autem quo modo se habuerint, ejus in episcopatu Frisingense successor, narrat[1] Aribo. In quo illum corrigas, quem vitio librariorum irrepsisse putamus errorem, dum videlicet ibi episcopatum gessisse ponitur temporibus Pipini principis, quem ante biennium esse defunctum, constanti assertione antiquorum scriptorum omnium suo loco superius dictum est; potuit tamen evenisse, ut cum exordio vitæ ejus dicatur innotuisse Pipino ante susceptum Romæ episcopatum, reliquas etiam res ab eo gestas æque sub Pipino esse transactas putaverit qui exscripsit. Vitam iste solitariam cum elegisset, atque advenientium frequentia (quod cognitus esset Dei amicus) obrueretur, Romam proficisci cogitavit, ut sacra Apostolorum limina inviseret. Quo modo autem factum sit ut a Gregorio Pontifice crearetur episcopus, ab eodem auctore sic accipe :

« His vero, inquit, tribulationibus fatigatus, quartum decimum in sua cella impleverat annum : tunc demum iniens consilium, ad limina sacratissima beatorum Apostolorum Petri et Pauli orationis causa ire decrevit, et ibi se apostolici viri doctrinæ et orationibus commendare : et si fieri posset, impetrare ab eo sibi et suis qui cum eo venirent, in quodam angulo latitandi facultatem, ut ad sanctorum Apostolorum patrocinia posset secretius pervenire, et ibi sub sanctæ conversationis regula liceret ipsi vitam ducere. Movit autem vir sanctus comitatum suum cum universis supellectilibus, et incolumis cœptum perfecit iter. Oratione autem facta in Confessione beatissimi Apostolorum principis Petri, ad beatæ memoriæ Gregorii papæ pedes se prostravit, eique secretum animi sui diligentissime explicavit, et quibus necessitatibus coactus suum amisisset secretum, et quomodo tranquillum per humanos favores perdidisset portum, et quibus rerum sæcularium tumultibus quasi navis in medio maris jactaretur fluctibus, ut vix solitudinis marginem recolendo prospiceret: et plus etiam formidanda adjecit, quia temporalia sibi a multis concessa munera, sibi potius ad perditionis cumulum evenire posse timeret, quam ad præsentis vitæ solatia. Venerabilis autem papa Gregorius audiens viri verba, intellexit zelum animi ejus, qualiter et quam magnam in Dei opere haberet animi puritatem ». Et paulo inferius : « Hæc beatissimus papa Gregorius intuens, cœpit cum suis inire consilium, ne tanti luminis fulgor absconderetur sub modio, sed ut (secundum dicta veritatis[1]) supra candelabrum posito illo, multi ab eo illuminarentur ; cogitavitque ut ex auctoritate beati Petri Apostoli sacerdotalem ei honorem conferret. Itaque in viro Dei quæ consultando tractaverat, opere perficiens, per singulos gradus usque ad pontificalem eum provexit honorem. Vir itaque sanctus, quamvis coactus, tamen dono Dei et divini muneris largitori consentiens, Psalmistæ non immemor, timens ne tali fraudaretur honore, dicentis[2] : Quia noluit benedictionem, elongabitur ab eo : quamvis honorem fugiendo humilitatem continere voluisset, obeditionem tamen majorem judicavit, ne patrem resistendo contristaret, vel divinæ voluntati contraire videretur. Coactus ergo sacerdotalem suscepit benedictionem, accepto etiam pallio cum benedictione et adjutorio beati Petri Apostoli, ut ubique prædicationis officium exercere in toto orbe posset, et tanti patris concessu potestatem haberet ». Hactenus de ejus apostolatu, quem Deus sequentibus signis mirifice illustravit, quæ idem auctor enarrat. Licet enim generatim ad omnes prædicandi Evangelium potestatem a Romano Pontifice accepisset, titulum tamen Frisingensis Ecclesiæ est consecutus. Verum quia amator nimium erat solitudinis atque secreti silentii, dimissum rursus repetens habitaculum, ut se abdicaret ab episcopatu, Romam iterum post multos annos ad Gregorium rediit. Quæ autem tunc inter eos transacta sint, suo loco dicturi sumus. Porro Otho Frisingensis episcopus res ab eo præclare gestas summatim tantum attingit.

11. *Hienses populi in Anglia Catholicos ritus recipiunt.* — Hic pariter annus consignatur, quo in Anglia longævum schisma de Paschatis celebratione

[1] Apud Sur. tom. v. die VIII Septemb.

[1] Matth. v. — [2] Psal. CVIII.

a Scotis monachis Hiensis insulæ opera sancti Egberti, de quo plura sunt dicta superiori tomo, penitus tollitur. Agit de his Beda[1], rem gestam sic narrans : « Nec multo post illi quoque, qui Hii insulam incolebant, monachi Scoticæ nationis cum his, quæ sibi erant subdita, monasteriis ad ritum Paschæ ac tonsuræ canonicum, Domino procurante, perducti sunt : siquidem anno ab Incarnatione Domini septingentesimo sexto decimo, quo Osredo occiso, Coenrhedus gubernacula regni Nordanhumbrorum suscepit, cum venisset ad eos de Hibernia Deo amabilis et cum omni honorificentia nominandus pater ac sacerdos Egbertus, cujus superius memoriam sæpius fecimus, honorifice ab eis et multo cum gaudio susceptus est. Qui quoniam et doctor suavissimus, et eorum quæ agenda docebat, erat executor devotissimus, libenter auditus ab universis, immutavit piis et sedulis exhortationibus inveteratam illam traditionem parentum eorum, de quibus Apostolicum[2] illum licet proferre sermonem, quod æmulationem Dei habeant, sed non secundum scientiam : Catholicoque illos atque Apostolico more celebrationem (ut diximus) præcipuæ solemnitatis sub figura coronæ perpetuæ agere perdocuit. Quod mira divinæ constat factum dispensatione pietatis : ut quoniam gens illa, quæ noverat scientiam divinæ cognitionis, libenter ac sine invidia populis Anglorum communicare curavit : ipsa quoque postmodum per gentem Anglorum in eis quam minus habuerat, ad perfectam vivendi normam perveniret. Sicut e contra Britones, qui nolebant Anglis eam quam habebant fidei Christianæ notitiam pandere, credentibus jam populis Anglorum, et in regula fidei Catholicæ per omnia instructis, ipsi adhuc inveterati et claudicantes a semitis suis, et capita fieri sine corona prætendunt, et solemnia Christi sine Ecclesiæ Christi societate venerantur ». Ut ex his intelligas cur ablatum sit regnum ab ipsis, et datum sit genti facienti fructum ejus. Pergit vero Beda :

« Susceperunt autem Hienses monachi, docente Egberto, ritus vivendi Catholicos sub abbate Duumchado post annos circiter octoginta, ex quo ad prædicationem gentis Anglorum Aidanum miserant antistitem. Mansit autem vir Dei Egbertus annos tredecim in præfata insula, quam ipse velut nova quadam relucente gratia Ecclesiasticæ societatis et pacis Christo consecraverat ». Hactenus de his Beda.

11. *Sarraceni in Hispania invalescentes Christianos dire vexant.* — Jam vero extremo loco anni hujus funera Hispanorum Ecclesiæ ex clade Sarracenica prosequamur. Peccatis id exigentibus populorum, invalescentibus Sarracenis res in deterius dilabuntur : siquidem duæ præcipuæ civitates hactenus integræ conservatæ, ab iisdem captæ miserrime exciduntur. De his enim ista Tudensis : « Post hæc Mauri, viribus totis Geticis non stantibus (obstantibus) totam fere Hispaniam atque provinciam Burgundiam et Pictavium ferro flammaque attritas, suo dominio manciparunt ». Sed hæc postea : « Legionensem vero civitatem, quondam caput regni Suevorum, sibi subjugaverunt, multis Gallæciorum in defensione ipsius urbis viriliter obsistentibus hostili gladio trucidatis. Urbs quoque Toletana multarum gentium, Ismaelitis triumphis ita succubuit per proditionem Judæorum, quia fortior et rebellior fuerat. Nam cum Christiani in die in Ramis Palmarum ad Ecclesiam sanctæ Leocadiæ extra urbem regiam ob reverentiam tantæ solemnitatis, ad audiendum verbum Dei convenissent ; Judæi, qui proditionis signum Sarracenis dederant, a Christianis clausas portas Sarracenis aperuerunt, et Deo fidelis populus Toletanus foris inventus, extra urbem gladio deletus est. Post hæc Sarraceni præfectos per omnes provincias Hispaniæ posuerunt, qui plurimis annis tributa exegerunt. Cordubam sibi sedem elegerunt. Tunc residui Gothi in ardua montium Pyrenæorum, Asturiorum, et Gallæciæ se claudentes, evaserunt Sarracenos ». Hæc summatim ex illo. Si bellica ista cupis, tu pete eos qui eadem scriptis suis pluribus sunt prosecuti.

13. Sed quanta mala gens inimica Deo Christianæ religioni intulerit, ex threnis sanctorum, qui his ipsis temporibus Sarracenorum scripsere mala quæ paterentur, est facile pervidere. In quibus nolim tu delicatus exhorreas barbarismis et solœcismis pannosam intextam orationem, cum alioqui in sermone lugubri, lugubris rudisque vestis magis permoveat adsistentes. Ex antiquo scripto Codice, cujus est titulus, « Indiculus luminosus », ista produntur[1] : « Ecce (inquit auctor) lex publica pendet, et legalia jussa per omne regnum eorum discurrunt, ut qui blasphemaverit (Mahometum scilicet, vel ad eum pertinentes), flagelletur, et qui percusserit, occidatur. Et ecce quotidie horis diurnis et nocturnis in turribus suis et montibus caliginosis Dominum maledicunt, dum vatem impudicum, perjurum, rabidum et iniquum una cum Domino testimonii voce extollunt ». Ista illi in superstitionis eorum cultu tuendo et ampliando. Quæ autem pati solerent ab illis jugiter Christiani, idem ita prosequitur : « Quotidie opprobriis et mille contumeliarum fascibus obruti, persecutionem nos dicimus non habere? Nam ut alia taceam, certe dum defunctorum corpora a sacerdotibus vident, ut mos est Ecclesiasticus, humanda portari ; nonne apertis vocibus, et impurissimis gemitibus dicunt : Deus, non miserearis illis ? et lapidibus sacerdotes Domini impetentes, ignominiosis verbis populum Domini denotantes, spurcitiarum fimo Christicolas transeuntes pedore infando aspergunt, majora minitando ringentes ? » Et paulo post[2] : « Sic itidem et cum sacerdotes Dei casu quopiam cuiquam ob-

[1] Beda l. v. c. 23. — [2] Rom. x.

[1] Recit. ex eo Moral. in l. I. Eulog. VIII. — [2] Eulog. Memor. Sanct. l. I. n. 12. 13.

viaverint per viam, lapides coram ipsis cumulantes, testasque aridissimas ante vestigia eorum revolventes, ac improperioso et infami nomine derogantes, vulgari proverbio et cantico inhonesto suggillant, et fidei signum opprobrioso elogio detruncant. Sed cum Basilicæ signum, hoc est, tinnientis æris sonitum, qui pro conventu Ecclesiæ adunando, horis omnibus canonicis percutitur, audiunt, derisione et contemptu inhiantes, moventes capita, infanda iterando congeminant, et omnem sexum, omnemque ætatem, totumque Christi Domini gregem non uniformi subsannio, sed milleno contumeliarum infamio impetunt et derident [1]. Numquid non isti sunt, qui Hierusalem maledicunt, et muros sanctæ Sion destruunt et succendunt? de quibus dicitur: Maledicti omnes qui spernunt te, et omnes qui blasphemant te. Maledicti omnes qui destruunt muros tuos, et omnes qui subvertunt turres tuas, et omnes qui succendunt habitationes tuas. Et licet hæc omnia ab illis per contemptum, vel derisionem, vel odium, ut diximus, impleantur; tamen etiam carnaliter in habitationes Domini, et in sanctuarii ædes quotidie perpetrantur, dum Ecclesiæ Dei destruuntur, et antiqua soliditate templa firmata terra tenus coæquantur ». Hucusque qui his aderat auctor.

14. Quod autem sinerent Sarraceni quæ remanserunt templa aperta esse, et a Christianis ad libitum frequentari; id inde provenit, quod magnam ex his pecuniam corradebant, non annua ab eis tributa exigentes, sed menstrua, ut quicquid in Ecclesias conferretur oblatione fidelium, totum in fiscum inferretur Sarracenorum. Audi de his quid Samson [2] abbas S. Zoili martyris, qui inter impios Sarracenos claruit doctrina et probitate, dicat: « Omnes, inquit, Basilicas urbis prædictæ (loquitur de Corduba) tributarias fecit esse; et impurus hostis de purissimis oblationibus fidelium in usum templi collatis Dominici, thesauros fisci inhiatus est ampliare, ut spoliando mensam Christi, et ditando palatia fisci, videretur aquam sitientibus auferre, et amplissimo maris sinu infundere; sicque peractum est, ut venale sacerdotium sustinentes, ipsæ Basilicæ non more solito dignos recipere, et indignos queant sacerdotes repellere ». Et quæ sequuntur, dum queritur quod potentiores qui cum suis dignitatibus remanserunt inter Sarracenos Christiani, hujuscemodi sacrilegiis demereri studerent gratiam Maurorum regum.

15. Sed et threnos S. Eulogii martyris audiamus. Ipse enim post alia multa in [3] Memoriale sanctorum sic ait: « Nullam opinantes esse molestiam diruptiones Basilicarum, opprobria sacerdotum, et quod lunariter solvimus (singulis mensibus scilicet) cum gravi mœrore tributum; adeo ut expedibilius nobis sit compendium mortis, quam egentissimæ vitæ laboriosum discrimen ». Et paulo inferius: « Et quis inter cunctos persecutores fidelium cruentius, quam hic infandus, Ecclesiam insecutus est? Quis tanta in eversionem Catholicorum, quanta idem exaggeravit infaustus? Quia, ut ita dixerim, nemo nostrum inter eos securus ingreditur, nemo quietus permeat, nemo septum eorum nisi dehonestatus pertransit. Etenim cum nos cujuslibet rei familiaris necessitas ire in publicum coegerit, et instante domestica necessitate, ex angulo tugurii nostri in forum prosilire contigerit: mox ut stigmata in nobis ordinis sacri advertunt, acclamatione derisionis ut amentes et fatuos impetunt, præter illa puerorum quotidiana ludibria, quibus non satis est inferre linguæ convicium, turpia exaggerare scurrilitatum, verum etiam a tergo nos lapidibus insectari non desinunt. Quid illud memorem, quod in contumeliam signi venerabilis proferunt? quod cum forte competens tempus psallendi signum fidelibus dare compulerit, et imminens hora obsecrationis indicium populis facere consuetum poposcerit: mox ut illectum superstitione mendaci vulgus clangorem tinnientis metalli aure captaverit, in omnem maledictionem et spurcitiam linguam admovere non differt. Ergo non incongrue maledicuntur, qui tanto odio adversus Dei sortem sequipedas suos informant. Sæpe ab eis et incessanter calumniamur: causaque religionis eorum sævitiam ubique perpetimur; adeo ut multi ex eis tactu indumentorum suorum nos indignos dijudicent, propiusque sibimet accedere, execrentur; magnam scilicet coinquinationem existimantes, si in aliquo rerum suarum admisceamur ». Hæc et alia sanctus Eulogius, deplorans infelicem sub Barbara gente fidelium captivitatem.

16. Quod audisti de lunari tributo, nempe menstruo, ejusdem meminit et Leovigildus [1] presbyter Cordubensis, qui eodem vixit tempore, scripsitque librum de habitu clericorum, in quo cum præfatur causas scribendi, sic ait: « Ut qui ex nobis ad remanentes doctores, imbecillitate corporis præpediente, dirigere gressus nequiverit, aut quem inquisitio, vel census, vel vectigalis, quod omni lunari mense pro Christi nomine solvere cogimur, retinuerit; saltem nocturno tempore inter Ecclesiastica munia, qui necessarium duxerit, legat ». Meminit ejusdem Leovigildi idem qui supra Samson abbas, refertque Morales. At isti scripserunt quæ agebantur suis temporibus post centum et amplius annos, ex quo Sarraceni potiti sunt Hispaniis, et jam furor ille pristinus persecutionis deferbuisset: ut dubium non sit, majores suos, qui istis vixere temporibus, duriorem subiisse sub impiis Barbaris servitutem, cum nec esset qui eorum afflictiones scriptorum monimentis committeret.

17. *Ceolredi Merciorum regis interitus de quo horribilis visio.* — Hoc eodem anno (ut auctor est Beda) moritur Ceolredus Merciorum rex, quem

[1] Tob. XIII. — [2] Apud Moral. in præf. ad Eulogium. — [3] Eulog. l. I. n. 12.

[1] Apud Moral. in Eulog. l. I.

damnatum in pœnas æternas inferni, ex defuncto homine in vitam revocato, certa testificatione cognitum est. Res quidem admiranda, haud tamen ignoti cujuspiam auctoris assertione proponitur, sed viri clarissimi, et qui his ipsis temporibus vixit, orbi Christiano notissimus S. Bonifacius archiepiscopus Moguntinus, idemque martyr, et apostolus Germaniæ nominatus. Extat de his scripta ab ipso Epistola, inter alias nondum editas numerata vicesima septima, quarum duo nacti sumus exemplaria; alterum Romæ in Bibliotheca S. Mariæ super Minervam vetustissimum, sed nonnihil mendosum, alterum Antonii Augustini diligentia perpurgatum. Epistola autem sic se habet :

18. « Beatissimæ virgini, imo dilectissimæ dominæ Eadeburgæ monasticæ normula conversationis emeritæ, Winfridus exiguus in Christo Jesu intimæ charitatis salutem ». Qui Winfridus hic nominatur, idem postea, cum insignia accepit apostolatus, appellatus est Bonifacius, ut suo loco dicetur.

« Rogabas me, soror carissima, ut admirandas visiones de illo redivivo, qui nuper in monasterio Milburgæ abbatissæ mortuus, et revixit, quæ ei ostensæ sunt, scribendo intimare, et transmittere curarem, quemadmodum ista veneranda abbatissa Hildelida referente didici. Modo siquidem gratias omnipotenti Deo refero, quia in hoc dilectionis tuæ voluntatem eo plenius liquidiusque, Domino patrocinium præstante, implere valeo, quia ipse cum supradicto fratre redivivo, dum nuper transmarinis partibus ad istas pervenit regiones, locutus sum, et ille mihi stupendas visiones, quas extra corpus suum raptus in spiritu vidit, proprio exposuit sermone. Dicebat quippe se per violentæ ægritudinis dolorem, corporis gravedine subito fuisse exutum, et simillimam esse collationem, veluti si videntis et vigilantis hominis oculi densissimo tegmine velati, et subito auferatur velamen, et ei perspicua sint omnia, quæ antea non convisa, et velata et ignota fuere; sic sibi abjecto terrenæ velamine carnis, ante conspectum universum collectum fuisse mundum, ut cunctas terrarum partes, et populos, et maria sub uno adspectu contueretur. Et tum (tam) magnæ claritatis et splendoris Angelum eum de corpore egressum suscepisse, ut nullatenus præ nimio splendore in eos adspicere potuisset, qui jucundis et consonis vocibus canebant [1] : Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me : et sublevans me, duxit in aera sursum; et in circuitu totius mundi ignem ardentem videbam, et flammam immensæ magnitudinis exhalantem, et terribiliter ad superiora ascendentem, non aliter pæne, quam ut sub uno globo totius mundi machinam complectentem, nisi eam sanctus Angelus impresso signo sanctæ Crucis Christi compesceret. Quando enim in obviam minacis flammæ signum Crucis Christi expresserat; tunc flamma magna ex parte decrescens resedit, et istius flammæ terribili ardore intolerabiliter torquebar, oculis maxime ardentibus, et splendore fulgentium spirituum vehementissime reverberatis, donec splendidæ visionis Angelus manus suæ impositione caput meum quasi protegens tangebat, et me a læsione flammarum tutum reddidit.

19. « Præterea referebat illo in temporis spatio, quo extra corpus fuit, tam magnam animarum migrantium de corpore multitudinem illuc, ubi ipse fuit, convenisse, quam totius humani generis in terris non fuisse antea existimarat : innumerabilem quoque malignorum spirituum turbam, necnon et clarissimum chorum supernorum Angelorum adfuisse narravit; et maximam intra se miserrimos spiritus, et sanctos Angelos de animabus egredientibus de corpore disputationem habuisse, dæmones accusando, et peccatorum pondus gravando; Angelos vero relevando, et excusando : et seipsum audisse omnia flagitiorum suorum propria peccamina, quæ fecit a juventute sua, et ad confitendum aut neglexit, aut oblivioni tradidit, vel ad peccatum pertinere omnino nesciebat, ipsius propria voce contra illum clamitasse, et eum durissime accusasse, et specialiter unumquodque vitium, quasi ex sua persona in medium se obtulisse, dicente quodam : Ego sum cupiditas tua, qua illicite frequentissime, et contraria præceptis Dei concupisti. Quodam vero : Ego sum vana gloria, qua te apud homines jactanter exaltasti. Alio : Ego sum mendacium, in quo mentiendo peccasti. Alio : Ego sum otiosum verbum, quod inaniter locutus fuisti. Alio : Ego visus, quo videndo illicita peccasti. Alio : Ego contumacia, et inobedientia, qua senioribus spiritualibus inobediens fuisti. Alio : Ego torpor et desidia in sanctorum studiorum neglectu. Alio : Ego vaga cogitatio, et inutilis cura, qua (te) tunc supramodum sive in Ecclesia, sive extra Ecclesiam occupabas. Alio : Ego somnolentia, qua oppressus tarde ad confitendum Deo surrexisti. Alio : Ego iter otiosum. Alio : Ego sum negligentia et incuria, qua detentus erga studium divinæ lectionis incuriosus fuisti : et cætera his similia omnia, quæ in diebus vitæ suæ in carne conversatus peregit, et confiteri neglexit. Multa quoque, quæ ad peccatum pertinere omnino ignorabat, contra eum cuncta terribiliter vociferabantur. Similiter et maligni spiritus in omnibus consonantes, vitia accusando, et duriter testificando, et loca et tempora nefandorum actuum memorantes, eademque peccata dixere (dire) clamantes, probabant (prodebant).

20. « Vidit quoque ibi hominem quemdam, cui jam in sæculari habitu degens vulnus inflixit, quem adhuc in hac vita superesse referebat, ad testimonium malorum suorum adductum, cujus cruentatum et patens vulnus, et sanguis ipse propria voce clamans improperabat, et imputabat ei crudele effusi sanguinis crimen. Et sic cumulatis et computatis sceleribus antiqui hostes affirma-

[1] Psal. XXXVII.

bant, cum peccatorem juris eorum et conditionis indubitanter fuisse. Et contra autem dixere excusantes me clamitabant parvæ virtutes animæ, quas ego miser indigne et imperfecte peregi. Quædam dicit : Ego sum obedientia, quam senioribus spiritualibus exhibuit. Quædam : Ego sum jejunium, quo corpus suum contra desiderium carnis pugnans, castigavit. Alia : Ego oratio pura, quam effundebat in conspectu Dei (Domini). Alia : Ego obsequium infirmorum, quod clementer ægrotantibus exhibuit. Quædam : Ego in psalmis (sum psalmus), quem pro otioso sermone satisfaciens, Deo cecinit : et sic unaquæque virtus contra æmulum suum peccatum, excusando me, clamitabat, et has illi immensæ claritatis Angelici spiritus magnificando defendentes me affirmabant, et istæ virtutes universæ valde macte, et multo majores et excellentiores esse mihi videbantur, quam unquam viribus meis digne perpetratæ fuissent. Interea (item) referebat, se quasi inferioribus in hoc mundo vidisse igneos puteos horrendam eructantes flammam plurimos, et erumpente terra, terribilem flammam ignis volitasse, et miserorum hominum spiritus in similitudine nigrarum avium per flammam plorantes et ululantes, et verbis et voce humana stridebant, lugentes propria merita, et præsens supplicium, consedisse paululum hærentes in marginibus puteorum, et iterum ejulantes cecidisse in puteos, et unus ex Angelis dixit : Parvissima hæc requies indicat, quia omnipotens Deus in die futuri judicii his animabus refrigerium supplicii et requiem perpetuam paraturus est. Sub illis autem puteis adhuc inferioribus, et in imo profundo, quasi in inferno inferiori audiunt horrendum et tremendum, et dictu difficilem gemitum, et fletum lugentium animarum, ad quas nunquam pia miseratio Domini perveniet, sed æterna illas flamma sine fine cruciabit.

21. « Vidit quoque miræ amœnitatis locum, in quo pulcherrimorum hominum gloriosa multitudo miro lætabatur gaudio, qui eum invitabant, ut ad eorum gaudia, si ei licitum fuisset, cum eis gavisurus veniret, et inde miræ dulcedinis fragrantia veniebat, quæ beatorum aditus fuit ibi congaudentium spirituum, quem locum sancti Angeli affirmabant famosum esse Dei paradisum.

« Necnon et ignem piceumque flumen bulliens et ardens miræ formidinis et teterrimæ visionis cernebat, super quod lignum pontis vice positum erat, ad quod sanctæ gloriosæque animæ ab illo secedentes conventu properabant, desiderio alterius ripæ transire cupientes, et quædam non titubantes constanter transibant; quædam vero labefactatæ de ligno cadebant in tartareum flumen, et aliæ tingebantur quasi toto corpore mersæ; aliæ autem ex parte quadam veluti usque ad genua media : quædam vero usque ad axillas, et tamen unaquæque cadentium multo clarior, speciosiorque de flumine in alteram ascendebat ripam, quam prius esset, cum in bulliens cecidisset flumen : et unus ex beatis Angelis, de illis cadentibus animabus dixit : Hæ sunt animæ, quæ post exitum mortalis vitæ, quibusdam levibus vitiis non omnino ad purum abolitis, aliqua pia miserentis Dei castigatione indigebant, ut Deo digne offerantur.

« Et citra illud flumen speculatus, muros fulgentes clarissimi splendoris, stupendæ longitudinis, et altitudinis immensæ, et sanctos Angelos audivit dixisse : Hæc est enim illa sancta et inclyta civitas cælestis Hierusalem, in qua istæ perpetualiter sanctæ gaudebunt animæ. Illas itaque animas, et istius gloriosæ civitatis muros, ad quam post transitum fluminis festinabant, tam magna immensi luminis claritate et fulgore splendentes esse dixit, ut reverberatis oculorum pupillis præ nimio splendore eos nullatenus adspicere potuisset.

22. « Narravit quoque, ad illum conventum inter alias venisse cujusdam hominis animam, qui in abbatis officio defunctus est, quæ speciosa nimis et formosa esse visa est, quam maligni spiritus rapientes contendebant sortis eorum et conditionis fuisse. Respondit ergo unus ex choro Angelorum dicens : Ostendam vobis cito, miserrimi spiritus, quia vestræ potestatis anima illa probatur non esse. Et his dictis, repente intervenit magna cohors animarum candidarum, quæ dicebat : Senior et doctor nostrum fuit iste, et nos omnes suo magisterio lucratus est Deo; et hoc pretio retentus est, et vestri juris non esse dignoscitur : et quasi cum Angelis contra dæmones pugnam inirent, et adminiculo Angelorum eripientes illam animam de potestate malignorum spirituum liberavere : et tum increpans dæmones Angelus dixit : Scitote modo et intelligite, quod animam istam sine jure rapuistis; et discedite, miserrimi spiritus, in ignem æternum. Cum vero hoc dixisset Angelus, illico maligni spiritus levavere fletum et ululatum magnum in momento, et quasi in ictu oculi, pernici volatu jactabant se in supradictos puteos ignis ardentis, et post modicum intervallum emersi, certantes in illo conventu de animarum meritis disputabant. Et diversorum merita hominum in hac vita commorantium dicebat se illo in tempore speculari potuisse; et illos qui sceleribus obnoxii non fuerunt, et qui sanctis virtutibus freti propitium omnipotentem Deum habuisse noscebantur, ab Angelis semper tutos et defensos, et eis charitate et propinquitate conjunctos fuisse : illos qui nefandis criminibus, et maculatæ vitæ sordibus polluti fuere, adversarium spiritum assiduo sociatum, et semper ad scelera suadentem fuisse, et quandocumque verbo vel facto peccavere, hoc jugiter quasi ad lætitiam et gaudium aliis nequissimis spiritibus in medium proferens manifestavit; et quando homo peccavit, nequaquam malignus spiritus sustinuit, moram faciens exspectando donec iterum peccaret; sed sigillatim unumquodque vitium ad notitiam aliorum spirituum offerebat; et subito apud hominem peccata suasit, et illico apud dæmones perpetrata demonstravit.

23. « Interea narravit se vidisse puellam quamdam in hac terrena vita molentem in mola, quæ vidit juxta se jacentem alterius novam colum sculptura variatam et pulchram, et visa fuit quod furata est illam. Tunc quasi ingenti gaudio repleti quandoque teterrimi spiritus hoc furtum aliis in illo referebant conventu, testificantes illam furti ream, et peccatricem fuisse. Intulit quoque: Fratris cujusdam, qui paulo ante defunctus est, animam ibi tristem videbam, cui antea ipse in infirmitate exitus sui ministravi, ex eo quia præbui; qui mihi moriens præcepit, ut fratri suo germano verbis illius testificans demandarem, ut ancillam quamdam, quam in potestate communiter possederunt, pro anima ejus manumitteret: sed germanus ejus, avaritia impediente, petitionem ejus non implevit, et de hoc supradicta anima per alta suspiria, accusans fratrem infidelem, et increpans, graviter querebatur. Et similiter testatus est de Coelrede rege Merciorum, quem illo tamen tempore, quo hæc visa sunt, in corpore fuisse non dubium est, quem (ut dixi) videbat Angelico quodam umbraculo contra impetum dæmoniorum, quasi libri alicujus magni extensione et superpositione defensum: ipsi dæmones anhelando rogabant Angelos, ut ablata defensione illa, ipsis permitteretur crudelitatis eorum voluntatem in eo exercere, et imputabant ei horribilem ac nefandam multitudinem flagitiorum, et minantes dicebant illum sub durissimis inferorum claustris claudendum, et ibi peccatis promerentibus æternis tormentis cruciandum esse. Tunc Angeli solito tristiores facti, dicebant: Proh dolor, quod homo iste semetipsum plus defendere non permittit, et ob ejus propria merita nullum ei adjutorium possumus præbere: et auferebant superpositi tutaminis defensionem. Tunc dæmones gaudentes et exultantes, de universis mundi partibus congregati majori multitudine, quam omnium animarum in sæculo fieri existimaret, diversis eum tormentis inæstimabiliter fatigantes lacerabant.

24. « Tunc demum beati Angeli præcipiebant ei, qui hæc omnia extra corpus suum raptus, spiritali contemplatione vidit et audivit, ut sine mora ad proprium rediret corpus, et universa quæ illi ostensa fuere, credentibus, et intentione divina interrogantibus manifestare non dubitaret; insultantibus autem narrare denegaret: et ut cuidam mulieri, quæ inde in longinqua regione habitabat, ejus perpetrata peccata per ordinem exponeret, et ei intimaret, quod omnipotentem Deum potuisset per satisfactionem repropitiari sibi, si voluisset; et ut cuidam presbytero, nomine Beggan, istas speciales visiones cunctas exponeret, et postea, quemadmodum ab illo instructus fieret, hominibus pronuntiaret; propria quoque peccata, quæ illi a spiritibus immundis imputata fuere, confessa, supradicti presbyteri judicio emendaret, et ad indicium Angelici præcepti presbytero testificari, qui jam plurimos annos zonam ferream circa lumbos suos, nullo hominum conscio, amore Domini cogente, habuerat.

25. « Proprium corpus dicebat se, dum extra fuerat, tam perhorruisse, ut in omnibus illis visionibus nihil tam odibile, nihil tam despectum, nihil tam durum fœtorem evaporans, exceptis dæmonibus et igne flagrante, videret, quam proprium corpus: et fratres ejus conservos, quos intuitus est obsequia corpori suo clementer exhibere, ideo perhorruit, quia invisi corporis curam agerent. Jussus tamen ab Angelis, primo diluculo rediit ad corpus, qui primo gallicinio exierat de corpore. Plena septimana nihil omnino corporaliter oculis videre potuit, sed oculi fusci plene frequenter sanguinem stillavere: et postea de presbytero religioso, et peccatrice muliere, sicut ei ab Angelis manifestatum est, ita illis profitentibus, verum esse probavit. Subsequens autem et citus scelerati regis exitus, quæ de illis visa fuere, vera esse proculdubio probavit. Multa alia et his similia referebat sibi ostensa fuisse, quæ de memoria labefacta per ordinem recordari nullatenus potuisset; et dicebat se post istas mirabiles visiones tam tenacem memoriæ non fuisse, ut antea fuerat. Hæc, quæ te diligenter flagitante scripsi, tribus meis (mecum) religiosis et valde venerabilibus fratribus in commune audientibus exposuit, qui mihi in hoc scripto adstipulatores fideles testes dignoscuntur. Vale, vere virgo, vita ut et vivas Angelica recto [1] rite, et rumore regnes semper in æthere Christum ». Hucusque Epistola Bonifacii, qui tantæ rei haud fuit otiosus auditor et scriptor, sed vitam licet a puero sancte pieque ductam, in monasterio arctioribus disciplinæ vinculis coarctare, et ad uberiorem frugum culturam præparare disponens, meditatus est Evangelii prædicationem in gentibus. Quomodo autem, ut hoc impleret, se Romam contulit ad Gregorium papam, suo loco dicemus.

[1] Locus depravatus.

Anno periodi Græco-Romanæ [illegible]209. — Anno Æræ Hispan. 754. — Anno Hegiræ 98, inchoato die 24 Aug. Fer. [illegible] — [illegible] 7 [illegible]
— Gregorii II papæ 2. — Theodosii imp. 1.

1. *Initium imperii Theodosii.* — Ad num. 1 et seq. Anno superiori narravimus ex Theophane ad annum Incarnat. secundum Alex. DCCVII obsidionem urbis Constantinopolitanæ per rebelles milites, qui Theodosium imperatorem dixerant, eamque obsidionem menses sex durasse. His subdit Theophanes : « At reginæ urbis classe in neoterii urbis portum tandem se subducente, Theodosius freto trajecto Thraciæ partes occupatum irruit. Factaque ad Blachernarum murum, qui unus et singularis est, proditione urbem in suam potestatem recepere ». Paulo post : « Artemius iis conspectis de rerum suarum salute desperavit : et vitæ sibi relinquendæ servandæque fide accepta, dedit manus, et monasticum habitum induit. Theodosius salvum eum esse jubens, Thessalonicam in exilium egit ». Acta hæc mense Januario, aut saltem Februario, quo sex illi obsidionis menses elapsi sunt, ut anno superiori num. 1 ostendimus, et ab alterutro mense Theodosii imperium inchoatum est.

2. *Imperio deposito fit monachus.* — Quia tamen Baronius ejus depositionem et *Leonis Isauri* in ejus locum subrogationem hic narrat, de utraque nobis agendum. Theophanes loco laudato subjicit : « Cæterum Leo (Isaurus nempe) Orientalium copiarum dux, Artemii partibus ubique propugnatis, Theodosio minime paruit : et in eumdem sensum conspirantem et auxiliatorem habuit Artabasdum Armenia ortum et Armenicarum cohortium ducem, cui filiam conjugem locare fuerat pollicitus, quod postmodum executus est ». Nicephorus in Breviario suo hæc de Theodosii imperio habet : « Dum assidue hunc in modum contra imperatores conjurationes existunt, dumque invalescente tyrannide imperii ac Reipublicæ status negligitur, ac paulatim in deterius prolabitur, una et litterarum studia restingui atque intercidere cœperunt, nec minus disciplina militaris pessumdari. Ita factum, ut Romanum imperium bellis impune lacesseretur, ac cædes passim promiscue et abductiones hominum, et urbium eversiones fierent. Accessit ad horum malorum cumulum Saracenorum irruptio (hanc pluribus narrat Theophanes), qui contra regiam urbem terrestri expeditione facta, infinitas equitum ac peditum copias ex subjectis sibi gentibus collegerant. Eodemque tempore classem ingentem mille octingentarum navium circiter miserant, duce Musalmano : ita enim Gentili eum lingua vocabant. Quibus rebus cognitis, tam militiæ præfecti, quam civiles magistratus, cum Theodosii imperitiam animadverterent, neque tantis hostium viribus sustinendis parem esse scirent, instare atque hortari cœperunt, ut imperio sese abdicaret, ac tuto se in ordinem cogi pateretur. Nec conditionem abnuit ille, sed anno imperii vertente sponte se abdicavit. Inde de successore deligendo consilium ineunt, ac tum forte Leo patricius oblatus est Orientalibus copiis ea tempestate præfectus. Hic igitur, ut imperatores solent, solemni pompa susceptus, Aurea porta Byzantium ingreditur, atque in Majore Ecclesia imperatoriam coronam accipit ».

3. *Leo Isaurus in ejus locum subrogatur.* — Imperavit *Theodosius* annum unum cum uno aut altero mense, ut anno superiori ostendimus, et postquam imperio sese abdicavit, « tum ipse, tum filius quoque clericorum albo adscripti, reliquum vitæ tempus in pace transegere », inquit Theophanes pag. 327, qui pag. 346 ait, « a mensis Martii die XXV, decima quinta Indictione, ad mensis Junii diem XVIII, nona Indictione », Leonem imperasse, qui ideo anno tantum sequenti imperium iniit. Opinionis Baronii fundamenta, quæ hactenus viris doctissimis fucum fecere, suis locis evertemus.

4. *Pergamum a Saracenis captum.* — Ad num. 4. *Saraceni* anno tantum sequenti *Pergamum* occuparunt. Nicephorus in Breviario pag. 34, pluribus de hujus urbis obsidione disserit, quam *tredecim totos menses* durasse prodit, indicatque eam imperante *Theodosio* a Musalma factam, et sub Leone Isauro urbem captam esse, ac denique Saracenos multa Romanorum oppida evertisse.

5. *Leo imp. ad Gregorium II scribit.* — Ad num. 5. Cum *Leo* anno sequenti imperium inierit, eo tantum anno de sua promotione ad Gregorium papam scripsit, a quo benigne, ut Ecclesiæ filius susceptus est, uti narrat Baronius.

6. *Monasterium Cassinense instauratur.* — Ad num. 7 et seq. Cassinense monasterium, cujus vastationem a Langobardis factam prædixit sanctus Benedictus, teste Gregorio Magno in lib. 2 Dial. instauratum fuit a *S. Petronace* ejus abbate, post eversionis annos fere centum quadraginta, ut docet Mabillonius sæc. III Benedict. part. 1, pag. 695. *Petronax* Brixiæ in Italia nobili loco natus, Romam venit Gregorio secundo sedente, non vero tempore Zachariæ papæ, ut perperam dicit Petrus diaconus Cassinensis. Fuit *Petronax* sextus abbas a B. Benedicto, vixitque usque ad annum circiter DCCL. Colitur die VI mensis Maii, ad quem diem de eo agit Henschenius in Actis SS.

7. *S. Corbiniani prima profectio Romana.* — Ad num. 10. Vitam *sancti Corbiniani* episcopi Frisingensis primi litteris mandavit *Aribo*, ipsius post Erembertum et Josephum successor. Natus erat in Galliis, ubi cum longe lateque fama sanctitatis ejus cresceret, *Pippinus* Major-Domus unum ex carissimis sibi optimatibus ad eum transmisit, seque ejus precibus commendavit. Cumque vir Dei crebris advenientium colloquiis occuparetur, Romam petiit, ubi Gregorius papa sacerdotalem ei honorem conferre voluit, quamvis renitenti. In Galliam reducem Pippinus Major-Domus rursus ad se accersivit, ut ejus confessionem audiret. Ita Aribo. Hæc prior profectio Romana Corbiniani superiori anno suscepta, in quantum ex ejus Vita colligi potest. Baronius existimat, non Gregorium II, cum Corbinianus Romam venit, Ecclesiam Romanam gubernasse, sed alium Pontificem; cum Corbinianus in Galliam reversus confessionem Pippini Majoris-Domus exceperit, isque mense Decembri anni DCCXIV vita functus sit, ut suo loco ostendimus. Verum longe verosimilius est Aribonem falli in iis, quæ de Pippino narrat, et loco *Pippini* reponendum esse *Carolum* Majorem-Domus, ejus filium, ut etiam putavit Cointius anno DCCXV, numero 58. Aribo enim, qui anno DCCLX episcopus Frisingensis creatus est, ut liquet ex Catalogo Ms. episcoporum Frisingensium, vix potuit ignorare nomen Pontificis Romani, qui paucos ante annos primum episcopum Frisingensem consecrarat. De secunda profectione Romana Corbiniani anno DCCXXIV agemus.

8. *Moritur Osredus rex Northumbriæ.* — Ad num. 11. Beda in Epitome Hist. gentis Anglorum scribit: « Anno septingentesimo decimo sexto Osred rex Northanymbrorum interfectus, et rex Merciorum Ceolred defunctus. Et vir Domini Ecgberth Hiienses monachos ad Catholicum Pascha et Ecclesiasticam correxit tonsuram ». Osredo occiso, Coenredus gubernacula regni Nordanymbrorum suscepit, et sacerdos Ecgbertus Hiienses monachos ac subdita illis monasteria, quæ diu Romano ritui restiterant, et heteroclitum Pascha hactenus celebrarant, docuit cum cætero orbe convenire, ut narrat Baronius ex Beda lib. 5, cap. 23. De *Ceolredo* legendus Baronius num. 17 et seqq. Ei successit in regno Merciorum *Ethelbaldus*, cui olim sanctus *Guthlacus* regnum promiserat: et ille fidem, quam *Guthlaco* dederat, hoc anno liberat, et *Chroylandense* monasterium construit, ac nobiliter dotat, ut videre est apud Ingulphum ejusdem monasterii abbatem, qui Chartam fundationis, an. Incarnat. DCCXVI notatam, exhibet. Jamdiu enim Æra Dionysiana in Diplomatis regum in Anglia usurpabatur, ut non semel indicavi.

9. *Carolus a Radbodo*, *Regenfredus a Carolo victus.* — Hoc anno Gallia bellis civilibus iterum afflicta. *Chilpericus* enim II Francorum rex, ut Carolum Martellum, qui palatii Austrasiani majoratum sibi arrogabat, opprimeret, numerosum ex Neustria et Burgundia collegit exercitum, et *Radbodum* Frisiorum regem ad suas partes pertraxit. *Carolus*, ne hinc inde lacessitus obrueretur, prius occurrit Frisiis, quam exercitus Neustrasiorum adventaret. Acriter utrinque pugnatum. Victor evasit *Radbodus*, ut produnt auctor de Gestis Francorum cap. 52, et continuator Fredegarii cap. 106. Rem hoc anno gestam esse testantur Annales Nazariani, Petaviani, Tiliani, et auctor Chronici San-Dionysiani. *Radbodus* profligato Carolo victor ad territorium usque Coloniense pervenit, idque *mense Martio*, ut habent Annales Petaviani, et Chronicon San-Dionysianum. Tum alia expeditio a *Regenfredo* Majore-Domus et a Neustrasianis suscepta: « Reginfridus », inquit annalista Fuldensis hoc anno, « Major-Domus et Hilpricus cum exercitu fines Coloniensium et regiones Rheno contiguas vastant, acceptisque a Plectrude (vidua Pippini) muneribus revertuntur ». Sed Neustrasianis in itinere luctuosissima clades obtigit; cum enim redirent cum muneribus illis « ab exercitu Caroli grande perpessi sunt damnum », inquit auctor de Gestis Francorum cap. 53. Hoc ultimum certamen numeratur primum a Paulo diacono lib. 6 de Reb. Longob. cap. 43, inter ea quæ Carolum inter et Regenfredum de domus regiæ majoratu contendentes inita fuisse scribit. Habitum illud *in loco, qui dicitur Amblava*, inquit auctor citatus de Gest. Franc. Amblava autem locus est in finibus Tungrorum, non procul a monasterio Stabulensi, a flumine Amblava, vulgo *Ambles*, nomen habens, ut probat Valesius in Notitia Galliarum. Hoc inter illa tria prœlia primum fuisse liquet ex dicendis anno DCCXIX.

10. *Provinciales metu Saracenorum sese Eudoni Aquitaniæ duci subdunt.* — « Interim dum Saraceni rebus Hispaniensibus intenti a Gallia Gothica occupanda cessabant, dubitandum non est, quin Galli libertatis et religionis avitæ retinendæ cupidi se cum principe finitimo fœderum æquis legibus conjunxerint. Is erat *Eudo* dux Aquitaniæ, qui Tolosam olim armis Clodovei regis a regno Gothico resectam obtinebat una cum reliquo Aquitaniæ primæ et secundæ corpore », inquit Marca lib. 3 Marcæ Hispanicæ, cap. 1, n. 9. Verum non tantum Septimaniæ populi, de quibus solis loquitur ibi Marca, sed etiam Provinciales *Eudonis* auxi-

lium implorarunt. Saraceni enim jus sibi in omnes, quas Wisigothi possederant regiones, asserebant, et universa Gallia bellis lacerata, visum est sese in *Eudonis* nominatissimi ducis fidem et tutelam committere. Id quidem a nullo historico proditum, quod brevis ejusdem *Eudonis* in provincia dominatus fuerit, sed ex schedula, quæ cum reliquiis sanctæ Mariæ Magdalenæ anno millesimo ducentesimo septuagesimo nono inventa est, manifeste colligitur. *Carolus* Salernitanus princeps, qui Carolo Andegavensi patre, comite Provinciæ et Neapolis rege absente, Provinciam regebat, eo anno easdem reliquias apud fanum sancti Maximini *mirifica revelatione* repertas, ut loquitur *Robertus* rex ejusdem Caroli filius ac successor, in litteris Neapoli die septima Decembris anni millesimi trecentesimi trigesimi septimi datis, in decentiorem locum transferre voluit.

11. *Probatur ex schedula cum reliquiis sanctæ Magdalenæ reperta.* — Quamobrem archiepiscopos Aquensem, Arelatensem aliosque Provinciæ antistites XV kal. Januarii anni millesimi ducentesimi septuagesimi noni convocavit, ut ipsemet in suo Diplomate, eodem die emisso, testatur. Effossa terra inventum est sepulcrum marmoreum, et intra illud reliquiæ cum schedula, cujus iste tenor erat : « Anno Nativitatis Dominicæ DCCXVI, mense Decembri, in nocte, secretissime, regnante Odoino piissimo Francorum rege tempore infestationis gentis perfidæ Sarracenorum, translatum fuit hoc corpus carissimæ et venerandæ Mariæ Magdalenæ de sepulcro suo alabastri in hoc marmoreum, ex metu dictæ gentis perfidæ Sarracenorum, quia securius est hic, amoto corpore Sidonii ». Superest adhuc ea schedula, quæ tamen propter vetustatem amplius legi non potest. Sed Bernardus Guido sacræ fidei inquisitore ac episcopus Lodovensis circa annum MCCCXX, in suo Speculo historiali eamdem refert, aitque : « Istum ego cartellum vetustissimum legi, qui hæc scribo, et vidi ibidem in Sacrario (scilicet oppidi sancti Maximini) reservari in testimonium veritatis etc. » Eamdem etiam vidit Philippus Cabassola episcopus Cavallicensis et cardinalis, ut ipsemet testatur in libello anno MCCCLV adversus monachos Veziliacenses composito, qui Ms. extat in bibliotheca S. Victoris Parisina. Denique eadem verba leguntur in libro pergamineo asservato in conventu Patrum Prædicatorum sancti Maximini, et in omnibus fere scriptoribus, qui de hac inventione superioribus sæculis locuti sunt.

12. *In ea Eudo dicitur rex Francorum.* — Sed quia rex ille *Odoinus* episcopis, qui translationi reliquiarum interfuere, ignotus erat, neque alius quam *Clodoveus* credebatur, in laudato Caroli Salernitani principis Diplomate tunc exarato *Clodovei* regis nomen in *Odoini* locum substituere. In eodem errore versatus est Cabassola cardinalis qui Schedam legerat ; ait enim : « Odoinus pleno nomine dicitur Chlodoinus, et lingua Gallica Clodoveus ». Vana hæc, sed sæculis in quibus Theologia scholastica utramque paginam faciebat, tolerabilia ; cum Sigebertus in Chronico Clodovei III initium anno DCCXV consignet. Verum is *Odoinus* Francorum rex alius non est ab *Eudone* Aquitaniæ duce, qui aliquando *Odo*, aliquando *Otto*, *Odoicus*, vel *Odoinus* appellatus reperitur. Indeque discimus, hoc anno Austrasiis et Neustrasianis ex una parte Gallias devastantibus, ex alia vero Saracenis Septimaniam, ut anno superiori diximus, Provinciæ vicinam depopulantibus, sacrasque reliquias, uti in Hispaniis, conculcantibus, Provinciales *Eudoni* Aquitaniæ duci, jam Septimaniam tuenti, sese subdidisse, eumque regem agnovisse.

13. *Schedula illa non potest dici fictitia.* — Joannes Launoius in suis libellis de *Commentitio Lazari et Maximini, Magdalenæ et Marthæ in Provinciam appulsu*, ait monachos San-Maximianenses Carolum principem Salernitanum, episcoposque omnes anno MCCLXXIX decepisse, ac præfatam Schedulam intra sepulcrum, in quo reliquiæ inventæ, fraudulenter injecisse ; eo præsertim argumento innixus, quod nullus *Odo* in Gallia anno DCCXVI regnaret ; indeque deducit hujus regis nomen imposturam manifeste detegere ; addens non diu ante illam translationem reliquiarum sanctæ Magdalenæ traditionem illam excogitatam esse. Verum nullus sæculo decimo tertio, quo ea translatio peracta, adeo in Historia versatus erat, ut *Odonem* anno DCCXVI Provinciæ dominatum esse, vel minimum suspicari posset ; cum etiam hoc docto sæculo id viros omnes in Historia Gallica exercitatissimos fugerit. Quod si quis tunc *Odonem* anno DCCXVI in Provincia regnare detexisset, hujus regis nomine scriptum illud non notasset, ne ei omnem fidem adimeret, et imposturam quam adstruere voluisset, proderet. Neque enim dubitasset, Historicorum omnium de dominatu *Odonis* in Provincia silentium locum suspicandi omnibus daturum, Chartam illam confictam esse, reliquiasque *Magdalenæ* suppositítias. Sed ponamus inventum tunc aliquem, quem regnum hoc *Odonis* in Provincia non latuisset, numquid is cum *Odonem* suum ab omnibus ignorari, et cum *Clodoveo* confundi vidisset, neminemque reperiri, cui *Odo* Aquitaniæ dux in mentem veniret, nodum istum difficillimum explicasset, remque doctioribus quibuscumque ignotam aperire gloriatus esset? Ex illa itaque Scheda tria eruimus. Primum, anno DCCXVI *Eudonem* Aquitaniæ ducem in Provincia regem agnitum fuisse. Secundum, illo ipso anno Provinciales beatæ Magdalenæ reliquias se possidere pro certo habuisse. Tertium, reliquias sanctæ Magdalenæ sub istius sæculi finem Vezeliacum in Burgundiam delatas non fuisse, cum quingentis post annis in Provincia repertæ fuerint eodem modo ac cum eodem scripto cum quo hoc anno Saracenorum metu reconditæ sunt.

14. *Æra Incarnat. in Galliis hoc tempore usurpata.* — Quoad annum Christi DCCXVI in eadem Scheda memoratum, licet Æra Dionysiana in pu-

blicis Actibus nondum tunc usurparetur, in Historiis tamen Actisque privatis, hoc circiter tempore in usum vocatam fuisse, variis exemplis constat. Imo in Hispaniis, cum quibus Septimania ante Saracenorum adventum conjuncta erat, Æra Dionysiana sæculo elapso jam usurpabatur, ut elicio ex his Juliani Toletani verbis in libro 3 adversus Judæos, quem anno DCLXXXVI absolvit. Hæc ejus verba in ejusdem operis fine : « Nunc acclamatur Æra septingentesima vicesima quarta. Emensis igitur triginta et octo annis, ex quo Æra inventa est, usque ad Nativitatem Christi, residui sunt sexcenti octoginta sex anni ». Paulo inferius : « Ab initio mundi usque ad Christum computatos diximus quinque mille trecentos viginti quinque annos : quibus si addantur anni ab Incarnatione Domini sexcenti octoginta sex, usque ad præsentem diem, id est, quando serenissimus princeps Ervigius imperii sui videtur habere annum septimum, computati sunt sex mille et undecim anni ». Quare cum Septimania et Provincia continentes sint, eadem etiam Æra modo Incarnationis, modo Nativitatis appellata, in utraque Provincia usurpata per hæc tempora. Vide quæ de hac Eudonis ducis præfectura dixi anno sequenti.

15. *Theodo secundus Bajoariæ dux a S. Rudberto ad fidem Christi conversus.* — « His diebus Theudo Bajoariorum gentis dux, orationis gratia, Romam ad beatorum Apostolorum vestigia venit », inquit Paulus diaconus lib. 6 de Gestis Langobard. cap. 44, postquam narravit, *Faroaldum* Spoletanorum ducem classem Ravennatium civitatem invasisse. In Indice vero ducum Spoletanorum ex Gregorio et Joanne monachis monasterii Farfensis, a Mabillonio in Musæi Italici tom. I, part. 2, p. 63, exhibito, legitur : « DCCIII Faroaldus dux ». Tum anno DCCXXIV, *Transmundus dux filius Faroaldi*, quare loquitur Paulus de Theudone secundo qui Bajoariæ tetrarcha erat, quique hoc anno Romam venit, ut ex Anastasio in Vita Gregorii II papæ certa temporis nota eruitur : « Hujus temporibus signum in luna factum est Indictione XIV, et visa est cruentata usque ad mediam noctem. Eo itaque tempore Theodo dux gentis Bajoariorum ad Apostoli beati Petri limina primus de gente eadem occurrit, orationis gratia ». Accidit hæc eclipsis lunæ hoc Christi anno, die XIII mensis Januarii, feria secunda, horis post meridiem septem. Cœpta luna obscurari paucis minutis post horam quintam a meridie, duravitque usque ad horam fere nonam, ut docet Calvisius in opere suo chronologico. Hic est ille *Theudo*, quem *S. Rudbertus* Salisburgensis episcopus ad fidem Christianam convertit, ut post biennium demonstrabimus, et hoc tempore parti tetrarchiæ ducatus Bavariæ præerat.

16. *S. Bonifacius Evangelii prædicandi gratia in Frisiam venit.* — Hoc anno *sanctus Bonifacius*, qui tunc *Winfridus* appellabatur , prædicandi Evangelii causa, assumptis duobus aut tribus monachis, ex Anglia in Frisiam navigavit : « Sed quoniam », inquit Willibaldus in ejus Vita cap. 4, « gravi ingruente Paganorum impetu hostilis exorta dissensio inter Karolum principem gloriosumque ducem Francorum, et Radbodum regem Fresorum, populos ex utraque parte perturbabat, maximaque pars Ecclesiarum Christi, quæ Francorum prius in Fresia subjectæ erant imperio, Radbodi incumbente persecutione, ac servorum Dei facta expulsione, vastata erat ac destructa, idolorum quoque cultura exstructis delubrorum fanis lugubriter renovata : tunc vir Dei, perspecta perversitatis nequitia, pervenit ad Trech (id est, Trajectum ad Rhenum), ibique aliquantis exspectatis diebus, advenientem regem Radbodum allocutus est ». Sed cum intelligeret, se frustra ibidem laboraturum, ad natale solum transmigravit. Subdit enim Willibaldus : « Sanctus vir, dum sterilem aliquandiu Fresorum terram inhabitaret, et æstatis autumnique aliquantulum tempus præteriret, jam arida cælestis rore fœcunditatis reliquerat arva, et ad natale suis secum supradictis conviatoribus solum migravit : ac monasterii sui secreta petens, etiam ibidem, secundi siquidem anni hyemem, tripudiantium fratrum amore susceptus, hyemando transegerat, ut doctoris Apostolicam gentium vocem imitaretur dicentis: Ibi enim constitui hyemare ». Ita Willibaldus, qui his verbis *reliquerat*, et *transegerat*, significat, *reliquit*, et *transegit*, uti Alcuinus in Vita sancti Willibrordi, qui præterita plusquam perfecta pro absolutis non semel usurpavit. Quare adventus sancti Bonifacii in Frisiam hoc anno contigit, quo duntaxat cum Radbodo *Carolus Martellus* bellum gerere cœpit, non vero anno superiori, ut perperam eo anno Cointius num. 65 et seqq. tradidit, ubi et reditum ejus in hunc annum differt. Is tamen solide refellit Serarium lib. 3 Rer. Mogunt. Not. 54 in Vitam sancti Bonifacii, ubi initium peregrinationum ejus ab anno DCCIV repetit, reditumque in patriam hoc anno recte collocat. Anno enim DCCIV Carolus vix infantiam egressus erat, et Bonifacium Carolo majoratum gerente in Galliam venisse testatur non solum Willibaldus in ejus Vita ; sed etiam S. Luidgerus in Vita S. Gregorii rectoris Ecclesiæ Trajectensis ad Rhenum. Quare ubi Luidgerus ad Bonifacium in Thuringiam profectum esse post tredecim annos peractæ in Fresonia prædicationis, loco *tredecim*, legendum, *tres*, quot annos *Bonifacium* in Frisia verbum Dei annuntiasse scribit Willibaldus citatus. Quæ emendatio videtur certa, quia Luidgerus auctor coævus vix hac in re errare potuit.

17. *Ob bellum Carolum inter et Radbodum regem exortum discedere cogitur.* — Auctor Chronici Wirziburgensis a Baluzio U. Cl. lib. 1 Miscellaneorum publicatus, hujus profectionis annum notavit : « DCCXVI, sanctus Bonifacius, qui et Winfridus, a Gregorio papa in Franciam ad prædicandum verbum Dei missus est », ubi tamen chronographus hanc Bonifacii peregrinationem cum missione ei a Gregorio II serius commissa confundit,

uti et Petrus Bibliothecarius apud Duchesnium tom. III, pag. 540. Ipsemet Bonifacius in Epistola num. 135 Zachariæ papæ, data anno DCCXLV, et ibidem a Baronio num. 24 recitata, inquit : « Postquam me, ante annos prope triginta, sub familiaritate atque servitio Apostolicæ Sedis, annuente et jubente venerandæ memoriæ antistite Apostolico Gregorio, anteriore (scilicet secundo) voto constrinxi, quidquid mihi lætitiæ vel tristitiæ accideret, Apostolico Pontifici solebam indicare ». Ab hoc autem anno ad DCCXLV anni triginta incompleti intercurrunt. Ad hæc Willibaldus citatus testatur, hunc sanctum Germaniæ apostolum, anno DCCLV martyrio coronatum esse, *quadragesimo peregrinationis ejus anno revoluto*, quæ ideo hoc anno incœpta fuit. Othlonus vero ait : « Passus est anno peregrinationis suæ XL ». Quare hæc epocha certa et indubitata. Serarius, qui Bonifacii in Angliam reditum cum hoc anno accurate illigavit, ita ultima Willibaldi verba numero superiori recitata interpretatur, ut *Bonifacius* in Anglia hyemes duas e Frisia, unde autumno solverat, reversus transegerit, et sub initium tertiæ Romam perrexerit, anno scilic. septingentesimo decimo octavo, bienniumque in natali solo solidum tunc manserit. Cæterum opinio Cointii adventum *Bonifacii* in annum præcedentem, quo omnia in Frisia pacata erant, conjicientis, et reditum ejus ex Frisia in Angliam cum præsenti copulantis, sustineri non potest; cum ejus in Frisia commoratio sex circiter mensium fuerit, ejusque in Angliam reditus autumnali tempore acciderit; quod utrumque ex Willibaldo citato manifeste apparet. De ejus in Franciam reversione anno DCCXIX, Baronii ordinem sequentes, agemus.

Tiberis inundatio et obitus *S. Ceolfridi* abbatis, de quibus anno sequenti, huc retrahenda.

GREGORII II ANNUS 4. — CHRISTI 717

1. *Constantinopolis obsessa a Sarracenis ope B. Mariæ Virginis liberatur.* — Annus agitur Redemptoris septingentesimus decimus septimus, Indictione decima quinta, quo [1] et Leonis imperatoris primi anni clausa periodo, secundus inchoatur, cum Constantinopolitana civitas Sarracenorum obsidione in maximum est discrimen adducta, sed liberata Dei Genitricis auxilio. Vigilabat in ea spiritualibus intentus excubiis S. Germanus ejusdem civitatis episcopus, longævus ætate senex, sed vigens animo, florensque meritis, renovatus ut aquila in senectute sua. Famosa obsidio ista tum Græcorum, tum Latinorum scriptis reperitur esse vulgata, quæ, si quod Beda atque Paulus diaconus hujus temporis auctores, et Anastasius tradunt, verum est, triennio, sive biennio perduravit, oportet dicere, ipsam cœptam jam fuisse anno superiori [2]. Beda sic de ipsa enim in Leone :

« Sarraceni cum immenso exercitu Constantinopolim venientes, triennio civitatem obsident, donec civibus multa instantia ad Deum clamantibus, plurimi eorum fame, frigore, pestilentia perirent, ac sic pertæsi obsidionis abscederent. Qui inde regressi, Bulgarorum gentem, quæ est super Danubium, bello aggrediuntur, et ab hac quoque victi refugiunt, ac naves repetunt suas. Quibus cum altum peterent, ingruente plurimum tempestate, plurimi etiam, mersis sive confractis per littora navibus, sunt necati ». Hæc Beda, claudens ejusdem Leonis temporibus commentarium de sex ætatibus. Eadem Paulus diaconus [1] in gestis Longobardorum totidem verbis, addens hoc funestum : « Intra Constantinopolim vero trecenta millia hominum pestilentia interierunt ».

2. Sed viciniores Græcos, quid de his scripserint, consulamus. Id ipsi factum tradunt decima quinta Indictione, decimo nono kalendas Septembris, cum idem qui supra, Masalma princeps Sarracenorum Constantinopolitanam urbem obsidere cœpit; cum et vocato Zulcimino Arabum duce, classe potente, idem hoc anno mense Septembris, quo prima Indictio inchoatur, cum classe pervenit Constantinopolim, jamque descensurus erat in urbem, nisi Deus cito præsto civitati illi fuisset. De

[1] Cedr. ann. II. Leon. imp. — [2] Beda de sex ætat. in fin.

[1] Paul. diac. l. VI. c. 47.

his enim breviter hæc Theophanes : « Imperator vero protinus igniferis navibus contra eos directis ab Aeropoli (Argyropoli), divina ope igne consumpsit, et aliæ quidem ex eis ad ripæ muros projectæ sunt, aliæ vero una cum hominibus in profundum demersæ sunt : porro aliæ usque ad acutam et latam insulam consumptæ, portatæque sunt. Ili ergo, qui erant in urbe, fiduciam perceperunt : at hostes magno pavore concussi sunt, cognoscentes efficacissimam ignis operationem. Volebant enim eadem die vesperi ad ripæ muros applicare stationem, et temones supra pugnacula ponere : sed consilium eorum dissipavit Omnipotens per intercessionem castissimæ Genitricis ejus Mariæ ». Hæc Theophanes. Erat populus ille Dei Genitricis studiosissimus cultor, cujus ope quam sæpissime (ut vidimus) fuit a Barbaris urbs liberata.

3. Sed non hic finis victoriæ : etenim addit, hoc eodem anno post omnia ista, quæ diximus, accidisse, ut duæ classes Sarracenorum, quarum altera solverat ex Ægypto, ex Africa vero altera, quibus annona ferebatur obsidentibus urbem, pariter male perierint, missis ab imperatore contra utramque classem igniferis navibus, de quibus Theophanes : « Cum, inquit, Deo cooperante per intercessionem intemeratæ Dei Genitricis Mariæ protinus submersi sunt inimici, et assumptis spoliis nostris et expensis eorum, annona videlicet, cum gaudio reversi sunt ». Tunc et qui in stationibus erant Sarraceni obsidentes urbem, destituti annona, fame et peste periere, trucidatis ex illis etiam a Bulgaris viginti duobus millibus. Cum tot tantaque atrocia una simul passi sunt Sarraceni, « experimento (inquit Theophanes) didicerunt, quia Deus et sanctissima Virgo Dei mater Maria hanc muniunt urbem, et Christianorum imperatorem ; et non est omnimoda dimissio Dei in eis, qui eum invocant in veritate, licet admodum quid castigemur propter peccata nostra ». Hucusque Theophanes, qui non modo tantum, sed ferme semper cum magnum aliquid a Deo consecutum esse Constantinopolitanum populum tradit, id quidem acceptum precibus sanctissimæ Dei Genitricis affirmat, non ob aliam causam, quam quod celeberrimus illic esset beatissimæ Deiparæ cultus, cui (ut suo loco superius dictum est) eadem civitas fuerat dedicata. Porro cum ejus cultus ubique locorum amplissimæ civitatis celebris esset, frequentissimus in Blachernis erat, ubi Deiparæ nomine augustissimum templum fuit.

Porro quod pertinet ad eamdem liberationem Constantinopolitanæ civitatis, de qua est sermo, factam auxilio Dei Genitricis Mariæ, meminit ejusdem Gregorius Pontifex Romanus, qui his diebus moderabatur Catholicæ Ecclesiæ clavum, in Epistola ad S. Germanum Constantinopolitanum patriarcham, qui hujus obsidionis temporibus eidem præerat Ecclesiæ, dum id quod ope Dei Genitricis acciderat, in memoriam revocat istis verbis [1] : « Pugnatricis illius sanctæ et omnium Christianorum Dominæ miranda facta, quæ in se declarata sunt, per quæ tu quoque inter hostes servatus es, non sunt reticenda. Illi enim cum insania multa tumultuarentur, tantum invenerunt in se adversitatis hostilis, quantum eorum causa injustitiæ habuit. Neque hoc tamen mirandum est : nam si Bethulia per manus [2] Judith Israelitis servata est, cujus opus Holofernis erat sublatio, et per ea tempora ob id salus Israelis vocata est : quomodo non oportebat et tuam sanctitatem hujusmodi propugnatrice utentem hostibus civitatis prævalere, ipsamque victoria coronare ? etc. » Hæc Gregorius, qui cum agat de cultu sacræ ejus imaginis, plane significat, ejus venerandam effigiem supra muros solemnibus ritibus circumductam, et sic ab imminenti periculo civitatem illam tunc liberatam : nam superius dixerat : « Ecclesiam nostram idololatriæ propter venerandarum imaginum divina et miranda ad promotionem et adductionem ad pietatem studia si quis accuset : habeatur hic non alius quam canis oblatrans, et ut funda a nobis quam procul abjiciatur, etc. » Sane quidem, quandiu fuit civitas illa Romanæ Ecclesiæ communicatione conjuncta, inexpugnabilis Barbaris infidelibus fuit, et occini poterat de ea canticum Juda [3] : « Urbs fortitudinis nostræ Sion : Salvator in ea positus murus et antemurale ». Et Dei Genitricis nomine illud ex Canticis Canticorum pariter recini [4] : « Ego murus, et ubera mea turris ». Sed ubi ab ipsa Ecclesia Romana fuit schismate penitus separata, tunc lugubre carmen illud concinuisse oportuit Hieremiæ [5] : « Luxit antemurale, et murus pariter dissipatus est ». Sed de his modo satis.

4. *Tiberis inundatio.* — Quod ad res pertinet Occidentales, hac decima quinta Indictione mirum in modum Romam afflictatam esse Tiberis exundantis alluvione, Anastasius tradit, qui hæc de his habet : « Eo autem tempore fluvius Tiber alveum suum egressus, sese per campestria dedit : intumuit enim inundatione aquarum in tantum, ut etiam per Flaminiam portam ingressus sit : transcendit etiam in aliquibus locis muros Urbis (illos scilicet, qui ejusdem fluminis ripam muniebant), atque ultra Basilicam sancti Marci per plateas se extendit : ita ut in Via lata ad unam et semis staturam.... aqua ejusdem fluminis excrevisset, atque a porta beati Petri Apostoli usque pontem Milvium aquæ se distenderent, et juxta remissa ejusdem fluminis se dederint. Domos itaque evertit, agros dissipavit, eradicans arbusta et segetes. Nam nec serere ipso potuit tempore pars maxima Romanorum : pro hoc imminebat tribulatio magna. Per dies autem septem aqua Romam tenebat pervasam. A Domino itaque propterea Litaniæ crebro fiebant : cumque in oratione et Litaniis crebro persisterent, per octavum jam diem misertus Dominus aquam

[1] Extat in Conc. Nic. II. Act. IV. et inter Ep. Greg. pap. II. Ep. IV. — [2] Judith. IV. — [3] Isa. XXVI. — [4] Cant. ult. — [5] Thren. II.

amovit, et fluvius ad proprium regressus est alveum per Indictionem decimam quintam ». Hucusque de his Anastasius.

5. *Obitus matris Gregorii papæ.* — Ejus quoque sententia ostenditur, his ferme diebus obitum contigisse matris ipsius Gregorii papæ, eo scilicet tempore, quo a Sarracenis Constantinopolitana civitas esset obsessa : de qua obsidione locutus, ista mox subdit : « Eo namque tempore, moribus certe honesta et nomine Pontificis mater ab hac vita subtracta est. Post cujus obitum Gregorius domum propriam in honorem sanctæ Christi martyris Agathæ, additis a fundamento cœnaculis, vel quæ monasterii erant necessaria, e novo construxit in monasterium : prædia illi urbana vel rustica pro monachorum obtulit necessitate. Fecit autem in eadem Ecclesia beatæ Agathæ ciborium ex argento, quod pensat libras septingentas viginti, arcus argenteos sex pensantes libras quindecim, canistra decem pensantia singula libras duodecim, et alia dona multa largitus est ». Hæc Anastasius de pietate tanti Pontificis, seniorem Gregorium imitantis, qui proprias ædes convertit in monasterium. Beda etiam ad finem libri, quem scripsit de sex Ætatibus, ubi egit de Tyberis famosa inundatione, ista mox subjicit:

« His temporibus multi Anglorum gentis nobiles et ignobiles, viri et feminæ, duces et privati, divini amoris instinctu de Britannia Romam venire consueverant, inter quos etiam reverendissimus abbas meus Ceolfridus annos natus septuaginta quatuor, cum esset presbyter annis quadraginta septem, abbas autem triginta quinque, ubi Lingonas pervenit, ibi defunctus, atque in Ecclesia beatorum geminorum martyrum sepultus est. Qui inter alia dona, quæ deferre disposuerat, misit Ecclesiæ sancti Petri Pandecten a beato Hieronymo in latinum ex hebræo vel græco fonte translatum ». Hæc Beda. Ex quibus et illud observa, Romam peregrinantes afferre secum consuevisse munera offerenda S. Petro Apostolo. Porro quod feminæ etiam adolescentiores ex Anglia pietatis ergo frequenti cœtu Romam pergere solerent, non probavit S. Bonifacius episcopus Moguntinus, eo quod complures ex illis abiissent retro post satanam, magno scandalo cunctorum fidelium, et pudore suorum gentilium, ut suo loco ex ejus Epistola tunc scripta dicetur.

6. *Rigobertus Rhemorum archiepiscopus a Carolo Martello vexatus.* — Quod pertinet ad res Francorum, vetus Chronicon [1] hæc habet : « Septingentesimo decimo septimo anno Raginfridus et Chilpericus rex in Vinciaco, die Dominica ante Pascha cum Carolo pugnantes, terga verterunt : quos Carolus fugientes cædendo prosequitur usque Parisios ». Eadem auctor sui temporis res describens, in Appendice ad Gregorium Turonensem, qui id actum ait duodecimo kal. Aprilis. Tum et acciderunt quæ narrantur in Actis [2] sanctissimi viri Rigoberti Rhemorum archiepisc. verbis istis : « Accidit tum, ut Carolus Rhemorum urbem præteriens, totam (ut aiunt) circumiret, donec ad eam pervenit portam, in qua sanctus Rigobertus congruis exstructis ædibus degebat. Quem sane hujusmodi compellavit vocibus : Domine Rigoberte, jube portam civitatis aperiri, ut liceat mihi ire precatum ad sanctam Mariam. Sed cum sanctus nullum daret responsum, quippe orationi intentus, cui perpetuo vacabat, fertur tertio iisdem usus vocibus, ita ut tandem vir Dei ejus valido clamore compulsus, sic ei responderit : Porta hæc tibi non aperietur, donec certo constet, utri vestrum cessura sit victoria. Tu enim et Raginfredus (Ramanfredus) inter vos de dignitate contenditis, nec adhuc scire licet, quem sit res exitum habitura. Quod si Dominus te voluerit victorem evadere, revertenti tibi libens portam reserabo, fidelemque me exhibebo. His auditis, Carolus furibundus juramento affirmavit, si victor rediret, non impune id laturum episcopum. At vir Dei non valde ejus minas pertimescens (justus [1] enim quasi leo confidens absque terrore erit) portam ei noluit patefacere. Facile enim, ut vir prudens animadverterit, non orandi studio illum velle ingredi (quod simulabat) sed vastandi potius animo, quemadmodum alias urbes devastarat. Tum etiam verebatur, si hunc intro admisisset, Raginfredum, si ad eum victoria inclinasset, ipsum infidelitatis incusaturum ». Et inferius:

7. « Carolus duodecimo kalendas Aprilis (Augusti), qui tunc Dominicus erat dies, summo mane conflixit cum Chilperico rege et Raginfredo, quem Chilpericus Majorem-Domus vel magistrum equitum creaverat, et pro voto victoria potitus, mox ut reversus est, e sede sua exturbavit pontificem Rigobertum, et quidem injustissime, ut erat illi antea comminatus. Neque id tamen adeo mirum, cum etiam aliis similiter fecerit. Porro in depulsorum locum suarum partium studiosos intrusit ». Hæc auctor, qui et superius ait, hunc eumdem sanctum episcopum Rigobertum olim rogatum a patre ipsius Pippino eumdem Carolum baptizasse, sed animum ferocia imbutum nullum penitus horum rationem habuisse. Sensit enim ipsum infestum sibi sanctus Pontifex Rigobertus ad supremum usque vitæ suæ diem. Ista plane passus propter justitiam, dum (quod decebat) regi potius ipse faveret, quam ejus inimicis, qui hac ex parte tyranni judicabantur. Quamobrem quæ in S. Rigobertum gesta sunt ab ipso, per Gregorium Romanum Pontificem irrita penitus reddita sunt, ut ejus Epistola ab Turpinum scripta declarat his verbis :

8. « Tua fraternitas nobis retulit, quia faciente discordia, archiepiscopus Rhemensis, Rigobertus nomine, a sede contra canones dejectus et expulsus fuit sine ullo crimine, et sine ullo episcoporum judicio, et sine ullo Apostolicæ Sedis consensu et interrogatione; sed solummodo; quod non antea

[1] Edidit nuper Pithæus. — [2] Apud Sur. tom. I. die IV Jan.

[1] Prov. XX.

consensit in partem illius, qui postea partem de illo regno in sua potestate accepit, in qua parte est Rhemensis civitas : et donatus, atque magis usurpatus contra Deum et ejus auctoritatem fuerit ille episcopatus simul cum alio episcopatu et aliis Ecclesiis, ex sæcularibus potestatibus Miloni cuidam sola tonsura clerico nihil sapienti de ordine Ecclesiastico; et quod alii episcopatus de ipsa Rhemensi diœcesi diverso modo fuerunt divisi, et aliqui magna ex parte in episcopio consistentes, ad alios episcopos et metropolitanos episcopi, et clerici ordinationes aliquando accipientes erant, et refugia indebita habebant, et a suis judicari et distringi non sustinebant; et quod clerici et sacerdotes et monachi pro voluntate et licentia vivebant ». Hucusque Epistolæ pars, reliqua desunt. Sed et corrigendus Epistolæ titulus, in quo ponitur, Hadrianus, cum longe absint hæc tempora ab Hadriani pontificatu, licet constet Turpinum ipsum Rhemensem episcopum, cum eam Ecclesiam annis quadraginta septem administrasset, ad tempora Hadriani Pontificis pervenisse, a quo et precibus Caroli magni accepisse pallium reperitur. Cæterum quod pertinet ad S. Rigoberti successorem, non solum ex recitata Epistola, sed et Actis vitæ ejusdem in iis quæ sequuntur, liquet a Carolo illi subrogatum fuisse Milonem : quod et Frodoardus testatur in vitis Rhemensium episcoporum, ut de his nulla dubitatio esse possit. Quamobrem quod hic Turpinus, ad quem Gregorius dictam scribit Epistolam, episcopus hoc tempore fuerit (fratrem enim appellat ipsum Pontifex) dicendum est, alterius alicujus Ecclesiæ episcopum tunc fuisse, ex eaque post Milonem in Ecclesiam Rhemensem esse translatum. Porro quod ad Carolum spectat, est querela scriptorum omnium hujus sæculi, quod episcopatus laicis hominibus suæ partis studiosis dederit perfruendos.

9. *Beatus Swiberti obitus.* — Hoc eodem anno kalendis Martii moritur mirificus ille Saxonum et Frisiorum appellatus apostolus, primus Werdensis episcopus S. Swibertus, cujus superiori tomo præclaras res gestas sæpe contigit enarrasse. Defunctus est cum esset ætatis annorum sexaginta novem. Qui fidelissime ejus vitam conscripsit ejusdem temporis et muneris apostolici Marcellinus, ejus obitum ita narrat : « Anno a Nativitate Domini septingentesimo decimo septimo, S. Swibertus omnium virtutum charismate plenus, ex omnibus animi medullis videndi Deum desiderio flagrans, cum in festo principis Apostolorum sancti Petri ad Cathedram in suo monasterio divina celebrasset, mox languore eum invadente, lecto decubuit ». Et post nonnulla ab ipso probe disposita : « Appropinquante denique die obitus, sive dormitionis suæ, quam præscivit Angelico ministerio, convocans fratrum suorum præfatorum felicem catervam, celebrari sibi fecit missarum solemnia : deinde perceptione corporis Dominici se muniens, et sanctæ Crucis vexillo se cuntosque circumstantes consignans, in mortis quiete dormiens, transiit feliciter de mundo, et ab Angelicis choris anima ejus sancta in consortio sanctorum et felicitatis perpetuæ in perpetuum collocanda suscepta est, statimque facies ejus ut glorificata lucens splenduit : cella vero ejus ut apotheca redoluit, omniumque ora et pectora fragrantia suavitatis replevit, etc ». Pergit fusius dicere quæ post obitum contigerit fieri ibi miracula diversi generis, quæ tu ipse majori otio consulas. Videbis enim eum, in quo primitiæ apostolatus earum gentium sunt consecratæ, non tantum cum viveret, sed et post obitum apostolicis coruscasse miraculis, quo prædicata ab eo fides multiplicibus consignata testibus posteris traderetur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6210. — Anno Æræ Hispan. 755. — Anno Hegiræ 99, inchoato die 14 Aug. Fer. 7. — Jesu Christi 717. — Gregorii II papæ 3. — Leonis Isauri imp. 1.

1. *Leo Isaurus fit imp. et Constantinopolis a Saracenis obsidetur.* — A num. 1 ad 4. Hoc anno *Theodosius* sponte imperium abdicat, et *Leo Isaurus* die XXV Martii in ejus locum subrogatur, uti anno superiori monstravimus. Narrat hic Baronius obsidionem civitatis Constantinopolitanæ per Saracenos factam. Theophanes enim anno Incarnat. secundum Alex. DCCIX kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato refert, *Masalmam* Saracenorum ducem, postquam in Asia hyemasset, copiosum exercitum in partes Thraciæ navibus transmisisse, et in urbem regiam arma movisse,

Sulimane califa antea monito, ut cum classe instructa adveniret. *Die mensis Augusti* XV urbem obsidere cœpit Masalmas, et *die prima mensis Septembris Indictione prima* Suliman cum magna classe ad eam appulit. Onerarias naves *Leo* incendiariis navibus, igne Dei juvantis opera injecto, cunctas assumpsit: et hæ quidem ad maritima urbis mœnia conflagrantes disjectæ, aliæ pelagi profundo cum impositis hominibus absorptæ. Die vero mensis Octobris octava Suliman califa exstinguitur, et Saracenorum principatum *Umarus* obtinet. Hæc currenti anno in ea obsidione peracta. Elmakinus tamen in Historia Saracenica scribit, *Suleimam*, seu *Sulimanum* die secunda mensis Octobris hujus anni vivere desiisse, et *Umarum* seu *Omarum* XV Saracenorum califam ei successisse.

2. *Tiberis exundat et S. Ceolfridus abbas obit.* — Ad num. 4 et seq. Magna illa Tiberis inundatio, quam Anastasius narrat *per dies septem* Romam tenuisse pervasam, et die octava *per Indictionem decimam quintam* Dominum aquam amovisse, contigit anno superiori, quo Indictio XV mense Septembri initium sumpsit. Beda enim in lib. de sex Ætatibus, ubi de ea inundatione locutus est, mortem *S. Ceolfridi* abbatis Wiremuthensis in Magna Britannia, cujus Vitam a Beda cum Vita sancti Benedicti Biscopi abbatis Wiremuthensis primi scriptam recitat Mabillonius sæculo II Benedictino, memorat, aitque *Ceolfridum* morti vicinum pastoralem curam in alium transtulisse, dato fratribus suis præcepto, ut ipsi de suis, qui aptior esset, eligerent : postea Romam profectum esse lugentibus monachis. « Pridie nonas Junias, quinta feria » vale dixit ultimum eisdem fratribus, qui numero erant fere sexcenti. « Ex die quo de monasterio suo profectus abiit, usque ad diem quo defunctus est, id est, a pridie nonas Junias usque ad septimum kalendarum Octobrium diem, per dies CXIV exceptis canonicis orationum horis, quotidie bis Psalterium ex ordine decantari curavit ». Subdit Beda : « Obiit autem septimo kalendarum Octobrium die, anno ab Incarnatione Domini septingentesimo sexto decimo, feria sexta », quæ anno superiori in diem XXV Septembris cadebat, sicuti feria quinta in diem quartum Junii. Quare tam mors sanctissimi hujus abbatis, quam inundatio *Tiberis* ad annum superiorem pertinent. De *sancto Ceolfrido* et monasterio cui præfuit supra egimus. Diem clausit ultimum in Gallia apud Lingonas, dum ad limina beatorum Apostolorum tenderet, ut ibidem Beda.

3. *Carolus Ragenfridum vincit ad Vinciacum.* — A num. 6 ad 9. Hoc anno *Carolus Martellus* secundo conflixit cum Ragenfredo Majore-Domus. Hic Neustrasios et Burgundiones, Carolus Austrasios in aciem eduxere : « Bellum », inquit continuator Fredegarii cap. 106, « iniere die Dominica in Quadragesima XII kal. April. in loco nuncupato Vinciaco, in pago Cameracensi, nimia cæde invicem collisi. Chilpericus (Francorum rex) et Raganfridus devicti in fugam lapsi, terga vertentes evaserunt, quos Carolus persecutus Parisios civitatem properavit ». Acriter utrinque dimicatum est, et maxima clades ab ambobus exercitibus accepta, ut docet Hincmarus Epist. X ad Ludovicum regem Ludovici Pii nepotem, ubi prœlium *Fontanidense*, quo vix ullum atrocius initum est, cum Vinciacensi comparat. In Annalibus Petavianis legitur : « Anno DCCXVII, quando bellum fuit Vinciago inter Carolum et Ragenfridum, in die Dominico, die XV ante Pascha ». Idem habent annalistæ Nazarianus et Tilianus quoad annum et mensem Martium, qui ideo exordiuntur omnes annos Christi, vel a die Nativitatis Christi, vel a kalendis Januariis, non vero vel a Paschate vel a die Annuntiationis beatæ Virginis, ut pluribus visum fuit. Istis enim annalistis consentiunt annalistæ Fuldensis, Metensis, et Hildensheimensis, adeo ut hæc lis dirempta censeri debeat.

4. *Post eam victoriam Clotarium regem creat.* — Carolus *Chilpericum* et *Ragenfredum* persecutus est Parisios, ut tradit Fredegarii continuator, qui addit, Coloniam urbem reversum ipsam civitatem cepisse reseratam, et regem sibi constituisse nomine *Clotarium*, quod et auctor de Gestis Francorum cap. 53 asserit. Cujusnam filius extiterit *Clotarius* iste, quem Carolus Chilperico opposuit, nullus antiquorum litteris mandavit. Sed cum ipse in Austria delitesceret, valde verosimile est, eum fuisse ex stirpe Austrasiorum principum Sigeberti et Dagoberti, nequaquam vero Neustrasiorum, Clodovei et Theodorici. Quare existimo, Clotarium istum filium extitisse Dagoberti II ultimi Austrasiæ regis. Parte altera, « Chilpericus et Raganfredus legationem ad Eudonem dirigunt, ejus auxilium postulantes rogant, regnum et munera tradunt », inquit idem continuator Fredegarii. Cointius anno DCCXIX, num. 6, *regni* nomine coronam intelligit, cui ea in explicatione assentio. Anastasius enim in Constantino papa de Tiberio imp. eumdem Pontificem Constantinopoli excipiente ait : « In die qua se vicissim viderunt, Augustus Christianissimus cum regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis », ubi *regni* nomine coronam imperialem intelligit, sicuti et in variis aliis locis a Ducangio recitatis in voce *regnum*. In hac magna rerum conversione et perturbatione, quibus potuit modis *Chilpericus* rex, saluti suæ consuluit, temporique obsecutus est, et Provinciales qui ad Saracenorum furorem vitandum sese *Eudoni* dediderant, *Caroli* victoris partes secuti sunt, ideoque principatus *Eudonis* in Provincia brevissimus fuit, indeque a veteribus non notatus.

5. *S. Rigobertum episc. Rhemensem relegat.* — Ante pugnam Vinciacensem multæ Austrasiæ civitates nondum a *Chilperico* rege defecerant. Flodoardus lib. 2 Hist. Rhemensis cap. 12, narrat, *Carolum* prope urbem Rhemorum transeuntem petiisse a *Rigoberto* Rhemensi episcopo, ut sibi juberet civitatis portam aperiri, sed Rigobertum renuisse, *donec sciret quem finem lis cœpta perci-*

peret. Referuntur hæc fusius in Vita S. Rigoberti, a Bollando ad diem IV Januarii recitata, ubi et legitur, post pugnam Vinciacam Carolum Rhemos ingressum sanctum *Rigobertum* expulisse, et *Milonem* Trevirensem jam episcopum intrusisse, qui deinceps utrumque episcopium pessumdedit, teste Hincmaro in Præfatione ad Vitam sancti Remigii lib. 2, cap. 12. Baronius num. 8 recitat partem Epistolæ Adriani papæ ad *Tilpinum* archiepiscopum Rhemensem, in qua sermo est de expulsione *Rigoberti* ex sua Ecclesia et *Milonis* in eam intrusione. Desumpsit illud fragmentum Baronius ex Flodoardo lib. 2, cap. 13, existimavitque nihil aliud de ea Epistola superesse. Verum Flodoardus ibidem cap. 16 aliam partem ejusdem Epistolæ, et cap. 17 reliquum ejusdem exhibet, eamque ubique *Hadriano* papæ adscribit. Baronius tamen partem Epistolæ, quam descripsit, perperam attribuit *Gregorio secundo*, et nonnisi librariorum errore Hadriani nomen præferre putavit, indeque *Tilpinum*, qui Carolo Magno in Francia regnante præsulatum Rhemensem gessit, et circa an. DCCLIII Miloni successit, ab aliquo episcopatu ad archiepiscopatum Rhemensem translatum credidit; quo pacto annos fere centum episcopus fuisset, si quod multi tradunt, ad annum usque DCCCX vitam prorogavit. Quare nullum dubium esse potest, quia ea Epistola, in qua mentio exilii *Rigoberti*, et confirmantur antiqua Ecclesiæ Rhemensis jura, scripta fuerit ab *Hadriano* circa annum DCCLXXV, ut eo anno videbimus, recteque inter Epistolas Hadriani ordine XV in Collectione Conciliorum collocata.

6. *Rigobertus ex exilio reversus sedem suam non recuperavit.* — Successerat *sanctus Rigobertus* sancto Reolo circa annum DCXCIX, et « primus Rhemensium hic episcopus fertur commune eis (nempe canonicis) instituisse ærarium, generaliter illorum usibus in sæcula profuturum », inquit auctor anonymus ejus Vitæ, ideoque scribit Marlotus in Historia metropolis Rhemensis lib. 2, c. 45, ait : « Palmam merito aliis præripuisse censendus est, qui simili per Galliam reformationi canonicorum incubuerunt ». Verum tam anonymus ille quam Marlotus hallucinantur; canonici enim primum a Chrodegango episcopo Metensi longe post hunc annum instituti, ideoque illa Ecclesiæ Rhemensis traditio nullo nititur fundamento. In exilio in Vasconia, quo relegatus fuerat, miraculis claruit, et omnibus admirationi fuit. Ex exilio reversus videtur post pugnam Suessionensem, quo tempore *Carolus* Major-Domus *Chilpericum* regem Francorum, a cujus partibus steterat Rigobertus, ab Eudone Aquitaniæ duce accepit auctor Vitæ ejus, qui post annum millesimum floruit, ideoque de ejus gestis non satis edoctus fuit; refert mortem ejus contigisse anno septingentesimo septuagesimo tertio, sed errore manifesto, vel ejus, vel potius librariorum, uti ex Milonis morte et Tilpini hujus successoris initio manifestum fit. Bollandus laudatus, et Cointius anno DCCXXXIII, num. 6 monent, loco, *anni* DCCLXXIII, per unius litteræ mutationem, annum DCCXXXIII restituendum esse, cui conjecturæ adhæreo, cum melior non occurrat. Nunquam autem episcopatum recuperavit, sed post suam reversionem ex Vasconia, in agro Rhemensi vixit, unde sæpe civitatem invisebat, et in altari beatissimæ Virginis, quod a *Milone* suæ sedis invasore obtinuerat, missam celebrabat, ut tradit Flodoardus lib. 2, cap. 12.

7. *Moritur S. Swibertus episc. et monasterii Werdensis abbas.* — Ad num. 9. *Sanctus Swibertus*, qui ordinatus fuerat episcopus, ut Frisiis vicinisque populis, qui adhuc idola colebant, Evangelium annuntiaret, currenti anno mortuus est, ut legitur tam in Annalibus Petavianis, quam in Chronico San-Dionysiano, in quo etiam dicitur mortem ejus contigisse *in mense Martio.* Quæ de eo refert Baronius ex Pseudo-Marcellino in ejus Vita, fabulosa sunt. Nunquam enim *Swibertus* fuit episcopus Werdensis ad Aleram flumen ultra Visurgim, sed tantum primus abbas monasterii Werdensis ad Rhenum in diœcesi Coloniensi. Neque *Werda* ad Aleram flumen sede episcopali ornata fuit ante tempora Caroli Magni, hujusque civitatis primus episcopus extitit *sanctus Suidbertus junior*, alius a seniori, licet Pseudo-Marcellinus juniorem cum seniori sancti Willibrordi socio confundat. Sed de figmentis Pseudo-Marcellini legendus Blondellus in pleniori Assert. Genealogiæ Franciæ tom. II, pag. 78, ubi paucis demonstrat Pseudo-Marcellinum fere ubique monstra locutum, et omni fide indignum esse; quod etiam postea judicium tulerunt Henschenius ad diem I Martii, Cointius an. DCCXIII, num. 4 et seqq. et Mabillonius sæc. III Benedict. part. 1; adeo ut fabulator iste imposturam alicui amplius facere non possit.

GREGORII II ANNUS 5. — CHRISTI 718.

1. *Divina ultio in Sarracenos a quorum obsidione liberati cives Constantinopolitani publicas preces exsolvunt.*—Septingentesimus decimus octavus sequitur annus primæ Indictionis, quo Sarraceni, qui frustra Constantinopolim obsedissent, reversuri, qui reliqui erant, ad propria, naufragio (ut et superius dictum est) periere : de quibus ista Theophanes : « Sarraceni ergo moti decimo octavo kalendas Augusti cum multa confusione reversi sunt. Cum autem navigaret classis eorum, tempestas a Deo per intercessionem Dei Matris incumbens in illos, hos dispersit, et alios quidem eorum penes Proconnesum et reliquas insulas, alios vero in vertigines et cætera demersit in æquora : residui quoque cum transissent Ægæum pelagus, extemplo pervenit in eos terribilis indignatio Dei : grando namque ignea descendens super eos, aquam maris ebullire fecit, et pice liquefacta naves simul cum hominibus inductæ sunt in profundum, decem solis ex eis salvis, et ipsis providentia Dei Salvatoris ad annuntiandum nobis et Arabibus magnalia Dei, quæ in ipsis facta sunt : quas etiam nostrates invenire potuerunt, et quinque earum comprehendere ; aliæ vero quinque salvæ in Syriam deductæ sunt, Dei annuntiaturæ potentiam ». Hæc Theophanes ; eadem quoque Cedrenus.

2. Tantam gratiam consecuti cives statuerunt pro ea celebrare annis singulis solemnes gratiarum actiones : nam in Menologio Basilii imper. die XV Augusti ista leguntur : « Commemoratio adventus Sarracenorum, et perditionis eorumdem impiorum. Sub Leonis Isauri principatu magna Sarracenorum venit multitudo, et Constantinopolim obsederunt terra marique. Et imperatore necessitatem vidente, et cum eis fœdera sancire volente, ipsi dicebant, se civitati jam quoque custodes constituisse ; perinde atque capta esset. Sed superbis resistens Deus obstitit eorum consiliis. Videns igitur eorum princeps, quod nihil ageret, petiit, ut saltem urbem ingrederetur, et eam cerneret, pollicitus post hæc inde discedere. Quod cum concessum esset, et per portam Bosphoriam equo sedens intrare vellet, [illegible]tis suis sine molestia ingredientibus, principis solius equus intrare omnino nolebat. Respiciens vero sursum, vidit supra portam Dei Genitricis imaginem : tunc se novit hoc passum, quod eamdem auxiliantem civibus blasphemasset : desistensque et recedens cum suis, in Argeo pelago una cum navigiis ab ignifera procella consumpti sunt. Hujus tanti miraculi gratia populus solemnes celebrat gratiarum actiones annis singulis ». Hæc ibi.

Tanto portento perculsus Haumar princeps Sarracenorum, qui hoc anno post Zulciminum suscepit habenas, adeo manifestam Dei indignationem expertus, duo sibi facienda proposuit; alterum, ut populum sibi subditum expiaret, alterum vero, ut quos putabat Dei hostes, Christianos insequeretur.

3. *Persecutio Sarracenorum in Christianos.*—Sic igitur hoc eodem anno (ut idem Theophanes auctor est) civitatibus sibi subjectis vini potum inhibuit, et in Christianos promulgavit edictum, quo recederent ab ipsorum religione, præmio apposito facientibus, nempe a tributi immunitate; pœna vero mortis sancita in omnes, qui facere detrectarent. His adjecit, ut eodem edicto caveret, Christianorum testimonium adversus Sarracenos minime recipiendum. Ausus est insuper litteris tentare Leonem imperatorem, ut a fide Christiana recederet. Hæc omnia Theophanes et alii; idemque testatur, quamplurimos Christianos haud consentientes impietati, potius delegisse necari ; sicque clarissimo ipsos omnes coronatos esse martyrio. Hic ingemiscimus magnam horum temporum sterilitatem scriptorum, qui, sicut olim sub Gentilibus imperatoribus, scriberent eorumdem martyrum Acta. Verum nubes ista fulmina vomens haud diu est permissa subsistere ; siquidem post sequentem annum Barbarus truculentus tertia Indictione ex hac vita subtractus est.

Hoc pariter anno a Sergio protospathario novus imperator Artemius erigitur in Sicilia : sed misso illuc a Leone imperatore Paulo chartulario, igne incensus exstinguitur, sumpto supplicio de rebellibus.

4. *Gloriosum Pelagii adversus Sarracenos prœlium et victoria in Hispania.* — Quod ad res Occidentales pertinet : « Hoc anno », ut Tudensis numerat, « Æra scilicet septingentesima quinquagesima sexta (est is annus Domini septingentesimus decimus octavus) Astures omnes in unum collecti super se principem erexerunt Pelagium. Fuit iste regis Theodorici spatharius, qui fugiens impressionem Sarracenorum, cum suis in Asturios se contulit montes : cum autem auditum esset a Sarracenis Hispaniam occupantibus, id magna audacia esse præsumptum, in eum acies movent : sed primum insidiis ipsum appetendum putarunt, misso ad ipsum Oppa archiepiscopo Toletano Witizæ regis filio, qui magnis pollicitationibus deditionem ei suaderet. Ad quem ista Pelagium respondisse idem auctor affirmat : Tu, inquit, et fratres tui cunctos subvertistis, et Christi Ecclesiam dejecistis : et propter scelera patris vestri, qui peccare coegit gloriosam gentem Gothorum, reliquit Dominus Ecclesiam suam. Et quia Deo facile est salvare sive in paucis, sive in multis, nos de misericordia Dei confidentes, committimus ad Dominum Deum nostrum, ut fidem Catholicam conservemus, quam vos sprevistis et pater vester. Est enim Ecclesia Dei sicut luna, quæ aliquando apparet plena, aliquando valde diminuta, et iterum revertitur ad plenitudinem primam. Ecce in ista tumba (spelunca loci natura munita illic erat, ubi cum suis Pelagius degebat) hodie inclusa est maxima pars militiæ Gothorum; sed egredietur ex illa, dante Domino, semen, quo genus Gothorum, ut erat, Christo in tota Hispania restauretur. Et quia devotam eam habemus, apud Deum Patrem et Dominum nostrum Jesum Christum totam spem nostram ponentes, hanc multitudinem Paganorum, quibus ducatum præbes, despicimus. Confidimus enim per intercessionem gloriosæ Virginis Genitricis ejusdem Domini nostri Jesu Christi salvari, et ipsa adjuvante, quæ Mater misericordiarum est, gentem Gothorum de paucis, qui sunt in ista spelunca, restaurari, sicut ex paucis granis infinitæ segetes germinantur.

5. « Quibus dictis Pelagius, et qui cum eo erant, tanto hoste perterriti incluserunt se in spelunca, beatæ Mariæ suffragia expetentes, ejus ibi memoriam venerabantur, et pro recuperatione Christianorum orationibus insistebant. Videns autem Oppa quam Pelagius confidentiam in Domino posuerat, reversus ad Ismaelitas dixit : Properate ad speluncam et pugnate fortiter, quia ut ex verbis ejus comperi, nisi per gladium pacem cum eo habere non possumus [1]. Alchaman illico fundibulariis et sagittariis, et jacientibus jacula portam speluncæ ferire præcepit. Tunc cerneres saxa intermixtis jaculis sicut densissimas pluvias evolare contra beatam speluncam. Sed in hoc turbine jaculorum et lapidum, qualiter divina manus, quæ percutit et sanat, pro Christianis pugnaverit, exemplo poterit adverti, quod lapides et jacula et sagittæ a Sarracenis emissa contra eos retorquebantur, et maximam Sarracenorum multitudinem prostraverunt.

« Barbari autem ubi non solum ad peragendum negotium quod volebant, se nihil proficere, sed maximam suorum partem vident prostratam armis suis, confusi et turbati retrocedendo, speluncam oppugnare destiterunt. Pelagius ad prœlium Dei gratia et fortitudine roboratus, cum totam multitudinem hostium prostratam adspiceret, reliquos superaturus Sarracenos aggressus de spelunca stricto ense invadit ubique. Statim Oppa captus est, et Alchaman cum viginti millibus Sarracenorum interfectus. Sed nec sexaginta millia, quæ remanserant, Domini vindictam evadere potuerunt. Siquidem dum per verticem montis Ausenæ fugam arriperent, atque per concava petrarum et devia loca adveniebant, et venire vellent ad quoddam supercilium montis, dum graderentur secus flumen Devæ, divinum numen oppressit eos : unde cum idem flumen inundatione aquarum proprium alveum excedit, multos ex eis occidisse, signa armorum et ossium evidenter ostendunt.

6 « Vere Deus implevit tunc fusius illud quod Paulus dixit [1] : Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari super id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere. Tam gloriose egit Deus tunc cum populo Christiano, ut in primo Israelitico, cui Deus cum paucis de multis dedit semper triumphare, talis victoria invenitur ». Hæc Tudensis, qui et inferius subdit de Sarracenorum rege, quod his auditis, pudore suffusus et furore succensus, in eos quos secum habebat Hispanos furorem convertit, nempe in Julianum comitem, regni proditorem, et filios duos Witizæ, quos fecit capite plecti, ita Domino operante, ut ab eodem interficerentur scelerati, cui Hispanias prodidissent; sicque Pelagium regulum tenuisse regnum idem tradit annis decem et octo. Porro spelunca illa Dei Genitricis memoriæ dicata est, ejus quoque nomine nuncupari cœpta, dictaque sancta Maria de Covadonga. Recitatæ autem historiæ adstipulantur scriptores omnes qui res Hispaniarum sunt prosecuti. Addunt præterea, Pelagii opera venerandas reliquias sanctorum et sacros Codices per Urbanum archiepiscopum Toletanum successorem Sinderedi translatos fuisse in Astures. Reliqua vero bellorum si cupis, consule eos qui in his enarrandis potissimum versati sunt : nobis autem hæc satis ad institutum. Observatione plane dignum est, quod tam in Oriente Leo imperator quam in Occidente Pelagius, cum Dei Genitricem adversus Sarracenos invocant, insperatam, ingentemque consequuntur utrobique victoriam. Sed de his satis.

7. *Gratulatoriæ papæ litteræ ad Viennensem*

[1] Habet eadem Roderic. l. IV, c. 2.

[1] 1. Cor. X.

in Gallia archiepiscopum. — Eodem anno Gregorius papa, cum a Viennensi archiepiscopo accepisset statum Ecclesiæ Gallicanæ felicem, ad eumdem has reddidit litteras, quibus et commendat sanctum Bonifacium, cui ad Germanos crediderat apostolatum [1] :

« Gregorius episcopus servus servorum Dei Austroberto reverendissimo fratri sanctæ Viennensis Ecclesiæ archiepiscopo.

« Desiderabiles litteras vestræ sanctitatis accepi, in quibus indicastis statum Ecclesiæ Catholicæ pietate firmum apud Ecclesiam Gallorum manere. Beati enim Petri fides in soliditate fundata est, quæ illuc plena manavit ac sincerissima, Domino Deo nostro cooperante persistit, nec ullis errorum moribus (rumoribus) suffunditur. Munera, quæ misistis, in odorem suavitatis peregrinis et captivis Deo offerenda, gratanter quasi benedictionem suscepimus : et indigentibus Christi sustentationem præbuimus. Ipse Dominus noster Jesus Christus, qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu. Reverendum fratrem Bonifacium rudibus gentibus episcopum designavimus, quem vestra charitas principibus Francorum insinuare non gravetur, ut legationem nostram adimpleat. Auctoritatem Ecclesiæ vestræ, quam venerabiliter usa, a beato Petro promeruit, quamque usque nunc prædecessoribus meis firmantibus, retinet : et roborare cupimus, et ut inde decoretur Ecclesia vestra, volumus, et Apostolico dono præoptamus. Data pridie kal. Septembris, imperante piissimo Leone Augusto, anno tertio imper. regni ejus ».

[1] Bibl. Flor. edit. a Jo. a Bosco Cælest. part. ult. pag. 42. 43.

Anno periodi Græco-Romanæ 6211. — Anno Æræ Hispan. 756. — Anno Hegiræ 100, inchoato die 3 Aug. Fer. 4. — Jesu Christi 718. — Gregorii II papæ 4. — Leonis Isauri imp. 2.

1. *Constantinopolis Saracenorum obsidione liberata.* — Ad num. 1 et 2. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCIX, et sequenti, ac Nicephorus in Breviario pag. 35, gesta hoc anno in obsidione Constantinopolitana eodem fere modo referunt, aiuntque *insequente vere*, currentis scilicet anni, alteram rursus ex Ægypto classem appulisse, ac paulo post aliam ex Africa, sed milites cum paratum a Romanis ignem atque incendium metuerent, Byzantii freto ob trajiciendi desperationem relicto, ad Bythyniam applicant. Ægyptii vero, qui una cum iis navigabant, Byzantium confugiunt, et imperatoris nomen faustis acclamationibus prosequuntur. Quibus rebus animatus imperator incendiarias naves adversus illas classes immittit, atque universas igne consumit. « Die igitur Augusti decima quinta Saraceni cum magno generis sui dedecore recesserunt. Classe siquidem e littoribus nostris solvente, immissa Dei nutu, Deique Matris interventu procella naves hinc inde jactatas dispersit ». Subdit Theophanes alias ad varias insulas, alias ad diversa maris littora illisisse ac submersisse. Liberatæ urbis annuam memoriam die XV Augusti recolit Ecclesiæ Græcæ Menæum. Legenda Oratio historica de urbis Constantinopolitanæ liberatione a Combefisio in Auctario Biblioth. SS. PP. tomo II publicata.

2. *Omarus apud Saracenos regnat.* — Quod vero scribit Baronius, *Haumarum* Saracenorum principem hoc anno post Zulciminum regnare cœpisse, ex aliquo imperito scriptore desumptum. *Soleiman* enim Saracenorum califa mense Octobri anni superioris fato functus est, eique *Omarus* seu Umarus in califatum successit, ut ibidem num. 1 ostendimus.

3. *Ejus iniquæ leges.* — Ad num. 3. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCX kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato, ait : « Hoc anno terræ motu per Syriam exorto, Umarus civitatibus vinum inhibuit, Christianosque ad fidem religionemque fœda desertione conspurcandam adegit : eos vero qui negato Christi nomine ad ritum alienum defecissent, immunes a vectigalibus declaravit, qui piaculum non admitterent, crudeliter necavit, ex quo plures effecti martyres : ne Christiani præterea adversus Saracenum testimonium reciperetur lata lege sanxit. Epistolam denique fidei suæ expositionem manifestantem ad spurcos ejus sensus virum deducere arbitratus ad Leonem imp. datam transmisit ». De Umari califæ morte anno DCCXX, quo ea contigit, agemus.

4. *Pelagius novum in Asturiis regnum instituit.* — Ad num. 4 et seqq. Tudensis initium regni

Pelagii in Asturiis, quo sese receperat, hoc quidem anno consignat, et Vasæus illud in præcedentem confert, sed illud ad annum DCCXII pertinere ibidem diximus. Pelagius Christianos multos metu Saracenorum latitantes ad audendum aliquid pro salute patriæ adhortatus, adeo sibi obnoxios fecit, ut omnes eum communi suffragio regem salutaverint. Tum ad eum quotidie plures tanquam ad azylum quoddam divinitus datum confugere, paulatimque illustribus victoriis parvum illud regnum ampliatum.

5. *Christiani in Hispania a Saracenis vexati.* — « Inter hæc Alahor Cordubam attentavit, et Christianos ibi degentes, emunctos usque ad exinanitionem extremæ virtutis, tyrannide coarctavit », inquit Rodericus in Historia Arabum cap. 10, subditque : « Hoc tempore eclipsis solis ab hora sexta usque ad horam nonam duravit, et stellæ ut in tenebris apparebant ». Ejusdem eclipsis meminit Isidorus Pacensis, eaque accidit in Hispania die III mensis Junii, feria sexta, hora post meridiem prima, ut observavit Calvisius in opere Chronologico. Quare præfectura *Alahori*, quæ triennalis fuit, mense Junio adhuc durabat. Triennio illo hoc anno exacto *Zama* ab Isit Soleimani filio Hispaniensem administrationem per aliud triennium tenuit, et gravissimis tributis Hispaniarum Christianos afflixit.

6. *Caroli auctoritas in Galliis magis firmatur.* — *Carolus* Martellus, *Chilperico* rege expulso, ad Austrasiæ suæ principatum Neustriæ atque Burgundiæ regna adjunxit, et omnibus Francis, exceptis nationibus, quæ defecerant, paulatim dominatus est. Cumque *Chilpericus* Saxones, qui cis et ultra Visurgim late imperabant in societatem vocasset, *Carolus* perrexit in Saxoniam cum exercitu, totamque regionem cis Visurgim vastavit, et ad propria victor reversus est, ut hoc anno referunt Annales Nazariani, Petaviani, Tiliani, San-Dionysiani, et Metenses.

7. *Moritur S. Rudbertus episc. Salisburgensis.* — Hoc anno *sanctus Rudbertus* episcopus Saltzburgensis in Bajoaria « inter verba orationis reddidit spiritum in pace, die videlicet Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi », inquit anonymus in Vita ejus recitata a Canisio tom. II Antiq. Lect. et ex eo a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 1. Hoc enim sæculo, quo *sanctus Bonifacius* Joannem episcopum Salisburgensem constituit anno DCCXXXIX, Pascha non incidit in diem XXVII Martii, quo Rudbertus creditur mortuus, nisi annis DCCVII et DCCXVIII. Laudatus anonymus diem mortis ejus non memorat; sed auctor libelli *De episcopis Salisburgensibus*, apud Canisium loco citato, de ejus translatione loquens ait : « Hujus translationis dies eo ipso die, id est, VIII kal. Octob. per totum episcopatum illum Salisburgis statutus est celebrari. Quæ dies officiis Dedicationis Ecclesiæ, in qua corpus ejus jacet, in tantum est occupata, ut hujus celebrationi plene nequeat deservire. Et dies transitus ejus VI kal. Aprilis die Resurrectionis Dominicæ, propter officia Quadragesimæ vel ipsius Paschæ, raro, sicut dignum est, consuevit celebrari. Ideo postera dies, id est, VII kal. Octob. illi consuetudinaliter inofficiatur atque vacatur, sed intra urbem tantum. Ex qua consuetudine translationem ejus quidam causæ ignari in diem eumdem transcripserunt, sicut in quibusdam Martyrologiis habetur. Et etiam congruum ac religiosum est, ut quidquid alia observatio alius celebrationis, ob reverentiam Quadragesimalis officii vel Paschalis gaudii observantiam ademit diei dormitionis illius, qui auctor sedis et apostolus extitit, hoc, saltem in domo requiei suæ, illa assumpta die translationis suppleatur ». Auctor vero illius libelli prædictæ Vitæ subjecti videtur antiquus. Bollandus ad diem XXVII Martii refert aliam Vitam sancti Rudberti ex Ms. Rubeæ-Vallis, in qua dicitur, sanctum antistitem *in die Resurrectionis Dominicæ, cum missarum solemnia in conspectu totius Ecclesiæ celebrasset, sexto kal. Aprilis* ad Dominum migrasse. Sed hujusmodi interpolatoribus non magna fides habenda.

8. *Rudbertus Erendrudi nepti monasterium ædificat.*— Quoad *Erendrudem, ea non soror* Rudberti, ut falso interpolatores Vitæ sancti hujus præsulis scripsere, sed neptis fuit, quod non tantum in *sanctæ Erendrudis* Vita, et in libro *Donationum Ecclesiæ Saltzburgensi factarum*, legitur ; sed etiam in *Adnotatione et Indiculo* earumdem donationum, ab *Arnone* Saltzburgensi antistite Caroli Magni jussu edito. Fuerat ea abbatissa in Francia, et cum sancto Rudberto in Noricum venit, qui apud Juvaviam, seu Salisburgum ei monasterium construxit, eamque matrem virginum constituit. *Secundo kal. Julii gaudium Domini intravit*, inquit auctor anonymus ejus Vitæ, qui annum ejus emortualem non exprimit. Marianus quidem Scotus in Chronico refert, *sanctum Bonifacium* primum fuisse, qui in Germania monasteria virorum et virginum condiderit, ut infra videbimus ; sed Marianus intelligit veram Germaniam Rheno, mari Baltico et Danubio terminatam ; Noricum vero, in quo situm *Salisburgum*, provincia Transdanubiana fuit, nonnisi improprie Germania vocata. Hæc fusius tractanda fuere, quia ob vulgarem prochronismum centum annorum Historia Ecclesiastica in non paucis supplenda et illustranda erit. Baronius ad annum DXC, num. 42, quo septimum Annalium Ecclesiast. tomum absolvit, de *Rudberto et Erendrude* verba facit, quia ejus ætate una omnium sententia erat, *Rudbertum* Childeberto II in Francia regnante Evangelium Boiis annuntiasse.

Nativitas *Constantini Copronymi*, et coronatio *Mariæ imperatricis*, de quibus anno sequenti.

GREGORII II ANNUS 6. — CHRISTI 719.

1. *S. Bonifacius Romam veniens apostolatum ad Gentes accipit a Gregorio papa.* — Septingentesimus undevicesimus Redemptoris adest annus Indictionis secundæ, quo Gregorius papa S. Bonifacium presbyterum natione Anglum Romam venientem apostolico munere insignivit, cum ei ad prædicandum Evangelium Gentibus credidit. Quomodo autem hæc se habuerint, auctor qui ex Willibaldo episcopo ejus discipulo ipsius res gestas prosecutus est, sic sincerissime narrat [1] : « Reverendum episcopum Danielem adiit, petens ab illo ut ejus benedictione et litteris commendatitiis Romam iturus frui mereretur. Episcopus libens annuit, et providi pastoris officio fungens Stephanum virum bonum orbatæ congregationi præficiendum curavit, et Bonifacium Dei servum longum iter peregre suscepturum ad loca optata cum suis litteris a se dimisit ». Sed quod Dei beneficio adhuc extent Danielis episcopi litteræ commendatitiæ, hic eas describere, antequam ulterius progrediamur, operæ pretium judicavimus : sic enim se habent [2] :

« Piissimis ac clementissimis regibus, ducibus, universis reverendissimis et dilectissimis episcopis, religiosis, necnon abbatibus, presbyteris, et spiritualibus filiis Christi nomine consignatis, Daniel Dei famulorum famulus.

2. « Dum universis fidelibus devotione sincerissima Dei mandata sunt observanda, quantum sit hospitalitatis munus, quamque acceptabile Deo humanitatis officium viantibus exhibere, sanctis Scripturis attestantibus demonstratur, dum et beatus Abraham [3] propter hospitalitatis misericordiam sanctorum Angelorum præsentiam suscipere meruit, et venerando eorum colloquio perpotiri. Loth [4] quoque per hujusmodi ministerium pietatis de Sodomorum flammis ereptus est : salvavit eum hospitalitatis gratia de flammarum interitu mandatis cælestibus obsequentem; ita et vestræ dilectioni proveniet ad salutem, dum horum portatorem religiosum presbyterum, Deique omnipotentis famulum suscipientes juveritis, dum charitatem ei, quam Deus et diligit et præcipit, exhibueritis. Recipientes ergo Dei famulos, cum recipitis, cujus majestati deserviunt, ita pollicenti : Qui [1] vos recipit, me recipit. Hæc itaque concordi devotione facientes, et Dei mandata peragitis; et de divinæ promissionis oraculo confidentes, mercedem apud eum habebitis sempiternam. Incolumem eminentiam vestram sempiterna gratia custodiat ». Hactenus Danielis litteræ. Fuit iste Daniel [2] episcopus Ventæ civitatis in Anglia apud Saxones Occidentales, sub cujus diœcesi monasterium erat ea lingua [3] Adescancaster dictum, in quo a puero S. Bonifacius monasticum sectatus est institutum. Pergit vero ex Willibaldo auctor de Bonifacio semel cœptam orationem :

3. « Ea igitur benedictione fretus, mox valedicens fratribus, dat se itineri, terrarum longa spatia et ignotas vias emensurus. Collecti sunt autem ad eum undique non pauci servi Dei eodem spiritu ferventes : cunctique uno animo quotidie multa sanctorum templa invisentes, rogabant ut divinitus adjuti, tutius Alpium juga superarent, et Longobardorum feros animos erga se lenes et humanos sentire mererentur. Cumque sævissimæ gentis regiones citra discrimen ullum pertransissent, beatissimi Apostoli Petri limina adierunt, Christoque (ut par erat) gratias agentes, peccatorum suorum abolitionem et itineris prosperos successus petierunt; nec sunt votis frustrati suis. Nam simul atque vir sanctus venerabilem Apostolicæ Sedis præsulem Gregorium secundum allocutus est, eique tum causam adventus sui, tum desiderium, quo diu flagrarat, exposuit; mox Pontifex hilari vultu eum intuens, percunctatus est, num aliquas episcopi sui litteras commendatitias apud se haberet. Ille vero statim chartam pro more involutam Pontifici obtulit. Qua perlecta, sanctique viri comperto desiderio, sedulo cum illo deinceps sermones con-

[1] Extat apud Sur. die v Junii tom. III. — [2] Cod. Ms. ex Biblioth. S. Mariæ super Minervam, et alio exemplari Ant. Aug. Ep. VII. — [3] Genes. XVIII. — [4] Genes. XIX.

[1] Matth. X. — [2] Bed. hist. Angl. lib. V. c. ult. — [3] Willib. in Vita S. Bonif.

tulit, illicque commorantem reverenter tractans, quascumque petiit sanctorum reliquias illi donavit. Tum etiam per omnem Germaniam prædicandi ei munus demandans, suas ei litteras tradidit, quarum hoc est exemplar:

4. « Gregorius servus servorum Dei Bonifacio religioso presbytero.

« Exigit manifestata nobis religiosi propositi tui pie in Christo flagrantis intentio, et approbata sincerissimæ fidei tuæ perlata relatio, ut ad dispensationem verbi divini, cujus per gratiam Dei curam gerimus, te comministro utamur. Experientes proinde te ab infantia sacras litteras didicisse, profectusque indolem ad augmentum crediti cœlitus talenti prospectu divini timoris extendere, videlicet gratiam cognitionis cælestis oraculi in laborem salutiferæ prædicationis, ad innotescendum gentibus incredulis mysterium fidei instanti conatu extendere : collætamur fidei tuæ, et adjutores effici cupimus gratiæ prærogatæ. Igitur quia præmissi conatus pium affectum usque ad Apostolicæ Sedis modesta provisione perduxisti consultum, ut membrum ex membro proprii corporis caput requirens, motum mentis probares, capitisque arbitrio humiliter te submittens, et ejus directioni, justo tramite properans, soliditati compaginis plenitudo existas: ideo in nomine indivisibilis Trinitatis, per inconcussam auctoritatem beati Petri Apostolorum principis, cujus doctrinæ et magisterio fungimur, et locum sacræ sedis administramus, modestiam tuæ religionis instituimus, atque præcipimus, ut in verbo Dei (quo igne salutifero, quem Dominus mittere venit in terram, enitere videris) ad quascumque gentes infidelitatis errore detentas, properare Deo annuente potueris, mysterium regni Dei per insinuationem nominis Christi Domini Dei nostri, veritatis suasione designes, et per spiritum virtutis, et dilectionis et sobrietatis, prædicationem utriusque Testamenti mentibus indoctis consona ratione transfundas. Disciplinam denique sacramenti, quam ad initiandos Deo prævio credituros tenere studeas ex formula officiorum sanctæ nostræ Apostolicæ Sedis, institutionis tuæ gratia prælibata, volumus ut intendas. Quod vero actioni susceptæ tibi deesse perspexeris, nobis (ut volueris) intimare curabis. Bene vale. Data idus (idibus) Maii, imperante domino piissimo Augusto Leone secundo a Deo coronato, anno tertio imperii ejus, Indictione secunda ». Hucusque apostolatus litteræ; quibus videas priscos mores, et antiquos ritus, quomodo quis munere apostolatus initiari soleret.

5. *De conversione infidelium facta per Bonifacium.* — Sed quos vir apostolicus de collato apostolatu fructus colligere cœperit, ab eodem qui supra auctore sic accipe : « His igitur litteris acceptis a venerabili papa, profectus est inde ad Longobardorum regem Luitprandum, a quo honorifice susceptus aliquandiu apud eum hospitio usus est. Porro ab illo discedens, ardua et prærupta juga transcendit, ignotosque Bojoariorum et Germaniæ fines perlustrans, in Thuringiam pervenit, accurateque explorans ubique, instar apis prudentissimæ, ubi postmodum nectarea sanctæ fidei mella colligere et comportare posset. Cumque dies aliquot in Thuringia hæreret, omnes interim illius provinciæ principes verbis spiritualibus alloquens, ad sacram complectendam fidem et religionem invitavit. Sacerdotes quoque, quos variis deditos flagitiis comperit, sermonibus Evangelicis ad institutionis canonicæ normam correxit. Audita autem Radbodi Frisonum regis morte, qui per id tempus magnam in Christianos persecutionem exercuerat, magno affectus gaudio, in Frisiam navigavit, ibique verbi divini semina spargens, permultos ab errore idololatriæ retraxit, etc. »

6. *Mira Radbodi regis Frisiorum in idololatria pervicacia.* — Quod autem de Radbodi regis morte meminit, opportune hic de ipso agendum. Quod enim hoc anno ejus contigerit obitus, etiam Jonas est auctor, qui res gestas S. Wlfranni Senonensis episcopi scriptis prosecutus est, ex quibus corrigas Sigebertum, qui superiori anno contigisse errore ponit. Sed quæ miranda valde tum contigerint, ex eodem Jona [1], qui eodem tempore vixit, accipe : qui ubi prius insignia per sanctum episcopum edita divinitus miracula enarravit, quibus visis idem Radbodus nonnihil permotus est, ut fieret Christianus, jamque nomen dedisset ; sed cur se retraxerit, ita narrat : « Præfatus, inquit, princeps Radbodus, cum ad percipiendum baptisma imbueretur, percontabatur a sancto episcopo Wlfranno, juramentis eum per nomen Domini adstringens, ubi esset major numerus regum et principum seu nobilium gentis Frisonum, in illa videlicet cælesti regione, quam si crederet et baptizaretur, percepturum se promittebat, an in ea quam dicebat tartaream regionem. Tunc beatus Wlfrannus : Noli, inquit, errare, inclyte princeps : apud Deum certus est numerus suorum electorum. Nam prædecessores tuos principes gentis Frisonum, qui sine baptismi sacramento decesserunt, certum est damnationis subiisse sententiam : qui vero abhinc crediderit et baptizatus fuerit, cum Christo gaudebit in æternum. Hæc audiens dux incredulus (nam ad fontem processerat, ut ferunt) a fonte pedem retraxit, dicens non se carere posse consortio prædecessorum suorum Frisonum principum, et cum parvo pauperum numero residere in illo cælesti regno : quin potius non posse facile novis dictis assensum præbere, sed potius permansurum se in iis, quæ multo tempore cum omni Frisonum gente servaverat.

7. « At beatus pontifex : Heu, proh dolor ! inquit, deceptum te video a seductore qui humanum decipit genus. Sed nisi pœnitentiam egeris, et credideris, et in nomine Trinitatis baptizatus fueris, januam regni perennis non intrabis, sed æternæ

[1] Extat apud Sur. die xx Martii tom. II

damnationis pœna plecteris. Hæc dicente et docente sancto pontifice, multi Frisonum credebant et baptizabantur, prædicto rege in paganismo perseverante : nam a sacro fonte infeliciter recessit. Et jam Willebrordum, cognomento Clementem, episcopum et doctorem præfatæ gentis accersiri fecit, ut ad ejus consulta simul cum beato Wlfranno in doctrina suæ religionis concordante efficeretur Christianus. Sed quoniam (ut scriptum est [1]) in malevolam animam non introibit sapientia : quia dubitando per omnia in fide Catholica, et tentando sanctos antistites loquebatur, ideo obtinere non meruit, quod ficte quærebat.

8. « Cum vero ejus legatum super hoc facto suscepisset Willebrordus, respondisse fertur : Quia prædicationem sancti fratris nostri Wlfranni pontificis dux vester audire contempsit, meis quomodo obsecundabit dictis? Nam hac nocte vidi illum in visu catena religatum ignea; unde certum fore constat, damnationem jam illum subiisse æternam. Cumque iter carperet, quod ad domum ejusdem damnati ducis ducebat, nuntiatur ei, ipsum sine baptismi sacramento jam esse mortuum : sicque cœptum deserens iter, ad propria repedavit habitacula ». Hæc Jonas, cui adstipulatur Sigebertus, et alii complures auctores. Sed quæ diaboli præstigiæ eluserunt miserrimum hominem, ne fieret Christianus, ab eodem Jona sic accipe :

9. « Nec, inquit, prætereunda ratio est, quam de præfato duce Radbodo, venerabili presbytero Occone narrante, didicimus, cur in Christum credere, ac fonte regenerationis noluit mergi. Nam in ægritudine positus, de qua et præsentis vitæ lucem clausit, perpetuasque Averni descendit ad umbras, dum sopori deditus foret, deceptor hominum diabolus, qui etiam Dei omnipotentis permissu in angelum se transfigurat lucis, ei apparet diademate aureo, circumfulgentibus gemmis capite coopertus, vesteque aurea textili toto amictus corpore. Diuque attonitus præfatus princeps diligenter in eum attendebat stupens ac tremebundus, admirans cujus speciei et virtutis esset qui ei apparebat : isque multimodæ artis nocendi sævissimus draco inquit ad eum : Dic quæso, fortissime virorum, quis te ita seduxit, ut a cultura deorum et a religione prædecessorum tuorum velis recedere? Noli ita, obsecro, agere, sed in his quas hactenus tenuisti culturis deorum permane : ibisque ad domos aureas æternaliter mansuras, quas tibi in proximo sum daturus, ut verborum meorum dictis adstruam fidem. Quapropter cras accersiens Wlfrannum doctorem Christianorum, inquire ab eo ubinam sit illa mansio æternæ claritatis, quam pollicetur, te, si Christianum susceperis dogma, in cælestibus habiturum. Quam cum demonstrare nequiverit, utriusque partis mittantur legati, eroque dux itineris, et demonstrabo illis mansionem eximiæ pulchritudinis et fulgoris immensi, quam tibi post modicum sum daturus. Qui evigilans sancto pontifici Wlfranno cuncta per ordinem pandit.

10. « Sanctus autem pontifex ingemiscens ejus damnatione, ait : Hæc illusio diaboli est, qui omnes vult perire, et neminem salvari. Quapropter salva temetipsum, vir nobilis, credendo in Christum, et festina ad fontem baptismi, in quo est remissio omnium peccatorum; et nullo modo fidem accommodes verbis diaboli mendacibus. Hæc et hujusmodi plura prosequente sancto pontifice, respondit prædictus incredulus princeps, omnia se facturum quæ jubebat, si illa non demonstraretur mansio a suo deo, quam sibi largiturum spoponderat. Cumque insuperabilem in cunctis Christi sacerdos animum illius cerneret; ne a Gentilibus alia fingerentur pro aliis, misit continuo cum quodam Frisone suum diaconum. Qui cum paululum ab oppido processissent, obviam sibi repererunt in humana effigie quemdam itineris comitem, qui dixit eis : Properetis cito : nam ostensurus sum vobis mansionem eximiæ pulchritudinis, quæ præparata est a deo suo principi Radbodo. Qui ducem ac comitem itineris prosequentes, loca diu peragrant incognita, donec viam ingredientes latissimam diversorum generis marmorum, eam cernunt polito opere decoratam. Videntque a longe domum auream, ac perveniunt usque ad plateam, quæ ante præfatam domum sita erat, et ipsa auro gemmisque strata : intrantesque in domum aurei splendoris et incredibilis pulchritudinis, adspiciunt thronum miræ magnitudinis. Tunc ductor itineris : Hæc est, inquit, domus, et ista pulcherrima sedes, quam post ejus mortem principi Radbodo deus suus largiturum se spopondit. Et diaconus stupefactus in his quæ viderat, dixit : Si a Deo cunctipotente facta sunt ista, perpetuo maneant : si autem a diabolo, cito dispareant. Et cum vallaret se continuo sanctæ Crucis munimine, dux itineris, qui videbatur homo, evanescendo transiit in diabolum, et domus versa est in lutum.

11. « Remanseruntque hi duo simul, Friso scilicet et diaconus, in medio locorum palustrium, quæ plena erant longissimis rauscis virgultis : triduoque immensi laboris iter conficientes, reversi sunt ad oppidum, invenientes præfatum ducem Radbodum sine baptismatis sacramento mortuum : narrantque beato antistiti quantam a diabolo pertulissent illusionem. Friso autem credidit in Christum, et baptizatus est : vocabatur autem Ingomarus : qui et ipse ad Fontanellense cœnobium beatum Wlfrannum secutus est. Inducias itaque sibi renuntiandi, quas putaverat se adipisci, prædictus dux minime valuit impetrare, quia non erat ex ovibus Christi, neque ad vitam præordinatus æternam. Percrebuitque hoc stupendum miraculum apud incolas gentis Frisonum, atque ex hoc facto plurima gentis multitudo conversa est ad Dominum. Mortuus est autem infeliciter præfatus dux Radbodus anno Domini nostri Jesu, in quem ipse credere contempsit, septingentesimo decimo

[1] Sap. 1.

nono, qui erat annus septimus inclyti principis Caroli, cognomento Martelli ». Hactenus Jonas ejusdem Fontanellensis cœnobii monachus.

12. Ita plane illudi meruit irrisor princeps et corde durus : qui cum ingentia signa de veritate Christianæ religionis ab apostolicis viris facta vel vidisset vel audisset, et adhuc tamen permansisset obstinatus : meruit his phantasmatibus, Deo permittente, illudi, secundum illud Sapientiæ [1] : « Videbunt, et contemnent eum : illos autem Dominus irridebit ». Et secundum illud Ecclesiastici [2] : « Qui mentis est duræ, corruet in malum » : et [3] : « Cor durum male habebit in extremo ». Illusionibusque dæmonis decipi jure debuit, qui Dei ministros vel persecutus est, vel tergiversatione delusit : ut evenerit illi quod Achab, secundum illud librorum Regum, dicente Domino [4] : « Quis decipiet Achab? » Cum se promptum exhibuit spiritus mendacii : nam et ab eodem iste præstigiis dæmonis meruit dementari. Porro non Jonas tantum est hujus veritatis scriptor et assertor, sed (ut dictum est) Sigebertus et alii plures. Cæterum hæc omnia in novellæ plantationis Ecclesia fieri voluit Deus, quo gentes illæ præstigiis diaboli diu illusæ resipiscerent, verumque Deum colerent, exploso penitus deorum cultu ; sicque artes omnes istæ pravi dæmonis ad profectum conducerent Evangelii.

13. *S. Bonifacii apostolicæ virtutes ex pluribus ejusdem et aliorum ad eum Epistolis.* — Sed ad Bonifacium redeamus, qui et in hoc vera signa sui apostolatus expressit, dum Christianam humilitatem amplexus, licet apostolica legatione dux verbi videretur effectus, tamen sui tyrocinia apostolatus voluit sub alio profiteri, coadjutor accedens in Frisiorum conversione magno illi Clementi, tia ex Willebrordo a Romano Pontifice, ut vidimus, nominato, cui triennio in ministerio verbi fidus comes inhæsit : a quo cum rogaretur episcopus ipsi succedere, renuens, licentia petita recessit. Sed locus postulat, ut hic reddamus Epistolam ad S. Bonifacium scriptam, in qua fit mentio de Radbodi obitu, aliisque ad prædicationem Bonifacii pertinentibus, per visionem divinitus demonstratis. Epistola est clarissimæ virginis cognatæ regis Cantiæ, quæ sic se habet [5] :

14. « Venerando Dei famulo, et plurimis spiritualium charismatum ornamentis prædito Bonifacio, sive Winfrido dignissimo Dei presbytero, Buggan vilis vernacula perpetuæ charitatis salutem.

« Notum sit almitatis tuæ auctoritati, quod gratias omnipotenti Deo referre non desino, eo quod tibi, ut scriptione beatitudinis tuæ agnovi, multipliciter misericordiam suam tribuit, et te transeuntem per ignotos pagos piissime conduxit ; primum, pontificem gloriosæ sedis ad desiderium mentis tuæ blandiendum inclinavit : postea inimicum Catholicæ Ecclesiæ Radbodum coram te consternavit : deinde per somnium semetipsum revelatum, quod debuisti messem Dei metere, et congregare sanctarum animarum manipulos in horrea regni cælestis : idcirco eo magis confiteor, quod nulla varietas temporalium vicissitudinum statum mentis meæ inclinare queat a proposita charitatis tuæ custodia, sed ardentius in me vis amoris calescit, dum pro certo agnosco per meritum orationum tuarum ad portum alicujus quietis pervenisse. Ideo iterum humiliter moneo, ut intercessionum tuarum studia pro mea parvitate Domino offerre digneris, quatenus sua gratia me faciat incolumem cum tuis protectionibus. Simulque sciat charitas tua, quod passiones martyrum, quas petiisti tibi transmitti, adhuc minime potui impetrare ; sed dum valeam, faciam : et tu mihi charissime, dirige meæ parvitati ad consolationem, quod per dulcissimas litteras tuas promisisti, item congregationes aliquas sanctarum Scripturarum. Similiter deposco, ut sanctarum missarum oblationes offerre digneris pro anima mei propinqui, qui mihi præ cæteris carus erat. N. Et per eumdem portatorem tibi transmitto nunc quinquaginta solidos et pallium altaris, quia majora munuscula minime potui adipisci ; sed hæc sunt cum maxima charitate directa, licet sint parva in specie. Vale in sæculo hoc sancte, et in charitate non ficta ». Hactenus Buggan Epistola.

15. Audisti Bonifacium quæritare, quæ legeret Acta martyrum, utpote qui jam cœperat sitire martyrium, quo tandem calice, pro voto, inebriari contigit, ut suo loco dicemus. Quod vero spectat ad Buggan, quæ scripsit : fuit ista abbatissa in Anglia, genere regio, quam Romæ invenit Bonifacius, cum illuc ad Gregorium Romanum Pontificem se contulisset. Testantur id litteræ Hildeberti regis Cantiæ ad eumdem Bonifacium postea datæ, quas inter Epistolas ejusdem S. Bonifacii nondum impressas, suo loco reddemus : hic vero describantur illæ ejus viri apostolici litteræ, quæ hoc ipso anno datæ intelligi possunt. Ubi enim legatione sibi injuncta, perarduam se suscepisse provinciam intellexit, quo magis se tanto imparem oneri sensit, eo minus suis fidere debere viribus, sed sanctorum Dei amicorum precum auxilio niti debere cognovit ; quas ut consequi posset, cum ad plures alios, tum ad sacras Deo dicatas virgines has litteras dedit [1] :

16. « Venerandis, et amandis, charissimis sororibus Leogbatæ, et Beddæ, necnon et Cunechildi, et omnibus in Christo diligendis sororibus vobis cohabitantibus, æternæ charitatis salutem.

Obsecro et præcipio, quasi filiabus carissimis, quemadmodum vos jam incessanter facere, et fecisse, et facturas esse confidimus, ut vestris orationibus crebris Dominum deprecemini, ut liberemur, juxta dictum Apostoli [2], ab importunis et malis

[1] Sap. IV. — [2] Eccl. III. — [3] Prov. XXVIII. — [4] 3. Reg. XXII.— [5] Ex eodem Cod. Ep. XXXV.

[1] Ex eodem qui sup. Cod. Ep. XXIX. — [2] Thess. III.

hominibus. Non enim omnium est fides : et scitote quoniam Dominum laudamus, et si tribulatio nostri cordis dilatata est, ut Dominus Deus, qui est refugium pauperum, et spes humilium, de necessitatibus nostris, et de tentationibus hujus sæculi nequam eripiat nos : ut sermo Domini currat, et clarificetur gloriosum Evangelium Christi, ut gratia Domini in me vacua non sit; et quia ultimus et pessimus sum omnium legatorum, quos Catholica et Apostolica Ecclesia Romana ad prædicandum Evangelium destinavit, ut omnino sine fructu Evangelii sterilis non moriar, et vacuus filiorum et filiarum numero non revertar, ne de abscondito talento, Domino veniente, reus esse judicer, nec peccatis exigentibus, vice laboris pro mercede ultionem infructuosi laboris accipiam ab eo, qui misit me.

17. « Multi enim (quod pejus est) quos oves in futuro judicio ad dexteram Christi ponendos censebam, versa vice, putridæ et petulcæ, et ad sinistrum se statuentes capellæ esse dignoscuntur. Et pietatem Domini precamini, ut spiritu principali confirmet cor meum Deus, qui me indignum pastorem in populo vocare voluit, ut lupo veniente, more mercenarii [1] non fugiam, sed exemplo boni pastoris agnos pariter cum matribus, Ecclesiam sanctam Catholicam cum filiis et filiabus suis contra hæreticos et schismaticos, vel hypocritas fideliter et fiducialiter defensare studeam. Præterea, quia [2] dies mali sunt, nolite esse imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. Quamobrem [3] confortamini, et state in fide, viriliter agite, et confortamini, omnia vestra cum charitate fiant; et juxta Evangelium [4] : In patientia vestra possidebitis animas vestras : et recordamini sanctorum Apostolorum et Prophetarum; quia multum laboraverunt in Domino, ideo adepti sunt præmia sempiterna. Et juxta Psalmistam [5] : Multæ tribulationes justorum, sed de his omnibus liberavit eos; et juxta Evangelium [6] : Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit ». Hæc ad suas in Anglia sacras virgines, privatim autem ad unam ex illis ista conscripsit eodem pariter argumento :

18. « Reverendissimæ et dilectissimæ ancillæ Christi... Bonifacius supplex servus servorum Dei, in Christo sinceram charitatis salutem.

« Charitatis vestræ clementiam intimis precibus obsecramus, ut pro nobis peccatoribus apud Dominum intercedere curetis, quia multis et variis tempestatum turbinibus concussi et quassati sumus, sive a Paganis, sive a falsis Christianis, seu a fornicariis clericis, sive a pseudosacerdotibus, et maxime quod, ut timemus, nostris meritis exigentibus tribulamur; sed ut consolemur et eripiamur orationibus vestris, deprecamur. Et confidimus in Domino Jesu, quod per orationes vestræ dilectionis, et veniam peccatorum, et tranquillitatem tempestatum invenire mereamur, quia fidelis promissor Jacobus [1] Apostolus dixit : Confitemini alterutrum peccata vestra, ut salvemini. Multum enim valet deprecatio justi assidua. Et Joannes Evangelista [2] ait in prima Epistola : Scimus quoniam audit nos quicquid petierimus : scimus quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo. Et quia jam ante de hoc ipso deprecatus sum, rogo, ut non indignemini, eo quod raro petere non debeo, quod sine intermissione semper fieri desidero; quia quotidiana tribulatio divina solamina fratrum et sororum me quærere admonet.

« Præterea qui timemus easdem tentationes Satanæ ibi esse, quæ hic sunt; secundum dictum [3] Apostoli : Stabiles estote, et immobiles, et abundantes in opere Domini, semper scientes, quod labor vester non est inanis in Domino. Et alibi [4] : Vigilate, et state in fide, viriliter agite, et confortamini; omnia vestra in charitate fiant : etiamsi egestas tangat, dicti Evangelici nolite oblivisci [5] : Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Si tribulatio veniat, memores estote veritatis dicentis [6] : In patientia vestra possidebitis animas vestras : et in Psalmo [7] : Patientia pauperum non peribit in finem. Si infirmitas corporis, Pauli Apostoli sententia proferatur, quia dixit [8] : Quando infirmor, tunc potens sum; et virtus in infirmitate perficitur ». Hucusque Epistola. Cæterum nec suorum, quos in Anglia reliquerat, monachorum curam dimisit, ut indicant sequentes, eædemque perbreves litteræ, quæ sic se habent [9] :

« Charissimis filiis Tavino et Wigberto presbyteris, Bernardo, et Hiede, Nunfrido, et Stirme, Bonifacius servus servorum Dei perennem in Domino salutem.

19. « Paterno amore dilectionem vestram obsecro, ut eo majorem monasterialis normam vitæ custodire studeatis, quo pater noster Wigbertus defunctus est. Wigbertus presbyter, et Meginotatus diaconus regulam vestram vobis insinuent, et speciales horas, et cursum Ecclesiæ custodiant, et cæteros admoneant, et magistri sint infantum, et prædicent verbum Dei fratribus. Hedde (Hede) sit præpositus, et servos nostros admoneat; et Nunfridus adjuvet illum, ubicumque opus sit; et ædificet domunculam nostram, ubi opus sit, tonstrina, et coquina sit. Bernardus operarius sit, et de omnibus ubicumque vobis insinuet, hoc facite, et unusquisque studeat secundum vires suas proprios mores in castitate conservare, et in communi vita vestra adjuvare alterum, et in fraterna charitate permanere, usque ad præsentiam reversionis nostræ in Dei voluntate; et tunc simul laudantes Dominum, in omnibus ei gratias agamus. Valete in Christo ». At de Bonifacio hactenus.

20. *Constantini Copronymi ortus.* — De rebus

[1] Joan. x. — [2] Ephes. v. — [3] 1. Cor. xvi. — [4] Luc. xxi. — [5] Psal. xxxiii. — [6] Matth. xxiv.

[1] Jacob. v. — [2] 1. Joan. v. — [3] 1. Cor. xv. — [4] 1. Cor. xvi. — [5] Matth. v. — [6] Luc. xxi. — [7] Psal. ix. — [8] 2. Cor. xii. — Ex eodem Cod. Ep. xxiii.

autem Orientalibus hæc tantum exhibent Annales Græcorum, auctore Theophane, qui græce scripsit historiam illam, quæ inscribitur Miscella, et sub titulo Pauli diaconi errore circumfertur, aitque : « Anno tertio imperii sui natus est Leoni principi filius Constantinus, qui magis illo impius fuit, dictus Antichristi præcursor. Cæterum octavo kalendas Januarii Maria uxor Leonis coronata est in Triclinio Augusta (Augusti), et processit sola cum solemni obsequio sine viro suo ad magnam Ecclesiam, et oratione ante ingressum altaris effusa, transiit ad baptisterium magnum, viro ejus jam cum paucis ingresso. Ubi cum Germanus summus sacerdos Constantinum nequitiæ ipsorum et imperii successorem baptizaret, dirum quiddam et fœdum parvulus Constantinus, eodem præsignans, exhibuit argumentum, stercus emittens in sanctum lavacrum, ut aiunt, qui diligenter hujus rei facti sunt inspectores, ita ut Germanus sanctissimus prophetice diceret : Constat Christianis et Ecclesiæ maximi mali per eum efficiendi hoc signum esse futurum. Post divina vero officia cum solemni rursus obsequio Augusta Maria una cum baptizato filio reversa est, donativis erogatis, ab Ecclesia usque ad æneam portam ». Hæc de his Theophanes, et alii omnes eadem de infantis baptismate. Eadem Zonaras et alii, aiuntque Constantinum ob stercus tunc egestum in sanctum lavacrum cognomento Copronymum esse dictum. Quo pariter anno idem Theophanes tradit, Leonem decollari præcepisse archiepiscopum Thessalonicensem una cum Arthemio, qui adversus imperatorem rebellasset, plurimamque conjuratorum stragem Constantinopoli factam esse.

Anno periodi Græco-Romanæ 6212. — Anno Æræ Hispan. 757. — Anno Hegiræ 101, inchoato die 23 Julii Fer. 1. — Jesu Christi 719. — Gregorii II papæ 5. — Leonis Isauri imp. 3.

1. *S. Bonifacius Romam petit.* — A num. 1 ad 13. Incipit hic Baronius loqui de apostolatu S. Bonifacii in Germania, quo missus est a Gregorio II. « Primus omnium », inquit Adamus Bremensis, « qui Australes Germaniæ partes idolorum cultui deditas ad cognitionem divinæ ac Christianæ religionis adduxit, erat Winfridus natione Anglus, verus Christi philosophus, cui postea cognomentum ex virtute erat Bonifacius. Et quamvis alii scriptorum, vel Gallum in Alemannia, vel Heimerammum in Bavaria, sive Kilianum in Franconia, seu certe Willibrordum in Fresia priores asserant, verbum Dei prædicasse : hic tamen omnes alios, uti Paulus Apostolus, studio et labore prædicationis antevertit ». Primus sancti Bonifacii ab Anglo-Saxonibus patria lingua Winefridi seu Winfridi appellati Vitam scripsit *Willibaldus*, post Willibaldum *Othlonus* monachus Benedictinus, relatis variis ipsius Bonifacii, aliorumque Epistolis. Bonifacium Anglo-Saxonem fuisse ipsemet docet in Epistola apud Othlonum in lib. 2, cap. 1 recitata, in qua ait : « Synodus et Ecclesia in qua natus et nutritus fui, id est, in Transmarina Saxonia », seu West-Saxonia. Monachis cœnobii cujusdam West-Saxoniæ traditus est fere septennis, annoque DCCXVI in Frisiam primo trajecit. Vix dimidio anno expleto patriam repetiit, annoque septingentesimo decimo octavo, seu abdicata, seu recusata abbatis dignitate, litterisque commendatitiis a *Daniele* Occidentalium Saxonum episcopo acceptis, ad limina Apostolorum Romam venire tentavit, ut narrat Willibaldus in ejus Vita cap. 5.

2. *Anno superiori.* — Congregatis omnibus collegis, « per singulos quosque dies imminente hyemis frigore profecti sunt », subdit idem Willibaldus. Quare eo Christi anno mense circiter Octobri sanctus Bonifacius cum sociis sese viæ dedit, et Romam feliciter pervenit, ubi *transactis diebus non multis* Gregorium II affatus est, qui « perlectis litteris et recensita commendatitiæ conscriptionis charta, sedulum deinceps cum eo habebat quotidianæ disputationis colloquium, donec proficiscendi, redeundique æstivum instaret tempus, (æstas nempe currentis anni). Cum vero Nisan mensis, qui est Aprilis, præteriret, et Jair, qui est Maius, jam portæ patescerent; tunc etiam postulata atque accepta benedictione, et litteris a beatissimo papa, ad inspiciendos immanissimos Germaniæ populos directus est », inquit idem Willibaldus. Recitat eas litteras Othlonus in Vita sancti Bonifacii lib. 1, cap. 9, et ex eo Baronius num. 4. Epistola *data idus Maii, imperante domino piissimo Augusto Leone secundo a Deo coronato, anno tertio imperii ejus, Indict.* II, ideoque præsenti Christi

anno. Unde obiter notabis Gregorium II annos Leonis imp. a mense Martio anni DCCXVII auspicari, quod et ex aliis ejusdem Pontificis litteris magis confirmabitur.

3. *A quo ejus apostolatus deducitur.* — Baronius quidem cum Willibaldo mortem sancti Bonifacii cum die quinta mensis Junii anni septingentesimi quinquagesimi quinti, et præfatas Gregorii litteras cum hoc anno recte copulat, sed initium apostolatus sancti Bonifacii non bene in hunc annum distulit, quod ex eodem Willibaldo evidenter patet. Scribit is de Bonifacio : « Sedit in episcopatu annos XXXVI, menses sex, et dies sex », qui characteres leguntur etiam apud Othlonum lib. 2, cap. 26, ubi uterque episcopatum pro concionandi munere improprie usurpant, eumque episcopum dicunt, quem Gregorius II præconem fidei, legatumque Sedis Apostolicæ per Germaniam creavit, quia Evangelii prædicatio est inter præcipua episcopi munia, et quandoque *apostolatus* vocatur. Verum apostolatum illum Willibaldus et Othlonus deducunt a die ultimo mensis Novembris divo Andreæ Apostolo sacro anni septingentesimi decimi octavi; ab illo enim anno et die ad diem quintum mensis Junii anni septingentesimi quinquagesimi quinti intercurrunt anni XXXVI, menses VI, dies VI. Quare licet litteræ Apostolicæ, quibus legatus per Germaniam institutus est Bonifacius, datæ sint currenti anno, die XV mensis Maii, *Willibaldus* tamen et Othlonus Bonifacii apostolatum ab eo die et anno non deducunt, sed a die XXX mensis Novembris anni superioris, quo Gregorius II viva voce potestatem fecit Bonifacio Evangelium Gentibus annuntiandi, eumque legatum suum declaravit. Sic licet *Augustinus* et monachi ad prædicandum genti Anglorum Evangelium a divo Gregorio magno missi, nonnisi anno DXCVII in Magnam Britanniam pervenerint, eodemque anno verbum Dei prædicare cœperint, Beda tamen in Historia gentis Anglorum, annum acceptæ ab Anglis fidei non distinguit ab anno, quo Augustinus episcopus cum sociis ad prædicandum genti Anglorum directus est, ut suo loco exposuimus. Unde mirum videri non debet, si Willibaldus in eadem insula natus eumdem loquendi modum usurpet. Quod hic accurate explicandum fuit, ut omnis æquivocatio tollatur, et annus emortualis sancti Bonifacii certius defigi possit.

4. *Redit hoc anno in Germaniam, paulo ante mortem Radbodi regis.* — Bonifacius itaque acceptis litteris Apostolicis, hoc anno, mense Maio, Roma in Thuringiam venit. Othlonus ejus iter cap. 13 breviter perstringit : « Litteris acceptis a venerabili papa profectus est inde ad Langobardorum regem Luitprandum, a quo honorifice susceptus aliquandiu cum eo est hospitatus. Profectus vero exinde ardua et prærupta Alpium juga transcendit, incognitosque Bagoariorum et Germaniæ terminos perlustrans, in Thuringiam devenit, considerans et explorans in omnibus instar prudentissimæ apis, ubi postmodum nectaream sanctæ fidei dulcedinem colligere posset ». Paulo post : « Audita Radbodi Frisonum regis morte, qui per id tempus magnam in Christianos persecutionem exercuerat, magno affectus gaudio, in Frisiam navigavit, ibique verbi divini semina spargens, permultos ab errore idololatriæ retraxit ». Radbodum vero hoc anno, quo a Francis ad Suessionas pugnatum, ut mox videbimus, mortuum esse tradunt annalistæ Nazarianus, Petavianus, et Tilianus. Ejus interitum prædixit *sanctus Ermino* abbas Laubiensis et episcopus, de quo anno DCCXXXVII verba faciemus. In ejus enim Vita ab Ansone ejusdem monasterii abbate scripta habetur : « Cum completa esset malitia præfati viri Radbodi cœpit adunare turbas Gentilium, exercitumque valde copiosum, cupiens irrumpere in Francorum terras, ut suam in eis ultionem exerceret. Hæc audientes Franci metuebant eum nimis, reminiscentes quod olim ab eo graviter vulnerati terga vertissent. Tunc misertus Dominus servis suis, non permisit illum intrare in regnum Francorum, sed percussit eum et mortuus est. Contigit autem, ut ipsa die sanctus Ermino equitaret de suo monasterio ad villam, quæ vocatur Fleon : circa horam fere diei nonam, paululum præfigit gradum, et ait circumstantibus sibi comitibus : Vere dico vobis, quia cecidit modo terrena et sublimis altitudo ». Addit Anso, Radbodum mortuum esse, « eo ipso momento, quo S. Erminoni fuerat revelatum ».

5. *S. Bonifacius scribit ad monachos Fritislarienses post mortem S. Wigberti eorum abbatis.* — Ad num. 19. Epistola XVII Codicis Bonifaciani a Baronio recitata, et a sancto Bonifacio inscripta, *Carissimis filiis Tatuvino et Wigberto presbyteris, Bernardo et Hiedde, Hunfritho et Stirme*, data est anno septingentesimo quadragesimo septimo, paulo post mortem sancti Wigberti Fritislariensis abbatis, qui eo Christi anno ad Deum migravit, ut ibidem monstrabimus. In ea Bonifacius monachos obsecratur, *ut eo majore cura monasterialis normam vitæ custodire* studeant, quo *pater* eorum *Wigbertus defunctus* esset : *Wigbertus presbyter et Megingordus diaconus regulam* eis *insinuent, et magistri sint infantium, Stirme in coquina sit,* etc. Addit Bonifacius : « Tatuvinum abbatem interrogate, et quodcumque vobis insinuet, hoc facite : et unusquisque studeat, secundum vires suas et proprios mores in castitate conservare, etc. usque ad præsentiam reversionis nostræ in Dei voluntate ». In monasterio itaque Fritislariensi in Hassia sito, sicuti erant eodem tempore duo Wigberti, alter abbas, alter monachus ejusdem cœnobii; ita et duo Tatuvini, quorum alter successit sancto Wigberto in regimine monasterii Fritislaviensis, ut recte ex hac Epistola observarunt Magdeburgenses in Centuria 8, pag. 834. *Stirme* monachus diversus fuit a *sancto Sturmio* abbate Fuldensi primo, qui quo tempore hæc Epistola data, monasterium illud administrabat; ideoque Bro-

werus in Antiquit. Fuld. aliique, qui utrumque confudere, valde hallucinati sunt. Denique *Megingordus* diaconus, seu, ut alibi appellatur, *Megingus*, seu *Megingozus,* magnus amicus sancti Bonifacii fuit, ut dicitur in Vita sancti Wigberti cap. 5, et postea ad episcopatum Viceburgensem, seu, ut nunc loquimur, Herbipolitanum evectus fuit, ut infra videbimus.

6. *Non vero ad monachos Nutscellenses post mortem Wigberti magistri S. Bonifacii.* — Et quia hoc circiter tempore plures floruere *Wigberti,* quorum unus pro altero non raro a viris eruditis sumptus fuit, juvat hic celebriores exhibere, ut confusio vitetur, et varii errores facilius emendari possint. Prior est *Wigbertus,* de quo loquitur Beda lib. 5, cap. 10 et seq. quem asserit, *duobus annis continuis* Evangelium in Frisia prædicasse, qui cum apud Barbaros auditores fidem non inveniret, in Angliam rediit. Vide quæ de eo diximus superius. Secundus *Wigbertus* abbas *Nutscellensis* in Anglia, et sancti Bonifacii præceptor, ut ipsemet eum vocat in Epistola, ordine III, ad Danielem episcopum Ventanum apud Baronium anno DCCXXVI, num. 49 et seqq. hicque *Wigbertus* anno DCCXVIII vita functus est, ut tam ex Willibaldo, quam ex Othlono in Vita sancti Bonifacii liquet. Cointius anno DCCXXXIII, num. 18 et seqq. ubi laudatam Bonifacii Epistolam, ordine XVII, mox a nobis explicatam refert, contendit, eam a *Bonifacio* post sui magistri mortem missam esse in Angliam, et in ea Bonifacium, cum diuturnam in Germania moram nondum fecisset, eamdem scripsisse, dum de reversione in patriam adhuc cogitaret. Verum *Bonifacium,* postquam in Galliam vel in Germaniam iterum venit, in Angliam redire decrevisse, nullo verbo, nec Willibaldus, nec Othlonus in ejus Vita, nec ipsemet in aliqua suarum Epistolarum indicat. Quamobrem ea Epistola ex aliquo monasterio Germaniæ Fritislariensi vicino data, ex quo Fritislariam reversurus erat, interimque monachis monasterii officia distribuebat. Sed *Willibaldus* in Vita sancti Bonifacii cap. 5, et Othlonus lib. 1, cap. 7, litem plane dirimunt, cum scribant, Wigberto Nutscellensi abbate demortuo voluisse monachos *Bonifacium* sibi præficere, sed eos id ab eo obtinere non potuisse, ac postquam cum fratribus aliquod tempus commoratus esset, sese mari commisisse. Imo Willibaldus testatur, eum ex Anglia non solvisse, nisi postquam hybernale jam tempus præterivit.

7. *Septem Wigberti inter se distinguendi.* — Tertius *Wigbertus* sanctitate clarus abbas Fritislariensis, hujusque occasione de aliis Wigbertis hic agimus. Quartus *Wigbertus* monachus Fritislariensis, fuit magister *sancti Sturmii* primi Fuldensis abbatis, ut in hujus sancti Vita legitur. Quintus *Wigbertus* monachus Glentingaburgensis, seu Glastoniensis monasterii, quod positum erat in pago Somersetensi, cujus est Epistola LIII inter Bonifacianas, inscripta *patribus ac fratribus in monasterio Glestingaburg constitutis,* in qua Wigbertus presbyter ait : « Vos volo scire, charissimi, quod archiepiscopus noster Bonifacius, cum adventum nostrum audisset, per semetipsum dignatus est longa via in obviam nobis venire, ac suscipere valde benigne ». Hunc Wigbertum omnes hactenus cum sancto Wigberto Fritislariensi abbate male confuderunt, indeque, quia Lupus abbas Ferrariensis in Vita sancti Wigberti scribit, *sanctum Wigbertum,* postquam Moguntinensem episcopatum suscepit Bonifacius, ab eo renuntiatum fuisse abbatem Fritislariensem, deduxere sanctum Wigbertum ante annum DCCXLV abbatem dictum non esse; cum tamen Lupus diserte asserat, *Wigbertum* in Germaniam venisse, antequam Bonifacius præsulatum iniisset, ideoque Wigbertum istum alium esse a sancto Wigberto Fritislariensi abbate, quem errorem in obitu sancti Wigberti magis evertemus. Sextus *Wigbertus* abbas incerti loci non procul a diœcesi Moguntina positi, ut patet ex Epistola LXXXIII inter Bonifacianas, cujus titulus est : « Sanctissimo et a Deo semper conservato domino Lullo episcopo Wigbertus servus servorum Dei, quanquam indignus abbas vester in omnibus, etc. » in qua eum rogat, ut monasterium, cui præest, invisere velit. Septimus Wigbertus parochus seu curio in diœcesi Moguntina, cujus sunt Epistolæ CII et CX inter Bonifacianas ad Lullum episcopum Moguntinum, quas explicat Cointius an. DCCLIV, num. 105 et seq., ubi magno errore *S. Wigbertum* cum hoc septimo Wigberto abbate confundit, illiusque mortem in eum Christi annum differt. Posita hac Wigbertorum distinctione, initium regiminis sancti *Wigberti Fritislariensis,* ejusque annum emortualem certo infra statuere facile erit.

8. *Miser status Ecclesiarum Galliæ et Germaniæ.* — Porro quam pessimo in loco versaretur hoc tempore Ecclesia Gallicana, discimus ex Hincmaro Epist. VI ad episcopos Rhemensis diœcesis data, cap. 19 : « Tempore Caroli principis, quando propter discordiam et contentionem de principatu inter eum et Raganfredum, et frequentia ac civilia, imo plus quam civilia, quia intestina et parricidalia verba, in Germanicis et Belgicis, ac Gallicanis provinciis omnis religio Christianitatis pæne fuit abolita, ita ut episcopis in paucis locis residuis episcopia laicis donata et rebus divisa fuerint : (adeo ut Milo quidam tonsura clericus, moribus, habitu et actu irreligiosus laicus, episcopia Rhemorum ac Trevirorum usurpans insimul, per multos annos pessumdederit) : et multi jam in Orientalibus regionibus (scilicet Franciæ Transrhenanæ) idola adorarent, et sine baptismo manerent. Gregorius a primo secundus, sed et tertius Gregorius, Winfrid cognomento Bonifacium legatum Apostolicæ Sedis ad reformandam Christianitatis religionem, primo presbyterum, postea vero episcopum ordinatum direxerunt ». Idem legitur in Epistola Hadriani ordine XV ad Tilpinum archiepiscopum Rhemen-

sem data : « Tua fraternitas nobis retulit, quia faciente discordia inter Francos, archiepiscopus Rhemensis, nomine Rigobertus a sede contra canones dejectus et expulsus fuit sine ullo crimine, et sine ullo Apostolicæ Sedis consensu, vel interrogatione ; sed solummodo quod antea non consensit in parte illius, qui postea partem illam de regno in sua potestate accepit, in qua parte Rhemensis civitas est : et donatus, atque magis usurpatus contra Deum et ejus auctoritatem, fuit ille episcopatus, simul cum alio episcopatu, et aliis Ecclesiis, a sæcularibus potestatibus, Miloni cuidam sola tonsura clerico, nihil sapienti de ordine Ecclesiastico; et alii episcopatus de ipsa diœcesi Rhemensi diverso modo essent divisi, et aliqui ex magna parte sine episcopis consistentes, et ad alios metropolitanos episcopi et clerici ordinationes aliquando accipientes erant, et refugia indebita habebant, et a suis episcopis judicari et distringi non sustinebant : et clerici et sacerdotes, et monachi, et sanctimoniales, sine lege Ecclesiastica pro voluntate et licentia vivebant. Deinde sanctæ memoriæ Bonifacius archiepiscopus, etc. » Ubi obiter observabis, quam immerito Cointius contra communem omnium veterum consensum scripserit, *Carolum Martellum* bona Ecclesiastica personis sæcularibus non tradidisse.

9. *Nativitas Constantini Copronymi et matris ejus coronatio.* — Ad num. 20. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXI, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, tradit Leoni imperatori natum esse filium, *Constantinum* postea appellatum, et *Octobris mensis die* XXI, *Mariam* ejus uxorem coronæ recepisse consortium. Addit Theophanes, *Artemium* Thessalonicam relegatum adversus imperatorem rebellasse, cumque Constantinopolim recta tetendisset, Bulgaros cum quibus arma junxerat eum *Leonis* potestati permisisse, a quo morti traditus est. Verum tam nativitas Constantini postea Copronymi appellati, quam coronatio Augustæ pertinent ad superiorem annum Christi, quo Theophanes annum DCCXI Incarnat. inchoat. Præterea Theophanes non est auctor Historiæ, cui titulus, *Miscella*, ut putavit Baronius, sed ea ex Theophane excerpta fuit, ut post Historiam Theophanis publicatam inter omnes constat.

10. *Tertium Caroli adversus Ragenfridum prœlium.* — Hoc anno *Carolus Martellus* tertium adversus *Raginfredum* pugnavit, eumque ac *Chilpericum* Francorum regem profligavit. Initum est certamen in pago Suessionensi, ut docet annalista Nazarianus. De hoc prœlio continuator Fredegarii cap. 107, scribit : « Chilpericus et Raganfredus legationem ad Eudonem ducem dirigunt, ejus auxilium postulantes rogant, regnum (id est, coronam) et munera tradunt. Illi quoque, hoste (id est, exercitu) Vasconorum commoto ad eos venientes, pariter adversus Carolum perrexerunt. At ille constanter et intrepide eis occurrere properat. Eudo territus, quod resistere non valeret, aufugit. Carolus insecutus eum usque Parisios. Sequanam fluvium transit, usque Aurelianensem urbem accessit. Et vix evadens terminos regionis suæ penetravit, Chilpericum regem secum cum thesauris sublatis avexit. Chlotharius itaque rex eo anno obiit ».

11. *Ragenfridus devictus, Andegavos fugit.* — Paulus diaconus lib. 6 de Gestis Longobard. cap. 43, recte quidem scribit, Carolum tribus prœliis de manu Reginfredi principatum Francorum sustulisse, sed perperam ait : « Novissime eum apud Vinciacum magno certamine superavit. Cui tamen unam, hoc est, Andegavensem civitatem ad habitandum concessit. Cunctam vero Francorum gentem ipse gubernandam suscepit ». Pugna enim Vinciacensis secunda fuit, non vero tertia. Præterea Carolus non nisi anno DCCXXIV civitatem Andegavensem Raginfredo concessit. Eo enim anno, ut docent annalistæ Nazarianus, et Petavianus Andegavenses adversus Carolum rebellarunt, incentore Raginfredo, ut colligitur ex his annalistæ Metensis verbis : « Raginfridus quondam Major-Domus contra Carolum se erigere tentavit. Contra quem Carolus exercitum duxit, et illum in civitate Andegavis inclusit, filiumque ejus obsidem ducens, ipsum comitatum sibi, quandiu vixit, sola pietate habere concessit ». Eo itaque in loco Paulus duo ultima certamina præpostere narravit. Ragenfredum tamen e prœlio Vinciacensi, non vero e prœlio Suessionensi, fuga lapsum, Andegavum civitatem propugnaculis non parum munitam pervenisse, testatur chronographus Fontanellensis cap. 3, qui ait in præfato prœlio Vinciacensi *Wandonem* cum Ragenfrido et Hilperico rege interfuisse ; cumque post actam cædem Ragenfridus cum *Hilperico rege* fugam arripuisset, tandem post multiplicem fugæ lapsum ad Noviomum monasterii Fontanellensis villam pervenisse, at Wandonis equo assumpto ad portum, *qui vocatur Devenna*, penetrasse. « Illic namque transmisso Sequana ab Andegavis urbem aufugit (nempe Regenfridus) : insequebatur enim a Caroli satellitibus ». Addit chronographus Carolum cum hoc comperisset, *Wandonem* e regimine removisse, eumque apud Castrum Trajectum relegasse. Ragenfridus anno DCCXVI Benignum abbatem, anno vero DCCXVII Carolus Wandonem, quem in hujus locum substituerat Ragenfredus, dignitate movit ; tanta erat per hæc tempora Majorum-Palatii auctoritas.

GREGORII II ANNUS 7. — CHRISTI 720.

1. *Constantinus coronatur.*— Vicesimus post septingentesimum sequitur annus tertiæ Indictionis, quo Leo imperator filium suum Constantinum Copronymum infantem ipso sancti Paschatis die creat imperatorem, quem solemnibus ritibus coronavit Germanus Constantinopolitanus episcopus. Hæc Theophanes, et alii. Quo pariter anno Haumar dux Arabum (ut idem testatur Theophanes) qui persecutionem adversus Christianos indixerat, secundo sui principatus anno moritur : solutaque est mox indicta ab eo persecutio, atque reddita pax Ecclesiis.

2. *Res Francorum.* — Quod ad res Francorum spectat, cum Carolus Martellus potens armis esset, acer ingenio, animo ferox, pro arbitrio res Francorum moderabatur : nam Raginfrido majore principe Chilperici regis hoc [1] anno defuncto, Carolus Theodoricum in regni sede constituit, mortuo jam anno superiore Lothario rege, cujus ipsius Carolus Major-Domus erat. Sed adversarium magnopere sensit Eudonem Aquitaniæ ducem, quem ante biennium vicerat : sicque fuit cum eo sicut cum Raginfrido juge bellum. Quomodo autem Eudo superatus sit, suo loco dicetur.

3. Hoc eodem anno decimo tertio kalendas Aprilis moritur sanctus Wlfrannus archiepiscopus Senonensis, cujus res præclare gestæ suo loco superius aliqua ex parte tomo octavo intextæ sunt, auctore Jona monacho Fontanellensi, qui Vitam ejus fideliter scripsit [2].

[1] Chron. Franc. ex Bibl. Pith. — [2] Extat apud Sur. t. II. die XX Mart.

Anno periodi Græco-Romanæ 6213. — Anno Æræ Hispan. 758. — Anno Hegiræ 102, inchoato die 12 Julii Fer. 6. — Jesu Christi 720. — Gregorii II papæ 2. — Leonis Isauri imp. 4. Constantini Copronymi 1.

1. *Constantinus Copronymus fit consors imperii.*— Ad num. 1. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXII kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato, scribit, *Indictione tertia, ipso Paschatis die*, Constantinum a patre imperii coronam accepisse, ideoque XXXI mensis Martii, in quam hoc anno Pascha incidebat. Id factum etiam fuisse die Paschatis, tradunt Cedrenus et Nicephorus in Breviario ; sed in Nicephoro numeri corrupti sunt ; ait enim id contigisse *die* XXV *Martii ipso die salutiferæ Resurrectionis Christi.*

2. *Obitus Omari califæ.* — Obiit hoc anno *Umarus* Saracenorum califa, septimo idus Februarias ; Elmacinus enim in Historia Sarac. testatur mortem ejus contigisse anno Hegiræ CI, die XXIII mensis septimi, seu *Rageh*, id est, septimo idu Februarias præsentis Christi anni. Eo mortuo *Izit* ejus frater jam regni collega solus imperare cœpit, annoque sequenti Galliam Narbonensem adortus est, ut tunc ostendemus.

3. *Moritur Chilpericus rex Francorum.*— Ad num. 2. Auctor de Gestis Francorum cap. 53 de

Chilperico rege Francorum scribit : « Regnavit annis v et dimidio. Franci vero Theodoricum ad Cala monasterium enutritum, filium Dagoberti junioris, regem super se statuunt, qui usque nunc in regno subsistit ». Regnum autem inierat anno DCCXV, ideoque mortem ejus in annum sequentem Cointius perperam differt. Continuator Fredegarii cap. 107, qui hoc etiam tempore vixit, tradit eum regnasse *annos sex*, quia scilicet loquitur numero rotundo. *Theodoricus* hujus nominis IV septennis a patre *Dagoberto III* relictus fuerat, et educabatur in monasterio Calensi in agro Parisiensi sito, unde ei *Calensis* cognomen inditum. Indeque intelligimus, *Chilperico* nullos filios fuisse.

4. *Quem antea Eudo dux Aquitaniæ Carolo reddiderat.*— Idem anonymus de Gestis Francorum narrato prœlio Suessionensi anno superiori commisso, subdit : « Carolus anno insecuto legationem ad Eudonem dirigens amicitiasque cum eo faciens : ille vero Chilpericum regem cum multis muneribus reddidit, sed non diu in regno resedit ». Idem habet continuator Fredegarii. *Carolus* enim Chilpericum regem revocare constituit, ut ejus nomine regnum cum minore invidia gubernaret ; neque *Eudo* Aquitaniæ dux conditionem oblatam respuit, qui sibi a Saracenis bellum minitantibus non parum timebat. Annalistæ Nazarianus, Petavianus, Tilianus, et San-Dionysianus, Carolum hoc anno bellum adversus Saxones gessisse tradunt.

5. *Obitus S. Wlframni episc. Senonensis.*— Quoad *sanctum Wlframnum* episcopum Senonensem, cujus mortem recitat hoc anno Baronius, ea contigit anno DCXCIII, ut anno DCC, num. 1 monstravimus, quare videnda quæ ibi diximus.

GREGORII II ANNUS 8. — CHRISTI 721

1. *Synodus Romana adversus illicita conjugia.*— Septingentesimus vicesimus primus adest annus quarta Indictione, quo nonis Aprilis a Gregorio Romano Pontifice congregata est Romæ Synodus, cui interfuerunt episcopi viginti duo. De qua in primis ille corrigendus est error, quo asseritur sub Gregorio tertio hujus nominis esse celebratam. Ex nota enim Indictionis quartæ, et numero annorum imperii Constantini, nempe secundo, dicendum plane est, hoc anno habitam esse ; quæ omnia sub Gregorio tertio nullo modo convenire simul possunt. Fecisse reperitur in hoc Concilio Pontifex Constitutum adversus illicita conjugia. Videre est ex ejus Actis quomodo Pontifex soleret facere Constitutum, quod idem est quod decretum. Quod autem ejus Acta brevia sint, licet admodum depravata, hic tibi reddenda putavimus, quibus hæc inscriptio præficitur his verbis :

« In nomine Domini Salvatoris Dei nostri Jesu Christi, imperante piissimo Augusto Leone a Deo coronato magno et pacifico imperatore anno sexto, post consulatum vero ejus anno sexto : sed et Constantino ejus filio, anno secundo, mense Aprilis Indictione quarta, præsidente sanctissimo Gregorio Apostolico papa in Basilica beati Petri Apostolorum principis ante Confessionem, considentibus etiam sanctissimis episcopis , etc. » Quorum nominibus singulis recitatis, hæc subsequuntur : « Gregorius sanctissimus ac beatissimus papa ante corpus beatissimi Petri in Synodo residens dixit :

2. « Cum simus Dominicæ plebis superna miseratione rectores, studiosius nos convenit Dei præsidium pro eorum sæpe rogitare salute, ne de creditis frustratisque (quod absit) animabus insidiis antiqui hostis ante pastorem omnium (nisi succedat præveniendo de offensis correctio) districtam cogamur solvere rationem ; dumque perpendo vel ad animum reduco, quanta circumspectione nos oporteat invigilando contra sui cujusque sceleris nequitiam obviare, et si quando insilierit ad perturbandas fidelium mentes, adjutorio superno ictui ejus resistere ; valde concutior et nimis tabesco, ne serpentina calliditate (quod absit) leviores quosque decipiat. Deo vero favente sollicitudine nimia, animæquiore mente, divino juvamine freti, pro salute omnium studere debemus, ut inconfuso vultu, non de fraude cujusquam perculsi, assistere æterno judici mereamur, et vocem audire inquientem [1] : Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te con-

[1] Matth. xxv.

stituam; intra in gaudium Domini tui. Hic namque est quod ingemiscens dico, quia populi Christiani aliquos per provinciam Italiam commorantes, audio temere contra Catholicam fidem et Patrum statuta patrare (peccare), ut Deo sacratas feminas ducere præsumant mulieres, et propinquas in conjugio socient. Quod opportunum est spirituali amputari mucrone; atque si vestræ placeat sanctitati, radicitus evelli, ne seges boni agricolæ zizaniorum mixta horrentibus frutetis sordescat.

3. « Sanctissimi episcopi seu venerabiles presbyteri responderunt : Vere cognoscimus gratia Spiritus sancti cor Apostolatus vestri succensum; et ut radicitus tantæ miseriæ squalores a fidelium mentibus detergantur, et quasi vulnus corpori infixum, aditu talis miseriæ obserato, salutari antidoto curetur (sicut bene provisum est) interdictione anathematis; ne denuo hoc quisquam Romanus, Longobardus, vel cujusque sit gentis, sacrique baptismatis unda lotus attentet; ut non tanti piaculi mole oppressus præcipitationem incidat, aut voragine mergatur iniquitatis, vitari debeat, atque radicitus evellatur. Post hanc omnium consonam responsionem Gregorius Apostolicus papa ante corpus memoratum venerabilis Christi Apostolorum principis inferendo sententiam dixit :

« Si quis presbyteram duxerit in conjugium, anathema sit. Et responderunt omnes tertio : Anathema sit.

« Si quis diaconam in conjugium duxerit, anathema sit. Et responderunt omnes tertio : Anathema sit.

4. « Si quis monacham, quam Dei ancillam appellamus, in conjugium duxerit, anathema sit. Et responderunt omnes tertio : Anathema sit ». Quas audis presbyteras, diaconas, erat harum discreta ratio : siquidem presbyteræ et diaconæ, ut alias superius meminimus dixisse, erant illæ quæ ex mutuo consensu a viris ad sacros ordines promotis relinquebantur, quæ tenebantur castitatem servare; quarum si viri ad diaconatum promoti essent, diaconæ dicebantur sive diaconissæ; si ad presbyteratum, presbyteræ : diversæ erant hæ a monialibus, quæ virgines erant, et perpetuam virginitatem Deo profitendo vovebant. Quod autem hoc potissimum tempore ejusmodi vepres exortæ fuerint in agro Dominico Occidentalis Ecclesiæ, ex Orientali puto manasse decreto. Etenim quod vulgatum ubique esset in Appendice ad sextam Synodum, Orientalis Ecclesiæ episcopos canones edidisse, quibus juberetur, ne qui assumerentur ad sacros ordines, conjugem quam habebant, dimitterent; in Occidentali vero Ecclesia secus, quæ ejusmodi canonem recipere omnino renuit : nonnullæ ex ipsis, quæ a viris sic ex consensu dimissæ essent, quod ad viros suos redire non permitterentur, sicut Orientales presbyteræ recipi jussæ a viris suis; levitate et procacia muliebri aliis se viris junxerunt titulo matrimonii, quos Pontifex una et Patres simul sancientes decretum, anathemati subjiciunt.

5. Statutis igitur in eadem Synodo adversus illicita conjugia anathematismis, ultimo loco ab eodem Gregorio papa in clericos comam relaxantes inflictum est pariter anathema. Quibus statutis apposita est omnium qui interfuerunt subscriptio, atque ipsius Pontificis primo loco hoc modo :

« Gregorius episcopus sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ Romanæ huic Constituto a nobis promulgato subscripsi ». Subscripserunt et alii, inter quos qui tunc repertus est in Urbe Sincredus episcopus ex Hispania, vel archiepiscopus, ut superius nominatur. Toletanum hunc fuisse archiepiscopum [1] tradunt, qui civitate excisa, ad Romanam Ecclesiam totius Christianæ religionis asylum confugerit. Subscriptus eidem Synodo reperitur Pictus episcopus Scotiæ; diversæ enim causæ longe positos episcopos duxerant Romam. Nunquam autem caruisse urbem peregrinis episcopis, Synodus illic celebratæ declarant. Sincredus autem eo quietiori animo Romæ quiescebat, quo sciret se accepisse successorem Urbanum episcopum; qui tamen quod sederit vivente adhuc Sincredo, inter Toletanos episcopos apud veteres non reperitur adnumeratus.

6. *De impostore se Christum simulante.*— Quod vero pertinet ad res Orientales, Theophanes nihil præterea habet hoc anno, nisi quod Syrus quidam impostor apparuit, se simulans esse Christum, atque eo modo seduxit Hebræos, putantes eum vere esse Christum. Porro hæc ipsa, ut deciperentur a pseudoprophetis Judæi, sæpe sæpius passos esse, quæ superius dicta sunt, docent.

[1] Roderic. rer. Hispan. l. III. c. 16. 18.

Anno periodi Græco-Romanæ 6214. — Anno Æræ Hispan. 759. — Anno Hegiræ 103, inchoato die 1 Jul. Fer. 3. — Jesu Christi 721. — Gregorii II papæ 7. — Leonis Isauri imp. 5. Constantini Copronymi 2.

1. *Concilium Romanum primum.* — A num. 1 ad 6. In parte 3 Dissert. Hypat. cap. 4, num. 5, et in Prolegomenis ejusdem Dissert. num. 46, jam observavimus annum, quo Concilium Romanum sub Gregorio II *nonis Aprilis* celebratum, alium non esse, quam currentem, ideoque quam quintum Leonis Aug. licet in ejus exemplaribus modo an. v, modo annus vi ejusdem imper. legatur. In exemplari, quo usus est Baronius, habetur : « Imperante piissimo Augusto Leone anno sexto, post consulatum vero ejus anno sexto ; sed et Constantino ejus filio anno secundo, mense Aprili, Indictione quarta ». In editione Labbeana : « Anno vi, post consulatum vero ejus anno xvi ; sed et Constantino novo imperatore ejus filio anno ii, mense Aprili, Indictione iv ». Ubi in margine loco, *anno* xvi, Labbeus reponit, *anno* vi ; Mabillonius in præfatione part. 2 sæculi iv Benedictini cap. 7, num. 106, refert eamdem subscriptionem iisdem, quibus Baronius verbis ; aitque eam legi, tum in fronte, tum in fine decretorum Gregorii II in veteri exemplari Ms. in Bibliotheca San-Germanensi asservato, ac pariter in alio antiquo Codice ; nisi quod in subscriptione non nemo secunda manu adjecit, *decimo*, post hæc verba, *post consulatum ejus anno sexto*, concluditque, indubie legendum esse, *anno sexto*, ut etiam, inquit, Collectio Canonum sub Clemente II exarata ostendit. Verum cum certum indubitatumque sit, Leonem imperium anno dccxvii die xxv Martii iniisse, quomodo currenti Christi anno, mense Aprili, annus sextus imperii Leonis, annusque pariter sextus ejus consulatus a tempore Constantini Pogonati per modum tribunitiæ potestatis ab imperatoribus gesti in cursu esse potuit ; cum exinde imperatores uno eodemque die imperium et consulatum susceperint, ac tot consulatus quot imperii annos numeraverint, ut in laudata Dissert. demonstravi ? Librarii igitur, imperii et consulatus connexionem non capientes, numeros depravarunt, tam in his Gregorii II litteris, quam in variis aliis, quod mirum videri non debet ; cum antequam præfatam Dissertationem in lucem emisissem, ea etiam eruditos omnes lateret. Legendum itaque : « Imperante domino piissimo Aug. Leone anno v, post consulatum vero ejus anno v, etc. (1) ».

2. *Impostor Messiam se esse simulat.* — Ad num. 6. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. dccxii kalend. Septemb. anni Christi dccxix inchoato, refert quemdam *Syrum* Christum Dei Filium se esse mentientem, Hebræos seduxisse. Sed hoc citius quam par erat, narravit Theophanes, recteque Baronius, licet contra ejus mentem (eum enim citat) hæc ad præsentem annum refert. Marca quippe lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 1, num. 11, observat ex Isodoro Pacensi, tempore præfecturæ Hispanicæ *Ambizæ* hoc anno ei a califa commissæ, ut mox ostendam, *Serenum* quemdam Judæum in Hispania se pro Messia jactasse ; cumque eam stultitiam quibusdam male sanis verbis persuasisset, illos balatronem istum secutos in Judæam, abdicatis patrimoniis suis, sese contulisse, illaque ut vacantia fisco adjudicasse *Ambizam* prælatum. Quæ observatio desumpta est ex Codice Ms. Isidori Pacensis in Bibliotheca Collegii Navarrici tunc asservato, idque ad calcem Historiæ Roderici Toletani. Codex ille nunc non reperitur, frustraque a me quæsitus.

3. *Saraceni Galliam Narbonensem adoriuntur.* — Rodericus Toletanus in Historia Arabum cap. 11 refert gesta hoc anno a *Zama* Saracenorum in Hispaniis præfecto, aitque : « Zama, qui tribus annis ducatum tenuit in Hispaniis (ab anno sc. Christi dccxviii usque ad currentem) proprio stylo descripsit vectigalia Hispanorum, et quod prius indivisum ab Arabibus habebatur, ipse partem reliquit militibus dividendam, partem fisco de mobilibus et immobilibus assignavit, et Galliam Narbonensem

(1) De anno quo Concilium hoc Romanum celebratum fuit, licet nihil certi habeam, quod proferam, cum ejus inscriptio perspicue mendosa sit, conjecturam eruditis proponere, totamque eorum judicio permittere liceat. Concilium hoc nonis Aprilis habitum fuisse ex ipsa ejus subscriptione liquet. Certum est autem Concilia veteri ritu die dominica vel feria ii inchoari consuevisse, ut ipse Pagius non semel agnoscit, præsertim ad A. dliii, 9. Cum igitur nonæ Aprilis non quidem hoc anno, at sequenti dccxxii in Dominicam caderent, hinc datur suspicandi ratio, hanc esse Concilio sedem constituendam ; atque ita annus vi Leonis, qui in fronte ejus Concilii exhibetur nihil mendi præfert et emendatio tota ad annos Constantini, et Indictionem pertinet. Tota ergo inscriptio ita reformanda esset : « Imperante domino etc. Leone anno v, et P. C. ejus anno vi, sed et Constantino filio ejus anno iii, Indictione vi ». MANSI.

divisione simili ordinavit, et Francorum gentem bellis frequentibus stimulavit, et Narbonæ ob tuitionem patriæ electos milites collocavit ». Alahorus ejus decessor Narbonensem Galliam frustra tentaverat, sed eam Zama in suam potestatem redegit, ut narrat Isidorus Pacensis : « Postremo, inquit, Narbonensem Galliam suam facit, gentemque Francorum frequentibus bellis stimulat, et seditas (id est, stationes militum) Saracenorum in prædictum Narbonense oppidum, ad præsidia tuenda, decenter collocat ». Porro ex Isidoro, qui res a Zama gestas stylo valde barbaro descripsit, sua mutuatus est Rodericus.

4. *Narbona civitas munitissima a Saracenis occupata.* — Auctor Chronici Moyssiacensis, ab Andrea Duchesnio publicati, hanc Narbonis obsidionem narravit, sed Duchesnius usus est mendosissimo apographo in sua editione ; in ea enim legitur : « Soma rex Saracenorum nono anno, postquam Spaniam ingressi sunt, Narbonam obsidet, obsessamque capit ; virosque civitatis illius gladio perimi jussit, mulieres vero vel parvulos captivos in Spaniam ducunt ». Quod facinus anno Christi DCCXV in illo Chronico adscribitur ; cum tamen in contextu ad annum nonum occupatæ Hispaniæ referatur. Verum Baluzius, qui vidit veterem Codicem ex quo illud Chronicon descriptum, nunc in Bibliotheca Colbertina servatum, testatur ibi legi : « Sema rex Saracenorum post nono anno, quam in Spania ingressi sunt Saraceni, Narbonam obsidet, etc. » additque, ita etiam haberi in vetustis Annalibus Anianensis monasterii. Hæc Baluzius habet in notula ad lib. 3 Marcæ Hispanicæ num. 8, ubi Marca observat, Zuritam depravato etiam Codice Chronici Moyssiacensis usum scribere, *Zeniam* obsedisse Narbonam anno DCCXV, et Marianam huic testimonio innixum scribere, se eo anno invenisse Narbonem, et Mauris fuisse occupatam ; et quia id, nondum pacatis Hispaniis, terrestri exercitu confici non poterat, Marianam fingere varias manus ex Africa ad famam rei bene gestæ sese, examinum instar, in varias imperii Gothici partes infudisse. Tandem concludit Marca, certam invasæ primum a Saracenis Galliæ Gothicæ epocham, *Zamæ* auspiciis, esse annum ducis illius tertium, et undecimum imperii Saracenici in Hispania ; qui ex supputatione Isidori in annum DCCXXI incidet, ex aliorum vero calculo ad annum DCCXXIV submovendus erit. Ita recte Marca ; loco enim suo demonstravimus, Saracenos Hispanias anno Christi DCCXI in suam potestatem redegisse, et vulgarem sententiam, quæ hanc invasionem cum anno Christi DCCXIV alligat, prorsus falsam esse. In Chronico itaque Moyssiacensi edito, loco *Soma rex*, legendum, *Zama rex*, præfecti enim illi reges etiam vocabantur. In exemplari vero Ms. a Baluzio laudato loco, *Sema rex*, legendum, *Zama rex*, et loco, *post nono anno*, legendum, *post undecimo anno ;* vel potius chronographus annum illum nonum ab anno DCCXII exorditur, excluso scilicet anno ingressus Saracenorum ; qui numerandi modus ab aliis scriptoribus etiam usurpatus.

5. *Saraceni irrito conatu Tolosam obsident.* — Hæc currenti anno contigisse ostendit idem Isidorus, qui ait, supervenientem *Eudonem* cum validis copiis *Zamam* acie victum castris et vita exuisse, ingenti edita Saracenorum strage. Quod ex Isidoro accepit etiam Rodericus Toletanus loco laudato. De eodem hæc pariter verba Chronici Moyssiacensis et Annalium Anianensium, post illa quæ paulo ante descripta sunt, recitat Marca laudatus : « In ipso anno, mense tertio, ad obsidendam Tolosam pergunt : quam dum obsiderent, exiit eis obviam Eudo princeps Aquitaniæ cum exercitu Aquitanorum vel Francorum, et commisit cum eis prœlium, et dum prœliare cœpissent, terga versus est exercitus Saracenorum, maximaque pars ibi cecidit gladio ». Annum rei gestæ memorant Annalistæ Nazarianus et Petavianus. Primus ait : « An. DCCXXI ejecit Heudo Sarcinos de Aquitania ». Alter : « Anno DCCXXI expugnavit Eodo Saracenos de terra sua ». Denique hoc anno *Izit* califa, *Azam* præfectum in Hispanias misit, si fides sit Roderico citato, qui cum ei tribuat annos II et dimidium, scribatque *Ambizam* anno Hegiræ CIII, qui die prima Julii hujus anni inchoatus fuit, principatum Hispaniæ suscepisse, cum seipso pugnat, ideoque cum Marca laudato post Zamam *Ambiza* collocandus est, cujus principatus hoc anno Christi desinente inchoatus. Recte itaque anonymus Andalusianus *Ambasæ*, seu *Ambesæ*, aut *Ambizæ* præfecturam hoc anno collocat, et Isidorus Pacensis de Zama scribit : « Tunc in Occidentis partibus multa illi (nempe Omaro califæ mense Februario anni præcedentis demortuo) perveniunt prospera, atque per Zama nomine tres minus paululum annos (ab an. nempe DCCXVIII ad currentem) in Hispania ducatum habente, ulteriorem vel citeriorem Iberiam (ex Codice Mazarin. impressi enim habent imperium) proprio stylo, ad vectigalia inferenda describit prædia et manualia, vel quidquid illud est, quod olim prædabiliter indivisum retemptabant ». Vide dicta anno DCCXII, num. 10.

6. *Obitus S. Joannis episc. Eboracensis.* — Mortuus est hoc anno *sanctus Joannes Beverlacensis* episcopus Eboracensis, cujus varia miracula narrat Beda lib. 5, cap. 2 et seqq., subditque : « Mansit in episcopatu annos triginta tres, et sic cœlestia regna conscendens sepultus est in porticu sancti Petri, in monasterio suo quod dicitur in Sylva Deirorum anno ab Incarnatione Domini septingentesimo vicesimo primo. Nam cum post (scilicet post annos illos XXXIII) præ majore senectute, minus administrando episcopatui sufficeret, ordinato in episcopum Eboracensis Ecclesiæ Wilfrido presbytero suo, secessit ad monasterium suum præfatum, ibique vitam in Deo digna conversatione complevit ». Henschenius ad diem VII SS. mensis Maii refert ejus Vitam, quam collegit *Folcardus Ecclesiæ sanctæ Trinitatis Cantuariæ monachus*,

ad precem et instantiam Aldredi archiepiscopi Eboracensis, uti præfert titulus illi præfixus; quæ ideo scripta fuit undecimo Ecclesiæ sæculo, quo *Aldredus* Ecclesiam Eboracensem rexit. Mabillonius sæc. III Benedict. part. 1, refert Epitomen ejusdem Vitæ a Folcardo scriptæ, et Folcardum perperam confundit cum Folcardo monacho Sithivensi, qui Vitam sancti Bertini abbatis Sithivensis scripsit, quod refellit laudatus titulus, quem non viderat. In ea Vita dicit Folcardus Joannem *nonis* Maii vitam feliciter finiisse, indeque varia Martyrologia ab Henschenio laudata natale ejus memorant ad diem VII Maii. Beda citatus cap. 2 de Alfrido Northumbriæ rege loquens ait : « Cujus regni principio, defuncto Eata episcopo, Joannes, vir sanctus, Augustaldensis Ecclesiæ præsulatum suscepit », ideoque anno Christi DCLXXXVI, Joannes episcopus creatus, ut anno DCLXXXVII, n. 12 monstravi. Quare sanctus Joannes an. septingentesimo decimo octavo episcopatum deposuit, et quadriennio incompleto in monasterio suo Beverlacensi, quod in Sylva Deirorum ædificaverat, cuique sanctum *Berethunum* suum discipulum abbatem præfecerat, monachus vixit. In Fragmento enim Vitæ sancti Brithuni seu Berethuni apud Capgravium, et in alio Fragmento tom. I Monastici Anglicani pag. 169 recitato dicitur, *Joannem,* relicto episcopatu, quatuor annos transegisse in Beverlac. Ricardus vero prior Hagustaldensis cap. 13 habet annos tantum tres, indeque Henschenius videns, Folcardum scribere Joannem mansisse in episcopatu *triginta tribus annis, octo mensibus, et tredecim diebus,* existimavit hos auctores deceptos esse, et Joannem vix decem menses annumque integrum post depositum episcopatum supervixisse. Verum cum certum sit, *Wilfridum* juniorem anno DCCXVIII in Ecclesia Eboracensi sedere cœpisse, ut an. DCCXXXI evidenter ostendam, non dubium, quin Folcardus calculos male posuerit, aut saltem quin anni illi XXXIII, menses VIII cum diebus XIII mendose descripti fuerint.

7. *Sedes Eboracensis episcopalis tantum fuit usque ad annum* DCCXXXV. — Per annos illos XXXIII Joannes modo Agustaldensem Ecclesiam, modo Eboracensem, modo neutram exauctoratus administravit. Mabillonius et Henschenius citati cum archiepiscopum Eboracensem cum Folcardo monacho perperam appellant, cum post Paulinum sedes Eboracensis usque ad Egbertum, annumque Christi DCCXXXV episcopalis tantum fuerit. S. Wilfridus anno DCLXXXVII episcopatum suum recepit, ut eo anno ostendimus, et Joannes Beverlacensis, qui defuncto *Eata* episcopo præsulatum Agustaldensis Ecclesiæ nuper susceperat, ac *Bosa,* qui sedebat Eboraci, exauctorati sunt. Post quinquennium Wilfridus iterum in exilium missus est, et *Bosa* sedem Eboracensem repetiit, *Joannes* Agustaldensem, ut anno DCLXXXVII exposuimus. Tandem anno DCCV Wilfridus *in episcopatum Agustaldensis Ecclesiæ,* inquit Beda lib. 5, cap. 3, receptus est, translato Eboracum *Joanne,* qui Bosæ nuperrime mortui locum teneret. A quo an. ad DCCXVIII Joannes Ecclesiam Eboracensem administravit. Neque enim *sanctus Joannes,* sed *Acca* Wilfrido seniori anno DCCIX vita functo successit. Porro Joannes dicitur sedisse annos XXXIII, licet per quinquennium *Wilfridus* episcopatum Agustaldensem obtinuerit, eo fere modo quo *Wilfridus* dicitur Eboracensem Ecclesiam per annos XLV rexisse, quamvis intra tempus illud non semel sine episcopatu vixerit. Baronius anno DCCXXXI, num. 18, ut probet Bedam a Joanne Beverlacensi diaconum ordinatum non fuisse ante annum DCXC, dicit Joannem juxta Bedam sedere cœpisse anno DCLXXXVIII, sedisse annis XXXIII, decessisse vero anno DCCXXI, ideoque Bedam ante annum DCLXXXVIII diaconum a Joanne ordinari non potuisse. Verum *Joannes* anno DCLXXXVI episcopus consecratus fuit, annoque DCCXVIII episcopatum deposuit, ut mox vidimus. De egregiis *Joannis Beverlacensis* virtutibus legenda ejus Vita.

Saraceni in imagines grassantur, ut anno DCCXXIII dicemus.

GREGORII II ANNUS 9. — CHRISTI 722.

1. *Manichæorum insigniores homines, et eorum facinorum series.* — Annus adest Redemptoris septingentesimus vicesimus secundus Indictione quinta, « quo (inquit Theophanes) Leo imperator coegit Judæos et Montanos baptizari. At vero Judæi baptizati contra propositum suum diluerunt baptismum, et comedentes sancto munere participabantur, et contaminabant fidem. Porro Montani divinantes sibi, et definientes fidem, domos introierunt errori suo deputatas, et incenderunt semetipsos ». Hæc Theophanes : eadem Cedrenus. Sed quosnam per Montanos intellexerit Theophanes, qui adeo baptismum exhorrescerent, nos latet; non enim potuerunt hæc dici de priscis illis hæreticis Montanum sectantibus, siquidem ii baptismum non rejiciebant : nisi forte dicamus, per Montanos hæreticos intelligi Manichæos, qui de civitatibus pulsi, incolerent montes. Scimus enim eumdem imperatorem insecutum esse Manichæos in Armenia degentes, adversus quos (ut dictum est superiori tomo) prædecessores imperatores Constantinus Heraclii nepos, et Justinianus junior egerunt, nec penitus eos exstirpare valuerunt, semper excisis capitibus in sobole pullulantibus. Post enim flammis datos a Justiniano omnes quos reperit Manichæos, unus duntaxat Paulus Armenus fuga lapsus est cum filiis duobus Genesio et Theodoro, quorum alteri, nempe Genesio, Timothei nomen imposuit. De hoc cum accepisset Leo imperator, Constantinopolim eum vocavit: quæ autem, cum venit, facta sint, Lucas Siculus, qui claruit sub Basilio imperatore, et in illis regionibus versatus est, de iisdem Manichæis historiam græco stylo prosequitur his verbis :

2. « De quibus omnibus, Manichæis scilicet in Armenia pullulantibus, cum certior factus fuisset imperator, Genesium protinus acciri jubet cognomento Timotheum, vel ut aptius dicam Thymotheum (ita auctor, quod Τιμόθεος, honor Dei, interpretetur, Θυμόθεος, ira Dei) eumque ad patriarcham mittit Constantinopolitanum. Hunc ergo ut vidit patriarcha, quæstionem ordine instituens : Cur (ad eum ait) Orthodoxam fidem negasti ? At ille : Anathema, inquit, qui fidem Orthodoxam negat : Orthodoxam fidem vocans suam ipsius hæresim. Tunc iterum patriarcha : Quare non credis, nec adoras venerandam Crucem? Et ille : Anathema, inquit, qui non adorat et colit venerandam ac vivificam Crucem : Crucemque intelligebat Christum ipsum, manibus expansis crucem efformantem. Cui rursum patriarcha : Cur non colis nec adoras Deiparam sanctam? At ille : Anathema, inquit, qui sanctissimam Deiparam non adorat, communem omnium nostrum matrem, in quam Dominus noster Jesus Christus introivit : hanc autem volebat esse supernam Hierusalem, in quam præcurrens Christus pro nobis ingressus est. Interrogabat demum patriarcha, quid causæ esset, cur immaculatum Domini nostri Jesu Christi corpus et pretiosum ejus sanguinem non participas, sed vilipendis ipsum? Cui Timotheus : Anathema, inquit, qui non fecerit, aut qui spernit corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi. De ipsis enim verbis loquebatur. Similiterque de sancta Catholica et Apostolica Ecclesia interroganti respondebat : Ecclesiam Catholicam non aliam intelligens, quam ipsa conciliabula Manichæorum. Et de baptismo pariter affirmabat, Jesum Christum ipsummet esse baptisma, et quod scripsit : Ego sum aqua vivens. Atque in hunc modum pravo sensu omnia pervertens, et anathema in singulis proferens, pro innocente habitus est Timotheus. Vetus namque mos fuit Manichæorum, et eorum ab eis descendentium hæreticorum, ut quovis modo etiam jurati occultarent quod crederent : eratque in ipsorum ore et opere lex illa eo versu conscripta :

Jura, perjura, secretum prodere noli.

Sed pergit Lucas de eodem Timotheo :

« Acceptis, inquit, ab imperatore formalibus litteris, Episparim (vicum in Armenia, in quo degere consuevit), reversus est : coactisque subito suis omnibus discipulis, cum eis aufugit, descenditque ad Deo invisam Mananalim Manichæorum metropolim apud Sarracenos, ex qua primo prodierat Constantinus eorum auctor, (de quo superiori tomo dictum est). Ibi post aliquot annos ad sum-

mum jam insaniæ culmen evectus, et furore, rabie, angore, tanquam missione a pravis angelis accepta exagitatus, Deo pœnas exposcente, fœdo ex inguinis tumore vitam finivit, cum annos ferme triginta impietatis familiam duxisset.

3. « Erat huic filius Zacharias nomine, et mercenarius item puer arte caprarius, quem prope viam olim forte offenderat fasciis involutum, quod ex injusto scilicet, pollutoque thoro natus esset : solet enim adultera fœtus suos in viam projicere criminis metu. Mortuo igitur Genesio, divisi sunt in factiones ejus discipuli. Quidam enim Zachariæ adhæserunt, alii spurio Josepho (sic enim vocabatur). Gravi deinde suborta inter utrosque dissensione, qualis inter alios majores suos antea fuerat, dum uterque spiritus gratiam sibi infusam prædicarit, impuri potius spiritus agitationem susceperunt. Tandem ira percitus Zacharias, ac si paterna hæreditate privandus esset, Josephum Aphronetum lapide feriens, parum abfuit, quin necaret. Nec multo post, collectis uterque discipulis, clam aufugere destinabant : et jam modicum a vico processerant, quum suspicati Agareni eos in Romanorum ditionem transire, percontari cœperunt. Zacharias vero Agarenorum impetum videns, relictis discipulis, solus evasit : illos enim assecuti Agareni gladio ad unum peremerunt : quo nomine graviter ab aliis vituperatus est Zacharias, ut qui mercenarium se suis præbuisset, non pastorem.

4. « Joseph vero, qui et Aphronetus, cum hæc geri videret, currus convertit, quasi tenderet in Syriam, dicens Sarracenis, se ad lactarium opus et armenta proficisci : quo responso contenti Agareni, eos intactos reliquerunt et abierunt. Ita opportunum fugæ tempus nactus Joseph Aphronetus, cum suis omnibus evasit; Episparimque appellens vicum a nobis jam sæpe memoratum, honorifice ab incolis habitus. Omnes siquidem accensis lampadibus, singulari honore illum, qui summa infamia dignior erat, tanquam Christi discipulum exceperunt. Quod intuens pius quidam vir ex iis qui illic erant in imperio, nomine Crichorachas, magna vi militum domum obsedit, ad quam diverterat Manetis sectator, atque discipulos quidem ejus omnes cepit, ipse autem fuga lapsus, in Phrygiam excessit, sedemque fixit Antiochiæ Pisidiæ. Qua in urbe triginta annorum curriculo pro eadem hæresi decertans, auditoribus suis affirmabat se Epaphroditum esse Pauli discipulum, ab eoque ad ipsos missum. Ego vero jure illum dixerim Aphronetum : valde enim litterarum rudis erat exsorsque prudentiæ. Cæterum postquam multos illic pravis artibus corrupit, æternique supplicii reos fecit, vitam et ipse finivit in loco, cui nomen est Esortocopium.

5. « Quo adhuc superstite, mulier quædam Armenia ejus discipula ab ejusdem discipulis constuprata filium ex Hebræis (ut fama est) edidit, illum, inquam, nequitia celebrem improbum Bahanem, qui Aphroneto succedens, et hæresim, quam a majoribus acceperat, homo omnibus flagitiis integram retinens, multosque simplices ad exitium capiens, factus est pariter nefariæ sectæ magister ». Hactenus hæc de his quæ cœpta sunt (ut vidimus) sub Leone Isaurico, et ad posteriora sunt tempora propagata : quæ autem hæc secuta sint, inferius suo loco dicturi sumus : hæc enim quæ dicta sunt, usque ad tempora Irenis Augustæ pervenerunt, quo Sergius Bahanis successor cæteros superans impietate innotuit, ut inferius idem auctor affirmat.

6. *Conversio Gentilium per Bonifacium.* — Quod vero ad Occidentalem Ecclesiam pertinet, hoc anno ipsa mirum in modum in conversione Gentium propagatur, siquidem hic annus est tertius, quo recedens Bonifacius a Clemente episcopo Trajectense, non solum quamplurimos Frisiorum, sed et Cattorum qui contermini sunt Saxonibus populi, ab idolorum cultu ad Christi fidem convertit, et sacro baptismate imbuit. Narrat hæc auctor ex Willebaldo in Vita ipsius, additque : Cumque ex eis etiam plurimos convertisset, et multa hominum millia undis salutaribus tinxisset, quemdam e suis fidelem, Binnam nomine, Romam cum litteris misit, indicans Apostolico præsuli omnia, quæ per ipsum gessisset Deus, et quantam hominum multitudinem cælesti gratia illustratam sacro baptismo abluisset. Tum præterea de rebus variis, quæ ad quotidianam Ecclesiasticæ regulæ necessitatem, populique recens conversi curam pertinerent, prudenter eum consulens perscripsit.

« Nuntius autem ab eo missus Romam, omnia ipsius mandata fideliter exsequens, præsuli Apostolico litteras ejus obtulit; aliasque ab illo, ad quæstiones propositas responsa continentes magistro suo referens, celeriter recessit ». Hæc ipse. Porro visum est Gregorio Pontifici vocare Bonifacium Romam, et eum dignitate insignire episcopali ; quod factum est anno sequenti : agemus de his suo loco.

Anno periodi Græco-Romanæ 6215. — Anno Æræ Hispan. 760. — Anno Hegiræ 104, inchoato die 21 Junii Fer. 1. — Jesu Christi 722. — Gregorii II papæ 8. — Leonis Isauri imp. 6. Constantini Copronymi 3.

1. *Leo imp. Montanistas et Judæos ad baptismum suscipiendum cogit.* — A num. 1 ad 6. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXIV, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, refert Leonem imp. *Hebræos* et *Montanistas* ad baptismum suscipiendum coegisse. Baronius multis nititur ostendere, non posse hæc accipi de Montani antiqui hæresiarchæ sectatoribus, quod hi a Baptismo non sic abhorrerent, ut *baptismate tanquam contracta sorde* se expiarent, quod narrat Theophanes de Montanistis, de quibus verba facit. Combefisius tamen in Notis ad Theophanem de illis maxime accipiendum existimat : nec enim, inquit, illorum baptisma ratum erat, qui sic in Trinitate, et Spiritu sancto errarent. Potuit ergo *Leo* ad Ecclesiæ verum baptisma cogere, quod sic illi indigne tulerint, ut ob eam causam se flammis devoverint, quod de Montanistis illis asserit Theophanes. Ipsa prophetia, qua inductos ait idem Theophanes, ad necem sibi consciscendam, character quidam videtur Montani illius sectæ, qui novo illi Spiritui totum credebant. Timotheus presbyter Constantinop. inter præcipuos errores *Toscodurorum*, qui ex Epiphanio hæresi XLVIII iidem sunt ac Cataphryges, Paulicianistæ, ipsi Montanistæ, hunc ponit, quod βάπτισμα διασύρουσι, aliaque omnia externa symbola respuunt; eoque primos ponit, quos accedentes ad Ecclesiam oporteat baptizari : ut non mirum præ omnibus hæreticis hos Leonem ad baptismum cogendos duxisse, illosque rem sic indigne tulisse. Quod vero ait de Judæis Theophanes, « cibo communi jam sumpto sacri doni se consortes futuros exhibebant, atque adeo fidem contaminabant », ita explicat Combefisius, ut eo fidem pollucrent, quod intincti baptismo illum eluebant, sicque eluentes ac execrantes, ore tenus sacra mysteria ac Eucharistiam percipiebant, quod et præstitere Granatenses ex Hispania ejecti ; et Judæi etiamnum sibi hoc liberum putant, ut propter Gentium pressuram, quam vocant, eorum mores ac religionem simulent exterius, apud quos victitant, modo alia Judaici ritus quoad eis licet, observent, puta sabbati cultum, circumcisionem, abstinentiam a cibis immundis, aliaque, quæ dictis Granatensibus persancta esse, quibus ita multis habitant locis, neminem latet.

2. *Petrus Siculus scripsit adversus Manichæos.* — Cæterum Baronius num. 2 de *Manichæis* loquens meminit Historiæ Petri Siculi *de vana et stolida Manichæorum hæresi*, quam perperam *Lucæ Siculo* tribuit. Hæc Historia, cujus ipse tantum partem habuerat a Sirmondo e græco in latinum versam, extat nunc integra tomo XVI Biblioth. Patrum edit. Lugdun. pag. 753 ex versione Matthæi Raderi. Describit in illo Opere *Petrus Siculus* Manichæorum originem a Scythiano, Terebintho, Manete cœptam, a Paulo Samosateno, Constantino quodam ac Simeone et Sergio hæresiarchis propagatam, ac identidem mutatam; horumque omnium vitam, mortemque exponit, ut se Tibricæ, dum ibi legationem obiens pro Basilio Macedone imper. versaretur, affirmat didicisse a Manichæis quibuscum disputando congressus erat, et a Catholicis qui alias Manichæi fuerant. De qua legatione anno DCCCLXXI, quo ea peracta, sermo erit.

3. *S. Bonifacius relinquit Frisiam, et recusat episcopatum.* — Ad num. 6. Sanctus Bonifacius, qui in erudiendis Frisiis *triennium* cum S. Willebrordo illius regionis episcopo insumpserat, episcopali dignitate recusata, eam provinciam deseruit, ut Germaniæ partes adiret, ad quas se missum a Gregorio papa dicebat. Rem, ut gesta est, in ejus Vita Willibaldus descripsit, sed brevius clariusque Othlonus lib. 1, cap. 14 et seqq. « Per venerabilem Willibrordum Trajectensis Ecclesiæ præsulem buccina cælestis doctrinæ in Fresiam insonuit. Cujus studio sanctus Dei famulus Bonifacius omnimodo congaudens et adhærens, per tres continuos annos laboravit cum illo, tam in destruendis fanis, quam in construendis Ecclesiis, omnibusque negotiis divinis. Unde factum est, ut quia prædictus Pontifex ætate jam decrepita gravatus, suggerentibus discipulis solatium suæ senectuti providere cupiebat, hunc Dei famulum ad episcopalis regiminis suscipiendum gradum, regendumque sibi commissum populum unice obsecraret. Sed ille talia humiliter respuens, minime se dignum esse episcopali gradu referebat, (quibus ex verbis liquet, cum toto illo

triennio nondum episcopum fuisse), et, ne sibi in annis adolescentiæ adhuc constituto tantæ dignitatis fastigium imponeret, precibus omnibus instabat, attestans etiam, quia juxta canonicæ institutionis præcepta, necdum quinquagesimi anni ætatem, qui hujus gradus culmini conveniret, pleniter reciperet. Prædicto vero pontifice (scilicet Willibrordo) blandis illum verbis increpante, et ad suscipiendum episcopatus ordinem instigante, diversisque pro hac spirituali contentione verbis invicem prolatis, hic sanctus vir in tanto agone positus, placidum tandem excusationis sermonemprotulit, dicens: Onus regiminis, quod mihi indigno imponere cupis, sancte præsul, suscipere non audeo, quia a beato Gregorio papa in Germaniam ob evangelizandi causam directus sum, ipsiusque legationis gratia, in has barbaras nationes adveniens, sponte me tuæ gubernationis imperio subjeci. Tantum ergo mandatum præterire, et aliud quodlibet negotium subire nullatenus præsumo. Unde, pater venerande, obsecro, ut in illas regiones ad quas a præsule Apostolico missus sum, cum tua gratia simul et licentia transire merear. Hæc audiens sanctus Willibrordus, data benedictione, permisit eum abire. Ille vero exinde proficiscens, pervenit ad locum cui nomen est Amanaburg, Deum ubique habens conviatorem, cujus etiam virtute atque protectione suffultus, quocumque perrexit, ubique sacræ doctrinæ notitiam dilatavit. Cumque ingentem populum Domino in Fresia prædicando acquireret, multi ab ejus spirituali doctrina educati, ad agnitionem veritatis pervenerunt, adeo ut supra dictum locum, cui duo præerant germani, Dietih videlicet et Dierols, Domino Deo auxiliante obtinens, collecta non pauca fratrum congregatione monasterium construeret. Tunc etiam alias Germaniæ partes prædicandi causa adiit, Hessones videlicet in Saxonum confinio positos ». Ita Othlonus.

4. *Gregorius et Sturmius adolescentes S. Bonifacium sequuntur.* — *Bonifacio* præcipuum excusationis caput hoc erat, quod Evangelii prædicandi causa liberam a Gregorio papa quocumque vellet, eundi licentiam nactus esset, ideoque relicta Frisia, cujus episcopus erat *Willebrordus*, in Germaniam interiorem statuit proficisci. Prius autem adiit *Palatiolum*, celebre puellarum prope Trevirim ad Mosellæ ripam monasterium, cui *Addula* illustris abbatissa Dagoberti secundi quondam Austrasiorum regis nostro sæculo cogniti filia, præerat. Forte quem in disciplinam suam tunc accepit *Bonifacius*, adfuit ibidem *Gregorius* puer, supradictæ Addulæ ex Albrico filio legitimus nepos, ut docet beatus Ludgerus ipsius Gregorii discipulus in ejus Vita. Pontificatum Ultrajectinum postea gessit *Gregorius*, quem hoc anno decimum quintum ætatis annum attigisse, et Bonifacium sequi cœpisse, ostendit Cointius hoc anno num. 51, qui et alibi de illius ætate inter eruditos controversa disserit, *Bonifacius* Gregorio comite, ut in ejus Vita Ludgerus scribit, ad Hassos et Thuringos profectus est; utrorumque enim meminit in suis Epistolis Gregorius papa. Luctuosissimus erat *Thuringiæ* status propter Paganorum viciniam, paupertatemque incolarum prope incredibilem, de qua Ludgerus in prælaudata sancti Gregorii Vita.

GREGORII II ANNUS 10. — CHRISTI 723.

1. *S. Bonifacius Romam vocatus venit, episcopus consecratur.* — Sequitur ordine temporis annus Redemptoris septingentesimus vicesimus tertius sextæ Indictionis, quo Gregorius papa vocavit Romam Bonifacium, quem ante annos quatuor miserat apostolum in Germaniam : cumque adeo magna ac digna tanto munere ab eo edita facta novisset, eumdem consecrat in episcopum. Ista de tempore ordinationis sancti Bonifacii, cum ex litteris ejusdem, atque Gregorii papæ luce clariora reddantur, ut nullus esse possit dubitandi locus; monemus lectorem, nuper Acta ejusdem Bonifacii esse edita, quæ admodum depravata in annorum numeris convincuntur, ut in his, de quibus agimus, cum ibi ordinatum fuisse ipsum episcopum a Gregorio secundo, anno Redemptoris septingentesimo trigesimo octavo auctor affirmat [1], quo quidem tempore, non Gregorium secundum, sed tertium

[1] Apud Canis. Antiq. lect. tom. IV. pag. 469. in fin. Vit. Bonif.

sedisse liquet. Vocatus igitur Romam a Gregorio secundo papa, episcopus ordinatur. Ita plane secundum illud divinum oraculum accidit [1], quo dicitur : « Numquid mittes fulgura, et ibunt : et revertentia dicent tibi, adsumus? » Ita quidem, sed et de his, quos cælestis imbuit spiritus homines missos ad mysterium Evangelii, hæc etiam mystice dicta habes [2] : « Animalia ibant, et revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis ». Unde scias, sicut Apostolos, ita et apostolicos viros esse filios tonitrui appellatos, uti Bonifacius, qui missus in Germaniam, fulminis instar impietatis destruxit munitiones, extollentes se adversus scientiam Dei, Romamque vocatus venit, de suo apostolatu redditurus summo Pontifici rationem, de quo ista ejus Vitæ auctor ex Willibaldo [3] post alia recensita ejus egregie facta, sic ait :

2. « Postquam autem vir sanctus, lectis Pontificis litteris, se inter cætera Romam accersiri didicit : mox ad summum obedientiæ gradum contendens, fratrum agmine stipatus Italiam petiit, conspectisque Romanæ Urbis mœnibus, Deo gratias agens, beatorum Apostolorum patrocinio se commendavit. Ut autem ejus adventum didicit Romanus Pontifex, confestim illum ad se evocavit, salutatumque familiariter, honorifico xenodochio commendavit. Deinde opportuno se offerente ad colloquendum die, ad beatissimi Petri Apostoli Ecclesiam venire jussus est. Cumque se invicem mutuis explessent sermonibus, Pontifex de Symbolo et fidei Catholicæ traditione sciscitatus est. Respondit autem vir sanctus : Tantæ quæstioni, domne Apostolice, in sermone familiari non facile possum satisfacere : oro itaque, ut fidei quam a me exigis, conscribendæ mihi tempus largiaris : sicque eam ex scriptis Pontifici obtulit.

3. « Pontifex postquam ea scripta perlegit : sibi eum assidere jubet, ut eam fidem constanter retineat et accurate doceat, hortatur. Multa deinde de spiritualis vitæ religione cum illo conferens, ita ut nonnunquam pæne integrum diem mutua inter ipsos colloquia absumerent, ad extremum quot populi idololatræ ejus opera crediderint, ex eo percontatur. Ubi ad ea respondit vir sanctus, Pontifex ei suam aperit voluntatem, quod eum decreverit episcopum ordinare, ut eo majori constantia errantes corrigeret, et ad viam veritatis revocare posset, quo sit ampliori Apostolicæ dignitatis auctoritate suffultus, tantoque apud omnes conciones ejus gratiosiores sint, quo certius constaret, a præsule Apostolico ipsum, ut concionetur, esse destinatum. Tum vir Dei sagaciter perpendens, metuensque ne illud propheticum in ipsum competeret [4] : Noluit benedictionem, et elongabitur ab eo : tantæ benedictionis gratiam minime recusavit. Ut autem adfuit dies ordinationis ejus, qui fuit pridie kalendas Decembris, id est, in sancti Andreæ Apostoli feriis, Pontifex eum et consecravit episcopum, et Bonifacium deinceps dici voluit, cum antea Winfridus diceretur. Et ut ad obedientiam sibi suisque successoribus exhibendam, omnemque sacræ fidei traditionem observandam arctius eum adstringeret, juramentum ab eo exegit, et accepit : quod quidem in antiquis exemplaribus ita scriptum habetur :

4. « In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, imperante domino Leone magno imperatore, anno septimo post consulatum ejus, sed et Constantini magni imperatoris ejus filii anno quarto inchoato scilicet, Indictione sexta, promitto ego Bonifacius, Dei gratia episcopus, tibi, beate Petre Apostolorum princeps, vicarioque tuo beato Gregorio papæ, et successoribus ejus per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem inseparabilem, et hoc sacratissimum corpus tuum, me omnem fidem et puritatem sanctæ fidei Catholicæ exhibere, et in unitate ejusdem fidei, Deo operante, persistere, in qua omnis Christianorum salus esse sine dubio comprobatur : nullo modo me contra unitatem communis et universalis Ecclesiæ, suadente quopiam, consentire; sed (ut dixi) fidem et puritatem meam, atque concursum tibi, et utilitatibus Ecclesiæ tuæ, cui a Domino Deo potestas ligandi, solvendique data est, et prædicto vicario tuo, atque successoribus ejus per omnia exhibere. Sed et si cognovero antistites contra instituta antiqua sanctorum Patrum conversari, cum eis nullam habere communionem aut conjunctionem : sed magis, si valuero prohibere, prohibebo; sin minus fideliter statim domno meo Apostolico renuntiabo. Quod si (quod absit) contra hujus promissionis meæ seriem aliquid facere quolibet modo, seu ingenio, vel occasione tentavero, reus inveniar in æterno judicio, ultionem Ananiæ et Saphyræ incurram, qui vobis etiam de rebus propriis fraudem facere præsumpserunt. Hunc etiam Indiculum sacramenti ego Bonifacius exiguus episcopus manu propria scripsi, atque ponens supra sacratissimum corpus sancti Petri, ita, ut præscriptum est, Deo teste et judice, feci sacramentum, quod et servare promitto ». Hactenus juramentum, quod et reliqui ordinati episcopi præstare solerent. Subdit vero auctor :

5. « Postquam hujusmodi jusjurandum apud Gregorium Pontificem dedit : ille vicissim in omnibus eum juvare, provehere, et venerari studuit. Nam libellum, in quo sacratissima Ecclesiasticæ institutionis jura Pontificalibus digesta conventibus habebantur, ei dono dedit, præcipiens, ut tam clerus quam populus ejus regimini subdendus iis institutis imbueretur : familiaritatemque Sedis Apostolicæ tum ipsi, tum omnibus ejus subditis perpetuam, dato privilegio, confirmavit; litterasque suas ei impartiens non solum Carolo illustri duci, qui id temporis Francorum regnum moderabatur, sed etiam cunctis viris Ecclesiasticis et principibus Germaniæ eum tuendum commendavit ».

[1] Job. XXXVIII. — [2] Ezech. I. — [3] Extat apud Sur. tom. III. die v Junii. — [4] Psal. CVIII.

Sed quando ista? sequenti die ab ordinatione ipsius omnia sunt mira celeritate confecta, quod rarum est, ut contingat in Urbe, ubi ex omnibus Ecclesiis jugiter imbres negotiorum non solum stillant, sed densitate ingruentes diluvium secum ferunt : verum quod ista de conversione Gentium sint reliquis omnibus præferenda, cuncta primum expediri Gregorius papa voluit. Subdit vero auctor : Litterarum autem earum exempla hoc loco (quandoquidem ita res postulat) inserere voluimus : primo illarum, quæ ad Carolum ducem, deinde quæ ad principes omnes scriptæ sunt :

6. *Gregorii papæ Epistolæ ad plures, quibus comitatus est Bonifacium redeuntem in Germaniam.* — « Domino glorioso filio Carolo duci Gregorius papa.

« Comperientes te, in Christo dilectissime, religiosæ mentis affectum gerere : in multis opportunitatibus, debito salutis promisso, notum facimus Deo dilectæ tuæ dignitati, præsentem fratrem Bonifacium fide et moribus approbatum, a nobis episcopum consecratum, atque institutionibus sanctæ Sedis Apostolicæ, cui, Deo auctore, præsidemus Ecclesiam generali sollicitudine informatum ad prædicandum plebibus Germaniæ gentis, ac diversis in Orientali Rheni fluminis parte consistentibus, gentilitatis errore detentis, vel adhuc ignorantiæ obscuritatibus præpeditis, necessario destinare. Pro quibus eum gloriosæ benevolentiæ tuæ omni modo commendamus, ut eum in omnibus necessitatibus adjuvetis, et contra quoslibet adversarios, quibus in Domino prævaletis, instantissime defendatis; certissime retinentes Deo vos exhibere, quæcumque huic promptissimo impenderitis favore, qui sanctis Apostolis suis ad lucem Gentium destinatis, suscipientibus eos, se suscipiendum prædixit[1] : quorum institutionibus per nos informatus prædictus antistes, in sortes prædicationis procedit ». Hactenus ad Carolum Martellum Gregorius. Sed et ex eodem auctore reliquas Epistolas a Gregorio papa eodem tempore pro Bonifacio scriptas hic reddamus. In primis vero illas ad episcopos Boreales, et alios omnes datas litteras commendatitias more majorum conscriptas reddamus, quæ sic se habent :

7. « Gregorius episcopus servus servorum Dei, universis reverendissimis et sanctissimis fratribus coepiscopis, religiosis presbyteris, seu diaconibus, gloriosis ducibus, magnificis castaldis, comitibus etiam, vel cunctis Christianis Deum timentibus.

« Sollicitudinem nimiam gerentes pro speculatione credita, quia in umbra mortis aliquas gentes in Germaniæ partibus, vel plaga Orientali Rheni fluminis, antiquo hoste suadente, errare, et quasi sub religione Christiana idolorum culturæ servire cognovimus; aliquos vero, qui nec Dei cognitionem habentes, nec baptismatis sacri unda sunt

[1] Joan. XIII

loti, sed comparatione brutorum animalium pagani, factorem non recognoscunt : necessario pro utrorumque illuminatione, ad prædicandum rectæ fidei verbum, harum litterarum portatorem Bonifacium reverendissimum episcopum fratrem nostrum ad easdem partes dirigere studuimus, ut illis prædicando verbum salutis, vitam provideat sempiternam. Et si quos forte vel ubicumque a rectæ fidei tramite deviasse cognoverit, aut astutia suasos diabolica erroneos repererit, corrigat, atque sui educatione ad portum restituat salutis, eosque ex Apostolicæ Sedis hujus doctrina informet, et in eadem Catholica fide permanere instituat.

« Cui, hortamur ob amorem Domini nostri Jesu Christi, et Apostolorum ejus reverentiam, ut in omnibus solatia exhibeatis, eumque in nomine Jesu Christi recipiatis, ut scriptum est de suis discipulis[1] : Qui vos recipit, me recipit : providentes insuper necessaria itineris ejus, comitesque tribuentes, cibum etiam ac potum, vel si quid eguerit, largientes : ut uno labore et socia voluntate opus sibi creditum pietatis et negotium salutis, annuente Deo perficiatur, atque præmium laboris percipere mereamini, deque conversione errantium merces vobis adscribatur in cælis.

« Si quis itaque huic Dei famulo ad illuminationem Gentium ab hac Apostolica et Catholica Dei Ecclesia destinato assensum vel concursum præbuerit : exorantibus Apostolorum principibus, consortium mereatur sanctorum martyrum Christi Jesu. Si quis vero (quod non optamus) adversari ejus laboribus conatus fuerit, aut contrarius extiterit ministerio sibi credito, successorumque ejus in eumdem laborem intrantium; ex sententia divina anathematis vinculo ligatus perpetuæ damnationi subjaceat. Data kalendis Decembris imperante domino piissimo Augusto Leone, imperii ejus anno septimo; sed et Constantini imperatoris ejus filii anno quarto, Indictione sexta ». Adjecit his alias ad clerum et populum ita conscriptas, quibus idem S. Bonifacius Evangelium prædicaverat, cum ipsis eum episcopum jam ordinatum restituit, docens quæ servanda ipsi ex sacrorum canonum præscripto præceperit, contenta in libello illo quem ipsi dedisse revertenti, superius dictum est.

8. « Gregorius servus servorum Dei clero et plebi dilectissimis filiis in Domino salutem. Probabilibus desideriis nihil tarditatis præstantes, fratrem jam et coepiscopum nostrum Bonifacium vobis ordinavimus sacerdotem : cui dedimus in mandatis, ne unquam ordinationes præsumat illicitas, ne bigamum, et qui virginem non est sortitus uxorem, neque illitteratum, vel in qualibet corporis parte vitiatum, aut ex pœnitente, vel curiæ, vel cuilibet conditioni obnoxium, notatumque ad sacros ordines permittat accedere, sed si quos hujusmodi repererit, non audeat promovere. Afros passim ad Ecclesiasticos ordines prætendentes nulla

[1] Joan. XIII.

ratione suscipiat, quia aliqui eorum Manichæi, aliqui rebaptizati sæpius sunt probati ». Ita quidem superius alias sæpe dictum, quod occupantibus Africam Sarracenis, extorres Africani in transmarinas oras sese infuderant, quærentes ex ordinibus Ecclesiasticis victum. Verum quod detecti fuissent esse Manichæi, vel Donatistæ, universali sancita lege oportuit vetuisse, ne Africanus aliquo modo a quopiam episcoporum ordinari deberet. Videas et ex his Dei judicia non occulta, sed manifesta, cum tot tantique sanctissimi Patres tanto tempore per quadringentos videlicet annos frustra laboraverint, ut in Africa positos Manichæos et Donatistas ad fidem Catholicam revocarent, et non potuerint, in dies magis ipsis infelici sobole pullulantibus, tradidit eos Deus sævissimis Barbaris puniendos. Pergit vero Gregorius in Epistola :

9. « Ministeria atque ornatum Ecclesiæ, vel quidquid illud est in patrimonio ejusdem, non minuere studeat, sed augere ; de reditu vero Ecclesiæ, vel oblatione fidelium quatuor faciat portiones, quarum unam sibi ipse retineat, alteram clericis pro officiorum sedulitate distribuat, tertiam pauperibus et peregrinis, quartam Ecclesiasticis fabricis noverit reservandam ; de quibus divino erit redditurus judicio rationem : ordinationes vero presbyterorum sive diaconorum, non nisi quarti, septimi, et decimi mensis jejuniis, sed et in ingressu quadragesimali, atque medio vespere sabbati noverit celebrandas. Sancti autem baptismi sacramentum nonnisi in Paschali festivitate et Pentecoste noverit esse præbendum, exceptis iis, quibus, mortis urgente periculo, ne in æternum pereant, talibus oportet remediis subvenire. Huic ergo Sedis nostræ præcepta servanti devotis animis obsequi vos oportet, ut irreprehensibile placitumque fiat corpus Ecclesiæ per Christum Dominum nostrum. Deus incolumes vos custodiat, dilectissimi. Data etc. » ut in Epistola præcedenti.

10. Subjicit alias ad nobiles confessores Thuringos conscriptas litteras istis verbis :

« Viris magnificis Atolpho, Godolao, Wilario, Gunthario, Alboldo, et omnibus Dei dilectis Thuringis fidelibus Christianis, Gregorius papa.

« Insinuatam nobis magnificæ fidei vestræ constantiam agnoscentes, quod Paganis compellentibus vos ad idola colenda, fide plena responderitis, magis velle feliciter mori, quam fidem semel in Christo acceptam aliquatenus violare : repleti nimia exultatione, gratias debitas persolvimus Deo nostro, et Redemptori, bonorum omnium largitori, cujus gratia comitante, vos ad meliora et potiora optamus proficere, et ad confirmandum fidei vestræ propositum sanctæ Sedi Apostolicæ religiosis mentibus adhærere, et prout opus poposcerit sacræ religionis, a memorata sancta Sede Apostolica, spirituali omnium fidelium matre solatium quærere, sicut decet filios cohæredes regni. Ministerio quoque præsentis fratris charissimi Bonifacii, quem ad vos episcopum consecratum in sorte prædicationis destinavimus, Apostolicis institutionibus informatum ad instruendam fidem vestram in omnibus volumus, et hortamur obedientes ei consentire ad complementum in Domino vestræ salvationis ». Hæc ad confessores. Ad reliquum vero populum nondum Christianum Epistolam catechisticam scribit, qua et hortatur recedere ab idolis, et sacrum baptisma suscipere. Est hujusmodi :

11. « Gregorius servus servorum Dei universo populo Thuringorum.

« Dominus Jesus Christus Filius Dei Deus verus, qui de cælo descendit, homo factus est, et pro nobis pati et crucifigi dignatus est, et sepultus tertia die resurrexit a mortuis, et ascendit in cælum, discipulis etiam suis sanctis ait [1] : Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti : ipse in se credentibus vitam æternam promisit : cupientes ergo vos in perpetuum nobiscum gaudere, ubi finis nullus est, nec tribulatio, nec aliqua amaritudo, sed gloria sempiterna : ideo fratrem nostrum sanctissimum Bonifacium episcopum ad vos direximus, ut vos debeat baptizare, et fidem Christi docere, et ab errore ad viam salutis adducere, ut salutem habeatis et vitam sempiternam. Sed et vos ei in omnibus obedite, et sicut patrem vestrum illum honorate, et ad ejus doctrinam corda vestra inclinate, quia illum non pro lucro aliquo temporali acquirendo direximus, sed pro lucro animarum vestrarum ad vos eum misimus. Diligite ergo Deum, et in nomine ejus baptismum suscipite : quia [2] Dominus Deus noster [3], quod oculus hominum nunquam vidit, nec in cor hominis ascendit, præparavit diligentibus se.

12. « Jam recedite a malis operibus, et bene agite. Non adoretis idola, nec immoletis carnes, quia Deus non recipit ista : sed in omnibus secundum quod vos frater noster Bonifacius docuerit, observate et agite, et salvi eritis vos et filii vestri in sempiternum. Facite ergo et domum, ubi debeat ipse pater vester habitare, et Ecclesias, ubi debeatis orare, ut Deus vobis indulgeat peccata vestra, et donet vobis vitam perpetuam ». Hactenus ad Thuringos et quidem Apostolice, non in persuasionibus humanæ sapientiæ verbis, quod [4] Evangelium Christi non sit in sermone tantum, sed in virtute, et in Spiritu sancto ; et ipse sermo [5] Dei vivus sit et efficax ad convertendum corda hominum ad Deum : sed sicut Apostolice scripsit, ita et Apostolico spiritu nondum Christianis licet etiam imperat, ut episcopo domum construant et Ecclesiam.

Fuit eidem Pontifici tunc scribendum etiam ad Saxones, adhuc magna ex parte idola colentes, ad quos litteras dedit pastorali sollicitudine plenas. Etenim sicut olim [6] Petro in demisso cælitus linteo,

[1] Matth. XXVIII. — [2] Isai. LXIV. — [3] I. Cor. II. — [4] Hebr. IV. — [5] I. Cor. II. — [6] Act. X.

ostensa sunt omnia quadrupedia et serpentia terræ, et volatilia cæli, eademque immunda, moxque addita vox de cælo : « Occide, et manduca ». Ita modo Gregorius idipsum non in imagine, sed rei veritate sibi videt oblatum, nimirum indomitas adhuc gentes, animo truces, moribus sævas, et inhærentes idolis : quas reddi penitus Christianas gladio spiritus, impietatis internecione, Deus ipse præcipiat. Cujus rei causa has ad eosdem ipsi Bonifacio litteras dedit :

13. « Gregorius papa universo populo provinciæ Alt-Saxonum.

« Sapientibus et insipientibus debitor sum, fratres charissimi ; ideoque volens vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis, et pro his qui verbum exhortationis fidei Jesu Christi Domini nostri susceperunt, et qui adhuc suscepturi sunt, ut consolentur corda vestra in charitate et in omni plenitudine sapientiæ : annuntio vobis, quoniam prope est regnum Dei, ut nemo vos amplius decipiat in sublimitate verborum ; nec in quocumque metallo salutem vestram quæratis, adorantes idola manufacta, aurea, argentea, ærea, lapidea, vel de quacumque materia facta ; quæ falsidica nomina a Paganis antiquitus quasi dii facti sunt, in quibus dæmones habitare noscuntur : quoniam omnes dii Gentium (ut ait Scriptura [1]) dæmonia sunt : Deus autem noster cælos fecit ». Hæc ad Gentiles ; ad illos autem qui crediderant, convertit ita sermonem :

14. « Quicumque autem in vobis susceperunt Christum Jesum Dominum nostrum ; in ipso ambulent radicati et superædificati et confirmati in fide, abundantes in gratiarum actione : Videte [2] ne quis vos amplius decipiat per philosophiam et inanem fallaciam : astutiores [3] enim sunt filii tenebrarum, quam filii lucis. Discedite ab idolorum cultura, et accedite et adorate [4] Dominum Deum vestrum, qui fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, et vultus vestri non erubescent. Unus enim Dominus hominum volucrum, quadrupedum, et piscium, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Expoliate vos ergo veterem hominem, et induite Christum novum, deponentes iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem quoque sermonem nolite de ore vestro proferre. Jam enim advesperascit dies sæculi, et tempus tenebrarum appropinquat ; ideoque nolite esse otiosi, sed potius operamini opus bonum, ut Christus habitet in vobis : Et [5] quodcumque facitis in verbo aut in opere : omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo et Patri per ipsum : respuentes gentilitatis sectam, scientes vos Dominum habere in cælis, orationi instantes, ad ipsum Dominum cor erigite [6], quoniam magnus est Dominus noster et laudabilis nimis et terribilis super omnes deos [7], qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis pervenire.

15. « Hoc etiam admoneo fratres, ut quicumque ex vobis voluerit ad Christum converti, nullo modo eum prohibeatis, nec vim ei faciatis sculptilia adorare. Ministrum quoque et conservum in Domino, quem misi ad vos Bonifacium ac coepiscopum meum ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa vos sunt, et consoletur corda vestra cum exhortationis verbo, in Christo Jesu Domino nostro suscipite, ut a diabolica fraude liberati, mereamini adoptionis filiis aggregari ». Hactenus ad Saxones Gregorius papa. Quæ post hæc autem secuta sunt, dicentur anno sequenti : profectus enim Bonifacius Roma, nonnisi sequenti anno illuc potuit pervenisse.

16. Ad hæc rursum recentiores provoco Saxones, atque Germanos hæreticos, ut respiciant a quibus sanctum acceperint Evangelium, et qui, qualesve, aut cujus fuerint fidei, qui primam eis veritatem Catholicam propinarunt, a quo fluente Apostolica doctrina manarit ; et videant a quibus defecerint et quibus adhæserint. Vivit quidem, vivit in cælis tantus Germanorum apostolus, qui in novissimo die ab ipsis singulis sigillum suæ prædicationis et collatæ fidei depositum sit apud magnum Judicem exacturus. Erit namque et ipse vir apostolicus sedens cum Apostolis judicaturus, non duodecim tribus Israel, sed Saxones et alios Germaniæ populos, quibus a Catholica et Apostolica Ecclesia acceptum Evangelium, ipsumque signis ac virtutibus divinitus consignatum tradidit, quo uno e dæmonum cultu, ad Deum verum, et e tenebris in lucem magnam sunt feliciter vindicati : stabitis simul ante tribunal Christi reddituri ingrati de acceptis per S. Bonifacium beneficiis rationem. Sed ad res Orientales convertamus orationem.

17. *Origo hæresis Iconoclastarum et ejusdem antesignani.* — Dum hæc aguntur quam felicissime in Occidente, hoc eodem anno in Oriente exoritur monstrum horrendum, quod diu cornibus ventilavit Ecclesiam Dei, hæc est hæresis Iconoclastarum. Sed quibus præcursoribus sese impudenter in medium inferat, audiamus. Ex anteambulonibus ejus quæ qualisve sit et unde emerserit, tu si sapis, facile colliges : et in primis in his quæ spectant ad tempus, audi Theophanem, qui ait : « Anno septimo (octavo) Leonis imperatoris Judæus quidam oriundus ex Laodicæa maritimæ Phœniciis maleficus, veniens ad Gizid Sarracenorum tunc principem, promittit eum quadraginta annis (alii habent triginta) retenturum Arabum principatum, si venerabiles quæ in Ecclesiis in toto principatu suo imagines venerabantur, deponeret. Huic itaque credens stolidus Gizid, Edictum generale contra sanctas imagines promulgavit : sed gratia Domini nostri Jesu Christi, et intercessionibus Matris ejus, omniumque sanctorum, mortuus est Gizid, pluribus adhuc nec audire volentibus satanicum ipsius edictum ». Hæc summatim de ipso Theophanes.

[1] Psal. xcv. — [2] Coloss. ii. — [3] Luc. xvi. — [4] Psal. cxxxiv. — [5] Coloss. iii. — [6] Psal. xcv. — [7] I. Tim. ii.

Porro historiam tantam diffusius enarratam in sacrosancto Œcumenico Nicæno Concilio hic totidem verbis reddendam, operæ pretium existimamus. Sic enim se habet [1] his præmissis :

18. « Ex præcedenti lectione indicatum est ab Hebræis, Gentilibus, Manichæis, Phantasiastis Ecclesiam velut in culpam tractam ob sanctarum imaginum cultum ». Et paulo inferius : « Joannes religiosissimus monachus vicarius Orientalium episcoporum e charta legit : Cupio quidem ego omnium postremus præsentem hanc sacram Synodum demonstratione quadam docere, idque omni veritate, qua ratione, quoque tempore, et unde scelestissima ista et a Deo odio habita Christianorum calumnia, et Iconoclastarum rabies originem duxerit. Quo autem expeditius et compendio res agatur, de charta mihi pronuntiandum esse statui, ne qua in re veritati parcatur. Cum diem extremum impiorum Arabum tyrannus, quem Suliman (Sulimam, Soliman) nominabant, clausisset : subsecutus est illum Umarus, qui posteaquam regnum adiisset, Anaschaphum Masalman hostem sane atrocem per gratiam Domini nostri Jesu Christi Salvatoris, ejusque Deiparæ matris cum magna exercitus sui clade et ignominia a terra ista expulit, in Syriamque fugavit ; neque de redeundo spem illi ullam reliquit. Umaro autem fato defuncto, Ezidus (Gizidus) quispiam homo levis et inconstans regnum accepit.

19. « Per ea tempora in Tiberiade dux quispiam erat Hebræorum impiorum, cui nomen Sarantapechys (Scrantanpicus), officina diabolorum, quibus vitiare animas lusus est et jocus, homo præstigiator et veneficus, et Ecclesiæ Dei hostis implacabilis. Hic animadversa Ezidi (Gizidi) regis levitate, hominem aggreditur, polliceturque Hebræorum ingenita malitia se regi quædam prædicturum, et vatem acturum in maxime necessariis rebus se offert. Eas ob res cum esset insinuatus tyranno : Volo, inquit, o princeps, modo me audias, rationem quamdam indicare tibi, qua poteris facillime et vitam commodam degere, et triginta annos regnum æquabili in potestate conservare. Stultus autem tyrannus spe et desiderio longioris vitæ, animi levitate elatus (erat enim homo voluptatibus deditus et præditus) respondit : Quæcumque me jusseris facere, modo possim, agam.

20. « Veneficus autem Hebræus confestim inquit : Sine ulla dilatione jube universum per regnum Epistolam, quæ passim circumferatur, scribi et mitti, qua omnem imaginem et picturam, sive ea in tabulis, sive in opere musaico, in parietibus, sive in vasis sacris, aut indumentis et altaribus sit, et quæcumque in Christianorum Ecclesiis reperitur, deleri, expungi, auferri, et ex toto subverti mandes : neque illas solum, verum omnes similitudines, et earum etiam quæ in foro ornatus et honestatis gratia collocantur. Nulla igitur ratione alia, quam ut odium et furorem adversus Christianos exerceret, præstigiator id tentavit.

21. « Tyrannus autem nefandus præstigiatori levitate sua auscultans, missis nuntiis, omnes sanctas imagines et similitudines per universam provinciam abstulit. Hoc itaque modo primum Ecclesiæ ornamenta, procurante Hebræo venefico, ablata sunt. Christiani autem cum id suis manibus facere detrectarent, missi sunt Hebræi et Arabes, homines in Deum impii, qui imaginibus exustis, Ecclesiarum quasdam calce, quasdam aliis coloribus dealbarunt et incrustarunt. Ita plane Joannes [1] Damascenus de Iconoclastis, ita dictis (inquit) quod cum sanctas et veneratione dignas imagines cum ignominia tractavissent, tum in minutissimas partes comminuerunt, tum conjecerunt in ignem, eodemque modo eas quæ in parietibus erant depictæ, partim aqua calida, partim calce, atramentoque oblitterarunt ». Hæc ipse, sed pergit Joannes Orientis vicarius : « Hæc autem cum pervenissent ad aures pseudoepiscopi Nacoliæ, et qui ejusdem erat cum illo opinionis, impios Hebræos et Arabes imitati [2], Ecclesias Dei, veluti Crucem Christi, verecundantes reddiderunt.

« Arbitror autem relatu dignum, ut et sanctitas vestra audiat, quem finem ignavus iste et veneficus Hebræus habuerit. Ezidus (Gizidus) enim, qui facinus perpetraverat, ultra annum cum dimidio non vixit, in ignemque æternum descendit. Postquam autem mortuus fuit, in pristinum ordinem et statum imagines restitutæ sunt. Filius autem illius Ulidus nomine indignatus Hebræo, tanquam interfectori patris, turpissima morte hominem mori coegit. Ita is falsi sui vaticinii dignum præmium accepit. Sanctissimus episcopus Mesenæ (Emesæ) dixit : Ego parvulus eram in Syria, quando Sarracenorum princeps imagines subvertit ». Hactenus de his Nicæna Acta : quibus arguas eos qui ante Leonis imperium id factum volunt, ut Cedrenus; cum non ante hunc annum idem rex Barbarus regnare cœperit.

22. Vidisti, lector, quibus gloriari possint antesignanis Iconoclastæ, nempe Judæis, et Sarracenis, a quibus et, proh dolor! in transversum actus est Leo Isauricus imperator, de quo hoc eodem anno post recensita illa de Gizido Arabum rege, ista mox Theophanes subdit : « Percepta ergo amara ista et illicita, nequamque doctrina, Leo imperator multorum effectus est nobis causa malorum. Porro cum invenisset indisciplinationis hujus consentaneum quemdam Beser nomine, qui natus quidem de Christianis fuerat, sed captivus in Syriam ductus, refuga fidei quæ est in Christum repertus est, Arabum dogma sectari apparuit. Is ante tempus non multum ab illorum servitute liber effectus, cum venisset ad Rempublicam Romanorum, ob robur corporis et consensum pravæ opinionis ho-

[1] Conc. Nic. II. Act. v.

[1] Joan. Damasc. de hæresib. — [2] Anastasii versio ita : Imitati sunt, injuriam inferentes Ecclesiis Dei

noratus est ab eodem Leone: qui et imperatoris fautor in magni hujus mali piaculo factus est. Concordabat autem ei et episcopus Nacoliæ, qui indisciplinationi ejus operam dans, consimili vita vivebat cum ipso ». Hucusque de anni hujus rebus gestis Theophanes. Addunt alii, Judæos, qui Leoni prædixissent imperium, id exegisse hoc anno ab eodem imperatore, sed errant plane, dum istud de Gizido ante Leonis imperium factum putant. Certum est autem, eum non nisi sub Leone regnare cœpisse, anno scilicet quarto ejusdem imperatoris post Haumarem, atque sequenti octavo ejusdem defunctum esse, Theophane id testante, et aliis. Eodem tempore, quo Leo impius in hæresim lapsus, blasphemat in Oriente, Deum sanctosque ejus laudat in Occidente Luitprandus rex Longobardorum. De his autem concessit Deus insignia plane monimenta in lucem prodi, quæ temporis injuria, ac si nunquam extitissent aliquando, penitus oblivione perierant, sed in lucem vindicata, hic opportuno loco describenda curavimus : sic se habent[1]:

QVANDO LEO CECIDIT MISERO DOCTORE SVASVS
SCHISMATIS IN FOVEAM RECTO DE CVLMINE CÆSAR
TVNC EGO REGALES STATVI HIS (HIC) MIHI CONDERE THERMAS
MARMORIBVS PVLCHRIS LEUTBRANT REX ATQVE COLVMNIS;
SED ROMAM PROPERANS POSTQVAM DEVOTVS AD IPSAM
PERVENI ATQVE SACRO CAPITI MEA BASIA FIXI
SANCTI ANASTASII SERVVS TVVS ECCE REPENTE
PATERNA DE SEDE MEO HANC IN PECTORE CHRISTE
PRÆCLARAM FVNDARE DOMVM SVB CVLMINE MONSTRAS;
TALIBVS VNDE MEAS TENDENS AD SIDERA PALMAS
VOCIBVS ORO DEI FILI PRO PLEBE FIDELIS
QVI REGIS ANGELICOS CÆTVS QVI CVNCTA GVBERNAS
FAC PRÆCOR VT CRESCAT MECVM CATHOLICVS ORDO,
ET TEMPLO CONCEDE ISTI VT SALOMONI LOCVTVS.

[1] Antiq. Inscript. in Append. pag. 1168. n. 10.

Hæc in visitatione, et cultu exhibito venerando capiti sancti Anastasii Persæ martyris, quod superius Romam ab Oriente translatum audisti. Porro pius rex adeo in ejus amorem exarsit, ut reversus eidem sancto martyri insignem Ecclesiam construxerit, ac monasterium; de cujus Ecclesia ejusmodi reperitur vetus inscriptio rediviva[1] :

In Ecclesia sancti Anastasii.

ECCE DOMVS DOMINI PERPVLCRO CONDITA TEXTV
EMICAT ET VARIO FVLGET DISTINCTA METALLO
MARMORA CVI PRETIOSA DEDIT MVSEVMQVE COLVMNAS
ROMA CAPVT FIDEI ILLVSTRANT QVAM LVMINA MVNDI
LVGE AVCTOR SACRI PRINCEPS LEVTBRANDE LABORIS
TE TVA FELICEM CLAMABVNT ACTA PER ÆVUM
QVI PROPRIÆ GENTIS CVPIENS ORNARE TRIVMPHOS
HIS TITVLIS PATRIAM SIGNASTI DENIQVE TOTAM.

De monasterio autem sancti Anastasii ab eodem tunc erecto mentio habetur inferius in ejusdem regis obitu, de quo suo loco dicetur.

[1] Antiq. Inscript. in Append. pag. 1168. n. 8.

Anno periodi Græco-Romanæ 6216. — Anno Æræ Hispan. 761. — Anno Hegiræ 105, inchoato die 10 Junii Fer. 5. — Jesu Christi 723.
— Gregorii II papæ 9. — Leonis Isauri imp. 7. Constantini Copronymi 4.

1. *S. Bonifacius in Hassia et Thuringia Evangelium prædicat.*— A num. 1 ad 17. Sanctus Bonifacius Evangelium in Hassia et Thuringia felicissimo successu prædicavit : « Tunc », inquit beatus Ludgerus in Vita S. Gregorii Ultrajectini episcopi, « priores et prudentiores Francorum, qui electum Dei martyrem Bonifacium, ejusque discipulos, venerabilem Gregorium et socios ejus in tanta virtute operum et fortitudine constantiæ nosse et intelligere potuerunt, cœperunt eis et sua offerre diligentius de die in diem, et laudem tantæ beatitudinis et unitatis apud regem Francorum, seniorem videlicet Carolum (qui rex dicitur, quia rerum summa apud eum erat) non celare. Cœpitque et ipse rex virum Dei Bonifacium velle videre, jussitque eum venire ad se. Qui cum venisset, non statim in initio honore sibi condigno receptus est a rege, sed sic competenter dilatus, quia fuerunt quidem pseudodoctores et adulatores, qui famam sancti viri et discipulorum ejus obfuscare et impedire conati sunt apud regem. Verumtamen ex illo die crevit amor et honor hominis Dei et discipulorum ejus apud omnes, qui fidem illorum et vitam scire et investigare interius desiderabant, et juxta dictum Evangelii, justificata est sapientia a filiis suis. Redierunt electi Dei iterum ad sua, et in

cœpto opere sine ulla hæsitatione permanentes in Thuringis et in Hassis, ubi tunc temporis maxime opus erat doctrina illorum, ob vicinitatem Paganorum, et indoctam plebem ».

2. *Consecratur Romæ episcopus.* — Postea de prospero susceptæ prædicationis eventu Gregorium papam per unum e suis certiorem fecit *sanctus Bonifacius*, statimque Romam litteris Apostolicis invitatus eo contendit magnis itineribus, ubi *pridie kalendas Decembris* ordinatus est episcopus in festo sancti Andreæ, ut ex Willibaldo in ejus Vita refert Baronius, num. 2. Quod hoc anno factum esse demonstrant litteræ Gregorii papæ postero post Bonifacii ordinationem die, omnibus Christianis in Germania constitutis inscriptæ, et recitatæ a Baronio num. 7, quarum hæc est subscriptio : « Dat. kalendis Decembris, imperante domino piissimo Augusto Leone, imperii ejus anno septimo ; sed et Constantini imperatoris ejus filii anno quarto, Indictione sexta ». Mendosa tamen Indictio, legendumque, *Indictione septima.* Sirmondus quidem mendum in annis utriusque imperatoris esse putat, ideoque et anno elapso Bonifacium creatum esse episcopum. At ex ejusdem Pontificis litteris annis sequentibus datis liquet, non in annos imperatorum, sed in Indictionem errorem irrepsisse. Præterquam quod librarium in uno, quam in duobus peccasse, longe verosimilius. In juramento quod Bonifacius eidem Gregorio præstitit, a Baronio num. 4 recitato, eadem Indictio VI legitur, sed utrobique mendose.

3 *Sed nulli sedi affigitur.* — Anno DCCXIX sanctus *Bonifacius* præco Christianæ fidei, legatusque Sedis Apostolicæ creatus est, ut auctoritate Apostolica Gentibus, quibus Christus nondum annuntiatus, Evangelium prædicaret, ipsumque concionandi officium adimpleret, sed hoc anno consecratus est episcopus, ut Apostolicæ dignitatis auctoritate fulciretur, et in officio prædicandi cunctis acceptior fieret. Distinguenda autem duo episcoporum et archiepiscoporum genera, ut observat Serarius Not. XXV in Vitam sancti Bonifacii : « Quibusdam, inquit, certa sedes, certusque locus et fixus est, cujus episcopi aut archiepiscopi appellentur. Quibusdam vero incerta sedes, nullusque certus et fixus locus, et posterius hoc genus in iis plerumque Gentibus ac provinciis invenitur, quæ ad Christi fidem aggregari primo inceptant. Cum enim ii, qui Evangelium iis annuntiant, huc illuc procurrere debeant, neque congregatum adhuc ovile in una quapiam aut ditione aut urbe obtineant, episcopalem quidem presbyterorum ordinandorum, variisque in locis collocandorum, vel archiepiscopalem etiam creandorum episcoporum potestatem ab Apostolico accipiunt, sed incertis interea vagantur sedibus, et ad verum summumque animarum Pastorem Christum Jesum, quotquot et undique possunt, oves congregant. Et hi quidem præcise ac simpliciter episcopi, vel generatim ejus regionis, in qua laborant, gregemque Domini conquirunt, episcopi et archiepiscopi nuncupantur ». Ita accurate Serarius. Posterioris generis episcopus fuit *S. Bonifacius*, ut ex sequentibus magis patebit. Ubi factus episcopus, Bonifacius simpliciter appellatus fuit, nulla veteris nominis facta mentione, vel conjunctim vocatus est *Bonifacius et Winfridus*, ut is indicaretur Bonifacius, qui prius *Winfridi* nomen gesserat.

4. *Gregorius II Bonifacium Ecclesiasticis et magnatibus Germaniæ commendat.*— « Postquam ergo », inquit Othlonus lib. 1, cap. 20, de Bonifacio ordinato episcopo loquens, « hujusmodi promissionem coram Gregorio papa peregit, tunc et ipse eum in omnibus adjuvare, præferre, et venerari studuit. Nam libellum, in quo sacratissima Ecclesiasticæ institutionis jura, Pontificalibus digesta conventibus, habebantur, ei donavit, præcipiens, ut tam clerus, quam cæteri populi suo regimini subjiciendi, institutis talibus erudirentur. Sed et familiaritatem Sedis Apostolicæ sibi omnibusque sibi subjectis perenniter reservandam privilegio confirmavit, sicque eum litteris transmissis non solum Carolo, duci glorioso, qui per idem tempus Francorum regnum gubernabat ; sed etiam universis Ecclesiasticis viris principibusque in Germania constitutis muniendum commendavit ». Refert postea idem auctor Epistolas sex Gregorii papæ, quas et Baronius exhibet.

5. *S. Bonifacius Alt-Saxonibus a Gregorio II commendatus.* — Othlonus num. 13 recitat ejusdem Pontificis Epistolam *universo populo provinciæ Alt-Saxonum* missam, qua eis commendat Bonifacium episcopum, Germaniæ apostolum ; quod de Germanicis Saxonibus intelligendum esse inter omnes convenit. Porro Mabillonius sæc. IV Benedict. part. 2, in Elogio Historico venerabilis Joannis abbatis Aethelingiensis, qui erat genere *Eald-Saxo*, ut prodit Asserus in Vita Aelfredi Angliæ regis, notavit, *Eald-Saxones* fuisse veteres Saxones, Frisonibus finitimos ; vocem vero *Eald* apud Anglos Saxones perinde sonare, atque *Alt* apud Teutones seu Germanos. Alt vero Germanis vetus significat, probante *Smaragdi* abbatis Commentario in Donatum, qui nondum lucem vidit. Is quippe auctor in lib. 2, cap. 10, de Patronomicis agens, *Altmir vetulus mihi*, interpretatur, ut constat ex fragmento ab eodem Mabillonio in Analect. tom. II relato. Quam *Alt-Saxonum* vocem hic explicare placuit, ut quantam possum Bonifacii legationi lucem affundam.

6. *Mandata Gregorii II unde desumpta.* — Quæ Gregorius suis litteris mandata complexus est, desumpta videntur ex Epistola IX Gelasii papæ primi ad episcopos, *per Lucaniam et Brutios et Siciliam* constitutos directa *quinto idus Martii, Asterio et Præsidio viris clarissimis coss.*, id est anno CDXCIV, ut de singulis Cointius hoc anno num. 27 et seq. ostendit. Gregorius tamen de cavendis illicitis ordinationibus sermonem habens, meminit Afrorum, de quibus silet Gelasius, et hanc

rationem reddit Gregorius, quod « aliqui eorum Manichæi, aliqui rebaptizati sæpius sunt probati ». Saraceni priusquam in Hispaniam transirent, Africam occuparunt, et extorres Africani sese in Europam infundentes, victum ex ordinibus Ecclesiasticis cœperunt quærere. Verum quia plerique eorum agniti sunt, vel Manichæi, vel Donatistæ, *universali lege*, ut Baronius num. 8 scribit, sancitum est, ne Africanus aliquo modo a quopiam episcoporum ordinaretur. Neque dubium, quin Gregorius per Afros designet *Donatistas*, quia in magno numero fuerunt in Africa, et pertinaciter Anabaptismum defenderunt.

7. *Izidi califæ Decretum adversus Christianorum Imagines.* — A num. 17 ad 22. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXV, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, narrat Judæum quemdam *Izidi* Saracenorum califæ annis XL Arabum principatu potiturum promisisse, si venerandas Imagines e Christianorum Ecclesiis eliminaret, indeque *Izidem* generale decretum adversus eas promulgasse, sed paulo post exstinctum esse, ut ex eo etiam narrat Baronius. Verum hæc adversus Imagines persecutio ad annum DCCXXI pertinet. In Concilio enim Nicæno II, Act. V, cujus verba recitat Baronius ex versione antiqua et vulgata, legitur : « Cum hoc egisset Ezidus, non plus quam duobus annis et dimidio vivens defunctus est ». Ezidus autem seu Jezidus califa mense Februario anni DCCXXIV vivere desiit. Quare medio circiter anno DCCXXI in sacras Imagines grassatus fuerat. In vulgata quidem versione, quam secutus est Baronius num. 21, habetur, *ultra annum cum dimidio non vixit.* Sed hæc versio ex textu græco et versione Anastasiana emendanda. Corrigendus et Theophanes, cujus versionis verba recitat Baronius num. 17, qui ait, Izidum exstinctum esse, « nondum satanico ejus sancito ad plurium aures et notitiam publicato ». Joannes enim monachus in loco Synodi Nicænæ II mox laudato, ait : « Tyrannus deceptione captus (nempe Izidus) huic (nempe Judæo) levitate usus obsecundavit : et mittens deposuit ab omni provincia, quæ sub ipso erat, sanctas Imagines, et residuas similitudines : et hoc modo non parcens deturpavit Ecclesias Dei per veneficum Hebræum sub potestate sua sitas, antequam perveniret malum ad terram istam », ad ditiones nempe imperio Romano subditas. Neque enim intra biennium cum dimidio califæ edictum ad plurium notitiam, imo et omnium non pervenire non potuit. Certum tamen videtur, illud ubique non fuisse executioni mandatum ; alioquin Joannes monachus de illo ut de re parum cognita locutus non fuisset in Concilio. Combefisius in Scriptoribus Historiæ Byzantinæ, qui post Theophanem scripsere, pag. 312, græce et latine recitat narrationem Joannis Hierosolymitani monachi, quia non meminit eam integram reperiri in Actione V Synodi Nicænæ II.

8. *Moritur Jezidus Saracenorum califa.* — Ad num. 22. Elmakinus in Historia Sarac. cap. 16 docet, *Jezidum* Saracenorum califam *an. Hegiræ* CV, *die* XXV *Siaabani*, id est, die IV Februarii sequentis Christi anni mortuum esse, et imperasse annos IV et mensem unum, eique successisse *Hisiamum* ejus fratrem. Is inter Saracenorum califas decimus septimus numeratur.

9. *Moritur Theodo II Bajoariæ tetrarcha.* — Ad hunc vel præcedentem annum retrahenda secunda profectio Romana *sancti Corbiniani*, quam anno sequenti Baronium secuti narravimus ; postquam cum nulla amplius mentio occurrat *Theodonis II* Bajoariæ tetrarchæ, qui eum honorifice excepit, hujus, ut videtur, mors contigit. Ei superstes fuit *Grimoaldus* filius ac tetrarcha, sed *Theodebaldus* ante patrem e vivis excessit, et forsan etiam *Theodebertus* alter Theodonis filius, uterque Bajoariæ tetrarcha, ut tam ex dictis, quam ex dicendis intelligere est.

GREGORII II ANNUS 11. — CHRISTI 724.

1. *Bonifacius Gentilium conversioni in Germania laborans mutuis sanctorum virorum litteris adjuvatur et maxime S. Gregorii II papæ.* — Annus sequitur Redemptoris septingentesimus vicesimus quartus Indictionis septimæ, quo S. Bonifacius episcopus ordinatus a sancto Gregorio papa in Urbe, rediens in Germaniam, fidem Christianam mirifice propagavit : de quo ista ex ejus discipulo Willibaldo [1] : « Tantarum itaque litterarum auctoritate fretus sanctus præsul Bonifacius proficiscitur in Germaniam, veniensque ad Carolum principem supradictum (cognomento Martellum), litteras Romani Pontificis ei attulit : seque ejus ditioni et patrocinio committens, illo annuente, ad Cattorum (quos Hessos vocant) quibus jam ante prædicare cœperat, regionem abiit ». Sed hic opportune reddendæ sunt litteræ ab eodem Carolo tunc datæ eidem Bonifacio : accepimus eas a Frontone Duceo societatis Jesu professore, viro Ecclesiasticarum antiquitatum studiosissimo : qui exscripsit (ut ait) ex scripto Codice Ecclesiæ Virdunensis, quo continentur Concilia generalia et provincialia: cujus et nos alia reperimus exemplaria.

« Dominis sanctis et apostolicis episcopis, ducibus, comitibus, vicariis, domesticis, vel omnibus agentibus junioribus nostris, seu missis decurrentibus, et amicis nostris, illustris vir Carolus Major-Domus benecupiens vestri.

2. « Cognoscatis qualiter apostolicus vir in Christo pater Bonifacius episcopus ad nos venit, et nobis suggessit, quod sub nostro mundeburde vel defensione cum recipere deberemus : quod ita nos gratanti animo fecisse cognoscite. Proinde vos taliter, uti fecimus ei manu nostra roboratam dari, ut ubicumque, ubi et ubi ambulare videtur, cum nostro amore, vel sub nostro mundeburde et defensione quietus et conservatus esse debeat, in ea ratione ut justitiam reddat, et simpliciter justitiam accipiat. Et si aliqua causatio, vel necessitas ei advenerit, quæ per legem definiri non potuerit, usque ante nos quietus vel conservatus esse debeat tam ipse, quam qui per ipsum sperare videntur, ut ei nullus ullam contrarietatem, vel damnationem adversus eum facere debeat, nisi ut omni tempore sub nostro mundeburde vel defensione, quietus vel conservatus residere debeat. Et ut certius credatur, manu propria subter firmavimus, et de annulo nostro subter sigillavimus». Ituensque litteræ Caroli ex formula consueta, qua ejusmodi litteræ patentes pro securitate ab eodem principe scribi solerent: in quibus voce illa barbara, mandeburde, scias ex Glossario, quod appositum est ad capitulare regum Francorum, significari tuitionem, seu tutelam alicujus personæ.

3. Sed de prædicationis ejus fructibus ut aliquid decerpamus, audi ejus rerum gestarum scriptorem ex Willibaldo, qui superius narratis subjicit ista : « Ad Cattos (ut dictum est) postquam accessit : complures, inquit, illic reperit, Christiana religione abjecta, in varios incidisse errores : alii enim lignis et fontibus clam vel palam sacrificabant, alii aruspicia, divinationes, præstigias, et incantationes sectabantur, plerique aliis nefandis sacrificiis erant addicti ; pauci vero in via veritatis, quam semel didicerant, persistebant. Quorum quidem consilio arborem quamdam miræ vastitatis, quam prisca voce, Jovis arborem nuncupabant, in loco qui Geismer dicitur, servis Dei ipsis assistentibus, excidere tentavit. Accurrit autem magna Ethnicorum multitudo, illum tanquam hostem deorum suorum necare volentium. Sed cum arbor paulum cæderetur, mox quasi divinitus agitata, in quatuor partes disrupta est. Quod cernentes Ethnici illi, Dominum laudantes fidem complexi sunt. Sanctus autem præsul, communicato cum fratribus consilio, ex illa ingenti vastæ arboris mole oratorium construxit, in beatissimi Petri Apostoli honorem illud dedicans ».

4. Hic siste gradum, lector, apostoli Bonifacii dum assectaris vestigia. Primum omnium velim consideres tanti viri laboriosum apostolatum ad Gentes, populos scilicet, qui adhuc idolorum cultura tenebantur impliciti : immensus plane hic labor ipsi subeundus fuit. Quis tam altis radicibus fixis in tam duris et agrestibus animis inolitam superstitionem evelleret? Quoties ob eam causam

[1] Apud Sur. die v Junii.

ipsi fuerunt Apostoli Pauli præ animi angustia illa repetenda verba [1] : « Supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere? » Testes sunt ejus rei diversæ ab eo tum temporis Epistolæ scriptæ, quibus auxilium precum enixe postulat ab amicis Dei : qui id naviter implesse videntur, dum nec defuerunt præsto esse laboranti in Evangelio quibuscumque valuere subsidiis etiam corporalibus, utpote quod vir apostolicus et in hoc fulgeret insignibus apostolatus, quod magna premeretur paupertate inter Gentiles illos agrestes, immites, ac feros, ut cum Apostolo dicere posset [2] : « Usque ad hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et instabiles sumus ». Mittebant enim alii ad eum vestimenta, alii ad victum stipem, libros alii, alii vero consolationem, exhortationemque litteris impartiebantur.

5. Inter alia autem a diversis impartita officia ac beneficia, Daniel ille Ventanus in Anglia episcopus, qui (ut superius dictum est) ejus ad apostolatum visus est primus fuisse suadendo et adjuvando promotor, dum Romam primo proficiscentem ad Gregorium papam litteris commendatitiis fuerat comitatus : hic, inquam, ubi accepit, ipsum perarduam ad prædicandum Gentibus Evangelium suscepisse provinciam, catechesim ad eum misit, qua possent ipsi Gentiles instrui ad credendum. Extat ipsa quidem, quam ex duobus codicibus scriptis, quorum ante meminimus, collatione facta hic tibi reddendam putavimus. Sic enim se habet [3]:

« Venerando et amando antistiti Bonifacio Daniel Dei famulus.

« Quamvis, mi frater, consacerdosque charissime, te primam virtutum promereri gaudeam palmam, qui saxea steriliaque hactenus Gentilium corda fidei magnitudine fretus fiducialiter aggrediendo, vomere Evangelicæ prædicationis infatigabiliter subigens in glebas fertiles quotidiano labore convertere niteris; ut vere tibi aptari propheticum, Evangelicumque dictum possit [4] : Vox clamantis in deserto, etc. Tamen secundæ portio palmæ non incongrue ipsis etiam parabitur, qui tam pio, tam salubri operi congratulando, quibus valent subsidiis favent, eorumque indulgentiam competentibus adminiculis supplent, quo alacres cœptum prædicationis opus, et frequenter Christo generare filios studeant. Unde et devota benevolentia pauca tuæ suggerere prudentiæ curavi : quo magis advertas secundum meum sensum, qua potissimum ratione agrestium obstinationem convincere promptus queas. Neque enim contraria eis de ipsorum quamvis falsorum deorum genealogia adstruere debes, sed secundum eorum opiniones quoslibet ab aliis generatos per complexum mariti, ac feminæ concede asserere, ut saltem modo hominum natos deos, ac deas, homines potius non deos esse cœpisse, qui ante non erant, probes. Cum vero initium habere deos, utpote alios ab aliis generatos coacti didicerint : item interroga, utrum initium habere hunc mundum, an sine initio semper extitisse arbitrentur. Si initium habuit, quis hunc creavit : proculdubio ante constitutionem mundi, nullatenus genitis diis invenient subsistendi, vel habitandi locum : mundum enim non hanc visibilem tantum terram et cælum, sed cuncta etiam extenta locorum spatia, quæ ipsi quoque Pagani suis imaginare cogitationibus possunt, dico. Quod si sine initio semper extitisse mundum contenderint : hoc multis refutare, ac convincere documentisque et argumentis stude : tamen altercantes interroga, quis ante natos deos mundo imperaret, quis regeret; quomodo autem subdere dominatui, vel sui juris facere mundum ante se semper subsistentem potuerint. Unde autem, vel a quo, vel quando institutus, aut genitus primus deus, vel dea fuerit; utrum autem adhuc generare deos, deasque alios, aliasque suspicentur. Vel si jam non generant, quando, vel cur cessaverint a concubitu, et partu. Si autem adhuc generant, infinitus jam deorum effectus numerus est, et quisnam inter tot tantosque potentior sit incertum mortalibus est; et valde cavendum, ne in potentiorem quis offendat. Utrum autem pro temporali ac præsenti, an potius pro æterna et futura beatitudine colendi sint arbitrentur. Si pro temporali, in quo jam feliciores Pagani sint, dicant : quid autem se suis consequi sacrificiis lucri suspicantur Pagani, cunctis sub potestate existentibus, vel cur in potestate sibi subjectorum fieri permittunt ipsi dii : quid ipsis tribuant, si talibus indigent, cur non ab ipsis magis potiora eliguntur? Si autem non indigent, superflue jam talibus hostiarum collationibus placare se posse deos putant. Hæc et his similia multa alia, quæ nunc enumerare longum est, non quasi insultando, vel irritando eos, sed placide, et magna objicere moderatione debes. Et per intervalla nostris item Christianis hujuscemodi confutandæ sunt dogmatibus superstitiones, et quasi e latere tangendæ, quatenus magis confusi, quam exasperati Pagani erubescant pro tam absurdis opinionibus, et ne nos latere ipsorum nefarios ritus ac fabulas æstiment.

6. « Hoc quoque inferendum, si omnipotentes sunt dii, et bene scilicet justi, non solum suos remunerant cultores, verum etiam puniunt contemptores; et si horum utraque temporaliter faciunt, cur ergo parcunt Christianis totum pæne orbem ab eorum cultura avertentibus, idolaque evertentibus? et cum ipsi iidem Christiani fertiles terras, vinique et olei feraces, cæterisque opibus abundantes possident provincias ; ipsis autem, id est, Paganis, frigore semper rigentes terras cum eorum diis reliquere, in quibus jam tamen toto orbe pulsi, falso regnare putantur. Inferenda quoque sæpius eis est orbis auctoritas Christiani, in cujus comparatione ipsi paucissimi in vanitate antiqua adhuc perseverant, et ne, quasi de legitimo semper a principio super ipsas gentes deorum jacti-

[1] II. Cor. I. — [2] I. Cor. IV. — [3] Eadem quæ superius duo exemplaria Epist. XIII. — [4] Isai. XL

tent imperio, intimandum eis, cunctum prius mundum idolorum deditum culturæ, donec Christi gratia omnipotentis conditoris, rectoris, uniusque Dei notitia illuminatus, vivificatus, reconciliatusque Deo est: nam quod apud Christianos fidelium quotidie baptizantur filii, quid aliud faciunt nisi a sorde et reatu Gentilitatis, quo totus olim constrictus est, per singulos eos purgant? Hæc charitatis intuitu, frater mi, breviter tuæ commemorare libuit dilectioni. Et qui corporali prægravatus languore laboro, ita ut congrue illud Psalmistæ dicere possim [1] : Cognovi quia justum judicium tuum, et vere afflixisti : inde obnixius tuam peto reverentiam, quatenus cum his qui tecum Christo in spiritu serviunt, pro me supplicationum fundere preces digneris, ut Dominus, qui me vino compunctionis potavit, cito etiam sua anticipet misericordia, ut qui juste corripuit, clementer ignoscat : propheticumque illud sua faciat pietate me quoque gratabundum posse cantare : Secundum [2] multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. Opto ut in Christo bene valeas, et mei memineris, consacerdos charissime ». Ista Daniel ad Bonifacium.

7. Sed quas ipse Bonifacius soleret legationes precum per Epistolas mittere ad diversos, secundum quod Paulus Apostolus ait [2] : « Adjuvantibus et vobis in oratione pro nobis, ut ex multorum personis, ejus quæ in nobis est donationis per multos gratiæ agantur pro nobis », docent plures ejusdem argumenti litteræ ad diversos, diversis temporibus datæ, et inter alias quæ ad Eadburgam, sive Eadeburgam abbatissam. Fuit ista regi Cantiorum affinis, ut quæ dicentur, suo loco docebunt, cujus quoque juvabatur in extrema paupertate muneribus, et libros sacros ad erudiendos populos accipere consuevit, ut ipsius Bonifacii ad eam litteræ datæ declarant : harum tres hic subjicienus perbreves, ex iisdem quæ diximus exemplaribus acceptas, nondum (quod sciamus) alicubi cusas, atque primum omnium illam, qua petit ab ipsa describi aureis litteris Epistolas Petri Apostoli, ut a quo accepisset ad Gentes apostolatum, ejus quoque litteras prædicandas in Gentibus auri nitore fulgidas, præ tanti Apostoli amore ac reverentia secum haberet, quod immense amantium est, ita affici erga eum quem cupit. Quanti enim fecerit culmen Apostolicum Petrum, jam audisti, cum primam omnium quam ibi inter Gentes erexit Ecclesiam, voluit Petri nomine atque memoria insigniri : Petrus illi in ore semper, sicut in mente, et in opere jugiter erat. Sed jam ab eo tunc scriptam perbrevem Epistolam audiamus : sic enim se habet:

8. « Reverendissimæ [3] ac dilectissimæ sorori Eadburgæ (Eadeburgæ) abbatissæ Bonifacius exiguus servus servorum Dei in Christo optabilem charitatis salutem.

« Deum omnipotentem retributorem et remuneratorem omnium bonorum operum deprecor, ut tibi in cælestibus mansionibus, et in æternis tabernaculis omnium beneficiorum tuorum, quæ mihi præstitisti, æternatem mercedem, et in superna curia Angelorum beatorum restituat. Quia sæpe sive solamine librorum, sive vestimentorum adjuvamine pietas tua tristitiam meam consolata est ; sic et adhuc precor, ut augeas quod cœpisti, id est, ut mihi cum auro conscribas Epistolas domini mei S. Petri Apostoli, ad honorem et reverentiam sanctarum Scripturarum ante oculos carnalium prædicando : et quia dicta ejus, qui me in hoc iter direxit, maxime semper in præsentia cupiam habere. Ad scribendum hoc ergo Eobam (Eobanum) presbyterum destino: fac ergo, soror charissima, de hac petitione nostra, sicut benignitas tua de cunctis precibus meis solebat, ut et hic opera tua ad gloriam cælestis Patris aureis litteris fulgeant. Valere in Christo, et sanctis virtutibus ad meliora conscendendo proficere te opto ». Rursus ad eamdem his verbis [1] :

9. « Dilectionis vestræ clementiam intimis imploramus precibus, ut pro nobis intercedere apud auctorem omnium dignemini ; et ne ignoretis causam hujus petitionis, sciatis, quia peccatis exigentibus, conversatio peregrinationis nostræ variis tempestatibus illiditur, undique labor, undique furor, foris pugnæ, intus timores, super omnia gravissimum, quod vincunt insidiæ falsorum fratrum malitiam infidelium Paganorum. Rogate ergo pium defensorem vitæ nostræ, et unicum salutare laborantium refugium Agnum Dei, qui abstulit peccata mundi, ut nos inter talium luporum cubilia lustrantes, dextera sua protegente, illæsos custodiat, et ubi debuere esse speciosi pedes portantium lucernam pacis Evangelicæ, non inveniantur tenebrosa errantium apostatarum vestigia: sed magis Pater piissimus accinctis lumbis nostris perficiat lucernas ardentes in manibus nostris, et illuminet corda Gentilium ad contemplandum Evangelium gloriæ Christi. Interea precor, ut intercedere pietas vestra pro istis Paganis, qui nobis ab Apostolica Sede commissi sunt, dignetur, ut eos Salvator mundi ab idolorum cultura eripere dignetur, et aggregare unicæ matri Ecclesiæ Catholicæ filiis, ad laudem et gloriam nominis sui [2], qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. Vale ». Sed et missis libris, rursus ad eamdem paucis his :

10. « Dilectissimæ [3] sorori etiam dudum spiritalis clientelæ propinquitate connexæ Eadburgæ abbatissæ Bonifacius servus servorum Dei, perennem in Christo salutem.

« Charissimam sororem remunerator æternus justorum operum in superna lætificet curia Angelorum, quæ sanctorum librorum munera transmittendo exulem Germanicum spiritali lumine consolata es : quia qui tenebrosos angulos Germani-

[1] Psal. CXVIII. — [2] Psal. XCIII. — [3] Eod. Cod. Ep. XXXI.

[1] Eod. Cod. Ep. XIX. — [2] 1. Tim. II. — [3] Eod. Cod. Ep. XX.

carum gentium lustrare debet, nisi habeat lucernam pedibus, et lumen semitis suis verbum Domini, in laqueum mortis incidet. Præterea de charitate tua confidens, obsecro, ut pro me orare digneris, quia peccatis meis exigentibus, periculosi maris tempestatibus quatior, rogans, ut ille qui in altis habitat et humilia respicit, indulgens flagitia, præstet mihi verbum in[1] apertione oris mei, ut currat, et clarificetur inter Gentes Evangelium gloriæ Christi ». Hucusque Epistola.

Erat jugis communicatio precum piorum fidelium Anglorum cum suo gentili Bonifacio in ministerio, quod susceperat apostolatus, ipsius memoriam facientium in sacrosancto sacrificio Missæ: testati sunt id litteris ad eum scriptis, quas ex iisdem codicibus deprомptas his subjicimus. Sic enim se habent[2] :

« Domino sincerissimo meo et dulcissimo charitatis cultu, et præcipue Dei gratia copioso semperque in Christo pastoralis curæ regimina gubernanti Bonifacio, qui et Winfridus, archiepiscopo, Torthelmus episcopus servus servorum Dei in Domino salutem.

11. « Desiderabiles litteras excellentiæ vestræ suscepimus, quas relegentes cognovimus tuam piissimam devotionem, ferventissimumque amorem, quem habes propter beatam vitam, ut dextera Domini protegente, mediteris die ac nocte, ad fidem Catholicam atque Apostolicam pro tuæ animæ redemptione corda Paganorum Saxonum converti. Quis enim audiens hæc suavia, non lætetur? Quis non exultet et gaudeat in his operibus, quia gens nostra Christo omnipotenti Deo credat? Per gerulum vero apicum tuorum, modicum tibi munusculum, sed magni affectus pignus transmitto, simul et indicans omnia, quæ a parvitate nostra petere dignatus es, libentissime suscepimus, hoc est, quod in sacris Missarum celebritatibus, et in quotidianis precibus tuæ sanctitatis memoria celebretur ; optantes et obnixe deprecantes, nostræ fragilitatis conscii, hoc idem a vestra parte, quanto meritis excellentiores estis, tanto circa nos perfectius observari. Festinet igitur vestra celsitudo novum Christo populum coacervare et dedicare. Profecto enim habetis protectorem humani generis Redemptorem Dominum nostrum Jesum Christum. Fraterno itaque affectu salutantes vestram excellentiam, et divinam deprecamur jugiter clementiam, quæ vos vestrosque omnes in omnibus operibus auxiliari dignetur, ut cum Christo in futuro regnetis sæculo ». Hactenus Torthelmus episcopus. Subjicimus his alias aliorum insignium virorum eodem argumento conscriptas. Sunt hujusmodi[3] :

12. « Domno gloriosissimo et cum honoris affectu venerandissimo Bonifacio archiepiscopo Aelbuvaldus, Deo donante, regia potestate fretus, simul et tota abbatia cum omni congregatione servorum Dei in nostra provincia, Altithronum pro Ecclesiarum incolumitate die noctuque precibus pulsantes, in Deo remuneratore omnium, salutem.

« In primis itaque scire te volumus, o dilectissime, quia gratanter accipimus, nostram parvitatem vestris sanctis orationibus commendatam, ut sicut vestra benignitas de Missarum solemnitatibus et orationum assiduitatibus, Deo instigante, dictavit, ita quoque nostra mediocritas devota mente implere conetur ; memoriaque nominis vestri in septennis monasteriorum nostrorum synaxibus perpetua lege censeri debet, quia in septenario numero perfecti sæpe designantur. His itaque bene compositis, et Deo adjuvante, de animarum regulis rite dispositis, et de interioris hominis habitu apte condicto, et exteriora terrenæque substantiæ adminicula, quæ sub nostra potestate, Deo largiente, redacta sunt, sub vestræ voluntatis arbitrio contineri volumus, ita tamen, ut orationum vestrarum adjutoria benevolentiam almitatis vestræ in Ecclesiis Dei frequentare faciatis, et sicut te pastorem in populo suo prædestinatio Dei fieri voluit, ita et nos te patronum sentire satagimus. Nomina quoque defunctorum, et viam universalem ingredientium, prout opportunitas anni exegerit, ex utraque parte adducentur, quatenus ut Deus deorum et Dominus dominantium, qui vos in episcopatus regimen ponere voluit, suam plebem ad individuæ Trinitatis agnitionem, et Unitatis substantiam per vos adducere dignetur. Præterea, o piissime pater, tibi intimandum curamus, ut gerulum præsentium litterarum devota mente a nobis transmissum scias, et sicut fidelem tibi comperimus esse, ita et eum veridicum in omnibus invenies ». Sed accipe alias eodem argumento conscriptas :

13. « Reverendissimo præsuli[1], et piæ paternitatis prærogativa divulgando archiepiscopo Bonifacio, Sigebaldus licet indignus et ultimus famulorum Dei famulus optabilem in Domino salutem.

« Primitus subnixis precibus, ac si progeniculans flexis poplitibus, ut indulgeas, obsecro, petitionem meam, quam rogavi te per tuum presbyterum nomine Eobo (Ebbo), id est, ut tibi indicaret meam petitionem et desiderium, id est, ut meus esses episcopus cum meo episcopo Daniele, et pro tua clementia hoc mihi concedas ; ac si ita fuisset, sicut eum rogavi, putabam a te de me aliquem consolationis sermonem venire ad me. Notum sit tibi, quia ex eo tempore nomen tuum adscriptum habuissem, cum Missarum solemnia celebrarem, simul cum nominibus episcoporum nostrorum, et modo non cesso quandiu subsistam. Et si supervixero tibi, cum nomine patris nostri Erenualdi episcopi tuum adscribo nomen, non quia de merito mei peccatoris confidens sim, sed de misericordia Dei et spe tua, quam habes in Deum. Ideo deprecor te, ut tecum memoria mea secundum parvitatem meam et in præsenti et in futuro persistat. Vale in Christo ».

14. Precum igitur gentilium suorum, Dei

[1] Ephes. VI. — [2] Eod. Cod. Ep. XL. — [3] Ibid. Ep. XLIII.

[1] Ex eod. Cod. Epist. XLI.

amicorum S. Bonifacius divinitus roboratus, quæque ardua ac difficillima, majoribus sumptis spiritibus, tentat. Parumque sibi visum est gentiles homines ad Christianam fidem convertere, nisi Christianos depravatis corruptisque moribus ad normam Christianæ religionis induceret, reduceretque in primis eos, qui sub diversis Ecclesiæ ordinibus militarent, ad antiquitus traditam legibusque præscriptam Ecclesiasticam disciplinam. Conatus est ista pro viribus, in quibus ipsi laborandum plurimum fuit; cum præsertim hæretici nonnulli fidelium mentes erroribus labefactare conati essent. Nam audi quæ ex Willibaldo idem qui supra pergit narrare auctor :

« His ita gestis, in Thuringiam profectus est; ejusque gentis principes magna ex parte a Christiana religione deficientes corrigere studuit. Cum enim religiosi principes apud illos imperare desiissent, simul etiam religio vacillare cœpit : at quidam Pseudo-Christiani Dorthuvinus, Bertherus, Eanberthus et Humedus apud eos hospitio recepti, hæreseos illis auctores fuere ; cumque ii ipsi impuri scortatores et adulteri ingens viro Dei certamen excitassent, ab illo egregie confutati dignam retulere suæ vesaniæ mercedem, excommunicati et expulsi ab Ecclesia.

15. « Manabat interim longe lateque fama prædicationis ejus, et credentium numero magnæ fiebant accessiones, templa instaurabantur, monasteria construebantur, atque in iis etiam illud exstructum est, quod est in Ordorff, in honorem sancti Michaelis Archangeli, congregata illic servorum Dei multitudine, qui omnes Apostolico more viventes, laboribus suis ea quæ ad victum et vestitum necessaria sunt, sibi comparabant. Quod autem in honorem sancti Michaelis illud ædificatum fuerit, ejus hæc ratio est. Cum vir Dei in Thuringia versaretur, prædicans et baptizans, apud flumen Oraham, tentoriis fixis, quadam nocte permansit. Tota autem nocte illa lux cælitus sparsa, locum, in quo ille manebat, ambivit, atque in ipsa luce sanctus Michael Archangelus ei apparuit, eumque in Domino confortavit. Mane vir Dei laudans et benedicens Dominum, Missarum solemnia illic celebrat, ac deinceps eodem in loco prandium sibi parari jubet. Dicente ministro deesse cibum, quo vesceretur, respondit : Itane? Quot hominum millia in desertis annis quadraginta pavit manna? mihi indigno servulo suo non potest unius diei alimoniam suppeditare? His dictis jubet apponi mensam. Interea quædam avis advolat, et piscem ore ferens, qui illo die ad cibum sufficeret, ante mensam deponit. Tum vero sanctus præsul gratias agit Deo, piscemque mandat ocius præparari. Cumque ex illo comedisset, reliquias in flumen projici jubet, etc. » Subdit de erectione illic facta Ecclesiæ et monasterii in honorem S. Michaelis Archangeli. « Quis ista audiens non fide dignissima putet, si recolat mente, quoties in divinis litteris Angelos apparuisse patribus legitur? Certe quidem majora præstanda fore ministris novi Testamenti quam veteris, Pauli sententia redditur manifestum, scribente ipso ista ad Corinthios [1] : Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur; quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? Nam si ministratio damnationis in gloria est, multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria ». Sed et cum ministratorii spiritus dicuntur ab eodem Apostolo [2] Angeli, in ministerium missi eorum, qui hæreditatem capiunt salutis : plane in primis invigilandum ipsis est et ministrandum iis, quorum munus est, ut plurimos erudiant ad salutem. Bonifacius igitur, cum tot tantosque de prædicationis semente, nondum anno absoluto, collegisset proventus, de his omnibus Gregorium Romanum Pontificem reddidit certiorem litteris suis, quæ non extant. Verum ex redditis ad eum ab ipso litteris fiunt ista omnia manifesta. Nam hoc pariter anno, jam inchoata Indictione octava, redditæ leguntur Gregorii papæ ad eumdem Bonifacium litteræ, ad eas quas ante idem ipse ad Gregorium scripserat de ubere fructu ex prædicatione collecto, deque negotiis ad statum ejus Ecclesiæ optime disponendum. Quænam autem ista fuerint, intelligemus exipsis Gregorii litteris in fine anni hujus ad ipsum datis, quæ sic se habent [3] :

16. « Reverendissimo et sanctissimo fratri Bonifacio Gregorius servus servorum Dei.

« Creditæ speculationis sollicitudine permoti, Evangelica quoque institutione, qua Christus ait [4] : Obsecrate Dominum messis, ut injiciat (mittat) operarios in messem suam [5] : tuam proinde reverendam fraternitatem ad imitationem Apostolorum (ut Domino jubente præcepti sunt [6] : Euntes prædicate Evangelium regni [7] : Gratis accepistis, gratis date) in partibus Hispaniarum (Hasbaniarum vel Hessorum) ad illuminationem Germanæ gentis, in umbra mortis sedentis, dirigere prævidimus, lucrum ut inde apportare deberes ; quia servus ille de negotio talenti (sicut scriptum est) fidus in futuro auctori absenti Deo fecisse. Quod quia ex obedientiæ munere ministerium verbi cernimus adolere, et prædicationis præconio populum infidelem (ut innotuisti) audivimus converti : Domini potentiæ gratias referentes, ut ipse, a quo bonum omne procedit, et qui ad agnitionem vult omnes venire veritatis, tibi (ut optamus) cooperetur, et a tenebris ad lucem populum illum suæ potentiæ inspiratione reducat. Hinc enim vobis merces copiosa credimus, quod ab omnipotente Deo adscribatur in cælis [8]. Bonum enim certamen, si perseveraveris, possis cum Apostolo dicere, certavi, cursum consummavi, fidem servavi; sed ut coronam percipias

[1] 2. Cor. III. — [2] Hebr. I. — [3] Greg. l. II. Ep. VII. tom. II Ep. Rom. Pont. — [4] Luc. X. — [5] Matth. IX. — Marc. ult. — [7] Matth XX. — [8] 2. Timoth. IV.

laboris insiste : pollicetur enim Deus perseverantibus in finem salutem. Nec te minæ teneant, nec dejiciant terrores : sed fixam in Deo tenens fiduciam, veritatis verbum denuntia. Erit enim ex adjutorio divino protectio, tantum sit bonum in voluntate opus. Igitur quantos ab errore converteris, syllabarum tuarum recensito textu cognovimus, læti uberes Deo gratias agentes, de lucro animarum exultamus.

17. « Porro pro episcopo illo, qui nunc usque desidia quadam in eadem gente prædicationis verbum disseminare neglexerat, et nunc sibi partem quasi in parochia defendit, Carolo excellentissimo filio nostro, ut eum compescat suadentes, paternis litteris scripsimus, et credimus quod hoc vetari præcipiat : ipse vero opportune, importune prædicare quæ sunt salutis, non desinas. Igitur Thuringis et Germaniæ populo, ea quæ ad animæ respiciunt utilitatem et salutem, scribere non omisimus, inter alia ut construant episcopia, et Ecclesias condant, injungentes [1]. Ipse enim qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat, erit omnibus daturus incrementum. Deus te incolumem custodiat. Dat. pridie nonas Decembris, domino piissimo Augusto Leone a Deo coronato magno imperatore anno octavo (nono) ; sed et Constantino magno ejus filio anno quinto, Indictione octava ». Hæc Gregorius ad Bonifacium. Cæterum reliquæ litteræ, quas se ad diversos scripsisse testatur, non extant : desiderantur præterea et ipsius Bonifacii aliæ litteræ ad Gregorium Pontificem crebro conscriptæ, imo et cætera ab eo gesta reliquo tempore Pontificatus ejusdem Gregorii ; de quibus illud tantum innotescit, accersitos ab eo ex Anglia ministros, insignes homines, quos institutis a se Ecclesiis præficeret, necnon probatæ castitatis feminas, quæ mulierum curæ et monasteriis virginum præesse deberent, de quibus agemus anno sequenti.

18. *S. Corbiniani episcopi Frisingensis virtutes et præclare facta.* — Eodem ferme tempore cum S. Corbinianus Frisingensis episcopus perfunctus esset annis octo episcopatus, amore quietis Romam venit ad Gregorium Pontificem, ut missionem peteret ab episcopatu, quam non obtinuit. Qui ejus res gestas conscripsit Aribo ejusdem civitatis episcopus, ubi multa admiratione digna, quæ in itinere contigerunt, enarravit, ista de accessu ad Gregorium Pontificem subdit [2] : « Ipse iter prosequens Romam usque pervenit, et oratione facta ad utraque beatorum Apostolorum Petri et Pauli limina, ad Summi Pontificis beati Gregorii præsentiam veniens, ad ejus se stravit vestigia. At ille surgere illi imperans, sedemque juxta se poni faciens, sedere præcepit. Qui cum sedisset, non modica dona sancto Dei viro obtulit, et cuncta sibi de sua conversatione displicentia enarravit, quomodo videlicet, et quibus, quasi immensis fluctibus, quateretur hujus mundi honoribus : et quomodo ei nec murorum claustra tranquillitatem præstare potuissent, et quantum hujus mundi formidaret divitias, quippe qui nec unum vellet habere colonum. Secretum vero petens, ut ei omnes perturbationes animi sui atque angustias libere posset referre, lacrymis fusis flebili voce deplorat, ut suum secretum imposito honore perdiderit, in pristina petitione persistens, ut ad cœnobium ipsum ire permitteret, vel in quamdam cellulam includeret, vel in aliqua secreta silva ad operationem ipsi concederet agellum.

19. « His auditis, tantam humilitatem ejus miratus est summus papa : eoque a se dimisso, ad secreta necessaria Synodum congregavit (colligens scil. presbyterium, et episcopos qui in Urbe præsto essent), et in eo conventu ista recitavit. Quibus illi auditis, una voce eum reverti debere proclamabant, multis testimoniis Scripturarum id confirmantes. His ita dicentibus, virum Dei in medium venire jussit : quorum verbis se victum considerans, ut injunctum sibi a sancto Patre officium nullo modo omitteret, et a lucro vacuus rediret ad aream : cum summo ibi aliquantum temporis retentus honore, benedictione accepta, valefaciens omnibus, tristis recessit ». Hæc Aribo ejus in episcopatu successor, qui de his, quæ ipsi Ticini cum Luitprando Longobardorum rege intercesserunt, historiam ita contexuit :

20. « Cumque revertendo Papiam pervenisset, ad portam urbis feretro impositum cujusdam mortui corpus efferebatur, quem universus sequebatur urbis magistratus. Qui mox ut virum Dei conspexere, subtiliter de persona ejus atque vocabulo sciscitabantur. Erat autem cadaver ejus viri, qui caballum sancti Corbiniani Romam venientis ante rapere ausus fuerat. Eos autem omnes pavor ingens invasit : quia ille desperatus a medicis facinus suum non abscondit, sed publice confessus est. Tunc quoque vir sanctus cum omni humanitatis reverentia a rege receptus, regalem deducebatur in aulam, quia nequaquam principem latebant divinæ virtutis miracula, quæ per viarum spatia ab eo, et per eum gesta fuerant, et propterea miles Christi ampliorem ab omnibus recipiebat honorem, quamvis ille ea omnia voluisset silentio premi.

21. « Sedente autem rege, et cum eo viro Dei, mulier ipsius tunc defuncti orbata viro et viduata, flebili vultu vestigiis viri Dei provoluta est, adducens viri Dei caballum a viro suo machinis diabolicis et nefandis raptum insidiis, forma et specie decorum, quasi de obitu viri sui mortis reum ; insuper ducentos solidos viro Dei obtulit, dicens virum suum eadem die percussum fuisse, qua illecebrosis machinis viam viri Dei impedire præsumpsit, et ut ab eadem percussione languor quotidie dolori fomitem ministrasset, et ut jam a medicis desperatus sibi præcepisset, ut omni diligentia ipsum custodiret caballum viro Dei, si Deo adju-

[1] Ezech XVIII. — [2] Extat apud Sur. die VIII Septemb.

vante, eo reversus esset, omnino redderet, et ejus facinus illi confiteretur, et insuper debitæ impensionis ei aurum afferret, ut pro ejus anima vir sanctissimus deprecari divinam clementiam dignaretur.

« Quibus dictis compassus eminentissimus rex, et dolore ac tremore compunctus, statim ex throno prosiliens, genibus provolutus est episcopi, rogans ne hoc sperneret, quod mulier obtulit, et insuper suum reciperet quod amisit. Vir autem Dei ne totam eminentiæ familiam contristaret, quam ob mortem tanti viri flentem conspexit, et in magna esse desperatione animæ illius, universis petentibus ad suscipienda quæ mulier obtulerat, tandem coactus consensit : regem ut surgeret, petiit, leviterque eum consolari cœpit, etc. » Ex his, et aliis pietas quidem ipsius Luitprandi ab omnibus prædicatur, quomodo scilicet erga Dei servos propensior esset, quos omni obsequio colere consuevit. Utinam sic semper ad finem usque perseverasset !

22. Porro quod ad sanctum Corbinianum pertinet, sicut erga principes Deum timentes benignum se præbere, ita in Dei mandatorum contemptores durum et asperum, quo eos ab errore revocare posset, se exhibere solebat. Nam audi quæ inter ipsum et Grimoaldum ducem filium Theodonis ducis Bavariæ intercesserunt, cum in suam Ecclesiam reversus est : « Cum autem », inquit idem qui supra Aribo, « ad palatium prædicti principis pervenit, per quemdam dilectum ejus cubicularium eidem principi demandavit, nequaquam se faciem illius videre velle, antequam lascivam conjugem a se expelleret, quam sibi tunc copulaverat post obitum fratris sui Theodoaldi viduam. Quæ quidem secundum hujus carnis putredinem pulchra videbatur et decora, nomine Pildrud, et genere præclara, ex Galliæ partibus genitricem secuta, istas pervenerat in partes. Sed cum episcopi dictis consentire nollent, ipse in sua perseveravit sententia, eique egregii prædicatoris Pauli ea verba demandavit, inter cætera [1] : Quia neque adulteri, neque fornicatores regnum Dei possidebunt.

23. « Illa autem funestæ Herodiadis sequens exemplum, de morte viri Dei cum malevolis quibusdam tractare cœpit. At vir Dei meminerat pro tali crimine Joannem increpasse Herodem propter [2] Herodiadem, quam tulerat fratri suo viventi uxorem, atque ob hoc ab eo interemptum esse ; ideoque nullatenus in tantum facinus se consentire prædixit, anteque se esse potius moriturum. Sic ergo quadraginta diebus ab eorum se subtraxit obtutibus, eosque per suos jugiter admonere non destitit, ut tam execrabile conjugium relinquerent ; congruisque temporibus jam quidem si converterentur ad pœnitentiam, blandis sermonibus Dei regnum promisit : porro si permanerent in malitia, terrorem magni judicii Dei, æternumque eis cito venturum minabatur supplicium. Tandem omnipotentis Dei consolante clementia, perduxit eos ad promissionem separationis suæ.

24. « Tunc vir sanctus in Domini Christi Jesu confisus gratia, eos fecit ad suam venire præsentiam : qui venientes humi se prostraverunt ambo, et extensis ad pedes ejus brachiis, se graviter peccasse, se nimium reos esse, confessi sunt, et ita pura confessione ad pœnitentiæ confugerunt remedia. Quorum capitibus vir Dei manus imponens, signo æternæ salutis eos munire curavit, ex humo eos erigens, tum graviter lapsis pœnitentiam designavit, viam eis salutis ostendit, remediorum solatia eleemosynarum largitate, jejuniorum et orationum frequentia, adipiscenda monstravit ; et ut amplius peccare caverent, sollicite præmonuit ; sicque domum ingressi communiter sumpserunt cibum ; sicut autem a mensa principis vir Dei alimoniam corporis sumpsit, ita illis alimoniam animarum prædicando verbum Domini ministravit ». Hactenus de rebus gestis cum Grimoaldo duce Aribo. Verum cum non longius (ut par erat) a se feminam illam Grimoaldus ablegasset, reversus ad vomitum, ulciscente numine, in se suosque Dei vindictam miser expertus est. Siquidem illa nece subtrahere virum Dei haustu veneni cum cogitaret, et opere explere curaret, defendente Domino, vir sanctus periculum impendens evasit ; vindicta autem in domum ejus conversa est, quam paucis his Aribo describit :

25. « Quæ autem, inquit, tales insidias fuerit secuta vindicta, silentio non est premendum. Filius Grimoaldi, quem nefando crimine (ut diximus) machinis diaboli incantaverat, rebus excessit humanis : eoque mortuo, Grimoaldus ab insidiatoribus interfectus est. Prædictus Ninus, qui necem episcopo per venenum scilicet afferre voluit, probrosa morte vitam finivit : cum enim ventrem purgaret, lancea percussus interiit. Ad ultimum vero Pildrud Carolum (Martellum scilicet), in Gallias sequens, pro meritis ejus ab eo repudiata, omnem honorem et gloriam perdidit, propriisque exuta substantiis, novissime nihil nisi unum asellum ad subvectionem possidens, in Italia vitam finivit : nati ejus, qui ex illius prodierant utero, cum multa tribulatione regno privati, vitalem amiserunt statum ». Hactenus de his auctor, reliqua narrare pergens tanto quidem Apostolico digna viro, quæ nos brevitatis causa prætermimus.

[1] I. Cor. VI. — [2] Matth. XIV. Marc. VI. Luc. III.

Anno periodi Græco-Romanæ 6217. — Anno Æræ Hispan. 762.— Anno Hegiræ 106, inchoato die 26 Maii Fer. 2.— Jesu Christi 724. — Gregorii II papæ 10. — Leonis Isauri imp. 8. Constantini Copronymi 5.

1. *S. Bonifacius in Thuringia et Hassia hæreticis convertendis operam impendit.* — A num. 1 ad 5. *Sanctus Bonifacius*, qui initio mensis Decembris superioris Christi anni Roma cum Gregorii papæ litteris ad Carolum Majorem-Domus Francorum commendatitiis discessit, in *Hassiam* profectus est annuente Carolo, qui lectis Apostolicis litteris ipsum perhumaniter suscepit, et in universa cis et ultra Rhenum Francia sartum tectum esse præcepit, auctoritate litterarum, quas Baronius num. 2 recitat. Bonifacius in Hassia et Thuringia usque ad mortem Gregorii II Evangelium prædicavit, et res quamplurimas laude dignissimas gessit, quas Willibaldus et Othlonus in ejus Vita conglobatim enarrant sine ulla annorum distinctione. Res ab eo in Thuringia gestas, ut Willibaldus, sic et Othlonus lib. 1, cap. 28, ab hæreticorum expulsione ita auspicatur : « Ad Thuringiam profectus est, illiusque populi principes magna ex parte a Christiana religione deficientes corrigere studuit. Postquam enim religiosorum ducum dominatio in eis cessavit, cessare etiam Christianæ religionis intentio cœpit, falsique quidam Christiani, quorum nomina sunt Drothwin, Berthcri, Cambereth, et Humred, inter eos hospitantes, maximam hæreticæ pravitatis introduxerunt sectam. Qui scilicet fornicatores et adulteri cum validissimum adversus hominem Dei excitarent conflictum , veris verborum oppositionibus confutati, dignam recompensationis sortiti sunt sententiam. Nam excommunicati et expulsi sunt de Ecclesia ». Neque Willibaldus, neque Othlonus in quibusnam articulis hæretici isti errarent, produnt, sed tantum aiunt, hujuscemodi Pseudo-Doctores non doctrina modo, sed moribus etiam corruptissimos fuisse. Narrat postea Othlonus, Bonifacium condidisse monasterium *Ordorefense* in honorem sancti Michaelis. Ejus verba recitat Baronius num. 15. Constructum illud in Thuringia ad *Oram* seu *Oraam* fluvium, haud longe ab *Erfurt* oppido.

2. *Eadburga, ad quam S. Bonifacius scripsit, diversa a Eadburga abbatissa Tanatensi.* — A num. 5 ad 18. Refert Baronius varias Epistolas, quarum aliquæ a *sancto Bonifacio* ad varios scriptæ, et aliquæ ab aliis ad eum datæ. Præ cæteris *Daniel* Ventanus in Anglia episcopus magnam sibi laudem comparavit, scriptis ad eum litteris instar catecheseos, qua Gentiles ipsi possent ad credendum instrui. Erat *Daniel* Occidentalium Saxonum episcopus, qui anno DCCXXXI, quo Historiam suam Beda absolvit, adhuc in vivis erat, obiitque anno septingentesimo quadragesimo sexto, ut produnt Westmonasteriensis et chronographus Mailrosensis. Addit Malmesburiensis lib. 2 de Pontif. pag. 241, Danielem adhuc viventem episcopatum abdicasse, et monachum in monasterio Malmesburii exercuisse. Varias ad *Eadburgam* abbatissam litteras scripsit sanctus Bonifacius, quas Baronius num. 8 et seq. recitat. Mabillonius sæculo III Benedictino part. 1, pag. 448, existimat, *Eadburgam* etiam dictam fuisse *Buggam*, cui sanctus Bonifacius, ut ipsa vicissim Bonifacio , plures Epistolas direxit. Bugga enim filia fuit Eangythæ abbatissæ, ut constat ex Epistola Bonifaciana XXXVIII, cujus hæc inscriptio : « Venerabili Wenfrido cognomento Bonifacio Eangyth indigna ancillarum Dei, et nomine abbatissa sine merito functa ; et unica filia ejus Eaburg cognomento Buge ». Baronius anno DCCXIX, num. 15 existimat, *Egburgam* seu *Buggam* haud aliam esse quam Eadburgam abbatissam, ad quam extant Bonifacianæ litteræ VII, XIII, XIV, XXI et XXVIII. Verum *Buggam* et *Eadburgam* diversas fuisse verisimile est, ut inquit ibidem Mabillonius : tum quia Bonifacius ad illam scribens, semper *Buggam* cognominat, hanc vero *Eadburgam ;* tum quia hæc videtur fuisse *Eadburga*, a qua *Leobgytham* didicisse artem poeticam, ipsamet Leobgytha testatur in Epistola XXXVI inter Bonifacianas, ut proinde abbatissa fuerit Winimburnensis monasterii, in quo *Leobgytha* educata est ; cum tamen *Eadburga* abbatissa Tanetensis monasterii extiterit. Porro *Leobgytham* eamdem esse ac *Liobam* sanctitate illustrem anno sequenti videbimus.

3. *Sigebaldus monachus, non vero rex ad S. Bonifacium scribit.* — Baronius num. 13, refert Epistolam his verbis inscriptam : « Reverendissimo præsuli et piæ paternitatis, prærogativa divulgando archiepiscopo Bonifacio, Sigebaldus licet indignus, et ultimus famulorum Dei famulus

optabilem in Domino salutem ». Eamdem Epistolam refert Serarius in Codice Epist. Bonifac. et ante laudata verba hæc præfigit : *Epistola* XLIX *Sigebaldi regis*, et in Notis ad eamdem dicit, Sigebaldum regem fuisse Occidentalium Saxonum, apud quos Daniel Ventanæ civitatis episcopus, cujus mentio in ea Epistola erat. Et quia ea his verbis inchoatur : « Primitus subnixus precibus, ac si progeniculans flexis poplitibus, ut indulgeas, obsecro, petitionem meam, quam rogavi te per tuum presbyterum nomine Eobo, id est, ut tu meus esses episcopus cum meo episcopo Daniele », Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, in Observationibus præviis ad Vitam sancti Bonifacii num. 8, inde deducit, *Sigebaldum* regem Bonifacium jam in cismarinis partibus constitutum rogasse, ut ejus esset episcopus, sed Bonifacium eam dignitatem recusasse, ne Gentilium conversioni deesset. Verum ea Epistola, non a *Sigebaldo* rege, sed a *Sigebaldo* monacho scripta, ut humile scriptionis genus suadet, et mutua in sacrificiis memoria, quam petit, non vero ut Bonifacius in Angliam veniat, sicuti Alfordus hoc anno num. 17 observavit. Neque enim Bonifacio vivente aliquis in Saxonia Occidentali *Sigebaldi* nominis rex fuit, et e contra *Lullo* successore sancti Bonifacii Ecclesiam Moguntinam regente, scripta ab eo Epistola inter Bonifacianas LXII, cujus hæc est inscriptio : « Charissimis filiis Denehaldo, Eanbertho, Vinbertho, Sigeherio, Sigewaldo, Lullus antistes in Domino salutem », qui Sigewaldus non videtur diversus a Sigebaldo, a quo est Epistola XLIX, qui ideo a Lullo obtinuit, quod a Bonifacio impetrare non potuerat, ut cum illo vivere posset. Ea enim Epistola monachis in Thuringia positis scripta. Quod hic monendum duxi, ne titulus regis a Serario confictus viris doctis fucum imposterum faciat.

4. *Gregorius II papa hortatur S. Bonifacium, ut in cœpto opere insistat.* — Gregorius papa litteras Bonifacio episcopo scripsit, partim gratulatorias, quod plerosque Paganorum ad Christianam religionem perduxisset, partim exhortatorias, ut in cœpto verbi ministerio constanter insisteret. Eas recitat Baronius num. 16, datæque dicuntur « pridie nonas Decembris, imperante domino piissimo Augusto Leone a Deo coronato magno imperatore, anno octavo; sed et Constantino magno imperatore ejus filio, anno quinto, Indictione octava », a Septemb. præsentis Christi anni cœpta. Baronius, qui Leonis imperium anno uno anticipavit, in earum litterarum margine annum Leonis *nonum*, loco *octavi* notavit, sed perperam. Cum enim *Leo* et *Constantinus* ejus filius eodem mense, nempe Martio, dicti sint imperatores, ille anno DCCXVII, hic anno DCCXX, in omnibus subscriptionibus anni tres Leoni amplius quam Constantino, numquam vero quatuor, tribuuntur. Serarius in Notis ad eam Epistolam legit : « Imperante Aug. Leone, anno octavo, patriciatus ejus anno octavo ». Verum consulatus nomen omnino retinendum, legendumque cum Sirmondo, *anno octavo*, *post consulatum ejus anno octavo*. Sed quia qui Decretalium editioni præfuit, ignoravit a tempore Constantini Pogonati imperatores tot consulatus, quot imperii annos memorasse, de industria consulatum prætermisit. Imo neque Sirmondus in hoc arcanum penetrarat; cum in Notis ad indiculum Sacramenti a Bonifacio Romæ editi, de Leonis imperio et consulatu scribat : « Leo Isaurus imperium iniit VIII kalendas Aprilis, et mox, ut conjectura est, consulatum proximis kalendis anno Christi DCCXVII ». In eodem consulatu hæsit Cointius citatus num. 20, et præterea annum *patriciatus* cum Serario etiam retinendum putavit. Verum anno DCCXXI jam insinuavi, imperatores a Constantino Pogonato, eodem die et imperium et consulatum cepisse, eo prorsus modo quo Veteris Romæ imperatores tribunitiam potestatem cum imperio inibant. Quod imposterum in controversia esse non debet; cum hoc tot exemplis adstruxerim.

5. *S. Bonifacius ad Hispanias missus non est.* — Baronius in margine earumdem litterarum Gregorii ad Bonifacium, ubi ille ait : « Euntes prædicate Evangelium regni : Gratis accepistis, gratis date, in partibus Hesperiarum ad illuminationem Germaniæ gentis, in umbra mortis sedentis, dirigere prævidimus », Hesperiarum loco vocem *Hispaniarum* reposuit, nulla suæ emendationis ratione reddita, nisi quod in margine habet : *Hasbaniarum vel Hessorum*. Verum cum omnes editiones habeant, *in partibus Hesperiarum*, a Germania longius absint Hispaniæ, et Bonifacius apostolicum munus non nisi in Germania gesserit, non dubium, quin *Hesperiarum* nomen in litteris Gregorii papæ retinendum sit ; cum illud provincias Occidentales significet, quales sunt Hassia, Saxonia, Frisia, aliæque finitimæ, de quibus auctores Vitæ Bonifacii loquuntur. Ipsemet Gregorius, ut observat Cointius hoc anno num. 18, in iisdem litteris scribens : « Igitur Thuringis et Germaniæ populo, ea quæ ad animæ respiciunt utilitatem et salutem, scribere non omisimus », Thuringos a reliqua Germania sic distinguit, ut per Germaniam designet spatium illud terrarum, quod cis Thuringiam ad Occasum vergit, et Hassiam, Saxoniam, Frisiam, circumjacentesque provincias ad Rhenum et Oceanum usque complectitur.

6. *Secunda profectio Rom. S. Corbiniani.* — Ad num. 18 et seqq. *Sanctus Corbinianus* primus Frisingensis episcopus *continuis septem annis*, ut inquit Aribo in ejus Vita cap. 9, post profectionem suam Romanam in secessu quodam, *eo advenientibus secumque commorantibus verbum Dei sedulo ministravit ;* sed quia ejus fama magis increbrescebat, ipseque *supervenientium turbas sustentare non poterat*, decrevit iterum Romam pergere, ut episcopatum abdicaret, et secreta monasterii peteret. Quare « in Alemanniam pervenit, deinde in Germaniam : et sic in Noricum veniens, ibi aliquandiu demoratus, verbi divini seminavit doctrinam, et nonnullorum

sacra verba penetrabant, gratia Dei, corda in augmentum fidei Christi. Quæ gens adhuc rudis erat, et nuper ad Christum conversa (nempe per sanctum Rudbertum, primum postea Saltsburgensem episcopum). Eo namque tempore erat ibi devotissimus Theodo dux, etc. carique ibi habebantur sacerdotes, ut solet apud novitios ». Profectio illa Romana, quam tardius anno DCCXXII suscepta, juxta ea quæ anno DCCXVI, num. 7, in medium adduximus. Quare tunc in Bajoaria, quam *Norici* nomine *Aribo* intelligit, principatum gerebat *Theodo* secundus, quem eum esse, cujus mentio in Vita sancti Rudberti diximus. *Corbinianus*, ubi Romam pervenit, frustra Gregorium papam rogavit, ut episcopali munere dimisso monasterium ingredi sibi liceret. Quare Roma per Longobardiam in Bajoariam rediit : cumque per iter aliquo tempore moratus fuisset in ditionibus *Grimoaldi*, unius e filiis *Theodonis* præfati, eum cum Theodaldi seu Theodebaldi fratris nuperrime mortui vidua inceste viventem ad pœnitentiam reduxit, ut narrat Baronius ex Aribone.

GREGORII II ANNUS 12. — CHRISTI 725.

1. *Translatio corporis S. Augustini ex Sardinia Ticinum.*— Redemptoris septingentesimus vicesimus quintus annus adest octavæ Indictionis, quo translatio facta est opera Luitprandi Longobardorum regis corporis sancti Augustini ex Sardinia Ticinum, redempto ipso magno pretio a Sarracenis, qui eam insulam occupaverant. Hujus rei gestæ antequam historiam prosequamur, de tempore exquirenda est ratio quam exactissime, eo quod diversorum diversæ de his sententiæ inveniantur, cum alii id factum dicant anno septingentesimo vicesimo primo, alii trigesimo quarto. Ex supputatione autem annorum ab eo facta, qui eam fusius scripsit historiam, dicendum esset eam habitam anno decimo post sexcentesimum, sed exploditur omnino ista, eo quod necdum eo tempore Luitprandus regnare cœpisset. Ut autem nos hic potius collocemus, Beda hujus temporis auctor nobilis persuadet, quod scilicet producens ille Commentarium suum de Sex Ætatibus usque in annum nonum (decimum) Leonis imperatoris, ponensque extremo loco eam translationem, qua claudit eam lucubrationem, possumus existimare hoc anno eamdem contigisse. Porro rei gestæ series habetur in Epistola ad Carolum Magnum postmodum scripta a Petro archiepiscopo Mediolanensi, qui et Oldradus, quam hic tibi describendam putavimus ; sic enim se habet :

2. « Domino regum piissimo Carolo Magno Petrus Oldradus indignus Mediolanensium archiepiscopus perennem in Christo coronam.

« Opus, quod celsitudo vestra, dum in urbe Mediolani moraretur, mihi imponere dignata fuit, ut aliquid de translatione corporis beati Augustini episcopi de Sardinia Papiam inquirerem, et fideli sermone celsitudini vestræ transcriberem : quantum humana fragilitas laborare potuit, elaboravi : et quod ex litteris et libris regum Longobardorum, et etiam ex traditione multorum legi et audivi, Deo adjuvante, breviter scribam. Beatus Augustinus doctor Ecclesiarum Christi post multa miraculorum signa, quibus in hoc mundo effulsit; post multam insudationem laborum, qua obstinationem hæreticorum rectum iter viæ depravantium oppugnaverat, Deo animam reddens, honorifice a fidelibus sepultus est in civitate Hipponensi in episcopatu suo, in Ecclesia sancti Stephani, currente anno Incarnationis Christi quadringentesimo trigesimo ; ibique honorifice sepultus per manum discipulorum suorum, jacuit annis fere quinquaginta sex (LXXIV) : deinde in Sardiniam translatum est a fidelibus et Catholicis episcopis : qui ob Christi fidem ab iniquo Transamundo rege una cum Fulgentio Ruspensi episcopo, cum innumerabilibus Christi fidelibus in eamdem insulam relegati fuerant, quo tempore Wandali armis Africam vastabant : ne gemma et thesaurus tantus ab immundis spiritibus pollueretur, secum cum nonnullis aliis

sanctorum reliquiis deportarunt. Ibi multis miraculis claruit annis ducentis viginti tribus (CCXXI). In quo manifestum datur intelligi, quod quos Deus caros habet, ad sanctitatis eorum testimonium clarificat et insignit virtutibus miraculorum.

3. « Unde Luitprando Asprandi filio Longobardorum rege, quo tempore a die obitus ipsius sancti ducenti et octuaginta (CCLXXXV) anni evoluti fuerant, regno Langobardorum adepto, et perseverante in vero religionis proposito, quippe qui protector et defensor fidelis Ecclesiarum Dei extitit, vir certe tanto principatu dignissimus, si prudentiam, sapientiam, consiliumque quo plurimum valebat, quis inspexerit; justitia autem et clementia ita insignis haberetur, ut difficile judicaretur, qua in re majorem promereretur laudem, Christianissimus adeo fuit, ac religionis amator, ut nulla unquam in regno templa sine suo suffragio ædificari permiserit : nam ut de cæteris taceam, Papiæ plurima templa ornatu miro construxit, donatis et additis multis castris et possessionibus : et præcipue in palatio suo oratorium in honorem Salvatoris mundi exstruxit, ubi et sacerdotes et clericos multos instituit, qui die noctuque divina officia exsolverent, attributis multis bonis, ut honestius et alacrius Deo inservire possent.

« Et primo regni sui anno donationem, quam beato Petro Aripertus rex donaverat, confirmavit, scilicet Alpes Cottias, in quibus Janua est, et quicquid ab ea Alpes usque ad Galliarum fines continebant. Et beato Petro Apostolorum principi in suburbio Papiensi monasterium construxit artificis opere excellenter ornatum, cui etiam indidit nomen, Cælum aureum.

4. « Barbarorum igitur infinita multitudo Sardiniam expugnare est aggressa : quam cum invasissent, et subjugatam destruerent, loca etiam sancta violenter aggressi polluebant, inter quæ sepulcrum beati Augustini. Hæc cum justitiæ cultor et amator religionis Luitprandus rex audisset, a sanctæ memoriæ Petro Papiensi episcopo, quem rex maximo honore et summa reverentia ob vitæ sanctitatem prosequebatur, videlicet coinquinari et inhoneste tractari sanctissimi Augustini locum : legatos suos proceres nobiles cum magno pondere auri et argenti transmisit in Sardiniam, ut corpus tanti sancti redimerent pretio, et transferrent quamprimum ad civitatem Papiensem. Qui jussioni et desiderio piissimi regis satisfacere cupientes, navigio venerunt in Sardiniam, et redimentes corpus sanctum a Barbaris, navique illud imponentes, Dei misericordia et ingenti eorum gaudio plenis velis per tranquillum mare in unius diei et noctis spatio perducti sunt ante portum et stationem Januensem; et per legatos regi quæ facta erant denuntiarunt, et ut honorifice occurreret ad reliquias tam gloriosi corporis suscipiendas.

5. « Quo audito, rex immenso gaudio perfusus, gratias ingentes Deo referebat, quod desiderium suum implevisset : omnique negotio postposito, rogatis et convocatis omnibus civitatum suarum episcopis, et universo clero, usque ad finem agri Dertonensis ad suscipiendum tam præclarum Dei munus cum maxima humilitate processit; et more Davidico [1], ad accipiendam Arcam Domini, et reponendam in decentiori loco, properabat cum innumerabili procerum et populi utriusque sexus multitudine, Deo gratias omnes agentes de tantis donis datis. Cum autem ad locum, ubi jacebat sanctum corpus, appropinquasset, depositis regalis aulæ insignibus, nudatoque capite et pedibus cum tanta humilitate et devotione procedebat, ut omnes, qui aderant, mirarentur, et Deum super tanta devotione piissimi regis laudarent.

6. « Ad confessorem autem suum clarificandum misericors Dominus dignatus est multa miracula operari : multi enim aliquo officio corporis privati aderant, qui recuperata sanitate, alacres ad laudem et honorem Dei vociferantes, læti ad propria remeabant. Unde corpus beati confessoris cum laudibus et hymnis deferentes pervenerunt ad fines agri Dertonensis, ad prædium quod appellant Savinariense, ubi rex Luitprandus cum universo episcoporum et procerum comitatu pernoctantes, et debitum tanto patre officium digne peragentes : rex ipse tanquam unus de plebe prope sanctissimi corporis reliquias nimio devotionis zelo ardens pernoctavit.

7. « Cum autem aurora sequentis diei illucesceret, ad peragendum iter ad urbem Ticinensem sistentes, nullo modo sanctum corpus movere potuerunt. Cum igitur plures ad feretrum accederent, nec quicquam proficerent, rex Luitprandus scissis vestibus, et deformata facie in terra devolutabatur; quippe qui immenso desiderio tanti patris transferendi reliquias ad urbem Ticinum æstuabat nimis : at tum omnino ab omni spe ceciderat posse amoveri sanctum corpus. Quo miraculo omnes episcopi et proceres stupebant, cogitantes intra se, quidnam Deus omnipotens indicare vellet de reliquiis tam gloriosi doctoris. Aderat inter cœtum episcoporum sanctæ memoriæ Gratianus Novariensis Ecclesiæ præsul, vir multa doctrina præditus, et omni scientiarum genere illustris, et vere Dei sacerdos, qui accessit confidenter ad Luitprandum regem, affirmans Dei misericordiam non verbis et actibus externis, sed magis votis et operibus implorandam. Quæ rex libentissime monita audiens, facto voto, deliberavit, si Dominus Deus omnipotens corpus beati Augustini Ticinum deferri permitteret, quod supranominatum prædium Savinariense Deo et Ecclesiæ beati Petri, ad quam ipsum sanctum corpus deferre volebat, perpetuo habendum tribueret. Factum est igitur, ut cum votum persolvisset, accederet ad feretrum : qui cum corpus de terra levare tentaret, ita levissimum invenit, ut nullo ulterius onere impediente, corpus beatissimum, quod prius nec moveri poterat a pluribus,

[1] 2. Reg. VI.

modo non prohiberetur ferri a duobus. Peragebant igitur incœptum iter, ingenti gaudio et exultatione laudantes Dei omnipotentiam, qui vota regis tam facile audisset.

8. « Cum autem in urbe auditum esset de adventu regis cum reliquiis beatissimi confessoris, ad suscipiendum corpus sanctissimum omnes, qui residui fuerant, festinarunt occurrere, et cum summo honore, utpote tanto patri debito detulerunt cum hymnis et canticis, et totius populi concursu, summo gaudio perfusi, et reposuerunt in Ecclesia beati Petri in Cælo aureo. Jure autem in Apostolica positus est Ecclesia, qui pro Ecclesiastica dimicans fide, diabolicas hæreticorum fraudes dispersit. Ubi etiam ad sanctitatis ejus testimonium, ad argumentum fidei posterorum multis signis et miraculis claruit. Illud memoria dignum contigit post translationem Papiam factam, quo Deo, beatoque patri Augustino gratam fuisse eam translationem innotuit : siquidem multi tactu sacrorum pignorum tantum, ex variis morbis statim convaluere. Sed insignis fuit illa apparitio facta quibusdam Ultramontanis numero quadraginta, qui petentes Romam, prope viculum Cavæ, Papia distantis circiter tria millia passuum, quo membra fessa in longo itinere curarent, pernoctantes, circa secundam horam noctis ab Ecclesia quæ vicina erat, dicata sanctis martyribus Cosmæ et Damiano, viderunt egredi hominem habitu pontificali ornatum, qui ipsis appropinquans percunctatus est, quo pergerent. Cum respondissent, se Romam ad Basilicas sanctorum Petri et Pauli proficisci, qualenus a Domino impetrarent liberari ab infirmitatibus, quibus unusquisque eorum afflictabatur : erant enim omnes infirmi, ideo Romam peregrinabantur, tum ut viserent sancta loca, tum ut sanctorum meritis ibi quiescentium Deus eos sanaret. Dixit illis pontifex : Dirigite gressus vestros ad urbem vobis vicinam, Papiam nempe, et ingredimini templum beati Petri in Cælo aureo ; ingressi sanabimini a languoribus vestris. Quis esset, interrogantibus peregrinis, respondit se esse Augustinum Hipponensem episcopum. His auditis, stupore et gaudio repleti, festinantes Papiam, et templum ingressi, clamantes dixerunt : Sancte Augustine, sicut pollicitus es, restitue nobis sanitatem. His vix pronuntiatis, senserunt se pristinæ incolumitati redditos, et Deo beatoque Augustino gratias agentes, ad propria læti et incolumes remearunt, narrantes mirabilia quæ fecerat Dominus intercessione tanti doctoris.

9. « Dona autem quæ piissimus rex Luitprandus Ecclesiæ beati Petri donavit, tam in prædiis et possessionibus, quam in vasis aureis et argenteis et vestibus ad Dei cultum pertinentibus, excedunt omnium piorum et Catholicorum opinionem. Existimabat autem rex ille, se tantum non posse donare ministris, qui custodiebant corpus beati Patris, quod opinioni et voluntati suæ penitus satisfaceret. Et tanto gaudio ad corpus tanti viri receptum repletus est, quod die ac nocte in hymnis et canticis Dei cum clericis et sacerdotibus in Ecclesia pernoctaret, et tanquam unus de ministris in canticis Dei et psalmodia se exerceret. Hæc translatio corporis sancti Augustini facta fuit pridie kalendas Martii, sedente in sancta Petri Sede bonæ memoriæ Gregorio ejus nominis secundo. Excellentiam magnitudinis vestræ per multa annorum curricula Rex regum Christus Dominus sua dignetur custodire potentia. Datum in urbe Mediolani anno salutiferæ Incarnationis Domini septingentesimo nonagesimo sexto ». Hucusque Epistola Petri ad Carolum Magnum. Cæterum eidem translationi sub Gregorio papa secundo factæ adstipulatur præter Bedam etiam Paulus diaconus, et ipse sui temporis res gestas Longobardorum prosecutus, Marianus Scotus, Sigebertus, et alii omnes recentiores historici. Cæterum dies ipsa, qua contigit ejusmodi translationem fieri pridie kal. Martias, perpetua memoria consecrata, relataque in Ecclesiasticas tabulas fuit, et anniversario cultu in Ecclesia celebris perseverat.

10. *Carolus Martellus Sarracenos vincit.* — Hoc item anno (ut habet vetus Chronicon a Pithæo editum, cui libenter assentior) Eudo Aquitaniæ dux in odium Caroli Martelli vocat in Gallias Sarracenos ex Hispaniis. Leguntur enim hæc ibi : « Anno septingentesimo vicesimo quinto Sarraceni ab Eudone in auxilium suum vocati cum rege suo Abdirama, Garumnam, Burdigalamque perveniunt, cunctis locis vastatis, et Ecclesiis igne crematis : Basilicam quoque S. Hilarii Pictavis incendunt ». Hæc ibi. Eadem apud Gregorium Turonensem in Appendice, et alios veteres res Francorum scriptis prosecutos ; qui addunt : Cum Sarraceni irent, ut Basilicam S. Martini Turonensis incenderent, Carolum Martellum occurrisse cum exercitu, a quo iidem victi fuerint Sarraceni, exercituque deleto, rex eorum Abdirama occisus fuerit. Verum hæc de victoria a Carolo adversus Sarracenos obtenta sequenti anno contigisse, in eodem Chronico ponitur. Paulus [1] diaconus his addit, necata fuisse trecenta quinquaginta millia Sarracenorum a Carolo, Francorum vero mille tantum et quingentos esse desideratos. Additque Eudonem quoque Aquitaniæ ducem, qui eos vocaverat, super eorum castra irruisse, plurimosque ex eisdem occidisse, ea, puto, ex causa, quod contra pacta conventa illi loca sancta flammis absumpsissent. Habet eadem de numero occisorum Anastasius Bibliothecarius in Gregorio secundo Romano Pontifice, imo aliquid amplius, nempe trecenta septuaginta quinque millia Sarracenorum fuisse trucidata, idque testificatione, ut ait, Epistolæ ejusdem Eudonis ducis Aquitaniæ missæ ad Gregorium papam. Habet eadem quoque Marianus Scotus, et alii recentiores, qui prosecuti sunt res Francorum.

11. Ubi autem politus esset tanta victoria Carolus Martellus [2], Parisios reversurus, Aurelianis

[1] Paul. diac. l. VI. c. 14. vet. edit. et in nov. XLVI. — [2] Ex Vita ejus apud Sur. die XX Feb. tom. I.

transiens, sanctum Eucherium ejus civitatis episcopum sequi se jussit, sicque abductus ab Ecclesia, jam munere pastorali annos quindecim bene perfunctus, in exilium Coloniam mittitur; inde vero in Hasbaniam ablegatur, datus custodiendus Roberto duci. Causam autem ejusmodi indignationis Caroli illam referunt, quod ipsum proficiscentem ad bellum redarguerit, quod decimas Ecclesiarum in stipendia militum convertisset. Porro pro justitia ipsum ista passum esse, crebra miracula ab eo edita declarasse perhibetur [1].

12. *Viros sanctos et feminas ex Anglia in Germaniam vocat Bonifacius.* — Quod ad res Ecclesiæ Germaniæ pertinet, S. Bonifacius ejus ab Ecclesia Romana constitutus apostolus, cum ad finem (ut vidimus) anni superioris accepisset ab Apostolica Sede litteras, quibus Gregorius papa eum fuerat cohortatus ad susceptam in prædicatione Evangelii provinciam prosequendam : considerans [2] regiones ad messem Evangelicam jam maturas, et opus tantum esse messoribus : ex patrio solo eos petendos esse putavit, ex Anglia, inquam, unde eisdem prima fax illuxerat ; exemploque [3] Petri, cujus legatione ad convertendas gentes Barbaras fungeretur, innuens sociis, qui erant in alia navi, ut venirent et adjuvarent ; ex Anglicana Ecclesia vocavit socios, cooperatores in Evangelio. Et quod sciret exemplo Apostolorum, non inutiles esse ad opus sanctas quoque mulieres, quibus uteretur veluti diaconissis, quas præficeret monasteriis, et per quas facilius Gentiles feminæ mutua consuetudine allicerentur ad fidem : probatas sanctitate mulieres æque ex Anglia esse petendas utile duxit. Quinam autem viri isti atque feminæ fuerint, qui ex Anglia in Germaniam ad Bonifacium vocati migrarint, auctor qui descripsit ex Willibaldo, sic narrat : « Interim vir beatus prædicans et baptizans apud Thuringos et Cattos, sive Hessos, vidit quidem multam illic extare messem, sed operarios paucos, et qui tantæ credentium multitudini instituendæ non sufficerent. Misit igitur in patriam suam, accivitque non modo viros religiosos, et multivaria eruditione præstantes, sed etiam feminas. In his præcipui fuere Burchardus, Lullus, Wiliboldus, Wilibaldus, et ejus frater Witta, et Gregorius. In feminis autem religiosis, matertera S. Lulli Cunigildis, et filia ejus Berlgietis, item Cunitrudis, Thecla, Lioba, et Waltpurgis (Walburgis) soror Wiliboldi et Wilibaldi. S. Cunigildis et filia ejus Bertgietis liberalibus scientiis eruditæ apud Thuringos magistræ sunt constitutæ. Cunitrudis missa est in Bajoariam, ut verbi divini sementem illic faceret; Theclam apud Moganum fluvium et Ochnofurti voluit manere : Liobam denique virginibus sacris apud Bischofeshemium præfecit ». Hucusque de his auctor.

Porro cum omnes istæ egregia claruerint sanctitate, trium quoque ipsarum nomina inter sanctos in Ecclesiasticis Tabulis reperiuntur esse relata, Theclæ videlicet [1], Liobæ [2], atque Waltpurgis [3], quarum quoque res gestæ scriptis mandatæ leguntur, Liobæ [4] videlicet, atque Waltpurgis [5], Liobæ, jussu Rabani a Rodulpho ejus discipulo, et Waltpurgis, sive Walpurgæ a Wolfhardo monacho, quam fidelissime scriptæ, qui et a quibus Angliæ monasteriis fuerint hæ petitæ, narrant. Addit præterea Rodulphus in Lioba, eumdem S. Bonifacium, ut quam exactissimam monasticam disciplinam Germaniæ populis traderet, ab ipso fonte eam haurire curasse, nimirum ex domo ipsa prima atque primaria S. Benedicti abbatis, hoc est, ex monasterio Cassinate, cujus rei gratia misisse tradit illuc Sturmum discipulum suum, ut aliquandiu illic moratus, disceret cultum perfectissimum monasticæ vitæ, quamvis ipse Bonifacius a puero monasticis imbutus fuisset institutis in Anglia, ubi revera his temporibus florebant monasteria sanctitate atque doctrina, ut tum ex Beda, tum ex ejusdem Bonifacii litteris intelligitur : sed nihil voluit prætermisisse vir sanctissimus, quin in Germanam, quam susceperat excolendam Ecclesiam, quæcumque sciret, vel existimaret esse perfectiora, conferret ; cum ad tantum opus, omnes quos peteret, hilares largitores haberet, præsertim vero gentiles suos Anglos, ut plurimis est patefactum exemplis. Post hæc edita emerserunt in lucem, et typis edita triplicia [6] Acta S. Wilibaldi, necnon Winibaldi, atque Walpurgæ, a Canisio collocata tomo quarto antiquæ lectionis, quibus quidem ista sunt corrigenda, eo quod Wilibaldus non ex Anglia, sed ab Urbe Roma vocatus fuerit tempore Gregorii tertii a S. Bonifacio, cum Romam est profectus, inde deductus.

13. *Epistolare consortium inter Bonifacium et regem Cantiæ et Eadburgam et Cangyth regiæ familiæ sanctissimas feminas.* — Favebat enim Bonifacio in Evangelio laboranti universa Ecclesia Anglicana (ut vidimus) aliis seipsos in opus ministerii exhibentibus, aliis libris, aliisque muneribus adjuvantibus, preces aliis impartientibus, Epistolas aliis scribentibus, et honorantibus, et inter alios, qui hoc ipso anno in paternum successit Cantiæ regnum, ut testatur Beda [7], ad eumdem ista conscripsit, quibus videas quanta fuerit tanti regis erga Bonifacium observantia [8] :

« Domno beatissimo, et pontificali infula merito decorato archiepiscopo Winfrido cognomento Bonifacio, Hedilbertus rex Cantiæ in Domino Dominorum salutem.

« Ante paucos annos venerabilis abbatissa nomine Bugge postquam Romanæ Urbis loca sacratissima, orationis videlicet obtentu adierat, exinde huc rursus remeans, ad propriam venit patriam, et ad monasterium sanctimonialium feminarum,

[1] Molan. in Natal. SS. Belgii die xx Febr.— [2] Joan. iv — [3] Luc. v.

[1] Martyrol. Rom. die xv Octob. — [2] Eod. Mart. xxviii Sept. — [3] Die i Maii. — [4] Apud Sur. tom. v. die xxviii Septemb. — [5] Apud Sur. tom. vii die i Maii.— [6] Antiq. lect tom. iv. pag. 481. 695. 705. — [7] Beda l. v. c. 24. — [8] Ex eod. Cod. Ep. xxxix.

quod antea sub jure Ecclesiastico bene regebat : statim cum venissem rogatus ad ejus colloquium, inter alia desiderabilia, hæc vel maxime auditui nostro inculcare curavit, quod dedisses ei licentiam familiariter loqui, de rebus scilicet sibi necessariis, apud tuam affabilem amabilemque sanctitatem, dum ambo videlicet Romæ essetis, et limina beatorum Apostolorum frequenter visitando terere non supersedissetis. Deinde continuo intulit, quia diligenter paternitatem tuam similiter pro me supplex precibus obnixis compellare curaret, utpote consanguinitate propinquitatis nostræ admonita, quatenus sicut illa meruit præsens tuis salutaribus imbui præceptis, et orationum tuarum benedictione confirmari; ita et ego quoque, quamvis absens, et ignotus corporali præsentia, tamen ut spiritu præsens, hoc eodem munere mihi necessario a tua solita beneficentia ditarer.

14. « Cumque te hoc facturum promisisse indubitata fide diceret, vere fateor, quantumcumque consolationis ex hoc habui, eoque multo magis, ut assolet, exhilaratus sum, quod ex inopinata spe subito tam pretiosa dona pertulerit. Quocirca utile mihi omnino, ac conveniens esse videtur, ut perfulgidam longe lateque beatitudinem tuam amicabilium litterarum lectione, seu fidelium legatorum allegatione alloquar, quod quidem alio quolibet in tempore melius, efficaciusque adimplere me posse non arbitror, quam modo nunc, cum sint excellentiæ vestræ viri religiosi, qui a vobis huc in Britanniam, utpote prudentes, et fideles legatarii, transmissi sunt; necnon videlicet ad visionis vestræ placidam præsentiam, Deo adjuvante, quantocius optant pervenire. Unde igitur mihi optime placuit, hunc præsentem portatorem litterarum istarum nomine Heldum religionis scilicet habitu monachum, cum prædictis vestris hominibus, quasi cautiore et tutiore cursu ad vos dirigere, ac per eum hæc salutatoria charitati vestræ, seu precatoria scripta porrigere, per quæ nos primo declaramus, omnes in communi omnipotenti Deo gratias uberiores rependere, qui tantam in vos misericordiæ suæ gratiam contulit, ut innumerosam multitudinem Gentilium, idololatriæ vetustissimo errore miserabiliter deceptam, ad Christianæ fidei normam prædicationis vestræ verbo et labore converterit. Unde plurima adhuc, auxiliante Deo, speramus et optamus, certi quia qui per vos cœpit operari, majora perficere de die in diem non desinet.

15. « Per hunc quoque bajulum horum apicum reverentiæ vestræ direxit devotio mea magna cum charitate nonnulla munuscula, id est, caucum argenteum intus deauratum, pensantem libras tres et semis, et duo repte, et hæc xenia vobis, non ea intentione, neque occasione direximus, ut terrestre lucrum aliquod, aut retributionem quampiam temporalem pro eis recipere desideremus, sed multo magis benedici (quod multo magis necessarium est) totis visceribus efflagito mentis, ut quoniam dies mali sunt, et multiplicantur quotidie variæ et improvisæ perturbationes in hoc sæculo scandalis pleno multis, nos crebris orationum tuarum suffragiis adjuvare digneris, et ad hoc ipsum agendum alios quoscumque vel jubendo, vel suggerendo possit provocare auctoritatis tuæ veneranda dilectio, quæ semper sit vivaci memoria plena, tam dum adhuc esse me in hac mortali carne audias, quam etiam post obitum meum, si te promerear habere superstitem. His itaque breviter summatimque prælibatis, unam rem præterea a vobis desidero mihi exhiberi, quam vobis acquirere valde difficile esse, juxta quod mihi indicatum est, nullatenus reor, hoc est, duos falcones, quorum ars et artis audacia sit grues velle libenter captando arripere, et arripiendo consternere solo. Ob hanc etenim causam de harum acquisitione, et transmittendarum ad nos avium vos rogamus, quia videlicet perpauci hujus generis accipitres in nostris regionibus, hoc est, in Cantia reperiuntur, qui tam bonos producant fœtus, et ad artem supradictam animo agiles ac bellicosi educentur, et edomentur, ac doceantur. Postremo autem in fine Epistolæ precor, ut ad scribentem tibi rescribas, et litteris tuis manifestare digneris, ut ea, quæ tibi direxi, bene sunt reddita. Orantem pro nobis beatitudinem tuam longævam divina pietas faciat ». Hucusque rex Cantiæ ad Bonifacium.

16. Sed non prætereat memoria regiæ feminæ, consanguineæ scilicet ejusdem Cantiæ regis, Buggæ appellatæ, cujus et peregrinationis ad limina Apostolorum meminit. Fuit ista cognomento sic dicta, nomine vero Eadburga, filia clarissimæ feminæ Cangyth, quæ simul sub prædecessore rege gravia passæ sunt, ut ipsarum Epistola indicat ad S. Bonifacium, cum esset tantum presbyter, data, qua suas deplorant ærumnas. Extat ipsa inter ejusdem S. Bonifacii litteras nondum impressas, trigesima octava ordine posita. Quod igitur secundum illud Davidicum [1] : « Generatio rectorum benedicetur ». Ipsum quod extat eorum scriptorum monumentum, in commendationem earumdem, Annalibus intexendum putavimus. Sic enim se habet [2] :

17. « Benedicto in Deo, in fide et dilectione venerabili [3] Winfrido presbyteratus privilegio prædito, et virginalis castimoniæ floribus, velut liliorum sertis coronato, necnon doctrinæ scientia erudito, Cangyth indigna ancilla ancillarum Dei, et nomine abbatissa sine merito functa, et unica filia ejus Eadburg, cognomine Bugge, in sancta Trinitate æternam salutem.

« Ad referendas gratias amplitudini tuæ laudationis, quam transmarinis litteris per gerulum Scedare pietas tua transmisit, nullus oris nostri sufficit sermo. Gratulandum est, si vera laus est, qua laudatæ sumus : timendum est valde, ne magis vituperatio sit non merita laus, quam laudatio.

[1] Psal. CXI. — [2] Eod. Cod. Ep. XXXVIII. — [3] Bonifacio postea dicto.

Amantissime frater spiritualis magis quam carnalis, et spiritualium gratiarum munificentia magnificate, tibi soli indicare volumus (et Deus solus testis est nobis) quas cernis inter litteras lacrymas, quam multis miseriarum molibus, velut gravissima sarcina, aut pressura premente, depressæ sumus sæcularium rerum tumultibus, qui nos tanquam spumosi maris vortices vorant, et agitant velut undarum cumulos collisos saxis, et quemadmodum ventorum violentia procellarum tempestates immensæ sævissime Euripum impellunt, et cymbarum carinæ sursum, et malus navis deorsum immutantur : haud secus animarum nostrarum naviculæ magnis miseriarum machinis, et multifera calamitatum quantitate quatiuntur, et velut quod veritatis voce de Evangelica domo dicitur [1]: Descendit pluvia, venere flumina, flavere venti, et impegere in domum illam, et reliqua. Igitur primum omnium pluvia ponitur, et sequuntur omnia alia, quæ illa exterius accendunt, memorata innumerabilium concatenatio criminum, et nullius beni plena et perfecta fiducia, et non tantum recordatio animarum nostrarum, sed (quod difficilius est et multo gravius) quod universarum commissarum animarum promiscui sexus, et ætatis, et multorum mentibus, et diversis moribus deservituræ, et postea ante sublime Tribunal Christi rationem reddituræ, non solum pro manifestis peccatis gestorum sive dictorum, sed simul pro occultis cogitationibus, quæ homines latent, Deo tantum teste, et cum simplici [2] acie adversus duplicem, et cum decem millibus adversus viginti millia duellium picturæ : et additis animabus nostris additur interea domesticæ rei difficultas, et disputatio diversarum discordiarum, quas seminat bonorum invisor, qui rancida corda virorum inficit malitia, et inter homines spargit, maxime per monasticorum, et monachorum contubernia, et scit (scio) quia [3] potentes potenter tormenta patientur.

18. « Angit præterea paupertas, et penuria rerum temporalium, et angustia cespitis nostri ruris, et infestatio regalis, qui accusamur apud eum ab his, qui nobis invident, ut quidam Sapiens ait : Fascinatio et invidia obscurat multa bona ; similiter servitium regis, et reginæ, episcopi, et præfecti, et potestatum et comitum, quæ omnia enumerare longum est, ut facilius possint mente tractari quam sermone. Additur his omnibus miseriis amissio amicorum, et contribulium catervæ, propinquorum, et consanguineorum turbæ. Non habemus filium, neque fratrem, patrem, aut patruum, nisi tantum unicam filiam penitus destitutam omnibus caris in hoc sæculo, præter unam tantum sororem ejus, et matrem valde vetulam, et filium fratris earum, et illum valde infelicem, propter ipsius mentis amentiam ; et quia rex noster ejus gentem multum exosam habet, et nullus sit alius, qui noster sit necessarius, sed diversis casibus transtulit illos Deus : alii obiere in patrio solo, et corpora eorum in terræ pulvere squalente requiescunt, iterum resurrectura in die necessitatis, quando herilis tuba concrepabit, et humanum genus atris tumbis emerserit rationem redditurum, et spiritus eorum angelicis ulnis evecti regnaturi cum Christo, ubi omnis dolor deficiet, et invidia fatiscet, et fugiet dolor et gemitus a facie sanctorum. Ast alii patria littora reliquere, et æquoreis campis se credidere, et sanctorum petivere Apostolorum limina Petri et Pauli, et multorum martyrum virginum, atque confessorum, quorum numerum et nomina Deus scit. Pro his omnibus, et hujuscemodi casibus (causis), quæ vix uno die enumerari possent, quamvis, ut dicitur, Sextilis, aut Quintilis tempora protelent æstatis, tædet nos vitæ nostræ, et pæne nobis pertæsum est vivere.

19. « Omnis homo in sua causa deficiens, et in suis consiliis diffidens, quærit sibi amicum fidelem, in cujus consiliis confidat, qui in suis diffidit, et talem fiduciam habeat in illo, ut omne secretum sui pectoris pandat et aperiat, et ut dicitur, quid dulcius est, quam habeas illum, cum quo omnia possis loqui, ut tecum : et ideo pro his duntaxat omnibus miseriarum necessitatibus, quæ lacinioso sermone enumeravimus, nobis necessarium fuit, ut quæreremus amicum fidelem, et talem, in quo confidamus melius, quam in nobismetipsis, qui dolores nostros et miserias, et paupertates suas deputaret, et compatiens nobis esset, et consolaretur nos, et sustentaret eloquiis suis, et saluberrimis sermonibus sublevaret. Diu quæsivimus, et confidimus, quia invenimus in te illum amicum, quem cupimus et optamus. Et speravimus, si nobis Deus dedisset, ut per Angelum suum sicut Habacuc [1] Prophetam cum prandiis in lacum leonum ad Danielem vatem misit, et [2] Philippum unum de septem diaconibus ad Eunuchum, in illas terras et in illam peregrinationem possemus pervenire, ubi habitas, ut sic licuisset nobis viva verba ex ore tuo audire [3] : Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, desuper mel et favum ori nostro.

20. « Sed quia hoc nostris meritis non meruimus, sed longo intervallo terræ marisque, et multarum provinciarum terminis dividimur : tamen pro hac fiducia supra memorata, notum tibi facere volumus, frater Bonifaci, quia multum tempus fluxit, ex quo desiderium habuimus (sicut plurimi ex necessariis nostris, et cognatis, sive alienis sciunt) ut dominam quondam orbis Romam peteremus, et ibi peccatorum nostrorum veniam impetraremus, sicut alii multi fecere et adhuc faciunt, et ego maxime, quæ ætate provectior sum, et multa plura in vita mea commisi, et perpetravi ; et hujus meæ voluntatis atque propositi mihi conscia fuit Wale abbatissa quondam mea, et mater spiritualis, et unica filia, quæ adhuc in annis juvenilibus fuit : et hujus rei desiderium quiescere nescivit. Sed

[1] Matth. VII — [2] Luc. XIV. — [3] Sap. VI

[1] Dan. XIV. — [2] Act. VIII. — [3] Psal. CXVIII.

quia scimus, quod multi sunt, qui hanc voluntatem vituperant, et hunc amorem derogant, et eorum sententiam his adstipulationibus firmant, quod canones Synodales præcipiant, ut unusquisque in eo loco, ubi constitutus fuerit, et ubi votum suum voverit, ibi maneat, et ibi Deo reddat vota sua; et quia diversa universi voluntate vivimus, et nobis incerta res, et occulta Dei judicia, sicut ait Propheta [1] : Justitia tua sicut montes Dei, et judicia tua abyssus multa : et ejus secreta voluntas, et dispensatio in hac re nobis valde occulta est : pro his ergo incertis et occuttis ambæ te supplices, atque prostratis vultibus flagitamus, ut sis nobis Aaron, id est, mons fortitudinis : orationum tuarum nos suffragio fulcias, et dirigas [2] thuribulum deprecationum tuarum, sicut incensum ante conspectum divinitatis, et elevatio manuum tuarum conjungatur sacrificio vespertino. Vere enim confidimus in Domino, et ejus clementiam exoramus, ut per supplicationem oris tui, et orationes modulatas ostendat nobis per te, quod profuturum et utile judicaverit, sive in patrio solo vivere, vel in peregrinatione exulare. Similiter postulamus pietatem tuam, ut tua rescripta trans pontum dirigere digneris; et respondeas his, quæ in his chartis caraxavimus (exaravimus) rustico stylo et impolito sermone; quoniam nullam fiduciam habemus apud eos, qui in facie gloriantur et non in corde. De tua fide, charitate in Deum, et dilectione in proximum secura, commendamus illum fratrem supramemoratum, sive necessarium amicum nostrum nomine Denevaldum, si Deus disponat, vel decreverit, ut dirigat viam ejus in illas partes terræ, et peregrinationem illam, in qua habitas; tu illum charitate et dilectione suscipias : et si voluntas ejus, vel desiderium flagitat, cum tua benedictione et gratia et eulogia dirigere digneris ad venerabilem fratrem nomine Betheri, presbyteratus gratia decoratum et confessionis titulo notatum, qui diu incoluit illam peregrinationem. Vale, frater spiritualis fidelissime, atque amantissime, et sincera et pura dilectione dilecte, et prosperis successibus polle in Domino dilecte. Amicus diu quæritur, vix invenitur, difficile servatur. Ora pro nobis, ut non noceant nobis noxarum crimina amara ». Hactenus matris et filiæ sanctarum feminarum Epistola.

Contigit autem post hæc, ut ipsa mater Cangyth abbatissa ex hac vita migraret, et cura monasterii tota refunderetur in filiam Eadburgam cognomento Buggan, abbatissam electam, quæ cum gravissimis exagitata esset perturbationibus, ad ipsam Bonifacius consolaturus eam litteras dedit, quæ cum adhuc Dei beneficio extent, dignæ quidem tanto viro martyrii candidato, hic eas tibi reddendas putavimus. Sic enim se habent [3] :

21. « Venerandæ et dilectissimæ sorori Buggan Bonifacius Winfridus servus servorum Dei, optabilem in Christo charitatis salutem.

« O soror charissima, priusquam nos timor Christi, et amor peregrinationis longa et lata terrarum, ac maris intercapedine separavit : multorum relatu audivi tempestates tribulationum, quæ tibi in senectute, Deo permittente, supervenere : mœrore contristatus ingemui, reputans, quia postquam quietem contemplativæ vitæ quærendo, majores monasteriorum sollicitudines abjecisti; frequentiores et validiores tribulationes occurrere. Nunc autem, soror veneranda, tribulationibus tuis compatiens, fraternas et hortatorias et consolatorias, beneficiorum tuorum et antiquarum amicitiarum memor, litteras ad te transmitto, rogans ut mente non excedat sententia veritatis, quæ dixit [1] : In patientia vestra possidebitis animas vestras. Et verbum sapientissimi Salomonis [2] : Quem diligit Deus corripit, flagellat omnem filium quem recipit. Et Psalmographi sententia [3] : Multæ tribulationes justorum, et de his omnibus liberabit eos Dominus. Et alibi [4] : Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non spernit. Et recordare Apostolicæ sententiæ, quæ dicit [5] : Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et alibi [6] : Gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit. De ista spe, soror charissima, semper gaude, et lætare, quia non confunderis ; et tribulationes mundanas toto mentis adinxu contemne, quia omnes milites Christi utriusque sexus tempestates et tribulationes, infirmitatesque hujus sæculi despexere, pro nihiloque duxere, sancto Paulo attestante, qui ait [7] : Quando infirmor, tunc potens sum. Et alibi [8] : Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? Et reliqua usque : Qui nos dilexit. Qui pater, et amator est castæ virginitatis tuæ. Qui te primævo tempore juventutis tuæ paternæ dilectionis voce ad se invitans, filiam vocavit per Prophetam dicendo [9] : Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, quia concupivit rex speciem tuam : ipse est qui modo in senectute tua laboribus, et tribulationibus speciem, et pulchritudinem animæ tuæ decorare et adornare desiderat. Tu autem, charissima, de futura hæreditate patriæ cælestis in spe gaudens, contra omnes adversitates sive cordis, sive corporis, scutum fidei et patientiæ oppone, ut et Christo sponso cooperante, turris Evangelicæ ædificium, quod in bona juventute cœpisti, in senectute bona ad gloriam Dei perficias, ut Christo venienti cum sapientissimis virginibus lampadem cum oleo fulgentem in obviam portare merearis; interea intimis obsecro precibus, ut memor promissionis antiquæ, pro me orare digneris;

[1] Psal. XXXV. — [2] Num. XVI. — [3] Ex eod. Cod. Ep. X.

[1] Luc. XXI. — [2] Prov. III. — [3] Psal. XXXIII. — [4] Psal. L. — [5] Act. XIV. — [6] Rom. III. — [7] 2. Cor. XII. — [8] Rom. VIII. — [9] Psal. XLIV.

ut Dominus, qui est Redemptor noster, et salus omnium, de istis multifariis periculis animam meam eripiat in fructu spirituali. Vale in Christo ».

22. Cum autem hisce multiplicibus agitaretur angustiis clarissima virgo, in senectute sua abdicans se a præfectura, solum patriæ relinquere amore quietis, et Romam petere cogitavit, ubi apud sancta Apostolorum limina degens incognita, illic divinis tantum vacans rebus, ultimam diem præparans se ad obitum exspectaret : quod tamen suæ mentis desiderium, inconsulto eodem Bonifacio, minime perficere ausa est. Cum igitur eidem animi sui istiusmodi consilium litteris aperuisset : ipse Bonifacius ad eam ista rescripsit, suadens emeritæ militiæ feminæ regiæ, jam ætate provectæ Romam ad limina Apostolorum peregrinari [1].

« Domnæ dilectissimæ, et in amore Christi omnibus cæteris feminei sexus præferendæ sorori Buggan abbatissæ, Bonifacius exiguus indignus episcopus æternam in Christo salutem.

« Notum sit tibi, soror charissima, de illo consilio, quo me indignum per litteras interrogasti, quod ego tibi iter peregrinum nec interdicere per me, nec audenter suadere præsumo ; sed quod visum est, dicam : Sin sollicitudinem, quam erga servos Dei, et ancillas, et monasterialem vitam habuisti ; et propter acquirendam quietem et contemplationem Dei demisisti : quomodo debes nunc sæcularium hominum verbis et voluntatibus servire cum labore et tædiosa sollicitudine? Melius enim mihi videtur, si propter libertates sæculares in patria libertatem quietæ mentis habere nullatenus possis, ut peregrinatione libertatem contemplationis, si volueris et possis, acquiras, quemadmodum soror nostra Wietburga faciebat, quæ mihi per suas litteras intimavit, per talem vitam, quietem invenisse juxta limina sancti Petri, qualem longum tempus desiderando quæsivit. De isto autem tuo desiderio illa mihi mandavit (quia de te ad illam scripsi) ut exspectes, donec rebelliones et tentationes, et minæ Sarracenorum, quæ apud Romanos nuper emersere, conquieverint, et quoadusque illa, Deo volente, suas litteras invitatorias ad te dirigat, et hoc mihi optimum videtur esse, ut præpares tibi necessaria itineris, et sustineas verbum ejus ut postea quod pietas Dei jusserit, facias. De conscriptione autem sententiarum, de qua rogasti, peccatis meis indulgere debes, quia propter instantes labores et itinera continua adhuc perfecte conscriptum, quod rogasti, non habeo ; sed cum implevero, ad præsentiam dilectionis tuæ transmittere curabo. De muneribus namque, id est, vestimentis, quæ misisti, gratias agentes, Dominum omnipotentem rogamus, ut tibi præmium remunerationis æternæ cum Angelis et Archangelis in alto cælorum culmine reponat. Obsecro igitur per Deum, sororem charissimam, imo matrem et dominam dulcissimam, ut assidue pro me orare dignetur ; quia pro peccatis meis multis perturbationibus (tribulationibus) fatigor, et multo majore mentis tribulatione et sollicitudine, quam corporis labore conturbor : fidem antiquam inter nos nunquam deficere scias. Vale in Christo ». Hactenus ad Buggan virginem cognatam regis, quæ et Eadburga, Bonifacii Epistola, in qua cum meminerit Wietburgæ clarissimæ feminæ, quæ apud limina S. Petri quietem invenerit ; est mentio ipsius in Epistola ejusdem Eadburgæ virginis ad eumdem Bonifacium scripta, quæ et numeratur ordine quadragesima septima, in qua de ipsa Wietburga habetur, quod Romæ spontanee se apud S. Petrum cella instar carceris clauserit, ibique inclusa vitæ contemplativæ operam dederit. Ne igitur tantæ feminæ memoria excidat, hic ejusdem Eadburgæ ad S. Bonifacium datam, in qua de ea mentio est, describamus Epistolam, nunquam hactenus prælo cognitam, quæ sic se habet [1] :

23. « Abbati sancto, veroque amico, jure et merito honorando, divinæ scientiæ ac religionis gratia repleto Winfrido, Eadburg ultima discipulorum, vel discipularum tuarum, æternam in Domino sospitatis salutem.

« Charitatis tuæ dulcedinem (dulcia) fateor, dum per interiorem hominem gustavi quiddam mellitæ dulcedinis, meis visceribus hic sapor insidet : et licet interim, ut nacta sum adspectu corporali, visualiter defraudata sim, sororis tamen semper amplexibus collum tuum constrinxero. Quamobrem, mi amande olim jam frater, nunc autem ambo in Domino pariter Dominus abba, atque frater appellaris ; quia priusquam a me separavit amara mors et crudelis illum, quem super omnes alios amare consueveram germanum meum Osherem, te pæne cæteris omnibus masculini sexus charitatis amore præferebam. Et ne diutius varie verba protelem, non volvitur dies, neque nox elabitur ulla sine magisterii memoria tui. Idcirco crede mihi, Deo teste, quia te summo complector amore, et de te confido, quod nunquam sis immemor illius amicitiæ, quam cum fratre meo te certum fuit habuisse. Ego autem, licet scientia tardior, meritis vilior illo sim, tamen erga tuæ charitatis obsequium dispar non sum : et quamvis temporum series ocius currendo discreverit, memoria tamen nunquam me nebula atra deseruit, sed majora spatia temporum majorum mihi addidere lucra injuriarum, ut scriptum est : Amor hominis adducit dolorem, amor autem Christi illuminat cor.

24. « Et postquam mihi simul charissima soror Wietburga quasi inflicto vulnere, iteratoque dolore subito ab oculis evanuit (cum qua me adolevit idem nutricum sinus, una mater ambabus in Domino) et dereliquit, Jesum testor, ubique dolor, ubique pavor, ubique mortis imago. Malui mori, si sic Deo auspici, cui arcana non latent, placuisset, vel tarda mors non tricaverit. Sed quid dicam

[1] Eod. Cod. Ep. XXVI.

[1] Eod. Cod. Ep. XLVII.

nunc? ante improvida tandem nos non amara mors, sed amarior divisio separavit ab invicem; illam, ut reor, felicem, me vero infelicem, quasi quiddam depositum huic sæculo servire permisit. Sciens enim quantum illam dilexi, quantum amavi, quam nunc, ut audio, Romana Urbs carcere includit; sed amor Christi, qui in ejus pectore viruit, floruitque, omnibus vinculis fortior et validior est, et perfecta charitas foras mittit timorem. En, inquam, ille superi rector olympi ineffabili gratulatur tripudio, qui taliter te doctrina exornat divina, et in lege ejus die noctuque meditaris, ut scriptum est [1]: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona. Illa arduum et arctum jam graditur callem: ego autem adhuc in infirmis lege carnali, quæ quadam compede præpedit, jaceo. Illa gratulabunda in judicio futuro pariter cum Domino decantans, dicet [2]: In carcere fui, et visitasti me. Tu autem in regeneratione cum sederint duodecim Apostoli in sedibus duodecim, sedebis, et ibi de quantis labore proprio acquisieris, de tantis ante tribunal æterni Regis dux futurus decoratus gaudebis. Ego autem adhuc in valle lacrymarum, ut emeritum est, lugeo propria peccata, eo quod talibus me indignam fecisset Deus adhærere comitibus. Quapropter crede mihi: non sic tempestate jactatus portum nauta desiderat; non sic sitientia imbres arva desiderant; non sic curvo assidens littori anxia mater filium exspectat, quam ego visibus vestris frui cupio; sed quia peccatis meis exigentibus, et innumeris delictis aggravata,

[1] Isa. LII. Rom. X. — [2] Matth. XIX. Est Hieronymi ad Ruffinum Ep. XLI.

ut hoc evenire possit, ut ab imminentibus periculis absoluta sim, in desperationem deducta sum: idcirco ego peccatrix vestigiis celsitudinis tuæ provoluta, ex intimis præcordiorum penetralibus implorans a finibus terræ ad te clamavi: O beatissime pater, quam anxie requirit cor meum, ut in petra orationum tuarum exaltes me, quia factus es spes mea [1], turris fortitudinis a facie visibilis et invisibilis inimici. Et ad consolationem immensi doloris, ad sedandam mœroris undam, obsecro, ut tuo suffragio mea fragilitas quasi quibusdam sustentaculis, ut non prorsus corruat, fulciatur. Similiter supplex rogito, ut mihi aliquod solatium vel in reliquiis sanctis, vel paucula saltem perscripta beatitudinis tuæ verba destinare digneris, ut in illis tuam præsentiam semper habeam. Vale jugiter prosperis successibus vivens Deo, ter quaterque interpellans pro me [2]. Ego autem similiter Ealdbeorath paupercululus Christi in Domino cum omni affectu saluto te, deprecor te, ut illius amicitiæ, quam olim spopondisti, in tuis deificatis orationibus recorderis, et licet corpore separemur, tamen recordatione jungamur». Hactenus Epistola Eadburgis cognomento Buggæ, quæ (ut vidisti nuper ex litteris ejus consanguinei regis Cantiæ Hedilberti) Romam se contulit ad sancta limina Apostolorum, ubi Dei voluntate contigit ex optato reperiri S. Bonifacium, cum a Gregorio papa Romam vocatus est, consecrandus episcopus; quem et enixe rogavit pro eodem consanguineo suo rege Deum precari.

[1] Psal. LX. — [2] Quæ sequuntur alius qui aderat, et forte amanuensis addidit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6218. — Anno Æræ Hispan. 763. — Anno Hegiræ 107, inchoato die 19 Maii Fer. 4. — Jesu Christi 725. — Gregorii II papæ 11. — Leonis Isauri imp. 9. Constantini Copronymi 6.

1. *Annus translationis corporis S. Augustini incertus.* — A num. 1 ad 9. Certum est, *Luitprandum* Langobardorum regem corpus *S. Augustini* Hipponensis episcopi, et clarissimi Ecclesiæ doctoris e Sardinia in urbem Ticinensem transtulisse; cum Paulus diaconus lib. 6, cap. 48, et Beda lib. de Sex Ætatibus id diserte testentur, et uterque hoc sæculo floruerit. Verum rei gestæ annus hactenus in obscuro manet, Hermanno Contracto in annum Christi DCCXXII, Sigeberto in annum DCCXXI, et Mariano Scoto in annum DCCXXXIV hanc translationem conferentibus. Mabillonius tom. I Musæi Italici pag. 221 existimavit, se illum detexisse, quia lustrans Archiva Ecclesiæ sancti Petri in Cælo-Aureo, quo tunc corpus sancti Augustini translatum est, et ubi modo incerto in loco latet, vidit Chronicon loci a quodam canonico regulari compositum, in quo varia ejusdem Ecclesiæ Privilegia ex integro referuntur. Ex iis primum est *Luitprandi* regis, abbati et monachis concessum, qui-

bus varias possessiones confirmat, donatque : « Hæc omnia », inquit Luitprandus, « quæ supra diximus, adjudicamus venerabili monasterio sancti Petri in Cælo-Aureo, in quo sanctum et venerabilem Augustinum adduximus. Datum IV non. Aprilis, regni Luitprandi primo, Indict. x » : quæ notæ respondent anno Incarnat. DCCXII, quo proinde anno, qui Luitprandi primus erat, translatio sancti Augustini facta, ait Mabillonius, qui observat Basilicam illam sancti Petri in Cælo-Aureo, quæ nunc canonicorum regularium et eremitarum Augustinianorum communis est, ad monachos tunc pertinuisse. At cum duo certa et indubitata esse debeant, primum, *Luitprandum* anno DCCXII regnum Langobardorum suscepisse ; secundum, eumdem principem Basilicam illam ædificasse ; cum id Paulus citatus cap. 58, Ecclesias ab eo constructas enumerans asserat : « Hic monasterium beati Petri, quod foras muros Ticinensis civitatis situm et Cælum Aureum appellatur, instituit », quomodo anno DCCXII ante diem IV mensis Aprilis Basilicam illam condere potuit, et intra menses tres tam magnificum ædificium absolvere (1)? quare annum illum primum Luitprandi, et Indictionem x, librarios corrupisse, ut sæpe fit, oportet. Ad hæc dies *pridie kalendas Martii*, quo in Epistola de qua mox, ea translatio dicitur facta, et recolitur in Martyrologio Rom. neque anno DCCXII, neque anno DCCXXI, neque anno DCCXXII, neque currenti in Dominicam incidit, et Beda librum *de Sex Ætatibus* absolvit, Leonis Isauri anno IX, Christi scilic. DCCXXIV, ideoque ea translatio, cujus in eo libro meminit, ante illum Christi an. peracta, non vero anno DCCXXXIV, ut perperam Marianus Scotus.

2. *Epistola de eadem translatione adulterina.* — Baronius refert Epistolam, in qua translationis hujus historia narratur; sed ea adulterina et supposititia. Hæc enim ejus inscriptio : *Domino regum piissimo Carolo Magno Petrus Oldradus indignus Mediolanensium archiepiscopus.* Anno enim Christi DCCXCVI, quo ea dicitur data, Carolus in litteris *Magnus* non cognominabatur ; imo nec quoad in vivis fuit, hoc titulo nominatus reperitur. Mabillonius tom. II Analect. pag. 420, refert Smaragdum abbatem Virdunensem, qui Carolo M. et Ludovico Pio imperantibus floruit, composuisse Commentarium in Donatum, ex quo vir doctissimus exscripsit omnia nomina, quæ *Smaragdus* asserit utrique imperatori data fuisse, indeque recte colligit, neque Carolo superstiti agnomen tribui solitum fuisse *Magno*, neque Ludovico cognomen *Pio*. Secundo, *Caroli Magni* tempore episcopi solum nomen suum, nunquam vero cognomen exprimebant. Imo nondum eo tempore cognomina instituta fuisse communis sententia fert. Tertio, Papebrocius in Exegesi de episcopis Mediolanensibus, præfixa tom. VII sanctorum mensis Maii, observat, aliqua Diplomata *Petro Oldrado* episcopo Mediolanensi fuisse afficta, et ab Ughello in Italia sacra recitata, quorum falsitas manifesta est ex variis capitibus, et præsertim quod in illis Petrus dicatur *Oldradus*, in gratiam scilicet familiæ ejusdem nominis. Denique ea Epistola tot anachronismis fœdata est, ut nullam prorsus fidem mereatur.

3. *Irruptio Saracenorum in Gallias.* — Ad n. 9 et seq. Saracenorum in Gallias irruptionem, et *sancti Eucherii* episcopi Aurelianensis exilium, de quibus hoc anno Baronius, distulimus in annum Christi DCCXXXI, quia majori claritate singula eorumdem cum Gallis certamina suis annis explicari poterunt. Hoc itaque anno accidit quod in variis Francorum Annalibus legitur. In Annal. Petavianis habetur : « Anno DCCXXV, quando Karolus primum fuit in Bawarios, et Chrotudis moritur, et Saraceni venerunt ». In Annalibus Nazarianis : *Sarcini venerunt primitus*, id est, oppida quædam primum sui juris fecerunt ; antea enim levi impressione in Franciam facta statim recesserant, Tolosanæ urbis obsidionem solvere coacti ; verum hoc anno suam dominationem per Aquitaniam, pulsis Francorum præsidiis, dilatare cœperunt. Belli Saracenici præter illos Annalistas, et Rodericum Toletanum mentionem etiam facit chronographus Moissiacensis, cujus verba hic referre juvat : « Ambiza rex Saracenorum (id est, præfectus) cum ingenti exercitu post quintum annum (a prœlio nempe Tolosano, in quo Zama ejus decessor periit) Gallias aggreditur, Carcassonam expugnat et capit : a usque Nemauso pace conquisivit (absque vi bellica) et obsides eos Barcinona transmisit ». Nemausus urbs Gothorum non ignobilis tunc existebat, sed Carcassona, quam expugnavit Ambiza, erat tunc Francorum et Aquitanorum contra Barbaros munitissimum propugnaculum, licet eam Gothi etiam incolerent (2).

4. *Saraceni in Septimania vel Aquitania victi.* — Anastasius in Vita Gregorii II, de bello

(1) Multo certiorem rationem arguendi falsitatem hujus Diplomatis a Mabillonio exhibiti inivimus supra in Nota ad annum DCCXII, 8 ; sed et Mabillonius hanc sententiam suam postmodum retractavit, statuitque translationem, de qua hic, ad annum DCCXXII facile pertinere. Vide Cl. Fontanini in Disquisitione corporis S. Augustini Ticini reperti capite 10. MANSI.

(2) Non Aquitaniam tantummodo, sed et Galliam Lugdunensem hoc anno excurrisse Saracenos, certum est. Id enim discimus ex vetustis Francorum Annalibus vulgatis a P. Martene in Collect. veter. monum. tom. V, col. 888, qui cum sua omnia derivent ex Chronico Moissiacensi, et Codex unde descriptum est Chronicon hoc apud Duchesnium hisce in annis mancus sit, ejus defectum supplent. In his autem ita legitur : « Saraceni Augustodunum civitatem destruxerunt IV feria XI kal. Septembris, thesaurumque civitatis illius capientes cum præda magna Spania redierunt ». Ex hoc autem intelligimus isto quidem anno Saracenos Galliam invasisse, sed nullam adhuc ibi sedem occupasse ; adeoque Pagii explicationem de occupatis hoc primum anno in Gallia sedibus a Saracenis a mente veterum scriptorum alienam esse. Ait quidem Chronographus Moissiacensis Saracenos post quinque annos a prœlio Tolosano in Galliam venisse, et Carcassonam occupasse ; sed non satis liquet an annos completos vel incompletos, an satis exacte annorum illam periodum definierit. Certe hoc anno nihil illum adnotasse nisi Saracenorum excursionem quamdam, ex iis quæ supra animadvertimus, planum est. Insuper in iisdem Annalibus Francorum, adeoque et in Chronico Moissiacensi ad annum DCCXXXII legimus Saracenos signis collatis cum Eudone felici eventu pugnasse : « Et ita demum », subdit auctor, « Saraceni Aquitaniam deprædare cœperunt ». Hic facile desinit periodus illa quinque annorum, de qua supra. MANSI.

Saracenico hoc anno gesto in hæc verba loquitur : « Nefanda Agarenorum gens, cum jam Hispaniarum provinciam per decem tenerent annos pervasam, undecimo anno Rhodanum conabantur fluvium transire, ad Francias occupandum, ubi Eudo præerat. Qui facta Francorum generali motione contra Saracenos, eos circumdantes interfecerunt. Trecenta enim septuaginta quinque millia uno die sunt interfecti, ut ejusdem Eudonis Francorum ducis missa Pontifici Epistola continebat. Mille tantum quingentos ex Francis fuisse mortuos in eodem bello, dixerunt. Adjiciens quod anno præmisso in benedictionem a prædicto viro eis directis tribus spongiis, quibus ad usum mensæ Pontificis apponuntur, in hora qua bellum committebatur, idem Eudo Aquitaniæ princeps populo suo per modicas partes tribuens ad sumendum eis, nec unus vulneratus est, nec mortuus ex his, qui participati sunt », ubi loquitur Anastasius de spongia, qua mensa Pontificis tergebatur, Eudoni transmissa et pro benedictione exercitus distributa. Arabum in Hispaniam adventus epocha ab anno DCCXI proficiscitur; aliqui tamen eam ab anno insequenti, quo *Muza* dux Saracenorum cum ingenti exercitu in Hispaniam venit, et aliqui ab anno DCCXIV deducunt; quia, ut inquit Rodericus lib. 3, cap. 21, finitur gloria Gothicæ majestatis Æra DCCLII, seu anno Christi DCCXIV. Quare annus postundecimus, quo Saracenos Anastasius ab Eudone profligatos asserit, in currentem Christi annum competit. Idem narrat Paulus diaconus lib. 6 de Gest. Langobard. cap. 46, ubi postquam dixit, Saracenos universam Hispaniam invasisse, subdit : « Deinde post decem annos cum uxoribus et parvulis venientes, Aquitaniam Galliæ provinciam, quasi habitaturi ingressi sunt ». Verum Paulus et Anastasius gesta hoc anno adversus Saracenos cum gestis anno DCCXXXII adversus eosdem, insulse permiscent, et numerum cæsorum in prœlio posterioris anni huic irruptioni attribuunt. Ex utriusque tamen verbis liquet, hoc anno cum eisdem Saracenis pugnatum esse, eosque Rhodanum transire non potuisse, ideoque prœlium illud commissum esse, vel in Septimania, vel in vicinis diœcesibus Aquitaniæ, Ruthenensi et Albigensi, quas Visigothis jam Saraceni eripuerant. Porro de victoria, ope spongiæ a Gregorio II missæ relata loquitur etiam Flodoardus lib. de Pontificibus Romanis. *Ambizæ* successit Jahie *in Æra* DCCLXIII *anno suprafati imperatoris* (Isidis nempe) pæne jam sexto, Arabum CVII, inquit Isidorus Pacensis.

5. *Obitus Rotrudis uxoris Caroli.— Rotrudis* seu *Chrotrudis* hoc anno demortua fuit prior uxor *Caroli Martelli*, qui Carolomannum, Pippinum, aliasque proles ex ea suscepit. Istum Pippinum hujus nominis III natum circa annum DCCXIV, ut ex dicendis in morte ejus colligitur, *sanctus Willibrordus* Ultrajectinus episcopus baptizavit, et anterioribus Francorum ducibus majorem fore prædixit, ut Alcuinus in ipsius Willibrordi Vita tradit. Dux postea Carolus *Sonichildem,* de qua mox, ex eaque *Grifonem* suscepit.

6. *Primum bellum Bavaricum a Carolo gestum.* — Quoad bellum *Bajoaricum*, Annalista Tilianus et auctor Chronici San-Dionysiani fidem faciunt, Carolum bis in Bajoaria pugnasse, hoc nempe anno, iterumque anno DCCXXVIII. Prioris belli meminit continuator Fredegarii cap. 108, ubi postquam de priori bello Saxonico anno superiori gesto verba fecit, scribit : « Secutis diebus, evoluto anni circulo, coacta multitudine Rhenum fluvium transiit (nempe Carolus), Alemannosque et Suavos lustrat, atque Danubium peraccessit, illoque transmeato fine, Bajorenses occupavit. Subacta regione illa, thesauris multis, cum matrona quadam Bilitrude et nepole sua Sonichilde egreditur ». Bilitrudis in Vita sancti Corbiniani episcopi Frisingensis *Pilitrudis* appellatur, et *incesta uxor principis*, nempe Grimoaldi, tetrarchæ in parte Bavariæ : « Ad ultimum vero », inquit Aribo in hujus sancti Vita, « Carolum in Gallias sequens, pro meritis suis ab eo repudiata (id est, ejecta, sive ablegata e comitatu) omnem honorem et gloriam perdidit, propriisque exuta substantiis, novissime nihil nisi unum asellum ad subvectionem possidens, in Italia vitam finivit. Natique ejus, qui ex illius prodierant utero, cum multa tribulatione regno, (id est, præfectura Bajoariæ) privati ». Filii illi, vel a Theodobaldo Grimoaldi fratre anno incerto demortuo, vel ab ipso Grimoaldo geniti. *Pilitrudis* in Galliam cum Sonichilde nepte sua venit, ubi postquam Carolus Sonichildem uxorem duxit, apud eum gratia non mediocri valuit, sed paulo post e regno Francorum abire jussa est. Qua de causa, incertum.

7. *Tetrarchia ducatus Bavariæ finem accipit.* — Hoc itaque anno dissipata domo *Grimoaldi* filii Theodonis II, in parte Bavariæ tetrarchæ, filius ejus rebus excessit humanis, ipseque ab insidiatoribus interfectus, ut narrat Aribo in Vita sancti Corbiniani, qui pluribus refert, funestam hanc Herodiadem insidias *Corbiniano* struxisse, quod eam Grimoaldo separare voluisset. Aribonis verba Baronius anno superiori num. 18 et seqq. recitat. « Hucbertus autem cum regnare cœpisset, humanissime et summo cum honore virum Dei ad se revocavit, eumque tanto venerabatur studio, ut sanctis ejus meritis dignum erat, atque etiam sacro fontis lavacro eum sibi sociavit », inquit Aribo. Erat *Hucbertus* filius Theodeberti, filii majoris natu Theodonis II, ut docet Arno Salisburgensis episcopus apud Canisium tom. VI Antiq. Lect., ubi postquam dona Theodeberti Bavariæ ducis Ecclesiæ Salisburgensi facta enumeravit, locuturus de possessionibus ab *Hucberto* eidem Ecclesiæ collatis, sic sermonem incohat : « Successor namque filius ejus Hucbertus dux tradidit in pago Ratagoe, etc. » Hoc itaque anno *tetrarchia* Bavariæ a *Theodone II* instituta finem accepit; *Theodebaldus* enim et *Theodebertus* tetrarchæ incerto anno demortui et *Gri-*

moaldus præsenti interiit, in cujus tetrarchiæ partem *Hucbertus* successit et ducatum in solidum obtinuit.

8. *S. Lioba ex Anglia in Germaniam evocata.* Ad num. 11 et seqq. « Prædicans et baptizans sanctus præsul Bonifacius in Thuringorum et Hessorum regionibus, perspexit messem quidem esse multam ibi, sed operarios paucos ad copiosam multitudinem credentium instruendam. Unde in provinciam patriamque suam mittens, exinde tam feminas, quam viros religiosos, scientiaque varia imbutos plures venire fecit », inquit Othlonus in Vita sancti Bonifacii lib. 1, num. 25, qui inter alios numerat *Liobam* et *Walpurgem*, *Willibalt* et *Wunnibalt*, Liobæ et Walpurgis fratres, de quibus omnibus hic nobis aliquid dicendum, si prius monuero, Baronium ab Othlono deceptum, harum religiosarum feminarum in Germaniam adventum sub Gregorio II male narrare. Ex Vita enim *S. Liobæ* mox citanda constat, Bonifacium misisse Sturmionem abbatem, suum discipulum in monasterium Casinense, eique mandasse, ut ex Anglia moniales et ancillas Dei in Germaniam evocaret. Quare cum *Sturmio* anno tantum DCCXLIV abbas Fuldensis dictus fuerit, *Lioba* aliæque post illum Christi annum in Germaniam transfretarunt. *Sancta Lioba* sanctimonialium in Germania institutarum antesignana, et apostola haud immerito dici potest, inquit Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, ubi ejus Vitam recitat, a Rudolfo monacho Fuldensi sæculo IX scriptam, et ex schedulis trium Liobæ discipularum collectam. Eo itaque tempore, quo ea in quodam monasterio Angliæ lectioni atque auditioni sanctarum Scripturarum magis quam labori manuum operam impendebat, Bonifacius in Germania monasteria construere cogitabat, « ut ad fidem Catholicam populi non tam Ecclesiastica gratia, quam monachorum ac virginum congregationibus raperentur ». Quare ad *Liobæ* abbatissam scripsit, rogavitque, ut sibi Liobam transmitteret, cui statuit monasterium in diœcesi hodierna Moguntinensi; hujus nunc sola supersunt vestigia in oppido quodam ad Tuberam amnem. Eam postea *Pippinus* rex Francorum, et filii ejus *Carolus et Carolomannus* omni veneratione coluerunt, et *Hildegardis* Caroli Magni uxor voluit, ut assidue secum maneret, *quatenus ad viam vitæ verbis ejus proficeret et exemplis.* Fuldensis Ecclesia illi soli patebat, quod nec prius nec postea ulli unquam feminarum concedi potuit: « quia loco illi, ex quo a monachis habitari cœptus est, femineus negabatur ingressus ». Mortua est die XXVIII Septembris, quo etiam ejus meminit Rabanus in suo Martyrologio; sed quo anno incertum. Cum tamen *Hildegardi* Caroli Magni uxori, quæ huic circa annum DCCLXVIII nupsit, familiaritate conjuncta fuerit, ultra annum illum vitam propagavit. *Lioba* in variis sancti Bonifacii Epistolis *Leobgytha* etiam vocata.

9. *Floret S. Walpurgis abbatissa Heidenheimii prima.* — *Sancta Walpurgis*, quibusdam *Walburgis*, Liobæ soror, postquam Wunnibaldus et Willibaldus fratres in Germaniam venere, ab illis et a Bonifacio in eamdem regionem evocata, profecta est in Thuringiam, ubi sanctus Wunibaldus ei, ejusque sociis monasterium construxit *Heidenheimii*, a suo monasterio segregatum quidem, sed non longe positum. Crevit locus ille per utriusque merita, et brevi tempore in exterioribus fidelium oblationibus est amplificatus. Sed cum viderent fines prædiorum suorum dilatari, veriti extollentiam oculorum ex superfluitate divitiarum generari, partem Ecclesiasticarum rerum in usus pauperum distribuerunt; fuitque illo tempore ipsorum Ecclesia asylus et portus omnium laborantium; nec erat, qui in tribulationibus suis non inveniret ibi certum refugium. Postquam vero *S. Wunnibaldus* ad Deum migravit, *Willibaldus* frater ejus Eistetensis episcopus, ejus diœcesanus sorori injunxit, ut gubernacula et regimen tam super monachos, quam super sanctimoniales susciperet, cui ipsa obediens sedecim annis, quibus superstes fuit, utrisque seipsam formam et exemplum bene vivendi præbuit. Frequens erat in manuali labore, frequentior in lectione, frequentissima in oratione. In tanto coævorum scriptorum de anno mortis ejus silentio nihil certius statui potest, quam eam circa annum Christi septingentesimum octogesimum animam Deo reddidisse, die etiam incerto. Ejus veneratio magna est per Germaniam, Burgundiam et Galliam, variaque templa ei in Flandria dicata, ut videre est in Actis Sanctorum Bollandianis, ad diem XXV mensis Februarii, ubi variæ hujus sanctæ Vitæ referuntur. Prima scripta fuit a *Wolfhardo* presbytero sub finem sæculi noni, quam etiam recitat Mabillonius sæc. III Benedictino part. 2. Secundus auctor est *Adelbordus*, Trajecti Inferioris episcopus, qui anno millesimo vivebat. Extant et aliæ quatuor in eisdem Actis SS. Bollandianis relatæ.

10. *Floret S. Willibaldus episc. Eistetensis primus.* — Sanctus *Willibaldus* quinquenniis traditus est abbati cujusdam monasterii in Anglia, ubi postquam sacris litterarum studiis imbutus fuit, de peregrinatione aliqua suscipienda cogitavit, ut caduca cuncta magis contemneret, adeoque *Richardum* patrem et Wullebaldum fratrem ad idem faciendum tanto amoris sensu hortatus est, ut simul cum eo Romam profecti fuerint. Inde Hierosolymam et varias Orientis civitates lustrarunt, quarum meminit quædam sanctimonialis Heidenheimensis, Willibaldo æqualis et consanguinea, quæ hujus Vitam seu Itinerarium exaravit. Post annos decem Romam rediit (1), ubi Gregorius III papa indicavit ei voluntatem S. Bonifacii, qui eum rogabat, ut ad se

(1) *Post decem annos Romam rediit*, etc. Non quidem post decem, sed post septemdecim a primo adventu in Urbem; nam ex ejus Vita constat, post annos septem a prima ad Urbem peregrinatione monachum induisse Casini; tum decennio peracto Romam rediisse. MANSI.

veniret. Quare in Germaniam profectus est, ubi S. Bonifacius anno DCCXLII eum Eistetensi Ecclesiæ præfecit. Ibi monasterium condidit, ad quod statim undique quamplurimi de illis regionum provinciis confluere cœperunt. Late per vastam Bajoariorum provinciam, cum multis operariis Christi fidem propagavit, et postquam episcopatum per multos annos sanctissime rexisset, spiritum Deo reddidit. Anno DCCXLII, quo Synodus Germanica *XI kal. Maii* celebrata, jam Willibaldus episcopus erat, cum ei interfuisse memoretur. Imo vivebat adhuc anno DCCLXXXV, quo Fuldense monasterium insigni locupletavit donatione, a Cointio anno DCCLXXXV, num. 14 recitata, in cujus fine legitur : « Actum in monasterio Fuldanensi, anno XVIII, regnante Carolo gloriosissimo rege Francorum et Langobardorum, atque patricio Romanorum, die VIII mensis Octobris ». Idem Cointius existimat, eum vixisse usque ad annum DCCLXXXVII, anno episcopatus ejus XLVI. Celebris est Willibaldi memoria nonis Julii. Duæ extant hujus sancti episcopi Eistetensis primi Vitæ ; altera a sanctimoniali Heidenheimensi laudata, altera ab auctore anonymo perantiquo scripta, et utraque a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 2 recitata, et Notis illustrata.

11. *S. Wunebaldus abbas Heidenheimensis primus.* — *Wunebaldus*, postquam semel et iterum Romæ fuit, sancti Bonifacii consanguinei sui hortatu cum *sancto Willibaldo* fratre in Thuringiam anno DCCXXXVIII accessit, ubi ab illo presbyter consecratus est, et septem Ecclesiis præfectus, ut populis saluberrimam vitæ viam panderet. Evolutis aliquantis annis, ut latiora et spatiosiora Evangelici sermonis sata pullularent, in Bajoariam se contulit, ubi multos potentes et divites, aliosque inferioris gradus injustæ copulationis conjugio nuptos, et variis Paganorum præstigiis pollutos, quantum potuit, a pravitate morum prohibuit, *potentes non formidando, et pauperibus compatiendo.* Transacto triennio in Germaniam rediit, ubi frater ejus *Willibaldus* in urbe Eistetensi episcopus erat. In ea diœcesi ad locum, qui vocabatur *Heidenen*, monasterium construxit, et cum aliis sibi subditis monachalem regularis vitæ disciplinam observavit. Plurima paganicæ pravitatis præstigia, multosque diabolica fraude deceptos idololatriam colentes in his partibus invenit. Alii namque aruspicia observantes, alii incantationum frivola facientes, aliique, qui fornicali spurcitia polluti erant, ad eum occidendum vel comburendum multoties per maleficia animum intenderunt ; sed vir Dei non desinebat, docendo plebem, ab erratica Paganorum pravitate persuadendo educere. Diem obitus sui præscivit, et prædixit junioribus, quomodo illum sacerdotali indumento deberent vestire edixit. « Et sic requiescebat una hebdomada ante Natalem Domini : et tunc fuit sabbatum post vesperam, XIV kal. Januarii, et tunc erat ille LX annorum ætate, et fuit abbas fere decem annos », ut inquit sanctimonialis Heidenheimensis, ipsius consanguinea in ejus Vita, quæ extat sæc. III Benedictino part. 1. *Walpurgis* Wunebaldi soror, ejus Vitam etiam scripserat, ut indicat ibidem sanctimonialis Heidenheimensis num. 21, sed ea Vita ad nos non pervenit. Duo hi characteres, *sabbatum, et XIV kal. Jan.* annum indicant præditum littera Dominicali D, quem Bollandus in Notis ad Vitas sancti Richardi et sanctæ Walburgis, quorum ille Wunebaldi pater, hæc soror fuit, ad diem VII Februarii et diem XXV ejusdem mensis, annum Christi interpretatur septingentesimum sexagesimum primum, a quo non recedunt Mabillonius loco laudato, et Cointius ad eum Christi annum num. 14. Colitur *S. Wunebaldus*, primus Heidenheimensis abbas, die XVIII mensis Decemb. in Tabulis Eistetensibus.

12. *Æthelbertus fit rex Cantiæ et scribit ad S. Bonifacium.* — A num. 13 ad 16. Beda lib. 5, cap. 24, scribit : « Anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo vicesimo quinto (qui erat annus septimus Osrici regis Northanymbrorum, qui Coenredo successerat) Victredus filius Ecgberti, rex Cantuariorum defunctus est nono kalendarum Maiarum : et regni, quod per triginta quatuor semis annos tenebat, filios tres Æthilbertum, Eadbertum, et Alaricum reliquit hæredes ». Quare nullum in particulari sibi successorem designavit, sed tres filios conj[illegible]lim et indivisim regni hæredes instituit. *Æthe[illegible]tus*, seu *Æthilbertus* major natu Wictredi filius, cum esset Cantuariæ rex, hoc anno gratulatus est *sancto Bonifacio* tantam Gentilium multitudinem ejus labore ad Christum conversam, postulavitque, ut commercium litterarum secum habere vellet, ut videre est in Epistola XL inter Bonifacianas, hic a Baronio recitata. Verum in recentiori chronologia Saxonica, et in uno ex Mss. vetustiori ad annum DCCXXV, *Eadbertus* dicitur Cantiæ regnum capessisse, quia sc. *Ethilbertus* hoc ipso anno ab Eadberto fratre, qui solus regnare cupiebat, solio dejectus est, aut saltem subditi, qui ab isto triumviratu sibi timebant, universum regnum, quod valde angustum erat, *Eadberto* tradiderunt. Id etiam colligitur ex Malmesburiensi lib. 1 de Reg. pag. 11, ubi Edberto XXIII *annos, Edilberto* XI, *Alrico* XXXIV attribuit. Certum est autem ex omnibus historicis Anglicis, anno DCCXLVIII *Æthelbertum* Eadberto successisse, et post annos XI *Alricum* fratrem majorem natu *Æthelbertum* excepisse, qui ideo, quando pater mortuus est, in puerili adhuc versabatur ætate. Huntindoniensis lib. 4, pag. 339, ait : « De statu Ecclesiastico in suo tempore ita Beda ait. In præsenti Cantuariensis archiepiscopus est Tatwinus etc. Rex vero Cent est Eadbryht ». Loquitur Huntindoniensis de tempore, quo Beda Historiam gentis Anglorum absolvit, de anno scilicet DCCXXXI, quo ideo *Eadbertus* solus in regno Cantiæ regnabat, quod in morte ejus extra omnem controversiam ponetur. Beda quidem lib. 5, cap. 24, ubi describit statum, qui tunc erat gentis Anglorum, non meminit Eadberti regis, sed Huntindoniensis id eruit ex *scriptis veterum diligenti*

scrinio collectis, ut ejus verbis utar. Successor *Victredi regis, et laudatus locus hactenus in obscuro fuere; neque enim in operibus Bedæ is legitur.* Alfordus in Annal. Eccles. Angl. deceptus a Westmonasteriensi tradit, *Æthelbertum* primogenitum Wictredi regnum ejus suscepisse, et *annos* XVII regnasse, ac *Eadberti* regni exordium in annum DCCXLVIII differt, sicque chronologiam rerum Anglicarum per hæc tempora turbat.

13. *Florent SS. Bugga et Wictburga.* — Ad num. 16 et seqq. *Bugga*, quam *Æthelbertus* tunc Cantii rex in laudata Epistola a Baronio relata, asserit regio sanguine ortam, filia unica erat illustris feminæ *Eangyth. Eangyth* in Epistola inter Bonifacianas XXXVIII, recitata a Baronio num. 17 et seq. exponit divo Bonifacio injurias, quas a rege, regina, episcopis, et præfectis patiebatur cum tota familia, consulitque eum de Romana, quam meditabatur peregrinatione. Hanc ei permittit Bonifacius in Epistola XX, recitata a Baronio num. 22, in qua ait *Widburgam* sibi per litteras intimasse, « per talem vitam quietem invenisse juxta limina sancti Petri, qualem longum tempus desiderando quæsivit ». Baronius num. 23 recitat aliam *Eadburgæ* virginis Epistolam ad sanctum Bonifacium datam, in qua de Widburga clarissima femina legitur, quod Romæ spontanee apud sancti Petri cellam instar carceris, sese clauserit; ibique vitæ contemplativæ operam dederit. Sed cum ejus inscriptio sit : « Abbati sancto, vereque amico, jure et merito honorando Winfrido Eadburg ultima discipulorum, vel discipularum tuarum, etc. » liquet longe ante præsentem annum eam Epistolam ab Eadburga, cognomento Bugga, scriptam esse, eo scilicet tempore, quo sanctus Bonifacius abbas, relicto monasterio, ad Evangelii opus se primum accinxit.

GREGORII II ANNUS 13. — CHRISTI 726.

1. *Leo imperator se Iconoclastam prodit et pro eadem hæresi senatusconsultum emittit.* — Septingentesimus vicesimus sextus annus sequitur, nona Indictione notatus, quo novum monstrum, horrendumque in Oriente visum universam Dei Ecclesiam terruit atque turbavit; progressa siquidem e portis inferi nova hæresis, cornibus potentiæ imperialis armata, imperatoris potens edicto, longe lateque grassatur : hoc, inquam, anno, nondum absoluto decimo imperii sui anno, magno rugitu Leo publicum promulgavit edictum, ut sacræ ubique delerentur imagines. De his acturi, ex more, primum omnium quæ sunt temporis, disquiramus. Scimus Theophanem, Cedrenum et alios ejusmodi probrosum ab imperatore promulgatum edictum in annum referre, qui nonus numeratur ejusdem imperatoris : in Actis autem Stephani junioris martyris, qui sub hujus filio Constantino Copronymo passus est, iisdemque ab ejusdem temporis scriptore elaboratis, omnique fide conscriptis habetur promulgatum idem edictum fuisse anno decimo ejusdem Leonis imperatoris. Idipsum testatur Zonaras. Quod et ex eo etiam redditur manifestum, dum Beda hujus temporis scriptor accuratissimus librum, quem scripsit de Sex Ætatibus, perducit usque ad nonum ejusdem Leonis imperatoris annum : ubi nihil penitus habet de ejusmodi edicto, quod magno fragore fulminis instar universo orbi statim innotuit, eo quod nondum tale quippiam promulgatum fuisset. His de temporis ratione discussis, jam quæ ad rerum gestarum narrationem pertinent, prosequamur.

2. Qui autem ex improvisa edicti promulgatione Leo apparuit hæreticus Iconoclasta, cum antehac ab omnibus fuerit Catholicus existimatus : quomodo acciderit, ut uno veluti momento magna adeo mutatione omnium, ex Catholico sit visus hæreticus : omnes æque consentiunt, Hebræorum impostorum, qui de ejus futuro imperio vaticinati fuerunt, id opera factum : licet in eo diversa sententia sit, ut id ab eis factum anno ante promulgatum edictum alii dixerint; alii vero id exordio ejus imperii ab eis tentatum, ipsumque eis assensum esse, verum usque in hunc annum facinus continuisse secretum. Agens de his Constantinus Manasses græcus historicus, hæc ait : « Rebus humanis ad

sceleratissimum Leonem delatis (proh qualia sunt Dei judicia!) gravis tempestas Ecclesiam excepit magnis cum hominum cædibus conjuncta. Nam execrabilis imperator parturiebat illa quidem (ceu consentaneum est) absurda novaque consilia contra Christum, sed fœtum improbitatis nullo modo parere poterat: quippe timidus animus eum ab instituto revocabat. Tandem vero captata opportunitate, summaque audacia fœtum edidit, alvus ruptus est, viperæ sobotes prodiit». Et inferius ubi Judæorum vaticinium de imperio, et pollicitationem ipsis a Leone tunc factam recensuit, ista mox addit de facta ab eis exactione, ubi illum imperatorem creatum audierunt: « Hebræi Leonis renuntiatione cognita, mox ad imperatorem advolant, et ut promisso satisfaciat, orant: non tamen illi vel aurum, vel argentum, vel gemmas petebant, sed sanctarum imaginum pictarum, statuarum veneratione dignarum abolitionem, hoc est, ipsam religiosi cultus eversionem, cujus turres atque munitiones hoc facto de fundamento subrui oportebat. Imperator pravus pravis, viperæ soboles aspidis fœtibus assentitur, et accersito sacrorum antistite, qui tunc temporis erat Germanus, de perverso dogmate cum eo communicat. Cum ille non tantum non assentitur ipsius impietati, sed etiam imperatoris audaciam ac furorem reprehenderet. Heu! pastorem lupus, heu! furens Cerberus mitem gregis ducem Ecclesia pellit et exturbat». Hactenus Constantinus usque ad exturbationem sancti Germani Constantinopolitani episcopi, quæ tamen longe post ista fieri contigit.

3. Porro cum ista prosecuturus auctor exclamat (ut audivimus) dicens: « Proh qualia sunt Dei judicia! » Certe quidem etsi inscrutabilia sint judicia Dei, utpote abyssus multa: tamen etsi totum non liceat tenui mente nostra tantum exhaurire pelagus, num non licebit saltem vasculo aquam attingere? Ecce tibi ostendam, quot ex uno malo bona invenitur elicuisse Deus: etenim ex veneno magnum adversus venena paravit antidotum. Siquidem Monothelitæ illam Ecclesiam jugiter infestantes, ex hoc tempore penitus siluisse noscuntur, neque amplius quicquam adversus Catholicam veritatem vel mutiisse reperti sunt. Accidit enim perinde ac si cum bello civili flagret civitas, si externum insurgat bellum, eo omnes arma convertant, quibus antea se mutuo trucidabant. Ita plane; adeo enim turpis ac detestabilis ejusmodi hæresis visa est, ut non solum Catholicorum, sed et omnium hæreticorum in se arma converterit, qui pugnantes simul cum Orthodoxis, adversus Iconoclastas hæreticos junxerint se ipsi Ecclesiæ Orthodoxæ. Acciditque illud plane mirandum, ut cum Orientalis Ecclesia (ut sæpe vidimus) hæreticorum crebrius infecta venenis, vires consternata perdiderit, et resolutis solidæ constantiæ nervis, penitus elanguerit: mox hujus ipso tantum conspectu hæresis spiritus sumpserit, animos erexerit, vires collegerit, nervosque omnes intenderit, adversus eam totis viribus certatura: ex quo certamine licet multi facti sint desertores, tot tantaque victrix erexit gloriosa trophæa, ut dicere illud ausim, nunquam Orientalem Ecclesiam visam adeo celebrem et illustrem, quam cum adversus Iconoclastas bellum iniit: utpote quæ nunquam tot tantisque fuerit decorata martyribus; adeo ut non solum præteritam deleverit ignominiam suæ prostitutionis factæ sæpe diversis hæreticis, sed adjecerit gloriam et honorem, tot martyrum aucta coronis, et insignita victoriæ palmis semper et ubique virentibus: ut plane illud Davidicum de judiciis Domini ipsi fuerit occinendum [1]: « Judicia Domini vera justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, dulciora super mel et favum ». Et quod sequitur: « In custodiendis illis retributio multa ». Sed jam cœptam prosequamur historiam ex vetustioribus monumentis.

4. Extant (ut diximus) apud S. Joannem Damascenum Acta martyrum Stephani et sociorum omni fide conscripta, in quibus ipso ferme exordio hæc habentur: « Cum autem ad decimum jam imperii annum Leo Isauricus imperator pervenisset: nec jam eam hæresim diutius animo premere ac continere posset, sceleratum fœtum edidit: accitaque et coacta senatorum classe, absurdum illud et impium evomuit: imaginum picturas formam quamdam idolorum retinere, inquiens, neque iis cultum adhibendum esse, ne alioqui Dei loco imprudentes idola veneremur ». Hæc de senatusconsulto, imo ejusdem Leonis, inconsulto senatu, de imaginibus abrogandis dicta atque firmata sententia: haud enim dubium si rogasset sententias singulorum, a proposita causa penitus excidisset, omnibus refragantibus: facta igitur in comitiis illis ejusmodi assertione, ab eodemque imperatore decreta sententia, simulque dimisso senatu, res tam fœda in publicum magna omnium admiratione atque stupore delata est. Vidisti non Orthodoxorum, sed hæreticorum principum morem esse, ut in senatu, non in Ecclesia de dogmatibus agant, et inconsultis episcopis Orthodoxæ fidei, pro arbitrio quæque ardua de fide, sive Ecclesiæ ritibus juribusque temere atque inique definiant. Sed quomodo ea accepta fuerit a populo Constantinopolitano, audi quæ eadem produnt Acta.

5. « Protinus igitur ingens tumultus a plebe excitatus est, ac mœstitiæ nubes Orthodoxorum Ecclesiam obtegebat. Quod ut versipellis ille sensit, statim Gygis annulum vertens, ut obscurum esset, quod agebat, laborabat, non videlicet leonis libertatem imitans: Non, inquit, huc spectat mea sententia, ut eæ prorsus deleantur, sed hoc aio, subliniore loco eas collocandas esse, ne ore quisquam eas contingat, atque ita quodam modo rebus honore dignis contumeliam inferat. Quorsum hoc tandem, et quid moliens? nimirum, ut eas a no-

[1] Psal. XVIII.

bis longe collocando, ac procul ab oculis nostris removendo, ne eas facile aut cernere aut contingere queamus, paulatim (ut sæpe nobis in his quæ amamus usu venit) in oblivionem incidamus, easque caras habere dediscamus, atque ita sensim, et citra tumultum hoc a nobis obtineatur, ut eas non adoremus, nec honore afficiamus ». Fuisse namque, ostendunt hæc, in Constantinopolitanis Ecclesiis sacras imagines non solum visui præsentes expositas, sed positas deorsum, ut exosculari quilibet eas posset. Quid autem ad hæc S. Germanus Constantinop. episcopus his auditis egerit, eadem Acta ita declarant :

6. *Germanus Leonem alloquens fortiter ei resistit.* — « De hac impietate, quæ et multum abstrusæ et multum item apertæ absurditatis habebat, cum certior factus fuisset Germanus, vir libera atque intrepida pietate præditus : per quemdam ex præcipuis Ecclesiæ ministris hæc ei mandat : Haudquaquam oportebat, imperator, te, qui tum vitam tum imperium a Deo accepisses, adversus conditorem tuum insolenter extolli, atque (ut vulgo dicitur) non movenda movere, patrumque terminos, quos illi antiquitus posuerunt, transferre studere. Etenim humana forma a Deo Verbo ex sancta et pura Virgine suscepta, cum omnis dæmonum cultus exstinctus est, tum omnis idolorum adoratio abscessit : at vero Theandricæ Deivirilis similitudinis imago Christi adoranda et colenda perspicue tradita est, itemque illius, quæ eum modo omni sermone præstantiori peperit, et sanctorum, quorum vita ipsi grata atque accepta fuit. Ex quo enim ille in forma nostra ad nos accessit (abhinc autem septingenti triginta sex [viginti sex] anni jam effluxerunt) Patres in terra ac doctores, quorum summa virtus fuit, venerandarum imaginum cultum nobis perspicue tradiderunt. Ne longe abeam, post Christi in cælum ascensionem mulier illa, quæ sanguinis profluvio laborabat, ab eo sanitati restituta, ipsius imaginem, veluti acceptum beneficium referens, exsculpsit. Ac prius etiam ab ipsomet Christo ipsissima Patris imagine, divino linteo facies ejus impressa est, ac Toparchæ Abagaro id postulanti Edessam missa. Demum ab Evangelista Luca picta est, quæ ab Hierosolymis quoque Virginis Dei Genitricis imago missa est : ob eamque causam divina et sacrosancta Concilia variis temporibus ac locis coacta, non ut eæ calcarentur, sed ut adorarentur, dixerunt ». Hæc Germanus, non ut expresse cultum imaginum canone sancito Synodi Œcumenicæ comprobarint, sed quod satis eædem visæ sint comprobasse, dum vigentem ubique cultum sanctarum imaginum, nequaquam ut rem fidei Catholicæ adversariam damnaverunt Patres ibidem considentes : sicque satis visi sunt probasse, quod non damnassent eas, quæ ob oculos omnium positæ ubique erant, et in ipsis locis, ubi eædem Synodi cogi solerent. Sed pergit eadem oratione Germanus :

7. « Velim itaque, inquit, hoc scias, imperator, quod si iniquum hoc dogma confirmare atque constabilire in animum induxeris : me primo nullo modo assentientem habiturus es, sed promptum ac paratum, qui pro Christi imagine animam meam profundam, pro qua ille ut collapsam atque prostratam imaginem meam instauraret, cruorem suum effudit : perspicuum est enim ignominiam eam et contumeliam, quæ Christi imagini infertur, in exemplar ipsum redundare. Quocirca nobis faciendum est, ut gratorum servorum officio fungentes, pro Domini honore periculum adeamus ». Hucusque Germanus ad Leonem per Ecclesiæ nuntios ad eum missos. Subjicit his auctor depositionem ejusdem S. Germani, sed quod id post triennium exactum contigisse noscatur, agemus de ea re suo loco. Etenim hac usus est tolerantia Leo, ut eum blanditiis pelliceret, ageretque si consentientem ipsum posset habere, ut Synodali decreto, quod ipse promulgasset edictum, solide firmaretur, satis intelligens, non aliter absque magna ignominia tyranni nomen et hæretici vitare posse, nisi episcoporum aucuparetur assensum.

8. At post hæc, quæ recitata sunt de Germani per nuntios primo cum Leone congressu, idem ipse eum coram aggressus est : de quo secundo congressu habet tantum ista Theophanes : « Leo imperator furens contra rectam fidem, adducto beato Germano, cœpit blandis sermonibus eum delinire. At vero beatus summusque sacerdos dixit ad eum : Depositionem sanctarum imaginum audivimus quidem futuram, sed non tempore imperii tui. Cum autem ille cogeret eum dicere, sub cujus imperio, ait sub Cononis. At ille : Re, inquit, vera ex baptismo mihi Conon nomen est. At ille dixit : Absit, domine, ut per imperium tuum istud malum perficiatur. Antichristi præcursor est, qui hoc adimpleturus est, et divinæ Incarnationis eversor. In his ergo sævus tyrannus insaniens, minas beato Germano prætendebat. Reducebat autem ad memoriam ejus patriarcha sponsiones ipsius ante imperium factas, qualiter sibi Deum dederit vadem, in nullo commoturum Ecclesiam a suis Apostolicis et divinitus traditis ritibus ». Erant hæ solemnes cærimoniæ peragi solitæ, cum quis a patriarcha consecraretur imperator, ut ejusmodi emitteret sponsiones, et patriarcha fidejussorem promissorum peteret; ipse vero Deum offerret, Quæ quidem omnia constanti animo in eum exprobrans revocavit in ipsius memoriam patriarcha. Hæc et alia transacta sunt inter Germanum ipsum atque Leonem, dum ille conatur tantum patriarcham ad probandam impietatem adducere : iste vero eumdem ab ea revocare magnopere laboraret; inter has autem contentiones adversariosque conatus tres anni prolapsi sunt. Cæterum ex litteris Gregorii papæ ad ipsum Germanum redditis perspicue apparet, longe acriora suscepta fuisse ab ipso Germano prœlia adversus Leonem imperatorem, quibus eum vicerit, et manus dare coegerit, licet postea sic prostratus majori furore surrexerit.

Noverat autem ista ipse Gregorius papa ex ipsius litteris Romam scriptis. Etenim ipse Germanus ad Gregorium Romanum Pontificem de hæresi recens oborta, et de his quæ transacta essent inter ipsum et imperatorem, quomodo eidem sæpe restiterit, litteras dedit. Quid autem ad hæc Gregorius ipse rescripserit, antequam dicamus, recensenda sunt nobis quæ hoc anno itidem acciderunt in Oriente, ex quibus, si sapuisset, potuisset Leo tanquam a Deo monitus a cœptis desistere.

9. *In sacras imagines sæviente Leone, naturæ miracula, bibliothecæ incendium, et plura martyria.* — Hoc namque anno (ait Theophanes) a Masalma principe Sarracenorum captam fuisse Cæsaream Cappadociæ; sed et portentum magnum factum in mari describit his verbis : « In ipso anno æstivo tempore, vapor ut ex camino ignis visus est ebullire inter Theram et Therasiam insulas ex profundo maris per aliquot dies. Quo paulatim incrassato et dilatato, igniti æstus incendio totus fumus igneus monstrabatur. Porro vastitudine terrenæ substantiæ petrinos pumices grandes et cumulos quosdam transmisit per totam minorem Asiam, et Lesbon, et Abidum, et maritima Macedoniæ, ita ut tota superficies maris his pumicibus esset repleta. In medio autem tanti ignis insula ex terræ congerie facta, insulæ quæ Sacra dicitur copulata est, nondum prius existens ». Hæc quidem adeo horrenda isto anno facta sunt, quo edictum de hæresi est promulgatum ; tali namque portento prævio decebat hæresim tanquam novam Furiam apparere, quam infernus una cum globis igneis evomeret ; nam pergit Theophanes : « Verum sicut Thera et Therasia insulæ quondam ebullierant : ita et tunc temporibus impugnatoris Dei Leonis, qui divinam iram contra se, pro se fore opinatus, impudentius contra sanctas et venerabiles imagines prœlium excitavit, collegam et auxiliatorem habens Beser Dei abnegatorem, et in irrationabilitate simillimum : ambo enim erant ineruditi et indisciplinati, ex quo multa malorum genera veniunt ». Hæc de his Theophanes, qui et de cædibus et incendiis hoc eodem anno per Leonem factis, mox subdit :

10. « Turbæ autem, quæ in regia urbe erant valde tristes super novis doctrinis, meditabantur in eum insurgere, et quosdam regios homines occiderunt Dei deponentes icona, quæ super magnam æneam portam cernebatur. Adeo ut multi eorum pro veritate punirentur membrorum detruncationibus, et flagris , et exiliis, et rerum jacturis , maximeque illi, qui nobilitate ac verbo clari esse videbantur. Ita ut etiam eruditionis scholas et piam eruditionem a sanctæ memoriæ Constantino Magno huc usque servatas exstingueret : cujus videlicet cum aliis quoque multis tomis destructor Leo factus est, ejusdem cum Sarracenis sensus existens ». Hæc Theophanes ; quæ subobscura diffusiori indigent narratione : petimus eam a Constantino Manasse, qui ait : « Quam nequiter se gesserit Leo, inter alia vel unicum hoc exemplum demonstrare poterit. Haud procul a templo sanctæ Dei Sapientiæ splendida domus erat exstructa, quam nuncupare licuisset Amorum hortum, arboribus libros ferentibus plenum, adeoque lucum pulcherrimum omnigenæ doctrinæ sapientiæque plantis consitum. Nam erat in ea congestus librorum thesaurus, quorum numerus tricena et tria millia complectebatur. Talis hortus, tantusque lucus divini cujusdam hominis curæ fideique commendatus erat, qui doctrina præstabat, et super cæteros omnes radiis scientiæ collucebat : non inepte dixeris, alium quemdam Adamum fuisse divinum curatorem arborum, de pulchris Edenis arboribus delicias capientem, ejusque plantarum non marcescentium agricolam. Hi tot numero, quot circuli Zodiaci signa sunt, absque mercede litterarum et doctrinæ cupidos instruebant, et caliginis velum tam in putri præstigiisque referta Græcorum, quam religiosissima nostra disciplina suis auditoribus adimebant, uno illo de quo diximus inter omnes, solis instar, lucente. Tanta vero in opinione virtutis erant, ut ne ipsi quidem imperatores novi quicquam et inusitati vel moliendum, vel agendum sibi putarent, illis in consilium non adhibitis.

11. « Tales ergo viros pietate singulares et innocentia vitæ conspicuos, variorumque donorum ubere copia præstabiles imperator intra sua retia comprehendere, suique furoris impii participes efficere multum sitiebat. Cum autem cunctis molitionibus adhibitis eluderetur ; nec enim vel metu, vel minis eos in sententiam suam pertrahere poterat ; cumque auro etiam uteretur, cæteroquin inexpugnabili socio : tamen aquilam se persequi, vel sidera tactu contingere velle deprehendebat : tandem re desperata (quonam modo hæc, obsecro, exponam ?) consilium sævum , absurdum, impium capit, quod quidem nec immanis Scytha, vel Masagetes cepisset : materiam siccam et concremabilem ex aridis fascibus coacervat ; eaque succensa, cunctos exurit, homines, inquam, illos, heu, religiosos cum libris ; proh infestum virtuti animum ! proh mentem belluinam ! Nimirum ex unguibus sævus ille leo jam agnitus. Pulcherrima quæque de disciplinis omnibus istic asservabantur. Et inter alia volumen extabat admirabile confectum de draconis intestino, cui erant inscripti libri Homerici, tam Ilias tota, quam Ulyssea ». Hæc Constantinus, eadem de his Zonaras, Cedrenus, Glicas et alii.

12. Tunc etiam accidit, ut sacrosanctam Salvatoris imaginem super portam æream publice expositam Leo e loco eminenti dejiciendam præceperit. Enarratur rei tum gestæ historia in Actis S. Stephani martyris junioris apud Joannem Damascenum positis ubi ista leguntur : « Ac primum (o ingentem Christe patientiam tuam !) adversus tuam imaginem audacissima illa anima grassatur, eamque quæ supra portam fixa erat, ac vulgo Ærea dicebatur, Theandricam tuam formam dejici atque oblitterari jubet. Cum autem ad hoc facinus perpetrandum missus satelles, imposita jam scala, con-

scenderet, divino zelo incensæ mulieres, præclarissimum ac generosissimum virtutis specimen edentes, arreptam manibus scalam in terram dejiciunt, unaque eum, qui hoc facinus aggrediebatur, præcipitem agunt; qui statim hanc præstiti ad hoc ministerii mercedem tulit, ut vita orbaretur». Quæ autem sequuntur, postea contigerunt, cum ejecto sancto Germano patriarcha, homo hæreticus in ejus locum subrogatus est: «Sanctæ autem illæ mulieres, ob Christum cujus zelo flagrabant, opportune abjecto et contempto pudore, cursu effuso in Ecclesiam feruntur, atque impium patriarcham, qui tum illic erat, illum, inquam, ut Christi verbis utar [1], desolationis abominationem in loco sancto stantem lapidibus incessunt, mercenarium non pastorem, lupum non pastorem, Ecclesiasticarum denique sanctionum proditorem appellantes. Ille autem pudore simul et metu correptus, confestim ad imperatorem confugit, eique quod factum fuerat, narrat, atque ad mulierum cædem eum exstimulat. Hujusmodi enim boni illius ac pacifici pastoris studium erat, tanquam videlicet per ea quæ agebat docere cupientis, malum pro bono rependendum esse. Mox igitur gladio necantur, ac pro pietatis præmio mortem ferunt.

13. «At tunc videre erat multos eorum, qui Orthodoxam fidem arcte complectebantur, patrium solum tanquam inimicum et hostile fugientes, atque ad solitudines et deserta perfugii causa se conferentes, tutiusque censentes cum feris habitare quam cum viris hujusmodi versari». Hæc ibi. Præter cæsas tunc mulieres illas, effervescente ira et crudelitate imperatoris, habita quæstio est de nobilibus quibusdam viris, necnon de Maria patricia femina, quasi horum impulsu feminæ illæ, licet genere viles et sexu fragiles, adeo forte facinus essent aggressæ: qui cum multa passi essent, demum gladio capitibus abscissis egregium consummavere martyrium die nona mensis Augusti, qua in Tabulis Ecclesiasticis eos adscriptos Græci anniversaria commemoratione celebrant. In ipsorum enim Menologio ista leguntur: «Natalis beatorum decem martyrum, qui propter sanctam imaginem Salvatoris nostri Jesu Christi in Ærea porta constitutam martyrium passi sunt. Quorum nomina hæc sunt, Julianus, Marcianus, Joannes, Jacobus, Alexius, Demetrius, Photius, Petrus, Leontius, et Maria patricia. Omnes hi sub Leone imperatore impio pro defensione sanctarum imaginum multas ærumnas perpessi, et variis tormentis superatis, postremo gladio percussi martyrio coronati sunt». Hæc ibi.

14. *Gregorii Epistola respondentis ad Germanum contra Iconoclastas.* — Tunc et illud memoria dignum accidit, quod tradit Gregorius papa in Epistola ad Leonem imperatorem, nimirum reliquos Christianos principes, cum a suis, qui legatorum munere Constantinopoli apud eum imper. fungebantur, accepissent ipsum Leonem sic insaniisse in sacrosanctam imaginem Salvatoris: mox omnes conversos adversus imagines imperatoris, eas omnis generis ludibrio et ignominia affecisse, in ipsumque imperium commotos esse; atque de his satis. Jam ut sumus polliciti, redeamus ad S. Germanum, qui nihil (ut dictum est) antiquius habuit, quam ut de his omnibus, quæ Constantinopoli accidissent, redderet certiorem Gregorium Romanum Pontificem datis ad ipsum litteris, quibus et certamen, quod sæpe iniisset adversus imperatorem, pariter significaret. Non extant ipsæ quidem litteræ ab ipso ad Gregorium scriptæ, sed tantum illæ quas idem Gregorius rescripsit ad eumdem Germanum episcopum, quæ recitatæ et intextæ reperiuntur in sacrosancto posteriori Nicæno [1] Concilio; sed cum latine primum scriptæ, postea in græcum translatæ, et de græco iterum sermone latinitati redditæ habeantur, non sine detrimento (ut ipse intelligere poteris, cum ipsas legeris) id accidisse videmus; quæ sic se habent ex duplici versione:

15. «Quanta qualisve animi delectatio nostram sic lætificare animam novit, cum venerabile tuum et honorificum nomen exaudio, quod mihi gratiam annuntiat, non possum satis declarare. Hanc enim nuntiationem, quæ et nuper a te tuis venerandis litteris mihi evangelizata est, plurimo gaudio et exultatione suscepi, et præ gaudio nimio spiritus meus refocillatus est. Deinde in cælum oculos sustollens, gratiarum actionem Deo omnium rerum principi dixi, qui ita in omnibus beneplacitum suum facit, et vobiscum usque ad finem adest: hic enim omnia vestra ad lucem perducit. Hoc est enim, quod noctu diuque precor, neque unquam ab hac intentione cessabo: confido enim in Christum, neque ab eo absistam. Testatur idem suavis illa et honesta in singulas horas tuæ probitatis recordatio, o benedicte et Deo amate frater. Hanc enim in labiis habens, non possum dimittere quin per litteras subinde te alloquar. Non enim mihi solummodo hoc utile est, sed omnibus, quod tam insignem Ecclesiæ propugnatorem habeant, ut recte tua certamina omnium ore celebrentur. Maxime autem in hoc certamine, in quo quanquam multa passus sis, et pro benefactis injuriam acceperis: tamen laudandus es quod ad summam felicitatem res perduxeris. Cecidit enim impietatis præcursor. Nam postquam putabat juxta suam voluntatem omnia peragere, ex alto in profundum ruens, et viribus comminutus cecidit et insigniter frustratus. Audivit autem ab Ecclesia, quæ et Pharao Ægyptius tyrannus prius, Moyse illi accinente, audierat [2]: Dixit inimicus: Comprehendam, dividam spolia, implebo animam meam. Acclamabatur autem illi, velut diabolus ipse foret, hæc prophetica execratio: Propter hoc auferet te usque ad finem, evellet te et transferet de tabernaculo

[1] Matth. xxiv.

[1] Concil. Nicæn. II. Act. iv. et in Epist. Greg. pap. II. Ep. iv. — [2] Exod. xv.

suo [1], et radicationem tuam e terra viventium. Ita ille præter spem frustratus proposito suo secundum spem periit, idque fortitudine propugnationis quæ venit desuper, qua ad summam pervenit excidionem, ut de eo verum esse videatur, quod per Scripturam dictum est [2] : Telum potentium imbecillum redditum est, et impotentes accincti sunt fortitudine. Ob id nihil est quod contra impietatem eorum, qui cum Deo pugnant, Deum esse imbecillem credamus. Et si in insanos totus mundus pugnare dicitur [3] : quare tu, qui sanctificatus es, cum Deo hostes tuos non posses superare ?

16. « Bellum enim erat cum impiis, in quo licet non aperte, insignem tamen belli socium habuisti Dominum nostrum Jesum Christum, cujus quidem labarum insigne gestasti, ipsam dico vivificantem Crucem, magnum illud post mortem illius trophæum, in quo mundi fines quadripartito descripsit, partes etiam ejus litteris tres indicavit. Deinde etiam sanctam omnium Dominæ castæ Dei Matris imaginem, cujus faciem divites populi supplicant : sanctum enim est, ut Patribus videtur : nam quicumque eam ita venerantur, his sine dubio magna retribuit, quandoquidem imaginis veneratio in prototypum (juxta magnum Basilium) redit. Pietate enim plenum est venerandarum picturarum argumentum, ut est auctor Chrysostomus : Si quis alius, ego certe, inquit, ex cera fusilem picturam pietate plenam amavi. Vidi enim Angelum turmas Barbarorum in imagine persequentem, et David vere dicentem [4] : Domine, in civitate tua imaginem eorum annihilabis.

« Neque unquam Ecclesia erravit in hoc quod dixerit, Deum nobis imagines concessisse : neque etiam hoc Ethnicam traditionem sapit. Nam et in Paneadem civitatem Hæmorrhoissæ imago transmissa in memoriam miraculi, quod herbæ excrescentes omnibus ægritudinibus auxiliares essent, celebratur : idque summa Dei erga nos bonitate. Ergo Ecclesiæ capita et columnæ talia fieri permiserunt et tradiderunt, ut in omnium oculis hujusmodi picturæ exhiberentur, sacer ille et venerandus typus, quo juxta humanitatem Christus, qui peccata mundi abstulit, velut columna erigeretur, per quam humilitatis Dei altitudinem nosceremus, et dispositionem illius Incarnationis in memoriam reduceremus inque agnitionem sacratæ mortis illius veluti manu duceremur, quemadmodum quam redemptionem quæ huic mundo effecta est : neque tamen in hoc quicquam, quod a divinis discordat, dicitur.

17. « Si enim prophetica præconia eventum non assecuta sunt, ne scribantur res ipsæ ad demonstrationem eorum quæ nondum contigerunt : hoc est, nisi incarnatus est Dominus, ne figuretur illius juxta carnem imago : Si in [5] Bethlehem non natus est ex gloriosa Virgine Deipara, neque Magi munera obtulerunt, neque pastoribus astitit Angelus, turbaque cælestis exercitus hymnum nato puerulo cantarunt : si non in brachiis iis, qui cuncta portat, gestatus est, neque lacte nutritus est qui dat escam omni carni : neque etiam illa pingantur. Si non a sene susceptus is, qui vitæ et mortis omnium princeps et dominus est (fuit simul ab ipso cognitus, cum ab eo liberationem dissolutionemque precaretur) ipsumque prædicavit : si non in Ægyptum a matre deportatus, et rursum ex ea rediit, Nazarethque habitavit : coloribus non effingatur. Si non mortuos suscitavit, si non dissolutos restituit, si non lepras mundavit, et cæcis oculos reddidit, et impeditam linguam solvit; item gressus claudorum firmavit, dæmoniaque exegit, aures surdorum aperuit, cuncta ultra fidem hominum divinis signis egit : non pingatur. Si passionem volens non subiit, et infernum non spoliavit, et ubi surrexisset, in cælum ascendit, unde venturus est judicare vivos et mortuos : non per picturam indicetur, neque etiam earum rerum figuræ et historiæ picturis et coloribus repræsententur. Hæc autem cuncta si facta sunt, magnumque hoc pietatis mysterium est : utinam fieri possit, et cælum et terra et aqua, omnia quoque animantia et plantæ, et si quid aliud est, sive per colores, sive per picturas, aut voces possent narrare. Siquidem earum rerum quæ non sunt, effiguratio, imaginativa pictura vocatur : quam sane et Græcorum fabulositas poesin tacentem esse dixit.

18. « Neque tamen volumus ut in Ecclesia Christi idolum aliquod sit : Absit. Non enim vaccas adoravimus; neque vitulum in Horeb fudimus; neque Deus nobis factitius existimatus est; neque rursus sculptili procidimus; neque Beelphegor initiati sumus; neque filios nostros et filias nostras unquam dæmonio obtulimus, ut nobis ea quæ in Salomonem [1] dicuntur, objici possint : neque a nobis terra sanguine cædium perfusa est, aut imaginem fecimus quadratam continentem idolum ; nec in templum hoc induximus, neque impuritatem serpentium aut volatilium parietibus templi inscripsimus : neque Ezechiel [2] spectavit nos Adonim lamentantes, et thymiama soli offerentes : de quibus, inquit [3] Apostolus, servierunt in colenda creatura, creatorem relinquentes : neque etiam imagines [4] duarum meretricum Oolla et Ooliba in Ægypto ereximus, aut has adoravimus : neque sacrificia a nobis Bel in Babylone, neque Dagoni in Palæstina obtulimus, neque etiam aliis Gentium diis subjecti fuimus. Non sunt ista : vere non ita se habent : nemo hac de re nos accuset. Non enim iis rebus, quæ nihil sunt, nomen illud quod supra omne nomen est, inferius Christi populus usque in hunc præsentem diem judicat, sed vivificantem Trinitatem colimus et adoramus. Absint impura illa a nobis : modus enim, quo idola coluntur, sa-

[1] Psal. xv. — [2] 1. Reg. ii. — [3] Sap. iii. — [4] Psal. lxxii. — [5] Matth. ii. Luc. ii.

[1] 3. Reg. xi. — [2] Ezech. viii. — [3] Rom. i. — [4] Ezech. xxiii.

tis manifestus est: Christianis autem pietate studiosis omnium Dominus est, quem adorant.

19. « Quod si quispiam Judaico animo nobis objiciat ea, quæ in eos qui insano in idola amore ferebantur dici solent, Ecclesiamque nostram idololatriæ propter venerandarum imaginum divina et admiranda ad promotionem et adductionem ad pietatem studia accuset: habeatur hic non alius quam canis oblatrans, et ut in funda a nobis quam procul abjiciatur. Utinam sane et Israelem [1] Judæus imitetur, cui jussum erat per visum, ut Deum typica commemoratione adoraret: neque vitulum et muscas ante tabulas Testamenti extulisset. Utinam sacrum altare illi placuisset, et non [2] vaccæ Samariæ. Utinam virgam Aaron adspexisset et non Astarthen [3]: profecto longe honestius et justius fuisset illis petra [4], per quam Deus aquam dedit salutarem Baal. Utinam satius duxisset virgam Moysis inspicere, et vas aureum, et arcam, et propitiatorium, et velum, et ephod, et mensam, et tabernaculum interius exteriusque, quæ omnia ad honorem Dei, quamvis manu hominum erant facta, et [5] Sancta Sanctorum vocabantur: deinde etiam sculpta Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium, quoque gloriam Dei provehere, ex sacris [6] Scripturis edocti sumus, quam coram idolis [7] procidere, lucisque adorandis sanctitatem collocare: omne enim opus, quod in nomine Domini factum est, venerandum et sanctum est.

20. « Quid multis opus est verbis? maxime autem ad virum in divinis eruditum et electum vas Dei, quique gratiam Spiritus sancti accepit? Non sane necessarium est descendere ad divinorum decretorum profunditates: cum tu ad altitudinem scientiæ, Deo duce, facile ascendas. Sed hæc hactenus. Ad id autem, quod in principio dicebamus, revertamur. Propugnatricis illius sanctæ et omnium Christianorum Dominæ (Dei Genitricis videlicet) miranda facta, quæ in se declarata sunt, per quæ tu quoque inter hostes servatus es, non sunt reticenda. Illi enim cum insania multa tumultuarentur, tantum invenerunt in se adversitatis hostilis, quantum eorum causa injustitiæ habuit. Neque hoc tamen mirandum est. Nam si Bethulia per manus Judith [8] Israelitis servata est, cujus opus Holofernis erat sublatio, et per ea tempora ob id salus Israelis vocata est: quomodo non oportebat tuam sanctitatem hujuscemodi propugnatrice utentem hostibus civitatis prævalere, ipsamque victoria coronare? Sane ipsius (Deiparæ scilicet) intercessionibus, omnium sanctorum precibus potens est in bello Deus noster fortis et longanimis, qui duxit te super Joseph, et tanquam [9] ovem pascere, custodiet te in longa etiam tempora, ut Christianorum Rempublicam universam beneficiis afficias, et ad divinam regulam cuncta dispenses. Simul autem invicem cohortemur, ut mandata, quæ a sanctis Patribus accepimus, servemus, errantesque in viam rectam ducamus, pro quo tibi gaudium et oblectatio, et bonorum fruitio, o pater sanctissime, et omnibus Christianis exspectate ». Hactenus Gregorii Pontificis Epistola ad Germanum ex Actis Nicænis accepta.

21. *Synodus Romæ quæ hæresim damnat.*—At non ista sibi satis visa Gregorio, qui ad evellenda venenatæ hæresis germina, quæ alta radice imperator in Oriente plantasset, Romæ Synodum convocavit, qua hæresim condemnavit; ipsum vero pium cultum sacrarum imaginum sancito decreto firmiter roboravit. Cujus quidem Synodi unicum, quod extat fragmentum recitatum ab Hadriano Romano Pontifice in Epistola ad Carolum Magnum, hic tibi ad conservandum rei gestæ tanti Pontificis monumentum describendum putavimus; sic enim se habet: « Pro his (inquit Hadrianus) firmissimis exemplis prædecessor noster sanctissimus dominus Gregorius secundus, junior papa, in suo sacro Concilio (quod et in alio Concilio prædecessoris nostri domini Stephani papæ, una cum sacerdotibus partium Franciæ atque Italiæ acto, susceptum et veneratum est) in eo ipso præsidente sanctissimo ac beatissimo quondam domino Gregorio papa, per semetipsum similiter dixit: Si contraria sentientibus et irritas facere quærentibus antiquas Patrum traditiones, salutis (salutaris) occurreret conversio, sufficerent utique ea quæ superius a nobis ex Patrum testimoniis vel sacris dicta sunt documentis; sed quia videmus (quod mœrentes dicimus) plerosque turbatis mentibus statuta conturbare Ecclesiæ; ideo, fratres charissimi, extenditur sermo, et cupimus ad compescendam erroris insaniam adhuc ex veteribus documentis aliquid dicere, si forsan respiciant inquieti.

22. « In libro enim Exodi sic legimus: Locutus est Dominus ad Moysen dicens [1]: Loquere filiis Israel, ut tollant mihi primitias; ab omni homine qui offert ultroneus, accipietis eas. Hæc sunt autem ea quæ accipere debetis: (et cætera per ordinem usque ad duos Cherubim): qui erant super arcam testimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Israel. Nam et illud protulit testimonium ex libro tertio [2] Regum (ut sileant garrientes mandato Dei). A Salomone constructo templo inter alia fecit in oraculo duos Cherubim, de lignis olivarum ». Et infra: « Exsculpsit in eis picturam Cherubim, et palmarum species, et anaglypha valde prominentia, et texuit ea auro, et operuit tam Cherubim quam palmas et cætera auro. Ecce, charissimi fratres, consideramus quid Deo mandante Moses fecerit, quidve Salomon sapientissimus jussu construxerit divino, etc. Quanto debemus puro corde et animo sculptum Christum Deum nostrum, sanctamque semper Virginem ejus Genitricem Mariam, Apo-

[1] Gen. XXVIII. XXXII.— [2] Ose. X.— [3] 3. Reg. XI.— [4] Num. XX.— [5] Exod. XXVI. — [6] Exod. XXV. — [7] 3. Reg. XIV. — [8] Judith. IV. — [9] Psal. LXXIX.

[1] Exod. XXV. — [2] 3. Reg. VI.

stolos quoque vel omnes sanctos Dei per eorum sacras effigies atque imagines colere vel adorare, et ad propitiandum nobis petere relaxari delicta? Nos non ob aliud nomen imagines facimus et adoramus, sed pro nobis incarnato Verbo Dei. Si autem manufacta omnia abjicienda sunt: neque arca fœderis, neque aurei et celati Cherubim ejus debuerunt recipi, quæ per Beselecl et Ooliab facta sunt juxta præceptum Dei. Si vero illa suscepta sunt, et hæ imagines opportune recipiuntur, quoniam secundum Deum fiunt: unde et operantur, sicuti et arca, multa miracula. Nam et arca et Cherubim, ut et hæ, sine anima erant, et manufacta et sculpta: sed sicut illic per illa operabatur Deus et glorificabatur: ita et hæ simili modo secundum visiones et revelationes Prophetarum coloribus distinctæ efficiuntur.

23. «Et ne quis aliter propter adorationem, quæ a prædecessoribus nostris sanctissimis præsulibus promulgata est, oblatrare præsumat; sciat ipsos talem adorationem docuisse, qualem prædecessor noster S. Gregorius [1] egregius doctor et papa in Epistola sua, quam (in præfato Concilio domini Stephani papæ) Herulphus episcopus provinciæ Galliarum civitatis protulit. Ubi inter cætera Secundinum servum Dei inclusum Galliæ docuit, dicens: Scimus quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut pro Deo, aut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei, et in ejus amore recalescas, cujus tu imaginem videre desideras. Et nos quidem non quasi ante divinitatem, ante illam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, aut in throno sedentem recordamur. Et dum nobis illa pictura quasi scriptura ad memoriam Filium Dei reducit, animum nostrum aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideoque direximus tibi Surtarias duas, imaginem Salvatoris et sanctæ Dei Genitricis Mariæ, beatorumque Petri et Pauli Apostolorum continentes, per supradictum filium nostrum diaconum, et unam crucem et clavem pro benedictione a sanctissimo corpore Petri Apostolorum principis: ut per ipsum a maligno sis defensus, per cujus sanctum lignum munitum te esse credis, etc.» Hucusque ex Concilio Romano sub Gregorio secundo Hadrianus Pontifex recitat.

24. In quo ipso item Concilio dictum esse anathema Iconoclastarum hæresi et his qui eam sequerentur, Zonaras docet his verbis: «Gregorius, qui tum Romæ veteris Ecclesiam gubernabat, repudiata societate præsidis novæ Romæ, Leonis scilicet imperatoris, necnon eorum qui illum sequerentur, illos una cum imperatore Synodico anathemate obstrinxit, et vectigalia, quæ ad id usque tempus imperio inde pendebantur, inhibuit, icto cum Francis fœdere». Et inferius: «Igitur papa Gregorius deserta imperatoris obedientia ob perversam ejus opinionem (ut dictum est) pacem cum Francis fecit, cum prius sæpe dedisset operam, ut Leonem per litteras ab odio Dei revocaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret». Hæc Zonaras, quæ et alii Græcorum historicorum affirmant.

25. *Populos Italiæ rebellantes adversus imperatorem hæreticum in officio continet Gregorius, scriptis ad Leonem adhortatoriis Epistolis.* — Quod autem ad populum Italiæ pertinet et totius etiam orbis Occidentalis, factum est, ut simul ac audierunt per promulgatum edictum rugitum Leonis sævientis: quodam veluti tonitru excitati universi, non ex timore fugam captarent, sed zelo Orthodoxæ religionis æstuantes omnes adversus eum ad certandum pro fide Catholica moverentur. Tantum enim abfuit, ut ejus parerent jussionibus timore pœnarum, ut eidem resistere, imo et ab ipso desciscere omnes uno consensu decernerent; ex quo factum est, ut in primis ipsi tributa pendere recusarent, jure inquientes illi non esse parendum, qui defecisset a Deo, et secum subditos in hæresis præcipitium conaretur impellere; utpote qui non hæreticus tantum esset, sed hæresiarcha, ejusdem hæresis auctor et propagator pariter et propugnator existeret. Porro Occidentalium tumultum istum ipse imperator adscripsit Gregorio Romano Pontifici, e cujus ore pendere Occidentales omnes existimaret. Quod enim accepisset, ipsum Gregorium edictum illud ut hæreticum abjecisse, subjecisseque anathemati omnes, qui ipsi quomodolibet assentirentur: in ipsum furorem convertit, quem et decrevit, illata nece, auferre de medio, ut quæ paulo post sumus dicturi, manifestius declarabunt.

26. Vulgatum est interea in Oriente, quod jactaret coram omnibus publice imperator, ipsum Gregorium Pontificem magno studio Italiæ populum ad defectionem ab imperio sollicitasse, pendereque eos tributa imperatori vetuisse: quod sicut ab illis fuit creditum, ita et scriptum, nam audi Theophanem: «Cum, inquit, didicisset Gregorius papa Romanus de imaginibus sacris Leonis errorem, tributa Romanæ Urbis prohibuit, et Italiæ, scribens ad Leonem Epistolam dogmaticam, non oportere imperatorem de fide facere verbum, (edictum scilicet promulgare), et novitate violare antiqua dogmata Ecclesiæ Catholicæ, quæ a sanctis Patribus sunt prædicata». Hæc Theophanes, eadem et Zonaras, quæ nuper recitata audivimus, eadem et reliqui Græcorum historici, sed rerum Latinorum ignari, ut quæ sumus dicturi manifeste docebunt. In odium enim atque invidiam Romanæ Ecclesiæ, jacturam factam Occidentalis imperii in Romanum Pontificem Græci schismatici retorquere soliti sunt, ad commovendos tum imperatorum, tum aliorum animos in Romanam Ecclesiam. Cæterum tantum abest, ut Gregorius papa ad rebellionem contra imperatorem Italiæ populum, defectionemque his temporibus sollicitarit, ut potius magnopere laborarit, ut eum sub im-

[1] Greg. l. VII. c. 53. in fin.

peratore in officio contineret, adversus Longobardos imperium invadentes arma movens. Sunt de his testes quam fidelissimi, temporis hujus scriptores Latini, inter quos eminet Paulus diaconus, et post eum Anastasius, qui tradunt, Gregorium cohibuisse populum, continuisseque ne recederent ab imperatore; ait enim ille : « Omnis quoque Ravennæ exercitus, vel Venetiarum, talibus jussis uno animo restiterunt, et nisi eos prohibuisset Pontifex, imperatorem super se constituere fuissent aggressi ». Hæc Paulus. Tunc quidem Longobardorum rex Luitprandus sacrilegum imperatorem detestatus, quod Salvatoris venerandam imaginem deturbasset, indignumque ratus ut Catholicis imperaret, qui bellum eo modo in Christum indixisset : ad ejus invadendas regiones, quæ essent in Italia, mox validum exercitum comparavit, et Ravennam invasit, eaque potitus est, classe destructa : id quidem cum [1] Anastasio Paulus quoque [2] diaconus tradit; in primis vero ipsemet Gregorius Romanus Pontifex docet idipsum in Epistola ad Leonem imperatorem post hæc scripta, de qua proxime dicturi sumus. Sanctissimus enim Pontifex cupiens beneficiis potius imperatoris animum delinire, revocareque ab errore, quam austeritate censuræ Ecclesiasticæ exasperare, secundum illud Apostoli [3] : « Patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros » : omne remedium antea experiri tentavit, quam ab Orientali scindere imperium Occidentale, semper cum vellet in promptu habere sciens [4] omnem inobedientiam ulcisci. Sic igitur primum movit omnem lapidem, quo Longobardorum regem a locis imperatoris occupatis arceret; hisque tunc scriptis litteris quam citissime adversum eum ducem Venetiarum commovit :

27. « Gregorius [5] episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Urso duci Venetiarum.

« Quia peccato faciente, Ravennatum civitas, quæ caput extat omnium, a nec dicenda gente Longobardorum capta est, et filius noster eximius dominus exarchus apud Venetias (ut cognovimus) moratur : debeat nobilitas tua ei adhærere, et cum eo nostra vice pariter decertare, ut ad pristinum statum sanctæ Reipublicæ in imperiali servitio dominorum filiorum nostrorum Leonis et Constantini magnorum imperatorum ipsa revocetur Ravennatum civitas, ut zelo et amore sanctæ fidei nostræ in statu Reipublicæ et imperiali servitio firmi persistere, Domino cooperante, valeamus. Deus te incolumem custodiat, dilectissime fili ». Ita Gregogorius pro conservando exarchatu Ravennæ imperatori valde sollicitus. Porro ejusmodi Pontificis Romani conatum haud frustra cessisse, sed per Venetos expulsum fuisse regem Longobardorum, receptamque Ravennam, omnes affirmant.

28. Vidisti, lector, arbitrio Romani Pontificis Venetos arma parasse, victoresque magna gloria extitisse. Erant olim belli [1] tubæ in manibus sacerdotum, quibus significaretur, non absque consilio ipsorum arma movenda; hocque esse quod [2] Hieremias admonet, bellum esse sanctificandum, legitime scilicet decernendum, auspicandum, et prosequendum, sed ingratus imperator ut impius mala pro bonis rependit sancto Pontifici. Quod enim ipsum in errore perseverantem Gregorius fortissimis litteris corripuisset ; magno ipse furore commotus litteras ad eum reddidit, comminationes fulminans; fore namque dicebat, ut sicut olim Martinus papa per Constantium Augustum abductus ab Urbe relegatus fuerat Chersonam : ita ipsum quoque vinctum ab eadem Urbe abstrahendum et relegandum. Adjecit insanus, se quoque missurum Romam, qui imaginem æneam prostantem conspicue sanctissimi Apostoli Petri confringeret. Quibus acceptis Gregorius litteris, tantum abfuit, ut hisce Leonis rugitibus terreretur, ut post alias dulcedine plenas ad ipsum datas Epistolas, aliam scriberet reprehensionibus aculeatam, summo Pontifice dignam, qui sacerdotali constantia, invicto robore et intrepido animo furenti imperatori resisteret, atque stylo ferreo lancinaret. Quo quidem nomine etiam apud Orientales omnes ipse Gregorius summam sibi ex virtute laudem et gloriam comparavit; laudantes omnes ipsius scripta adversus impietatem emergentem edita, quibus hæresim Iconoclastarum prosciderit, atque opportune afflictatæ admodum ab impio tyranno Ecclesiæ Orientali subvenerit. Sed quæ hæc scripta, nisi Epistolæ? præter Epistolas enim aliquid scripsisse nullus meminit; sed erant Epistolæ illæ dogmaticæ, graves, quas ipsi Orientales in græcum e latino translatas custodierunt, de quibus Theophanes : « Gregorius autem eumdem Leonem per Epistolas, quæ multis sunt notæ, manifeste redarguit ». Sed periere istæ penitus apud Latinos ; apud Græcos vero græce scriptæ adhuc extant illæ litteræ, quas hoc anno ad Leonem imperatorem reddidit, cum ille ad ipsum spirans minarum et cædis antea, hoc eodem anno scripsisset, nona videlicet Indictione, licet antehac, annis singulis, singulas idem Leo imperator ad Gregorium papam misisset litteras, ut numerat idem Gregorius in ipsa priori hoc anno ad eum reddita Epistola, in qua inter alia plura commemorat, quæ pro ipso imperatore apud Christianos principes in Occidente regnantes fecisset, secundum ea quæ nuper hoc anno a nobis sunt dicta.

Accepimus ipsas græce scriptas Epistolas duas ex Bibliotheca cardinalis Lotharingiæ, inde depromptas atque in lucem editas a viro insignis doctrinæ ac pietatis Ducæo Frontone societatis Jesu professore, qui et easdem in græcum translatas restituit latinitati. Nos autem sicut ipse misit, pro magno munere accepimus, easque tum græce tum latine

[1] Anast. in Greg. II. — [2] Paul diac. l. VI c. 14. et in nov. edit. c. 48. — [3] Ephes. VI. — [4] 2. Cor. X. — [5] Ex script. Cod. rerum Ven. Andr. Dand.

[1] Num. X. — [2] Hierem. VI.

scriptas, hactenus nunquam excusas, hic edendas curavimus in gratiam lectoris antiquitatis, sicut et veritatis studiosi; sic autem se habet ipsarum prior :

SANCTI PATRIS NOSTRI

GREGORII DIALOGI (1)

PAPÆ ROMANI.

De sacris imaginibus ad Leonem Isaurum imperatorem.

Litteras vestræ a Deo custoditæ majestatis ac fraternitatis per Augustalem Spatharocandidatum missas accepimus, imperante te Indictione quarta decima; ipsius etiam XIV, et XV, et I, et II, et III, et IV, et V, et VI, et VII, et VIII, et IX Indictionum acceptas Epistolas tuas, in sancta Ecclesia repositas in limine Confessionis sancti et gloriosi, ac principis Apostolorum Petri diligenter servamus, ubi et Christi amantium prædecessorum tuorum qui pie imperarunt, sunt litteræ. Et in decem syllabis recte ac pie, utque imperatorem Christianorum decet, observaturum te ac custoditurum in perpetuum omnes sanctorum Patrum nostrorum, et doctorum admonitiones promisisti.

In primis autem ac præcipue quod litteræ tuæ, et non alienæ, sigillis imperatoriis obsignatæ diligenter essent, et accuratæ intus subscriptiones per cinnabarin propria manu tua, ut mos est imperatoribus subscribere, recteque admodum ac religiose confessionem inculpatæ et orthodoxæ fidei nostræ edidisti, sed et scripsisti, eum, qui solvit ac dissolvit (rescindit et destruit) terminos patrum, execrandum esse. Cumque isthæc accepissemus, gratiarum actionis hymnos Deo obtulimus, quod a Deo tibi plane donatum esset imperium. Et cum recte curreres, quis auribus tuis insonuit, et cor pervertit velut arcum pravum, et in ea [1], quæ a tergo sunt, respexisti?

Decem annos Dei benignitate recte ambulasti, neque sacrarum imaginum mentionem fecisti : nunc autem eas dicis idolorum locum implere, atque illos, qui eas venerantur idololatras esse, teque ad eas evertendas penitusque delendas convertisti : neque judicium Dei reformidasti, cum scandala in hominum corda non fidelium modo, sed et infidelium ingruerent. Atqui denuntiat tibi Christus [2] ut ne unum de pusillis scandalizes, et ob exiguum scandalum in ignem æternum immissum iri. At tu mundum totum scandalizasti, ut qui mortem nolis subire, atque infelicem rationem reddere? Scripsisti autem non esse manufacta veneranda, nec ullam effigiem ad similitudinem effictam, sicut dixit Deus [3], neque in cælo, neque in terra. Et demonstra mihi quis tradiderit veneranda, et adoranda esse manufacta, tum ego Dei esse mandatum fatebor.

Quare vero, tanquam imperator et caput Christianorum, sapientes non percontatus es, qui experientia pollent, et ab ipsis edoceri potuisses propter quæ manufacta Deus hæc dixerit, priusquam confunderes et commisceres humiles populos atque conturbares? Verumtamen tu sanctos Patres nostros ac doctores rejecisti ac repudiasti, et foras amandasti, quibus manu propria scriptisque tuis te pariturum, eosque secuturum promisisti. Scriptura nostra, lux et salus nostra, sancti ac Deo pleni Patres et doctores nostri sunt, et hoc sex in Christo Synodi nobis tradiderunt, et tu eorum testimonia non accipis. Necesse habemus crassa tibi et indocta scribere, ut indoctus es et crassus, sed revera tamen virtutem ac veritatem Dei in se continent. Per Deum te obtestamur, ut arrogantiam deponas et superbiam, qua circumfluis, multaque cum humilitate sincere nobis aures accommodes. Flectat animum tuum Deus ad veritatem sermonum suorum efficacitate.

Propter idololatras enim, qui terram promissionis occupabant, verba faciebat, qui aurea et argentea ligneaque et omnem creaturam adorabant, et volantes

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

ΠΑΠΑ ΡΩΜΗΣ.

Περὶ τῶν ἁγίων Εἰκόνων πρὸς Λέοντα βασιλέα τὸν Ἴσαυρον.

Τὰ γράμματα τῆς ὑμετέρας θεοφρουρήτου βασιλείας, καὶ ἀδελφότητος, ἐδεξάμεθα διὰ Αὐγουσταλίου τοῦ Σπαθαροκανδιδάτου, βασιλεύσαντός σου εἰς τὴν τεσσαρεσκαιδεκά την ἐπινέμησιν αὐτῆς τε τῆς ιδ', καὶ ιε. καὶ α', καὶ β', καὶ γ', καὶ δ', καὶ ε', καὶ ς', καὶ ζ', καὶ η'· καὶ θ' τῶν ἐπινεμήσεων δεξάμενοι τὰς Ἐπιστολάς σου, ἀσφαλῶς διακατέχομεν ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἀποκειμένας εἰς τὸ πρέσποδον τῆς κοιμήσεως τοῦ ἁγίου, καὶ ενδόξου, καὶ κορυφαίου τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου· ὅπου καὶ τῶν πρὸ σοῦ βασιλευσάντων εὐσεβῶς φιλοχρίστων. Καὶ εἰς τὰς δέκα συλλαβὰς καλῶς καὶ εὐσεβῶς, καὶ ὡς πρέπει βασιλεῖ Χριστιανῶν, οὕτως ὡμολόγησας τηρεῖν, καὶ φυλάκτειν ἀνελλιπῶς πάσας τὰς παραινέσεις τῶν ἁγίων Πατέρον ἡμῶν, καὶ διδασκάλων.

Καὶ τέως πρῶτον, καὶ ἐξαίρετον, ὅτι τὰ σὰ γράμματα, καὶ οὐκ ἀλλότρια, ταῖς βασιλικαῖς σφραγίσιν ἐσφραγισμένα ἀσφαλῶς, καὶ ἔσωθεν ἀσφαλεῖς ὑπογραφαὶ διὰ κινναβάρεως ἰδιόχειροί σου, ὡς εἴθισται τοῖς βασιλεῦσιν ὑπογράφειν. Καὶ ὡμολόγησας πάνυ καλῶς, καὶ εὐσεβῶς περὶ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν, καὶ ὀρθοδόξου πίστεως. Ἀλλὰ καὶ ἔγραψας· ὅτι ὁ λύων, καὶ καταλύων τά ὅρια Πατέρων, ἐπικατάρατος. Καὶ ταῦτα δεξαμένοι, εὐχαριστηρίους ὕμνους ἀνεπέμπομεν πρὸς τὸν Θεὸν, ὅτι πάντως καὶ τὸ βασίλειον ἐκ Θεοῦ σοι δεδώρηται. Καὶ καλῶς σου τρέχοντος, τίς διεκωδώνισε σου τα, ὦτά καὶ τὴν καρδίαν διέστρεψεν, ὡς τόξον στρεβλὸν, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω ἀπέβλεψας;

Τοὺς δέκα ἐνιαυτοὺς χάριτι Θεοῦ καλῶς περιεπάτησας, καὶ εἰς μνεῖαν τὰς ἁγίας εἰκόνας οὐκ ἤγαγες· νῦν δὲ λέγεις, ὅτι εἰδώλων τόπων ἀναπληροῦσι· καὶ ὅτι οἱ προσκυνοῦντες αὐτὰς, εἰδωλολάτραι· καὶ ἐπέστεψας ἀφανίσαι αὐτὰς, καὶ τελείως ἀφάντους γενέσθαι· καὶ οὐκ ἐφοβήθης τὸ κρῖμα τοῦ Θεοῦ, τὰ σκάνδαλα ἐλθεῖν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, οὐ μόνον πιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπίστων. Παραγγέλλει δέ σοι ὁ Χριστὸς, μὴ σκανδαλίζειν ἕνα τῶν μικρῶν, καὶ διὰ τοῦ μικροῦ σκανδάλου εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον ἀπέρχεσθαι. Καὶ σὺ ὅλον τὸν κόσμον ἐσκανδάλισας, ὡς μὴ βουλόμενος θάνατον ὑποστῆναι, καὶ κακὴν ἀπολογίαν δοῦναι; καὶ ἔγραψας, ὅτι οὐ δεῖ προσκυνεῖν χειροποίητα, καὶ πᾶν εἶδος καθ' ὁμοίωμα, καθὼς εἶπεν ὁ Θεὸς, μή τε ἐν οὐρανῷ, μή τε ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ὅτι πληροφόρησον με, τίς ἡμῖν παρέδωκε σέβεσθαι, καὶ προσκῦνειν χειροποίητα· κἀγὼ ὁμολογῶ, ὅτι Θεοῦ νομοθεσία ἐστί.

Καὶ διὰ τί, ὡς βασιλεὺς καὶ κεφαλὴ τῶν Χριστιανῶν, οὐκ ἠρώτησας γνωστικοὺς ἔχοντας πεῖραν, καὶ παρ' αὐτῶν πληροφορηθῆναι εἶχες, δι' ἃ ἔλεγον ὁ Θεὸς χειροποίητα, πρὶν ἢ συμφοῦραι, καὶ συγχύσαι καὶ συνταράξαι τοὺς ταπεινοὺς λαούς; Ὅμως σὺ ἀπώσω, καὶ ἠρνήσω, καὶ ἐξέβαλες ἔξω τοὺς ἁγίους ἡμῶν Πατέρας καὶ διδασκάλους, οἷς ἰδιοχείρως, καὶ ἐγγράφως ὡμολόγησας πείθεσθαι, καὶ ἀκολουθεῖν· ἡ Γραφὴ ἡμῶν, καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ σωτηρία ἡμῶν, οἱ ἅγιοι, καὶ θεοφόροι Πατέρες, καὶ διδάσκαλοι ἡμῶν τυγχάνουσι, καὶ αἱ ἐν Χριστῷ ἓξ σύνοδοι παρέδωκαν ἡμῖν, καὶ οὐ παραδέχῃ αὐτῶν τὰς μαρτυρίας. Ἀνάγκην ἔχομεν, γράψαι σοι παχέα, καὶ ἀπαίδευτα, ὥσπερ εἶ ἀπαίδευτος καὶ πάχυς· ἀλλ' ὄντως δύναμιν καὶ ἀλήθειαν Θεοῦ ἔξουσι. Παρακαλουμέν σε διὰ τὸν Θεὸν ἀποῤῥίψασθαι τὴν ὑψηλοφροσύνην καὶ ὑπερηφανίαν τὴν περικειμένην σοι· καὶ μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως χαρίσασθαι ἡμῖν γνησίως τὴν ἀκρόασίν σου. Καὶ πείθοι σε ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἀλήθειαν δι' ὧν ἐλάλησε.

Διὰ γὰρ τοὺς εἰδωλολάτρας διελέγετο τοὺς ἐγκαθεζομένους εἰς τὴν γῆν τῆς επαγγελίας, οἵπερ προσεκύνουν ζῶα χρυσᾶ, καὶ ἀργυρᾶ, καὶ ξύλινα, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν προσεκύνουν, καὶ πάντα τὰ πετόμενα

[1] Psal. LXXVII. LVII. — [2] Luc. XVII. II. — [3] Exod. XX

ὄρνεα, καὶ ἔλεγον· « Οὗτοί εἰσιν οἱ θεοὶ ἡμῶν, καὶ ἄλλος Θεὸς οὐκ ἔστι.» Διὰ ταῦτα τὰ χειροποίητα τοῦ διαβόλου, τὰ ἐπιβλαβῆ καὶ ἐπικατάρατα, ἔλεγεν ὁ Θεὸς, μὴ προσκυνεῖσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσι χειροποίητα εἰς ὑπηρεσίαν, καὶ εἰς δόξαν Θεοῦ, ὡς βουλόμενος, τὸν οἰκιακὸν αὐτοῦ λαὸν τὸν ἡγιασμένον τῶν Ἑβραίων εἰσαγαγεῖν, καθὼς προεπηγγείλατο ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, δοῦναι αὐτοῖς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ ποιῆσαι τοὺς Ἰσραηλίτας κτήτορας καὶ κληρονόμους τῶν κτημάτων τῶν εἰδωλολατρῶν, καὶ συντρίψαι, καὶ τελείως ἐξαλεῖψαι τὰς γενεὰς ἐκείνας, ὅτι ἐμίαναν τὴν γῆν, καὶ τὸν ἀέρα ἐκ τῆς παρανομίας, ὧν ἔπραττον, προέλεγεν ὁ Θεὸς, καὶ προησφαλίζετο τὸν λαὸν αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἐμπέσωσιν εἰς τὰ προσκυνήματα αὐτῶν·

aves omnes, ac dicebant : « Isti sunt dii nostri et alius Deus non est ». Propter hæc manufacta diaboli, noxia et execranda, dicebat Deus, ne ea adoraremus. Nam quia sunt manufacta quædam ad ministerium et gloriam Dei, cum peculiarem populum suum Hebræorum sanctificatum introducere vellet, prout ante Deus Abraham, Isaac, et Jacob promiserat, se terram illis promissionis daturum, et possessores ac hæredes possessionum idololatrarum illos (Israelitas) redditurum, ac gentes illas concisurum, penitusque deleturum, quia terram et aerem iniquitate sua, quam perpetraverant, contaminarant, prædicebat Deus, ac præmuniebat populum suum, ne in eorum adorationes prolaberentur.

Εἰς τὸν Ἰσραηλίτην λαὸν δύο ἄνδρας ἐξελέξατο ὁ Θεὸς, καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ ἡγίασεν, ἵνα ἔργα χειροποίητα ἐργάζωνται, ἀλλ' εἰς δόξαν καὶ ὑπηρεσίαν Θεοῦ, εἰς μνημόσυνον τῶν γενεῶν αὐτῶν, τὸν Βεζελεὴλ λέγω, καὶ τὸν Ἐλιὰβ τῆς πρώτης φυλῆς τοῦ Δάν. Λέγει ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ· « Λάξευσον πλάκας δύο λιθίνας, καὶ φέρε μοι· » καὶ λαξεύσας ἤγαγε· καὶ ἔγραψεν ὁ Θεὸς τῷ ἰδίῳ δακτύλῳ τοὺς δέκα καὶ ζωοποιοὺς καὶ ἀθανάτους λόγους. Εἶτα λέγει ὁ Θεός· « Ποίησον Χερουβὶμ, καὶ Σεραφὶμ, καὶ ποίησον τράπεζαν, καὶ περιχρύσωσον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, καὶ ποίησον κιβωτὸν ἀπὸ ξύλων ἀσήπτων, καὶ ἔμβαλλε τὰ μαρτύριά σου εἰς τὴν κιβωτὸν, εἰς μνημόσυνον τῶν γενεῶν ὑμῶν· » τοῦτ' ἔστι, πλάκας, τὴν στάμνον, τὴν ῥάβδον, τὸ μάννα. Ἆρα εἰσι ταῦτα καὶ εἴδη, καὶ ὁμοιώματα χειροποίητα, ἢ οὐχί; ἀλλὰ εἰς δόξαν, καὶ ὑπηρεσίαν Θεοῦ.

In populo Israelitico viros duos selegit Deus, ac benedixit eos et sanctificavit, ut opera manufacta fabricarentur, verum ad gloriam et ministerium Dei in monumentum generationum ipsorum[1]; Bezeleel, inquam, et Eliab (Ooliab) ex prima tribu Dan. (2) Dixit Moysi[2] Deus : « Præcide tabulas duas lapideas, et affer mihi » : cumque præcidisset advexit, et digito suo decem et vivifica et immortalia verba scripsit Deus. Deinde : « Fac[3] Cherubim et Seraphim, inquit Deus, et[4] fac mensam, ac deaurato intus et foris, et arcam fac de lignis imputribilibus, et impone testimonia tua in arcam in memoriale generationum vestrarum », hoc est, tabulas, urnam, virgam, manna. Suntne hæc figuræ ac simulacra manufacta, an non? Verumtamen ad gloriam et ministerium Dei.

Ὁ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ μέγας, φόβῳ συνεχόμενος, θέλων ἰδεῖν εἶδος καὶ ὁμοίωμα, μήπως πλανηθῇ, παρεκάλει τὸν Θεὸν, λέγων· « Κύριε, δεῖξόν μοι σεαυτὸν γνωστῶς, ὡς ἴδω σε. » Καὶ ὁ Θεὸς ἀπεκρίνατο· « Ἐὰν ἴδῃς με, ἀποθνήσκεις· ἀλλὰ διάβηθι διὰ τῆς ὀπῆς τῆς πέτρας, καὶ ὄψει τὰ ὀπίσθιά μου. » Ἔδειξεν αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐν ὁράματι τὸ ἀποκεκρυμμένον μυστήριον ἀπὸ τῶν αἰώνων, καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμετέρων γενεῶν ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς ἔδειξεν ἡμῖν ἑαυτὸν φανερὸν, καὶ τὰ ὀπίσθια καὶ τὰ ἔμπροσθεν, ὁλοτελῶς.

Moyses ille magnus, timore correptus, cum figuram vellet, et simulacrum intueri, ne forte erraret, orabat Deum dicens : « Ostende mihi teipsum manifesto, ut videam te ». Et respondit[5] Deus : « Si videris me, morieris; sed ascende per foramen petræ, et videbis posteriora mea ». Ostendit ei Deus in visione mysterium a sæculis absconditum, et a generationibus. Verum nostrarum generationum ætate in novissimis temporibus manifestum seipsum et posteriora simul, et anteriora perfecte nobis ostendit.

Ὅτε δὲ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων εἰς τέλος ἀπολλύμενον, σπλαγχνισθεὶς εἰς τὸ ἴδιον πλάσμα, ἐξαπέστειλε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν πρὸ αἰώνων γεγεννημένον· καὶ κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας, ἐκλάμψας τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐν τῇ μήτρᾳ αὐτῆς, καὶ τὸ φῶς ἀντὶ σπόρου σὰρξ ἐγένετο. Καὶ ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν, καὶ ἐβάπτισε καὶ ἡμᾶς· ἤρξατο δοῦναι ἡμῖν ἐνέχυρα γνωρισμάτων, ἵνα μὴ πλανώμεθα. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα εἰς τὸ ὑπερῷον τῆς ἁγίας, καὶ ἐνδόξου Σιὼν εἰς τὸ μυστικὸν δεῖπνον παρέβαλεν ἡμῖν τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα, καὶ ἐπότισεν ἡμᾶς τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα. Ἐκεῖ καὶ τοὺς πόδας ἡμῶν ἔνιψε, καὶ συνεπίομεν, καὶ συνεφάγομεν αὐτῷ· καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν αὐτόν· καὶ γνώριμος ἡμῶν ἐγένετο· καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν ἡ ἀλήθεια· καὶ ἡ πλάνη καὶ ἡ ἀχλὺς ἡ ὑποκειμένη ἡμῖν ἐξέφυγε, καὶ ἀφανὴς ἐγένετο· καὶ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτοῦ.

Cum vero genus hominum in perpetuum perire vidisset Deus, figmenti sui misertus, Filium suum ante sæcula genitum misit, et de cælis descendens in ventrem Virginis Mariæ ingressus est, cum in ejus utero verum lumen eluxisset, et seminis loco lumen factum est caro, et in Jordane fluvio baptizatus est, et nos quoque baptizavit : indiciorum nobis pignora dare cœpit ne fallamur. Et Hierosolymam ingressus, in cœnaculo sanctæ et gloriosæ Sion in mystica cœna sacrum nobis corpus suum obtulit, et pretioso nos sanguine suo potavit. Illic et pedes nostros lavit, et cum ipso bibimus et comedimus, et ipsum manus nostræ contrectaverunt, et familiaris noster est factus, et manifestata nobis est veritas, et error, et caligo, qua circumfusi eramus, aufugit et e medio sublata est, atque in omnem terram exivit sonus ejus, et in fines orbis terræ verba ejus.

Ἤρξαντο ἀπὸ ὅλου τοῦ κόσμου οἱ ἄνθρωποι πετόμενοι, ὡς ἀετοὶ, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα παραγίνεσθαι, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις· « Ὅπου τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ ἀετοί. » Ὁ Χριστὸς δὲ τὸ πτῶμα, ἀετοὶ ὑψηλοπετεῖς οἱ θεοσεβεῖς καὶ φιλόχριστοι ἄνθρωποι. Ἰδόντες τὸν Κύριον, καθὼς εἶδον, ἱστορήσαντες ἐζωγράφησαν· ἰδόντες Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, καθὼς εἶδον, αὐτὸν ἱστορήσαντες ἐζωγράφησαν· ἰδόντες τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον, καθὼς εἶδον, αὐτὸν ἱστορήσαντες ἐζωγράφησαν. Καὶ κατ' εἶπος, ἰδόντες τὰ πρόσωπα τῶν μαρτύρων τῶν ἐκχυσάντων τὸ αἷμα ὑπὲρ Χριστοῦ, ἐζωγράφησαν· καὶ θεωρήσαντες λοιπὸν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ οἱ ἄνθρωποι, ἀφέντες τὰς προσκυνήσεις τοῦ διαβόλου, ταύτας προσεκύνησαν, οὐ λατρευτικῶς, ἀλλὰ σχετικῶς. Ποῖον σοι φαίνεται, βασιλεῦ, δίκαιον, ταύτας τὰς εἰκόνας προσκυνεῖσθαι, ἢ τῆς πλάνης τοῦ διαβόλου;

Cœperunt ab universo terrarum orbe homines velut aquilæ advolantes Hierosolymam venire, prout in Evangeliis dixit Dominus[6] : « Ubi fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ ». Christus autem cadaver, aquilæ in sublime volantes religiosi sunt homines et Christi amantes. Qui Dominum cum vidissent, prout viderant, spectandum ipsum proponentes depinxerunt : cum Jacobum fratrem Domini vidissent, prout viderant, spectandum ipsum proponentes, depinxerunt : cum Stephanum protomartyrem vidissent, prout viderant, spectandum ipsum proponentes, depinxerunt. Et ut uno verbo dicam, cum facies martyrum, qui sanguinem pro Christo fuderant, vidissent, depinxerunt, et his conspectis deinceps in toto terrarum orbe homines diaboli adorationibus derelictis, has exhibuerunt non latria, sed habitudine (3). Num tibi justum videtur, imperator, has imagines venerari, an erroris diabolici?

Ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, Αὔγαρος, ὁ τότε κρατῶν, καὶ βασιλεύων, εἰς τὴν πόλιν Ἐδεσηνῶν, ἀκούων τὰς θαυματουργίας τοῦ Χριστοῦ, ἔγραψε τῷ Χριστῷ Ἐπιστολὴν, καὶ ὁ Χριστὸς ἀπέστειλεν ἰδιοχείρως ἀντίγραφον, καὶ τὸ ἅγιον, καὶ ἔνδοξον αὐτοῦ πρόσωπον· καὶ εἰς ἐκείνην τὴν ἀχειροποίητον πέμψον, καὶ ἴδε· πλήθη λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐκεῖ συναθροίζονται, καὶ προσεύχονται· καὶ ἄλλα πολλὰ χειροποίητα τοιαῦτα εἰσιν, ἅπερ διακατέχουσι τὰ φιλόχριστα ἐκστρατεύματα τῶν θεαμάτων, ἅπερ καθ' ἡμέραν προσκυνεῖς, καὶ περιφρονεῖς·

Cum Hierosolymis ageret Christus, Augarus, qui tum temporis dominabatur, et rex erat urbis Edessenorum, cum Christi miracula inaudiisset, Epistolam scripsit ad Christum; qui manu sua responsum, et sacram gloriosamque faciem suam ad eum misit. Itaque ad illam non manufactam imaginem mitte, ac vide : congregantur illic Orientis turbæ populorum, et orant : et aliæ multæ sunt tales manufactæ, quas Christi

[1] Exod. XXXI. — [2] Exod. XXXIV. — [3] Exod. XXV. — [4] Ibid. — [5] Exod. XXXIII. — [6] Matth. XXIV.

amantes peregrinantium cœtus conservant, qui ad spectacula ejusmodi confluunt, quæ quotidie veneraris et circumspicis. Cur tandem Patrem Domini Jesu Christi non oculis subjicimus, ac pingimus? quoniam quis sit non novimus, Deique natura spectanda proponi non potest ac pingi [1]. Quod si eum intuiti essemus ac novissemus prout Filium ejus, illum quoque spectandum proponere potuissemus, ac pingere, ut et illius imaginem idolum appellares.

Obtestamur te, tanquam fratres in Christo, ingredere rursum ad veritatem, unde exivisti, excute spiritus elatos, et pertinaciam tolle, atque ad omnes scribe quoquoversum, eosque, quibus offendiculo fuisti, erige, quosque excæcasti : tametsi præ nimia tua stupiditate illud pro nihilo habes.

Novit charitas Christi : quando templum sancti principis Apostolorum Petri ingredimur, et sancti pictam imaginem contemplamur, compunctione percellimur, et instar imbris, pluente cælo, lacrymæ nostræ funduntur.

Christus visum cæcis restituit; tu eos, qui recte videbant, excæcasti, et obstaculo illis fuisti, tametsi pro nihilo istud habes, et imperitos reddidisti, rectumque hominum cursum interrupisti, ac precibus ipsos privasti, et vigiliarum loco atque assiduitatis et studii erga Deum, in somnum et dormitationem et incuriam humiles populos devolvisti (et capite truncasti), ac præcipites egisti. Et dicis nos lapides et parietes ac tabellas adorare.

Non ita est, ut dicis, imperator, sed ut memoria nostra excitetur, et ut stolida et imperita crassaque mens nostra erigatur, et in altum provehatur per eos, quorum hæc nomina, et quorum appellationes, et quorum hæc sunt imagines, et non tanquam deos, ut tu inquis, absit; non enim spem in illis habemus.

Ac si quidem imago (4) sit Domini, dicimus : Domine Jesu Christe, Fili Dei, succurre et salva nos. Sin autem sanctæ Matris ejus, dicimus : Sancta Dei Genitrix Domini Mater, intercede apud Filium tuum verum Deum nostrum, ut salvas faciat animas nostras.

Sin vero martyris : Sancte Stephane, qui pro Christo sanguinem tuum fudisti, qui ut protomartyr loquendi confidentiam habes, intercede pro nobis.

Et de quovis martyre, qui passus est martyrium, ita dicimus, tales per illos preces offerimus : nec ita est, uti dicis, imperator, quasi deos martyres appellemus.

Averte cogitationes tuas malas, te obtestor; et libera animam tuam a scandalis et execrationibus, quibus ab universo mundo incesseris, quandoquidem vel a puerilis parvis illuderis. Obito scholas eorum, qui elementis imbuuntur, et dic : Ego sum eversor et persecutor imaginum : et confestim tabellas suas in caput tuum projicient; quodque a sapientibus minime doceri potuisti, ab insipientibus edocebere.

Sic ad nos scripsisti : Ozias [2] rex Judæorum post annos octingentos serpentem æneum e templo ejecit; ego vero post annos octingentos idola ex Ecclesiis ejeci. Vere et Ozias [3] frater erat tuus, et eadem erat qua tu pertinacia præditus, illiusque temporis sacerdotibus vim afferebat, ut tu facis.

Illum siquidem serpentem sanctificatus David una cum arca sancta in templum invexit. Quid enim illud erat, nisi consecratum a Deo æramentum, propter eos qui tum ægri erant, et a serpentibus læsi? ut populis demonstraretur is, qui primo figmento a Deo formato Adamo, et Evæ peccatum suggesserat, ipsum in medelam peccatorum constituit.

At tu, prout gloriaris, post annos demum octingentos benedictionem ex Ecclesiis ejecisti, ac martyrum sanctificationem, et, sicuti recte initio confessus es, data opera, non ex aliqua necessitate; postremo autem manu propria subscribens in caput tuum ipsorum execrationem detorsisti. Voluimus et nos, utpote

διὰ τί τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐχ ἱστοροῦμεν καὶ ζωγραφοῦμεν; ἐπειδὴ οὐκ οἴδαμεν, τίς ἐστιν, καὶ Θεοῦ φύσιν ἀδύνατον ἱστορῆσαι, καὶ ζωγραφῆσαι. Καὶ εἰ ἐθεασάμεθα καὶ ἐγνωρίσαμεν, καθὼς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, κἀκεῖνον ἂν εἴχομεν ἱστορῆσαι καὶ ζωγραφῆσαι, καὶ ἵνα κἀκείνου τὸν χαρακτῆρα εἴδωλον ἀποκαλῇς.

Μαρτυρόμεθά σοι, ὡς ἀδελφοὶ ἐν Χριστῷ, εἴσελθε πάλιν εἰς τὴν ἀλήθειαν, ὅθεν ἐξῆλθες· ἀπόῤῥιψον τὴν ὑψηλοφροσύνην, καὶ τὸ πεῖσμά σου κατάργησον· καὶ γράψον παντὶ καὶ πανταχοῦ, καὶ διανάστησον οὓς ἐσκανδάλισας, καὶ ἀπετύφλωσας, κἂν εἰς οὐδὲν αὐτὸ ἔχῃς, διὰ τὴν πολλήν σου ἀναισθησίαν·

Οἶδεν ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ὅτε εἰσέλθωμεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου κορυφαίου Πέτρου, καὶ θεωρήσωμεν τὴν ζωγραφίαν τοῦ ἁγίου, εἰς κατάνυξιν ἐρχόμεθα, καὶ ὥσπερ ὑετὸς ἐκ τῆς τοῦ ἀέρος βροχῆς, οὕτω τὰ δάκρυα ἡμῶν καταχέονται·

Ὁ Χριστὸς τοὺς τυφλοὺς ἀνέβλεψε· σὺ τοὺς καλῶς βλέποντας ἀπετύφλωσας, καὶ ἐνεμπόδισας, κἂν εἰς οὐδὲν αὐτὸ ἔχῃς, καὶ ἀπαιδεύτους ἐποίησας, καὶ τὸν καλὸν δρόμον τῶν ἀνθρώπων ἐνέκοψας, καὶ τῶν εὐχῶν αὐτοὺς ἀπεστέρησας, καὶ ἀντι ἀγρυπνιῶν καὶ προσεδρείας καὶ σπουδῆς τῆς πρὸς Θεὸν, εἰς ὕπνους καὶ νυσταγμοὺς καὶ ἀμελείας τοὺς ταπεινοὺς λαοὺς κατέῤῥαξας καὶ ἀπεκεφάλισας. Καὶ λέγεις, ὅτι πέτρας καὶ τείχους καὶ σανίδια προσκυνοῦμεν·

Οὐχ, ὡς λέγεις, ἐστὶ, βασιλεῦ, ἀλλ' εἰς ὑπόμνησιν ἡμῶν, καὶ εἰς διέγερσιν, καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν τὸν σκαιὸν καὶ ἀπαίδευτον καὶ παχὺν ἄνω ἀναφέροντα, δι' ὧν τὰ ὀνόματα, καὶ δι' ὧν ἡ ἐπίκλησις, καὶ δι' ὧν οἱ χαρακτῆρες, καὶ οὐχ ὡς θεοὺς, ὡς λέγεις σὺ, μὴ γένοιτο· οὐ γὰρ ἔχομεν τὰς ἐλπίδας εἰς αὐτά.

Καὶ εἰ μὲν ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Κυρίου, λέγομεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, βοήθησον, καὶ σῶσον ἡμᾶς· εἰ δὲ τῆς ἁγίας αὐτοῦ μητρὸς, λέγομεν· Ἁγία θεοτόκε μῆτερ τοῦ Κυρίου, πρέσβευσον εἰς τὸν Υἱόν σου τον ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, εἰς τὸ σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εἰ δὲ μάρτυρος· Ἅγιε Στέφανε, ὁ ἐκχύσας τὸ αἷμά σου ὑπὲρ Χριστοῦ, ἔχων παῤῥησίαν, ὡς πρωτομάρτυς, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Καὶ ἐπι παντὸς μάρτυρος μαρτυρήσαντος οὕτω λέγομεν· τοιαύτας εὐχὰς ἀποπέμπομεν δι' αὐτῶν· καὶ οὐκ ἔστιν, ὡς λέγεις, βασιλεῦ, θεοὺς τοὺς μάρτυρας ὀνομάζοντες·

Ἀπόστρεψον τὰς ἐννοίας σου τὰς κακάς· μαρτύρομαί σοι· καὶ ῥῦσαι τὴν ψυχήν σου ἀπὸ τῶν σκανδάλων, καὶ ἀπο τῶν καταρῶν, ὧν λαμβάνεις ἀπὸ ὅλου τοῦ κόσμου· ὅτι καὶ τὰ μικρὰ παιδία καταπαίζουσί σου. Γύρωσον εἰς τὰς διατριβὰς τῶν στοιχείων, καὶ εἰπέ, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ καταλύτης καὶ διώκτης τῶν εἰκόνων· καὶ εὐθὺς τὰς πινακίδας αὐτῶν εἰς τὴν κεφαλήν σου ῥίψουσι· καὶ ὅπερ οὐκ ἐπαιδεύθης ὑπὸ τῶν φρονίμων, παιδευθήσῃ ὑπὸ τῶν ἀφρόνων.

Ἔγραψας, ὅτι Ὀζίας ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων μετὰ ὀκτακοσίους ἐνιαυτοὺς ἐξήγαγε τὸν χαλκοῦν ὄφιν ἐκ τοῦ ναοῦ, κἀγὼ μετὰ ὀκτακοσίους ἐνιαυτοὺς ἐξήγαγον τὰ εἴδωλα ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀληθῶς καὶ Ὀζίας ἀδελφός σου ἦν, καὶ τὸ σὸν πεῖσμα εἶχε, καὶ τοὺς τότε ἱερεῖς ἐτυράννησεν, ὥσπερ σύ.

Ἐκεῖνον γὰρ τὸν ὄφιν ὁ ἡγιασμένος Δαβὶδ εἰσήγαγεν εἰς τὸν ναὸν μετὰ τῆς ἁγίας κιβωτοῦ. Τί γὰρ ἦν ἐκεῖνο, εἰ μὴ χάλκωμα ἡγιασμένον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοὺς τότε ἀῤῥωστοῦντας, καὶ δακνομένους ὑπὸ τῶν ὄφεων; ἵνα δειχθῇ τοῖς λαοῖς ὁ ὑποβαλὼν τὴν ἁμαρτίαν εἰς τὸ πρῶτον πλάσμα τὸ πλασθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τὸν Ἀδὰμ, καὶ τὴν Εὔαν, αὐτο τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς ἴασιν κατέστησε.

Σὺ δὲ, καθὼς ἐγκαυχᾷ, εἰς τοὺς ὀκτακοσίους χρόνους ἐξέβαλες ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν εὐλογίαν, καὶ τὸν ἁγιασμὸν τῶν μαρτύρων, καὶ, ὡσεὶ καλῶς ὡμολόγησας τὰ πρῶτα, προθέσει, καὶ οὐκ ἔκ τινος ἀνάγκης, ὕστερον σὲ ἰδιοχείρως ὑπογράψας, ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλήν σου τὴν κατάραν αὐτῶν. Ἠθελήσαμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς ἔχοντες το κῦρος καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν αὐθεντίαν ἐκ τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ κορυφαίου δοῦναί

[1] Postea usu venit, ut pingatur in Ecclesia Deus Pater et Spiritus sanctus, non quod sub adspectum cadant, sed uti apparuisse in divinis Scripturis leguntur sub forma senioris, et sub imagine columbæ : quod enim describitur idem et pingitur, cum sit eadem ratio utriusque styli nimirum et penicilli.— [2] 4. Reg. XVIII.— [3] Existimo locum hunc depravatum esse in textu Græco : nam mendax reperitur, siquidem non Ozias, sed Ezechias fuit qui serpentem æneum fregit; nec potuerunt dici a Gregorio in Ezechiam quæ hic habentur dicta de Ozia : sed et ipsi ex divinæ Scripturæ textu fortior solutio in promptu esset, nimirum fregisse Ezechiam serpentem æneum, quod illi uti Deo adolerent incensum.

σοι ἐπιτίμια· ἀλλ' ἔνθα ἑαυτῷ τὴν κατάραν δέδωκας, μένε ἔχων αὐτὴν μετὰ τῶν συμβουλευόντων σοι, οὓς περιπλέκῃ.

Ἆρα ποίαν οἰκοδομὴν καὶ δρόμον τῶν καλῶς δραμόντων ἐνέκοψας; Οἶδεν ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Ἡμεῖς αὐτοὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ θεωροῦντες τὰς ἱστορίας τῶν θαυματουργιῶν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἁγίας αυτοῦ μητρὸς ἐχούσης εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν Κύριον, καὶ Θεὸν ἡμῶν γαλουχοῦντα, καὶ τοὺς ἀγγέλους κύκλῳ ἱσταμένους, καὶ βοῶντας τὸν τρισάγιον ὕμνον, οὐ χωρὶς κατανύξεως ἐξερχόμεθα·

Καὶ τίς γὰρ οὐ κατανύσσεται, καὶ κλαίει ὁμοίως, καὶ τοὺς βαπτιστῆρας καὶ τοὺς ἱερεῖς κύκλῳ προεστῶτας, καὶ τὸ μυστικὸν δεῖπνον, καὶ τῶν τυφλῶν τὴν ἀνάβλεψιν, καὶ Λαζάρου τὴν ἔγερσιν, καὶ τοῦ λεπροῦ καὶ παραλυτικοῦ τὴν ἴασιν, ἐπὶ τοῦ χόρτου τὰς ἀνακλίσεις, τοὺς κοφίνους, καὶ τὰς σπυρίδας, καὶ τὰ περισσεύματα, τοῦ Θαβωρίου ὄρους τὴν μεταμόρφωσιν, τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου, τὴν ταφὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἁγίαν ἀνάληψιν, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος κάθοδον; Τίς ὁρῶν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀβραὰμ, ἐπικειμένην τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τράχηλον τοῦ παιδίου, οὐ κατανύσσεται καὶ δακρύει; καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ παθήματα τοῦ Κυρίου;

Συνέφερέ σοι, βασιλεῦ, τῶν δύο προκειμένων, αἱρετικόν σε ὀνομάζεσθαι, ἢ διώκτην, καὶ καταλύτην τῶν ἱστοριῶν καὶ ζωγραφιῶν, τῶν εἰκονων, καὶ παθημάτων τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ κακὸν, καὶ οὐ πρόσφορον τὸ αἱρετικόν σε ὀνομάζεσθαι· ἀλλ' ἐγώ σοι λέγω, διὰ τί.

Ὁ αἱρετικὸς γνωστὸς λέγεται, ἐπειδὴ ὀλίγοις ἐστὶ γνωστὸς, καὶ οὐ πολλοῖς, καὶ τα σκάνδαλα δύσκολα, καὶ ἐμπεπλεγμένα τὰ νοήματα, καὶ δυσδιάκριτα· καὶ οἱ δογματίζοντες, καὶ μὴ ἔχοντες ταπείνωσιν, ἐκ τῆς ἀγνωσίας. καὶ ἐκ τῆς σκοτώσεως αὐτῶν, ευθὺς πίπτουσι· καὶ οὐ τοσοῦτον ἡ κατάκρισις αὐτῶν, ὥσπερ τὸ σόν.

Σὺ τὰ θεωρούμενα, καὶ βλεπόμενα, ὡς φῶς, φανερῶς ἐδίωξας, και ἐγύμνωσας τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ· ἅσπερ οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐνέδυσαν, καὶ ἐκόσμησαν, συ ἐξέδυνας, καὶ ἀπεγύμνωσας· καίτοι γε τοιοῦτον ἔχων ἀρχιερέα, τὸν κύριον Γερμανον λέγω, τον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν· τούτῳ ὤφειλες, ὡς πατρὶ καὶ διδασκάλῳ συμβουλεύσθαι, καὶ ως παλαιῷ καὶ ἔχοντι πεῖραν καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων·

Ἄγει γὰρ ὁ ἀνὴρ σήμερον ἐννενήκοντα πέντε ἐνιαυτοὺς, ὑπουργῶν ἑκάστῳ πατριάρχῃ καὶ βασιλεῖ· ἀδιάδοχος δὲ ἐγένετο, διὰ τὴν χρησιμότητα τῶν ἀμφοτέρων πραγμάτων. Ἐάσας αὐτὸν ἔχεις εἰς πλευράν σου, ἐκείνου ἤκουσας τοῦ παρανόμου μωροῦ Εφέσου τοῦ υἱοῦ Αψιμάρου, καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ.

Ὁ γὰρ κύριος Γερμανὸς, καὶ ὁ τότε πατριάρχης κύριος Γεώργιος, πληροφορήσαντες, καὶ πείσαντες Κωνσταντῖνον, υἱὸν Κώνσταντος, πατέρα Ἰουστινιανοῦ, γράψαι πρὸς ἡμᾶς ἐν Ῥώμῃ, ἔγραψεν ἡμῖν ενωμότως, καὶ λόγον ἡμῖν ἔδωκεν ἀποστεῖλαι ἡμᾶς χρησίμους ἀνθρώπους, ἵνα γένηται οἰκουμενικὴ σύνοδος, καὶ ὅτι· οὐ μὴ συγκαθεσθῶ αὐτοῖς, ὡς βασιλεὺς, καὶ ἐξουσιαστικῶς λαλήσω, ἀλλ' ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν, καὶ καθὼς συμβιβάζονται οἱ ἀρχιερεῖς, ἐκβιβάσω, καὶ τοὺς καλῶς λέγοντας δεξόμεθα, και τους κακῶς λέγοντας ἐκδιώξομεν, καὶ ἐξορίαις παραπέμψομεν. Ἐὰν ὁ πατὴρ ὁ ἐμὸς διέστρεψέ τι τῆς ἀμωμήτου πίστεως καὶ καθαρᾶς, ἐγὼ πρῶτος αὐτον ἀναθεματίσω. Καὶ Θεοῦ χάριτι ἀπεστείλαμεν. Καὶ μετ' εἰρήνης ἐγένετο ἡ ἕκτη σύνοδος.

Οἶδας, βασιλεῦ, ὅτι τὰ δόγματα τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας οὐχὶ βασιλέων εἰσὶν, ἀλλα τῶν ἀρχιερέων, καὶ ἀσφαλῶς θέλουσι δογματίζεσθαι. Δια τοῦτο οἱ ἀρχιερεῖς προετάχθησαν εἰς τας Ἐκκλησίας, ἀπέχοντες τῶν δημοσίων πραγμάτων· καὶ οἱ βασιλεῖς ὁμοίως ἀπέχεσθαι τῶν Ἐκκλησιαστικων, και ἔχεσθαι των ἐγκεχειρισμένων αὐτοῖς. Ἡ συμβουλία δε τῶν φιλοχρίστων βασιλέων, καὶ τῶν εὐσεβῶν ἀρχιερέων μία δύναμίς ἐστιν, ὅταν μετ' εἰρήνης καὶ ἀγάπης, τα πράγματα διοικῶνται.

Ἔγραψας ἵνα οἰκουμενικη σύνοδος γένηται· καὶ ἡμῖν ἀπρόσφορον ἐφάνη περι τούτου· σὺ εἶ ὁ διώκτης τῶν εἰκονων, καὶ ὑβριστης, καὶ

qui facultatem et potestatem atque auctoritatem a S. Petro principe Apostolorum habeamus, tibi pœnam irrogare; sed quoniam in teipsum execrationem ingessisti, tibi habeto illam cum consiliariis tuis, quos complecteris.

Qualem, quæso, ædificationem et cursum eorum qui recte currebant interrupisti? Novit charitas Christi. Nos ipsi cum Ecclesiam ingredimur, et miraculorum Domini Jesu Christi picturas contemplamur, et sanctæ matris ejus Dominum Deumque nostrum lactantem in ulnis habentis, Angelosque circumstantes, ac ter sanctum hymnum canentes : non sine compunctione regredimur.

Ecquis enim non compungitur, et luget similiter (intuens) et vasa lavacri, et sacerdotes in orbem circircumstantes, et mysticam cœnam, et cæcorum illuminationem, et Lazari exsuscitationem, et leprosi ac paralytici curationem, recubitus in herba, cophinos, sportas, et reliquias, montis Thabor transfigurationem, crucifixionem Christi, sepulturam ejus et resurrectionem, sanctam ascensionem, et Spiritus sancti descensum? Quis picturam Abrahæ cernens, et gladium pueri cervicibus imminentem, non compungitur, et collacrymatur? et in universum omnes Domini passiones?

Expediret tibi, imperator, duobus propositis, ut hæreticus potius, quam persecutor, et eversor historiarum et picturarum, imaginum, et passionum Domini appellareris [1]. Atqui malum est minimeque commodum te hæreticum appellari : verum tibi ego referam quam ob causam.

Hæreticus notus dicitur, quando paucis est notus, et non multis : et difficilia sunt offendicula, sententiæque intricatæ, neque dijudicari facile possunt : itemque qui doctrinam spargunt, et qui humilitate præditi non sunt, ob imperitiam atque cæcitatem ipsorum statim labuntur; neque tanti criminis illi sunt, quanti tu, damnandi.

Tu ea, quæ cognita sunt, et spectata ut lumen, aperte insectatus es, et Ecclesias Dei denudasti : quas sancti Patres convestierant et ornarant, tu spoliasti atque denudasti; tametsi talem habebas pontificem, dominum, inquam, Germanum fratrem nostrum et comministrum : hujus debebas tanquam patris ac doctoris, et tanquam senioris multaque rerum cum Ecclesiasticarum, tum civilium experientia pollentis, consiliis obtemperare.

Annum etenim agit hodie vir ille nonagesimum quintum, singulis patriarchis et imperatoribus inserviens : perpetuoque fuit occupatus, quod utrisque rebus gerendis mirifice utilis et aptus esset. Illum igitur omittens lateri tuo adjungere, improbum illum Ephesium (5) Apsimari filium, ejusque similes audisti.

Cum enim dominus Germanus, quique tum temporis patriarcha erat dominus Georgius, suggessissent persuasissentque Constantino Constantis filio, Justiniani patri, ut Romam ad nos scriberet, sic interposito jurejurando scripsit ad nos [2], et nobiscum egit, ut ad universalem Synodum congregandam viros utiles mitteremus : neque cum illis, inquit, tanquam imperator sedebo, aut imperiose loquar; sed tanquam unus ex illis, et prout statuerint pontifices, ego exsequar; et eos, qui recte loquuntur, admittemus, eosque, qui male loquuntur, expellemus, et exiliis relegabimus. Si pater meus quidpiam ex intemerata puraque fide perverterit, ego primus illum anathematizabo; tum nos Deo benevolente misimus : et cum pace sexta Synodus celebrata est.

Scis, imperator, sanctæ Ecclesiæ dogmata non imperatorum esse, sed pontificum, qui tuto assolent dogmata tradere. Idcirco Ecclesiis præpositi sunt pontifices a Reipublicæ negotiis abstinentes : et imperatores ergo similiter ab Ecclesiasticis abstineant, et quæ sibi commissa sunt, capessant. Consilium autem commune Christi amantium imperatorum, et piorum pontificum consensusque virtus est una, quando cum pace atque charitate res administrantur.

Scripsisti ut Concilium universale cogeretur, et nobis inutilis ea res visa est. Tu persecutor es imagi-

[1] Ita Gregorius quod nondum in classem hæreticorum essent conjecti Iconoclastæ. — [2] Hoc est, ad Romanum Pontificem tunc existentem, non ad Gregorium qui longe post sextam Synodum vixit, qui loquendi modus alias sæpe usurpatus invenitur a Romanis Pontificibus.

num, et hostis contumeliosus et eversor : cessa, et nobis hoc largire, ut taceas, tum mundus pace perfruetur, et scandala cessabunt. Finge nos tibi paruisse, et ex universo terrarum orbe pontifices congregatos esse, senatumque ac consilium consedisse : ubi est Christi amator ac pius imperator, qui de more in senatu considere debet, et eos, qui recte loquuntur, munerari, eosque, qui aliena a veritate blaterant, amandare, cum tu, imperator, vacilles, ac Barbaros imiteris?

Non animadvertis hunc tuum conatum, quo adversus imagines insurrexisti, facinus esse turbulentum et insolens, et superbum? Cum Ecclesiæ Dei alta pace fruerentur, tu pugnas, et odia et scandala suscitasti. Cessa, et quiesce, tum Synodo minime opus erit. Scribe ad omnes, et in quascumque regiones orbis terrarum, quibus offendiculo fuisti, Germanum patriarcham Constantinopolitanum, et Gregorium papam Romanum circa imagines peccasse, et nos ab hac cura quietum te præstabimus, ne peccatum aut lapsus ullus sit tuus, utpote qui a Deo potestatem et cælestia et terrena solvendi acceperimus.

Testis est Deus, quascumque misisti ad nos Epistolas, auribus, cordibusque regum Occidentis obtulimus, pacem illorum tibi ac benevolentiam conciliantes, teque laudantes, ac mirifice efferentes, prout te antea conversantem intuebamur. Idcirco etiam laurata (6) tua [1] receperunt, ut reges a regibus honore affici convenit, idque cum nondum incœptum hoc conatumque tuum, quo adversus imagines insurrexisti, audivissent. Cum vero didicerunt, certioresque sunt facti, te Jovinum spatharocandidatum (7) ad Chalcopratia misisse ad evertendum et confringendum Salvatorem, qui appellatur Antiphonetæ, ubi et miracula multa fiunt, inventæ sunt illic mulieres zelo succensæ, et illarum æmulæ, quæ unguenta ferebant, quæ spatharocandidatum orarunt : ne, obsecramus, ne hoc facias, aiebant. Ille vero preces earum non admittens, erecta scala conscendit : cumque ter securi faciem imaginis Salvatoris percussisset, hoc videntes mulieres, et iniquum illud facinus non ferentes, attracta scala fustibus concisum illic necarunt. Tum tu mali æmulator, missis satellitibus, mulieres nescio quot illic occidisti, adstantibus utilibus viris Romanis, et ex Francia, ex Wandalis, ex Mauritania, ex Gotthia, et ut generatim dicam, ex toto interiori Occidente.

Cum autem advenissent, et in suis regionibus singuli juvenilia tua, pueriliaque facta narrassent : tunc projecta laurata tua conculcarunt, et faciem tuam conciderunt, ac delectu habito Longobardi, et Sarmatæ, cæterique, qui ad Septentrionem habitant, miseram Decapolim incursionibus infestarunt, ipsamque metropolim Ravennam occuparunt, et ejectis magistratibus tuis, proprios constituere magistratus ; et vicinas nobis sedes regias, ipsamque Romam sic tractare statuerunt, cum tu nos defendere minime possis. Et hæc ob imprudentiam, ac stultitiam sustinuisti.

At enim nos perterrefacis, aisque : Romam mittam, et imaginem sancti Petri confringam, sed et Gregorium illinc Pontificem vinctum adduci curabo, sicut Martinum Constantinus [Constantius] (8) adduci jussit. Scire autem debes ac pro certo habere, Pontifices qui pro tempore Romæ extiterint conciliandæ pacis causa, sedere tanquam parietem integerrimum, septumque medianum Orientis et Occidentis, ac pacis arbitros et moderatores esse : quique ante te fuerunt imperatores in hoc componendæ pacis certamine desudarunt.

Quod si nobis insolenter insultes, et minas intentes, non est nobis necesse tecum in certamen descendere. Ad quatuor et viginti stadia secedet in regionem Campaniæ Romanus Pontifex ; tum tu vade, ventos persequere (9).

Prædecessor noster Martinus Pontifex ad pacem cohortans sedebat ; idcirco malignus ille Constantinus (Constantius) de fide sanctæ Trinitatis male sentiens, et hæreticis Pontificibus proscriptis adstipulans, Sergio et Paulo et Pyrrho, missis satellitibus rapuit illum, et Byzantium tyrannica violentia abduxit, multisque malis obsessum in exilium amandavit.

Quin etiam Maximo monacho, et hujus discipulo Anastasio mala multa exhibuit, et Lazicam in exilium

καταλύτης· ἐνδὸς, καὶ τὴν σιωπήν σου χάρισαι ἡμῖν, καὶ ὁ κόσμος εἰρηνεύσει, καὶ τὰ σκάνδαλα παύσονται· σύνηθου, ὅτι ἐπηκούσαμέν σου, καὶ συνηθροίσθησαν ἀπὸ πάσης τῆς οἰκουμένης οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἡ σύγκλητος, καὶ ἡ βουλὴ ἐκάθισε· ποῦ ὁ βασιλεὺς ὁ φιλόχριστος καὶ εὐσεβὴς, ὁ πρὸς σὺνήθειαν ὀφείλων καθίσαι εἰς τὴν βουλὴν, καὶ τοὺς καλῶς λέγοντας φιλοτιμήσασθαι, καὶ τοὺς ἔξω τῆς ἀληθείας ἀποδιῶξαι, σοῦ τοῦ βασιλέως ἀστατοοῦντος, καὶ βαρβαρίζοντος ;

Οὐκ οἶδας, ὅτι τὸ ἐγχείρημα, ὅπερ εἰργάσω τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἀκαταστασίας, καὶ ἀλαζονείας, καὶ ὑπερηφανίας ἐστί ; Τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ βαθεῖαν εἰρήνην ἐχουσῶν, σὺ τὰς μάχας, καὶ τὰς ἔχθρας, καὶ τὰ σκάνδαλα συνέθηκας· παῦσον καὶ ἡσύχασον, καὶ συνόδου χρεία οὐκ ἔστι· γράψον παντὶ, καὶ πανταχοῦ εἰς τὴν οἰκουμένην, οὓς ἐσκανδάλισας, ὅτι Γερμανὸς ὁ πατριάρχης Κωνσταντινοπόλεως ἥμαρτεν εἰς τὰς εἰκόνας, καὶ Γρηγόριος ὁ πάπας Ῥώμης· καὶ ἡμεῖς ἀμέριμνόν σε ποιήσομεν περὶ τῆς αμαρτίας τοῦ σφάλματοός σου, ὡς λαβόντες τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ Θεοῦ λύειν τὰ οὐρανία καὶ τὰ ἐπίγεια.

Μάρτυς ἐστὶν ὁ Θεὸς, ὅσας ἔγραψας ἡμῖν Ἐπιστολὰς, εἰς τὰ ὦτα, καὶ εἰς τὰς καρδίας τῶν βασιλευόντων τῆς Δύσεως συνεθήκαμεν, εἰρηνεύοντες αὐτοὺς πρὸς τὴν ψυχήν σου, καὶ ἐπαινοῦντες, καὶ μεγαλύνοντές σε, καθὼς ἐθεωροῦμέν σε πολιτευόμενον τὸ πρότερον. Διὰ τοῦτο, καὶ τὰ λαυράτα σου κατεδέξαντο, καθὼς πρέπει βασιλεῦσι βασιλέας τιμᾶν, καὶ ταῦτα, οὔπω τὴν κακὴν ἐγχείρησιν τῶν εἰκόνων, ἣν ἐποίησας, ακηκοότες. Ὅτε δὲ ἔμαθον, καὶ ἐπληροφορήθησαν, ὅτι ἀπέστειλας τὸν Ἰουβῖνον τὸν Σπαθαροκανδιδάτον εἰς τὰ Χαλκοπράτεῖα εἰς τὸν Σωτῆρα καταλῦσαι, καὶ κατακλάσαι τὸν λεγόμενον τοῦ Ἀντιφωνητοῦ, ὅπου καὶ πολλὰ θαύματα γεγόνασιν, εὑρέθησαν ἐχεῖ γυναῖκες ξηλώτριαι, καὶ μυροφόροι, παρακαλοῦσαι τὸν Σπαθαροκανδιδάτον· μὴ, καὶ μὴ, λέγουσαι, ποίησον ταῦτα. Καὶ μὴ δεξάμενος τὴν παράκλησιν αὐτῶν, στήσας τὴν κλίμακα, ἀνῆλθε, καὶ τρὶς τύψας μετὰ τῆς ἀξίνης εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Σωτῆρος, ἰδοῦσαι αἱ γυναῖκες, καὶ μὴ φέρουσαι τὴν παρανομίαν, συράσαι τὴν κλίμακα, καὶ ἀποτυμπανίσασαι αὐτὸν, ἐκεῖ τὸν τάφον αὐτοῦ ἐποιήσαντο. Σὺ δὲ ὁ ζηλωτὴς τοῦ κακοῦ, πέμψας, οὐκ οἶδα, πόσας γυναῖκας ἐφόνευσας ἐκεῖσε, παρισταμένων ἀνθρώπων χρησίμων ἀπὸ Ῥώμης, ἀπὸ Φραγγίας, ἀπὸ Οὐανδαλῶν, ἀπὸ Μαυριτανίας, ἀπο Γοτθίας, καὶ περιεκτικῶς εἰπεῖν, ἀπὸ πάσης τῆς ἐσωτέρας Δύσεως.

Ὅταν δε ἦλθον, καὶ ἐξηγήσαντο, ἕκαστος πρὸς τὴν ἰδίαν χώραν τά νεωτερικά σου καὶ παιδικὰ ἔργα, τότε ῥίψαντες τὰ λαυράτα σου, καὶ κατεπάτησαν, καὶ ἀνασκαφὴν τοῦ προσώπου σου ἐποιήσαντο, καὶ στρατολογήσαντες οἱ Λογγίβαρδοι, καὶ οἱ Σαρμάται, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἐκεῖσε, οἱ κατὰ τὸν Βοῤῥαν, κατέδραμον τὴν ἐλεεινὴν Δεκάπολιν, καὶ αὐτὴν τὴν μητρόπολιν Ῥαβέννης παρέλαβον, καὶ τοὺς ἄρχοντάς σου ἐδίωξαν, καὶ ἰδίους ἄρχοντας κατέστησαν, καὶ βούλονται καὶ τὰ προσπαρακείμενα ἡμῖν βασίλεια, καὶ τὴν Ῥώμην οὕτω ποιῆσαι, σοῦ μὴ δυναμένου ἡμᾶς ἐκδικῆσαι. Καὶ ταῦτα ἀπὸ ἀνεικασίας καὶ ἀφροσύνης ὑπέστης.

Ἐκφοβεῖς δὲ ἡμᾶς, καὶ λέγεις. ὅτι ἀποστελῶ ἐν Ῥώμῃ, καὶ τοῦ ἁγίου Πέτρου τὴν εἰκόνα κατακλασω· ἀλλα καὶ Γρηγόριον τὸν ἐκεῖσε ἀρχιερέα δεδεμένον ἀνακομίσω, καθὼς Κωνσταντῖνος Μαρτῖνον ἐποίησε· Καὶ ὀφείλεις γνῶναι καὶ πληροφορηθῆναι, ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς οἳ κατὰ καιρὸν ἐν Ῥώμη διά την εἰρήνην καθέζονται, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως μεσότοιχον καὶ μεσόφραγμα τυγχάνοντες, τὴν εἰρήνην βραβεύουσι· καὶ οἱ πρὸ σοῦ βασιλεῖς τοῦτον εἶχον τὸν ἀγῶνα τῆς εἰρήνης.

Ἐὰν γὰρ σοβαρεύῃ, καθὸς λέγεις, καὶ ἀπειλὰς ἡμῖν ὑποβάλλῃς, οὐκ ἔχομεν ἀνάγκην μετὰ σοῦ παλαιείν. Εἰκοσιτέσσαρα στάδια ὑποχωρήσει ὁ ἀρχιερεὺς Ῥώμης εἰς τὴν χώραν Καμπανίας, καὶ ὕπαγε, δίωξον τοὺς ἀνέμους.

Ὁ πρὸ ἡμῶν ἀρχιερεὺς Μαρτῖνος δια τὴν εἰρήνην ἐκαθέζετο παρακαλῶν· διὰ τοῦτο ὁ κακόφρων ἐκεῖνος Κωνσταντῖνος ὁ βεβλαμμένος εἰς τὰ δόγματα τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ συμπαρελθὼν τοῖς τότε αἱρετικοῖς ἀρχιερεῦσι τοῖς προγεγραμμένοις, Σεργίῳ καὶ Παύλῳ καὶ Πύῤῥῳ, πέμψας καὶ ἁρπάξας, τυραννῶν ἀνῆγεν αὐτὸν εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ πολλοῖς περιστοιχίσας αὐτὸν κακοῖς ἐξώρισεν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς Μάξιμον τὸν μονάζοντα, καὶ τὸν τούτου μαθητὴν Αναστάσιον πολλὰ κακὰ ἐνεδείξατο, καὶ εἰς ἐξορίας ἔπεμψεν ἐν Λαζικῃ·

[1] Laurata dicebantur imagines imperatorum in provincias mitti solitæ.

Καὶ Κωνσταντῖνος ὁ ἐξορίσας αὐτοὺς ἐνεκρώθη, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀπέθανε. Νεζεύξιος γὰρ ὁ τότε κόμης τῆς πομπῆς αὐτοῦ πληροφορηθεὶς ἐκ τῶν Σικελίας ἐπισκόπων, ὅτι αἱρετικός ἐστιν, ἔσω εἰς τὸ ἱερὸν τὸν τάφον αὐτου ἐποιήσατο, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἐτελειώθη. Τὸν δὲ μακάριον Μαρτῖνον μαρτυρεῖ ἡ πόλις, ἐν ᾗ ἐξωρίσθη, Χερσῶνος, καὶ Βοσπόρου, καὶ ὅλος ὁ Βοῤῥᾶς, καὶ οἱ οικητορες τοῦ Βοῤῥᾶ, εἰς τὸ μνῆμα αὐτοῦ κατατρέχοντες, καὶ τὰς ἰάσεις λαμβάνοντες.

Ἀξιοῖ καὶ ἡμᾶς Κύριος τὴν ὁδὸν Μαρτίνου πορευθῆναι, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν θέλομεν ζῆσαι, καὶ ἐπιζῆσαι, ὅτι πᾶσα ἡ Δύσις εἰς την ἡμετέραν ἀποβλέττει ταπείνωσιν· εἰ οὐχ ἡμεῖς τοιοῦτοι, ἀλλ' ἐκεῖνοι μεγάλην πίστιν ἔχουσινεὶς ἡμᾶς, καὶ εἰς ὃν ἐπαγλέλλῃ καταλῦσαι, καὶ ἀφανίσαι τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἁγίου Πέτρου, ὃν αἱ πᾶσαι βασιλεῖαι τῆς Δύσεως θεὸν ἐπίγειον ἔχουσι.

Καὶ εἰ τοῦτο τολμήσεις δοκιμάσαι, ὄντως ἐκδικῆσαι ἔχουσιν οἱ τῆς Δύσεως καὶ τοὺς Ἀνατολικοὺς, οὓς ἠδίκησας. Ἀλλὰ παρακαλοῦμέν σε διὰ τὸν Κύριον, ἐπίστρεψον ἐκ τῶν νεωτερικῶν σου, καὶ παιδικῶν ἔργων. Οἶδας, ὅτι τὴν Ῥώμην τὸ βασίλειόν σου ἀμύνασθαι οὐ δύναται, εἰ μὴ μόνον τὴν πόλιν διὰ τὴν προσπαρακειμένην αὐτῇ θάλασσαν, καὶ τα πλοῖα. Ὡς προείπομεν γὰρ, εἰ εἰκοσιτέσσαραστάδια ἐξέλθῃ ὁ πάπας ἀπὸ Ῥώμης, οὐδὲν προτιμᾷ σου. Ἓν θλιβόμεθα, ὅτι οἱ ἄγριοι καὶ Βάρβαροι ἥμεροι ἐγένοντο, καὶ σὺ ὁ ἥμερος, ἄγριος καὶ ἀνήμερος. Πᾶσα ἡ Δύσις καρποφορίας πίστει προσφέρει τῷ ἁγίῳ κορυφαίῳ. Καὶ εἰ πέμψῃς τινὰς ἐπὶ καταλυσει τῆς εἰκονος τοῦ ἁγίου Πέτρου, βλέπε, προμαρτυρόμεθά σοι, ἀθῷοι ἡμεῖς τῶν αἱμάτων ἐσμεν, ὧν μέλλουσιν ἐκχέειν, εἰς δὲ τὸν τράχηλόν σου, καὶ εἰς τὴν κεφαλήν σου ταῦτα.

Ἀρτίως γὰρ ἐδεξάμεθα καὶ παράκλησιν ἀπὸ τῆς ἐσωτέρας Δύσεως τοῦ λεγομένου Σεπτέτου, ποθοῦντος τὸ πρόσωπον ἡμῶν χάριτι Θεοῦ, ἐπὶ τῷ δοῦναι τὸ ἅγιον βάπτισμα, τὰ ἐκεῖ πορευθῆναι. Καὶ ἵνα μὴ τῆς ἀμελείας, καὶ τῆς ῥᾳθυμίας ἡμῶν λόγον μέλλωμεν ἀπαιτεῖσθαι, ἐπὶ τὴν ὁδὸν παρασκευαζόμεθα. Ὁ δὲ Θεὸς βάλῃ εἰς τὴν καρδίαν σου τὸν φόβον αὐτοῦ, καὶ ἐπιστρέψῃ σε εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἐξ ὧν περ κακῶς ἐπήνεγκας εἰς τὸν κόσμον, καὶ δεξωμαί σου τὰ γράμματα παρ' αὐτὰ, τὴν τῆς ἐπιστροφῆς σου ἡμῖν ὑπογράφοντα δήλωσιν.

Ὁ δὲ Θεὸς ὁ κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς ἁγίας Παρθένου τῆς θεοτόκου διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐνοικήσῃ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἀποδιώξῃ ἐν τάχει τοὺς ἐνοικοῦντάς σοι, καὶ τὰ σκάδαλα ἐνθέντας, καὶ τὴν εἰρήνην δωρήσηται τῇ πάντων Χριστιανῶν Ἐκκλησίᾳ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Αμήν.

misit. At Constantinus, qui eos relegarat, interfectus, et in peccato suo mortuus est. Nezeuxius enim, qui tum comes obsequii ejus erat, ab episcopis Siciliæ certior factus hæreticum eum esse, ipsum intus in templo trucidavit, et in peccato suo interiit. Beatum vero esse Martinum testatur civitas Chersonis, in quam relegatus est, et Bosphori, totusque Septentrio, et incolæ Septentrionis, qui ad monumentum ejus accurrunt, et curationes accipiunt.

Atque utinam Dei munere nobis contingat, ut per Martini viam incedamus, tametsi ob plebis utilitatem vivere volumus et supervivere, quandoquidem Occidens universus ad humilitatem nostram convertit oculos : ac licet tales non simus nos, illi tamen magnopere nobis confidunt, et in eum, cujus denuntias te imaginem eversurum atque deleturum, sancti scilicet Petri, quem omnia Occidentis regna velut Deum terrestrem habent.

Quod si hoc velis experiri, plane parati sunt Occidentales ulcisci etiam Orientales, quos injuriis affecisti. Verumtamen per Dominum te obsecramus, a juvenilibus ac puerilibus factis avertere. Scis Romam ulcisci imperium tuum non posse, nisi forte solam urbem propter adjacens illi mare ac navigia. Ut enim ante diximus, si ad quatuor et viginti stadia Roma fuerit egressus papa, nihil tuas minas extimescit. Unum est quod nos male habet, quod agrestes et Barbari mansueti fiant, et tu mansuetus contra agrestis, et ferus. Totus Occidens sancto principi Apostolorum fidei fructus offert. Quod si quospiam ad evertendam imaginem miseris sancti Petri, vide, protestamur tibi, innocentes sumus a sanguine, quem fusuri sunt; verum in cervices tuas, et in caput tuum ista recident.

Nuper siquidem ab interiori Occidente preces illius, quem Septetum appellant, accepimus, qui vultum expetit nostrum Dei gratia, et ut ad impartiendum ei sanctum baptisma illuc proficiscamur : ac ne socordiæ negligentiæque nostræ ratio nobis reddenda sit, ad iter nos accingimus. Deus autem timorem suum in cor tuum immittat, et te ad veritatem convertat ab iis, quæ in mundum perperam invexisti, tuasque litteras quamprimum accipiam ; quæ nobis tuam annuntient conversionem.

At is, qui de cælis descendit Deus et in uterum sacræ Virginis Dei Genitricis propter nostram salutem intravit, inhabitet in corde tuo, citoque abigat eos, qui te inhabitant, et scandala invehunt ; pacemque cunctorum Christianorum Ecclesiis largiatur in sæcula sæculorum. Amen.

QUI HANC INVENIT ET IN LATINUM TRANSTULIT GREGORII EPISTOLAM, EAMDEM HIS NOTATIONIBUS LOCUPLETATAM AD NOS ROMAM MISIT DUCÆUS FRONTO.

(1). *Gregorii Dialogi.* — Hadrianus Pontifex in Epistola ad Constantinum Irenes filium testatur, Gregorium II et ejus successorem Gregorium III ad Leonem Isauricum de imaginibus scripsisse. Reperitur hæc Epistola Act. II Synodi II Nicænæ, cujus inter alia hæc verba sunt : « Qua de causa in magnam tribulationem uterque Gregorius Romani Pontifices per ea tempora sanctissimi conjecti sunt : sæpius etiam proavum vestræ serenitatis admonuerunt, ne sineret venerandas imagines de statu suo dejici ». Sed hanc secundi potius quam tertii esse Epistolam ut credamus, suadent quæ suo tempore gesta narrat Pontifex, ut inter cætera illud de Ravenna a Longobardis occupata, et quod Dialogus hic auctor cognominetur : nam et hoc secundo Gregorio cognomen tribuit Cedrenus ad annum X Leonis. Romæ autem Gregorius Apostolicus vir, et Petri Apostolorum coryphæi assessor, qui ob suas lucubrationes Dialogi cognomen adeptus est, a Leone ob ejus impietatem defecit, et pacto cum Francis inito, tributa Leoni denegavit, Anastasium ac socios anathemate feriit, imperatoremque multis Epistolis, et a multis lectis, manifesto redarguit. Et Theophanes, qui falso inscribitur Paulus diaconus lib. 21, anno IX imperii sui cœpit impius imperator Leo contra sanctas et venerandas imagines facere verbum. Quod cum didicisset Gregorius papa Romanus, tributa Romanæ Urbis prohibuit et Italiæ, scribens ad Leonem Epistolam dogmaticam, non oportere imperatorem de fide facere verbum, et novitate violare antiqua dogmata Ecclesiæ Catholicæ, quæ a sanctis Patribus sunt prædicata. Idem legimus in libro Pontificali, unde Trithemius in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, hunc Gregorium virum doctum ac sanctissimum tradit, plena eruditionis scripsisse quædam opuscula :

Ad interrogata Justiniani Responsionum lib. 1.

Contra Leonem Aug. lib. 1.

Ad Joannem episcopum Constantinopolitanum lib. 1.

Epistolarum ad diversos lib. 1.

Moritur anno Domini DCCXXXI, Indict. XIV, III id. Februar.

Minus ergo mirum si Græcus sive interpres sive librarius, qui hanc exscripsit Epistolam, Gregorio cognomen Dialogi addidit, cum Cedrenus ipse memoria lapsus id egerit. Nam Gregorii illius magni hoc esse cognomen apud Græcos, ex quo Zacharias Pontifex ejus Dialogos in græcum sermonem convertit, constat ex Græcis, Damasceno in orat. de fidelibus defunctis, Euthymio, et Euchologio Græcorum cap. 96, et Latino Sigeberto ad annum Christi DCV, ut nimirum a Thaumaturgo, Nazianzeno, Nyssenoque distinguatur. Certe ejusdem interpretis imperitiæ tribuendum censeo, quod multa hic ἀνακόλουθα, nec satis cohærentia reperiantur. Qualecumque tamen opusculum studio conservandæ antiquitatis vulgamus ex illustriss. cardinalis Caroli a Lotharingia Rhemensis archiepiscopi bibliotheca exscriptum, anno MDXC, quæ in monasterio S. Remigii Rhemis servatur.

(2). *Ex prima tribu Dan.* — Hic error subest, ita forte tollendus, τῆς πρώτης φυλῆς, καὶ τῆς τοῦ Δὰν, ex prima tribu et Dan. Legimus enim Exodi XXXI, Beseleel fuisse de tribu Juda, quæ propter imperium ei delatum prima hic dici potest videri; et Ooliab, qui Eliab septuaginta Græcis, de tribu Dan. Loci etiam Scripturæ qui sequuntur, non tam ad verbum, quam ad sensum citantur.

(3). *Non latria, sed habitudine.* — Sic locum Nicephori Constantinopolit. ex ejus Orthodoxo citatum vertit Turrianus noster lib. 1 pro Canonibus Apostol. cap. 25. Cum Christus initio prædicatus est, cum ea prædicatione conjuncta erat σχετικῶς, id est, habitudine, prædicatio ejus imaginis: et ut non adoratur imago propter se, sed propter prototypum; sic non est dicendum adorari eam absolute, sed σχετικῶς, id est, relate: et ut purpura et imperator ea indutus unum faciunt habitu, sic imago et prototypum ejus unum faciunt σχέσει, id est, habitudine. In sententiis etiam Patrum de imaginibus, quas Lutetiæ edidit G. Morelius, 1562, pag. 10: Ἐπὶ μὲν τοῦ Χριστοῦ λατρευτικὴ προσκύνησις, καὶ φυσικὴ, ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ, σχετικὴ ἡ προσκύνησις, καὶ ὁμωνυμικὴ. Quæ sic redduntur ab interprete Euthymii Panopliæ tit. 19: « In ipso Christo est adoratio latriæ et naturalis: in imagine vero Christi est relativa et æquivoca ». Vide Fran. Suarez in 3 part. S. Thomæ, disputat. 44, sect. 4.

(4). *Ac si quidem imago.* — Horum similia sunt illa in eisdem sententiis de imaginibus pag. 16. Καὶ εἰ μέν ἐστιν εἰκὼν τοῦ Κυρίου, λέγομεν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, etc. Porro quæ proxime sequuntur verba Leonis, cum inani arrogantia conjunctum habent insigne μνημονικὸν ἁμάρτημα. Non enim Ozias rex serpentem æneum confregit, sed ejus nepos Ezechias, ut est IV Reg. c. XVIII, v. 4, nisi forte alicunde didicerat Oziam e templo eduxisse serpentem æneum, Ezechiam confregisse: quale et illud est quod subjicit de Davide, in templum sive tabernaculum illum introducente Gregorius, quod, opinor, ex sacris litteris non constat: præterea nondum elapsi erant anni octingenti ab exordio legis Evangelicæ: nam ut notat Cedrenus Græcus historicus, Leonis filius Constantinus imperare cœpit anno mundi 6236, ab Incarnatione Domini DCCXXXIX.

(5). *Improbum illum Ephesium.* — In Ms. erat τοῦ παρανόμου μώρου Ἐφέσου; ac siquidem μώρου legissem, improbum stultumque vertissem; sed verisimilius est nomen hic desiderari τοῦ Θεοδοσιοῦ Ἐφέσου, Theodosii Ephesi episcopi, qui a consiliis erat Constantino Copronymo, et ut hinc constat, Leoni patri: Cedrenus anno XIII Copronymi, κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων παράνομον συνέδριον τλη΄. ἐπισκόπων συνέλεξεν, ὧν ἐξῆρχε Θεοδόσιος ὁ υἱὸς Ἀψιμάρου ὁ Ἐφέσου, καὶ Πασυλᾶς ὁ Πέργης. Quæ apud Theophanem, quem dicunt Paulum diaconum, ex interpretatione Anastasii Bibliothecarii sic latine efferuntur: « Contra sanctas imagines Concilium iniquum triginta octo episcoporum (Cedreno CCCXXXVIII) congregavit, quorum primi erant Ephesinus filius Absimari, et Pastillas Pergensis ». Sed addendum est, Theodosius Ephesinus: nam et in VII Synodo Act. I, in Confessione Basilii Ancyrani dicitur falsum conciliabulum congregatum, cui præfuit Theodosius Ephesi episcopus, Sisinnius item Pergæ cognomine Pastillas. Idem testatur et Zonaras.

(6). *Idcirco etiam Laurata.* — Vocem græcam retinuimus, cum interprete veteri Synodi septimæ, ut quidem citatur a Francisc. Balduino in lib. 3 Optati sub finem: « Lauratis et iconibus, quæ mittuntur ad civitates, vel regiones, obvii adeunt populi cum cereis et incensis, non cera perfusam tabulam, sed imperatorem honorantes ». Quæ verba citata esse arbitror ab Hadriano papa in Epistola ad Constantinum Actione II Synodi VII, ex sermone in quintam diem Paschæ. Nam tum regiæ figuræ et imagines in civitates inferuntur. Et rursus Act. IV, ex orat. in pelvim, sic apud Gregorium lib. II Registri Epist. I: « Cum venisset icon Phocæ et Leontiæ, acclamatum est eis »; et iconem Gregorius jussit in oratorio S. Cæsarii reponi. Extat lex Theodosii lib. 15, tit. 5 Cod. Theod. de imaginibus imperatoriis.

(7). *Jovinum spatharocandidatum.* — Narratur hoc ipsum a Paulo diacono lib. 21 Miscellæ (ita Theophanes verus auctor inscribitur) ubi quosdam regios homines occisos ait, Dei deponentes icona, quæ super magnam portam æneam posita cernebatur: et in Vita S. Stephani junioris nuper a doctissimo Billio edita una cum operibus Damasceni. Cæterum spatharium Cedrenus esse Romanis corporis custodem docet par. 139. σπαθάριος ὁ σωματοφύλαξ, et apud eumdem πρωτοσπαθάριος. Spathariorum princeps Sergius anno I Leonis appellatur, et a Curopalate inter magistratus imperatoriæ aulæ numeratur, qui et imperatoris τὴν σπάθαν, id est, ensem

gestasse principem genere proximum scribit. Meminit et Paulus diaconus pro Theophane inscriptus, lib. 22, inter nomina magistratuum quorumdam Theophylacti Candidati anno xxv Constantini Copronymi. Luitprandus Ticinensis lib. 6, cap. 5. Turba post hos immensa vocatur protospathororum, spathariorum, candidatorum, et id genus clientum. Ex utroque genere magistratus hoc spatharocandidati forte coaluit.

(8). *Sicut Martinum Constantinus.* — Paulus diaconus Constantem scribit lib. 18, nepotem Heraclii Indict. viii, anno imperii sui nono, S. Martinum et Maximum apud Chersonam et alia climata relegasse, quod Monothelitarum erroribus non faverent. Idem Cedrenus anno ejus xvi accidisse vult. Sed Constantinum hic appellat Gregorius quemadmodum et Ado Viennensis in Chronico anno DCXLI, et Catalogus imperatorum Orientis græcus, quem alii Constantem dicunt. Variant etiam auctores in nomine exprimendo percussoris ejus, quem Zonaras et Cedrenus Μιζίζιον Ἀρμένον. Mizizium Armenium, translator Theophanis qui asseritur Paulus diaconus, Mitium, Constantinus Manasses in historia sua politicis versibus scripta καὶ τυραννεῖ Μιξίξιος ανὴρ ἐκ Σικελίας, Gregorius hic Nezeuxium dicit. Librariorum culpa fortasse nomen barbarum immutatum est, vel interpretis Græci, qui et hic forte pro balneo τὸ ἱερὸν scripsit : nam alii omnes in balneo, non in templo Constantem necatum asserunt, aut aliter fando auditum Romæ fuit.

(9). *Ventos persequere.* — Alludit ad illud Ecclesiastici xxxiv, 2 : Ὡς ὁ δραςσόμενος σκιᾶς, καὶ διώκων ἀνέμοις. « Quasi qui apprehendit umbram, et persequitur ventos, sic qui intendit insomniis ». Simile illud ex profanis : Ἀνέμοις διωκεῖς, « Ventos colis », in eos, qui e suis laboribus nihil fructus reportant, et ex Clementis I Stromate profertur, quod est Prov. x, 4 : « Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos, idem autem sequitur aves volantes ».

Sed jam videamus posteriorem, et fortasse novissimam ipsius Gregorii ad eumdem Leonem Epistolam, tanto Pontifice revera dignam, eodem quoque anno haud diu post priorem nuper recitatam ab ipso conscriptam, ut ex iis, quæ prope finem ipsius habentur, intelligi potest. Sic enim se habet :

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

ΠΑΠΑ ΡΩΜΗΣ.

Περὶ τῶν ἁγίων Εἰκόνων πρὸς Λέοντα βασιλέα τον Ισαυρὸν Ἐπιστολὴ δευτέρα.

Τα γράμματα τῆς ὑμετέρας θεοφρουρήτου βασιλείας, και ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος, ἐδεξάμεθα δια Ρουφίνου τοῦ πρέσβεως ὑμῶν, και πάνυ ἀπέγνων τῆς ἐμῆς ζωῆς, ὅτι οὐ μετέγνως, ἀλλα τοῖς αὐτοῖς επιμένεις, μὴ φρονῶν τα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀκόλουθον καὶ μιμητὴν γενέσθαι σε τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων θαυματουργῶν ἡμῶν Πατέρων καὶ διδασκάλων. Καὶ ἁπλῶς οὐ προφέρω ξένους διδασκάλους, εἰ μη τοὺς τῆς πόλεως σου, καὶ τῆς χώρας σου. Ἀρα φρονιμώτεροί εἰσι Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ, και Γρηγορίου Νυσσαέως, καὶ Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, καὶ Βασιλειου Καππαδοκίας, καὶ Ιωάννου τοῦ Χρυσοστομου ; ἵνα μὴ γράψω τῶν μυρίων μυριάδων τῶν ὁμοίων ἐκείνοις ἁγίων, καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν καὶ διδασκάλων.

Ἀλλ' ἐξηκολούθησας τῷ πείσματι καὶ τοῖς ἐνοίκοις σου πάθεσι, καὶ ἔγραψας· ὅτι βασιλεὺς καὶ ἱερεύς εἰμί. Καὶ τοῦτο οἱ πρὸ σοῦ βασιλεῖς ἔδειξαν ἔργῳ καὶ λογῳ, οἱ κτισάμενοι καὶ φροντίσαντες τῶν Ἐκκλησιῶν ἅμα τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐκζητήσαντες ποθῳ καὶ ζήλῳ τῆ ὀρθοδοξίας την ἀλήθειαν, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας, και Θεοδοσιος ὁ μέγας, και Οὐαλεντινιανος ὁ μέγας, καὶ Κωνστανσῖνος ὁ Ιουστινιανου πατηρ, ὁ τῆς ἕκτης Συνόδου.

Οὗτοι οἱ βασιλεῖς θεοπρεπῶς ἐβασίλευσαν μετα τῶν ἀρχιερέων, μιᾷ βουλῇ καὶ γνώμῃ τας Συνόδους συναθροίσαντες, καὶ την ἀλήθειαν τῶν δογμάτων ἐκζητήσαντες τας ἁγιας Ἐκκλησίας συνεστήσαντο καὶ κατεκόσμησαν. Οὗτοι εἰσὶν ἱερεῖς καὶ βασιλεῖς, οἵ τινες καὶ τῳ ἔργῳ ἐπεδείξαντο· σὺ δε ἀφ' οὗ ἐπελάβου το βασίλειον, οὐκ ἐφύλαξας εἰς τέλος τους ὅρους τῶν Πατέρων, ἀλλ' εὑρων τας ἁγίας Ἐκκλησίας ἐν χρυσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένας, πεποικιλμενας, ἀπεκόσμησας, καὶ ἠρήμωσας.

Τί γὰρ εἰσιν αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν; οὐχὶ χειροποίητα, λίθοι, ξύλα,

SANCTI PATRIS NOSTRI

GREGORII DIALOGI

PAPÆ ROMANI.

De sacris imaginibus ad Leonem Isaurum imperatorem Epistola secunda.

Accepimus vestri a Deo conservati imperii, atque in Christo fraternitatis litteras per Rufinum legatum vestrum delatas ; meque prorsus vitæ meæ tæduit, quod sententiam non mutaris, sed in eisdem malis perseveres, nec ea, quæ Christi sunt, sapias, ut sanctos ac celebres miraculorum effectores Patres nostros ac doctores secteris et imiteris. Neque vero simpliciter doctores peregrinos profero, sed eos tantum, qui ex urbe ac regione tua prodierunt. Num sapientiores sunt Gregorio miraculorum effectore, Gregorio Nysseno, Gregorio Theologo, Basilio Cappadociæ, et Joanne Chrysostomo ? ne infinita millia SS. illis similium ac Deo plenorum Patrum doctorumque nostrorum commemorem.

Sed obsecutus es pervicaci animo tuo ac domesticis perturbationibus, et scripsisti : Imperator sum et sacerdos. Enimvero qui ante te fuerunt imperatores, hoc opere ac sermone demonstrarunt, qui condiderunt, et curam gesserunt Ecclesiarum una cum pontificibus cupiditate zeloque incensi, rectæque fidei veritatem pervestigantes, Constantinus magnus, Theodosius magnus, Valentinianus magnus, et Constantinus Justiniani pater, qui sextæ Synodo interfuit.

Imperatores isti religiose imperarunt, et cum pontificibus uno consilio ac sententia Synodos congregantes, atque veritatem dogmatum perquirentes, sanctas Ecclesias constituerunt et ornarunt. Hi sunt [1] sacerdotes, et imperatores, qui id opere demonstrarunt : tu vero, ex quo imperium occupasti, definitiones Patrum perpetuo non custodisti ; sed cum sanctas Ecclesias fimbriatis aureis vestibus convestitas, et variegatas invenisses, eas ornatu privasti, atque vastasti.

Quid enim nostræ sunt Ecclesiæ ? nonne res manu-

[1] Sic sacerdotes imperatores hos nominat, quod zelo sacerdotali insurrexerunt adversus hæreticos. Cæterum idem auctor inferius plusquam satis demonstrat absurdum esse, ut imperatores immisceant se fidei dogmatibus decidendis, cum id munus ad sacerdotem tantum spectet.

factæ, lapides, ligna, paleæ, lutum et calx? verum picturis historiisque miraculorum a sanctis editorum, et Christi passionum, ac sanctæ gloriosæ Matris ipsius, sanctorumque Apostolorum exornatæ sunt: et in historias, ac picturas homines facultates suas insumunt, et pueros parvulos nuper baptizatos in ulnis suis tenentes, itemque florentes ætate juvenes, et ex gentibus diversis profectos viri ac mulieres indicatis digito historiis eos ædificant, eorumque mentes et corda sursum ad Deum erigunt.

At tu ab his abstinere jussos humiles populos, in otiosis sermonibus, nugis, citharis, crepitaculis, tibiis, et tricis occupasti, et pro gratiarum actione ac celebratione ad fabulas illos traduxisti: hæreditatem cum illis habeto, et cum iis, qui inutilia fabulantur, et inscitias blaterant.

Audi humilitatem nostram, imperator, cessa, et sanctam Ecclesiam sequere, prout invenisti, atque accepisti. Non sunt imperatorum dogmata, sed Pontificum [1]; quoniam Christi sensum nos habemus. Alia est Ecclesiasticarum Constitutionum institutio, et alius sensus sæcularium in administrationibus sæculi; militarem ac ineptum, quem habes sensum, et crassum, in spiritalibus dogmatum administrationibus habere non potes.

Et ecce tibi palatii et Ecclesiarum scribo discrimen, imperatorum et pontificum: agnosce illud, et salvare, nec contentiosus esto. Si quis a te regia indumenta, purpuram, diadema capitis, trabeam abstulerit, et obsequii ordines: futurum est, ut ab hominibus turpis, deformis, et abjectus habearis: quem in statum Ecclesias redegisti: quod enim ipse non habes, sanctas Ecclesias ornatu privasti, deformesque reddidisti. Nam quemadmodum pontifex introspiciendi in palatium potestatem non habet, ac dignitates regias deferendi, sic neque imperator in Ecclesias introspiciendi, et electiones in clero peragendi, neque consecrandi, vel symbola sanctorum Sacramentorum (mysteriorum) administrandi, sed neque participandi absque opera sacerdotis [2]. Sed unusquisque nostrum, in qua vocatione vocatus est a Deo, in ea maneat.

Vides, imperator, pontificum et imperatorum discrimen? Si quispiam te offenderit, domum ejus publicas et spolias, solam illi vitam relinquens, tandemque illum etiam vel suspendio necas, vel capite truncas, vel relegas, eumque longe a liberis, et ab omnibus cognatis et amicis suis amandas. Pontifices non ita; sed ubi peccarit quis, et confessus fuerit, suspendii vel amputationis capitis loco, Evangelium et crucem ejus cervicibus circumponunt, eumque tanquam in carcerem in secretaria, sacrorumque vasorum æraria conjiciunt, in Ecclesiæ diaconia et in catechumena ablegant, ac visceribus eorum jejunium, oculisque vigilias, et laudationem ori ejus indicunt. Cumque probe (egregie) castigarint, probeque fame afflixerint, tum pretiosum illi Domini corpus impartiunt, et sancto illum sanguine potant: et cum illum vas electionis restituerint, ac immunem peccati, sic ad Dominum, purum insontemque transmittunt. Vides, imperator, Ecclesiarum imperiorumque discrimen?

Imperatores qui pie et in Christo vixerunt, Ecclesiarum pontificibus obedire minime recusarunt, nec eos vexarunt: tu vero, imperator, cum transgressus fueris, ac perversus evaseris, et manu propria subscripseris, teipsum subjiciens, et confessus fueris, eum, qui terminos Patrum tollit, execrabilem esse; in hoc proprio judicio condemnatus es, ac Spiritum sanctum a te alienasti. Persequeris nos, ac tyrannice vexas, militari, carnalique manu. Nos inermes ac nudi, qui terrenos et carnales exercitus non habemus, invocamus principem exercitus omnis creaturæ sedentem in cælis, Christum, qui est super omnes exercitus supernarum virtutum, ut immittat tibi dæmonem, sicut ait Apostolus [3]: Tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit.

Vides, imperator, quo impudentiæ atque inhumanitatis teipsum provexeris? animam tuam in barathra et prærupta loca præcipitem egisti, quod humiliari nolueris duramque cervicem tuam submittere. Nam ubi præclara commonitione adhibita, et doctrina pontifices

καὶ ἄχυρα, καὶ πηλὸς, καὶ ἄσβεστος; ἀλλ' ἐκοσμήθησαν διὰ τὰς ζωγραφίας καὶ ἱστορίας τῶν θαυμάτων τῶν ἁγίων, καὶ παθημάτων τοῦ Κυρίου, καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου αὐτοῦ Μητρὸς, καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων· εἰς τὰς ἱστορίας, καὶ ζωγραφίας καταναλίσκουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰς οὐσίας αὐτῶν· καὶ διακατέχοντες οἱ ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῶν τὰ νεοφώτιστα μικρὰ παιδία, καὶ τοὺς ἐν ἡλικίᾳ νέους, καὶ τοὺς ἐλθόντας ἐκ τῶν ἐθνῶν, δακτύλῳ δεικνύοντες τὰς ἱστορίας, οὕτως αὐτοὺς οἰκοδομοῦσι, καὶ τὸν νοῦν καὶ τὰς καρδίας ἄνω πρὸς τὸν Θεὸν ἀναφέρουσι.

Σὺ δὲ πάυσας ἐκ τούτων τοὺς ταπεινοὺς λαοὺς, ἠσχόλησας αὐτοὺς εἰς ἀργολογίας, καὶ ὕθλους, καὶ κιθάρας, καὶ κροτάλιά τε καὶ αὐλοὺς, καὶ λήρους, καὶ ἀντὶ εὐχαριστίας καὶ δοξολογίας εἰς μύθους αὐτοὺς ἐνέβαλες. Ἔχε τὴν κληρονομίαν μετ' αὐτῶν, καὶ μετὰ τῶν ἀργολογούντων, καὶ ἀπαιδευσίας λαλούντων.

Ἄκουσον τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, βασιλεῦ, καὶ παῦσον, καὶ ἀκολούθησον τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, καθὼς εὗρες, καὶ παρέλαβες. Οὐκ εἰσὶ τὰ δόγματα τῶν βασιλέων, ἀλλὰ τῶν ἀρχιερέων, ὅτι ἡμεῖς νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν. Ἄλλη παίδευσις ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν διαταγμάτων, καὶ ἄλλος νοῦς τῶν κοσμικῶν εἰς τὰς διοικήσεις τοῦ κόσμου. Τὸν πολεμικὸν καὶ σκαιὸν νοῦν, ὃν ἔχει, καὶ παχὺν, εἰς τὰς πνευματικὰς τῶν δογμάτων διοικήσεις ἔχειν οὐ δύνασαι.

Καὶ γράφω σοι τὰς διαφορὰς τοῦ παλατίου καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν βασιλέων καὶ ἀρχιερέων. Ἐπίγνωθι, καὶ σώθητι, καὶ μὴ φιλονείκει. Ἐάν τις ἄρῃ ἐκ σοῦ τὰς βασιλικὰς ἐνδύσεις, τὴν πορφύραν, τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς, τὴν ἁλουργίδα, τὰς τάξεις τῶν πομπῶν, ὄντως μέλλεις θεωρεῖσθαι παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἄσχημος, καὶ ἄμορφος, καὶ οὐδαμινός· καθὼς κατέστησας τὰς Ἐκκλησίας. Ὅπερ γὰρ οὐκ ἔχεις σὺ, τὰς ἁγίας Ἐκκλησίας ἀπεκόσμησας, καὶ ἀμόρφους κατέστησας. Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ ἀρχιερεὺς ἐγκύψαι εἰς τὸ παλάτιον, καὶ προβαλέσθαι ἀξίας βασιλικὰς, οὕτως οὔτε ὁ βασιλεὺς ἐγκύψαι εἰς τὰς Ἐκκλησίας, καὶ ψήφους ποιήσασθαι εἰς τὸν κλῆρον, οὔτε ἁγιάζειν, καὶ χειρίζειν τὰ σύμβολα τῶν ἁγίων μυστηρίων, ἀλλ οὔτε μεταλαμβάνειν χωρὶς ἱερέως. Ἀλλ' ἕκαστος ἡμῶν ἐν ᾗ κλήσει ἐκλήθη ὑπὸ Θεοῦ, ἐν ταύτῃ μενέτω.

Βλέπεις, βασιλεῦ, τὰς διαφορὰς τῶν τε ἀρχιερέων, καὶ βασιλέων; Ἐάν τις ἁμαρτήσῃ σοι, βασιλεῦ, δημεύεις τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ γυμνοῖς, ἐάσας ἔχειν τὴν ψυχὴν, καὶ τέλος κἀκεῖνον ἢ ἀπάγχεις, ἢ ἀποκεφαλίζεις, ἢ ἐξορίζεις, καὶ ἀλλοδαπῆ αὐτὸν ποιεῖς τῶν τέκνων, καὶ πάντων τῶν συγγενῶν καὶ φίλων αὐτοῦ. Οἱ ἀρχιερεῖς οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὅταν ἁμάρτῃ τις, καὶ ἐξομολογήσηται, ἀντὶ τῆς ἀγχόνης καὶ τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ περιτιθέασιν εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν σταυρὸν, καὶ φυλακίζουσιν αὐτον εἰς τὰ κειμηλιαρχεῖα, καὶ εἰς τὰ διακόνια τῆς Ἐκκλησίας ἐξορίζουσιν αὐτὸν, καὶ εἰς τὰ κατηχούμενα, καὶ νηστείαν εἰς τὰ ἔντερα, καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀγρυπνίαν, καὶ δοξολογίαν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐμποιοῦσι. Καὶ ὅτε καλῶς παιδεύσωσι καὶ καλῶς λιμαγχονήσωσι, παραβάλλουσιν αὐτῷ το τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ το ἅγιον αἷμα ποτίζουσιν αὐτὸν, καὶ ἀποκαταστήσαντες αὐτον σκεῦος ἐκλογῆς, καὶ ἀνωμάρτητον, οὕτως αὐτὸν προπέμπουσι καθαρὸν, καὶ ἄμωμον πρὸς Κύριον. Βλέπεις, βασιλεῦ, τὰς διαφορὰς τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τῶν βασιλειῶν;

Οἱ βασιλεῖς οἱ εὐσεβῶς καὶ ἐν Χριστῷ ζήσαντες, τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Ἐκκλησιῶν οὔτε παρήκουσαν, οὔτε ἔθλιψαν. Σὺ, βασιλεῦ, παραβὰς, καὶ διαστρέψας, καὶ ἰδιοχείρως γράψας, καὶ ὑποβαλὼν αὐτὸν, καὶ ὁμολογήσας, ὅτι ὁ καταλύων ὅρια Πατέρων, ἐπικατάρατος, ἔνθα αὐτοκατάκριτος γέγονας, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπεχώρισας ἀπὸ σοῦ. Τιμωρεῖς, καὶ τυραννεῖς ἡμᾶς στρατιωτικῇ, καὶ σαρκικῇ χειρί. Ἡμεῖς ἄοπλοι καὶ γυμνοὶ, μὴ ἔχοντες στρατόπεδα ἐπίγεια σαρκικὰ, ἐπικαλούμεθα τὸν ἀρχιστράτηγον πάσης κτίσεως, τὸν ἐν οὐρανοῖς καθήμενον Χριστὸν, τὸν ἐπάνω τῶν στρατιῶν τῶν ἄνω δυνάμεων, ἵνα πέμψῃ σοι δαίμονα, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος· Παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ, εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ.

Βλέπεις, βασιλεῦ, εἰς ποίαν ἀναίδειαν, καὶ ἀπανθρωπίαν ἐξήλασας σεαυτόν; τὴν ψυχήν σου εἰς βάραθρα, καὶ κρημνοὺς ὑπέβαλες, διὰ τὸ μὴ θέλειν σὲ ταπεινωθῆναι, καὶ ὑποκλῖναι τὸν σκλήρον σου τράχηλον. Ὅταν γὰρ οἱ ἀρχιερεῖς τοὺς βασιλεῖς διὰ νουθεσίας καλῆς καὶ διδασκαλίας, τῷ Θεῷ παραστήσωσιν ἀμέμπτους καὶ καθαροὺς τῶν ἁμαρτη-

[1] 1. Cor. II. — [2] Ibid. VII. — [3] Ibid. V.

μάτων καὶ παισμάτων, μέγαν ἔπαινον καὶ δόξαν ἔχουσι παρ' αὐτῷ εἰς τὴν ἁγίαν μεγάλην ἀνάστασιν, ὅταν μέλλῃ ὁ Θεὸς τὰ κρύπτὰ ἡμῶν ἔργα φανερῶσαι, εἰς αἰσχύνην ἡμῶν ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ μέλλομεν αἰσχύνεσθαι, ὅτι διὰ τῆς παρακοῆς σου οὐκ ἐκερδήσαμέν σε, ὅτι οἱ πρὸς ἡμῶν ἀρχιερεῖς οἱ κατὰ τοὺς ἰδίους καιροὺς τοὺς βασιλεύσαντας προσφέρουσι τῷ Θεῷ εἰς αἰσχύνην ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, ὅτι οὐ προσφέρομεν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων καιρῶν βασιλέα ἔντιμον καὶ ἔνδοξον, ἀλλ' ἄτιμον καὶ παραχαράξιμον.

Ἰδοὺ καὶ νῦν παρακαλοῦμέν σε, μετανόησον, καὶ ἐπίστρεψον, καὶ εἴσελθε εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ καθως εὗρες καὶ παρέλαβες, φύλαξον. Καὶ τίμησον, και δόξασον τοὺς ἁγίους, καὶ ἐνδόξους Πατέρας ἡμῶν, καὶ διδασκάλους οἵ τινες μετὰ Θεὸν τας τυφλώσεις τῶν καρδιῶν, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν διήνοιξαν, καὶ ἀνέβλεψαν. Ἔγραψας δὲ, ὅτι διὰ τί εἰς τὰς ἓξ συνόδους οὐδὲν ἐῤῥέθη περὶ τῶν εἰκόνων; Ἀληθῶς, βασιλεῦ, οὔτε περι ἄρτου, και ὕδατος οὐδεν ἐῤῥέθη, φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν, πιεῖν, ἢ μὴ πιεῖν· ὅτι ταῦτα ἔχεις ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς παραδεδομένα εἰς ζωὴν τῶν ἀνθρώπων· οὕτω καὶ αἱ εἰκονες παραδεδομέναι ἦσαν, καὶ αὐτοὶ εἰς τας συνόδους οἱ ἀρχιερεῖς ἐπεφέροντο τὰς εἰκόνας· καὶ οὐδεὶς φιλόχριστος, καὶ φιλόθεος ὁδοιπορῶν, χωρὶς εἰκόνων τας πορείας ἐποιοῦντο ὡς ἐνάρετοι, καὶ καλοὶ τῷ Θεῷ.

Παρακαλοῦμεν σε, γενοῦ ἀρχιερεὺς καὶ βασιλεὺς, καθὼς προέγραψας. Ἐὰν τοῦτο ἐρυθριᾷς ὡς βασιλεὺς αἰτιολογῆσαι ἑαυτον, γράψον εἰς πάσας τας χώρας ἃς ἐσκανδάλισας, ὅτι Γρηγόριος ο πάπας Ῥώμης ἔσφαλλε περὶ τῶν εἰκόνων, καὶ Γερμανὸς ὁ πατριάρχης Κονσταντινουπόλεως, καὶ ἡμεῖς ἀναδεχόμεθα τὸ σφάλμα τῆς ἁμαρτίας, ὡς λαβοντες παρὰ Κυρίου τὴν ἐξουσιαν, καὶ αὐθεντίαν λύειν καὶ δεσμεῖν τα ἐπίγεια καὶ τα ἐπουράνια· καὶ σὲ ἀμέριμνον ποιήσομεν. Οὐκ ἠθέλησας, καὶ σὺ θέλεις. Ἡμεῖς, ὡς λόγον ἀποδωσοντες τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, τὰς νουθεσίας, καὶ διδασκαλίας παρεθέμεθά σοι, καθως καὶ ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τοῦ Κυρίου· καὶ ἀπέφυγες, καὶ παρήκουες ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, καὶ Γερμανοῦ τοῦ προέδρου, καὶ τῶν ἁγίων, καὶ ἐνδόξων θαυματουργῶν, καὶ διδασκάλων Πατέρων ἡμῶν, καὶ ἠκολούθησας διεστραμμένοις καὶ σαθροῖς τῶν δογμάτων τῆς ἀληθείας σφαλλομένοις.

Ἔχε τὴν μερεῖδα μετ' αὐτῶν. Ἡμεῖς, καθὼς προεγράψαμέν σοι, ἐπέστημεν χάριτι Θεοῦ τὴν ὁδὸν ἐπὶ την ἐσωτέραν χώραν τῆς Δύσεως τοῖς τὸ ἅγιον βάπτισμα ἐπιζητοῦσι. Καὶ γὰρ ἀποστείλαντός μου ἐκεῖσε ἐπισκοπους, καὶ τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας κληρικοὺς, οὔπω κατεδέξαντο ἐπικλῖναι τὰς κεφαλὰς, καὶ φωτισθῆναι οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐμὲ ἐπιζητοῦντες γενέσθαι αὐτῶν ανάδοχον. Ἐπὶ τούτῳ ἐπέστημεν Θεοῦ χάριτι την ὁδον, ἵνα μὴ τῆς κατακρίσεως καὶ τῆς ἀμελείας ἡμῶν λογον ἀποδῶμεν. Ὁ Θεος δώῃ σοι σύνεσιν καὶ μετάνοιαν εἰς ἐπιστροφὴν τῆς ἀληθείας ὅθεν ἐξέφυγες, καὶ ἀποκαταστήσοι πάλιν τοῖς ταπεινοῖς λαοῖς εἰς ἕνα ποιμένα τον Χριστον, καὶ εἰς μίαν ποίμνην τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ ἱερέων, καὶ την εἰρήνην ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν παράσχοι πάσῃ οἰκουμένῃ νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνον. Ἀμήν.

Deo exhibuerint imperatores irreprehensibiles et mundos a peccatis ac delictis : magnam apud eum laudem et gloriam obtinent in sanctam resurrectionem magnam, quo tempore res nostras occultas, opera nostra in lucem prolaturus est in confusionem nostram coram Angelis suis. Tum vero futurum est, ut nos humiles erubescamus, quod te propter inobedientiam tuam lucrati non fuerimus, cum illi, qui ante nos fuerunt Pontifices, eos qui suis temporibus imperarunt, Deo obtulerint; quod nobis humilibus pudorem incutiet, qui temporum nostrorum imperatorem non offeramus gloriosum et celebrem, sed ignominiosum et adulterinum (infamia notatum).

Ecce nunc quoque te hortamur, pœnitentiam age, et convertere, atque ad veritatem ingredere : sicut invenisti, et accepisti, custodi. Honore affice, et glorifica sanctos et gloriosos Pa res nostros ac doctores, qui cæcitatem a cordibus oculisque nostris secundum Deum dispulerunt, iisque visum restituerunt. At enim scripsisti : Qui fit, ut in sex Conciliis de imaginibus nihil sit dictum? Enimvero, imperator, ne de pane quidem et aqua dictum est quidquam, sitne comedendum, an non comedendum; bibendum, an non bibendum; quandoquidem hæc antiquitus, et a principio ad vitæ humanæ conservationem habes tradita : sic etiam imagines traditæ fuerant, ipsique Pontifices imagines ad Concilia deferebant, nec ullus ex Christi amantibus ac religiosis hominibus iter peragens, absque imaginibus peregrinationes obibat, utpote qui virtute prædili atque apud Deum probi essent.

Hortamur te, ut sis pontifex et imperator, prout ante scripsisti. Quod si te pudeat, hoc tibi ipsi tanquam imperatori tribuere : ad regiones omnes, quibus scandalo fuisti, scribe, Gregorium papam Romanum circa imagines errare, itemque Germanum Constantinopolitanum patriarcham; et nos culpam peccati recipimus, utpote qui potestatem a Domino acceperimus et auctoritatem terrena cælestiaque solvendi ac ligandi; teque ab hac cura quietum præstabimus. Neque voluisti, neque vis : nos, ut rationem Christo Domino reddituri, monita atque documenta tibi adhibuimus, prout a Domino edocti sumus : at tu refugisti, atque obedire nobis humilibus recusasti, simulque Germano præsuli, et sanctis, atque gloriosis miraculorum effectoribus, et doctoribus Patribus nostris, et secutus perversos pravosque dogmatum magistros, qui a veritate aberrant.

Habeto partem cum illis. Nos, prout ante scripsimus tibi, viam ingredimur Dei benignitate in extremas Occidentis regiones versus illos, qui sanctum baptisma efflagitant. Cum enim illuc episcopos misissem, et sanctæ Ecclesiæ nostræ clericos; nondum adducti sunt, ut capita sua inclinarent et baptizarentur eorum principes, quod exoptant, ut eorum sim susceptor. Hac de causa nos ad viam Dei benignitate accingimus, ne forte damnationis et incuriæ nostræ rationem reddamus. Det tibi Deus prudentiam ac pœnitentiam, ut ad veritatem convertaris a qua descivisti; rursusque restituat humilibus populis in unum pastorem Christum, et in unum ovile Orthodoxarum Ecclesiarum, ac præsulum, et pacem Dominus Deus noster præbeat universo terrarum orbi nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

31. Hactenus Gregorii posterior Epistola nunc primum in luce medita. In qua, sicut in priori, dum Gregorius meminit de ejus profectione ad baptizandos principes recens ad fidem conversos, putamus intelligendum de Saxonum principibus, viris primariis per S. Bonifacium ad fidem conversis; verum non ut animo disposuerat, proficisci ab Urbe contigit, Deo aliter disponente, quod de se quoque Paulus excusat[1], quod promissum non impleverit. Sed antequam reliqua prosequamur, hic Græcorum corrigendus error de his, quæ ad Gregorii cognomentum spectant, cum a Græcis antiquis scriptoribus passim Dialogus nuncupatus inveniatur, ex quibus etiam id reperimus ad Latinos pariter derivatum : et aliquando occasio fuit, ut et nos cum illis in errorem traduceremur. Cæterum ubi legi Gennadium scholarium virum doctissimum, sensi in uno omnium Græcorum errorem, quod scilicet Græci primum Gregorium cum secundo confundant, dum utrique, quasi uni Gregorio, Dialogi cognomentum adscribunt. Nam ipse Gennadius in expositione pro Concilio[1] Florentino hæc habet :

[1] 2. Cor. I.

[1] Gennad. c. 5. Sect. XVI.

« Gregorius magnus Dialogus impietatem eorum, qui imagines oppugnant, anathemati subjecit ». Hæc cum non nisi de Gregorio secundo intelligi possint: satis perspectum habetur, hoc loco ab ipso Gregorium secundum cognominatum esse Dialogum. Verum cum idem auctor eodem libro sæpe superius Gregorium seniorem ejus nominis primum nominet etiam cognomento Dialogum, cum et dialogorum ejus[1] nonnulla citat : manifestum est, ipsum, sicut et alios id profitentes, delectum habendum penitus ignorasse, quo primum Gregorium a secundo distingueret : revera tamen per Gregorium Dialogum, Gregorium Magnum, qui dialogos scripsit, significare voluisse videtur.

32. *Legati Pontificis a Leone in exilium missi.* — Cæterum ipse Gregorius papa non solum litteras dedit, quas legisti ad imperatorem, sed et legatos misit, per quos, si licuisset, ejus animum demulceret. Verum ferus barbarus contra jus Gentium eosdem legatos detrusos in carcerem damnavit exilio, ubi et eos mori coegit. Testantur hæc litteræ Nicolai Romani Pontificis ad Michaelem imperatorem, quibus exprobrans Orientalium imperatorum adversus Romanam Ecclesiam perpetrata flagitia, post alia subdit : « Sub papa Gregorio factum est, qui post sextam Synodum fuit, quando pro zelo Dei et sanctarum imaginum reverentia religiosi viri ac Dei famuli directi, in exilium missi sunt, et bona confessione hujusmodi finierunt vitam ». Hæc ipse.

33. *Minæ et insidiæ Leonis in Gregorium.* — Jam vero quæ molitus sit adversus ipsum Gregorium Leo imper. ubi litteras ipsius accepit, in medium adducamus.

His tanquam stimulis cruentatus imperator animo illud decrevit, ut omnino sanctum Pontificem neci traderet; omnemque ad hoc perpetrandum adhibens fraudem, dolis omnia miscens, nec semel tantum, sed iterum atque iterum pertentavit, prout ex iis, quæ Anastasius tradit, poteris intelligere, qui ait : « Post aliquod tempus Basilius dux, Jordanus chartularius, et Joannes subdiaconus cognomento Lurion inierunt consilium, ut Pontificem interficerent, quorum assensum Mauritius spatharius imperialis, qui Romanum ducatum tenebat, regia missus urbe, imperatore mandante, hoc probavit, sed tempus invenire non potuerunt. Qui Dei judicio dissolutus contractus est, et sic Roma recessit ». Hæc breviter Anastasius. Fuit ista prima conjuratio per ministros regios provocata, quibuscum etiam alter Judas subdiaconus conspirarat ; secundam autem conjurationem hoc modo se habuisse, idem Anastasius tradit :

34. « Postmodum Paulus patricius et exarchus missus in Italiam est. Qui denuo (iidem qui supra conjurati) ut scelus perficerent, meditabantur, quorum consilium Romanis patefactum est. Qui moti cuncti Jordanem interfecerunt et Joannem Lurionem subdiaconum ; Basilius vero monachus factus, in loco, in quem retrusus, vitam finivit ». Hactenus secunda conjuratio, quæ detecta Romanorum armis fuit exstincta. Egregium sane specimen amoris et observantiæ erga communem omnium patrem, peculiarem vero suum ipsorum parentem Romani tunc edidere, cum pro salute Pontificis adversus regios magistratus, ipsius imperatoris auctoritate pollentes insurrexere, committentes eo facto se, sua, suosque discrimini. Quod vero audisti Basilium ducem detrusum in monasterium illic vitam finiisse: scias hunc ducum illorum, qui ab imperatoribus Romam mitti solerent ad curandam Urbem, et ad eam spectantes civitates, fuisse novissimum, desiisseque penitus duces Urbis, curamque omnium in omnibus recidisse in Summum Pontificem. Sed post duas recensitas adversus Gregorium papam conjurationes, audi adhuc tertium machinamentum, quod Anastasius mox subdit his verbis :

35. « Paulus vero exarchus imperatoris jussione eumdem Pontificem conabatur interficere, eo quod censum in provincia ponere præpediebat, et cogitaret ipse imperator suis opibus Ecclesias denudare, atque alium Pontificem in ejus ordinare locum ». Vides detegi mentem sacrilegi imperatoris inhiantis, ut vidimus, ad Ecclesiæ sacra vasa diripienda, eo prætextu, quod essent sacris imaginibus ornata, eademque (ut fecerat Constantinopoli) quasi nefaria inde auferret, et in fiscalem arcam inferret. Subdit vero Anastasius : « Post hunc spatharius cum jussionibus missus est alter, ut Pontifex a sua Sede amoveretur. Denuo et Paulus patricius exarchus ad perficiendum tale scelus, quos seducere potuit, ex Ravenna cum suo comite, atque ex castris aliquos misit. Sed motis Romanis atque undique Longobardis pro defensione Pontificis, in Salario ponte Spoletini, aliique hinc inde duces Longobardorum, circumdantes Romanorum fines hoc præpediebant ». Vidisti miraculum : Longobardi, qui infestare Romanam Urbem nunquam desiere, tempore præsertim Gregorii Magni Romani Pontificis (ut visum est superius) iidem omnes modo adversus exarchum pro Pontifice divino insurgunt impulsu.

36. *In Leonem hæresis Edictum promulgantem in Occidente populi insurgunt, quos tamen compescit Gregorius.* — At quid post hæc imperator ? toties ne perficeret quod tentabat a Deo repulsus : venenum latens in stomacho, quod pararat in perniciem fidelium omnium, tandem palam foras evomuit, rugitumque emittens suum, quid ageret, quidve tentaret, efficit penitus manifestum ; cum videlicet edictum adversus sacras imagines, quod promulgarat in Oriente, misit in Occidentem : de quo Anastasium audi : « Jussionibus itaque postmodum missis, decreverat imperator, ut in nulla Ecclesia imago cujuslibet sancti, aut martyris, aut Angeli haberetur (maledicta enim omnia asse-

[1] Gennad. c. 3. Sect. LVI.

rebat) ac si acquiesceret Pontifex, gratiam imperatoris haberet; et si hoc fieri præpediret, a suo gradu discederet». Quidnam his auditis Gregorius? Ubi pro religione certamen esse cognovit, alacriori animo descendit in prœlium, ipsique fortius toto conatu restitit, omnes ubique excitans Christianos pro legitimis ad mortem usque certare: scriptisque Apostolicis litteris, quibus profanum et sacrilegum damnaret edictum, eas longe lateque patentes ubique vulgavit, quibus veluti classico cælitus audito, omnes excitati fideles adversus impium legislatorem protinus insurrexere tanto animo, ut fuerint ab ipso Pontifice cohibendi, ne torrentis instar influerent in Orientem ad exturbandum tyrannicum imperatorem. Nam audi Anastasium :

37. «Despiciens ergo vir pius profanam principis jussionem; jam contra imperatorem, quasi contra hostem se armavit, renuens hæresim ejus; et scribens ubique cavere Christianos, quæ orta fuisset, impietatem. Igitur permoti Pentapolensium, et Venetiarum exercitus, jussioni imperatoris restiterunt: et nunquam se ejus Pontificis condescendere neci dicebant; sed quod pro ejus magis defensione viriliter decertarent ». Ista ingenti præstantique animo Veneti, licet terra marique essent proximi imperatori, a quo deleri timere potuissent, si adhuc viribus haud adeo fortes, pro Pontifice certamen inire adversus ipsum aliquo modo præsumerent. Sed ubi pro religione scirent esse certamen, cuncta ei posthabenda, merito censuerunt. Sic enim crevere Respublicæ, cum religionem cæteris omnibus prætulere; excidere vero, cum in eis religio contempta elanguit. Unanimes igitur omnes Italiæ populi, tam Barbari, quam Aborigines, licet mutuo semper inter se bella gerere indefesso studio consueverint: uno omnes religionis vinculo colligati adversus imperatorem accincti sunt armis, detestati in primis exarchum, per quem tale impius imperator in Italia promulgari curasset edictum, quem et anathemati ipse Pontifex subjecisset : nam Anastasius de eo :

« Ita ut anathemati Paulum exarchum, qui illud edictum direxerat, ejusque consentaneos submitteret, sperantes ejus ordinationem : ibique omnes in Italia mori eligerent. Atque sic de Pontificis, deque sua immunitate cuncti studuerunt. Cognita ergo imperatoris nequitia, omnis Italia consilium iniit, ut sibi eligerent imperatorem, et ducerent Constantinopolim. Sed compescuit tale consilium Pontifex, sperans conversionem principis ».

38. Ita tum quidem Pontifex, quo ostenderet quam longe abesset, ut tyrannice rem ageret, sed potius paterne cuncta præstaret : et nihil magis antiquius esse sibi, quam ut Occidentale imperium conservaret integrum imperatori, ipsumque ad fidem Catholicam revocatum (ut erat antea) omnium efficeret liberum possessorem. Verum sicut huic nihil magis in optatis erat, quam ipsius consulere saluti; ita et imperatori nihil magis in animo fixum, quam ipsum Gregorium neci tradere : nam quid jam quarto per suos adversus eum molitus sit, per eumdem Anastasium sic accipe :

« Ipsis interea diebus Exhilaratus Neapolis dux, deceptus diabolica instigatione cum suo filio Andriano Campaniæ partes tenuit, seducens populum, ut obediret imperatori, et occideret Pontificem. Tunc Romani omnes eum insecuti comprehenderunt, et cum suo filio occiderunt : post hæc et Petrum ducem, dicentes turbati, quod contra Pontificem quoque scripsisset. Igitur dissensione facta in partibus Ravennæ, alii consentientes pravitati imperatoris, alii cum Pontifice et ejus fidelibus tenentes, inter eos contentione mota, Paulum patricium exarchum occiderunt. Longobardis vero Æmiliæ castra, Feronianus, Montebelli, Verablum cum suis oppidis Buxo et Persicteta, Pentapolis quoque cum Auximana civitate se tradiderunt ». Hæc tanta parturiit nova hæresis damna imperatori, ut eum ipso jam penitus totius Occidentalis imperii dominio spoliaret, cum ille in hoc unum omnes suos conatus et studia collocasset, ut Gregorium de medio auferret : adversus quem hæc rursus jam sexto loco ponenda sunt tentata machinamenta, quæ idem Anastasius ita narrat :

39. « Post aliquod vero tempus Eutychium patricium eunuchum, qui dudum exarchus fuerat, Neapolim imperator misit, ut illud, quod exarchus Paulus, spatharii quoque, et cæteri malorum consiliatores facere nequiverunt, ille perficeret. Sed nec sic, jubente Deo, latuit miserabilis dolus, sed claruit cunctis pessimum consilium, quo Christi violare conabatur Ecclesias, et perdere cunctos, et diripere omnia loca. Cumque mitteret hominem proprium Romam cum scriptis suis, in quibus continebatur, ut Pontifex occideretur cum optimatibus Romanis, agnita crudelissima insania, protinus ipsum patricium missum occidere voluerunt, nisi defensio Pontificis nimia præpedisset. Verum eumdem anathematizaverunt Eutychium exarchum, seseque magni cum parvis constringentes sacramento, nunquam Pontificem Christianæ fidei zelotem et Ecclesiarum defensorem permittere necari, aut amoveri, sed mori essent pro salute illius omnes parati ». At quid tantem satellites sacrilegi imperatoris? Quod ferro perficere non valerent, auro tentant, ut ex iis intelliges, quæ istis subjicit Anastasius, ubi ait :

40. « Munera tunc hinc inde ducibus Longobardorum sunt missa, et regi pollicens plurima, ut a juvamine desisterent Pontificis, per suos legatos patricius ille suadebat. Qui ex scriptis detestandam viri dolositatem despicientes : una se, quasi fratres, catena fidei constrinxerunt Romani atque Longobardi, desiderantes cuncti mortem pro defensione Pontificis sustinere gloriosam, nunquam illum passuri perferre molestiam, pro fide vera et Christianorum certantes salute ». Sed quibus adversus imperatorem Gregorius papa se potissimum defen-

dere armis curarit, idem auctor mox ista subjiciens indicat :

41. *Gregorius cum Carolo Martello fœdus init.* — « His ita se habentibus, elegit majus præsidium pater ille, pauperibus distribuere largissima manu quæ reperiebat, incumbens orationibus, jejuniis, litaniis, Deum quotidie deprecabatur; speque ista manebat semper fultus plusquam ab hominibus : gratias tamen voluntati populi referens pro mentis proposito, blando omnes sermone, ut bonis in Deum proficerent actibus, et fide persisterent, rogabat; et ne desisterent ab amore et fide Romani imperii admonebat. Sic cunctorum corda molliebat, et dolores continuos mitigabat ». Hucusque Anastasius. Reliqua autem, quæ subjicit, spectare indicans ad undecimam Indictionem, post sequentem annum ea contigisse asserere opus est. Sicque ea, quæ hactenus sunt enarrata, non hoc anno tantum, sed et sequenti esse peracta noscuntur.

Sic igitur vides ex his, quæ dicta sunt, longe dissimilia a Græcis Latinos de Gregorii papæ conatu ac fide ipsius scripsisse erga Leonem imperatorem : quem cum frustra videret Pontifex se laborare, ut ab hæresi revocaret ad Catholicam fidem, in deterius illo jugiter prolabente, tunc contigit quod ait Zonaras, ipsum cum Francis iniisse fœdus, de quo hæc habes in Appendice[1] ad Gregorium ex auctore sui temporis res scribente : « Eo etenim, inquit, tempore bis a Romana Sede S. Petri Apostoli beatus papa Gregorius claves venerandi sepulcri cum vinculis S. Petri et muneribus magnis et infinitis, legationem (quod antea nullis auditis aut visis temporibus fuit) memorato principi (Carolo scilicet Martello) destinavit. Eo pacto patrato, ut ad partes imperatoris recederet (accederet), (venire scilicet, si opus esset, in Italiam), et Romanum consulatum præfato principi Carolo sanciret. Ipse itaque princeps mirifico, et magnifico honore ipsam legationem recepit, munera pretiosa contulit, atque cum magnis præmiis cum suis sodalibus missis Grimonem abbatem Corbeiensis monasterii, et Sigebertum reclusum Basilicæ S. Dionysii martyris Romam ad limina sancti Petri et sancti Pauli destinavit ». Hæc ibi. Quibus declaratur sancitum inter eos fœdus, ut si opus esset, in Italiam Carolus se conferret, susciperetque pro Romana Ecclesia defensionem adversus impugnantem eam imperatorem, accepturus consulatum in Urbe.

42. Profuerunt ista saluti totius Italiæ : siquidem cum sancita hæc cum Carolo innotuissent Orienti, abstinuit imperator inferre in Italiam arma; magni quippe nominis ob ingentes præclarasque victorias Carolus ubique terrarum erat, utpote quod Sarracenos in Aquitaniam irrumpentes superasset, atque eorum exstincto rege, ingenti strage eosdem affecisset, ut superiori anno dictum esse meminimus. Scitum sane, prudensque Gregorii papæ consilium, Francorum expetere adversus persecutorem Ecclesiæ vires : haud enim satis fiduciæ esse sciret in Longobardis sæpe repertis in Romanam Ecclesiam infidelibus; sed nec satis virium erat in Venetis, ut tantæ molis Orientalis imperii se armis objicerent. In Francis vero erga Romanam Ecclesiam firma fides, atque constantia sæpe cognita, ut Carolum ita sibi conciliaret, Pontifici suaserunt. Nec irritum fuit votum, et spes inanis : siquidem ubi tantum innotuit, Carolum studiosum esse Romani Pontificis, mox fuit ab ejus persecutione cessatum. Sed quid interea in Urbe visum?

43. *Regum illustrium Romam peregrinatio.* — Dum nefarius Orientalis Romani imperii moderator se Catholicæ Ecclesiæ adversarium publicis profitetur edictis, et Romanam sibi Ecclesiam subjicere studio indefesso laborat : Deus ex orbis finibus, ex Britannia, inquam, regem in Urbem mittit, qui non solum Catholicæ fidei professione, sed mundi contemptu, verum se fidei Christianæ exhibuit confessorem. In hunc annum quidem accidit, quod Beda narrat his[1] verbis : « Abeunte autem Romam Ceadvalla, successit in regnum Ifnu de stirpe regia, qui cum triginta et septem annis imperium tenuisset gentis illius, et ipse relicto regno, ac junioribus commendato, ad limina beatorum Apostolorum, Gregorio Pontificatum tenente, profectus est, cupiens in vicinia locorum sanctorum ad tempus peregrinari in terris, quo familiarius a sanctis recipi mereretur in cælis. Quod his temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobilesque laici et clerici, viri ac feminæ certatim facere consueverunt ». Hæc Beda.

Sed et ad hæc eadem tempora Gregorii papæ pariter referenda putamus, quæ de Bavariæ duce habet Paulus diaconus verbis istis[2] : « His, inquit, diebus, Theudo Bajoariorum gentis dux, orationis gratia Romam ad beatorum Apostolorum vestigia venit ». Hæc ipse, qui et paulo superius ait hujus filiam nomine Guntrudam acceptam in uxorem a Luitprando rege Longobardorum. Vide miraculum : cum imperator suos satellites Romam sæpe mittit, qui Pontificem neci tradant : mittit Deus reges et duces, qui Romam pietatis ergo venientes post Apostolos domnum Apostolicum venerentur.

44. *Tobiæ episcopi Rhofensis obitus.* — Eodem anno contigisse ad Deum transitum Tobiæ episcopi Rhofensis, viri doctrina insignis, idem qui supra auctor est Beda, dum ait[3] : « Anno post quem (vicesimum quintum scilicet) proximo Tobias Rhofensis Ecclesiæ præsul defunctus est. Erat enim discipulus beatæ memoriæ magistrorum Theodori archiepiscopi, et abbatis Hadriani, unde (ut dictum est) cum eruditione litterarum vel Ecclesiasticarum vel generalium, ita græcam quoque cum latina didicit linguam, ut tam notas et familiares sibi eas, quam nativitatis suæ loquelam haberet. Sepul-

[1] Append. ad Greg. Turon. c. 110.

[1] Bed. l. v. c. 7. in fin. — [2] Paul. diac. l. VI. c. 13. vet. edit et nov. XLIV. — [3] Bed. l. v. c. 24.

tus vero est in porticu sancti Pauli Apostoli, quam intra Ecclesiam sancti Andreæ sibi ipsi locum fecerat sepulcri ». Hæc Beda. Cujus sententia liquet Anglos non fidem Catholicam tantum, sed et bonas litteras a Romana esse Ecclesia consecutos. Scribebat his diebus ipse Beda historiam Ecclesiasticam Anglicanam, quam absolvit anno Redemptoris septingentesimo trigesimo primo. Porro hoc tempore cum sederet Gregorius Pontifex, ad explendos undique numeros diligentis historici, missus est Romam Nothelmus presbyter, qui peteret a Gregorio papa Epistolas illas ex archivo Ecclesiæ Romanæ, quæ ad res Anglicanas spectare noscerentur : quas acceptas in Angliam ad Bedam detulit; testatur id ipse in Epistola nuncupatoria ad regem Anglorum Ceolulphum, ubi ait : « Nothelmus postea Romam veniens, nonnullas ibi beati Gregorii papæ, et aliorum Pontificum Epistolas, perscrutato ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ scrinio, permissu ejus qui nunc ipsi Ecclesiæ præest, Gregorii Pontificis invenit, reversusque nobis nostræ historiæ inserendas cum consilio præfati Albini reverendissimi patris attulit ». Hæc ipse.

45. *Gregorii Epistola ad Bonifacium ad Ecclesiasticæ disciplinæ quæstiones pertinens.* — Ad hujus vero anni finem, jam cœpta decima Indictione, sanctus Bonifacius Germanorum apostolus Romam mittit Denualem presbyterum, cui litteras dedit, quibus de nonnullis sibi dubiis ipsum Gregorium Romanum Pontificem consulendum putavit. His acceptis sanctus Pontifex ad eum rescribens, ad cuncta respondit. Extant ipsæ Gregorii litteræ, sed male positæ sub Gregorio tertio, siquidem ex Indictione in ea posita, hoc anno esse scriptæ reperiuntur, decimo kalendas Decembris, decima Indictione, ut in fine ipsarum habetur, quæ sic se habent[1] :

« Reverendissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo Gregorius servus servorum Dei.

« Desiderabile mihi a te missus Denual religiosus presbyter attulit nuntium, cum te sospitem narravit, et in ministerio, pro quo missus es, favente Deo, proficere nuntiavit. Detulit etiam a te missas litteras , ubi indicasti quod ager Dominicus, qui incultus jacebat, et spinarum aculeis ex infidelitate riguerat, vomere tuæ doctrinæ exarante, semen verbi suscepit, et fertilem messem protulit fidelitatis. In iisdem litteris quædam subnexuisti capitula, sciscitando qualiter teneat, vel doceat sancta Apostolica Romana Ecclesia. Bene noscis satis, quia beatus Apostolus Petrus, et episcopatus principium extitit, et consulenti tibi de statu Ecclesiæ, non ex nobis quasi ex nobis, sed ejus gratia[2] qui aperit os mutorum, et linguas infantium facit disertas, qualiter tenere debeas Apostolici vigoris doctrinam, dicimus. Igitur in primis legebatur, in quota progenie propinquorum matrimonium copuletur. Dicimus quod oporteat quidem , quandiu se agnoscunt affinitate propinquos, ad hujus copulæ non accedere societatem. Sed quia temperantia magis, et præsertim inter barbaram gentem plus placet, quam districtio censuræ : concedendum est, ut post quartam generationem jungantur.

« Nam quod posuisti, quod si mulier infirmitate correpta, non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis ? Bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret. Sed quia hoc magnorum est : ille, qui se non poterit continere, nubat magis : non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, et non detestabilis culpa excludit ». Hæc Gregorii sic accipias, ut dicat de impedimento perenni, quod nesciebatur ubi contraxit. Sed pergit :

46. « Presbyter vero, vel quilibet sacerdos a populo accusatus, si certi non fuerint testes, qui criminis illati approbent veritatem, jusjurandum erit in medio, et illum testem proferat de innocentiæ suæ puritate, cui nuda et aperta sunt omnia, sicque maneat in proprio gradu.

« Nam de homine, qui a Pontifice confirmatus fuerit, denuo illi talis reiteratio prohibenda est.

« In missarum solemniis observandum est, quod Dominus noster Jesus Christus sanctis suis tribuit discipulis : Accepit namque calicem, dicens[1] : Hic est calix novi Testamenti in meo sanguine : hoc facite quotiescumque sumitis. Unde congruum non est duos vel tres calices in altario ponere, cum missarum solemnia celebrantur.

« De immolatitiis autem escis consuluisti, si a fidelibus superductum fuerit vivificæ crucis signum, edi liceret an non : illud sufficit respondere, quod beatus Apostolus dicit[2] : Si quis dixerit quia hoc immolatitium est, nolite edere propter eum, qui indicavit, et propter conscientiam.

« Addidisti adhuc , quod si pater vel mater filium vel filiam intra septa monasterii in infantiæ annis sub regulari tradiderint disciplina : utrum liceat eis postquam pubertatis impleverit annos, egredi, et matrimonio copulari. Hoc omnino devitamus, quia nefas est, ut oblatis a parentibus Deo filiis voluptatis frena laxentur.

47. « Enimvero quosdam absque interrogatione Symboli ab adulteris et indignis presbyteris fassus es baptizatos. In his tua dilectio teneat antiquum morem Ecclesiæ : quia quisquis in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizatus est, rebaptizari eum minime licet. Non enim in nomine baptizantis, sed in nomine Trinitatis hujus gratiæ donum percepit. Et teneatur quod Apostolus ait[3] : Unus Deus, una fides, unum baptisma. Doctrinam vero spiritualem talibus studiosius, ut impertias, demandamus.

« De parvulis vero, qui a parentibus subtracti sunt, et an baptizati sunt, an non, ignorant : hos ut baptizare debeas, secundum Patrum traditionem (si non fuerit qui testificetur) ratio poscit.

[1] In Epist. Greg. III. Ep. IV. — [2] Sap. X.

[1] Marc. XXVI. Luc. XXI. — [2] I. Cor. VIII. Rom. XIV. — [3] Ephes. IV.

« Leprosis autem, si fideles Christiani fuerint, Dominici corporis et sanguinis participatio tribuatur. Cum sanis autem convivia celebrare negentur.

« Adjecisti etiam, quod si pestifer morbus aut mortalitas in Ecclesia vel monasteriis irrepserit : quos nondum tetigit, a loco fugiant evitantes periculum. Valde fatuum hoc videtur : non enim valet quisquam Dei effugere manus.

48. « In fine Epistola continebat, quod sunt quidam presbyteri, seu episcopi multis vitiis irretiti, quorum vita in seipsis sacerdotium maculat. Et si tibi liceret cum eis edere aut loqui, nisi coerciti fuerint. Dicimus, ut hos ex Apostolica auctoritate redarguendo admoneas, et ad munditiam Ecclesiasticæ disciplinæ reducas. Et si quidem obedierint, salvabunt animas suas, et ipse mercedem lucratus es. Verumtamen collocutionem et mensam communem cum eis agere non recuses. Plerumque contigit quos correctio disciplinæ tardos facit ad percipiendam veritatis normam, conviviorum sedulitas et admonitio blanda ad viam perducat justitiæ. Idipsum autem et in illis proceribus qui tibi adjutorium præstant, observare debebis.

« Hæc, frater charissime, ex Apostolicæ Sedis vigore scripsisse sufficiant. De reliquo implorantes misericordiam Dei, ut qui te illis in regionibus vice nostra (vices nostras), ex Apostolica auctoritate peragere fecit, et opacam silvam lumine veritatis per os tuum micare prædestinavit, opitulationis suæ misericordissimum tribuat incrementum, quatenus de fructu operis et ipse valeas præmia percipere, et veniam peccatorum invenire. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data decimo kalendas Decembris, imperante domino piissimo Augusto Leone a Deo coronato magno imperatore, anno decimo (undecimo) imperii ejus. Sed et Constantino magno imperatore regni ejus anno septimo Indictione decima ». Hactenus Gregorius ad Bonifacium.

49. *Consuetudo Epistolaria inter Bonifacium et Danielem in Anglia episcopum apostolatus labores invicem sublevantes.*— Cui magis elaborandum fuit in correctione pravorum morum virorum Ecclesiasticorum, quam in conversione Gentilium, ut ejus litteræ eodem argumento datæ ad Danielem suum olim in Anglia episcopum docent, quæ nunquam hactenus cusæ hic redduntur. Sic enim se habent[1] :

« Domno dilectissimo Danieli episcopo Bonifacius servus servorum Dei optabilem in Christo charitatis salutem.

« Consuetudo apud homines esse dignoscitur, cum alicui triste et onerosum quid acciderit, anxiæ mentis solatium, vel consilium ab illis quærere, de quorum maxime amicitia, vel sapientia, et fœdere confidit. Eodem modo et ego de paternitatis vestræ probabili sapientia, et amicitia confidens, vobis fessæ mentis angustias expono, et vestræ pietatis consilium et solatium quæro. Sunt enim nobis, juxta dictum Apostoli[1], non solum foris pugnæ, sed intus timor maxime semper per falsos sacerdotes et hypocritas, qui et Deo adversantur, et sibi perduntur, et populum per plurima scandala, et varios errores seducunt, dicentes populis juxta dictum Prophetæ[2] : Pax, pax, et non est pax. Et semen verbi, quod de sinu Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ sumptum et nobis commendatum, seminare aliquantulum studemus, illi cum lolio superseminare, et suffocare nituntur, vel in herbam pestiferi generis convertere. Et quod plantamus non irrigant, offerentes populis, et docentes novas sectas, et diversi generis errores; quidam abstinentes a cibis, quos Deus ad percipiendum creavit; quidam melle et lacte proprie pascentes se, panem, et cæteros abjiciunt cibos : quidam autem affirmant quod plurimum nocet populo, homicidas, vel adulteros in ipsis sceleribus perseverantes fieri tamen posse sacerdotes. Populi autem (juxta dictum Apostoli[3]) sanam doctrinam non sustinebunt, sed coacervabunt sibi magistros secundum sua desideria, et reliqua.

50. « Nos quidem patrocinatus auxilium in palatio Francorum quærentes, a talium corporali communione abstinere et segregare nos, juxta præceptum canonum, non possumus, nisi hoc tantum, quod sacra missarum solemnia in sacris mysteriis corporis et sanguinis Domini cum eis non communicamus; sed et concilium (consilium) et consessum (consensum) illorum devitamus. Nam talibus et cum paganis, et cum permixta et plebeia multitudine nostri labores, et pugnæ forasticæ videntur esse; intimæ vero quando quis de gremio matris Ecclesiæ presbyter vel diaconus, clericus, vel monachus discedit a fide, et veritate, cum demum præsumit cum Paganis in contumelias filiorum Ecclesiæ edere, obstaculum horrendum Evangelio gloriæ Christi.

51. « De his namque omnibus, ut sine detrimento animæ cursum ministerii nostri implere possimus, in primis paternitatis vestræ apud Deum intercessionem quærimus, et intimis per Dominum obsecramus precibus, uti pro nobis intercedere dignemini, ut pius laborantium Dominus consolator inter tales turbines diversarum causarum animas nostras illæsas, et sanas a peccatis custodire dignetur. De supradicta autem dictorum sacerdotum communione salubre consilium vestrum audire et exaudire inhianter desidero. Sine patrocinio principis Francorum, nec populum Ecclesiæ regere, nec presbyteros, vel clericos, monachos, vel ancillas Dei defendere possum, nec ipsos Paganorum ritus, et sacrilegia idolorum in Germania sine illius mandato, et timore prohibere valeo. Cum autem ad illum de istis

[1] Eod. quo suprascript. Cod. Ep. XI.

[1] 2. Cor. VII. — [2] Jerem. VIII. — [3] 1. Tim. IV.

causis auxilium quærens pervenero, a talium communione abstinere canonice nullatenus corporaliter possum, nisi tantum a consessu illorum. Nam ego de illa communione culpam timeo, quia recolo me ordinationis meæ tempore, juxta præceptum Gregorii papæ, jurasse in corpore S. Petri talium communionem me declinaturum, si eos ad viam canonicam convertere nequiverim. Timeo magis damnum de prædicatione, quam populis impendere debeo, si ad principem Francorum non venero. De istis quid paternitas vestra tristi et dubitanti filio decernere et judicare, et mandare ad consilium voluerit, indicare dignemini. Mihi enim maxima ex parte ab illis segregatus esse videor, etsi ab illorum voluntatis consilio et consensu, et Ecclesiastico ministerio, ubi canonici non sunt, abstinuero.

52. « Præterea paternitatis vestræ clementiam de uno solatio peregrinationis meæ intimis precibus diligenter rogare velim, si præsumam, id est, ut librum Prophetarum, quem venerandæ memoriæ Wiribertus abbas et magister quondam meus de hac vita ad Dominum migrans dereliquit, ubi sex corpora in uno corpore claris et absolutis litteris scripta reperiuntur, mihi transmittatis. Et si hoc Deus cordi vestro facere inspiraverit, majus solatium vitæ meæ senectutis, et majus nobis præmium mercedis transmittere non potestis: quia librum prophetarum talem in hac terra, qualem desidero, acquirere non possum, et caligantibus oculis minutas litteras ac connexas clare discernere non possum; et propterea de illo libro prædicto rogo, qui tam clare discretis, et absolutis litteris scriptus est. Interea per Forthereum presbyterum litteras, et parva munuscula propter indicium puræ charitatis transmitto vobis, id est, casulam non holosericam, sed caprina lanugine mixtam, et villosam ad tergendos pedes dilectionis vestræ.

53. « Nuper quoque, revelante presbytero, qui a vestra præsentia ad Germaniam venit, corporalem orbitatem vobis contigisse cognovi; sed ut vos id melius scitis, quis, vel per quem dixit [1]: Quem diligit Deus corripit, etc ». Et Paulus Apostolus [2]: « Quando infirmor, tunc potens sum ». Et [3]: « Virtus in infirmitate perficitur ». Et psalmographus [4]: « Multæ tribulationes justorum: et reliqua. Habes, pater mi, sicut Antonius de Didymo fertur dixisse, oculos scilicet, quibus videri Deus, et Angeli, et supernæ Hierusalem gloriosa gaudia speculari possint. Et propter hoc de sapientia tua et patientia confidens, credo quia hoc Deus ad profectum virtutum, et ad augmentum meritorum tibi dedit, et ut eo magis spiritalibus oculis ea conspicias, et desideres, quæ præcipit et diligit Deus; et eo minus respicias, vel concupiscas, quæ non amat, sed interdixit Deus. Quid enim, frater, isto periculoso tempore corporales oculi? nisi (ut ita dicam) maxima ex parte veraciter fenestræ peccatorum, per quas aut ad peccata et ad peccantes adspicimus, aut, quod pejus est, ad nos ipsos flagitia considerantes, et concupiscentes contrahimus? Valere sanctitatem vestram, et pro me orare in Christo diligenter opto ». Hactenus Bonifacius ad Danielem episcopum, quem in rebus Ecclesiasticis, et in scientia Scripturarum æque ac Aldelmum sufficienter instructum, testatur Beda [1]: quod et ex redditis ab ipso ad eumdem Bonifacium litteris possumus intelligere. Reddemus hic eas nondum cusas tanti viri memoriæ conservandæ gratia. Sic enim se habent [2]:

54. « Domno reverendissimo, et merito ab omnibus Orthodoxis amplectendo, multiplici scientia variarumque virtutum gratia insigniter decorato Bonifacio archiepiscopo, Daniel Dei plebis famulus sincerissimam in Domino cuncta cælorum culmina præminenti salutem.

« Lectis litteris a tua fraternitate transmissis, multum mœrore commoti sumus; quia hoc amantibus intolerabile visum fuerit, si his, a quibus amantur, aliquid incommodi contigerit. Quamdam tamen consolationem, sæpius revolventes, invenimus in eo, quia hostis callidi inextricabilis astutia, nequaquam ritus religionis nostræ tanta violentia, et tam variis bellorum seu errorum oppositionibus per sublimes sacerdotum, vel cæterorum quorumcumque reproborum personas expugnare tentaret, nisi et in illis majoris meriti excellentiam agnosceret. Unde vos operam dare primitus oportet, ut inceptio gloriosa, quæ est (ut arbitror) Apostolicis coæquanda certaminibus, nullatenus propter illorum deseratis insidias, qui dolis instructi, salutiferæ solent resistere doctrinæ; sed tanto libentius illatæ difficultates ferendæ sunt, quanto certius comperimus sanctorum esse ac martyrum in mundo pressuras, in cælo autem copiosissimam Domino promittente mercedem, quem et hic auxiliatorem (si tantum in tribulationibus tolerantiæ non tædet) et illic cum justis gavisuri remuneratorem habere meremur.

55. « Quapropter cum charitas excellentiæ tuæ consilium sibi a nostra parvitate petere dignata sit: hoc existimamus profuturum, quatenus invicta patientia perferre studeat, quod absque Dei providentia provenire non nescit. Quamvis ergo forasticæ pugnæ pernicies sæva sit: ipsa quoque atrocius intestina formidanda ferocitas noceat, quod utique non minor, cum Christus Jesus [3] olim fratrem a fratre in mortem esse tradendum testatus est, et filium a patre, et parentes a nepotibus propter nomen suum necandos scilicet. Impugnantes per escarum superstitiosissimam observationem, Dei opus destrui quærentes, quæ proponuntur in ipso usu hominis, pari detrimento peribunt. Aut si turpe lucrum sectantes, adulationis gratia vel per ipsorum laudes, vestras vero vituperationes falso securitatem populis pronuntiant, et secundum

[1] Prov. III. — [2] 1. Cor. XI. — [3] 2. Cor. XII. — [4] Psal. XXXIII.

[1] Bed. l. v. c. 19. — [2] Eod. qui suprascript. Cod. Ep. XII. — [3] Matth. X.

Isaiæ [1] vaticinantis præsagium, dicentes malum bonum et bonum malum, et reliqua. Vel si segetem vestræ venerabilitati commissam sterile lolium interserendo suffocare conentur (quæ utique ante messis maturitatem a quoquam, Domino monente, compescitur evelli, de quo inferius dicemus) licet, inquam, hactenus inaudita proferant dogmata, ad decipienda minus intelligentium corda; quæ vos in divinis voluminibus optime eruditos, neque horum introducta latent, neque etiam ea quæ eis opportune opponi possint, ignoratis.

« Sed ne te diutius morer, ducendo per singula, dicam breviter. Quanquam universa nefandæ factionis argumenta ad expugnandos et affligendos vos exerceant, tamen secundum præcedentium sanctorum exempla, quod corrigendo curari nequit, saltem sustinendo portate.

56. « De sacerdotio autem homicidarum, et adulterorum, qui absque ulla resipiscentia in peccatis suis perdurare præsumunt: satis tibi sanctissimi canones, ac decreta Pontificum persuadent. Si igitur homicidis jungitur agentibus pœnitentiam: circa exitum vitæ perfectio, id est, communionis Christi gratia conceditur: Incorrectis qua ratione cura regiminis Christianæ conversationis conjungitur? Adulter vero, quem nec sero suæ impudicitiæ pœnituit, qua consequentia sibi sacerdotale officium usurpabit? quando secundum statuta Innocentii papæ, cæterorumque, qui viduam, aut secundam duxit uxorem, non modo a ministerio Ecclesiasticæ dignitatis, verum etiam a clericatu coercetur (arcetur), cum et hæc propter carnis fragilitatem indulgenter concessa sint; adulteria vero ab omnibus peritissimis prohibentur. A communione autem falsorum fratrum, sive sacerdotum, quale consilium est tam idoneum, ut te in rebus corporalibus separatim disjungat, nisi [2] forte de hoc mundo exire incipias? quandoquidem isti ubique et semper subintroire nituntur, a quibus se periculis implicatum Paulus [3] Apostolus asserebat, et cæteri religionis Christianæ conditores idipsum aut se passos, aut posteris patiendum fore fatentur. Dicis enim te ab illis in sacris oblationum libaminibus remotissimum esse, ne sanctum canibus dare videremini: de hoc quid sentiret sanctus Augustinus inter cætera subtus insinuabimus. Insuper si non sponte, non consensu, neque ex voluntate, sed sola necessitate cogente, nonnunquam te inter ipsos habitare necesse: Hieronymus ait in Evangelio: Voluntas quæritur, quæ si etiam affectum non habuerit, tamen præmium non amittit. Quod si his conjungeris, verbi gratia, in perceptione ciborum, vel in cohabitatione loci: nonne ille qui non venit vocare justos, sed peccatores, ibat ad convivia peccatorum, ut occasionem haberet docendi? Aut in eo quod mixtim adire regem interdum debetis, et pro pace Ecclesiastica pariter deprecari, quia ipsi ut ovium pastores, plerumque pro ovibus intervenire se fingunt. Primum quidem implendum esse, quod scriptum esse scimus [1]: Subditi estote omni humanæ ordinationi, et reliqua. Deinde considerandum est, quia proposita est similitudo tritici, et zizaniorum de permixtione malorum atque bonorum, et munda et immunda animalia (ut ait Augustinus) introiisse in arcam leguntur: neque enim quacumque libuit intravere immunda animalia, arcæ compage confracta, sed ea integra per unum atque idem ostium, quod artifex fecerat. Non enim, inquit, per has similitudines et pronuntiationes consilium desidiæ datum est bonis, qui negligant quod prohibere debeant, sed patientiæ, qua perferant, salva doctrina veritatis, qui emendari non valent. Item dicit: Cum ergo inveniamus in Ecclesia malos, quos Ecclesiastica disciplina corrigere et coercere non possumus: tunc ne ascendat in cor nostrum impia et perniciosa præsumptio qua existimemus nos ab his esse separandos, ut peccatis eorum non coinquinemur, at ita post nos trahere conemur mundos, sanctosque discipulos ab unitatis compage, quasi a malorum consortio segregatos; veniant in mentem illæ de Scripturis similitudines, quibus demonstratum est, malos in Ecclesia permixtos bonis usque ad finem sæculi tempusque judicii futuros, et nihil bonis unitate, ac participatione sacramentorum, qui eorum factis non consenserint, obfuturos. Cum vero ab eis, per quos Ecclesia regitur, pace salva, potestas disciplinæ adversus reprobos aut nefarios est exercenda: tunc rursus ne socordia, segnitiaque dormiamus, aliis aculeis præceptorum quæ ad severitatem coertionis pertinent excitandi sumus. Ita est etiam ratio dissimulandi, et tolerandi malos in Ecclesia, et est rursus ratio castigandi, et corripiendi, non admittendi, vel a communione removendi; ut nec patientia torpescamus, nec obtentu diligentiæ sæviamus.

57. « Dicam quoque quod ex operibus antiquorum excerpsi doctorum, et utiliter in tam perniciosa barbaria ad memoriam debet reduci. Si forte in prædicta condescensione a quolibet calumniaris de aliquo simulandi sive etiam fingendi genera legimus, quod simulatio utilis assumenda sit in tempore. Unde et [2] Cephas subtrahebat, et segregabat se, timens eos, et reliqua: et Vas electionis [3] totondit caput, et Timotheum [4] circumcidit: ipse quoque Dei filius [5] finxit se longius ire, et nescire, ut est in Evangelio [6]: Quis me tetigit? Et [7]: Ubi posuistis eum? Sed et Psalmista immutavit vultum suum [8] coram Achis; et [9] Joseph ludens fratribus locutus est: necnon [10] et Israel hœdinis pellibus membra contexit, hoc fecit, ut putaretur esse qui non erat. Et si diligenter et fideliter attenditur, non est mendacium, sed mysterium. Per hœdinas quippe pelles peccata, per eum vero, qui eis se

[1] Isai. v. — [2] 1. Cor. v. — [3] 2. Cor. xi.

[1] 1. Petr. ii. — [2] Gal. ii. — [3] Act. xviii. — [4] Act. xvi. — [5] Luc. xxiv. — [6] Luc. viii. — [7] Joan. xi. — [8] 1. Reg. xxi. — [9] Genes. xlii. — [10] Genes. xxvii.

operuit, ille significatur, qui aliena peccata portat. Hæc tuæ charitati, non quasi priscæ auctoritatis ignaræ, vel nostræ rusticitatis admonitione indigenti; sed ne quid tuis rogatibus derogassem, trepidantes scripsimus, pro eo quod te cum majoribus contraxisse negotium comperimus (utpote cum Romano Pontifice), amore tamen atque obedientia amplius incitati, quam arte, vel audacia freti, tantum revelando, non etiam imperando præfati diximus, ne forte in aliquo his, qui ultra modum excellentiores sunt, adversari videremur.

« Exhortatoria profecto tuæ suggestionis monita, de instanti corporis molestia perferenda, satis libenter suscepimus, et in quantum vires sufficiunt, ipso Domino auxiliante, qui pro sua misericordia monet nos, suis salutaribus obtemperabimus dictis.

58. « Hoc quoque cognoscat vestra benevola dilectio, quia licet terrarum spatioso sequestremur intervallo, ac maris immensitate nimia, et cæli inæquali climate dirimamur : pari tamen tribulationum deprimimur fasce. Eadem est enim operatio satanæ hic ut ibi; propter quod diligentissime deprecor vos, uti nos orationum mutua vicissitudine jugiter muniamus, reminiscentes sermonis, quem dixit[1] : Si consenserint ex vobis duo aut tres, et reliqua. Vale, vale centupliciter, charissime mihi, et alia manu, etc. » Hactenus Danielis Epistola. Atque de his satis.

[1] Matth. XIX.

Anno periodi Græco-Romanæ 6219. — Anno Æræ Hispan. 764. — Anno Hegiræ 108, inchoato die 8 Maii Fer. 4. — Jesu Christi 726. — Gregorii II papæ 12. — Leonis Isauri imp. 10. Constantini Copronymi 7.

1. *Leo imp. bellum indicit sacris imaginibus.* — A num. 1 ad 5. Zonaras in Leone Isauro tradit, hunc imperatorem *decimum suæ tyrannidis annum* auspicantem venerandas imagines invasisse; quod et legitur in Vita sancti Stephani junioris monachi et martyris, scripta a Stephano diacono Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quadragesimo secundo post hujus sancti obitum anno, et græce ac latine publicata tom. I Analectorum Græcorum a Jacobo Loppino monacho Benedictino : « Post decimum sui imperii annum », inquit Stephanus diaconus, « novus ille Baltassar, Manichæam hæresim, et Æphthartodocitarum, ut ita loquar, forte haud dissimilem in Ecclesiam spiravit. Itaque subjecta sibi plebe convocata coram omnibus leoninum rugiens inhumana hæc bellua, et Leonis nominis insignis, ex iracundo corde, velut ex Ætna monte ignem et sulphur miserandam illam vocem eructavit, et protulit : Quandoquidem imaginum fabricatio ars est idolica, illas adorare non oportet ». Idem legitur in alia Vita ejusdem S. martyris, cujus verba citat Baronius num. 4, ubi eam perperam attribuit S. Joanni Damasceno, quod Joannes Billius eam hujus sancti operibus subjunxerit; cum tamen hæc genuinus fœtus sit Metaphrastes, ut docet Allatius in Diatriba de Simeonibus pag. 126. Sicuti ergo alias imperatores ethnici annis decennalibus suis dicatis adversus Christianos edicta promulgabant; sic Leo Isaurus anno imperii sui decimo adversus Orthodoxos persecutionem excitavit, et bellum sacris imaginibus indixit, idque ante kalendas Septembris, quo Indictio decima initium sumpsit, ut discimus ex auctore anonymo a Combefisio inter scriptores Historiæ Byzantinæ, qui post Theophanem scripsere, publicato. Vivebat hic anonymus anno DCCLXX, ut ipsemet in Invectiva edita *ad confutationem eorum, qui sanæ fidei, sanctorumque ac Orthodoxorum Patrum doctrinæ adversantur* testatur, qui subdit : « Sunt anni quadraginta quinque plus minus, ex quo scrutinium hoc instituistis. An nona enim Indictione cœpistis veritati obsistere ac scrutari, qua demum ratione everteretis, quæ, ut evertantur, fieri non potest ». In ea invectiva multa in sacrarum imaginum defensionem hic anonymus in medium adducit. Porro Theophanis chronologia per hæc tempora depravata, et hæc persecutio anno superiori perperam collocata, ut Indictio IX cum anno X Leonis imp. collata certo ostendit.

2. *Hæc hæresis ab ipso initio acerba.* — Notabile est quod de hæresi Iconomachorum observat *Theosterictus* monachus et discipulus sancti Nicetæ Hegumeni Mediciensis in Bithynia sacrarum imaginum defensione clarissimi. Scripsit ille in hujus sancti Vita intra quinque priores annos ab ejus morte elucubrata : « Sed et hoc mihi considera, alias quidem hæreses ab episcopis inferioribusque presbyteris ortum habuisse, hanc vero ab ipsis pro-

cessisse imperatoribus (nosti autem quantum reges inter et sacerdotes intersit); et istas quidem docendo et contradicendo coaluisse, paulatimque invaluisse; hanc vero ab imperatoria potestate fuisse ad initio valentissimam ». Usum cultumque imaginum Christi ac sanctorum non solum cum lege Dei non pugnare, sed religioni consentaneum esse, et fidelium excitandæ pietati utilem, pluribus demonstrat Natalis Alexander sæculo VIII, Dissert. VI, et de usu imaginum in veteri Ecclesia egimus an. LV, num. 3 et seq.

3. *Non confundenda quæ duobus diversis imperii sui annis adversus imagines egit imp.* — A num. 5 ad 9. Tam Metaphrastes, quam Stephanus diaconus in Vita sancti Stephani junioris, postquam narrarunt Leonem imp. anno imperii sui decimo sacras imagines persequi cœpisse, una serie recitant quæ postea anno imperii ejus XIV, Christi scilicet DCCXXX, in eadem causa egit imperator, aiuntque *sanctum Germanum* episcopum Constantinopolitanum, cum id rescivisset, ei mandasse qui significarent, ab initio post Christi in cælos assumptionem imagines expressas esse, se pro illis libentissime moriturum, et qui Christi imaginem ignominia afficit, in illum, quem ea exhibet, injuriam rejicere. Tumque imperatorem satrapas in patriarchicam domum misisse: « quibus præcepit ut cum pugnis et conviciis sanctum virum inde deturbarent ». Sed nuntii illi a Germano ad imperatorem missi anno imperii ejus decimo tertio exeunte, Christique DCCXXX. Hoc autem anno post persecutionem motam accidit, quod Theophanes anno X imperii Leonis refert: « Ab eo tempore inimicitias cum beato patriarcha Constantinopol. Germano imprudenter suscepit, omnes decessores suos imperatores, præsules, Christianosque populos, tanquam idololatras, ob sanctarum venerandarumque imaginum adorationem condemnans; cum ille præ nimia incredulitate atque rusticitate de respectivo earum cultu rationem ac sermonem minime capere valeret ». Quare quæcumque Baronius num. 5 et tribus sequentibus ex Theophane et auctore Vitæ sancti Stephani junioris, quem Damascenum arbitratur, habet, pertinent ad annum DCCXXX.

4. *Primus congressus S. Germani cum Leone imp. de sacris imaginibus.* — Idem Theophanes anno Leonis imp. XIII refert, imperatorem *Germanum* ad se accersiisse, hunceque ei respondisse sanctas imagines proscribendas fore *Cononis tempore;* cumque imperator sibi *Cononis* nomen in baptismo fuisse impositum dixisset, subintulisse patriarcham: « Absit, domine, ut te imperante malum istud perpetretur », et ei in memoriam revocasse promissionem ab illo factam, quando imperium suscepit. Tuncque de eo e throno Constantinopolitano exturbando consilium iniisse. Hæc latius refert Baronius num. 8, sed ea ad annum Christi DCCXXX revocanda; cum anno XIII imperii Leonis acciderint.

5. *Imago Christi Ærea a piis mulieribus fortiter defensa.* — A num. 10 ad 14. Theophanes, ubi anno X Leonis imp. de persecutione adversus sacras imagines sermonem instituit, graviter labitur. Ait enim: « Populus urbis imperatricis ob novam istam doctrinam maximo dolore percitus, cum ipsum Leonem statuit invadere, tum multos ex imperatorio famulitio, qui Æreæ portæ Domini imaginem exturbaverant, neci dedit », et cætera quæ Baronius num. 10 et 11 ex Anastasii versione in medium adducit. Nam patrata hæc anno DCCXXX, auctore impio *Anastasio*, quem tunc imperator in locum sancti Germani e sede Constantinop. expulsi subrogavit, ut eo anno num. 1 et seqq. ostendemus. Ad eum etiam Christi annum spectant martyrium sanctarum mulierum, quæ impedire conatæ erant, ne illa Christi imago, quæ vulgo *Ærea* dicebatur dejiceretur, et quæstiones, quæ habitæ sunt de nobilibus quibusdam viris, morti tandem traditis, quæ a Baronio num. 12 et 13 recitantur.

6. *Duæ a Gregorio II scriptæ ad Leonem Epistolæ de Imaginibus.* — A num. 28 ad 32. Duas Gregorii papæ II ad Leonem imp. Epistolas recitat Baronius, in quibus sanctus Pontifex acriter illum objurgat, quod sacrarum imaginum cultum prohibuerit. Prioris initium est: « Litteras vestræ a Deo custoditæ majestatis, etc. » posterioris: « Accepimus vestri a Deo conservati imperii, atque in Christo fraternitatis litteras, etc. » Utrasque currenti anno datas existimat Baronius, quod in priorum exordio dicat Gregorius, se eas accepisse, « imperante te, Indictione quarta decima: ipsius etiam XIV et XV, et I et II, et III et IV, et V et VI, et VII et VIII, et IX Indictionum acceptas Epistolas ejus diligenter » servare. Et quia Indictio XIV kalendis Septemb. anni Christi DCCXV inchoatur, hinc deducit, *Leonem* eo anno imperium suscepisse; et singulis annis sequentibus Indictionibus designatis litteras ab eodem imperatore accepisse; currenti vero anno, visis litteris Indictione nona, quæ usque ad Septembrem in cursu fuit, notatis, *Gregorium* alias statim sub eadem Indictione nona dogmaticas, easdemque reprehensionibus aculeatas, quas ipsemet Baronius recitat, rescripsisse. At cardinalis doctissimus sine dubio fallitur; utraque enim scripta, postquam *sanctus Germanus* sede Constantinopolitana pulsus fuit, ut ex earum lectione constat. Is autem usque ad mensem Januarium anni septingentesimi trigesimi Constantinopolitanam Ecclesiam administravit. Priorem Gregorii Epistolam, in qua mentio de aliis ante decimum Leonis imp. annum scriptis, post currentem datam esse plura demonstrant. Primo dicit in ea Gregorius: « Tu Ecclesias Dei denudasti, quas sancti Patres convestierant et ornarant, tu spoliasti atque denudasti; tametsi talem habebas Pontificem, dominum, inquam, Germanum fratrem nostrum et comministrum. Hujus debebas tanquam Patris ac doctoris et tanquam senioris, multaque rerum cum Ecclesiasticarum, tum civilium experientia pollentis, consiliis obtemperare, etc. » Quare Germanus quando ea Epistola ad

imp. data Constantinopoli non erat, et Pontificatum abdicarat : ac præterea aliquot jam anni a cœpta persecutione effluxerant. Nam hoc anno ante Septembrem, quo eam Epistolam datam supponit Baronius, *Leo* nondum Ecclesias denudarat, sed hæc facinora paulatim patravit.

7. *Pontificatus ejus initio ad eum datæ non sunt.* — Secundo dicit Gregorius : « Scripsisti, ut Concilium universale cogeretur : et nobis inutilis ea res visa est, tu persecutor es imaginum, et hostis contumeliosus, et eversor. Cessa, et nobis hoc largire, ut taceas ; tum mundus pace perfruetur, et scandala cessabunt ». Quis vero credat hæc a moderatissimo Pontifice ipso persecutionis initio scripta ? Quis dubitabit, quin sanctissimus et sapientissimus Pontifex in prioribus suis post motam persecutionem ad imperatorem litteris, blandis sermonibus eum a cœpto proposito revocare conatus sit ? Cumque in eadem Epistola *Gregorius* dicat, imperatorem in omnibus, quas ipse enumerat litteris, promisisse sese in perpetuum omnes sanctorum Patrum et doctorum admonitiones observaturum. non potuit in litteris nona Indictione datis, mentio fieri de Concilio generali congregando, cum ad illud non confugerit imperator, nisi cum omnium Orthodoxorum animos a se alienatos vidit. Tertio, ea in Epistola Gregorius meminit imaginis Salvatoris, qui *Antiphonetes seu Sponsor* appellatur, et necis spathario ab imperatore misso illatæ, postquam ter securi imaginis Salvatoris faciem percussisset. Quamobrem mulieres, quæ iniquum illud facinus non tulerant, et spatharium necaverant, imperator morti tradidit, adstantibus viris ex toto interiori Occidente : « Cum autem advenissent », inquit Gregorius, « et in suis regionibus singuli juvenilia tua, puerilia que facta narrassent, tunc projecta laurata tua conculcarunt et faciem tuam conciderunt ; ac delectu habito Longobardi et Sarmatæ, cæterique qui ad Septentrionem habitant, miseram Decapolim (legendum, Pentapolim, quæ pars Piceni hodierni, ut infra videbitur) incursionibus infestarunt, ipsamque metropolim Ravennam occuparunt ». Mulieres autem, de quibus loquitur Gregorius, anno DCCXXX martyrio affectæ, ut ibidem ex Actis sancti Stephani junioris martyris demonstrabo. Denique priores Leonis Aug. ad Gregorium litteræ Indictione XIV datæ, ad annum Christi septingentesimum decimum quintum ea Indictione præditum pertinere non possunt ; cum ea Indictione currente Leo imperator non fuerit, ideoque quæ sub Indictione IX, præsenti nempe anno datæ, aliæ fuerunt ab iis quæ supersunt, quasque hoc anno Baronius recitat.

8. *Gregorio III perperam attributæ.* — Viri eruditi, qui *Leonis* initium anno DCCXVII, Indictione XV, usque ad Septembrem insignito recte consignarunt, arbitrati sunt Baronium Epistolas a Leone Aug. ad Gregorium III scriptas, Gregorio II ejus decessori perperam attribuisse. Gregorius enim III, inquiunt, sedere cœpit anno DCCXXXI, Indictione XIV, usque ad Septembrem notato ; et tam ipse Gregorius III quam Leo Aug. initio anni DCCXLI, Indictione IX præditi, adhuc in vivis fuerunt. Inter alios Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast. in Gregorio III, et Cointius anno DCCXIX, num. 21 et seqq. Sed recte Baronius utramque Epistolam non a Gregorio III, sed a Gregorio II scriptam demonstrat ; quod ex eo confirmatur, quia in ea, in qua mentio Epistolarum a Leone Aug. datarum, aliqua leguntur, quæ nonnisi Gregorio II convenire possunt : « Testis est Deus », inquit Pontifex, « quascumque misisti ad nos Epistolas, auribus cordibusque regum Occidentis obtulimus, pacem illorum tibi ac benevolentiam conciliantes, ac mirifice efferentes, prout te antea conversantem intuebamur. Idcirco etiam laurata tua receperunt, et reges a regibus honore affici convenit, idque cum nondum incœptum hoc, conatumque tuum, quo adversus imagines insurrexisti, audivissent ». Edictum adversus imagines hoc anno a Leone emissum ; imagines vero Leonis Aug. ad civitates et reges nonnisi ejus imperii initio, ut mos ferebat, mitti potuere. Unde non Gregorius III, sed Gregorius II, qui tunc Ecclesiam Romanam gubernabat, ad reges, ut Leonis imagines admitterent, scripsit. Nam cum Gregorius III privatus tunc esset, quando Leo imperator acclamatus est ; operam et studium conferre non potuit, ut hujus imagines in Occidente admitterentur. Præterquam quod inter Gregorium III et Leonem jam hæreticum tantum litterarum commercium esse non potuit post ejus in persequendis sacris imaginibus pertinaciam.

9. *Anno* DCCXXX *exeunte scriptæ.* — Utraque itaque Gregorii papæ ad Leonem Aug. Epistola a Baronio relata, hactenus anno suo non reddita. Res ita se habuit. *Leo* anno DCCXVII, die XXV Martii imperator renuntiatus ad Gregorium II Epistolam Indictione XIV, quæ eo anno in cursu erat, subscriptam misit. Singulis deinceps annis usque ad præsentem Indictione IX usque ad Septembrem insignitum, alias ad eumdem Pontificem dedit litteras, quarum is meminit in laudata Epistola. Certe hoc anno *Gregorium II* ad Leonem litteras scripsisse testantur Anastasius in illius Vita, Paulus diaconus lib. 6 de Gestis Langobard. cap. 49, et Theophanes. Sed eæ omnes Epistolæ vicissim scriptæ periere. Quæ vero a Baronio hoc anno recitantur, anno septingentesimo trigesimo Indictione XIV a Septembri notato, datæ sunt ad Leonem Aug. qui ab anno currenti Indictione IX prædito ad eumdem Pontificem non scripserat. At cum vidit jam Romanos, Campanos, Ravennates, et Pentapolitanos a se defecisse, et de imperio sibi abrogando, quod tamen Pontifex, ut tradit Anastasius, impediit, agi, rursus ad eumdem Pontificem scripsit, petiitque Concil. generale indici. *Gregorius* omne cum eo litterarum commercium dissolverat, quod eum vita exuere tentasset. Respondit tamen ultimis ejus litteris, Indict. XIV, sc. an. DCCXXX datis, illumque irrisit quod ei insolenter insultaret, et minas in-

tentaret. Quare utraque Epistola anno DCCXXX, post kalendas Septemb. scripta, responsum est ultimis litteris eodem anno ab imperatore ad ipsum datis, et *Gregorius* mentionem fecit litterarum ab imperatore ad se scriptarum Indictione XIV, primo nempe imperii ejus anno, et sic deinceps aliarum annis consequentibus ante motam persecutionem adversus sacras imagines, ad se missarum. Certe *Gregorium* anno DCCXXX ad Leonem Aug. scripsisse, testatur Theophanes in Chronico, licet uno anno tardius quam par erat, ut moris ejus est, per Leonis imperium, rem gestam consignet.

10. *Furit Leo adversus Gregorium II.* — A num. 32 ad 40. Quæ narrat hic Baronius a Leone imp. adversus Gregorium II post laudatas litteras gesta, contigere, postquam Pontifex laudatas duas litteras scripsit, ideoque post hunc annum. Vitæ sancti Pontificis sæpius per suos exarchos, duces, aliosque ministros insidiatus est imperator; sed pro illius defensione Romani et Langobardi pie fœderati, ipsum conjunctis viribus ab eorum dolis ac insultibus incolumem servavere : « Una se quasi fratres catena fidei constrinxerunt Romani atque Longobardi, desiderantes cuncti mortem pro defensione Pontificis sustinere gloriosam, nunquam illum passuri perferre molestiam, pro fide vera et Christianorum certantes salute », inquit Anastasius. Pontifex vero, ut subdit idem Anastasius, « gratias voluntati populi referens pro mentis proposito : blando omnes sermone, ut bonis in Deum proficerent actibus, et fide persisterent, rogabat; et ne desisterent ab amore et fide Romani imperii admonebat. Sic cunctorum corda molliebat, et dolores continuos mitigabat ». Imperator infensus erat Gregorio II, non solum ob novas opiniones, quas hic rejiciebat ; sed etiam quod novum censum agi in Romana provincia non pateretur, indeque eum per *Marinum* spatharium ducem Romanorum, deinde vero per *Paulum* patricium et exarchum interfici curavit : « Paulus vero exarchus », inquit Anastasius, « imperatoris jussione, eumdem Pontificem conabatur interficere, eo quod censum in provincia ponere præpediebat ». Erat census ille capitatio ei similis quam Siciliæ et Calabriæ indixit ; de qua his verbis loquitur Theophanes : « Tributum imposuit in capita tertiæ partis populorum Siciliæ atque Calabriæ ».

11. *Provinciæ Italiæ ab imperatore deficiunt.* — Misso deinde edicto, quo imagines dejici præcipiebat, Gregorio II gratiam suam pollicetur, si nefariæ definitioni subscriberet ; alioquin suo gradu quantocius pellendum minatur. Gregorius statim se adversus *hostilem* principis animum parat, monetque Pentapoleos et Venetiarum exercitus, ut ab ea impietate sibi caveant : « Igitur permoti Pentapolensium et Venetiarum exercitus jussioni imperatoris restiterunt, et nunquam se ejus Pontificis condescendere neci dicebant : sed quod pro ejus magis defensione viriliter decertarent ». Omnium mentes ad Pontificem tuendum inclinatæ, ab exarchi obsequio desciscunt, et delectu suo quisque sibi duces præficiunt, ut testatur idem Anastasius : « Anathemati Paulum exarchum, vel qui eum direxerat, ejusque consentaneos, submittunt, spernentes ordinationem ejus, sibi omnes ubique in Italia duces elegerunt, atque sic de Pontificis deque sua immunitate cuncti studebant ». Ex eo tempore ducem Romana provincia, quemadmodum et cæteræ, suo arbitratu, id est, procerum delectu, habuit ; qui eodem jure uteretur in administranda republica, quo duces ab imperatore missi. Voluerunt Itali in apertam defectionem erumpere, et novum principem creare. Sed Pontifex intercessit, et hortatu Luitprandi regis Langobardorum in amicitiam rediit cum Eutychio exarcho, eique suam auctoritatem, teste Anastasio, restituit in Romana civitate : « Cognita imperatoris nequitia omnis Italia consilium iniit, ut sibi eligeret imperatorem, et Constantinopolim duceret. Sed compescuit tale consilium Pontifex, sperans conversionem principis ». Infra : « Ne desisterent ab amore vel fide Romani imperii admonebat ».

12. *Hujus rebellionis innocens fuit Gregorius.* — Historici quidem Græci, Theophanes eumque secuti Zonaras et Cedrenus scribunt *Gregorium II* Romam atque Italiam, cæterasque Occidentis provincias ab obedientia imperioque Leonis abduxisse. Verum Anastasius, et Paulus diaconus, ut videre est apud Baronium num. 24 et seqq. verius asserunt, eum populos in officio et in fide imperio debita continuisse. Quare ut recte Marca lib. 3 de Concordia cap. 11, existimandum est, ex hæresi a Gregorio damnata occasionem quidem sumpsisse Italos pellendorum ducum ab imperatore constitutorum, et vectigalium retinendorum ; sed ille tantum abfuit a rebellione fovenda, ut exarchum in integrum restituerit. Græci vero scriptores, quæ diversis temporibus accidere, velut in unam fascem congessere, remque totam ad Gregorium II retulere ; licet ejus origo tantum inde peti debeat, præterquam quod historici Græci de rebus in Occidente gestis plerumque parum edocti.

13. *Gregorius II Caroli Martelli opem implorat adversus Langobardos.* — Ad num. 41 et seq. Gregorius II a Langobardis vexatus *Caroli Martelli* auxilium per litteras imploravit, quod unus nos edocet Anastasius in Vita Stephani III papæ, ubi ait, hunc Pontificem, cum nihil opis ab imperatore elicere posset adversus *Aistulphum* Langobardorum regem, exemplo Gregorii II et Gregorii III ac Zachariæ prædecessorum suorum, qui Caroli Martelli opem oraverant, Stephanum III a Pippino rege, per litteras auxilium postulasse : « Et dum ab eo (scilicet Aistulpho) nihil hac de re obtineret, cernens præsertim et ab imperiali potentia nullum esse subveniendi auxilium, tunc quemadmodum prædecessores ejus beatæ memoriæ domnus Gregorius, et Gregorius alius, et domnus Zacharias beatissimi Pontifices Carolo excellentissimæ memoriæ regi (id est principi) Francorum direxerunt, petentes

sibi subveniri propter oppressiones ac invasiones, quas et ipsi in hac Romanorum provincia a nefanda Langobardorum gente perpessi sunt. Ita modo et ipse venerabilis pater divina gratia inspirante clam per quemdam Peregrinum suas misit litteras Pippino regi Francorum nimio dolore huic provinciæ inhærenti conscriptas ». Baronius, qui ad istum Anastasii locum animum non adverterat, videns continuatorem Fredegarii, seu, ut ipse eum vocat, auctorem Appendicis ad Historiam Gregorii Turonensis cap. 110 scribere : « Eo tempore bis a Roma Sede sancti Petri Apostoli beatus papa Gregorius claves venerandi sepulcri, cum vinculis sancti Petri et muneribus magnis et infinitis, legationem, quod antea nullis auditis aut visis temporibus fuit, memorato principi destinavit », ex illis verbis deduxit, ex duabus his legationibus alteram a Gregorio II, alteram a Gregorio III ad Carolum Martellum directam esse. Cumque certum sit anonymum loqui de duplici legatione uno eodemque tempore a Gregorio III ad eumdem Carolum missa, ut anno DCCXL videbimus, hinc factum, ut viri eruditi Baronii sententiam rejecerint, ac scripserint, Gregorium III primum fuisse ex Romanis Pontificibus, qui auxilium Francorum adversus Ecclesiæ persecutores exprimere studuerit. Eos in ea sententia confirmavit, quod Baronius anno DCCXL, num. 19, opinionem suam magis explicans dicat, priorem legationem non adversus Langobardos, sed adversus hæreticum imperatorem missam esse, posteriorem vero a Gregorio III directam ad reprimendum Langobardorum furorem ; ac præterea sedente *Gregorio II*, ab eodem *Carolo* reciprocam legationem missam esse, non vero sedente Gregorio III, quod Carolus Martellus post susceptam postremam legationem vita functus fuerit.

14. *Nullam ad eum legationem mittit.* — Quare cum constaret, *Carolum Martellum* post susceptos Gregorii III legatos vicissim suos ad illum destinasse, hæc Baronii sententia sectatores non habuit. Gregorium tamen II anno incerto ad Carolum Martellum confugisse, laudata Anastasii verba nos dubitare non patiuntur. Ad eum quidem nullam legationem misit, cum continuator Fredegarii laudatus loquens de legatione a Gregorio III ad eumdem missa, rem novam fuisse et inauditam tradat. Sed quemadmodum *Stephanus III* per occultas litteras auxilium a *Pippino* rege petiit, ut testatur Anastasius loco citato, ita et Gregorius secundus vel clam ad *Carolum Martellum* refugit, vel certe ejus subsidium, nulla missa legatione, imploravit. Quid tunc inter Gregorium II et Carolum Martellum conventum fuerit, nullus antiquorum memoriæ prodidit, sed *Gregorium* Caroli auxilium expoposcisse, in dubium revocari non potest. Locus continuatoris Fredegarii a Baronio recitatus suo loco a nobis exponetur, anno nempe DCCXL, quo juxta Baronii ordinem de duabus legationibus a Gregorio III ad Carolum Martellum missis verba faciam.

15. *Peregrinatio Romana S. Inæ regis et Theodonis ducis Bajoariæ.* — Ad num. 43. Hoc circiter anno *S. Ina,* Occidental. Saxonum rex, qui an. DCLXXXIX regnum inierat, « cum triginta et septem annis imperium tenuisset gentis illius (relicto regno), ad limina beatorum Apostolorum Gregorio Pontificatum tenente profectus est », inquit Beda lib. 5, cap. 7, qui eum vocat *Huu*, cujusque verba recitat Baronius. « Quantus in Dei rebus fuerit », inquit Westmonasteriensis, « indicio sunt leges ad corrigendos mores in populo latæ, in quibus vivum ad hoc tempus puritatis suæ resultat speculum. Indicio sunt monasteria regiis sumptibus nobiliter excitata, præcipue Glasconiense nostris quoque diebus insignissimum, etc. Adfuit consilio pater Aldhelmus, cujus ille præcepta audiebat humiliter, suscipiebat granditer, adimplebat hilariter ». Extant eæ leges, pars quidem in tomo I Concil. Spelmanni, integræ vero in Chronico Joannis Bromtonis, distinctæ in Capitula LXXX. De Ina rege scribit Huntindoniensis lib. 4 : « Vicesimo anno regni sui divisit episcopatum Westsaxoniæ in duo, qui unus esse solebat. Partem Orientalem a sylvis tenuit Daniel, Occidentalem Aldhelmus », sanctitate illustres, de quibus suis locis locuti sumus. Beda vero lib. 5, cap. 19, qui idem ac Huntindoniensis narrat, refert *Danielem* adhuc in vivis fuisse, cum ipse suam Historiam scriberet. Est is *Daniel* ille, ad quem sanctus Bonifacius scribit Epistolam a Baronio num. 49 et seq. recitatam, ipseque Daniel ad Bonifacium Epistolam ibidem num. 44 et seqq. relatam dedit. *Ethelburga* Inæ uxor huic peregrinationem illam Romanam persuasit, eique in ea comes fuit, ut scribit Malmesburiensis lib. 1 de Gest. Reg. Angl. cap. 2. De *Ina* et *Ethelburga* anno DCCXL sermo redibit. Eum tamen non diu post currentem annum vixisse, indicat Beda, qui anno DCCXXXI suam Historiam absolvit, nec amplius ejus meminit. Inæ successit *Ethelardus* cognatus ejus, ut deducitur ex Ranulfo Cestrensi lib. 5, cap. 24. Profectio Romana *Theudonis II* Bajoariæ ducis, cujus mentionem facit num. 43 Baronius, an. DCCXVI suscepta, ut ibidem docuimus.

16. *S. Bonifacius consulit Gregorium II.* — A num. 45 ad 49. *Sanctus Bonifacius* Gregorium II de variis quæstionibus per litteras consuluit, ad quas Pontifex respondit Epistola « data X kalendas Decemb., imperante piissimo domino Augusto Leone a Deo coronato magno imperatore, anno X imperii ejus; sed et Constantino magno imperatore, regni ejus anno VII, Indictione X », ideoque hoc Christi anno, quo Indictio X kalend. Septemb. inchoata. Sed Baronius, qui Leonis imperium ab anno DCCXVI auspicatur, annum Leonis XI in margine reponit ; cum inde deducendum sit, Leonem anno uno tardius imperium iniisse. Marianus Scotus hanc Epistolam legerat. Ad annum enim DCCXXVII ait : « Epistola Gregorii papæ II ad Bonifacium archiepiscopum, data X kalend. Decemb. imperatoris Leonis X, sed et Constantini regni anno IX, Indict. X ». Verum legendum, *Constantini regni anno* VII, et

candos Italos ad obedientiam imperatoris. Germanus enim litteris scriptis reprehendebat eos, quod ita penitus ab imperatore resiliissent. Extat enim in græco Codice Orientalium canonum ejusdem S. Germani Epistolæ fragmentum, quo invehitur in eos, qui ab imperio descivissent. Magnam esse sciebat emeritissimi senis æstimationem etiam apud Latinos : toleratus est igitur tandiu sanctus patriarcha, quandiu spes fuit, ut aliquid proficeret ad continendos in fide imperatoris subditos Occidentales. Mos iste semper fuit impiorum principum, non ad suum finem, ad Deum scilicet, res sacras colere, sacrasque personas ; sed ob sua commoda, cogentes præpostero ordine divina humanis, et spiritualia temporalibus inservire, sicque de religione nundinationem turpiter exercentes.

5. Qui autem restiterint in hoc pro Catholica fide certamine imperatori in Oriente, duo potissimum reperti sunt, ipse Germanus Constantinopolitanus episcopus, et Joannes Damascenus in Syria monachus ; uterque enim scriptis suis pro facultate studuere confodere monstrum hoc. De Germano, præter illa quæ dicta sunt, fidem faciunt paucæ ex multis quæ reperiuntur scriptæ ab eo Epistolæ, recitatæ in quarta Actione Nicæni posterioris Concilii, quibus ostenditur conatum esse stantes firmare, labantes roborare, lapsos vero in statum pristinum restituere : Epistolam enim in primis dogmaticam scripsit ad episcopos, quo omnes adversus hæresim in officio contineret, quam qui eo erant errore aspersi occultare conabantur : ut inter alios Theophilus metropolitanus Nacoliæ : per hunc enim disseminasse imperatorem hæresim querela fuit Orthodoxorum in Nicæno Concilio, ab eoque novitatis hujus sumpsisse initium tradunt ; quem convictum erroris pœnitentiam simulasse, ostendunt Germani litteræ ad Constantinum episcopum Nacoliæ datæ, quæ sic se habent [1] :

6. « Joannes amantissimus Synnadon metropolites nobis scripsit, quomodo tua charitas litteras nostras illi non tradiderit. Qua de causa non mediocrem propter te dolorem concepimus, quod videris mihi amorem Dei et charitatem et honorem, quæ membra Christi mutuo sibi debent, postposuisse. Quam ob causam per litteras istas præsentes charitati tuæ nuntiamus, ut Theophilo Constantino (Nacoliæ) metropolitæ confestim litteras tradas, omnemque honorem illi debitum tribuas, illique secundum sacerdotalem ordinationem subjiciaris : quemadmodum quoque sermones nostros tua charitas suscepit, professaque est eos secuturum, neque propriæ sententiæ adhæsurum. Novisti enim quæ locuti fuerimus, cum me invocasti, ne episcopatu tuo privareris. Promittebas te correcturum ea et confirmaturum, de quibus fides tua vacillare dicebatur : neque etiam quicquam amplius contumeliæ adversus Dominum aut sanctorum ejus imagines dicturum aut facturum : sed tantummodo e Scriptura probaturum, nihil divini honoris in creaturis consistere, sed licere tamen venerationem illis exhibere. Quam sane rem et nos docuimus sic habere, quamque stabiliter tenemus et confitemur. Scripta autem ad Theophilum metropolitam eamdem continet, et nos illi exemplar item transmisimus.

7. « Ne igitur populo innocenti offendiculum tribuatur, in memoriam redigas divinum judicium, quo ait [1] : Quicumque scandalizaverit unum ex minimis istis, satius ut submergatur, illi fuerit. Hoc ergo charitas tua cognoscat : et Epistolam nostram metropolitæ reddito. Atque per sanctam consubstantialem, et venerandam Trinitatem hoc jubeo, ut nisi facias, nunquam sacrum officium amplius administrare possis. Nam si admonitionibus nihil profecerimus, certe sententiæ austeritate (quantum poterimus) te deterrere cupimus, ne Dei subdaris judicio ». Hæc ad Constantinum episcopum Germanus, qui disceptationem habuerat jam ante cum eodem Theophilo jam in errorem lapso : quam quidem disputationem, et ejus conversionem recitat idem S. Germanus in Epistola ab ipso scripta ad eumdem Joannem Synnadon metropolitanum, quam tibi ut reddamus, a nobis necessitas exigit argumenti. Sic enim se habet :

8. « Epistolam sanctitatis tuæ Tarasius gloriosus patricius nobis tradidit, in qua de Theophilo episcopo Nacoliæ scriptum fuit. Significamus autem hoc priusquam a sanctitate tua accepissemus litteras, nos ipsum Theophilum convenisse, perscrutatosque, quænam illius mens, quæve sententia in causa illa, de qua audieramus, esset. Hanc autem nobis apologiam objecit (oportet autem, ut tuæ sanctitati omnia pro mediocritate mei ingenii scribam) dicebat se instructum sacra Scriptura dicente : Nullam facies similitudinem ad adorandam illam, neque in cælo desuper, neque super terram. Deinde dixit : Non oportet manufacta adorare, hoc est, quæ manu hominum elaborata sunt ». Intelligis, lector, ab imperatore non domesticos tantum, sed et episcopos in transversum actos. Magna plane fuit ista tentatio, quum progrederetur impietas regio diademate insignita. Nunquam hactenus acciderat in Ecclesia Dei, ut cum multi fuerint imperatores hæretici, ex iis aliquis extiterit hæresiarcha, ut modo accidit : augebatur vero inde periculum, cum vix aliqua alia hæresis esset inveniri, quæ majorem sibi vindicaret ex divina Scriptura auctoritatem, cum sexcenta ferme sit numerare loca, in quibus de non adorandis manufactis, expressum sit divinum mandatum.

9. Sed quæ subjicit Germanus, attende : « Cum vero, inquit, sanctos Christi martyres veras Christi margaritas omni honore dignos arbitremur, et intercessiones eorum postulemus : non potui illi non respondere. Christianorum itaque fidem, cultum, et adorationem in unum et solum Deum consistere

[1] Extat in Nicæn. Conc. II. Act. IV.

[1] Matth. XVIII. Marc. IX. Luc. XVII.

dixi (quemadmodum scriptum est) tum ab iis qui in cælo sunt sanctis et intelligibilibus incorporeis potestatibus, tum ab iis qui in terra sunt, quotquot veritatis viam noverunt. Quemadmodum in omnibus Ecclesiis sancta laudatur et glorificatur Trinitas in unica dominatione et deitate. Quemadmodum et nos unum Deum confitemur (neque aliquis est præter eum, qui ex potestate illius dominatur per sæcula, qui ex non existentibus cuncta produxit, tam quæ visibilia sunt, quam quæ invisibilia) hoc est, Patrem, Filium, et sanctum Spiritum, sanctam consubstantialem vivificantem Trinitatem, in qua credentes, confitentes baptizati sumus. Quemadmodum tradidit Deus Verbum existens incarnatum, unus ex sancta et incomprehensibili Trinitate Dominus noster Jesus Christus, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

10. « Hic sane creaturas non adoramus, absit: neque cultum divinæ dominationi debitum in conservos deducimus, absit. Neque principes aut regem super terram adorantes, æqualem illis cum Deo adorationem præstare videmur. Nam et propheta[1] Nathan apparet, in terra cum esset, David adorasse, quanquam hominem et regem; neque tamen ob id reprehensus est, quod hominem juxta Deum adoravit. Neque imaginum ex cera et colore effigiationem in errorem perfectionis divini cultus suscipimus. Non enim invisibilis Dei imaginem, aut similitudinem, aut figuram, aut formam expressam; quin etiam ipsorum sanctorum Angelorum præstantes ordines neque intelligere neque investigare omnino possumus: sed quando unigenitus Filius, qui in sinu Patris existens, suam creaturam ex mortis addictione revocando, Patris et sancti Spiritus beneplacito homo fieri dignatus est, non aliter ac nos carnem et sanguinem assumens, et ut inquit magnus Apostolus[2]: Per omnia nobis similis factus, excepto peccato. Igitur humanitatis illius characterem, et juxta carnem indiscretæ hominis formæ imaginem figurantes, ipsius incomprehensibilem deitatem atque invisibilem (unde ea, quæ nostræ fidei præcipua sunt, nascuntur) ostendere nequimus. Non enim juxta phantasiam, et umbratice nostram naturam sibi univit, ut quidam ex veteribus hæreticis errantes tradiderunt: verum reipsa vereque homo perfectus per omnia, excepto (quod nobis ab hoste insitum est) peccato, factus est.

11. « Hanc ob causam in fide certi sanctæ illius carnis characterem in imaginibus delineantes salutamus, et cultu et honore omni, quo decet, dignamur, nec ob aliud nisi in recordationem divinitatis ejus vivificæ et expressæ humanitatis. Eadem ratione et intemeratæ ejus juxta carnem Matris sanctæ Deiparæ Virginis similitudinem referimus, hoc modo ostendentes, quod mulier juxta naturam existens, et a nostra massa haudquaquam aliena, Deum invisibilem, et omnia manu sua continentem ultra omnium, et hominum et Angelorum existimationem in ventre suo conceperit, et ex se incarnatum genuerit. Etenim ob id eam et vere et proprie veri Dei Matrem veneramur et magnificamus, et quavis visibili et invisibili creatura superiorem reputamus.

« Ad hæc sanctos martyres Christi, Apostolos, prophetas, conservos nostros, et veros Dei ministros, bonis operibus et divina prædicatione veritatis, item perpessione pro ipso Deo afflictionum gloriosos, amicos Dei veros, quibus etiam ipse magnam loquendi confidentiam dedit, admiramur, et beatos prædicamus, necnon ad recordationem fortitudinis eorum, et rectam pro Christo servitutem, similitudines eorum depingimus: non quod de divina natura participent, per hoc demonstrare volentes, neque debitum tantummodo divinæ potestati et gloriæ honorem illis tribuentes, verum desiderium nostrum et amorem, quo erga eos affecti sumus, ita declarantes. Nam quæ per auditionem tanquam vera credimus, hæc etiam per pingibilem imitationem ad stabiliorem nostram instructionem collocamus. Quando et ipsi sancti Dei in unum et solum Deum cultum adorationis, et glorificationem ac procreationem conservantes, pro Christo sanguinem suum effuderunt, et veræ confessionis coronam acceperunt.

12. « Hæc imaginum apparatus ratio est, non quod nos adorationem in spiritu et veritate incomprehensibili et investigabili deitate decentem, in manufactas imagines, aut in opera hominum arte facta, aut in ea quæ subsunt Deo, sive visibilia sint, sive invisibilia, transferre studeamus; verum ut dilectionem nostram, quam juste in sanctos Dei servos habemus, per istum modum exhibeamus. Et per honorationem illorum, in eum qui per illos glorificatus est, quique illos glorificavit in confessionem potentiæ suæ Christum glorificationem et cultum referimus: ita ut nos imitatores fortitudinis eorum, et dilectionis erga Deum per bonorum operum contra passiones resistentiam fiamus.

« Hunc autem esse imaginum in Ecclesia Dei usum unusquisque per hanc instructionem cognoscat, neque aliunde nos spem salutis sive in hoc mundo, sive in futuro sæculo exspectare, nisi ab unigenito Filio Dei, qui simul cum Patre et Spiritu sancto divina dona largitur: non enim aliud nomen, per quod salvari queamus ab hominibus, datum est. At si Domini et Salvatoris nostri, item intemeratæ Matris ejus veræ Deiparæ, necnon sanctorum imagines salutamus; confestim etiam fidem et dispositionem mentis erga illos habemus: sed unum Deum sine principio, sine fine, qui omnia in manu sua habet, factorem nostrum et omnis creaturæ, et vere Salvatorem, habentem potestatem in cælo et in terra, pro genere humano hominem factum agnoscimus. Ancillam autem et matrem illius existentem, vere pro genere nostro intercedentem præsentissime, ita ut Dominus quidem noster salutem dispenset, illa vero materno affectu pro nobis poscat, agnoscimus. San-

[1] 3. Reg. I. — [2] Hebr. IV.

candos Italos ad obedientiam imperatoris. Germanus enim litteris scriptis reprehendebat eos, quod ita penitus ab imperatore resiliissent. Extat enim in græco Codice Orientalium canonum ejusdem S. Germani Epistolæ fragmentum, quo invehitur in eos, qui ab imperio descivissent. Magnam esse sciebat emeritissimi senis æstimationem etiam apud Latinos : toleratus est igitur tandiu sanctus patriarcha, quandiu spes fuit, ut aliquid proficeret ad continendos in fide imperatoris subditos Occidentales. Mos iste semper fuit impiorum principum, non ad suum finem, ad Deum scilicet, res sacras colere, sacrasque personas ; sed ob sua commoda, cogentes præpostero ordine divina humanis, et spiritualia temporalibus inservire, sicque de religione nundinationem turpiter exercentes.

5. Qui autem restiterint in hoc pro Catholica fide certamine imperatori in Oriente, duo potissimum reperti sunt, ipse Germanus Constantinopolitanus episcopus, et Joannes Damascenus in Syria monachus ; uterque enim scriptis suis pro facultate studuere confodere monstrum hoc. De Germano, præter illa quæ dicta sunt, fidem faciunt paucæ ex multis quæ reperiuntur scriptæ ab eo Epistolæ, recitatæ in quarta Actione Nicæni posterioris Concilii, quibus ostenditur conatum esse stantes firmare, labantes roborare, lapsos vero in statum pristinum restituere : Epistolam enim in primis dogmaticam scripsit ad episcopos, quo omnes adversus hæresim in officio contineret, quam qui eo erant errore aspersi occultare conabantur : ut inter alios Theophilus metropolitanus Nacoliæ : per hunc enim disseminasse imperatorem hæresim querela fuit Orthodoxorum in Nicæno Concilio, ab eoque novitatis hujus sumpsisse initium tradunt ; quem convictum erroris pœnitentiam simulasse, ostendunt Germani litteræ ad Constantinum episcopum Nacoliæ datæ, quæ sic se habent [1] :

6. « Joannes amantissimus Synnadon metropolites nobis scripsit, quomodo tua charitas litteras nostras illi non tradiderit. Qua de causa non mediocrem propter te dolorem concepimus, quod videris mihi amorem Dei et charitatem et honorem, quæ membra Christi mutuo sibi debent, postposuisse. Quam ob causam per litteras istas præsentes charitati tuæ nuntiamus, ut Theophilo Constantino (Nacoliæ) metropolitæ confestim litteras tradas, omnemque honorem illi debitum tribuas, illique secundum sacerdotalem ordinationem subjiciaris : quemadmodum quoque sermones nostros tua charitas suscepit, professaque est eos secuturum, neque propriæ sententiæ adhæsurum. Novisti enim quæ locuti fuerimus, cum me invocasti, ne episcopatu tuo privareris. Promittebas te correcturum ea et confirmaturum, de quibus fides tua vacillare dicebatur : neque etiam quicquam amplius contumeliæ adversus Dominum aut sanctorum ejus imagines dicturum aut facturum : sed tantummodo e Scriptura probaturum, nihil divini honoris in creaturis consistere, sed licere tamen venerationem illis exhibere. Quam sane rem et nos docuimus sic habere, quamque stabiliter tenemus et confitemur. Scripta autem ad Theophilum metropolitam eamdem continet, et nos illi exemplar item transmisimus.

7. « Ne igitur populo innocenti offendiculum tribuatur, in memoriam redigas divinum judicium, quo ait [1] : Quicumque scandalizaverit unum ex minimis istis, satius ut submergatur, illi fuerit. Hoc ergo charitas tua cognoscat : et Epistolam nostram metropolitæ reddito. Atque per sanctam consubstantialem, et venerandam Trinitatem hoc jubeo, ut nisi facias, nunquam sacrum officium amplius administrare possis. Nam si admonitionibus nihil profecerimus, certe sententiæ austeritate (quantum poterimus) te deterrere cupimus, ne Dei subdaris judicio ». Hæc ad Constantinum episcopum Germanus, qui disceptationem habuerat jam ante cum eodem Theophilo jam in errorem lapso : quam quidem disputationem, et ejus conversionem recitat idem S. Germanus in Epistola ab ipso scripta ad eumdem Joannem Synnadon metropolitanum, quam tibi ut reddamus, a nobis necessitas exigit argumenti. Sic enim se habet :

8. « Epistolam sanctitatis tuæ Tarasius gloriosus patricius nobis tradidit, in qua de Theophilo episcopo Nacoliæ scriptum fuit. Significamus autem hoc priusquam a sanctitate tua accepissemus litteras, nos ipsum Theophilum convenisse, perscrutatosque, quænam illius mens, quæve sententia in causa illa, de qua audieramus, esset. Hanc autem nobis apologiam objecit (oportet autem, ut tuæ sanctitati omnia pro mediocritate mei ingenii scribam) dicebat se instructum sacra Scriptura dicente : Nullam facies similitudinem ad adorandam illam, neque in cælo desuper, neque super terram. Deinde dixit : Non oportet manufacta adorare, hoc est, quæ manu hominum elaborata sunt ». Intelligis, lector, ab imperatore non domesticos tantum, sed et episcopos in transversum actos. Magna plane fuit ista tentatio, quum progrederetur impietas regio diademate insignita. Nunquam hactenus acciderat in Ecclesia Dei, ut cum multi fuerint imperatores hæretici, ex iis aliquis extiterit hæresiarcha, ut modo accidit : augebatur vero inde periculum, cum vix aliqua alia hæresis esset inveniri, quæ majorem sibi vindicaret ex divina Scriptura auctoritatem, cum sexcenta ferme sit numerare loca, in quibus de non adorandis manufactis, expressum sit divinum mandatum.

9. Sed quæ subjicit Germanus, attende : « Cum vero, inquit, sanctos Christi martyres veras Christi margaritas omni honore dignos arbitremur, et intercessiones eorum postulemus : non potui illi non respondere. Christianorum itaque fidem, cultum, et adorationem in unum et solum Deum consistere

[1] Extat in Nicæn. Conc. II. Act. IV.

[1] Matth. XVIII. Marc. IX. Luc. XVII.

dixi (quemadmodum scriptum est) tum ab iis qui in cælo sunt sanctis et intelligibilibus incorporeis potestatibus, tum ab iis qui in terra sunt, quotquot veritatis viam noverunt. Quemadmodum in omnibus Ecclesiis sancta laudatur et glorificatur Trinitas in unica dominatione et deitate. Quemadmodum et nos unum Deum confitemur (neque aliquis est præter eum, qui ex potestate illius dominatur per sæcula, qui ex non existentibus cuncta produxit, tam quæ visibilia sunt, quam quæ invisibilia) hoc est, Patrem, Filium, et sanctum Spiritum, sanctam consubstantialem vivificantem Trinitatem, in qua credentes, confitentes baptizati sumus. Quemadmodum tradidit Deus Verbum existens incarnatum, unus ex sancta et incomprehensibili Trinitate Dominus noster Jesus Christus, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

10. « Hic sane creaturas non adoramus, absit: neque cultum divinæ dominationi debitum in conservos deducimus, absit. Neque principes aut regem super terram adorantes, æqualem illis cum Deo adorationem præstare videmur. Nam et propheta[1] Nathan apparet, in terra cum esset, David adorasse, quanquam hominem et regem; neque tamen ob id reprehensus est, quod hominem juxta Deum adoravit. Neque imaginum ex cera et colore effigiationem in errorem perfectionis divini cultus suscipimus. Non enim invisibilis Dei imaginem, aut similitudinem, aut figuram, aut formam expressam; quin etiam ipsorum sanctorum Angelorum præstantes ordines neque intelligere neque investigare omnino possumus: sed quando unigenitus Filius, qui in sinu Patris existens, suam creaturam ex mortis addictione revocando, Patris et sancti Spiritus beneplacito homo fieri dignatus est, non aliter ac nos carnem et sanguinem assumens, et ut inquit magnus Apostolus[2]: Per omnia nobis similis factus, excepto peccato. Igitur humanitatis illius characterem, et juxta carnem indiscretæ hominis formæ imaginem figurantes, ipsius incomprehensibilem deitatem atque invisibilem (unde ea, quæ nostræ fidei præcipua sunt, nascuntur) ostendere nequimus. Non enim juxta phantasiam, et umbratice nostram naturam sibi univit, ut quidam ex veteribus hæreticis errantes tradiderunt: verum reipsa vereque homo perfectus per omnia, excepto (quod nobis ab hoste insitum est) peccato, factus est.

11. « Hanc ob causam in fide certi sanctæ illius carnis characterem in imaginibus delineantes salutamus, et cultu et honore omni, quo decet, dignamur, nec ob aliud nisi in recordationem divinitatis ejus vivificæ et expressæ humanitatis. Eadem ratione et intemeratæ ejus juxta carnem Matris sanctæ Deiparæ Virginis similitudinem referimus, hoc modo ostendentes, quod mulier juxta naturam existens, et a nostra massa haudquaquam aliena, Deum invisibilem, et omnia manu sua continentem ultra omnium, et hominum et Angelorum existimationem in ventre suo conceperit, et ex se incarnatum genuerit. Etenim ob id eam et vere et proprie veri Dei Matrem veneramur et magnificamus, et quavis visibili et invisibili creatura superiorem reputamus.

« Ad hæc sanctos martyres Christi, Apostolos, prophetas, conservos nostros, et veros Dei ministros, bonis operibus et divina prædicatione veritatis, item perpessione pro ipso Deo afflictionum gloriosos, amicos Dei veros, quibus etiam ipse magnam loquendi confidentiam dedit, admiramur, et beatos prædicamus, necnon ad recordationem fortitudinis eorum, et rectam pro Christo servitutem, similitudines eorum depingimus: non quod de divina natura participent, per hoc demonstrare volentes, neque debitum tantummodo divinæ potestati et gloriæ honorem illis tribuentes, verum desiderium nostrum et amorem, quo erga eos affecti sumus, ita declarantes. Nam quæ per auditionem tanquam vera credimus, hæc etiam per pingibilem imitationem ad stabiliorem nostram instructionem collocamus. Quando et ipsi sancti Dei in unum et solum Deum cultum adorationis, et glorificationem ac procreationem conservantes, pro Christo sanguinem suum effuderunt, et veræ confessionis coronam acceperunt.

12. « Hæc imaginum apparatus ratio est, non quod nos adorationem in spiritu et veritate incomprehensibili et investigabili deitate decentem, in manufactas imagines, aut in opera hominum arte facta, aut in ea quæ subsunt Deo, sive visibilia sint, sive invisibilia, transferre studeamus; verum ut dilectionem nostram, quam juste in sanctos Dei servos habemus, per istum modum exhibeamus. Et per honorationem illorum, in eum qui per illos glorificatus est, quique illos glorificavit in confessionem potentiæ suæ Christum glorificationem et cultum referimus: ita ut nos imitatores fortitudinis eorum, et dilectionis erga Deum per bonorum operum contra passiones resistentiam fiamus.

« Hunc autem esse imaginum in Ecclesia Dei usum unusquisque per hanc instructionem cognoscat, neque aliunde nos spem salutis sive in hoc mundo, sive in futuro sæculo exspectare, nisi ab unigenito Filio Dei, qui simul cum Patre et Spiritu sancto divina dona largitur: non enim aliud nomen, per quod salvari queamus ab hominibus, datum est. At si Domini et Salvatoris nostri, item intemeratæ Matris ejus veræ Deiparæ, necnon sanctorum imagines salutamus; confestim etiam fidem et dispositionem mentis erga illos habemus: sed unum Deum sine principio, sine fine, qui omnia in manu sua habet, factorem nostrum et omnis creaturæ, et vere Salvatorem, habentem potestatem in cælo et in terra, pro genere humano hominem factum agnoscimus. Ancillam autem et matrem illius existentem, vere pro genere nostro intercedentem præsentissime, ita ut Dominus quidem noster salutem dispenset, illa vero materno affectu pro nobis poscat, agnoscimus. San-

[1] 3. Reg. I. — [2] Hebr. IV.

ctos denique omnes tanquam conservos nostros, et ejusdem nobiscum naturæ participes, gratissimos Dei ministros (ut dictum est) et hac gratia a Deo donatos, ut beneficia a Deo data nobis ministrent, curationes, inquam, morborum, et periculorum liberationes, quando per memoriam eorum invocatio Dei fit, quatenus nobis in hymnodiis, et glorificationibus possibile est (memoria enim eorum cum encomio celebratur, ut ait Scriptura [1]) agnoscimus.

13. « Hæc igitur omnia Theophilo Nacoliæ episcopo proposuimus : quæ sane et suscepit, et ut divina confessus est se servaturum : neque quicquam amplius dicturum aut facturum, quod aliis possit esse offendiculo, aut tumultum excitare. Hæc igitur cognoscens vestra sancta congregatio, illum amplius, nisi in eumdem errorem labatur, vexare non pergat, sed tam ipsum cum litteris nostris transmissum, et satisfactionem illius condescendentiæ accipiens, contenta esto. Pro potentissimis nostris dominis et imperatoribus, ut quam diutissime vivant et victores declarentur, precetur. Oret etiam, ut Christianorum populo pax Dei contingat, quæ omnem mentem exsuperat ». Hactenus S. Germanus ad Joannem Synnadon archiepiscopum de Theophilo ad pietatem restituto. Verum non stetisse in proposito, sed in errorem esse relapsum, quæ sunt dicta testantur, confessioneque Patrum septimæ Synodi constat, adeo per hominem esse propagatum errorem, ut idem auctor sit nominatus tantæ blasphemiæ ; nam de eo Tarasius in sanctæ Synodi Actione quarta hæc dixisse reperitur : « Venerandi fratres (quemadmodum prædixi) inductio peregrinæ istius novitatis a prædicto episcopo Nacoliæ initium cœpit ». Si ratio tantum habeatur episcoporum; verum ipse imperator primus auctor ab omnibus declaratur, ut quæ sunt dicta superius docent.

14. Cæterum idem S. Germanus de prima origine agens erroris hujus, a Judæis primum, inde a Sarracenis manasse docet, illapsumque eo modo, quo dictum est, in Christianos. Etenim de his prolixam scribens Epistolam ad Thomam episcopum Claudiopolis, idem S. Germanus de his fusius agit. Recitata est dicta Epistola in posteriori Nicæno Concilio, ex qua hic pauca describenda putamus, ut quæ ejus fere exordio ait : « Ut fraterna approbatione mentem nostram aperiamus, brevibus, quæ de ea re nobis cognita sunt, dicemus. Illud in primis subjicientes, oportere nos omnem vanam novitatem observare (considerare), et maxime cum in fide in Christi populo discordiæ tumultus et scandali argumentum suboritur. Deinde in Ecclesiis consuetudo longi temporis tenenda est ». Quod autem ad consuetudinem spectat, in principio nascentis Ecclesiæ viguisse usum sacrarum imaginum pluribus docet, cumque firmatum non subsequenti usu tantum, sed etiam sententiis sanctissimorum Patrum, quos citat. Quod autem ad contradicentes et hoc improbantes pertinet, ista subjicit :

15. « Hoc igitur cognoscere oportet, non solum nunc, verum sæpius, idque maxime Judæos nobis opprobrio vertisse, cum tamen idololatriæ servi et ministri vere semper extiterint, non sane aliam ob causam, quam ut fidem nostram inviolatam contaminent ; cum autem in manufacta invehuntur, eaque auferre student, non hoc agunt, ut divina natura omnibus visibilibus et sensibilibus superior cognoscatur ; sed omne studium, cultusque eorum huc vertitur, quo divinam naturam humilient. Sed hos satius fuerit relinquere. Quid enim aliud quam canes sunt latrantes contra ovile Christi ? Sarracenis autem (quandoquidem et ipsi ea de re aliquid dicere velle videntur) sufficiat quod in eremo lapidi inanimato sacrificia faciant, acclamentque hac voce, Chobar, quod a patribus acceptum per puerilia mysteria et festa peragunt. Christianis vero, quibus per universum orbem terrarum sub unum Evangelii jugum videlicet (ut Propheta inquit) servientibus Deo character propriissimus est fides et confessio in unum Deum, etc. » Hæc pluribus docens, longe abesse tradit, ut Christiani colant idola, utpote quod nemo sit in Ecclesia, qui intuitus sanctorum imagines, alicui earum dicat, gloria tibi Deus, et Deum putet, licet tamen ante eas lumina ponat, vel suffitum admoveat, ut moris erat. Additque ex ejusmodi cultu sanctorum frequentia scaturire solere miracula invocantibus eos sanctos, quorum sunt imagines venerationi expositæ, meminitque de sanctissimæ Dei Genitricis picta imagine in Sozopoli existente, ex cujus manu unguenti scaturigines emanant.

16. Apponit et inter alia ejusmodi contestationem, dicens : « Scandalizare aliquem, intolerabile et horrendum judicium affert illis qui intendunt. Nunc autem et totæ civitates, et hominum congregationes non parum hac de re tumultuantur. Caveamus omni studio, ne hujus rei auctores simus. Ante omnia vero providendum est, ne a sententia permuteris, ne ex hoc inimici nostri, et hostes Crucis Christi supercilium elevent contra fidem nostram, dicantque : Hucusque Christiani erraverunt : nisi enim institutum suum idololatriam cognovissent, non sane nunc manufacta abjicerent. Quod ipsum quantum contumeliæ subversionisque fidei in Christum conciliet, quisquis agnoscere potest. Nam qui semel errarint, eos in viam reducere difficile est, ut qui a veritate alienantur. Quid autem dicere oportet, cum videamus reges nostros et imperatores ex propria erga Deum affectione pro sua statua salutiferam Crucem, gloriationem sæculi erexisse ? etc. » Hæc in sancta Synodo, ubi lecta adeo probata sunt, ut secundum ea quæ audivissent, subjecerit post veram de his confessionem anathematismos in hæc verba :

17. « Credentes unum Deum in Trinitate laudatum, venerandas imagines veneramur. Qui sic non credunt : anathema : qui aliter sentiunt, longe

[1] Prov. IV.

ab Ecclesia abjiciantur. Nos veteri Ecclesiæ legislationi insistamus. Nos Patrum statuta conservemus. Nos, qui addunt aut auferunt aliquid de Ecclesia, anathematizavimus. Nos venerandas imagines salutamus. Nos, qui sic nolunt, anathemati subjicimus. Christianorum accusatoribus, videlicet Iconoclastis : anathema. Qui ex Scriptura sancta contra idola dicta in sanctas imagines detorquent: anathema. Qui sacras imagines idola vocant : anathema. Qui dicunt Christianos tanquam deos imagines amplecti : anathema. Qui communionem habent cum iis, qui sacras imagines rejiciunt aut contemnunt : anathema. Qui dicunt præter Christum aliquem nos a cultu idolorum liberasse : anathema. Qui dicere audent sanctam Catholicam Ecclesiam idola unquam accepisse : anathema ». Hæc tunc ibi dicta, hic autem recitata, quod iisdem scriptis S. Germani litteris a Patribus apposita fuerint. Sic igitur (ut vidisti) primus : coryphæus, qui contra Iconoclastas in Oriente vexillum confessionis erexerit, scriptis hæresim impugnando, Germanus fuit Constantinopolitanus episcopus.

18. *Joannes Damascenus contra hæresim bellator validissimus.* — Post ipsum vero S. Joannes Damascenus, nobilibus parentibus ortus Damasci, doctissimus ipse quidem, cum et Romanam fidem ab incunabulis ab Italo homine, Cosma nomine, ceu lac purum ebibisset. Hic ubi tempus vidit opportunum, intrepide prosiliit in arenam, tribus editis orationibus pro sacrarum imaginum cultu, quo funiculo triplici in cultu veræ religionis Catholici tenerentur ; eodemque, veluti facto flagello, impii manu Domini flagellarentur. Iste quidem ubi accepit ab imperatore promulgatam esse blasphemiam, ad confodiendum monstrum arma paravit illa, quæ tum ministrabat occasio, cum videlicet pro defensione sanctarum imaginum cultus, in condemnationem recens emergentis erroris cœpit Epistolas scribere ad diversos, per quos eædem in alios spargerentur, sicque fieret, ut ubi contigisset sparsum esse venenum, cito adesset quo curarentur antidotum. Erat enim celebre nomen Joannis, cum generis (ut superius dictum est) nobilitate, tum quod ipse ferme solus inter Christianos, sicut et pater ejus, ob virtutum eminentiam, quæ solet semper libera etiam hostibus dominari, apud Sarracenos venerationem, et principem Sarracenorum primum vindicaverat sibi locum, ut olim Daniel apud regem Assyriorum, vel Joseph apud regem Ægyptiorum. Non extant ipsæ quidem datæ hoc tempore a Joanne ad diversos Epistolæ, sed tantum mentio de illis habetur apud Joannem Hierosolymorum episcopum. Sed quales illæ essent, ex aliis ejus lucubrationibus eodem argumento conscriptis quisque poterit facile assequi, nempe fuisse aculeatas, ad feriendos adversarios bene dispositas, et loricatas ad defensionem paratas. Satis namque illæ visæ sunt hoc exordio pugnæ, tanquam in velitatione ad armandum fideles ; postea vero cum fortius atque vehementius ingruit prœlium, validiora paravit arma, illa nimirum, quæ hactenus in sacro armamentario sanctæ Ecclesiæ Catholicæ integra asservantur : tres illæ videlicet orationes de imaginibus inscriptæ, quæ pro imaginibus promulgatæ leguntur. Quando autem illæ ab eo fuerint elucubratæ, ejusdem sancti testificatione, suo loco dicturi sumus.

19. Ita quidem nobilis athleta Joannes : quem si quis hac ex parte Davidi comparaverit adversus leonem insurgenti, puto quidem scopum veritatis attinget. Quod ille ad Saul, necessitate cogente, ista de se magnifice prædicaret [1] : « Quando veniebat leo vel ursus, et tollebat arietem de medio gregis : persequebar eos et percutiebam, eruebamque de ore eorum : et illi consurgebant adversus me, et apprehendebam mentum eorum, et suffocabam, interficiebamque eos. Nam et leonem et ursum interfeci ego servus tuus ». Istud quidem et ipse Joannes videtur explesse, cum in Leonem Isauricum insilientem in ovile Catholicum insurrexit, tenensque rabidum mentum, abstraxit ex ore prædam, dum ab eo seductos revocavit ad vitam, et reduxit ad caulas ; tunc et ipse Leo exstinctus penitus videri potuit et suffocatus : tum potentia veritatis victa impietas atque prostrata fuit. Ita Deus eligit infirma mundi, ut confundat fortia. Siquidem non imperatorem objicit adversus imperatorem exercitibus repugnantem, sed stylo certantem ; quo uno potentissimo telo ipsum ita perterruit, ut quod viribus diffideret, ad fraudem parandam, qua eum e medio tolleret, improbus se converterit. Quomodo autem ista se habuerint, inferius suo loco dicturi sumus ; modo autem quæ sunt hic breviter enarrata, pariter sincera fide testata, omnique ex parte firmata posteris relinquamus.

20. Joannes patriarcha Hierosolymorum in Vita ejus, quam scriptam posteris tradidit, habet in primis ista de Joanne post parentis obitum a principe Sarracenorum in aulam importune vocato : « At vero Sarracenorum princeps Joannem accersens, cum primarii consiliarii dignitate ornavit. Recusabat autem ille, ut cujus cupiditas alio tenderet. Verum ita tandem coactus est, ut jam repugnare non posset. Itaque in majore, quam ejus pater, dignitatis gradu constitutus est. Tum autem Leo Isauricus Romanum imperium gubernabat, qui adversus venerandas imagines, ad recte de religione sentientem Ecclesiæ cœtum erat tanquam leo rapiens, rugiens : nam et illas belluina insania igne comburebat, et earum adoratores rapiebat ac delebat : tyrannicæque impietatis dentibus miserum in modum laniabat. Quæ postquam ad Joannis aures pervenerunt, Eliæ zelum atque cognominis sui Baptistæ reprehendendi libertatem imitatur, eum videlicet etiam ante unctionem invisibiliter ungente spiritu, ac verbum Dei veluti spiritus gladium incidendi facultate præditum, ad ferinæ illius mentis dogma, tanquam caput amputandum objicit.

[1] I. Reg. XVII.

Ad Orthodoxos itaque, quibus notus erat, pro venerandarum imaginum honore libellos Epistolares mittebat, quibus illud eruditissime demonstrabat, divinarum imaginum adorationem necessariam esse; ipsosque hortabatur, ut aliis eadem commemorarent, suasque Epistolas omnibus ostenderent: atque omni oratione ac studio novus ille veritatis pugil ad hoc incumbebat, ut Epistolæ suæ, velut per orbem quemdam e piorum manibus ad piorum manus transirent, sicque recta doctrina confirmaretur. Ac Pauli instar omnem correctionem adhibebat, ut si non pedibus, at certe per Epistolas terram universam veritatis prædicatione in orbem complecteretur ». Hæc de Joanne Joannes. Quæ autem hæc sint subsecuta, et quas Leo imperator in eum sit molitus insidias, suo loco dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6220. — Anno Æræ Hispan. 765. — Anno Hegiræ 109, inchoato die 27 April. Fer. 1. — Jesu Christi 727. — Gregorii II papæ 13. — Leonis Isauri imp. 11. — Constantini Copronymi 8.

1. *Gesta anno superiori occasione sacrarum imaginum.* — A num. 1 ad 5. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXVIII, qui kalendis Septemb. anni Christi DCCXXV inchoatur, loquens de bello adversus sanctas imagines a Leone imp. moto, ait : « Interea populi, qui Græciam et Cycladas insulas habitabant, pio in Deum moti affectu, conspiratione inter se facta, parataque maxima classe, adversus imperatorem rebellavere, Cosmam quemdam, qui partes eorum sequebatur, imperio destinantes. Aciem ducebant Agallianus Græcanicorum turmarcha, et Stephanus. Isti mensis Octobris die decimo octavo, Indictione decima, ad urbem imperatricem appellentes, commisso cum Byzantinis prœlio, navibus artefacto igne combustis superantur : adeo ut alii circa profundum submersi sunt : inter quos ipse Agallianus, ut erat armatus, seipsum præcipitavit : superstitibus vero ad victorem imperatorem ultro se conferentibus, Cosmas et Stephanus capite plexi sunt. Ex quo impii Leonis sectariorumque ejus malitia oppido crevit, adeo ut susceptum adversus pietatem bellum latius promoverint ». Hanc Historiam narrat Baronius ex Anastasio et ex auctore Miscellæ, quia ejus tempore Theophanis Chronicon nondum lucem viderat. Sed perperam dicit, hæc gesta esse anno XII Leonis imp. cum tam Anastasius, quam auctor Miscellæ diserte asserant, contigisse ea an. X ejusdem imperatoris. Ex Chronico vero Theophanis liquet, Anastasium, et ex eo auctorem Miscellæ, loco, *mensis Octobris die decimo octavo, Indictione decima*, reposuisse, *quarto decimo kalendas Maias decimæ Indictionis;* sic enim hæc rebellio currenti anno facta esset; cum tamen Theophanes diserte doceat, eam ad annum superiorem, quo Indictio X kalendis Septemb. auspicata est, pertinere. Theophanes itaque, qui Leonis exordium cum anno Dionysiano DCCXVII recte copulavit, primum imperii ejus annum a kal. Septemb. de more cum anno civili inchoavit, et hæc mense Octobri anni præcedentis, quo in cursu erat annus X Leonis imp. hanc rebellionem excitatam esse nos edocet.

2. *Saraceni Nicæam obsident.* — Tum uno tenore recitat quæ hoc Christi anno patrata sunt : « Porro, inquit, circa æstivum solstitium hujus Indictionis decimæ post perniciosam illam de propriis civibus reportatam a Leone victoriam, duo Ameræi Saracenicum exercitum adversus Nicæam Bithyniensium urbem deduxere », et reliqua quæ Baronius num. 2 et seq. ex Anastasio et auctore Miscellæ refert, quæque Nicephorus in Breviario paucis verbis etiam narrat : « Inde æstate sequenti rursum Saracenorum equites in Romanorum fines incursionem faciunt, Amæra et Mavia ducibus. Qui ad Nicæam Bithyniæ metropolim positis castris, aliquanto tempore obsidione tentata, re infecta demum reversi sunt ».

3. *S. Damascenus varia opuscula edidit pro sacris imaginibus.* — Ad num. 18 et seqq. Sanctus *Joannes Damascenus* nobilibus parentibus in Syria ortus, califæ Saracenorum minister, et Damasci præfectus, imaginum sacrarum generosus defensor præter tres Orationes de sacris imaginibus adversus Iconomachos, quæ jamdiu lucem viderunt, edidit Orationem demonstrativam « de sacris ac venerandis imaginibus, ad Christianos omnes, adversusque imperatorem Constantinum Cabalinum, ac hæreticos universos », a Combefisio in Historia Hæresis Monothelitarum publicatam. In ea Damascenus hæreticos omnes velut coram provocat, oblatumque fidei libellum ab eorum calumniis vindicat. Dirigit autem peculiariter eam Constan-

tino Copronymo, cui poterat cum fiducia loqui, extra fines Romani imperii sub Saracenis in Syria degens. Vocat Constantinum Caballinum ab equino stercore, cujus odore et tactu homo impurissimus delectabatur, auctus olim *Copronymi* titulo, a fœdato sacro fonte, cum infans intingeretur. Legendæ notæ Combefisii in eam Orationem.

4. *Moritur S. Hubertus episc. Leodiensis.* — Baronius anno DCCLIV, num. 12, obitum *sancti Huberti* Leodiensis episcopi consignavit; postea tamen in Appendice ad tom. IX monuit, eum ad annum DCCXXVIII referendum esse (1). Verum Cointius hoc anno numero 37 et seqq. ostendit hunc sanctum antistitem hoc anno ad Deum migrasse. Auctor enim anonymus, qui ejus Vitam scripsit, affirmat illius translationem factam die *Dominica*, *anno decimo sexto felicissimi ejus excessus* (Carolomanni vero Majoris-Domus, qui Caroli Martelli filius fuit), *tertio jam anno.* Hi characteres annum Christi DCCXLIII designant, cujus littera Dominicalis fuit F, et mensis November, cujus tertio die ea a Carolomanno facta dicitur in veteribus Annalibus, et a Joanne Placentio in Catalogo antistitum Leodiensium, ad annum III Carolomanni totus pertinuit, quia *Carolus Martellus* hujus pater obiit mense Octobri anni Christi DCCXLI. Jam vero si annus DCCXLIII fuit post sancti *Huberti* mortem decimus sextus, is currenti anno mortuus est. Adde quod hic annus præditus est littera Dominicali E, et dies XXX mensis Maii incidit in feriam sextam, qua sancti hujus præsulis mors consignatur ab anonymo laudato in ejus Vita. Ait enim : « Rogatu quorumdam illustrium virorum Brachbantum perrexit, Basilicam novo opere constructam Domino dedicaturus ». Peracta dedicatione, cum inde digressus esset, incidit in febrim feria prima, migravitque in cælum, cum « jam se aurora diei sexta feria ; paululum decrescentibus furvæ noctis tenebris, roseo repræsentabat splendore, etc. » Sanctus Hubertus reliquias sancti Lamberti sui decessoris cum sede episcopali Leodium transtulit ex oppido Trajectensi, et sacros beati *Theodardi* cineres, quos Lambertus Leodii sepelierat, idem Hubertus terra eduxit, ac populo colendos exhibuit. Nec contentus, duos sanctissimos decessores suos tali cultu, et officio sibi suisque diœcesanis conciliasse, idololatriam ex Arduena, e Taxandria, et ex Brachbante, seu Brabantia, ut nunc vocamus, penitus expulit. Ei successit in episcopatum Leodiensem *Florbertus*, seu *Floribertus* aut *Florebertus*, ejus filius ante clericatum genitus, qui patris vestigia secutus, diœcesim insigni prudentia et sanctitate gubernavit.

5. *Vitæ ejus auctor non fuit ei æqualis.* — Surius ad diem III Novembris recitat Vitam sancti Huberti, *auctore quodam ejus discipulo vel familiari*, ut ipse putat, scriptam, nec ab eo dissentit Cointius anno DCCII, num. 45, anno DCCXXVI, num. 35, et alibi sæpe, ubi eum semper auctorem synchronum et coætaneum appellat, ac ejus morti interfuisse asserit. Verum decepit virum eruditissimum modus loquendi ab interpolatoribus usurpari solitus. Hi enim, ut alibi tanquam certam regulam ad scriptores coætaneos ab interpolatoribus, et qui plura post hos sæcula vixere, discernendos statuimus, ipsa sæpius primigeniorum verba describunt, et de rebus gestis loquuntur, ac si ipsimet adfuissent, ac tunc vixissent. Quare non mirum si auctor anonymus Vitæ *sancti Huberti*, eadem quæ synchronus ejusdem auctor verba adhibeat. Quomodo enim anonymus ille potuit esse discipulus et æqualis sancto Huberto ; cum de secunda ejus translatione Ludovico Pio imperatore Gallias regente anno DCCCXXV peracta verba faciat, et profiteatur, se ea scripturum quæ *venerabilis antistitis Walcandi* (Leodiensis episcopi) *et quorumdam aliorum religiosorum virorum veraci relatu* didicit ? Walcandus enim Leodiensem Ecclesiam regebat, quando secunda hæc translatio præfato anno die XXI mensis Septembris facta est, ut certo nos edocet Jonas episcopus Aurelianensis, tunc vivens, in Historia secundæ hujus translationis, recitata sæc. IV Benedictino part. 1, pag. 393, neque enim anonymus ille coætaneus esse potuit sancti Huberti, si centum et amplius annis post *Huberti* mortem ejus Vitam scripserit, et de posteriori ejus translatione sermonem habuerit. Quæ itaque narrat anonymus, partim ab auctore antiquiori, partim a Jona accepit. *Walcandus*, qui recens Andaginense monasterium in saltu Arduennensi et Leodiensi diœcesi situm, monasterium sancti Huberti hodie appellatum, instauraverat, corpus sancti Huberti Ludovico Pio regnante in illud transtulit, quod confluentium populorum frequentia illustre, eorum maxime, qui rabiosorum canum morsu contacti sunt.

(1) Veteris Chronici Leodiensis auctor vulgatus a P. Martene Anecdot. tom. III, col. 1403, obitum S Huberti consignandum censet circa annum DCCXXX, die III kal. Julii. Quamvis autem scriptor iste recentior est, utpote qui opus suum ad annum MCXCII perducit; adhuc tamen ea quæ hic scribit ex vetustissimo aliquo scriptore desumpsisse potuit ; cum præsertim hæc ejus opinio cum vetusto auctore Vitæ hujus sancti optime componi possit. Si enim vir sanctus obiit nocte ante feriam sextam, ut auctor iste Vitæ prodit, optime utique affirmari potuit decessisse illum die III kalendas Julias anni DCCXXX, quæ in feriam quintam incidit. MANSI.

GREGORII II ANNUS 15. — CHRISTI 728.

1. *S. Germanum perdere molitur Leo.*—Annus Redemptoris septingentesimus vicesimus octavus Indictione undecima notatus adest, quo ingravescente magis persecutione Leonis imperatoris adversus Orthodoxos, cum ipse præ cæteris sibi adversantem fuerit expertus S. Germanum episcopum Constantinopolitanum, quomodo eum throno pelleret, animo agitare cœpit. Mireris Leonem affectare mansuetudinem, non insilire in ipsum impetu, et devorare (ut cupiebat) sed fraudibus agere, aliquamque venari si posset, et captare occasionem, ut justo aliquo simulato prætextu, eum a sede dejiceret. Ad scelus operandum idoneum ministrum invenit novum Judam, ejus discipulum Anastasium, quem ad proditionem faciendam redemit promissione episcopatus ejusdem Constantinopolitanæ Ecclesiæ.

2. Non præterierunt hæc Germanum, ut qui divino revelante spiritu, non præsentia tantum cognita habuit, sed futura prædixit, quæ multos post annos eidem infelicissimo ventura essent, prout Theophanes docet, qui et illud narrat: «Contigisse nimirum ut idem Anastasius cum aliquando suum sequens episcopum ad imperatorem ingredientem, percalcarit pedibus magno animi fastu oram stolæ sancti pontificis: ad eum ille conversus propheticum hoc prænuntiarit oraculum, dicens: Non effugiet tempus a te ingrediendi Duppin», locus hic publicus erat regiæ civitatis populorum frequentiori cœtu reliquis præstans. Quod vaticinium tunc cognitum, et in memoriam revocatum fuit, cum impleri contigit. Cum videlicet Anastasius, pulso Germano, episcopus factus esset, diuque sedisset, ex eo quod tyrannum coronasset Arthabasdum Constantini Copronymi cognatum, ab eodem Copronymo post tyrannum exstinctum regnante, fuit iste magistri proditor Anastasius asino impositus verso vultu, summaque infamia et ludibrio totius populi per Duppin publice circumductus. Tam nobilem pompam ejus episcopatus, ante quindecim ferme annos prophetice cognitam, eidem prænuntiavit sanctus Germanus: qui imitatus Christum Redemptorem, toleravit perfidum proditorem. Porro dejectionem S. Germani e throno post annum sequentem contigisse, suo loco dicturi sumus.

3. *Joannes Damascenus fraude Leonis obtruncatam dexteram miraculose recuperat, ac se totum vindicandæ Catholicæ fidei dedicat.* — Qui igitur S. Germano (ut vidimus) Leo Isauricus tetendit insidias ad perdendum eum, idem cum scisset se scriptis Joannis Damasceni fuisse haud mediocriter læsum: ut in eum ulcisceretur, ad fraudes pariter se convertit, in quibus concinnandis ipsi fuit diutius laborandum, quod non haberet præsentem hominem, nec suæ potestati subjectum, imo apud Sarracenos, et quidem inter proceres eorum et principes collocatum, nempe (ut anno superiori dictum est) a principe Sarracenorum in primum locum consiliarium adscitum. Quodnam autem fraudulentus homo machinamentum in eumdem excogitarit: accipe a Joanne patriarcha Hierosolymitano, res ab eo gestas sic prosecuto:

« Ubi ab imperatore compertum est (Joannem scilicet scriptis suis magnopere esse conatum, ut exortam hæresim profligaret) accersitis nonnullis, qui eadem cum ipso de religione sentiebant (siquidem indignissime ferebat impietatem suam Joannis Epistolis traduci, aperteque pervulgari) negotium ipsis dedit, ut imposita sibi pietatis larva, omni studio atque conatu id agerent, ut per colloquii speciem, Epistolam quamdam Joannis manu scriptam nanciscerentur. Quamobrem vitii propagatores nullum (ut dici solet) funem movere, fraudemque tegere, atque id, quod ipsis imperatum fuerat, investigare destiterunt, quoad inventam Epistolam imperatori tradidissent. Ille autem accitis quibusdam notariis suis, Epistolarum Joannis exemplar ad imitandum ipsis proposuit, in hoc nimirum, ut et scripturæ notas et ipsius sententias ac verba exprimerent. Cum igitur multos, qui ad eam rem ipsi operam navarent, invenisset: tum denique jussit, ut Epistolam tanquam ex Joannis persona mad ipsu impium imperatorem scriptam exararent, cujus hæc sententia esset:

4. « Salve, imperator. Majestati tuæ hoc nomine

gratulor, quod eamdem nobiscum fidem tenes, tuæque imperatoriæ præcellentiæ cultum ac venerationem, quam debeo, tribuo. Eaque de causa illud tibi significo, urbem hanc nostram negligenter omnino custodiri, atque Agarenorum præsidium, quod hic est, exiguum et infirmum esse. Quare per Deum te obtestor, ut hujus civitatis commiseratione afficiaris, atque ingenti et strenua manu præter omnem exspectationem missa, quæ alio sese proficisci simulet, urbem sine ullo labore obtinebis. Ad id enim ipse quoque non mediocrem opem tibi afferam : quandoquidem et urbs et regio universa in mea pæne potestate est ».

Hac Epistola conscripta, ex eadem animi perversitate impius ille alteram ad Sarracenorum principem Epistolam confinxit hoc exemplo :

5. « Nihil pace beatius atque amicitia fortunatius esse censeo : ac propterea pacis fœdera servare, laudabile ac Deo gratum est. Proinde nihil antiquius duco, quam amicitiæ fœdus, quod tecum sanxi, firmum atque inviolatum conservare : quanquam ad illud clam infringendum, ac versute violandum a Christiano quodam, qui sub tua ditione atque imperio est, crebris ipsius litteris incitor; quibus illud certo confirmat, se mihi, ad urbem tuam in meam potestatem redigendam, ingentem opem allaturum esse, si ingentem exercitum eo misero. Unde etiam unam ex ipsis ad me missis Epistolis ad te misi, ut iis, quæ ad te scribo, fidem conciliem, atque intelligas, quam in tuendis amicitiis veræ ac sinceræ fidei sim : simul etiam ejus, qui ad me hæc scribere ausus est, improbitatem ac fraudem perspectam habeas.

« Ambas has itaque litteras ille, ut nomine Leo, ita et serpentina versutia præditus per quemdam ex suis ad Barbarum misit. Ille autem his acceptis, Joannem accersit, ac fraudulentam ipsam Epistolam illi ostendit. Qua perlecta Joannes, litterarum quidem formas suis similes esse confessus est, se autem ea, quæ in ipsis continerentur, prorsus ignorare, nec unquam sibi hujusmodi quicquam in mentem venisse. Nec vero, cum Epistolam eam legisset, eum fugit, quonam dolo, quibusve insidiis hæc adversum se comparata essent. Verum ille Christi inimicus princeps ad ea, quæ a Joanne dicebantur, perinde erat ac asinus lyram audiens (velut est in Proverbio) atque a bonis quidem, et cum veritate conjunctis verbis obmutuit, atque non ita obticuit, quin iniquum facinus imperaret. Nam nulla mora interposita, dexteram Joannis amputari jubet. Cumque ille ab eo precibus peteret, ut purgandi sui causa, atque ut impii imperatoris furorem in se exponeret, breve quoddam temporis spatium sibi concederetur ; a Barbaro tamen, ut cui furor mentem omnino ademisset, id impetrare non potuit.

6. « Itaque dextera ea, quæ scriptis suis virtutem Orthodoxis in Deo fecerat, excisa est; dextera, inquam, ea excisa est, quæ homines Domini odio percitos refutabat : atque pro atramento, quo, cum imaginum adorationem litteris mandaret, prius tingi solebat, suo cruore perfunditur. Deinde excisa hæc manus a Domino (ut sic loquar) in foro suspensa est. Cum autem advesperasceret, ac Joannes tyranni indignationem sedatam atque compressam esse conjiceret, legationem ad eum misit, supplex rogans et obsecrans, atque hujusmodi verbis utens : Dolor mihi ingravescit, meque intolerandum quemdam in modum excruciat, neque acerbitatis aculeo levari possum, quandiu præcisa mihi manus in aere pendet. Hanc igitur, quæso, donari mihi jubeas, ut ea humo condita, doloris acrimonia relaxetur. His precibus statim cessit tyrannus ; redditaque est viro justo manus.

« Qua accepta, ille ad oratorium, quod domi habebat, ingreditur, pronoque omnino corpore ante divinam imaginem, quæ Dei Genitricis effigiem gerebat, provolutus, excisamque manum pristinæ suæ commissuræ admovens, intimo pectore ingemiscit, ac cum lacrymis exclamans, illam ad misericordiam propensissimam hunc in modum obsecrare cœpit : Domina et castissima Mater, quæ Deum meum peperisti, divinarum imaginum causa dextera mihi manus amputata est : neque enim te fugit, quid Leonem in furorem conjecerit. Quare quam celerrime accurre, et manui meæ medicinam adhibe. Dextera Excelsi, quæ ex te incarnata est, per tuam intercessionem virtutes multas efficit. Tuo itaque rogatu meam quoque dexteram, obsecro, sanet, ut tuas, quemadmodum concesseris, Filiique ex te incarnati laudes modulo concentu, o Dei Genitrix, litteris consignet, atque Orthodoxo cultui adjumento sit. Potes enim quicquid lubet, ut Dei Mater.

7. « Hæc Joannes lacrymis dicens obdormivit, atque in somnis Dei Genitricis imaginem videt, placitis et lætis oculis ipsum intuentem, ac dicentem : Ecce sanitati est restituta manus tua. Jam ergo sine ulla cunctatione, quemadmodum nunc pollicitus es, eam [1] scribæ velociter scribentis calamum effice. Experrectus igitur ille, qui sanus fuerat, cum excisam manum contemplaretur, eamque sanatam conspexisset [2], spiritu exultavit in Deo salutari suo atque ipsius Matre : quoniam fecit ipsi magna qui potens est; pedibusque stans, manus in altum extulit, carmenque quod tempori maxime conveniret, cecinit; totaque nocte una cum universa familia lætabatur; ad grati animi significationem canticum novum Deo cantans ac dicens [3] : Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine; Dextera tua manum meam amputatam sanavit, ac per eam hostes, qui venerandam tuam ac Genitricis tuæ imaginem honore minime prosequuntur, conscindet; atque in multitudine gloriæ tuæ adversarios, imaginum fractores per manum meam confringet. Erat itaque illi nox ea, dies et non nox, ac lumen et non tenebræ (licet autem hoc loco prophetæ vocem cum alia immutatione usurpare) erat

[1] Psal. XLIV. — [2] Luc. I. — [3] Exod. XV.

illic nox pure epulantium, et[1] sonus exultationis in justi viri tabernaculo.

8. « Hæc porro non occulte in silentio peragebantur, verum admirandus ille sonus, atque continua illa jubilatio ad vicinos, et eos, qui in orbem habitabant, sese diffundebat. Ex quo factum est, ut confestim quidam ex Christi inimicis Sarracenis principem suum adirent, Joannis dexteram minime abscissam esse affirmantes, verum alii cuipiam, servo puta, aut alioqui ipsi ministranti, qui benevolentia erga eum ductus, seipsum domini loco huic supplicio exposuisset : eos autem, quibus hujusmodi sectio imperata fuisset, pecunia corruptos pœnam in alium transtulisse : En enim Joannes, inquiebant, domi desidens canit, ac perinde oblectatur, ac si nuptiale festum celebraret, epithalamiumque aliquem cantum ederet; imo et hujusmodi lætitiam ipsius exultatio superat. Hoc nuntio allato, statim Joannes accersitur. At cum venisset, exsectam dexteram extendere jubetur. Qua demonstrata, certo Dei Matris consilio ac providentia linea quædam in ea elucebat, verissimam excisionem esse ostendens. Tunc igitur ex eo Barbarus quæsivit, quisnam medicus ipsum in sanitatem asseruisset, ac quænam medicamenta imposuisset? Ille clara et ingenti voce miraculum prædicat. Dominus meus, inquit, omnipotens medicus, cujus vis ac potentia orationem pari pede comitatur, in sanitatem me vindicavit.

9. « Ad hæc Barbarus : Quantum conjectura assequor, o homo, id quod passus es, insons passus es. Ac velim illud nobis ignoscas, quod præcipiti et inconsiderata sententia supplicium tibi intulimus. Tu vero pristinum munus ministrabis, principemque inter consiliarios nostros locum obtinebis. Neque enim post hæc, nisi de tuo consilio ac sententia quicquam facturi sumus. Ille autem humi prostratus adoravit, pronusque jacens eum perdiu rogavit, ut id sibi remitteret, aliamque viam multo jucundiorem et optabiliorem ingredi permitteret, ejus qui ait[2] : Ego sum via, vestigiis inhærere. At Barbarus potestatem minime faciebat; eratque cernere tanquam gladiatores quosdam, Barbarum et virum justum inter se pugnantes. Ille autem multis mundi vinculis Joannem coercere contendebat; hic contra magnam vim ac studium adhibebat, ut ea rumperet, atque Angelicis pennis in sublime volaret. Quin illud quoque fortasse nec immerito dixerit quispiam, quod improbi spiritus a sinistro latere animum Barbaro addebant, atque ad alliciendum Joannis animum eum acuebant; atque luculento tandem cum præconio vincit gladiator meus, omnesque adversarii illecebras tanquam parvulorum sagittas ducit, victorque discessit illustri vitta caput redimitus, domumque læto atque hilari vultu ingreditur, qui prius mœstus ac tristis excesserat.

10. « Cumque duæ ipsi dominicæ sententiæ propositæ essent : altera, quæ hoc statuerat, ut facultates suas venderet, ac pauperibus distribueret; altera, ut domos et agros aliaque omnia Domini causa relinqueret : ita se comparavit, ut nec in priori temporis aliquid sibi terendum putaret, ne forte ea res sibi moram afferret; nec item in secunda, nisi facultates suas temere relinqueret inter eos, qui sanguine ipsi conjuncti erant, lites atque conflictationes orirentur, aliis nimirum aliud quoddam hæreditatis capessendæ jus proferentibus. Verum inter utrumque graditur, atque confestim bonis in pauperes, captivos servos suos, quos etiam libertate donaverat, et cognatos distributis, atque divinis templis consecratis, quemadmodum ex matris utero nudus exiverat, sic etiam necessariis indumentis exceptis, nudus e mundo excessit. Ac Hierosolymam profectus, cum in his venerandis locis orationis munere (ut par erat) perfunctus fuisset, tanquam cervus divina siti flagrans, in solitudinem contendit, atque ad divini Sabæ Laurum se confert, comitem et socium non itineris duntaxat, sed instituti etiam Cosmam habens, qui eamdem cum ipso educationem ac disciplinam habuerat ». Quæ autem hæc sit secuta optime instituta vita monastica, idem auctor late prosequitur : sed hæc nobis modo satis ad institutum. Quomodo autem postea alios libros elaboraverit adversus Iconoclastas, suo loco dicturi sumus.

11. *Sutrium Longobardi occupant et restituunt.* — Quod ad res Occidentales pertinet, hoc anno, Indictione videlicet undecima, Longobardi Sutrium munitionem ab Ecclesia abstulerunt, de quo ista apud Bibliothecarium : « Eo tempore per undecimam Indictionem dolo a Longobardis pervasum est Sutriense castellum, quod per quadraginta dies ab eisdem Longobardis possessum est. Sed Pontificis continuis scriptis et commonitionibus ad regem missis (quamvis multis datis muneribus) quamvis suis omnibus nudatum opibus, donationem beatissimis Apostolis Petro et Paulo antefatus emittens Longobardorum rex restituit, atque donavit ». Hæc Anastasius.

[1] Psal. XLI. — [2] Joan. XIV.

Anno periodi Græco-Romanæ 6221. — Anno Æræ Hispan. 766. — Anno Hegiræ 110, inchoato die 16 April. Fer. 6. — Jesu Christi 728. — Gregorii II papæ 14. — Leonis Isauri imp. 12. — Constantini Copronymi 9.

1. *Secundum bellum Caroli Martelli adversus Bavaros.* — Carolus Martellus bellum Bavaricum hoc anno confecit, et ut aiunt Annales Tiliani, *secunda vice pugnavit in Bajoaria.* Id etiam testantur Annales Nazariani et chronographus San-Dionysianus. Bajoarii Norici incolæ, et multi Germaniæ Galliæque populi dudum a Francorum imperio defecerant, ac sese in libertatem asseruerant. Quarum singularum nationum duces ex præfectis alienæ ditionis principes sui juris, et sub nomine ducum suæ quisque provinciæ, suorumque popularium domini, ac revera reges evaserant. Primum illuc transiit *Carolus* magno coacto exercitu anno DCCXXV, iterumque illuc currenti anno venit, quia *Bajoarii* superioris belli clade nondum satis domiti, iterum rebellavere. Annalistæ quidem Petavianus, et Masciacensis, qui de more eadem scribunt, aiunt : « Anno DCCXXVIII item Carolus fuit in Saxonia ». Verum nullum hoc anno in Saxonia bellum alii annalistæ memorant, ideoque loco *Saxoniæ* videtur legendum, *Bajoariæ*, ut Cointius jam suspicatus est.

2. *Series præfectorum Saracenicorum Hispaniæ.* — Cum *Jahie* præfectus Saracenorum Hispaniensium *fere triennio* in potestate fuerit, ut discimus ex Isidoro Pacensi, et dignitatem anno Christi DCCXXV inierit, hoc anno eum excepit *Codoyfa,* juxta Ebnalgoutiam et anonymum Andalusianum: « Fere triennio crudelis extuat (legendum æstuat) atque acri ingenio Hispaniæ Saracenos et Mauros pro pacificis rebus olim ablatis exagitat, atque Christianis plura restaurat », inquit Isidorus de Jahia loquens, qui ideo Saracenos et Mauros in Hispania asperius tractavit, quod Christianos adversus pacificationis edicta vexasset, hosque in eorum possessionem restituit, quibus injuste spoliati fuerant. De Codoysa vero scribit Isidorus : « Æra DCCLXVI (Christi sc. DCCXXVIII), Arabum CXI, Iscam VI, (legendum, CX, Iiscam VI, qui error facile a librario admissus ob concursum duarum litterarum ii) Odiffa (lege Codoyfa) vir levitate plenus auctoritate a duce Africano accepta, qui Hispaniæ potestatem semper a monitu principis sibi gaudet fore collatam ; (califæ enim Hispanias Africano duci submittebant), per sex menses (usque ad finem currentis Christi anni) absque ulla gravitate retemptans, præ paucitate regni nihil dignum adversumque ingeminat ». Otsmam Codoifæ successit : « Per idem tempus », inquit Isidorus, « ad regendam Hispaniam in Æra DCCLXVII, Arabum CXII, Iscam VII (scribendum CXI, Iiscam VII), Artman ab Africanis partibus tacitus properat, qui dum quatuor per menses, etc. » videlicet usque ad mensem Maii anni DCCXXIX. Otsmano successit *Haithan*, cui Isidorus menses decem tribuit, *Haithano* Mahometus, qui Abberraman in suum locum statuit, idque circiter mensem Martium anni DCCXXX, cum per triennium præfuerit, et mense Octob. anni DCCXXXII perierit, ut ex dicendis liquebit. Quæ præfectorum Hispaniensium successiones accurate consignandæ fuere, ut nostra chronologia certius procedat.

3. *Moritur S. Hidulphus abbas et episc. Atrebaten et Cameracen.* — Hidulphus, seu *Hadulfus*, quem hoc anno Annales Petaviani et Masciacenses mortuum asserunt, fuit episcopus Atrebatensis et Cameracensis, ac simul abbas Vedastini monasterii, a sancto Autberto anno DCLXVI conditi in episcopatu Atrebatensi, ut scribit Alcuinus in Vita sancti Autberti; et quidem ordine secundus postea ad episcopatum Atrebatensem evectus, teste Balderico in Chronico lib. 1, cap. 34. Annalistæ Petavianus et Masciacensis ad hunc annum de eo habent : « Anno DCCXXVIII Adulfus episcopus mortuus est. Fuit autem de Camaraco, et habuit abbatiam S. Vedasti ». Legendum sancti Hadulfi Elogium historicum sæculo III Benedict. part. 1. Vides, ut hoc sæculo abbates pietate insignes, cum ad episcopatum promoverentur, abbatialem sui monasterii curam non abdicarent, cujus rei etiam exemplum habemus in sancto Erkenbodone, qui cum esset Sitivensis monasterii abbas in diœcesi Morinorum seu Tarvanensi, cum postea Morinensis episcopus electus fuit, utroque munere cum episcopi, tum abbatis usque ad obitum defunctus est. Vivebat hoc tempore *Erkenbodo*, et pervenit usque ad annum circiter DCCXL, aut DCCXLII, ut scribit Joannes monachus Sitivensis in ejus Vita, in Actis SS. Bollandianis recitata, ad diem XII mensis Aprilis.

4. *Liber diurnus sedente Gregorio II compo-*

situs. — Liber diurnus Romanorum Pontificum ad veterem Historiam Ecclesiasticam illustrandam utilissimus, ad Gregorii II tempora pertinet, uti existimat Garnerius, qui primus illum in lucem emisit ex Ms. Codice nongentorum circiter annorum. In eo enim inter Pontifices postremi appellantur *Martinus I*, et *Agatho;* inter generalia Concilia ultimum memoratur sextum, etsi aliorum meminisse opus erat, vel maxime, si jam celebrata fuissent. Ac denique inter imperatores *Constantinus Pogonatus* extremum locum occupat, diciturque nuper coegisse sextum Concilium. Varia in eo extant historica, dogmatica, et quæ dicuntur, critica, ut vel ex Notis a Garnerio editis intelligi potest.

GREGORII II ANNUS 16. — CHRISTI 729.

1. *Rex Longobardorum Luitprandus Gregorii hortatu resipiscit.* — Septingentesimus unde trigesimus volvitur annus duodecima Indictione, quo imperator icto fœdere cum Luitprando rege Longobardorum res Italiæ in tutum collocare visus est, alliciens ad id eumdem regem spe potiundi monarchia totius gentis Longobardorum, ducibus omnibus ademptis, exarcho ad id præstandum opitulante. Ex quo etiam fœdere clades imminebat Urbi, quæ ab imperatore defecerat; et Gregorii papæ exitium, in quem toties vidimus imperatorem suos immisisse magistratus; sed divinum auxilium affuit, ut machinamenta ista omnia cito dissolverentur. Quomodo autem id acciderit, ab Anastasio audiamus, qui primum in his, quæ ad tempus spectant, hæc accidisse ait hoc anno duodecima Indictione. «Eodem, inquit, tempore sæpe dicti Eutychius patricius, et Luitprandus rex inierunt consilium nefandum, ut congregato exercitu, rex subjiceret duces Spoletinum et Beneventanum, exarchus Romam, et quæ pridem de Pontificis persona jussus fuerat, impleret, (nempe ut eum occideret). Qui rex Spoletum veniens, susceptis ab utrisque ducibus sacramentis atque obsidibus, cum tota sua cohorte in Neronis campo convenit. (Erat locus iste prope Basilicam Vaticanam, olim dictus Prata Neronis). Ad quem egressus Pontifex, eique præsentatus, studuit (ut potuit) regis mollire animum commonitione pia. Ita ut ipse rex se prosterneret ejus pedibus, et promitteret nulli inferre læsionem. Atque sic ad tantam compunctionem ipse piis monitis flexus est, ut quæ fuerat indutus arma exueret, et ante corpus Apostoli poneret, mantum, armilariam (armillam), baltheum, spatham, atque ensem deauratum, necnon coronam auream, et crucem argenteam. Post orationem factam obsecravit Pontificem, ut memoratum exarchum ad pacis concordiam suscipere dignaretur: quod et factum est, et sic recessit, rege declinante a malis, quibus inierat consilium cum exarcho». Ista quidem Gregorius ubique mirandus, nimirum quod accensos hostis animos ira restinxerit, quod et furentem armis regem Crucis potentia exuerit, deque illius opimis spoliis trophæa ad Petri Apostoli confessionem erexerit. Quanta vis Petri, non tam cum exerit gladium de vagina, quam cum gladio spiritus (quod est verbum Dei) præcordia penetrat adversantium?

Sed et mirandus non minus in eo Gregorius etiam fuit, dum eumdem exarchum, quem sæpius vidimus conspirasse in necem suam, amice susceperit, imo et auxiliaribus copiis præsto fuerit. Nam audi quæ his subjicit Anastasius:

2. « Igitur exarcho Romæ morante, venit in partibus Tusciæ in castro Maturanensi (Maranitensi) quidam seductor Tiberius nomine, cui cognomen erat Petasius, sibique regnum Romani imperii usurpare conabatur, leviores quosque decipiens, ita ut Maturanenses, Lunenses, atque Blerani ei sacramenta præstitissent. Exarchus vero hæc audiens, turbatus est; quem sanctissimus papa confortans, et cum eo proceres mittens atque exercitum, profectus est. Qui veniens in Maturanense castellum, ibidem Petasius interemptus est, cujus abscissum caput Constantinopolim ad principem missum est: nec sic plenam Romanis gratiam largitus est imperator: nam post hæc claruit imperatoris malitia, pro qua persequebatur Pontificem». Quænam au-

tem ista fuerit, sequenti anno (ut ratio temporis postulat) dicturi sumus.

Hoc tempore, nempe triennio, antequam successor hujus itidem Gregorius, tertius ejus nominis dictus sederet, contigerunt justæ querelæ Donati Gradensis patriarchæ adversus Serenum Forojuliensem antistitem, cujus rei causa reperiuntur a Gregorio Pontifice scriptæ Epistolæ hic recitandæ[1].

3. *Inter Gradensem et Aquileiensem episcopos dissensionem compescit Gregorius missis ad episcopum Forojuliensem litteris.* — Præerat hoc tempore Serenus episcopus Ecclesiæ Forojuliensi, cui et Gregorius papa pallium misit, rogante rege Luitprando (meminit hujus [2] Paulus diaconus, Callistique prædecessorem fuisse tradit). De hoc autem cum accusatio venisset ad Gregorium papam, quod invaderet res Gradensis Ecclesiæ : hæc ad eum ipse Gregorius scripsit :

« Gregorius servus servorum Dei dilecto fratri Sereno [3].

« Tanto munere quisque ditatur, quantum in sublimitate positus de se, ex mandato Domini Redemptoris, humiliter sentit. Etenim pastoralis dignitas singulariter ex humilitate ornatur. Spernendos quippe Apostolica lectio arguit elatos [4] : Quid habes, quod non accepisti ? Et si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis ? Nam dum ad cumulum tui honoris, precibus eximii filii nostri regis flexi [5], plurimum Ecclesia pro rectitudine fidei, per quam te, tuamque Ecclesiam amplecti cognovimus, provocati, pallium tibi dereximus, interdicentes, et inter cætera prohibentes, ne unquam aliena jura invaderes, aut temeritatis ausu usurpares jurisdictionem cujuspiam : sed his esses contentus, quæ usque hactenus possedisti. Nunc vero (ut cognovimus) Gradensis patriarchæ niteris invadere jura : atque ex iis, quæ possedit, omne usque usurpare. Ne ergo in quoquam existas temerator, ex auctoritate Apostolica præcipimus, ne ullo modo terminos ab eo possessos accedas (excedas), sed de his habeto quæ modo usque possedisti : nec amplius quam in finibus gentis Longobardorum existentibus gressum tendere præsumas, ut non injuste suscepisse te gratiam collatam pallii ex præsumptione ostendas : et de Apostolici vigore consilii, si inobediens fueris comprobatus, ultione dignus judiceris ». Hucusque Gregorii Epistola ad Serenum. Idem vero ad Gradensem patriarcham, et alios episcopos sub eodem constitutos, atque duci aliisque ista tunc scripsit :

4. « Gregorius episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Donato patriarchæ, et episcopis, atque Marcello duci, et plebi Venetiæ et Istriæ [6].

« Quanquam ex ministerio, quod ex miseratione divina gerimus, quicquid provide deliberatum peragere absque obstaculo conveniat : verum ne frustra judicium egisse videremur, illa cupimus prosequi, quæ non ad læsionem cujusquam, sed potius ad immunitatem respiciant; illa satagere, unde non ex potestate concessa, supplicia, sed præmia sperentur. Convenit enim ut, cum alterius votis paremus, alterius jura non fraudentur. Quia igitur missa relatione ad nos, a Deo salvata communitas vestra petiit contra Forojuliensem antistitem agentes, quod cupiebat invadere ditionem Gradensis patriarchæ. Sed ut nunquam excedere terminum, vel jura invadere aliena, sed ea quæ hactenus possedit, se esse contentum : cui ut Ecclesiam in præsenti non attentet ex auctoritate Apostolica interdiximus : eique consensum ad hanc esse conditionem, dilectissimi, sciatis : cui denique, ne præsumat excedere, præcipimus. Ne ergo injuria quadam, aut dissidio locum gens eorum insidiando (ut assolet) invadat, pervigiles cavete, potius solliciti de vestra post divinum præsidium cogitare salute; quia illud non occasione agitur, sed ubi possunt, Deo eis non resistente, virtuti obtemperare nitantur, optantes de reliquo in amore Domini nostri Jesu Christi pollere, et ab omni immunes adversitate manere. Bene valete ». Hæc Gregorius oppressorum defensor; ex quibus etiam intelligis adhuc superstitem fuisse Serenum, cum male in annum Domini septingentesimum vicesimum sextum ejus obitum alii referant. Producta autem hæc rursum sunt in judicium post triennium, cum sederet Gregorius tertius. Quomodo vero controversia definita fuerit per eumdem Gregorium secundum, ejusque successorem Gregorium tertium, Leo nonus Romanus Pontifex docet in Epistola data omnibus episcopis Venetiæ et Istriæ provinciæ, cum adhuc eadem altercatio recrudesceret. Quæ Epistola, ut quæ hoc tempore facta sunt sciamus, hic describenda est. Sic enim se habet [1] :

5. « Noverit vestra charissima nobis in Christo fraternitas, hac in præsenti Indictione sexta, charissimum confratrem nostrum Dominicum Gradensem, imo novæ Aquileiæ patriarcham ad Synodum nostram Romæ habitam venisse, et querimoniam de sua et Forojuliensi Ecclesia, quam credimus vos non ignorare, lacrymabiliter coram fecisse. Cujus tandem relectis privilegiis a sancta Romana et Apostolica Sede sibi concessis, judicio sanctæ Synodi hoc definitum fuit, ut nova Aquileia totius Venetiæ et Istriæ caput et metropolis perpetuo haberetur, secundum quod evidentissima prædecessorum nostrorum adstruebant privilegia. Forojuliensis vero antistes tantummodo finibus Longobardorum esset contentus, juxta privilegium Gregorii secundi, et retractationem tertii, etc. » Vindicabat autem sibi illa tanquam debita Forojuliensis episcopus, eo quod idem et veteris Aquileiæ esset patriarcha : ita enim (ut alias dictum est) idem Forojuliensis episcopus æque patriarcha dicebatur Aquileiensis et Forojuliensis. Sic igitur

[1] Extant in scripto Chron. Andreæ Danduli. — [2] Paul. diac. l. VI. c. 13. vet. edit. et nov. XLV. — [3] Exscript. Cod rerum Venet. Andr. Dand. — [4] 1. Cor. IV. — [5] Locus depravatus. — [6] Ex Eod Cod.

[1] Leon. Ep. II.

subjectos voluerunt ambo Gregorii episcopo Forojuliensi tantum esse Longobardos, eos intelligens, qui sub ducis Forojuliensis ditione erant. Sed de bonis invasis Ecclesiæ Gradensis ab episcopo Forojuliensi hæc accipe a Gregorio hujus successore, ex Epistola scripta ad Callixtum Sereni successorem his verbis :

6. « Gregorius servus servorum Dei Callixto, etc. » Jam triennium evolutum prædecessoris nostri tempore. Et infra : « Cognovimus enim, quod aviditate devictus, ausu illicito pervaseris possessiones, quæ Centenaria, et Masiones (Mansiones) nuncupantur, pertinentes monasterio sanctæ Dei Genitricis sito in insula Barbiana, quod prisco et longo tempore sancta jure possidet Gradensis Ecclesia, et ejus hactenus fuerat ditionis. Quod (quia aliena nulli licet invadere, præcipue sacerdotibus) quia contra Deum est : præcipimus beati Petri Apostolorum principis auctoritate, cui a Domino et Salvatore nostro ligandi et solvendi in cælo terraque potestas concessa est, ut ea, quæ pervadere contra legem ausus es, in præsenti cum omnibus ejus pertinentibus Gradensi patriarchæ restituere debeas, cujus ditioni pertinere videntur. Scias enim, si extiteris temerator, et reddere distuleris aliena, Apostolicæ sententiæ canonicæ te subjacere correctioni atque pœnitentiæ, dum justa fueris condemnatus sententia ». Hucusque quæ reperiuntur ex dictis ejusdem Gregorii litteris.

7. Porro etsi idem patriarcha Aquileiensis diceretur pariter et Forojuliensis, eo quod apud eam civitatem habitationem delegisset : tamen constat Forojulium peculiarem suum habuisse episcopum, adversum quem turbas idem Callixtus excitavit, quas a Paulo [1] diacono scriptas sic accipe : « Gravis, inquit, sane per id tempus inter Pemmonem ducem Forojulii, et Callixtum patriarcham discordiæ rixa surrexit. Causa autem hujus discordiæ ista fuit: Adveniens anteriore tempore Fidentius episcopus de castro Juliensi, cum voluntate superiorum ducum intra Forojuliani castri muros habitavit, ibique sui episcopatus sedem statuit. Quo vita decedente, Amator ejus loco ordinatus est. Usque ad eumdem diem superiores patriarchæ, quia in Aquileia propter Romanorum incursionem habitare minime poterant, sedem non in Forojulii, sed in Cormones habebant. Quod Callixto, qui erat nobilitate conspicuus, satis displicuit, ut in ejus diœcesi cum duce et Longobardis habitaret episcopus, et ipse tantum vulgo sociatus vitam duceret. Quid plura ? contra eumdem Amatorem episcopum egit, eumque de Forojulii expulit, atque in illius domo sibi habitationem statuit. Hac de causa Pemmo dux contra eumdem patriarcham cum multis Longobardis consilium iniit : apprehensumque eum ad castellum Pontium, quod supra mare situm est, duxit; indeque eum in mare præcipitare voluit. Sed tamen Deo prohibente, minime fecit : intra carcerem tamen eum detentum pane tribulationis sustentavit. Quod rex Luitprandus audiens in magnam iram exarsit, ducatumque Pemmoni auferens, Ratchis ejus filium in ejus loco ordinavit ». Hæc Paulus; atque de his satis.

8. *Cometarum apparitiones.* — Hoc eodem anno præcessisse signa cælestia de imminenti clade Sarracenorum in Gallias, testatur Beda, qui vidit, atque descripsit his verbis [1] : « Anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo vicesimo nono apparuerunt cometæ duo circa solem, multum intuentibus terrorem incutientes. Unus quippe solem præcedebat mane orientem, alter vespere sequebatur solem occidentem, quasi Orienti simul et Occidenti diræ cladis præsagi : vel certe unus diei, alter noctis præcurrebat exortum, ut utroque tempore mala mortalibus imminere signaret. Portabant autem facem ignis contra Aquilonem, quasi ad accendendum acclivem, apparebantque mense Januario et duabus ferme septimanis permanebant. Quo tempore gravissima Sarracenorum lues Gallias misera cæde vastabat, et ipsi non multo post in eadem provincia dignas suæ perfidiæ pœnas luebant ». Hucusque Beda.

Qui enim ante annos quatuor a Carolo Martello in Aquitania fuerant dira cæde Sarraceni confecti (ut suo loco superius dictum est) reparantes vires, novos cogentes exercitus, majori impetu, sicut vehementiore furore invasere primum Galliam Narbonensem, inde in reliquas Galliarum provincias processuri : potiti sunt ea, munitionibus expugnatis. Quas strages in miseros Christianos, in sacra templa direptiones, incendia, et sacrilegia, in sacerdotes cædes, in sacratas Deo virgines stupra nefarie perpetrarint, nemo puto mortalium scriptione, locutioneve digne satis expresserit, quæ, ut visum est Bedæ, duabus hisce linguis igneis e cælo clamantibus prænuntiari meruerunt.

[1] Paul. diac. l. VI. c. 14. vet. edit. et nov. LI.

[1] Beda hist. Angl. l. V. c. 24.

Anno periodi Græco-Romanæ 6222. — Anno Æræ Hispan. 767. — Anno Hegiræ 111, inchoato die 5 April. Fer. 3. — Jesu Christi 729. — Gregorii II papæ 15. — Leonis Isauri imp. 13. Constantini Copronymi 10.

1. *Forojulium numquam habuit proprium episcopum.* — A num. 2 ad 8. Baronius num. 7, Ughellus in Italia sacra, aliique passim existimarunt, *Forum-Julii*, Carnorum oppidum Venetæ ditionis, cui aliquando præfuit dux Foro-Juliensis, denominatus ab urbe primaria, quæ circa an. DC a Gaiano Avarum rege vastata est, uti narrat Paulus diaconus lib. 4, cap. 38, fuisse hoc tempore civitatem episcopalem. Verum, uti Em. Norisius cardinalis in Dissert. Hist. de Synodo V, cap. 9, § 4, et Antelmius in Dissert. de Initiis Ecclesiæ Forojuliensis cap. 2, scite observarunt, Forojulium Italiæ oppidum erat in diœcesi episcopi Aquileiensis, neque unquam episcopum habuit ab Aquileiensi metropolita distinctum; sed cum *Julium Carnicum*, seu Juliense Castrum prope fontes Buti amnis ad radices Alpium excisum fuisset, episcopus, qui ibi eo tempore sedebat, *Fidentius* appellatus, ex eo profugus impetravit a Fori-Julii ducibus, ut sibi liceret in castro Forojulii sedem suam collocare, ubi et usque ad mortem resedit. Rem diserte narrat Paulus diaconus lib. 6, cap. 51, cujus verba recitat Baronius ibidem : « Adveniens anteriore tempore Fidentius episcopus de castro Juliensi, cum voluntate superiorum ducum, intra Forojuliani castri muros (vides Julium a Forojulii omnino diversum fuisse) habitavit, ibique sui episcopatus sedem statuit. Quo vita decedente Amator ejus loco ordinatus est. Usque ad eumdem diem superiores patriarchæ, quia in Aquileia propter Romanorum incursionem habitare minime poterant, sedem non in Forojulii, sed in Cormones habebant, quod Callixto (patriarchæ Aquileiensi) qui erat nobilitate conspicuus, satis displicuit, ut in ejus diœcesi cum duce et Longobardis habitaret episcopus, et ipse tantum vulgo sociatus vitam duceret. Quid plura? Contra eumdem Amatorem episcopum egit, eumque de Foro-Julii expulit, atque in illius domo sibi habitationem statuit ».

2. *A patriarcha Aquileiensi distinctum.* — Quibus ex verbis Baronius deduxit *Forum-Julii* peculiarem episcopum habuisse, cum tamen ex illis clare pateat, episcopos Castri-Juliensis precario tantum in Foro-Juliensi castro substitisse, ibique resedisse, non tanquam germanos, sed tanquam extorres præsules. Postquam vero patriarcha Aquileiensis, qui Foro-Juliensis castri proprius et legitimus antistes erat, ibi habitationem elegit, Aquileiensis seu Forojuliensis patriarcha indiscriminatim appellatus fuit. Hinc in testamento Caroli Magni inter Ecclesias metropoliticas, non Aquileiæ, sed Forojulii mentio habetur : « Nomina metropoliticarum civitatum », inquit Carolus M., « ad quas eadem eleemosyna vel largitio data est, hæc sunt : Roma, Ravenna, Mediolanum, Forum-Julii, Gradus, Colonia, etc. » Qua de re loquens Sigebertus in Chron. ait, *Forum-Julii seu Aquileia.* Quare patriarchæ Aquileienses anno DCCCXI, quo testamentum illud conditum, Fori-Julii residebant. Imo vigentibus controversiis Gradensis patriarchæ cum Aquileiensi, Leo papa IX an. MLIII litteras dedit ad episc. Istriæ, a Baronio num. 5 recitatas, quibus patriarchæ Gradensis jura illæsa servat, additque : « Forojuliensis vero antistes tantummodo finibus Longobardorum esset contentus juxta privilegium Gregorii II et retractationem III », nempe Gregorii III. Quare eo anno patriarcha Aquileiensis Foro-Julii sedem suam habebat. Ea postea ad *Utinum* Aquileiensis diœcesis oppidum translata fuit.

3. *Irruptio Saracenorum in Galliam.* — Ad num. 8. Saracenorum in Galliam irruptionem Baronius refert ex Beda lib. 5, cap. 24 : « Anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo vicesimo nono, apparuerunt cometæ duo circa solem, multum intuentibus terrorem incutientes etc. ut utroque tempore mala mortalibus imminere signarent, etc. apparebantque mense Januario, et duabus ferme septimanis permanebant. Quo tempore gravissima Saracenorum lues Gallias misera clade vastabat, et ipsi non multo post in eadem provincia dignas perfidiæ suæ pœnas luebant ». In vulgatis editionibus legitur, DCCXXVIII loco DCCXXIX, sed errore manifesto, ut ex mox dicendis liquebit. Scaliger. lib. 6 de emendat. Temp. pag. 622, editionem adhuc magis corruptam nactus est ; in ea enim habebatur, *anno septingentesimo vicesimo quinto ;* indeque prœlium Saracenicum anno DCCXXXII habitum in eum Christi annum retrahit. Verum recte editio Chiffletiana hanc cladem cum præsenti anno illigat. Ad hæc Anastasius in Vita Gregorii II scribit : « Indictione XII mense Januario per decem et amplius dies stella, quæ aurifer vocitatur, cum radiis

in cælo apparuit in Occidente; cujus radii partes Aquilonis respiciebant, et usque ad medium cælum se extendebant ». Ubi auctor libri Pontificalis duos cometas a Beda memoratos perperam pro stella sumit; sed mensem apparitionis et annum recte cum Beda notat. Porro observatu dignum est quod refert ibidem Beda, Saracenos nempe *non multo post* in eadem provincia *dignas suæ perfidiæ pœnas* luisse; indicat enim celeberrimam de Saracenis victoriam anno DCCXXXII a Christianis reportatam, cumque an. DCCXXXI Historiam suam gentis Anglorum absolverit, manifestum est, eum postea verba illa, et hujus victoriæ mentionem in suam historiam inseruisse. Sic loquentes de *Idacio*, et de *Joanne Biclariensi* abbate notavimus, utrumque chronographum operi suo jam in lucem emisso addidisse aliqua, quæ contigere post annum quo sua Chronica clausere. Quod cum non animadvertissent aliqui viri docti, errandi inde occasionem sumpsere.

4. *Monachi Lerinenses a Saracenis occisi.* — Porro *Porcarius* Lerinensis abbas, cujus mortis multi meminere, diversus est a Porcario, qui sancti Cæsarii episcopi Arelatensis tempore Lerinum regebat. Præerat *Porcarius* junior monachis minimum quingentis, qui cælesti monitu præscius ruinæ monasterio suo imminentis, discipulos ad perferenda tormenta hortatus est, imbellesque *pueros sexdecim, adolescentes triginta sex*, fuga sibi consulere suasit, et eos in Italiam misit. Interim Barbari in insulam veniunt, monachos præcipiti cæde mactant, et *Ecclesias omniaque sacra ædificia funditus evertunt, ac solo æquant*, ut videre est apud Surium ad diem XII mensis Augusti. Columbus et Eleutherius Porcarii jussu, *in quoddam antrum prope littus insulæ* sese abdidere. *Eleutherius* postea cum aliis quibusdam monachis corpora sepelierunt martyrum, *qui pridie nonas Augusti passi sunt*. De Porcario plura Cointius anno DCCXXXII, num. 30, qui ad eum annum Lerinensis monasterii eversionem refert, quam tamen longe verisimilius est ad hunc annum pertinere.

5. *Moritur Osricus Northumbriæ rex.* — Beda loco citato, postquam de ea Saracenorum irruptione verba fecit, subdit : « Quo anno sanctus vir Domini Egbert, ut supra commemoravimus, ipso die Paschæ migravit ad Dominum ; et mox peracto Pascha, hoc est septimo iduum Maiarum die, Osric rex Northanymbrorum vita decessit; cum ipse regni, quod undecim annis gubernabat, successorem fore Ceolwlfum decrevisset, fratrem illius qui ante se regnaverat Coenredi regis. Cujus regni et principia et processus tot ac tantis redundavere rerum adversantium motibus, ut quid de his scribi debeat, quemve habitura sint singula finem, necdum sciri valeat ». Quibus ex verbis liquet, hoc anno, quo Pascha celebratum est octavo kalendarum Maiarum, Egbertum eodem die ad Deum migrasse, *Osricum* regem die nona mensis Maii ejusdem anni vita functum; et Bedam loco superius laudato scripsisse, *anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo vicesimo nono*, non vero *anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo vicesimo octavo*, aut *vicesimo quinto*.

6. *Mors ejus ad annum superiorem retrahi non potest.* — Hæc emendatio certa redditur ex Epitome ipsiusmet Bedæ, qui ad annum DCCXXIX habet : « Cometæ apparuerunt : sanctus Egbert transiit, Osric mortuus est ». Mabillonius tamen sæc. III Benedict. part. 1, in Elogio historico sancti Porcarii abbatis Lerinensis autumat, in Historia Bedæ lib. 5, cap. 24, ubi hic ait, cometas duos mense Januario apparuisse, et Saracenos Gallias vastasse, retinendum esse annum DCCXXVIII, licet idem auctor in Epitome, et etiam scriptor chronologiæ Saxonicæ, cometas illos anno DCCXXIX apparuisse scribant, quia factum id, inquit, habita ratione diversi calculi, quo alii annum a Januario, quo accidit hæc clades, alii a Martio ordiebantur. Verum certum est primo, *Bedam* in Historia et in Epitome semper eumdem calculum sequi. Secundo, tam Bedam quam chronologum Saxonem aliosque Anglos, qui ante annum millesimum scripsere, annos Incarnationis a die Natali Christi deduxisse. Denique etiamsi Beda in Historia annos Incarnationis a Martio deduceret, illorum cometarum apparitio et Saracenorum clades pertinerent ad præsentem annum, non vero ad superiorem, quia qui eam supputandi rationem usurpant, annum DCCXXVIII usque ad mensem Martium anni Dionysiani DCCXXIX numerant, et in modo tantum loquendi a Dionysianis differunt. Quare si *S. Theofredus* abbas Calmeliacensis (situm est illud monasterium in diœcesi Aniciensi apud Velaunos, estque ad hunc usque diem celeberrimum) martyrium passus est in hac irruptione Saracenica, uti existimat vir doctissimus, qui hujus sancti Vitam auctore anonymo ante sæculum XI scriptam recitat pag. 476, id currenti anno contigit, non vero præcedenti, ut ipsemet arbitratur. Saracenis enim in illud monasterium irruentibus sanctum abbatem occisum esse, in eadem Vita legitur. Porro non solum scriptor vetustioris chronologiæ Saxonicæ a Mabillonio laudatus, sed etiam scriptor recentioris, qui nuper e tenebris erutus est, habet annum DCCXXIX.

7. *Moritur S. Egbertus monachus Anglus.* — *Egbertus* presbyter et monachus Angliæ, quem mox diximus hoc anno spiritum Deo reddidisse, fuit vir sanctissimus, annoque sexcentesimo sexagesimo quarto peste correptus mirabiliter liberatus est, ut narrat Beda lib. 3, cap. 27. Tum anno circiter DCLXXXVI Germanorum conversionem meditatus est, decrevitque in eam regionem venire, vel *si hoc fieri non posset*, Romam pergere ad limina sanctorum Apostolorum. Sed cum hoc perficere non potuisset, ut refert Beda lib. 5, cap. 10, alio cogitationes suas convertit, annoque DCCXVI, ut eo anno num. 11 Baronius ex Beda lib. 5, cap. 23 narrat, in Hiberniam se contulit, et Catholicum Pascha monachos *Hienses* docuit. Mansit autem vir Domini

ea in insula usque ad currentem annum, quo non sine divinæ provisionis dispensatione die Paschatis ad Deum transiit. Pascha enim *nunquam prius in eis locis celebrari solebat*, suo die, ut inquit Beda.

GREGORII II ANNUS 17. — CHRISTI 730.

1. *A furente Leone in exilium pulsus S. Germanus, in ejus locum subrogato Anastasio.* — Sequitur annus septingentesimus trigesimus Redemptoris, decima tertia Indictione, quo Leo imperator, quo minus veritate polleret, eo magis violentia sibi agendum putavit, ut quam promulgaverat hæresim stabiliret. Quod enim conciliato Luitprando rege Longobardorum, res Italiæ in tutum collocatæ esse videri possent, inita præsertim concordia inter exarchum atque Romanum Pontificem, liberius posse agere in Oriente sibi visus, primum omnium sanctissimum patriarcham Germanum Orthodoxorum antesignanum aggreditur, quem ad res Italiæ sedandas usque in hanc diem sedere (ut diximus) passus est; factus enim, ut sibi videbatur, voti compos, eum magna de throno depositum ignominia in exilium misit; in locumque ejus impium hæreticum Iconoclastam Anastasium syncellum tyrannice subrogavit, nullo adhibito, vel in depositione illius, vel in promotione istius, consilio sacerdotum, vel cleri, ex præscripta canonum auctoritate, omnia sibi pro arbitrio vindicante hæretico imperatore. De his dicturi primum omnium, quæ de abdicatione ipsius Theophanes scribat, audiamus :

2. « Septimo idus Januarii, tertiæ decimæ Indictionis, tertia feria impius Leo silentium (concionaturus ad populum) contra sanctas ac venerabiles celebravit iconas in tribunali decem et novem cubitorum, advocato quoque Germano sanctissimo patriarcha, ratus posse illi persuadere, quod subscriberet contra sanctas iconas. Sed fortis Christi servus nullatenus acquiescens detestabili cacodoxiæ ipsius, cum verbum veritatis recte dixisset, abrenuntiavit summum sacerdotium, tradens pallium, et post multos didascalicos sermones dicens : Si ego sum Jonas, mitte me in mare. Absque universali quippe Synodo innovare fidem impossibile est mihi secundum Apostolicam doctrinam et paternam traditionem, o imperator : et abiens ad locum, qui dicitur Platanium, in parentali domo sua quieti operam dedit, summo sacerdotio functus annis quatuordecim, mensibus quinque et diebus septem, imo annos quindecim, ut dictum est superius». Hæc de abdicatione potius quam depositione Germani Theophanes. Verum Joannes Damascenus, qui isto vivebat et scribebat tempore, nequaquam ita placide, sed cum ignominia factam ab imperatore abrogationem satis testatur, ipsumque in exilium esse missum. Nam audi [1] : « Et nunc, inquit, beatus Germanus alapis percussus, et in exilium missus est, et complures alii Patres, quorum nomina nos ignoramus. Nonne id latronum est? etc. » Sic igitur de Germano majorem fidem præstandam Joanni Damasceno, quam Theophani quisquis jure definierit : cum præsertim ex Actis S. Stephani martyris fulciantur, quæ paulo post reddituri sumus; et ex historia de S. Euphemiæ reliquiarum translatione.

Sed quæ de subrogatione successoris, studio imperatoris tyrannice facta idem scribat Theophanes, audiamus. Subdit hæc ipse :

3. « Porro undecimo kalendas Februarii creant falsi nominis Anastasium discipulum et syncellum ejusdem beati Germani, consentientem Leonis impietati propter amorem principatus mundani, hunc ipsum Constantinopoleos provehentes [2]. Sane Gregorius sanctissimus præsul Romanus (quemadmodum prædixi) Anastasium una cum libellis abjecit, Leonem per epistolas tanquam inique agentem redarguens, et Romam cum tota Italia ab illius imperio recedere faciens. Insaniens ergo tyrannus contra venerabiles imagines persecutionem tetendit. Porro multi clerici et monachi, et religiosi laici pro recto periclitati sunt verbo». Hucusque Theophanes res hujus anni. Sed de iisdem ita superius : « Gregorius Leonem per Epistolas, quæ multis sunt notæ, redarguit. Sed et Joannes hunc cum Orientis episcopis anathematibus subdidit». Hæc ipse, intelligens Joannem Damascenum, quem

[1] Joan. Damasc. de Imag. orat. II. — [2] Aliquid deest.

presbyterum cognomento Chrysooram nuncupatum fuisse tradit. Sed quæ his consentientia habeat Anastasius Bibliothecarius in Gregorio post recitata, quæ superiori sunt anno relata, videamus :

4. « Post hæc, inquit, claruit imperatoris malitia, pro qua persequebatur pontificem : ita ut compelleret omnes Constantinopoli habitantes, tam virtute, quam blandimentis, ut deponerent ubicumque habebantur imagines tam Salvatoris, quam ejus sanctæ Genitricis, vel omnium sanctorum, easque in medio civitatis (quod dicere crudele est) igne cremarent, et omnes dealbarent depictas Ecclesias. Et quia plerique in ejusdem civitatis populo tale scelus fieri præpediebant : aliquanti capite truncati, alii parte corporis abscissi pœnam pertulerunt. Pro qua causa etiam Germanum Constantinopolitanæ Ecclesiæ antistitem, eo quod ei consensum præbere noluisset, pontificatu privavit idem imperator, sibique complicem Anastasium presbyterum in ejus loco constituit. Qui missa Synodica ad Gregorium scilicet Romanum Pontificem; dum tali errori eum consentientem reperiret vir sanctus, non censuit ut fratrem et consacerdotem solito; sed rescriptis commonitoriis, nisi ad Catholicam se converteret fidem, etiam extorrem a sacerdotali officio esse mandavit. Imperatori quoque mandavit, salutaria suadens; et ut a tali execrabili miseria declinaret, scriptis commonuit ». Hæc Anastasius. Quod vero non obtemperasset omnino : tunc demum factum est, ut idem Pontifex tandem eumdem imperatorem, utpote penitus impœnitentem hæreticum cognitum et declaratum, fuerit anathemate execratus; tumque Romanos, tum Italos ab ejus obedientia recedere penitus fecerit, qui antea id sponte (ut vidimus) simul facere sæpe tentassent.

5. Retinuerat hactenus habenas rebellantis populi sæpe Gregorius, ne adversus imperatorem penitus rebellarent, quandiu spes aliqua esse potuit, ut sæpe monitus promulgatum de impietate revocaret edictum, non curans se ob eam causam sæpius esse vitæ in discrimen adductum. Ubi autem eumdem neque verbis scriptisve a cœptis potuit revocare, neque beneficiis continere, quin in deterius laberetur : tempus jam advenisse ratus, ut securis ad radicem admoveretur arboris infelicis, Apostolica auctoritate, « Succidite eam [1] », clamat. Quo tonitru excitati fideles Occidentales, mox desciscunt penitus a Leonis imperio, Apostolico Pontifici inhærentes. Sic dignum posteris idem Gregorius reliquit exemplum, ne in Ecclesia Christi regnare sinerentur hæretici principes, si sæpe moniti in errore persistere obstinato animo invenirentur. Tunc enim accidit quod et Græci historici omnes affirmant, et idem Theophanes ait anno decimo quarto Leonis imperatoris, ipsum Leonem ab eodem Gregorio privatum esse tributorum Italiæ exactione. Testantur id Cedrenus et alii. Zonaras hæc Romæ (quod par est credere) facta esse synodice tradit, atque in eodem Concilio ipsum imperatorem anathematis affectum pœna. Cujus rei causa factum, ut vehementius a Leone in Oriente Ecclesia vexaretur.

6. *Germani labores et scripta.* — Sed res gestas in eo tumultu Constantinopoli plenius videamus, quas Theophanes jejune adeo, paucis vix degustatis, præteriisse videtur. In Actis vero S. Stephani junioris martyris tunc scriptis fusius hæc digna memoria enarrantur, in depositione S. Germani et subrogatione Anastasii accidisse : « Imperator milites gladiis accinctos mittit, qui sanctum virum contumeliose habitum, ac plagis male mulctatum throno exturbarent. Ipse itaque statim ad monasticum et quietum vitæ genus se contulit. At contra Ecclesiam invasit ille persecutor et contumeliosus, eamque miserum in modum pervastans, ac magno mœrore implens non modo ob egregii pastoris ereptionem, sed etiam ob ejus, quem in ipsius locum subrogavit, immanitatem. Confestim enim scelestum patriarcham, hoc est, ejusdem (ut dici solet) figlinæ hominem suffecit, nimirum servum Anastasium, qui in omnibus rebus ipsi assentiens, ac turpissimum obsequium persolvens, atque omnia ea quæ ab ipso gerebantur, servilem in modum laudans, huic quoque pernicioso dogmati patronum se adjungebat ». Hæc ibi. Reliqua suo sunt loco dicenda. Sic igitur Constantinopolitanæ Ecclesiæ propugnaculum desiit, cum ex ea subductus est S. Germanus Orientalis Ecclesiæ lucerna ardens et lucens, utpote qui non solum sanctis operibus, et fidei Catholicæ defensione universum illustravit Orientem; sed et scriptis ipsam Ecclesiam Catholicam luce perfuderit. Utinam extarent omnia, atque ea præsertim, quæ exul otio majori conscripsit. Porro ejusdem Germani patriarchæ, præter theoriam rerum Ecclesiasticarum, et homilias, aliaque nonnulla, quæ edita sunt in Bibliotheca SS. Patrum, extat in Bibliotheca Vaticana liber, qui inscribitur :

N. 435. Πρὸς Μαρῖνον ὕπατον καὶ ἀντιγραφέα λόγος περὶ ὅρων ζωῆς. « Ad Marinum consulem et notarium oratio de vitæ definitionibus ».

439. Item in Collectaneis quibusdam Græcis canonum et legum, est ejus veluti constitutio quædam, in qua perstringit Italos, tanquam imperatori suo non obtemperantes.

577. Annotationes quædam in Dionysium Areopagitam, præter illas, quarum superius meminimus Epistolarum, quæ in Synodo generali VII, Act. IV citantur.

Epistola ad Joannem episcopum Synadorum.

Epistola ad Constantinum episcopum Nacoliæ.

Epistola ad Thomam episcopum Claudiopolitem.

[1] Dan. IV.

Joannes Cyparissiotus [1], lib. 8, citat Germani ἔκθεσιν τῆς πίσθεως, id est, expositionem fidei.

Photius in Bibliotheca c. 233 Germani patriarchæ ἀνέθωτον. Sed non dubito, quin in aliis bibliothecis alia plura sanctissimi viri lateant scriptorum monumenta, quæ aliquando, Deo volente, prodentur in lucem. Sunt præterea constitutiones synodales S. Germani.

7. Celebratur in Menologio Basilii imper. (ita nominatur quod ejus jussu collectum est) die duodecima Maii, memoria S. Germani, ubi et asseritur nonagenarius ex hac vita migrasse. Cujus tempore Constantinopoli claruit sanctitate Stephanus abbas, quem ex monasteriis Palæstinæ idem sanctus Germanus vocavit Constantinopolim ad regendos monachos disciplina solutos, cujus anniversaria dies agitur in eodem Menologio Basilii imperat. decima tertia mensis Januarii.

Accidit etiam iisdem diebus (quod non prætereundum est) ut Gothorum populus, qui incoleret regionem trans Euxinum Pontum, defuncto suo ipsorum episcopo, eligerent Joannem quemdam sanctis moribus imbutum, et consecrandum mitterent Constantinopolim ad Germanum patriarcham: qui, ne pollueretur hæreticorum contagio, missus ab eo est in Iberiam trans Pontum Euxinum ab episcopis regionis illius consecrandus. Est autem ejus memoria celebris in Menologio die vicesima sexta Junii.

8. *Quid Joannes Damascenus contra Iconomachos et apostatam imperatorem scripserit.* — Sed jam ad Joannem Damascenum se convertat oratio, quem his ipsis diebus scribere aggressum esse sermones illos de imaginibus, ejus testificatione constat, dum ait : « Et nunc beatus Germanus alapis percussus et in exilium missus est ». Horum cum meminit Joannes Hierosolymorum episcopus, ait : « Amplissimos libros de divinarum ac venerandarum imaginum adoratione contexuit. Quo enim divinæ imaginis pulchritudinem in seipso inde ab initio præstantius impresserat, eo quoque sublimius de venerandarum imaginum honore conscripsit. Ad hujusmodi porro labores hortatorem et stimulatorem Cosmam habebat, de quo supra ». Et inferius : « Ipsum autem eo etiam divinus zelus impulit, ut propter leges divinas pugnans, e Damasco prius (per Epistolas scilicet, ut dictum est), ac postea e Palæstina (ubi degebat in monasterio) eos qui divinas imagines in urbe Constantinopolitana evertebant, contumeliisque afficiebant, impeteret ». Hæc Joannes. Factum siquidem est, ut lectione Joannis librorum quisque sufficiens esset, qui posset adversus Iconomachos inire certamen.

9. Sed aliqua ex his hic intexamus, quibus potissimum adversus apostatam imperatorem invehitur ; atque primum cum in illis scribendis sui rationem instituti affert his verbis in exordio primæ orationis : « Ob id, inquit, magis sum incitatus (ad scribendum scilicet). Nam ad subjectos populos decipiendos multum valet regis auctoritas. Pauci enim, nimirum illi, qui terrarum reges cælestis regis imperio gubernari, et leges debere regibus imperare sciunt, iniqua eorum jussa negligunt et aspernantur ». Et inferius in eumdem : « Domini exercitus sancti sunt. Spoliet seipsum exercitu suo terrenus imperator, et tunc spoliet regem ac dominum suum. Deponat purpuram, et tunc eorum, qui adversus tyrannum optime atque egregie sese gesserunt, pietatem amputet ». In fine autem ejusdem primæ orationis : « Cum igitur antehac sacerdotes regesque fuerint Christianæ Reipublicæ divinitus dati pietate, doctrina, et vitæ sanctitate præstantes, plurimaque Concilia a sanctis et divino spiritu afflatis Patribus celebrata : cur nemo eorum imaginum usum censuit improbandum ? Novam fidem doceri non patiemur [1]. Ex Sion enim veniet lex (ut per Prophetam inquit Spiritus sanctus) et verbum Domini ex Hierusalem. Non permittemus, ut aliud alias sensisse, et temporibus mutati fuisse videamur ; nec fidem nostram ii, qui ab ea sunt alieni, risum et ludum putent. Regio non cedimus imperio Patrum conanti avertere consuetudinem : neque enim piorum est regum Ecclesiastica instituta convellere. Non paternam pietatem, sed latronum sævitiam arguunt, qui pecunia imperantur, non autem verbis persuadentur ». Et paulo post : « His de rebus statuere atque decernere non ad reges pertinet, sed ad Concilia. Nam ubi [2] duo vel tres (inquit Dominus) congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio ipsorum : ligandi et solvendi potestatem non regibus, sed Apostolis, et eorum successoribus, et pastoribus et doctoribus Christus dedit, etc. »

10. Et in secunda oratione : « Audite, inquit, populi, tribus, linguæ, viri, mulieres, pueri, senes, adolescentes, infantes, gens Christianorum sancta : Si quis evangelizaverit vobis præter id quod Ecclesia Catholica a sanctis Apostolis, a Patribus, atque Conciliis acceptum ad hunc usque diem servavit, eum ne audieritis, neve serpentis consilium acceperitis, quemadmodum fecit Eva, ex qua mortem est assecuta. Licet Angelus, licet rex evangelizet vobis præter id quod accepistis : aures occludite. Vereor enim illuc usque progredi, quo progressus est Paulus, anathema, inquiens, sit ». Id ea de causa, quod sciret esse episcoporum non monachorum, inferre anathema ; et inferius : « Considera enim quid sanctus Apostolus dicat [3] : Et quosdam quidem in Ecclesiis posuit, primum Apostolos, deinde Prophetas, tum pastores atque doctores. Ad Ecclesiæ constitutionem non adhibuit reges ». Et rursum [4] : « Obedite, inquit, præpositis vestris, et subjacete eis : ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri ». Item rursum : « Mementote, inquit, præpositorum ve-

[1] Lib. III. Juris Græc.

[1] Isai. II. — [2] Matth. XVIII. — [3] I. Cor. XII. — [4] Hebr. XIII.

strorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei; quorum intuentes exitum conversationis, imitemini fidem. Verbum non sunt locuti vobis reges, sed Apostoli, et Prophetæ, pastoresque atque doctores ». Et paulo post : « Regum est civilis administratio : Ecclesiastica vero constitutio pastorum atque doctorum. Impetus iste latronum est, fratres : Saul scidit pallium Samuelis : et quid ei contigit? Abscidit regnum ejus Deus, etc. »

11. Ac rursum de iisdem inferius hæc exprobrans in Iconomachos. « Manichæi, inquit, Evangelium secundum Thomam conscripserunt : et vos secundum Leonem Evangelium scribite. Non suscipio regem sibi per tyrannidem sacerdotium vindicantem : novi Valentem regem, qui cum Christianus nominaretur, Orthodoxam fidem persequebatur ; Zenonem item et Anastasium, et Heraclium et Constantinum illum, qui in Sicilia fuit, et Bardanisecem qui et Philippicus appellatus est. Non regiis regulis, sed patriis institutis tam scriptis, quam non scriptis Ecclesiam censeo constitui et gubernari oportere. Quemadmodum enim in orbem universum monumentis litterarum promulgatum est Evangelium ; sic in universo terrarum orbe sine scriptis est constitutum, ut Christus Deus carnem indutus, et sancti homines imaginibus exprimerentur, sicut etiam ut crux adoraretur, etc. » Habet eadem in commentario [1] de fide Orthodoxa. At de Joanne hactenus satis modo quæ erudiant novatores, præsertim vero politicos.

[1] Joan. Damasc. de fid. Orthod. l. IV. c. 17.

Anno periodi Græco-Romanæ 6223. — Anno Æræ Hispan. 768. — Anno Hegiræ 112, inchoato die 26 Martii Fer. 1. — Jesu Christi 730. — Gregorii II papæ 16. — Leonis Isauri imp. 14. Constantini Copronymi 11.

1. *S. Germanus episcopatum Constantinop. abdicat.* — A num. 1 ad 7. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXXI, kalend. Septemb. an. Christi DCCXXVIII inchoato, gesta Constantinopoli hoc anno his verbis narrat : « Die septima mensis Januarii, Indictione decima tertia, feria hebdomadis tertia, irreligiosus Leo Silentium contra sanctas venerandasque imagines in novemdecim accubitorum tribunalio celebravit, Germano sanctissimo patriarcha advocato, cui persuadendum arbitrabatur, ut suo de abolendis sacris imaginibus Decreto, tandem subscriberet. At fortis Christi servus abominando Leonis consilio nequaquam cedens, imo veritatis verbum recto sensu distribuens episcopatu sese abdicavit ». Tribunal novemdecim accubitorum domus erat miræ pulchritudinis, in qua die Nativitatis Christi *imperator et convivæ non sedendo, ut cæteris diebus, sed recumbendo* epulabantur. Ortus est iste accubitorum usus, ex eo quod veteres Christiani communes epulas, ut mutuæ charitatis indices in ipsis Ecclesiis celebrare solerent. Quod cum crebris Conciliorum canonibus vetitum fuisset, epulæ istæ solemnes in adjunctis Ecclesiarum ædibus, quas *Accubitorum* nomine donarunt, celebrari cœpere, tam in Oriente quam in Occidente, ut fuse ostendit Ducangius in Constantinopoli Christiana lib. 2, § 6. *Silentium* vero erat conventus optimatum tractandis imperii negotiis imperatoris mandato coactus. Quare quemadmodum Francorum conventus singulis annis pro regni negotiis congregari soliti dicuntur a nostris Historicis indiscriminatim conventus, placita ; ita conventus in quibus de rebus ad Ecclesiam spectantibus in Oriente agebatur, *Silentia* dicebantur ; imo et ab Historicis Græcis Conciliorum nomine quandoque donantur. Sic in Libello Synodico, cujus auctor anonymus nono Ecclesiæ sæculo floruit, conventum in quo sanctus *Germanus* abdicare coactus est, inter Synodos numerat.

2. *Sedis ejus duratio.* — Sanctus Germanus « tenuit pontificatum annos quatuordecim, menses quinque, dies tres », inquit Theophanes citatus. Quare cum episcopus Constantinopolitanus die XI mensis Augusti anni DCCXV consecratus fuerit, liquet Baronium sancti Germani ordinationem in annum DCCXIV perperam contulisse ; sic enim non annos quatuordecim, sed quindecim integros cum aliquot mensium appendice pontificatum tenuisset. Liquet secundo, loco horum verborum, *dies tres*, legendum esse cum Anastasio, auctore Miscellæ, et Cedreno, *dies septem*. Subdit Theophanes : « Die autem septima ejusdem mensis Januarii Anastasium falsi nominis virum, ipsius beati Germani discipulum et consacellaneum in ejus locum suffecerunt, qui videlicet Dominii sæcularis ambitione motus, cum Leonis impietati assentiret, falsus Con-

stantinop. episcopus creatus est ». Verum loco, *septima ejusdem mensis Januarii*, legendum cum Codice Barberino, Miscella, et Anastasio, *die vicesima secunda ejusdem mensis Januarii*, quæ cum Dominica hoc anno concurrebat, quibus diebus episcoporum ordinationes de more factæ.

3. *Ex domo patriarchica vi ejicitur.* — Stephanus diaconus Ecclesiæ Constantinopolitanæ in Vita sancti Stephani junioris de hac sancti Germani abdicatione et Anastasii in ejus locum subrogatione in hæc verba loquitur : « His auditis (nempe quæ de venerandis imaginibus dicebat Germanus) improbus imperator, more leonis, cujus nomen ferebat, frendens, satrapas ensibus armatos in patriarchicam domum misit, quibus præcepit, ut cum pugnis et conviciis sanctum virum inde deturbarent. Eo autem ejecto et monasticæ vitæ participe facto, videre erat universam civitatem, mellitlua Patris doctrina orbatam, fletum et gemitum non parvum edere ; ita ut dies illa, non dies, sed tenebræ et fletus super fletum, et væ super væ esset, ut loquitur Propheta. Iisdem miseris diebus impius Anastasius impietatis manu pontificatum occupavit, vi militum, non suffragio divinæ pietatis ; qui quidem omnia ad Ecclesiam pertinentia imperatoris ædibus tradidit. Tum tyrannus libera potestate prodendæ hæresis accepta, illico sanctam et Dominicam Christi Dei nostri imaginem, quæ super imperatoria atria collocata, ob effigiem *sancta Ænea* dicebatur dejicere, et igni tradere tentavit, quod quidem peregit. Interim vero dum tollebatur, divino zelo roboratæ honorabiles mulieres fortiter irruerunt, arreptaque scala, spatharium, qui imaginem amovebat, in terram projecerunt, distractumque morti dederunt. Post hæc ad patriarchicam domum statim properantes, impium Anastasium lapidibus petunt, aientes : *Impurissimum caput, et veritatis hostis, ergone idcirco sacerdotium invasisti, ut sancta et sacra anathemata, sive donaria everterentur ?* Hanc de se victoriam non ferens profanus, a conspectu piarum mulierum aufugit, et ad tyrannum confugiens, ei auctor fuit, ut sanctas illas mulieres ferro interimeret. Quod quidem factum est, illæque pro Christi imagine inito certamine, victoriæ præmium ab ipso Christo receperunt, cum omnibus sanctis victricibus in regno cælorum lætantes ».

4. *Erat tunc nonagenario major.* — Natus erat *sanctus Germanus* anno circiter sexcentesimo trigesimo quinto, Heraclio imperante. Gregorius enim II in priori Epistola hoc anno ad Leonem imp. de sacris imaginibus scripta, et recitata a Baronio anno DCCXXVI, num. 28, ait cum debuisse Germani consiliis obtemperare : « Annum etenim agit hodie vir ille nonagesimum quintum, singulis patriarchis, et imperatoribus inserviens ». Constantinus Pogonatus imperii sui initio « Justinianum patricium, Germani postmodum patriarchæ patrem occidit ; Germanum vero ferocius se gerentem virilibus resectis castigavit », inquit Theophanes. Tunc ille primum quidem se divinarum Scripturarum studio addixit, posteaque metropolita Cyzicenus creatus est, indeque ad Constantinopolitanæ Ecclesiæ regimen translatus. Varia scripsit opera, quorum pleraque adhuc inedita sunt. Colitur in Menæis Græcorum die XII mensis Maii.

5. *Imago Salvatoris Antiphonetes dicta dejicitur.* — Sed redeo ad sacrarum imaginum eversionem, de qua Stephanus diaconus, cujus verba mox retuli. Ex illis enim liquet primo imaginem Salvatoris nostri, quæ in Ecclesia Chalcopratiana summa veneratione et populi concursu colebatur, hoc anno imperatorem dejecisse, aut saltem evertere conatum esse, non vero anno DCCXXVI, uti eo anno num. 9 adversus Baronium indicavimus. Id enim non contigit, nisi postquam impius *Anastasius* locum sancti Germani occupavit, ex mox dictis. Servabatur imago illa in æde Deiparæ sacra, Chalcopratiana appellata ab Urbis tractu, in quo condita fuit, in eoque tractu Judæi æramentorum mercaturam exercebant. Inde sacra illa imago modo dicitur Chalcopratiana, modo Ærea aut Ænea, et modo Antiphonetes, velut dicas *sponsor ac fidejubens*. Combefisius in Historia hæresis Monothelitarum pag. 613, publicavit piam narrationem *de Dominica imagine in Chalcoprateis*, in qua origo religionis erga istam imaginem explicatur, et cur dicatur Antiphonetes, aperitur. Liquet secundo, martyrium piarum mulierum virorumque, qui propter sacram illam Salvatoris nostri imaginem decertarunt, quod narrat Baronius an. DCCXXVI, ad hunc annum etiam pertinere, ut eo anno num. 9 monuimus. In Menæis ad diem IX mensis Augusti nominantur novem illi viri et *Maria patricia*, quæ spatharium præcipitem dantes, neci tradiderunt, additurque : « Hos novem virgis cædens in ergastulum conjecit (nempe imperator) jubens quingentas quemque diebus singulis plagas accipere. In quo supplicio perseverarunt menses octo. Ut autem eos vidit deficere, præcepit afferri candentes subulas, ac aduri eorum facies, tumque gladio interfici in Cynesio, cum sancta Maria patricia, ac corpora eorum in mare projici ». Suspicatur Combefisius loco laudato, mulieribus concessum esse, ut in sancta Sanctorum ac locum altaris ingredi possint in ea Ecclesia, cum in Ecclesiis aliis per Orientem soli ingrederentur ministri ac imperator, cum erat facturus oblationem, vel etiam monachi cum Deo consecrantur; suspicatur, inquam, sibi pias feminas sub Leone ingressum arrogasse, ut ejus sacrilegum ministrum ab impio conatu deterrerent, ita sapienter judicantes, non esse velut pro religione servandum, quod in casu militaret contra religionem. Quare in præmium illius zeli liber fuit ingressus loci altaris illius Ecclesiæ mulieribus, quia ipsæ præiverant tanto facinori, ac scalam detraxerant.

6. *S. Theodosia ejusque sociæ diversæ a mulieribus de quibus loquitur Gregorius PP.* — Liquet tertio, dejectionis spatharii, qui imaginem Salva-

toris amovebat, Historiam eodem modo referri a Stephano diacono, et a Gregorio II in priori sua Epistola, ut utramque narrationem conferenti manifestum fiet, ideoque Constantinum Acropolitam, magnum Logothetam in Encomio sanctæ Theodosiæ sanctimonialis Constantinopolitanæ, quod circa annum MCCXCIV conscripsit, ut arbitratur Papebrocius ad diem XXIX mensis Maii, ubi illud recitat, non bene de re gesta edoctum fuisse. Tradit enim *sanctam Theodosiam* mortuo patre collocatam fuisse in monasterio, et cum Leo Isauricus bellum sacris imaginibus indixisset, unusque ex ejus spathariis Salvatoris nostri divinam effigiem dejicere aggressus esset, *Theodosiam* plures religiosas feminas, quæ mundum mundique ornamenta omnia a se removerant, socias sibi adjunxisse, sancto quodam furore in hominem processisse, Theodosiam sorores ad id audendum excitasse, ipsamque primam omnium scalas arripuisse : « Qui igitur », subdit Constantinus, « in scalarum summitate jam fere consistebat impius, sacram effigiem antequam corriperet, iis excussus, in profundum inferni corruit ». Et tamen tam Gregorius II, quam Stephanus diaconus generosum hoc facinus non sanctimonialibus, sed feminis et mulieribus, ut etiam textus græcus utriusque habet, attribuunt, et rem gestam paulo aliter narrant; subjicitque Stephanus easdem mulieres, postquam spatharium in terram projecerunt, ad patriarchicam domum properasse, et impium *Anastasium* lapidibus petiisse, ut mox vidimus. Cujus rei non meminit Constantinus. Quare videtur is adscripsisse *Theodosiæ* et ejus monialibus quod a piis illis mulieribus gestum. Non dubium tamen quin *Theodosia* pro sacris imaginibus morti tradita fuerit cum sociabus. *Constantinus* enim varia miracula ad ejus invocationem patrata recitat, et Theodosiæ ac sociarum mentio ad diem XVIII Julii in Synaxariis a Papebrocio memoratis. Si tamen hæc vox γυναῖκες, id est mulieres, qua tam Gregorius, quam Stephanus diaconus utuntur, sumi posset pro sanctimonialibus, relatio facta a Constantino conciliari posset cum Epistola Gregorii et cum Vita sancti Stephani junioris, sed non video id fieri posse. Papebrocius qui Theodosiæ et sociarum martyrium cum vulgari opinione anno DCCXXVI consignat, ad diversum istum modum unam eamdemque rem narrandi animum non advertit.

7. *Epistola II Gregorii PP. de sacris imaginibus hoc anno data.* — Liquet quarto, Epistolam primam de sacris imaginibus ad Leonem imp. scriptam esse post kalendas Septembris currentis Christi anni, nempe post initium Indictionis XIV. Gregorius enim in ea narrat quæ contigere, cum imperator spatharium suum misit « ad evertendum et confringendum Salvatorem, qui appellatur Antiphonete, ubi et miracula multa fiunt », et pias illas feminas, quæ iniquum illud facinus non tulere, laudibus exornat.

8. *Gregorius II tributa solvere imperatori non prohibuit, nec hunc excommunicavit.* — Baronius num. 4 et seq. existimat, *Gregorium II*, cum videret imperatorem penitus hæreticum, eum anathemate execratum esse, tumque Romanos et Italos ab ejus obedientia recedere fecisse. Idem scribunt Bellarminus lib. 5 de Rom. Pont. cap. 8, Sigonius lib. 3 de regno Italiæ, aliique plures. Verum tantum abest, ut Pontifex Romanos et Italos ad defectionem impulerit, aut eos a pensione tributorum solvenda impedierit, ut Ravennæ et Venetiarum exercitus ad rebellionem paratos in officio continuerit. Paulus enim diaconus lib. 6 de Gest. Langobard. cap. 49, qui hoc melius scire potuit, quam Theophanes, Cedrenus, et Zonaras de rebus in Occidente gestis parum instructi scribit : « Omnes Ravennæ exercitus vel Venetiarum talibus jussis uno animo restiterunt, et nisi eos prohibuisset Pontifex, imperatorem super se constituere fuissent aggressi ». Præterea Anastasius in Vita Gregorii II rem tanti momenti non omisisset, qui tamen ea tradit, quæ contrarium plane insinuant : « Jussionibus itaque postmodum missis, decreverat imperator, ut nulla imago cujuslibet sancti, aut martyris, aut angeli, ubicumque haberetur; maledicta enim omnia asserebat, et si acquiesceret in hoc Pontifex, gratiam imperatoris haberet, et si hoc fieri præpediret, suo gradu decideret. Respiciens ergo pius vir profanam principis jussionem, jam contra imperatorem, quasi contra hostem se armavit renuens hæresim ejus, scribens ubique se cavere Christianos, eo quod orta fuisset impietas talis. Igitur perinde omnes Pentapolenses atque Venetiarum exercitus contra imperatoris jussionem restiterunt, dicentes : Nunquam se in ejusdem Pontificis condescendere necc, sed pro ejus magis defensione viriliter decertare. Ita ut anathemati Paulum exarchum, vel qui eum direxerat, ejusque consentaneos submittant, spernentes ordinationem ejus, sibi omnes ubique in Italia duces elegerunt, atque sic de Pontificis, deque sua immunitate cuncti studebant. Cognita vero imperatoris nequitia, omnis Italia consilium iniit, ut sibi eligerent imperatorem, et Constantinopolim ducerent; sed compescuit tale consilium Pontifex, sperans conversionem principis ». Vides S. Pontificis moderationem, et uti Anastasius Paulo diacono, qui hoc sæculo vixit, suffragetur.

9. *Aliter se gerit Gregorius erga Anastasium episc. Constantinopolitanum ac erga imperatorem.* — Paulo post subjicit Anastasius : « Cumque mitteret hominem proprium Romam cum scriptis suis, in quibus continebatur, ut Pontifex occideretur cum optimatibus : Romæ agnita crudelissima insania, protinus ipsum patricium missum occidere voluerunt, nisi defensio Pontificis nimia præpedisset ». Narrat postea Anastasius, quibus sese armis contra Eutychii exarchi persecutionem Pontifex defenderit, licet Romanos et Langobardos contra exarchum sui causa armatos videret : « His ita se habentibus, inquit, elegit majus præsidium pater ille, distri-

buere pauperibus largissima manu quæ reperiebat, incumbens orationibus et jejuniis, et litaniis Deum quotidie deprecabatur : et spe ita manebat semper fultus plus quam hominum; gratias tamen voluntati populi referens pro mentis proposito, blando omnes sermone, ut bonis in Deum proficerent actibus, et in fide persisterent, rogabat; sed ne desisterent ab amore vel fide Romani imperii, admonebat; sic cunctorum corda molliebat, et dolores continuos mitigabat ». Denique Anastasius refert, Anastasium patriarcham Constantinopolitanum in locum S. Germani ab imperatore subrogatum, rejectum fuisse a Gregorio II : « Qui (Anastasius sc.) missa Romam Synodica, dum tali hæresi eum consentientem reperiret, vir sanctus non censuit eum fratrem, aut consacerdotem solito vocari, sed rescriptis commonitoriis, nisi ad Catholicam converteretur fidem, etiam extorrem a sacerdotali officio esse mandavit. Imperatori quoque suadens salutaria, ut a tali execrabili miseria declinaret, scriptis commonuit ». Post quæ verba nihil aliud refert Anastasius, quod inter Pontificem et imperatorem vel ejus ministros actum sit, quia sc. Pontifex ultra scripta non processit, aliterque se gessit erga eum ac erga Anastasium invasorem sedis S. Germani, quem *extorrem a sacerdotali officio esse mandavit*, nisi ad Catholicam fidem converteretur.

10. *Tradi imperatorem Satanæ, nisi resipiscat, Deum precatur.* — Denique in neutra Gregorii II Epistola hoc anno ad Leonem imp. scripta aliquod verbum habetur, ex quo conjici possit Pontificem aliis armis usum esse, ut imperatorem ab impietate revocaret, quam humanissimis cohortationibus, et admonitionibus. Hæc tantum leguntur in secunda ejus ad Leonem Epistola, ex quibus potius colligitur, Gregorium non denuntiasse imperatorem Ecclesiastica communione in publico fidelium consessu privatum, aut tributorum pensionem inhibere in animo non habuisse: « Imperatores, qui pie et in Christo vixerunt, Ecclesiarum Pontificibus obedire minime recusarunt, nec eos vexarunt. Tu vero, imperator, cum transgressus fueris, ac perversus evaseris, et manu propria subscripseris, teipsum subjiciens, et confessus fueris, eum qui terminos Patrum tollit execrabilem esse, in hoc proprio judicio condemnatus es, ac Spiritum sanctum a te alienasti. Persequeris nos, ac tyrannice vexas militari carnalique manu: Nos inermes ac rudi, qui terrenos et carnales exercitus non habemus, invocamus principem exercitus omnis creaturæ sedentem in cælis Christum, qui est super omnes exercitus supernarum virtutum, ut immittat tibi dæmonem, sicut ait Apostolus: Tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit ». Hæc Epistola, ut supra diximus, exeunte hoc anno, vel initio insequentis data, ideoque paulo ante Gregorii mortem, quæ mense Februario anni DCCXXXI contigit; post quam Epistolam nullum Pontifici cum imperatore commercium fuit.

11. *Provincias Illyricianas ab Ecclesia Rom. per vim distrahit imperator.* — Leo tamen imp. adeo exarsit, ut in odium vindicatarum a Pontifice imaginum, patrimonia Ecclesiæ Romanæ in Calabria et Sicilia sita in fiscum redegerit, et diœceses Illyricianas, Calabriam, Siciliam, et reliquas provincias usque Thraciam a Romano patriarchatu per summam tyrannidem distraxerit, postquam sc. S. Germanum sede Constantinopolitana dejecit. Liquet id ex fine Epistolæ Adriani papæ ad Carolum Magnum, quæ extat ad calcem Synodi Nicænæ II, ubi pag. 962 edit. Labbeanæ dicitur : « Dudum quippe quando eos pro sacris imaginibus erectione adhortati sumus, simili modo et de diœcesi tam archiepiscoporum, quam et episcoporum sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ commonentes, quæsivimus restituere eidem sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, quæ tunc cum patrimoniis nostris abstulerunt, quando sacras imagines deposuerunt, et nec responsum quodlibet exinde dederunt : et in hoc ostenditur, quia ex uno capitulo ab errore reversis, ex aliis duobus in eodem permaneant errore. Si enim ubique Christianorum Ecclesiæ canonicæ intactas suas possident diœceses; quanto amplius sancta Catholica et Apostolica Romana Ecclesia, quæ est caput omnium Dei Ecclesiarum, sua diœcesi, videlicet archiepiscoporum et episcoporum, imo et patrimonia pro luminarium concinnatione atque alimoniis pauperum irrefragabili jure et tenere et possidere modis omnibus debet? Postea Nicolaus I Epistola sua ad Michaelem imperatorem earumdem provinciarum restitutionem etiam petivit his verbis : « Oportet vestrum imperiale decus, quod in omnibus Ecclesiasticis utilitatibus vigere audivimus, ut antiquum morem, quem nostra Ecclesia habuit, vestris temporibus restaurare dignemini, quatenus vicem, quam nostra Sedes per episcopos vestris in partibus constitutos habuit, videlicet Thessalonicensem, qui Romanæ Sedis vicem per Epirum veterem, Epirumque novam, atque Illyricum, Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Daciam Ripensem, Daciamque Mediterraneam, Mœsiam, Dardaniam, Prævalim, B. Petro Apostolorum principi contradicere nullus præsumat; quæ antecessorum nostrorum temporibus sc. Damasi, Siricii, Innocentii, Bonifacii, Cælestini, Sixti, Leonis, Hilarii, Simplicii, Felicis atque Hormisdæ sanctorum Pontificum, sacris dispositionibus augebatur, etc. præterea Calabritanum patrimonium et Siculum, quæque nostræ Ecclesiæ concessa fuerunt, et ea possidenda obtinuit, et disponendo per suos familiares regere studuit, vestris concessionibus reddantur, etc. Inter ista, et superius dicta volumus, ut consecratio Syracusano archiepiscopo nostra a Sede impendatur, ut traditio ab Apostolis instituta nullatenus nostris temporibus violetur ». Has provincias Pontifices Romani hoc anno amisere, quod hæresi Iconomachorum adhærere nollent, et avitam fidem fortiter defenderent; justissimarum enim expostulationum tam Hadriani I, quam Nico-

lai I rationem nullam Græci habere voluere, ut suis locis videbimus.

12. *Origo separationis Græcorum a Latinis.* —Allatius in lib. 2 de Ecclesiæ Occident. et Orient. Perpetua Cons. cap. 1 observat, schismaticos Græcos asserere Latinos se ab Orientalis Ecclesiæ communione subduxisse, et variis hæresibus addictos, in alios atque alios mores Patrum traditionibus et Conciliorum decretis adversantes versos fuisse. Non idem tamen tempus omnes assignare, sed Nicetam Seidum ad Iconomachorum tempora utriusque Ecclesiæ divisionem referre : « Licet enim », inquit Seidus, « a quinta Synodo schisma foverint, in rebus tamen fidei, cum nihil innovassent, optime sentiebant: at Leonis Isauri ævo, cum Iconomachorum hæresis per totum Orientem grassaretur, Romana Ecclesia a Constantinopolitana divisa, suis ipsa moribus vivere voluit, ac demum irruentibus, et omnia occupantibus Wandalis (ita Francos schismaticus iste appellat) ex eorum commercio variis erroribus contractis coinquinata est, quos modo ipsa fovet, et ac si essent Patrum traditiones propugnat ». Sed Allatius pluribus hanc calumniam refellit, et tandem cap. 3, num. 7, causam schismatis his verbis aperit: « Ut Græci intelligant, schisma sub Leone Isauro, quod fere omnes Orientis Ecclesias a suo capite avulsit, non ex aliqua hæresi (licet id, ut vidimus, invasores prætenderent, ut specioso aliquo titulo secessionem suam cohonestarent) sed ex contentione ob diœceses male usurpatas, exortum est ». Quod probat postea locis num. superiori a nobis in medium allatis.

13. *S. Stephanus junior in monte S. Auxentii sese includit.* — Leone Isauro Orthodoxos Constantinopoli vexante parentes sancti Stephani junioris cum hoc religioso puero in montem sancti Auxentii ad Nicomediæ sinum, e regione Bithynarum partium provinciæ positum confugere, ubi post obitum sancti Auxentii, ejus discipuli in sancta ejus spelunca inclusi vivebant. *Stephanum* tanquam victimam parentes abbati obtulere. Tanta autem sanctitate ibi *Stephanus* vixit, ut ætatis anno trigesimo primo cæteris præpositus fuerit. « Ab his », inquit Stephanus diaconus Ecclesiæ Constantinopolitanæ in hujus sancti Vita, nuper tom. I Analect. Græc. publicata, « mons ille instar urbis effectus est, egregiique cœnobii formam et sanctitatem recepit. Omnibus enim, ut ita dicam, necessariis Dei liberalitate et sancti precibus cumulate paratis, nempe cœmeterio, aliisque ædificiis et rebus, quibus opus erat, cœnobium religiosissimum conditum est, sancti Auxentii nomine insignitum : quod quidem impius tyrannus hostili erga sanctum animo, monasterio everso, Auxentii collem nuncupavit, quod et ad hanc diem ab ejus symmistis dictitatur ». S. Stephani pro sacris imaginibus certamina suo loco exponemus.

14. *Moritur S. Corbinianus episc. Frisingensis.* — *Sanctus Corbinianus* episcopus Frisingensis primus hoc anno spiritum Deo reddidit, juxta Annales Frisingenses a Velsero lib. 4 citatos; Aribo enim in ejus Vita neque annum neque diem mortis ejus notavit. In Tabulis Frisingensibus et recentioribus Martyrologiis inscribitur ad diem VIII mensis Septemb. Ei frater fuit nomine *Erimbertus* factus etiam episcopus Frisingensis anno DCCXXXIX, quo Bonifacius Bajoariam in quatuor diœceses divisit. Aribo quartus Frisingensis episcopus ejus Vitam scripsit, quæ recitatur sæc. III Benedict. part. 1. Aribo autem modo *Hæres*, modo *Cyrinus* appellatus reperitur, imo a poeta, qui versus composuit *de Ordine comprovincialium pontificum*, metropoleos nempe Saltzburgensis, vocatur *Arpeo*, et in brevi Chronico episcoporum Ratisponensium apud Mabillonium tom. IV Analect. *Arper.* Velserus vir Germanus hanc in rem erudite scribit : « Erbon et Arbon majoribus Hæredes dictos, qui nobis Erben sint, eo Otfrisum Germanicorum scriptorum antiquissimum Warbon voci Erbon tanquam similiter cadenti, in carmine opposuisse : accrevisse mediam lex sæculi consuetudine, quod crebrum vocalium interjectum, contra quam hodie fit, nostri olim aucuparentur. Aribonem itaque latine nil nisi Hæredem esse. Quod is ipsum sc. respexit, utroque vocabulo in Corbiniani Vita conjuncto. Quin longius progressus cum in syllabo Hebraicorum nominum, qui sive Hieronymo sive Bedæ auctoribus tribuitur, Cyrinum cum Hæredis interpretamento reperisset, quam vere sacræ linguæ gnari sciunt, delectatus, se sub finem Vitæ sancti Emmerami Cyrinum dixit ». Non viderat Velserus versus laudati poetæ; nam *Arpeonis* nomen ex lingua Germanica derivatum esse ostendisset. Sic etiam Arno Salisburgensis episcopus ab Alcuino vocatur *Aquila,* quia, ut videre est apud Mabillonium sæc. IV Benedict. part. 1, pag. 64, *Arnout* germanicum seu flandricum nomen est, ex quo ducta vocabula synonyma, *Arnulfus*, *Arnoldus*, et *Arno* seu *Arnonus*, et addita aspiratione, Germanis et Flandris familiari, fit *Harent:* quæ vox *Aquilam* significat. Hæc pro illius ætatis more.

15. *Primus Frisingensis episcopus fuit.* — Cæterum *Corbinianum* primum episcopum Frisingensem fuisse, docet incertus poeta citatus. Is enim episcopos Frisingæ urbis primariæ diœceseos ad Mosaci et Isaræ confluentes sitæ hoc ordine numerat.

> Frigisiensis enim sedes hæc aula vocata est,
> Corbinianus ovans quam primus rexerat almus.
> Inde Dei famulus Erunperhtus nomine sedit.
> Tertius hinc Joseph præclarus nempe magister.
> Arpeo quartus erat, facundo famine fretus.
> Quintus Apostolicam tenuit pius Atto cathedram.
> Post hunc Hitto pater sedem jam rexerat almus.
> Ex hinc successit Erchanperht pastor amatus.
> Ecce pius sedem præsens nunc Anno gubernat.

16. *Suevi a Carolo domiti.* — Aribo anno DCCLXXXIV juxta citatum Chronicon Ratisponense vivere desiit; ad eum enim Christi annum ibi legitur : *Arper episcopus* obiit, *et Atto episcopus factus est.*

Bellum Suevicum hoc anno a Carolo Majore-Domus gestum. In Annalibus enim Petavianis legitur : DCCXXX : *quando Carolus perrexit Suavis contra Lanfridum.* Idem habent Annales Tiliani, aliique, quibus suffragatur Regino lib. 1, ubi de Carolo scribit : « Idem quinto decimo anno regni sui Alemanniam ingressus, contra Lantfridum dimicavit, et sibi eamdem gentem subjecit ». Alamanni, et Suevi, quorum dux erat Lantfridus, jamdiu a Francorum regno desciverant, et a Pippino Caroli patre utcumque pacati fuerant; sed iterum arma cepere, et finitimas regiones Francis subjectas crebris incursionibus vexavere. Verum a Carolo fracti et subacti sunt, et a Carolomanno et Pippino postea tota Alamannia recepta, Francisque restituta.

GREGORII III ANNUS 1. — CHRISTI 731.

1. *Defuncto Gregorio, rebus gestis insignis, eligitur papa Gregorius III virtutibus clarus, qui ad Leonem mittit legatum.* — Qui sequitur annus Redemptoris septingentesimus trigesimus primus, Indictione decima quarta, fuit obitu S. Gregorii papæ lugubris : « Qui contigit (inquit Anastasius) tertio idus Februarii, Indictione decima quarta, cum sedisset annos sexdecim, menses octo, et dies viginti ». De quo, præter illa, quæ dicta sunt superius certis annis intexta, hæc de eodem idem Anastasius habet : « Hic quadragesimali tempore, ut in quinta feria jejunium atque missarum celebritas fieret, in Ecclesiis, in quibus non agebantur, instituit. Oratorium in patriarchio in nomine beati Petri Apostoli, diversis ornatum metallis a novo refecit, et circumquaque altaris parietes deargentavit, ac distinxit duodecim Apostolos, pensantes libras centum octoginta ». Et in fine : « Hic fecit calicem aureum præcipuum, diversum (diversis), ornatum lapidibus pretiosis, pensantem libras triginta : similiter et patenam auream pensantem libras viginti octo et semis. Hic divisit omni clero, monasteriis, diaconiis, et mansionariis solidorum duo millia centum sexaginta, et ad luminaria B. Petri Apostoli solidos mille. Hic fecit ordinationes quinque, quatuor per mensem Septembrem, et unam mense Junii, creavitque presbyteros XXXV, diaconos IV, episcopos per diversa loca CL. Qui et sepultus est ad beatum Petrum Apostolum tertio idus Februarii, Indictione XIV, Leone et Constantino imperatoribus : et cessavit episcopatus ejus dies quinque». Hactenus Anastasius. Apud quem additum invenimus in aliquibus exemplaribus mensem unum, quod repugnat iis, quæ dicuntur ab eodem Anastasio in ejus successore Gregorio tertio. Porro Gregorius ipse defunctus receptus est inter sanctos, anniversariæque memoriæ cultu in Ecclesia perseverat. Cujus si scripta extarent, resque ab eo gestæ diligentius scriptis mandatæ essent, Gregorio magno haud minorem existimares. Præter Epistolas scripsisse fertur Responsionum librum unum ad Leonem imperat., et alium ad episcopum Constantinopolitanum, et alia. Eo igitur defuncto, hoc eodem anno die XVI ejusdem mensis, in locum ipsius Gregorii subrogatus est alius Gregorius ejus nominis tertius, de quo hæc idem Anastasius :

2. « Gregorius tertius natione Syrus ex patre Joanne, vir mitissimus et valde sapiens, in divinis Scripturis sufficienter instructus, græca latinaque lingua eruditus, Psalmos omnes per ordinem memoriter retinens, et in eorum sensibus subtilissima exercitatione limatus, lingua quoque in lectione politus, exhortator omnium bonorum operum, plebi florentissime salutaria prædicans, fidei Catholicæ et Apostolicæ immutilate conservator, perenniter suo monitu corda fidelium corroborans, Orthodoxæ fidei æmulator ac defensor fortissimus, paupertatis amator, et erga inopes provisor, non solum mentis pietate, sed studii sui labore sollicitus, captivorum etiam redemptor, orphanorum quoque et viduarum largitor, necessaria tribuens, amator religiositatis in Christiana norma, et religiose volentibus vivere, et Dei timorem habentibus in suis præcordiis director existens, Deo favente, pervenit ad ordinem presbyteratus. Quem viri Romani, seu omnis populus a magno ad parvum divina inspiratione permoti, subito cum ejus decessor de hoc sæculo migrasset, dum in obsequio sui antecessoris esset intentus, vi abstollentes, in Pontificatus ordinem elegerunt ».

Hæc de ejus vita ante Pontificatum, et ipsius electione Anastasius.

3. Exigebat quidem temporis vehemens perturbatio, ut qui videretur optimus, idem quam citissime eligeretur, ne capite deficeret Romanus populus, qui (ut vidimus) ab imperatore hæretico penitus se subtraxerat, atque omnino defecerat, cujus adhuc in Italia vigeret potentia in exarcho. Sic igitur Gregorius elevatus in thronum Apostolicum, nihil antiquius habuit, quam obortam hæresim exstirpare : cujus rei gratia securim ad radices admovens, primum omnium imperat. Leonem ejus auctorem petiit litteris Apostolicis, ad eumque legatum misit. Sed utinam sicut arcus fortissimus fuit, ita emissa sagitta plumbea non fuisset. Quidnam acciderit, ex eodem Anastasio res gestas ejusdem Gregorii prosequente, audiamus :

« Fuit autem, inquit (Gregorius papa tertius), temporibus Leonis et Constantini imperatorum, ea persecutione grassante, quæ per ipsos mota est ad depositionem et destructionem sacrarum imaginum Domini nostri Jesu Christi, et sanctæ Dei Genitricis, sanctorum Apostolorum, omniumque sanctorum martyrum et confessorum. Pro quibus idem sanctissimus vir, ut ab hoc resipiscerent ac se removerent errore, commonitoria scripta, vigore Apostolicæ Sedis instituta (quemadmodum et sanctæ memoriæ decessor ipsius direxerat) misit per Gregorium presbyterum, qui humano ductus timore, non eadem scripta imperatori porrexit ». Siquidem Leonis rugientis et sævientis crudelitas ipsa oculis visa perterruit. Majora enim præsens vidit, quam quæ fama perceperat; adeo ut timore correptus defecerit penitus animo, tutius ratus non dare litteras, quas acerrimas esse sciebat, quam deficiendo in discrimen adducere Sedis Apostolicæ majestatem. Sed quid in eum Gregorius papa statuerit, Anastasium audi de Gregorio ipso presbytero ista subdentem :

4. « Revertens, secum illas litteras in civitatem Romanam reducens, ipsi sanctissimo Pontifici patefecit, confessus, se faciens reum culpæ. Quem magna comminatione Pontifex ipse voluit ab ordine sacerdotali privare ». Congregatis enim episcopis, qui in Urbe essent, vel in proximis Ecclesiis, Concilium ab ipso Pontifice est congregatum, ubi inter alias causa ejusdem Gregorii, utpote gravis, in medium allata est : prælocutusque ipse Gregorius papa facinus detestatus, sententiam depositionis laturus cum esset in eum, ne id faceret, episcoporum preces intercesserunt, cum idem Gregorius presbyter reus, emendaturum se quod peccasset, sponte libereque promitteret, imitaturum se Petrum pollicitus, qui etsi timore perculsus ab animi proposito excidisset, postea repetita sæpius confessione, mortem tandem libenti animo suscepisset : ait enim de ipso Anastasius : « Cui » nempe Pontifici « resistente Concilio, et obsecrante tam Concilio, quam optimatibus, ut non deponeretur, sed magis idem presbyter pœnitentiæ submitteretur; illi imposita digna pœnitentia, iterum secundo cum iisdem scriptis litteris apud regiam direxit urbem ». Sed quod hæc secunda legatio contigisse appareat anno sequenti, suo loco de ipsa acturi sumus.

5. *Martyres plures ob sacrarum imaginum cultum.* — Qui sic comparatus erat Leo, ut nec audire vellet a Romano Pontifice veritatem : eos, qui ipsam prope etiam nolenti auribus ingerebant, procul in exilium ejicere consuevit. Inter alios autem fuit vir sanctissimus, qui successerat S. Germano in Cyziceno episcopatu Æmilianus, cujus natalem diem celebrant Græci in Menologio istis verbis : « Commemoratio S. Æmiliani episcopi Cyzici. Hic propter sanctarum imaginum cultum multas ærumnas perpessus, in exilium ab impio imperatore Leone missus, accepta confessionis corona, dormivit in Domino ». Hæc illi die octava mensis Augusti. Tunc etiam Basilius et Procopius Decapolita idem subeuntes certamen, eamdem pœnam perpessi, eadem sunt facti digni corona : quorum natalis dies a Græcis agitur vicesima septima Februarii. Tunc et Theophilus sanctus monachus æque coronam promeruit, de quo iidem his agunt verbis, die secunda mensis Octobris, quo ejus diem natalem colere consueverunt : « Natalis sancti patris nostri Theophili, qui fuit monachus religiosus et timens Deum sub Leone Isaurico, cujus impietatem et execrabile odium in venerabiles sanctorum imagines evertendas, ejus hæresim in faciem exprobrans redarguit, ipsum impium, nefarium, et Antichristi præcursorem, et Christi proditorem appellans, aliaque similia objiciens. Quibus ille ad iram incitatus, primo verberari eum jussit, et in carcerem conjici : unde postmodum eductus, sanctas imagines abnegare cogitur, quod omnino renuens facere, in exilium missus est, et illic præsentem vitam reliquit ». Hæc impius, sed non pro concepta rabie in Catholicos agens, invidens illis coronam martyrii, sciens eosdem colendos fore in Ecclesia martyres, et eorum reliquias venerationi quoque exponendas, quas impius perdere laboraret. Tunc et Niceta patricius idem certamen subiens, in Album sanctorum confessorum relatus est decima tertia mensis Octobris.

6. Abstinuit tamen idem Isauricus ab infligendo supplicio Joanni episcopo Polyboti, qui claritudine miraculorum adeo celebris erat in Oriente, ut et ipse, sicut olim magnus ille Gregorius, cognomento dictus fuerit Thaumaturgus. Hic enim, cum ad redarguendum imper. se Constantinopolim contulisset, vehementerque reprehendisset, nullam vim passus, ad suam redire Ecclesiam permissus est; ubi suum curans gregem illæsum ab hæresi custodiens, quievit in pace, quinta die mensis Decembris, qua Græci in Menologio anniversariam ejus commemorationem agunt. Inter horum classem adnumeratur Gregorius Decapolis in Isauria civitatis civis, qui Orientem et Occidentem peragrans in confessione Catholicæ fidei, diem clausit extremum. Simeon præterea sanctitate nitens tunc vixit,

quem Leo detrusit in carcerem, ubi eum idem qui supra Gregorius Constantinopoli invisit. Habet hæc Menologium vicesima die mensis Novembris; sed de aliis agendum inferius erit. Jam res Germanicas invisamus.

7. *Bonifacio ex Germania papam consulenti optima hic per legatum documenta transmittit.* — Hoc eodem anno cum audivisset S. Bonifacius Germanorum apostolus defunctum esse Gregorium II, a quo acceperat apostolatum, et in ejus locum fuisse subrogatum Gregorium III, ad ipsum Romam legatos misit; per quos etiam de nonnullis Sedem Apostolicam consuluit. Id enim constat testificatione auctoris, qui ex Wilibaldo episcopo S. Bonifacii res gestas prosecutus ait [1] : « Cumque multa hominum millia tam per se, quam per suos conterraneos ad Christi religionem traducta baptismatis unda diluisset, defuncto beatæ memoriæ Gregorio II Sedis Apostolicæ Pontifice, tertioque Gregorio eamdem Sedem obtinente, Romam legatos misit, qui cum novo Pontifice prioris amicitiæ fœdera renovarent, et pristinam humanitatem atque benevolentiam ejus erga ipsum expeterent. Ab ipso vero Bonifacio omnem obedientiam Romanæ Sedi debitam pollicerentur : denique plurimorum Germanorum ad fidem Christi adductorum conversionem indicarent. Legati cum Romam venissent, et Pontifici ea retulissent : ille primum Deo gratias egit : denique non solum omnia amicitiæ et benevolentiæ officia a Bonifacio expetita pollicitus est, sed ea etiam quæ non petiit, largitus est, nempe archiepiscopi pallium, et litteras, quibus ad ejus quæstiones multivarias (multifarias) respondit ». Quod autem ipsæ Pontificis litteræ sequenti potius anno datæ esse ex ipsarum contextu intelliguntur : dicere opus est, eosdem legatos tardius profectos in sequentem usque annum fuisse Romæ detentos. Porro Gregorii papæ litterarum hoc est exemplum :

8. « Reverendissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo ad illuminationem gentis Germaniæ, vel circumquaque in umbra mortis morantibus Gentibus in errore constitutis ab hac Apostolica Sede directo, Gregorius servus servorum Dei.

« Magna nos habuit gratulatio, lectis sanctissimæ fraternitatis tuæ litteris, cum in eis relecta serie fuisset repertum, Domini nostri Jesu Christi gratia, plurimos te a gentilitate et errore ad veræ fidei agnitionem convertisse. Quod quia divina institutione docemur in parabolis, cui [2] quinque talenta credita fuerant, alia quinque fuisse lucratum : in talis commercii lucro cum tota plaudimus Ecclesia. Hinc jure tibi sacri pallii direximus munus, quod beati Petri Apostoli auctoritate suscipiens, induaris, atque inter archiepiscopos unus, Deo auctore, præcipimus, ut censearis. Qualiter autem eo utaris, ex mandato Apostolico informatus agnosce. Itaque dum missarum solemnia geris, vel episcopum te contigerit consecrare, illo tantummodo tempore eo utaris.

9. « Quia vero turbas, Domini gratia, in iisdem partibus ad rectam fidem asseruisti conversas, ideoque nequire te occurrere omnibus quæ salutis sunt, impendere, vel intimare, cum jam longe lateque gratia Christi ejus fides in illis propagetur : præcipimus, ut juxta sacrorum canonum statuta, ubi multitudo excrevit fidelium, ex vigore Apostolicæ Sedis debeas ordinare episcopos, pia tamen contemplatione, ut non vilescat gratia episcopatus.

« Presbyterum namque, quem præterito asseruisti anno ad nos venisse, nostroque judicio fuisse a suis nefariis absolutum actionibus : credas, quod neque nobis confessionem aliquam fecit, nec a nobis, ut suos expleat libitus, absolutus est. Sed si eum errori deditum repereris : hunc Apostolicæ Sedis vigore, ut juxta sanctorum canonum censuram corrigas et emendes, præcipimus, vel si quos forsan tales inveneris. Ille enim veniens : Presbyter sum, ait, et commendatitias ad filium nostrum Carolum litteras expetiit. Nullam illi aliam concessimus licentiam. Quem vitari, si prave conversatur, cum reliquis volumus.

10. « Eosdemque quos a Paganis baptizatos esse asseruisti : si ita habetur : ut denuo baptizes in nomine sanctæ Trinitatis mandamus ». Si extaret, quæ hanc Gregorii præcessit, Epistola Bonifacii, qua de his consuluit ipsum, sufficiens satis esse ista responsio appareret, quæ absque illa imperfecta videtur, sicut et ea, qua paulo post subjicitur de baptizatis a presbytero Jovi sacrificante, ut rebaptizarentur; intelligereturque de his loqui Pontifex, qui non fuissent baptizati in nomine sanctissimæ Trinitatis. Quod autem ista nostra interpretatio non sit divinatio, sed necessaria demonstratio, testis adducitur hujus successor Zacharias papa, qui ad eumdem Bonifacium scribens de iis, qui absque certa expressione nominis Trinitatis baptizati essent ab hæreticis, ut baptizarentur, rescribit, exemplo, ut ait, Gregorii nostri prædecessoris, idem ad ipsum Bonifacium de his hac Epistola rescribentis; plane significans, respondisse Gregorium ad Bonifacium, iterandum esse illorum tantum baptisma, qui absque expresso nomine sanctissimæ Trinitatis baptizati fuissent. Porro ipsa Epistola Zachariæ inferius suo loco describetur, quæ incipit : « Sacris liminibus », intexta eadem in Vita ejusdem sancti Bonifacii libro secundo. Sed et idem ipse Gregorius suorum verborum certior accedat interpres, qui in alia Epistola post hanc ad eumdem Bonifacium scripta, quæ incipit : « Doctoris gentium », expresse tradit, non esse iterandum illorum baptisma, qui gentilium ministerio baptizati, si in nomine sanctæ Trinitatis id factum esset, sed hos ut Christianos esse recipiendos per manus impositionem et chrismatis unctionem. Sed prosequamur reliqua :

[1] Vit. S. Bonif. l. I. c. 25. apud Sur. tom. III. die V Iun. — [2] Matth. XXV.

11. « Inter cætera agrestem caballum aliquantos comedere adjunxisti, plerosque et domesticum : hoc nequaquam fieri deinceps, sanctissime frater, sinas; sed quibus potueris, Christo juvante, per omnia compesce, et dignam eis impone pœnitentiam. Immundum enim est, atque execrabile ». Sic ferinos mores componere, et ad humaniorem cultum Gregorius papa reducere, quovis prætextu et occasione curavit. Sed pergit :

« Pro obeuntibus quoque consuluisti, si liceat oblationem offerri : Sancta sic tenet Ecclesia, ut quisquis pro suis mortuis vere Christianis offerat oblationes, atque presbyter eorum faciat memoriam; et quamvis omnes peccatis subjaceamus : congruit tamen, ut sacerdos non nisi pro mortuis Catholicis memoriam faciat, et intercedat. Non enim pro impiis, quamvis Christiani fuerint, tale quid agere licebit. Eos etiam, qui se dubitant fuisse baptizatos, vel qui a presbytero Jovi mactante, et immolatilias carnes vescente baptizati sunt, ut rebaptizentur, præcipimus ». Utpote quod qui idololatriæ inhæsissent, nullam habuisse intentionem in illis explere salutis remedium videri potuissent. Pergit ipse :

« Progeniem suam unumquemque usque ad septimam generationem observare decrevimus. Et si volueris, devitandum doce, ne cui uxor obierit, amplius quam duabus debeat copulari ». Id ejus relinquit arbitrio, quod bigamiam, trigamiam, etc. concedere, sit ex[1] Ecclesiæ indulgentia.

12. « De his vero, qui patrem, vel matrem, vel fratrem, aut sororem occiderint : dicimus, ut toto vitæ tempore corpus Dominicum non suscipiant, nisi in suo exitu pro viatico : abstineant etiam se a carnis commessatione, et potu vini, donec advixerint : jejunent secunda, quarta, et sexta feria, ut sic deflentes possint diluere commissum scelus.

« Hoc quoque inter alia crimina agi in partibus illis dixisti, quod quidam ex fidelibus ad immolandum Paganis sua venundent mancipia. Quæ ut magnopere corrigere debeas, frater, commonemus, ne sinas fieri ultra. Scelus enim est impietas. Eis ergo, qui hæc perpetraverunt, similem homicidæ indices pœnitentiam.

« At quoties episcopum consecraveris, duo vel tres conveniant tecum episcopi, ut Deo sit gratum quod geritur, et eis convenientibus, ipsisque præsentibus consecres. Hæc te, frater charissime, diligenter observare volumus, et studio pietatis cœptum negotium salutis exsequi, ut de lucro apportato valeas a Domino Deo nostro mercedem percipere in æterna beatitudine. Privilegium vero juxta quod petisti facientes, his junctum direximus, optantes te Domini Dei nostri præsidio de conversione errantium plenissimum apportare lucrum. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater ». Hucusque reddita ad Bonifacium per legatos Epistola Gregorii papæ. Pergit vero auctor :

[1] Hier. Ep. IX. et X. et contra Jovin. l. 1.

« Redeuntes igitur nuntii et præsules Apostolici tum scripta, tum munera optata reportantes, ingenti sanctum Bonifacium gaudio afficiunt. Itaque sicut par erat, Deo laudes, gratesque agens mox duas Ecclesias construxit : alteram quidem Frissariæ (Fritzlariæ) in honorem sancti Petri Apostolorum principis ; alteram vero Amanburgi in honorem Michaelis Archangeli ; duo quoque monasteriola duabus adjunxit Ecclesiis non minima illic adunata Deo servientium congregatione : ubi etiam hactenus laudes et cultus divini officia peraguntur ». Hucusque de Bonifacii rebus gestis, reliqua de ipso inferius suo loco.

13. Vidisti, puto, lector, et considerasti unde prodierit Germanis in tenebris consistentibus gentilitii erroris, lumen Evangelii. Unde provenerit inviæ silvæ cultus. Unde eversæ domui accesserit restitutor. Unde infidelitatis diuturno morbo languentibus venerit medicus et medicina. Unde adhuc insanientibus in idolis, advenerit de vero Deo certa scientia. Unde feris Barbaris inhæserit humanitas, et politicæ vitæ cultus, ut cœperint esse homines, qui pæne bestiæ videbantur. Unde leges legum exortibus, et rudibus disciplina. Non aliunde quidem, quam ab Ecclesia Romana, a qua Bonifacius prædicare Evangelium missus est. Eluxit Germanis a Romana Ecclesia Evangelii lumen, Dei cultus, instauratio disciplinæ, medicus, medicina animorum morbis, scientia ac sapientia stultis, humanitas rudibus, feris atque indomitis lex. Quis neget ista novator? Quod omnes fatentur, negare puto nec audebunt insani. Pudeat ingratos in Romanam Ecclesiam insanire : de illis loquor, qui per devia hæreseos a fide Catholica aberrantes desierunt etiam esse, quod nati sunt homines participes rationis; cum alioqui sciamus in compluribus ejus provinciis vigere Fidem Catholicam, quo si sancto semine caruissent, diriora utique supplicia, quam Sodoma et Gomorrha ab irato Domino subiissent. Sed in Angliam transeamus.

14. *De Bedæ lucubrationibus, ætate et interitu.* — Hoc eodem anno suæ Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum Beda finem imponit, brevi compendio describens statum, quo eamdem relinquit Ecclesiam Anglicanam : quinam reges provinciis, et episcopi Ecclesiis præessent, recensens, ita demum perorat : « Et arridente pace, et serenitate temporum, plures in gente Nordanhymbrorum tam nobiles, quam privati, se suosque liberos, depositis armis, satagunt magis accepta tonsura monasterialibus adscribere votis, quam bellicis exercere studiis. Quæ res, quem sit habitura finem, posterior ætas videbit. Hic est in præsentiarum universus status Britanniæ, anno adventus Anglorum in Britanniam circiter CCLXXXV, Dominicæ autem Incarnationis DCCXXXI, in cujus regno perpetuo exultet terra, et congratulante in fide ejus Britannia lætentur insulæ multæ, et confiteantur memoriæ sanctitatis ejus ». Hucusque Bedæ Historia. Cui mox ipse adjecit Appendicem de rebus suis, his verbis : « Hæc

de historia Ecclesiastica Britannorum, et maxime gentis Anglorum, prout ex libris antiquorum, vel ex traditione majorum, vel ex mea ipse cognitione scire potui, Domino adjuvante, digessi Beda Dei famulus, et presbyter monasterii beatorum Apostolorum Petri et Pauli, quod est ad Wirimundam et Ingimum. Qui natus in territorio ejusdem monasterii, cum essem annorum septem, cura propinquorum datus sum educandus reverendissimo abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido, cunctumque ex eo tempus vitæ in ejusdem monasterii habitatione peragens, omnem meditandis Scripturis operam dedi, atque inter observantiam disciplinæ regularis, et quotidianam cantandi in Ecclesia curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere, dulce habui.

15. « Decimo nono autem vitæ meæ anno diaconatum, trigesimo gradum presbyteratus, utrumque per ministerium episcopi Joannis, jubente Ceolfrido abbate, suscepi. Ex quo tempore accepti presbyteratus, usque ad annum ætatis meæ quinquagesimum nonum, hæc in Scripturam sanctam meæ meorumque necessitati ex opusculis venerabilium Patrum breviter annotare, sive etiam ad formam sensus et interpretationis eorum superadjicere curavi ». Deest apud Bedam Catalogus scriptorum ejus, qui ponitur ad finem epitomes, ante antiquum auctorem anonymum, qui post eum res Anglorum est prosecutus, sicque se habet :

« In principium Genesis usque ad nativitatem Isaac, et electionem Israelis, et Ismaelis reprobationem libros tres.

« De tabernaculo et vasis ejus ac vestibus sacerdotum libros tres.

« Item in primam partem Samuelis, id est, usque ad mortem Saul libros quatuor.

« De ædificatione templi allegoricæ expositionis, sicut et cætera libros duos.

« Item in Regum librum triginta quæstionum.

« In Proverbia Salomonis libros tres.

« In Cantica Canticorum libros sex.

« In Isaiam, Danielem, duodecim Prophetas, et partem Hieremiæ, distinctiones capitulorum ex tractatu beati Hieronymi excerptas.

« In Esdram et Nehemiam libros tres.

« In Canticum Habacuc librum unum.

« Item capitula lectionum in Pentateuchum Moysi, Josue, Judicum.

« In libros Regum et verba dierum.

« In librum beati Patris Job.

« In Parabolas, Ecclesiasten, et Canticum Canticorum.

« In Isaiam Prophetam.

« In Esdram quoque et Nehemiam.

« In Evangelium Marci libros quatuor.

« In Evangelium Lucæ libros sex.

« Homiliarum Evangelii libros duos.

« In Apostolum quæcumque in opusculis sancti Augustini exposita inveni, cuncta per ordinem transcribere curavi.

« In Actus Apostolorum libros duos.

« In Epistolas septem Canonicas libros singulos.

« In Apocalypsim S. Joannis libros tres.

« In capitula lectionum in totum novum Testamentum, excepto Evangelio.

« Item librum Epistolarum ad diversos, videlicet [1] : De sex ætatibus sæculi, una est. De mansionibus filiorum Israel, una. De eo quod ait Isaias : Et claudentur ibi in carcere, et post dies multos visitabuntur, una. De ratione Bissexti, una. De Æquinoctio juxta Anatolium, una.

« Item de historiis sanctorum, librum Vitæ et Passionis S. Felicis confessoris, et de metrico Paulini opere in prosam transtuli. Librum Vitæ et Passionis S. Anastasii male de græco translatum, et pejus a quodam imperito emendatum, prout ad sensum, correxi.

« Vitam sancti Patris, monachi simul et antistitis Cudberti, et prius heroico metro, et postmodum plano sermone descripsi.

« Historiam abbatum monasterii hujus, in quo supernæ pietati deservire gaudeo, Benedicti, Ceolfridi, et Werthberti in libellis duobus.

« Historiam quoque Ecclesiasticam gentis nostræ in quinque libros.

« Martyrologium de natalitiis sanctorum martyrum diebus, in quo omnes, quos invenire potui, non solum qua die, verum etiam quo genere certaminis, vel sub quo judice mundum vicerint, diligenter annotare studui.

« Librum hymnorum diversum metro, sive rythmo.

« Librum Epigrammatum heroico metro, sive elegiaco.

« De natura rerum, et de temporibus libros singulos.

« Item de temporibus librum unum majorem.

« Librum etiam de orthographia, alphabeti ordine distinctum.

« Item librum de arte metrica, et huic adjunctum alium.

« De schematibus et tropis libellum, hoc est, de figuris, modisque locutionum, quibus Scriptura sancta contexta est ». Hactenus Indiculus lucubrationum Bedæ : edidere alii alios locupletiores. Quod autem ad hunc pertinet, illud animadvertendum, non omnia ibi recensita scripta, ab ipso Beda esse tum posita, sed ab aliis postea, quæ in illis desiderari videbantur, ad integrum numerum operum ejus abjecta, quæ ab ipso Beda post præsentem annum scripta esse noscuntur, prout exemplo eorum, quæ paulo post dicturi sumus, perspicue demonstrabitur. Scriptis igitur suis recensitis, has mox idem Beda subjicit ad Christum preces :

16. « Te deprecor, bone Jesu, ut cui propitius donasti verba tuæ sapientiæ, vel scientiæ dulciter haurire : dones etiam benignus aliquando ad te omnis sapientiæ fontem pervenire, et apparere

[1] Apud Bed. in præmiss. ad lib. de rat. temp. tom. II.

semper ante faciem tuam, qui vivis et regnas Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen ». Hactenus Appendix ad historiam Ecclesiasticam gentis Anglorum, quam obtulit Ceolwlfo Nordanhymbrorum regi, scribens ad eum nuncupatoriam Epistolam, qua sui instituti affert rationem, quos habuerit in scribendo viros insignes adjutores. Simulque lectorem ejusmodi pia valde admonitione interpellat, sic dicens : « Omnes, ad quos hæc historia pervenire poterit nostræ nationis, legentes, sive audientes, suppliciter deprecor, ut pro meis infirmitatibus mentis et corporis apud supernam clementiam sæpius intervenire meminerint, et in suis quique provinciis hanc mihi suæ remunerationis vicem rependant: ut qui de singulis provinciis, sive locis sublimioribus, quæ memoratu digna, atque incolis grata crediderim, diligenter adnotare curavi, apud omnes fructum piæ intercessionis inveniam. Vale ». Hæc autem novissima ejus verba a nobis hic sunt idcirco descripta, quo iisdem verbis ejus ad suadendum fortioribus, pauperrimus ego precum stipem absque rubore a pio lectore mendicem.

17. Quod vero Sigebertus hoc eodem anno Bedam defunctum affirmet, ex ipsius scriptis redarguitur, dum ultimo capite libri quinti Beda meminerit de consecratione Tacuini episcopi facta decima die mensis Junii, cum omnium feratur sententia, obiisse Bedam, ut dicetur, mense Maii. Si igitur mortuus est mense Maii, quomodo scripsisse potuit res gestas mensis Junii ? Longe gravius errat Marianus Scotus, qui Bedæ transitum ponit anno Domini septingentesimo vicesimo nono : illi vero longe longius a scopo veritatis aberrant, qui mortuum ponunt anno Redemptoris septingentesimo. Trithemius affirmat excessisse ex hac vita anno trigesimo tertio, rursus alii trigesimo quarto supra septingentesimum, ut inconstans omnium reperiatur esse sententia, sicut et asserentium ejusdem Bedæ annos ætatis : aliis dicentibus annos vixisse sexaginta, cui numero unum addunt alii ; alii vero plures : siquidem Trithemius tribuit ætati ipsius annos septuaginta duos.

18. Maneat igitur in primis, quod ipse ait, quinquaginta novem annorum ætate fuisse hoc anno Redemptoris septingentesimo trigesimo primo, nimirum hoc anno absolvisse quinquagesimum nonum, inchoasse vero sexagesimum : sicque ipsum natum anno Domini sexcentesimo septuagesimo primo ; traditum monasterio anno septuagesimo octavo post sexcentesimum, ordinatum diaconum sexcentesimo nonagesimo, presbyterum, ubi primum attigit trigesimum annum, qui fuit Redemptoris septingentesimus, vel septingentesimus primus inchoatus. Quæ omnia ex alia etiam deducuntur ratione : cum enim ipse dicat, se accepisse sacrum diaconatus ordinem atque presbyteratum a Joanne, qui fuit Augustaldensis Ecclesiæ episcopus, ejusdemque Bedæ [1] auctoritate constet, ipsum sedere cœpisse anno Redemptoris sexcentesimo octogesimo octavo (utpote quod ipse tradat eum sedisse annis triginta tribus, decessisse vero anno septingentesimo vicesimo primo) plane constat ante dictum annum episcopatus ejus minime potuisse diaconum ordinari, episcopo illo nondum creato. Rursum vero apparet, cum nec post dictum annum Redemptoris potuisse ordinatum esse presbyterum, eoque ipsum constet fuisse presbyterum, vivente Sergio papa, ut liquet ex ejus litteris, suo loco tomo superiori recitatis, quibus eum presbyterum nominat : siquidem ipsum Sergium, certum est, ex hac vita migrasse eodem anno septingentesimo primo, ut suo loco superius est demonstratum.

19. His igitur terminis, sic Bedæ ætatis et ordinationum præscripta tempora remanent consignata, ut nec quid his addi possit, vel minui. Ad quem autem annum Redemptoris vita pervenerit : ex ejus scriptis certo certius elici posse videtur, ut alterum de duobus sit affirmandum, vel scriptum librum Bedæ absque controversia ipsi tributum ejus non esse, vel ex eo fateri, ipsum saltem pervenisse ad annum ætatis centesimum quintum. Etenim in ea Epistola, inter alias ejus lucubrationes superius numeratas, cujus est titulus : « De æquinoctio juxta Anatolium », ad fratrem Wierhedam presbyterum scripta, quæ incipit : « Libenter accepi litteras tuæ benignitatis, etc. » Habet ista prope finem, post prolixam ea de re disputationem : « Ut te exemplis ad inveniendam instruam feriam, quæ decima quarta occurrat luna (ut puta) anno præsenti Dominicæ Incarnationis septingentesimo septuagesimo sexto : sume epactas hujus anni, etc. » Docens eo anno lunam decimam quartam fuisse quinto idus Aprilis, Dominicum vero diem Paschatis decimo octavo kal. Maii. Cum igitur dicto anno Redemptoris septingentesimo septuagesimo sexto ea Beda scribere se testetur : utique affirmare necesse, ut dictum est, pervenisse saltem ad annos ætatis centum quinque. Nec est, quod quis dicere possit errorem in numerum irrepsisse : siquidem idem designatus annus ad amussim concordat cum Tabulis astronomicis in circulo decennovenali decimo tertio, in quo dictis diebus æque ponitur luna decima quarta, et dies Paschæ.

Sic igitur ejus Epistolæ auctoritate, quam Bedæ adscribunt omnes, apparet, longe diuturniorem vixisse ætatem, quam tradant alii. Certe quidem se multum vixisse, diem obiturus, testatus est, exsatiatus ætate longæva, ut proxime dicturi sumus. Quod si hæc de longa Bedæ ætate non placent, ut nova et hactenus inaudita; tunc incumbit labor his, qui negant, non esse Bedæ citatam nuper Epistolam, falsoque recenseri inter ipsius scripta monstrare ; et nos veriora promenti haud inviti acquiescemus, parati semper sequi firmiora tradentem.

20. Cæterum de transitu ejus ad Dominum ex hac vita extat Epistola unius cujuspiam ex discipu-

[1] Beda l. v. c. 6. in fin.

lis ejus, qui interfuit, germana quidem ac sincerissima, quæ extat ad finem operum ejus, quam hic tibi describendam ut Annalibus dignam putavimus : ex qua multa colliges notatu dignissima. Sic enim se habet, carens titulo :

« Munusculum, quod misisti, multum libenter accepi ; multumque gratanter litteras tuæ devotionis legi, in quibus (quod maxime desiderabam) missas videlicet et orationes sacrosanctas pro Deo dilecto patre ac magistro Beda, a vobis insigniter celebrari, reperi. Unde delectat magis pro ejus charitate, quam fretus ingenio, paucis sermonibus dicere, quo ordine migrarit e sæculo ; cum hoc etiam te desiderasse et poposcisse intellexi.

« Gravatus est quidem infirmitate, et maxime creberrimi anhelitus, sed tamen pæne sine aliquo dolore, ante diem Resurrectionis Dominicæ, id est, fere duabus hebdomadibus. Et sic postea lætus et gaudens, gratias agens Deo omnipotenti omni die ac nocte, imo horis omnibus usque ad diem Ascensionis Dominicæ, id est, VII idus Maii vitam ducebat, et nobis discipulis suis quotidie lectiones dabat : quicquid autem reliquum diei fuit, in psalmorum cantu, prout potuit, se occupabat; totam vero noctem lætus in orationibus et gratiarum actione ducere studebat, nisi tantum modicus somnus impediret ; itemque evigilans, statim consueta Scripturarum modulamina ruminabat, extensisque manibus Deo gratias agere non est oblitus. Vere fateor, quia neminem alium unquam oculis meis vidi, nec auribus audivi, tam diligentes gratias Deo vivo referre. O vere beatus vir !

21. « Canebat autem sententiam S. Pauli dicentis[1] : Horrendum est incidere in manus Dei viventis ; et multa alia de sacra Scriptura, in quibus nos a somno animæ exsurgere, præcogitando horam ultimam, admonebat. Et in nostra quoque lingua (ut erat doctus in nostris carminibus) dicens erat de terribili exitu animarum a corpore. Cantabat etiam antiphonas ad nostram consolationem et suam, quarum una est : O rex gloriæ, Domine virtutum ; cum venisset ad illud verbum : Ne relinquas nos orphanos, prorupit in lacrymas, et multum flebat, et post horam cœpit repetere quæ inchoaverat, et sic per totum diem faciebat. Et nos quidem audientes, luximus cum ipso et flevimus. Altera vice legimus, altera vice ploravimus : imo cum fletu legimus. In tali lætitia quadragesimales dies usque ad diem præfatum deduximus.

« Et ille multum gavisus est, et Deo gratias referebat, quia sic meruisset infirmari. Et sæpe dicebat : Flagellat[2] Deus omnem filium, quem recipit. Et sententiam[3] Ambrosii : Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere, sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. In istis autem diebus, duo opuscula memoria digna exceptis lectionibus, quas quotidie accepimus ab eo, et cantu psalmorum, facere studuit, id est, a capite Evangelii S. Joannis, usque ad eum locum, in quo dicitur : Sed hæc quid inter tantos? in nostram linguam ad utilitatem Ecclesiæ Dei convertit. Et in libris Isidori excerptiones quasdam, dicens : Nolo, ut pueri mei mendacium legant, et in hoc post obitum meum sine fructu laborent.

22. « Cum venisset autem tertia feria ante Ascensionem Domini, cœpit vehementius ægrotare in anhelitu ; et modicus tumor in pedibus ejus apparuit. Totum autem illum diem docebat, et hilariter dictabat, et nonnunquam inter alia dixit: Discite cum festinatione, quia nescio quandiu subsistam, et si post modicum tollat me factor meus. Unde nobis videbatur, ne forte exitum suum bene sciret. Et sic noctem in gratiarum actione pervigil duxit. Et mane illucescente, id est, quarta feria, præcepit diligenter scribi, quæ cœperamus : et hoc fecimus usque ad horam tertiam. A tertia vero hora ambulavimus cum reliquiis sanctorum, ut consuetudo illius diei poscebat. Et unus ex nobis erat cum illo, qui dixit ei : Adhuc capitulum unum de libro, quem dictasti, deest, et videtur mihi difficile tibi esse, plus te interrogare. At ille inquit : Facile est. Accipe calamum tuum et tempera, festinanterque scribe. Et ille fecit ita.

« At nona hora dixit mihi : Quædam pretiosa in mea capsella habeo, id est, piper, oraria, et incensa. Sed curre velociter, et adduc presbyteros monasterii nostri ad me ; ut et ego munuscula, qualia mihi Deus donavit, illis distribuam. Quod cum tremore feci : et præsentibus illis locutus est ad eos, unumquemque monens et obsecrans missas et orationes pro se diligenter facere. Quod illi libenter se facturos responderunt. Lugebant autem et flebant, maxime a verbo quod dixerat : quia æstimavit, quod faciem ejus non multo amplius in hoc sæculo visuri essent. Gaudebant autem de eo quod dixit : Tempus est, si sic Factori meo videtur, ut ad eum modo absolutus ex carne veniam, qui me, quando non eram, ex nihilo formavit. Multum tempus vixi ; beneque mihi pius Judex vitam meam prævidit. Tempus absolutionis meæ prope est. Etenim anima mea desiderat regem meum Christum in decore suo videre. Sic et alia multa utilitatis causa ad nostram ædificationem locutus, diem ultimam in lætitia usque ad vesperum duxit.

23. « Et præfatus puer, nomine Wilberch adhuc dixit : Magister dilecte, restat adhuc una non descripta. At ille : Bene, inquit, consummatum est, veritatem dixisti. Accipe caput meum in manus tuas, quia multum me delectat sedere ex adverso loco sancto meo, in quo orare solebam, ut et ego sedens, Patrem meum invocare possim. Et sic in pavimento suæ casulæ decantans : Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto, et cætera : ultimum ex corpore exhalavit spiritum. Atque sine dubio credendum est, quia pro eo, quod hic semper devotissimus in Dei laudibus laboraverat, ad gaudia desideriorum cælestium anima ejus ab Angelis

[1] Hebr. x. — [2] Hebr. ii. — [3] Apud Paulin. in Vit. S. Ambr.

portaretur. Omnes autem, qui audierunt et viderunt obitum Bedani patris nostri, nunquam se vidisse alium in tam magna devotione atque tranquillitate vitam finiisse, testabantur. Quia, ut audisti, quousque anima ejus in corpore fuit, Gloria Patri, et alia quædam ad gloriam Dei cecinit, et manibus expansis Deo gratias agere non cessabat. Scire autem debes, quia adhuc multa narrari et scribi possent de eo, sed nunc brevitatem sermonis ineruditio linguæ meæ facit. Attamen cogito, Deo adjuvante, ex tempore plenius de eo scribere, quæ oculis vidi, et auribus audivi ». Hactenus de transitu Bedæ discipulus ejus.

24. Ex hac quidem Epistola, nisi in numeri nota mendum evidens contraxisset, compertum haberi posset, quoto Redemptoris anno ex hac vita migrarit, cum in ea, ipsum in die Ascensionis septimo idus Maii finem vivendi fecisse, tradatur. Verum si ad astronomicarum Tabularum ista referantur demonstrationem, cum nihil sit ex eis, quod veri certique elici possit, mendosam necesse est asserere lectionem ; siquidem toto isto centenario nonnisi bis, nimirum anno septingentesimo vicesimo incidit dies Ascensionis in septimum idus Maias, quando aureus numerus fuit 18 et litteræ Dominicales G, F, quo anno certum est adhuc fuisse in humanis Bedam : et rursum anno Redemptoris septingentesimo nonagesimo nono, quando aureus numerus fuit 2 et littera Dominicalis F, quo incidit Ascensionis festa dies in septimum idus ejusdem mensis, ad quod tempus pervenisse haud dicendum puto, cum eum tunc excedere oportuisset annos ætatis centenos atque tricenos. Sic igitur ea numeri nota depravata obscurat magis quam elucidat tempus Bedæ ex hac vita ad Deum transitus. Ut autem sancto viro demum persolvamus extrema, hic reddemus Epitaphium etsi pium, haud tamen ob ejus nimiam simplicitatem tanto viro dignum existimatum. Sic enim se habet :

Presbyter hic Beda requiescit, carne sepultus.
Dona, Christe, animam in cælis gaudere per ævum ;
Daque illum Sophiæ debriari fonte, cui jam
Suspiravit ovans intento semper amore.

Quis hos primus reperitur reddidisse versus, vetus assectator Bedæ in historia Anglicana ita mox jure expostulat. « Poteritne, inquit, ulla excusatione hic pudor extenuari ; ut nec in eo monasterio, ubi illo vivente, totius litteraturæ exultabat gymnasium, potuerit inveniri homo, qui memoriam ejus formaret, nisi exili et miserabili stylo? » Sed illud deterius quod finxit sibi fabula Epitaphium Bedæ, de quo hæc in Vita ejus, quæ a Petro describitur in sanctorum Catalogo : « Alius discipulus ejus cum, ipso defuncto, titulum sepulcro facere disposuisset unico carmine leonino, sic incipiens : Hac sunt in fossa, et velle finire : Bedæ sancti, vel, presbyteri ossa ; nec metrum stare posset, et nullum aliud vocabulum eidem occurreret ; attædiatus tandem ivit dormitum. Et ecce mane in tumulo manibus Angelicis reperit scriptum :

« Hac sunt in fossa Bedæ venerabilis ossa ».

25. Hæc auctor, dum causam affert, cur Beda non, ut alii, sanctus dictus sit, sed venerabilis, ad quod adstruendum ista quoque adducit : « Cum ex nimia senectute oculis caligasset, et discipulo duce ad lapidum congeriem pervenisset : discipulus ei suadere cœpit, quod magnus illic esset populus congregatus, qui summa affectione et silentio ejus prædicationem exspectabant. Cumque sanctus ferventi spiritu elegantissimum sermonem fecisset, et conclusisset, per omnia sæcula sæculorum, lapides responderunt : Amen, venerabilis Beda ». Hæc ibi de indito ipsi cognomento Venerabilis. De quibus cum nihil Bedæ assectator discipulus dicat, post ipsum ista excogitata esse videri possunt, quæ nec a Trithemio esse recepta noscuntur.

26. Porro ista quidem, vel ex eo saltem erroris redarguuntur, quod ejusmodi titulus, Venerabilis, communis alioqui presbyteris omnibus, incognitus majoribus fuisse videtur, qui eumdem Bedam non isto sed alio titulo nominarunt : siquidem Hilduinus in Areopagiticis, auctor ejusdem sæculi, ipsum S. Bedam presbyterum nominat, sicut et Marianus Scotus, cum de ipso ait : « Sanctus Beda presbyter Anglicus, computator, his temporibus clarus habetur ». Albinus Flaccus, et ipse Anglus, atque ejusdem temporis scriptor, cum eum citat, Bedam sacerdotem et doctorem eximium appellat in libris de Divinis officiis, et Amalarius, qui et ipse eodem sæculo vixit, citans sæpe Bedam, nunquam eo titulo, Venerabilis, ornat, sed potius honoris causa , interdum , dominum Bedam appellat. Usuardus, qui et eodem vixit tempore, simpliciter absque illo, Venerabilis, titulo nominat Bedam ; adeo ut appareat inanis ea quæ asseritur ejus tituli causa. Porro Vitam Bedæ a Cuthberto abbate scriptam fuisse, Molanus testatur, sed caremus ea, maximo detrimento veritatis. Tanto doctore jure semper gloriata est sancta Ecclesia Anglicana : quem cum rejiciant filii desertores, qui, loco ipsius pseudoapostolos [1] errantes, et in errorem mittentes, abeuntes retro post satanam sunt secuti ; in futuro sæculo, ante judicium magni Dei, tanto instante accusatore, sententiam damnationis accipient.

27. *Beda laudatur a Bonifacio.* — Sunt de eodem Beda pleraque illustrium virorum elogia atque laudationes. Sane quidem Cuthbertus ejusdem monasterii abbas, qui et Vitam ejus scripsisse traditur, in Epistola quam scripsit ad Lullum, indicat, æquum esse, ut universa Anglorum gens solemnibus ritibus in omnibus provinciis Deo bonorum omnium largitori gratias ageret, quod tam mirabilem virum adeo doctrina et sanctitate celebrem ipsis concesserit. Laudavit eum et laudatissimus vir S. Bonifacius Germaniæ apostolus, cujus hic

[1] Jud. Epist.

duas Epistolas, in quibus meminit scriptorum ejus, hactenus nondum editas reddendas putavimus, quarum prior ad eumdem Cuthbertum abbatem scripta sic se habet[1] :

« Dilectissimo ac reverendissimo fratri Cuthberto (Uberto) abbati, et universis fratribus sanctæ congregationis ejus, Bonifacius exiguus servus servorum Dei in Christo fraternæ charitatis salutem.

« Fraternitatis vestræ pietatem intimis obsecramus precibus, ut nos inter feras et ignaras gentes Germaniæ laborantes, et grana Evangelica plantantes vestris sacrosanctis orationibus adjuvemur, et precibus sanctitatis vestræ in nobis sævus Babylonicæ ardor restinguatur flammæ, et sparsa sulcis ad fructum multiplicata surgant semina : quia juxta dictum Apostoli[2] : Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed Deus, qui incrementum dat ; et detur[3] nobis sermo in apertione oris, et sermo Domini currat et clarificetur.

28. « Interea rogamus, ut aliqua de opusculis sagacissimi investigatoris scripturarum Bedæ monachi, quem nuper in domo Dei apud vos vice candelæ Ecclesiæ, scientia Scripturarum fulsisse audivimus, conscripta nobis transmittere dignemini ; et si vobis laboriosum non sit, ut donum unum (partem unam) nobis grande solatium peregrinationis nostræ transmittatis. Ad indicium quoque intimæ charitatis, lectisternia caprina vobis (sicut hic vocant) direximus : quæ petimus, licet digna non sint, ut pro memoria suscipiatis. Alma Trinitas et una Divinitas fraternitatem vestram, et hic sanctis virtutibus proficientem ac valentem, augeat et custodiat, et in futura beatitudine inter splendida Angelorum agmina gaudentes, remunerando glorificet ». Hæc S. Bonifacius ; cujus verba de Beda si interpretari quis velit, quod ait, eum fulsisse in Ecclesia, jam ipsum esse defunctum, et non magis eo tempore elucere in Ecclesia cœpisse suorum editione librorum, detrahere necesse est assertæ de ejusdem ætate longæva sententiæ; nam ante Bonifacium ipsum esse defunctum affirmare oporteret. Sit liberum quam quis velit sequi sententiam. Non desunt, qui tradant eum vocatum Romam litteris Gregorii secundi Romani Pontificis ; Romæque diu versatum, addant alii. Jam vero reddamus ejusdem Bonifacii Epistolam ad Ecgbertum archiepiscopum, de quo habetur in Epitome apud eumdem Bedam, quod successit Wilfrido in episcopatu Eboracensi, anno Domini septingentesimo trigesimo secundo ; inde vero anno septingentesimo trigesimo quinto, accepto ab Apostolica Sede pallio, primus post Paulinum, in archiepiscopum confirmatus est. Occasione igitur, quod in ea Bonifacius pariter meminit scriptorum Bedæ, cum alia plura contineat, quæ delectent, hic tibi eamdem reddendam putavimus. Sic enim se habet[4] :

29. « Charitatis lacertis amplectendo amico, imo spirituali germanitate copulando fratri, summi pontificatus infula prædito Ecgberto archiepiscopo, Bonifacius exiguus episcopus legatus Germanicus Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, florentem in Christo immarcescibilis charitatis salutem.

« Dona, ac libellos dulcissimæ beatitudinis vestræ a vobis directa gratanti animo gaudentes suscepimus. Suspensis ad æthera palmis supernum regem obsecravimus, ut vobis in superna Angelorum curia florentia mercedis præmia restituat. Modo autem sanctitatis vestræ clementiam intimis postulamus precibus, ut pro nobis laborantibus et periclitantibus pietas vestra exorare dignetur. Quia grandis necessitas nobis imminet justorum adjuvamina expetere, quia scriptum est[1] : Multum enim valet deprecatio justi assidua. Enarrare autem omnia mala, quæ nos extrinsecus et intrinsecus patimur, Epistolaris brevitas prohibet. Modo autem inhianter desiderantes flagitamus a vobis ad gaudium, ut memores nostri eo modo, quo et ante mecum fecistis, aliquam particulam, vel scintillam de candela Ecclesiæ, quam illuxit Spiritus sanctus in regionibus provinciæ vestræ, nobis destinare curetis ; id est, ut de tractatibus, quos spiritualis presbyter et investigator sanctarum Scripturarum Bedan reserando composuit, partem qualemcumque dignemini mittere. Maxime autem (si fieri possit), quod nobis prædicantibus habile et manuale, et utilissimum esse videtur super lectionarium anniversarium, et Proverbia Salomonis, quia commentarios super illa eum condidisse audivimus.

30. « Interea nos magna cogit necessitas, vestri consilii judicium inquirere. Nam dum invenio presbyterum jam ante multa tempora lapsum in fornicationem, qui et post pœnitentiam in officium gradus sui a Francis iterum restitutus est, et nunc habitans in latissimo pago fidelium, sed errantium populorum sine aliis sacerdotibus solus ministrat baptismum, et solemnia missarum celebrans. Modo autem si talem secundum justissimos canones abstulero : morientur sine sacro regenerationis fonte infantes propter charitatem sacerdotum. Si meliorem ad restaurandum prioris lapsum non habuero ; judicate ergo inter me et inter populum erroneum, utrum melius sit, vel saltem minus malum, ut talis ministerium sancti altaris impleat, aut pagana moriatur multitudo populi, quia castiorem ministrum acquirere nequiverit. Vel si inter multitudinem sacerdotum invenero in eodem peccamine lapsum, et iterum post pœnitentiam priori gradui restitutum, de quo omnis multitudo sacerdotum, et populorum bonæ opinionis confidentiam habuere ; et si ille modo degradatus fuerit, secretum peccatum revelatum fuerit, et scandalizabitur multitudo plebium, et per scandalum multæ (plurimæ) peribunt animæ, et detestatio erit maxima sacerdotum, et diffidentia ministrorum Ecclesiæ, ut om-

[1] Ex eod. Cod. Ep. xv. — [2] Cor. III. — [3] Ephes. VI. — [4] Eod. Cod. Epist. XLIV.

[1] Jacob. V.

nes perfidos, nulli credentes, despectos habeant : Quamobrem audaciter præsumpsimus patientes, et consentientes illum in ministerio divino persistere, existimantes levius esse dubium (damnum) unius hominis periculum et audaciam, quam ruinam et perditionem animarum pæne totius populi. De istis autem universis quid mihi sustinendum sit, necessitate cogente, scandala vitandi, quidve refutandum, sanctum consilium vestrum per scripta videre et audire omnino desidero. Præterea vice osculi, duas vini cupellas celsitudini vestræ per hunc portatorem litterarum transmisimus, petentes, ut charitatis inter vos participes nos, interea lætum diem cum fratribus vestris faciatis. Obsecramus igitur, ut de istis petitionibus faciatis, ut mercedis vestræ præmia in cælorum culmine clarescant ». Hucusque Bonifacii Epistola a nobis recitata occasione scriptorum Bedæ, ne vetustiora istiusmodi pereant monumenta, cum non desint ex recentioribus, qui de Beda plura scripserint, quos tu consulas.

31. *Sarraceni victi et pulsi a Gallia Narbonensi.* — Quod ad res Francorum pertinet, hoc anno (ut veteres [1] ipsorum Annales habent) Sarraceni, qui infesto agmine Galliam Narbonensem, ut vidimus, occuparant, a Carolo Martello vincuntur; ab occupatisque munitionibus expelluntur, penitusque fugantur, reliquis omnibus cæsis : quæ hoc anno cœpta in sequentem sunt propagata, ut ex iisdem Francorum Annalibus constat. Favit Deus invicto principi, dum zelo Christianæ religionis offensæ vindex exsurgens in gentem perfidam, quæque ardua ac difficilia ejus auxilio superavit. Dolendum quod tantæ res, prolixa vix historia complectendæ, summatim tantum indice temporis consignatæ, intextæ Annalibus inveniantur. Ex quibus et illud proditur, Sarracenos illos, qui fuga lapsi naves conscenderunt, ut redirent iisdem quibus venerunt navibus in Hispaniam, vi tempestatis fuisse fluctibus mersos. Est etiam mentio de eorum immenso naufragio in Epitaphio sculpto in sepulcro S. Cæsarii episcopi Arelatensis denuo restituto. Etenim invadentibus Sarracenis civitatem Arelatensem, ab ipsis etiam sanctorum monumenta fuere contrita, penitusque deleta ; ipsis vero cæsis atque fugatis, parta pace cum securitate fidelibus ; quæ impii fuerant demoliti, pii continuo restaurare cœperunt, et inter alia eorum patroni sepulcrum sancti Cæsarii, quod et hujusmodi versibus ornavere :

Cernitur hic Pario renovatum marmore tegmen
 Patri Cæsario, pontificique sacro :
Quod scelerata cohors rabie destruxit acerba
 Hanc virtute Dei sorbuit unda maris.
Præsul et in stagno Arelatis sede locata
 Gemminus id Paulus strenue compsit opus.
Cui Christus tribuat cælestis præmia vitæ.
 Cœtibus Angelicis consocietur ovans.
Et nobis, venerande pater, miserere precando,
 Diluat ut nostra crimina cuncta Deus.

Hactenus sepulcralis inscriptio Sarracenorum naufragii index.

32. *S. Eucherius moritur.* — Contigit eodem anno obitus S. Eucherii episcopi Aurelianensis, quem ab exilii tempore sex annos supervixisse, qui res ab eo gestas eodem tempore scriptis mandavit, affirmat : sicque ad hunc usque annum pervenisse cum ipse testetur, colligitur pariter ex antiquis Francorum Annalibus a Pithœo editis, in quibus ponitur bellum a Carolo in Aquitania gestum, cum Eucherius exulavit, anno septingentesimo vicesimo quinto, a quo tempore si sex annos numeres, quibus Eucherius supervixit, utique hoc anno esse defunctum, affirmare necesse habes. Scimus tamen Molanum virum doctissimum ante annos quatuor (nescimus qua inita ratione) eum mortuum tradere. An autem audiendi sint, qui adhuc annos decem supervixisse, atque Carolo Martello superstitem fuisse tradunt, inferius suo loco dicturi sumus.

[1] Francor. Annal. a Pitæo editi hoc anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6224. — Anno Æræ Hispan. 769. — Anno Hegiræ 113, inchoato die 15 Martii Fer. 5. — Jesu Christi 731. — Gregorii III papæ 1. — Leonis Isauri imp. 15. Constantini Copronymi 12.

1. *Moritur Gregorius II papa.* — A num. 1 ad 3. Anastasius scribit, *Gregorium II* sedisse annos XVI, menses octo, dies viginti, et sepultum esse ad beatum Petrum Apostolum *sub die* III *idus Februarii*, *Indict.* XIV. Sed non dubium, quin loco, *dies viginti*, legendum sit, *dies viginti tres*, aut *viginti quatuor*, si dies ejus emortualis includatur, et loco *annos* XVI, reponi debeat, *annos* XV. Cum

enim Gregorius die decima nona mensis Maii anni septingentesimi decimi quinti Pontifex Romanus ordinatus, mortuus sit die undecima mensis Februarii, qua eum sepultum asserit Anastasius, sedit annos XV, menses VIII, et dies XXIII, si dies emortualis excludatur, aut XXIV, si includatur. In exemplari Ms. Anastasii Colbertino attribuuntur ei anni XV, menses VIII, dies XXIV. Gregorium sedisse annos XV docent Hermannus Contractus, Abbo Floriacensis et quatuor Catalogi nostri. Supra an. XV eum sedisse menses VIII testantur sex Catalogi nostri, Hermannus Contractus, Marianus Scotus, Martinus Polonus et Abbo Floriacensis. Denique Abbo Floriacensis et quatuor Catalogi nostri habent *dies* XXIV, Hermannus Contractus *dies* XXIII, et quatuor extant Catalogi nostri, qui neque in annis, neque in mensibus, neque in diebus peccant. Schelestratius in Antiquitate Ecclesiæ cap. 8, dicit, videri librum Pontificalem conscriptum fuisse post mortem Constantini papæ, idque firmari auctoritate Ms. Codicis Vaticani num. 5269, qui licet ante quingentos circiter annos exaratus sit, ex antiquiore tamen descriptus fuit, utpote finiens Catalogum Pontificum, quem libro Pontificali præponit, in Gregorio II Constantini successore. Liber vero Pontificalis, qui Catalogum in Codice subsequitur, finit his verbis : « Gregorius natione Romanus, ex Patre Marcello sedit annos XVI, menses IX, dies XI. Fuit autem temporibus Anastasii, Theodosii, Leonis, atque Constantini Augustorum », ubi tantum refert tempus Pontificatus sine ullis Actis, ex quo colligitur, auctorem quidem inchoasse Vitam Gregorii, sed non absolvisse, dum liber Pontificalis prodiit. Ita Schelestratius. Verum verba illa contrarium ostendunt; cum falsum sit, Gregorium II sedisse tempore Anastasii imp. et sedisse an. XVI, menses IX, dies XI. Vita itaque Gregorii II longe post Constantini papæ obitum exarata. Quia vero Sedes cessavit *mensem unum et dies quinque*, ut habent varia exemplaria Mss. Anastasii, vel *dies* XXXV, ut in tribus Catalogis nostris legitur, Gregorius III, natione Syrus, ordinatus est Pontifex Romanus die decima octava mensis Martii, in quam hoc anno Dominica cadebat. Quare perperam Papebrocius in Conat. Chron. ejus ordinationem illigavit cum die XXII Februarii (1).

2. *S. Gregorius Decapolitanus sacras imagines tuetur.* — Ad num. 6. *Sanctus Gregorius Decapolitanus*, non sub Leone Isauro, sed sub Leone Armeno sæculo sequenti sacras imagines defendit, ut liquet ex Vita sancti Josephi hymnographi, recitata in Actis SS. Bollandianis ad diem III mensis Aprilis. In ea dicitur, Gregorium cum *Josepho* Thessalonica Constantinopolim propter quædam negotia venisse eo tempore, quo *Leo Armenus* Iconomachiam renovabat, et religiosissimum Gregorium tota Urbe volitasse, ibique libere ac sine ullo metu veritatem docuisse. Flagitante infinita prope monachorum multitudine simul coacta, Romam *Josephum* misit ad Pontificem Romanum, ut anno DCCCXVII videbimus. Post Gregorii mortem Josephus *Joanni* magni Gregorii æmulo ac discipulo adhæsit et Thessalonica non discessit, nisi post *Joannis* mortem, et sumptis utriusque reliquiis monasterium excitavit in loco deserto, ubi eas reposuit, et plures discipulos habuit, ut in ejus Vita legitur. Gregorii Vita græce scripta adhuc extat. Colitur in Menæis Græcorum ad diem XX Novemb. Vide quæ de eo loco laudato scripsi. Dicitur *Decapolita*, quia natus erat in Isauria, ubi erat regiuncula Decapolis a decem sc. urbibus appellata. *S. Joannes* memoratur in Menologio Basilii imp. ad diem XVIII mensis Aprilis, ad quem diem etiam legendus Bollandus.

3. *S. Bonifacius duo monasteria construit.* — A num. 7 ad 14. Desunt *Bonifacii* litteræ, quas hoc anno ad Gregorium III papam dedit; sed ex Othlono in ejus Vita lib. 1, cap. 26, discimus, defuncto Gregorio II, Bonifacium Romam legatos misisse, qui omnem subjectionem Apostolicæ Sedi debitam a se promitterent, « conversionem quoque plurimorum in Germania habitantium intimarent », et Gregorium III ei archiepiscopatus pallium direxisse, ac responsionem ad singula capita, pro quibus interrogatus fuerat. Recitat eam Gregorii III Epistolam Baronius, inter Bonifacianas ordine CXXII. Ea vero anno sequenti data, ut indicat Baronius num. 7. Post legatorum reditum Bonifacius « duas mox Ecclesias Domino construxit, unam quidem in Frideslar, alteram vero Hamanaburcg », inquit Othlonus citatus apud Baronium num. 12. *Frislaria*, quæ Fridlar, et Frideslar scribi solet, urbs est in

(1) Schelstratis conjectura reputantis librum Pontificalis statim post obitum Constantini papæ descriptum fuisse, ut Gregorii III successoris Vita alterius sit opus scriptoris, non futili hac conjectura confirmanda succurrit. In Bibliotheca Canonicorum S. Martini, quæ Cathedralis est Ecclesia Lucensis, servatur Codex Ms. libri Pontificalis vetustissimus vario charactere sæculo saltem nono antiquiore conscriptus, in quo Pontificum Vitæ usque ad Gregorium III uno non dissimili charactere exaratæ sunt, absoluta vero Constantini papæ Vita, quæ cum pagella desiuit, additur in infima ejusdem ora : « Huc usque CXXIX anni sunt, quod Langobardi venerunt, et VII menses ». Dein alia manu charactere quadrato succedit Vita Gregorii III, desinitque tandem Codex cum Hadriano I. Epocham hanc ab ipso Longobardorum ingressu in Italiam deduci haud posse perspicue constat; cum stabilita ibi epocha longe ante Constantinum papam periodum illam annorum CXXIX absolvat. Vix ergo aliter constiterit, nisi ab ipso regni Longobardici in Italia exordio repetatur. Porro Longobardorum primus rex in Italia Autharis constitutus est anno DLXXXVI, ut Pagius ad A. DLXXXV, 2, probat. Inde ergo cœpta periodus illa annorum desinit anno DCCXV, qui ipse est annus Constantini papæ emortualis, et primus Gregorii; quo et Codicis hujus scriptor vivebat, et scribendo finem imposuit. Quæ deinde succedunt in nostro Codice Pontificum Vitæ cum Hadriano I desinentes, alterius scriptoris sunt; ut et scripturæ mutatio non obscure demonstrat. Liber igitur Pontificalis primo quidem cum Constantini Vita absolvebatur. Dein suppletus est usque ad S. Hadrianum I, cujus successoris S. Leonis III Vitam cum reliquis usque ad Hadrianum II forte Anastasius Bibliothecarius adjecit. Denique ejusdem Hadriani II et Stephani VI reliquas Gulielmo Bibliothecario debemus.

Insuper juvat hic animadvertere diem et mensem sepulturæ Constantini papæ in eodem nostro Codice deesse; quare ex additamento illo in vulgatis Anastasii, certum tempus, quo Constantinus desiit, erui minime posse, liquido constat. In Vita vero Gregorii II tempus quo illo sedit, ita definitur : *Sedit annos* XV, *menses* VIII, *dies* XXII, quam sane lectionem Pagius vehementer probaret. MANSI.

Hassia ad fluvium Adranam seu Ederam, in ditione electoris Moguntini, et Fritislariensis monasterii sola hodie rudera supersunt. Ejus fundamenta anno circiter sequenti posita, cujus curam per aliquot annos gessit *sanctus Bonifacius*, qui postea eidem *sanctum Wigbertum*, de quo infra, primum abbatem præfecit. Ubi situm fuerit monasterium *Hamanaburcg*, incompertum.

4. *Beda anno* DCCXXXV *vita functus est.* — A num. 14 ad 27. Annus emortualis Bedæ, ejusque ætas hodie ignorari non possunt. Nam *sanctus Cuthbertus*, qui ejus morti interfuit, ad Cuthwinum condiscipulum suum scribens, ait: «Gravatus quidem est infirmitate maxima creberrimi anhelitus, sine dolore tamen, ante diem Resurrectionis Dominicæ, id est, fere duabus hebdomadibus: et sic postea lætus et gaudens, gratiasque agens omnipotenti Deo omni die et nocte, imo horis omnibus usque ad diem Ascensionis Dominicæ, id est, septimo kalendas Junii vitam ducebat». Qui character annum septingentesimum trigesimum quintum, quo Pascha XV kal. Maias, et Ascensio VII kal. Junii celebrata sunt, certo designat. Baronius eamdem Epistolam recitat, ut videre est num. 20, sed in exemplari, quo usus est, legitur, *usque ad diem Ascensionis Dominicæ, id est, VIII idus Maii;* quo fundamento innixus Bedæ mortem differt post plures annos, eumque natum annos CV obiisse credit. Verum in mendosum Codicem cardinalis doctissimus inciderat; in Historia enim Ecclesiæ Dunelmensis, Simeone Dunelmensi monacho auctore, lib. 1, cap.15, eadem Epistola legitur, et *dies septima kalendas Junii* diserte in ea exprimitur. Certe, ut observat Mabillonius in ejus Elogio historico paragrapho 7, sæc. III Benedict. part. 1, vetustis auctoribus persuasum fuit, Bedam in ipso Ascensionis festo, et VII kalend. Junii, diem supremum obiisse, ut videre est apud Malmesburiensem, aliosque; anno autem DCCXXXV, diem Ascensionis Dominicæ concurrisse cum VII kalendas Junias, apud omnes constat.

5. *Mortuus non est centenario major.* — In ea longa ætate Bedæ assignanda innititur etiam Baronius num. 19 Epist. Bedæ *ad Wichredam presbyterum de verno æquinoctio*, in qua adducitur exemplum *de præsenti anno Dominicæ Incarn.* DCCLXXVI, ad quem ideo Bedam pervenisse, et centenario majorem obiisse existimat. At Mabillonius tam loco laudato, quam tom. I Analect. pag. 2, in adnotatione ad Epistolam Bedæ Albino abbati seu Alcuino datam, animadvertit eam Epistolam interpolatam fuisse a librario, qui eo anno hanc Epistolam describebat, præsertim cum in veterrimo hujus Epistolæ exemplari, quod in Bibliotheca Laubiensi asservatur, hoc exemplum non compareat, sicuti nec annus Incarnat. DCCLXXVI. Natus est *Beda* circa annum DCLXXIII; currenti enim anno, ut ipsemet in fine libri 5 testatur, Historiam gentis suæ absolvit, et, ut habet vetus exemplar Ms. Mabillonii, suæ etiam Epitome finem imposuit. Quare cum Epitomen absolverit, ut ipsemet Beda testatur, anno ætatis suæ quinquagesimo nono, nativitas ejus in annum circiter DCLXXIII omnino incidit. Statim ab ipso obitu *sanctus* habitus est et appellatus, eumque pluribus Epistolis *sanctus Bonifacius* Moguntinus episcopus, et *Lullus* ejus successor commendarunt. Jam a nono sæculo *venerabilis* nomen Bedæ attribui cœptum, ut liquet ex Amalario lib. 1 de Divinis Offic. cap. 37, Jona Aurelianensi episcopo in lib. 1 de Institut. laicali cap. 16 et seq., necnon ex Usuardo in sincero Martyrologio ad nonas Augusti. Dicitur quandoque *presbyter* ab antiquis, quia tanta quondam erat existimatio sacerdotalis dignitatis, ut etiam abbates (qui alias presbyteri non omnes erant) ob gradus dignitatem *presbyteri*, raro *abbates* appellarentur; indeque Hieronymus, qui se monachum fuisse fatetur, vulgo presbyter audit.

6. *Scripta Bedæ.* — De ejus operibus fuse disserit Mabillonius, qui omnia ad Bedam pertinentia examinavit. Animadvertit etiam aliqua *Bedæ* opera adhuc desiderari, uti Collectaneum ejus in Epistolas divi Pauli, et quod sub Bedæ nomine circumfertur, fœtum esse *Flori* Ecclesiæ Lugdunensis diaconi, idque demonstrare duo exemplaria Collectanei a Beda compositi, a Flori Collectaneo diversa, quæ se aliquando in lucem daturum promittit. Baronius anno DLXII, num. 15, negat, ullam commentationem in Paulum a Beda conditam esse. At non animadverterat cardinalis doctissimus, ipsummet *Bedam* in sua Epitome id asserere, nec ea de re dubitare patiuntur argumenta a Mabillonio tom. I Vet. Analect. pag. 12 prolata. Hincmarus enim Rhemorum archiepiscopus in posteriori opere adversus Gotheschalcum cap. 1, et Lupus Ferrariensis abbas in Epistola LXXVI ad eumdem Hincmarum, hoc Bedæ Collectaneum laudant. Ad hæc Collectaneum sub Bedæ nomine hactenus vulgatum, opus est *Flori* diaconi Ecclesiæ Lugdunensis, ut fidem faciunt multi Codices Mss. ab eodem Mabillonio lecti. Genuinum Bedæ Martyrologium, quo varia dubia aliquando solvi possunt, Henschenius publicavit, et tom. II SS. mensis Martii prætixit. Huic Martyrologio inseruit idem Henschenius Auctuarium, quod *Flori* nomine in lucem edidit; et ne cum Bedæ textu confunderetur, minori charactere imprimi curavit. Dicit Baronius Bedam aliquot dies martyrum nominibus vacuos reliquisse, eosque *Flori* additamentis suppletos. At Beda dies octoginta supra centum intactos reliquit, quos omnes haud supplevit *Florus*, quod nec etiam *Ado* eam in rem a Baronio in Præfatione ad Martyrologium Romanum cap. 9 citatus, tradit. «Sepulta est cum eo (scilicet Beda) omnis gestorum pæne notitia usque ad nostra tempora», inquit Willelmus Malmesburiensis. Quare rerum Anglicarum Historia sequenti tempore usque ad annum, quo Malmesburiensis scripsit, in multis manca et obscura.

7. *Epocha Epistolæ S. Bonifacii ad Cuthber-*

tum abbatem. — Baronius, postquam legit Epistolam sancti Bonifacii *Cuthberto abbati, et universis fratribus congregationis ejus* datam, quam num. 27 et seq. recitat, quæque habetur inter Bonifacianas num. 130, dubitare cœpit de anno emortuali Bedæ, et de centesima ejus ætate quam statuerat. Ait enim in ea Bonifacius : « Interea rogamus, ut aliqua de opusculis sagacissimi investigatoris Scripturarum Bedæ monachi, quem nuper in domo Dei apud vos, vice candelæ Ecclesiæ, scientia Scripturarum fulsisse audivimus, conscripta, nobis transmittere dignemini », indeque Baronius scribit : « Sit liberum, quam quis velit sequi sententiam ». Verum Bonifacii verba nulla explicatione eludi possunt; quod cum videret Chiffletius in præliminari Dissert. de auctore Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum, quam eidem Historiæ præfixit, et in qua contendit, Bedam usque ad an. DCCLXII vitam produxisse, respondit eam Epistolam scriptam esse a *Lullo* ad Cuthbertum, quod inter Epistolas Bonifacianas aliæ legantur, quas Lullus ad eumdem Cuthbertum dedit. Sed hoc gratis asseritur; neque existimo imposterum inventum iri, qui mortem Bedæ alio anno quam DCCXXXV, quo ideo ea ad Cuthbertum Epistola data collocet.

8. *Annus emortualis Bedæ ex archiepiscopatu Egberti probatur.* — Refert et Baronius num. 29 et seqq. aliam Epistolam Bonifacii scriptam *summi pontificatus infula prædito Ecgberto archiepiscopo,* quæ est inter Bonifacianas num. 85, in qua de Beda jam cælo recepto verba facit, eumque in aliquibus difficultatibus consulit. Quæ Epistola ad eumdem annum revocanda, cum tunc *Ecgbertus,* qui anno DCCXXXII Wilfrido juniori episcopo Eboracensi successerat, pallium a Gregorio III acceperit. Hoc plane indicat poeta anonymus, cujus de pontificibus et sanctis Ecclesiæ Eboracensis fragmentum recitat Mabillonius sæc. III Benedict. part. 1, pag. 538. Hæc hujus poetæ verba :

> Temporibus primis præfati præsulis hujus,
> Presbyter eximius meritis, cognomine Beda,
> Astra petens clausit præsentis lumina vitæ.

Neque enim poeta iste, qui sub *Egilberto* Ecgberti successore vixit, commode explicari potest, quam de primis annis archiepiscopatus Egberti qui anno DCCXXXV ex episcopo Eboraci ejusdem civitatis factus est archiepiscopus, annoque DCCLXVI, ut suo loco demonstrabimus, vitam cum morte commutavit. Quomodo enim Beda ad an. DCCLXII, ut vult Chiffletius, aut etiam longe ultra, ut arbitratus est Baronius, vitam prorogare potuit, si primis annis vel archiepiscopatus vel episcopatus Egberti diem supremum obiit ?

9. *Wilfridus jun. episc. Eboraci anno sequenti demortuus.* — Porro hic nobis annus emortualis *S. Wilfridi junioris* Egberti decessoris certis argumentis statuendus, quia Bollandus in ejus Elogio historico ad diem XXIX SS. mensis Aprilis credidit, *Wilfridum* anno DCCXXXIV onus episcopale deposuisse, et usque ad an. circiter septingentesimum quadragesimum quartum in vivis fuisse. Præterea Alfordus anno DCCXXXV, et an. DCCXLIII de morte Wilfridi et initio Egberti loquens, sese ex hac difficultate expedire non potuit, eaque adhuc insoluta manet. Sed *Wilfridum* anno sequenti in Domino obdormisse, eique *Egbertum* Eadberti tunc in Cantia regnantis fratrem successisse, certum esse debet. Bedæ enim Epitomes continuator sic opus suum exorditur : « Anno ab Incarnatione Domini septingentesimo trigesimo secundo Egbertus pro Wilfrido Eboraci episcopus factus ». Whelocus in editione Cantabrigiensi Historiæ Bedæ in margine eorum verborum dicit, se ea non reperisse in duobus exemplaribus Mss. Verum qui ea omisere, istis ejusdem continuatoris verbis ad annum DCCXLV decepti sunt : « Anno DCCXLV Wilfridus episcopus et Ingualdus Lundoniæ episcopus, migraverunt ad Dominum » ; sibi enim persuadere non poterant, istum anonymum in tam brevi opere bis de unius ejusdemque Wilfridi morte locutum esse; qua in re summopere decepti, sicuti et illi qui hæc ultima verba de Wilfrido juniori Eboracensi episcopo interpretati sunt. Beda enim lib. 5, cap. 24, mentionem faciens episcoporum, qui anno DCCXXXI, quo eam Historiam absolvit, Anglicanas Ecclesias regebant, ait : « Provinciæ Huicciorum Wilfrid episcopus » præest : paulo post : « Wilfrid in Eboracensi Ecclesia ». Quare Wilfridus ille cujus mortem refert continuator ad annum DCCXLV, non est Wilfridus Eboracensis episcopus, sed Wilfridus alter, cujus episcopatum collocat Beda in provincia Huicciorum, seu Merciorum in urbe Wigorniensi, in qua hodie episcopus e secta Protestantium residet.

10. *Wilfridus Eboracensis cum Wigorniensi a multis confusus.* — Errarunt itaque Florentius Wigorniensis, et Huntindonius, qui mortem Wilfridi junioris Eboracensis episcopi cum anno DCCXLIV illigant, Westmonasteriensis, qui anno DCCXLIII, et Hovedenus, qui anno DCCXLV Wilfridum Eboracensem vita functum credidere. Erravit et Malmesburiensis lib. 3 de Pont. qui eum tempora Bedæ transcendisse credidit; hi enim auctores non animadverterant, Bedæ continuatorem Wilfridum Eboracensem a Wilfrido Wigorniensi accurate distinguere, licet neutrius sedem exprimat. Wilfridum enim juniorem anno sequenti, ut recte Baronius ex eodem continuatore, vitam cum morte commutasse, extra omnem controversiam imposterum esse debet, quemadmodum et *Ecgbertum* eidem jam demortuo, ut Malmesburiensis lib. 3 de Pontif. et poeta anonymus numero superiori laudatus diserte scribunt, successisse. Sedit *Wilfridus Eboracensis* annos quindecim, uti habent Catalogus præsulum Eboracensium a Labbeo tom. I Bibliothecæ publicatus, et Thomas Stubs pag. 1694 et 1697, qui tamen in eo errat, quod Wilfridum Wigorniæ pæne eodem anno cum Wilfrido Eboracensi obiisse anno DCCXXXVI perperam

autumat. Unde manifestum est, Wilfridum Eboracensem anno DCCXVIII præsulatum suscepisse, ut jam suo loco ostendi. Quantum merito sanctitatis excreverit, inde colligere est, quod *S. Joannes Beverlacensis* præ tot sanctis discipulis eum elegerit, qui se vivente episcopatum Eboracensem pro se regeret, et in Martyrologio, quod Beda heroico carmine composuit, utriusque Wilfridi Eboracensis mentionem fecerit, licet Beda triennio tantum post Wilfridum juniorem mortuus sit. Uterque *Wilfridus* Eboracensis episcopus, non vero archiepiscopus extitit, ideoque ab aliquibus historicis Anglicis et a Bollando male *archiepiscopi* appellantur.

11. *Egberti opera Eboracum recuperat archiepiscopatum.* — Wilfrido juniori anno sequenti vita functo, in ejus locum subrogatus est *Egbertus*, de quo anonymus in laudato Catalogo præsulum Eboracensium ait : « Wilfridus peractis sui episcopatus quindecim annis, successorem habuit Egbertum, virum de regio semine nobilem et industrium, qui post Paulinum primus ab Apostolica Sede accepit pallium septimo anno regni Ceolwlfi regis, centesimo tertio anno post discessum Paulini, hoc est, anno Dominicæ Incarnat. DCCXXXV, quo anno venerabilis doctor Beda obiit in Gyrwum ». Accuratus est hic anonymus, cujus verba exscribit Thomas Stubs. Idem tradit continuator Epitomes Bedæ ad annum DCCXXXV, quo ideo archiepiscopatus restitutus est Ecclesiæ Eboracensi, quæ ab anno DCXXXIII ab episcopis solum administrata fuerat. *Egbertum* primum post Paulinum Eboracensem archiepiscopum confirmatum esse, docent etiam poeta anonymus laudatus, Malmesburiensis lib. 3 de Pontif. et Hovedenus ad annum DCCXXXV; indeque corrigendi, qui episcopos *Paulinum* inter et *Egbertum* medios, archiepiscopi nomine appellarunt. Cæterum Ecgbertum anno sequenti episcopum Eboracensem dictum esse, ex dicendis in morte ejus magis adhuc constabit, ubi etiam de ejus virtutibus agemus.

12. *Beda paulo ante mortem scribit ad Egbertum archiep. Eborac.* — Joannes Waræus ab aliquot annis publicavit Epistolam Bedæ *de Sexta mundi Ætate ad Plegwinam,* una cum *Historia abbatum monasteriorum Wiremuthensis, et Girwensis*, et Epistola cui titulus : *Dilectissimo ac reverendissimo antistiti Ecgbertho Beda famulus Christi salutem.* In ea Beda monet Ecgbertum, « ut gradum sacrosanctum sacrosancta operatione et doctrina confirmet ». Præterea habeat « societatem eorum qui Christo fideli devotione famulantur. Quod non ita loquor, inquit, quasi te aliter facere sciam : sed quia de quibusdam episcopis fama vulgatum est, quod ita ipsi Christo serviant, ut nullos secum alicujus religionis aut continentiæ viros habeant ». Inter alia hortatur, « ut plures consecret antistites, et enorme pondus Ecclesiastici regiminis dividat in plures ». Quibus ex verbis colligo, eum jam fuisse archiepiscopum, cumque in eadem Epistola Beda asserat optasse se *liberius ore ad os*, quæ necessaria duceret secreta ei allocutione suggerere, addatque : « Verum quia hoc ne fieret, superveniens (ut nosti) corporis mei valetudo probibuit, etc. » Apparet eam Epistolam in extremo, quo Beda obiit morbo, scriptam esse, ideoque Egbertum anno DCCXXXV, ante diem XXVI mensis Maii Bedæ emortualem renuntiatum esse archiepiscopum Eboracensem, et auctorem anonymum Catalogi episcoporum Eborac. accurate initium ejus archiepiscopatus cum morte Bedæ conjunxisse, quod ante eum præstiterat poeta anonymus laudatus.

13. *Arelatum a Saracenis devastatum.* — Ad num. 31. Annalista Fuldensis, seu auctor Annalium Francorum a Pithœo editorum, ut eum Baronius appellat sequiturque, loquitur de Saracenis hoc et sequenti anno; sed is in belli Saracenici chronologia non audiendus. Illud enim quod unanimi scriptorum consensu, certisque documentis anno sequenti gestum affirmatur, annis DCCXXV et DCCXXVI consignat, ut videre est apud Baronium; quare ex auctoribus de his bellis magis edoctis res explicanda. Rodericus in Hist. Arabum cap. 13 de Abderamine, quem supra demonstravimus anno superiori ab Isiamo seu Hiscamo Saracenorum califa Hispaniæ præfectum fuisse scribit : « Abderamen victoriæ gloriam prosequi non desistens, cum videret terram suam multitudine esse repletam, fretosa dissecans, et montana procalcans, Rhodanum etiam dissulcavit : verum cum Arelatum in multitudine exercitus obsedisset, inferioris fortunæ Gallici sunt inventi; nam fugati periculo se voventes sequaci victoria sunt præventi, et quorum cadavera vorax Rhodanus occultavit, et terra suscipiens revelavit, et eorum tumuli adhuc hodie in Arelatensi cœmeterio ostenduntur ». Paulo ante rei gestæ tempus notarat Toletanus, sed non sine errore : « Anno imperii Arabum CXIII, Hiscam (qui califatum gerebat) nono, Abderamen vir belliger ad potestatem eligitur Hispanorum, et regnavit fere tribus annis » : annus enim Hegiræ seu Arabum CXIII hoc quidem Christi anno inchoatur, et Abderamen regnavit fere tribus annis; sed annus nonus *Hiscami* seu *Isiami* anno tantum Christi sequenti auspicatur, ut patet ex iis, quæ califatus ejus initio diximus, Erravit etiam Isidorus Pacensis, qui ait : « Abderamen vir belliger in Æra DCCLXIX, an. imperii ejus (nempe Leonis) XII semissario, Arabum CXIII, Hiscam IX, in potestate properat lætabundus cunctis per triennium valde prælatus ». Leo enim Augustus, qui anno DCCXVII, die XXV mensis Martii imperium suscepit, hoc anno decimum quintum inchoavit, annoque Christi DCCXXIX annum imperii XIII agebat, quod Isidorus his verbis exprimit, *anno imperii ejus* XII *semissario*. Utriusque itaque auctoris characteres corrupti corrigendi, et ex iis, qui puri sunt, res dijudicanda.

14. *Urbes Æduensis et Senonensis invasæ.* — Hæc Abderaminis invasio ex aliis auctoribus magis exponenda. Joannes monachus Besvensis in Chronico monasterii sui : « Tertia vice, inquit, devasta-

tum est monasterium a Saracenis, quando Augustodunum civitatem destruxerunt anno ab Incarnatione Domini DCCCXXXI », ubi librariorum errore DCCCXXXI legitur, loco DCCXXXI. Abderamen victorem exercitum Senonas usque perduxit; sed divina vi per *Ebbonem* archiepiscopum repulsus, pedem referre coactus est, ut legimus in Chronico ex Codice Petaviano edito a Duchesnio tom. III, p. 349. « Gens impia Wandalorum (ait auctor anonymus hujus Chronici) Galliam devastare cœpit, quo tempore destructæ Ecclesiæ, subversa monasteria, captæ urbes, desolatæ domus, diruta castra, strages hominum innumeræ factæ, et multus ubique humani generis sanguis effusus est. Ea tempestate gravis per totam Galliam detonabat, Wandalis omnia flammis et ferro proterentibus, pervenientesque Senonas civitatem, cœperunt eam omni arte, jaculis, et machinis infestare. Quod cernens sanctus Ebbo pro ovibus sibi commissis se dedit periculo, exiensque de civitate cum suis, fretus divina virtute fugavit eos ab urbis obsidione. Tantus autem timor illos invasit, ut penitus vivere desperarent, nisi fugæ præsidium expetiissent. Illisque fugientibus, persecutus est eos usque dum expellerentur de finibus nostris, cæsa multitudine eorum. Nam obcæcati per meritum sancti præsulis, conversique in seipsis maximam partem de suis occiderunt, et qui evaserunt, cum confusione pauci ad sua redierunt ». Huic anonymo consentit auctor Vitæ sancti Ebbonis apud Mabillonium sæc. III Benedict. part. 1. *Wandalorum* nomine Saraceni, passimque alii Barbari a Francicis historicis appellati, ut initio sæculi v ostendi. Imo Arabes ipsi non solum Bæticam provinciam, sed etiam Hispaniam totam *Andalusiam* vocant, et Hispanos Arabas, *Andalusios,* quæ voces a Wandalis et Wandalusia corruptas fuisse tradunt Hispani. Mabillonius loco laudato existimat, *sanctum Porcarium* juniorem abbatem Lerinensem in hac Saracenorum populatione occisum esse.

15. *Carolus bis pugnat adversus Eudonem Aquitaniæ ducem.* — Parte alia *Eudo*, qui Aquitaniam a Garumna ad flumen Ligerim cum Tolosa et Uccecia tenebat, quique ante annos duodecim pacem cum Carolo Majore-Domus Franciæ pepigerat, exercitum cogit, et fœdus ictum rumpit. Quare *Carolus* transito flumine Ligere Aquitaniam ingressus, *Eudonem* prœlio vincit, fugatque. Nec semel regionem devastasse contentus, rursus Aquitaniam igne et ferro vastat, ac bis uno eodemque anno eamdem regionem depopulatur. Hinc annalista Nazarianus ad hunc annum scribit: « Karolus vastavit duas vices ultra Ligere, et Ragenfridus mortuus », is scilicet qui Major-Domus Franciæ fuerat, et Andegavis, cujus urbis præfectura ei a Carolo victore fuerat concessa, vitam ducebat. Idem habent annalista Petavianus, Tilianus, et auctor Chronici San-Dionysiani, ac annalista Metensis, licet de Ragenfrido taceant, præter Petavianum. Denique idem narrat continuator Fredegarii cap. 108 : « Carolus princeps commoto exercitu Ligeram fluvium transiens, ipso duce Eudone fugato, præda multa sublata, bis eo anno ab his hostibus populata, iterum remeatur ad propria ».

16. *S. Eucherius episc. Aurelianensis a Carolo relegatus.* — Ad num. 32. Anonymus coævus, qui Vitam sancti Eucherii episcopi Aurelianensis, recitatam ab Henschenio ad diem XX mensis Februarii, et a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 1, litteris mandavit, de hujus sancti exilio, ei a Carolo Martello irrogato, his verbis loquitur : « Gens nefanda Ismahelitarum (nempe Saracenorum) ex propriis cubiculis egressa, ad depopulandam provinciam Aquitaniam ingressa, imminenti periculo sui exercitus cunctam vastans supellectilem, civitates et castella nititur expugnare. Audiens hæc Carolus princeps, collectis gentibus Burgundiorum Francorumque, obviam illis pergit cum magno exercitu, atque illos cum suo vastans exercitu, victoriaque obtenta, cum magnis ad propria reversus est spoliis. Cum autem ad civitatem venisset Aurelianis, Ligeris alveum pertransiens, prandiaque parata relinquens et ad urbem Parisius tendens, B. Eucherium post se venire præcepit ». Paulo post : « Anno vero sexto decimo ejus episcopalis ordinis, Aurelianis egrediens, et Parisius ordinante principe præteriens, vernum quoque fiscum publicæ ditionis illico convolavit : vulgatusque celebre principis auribus, compertoque sanctum adesse sacerdotem, satellitibus suis eum capere præcepit, eumque in exilium cum reliquis propinquis ad urbem Coloniam perducere fecit ». Quæ Carolo causa fuerit Eucherii relegandi, anonymus non docet, licet recentiores passim tradant, exilium ei irrogatum, quod Carolo principi res Ecclesiasticas in urgentis belli usus rapienti restiterit. Porro magna controversia est quo anno *Eucherius* illa pœna affectus fuerit. Baronius, ejus exilium anno DCCXXV, mortem vero præsenti anno refert, innixus annalista Pithœano seu Fuldensi, bellum a Carolo in Aquitania adversus Saracenos gestum in annum DCCXXV conferente. At nec hoc nec antecedentibus annis *Carolus* contra Saracenos pugnavit; primo id contigit anno sequenti, secundo anno DCCXXXVII, ut infra videbimus. Henschenius citatus, et Cointius an. DCCXXXVII, num. 31, eo anno *Eucherium* in exilium a Carolo missum, ejusque mortem an. DCCXLIII accidisse autumarunt. Denique Mabillonius citatus arbitratur, Carolum anno DCCXXXII ex Aquitanico prœlio adversus Saracenos gesto redeuntem, Aurelianis abduxisse *Eucherium*, eumque Coloniam primum, ac deinde Sarchinium relegasse, ubi vir sanctus post sex annos, an. scilicet Christi DCCXXXVIII mortuus sit.

17. *Exilium ei anno* DCCXXXVII *irrogatum.* — Verum non video quomodo hæc ultima sententia cohærere possit cum iis, quæ auctor anonymus Vitæ sancti Eucherii ejus temporis æqualis, ut ipsemet Mabillonius ex Prologo et initio scriptionis illius recte deducit, de Eucherii electione in episcopum

Aurelianensem narrat. Ait enim anonymus, Aurelianenses *Soavarico* Eucherii patruo vita functo legatos cum muneribus ad Carolum misisse, ac rogasse, ut nepotem Soavarici Eucherium plebi Aurelianorum pontificem juberet adnecti. Carolum vero ex aula sua procerem direxisse, ut sanctum virum, « et si non spontaneum, invitum tamen ad urbem jam dictam duceret, atque pontificem ordinari faceret ». Si enim Eucherius anno DCCXXXII in exilium missus sit, cum id *anno sexto decimo ejus episcopatus* acciderit, ut idem anonymus testatur, anno DCCXVII, jussu ejusdem Caroli episcopus Aurelianensis ordinatus fuit; cum tamen tunc in sola Austria Major-Domus esset, et non nisi post Suessionicam pugnam anno DCCXIX habitam Neustria et Burgundia potitus sit. Quare cum ante annum DCCXIX Aurelianum Carolo non paruerit, ut in dubium revocari non potest, Eucherius post illum Christi annum episcopatum suscipere a Carolo coactus fuit, ideoque Henschenius et Cointius Eucherii ordinationem cum an. DCCXXI, ejus vero exilium cum anno DCCXXXVII, quo Carolus iterum adversus Saracenos in Septimania de Saracenis victoriam reportavit, accurate copularunt.

18. *Contrariæ sententiæ fundamentum evertitur.* — Verum quidem est, laudatum anonymum scribere, cum gens infanda Saracenorum *provinciam Aquitaniam ingressa* esset, *Carolum* obviam illis cum magno perrexisse exercitu, cumque eisdem devictis Aurelianum advenisset, et ad urbem Parisiorum tenderet, *Eucherium* post se venire præcepisse. At Gallia Narbonensis, postquam Gothis ac postea Francis paruit, sub Aquitania comprehensa fuit. Indeque Aimoinus in Præfatione ad Historiam Francorum, dum urbes egregias, quæ in Aquitania continentur, enumerat, primo loco statuit *Narbonam*, et proxime civitatem *Tolosatium*, in qua Charibertus frater Dagoberti I, dum in parte provinciæ Aquitaniæ regnaret, sedem elegit : et Ludovicus Pius, dum Carolo Magno adhuc vivente, rex Aquitaniæ esset constitutus, comitia regni sui sæpius *Tolosæ* celebravit, ut fidem facit Astronomus in Vita Ludovici Pii. Carolus itaque anno DCCXXXVII ex prœlio in Septimania eo anno habito, de quo tunc agemus, victor pedem referens, et per Aurelianum transiens, sanctum *Eucherium* exilio deputavit, eumque *cum reliquis propinquis, ad urbem Coloniam perduci fecit*, inquit anonymus laudatus.

19. *S. Eucherii mors in annum* DCCXLII *incidit.* — Subdit idem auctor : « Sexto exilii sui anno, glorioso excessu luminis claritate perfusus, etc. emigrans ex hoc mundo victor intravit in cælum, etc. sepultus est autem in Ecclesia beatissimi confessoris Trudonis », quia nempe Colonia in Hasbaniam translatus fuerat, ubi S. Trudonis monasterium positum. Quare sancti Eucherii mors in annum septingentesimum quadragesimum secundum incidit, et quidem die vicesima mensis Februarii, quo in Martyrologio Trudonensi, variisque aliis adhuc ineditis, quibus Ecclesiæ Belgii utuntur, et ab Henschenio loco citato referuntur, ac in Martyrologio Romano nomen ejus inscribitur. Cum enim in Martyrologiis Notkeri, Rabani, alioque Ms., quod fuit reginæ Sueciæ, perantiquo memoretur ad diem XXI ejusdem mensis, priores Martyrologi ad diem ejus emortualem, posteriores ad diem ejus exsequiarum respexere. Sed quidquid sit de ejus die emortuali, quem id argumenti genus certo non probat, non dubito, quin ante diem vicesimum primum mensis Aprilis, quo *sanctus Bonifacius* Concilium Germanicum eo anno celebravit, *sanctus Eucherius* e vivis excesserit, quia si superstes fuisset, urbi suæ restitutus obiisset, non vero in exilio, ut quidem de Carolomanni ac Pippini pietate credere par est, inquit Mabillonius citatus, ut Henschenium et Cointium, qui *Eucherii* mortem in annum DCCXLIII differunt, refelleret, et sancti præsulis mortem cum anno DCCXXXVIII illigaret. Sed quoad annum *sancti Eucherii* emortualem viro doctissimo assentire non possum ob rationem, quam ex anno ordinationis ejus deduxi, quæ mihi ineluctabilis videtur. De ejus translatione anno DCCCLXXX sermo erit.

20. *Ordinatio Pontificis in posterum libera fuit.* — Jus confirmandi Pontifices, quod *Justinianus* post Italiam Orientali imperio subditam retinuit, usque ad *Gregorii secundi* tempora obtinuit, eoque mortuo consensus exarchi Ravennensis pro confirmatione electionis Gregorii III expetitus fuit. Verum *Leone Isaurico* adversus sacras imagines magis insaniente consuetudo illa desiit, quæ tamen postea anno DCCCXXV ab *Eugenio II* Pontifice Romano restituta fuit, ut eo anno videbimus. Decretum enim *Hadriani I*, quo statuitur, ut is esset verus Romanus Pontifex, quem *Carolus M.* ejusque successores Francorum reges consecrandum eligerent, supposititium est, ut suo loco demonstrabimus. In libro diurno Pontif. Rom. cap. 2, referuntur formulæ litterarum, quas post electum Pontificem clerus Romanus scribebat ad imperatorem Constantinop. , ad exarchum Ravennensem , ad judices, ad archiepiscopum , et apocrisiarium Ravennæ, quibus electionem factam referebant, et confirmandam petebant. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico in Dissert. Pontificatui Gregorii II subjuncta existimans easdem nondum lucem vidisse, integras etiam recitat, ideoque ibidem legi poterunt.

GREGORII III ANNUS 2. — CHRISTI 732.

1. *Irene nubit Constantino.* — Septingentesimus trigesimus secundus adest annus, Indictione decima quinta signatus, quo Leo imperator ea qua cœperat impietate perseverans, reditus patrimonii Romanæ Ecclesiæ, quod in Sicilia possidebat, in fiscum inferri præcepit; quod Theophanes tradit. Sed de connubio filiæ Chagani, sive Chajani regis Cazarorum cum filio suo Constantino hoc anno contracto primum agit his verbis : « Anno decimo sexto imperii sui Leo imperator filiam Chajani Cazarorum arbitri filio suo Constantino, cum hanc Christianam fecisset, matrimonio sociavit, nominans eam Irenem. Quæ cum sacras litteras didicisset, pietati operam dans claruit, hos impietatis redarguens ». Miranda plane Dei providentia factum, ut Barbara femina, et peregrina atque neophyta, invito et contradicente imperatore, insuper et persequente, suppliciisque addicente cultores sacrarum imaginum, eas ipsa coleret, atque colendas esse libere testaretur : ita Deus infirma mundi eligit, ut fortia confundat, et veluti miraculo, e fonte agnam nuper egressam contra Leonem immittit. Paulo post vero auctor hæc subdit :

2. *Leo vi et armis sævit.* — « Ast imperator contra papam, atque recessum Romæ ac Italiæ (quod scilicet ab ipso imperatore recessissent) sæviebat. Constructumque stolum (exercitum videlicet) magnum direxit adversus eum, Manem prætorem Cyberrotensium caput in eo constituens. Tunc impugnator Dei peramplius sæviens, cum Arabico sensu teneretur adversus imagines, tributa capitalia tertiæ parti Siciliæ seu Calabriæ superimposuit. Ea vero, quæ dicuntur patrimonia sanctorum principum Apostolorum, quæ olim Ecclesiis auri dimidium et tria conferebant argenti talenta, publicæ rationi exsolvi præcepit. Considerare etiam ac describere natos mares jubens, ut Pharao quondam eos, qui erant ex Hebræis, quod nec ipsi magistri ejus Arabes in Christianos, qui in eis sunt oris, fecisse noscuntur ». Hucusque Theophanes.

3. Addunt[1] alii adhuc etiam hoc eodem anno ingentem classem adversus Italos Romanosque ab eodem imperatore paratam in Adriatico mari naufragio periisse, sicque spe potiundi Italia et rebelles puniendi, divina misericordia, spe penitus frustratum esse, cum tamen malum, quod posset perpetrare, non desineret. Nam ad alia mala addidit quoque illud imperator hoc anno, ut Gregorium presbyterum, quem vidimus anno superiori missum cum litteris commonitoriis ad imperatorem, re infecta reversum Romam, et iterum missum, fecerit in Sicilia retineri, scripta auferri, et in exilium amandari. Habet hæc enim Anastasius verbis istis : « Nequiter augmentata dispositio eorumdem imperatorum eadem venerabilia scripta in Siciliensi insula retineri fecit, nec ad urbem regiam pertransire permisit, sed eumdem portatorem pæne per annum integrum in exilium relegavit ». Hæc Leo hoc anno.

4. *Synodi Romanæ Constitutum et papæ Epistolam despicit Leo.* — Quibus delatis in Urbem, Gregorius Pontifex collegit Romæ Concilium episcoporum, quo primum omnium ad confirmandas antiquas Patrum traditiones de cultu sacrarum imaginum, Decretum constituit, quod Constitutum appellant, quo diro anathemate feriit omnes, qui eidem adversarentur : additum præterea, ut iterum ex Synodo litteræ commonitoriæ ad eumdem imperatorem mitti deberent. Habet hæc omnia paucis his Anastasius : « Majore fidei ardore permotus Gregorius papa Synodale fecit Decretum cum sacerdotali conventu coram sacrosancta confessione sanctissimi corporis beati Petri Apostoli, residentibus cum eodem summo et venerabili papa, cum archiepiscopis, Antonio Gradensi archiepiscopo, et Joanne archiepiscopo Ravennate, cum cæteris episcopis istius Hesperiæ partis numero nonaginta tribus, seu presbyteris hujus Apostolicæ Sedis, adstantibus diaconibus cum cuncto clero, nobilibus etiam consulibus, et reliquis etiam Christianis plebibus adstantibus, quo ista decrevit : Ut si quis deinceps antiquæ consuetudinis et Apostolicæ Ecclesiæ fidelem usum contemnens adversus eamdem venerationem sacrarum imaginum, videlicet Dei

[1] Cedr. hoc anno.

et Domini nostri Jesu Christi, et Genitricis ejus semper Virginis immaculatæ atque gloriosæ Mariæ, beatorum Apostolorum, et sanctorum omnium depositor atque destructor, et profanator vel blasphemus extiterit, sit extorris a corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi, vel totius Ecclesiæ unitate atque compagine (compage). Quod insuper subscriptione sua solemniter firmaverunt, et inter cætera constituta probabilium prædecessorum, orthodoxorum Pontificum adnectenda sanxerunt ». Hactenus de Synodo, Synodalique decreto Anastasius. At non extat ipsum quidem ca de re in Synodo Constitutum.

5. Quæ autem post Synodum absolutam secuta sint, hæc Anastasius habet : « Post peractum igitur hoc memoratum superius Synodale constitutum, iterum misit alia similiter scripta commonitoria pro erigendis imaginibus ad Leonem imperatorem per Constantinum defensorem. Quæ similiter, ut anteriora, detenta sunt, et portatorem eorum fortissima custodia constrinxerunt fere per integrum annum, postmodum auferentes ei ipsa scripta, comminantes ei post tanti temporis custodiam cum injuriis remiserunt ». Hæc de rebus gestis hoc anno per Gregorium papam, qui cum Leone omnem frustra laborem impendit : de ipso autem et ejus prædecessore Gregorio, hæc Hadrianus Pontifex ad Constantinum imperatorem : « In magnam tribulationem uterque Gregorius Romani Pontifices per ea tempora sanctissimi conjecti sunt. Sæpius etiam proavum vestræ serenitatis admonuerunt, ne sineret venerandas imagines de statu suo dejici : verum illorum salutiferæ preces nequicquam (in vanum scilicet) fusæ sunt, animumque illius nequaquam commoverunt ». Hæc Hadrianus.

6. *Sacris imaginibus et sanctorum reliquiis decorat Gregorius Basilicas Urbis.*— Qui ergo scriptis stabilivit sacrarum imaginum usum Summus Pontifex, etiam factis, novas magni pretii erigendo imagines, confirmavit, de quibus Anastasius ista habet : « Gregorius concessas sibi columnas sex onychinas volubiles ab Eutychio exarcho, duxit ad Ecclesiam beati Petri Apostoli, quas statuit circa presbyterium ante confessionem, tres a dextris, et tres a sinistris juxta alias antiquas sex lithoparias. Super quas posuit trabes, et vestivit eas argento mundissimo ; in quo sunt expressæ ab uno latere effigies Salvatoris et Apostolorum, et ab alio latere Dei Genitricis et sanctarum virginum ; posuitque super eas lilia et phara argentea pensantia in unum libras septingentas ».

7. Quod insuper ab eodem Iconomacho et Hagiomacho Leone sanctorum reliquiæ contemptui haberentur atque despectui : idem Pontifex sanctorum omnium, quas potuit toto orbe Christiano collectas reliquias in oratorio a se constructo honorifice collocavit. Tradit hæc Anastasius istis verbis : « Hic fecit oratorium intra eamdem Basilicam juxta arcum principalem in parte (porta) virorum, in quo condidit in honorem Salvatoris, sanctæque ejus Genitricis reliquias sanctorum Apostolorum, et omnium sanctorum martyrum et confessorum, justorumque perfectorum in toto orbe terrarum quiescentium : quorum festa vigiliarum a monachis trium monasteriorum illic servientium quotidie per ordinem existentibus, atque natalitiorum missas in eodem loco celebrare instituens, in canone ita a sacerdote dicendum præcepit : QUÆ SOLEMNITAS HODIE IN CONSPECTU TUÆ MAJESTATIS CELEBRATUR DOMINE DEUS NOSTER IN TOTO ORBE TERRARUM. Quam institutionem in eodem oratorio in tabulis lapideis conscribere fecit ». Recitat hæc eadem Walfridus[1] Strabo de ipso Gregorio papa, additque hæc de his quæ spectant ad canonem : « Quia specialiter eadem signata verba ad illam pertinent celebritatem, non est canoni qui generaliter dicitur adnotatum ». Hæc ipse.

8. Pergit vero de eodem oratorio ista dicere Anastasius : « In quo faciens pergulam contulit dona diversarum specierum, id est, gabatas aureas numero duas, et alias saxicas numero quinque, cruces pendentes numero quatuor, item cruces similes numero decem, amulas superauratas, paria duo, pendentia fibulatoria numero quinque, coronam auream cum cruce pendentem in gemmis super altare, patenam et calicem aureum paratum, aquamaniles argenteos duos ; et in imagine sanctæ Dei Genitricis diadema aureum in gemmis, et collarium aureum in gemmis, et cum gemmis pendentes inaures habentes hyacinthinas sex ; et faciem altaris et confessionem cum regulis vestivit argento, et in tribus lateribus altaris posuit cruces argenteas quatuor, pensantes in unum libras triginta ; canistra argentea duo, calicem argenteum unum quotidianum, coronulas argenteas quinque, et calicem argenteum unum, qui pendet in apside ipsius oratorii, et super eamdem apsidem cruces argenteas tres, et cætera quæ in ornamentum pergulæ, et ad vestes altaris ordinata sunt ».

9. « Hic fecit in Ecclesia sanctæ Dei Genitricis per circuitum super columnas regulare candelabrorum ad instar Ecclesiæ sancti Petri Apostoli, et fecit ibidem in oratorio sancto, quod ad Præsepe dicitur, imaginem auream Dei Genitricis, amplectentem Salvatorem Dominum nostrum, in gemmis diversis pensantem libras quinque ». Hucusque de his Anastasius. Ita quidem ipse sanctissimus Dei sacerdos scriptis factisque adversus impietatem imperatoris potentia in Oriente grassantem obnititur in cultu sanctarum imaginum, et veneratione reliquiarum sanctorum omnium : quorum plane precibus factum est, ut Occidens permanserit a sæviente Leone securus, classe in mari demersa, et reliquo omni conatu in eos mille artibus comparato, reddito penitus irrito : cum interea quod non posset re ipsa præstare, ut ulcisceretur in eos, rugitu perterrere, jugiter minas inferendo, non cessaret.

[1] Walfr. Strabon. de reb. Eccles. c. 2.

Anno periodi Græco-Romanæ 6225. — Anno Æræ Hispan. 770. — Anno Hegiræ 114, incboato die 3 Martii Fer. 2. — Jesu Christi 732. — Gregorii III papæ 2. — Leonis Isauri imp. 16. Constantini Copronymi 13.

1. *Prœlium ad Pictavos adversus Saracenos habitum.* — (1) Baronius anno DCCXXV, num. 9, refert, stragem *Saracenorum* hoc anno in Galliis factam, quia in Annalibus Fuldensibus, sive, ut ipse vocat, in Chronico a Pithæo edito, hæc Francorum victoria cum anno DCCXXV illigatur. Verum in his Annalibus res præpostere plerumque recitatæ, et præterea fabula de Saracenis ab *Eudone* in auxilium vocatis, in iisdem Annalibus perperam memorata, ut mox videbimus. Eginhardus in Vita Caroli Magni cap. 1 duplicem, quam de Saracenis victoriam reportavit Carolus Martellus, his verbis narrat : « Karolus tyrannos per totam Franciam dominatum sibi vindicantes oppressit, et Saracenos Galliam occupare tentantes, duobus magnis prœliis, uno in Aquitania apud Pictavium civitatem, altero juxta Narbonam apud Byrram fluvium ita devicit, ut in Hispaniam eos redire compelleret ». Secunda hæc victoria anno DCCXXXVII a Carolo relata, ut ibidem ostendemus. Sed prior, ut passim annalistæ Francorum docent, contigit mense Octobri, die sabbati, anno DCCXXXII, ut legitur in Annalibus Petavianis. Hunc annum etiam notarunt annalistæ Nazarianus, Tilianus, et chronographus San-Dionysianus. Locum certaminis idem annalista Nazarianus designavit : « DCCXXXII Karolus pugnavit contra Sarcinos, die sabbato, ad Pectavis ». Copiis Saracenicis præerat *Abderamen*, Hispaniarum Septimaniæque præfectus, vir bellicosus et industrius, qui jam duas Galliarum provincias Vasconiam sc. et Aquitaniam secundam subegerat. Rodericus enim in Hist. Arabum cap. 12, enumerans provincias, quibus *Iscamus* Saracenorum califa hoc tempore dominabatur, ait : « Et Galliam Gothicam, cujus metropolis Narbona; et Vasconias, quarum metropoles Auxis, et Burdegala, suæ potentiæ subjugavit ».

2. *Carolus et Eudo inter se reconciliati.* — *Carolus* Francorum dux ab ineunte ætate bellis innutritus, ac rei militaris peritissimus erat. *Eudo* Aquitaniæ princeps videns non de Aquitania modo; verum etiam omni Gallia agi, nisi concordes ambo junctis viribus communem hostem reprimerent, *Carolum* oravit, ut præteritorum oblitus inimicitias Reipublicæ periclitantis ac Christianæ religionis causa deponeret, et cum ipso in gratiam reverteretur, quod et præstitit Carolus, raptim copiis undique coactis, atque *Eudoni* auxilio promisso. Id a Paulo diacono lib. 6 Hist. Langobard. cap. 46, litteris mandatum, et cum Carolus anno superiori in Aquitaniam hostiliter bis ingressus sit, constetque tam Carolum, quam Eudonem prœlio Pictaviensi hoc anno interfuisse, non dubium, quin ita res contigerit. Continuator Fredegarii cap. 108, postquam de illo duplici bello locutus est, ait : « Eudo namque dux cernens se superatum atque derisum, gentem perfidam Saracenorum ad auxilium contra Carolum principem et gentem Francorum excitavit ». Quod et annalistæ Fuldensis seu Pithæanus, ac Metensis, aliique quidam postea scripsere. Verum id confictum ab eodem continuatore, qui jussu Childebrandi Caroli fratris hanc appendicem Chronico Fredegarii adjecit, quia post hoc prœlium *Carolum* inter et *Eudonem* inimicitiæ redintegratæ, et continuator hæc in gratiam Caroli, ut ei adularetur, scribere voluit, quod postea ab aliis re indiscussa scriptum.

3. *Saraceni in hoc magno prœlio victi.* — Rodericus in Historia Arabum cap. 14, hoc prœlium narrat ex Isidoro Pacensi, auctore Barbaro, sed coævo : « Abderamen proposuit interiorem Galliam penetrare, et Eudonem ducem persequi non desistens, per Petragoneam, et Santoniam et Pictaviam civitates, oppida et Ecclesias devastando, et igne continuo consumendo, etiam Turonis civitatem, Ecclesiam et palatia vastatione et incendio simili diruit et consumpsit. Eudo autem, de quo diximus, ad consulem Franciæ et Germaniæ Carolum, virum belligerum et rei militaris expertum fugit, infelicitatis Francorum excidia relaturus. Carolus autem dictus Martellus, Germanos et Gepidas secum ducens cum Francis, qui remanserant,

(1) Synodus Romana sub Gregorio III hoc anno celebrata, de qua Labbeus in Collectione sua, ad quem potissimum mensem pertineat, habes ex Epistola Gregorii III ad Antoninum Grandensem patriarcham vulgata in nova editione Ughellii tom. V, in Granden pag. 1089. Invitat in ea Pontifex Antoninum cum episcopis, ejus ordinationi subjectis, ut kalendis Novembris succedentis quintæ decimæ Indictionis ad Sedem Apostolicam conveniant ad Synodum. MANSI.

Abderamen se obtulit devastanti: cumque per septem dies bellis particularibus sese impeterent, demum dispositis aciebus generali prœlio dimicantes alternis cædibus se læserunt; sed gens Austriæ (id est, Austrasiæ) membrorum præeminentia valida, et gens Germana corde et corpore præstantissima, quasi in ictu oculi manu ferrea, et pectore arduo Arabes exstinxerunt; et ipsum (nempe Abderamen) gladio peremerunt, sicque nocte prœlium dirimente, ad castra sua exercitus redierunt: mane autem diluculo apparente, viderunt Germani Arabum tentoria, ut heri fuerant ordinata, et putaverunt Arabes velle prœlium restaurare, et cum exploratores officio vacua percepissent, iverunt ad spolia et manubia dividenda, et verentes, ne forte Arabes in stratis, vel semitis insidias procurarent, Germani et Franci in patrias redierunt: Arabes autem, qui evaserant, per compendia ad Galliam Gothicam reversi sunt».

4. *Abderamen Saracenorum dux occiditur.* — Continuator Fredegarii, qui hoc tempore vivebat, paucioribus verbis hoc prœlium describit: « Egressi cum rege Abdyrama nomine, Garumnam transeunt, Burdegalensem urbem pervenerunt: Ecclesiis igne concrematis, populis consumptis usque Pictavos progressus est; ut Basilica sancti Hilarii igne cremata (quod dici dolor est), ad domum beatissimi Martini evertendam destinant. Contra quos Carolus princeps audacter aciem instruit, super eosque belligerator irruit, Christo auxiliante, tentoria eorum subvertit, ad prœlium stragem conterendam accurrit, interfectoque rege eorum Abdyrama prostravit exercitum, proterens dimicavit atque devicit, sicque victor de hostibus triumphavit ». Post hoc prœlium Carolus *sanctum Eucherium* Aurelianensem episcopum in exilium misit, ut anno superiori num. 16 et seq. jam diximus. Ex his corrigenda quæ Baronius anno DCCXXV, num. 9 et 10 de hoc bello scribit.

5. *Abdelmelecus ejus successor Christianos in Hispania persequitur.* — Si *Abderamen*, et alii quidam præfecti Saracenorum Hispaniensium irrito conatu Gallias aggressi sunt, alii ejusdem gentis cunctas, quæ supererant in Hispania, civitates subegere, et *Pelagii* regnum intra quosdam montes concluserunt. In locum Abderamani in Gallia cæsi *Abdelmelecus*, ut habet anonymus Andalusianus, subrogatus fuit. Isidorus Pacensis annum notarat, sed numeri nunc corrupti: « In Æra DCCLXXII, Arabum CXVI, Iscam XII, Abdilmelec ex nobili familia dux mittitur ad principalia jussa ». Sed legendum videtur, *in Æra* DCCLXXI, *Arabum* CXV, anno scil. Christi DCCXXXIII, ut quæ postea gesta sunt indicant. Cum ergo Saraceni ita male in Galliis habiti fuissent, in Christianos, asperos Asturiarum montes habitantes, omne acerbitatis virus evomere decreverunt: « Prædictus Abdilmelic », inquit Isidorus Pacensis pag. 19, « ad principalia jussa (venit), quare nil ei in terras Francorum prosperum eveniret. Ad pugnæ victoriam statim a Corduba exiliens cum omni manu publica subvertere nititur Pyrenaica inhabitantium juga ». Sandovallius in margine ait: « Fortassis, hæc expeditio fuit contra Pelagium, et eos, qui in Covadonga se receperunt ». Quæ conjectura optima; cum horum temporum scriptores Asturiarum montes Pyrenæos vocarint. Isidorus laudatus eos *Vaceorum montes* appellat, et Vacceorum nomine *Vascones* intelligit, qui inter Iberum fluvium et Pyrenæos montes habitabant. Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 4, hanc *Abdelmeleci* expeditionem, innixus laudato loco Isidori, refert ad annum DCCXXXVII, non advertens tunc *Abdelmelecum* Hispaniis non præfuisse.

6. *Christiani Saracenos vincunt.* — Sebastianus Salmanticensis, aut verius Alfonsus rex p. 47, loquens de victoria ab Asturiensibus de Arabibus in sua regione reportata hæc scribit: « Cumque Astures persequentes eum in locum Olaliensem reperissent, simul cum exercitu suo cum gladio deleverunt; ita ut ne unus Chaldeorum intra Pyrenæi portus remaneret ». Sed redeo ad Abdelmelecum, qui miseros Christianos intra montes persequebatur, « expeditionem per loca dirigens angusta (ut habet Isidorus citatus), nihil prosperum gessit. Convictus de Dei potentia, ad quem Christiani præparvi, pinacula retinentes postulabant (vel præstolabant, juxta correctionem Codicis Mazarinei) misericordiam, et debita (legendum forsan, dubia) amplius, hinc inde cum manu valida appetens loca, multis suis bellatoribus perditis sese recipit in plana, repatriando per devia ». In Codice Mazarineo correcto legitur, *dubia*, loco forsan vocis *debita* supra expressæ. Quinque veteres historici rerum Hispanicarum a Sandovallio in lucem editi characteres temporum, locaque integra sæpe mendose descripta, exhibent, ut ipsemet Sandovallius testatur, qui fatetur, pauca eorum exemplaria Mss. eaque valde depravata, in Hispania superesse. Quare ante annos circiter sexaginta vir doctissimus, cujus nomen ignoratur, magna cura et diligentia in Bibliothecis Galliæ perquisivit exemplaria Mss. eorumdem historicorum, Idacii scilicet, Isidori Pacensis, Sebastiani Salmaticensis, Pelagii Ovetensis, et Sampiri Asturicensis episcopi, qui una simul editi sunt, variasque correctiones in suo exemplari annotavit. Illud e Bibliotheca Mazarina in regiam translatum fuit, et thesauri loco habendum. Hunc auctorem sub nomine anonymi Mazarinei in hoc opere citabimus, ejusque ope præfatorum auctorum tenebris lucem affundere conabimur; ex illis enim scriptoribus a Baronio non lectis, tanquam purioribus fontibus, nobis veritas haurienda.

GREGORII III ANNUS 3. — CHRISTI 733.

1. *Legatio frustra missa ad Leonem.* — Septingentesimus trigesimus tertius Christi annus prima Indictione sequitur, quo tum Gregorius papa, tum et seorsum Italia legationem misere ad Leonem imperatorem, quibus ipsum suaderent ab impietate desistere; qua sublata de medio, fore ut omnes se ipsi subjicerent, consuetumque vectigal, ut subditi, penderent. De hac autem ab Italia legatione missa meminit Anastasius verbis istis: « Cuncta generalitas istius provinciæ Italiæ similiter pro erigendis imaginibus supplicationes scriptas unanimiter ad eosdem principes Leonem et Constantinum direxere: quæ et ipsa similiter ut anteriora ablata sunt a Sergio patricio exstratego, qui dignitate strategi functus fuerat ipsius insulæ Siciliæ, ac fere per octo menses legati detenti, remissi sunt similiter cum exprobrationibus portatores ». Hæc de Italorum legatione Anastasius; qui et de ipso Gregorio papa ista mox subdit: « Et iterum faciens adhortatorias litteras pro erigendis suprascriptis sacris imaginibus (quas in Oriente dejecerat) et Orthodoxæ fidei firmitate, direxit per Petrum defensorem apud regiam urbem tam Anastasio invasori sedis Constantinopolitanæ, quam principibus Leoni et Constantino ». Quid autem hæc consecutum sit, non narrat auctor; sed nihil penitus actum esse, reliqua eventa declarant, cum certum sit, ipsos nunquam ab impietate cessasse.

2. *Sævit Leo in SS. imaginum cultores.* — Qui igitur adversus absentes frustra spirabat rabidas Leo minas et cædes, adversus eos, qui aderant, furorem convertit, exagitavitque rectæ fidei confessores detestantes ejus errores: reperiuntur quidem complures sancti episcopi ea de causa ab ipso abrepti e sede in exilium missi, et inter alios Theophylactus episcopus Nicomediæ, qui Constantinopolim profectus pro fide Catholica certans, ab eodem Leone ad Strobelum castrum missus est in exilium. Agunt de eo Græci in Menologio, ejus annuam commemorationem celebrantes septima die Martii. Vicesima vero ejusdem mensis S. Nicetæ episcopi Apolloniadis, de quo: « Hic, inquiunt, pro defensione sanctarum imaginum persecutionem passus, eo quod nollet venerabilem Christi Domini et immaculatæ Matris ipsius, et aliorum sanctorum imagines negare, in exilium missus, et variis afflictionibus tentatus, beatam præstans confessionem, sanctam Deo tradidit animam ». Tunc et Michael Synnadorum metropolita, de quo superius, ejusdem certaminis cursum exigens, ab episcopatu suo pulsus eadem ex causa, coronam a Deo confessionis accepit, cujus Græci agunt annuum natalem diem vicesima tertia Maii; sed et alii plures idem subiere certamen.

3. *Carolus rex Sarracenos vincit.* — Eodem anno res Francorum [1] Deus per Carolum ducem magna gloria illustravit: siquidem cum anno superiori idem princeps Narbonem detentam a Sarracenis, et eorum regem ibi degentem obsedisset, et alii, qui erant in Hispania Sarraceni opem laturi suis ingenti numero adversus eum supervenissent: hos adortus Carolus ad internecionem usque delevit. Habent hæc Annales Francorum recens a Pithæo in lucem vindicati: quæ quidem longiori fuissent describenda historia. Sed racemos non negligamus, qui vindemia tanta caremus.

4. *Bonifacius contra hæresim pugnat.* — Hoc tempore (quod ad res Germanorum pertinet) accidisse videtur, quod S. Bonifacius Germanorum apostolus, visitans Bajoariam, emergentem hæresim Apostolica auctoritate una cum hæresiarcha damnavit. Siquidem in rebus ab eo gestis ista narrantur [2]: « His ita confectis, S. Bonifacius Bajoariorum regiones, quibus per id tempus dominabatur Hugbertus dux, invisit, prædicationisque munus apud illum studiosissime exercens, Ermuvolfum hæreticum pestilentem, magno divinæ æmulationis fervore incensus ex canonum præscripto damnavit, et ab Ecclesia ejecit. Ac deinde ad suæ diœcesis homines reversus, omnia circumibat, instaurans ea, quæ Ecclesiarum cura poscere videbatur ». Hucusque de his ibi; quænam autem hæresis ab eodem fuerit seminata, nescitur, ipsa una cum auctore evulsa.

[1] Vet. Chron. a Pithæo edit. hoc anno et seq. — [2] Vit. S. Bonif. l. I. c. 27.

Anno periodi Græco-Romanæ 6226. — Anno Æræ Hispan. 771. — Anno Hegiræ 115, inchoato die 21 Febr. Fer. 7. — Jesu Christi 733. — Gregorii III papæ 3. — Leonis Isauri imp. 17. Constantini Copronymi 14.

1. *Theophylactus episc. Nicomediæ et Michael Synnadari ob sacras imagines in exilium missi.* — Ad num. 2. *Sanctus Theophylactus* Nicomediæ episcopus, et *sanctus Michael* Synnadarum episcopus ob defensionem sacrarum imaginum missi sunt in exilium, sed non a Leone Isaurico, ut scribit Baronius, sed a *Leone Armeno*, ut liquet ex Actis sancti Theodori Studitæ propter eamdem causam vexati. Ipsemet Baronius anno DCCCXIV, num. 10, de Theodoro Studita propter defensionem imaginum in exilium misso, refert hæc verba Theosterícti tunc viventis, in Vita sancti Nicetæ, in qua legitur: « Ad hæc Michael Synnaculorum (legendum, Synnadarum) episcopus: Si nos, inquit, conciliare vis; quare non id facis, quod conciliantem decet facere? Quippe qui alios quidem in palatio occultos detines, et ad te congregas, quibus excitatis, impiorum dogmatum docendorum facultatem præbes ». Paulo post: « Ad hæc Theophylactus episcopus Nicomediæ dixit: Testis Christus est, cujus effigiem vides ante oculos imprimis descriptam infinitis testimoniis nos abundare, quibus id confirmare possimus, etc. » Quare uterque sanctus præsul imperante Leone Armeno in exilium actus, ut recte vidit Combefisius in Historia Hæresis Monothelitarum pag. 1030, ubi refert Theophylacti elogium ex Synaxario Ms. Tiliano: « Leone Christo odibiti capessente imperium, atque ad imagines abolendas sese instruente, accersens magnus Nicephorus (anno DCCCXV) una cum aliis multis episcopis, etiam beatum Theophylactum ad impium ac apostatam imperatorem accedit. Cumque illi multa ex divinis ipsis Scripturis medicamina temperassent, insanabilis manet, ac eodem modo habens. Deinceps vero tacentibus aliis, beatus solus Theophylactus ad eum ait: *Scio Dei te patientiam ac longanimitatem contemnere. Verum veniet super te malus repente interitus, ac calamitas similis procellæ, nec invenies qui eripiat.* Iis ille ira succensus, universos damnat exilio; ac divinum quidem Nicephorum relegat in Tasum insulam; inclytum vero Michaelem Synadis episcopum in Eudociadem; aliosque in alia loca deportat: ter beatum autem Theophylactum apud Strobilum. Cum itaque beatus hic ac confessor Theophylactus, annos illic triginta perseverasset, ac exilii incommoda pertulisset, migrat ad Dominum ». De sancto Theophylacto fusius agit Baronius anno DCCCXVI, num. 37 et seqq. Colitur in Menæis die VIII mensis Martii, sanctus vero Michael Synnadensis die XXIII mensis Maii in iisdem et in Actis SS. Bollandianis celebratur. Theophylactus inscriptus Martyrologio Romano hodierno ad diem VII mensis Martii, sed sub nomine *Theophili*, perperamque scripsit Baronius eo die Græcos S. Theophylacti memoriam recolere, ut liquet ex iis quæ de eo refert Bollandus ad diem VIII mensis Martii in Elogio S. Theophylacti, quem in unico Martyrologio, Basilii nempe imperatoris, inscriptum ad diem VII Martii viderat Baronius. Est porro urbs Synnadarum metropolis Phrygiæ salutaris, urbs vero *Sinnaculorum* fictitia.

2. *Carolus Saracenos e Burgundia ejicit.* — Ad num. 3. Quod narrat Baronius ex Chronico Francorum a Pithæo edito, seu ex Annalibus Fuldensibus, de Saracenis iterum a *Carolo Martello* victis, pertinet ad an. DCCXXXVII, quo de ea victoria agemus. Expeditionem vero hoc anno a Carolo adversus Saracenos susceptam narrat his verbis continuator Fredegarii cap. 109 statim ac de clade *Abdiramæ* eorum præfecti anno superiori occisi, verba fecit: « Procedente alioquin anno sequente egregius bellator Carolus princeps regionem Burgundiæ sagaciter penetravit, fines leudibus suis probatissimis ad resistendum gentibus rebellibus et infidelibus statuit. Pace parta Lugdunum in Gallia suis fidelibus tradidit. Firmata fœdera induciaria, reversus est victor fiducialiter agens ». Analista vero Metensis scribit: « Anno ab Incarnatione Domini DCCXXXIII, Carolus princeps regnum Burgundiæ cum valida manu penetravit, finesque regni illius fidelibus suis ducibus probatissimis ad regendum dedit. Indeque victor reversus, ad propria (id est, in Austrasiam) rediit, in omnibus sese sapienter et fiducialiter agens ». Ultra Lugdunum igitur summoti Saraceni, recuperatæque a Francis urbes cis positæ, respectu scilicet Francorum, Divio, Belna, Cabilo, et Matisco cum Vesontione. Quo tempore, quibusve auctoribus Burgundiones defecerint, nemo ex antiquis tradidit.

3. *Frisios domat.* — Hic annus ejusdem Caroli

in *Frisios* expeditione etiam insignis fuit. Exstincto enim *Radbodo* Frisiorum rege, pax cum Francis per aliquot annos inconcussa steterat, indeque Christiana religio per illam regionem commodius a Christianis doctoribus propagata fuerat. Sed cum *Carolus* bello Aquitanico distinetur, *Frisii* occasione capta tumultum concitant, incerta de causa, nisi quod Emmius lib. 4 Rer. Frisic. existimat, eam petendam esse, quod Franci se eorumdem doctorum patronos ferrent, Frisisque fanorum suorum eversio, idolorumque ignominia gravissimæ acciderent. Hujus belli Frisici mentio in Annalibus Petavianis, in quibus legitur : « DCCXXXIII, quando venit cum Westri exercitum in Westrigon », id est, ut modo videbimus, cum classe Westriæ seu Occidentalis Franciæ, quæ maritima erat. Idem legitur in Annalibus auctioribus Tilianis : « Karlus cum exercitu venit in Westragon ». Idem habent Chronicon San-Dionysianum et Regino, qui ait Carolum eam regionem suæ ditioni subjecisse. Hujus expeditionis meminit etiam continuator Fredegarii cap. 109 : « Item quod superius prætermisimus (referre scilicet ante expeditionem Aquitanicam, a Carolo anno DCCXXXII confectam) in gentem durissimam maritimam Frisionum nimis crudeliter rebellantem præfatus princeps navali expeditione properat, certatim altum mare ingressus, navium copia adunata ». Expeditio itaque navalis fuit, et altera quam idem auctor ibidem narrat, pedestris.

GREGORII III ANNUS 4. — CHRISTI 734.

1. *Inter alia martyrium S. Joannis abbatis.* — Annus sequitur Redemptoris septingentesimus trigesimus quartus secunda Indictione, quo (inquit Theophanes) « a Leone imperatore Theodorus Mansur in exilium missus est apud climita eremi ». Fuisse tradunt Theodorum episcopum Grapsorum, Cantorem cognomento dictum, quod sicut Joannes Damascenus, et Cosmas Majumæ episcopus sacros hymnos in Ecclesia tunc canendos luculentissime scriberet. At sæviit eadem bestia ferocissima in alios sanctos viros cultores sacrarum imaginum, nempe Paulum et Theosterictum, quorum Græci celebrant anniversariam natalis diem decimam septimam mensis Martii : quorum priorem igne consumptum tradunt; posteriorem vero post multa mala in pace quievisse. Tunc etiam Theophilum monachum multa perpessum tradunt, cujus et natalem diem celebrant decima die Octobris.

2. Porro sic comparatus erat Leo cruenta bestia, ut licet sanguinem sitiret Orthodoxorum sibi contradicentium, invidens tamen ipsis gloriam consummati martyrii, ab eorum nece sæpe abstinuerit, eos amandans longius in exilium. Sed audi certamen Joannis abbatis monasterii Catharorum, de quo ista quidem iidem Græci habent in Menologio : « Hic, inquiunt, sub impio imperatore Leone pro sanctarum imaginum defensione cum in exilium mitteretur, convocans multos, eosque admonens : Vigilate, inquit, patres et fratres, ne a diabolo ad negandam sanctarum imaginum venerationem subripiamini. Ductus autem ad imperatorem, libera voce impietatem illi exprobrans, jussus est in oculos verberari, ac ferreis catenis vinctus exul mittitur ad castrum Pentadactylum nomine, ibique ligatis peditus carcere inclusus, decem et octo menses detentus est. Post hæc in urbem ipsam in conspectum imperatoris tanquam ad triumphum duxerunt. Denique post multas ærumnas cum aliis pluribus relegatus in insulam Aphrusiam, exactis illic duobus annis cum dimidio, visione quadam admonitus, cum iis, qui illic cum ipso erant, obitum suum prædixisset, migravit ad Dominum ». Hæc ibi. Porro Leo non semper se continuit ab inferenda confessoribus nece, ut quæ anno sequenti dicentur, fidem faciunt.

3. *Nothelmus episcopus Dorovernensis quem et alios consulit per Epistolam Bonifacius de cognatione spirituali.* — Hoc eodem anno moritur in Anglia [1] Tacuinus archiepiscopus Dorovernensis, vir (ut inquit [2] Beda) religione et prudentia insignis, sacris quoque litteris nobiliter instructus : successerat hic Berthwaldo æque pietate et doctrina conspicuo [3] successori Theodori ; post Tacui-

[1] Bed. epit. hoc ann. — [2] Bed. hist. Angl. l. v. c. ult. — [3] Bed. l. v. c. 9.

num vero anno sequenti, Nothelmus nobilis pietate ac doctrina pariter insignis, ad quem scribens S. Bonifacius, de rebus sibi dubiis consuluit, nempe de cognatione spirituali matrimonium impediente, ut de re sibi hactenus incomperta : nam plane accidit (quod fatetur) ipsum rei inscium, errore lapsum esse : cujus rei gratia factum, ut non solum Nothelmum ipsum, sed alios viros doctrina insignes in Anglia existentes consuleret, ad quem adhuc ejusdem eo argumento conscriptæ extant Epistolæ iisdem temporibus datæ, quibus idem Bonifacius suæ mentis æstus et angustias, quas in ministerio verbi pateretur, æque significat. Scripta autem ad Nothelmum Epistola sic se habet[1]:

4. « Domno dilecto summi pontificatus infula prædito Nothelmo archiepiscopo Bonifacius exiguus servus servorum Dei, optabilem in Christo æternæ charitatis salutem.

« Almitatis vestræ clementiam intimis obsecro precibus, ut mei in vestris sacrosanctis orationibus memores esse dignemini, et navem mentis meæ variis Germanicarum gentium tempestatum fluctibus quassatam, precibus vestris in portu firmæ petræ stabilire studeatis, et ut communione fraterna non aliter, quam ut mihi venerandæ memoriæ antecessor vester Berthwaldus archiepiscopus exeunti a patria concessit, vobiscum adunatus sim nexu spiritali, et glutino charitatis conjunctus; similiter cum fraternis comitibus peregrinationis meæ Catholicæ fidei unitate, et spiritualis amoris dulcedine semper sociatus vobis esse merear.

« Similiter et diligenter obsecro, ut illius Epistolæ qua continentur, ut dicitur, interrogationes Augustini pontificis, ac prædicatoris primi Anglorum, et responsiones S. Gregorii papæ, exemplar mihi dirigere curetis, in qua inter cætera capitula continetur, quod in tertia generatione propinquitatis fidelibus liceat matrimonia copulare : et ut scrupulosa cautela diligenter investigare studeatis, si illa conscriptio supradicti patris nostri sancti Gregorii esse comprobetur an non : quia in scrinio Romanæ Ecclesiæ, ut affirmant scriniarii, cum cæteris exemplaribus supradicti Pontificis quæsita non inveniebatur.

5. « Præterea de uno peccato commisso, vestrum consilium audire desidero, quod cuidam homini in matrimonio concedendo nesciens commisi, quod hoc modo contigit : Homo quidam (sicut multi solent alter alterius filium de sacri baptismatis fonte elevantes) adoptavit sibi in filium, cujus matrem postea viduatam marito duxit uxorem; quod Romani peccatum censent, ita ut in talibus divortia facere præcipiant, affirmant et regnantibus Christianis imperatoribus, illius matrimonii scelus capitali sententia mulctandum, vel peregrinatione perpetua delendum. Ut si hoc in Catholicorum Patrum decretis, vel canonibus, vel etiam in sacro eloquio pro tam magno peccato computatum esse inveneritis, indicare mihi curetis, ut et ego intelligendo cognoscam, cujus auctoritas sit in illo judicio : quia nullatenus intelligere possum, quare in uno loco spiritualis propinquitas in conjunctione carnali copulata grande peccatum sit, quando omnes in sacro baptismate Christi, et Ecclesiæ filii, et filiæ, fratres et sorores esse comprobemur. Similiter rogo, ut mihi studeatis indicare, in quoto anno ab Incarnatione Christi prædicatores primi a sancto Gregorio missi ad gentem Anglorum venissent. Vale ». Ista ad Nothelmum archiepiscopum Bonifacius, qui et de eadem quæstione consuluit Plecthelmum (Pecthelmum) episcopum, a Beda pariter ob doctrinam sanctitatemque laudatum. Sic ipsa ad eum data se habet Epistola[1]:

6. « Venerando fratri a me diligendo Pethelmo (Pecthelmo) coepiscopo Bonifacius exiguus servus servorum Dei, optabilem in Christo charitatis salutem.

« Paternam sanctitatis vestræ clementiam intimis obnixe flagitamus precibus, quia nobis opus est periclitantibus, ut vestris Deo dignis orationibus adjuvemur : et quia Germanicum mare periculosum est navigantibus, precibus vestris, Deo gubernante, ad æternæ tranquillitatis littus, sine macula, vel damno animæ perveniamus. Et dum cæcis proprias tenebras ignorantibus, et adspicere nolentibus, lumen Evangelicæ veritatis offerre nitimur, tenebris propriorum peccaminum non involvamur, et non in vacuum curramus, aut cucurrissemus; sed vestris intercessionibus fulti, ad æternitatis lumen immaculati et illuminati tendamus. Præterea parva munuscula pro indicio charitatis direximus, id est, corporale, pallium album, stigmatum, variatum et villosum ad tergendos pedes servorum Dei, quæ petimus, ut pro memoria accipere non dedignemini.

« De una quoque re vestrum consilium et responsum desideramus. Affirmant sacerdotes per totam Franciam et per Gallias, necnon et pro his maximi criminis reum esse hominem, qui in matrimonium acceperit illam viduam, cujus ante filium in baptismo adoptivum suscipiebat : quod peccati genus (si verum est) hactenus ignorabam, et nec in antiquis canonibus, nec in Decretis Pontificum Patres, nec in calculo peccatorum Apostolos usquam enumerasse cognovi[2]. Qua de re si aliquid uspiam in Ecclesiasticis scriptis disputatum invenissetis, nobis indicare curate, et quid vobis videatur, nosse vellemus. Sospitatem vestram sanctis virtutibus proficere, et longo tempore valere te cupio in Christo ». Hactenus Bonifacii ad Pecthelmum Epistola.

7. « Fuit iste (ut auctor est[3] Beda) primus episcopus Ecclesiæ recens erectæ, dictæ Casæ Candidæ, vir eruditione insignis, quem habuisse[4] tradit successorem Aldhelmum æque disertum, qui et post se ejusmodi scriptorum monumenta reliquerit. Scri-

[1] Eod. Cod. Epist. XXI.

[1] Ex eod. Cod. Epist. XVII. — [2] Maximam habitam esse rationem ejusmodi vinculi spiritualis a Romanis Pontificibus Julio, Innocentio, Cælestino, atque Conciliis, testatur Deusdedit papa in Epistola ad Gordianum episc. Hispan. — [3] Beda l. v. c. ult. — [4] Ibid. c. 19.

psit, inquit, jubente Synodo suæ gentis, librum egregium adversus errorem Britannorum, quo vel Pascha non suo tempore celebrant, vel alia perplura Ecclesiasticæ castitati et paci contraria gerunt; multosque eorum, qui Occidentalibus Saxonibus subditi erant Britones, ad Catholicam Dominicæ Paschæ celebrationem hujus lectione perduxit. Scripsit et de Virginitate librum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere, et versibus hexametris, et prosa composuit. Scripsit et alia nonnulla, utpote vir undecumque doctissimus : nam et sermone nitidus, et scripturarum, ut dixi, tam liberalium quam Ecclesiasticarum erat eruditione mirandus ». Hæc Beda, qui et de eadem quoque spiritali cognatione voluit consuluisse Duddonem abbatem virum in Anglia doctrina celebrem, qui olim ejusdem Bonifacii discipulus fuerat : sicque discipulum suum consulere non erubuit, quod vir esset humilis corde. Epistola autem perbrevis sic se habet [1] :

« Dilecto filio Duddoni abbati Bonifacius, qui et Winfredus, servus servorum Dei optabilem in Christo charitatis salutem.

« Memorem te esse, fili charissime, desidero Sapientis cujusdam sententiæ, qui dixit [2] : Serva antiquum amicum, ut antiquæ amicitiæ, quam in pueritia jam olim cœpimus et servavimus, non in senectute obliviscaris, sed recorderis patris tui, jam nunc decrepiti, et membris omnibus ad viam universæ terræ vergentibus; et licet parum doctus præceptor fuissem, tamen tibi omnium devotissimus, ut ipse testis es, esse studui : illius devotionis memor mei jam senis, Germanici maris tempestatibus undique quassantibus fatigati recorderis, hoc est, ut orationibus ad Dominum fusis, me sublevare studeas, et sanctis Scripturis adjuvare, maxime in sanctorum Patrum spiritualibus tractatibus, qui spirituales tractatus magistri legentium sacrum eloquium esse dignoscuntur. Rogo ut mihi in adjutorium divinæ scientiæ partem tractatus super Apostolum Paulum, quæ mihi deest, mittere digneris : habeo enim supra duas Epistolas tractatus, id est, ad Romanos, et ad Corinthios primam. Similiter et quicquid in sacro scrinio inveneris, et mihi utile esse arbitreris, et me latere, vel scriptum non habere existimes, insinuare velis, sicut fidelis filius, licet rustico patri, et rescripta beatitudinis tuæ dirigere dignare, si tibi placuerit, ut semper ambo inter nos ita faciamus. Quicquid tibi filius meus Eoba presbyter, gerulus litterarum mearum verbo indicaverit de matrimonio commatrum, quarum filios suscepimus in baptismo, in Scripturis quære, unde judicetur capitale peccatum esse apud Romanos; et si alicubi in scriptis Ecclesiasticis de hoc peccato disputatum aliquid reperies, mihi manifestare non dubites. Vale, dilectionem beatitudinis tuæ prosperis successibus proficere in Christo optamus ».

[1] Eod. Cod. Ep. XXVIII. — [2] Eccli. XXIX.

Anno periodi Græco-Romanæ 6227. — Anno Æræ Hispan. 772. — Anno Hegiræ 116, inchoato die 10 Febr. Fer. 4.— Jesu Christi 734. — Gregorii III papæ 4. — Leonis Isauri imp. 18. Constantini Copronymi 15.

1. *Theodori duo ob sacras imagines vexati non confundendi.* — Ad num. 1. Theophanes ad annum XVIII Leonis, quem a kalendis Septemb. currentis Christi anni inchoat, ait : « Hoc anno Theodorus Mansuris filius ad deserti regionem relegatus est ». Hic sanctus Theodorus Mansur dicitur, « quod cum sancto Joanne Damasceno, cujus avus Mansur dictus est, communem sanguinis stirpem nactus fuerit; vel quod nobilitate inter gentes præcipuas Mansuris appellationem (nobilem enim et principem familiari colloquio exponebat Abraham Ecchellensis) promeritus sit », inquit Goarus in Notis. Stephanus tamen diaconus in Vita sancti Stephani junioris monachi et martyris, ut videre est infra anno DCCLIV, num. 14, dicit, Constantinum Copronymum vocasse sanctum Damascenum per contemptum *Mansur*. Cedrenus in Chronico scribit : « Hic sanctus Joannes (nempe Damascenus) una cum Cosma Majumensi episcopo, et Theophane fratre Theodori Graptorum episcopi, Melodi sive Cantores sunt agnominati, eo quod melodiis comprehendissent eas cantilenas, quæ in Ecclesiis Christianorum canuntur, prout ab eis compositæ, formatæque sunt ». Verum, ut animadvertit Combefisius in Historia hæresis Monothelitarum p. 745, Xilander locum illum Cedreni perperam inter-

pretatus est; in Græco enim legitur, καὶ Θεοφάνους ἀδελφοῦ Θεοδώρου τῶν γραπτῶν, id est, *et Theophane fratre Theodori Grapti* a litteris fronti inustis ita appellati. Fuerunt enim *Theodorus* et *Theophanes Grapti*, id est, iambis versibus inscripti facies, punctim cæsa cute ad carnem ac insperso atramento, ut tradit Zonaras in Theophilo imp. eo fere modo, quo Turcæ hodie Christianos invisentes sacra loca ad pugnum inscribunt. Quare Cedrenus et ejus interpres Baronium in duplicem errorem impulere. Primo enim *Theodorum*, qui sub Leone Isauro sacras imagines defendit, episc. Graptorum perperam facit. Secundo, *Theodorum* istum confundit cum alio *Theodoro Grapto*, fratre Theophanis, qui et ipse Graptus dictus est, quique reddita Ecclesiis pace factus est Nicænus episcopus sæculo sequenti post Theophili imperatoris mortem, cujus jussu tam Theodorus monachus, quam Theophanes ipse vultu inscripti fuerant. Utriusque fratris mentio est in oratione historica in festum restitutionis imaginum a Combefisio citato pag. 716 publicata. *Theodorus*, qui Leone Isauro imperante relegatus est, cognomento *Cantor* appellabatur, quod sicuti Damascenus et Cosmas Majumæ episcopus, cantica Ecclesiastica ediderit. Denique *Graptorum* urbs fictitia, et nulli geographo cognita.

2. *S. Joannes abbas monasterii Catharorum ob cultum imaginum varie vexatus.* — Ad num. 2. Recitat Baronius elogium *S. Joannis* confessoris *Hegumeni* monasterii Catharorum, ex Menologio Græcorum ad diem XXVII mensis Aprilis, ubi dicitur, eum ob cultum sacrarum imaginum plurima passum, tandemque cum aliis multis relegatum « in insulam Aphusiam, exactis illic duobus annis et dimidio », ad Deum migrasse. Verum Henschenius ad diem XXVII mensis Aprilis refert verba Menæorum de hoc sancto abbate cœnobii Catharorum, quibus liquet, hanc illustrem S. Joannis confessionem pertinere ad tempora Leonis Armeni, qui anno DCCCXIII Orientis imperium suscepit. Asserunt enim Menæa S. Joannem cum suo magistro profectum esse *ad secundam Synodum Nicænam*, et postea Nicephorum imperatorem præfecisse eum cœnobio Catharorum, quod *annis paulo amplius decem* rexit. Post illud tempus submissi a Leone Iconomacho, qui ipsum Joannem catenis vinctum Constantinopolim traxerunt, ubi impius imperator oculos ejus et faciem nervis bubulis atrociter cecidit, variisque suppliciis affecit. Tandem *imperante Theophilo* relegatur *in insulam Aphusiam*, ubi *expleto biennio cum dimidio* ad Dominum excessit. Hæc summarie ex Menæis. Hinc intelligis, Leonis Iconomachi nomine Martyrologos sæpius Leonem Armenum designare.

3. *S. Bonifacius consulit S. Petchelmum episc. Candidæ Casæ.* — Ad num. 6. *Sanctus Bonifacius* per litteras consuluit *Pecthelmum*, vel *Pechelmum* episcopum, ab eoque quæsiit, ut ei indicaret, an peccatum esset, in matrimonium accipere viduam, cujus ante filium in baptismo adoptivum quis susceperit, aitque se id neque in antiquis canonibus, nec in Decretis Pontificum, nec in calculo peccatorum, usquam illud enumeratum esse sese cognovisse, petitque, ut quid sibi videatur significet. Verum dubium, quod sanctum virum adeo torquebat, hodie nullum est apud Catholicos, qui unanimi consensu docent, inter susceptorem et eum qui baptizatur, ejusque parentes ambos, cognationem existere spiritalem, quæ Ecclesiastica lege matrimonium inter illos contrahendum quidem impedit, contractum vero dirimit, ut variis canonibus ostendit Serarius in Notis ad eam Epistolam, ubi et *Bonifacium* excusat, quod ea de re dubitaverit, de qua ab eo dubitatum non fuisset, si volumina, quæ pertinent ad jus canonicum, serius collecta non fuissent, eaque præ manibus habuisset.

4. *Plecthelmus fuit socius S. Wironis episcopi.* — Ad num. 7. Anno DCXXXI, num. 5 et seqq. jam locutus sum de *sancto Wirone* episcopo, qui cum sancto Pecthelmo seu Plechelmo in Gallias venit, ibique uterque Pippini Heristalli tempore, ideoque circa annum DCC, pedem fixit, et ejusdem Pippini, non vero Pippini Landensis, ut putavit Baronius, confessionem audivit. Mortuo Wirone Pecthelmus eidem Pippino a confessionibus fuit. In ejus enim Vita legitur : « Ibi quoque cum summo sacerdote Domini confessione criminum facta, et accepta pœnitentia, de humanitatis parte deflet contracta », scilicet Pippinus. Pecthelmus, qui episcopus nulli sedi addictus diu fuit, renuntiatus est postea episcopus Candidæ Casæ, ut testatur Beda lib. 5, cap. ult. de episcopis loquens, qui Ecclesiis Anglicanis præerant anno DCCXXXI, quando Historiam gentis suæ absolvit : « Pechthelm in ea, quæ Candida Casa vocatur, quæ nuper multiplicatis fidelium plebibus, in sedem pontificatus addita, ipsum primum habet antistitem ». Bollandus ad diem XXI Februarii in Commentario ad Vitam beati Pippini, Landensis vulgo nuncupati, num. 49 ait, quosdam temere credidisse sanctum *Plechelmum*, sancti Wironis socium, eumdem esse cum Pechthelmo, de quo ibi loquitur Beda; « nam XVII tunc anni, inquit, ab obitu Pippini Heristalli effluxerant ». Verum vana hæc ratio; *Pecthelmus* enim XVII et amplius annos Pippino Heristallo superstes esse potuit, et auctores, qui de Pecthelmo locuti sunt, eum Wironis socium fuisse docent. Wigorniensis illius mortem cum sequenti Christi anno alligat, et Malmesburiensis in lib. de Pontif. pag. 273 ei Frethewaldum successorem assignat, quemadmodum et idem Wigorniensis, aitque Malmesburiensis; « qui multo ante tempore in West-Saxonia commoratus, sanctissimi Aldelmi discipulatu interesse meruerat ». Quare perperam Baronius scribit, Bedam tradere Pecthelmum habuisse successorem *Aldhelmum æque disertum*. Beda enim lib. 5, cap. 19, a Baronio citatus, ubi scripsit Heddi antistitem Occidentalium Saxonum ad Deum migrasse, statim addit : « Denique Pechthelmus, qui

cum successore ejus Aldhelmo multo tempore adhuc diaconus, sive monachus fuit, referre est solitus, etc. » ubi Beda Aldhelmum clare vocat Heddi, non Pecthelmi successorem, quod nullus negare potest. Vide dicta anno DCCV, num. 15.

5. *Christiani in Hispania judices habebant ex sua gente.* — Postquam Saraceni pedem in Hispania fixere, Christiani sacris non vetiti, lites civiles arbitrio judicum a provinciæ præfectis datorum dirimebant, juxta legum patriarum ordinem, communicata quoque judicibus illis antiqua comitis dignitate; ut proceres viros, qui supererant, Reipublicæ participes faciendo, sine molestia illos atque plebem Christianam in officio continerent. Quem Arabum usum et modum magistratibus illis præscriptum eruit Petrus de Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 2, num. 4, ex Privilegio quod Alboacemus Saracenus, princeps Conimbricensis, hoc anno subjectis sibi populis concessit, juxta leges a *Muza* promulgatas. Extare illud ait Sandovallius pag. 88, in monasterio Lorbanensi haud procul Conimbra, in eoque ista legi : « Ego ordinavi quod Christiani habeant in Colimb suum comitem, et in Guadatha alium comitem de sua gente, qui manteneat eos in bono juzgo secundum solent homines Christiani. Et isti component rixas inter illos, et non matabunt hominem sine jussu de Alcaide seu Alvacile Saracena; sed ponent illum a pres de Alcaide, et monstrabunt suos juzgos, et ille dicebit : Bene est; et matabunt culpatum; in populationibus parvis ponent suos judices, qui regant eos bene, et sine rixa ». Oihenartus in Notitia utriusque Vasconiæ lib. 2, cap. 6, asserit, alias judices in regno Navarræ *Alcaldos* appellatos fuisse, voce illa a Saracenis ad Christianos traducta. Hinc *Vitalis* episcopus Oscensis de Magistratibus Saracenorum Hispan. « In quibusdam locis judices, in quibusdam Alcaydi dicti justitiæ nuncupantur ».

6. *Initium principatus Navarræ.* — Initium principatus Navarrici in regnum post aliquot annos evecti ad hæc tempora referendum. Saraceni, qui universam fere Hispaniam oppressere, *Pampelonem* et *Vascones* nunquam sibi subjicere potuere, hique post funestam illam cladem, et libertatem et religionem Catholicam conservarunt, ut discimus ex Chronico Sebastiani episcopi Salmanticensis, qui sæculo nono vixit, qui ideo quæ tunc gesta sunt, melius scire potuit, quam qui tardius de iisdem scripsere. Hæc ejus verba : « Æra DCCLXXVII (anno sc. Christi DCCXXXIX), post Fafilani, etc. Alava namque, Vizcaia, Araone (Aragonia) et Ordunia a suis incolis semper esse possessa reperiuntur. Sicut Pampilona, Degnis (vel Deyii et Deyerri) atque Berroza », vulgo *Berrueca,* regio vicina Stellæ oppido in hodierno Navarri regno posito. Hoc unicum fundamentum, quo in hujus principatus exordio explicando inniti possumus, ideoque hunc locum juxta manuscripta Marcianensia in Flandria, postea cum exemplari Ms. Bibliothecæ Mazarinæ hoc sæculo ab anonymo eruditissimo collata citavi. *Navarræi* itaque suos semper comites, judices, aut dominos libertatis et religionis defensores habuere. Josephus Moretus Pampelonensis e societate Jesu anno MDCLXIV regni Navarrici *antiquitates*, annoque MDCLXXXIV ejusdem regni *Annales* in lucem dedit, multaque, quæ hactenus latuerant, e tenebris eruit, quorum præcipua suis locis in medium adducemus; et quia editio Pampelonensis Chronicorum Isidori Pacensis, Sebastiani Salmanticensis, Sampyri Asturicensis, et Pelagii Ovetensis facta juxta aliqua manuscripta, quæ in Hispania supersunt, sed miserum in modum corrupta, ut Sandovallius, qui eam curavit, ingenue fatetur, eam aliquibus in locis corrigemus ope Codicis anonymi, qui extat in Bibliotheca Mazarina. Avalus Piscina, qui a ducentis circiter annis vixit, viderat antiquum Chronicon Vallis Iscarbis, sed Hispani hunc thesaurum perire passi sunt. Nobis itaque *Piscina*, cui aliqua Chronica manuscripta Navarræa quadringentorum aut quingentorum annorum suffragantur, in hoc capite sequendus. Testatur is, circa annum DCCXXX *Garciam* Beguriæ seu Veguriæ et Abarcucæ Dominum, *Aristam* vel *Ariestham* cognominatum, partem illius regionis obtinuisse. Hunc Marca in Historia Benearnensi, et aliqui alii auctores *Bigorræ* in Francia dominum perperam credidere ; verum ad id probandum varia commenti sunt, quæ seipsis corruunt, et in quibus refellendis male tempus a nobis poneretur.

7. *Ocba ad persequendos Christianos Hispaniæ præfectus constituitur.* — Interea *Ocba* hoc anno in præfecturam Hispaniæ *Abdelmeleco* successit. Noweirius enim Arabs tradit, anno Hegiræ CXVI, mense Februario currentis anni cœpto, *Obeydellam* proregem califæ in Africa Ocbæ Hispaniarum regimen commisisse, ab eo, ut Christianos persequeretur, petitum, a quo non discedit anonymus Andalusianus, qui tradit Abdelmelecum *menses septem* Hispaniæ præfuisse. Ocba Pampelonem nunquam antea debellatam expugnavit; sed cum in ea coloniam Arabum non instituisset, antiqui civitatis incolæ in ejus semper possessione permansere, ut testatur Sebastianus Salmanticensis. Universam etiam *Gallæciam,* ubi *Pelagius* regnabat, domuit, inquit anonymus Andalusianus, hicque cum trecentis tantum personis ad rupes fortissimas confugit; ubi cum ab Ocba obsessus fuisset, alii se ei dedidere, alii fame periere, et eorum numerus ad homines triginta et feminas decem redactus fuit, qui melle tantum vescebantur, quia in rupe ab eis occupata plurima apum examina erant. Musulmanni seu Saraceni ea expeditione fatigati, et parvum illum numerum sibi nocere non posse arbitrati, recessere et Christianos ludibrio habuere. Interim, subjungit anonymus, illi temporis progressu potentes evasere, et Musulmannis terrorem incussere. Id hoc vel sequenti anno contigisse videtur. Numeri enim apud Isidorum Pacensem depravati, qui pag. 19 hac de re scribit : « Cui (nempe Abdelmeleco) et mox post modicum in Æra

DCCLXXV, et Arabum CXVIII, Iscam XV (corrigendum, Æra DCCLXXII, Arabum CXVI, Iscam XII), successor venit nomine Aucupa (id est, Ocba) qui.... prædecessorem (nempe Abdelmelec) vinculo alligans, judices ab eo præpositos fortiter damnat. Certe.... descriptionem populi facere imperat, atque exactionem tributi ardue agitat; perversos Hispaniæ, vel diversis vitiis implicatos ratibus appositis maria transvolat (legendum forte transvectat) fiscum ex diversis occasionibus promptissime ditat; abstemius ex omni occulta datione perseverat, neminem nisi per justitiam propriæ legis damnat ».

8. *Saracenorum dissensiones Christianis Hispaniæ utilissimæ.* — Anonymus Andalusianus asserit, *Ocbam* versus Narbonensem tractum exercitum movisse, quod et Isidorus Pacensis habet, sed neuter in eo bello gesta narrat. Isidorus ait tantum : « Expeditionem Francorum cum multitudine exercitus ademptat », nempe Ocba. Anno post bellum illud elapso, Barbari Africæ tributis oppressi contra *Obeydallam* præfectum suum rebellant, idque juxta Noweirium Arabem, anno Hegiræ CXX, Christi scilicet DCCXXXVIII, annoque insequenti Iscami califæ et Obeydallæ proregis Africæ copiæ a rebellibus fusæ in regione Tingitana. *Ocba* de bello Francis inferendo cogitabat; subdit enim Isidorus : « Deinde ad Cæsaraugustanam civitatem progrediens; sese cum infinita classe apte recepta », ubi classis exercitum terrestrem significat, et loco horum verborum, apte recepta, in correctionibus Codicis Mazarinei legitur, *aucte receptat.* Subjungit Isidorus : « Sed ubi rebellionem Maurorum per Epistolas ab Africa missas subito lectitat, nec mora, quanta potuit velocitate, Cordubam repedat ». Notat anonymus Andalusianus Barbaros non tantum Tingim, ubi feminas puerosque occiderunt, cepisse; sed etiam instructa acie adversus Omarum exercituum califæ præfectum pugnasse, eumque occidisse anno Hegiræ CXXI, an. scilicet Christi DCCXXXIX. Isidorus prodit Ocbam in Africam ad suorum auxilium trajecisse : « Navibus præstolabiliter adventatis, maria transnatat, si quos ex eis (nempe Mauris) contradictores.... reperit, gladio jugulat; sicque cuncta optime disponendo, propriæ sedi (nempe Cordubensi) clementer se sublimat; qui et post paululum, peracto quinquennio Abdelmelic præfato (legendum videtur, præfatus) regnum restaurans, infirmitate correptus sæculo migrat », nempe Ocba. Ebnalgoutia vero, anonymus Andalusianus, et Noweirius in sua Historia Africana scribunt, Hispaniarum populos, Mauritanorum exemplo, rebellasse; *Ocbam* deposuisse et gubernatorem elegisse *Abdelmelecum*, filium Cahtani antea Hispaniarum præfectum, qui in carcere detinebatur, ex quo eductus, ut in pristinam dignitatem restitueretur. Addit anonymus Andalusianus hæc contigisse anno Hegiræ CXXI, Abdelmelecum pacificum in suo munere fuisse reliquo anno, annisque Hegiræ CXXII et CXXIII, et hoc ultimo bella civilia inter Arabes recruduisse, ac annos circiter XVI aut XVII perdurasse. Quæ prætermittenda non fuere, cum per has Saracenorum clades Christiani conditionem suam meliorem fecerint, harumque præsidio regnum *Legionense*, et principatus *Navarræus* incrementa ceperint.

9. *Bellum Frisicum a Carolo profligatum.* — Carolus Major-Domus Franciæ bellum Frisicum, quod anno superiori susceperat, hoc anno confecit. In Annalibus enim Petavianis et Masciacensibus legitur « DCCXXXIV, Carolus perrexit in Frisiam usque internecionem », quod et in Chronico San-Dionysiano, et Annalibus Nazarianis, sed fusius in Metensibus habetur : « Anno ab Incarnatione Domini DCCXXXIV, Carolus princeps in Frisiam proficiscitur, omnesque rebelles ejus gentes trucidavit, cæterosque, quos vivos reliquit, acceptis obsidibus suæ ditioni subjugavit », inquit annalista Metensis. Denique continuator Fredegarii cap. 109, « Westraghiam (seu Westergoviam) et Austrachiam (seu Ostergoviam) insulas Frisionum penetravit (non vere insulas, sed terras Oceano, et quidem restagnante, lacubus et fluviis fere impervias) super Burdine fluvium (qui priscum hodie nomen, Burden scilicet, retinet) castra ponens (hic de terrestri, ut anno superiori innui, expeditione agitur) Poponem gentilem ducem illorum fraudulentum consularium interfecit, exercitum Frisionum prostravit : fana eorum idololatriæ contrivit, atque combussit igni, cum magnis spoliis et prædis victor reversus est in regnum Francorum ». Ex quibus liquet, auctorem Annalium Metensium errasse, cum duas Caroli in Frisiam expeditiones annis DCCXXXIV et DCCXXXVI refixit, et inter utramque bellum Aquitanicum; quod ex sequentibus magis patebit.

GREGORII III ANNUS 5. — CHRISTI 735.

1. *Hippatius, Andreas, Procopius, Basilius, et quamplures alii martyres sub Leone.* — Septingentesimus trigesimus quintus Redemptoris annus tertia Indictione signatur, quo tempore, sæviente magis Leonis rabie adversus cultores sacrarum imaginum, nihil remissum est cœptæ persecutionis, sed aucta ipsa magis : siquidem Hippatium Lydorum episcopum, et Andream dire excruciatos necavit : de his enim Græci in Menologio vicesima die mensis Septembris hæc habent : « Commemoratio sanctorum Patrum et martyrum Hippatii episcopi et Andreæ presbyteri, qui cum sanctarum imaginum cultum valide propugnarent, audiens ista Leo, ad se Epheso venire jubens, detrusit in carcerem, et excarnificari præcepit; insuper et capitis cutem extrahi, desuperque pictas tabellas congestas accendi, barbamque pice liquente conspergi, et sic incendi. Sicque per Constantinopolitanam urbem distracti, ad partes Xirolophi perducti jugulati sunt, expositaque ipsorum cadavera canibus. Quo etiam tempore egregium spectaculum edidit Gregorius Limniota monachus propemodum centenarius, de quo ista Græci itidem in Menologio vicesima quarta mensis Augusti : Commemoratio sancti patris nostri Gregorii Limniotæ, qui a puero in monte Olympico monasticam vitam exercuit, et sub Leone imperatore sacras imagines frangente, et venerandas sanctorum reliquias comburente, cum libere admodum veritatem prædicaret, atque tyrannum redargueret impietatis, in summa senectute (annum enim agebat nonagesimum quintum) multiplices cruciatus perpessus; postremo abscissis manibus, et combusto capite, gratias agens Deo, ipsi spiritum commendavit ». Hæc ibi. Quod autem audis ipsum capite fuisse combustum, idem, quod nuper dicti martyres passi sunt, intelligas tolerasse supplicium.

2. Passi sunt gravissima eodem tempore Procopius et Basilius, de quibus etiam in Menologio Basilii imp. die vicesima septima Februarii hæc habentur : « Hi sub Leonis Isauri Iconomachi fuerunt imperio, mundum, et quæ in mundo sunt relinquentes, fiunt monachi et bene prius exercitati, hæresi postmodum in sanctas imagines excitata, studiose restiterunt Iconomachis. Unde comprehensi, multaque passi tormenta, non cesserunt, sed ad mortem usque veritatem prædicabant : quamobrem immaniter laniati sunt, et detrusi in carcerem, ubi manserunt usque ad imperatoris obitum, et liberati sancto fine quieverunt ». Subiit idem certamen Sergius confessor, de quo pariter est memoria in eodem Menologio die decima tertia Maii. His accessit Macarius confessor, qui ob camdem causam exul vitam finivit, de quo in Romano Martyrologio die prima Aprilis. Idem quoque stadium cucurrit Theophilus monachus, cujus natalis dies colitur secunda Octobris in Menologio Basilii imp. ubi dictum ejus certamen ita describitur : « Sanctus pater noster, et Christi confessor Theophilus monachus et Deum timens, sub Leonis Isauri principatu certavit : nam conspicatus eum sanctas studentem imagines subvertere, et omnes ad Iconomachorum pervertere sectam : divino motus zelo, coram eo stetit, eumque cum fiducia redarguit, impium vocans, et Antichristi præcursorem, et orthodoxæ negatorem fidei. Cum igitur illum in iram atque furorem concitasset, primum quidem crudeliter vapulavit, et missus in carcerem fame cruciari sinitur. Carcere eductus, rursus sanctorum adorationem et cultum jussus abnegare imaginum, nec acquiescens, in exilium mittitur : ubi multas passus tentationes, et incommoda ferens, in omnibus Deum glorificans, et ipsius sancto gratias agens nomini, ad Christum lætus migravit ». Hæc ibi.

3. Fuerunt istæ primitiæ Deo oblatæ. Porro ingens crevit numerus confessorum, qui retinentes pristinum usum cultus sanctarum imaginum, multa ubique ab obviantibus Iconomachis passi sunt, cum omnes libere in eos insurgere, imperatoris edicto concederetur. Tunc et illustratus est glorioso titulo confessionis S. Eudæmon episcopus Lampsacenus, qui post multa certamina in exilium missus, ibidem moriens, vitæ coronam accepit : cujus memoria a Græcis decima quarta Martii annis singulis agitur. Similiter et Niceta episcopus Apolloniadis, cujus diem anniversarium Græci celebrant vicesima Martii. Similiter et Georgius epi-

scopus Melitenus, et ipse ob camdem confessionem in sanctos confessores relatus, cujus natalis dies septima Aprilis reperitur in Tabulis Græcorum adscriptus. Sicut et Basilius episcopus Parii, cujus anniversaria die celebrandam memoriam habent Græci notatam in Menologio decima tertia mensis Aprilis. Hi et alii ex impietate et crudelitate imperatoris immortales texuerunt sibi coronas.

Anno periodi Græco-Romanæ 6228. — Anno Æræ Hispan. 773. — Anno Hegiræ 117, inchoato die 30 Januar. Fer. 1. — Jesu Christi 735. — Gregorii III papæ 5. — Leonis Isauri imp. 19. Constantini Copronymi 16.

1. *S. Macarius hegumenus sæculo sequenti sacras imagines defendit.* — Ad num. 2 et seqq. Quia Menæa et Menologia, dum de sanctis martyribus, qui pro sacrarum imaginum defensione mortem oppetiere, verba faciunt, imperatoris nomen sub quo passi sunt, aliquando tacent, et aliquando tantum asserunt eosdem *Leonis imp. jussu* morti traditos, Baronius sub Leone Isauro de quibusdam martyribus mentionem facit, quos sub aliis imperatoribus Iconomachis martyrii gloria coronatos esse constat.

Meminit hoc anno *sancti Macarii* hegumeni monasterii Pelecetæ, vel Pelecetes in Asia siti, cujus extat elogium ex Menæis in Actis SS. Bollandianis, ad diem primam mensis Aprilis, in quo dicitur eum a *sancto Tarasio* patriarcha Constantinopolitano sacerdotem ordinatum fuisse, sed cum Leo Armenus imperaret, Nicephorum patriarcham Tarasii successorem, et varios episcopos ac archimandritas relegationibus, carceribus, verberibusque gravissimis afflixisse. Sanctus Macarius unus ex illis, « varie cruciatus fuit, atque in custodia detentus est, usque ad immanis illius tyranni necem. Cujus imperium suscipiens Michael Balbus, et ipse eamdem cum decessore impietatem profitens », Macarium in quamdam insulam relegavit, ubi *tempore non modico* pluribus exantlatis certaminibus, ad Dominum emigravit. Quare cum Michael Balbus anno DCCCXX imperium inierit, *Macarii* martyrium ad ea tempora referendum.

2. *S. Georgius episc. Mitylenæ sæculo sequenti pro sacris imaginibus certavit.— Sanctus Georgius* episcopus Mitylenæ, in insula Lesbo primum sub Leone Isaurico claruit, et forte ante susceptum episcopatum, inquit Papebrocius ad diem VII Aprilis, quo colitur, ex Actis SS. germanorum fratrum Davidis, Georgii, atque Simeonis, claruerat, rursumque sub Leone Armeno anno circiter DCCCXVI Orthodoxam religionem et sacrarum imaginum venerationem fortiter propugnavit. Unde cum imperator eum in suam sententiam pertrahere non posset, *in perpetuum ad mortem usque exilium relegavit Chersonam*, ibi diu vivere non potuit, cum videatur ultra decrepitam ætatem tunc vitam propagasse.

3. *SS. Nicetas et Euschemo episcopi incerto tempore pro sacris imaginibus passi.* — Meminit etiam Baronius num. 3, *sancti Nicetæ* confessoris, episcopi Apolloniadis, qui die XX mensis Martii colitur, de quo jam egerat anno DCCXXXIII, num. 2. Mentionem ejus faciunt Martyrologium Romanum, Menologium Græcorum et Menæa ad XX Martii in laudatis Actis Bollandianis ad eumdem diem citata, sed nullus temporis character in eis memoratur, ex quo detegi possit sub quo imperatore Iconomacho in exilium pulsus fuerit. Addit Baronius, glorioso titulo confessionis, etiam illustratum esse *sanctum Eudæmonem episcopum Lampsacenum.* Verum Bollandus ad diem XII Martii, quo *sanctus Euschemo* episcopus Lampsacenus in Hellesponto celebratur, ait in nullis Græcorum Fastis *Eudæmonis* episcopi Lampsaceni memoriam occurrere, sed tantum Euschemonis, quem Menæa et Maximus Cytherorum episcopus memorant his verbis : « Eodem die S. patris nostri et confessoris Euschemonis episcopi Lampsaceni ». Laudatur etiam Euschemo in Menologio Basilii imp. et in duplici Synaxario a Bollando laudato, sed nullus in eis temporis character habetur, quo perduci possimus in cognitionem imperatoris sub quo passus est. In iisdem Actis Bollandianis ad diem XII mensis Aprilis varia laudantur Menæa, aliique Ecclesiastici Græcorum libri, in quibus mentio de sancto *Basilio* episcopo Parii in Mysia minore, ejusque certamina pro sacris imaginibus, ac victoriæ celebrantur, sed nullibi imperatoris nomen sub quo pro iisdem decertavit, exprimitur. Ejus etiam meminit Basilius imp. in suo Menologio, sed ad diem XIII mensis Aprilis.

4. *Sergius, Basilius et Procopius propter sacras imagines relegati.— Sanctus Sergius* Constantinopoli natus, ab Iconomachis comprehensus, *et ad impium imperatorem Leonem adductus*, cum

a sacrarum imaginum cultu recedere nollet, fune ejus collo alligato per fora protractus fuit; deinde in carcerem detrusus, divitiisque suis orbatus, *una cum uxore sua Irene ac liberis relegatus fuit*, inquit Basilius imp. in suo Menologio ad diem XIII Maii, ubi Baronius Leonem Isauricum interpretatur; sed cum in Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, in Actis Bollandianis ad eum diem citato eadem ac in Menologio Basilii fere recitentur, et ibidem *Sergius* dicatur jussus esse apparere *coram persecutore et impio imperatore Theophilo*, hæc sancti Sergii confessio referenda videtur ad sæculum sequens, quo Leo Armenus et Theophilus imperatores Orthodoxos imaginum causa persecuti sunt. Denique sancti monachi *Basilius et Procopius Decapolita*, inscripti Martyrologio Romano ad diem XXVII mensis Februarii, dicuntur in variis Menæis tempore Leonis pro sanctarum imaginum cultu varios cruciatus perpessi; sed cum in Menologio Basilii imperatoris a Baronio num. 2 citato dicantur sub Leone Isauro Iconomacho immaniter laniati et detrusi in carcerem, *ubi manserunt usque ad imperatoris obitum*, non videtur dubitandum, quin per hæc tempora gloriosam illam confessionem uterque ediderit. Eorum elogium legendum in Actis SS. Bollandianis ad diem XXVII mensis Februarii.

5. *Carolus Vasconiam suæ subjicit ditioni.* — Hoc anno Carolus Major-Domus bellum gessit in *Aquitania*, quam veteres annalistæ Francorum *Vasconiæ* nomine exprimunt. In Annalibus Nazarianis et Petavianis ad annum DCCXXXV hæc verba leguntur : *Karlus cum exercitu fuit in Wasconia*, vel *Carolus invasit Wasconiam*, post obitum scilicet Eudonis hoc anno fato functi, ut continuator Fredegarii cap. 109, qui anno sequenti opus suum absolvit, his verbis testatur : « In illis diebus Eudo dux mortuus est. Hæc audiens præfatus princeps Carolus, inito consilio procerum suorum, denuo Ligerem fluvium transiit, usque Garumnam vel urbem Burdegalensem, vel castrum Blavium veniens, occupavit, illamque regionem cepit ac subjugavit, cum urbibus ac suburbano castrorum ». Idem habet annalista Metensis, qui addit : « Ducatumque illum solita pietate Hunaldo filio Eudonis dedit (scilicet Carolus), qui sibi et filiis suis Pippino et Carolomanno fidem promisit ». Eudoni duo filii fuere, *Hunaldus* post patrem dux, et *Hatto*, de quo annalista Metensis ad annum DCCXLII. Hispani *Eudonem* inter Hispanos in Cantabria, sed alii natum affirmant inter Francos in Aquitania, cujus ducatum obtinuit. Porro Francia Transligeritana duobus ducatibus, Aquitaniæ videlicet et Wasconiæ, constabat. Ducatus *Aquitaniæ* complectebatur Aquitaniam primam et Aquitaniam secundam; ducatus *Wasconiæ* Novempopulaniam, ut ex auctoribus Francicis liquet. Quare alia fuit *Aquitania*, alia *Wasconia*, alii Aquitani, alii Wascones; alii duces Aquitaniæ, alii duces Wasconiæ. Ab auctoribus tamen istius sæculi Aquitania cum Wasconia, Aquitani cum Wasconibus, duces Aquitaniæ cum ducibus Wasconiæ sæpe confunduntur. Ea ratione provincia, quam *Eudo* cum ducis titulo regebat, modo vocatur Aquitania, modo Wasconia, et ipsemet Eudo modo dux Aquitaniæ, modo dux Wasconiæ a coævis scriptoribus nuncupatur. De *Eudone* legendus Oihenartus in Notitia utriusque Wasconiæ lib. 2, cap. 17, qui lib. 3, cap. 5, pluribus agit de Aquitania et Wasconia.

GREGORII III ANNUS 6. — CHRISTI 736.

1. *Winilus episcopus Bajoariorum.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus trigesimus sextus Indictione quarta notatus, quo Utilo dux Bajoariorum erga Romanam Ecclesiam, uti sui prædecessores, studiosissimus, defuncto Bajoariorum episcopo, Romam ad Gregorium papam consecrandum Winilum misit. Quod præstitit libenti animo sanctus Pontifex, quem consecrans ad eam regendam Ecclesiam misit. Hæc ex Epistola ejusdem Gregorii ad Bonifacium constant, et ex Actis [1] ejusdem Bonifacii additis ad Vitam ab ejus discipulo scriptis, de quibus inferius dicendum erit.

2. *Sævit persecutio.* — Quod ad res pertinet Orientis, cœpta semel persecutio in sacrarum cul-

[1] Vit. S. Bonif. l. I. c. 32.

tores imaginum majoribus in dies incrementis propagatur, utpote quæ non exagitavit tantum proximos confessores, sed etiam longe positos, inter quos fuit egregius athleta Joannes episcopus Gothiæ, cujus natalem diem isto Elogio celebrant Græci in Menologio : « Eadem die decima sexta Martii sancti patris nostri Joannis episcopi Gothiæ ex Tauro Scytharum regione, temporibus Leonis Isaurici sanctarum imaginum oppugnatoris : quarum venerationem cum beatus episcopus defenderet, ab impio illo imperatore ærumnas et exilium passus pro Catholicæ fidei defensione, ex hujus vitæ molestiis ad cælestem vitam translatus est ». Hæc ibi.

3. *Rectum Philippi præfecti judicium de superstitionibus.* — Sed ad alia transeamus. Gerebat præfecturam urbanam his temporibus Philippus æqui amantissimus, qui ab imperatore ipse jussus est cædi, quod absolvisset quasdam mulierculas tanquam innoxias. Res gesta, memoratu digna, ita describitur ab Ignatio diacono in Tarasio his verbis : « Accusatæ fuerant cædem fecisse lactentium infantium pauperculæ quædam feminæ, per foramen domorum, vel portis etiam clausis subeuntes, et ex improviso infantes interficientes. Quæ etiam trahebantur in judicium ab iis, qui credebant fabulis, et nolebant Christi Dei nostri sequi doctrinam, quæ simulacris et phantasmatibus nequaquam decipitur. Est enim apud Græcos in fabulis femina quædam, Gello nomine, quæ dicitur, cum immatura morte vitam abrupisset, quibusdam spectris accessisse ad recens natos infantes, et eos interfecisse. Hujus fabulæ improbo pellecti ac decepti spiritu, qui ea dicebant probabiliter, conantur etiam ad mulierculas transferre hoc execrandum scelus, et eis adscribere in spiritum conversis causam eorum, qui moriebantur ante tempus. O stuporem, o cordis oculorum cæcitatem ! Si corpus longitudine, profunditateque et latitudine compactum ac constipatum, in spiritum dissolutum procedit, et hoc facere conceditur ? Christus ergo, qui est ipsa Veritas, dicens [1] : Spiritus carnem et ossa non habet, reputatus est phantasma ab iis, qui hæc asserunt. Quin etiam Christus quoque, qui veram carnem accepit, et spiritum carnem et ossa non habere, vere affirmavit discipulis : nulla re circumscribetur, quo minus sit phantasia ? Circa hæc ergo censens, et citra dubitationem judicans Gregorius, feminas absolvit a criminibus. Qui tunc rerum potiebatur, erat iste Leo Isauricus (valde enim defendebat phantasiam), cum sensisset sic judicasse Gregorium, jussit eum adduci ad se, a quo evidenter edoctus de vero exitu (de veritate) latæ a se sententiæ, eum quidem cecidit per summam ignominiam; latam autem ab eo sententiam vel invitus comprobat, ut qui a criminibus absolutas conservavit mulierculas ». Hactenus de Philippo patricio Ignatius. Longior plane de his, quæ dicuntur Strigæ, ineunda hic esset disputatio; sed quod non uno, sed pluribus a diversis ea res commentariis tractata sit, habent, quos petant, qui curiosa ista disquirunt. Satis sit nobis ex historica veritate de his probata judicia antiqua narrasse.

[1] Luc. xxiv.

Anno periodi Græco-Romanæ 6229. — Anno Æræ Hispan. 774. — Anno Hegiræ 118, inchoato die 19 Januarii Fer. 6. — Jesu Christi 736. — Gregorii III papæ 6. — Leonis Isauri imp. 20. Constantini Copronymi 17.

1. *Constantini Copronymi sævitia in patrem S. Tarasii patriarchæ Constantinop.* — Ad num. 3. Ignatius diaconus, sancti Tarasii patriarchæ Constantinopolitani discipulus, in hujus sancti Vita, quæ extat in Actis SS. Bollandianis, ad diem xxv Februarii, cap. 1, loquens de parentibus ejus, genere patriciis, dicit *Georgium* ejus patrem fuisse judicem integerrimum ; quod ex eo probat, quod cum pauperculæ quædam feminæ accusatæ fuissent de infantibus interfectis, cum portis etiam clausis domos subiissent, eas ab omni crimine absolverit. « Qui tunc autem rerum potiebatur (valde enim defendebat phantasiam), cum sensisset sic judicasse Georgium, jussit eum ad se adduci, a quo evidenter edoctus de vero exitu latæ a se sententiæ, eum quidem cecidit per summam ignominiam ; latam autem ab eo sententiam vel invitus comprobat », inquit Ignatius. Baronius eum imperatorem interpretatur *Leonem Isauricum;* sed Ignatius intelligit Constantinum Copronymum ejus filium, qui litteris operam dederat. Præterea Baronius loco *Georgii* substituit *Gregorium,* aitque, Philippum gessisse

tunc præfecturam urbanam, et jussum esse cædi ab imperatore, quod illas mulierculas absolvisset tanquam innoxias. Sed hæc non leguntur, neque in editione Bollandiana, neque in Suriana. Quare nescio quo casu hæc in Annales irrepserint. Porro Copronymum in litteris versatum fuisse scriptores, qui hoc et sequenti sæculo vixere, testantur. Theostericlus monachus et discipulus S. Nicetæ hegumeni Mediciensis in Bithynia, sacrarum imaginum defensoris, de Copronymo loquens cap. 4, ait : « Ipse ego legi tredecim illius oratiunculas, quas tradidit duabus hebdomadis recitandis, quæ nullam continent precationem ». Inter partes enim orationis parænelicæ cujuscumque numerabatur πρεσβεία, orationem concludere solita ; quæ cum de sancto aliquo instituebatur, panegyricus sermo, ad ipsum quoque dirigebatur, alias plerumque ad Deum ; et saltem consueta illa adhibebatur clausula, qua sanctissimæ Trinitati dabatur *honor, et gloria in sæcula sæculorum*. Quæ cum in suis orationibus præter morem institutumque Christianorum neglexisset, *Theosterictus* voluit hoc notare tanquam insignem impietatem. Mitto alia ejus quæ supersunt doctrinæ argumenta.

2. *Fredegarius ejusque continuator annum a Paschate exordiuntur*. — Continuator Fredegarii, cujus Historia inchoatur a cap. 91 in vulgato Fredegarii Chronico, ut superius demonstravi, non vero a capite nonagesimo septimo ejusdem Chronici, uti Cointio aliisque viris doctis visum fuit, hoc anno cap. 109, ait : « A Passione Domini usque in istum annum præsentem in Cyclo Victoris anno CLXXVII, kal. Januar., die Dominica anni DCCXXXV ». Kalendæ Januariæ currentis Christi anni in diem Dominicum inciderunt ; fuit enim littera Dominicalis A G, et Victorius, qui priorem suam periodum quingentorum et triginta duorum annorum a kalendis Januariis anni Christi XXVIII inchoat, secundam a kalendis Januariis anni Christi DLX exorditur. Continuator vero Fredegarii annos a kalendis Martii, sicuti Fredegarius auspicatur, ideoque qui nobis Æram vulgarem sequentibus est annus Christi DCCXXXVI, est huic continuatori usque ad kalendas Martias DCCXXXV. Victorius usus non est Æra Incarnationis, sed Æra Passionis, ideoque primum Christi annum ab anno Æræ vulgaris XXVIII deducit, et sic deinceps. Ad hunc hujus continuatoris locum viri aliqui doctissimi offenderunt. Cointius hoc anno num. 3 dicit, hunc continuatorem Victorio longe recentiorem, non a kalendis Januariis, sed a Paschate principium annorum petere. Verum Victorius etiam a Paschate annos Passionis inchoat, et in hoc tantum differt a continuatore, quod is annos Incarnationis, ipse vero annos Passionis usurpet. Et licet continuator *Passionis* nomine utatur, sicuti Victorius, ea tamen voce Incarnationem intelligit ; cum versu præcedenti loco *Passionis* adventum Domini posuerit ; qui loquendi modus ab aliis antiquis aliquando etiam usurpatus, ut advertit Mabillonius in lib. 2 de Re Diplomat. cap. 23. Verum vir doctissimus tomo III Veter. Analect. pag. 318, ubi observavit, annum a Paschate olim apud Gallos inchoari solitum, perperam scribit : « Indubie ex usu apud eos tum recepto Cycli Victorii, qui a Paschate novum annum instituit, ut ex relato Fredegarii loco Chiffletius recte observat ». Ubi Fredegarii nomine ejus continuatorem intelligit. Chiffletius autem in Notis ad Historiam Bedæ, recitato laudato continuatoris Fredegarii loco ait, illo concursu Dominici diei cum kalendis Januariis designari annum Æræ Christianæ DCCXXXVI a Christi Natali deductum, ac notatum littera Dominicali A ; cum tamen laudato anonymo Fredegarii continuatori sit annus DCCXXXV, quia hic a Paschate annos suos auspicatur ; ideoque in kalendis Januariis anno uno minus computat. Ita Chiffletius, qui indicare videtur Victorium tam annos suæ periodi, quam annos Passionis a Paschate deducere, sicuti eum Mabillonius explicat, et, ut ipsemet Mabillonius docet tomo III Analect. in Dissert. de *Anno mortis Dagoberti primi et Clodovei junioris*, uti jam indicavi anno DCLVI, num. 17 et seq.

3. *Victorius annos Cycli a Januario, annos Passionis a Paschate inchoat*. — Verum Victorium *annos Passionis* a Paschate, annos vero Cycli sui DXXXII annorum a kalendis Januariis repetere, ipsemet testatur in Epistola sua ad Hilarum Urbis Romæ archidiaconum præfixa canoni suo Paschali, recitata a Bucherio ipso initio sui operis de Doctrina temporum. Quare cum annus Æræ vulgaris septingentesimus trigesimus sextus mense Januario sit an. CLXXVII secundæ periodi Victorianæ, manifestum illius periodi annos deduci a kalendis Januariis, non vero a Paschate ; alioquin currenti Christi anno kalendis Januariis, non annum secundæ suæ periodi CLXXVII, sed annum CLXXVI numeraret. Annus itaque periodi Victorianæ tribus mensibus præcedit tam annum Passionis, quam annum Incarnationis sive a Paschate, sive ab Annuntiatione beatissimæ Virginis deductum. Cointius hoc anno num. 1 autumat, auctorem hujus continuationis annum a Paschate exordiri et lucubrationem suam kalendis Januariis currentis Christi anni terminare ; cum narrato bello Aquitanico varios characteres chronologicos, ut in operum suorum fine plerique chronographi præstiterunt, statim subjiciat, variasque annorum summas, ab Adam, a diluvio, aliisque capitibus ad prædictas kalendas colligat. At quemadmodum *Fredegarius* a kalendis Martiis annum auspicatur ; ita et ejus continuatores. Hinc quia *Eusebius* annum a kalendis Octobris inchoavit in suo Chronico, divus Hieronymus et Idacius ejus continuatores ab eodem principio anni initium repetiere, ut in secunda editione Dissert. de periodo Græco-Rom. demonstro. Hinc porro deduco, *Gregorium Turonensem* a kalendis Martiis annum auspicari ; cum ejus exemplo *Fredegarius*, qui ejus Historiam continuavit, annum ab alio mense non inchoet.

4. *Quo anno continuator Fredegarii Chro-*

nicon suum absolvat. — Præterea verum non est, continuationem Fredegarii, seu, ut ipse Cointius eam appellat, Historiam jussu Childebrandi comitis scriptam, currenti anno desinere; cum in veteri editione ea in morte Caroli Martelli, seu anno Christi DCCXLI terminetur. Ad hæc Lambecius t. II Biblioth. Cæs. pag. 929 asserit, in ea asservari Historiam *de Origine et rebus gestis Francorum* a creatione mundi perductam usque ad Caroli Martelli mortem, ex qua refert summam annorum, quæ cap. 109 continuationis Fredegarii habetur, additque finem totius Chronici esse : « Veniensque Karlus Carisiaco villa, palatio supra Isra fluvium valida febre correptus obiit in pace, in gyro regna acquisita. Rexit autem utraque regna annis XXV. Transiit itaque XI kal. Novembris, sepultusque est Parisius Basilica sancti Dionysii martyris ». Sequuntur hæc verba immediate : « Explicit Historia rerum gestarum Carli Majoris-Domus, qui bello Vinciaco habito Ragemfredum victum fugavit, et alia quamplurima fortiter et utiliter gessit ». Scribit Lambecius se non existimare Chronicon illud editum esse, seque integrum publicaturum. Verum jamdiu illud lucem vidit, et in eo tantum differt a Chronico Fredegarii ejusque continuatione, quod qui istud promulgarunt, vel sub nomine Appendicis Historiæ Francorum, vel sub titulo Chronici Fredegarii, omiserunt omnia, quæ præcedunt annum XXIII Guntramni regis. Ex illa autem periocha a Lambecio recitata manifestum fit, continuationem Fredegarii perductam fuisse ab auctore suo usque ad mortem Caroli Martelli, non vero ad currentem tantum Christi annum, ut Cointius aliique arbitrati sunt. Nec urget Cointii fundamentum, quod nempe plerique Chronographi in operum suorum fine soliti sint varias annorum summas exhibere; licet enim id verum sit, hoc non impedit, quin etiam in ipso operis decursu id etiam sæpe præstent, ut videre est in Chronico integro Prosperi ad annum CDLV ab auctore perducto. Ad annum enim CDXXXIII consulatumque Theodosii Aug. et Maximi, similis variarum Ærarum collectio legitur ac in continuatione Fredegarii ad currentem Christi annum. Similis etiam repræsentatur in fine libri 4 Hist. Gregorii Turonensis, quam tamen constat ab ipso Gregorio sex postea libris auctam fuisse. Ex illa itaque annorum collectione a continuatore Fredegarii hoc anno exhibita sequitur tantum continuatorem opus suum prima vice ad hunc solum annum perduxisse, illudque postea intermisisse, iterumque resumpsisse, ac usque ad *Caroli Martelli* mortem produxisse.

5. *Continuationi Fredegarii duplex Appendix subjuncta.* — Post continuationem illam in Caroli Martelli morte terminatam subjicitur prima *Appendix* ad eamdem continuationem, quæ in electione et consecratione *Pippini* regis absolvitur, huicque subjicitur Appendix altera in morte ejusdem Pippini regis terminata. Hadrianus autem Valesius lib. 20 Rer. Francic. notat in vetustissimo Codice Biblioth. Reginæ Sueciæ hæc capitalibus litteris scripta reperiri post memoratam Pippini regis electionem, « Usque ad id tempus Childebrandum virum illustrem, comitem regis Pippini patruum hanc Historiam vel Gesta Francorum diligentissime scribi curavisse : sequentia Nibelungo viro illustri, comite, ejus filio, hortatore et auctore adjecta esse ». Utraque itaque Appendix ad continuationem Fredegarii ab auctore coævo edita, sed incertum an utraque unius ejusdemque scriptoris fœtus sit. Illud certum, in neutra Appendice res gestas quasque suis annis accurate adscribi, sed pleraque nullo ordine servato confusa ac indigesta proponi. Sed tam Fredegarii quam ejus continuatorum vitia temporibus, quibus vixere, imputari debent, ut recte ibidem Valesius tradit. Ope annalistarum, qui post illos scripsere, utriusque Appendicis errores corrigere, brevitatemque supplere in hoc opere conabimur, eo magis quo Baronius, neque duas illas Appendices, neque plerosque Francorum annalistas videre potuit.

6. *Bellum Aquitanicum a Carolo confectum.* — Bellum Aquitanicum hoc anno a Carolo confectum, ut videre est in Annalibus Petavianis apud Duchesnium, et in Masciacensibus apud Labbeum Tom. II Bibliothecæ : « Carolus dimicabat contra filios Eudonis ». Idem tradit Chronicon San-Dionysianum; Annales vero sancti Nazarii hæc verba habent : *Hatto* (filius Eudonis, et frater Hunoaldi Aquitaniæ ducis) *ligatus est*, id est, bello captus a Carolo. Annales Metenses addunt *Carolum ducatum Aquitaniæ solita pietate Hunoaldo filio Eudonis* dedisse, uti anno superiori, quo perperam idem annalista hæc scribit, jam diximus.

7. *Carolus Burgundos et Provinciales ad obsequium redigit.* — Continuator Fredegarii in sua Appendice ait : « Sagacissimus vir Carolus dux, commoto exercitu ad partes Burgundiæ dirigit, Lugdunum Galliæ urbem, majores natu atque præfectos ejusdem provinciæ suæ ditioni et reipublicæ subjugavit, usque Massiliensem urbem vel Arelatum suis judicibus constituit, cum magnis thesauris et muneribus in Francorum regnum remeavit in sedem principatus sui ». Carolus Burgundiam nuper utcumque pacaverat, et urbi Lugdunensi fidos sibi homines præsidere jusserat; sed illi forsan rebellarant, indeque *Carolus* majores natu ac præfectos suæ ditioni subjecit, et usque ad coloniam Arelatum Massiliamque, judices suos in urbibus regionibusque constituit. *Judices* vulgo appellabant, non solum præfectos urbium seu comites; sed etiam provinciarum præsides, qui proprie duces aut patricii vocabantur, quia eorum omnium præcipuæ partes erant, conventus agere, atque jus dicere.

8. *Prima S. Bonifacii in Bavariam profectio.* — Wilibaldus in Vita S. Bonifacii cap. 8, de hoc sancto Germaniæ apostolo scribit : « Bajoariorum temporibus Hucperti ducis, adiit terras, prædica-

tionisque studium apud eos diligentissime exercuit, et multas considerando circuit Ecclesias, tantoque divinæ fortitudinis zelo armatus est, quod quemdam schismaticum hæretica pravitate deceptum, nomine Erem-Wlfum, juxta canonum decreta damnavit, atque abjecit, et populum a perversæ sectæ ejus idololatria correxit ». Quod hoc circiter tempore contigit; cum statim Wilibaldus de tertia profectione Romana Bonifacii verba faciat, asseratque, cum, cum Roma rediit, invitatum fuisse ab *Odilone* Bajoariorum duce, ut suis incolis verbum Dei prædicaret. Quare cum *Bonifacius* anno DCCXXXIX Roma reversus sit, *Hucbertus* seu Hucpertus dux non longe ante obierat, eique *Odilo* successerat, quem Arno Salisburgensis episcopus in Adnotatione seu Indiculo possessionum Ecclesiæ suæ insinuat, *Hucberti* filium non fuisse; cum *Theodoni*, qui Rudbertum in Bajoariam invitavit, subjiciat *Theodbertum* ducem ejus filium, Theodberto filium *Hucbertum*, Hucberto *Otilonem*, Otiloni filium *Tassilonem*. Arnolfus in lib. 1 de Mirac. S. Emmerami, c. 1, accurate quidem ducum Bavariæ seriem describit, sed male *Odilonis* initium ad tempora Pippini refert. « Theodo (nempe hujus nominis II) filios habuit successores Diotpertum videlicet atque Grimoaldum, post quos ducatum genti huic præbuit Hucbertus, etc. Hujus ducis temporibus beatissimus præsul Bonifacius ingressus Bajoariam, nonnullos hæreticorum ex ea depulit. Quo Franciam reverso, et præfato duce defuncto, sub principe Pippino gentis hujus ducatum adeptus est Udilo »; Otilo enim seu Udilo anno DCCXXXIX jam Bavaris præerat, cum Bonifacius provinciam Bajoariorum in quatuor divisit parochias, ut testatur Wilibaldus citatus.

9. *Hildeprandus consors fit regni Langobardici.* — Luitprandus Langobardorum rex *in languorem decidens, morti appropinquavit.* Quem Langobardi vita excedere existimantes, ejus nepotem Hildeprandum in regem levaverunt. « Rex autem Luitprandus cum hoc cognovisset, non æquo animo accepit : tamen de infirmitate convalescens, eum regni sui consortem habuit (1) », inquit Paulus diaconus lib. 6, cap. 55. Quod hoc anno contigisse ostendit instrumentum lingua Barbara scriptum, quod extat in Archivis episcopatus Lucensis, cujus hæc verba recitat Florentinius in Comment. de *Reb. ad Mathildem comitissam spectantibus*, l. 3 : « Regnantes domino Luitprando excellentissimo rege, regni ejus vicesimo quarto, et excellentissimus nepote ejus domino Hilprand rege anno primo, mense Martio, Indictione quarta », quæ hoc Christi anno in cursu fuit. *Hilprandus* tamen, seu *Hildebrandus*, ut cum Sigebertus in Chron. appellat, Luitprando non successit, ut in hujus morte videbimus. Porro ex laudatis verbis intelligimus initium *Luitprandi* cum anno DCCXII recte a nobis alligatum fuisse.

(1) Annus genuinus, quo Hilprandus ad regni consortium adscitus fuit, prodit, ex Cl. Muratorio in Antiquitatibus Italiæ medii Ævi col. 762. Is fuit annus DCCXXXV et quidem ante absolutum mensem Octobrim ejusdem anni, ut evincit Charta ex locupletissimo nostro Lucensi Tabulario ab eodem producta, ac signata *anno* XXVII *Luitprandi regis et* IV *Elprandi regis mense Octobrio, per Indictione septima*, id est, anno DCCXXXVIII, e cujus Septembri, etiam apud Lucenses, ut idem Muratorius demonstrat, Indictio septima fluere cœpit. Idem conficit altera Lucensis Charta apud eumdem data anno eorumdem regum *vicesimo nono, et sexto, mense Decembri per Indictione nona*, Septembri anni DCCXL mutata. MANSI.

GREGORII III ANNUS 7. — CHRISTI 737.

1. *Hæresis in Germania.* — Septingentesimus trigesimus septimus adest annus, quinta notatus Indictione, quo tempore cum prædicatione S. Bonifacii Germanorum apostoli Dominus incultas silvas ad culturam redigens, fertilissimas reddidisset : adfuit inimicus homo, vigilante licet patrefamilias, qui superseminaret zizania hæresis. Inter alios autem, ut ex litteris Gregorii papæ ad episcopos datis apparet, quidam Britones non secundum Deum ambulantes, æstu invidiæ perciti, quod Anglorum novellæ gentis, quæ fidem haud pridem suscepisset, aliqui potentes opere et sermone, Apostolico munere multas provincias ad Deum prædicatione converterent; hæresim disseminare cœperunt, ut constat ex litteris ipsius Gregorii papæ inferius recitandis.

2. Quod igitur Bonifacius sibi decertandum sciret non solum adversus Gentiles, quorum causa acceperat apostolatum, seu adversus hæreticos : visitandi in primis ex usu veteri sacra limina Apostolorum occasione, adeundi pariter ipsum Romanum Pontificem, Romam pergendi consilium iniit, ut coram de rebus tanti momenti ageret, qui per legatos hactenus apud ipsum rem pertractasset. Id namque fuisse Bonifacii animi institutum, ex Epistola Gregorii papæ ad illos episcopos reddita, de qua agemus anno sequenti, satis potest intelligi. Porro ejus ad urbem profectionem sequenti pariter anno contigisse, ratio temporis persuadet, quæ certa ex Epistola Gregorii ad eum reddita intelligitur.

3. Hoc anno pariter S. Ermino episcopo ex abbate Lobiense defuncto, successit in locum ejus Theodulphus æque sanctus [1], quorum diem natalem colit Ecclesia Belgii, nempe Ermini die vicesima quinta Aprilis, Theodulphi vero vicesima quinta Junii.

Quo pariter [2] anno rex Anglorum Nordanhumbrorum Ceolwlphus, ille ipse, ad quem Beda scripsit Historiam de rebus gestis Anglorum, divino amore succensus, fide fervens, relinquens regnum Eadberto, capillis attonsus, monasticam sectatus est vitam. Ita quidem majorum secutus exemplum, regnum nihil fecit, cum fide novit se Dei filium esse, et Christi cohæredem in regno cælorum. Ita melius sancti per fidem vicerunt regna.

[1] Molan. in Natal. SS. Belg. — [2] Beda in epit. hoc anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6230. — Anno Æræ Hispan. 775. — Anno Hegiræ 119, inchoato die 8 Januar. Fer. 3. Anno Hegiræ 120, inchoato die 28 Decemb. Fer. 7. — Jesu Christi 737. — Gregorii III papæ 7. — Leonis Isauri imp. 21. Constantini Copronymi 18.

1. *Moritur S. Erminus abbas Laubiensis et episc.* — Ad num. 3. Cointius hoc anno num. 5 scribit, diem et annum quo *sanctus Erminus* Laubiacensis, seu Laubiensis abbas et episcopus in cætum migravit, hodie controverti. Verum postquam hæc litteris mandavit vir doctissimus, Mabillonius sæc. III Benedictino part. 1 Vitam sancti *Ermini*, seu *Erminonis* scriptam ab *Ansone* ejusdem cœnobii abbate, auctore æquali, ex Ms. Codice erutam produxit, quam dein Henschenius ad diem XXV mensis Aprilis cum duobus aliis Mss. Codicibus contulit. In ea legitur : « Provectus ætate et plenus dierum, in senectute bona anno septingentesimo et trigesimo septimo ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, VII kalendas Maias perrexit ad Dominum ». Baronius ait, Erminum episcopum fuisse *ex abbate Laubiensi*. Sed, uti jam anno DCCXIII, num. 7 insinuavimus, abbates illius monasterii a sancto Ursmaro, cui Erminus successit, episcopi fuere : « A quo (nempe Ursmaro) locus Laubiensis tantam dignitatem est adeptus, partim ab hoc, partim quia locus regius regia munificentia est constructus, ut nulli committeretur, nisi primum esset ordinatus episcopus. Quæ dignitas perduravit etiam in multos successores, qui leguntur fuisse episcopi et abbates. De qua etiam adhuc tantum superest in eo loco, ut abbati liceat uti sandaliis, tunica subdiaconali, habere potestatem ligandi atque solvendi, et ubique uti annulo aureo et chirothecis », inquit interpolator vitæ sancti Ursmari a Ratherio Veronensi episcopo sæculo X elucubratæ, apud Mabillonium laudatum. Quare sanctus Erminus prius episcopus, et postea abbas fuit, indeque Anso in ejus Vita num. 6 ait : « Senescente sancto Ursmaro graviterque infirmante, permiserunt spiritales filii sui ei licentiam deponendi se de culmine regiminis : qui depositus cœpit suadere eis, ut hoc ipsum jugum imponerent Erminoni episcopo. Protinus vox omnium clericorum ac laicorum una efficitur, ita ut nullus in iis omnibus inveniretur, qui non ejus electionem clamaret. Sublimatus quoque in fastigio regiminis (seu abbatiæ) statim sic apparuit aptus et devotus officio, tanquam si quod noviter scanderat, jugiter præfuisset ». Henschenius in Notis ad laudatum locum ait : « Titulum episcopi credimus adhiberi per prolepsim : neque enim verosimile est prius episcopum consecratum, quam abbas eligeretur ». Mabillonius vero ad hæc verba, *ut hoc ipsum jugum imponerent Erminoni episcopo*, inquit : « Imo monacho, sed paulo post futuro episcopo ». Verum hæc utriusque viri eruditissimi conjectura ex mox dictis plane corruit, liquetque eum primum ordinatum episcopum, et deinde abbatem renuntiatum esse.

2. *S. Erminus spiritu prophetiæ clarus.* — *Erminus* spiritu prophetiæ donatus fuit, nam cum *Ragenfridus* anno DCCXVII committeret bellum ad-

versus *Carolum*, eodem die priusquam pugnarent vox Ermino facta est dicens : *Caroli est victoria.* Prædixit et interitum *Radbodi* regis Frisiorum Christianis infensissimi, ut suo loco ex Ansone in ejus Vita ostendimus. Denique cum audisset Carolo Pippinum filium natum esse : « Iste, inquit, puer habiturus est regnum Francorum solide, in tantum ut nullus de progenie illius ante eum tam solide tenuisse dignoscatur ». Erminum excepit Theotuinus, non vero Theodulfus, ut habet Baronius. Hic enim Carolo Magno imperante abbatiam Laubiensem rexit, et Fulcuinus in Gestis abbatum Laubiensium cap. 6 meminit donationis factæ monasterio Laubiensi *anno secundo regnante Hilderico*, mense Februario, dum *Theotuinus* abbatiam regeret. Quare cum Theotuinus an. DCCXLIV, quo hæc donatio facta, Laubiense monasterium administrarit, Ermino successit ; quod eo magis dicendum, quod idem Fulcuinus cap. 8 scribat: « Theotuino abbati successit S. Theodulfus episcopus in provisione dicti loci ».

3. *Ceolwlfus Northumbriæ rex monachum induit.* — Continuator Epitomes Bedæ, non vero Beda, ut habet Baronius, scribit : « Anno DCCXXXVII, Ceolwlfus sua voluntate attonsus, regnum Eadbercto reliquit ». Idem habent novus chronographus Saxo et Simeon Dunelmensis in Historia de Gestis regum Angl. Nec contrarium asserit Malmesburiensis lib. 1 de Reg. cap. 3, qui ait : « Post octo annos regni, regem exuens, in Lindisfarnensi cœnobio monachicum habitum accepit ». Etenim Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, pag. 174, de hoc sancto Northumbrorum rege loquens ideo dicit, corrigendum esse Malmesburiensem, quod existimet eum anno DCCXXVIII regnare cœpisse ; cum tamen certum sit, Bedam regni ejus exordium deducere a nona die mensis Maii anni DCCXXIX, ut eo anno demonstravimus. Ceolwlfo regi Historiam gentis Anglorum dicavit Beda, et, ut ait Huntindoniensis, Ceolwlfus « exemplum assumens ex Historia beati viri prædicta, sex reges fortissimos vir vere fortissimus prosecutus est ; scilicet Edelredum regem Merce ; et Cenredum successorem ejus, necnon Cedwallam regem Westsexe, et Ine successorem ejus ; sed et Sigebertum regum Estangle, qui monachus effectus est, quem postea Penda occidit; et Cebbi regem Estsexe, qui monachus effectus diem jucundum mortis suæ prævidit, vidit, et gavisus est, etc. complevit ergo Ceolwlfus hebdomadam regum perfectorum, et habitu monachali suscepto, capiti ejus corona de lapide pretioso imposita est a Domino ». De his regibus monasticam vitam professis suis locis egimus. Prætermittit Huntindoniensis *Kentuinum*, Occidentalium Saxonum regem, quia de ejus monachatu nulla in Historia Bedæ mentio, et, ut ait Huntindoniensis, reges in Historia Bedæ memoratos *Ceolwlfus* sibi imitandos proposuerat. Controversia est inter auctores Anglicos, quot annos in monachali habitu vixit *Ceolwlfus;* qui tamen in eo conveniunt quod post mortem miraculis claruerit, indeque de eo agit Bollandus in Actis SS. ad diem XV mensis Januarii.

4. *Eadberctus frater Egberti archiepisc. Eboracæ ei succedit.* — *Eadberctus* Ceolwlfi in regnum Northumbrorum successor dicitur filius patrui ejus a Turgoto in lib. de Ecclesia Dunelmensi cap. 1. Uterque vero chronographus Saxo ad annum DCCXXXVIII ait : « Hic Eadbertus Eatæ, qui fuit Leodwaldi regnum Northanymbrorum capessit ; quod viginti annos et unum tenuit : cujus frater erat Ecbertus Eatæ filius, archiepiscopus ». Qui licet anno uno tardius Eadbercti regni initium consignent, recte tamen notant, eum fratrem fuisse *Ecberti*, seu *Egberti* secundi Eboracæ civitatis archiepiscopi, annosque viginti et unum regnum tenuisse. Poeta enim anonymus Ealberti successoris Egberti in archiepiscopatum Eboracensem discipulus, in Fragmento Historiæ *de pontificibus et sanctis Ecclesiæ Eboracensis* publicato a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 2, pag. 558, Egbertum et Eadberctum, quem *Adbertum* appellat, fratres fuisse asserit; hunc regnum Northumbriæ rexisse, quando *Egbertus* Ecclesiam Eboracensem curabat, ac Ecclesiam rexisse annos XXXIV, *Eadberctum* vero regnasse annos XXI.

> Cujus frater idem Tyrio nutritus in ostro,
> Sumpserat Adbertus gentis regalia sceptra,
> Qui dilatavit proprii confinia regni,
> Sæpius hostiles subigens terrore phalanges.

Paulo post :

> Rexit hic Ecclesiam triginta et quatuor annis,
> Ille annis tenuit ter septem sceptra parentum.

5. *Moritur Theodoricus IV Francorum rex.* *Theodoricum IV* Francorum regem hoc anno mortuum esse, invicte demonstrat anonymus coævus in Tractatu de Computo Ecclesiastico, cujus fragmentum hoc Labbeus in ejus Elogio publicavit : « A Nativitate Domini usque ad præsentem annum, in quo Theudericus rex Francorum defunctus est, DCCXXXVII, in quo anno, Indictione quinta, epacta XV concurrit I lunæ circulum XIII, XIV, XII kalend. Aprilis Pascha IX kal. April. lunæ XVII, XXIV de annorum DXXXII secundum Græcos Cyclo ». Eum regnasse annos XVII docent auctores brevissimorum Chronicorum a Duchesnio editorum, obiitque ante mensem Septembrem, quo Indictio VI auspicata est.

6. *Post ejus mortem interregnum quinquennale fuit.* — Post *Theodorici IV* mortem, *Carolus Martellus* Major-Domus Franciam rexit, et publica instrumenta hac formula notata sunt, *anno post defunctum Theodoricum regem* primo, secundo, etc. ut ex variis Chartis liquet. Porro Francia sine rege fuit, non per annos sex et amplius, id est, pæne ad finem anni post Christum natum septingentesimi quadragesimi tertii, ut perperam scripsere Sirmondus in Notis ad Concilia Gallicana,

Labbeus tom. vi Concil. pag. 1440, Cointius initio tom. v Annal. Eccles. Franc. et passim recentes Rerum Gallicarum scriptores, sed annos tantum quinque, a currenti nempe ad annum DCCXLII, quo *Childericum IV* regnare cœpisse ostendemus. Verum quidem est, in Chronico Rhemensi legi : « Theodoricus regnavit annos XVII : annos VII interim alius rex non fuit ». In Tiliano vero : « Theodoricus regnavit annos XVII, Carolus sine alio rege imperavit annos IX ». Sed uterque locus corruptus est, uti de secundo inter omnes convenit, et de utroque constabit, cum de *Childerici* regis exordio agemus.

7. *Anni Incarnationis hoc sæculo in Galliis usurpati.* — Ex præfato Tractatu de Computo Ecclesiastico patet, hoc sæculo Gallos in Historiis privatisque scriptis annos Incarnationis seu a Nativitate usurpasse. Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. cap. 23, num. 13, de ea Æra loquens ait : « Eam ex Anglia in Galliam induxit S. Bonifacius, cujus opera Liptinense ac Suessionense Concilia coacta sunt, eisque anni Incarnationis ab ipso præfixi, Liptinensi annus DCCXLIII, Suessionensi annus DCCXLIV. Inde ad Historicos Francos transiit mos iste, ut patet ex antiquis Francorum Annalibus eo tempore scriptis, qui res gestas annis Incarnationis distinguere solent ». Verum eam Æram historicos Gallos a Bonifacio non accepisse, non tantum locus laudatus, sed etiam ille, quem superiori anno num. 2 in medium adduximus, ostendunt.

8. *Duplex Caroli bellum adversus Saracenos.* — Ex duobus bellis a *Carolo* hoc anno, annoque DCCXXXIX adversus Saracenos gestis Baronius primum prætermisit, alterumque in annum sequentem contulit. Quare Annales hac in parte nobis supplendi. Jam anno septingentesimo trigesimo quarto num. 7 ostendimus, *Abdelmelicum* post septem præfecturæ Hispanicæ menses *Ocbam* successorem nactum esse. Rodericus enim, qui in Hist. Arabum cap. 15 *Abdelmelico* annos quatuor assignat, scriptores Arabes contrarios habet. Tum num. sequenti diximus, eosdem scriptores expeditionis *Ocbæ* in tractum Narbonensem meminisse, sed quid in ea gestum sit, non narrasse. Quod mirum videri non debet; cum ea Saracenis infeliciter cesserit. Hoc enim anno *Carolus Martellus* adversus eosdem pugnavit, ut testantur Annales Nazariani, in quibus legitur : « Karolus pugnavit contra Sarcinos in Guthia in Dominico die », id est, in Gothia seu Septimania ; quod etiam tradunt Annales Petaviani, Tiliani auctiores, Masciacenses, et Chronicon sancti Dionysii.

9. *Prius hoc anno in Septimania feliciter gestum.* — Bellum illud fuse describit continuator Fredegarii in sua Appendice : « Denuo rebellante gente valida Ismahelitarum, quos modo Saracenos vocabulo corrupto nuncupant, irrumpentesque Rhodanum fluvium, insidiantibus infidelibus hominibus sub dolo et fraude, Mauronte quodam cum sociis suis, Avenionem urbem munitissimam ac montuosam, collecto hostili agmine ipsi Saraceni ingrediuntur. Illisque rebellantibus ea regione vastata. At contra vir egregius Carolus dux germanum suum virum industrium Hildebrandum ducem cum reliquis ducibus et comitibus ad illas partes cum apparatu hostili dirigit, quique propere ad illam pervenientes tentoria instruunt, donec insecutus vir belligerator Carolus prædictam urbem aggreditur, muros circumdat, castra ponit, obsidionem coarcervat, in modum Hiericho, cum strepitu hostium et sonitu tubarum, cum machinis et restium funibus super muros et ædium mœnia irruunt, urbem munitissimam ingredientes succendunt, hostes inimicos suos capiunt interficientes; trucidant atque prosternunt, et in suam ditionem efficaciter restituunt. Victor igitur atque bellator insignis, intrepidus Carolus Rhodanum fluvium cum exercitu suo transiit, Gothorum fines penetravit, usque Narbonensem Galliam accessit, ipsam urbem celeberrimam atque metropolim eorum obsedit : super Atace fluvio munitionem in gyrum in modum arietum instruxit, regem Saracenorum (id est, præfectum) nomine Athima cum satellitibus suis ibidem recludit, castraque metatus est undique. Hæc audientes majores natu et principes Saracenorum, qui commorabantur eo tempore in regione Hispaniarum, coadunato exercitu hostium cum alio rege (id est, præfecto) Amor nomine, machinis adversus Carolum viriliter armati consurgunt, præparantur ad prœlium. Contra quos præfatus dux Carolus triumphator occurrit super fluvio Birra et valle Corbaria prœliaturus. Illisque mutuo confligentibus Saraceni devicti atque prostrati, cernentes regem eorum interfectum, in fugam lapsi terga verterunt : qui evaserant, cupientes navali evectione evadere in stagno maris natantes sibimet mutuo conatu insiliunt. Mox Franci cum navibus et jaculis armatoriis super eos insiliunt suffocantesque in aquis interimunt. Sicque Franci triumphantes de hostibus prædam magnam et spolia capiunt. Capta multitudine captivorum cum duce, victor regionem Gothicam depopulatur. Urbes famosissimas, Nemausum, Agatham, ac Biterris funditus muros et mœnia destruens, igne supposito concremavit, suburbana et castra illius regionis vastavit. Devicto adversariorum agmine, Christo in omnibus præsule et capite salutis victoriæ, salubriter remeavit in regionem suam, in terram Francorum ad solium principatus sui ». Notabis obiter Hildebrandum, seu Childebrandum diserte eo in loco Caroli germanum appellari, ideoque fratrem fuisse Caroli, non vero patruelem vel consobrinum, ut perperam aliqui viri docti hunc anonymum, qui hoc tempore vivebat, interpretantur.

10. *Narbona Saracenis eripi non potuit.* — Idem ac anonymus in Appendice sua narrat hoc anno annalista Metensis, et inter alia scribit : « Regem præfatum Saracenorum interemit (nempe

Carolus) exercitumque ejus penitus usque ad internecionem delevit, spoliisque innumerabilibus ditatus, cuncta depopulata Gothia, diruptisque civitatibus, devictisque universis hostibus, præter eos, quos in Narbona incluserat urbe, eadem sub custodia derelicta, cum magno triumpho remeavit in Franciam ». Quare Narbonam non expugnavit Carolus, sed eam undique obsessam reliquit, imo multis annis ea urbs sub Saracenorum jugo remansit, Carolo in Franciam reverti coacto, quia non pauci novis rebus studebant. *Mauronlus* Provincæ ducatum vel a Carolo acceperat, vel ipse invaserat, et Saracenis ex Septimania Hispaniave accersitis *Avenionem* eis tradiderat, cæteraque a Rhodano ad Alpes maritimas sibi retinere constituerat. Quare Saraceni Rhodanum transeunt, et, uti convenerat, Avenionem per dolum *Mauronti*, sociorumque ejus provincialium Avenionem occuparunt, ac regionem vastarunt.

11. *Moritur Evantius in Hispania.* — Mortuus est hoc anno *Evantius* archidiaconus Ecclesiæ Toletanæ, qui Urbano archipræsuli in ferenda persecutione Saracenorum adjutor fuit, ut habet Isidorus Pacensis, qui de utroque ad annum DCCXIX ait : « Per idem tempus Fredericus Accitanæ sedis episcopus, Urbanus Toletanæ sedis urbis regiæ cathedralis, veteranus melodicus, atque ejusdem sedis Evantius archidiaconus, nimium doctrina, sapientia, sanctitate quoque, et in omni secundum Scripturas spe, fide et charitate, ad confortandam Ecclesiam Dei, clari habentur ».

GREGORII III ANNUS 8. — CHRISTI 738.

1. *Bonifacius Romam venit papam consulturus, qui ei redeunti in Germaniam dat comitem Wilibaldum cum litteris commendatitiis ad episcopos et optimates.* — Septingentesimus trigesimus octavus annus adest Indictione sexta, quo sanctus Bonifacius Germanorum apostolus Romam ad Apostolicam Sedem, ex qua apostolatum acceperat, se contulit, ut inde acciperet, quæ aliis posset infundere. Qui bene exceptus a Gregorio papa, quæ petiit, impetravit. Jure namque divinus Spiritus sancto [1] prophetæ apostolicos viros sicut nubes ostendit, utpote quæ e mari aquas hauriunt, quibus longe positam terram irrigent. Sic igitur Bonifacius ex more iterum Romam venit, ut inde quæ in nova deserti cultura opus esse videret, ab ipsa Romana Ecclesia posset accipere. Quomodo autem ista se habuerint, suorum temporum scriptor Wilibaldus ejus discipulus in primis narrat, a quo accepit recentior auctor, his verbis [2] : « Eo tempore Romam ire decrevit, tum ut Pontificis Apostolici, quem ex facie nondum noverat, conspectu frueretur et colloquio ; tum ut Apostolorum et aliorum illic quiescentium sanctorum sese precibus commendaret ». Porro ejus adventus Romam etiam causam illam fuisse docent litteræ Gregorii ad Germanos, ut ab ipso Gregorio doceretur de nonnullis ad curam animarum spectantibus. Sed pergit auctor :

2. « Itaque proficiscens, multa stipatus turba Francorum, Bajoariorum, et Britannorum, ubi Romam venit, a Pontifice comiter acceptus est. Porro Romani omnes tanta eum veneratione prosecuti sunt, ut ad salutarem ejus hauriendam doctrinam, non pauci confluerent, illumque apud se diu retinerent ». Antiquitus namque Romanis fuit in more, ut cum magni nominis et famæ sanctitatis virum aliquem Romam scirent advenisse : eum frequentes ambirent, colerent, et omni officio prosequerentur. Ita namque actum cum Athanasio, Epiphanio, Hieronymo, Petro Alexandrino et aliis pluribus, suis locis superius dictum est. Sed pergit auctor : « Cum autem Bonifacius discedere vellet, muneribus et reliquiis sanctorum, quascumque petiit, a Pontifice liberaliter et honorifice donatus est ». Tunc contigit, ut idem S. Bonifacius petierit ab eodem Gregorio papa concedi sibi Wilibaldum Anglum, qui post peregrinationem Hierosolymitanam consederat in monasterio Cassinensi. De his enim hæc leguntur in Vita ipsius a sancta (ut creditur) Walpurga sorore scripta [1] : « Transacta ita-

[1] Isai. LX. — [2] Vit. Bonifac. l. 1. c. 27

[1] Habetur tom. IV. Antiq. lect. Canis. pag. 507.

que tunc decem annorum intercapedine, venerandus ille vir sanctus Wilibaldus, sacram sancti Benedicti regularis vitæ institutionem, quam omnipotentis Dei auxilio, illorumque adminiculo, quam super longa locorum studia, et super vastas marginum vias in redemptionem animæ, et in opem præsentis vitæ requirebat, omnimodo, prout fore possit, observare conabatur : et non solum ipse, sed et alios cum illo in veneranda regularis vitæ vestigia, præeundo perducebat.

« Post hæc itaque unus presbyter, qui de Hispania veniens ad sanctum Benedictum manebat, licentiam rogabat abbatem Petronacem ad Romam pergere. Statimque ille, licentia postulata, rogabat sanctum Wilibaldum, ut cum eo pergeret, et illum duceret ad sanctum Petrum. Et ille statim petitionibus ejus consensum, seu effectum promittebat. Cumque illi pergerent, ad Romam venerunt, atque illico Basilicam sancti Petri intrantes, sacra cælestis Clavicularii præsidia postulaverunt, illiusque se commendavere pium (propiarum) precum patrocinio. Tunc ille sacer Apostolicæ Sedis Pontifex Gregorius tertius, venerandum virum sanctum Wilibaldum illic esse comperiens, præcepit illum ad se venire. Cumque illuc venisset ad sanctum summi sacerdotii Pontificem, statim prono vultu in terram se vertebat, et illum salutabat : protinusque ille pius populorum speculator, piis verborum vicissitudinibus, itineris sui ordinem investigare cœpit ab illo, quomodo septem annorum calculum in externis (extremis) terrarum finibus probando peragraret, aut quomodo multa temporum spatia perniciosas Paganorum pravitates penetrando evaderet, diligenter ab illo sciscitabatur.

« Statimque tunc ille agilis Christi vernaculus, glorioso gentium gubernatori, sapienti sermonum industria humiliter edisserendo, seriem sui itineris ex ordine intimavit, qualiter modo multas migrando mundi istius permeavit mansiones, et quomodo almam Altissimi ætherum plasmatoris natalem adventus sui locum in Bethleem adorando, opem postulando, lustrandoque perambulabat. Et nihilominus aliam baptismatis ejus terram in Jordane speculando, seque balneando visitabat. Sed et in Hierusalem, sicque in sanctam Sion, ubi sacer sæculorum Salvator in cruce suspensus, peremptus est, atque sepultus, et postea in monte Oliveti in cælum ascendit, istic quatuor vicibus veniendo orabat, et Domino se commendabat. Ista omnia illi intimando explanabat.

« Postquam hæc omnia delectabilibus verborum sermocinationibus inter se fabulantes volutabant, sacer ille, summusque Apostolicus Pontifex, sobriis sermonum indiciis testando, intimavit beato Wilibaldo, quod S. Bonifacius rogabat illum, ut ipsum S. Wilibaldum a S. Benedicto adduci pervenireque fecisset, et sic illum tunc subsummatim mitteret, ac illi in gentem Francorum erudiendam cooperatorem efficeret. Cumque ista S. Bonifacii voluntatum votiva desideria domnus Apostolicus papa Gregorius tertius S. Wilibaldo indicasset, placidis illum exhortationum oraculum (oraculis) rogando, seu præcipiendo accersivit, ut ad S. Bonifacium veniret. Tunc ille inclytus Christi athleta S. Wilibaldus petitionibus Pontificis, simulque visionibus se solerter subsummatim effectum, seu obedientiam perficere promittebat ; Si secundum regularis vitæ disciplinam licentiam illi a suo postularet abbate. Statimque summus ille sanctæ auctoritatis Pontifex respondit, illumque sine sollicitudinis ambiguitate securum suæ jussionis licentiam obedientialiter pergere præcepit, dicens : Quia si illum ipsum abbatem Petronacem uspiam transmittere me libet, certe contradicere mihi licentiam non habet, nec potestatem. Confestimque tunc S. Wilibaldus sacris sermonum exhortationibus consensum, atque se spontanee exhibere respondit. Et non solum illuc, sed ubique in omni terrarum loco, quocumque illum transmittere dignaretur devote, sine deside differentia, secundum voluntatis suæ arbitrium se pergere spondebat, etc. » Abiit ergo cum S. Bonifacio ; et sui apostolatus egregie perfunctus munere, Eihstetensem cathedram ab eodem Bonifacio Apostolica auctoritate est consecutus. Wilibaldum quoque Romæ degentem persuasum a S. Bonifacio, ut pergeret in Germaniam, ejus Vitæ Acta testantur [1]. Sed prosequamur redeuntem in Germaniam Bonifacium, qui præter alia charitatis officia a Gregorio papa exhibita, quasdam etiam ab eodem Epistolas ad episcopos, abbates, et omnes Germaniæ principes accepit, quarum exempla hic describemus [2] :

3. « Gregorius servus servorum Dei dilectissimis nobis omnibus episcopis, venerabilibus presbyteris, religiosis abbatibus omnium provinciarum.

« Domino cooperante et sermonem confirmante, præsens sanctissimus vir Bonifacius frater et coepiscopus noster, a decessore nostro sanctæ recordationis Gregorio præsule in Germaniæ partes missus prædicare verbum Dei, post multum temporis, orationis causa, liminibus sacris Apostolorum Petri et Pauli præsentandus advenit. Qui perfecta oratione, ad acceptum laborem, Angelo Domini præveniente, a nobis est absolutus. Cui vestra omnium dilectio, seu reverentia et religiositas propter Christi amorem juvamina impendere dignetur, dum et agnoscitis, quæ Dominus noster Jesus Christus promisit, dicens [3] : Qui suscipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet : et qui suscipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.

« Et si forsan quis ex vestris ministris sese ipsi sanctissimo viro in monasterio exhortationis sanctæ, Catholicæque fidei adjungere voluerit : nullo modo prohibeatis, charissimi, sed magis concursum præbete, et ex vestro ovili adjutores tri-

[1] Tom. IV. Antiq. lect. pag. 520. — [2] Cod. lib. I. c. 28. — [3] Matth. X.

buite, qui possint per Dei gratiam sufficienter Gentibus ministrare verbum prædicationis, ut omnipotenti Deo animas lucrifaciant; ut et vestra communitas boni operis portionem sortiatur, atque illi mereantur Dominicam vocem audire [1]: Vos qui reliquistis omnia et secuti estis me, centuplum accipietis, et vitam æternam possidebitis ». Hactenus Epistola, cui salutatio apponi consueta, atque tempus datæ deesse noscuntur. Post hanc habetur illa scripta ad Germaniæ principes sive optimates his verbis :

4. « Gregorius papa universis optimatibus et populo provinciarum Germaniæ, Thuringis et Hessis, Borthuariis, Nistresis, Wedrinis, et Lognais, Suduodis, et Graveldis, et omnibus in Orientali plaga constitutis.

« Quoniam decessor noster sanctæ recordationis Gregorius præsul nutu divino motus, ad faciendam Deo plebem perfectam, præsentium portatorem reverendissimum fratrem nostrum et coepiscopum ordinans ad vos usque destinavit, eamque regulam et normam Apostolicæ et Catholicæ fidei edocens, direxit, et post temporum spatia orationis causa ad limina beatorum Apostolorum sese præsentavit, et quæ ad salutem animarum pertinent, a nobis poposcit imbui. Nos, Deo favente, ut sacra docet Scriptura, cum educantes (edocentes), ad vos, charissimi, remeandum voluimus: hortantes vos in Domino, ut digne suscipiatis ab eo verbum exhortationis, ut episcopos vel presbyteros, quos ipse ordinaverit per Apostolicam sibi datam auctoritatem, in Ecclesiæ ministerio recipiatis. Et si quos forsan deviantes invenerit a recto fidei tramite, seu canonica doctrina, eosque prohibuerit, a vobis nullo modo impediatur; et quod eis impositum fuerit, obediendo, propter Deum suscipiant. Nam qui temerator extiterit ad obediendum, sibi ipsi damnationem acquirit. Vos autem, charissimi [2], qui in nomine Christi baptizati estis, Christum induistis, abstinete ab omni cultu Paganorum, non tantum vosmetipsos corrigentes, sed et subditos vestros. Divinos autem et sortilegos, vel sacrificia mortuorum, seu lucorum, vel fontium auguria, vel philacteria et incantatores, et maleficos, et observationes varias, quæ in vestris finibus fieri solebant, omnino respuentes atque abjicientes, tota mentis intentione ad Deum convertimini, ipsumque timete, adorate, honorificate, sanctorum [3] memoriis communicantes, ut ait Apostolus.

« Si enim fides vestra secundum Domini nostri dicta fuerit sicut granum [4] sinapis, dicetis monti huic : Transfer, et transferetur. Item Dominus et Salvator noster in suo sacro eloquio docet, dicens [5]: Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua. Et iterum [6] : Qui me confessus fuerit coram hominibus, et ego confitebor eum coram Patre meo, qui in cælis est. Item et alibi [1] promittit, dicens [2]: Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, fiet vobis. Et: Petite, et accipietis; quærite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis : omnis enim qui petit, accipit; et qui quærit, invenit; et pulsanti aperietur. Et vos, charissimi, facite fructus dignos, ut in die adventus Domini nostri Jesu Christi sidereas mereamini adipisci mansiones». Ita Gregorius, novellas plantationes irrigans imbribus Evangelicis. Sed quas idem ad episcopos provinciarum Germaniæ et Alemanniæ dedit per eumdem Bonifacium litteras, his addamus [3].

5. « Dilectissimis nobis episcopis in provincia Bajoariæ et Alemanniæ constitutis Wigoni, Luidoni, Rodulpho, Vivilo, seu Addæ, Gregorius papa.

« Catholica sanctorum Patrum auctoritas jubet, ut bis in anno pro salute populi Christiani, seu exhortatione adoptionis filiorum, Synodalia debeant celebrari, ut causarum canonicarum examinatio provenire possit, atque ut necessitas uniuscujusque poposcerit, pia educatio agatur. Unde secundum Apostoli doctrinam [4], admoneo et hortor vos, charissimi, per misericordiam Dei, ut digne ambuletis ea vocatione, qua vocati estis, ut ministerium vestrum perfectum sit coram Domino.

« Opportunum namque est, vos nosse fratrem et coepiscopum nostrum præsentem Bonifacium, nostram agentem vicem, cum digno ac debito honore pro Christi nomine suscipere, et ministerium Ecclesiasticum cum fide Catholica secundum morem et normam sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Dei Ecclesiæ, cui, misericordia Dei præveniente, præesse videmur, sicut Apostolica auctoritate a nobis destinatus est, ab eo suscipientes, dignanter teneatis, et gentilitatis ritum et doctrinam, vel venientium Britonum, vel falsorum sacerdotum, et hæreticorum, aut undecumque sint, renuentes ac prohibentes abjiciatis; et ut populum vobis a Deo commissum piis admonitionibus edoceatis, et a sacrificiis mortuorum omnino abstineatis; et juxta quod fueritis a prædicto nostro consacerdote edocti, ita Catholicam et Apostolicam doctrinam tenentes, Domino Deo Salvatori nostro placeatis; cui quo vobis loco ad celebranda Concilia convenire mandaverit, sive juxta Danubium, sive in civitate Augusta, vel ubicumque judicaverit, pro nomine Christi parati esse inveniamini : quatenus cognoscamus per ejus mandatum de vestro conventu, ut in die adventus Christi Jesu cum fructu boni operis ante ejus tribunal assistere mereamini, dicentes [5] : Ecce nos et pueri, quos dedisti nobis Domine, non perdidimus ex eis quemquam. Ut et vos Dominicam vocem audire mereamini, dicentem [6] : Venite, benedicti Patris mei : percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi». Hactenus Gregorii papæ litteræ. Pergit auctor : « Hisce litteris Pontificis instructus Bonifacius

[1] Matth. XIX. — [2] Gal. I. — [3] Rom. XII. — [4] Luc. XVII. Matth. XVII. et XXI. — [5] Matth. XXII. — [6] Luc. XII.

[1] Joan. XIV. — [2] Matth. VII. — [3] Eod. l. I. c. 30. — [4] Ephes. IV. — [5] Isai. VIII. — [6] Matth. XXV.

Roma discessit, Ticinumque veniens, apud regem Longobardorum aliquandiu moratus est». Noverat eum ante, receperatque hospitio Luitprandus; potuit illic retinuisse Bonifacium cultus magni doctoris Augustini, cujus sanctissimum corpus haud pridem e Sardinia illuc translatum diximus. Quæ autem gessit, ubi se contulit in Germaniam, dicemus anno sequenti, quo ea contigisse, ex aliis ad eum a Gregorio papa redditis litteris, possumus intelligere.

6. Eodem plane tempore contigit, ipsum S. Bonifacium has ad suos dare litteras, de sua peregrinatione eos certiores reddens[1]:

« Dilectissimis filiis Geppan, et Eoban, Tacuino, et Wyz, et omnibus fratribus et sororibus nostris, Bonifacius servus servorum Dei in Christo puræ charitatis salutem.

« Notum sit charitati vestræ, et gratias agite Deo, quia cum prosperitate venientes ad limina beati Petri principis Apostolorum, gratanter nos cum gaudio Apostolicus Pontifex suscepit, et de legatione nostra læta responsa reddidit, et consilium et præceptum dedit, ut iterum ad vos revertamur, et in cœpto labore persistamus. Nunc autem hic exspectantes sacerdotum Concilium, vel Synodi consultum, adhuc ignoramus, quando hoc fieri faciat Apostolicus Pontifex; sed eo finito, Deo volente, et vita comite, ad vestram præsentiam festinabimus. Hoc autem scientes, nos cum fraterna charitate et fidei unitate exspectate, alter[2] alterius onera portantes: sic adimplebitis legem Christi, et gaudium nostrum renovabitis. Valete in Christo, et orate pro nobis». Ex his apparet, dici posse, Bonifacium redeuntem non mox se in partes interiores Germaniæ infudisse, sed Augustæ consedisse, ubi jussam a Pontifice Synodum exspectaret.

7. *Rex Alfonsus in Hispania fortiter obsistit Sarracenis, unde nomen Catholici.*— Jam vero laborantes Hispanias, et sub Sarracenorum armis gementes invisamus. Factum est, ut cum antiquæ nobilitatis Hispani memores, utcumque regni titulum propagare ad posteros conati, impiorum Arabum servitutis impatientes, instar Machabæorum montana petiissent, et (ut vidimus) Pelagium regulum sibi constituissent: atque ubi ipse Dei virtute miranda operatus esset, post annos decem et octo, quibus regnavit, decedens filio regnum reliquisset, et ipse anno secundo regni exstinctus esset, gener Pelagii, nomine[3] Adelfonsus, regni susceperit habenas hoc anno septingentesimo trigesimo octavo, ut per Æræ notam Tudensis enumerat, ubi ait: « Æra septingentesima septuagesima sexta Adelfonsus Catholicus ab universo populo Catholico in regem eligitur». Pergit dicere de ejus genere ex Reccaredo Gothorum rege proveniente his verbis: «Fuit namque Petrus ex Reccaredi serenissimi Gothorum principis progenie ortus, qui debitum carnis exsolvens filios supradictum[1] Adelfonsum scilicet et Froilam reliquit[2]. Sed Adelfonsus, cui Pelagii filia nupserat, ubi mortuo Favila Pelagii filio, in regem constituitur, cum Froila contra Sarracenos exercitum movens, plures civitates ab eis possessas recepit, etc.»

8. Bene quidem cessit rebus Hispanicis, ut Sarraceni maximo suo ipsorum damno Gallias bello tentarint, ubi ad internecionem sæpe deleti sunt a fortissimo duce Carolo cognomento Martello. Qui hoc ipso anno eosdem Sarracenos provinciam Legionem occupantes vincens, in fugam adegit, eamque sibi vindicans, Francorum regni coronæ conjunxit: ex victoriis ergo Francorum in Sarracenos, eorum vires nonnihil sunt imminutæ, unde factum est, ut Hispani profugi non solum suæ ipsorum saluti prospexerint, sed ad propagandum regnum adjecerint quoque animum, sub rege Adelfonso maxime pio, de quo ista Tudensis dicere pergit: « Humilis rex fuit, et hominibus amabilis extitit: Ecclesias, nefando Mahometi nomine remoto, in nomine Christi consecrare fecit: episcopos unicuique civitati, quas capere potuit et retinere, præposuit secundum traditionem sacrorum canonum, atque Ecclesias auro, argento, lapidibus pretiosis, et sacræ legis libris decorare studuit». Hucusque Tudensis.

9. Quod vero spectat ad nobilem, insignem, et egregium gloriæ titulum, ut dici voluerit rex Alfonsus cognomento Catholicus, sic accipe: Qui a Reccaredo Catholico rege ducebat originem, ejus quoque gloriæ æmulus, quam ille sibi juste peperit ex propagata Catholica fide in Gothos gentiles suos, ob quam causam in episcoporum Concilio REX Catholicus est acclamatus: iste sicut regni, ita et tituli voluit esse successor, atque dici cognomento Catholicus. Quod intermissum a successoribus, Ferdinandus Aragonius Hispaniæ rex, cum ex omnibus titulis, regumque coronis nil gloriosius fulgere sciret, quam ex illibata custodita religione comparatum Catholicum cognomentum, enixis precibus a Julio ejus nominis secundo Romano Pontifice impetravit, ut ejusmodi titulus hæreditarius esset omnium regum Hispaniarum: quod Dei benignitate etiam cum augmento dominii feliciter in posteris perseverat.

10. *De Wilicario episcopo Viennensi.* — Interea vero cum jam e Galliis fuissent Sarraceni penitus fugati, episcopi, qui remanserant, ad restaurandas Ecclesias ab eis exustas animum addixere; et inter eos huic operam egregiam navavit Wilicarius episcopus Viennensis, de quo ista apud Adonem ejusdem Ecclesiæ episcopum: « Wilicarius Acyneberto venerabili episcopo Viennæ succedit. Qui ob cladem Sarracenorum, cum esset domus præclarissima martyris citra Rhodanum ab eis incensa, ossa beati Ferreoli cum capite Juliani martyris intra urbem transtulit, eisque accelerato

[1] Eod. qui sup. Cod. Ep. XXX. — [2] Gal. VI. — [3] Alii Adefonsus, sive Alfonsus.

[1] Sive Adefonsus.— [2] Vet. Chron. Franc. anonym. edit. a Pithæo.

opere, non magno pretio Ecclesiam construxit : ubi et eorumdem martyrum reliquias reverenter composuit. Idem Wilicarius, quum furioso et insano satis consilio Franci res sacras Ecclesiarum ad usus suos retorquerent, videns Viennensem Ecclesiam suam indecenter humiliari, relicto episcopatu, in monasterium sanctorum martyrum Agaunensium ingressus, vitam venerabilem duxit. Vastata et dissipata Viennensis et Lugdunensis provincia, aliquot annis sine episcopis utraque Ecclesia fuit, laicis sacrilege et barbare res sacras Ecclesiarum obtinentibus ». Hæc Ado. Porro Anastasius Bibliothecarius tradit, ipsum Gregorium tertium Romanum Pontificem ad hunc Wilicarium episcopum Viennensem misisse pallium, ex quo putavit ipse, tum in archiepiscopatum Viennensem Ecclesiam erectam fuisse. Sed longe antea ab ipso ferme initio coalescentis in Gallia Christi Ecclesiæ fieri contigit, ut Ecclesia Viennensis sedes esset archiepiscopalis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6231.— Anno Æræ Hispan. 776.— Anno Hegiræ 121, inchoato die 18 Decemb. Fer. 5.— Jesu Christi 738.
— Gregorii III papæ 8.— Leonis Isauri imp. 22. Constantini Copronymi 19.

1. *S. Bonifacius cum Winibaldo Roma in Germaniam redit.* — A num. 1 ad 6. *Sanctus Bonifacius* tertiam suam profectionem Romanam hoc anno instituit, ut Baronius narrat ex Othlono in ejus Vita lib. 1, cap. 28. Post hæc cum remeare decerneret, Gregorius III Epistolas episcopis, abbatibus, atque principibus cunctis transmittendas ei dedit, quarum exemplaria recitat Baronius. Romæ tunc erat *Winibaldus*, aut *Wunebaldus* Bonifacii propinquus, qui cum eo profectus est in Germaniam. Hinc in Actis S. Wunibaldi, de itinere quod Roma in Thuringiam usque cum Bonifacio confecit, hæc habentur : « Perrexerunt illi per ardua Alpium alta, per prærupta montium, per plana camporum, per alta Longobardorum limina, per varias Bajoariorum villas, per Germaniæ terminorum tellures usque in Thuringiam ». Sed de sancto Wunibaldo, vide quæ diximus anno DCXXXV, num. 11, et Baronium in Appendice ad præsentem annum.

2. *Synodus Romæ, dum ibi Bonifacius esset, indicta.* — Ad num. 6. *Sanctus Bonifacius*, dum Romæ esset, scripsit ad suos in Germania constitutos Epistolam, quæ in Codice Bonifaciano est ordine XXVII, ejusque apud Serarium titulus : « Dilectissimis filiis Geppan, et Eoban, Tatuvino et Wygberto omnibus fratribus ac sororibus nostris », ubi Serarius in margine scribit, loco *Tatuvino*, legendum esse, *Tacuino, et Wixi* idem esse ac *Wygb.* Quare in Codice Cæsareo, quo usus est, scriptum est *Wixi*, quod ipse interpretatur *Wygberto*. Sed virum doctissimum falli ostendit Epistola XVII Bonifaciana, de qua egimus anno DCCXIX, num. 5, in qua tam in inscriptione, quam in corpore Epistolæ memorantur *Tatuvinus*, et *Tatuvinus abbas*, quorum ideo prior monachus erat, posterior vero abbas Fritislariensis, ut anno DCCXLVII, in morte sancti Wigberti ejus decessoris, videbimus. In *Tatuvini* nomine corruptum est etiam exemplar Romanum, quod nactus est Baronius ; cumque in eodem inscriptio habeat, *Eoban, Tacuino, Wyz, et omnibus fratribus*, etc. apparet, tam *Wyz*, quam *Wixi* esse nomina depravata, et de Wigberto intelligenda non esse. In ea Epistola dicit Bonifacius : « Gratanter nos cum gaudio Apostolicus Pontifex suscepit, etc. Nunc autem hic exspectantes sacerdotum Concilium, vel Synodi consultum, adhuc ignoramus, quando hoc fieri faciat Apostolicus Pontifex ». Quæ verba Baronius explicat de aliqua Synodo *Augustæ* congreganda, et ex iis deducit, illinc eam Epistolam datam esse. Epistolam tamen Romæ scriptam, et de Synodo ibi habenda Bonifacium loqui, ostendunt verba, quæ leguntur in Epistola Gregorii papæ episcopis in provincia Bajoariæ et Alemanniæ constitutis, quæ est ordine CXXIX, Roma a Bonifacio allata, et a Baronio n. 5 recitata ; in ea Gregorius papa ait : « Juxta quod fueritis a prædicto nostro consacerdote (nempe Bonifacio) edocti, ita Catholicam et Apostolicam doctrinam tenentes, Domino Deo Salvatori nostro placeatis, cui quo vobis loco ad celebranda Concilia convenire mandaverit, sive juxta Danubium, sive in civitate Augusta, vel ubicumque judicaverit, pro nomine Christi parati esse inveniamini ». Quare quod scribit Bonifacius in Epistola XXXVII, se exspectare quando Synodum fieri faceret Pontifex Romanus, intelligi non potest de aliqua Synodo in Germania cogenda ; cum locus et

tempus Indictionis a Bonifacii arbitrio penderent. An vero ea Synodus Romana postea habita fuerit, nullus veterum prodit.

3. *Obitus Pelagii Legionensis regis primi.* — Ad num. 7 et seqq. Bellum a Carolo adversus Saracenos in Septimania gestum, cujus hic meminit Baronius num. 8, anno superiori ad quem pertinet, exposuimus. Quoad *Pelagium* Legionis regem, cujus mortem Baronius num. 7 memorat, agit de Pelagio Sandovallius in Dissertationibus Chronici quinque episcoporum qui res Hispanicas tractarunt annexis, sed nihil certi in medium affert. Fafilæ ejus filii et Alphonsi cognomento Catholici ejus successorum Chronotaxis pariter incerta. In Sebastiano quidem Salmanticensi hi characteres exhibentur, *Æra* DCCLXXV *filius ejus Fafila*, et præterea, *Æra* DCCLXXVII *post Fafilani*, sed in Codice Ms. ab anonymo, qui Codicem Mazarineum emendavit viso, notæ illæ non extant, sed uno tenore legitur : « Pelagius rex post nonum decimum regni sui annum completum propria morte decessit, et sepultus est cum uxore regina sua Gaudiosa territorio Cangas in Ecclesia sanctæ Eulaliæ de Velamnio. II. Rex filius ejus Fafila in regno successit, qui propter paucitatem temporis nihil Historiæ dignum egit, quadam occasione levitatis ab Urso interfectus est anno regni sui secundo, et sepultus est cum uxore sua regina Frogeva territorio Cangas, in Ecclesia sanctæ Crucis, quam ipse construxit. III. Ipse fuit post Fafilani interitum Adefunsus, qui dicitur Magnus». Hic, ut idem Sebastianus pag. 47 testatur, cepit « Lucum, Tudem, Portugalem, Bracharam metropolitanam, Visseo, Flavias, Amayam, Septemancam.... Mirandam... Oxoma, Cluniam (quas tamen urbes non conservavit). Omnes Arabes occupatores prædictarum civitatum interficiens secum ad patriam duxit ». Adelphonso Magno regnante, non vero Musa ejusque filio Abdelaziz Saracenis dominantibus, Asturiarum regnum solide roboratum; tunc enim universus ille Hispaniarum tractus jugum subiit, nullaque civitas libera remansit, ut videre est in antiquo diario latino Ms. a Sandovallio viso, et in suis Notis ad Historiam Pelagii citato : « Æra DCCLIII, pridie idus Martii capitur Eboka a Mauris, eodem mense diripitur Egiditania (vulgo Idagna) IV kalend. Maii traditur Salaria (anno Christi DCCXV). Æra DCCLIV, Abdelaziz cepit Olisbonam, pacifice diripuit Colimbriam, et totam regionem, quam tradidit Mahamet Alhamal Iben Tarif. Deinde Portucale, Bracam, Tudim, Lucum; Auriam vero depopulavit usque ad solum ».

4. *Carolus bellum Saxonibus tertio infert.* — *Carolus*, qui anno DCCXVIII, iterumque anno DCCXX bellum *Saxonibus* intulerat, rursus hoc anno contra eamdem gentem expeditionem suscepit, quæ ei prospere cessit, quod adversus idololatras pro sacris et religione dimicarit. Annalista enim Metensis ait : « Anno DCCXXXVIII, Carolus princeps Rhenum transiens, Saxoniamque hostiliter invadens, Saxones obsidibus acceptis propriæ ditioni restituit, ipsosque iterum sibi tributarios fecit ». Eumdem annum exhibent Annales Nazariani, Petaviani, et Masciacenses. Fusius rem narrat continuator Fredegarii in sua Appendice, sed ante utrumque bellum Saracenicum, quod una serie narrare voluit : « Itemque, inquit, rebellantibus Saxonibus paganissimis, qui ultra Rhenum fluvium consistentibus, strenuus vir Carolus dux commoto exercitu Francorum in loco, ubi Lippia fluvius Rhenum amnem ingreditur, sagaci intentione transmeavit, maxima ex parte regionem illam dirissimam stravit, gentemque illam sævissimam ex parte tributarios esse præcepit, atque quamplures obsides ab eis accepit, sicque (opitulante Domino) victor remeavit ad propria ».

GREGORII III ANNUS 9. — CHRISTI 739.

1. *Bonifacius episcopatus et parœcias designat in Germania, omnia per litteras approbante Gregorio.* — Annus sequitur Redemptoris septingentesimus trigesimus nonus, Indictione septima, quo S. Bonifacii Germanorum apostoli cultura Ecclesia Bajoariorum florescit, aucta tribus sedibus episcopalibus. De his enim hæc habet recentior auctor ex ejus discipulo et scriptore fidelissimo Wili-

baldo [1] : « Inde recedens, Ticino scilicet, ab Utilone duce invitatus, Bajoariorum terras visitavit, mansitque apud illos diebus multis, verbum Dei prædicans, veræque fidei sacramenta illic renovans. Inter quæ etiam quosdam Ecclesiarum devastatores et populi eversores profligavit, e quibus alii episcopos se mentiebantur; alii ministerium presbyterii sibi usurpabant : atque alii alia innumera improba fingentes, magna ex parte populum seduxerant. Sed cum tantam sacerdotum fallaciam atque malitiam aliter arceri non posse cerneret, Bajoariæ provinciam, Utilone duce consentiente, in quatuor parœcias distribuit, eisque tres eximia virtute viros præfecit, cum eos prius episcopos ordinasset.

« Ex iis primus fuit Joannes, quem voluit Salisburgensis oppidi cathedram obtinere; alter Erimbertus, qui Frisingensis Ecclesiæ præfectus est. Tertius Gunibaldus Ratisponæ, quæ est Bajoariæ metropolis, antistes institutus est. Winilus vero a præsule apostolico jam ordinatus Patavienst Ecclesiæ episcopus datus est; sed ejus parœcia, quæ quarta erat, a sancto Bonifacio instar aliarum divisa est. His ergo episcopis ita institutis, correctisque iis, quæ in Bajoaria gessisset, Romano Pontifici per litteras indicavit. Ille vero ejus facta approbans, hunc in modum ei respondit :

2. « Reverendissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo, Gregorius servus servorum Dei.

« Doctoris gentium egregii et beati Pauli Apostoli vox est dicentis [2] : Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Agnoscentes itaque ex syllabis fraternitatis tuæ, quia de Germaniæ gentibus, quas sua pietate Deus noster de potestate Paganorum liberavit, et ad centum millia animas in sinu sanctæ matris Ecclesiæ tuo conamine et Caroli principis Francorum aggregare dignatus est : sed et in Bajoariorum provincia, quæ a te acta sunt, agnoscentes : datori omnium bonorum Domino Deo nostro, extensis ad cælum manibus gratias retulimus : quia januam misericordiæ et pietatis in illis partibus Hesperiis ad cognoscendam viam salutis aperuit, et misit Angelum suum, qui præparavit viam tuam ante te ». Vidisti lector (quod te non prætereat) quam insigniter testificatione tanti Pontificis, Apostolico præconio laudatus adeo reperiatur Carolus, cognomento Martellus, ut post Deum Bonifacio primum, inde ipsi accepta feratur conversio centum millium Paganorum : sed et cum nec minima quidem querela in eum ab aliquo Romanorum Pontificum reperiatur illata : plane majori indigent discussione illa, quæ feruntur de anima ipsius ad inferos condemnata, quæ a nobis inferius quam exactissime disquirentur. Sed pergit Gregorius :

3. « Igitur quia indicasti perrexisse te ad gentem Bajoariorum, et invenisse eos extra ordinem Ecclesiasticum viventes, dum episcopos non habebant in provincia, nisi unum, nomine Wivilum (Winilum), quem nos paulo ante ordinavimus, et quia cum assensu Utilionis ducis eorumdem Bajoariorum, seu optimatum provinciæ illius, tres alios ordinasse episcopos, et in quatuor partes illam divisisti, id est, in quatuor parochias, ut unusquisque episcopus suam habeat parochiam : bene et satis prudenter peregisti, frater : quoniam Apostolicam præceptionem ex nostra vice implesti, et sicut tibi præcepimus, ita egisti. Itaque non desinas, frater reverendissime, docere eos sanctam Catholicam et Apostolicam Romanæ Sedis traditionem, ut illuminentur rudes et viam salutis teneant, per quam possint ad æterna præmia pervenire.

« Presbyteros autem, quos ibidem reperisti, si incogniti fuerint viri illi, a quibus sint ordinati, et dubium est eos episcopos fuisse, qui eos ordinaverunt : si bonæ actionis et Catholici viri sunt ipsi presbyteri, et in ministerio Christi omnique lege sancta educati : ab episcopo suo benedictionem presbyteratus suscipiant et consecrentur, et sic ministerio sacro fungantur.

« Illi vero, qui baptizati sunt per diversitatem et declinationem linguarum gentilitatis, si tamen in nomine sanctæ Trinitatis baptizati sunt, oportet eos per manus impositionem et sacri chrismatis confirmari; nam Wivilus episcopus a nobis ordinatus est. Hic si aliquid excedit extra canonicam regulam, doce, et corrige eum juxta Romanæ Ecclesiæ traditionem, quam a nobis accepisti.

4. « De Concilio vero, ut juxta ripam Danubii debeas celebrare nostra vice, præcipimus fraternitati tuæ Apostolica auctoritate, te ibidem præsentari, et in quantum tibi Dominus vires dederit, prædicare verbum salutis non cesses, ut religio Christiana in nomine Domini crescat et multiplicetur. Nec enim habebis licentiam, frater, pro incepti laboris utilitate in uno morari loco, sed confirmatis cordibus fratrum et omnium fidelium, qui rarescunt in illis Hesperiæ partibus, ut tibi Dominus aperuerit viam salutis, prædicare non desistas; et ubi locum inveneris, secundum canonicam regulam episcopos ordina nostra vice, et Apostolicam atque canonicam traditionem eos tenere edoce; ex hoc enim magnum mercedis præmium tibi præparabis : quoniam omnipotenti Deo nostro facies plebem perfectam. Non pigeat, dilectissime frater, itinera carpere aspera et diversa, ut Christiana fides longe lateque tuo conamine extendatur; scriptum namque est [1] : Arcta et angusta via est, quæ ducit ad vitam. Operare igitur, frater, opus bonum, quod cœpisti, ut in die Christi Jesu merearis dicere : Ecce ego et pueri mei, quos dedisti, non perdidi ex eis quemquam; et iterum [2] : Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum, ut subsequenter merearis audire vocem Domini di-

[1] Apud Sur. die v Junii l. I. c. 31. 32. tom. III. — [2] Rom. VIII.

[1] Matth. VII. — [2] Matth. XXV.

centis [1] : Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Dat. quarto kalendas Novembris, imperante domino piissimo Augusto Leone, imperii ejus anno vicesimo tertio (quarto). Sed et Constantini imperatoris ejus filii anno vicesimo, Indictione octava » ; inchoata a mense Septembris. Meminit et hujus Epistolæ Marianus Scotus in Chronico.

5. *Contra Luitprandum Romanis infestum, et Basilicam S. Petri deprædantem Gregorius Caroli Martelli opem poscit.* — Audisti, lector, Bajoariorum gentem cultura Bonifacii redditam esse paradisum Dei quatuor fluentis irriguum, in quo flumen unum, sicut in illo a Deo formato, divisum fuit in quatuor capita, universam irrigans regionem, cum una sedes episcopalis in quatuor divino consilio partita fuit.

Ipse vero Gregorius papa hoc eodem anno in maximas est conjectus angustias, occasione Luitprandi Longobardorum regis, urbem ipsam infesto exercitu obsidentis. Quomodo autem ista se habuerint, Anastasius ita narrat in Zacharia Pontifice ejus successore : « Invenit Zacharias papa totam Italiam valde turbatam, simul et ducatum Romanum, persequente Luitprando Longobardorum rege, occasione Transamundi ducis Spoletani, qui in hanc Urbem Romanam, eodem rege persequente, confugium fecerat. Et dum a prædecessore ejus beatæ memoriæ Gregorio papa, atque a Stephano patricio Romano et duce, vel ab omni exercitu Romano prædictus Transamundus redditus non fuisset, obsidione facta, pro eo ab eodem rege ablatæ sunt a ducatu Romano civitates quatuor, Ameria, Hortus (Hortas), Polimartium, et Blera. Et sic idem rex ad palatium suum est reversus, mense Augusti, Indictione septima. Transamundus vero, habito consilio cum Romanis, collecto generali exercitu Romani ducatus, ingressus est per duas partes in fines ducatus Spoletani. Ili continuo timore ducti, præ multitudine Romani exercitus, eidem Transamundo sese subdiderunt, Marsicani, Furconenses, atque Valvenses, seu Pennenses : deinde ingressi sunt per Ravense territorium, et venerunt in Reatinam civitatem, qui Reatini continuo et ipsi subdiderunt se. Et inde progressus est Spoletum mense Decembris, prædicta Indictione ». Hæc ipse.

Sed corrigendum quod ait, prædicta Indictione: nam mense Septembris expleta septima, inchoatur octava, ut dicendum fuerit potius, eodem anno, quam eadem Indictione.

[1] Matth. xxv.

6. Verum multa prætermissa ab Anastasio inveniuntur, et inter alia deprædatio Basilicæ S. Petri, quæ in Vaticanis collibus extra Urbis mœnia posita erat, cui Gothi hostes antea pepercerant, quantumlibet fuerint Ariani. Extat de his Epistola ejusdem Gregorii Pontificis ad Carolum Francorum principem, quem et aliis ante datis litteris interpellarat, ut auxilium ferret Romanæ Ecclesiæ contra Longobardos : ipsam igitur ex duobus petitam exemplaribus sic tibi reddimus :

«Domino excellentissimo filio Carolo subregulo, Gregorius papa.

« Ob nimium dolorem cordis, et lacrymas, iterata vice tuæ excellentiæ necessarium duximus scribendum, confidentes te esse amatorem filium beati Petri principis Apostolorum, et nostrum ; et quod pro ejus reverentia nostris obedias mandatis ad defendendam Dei Ecclesiam, et peculiarem populum, qui (quia) jam persecutionem et oppressionem gentis Longobardorum sufferre non possumus. Omnia enim luminaria ad honorem ipsius principis Apostolorum, et quæ a vestris parentibus vel a nobis oblata sunt, ipsi abstulerunt. Et quoniam ad te, post Deum, confugium fecimus, propterea ipsi Longobardi in opprobrium habent, et opprimunt : unde et Ecclesia S. Petri denudata est, et in nimiam desolationem redacta : tamen omnes nostros dolores subtilius in ore posuimus præsenti portatori tuo fideli, quos in auribus tuæ excellentiæ suggerere debeat.

7. « Tu autem, fili, habeas cum ipso principe Apostolorum hic et in futura vita coram omnipotente Deo nostro, sicut pro ejus Ecclesia, et nostra defensione disposueris et decertaveris sub omni velocitate ; ut cognoscant omnes gentes tuam fidem et puritatem atque amorem, quem (quæ) habes erga principem Apostolorum beatum Petrum, et nos, ejusque peculiarem populum zelando et defendendo. Ex hoc enim tibi poteris immortalem et æternam vitam acquirere ». Hucusque Epistola Gregorii papæ ad Carolum cognomento Martellum ; reliqua autem anno sequenti. Luit, luit quidem Luitprandus maximo suo damno, quod sacrilegas manus in ipsam Basilicam S. Petri omnibus antehac Barbaris etiam hostibus et hæreticis reverendam injicere ausus est, mulctatus amissione regni in filio, omnique gente Longobardorum ; qui quamvis alias semper gravibus fuerint delictis obnoxii ; tolerati tamen a Deo et regnare hactenus permissi sunt in Italia ; cum vero attingere ausi sunt ipsam sacrosanctam Petri Basilicam, a regno penitus in perpetuum excidere, positique sunt in exemplum iræ divinæ cæteris principibus, quanto periculo inconcessa tententur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6232. — Anno Æræ Hispan. 777. — Anno Hegiræ 122, inchoato die 7 Decemb. Fer. 2. — Jesu Christi 739. — Gregorii III papæ 9. — Leonis Isauri imp. 23. — Constantini Copronymi 20.

1. *S. Bonifacius Bavariam in quatuor episcopatus divisit.* — A num. 1 ad 5. Willibaldus in Vita sancti Bonifacii cap. 3 loquens de iis, quæ vir sanctus egit in Germania post suam tertiam profectionem Romanam, ait : « Provinciam Bajoariorum, Odilone duce consentiente, in quatuor divisit parochias, quatuorque his partibus præsidere fecit episcopos, quos ordinatione scilicet facta in episcopatus gradum sublevavit : quorum primus nomine Joannes, Ecclesiæ in oppido quod dicitur Saltzburg, episcopatus cathedram suscepit ; secundus Eremberclit, qui Frisingensis Ecclesiæ superspeculatoris tenuit principatum ; tertius Goibaldus, qui Ecclesiæ civitatis Reginæ pastorale excubitoris subiit magisterium ; quartus Vivilo, qui super Pataviensem Ecclesiam sacræ indagationis obtinuit dignitatem ». Idem habet Othlonus lib. 1, cap. 31, sed editio Othloni, qua usus est Baronius, depravata fuit ; in ea enim ait Othlonus : *Erimbertus, qui Frisiæ gentis Ecclesiæ præfectus est*, loco, *qui in Frisingensi Ecclesia* regimen pontificale subiit, uti habet editio, quæ extat sæc. III Benedict. part. 2, et demonstrant verba Willibaldi, quæ in medium adduximus. Hunc postea errorem correxit Baronius in Appendice ad hunc annum. Unus ex illis episcopatibus fuit *Ratisponensis*, qua voce usus est Othlonus, sed Willibaldus *Ratisponam* vocat *Reginam*, quia Ratispona alias vocata fuit *Reginum* contra confluentem Regini amnis positum, ut notat Cluverius in Vindelica et Norico cap. 4. *Bonifacius* itaque Apostolicæ Sedis per Germaniam legatus Bavariam in diœceses quatuor divisit, Salisburgensem, Frisingensem, Ratisponensem, et Pataviensem. Gregorius III hanc institutionem confirmavit litteris a Baronio recitatis, quæ dicuntur « datæ quarto kalendas Novembris, imperante domino piissimo Augusto Leone, imperii ejus anno vicesimo tertio. Sed et Constantini imperatoris ejus filii anno vicesimo, Indict. VIII ». Verum Baronius, qui imperium Leonis ab anno DCCXVI perperam deducit, loco, *anno vicesimo tertio*, reponit in margine, *vicesimo quarto ;* cum tamen ex dictis certum sit, Leonem die XXV mensis Martii anni DCCXVII imperium suscepisse, idque ex hac clausula a Mariano Scoto ad annum DCCXLI memorata, aliisque confirmetur.

2. *Certa successio septem priorum episc. Ratisponensium.* — Ante illam Bajoariæ in quatuor diœceses divisionem jam *Vichterpus* Ratisponensis episcopus ordinarius erat, et *Vivolus* Pataviensis. Mabillonius enim tom. IV Analect. versus incerti poetæ, qui medio sæculo sequenti floruit, publicavit, quorum hic titulus : « De ordine comprovincialium pontificum ». In iis *Vichterpus*, quod hactenus ignoratum fuerat, dicitur primus episcopus ordinarius Ratisponensis, et *Garibaldus* seu Gaubaldus, vel Gaibaldus hoc anno a Bonifacio Ratisponæ præpositus, dicitur secundus. Horum versuum beneficio Ecclesiæ Germanicæ Historiam hoc et sequenti sæculo variis in locis illustravi. Hæc de episcopis Ratisponensibus in aureo illo opusculo leguntur:

> Hic Reginensis sedis vocitatur ab urbe,
> Quam rexit primo Wicterpus episcopus ille.
> Post alius Cauvipaldus, qui nomine dictus.
> Tertius Sigiricus erat sacratus ad aulam.
> Post hunc jam fuerat Sindbertus in ordine quartus.
> Quintus Adalwinus fuerat, sedemque regendo.
> Post hunc Baturicus tenuit pius optime sedem.
> Erchanfredus ovans sequitur hinc pastor opimus.

Cauvipaldus seu Cauvibaldus idem est ac Garibaldus, qui variis his nominibus indigitatus reperitur, sed his secundus tantum Ratisponensis episcopus fuit, non vero primus. Præter istos extra ordinem eam Ecclesiam rexere *S. Lupus*, *Ratharius*, *S. Rutpertus*, *S. Emerammus*, *S. Erbaldus*, *Albertus*, *Velipholœgus*, *Victerpus et S. Bonifacius*, sed sermo est hic tantum de ordinariis, quorum primum fuisse *Wicterpum* docet poeta laudatus. Garibaldum vero adjutorem tantum extitisse Wicterpi anno DCCLVI videbimus.

3. *Episcopatus Pataviensis antiquus non est.* — Quoad episcopatum Pataviensem, perperam credidit Velserus lib. 3 Rer. Boicarum cum antiquitus fundatum fuisse, pluresque ante *Vivilum* seu *Vivilonem* episcopos ordinarios habuisse ; qua etiam in sententia fuere Hundius, Cointius, aliique, quia laudatum poetam videre non potuerant. Hic enim

episcopos omnes Patavienses, qui ante eum, qui tunc sedebat, quando versus suos scripsit, episcopi ordinarii in illa Ecclesia fuerant, hoc ordine recenset :

> Pataviensi ergo sedi est hæc aula dicata,
> Quam tenuit primo *Vivolus* jam ipse sacerdos.
> Nomine post illum antistes mox rite Beatus.
> Tertius est enim *Sidonius* auctus honore.
> *Anthelmus* quartus meritis et dogmate magnus.
> Hinc *Wisuricus* ovans sedis conscendit honorem.
> Nuper *Waldricus* felix vir in ordine sextus.
> Nunc sedet antistes magnus ille sedis honorem.

4. *Vivilus Pataviæ primus episc. ordinarius.* — *Vivilus* itaque, qui jam ordinatus erat episcopus in *Bajoaria*, cum sanctus *Bonifacius* provinciam illam in quatuor diœceses distinxit, primus fuit episcopus ordinarius Ecclesiæ Pataviensis, et uno aut altero ante anno a Gregorio papa consecratus fuerat. « Vivalus quoque », inquit Othlonus, « a præsule apostolico jam ordinatus, Pataviensi Ecclesiæ prælatus est, sed ejus parochia, quæ quarta erat, a sancto Bonifacio, sicut cæteræ, dividebatur », id est, divisit, eique certos terminos præfixit. Et tamen Hundius aliique, duodecim episcopos ordinarios ante *Vivilonem* numerant, et post illum Beatum, qui secundus episcopus ordinarius fuit, prætermittunt. Quare episcopi illi duodecim regionarii tantum fuere, non vero sedi Pataviensi affixi. De prioribus episcopis Salisburgensibus, cum de S. Rutperto, de Frisingensibus vero cum de *S. Corbiniano* verba fecimus, diximusque, sanctum *Vitalem* secundum episcopum Saltzburgensem fuisse, *Flobargisum* tertium, et *Joannem* a sancto Bonifacio hoc anno ordinatum, quartum extitisse. *Laureacum* anno circiter quingentesimo sexagesimo octavo ab Hunnis seu Avaribus excisum fuerat, ut sæculo VII ostendi. Ab eo tempore usque ad *sanctum Bonifacium* nulli, nec Laureaci, nec Patavii, episcopi ordinarii fuere, sed per hæc tempora episcopatus Pataviensis erectus fuit, et sedes Laureacensis cum illo conjuncta. Qui vero Ecclesiis Laureacensi ac Pataviensi simul junctis præerat antistes, metropolitano titulo non gaudebat, nec ante *Arnonem* an. DCCXCVIII metropolitam renuntiatum, aliquis in Bajoaria fuit hac dignitate exornatus.

5. *Bellum Italicum.* — Ad num. 5 et seqq. Gregorium papam a *Luitprando* Longobardorum rege in magnas angustias conjectum fuisse, ostendunt Anastasius in Zachariæ papæ Vita, et Paulus diaconus lib. 6 de Gestis Longobard. cap. 55. Ait Paulus : « His diebus Trasemundus contra regem (nempe Luitprandum) rebellavit. Super quem rex cum exercitu veniens ipse Trasemundus Romam fuga petiit. In cujus loco Hildericus ordinatus est », dux scilicet Spoletanus. Anastasius vero in Zacharia papa Gregorii successore dicit, Zachariam Pontificatum ineuntem invenisse Italiam valde turbatam, sicuti et ducatum Romanum, occasione *Trasamundi* ducis Spoletani, quod is a Gregorio ejus decessore Luitprando regi redditus non fuisset, qui ideo a ducatu Romano civitates quatuor eripuerat. Addit Anastasius : « Sic rex ad palatium suum est reversus, mense Augusti, Indictione septima. Transamundus vero ingressus est per duas partes in fines ducatus Spoletani, etc., et inde progressus est Spoletum mense Decembris, prædicta Indictione ». Sed is locus sine dubio corruptus. Si enim Indictio VII in cursu fuit mense Augusto, Indictio qua annus notabatur mense Decembri, fuit Indictio VIII, qua præsens Christi annus a Septembri insignitur. Verum cum bellum hoc ad annum sequentem pertineat, ut ibidem ostendemus, loco *mense Augusti Indictione septima*, legendum, *mense Septembri*, *vel forsan Octobri*, *Indictione nona.* Quæ enim Anastasius ibidem narrat, ipsomet teste, eadem Indictione currente peracta sunt. Ait enim, *Indictione prædicta*, *mense Decemb.*, id est, Indictione, quæ usurpatur ante mensem Septembrem ejusdem Christi anni.

6. *Bellum Saracenicum.* — Porro cum *Luitprandus* bello Saracenico hoc anno in Galliis gesto interfuerit, liquet bellum Italicum hoc anno gestum non esse. In Annalibus enim Nazarianis legitur : « DCCXXXIX Karlus intravit in Provincia usque Massilia », idem legitur in Petavianis et Masciacensibus. Sed rem fusius explicat continuator Fredegarii in sua Appendice, postquam locutus est de bello Saracenico anno DCCXXXVII peracto : « Denuo curriculo anni illius mense secundo, prædictum germanum suum (nempe Childebrandum) cum pluribus ducibus atque comitibus, commoto exercitu ad partes Provinciæ dirigit. Avenionem urbem venientes, Carolus properans accessit, cunctamque regionem usque littus maris magni suæ dominationi restituit, fugato duce Mauronto impenetrabilibus tutissimis rupibus maritimis munitionibus, præfatus princeps Carolus cuncta sibimet acquisita regna victor regressus est, nullo contra eum rebellante ». Sed priora verba corrupta sunt, quibus hæc substituenda notat Cointius hoc anno num. 1, *denuo curriculo anni secundo,* id est, *anno post secundo.* Bellum enim istud a currenti anno removeri non potest. Præfatis annalistis consentit annalista Metensis, qui bellum istud fusius exponit.

7. *Italicum subsecutum est Saracenicum.* — Paulus diaconus loco laudato, postquam verba fecit de bello Saracenico anno DCCXXXVII in Galliis confecto, scribit : « Iterato Saraceni Gallorum fines ingressi, usque ad Provinciam venerunt, et capta Arelate, omnia circumquaque demoliti sunt. Tunc Karolus legatos cum muneribus ad Luitprandum regem mittens, ab eo contra Saracenos auxilium poposcit. Quod nihil moratus, cum omni Longobardorum exercitu in ejus adjutorium properavit. Quo comperto, gens Saracenorum mox ab illis regionibus aufugit. Luitprandus vero cum omni suo exercitu ad Italiam rediit ». Bellum quidem Saracenicum antecessisse Italicum, verba Epitaphii sepulcro Luitprandi inscripti, a Baronio anno DCCXLIV, num. 23 recitati ostendere videntur :

Acer in armis
Et bello victor, Sutriumque Bononia firmant
Hoc, et Ariminum, nec non invicta Spoleti
Mœnia : namque sibi hæc subjecit fortior armis.
Roma suas vires jam pridem milite multo
Obsessa expavit. Deinceps tremuere feroces
Usque Saraceni, quos dispulit impiger, ipsos
Cum premerent Gallos, Carolo poscente juvari.

Verum ex iis, quæ anno sequenti in medium adduco, manifestum fit, Romam eo anno a Luitprando rege obsessam fuisse ; ex quo consequitur, Epitaphii conditorem ordinem temporum non servasse. Fateor tamen illud argumentum ex auctore coævo deductum, hactenusque nemini observatum, mihi alias crucem fixisse ; sed postquam observavi multa Epitaphia, quæ credebantur antiqua, recentia esse, ex laudato Epitaphio adversus scriptores citatos nihil deduci posse certius intellexi. *Saraceni* varias Provinciæ urbes, Ecclesias, monasteriaque everterunt, uti videre est apud Cointium hoc anno num. 9 et seqq., sed cladem monasterii Lerinensis, et cædem *sancti Porcarii* junioris illius monasterii abbatis, quam recitat, ad aliquam ex præcedentibus Saracenorum invasionibus referendas esse, verosimilius videtur.

8. *Floret S. Pardulfus abbas.* — In Vita *sancti Pardulfi* abbatis Waractensis in Lemovicibus, auctore anonymo ejus subæquali scripta, et recitata a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 1, legitur : « Cum Ismahelitarum gens Pictavensem urbem fuissent ingressi, et præcelsus Major-Domus Carolus cum cunctis Francorum ad debellandum eos venisset, et devicto prœlio hostem prosternens, spolia capiens, captivos revocavit. Sic quamplures ex eadem gente Ismahelitarum fugam arripuerunt ; et unde revertebantur, quemcumque hominem Christianum inveniebant, et ubicumque monasteria aut loca sancta obviassent, igni concremabant». Addit anonymus eos, cum ad viri Dei monasterium venissent, ejus ad Deum precibus dissipatos fuisse : « Repente omnes in unum cuneum conjuncti, cæcitate conclusi, suis linguis colloquentes, diutissime steterunt, et viam qua profecturi erant », perrexerunt. Verum hæc retrahenda ad an. DCCXXXII, quo Saraceni ad urbem Pictavensem superati, ut recte observant ibidem Mabillonius, et Cointius eo anno num. 74.

9. *Annus ejus mortis.* — *Pardulfus* invitus præfectus fuit monasterio Waractensi, seu Garactensi in Marchia superiori sito, quod recens ædificatum fuerat, jam a multis sæculis eversum. « Postquam in prædicto cœnobio habitare cœpit, ostium cellæ ipsius egressus non fuit, nunquam a sole calefactus, nisi per fenestram, nunquam carnium neque volatilium esu usus est, nunquam linteo indutus, neque balneo usus, nisi postquam infirmari cœpit ». Qui ad eum veniebant vel variis infirmitatibus languentes, vel a dæmonibus vexati, sani redibant. Cumque paralyticus quidam, « qui per quinquennium in porticu S. Martini confessoris » jacebat, in somnis admonitus fuisset, ut ad Pardulfum se conferret, paralyticus « uni ex monachis monasterii ipsius omnia indicavit, et prædictus monachus domno Audelando abbati omnia retulit », isque illum ad virum Dei perducendum curavit, a quo sanatus est. Hinc recte deducit Mabillonius, monachos tum fuisse in Turonica Ecclesia sancti Martini, quod a Joanne Launoio et quibusdam aliis perperam negatum. Sed non animadvertit vir doctissimus, *Audelandum*, sive *Autlandum* jam ab anno superiori Martiniani monasterii apud Turonas abbatem fuisse ; quod Pardulfi mortem cum anno septingentesimo trigesimo septimo illiget. In Chronico enim Fontanellensi c. 10 post mortem Teutsindi, qui duobus monasteriis præfuerat, Martiniano videlicet et Fontanellensi, capite superiori narratam, ait chronographus : « Wido sortitur locum regiminis ab anno Dominicæ Incarnationis DCCXXXVIII ». Tunc quippe Widone in præfecturam Fontanellensem Teutsindo succedente, in Martinianam Teutsindum Autlandus excepit. Quare *sancti Pardulfi* mors, quæ Carolo Franciam regente contigit, ad præsentem vel alterutrum ex duobus sequentibus revocanda. Scribit anonymus Vitæ ejus auctor, « ea tempestate, qua præcelsus atque inluster Major-Domus Carolus regeret Franciam, inluster quoque vir Chunoldus regeret Aquitaniam per permissum Caroli », Pardulfum ad Deum transiisse *adveniente Dominica die*. Mabillonius ex verbis illis colligit, eum anno DCCXXXVII mortuum esse, quod in quibusdam Martyrologiis colatur die sexta Octobris, quæ eo anno in Dominicam incidit. Cointius vero an. DCCXLIII, num. 67 et seqq., ex eo quod *Autlandus* anno DCCXXXVIII abbas monasterii sancti Martini creatus fuerit, deducit, mortem ejus collocandam esse anno DCCXLIII, quod die Dominica, die III mensis Novembris, spiritum Deo reddiderit, et ab anno DCCXXXVIII usque ad an. DCCXLIII, dies ille III Novembris in Dominicam non conveniat, nisi hoc ultimo anno. Addit Cointius in ejus Vitam, in qua dicitur, *Pardulfum* demortuum, Carolo majoratum gerente, errorem irrepsisse. Verum cum in ea dies et mensis, quibus ejus obitus contigit, taceantur, et sancti aliis diebus, quam quibus ad Deum migrarunt, plerumque in Tabulis Ecclesiasticis recolantur, liquet utramque opinionem falso principio inniti, et sancti abbatis mortem, incertis die ac mense, hoc vel alterutro ex duobus consequentibus annis accidisse ; cum *Carolus* exeunte anno DCCXLI vivere desierit.

10. *Mors Ethelardi Occident. Saxonum regis.* — Moritur hoc anno *Ethelardus* Occidentalium Saxonum rex, cui successit *Cuthredus*, qui ab aliquibus ejus frater, ab aliis cognatus, aut propinquus dicitur. Hoc enim anno Epitomes Bedæ continuator, Westmonasteriensis, Hovedenus et auctor anonymus Chronici Mailrosensis nuper in Anglia ex Codice Ms. publicatus, mortem ejus consignant.

11. *Moritur S. Willibrordus primus episc. Trajecti ad Rhenum.* — *Sanctus Willibrordus* seu Willebrordus primus Trajectensis ad Rhenum

episcopus, cujus Vitam Alcuinus Caroli Magni principatu litteris mandavit, « die sexto mensis Novembris, id est, octavo idus, ex hac peregrinatione ad perpetuam migravit patriam, et sepultus in monasterio Esternaco, quod ipse Deo construxerat », inquit idem Alcuinus, qui in lib. 2, cap. 24 ejusdem Vitæ *bis octena lustra*, *et ter quater menses* complevisse asserit, seu annos LXXXI prætergressum esse. Est autem *Esternacum* insigne monasterium ordinis sancti Benedicti, oppido nobilitatum, haud procul ab urbe Augusta Trevirorum, ubi sancti Willibrordi corpus præcipua religione etiamnum honoratur. Annum ejus emortualem colligo, partim ex Epistola sancti Bonifacii XCVII ad Stephanum II papam, a Baronio anno DCCLV, num. 31 et seqq. recitata, in qua plura de Willibrordi laboribus, partim ex Historia ejus translationis a Theofrido abbate Esternacensi, qui Alcuinum fusiori stylo prosaice ac metrice reddidit, descripta. Scribit sanctus Bonifacius: « Per quinquaginta annos prædicans, gentem Fresonum maxima ex parte convertit ad fidem Christi ». Quare cum anno sexcentesimo nonagesimo Frisiis Evangelium annuntiare cœperit, ut suo loco monstravi, ejus mors ad præsentem vel sequentem annum pertinet. Sed Theofredus abbas annos illos L incompletos fuisse, et Willibrordum hoc anno mortuum esse testatur, cum ait, ejus translationem factam fuisse XII kalendas Novembris, *anno progeniti Verbi* MXXXI, *a transitu ejusdem gloriosi patris* CCXCII, qui proficiscuntur a die VI mensis Novembris præsentis Christi anni. Quare Mabillonius sæc. III Benedict. part. 1, ubi Vitam sancti Willibrordi ab Alcuino descriptam exhibet, mortem sancti Willibrordi recte hoc anno collocavit, perperamque eam Cointius in annum DCCXLII distulit; quod sanctus Bonifacius in Epistola ad Stephanum papam laudata de Willibrordo scribat: « Finitis longævæ vitæ diebus, in pace migravit ad Dominum. Princeps autem Francorum Carolomannus commendavit mihi sedem illam, ad constituendum et ordinandum episcopum, quod et feci », et quod parte alia Carolomannus mense tantum Octobri anni septingentesimi quadragesimi primi mortuo Carolo Martello patre princeps Francorum dictus fuerit. Inde enim tantum sequitur, vacasse sedem Trajectensem a morte sancti Willibrordi usque ad initium principatus Carolomanni, qui novæ illi sedi alium episcopum præfici voluit, huncque fuisse *Dadanum*, anno DCCLV ostendemus. Frisiorum conversionem a sanctis *Egberto* et *Wigberto* hujus nominis primo tentatam, *Willibrordus* perfecit absolvitque, et episcopatum Trajectensem instituit, quem sæculo elapso Paulus IV in archiepiscopatum erexit (1).

12. *Abbo monasterium Novaliacense a se fundatum redditibus auget.* — Anno DCCXXXVII, quo *Theodoricus Calensis*, hujus nominis IV, Francorum rex vivere desiit, diximus instrumenta publica post ejus mortem hac formula notari solita fuisse, *anno post defunctum Theodericum regem*, I, vel II, vel III, etc. Invenio tamen fuisse, qui annos *Caroli* Francorum principis ac Majoris-Domus in Neustria, Austrasia et Burgundia, in Actis publicis adhibuerint, et a verno tempore anni septingentesimi decimi noni, quo in pugna Suessionica *Ragenfredum* de Majoratu-Domus Regiæ cum eo contendentem superavit, repetierint. Cointius anno DCCLXXXIX, num. 191 et seqq. pluribus agit de monasterio Novaliacensi, hodie in episcopatu Taurinensi sito, et in confirmationem eorum, quæ in medium adducit, testamentum *Abbonis* viri pii ac potentissimi, qui illud fundavit, et opimis redditibus locupletavit, exhibet, quod et postea ex eodem veteri exemplari descripsit Mabillonius lib. 6 de Re Diplom. pag. 507, quove ante utrumque usi sunt San-Marthani in archiepiscopis Ebredunensibus, Pingonius in Augusta Trevirorum, Franciscus Augustinus ab Ecclesia in Chronologica Pedemontanæ regionis Historia, aliique, quia nempe in eo multa continentur, a quibus hujus sæculi Historia in non paucis lucem accipere potest. Sed cum nullus hactenus testamentum illud anno suo reddiderit, hinc factum, ut quod tenebras dissipare debuit, eas auxerit. Quare juvabit hic illud cum currenti anno, quo conditum est, alligare.

13. *Summa ejus testamenti.* — Hoc ejus initium: « Sub die tertio nonas Maias, anno vicesimo primo gubernante inlustrissimo nostro Carolo regna Francorum, Indictione VII (quæ in cursu fuit usque ad kalend. Septemb. hujus Christi anni), feliciter. Ego in Dei nomine Abbo filius Felici et Rusticæ nomine quondam, sana mente atque consilio, cogitans casus humanæ fragilitatis, testamentum condidi », ideoque hoc Christi anno, quo a vere annus XXI majoratus Caroli initium sumpsit. Scriptum est testamentum illud stylo valde barbaro, in quo dicit Abbo se construxisse monasterium Novaliciis, « ubi norma monachorum, inquit, sub religionis ordine spiritale et regula sancti Benedicti custodiendis, domino adjuvante, conlocavimus, ubi a præsens vir Abbo præesse videtur, hæres mihi esto ». Enumerat postea complurimas possessiones in variis diœcesibus sitas, quas huic monasterio largitur. Eidem donat quod a domuo

(1) Annus emortualis S. Willibrordi designatur ab auctore brevis Chronici Epternacensis, quem floruisse arbitror sæculo XII ineunte. In eo enim opere vulgato in Collectione Monumentorum tom. IV, col. 505, legitur : « Anno Incarnationis Domini DCCXXXVIII, Indictione VII (in Septembri mutata) migravit ex hoc mundo S. Willibrordus etc. » Auctori huic standum esse censeo, tum quod nemo adeo vetustus auctor occurrit, qui certum obitus illius annum accurate designaverit; cum præsertim quod traditionem exprimere videatur servatam apud Epternacenses monachos de anno emortuali conditoris sui; ac tandem quia traditioni huic nullum satis validum argumentum opponitur. Quod enim ait S. Bonifacius apud Pagium hic, de prædicatione quinquaginta annorum peracta a S. Willebrordo, facile diluitur, cum anni quinquaginta pro 48 vel 49 in gratiam numeri rotundi adnotari potuerint. Theofredus vero apud Pagium hic annos CCXCII ab obitu S. Willibrordi usque ad ejus translationem, quæ in annum MXXXI mense Octobri incidit, ideo supputat, quod annos tantummodo completos in calculum deduxerit, quod reliquum erat mensium neglecto. MANSI.

Waldeberto episcopo acquisivit, quod in pago Vapincensi domnus Semphorianus episcopus ejus avunculus emit, quem ait *quondam* episcopatum Vapincensem in sua habuisse *gubernatione et devotione.* Dat eidem monasterio, quod *Marro* avus ejus quondam acquisivit a domno *Crammelino* episcopo, statuitque, ut quando abbas de hac luce migraverit, *Walchunus* episcopus alium eligat. Donat præterea *Tersiæ* filiæ Honoriæ liberti sui res illas, quas « per præceptione domno Theodorico rege, et inluster vero domno Carolo, in pago Diense, Wapencense, et Gratianopolitano » conquisivit. Addit denique : « Dum et provincias justas ad agentes Serracenorum dissolutas et distructas sunt, et tam liberti nostri, quam et servi et ancillas utriusque generis, per plura loca vicinorum per necessitate dispersas fuerunt, volo, ut ubicumque adgentes hæredem meam monasterii sancto Petro Novaliciis constructum eos invenire potuerint, ut licentia habeant in eorum absque cujuslibet contradictione revocare dominatione ». Monachi Novalienses illud testamentum « sæpissime per placita comitum, per diversos pagos ad relegendum detulerunt », ut dixit Frodinus abbas monasterii Novaliensis, quando illud præsentavit Carolo Augusto, et « jam ex parte valde dirutum esse videbatur », uti in litteris ejusdem imperatoris testamento præfixis legitur. In illis vero nullus temporis character extat præter nomem *Augusti* Carolo attributum.

14. *Notatur illud anno* XXI *Caroli Majoris-Domus.* — Porro testamentum istud anno XXI majoratus *Caroli,* non vero regni Caroli M. Francorum regis in annum Christi DCCLXXXIX conveniente, ut Pingonius, Cointius, Mabillonius, aliique existimarunt, conscriptum certum esse debet; neque enim Carolus M. in instrumentis publicis *illustris* aut *illustrissimus* unquam appellatus fuit; contra vero *Carolus Martellus* semetipsum in duobus ejus, quæ supersunt Diplomatis, *illustrem* nuncupat. Primum ejus Diploma a Willelmo Heda in Historia Ultrajectina recitatur, eoque Ecclesiam Ultrajectinam Carolus Major-Domus insigni munificentia anno Christi DCCXXIII dotavit. In ejus fine legitur : « Actum Herestallio villa publica, in ipso die kalend. Januarii, anno II regnante glorioso domino Theodorico rege. Signum illustris viri Caroli Majoris-Domus ; qui hanc donationem fieri et affirmari rogavit. Signum Carolomanni filii ejus. Signum Abbonis. Signum Engibaldi, etc. » Ejus principium est : « Ego in Dei nomine illuster vir Carolus Major-Domus, filius Pippini ». Ubi vides Carolum seipsum *illustrem* vocare, et anno secundo Theodorici regis donationem suam notare. Vides præterea *Abbonem* sese *patricium* non appellare, ideoque diversum esse ab Abbone patricio, de quo mox. Alterum Caroli Majoris-Domus Diploma refertur in Antiquitatibus San-Dionysianis lib. 3, cap. 4, estque insignis donatio Basilicæ sancti Dionysii, ab ipso paulo ante mortem facta, sed barbaris verbis exarata. Ejus initium est : « Ego in Dei nomene, inluster vir Karlus Majorim-Domus, filius Pippini ». Finis vero : « Actum Careciaco (pro Carisiaco) villa in palatio, quod ficit (pro fecit) mensis September die XVII, annum quintum post defunctum Theodoricum regem. Signum inlustro viro Karlo Majorim-Domus, qui hanc Epistolam donationis fieri rogavit ». Ipse quidem annos majoratus sui non numerat, sed homines privati, uti erat Abbo eum tanquam principem Francorum, a quo ipse nomine semper abstinet, venerabantur. Abbo per hæc verba, « quem per præceptione domno Theodorico rege, et inluster vero domno Carolo, in pago Diense, Vappencense, etc. », loquitur de Theodorico IV Francorum rege, et de Carolo Majore-Domus, non vero de Theodorico Gothorum rege, qui anno DXXVI e vivis excessit, ut eum male interpretatus est chronographus Novalisiensis apud Duchesnium tom. II.

15. *Corriguntur errores ex ejus prava interpretatione enati.* — His ita constitutis, varia quæ hactenus in obscuro fuerant, in lucem adspectumque proferuntur. Primum, monasterium *Novalisiense* ad radices montis Cinisii situm, hujus sæculi initio ab *Abbone* viro opulentissimo, non vero ab *Abbone* patricio, quo eum nomine *Carolus Aug.* non appellat, conditum est, non autem reparatum, ut multi testamentum illud perperam interpretantur. Secundo, fundatum fuit in diœcesi Maurianensi, in qua natus fuisse videtur Abbo ; cum in eo asserat parentes suos in valle Maurigennica Ecclesiam ædificasse, et quidquid in eadem valle possidebat, monasterio Novaleciano largiatur. *Novalicium* a Guntramno rege Francorum episcopatui Maurennensi attributum fuit, nec ad Taurinensem rediit, nisi post eversum Longobardorum regnum. Quare *Walchunus* hujus sæculi initio Maurianensis episcopus erat, non vero archiep. Ebredunensis regnante Pippino, ut arbitrati sunt San-Marthani, aut episc. Maurianensis anno DCCLXX, ut putavit Cointius. Abbo enim de eo ait : « Ab initio inchoationis operis fundamentum Ecclesiæ S. Petri monasterii Novaliciis hæredis meæ posuit, et usque ad culminis consummationem fabricam perduxit », ideoque hoc sæculo ineunte *Walchunus* Mauriennæ sedit, et hoc anno adhuc in vivis erat. Tertio, *Semforianus,* seu Symphorianus episcopus Vapincensis mortuus erat, quando Abbo testamentum suum scripsit, ut liquet ex laudatis verbis, et ex istis in eodem testamento memoratis : « Diebus vitæ suæ tutelam meam in sua habuit receptam potestate ». Quamobrem *Semforianus* hujus sæculi initio, non vero Pippino, Carolomanno, et Carolo M. Franciam regentibus, ut autumavit Cointius, Ecclesiam Vapincensem rexit. Quarto, *Abbo*, non anno DCCLXXXIX, ut Cointius aliique putant, sed currenti, *Novalisii* abbas fuit, indeque Catalogi omnes abbatum hujus monasterii interturbati ac depravati. Quinto, *Chramlinus* archiepiscopus Ebredunensis fuit anno DCLXXVII, ut eo anno ostendi, non vero episcopus

Cabellionensis, ut perperam idem Cointius. *Chramlini* sedem primus omnium detexit Mabillonius. Sexto, falsum est quod scribit Pingonius, et Cointio aliisque persuasit, Novaliacense monasterium postquam a Longobardis eversum fuisset, per multos annos in situ jacuisse, et postea illud *Abbonem patricium* Romanum anno DCCLVI rursus erexisse, et amplissimis redditibus ditasse. *Abbo* enim *patricius* anno DCCLXXX varia bona monasterio sancti Victoris Massiliensis legavit, ut videre est apud San-Marthanos in episcopis Massil. ubi ejus Diploma referunt, et Pingonius duos Abbones, qui diversis temporibus vixere, in unum confundit. Ait enim : « Anno Christi DCCLVI, Abbo patricius Romanus, natione Gallus, Felicis et Rusticæ filius, Marronis et Dodinæ nepos, etc. » At non *Abbo patricius* filius fuit Rusticæ et Felicis, et Marronis ac Dodinæ nepos, sed *Abbo* vir privatus, ut ex ejus testamento liquet. Quare ea monasterii Novaliacensis restauratio, et Longobardorum irruptio mere fictitiæ sunt. Mitto alios errores ex *anno* XXI *Caroli Majoris-Domus* attributo Carolo Magno enatos ; sed non possum non monere lectorem, cum in eo testamento mentio sit irruptionis Saracenicæ, quæ anno DCCXXXI contigit, illud condi non potuisse sub Carolo Magno. Quis enim credat, hominem anno DCCLXXXIX viventem in suo testamento cogitasse de redimendis servis et libertis a sexaginta fere annis a Saracenis captis; jam enim vel omnes mortui, vel magno fuissent oneri redemptori. Præterquam quod in eo testamento non agitur de servorum redemptione, sed de eorum per diversa loca dispersione, qui ideo frustra post tot annorum curricula ab hæredibus *Abbonis* quærerentur.

GREGORII III ANNUS 10. — CHRISTI 740.

1. *Concilium in Germania, de quo Epistola Bonifacii ad Cuthbertum archiepiscopum.* — Redemptoris annus septingentesimus quadragesimus, Indictione inchoatur octava, quo S. Bonifacius Germanorum apostolus, ubi accepisset litteras a Gregorio papa datas anno superiori, quarto kal. Novembris de Concilio congregando ; de quo et monuerat idem Pontifex episcopos Bajoariæ et Alemanniæ ante annum, litteris eidem Bonifacio redeunti in Germaniam datis ; observantissimus custos Pontificiorum mandatorum, vigilantissimo studio, ex more implere studuit, quod sciret magna industria imperatum.

2. Quod ad locum spectat, Augustæne, an alibi prope Danubium fuerit celebratum (uterque enim locus litteris Pontificiis nominatus reperitur) haud satis exploratum habetur ; cum alioqui Augustæ celebratum esse, sunt qui asserant. Cæterum revera habitum fuisse dictum Concilium documentis plurimis perspectum habetur ; præsertim vero ex ejusdem Bonifacii Epistola data ad Cuthbertum archiepiscopum in Anglia. Nam id ex multis, quæ in ea continentur argumentis, possumus intelligere, utpote quod contineat ea, quæ per eos in Synodo tractanda Pontifex monuisset, et inter alia de cogenda annis singulis Synodo; quodque prima hæc ab eis Synodus celebrata videatur. Occasio enim ejus scribendæ Epistolæ Bonifacio illa extitit, quod cum Cuthbertus reditum Bonifacii ex Urbe accepisset, charitatis ergo veteris amicitiæ cultor, visitationis causa ad eum diaconum suum misit cum muneribus, deditque litteras. Quibus grato animo Bonifacius acceptis, reddidit ad eum suas apostolico plane homine, et martyrii candidato dignissimas, quibus et de rebus recens gestis reddidit certiorem, nimirum de sua legatione Apostolica Romæ confirmata, de Concilio congregato ejusdem Pontificis jussione ; imo nec illud prætermittendum putavit, quod magno cum dolore toto itinere conspexerat, nempe ex Anglia deductas feminas sub pio peregrinationis prætextu Romam ad sancta limina Apostolorum, quæ satanæ laqueis irretitæ suam in via prostituissent publice pudicitiam. Cum igitur plures in unum consentiant conjecturæ, quod ea Epistola Bonifacius, non de alia aliqua, quam de ista, de qua sermo est, Synodo agat : illam hic tibi integram reddendam putavimus. De qua illud primum accipe, Cuthbertum archiepiscopum, ad quem scribit, hoc ipso anno Domini septingentesimo quadragesimo (ut apud Bedam in Epitome legitur) post

Notbelmum, de quo superius dictum est, fuisse consecratum episcopum Dorovernensis Ecclesiæ, prædecessore jam anno superiori defuncto. Hincque est, quod Bonifacius hac Epistola plura ingerit de ministerio pastorali, quo novum antistitem moneat, ut in diœcesi sua, quæ corrigenda sunt, corrigat; quod et mirabili dexteritate concinnat, dum seipsum deplorans, quid sit illi timendum, et uaviter operandum, insinuat. Sic enim se habet [1]:

3. « Spiritalis affinitatis necessitudine copulando fratri archipontificatus infula sublimato coepiscopo Cuthberto, Bonifacius legatus Germanicus Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ optabilem in Christo salutem intime.

« Scriptum est in libro [2] Salomonis: Beatus homo qui invenit amicum, cum quo possit loqui quasi cum semetipso. Cum muneribus munificentiæ vestræ dulcissimas litteras vestras fraterna charitate interlitas, Deo et vobis gratias agentes, filio vestro diacono Cyndberto offerente, suscepimus; vivæ vocis quoque melliflua colloquia vestra de fraternis consiliis per illum nobis charitas vestra mandavit: quæ consiliorum spiritualia colloquia optamus, ut Deo volente, quandiu in hac mortali vita vivamus, inter nos jugiter insinuentur, illo operante (præstante), a quo sola sancta desideria, recta consilia, et justa sunt opera: vos melius et plenius, quibus Deus multa donavit, et prudentius nosse, et melius et plenius posse scimus; nos quasi in paucis fideles, vestri et devoti studemus instrui, aureo cælestis amoris vinculo, quod rumpi non potest, invicem catenati. Nam labor nostri ministerii unius et ejusdem causæ esse dignoscitur, et æqualis speculatio in curis Ecclesiarum sive populorum nobis credita est, sive in docendo, sive in hortando, et monendo, sive in defendendo canonicos gradus, vel plebeios. Idcirco humillime, ut ille insinuavit, similia faciamus.

4. « Major enim nobis sollicitudo Ecclesiarum, et cura populorum propter pallia credita et recepta, quam cæteris episcopis, qui proprias tantum procurant parochias, incumbit. Propterea, charissime, non quia vestræ prudentiæ opus sit rusticitatis nostræ statuta audire, vel legere; sed propter bonam, humilem, et sanctam voluntatem vestram putamus vos libentius scire velle, quam nescire, quæ hic sacerdotes nobiscum servanda decrevere, vobis emendanda et corrigenda destinamus.

« Decrevimus autem in nostro Synodali conventu, et confessi sumus fidem Catholicam, et unitatem, et subjectionem Romanæ Ecclesiæ fine tenus vitæ nostræ velle servare, sancto Petro et [3] vicario ejus velle subjici, Synodum per omnes annos congregare, metropolitanos pallia ab illa sede quærere, et per omnia præcepta sancti Petri canonice sequi desiderare, ut inter oves sibi commendatas numeremur. Et isti confessioni universi consensimus, et subscripsimus, et ad corpus sancti Petri principis Apostolorum direximus: quod gratulando clerus Romanus et Pontifex suscepit.

« Statuimus, ut per annos singulos canonum Decreta, et Ecclesiæ jura, et norma regularis vitæ in Synodo legantur, et recuperentur.

5. « Decrevimus, ut metropolitanus, qui sit pallio sublimatus, hortetur cæteros, et admoneat, ut investiget quis sit inter eos curiosus de salute populi, quis vel (vero) negligens servus Dei. Venationes, et silvaticas vagationes cum canibus, et ne accipitres et falcones habeant, prohibuimus. Statuimus, ut per annos singulos unusquisque presbyter episcopo suo in Quadragesima rationem ministerii sui reddat sive de fide Catholica, sive de baptismo, sive de ordine ministerii sui. Statuimus, ut singulis annis unusquisque episcopus parochiam suam sollicite circumeat populum confirmare, et plebes docere, et investigare, et prohibere paganas observationes, divinos vel sortilegos (divinationes vel sortilegia), auguria, philacteria, incantationes vel omnes spurcitias Gentilium. Interdiximus servis Dei, ut pompato habitu, vel sago, vel armis non utantur. Statuimus, quod proprium sit metropolitani, juxta canonum statuta subjectorum sibi episcoporum investigare mores, et sollicitudinem circa populos, qualis sit, et moneat, ut episcopi a Synodo venientes in propria parochia cum presbyteris, et abbatibus conventum habentes præcepta Synodi observare (servare) insinuando præcipiant, et unusquisque episcopus, si quid in sua diœcesi corrigere, vel emendare nequiverit, itidem in Synodo coram archiepiscopis, et palam omnibus ad corrigendum insinuet, eodem modo, quo Romana Ecclesia nos ordinatos cum sacramento constrinxit, ut si sacerdotes, vel plebes a lege Dei deviasse viderim (viderem), et corrigere non potuerim (possem), fideliter semper Sedi Apostolicæ et vicario sancti Petri et emendandum indicaverim (indicarem): sic enim, nisi fallor, omnes episcopi debeant (debent) metropolitano, et ipsi Romano Pontifici, si quid de corrigendis populis apud eos impossibile est, notum facere, et sic alieni fient a sanguine animarum perditarum.

6. « De cætero, frater charissime, quia nobis æqualis labor, et majus periculum imminet, quam cæteris sacerdotibus, quia canones antiqui præcipiunt, ut omnes sciant metropolitanum sollicitudinem totius provinciæ gerere. Et (ut verbi gratia dicam sicut timeo) navim gubernandam inter fluctus feri maris semel suscepimus, quam nec caute regere, nec sine peccato dimittere valemus; quia, ut quidam sapientium dicit: Si periculosum est navem inter fluctus caute non regere; quanto periculosius est, eam undis tumescentibus fluctuantem in tempestate relinquere? Et idcirco Ecclesia, quæ velut navis magna per mare mundi hujus enavigat, diversisque tempestatum fluctibus in hac vita tunditur: non est tamen relinquenda, sed re-

[1] Epist. XLVIII. eod. Cod. — [2] Eccl. XXV. — [3] Sic usurpatur improprie vox ista, vicarius, usu loquendi illius temporis, quod loco Petri Christi vicem papa gerat in terris.

genda. Cujus rei in exemplo priores Patres habemus Clementem, et Cornelium, et cæteros sanctos plures in Urbe Roma : Cyprianum in Carthagine, Athanasium in Alexandria, qui sub paganis imperatoribus navem Christi, imo charissimam sponsam ejus Ecclesiam scilicet docendo, defendendo, laborando, et patiendo, usque ad sanguinis effusionem gubernabant.

7. « Possum enim de meipso (memetipso), pro certo, juxta vocem Cantici Canticorum dicere [1] : Filii matris meæ pugnaverunt contra me. Posuerunt custodem in vineis, vineam meam non custodivi. Vinea enim, secundum Isaiam [2] Prophetam Domini Sabaoth, domus Israel est. Hæc (nunc) videlicet Ecclesia Catholica esse comprobatur, cujus Synodum congregandam jussu Pontificis Romani, et rogatu principum Francorum et Gallorum sub spe restaurandæ legis Christi suscepi, circumfodi, confinium (cophinum) stercoris apportavi, sed non custodivi. Cum [3] autem exspectarem ut faceret uvas, fecit labruscas. Et juxta alium Prophetam : Mentitur [4] opus olivæ, et campi non faciunt escas. Sed proh dolor! officium laboris mei rerum collatione simillimum esse videtur cani latranti, et videnti fures, et latrones frangere et suffodere, et vastare domum domini sui, et quia defensionis auxiliatores non habeat, submurmurans ingemiscat et lugeat.

8. « Nunc autem quod mihi in tali periculo posito justum et cautum esse videtur, salubre consilium vestrum quærens, et scire desiderans, insinuo libertatem prædicandi : Dico, ut in [5] Actibus Apostolorum Paulus Apostolus sacerdotibus intimavit, dicens : Contestor vos hodierna die, quia mundus sum ab omnium sanguine. Non enim subterfugi quominus annuntiarem vobis omne consilium Dei. Attendite vobis, et universo gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sibi sanguine suo. Regnum, inquit, Dei, inter vos ambulans prædicavi, ut me alienum ab omnium perditione servarem. Nam [6] Apostolus episcopum, [7] Propheta speculatorem, [8] Salvator mundi pastorem Ecclesiæ sacerdotem appellat, et omnes tacentem peccata populi doctorem sanguinis animarum perditarum reum sub silentio esse comprobant. Propter hoc horribilis et maxima necessitas cogit, ut juxta dictum Apostoli nos formam debeamus exhibere fidelibus, hoc est (nisi me fallat opinio) ita juste vivendum doctori, ne dicta sua repugnantibus factis evacuet, et ne cum sit de proprio tutus, alieno damnetur peccato : quia ad hoc est Ecclesiæ Dei præpositus, ut non solum bene vivendo alios exemplo instituat, sed etiam fiducialiter prædicando singulis ante oculos peccata sua constituat; et quæ pœna maneat duros, quæ gloria obedientes ostendat : quia juxta verbum Domini ad [9] Ezechielem, cui dispensatio verbi commissa est, etiamsi sancte vivat, et tamen perdite viventes arguere aut erubescat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierint (pereunt), condemnabitur. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato ?

9. « Taciturnitatem quidem sacerdotis Dominus ad [1] Ezechielem loquens terribiliter prohibet, et speculatorem sacerdotem appellat; ut sicut speculatoris est de loco editiori plus omnibus contemplari, ita sacerdos debet esse meritorum sublimitate celsior, et majoris scientiæ habere gratiam, qua possit cæteros instruere. Audiens, inquit divinus sermo, sermonem annuntiabis eis ex me. Indicat, ut hoc dicat sacerdos, quod ex divina dilectione didicerit, quod illi Deus inspiraverit, non quod humano sensu invenerit: Annuntiabis, inquit, ex me, non ex te. Mea verba loqueris : non est, quod ex his, tanquam de tuis inflens. Ex me, inquit, eis annuntiabis; si me dicente ad impium, impie morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua; ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem vero ejus de manu tua requiram. Ac si aperte dicat, si ei peccata sua non annuntiaveris, et si eum non argueris, ut convertatur et vivat, et te, qui non increpasti, et ipsum, qui te tacente peccavit, flammis perennibus tradam.

10. « Non simus ergo tam saxei, vel tam ferrei pectoris, ut nos ista verba Domini non terreant : non simus tam alienati a fide, ut istis verbis Domini non credamus; sed excitemus et exhortemur fratres nostros venerandos verbis S. Petri Apostoli [2] : Sobrii estote, et excitamini, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret : cui resistite fortes in fide; scientes eamdem passionem, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. Et episcopos Synodi nostræ subjectionis adjuratione sancti Pauli Apostoli admoneamus [3] Timotheo dicentis : Testificor coram Deo et Christo Jesu, qui judicaturus est vivos et mortuos, per adventum ipsius et regnum ejus; prædica verbum, insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. Est enim jam prædictum ab Apostolis tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, etc. Clamemus in fortitudine, juxta dictum [4] Prophetæ, qui annuntiamus pacem in terris hominibus bonæ voluntatis. Ille namque in fortitudine clamat, quem nec metus nec verecundia prædicare verbum vitæ impedit.

11. « Contendamus, auxiliante Domino, ut non simus inter illos falsos pastores ovium, quos Propheta accusat, dicens [5] : Hæc dicit Dominus Deus : Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos : nonne greges pascuntur a pastoribus ? Lac comedebatis, et lanis operiebamini : quod crassum erat, occidebatis; gregem autem meum non pascebatis.

[1] Cant. I. — [2] Isai. V. — [3] Ibid. — [4] Habac. III. — [5] Act. XX. — [6] Ibid. — [7] Ezech. III. — [8] Joan. XXI. — [9] Ezech. V.

[1] Ezech. V. — [2] 1. Pet. V. — [3] 2. Timoth. IV. — [4] Isai. LVIII. — [5] Ezech. XXXIV.

Quod infirmum fuit non consolidastis, et quod ægrotum non sanastis : quod fractum est non alligastis, et quod abjectum non reduxistis : quod perierat non quæsistis, sed cum austeritate imperabatis, et cum potentia. Et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor, et factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri. Væ, quod Propheta dicit, pro maledicto posuit; per pastores episcopos significavit : greges Domini, id est, fideles populos ad pascendum; sed semetipsos pascunt, qui non populi salutem, sed suas voluntates attendunt, licet lanas ovium Christi oblationibus quotidianis, ac decimis fidelium suscipiunt, et curam gregis Domini deponunt. Non sanant spirituali consilio infirmum peccatis; non solidant sacerdotali ope diversis tribulationibus fractum; non revocant erroneum ad viam salutis; non requirunt sollicitudine pastorali veniæ jam desperatione perditum : nec afflictos contra violentiam potentum, qui in eos ferarum more desæviunt, defendunt, nec divites peccantes, vel potentes non solum non arguunt, sed etiam venerantur; et ideo minaciter superbiam talium sermo divinus contundit, dicens : Væ pastoribus Israel. Et iterum : Propterea, pastores, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus : Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, et cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius semetipsos. Quid est aliud, quam pastores, qui semetipsos, sed greges non pascunt, de sublimitate honoris inter reprobos, et inter maledictos projiciam? Ad hæc omnia quis non intremiscat, nisi qui futura non credit? nam omnia, quæ Deus voluit observari, tam aperte posuit, et sui nominis auctoritate firmavit, ut ea facilius (quod dictu quoque nefas est) contemnamus, quam nos non intelligere tam aperta et divina mentientes fingamus. Quando audimus : Hæc dicit Deus (Dominus) : quis futurum esse non credat, quod dicit Deus, nisi qui Deo non credit? Et horum, et his similium consideratione perterritus sum, et timor et tremor venerunt super me, et pæne contexerunt me tenebræ peccatorum meorum, et semel susceptum gubernaculum Ecclesiæ, si licuisset, placuisset mihi omnino dimittere; si valerem, vel exempla Patrum, vel scripturas sacras consentaneas invenire.

12. « Idcirco, frater charissime, quia hæc omnia ita se habent, et veritas fatigari potest, vinci autem et falli non potest; fatigata mens nostra confugiat ad illum, qui per Salomonem dicit[1] : Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne innitaris prudentiæ tuæ. In omnibus viis tuis cogita illum, et ipse diriget gressus tuos; et alibi[2] : Turris fortissima nomen Domini, ad ipsam confugit justus, et salvabitur. Stemus in justitia, et præparemus animas nostras ad tentationem, ut sustineamus sustentationem Dei, et dicamus ei : Domine, refugium factus es nobis a generatione et progenie. Confidamus in eum, qui nobis onus imposuit : quod per nos portare non possumus, portemus per illum, qui est omnipotens, qui dicit[1] : Jugum enim meum suave est, et onus meum leve. Stemus in prœlio in die Domini, quia dies tribulationis et angustiæ venerunt super nos. Moriamur, si Deus voluerit, pro sanctis legibus Patrum nostrorum, ut hæreditatem cum illis æternam consequi mereamur. Non simus canes muti, non simus taciti speculatores, non simus mercenarii lupum fugientes, sed pastores sollicitì vigilantes super gregem Christi, prædicantes majori et minori, diviti et pauperi omne consilium Dei, omnibus gradibus, vel ætatibus, in quantum Deus donaverit posse, opportune, importune, eo modo, quo S. Gregorius in libro Pastorali conscripsit.

« Præterea non taceo charitati vestræ, quia omnibus servis Dei, qui hic, vel in Scriptura, vel in timore Dei probatissimi esse videntur, displicet quod bonum et honestas pudicitiæ nostræ (vestræ) Ecclesiæ illuditur, et aliquod levamentum turpitudinis esset, si prohiberet Synodus, et principes vestri mulieribus frequentiam, quam ad Romanam civitatem veniendo et redeundo faciunt; quia ex magna parte pereunt, paucis remanentibus integris. Perpaucæ enim sunt civitates in Longobardia, vel in Francia, aut in Gallia, in qua non sit adultera, vel meretrix generis Anglorum, quod scandalum est et turpitudo totius Ecclesiæ vestræ.

13. « Illud autem, quod laicus homo, vel imperator, vel rex, aut aliquis præfectorum, vel comitum sæculari potestate fultus sibi per violentiam rapiat monasterium de potestate episcopi, vel abbatis », vel abbatissæ, et[2] incipiat ipse vice abbatis « regere, et habere sub se monachos, et pecuniam possidere, quæ fuit Christi sanguine comparata : talem hominem antiqui Patres nominabant raptorem, et sacrilegum, et homicidam pauperum, et lupum diaboli intrantem in ovile Christi, et maximo anathematis vinculo damnandum ante tribunal Christi. De talibus memorare sancti[3] Pauli Apostoli ad Timotheum dicentis : Divitibus hujus sæculi præcipe, non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo, qui præstat omnia. Talibus, si correptionem Ecclesiæ non recipiunt, quia ut Ethnici et publicani sunt, nec vivis nec mortuis communicat Ecclesia Dei. Talibus, quia et hic et ibi reperiuntur (repelluntur), cum tuba Dei clangamus, ne tacentes damnemur.

« Supervacuam his et Deo odibilem vestimentorum superstitionem omni intentione prohibere stude : quia illa ornamenta vestium (ut illis videtur, quod ab aliis turpitudo dicitur) latissimis clavis, vermium imaginibus clavata, adventum Antichristi ab illo transmissa præcurrunt. Illius calliditate (calliditatem) per ministros suos introducere intra claustra monasteriorum fornicationem et luxuriam, etc. » Hucusque Epistola, cui finis deesse videtur.

[1] Prov. III. — [2] Prov. XVIII.

[1] Matth. XI. — [2] Desunt in alio textu. — [3] 1. Tim. VI.

14. *Denarium divi Petri in Anglia institutum.* — Jam vero quid eodem anno in Anglia acciderit memoria dignum, iisdem Annalibus intexamus. Rex Occidentalium Saxonum sanctorum regum suorum prædecessorum insignis pietatis æmulus, nolens illis se degenerem demonstrare, perpetuo pietatis monumento erga Romanam Ecclesiam fidem suam voluit reliquisse testatam. Nuntium siquidem remisere regno antecessores reges, de quibus suis locis superius dictum est, Ceadvalla et Huu, et peregrinantes Romam ad limina Apostolorum, illic monasticam vitam amplexi, sancto fine in Domino quievere. Iste vero antequam regno se abdicaret, voluit illud Ecclesiæ Romanæ vectigal jure perpetuo constituere, ut domus singulæ singulos denarios annuatim sancto Petro penderent; sic devincire populum suum studens, ut annui census pensitatione cognosceret se subditum S. Petro, cujus et fidem firmam illibatamque jugiter conservaret : quem et scientes omnes Dominum esse suum, propensiori studio colerent, et in opportunitatibus invocarent. Ina nomen fuit huic regi maxime pio, cujus uxor regina nomine Edilburga, licet in sexu fragili, haud imparem fortitudine suo viro se exhibuit, dum et ipsa de contemptu mundi peregregium specimen dedit. Monasticam siquidem vitam amplexa, perpetuo se ergastulo mancipavit, cum monasterium monialium sanctarum ingressa, ibidem ex regina se in ancillam convertit, atque tantum sibi ipsi imperare delegit, probe sciens, vere esse illum regem, qui Christi amore aliis subditum se constituit, et vere imperare, qui suis passionibus dominatur.

15. Omittimus de his loquentes singulos historicos recensere, satis putantes afferre in medium auctorem illum, qui similis scribæ docto, profert de thesauro suo nova et vetera; Virgilium dico, qui res Anglorum summa cum laude prosecutus, de eodem rege nunquam satis laudato hæc, quæ sequuntur, habet, totidem verbis reddita : « Officia autem ejusdem regis pietatis plena infinita produntur, et illud in primis, quod regnum suum Romano Pontifici vectigale fecerit, singulis argenteis nummis, quos denarios vocant, in singulas domos impositis. Fecit autem idem, ejus exemplo (ut opinor) ductus, Offa Merciorum rex, qui non multum post tempus regnavit. Fuit is annus salutis circiter septingentesimus quadragesimus. Hoc vectigal, prout quidam scribunt, auxit post hæc Ethelwolphus, seu Athulphus rex, qui ut proximo libro demonstrabitur, totius fere insulæ imperium obtinuit ». Hæc ipse : qui et de suo tempore, nempe præsenti sæculo ista subjicit : « Omnis Anglia hoc tempore istud vectigal, pietatis et religionis causa Romano Pontifici pendit domesticatim collatum, et nummi illi argentei vocantur a vulgo, Denarii divi Petri, quos Pontificius quæstor, quem non inscienter, collectorem nuncupant, exigit. Nos hanc olim quæsturam aliquot per annos gessimus, ejusque muneris obeundi causa primum in Angliam venimus ». Hæc ipse, scribens ad Henricum octavum tunc regem, anno Redemptoris millesimo quingentesimo trigesimo tertio, cum Londini esset. Sed mirandum illud accidit : « Ubi cessavit pendi vectigal istud utcumque male redemptum, hæresum alluvione Anglicana Ecclesia absorbetur ». At de rebus Angliæ satis.

16. *Ingens Constantinopoli terræ motus.* — Jam invisamus Orientalem Ecclesiam, quam sub duro jugo persecutoris imperatoris reliquimus laborantem, cum ubique terrarum ejus imperio subditarum Orthodoxis omnibus nonnisi luctus esset et dolor; aliis dira morte mulctatis, proscriptis aliis, diversi generis cruciatibus aliis afflictatis, aliis mancipatis carceribus, fame frigoreque consumptis, ludibriis popularibus expositis aliis, per publica loca tractis membrisque distractis, aliisque pœnis affectis, præter multitudinem haud mediocrem illorum, qui e civitatibus, relictis bonis omnibus, sponte migrantes in solitudines, voluntario exilio facti extorres abdita montium petiere, et recessus quæsiere silvarum, antra ferarum sua domicilia facientes. Dum inter hæc imperator, quasi (ut sibi visus) de idololatria profligata triumphans, lætus incederet atque superbus, utpote quod de prostrata impietate, et puro cultu reddito Deitatis, ipsum Deum sibi fecerit debitorem. Qui (sicut in psalmo est [1]) de cælo auditum fecit judicium : « Terra tremuit et quievit » : juxta illud [2] : « Nam respiciens iratus terram, fecit eam tremere » : haud enim diutius tolerans mala, prænuntiis iræ suæ perterrefecit imperatorem. Etenim irato numine totus contremuit Oriens, civitates complures æquatæ solo fuere, et quæ erant in urbe statuæ imperatorum collapsæ, contritæ sunt, quasi ipsæ stare non possent, ubi sacræ imagines essent ab ipso impio Leone prostratæ; qui nec ipse quidem amplius potuit esse superstes : nam paucos post menses a terræ motu (ut dicetur) ex hac vita sublatus est. At quomodo hæc se habuerint, a Theophane petamus : in quo primum emendes, quod habet id accidisse vicesimo tertio Leonis imp. anno; corrigasque ex iis, quæ ipsemet subdit, id factum mense Octobri, nona Indictione, inchoata jam ipsa mense Septembri, præsentem per Indictionis notam significans annum vicesimum quintum, juxta initam superius rationem ejusdem imperatoris, inchoatum ab octavo kalend. Aprilis : « Eodem, inquit, anno, terræ motus factus est magnus atque terribilis Constantinopoli, septimo kal. Novembris, Indictionis nonæ, feria quarta, hora octava. Et corruerunt Ecclesiæ et monasteria, populusque multus exstinctus est. Cecidit autem et simulacrum, quod stabat super Attali porta magni Constantini una cum ipso Attalo, et titulus Arcadii, qui supra Xerophili columna stabat, et simulacrum majoris Theodosii, quod super auream portam videbatur, necnon et terreni urbis

[1] Psal. LXXV. — [2] Psal. CIII.

muri, ac civitates et villæ in Thracia, et Nicomedia in Bithynia, et Prænetus, et Nicæa, in qua salva tantum remansit Ecclesia. Fugit autem mare et terminos suos in quibusdam locis, et perduravit terræ motus mensibus duodecim ». Hucusque Theophanes : qui et subdit tantam cladem Leonem in suum lucrum convertisse, tributo superimposito, ut ad muros instaurandos civitatis per singulos aureos nummus argenteus solveretur : quod et propagatum in posteros tradunt.

17. Remansit terræ motus hujus memoria in Græcorum Menologio Basilii imper. jussu collecto, perpetuo elogio consignata verbis istis : « Vicesimo quinto Leonis Isauri principatus anno, Indictione nona, vicesima sexta Octobris die, in S. Demetrii commemoratione, factus est ingens et terribilis terræ motus Constantinopoli, et omnes domus et Ecclesiæ conciderunt, multique ruinis oppressi sunt mortui. Unde tam terribilis terræ motus memoriam recolentes, supplicamus; et ad magnum et sacrum immaculatissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ templum, quod est in Blachernis, supplicantes, et eam intense precantes, et ex ipsa sine viri semine vel corruptione propter nos natum peccatores Dominum nostrum Jesum Christum orantes, ut nos a sua justa liberet ira contra nos excitata ». Hactenus in Menologio memoria terræ motus, annis singulis recoli solemniter consueta.

18. *Gregorii papæ adversus Longobardos auxilium poscentis legatio et litteræ ad Carolum Martellum.* — Quod ad res spectat Occidentales, Roma ipsa motu bellico exagitatur, parante adversus eam exercitum Luitprando rege Longobardorum, eo quod (ut anno superiori dictum est) Romanorum auxilio Transamundus dux Spoletanus ab ipso expulsus, in ducatum fuerat restitutus; ipse vero Transamundus haud stans promissis, æque Romanis apparuisset infidelis, sibique vindicasset Gallesium castrum. His pressus angustiis Gregorius Pontifex, ad petendum auxilium a Carolo Martello duce Francorum, legationem ornavit honorificam satis, misitque eidem sacra munera. De his enim hæc apud Anastasium leguntur his verbis : « Hujus temporibus concussa est provincia Romanæ ditioni subjecta, a nefandis Longobardis simul et rege eorum Luitprando. Veniensque Romam in campo Neronis tendit tentoria, deprædataque Campania, multos nobiles de Romanis more Longobardorum totondit ac vestivit.

19. « Pro quo vir Dei Gregorius papa, undique dolore constrictus, sacras claves ex Confessione beati Petri Apostoli accipiens, direxit navali itinere ad partes Franciæ Carolo sagacissimo viro, qui tunc regnum regebat Francorum, per missos suos, id est, Anastasium sanctissimum virum episcopum, necnon et Sergium presbyterum, ad postulandum a præfato excellentissimo Carolo, ut eos a tanta oppressione Longobardorum liberaret. Eodem tempore, necessitate compulsus, plurimam partem murorum hujus civitatis Romanæ restauravit : alimoniam quoque artificum et pretium ad emendam calcem de proprio tribuit. Hujus denique temporibus (1), Gallesium (Galliensium) castrum, proquo quotidie expugnabatur ducatus Romanus a ducatu Spoletano, pecunias non parvas Transamundo duce eorum, redemit, ut cessarent bella et[1] quæstiones, potuit causam finire, atque in compage sanctæ Reipublicæ atque corpore Christi dicti exercitus Romani annecti præcepit ». Hactenus Anastasius. Sunt qui confundant hanc legationem cum illa ad eumdem Carolum a Gregorio secundo missa. Sed plane diversa ista ab illa fuisse convincitur : siquidem illa non adversus Longobardos, sed adversus hæreticum imperatorem missa fuit, quod etiam Græci auctores affirmant; istam vero ad reprimendum Longobardorum furorem esse directam, apparet. Præterea tunc ab eodem Carolo reciprocam fuisse missam legationem constat; modo vero nequaquam, eo quod morte, quæ sequenti anno contigit, fuerit ille, ne id faceret, impeditus. Sane quidem auctor sui temporis res gestas scribens, qui Appendicem addidit ad Gregorium Turonensem, bis tradit missam esse legationem ad eumdem Carolum a Gregorio papa cum iisdem sacris muneribus clavium, ut plane de his dubitatio esse non possit.

Cæterum hæc quæ ab Anastasio sunt enarrata, certiorem et magis integram vindicant sibi fidem ex Epistola Gregorii ipsius Romani Pontificis, quam hoc anno (ut ex ea apparet) scripsit ad Carolum Martellum : eam itaque describendam hic tibi operæ pretium duximus, ut ex ea res gestæ exploratæ reddantur. Contulimus eam cum duobus exemplaribus, quo mendis absoluta reddatur. Sic enim se habet[2] :

20. « Domino excellentissimo filio Carolo subregulo, Gregorius papa.

« Nimia fluctuamur tribulatione, et lacrymæ die noctuque ab oculis nostris non deficiunt, quando conspicimus quotidie et undique Ecclesiam sanctam Dei a suis, in quibus spes erat vindicandi, destitui filiis. Propterea coarctati dolore, in gemitu et luctu consistimus, dum cernimus, id quod modicum remanserat præterito anno pro subsidio et alimento pauperum Christi, seu luminarium concinnatione in partibus Ravennatium, nunc gladio et igne cuncta consumi a

[1] Locus corruptus. — [2] Recitant eadem etiam Centur. tom. II. l. VIII. c. 10.

(1) Hunc locum Jo. Vignolius in editione Anastasii, quam Romæ ad fidem Codicum Vaticanorum paraverat, ita restituit : « Hujus denique temporibus Gall nsium castrum recuperatum est, pro quo quotidie expugnabatur ducatus Romanus a ducatu Spoletino ; dans pecunias non parvas Trasimundo duci eorum, ut cessarent bella et quæstiones, et sic, ut potuit, causam finire, et in compage sanctæ reipublicæ atque in corpore a Deo dilecti exercitus Romani eum adnecti præcepit ». GEORGIUS.

Luitprando et Hilprando regibus Longobardorum. Sed in istis partibus Romanis, mittentes plures exercitus, similia nobis fecerunt, et faciunt; et omnes scalas S. Petri destruxerunt, et peculia, quæ remanserant, abstulerunt. Et nulla nobis abs te, excellentissime fili, refugium facientibus pervenit hactenus consolatio. Sed, ut conspicimus, dum indultum a vobis eisdem regibus est motiones faciendi, quod eorum falsa suggestio plusquam nostra veritas apud vos recepta est; et timemus, ne tibi respiciat ad peccatum. Quando nunc ubi resident ipsi reges, ad exprobrationem nostram ita proferunt verba, dicentes: Adveniat Carolus, apud quem refugium, et exercitus Francorum; et si valent, adjuvent vos, et eruant de manu nostra.

« O quam insanabilis dolor pro his exprobrationibus in nostro retinetur pectore, dum tales ac tanti filii suam spiritualem matrem, sanctam Dei Ecclesiam, ejusque populum peculiarem non conantur defendere! Potens est, charissime fili, ipse princeps Apostolorum, ob a Deo sibi concessam potestatem, suam defendere domum et populum peculiarem, atque de inimicis dare vindictam, sed filiorum fidelium mentes probat.

21. « Non credas, fili, falsidicis suggestionibus et suasionibus eorumdem regum. Omnia enim tibi falso suggerunt, scribentes circumventiones, quod quasi aliquam culpam commissam habeant eis eorum duces, id est, Spoletinus et Beneventanus. Sed omnia mendacia sunt. Non enim pro alio (satisfaciat tibi veritas, fili) eosdem duces persequuntur crimine, nisi pro eo quod noluerunt præterito anno de suis partibus super nos irruere, et (sicut illi fecerunt) res sanctorum Apostolorum destruere, et peculiarem populum deprædare, ita dicentes ipsi duces: Quia (qui) contra Ecclesiam sanctam Dei, ejusque populum peculiarem non exercitamus, quoniam et pactum cum eis habemus, et ex ipsa Ecclesia fidem accepimus; ideoque mucro eorum desævit contra eos. Nam ipsi prædicti duces parati fuerunt et sunt secundum antiquam consuetudinem eis obedire: sed illi retinentes iram pro eo, quod superius diximus, per exquisitam occasionem volentes illos et nos destruere et invadere; ideoque utrosque persequentes, et vestræ bonitati suggerunt falsa, ut et duces illos nobilissimos degradent, et suos ibidem pravos ordinent duces; et multo amplius quotidie, et ex omni parte Dei Ecclesiam expugnent, et res beati Petri principis Apostolorum dissipent, atque populum peculiarem captivent.

22. « Tamen, ut rei veritas vobis penitus declaretur, Christianissime fili, jubeas, post ipsorum regum ad propria reversionem, tuum fidelissimum missum, qui non præmiis corrumpatur, huc dirigere, ut propriis oculis persecutionem nostram, et Dei Ecclesiæ humiliationem, et ejus rerum desolationem, et peregrinorum lacrymas conspicetur, et tuæ devotioni omnia pandantur.

« Sed hortamur tuam bonitatem coram Domino et ejus terribili judicio, Christianissime fili, ut propter Deum et animæ tuæ salutem, subvenias Ecclesiæ S. Petri, et ejus peculiari populo, eosdemque reges sub nimia celeritate refutes. Non despicias deprecationem meam, neque claudas aures a postulatione mea; sic (si) non tibi princeps Apostolorum claudat cælestia regna.

« Conjuro te per Deum vivum et verum, et per ipsas sacratissimas claves confessionis beati Petri, quas vobis ad regnum direximus, ut non præponas amicitiam regum Longobardorum amori principis Apostolorum, sed velocius sub nimia festinatione sentiamus, post Deum, tuam consolationem ad nostram defensionem; ut in omnibus gentibus declaretur vestra fides, et bonum nomen; quatenus et nos cum Propheta [1] mereamur dicere: Exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Jacob.

« Harum autem litterarum portator Anthardus (Authardus) vester fidelis, quod oculis suis vidit (et nos ei injunximus), omnia tuæ benignæ excellentiæ viva voce narrabit. Et petimus bonitatem tuam coram Deo teste et judice, ut nimis festinanter lenias dolores, et lætabunda nobis celeriter mittas nuntia, ut læto affecti animo, die noctuque pro te, tuisque fidelibus coram sacris sanctorum principum Apostolorum Petri et Pauli confessionibus, Domino fundamus preces ». Hucusque Gregorii ad Carolum Epistola.

23. Vidisti, lector, immensos animi æstus tanti Pontificis, mentis angustias, cordisque dolorem ipsius æque intellexisti. Sed occinas ipsi tu illud Propheticum [2]: « Dicite justo quoniam bene ». Et illud [3]: « Quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lacrymis, quia est merces operi tuo ». Eadem quippe via, qua humana calliditate iniqui humiliare atque deprimere Sedem Apostolicam putant, seipsos vero in immensum attollere et exaltare: eadem ipsam elevant et extollunt, seipsos vero penitus perdunt, et ad nihilum redigunt. O mirabilis Deus in consiliis super filios hominum, dum [4] reprobat consilia principum.

Meminisse debes hic opportune, quod (ut superius dictum est) nefandus imperator Leo Isauricus ob confractionem sacrarum imaginum principum omnium Occidentalium in se odia convertit usque adeo, ut in eum arma movere omnes æque parati essent, jamque moverent: cum ille in odium Romani Pontificis, cui motus istos omnes tribuit, astuta malitia pacis fœdere conciliavit sibi regem Longobardorum in Italia potentissimum, concitavitque eum in Romanum Pontificem, eo prætextu, quod foveret duces Longobardorum ipsi infestos, Spoletinum atque Beneventanum, in spem erigens, ut suo auxilio illos ejiciens, solus absque sociis in Italia Longobardorum esset potiturus imperio. Suasit cito ista cæca prudentia carnis, et regni dilatandi insana cupiditas ad malum impulit.

[1] Psal. XIX. — [2] Isai. III. — [3] Jerem. XXXI. — [4] Psal. XXXII.

Cum miser ille, nulla habita ratione sacrorum, omni penitus divini judicii abjecto timore, divinis legibus penitus proculcatis, in Romanam Ecclesiam immittit exercitum, qui primum omnium in sacrosanctam sancti Petri Basilicam extra muros Urbis positam impetum faciat.

24. Sed toto isto molimine atque conatu nihil aliud præstitit ipsi hujuscemodi absque Deo initum et contra Deum adhibitum pravum consilium, nisi (quod declararunt eventa) ut adimeret suis posteris ipse regnum avitum in perpetuum; Romanam vero Ecclesiam plurium provinciarum possessione locupletaret, augeret gloria, potentia dilataret, atque cumularet honore. Ut plane secundum illud Davidicum[1]: « Mentita est iniquitas sibi ». Præter spem et contra spem male conceptam cuncta successerint, licet ipsa principia visa sint ejus arridere consilio, et favere nequitiæ, ita permittente Deo, ut ita ex uberi lacrymarum semente sancti Pontificis et cum ipso laborantis Ecclesiæ, locupletissima messis gaudiorum excresceret, quam Apostolica falce lætantes meterent successores : nam ex sententia Domini, in hoc est verbum verum[1] : « Quia alius est qui seminat, alius est qui metit ».

25. Quod autem ad Carolum spectat, cur adversus Luitprandum non cito surrexerit : ea certior ratio afferri posse videtur, quod eumdem regem in prœliis adversus Sarracenos magno discrimine, dubiaque valde alea sæpe commotis fidelissimum habuerit adjutorem, cujus ope etiam eosdem magna gloria superarit. Ne videretur igitur malum pro bono, animo ingrato rependere, ab inferendis copiis in eum abstinuit, cui par erat, nisi adversus Romanam Ecclesiam militasset, etiam (ut ille fecerat) suo exercitu præsto esse. Sed quoniam ejusmodi ratio apud Deum minime probaretur, cum religioni sint jura omnia posthabenda : inde fortasse accidit, quod, vindice numine, cito et miserando interitu fuerit ex hac vita sublatus, ut dicetur anno sequenti. De auxilio autem adversus Sarracenos a Luitprando Carolo præstito, testis est ipsa sepulcralis inscriptio ejusdem regis, suo loco inferius recitanda.

[1] Psal. XXVI.

[1] Joan. IV.

Anno periodi Græco-Romanæ 6233. — Anno Æræ Hispan. 778. — Anno Hegiræ 123, inchoato die 26 Novemb. Fer. 2. — Jesu Christi 740. — Gregorii III papæ 10. — Leonis Isauri imp. 24. Constantini Copronymi 21.

1. *Synodus in Germania habita anno* DCCXLII. — A num. 1 ad 14. Non Beda in Epitome, ut scribit Baronius num. 2, sed continuator Epitomes Bedæ asserit, hoc anno *Cuthbertum* consecratum esse episcopum, Cantuariensem scilicet. Monet suis litteris Cuthbertum sanctus Bonifacius de iis, quæ in suo Synodali conventu decreta fuerant. Verum conventus ille nonnisi anno DCCXLII celebratus, ideoque illa *Bonifacii* ad *Cuthbertum* archiepiscopum Cantuariensem Epistola ad eum Christi annum revocanda. Ibi enim unicum Concilium Germanicum in duo perperam divisum fuisse videbimus. Quæ hic itaque Baronius habet, ad illum Christi annum referenda, ac pro certo tenendum, *Carolo Martello* Franciam regente, *Bonifacium* nullum Concilium celebrasse. Sanctus enim Liudgerus Monasteriensis episcopus in Vita sancti Gregorii abbatis et rectoris Ecclesiæ Trajectensis ad Rhenum, sæc. III Benedict. part. 2 recitata, de eodem Gregorio ac Bonifacio scribit : « Crevit beatus adolescens Gregorius cum suo magistro (nempe Bonifacio) in omni operum virtute et decore sapientiæ divinæ, etc. et sic ibant de virtute in virtutem quotidie in melius proficientes, et crescentes in omni opere bono. Interea, dum hæc ita geruntur ab electis Dei Bonifacio et discipulis ejus, successerunt in regno patri Carolo religiosi filii Carlmannus, et Pippinus, patre debitum universæ carnis persolvente, et transeunte de hoc mundo. Tunc pii filii patri succedentes in regnum, quia eis undique per gratiam Christi major quies erat largita bellorum quam fuisset patri, cœperunt in regno suo, inspirante Deo, religionis officia intentius quærere, et meliorare. Cœpit et hoc audire B. Bonifacius futurus martyr, et discipuli ejus : cœperuntque frequentius approximare palatio, quam fecissent, et loqui cum regibus, et

prædicare secundum datam sibi a Deo gratiam populum Dei in ipso palatio. Et in tantam gratiam venerunt apud reges supradictos, et omnem populum Francorum, ut omnes una voce dicerent et concordarent, B. Bonifacium dignissimum esse episcopatu ». Et paulo post : « Ex eo die quantum claruerit sapientia ipsius omni regno Francorum, quantasque Synodos cum religiosis populis ad correctionem populi postea instituisset, non isto opusculo modo dicendum est ». Bonifacius igitur Carolo Franciam administrante, in Thuringia quidem, Hassia, aliisque regionibus verbum Dei prædicavit, sed nonnisi sub *Carolomanno* et *Pippino* ejus filiis Synodos congregare cœpit, indeque Othlonus lib. 1, cap. 33, narrata Caroli morte, de Synodis a Bonifacio coactis, postquam Carolomannum *omnia paterni regni jura* disponentem adiit, verba facit. Sed ante Carolomanni et Pippini præfecturam nullam Bonifacium Synodum habuisse, magis infra constabit.

2. *Ina rex Pontifici Rom. regnum suum vectigale facit.* — Ad num. 14 et seq. *Ina* Occidentalium Saxonum rex anno DCCXXVI regnum deposuit, sed antea illud Pontifici Romano vectigale fecit, « singulis argenteis nummis, quos denarios vocant, in singulas domos impositis », inquit Polydorus Virgilius lib. 5. Verum cum subdat, eum annum fuisse salutis circiter septingentesimum quadragesimum, Baronium, qui ejus locum integrum recitat, in errorem traxit, effecitque, ut de ea donatione hoc anno sermonem haberet; cum tamen *Ina*, aut jam mortuus esset, aut in monasterio vitam duceret. Quare ea vel anno, quo sceptrum reliquit, aut non multo ante peracta fuit. Ranulfus Cestrensis lib. 5, cap. 24, de rege Ina scribit : « Qui primus omnium regum denarium ex singulis domibus regni sui B. Petro fertur concessisse, quod diu ab Anglis ROMESCOT, latine vero DENARIUS PETRI vocabatur ». Ethelburga regina, quæ virum ad monasticam vitam incitavit, idem vitæ genus amplexa est : « Nec deerat tanti dux femina facti; quæ cum antea virum ad hoc audendum incitasset, tunc mœrentem verbis lenire, et labentem exemplis erigere; prorsus quod ad salutem ejus spectat, nihil dimittere », inquit Malmesburiensis lib. 1 De reg. cap. 2. Ingressa est Berkingense monasterium, ubi post aliquot annos abbatissa extitit, et sancto fine quievit. Diversa est hæc *Ethelburga* ab alia ejusdem nominis, quæ Berkingensis monasterii prima abbatissa fuit ; quam alibi diximus non fuisse filiam *Annæ* regis Anglorum Orientalium, sed sancti *Erconwaldi* Londinensis episcopi sororem.

3. *Constantinopolis annuo terræ motu concussa.* — Ad num. 16 et seq. Theophanes anno Leonis imp. XXIV, quem kalend. Septemb. hujus Christi anni exorditur, ait : « Eodem etiam anno terræ motus ingens et tremendus mensis Octobris die XXVI, Indictione IX, feria IV, hora diei VIII, Constantinop. contigit, quo Ecclesiæ et monasteria corruerunt, et e populo plurimi ruinis obruti, etc. Nonnullis in locis proprios limites mare deseruit : et menses XII motus ille terræ perseveravit ». Quare cum hoc anno post kalendas Septemb. Indictio IX in cursu fuerit, et dies XXVI Octob. in feriam quartam inciderit, Baronius recte hunc terræ motum consignavit ex auctore Miscellæ, cujus locum integrum refert, sed perperam scribit, Theophanem seu auctorem Miscellæ prodere, id accidisse anno XXIII Leonis imp. Theophanes enim, auctor Miscellæ, Cedrenus et Anastasius in sua versione Theophanis diserte scribunt, illum terræ motum accidisse anno XXIV ejusdem imperatoris. Secundo, Baronius qui imperium Leonis a die XXV Martii anni DCCXVI auspicatur, dicit corrigendum esse Theophanem, et loco, *anno* XXIII, reponendum esse, *anno* XXV, quo Basilius imp. in suo Menologio tradit, singulis annis hujus terræ motus memoriam Constantinopoli recoli. At quoad annum hujus calamitatis fallitur Basilius imp. vel potius hujus operis auctor, et in eo corrigendus, non vero sequendus est. Tertio, dicit Baronius subdere Theophanem, tantam cladem Leonem in suum lucrum convertisse, tributo superimposito, quod et propagatum in posteros tradunt. Sed doctissimus annalista Theophani adscribit quod in Zonara legerat : « Ruinam murorum », inquit Zonaras, « tyrannus Leo ad lucri occasionem detorsit. Nam urbano populo per præconem edixit, eum mœnia celeriter instaurare non posse, neque vero expedire civitati, ut diu mœnibus careat, itaque se jussisse publicis tributis accessionem adjungi, vicenos quaternos denariolos in singula numismata : quibus in fiscum relatis, mœnia sumptibus imperatoris instaurentur. Ea exactio ab illo tempore etiamnum durat ».

4. *Legationes duæ Gregorii III ad Carolum Martellum.* — Ad num. 18 et seq. Scribit Baronius ex Anastasio, *Luitprandum* Langobardorum regem Romam obsidione cinxisse, et Gregorium papam sacras claves ex confessione B. Petri Apostoli accipientem legatos ad Carolum Majorem-Domus Franciæ misisse, *ut eos a tanta oppressione Langobardorum liberaret*. De unica Gregorii III ad Carolum Martellum legatione Anastasius loquitur; continuator tamen Fredegarii cap. 110, duas ad Carolum missas testatur his verbis : « Eo tempore bis a Roma B. papa Gregorius claves venerandi sepulcri cum vinculis sancti Petri, et muneribus magnis et infinitis, legationem (quod antea nullis auditis aut visis temporibus fuit) memorato principi (nempe Carolo) destinavit ». Hujus duplicis legationis hæc ratio profertur ab eodem anonymo : « Eo pacto patrato, ut ad partes imperatoris recederet, et Romanum consulatum præfato principi Carolo sanciret ». Sed variant omnes editiones; Aimoinus enim, seu potius ejus continuator lib. 4, cap. 57, habet : « Eo scilicet pacto, quatenus sacram Romanam Ecclesiam a Langobardorum tyrannide liberaret, et a partibus Langobardorum Romanis consulendum præfatus princeps Carolus sanciret », quod et legitur in Editione Willelmi Parvi. Editio vero Breulii :

« Eo scilicet pacto, quatenus sacram Romanam Ecclesiam a Langobardorum tyrannide liberaret, ac Romanum consultum præfatus princeps Carolus sanciret ». Cointius anno DCCXLI, num. 3, has Editiones inter se confert, et dum locum illum corrigere tentat, magis corrumpit. Ait enim ex illis neminem non colligere hunc continuatoris Aimoini sensum fuisse, ut rejecto Langobardorum fœdere, Carolus ad partes imperatoris accederet, et auxilio consilioque Romanis esset. Hinc textum sic restituendum arbitratur: « Eo pacto patrato, ut ad partes imperatoris accederet, et Romanum consultum præfatus princeps Carolus sanciret (1) ». Antea scripserat Cointius, Pontificem Romanum non potuisse consulatum sancire Carolo: « Nam, inquit, consulatus imperium illis temporibus significabat. »

5. *Ante annum sequentem non obitæ.* — Verum neque hæc emendatio, neque interpretatio admittendæ. Neque enim dubium esse debet, quin legendum sit : « Eo pacto patrato, ut a parte imperatoris recederet, et Romanum consulatum præfato principi Carolo sanciret ». Varia consulatuum genera hoc tempore in usu erant, consulatus perpetuus, qui tantum imperatorum erat, ut pars supremi dominii, ut suo loco demonstravi. Erat et consulatus honorarius, isque ad certum tempus dari solitus, et, uti ante consulatus ordinarii suppressionem, non raro iterabatur. Hinc a continuatore anonymo Theophanis, ubi sermo est de Leonis Armeni imperio pag. 440 legitur, *mox Thomas quidam patricius, bis exconsul.* Dicebantur et consules patricii, et in Gallia et Anglia comites, et duces ac marchiones, consules etiam appellabantur. In loco vero citato continuatoris Fredegarii *consulatus* pro patriciatu sumitur, ut mox ostendam, postquam retulero verba annalistæ Metensis, qui idem ac iste continuator scribit : « Anno DCCXLI, Carolus princeps domitis circumquaque positis gentibus, dum ea quæ pacis erant, infra sui regiminis terminos disponeret, bis eodem anno legationem beatissimi Gregorii papæ ab Apostolica Sede directam suscepit. Qui sibi claves venerandi sepulcri principis Apostolorum Petri, ejusdemque pretiosa vincula cum muneribus magnis delatis obtulerunt : quod antea nulli Francorum principi a quolibet præsule Romanæ Urbis directum fuit. Epistolam quoque decreto Romanorum principum sibi prædictus præsul Gregorius miserat, quod sese populus Romanus relicta imperatoris dominatione ad suam defensionem et invictam clementiam convertere voluisset ». Quare Gregorius III a Carolo postulavit, ut ab imperatore recederet, non vero, sicut arbitratur Cointius, ut ad eum accederet, et annalista Metensis manifeste indicat, consulatum seu patriciatum Carolo Gregorium obtulisse; cum ait, eum sese ad ejus defensionem convertisse. Erant enim *patricii*, qui et consules dicti, Ecclesiarum ac pauperum defensores, et tam Carolus Magnus, quam Ludovicus Pius in regnorum suorum *divisionibus* [1] filiis suis injungunt, ut Ecclesiam Romanam Caroli Martelli et Pippini exemplo defendant.

6. *Patriciatus Ecclesiæ Romanæ Carolo Martello delatus.* — Ex his annalistæ Metensis verbis colligimus etiam primo, utramque legationem ad sequentem Christi annum pertinere, et male a Baronio ad præsentem referri. Secundo, non bene etiam Baronium existimasse, priorem a Gregorio II ad eumdem Carolum missam esse. Ille enim litteris, non vero legationibus Caroli opem imploravit, uti anno DCCXXVI, n. 13 et seq. demonstravimus, et dubiis hic a Baronio num. 19 propositis satisfecimus. Porro *patricios* consules vocatos fuisse, jam ostendi, cum verba feci de consulatu Clodovei Magni ab Anastasio imp. consulis renuntiati. Præterea Carolum Magnum, qui a Stephano III et Hadriano I Pontificibus Romanis *patriciatum* obtinuit, *consulem* nuncupant versus inscripti libri Evangeliorum anno DCCLXXX exarati, ut videre est apud Duchesnium tom. I, pag. 187 :

Tempore vernali transcensis Alpibus ipse
Urbem Romuleam, voluit quo visere consul.

Cum enim Carolus M. anno tantum DCCC imperator acclamatus fuerit, et imperatorum Orientalium exemplo sese consulem dixerit, auctor præfatorum versuum *consulatus* nomine non nisi *patriciatum* intelligere potest. Ea dignitas conferebatur illis, qui ad defensionem Ecclesiarum et inopum adversus vim potentiorum eligebantur, ut liquet ex formula a Paulo diacono in Hist. Longobard. in Ms. Vaticano relata, qua princeps patricium renuntiabat : « Hunc honorem tibi concedimus, ut Ecclesiis Dei et pauperibus legem facias, et inde apud altissimum Judicem rationem reddas. Tunc induat eum imperator mantum, et ponat ei in dextro indice annulum, et det ei bombacinum propria manu scriptum : Esto patricius misericors et justus. Tunc ponat ei in caput aureum circulum, et dimittat ».

7. *Extraordinaria Ecclesiæ protectio antiqua.* — Principes quidem Ecclesias in regnis suis con-

[1] Baluz. in lib. I. Capitul. pag. 685.

(1) « Eo pacto patrato ut ad partes imperatoris recederet, et Romanum consulatum præfato principi Carlo sanciret, etc. » Verba hæc nemo melius emendat quam vetustus ille scriptor Annalium Francorum vulgatus a P. Martene in Collect. Monum. tom. V, col. 888, qui facile chronicon Moissiacense in his annis mancum supplet. Ita ergo scribit : « Quo pacto peracto sese populus Romanus, relicto imperatore Græcorum et dominatione ad prædicti principis defensionem et invictam ejus clementiam convertere cum voluissent, etc. » Offerebant igitur Romani Urbis suæ patriciam dignitatem, abjecta, quam ad id usque servaverant, erga Græcos imperatores obedientia. Quid autem responderit ad hæc Carolus his verbis, idem auctor adnotavit : « Per eos (per legatos nempe suos) omnia in responsis, quæ sibi et populo Francorum jussa (forte visa) fuerant, præsuli scriptum remandavit » Non inani conjectura reputaremus, Carolum oblatam occasionem dilatandæ dignitatis Francorum et suæ acceptasse; sed morte impeditus susceptum consilium executioni mandare non valuit. Quod autem tunc Romani meditabantur consilium, dein sub Pipino et Carolo Magno impleverunt. MANSI.

stitutas ex officio tueri tenentur; quod jus protectionis ordinarium est, et a jurisdictione pendet. « Sed aliud est jus quoddam protectionis extraordinarium », inquit Marca lib. 1 de Concordia c. 12, num. 1, « quod Ecclesiis sibi non subditis adversus potentiorum vim publicam, aut privatam, impertiri solent illi, qui alias ex munere suo ad id non obligantur. Hæc tuitio vel protectio ex eo profecta est, quod Summi Pontifices, aut ipsi etiam imperatores, proceribus viris aliquando demandarint, ut ab injuriis Ecclesias sibi creditas extra ordinem defenderent, vel etiam quod Ecclesiarum episcopi, aut abbates, cum assensu capitulorum et monasteriorum, se in defensionem procerum certis legibus tradiderint, mercedis annuæ et pensionis perpetuæ, ut plurimum stipulatione adhibita. Harum conventionum octingentis abhinc annis initarum exempla creberrima apud scriptores et vetera tabularia visuntur, et in mediæ ætatis canonibus; bellorum privatorum infando usu in id episcopos et monasteriorum præfectos sæpissime compellente, ut sibi *patronos*, *defensores*, *protectores*, et *advocatos*, quos vocabant, adsciscerent, qui protectionem et defensionem singularem Ecclesiis impenderent, præter eam quæ a regibus ex ordine disciplinæ publicæ exspectabatur ».

8. *Patriciatus duo complectebatur.* — Paulo post subjungit Marca, initium pactorum de protectione cum Ecclesia Romana conventorum in ea tempora conferendum esse, quibus Gregorius III se suamque Ecclesiam tuitioni Caroli Francorum ducis commisit, ac protectionem istam novis quibusdam legibus firmatam fuisse a Pippino rege Francorum et Stephano II Pontifice Romano, qui patricii dignitatem Pippino et ejus filiis attribuit. Denique *patricii* nomen duo quædam complexum esse, et jurisdictionem, qua reges Francorum in Urbe ex consensu Pontificis et populi Romani potiebantur; et protectionem, seu defensionem, quam Romanæ Ecclesiæ polliciti erant. Quæ omnia verissima sunt, nisi quod ad tempora Gregorii III differt, quod sub Pontificatu Gregorii II inchoatum fuit, ut anno DCCXXVI, num. 13 et seq. monstravimus. Patriciatus igitur Romanorum, præter imperium in Urbem et ducatum Romanum, defensionem illam complectebatur, quæ pactis cum Rom. Pontificibus initis constituta erat. Quare falsi sunt Ducangius in suo Glossario verbo *patricius*, et passim ante eum alii, qui scripsere, Romanos, postquam sese a Græcanici imperii jugo subduxere, Longobardis etiam devictis et superatis, Pippino primum, deinde *Carolo Magno* et *Carolomanno* patriciatum adscripsisse. Nam non Pippinus, sed Carolus Martellus primus hanc auctoritatem a Romanis accepit, idque antequam ii aperte ab imperatore deficerent, quod nonnisi post Pippinum in regem Francorum unctum contigit. Verum est, Italos Gregorii II et Gregorii III tempore a Leone imp. Constantinopol. derelictos, quod ejus hæresi adhærere, et a Pontifice Romano desciscere nollent, *sibi omnes ubique in Italia duces* elegisse, ut testatur Anastasius in Vita Gregorii II, sed hic Pontifex intercessit, ne in apertam defectionem erumperent, et novum principem crearent. Illis itaque difficillimis temporibus *Carolus Martellus* patricius Romanorum ac defensor Ecclesiæ dictus est, ut jam ex continuatore Fredegarii ostendimus, et evidenter insinuat Carolus Magnus in divisione regni sui anno DCCCVI inter filios facta, in qua ait : « Super omnia autem jubemus, ut ipsi tres fratres curam et defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam ab avo nostro Carolo, et beatæ memoriæ genitore Pippino rege, et a nobis postea suscepta est; et ut eam cum Dei adjutorio ab hostibus defendere nitantur, et justitiam suam, quantum ad ipsos pertinet, et ratio postulaverit, habere faciant ». Non minus igitur Carolus Martellus Romanorum patricius fuit, quam Pippinus et Carolus M. cum eorum omnium auctoritas in solo patriciatu illis collato inniteretur.

9. *Carolus Martellus inter patricios Ecclesiæ Romanæ annumerandus.* — Non aliter loquitur Ludovicus Pius ac Carolus M. in divisione regni inter filios suos facta, de qua anno DCCCXXXVIII, num. 4 agemus : « Super omnia jubemus, atque præcipimus, ut ipsi tres fratres curam et defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam a proavo nostro Carolo, et avo nostro Pippino, et beatæ memoriæ Carolo genitore nostro imperatore, et a nobis postea suscepta est ». Ex his evidentissimum fit, *consulatum* Carolo Martello attributum diversum non fuisse a *patriciatu*, cum eosdem effectus sortitus sit, eademque jura in eum ac patriciatus in Pippinum ac filium ejus Carolum, antequam is imperaret, contulerit. Licet enim *consulatus* vox complures significationes habeat, sicuti et *patriciatus*, utraque tamen in ea significatione sumenda, in qua defensionem Ecclesiæ Romanæ annexam habet, quod de *patriciatu* nunc inter omnes convenit, et de *consulatu*, post ea quæ in medium adduxi, dubitari non debet. Ex quibus tandem omnibus sequitur, inter tot præclara facinora Caroli Martelli defensionem, quam Ecclesiæ Romanæ graviter afflictæ præbuit, annumerandam esse.

10. *Vexillum S. Petri defensoribus Ecclesiæ missum.* — Cum vero Romani Pontifices *vexillum* sancti Petri Ecclesiæ Romanæ defensoribus, vel pro ea pugnaturis mittere soliti fuerint, hic mos repetendus a Caroli Martelli temporibus, cum is primus inter principes ad Ecclesiæ Romanæ defensionem vocatus sit, et vexillum illud ad *Pippinum*, et postea ad *Carolum* ejus filium antequam imperaret, cum uterque patriciatum accepit, missum fuerit, ut anno DCCLXXIV ostendam. Id quidem non asserit continuator Fredegarii, sed tantum legationes ad *Carolum Martellum* missas valde solemnes fuisse, « quod antea, inquit, nullis auditis aut visis temporibus fuit ». Verum neque id Anastasius de Pippino et Carolo litteris mandavit, cum de utriusque patriciatu verba fecit, quod tamen poeta anonymus,

cujus verba loco laudato recitabo, non omisit, indeque quid de Carolo Martello sentiendum nos edocet. *Vexillum* sancti Petri Pontifices Romani Carolo Magno non misere, postquam imperator acclamatus est, quemadmodum nec imperatoribus, qui ei successere, quia Romanæ Ecclesiæ tuitio ex generali obligatione et speciali pacto imperio conjuncta fuit; sed illud consuevere Pontifices Romani ad principes Christianos mittere, qui in Paganos expeditionem suscepere, vel contra schismaticos aut hæreticos. Ita Victor III illud *Roberto Guiscardo* in Græcos schismaticos bellum moventi deferendum tradidit, ut notat Guillelmus Apuliensis lib. 4 de Gest. Normann., Urbanus II *Hugoni M.* Viromanduorum comiti in prima expeditione sacra, ut habent passim scriptores rerum Hierosolymitanarum, et Alexander II *Willelmo Notho* duci Normanniæ in bello contra Haraldum, ut legitur apud Ingulfum pag. 90. Alia hujus rei exempla profert Ducangius in Glossario, verbo *vexillum*.

11. *Vexillum ad defensores monasteriorum missum.* — Habuere et suos defensores aut advocatos in frequenti jam usu ante Caroli Magni ætatem Ecclesiæ et monasteria, ut ostendunt Martinus Mager a Schonberg in tractatu de Advocatia armata, præsertim cap. 5, num. 106, et Lechmanus lib. 2, cap. 36, et monachi San-Dionysiani in Francia vexillum proprium sui monasterii, quod *auriflammam* vocant, suo deferendum defensori porrigebant in bellis, quæ pro bonorum suorum, aut privilegiorum tuitione suscipere cogebantur, illudque defensor seu advocatus ex abbatis manibus, certis precibus ad id ab eo recitatis, ex sancti monumento, cui appensum erat, accipiebat. Comites Andegavenses tanquam advocati monasterii sancti Martini Turonensis, vexillum sancti Martini in bellis monachorum deferre solebant, ut traditur in Historia Andegavensium consulum, et anonymus, qui Vitam sancti Joannis episcopi Eboracensis scripsit, ait : « S. Joannis Beverlacensis vexillum assumptum ab Athelstano (rege Anglorum), quo tempore debellavit Scotos ». Utrum vero usus ille ab Ecclesia Romana ad monasteria, vel ab his ad Ecclesiam Romanam transierit, non satis liquet. Illud certum, *Carolum Martellum* primum ex principibus, postulante Pontifice, Ecclesiæ Romanæ patrocinium suscepisse. Porro cum Gregorii legatio Carolo gratissima fuerit, non dubium, quin per missos suos *Luitprando* regi bellum denuntiarit, nisi ditione Romana quamprimum excederet, et *Luitprandum* ejus minis ab incepto deterritum Papiam, unde venerat, rediisse. Sed legationes a Gregorio III ad eum missas magis explicandæ.

12. *Luitprandus rex Romam obsidet.* — Cointius anno DCCXLI, num. 1 et seqq. utramque legationem eo anno directam esse, recte scripsit ; utramque Gregorii Epistolam ad Carolum subregulum ad eumdem annum pertinere ; et Luitprandum Longobardorum regem hoc tantum anno Urbem Romanam circumsedisse; quod in priori Gregorii ad Carolum Epistola Gregorius dicat : « Non enim pro alio (satisfaciat tibi veritas, fili) eosdem duces (nempe Spoletanum et Beneventanum) persequuntur capitulo, nisi pro eo quod noluerunt (præterito anno) de suis partibus super nos irruere, et sicut illi fecerunt, res SS. Apostolorum destruere ». Præterea eædem litteræ testantur id, « quod modicum remanserat (præterito anno) pro subsidio et alimento pauperum Christi, seu luminariorum concinnatione, in partibus Ravennatium, nunc gladio et igni consumi a Luitprando et Hilprando regibus Longobardorum », id est, eodem tempore, quo Gregorius calamo manum admovet, in partibus Ravennatium a Longobardorum regibus igni ferroque consumi, quidquid *præterito anno*, sive anno DCCXL, cum belli moles illic denotabat, remanserat e sancti Petri patrimonio, quod alendis pauperibus, luminibusque comparandis destinatum erat. Quare utraque Gregorii III Epistola ad Carolum data ad annum sequentem spectat. Ad hæc Anastasius in Vita Zachariæ papæ recitans res gestas a Luitprando rege, currente decima Indictione, asserit quatuor civitates, quas *ante biennium*, hoc scilicet anno, per vim abstulerat, ab eo, post colloquium cum eodem Pontifice habitum restitutas fuisse : « Prædictas quatuor civitates, quas ipse ante biennium per obsessionem factam pro prædicto Trasimundo duce Spoletino abstulerat, eidem sancto cum earum habitatoribus redonavit viro », anno scilicet Christi DCCXLII, ut infra demonstrabimus.

13. *Duæ Gregorii III ad Carolum litteræ anno sequenti datæ.*— Litteræ Pontificiæ, quas hoc anno exhibet Baronius, priores sunt Codicis Carolini, seu Epistolarum, quas Romani Pontifices scripsere ad Carolum Majorem-Domus, ad Pippinum, ad Carolum Magnum, et ad Carolomannum ejus fratrem, prioresque illæ litteræ post legationem anno sequenti in Franciam missam, Roma directæ sunt; in iis enim Gregorius *Carolum* per ipsas claves confessionis beati Petri, quas ei jam misit, hortatur, ut regum Longobardorum amicitiam amori principis Apostolorum non præponat. Litteræ vero Gregorii III ad Carolum recitatæ a Baronio anno præcedenti, eodem quoque anno DCCXLI, sed serius missæ sunt, ut etiam insinuat ordo, quo collocantur in Codice Carolino. Baronius cum legisset hæc verba in Vita Gregorii III : « Hujus temporibus concussaque est provincia Romanorum ditioni subjecta a nefandis Longobardis, seu et rege eorum Luitprando, veniensque Romam in campo Neronis tentoria tetendit, deprædataque Campania multos nobiles de Romanis Longobardorum more totondit atque vestivit. Pro quo vir Dei undique dolore constrictus sacras claves ex confessione B. Petri Apostoli accipiens partibus Franciæ Carolo sagacissimo viro, qui tunc regnum regebat Francorum, navali itinere per missos suos direxit, etc. » Baronius, inquam, inde deduxit Romam hoc anno a Luitprando rege obsidione cinctam esse, sicuti ex verbis reci-

tatis in Vita Zachariæ papæ anno superiori deduxerat, tunc Romam primum a Luitprando obsessam fuisse. Quæ duplex obsidio Romana si vera sit, non male conditor Epitaphii Luitprandi regis prius ejus expeditionem Romanam, quam Saracenicam, quam constat anno superiori ab eo susceptam, commemorat. Verum in Vita Gregorii III, et in Vita Zachariæ de una eademque obsidione Romana sermo esse videtur, sive utraque Vita ab uno eodemque auctore scripta fuerit, sive, quod verosimilius, diversorum scriptorum fœtus sint. Laudata tamen verba ex Vita Gregorii III desumpta, quæ extant in variis Mss. Anastasianis, in Editione regia leguntur tantum inter varias lectiones. Quid legationibus, litterisque Gregorii III responderit Carolus, nullus veterum prodidit; non dubium tamen, quin laudatæ litteræ Carolo gratissimæ acciderint, cum continuator Fredegarii in sua Appendice scribat: « Ipse mirifico ac magnifico honore ipsam legationem recepit, munera pretiosa contulit, atque cum magnis præmiis cum suis sodalibus missis Grimonem abbatem Corbensis (legendum Corbeiensis) monasterii, et Sygobertum reclusum Basilicæ sancti Dionysii martyris Romam ad limina S. Petri et S. Pauli destinavit ». Carolus tamen auxilium, quod Gregorio III promisit, libenter præstitisset, sed anno sequenti, quo utraque legatio ad eum missa, jam morbo laborabat, menseque Octobri obiit. *Carolus* itaque primus omnium principum Francorum, aut cujusquam alterius gentis princeps, Urbis Ecclesiæque Romanæ patrocinium suscepit, monito, uti jam dixi, Longobardorum rege, ut a suscepto consilio desisteret, et Pontifici patrocinio suo oblato.

14. *Dissidium de die Paschatis.* — *Carolum* autem jam hoc anno ægrotasse indicat laudatus continuator his verbis: « Interim (quod dicit dolor et mœror sollicitat ruinam) in sole, luna, et stellis nova signa apparuere, seu et Paschalis ordo sacratissimus turbatus fuit », quasi hæc prodigia mortem ejus præsignassent. Hoc enim anno Pascha secundum canonem Victorii contigit *XV kalend. sMaii ;* secundum Alexandrinos vero *VIII kalenda* easdem, ideoque octiduo serius. Galli periodum Victorii hoc anno adhuc retinebant, ut videre est apud Bucherium de Doct. temp. cap. 9.

15. *Gallia sine bello fuit.* — In Annalibus Metensibus ac Fuldensibus legitur: « DCCXL, pax et quies regno Francorum per Carolum redditur ad tempus, Gothis superatis, Saxonibus et Fresonibus subactis, expulsis Saracenis, Provincialibus receptis », quod brevius in Tilianis, Petavianis, Masciacensibus et Nazarianis his verbis declaratur: DCCXL, *sine hostilitate ulla*, in quibusdam, *sine hoste fuit hic annus.* Carolus itaque victis circumundique Francorum hostibus, vel nullo ejus vires nimis sibi malo suo notas amplius experiri volente, interiora regni Francici ordinavit.

GREGORII III ANNUS 11. — CHRISTI 741.

1. *Mortuo Leone solus imperat Constantinus impietatis successor, in quem rebellat Artabasdus.* — Redemptoris anno septingentesimo quadragesimo primo, Indictione nona, die decimo octavo Junii moritur Leo imperator, moxque in locum ejus, qui cum patre regnabat, solus imperii habenas moderandas suscepit. Habentur hæc firma assertione Theophanis, ubi ait: « Regnavit Leo ab octavo kalendas Aprilis quintæ decimæ Indictionis usque ad quartum decimum kalendas Julii nonæ Indictionis, cum regnasset annis viginti quatuor, mensibus duobus, diebus viginti. Similiter et Constantinus filius ejus, imperii et impietatis ejus successor ab eodem decimo quarto kalendas Julii Indictionis nonæ regnare cœpit, etc. » Sed de imperii ejus initio corrige secundum ea, quæ suo loco superius dicta sunt. Subdit vero Theophanes:

« Taliter ergo (ut prædiximus) mortuus est Leo, tum animæ, tum corporis morte (nimirum detrusus ad inferos), et imperat ejus filius. Et quidem quæcumque sub Leone impio Christianis evenerant, sive circa Orthodoxam fidem, sive super civilibus dispositionibus, sive super turpis lucri quæstu et avaritia per Siciliam, Calabriam, et Cretam adinventa pariter et adimposita, sive in Italiæ defectione propter ejus cacodoxiam, sive in

famine et pestilentia, gentiumque pressuris, ut particularia taceam, in præcedentibus ostenduntur capitulis ». Hæc de Leone.

2. De filio autem ista : « Hic enim perniciosissimus et ferus, tyrannice nec legitime abusus imperio, primo quidem a Deo, et intemerata Matre ipsius, et ab omnibus sanctis abscedit, magicis maleficiis, et luxuriis, cruentisque sacrificiis, et caballinis stercoribus atque lotio delectatus, mollitiebus, ac dæmonum invocationibus gaudens, atque omnibus animas corrumpentibus adinventionibus a tenera ætate convivens ». Heu ! quale monstrum in suum damnum peperit Oriens ! Ut plane perspicuum redditum fuerit, nonnisi ob flagitia in præteritum perpetrata, tale Constantinopolim malum esse perpessam. Revoca in memoriam justorum exilia, et alia dira sub Monothelitis illata fidelibus, quæ sunt dicta superiori tomo [1]. « Altissimus enim est patiens redditor ». Nec irascitur per singulos dies, quibus homines peccant; sed misericordia magna sic puniens, non solum peccata in tribulatione dimittit, sed gloria quoque coronat, dum videlicet eo modo martyrum coronis Ecclesiam Orientalem illustrat, ut in camino ignis, scoria selecta, aurum purum existat, quo et conficeretur corona martyribus. Quis non videat, atque ipsis manibus tangat, hoc fuisse consilium Domini, cum nefandissimos homines non solum regnare permiserit, sed tum patrem, tum filium ad annos plurimos propagare vitam siverit, insuper et a conjurationibus tentatis sæpius liberos absque obice summa securitate reddiderit? Nam audi quos nexus idem Constantinus evasit hoc ipsius imperii exordio, ab imperio jam factus extorris; et quomodo statim exactus ab imperio, in ipsum fuit denuo restitutus.

3. Sed de eo primum dicendum hic est, hoc primo anno ejus imperii ab eo fuisse promulgatum edictum contra venerandas imagines. Theophanes enim id testatur, et Cedrenus, atque alii idem affirmant; sed repressus est, ne quod cœperat malum, modo perficeret, adversarium Deus excitans contra eum, si forte his monitus malis a cœpto desisteret. Sed audi Theophanem :

« Fuit gener Leonis imperatoris maritus Annæ ejus filiæ Artabasdus Curopalata, olim prætor Armeniæ, qui præsto fuit ipsi Leoni ad invadendum imperium. Hunc, ubi imperium assumpsit, suspectum habere cœpit Constantinus, ob idque primum molitus est necem filiorum ipsius. Hoc namque anno quinto kalendas Julii profectus adversus Arabes imperator, petiit ab Artabasdo, ut filios suos ad se mitteret, quos ut nepotes ex sorore filios videre cuperet. Intelligens autem paratam fraudem Artabasdus, minime mittere voluit; cumque se sciret ob id male habendum ad imperatore, prævenit ipse insequi eum, et ex imperatoris amicis, quos habere potuit, interfecit, cum ipse Constantinus fuga lapsus, equo strato reperto, fugit Amorium ad Lacinum ductorem Thracensium copiarum, quem pollicitationibus induxit, ut sibi adversus Artabasdum præsidio esset.

4. « Interea vero Artabasdus Constantinopolim ad Theodorum patricium, cui cura commissa erat urbis, absente imperatore, misit Athanasium Silentiarium, ut eum in suas partes pertraheret : quod ille præstitit, et populo mentiens jam esse mortuum Constantinum, effecit, ut Artabasdus imperator acclamaretur : sic igitur populus liberum se credens ab imperio Constantini, in eum omnia jacere opprobria et maledicta cœperunt ; contra vero acclamare Artabasdo, ut homini Orthodoxo : cum et episcopus civitatis Anastasius, licet hactenus se exhibuisset hæreticum, inserviens tempori, cum inspiceret imperare Catholicum, una cum aliis detestari cœpit Constantinum imperatorem , tanquam Dei inimicum, et in omnibus impium, et una cum populo laudibus tollere Artabasdum Orthodoxum et Catholicæ fidei propugnatorem. Sic itaque Artabasdus acceptus ab omnibus, Constantinopolim est ingressus , ubi filios Constantini captos, cæsos, et tonsos carceri mancipavit. Quo autem sibi novi principis gratiam demereret Anastasius patriarcha, grande pandit Constantini secretum. Nam tenens (inquit Theophanes) honoranda et vivifica ligna sanctissimæ Crucis, juravit populo, dicens : Per eum, qui in ipsis affixus est, sic dixit mihi Constantinus asseverans : Ne existimes Filium Dei esse quem genuit Maria, quique dicitur Christus , sed purum hominem. Maria autem eum peperit, sicut me peperit Maria mater mea ». Quibus adeo horrendis blasphemiis populus valde commotus, probra et blasphemias in eum jacere non cessavit.

5. Vidisti, lector, quæ in imo profundæ foveæ impietatis turpitudo lateret; adspexisti, detegente secretum Anastasio, quem gestaret fœtum in utero hæresis Iconoclasta : ut non mireris odisse Christi Domini nostri, ejusque sanctissimæ Matris imagines, qui nec ipsum Deum esse credebat, nec eam Virginem : dicendus plane non Christianus, sed Sarracenus. Et quis hæc docuit adolescentem natum annos viginti tantum et unum, nisi parens maxime impius? Siquidem ad patrem referre debet quicquid derivatum in filium reperitur, secundum illud divinorum Proverbiorum [1] : « Filius sapiens doctrina Patris ». Sed vulpis illa alto silentio tenebat occultum, quod juvenculus facilior ad loquendum aperuit Anastasio, per quem Deus ista voluit omni populo palam fieri, quæ ob immensitatem perfidiæ minime credita essent, si ab alio aliquo eadem annuntiata, vel alio modo, quam tanto juramento præmisso promulgata fuissent. Ex his igitur (si non desipis omnino, lector), probe satis intelligere potes, unde fluxerit doctrina ista per Leonem imperatorem in Ecclesiam primum

[1] Eccles. v.

[1] Prov. III.

illata, et per filium propagata, quæ a Christi divinitatis, et Mariæ integritatis negationis fonte scaturiit: ut plane consenseris non aliunde quam ex inferni profundo erumpere potuisse. Quæ autem hæc secuta sint, suo loco anno sequenti dicturi sumus.

6. *Persecutio Christianorum per Sarracenos.* — « Hoc eodem anno (ut idem tradit Theophanes) Evelid rex Arabum in Oriente interfecit Christianos captivos in omni civitate. Inter quos Eutychius filius Mariani patricii martyr verus ostensus est in Charris Mesopotamiæ. Ubi et reliquiæ ipsius sanitates per Dei gratiam operantur, et multi alii per sanguinem consummati sunt ». Hæc perbreviter Theophanes, quæ pluribus fuissent scribenda voluminibus, si quæ in singulis civitatibus vastissimi Sarracenorum imperii tunc de Christianis occisis acciderunt gloriosæ confessiones, a diligenti historico scriptis mandatæ fuissent. Sed ad res Occidentales oratio convertatur.

7. *Greg. papæ III obitus et res gestæ, ubi de oblatis in Ecclesia.* — Hoc pariter anno, quarto kalend. Decembris, moritur Gregorius papa, cum sedisset annos decem, menses novem, dies duodecim, ut Anastasius tradit, qui de his, quæ hoc anno ejus obitum præcesserunt, hæc habet in ejus successore Pontifice Zacharia : « Dum idem Transamundus Spoletanus dux noluit implere, quæ prædicto Pontifici, et patricio simul, et Romanis promiserat pro recolligendis (recuperandis scilicet) quatuor civitatibus, quæ pro eo perierant, et alia quæ spoponderat capitula, et prænominatus rex Luitprandus ad motionem contra ducatum Romanum se præpararet : in his prædictus papa divina vocatione ex hac luce subtractus est ». Hæc de tempore obitus Gregorii Anastasius. « De eodem autem Gregorio tertio (inquit Walfridus [1]) veluti inauditum quiddam et novum refertur, quod omnes psalmos memoriter tenuerit : ubi intelligi datur, paucos priorum ita psalterium didicisse ». Hæc ipse : quibus deploret quisque hujus temporis litterariæ facultatis inopiam. Sed quæ idem Gregorius in restituendis et exornandis Ecclesiis tempore sui Pontificatus præstiterit, ab eodem Anastasio audiamus : præter illa autem, quæ superius suo loco sunt dicta, hæc adjicit :

8. « Hic, inquit, renovavit tectum sancti Chrysogoni martyris, et cameram, sive picturas parietum, ciborium etiam de argento, seu arcus quinque pensantes libras ducentas viginti, ubi obtulit coronas aureas quatuor, phara canthara duo, patenam argenteam unam, calicem argenteum unum, etiam vestes altaris, necnon et vela serica alba ornata blatto circumquaque pendentia. Construxit quoque monasterium circa eumdem titulum sanctorum martyrum Stephani, Laurentii, atque Chrysogoni, constituens ibi abbatem et monachorum congregationem ad persolvendas Deo laudes, in eodem titulo diurnis atque nocturnis temporibus ordinatas ad instar officiorum beati Petri Apostoli, segregatum videlicet monasterium a jure potestatis presbyteri dicti tituli. In quo monasterio pro sustentatione idem sanctissimus vir prædia et dona, atque familiam ibidem largitus est. Et diversi alii fideles et amatores Domini nostri Jesu Christi in eodem monasterio sanctorum Stephani et Laurentii atque Chrysogoni prædia et dona devotissime contulerunt.

9. « Simili etiam modo renovavit monasterium sanctorum Joannis Evangelistæ, Joannis Baptistæ, et sancti Pancratii secus Ecclesiam Salvatoris antiquitus constructum, quod ab omni ordine monastico extiterat nimia incuria destitutum. In quo prædia et dona contulit; et quæ invenerat de ipso monasterio alienata, reddito pretio, eidem loco restituit. Ubi et congregationem monachorum et abbatem constituit ad persolvenda quotidie sacra officia laudis divinæ in Basilica Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, quæ Constantiniana nuncupatur, juxta Lateranas, diurnis nocturnisque temporibus ad instar officiorum Ecclesiæ beati Petri Apostoli. Item imaginem sanctæ Dei Genitricis deargentavit, et vestivit de argento purissimo, pensante libras quinquaginta. Item fecit patenam auream magnam cum diversis lapidibus pensantem libras viginti sex, et calicem similiter in gemmis pensantem libras viginti novem. Similiter et Evangelia aurea in gemmis pensantia libras quindecim.

« Fecit autem et tectum noviter, simul et cameram sancti Andreæ Apostoli ad sanctum Petrum Apostolum, quam depinxit. Et fecit in eadem Basilica imaginem auream in gemmis beati Andreæ Apostoli pensantem libras septem, et intra confessionem vestivit argento, quod deauravit auro mundissimo.

10. « Hic etiam Basilicam sancti Callisti Pontificis et martyris pæne e fundamentis dirutam novis fabricis cum tecto construxit ac totam depinxit. Ubi contulit patenam argenteam, et calicem, et vestes altaris. Item tectum Basilicæ sanctorum Processi et Martiniani a novo construxit, supposita pila fabricis fortissimis post eorumdem sanctorum veneranda corpora, ad firmamentum murorum sanctæ Basilicæ. Item in Ecclesia beati Genesii martyris tectum a novo restauravit, ubi et altare erexit in nomine Salvatoris Domini nostri, in quo contulit patenam argenteam, et calicem seu coronam argenteam cum delphinis sex, necnon et coronulam auream cum cruce pendentem super altare.

11. « Item in Basilica sanctæ Dei Genitricis, quæ ad Martyres dicitur, tectum vetusta incuria demolitum purgari fecit ad purum, et cum calce abundantissima, seu chartis plumbeis noviter restauravit : et quæcumque per circuitum ejusdem tecti fuerant dissipata, novo nitore construxit atque depinxit.

« Item diaconiam sanctorum Sergii et Bacchi,

[1] Walfrid. c. 25.

sitam apud beatum Petrum Apostolum, in qua pridem parvum oratorium erat, a fundamentis ampliore fabrica dilatavit. Et concedens omnia, quæ in usu diaconiæ existunt, statuit perpetuo tempore pro sustentatione pauperum in diaconiæ ministerium deservire. Item in cœmeterio beatæ Petronillæ stationem annuam dari instituit, ubi obtulit coronam, calicem et patenam argenteam, seu diversa ad ornatum Ecclesiæ pertinentia. Item accubitus, qui sunt ad beatum Petrum Apostolum in ruinis positi, a fundamentis noviter instauravit atque depinxit.

« Item Basilicæ sancti Marci sitæ foras muros hujus civitatis Romanæ via Appia tectum dirutum a novo refecit. Item in Ecclesia beati Pauli Apostoli mutavit trabes, atque totum ejusdem Basilicæ tectum ab... altaris usque ad regias resarcivit et instauravit.

« Mutavit etiam trabes in Ecclesia sanctæ Mariæ Dei Genitricis ad Præsepe numero sex. Fecit vero Ecclesiam sanctorum Petri et Marcellini juxta Lateranas, etiam et cœmeterium beatorum martyrum Jannarii, Urbani, Tiburtii, Valeriani, Maximi : et tectum in ruinis positum a novo perfecit ». Et inferius : « Hic fecit vestes ad altare in Ecclesiis Salvatoris, Dei Genitricis, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, atque Andreæ, et cæteris diversis Ecclesiis.

12. « Nam et Centumcellensis civitatis muros dirutos pæne a fundamentis fortissime construi fecit. Et hoc constituit, ut fere sine intervallo et a presbyteris hebdomadariis missarum solemnia, et a monachis divina officia, secundum Constitutum, quod a collegio sacerdotum coram sacro corpore beati Petri Apostoli factum est, in solemniis Christi Domini nostri, sanctæque ejus Genitricis, sanctorum Apostolorum, vel omnium sanctorum martyrum, confessorum, atque virginum in oratorio nomini eorum dedicato : atque ut intra Ecclesiam beati Petri, sub arcu principali similiter et vigiliæ celebrarentur. Iisdemque institutis disposuit, ut in cœmeteriis circumquaque positis Romæ in diebus natalitiorum eorum luminaria ad vigilias faciendas, et oblationes de patriarchio per oblationarium deportentur ad celebrandas missas, per eum quem præviderit Pontifex pro tempore sacerdotem ». Extat adhuc in Basilica S. Pauli ejusmodi oblationum Gregorii papæ tertii ad missas celebrandas antiquum monumentum, vetus, inquam, in marmorea tabula inscriptio ipsius Gregorii, qua et sub anathemate prohibet, ne posteri easdem impendere prætermitterent. Sic enim se habet, expurgatis his, quæ scriptoris vitio irrepserant, mendis.

« In nomine Dei Salvatoris nostri JESU Christi. Breve factum a me Gregorio tertio papa de oblationibus, quæ debentur per singulos dies in Ecclesia S. Pauli Apostoli.

« Statui enim offerri in prima missa ad Corpus oblatam unam. In secunda missa ad S. Timotheum oblatam unam. In tertia missa ad imaginem Salvatoris, quæ et Apostolorum, oblatam unam. In quarta missa ad S. Gregorium ad januas, oblatam unam. Deinde in missa quinta ad altare majus, oblatas duas. Quod simul fiat quotidianis diebus oblatæ sex : quæ ab Ecclesia offerantur in Basilica tua, domine meus beate Paule Apostole. Quem Brevis titulum auctoritate Apostolica omni tempore confirmamus sub anathematis interdictu. Ut nulli liceat successorum nostrorum minuere prædictas oblationes. Sed, si voluerit, ad laudem et honorem ejusdem beati Apostoli augere, augeat. Nos vero ideo dedimus huic majori altari monachos, ut hæc omnia fiant omni tempore ». Hucusque Gregorii papæ tertii inscriptio, quam Breve nominat, idemque quod indiculum, de qua voce superius actum meminimus.

At quas oblatas nominat, alio nomine, oblationes majores nuncupari consuevere, de quibus cum primo Annalium tomo, tum alibi diversis locis sparsim dictum est. Erant itaque istæ oblatæ, quas vocat, certa mensura panis et vini, quæ ex ejus Decreto, e patriarchio per oblationarium, ut ait Anastasius (erant diaconi oblationarii nominati, huic usui inservientes), pro missis illis celebrandis in Basilicam S. Pauli diebus singulis portaretur; prout hodie in quibusdam Ecclesiis fieri consuevit. Cæterum quod ad voces ipsas pertinet, inter oblatas et oblationes differre putamus, sicut inter genus et speciem : siquidem oblationum nomine, quicquid Deo offertur cujusvis speciei, intelligi debet. Oblatarum vero nomine, quod offertur tantum pro celebrando sacrosancto missæ sacrificio. Cum alioqui panis etiam offerri a populo soleret ad eulogias conficiendas, cum panis ipse communiori benedictione benediceretur, qui in populo divideretur, qui usus adhuc in pluribus viget Ecclesiis. Rursus vero oblatarum nomen usurpatum interdum invenimus pro ipsa Eucharistia apud antiquos rituales, communius autem pro ipso pane et vino, quod offertur sacrificii celebrandi causa. De qua Remigius Antisiodorensis de celebratione missæ dum agit, post alia hæc habet : « Subripit, inquit, interim sacerdos a populo oblatam, ut ipse, qui est inter Deum et ipsum populum mediator, preces eorum, et vota Deo offerat ». Ex hujusmodi oblatis olim ea pars tantum ad sacræ Eucharistiæ usum sumebatur, quæ ad communicandum populum satis esset, ut ex S. Cypriano [1] colligitur, dum redarguens divitem feminam, sine ejusmodi oblatione ad Ecclesiam venientem, hæc improperat, dicens : « De sacrificio, quod pauper obtulit, sumis ». Et S. Augustinus [2] : « Erubescere, inquit, debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit ». Quæ autem supererant, nec consecrarentur ex pane et vino, in usum sacerdotum offerentium sacrificium, et clericorum ministrantium cedebant. Postea autem cum est factum, ut quæ in sacrificium

[1] Cypr. de opul. et Eccl. — [2] August. serm. CCXV. de temp.

offerenda essent, sacerdotum diligentia pararentur : omnes illæ diversorum oblatæ absque diminutione, iisdem cessere ministrantibus. Ac tandem ad Gregorium redeamus, ejusmodi oblatas ad missas celebrandas non solum in Basilicis Urbis, sed etiam in cœmeteriis circumquaque positis ab eo fuisse decretas, Anastasius, ut audisti, testatur. « Rursus autem quod ad ejus scripta pertinet, scripsit ad Leonem imper. et ejus filium libros tres pro cultu sanctarum imaginum, reliquit et Epistolarum librum unum, sed his caremus ». Ad postremum vero Anastasius his claudit periodum rerum ab eo gestarum : « Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros viginti quatuor, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero octoginta. Qui sepultus est in cœmeterio Petri Apostoli, quarto kal. Decemb., Indict. decima. Cessavit episcopatus dies octo ». Hactenus Anastasius; reliqua vero ab eodem auctore de ipso Gregorio scripta, suis sunt locis pro ratione temporis collocata.

13. *Zacharias papa creatur.* — Quod igitur Longobardi essent in armis, in ipsoque procinctu ad cladem Urbis parati, factum est ut quamprimum, Gregorio papa defuncto, crearetur a clero successor. Sic igitur vix eidem persolutis extremis, octavo die ab ejus obitu Zacharias Pontifex summo omnium consensu creatur die quinta mensis Decembris ; quantum autem sederit, inferius in obitu ejus dicturi sumus. De eo autem habet ista Anastasius : « Zacharias, natione Græcus, ex patre Polychronio, vir mitissimus atque suavis, omnique bonitate ornatus, amator cleri et totius populi Romani, tardus ad irascendum, velox ad miserendum, nulli malum pro malo reddens, neque vindictæ sibi meritum tribuens, sed pius et misericors. A tempore ordinationis suæ omnia omnibus factus, etiam iis qui antea sui fuerant persecutores, bona pro malis reddidit, eosque honoribus promovens et provehens, simul et facultate ditavit. Invenit totam Italiam valde turbatam, simul et ducatum Romanum, persequente Luitprando Longobardorum rege ». Et inferius : « Divino nutu prænominatus sanctissimus Zacharias ad Pontificatum est elevatus; cui omnipotens Dominus tantam contulit gratiam, ut etiam pro salute populi Romani suam ponere animam non dubitaret. Missa igitur legatione ad jam dictum regem Longobardorum Luitprandum, salutaria illi prædicavit. Cujus sancti viri admonitionibus inclinatus, prænominatas quatuor, quas a duce Romano abstulerat civitates, reddere promisit. Dumque commotione facta, ad comprehendendum Transamundum ducem Spoletanum, exhortatione sancti viri exercitus Romanus conjungeret se in adjutorium prædicti regis, egressi sunt, et ipse Transamundus suam deceptionem conspiceret », qua scilicet Romanos, ut dictum est, decepisset, « egressus a Spoletana civitate sese prædicto tradidit regi ». Hæc hactenus : quæ autem idem Anastasius istis subdit, sequenti potius anno contigisse noscuntur.

14. *Caroli Martelli obitus et de ejus animæ asserta damnatione refutata sententia.* — Quo pariter anno undecimo kalendas Novembris Carolus cognomento Martellus moritur, cum jam pacem multis sudoribus partam stabilem posteris reliquisset. De anno affirmant omnes tam veteres quam recentiores chronographi ; de die testatur auctor anonymus, qui sui temporis res scribens, ad Gregorium Turonensem addidit Appendicem, sicut pariter apud [1] Aimoinum expressum habetur : quem et in Basilica sancti Dionysii apud Parisios esse sepultum, æque omnes assentiuntur. De quo ea quæ ad religionis cultum spectant ab aliis prætermissa, quæ nec certo quo gesta sunt anno, potuerunt haberi comperta, hic reddemus, quæ Lupus in rebus gestis sancti Maximini episcopi Treverensis scribens ad Valdonem anno Christi octingentesimo trigesimo narrat his verbis :

15. « Cum, inquit, Carolus princeps (cognomento Martellus) longa febrium vexaretur molestia, et cibi potusque fastidio vitæ periculum incurrisset, ei beatus Maximinus capienti somnum apparuit ; utque se ad suam abeuntem sequeretur memoriam, demonstravit, expergefactusque Carolus, satellitem, qui sibi forte assistebat, percontatur, si videret beatum Maximinum, qui secum paulo ante contulisset sermonem : illo vero negante : Modo, inquit, foras egreditur, atque imperavit, ut se continuo sequerer, apud ejus tumulum salutis compos futurus. Ita illum in lectica deportatum, et in soporem resolutum sanctus Maximinus iterum alloquitur, seque pro illo Domini postulasse clementiam, ostendit : illum vero, ne se ultro dedat vitiis, admonet. Mox igitur ut evigilavit Carolus, exsurrexit, et promotis promissis in sacrarium secessit, sibique offerendos cibos poposcit, qui triginta diebus proximis sumendorum alimentorum sibi possibilitate sublata, vix vitam solius aquæ haustu retinuerit. Escis itaque sumptis, amissas redire vires persensit. Hujusque non immemor beneficii, cœnobium S. Maximini prædiis auxit, quorum unum Patriosala, aliud Vitmaris Ecclesia, tertium Commiciacus vocatur ; sancto autem Petro Andaclanam obtulit villam ». Hucusque Lupus.

Sic igitur ex his vides hunc, quem multi ferunt exspoliasse bonis Ecclesias, eas locupletasse, more prædecessorum suorum.

16. Sed jam quæ scripta leguntur de Caroli anima æternis pœnis inferis mancipata, hic reddenda erunt, et eorum veritas disquirenda : præter illa autem, quæ de his leguntur in Vita S. Eucherii [2] Aurelianensis episcopi, et in Vita sancti Rigoberti [3] archiepiscopi Rhemensis, hæc accipe ex scriptis capitulis (ut præ se fert titulus) ab episcopis provinciarum Rhemensis et Rothomagensis, ad Ludovicum regem missis, apud Gratianum vero descripta, ubi agit de bonis Ecclesiæ non auferen-

[1] Aimoin. l. IV. c. 57. — [2] Extat apud Sur. tom. I. die XX Febr.— [3] Eod. tom. die IV Jan.

dis, his verbis[1] : « Quia vero Carolus princeps Pipini regis pater, qui primus inter omnes Francorum reges ac principes res Ecclesiarum ab eis separavit atque divisit, pro hoc solo maxime est æternaliter perditus. Nam sanctus Eucherius Aurelianus episcopus, qui in monasterio sancti Trudonis requiescit, in oratione positus, ad alterum sæculum raptus, et inter cætera quæ sibi Domino ostendente conspexit, vidit illum in inferno inferiori torqueri. Cui interroganti ab Angelo ejus ductore responsum est : Quia sanctorum judicatione, qui in futuro judicio cum Domino judicabunt, quorumcumque res abstulit ac divisit, ante illud judicium anima et corpore sempiternis pœnis est deputatus, et recepit simul cum peccatis suis pœnas propter peccata omnium, qui res suas et facultates in honore et amore Domini ad sanctorum loca luminaribus divini cultus, et alimoniis servorum Christi ac pauperum, pro animarum suarum redemptione tradiderunt.

« Qui in se reversus sanctum Bonifacium et Fuldradum abbatem monasterii sancti Dionysii, et summum capellanum regis Pipini ad se vocavit : eisque talia dicens, signum dedit, ut ad sepulcrum illius irent, et si corpus ejus ibidem non reperissent, ea, quæ dicebat, vera esse concrederent. Ipsi autem pergentes ad prædictum monasterium, ubi corpus ipsius Caroli humatum fuerat, sepulcrumque ipsius aperientes, visus est subito exisse draco, et totum illud sepulcrum interius inventum est denigratum, ac si fuisset exustum. Nos autem illos vidimus, qui ad nostram usque ætatem duraverunt, qui huic rei interfuerunt, et nobis viva voce veraciter sunt testati, quæ audierunt atque viderunt.

17. « Quod cognoscens filius ejus Pipinus, Synodum apud Liptinas congregari fecit, cui præfuit cum sancto Bonifacio legatus Apostolicæ Sedis Gregorius nomine. Nam et Synodum ipsam habemus, et quantumcumque de rebus Ecclesiasticis, quas pater suus abstulerat, potuit, Ecclesiæ reddere procuravit. Et quoniam res Ecclesiis, a quibus ablatæ erant, restituere propter concertationem, quam cum Walfaro Aquitanorum principe habebat, non prævaluit : precarias fieri ab episcopis exinde petiit, et nonas ac decimas ad restaurationes terrarum, et de unaquaque casata duodecim denarios ad Ecclesiam, unde res erant beneficiatæ (sicut in libro capitulorum regum habetur) dari constituit, usque dum piæ rẹs ad Ecclesiam revenirent. Unde et dominus Carolus imperator adhuc in regio nomine constitutus edictum fecit, ut nec ipse nec filii ejus successores hujusmodi res agere attentarent : quod manu sua firmavit, cujus plenitudinem habemus, et de quo capitulum excerptum in libro capitulorum ejus, quicumque librum illum habet, legere voluerit, invenire valebit.

« Hanc etiam relationem et in scripturis habemus, et quidam nostrum etiam viva voce dominum Ludovicum imperatorem patrem vestrum referre audivimus ». Hucusque ibi. Cæterum cum in Vita Eucherii eadem legantur, superadditum esse caput illud, haud levis suspicio est : si quis consideret, mox ante ejusmodi narrationem dici, contendisse precibus sanctum, ut ex hac vita solveretur ; sed non cohærent, quæ subsequuntur de Caroli damnatione, sed bene, quæ post illa habentur de ejus ex hac vita migratione.

18. Quod ad crimen pertinet, quam sæpissime accidisse, ut bonorum Ecclesiarum invasores, raptores, et usurpatores divinitus immissa vindicta perculerit, innumera declarant exempla, omni fide constantia, quæ superius diversis in locis pro temporum ratione sunt sparsa, ut nemo de his dubitare aliquando possit. Si enim profanarum etiam rerum raptoribus vindictam pro foribus adstitisse sæpe legimus : quomodo non magis adversus sacrilegos, expilantes Deo semel oblata, supplicium divinitus irrogari dixerimus ? Ut plane impius penitus convincatur, qui ejusmodi sacrilegiis obnoxios, nisi pœnitentes satisfaciant, pœnas posse evadere sempiternas existimet, contestante Apostolo [1] atque dicente, quod neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Verum historiam istam de visione facta S. Eucherio (quod asseritur) non posse subsistere, ex iis quæ dicta sunt in obitu ejusdem sancti, qui contigit ante decennium, quam Carolus moreretur, sive annos quatuordecim (ut Molanus ponit) satis intelligi potest, cum adeo repugnent tempora, ut S. Eucherius viderit animam Caroli apud inferos cruciari ; qui post ejusdem Eucherii obitum decem saltem annos reperiatur fuisse superstes : unde intelligas quantum absit, quod asseritur, ut Eucherius ea tempore Pipini regis per visum scire ac referre potuerit.

19. Sed et quod de ipsius Caroli pietate reperitur, ejusdem Ludovici imperatoris, ad quem talia fuisse scripta dicuntur, elogium eadem mendacii certe redarguit. Ipse enim Ludovicus imperator in Epistola ad Hilduinum [2] abbatem, hæc habet : « Proavus noster Carolus princeps Francorum inclytus per orationes ipsius excellentissimi martyris, adeptum se fuisse gratulatus est apicem principatus, eidemque decurso mortalitatis tempore, quod carius potuit habere depositum, corpus scilicet proprium in magni die judicii suscitandum, et animam Domino præsentandam fideliter commendavit, ac per hoc maxime devotionem ac fiduciam cordis erga peculiarem patronum patenter ostendit ». Hæc Ludovicus : qui si tam certam de damnatione Caroli sciret testificationem factam esse Pipino : quomodo non potius silentio præteriisset memoriam sepulturæ Caroli apud sanctum Dionysium, tanto miraculo infamatam, quam illam tanto præconio celebraret ?

[1] Apud Gratian. XVI. q. 1. post c. 59. ex Conc. Rothom.

[1] I. Cor. VI.— [2] Habetur in Areopagiticis ante vitam Dionysii apud Sur. tom. V. die IX. Octob.

20. Accedit et his, quod recte intelligenti omnem penitus dubitationem possit auferre. Idem enim ipse S. Bonifacius, qui asseritur inspector fuissesepulcri, et testis oraculi de damnatione ipsius ad inferos, scribens Epistolam ad Ethelbaldum Merciorum regem in Anglia, hominem scelestissimum, ut eum revocet ad pœnitentiam, inter alia plura ingerit exempla regum, qui ob ipsorum immensa scelera male perenntes, una cum corpore perdiderunt et animam, damnati in cruciatus perpetuos apud inferos; ubi de Carolo ipso agit, ponit nonnisi ista: « Carolus quoque princeps Francorum multorum monasteriorum eversor, et Ecclesiasticarum pecuniarum in usus proprios commutator, longa torsione et verenda morte consumptus est ». Hæc tantum ipse de Carolo, et nihil præterea amplius de ejus ex inspectione sepulcri a se visa, ut dicunt, et certa habita ad pœnas inferni damnatione; sicut de aliis dixerat ibi regibus. Cum tamen cogeret argumentum ea non solum silentio non præterire, sed magno id fuisset ipsi pretio redimendum, ut diceret, ingereret, atque etiam inculcaret tam horrendum spectaculum, quod vidisset, si revera dicere potuisset, cum ad ipsum perterrendum quæreret undique rationes. Imo et si impœnitens mortuus esset, utique et hoc dicere non tacuisset, sicut de aliis ibi dixerat. Verum etsi dira ob immensos dolores morte consumptus sit, haud tamen absque exomologesi ex hac vita recessisse, quæ ex Ludovico imperatore sunt recitata, demonstrant.

21. Vindex Deus, sed non judicans bis in idipsum, sic invasores jurium Ecclesiarum principes Christianos pœnitentes interdum miserando cruciatu ante interitum vult affligi, tum ut posteris sint in exemplum non minuendi, vel violandi Ecclesiasticam immunitatem, utque non leve esse delictum quod peccassent, ex portentosis et pæne insolitis ab ultore numine illatis pœnis posset intelligi; tum etiam ut cum iidem catholice vixerint, et alia complura bona fecerint, maxime vero quod propagantibus fidem fuerint adjutores (ut a Carolo, de quo agitur, factum vidimus) quod peccassent in Ecclesiæ jura, hic luerent potius, quam damnarentur perpetuis cruciatibus in inferno: a quibus eumdem fuisse immunem, putamus ex iis, quæ de eo superius pluribus in locis sunt dicta; nempe (quod est hic in memoriam revocandum) laudatam pietatem Caroli duorum Romanorum Pontificum assertione, Gregorii secundi, atque Gregorii ejus successoris, ejusdem nominis tertii, cujus illud maximum est de eodem Carolo Martello præconium, quod tum Dei, tum ejusdem Caroli opitulatione S. Bonifacius centum millia paganorum Germanorum ad Christianam religionem suscipiendam convertisset: ut plane de ipso (occulta licet et nobis incognita sint divina judicia) salutem cum piis regibus consecutum, existimare liceat; et si peccator extiterit (ut solent reges sæpe delinquere) per exomologesim illam factam, qua suam animam Domino per sanctum Dionysium præsentandam adeo sollicito studio commendavit, bene de ejus sit salute sperandum. Sed nec illuc tacendum, quod idem Carolus laudatus etiam invenitur ab ipso S. Bonifacio Germanorum apostolo, cum rogavit ejus filium Carolomannum, ut bene cœpta a parente circa cultum Christianæ religionis prosequeretur, rogans eum insistere paternis vestigiis, ut dicetur inferius, cum de ejus cum Carolomanno congressu agetur. At hic de his satis.

22. *Carolomannus succedens Carolo, de Synodo cogenda agit cum Bonifacio, qui de hoc et de aliis ad Zachariam scribit.* — Mortuo Carolo, duo filii Carolomannus major natu, atque Pipinus successerunt hæredes: principatum vero suum Carolomannus administrabat, nempe provinciam Austrasiæ (quæ et Alemannia appellatur) atque Thuringiæ: qui simul ac partem suæ hæreditatis accepit, nihil antiquius habuit, quam iis consulere, quæ ad religionem conservandam et propagandam spectare viderentur. Quamobrem S. Bonifacium ad se mox accersendum curavit, ut cuncta secundum canones recte disponerentur. De his ipse Bonifacius testis est in Epistola ad Zachariam data, quam hic tibi reddemus [1]. Cum enim Bonifacius ex verbis Carolomanni cognovisset illud ipsi esse in proposito, ut Synodum cogeret episcoporum, quo rebus Ecclesiasticis ubique collapsis consuleretur: antequam quicquam aggrederetur, statuit de his consulere recens creatum Romanum Pontificem Zachariam; quamobrem has ad eum primas omnium litteras dedit:

« Domino charissimo, summi Pontificatus infula prædito viro Apostolico Zachariæ, Bonifacius servus servorum Dei.

« Confitemur, domine pater, quia per nuntios referentes, quod venerandæ memoriæ Apostolatus vestri prædecessor Gregorius ergastulo corporeo absolutus ad Dominum migravit, quod majorem lætitiam non audimus, et expansis ad æthera palmis, Deo gratias egimus, quod clementem paternitatem vestram altissimus arbiter canonica jura regere, et Apostolicæ Sedis gubernacula tenere concessit. Ergo non aliter quam ut ante vestigia vestra geniculantes intimis flagitamus precibus, ut sicut prædecessorum vestrorum, pro auctoritate S. Petri, servi subditi, et subditi discipuli sumus, sic et vestræ pietatis servi obedientes, subditi sub jure canonico fieri mereamur, optantes Catholicam fidem, et unitatem Romanæ Ecclesiæ servare, et quantoscumque audientes, vel discipulos in ista legatione mihi donaverit Deus, ad obedientiam Apostolicæ Sedis invitare et inclinare non cesso.

23. « Necesse quoque habemus indicare paternitati vestræ, quia per Dei gratiam Germaniæ populis aliquantulum perculsis vel correctis, tres ordinavimus episcopos, et provinciam in tres parochias discrevimus, et illa tria oppida sive urbes,

[1] In Vit. S. Bonif. l. II. c. 1.

in quibus et ordinati sunt, scriptis auctoritatis vestræ confirmari, et stabiliri precantes desideramus. Unam esse sedem episcopatus decrevimus in castello, quod dicitur Wirtzburg, et alteram in oppido, quod nominatur Buriburg; tertiam in loco, qui dicitur Erphesfurt, qui fuit olim urbs Paganorum. Hæc tria loca propria auctoritate Apostolatus vestri roborari, et confirmari diligenter postulamus, ut si Dominus voluerit, per auctoritatem et præceptum sancti Petri, jussionibus Apostolicis fundatæ et stabilitæ sint tres in Germania sedes episcopales; et ut præsentes vel futuræ generationes non præsumant vel parochias corrumpere, vel violare præceptum Apostolicæ Sedis.

24. « Notum similiter sit paternitati vestræ, quod Carolomannus dux Francorum me accersitum ad se rogavit, ut in parte regni Francorum, quæ in sua est potestate, faciam Synodum congregari; et promisit se de Ecclesiastica religione, quæ jam longo tempore, id est, non minus quam per sexaginta vel septuaginta annos calcata et dissipata fuit, aliquid corrigere et emendare velle. Quapropter si hoc, Deo inspirante, veraciter emendare voluerit, consilium et præceptum vestræ auctoritatis habere debeo. Franci enim (ut seniores dicunt) plusquam per tempus octoginta annorum Synodum non fecerunt, nec archiepiscopum habuerunt, nec Ecclesiæ canonica jura alicubi fundabant vel renovabant. Modo autem maxima ex parte civitates et episcopales sedes traditæ sunt laicis cupidis ad possidendum, vel clericis scortatoribus, vel publicanis sæculariter ad perfruendum. Nam si per verbum vestrum hoc negotium, duce rogante supradicto, renovare et corrigere debeo, præceptum et judicium Apostolicæ Sedis cum canonicis (canonibus) Ecclesiasticis præsto habere cupio. Si invenero inter illos diaconos, quos nominant, qui a pueritia sua semper in stupris, semper in adulteriis, et in omnibus semper spurcitiis vitam ducentes, sub tali testimonio venerunt ad diaconatum, et modo in diaconatu concubinas quatuor, vel quinque, vel plures noctu in lecto habentes, Evangelium tamen legere, et diaconos se nominare nec erubescunt, nec metuunt: et sic in talibus incestis ad ordinem presbyteratus venientes, in iisdem peccatis perdurant, et peccata peccatis adjicientes, dicunt se pro populo posse intercedere, et sacras oblationes offerre: novissime (quod pejus est) sub talibus testimoniis per gradus singulos ascendentes, ordinantur et nominantur episcopi: si, inquam, tales invenero inter illos, rogo, ut habeam præceptum conscriptum auctoritatis vestræ, quid de talibus definiatis, et per responsum Apostolicum convincantur et arguantur peccatores. Inveniuntur etiam quidam inter eos episcopi, qui licet se fornicarios et adulteros dicant non esse, sunt tamen ebriosi vel venatores, et pugnant in exercitu armati, et effundunt propria manu sanguinem hominum, sive Paganorum, sive Christianorum. Et quia servus et legatus Apostolicæ Sedis esse dignoscor, unum sit verbum, et meum hic, et vestrum ibi, si contingat ut ad judicium auctoritatis vestræ pariter missos dirigamus.

25. « Præterea de una re necesse habeo et consilium quærere, et licentiam petere, eo quod venerandæ memoriæ prædecessor vester, sicut audistis, in præsentia vestra mihi præcepit, ut presbyterum ante obitum meum, Deo volente, in Ecclesiastico ministerio hæredem et successorem constituere deberem. Et hoc mihi, si Dei voluntas est, placet, et modo dubito, et nescio si fieri possit: quia postea frater illius avunculum ducis Francorum occidit, et adhuc ignoramus, qualiter ista discordia pacificari, vel finiri valeat. Sed obsecro, ut auctoritatis vestræ licentia sit, cum consilio servorum Dei de ista electione facere, quod nobis in commune pro Ecclesiæ utilitate, vel fructu spirituali, et defensione religionis optimum esse videatur, ut consensum vestrum habeam de hoc facere, quod optimum mihi inspirare dignetur Deus: quia hoc non videtur posse fieri, si contrarius princeps fuerit.

26. « Præterea quærere et interrogare paternitatis vestræ consilium debeo de quadam confusione, quæ nuper ad nos veniens, mentem nostram conturbavit, et sacerdotibus Ecclesiarum verecundiam incutiebat: nam laicus quidam magnæ personæ ad nos veniens dicebat, sibi ab Apostolicæ Sedis Pontifice sanctæ memoriæ Gregorio datam esse licentiam, ut in matrimonium acciperet viduam avunculi sui, quæ et ipsa fuit uxor consobrini sui, et ipsa, illo vivente, discessit ab eo, et iste vir, qui nunc eam accipere desiderat, affirmat sibi licentiam datam, et in tertia generatione propinqua esse dignoscitur. Hæc etiam votum castitatis Deo vovens, velata fuit, et iterum abjecto velamine maritata. Tale enim matrimonium supradictus homo sibi ab Apostolica Sede affirmat esse concessum, quod non existimamus verum: quia Synodus et Ecclesia, in qua natus et nutritus fui, id est, in transmarina Saxonia, Lundonensis Synodus, quæ in primis a discipulis S. Gregorii, id est, Augustino, Laurentio, Justo, Mellito archiepiscopo constituta et ordinata fuit, talem copulam et matrimonium maximum scelus et horribile flagitium ex auctoritate sacræ Scripturæ judicabant.

27. « Quapropter paternitas vestra hujus rei veritatem nobis indicare non dedignetur, ut Ecclesiæ sacerdotibus vel populo Christiano inde scandala et schismata non oriantur: quia carnales homines et idiotæ Alemanni, vel Bajoarii, vel Franci, si juxta Romanam Urbem aliquid fieri viderint, ex his peccatis, quæ nos prohibemus, licitum esse putant, et nobis improperium deputant, sibi vero scandalum vitæ accipiunt.

« Sicut affirmant se vidisse annis præteritis in Romana Urbe, et juxta Ecclesiam S. Petri, die vel nocte, quando kalendæ Januarii intrant, Paganorum consuetudine, choros ducere per plateas, et acclamationes et cantiones sacrilegas facere, et

nullum de domo sua vel ignem, vel ferramentum, vel aliquid commodi vicino suo præstare velle. Dicunt quoque, se vidisse ibi mulieres pagano ritu philacteria et ligaturas in brachiis et cruribus ligatas habere, et publice ad vendendum venales aliis offerre. Quæ omnia, eo quod ibi a carnalibus et insipientibus videntur, hic improperium et impedimentum prædicationis et doctrinæ efficiunt. De talibus ait Apostolus [1]: Dies observatis et tempora: timeo, ne sine causa laboraverim in vobis. Et S. Augustinus dixit [2]: Qui divinationibus et auspiciis, vel philacteriis, vel quibuslibet auguriis crediderit: etsi jejunet et oret; etsi jugiter ad Ecclesiam currat; etsi largas eleemosynas faciat; etsi corpusculum suum in omni afflictione cruciaverit: nihil ei proderit, quandiu sacrilegia illa non reliquerit. Nam si istas paganias ibi paternitas vestra in Romana Urbe prohibuerit, et sibi mercedem et nobis maximum profectum in doctrina Ecclesiastica acquiret. Episcopi quoque et presbyteri generis Francorum, qui fuerunt adulteri vel fornicatores acerrimi, quos in gradu episcopatus vel presbyterii fornicationum nati filii arguunt, redeuntes ab Apostolica Sede, dicunt sibi Romanum Pontificem licentiam dedisse, ministerium episcopale in Ecclesia usurpare. Contra quos contendimus, quia Apostolicam Sedem contra Decreta canonum nequaquam audivimus judicasse.

28. « Hæc omnia, domine charissime, propterea vobis nota fecimus, ut vestræ auctoritatis responsum talibus dare possimus, ut per cautelam vestræ doctrinæ oves Ecclesiæ non seducantur, sed lupi rapaces convicti et superati pereant. Interea munuscula pauca vobis direximus, non quia digna sint paternitate vestra, sed pro indicio charitatis, obedientiæ et devotionis, id est, villosam unam, argenti et auri tantillum. Dextera Domini protegente, incolumem valere et in Christo proficere beatitudinem vestram in longitudine dierum optamus ». Hactenus Epistola, cui hi subjiciuntur versus:

Te Deus altithronus sancta conservet in æde
Sedis Apostolicæ rectorem, tempore longo [1]
Mellilua gratum populis doctrina per orbem;
Perficiatque Deo dignum pia gratia Christi.
Splendida percipiat florens sua gaudia mater,
Atque domus Domini lætetur prole fecunda (secunda).

Dedit autem has litteras Bonifacius Deneardo presbytero fidelissimo nuntio, ut apparet ex redditis a Zacharia ad ipsum Bonifacium litteris, quæ anno sequenti, quo sunt datæ, ponentur. Porro proficiscentem Deneardum his commendatitiis litteris communivit [2]:

« Charissimo filio Regiberto præfecto Bonifacius servus servorum Dei in Domino æternam salutem.

« Dignitatis tuæ clementiam obsecramus precibus, ut hunc missum litterarum mearum Romam pergentem propter responsa Ecclesiastica, et orationum causa, per vestros fines conservatum transire permittatis, ut eum adjuvare in propriis necessitatibus dignemini, sicut prioribus missis nostris fecisse mihi revertentes referebant. Agite ergo de hac petitione, ut merces vestra coram Deo crescat et multiplicetur. Vale in Christo ».

[1] Gal. IV. — [2] Aug. serm. de temp. CCXLI.

[1] Unus videtur deesse versus.— [2] Eod. qui sup. Cod. Ep. XXXII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6234. — Anno Æræ Hispan. 779. — Anno Hegiræ 124, inchoato die 15 Novemb. Fer. 4. — Jesu Christi 741. — Zachariæ papæ 1. — Constantini Copronymi 22 et 1.

1. *Moritur Leo imp.* — Ad num. 1 et seq. Theophanes ad annum XXIV Leonis imp. quem kalendis Septemb. superioris Christi anni exorditur, ait: « A mensis Martii die vicesimo quinto decima quinta Indictione, ad mensis Junii diem decimum octavum nona Indictione, Leo imperavit. Tenuit autem imperium annis viginti quatuor, menses duos, dies viginti quinque. Constantinus pariter ejus filius impietatis æque ac imperii successor a præfato mensis Junii die decimo octavo nona Indictione, ad mensis Septembris diem decimum quartum Indictione decima quarta, Deo permittente, potestatem obtinuit annos quatuor supra triginta, menses tres, dies duos. Is ergo Leo, ut præmisimus, eodem anno ejusdem Indictionis nonæ, mensis Junii die decimo octavo, simul cum animæ mortem obiit corporis: cui in tyrannidis summa potestate occupanda filius Constantinus suffectus

est ». Baronius, qui Leonis imperium a die xxv mensis Martii anni DCCXVI auspicatur, et mortem ejus hoc anno collocat, dicit corrigenda ea quæ hic scribit Theophanes. Verum is nullibi magis accurate locutus est, Indictionem qua Leo imperium iniit, quave mortuus est, semel et iterum memorans, et tam diem ejus natalem, quam emortualem exprimens. In hoc tamen errat Theophanes, vel forsan ejus librarii, quod hunc annum vocet Incarnationis secundum Alex. DCCXXXII, qui kalendis Septemb. anni Christi DCCXXXIX inchoatur. Sed Indict. IX, quam iterat, nos de ejus sententia certos reddit, ostenditque Leonis initium ab anno DCCXVII nullo modo removeri posse. Nicephorus in Breviario dicit, Leonem ex aqua intercute mortuum esse.

2. *Constantinus Copronymus patre scelestior.* — A num. 3 ad 6. Pergit Theophanes citatus : « Nunc irreligiosissimi et infelicis undequaque filii ejus nefaria gesta, sceleratiora multo Deoque magis invisa decet recensere ; ex veritatis tamen oraculis, ceu in Dei cuncta inspicientis ac intime penetrantis conspectu positi, nulla vel rei superfluæ accessione facta, quod nimirum cum posteris, tum in misellis atque improbis homuncionibus secundum execrandam iniquissimi imperatoris sententiam errantibus prodesse queat, quæ ab Indictione decima, et primo imperii ejus anno deinceps gesta sunt, fideliter enarrabimus. Ipse siquidem perditissimus ac mente plane stupefactus, sive potius sanguinaria ac crudelissima fera, tyranni, non legitimi imperatoris more imperium administrans, a Deo imprimis, et Servatore nostro Jesu Christo, et ab immaculata et sanctissima ejus Matre, et a sanctis omnibus, mala præstigiarum arte affectata, impuritatibus, effuso victimarum cruore, equinis stercoribus et lotiis seductus, obscenis tactibus, et dæmonibus invocandis assuetus ab infantia, studiis deinceps omnibus, quæ animum perdunt et perniciem ingerunt a primis annis innutritus fuit.

3. *De Artabasdo sibi imperatore præficiendo Constantinopolitani cogitant.* — « Postquam vero paternam potestatem ejusque simul impietatem hæreditario jure adiit, quis explicare valeat, quas malitiæ turbas ab ipsis primordiis scelestus ille ac piaculis omnibus infectus moverit, et quas per universum orbem, tanquam per aeris spatium, malorum evomuerit flammas ? non levis etenim incendiorum hujusmodi spectatores tristitia et animorum consternatio incessit : adeo ut ab imperii statim principio propter innatam truculentiam omnes exosum habuerint, et in Artabasdum curopalatem et Opsicii comitem, et ob locatam sororem Annam ejus generum, ceu rectum de fide sensum jugiter retinentem bene affecti imperium studuerint transferendum ».

4. *Artabasdus imperator salutatus.* — Theophanes his narratis exorditur annum Incarnat. secundum Alex. DCCXXXIII, qui kal. Septemb. superioris Christi anni incipitur, et cum mense Augusto currentis absolvitur. Et tamen annum illum Incarnat. secundum Alex. copulat cum anno primo Constantini imper. quem inchoat a kalendis Septemb. hujus Christi anni. Quare Chronicon Theophanis per hujus imperatoris tempora perturbatum ac corruptum quoad Incarnationis annos, ideoque annos imperii Constantini, qui recte in eo procedunt, tantum citabimus. Anno itaque primo Constantini a kalendis Septemb. hujus Christi anni cœpto, ait Theophanes : « Mensis Junii die vicesimo septimo ad insequentem Indictionem decimam pertinente, adversus Arabes circa Opsicii regionem expeditione suscepta, ad urbem, quæ Crasus dicitur, venit ; cum vero Artabasdus Opsicii militum manu comitatus Dorylæi versaretur, mutuam de se sibi invicem suspicionem ingerebant ». Paulo post prodit Theophanes : « Hinc imperii in seipsum armati sævissimæ pugnæ, civiumque ad invicem conflictus, imperatoribus duobus renuntiatis, et ex æquo de potestate contendentibus, etc. » Theophanes patricius et magister « Artabasdo bene affectus, ad magnæ Ecclesiæ catechumena populo collecto, tum litteris tum Thalassii *Silentiarii* testimonio, imperatorem fato functum et Artabasdum a Thematibus imperatorem salutatum suadet. Confestim populus universus Anastasio falsi nominis patriarcha duce diris et maledictis, ceu naturæ monstrum et a Deo alienum Constantinum insequitur, cædem ejus, quasi ingenti malo liberati gratanter excipit, et Artabasdum velut Orthodoxum et sacrorum dogmatum defensorem imperatorem proclamat ».

5. *Anastasius episc. Constantinop. impietatem imperatoris propalat.* — Subjungit Theophanes : « Anastasius falso nomine patriarcha, veneranda ac vivifica crucis ligna manibus tenens, interposito jusjurando coram plebe disseruit : Per eum, qui lignis istis suffixus est, ita mihi dixit imperator : Ne Dei Filium, quem genuit Maria, quique Christus dicitur, uspiam reputaveris, quam simplicem ac nudum hominem. Eum etenim in lucem Maria protulit in eum modum, quo me mater mea Maria genuit. His auditis populus universus eum imperio abdicatum pronuntiavit ». Ita Theophanes ad an. I Constantini imper. Hæc Partim hoc, partim sequenti anno acta. Sed initium imperii Artabasdi hic explicandum.

6. *Currenti anno non vero insequenti.* — Baronius, cujus tempore Theophanis chronographia lucem non viderat, sed tantum versio ejus ab Anastasio edita, initium tyrannidis *Artabasdi* cum currenti Christi anno optime illigavit, quia Anastasius Indictionem, quam cum die XXVII mensis Junii, seu cum quinto kalendas Julias copulavit Theophanes, ipse prætermisit. Verum postquam Theophanes e tenebris emersit, apparuitque *Anastasium* varios temporum characteres, variasque res ab eo narratas in sua versione præteriisse, omnes novæ et ampliori Theophanis versioni standum esse censuere, indeque plerique cum Petavio in Notis ad Breviarium historicum Nicephori p. 82,

initium imperii *Artabasdi* post mensem Junium Indictione decima notatum, ideoque sequenti Christi anno exordiendum esse contenderunt. Imo Cointius anno DCCXLII, num. 58 existimavit, tam *Artabasdum*, quam *Nicephorum* ejus filium exeunte anno septingentesimo quadragesimo secundo, vel ineunte proximo acclamatos imperatores, primumque eorum annum cum anno DCCXLIII componendum esse. Verum *Artabasdum* currenti Christi anno, *Nicephorum* vero ejus filium insequenti imperatores dictos, certum esse debet. Petavii aliorumque error, partim ex Theophane, seu potius ex ejus librariis, partim ex ejus interprete processit. Hic enim textus Theophanis : Τῷ οὖν Ἰουνίῳ μηνὶ, εἰκόστῃ ἑβδόμῃ τῆς ἐπέκεινα δεκάτης ἰνδικτιῶνος, hæc vero versio Goari : « Mensis itaque Junii die vicesimo septimo ad insequentem Indictionem decimam pertinente ». Et tamen Theophanes mox ante dixerat, Leonem Isaurum mortuum esse die XVIII mensis Junii Indictionis nonæ, qui ideo quæcumque Constantinopoli per annum integrum, a mense scilicet Junio præsentis anni ad Junium insequentem, gesta sunt, reticuit, si annum primum Constantini imp. ab iis, quæ contigere mense Junio sequentis anni Indictione X usque ad Septembrem notati inchoavit. Quare nullum mihi dubium est, quin Theophanes scripserit, *mensis itaque Junii die vicesimo septimo præcedentis Indictionis*, quam nempe in Leonis Isauri morte jam memorarat, vel quin loco *Indictionis nonæ*, ipse memoria lapsus, vel librarius scripserit *decimam*. Hunc errorem ejus interpres novo auxit : adverbium enim ἐπέκεινα, quod ibi præpositionis vim obtinet, non significat *insequens*, sed *præteritum* vel *retroactum*, locusque Theophanis non aliter ac a nobis præstitum vertendus. Theophanes, qui annos et Indictiones a kalendis Septemb. auspicatur, quando anno superiori mortem alicujus imperatoris recitavit, anno insequenti a Septembri inchoato narrare aggreditur quæ post mortem ejus novus egit ante kalendas Septemb. a quo die primum ejus imperii auspicatur. Unde cum *Leo Isaurus* die XVIII mensis Junii currentis Christi anni vivere desierit, Theophanes primum Constantini ejus filii ac successoris annum exorditur quidem a kalendis Septemb. ejusdem Christi anni, sed antea in medium adducit, quæ a morte Leonis ante easdem kalendas peracta sunt. Statim autem a *Leonis Isauri* obitu de constituendo novo imperatore, qui sacras imagines defenderet, Constantinopoli actum (1).

7. *Ex Nicephoro patriarcha corrigendus Theophanes.* — Hoc enim diserte nos edocet Nicephorus in Breviario, ubi narrata Leonis imp. morte de Artabasdo, quem Artabasum vocat, hæc scribit : « Artabasus vero imperatoris gener (Constantini is sororem in matrimonio habebat) cum iis, qui de populo superfuerant (erat enim Obsequianorum dux) ac duobus filiis Niceta et Nicephoro, in Dorylei campo stationem habebat. Hic audita soceri morte (ideoque hoc Christi anno) de invadenda tyrannide consilium capit. Quare populum omnem, quem in potestate habebat, sacramento adigit, fidos sibi ac benevolos fore, nec alterum imperatorem recepturos. Constantinus simul atque imperii compos factus est, cum delecta exercitus parte extra Urbem in campum (cui Crasso nomen est) egreditur, simulque Artabaso mandat, ut ad se veniat, quo inter se de propulsando hoste deliberent. Nec minus ille sua sponte maturabat, ut et concilio interesset, et eum imperio privaret. Interim Constantinus, audita tyrannidis fama, etc. propere digressus, ac saluti consulens, ad Orientalium regionem confugit, etc. Ad hæc Sisinnium patricium cum Thracensibus copiis, quibus præerat, ad suas partes pertrahunt, collatisque in unum viribus contra Artabasum procedunt. Nam Theophanes cognomento Monotius, qui magisterii dignitatem gerebat et Byzantii imperatoris partes agebat,

(1) Totam hanc de Artabasdo historiam diligentius retexendam esse censeo, atque variorum scriptorum testimonia ita inter se me compositurum blandior, ut ferme omnem corrupti textus suspicionem ab eorum historiis amoveam. Theophanes narrationem de Artabasdo suam inchoat a die XXV Junii Indictionis decimæ, quæ annum DCCXLII signat ; rem vero totam ita prosequitur, ut nihil deinceps de annis singularum rerum gestarum curet ; ac si scilicet omnia quæ Artabasdo acciderunt unius anni spatium impleverint, uno tantummodo ejus exitu excepto, quem ad Novembrim duodecimæ Indictionis, id est anni DCCXLIII rejicit. Ex quo intelligimus multa ab illo extra sedem suam referre ; et quemadmodum sub Indictione X quædam collocat, quæ serius acciderunt ; sic forte nonnulla, quæ diem et annum illum præcesserunt ad camdem Indictionem rejicit, quod forte tunc Artabasdus moliminum suorum optatum ad scopum pervenerit, imperio occupato. Nicephorus pariter statim ab obitu Leonis historiam Artabasdi deducit, quam postea unica serie parum curato annorum discrimine continuat. Ab eo auctore forte petenda sunt exordia seditionis quam movit Artabasdus, quæ cum eodem scriptore ad eumdem annum quo Leo decessit, annum scilicet DCCXLI, referenda sunt. Seditionis vero illius exitus, atque plena imperii occupatio nonnisi a Junio anni sequentis cum Theophane repetenda. Rerum vero potitus Artabasdus altero anno, Alexandrino scilicet a Septembri anni DCCXLI ad Septembrim anni DCCXLII deducto, Nicephorum filium suum ad imperii societatem adscivit ; et ex eo forte tempore ipse pariter Artabasdus imperii sui annos supputavit. Hinc in litteris Zachariæ Pontificis anni patris et filii pari passu procedunt. Quanquam vero Artabasdus imperii plenum jus anno DCCXLII obtinere cœpit, quia tamen ut invasor potius, quam justus imperator reputabatur, ideo nonnisi sero, anno scilicet DCCXLIII, post cœptum Aprilim anni ejus veluti legitimi, et justi imperatoris in publicis scriptis adscribi cœpti sunt. Hinc Zacharias Epistolam datam kalendis Aprilis Indictione XI, id est, anno DCCXLIII, Constantini annis signat. His ergo in hunc modum deductis salva sunt omnia penes Theophanem et Nicephorum ; immunes etiam a vitio sunt Epistolæ Zachariæ, quarum notas chronicas hypotesi suæ plane adversantes Pagius detruncat et deformat. At enim quomodo Epistola Zachariæ, quam legas apud Pagium ad an. DCCXLII, 6, sub anno DCCXLIII collocari potest, cum scripta sit ante Concilium Germanicum anni DCCXLII. Repono, Concilium illud ad sequentem annum DCCXLIII referendum esse, ut in nota ad A. DCCXLII demonstrabitur. Epistolæ vero geminæ ejusdem Zachariæ legendæ apud Pagium ad annum DCCXLIII, 6, 7, cum adscriptam referant apud Sirmondum Indictionem XII conjunctam cum die X kalendas Julias exhibent annum DCCXLIV. Sed quorsum hæc, inquies, nonne Epistolæ illæ adscriptos referunt annos Artabasdi cum filio, quos tamen ambos amotos fuisse ab imperio Novembri mense, Indictionis XII, id est anni DCCXLIII Theophanes affirmat ? Fateor ego quidem in hac re vitium aliquod intercessisse, sive illud in Theophane, sive in notis chronicis utriusque Epistolæ admittendum sit. Ut ingenue fatear, censeo corrigendum esse Theophanem, in cujus textu pro Indictione XII, Indictio XIII reformanda sit. Facilius enim vitium irrepere potuit in textum scriptoris illius, cujus historia mendis frequentibus scatet, quam in geminam Zachariæ Epistolam, quarum altera alteri persimilis est, et eamdem chronotaxim constanter tuetur. Quæ cum ita sint, suspicor exitum imperii Artabasdi integro anno citius in Annalibus collocari, ac deinceps ab anno DCCXLIII remotum ad annum DCCXLIV transferendum esse. MANSI.

ad Artabasum defecerat, eumque et imperatorem salutaverat, et Byzantiis persuaserat, Constantinum esse mortuum. Idem Nicephorum filium, qui tum in Thracia copias regebat, ad sese advocat, et ad urbis custodiam cum his, quos secum habebat militibus, disponit: qui ex officio imperatoris erant partim cæcitate, partim aliis pœnis ac contumeliis afficit. Artabasus interim cum suis ad urbem accedit, cujus adventu sanctorum imagines illico restitutæ sunt. Hunc pone secutus Constantinus Chrysopolim occupat, navale ex adverso Constantinopolis in Asia positum. Ubi paululum commoratus regreditur, et ad urbem Amoriam hyemat. Anno insequenti, etc. » Vides Nicephorum in narratione rerum gestarum cum Theophane vulgato convenire, huncque, quoad initium Artabasdi ex Nicephoro, non vero, ut arbitratus est Petavius laudatus, Nicephorum ex Theophane emendandum. *Artabasdi* initium, antequam ad pravam interpretis Theophanis versionem animum advertissem, mihi crucem fixit, et hæc alios omnes in errorem induxit. Sed ex dicendis hanc emendationem certissimam esse, adhuc evidentius patebit.

8. *Moritur Gregorius III PP.* — A num. 6 ad 14. *Gregorius III*, post obsidionem Romanam anno superiori a Luitprando rege factam, currenti supremum diem obiit: « Eratque magna turbatio inter Romanos et Longobardos. Quoniam et Beneventani et Spoletani cum Romanis tenebant. Sed dum idem Trasamundus Spoletinus dux noluit implere, quæ prædicto Pontifici et patricio simul et Rom. promiserat pro recolligendis quatuor civitatibus, quæ pro eo perierant, et aliis, quæ spoponderat capitula, et prænominatus rex ad motionem contra ducatum Romanum se præpararet, in his prædictis beatæ memoriæ Gregorius papa ex hac luce subtractus est », inquit Anastasius ipso initio Vitæ Zachariæ papæ. Aliquot ante menses Gregorius duas legationes in Franciam ad Carolum Majorem-Domus miserat, binasque ad eumdem litteras dederat, ut anno superiori ostendimus. Sed Carolus primum, et dein Gregorius hoc anno mortui sunt. Gregorius « sepultus est in cœmeterio Petri Apostoli, quarto kalendas Decembris, Indictione decima », inquit Anastasius, ideoque hoc anno die XXVIII mensis Novembris sepultus est. Idem Anastasius tradit, eum sedisse *annos decem, menses octo, dies viginti*, quod et in variis ejus exemplaribus Mss. legitur, nisi quod loco dierum XX, aliqua habent XXV, alia XXIV, alia alios numeros. In Catalogo Reginonis habentur dies XI, et quidem recte; cum enim Gregorius III die XVIII mensis Martii anni DCCXXXI consecratus fuerit Pontifex Romanus, sedit annos X, menses VIII, dies X, et die undecima, die nempe XXVIII mensis Novembris, quem in summam confert Regino, terræ mandatus est.

9. *Ei succedit Zacharias.* — « Cessavit episcopatus ejus dies quatuor », inquit Anastasius vulgatus, cui varia exemplaria Mss. consentiunt, licet in aliquibus per errorem legantur dies VIII. Ex dicendis enim in morte *Zachariæ, natione Græci*, qui Gregorio III successit, constat interpontificium fuisse tantum dierum quatuor, comprehensis etiam tam die obituali *Gregorii III*, quam die ordinationis *Zachariæ*, huncque consecratum fuisse die trigesima mensis Novembris sancto Andreæ Apostolo sacra. Baronius, qui Gregorio annos X, menses IX, dies XII, juxta aliquod corruptum Anastasii exemplar attribuit, juxta illud etiam interpontificium ad dies VIII extendit; sed recte diem ejus sepulturæ notat. At Papebrocius in Conatu Chronico-Historico *Gregorii III* obitum in diem X Novemb. sepulturam ejus in diem XXVIII ejusdem mensis, et Zachariæ ordinationem in diem XIX Novembris perperam confert, indeque *Zachariæ* mortem accelerare cogitur, ut infra videbimus.

10. *Zacharias et Luitprandus rex pacem ineunt.* — Anastasius postquam locutus est de præfato Trasamundo Spoletano duce et de Luitprando Longobardorum rege, laudatis verbis ista subjicit: « Missa legatione apud jam dictum regem Longobardorum salutaria illi prædicavit (nempe Zacharias) cujus sancti viri admonitionibus inclinatus prænominatas quatuor, quas a ducatu Romano abstulerat civitates, reddere promisit ». Addit Anastasius, Trasamundum promissis non stetisse, seseque prædicto regi tradidisse quod Pontifex de eo comprehendendo cogitaret. Tandem regem post multas dilationes cum Pontifice in urbe Narniensi convenisse. Rex « prædictas quatuor civitates, quas ipse ante biennium per obsessionem factam pro prædicto Trasimundo duce Spoletino abstulerat, eidem sancto cum eorum habitatoribus redonavit viro.... et pacem cum ducatu Romano ipse rex in viginti confirmavit annos ». Dicit denique Anastasius, hæc expleta esse X *Indictione*. Quare licet hæc a Baronio hoc anno recitentur, gesta sunt tamen sequenti, quo Indictio X usque ad kalend. Septemb. in cursu fuit. Præterea cum asserat Anastasius quatuor illas civitates *ante biennium per obsessionem factam*, ex ducatu Romano fuisse avulsas, intelligimus biennium illud ab anno DCCXL omnino inchoatum fuisse, eodemque anno Romam a *Luitprando* rege obsessam.

11. *Moritur Carolus Major-Domus.* — A num. 14 ad 22. *Carolum* Majorem-Domus Franciæ hoc anno mortuum esse inter omnes convenit, sed de die controversia est. In Annalibus Petavianis, et in Chronico San-Dionysiano dies ejus emortualis notatur *idibus Octobres*, seu dies XV mensis Octobris. Sed continuator Fredegarii Carolo coævus et familiaris ejus fratri Childebrando, diem XXII ejusdem mensis huic morti assignat: ait enim: « Rexit utraque regna annos XXV. Transiit itaque XI kal. Novembris, sepultusque est Parisius in Basilica sancti Dionysii martyris ». Verum cum jam antea scripserit, eum apud Carisiacum ad Isaram positum mortuum esse, videtur insinuare Carolum

die xv Octob. diem obiisse, et septem post dies in Basilica sancti Dionysii prope Parisios sepultum esse. Continuator regimen Caroli spatio annorum xxv circumscribit, quia illud auspicatur a die xii kalendas Apriles, seu a pugna Vinciacensi anno DCCXVII habita; ab eo enim tantum tempore majoratum utrorumque regnorum, id est, Austrasiæ simul et Neustrasiæ potiri cœpit; antea quippe in sola Austrasia auctoritate fruebatur. Annalista Metensis ait : « Rexit populum Francorum annis xxvi, mensibus vi, quia scilicet ejus regimen auspicatur a mense Aprili anni DCCXV, quo evasit e custodia. Denique annalista Fuldensis tradit, eum tenuisse *regnum Francorum annis* xxvii, quia annos regiminis ejus utrimque incompletos pro completis numerat.

12. *Illustribus virtutibus præditus fuit.* — Obiit quinquagenario major, bisque uxorem duxit, *Rotrudem* nempe, *et Sonechildem*. Liberos mares reliquit *Carolomannum, Pippinum, Bernardum, Hieronymum, Remigium,* et *Grifonem;* filias *Hadelogam* et *Chiltrudem*, ut ex Historicis Francicis liquet. Licet autem gesta a Carolo annalistæ potius notarint, quam retulerint, tamen vel ex nuda eorum notatione ac velut enumeratione aperte cognoscimus, inquit Hadrianus Valesius lib. 25 Rer. Franc. eum fuisse ducem bellicosissimum ac victoriosissimum, et singulari virtute, maxima auctoritate ac felicitate pæne incredibili præditum. Quis enim plura quam *Carolus* bella civilia et externa gessit; quis plura prœlia commisit; quis plures, vel potius, quis tot ex hostibus victorias tulit, semper domesticis copiis contentus, nec amplius quam semel Langobardorum auxiliis accersitis? Mansuetudinis ejus magnum est documentum clementia in devictos; nec enim unquam nisi in acie ferrum strinxisse dicitur, nec in populares bello captos hostesve sæviisse. Contra *Ragenfredo* cum vitam adimere posset, Andegavos dedit : *Chilperico* recepto regnum, nomen et insigne regium, *Hunoldo* Eudonis ducis filio Aquitaniam reddidit, et *Plectrudem* uxorem patris quondam sui, a qua custodiæ mandatus, paternisque opibus exclusus fuerat, violare nefas duxit. Sed de ejus virtutibus plura Valesius citatus.

13. *De regno Francico optime meritus.* — Laudatus continuator ait, Carolum obiisse *cunctis in gyro regnis acquisitis,* annalista vero Metensis, *cunctis in gyro gentibus positis, Francorum ditioni subactis;* quod verum est. Nam cum ducibus aut præfectis Aquitaniæ, Burgundiæ, Bajoariæ, aliisque coronæ Franciæ beneficiariis, qui supremum dominium affectaverant, feliciter bellum gessit. Hinc Eginhardus in Vita Caroli M. de Carolo Martello avo ejus loquens, inquit : « Carolus tyrannos per totam Franciam dominatum sibi vindicantes oppressit, et Saracenos Galliam occupare tentantes, duobus magnis prœliis » devicit. Quare non video, quomodo Cointius hoc anno num. 31, scribere potuerit, Carolum Martellum *Franciæ ne oppidulum quidem* adjecisse, *vituperarique merito* posse, *quod, ne Francia dilataretur, domesticis, quos cievit fovitque, tumultibus impediverit.* Etenim vere annalista Metensis ad annum DCXCI tradit : « Harum gentium duces in contumaciam versi, a Francorum se dominio per desidiam præcedentium principum iniqua se præsumptione abstraxerant », ideoque non solum a culpa immunis, sed etiam laude dignus Carolus, quod eos sub Francorum dominium reduxerit, et tot provincias regno Francico acquisiverit, quot duces eisdem præfectos subegit. Nec etiam audiendus Cointius cum asserit, citatum continuatorem scribentem, gentes illas contra Francos rebellasse, intelligendum esse, non de vera rebellione, sed de bellis post pacem factam ab illis instauratis, quia, ut inquit Papias, *rebellis*, *qui pace facta redintegrat bellum.* Licet enim hoc verum sit, et *rebellare* idem sit aliquando apud mediæ ætatis scriptores, ac iterum bellare, a Fredegarii continuatore vox ea in eo sensu accipi non potest; cum certum sit, duces illos a Francorum dominio recedere non debuisse. Denique Eginhardus citatus eos *tyrannos* appellans, vere rebelles fuisse, iterumque a Martello coronæ Franciæ juste adjectos nos dubitare non patitur.

14. *An quibusdam criminibus accusatus.* — Id criminis scriptores etiam antiquiores Carolo ingesserunt, quod Ecclesiastica bona laicis distribuerit, et Ecclesiasticas pecunias in usus proprios asseruerit; certum tamen nihil eum Ecclesiis abstulisse, ut inde ditior fieret, sed ut stipendia militibus daret. Quod præstitit, ut auctor libelli de Majoribus-Domus regiæ, qui hoc circiter tempore scripsit, testatur, *propter assiduitatem bellorum*, præsertim adversus Saracenos, adversus Saxones, et Frisios, qui idololatræ erant. Henschenius ad diem xx Februarii in Commentario ad Vitam sancti Eucherii observat, quod « ex multis a Carolo eversis monasteriis hactenus ne unicum quidem nominatur, uti neque aliqua Ecclesia, cujus pecunia in proprios ejus usus sit commutata ». Imo Carolus munificentissimum se præbuit erga Ecclesiam Ultrajectinam, erga Trevirense sancti Maximini cœnobium in Austria, erga monasteria Fontanellense, et San-Dionysianum in Neustria, multaque ipse vel erexit, vel locupletavit, ut passim in suis Annalibus demonstrat Cointius.

15. *Apparitio S. Maximini Carolo fabulosâ est.* — Baronius num. 15 refert ex Lupo in rebus gestis *sancti Maximini* episcopi Trevirensis, hunc sanctum apparuisse *Carolo* ægrotanti, ei sanitatem reddidisse, illumque, inquit Lupus, *ne se ultro dedat*, *vitiis admonet*, scilicet Maximinus. Verum Lupus, qui ut ipsemet sub finem testatur, scripsit *anno* DCCCXXXIX, retulit multa *fabulosis similia*, et Vitam sancti Maximini ab aliquo antiquo scriptore elucubratam interpolavit et corrupit. Primigeniam Henschenius ad diem xxix Maii existimat eam esse, quam ex Ms. monasterii sancti Victoris Parisiensis in medium affert, sed illa etiam nævis suis et erro-

ribus non caret, ut examinanti manifeste patebit; id enim non est hujus loci.

16. *Visio S. Eucherii et damnatio Caroli confictæ.* — *Carolum* post mortem ad inferos damnatum fuisse, eumque in inferno inferiori torqueri vidisse *sanctum Eucherium* episcopum Aurelianensem, nonnulli sæculo nono finxere. Sed hanc fabulam explosit primum Baronius n. 16 et seqq., deinde Sirmondus in Notis ad Capitulare XXIII Caroli Calvi, Henschenius in Notis ad Vitam sancti Eucherii, et Cointius anno DCCXLIII, num. 4 et seqq. Si enim *Eucherius* ex hac vita decessit anno DCCXXXVIII, non potuit videre animam *Caroli* apud inferos cruciari. Et si *Carolo* superstes fuit, non ideo hæc narratio vera; cum intrusa fuerit in Vitam sancti *Eucherii* ab auctore coævo scriptam; ea enim in variis Mss. Codicibus antiquissimis non extat, et Hincmarus archiepiscopus Rhemensis primus est qui eam inseruit in Vitam sancti Remigii, unius ex suis prædecessoribus. At ea Vita plura alia a veritate aliena continet. Præterea cum anno DCCCLVIII ortum fuisset dissidium inter *Ludovicum et Carolum Calvum* Francorum reges, episcopi provinciarum Rhemensis et Rothomagensis cum Hincmaro et Wenilone metropolitanis in Carisiaco palatio congregati, *Ludovico* Caroli ditiones invadenti Epistolam direxerunt, in qua visio *S. Eucherii* et damnatio *Caroli* enarrantur. Verum quomodo *Hincmarus* in ea Epistola scribere potuit, se id rescivisse a testibus oculatis; cum ante an. CXVII, quam celebraretur *Synodus Carisiacensis*, Carolus e vivis abiisset? Mitto alia argumenta apud laudatos scriptores legenda.

17. *Falsum est Carolum monasteria evertisse, et bona Ecclesiæ usurpasse.* — Baronius num. 20 ait, *sanctum Bonifacium* ad Ethelbaldum Merciorum regem, hominem scelestissimum, ut eum ad pœnitentiam revocaret, Epistolam scripsisse, eique exemplum Caroli proposuisse: « Carolus quoque princeps Francorum », inquit Bonifacius, « multorum monasteriorum eversor, et Ecclesiasticarum pecuniarum in usus proprios commutator, longa torsione et verenda morte consumptus est ». Verum verba illa intrusa sunt in Epistolam XIX Bonifacii ad Ethelbaldum regem scriptam, cum non reperiantur in editione Serarii, qui primum eas Epistolas ex Codicibus Mss. publicavit. Duo duntaxat exempla in ea Epistola Bonifacius proponit ultionis divinæ, unum in *Ceolredo* rege Merciorum, alterum in *Osredo* Deirorum et Berniciorum rege, qui scelera sceleribus addentes, in adulteriis etiam cum monialibus inventi sunt, et immatura ac terribili morte præventi. At in tota illa Epistola nullum verbum occurrit de *Carolo*, nec haberi debuit; quia is in adulterii suspicionem cum sanctimonialibus nunquam venit. Quanti fecerit Bonifacius *Carolum*, intelligitur ex Epistola ad eum a Gregorio III scripta, et a Baronio an. DCCXXXIX, num. 2 recitata: « Agnoscentes ex syllabis fraternitatis tuæ, quia de Germaniæ gentibus, quas sua pietate Deus noster de potestate Paganorum liberavit, et ad centum millia animas in sinu sanctæ matris Ecclesiæ tuo conamine et Caroli principis Francorum aggregare dignatus est », inquit Gregorius, qui hæc ex ipsiusmet Bonifacii ad se datis litteris didicerat. At, inquit Mabillonius laudatus, ea de morte Caroli verba extabant in exemplari, quod nactus est Baronius, sicuti et in exemplari veterrimo Saxonice exarato, quo usus est Spelmannus ad vulganda Acta Concilii Cloveshoviensis, tum in eo quod exscripsit Malmesburiensis lib. 2 de Reg. Angl. cap. 4. Verum ipsemet vir doctissimus fatetur Caroli damnationem *Eucherio* revelatam, non reperiri in quatuor Mss. Codicibus, ideoque interpolamentum illud nihili faciendum esse. Si itaque illa relatio ex Vita sancti Eucherii ex eo capite expungenda, quod sc. in quatuor Codicibus Mss. non reperiatur, laudata etiam verba adulterina censenda sunt in Epistola sancti *Bonifacii ad Ethelbaldum* regem. Nec refert, quod Codex, quo usus est Spelmannus, veterrimus sit; cum fabula de damnatione Caroli non diu post ejus mortem excogitata fuerit.

18. *Carolus duos tantum episcopos relegavit.* — A pluribus sæculis scriptores aliqui litteris mandarunt commentum illud de damnatione Caroli, quod et legitur in Vita sancti Rigoberti Rhemensis antistitis, quem ille post prœlium Vinciacense in exilium misit, in eaque dicitur *Carolum* non unum *Rigobertum* relegasse. Sed hactenus duo tantum episcopi a Carolo relegati proferuntur, *Rigobertus* Rhemensis, et *Eucherius* Aurelianensis, primus quia pro Raginfrido Majore-Domus Neustrasiæ contra *Carolum* Rhemis civitate ad Austrasiæ majordomatum pertinente stetit; *Eucherius* vero quia per calumniam sinistri de eo rumores apud *Carolum* sparsi sunt, in exilium missus. Quare non dubium, quin utraque narratio ex Synodi Carisiacensis Epistola transierit iisdem verbis in Vitam *sancti Rigoberti*, ineunte sæculo decimo conscriptam, et a Bollando ad diem IV Januarii recitatam, indeque translata fuerit ab interpolatore, qui Vitam sancti Eucherii a coævo scriptore compositam hoc commento auxit. Quam proclives fuerint scriptores mediæ ætatis ad hujusmodi fabulas comminiscendas, vel ab aliis jam confictas transcribendas, et quidem re minime examinata, innumeris exemplis liquet.

19. *Carolus bona sua filiis divisit.* — Ad num. 22 et seqq. Olim *Francia* in tria regna dividebatur, in Austrasiam, Neustrasiam et Burgundiam, et unicuique regno suus erat Major-Domus palatii. Postquam autem Neustrasiis uniti sunt Burgundiones, Francia in duas duntaxat præfecturas, Austrasiæ videlicet ac Neustrasiæ, distingui cœpit, duoque deinceps Majores-Domus fuerunt, unus in Austrasia, alter in Neustrasia. Utroque tamen majoratu, cum universa Francia penes unum regem esset, quidam gavisi sunt, et inter eos *Carolus*, ex quo *Raginfredum* Majorem-Domus

Neustrasiæ profligavit. Hoc autem tempore in Francorum regno octo hæ regiones erant, Austria, Suevia, Thuringia, Bajoaria, Neustria, Burgundia, Provincia, Aquitania; cum vero Carolus jam morbo premeretur, majoratum inter filios divisit. « Memoratus princeps », inquit continuator Fredegarii in sua Appendice, « consilio optimatum suorum expetito, filiis suis regna dividit. Itaque primogenito suo, Carolomanno nomine, Auster et Suaviam, quæ nunc Alemannia dicitur, atque Thoringiam tradidit. Alteri vero secundo filio juniori, Pippino nomine, Burgundiam, et Neuster, et Provinciam permisit », ut habet editio Duchesniana. In illa partitione, cujus varii scriptores meminere, nulla Bajoariæ et Aquitaniæ mentio reperitur, quia, ut conjicit Cointius hoc anno num. 24, duces seu præfecti illarum provinciarum nunquam sese Carolo subdere voluere. Audita hac regnorum seu majoratuum divisione, ortus est in Burgundia tumultus, quem Pippinus statim compressit. « Eo anno », inquit citatus continuator, « Pippinus dux commoto exercitu cum avunculo suo (seu patruo) Hildebrando duce et multitudine primatum et agminum satellitum plurimorum ad Burgundiam dirigunt, fines regionum præoccupant ». Præterea Chiltrudes Caroli patris obitu accepto, consilio novercæ suæ, id est, Sonechildis, in Bajoariam profecta est : « Chiltrudis quoque filia ejus (nempe Caroli) faciente consilio nefario novercæ suæ, fraudulenter per manus sodalium suorum Rhenum transiit, et ad Odilonem ducem Bagoariæ pervenit. Ille vero eam ad conjugium copulavit, contra voluntatem vel consilium fratrum suorum ». Propter odium adversus Odilonem ex prædicto matrimonio conceptum, ortum bellum Bajoaricum, de quo suo loco. Prætermiseram observare cum Henrico Valesio lib. 25 Rer. Francic. neminem Hepidanno et Odoranno, qui sæculo XI vixere, antiquiorem reperiri, a quo Carolus cognominatus sit *Martellus*.

20. *Grifo post Caroli patris mortem tumultuatur.* — Post Caroli mortem, Sonechildis ejusque filius Grifo tumultum statim concitarunt, de quo hoc anno hæc annalista Metensis scribit : « Carolus adhuc vivens, cum inter filios suos Carlomannum et Pippinum principatum suum divideret, tertio filio suo Gripponi, quem ex Sonihilde, quam de Bawaria captivam adduxerat, habuit, suadente eadem concubina sua (seu uxore), partem ei in medio principatus sui tribuit; partem videlicet aliquam Niustriæ, partemque Austriæ et Burgundiæ. De hac autem tertia portione, quam Gripponi adolescenti decessurus princeps tradiderat, Franci valde contristati erant, quod per consilium mulieris improbæ fuissent divisi, et a legitimis hæredibus sejuncti. Consilioque inito, sumptis secum principibus Carlomanno et Pippino, ad capiendum Gripponem exercitum congregant. Hæc audiens Grippo, una cum Sonihilde genitrice sua fuga lapsus cum his, qui eum sequi voluerant, in Lugduno Clavato se incluserunt. Carlomannus vero et Pippinus eos subsequentes, castrum obsident. Cernens autem Grippo, quod minime posset evadere, in fiduciam fratrum suorum venit. Quem Carlomannus accipiens, in nova Castella custodiendum transmisit. Sonihildi vero Kalam monasterium dederunt ». Cointius hanc Franciæ divisionem inter tres filios a Carolo factam inter fabulas reponit hoc anno num. 48, quod continuator Fredegarii in divisione Franciæ nullam *Grifonis* mentionem faciat. Sed nec ejus meminere Eginhardus, nec alii veteres Francorum scriptores, non quod *Grifo* a patre suo præteritus fuerit, sed quod post ejus mortem sua mox a fratribus parte sit exclusus, ut recte Hadrianus Valesius lib. 25 Rer. Franc. pag. 547.

21. *Post Carolum Ecclesiæ a laicis possessæ.* « Post Caroli Martelli ducis Francorum tempora, inquit Marca in Notis ad canonem VII Concilii Claromontani anno MXCV celebrati, qui primus bona Ecclesiastica militibus suis utenda permisit, Pippinus, Carolus, Ludovicus, et reliqui Gallorum reges, licet pietate insignes edictis suis et episcoporum conniventia precariam eorum possessionem laicis hominibus confirmarunt. Tunc non solum fundi et villæ; sed etiam Ecclesiæ ipsæ in beneficium illis concessæ sunt. *Ecclesiarum* nomine oblationes, decimæ, aliique reditus data et concessa intelligebantur, ut patet ex veteribus Actis. Tunc Ecclesiæ eo jure possessæ sunt, quo cætera beneficia sive feuda, adeo ut tandem in hæredes quoque transierint, et expositæ sint hominum commercio. Ne tamen sacramentorum celebratio a laicis Ecclesiarum possessoribus pendere videretur, inducta est quædam verborum distinctio ; ita ut in una eademque domo pars una *Ecclesia* diceretur quoad laicorum jura, et *Altare*, quoad juris spiritualis administrationem. Hanc observationem debemus Abboni Floriacensi, qui cæsus est anno millesimo tertio, in Apologetico quod scripsit ad reges Hugonem et Robertum. Ejus hæc sunt verba relata ab Aimoino cap. 8, de Vita sancti Abbonis Floriacensis martyris : « Certe, charissimi principes, nec Catholice vivimus, nec Catholice loquimur, quando illam Ecclesiam dico esse meam, ille alteram dicit esse suam, ac veluti quædam jumenta comparati jumentis insipientibus, utrasque aliquando venales proponimus, propositasque ab aliis emere non formidamus. Est etiam alius error gravissimus, quo fertur altare esse episcopi, et Ecclesiam alterius cujuslibet domini ; cum ex domo consecrata et altari unum quoddam fiat, quod dicitur Ecclesia ; sicut unus homo constat ex corpore et anima. Videte, æquissimi principes, quo nos ducit cupiditas, dum refrigescit charitas ». Quam plurimarum ejuscemodi possessionem Ecclesiarum a laicis abstulerunt repetitæ excommunicationum minæ in Synodis habitis undecimo sæculo, et præcipue sub Victore II, Gregorio VII et Urbano II. Ita Marca, qui fuse hæc prosequitur.

22. *S. Bonifacius tres episcopatus in Germania instituit.* — Sanctus Bonifacius, ubi accepit

Zachariam Pontificem Romanum renuntiatum esse ei per litteras sine die et anno scriptas, et a Baronio recitatas gratulatus est, addiditque : « Quia per Dei gratiam Germaniæ populis aliquantulum perculsis vel correctis, tres ordinavimus episcopos, et provinciam in tres parochias discrevimus, et illa tria oppida sive urbes, in quibus et ordinati sunt, scriptis auctoritatis vestræ confirmari et stabiliri precantes desideramus ». Inter Germanicas Franciæ ditionis provincias, quas Bonifacius erudivit, tres potissimum commemorantur, Thuringia, Francia, Hassia : « In Thuringiam », inquit Willibaldus in ejus Vita, « juxta mandatum Apostolicæ Sedis progressus est, etc. Franciam deinde (id est, Franciam Orientalem, seu, ut postea vocarunt, Franconiam) fratribus secum commeantibus, ingressus est, etc. ad obsessas antea Hessorum metas, cum consensu Caroli ducis, rediit, etc. » Aliquot post annos idem Bonifacius Bajoariam, ubi tunc unus supererat episcopus, in quatuor episcopatus divisit, ut suo loco diximus. Verum crescente in Ecclesiis Bajoariæ, seu, ut nunc loquimur, Bavariæ, numero fidelium, *Bonifacius* tres episcopatus erexit, singulos in singulis provinciis, unum in Francia Orientali apud *Wirtzburg*, alterum in Hassia apud *Buraburg*, tertium in Thuringia apud *Erphesfurt*, ut testatur ipsemet Bonifacius in laudata Epistola. *Wirtzburgum* ad Mœnum posita est, alioque nomine *Herbipolis* appellatur. Illius loci primus episcopus a Bonifacio constitutus est *Burchardus*, qui natus in Anglia venerat in Germaniam ad Bonifacium, sub cujus disciplina per aliquot jam annos degerat. *Buraburg*, seu Burisburg præcipuum fuit olim oppidum Bortharorum inter Friteslariam et Paderbornam, cujus oppidi hodie ruinæ duntaxat supersunt. Illic a Bonifacio primus constitutus est episcopus *Witta*, seu *Witanus*, aut *Wettanus*, et in Vita sancti Wigberchti a Lupo Servato *Albuinus* vocatur, et præsul Fritislarensis oppidi, *Witt* enim album significat, et Albuinus idem est ac *Witta*, latina videlicet barbari nominis interpretatione. Denique Erphesfurt, hodie *Erphordia*, Thuringiæ caput est ad Geram fluvium. Huic urbi datus a Bonifacio primus episcopus *Adelarius*, sive Adelharius, qui postea martyrio coronatus est.

23. *Miser status Ecclesiarum Germanicarum.* — In eadem ad Zachariam Epistola ait Bonifacius : « Notum similiter sit paternitati vestræ, quod Carolomannus dux Francorum me accersitum ad se rogavit, ut in parte regni Francorum, quæ in sua est potestate, faciam Synodum congregari ; et promisit se de Ecclesiastica religione, quæ jam longo tempore, id est, non minus quam per sexaginta vel septuaginta annos calcata (ideoque ab anno circiter DCLXX) et dissipata fuit, aliquid corrigere et emendare velle. Quapropter si hoc, Deo inspirante, veraciter emendare voluerit, consilium et præceptum vestræ auctoritatis habere debeo. Franci enim (ut seniores dicunt) plusquam per tempus octoginta annorum (ideoque ab anno circiter DCLX) Synodum non fecerunt, nec archiepiscopum habuerunt, nec Ecclesiæ canonica jura alicubi fundabant vel renovabant. Modo autem maxima ex parte civitates et episcopales sedes traditæ sunt laicis, cupidis ad possidendum, vel clericis scortatoribus, vel publicanis sæculariter ad perfruendum ».

24. *Nullus erat archiepiscopus in Germania.* — Sanctus Bonifacius quando ait, *Carolomannum* sese rogasse, *ut in parte regni Francorum* Synodum faceret congregari, *Franciæ* nomine Austrasianæ Franciæ partem intelligit, quam interpretationem ipsemet Bonifacius his verbis clarissime confirmat : « Franci, ut seniores dicunt, plusquam per tempus octoginta annorum Synodum non fecerunt, nec archiepiscopum habuerunt ». Reliquam Franciam per illos annos LXXX suos habuisse metropolitas, in eaque varias Synodos celebratas esse, licet multarum memoria perierit, certum est. His sancti Bonifacii in citata Epistola verbis : « Modo maxima ex parte civitates et episcopales sedes traditæ sunt laicis », plane evertitur quod idem Cointius anno currenti num. 41 scribit, scilicet nullum laicum produci posse, cui episcopatum *Carolus* dederit, ideoque et commentum esse quod a variis traditur, *Carolum* plures episcopatus laicis dedisse ; cum enim is Austriæ tot annis præfuerit, imo et reliquæ Galliæ, non video quomodo fieri potuerit, ut bona Ecclesiastica a laicis hominibus sine ejus concessione aut consensu possessa fuerint. Præterea perperam scribit Cointius, illas Bonifacii ad Zachariam papam litteras, quas Baronius hoc anno collocat, anno sequenti datas esse ; eæ enim Concilium Germanicum anno sequenti XI kalendas Maii celebratum, quemadmodum et responsum Zachariæ ad Bonifacium præcesserunt, ut anno sequenti videbimus. Denique Blondellus lib. contra primatum Ecclesiæ pag. 754 male scribit, *Bonifacium*, quando laudatam ad Zachariam dedit Epistolam, de statu Galliarum parum edoctum fuisse, cum sæculo præterito, anno DCLXXXII, Rothomagi Synodus habita fuerit, aliæque alibi variis annis ; *Bonifacius* enim de sola Francia Austrasiana loquitur, ut mox exposuimus.

ZACHARIÆ ANNUS 1. — CHRISTI 742.

1. *Artabasdus victus a Constantino.* — Christi Redemptoris annus septingentesimus quadragesimus secundus decima inscribitur Indictione, quo flagrat Oriens bello civili, dum Constantinus in Armenia imperaret, Artabasdus vero Constantinopoli; qui adversus eum progressus posteriores retulit, rediitque Constantinopolim, magna accepta clade suorum.

Quod enim antequam proficisceretur ad bellum, filium suum Nicephorum coronavit imperatorem per Anastasium pseudoepiscopum Constantinopolitanum : hujus rei gratia divinam indignationem incurrit, ut nec filii, nec patris ab eodem pariter coronati imperium staret : « Plantationes siquidem adulterinæ (quod Sapiens ait [1]) non dabunt altas radices, nec stabile fundamentum collocabunt ». Par enim erat, si eum vindicandæ e manibus imperatoris hæretici Christianæ religionis zelus incenderet, incipere a domo Dei, et ante omnia nefarium patriarcham e throno depellere, et episcoporum judicio subjicere judicandum; orthodoxum vero præsulem subrogare. Sed quia magis apud eum valuit jus regnandi, quam vera religio, meruit excidere ab imperio atque vita.

Ante hæc autem qui ab eodem Artabasdo missus fuit Niceta filius junior adversus Constantinum imperatorem, æque male pugnavit hoc pariter anno mense Augusti decimæ Indictionis, ut testatur Theophanes de his pluribus agens.

2. *Sedes Antiochena episcopum recuperat.* — « Quo pariter anno (idem inquit auctor) pluviæ defectus et terræ motus per loca facti sunt adeo vehementes, ut montes unirentur ad invicem per eremum Sabæ, et castella in terram immergerentur absorpta ». Sed et eodem anno Ecclesia Antiochena, accepto quo caruerat diu præsule, respirare aliquantulum cœpit : nam de his Theophanes : « Anno, inquit, secundo imperii Constantini mortuus est Evelid Arabum princeps. Sic sanctissima Ecclesia Antiochena per annos quadraginta viduata manens, prohibentibus Arabibus patriarcham fieri in eadem, habens quemdam amantissimum monachum Syrum, nomine Stephanum, agrestem quidem, sed religiosum : jubet novus princeps in Oriente positis Christianis, si vellent, permitti sibi patriarcham habere, ipsum eligerent Stephanum. Qui divinitus id fieri arbitrantes, consecrant eum in sede Theopoleos. Ex tunc usque nunc discurrit sine prohibitione fieri hujusmodi ». Ut scilicet libera sit electio ejus sedis antistitis. Porro Evelid subrogatum fuisse Gizid principem Sarracenorum, idem auctor affirmat. Faustum et illud hoc anno accidit, ut Cosmas patriarcha Alexandrinus una cum suis abnegata hæresi Monothelitarum, ad Ecclesiam Catholicam se contulerit, quod idem Theophanes tradit.

3. *Petri episcopi Damasceni martyrium.* — Damascenus autem episcopus Petrus, zelo fidei æstuans, ab ejus civitatis principe Sarraceno lingua abscissus est, eo quod invectus esset in superstitionem ipsorum cultus; scribit enim hæc paucis Theophanes istis verbis : « Hali autem (id erat nominis principi) sanctissimum metropolitam Damasci (nomine Petrum) lingua mutilari præcepit, tanquam arguentem palam Arabum ac Manichæorum cognationem, et exulem penes felicem Arabiam Eudæmonem fecit, ubi moritur, martyrio pro Christi nomine percepto, cum expressiori voce divinas missas celebrasset, sicut hujus rei narratores aiunt, qui se propriis auditibus super hoc satisfactos esse testantur.

4. « Hujus æmulator homonymus Petrus apud Mavimenam iisdem temporibus osteusus est pro Christo martyr ultroneus. Languore siquidem detentus primores Arabum advocavit, utpote assuetos sibi, cum chartularius esset, et publica tributa facta ratione conferret, et ait illis : Mercedem quidem pro mei visitatione a Deo recipiatis; licet infideles amici sitis, testamenti mei testes vos volo, quod est tale : OMNIS QUI NON CREDIT IN PATREM ET FILIUM ET SPIRITUM SANCTUM CONSUBSTANTIALEM ET DIVINAM IN UNITATE TRINITATEM MORTUUS EST ANIMA ET ÆTERNO DIGNUS TORMENTO. TALIS EST MAHAMMAT PSEUDO-PROPHETA VESTER ET ANTICHRISTI PRÆCURSOR. Discedite ergo (si mihi creditis testanti vobis cælum et terram) ab illius fabulatione : consulo enim vobis, ne cruciemini cum illo. Cum hæc et plura

[1] Sap. IV.

cum eis de Deo ratiocinatus dissereret, audientes illi stupore seu vesania detenti longanimiter nisi sunt ferre, ex languore hunc præter sensum esse putantes. Cum autem ex infirmitate convaluisset, majori cœpit voce clamare : Anathema Mahammath, et fabulosum scriptum ejus, et cuncti qui obediunt et credunt ei. Tunc per gladium animadversionem perpessus, martyr ostensus est. Hunc declamationibus sermonum honoravit sanctus pater noster Joannes, qui cognominatus est Chrysoroas propter auream et fulgidam Spiritus sancti gratiam, quæ in ipso tam verbo, quam in vitæ actu effloruit. Quem videlicet Constantinus impius imperator annue, propter eminentem orthodoxiam ejus, anathemati submittebat, et pro Mansur (quod ejus avitum nomen est) idque, redemptus, interpretatur, sensu Judaico Manseron, novum Ecclesiæ magistrum, mutato nomine, vocitabat ». Hucusque Theophanes, quem loqui de sancto Joanne Damasceno egregio theologo, viro sanctissimo, non dubium est. Sed ad res Occidentales jam se transferat oratio.

5. *Zachariæ papæ Epistola respondentis ad Bonifacium.* — Hoc anno Zacharias papa cum accepisset quas recitavimus litteras a sancto Bonifacio episcopo Germanorum, ad ipsum prima die mensis Aprilis Epistolam reddidit ; in qua necesse est corrigas, quod in fine data ponitur dicta die undecima Indictione, ut restituendum sit, decima : idque ex iis quæ ibidem ponuntur, datam videlicet anno vicesimo quarto Constantini imperatoris, ex quo scilicet cum patre imperare cœpit : secundo autem, ex quo solus post obitum patris administrare cœpit imperium, quod anno superiori factum esse, quæ dicta sunt, docent. Sic igitur ex ejusdem contextu Epistolæ, et ex iis quæ dicta sunt ex Theophane et aliis de annis Constantini, Indictio mendosa corrigitur. Epistola autem sic se habet :

« Reverendissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio episcopo Zacharias servus servorum Dei.

« Susceptis sanctissimæ fraternitatis tuæ litteris per Denheardum religiosum presbyterum tuum : quia sospitem te (ut semper cupimus) esse cognovimus, omnipotenti ac misericordiosissimo Deo nostro magnas retulimus gratias, qui tibi in omnibus bonis prosperare dignatur. Magnam enim in cordibus nostris infundis lætitiam, quoties nobis sanctitatis tuæ scripta mittuntur, quando reperimus quæ ad salutem respiciunt animarum, dum quotidie in gremio sanctæ Matris Ecclesiæ per tuam prædicationem novi populi adduntur ; ubi et tres episcopos per loca singula, secundum seriem syllabarum tuarum, te ordinasse cognovimus ; qui eidem populo, quem ibi Dominus Deus noster per tuam sanctitatem aggregare dignatus est, præesse debeant, et petisti, ut per auctoritatem nostræ Sedis episcopales ibidem sedes firmentur.

6. « Sed tua sancta fraternitas pertractet mature, et subtili consideratione discernat, si expedit, aut si loca, vel populorum turbæ, talia esse probantur, ut episcopos habere mereantur. Meminisse enim debes, charissime, quod in sacris canonibus præcipimur observare, ut minime per villulas, vel modicas civitates episcopos ordinemus, ne vilescat nomen episcopi. Sed nos tuis sincerissimis atque nobis dilectis syllabis provocati, quæ poposcisti absque mora concedimus, et statuimus per Apostolicam auctoritatem, episcopales esse illic sedes, et per successionem episcopos teneri, qui populis præsint, atque verbum prædicationis subjectis insinuent, unam quidem in castello Wirtzburg, et alteram in oppido, quod nominatur Buriburg, tertiam vero in loco qui dicitur Erphesfort ; ita ut nulli post hæc liceat ea, quæ a nobis sancita sunt, violare, et auctoritate beati Petri Apostoli firma esse decernimus.

7. « De eo autem, quod nobis intimasti, quia te Carolomannus filius noster rogavit, ut in parte Francorum in sua ditione constituta Synodum celebrares, eo quod omnis Ecclesiastica regula, seu disciplina ab eadem provincia funditus abolita sit : nimis mœrendum est, quod per spatia tanta temporum ibidem Synodus sacerdotum minime celebraretur : unde nec quid sit sacerdotium ab eis, qui se sacerdotes esse existimant, cognoscitur. Sed dum, juvante Deo, quæ a præfato filio nostro promissa sunt, ad effectum perducta fuerint, tuaque fraternitas in memorato Concilio consederit cum eodem excellentissimo viro, si quos repererit episcopos, presbyteros, aut diaconos contra canones, vel statuta Patrum excessisse, id est, in adulterio ; vel si plures uxores habuerunt ; aut si sanguinem Christianorum, sive Paganorum effuderunt ; vel etiam aliis capitalibus vitiis, quibus canones obviasse reperit tua sanctitas : nulla ratione Apostolica auctoritate permittat sacerdotio fungi : quia tales a suo tantum ore falso nominantur sacerdotes, et deteriores sæcularibus esse noscuntur, qui se neque a fornicationibus, neque a nefariis matrimoniis abstinent, neque ab humani sanguinis effusione manus servant innoxias. At quid inde sentiunt, dicente Domino : Sacerdotes mei semel nubant ? et Apostolus[1] : Unius uxoris virum, etc. Et hoc ante susceptum sacerdotium uti licitum est : nam a die suscepti sacerdotii etiam ab ipso proprio conjugio prohibendi sunt. Quomodo se sacerdotio fungi considerant, qui talibus sceleribus involuti monstrantur, ut neque sæculares fideles his facinoribus involutos optemus ? Quomodo non pertimescunt divina mysteria contingere, aut quomodo ad adorandum pro peccatis populi accedere præsumunt, dum sacri canones neque purum clericum, cui sacerdotium non est, secundis copulari nuptiis permittunt ? Isti vero e contrario, non solum post susceptum sacerdotium se abstinere nolunt ab una uxore, imo luxuriæ dediti pejora sæcularibus scelera committunt, ut plures uxores habere præsumant, quibus neque unam con-

[1] I. Tim. III

cessum est post susceptum ministerium attrectare.

8. « Sed et ista parvipendentes, atque Dominum ad iracundiam provocantes, majora committunt facinora, dum propriis manibus Christianos atque Paganos necant; et fit ut qui in remissionem peccatorum debuerunt lavacrum regenerationis impendere, et Christi sacramenta donare aliis, ne in æternum perirent, eorumdem sacrilegis manibus exstinguantur. Quis enim sapiens hos existimet sacerdotes, qui neque a fornicationibus abstinent, neque ab effusione humani sanguinis manus servant innoxias? Quis eorum sacrificiis Dominum esse credit placatum? dicente Propheta [1]: Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus. Istos ergo, ut præmisi, nec sacerdotio fungi patiaris, neque divina contingere mysteria. Quicquid vero aliud eos contra Ecclesiasticam regulam excessisse repereris: canones, sive instituta Patrum præ manibus habeto, et sicut in eis edoctus fueris, discerne.

9. « Quod autem tibi successorem constituere petisti, ut te vivente in tuo loco eligatur episcopus: hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem Ecclesiasticam regulam esse monstratur: sed volumus ut tibi ministret, et sit in Evangelio Christi adjutor, dicente Apostolo [2]: Si quis bene ministraverit, gradum sibi bonum acquiret. Nimis enim reprehensibile ac detestabile esse manifestum est, ut, te vivente, tibi alium substituamus. Sed hoc admonemus, ut quandiu te divina jusserit clementia superesse, sine intermissione orare studeas, ut tibi Deus illum successorem concedat, qui ei possit esse placabilis, et populum, quem ad suam gratiam per tuæ sanctitatis industriam vocare voluit, irreprehensibiliter regere, atque ad viam vitæ perducere valeat. Nam quomodo hæc, quæ poposcisti, si etiam voluerimus, concedere possumus, dum nos fragiles homines sub conditione mortis constituti, ignoremus quid superventura pariat dies, et quis e nobis prior de præsenti sæculo migret? Si autem eumdem divina voluerit clementia post tui transitus diem superesse, si eum aptum agnoveris, et in tua voluntate fuerit definitum, ea hora, qua te de præsenti sæculo migraturum cognoveris, præsentibus cunctis, tibi successorem designa, ut huc veniat ordinandus, quod nulli alii concedi patimur.

10. « De illo vero, qui viduam avunculi sui, quæ et ipsa fuit uxor consobrini sui, et sacrum velamen habere monstrata est, et a beatæ memoriæ prædecessore sibi licentiam esse concessam divulgavit, ut in perniciosum matrimonium assumere debuisset: absit hoc, ut decessor noster ista præciperet. Nec enim ab Apostolica Sede illa permittuntur, quæ contraria esse Patrum, sive canonum institutis probantur. Admonere et increpare eos, frater charissime, ne cesses, quatenus a tam scelesto recedant matrimonio, ne in æternum pereant: reminiscantur se Christi sanguine esse redemptos, et non sponte se contradant diabolicæ potestati, sed magis omnipotenti Deo et Christo filio ejus, Spirituique sancto, in cujus nomine ab illius antiqui hostis erepti sunt potestate. Labora igitur, sanctissime frater, in eis, qui scriptum cognoscis [1]: Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvavit animam ejus a morte, et suorum operiet multitudinem peccatorum. Nos quoque ei pro hoc commonitoria scripta direximus.

11. « De kalendis vero Januarii, vel cæteris auguriis, philacteriis et incantationibus, vel aliis diversis observationibus, quæ gentili more observari dixisti apud beatum Petrum Apostolum, vel in Urbe Roma; hæc et nobis et omnibus Christianis detestabilia et perniciosa esse judicamus, dicente Domino [2]: Non augurabimini; et iterum Scriptura dicit [3]: Non sint auguria in Israel, nec observatio in domo Jacob. Igitur a nobis cavendum esse censemus, ut nullis auguriis et observationibus attendamus, quia omnia hæc abscissa esse a Patribus edocti sumus. Sed quia per instigationem diaboli iterum pullulabant, a die, qua nos jussit divina clementia (quanquam immeriti existamus) Apostoli vicem gerere: illico omnia hæc amputavimus: pari etenim modo volumus tuam sanctitatem populis tibi subjectis prædicare. Nam et sanctæ recordationis prædecessoris ac nutritoris nostri domni Gregorii constitutione omnia hæc pie atque fideliter amputata sunt, et alia quamplura, quæ, diabolo suggerente, pullulabant in Christi ovili ».

12. Audisti, lector, quam differat, res quæ geruntur in Urbe, longe positum audire quempiam, vel prope spectare. Nam præter illud vulgatum, quod dicitur de fama, vires acquirit eundo, ut interdum accidat, ut levis rumusculus crescat in immensum; etiam quæ non sint, tanquam quæ sint, firma assertione ferantur. Hæc magis invaluere istis ipsis nostris temporibus, quibus perditissimi novatores, ut populum ab ipsis semel deceptum, et per apostasiam ab Apostolica Sede in transversum actum, in impietatis officio valeant continere; ostentant populo litteras, quas se ab Urbe accepisse fingunt, vel a suis confictas accipiunt, refertas illas quidem nefandis criminibus, quæ ab Ecclesiasticis viris asserunt perpetrata, eademque ac si vera certaque exaggerant amplificantque, ut illud, quod conantur, deceptæ plebeculæ persuadeant, non sedere Romæ vicarium Christi, successorem Petri, sed Antichristum: ita ex moribus, quos vane credunt, aut fingunt, vel fictos percipiunt, de fide judicant stulte admodum, quasi morum pravitas corrumpere fidem valeat, quam nunquam neque pravi mores, neque infidelitas aliena valeat labefactare, dicente Apostolo [4]: « Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit? Absit: est autem Deus verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut justificeris in sermonibus tuis ». Quibus sermonibus? equidem

[1] Psal. v. — [2] 1. Tim. III.

[1] Jacob. v. — [2] Levit. XIX. — [3] Num. XXIII. — [4] Rom. v.

illis [1] : « Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua ». Et [2] : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam ». Et aliis id genus factis a Christo Domino Petro promissionibus, quas nunquam aliena scelera obruent vel exstinguent, licet vera essent, quæ de Romano Pontifice fingunt. Porro, deceptis miseris, illud ad salutem consequendam, si eam cupiant, suadendum, ut præsentes adesse velint, et oculis intueri num vera sint, quæ sæpius prædicata, vehementius inculcata a suis ipsorum concionatoribus audiere.

13. Hoc non dico, ut asseram omnes Romæ degentes esse sanctos. Quæ cum theatrum sit orbis, jure comparari possit sagenæ missæ in mare ex omni genere piscium congreganti ; atque arcæ Noe, quæ domus salutis facta, immundis non caruit animalibus ; et sit quod dicit Apostolus [3] : « In magna domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia, et quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam ». Hæc idcirco dixerim, ne ex eo quod vides aliquos Romæ delinquere, fidem putes pariter labefactatam : alioqui non erit inveniri fidem alicubi super terram. Cæterum si prope perspexeris, et oculus tuus simplex fuerit, totum corpus lucidum erit, ut excuses, si quod corrigitur, iterum perpetretur : ut vidimus de superstitionibus toties Apostolica falce Romæ succisis, iterum pullulantibus, cum nova gens semper, quotidiano concursu, frequenti cœtu ex omni orbe sese infundat in Urbem, ut quæ mundaveris hodie, cras aspersa sordibus necesse sit reperire. Sed secundum Apostolum [4] : « Omnia munda mundis : coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum et mens et conscientia ». At hæc obiter occasione S. Bonifacii querelarum, et Zachariæ ad eum scribentis excusationis. Jam vero quæ sunt reliqua ejusdem Pontificis Epistolæ, videamus eodem argumento conscripta :

14. « De sacerdotibus vero falsis, qui falsa opinantur, qui etiam adulteri et fornicatores esse probantur, et sibi ab Apostolica Sede indultum esse testantur : hoc nulla ratione credat sancta fraternitas tua, sed similiter in eis canonicam exerce vindictam, quemadmodum de his, quibus superius a nobis edoctus monstraris. Non enim aliud te agere volumus, præter quod sacri præcipiunt canones, vel etiam ab hac Apostolica Sede instructus esse cognosceris. Tuæ quoque sanctitatis petitionem implevimus, mittentes tribus episcopis tuis singulas confirmationis Epistolas, quas per sanctitatis tuæ manus eis largiri volumus. Et Carolomanno filio nostro alia scripta direximus, ut adminicula, quibus indiges, implere festinet. Jam, frater charissime, de omnibus superius comprehensis capitulis, ut Dominus donavit, respondimus, ad amputanda omnia diabolicæ fraudis scandala. Tua vero sancta fraternitas, si quid de cætero evenerit, ut sacri docent canones, studeat emendare in plebibus tibi a Deo commissis. Non enim aliud nobis convenit prædicare, præter quod a sanctis Patribus sumus edocti. Si vero novi aliquid, inimici astutia agente, acciderit, quod tua sancta fraternitas minime per canonum instituta discernere possit, hoc nobis non pigeat insinuare, quatenus, Deo juvante, quæque ad emendationem novæ plebis esse possunt, tibi absque tarditate respondere curemus.

« Cognoscat ergo tua sancta fraternitas ita dilectionem tuam haberi in nostris præcordiis, ut te præsentialiter quotidie videre desideremus, et ita in nostro consortio habere, ut ministrum Dei et dispensatorem Ecclesiarum Christi. Confortare itaque in Domino, frater charissime, et esto robustus, et labora in opere ad quod te divina voluit clementia vocare. Magna etenim te spes remunerationis exspectat, quam promisit Deus diligentibus se. Et nos licet peccatores existamus, tamen Dei nostri immensam clementiam non cessamus exorare, ut qui cœpit in vobis perficiat opus bonum usque in finem : et beatus Petrus Apostolorum princeps cooperetur tibi in omnibus bonis, qui ei parere desideras. Deus te incolumem custodiat, sanctissime frater. Data kalendis Aprilis, imperante domino piissimo Augusto Constantino anno vicesimo quarto (additum habet Rom. editio) imperii ejus anno secundo, Indictione undecima (decima) ».

Quo pariter anno et die data reperitur ejusdem Pontificis Epistola communis tribus, non singulæ singulis, ut promiserat, de confirmatione trium sedium illarum, quæ a Bonifacio recens in Germania institutæ sunt, quarum (ut vidimus) superius mentio facta est. Describemus eam, quo ritum et formulam addiscamus, qua solerent Romani Pontifices novas institutas sedes confirmare. Sic enim se habet scribens ad episcopum, qui uni ex illis præfectus fuit sacerdos :

15. *Zachariæ Epistola ad episcopos, eorum sedes a Bonifacio institutas confirmantis.* — « Dilectissimo nobis Wittæ sanctæ Ecclesiæ Wirtzburgensis (Barberenæ episcopo) Zacharias papa [1].

« Domino cooperante et sermonem confirmante, ad dilatandam Christianitatis legem, et Orthodoxæ fidei tramitem, ad docendum, juxta quod prædicat sancta hæc Romana, cui, Deo auctore, præsidemus, Ecclesia, innotuit nobis sanctissimus ac reverendissimus frater et coepiscopus noster Bonifacius, nuper decrevisse et ordinasse in Germaniæ partibus episcopales sedes, ubi præest vestra dilectio, et provinciam in tres divisisse parochias : quo cognito, cum magna exultatione, extensis ad sidera palmis, illuminatori et [2] datori omnium bonorum Domino Deo et Salvatori nostro Jesu Christo gratias egimus, qui facit utraque unum.

16. « Flagitavit autem a nobis pro suis syllabis jam dictus sanctissimus vir, per Apostolicam auctoritatem vestras confirmari sedes. Pro quo et nos

[1] Luc. XXII. — [2] Matth. XVI. — [3] 2. Tim. II. — [4] Tit. I

[1] Zachar. Ep. II. tom. II. Ep. decret. Rom. Pont. — [2] Ephes. II.

ardenti animo et divino juvamine, ac auctoritate beati Petri Apostolorum principis, cui data est a Deo et Salvatore nostro Jesu Christo [1] ligandi solvendique potestas peccata hominum in cælo et in terra, confirmamus, atque solidas permanere vestras episcopales sedes sancimus, intercedente ipsius principis Apostolorum auctoritate, a præsente in futuras omnes generationes, ut nullus audeat contra eamdem vestram venire ordinationem, quæ, dignante Domino, ex nostra præceptione in vobis facta est. Et hoc interdicentes, ut nullus audeat, juxta sanctorum canonum traditionem ex alio episcopatu ibidem translatare aut ordinare episcopum post vestram de hoc sæculo evocationem, nisi is, qui Apostolicæ nostræ Sedis in illis partibus præsentaverit vicem.

17. « Sed nec unus alterius parochias invadere, nec Ecclesias subtrahere præsumatis. Nam (quod non credimus) si quis ille fuerit qui contra hanc nostram præceptionem temerario ausu venire tentaverit : sciat, se æterno Dei judicio anathematis vinculo esse innodatum. Si quis vero Apostolica servaverit præcepta, et normam rectæ et Orthodoxæ fidei fuerit assecutus, benedictionis gratiam consequatur. De cætero petimus divinam clementiam, ut confirmet et corroboret hoc, quod operatus est Dominus in vobis. Et charitas Dei, gratia, et pax vera sit cum spiritu vestro. Sanctissimi et dilectissimi nobis, toto conamine elaborate pro fide Christi, et ad ministerium ejus perficiendum decertate, ut cum egregio Apostolo mereamini dicere [2] : Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi : de reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illum diem justus Judex. Salutantes vos in Domino, valere optamus. Bene valete. Data kalend. Aprilis, imperante domino Constantino magno imperatore anno vicesimo quarto, (ex quo cum patre cœpit imperare), imperii ejus solius anno secundo, Indictione decima ». Alicubi perperam ponitur undecima. Sed et putamus, quod loco data, accepta, sit restituendum : siquidem non patitur ratio temporis, ut kalendis Aprilis Epistola data sit, et Synodus celebrata undecima kalendas Maii.

Missis his in Germaniam litteris, simul ab eodem Pontifice datæ sunt aliæ ad Carolomannum, sed iis caremus.

18. *Alia ad Bonifacium Epistola.* — Extat præterea alia Epistola nondum cusa, per eumdem Deneardum Bonifacii legatum redeuntem ad ipsum reddita, scripta vero ab aliquo ex clero Romano, qui ab ipso primum acceperat : quæ carens titulo, sic se habet [3] :

« Venerabilibus sanctissimæ paternitatis vestræ syllabis susceptis, per præsentem gerulum Denceardum venerabilem virum missis, cum omni, ut decuit, veneratione atque charitatis affectu, suscepisse insinuo, simul et benedictionem, quam misistis mihi, quæ apud parvitatem meam super aurum et argentum accepta est, eo quod mei memorem esse in sanctis suis orationibus almitatis vestræ coronam, cognovi; quam concedere mihi divina patiatur majestas, incolumem quandiu me superna voluerit clementia superesse, ut vestris sacris interventionibus juvatus, exercitatior inveniar, Deo propitio, adversus antiqui hostis insidias repugnare.

19. « Interea insinuatis mihi, quod vobis de illis Epistolis sancti Gregorii mitteremus, sed nunc minime potuimus sanctis paternitatis vestræ præceptis parere, eo quod nimis attritum, atque in podagrico humore, et dolore fatigatum, memoratus missus vester presbyter per tempus cognovit, ita ut in eo me dolore afflictum relinqueret, quod et ore vobis proprio intimabit. Sed si vita comes fuerit, et vestra mihi oratio non defuerit, quæ jussistis dum saluti fuero plenius restitutus, sanctissimæ paternitatis vestræ obtemperabo jussionibus, ut dum alia vice hunc vestrum missum direxeritis, quæ præcepistis impleta esse reperiantur, ut absque tarditate, quæ desideratis, expleantur. Transmisimus enim per prædictum vestrum presbyterum aliquantum cotzumbri, quod incensum Domino offeratis temporibus matutinis et vespertinis, sive dum missarum celebratis solemnia, miri odoris atque fragrantiæ. Sed peto ut absque injuria suscipiatis quod pura charitate dirigitur. Salutans vestram sanctissimam paternitatem in Domino, et ut pro nobis orare jubeatis deposco : sed et omnem Ecclesiam, quæ vobiscum est, per vos saluto, ut ipsi pro me exorent. Multum [1] enim valet deprecatio justi assidua. Nam et ego, licet peccator existam, tamen vestri memoriam ante sacras confessiones Apostolorum faciens, orationi incumbo. His præmissis, optamus sanctitatem paternitatis vestræ in Domino bene valere, atque in opere, quo assumptus es, multo amplius fructum boni operis pullulare concedat, et ad incrementum perducere patiatur divina majestas. Trinitas indivisa sanctitatem vestram conservet orantem pro nobis ». Hactenus redditæ ad Bonifacium litteræ.

20. *Synodus a Bonifacio in Germania per Carolomannum congregata cujus canones per Epistolam confirmat Zacharias.* — Acceptis autem iis Bonifacius litteris Zachariæ Pontificis, sollicitus jussa ipsius implere, continuo se contulit ad Carolomannum, celebrandæ Synodi causa. Habent hæc ejusdem Bonifacii Vitæ [2] Acta verbis istis :

« Ea tempestate cum Carolus dux inclytus vitæ suæ cursum exegisset, et filii ejus Carolomannus et Pipinus ei ceu patri successissent in imperio : cum ad nutum Carolomanni, qui erat major natu, omnia paterni regni jura disponerentur, sanctus Bonifacius ad eum accessit, et Apostolici præsulis scripta offerens, modis omnibus petiit, ut Chri-

[1] Matth. XVI. — [2] 2. Tim. IV. — [3] Eod. Cod. Ep. V.

[1] Jacob. V. — [2] Vit. S. Bonif. l. I. c. 33.

stianæ religionis cultum, quem pater ejus animo promptissimo inchoasset et exercuisset, ipse quoque pro Dei amore et regni sui stabilimento, atque pro omnium sibi subjectorum salute, eadem benevolentia prosequeretur ».

Quibus ille verbis haud aliter atque divino oraculo permotus et compunctus, omnes suæ ditionis homines tum clericos tum laicos, qui a Christiana religione deflexissent, tam regia quam canonica auctoritate ad viam justitiæ revocare studuit; jussitque, ut coacta Synodo omnia ad canonum præscriptum corrigerentur. Cujus quidem Synodi Decreta, quod non modo sæcularibus, sed etiam Ecclesiasticis rectoribus plurimum utilitatis et ædificationis afferre posse videantur, sicut ea in antiquis Codicibus et in jam cusis scripta reperimus, hic inserere visum est.

21. « In nomine [1] Domini nostri Jesu Christi ego Carolomannus dux et princeps Francorum, anno ab Incarnatione Domini septingentesimo quadragesimo secundo, undecimo kal. Maii, cum consilio servorum Dei et optimatum meorum, episcopos, qui in regno meo sunt, cum presbyteris ad Concilium et Synodum pro timore Christi congregavi, id est, Bonifacium archiepiscopum, Burchardum, Reginfridum, Wittanum (Weztanum) et Willoldum (Witbaldum), Dadanum, et Adanum (Edanum), presbyteris eorum, ut mihi consilium dedissent, quomodo lex Dei et Christiana religio recuperetur, quæ in diebus præteritorum principum dissipata corruit; et qualiter populus Christianus ad salutem animæ pervenire possit, qui per falsos sacerdotes hucusque deceptus est. Itaque per consilium sacerdotum religiosorum et optimatum meorum ordinavimus per civitates episcopos, et constituimus super eos archiepiscopum Bonifacium, qui est missus (legatus scilicet) sancti Petri. Statuimus quoque per annos singulos Synodum congregari, ut nobis præsentibus, canonum Decreta et Ecclesiæ jura restaurentur, et religio Christiana emendetur ». De his autem, quæ in Synodo statuta essent, capita ista subnectit :

« Fraudatas pecunias Ecclesiarum Ecclesiis restituimus et reddidimus.

22. « Falsos presbyteros, et adulteros vel fornicatores diaconos, vel clericos de pecuniis Ecclesiæ abstulimus et degradavimus, et ad pœnitentiam coegimus.

« Servos Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare, aut in exercitum et in hostem pergere, omnino prohibuimus : nisi illos solummodo, qui propter divinum ministerium (mysterium), missarum scilicet solemnia adimplenda, et sanctorum patrocinia portanda (nempe reliquias sanctorum), ad hoc electi sunt, id est, unum vel duos episcopos cum capellanis presbyteris princeps secum habeat, et unusquisque præfectus unum presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus indicere pœnitentiam possit.

« Necnon et illas venationes et sylvaticas vagationes cum canibus omnibus servis Dei interdiximus, et ut accipitres et falcones non habeant.

23. « Decrevimus quoque ut juxta sanctorum canones unusquisque presbyter in parochia habitans, subjectus sit illi episcopo, in cujus parochia habitat : et semper in Quadragesima rationem et ordinem ministerii sui sive de baptismo, sive de fide Catholica, sive de precibus et ordine missarum, episcopo reddat et ostendat. Et quandocumque jure canonico episcopus circumeat ad confirmandos populos, presbyter semper paratus sit ad suscipiendum episcopum cum collectione et adjutorio populi, qui ibi confirmari debet. Et in cœna Domini semper novum chrisma accipiat ab episcopo. Et ut episcopus sit testis castitatis, et vitæ, et fidei, et doctrinæ illius.

« Statuimus quoque, ut secundum canonicam cautelam omnes undecumque venientes ignoti episcopi, vel presbyteri, ante probationem Synodalem in Ecclesiasticum ministerium non admittantur.

24. « Decrevimus quoque, ut secundum canones unusquisque episcopus in sua parochia sollicitudinem gerat, adjuvante graphione (gravione), qui defensor Ecclesiæ ejus est, ut populus Dei paganias non faciat, sed ut omnes spurcitias gentilitatis abjiciat, sive sacrificia mortuorum, seu sortilegos, vel divinos, sive philacteria et auguria, sive incantationes et hostias immolatitias, quas stulti homines juxta Ecclesias ritu pagano faciunt sub nomine sanctorum martyrum vel confessorum, Deum et sanctos suos ad iracundiam provocantes ». Ex scripto Codice ista subjiciuntur : « Sive illos sacrilegos ignes, quos Metfres vocant, sive omnes quæcumque sunt Paganorum observationes, diligenter prohibeant, statuimus ». Porro per graphionem intelligi magistratum principis, quem nos consuevimus dicere fiscalem judicem, glossarium appositum ad finem Capitularium Francorum significat. Gravionem vero hodie dicunt baronem, quem nos comitem appellamus.

25. « Statuimus similiter, ut post hanc Synodum, quæ fuit undecimo kalendas Maii, quisquis servorum Dei, vel ancillarum Christi in crimen fornicationis lapsus fuerit, in carcere pœnitentiam faciat in pane et aqua. Et si ordinatus presbyter fuerit, duos annos in carcere permaneat ante flagellatus ». Ex scripto Codice additur : « Et scorticatus videatur, et post episcopus adaugeat. Si autem clericus vel monachus in hoc peccatum inciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus, unum annum pœnitentiam ibi agat ».

Quæ autem his subjiciuntur, pertinent ad Concilium Leptinense, de quo suo loco dicturi sumus. Auctor enim cuncta, quæ in tribus Synodalibus conventibus gesta esse noscuntur, sub uno conges-

[1] Extant apud Sur. tom. III. die v Jun. Ibid. l. I. c. 34.

sit. Subjiciuntur autem in scripto Codice ista: « Similiter et nonnæ velatæ eadem pœnitentia contineantur, et radantur omnes capilli capitis ejus.

« Decrevimus quoque, ut presbyteri et diaconi non sagis, laicorum more, sed casulis utantur ritu servorum Dei, et nullus in domo sua mulierem habitare permittat; et monachi, et ancillæ Dei monasteriales, juxta regulam sancti Benedicti ordinate vivere, vitam et propriam gubernare studeant ». Hactenus ibi.

26. Quod rursum ad præsens Concilium spectat, cuncta in eo decreta sunt missa Romam ab ipso Pontifice comprobanda. Pontifex vero cognitis omnibus, colligi Synodum voluit, in qua quæ per Bonifacium atque collegas episcopos facta sunt, comprobavit; de iisque litteras ad ipsos reddidit, quas suo loco ponemus. Benedictus levita in ea, quam affixit libro quinto Præfationem, de hujus Synodi confirmatione hæc habet : « His ita peractis, est in fronte primi libelli posita Zachariæ papæ Epistola, omnibus episcopis et reliquis Ecclesiastici ordinis gradibus Deum timentibus per Gallias et Francorum provincias constitutis directa, sicut et in ea continetur. Quam sequuntur duo Synodales conventus, quos sanctæ Romanæ et Apostolicæ Ecclesiæ legatus Bonifacius, memoratæ Moguntiacensis Ecclesiæ archiepiscopus vice supradicti papæ Zachariæ una cum Carolomanno Francorum principe canonice tenuit : ut agnoscant omnes hæc prædictorum principum capitula maxime Apostolica auctoritate fore firmata ». Hæc Benedictus de duabus Synodis a Zacharia Pontifice confirmatis, subjiciens Epistolam Zachariæ de confirmatione ipsarum, quæ sic se habet, data post acceptas a Bonifacio de rebus in Synodo gestis litteras, quæ non extant [1] :

« Zacharias papa universis episcopis, presbyteris, diaconibus, abbatibus cunctis etiam ducibus, comitibus, omnibusque Deum timentibus per Gallias et Francorum provincias constitutis.

27. « Referente nobis reverendissimo atque sanctissimo fratre nostro Bonifacio episcopo, quod dum Synodus aggregata esset in provincia vestra juxta nostram commonitionem, mediantibus filiis nostris Pipino et Carolomanno principibus vestris, peragente etiam vice nostra metropolitano Bonifacio, Dominus illuminasset corda vestra cum principibus vestris ad prædicationem ejus, ut omnibus commonitionibus ejus obediretis, et falsos, et schismaticos, et homicidas, et fornicarios a vobis expelleretis sacerdotes : omnipotenti Deo gratias egimus, et pro vobis incessanter sumus orantes, ut qui cœpit in vobis opus bonum, perficiat usque ad finem. Obsecro enim vos coram Deo, ut ejus commonitionibus firmiter obediatis. Ipsum enim vice nostra in partibus illis ad prædicandum constitutum habemus, ut vos, Deo propitio, ad viam perducat rectitudinis, et a cunctis facinoribus salvi esse possitis.

28. « Habuistis enim, peccatis facientibus, nunc usque falsos et erroneos sacerdotes : unde et cunctæ paganæ gentes vobis pugnantibus prævalebant, quia non erat differentia inter laicos et sacerdotes, quibus pugnare licitum non est : qualis enim victoria datur, ubi sacerdotes una hora Dominica pertractant mysteria, et Christianis Dominicum porrigunt corpus pro suarum animarum redemptione ; et post, Christianos, quibus hoc ministrare debuerant, aut Paganos, quibus Christum prædicare, propriis sacrilegisque manibus necant, præcipue dicente eis Domino [1] : Vos estis sal terræ : quod si sal evanuerit, in quo condietur ? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus. Dum hæc ita sint, et tales in vobis fuerint sacerdotes, quomodo victores contra vestros inimicos esse poteritis ? Nam si mundos et castos ab omni fornicatione et homicidio liberos habueritis sacerdotes, ut sacri præcipiunt canones, et nostra vice prædicat præfatus Bonifacius frater noster, et ei in omnibus obedientes extiteritis, nulla gens ante conspectum vestrum stabit, sed corruent ante faciem vestram omnes paganæ gentes, et eritis victores, insuper et bene agentes vitam possidebitis æternam.

29. « Vos autem, charissimi fratres, qui estis veri sacerdotes, et sub regulari disciplina constituti, sic vosmetipsos exhibete, ut decet ministros Dei et dispensatores ministeriorum Dei, ut non vituperetur ministerium vestrum : ne fiat in vobis (sicut [2] scriptum est) : Erit sicut populus, sic sacerdos. Nam si hoc fuerit, qualis vobis erit ab hominibus laus ? Aut qualis a Deo exspectatur retributio ? Quamobrem sic vos corrigite, ut veri sacerdotes, et tales ad sacerdotium provehite, ut et vobis et illis testimonium maneat bonum ab his qui foris sunt : quatenus ab hominibus vobis acquiratis laudem, et a Deo mercedis præmium in æterna beatitudine percipere mereamini, eo quod per vos ad Christi perducti sunt rectam fidem populi multi, innoxios habentes sacerdotes. Ad Synodum quoque omni anno convenite, ad pertractandum de unitate Ecclesiæ, ut si quid adversi acciderit, radicitus amputetur, et Dei Ecclesia maneat inconcussa. Bene valete ». Hactenus Epistola Zachariæ papæ post Synodum data ex scripto Vaticano exemplari.

30. *Synodum Romæ cogit Zacharias, qui et Luitprandum conveniens, quatuor civitates Ecclesiæ Romanæ recuperat.* — Dum hæc agerentur in Germania, Zacharias papa mense Martii Romæ Synodum habuit, cujus Acta misit in Gallias ad archiepiscopum Viennensem per Clementem presbyterum, quem idem archiepiscopus Romam legaverat, nuntiaturum papæ miserandum statum Ec-

[1] Capit. Franc. l. v. in princ. et Zach. Ep. VII. et in Bonifacio l. II. c. 6.

[1] Matth. v. — [2] Isai. XXIV.

clesiæ Viennensis a Barbaris dira passæ, ad quem idem Zacharias ista rescripsit [1] :

« Zacharias episcopus servus servorum Dei Austroberto sanctæ Viennensis Ecclesiæ archiepiscopo.

« Venit ad nos presbyter Clemens, missus a sanctitate vestra, referens nobis a concussione gentium turbatas Ecclesias provinciæ vestræ. Unde et nos valde tristes effecti sumus. Sed quid sanctitas vestra de talibus miratur, cum omnia prædicta a Domino esse in Evangelio, cognoscat : Abundabit, inquit, iniquitas, et refrigescet charitas multorum ? Nam et Longobardi, quorum sævitia ubique crevit, ita nostros fines devastant, ut sicut de rege Babylonis Propheta dicit [2] : Exossaverint nos. Consideremus Dei justa judicia, et contabescamus iniquitatibus nostris. Cæterum XI kalendas Aprilis Synodum Romæ fecimus, cujus exemplar dilectus presbyter noster vestræ sanctitati portabit. Dalmatiam (dalmaticam) usibus vestris misimus, ut quia Ecclesia vestra ab hac Sede doctrinam fidei percepit et morem habitus sacerdotalis, ab illa etiam percipiat decorem honoris. Data non. Martii Constantino Augusto, anno imperii ejus primo ». Hactenus Zacharias ad Viennensem archiepiscopum. Sed quod spectat ad lugubrem statum Italiæ, Dei misericordia repente est mutatus in melius. Etenim Zacharias Pontifex conveniens Longobardorum regem Luitprandum, civitates patrimonii sancti Petri divino auxilio absque armis ab eodem rege recuperat : ut acciderit tunc plane quasi miraculum a Deo, cum post tot turbas, tot deprædationes et cædes, inermis Christi vicarius armatos conveniens hostes, eosdem divina potentia superarit, et ad reddenda ablata compulerit, et ad captivos liberos dimittendos adegerit; ut plane apparuerit, longe præstare arma spiritalia, Deo potentia, quam carnalia, atque gladium spiritus (quod est verbum Dei) hostium corda potentius penetrare quam ferreum. Quomodo autem ista se habuerint, sinceram ab Anastasio scriptam historiam accipe, sermone licet rudi contextam. Pergens enim inchoatam narrationem de quatuor civitatibus ab Ecclesia Romana sublatis, de quibus suo luco superius dictum est, ista subjicit : « Dumque idem rex Luitprandus protraheret dilationem ad reddendum juxta suam promissionem jam fatas quatuor civitates : prænominatus Pontifex Zacharias, ut verus pastor populi sibi a Deo crediti, spem ponens in Deo, egressus ex Romana civitate cum sacerdotibus et clero, perrexit fiducialiter et audacter ad ambulandum in locum Interamnensium, ubi in finibus Spoletanis ipse rex residebat. Qui dum in Ortanam convenisset civitatem, ipseque rex ejus cognovisset adventum, misit Grimoaldum missum (id est, legatum suum), qui ei obvius factus, usque ad Narniensem perduxit civitatem. Ad cujus sancti viri occursum jam nominatus rex misit duces ac satrapas suos, magnumque exercitum, et a Narniensium civitate, octavo fere milliario, eodem rege eum suscipiente.

31. « Die, quæ est sexta feria, perrexerunt ad Basilicam beati Valentini episcopi et martyris, sitam in prædicta Interamnensium urbe ducatus Spoletani. Ante cujus fores Basilicæ idem rex cum reliquis optimatibus et exercitu suo sanctum virum suscepit, factaque oratione, atque salutationem sibimet persolventes, dum divinis ab eo fuisset commonitus colloquiis, impensaque charitate, ab eadem Ecclesia egressus, in ejus obsequium rex dimidium fere milliarium perrexit : et sic in suis tentoriis uterque eadem sexta feria sunt morati.

« Sabbato vero iterum convenientes, Zacharias papa divina perfusus gratia, Deo placitis admonitionibus eum est allocutus, prædicans, cum ab hostili motione et sanguinis effusione quiescere, et ea, quæ pacis sunt, semper sectari. Cujus piis eloquiis flexus, et de constantia sancti viri et admonitione admiratus, omnia quæcumque ab eo papa petiit, gratia Spiritus sancti obtinuit, et prædictas quatuor civitates, quas ipse ante biennium per obsessionem factam pro prædicto Transamundo duce Spoletano (hoc est, occasione ipsius) abstulerat, eidem sancto viro cum habitatoribus earum redonavit. Quas et per donationem firmavit in oratorio Salvatoris, sito intra Ecclesiam beati Petri nomine ædificatam. Nam et Sabinense patrimonium, quod per annos fere triginta fuerat ablatum, atque Narniense et Auximanum, atque Anconitanum, necnon et Polimarense, et Vallem, quæ vocatur Magna, sitam in territorio Sutrino per donationis titulum ipsi beato Petro Apostolorum principi reconcessit, et pacem cum ducatu Romano ipse rex per viginti firmavit annos. Sed et captivos omnes, quos tenebat ex diversis provinciis Romanorum, missis litteris suis tam in Tusciam suam, quam trans Padum etiam una cum Ravennatibus captivis, Leonem, Sergium, Victorem et Agnellum consules (consulares) prædicto beatissimo redonavit Pontifici.

32. « In prædicta Basilica beati Valentini per ejusdem regis petitionem in locum Consentini (Constantini) antistitis, qui transierat, alium ordinavit episcopum. In cujus consecratione dum ipse adesset cum suis judicibus, compunctione inspirationis divinæ tanta orationis dulcedine illa ab eo sunt prolata, ut cum sanctum virum conspicerent fundere preces, plures ex eisdem Longobardis ad lacrymas sint permoti. Eodem vero die Dominico, post peracta missarum solemnia, ad prandium eumdem regem, ad Apostolicam benedictionem suscipiendam, ipse beatissimus Pontifex invitavit, ubi cum tanta suavitate esum sumpsit et hilaritate cordis, ut diceret ipse rex, tantum se nunquam meminisse comedisse (a se nunquam meminisse comesum).

[1] Bibl. Floriac. edit. a Jo. a Bosco Cælest. part. II. pag. 43. — [2] Jerem. L.

33. « Alio vero die, quæ fuit secunda feria, vale faciens ei rex ipse, misit in ejus obsequium Aldeprandum ducem Clusinum nepotem suum, seu Tacipertum Castaldum, et Raningum Castaldum Tuscanensem, atque Grimoaldum, qui eidem sancto viro usque ad prædictas civitates obsequium facerent, easdemque civitates cum suis habitatoribus traderent. Quod et factum est. In primis Amerinam civitatem, deinde Ortanam tradiderunt. Dumque in Polimartio castro convenissent, eumque recepisset Pontifex, et fuisset itineris longitudine per circuitum finium Reipublicæ eundum usque ad Bleranam civitatem, per partes Sutrinæ civitatis, per fines Longobardorum Tusciæ, qui de propinquo erant, id est, per castrum Liternum (Vitervum), ipse missus a rege Grimoaldus eumdem beatissimum Pontificem perduxit usque ad Bleranam civitatem, quam et ipsi sancto viro prænominati Raningus Castaldus et Grimoaldus tradiderunt. Et sic regressus est, Deo propitio, cum victoriæ palma in Urbem Romam. Qui etiam omnem populum aggregans, ab Ecclesia sanctæ Dei Genitricis, quæ vocatur ad Martyres, egressi sunt omnes generaliter properantes ad beatum principem Apostolorum Petrum. Quos et allocutus est, admonens Deo omnipotenti reddere gratiarum actiones. Quibus expletis decima Indictione, etc. » Pergit dicere quæ sequenti Indictione undecima ab eodem Pontifice gesta sint cum eodem Luitprando rege Longobardorum, quæ nos anno sequenti, ordine temporum dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6235. — Anno Æræ Hispan. 780.— Anno Hegiræ 125, inchoato die 4 Novemb. Fer. 1. — Jesu Christi 742. — Zachariæ papæ 2. — Constantini Copronymi 23 et 2.

1. *Artabasdus et Nicetas ejus filius a Constantino imp. devicti.* — Ad num. 1 *Artabasdus* post diem vicesimum septimum mensis Junii præcedentis Christi anni in odium Constantini Copronymi sacrarum imaginum hostis, renuntiatus est imperator, et eas erexit, ut anno superiori num. 4 et seqq. ostendimus. Anno vero sequenti, tam ipse quam filius ejus junior *Niceta* infeliciter pugnarunt, ut narrat Baronius, qui cum non viderit Theophanem, sed tantum auctorem Miscellæ, et versionem Anastasii, hæc accurate referre non potuit. Theophanes itaque ad annum II Constantini imp. qui kalend. Septemb. currentis Christi anni inchoatur, ait : « Ejusdem anni mense Maio ad Opsicii regionem profectus Artabasdus, Asiam, dum iter ageret, sub potestatem redegit, et provinciam depopulatus est. Eo comperto Constantinus copias in eum eduxit. Ubi Sardium attigit fines, a Celbiano redeuntem offendit, et manibus cum eo consertis, in fugam vertit, et ad Cyzicum usque insequitur. Ille Cyzicum ingressus, dromonem subinde conscendit, et in urbem salvum se recipit. Mense autem Augusto ejusdem undecimæ Indictionis Artabasdi filius, supremus copiarum ejus ductor, ad Modrinam cum Constantino bello congressus fugam arripit, etc. Calamitatis omnis auctor diabolus tatem inter Christianos dementationem et cædes reciprocas sub hæc tempora excitavit, ut filii adversus parentes, et fratres in fratres necem nullo sanguinis aut indulgentiæ discrimine irruerent : suasque invicem ipsorum domus atque facultates citra illati damni sensum flammis perderent». Quare utraque pugna, quæ funesta fuit Artabasdo, contigit mense Maio, et mense Augusto sequentis Christi anni *undecima Indictione* notati, non vero *Indictione decima*, ut habet Baronius ex auctore Miscellæ, ubi Indictio X mendose exarata, pro Indict. XI, ut liquet ex Anastasio, qui in sua versione habet etiam Indictionem undecimam, quique filium illum Artabasdi, quem Theophanes non nominat, *Nicetam* appellat, et antequam loquatur de ea Asiæ depopulatione mense Maio facta, dicit *Nicephorum* filium Artabasdi per Anastasium patriarcham coronatum fuisse imperatorem ; quod et habet auctor Miscellæ, qui Anastasium verbatim describere solet.

2. *Artabasdus Nicephorum filium imperatorem renuntiat.* — Nicephorus in Breviario eamdem rem his verbis narrat : « Anno insequenti Artabasus (ita Artabasdum nominat) alterum e filiis Nicetam Armeniorum ducem mittit, Nicephorum vero imperatorem coronat. Ipse in Asiam cum copiis trajicit. Quam cum populationibus infestam haberet, Constantinus obviam ei ad Sardes occurrit; et signis collatis longe superior fuit. Ita exercitu illius in potestatem redacto, omnibus quoque impedimentis potitus est. Artabasus Cyzicum primo, inde Constantinopolim fuga petiit. Nicetas ejus filius aciem in Constantinum convertit, qui ad Modrinam com-

misso prœlio Nicetam cum magna militum strage victum in fugam conjicit ». Ubi Nicephorus loquitur de gestis anno secundo Constantini imp. et collatus cum Anastasio et Theophane insinuat, Nicephorum Artabasdi filium anno DCCXLIII ante kalendas Maias coronatum esse imperatorem. Quod anno sequenti confirmabo ex Synodo Romana post kalend. Septembres habita, in qua anni imperii Artabasdi, non vero Nicephori memorantur, quia Romæ inauguratio Nicephori nondum innotescebat.

3. *Moritur Hiscamus Saracenorum califa.* — Ad num. 2. Quod narrat Baronius Theophanis nomine ex auctore Miscellæ, desumpsit ex aliqua editione illius auctoris depravata, ut liquet ex correctioribus ejusdem Miscellæ editionibus, et ex his verbis ipsiusmet Theophanis ad annum II Constantini imp. kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatum : « Hoc anno Isam Arabum dux mortuus est. Is sanctam Antiochiæ Ecclesiam pastore jam an. XL viduatam, Arabibus nimirum patriarcham eligi prohibentibus, in priorem statum reposuit. Quempiam enim monastici instituti Syrum, nomine Stephanum, sibi familiarem, rusticum quidem, at pietate clarum Christianis in Oriente positis, si modo hunc admitterent, patriarcham eligendi liberam fecit potestatem. Illi divinitus hoc fieri arbitrati, ipsum Stephanum in Theupoleos (seu Antiochiæ) sede episcopum collocant : atque ita ad hodiernum usque diem eligendo patriarchæ nullum impedimentum a Saracenis affertur ». Quem Theophanes *Isam*, Elmakinus *Isiamum*, et Toletanus in Historia Arabum cap. 12, *Hiscamum* appellat.

4. *Imperium Saracenicum dilatavit.* — Obiit secundum Elmakinum anno Hegiræ CXXV, die sexto Rabii posterioris, qui respondet VIII idus Februarii, ideoque anno Christi DCCXLIII. Toletanus citatus in Historia Arabum numerat provincias, quas subjugavit, videlicet Iconiam, Lystriam, Alapiam, Chaldæam, Assyriam, Medeam, Hyrcaniam, Persidem, Mesopotamiam, Syriam superiorem, Cœlesyriam, sive Phœniciam, cujus metropolis Tyrus, Syriam inferiorem cujus metropolis Antiochia, Judæam, Ægyptum, Arabiam majorem, Æthiopiam, Africam, et Hispaniam cum Septimania, et Vasconiarum parte. Fuit Hiscamus XVII califa Saracenorum.

5. *Walid* XVIII *Saracenorum calipha.* — Subdit Theophanes : « Hoc anno Valid filius Isam Arabum principatu potitus est : ad quem Constantinus Andream spatharium, Artabasdus vero Gregorium logothetam, ambo suppetias sibi dari postulantes miserunt. Diuturna vero imbris penuria et terræ motus varia loca adeo concusserunt, ut in deserto Saba montium cacumina ad invicem collliderentur, et pagi terra absorberentur. Eodem etiam anno Cosmas Alexandriæ patriarcha cum ipsa civitate, Monothelitarum pravitate a Cyri, qui sub Heraclio vixit, temporibus eam civitatem obtinente, abjurata, et errore cognito ad Orthodoxam Ecclesiam rediit, etc. Mense Junio (sequentis nempe Christi anni) signum ad Septentrionalem cæli partem apparuit ». Elmakimus, cui major hac in re fides habenda, asserit Walid seu Valid fuisse filium Jezidi Isiami decessoris, huncque tantum ejus patruum extitisse. [Est *Walid* secundus hujus nominis, sicuti *Jesidus*, cujus filius fuit.

6. *Zacharias papa ad S. Bonifacium rescribit.* — A num. 5 ad 30. Zacharias papa, acceptis sancti Bonifacii litteris, de quibus anno superiori num. 22 ad eum rescripsit, confirmavitque tres episcopatus ab illo institutos, facultate illi facta Synodum in ditione Carolomanni celebrandi, missisque aliquibus Decretis, quæ in ea publicanda essent. Ea Epistola apud Serarium pag. 383 dicitur, « Data kalend. April. imperante domino piissimo, Augusto Constantino, a Deo coronato, magno imperatore. Anno vicesimo quarto imperii ejus, Indictione XI (1) ». Baronius ex editione Romana addit, *imperii ejus anno secundo*, quod et in editione Labbeana legitur. Hæ litteræ ante Synodum Germanicam sine dubio datæ ; cum ea nondum celebrata Bonifacius Zachariam consuluerit, hicque prædictæ Synodi convocationem non solum permiserit, sed etiam præceperit. Et tamen Synodus illa incerto loco in Germania habita, his verbis in omnibus editionibus inchoatur : « Ego Carlomannus dux et princeps Francorum, anno ab Incarnatione Domini DCCXLII, XI videlicet kal. Maii ». Quare errorem vel in numeros in Epistola expressos, vel in Synodo memoratos irrepsisse necesse est. Cointius hoc anno num. 2 existimat mendum cubare in chronologicis Synodi characteribus, corrigendamque esse notam vel anni vel diei, ut deleto anno DCCXLII substituatur annus XLIII, aut expuncto XI kalendas Maii reponatur dies, qui Pascha præcesserit anni DCCXLIII, pertinueritque ad annum DCCXLII, initio anni a Paschali solemnitate ducto. Indeque hanc Synodum congregatam putat *undecimo kalendas Aprilis* anni Christi insequentis. Mitto aliorum opiniones, utpote non magis verosimiles.

7. *Epocha Concilii Germanici.* — Certum enim existimo Synodum coactam, die in eadem enuntiata, litterasque Zachariæ duobus circiter antea mensibus Romæ scriptas esse, ideoque errorem irrepsisse tam in annos Constantini, quam in Indictionem ac mensem, quibus eæ datæ dicuntur.

(1) Adscriptio temporis in Epistola Zachariæ ad S. Bonifacium, quoad mensem et diem, ac nomen imperatoris rata et integra, ex iis quæ anno præcedenti adnotavimus, reputanda est. Quoad Concilium Germanicum referendum illud censeo ad sequentem annum, quod hac conjectura mihi plane persuadetur. Celebratur Concilium hoc die XI kal. Maii. Porro dies illa anno sequenti DCCXLIII, non vero præsenti anno DCCXLII, in Dominicam incidit. Scitum est autem Concilia nonnisi diebus Dominicis cogi per hæc tempora consuevisse. Scripsit igitur Zacharias litteras ad S. Bonifacium die kalendarum Aprilis anni DCCXLIII, quibus litteris facultatem illi permisit, ut Synodum in Germania haberet. Bonifacius actutum, eodem scilicet mense et anno Synodum coegit. At enim Liptinense Concilium ipso eodem anno per illos circiter menses S. Bonifacius celebravit, teste Pagio ? Fallitur ille quidem, ut nos adductis conjecturis anno sequenti demonstrabimus. MANSI.

Cum enim *Artabasdus* superiori an. post diem XXVII mensis Junii imperator salutatus sit, si Zacharias anno sequenti litteras illas ad Bonifacium misisset, non annos Constantini, sed annos Artabasdi in iis apposuisset, ut postea in more habuit. Quare in subscriptione ejusdem Zachariæ Epistolæ expungendus annus II imperii in editionem Romanam et Labbeanam perperam intrusus, eaque sic restituenda : « Data kalendis Februarii imperante domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato magno imperatore anno XXII, Indictione X ». Duo autem certa videntur. Primum, hoc sæculo annos Incarnationis a die Nativitatis Christi in Francia inchoatos fuisse, qua de re alibi. Secundum, hujus anni initio Artabasdum nondum Romæ agnitum fuisse imperatorem ; alioquin ejus non Constantini nomine laudata Epistola subscripta fuisset. Cæterum inter Epistolas Bonifacianas aliquas esse quarum subscriptio prorsus depravata est, non tantum ex ista liquet ; sed etiam ex alia quam Baronius anno DCCLI, num. 15 exhibet, quam tamen eo anno demonstravimus removeri non posse ab anno DCCXLVII, ejusque subscriptionem prorsus delendam esse, uti forsan ea de qua agitur.

8. *Episcopi qui Concilio Germanico interfuere.* — In Concilii *Germanici* Præfatione præter Bonifacium archiepiscopum, cui fixa non erat sedes, enumerantur *Burchardus*, qui Wirtzburgensem diœcesim regebat, *Wittanus*, qui Birburgensem, *Willibaldus*, qui Aychistadianam, et *Reginfredus*, qui Coloniensem, *Dadanus* episcopus regionarius, quales non pauci in Gallia Belgica hoc tempore erant, et *Addanus*, qui vocatur *Eddanus* in Capitularibus Karlomani memoratus, idem est ac *Eddus* episcopus *Strateburgensis*, id est, Argentoratensis. Ex episcopis, quorum sedes Bonifacius in Hassia, in Francia Orientali, et in Thuringia nuper erexerat, solum defuisse *Adelharium* Erphesfurdiensem episcopum, quia Saxones idolorum cultores irruptione facta Thuringiam inquietabant, existimat Cointius an. DCCXLIII, num. 39, qui addit, e Germania prima tres defuisse, Wormaciensem, Moguntiacensem et Nemetensem ; Leodiensem e Germania secunda. At eosdem interfuisse, aut saltem ex illis aliquos, eruo ex Præfatione Concilii, in qua Carlomannus ait : « Episcopos, qui in regno meo sunt, cum presbyteris ad Concilium et Synopum pro timore Christi congregavi : id est, Bonifacium archiepiscopum, et Burchardum, et Regenfridum, Wintanum, et Witbaldum, et Dadanum, et Eddanum, ac RELIQUOS EPISCOPOS, cum presbyteris eorum ». Quare præter septem memoratos, aliqui alii innominati Concilio præsentes fuere. Bonifacius, metropolitanum munus per utramque Germaniam cis Rhenum, necnon per Hassiam, Franciam Orientalem, Thuringiam, et Alamanniam, trans eumdem fluvium exercuit ; episcoposque suffraganeos habuit tredecim : IV in Germania prima, Moguntiacensem, Wormaciensem, Nemetensem et Argentoratensem ; III in Germania secunda, Coloniensem, Ultrajectinum et Leodiensem ; in Hassia Birburgensem ; Erphesfurdiensem in Thuringia ; duos in Francia Orientali, Wirceburgensem et Aychistadianum ; totidem in Alamannia, Augustanum et Constantiensem ; ipse vero certa determinataque sede caruit usque ad annum DCCXLVII.

9. *Est primum inter Concilia a S. Bonifacio indicta.* — Præfuit huic Concilio inter Bonifaciana primo ipsemet *sanctus Bonifacius*, juxta quod sibi mandatum fuerat a Zacharia papa. Gregorius quidem III aliquod Concilium convocandi Bonifacio facultatem fecerat, ut an. DCCXXXVIII, num. 2 diximus, sed nullum tunc habitum fuit, aut ob incompositam Ecclesiarum Germaniæ œconomiam, aut ob mortem Gregorii III, aut ob rationes alias nobis ignotas. Baronius enim, aliique qui Concilium illud, quod Gregorius III celebrari jussit, ab eo de quo agimus, distinctum esse autumarunt, non animadverterant, Bonifacium legationis suæ tempore quinque tantum Concilia congregasse, ultimumque coegisse anno DCCXLVII, statim atque Ecclesiæ Moguntinæ affixus fuit. Quinque autem illa Concilia alia esse non possunt, quam Germanicum primum, Liptinense, Suessionense, Germanicum II, quintumque a Conciliorum collectoribus, aliisque hactenus prætermissum. Si enim aliud Gregorii tempore celebratum fuisset, *Bonifacius* non quinque, sed sex Conciliis durante sua legatione præfuisset, contra disertum testimonium Willibaldi in Vita sancti Bonifacii, in ultimo Concilio Bonifaciano anno DCCXLVII a nobis memorandum. Bonifacius anno superiori ad Zachariam papam scripsit, jam ab annis octoginta et amplius in Francia, ad quam missus fuerat, Transrhenana nempe, nullum Concilium indictum esse ; quod si Concilium hoc anno habitum, aliud antecessisset, Carolomannus in ejus Præfatione non diceret : « Cum consilio servorum Dei et optimatum meorum episcopos, qui in regno meo sunt, cum presbyteris ad Concilium et Synodum pro timore Christi congregavi, etc. ut mihi consilium dedissent, quomodo lex Dei et Ecclesiastica religio recuperetur, quæ in diebus præteritorum principum dissipata corruit ; et qualiter populus Christianus ad salutem animæ pervenire possit, et per falsos sacerdotes deceptus non pereat ». Carolomannus enim eodem fere modo loquitur de deplorando Ecclesiæ Francicæ statu per complurium annorum decursum, ac Bonifacius in Epistola ad Zachariam papam, cujus verba anno præcedenti in medium adduximus. Quod si aliud Concilium ad disciplinam Ecclesiasticam renovandam biennio antea indictum fuisset, non solum Carolomannus hoc loquendi modo non uteretur ; sed etiam episcopi Decreta illius hoc anno confirmassent, sicuti in Synodo Liptinensi anno sequenti coacta, hujus Synodi, quam priorem vocant, canones confirmarunt. « Prioris Synodi Decreta consentientes firmaverunt, seque ea implere velle et observare promiserunt », dicunt episcopi in primo canone Synodi *Liptinensis*. In hac prima Synodo

Germanica canones sexdecim conditi sunt, ad restaurationem disciplinæ sub præcedentibus principibus pessumdatæ. Othlonus in Vita sancti Bonifacii locum, in quo Concilium illud congregatum, tacet, neque in Capitularibus, aut alibi proditur.

10. *Varia ad Concilium Germanicum pertinentia.* — Baronius num. 26 et seqq. recitat Epistolam Zachariæ papæ « universis episcopis, etc. omnibusque Deum timentibus per Gallias et Francorum provincias constitutis », cujus initium : « Referente nobis Bonifacio, etc. », quæ inter Bonifacianas ordine est CXXXVII, data postquam de Synodo Germanica nuntios accepit. In ea Zacharias ait, Synodum habitam, « mediantibus filiis nostris Pippino et Carolomanno principibus vestris, peragente etiam vicem nostram præfato Bonifacio ». Hanc vero Epistolam recte Baronius ad hanc Synodum revocat, licet Othlonus lib. 2, cap. 7, eam memoret post aliam Epistolam anno DCCXLVIII scriptam. Is enim Epistolas a Bonifacio vel ad eumdem datas ordine chronologico non disposuit, et ipsemet Zacharias testatur, istam a se mitti, postquam in provincia eorum, quibus scribit, celebrata est Synodus, in qua Bonifacii commonitionibus obediere, et a se sacerdotes expulerunt *falsos et schismaticos, et homicidas et fornicarios*, ubi de hac Synodo Germanica eum verba facere, ostendunt ejusdem Concilii canones apud Baronium num. 22. Ad hoc Concilium referenda etiam Epistola CV inter Bonifacianas, *Cuthberto* Dorovernensi archiepiscopo a Bonifacio data, in qua huic significat res in eo salubriter constitutas. Baronius quidem eam recitat anno DCCXL, num. 3 et seqq. quia tunc aliud Concilium Germanicum a Bonifacio indictum fuisse credidit. Verum collatio inter res in hac Synodo gestas, easque quas memorat Bonifacius in ea ad Cuthbertum Epistola, demonstrat, Bonifacium alia *Cuthberto* non nuntiare, quam quæ in hac Synodo decreta sunt.

11. *Zacharias communem Epistolam scribit ad episcopos novarum sedium.* — Zacharias eodem die, quo ad Bonifacium, scripsit et ad novarum sedium episcopos ab eo institutos, ad *Burchardum* scilicet episcopum Wirtzburgensem, ad *Wittam* episcopum Buraburgensem, et ad *Adelharium* episcopum Erphesfurdiensem. Inter Epistolas Bonifacianas episcopis Wittæ et Burchardo Epistolæ CXXXI et CXXXIII inscribuntur. In editione Serarii prior præfert tunc titulum : « Dilectissimis nobis Wittanæ sanctæ Ecclesiæ Barbaranæ Zacharias papa ». Inter Epistolas Zachariæ hæc secundum locum obtinet, et a Binio publicata est cum hoc titulo : « Dilectissimo nobis Wittæ sanctæ Ecclesiæ Barbarenæ, Zacharias papa ». Baronius num. 15, loco Ecclesiæ Barbarenæ Wirtzburgensem sic reponit : « Dilectissimo nobis Wittæ sanctæ Ecclesiæ Wirtzburgensis, Zacharias papa ». Sirmondus, cum episcopum Ecclesiæ Wirtzburgensi non Wittam, sed Burchardum præpositum fuisse sciret, eamdem secundam Zachariæ Epistolam hac inscriptione donavit, et post eum Labbeus in editione Conciliorum ; « Dilectissimo nobis Burchardo sanctæ Ecclesiæ Wirtzburgensis episcopo, Zacharias papa ». Verum, ut inquit Cointius anno DCCXLIII, num. 19, inter Epistolas Bonifacianis insertas alia Wittæ, alia Burchardo inscribitur ; *Wittæ* Epistola CXXXI, ut jam dictum est, *Burchardo* Epistola CXXXIII his verbis : « Dilectissimo nobis Burchardo sanctæ Ecclesiæ Wirziburgonensis, Zacharias papa ». Serarius in Notat. XXIX ad Vitam sancti Bonifacii pag. 501, secundam Zachariæ Epistolam sic inscriptam ait : « Dilectissimo nobis Wittæ sanctæ Ecclesiæ Birburgensis, Zacharias papa ». Et in Notis ad eamdem Epistolam observat, primum inscriptionis vocabulum non *dilectissimo*, sed *dilectissimis* in Codice Cæsareo legi, quod Epistola tribus episcopis, Burchardo scilicet, Wittæ et Adelhario communis esse videatur, ut Baronius num. 15 jam censuit. Quæ opinio probabilissima, et earumdem litterarum exempla tria cum eodem titulo tribus episcopis, singula singulis directa, ut earum tenor indicat. Epistola dicitur « data kalendis Aprilis, imperante domino Constantino magno imperatore, anno vicesimo quarto, imperii ejus anno secundo, Indictione undecima ». Verum hæ notæ temporariæ eo modo emendandæ, quo in Epistola Zachariæ papæ ad Bonifacium ; cum utraque eodem pæne tempore data sit.

12. *Pax inter Zachariam et Luitprandum regem sancita.* — Ad num. 30 et seq. De pace inter *Zachariam* papam et *Luitprandum* Longobardorum regem *decima Indictione*, ut ait Anastasius in Zacharia, hoc scilicet anno, sancita, egimus anno superiori num. 10, quare videnda quæ ibi de eadem diximus.

13. *Synodus Romana fictitia.* — Baronius in Appendice ad hunc annum refert litteras Zachariæ papæ ad *Austrobertum* Viennensem archiepiscopum, datas *nonas Martii Constantini Augusti anno imperii primo*, quibus significat, Longobardos fines suos devastare, seque ad illum mittere exemplar Synodi, quam sese Romæ *XI kal. Aprilis* fecisse affirmat (1). Refertur ea Epistola in Bibliotheca Floriacensi. Verum videtur ea supposititia. Annus

(1) Fateor quidem Concilium hoc anno Romæ nullum fuisse, sed Epistolæ Zachariæ papæ ad Austrobertum Viennensem sinceritas mihi plane explorata est, quanquam notas ejus chronicas emendandas esse ex iis quæ Pagius egregie deducit, non diffiteor. Sed ex mendosa temporis adscriptione argumentum contra Epistolæ sinceritatem desumere plane iniquum est ; cum præsertim Pagius tam multas Zachariæ Epistolas, alioqui genuinas, hoc vitio notaverit. Præter hoc argumentum, alterum infert Pagius ex eo, quod in eadem Epistola rescivisse se scribit Pontifex a Clemente quodam, ab Austroberto Viennensi archiepiscopo misso, *a concussione gentium turbatas esse Ecclesias provinciæ*, quibus designari Sarracenorum in Gallias excursiones Pagius optime censet. Quanquam vero excursio illa anno DCCXXXIX accidit ; mala tamen quæ Ecclesiis intulerunt non adeo cito sanari potuisse, facile intelligimus. Hinc de ærumnis illis Ecclesiæ suæ, anno forte DCCXLIII adhuc perseverantibus, conqueri Austrobertus cum Zacharia potuit. Qui vicissim Pontifex cum illo communicavit mala quæ Longobardi in Romanam dictionem infere-

enim primus Constantini Aug. nonis Martiis convenit quidem in præsentem Christi annum, sed XI kalend. April. quo die Concilium dicitur celebratum, ad annum Christi superiorem pertinet, quo tempore nondum *Zacharias* Pontifex Romanus erat, et *Leo* Isaurus adhuc vivebat. Præterea dicit Pontifex accepisse se a Clemente ab eodem archiepiscopo misso *a concussione gentium turbatas Ecclesias provinciæ* Viennensis, quod nonnisi de irruptione Saracenorum anno DCCXXXIX in Gallias facta intelligi potest; post eum enim annum Ecclesia Viennensis devastata non fuit. Tertio ait Pontifex: « Longobardi, quorum sævitia ubique crevit, et ita fines nostros devastant, ut sicut de rege Babylonis Propheta dicit: Exossaverint nos », Jeremiæ L, quæ repugnant iis, quæ habet Anastasius in Vita Zachariæ papæ, ubi accurate narrat quæ prioribus annis ejusdem Pontificis cum Luitprando rege Longobardorum gesta sunt. Denique *Wilicarius Austroberto* successit, ut testatur Ado Viennensis Ætate VI, qui addit, tam Viennensem, quam Lugdunensem provincias *aliquot annis sine episcopis* fuisse. Quare cum *Wilicarius* ante præsentem annum monachum induerit, Zacharias papa hoc anno *Austroberto* ejus decessori ante Wilicarii præsulatum demortuo scribere non potuit, et hoc anno pluribusque aliis Ecclesia Viennensis episcopo viduata fuit. Porro apud Baronium anno DCCXXXVIII, num. 10, ubi integrum Adonis testimonium recitatur, diciturque, *Wilicarius Acyneberto Viennæ succedit*. Pro *Acyneberto* reponendus *Austrobertus,* errorque librarii corrigendus.

14. *Synodus Closvehoviæ indicta.* — Hoc anno, ut legere est apud Spelmannum tom. I Concil. Angliæ, habitum est Concilium primum apud *Closveho*, præsidente eidem *Æthelbaldo* rege Merciorum cum *Cuthberto* archiepiscopo Doroberniæ, cæterisque episcopis, in quo *Withredi* regis privilegium de libertate Ecclesiarum Cantii ab Æthelbaldo confirmatum est, per regnum Merciorum observandum. *Æthelbaldus* rex inter alia scelera, Ecclesiæ libertates et privilegia fregisse, non solum tacite a Bonifacio arguitur in Epistola ad Cuthbertum; sed expresse in altera ab eodem Bonifacio ad Æthelbaldum data, et a Baronio DCCXLV, num. 5 et seqq. recitata. *Æthelbaldus* itaque in hac Synodo male facta retractare voluit, et quod prius pro uno Cantii regno, ratum sanctumque erat, pro amplissimo Merciorum regno, perpetui juris vim habere mandavit. Quod plenius narratur in alia Synodo anno DCCC Closvehoviæ habita, ubi Dorovernensi Ecclesiæ prædia dantur ab Æthelbaldo jam concessa, *ut illius donatio perseverantior fieret*, inquit Synodus III Closvehoviæ celebrata. De hac prima Synodo Closvehoviensi legendus etiam Willelmus Thorne in Chron. pag. 2209, in *Evidentiis Ecclesiæ Cantuariensis.*

15. *Franci in Aquitania et in Alamannia bellum gerunt.* — Hoc pariter anno Francia bellis civilibus agitata fuit: « Anno DCCXLII, Franci in exercitu in Aquitania, et postea in Beuveria usque Lech », id est, usque ad Lechum fluvium, inquit annalista Nazarianus, cui suffragantur Annales Francorum Tiliani auctiores, et Metenses. Nihil autem per *Beuveriam* intelligit annalista Nazarianus, nisi Alamanniam; cum ipsius terminus ultimus Lechus amnis constituatur. Annales Petaviani et Masciacenses hoc bellum in annum sequentem perperam differunt. De eo continuator Fredegarii in sua Appendice hæc habet: « Rebellantibus Vasconibus in regione Aquitaniæ, cum Chunoaldo duce filio Eudone quondam, Carlomannus atque Pippinus, principes germani, congregato exercitu, Ligeris alveum Aurelianis urbe transeunt, Romanos proterunt (scilicet Transligeritanos, quos hic auctor Romanos ob usum Romanæ linguæ vocat) usque Beturigas urbem accedunt, suburbana ipsius igne comburunt. Chunoaldum ducem persequentes fugant, cuncta vastantes. Lucca castrum (gallice, Loches) diruunt atque funditus subvertunt, etc. » Alemannicum vero bellum idem auctor his verbis enarrat: « Inde (id est, ex Aquitania) reversi circa tempus autumni, eodem anno iterum exercitum ordinaverunt ultra Rhenum contra Alamannos. Sederuntque castra metati super fluvium Danuvii in loco nuncupante *Usquequo*. Habitatores Alamanni se victos videntes, obsides donant, jura promittunt, munera offerunt, et pacem petentes eorum se ditioni submittunt.

16. *Carolomannus et Pippinus bona Grifonis fratris inter se dividunt.* — « Carlomannus et Pippinus Majores-Domus duxerunt exercitum contra Hunoldum ducem Aquitanorum, et ceperunt castrum, quod vocatur Luccas. Et in ipso itinere diviserunt regnum Francorum inter se in loco qui dicitur Vetus-Pictavis », inquit annalista Tilianus. Hujus divisionis regni paterni inter Carloman-

bant. Quanquam enim Luitprandus eorum rex æquiorem se Pontifici præbuit; non tamen ab ea affligenda penitus cessavit; cum anno DCCXLIII post concessam Romanis pacem, rogante Pontifice, iterum infestis armis Ravennensem urbem, quæ pontificiæ clientelæ commissa erat, afflixerit. Vide Pagium ad A. DCCXLIII, 14. Cessatum est equidem haud diu post ab armis; sed non cessatum a metu, teste enim Anastasio et Zacharias impetrata pace in urbem regressus *sese orationibus dedit, petens ab omnipotenti Deo consolationem fieri populo Ravennatum et Romano ab insidiatore et percussore illo Luitprando rege.* Hinc merito Epistola illa per hæc tempora scripta vexari fines Romanos a Longobardis sanctus Pontifex queritur. Superest ut Pagii argumentum expediatur ex eo deductum, quod Wilicarius, qui Austroberto successit ante annum DCCXLII, episcopatu dimisso monachum induit. Quomodo ergo, ait, Austrobertus anno DCCXLV, quo datam Epistolam illam credimus, episcopum gerit? Fateor quidem Austrobertum Wilicario præcessisse; sed nec Ado Viennensis, nec alius ex antiquis annum indicavit, quo Wilicarius episcopatum ascendit. Ado quidem successionem episcoporum Viennensium in historia sua per intervalla notat; sed certum annum quo quisque cœpit non signat. Ex hac Epistola discimus Austrobertum episcopatum suum usque ad annum DCCXLV prorogasse. Igitur Epistolam hanc ab omni suppositionis suspicione liberam puto, sed ab anno DCCXLII ad annum DCCXLV revocandam esse censeo, cum Concilium illud Romanum in ea indicatum ipsum esse putem Romanum Concilium, cujus Acta supersunt, quod ab anno DCCXLIII ad annum DCCXLIV revocandum esse in nota ad A. DCCXLIII, 15 demonstrabo. MANSI.

num, et Pippinum factæ meminerunt Annales Æghinardi, Loiseliani, Bertiniani et Metenses. Cointius hoc anno num. 21 dicit hanc divisionem, quam Carolomannus et Pippinus inierunt, non aliam fuisse a paterna, quam *Grifo* suis tumultibus irritam fecerat. Verum quid opus fuisset rem actam agere, et quomodo potuit *Grifo* divisionem illam paternam irritam reddere, qui fugam capessere coactus fuerat, et nunc Carolomanni jussu in Novocastello Arduennæ proximo custodiebatur? non itaque *Grifo*, sed *Carolomannus* et *Pippinus* paternam divisionem irritam fecere. Cum enim, ut scite scribit Hadrianus Valesius lib. XXV, pag. 549, illi Grifonem fratrem parte, illi a patre relicta privassent, ut anno superiori diximus, regnum totius Franciæ ipsis de integro dividendum fuit, saltem ut tertiam hanc portionem, quæ ambobus accreverat, ex æquo inter se partirentur. Verumtamen non esse existimo quod idem Valesius in Not. Gall. in voce *Veteres Pictavi* scribit, regnum scilicet Francorum, a morte patris per menses IX aut X pro indiviso ambos possedisse, et hoc anno divisisse in loco, Clennum inter et Vingennam flumina haud procul a castello Heraldi sito, qui *Veteres Pictavi* dicebatur. Carolomannus enim in Præfatione Concilii Germanici ita loquitur : « Ego Carlomannus dux et princeps Francorum, anno ab Incarnatione Domini DCCXLII, XI videlicet kal. Maii, cum consilio servorum Dei, et optimatum meorum, episcopos, qui in REGNO MEO sunt, etc. » Quare uterque frater partem sibi a patre relictam jam seorsim possidebat, et tantum distribuendæ restabant pars aliqua Neustriæ, parsque Austriæ et Burgundiæ, quæ *Grifoni* a patre concessa fuerat, quave a fratribus spoliatus fuit.

17. *Causa utriusque belli.* — Utriusque belli Aquitanici scilicet et Alemannici causa fuit odium, quo *Hunaldus* Aquitaniæ, et *Theodebaldus* Alemanniæ duces Carolomannum et Pippinum prosequebantur, quod Caroli Martelli exemplo nimiam sibi potestatem arrogarent, et *Hunoldus* atque *Theodebaldus* in sua quisque provincia jure suo regnare cuperent; præsertim cum rex Francis nullus esset. Alemannia et Bojoaria, cujus *Odilo* præfecturam gerebat, conterminæ erant in majoratu Carolomanni, ab iis longissime distabat Aquitania in majoratu Pippini. Ambo fratres, cum sibi minus a *Theodebaldo* et ab *Odilone* metuerent, quam ab Hunaldo, Aquitaniam primo impetu lacessendam censuere. Porro continuator Fredegarii populos Trans-Ligeritanos *Romanos* appellat, ob usum scilicet Romanæ linguæ, uti jam insinuavimus.

18. *Childericus III rex Francorum renuntiatur.* — Post Theodorici IV, vulgo Calensis appellati, Francorum regis mortem, solus sine rege imperavit Carolus Major-Domus, et post eum Carolomannus et Pippinus ejus filii, non usque ad kalendas Martii anni sequentis, ut Labbeus tom. VI Concil. pag. 1440, aut ut Cointius anno DCCXLIII, num. 73, et initio tom. V, usque ad eumdem annum exeuntem, aut usque ad annum sequentem, ut Hadrianus Valesius, aliique contendunt, sed usque ad currentem annum ante septimum idus Septembris, quo *Childericus* hujus nominis III jam in Galliis regnabat, in regium solium a Carolomanno et Pippino elevatus, ut ipsimet minore cum invidia regnarent (1). Quare interregnum ante mensem Septemb. anni DCCXXXVII inchoatum, fuit tantum annorum sex, eorumque utrinque incompletorum, non vero annorum septem, ut jam eo anno diximus. Ex isto interregno male consignato fit, ut annus, quo secunda regum Francorum stirps cœpit, qui non parum obscurus, majoribus tenebris involvatur. Et primo quidem Mabillonius lib. 6 de Re Diplomatica p. 490, exhibet ex autographo Dionysiano Pippini Majoris-Domus Placitum in favorem Fulradi abbatis Dionysiani emissum, cujus hæc est subscriptio : « Datum quod fecit mensis Junius dies viginti, annum nono Childerico rege ». Quare *Childericus* ante diem vicesimum mensis Junii sequentis Christi anni jam regnabat, si Placitum illud anno DCCLII datum sit, ut vult Cointius. Verum hoc dici non potest; cum ipsemet fateatur, anno DCCLII, mense circiter Martio, Childerico in monasterium retruso, *Pippinum* ex Majore-Domus regem factum esse. Illud itaque Placitum an. DCCLI exaratum, et Childericus anno DCCXLIII ante diem XX Junii jam rex salutatus fuerat.

19. *Ejus inauguratio in annum sequentem differri non potest.* — Verum hoc anno eum ante diem septimum mensis Septembris regem nuncupatum fuisse demonstrat Charta quadragesima ejusdem regis a Goldasto tom. II rerum Alamannicarum relata, quæ dicitur data « VII idus Septemb. anno X regni domni nostri Ildirici Riis », quæ alio anno emitti non potuit, quam anno DCCLI, cum anno insequenti mense Martio vel Maio Pippinus rex creatus fuerit. Cointius, juxta cujus computationem ea ad annum

(1) Childerici regnum cœpisse hoc anno ante diem XV Augusti, quin et ante VI kal. Julii probat Præceptum Carlomanni, et Charta Sichardi, de quibus nos in Nota ad A. DCCXLVII, 1. Sed et exordio Childerici huic anno illigando cum Pagio adversus Cointium aliosque mire facit Charta illa, quam ex Goldasto affert Pagius hic num. 19, collata cum alia Charta donationis factæ monasterio Honaugensi a Bonoro Adalberti ducis nepote, cujus meminit Mabillonius Annal. Benedict. tom. I, l. 20, n. 37 et integram refert in tomi primi Appendice pag. 650 nov. edit. Signatur hac die « Martis proximo post medium mensem Aprilis anno VI regni domini nostri Hilderici regis ». His temporum notis indicatur annus DCCXLVIII, quo medium Aprilis seu dies decima quinta in feriam secundam incidit, adeoque dies proxima post medium mensem diem Martis retulit. Ut autem cum anno illo sextus regni componatur ejus exordium, sive ab anno DCCXLIII ante diem illam Aprilis, vel ab anno DCCXLII, post diem illam deduci oportet. At si ab anno DCCXLIII repetatur, tunc diploma a Pagio productum de anno Childerici decimo non stabit; sive etiam illud annum DCCLIII signet, ut Cointius censet, tunc die VI Septembris Childericus annum XI, non X signaret. Vicissim autem annum nonum redderet, si annum DCCLI, ut Pagius supputat, referret. Salva autem utriusque Chartæ fides est, si regnum a Childerico initum anno DCCXLII, quod Pagius etiam vidit, statuamus, sed post medium Aprilis, quod Pagium fugit. Cœpit igitur Childericus intra illud spatium, quod a die XVI Aprilis, et ad XXVI Julii (ut probant documenta a nobis ad A. DCCXLVII producta) intercessit. MANSI.

DCCLIII pertinet, anno DCCLII, num. 87 respondet, eam scriptam esse anno secundo Pippini regis, quod ejus inauguratio cunctis haud statim placuerit, et in Germania, ubi ea Charta data, adversarios expertus sit. Sed vanum illud effugium ; si enim post *Pippini* inaugurationem aliqui tumultus orti fuissent, hoc aliqui ex annalistis Gallicis eo magis notassent, quo in Cointii sententia, anno cum dimidio post ejus electionem adhuc perdurassent. At, inquit Cointius, ex Chronico Besvensi constat, Pippinum jam regem adversarios habuisse in Burgundia. Verum auctor Chronici Besvensis ibi tantum asserit, *Pippinum* regem episcopatum Lingonensem dedisse *Remigio* fratri suo, et monachos id indigne ferentes, præter paucos monasterium reliquisse, sed quid hoc ad rem præsentem facit?

20. *Evertuntur fundamenta communis sententiæ.* — Præterea dicit Cointius, anno sequenti Diplomata data reperiri Pippini et Carolomanni annis notata, nulla *Childerici* mentione facta. Præceptum enim pro Ecclesia Matisconensi a Pippino datum, et a Cointio anno DCCXLIII, num. 1 recitatum, his verbis clauditur : « Actum kalendis Januarii, in anno secundo principatus Pippini ejusdem, in civitate Metis, in palatio regio ». Annus autem secundus majordomatus Pippini kalendis Januariis omnium consensu cum anno DCCXLIII congruit. Ad hæc in Vita sancti Huberti episcopi Leodiensis, ab auctore coævo scripta, dicitur translationem reliquiarum hujus sancti antistitis factam esse *Carlomanno rege tertio jam anno, regni Francorum sceptra tenente*, ubi etiam nulla Childerici mentio fit. Denique Goldastus tom. III Rerum Alamann. Chartam refert, quæ dicitur data *sub IV id. Septemb. anno* III *Carolomanni Majore-Domus*, id est, IV idus Septemb. anni Christi DCCXLIII, inquit Cointius anno DCCLII, num. 87. Ex quibus tam ipse, quam plerique rerum Gallicarum scriptores inferunt, sub exitu tantum subsequentis Christi anni *Childericum* Francorum regem levatum fuisse ; alioquin in citatis Chartis ejus aliqua mentio facta fuisset. Sed vana hæc illatio. Ipsemet enim Cointius anno DCCXLVII, num. 2, Chartam Bonifacianam recitat, in qua sanctus Bonifacius fines ac terminos monasterii Fuldensis describit, quæ his verbis absolvitur: « Anno Dominicæ Incarnationis DCCXLVII, principatus vero nobilium virorum Karlmanni et Pippini fratris ejus anno VI, mense Martio, XXII die, scripta est hæc notionis Charta in Fuldensi monasterio ». Quis vero sexto utriusque Majoris-Domus anno Childericum regnasse negare potest ? Et tamen in ista anno sexto utriusque data, seu anno Christi DCCXLVII, nulla Childerici mentio. Quare postquam nic rex declaratus est, in aliquibus Chartis ejus nomen expressum, in quibusdam vero omnino prætermissum.

21. *Childericus III filius fuit Chilperici II.* — Cujus filius fuerit *Childericus III*, inter historicos Francicos in controversia positum. Cointius anno DCCXLIII, num. 74 autumat, cum filium extitisse *Theodorici quarti*, quod Childericus in quodam Diplomate Theodoricum *parentem suum* appellet, id est, inquit Cointius, *patrem suum* ; quam opinionem sequitur etiam Henschenius in Exegesi præliminari ad tomum III SS. mensis Aprilis cap. 4, num. 35. Verum Mabillonius lib. 6 de Re Diplom. pag. 610, recitat Privilegium Hilderici III regis a Cointio citatum, *datum die* XXII *mensis Aprilis, anno primo regni nostri*, in quo Childericus ait: « Parens noster Theodoricus quondam rex per suam præceptionem ». Et paulo post : « Præcipimus, ut quidquid constat suprascriptum parentem nostrum Theodoricum quondam regem de ipso beneficio, etc. » ubi Theodoricum *principem* et *parentem suum* vocat. Inde recte deducit Mabillonius, eum Theodorico Calensi progenitum non fuisse ; cum ex omnibus Merovingorum regum instrumentis in opere de Re diplomatica publicatis constet, hunc apud illos morem viguisse, ut patrem, *genitoris*, consanguineos, *parentum* vocabulo designarent. Quare Chilpericum patrem habuit *Childericus* ultimus regum Merovingicorum. Certe D. Hieronymus lib. 2 contra Ruffinum, testatur, *parentis* voce militari vulgarique sermone cognatos et affines designatos fuisse. Quid mirum igitur, si ea apud Francos et Gallos idem significarit. Cum itaque *Childericus III*, neque filius, neque frater Theodorici Calensis Dagoberti junioris, aut Childeberti esse potuerit, sequitur eum patrem habuisse Chilpericum regem II, *Danielem* appellatum.

22. *Nascitur Carolus Magnus.* — Hoc anno natus est Pippino Francorum principi *Carolus* ob res præclare ac fortiter gestas *Magnus* post mortem cognominatus. Lambertus enim Schafnaburgensis rerum Germanicarum scriptor accuratissimus ad annum DCCXLII scribit : « Carolus Magnus natus est ». Quod et legitur lib. 2 Epitomes Siffredi presbyteri Misnensis et in Chronico excerpto de diversis Chronicis post Sigebertum Gemblacensem edito. Præterea Duchesnius tom. III, pag. 376, refert periocham deductam ex Vita sancti Godehardi Hildeneshemensis Ecclesiæ episcopi, in qua postquam auctor dixit, Carolum anno DCCXLI mortuum esse, et Carolomanno et Pippino filiis regnum reliquisse, statim subdit: « Quo etiam sequenti anno iste Pippinus Carolum Magnum genuit ». Denique anni LXXI vel LXXII, quos Carolum Magnum vixisse scriptores coævi tradunt, ut in ejus morte videbimus, ejus nativitatem hoc anno contigisse extra omne dubium ponunt. Recte itaque Hadrianus Valesius lib. 25 Rer. Franc. ortum Caroli hoc anno recitat. Cointius tamen anno DCCXLVII, num. 14, contendit, *Carolum Magnum* eo Christi anno in lucem prodiisse, quod in Annalibus Petavianis ad annum DCCXLVII habeatur : « Ipso anno fuit natus Carolus rex ». Verum Annales illi vetustissimi quidem, sed progressu temporis variis in locis interpolati fuere. Annales enim Masciacenses a Labbeo tom. II Biblioth. editi eadem de verbo ad verbum continent quæ Annales Petaviani, nisi quod in quibusdam

annis aliqua quandoque desiderantur, quæ in Petavianis extant, et vice versa, indeque certo colligitur, utrosque ex uno eodemque veteri exemplari primitus descriptos, et lapsu temporis utrosque interpolatos fuisse. Quare quæ in utrisque non habentur, assuta esse oportet, ideoque nihili facienda, nisi aliunde comprobentur. Cumque hæc verba : *Ipso anno fuit natus Carolus rex*, desint in Annalibus Masciacensibus, manifestum est ea addititia esse, et veterrimum annalistam huic novæ opinioni non favere.

23. *Evertitur opinio quæ Carolum post quinquennium natum asserit.* — Hujus interpolationis fons et origo Historia translationis sancti Germani episcopi Parisiensis a monacho sancti Germani de Pratis scripta, de qua anno DCCLIV, quo ea translatio peracta, sermo erit. Ait enim se ab iis, qui hujusmodi translationi interfuere, miracula quæ narrat accepisse, subditque : « Ex quibus omnibus mihi unum in hoc opere excellentissimum auctorem ponere placuit, dominum videlicet Carolum gloriosissimum imperatorem, qui tunc PUER SEPTENNIS operi pii genitoris interfuit, et ea quæ ibi vidit admiranda memoria retinebat ». Ex his verbis Annalium Petavianorum interpolator deduxit, Carolum anno DCCXLVII natum, cum anno DCCLIV eum septennem fuisse sibi persuaderet. Similis cogitatio in mentem Henschenii venit, cum in Actis SS. ad diem XXVIII mensis Maii Vitam et Historiam sancti Germani illustrat, quia ex laudatis verbis Carolum anno DCCXLVII natum infert. Verum monachus Pratensis de suo dicit, *Carolum* tunc annos septem natum, sed non asserit se id accepisse ab ipsius Caroli ore. Nam refert postea quæcumque de illa translatione et de miraculis tunc factis Carolus referebat, sed in iis tantum affirmat Carolus se tunc *pueriliter* lusisse, ac præterea ait : « Adest primo mane divæ memoriæ genitor meus, ego quoque germanusque meus pedissequi ipsius, cunctique proceres ipsius regni » ; quibus ex verbis Carolum magis ætate provectum fuisse evincitur ; cum enim *Carolomanno* fratre major natu fuerit, hic iter illud pedibus facere non potuisset ob teneriorem ætatem. Ad quod cum animum non advertisset interpolator ad annum DCCLI Annalium Petavianorum, hæc alia verba etiam addidit : « Fuit natus Carolomannus rex », quæ in Annalibus Masciacensibus non habentur, quæque tamen etiam amplexus est Cointius anno DCCLI, num. 42, quasi princeps trimus in magna solemnitate ad Ecclesiam pedibus ire potuerit, et quidem e palatio regio, quod tunc, sicuti hodie dissitum erat a magna Ecclesia Parisiensi, ubi sancti Germani reliquiæ erant. Quare *Carolus* anno DCCLIV, annum ætatis duodecimum attigerat, indeque tam dictorum, quam gestorum in ea translatione reminisci poterat, ac ea sigillatim, sicuti in hujus translationis Historia legitur, enarrare. Sed cum citatus monachus ab ore Caroli audiisset, eum tunc versatum fuisse in puerili ætate, hæc verba perperam interpretatus est de septimo hujus principis anno. Hæc omnia invicte confirmat Helinandus citatus ab Alberico in Chronico ad annum DCCLIII, ubi loquens de adventu Stephani II papæ in Franciam, ait : « Pontifex vero venit ad monasterium sancti Mauritii, Pippinus properavit ei occurrere cum uxore et filiis, præmittens filium suum Carolum, qui postea dictus est Magnus, qui jam erat duodecim annorum ».

24. *Carolus non in Germania, sed in Gallia natus.* — Ex verbis monachi Pratensis laudatis alius error sæculo elapso enatus. Cum enim *Carolomannus* anno DCCXLVII majoratum Austrasiæ *Pippino* fratri cesserit, monachumque induerit, aliqui scriptores Germanici tradidere *Carolum* anno DCCXLVII in ea Germaniæ parte, quæ Francis parebat, natum esse, qui tamen quoad locum nativitatis ejus inter se non conveniunt, ut videre est apud Serarium lib. 3 Rer. Mogunt. Not. 37. Alii eum in hodierno Bavariæ ducatu *Caroloburgi*, tribus milliaribus a Monachio urbe ; quidam in hodierna Franconia, in arce similis nominis ad Mœnum quæ *Carolostadio* e regione objicitur ; nonnulli ad Mosam *Leodii*, sed plerique *Ingelhemii*, in hodierno Palatinatu inferiori, duobus milliaribus ab urbe Moguntina *Carolum* natum esse volunt. Verum nativitate ejus anno suo reddita, omnes hæ opiniones evanescunt, ac constat, eum in lucem prodiisse in aliqua urbe Franciæ et majoratus Pippini. Mabillonius lib. 4 de Re Diplom. pag. 287, loquens de Ingelheimio palatio regio recte vidit, recentiores Germanos, qui *Ingelheimium* Carolo Magno natalitias dedisse cunas jactitant, quam largissime falsos esse ; cum potius Ingelheimensis regiæ parens atque auctor habendus sit Carolus, quem Eginhardus in ipsius Vita testatur « inchoasse et palatia operis egregii, unum haud longe a Moguntiaco juxta villam, cui nomen est Ingelheim ; alterum Noviomagi super Vahalem fluvium, qui Batavorum insulam a parte meridiana præterfluit ». Citat ibidem vir doctissimus Wandelbertum in libello de Miraculis sancti Goaris, et Hermoldum Ludovici Pii æqualem, qui de eodem palatio *Ingelhinem* dicto loquuntur, et a Carolo Magno constructum fuisse affirmant. Sed si conditio Ingelheimii communiorem scriptorum Germanicorum opinionem evertit, hanc et tres alias memoratas mera commenta esse annus nativitatis Caroli invicte demonstrat. Cæterum, quando *Carolus* in lucem prodiit, in Francia vulgus rustica Romana lingua, ex qua sermo quo hodie Galli utuntur, proseminatus, loquebatur ; in aula vero *Theodisca*, seu *Francisca* aut *Francica* usurpabatur : et quia eum *Carolus M.* expolivit, ejusque barbariem ad regulas grammaticales reducere cœpit, hinc Germani perperam deduxere, eum in Germania natum, quod lingua ejus materna Germanica seu Theutonica fuerit. Qua in re valde falluntur, cum alium sermonem, quam quem pater, adhibere non debuerit.

ZACHARIÆ ANNUS 2. — CHRISTI 743.

1. *Synodus Liptinensis in Germania.* — Septingentesimus quadragesimus tertius annus, qui sequens est, undecima Indictione signatur, quo mense Martii ad Liptinas congregatum est Concilium, cui una cum pluribus episcopis interfuit Carolomannus Francorum princeps. Quod enim ad tempus spectat, id significant litteræ Zachariæ papæ hoc ipso anno ad Bonifacium redditæ, quas subjiciemus inferius, cum jam Bonifacius ipse (ut ex iisdem constat) mense Augusti hoc eodem anno de omnibus rebus gestis scripsisset litteras ad ipsum Zachariam Romanum Pontificem. Hæc est enim illa Synodus, de qua Benedictus levita ista habet in libri quinti Capitularium regum Francorum exordio istis verbis :

« Item altera Synodus a suprascriptis episcopis ac principe auctoritate Apostolica kalendas Martias ad Liptinas habita ». Ex qua hæc in Capitularia infert :

« Modo in hoc Synodali conventu, qui congregatus est kalendas Martias in loco, qui dicitur Liptinæ, omnes venerabiles sacerdotes Dei, et comites, et præfecti, prioris Synodi Decreta consentientes firmaverunt, seque ea implere velle et observare promiserunt. Et omnis Ecclesiastici ordinis clerus, episcopi, presbyteri, et diaconi cum reliquis clericis suscipientes antiquorum Patrum canones, promiserunt se velle Ecclesiastica jura moribus et doctrinis et ministerio recuperare. Abbates vero et monachi receperunt regulam sancti Patris Benedicti ad restaurandam normam regularis vitæ. Fornicatores namque et adulteros clericos, qui sancta loca vel monasteria ante tenentes coinquinaverunt, præcepimus inde tollere, et ad pœnitentiam redire. Et post hanc definitionem, si in crimen fornicationis vel adulterii ceciderint, prioris Synodi judicium sustineant, similiter monachi et nonnæ », moniales videlicet. His hæc addit Carolomannus :

2. « Statuimus quoque cum consilio servorum Dei et populi Christiani, propter imminentia bella, et persecutiones cæterarum gentium quæ in circuitu nostro sunt, ut sub precario et censu aliquam partem Ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus nostri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione, ut annis singulis de unaquaque casata solidus, id est, duodecim denarii ad Ecclesiam vel monasterium reddantur, eo modo, ut si moriatur ille cui pecunia commendata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit. Et iterum si necessitas cogat, aut princeps jubeat, precarium renovetur et rescribatur novum, et omnino observetur, ut Ecclesia vel monasteria penuriam et paupertatem non patiantur, quorum pecunia in precario præstita sit; sed si paupertas cogat, Ecclesiæ et domui Dei reddatur integra possessio.

« Similiter præcipimus, ut juxta Decreta canonum adulteria, et incesta matrimonia, quæ non sunt legitima, prohibeantur et emendentur episcoporum judicio. Et ut mancipia Christiana Paganis non tradantur. Decrevimus quoque (quod pater meus ante præcipiebat) ut qui paganas observationes in aliqua re fecerit, mulctetur et damnetur quindecim solidis ». Hucusque ex Synodalibus decretis Benedictus levita.

3. Quod vero ad reliqua Synodalia Acta pertinet, liquet ex rebus gestis sancti Bonifacii, damnatos ab eodem Bonifacio fuisse duos impostores hæreticos, Adalbertum et Clementem : quod testatur Zacharias papa in litteris hoc eodem anno ad ipsum Bonifacium redditis. De damnatione autem episcopi Moguntini, et subrogatione ejusdem Bonifacii nequaquam in hoc Concilio actum est, sed postea, ut suo loco dicemus. Decretum præterea hic fuit, ut pro tribus metropolitanis episcopis Treverensi, et duobus aliis pallia peterentur ab ipso Romano Pontifice, quorum gratia ipsi Francorum principes litteras ad ipsum scripsere, sicut et Bonifacius ipse. Non extant ipsæ quidem, sed ex illis quas Zacharias papa ad Bonifacium rescripsit, eadem omnia comperta habentur. Duæ enim hac de re Epistolæ ad Bonifacium hoc anno a Zacharia Pontifice scriptæ reperiuntur, datæ nimirum anno tertio Artabasdi et Nicephori ejus filii imperatorum, qui imperare cœperunt ipso ferme exordio

imperii Constantini Copronymi, nempe primo ipsius anno. Litteræ autem a Zacharia ad Bonifacium redditæ sic se habent [1]:

4. *Zachariæ Epistola ad Bonifacium pallia mittentis, et novos hæreticos damnantis.* — « Legimus in libro Actuum Apostolorum [2], sanctum Spiritum Apostolis præcepisse: Separate mihi Barnabam et Saulum in opus in quod assumpserim eos, id est, ut per prædicationem Christianæ religionis, et ejusdem Spiritus sancti gratiam mundum illuminarent universum, quorum illuminatio prædicationis atque doctrinæ Christi præsidio mansit, et manet Catholica Dei Ecclesia præfulgens, horum et beati Apostolorum principis Petri illuminata doctrinis. Et eorum sequi pedem, ex inspiratione divina, tuam sanctissimam fraternitatem in partibus illis esse credimus destinatam, ut etiam instar eorum idem Spiritus sanctus in eodem te assumpserit opere ad illuminationem gentium illarum. Unde nimis exultamus in Deo, et ejus omnipotentiæ immensas referimus laudes.

« Dum vero et series syllabarum tuarum nobis panderetur per singula: multo amplius lætati sumus in Domino, qui tibi suam gratiam ita largiri dignatus est, ut sic duræ gentis corda lenires, quatenus libenti animo inclinarentur ad obediendum fidei, et divinis obtemperarent præceptis. Indicasti enim nobis, quomodo et qualiter tetigisset Deus corda excellentissimorum filiorum nostrorum Pipini et Carolomanni, ut tibi in prædicatione socii et adjutores esse niterentur ex inspiratione divina, quorum merces copiosa manet in cælis: quoniam benedictus homo, per quem benedicitur Deus.

5. « De episcopis vero metropolitanis, id est, Grimone, quem jam nos compertum habemus, Abel, sive Arberto, quos per unamquamque metropolim per provinciam constituisti, hos per tuum testimonium confirmamus, et pallia dirigimus ad eorum firmissimam stabilitatem, et Ecclesiæ Dei augmentum, ut in meliori proficiant statu. Qualiter enim mos pallii sit, vel quomodo fidem suam exponere debeant hi, quibus pallio uti licentia conceditur, eis direximus, informantes eos, ut sciant quod sit pallii usus, et subjectis viam prædicare salutis, et Ecclesiastica disciplina in Ecclesiis eorum in utilitate servetur, et maneat inconcussa, et sacerdotium, quod in eis fuerit, non pollutum, ut antea fuit, sed mundum et acceptum Deo esse possit, quantum humana conditio valet; ita ut nullus reperiri possit sacris deviare canonibus, et sacrificium mundum eorum ab eis immoletur, ita ut Dominus in eorum placetur muneribus, et populi Dei purificatis mentibus ex omni squalore sincerum exhibere valeant Christianæ religionis officium.

6. « Retulisti etiam nobis, charissime frater, quod duos pseudoprophetas (sed magis pseudochristianos appellare debemus) ex quibus unum quidem et novum Simonem, juxta tenorem tuarum syllabarum reperimus, qui etiam sibi et vindicabat sacerdotium, et a luxuria se minime continebat, seducens populum, et inania prædicans, non solum suam animam juri diaboli tradens, sed populorum corda in infernum demergens, et seducens populum per falsitates, ita ut ab Ecclesia Dei subtraheret, et a Christiana lege discordaret. Et cruces statuens in campis et oratoriola, illic populum seducebat, relinquens Ecclesias publicas, concurrens ad illa signa, quæ ab eo false fiebant, et sanctitatis nomine se vocari censuit, et in suo nomine Ecclesias consecravit, affirmans etiam se Angelorum nomina scire, quorum in tuis syllabis conscripta direxisti: quæ nomina nos non Angelorum, sed magis dæmonum affirmamus.

7. « Alium vero ita luxuriæ deditum, ut concubinam haberet, et duos ex ea filios procrearit, et tamen sacerdotium sibimet vindicabat, affirmans hoc justum esse juxta traditionem veteris Testamenti, ut defuncti fratris superstes frater ducat uxorem. Et quia Christus resurgens ab inferis, nullum ibi reliquisset, sed omnes inde abstraxisset. Quæ omnia hæc detestabilia et scelesta judicamus. Bene enim tua fraterna sanctitas juxta Ecclesiasticam regulam eos damnavit, et in custodiam misit, et optime vocavit Antichristi ministros et præcursores. De cætero decerta, charissime, et viriliter age, et pervigil mane in ministerio Christi, ut amplius Christi grex augeatur, et tibi præmium æternæ retributionis maneat copiosum, et cum sanctis et electis Dei (ut credimus) inveniaris particeps et Apostolorum consors. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data decimo kalendas Julii, imperante domino Artabasdo a Deo coronato magno imperatore anno tertio, et Nicephoro magno imperatore anno tertio, Indictione undecima (decima) ».

8. *Simoniaca labe se purgat Zacharias.* — Sed quid accidit? Nescio quo falso nuntio Bonifacius de Zacharia Pontifice accepit pro tribus palliis ipsi persolutam pecuniam esse, ipso id exigente Pontifice et Romanæ Ecclesiæ clericis. Quod quidem indignissimo animo tulit, putans verum esse: cujus rei gratia ipse ad eumdem Zachariam statim litteras dedit, quibus significavit, non pro tribus, sed pro uno tantum, ipsoque Rhemensi archiepiscopo se petere pallium. Sed et magnopere redarguit Zachariam simoniacæ labis, quod pro palliis conferendis pecuniam acciperet. Ita plane diabolus operabatur, ut si quo modo disseminaret dissensiones inter Bonifacium atque Romanum Pontificem, quo interciperet prædicationis fructus. His acceptis litteris Zacharias ad eumdem Bonifacium, nihil sibi conscius admirabundus ista rescripsit [1]:

9. « Suscipientes fraternitatis tuæ litteras per præsentium gerulum, et relegentes quæ in eis

[1] Zach. Ep. IX. tom. II. Epist. decr. Rom. Pont et script. Cod. — [2] Act. XIII.

[1] Zach. Ep. VIII. tom. II. Epist. decret. Rom. Pont.

continebantur, in extasi quadam incidimus et admiratione magna, eo quod nimis repertæ sunt dissonare ab eis syllabis, quæ a tua directæ sunt fraternitate per elapsum Augustum mensem, ubi nobis indicasti, quod Concilium, adjuvante Deo, et Carolomanno præbente consensum et contestante factum est : et qualiter falsos sacerdotes, qui divinum non erunt digni attrectare mysterium, a sacro munere suspendisti : et quia tres archiepiscopos per singulas metropoles ordinasses, reserasti, id est, Grimonem in civitate, quæ dicitur Rhemorum..... tertium denique Artbertum in civitate, quæ dicitur Sennis, qui et apud nos fuit, et tua pariter et Carolomanni et Pipini detulit scripta, per quæ suggessisti, ut tria pallia iisdem tribus prænominatis metropolitanis dirigere deberemus : quod et largiti sumus pro adunatione et reformatione Ecclesiarum Christi. Nunc autem denuo tuas suscipientes syllabas, valde sumus (ut diximus) admirati, eo quod antea nobis una cum memoratis principibus Galliarum pro tribus palliis suggessisti, et postea pro solo Grimone. Sed volumus, ut nobis tua indicet fraternitas, cur nobis ita direxisti antea pro tribus, et postmodum pro uno, ut et nos certi redditi, ex hoc nulla in nobis sit ambiguitas.

10. « Reperimus etiam in memoratis litteris tuis, quæ nimis nostros animos conturbant, quod talia a te de nobis referantur, quasi nos corruptores simus canonum, et Patrum scindere traditiones quæramus, ac per hoc (quod absit) cum nostris clericis in simoniacam hæresim incidamus, accipientes, et compellentes, ut hi, quibus pallia tribuimus, nobis præmia largiantur, expetentes ab illis pecunias. Sed, charissime frater, hortamur charitatem tuam, ut nobis deinceps tale aliquid minime tua fraternitas scribat : quia fastidiosum a nobis et injuriosum suscipitur, dum illud nobis ingeritur, quod nos omnino detestamur. Absit enim a nobis et a nostris clericis, ut donum quod per Spiritus sancti gratiam suscepimus, pretio venundemus, dum et illa tria pallia, quæ a te suggerente, ut prædiximus, sumus flagitati, nullum ab eis quisquam commodum expetiit; insuper et chartas, quæ secundum morem a nostro scrinio pro tua confirmatione atque doctrina tribuuntur, de nostro concessimus, nihil ab eis auferentes. Absit, ut sic quippiam a tua fraternitate criminis nobis simoniaci objiciatur. Anathematizamus namque omnes, quicumque ausi fuerint donum Spiritus sancti pretio venundare.

11. « Suggessisti etiam nobis per alia tua scripta, quod in Bajoaria unum reperisses falsum sacerdotem, qui et affirmabat quod a nobis fuisset episcopus ordinatus : et tua hoc fraternitas optime egit, dum ei non credidit : quia falsus homo omnia falsa suggessit, et falsum reperiens, sacerdotio suspende. Sic etenim auctoritate beati Petri Apostolorum principis tibi præcipimus, ut quemcumque repereris a sacris canonibus deviare, nulla ratione patiaris sacrum ministerium attrectare. Et quia, si deberes in Bajoaria provincia jus habere prædicationis, sciscitasti, an non, quam a decessore nostro habuisti concessam. Nos denique, auxiliante Deo, ea quæ tibi largitus est decessor et prædecessor noster, non minuimus, sed augemus, et non solum Bajoariam, sed et omnem Galliarum provinciam, donec te divina jusserit superesse Majestas, nostra vice per prædicationem tibi injunctam, quæ repereris contra Christianam religionem vel canonum instituta, spiritualiter studeas norma rectitudinis reformare. Dominus te incolumem custodiat, reverendissime. et sanctissime frater. Dat. nonas Novembris, imperante piissimo Aug. Artabasdo a Deo coronato magno imperatore anno tertio, patriciatus ejus anno tertio : sed et Nicephoro magno imperatore ejus filio anno tertio, Indictione undecima (decima) ». Hactenus Zacharias.

12. *Zacharias Luitprandum apud Ticinum convenit; et Pentapolensium populos ab oppressione liberat.* — Hac eadem undecima Indictione, contigit eumdem Zachariam papam ad liberandos Ravennates proficisci ad Luitprandum regem Longobardorum, eumque sibi in omnibus obsequentem reddere. Quod enim bello civili flagraret imperium Orientis, Luitprandus, qui vivente Leone Isaurico, cum ipso fœdus adversus Romanos inierat, eo mortuo, exarchatum Ravennæ tentavit, ut eum sibi subjiceret : quod et fecisset, nisi Zacharias quam citissime occurrisset. Ex his vide, quam injustæ sint querelæ Orientalium de Romano Pontifice, quod exuerit Occidentali imperio Orientales imperatores. Quomodo autem ista se habuerint, ab Anastasio sic accipe : « Indictione undecima, dum nimium opprimeret prædictus rex provinciam Ravennatium, fuissetque præparatus ad motionem faciendam et obsidendam Ravennatium urbem : cognoscens motionem ejusdem regis Eutychius excellentissimus patricius et exarchus, una cum Joanne archiepiscopo Ecclesiæ Ravennatis atque universo populo prædictæ civitatis, ac civitatum Pentapolis et Æmiliæ, facta in scriptis obsecratione, miserunt sanctissimo domino papæ, petentes ut pro eorum occurreret liberatione.

13. « Qui missis legatione et muneribus ad obsecrandum regem per Benedictum episcopum et vicedominum, atque Ambrosium primicerium notariorum, petiit ut a motione cessaret, et Cesenatense Ravennatibus redderet castrum. Qui non consensit. Cujus cum duram perseverantiam conspiceret dictus sanctissimus vir, trophæo fidei munitus, relicta Romana Urbe, jam dicto Stephano patricio et duci ad gubernandum, non sicut mercenarius, sed sicut vere pastor ad oves, quæ perierant, redimendas concurrit. Cui obviam occurrit prænominatus excellentissimus exarchus usque ad Basilicam beati Christophori, positam in loco, qui vocatur ad Aquilam, quinquagesimo fere milliario a Ravennatium urbe. Egressi autem de Ravennatense civitate viri et mulieres diversi sexus et ætatis, agentes gratias omnipotenti Deo, perfusis

lacrymis eumdem sanctissimum Pontificem susceperunt, clamantes et dicentes : Venit, venit pater noster, qui suas reliquit oves, et ad nos perditos liberandos occurrit.

14. « Ex eadem quoque Ravennatium urbe Zacharias misit ad prænominatum regem, Stephanum presbyterum, et Ambrosium primicerium, annuntians ei suum adventum. Qui viri in finibus Longobardorum ingressi civitatem, quæ vocatur Imola, et cognoscentes quod proditio (præpeditio) meditabatur prædicto sancto viro, ne illuc ambularet, per Epistolam scriptam per noctis silentium eidem nuntiaverunt. Quo cognito jam nominatus Pontifex, lucescente die sabbato, non mortis timore perterritus, sed Christi fretus auxilio, audacter egressus Ravennatium urbe, et fines Longobardorum ingressus, sequipes factus est suis missis. Quos quidem præcedentes ante eum dictus rex, dolore perculsus, suscipere noluit. Ipse vero Summus Pontifex vicesima octava die mensis Junii ad Padum convenit, ubi et ad suscipiendum eum ipse rex suos misit optimates, cum quibus Ticinum conveniens, ubi ipse residebat rex, foras muros civitatis pertransiens ad orationes Nonæ, pro vigiliarum beati Apostolorum principis Petri celebrandis missarum solemniis, in Basilicam ejus, quæ vocatur ad Cælum Aureum, perrexit : et post, expleta libatione, eamdem urbem ingressus moratus est.

15. « Alio quoque die, pro ipsius principis Apostolorum natali celebrando a prænominato rege invitatus, missarum solemnia celebravit, ibique mutuo invicem salutantes, pariter susceperunt cibum, et sic in prænominatam civitatem regressi sunt. Quem sanctum virum sequenti die rex per optimates suos ad suum palatium properare invitavit. Et ab eodem rege honorifice nimis susceptus, salutaribus monitis eum allocutus est, obsecrans, ne amplius Ravennatium provinciam per factam motionem opprimeret, sed magis ablatas civitates redonaret cum finibus, simul et castrum Cesenatense. Qui prædictus rex post multam duritiem inclinatus est, et fines Ravennatium urbis, quos primitus detinebat, et duas partes territorii castri Cæsinæ ad partem Reipublicæ restituit; tertiam vero partem ejusdem castri sub obtentu retinuit, inito constituto, ut usque ad kal. Junias, dum ejus missi a regia reverterentur urbe (Constantinopoli videlicet), ejusdem castri tertiam partem, quam pignoris causa detinebat, parti reipublicæ restitueret.

« Post hæc idem rex egressus de loco in locum, usque ad Padum eidem sancto viro conviatus (comitatus) deduxit illum. In quo loco, vale faciens, condigna ordinatione ad repedandum absolvit, dans in obsequium ejus duces et primates suos, sed et alios viros, qui sæpe dicta Ravennatium territoria, et Cesenam redderent. Quod ita factum est. Deus enim mirabiliter Ravennatium et Pentapolensium populos ab oppressione et calamitate, qua detinebantur, liberavit; et saturati sunt frumento et vino.

16. « Regressus autem in Urbem Romanam cum omnibus qui secum erant, gratias agentes Deo, denuo natale beatorum principum Apostolorum Petri et Pauli celebravit cum omni populo Ravennatium et Romano, Deum orantes, ut ab insidiatore et persecutore illo Luitprando rege eos liberaret. Cujus preces Deus non despiciens, divina clementia eumdem regem ante constitutum de hac luce subtraxit, et omnis quievit persecutio. Factumque est gaudium non solum Romanis et Ravennatibus, sed etiam et genti Longobardorum ». Hæc Anastasius. Verum Luitprandi regis obitus non hoc anno, sed sequenti potius contigit.

17. *Synodus Romana ejusque canones.* — Hoc eodem anno ubi a bellis cessatum est, indicta est Synodus a Zacharia Pontifice : quæ et celebrata est Romæ hoc eodem anno, inchoata jam a mense Septembri, Indictione duodecima, cum et Luitprandus ingrederetur annum sui regni trigesimum secundum, ut ejusdem Synodi Acta in fine ita declarant : « Factum est hoc Concilium anno secundo (tertio) Artabasdi imperatoris, necnon Luitprandi regis anno trigesimo secundo, Indictione duodecima ». Sed quod ad annum Artabasdi secundum, tertium restituendum est, ex Epistolis ejusdem Zachariæ hoc anno datis. Huic autem Synodo congregatæ Zacharias papa obtulit quæ sequuntur a se antea conscripta capitula his verbis :

18. « Zacharias [1] sanctissimus ac beatissimus episcopus Sedis Apostolicæ, cum omnibus episcopis, presbyteris et diaconibus, Domino volente et auxiliante, ita decrevit, qualiter singulis capitulis nunc subter declaratur.

« Primum cap. Ut episcopi cum mulieribus omnino non habitent, ne antiqui hostis fraude decipiantur, ut juxta [2] Apostolicam vocem non vituperetur ministerium nostrum, quia scriptum est [3] : Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Cavere nos oportet, fratres mei, ab illicitis, ut mundas valeamus ad Deum levare manus; scriptum est enim [4] : Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, dicit Dominus.

« Ut presbyteri [5] vel diaconi sub introductas mulieres nullo modo secum audeant habitare (habere), nisi forsitan matrem suam, aut proximitatem generis (generationis) sibi habentes, quæ suspiciones effugiant, sicut in Synodo Nicæna continetur. Si quis vero præsumpserit præter statuta agere, sacerdotii sui privetur honore.

« Ut episcopus [6], presbyter et diaconus sæcularia indumenta minime utantur, nisi ut condecet tunica sacerdotali; sed nec, dum ambulaverit in civitate, aut in via, aut in plateis, sine operimento præsumat ambulare, præter si in itinere longo ambulaverit. Quia sicut mulier orans in Ecclesia non velato capite, deturpat caput suum, juxta [7] Apo-

[1] Ex Bibl. Vaticana et aliis. — [2] 2. Cor. VI. — [3] 1. Cor. III. — [4] Levit. XI. — [5] Cap. 2. — [6] Cap. 3. 21. q. IV. Episcopi c. 3. — [7] 1. Cor. XI.

stoli vocem; ita sacerdos sine operimento deturpat suum sacerdotium. Nam si temere præsumpserit contra statuta agere, communione privetur, donec, quæ statuta sunt, adimplere maturet.

19. « Ut juxta sanctorum Patrum [1] et canonum statuta, omnes episcopi, qui hujus Apostolicæ Sedis ordinationi subjacebunt, qui propinqui sunt, annue idib. mensis Maii sanctorum principum Apostolorum Petri et Pauli liminibus præsententur, omni occasione seposita. Qui vero de longinquo, juxta chirographum suum impleant. Nam qui hujus constitutionis contemptor extiterit, præter si ægritudine valida fuerit detentus, sciat se canonibus subjacere.

« Ut presbyteram [2], diaconam, nonnam, aut monacham, vel etiam spiritualem commatrem nullus sibi præsumat nefario conjugio copulare. Nam qui hujusmodi opus penetraverit (perpetraverit), sciat se anathematis vinculo esse obligatum, et Dei judicio condemnatum, atque a sacro corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi alienum. Statuentes Apostolica censura, ut quicumque sacerdotum eos communicare præsumpserit, eorum consortio condemnatus, sacerdotii sui honore privetur. Si autem sic qui conjuncti sunt, admoniti declinaverint, et ab alterutro fuerint divisi, pœnitentiæ submittantur, ut sacerdos loci providerit.

20. « Ut consobrinam [3], neptem, novercam, fratris uxorem, vel etiam de propria cognatione nullus præsumat in conjugio copulare, quia scriptum est in lege Domini [4] : Turpitudinem uxoris patris, uxoris fratris atque sororis tuæ non revelabis : turpitudo enim tua est. Et si ab Hebraico populo ante Incarnationem unigeniti Filii sui hæc servanda mandavit : quanto amplius nos, qui Christianæ religionis documenta tenemus, ab illicitis connubiis observare (abstinere) debemus, ne demersi in voragine, ignis æterni concrememur incendio ? Si quis vero in hoc nefario conjugio convenerit, et in eo permanserit, sciat se auctoritate Apostolica anathematis vinculo (vinculis) esse innodatum. Et nullus sacerdos illi tribuat communionem, ut in superiori capitulo continetur. Et si inclinatus divisusque fuerit ab illicita copula, pœnitentiæ subdatur, ut sacerdos loci consideraverit.

« Si quis [5] temerario ausu præsumpserit virginem aut viduam furari in uxorem, præter si desponsatam habuerit, anathema sit.

« Ut nullus clericus [6] aut monachus comam laxare præsumat. Si quis clericus aut monachus comam laxare præsumpserit, anathema sit.

« Ut nullus [7] kalendas Januarias, et broma colere præsumpserit, aut mensas cum dapibus in domibus præparare, aut per vicos et plateas cantationes et choros ducere, quod maxima iniquitas est coram Deo, anathema sit.

« Si quis [1] Christianus filiam suam Judæo in conjugio copulare præsumpserit, nisi perfecte crediderit Christo et baptizatus fuerit; vel servum aut ancillam eidem Judæo Christianus venundare præsumpserit, et si vidua Christiana Judæum duxerit virum, vel consentientibus ei, anathema sit.

21. « In multis Conciliis [2] hoc statutum est, etiam et nunc confirmatum est a vestra prudentia, sanctissimi fratres, ut primi, quarti, septimi, et decimi mensis horum sacerdotum debeant fieri ordinationes. Aliqui enim ex nostris per incuriam, ignorantes annorum seriem, illicitam fecerunt ordinationem. Sed dum nostris insonuisset auribus, canonicam susceperunt disciplinam, pro quo omnibus Apostolica auctoritate interdico. At qui (et qui) norunt canonum seriem, observent, et qui nesciunt, meditentur, ne dum fuerint lapsi, canonicæ succumbant sententiæ. Sed et hoc interdicimus, ut nullus episcoporum audeat, juxta sanctorum canonum instituta quemlibet clericum bigamum, aut qui viduam duxerit uxorem, ad sacros ordines promovere, aut alterius civitatis clericum sine dimissoriis sui episcopi suscipere, vel ordinare, neque eum usurpet, nisi episcopus ejus precibus exoratus, concedere voluerit, quia hoc sancti Patres statuerunt. Si quis vero præsumpserit, canonicas damnationes sentiat.

22. « De presbyteris [3], diaconibus, seu clericis, qui inter se causam habuerint, nullo modo præsumant publicis actoribus interpellationem facere, nisi suo episcopo. Et si forsitan episcopus contra eum (episcopum contrarium) habuerit, ad vicinum episcopum confugium faciat, juxta canonum statuta : et si minime convenerit, ut decidatur inter eos intentio, apud Apostolicam veniat Sedem. Si quis præter statuta agere præsumpserit, gradus sui honore privetur, et ab Ecclesia pellatur domusque (dum usque) causa susceperit finem.

« Ut nullus episcopus [4], presbyter, aut diaconus ad celebrandum missarum solemnia præsumat cum baculo introire, aut velato capite altario Dei assistere, quoniam et Apostolus prohibet viros velato capite orare in Ecclesia : et si temere præsumpserit, communione privetur.

« Ut episcopus [5], aut presbyter, dum ingressus fuerit ad missarum solemnia celebranda, nullo modo audeat data (dicta) oratione recedere, ut ab alio episcopo aut presbytero suppleantur missarum solemnia : sed qui initium ponit, suppleat usque ad finem. Quia scriptum est [6] : Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Si quis vero præsumpserit præter quod posuimus agere, a sacro corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi sit suspensus.

23. « Scripsimus de gradibus cognationum, vel quomodo debeant quilibet amodo, et deinceps

[1] Cap. 4. Dist. XCIII. — [2] Cap. 5. Viden. Conc. Gregor. II. — [3] Cap. 6. — [4] Levit. XVIII. Vide Synod. Eugen. II. et Leo IV. c. 38. Ivo part. IX. c. 21. — [5] Cap. 7. Conc. Gregor. II. — [6] Ibid. cap. 8. — [7] Cap. 9. 26. q. VII. Si quis kal. Vidend. Synod. c. 62.

[1] Veron. p. 14. Cap. 10. — [2] Cap. 11. Initium est canonis XLIV. Concil. Carthag. III. — [3] Cap. 12. — [4] Veron. p. 14. Cap. 13. De cons. d. I. c. nullus. — [5] Cap. 14. — [6] Matth. XX.

legitimo conjugio copulari. Et quia divina clementia nos congregavit in unum, ut ea, quæ necessaria sunt pro salute animarum, capitula vobis ea, quæ sæpius scripta sunt, enarrare studui, ad memoriam vobis quippe reducens, quod beatæ memoriæ præcessor noster Gregorius, hujus Apostolicæ Sedis junior PP. propter aliquas illicitas conjunctiones, quæ fiebant per hanc Italiam, seu Longobardorum provinciam, vel in aliis locis, aggregato sacerdotali collegio, promulgata sententia, anathematis vinculo obligavit. Sed dum cerno adhuc populos in eodem errore persistere (quod ingemiscens dico) quoniam Christianorum animæ dum diabolica fraude decipiuntur, timeo, ne nos, qui rectores animarum vocamur, si earum salutem providere negleximus, a justo judice pro illis torqueamur. Sed neque hoc silendum est, quod in Germaniæ partibus ita diu vulgatum est [1], quod quidem in archivo nostræ sanctæ Ecclesiæ scriptum minime reperimus, ipsis tamen asserentibus hominibus de Germaniæ partibus didicimus, quod beatæ recordationis sanctus Gregorius papa, dum eos ad religionem Christianitatis divina gratia illustraret, licentiam illis dedisset in quarta se copulare generatione, [quod quidem Christianis licitum non est, dum usque se cognoverint [2],] sed dum rudes erant et invitandi ad fidem, quanquam minime scriptum, ut dictum est, reperimus, credere non ambigimus : Deo autem largiente, qui [3] illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, præteritis annis litteras miserunt archiepiscopi et reges provinciæ illius, petentes Apostolica præcepta, qualiter liceat eis conjugia copulare, et quomodo debeant observare. Quibus, quantum Dominus dare dignatus est, admonitionis præcepta direximus. Sed neque hoc silendum est pervenisse ad nos (quod cum grandi tristitia animi dico) per diversa loca hujus Italiæ, et Longobardorum partes, sacerdotes cum sanctimonialibus feminis, id est, monachis habitare. Quod nefarium est dicere, vel audire contra canones (Decreta) esse sancita.

24. « Ubi enim talis fuerit commorantium habitatio, antiqui hostis stimuli non desunt : unde omnino cavendum et vitandum est, fratres mei, ne fallant, et impleatur in eis Prophetæ dictum [4] : Sacerdotes ejus contaminant sancta, et reprobant legem. Quod et alius Propheta increpat, dicens [5] : Vos sacerdotes, qui fallitis nomen meum, et dixistis : In qua re fefellimus nomen tuum? Quibus respondendum est (responsum est) : Offerentes ad altare meum panem pollutum. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, et sacrificium non accipiam de manibus vestris. Pro quo timeo, dilecti mei, ne nobis in capite positis, si neglexerimus, illud contingat, quod Dominus per Prophetam dicit [6] : Ideo, pastores, audite verbum Domini. Ecce lac devoratis, et lanis eorum cooperitis vos, et quod crassum est jugulastis, et oves meas dispersistis. Quod infirmum erat non confirmastis, in eo quod male habebat non curastis, et contritum non alligastis, et quod errabat non convertistis, et quod perierat non requisistis, et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non sint pastores : et factæ sunt in devorationem omnibus bestiis agri, nec erat qui requireret, neque qui revocaret. Propterea oportet nos sollicitos esse, ut de credito ministerio, cum venerit Dominus, qui talentum nobis ad tempus credidit, duplum illi apportemus lucrum, ut et ipse in bonis suis nos respiciat : quia scriptum est [1] : Beatus servus ille, quem cum venerit Dominus, invenerit sic facientem ». Hucusque Zachariæ papæ capitula, sive Decreta, vel dixeris canones, quos congregatæ ad hoc Synodo cognoscendos obtulit : de qua Synodo ista leguntur, sed mendosissime in omnibus quæ vidimus exemplaribus :

25. « Præsidente sanctissimo ac ter beatissimo Zacharia papa in Basilica beati Apostolorum principis Petri ante confessionem, pro supra memoratis capitulis declarandis una cum episcopis sanctissimis, quorum nomina subter adnectimus, ad hæc capitula pertractanda, considentibus, sicut dictum est, sanctissimis episcopis, Joanne Segnensi, Sabatio Alatrensi, Haudentio (Gaudentio) Perusino, Arcadio Clusino, Mauritio Hortano, Joanne Fallaritano, Thoma Florentino, Gaudioso Bladero, Petro Esino, Hirtioso (Gratioso) Sutrino, Andrea Pisaurensi, Marco Lucerino (Luceria), Lando Conselino, Pelagio Cosentino, Aufredo Tarentino, Munualdo... Niceta Gabinate, Vitaliano Auximensi, Theophanio (Epiphanio) Silvæ candidæ, Martino Verulano, Venantio (Valentio) Prænestino, Agnello Ariminensi, Armato (Amato) Fanensi, Joanne Polimartiensi, Benedicto Numentano, Joanne Nepesino, Griso Trebiano, Anderamo Bisuntiano, Cæsareo Beneventano, Ambrosio Anagnino, Theodoro Capuano, Amantio Niciano (Nucerino), Theodoro Ostiæ, Gregorio Orbevetano, Grosso Senensi, Illo (Toriffo) Sabinensi, Tiburtino Albano, Gratioso Villeterno Anconitano, Gregorio Portuensi, Tudertino..... et venerabilibus presbyteris, Joanne archipresbytero, Gregorio, Stephano, alio Stephano Dominico, Theodoro, Anastasio, Andrea, Petro Jordane, Leone, item Leone, Gregorio, Eustachio, Anastasio, Georgio, Joanne, Sergio, Theophanio, Procopio, Gaudentio, Epiphanio, adstantibus quoque Theophylacto, Arcidio, Gemmulo, Theodoro, Stephano, et Paulo diaconibus, vel cuncto clero Ecclesiæ sanctæ.

« Zacharias sanctissimus ac beatissimus papa dixit :

26. « Sanctorum probabilium Patrum exempla nos provocant, quæ ad firmitatem Orthodoxæ fidei et status sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ Dei Ecclesiæ, seu Christianæ religionis decreverunt

[1] Ivo p. 9. c. 20. — [2] Hæc desunt in originali, sunt in collectione Ivonis, idque notatum ad marginem. — [3] Joan. I. — [4] Sophon. III. — [5] Malach. I. — [6] Ezech. XXXIV.

[1] Matth. XXIV.

documenta prosequi, et ut vere speculatores animarum a Deo constituti curam Dominici gregis (coram dominicum gregem) habere, ut jam et a torpentibus et illicitis causis, juxta egregii Apostoli [1] vocem, monendo, arguendo, et increpando, subjectorum animas, a fauce deceptoris, et antiqui hostis humani generis servatas, valeamus revelata facie [2] gloriam Dei speculari, ac dicere : Ecce nos et pueri, quos dedisti nobis, non perdidimus ex eis quemquam : ita ut et nos unusquisque mereamur audire desiderabilem Domini vocem dicentis [3] : Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam : intra in gaudium Domini tui. Sanctissimi episcopi, et venerabiles presbyteri, et diaconi omnes responderunt : Spiritus sancti gratia diffusa, cor Apostolatus vestri succensum est, ut nostrarum simul et subjectorum animarum divino ardore et zelo constantiæ provideat; quæ quantum (quia quanto) assiduæ magistræ et dominæ nostræ Apostolicæ Sedis præsentamur, tantum (tanto) amplius docemur nobis a Deo creditis esse plebibus quæ necessaria sunt ad regendam plebem Dei educatis. Animarum lucra sectemur, et quia a pia consideratione bene provisum est, quæ a vestro sancto Apostolatu decreta sunt capitula cum præmissis, nobis lectione pandantur, ut antidoto salutari morbus a grege Domini compellatur (expellatur), ne deinceps quisque Romanus, aut Longobardus, vel cujuscumque gentis, qui in te baptizati (inter baptizatos) sunt, attentare præsumat, ut non ante (tantæ) iniquitatis pondere oppressus cum diabolo et angelis ejus pereat. Placeat potius, ut illicita vitentur, et funditus evellantur ». Sicque recitata sunt superius scripta capitula, atque probata ; in fine autem ista leguntur : « Factum est hoc Concilium anno secundo Artabasdi imperatoris, necnon et Luitprandi regis anno trigesimo secundo, Indictione duodecima, FELICITER ».

27. *Constantinus in imperium restitutus sævit in plures, Zachariæ tamen gratificatur.* — Sed jam ad res Orientales veniamus. Hoc ipso anno, qui tertius numeratur Constantini imperatoris, mense Septembris, quo duodecima Indictio incipit, idem Constantinus, valido exercitu comparato, Constantinopolim obsidet, cum cives magnopere laborarent annona; qui autem missi sunt frumentatum Anastasius a secretis et Artabasdus comes domesticorum, a classe Constantini comprehensi, ab eodem jussi sunt excæcari. Post hæc egressus exercitus Artabasdi imperatoris, conserens manus cum militibus Constantini, superatus est atque fugatus. Crescente penuria, coactus est ipse obsessis civibus urbis aperire portas iis, qui imbelles erant egredientibus, ut quisque suæ vitæ consuleret. Egressi sunt plures indumento muliebri et monastico induti habitu, quod iis pateret egressus.

[1] 2. Tim. IV. — [2] Hebr. II. — [3] Matth. XV. Ex Conc. Greg. II.

Quarto vero nonas Novembris, urgens Constantinus urbem, post meridiem in eam ingressus est, et fugiens Artabasdus cum filiis duobus captus est, moxque ambo privati oculis. Bagranus patricius, qui opem tulerat Artabasdo, fuit capite amputatus, et honesto loco sepultus. Post triginta annos ab ejus uxore effodi ossa præcepit, et projici cum biothanatis, iis scilicet, qui violenta abrepti morte essent. Habet ista omnia pluribus narrata Theophanes, qui et de ejus immanitate ista subjungit :

« Multos autem et alios ex primoribus, qui auxiliati fuerant Artabasdo, peremit : innumerabiles oculis, et alios manibus, seu pedibus ablatos debilitavit. Præcepit autem externis militibus, qui secum ingressi sunt, introire domos, rapere familiares civium res.

28. « Multa quoque et alia, quin et innumera mala urbi monstravit. Cumque hippodromium celebraret (equestres ludos scilicet), introduxit Artabasdum una cum filiis ejus et amicis ligatum per Dippium simul cum Anastasio falsi nominis patriarcha verberato publice, et in asino verso vultu pendente : quos omnes per Dippium in Circum ostentavit ». Ita accidit, sicut ipsi prædixerat (ut superius dictum est) sanctus Germanus Constantinopolitanus episcopus. Hæc eadem narrat Zonaras, aliique Græcorum historicorum, qui pariter testantur ab eodem imperatore ipsum Anastasium adeo insigniter ignominia affectum, in thronum rursum restitutum, quod non esset facile reperire alium, qui eum æquaret impietate.

29. Quod autem idem Constantinus accepisset res bene gestas a Zacharia Romano Pontifice pro Ravennæ exarchatu, quem liberasset (ut dictum est) a Luitprando rege Longobardorum, quo eum demereret magis, contineretque in officio, quæ erant juris imperii prædia quædam donavit Romanæ Ecclesiæ, hac saltem ex parte ei placere desiderans, qui ob hæresim omnino sciret se illi displicere. Scribit ista Anastasius verbis istis : « Hic beatissimus vir (Zacharias videlicet), juxta ritum Ecclesiasticum (ubi creatus est Pontifex), fidei suæ sponsionis Orthodoxæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ misit Synodicam, simulque aliam suggestionem dirigens Constantino principi. Et pergentibus Apostolicæ Sedis Responsalibus ad regiam urbem, invenere intra palatium regiæ potestatis invasorem quemdam et rebellem » (Artabasdum nomine). Et post alia de restitutione Constantini locutus, hæc subdit :

30. « Post hæc vero », ubi scilicet Constantinus Constantinopolitana urbe potitus esset, « requirens missum (apocrisiarium scilicet) Apostolicæ Sedis, quem ibidem perturbationis temporibus contigerat advenisse, eumque repertum ad Sedem Apostolicam absolvit, et juxta quod beatissimus Pontifex postulaverat, donationem in scriptis de duabus massis, quæ Nymphas et Normias appel-

lantur, juris existentibus reipublicæ (1), eidem sanctissimo papæ, sanctæque Romanæ Ecclesiæ jure perpetuo direxit possidendas». Hæc Anastasius de rebus gestis cum Copronymo, qui quod esset hæreticus, venenum, ut serpens, in cauda continebat, suo tempore emovendum; intentus enim ad stabiliendum imperium interea, nulli fidei causa negotium facessebat. Cæterum Zachariam Pontificem sæpius interpellasse Constantinum imperatorem, ut eum ab hæresi revocaret, testatur Hadrianus papa [1] in Epistola ad Constantinum et Irenem.

[1] In Concil. Nic. II. act. II.

(1) Adnotationem in hunc locum nostram, utpote diffusiorem, quam pagellæ hujus angustiæ ferant, lege in calce hujus Tomi ante variantes lectiones. GEORGIUS.

Anno periodi Græco-Romanæ 6236. — Anno Æræ Hispan. 781. — Anno Hegiræ 126, inchoato die 25 Octob. Fer. 6.— Jesu Christi 743. — Zachariæ papæ 3. — Constantini Copronymi 24 et 3.

1. *Concilium Liptinense.* — A num. 1 ad 8. Cointius, qui *Concilium Germanicum* anno superiori congregatum, in præsentem distulit, *Liptinense* in sequentem rejecit, ut apud eum eo anno num. 1 et seqq. legere est. Verum cum *Germanicum* ab anno DCCXLII removeri non possit, *Liptinense* non alio quam currenti celebratum *Liptinis,* quæ domus regiæ erant in diœcesi Cameracensi hodierna sitæ. Coactum illud a Carlomanno, in eoque de variis rebus Ecclesiasticis et monasticis consultum, ac gesta in Synodo Germanica confirmata. Annus ibidem non legitur, sed dicitur tantum conventus *congregatus ad kalendas Martias.* Baronius hunc hoc anno indictum esse colligit ex Epistola Zachariæ papæ ad Bonifacium, qua confirmantur quæ in Synodo Liptinensi acta sunt (1). Recitat eam integram, estque in editione Concil. ordine IV, et inter Bonifacianas ordine CXLIV. Ejus hoc initium: *Legimus in libris Actuum Apostolorum,* etc. Duo sibi præcipue significata a Bonifacio testatur Romanus Pontifex. Primum, quod non unum duntaxat *Carolomannum,* sed ambos simul fratres, Carolomannum et *Pippinum* in prædicatione socios et adjutores expertus sit. Secundo, loquitur de tribus metropolitanis a Bonifacio suis litteris commendatis, *Grimonem* ab aliis duobus distinguit, declaratque Grimonem sibi jam notum esse, *Abelem* vero et *Artbertum* novissime archiepiscopos institutos: « De episcopis vero metropolitanis », inquit Zacharias, « id est, Grimone, quem nos jam compertum habemus, et de Abel et Artberto, quos per unamquamque metropolim per provincias constituisti, hoc per tuum testimonium confirmamus et pallia dirigimus ad eorum firmissimam stabilitatem ». Grimo ante aliquot annos ad archiepiscopatum Rothomagensem evectus fuerat, de quo legendus anonymus in Actis archiepiscoporum Rothomagensium a Mabillonio tom. II Analect. publicatus, qui Gregorio VII Pontifice Romano vixit, ubi quam sese egregie in suo præsulatu gesserit, enarrat. *Abel* institutus est archiepiscopus Rhemensis, quam Ecclesiam *Milo* Trevirensis archiepiscopus pessumdabat, et utrumque archiepiscopatum dilapidabat *Ardobertus* seu *Artbertus* constitutus episcopus Senonensis, et ex ejus electione liquet, *sanctum Ebbonem* vitæ sanctioris

(1) Concilium Liptinense in annum sequentem DCCXLIV referendum est, quod ex solemni mea conjectura eruo. Coactum illud fuit ipsis Martiarum kalendis. Exordium autem Martii mensis cum Dominica nonnisi sequenti anno DCCXLIV concurrit; cum hoc anno DCCXLIII, nonnisi in feriam sextam inciderit, quæ sane dies nunquam per hæc tempora conciliaris fuit. Novi equidem quid mihi opposuerint sententiæ Paginæ assertores. Anno sequenti DCCXLIV, secunda Martii, Suessionense Concilium institui cœpit, cui S. Bonifacius non adfuit tantummodo, sed et Pontificio nomine præfuit. Fateor ergo quidem ab anno sequenti Suessionense Concilium retrahi nequaquam posse; sed huic S. Bonifacium præfuisse, abnuo, ut adductis argumentis ad annum sequentem evincam. Ex his autem deducimus geminas Zachariæ Epistolas, a Pagio anno huic invitis chronicis earum notis, adscriptas, ad sequentem annum, ut ex apposita utrique Indictione discimus pertinere. Cum vero ambæ Artabasdi et Nicephori annos præferant; hinc utriusque imperatoris exitum ex Novembri anni DCCXLIII ad Novembrim anni DCCXLIV transferendum esse intelligimus. Ex quo ulterius inferas, mendum irrepsisse in Theophane apud quem Artabasdi casus cum Novembri Indictionis XII, id est, anni DCCXLIII, illigatur; pro Indictione enim XII, Indictio XIII reponenda est. MANSI.

desiderio jam in solitudinem secessisse, ubi usque ad annum DCCL, quo ad Deum migravit, vitam eremiticam duxit.

2. *Priores Zachariæ ad Bonifacium litteræ post Concil. Liptinense.* — Harum litterarum subscriptio, quæ deest apud Serarium in Vita S. Bonifacii lib. 2, cap. 11, magnam patitur difficultatem, et variis modis apud alios auctores effertur. Apud Baronium num. 7 his verbis exprimitur : « Data decimo kalendas Julii imperante domino Artabasdo, a Deo coronato magno imperatore anno tertio, et Nicephoro magno imperatore anno tertio, Indictione undecima », ubi Baronius in margine reponit *decima*, et in additionibus ad Surium in Vita sancti Bonifacii ad diem v Junii utraque legitur. Apud Antonium de Aquino tom. II Episc. Decret. habetur: «Dat. X kal. Jul. imp. Dom. Artavasdo a Deo coronato magno imp. anno III, Pat. ejus anno III, sed et Nicephoro magno imp. anno III, Indictione X». Denique Sirmondus hanc subscriptionem sic exhibet : « Data X kal. Julias, imperante domno Artavasdo a Deo coronato magno imper. anno III, post consulatum ejus anno III, sed et Nicephoro magno imperatore anno III, indictione XII», quæ a kalendis Septemb. hujus Christi anni initium sumit. De die conveniunt omnes, qui tamen mendose descriptus est, ut mox demonstrabimus. Conveniunt et de anno tertio Artabasdi et Nicephori Augustorum; sed cum uterque mense Novembri currentis Christi anni solio exturbatus fuerit, et Nicephorus circa kalendas Maias hujus Christi anni a patre coronatus sit, non dubium quin loco, *sed et Nicephoro magno imperatore anno* III, legendum sit, *sed et Nicephoro magno imperatore anno* I : annus tertius post consulatum Artabasdi recte cum anno tertio ejus imperii, quem certum est eum attigisse, copulatur, recteque etiam in editione Sirmondi legitur Indictio XII, loco *Indictionis* X, aut *undecimæ*, et loco *Indictionis* XIII, quam posuit Cointius anno DCCXLV, num. 48. Subscriptio itaque hujus Epistolæ Pontificiæ, quæ ordine est IV inter Epistolas Zachariæ, sic restituenda, ut ex mox dicendis constabit: «Data X kal. Octobris imperante domino Artabasdo a Deo coronato magno imperatore anno III, P. C. anno III, sed et Nicephoro magno imperatore anno I, Indictione XII ».

3. *Secundæ post idem Concil. ad Bonifacium litteræ.* — A num. 8 ad 12. Zacharias papa, postquam scripsit præcedentes litteras, quæ in tomo VI Concil. sunt ordine IV, litteras alias a Bonifacio accepit, quæ ad nos non pervenere, sed quarum mentionem facit Zacharias, et quibus respondet Epistola V, recitata hoc anno a Baronio, et *data nonis Novembris*. In iis enim ait Pontifex : « Suscipientes fraternitatis tuæ litteras, etc. in extasi quadam incidimus et admiratione magna, eo quod nimis repertæ sunt dissonare ab eis syllabis, quæ a tua directæ sunt fraternitate per elapsum *Augustum mensem*, ubi nobis indicasti, quod Concilium, aduvante Deo et Carolomanno præbente consensum et contestante factum est, etc. Et quia tres archiepiscopos per singulas metropoles ordinasses reserasti, id est, Grimonem in civitate, quæ dicitur Rhemorum.... tertium denique Artbertum in civitate, quæ dicitur Sennis, qui et apud nos fuit, et tua pariter et Carolomanni et Pippini detulit scripta, per quæ suggessisti, ut tria pallia iisdem tribus metropolitanis dirigere deberemus; quod et largiti sumus, etc. Nunc autem denuo tuas suscipientes syllabas, etc. » Cum itaque Epistola Bonifacii ad Zachariam, qua tria pallia ab eo postulavit, data sit *mense Augusto*, teste ipsomet Zacharia, Epistola ejusdem Pontificis numero superiori explicata, nonnisi per librariorum errorem dicitur data *X kalendas Julias*, seu die XXII mensis Junii, cum enim Epistola Bonifacii mense Augusto exarata fuerit, et ad eam Zacharias respondeat, mittatque tria pallia ab eo petita, responsum post mensem Augustum datum fuisse necesse est; alioquin illud trium palliorum petitionem non subsecutum esset, sed præcessisset, cum tamen Zacharias contrarium scribat, eaque pallia a se postulata diserte asserat.

4. *Utræque litteræ hoc anno datæ.*— Cæterum utramque Zachariæ Epistolam, tam ordine IV, quam ordine V, currente Indictione XII, currentique anno post celebrationem Concilii Liptinensis *kalendis Martiis* habiti, scriptam esse, ostendunt laudata Zachariæ verba, « Concilium, adjuvante Deo et Carolomanno præbente consensum, factum est » ; Liptinæ enim, ut inter omnes convenit, in Carolomanni majoratu erant. Quare errarunt Sirmondus et Cointius, qui utrasque litteras post Concilium Suessionense datas fuisse contendunt; cum *Suessio*, non ad Carolomannum, sed ad Pippinum pertinuerit. Præterea cum in utrarumque subscriptione mentio sit *Artabasdi Aug.*, quem certum est mense Novembri præsentis Christi anni imperio dejectum, quomodo eæ litteræ anno sequenti, quo Concilium Suessione habitum, ut vult Sirmondus, vel anno DCCXLV, ut arbitratur Cointius, datæ esse potuere?

5. *Evertitur fundamentum contrariæ sententiæ.*— At, inquiunt Sirmondus et Cointius, in tertio canone Synodi Suessionensis habetur : « Idcirco constituimus per consilium sacerdotum et optimatum eorum (legendum meorum) et ordinavimus per civitates legitimos episcopos, et idcirco constituimus super eos archiepiscopos Abel et Ardobertum, ut ad judicia eorum de omni necessitate Ecclesiastica recurrant tam episcopi, quam alius populus ». Quare cum Pippinus in eo Concilio Abelem et Ardobertum archiepiscopos declaraverit, nonnisi post eam renuntiationem tria pallia Bonifacius a Zacharia petiit, alterum pro *Grimone*, alia duo pro *Abele* et *Ardoberto;* ideoque binæ laudatæ Zachariæ Epistolæ, in quibus de illis palliis agitur, non post Concilium Liptinense hoc anno congregatum, sed post Suessionense datæ sunt. Ita uterque vir doctissimus. Verum hoc anno *Abel* et *Ardobertus* archiepiscopi dicti, et pallia pro illis postulata; anno vero insequenti in Concilio Suessionensi

varii episcopi, qui sedes vacuas in metropoli tam Rhemensi, quam Senonensi occuparent, a Pippino nominati jussique ut *Abeli* et *Ardoberto* metropolitanis non tunc, sed præsenti anno creatis morem gererent. Bella enim civilia, quæ post annum DCLX Franciam turbarunt, politiam etiam Ecclesiasticam pessumdedere, in eaque magnam confusionem attulere, ut tunc ostendimus. Quare non solum ab eo tempore intermissa Conciliorum celebratio et laicorum vita solutior fuit; sed etiam canones executioni non mandati, exstincta primatum dignitas et metropolitanorum auctoritas eversa. Hanc ut in integrum restituerunt tam Carolomannus, quam Pippinus Francorum duces, ac Carolus Magnus, varia Concilia celebrarunt, variasque leges dederunt. Eamque in rem *Pippinus* canone III citato ait, se episcopos per civitates ordinasse, qui archiepiscopis *Abeli* et *Ardoberto* pareant, et ad eorum judicia tam illi, quam omnis populus recurrant. *Abel* itaque et *Ardobertus* hoc anno a Pippino dicti archiepiscopi, palliaque pro iis postulata; anno vero sequenti in Concilio Suessionensi episcopi in utraque diœcesi instituti, illisque injunctum, ut suis metropolitanis subjecti essent, cum Zacharias papa jam illis pallia misisset, et metropolitanorum auctoritatem Concilium Suessionense firmatam vellet.

6. *Metropolitanorum auctoritas in integrum restituta.* — Jam Bonifacius in Epistola CV ad Cuthbertum data, et a Baronio anno DCCXL, num. 3 recitata, illum de Synodo Germanica a se celebrata certiorem faciens, dixerat : « Decrevimus, ut metropolitanus, qui sit pallio sublimatus, hortetur cæteros, et admoneat, et investiget, quis sit inter eos curiosus de salute populi, quisve negligens servus Dei ». Et infra : « Statuimus quod sit proprium metropolitano, juxta canonum statuta, subjectorum sibi episcoporum investigare mores et sollicitudinem circa populos quales sint ». Quare hoc tempore de metropolitanorum jurisdictione in omnes provinciæ suæ episcopos juxta sacros Canones restituenda agi cœptum, sed eventu parum felici ; cum anno DCCXCIV, tempore Concilii Francofordiensis primatum auctoritas nondum restaurata esset, ut liquet ex Canone sexto, quo *Carolus* rex edicit, ut ad suum tribunal negotia, quæ a metropolitanis judicari non potuerint, deferantur : « Et si aliquis est », inquit Carolus in Concilio, « quod episcopus metropolitanus non possit corrigere, vel pacificare, tunc tandem veniant accusatores cum accusato, cum litteris metropolitani, ut sciamus veritatem rei ». Quod si tunc metropolitani primatibus subjacuissent, ad hos a metropolitanorum judicio appellandum fuisset, non vero ad regem recurrendum. Hæc vera et germana canonis III Synodi Suessionensis interpretatio.

7. *Miser status quorumdam Galliæ Ecclesiarum.* — Ad majorem autem tertii canonis Concilii Suessionensis, qui Sirmondum et Cointium in præceps egit, intelligentiam, Ecclesiarum Galliæ status tempore hujus Concilii ad provincias Rhemensem et Senonensem ordinandas præsertim indicti, hic magis explicandus. *Carolus Martellus*, ut jam alibi diximus, Ecclesiarum redditus ac administrationem laicis aut clericis nulla professionis suæ exteriori nota insignitis concesserat ; quod præsertim in Ecclesia Rhemensi contigit, ubi *sanctus Rigobertus* et bonis suis et auctoritate spoliatus fuit. Hadrianus Papa in Epistola ad Tilpinum Rhemensem episcopum, quæ tom. VI Concil. pag. 1789 legitur, de hac Rigoberti spoliatione ait : « Donatus, atque magis usurpatus, contra Deum et ejus auctoritatem fuit ille episcopatus (nempe Rhemensis), simul cum alio episcopatu, et aliis Ecclesiis, a sæcularibus potestatibus, Miloni cuidam sola tonsura clerico, nihili sapienti de ordine Ecclesiastico ; et alii episcopatus de ipsa diœcesi Rhemensi diverso modo essent divisi, et aliqui ex magna parte sine episcopis consistentes, et ad alios metropolitanos episcopi et clerici ordinationes aliquando accipientes erant, et refugia indebita habebant ». Omnia itaque in Galliis perturbata erant ; episcopi videbantur tantum vicarii administratorum aut commendatariorum, ac tam Senonensis, quam Rhemensis Ecclesiæ metropolitis carebant. *Rigoberto* anno incerto demortuo, quia *Milo*, qui Ecclesiam Rhemensem occupabat, clericus tantum erat, *Abel* Rhemensis episcopus consecratus est, sed quia illius Ecclesiæ redditibus non potiebatur, chorepiscopus tantum aut suffraganeus Milonis pseudo-archiepiscopi appellatus. Flodoardus lib. 2 Hist. Rhem. cap. 16 : « Beatum Rigobertum, inquit, secutus Abel in episcopatus ordine reperitur : quamvis eum quidam chorepiscopum tantum fuisse tradant. Pontificem tamen illum extitisse diversis invenimus assertionibus, et maxime in Epistolis Zachariæ papæ ad sanctum Bonifacium directis ».

8. *Abel fuit tantum chorepiscopus Rhemensis.* — Diversæ hæ sententiæ inter se non contrariæ ; *Abel* enim post *Rigoberti* mortem chorepiscopus statim renuntiatus, hoc anno archiepiscopus designatus, et a *Zacharia* papa, qui ei pallium misit, confirmatus. Verum nihil hæc attulere, quo miseri *Abelis* conditio melior foret ; *Milo* enim, aliique bonorum Ecclesiasticorum usurpatores prædam sibi e manibus eripi passi non sunt. Quare anno sequenti *Pippinus* tertio canone Concilii Suessionensis statuit ut episcopi legitimi, non vero laici intrusi episcopatibus pleno jure potirentur. At Decretum illud locum non habuit, quia qui bona Ecclesiastica obtinebant, potentiores erant, quam ut ex illorum manibus ea extorqueri possent. Præterquam quod *Pippinus*, qui de titulo regio assumendo forte cogitabat, cautior erat, quam ut viros præpotentes a se alienare vellet. Res igitur ita se habuit. *Abel* ab eodem Pippino hoc anno archiepiscopus Rhemensis dictus, et a Zacharia papa pallio donatus. *Pippinus* vero anno sequenti illum in realem archiepiscopatus possessionem immitti canone III Concilii Suessionensis his verbis decre-

vit : « Constituimus super eos archiepiscopos Abel et Ardobertum » : sed voluntas ejus effectu caruit, quia, ut scribit Hadrianus papa in Epistola laudata ad Tilpinum, « Qui ab illo (nempe Bonifacio) constitutus fuit, sed ibi (scilicet in Ecclesia Rhemensi) permanere permissus non fuit ; sed magis contra Deum ejectus est, et Rhemensis Ecclesia per multa tempora et per multos annos sine episcopo fuit, et res Ecclesiæ de illo episcopatu sunt ablatæ, et per laicos divisæ sunt, sicut et de aliis episcopatibus, maxime autem de Rhemensi metropolitana civitate». Vides non solum Ecclesiam Rhemensem ; sed etiam non paucas alias in potestate administratorum et commendatariorum fuisse ; qui in eis residui erant episcopi, fuisse suffraganeos omni auctoritate destitutos ; et jure merito antiquos scripsisse, *Abelem* fuisse tantum chorepiscopum ; cum archiepiscopatu Rhemensi nunquam gavisus fuerit, licet id *Pippinus* Decreto Concilii Suessionensis constituisset. Legendus Folcuinus in Chronico Laubiensi tom. VI Spicilegii, ubi agit de S. Ermino abbate, qui ait in Gestis episcoporum Rhemensium, se invenisse quidem *Abelis* nomen, sed inter missarum solemnia, quando omnium ipsius sedis episcoporum nomina recitantur, in ea commemoratione *Abelis* nomen non inveniri. Decessit autem Folcuinus anno DCDXC. Colitur *Abel* nonis Augusti Binchii in Hannonia, ubi ejus corpus asservatur.

9. *Hartbertus archiepiscopatus Senonensis possessionem nunquam iniit.* — Idem ac Rhemis apud *Senonas* contigit ; tantum enim abest, ut *Hartbertus* seu *Ardobertus* illius Ecclesiæ possessionem inierit, ut Robertus in suo Chronico nequidem ejus mentionem faciat, sed scribat *Vulfranno* successisse *Gericum*, et huic *Ebbonem* ejus nepotem, Ebboni vero *Hunobertum*. Ex quo intelligimus, *Hartbertum* nunquam archiepiscopum Senonensem agnitum esse, idque ob usurpatorum violentiam ac summam auctoritatem. Eodem fere tempore *Aidulpho* Ecclesiam Autisiodorensem regente, « res Ecclesiasticæ ab episcoporum potestate per Carolum principem abstractæ in dominatum sæcularium cesserunt. Siquidem centum tantummodo mansis episcopo derelictis, quidquid villarum supererat in sex principes Bajoarios distributum est », inquit idem Robertus. Quoad *Grimonem*, is jam ab anno circiter DCCXXXIV archiepiscopatum Rothomagensem consecutus erat, eoque sine impedimento fruebatur. Indeque manifeste liquet, Zachariæ Epistolam, in qua de tribus palliis mentio, Concilium Suessionense antecessisse, non vero subsecutum esse. In ea enim *Zacharias* testatur, *Pippinum* archiepiscopos tres, Grimonem nempe, Abelem et Hartbertum constituisse, et totidem pallia pro illis a se petiisse, et tamen in Concilio Suessionensi duorum tantum archiepiscoporum mentio, quia scilicet *Grimo* ante Concilium illud in pacifica possessione archiepiscopatus Rothomagensis erat, sed neque *Abel* in urbe Rhemensi, neque *Hartbertus* in Senonensi admissi fuerant. Quare in Concilio Suessionensi *Pippinus* rursus constituit, ut uterque in possessionem induceretur ; verum frustra ; neuter enim unquam admissus fuit, et tantum abest, ut Pippinus bona Ecclesiæ, quod promiserat, restitueret, ut decimam omnium possessionum partem, quemadmodum ex Concilio Liptinensi hoc anno congregato patet, sibi attribuendam curarit. Uno verbo *Pippinus* edictis quidem suis bona Ecclesiastica reddi præcepit, sed interim eorum possessionem laicis hominibus reliquit. In citatis Zachariæ ad Bonifacium litteris dicitur : « Valde sumus mirati, eo quod antea nobis una cum memoratis principibus Galliarum (vides in his Conciliis a Bonifacio celebratis omnia gesta esse ex sententia utriusque Majoris-Domus in quacumque regni parte celebrarentur) pro tribus palliis suggessisti, et postea pro solo Grimone, etc. » quia nempe *Bonifacius*, postquam vidit Abelem et Hartbertum a suis Ecclesiis repulsos fuisse, utrumque pallio insigniri abs re fore existimavit. Hæc Zachariæ verba quibusdam viris doctis crucem fixere, quæ tamen posita nostra explicatione difficultatem non habent.

10. *Locus posterioris Epistolæ Zachariæ restituitur.* — Mutilus est hic locus apud Baronium, « Grimonem in civitate, quæ dicitur Rhemorum.... Tertium denique Artbertum in civitate, quæ dicitur Sennis, qui et apud nos fuit ». Vidit mutilationem Baronius, credid itque deesse nomen cum episcopi tum sedis, atque ita ratus Grimonem archiepiscopum finxit, textumque Zachariæ eo modo edendum curavit. Verum nomen archiepiscopatus, quem gessit *Grimo*, desideratur cum nomine archiepiscopi, qui tunc Rhemis præfuit. Quare recte Serarius textum illum Epistolæ Zachariæ sic restituit : « Grimonem in civitate, quæ dicitur Rothomagum, secundum vero Abel in civitate, quæ dicitur Rhemorum, tertium denique Harthbertum in civitate, quæ dicitur Sennis ». Confirmo hanc restitutionem ex Flodoardo lib. 2, cap. 16, ubi probat, *Abel* fuisse episcopum Rhemensem ex Epistolis Zachariæ papæ ad sanctum Bonifacium directis : « In quarum una », inquit Flodoardus, « commemorat indicasse prædictum beatum Bonifacium suis litteris inter cætera, quod tres episcopos per singulas metropolitanas urbes ordinasset, id est, Grimonem in civitate, quæ dicitur Rothomagus : secundum vero Abel in civitate, quæ dicitur Rhemorum ; tertium denique Artbertum in civitate, quæ dicitur Senonis ». Et postea refert verba sequentia ejusdem Zachariæ papæ, ac denique alium locum prolixiorem Epistolæ præcedentis, cujus initium : « Legimus in libris Actuum Apostolorum, etc ». Quare utramque Epistolam Flodoardus præ manibus habuit, et quæ ad Abel spectabant, sincere excerpsit.

11. *Bonifacius universæ Galliæ præficitur a Zacharia.* — In hac ultima Epistola Zacharias memorat secundam Bonifacii Epistolam ad se datam, postquam ipse Zacharias præcedentes scri-

psisset: « Suggessisti etiam nobis per alia tua scripta, quod in Bajoaria unum reperisses falsum sacerdotem, qui et affirmabat quod a nobis fuisset episcopus ordinatus: et tua hoc fraternitas optime egit, dum ei non credidit, etc. Nos denique auxiliante Deo ea, quæ tibi largitus est decessor et prædecessor noster, non minuimus, sed augemus, et non solum Bajoariam, sed et omnem Galliarum provinciam, donec te divina jusserit superesse Majestas, nostra vice per prædicationem tibi injunctam, quæ repereris contra Christianam religionem, vel canonum instituta, spiritualiter studeas norma rectitudinis reformare, etc. Dat. nonas Novembris, imperante piissimo Aug. Artabasdo a Deo coronato magno imperatore anno tertio, patriciatus ejus anno tertio, sed et Nicephoro magno imperatore anno tertio, Indict. undecima». Ita habet Baronius, qui in margine loco *Indictionis undecimæ* reponit *decimam*. Subscriptionem illam ex Codice Cæsareo sic publicavit Serarius: « Data nonis Novembris imperante domino piissimo Aug. Artabasdo a Deo coronato magno imperatore anno tertio, patriciatus ejus anno tertio, sed et Nicephoro magno imperatore ejus filio anno tertio, Indictione XIII ». Idem denique habet Sirmondus, nisi quod loco patriciatus recte legit P. C. id est, *post consulatum*. Verum cum inter omnes constet, hanc ultimam Epistolam eodem, quo superior, anno scriptam esse, non dubium, quin legendum sit: « Data nonis Novembris, imperante domino piissimo Aug. Artabasdo a Deo coronato magno imperatore anno tertio, post consulatum ejus anno tertio, sed et Nicephoro magno imperatore ejus filio anno primo, Indictione XII », quæ mense Novembri hujus anni obtinebat, quove Artabasdus et Nicephorus a Constantino imper. capti excæcati sunt. Unde male Cointius *Indictionem* XIV legendam, et utramque Epistolam anno DCCXLV datam contendit, ut ex dictis de initio et fine *Artabasdi* manifestissimum fit.

12. *Synodus Liptinensis secunda.* — Præter canones Liptinenses in vulgatis editionibus memoratos, alius mentionem facit Hincmarus in Epistola XXXVII ad Rodulfum et Frotarium Aquitaniæ metropolitanos cap. 5, his verbis: « In Synodo apud Liptinas habita, cui sub Karlomanno principe Georgius episcopus et Joannes sacellarius ac sanctus Bonifacius ex præcepto Zachariæ papæ præsederunt, legitur, ut si vir mulieri desponsatæ, dotatæ, ac publicis nuptiis ductæ, secundum Apostolum debitum conjugale non potuerit reddere, et hoc aut amborum confessione, aut certa qualibet approbatione fuerit manifestum, ut separentur, et mulier, si continere nequiverit, alteri viro legaliter nubat ». Quæ narratio confirmatur ex his, quæ episcopi anno DCCCLVIII in Concilio Carisiacensi congregati scripsere ad Ludovicum Germaniæ regem in capitulis Caroli Calvi tit. 27, cap. 7, ubi legitur, Georgium legatum Apostolicæ Sedis Synodo Liptinensi præfuisse cum sancto Bonifacio. Et quoniam in Epistola illa scriptum est Synodum Liptinensem *Pippini* jussu habitam tempore belli Aquitanici adversus *Waifarium* gesti, eique præfuisse *Georgium*, qui anno tantum DCCLVI in Franciam a Stephano II papa missus, et quia Decretum *de nonis et decimis* paulo aliter in ea expressum habetur, quam in canonibus Synodi Liptinensis, non defuere qui crederent duas fuisse Synodos Liptinenses, unam sub Carolomanno principe, aliam sub Pippino rege, istam vero superioris Decretum de pecunia Ecclesiastica sub precario præstanda, exposuisse interpretatione sua ac planius expressisse.

13. *Mere commentitia est.* — Verum secundam hanc Liptinensem Synodum fictitiam esse penes me certum. Canon quidem ab Hincmaro citato relatus in vulgatis Liptinensis Synodi editionibus non legitur, sed ex Hincmari verbis apparet Concilium Liptinense, a quo canon ille conditus, idem esse ac Liptinense præsidente Carolomanno hoc anno habitum, « In Synodo », inquit Hincmarus, « apud Liptinas habita, cui sub Karlomanno principe Georgius episcopus et Joannes sacellarius ac sanctus Bonifacius ex præcepto Zachariæ papæ præsederunt ». Neque mirum, si canon aliquis in Concilio Liptinensi desideretur; cum in variis editionibus desint aliqui canones in Conciliis in iisdem recitatis editi, aliique verbis inter se discrepantibus in iisdem describantur. Epistola episcoporum *Carisiaci* coactorum duas Synodos Liptinenses fuisse non evincit; cum asserant, *Georgium* et *Bonifacium* Concilio Liptinensi, de quo loquuntur, præfuisse, quod nonnisi de Liptinensi hoc anno celebrato intelligi possit. Quod si in eadem Epistola *Pippinus* dicatur rex, et asseratur, Concilium Liptinense sub eo indictum esse, *Pippinus* ibi per anticipationem rex appellatur, et de eo sermo habetur, quia Carolomanni frater ac collega erat, de quo solo Ludovicum Germanicum alloquentes verba facere instituerunt, quia ex eo Ludovicus prognatus erat, non vero ex Carolomanno. Ad hæc quomodo *Georgius* ac *Bonifacius* Zachariæ papæ nomine, *Pippino* in regem uncto, Liptinensi Synodo præsidere potuere; cum tunc Zacharias jam mortuus esset, et Georgius ad Pippinum regem a Stephano Zachariæ successore non nisi post sancti Bonifacii mortem missus sit? Episcopi itaque *Carisiaci* congregati hoc solum intendunt, statuta in Synodo Liptinensi in Ecclesiarum favorem *Pippino* vivente, seu *Carolo Martello* jam mortuo executioni mandata non fuisse, quia postquam *Pippinus* ad solium regium evectus est, longo et difficili bello adversus *Waifarium* suscepto, fere ad mortem usque occupatus bonorum Ecclesiasticorum restitutioni operam dare non potuit. Cæterum frustra quis majorem accurationem ab istis episcopis desideraret, cum in tanta ignorantia versentur, ut fabulam de damnatione *Caroli Martelli* a *sancto Eucherio* post mortem in inferno visi, tanquam rem omnibus notam proponant.

14. *Pax inter Zachariam PP. et Luitprandum regem sancita.* — A num. 12 ad 17. Narrat Baronius ex Anastasio in Vita Zachariæ, *Indictione undecima*, dum Luitprandus rex Longobardorum sese ad obsidendam *Ravennam* pararet, *Zachariam* Eutychii exarchi et Joannis archiepiscopi Ravennatensis rogatu ad eam urbem sese contulisse; vicesima octava die mensis Junii ad Padum convenisse; et postea duas partes territorii Cesennatensis reipublicæ regem restituisse, « inito constituto, ut usque ad kalendas Julias cum ejus missi a regia urbe reversi sunt, idem castrum et tertiam partem, quam pro pignoris causa detinebat, parti reipublicæ restitueret ». Legati illi ad Artabasdum, qui Constantinopoli imperabat, a *Luitprando* rege missi. « Non potest liquidius demonstrari », inquit Marca lib. 3 de Concordia cap. 11, num. 5, « retentam hac tempestate a Summis Pontificibus imperii curam, et imperatorios magistratus Ravennæ et Romæ rebus administrandis præfuisse; ita tamen ut spes omnis conservandæ Italiæ in summa Pontificis dignitate collocata esset ».

15. *Synodus I Romana sub Zacharia.* — A num. 17 ad 27. Concilium *Romanum* hoc anno a Zacharia papa habitum, in quo varia Decreta condita, recte hoc anno a Baronio recitatum, cum in ejus fine legatur : « Factum est hoc Concilium anno secundo Artabasdi imperatoris, necnon Luitprandi regis anno trigesimo secundo, Indictione duodecima », a Septembri scilicet inchoata. Baronius num. 17, recte dicit annum III Artabasdi restituendum esse in locum anni secundi ex litteris ejusdem Zachariæ hoc anno datis. Certum enim est, *Artabasdum*, qui an. DCCXLI, post diem XXVII mensis Junii imperator levatus est in Oriente, post kalendas Septembris hujus anni annum III imperii sui numerasse. *Nicephori* imperatoris annus in hac Synodo non memoratur, quia post kalendas Septemb. Romæ adhuc ignorabatur, *Artabasdum patrem* eum ante kalendas Maias in imperii consortium adscivisse (1).

16. *In qua Romani et Longobardi sese communibus legibus adstringunt.* — Porro annus II *Artabasdi* imp. et annus XXXII *Luitprandi* Langobardorum regis demonstrant, Romanos, qui adhuc imperium agnoscebant, ab imperatore *Constantino* recessisse, et fœdus iniisse cum *Luitprando* rege Catholico, ut tuerentur sacras imagines, quas *Artabasdus* Constantinopoli restituerat. Id eruo ex eo quod Decreta in hoc Concilio condita, tam Langobardos quam Romanos adstringebant. In canone enim XV dicit Zacharias, « quod beatæ memoriæ prædecessor noster Gregorius, hujus Apostolicæ Sedis junior papa, propter aliquas illicitas conjunctiones, quæ fiebant per hanc Italiam, seu (id est, *et*, ut innumeris exemplis liquet) Longobardorum provinciam, etc. anathematis vinculo obligavit ». Paulo post : « Sed neque hoc silendum est, pervenisse ad nos (quod cum grandi tristitia animi dico) per diversa loca hujus Italiæ, et Longobardorum partes, sacerdotes cum sanctimonialibus feminis, id est, monachis, habitare ». Denique episcopi et sacerdotes, qui huic Concilio interfuere, promittunt Zachariæ papæ in Decreto Synodi, se canones illos XV in ea sancitos observaturos, eosque sibi legi his verbis postulant : « Quæ a vestro sancto Apostolatu decreta sunt capitula, cum præmissis nobis lectione pandantur, ut antidoto salutari morbus a grege Domini compellatur, ne deinceps quisque ROMANUS aut LANGOBARDUS, vel cujuscumque gentis, qui in te baptizati sunt, attentare præsumat ». Nunquam autem in præcedentibus Conciliis Romanis anni regum Longobardorum memorati sunt, ideoque laudata subscriptio præter ordinem facta, et mentio Romanorum et Longobardorum, tam in canone XV quam in Decreto Synodi, non possunt non insinuare novum aliquod fœdus Romanos inter et Longobardos initum adversus *Constantinum Copronymum*, quem tanquam Ecclesiæ hostem habebant.

17. *Valid Saracenorum califæ interitus.* — Ad num. 27 et seq. Baronius depositionem *Artabasdi et Nicephori* imperatorum hoc anno recitat, quam postea Cointius in annum DCCXLV perperam distulit, ut ibidem num. 48 videre est. Nam utriusque casum hoc anno exeunte contigisse, certum esse debet, ut mox ostendo, postquam *Valid* Saracenorum califæ mortem, quæ eum præcessit, narravero. Theophanes anno tertio Constantini, quem kalendis Septemb. hujus Christi anni auspicatur, ait : « Mensis Aprilis die decimo sexto, hebdomadis feria quinta, Valid Arabum factione sublatus post imperii annum unicum : cui filius Izid cognomento Leipsucus, id est, Diminutus successit ». Quare *Valid* secundus, XVIII Saracenorum califa interfectus est anno Christi DCCXLIV, quo feria V incidit in diem XVI Aprilis. *Jezidus* tertius, ejus filius et successor *post menses quinque* moritur, ut habet ibidem Theophanes, eique mense Julio ejusdem Christi anni succedit *Abraimus*, ejus frater, aut, ut eum appellat Elmacinus, *Ibraimus*, adversus quem *Marva*, aut, ut eum Elmacinus vocat, *Mervān*, qui jam contra fratrem Ibraimi rebellarat, iterum contra Ibraimum rebellavit, cumque in

(1) Concilium hoc Romanum anno sequenti die XI kal. Aprilis celebratum fuisse mihi penitus exploratum est. Annum indicant temporariæ notæ, quas Acta Concilii præferunt. Annus Luitprandi trigesimus secundus a mense Junio anni DCCXLIII usque ad eumdem mensem sequentis anni fluxit. Annus secundus Artabasdi indicat epocham ejus imperii a nobis in nota ad A. DCCXLI signatam, cœptamque a Junio mense anni DCCXLII. Indictio XII currebat a Septembri anni DCCXLIII usque ad Septembrim anni DCCXLIV. Superest dies et mensis, sed et hunc nobis indicat Epistola S. Zachariæ papæ ad Austrobertum, quam genuinam esse in nota ad annum DCCXLII, 13, demonstravi. Cum vero Epistolæ illius annus vitiatus sit, demonstrandum mihi incumbit Concilium in ea expressum Romanum hoc indicare. Id vero ex eo deduco ; quod Concilium illud habitum indicat Epistola die XI kal. Aprilis sub Zacharia Pontifice. Porro dies illa anno DCCXLIV in dominicam incidit, qua die cogi Concilia per hæc tempora consuevisse sæpe diximus. Cum igitur in annum DCCXLIV et Concilii inscriptio, et dies et mensis congruant, alia Concilio sedes nulla quærenda est. MANSI.

fugam conjecit, postquam dies sexaginta novem califatum gessisset. *Merva* XXI califa extitit. Hæc Elmacinus. De utroque agit etiam ibidem Theophanes uno tenore.

18. *Artabasdus et duo ejus filii jussu Constantini excæcati.* — Postea Theophanes sub eodem anno III Constantini, casum *Artabasdi* et duorum ejus filiorum fuse narrat, cujus relationem in pauca contraho : *Mense Septembri*, *duodecima Indictione* (kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoata) Constantinus imp. Byzantium obsidione cinxit, cumque cives annonæ penuria premerentur, *Artabasdus* cum *Constantino* manus conserere decrevit. Quare inito prœlio, fusus est *Artabasdi* exercitus. Populo penuria cibi pereunte, coactus est Artabasdus publicam ex urbe migrandi potestatem facere. *Nicetas* Artabasdi filius cum copiis Chrysopolim usque venit, sed captus a Constantino est. Demum *Novembris die secundo*, aciebus ex improviso sub vesperam instructis, urbem per terrestrem murum invasit Constantinus, et comprehendit *Artabasdum* cum duobus ejus filiis, eosque excæcavit, ac deinde infinita damna civitati intulit. « Celebratis etiam in circo ludis equestribus, Artabasdum una cum filiis et amicis vinculis alligatum, necnon Anastasium falsi nominis patriarcham oculis privatum, et asino facie ad caudam versa insidentem, publice per medium circi stadium invexit, et de iis ludibrii triumphum egit. Cæterum Anastasium ceu sententiæ suæ sectatorem probe subactum et renovandæ pœnæ timore emendatum, in sacerdotii sedem restituit ». Sed peracta hæc mense Novembri currentis Christi anni, cum tam Theophanes, quam Anastasius et auctor Miscellæ habeant, *Indictione* XII. Et Zonaras tradat, *Artabasdum* biennium imperasse.

19. *Zacharias legatos ad Constantinum mittit.* — Ad num. 29 et seq. Anastasius in Zacharia papa tradit, hunc sanctum Pontificem Synodicam Ecclesiæ Constantinopolitanæ misisse, et aliam suggestionem per responsales suos *Constantino* imperatori, sed hos intra palatium urbis regiæ invenisse *Artabasdum* invasorem et rebellem, ac postquam huic et filiis ejus eruti fuere oculi, Constantinum, *juxta quod beatissimus Pontifex postulaverat*, duas massas perpetuo possidendas dedisse. Porro *massa* idem est ac *mansus* vel *mansa*, designatque certam agri portionem, ut explicat Ducangius in Glossario, in vocibus *mansus* et *massa*. Narrat hæc currenti anno Baronius, sed legatio illa anno DCCXLII obita, et donatio exeunte anno DCCXLIII peracta, ut depositio Artabasdi demonstrat. Ex hoc agendi modo Zachariæ cum Constantino imp. evidenter patet, *Gregorium II* imperii jugum non excussisse, et *Leonem Isaurum* anathemate non perculisse. Quod liquet etiam ex modo agendi Gregorii III cum eodem imperatore ; cum enim legatos *Georgium* presbyterum et *Constantinum* defensorem Constantinopolim misisset, *Leo* imp. eos carcere per annum detineri jussit, ut narrat Anastasius, sed ulterius non processit. Quod si *Gregorius II* eum excommunicasset, aut eidem tributa solvere vetuisset, *Gregorius III* legatos ad eumdem non misisset ; aut imperator ferus et immitis eos trucidasset. Nec denique *Zacharias* cum *Constantino* æque ac patre impio aliquod commercium habuisset.

20. *Bellum Bavaricum a Pippino et Carolomanno gestum.* — Hoc anno, seu, ut loquitur continuator Fredegarii in Appendice, *anno* II *regni eorum*, Carolomanni scilicet et Pippini, gestum est bellum Bajoaricum, in quo Odilo Bajoariæ dux cæso exercitu suo vix cum paucis evasit. Annalista Metensis, quomodo Majores-Domus post victoriam sese gesserint, his verbis exponit : « Ipsi vero victores cum exercitu suo Bajoariam circumeunt, et moram fecerunt in eadem regione quinquaginta duorum dierum. Captus est autem in eodem prœlio Sergius presbyter missus domni Zachariæ papæ, qui pridie quam bellum committeretur ab Ogdilone, Carolomanno et Pippino directus fuerat, falsoque ex auctoritate domni Apostolici bellum interdixerat, et quasi ex præcepto supradicti Pontificis Francos a Bajoariis discedere persuaserat. Patrata itaque victoria, in præsentiam invictorum principum perductus est una cum Gauzebaldo episcopo (nempe Ratisponensi), cui Pippinus princeps sedato pectore dixit : O domine Sergi, modo cognovimus, quia non probaris esse sanctus Petrus Apostolus, nec legationem illius ex veritate geris. Dixisti enim nobis hesterna die, quod domnus Apostolicus ex auctoritate sancti Petri, et sua nostram justitiam de Bajoariis contra dixisset. Et nos diximus tibi, quod nec sanctus Petrus nec domnus Apostolicus te istam legationem misisset dicere. Idcirco autem scias, quia si sanctus Petrus cognovisset, quod nostra justitia non fuisset, hodie in isto bello nobis adjutorium non præstitisset. Nunc vero certus esto, per intercessionem beati Petri Apostolorum principis, et per judicium Dei, quod subire non distulimus, Bajoariam, Bajoariosque ad Francorum imperium pertinere ». In iisdem Annalibus Metensibus sequentia adduntur : « Hæc dum apud Bagoarios agerentur, Hunaldus dux Aquilaniæ Ligerim transiens cum manu valida, ad Carnotis urbem perveniens, ipsa civitate diruta, igne eam cremavit, cum Ecclesia episcopali, quæ in honore sanctæ Dei Genitricis Mariæ consecrata fuerat. Hæc autem fecit per suggestionem Ogdilonis ducis, qui per internuntios fœdus inierunt, ut unusquisque eorum, irruentibus Francis, ferre alter alteri subsidium debuissent ». Quod bellum hoc anno gestum esse, scribunt etiam annalista Tilianus in Annalibus Francorum auctioribus, Regino, et auctor Chronici San-Dionysiani.

21. *Carolomannus solus in Saxones bellum gerit.* — Gestum etiam bellum *Saxonicum*, sed a Carolomanno solo, ut in Annalibus Tilianis his verbis narratur : « Tunc Carlomannus et Pippinus contra Idolonem (lege Odilonem) ducem Bajoarium

inierunt pugnam, et Carlomannus per se in Saxoniam ambulavit in eodem anno, et cepit castrum, quod dicitur Saochseburg, per placitum, et Theodoricum Saxonem placitando conquisivit ». Utriusque belli causa ambitio *Odilonis* Bajoariorum ducis, et Saxonum, qui pæne tot duces, quot pagos habebant. *Odilo* enim et *Saxones* ditioni imperioque Francorum sese subtrahere conabantur, ideoque a Carolomanno defecerant.

ZACHARIÆ ANNUS 3. — CHRISTI 744.

1. *Zacharias monet Bonifacium de non iterando baptismo ex falsa latinitate.* — Christi Redemptoris anno septingentesimo quadragesimo quarto, Indictione duodecima, Constantinus Copronymus imperator jam in imperium restitutus, sine imposito bello civili, ut sedem imperii, e qua divulsus fuerat, sibi magis stabiliret, operam dedit, concilians sibi populum, quem nimia sævitia admodum exterruerat.

« Quo pariter anno (inquit Theophanes) defuncto Stephano episcopo Antiocheno, ubi sedisset annos duos, permisit princeps Sarracenorum consecrari Theophylactum Edessenum in locum ejus, virum magnæ virtutis, divinis charismatibus fulgentem ». Hæc de his quæ spectant ad res Orientalis Ecclesiæ. Res autem Germanorum sic se habent.

Hoc item anno Virgilius atque Sidonius viri religiosi, qui et ipsi Dei nutu, propagandi Evangetii causa venerant in Bajoariam (ex Hibernia vero Virgilius, Sidonius unde, nescimus) Bonifacio noti, cujus et subditi erant disciplinæ, cum oborta aliquando occasione, opus esset contradicere eidem Bonifacio, veritate cogente, dum ipsi videretur, esse rebaptizandos, quos minister forma solita, sed vitiata latinitate baptizasset : modestiæ consulentes, maluerunt eum monendum esse per Romanum Pontificem, quam urgere publica disputatione coram Ecclesia. Quamobrem de his scripsere ad Zachariam papam. Qui acceptis litteris, ad Bonifacium ista conscripsit [1] :

2. « Reverendissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo Zacharias servus servorum Dei.

« Virgilius et Sidonius viri religiosi apud Bajoariorum provinciam degentes, suis apud nos litteris usi sunt, per quas intimaverunt, quod tua reverenda fraternitas eis injungeret, Christianos denuo baptizare. Quod audientes, nimis fuimus conturbati, et in admirationem quamdam incidimus, si habetur, ut dictum est. Retulerunt quippe, quod fuerit in eadem provincia sacerdos, qui latinam linguam penitus ignorabat, et dum baptizaret, nesciens latini eloquii, infringens linguam, diceret : Baptizo te in nomine Patria et Filia et Spiritua sancta. Et per hoc tua reverenda fraternitas consideravit rebaptizare. Sed, sanctissime frater, si ille, qui baptizavit, non errorem introducens ac hæresim, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguam, ut supra fati sumus, baptizans dixisset, non possumus consentire, ut denuo baptizentur : quia (quod bene tua compertum habet sancta fraternitas) quicumque baptizatus fuerit ab hæreticis in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, nullo modo rebaptizari debeat, sed per solam manus impositionem purgari debeat. Nam, sanctissime frater, si ita est, ut nobis relatum est, non amplius a te illis prædicentur hujusmodi, sed ut Patres sancti docent et prædicant, tua sanctitas studeat conservare. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data kalendis Julii, imperante domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato magno imperatore anno vicesimo sexto, imperii ejus anno quarto, Indictione duodecima ».

His acceptis litteris Bonifacius, ut pacis filius, tanquam divino oraculo, Apostolicæ Sedis sententiæ acquievit ; ita ut de eadem controversia nullum amplius reperiatur factum verbum. Sed quomodo post hæc inter eosdem viros sanctissimos, qui excellentia meritorum videbantur esse columnæ, nisus est diabolus in damnum novettæ coalescentis Ecclesiæ concitare discordias ; et quomodo eædem Dei benignitate fuerunt cito convulsæ : suo loco

[1] Zach. Ep. IV. tom. II. Ep. Rom. Pont. et in Vita S. Bonif. l. II. cap. 3.

dicemus. Inter hæc autem cum idem Bonifacius proditione domestici servi apud Pipinum regem calumniis se oppressum scivisset : ad eumdem regem has litteras dedit :

3. *Bonifacii Epistola ad Pipinum regem.* — « Domino excellentissimo Pipino regi Francorum Bonifacius episcopus in Domino salutem.

« Celsitudini vestræ clementiæ magnas gratias agimus, et Dominum Jesum Christum precantes, ut vobis in regno cælorum æternam mercedem retribuat, eo quod petitiones nostras clementer exaudire dignati estis, et senectutem meam atque infirmitatem consolari. Nunc autem, gloriose fili, cognoscas, quia per misericordiam Dei credo, quod possum in vestro servitio iterum esse. Propterea petimus vos, ut nobis indicetis, si ad placitum istum debeamus venire, ut vestram voluntatem perficiamus. Quidam servus Ecclesiæ nostræ, et ipse mendacissimus, qui nos arte fugiebat, Ansfridus nomine, veniens ad nos cum indiculo vestro, rogans ut ei justitiam faceremus ; misimus illum ad vos cum ipsis litteris cum misso nostro, ut cognoscatis quam mentitus est vobis, petentes ut nos pro mercede vestra defendatis contra tales falsarios, et eorum mendaciis non credatis. Valete in Domino semper ». Hactenus litteræ Bonifacii ad Pipinum, qui sollicite curans res, quæ ad Francorum Ecclesias spectant, hoc eodem anno litteras dedit, atque legationem misit per Eobanum presbyterum ad Zachariam Romanum Pontificem, ut ipsum de multis, quæ ad disciplinam Ecclesiasticam spectarent, consuleret, idque etiam nomine episcoporum et aliorum ejusdem regni Francorum Christianæ legis cultorum principum.

Non defuit sanctissimus Pontifex eisdem in omnibus satisfacere. Quamobrem rescripsit ad Pipinum, atque episcopos, abbates, et alias Francorum subliniores potestates Epistolam, viginti septem capita responsionum continentem, quam nunquam hactenus editam, ob scribentis et ad quem scripsit insignes personas, hic cudendam curavimus. Sic se habet [1] :

4. *Zachariæ Epistola ad Pipinum et episcopos Francorum continens viginti septem capita responsionum quoad disciplinam Ecclesiasticam.* — « Domino excellentissimo atque Christianissimo Pipino Majori-Domus, seu dilectissimis nobis universis episcopis Ecclesiarum, et religiosis abbatibus, atque cunctis Deum timentibus principibus in regione Francorum constitutis, Zacharias episcopus sanctæ Dei Ecclesiæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ in Domino salutem.

« Gratia vobis et pax a Deo Patre omnipotente, et Domino Jesu Christo, unico Filio ejus, et a Spiritu sancto ministretur. Gaudio magno gaudemus in Domino, addiscentes per relationem sublimissimi atque a Deo servati prædilecti filii nostri Pipini, vestram omnium bonam conversationem : et quod ut in bonis et Deo placitis dispositionibus unanimes atque cooperatores estis : ita et Ecclesiæ Dei venerabilia loca per universam vestram provinciam sita, atque eorum præsules, sacerdotes et religiosos abbates, ut condecet, in sancto habitu et conversatione sacerdotali conservetis, vacantes orationibus, insistentes precibus ad implorandam divinam potentiam, et cælitus victoriam tribuendam adversus paganas et infideles gentes propugnatoribus vestris.

5. « Etenim vobis in vera confessione et simplici corde ad Deum accedentibus, sicut Moyses [1] ille amicus Dei orando pugnabat, et Jonathas [2] cum populo Israel bella Domini prœliando vincebat : ita et vos agere oportet, charissimi mihi, ut sitis adjutores populo vestro orando, et bonis actibus inhærendo, declinantes a curis et negotiis sæcularibus. Scriptum est enim : Vacate [3] et videte quoniam suavis est Dominus. Et iterum [4] : Accedite ad eum, et illuminamini, et vultus vestri non erubescant. Principes et sæculares homines, atque bellatores convenit curam habere et sollicitudinem contra inimicorum astutiam et provinciæ defensionem. Præsulibus vero, sacerdotibus atque Dei servis pertinet salutaribus consiliis atque orationibus vacare, ut vobis orantibus et illis bellantibus, Deo præstante, provincia salva persistat, fiatque vobis in salutem, laudem et mercedem perpetuam. Ex hoc quippe præsulatus vester apparebit in sanctitate, et principatus dilecti filii nostri Pipini approbabitur per subjectorum potestatem et bonum dispositum.

« Itaque, ut flagitavit a nobis cum vestro consultu superius effatus filius noster Pipinus, ut de omnibus capitulis, quibus innotuit, responsum demus : in quantum, Domino dante, valemus, de unoquoque capitulo inferius conscriptum, juxta quod a sanctis Patribus traditum habemus, et sacrorum canonum sanxit auctoritas : etiam nos quod, Deo inspirante, Apostolica auctoritate decernere potuimus, mandavimus in responsis.

6. « *Primum Capitulum.* Quomodo honorari debeat metropolitanus episcopus coram episcopis et parochialibus presbyteris, in canone sanctorum Apostolorum capitulo 35, scriptum est : Episcopos gentium singularum scire convenit, quis inter eos primus habeatur, quem velut caput existiment, et nihil amplius præter ejus conscientiam gerant ; cum illi soli singula quæ parochiæ propria, et villis quæ sub ea sunt, competant. Sed nec ille præter omnium conscientiam faciat aliquid. Sic enim unanimitas erit, et glorificabitur Deus per Christum in Spiritu sancto. Item in canone Concilii Antiocheni, capitulo 9 continetur ita : Per singulas regiones episcopos convenit nosse, metropolitanum episcopum totius provinciæ sollicitudinem gerere : propter quod ad metropolim omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrent :

[1] Ex Bibl. Valic. script. Cod. Conc.

[1] Exod. XVII. — [2] I. Reg. XIV. — [3] Psal. XLV. — [4] Psal. XXXIII.

unde placuit eum et honore præcellere, et nihil, præter eum, cæteros episcopos agere, secundum antiquam a Patribus regulam constitutam, nisi ea tantum quæ ad suam diœcesim pertinent, possessionesque subjectas. Unusquisque enim episcopus habeat suæ parochiæ potestatem, ut regat juxta reverentiam singulis competentem : et providentiam gerat omnis possessionis, quæ sub ea est potestate. Item ut presbyteros et diaconos ordinet, et singula suo judicio comprehendat. Amplius autem nihil agere præter antistitem metropolitanum tentet : nec metropolitanus aliquid gerat sine cæterorum sacerdotum consilio, item ex libro Decretorum beati Leonis papæ capitulo 32 continetur. Igitur secundum sanctorum Patrum canones Spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos, metropolitanos singularum provinciarum episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuæ cura prætenditur, jus traditæ sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decernimus, ita ut a regulis præstitutis nulla aut negligentia aut præsumptione discedant, aut in habitu, aut incessu sanctitatis. Nam et nos ab Apostolica auctoritate subjungimus, ut episcopus juxta dignitatem suam indumentis utatur. Simili modo et presbyteri cardinales, et qui in monastica vita velle habeant vivendi, plebi quidem sibi subjectæ, præclariori veste induti, debitum prædicationis persolvant : et in secreto propositum servent sui cordis, ut qui videt in abscondito Deus reddat illis in palam. Scriptum quippe est [1] : Quæ dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini. Non enim nos honor commendat vestium, sed splendor animarum.

7. « Monachi vero laneo indumento, juxta normam et regulam monasticæ disciplinæ, atque traditionem sanctorum probabilium Patrum, sine intermissione utantur. Sic enim abrenuntiantes ea, quæ sæculi sunt, tota se Deo intentione contulerunt, de omnibus illicitis debent abstinere : ut quantum corpore suo sustinuerint laborem, tantum remunerationis præmium a Deo percipere mereantur. Apostolis [2] quippe divinum datum est mandatum, duas tunicas non habendi. Tunicas dixit itaque laneas, non lineas. Qui ergo obedierit Dominico præcepto, bonis actibus inhærens, habebit vitam æternam. Item ex canone Antiocheni Concilii capitulo decimo, de his, qui vocantur chorepiscopi, decretum est : Qui in vicis vel possessionibus chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem episcoporum perceperint, et ut episcopi consecrati sint : tamen sanctæ Synodo placuit, ut modum proprium cognoscant, et gubernent subjectas sibi Ecclesias, earumque moderamine curaque contenti sint. Ordinent etiam lectores, et subdiaconos, atque exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant. Nec presbyterum vero, nec diaconum audeant ordinare, præter civitatis episcopum, cui ipse cum possessione addictus est. Si quis autem transgredi statuta tentaverit, depositus quo utebatur honore privetur. Chorepiscopum vero civitatis episcopus ordinet, cui ille subjectus est.

« *Secundo Capitulo*, de episcopis, presbyteris, et diaconis damnatis, quod pristinum officium usurpare non debeant, ex libro canonum sanctorum Apostolorum capitulo 29 dictum est : Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus depositus juste super certis criminibus, ausus fuerit attrectare ministerium dudum sibi commissum, hic ab Ecclesia penitus abscindatur.

8. « *Tertium Capitulum*, de presbyteris supervenientibus, ex Concilio Carthaginensi, capite undecimo : Si quis presbyter contra episcopum suum inflatus, schisma fecerit, anathema sit. Ab universis episcopis dictum est : Anathema sit. Si quis presbyter a præposito suo correptus fuerit, debet utique apud vicinos episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo episcopo reconciliari. Quod nisi fecerit, sed superbia (quod absit) inflatus, secernendo se ab episcopi sui communione, subduxerit, ac separatim cum aliquibus faciens sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, et locum amittat. Si querimoniam justam adversus episcopum non habuerit, inquirendum erit.

« *Quartum Capitulum*, de presbyteris agrorum, quam obedientiam debeant exhibere episcopis, et presbyteris cardinalibus, ex Concilio Neocæsariensi capitulo 13 ita continetur : Presbyteri ruris in Ecclesia, civitatis episcopo præsente, vel presbyteris urbis ipsius, offerre non possunt, nec panem sanctificatum dare, calicemque porrigere. Si vero absentes fuerint, et ad dandam orationem vocentur, soli dare debebunt. Chorepiscopi quoque ad exemplum et formam septuaginta videntur esse, ut quod ministraverint, propter studium, quod erga pauperes exhibent, honorentur.

« *Quintum Capitulum*, de monachis, id est, ancillis Dei, de quibus flagitatum, si liceat eas ad (ante) missarum solemnia, aut sabbato sancto publice lectiones legere, et ad missas psallere, aut Alleluia, vel responsorium. De his in Decretorum libro beati Gelasii papæ capitulo 32 destinatum est, quod nefas sit, feminas sacris altaribus ministrare, vel aliquid ex his, quæ virorum sunt officiis deputata, præsumere. Nihilominus impatienter audivimus, tantum sacrarum rerum subiisse despectum, ut feminæ sacris altaribus ministrare firmentur, cunctaque, quæ non nisi virorum famulatui deputata, sexum, cui non competit, exhibere : nisi quod omnium delictorum, quæ sigillatim perstrinximus, noxiorum reatus omnis et crimen eos respicit sacerdotes, qui vel ista committunt, vel committentes minime publicando pravis excessibus se favere significant.

9. « *Sextum Capitulum*, de viduis, si possint in propriis habitaculis suis salvare animas. Item ex eodem libro capitulo 21 ita continetur : Ut viduæ

[1] Psal. IV. — [2] Matth. X.

non violentur a pontificibus; et si professam continentiam, proposito mutato, calcaverint, ipsæ pro se rationem Deo pro suis sint actionibus reddituræ. Nam de viduis sine ulla benedictione velandis, superius duximus latius disserendum : quæ si propria voluntate professam conjugii castitatem mirabili mente calcaverint, periculi ejus intererit, quali Deum debeant satisfactione placare. Sicut enim, si se forsitan continere non poterat, secundum[1] Apostolum nullatenus nubere vetabatur : sic habita secundum deliberationem, promissam Deo pudicitiæ fidem debuit custodire. Nos autem nullum talibus laqueum debemus injicere, sed solum adhortationes præmii sempiterni, pœnasque proponere divini judicii, ut nostra sit absoluta conscientia, et illarum pro se rationem Deo reddat intentio.

« *Septimum Capitulum*, de laico pellente suam conjugem : ex canone sanctorum Apostolorum capite 48 : Si quis laicus uxorem propriam pellens, alteram, vel ab alio dimissam duxerit, communione privetur.

10. « *Octavum Capitulum*, de presbyteris et diaconis, qui se a ministerio Ecclesiastico subtrahunt, et seorsum collectas faciunt, ex canone Antiocheni Concilii capite 5 promulgatum est : Si quis presbyter, aut diaconus episcopum proprium contemnens, se ab Ecclesia sequestraverit, et seorsim colligens altare constituisset, et commonenti episcopo non acquieverit, nec consentire vel obedire voluerit semel et iterum vocanti : hic damnetur omni modo, nec ultra remedium consequatur, qui suam recipere non potest dignitatem. Quod si Ecclesiam turbare et sollicitare persistit, tanquam seditiosus per potestates exteras opprimatur.

« *Nonum Capitulum*, de clericis, et monachis non manentibus in suo proposito, quod interrogatum est, in canone Chalcedonensi capite septimo decretum est : Qui semel in clero deputati sunt, aut monachorum vitam expetiverunt; statuimus neque ad militiam, nec dignitatem aliquam venire mundanam : aut hoc tentantes, et non agentes pœnitentiam, quo minus redirent ad id quod propter Deum primitus elegerint, anathematizari.

11. « *Decimum Caput*, de clericis qui sunt in ptochiis, monasteriis atque martyriis, ex canone Chalcedonensis Concilii capite nono ita decretum est : Clerici, qui præficiuntur ptochiis, vel ordinantur in monasteriis et Basilicis martyrum, sub episcoporum, qui in unaquaque civitate sunt, secundum sanctorum Patrum traditiones, potestate permaneant : nec per contumaciam ab episcopo suo desiliant. Qui vero audent evertere hujusmodi formam quocumque modo, nec proprio subjiciuntur episcopo, si quidem clerici sunt, canonum correctionibus subjacebunt : si vero laici vel monachi fuerint, communione priventur.

« *Undecimum Caput* : Qui clerici etiam ab uxoribus abstinere debeant, ex Concilio Africano capite 37 ita continetur : Præterea cum de quorumdam clericorum quamvis erga proprias uxores incontinentia referretur, placuit, episcopos et presbyteros, seu diaconos, secundum propria statuta etiam ab uxoribus continere. Quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico officio removeantur. Cæteros autem clericos ad id non cogi, sed secundum uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem observari debere.

« *Duodecimum Caput*, de his qui uxores, aut viros dimittunt, ut sic maneant, ex Concilio suprascripto Africano, capite 49 ita continetur : Placuit ut secundum Evangelicam et Apostolicam disciplinam neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito alteri conjungantur, sed ita maneant, aut sibi invicem reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur.

12. « *Decimum tertium Caput* : Inquisitum est quod monachus, si clericus factus fuerit, quid agere debeat. Ex Decreto beati Innocentii papæ capite 17 continetur : De monachis, qui diu morantur in monasteriis, et postea ad clericatus ordinem pervenerint, non debere eos a proprio proposito deviare. Aut enim sicut in monasterio fuit, et quod diu servavit, in meliori gradu positus, amittere non debet : aut si corruptus postea baptizatus, et in monasterio sedens, ad clericatus ordinem accedere voluerit, uxorem omnino habere non potest, qui nec benedici cum sponsa potest, jam antea corruptus. Quæ forma servatur in clericis, maxime cum vetus regula hoc habeat, ut quisque corruptus baptizatus clericus esse voluisset, sponderet se uxorem omnino non ducere.

« *Decimum quartum Caput* : Quod presbyteri, aut diaconi, si in aliquo crimine prolapsi fuerint, non possint per manus impositionem pœnitentiæ remedium consequi. In Decreto beati Leonis papæ, capite decimo sexto decretum est ita : Alienum est a consuetudine Ecclesiastica, ut qui in presbyterali honore aut diaconii gradu fuerint consecrati, hi pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendi. Quod sine dubio ex Apostolica traditione descendit, secundum quod scriptum est : Sacerdos si peccaverit, quis orabit pro illo? Unde hujusmodi lapsis ad promerendam misericordiam Dei secreta est expetenda secessio, ubi illis satisfactio fuerit digna, et etiam fructuosa.

13. « *Decimum quintum Caput*, pro eo quod interrogatum est de laicis, qui Ecclesias in suis proprietatibus construunt, quis ipsas debeat regere, aut gubernare : A sanctis Patribus ita statutum est, et in præceptis Apostolicis sic continetur, juxta petitoris imploratum, ut si in quolibet fundo cujuscumque juris oratorium, sive Basilica fuerit constructa, pro ejus devotione in honorem cujuscumque sancti, in cujus episcopi parochia fuerit fundatum oratorium, percepta primitus donatione legitima, id est, præstante tot, gestisque municipalibus allegata, prædictum oratorium per missas publicas solemniter consecrabis : ita ut in eodem loco nec futuris temporibus baptisteria construantur, nec

[1] I. Cor. VII.

presbyter constituatur cardinalis. Sed et si missas ibi facere maluerit, ab episcopo noverit presbyterum postulandum, quatenus nihil a quolibet alio sacerdote ullatenus resistatur, nisi ab episcopo fuerit ordinatum.

14. « *Decimum sextum Caput :* De clericis qui proprias Ecclesias relinquunt, quid de eis agi debeat, ex canone sanctorum Apostolorum capite 15, ita continetur : Si quis presbyter, aut diaconus, aut quilibet de numero clericorum, relinquens propriam parochiam, pergat ad alienam, et omnino declinans præter episcopi sui conscientiam, in aliena parochia commoretur, hunc ulterius ministrare non patimur, præcipue si vocatus ab episcopo redire contempserit in sua inquietudine perseverans, sed tanquam laicus ibi communicet.

« *Decimum septimum Caput :* Item pro episcopis, qui alterius clericos susceperint, ut excommunicentur, in eodem Concilio capite 16 continetur : Episcopus vero, apud quem memoratus esse constiterit, si contra eos decretam cessationem pro nihilo reputans, tanquam clericus forte susceperit, velut magister inquietudinis, communione privetur.

Decimum octavum Caput : Qui clerici uxores sortiri debeant, in 2 et 7 capitibus canonum sanctorum Apostolorum decretum est : Innuptis autem, qui ad clerum provecti sunt, præcipimus, ut si voluerint, uxores accipiant, sed lectores cantoresque tantummodo.

« *Decimum nonum Caput :* Ut nullus presbyter, aut diaconus sine commendatitiis suscipiatur Epistolis, in eodem canone sanctorum Apostolorum continetur : Nullus episcoporum peregrinorum, aut presbyterorum, seu diaconorum sine commendatitiis suscipiatur Epistolis : et cum scripta detulerint, discutiantur attentius : et ita suscipiantur, si prædicatores pietatis extiterint, sin minus, neque necessaria subministrentur eis, et ad communionem nullatenus admittantur, quia a surreptione multa proveniunt.

« *Vicesimum Caput :* De virginibus velatis, si deviaverint, quid de illis agendum sit, in libro Decreorum beati Innocentii papæ, capite decimo nono assertum est : Quæ Christo spiritualiter nubunt, et a sacerdote velantur, si postea vel publice nupserint, vel se clanculo corruperint, non eas admittendas esse ad agendam pœnitentiam, nisi is cui se adjunxerat, de mundo recesserit. Si enim de hominibus hæc ratio custoditur : quæcumque vivente viro alteri nupserit, habeatur adultera, nec eis agendi pœnitentiam licentia concedatur, nisi unus ex his fuerit defunctus : quanto magis de illa tenenda est, quæ ante immortali se sponso conjunxerat, et postea humanas ad nuptias transmigravit ?

15. « *Vicesimum primum Caput :* Idem de non velatis virginibus, si deviaverint, in eodem libro, vicesimo capite continetur : Hæ vero, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, si forte nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsione ejusmodi tenebantur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi : quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non poterit? Nam si Apostolus Paulus, quæ a proposito viduitatis discesserant, dixit eas habere damnationem, quæ primam fidem irritam fecerunt : quanto potius virgines, quæ prioris promissionis fidem frangere conatæ sunt? Hæc itaque, fratres charissimi, si plena vigilantia fuerint ab omnibus Dei sacerdotibus observata, cessabit ambitio, iniquitas superata calcabitur, veritas spirituali fervore flagrabit, pax prædicata labiis cum voluntate animi concordabit : implebitur edictum Apostoli[1], ut unanimes unum sentientes permaneamus in Christo : nihil per contentionem nobis, neque per inanem gloriam vindicantes : non hominibus, sed Deo nostro Salvatori placentes.

16. « *Vicesimum secundum Caput :* De his, quæ duobus fratribus nupserunt, vel qui duas sorores uxores acceperint, in Concilio Neocæsariensi, capite undecimo continetur : Mulier si duobus fratribus nupserit, abjiciatur usque ad mortem. Verumtamen in exitu propter misericordiam, si promiserit, quod facta incolumis hujus conjunctionis vincula dissolvat, fructu pœnitentiæ in vita permanenti. Nos autem gratia divina suffragante, juxta prædecessorum et antecessorum Pontificum decreta multo amplius confirmantes, dicimus, ut dum usque sese generatio cognoverit, juxta ritum et normam Christianitatis et religionis Romanorum non copulentur conjugiis. Sed nec spiritualem, id est, commatrem, aut filiam, quod absit, quis ducat temerario ausu uxorem. Est namque nefas et perniciosum peccatum coram Deo et Angelis ejus. In tantum enim grave est, ut nullus sanctorum Patrum, neque sanctarum Synodorum assertiones, vel etiam in imperialibus legibus quispiam judicatus sit; sed terribile judicium Dei metuentes, siluerunt sententiam dare.

« *Vicesimum tertium Caput :* De his, qui homicidium sponte perpetraverunt, in XXI capitulo Anquirani Concilii continetur : Qui voluntarie homicidium fecerunt, pœnitentiæ jugiter se submittant, perfectionem vitæ vero circa exitum consequantur.

« *Vicesimum quartum Caput :* De his, qui homicidium non sponte perpetraverunt, in eodem canone, vicesimo quinto capite continetur : De homicidiis non sponte commissis, prior quidem definitio post septem annorum pœnitentiam perfectionem consequi præcepit : secunda vero, quinquennii tempus explere.

17. « *Vicesimum quintum Caput :* De his, qui adulteras habent uxores, vel si ipsi adulteri comprobantur, in Concilio Anquirano capite decimo

[1] Philip. II.

nono continetur : Si cujus uxor adulterata fuerit, vel si ipse adulterium commiserit, septem annorum pœnitentia oportet eum perfectionem consequi secundum pristinos gradus.

« *Vicesimum sextum Caput :* De monachis et virginibus propositum non servantibus, in libro Decretorum beati Siricii papæ, cap. 6 continetur : Præterea monachorum quosdam, atque monacharum abjecto proposito sanctitatis, in tantam potestatis demersos esse lasciviam, ut prius clanculo, vel sub monasteriorum prætextu illicita ac sacrilega se contagione miscuerint : postea vero ad abruptam conscientiæ desperationem perducti, de illicitis complexionibus libere filios procrearent. Quod publice leges et Ecclesiastica jura condemnant. Has igitur impudicas detestabilesque personas monasteriorum cœtu, electorumque conventibus eliminandas esse, quatenus retrusæ in suis ergastulis tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificato possint pœnitudinis igne decoquere, ut eis vel ad mortem saltem, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam possit indulgentia subvenire.

« *Vicesimum septimum Caput :* De his, quæ non coacte, sed propria voluntate virginitatis propositum susceperunt, quod delinquant cum nupserint, etsi nondum fuerint consecratæ, in libro Decretorum beati Leonis papæ, capite vicesimo octavo continetur : Puellæ, quæ non coacte parentum imperio, sed spontaneo judicio virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, prævaricantur, etiamsi nondum eis gratia consecrationis accessit : cujus utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent.

18. « Hæc itaque, charissimi nobis et dilectissimi, quæ superius annexa sunt, in quantum miserante Deo valuimus, inter cætera cap. deflorantes, tam sanctorum Apostolorum quam etiam beatorum Patrum sanctiones, seu etiam probabilium et beatissimorum Pontificum decreta, ut uniuscujusque capituli sententia continet, in brevi eloquio perstringentes, ad vestri præsulatus notitiam et prædicationem, atque populi vobis a Deo crediti ædificationem mandavimus ministranda atque perficienda : hortantes vestram omnium prudentissimam sanctitatem, et procerum dilectionem, ut omnimoda ratione non declinantes a dextris aut sinistris, sed viam regiam incedentes, fortissime observetis Apostolica mandata. Cæterum hæc, amantissimi nobis, dedimus vobis in mandatis, ut nec nos coram Deo de taciturnitate judicemur, nec vos de neglectu coram eo cogamini reddere rationem, sicut scriptum est in Dominico præcepto [1]: Si non venissem et locutus eis fuissem, peccatum non haberent. Itaque nihil excusationis adhibentes, omnium rationabilium animarum salutem procuretis, ita currentes in agone, ut non vituperetur ministerium vestrum, sed magis de palma victoriæ bravium accipiatis, juxta egregii Apostoli dictum [1]: Habentes bonis actibus inhærendo repositam coronam justitiæ in siderea mansione, quam vobis reddat in illum diem justus Judex, Dominus Deus et Salvator noster JESUS Christus, qui vivit in unitate cum Deo Patre omnipotente, et Spiritu sancto, per omnia sæcula sæculorum. Amen ». Hactenus Epistola Zachariæ Romani Pontificis, ad Pipinum et Francorum episcopos missa.

[1] Joan. xv.

19. *De iisdem Capitibus servandis papæ Epistola ad Bonifacium.* — Ut autem quæ in ea scripta essent, observarentur, Bonifacio mandavit, cui et litteras dedit, ut Concilium cogeret, deque his omnibus canonice custodiendis inter episcopos ageret. Extat ipsa Zachariæ ad Bonifacium de his hoc anno data Epistola, quæ sic se habet :

« Reverendissimo Bonifacio coepiscopo Zacharias servus servorum Dei [2].

« Egregius nos admonet Apostolus Paulus in eo quod ait [3] : Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Hinc est ergo quod per spirituale charitatis vinculum, etsi corpore absentes, spiritu tamen semper fraternitati tuæ sumus præsentes, et in nostris orationibus memoriam tui agere non desistimus, petentes immensam Domini nostri pietatem, ut ad peragendum suum te confirmet ministerium, quatenus in die adventus ejus illam placabilem merearis vocem proferre [4] : Ecce ego et pueri mei, quos dedisti mihi : non perdidi ex [5] eis quemquam : ut continuo cum cæteris sanctis illa supernæ vocationis dicta audias [6] : Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.

« Agnoscas igitur, charissime, flagitasse a nobis Pipinum excellentissimum Majorem-Domus gentis Francorum per suum hominem nomine Audobanum religiosum presbyterum aliquanta capitula de sacerdotali ordine, et quæ ad salutem animarum pertinent; simul etiam pro illicita copula, qualiter se debeant custodire juxta ritum Christianæ religionis et statuta sanctorum Patrum, inquisiisse. Et quanquam de hoc jam experta sit tua sancta fraternitas, quæ a nobis sunt decreta; illius tamen votis aures accommodantes, in brevi elogio scripta Apostolica documenta direximus. Quæ, ut in sacerdotali collegio pandantur, tuam sanctitatem inibi evocari dedimus in mandatis.

20. « Cumque pro hac re aggregatum fuerit Concilium, in medium deducantur illi sacrilegi et contumaces, Aldebertus, et Godalsacius, et Clemens, ut eorum denuo subtili indagatione cribretur causa. Quos si deviantes a rectitudinis tramite usquequaque repereritis, et convicti fuerint nolle ad viam rectam converti, ut bonum atque placitum vobis videtur, cum principe provinciæ disponite secundum canonum sacrorum statuta. Si autem in superbia perstiterint contumaciter, proclaman-

[1] 2. Tim. iv. — [2] Habetur in Actis S. Bonif. l. ii. c. 7. — [3] 1. Cor. xi. — [4] Isai. viii. — [5] Joan. xviii. — [6] Matth. xxv.

tes se reos non esse, tunc cum probatissimis et sanctissimis sacerdotibus tribus vel duobus ad nos dirigite viros, ut profunda inquisitione coram Sede Apostolica eorum inquiratur causa, et juxta quod meruerint, finem suscipiant. Age itaque, frater dilectissime, in ministerio tibi commisso, ut ab omnipotenti Deo præmium recipiens, æternam vitam consequi merearis. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater ». Hactenus Zachariæ Epistola, quæ licet sine anno et Indictione data habeatur in Actis S. Bonifacii Moguntini episcopi, in Romana tamen editione data habetur anno vicesimo octavo ejusdem Constantini, ex quo cum patre regnare cœpit, et anno sexto, ex quo post patrem solus imperavit. Verumtamen errorem in numerum oportet irrepsisse, siquidem non sibi cohærent : nam vicesimus octavus imperii annus, idem octavus erit et non sextus, ex quo solus regnare cœpit; cum tamen uterque numerus reperiatur esse mendosus, ut quæ dicentur anno sequenti, significant, cum causa Aldeberti primum per Bonifacium in Concilio cognita ostenditur, et postea in alio Concilio Romano est discussa, missis jam Actis Romam ex Germania, non autem personis, quod perdifficilis esset eorum Romam deductio. Quæ autem de his per Zachariam in Romano Concilio gesta sint, suo loco dicturi sumus.

21. *Luitprandi obitus et virtutes, cui succedit Rachis.* — Hoc anno contigit obitus Luitprandi regis Longobardorum : qui enim (ut vidimus) regnare cœpit anno Redemptoris septingentesimo duodecimo, et tenuit regnum (ut Paulus docet) annos triginta unum, et menses insuper septem, ad præsentem annum pervenit. Certe quidem sub Indictione duodecima fuisse superstitem, testantur Acta Synodi Romanæ sub Zacharia, de qua diximus anno superiori. Sed et cum ex publicis monumentis numeretur annus secundus Rachisii regis successoris ejus anno Domini septingentesimo quadragesimo sexto, istud ipsum confirmat. De ejus obitu et tempore regni ejus Paulus diaconus hæc habet in fine suæ Historiæ rerum Longobard. « Luitprandus postquam triginta et uno anno, septemque mensibus principatum obtinuit, jam ætate maturus hujus vitæ cursum explevit. Corpus ejus in Basilica beati Hadriani martyris, ubi et ejus requiescit genitor, sepultum est. Fuit autem vir multæ sapientiæ, consilio sagax, pius admodum et pacis amator, bello potens, delinquentibus clemens, castus, pudicus, orator pervigil, eleemosynis largus, litterarum quidem ignarus, sed philosophis æquandus, nutritor gentis, legum augmentator. Hic initio regni sui Bajoariorum plurima castra cœpit, plus semper orationibus quam armis fidens, maxima semper cura Francorum Avarumque pacem custodiens ». Hucusque Paulus.

22. Verum plurima de eodem rege prætermisisse satis evidenter scriptis Anastasii convincitur, sed haud rerum ignoratione, cum his temporibus vixerit, sed, ut apparet, ne tanto viro notam inureret, si quæ in S. Petri Basilicam perpetrasset, fideli stylo prosecutus esset. Cum tamen non negandum sit, multa fuisse ejusdem principis laude dignissima, licet interdum furor in malum præcipitem egerit : ut plane de illo dicendum sit, quod de Theodosio S. Ambrosius, ad ipsum scribens, dixit[1] : « Quod habeas fidei studium, non possum negare; quod Dei timorem, non diffiteor; sed habes naturæ impetum, quem si quis lenire velit, cito vertes in misericordiam : si quis stimulet, in majus exsuscitas, et ut eum revocare vix possis ». Ita quidem comparatus Luitprandus, ad veniam facilis, si orator accederet. Quænam autem pietatis monumenta reliquerit, præter illa, quæ dicta sunt, de impenso opere in transferendo ex Sardinia sancti Augustini venerandum corpus, hæc idem Paulus diaconus habet :

23. « Hic gloriosissimus rex multas in Christi honore per singula loca, ubi degere solebat, Basilicas construxit. Hic monasterium beati Petri, quod foras muros Ticinensis civitatis situm est, et Cælum aureum appellatur, instituit. In summa quoque Bardonis Alpe monasterium, quod Bercetum dicitur, ædificavit. In Olonna nihilominus suo prohastio miro opere in honorem sancti Anastasii martyris Christo domicilium statuit, in quo et monasterium fecit : pari etiam modo multa per loca singula divina templa instituit. Intra suum quoque palatium oraculum Domini Salvatoris ædificavit : et quod nulli alii reges habuerant, sacerdotes et clericos instituit, qui ei quotidie divina officia decantarent ». Hæc de piis monumentis.

Porro quod sepulcro ejus in Basilica Petri Apostoli posito inscriptum fuit Epitaphium, sic se habet :

Flavius hoc tumulo Luithprandus conditur, olim
Longobardorum rex inclytus, acer in armis
Et bello victor. Sutriumque Bononia firmant
Hoc, et Ariminum, necnon invicta Spoleti
Mœnia : namque sibi hæc subjecit fortior armis.
Roma suas (ejus) vires jam pridem milite multo
Obsessa expavit. Deinceps tremuere feroces
Usque Saraceni, quos dispulit impiger, ipsos
Cum premerent Gallos, Carolo posceute juvari.
Ungarus a solo hoc adjutus, Fraucus et omnes
Vicini grata degebant pace per omnes.
Rege sub hoc fulsit (quod mirum est) sancta frequensque
Relligio, ut recolunt Alpes, Ecclesia quarum
Hunc habuit, vincente ipso, et prægrandia templa
Quæ vivens struxit : quibus et famosus in orbe
Semper et æternus lustravit sæcula cuncta.
Præcipue Petro cælesti hac sede locata
Clavigero statuit, Cælo quam providus aureo.
Augustinus ubi huc aliunde abductus, eodem
Ab rege et cujus doctrina Ecclesia fulget.

Hactenus Epitaphium. His vero jungamus quæ idem qui supra Paulus diaconus narrat de viris sanctis, qui tunc temporis floruerunt, eidem regi notis[2].

24. « Hujus, inquit, regis temporibus fuit in loco cui Forum nomen est, juxta fluvium Tanarum

[1] Ambr. Ep. xxviii. — [2] Paul. diac. l. vi. c. ult.

vir miræ sanctitatis, Baodolinus nomine, qui multis miraculis, Christi gratia suffragante, refulsit, qui sæpe futura prædixit. Denique cum rex Luitprandus in urbem (unam) silvam venatum esset, unus ex ejus comitibus cervum sagitta percutere nisus, ejus regis nepotem, hoc est, sororis ejus filium Aufulsum nomine nolens sauciavit. Quod rex cernens (valde enim eum puerum amabat) cum lacrymis ejus incommodum lamentari cœpit, statimque unum e suis equitem misit, qui ad virum Dei Baodolinum curreret, ut pro vita ejusdem pueri Christum supplicaret. Qui cum ad servum Dei pergeret, puer defunctus est. Cui Christi famulus ad se pervenienti ita dixit : Scio quam ob causam veneris, sed illud quod postulas jam fieri non potest, quia puer ille defunctus est. Quod cum is, qui missus fuerat, regi, quod a servo Dei audierat, renuntiasset, rex licet doluerit, quod effectum supplicationis suæ habere non potuit : tamen, quia vir Domini Baodolinus spiritum prophetiæ habuerit, aperte cognovit.

25. « Huic quoque non dissimilis apud Veronensem civitatem Theodelapius nomine fuit, qui inter miranda, quæ patrabat, præsago etiam spiritu multa, quæ erant ventura, prædixit ». Hæc ipse qui pergit dicere de Petro episcopo Ticinensi, de quo nos suo loco.

Successit Luitprando Hildebrandus ejus nepos, qui septem tantum menses regnavit, et quidem dominio aspero : ob id genti suæ minime gratus, a Longobardis ipsis simul conspirantibus est redactus in ordinem, in locumque ipsius subrogatus Rachis dux Forojuliensis, quem ob virtutem bellicam, humanitati ac pietati conjunctam, dignum existimarunt, qui fortissimæ Longobardorum genti præesset. Quantum vero hic majores suos religione præcesserit, quæ inferius suo loco dicturi sumus, significabunt. Cum autem Zacharias Pontifex accepisset Rachim, sive Rachisim, regno auctum, legationem ad eum misit pro stabilienda cum ipso pace. De quo ita Anastasius : « Ad quem misit legationem ipse beatissimus Pontifex : et continuo ob reverentiam principis Apostolorum, et ejus precibus rex inclinatus, viginti annorum spatio inita pace, universus Italiæ quievit populus». Hæc Anastasius.

26. *Alfonsi regis in Hispania pro religione Catholica fervor et studium.* — Sed invisamus Hispanias, nobilibus his temporibus factis Alfonsi, sive Adefonsi vel Adelfonsi, aut Ildefonsi (ita diverse a diversis scriptum ejus nomen reperi) Catholici regis egregie illustratas, sed ingenti scriptorum inopia obscuratis, cum vix summatim esse complexi reperiantur ex multis pauca scriptores ipsi. Omnium quidem, qui res ejusdem regis sunt prosecuti, una eademque assertio est, ipsum Catholicum regem plurimas civitates e Sarracenorum manibus vindicasse, Gallæciamque ab eisdem Barbaris liberasse; sed et quod Catholici regis est, Catholicam propagasse religionem, ne tantus titulus gratis videretur assumptus. In omnibus enim civitatibus illis, quas a gente perfida abstulit, episcopos ordinari curavit, restituens Christianæ religionis cultum. Recitat Ambrosius [1] Morales vetus monumentum ex archivo Lucensis Ecclesiæ acceptum, quo aliqua ex parte quæ sunt dicta, clarescunt : « Notatum illud (ut ait) Æra Hispanica septingentesima octogesima secunda, die quinta Junii : est is annus Redemptoris præsens, nempe septingentesimus quadragesimus quartus. Ordinatus enim Lucensi Ecclesiæ per ipsum Alfonsum a Sarracenis ereptæ novus episcopus nomine Odoarius, cum ad propagandum in posteros divinum cultum, agros a rege donatos Ecclesiæ colendos curaret, de donatis in perpetuum bonis illis eidem Lucensi Ecclesiæ ejusmodi reliquit posteris scriptum monumentum; sed mendosum valde.

27. « In nomine Domini nostri Jesu Christi, qui vere de Patris substantia agnosceris ante omnia sæcula, ipse in finem sæculorum omnium decens, de sancta gloriosa Virgine Maria sæculo genitus : qui formam servitutis nostræ indutus, ut nos humanum genus ab hoste callido erueres, dignumque efficeres tuo consortio. Cujus nunc cernitur in nomine Genitricis suæ fundata Ecclesia in civitate Lucensi, territorio Gallæciæ, juxta flumen Minei, ubi est domus orationis et piæ venerationis, una cum sanctorum Apostolorum, virginum et confessorum, ubi sit Deo laus perennis. Amen ». Præfatur ista, quod solemne esset Catholicis Gothis episcopis, suis scriptis Christi confiteri divinitatem Patri consubstantialem, quo procul se abesse a suorum parentum erroribus Arianæ impietatis ostenderent. Ista vero præfatus, mox subjicit quæ sequuntur : « Igitur notum omnibus manet, qualiter ego Odoarius episcopus fui ordinatus ». Post hæc autem causam affert intermissæ diu in civitatibus curæ pastoralis, sic dicens :

28. « In territorio Africæ surrexerunt quædam gentes Ismaelitarum, et tulerunt ipsam terram a Christianis, et violaverunt sanctuarium Dei, et Christicolas Dei miserunt in captivitatem et ad jugum servitutis, et Ecclesias destruxerunt : nos fecerunt exules a patria nostra, et fecimus moram per loca deserta multis temporibus. Postquam Deus per suum beneplacitum in hanc regionem respicere jussit, et Christianos (Christianis) in hac patria dilatavit, suum et divæ memoriæ principem dominum Adefonsum in sedem ipsius sublimavit, quia ipse erat de stirpe regis Reccaredi et Ermenegildi. Dum talia audivimus, perducti fuimus in sedem Lucensem cum nostris multis, et cum cæteris populis, tam nobiles, quam ignobiles, et invenimus eam sedem destructam et inhabitabilem factam. Tunc denique laboramus ibidem, et ædificamus domum Dei et Ecclesiam sanctæ Mariæ, præsimus loca palatii et ipsam civitatem, restauramus eam intus et foris, et plantavimus vineas et pomi-

[1] Ambros. Moral. l. XIII. c. 12.

fera. Præterea vero fecimus de nostra familia possessores per undique partes, et dedimus illis boves ad laborandum, et jumenta ad serviendum eis. Tunc exivimus per terras civitatis ad inquirendum, ut laborassent illas, et invenimus in ripa Minei villas destructas, etc. » Hucusque ex autographo Morales recitat : qui ait repertum ibidem ejusdem Odoarii episcopi testamentum, quo omnia suæ relinquit Ecclesiæ; et quo illud firmius esset, voluit illud muniri chirographo regio, ita apposito : «Ego itaque Adefonsus rex, cujus in tempore superni regis auxilio hæc restauratio, seu redintegratio facta dignoscitur, in hanc vestram scripturam, quam expressor eradicitus (expressa Æra dicta) annuntiastis : vobis domino Odoario ac cunctis successoribus vestris per cuncta sæcula futuris, auctoritate regali et privilegii dignitate vobis consignamus et condonamus, ut habeat nostrum privilegium firmum robur per cuncta sæcula, manu propria confirmans ». Porro scriptum testamentum habetur Æra Hispana septingentesima octogesima quinta, qui est annus Redemptoris septingentesimus quadragesimus septimus. At de his hactenus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6237.— Anno Æræ Hispan. 782.— Anno Hegiræ 127, inchoato die 13 Octob. Fer. 2.— Jesu Christi 744.
— Zachariæ papæ 4.— Constantini Copronymi 25 et 4.

1. *Marva califa Christianis favet.* — Ad n. 1. Theophanes anno IV Constantini imp. kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoato scribit : « Hoc anno Marvam (seu Marva Saracenorum califa) Christianis postulantibus Theophylactum presbyterum Edessenum Antiochiæ patriarcham post Stephani obitum ordinari permisit, eumdemque publicis litteris honorifice ab Arabibus salutari sanxit : spiritualibus siquidem gratiis, temperantiaque maxime ornatus erat. Chalbanos insuper centum et viginti suspendio damnavit apud Emesam. Abam autem effusi Christianorum sanguinis reum, multaque loca passim depopulatum et deprædatum in carcere occidit ». Favit etiam Christianis in Hispania *Marva*, ubi cum multi ex illis a præfecto Saracenorum occisi fuissent, « imperat », inquit Isidorus Pacensis, « ut eos quos ex Christianis vectigalibus per tantas eorum strages gladio jugulaverat, a publico Codice scrinarii demerent », quia scilicet viventes pro mortuis tributa solvebant. Simile quid legitur apud Lactantium lib. de Mort. Persecut. cap. 23 : « Mortales obibant, et nihilominus solvebantur tributa pro mortuis ». Quod in Hispania in posterum fieri prohibuit Marva.

2. *Controversia de forma baptismi.* — A num. 2 ad 21. Hoc anno orta in Bajoaria de baptismo controversia. In ea provincia sacerdos forma solita, sed vitiata latinitate baptizavit, dicens : « Baptizo in nomine Patria, et Filia, et Spiritua sancta »... Quos ille baptizavit, rebaptizandos esse existimavit Bonifacius, sed *Virgilius* et *Sidonius*, qui in Bajoariam venerant Evangelii propagandi causa, seque in ipsius Bonifacii disciplinam tradiderant, rem totam Romano Pontifici referre per litteras petierunt. Respondit Zacharias eos rebaptizandos non esse. Epistola Zachariæ dicitur « data kalendis Juliis, imperante domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato magno imperatore anno XXVI, imperii ejus anno IV, Indictione XII ». In editione Serarii lib. 3, cap. 5, loco *Indictionis* XII, legitur, *Indictio* XIV, et in nonnullis exemplaribus hi characteres chronologici desunt, sed error tantum cubat in anno XXVI : legendum enim *anno* XXV, et Indictio XII retinenda (1). *Virgilius* iste dicitur Hibernus a Baronio num. 1, quod illum cum sancto Virgilio confuderit ; cum tamen is ab illo diversus sit, ut anno DCCXLVI, num. 7 ostendam.

3. *S. Bonifacius fictis criminibus læsus.* — Quoad litteras a S. Bonifacio ad Pippinum datas, quæ ordine sunt CIV, et recitantur præsenti anno a Baronio num. 3, pertinent eæ ad annum DCCLIV. Nam hic eorum titulus : « Domino excellentissimo Pippino regi Francorum » ; cum tamen hoc tempore *Pippinus* dux et princeps Francorum tantum

(1) Controversiam de baptismo nonnisi sequenti anno agitari cœptam fuisse in Bavaria, censeo. Quæ enim Zachariæ Epistola anno huic a Pagio adscribitur, anno sequenti scriptam esse arbitror. Id enim indicant anni Constantini in ea adscripti ; anno enim præsenti DCCXLIV, Zacharias annis Artabasdi Epistolas suas consignabat, ut ex iis quæ adnotavimus A. DCCXLIII, I, deducitur. Congruit huic sententiæ annus Constantini XXVI cum Julio mense junctus. Notæ reliquæ corrigendæ sunt, et pro Indictione XII, scribendum XIII ; pro anno imperii IV, scribendum VI.
MANSI.

appellaretur. Secundo, petit a rege *Bonifacius*, ut sibi indicet, si *ad Placitum* ejus debeat venire, ubi loquitur de Placito eo anno apud *Brennacum* habito, ad quod rex omnes venire præcepit, ut eo anno videbimus. Porro *Placita* vocabantur hoc tempore conventus publici totius regni ordinum, quibus reges ipsi præerant, et in quibus de arduis regni negotiis et imminentibus bellis tractabatur, ut in voce *Placitum* explicat Ducangius in suo Glossario. Illo itaque anno a quodam Ecclesiæ suæ servo falsis criminationibus apud *Pippinum* regem infestatus *Bonifacius*, ut in ea Epistola legere est. Hinc patet, eam nihil commune habere cum capitulis 27, de quibus mox, licet Baronius eam cum illis copulet, quia scilicet autumabat, *Zachariam* papam hoc anno consultum fuisse a Bonifacio, huncque *Eobanum* presbyterum ad illum misisse.

4. *Zacharias PP. ad consultationes Pippini et Bonifacii respondet.* — Recitat Baronius num. 4 Epistolam ad Pippinum episcopos, abbates, et proceres Francorum, scriptam a Zacharia papa, quæ capita 27 responsionum continet, quibus Pontifex satisfacit petitionibus sancti Bonifacii. Ex capitibus illis, alia pertinent ad ordinem sacerdotalem, alia ad salutem animarum, sive ad pœnitentiam hominibus imponendam, alia denique ad copulas illicitas. Ea Epistola a Cointio in annum DCCXLVIII rejecta, quod subscriptio litterarum Zachariæ ad Bonifacium eodem tempore datarum, mendose descripta reperiatur, his scilicet verbis : « Data nonis Januariis, imperante piissimo domino nostro Constantino, a Deo coronato, magno imperatore, anno XXVIII, imperii ejus anno sexto, Indict. XV ». Hæc subscriptio quatuor exhibet characteres chronologicos, diem videlicet cum utraque epocha Constantini Augusti, et Indictione. Extat in Editione Antonii de Aquino tom. II, et in Codice Epistolarum Bonifacianarum in Epist. CXXXIX, ac denique in Editione Othloni a Serario in Historia Moguntina lib. 3, cap. 9 promulgata. Sed in Editione Surii, in Actis sancti Bonifacii ad diem V Junii, reperitur sine anno et Indictione, eaque Editione usus est Baronius, ut colligere est ex his, quæ habet num. 20. Denique Mabillonius in Notis ad Vitam sancti Bonifacii ab Othlono scriptam pag. 70, eam Epistolam Zachariæ ad Bonifacium repræsentat sine illa subscriptione, aitque deesse in Codicibus Mss. quos scilicet ipse legerat. Baronius loco citato existimat, errorem irrepsisse in annum imperii post patris mortem administrati, et loco, *imperii ejus anno sexto*, legendum esse, *imperii ejus anno octavo*. Sed cum fateatur, Constantinum vivente patre creatum esse imperatorem ipso die Paschatis, anno Christi DCCXX, solumque post patris mortem imperio potitum mense Junio anni Christi DCCXLI, hæc emendatio stare non potest. Cointius anno DCCXLVIII, num. 1, ubi eamdem Epistolam recitat, arbitratur errorem esse in posteriori epocha Constantini, et in Indictione, ac duos illos characteres, annum scilicet VI secundæ epochæ Constantinianæ, et Indictionem XV corrigit, ac loco anni VI, *septimum*, et Indictionis XV loco *primam* reponit. Demum Sirmondus nihil in ea subscriptione mutat, cum tamen ambæ epochæ Constantinianæ simul non quadrent, et earum alteram, aut utramque mendosam esse necesse sit. Quare non dubito, quin in solam priorem Constantini epocham error irrepserit, et loco, *anno* XXVIII, legendum sit, *anno* XXVII ; sic enim omnes illi temporum characteres recte inter se cohærent, liquetque Epistolam Zachariæ ad Bonifacium, cum qua mittit ad Pippinum responsionem ad XXVII petitiones ejusdem Pippini Majoris-Domus, datam esse anno septingentesimo quadragesimo septimo, nonis Januarii, Indictione XV, anno XXVII prioris epochæ Constantini, et sexto posterioris, ac præterea Pippinum misisse ad Zachariam *Audobanum* presbyterum ea 27 Capitula petiturum, non vero *Eobanum* presbyterum, ut habet Baronius num. 3, quod arbitraretur Epistolas, quas ibidem recitat, datas anno DCCLIV, ad præsentem pertinere, ut numero superiori jam diximus. *Audobanum* enim num. 20 apud Baronium Zacharias diserte memorat.

5. *Litteræ Zachariæ ad Pippinum et ad Bonifacium de 27 capitulis datæ anno* DCCXLVII. — Ratio vero, cur tam Epistola Zachariæ ad Bonifacium num. 19 a Baronio recitata, quam alia Epistola, qua idem Pontifex rescribit ad Pippinum et universos episcopos, mittitque 27 capitula memorata, pertineant ad annum DCCXLVII, et cur tantum annus prioris epochæ Constantini unitate minuendus sit, ex eo petitur, quod Marianus Scotus in Chronico, ad annum DCCXLIII referens subscriptiones aliquot Epistolarum Bonifacianarum a se sine dubio lectarum, scribat : « Alia Epistola Zachariæ papæ ad Bonifacium archiepiscopum data nonis Januariis, anno imperii Constantini VI, Indictione XV, ubi tantum omittit annum prioris epochæ Constantini mendose ubique descriptum. Denique certum est, utramque Zachariæ Epistolam post currentem annum scriptam esse. Is enim, ut videre est apud Baronium num. 20, loquitur de Aldeberto, de Godolsatio et de Clemente, ut de contumacibus jam exauctoratis, quorum causa *denuo* subtili indagatione cribranda est : « Dum fuerit », inquit Zacharias, « aggregatum Concilium (ut capitula de ordine sacerdotali, de salute animarum, deque copulis illicitis ad Pippinum Majorem-Domus ab Apostolica Sede directa publice legantur) ad medium deducantur sacrilegi illi et contumaces Aldebertus et Godolsatius et Clemens exepiscopi, ut eorum denuo subtili indagatione cribretur causa ». Synodus autem Romana, in qua Zacharias Aldebertum et Clementem damnavit, habita est sequenti Christi anno, tumque uterque sub custodia detinebatur, ut constat ex sermonibus a Deneardo presbytero habitis in primo ejusdem Synodi Secretario, ut videre est apud Baronium anno DCCXLV, num. 23. Quare cum *Aldebertus* et *Clemens* in illa Synodo Romana anno sequenti habita damnati fuerint, utraque Epistola, de qua agitur, nonnisi post

illum annum data, post eorum scilicet contumaciam et novas, quas concitabant turbas. Neque enim Zacharias Epistolam laudatam ad Bonifacium *nonis Januarii* datam misit, nisi ut eos tumultus compesceret, et illorum hæreticorum causam, si opus esset, rursus ventilaret, et, ut ipse loquitur, cribraret. Quamobrem certum esse debet, utramque Zachariæ papæ Epistolam pertinere ad annum DCCXLVII.

6. *Moritur Luitprandus rex Langobardorum.* — A num. 21 ad 26. « Luitprandus, postquam triginta et uno anno septemque mensibus principatum obtinuit, jam ætate maturus hujus vitæ cursum explevit », inquit Paulus diaconus, qui in hujus regis morte Historiam suam de gestis Langobardorum absolvit. Quare cum Luitprandus anno DCCXII, mense incerto, regnum inierit, prioribus currentis anni mensibus vivere desiit (1). « Hildebrando, quem ipse regem designaverat, a Longobardis reprobato, Rachis regnat post eum annis septem », inquit Sigebertus ad annum DCCXLII, quo Luitprandi mortem perperam consignat. *Rachim* enim hoc anno post diem quartum Martii regnare cœpisse, demonstrabo anno DCCXLVI, num. 5. Vide dicta anno DCCXXXVI de Hildebrando rege.

7. *Concilium Suessionense.* — Celebratum hoc anno Concilium *Suessionense*, ut ex ejus Præfatione liquet : « Anno DCCXLIV ab Incarnatione Christi, sub die VI nonas Martii et luna XIV, in anno secundo Childerici regis Francorum, ego Pippinus dux et princeps Francorum, etc. apud Suessionis civitatem Synodum vel Concilium facere decrevimus ». In Bellovacensi tamen Codice Ms. loco, VI *nonas Martii*, errore librarii legitur, V *nonas Martii*. Cointius existimat, annum illum Incarnationis peti a Paschate, indeque hanc Synodum in annum sequentem differt. Verum luna XIV in Actis memorata eam opinionem plane evertit; celebrata enim Synodus die secunda Martis, luna XIV, pridie plenilunii, quod currenti anno accidit die tertio mensis Martii, ut notat Calvisius in opere Chronol. Ex accurata autem temporis, quo Suessionensis Synodus habita, consignatione pendent epochæ cæterarum a S. Bonifacio coactarum ; adeo ut qui in istius epocha collocanda erraverit, eum in aliis errare necesse sit. In ea damnatus est *Adalbertus* hæreticus, *Abel* ordinatus archiepiscopus Rhemensis, et *Artbertus* Senonensis. Decem canones in eadem editi, quibus Synodi Germanicæ Decreta renovantur et confirmantur. Sexto canone paganiæ prohibentur, et episcopis præcipitur, ut provideant, ne populus in paganas observationes labatur. Ex ultimo canone, sicuti et ex secundo, quo episcopi XXIII Adalbertum hæreticum condemnarunt, patet non plures Synodo Suessionensi interfuisse. Hujus Concilii Suessionensis Baronius nullam mentionem fecit.

8. *Ei præfuit S. Bonifacius.* — Licet ad *Pippini* majoratum Suessio pertineret, nec in Actis Synodi *Bonifacii* mentio fiat, hunc tamen eidem interfuisse docent litteræ Zachariæ papæ, a Baronio anno superiori recitatæ. In illis enim Romanus Pontifex tria sibi a *Bonifacio* præcipue significata testatur ; nempe quod non unum duntaxat Carolomannum, sed ambos simul fratres, *Carolomannum* et *Pippinum*, in prædicatione socios et adjutores expertus sit; deinde quod *Abelem* et *Ardobertum*, quos in Synodo Suessionica ex tertio ejus canone constitutos archiepiscopos constat, per unamquamque metropolim constituerit; postremo quod duos invenerit, et in custodiam retruserit pseudo-prophetas (*Adalbertum* videlicet et *Clementem*), quorum prior in Suessionensi Synodo damnatus est, ut liquet ex canone II. Sed Bonifacium huic Concilio non solum interfuisse, verum etiam præfuisse, invicte probat Epistola Zachariæ papæ ad eumdem anno DCCXLVII data (2), et a Baronio anno DCCLI, num. 15 recitata, qua Moguntina sedes in

(1) Luitprandi quidem exitum hujus anni Januario contigisse certum teneri posset. Cum enim ad A. DCCXII, 8, Diploma produxerim, ex quo constabat regem illum nondum cœpisse die VIII Junii anno DCCXII, hinc consequitur annos regni ejus XXXI, et menses septem deducere nos ad Januarium anni DCCXLIV. Sed Hildebrandi destitutionem non statim a Luitprandi obitu factam censeo, cum Petrus Maria Campi in Appendice prioris tomi Histor. Ecclesiastic. Placentiæ producat ejusdem Hildebrandi Diploma *datum Ticini in palatio sub die* II *kal. Aprilis anno felicissimi regni nostri* (Hildebrandi) *nono per Indictionem* XII : congruunt hæc anno DCCXLIV. Vix autem censeo, Luitprandum ad diem illam vitam produxisse, cum annum regni trigesimum et menses septem Januario mense circiter absolverit. Igitur mensibus illis, qui a Januario ad Aprilim excurrerunt, dignitatem regiam penes sese Hildebrandum retinuisse censeo, quod etiam cohæret Erchemperto scribenti Hildebrandum mensibus septem solum regnasse. Ex eodem etiam Diplomate intelligimus Rachim supremam dignitatem serius quam Martio exeunte suscepisse. Insuper quæ hic disputavi de Luitprandi obitu cum exordio hujus anni illigando cohærent Epitaphio Asprandi supra ad annum DCCXII, 8, producto, ex quo etiam probavi Luitprandum idibus Junii ejus anni cœpisse. His si addas annos XXXI et VII menses regni Luitprandi, devenies ad Januarium anni DCCXLIV Luitprandi emortualem.

Conjecturam hinc proferre meam, rei quam tractamus servientem, liceat. Post Luitprandi obitum regni Longobardici clavum statim moderari cœpit quidem Hildebrandus ; sed statim pariter Longobardi imperium ejus detrectare cœperunt. Quare regnante illo Ticini, reliquam ditionem habebat Rachis, qui sub principis Longobardorum titulo insueto cuncta ibi disponebat. Id mihi eruisse videor ex Charta inter excerpta Pisani tabularii prolata a Muratorio Antiquit. Ital. tom. III, col. 1008. Diploma est *Rachis famulus Christi Jesu*, *principem* (*sic*) *gentis Languvardorum.* Signatur, *ejus anno primo mense Februario per Indictione decima.* Indictio decima anno DCCXLII signat, quo planum est vixisse adhuc Luitprandum ; quare mendum est perspicuum quod emendandum censeo *Indictione duodecima.* Facile enim repetitio litteræ D fucum exscriptori fecit ; qui sæpe error inter scribendum obrepit. Porro Februario anni DCCXLIV Indictione XII signati Luitprandus jam obierat, et Hildebrandus Ticini quidem regnabat ; sed interim Rachis principis titulo cæteram Longobardicam ditionem usurpans, regnum sibi præripere cœperat, quod non diu post obtinuit. Cæterum Longorbardicum regnum serius quam existimari possit obtinuisse Rachisium docet Diploma ejusdem autographum ex nostro Lucano tabulario a Muratorio Antiquit. Ital. tom. II, col. 772, productum ; ex quo eruitur ne Septembri quidem ineunte Rachisium regnasse, signatur enim : *Anno regni ejus secundo, kal. Septembris, Indictione* XV, id est, anno DCCXLVI. Quin et ad Octobrim saltem mensem Rachisiani regni exordia retrahenda esse suadet auctoritas chronologi Brixiani, cujus Chronicon vulgavit Muratorius Antiquit. Ital. t. IV, col. 944. Scriptor enim ille sæculi IX Aistulphi initium cum Julio mense anni DCCXLIX componit ; quo proinde mense desinebant anni IV, et menses IX, quot Rachisio idem chronologus assignat. Hos menses et annos si dempseris, ad Octobrim vel forte Novembrim anni DCCXLIV reduceris.

MANSI.

(2) Suessionensi Concilio interesse Bonifacius non potuit, cum per hos dies Liptinensi Concilio præsideret, ut in Nota ad A. DCCXLIII, I,

metropolim erigitur: « Dum in Germania provincia », inquit Zacharias, « tua fraterna sanctitas ad prædicandum fuisset directa a sanctæ recordationis prædecessore nostro domno Gregorio papa, et post inchoatum opus et aliqua ex parte spiritualiter ædificatum, Romam reversus, ab eo episcopus ordinatus, et illic ad prædicandum denuo remissus es, et elaborasti, Deo prævio, nunc usque per annos XXV in eadem prædicatione, ex quo episcopatum suscepisti. Sed et in provincia Francorum nostra vice Concilium egisti, et juxta canonum instituta, Deo eis annuente, omnes flexi sunt obedire », ubi Pontifex gesta a Bonifacio in Germania, ab iis quæ in Galliis, seu in provincia Francorum, ac majoratu Pippini gessit, distinguit, et de ejus in Concilio Suessionensi præsidentia diserte mentionem facit. Est itaque Concilium istud ordine *tertium*, inter ea quæ Bonifacius durante sua legatione celebravit. Ad illud referendum quod anno DCCLII de nominatione episcoporum Pippino concessa dicemus num. 14.

9. *Acta Synodi Germanicæ ac Suessionensis pura et sincera.* — Papebrocius in Propylæo antiquario ad tom. II mensis Aprilis part. 1, num. 30 contendit, Acta tam Synodi Germanicæ, Ratisponensis ab eo appellatæ, quam Synodi Suessionensis supposititia esse et indigna quæ a Baronio in Annales insererentur. Priora enim, inquit, principem laicum faciunt conventui Ecclesiastico præsidere, eaque ordinare quæ disciplinam et correctionem cleri ac monachatus concernunt, et posteriora fingunt *Pippinum* circa eamdem materiam aliaque pure Ecclesiastica statuere diversa capita. Sed Baluzius in Notis ad libros Capitularium pag. 1200, et Mabillonius lib. 2 de re Diplom. cap. 25, num. 15, jam novam hanc opinionem rejiciendam esse demonstrarunt, quia alioquin fictitia censenda essent pleraque Galliæ Concilia, quæ jussu regum, eisque passim præsidentibus, celebrata sunt, pluresque conventus Ecclesiastici habiti per eorum gloriosissimos judices vel legatos. Certe episcopi Concilii Francofordiensis in sua Synodica asserunt Carolum eidem præfuisse: « Congregatis in unum charitatis conventu, præcipiente et præsidente piissimo et gloriosissimo domino nostro Carolo rege », quia scilicet Carolus omnibus præfuit interfuitque deliberationibus, licet certum sit, quæstiones omnes ad dogma pertinentes sola episcoporum auctoritate definitas fuisse, Carolique præsidentiam legatis non ademisse jus præsidendi episcopis, ut explicat Marca lib. 6 de Concordia, cap. 25, num. 7 et seq. De Liptinensi Concilio mentionem non facit Papebrocius, quod tamen Ratisponensis Concilii nomine eum intellexisse per inadvertentiam scripserunt Baluzius et Mabillonius laudati, qui jure merito sententiæ, ex qua tot inconvenientia consequuntur, reclamarunt.

10. *Fundatio monasterii Fuldensis.* — Hoc anno *sanctus Bonifacius* ad Carolomannum perrexit, ab eoque petiit, ut locum sibi *in solitudine, quæ Bochonia nuncupatur, juxta fluvium, qui dicitur Fulda*, ad fundandum monasterium, concedere vellet. Quo audito Carolomannus locum postulatum ei tradidit, ejusque exemplo optimates quidquid ibi proprietatis habebant, eidem donarunt, ut refert Othlonus in Vita sancti Bonifacii lib. 2, cap. 18. Perstat etiam nunc *Fuldense* monasterium, oppido ac ditione propria auctum, situm in Buchoniæ pago ad amnem Fuldam, ex quo prodiere viri pietate ac doctrina celeberrimi, qui non tantum ordinem sancti Benedicti, sed totam etiam Germaniam illustrarunt, ut manifestum faciunt, quæ de eo habet Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2 in observationibus præviis ad Vitam sancti Sturmii abbatis Fuldensis primi, a sancto Eigile Fuldensi abbate quarto elucubratam. *Sanctus Sturmius* nobili parentum stirpe in Bajoaria natus, traditus est in disciplinam sancti Bonifacii, qui tunc iter per Bajoariam faciebat, et postquam annis jam novem, instar anachoretæ, in Buchoniæ solitudine Deo serviisset, « commigravit ad locum, ubi nunc sanctum situm est monasterium, et anno Incarnationis Christi septingentesimo quadragesimo quarto, regnantibus in hac gente Francorum duobus fratribus Karlmanno atque Pippino, Indictione XII, mense primo (nempe Martio) duodecimo die mensis ejusdem sanctum et a Deo dudum prædestinatum ingressus est locum », inquit S. Eigil in ejus Vita.

11. *Annos* XI *integros ante martyrium S. Bonifacii peracta.* — Eodem Christi anno Fuldense monasterium a *Sturmio* seu *Sturmione* inchoatum tradunt Hermannus Contractus, Marianus Scotus, Lambertus Schafnaburgensis, annalista Fuldensis, aliique complures. Verum cum S. Bonifacius die quinta mensis Junii anni DCCLV, ut infra videbimus, martyrio coronatus fuerit, verba hæc ejusdem Eigilis num. 15, viros doctissimos irretitos tenuere: « Anno decimo postquam ad sanctum commigravit locum sanctus archiepiscopus Bonifacius, inito cum rege et cæteris Christianis consilio, ad ulteriora Fresonum loca paganico ritu dedita ingressus est, ingentemque ibi multitudinem hominum Domino docendo et baptizando acquisivit. Inde post multum temporis migrans, sospes ad suas in Germa-

demonstravi. Nec arguentis Pagii opposita nobis sententia persuadetur. Primo enim Pippinus adjutorem se Bonifacio *in prædicatione* præbuit favorem illi et gratiam præstando, ut Ecclesias ditionis suæ reformaret, non vero ut ibi Concilium haberet. Insuper Zacharias in Epistola data X kal. Julias, Indict. XII, qua respondet ad Epistolam Bonifacii scriptam ab illo occasione Concilii Liptinensis, comperisse se ait ex ejus litteris adjutores illi *fuisse Pippinum et Carolomannum*. Hic ergo Pippini favor alio quam ad Concilium Suessionense referebatur. In iisdem litteris sermo est de damnatione Adalberti et Clementis, sicut et de constitutis tribus archiepiscopis, ac si scilicet ea omnia cum rebus cæteris ibidem commemoratis ad res Concilii Liptinensis pertinerent. Ex his ergo Bonifacium Concilio Suessionensi adfuisse non inferas. Quæ denique scribit Zacharias de Concilio *in provincia Francorum* Bonifacio apostolico legato præsidente habito, accipienda esse censeo de Liptinensi Concilio, cui Bonifacius Apostolicæ Sedis nomine præsedit. Cum vero locus ille in Cisrhenanis esset, ideo in Francorum provincia, prout distincta a regione Transrhenana, quæ proprie Germania est, adjacere scribitur. MANSI.

niam pervenit Ecclesias. Sequenti vero anno (id est, anno XI a condito monasterio Fuldensi) iterum ad aquosa Fresonum pervenerat arva, cœptum opus prædicationis implere desiderans. Quo cum pervenisset, et die quadam ad suam doctrinam populum convocasset, venerunt unusquisque de loco suo, etc. et sanctum Christi antistitem ferro trucidarunt, omnemque ejus comitatum gladiis necaverunt ». Mabillonius in Notis ad eumdem locum existimat, Eigilem discrepare a Willibaldo, qui in Vita sancti Bonifacii, ejus martyrium illigat anno Christi DCCLV. Indeque vir doctissimus in Appendice ad Vitam sancti Bonifacii num. 7, illud confert in annum DCCLIV, fretus citato loco Eigilis, auctoritate plurium scriptorum. Cointius vero anno DCCXLV, num. 74, fundationem monasterii Fuldensis contra antiquorum opinionem in ann. DCCXLV differt, aitque : « A fundatione monasterii Fuldensis ad passionem usque S. Bonifacii, decem annos intercessisse non inficiamur, sed eos ab hoc anno Christi DCCXLV ad annum Christi DCCLV numerandos contendimus ».

12. *Refellitur opinio Cointii.* — Verum ex his verbis Eigilis quarti abbatis Fuldensis, qui annum fundationis sui monasterii ignorare non potuit, liquet primo, illud hoc anno condi cœptum esse. Secundo, ex decimo anno, quo post ædificatum monasterium Bonifacius in Frisiam profectus est, male deducere Cointium illius fundationem ad sequentem Christi annum pertinere; cum annus ille X, die duodecima mensis Martii anni DCCLIII inchoetur, cumque diu tunc in Frisia Bonifacius moratus sit, annus ille decimus intelligi debet inceptus, non vero jam provectus. Liquet denique, ex præfato anno decimo minime sequi martyrium sancti Bonifacii contigisse die V mensis Junii anni DCCLIV, ut putavit Mabillonius, qui inde infert, Bonifacium an. DCCLIII, quo decimus fundationis monasterii annus exorditur, in Frisiam perrexisse, annoque DCCLIV, quo undecimus inchoatus, illuc rediisse, ac pro Christo mortem oppetiisse. Nam infra videbimus sanctum hunc Apostolum anno DCCLIII in Frisiam perrexisse, iterumque an. DCCLIV, quo undecimus fundationis monasterii annus in cursu erat, illuc reversum esse annoque DCCLV, inchoato jam duodecimo fundationis monasterii anno, in Frisia martyrii gloria coronatum. Quæ scrupulosius enucleare visum, ut annus martyrii hujus sancti certioribus argumentis probari possit; cum in magna controversia inter eruditos versetur. Baronius conditum hujus monasterii in annum DCCXLVII perperam confert, ut ibidem num. 3 et seq. videre est.

13. *Bellum Saxonicum continuatum.* — Continuatum hoc anno a Carolomanno et Pippino bellum *Saxonicum*, quod continuator Fredegarii in Appendice magnis tenebris offundit; in Annalibus vero Metensibus his verbis narratur: «Rebellantibus Saxonibus Carlomannus et Pippinus super eos exercitum ducunt, et Theodoricum perfidum ducem illorum cæteris subactis altera jam vice ceperunt », quod etiam habet ad hunc annum Regino in Chronico, annalista Tilianus, aliique. Annalista Metensis his verbis bellum Aquitanicum narrat : « Pippinus et Carlomannus non immemores injuriarum Hunaldi perfidi ducis, et vastationis, quam illis in Bajoariam dimicantibus perpetravit, collecto exercitu Ligerim transeunt, et castra in finibus Aquitaniæ ponunt. Videns autem Hunaldus, quod eis resistere non valeret, omnem voluntatem eorum se facere sacramentis et obsidibus datis spopondit, ipsumque cum omnibus quæ habebat, invictorum principum servitio se mancipavit ». Paulo post : « Eodemque anno Hunaldus dux germanum suum nomine Hattonem per falsa sacramenta decipiens, de Pictavis ad se venire jussit, cui statim oculos eruit, et sub custodia retrusit. Sed non post multos dies, Hunaldus, corona capitis deposita, et monachi voto promisso, in monasterium quod Radis insula situm est intravit, filiumque suum Waifarium in principatu reliquit ».

ZACHARIÆ ANNUS 4. — CHRISTI 745.

1. *Synodus in Germania unde Bonifacius creatur episcopus Moguntinus.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus quadragesimus quintus decimæ tertiæ Indictionis : quo habitum est Concilium episcoporum in Germania a S. Bonifacio Apostolicæ Sedis legato, ubi ea, quæ succreverant in agro licet sæpe culto spineta, quæ jam magna ex parte duobus aliis Conciliis excisa fuere, immissa rursum Apostolica falce, idem Pontifex Bonifacius una cum collegis episcopis auxilio Christianissimorum principum Carolomanni atque Pipini succidit. Actum est in eo præcipue de duobus illis hæreticis Aldeberto atque Clemente; visumque est de iisdem referendum ad Romanum Pontificem. Insuper inter alia, iisdem adnitentibus principibus, exauctoratus est episcopus Moguntinus homicidii reus convictus, inque locum ejus ab iisdem subrogatus est Bonifacius ipse, qui hactenus Apostolatui tantum Germaniæ generatim mancipatus, nulli fuerat adscriptus certæ sedi. De his enim hæc habentur in rebus ab eo gestis[1]:

2. « Cum ita (ut diximus) Carolomanno jubente, et Bonifacio consulente, Synodus haberetur, multi illic, non solum clerici quilibet hæretica pravitate infecti extra Ecclesiæ communionem pellebantur, sed etiam episcopi capitalium criminum maculis infames deponebantur. Totius autem erroris, qui tum in Germania grassabatur, præcipui auctores duo fuere hæretici, Clemens et Aldebertus, de quibus postea, cum Epistolas ad Zachariam Pontificem datas protulerimus, opportunius dicetur. In iis enim illorum hæresis exitialis commemoratur. Depositus est etiam tunc Gervilio Moguntinæ sedis antistes; cujus quidem depositionis causa fuit hæc :

3. « Ea tempestate Saxonibus Thuringiam vastantibus, ejus provinciæ homines Carolomanni opem implorabant. Ille mox exercitum mittit, et cum eo Geroldum Moguntinum episcopum Gervilionis patrem. In ipso autem conflictu Geroldus cum plerisque aliis cæsus est. Gervilio vero filius ejus, qui tum adhuc laicus in palatio versabatur, in clerum adsciscitur, leniendi doloris causa, quem ex patris morte conceperat, eidemque in Moguntino pontificatu subrogatur. Non diu post Carolomannus rursus colligit militem, proficiscitur contra Saxones, Gervilionem secum ducit. Exercitu utroque ultra citraque ripam fluminis Visurgis (auctor vocat Wisaraham) considente, Gervilio jubet puerum suum ire ad hostium castra, diligenter illic inquirere nomen ejus, qui patrem ipsius interfecerat. Abit puer, discit ex quodam, non longe abesse eum, quem quæreret : rogat, ut ad domini sui colloquium properare velit. Venit ille, et adventu ejus denuntiato, paratis equis, episcopus Gervilio ei procedit obviam, et cum in medio fluminis inter se colloquerentur, Gervilio clam ferens gladium, hominem confodit, ita dicens : Accipe jam ferrum, quo patrem vindico charum. Ille mox ex equo corruens, in flumen exhalat spiritum. Repente autem ejus comperta cæde, sublato clamore utrinque ad arma concurritur. Fit pugna atrox. Saxonibus victis, Carolomannus ad sua se recipit, nemine tum id, quod Gervilio fecerat, pro homicidio ei imputante. Itaque reversus domum, perrexit solito more episcopi munia obire.

4. « At sanctus præsul Bonifacius inter cætera hoc etiam in Synodo pronuntiavit : Neminem, qui hominis cæde pollutus sit, sacerdotio fungi posse. Tum etiam objecit ei, suis se conspexisse oculis illum cum avibus et canibus ludentem : quod episcopo fas non esset. Gervilio his auditis, sentiens se nullo pacto contra stimulum vel sæcularis potentiæ, vel canonicæ auctoritatis, quæ per sanctum Bonifacium in præsentes omnes proferebatur, calcitrare posse : omnium de se calculis subscripsit et exauctoratus est. Eo autem deposito, sanctus Bonifacius a Carolomanno et Pipino fratre ejus Moguntinæ sedi præficitur. Et ut ejus dignitas esset eminentior, statuerunt iidem principes Ecclesiam Moguntinam, quæ tum alteri subjecta erat, in totius Germaniæ metropolim provehere : missaque mox legatione, a Romano Pontifice id impetrarunt ». Hactenus de rebus in eadem Synodo gestis, quam hoc anno fa-

[1] Vit. Bonif. l. 1. c. 37. apud Sur. tom. III. die v Jun.

ctam esse, litteræ Zachariæ ad Bonifacium redditæ satis significant.

5. *Missis ex Synodo litteris admonitoriis Bonifacius Athebaldum regem Merciorum a vitiis revocare studet.* — Pertinet ad hoc Concilium, quod S. Bonifacius zelo charitatis exæstuans, cum sciret regem Merciorum in Anglia Athebaldum (Athelbaldo) nomine vitam scelestissimam ducere, ut eum ad meliorem frugem converteret, nomine non suo tantum, sed et episcoporum, qui Synodo interfuerunt, Epistolam scripsit commonitionibus paternis plenam, quam facta collatione diversorum exemplarium, hic tibi reddimus[1] :

« Domino charissimo et in Christi amore cæteris regibus præferendo, inclyta Anglorum imperii sceptra gubernanti Athelbaldo regi Bonifacius archiepiscopus legatus Germanicus Romanæ Ecclesiæ, et Wera, et Burgard, et Wicberth, et Abel, et Wibald coepiscopi perennem in Christo charitatis salutem.

« Confitemur coram Domino et sanctis Angelis, quia quandocumque prosperitatem vestram et fidem in Domino, et opera bona coram Deo et hominibus, per nuntios fideles audivimus : quod intus gaudentes et pro vobis orantes læti gratias agimus Domino ; postulantes et obsecrantes Salvatorem mundi, ut vos sospites et in fide stabiles, et in operibus coram Deo rectos in principatu Christiani populi longo tempore custodiat. Quando autem aliqua dilectionis vestræ injuria de statu regni vestri, vel eventu bellorum facta, aut, quod majus est, de salute animæ periculosum damnum perpetratum per auditum ad nos usque pervenerit, mœror et tristitia nos cruciat : quia gaudio vestro in Domini voluntate congaudemus, et adversitate contristamur.

6. « Audivimus enim quod eleemosynarum plurima facias, et in hoc congratulamur, quia qui eleemosynas minimis fratribus indigentibus tribuunt, juxta veritatem Evangelicam[2], in die judicii clementem sententiam a Domino audituri sunt, dicente : Quandiu fecistis uni ex minimis fratribus meis, mihi fecistis : Venite, benedicti, et quæ sequuntur. Audivimus namque quod furta, et iniquitates, perjuria et rapinas fortiter prohibeas, et defensor viduarum et pauperum esse dignosceris, et pacem stabilitam in regno tuo habeas, et in hoc quoque laudantes Dominum, gavisi sumus, quia ipsa Veritas et pax nostra Christus dicebat[3] : Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.

7. « Sed interim una malæ existimationis fama de vita pietatis vestræ ad auditum nostrum pervenit, qua audita, contristati sumus, et illam optamus non fuisse veram. Multis enim narrantibus, compertum est nobis, quod nunquam legitimam in matrimonium uxorem duxisses, quod a Domino Deo ab ipso mundi primordio constitutum est, et per Apostolum Paulum Dei præceptum et intermi-

[1] Eod. Cod. Ep. XXIII. — [2] Matth. XV. — [3] Matth. V.

natum, illo dicente[1] : Propter fornicationem autem unusquisque uxorem habeat, et unaquæque virum suum. Nam si hoc causa castitatis et abstinentiæ facere voluisti, ut ab uxoris conjunctione pro timore et amore Dei abstinuisses ; et hoc verum et impletum pro Deo comprobaveris : et in hoc gaudemus, quia non est reprehensibile, sed magis laudabile. Si autem (quod absit) ut multi dicunt, nec legitimam accepisti uxorem, nec castitatis abstinentiam pro Deo servasti ; sed libidine dominante, in scelere luxuriæ et adulterii famam gloriæ tuæ coram Deo et hominibus confuderis, in hoc valde contristamur : quia, et in conspectu Dei flagitium, et coram hominibus famæ vestræ confusio esse dignoscitur : et adhuc quod pejus est, qui nobis narrant, adjiciunt, quod hoc scelus ignominiæ maximæ cum sanctimonialibus et sacratis Deo virginibus per monasteria commissum sit : nam hoc peccatum duplex esse, non dubium est. Ut verbi gratia dicamus, cujus vindictæ reus sit puer apud dominum suum, qui uxorem domini sui adulterio violavit ; quanto magis ille, qui sponsam Christi Creatoris cœli et terræ putredine suæ libidinis commaculavit ? dicente beato Paulo Apostolo[2] : An nescitis quia corpora vestra templa sunt Spiritus sancti ? Et alibi[3] : Nescitis quia templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Et iterum idololatricæ servituti adulteros, et fornicatores, in sermone, et numero peccatorum jungit, dicens[4] : An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare : neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Apud Græcos enim et Romanos, quasi blasphemiam Domino (Deo) irrogasset, qui in hoc reus sit ; ut proprie de hoc peccato ante ordinationem interrogatus, si reus inventus fuerit, ut cum velata et consecrata Deo nonna concubuisset, ab omni gradu sacerdotii Domini prohibeatur.

8. « Propter hoc, fili charissime, sollicite considerandum est, quanti ponderis hoc peccatum esse judicetur ante oculos æterni Judicis, quod facientem inter idololatriæ servos constituit, et divino ministerio altaris abjicit, licet ante peracta pœnitentia reconciliatus sit Deo. Corpora enim per votum propriæ sponsionis, et per verba sacerdotis Deo consecrata templa Dei esse per sanctam Scripturam dicuntur, et ideo violatores illorum, juxta Apostolum, filii perditionis esse dignoscuntur. Princeps autem Apostolorum[5] Petrus, luxuriosos libidine prohibens, dixit : Sufficit enim præteritum tempus, et reliqua. Tum[6] pretium scorti vix unius est panis. Mulier autem viri pretiosam animam

[1] 1. Cor. VII. — [2] Ibid. VI. — [3] Ibid. III. — [4] Ibid. VI. — [5] 1. Pet. IV. — [6] Prov. VI.

capit. Et alibi[1] : Non grandis est culpa, cum quis furatur : furatur enim ut esurientem impleat animam, deprehensus quoque reddet septuplum. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam. Longum est enim enumerare quanti spirituales medici hujus peccati venenum, ut horrendum vituperabant, et ut terribile prohibebant, quia pæne omnibus peccatis gravior et deterior est talis fornicatio, et veraciter dici potest laqueus mortis, et puteus inferni, et vorago perditionis.

9. « Propterea obsecramus et contestamur, fili charissime, clementiam tuam, per Christum Filium Dei, et per adventum ejus et regnum ipsius, ut si hoc verum sit, quod in isto scelere versaris, et vitam tuam pœnitendo corrigas, et purificando emendes, et memoreris, quia indecens esse comprobatur, ut imaginem Dei, quæ in te creata est, per luxuriam, in imaginem et similitudinem maligni diaboli convertas. Ut tu, quem non propria merita, sed larga pietas Dei, regem ac principem multorum constituit, teipsum per luxuriam servum a maligno spiritu constituas : quia juxta Apostoli dictum[2] : Quodcumque peccatum fecerit homo, hujus servus est, non solum a Christianis, sed etiam ab ipsis Paganis in opprobrium et verecundiam deputatus. Quia ipsi Pagani verum Deum ignorantes, naturaliter quæ legis sunt, et quod ab initio Deus constituit, custodiunt in hac re, quia propriis uxoribus fœdera servantes, fornicatores et adulteros puniunt. Nam in antiqua Saxonia, si virgo paternam domum cum adulterio maculaverit, vel si mulier maritata, fracto fœdere matrimonii, adulterium perpetraverit : aliquando cogunt eam propria manu per laqueum suspensam vitam finire; et super bustum illius incensæ et concrematæ corruptorem ejus suspendunt : aliquando congregato exercitu femineo, flagellatam eam mulieres per pagos circumquaque ducunt, virgis cædentes, et vestimenta ejus abscindentes juxta cingulum, et cultellis suis totum corpus ejus secantes, et pungentes minutis vulneribus cruentatam, et laceratam de villa ad villam mittunt, et occurrunt semper novæ flagellatrices, zelo pudicitiæ adductæ, usquequo eam aut mortuam, aut vix vivam derelinquant, ut cæteræ timorem adulterandi et luxuriandi habeant. Et apud Persas, quod fœdissimum et deterrimum genus hominum, tam magno zelo matrimonium amore mutuo observant, ut mulier, viro proprio mortuo, vivere recuset : et laudabilis mulier inter illos esse judicatur, quæ propria manu sibi mortem intulit, ut in una strue pariter ardeat cum viro suo. Cum ergo Gentiles, qui Deum nesciunt, et legem non habent, juxta dictum[3] Apostoli naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, et ostendunt scriptum opus legis in cordibus suis : qui error, fili charissime, cum tu Christianus, et veri Dei cultor esse cognominaris, si in juventute adolescentiæ tuæ putredine luxuriæ inquinatus, et fœtore adulterii involutus, et voragine libidinis quasi puteo inferni demersus fueris?

10. Jam tempus est, ut memor Domini tui a diaboli laqueis resipiscas, et a fœtore luxuriæ sordidatam animam laves : jam tempus est, ut pro timore Creatoris tui tale piaculum iterare, et maculare te ultra non præsumas; tempus est, ut multitudini pereuntis populi parcas, quæ sequendo exempla peccantis principis cadebat in puteum mortis: quia (qui) quantoscumque vel per bona exempla ad vitam cælestis patriæ trahimus, vel per mala exempla ad perditionem sequentes præimus : de tantis procul dubio ab æterno Judice vel pœnas, vel præmia accepturi sumus. Si enim gens Anglorum (sicut per istas provincias divulgatum est, et nobis in Francia et in Italia improperatur, et ab ipsis Paganis improperium est) spretis legalibus connubiis, adulterando et luxuriando ad instar Sodomitanæ gentis, fœdam vitam vivit; de tali commixtione meretricum existimandum est, degeneres populos, et ignobiles, et furentes libidine fore procreandos, et ad extremum universam plebem ad deteriora et ignobiliora vergentem, et novissime nec in bello sæculari fortem, nec in fide stabilem, et nec honorabilem hominibus, nec Deo amabilem esse venturam, sicut aliis gentibus Hispaniæ, et Provinciæ, et Burgundiorum populis contigit, quæ sic a Deo recedentes fornicatæ sunt; donec Judex omnipotens talium criminum ultrices pœnas per ignorantiam legis Dei, et per Sarracenos venire et sævire permisit. Et notandum, quod in illo scelere aliud immane flagitium subter jacet, id est, homicidium, quia dum illæ meretrices, sive monasteriales, sive sæculares male conceptas soboles in peccatis genuerint, eas sæpe ex parte maxima occidunt, non implentes Christi Ecclesias filiis adoptionis, sed tumulos corporibus, et inferos miseris animabus satiantes.

11. « Præterea nuntiatum est nobis, quod multa privilegia Ecclesiarum et monasteriorum fregisses, et abstulisses inde quasdam facultates. Et hoc, si verum est, peccatum grande esse dignoscitur, testante sacra Scriptura, quæ ait[1] : Qui abstulerit aliquid patri, vel matri, et dicit : Hoc non est peccatum, homicidæ particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit, mater nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritualiter regeneravit. Ergo qui Christi pecunias et Ecclesiæ fraudabit, vel rapiet ; homicida ante conspectum justi Judicis esse deputabitur; de quo quidam sapientum dicebat[2] : Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit : qui autem pecuniam Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit. Et quoque dicitur, quod præfecti et comites tui majorem violentiam et servitutem monachis et sacerdotibus irrogant quam cæteri ante Christiani reges fecissent. Igitur postquam Apostolicus Pontifex sanctus Gre-

[1] Prov. VI. — [2] Joan. XXI. — [3] Rom. II.

[1] Prov. XXVIII. — [2] Ibid.

gorius ab Apostolica Sede misit prædicatores Catholicæ fidei, gentes Anglorum intemeratæ et inviolatæ permansere usque tempora Ceolredi regis Merciorum, et Osredi regis Deirorum et Berniciorum : hi duo reges hæc duo peccata maxima in provinciis Anglorum diabolico instinctu suis exemplis sceleratis contra præcepta Evangelica et Apostolica Salvatoris nostri publice facienda monstravere ; et in istis peccatis commorantes, id est, in superstitione, et adulterio nonnarum, et fractura monasteriorum, justo judicio Dei damnati, de culmine regali hujus vitæ abjecti, et immatura et terribili morte præventi a luce perpetua extranei, in profundum inferni et tartarum abyssi demersi sunt. Nam Ceolredum præcessorem venerandæ celsitudinis tuæ, stupratorem sanctimonialium, et Ecclesiasticorum privilegiorum fractorem (ut testati sunt qui præsentes fuerunt) apud comites suos splendide epulantem malignus spiritus arripuit, qui eum ad fiduciam damnandæ legis Dei suadendo pellexit, potantem subito in insaniam mentis convertit, ut sine pœnitentia, et confessione, et viatico, furibundus et amens cum diabolis sermocinans, et Dei sacerdotes abominans, de hac luce sine dubio ad tormenta inferni migrarit. Osredum quoque spiritu luxuriæ fornicantem, et per monasteria nonnarum sacras virgines stuprantem, et furentem agitavit, usquequo ipse regnum Anglorum, et juvenilem vitam, et ipsam luxuriosam animam contemptibili et despecta morte perdidit.

« Carolus quoque princeps Francorum multorum monasteriorum eversor, et Ecclesiasticarum pecuniarum in usus proprios commutator, longa torsione et verenda morte consumptus est.

12. « Quapropter, fili charissime, cave tibi foveam, in quam vidisti coram te alios cecidisse; cave tibi jacula antiqui hostis, per quæ propinquos proprios coram te vulneratos cadere vidisti. Attende tibi a laqueo insidiatoris, in quo notos et commilitones tuos videbas strangulatos, et præsentem vitam et futuram perdere. Noli talium ad prævaricationem exempla sequi. Tales enim juxta prophetiam sanctæ Scripturæ sunt [1], qui angustiavere justos, et qui abstulere labores eorum ; in die judicii dicturi sunt : Erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol non ortus est nobis, et viam Dei ignoravimus, et quid nobis profuit superbia, aut quid divitiarum jactatio contulit nobis? Transiere omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius præcurrens, et tanquam navis, quæ pertransit, cujus non est vestigium invenire, aut tanquam avis transvolans in aere ». Et post pauca : « Sic et nos nati continuo desivimus esse, et virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere, in malignitate autem nostra consumpti sumus. Talia dixere in inferno hi qui peccaverunt, quia spes impii tanquam lanugo est, quæ a vento tollitur, et tanquam spuma gracilis, quæ a procella dispergitur, et tanquam fumus, qui a vento diffusus est, et tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis. Et alias [1] : Numerus dierum vitæ hominis si multum centum anni, quasi parvula gutta de magno mari deputatus est. Hæc omnia secundum auctoritatem Scripturæ rerum collatione simillima sunt. Sic et Jacobus frater Domini et Apostolus de impio divite disputans dixit [2] : Sicut flos fœni transibit. Exortus enim est sol cum ardore, et arefecit fœnum, et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperiit. Ita et dives in itineribus suis marcescet. Et ipsa Veritas in Evangelio proponens dixit [3] : Quid enim proderit homini, si lucretur universum mundum, animæ vero suæ detrimentum patiatur?

13. « Quapropter, fili charissime, paternis te et subnixis precibus deprecamur, ut non despicias consilium patrum tuorum, qui pro Dei amore tuam appellare celsitudinem satagunt. Nihil bono regi salubrius, quam si commissa cum arguuntur, libenter emendentur; quia per Salomonem dicitur [4] : Qui diligit disciplinam, diligit sapientiam. Ideo, fili charissime, ostendentes consilium justum, contestamur et obsecramus per viventem Deum, et ejus Filium Jesum Christum, et per Spiritum sanctum, ut recorderis, quam fugitiva sit vita præsens, et quam brevis et momentanea delectatio spurcæ carnis, et quam ignominiosum sit, ut brevis vitæ homo mala exempla in perpetuum posteris relinquat. Incipe ergo melioribus moribus vitam componere, præteritos errores juventutis corrigere ; ut hic coram hominibus laudem habeas, et in futuro æterna gloria gaudeas. Valere celsitudinem tuam, et in bonis moribus proficere optamus ». Hucusque Epistola Bonifacii.

14. Extat et perbrevis ad eumdem regem Epistola ejusdem viri apostolici Bonifacii, cum ad eumdem munuscula misit, aves scilicet ad venationem aptas, ita factus (ut ait [5] Apostolus) omnia omnibus : Et ut Jacob cum [6] Esau fecerat, quo ejus animam lucrari posset, demerendam eam muneribus procuravit : Epistola autem sic se habet [7] :

« Domno reverendissimo et dilectissimo Athelbaldo regi Merciorum Bonifacius servus servorum Dei intimæ charitatis salutem.

« Obsecramus celsitudinis tuæ clementiam, ut istum missum meum nomine Cedam præsentatorem harum litterarum in necessitate nostra et itineris sui, et in quoque illi necessitas contigerit, solatium præbendo adjuvare dignemini, et mercedem pro eo et a Deo habeas de missis nostris, qui præterito anno ad vos venere, quia eis in omnibus adjutorium, ut referebant, præstitistis. Interea pro signo veri amoris et devotæ amicitiæ direximus tibi accipitrem unum et duos falcones duo scuta et duas lanceas : quæ rogamus, licet indigna sint munuscula, charitate benedictionis suscipere digneris. Finem loquendi omnes pariter audiamus [8] :

[1] Sap. v.

[1] Eccli. XVIII. — [2] Jacob. I. — [3] Matth. XVI. — [4] Prov. XII. — [5] 1. Cor. IX. — [6] Gen. XXXII. — [7] Eod. Cod. Ep. XVIII. — [8] Eccli. XII.

Deum time et mandata ejus observa. Petimus quoque, ut si per alterum nuntium verba nostra ad præsentiam tuam scripta pervenerint, auditum tuum accommodare digneris, et sollicite audire cures. Vale in Christo ». De Epistola illa intelligit ad ipsum scripta nuper recitata.

15. Quid insuper? Missurus ad dictum regem Bonifacius eam Epistolam, voluit primum ipsam cognosci per amicum fidelem Hecbertum archidiaconum, ad quem etiam ejusmodi litteras dedit[1]:

« Dilectissimo ac reverendissimo fratri Hecberto archidiacono Bonifacius servus servorum Dei legatus Germanicus Sedis Apostolicæ sinceram in Christo spiritualis germanitatis salutem.

« Charitatis tuæ muneribus et libris susceptis, erigens ad supera palmas, magnas omnipotenti Deo gratias egi, qui mihi longe peregrinanti talem invenire concessit amicum, qui me et in rebus terrenis adjutorium, et in spirituali ratione communionis divinum solatium transmisit. Nunc autem intimis præcordiorum precibus almitatis tuæ clementiam obsecro, ut vestræ fraternitatis Synodo una cum servis Dei mecum laborantibus, adunatus esse merear, et sis mihi consiliarius et adjutor in inquirendis et investigandis regulis Ecclesiasticis judiciorum Dei; et ut me non ludivaga sermonum voce, sed serie rogantem ac dicentem esse scias, et non arrogantem et superbum, aut proprio judicio plus justo placentem æstimes. Nam Catholica et Apostolica Romana Ecclesia, quando indignum ac vilem prædicatorem ad prædicandum Germanicis erroneis, vel panis egentibus direxit, præcepit mihi, ut ex auctoritate Romani Pontificis, si alicubi viderem, inter Christianos pergens, populos erroneos, vel Ecclesiasticas regulas mala consuetudine depravatas, vel homines per invium a Catholica fide abductos, ad viam salutis invitare et revocare totis viribus niterer.

16. « Hoc præceptum servare cupiens, admonitoriam, vel precatoriam Epistolam ad Athelbaldum regem Merciorum cum consilio et consensu episcoporum, qui una nobiscum sunt, transmisi: quam præsentare fraternitatis tuæ obtutibus jussi, ut si quæ in ea prave posita sint, emendes, et quæ justa sunt, sale sapientiæ tuæ condias et auctoritate confirmes. Et si radicem aliquam flagitiorum, de quibus in illa Epistola contra regem Merciorum disputatum est, in gente tua germinare velle videas: sicut providus et sapiens colonus cum falce Dominicæ auctoritatis in tempus (intentus) præcidas, et radicitus evellas, ne cum floruerint, fiat ex vinea [2] Sodomorum vitis eorum, et propago eorum ex Gomorrha; et sit furor draconum vinum eorum, et furor aspidum insanabile. Inauditum enim malum est præ cæteris sæculis. Et, ut hic servi Dei gnari Scripturarum dicunt, in triplo, vel in quadruplo Sodomitanam luxuriam vincunt, ut gens Christiana contra morem universæ terræ, imo contra præceptum Dei, despiciat legitima matrimonia, et adhæreat incestis, luxuriosis, adulteris, et nefanda stupra consecratarum et velatarum feminarum sequatur.

17. « Præterea, ut mihi de opusculis Bedan (Bedæ) lectoris aliquos tractatus conscribere et dirigere digneris, quem nuper (ut audivimus) divina gratia spirituali intellectu ditavit, et in nostra provincia fulgere concessit; ut et candela, quam vobis Dominus largitus est, nos quoque fruamur. Interea ad indicium charitatis fraternitati tuæ direxi exemplaria Epistolarum sancti Gregorii, quas de scrinio Romanæ Ecclesiæ excepi, quæ non rebar ad Britanniam venisse, et plura iterum, si mandaveris, remittam, quia multa inde excepi; dedi et corporale, pallia, et villosam unam ad tergendos pedes, cum laveris, servorum Dei. Valere beatitudinem tuam, et sacris virtutibus proficere in Christo optamus ». Hactenus ad Hecbertum archidiaconum Bonifacius, qui et tunc eidem nuntio dedit pariter litteras ad Heresfridum presbyterum, virum egregia animi constantia præditum, ab eo ad hoc delectum, ut scriptam ad regem dictam Epistolam illi suis manibus porrigat, et legat, et interpretetur. Sic enim se habet[1]:

« Dilectissimo ac reverendissimo fratri Heresfrido presbytero Bonifacius servus servorum Dei optabilem in Christo charitatis salutem.

18. « Almitatis tuæ clementiam intimis obsecro precibus, ut in tuis sacrosanctis orationibus mei memor esse digneris; et jam a sic narrantibus, et a te venientibus jam fecisse fraternitatem tuam, et facturam esse non dubito, ut sancti Jacobi Apostoli sententia in nobis impleatur, qua dixit[2]: Orate pro invicem, ut salvemini: Multum enim valet deprecatio justi assidua. Præterea nos octo episcopi, qui ad unam Synodum convenimus, quorum nomina subter adnotavimus, in commune te, frater charissime, deprecamur, ut verba admonitionis nostræ Athelbaldo regi Merciorum interpretando et recitando annunties, eo ordine, et eo modo, quo ad te scripta transmittimus, sollicite enumerando et prædicando illi indicares. Audivimus enim, quia pro timore Dei personam hominis non timeas, et quod supradictus rex aliquantulum, quibusdam temporibus, audire dignetur tua monita. Et notum sit charitati tuæ, quia hæc verba admonitionis nostræ ad illum regem propter nihil aliud direximus, nisi propter puram charitatis amicitiam, et quod de eadem Anglorum gente nati et nutriti, hic per præceptum Apostolicæ Sedis peregrinamur; bonis et laudibus gentis nostræ lætamur et gaudemus; peccatis autem ejus et vituperationibus tribulamur et contristamur.

19. « Opprobrium namque gentis nostræ patimur, sive a Christianis, sive a Paganis, quod gens Anglorum spreto more cæterarum gentium, et despecto Apostolico præcepto, imo Dei constitu-

[1] Eod. Cod. Ep. XIV. — [2] Deut. XXXII.

[1] Eod. Cod. Ep. XVI. — [2] Jacob. V.

tione, legitimas uxores dedignetur habere, et hinnientium equorum consuetudine, vel rudentium asinorum more, luxuriando et adulterando omnia turpiter fœdet et confundat. Igitur si hoc scelus maximum verum sit, frater charissime, rogemus omnes communiter supradictum regem, ut semetipsum cum populo corrigat, ne tota gens cum principe hic et in futurum pereat, sed ut vitam propriam emendando et corrigendo, exemplis suis item gentem propriam ad viam salutis dirigat: et unde peccatum ante contraxit, inde mercedem mereatur æternam. Præterea partem thymiamatis, et sabanum pro benedictione, et signo puræ charitatis tibi direximus. Sanctis operibus florentem, et probatis moribus proficientem fraternam dilectionem tuam atque benevolentem (bene olentem) sancta Trinitas æternaliter custodiat ». Hactenus Bonifacius.

20. Quæ autem ista secuta sint, ignoratur. Cæterum ad meliorem frugem redditum ipsum regem litteris Bonifacii fuisse, nullus prodit; cum tamen illud certum sit, post biennium ipsum infelici exitu diem clausisse extremum: de eo enim ita in Epitome historiæ Anglicanæ anno Redemptoris septingentesimo quinquagesimo septimo: « Edilbaldus », qui et Athelbaldus, « rex Merciorum a suis tutoribus », defensoribus militibus scilicet, « nocte morte fraudulenta miserabiliter peremptus occubuit ». Et de eodem superius hoc ipso Redemtoris anno septingentesimo quadragesimo quinto: « Edilbaldus rex Merciorum per impiam fraudem vastabat gentem Nordanhumbrorum, etc. »

21. *Acta Synodalia Romam missa, ubi Zacharias, congregata Synodo, ea confirmat damnans hæreticos Aldebertum et Clementem, unde litteræ ad ipsum Bonifacium.* — His igitur ex Germanica Synodo per S. Bonifacium missis litteris ad regem Merciorum jam recitatis: reliqua, quæ eamdem consecuta sunt Synodum, enarremus. Ut quæ ibi adversus hæreticos sunt decreta, tenaciori vinculo firmarentur, nempe ut damnati Aldebertus et Clemens ab Apostolica quoque Sede sententiam damnationis acciperent: idem sanctus Bonifacius legavit Romam ad Zachariam Pontificem Deneardum presbyterum, quem alias (ut vidimus) ante alia occasione in Urbem miserat, cui et litteras dedit una cum Actis ad eamdem causam spectantibus, quibus Zacharias acceptis, Concilium collegit episcoporum, in quo eosdem hæreticos condemnavit. Extant ejus Synodi Acta in Vita Bonifacii, atque in antiquitus scriptis Codicibus fidelissime recensita, quæ sic se habent [1]:

22. « In nomine Domini nostri Jesu Christi, imperante domino piissimo Augusto Constantino imperatore anno vicesimo sexto (anno quinto) imperii ejus, mense Octobris die vicesima quinta, Indictione decima quarta (cœpta hoc anno mense Septembris), præsidente sanctissimo domino Zacharia papa in patriarchio Lateranensi, in Basilica quæ appellatur Theodori, considentibus etiam cum eo sanctis episcopis:

« Epiphanio e Silva Candida.
« Benedicto Nomento.
« Venantio Præneste.
« Gregorio Portuensi.
« Niceta Gabiis.
« Theodoro Ostiensi.
« Gratioso Velitris, seu venerabilibus presbyteris:
« Joanne archipresbytero tit. S. Susannæ.
« Gregorio presbytero tit. S. Clementis.
« Stephano presbytero tit. S. Marci.
« Stephano presbytero tit. S. Eusebii.
« Dominico presbytero tit. S. Priscæ.
« Theodoro presbytero tit. S. Laurentii.
« Anastasio presbytero tit. S. Mariæ.
« Gregorio presbytero tit. SS. Joannis et Pauli.
« Sergio presbytero tit. S. Pudentianæ.
« Jordane presbytero tit. S. Sabinæ.
« Theophanio presbytero tit. SS. Coronatorum.
« Leone presbytero tit. S. Anastasiæ.
« Gregorio presbytero tit. S. Balbinæ.
« Stephano presbytero tit. S. Chrysogoni.
« Eustathio presbytero tit......
« Leone presbytero tit. S. Damasi.
« Procopio presbytero tit. S. Cyriaci.

« Propositis in medio sacrosanctis Evangeliis, adstantibus quoque diaconibus cunctoque clero, Gregorius regionarius et nomenclator dixit: Deneardus religiosus presbyter legatus sanctissimi archiepiscopi provinciæ Germaniæ, directus ad vestrum sanctum Apostolatum, pro velo est, et petit ingredi. Quid præcipitis? Dictum est: Ingrediatur.

23. « Cumque ingressus fuisset, Zacharias sanctus papa dixit: Ante hos dies litteras reverendissimi fratris nostri Bonifacii archiepiscopi nobis detulisti, per quas nobis ea, quæ opportuna visa fuerant, indicavit. Quid ergo denuo nostris secretariis te ingredi postulasti? Deneardus religiosus presbyter dixit: Domine mi, dum juxta vestri Apostolatus præceptum dominus meus Bonifacius episcopus famulus pietatis vestræ in provincia Francorum Synodum aggregaret, et reperisset illic falsos sacerdotes hæreticos et schismaticos, id est, Aldebertum et Clementem, sacerdotio privans una cum principibus Francorum, retrudi fecit in custodiam. Illi autem non in pœnitentia degunt, ut judicatum est, sede contrario, adhuc populum seducunt. Pro quo et hanc Epistolam præfati domini mei, quam manibus gero, vestro sancto Apostolatui missus offero, ut eam coram sancto Concilio legi faciatis. Dictum est: Suscipiatur Epistola, et coram nostra præsentia relegatur. Et accipiens Theophanius notarius regionarius et sacellarius, relegit in his sermonibus:

24. « Excellentissimo Patri atque Apostolico Pontifici Zachariæ papæ Bonifacius exiguus servus

[1] Vit. Bonif. l. II. c. 4. apud Sur. tom. III. die v Junii.

servorum Dei, optabilem in Christo charitatis salutem.

« Postquam me ante annos prope triginta sub familiaritate et servitio Apostolicæ Sedis, annuente et jubente venerandæ memoriæ antistite Apostolico Gregorio, anteriore voto constrinxi, quicquid mihi lætitiæ vel tristitiæ accideret, Apostolico Pontifici solebam indicare, ut in lætis simul laudaremus Dominum, et in tristibus ejus consilio roborarer. Ita et nunc mihi liceat indicare, precor, sicut scriptum est [1] : Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi : majores tuos, et dicent tibi. Notum enim sit paternitati vestræ, quia postquam indigno mihi mandastis in provincia Francorum, sicut et ipsi rogarunt, sacerdotali Concilio et Synodali conventui præesse, multas injurias et persecutiones passus sum a falsis sacerdotibus et adulteris presbyteris, seu diaconibus, et fornicariis clericis : maximus tamen mihi labor est contra duos hæreticos pessimos et blasphemos contra Deum et Catholicam fidem. Unus qui dicitur Aldebertus, natione Gallus est, alter, qui dicitur Clemens, genere Scotus est, specie quidem erroris diversi, sed pondere peccatorum compares.

25. « Contra istos obsecro auctoritatem vestram, ut me defendere et adjuvare, et populum Francorum et Gallorum per scripta vestra corrigere studeatis, ne hæreticorum fabulas, et vana prodigia ac signa præcursoris Antichristi sectentur; sed ad canonica jura, et ad viam veræ doctrinæ convertantur, et ut per verbum vestrum isti duo hæretici mittantur in carcerem, nullusque cum eis communionem habeat, ne forte fermento doctrinæ illorum fermentatus aliquis pereat, sed segregati vivant, et juxta dictum Apostoli [2], traditi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini [3]. Et si Ecclesiam non audierint, sint vobis juxta Evangelicum præceptum, sicut ethnici et publicani. Propter istos enim persecutiones et inimicitias et maledictiones multorum patior, et Ecclesia Christi impedimentum doctrinæ rectæ sustinet. Dicunt enim de Aldeberto, quod eis sanctissimum Apostolum abstulerim, patronum et oratorem, virtutumque factorem, et signorum ostensorem abstraxerim.

26. « Sed pietas vestra audiens vitam ejus, judicet ex fructu, utrum vestimentis ovium indutus intus lupus rapax fuerit, an non. In primæva igitur ætate hypocrita fuit, dicens quod sibi Angelus Domini in specie hominis de extremis finibus mundi miræ, sed tamen incertæ sanctitatis reliquias attulerit : et exinde potuerit omnia quæcumque poposcerit, a Deo impetrare. Hac ergo simulatione (sicut beatus Apostolus prædixit [4]) penetravit multorum domos, et captivas duxit post se mulierculas oneratas peccatis, quæ ducebantur variis desideriis, et multitudinem rusticorum dicentium, quod ipse esset vir Apostolicæ sanctitatis : prætorea conduxit episcopos indoctos, qui se contra præcepta canonum absolute ordinaverunt : unde in tantam superbiam elatus est, ut se æquipararet Apostolis Christi; et dedignatus in alicujus Apostolorum vel martyrum honore Ecclesiam consecrare, in proprio honore dedicaret oratoria, vel (ut verius dicam) sordidaret.

27. « Ad hæc etiam improperans, cur voluissent homines visitare limina sanctorum Apostolorum : fecit eis cruciculas et oratoriola in campis, et ad fontes, vel ubicumque sibi videbatur, et jussit ibi publicas orationes celebrari, in tantum ut multitudines populorum, spretis cæteris episcopis, et dimissis antiquis Ecclesiis, in talibus locis conventus agerent, dicentes : Merita sancti Aldeberti adjuvabunt nos. Ungulas quoque suas atque pilos dedit ad honorificandum et portandum cum reliquiis sancti Petri Apostolorum principis. Tantis itaque flagitiis involutus præsumpsit quoddam, quod maximum scelus et blasphemia contra Dominum esse videtur : venienti enim populo et prostrato ante pedes ejus, et cupienti confiteri peccata sua, dixit : Scio omnia peccata vestra, quia mihi cognita sunt occulta vestra, ideoque non est opus confiteri ea : securi ergo et absoluti de peccatis vestris præteritis, revertimini ad domos vestras cum pace. Hæc igitur et his similia, quæ sanctum Evangelium hypocritas facturos esse testatur, idem Aldebertus suo habitu et incessu, moribusque solet operari ». Vidisti, lector, perseverantem jugiter in Ecclesia veterem usum confitendi occulta peccata sacerdotibus, cui assuetus populus præstare perseverans ad Aldeberti pedes (quem putabant virum apostolicum), peccata ut propalaret quisque sua, prosterneretur. Pergit vero de Clemente altero pseudopropheta dicere :

28. « Alter autem hæreticus, qui dicitur Clemens, contra Catholicam contendit Ecclesiam, abnegans scilicet et refutans canones sacros, tractatus et expositiones sanctorum Patrum Hieronymi, Augustini et Gregorii; Synodalia etiam jura spernens, affirmat se post duos filios in adulterio natos, esse posse legis Christianæ episcopum. Præterea Judaismum introducens, justum esse dicebat Christiano, ut si voluerit, viduam fratris defuncti accipiat uxorem. Ipse etiam contra fidem sanctorum Patrum contendit, dicens, quod Christus Filius Dei descendens ad inferos, omnes quos inferni carcer detinuit, inde liberasset, credulos videlicet et incredulos, necnon cultores idolorum. Multa quoque alia horribilia et contraria fidei Catholicæ de prædestinatione Dei affirmat. Quapropter precor, ut litteras vestras de hoc hæretico mandare curetis duci Carolomanno, ut mittatur in custodiam, ne semina satanæ latius seminans, una ovis morbida totum gregem polluat. Valere sanctitatem vestram, et prosperis profectibus gaudere in longitudine dierum optamus ». Hactenus Epistola Bonifacii ad Zachariam. Pergunt Synodalia Acta :

29. « Cumque lecta esset Epistola, Zacharias

[1] Deut. XXXII. — [2] 1. Cor. — V. [3] Matth. XVIII. — [4] 2. Tim. III.

papa dixit : Audistis, charissimi fratres, quid in Epistola lectum sit ex sacrilegis illis, qui se ad suam condemnationem Apostolos nominare præsumpserunt ? Sancti episcopi et venerabiles presbyteri responderunt : Audivimus certe per omnia, non Apostolos, sed ministros satanæ et præcursores Antichristi. Quis enim aliquando Apostolorum, vel quilibet sanctorum ex capiltis suis aut ungulis pro sanctitate populis tribuit, ut ipse perniciosus agere conatus est Aldebertus ? Sed hoc scelus a sancto vestro Apostolatu resecandum est, tam de illo, quam etiam de transgressore Clemente, qui sacros canones sprevit, atque expositiones sanctorum Patrum Ambrosii, Augustini cæterorumque respuit : ambo itaque justam dignamque transgressionibus suis suscipiant sententiam. Zacharias sanctus papa dixit : Quia jam tardior hora est, venturo secretario de conscripta vita et oratione, quam sibi exponit Aldebertus, vel cæteris ejus gestis, cum nobis lecta fuerint, communi consensu, mediante Deo, quid fieri debeat, pertractabimus ». Hactenus primum secretarium, sive sessio Romani Concilii. Sequens autem non in sequentem vel alium aliquem diem dilatum est, sed die eodem iterum conventum, ut habent Synodalia Acta verbis istis :

30. « Cumque in eodem die sanctus Zacharias papa, cæterique episcopi, necnon presbyteri supradicti aliique clerici convenissent in prænominatam Basilicam, Gregorius notarius regionarius et nomenclator dixit : Juxta sancti vestri Apostolatus præceptum, quod in præterito secretario jussistis, Deneardus religiosissimus presbyter adest pro velo : quid præcipitis ? Dictum est : Ingrediatur. Cumque ingressus esset, Zacharias sanctus papa dixit : Actus illi nefandissimi Aldeberti, sive cætera ejus scripta, quæ præterito secretario in manibus gerebas, coram præsenti Concilio porrige legenda. Et accipiens Theophanius notarius regionarius et sacellarius legit vitam illius, cujus initium est :

31. « In nomine Domini nostri Jesu Christi. Incipit vita sancti et beati Aldeberti episcopi ex electione Dei nati. De simplicibus parentibus fuit procreatus, et de gratia Dei coronatus : quia dum in utero matris suæ esset, ibidem gratia Dei cœpit in eo retineri. Et antequam pervenisset beatissima nativitas ejus, vidit genitrix ejus per visionem, quasi egredientem vitulum de dextero latere suo. Qui nimirum vitulus designabat illam gratiam, quam accepit ab Angelo, antequam exiret de vulva. Cumque hic libellus usque ad finem lectus fuisset : Zacharias sanctus papa dixit : Quid ad hanc blasphemiam respondetis, sanctissimi fratres? Epiphanius episcopus Ecclesiæ sanctæ Silvæ candidæ dixit : Domne Apostolice, ex divina profecto inspiratione motum est cor vestri sancti Apostolatus, ut prædictum Bonifacium sanctissimum episcopum et Francorum principes commoneretis, in partibus illis post longa tempora Concilium congregare sacerdotum, ne hæc schismata et blasphemiæ sancto vestro Apostolatui celarentur.

32. « Zacharias sanctus papa dixit : Si quid adhuc habet Deneardus religiosus presbyter nobis porrigere ad legendum, porrigat. Deneardus presbyter respondit : Ecce, domine, Epistola, qua utebatur Aldebertus, et quam divulgabat esse Jesu, sibique de cælo venisse. Et accipiens Theophanius notarius legit, cujus initium erat : In nomine Domini. Incipit Epistola Domini nostri Jesu Christi Filii Dei, quæ in Hierosolymam cecidit, et per Michaelem archangelum inventa est in porta Ephraim, et per manus sacerdotis nomine Icoræ ipsa Epistola fuit exemplata : et transmisit ipse eamdem Epistolam ad Germaniæ civitatem alio sacerdoti Thalassio, et ipse Thalassius transmisit illam ad Arabiæ civitatem alio sacerdoti Leoban, et ipse Leoban transmisit Epistolam istam ad Vetphaniam civitatem, et recepit eam Macrius sacerdos Dei, et transmisit in montem sanctum archangeli Michaelis, et per manus angeli Dei pervenit ad Romanam civitatem ad sepulcrum sancti Petri, ubi claves regni cælorum constitutæ sunt. Et duodecim papati, qui sunt in Romana civitate, triduanas fecerunt vigilias in jejuniis et orationibus : et cætera usque ad finem perlecta.

33. « Zacharias sanctus papa dixit : Pro certo, charissimi fratres, et prædictus Aldebertus in insaniam conversus est, et omnes, qui hac utuntur commentata Epistola, parvulorum more absque sensu sunt, et muliebri errore insaniunt. Sed ne leviores amplius decipiat, indiscussam et absque sententia causam hanc relinquere non possumus. Sancti episcopi et venerabiles presbyteri responderunt : Ex divina illustratione cognoscimus, cor sancti vestri Apostolatus illuminatum, et quæ a vobis dicta sunt, ex administratione Spiritus sancti emanarunt. Et idcirco, ut a vobis prævisum fuerit, in utrosque sententia promulgetur. Zacharias papa dixit : Non ut a nobis solis prævisum fuerit, sed pariter cum sanctitate vestra, ut Domino placuerit, in futuro secretario est pertractandum ». Hucusque secundum secretarium. Tertium eadem die habitum legitur, ut plane mirum sit, eodem die jam tertio esse conventum, tresque habitas sessiones. Sic enim eadem pergunt Acta :

34. « Cum autem tertia vice in eodem die sanctus Zacharias papa, cæterique episcopi, necnon presbyteri supradicti, sed et alii clerici convenissent in prænominatam Basilicam, Gregorius notarius regionarius et nomenclator dixit, secundum quod a vestro sancto Apostolatu præceptum est in præterito secretario, ut Deneardus religiosus presbyter hic se vestris præsentaret obtutibus, præsto est præ foribus. Quid præcipitis? Dictum est : Ingrediatur. Cumque ingressus fuisset, Zacharias papa dixit : Habes adhuc ex sacrilegorum illorum conscripto aliquid, quod coram Concilio proferre debeas ad legendum ? Deneardus religiosus presbyter respondit : Etiam, domine mi, orationem quam sibi Aldebertus componere nisus est : et ecce in manibus eam gero, jubete eam suscipi. Moxque

suscepta est, et lecta oratio, cujus initium tale erat :

35. « Domine Deus omnipotens, pater Domini nostri Jesu Christi, et A et Ω, qui sedes super septimum thronum et super Cherubim et Seraphim, pietas magna, et dulcedinis satis est apud te, pater sanctorum angelorum, qui fecisti cælum et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt : te invoco, et clamo, et invito super me miserrimo, quia tu dignus fuisti dicere [1] : Quodcumque petieritis a Patre in nomine meo, dabit vobis. A te peto, ad te clamo, et Domino Christo confido animam meam. Cumque per ordinem legeretur, pervenit ad locum, ubi ait : Precor vos et conjuro vos, et supplico me ad vos, angelus Uriel, angelus Raguel, angelus Tubuel, angelus Michael, angelus Adinis, angelus Tubuas, angelus Sabaoth, angelus Simihel. Dum vero hæc oratio sacrilega usque ad finem perlecta fuisset, Zacharias sanctus papa dixit : Quid ad hæc, sancti fratres, respondetis ?

36. « Sancti episcopi et venerabiles presbyteri responderunt : Quid aliud agendum est, nisi ut omnia, quæ coram nobis lecta sunt, igne concrementur ; auctores vero eorum anathematis vinculo percellantur ? Octo enim nomina Angelorum, quæ in sua oratione Aldebertus invocavit, non Angelorum, præter Michaelis, sed magis dæmonum nomina sunt, quos ad præstandum sibi auxilium invocavit. Nos autem, ut a vestro sancto Apostolatu edocemur, et divina tradit auctoritas, non plus quam trium Angelorum nomina agnoscimus, id est, Michael, Gabriel, Raphael ». Hæc Patres. Quibus perspicue intelligis librum quartum Esdræ nomine vulgatum, in quo frequens est mentio angeli Uriel, ab Ecclesia Romana proscriptum penitusque esse rejectum. Habentur eadem de tribus tantummodo Angelorum nominibus in Capitularibus [2] Caroli Magni. Pergunt Acta :

37. « Zacharias sanctus papa dixit : Optime provisum est a vestra sanctitate, ut conscripta illius omnia igne concrementur. Sed opportunum est, ut ad reprobationem in scrinio nostro conserventur ad perpetuam confusionem. Nunc vero, quia omnia peracta sunt, de utrorumque sententia, quorum superius mentio facta est, pertractandum est. Universum Concilium dixit : Aldebertus, cujus nobis actus et nefaria commenta lecta sunt, et qui se Apostolum censuit nominari : et capillos et ungulas suas populis pro sanctitate tribuit, quique sub obtentu Angelorum dæmones in suum auxilium invocat : sit ab omni officio sacerdotali alienus, agens pœnitentiam pro commissis, et amplius jam populum minime seducat. Sin autem in his erroribus perseveraverit, et populum amplius seduxerit : sit anathema, et æterno Dei judicio condemnetur, omnisque pariter, qui ei consenserit, et ejus doctrinam secutus fuerit, aut adjunctus fuerit. Similiter et Clemens, qui per suam stultitiam sanctorum Patrum statuta, omniaque Synodalia Acta respuit, inferens etiam Christianis Judaismum, dum prædicat fratrem fratris defuncti accipere posse uxorem ; insuper et Dominum Jesum Christum descendentem ad inferos omnes pios et impios exinde prædicat abstraxisse : ab omni sacerdotali officio nudatus sit, et anathematis vinculo obligatus, pariterque Dei judicio condemnatus, et omnis qui ejus sacrilegis consenserit prædicationibus ». Hactenus Acta Concilii, quibus tum Zachariæ, tum aliorum episcoporum et presbyterorum superius nominatorum apposita est subscriptio. Vides, lector, eadem sententia in Clementem prolata ob id, quod sacrorum Conciliorum et Ecclesiæ doctorum doctrinam respueret, perstringi damnarique pariter novatores eadem cum Clemente perfide sentientes ?

38. Ad hæc spectant, quæ in Capitularibus Caroli habentur his verbis [1] : « Pseudographæ et dubiæ narrationes, vel quæ omnino contra Catholicam fidem sunt, ut Epistola pessima et falsissima, quam transacto anno dicebant aliqui errantes et in errorem mittentes, quod de cælo cecidisset : nec credantur, nec legantur, sed comburantur, ne in errorem pro tali scripto populus mittatur : sed soli canonici libri, et Catholici tractatus, et sanctorum auctoritates et dicta legantur et tradantur ». Respicit hoc etiam, quod in iisdem habetur de Scotis, qui mentiebantur se esse episcopos [2] : Vel quod in eos [3], qui falsa nomina martyrum et incertas sanctorum memorias venerantur, statutum est.

Quod rursus ad idem Concilium spectat, desiderari videntur ea Synodi Acta, quibus confirmata sunt, quæ in Synodo a Bonifacio hoc anno in Germania collecta statuta fuerunt, nisi per se ea seorsum a Zacharia dixerimus confirmata, qui de iisdem omnibus post hanc Synodum litteras dedit ad eumdem Bonifacium verbis istis [4] :

39. « Reverendissimo et sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo Zacharias servus servorum Dei.

« Cum nobis sanctissimæ fraternitatis tuæ syllabæ delatæ fuissent, atque per singula legi fecissemus, reperimus in earumdem litterarum serie, quod peccatis nostris facientibus, dum Dominici tritici semina quæreres elaborare ad augendam segetem spiritualem : subito inimici superseminaverunt zizania, ut sanctitatem tuam in bono opere impedirent. Sed tua sancta fraternitas incessanter orationi instet pariter cum fratribus, qui tecum laborant, ut spirituali sarculo eradicare possis zizania. Hoc opus si tibi semper erit in voluntate ; Deus sine dubio adjuvat, ut beatus Gregorius papa : Bonum opus, inquit, nobis sit in voluntate ; nam ex divino adjutorio erit in perfectione. Unde, charissime frater, confortare in Domino, et ipse erit adjutor tuus.

40. « De incursione autem Gentium, quæ in tuis plebibus facta est, mœrendum nobis est : sed

[1] Joan. XII. — [2] Capitul. l. I. c. 16.

[1] Cap. l. I. c. 78. — [2] Lib. VII. add. III c. 37. — [3] Lib. I. c. 41. — [4] Cod. l. II. c. 7.

hæc adversitas nullatenus tuam fraternitatem conturbet, quia et Romana civitas ex accidentibus facinoribus sæpius est depopulata, et tamen omnipotens Dominus dignatus est eam consolari. Sic etiam credimus, quia et vos consolabitur, si fideliter ad eum clamaveritis, et jejunium supplicationesque litaniarum in populis commissis agendas prædicaveritis. Nos quoque (licet peccatores existamus) precibus nostris et consacerdotum nostrorum, in quantum possumus, adjuvamus.

« De Synodo autem congregata apud Francorum provinciam, mediantibus Pipino et Carolomanno excellentissimis filiis nostris, juxta syllabarum nostrarum commonitionem, peragente nostram vicem tua sanctitate, qualiter egisses, agnovimus, et omnipotenti Deo nostro gratias egimus, qui eorum corda confirmavit, ut in hoc pio opere adjutores existerent, et quia omnia optime et canonice peregisti, tam de falsis episcopis et fornicariis et schismaticis, quam etiam de reliquis nomine sacerdotibus, contra canonum instituta agentibus, vel contra Catholicam et Apostolicam Ecclesiam, de quibus secundum tuam relationem respondemus.

41. « De eo vero, quod suggessisti, quia elegerunt unam civitatem (nempe Moguntiam) omnes Francorum principes, pertingentem usque ad Paganorum fines, et in partes Germanicarum gentium, ubi antea prædicasti, quatenus ibi sedem metropolitanam perpetuo tempore habere debeas, et inde cæteros episcopos ad viam instruere rectitudinis, et postmodum tui successores perpetuo jure possideant : hoc quia decreverunt, nos læti suscepimus, eo quod ex Dei nutu factum est. Quod vero falsi sacerdotes et schismatici hoc impedire conati sunt, eorum vanum agonem Dominus dissipabit, et illa faciet stabilita, quæ sanctorum Patrum statutis videntur concordare. Et quia ipsi principes Francorum tibi etiam in hoc adjutores extiterunt : retribuat illis omnipotens Deus adjutorii hujus præmium, et innumera largiatur bona.

« De illo etiam falso episcopo, quem dixisti, quod adulterati clerici et homicidæ filius in adulterio natus, et absque disciplina nutritus esset, et quod sui similes sacerdotes consecravit : hoc meminit tua reverenda fraternitas, quod etiam tibi sæpe scripsimus, ut nullus homicida, nullus adulter, nullus fornicator sacrum ministerium debeat tractare; sed neque ex pœnitente quis, aut talis, qualem sacri canones prohibent, esse sacerdotem.

42. « De baptizatis vero ab illis, seu Ecclesiis consecratis, requirat tua fraternitas, si aut Ecclesias in nomine sanctæ Trinitatis consecraverunt, aut parvulos similiter baptizaverunt : et tunc consecratio Ecclesiarum, et parvulorum baptisma sit rite confirmatum.

« Hoc etiam pariter retulisti, quod illi, qui ante projecti sunt sacerdotes, se a nobis absolutos esse, apud Francorum provinciam divulgarent. Quod tua sancta fraternitas nullo modo credat : quia impossibile est, ut si hoc fecissemus, non tuæ charitati per nostras indicassemus litteras. Impossibile ergo nullo modo credas : quia non aliud prædicamus, et aliud agimus, aut aliud dirigimus, ut illi garriunt; sed auxiliante Deo, illud firmissime hortamur, ut teneas, ut sanctorum Patrum institutis et consultis sacrorum canonum omni modo parere studeas.

« Quod obsecrasti, ut Francorum principibus scriberemus : scias a nobis esse gestum. Per singula enim eis scripsimus, ut petisti, ut tibi amici sint, et adjutores in Dominico opere existant.

43. « De censu vero expetendo, quod impetrare a Francis ad reparandas Ecclesias vel monasteria plus non potuisti, quam ut vertente anno, ab unoquoque conjugio servorum duodecim denarii reddantur : ex hoc gratias ago Deo, quia hoc potuisti impetrare. Dum enim Dominus donaverit quietem, augebuntur et luminaria sanctorum, pro eo quod nunc tribulatio accidit a Sarracenis, Saxonibus, vel Frisonibus, sicut tu ipse nobis innotuisti.

« De his etiam, qui postquam depositi sunt pro capitalibus peccatis de gradu sacerdotali, reperiuntur nec clerici esse velle, nec monachi sub pœnitentia, sed pergentes (peragrantes) ad palatium regis Francorum, rogant ut eis loca tribuat Ecclesiarum vel monasteriorum, ut dispergant sanctorum loca : de his, inquam, quid fieri debeat, Francorum principibus commonitoria direximus scripta.

44. « In alia quippe tua Epistola reperimus contineri omnia quæ contra te egerunt falsi et schismatici episcopi, id est, Aldebertus et Clemens; in qua omnia Acta eorum, ac impiissimum errorem singulatim indiscati. Nos autem, congregatis consacerdotibus nostris, eorumdem pravorum sceleratissima Acta in eorum præsentia legi fecimus. Et cum nobis coram Concilio lecta fuissent : pio studio omnes eadem schismatica dogmata, et sceleratissimam vitam, quam sibi Aldebertus conscribi fecit, una voce decreverunt, ut igne cremarentur. Sed nos hoc non fieri rectum judicantes, pro eorum perpetua damnatione in scrinio sanctæ Ecclesiæ reservari mandavimus. Ad hæc etiam dignam sententiam contra eorum errorem scribi fecimus; cujus exemplar Epistolæ ad tuam direximus sanctitatem, ut lecta in provincia Francorum, omnis schismaticus audiens taliter a sancta et Apostolica Ecclesia judicatum, a sensus sui pravitate resipiscat.

45. « In tertia vero Epistola tua intimasti nobis de alio seductore Geolebo, qui antea falso episcopi honore fungebatur, et quia sine consultu ad nos properat. Hic dum advenerit, ut Domino placuerit, fiet. Tua autem reverentia, ut auxiliante Domino cœpit, vice nostra petimus, perficere studeat. Volumus namque omni anno, tempore apto, in provincia Francorum Concilium te celebrare, ut frequentia sacerdotum per instituta sacrorum canonum correcta, illis nulla adversitas valeat pullulare, sed magis Ecclesiæ sanctæ unitas et disciplina Apostolica ubique in illis partibus dilatata

existat, ut non amplius populi per falsos sacerdotes depravati demergantur in interitum. Dum vero Concilium congregaveris, sic tua fraternitas conflictum habeat cum metropolitanis, ut nullus sine commendatitiis suscipiatur Epistolis. Pro eadem quippe causa, et pro omnibus utilitatibus sanctæ Ecclesiæ Francorum principibus direximus litteras, ut alias præfati sumus. De civitate autem illa, quæ nuper Agrippina vocabatur, nunc vero Colonia, juxta petitionem Francorum, per nostræ auctoritatis præceptum nomini tuo metropolim confirmavimus, et tuæ sanctitati direximus ejusdem metropolitanæ Ecclesiæ stabilitatem. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data prid. kalend. Novembris, imperante domino Augusto Constantino, anno vicesimo septimo imperii ejus, Indictione decima quarta ».

46. Desiderantur litteræ, quas se ad Francorum principes scripsisse testatur.

Constat pariter cum iisdem Pontificis litteris redditam esse eidem Bonifacio Epistolam ejus, qui a secretis, sive ab Epistolis erat ipsi Romano Pontifici Zachariæ, quam quod nunquam hactenus cusam sciamus, hic tibi scribendam curavimus. Sic se habet [1] :

« Summis et Deo amabilibus apicibus acceptis, cum magno et omni quo condecet honore et veneratione relegi. Et quia post tot tempora merui ex vestris syllabis visitari, omnipotenti Deo nostro gratias egi, qui me indignum famulum suum etiam de vestra lætificavit incolumitate. Igitur omnia, quæ nobis per nunc directas litteras præcepistis, ut Dominus vires donare dignatus est, adimplevimus ; sed et ea, quæ domno Apostolico suggessistis, per nos sunt suscepta, et annuntiata, atque relecta, et nos ea pertractantes omnia scripta quæ vobis ab eo directa sunt, a nobis esse dictata juxta vestram voluntatem cognoscite : sed et quod non sperabatis fieri, suggessimus, et facta est Synodus sacerdotum, præsidente domno Apostolico, et relecta est sacrilega illius Aldeberti nefandissimi vita, et omnia opuscula ejus coram Synodo : pariter Epistola sanctissimæ paternitatis vestræ, ubi de illo et de Clementis dementia suggessistis : et sic post gesta peracta, sententia anathematis in eos promulgata est, vel in omnes, qui eorum nefandam secuti fuerint sectam : cujus instar (hoc et exemplar), vobis a domno Apostolico directa est. Et hæc coram præsentia præsentis fratris nostri Deneardi venerabilis presbyteri acta sunt, et ipse vobis ore proprio poterit enarrare, quod omnia ista per nos acta sunt. Nam pro certo cognoscite, sanctissime pater, quia in omnibus me paratum offero vestris obtemperantem præceptis : tantummodo peto, ut pro nobis orare jubeatis. Scio enim quia vestris orationibus adjutus, erutus sum a tentationibus inimici, et misertus Dominus suo famulo medelam tribuit, et diversis infirmitatibus circumdatus, quanquam indignus, illud Apostoli sequar consolationis dictum, quo ait [1] : Cum infirmor, tum potens sum. Et [2] : Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me per vestras sanctas preces virtus Christi.

47. « Venerandas namque sorores nostras et Dei ancillas, quæ apud limina sanctorum Patrum Apostolorum properavere, quas etiam nobis vestra sancta paternitas commendare jussit, in quantum Dominus vires donare dignatus fuerit, curam earum habemus propter vestram sanctam præceptionem. Benedictionem etenim, quam nobis direxistis, suscepimus, id est, poculum argenteum, et sindonem unam : quæ in duplici suscepimus benedictione, eo quod a tanto patre meruimus visitari. Et licet retribuere non valeamus, tamen ad invicem charitatis cum magna reverentia direximus cinnamomum unc. 4, costum unc. 4, piper lib. 2, cotzumbrem lib. 1, quæ peto, ut absque injuria suscipere jubeatis, et ut pro nobis orare dignemini omnino deposco. Incolumem sanctissimam paternitatem vestram divina conservet majestas orantem pro nobis Deum, meritis Apostolorum decorande pater ». Hactenus Epistola.

Cæterum simul cum his missa sunt anni hujus Synodi Acta in Germaniam, eadem quoque recepta. Nam eadem legibus suis Carolus probata reddidit, dum legem statuit adversus hujusmodi pseudoprophetas [3], quam superius recitavimus.

48. Finem hunc acceperunt res gestæ præsentis anni, quod pseudoapostoli una cum suis ipsorum erroribus delati ad Apostolicam Sedem, damnationis sententiam acceperunt : sicque cuncta machinamenta diaboli sunt dissoluta, quibus novam coalescentem Ecclesiam ille perfidus hostis humani generis perturbare conatus est, ejusmodi subdolis operariis ; sed Bonifacio ad primarium dominum vineæ ex adverso clamante [4] : « Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas : nam vinea nostra floruit ». Et [5] : « Increpa feras arundinis ». Laqueo illæ anathematis præfocatæ cessarunt.

[1] Eod. qui supra Cod. Ep. IV.

[1] 2. Cor. XII. — [2] Ibid. — [3] Cap. I. . c. 78. — [4] Cant. II. — [5] Psal. LXVII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6238. — Anno Æræ Hispan. 783. — Anno Hegiræ 128, inchoato die 2 Octobr. Fer. 7. — Jesu Christi 745. — Zachariæ papæ 5. — Constantini Copronymi 26 et 5.

1. *Epocha Concilii Germanici II.* — A num. 1 ad 22. *Concilium Germanicum II* in majoratu Carolomanni incerto loco habitum. In eo *Clemens* et *Adalbertus* ob hæresim damnati, depositus *Gervilio* Moguntinus episcopus, et in ejus locum subrogatus *sanctus Bonifacius* cum metropolitæ dignitate; et quidem hoc anno, ut liquet ex Concilio Romano II, de quo mox; in eo enim confirmatur quod contra utrumque hæreticum in Germania antea factum fuerat. In Concilio Romano, ut videre est apud Baronium num. 31, ubi lecta sunt scripta Aldeberti nefandissimi hæretici, *Epiphanius episcopus Ecclesiæ sanctæ Sylvæ Candidæ* dixit : « Domne Apostolice, ex divina profecto inspiratione motum est cor vestri sancti Apostolatus, ut prædictum Bonifacium sanctissimum episcopum et Francorum principem commoneretis, in partibus illis post longa tempora Concilium congregare sacerdotum, ne hæc schismata et blasphemiæ sancto vestro Apostolatui celarentur ». Ubi sermo est de Synodo Germanica « Carolomanno jubente et Bonifacio consulente », ut ait Othlonus in Vita sancti Bonifacii apud Baronium num. 2 et seqq. congregata.

2. *Franci civitatem eligunt quæ in Germania metropolis sit.* — Hanc Synodum præsenti anno celebratam, non vero insequenti, ut arbitratur Cointius, demonstrat subscriptio Epistolæ Zachariæ papæ ad sanctum Bonifacium, inter Bonifacianas CXXXVIII, quam integram recitat Baronius ex Editione Suriana : « Data pridie kal. Nov. imperante domino Augusto Constantino, an. XXVII imperii ejus, Indictione XIV », ubi tamen loco, *anno* XXVII, legendum, *anno* XXVI, qui mense Novemb. hujus anni cum Indictione XIV concurrit. Habetur eadem Epistola in Editione Serariana Othloni, in Antonio de Aquino Epist. VI Zachariæ papæ, et in Editione Sirmondi, sed his verbis concepta : « Data pridie kalend. Novemb. imperante domino piissimo Augusto Constantino, a Deo coronato, magno imperatore anno XXVII, imperii ejus anno quinto, Indictione quarta et decima ». Cointius anno DCCXLVI, num. 35 dicit, delendum esse annum quintum, imperii scilicet Constantini post patris mortem regnantis, et Indictionem XIV. Verum cum Indictio XIV in omnibus exemplaribus reperiatur, et in annum quintum imperii Constantini conveniat, nullus dubito, quin annus ille XXVII utrobique corruptus sit. In ea Epistola Zacharias papa tribus Bonifacii Epistolis responsionem facit. Prior anno superiori post Concilium Suessionense scripta; cum Concilium, de quo ibi mentio, aliud esse non possit quam Suessionense; ait enim Zacharias : « De Synodo congregata apud Francorum provinciam, mediantibus Pippino et Carlomanno excellentissimis filiis nostris, juxta nostrarum syllabarum commonitionem, peragente nostram vicem tua sanctitate, qualiter egisses, agnovimus ». Tum inter alia refert Zacharias sibi a Bonifacio suggestum : « Quia elegerunt unam civitatem omnes Francorum principes, pertingentem usque ad paganorum fines et in partes Germanicarum gentium, ubi antea prædicasti, quatenus ibi sedem metropolitanam perpetuo tempore habere debeas, etc. Hoc quia decreverunt nos læti suscepimus ». Baronius num. 41 illam civitatem interpretatur *Moguntiam*. Verum Gervilius, qui in hoc secundo Concilio Germanico depositus est, tunc eam occupabat, ideoque de ea in metropolim erigenda in Concilio Suessionensi agi non potuit. Cointius anno DCCXLVI, num. 6 existimat, proceres Francorum sedem metropolitanam in civitate, quæ partes Germanicarum gentium, ubi ante prædicarat Bonifacius, contingeret, collocare *indeterminate* decrevisse, postea *determinate* in civitate Coloniensi, postremo in Moguntiaca. Verum Zachariæ papæ verba hæc, *elegerunt unam civitatem*, interpretationem illam evertunt, et unam speciatim civitatem electam ostendunt, quæ quidem alia non fuit, quam Colonia, ut in hac ipsa Epistola docet Zacharias, respondens ad tertiam Bonifacii, de qua mox. Zacharias quippe in una eademque Epistola, qua sigillatim tribus Bonifacianis respondet, in responsione ad priorem confirmat electionem civitatis, quæ sibi proposita fuerat, et in responsione ad tertiam eam civitatem nomine proprio *Coloniam* appellat ; neque enim in una eademque Epistola Zacharias civitates duas sedi metropolicæ destinatas ratas habere potuit.

3. *Gervilio episcopatu Moguntinensi deponitur.* — Proceres autem Francorum ideo *Coloniam* elegere, quia *Raginfredus* episcopus Coloniensis,

qui priori Synodo Germanicæ interfuerat, e vivis excesserat. Eum quippe per hæc tempora mortuum esse, ex serie episcoporum Coloniensium intelligitur. Ad secundas Bonifacii litteras hæc Zacharias respondit : « In alia quippe tua Epistola reperimus contineri omnia, quæ contra te egerunt falsi et schismatici episcopi, id est, Aldebertus et Clemens, per quæ omnia acta ipsorum et impiissimum errorem singillatim indicasti », et cætera apud Baronium n. 41 recitata. Adalbertus vero in Concilio Suessionensi, rursusque in Concilio Germanico II cum Clemente damnatus est. Denique Zacharias in responsione ad tertias Bonifacii litteras de Geolebo ab aliis Gervilione appellato, episcopo Moguntiacensi sic scribit : « In tertia tua namque Epistola intimasti nobis de alio seductore, nomine Geolebo, qui antea episcopali honore fungebatur. Sed quia sine cujuscumque consultu apud nos properat, dum advenerit, ut Domino placuerit, fiet ». Gervilio in hoc secundo Concilio Germanico depositus est, sed eum Synodali Decreto non acquievisse laudatis verbis indicat Zacharias. Gervilio tamen sententiæ Synodali postea consensit, ut tradit Othlonus : « Sentiens se nullo modo contra stimulum vel sæcularis potentiæ, seu auctoritatis canonicæ, quæ mediante sancto Bonifacio, in omnes coram positos deferebatur, calcitrare posse, judicio consentit communi, depositusque est ab ordine episcopali ».

4. *Colonia in metropolim erecta.* — Denique Zacharias in responsione ad easdem tertias litteras Bonifacii civitatem Coloniensem metropolitanam declarat his verbis apud Baronium num. 45 : « De civitate namque illa, quæ nuper Agrippina vocabatur, nunc vero Colonia, juxta petitionem Francorum, per nostræ auctoritatis præceptum, nomini tuo metropolim confirmavimus, et tuæ sanctitati direximus, pro futuris temporibus ejusdem metropolitanæ Ecclesiæ stabilitate », ubi Zacharias nihil diversum dicit a responsione, quam jam ad priores Bonifacii litteras fecerat, sed tantum civitatem illam proprio nomine appellat. Cum tamen sedes Moguntina vacaret per *Gervilionis* depositionem, ea postea a Francorum proceribus aptior visa, quæ sede metropolica exornaretur. Quare eam Zachariæ papæ proposuere, iisque litteris suis anno DCCXLVIII datis, de quibus anno DCCLI, num. 8 agemus, *Moguntiam* metropolim declaravit. Turbat tamen Othlonus, qui lib. 1, cap. 37, narrata Gervilionis depositione ait : « Quo deposito statim sanctus Bonifacius a supradictis principibus, Carlomanno videlicet et Pippino fratre ejus, Ecclesiæ Moguntiacensi præficitur, et ut ejus dignitas eminentior foret, decreverunt iidem principes Ecclesiam Moguntiacensem, quæ prius alteri subjecta erat, metropolim omnium in Germania positarum Ecclesiarum efficere : moxque legatione facta, illud a præsule Apostolico impetravere ». Verum Othlonus, prætermissa propositione Pontifici facta de ea dignitate Coloniæ conferenda, de ea tantum civitate sermonem habet, quæ metropolis remansit. Ita diserte sese explicat in sua ad Bonifacium Epistola Zacharias, et *Othlonus* alia ab eo non scribit, vel si rem aliter intellexit, ex ea Epistola corrigendus.

5. *Sed postea Moguntia prælata.* — Recte porro scripsit Othlonus *Moguntiam* antea alteri Ecclesiæ subjectam, et a Zacharia metropolim effectam esse. Nec aliter sensit Serarius diligens rerum Moguntinarum scriptor, qui omnes Bonifacii decessores episcopos, eum vero ac successores archiepiscopos fuisse tradit. Marca tamen in Dissert. de Primatibus num. 76 et seqq. contendit, *Moguntiam*, quæ metropolis fuerat in ordine civili, fuisse etiam in ordine Ecclesiastico, et præterea oblitteratum per plurimos annos jus Coloniæ per Zachariam restitutum fuisse, quando eam metropolim declaravit, subdens ejus rescriptum, quo Coloniam Moguntiæ subjecit, hac in parte effectu caruisse. Fatetur tamen vir doctissimus se testimoniis veterum hac in parte destitui. Diversa non sentit Cointius an. DCCXLVI, num. 34, qui ait utramque antiquissimis temporibus metropolim extitisse. Verum uterque falso innititur principio, singulis nempe metropolibus, civilibus metropoles Ecclesiasticas respondisse. Hæc enim regula universaliter vera non est, variasque patitur exceptiones. In patriarchatu Alexandrino Cyrenaica, Libya, Thebais unico metropolitæ, Alexandrino nempe, subjacebant ; in Africa antiquior episcopus metropolita censebatur, et in Gallia quarto Ecclesiæ sæculo variæ metropoles civiles episcopos tantum habebant. Serarius in Carolo Pippini filio Rabani in archiepiscopatum Moguntinensem successorem laudat Ms. in quo legitur, « a patruo suo Ludovico Germaniæ rege, e monasterio vocatus in Moguntiacensis Ecclesiæ archipræsulem septimum sublimatus est », septimum nempe a sancto Bonifacio. Marca citatus, ut ostendat, *Coloniam* metropolim secundæ Germaniæ fuisse, utitur auctoritate sancti Athanasii in Epistola ad Solitarios, ubi cum in comitatu ex aula principis apud Treveros versaretur, inter cæteros episcopos suæ communionis recenset *Euphratam* episcopum Agrippinæ, μητροπόλεως τῆς ἄνω Γαλλίας, id est, *metropoleos superioris Galliæ*. At verba illa non ostendunt, fuisse alias provinciam *Galliam superiorem* appellatam. Nec refert, si dicatur, loco *Galliæ Germaniam* substituendam esse ; *Colonia* enim, non in superiori, sed in inferiori Germania posita, et Athanasius significat, *Coloniam* metropolim civilem fuisse in superiori Gallia, aut in remotiori Galliarum parte, quæ Germaniam primam, nempe Moguntiam, et Germaniam secundam, scilicet Coloniam, complectebantur. Antiqui enim *metropoleos* nomine non designabant urbem, in qua episcopus metropolitanus aut primas sederet ; sed urbem, quæ provinciæ caput esset, aut quæ cæteris dignitate præstaret : et ex antiquis monumentis, nummis et inscriptionibus constat, in una eademque provincia plures ejusmodi metropoles fuisse.

6. *Colonia hoc sæculo in metropolim Ecclesiasticam erecta.* — Idem Athanasius in Apologia pag. 831, ait : Παυλῖνος ἀπὸ Τριβέρων τῆς μητροπόλεως τῶν Γαλλίων ἐπίσκοπος, id est, « Paulinus episcop. Trevirorum, quæ Galliarum metropolis » quod sc. in ea præfectus prætorio Galliarum sedem haberet. At inde non sequitur, *Paulinum* Galliarum metropolitam fuisse ; certum est enim eum unicæ provinciæ Ecclesiasticæ metropolitam extitisse. In eadem Epistola ad Solitarios Athanasius scribit : Βικήντιον μὲν τῆς ἀπὸ Καπύης ; ἔστι δὲ ἄυτη μητρόπολις, id est, « Vincentium quidem de Capua, illa vero est metropolis ». At *Capua* metropolis quidem fuit Campaniæ, sed civilis tantum, eaque prærogativa, non episcopi, sed urbis fuit ; indeque Athanasius *Vincentium* metropolitanum non appellat, sed *Capuam* metropolim vocat. Episcopus enim Romanus illius provinciæ, quæ usque ad Urbis Romæ portas pertingebat, solus metropolita erat, uti alibi ostendo ; *Capua* autem metropolis dicebatur, quod *consularis* Campaniæ in ea moraretur. Denique ex Concilio Coloniensi an. CCCXLVI habito apparet, non *Euphratam* Coloniensem episcopum metropolitam fuisse, sed *Paulinum* præfatum Trevirensem episcopum. Quare certum existimo, utramque Germanicam provinciam, a Belgica olim divulsam, fuisse sub jurisdictione metropolitæ Trevirensis, huicque universam Belgicam, antequam eam in duas provincias *Constantinus M.* partiretur, subjacuisse. *Colonia* hoc sæculo, sed anno incerto in metropolim Ecclesiasticam erecta. Anastasius enim in Vita Leonis III, loquens de rebus an. DCCXCIX gestis, *Hildeboldum* archiepiscopum Coloniensem appellat ; nec detegi potest, quis primus ex episcopis Coloniensibus eam dignitatem consecutus sit ; cum hoc sæculo archiepiscopi in Conciliis et cæteris monumentis publicis passim *episcopi* appellentur. Fuere et sub metropolita Trevirensi, ut id obiter observem, *Rhemenses episcopi*, post Concilium Coloniense laudatum incerto tempore metropolitæ constituti. In eo enim Concilio *Dyscolius* Rhemensis episcopus cum ultimis episcopis confunditur. Verosimile videtur, jus illud episcopis Rhemensibus concessum, postquam exeunte sæculo quarto Trevirorum civitas a Barbaris eversa fuit.

7. *Patres Concilii Germanici regem Ethelbaldum ad meliorem frugem reducere tentant.* — Episcopi, qui Synodo Germanicæ interfuere, omnes Anglo-Saxones erant, et ii tantum octo, ut colligit Alfordus hoc anno num. 5 et seqq. ex litteris a Bonifacio datis *ad Heresfridum presbyterum*, recitatis a Baronio num. 18 et seq., in quibus datur illi negotium a Synodo et a Bonifacio, *Ethelbaldum* Merciorum regem, qui multa in mores legesque majorum peccarat, cum litteris adeundi, episcoporum mentes exponendi, eo modo, eo loco, eo tempore, quo suavius regio pectori irrepere, et opportunius, quod quærebatur, extorquere posset. In illis litteris Bonifacius, et septem alii episcopi, quorum nomina a librariis prætermissa, inquiunt : « Nos octo episcopi, qui ad unam Synodum convenimus, quorum nomina subter annotavimus ; in commune te, frater charissime, deprecamur ; ut verba admonitionis nostræ Athelbaldo regi Merciorum interpretando et recitando annunties, etc. » Paulo post : « Opprobrium namque gentis nostræ patimur, sive a Christianis, sive a Paganis, quod gens Anglorum spreto more cæterarum gentium, et despecto Apostolico præcepto, imo Dei constitutione, legitimas uxores dedignentur habere, etc. » Visum est etiam Patribus e Synodi sententia monere *Ethelbaldum* regem officii sui, cum de incontinentia redarguere, et in litteris mentionem facere pœnarum in antiqua Saxonia adversus adulteros statutarum. Recitat eas litteras a Bonifacio datas Baronius num. 5 et seq. in quibus Bonifacius proponit ei etiam exempla *Coelredi* regis Merciorum, et *Osredi* regis Deirorum et Berniciorum, qui ob adulterium nonnarum et fracturam monasteriorum immatura et terribili morte præventi fuerant. Leguntur etiam in ea Epistola hæc verba num. 11 : « Carolus quoque princeps Francorum, multorum monasteriorum eversor, et Ecclesiasticarum pecuniarum in usus proprios commutator, longa torsione et verenda morte consumptus est » ; sed ea a quopiam nugatore in eam Epistolam intrusa, ut anno DCCXLI, num. 17 monstravimus.

8. *S. Bonifacius ad eam conversionem totus intentus.* — Denique Bonifacius ad ipsummet *Ethelbaldum* regem scripsit litteras, quæ extant apud Baronium num. 14, aliasque ad *Egbertum* Eboracensem archiepiscopum et Britanniarum primatem, eique rationem reddit, quid et quorsum Ethelbaldo regi scripserit ; oravitque ut si quæ hujusmodi vitia Northumbriæ regnum infecerint, ipse iisdem obviare et omni qua posset apud regem, qui frater ejus erat, populumque auctoritate prohibere satageret. Recitat eas Baronius num. 15 et seqq., sed cum Codex Romanus Epistolarum Bonifacianarum, quo usus est Baronius, habeat eas inscriptas esse *Egberto archidiacono*, restituendus et hic earumdem titulus ex editione earumdem Epistolarum a Serario curata, et ex Spelmanno tom. I, ad annum DCCL, ubi habetur : « Dilectissimo ac reverendissimo fratri Egberto archiepiscopo, Bonifacius servus servorum Dei, etc. » Imo ex serie litterarum patet, eas non ad archidiaconum, sed ad archiepiscopum Eboracensem scriptas esse, ut demonstrat Alfordus laudatus. Baronius num. 20 dicit, incertum esse, an rex visis Bonifacii litteris melior redditus fuerit, eum tamen post biennium infelici exitu diem clausisse extremum. At ex continuatore Epitomes Bedæ ab ipsomet Baronio citato, liquet regem vixisse usque ad annum DCCLVII, et ex infra dicendis eum Bonifacii litteris et pientissimis monitis aures animumque præbuisse.

9. *Synodus Romana II sub Zacharia papa.* — Ad num. 22 et seqq. Ubi accepit Zacharias papa quæ in Synodo Germanica acta fuerant, Synodum

Romæ convocavit contra Aldebertum et Clementem, scripsitque ad Bonifacium litteras a Baronio num. 39 et seqq. relatas, de quibus mox egimus. Synodus ista tribus secretariis seu sessionibus acta, tempusque, quo ea habita, his verbis notatur apud Surium in Vita sancti Bonifacii ad diem v Junii : « Imperante domino piissimo Augusto Constantino imperatore, anno xxvi imperii ejus, mense Octob. die xxv, Indictione xiv », ideoque hoc anno ea celebrata. In editione tamen Othloni apud Serarium lib. 3 Rer. Mogunt. cap. 5 legitur : « Imperante domino piissimo Augusto Constantino imperatore, anno xxvi, post consulatum ejus anno quinto, mense Octobris, die vicesima quinta, Indictione quarta et decima ». Quam utramque Constantini epocham Sirmondus recte retinuit, sed in Annotationibus perperam scripsit, annos imperii, et annos post consulatum eodem recidere, quia *Constantinus* kalendis, post Leonis patris obitum, seu post imperii sui natale proximis consulatum iniit. Ut autem per mensem Octobrem annus Constantini xxvi, ex quo consors imperii factus est a patre, sic et annus quintus ejusdem Constantini, ex quo post patris mortem solus imperium tenuit, per eumdem mensem Octobrem, illigatur anno Christi DCCXLV et Indict. xiv mense Septembri cœptæ. Ita Sirmondus. Verum hanc explicationem rejiciendam esse, et imperatores a tempore Constantini Pogonati, ipso die quo imperium suscipiebant, consulatum etiam suscepisse, et si jam cum patribus suis corregnarant, ipso die quo ii supremum diem obierant, consulatum per modum tribunitiæ potestatis sumpsisse, certum esse debet ex iis, quæ tam in hac Critica quam in Dissert. Hypatica jam in medium attuli. Quare *Constantinus*, qui an. DCCXLI, die xviii mensis Junii, Leoni patri successit, ipso die primum annum consulatus sui, eodemque die currentis Christi anni quintum ejusdem consulatus annum numeravit, ideoque omnes illæ notæ temporariæ accurate apud Serarium, et apud Sirmondum descriptæ. Baronius num. 22, in margine reponit annum imperii quintum, et omissa priori Constantini epocha, posteriorem sic consignat : « Imperante domino piissimo Augusto Constantino imperatore, anno quinto imperii ejus ». Sed utraque epocha Constantini retinenda.

10. *Synodi per hæc tempora habitæ a Cointio non bene consignatæ.* — Cointius, qui persuasum habebat, *Artabasdum* mense tantum Novembri currentis anni in ordinem redactum esse, anno DCCXLVI, num. 14, Acta Synodi Romanæ refert, aitque præsenti anno, Romæ, per mensem Octobrem, in Actis publicis nominatos fuisse *Artabasdum et Nicephorum*, præterito *Constantino*, cujus nomen Romanis odiosum erat, ac legendum esse : « Imperante domino piissimo Augusto Constantino imperatore anno xxvi, post consulatum ejus anno quinto, mense Octobri, die vicesima quinta, Indictione quarta et decima », vel potius, inquit, « Constantino imperatore anno xxvii, post consulatum ejus anno vi, mense Octobri, die xxv, Indictione quinta et decima ». At Constantini nomen omissum non fuit, quia anno superiori mense Novembri in imperium restitutus fuerat, ut vel hæc sola Synodus Romana mense Octobri hoc anno congregata manifestum facit. Cujus Synodi epocha, cum in omnibus exemplaribus huic anno affigatur, evidens est Cointium Synodos Germanicam II et Romanam hoc anno habitas in sequentem, Suessionensem in currentem, Liptinensem in annum DCCXLIV, et Germanicam sub Carolomanno habitam, in annum DCCXLIII magno chronologiæ detrimento distulisse.

11. *Bella Saxonicum et Alamannicum a Francis gesta.* — Annalista Metensis hoc anno scribit : « Karlomannus adunata manu valida Saxoniam ingressus est. Captisque habitatoribus, qui suo regno affines esse videbantur, absque ullius belli discrimine feliciter conquisivit : et plurimis eorum Christo duce baptizatis, sacramenta baptismatis consecuti sunt. Eodem anno Theobaldo rebellante filio Godefridi ducis Alamannorum, Pippinus cum virtute exercitus sui et Dei auxilio in Alamanniam ingressus, viriliter ipsum in fugam convertit, et ad obsidionem Alpium fugientem expulit : revocatoque illo, ejusdem loci ducatum dedit, et ad propria remeavit ». Quod habet iste annalista de bello Saxonico, descripsit ex continuatore Fredegarii in Appendice, ubi ait, id factum *evoluto triennio*, principatus scilicet Carolomanni. Annalista Nazarianus hoc bellum præsenti anno etiam consignat. Quoad bellum *Alamannicum* idem continuator illud in annum sequentem differt, nihilque certi quoad rei gestæ tempus statui potest.

12. *Hunaldus Aquitaniæ dux fit monachus.* — Annalista Metensis ad annum DCCXLIV recitat etiam bellum *Aquitanicum* a Carolomanno et Pippino Majoribus-Domus Franciæ gestum, quod rectius auctor II Appendicis ad continuationem Fredegarii in præsentem confert : « Pippinus », inquit annalista Metensis, « et Carlomannus non immemores injuriarum Hunaldi perfidi ducis, et vastationis, quam, illis in Bajoariam dimicantibus, perpetravit, collecto exercitu Ligerim transeunt, et castra in finibus Aquitaniæ ponunt. Videns autem Hunaldus, quod eis resistere non valeret, omnem voluntatem eorum se facere sacramentis et obsidibus datis spopondit ; ipsumque cum omnibus quæ habebat invictorum principum servitio se mancipavit. Eodemque anno Hunaldus dux germanum suum nomine Hattonem per falsa sacramenta decipiens, de Pictavis ad se venire jussit, cui statim oculos eruit, et sub custodia retrusit. Sed non post multos dies Hunaldus corona capitis deposita et monachi voto promisso, in monasterium, quod Radis insula situm est, intravit, filiumque suum Waifarium in principatu reliquit ». Radis insula hodie a Gallis *l'île de Ré* vulgo nuncupatur, in Oceano Aquitanico posita, de quo Hadrianus Valesius in Not. Gall. de *Waifario* duce, qui Ecclesiæ parum æquus fuit, pluribus infra.

ZACHARIÆ ANNUS 5. — CHRISTI 746.

1. *Pestilentia bubonis dicta per populos serpit et grassatur.* — Redemptoris annus sequitur septingentesimus quadragesimus sextus Indictionis decimæ quartæ, quo bello civili inter se mutuo confligentes Sarraceni in Syria, Mauvias sibi subjicit Emesam, Damascum, Heliopolim, et Hierosolymam. Quo etiam tempore post tenebras terræ motus prodigiosi facti sunt in Syria et Palæstina, et pestis ingens in Calabria et Sicilia incipiens, invasit demum Constantinopolim. De his enim ista Theophanes : « A quarta, inquit, Augusti usque ad Octobris kalendas tenebræ factæ sunt caliginosæ ». Et paulo post : « Anno sexto imperii Constantini, factus est terræ motus magnus in Palæstina, et circa Jordanem et totam Syriam, mense Januario, hora quarta, et multa millia, quin et innumerabilia hominum mortua sunt : Ecclesiæque et monasteria corruerunt, et maxime penes eremum sanctæ civitatis ».

2. Eodem anno pestilens morbus e Sicilia et Calabria incipiens, veluti quidam ignis depascens, ad Monobasiam et Helladem, atque interjacentes insulas venit per totam quartam decimam Indictionem, flagellans impium Constantinum, et cohibens ab insania, quam adversus sanctas Ecclesias et sanctas ac venerabiles imagines intentabat. Verum ille, ut Pharao quondam, incorrectus permansit. Sane pestilentia hæc, bubonis dicta, discurrens, decima quarta Indictione, ad regiam pervenit urbem. Cœperunt autem fieri subito tam in hominum vestimentis, quam in sacris Ecclesiarum indumentis, et in velis cruciculæ plurimæ veluti ex oleo designatæ. Facta est ergo hinc tristitia et defectio animi multa propter dubium ejusmodi signum. « Venit nihilominus et divinitus indignatio, dissipans incessanter non solum urbis cives, sed et in omnibus suburbanis ejus degentes. Factæ vero sunt et phantasiæ in multis hominum, qui in exthasi (extasi) facti, existimabant se cum peregrinis quibusdam (ut putabant) et trucibus faciebus comitari : et eos, qui in itinere obvii fiebant, se quasi amicos salutare ac colloqui fingebant. Notatis vero iis, quæ dicebantur ab eis, hæc postea referebant. Contemplabantur autem eosdem domos ingredi, et alios quidem ex domo deferre, alios autem vulnerare. Contigit autem eorum, quæ dicta sunt ab eis, plurima, ut viderunt, fieri ». Ita quidem significans Deus non ob aeris ista fieri intemperiem, sed immissiones esse per angelos malos, ut alias factum vidimus superioribus temporibus.

3. Quæ igitur cœpit hoc anno pestilentia et sequenti grassata est, tertio quoque anno majoribus perseveravit incrementis : nam pergit Theophanes : « Præterea vernali tempore primæ Indictionis magis extensa est, æstivo autem prorsus incendit, ita ut integræ quoque domus penitus clauderentur, nec essent qui non haberent mortuos sepelire. Ex necessitate itaque multa excogitatum est, quod super animalia tabulæ sternerentur, et ita super has impositi mortui deferrentur : pari modo et alii in plaustris suprapositi mortui deferrentur. Cum autem repleta fuissent universa tam scilicet urbana, quam suburbana monumenta, et cisternæ quoque sine aqua, et lacus et plurimæ vineæ, necnon et interiores horti, qui intra veteres muros erant ad hujusmodi capessendam sepulturam, effossi sunt. Et ita vix omnia hæc ad tantam necessitatem sufficere valuerunt; omni autem domo calamitate repleta propter depositionem, quæ impie facta est ab imperatoribus sacrarum imaginum ». Hucusque de his Theophanes : jungens simul tres annos, quibus eadem pestilentia Constantinopolim in primis depasta est.

4. Sed quæ breviter de his habet Theodorus Studita in oratione de S. Platone, hic sunt breviter recitanda, utpote ab auctore dignissimo scripta, qui et suæ ætatis res est prosecutus. Dum enim agit de avis suis Sergio et Euphemia hac peste defunctis, ex quibus ipse Theodorus genitus esset, hanc subjicit de his narrationem : « Quoniam, inquit, illis temporibus cælestis ira inflicta est (res enim me admonet, ut de hac dicam; quippe quæ publicam intulerit calamitatem, non in paucis aliquibus regionibus ac civitatibus versans, sed velut Ægyptiacum quoddam flagellum ex alia in aliam civitatem transiens) ac vel maxime in regia urbe

Byzantio malum illud fuit. Hi vero, quos diximus semper memorabiles, e vita excesserunt. Non alienum autem fortasse fuerit utilitatis causa mortis etiam ipsius genus conscribere. Narratio enim hæc talis est, quæ illorum animos terrere possit, qui prudenter eam intellexerint. Repente in singulorum vestibus salutaris crucis signum cæruleo colore, velut a manu aliqua pulcherrime pingente, sed Dei potius digito, et superna manu expressum cernebatur. Quicumque ergo talis deprehensus fuerat, divulgabatur, ac statim mors illi afferebatur.

5. « Eodem die aliquis mortuum efferebat, et ipse mortuus efferebatur. Duo simul in feretro, quatuor in jumento portabantur : onera corporum miserabilium semper recens cumulata. Lamentationes ubique, et voces miserabiles undique resonantes. Qui mortuorum cadavera efferebant, tam multis oneribus sufficere non poterant : itaque deerant, qui tot mortuos sepelirent. Claudebantur domus, urbis regiones inanes fiebant, sepulcra ipsa implebantur, cum intra duos menses urbs celeberrima, et multis millibus hominum habitata, jam deserta, et talis fere sit facta, ut si a nullis habitaretur. Hæc illius impii Constantini temporibus acciderunt, a quo imago Christi contumeliose spreta, et a nefario illo homine, ac populi corruptore simulacra erroris nominata : imo vero Christus ipse noster Deus ab eo despectus fuit : siquidem honor imaginis ad eum refertur, cujus est ipsa imago, ut divinus Basilius quodam loco ait : Hæc Dei virga (ut aliquis diceret) prima fuit justissima, qua peccantes homines instruerentur, nosque a summa nostra malitia revocati emendaremur : ita, inquam, illa, quæ ad salutis viam his cunctis dux est, qui ejus correctionem prudenter et æquo animo accipiunt ». Hucusque Theodorus sublime philosophatus. Sed de rebus Orientalibus hactenus.

Hoc anno, quo absolvitur secundus atque tertius incipit numerari Rachisis regis Longobardorum annus, ipse rex conventum coegit omnium principum Longobardorum, ut publicis initis comitiis, una simul de legibus agerent Longobardorum, vel emendandis, vel addendis : quas ex sententia omnium bene dispositas, hoc itidem anno secundo regni ejus, Indictione decima quarta, hac Præfatione præposita promulgavit :

6. *Leges Longobardorum a rege Rachi emendatæ.* — « Quoniam gloriosissimus et præcelsus Rotharis hujus Longobardorum gentis princeps, sibi Deo inspirante, leges inseruit atque innovavit, ut omnes intentiones et dissensiones malorum regali studio resecaret : equidem statuit, ut cuncti successores ejus, quæ sibi Deo inspirante, aspera et dura cognoscerent, illa ad mollitiem et pietatis adducerent gratiam. Deinde successor ejus Grimoald præcellentissimus rex, dum studiose ac vigilanter singulorum considerans necessitates, quæ illis melius complacuere ad cultum salutis, augendo minuendoque adduxit. Post hunc vero gloriosissimus et Orthodoxæ fidei cultor, atque hujus gentis gubernator, et noster per Dei omnipotentiam nutritor Luitprandus eximius, ac præcelsus, ac sapientissimus princeps, persistens in Dei operibus, et quotidianis vigiliis, omnipotentia (omni continentia) et sobrietate ornatus, sicuti a Deo promeruit, per ipsius inspirationem omnia dicentem, reliquit, et in edicti pagina cum suis Longobardis judicibus confirmavit. Idcirco per Redemptoris nostri providentiam ego divino auxilio fretus Rachis præcellentissimus et eximius princeps anno regni mei secundo, die kalendarum Martiarum, Indictione quarta decima, dum cum gentis nostræ, id est, Longobardorum judicibus, tam de Austriæ, quam de Tusciæ, vel Neustriæ finibus, universa quæ a decessoribus nostris statuta sunt, sollicite considerassem, quædam ibi justa, et quædam peragenda cognovimus, etc. » Satis hæc ad institutum et rerum gestarum temporis ordinem.

Anno periodi Græco-Romanæ 6239. — Anno Æræ Hispan. 784.— Anno Hegiræ 129, inchoato die 22 Septemb. Fer. 5. — Jesu Christi 746. — Zachariæ papæ 6. — Constantini Copronymi 27 et 6.

1. *Saraceni bellis intestinis inter se divisi.* — A num. 1 ad 6. — Baronius ex Theophane juxta versionem Anastasii variis annis gesta recitat. Theophanes enim ad annum v Constantini imp. qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, scribit : « Hoc anno collectis omnibus copiis cum Marvam (Saracenorum califa) bello contigit Suliman (qui nepos erat Ibraimi quondam califæ), militumque septem millibus ex exercitu desideratis superatur, et fugitivus per Myram se recipit,

atque inde in Persidem. Emeseni quoque, ut Heliopolitæ et Damasceni seditione adversus Marvam excitata, occlusis civitatum portis ingressum negaverunt. Is filio adversus Dachaccum copiosa militum manu misso, ipse Emesam versus arma dirigit, et urbem mensium quatuor spatio in potestatem recipit. Interea Dachac ingentibus copiis stipatus accessit: cum quo Marvam in Mesopotamia prœlio congressus, multis occisis, ipsum vivum captum neci tradidit. Dum hæc geruntur, Constantinus Germaniciam invadit, exercitumque in Syriam et Dulichiam emittit, commodam ex Arabum bellis vincendi occasionem nactus. Arabes etiam ex eis urbibus inermes eductos et in fidem suam receptos, necnon patris consanguineos cum pluribus Syris Monophysitis hæreticorum nota inustis Byzantium transtulit: quorum reliquiæ Thraciam incolentes in hodiernum usque diem Trinitatem in hymno ter sancto crucifigentes Petri Fullonis mentem tenent, et in ea perseverant. Porro a die decima usque ad decimam quintam Augusti tenebræ fuerunt caliginosæ. Eo tempore Marvam parta victoria, et Edessa recepta, consanguineos Isam et libertos omnes occidit: muris etiam Heliopoleos eversis, viros auctoritate præstantiores e medio sustulit, cæteros vero, qui in his urbibus superfuere, mutilavit ». Hæc præsenti anno contigere, ex iisque intelligimus, imperium Saracenicum jam inclinasse, quod magis ex dicendis sequentibus annis patebit.

2. *Palæstina magno terræ motu quassata.* — Magna pestis, de qua fuse Baronius, ad annos sequentes propagata. Theophanes enim ad annum VI Constantini imp. kalendis Septemb. præsentis Christi anni inchoatum, ait: « Hoc anno mensis Januarii die decimo octavo, hora quarta, magnus terræ motus in Palæstina, circa Jordanem, et in omni Syria factus est, adeo ut multæ hominum myriades ac pæne infinitæ perierint, et Ecclesiæ monasteriaque conciderint, et maxime circa sanctæ civitatis solitudinem ». Loquitur de hoc terræ motu Elmacinus in Historia Saracenica, sed illum alligat cum anno Diocletiani CLX, die XXIX Augusti anni Christi DCCXLIII inchoato, aitque: « Reversi sunt in Ægyptum die vicesimo primo mensis Tubæ (mensis Ægyptiaci, cujus dies XXI concurrit cum die XVI Januarii nostri) qua nocte magnus ortus terræ motus multas urbes destruxit, pereuntibus incolis sub ruinis: et multæ naves in mari submersæ sunt. Aiunt autem illum terræ motum universalem fuisse per omnes regiones, ad extremum usque Orientem, eaque nocte sexcentas in Oriente urbes dirutas fuisse, hominesque et animalia innumera occubuisse ».

3. « *Immanis pestis hoc et sequenti anno grassatur.* — Pergit Theophanes: « Hoc eodem anno lues pestilentialis a Cilicia et Calabria primum exorta, atque velut ignis sensim depascens per Monobasiam et Græciam, adjacentesque insulas pervagata, tota Indictione decima quarta irreligiosum Constantinum flagellavit, si modo potuisset ab ea, qua in Ecclesias et venerandas imagines ferebatur insania, retrahere et compescere; ipse tamen prout quondam Pharao in malis obduratus et inemendatus perseveravit. Pestilens illud bubonis virus ad imperatricem usque urbem propagatum est Indictione decima quinta. Ac primum quidem inviso quodam modo, et derepente corpora invadebat; tum vero in hominum vestibus et in Ecclesiarum sacris indumentis cruciculæ plurimæ oleagineo liquore conspersæ conspiciebantur. Quo signo quid portenderetur, cum homines ignorarent, in magnum mœrorem animique angustias in circumvicina urbis regione adducti sunt. Exinde plures hominum in mentis alienationem conjecti variis sese phantasiæ figuris, vel spectris, et sensuum stupore permiserunt illudi: adeo ut cum peregrinis et terriculantis facici hominibus, ut sibi videbatur, societatem ac iter habere se putarent, et quos etiam velut amicos, ubi occurrerent, compellarent, ac cum ipsis colloquerentur, et quæ ab ipsis dicerentur, observantes, aliis enarrabant. Eosdem insuper in domos penetrantes, quosdam ex obviis vel plane conficere, vel gladiis vulnerare conspiciebant. Sed et pleraque ex iis, quæ ipsi viderant, ita fieri contigit ». Accidere hæc a kal. Septemb. anni Christi DCCXLV, quo Indictio XIV auspicata est, et durarunt usque ad vernum tempus anni DCCXLVIII, quo Indictio prima in cursu erat. Subdit enim Theophanes:

4. *Iterumque anno* DCCXLVIII. — « Insequente autem primæ Indictionis vere magis ac magis serpere et grassari contagium: circa messem vero ita ejus incendium exarsit, ut quamplurimæ domus incolis penitus orbæ clauderentur, ac sepeliendis mortuis amici vivi deficerent. Ex necessitatis igitur in hunc modum urgentis angustia animantibus in quadrum adinvicem junctis, ac suis clitellis instructis, trabeculas, quibus affixi asseres, superponere, ac ita mortuorum cadavera in tumulum efferre excogitatum est: et cadavera rursus cadaveribus congesta coacervabant curribus exportanda. Cum vero tam urbis, quam suburbiorum monumenta mortuis corporibus oppleta exundarent, cisternas atque etiam piscinas exsiccatas, necnon vineas excavare et effodere coacti, hortos quoque veteribus muris cinctos, ad hujusmodi humanorum cadaverum sepulturæ officium destinare compulsi sunt: ac ne vix quidem eo pacto hujusmodi necessitati exhauriendæ suffecerunt. Porro cum omnes familiæ ex ista calamitate nimium, ob sacrarum imaginum impie jussam a principibus abrogationem, diminutæ vel penitus deletæ apparerent, derepente Agarenorum classis Alexandriæ instructa Cyprum, ubi Romana classis stationem agebat, appellere visa est. Cum vero Cibyrrhæotarum dux Agarenos in Ceramæa portu occupatis ejus faucibus ex improviso strenue fuisset adortus, et mille hostium dromonibus tres solos evasisse narrant ». De eadem peste et Saracenorum classe fuse Nicephorus in Breviario historico.

5. *Rachis rex leges Longobardorum confirmat.* — Ad num. 6. *Rachis* Longobardorum rex leges a *Rothari* et Luitprando ejus decessoribus latas confirmavit, « anno regni mei secundo, die kalendarum Martiarum, Indictione quarta decima », inquit Rachis in suarum legum Præfatione. Quare Baronius mortem *Luitprandi*, et initium *Rachis* regis cum anno DCCXLIV accurate alligavit, et is nonnisi post kalendas Martias illius Christi anni regnum inierat; alioquin præsenti anno die prima Martii secundum regni sui annum numerare non potuisset. Imo nonnisi post diem IV ejusdem mensis regnare cœperat. Ughellus enim tom. II Italiæ sacræ hujus regis diploma refert, quo confirmantur *Thomæ* episc. Placentino bona a suis antecessoribus concessa : « Actum Ticino in palatio, quarta die mensis Martii, anno DCCXLVI, anno felicissimi regni nostri secundo, Indict. XIV feliciter.

6. *S. Virgilius fit episc. Saltzburgensis.*— Ante hunc annum *sanctus Virgilius*, quintus Salisburgensis Ecclesiæ episcopus, ex Hibernia, ubi natus erat, in Galliam venit, ubi a Pippino Francorum principe apud Carisiacum exceptus fuit, qui eum *secum fere duobus annis propter Dei amorem retinuit.* Cumque Saltzburgensis Ecclesia proprio careret episcopo, *Pippinus*, cui Bavaria et tota Norica provincia subjectæ erant, transmisit Virgilium ad *Otilonem* Bavariæ ducem, illique episcopatum Saltzburgensem concessit. Electionem suam *ferme duorum annorum spatiis* Virgilius dissimulavit, sed tandem unctionem episcopalem suscipere consensit, « ordinatusque est a provincialibus præsulibus anno Nativitatis Domini DCCLXVI, XVII kal. Julii », vel, ut alia lectio habet, *anno Nativitatis Domini* DCCLXVII. Hæc fere de verbo ad verbum ex ejus Vita excerpta, cujus auctor anonymus, sancti Eberhardi episcopi itidem Saltzburgensis discipulus, medio sæculo XII floruit, ut videre est apud Mabillonium sæc. III Benedict. part. 2, ubi eam ex Canisio tom. II Antiq. Lect. recitat. Verum is anonymus non minus in chronologiam peccat, quam Egilwardus monachus in Vita sancti Burchardi episcopi Wirtzburgensis, ideoque sicuti in Vita Burchardi retinenda narratio, et notæ chronologicæ plerumque parum curandæ, ac corrigendæ; ita et in Vita sancti Virgilii. Quomodo enim *Virgilius* eo Christi anno, postquam biennio cum *Pippino*, alteroque biennio cum *Otilone* duce mansisset, episcopus consecrari potuit; cum *Otilo* anno DCCXLVIII e vivis excesserit? præterea poeta incertus in versibus *de Ordine comprovincialium pontificum,* in Epitaphio Virgilii testatur, eum fere per annos quadraginta episcopatui Saltzburgensi præfuisse, et tamen in ejus Vita mors illius copulatur, vel cum an. DCCLXXX, vel cum an. DCCLXXXV, secundum diversas lectiones. Quare verum esse non potest quod in ea habetur, *Virgilium* vicesimo aut circiter post currentem anno episcopum dictum fuisse. Unde cum anno DCCLXXXV, ut eo anno videbimus, animam Deo reddiderit, hoc circiter anno episcopus ordinatus est aliquo die kalendarum Julii mendose in ejus Vita descripto. Ita vera erunt hæc Epitaphii Virgiliani carmina :

Quique regebat ovans præsentis culmina sedis
Ferme quater denos caris cum fratribus annos.

7. *S. Virgilius diversus a Virgilio a S. Bonifacio accusato.* — Ejus labores in populis *Carinthiæ* convertendis infra ex eodem auctore narrabimus. Hic tantum receptissima opinio, quæ *sanctum Virgilium* confundit cum alio Virgilio, quem sanctus Bonifacius in Epistola ad Zachariam papam data accusavit, quod discordias inter se et *Odilonem* Bajoariæ ducem seminaret, confutanda. Eam amplexus est Baronius an. DCCXLIV, num. 1, et DCCXLVIII, num. 2, et Velserus lib. 5, sanctum Virgilium his verbis excusat : « Sit verisimile, inquit, aut purgasse se *Virgilium* Pontifici, sive coram, sive per litteras, aut cognitis invidorum utrinque fraudibus, ultro, quod inter bonos solet, in gratiam esse reditum. Sane *Bonifacius* toto deinde septennio superfuit, neque istius tamen dissensionis præterea vestigium apparet ». Verum sanctus *Virgilius* hac excusatione non indiget, cum ab illo Virgilio, qui cum *Sidonio* adversus Bonifacium de *forma baptismi* disputavit, diversus sit. Sicut enim hoc tempore præter *Sidonium* istum vixere duo alii Sidonii, quorum alter episcopus Constantiensis ac abbas Augiæ, alter vero Laureacensis episcopus; sic præter *Virgilium* ejus socium extitit alius *Virgilius*, qui postea Salisburgensis episcopus fuit. Præterea *Virgilius*, qui *Bonifacium* accusavit, Romam eam ob rem profectus est, ut manifeste deducitur ex Epistola Zachariæ ad Bonifacium, quæ ordine est CXL inter Bonifacianas, in qua dicit Pontifex de Virgilio : « Aiens quod et a nobis esset absolutus, ut unius defuncti ex quatuor illis episcopis, quos tua illic ordinavit fraternitas, diœcesim obtineret ». Si enim absolutus fuit, seu, ut nunc loquimur, dimissus a Zacharia, eum Romam profectum fuisse oportet. Sed in Vita sancti Virgilii nulla, neque discordiæ cum *Bonifacio*, neque ullius profectionis Romanæ mentio. Quare minime dubitandum, quin sanctus *Virgilius* alius sit a Virgilio illo, cujus patria ignoratur; cum tamen sanctum Virgilium Hibernum fuisse testentur ejus Vita, hujusque Epitaphium laudatum. Hic porro monendus est lector, Baronium anno DCCXLVIII, num. 3 et seqq., ubi eam Epistolam refert, usum esse exemplari valde depravato, in quo phrases integræ deerant, et in quo loco citatorum verborum legebatur, *dicens, quod a nobis accepisset licentiam*, quæ sunt verba alicujus scioli modum loquendi illis temporibus usitatum non intelligentis.

8. *Carolomannus bello Alamannico confecto de sæculo deserendo cogitat.* — Annalista Metensis hoc anno habet : « Karlomannus, cum vidisset Alamannorum infidelitatem, cum exercitu fines eorum irrupit, et placitum instituit in loco, qui

dicitur Condistat. Ibique conjunctus est exercitus Francorum et Alamannorum. Fuitque ibi magnum miraculum, quod unus exercitus alium comprehendit atque ligavit absque ullo discrimine belli. Ipsos vero, qui principes fuerunt cum Theobaldo in solatio Odilonis contra invictos principes Pippinum et Karlomannum, comprehendit et misericorditer secundum singulorum merita correxit. Eodem quoque anno Karlomannus princeps germano suo Pippino confessus est, quod vellet sæculum derelinquere, et Dei omnipotentis se servitio mancipare. Inde utrique se germani præparaverunt. Unus videlicet, id est, Karlomannus, ut pergeret ad limina Apostolorum Petri et Pauli : Pippinus vero laborabat, ut ipsum cum summo honore et muneribus magnis destinaret ». Bellum quoque Alamannicum huic anno refigunt annales Nazariani, Petaviani, et Masciacenses, quod Annales Æginhardi et Tiliani auctiores in præcedentem perperam retrahunt. Continuator Fredegarii in Appendice bellum istud anno sexto regni Carolomanni peractum scribit, sed illud aliter ac annalista Metensis refert.

9. *Hispania fame afflicta.* — Isidorus Pacensis pag. 23, hæc Æra DCCLXXXIV accidisse testatur : « Nonas Aprilis, (legendum, tertio nonas Aprilis, ut feria mox memoranda indicat) die Dominica, hora prima, secunda feria et tertia, cunctis Cordubæ civibus prospicientibus, tres soles miro modo lustrantes, quasi pallentes cum falce ignea smaragdinea præcedente fuerunt visentes, eoque ortu fame intolerabli omnes partes Hispaniæ nutu Dei habitatores suos Angeli ordinati fuerunt vastantes », ubi Angeli non proprie, sed figurate ponuntur. Fames hæc ab auctoribus Arabicis notata. Emendator Mazarineus post hoc verbum, *vastantes*, e Codice Ms. addit : « Per idem tempus Petrus Toletanæ sedis diaconus , pulcher apud Hispaniam habebatur melodicus , atque in omnibus Scripturis sapientissimus , habitatores in Hispalim propter Paschas erroneas, quæ ab eis sunt celebratæ, libellum Patrum atque diversis auctoribus pulchre compositum conscripsit », sed loco, *habitatores*, legendum videtur, *ad habitatores*.

ZACHARIÆ ANNUS 6. — CHRISTI 747.

1. *Carolomannus, relicto regno, Romam vexit, monasticam vitam in Cassini monte profitetur, virtutibus clarescit.* — Septingentesimus quadragesimus septimus, Indictione decima quinta incipit annus, quo Carolomannus nuntio remisso sæculo, monasticam vitam amplexus, Cassinense cœnobium, in agro Aquinate positum, adiisse antiquorum omnium assertione narratur. Quod ad tempus spectat, id vetus Francorum Chronicon, a Pithæo in lucem vindicatum, testatur his verbis : « Septingentesimo quadragesimo septimo anno Carolomannus, relicta, quam tenebat, potestate, Romam vadit, ibique mutato habitu, in Cassinum ad sanctum Benedictum secedit, et monachus efficitur ». Hæc ibi, et alii idipsum hoc anno [1] ; Ado autem Viennensis, Regino et alii plures, superiori id anno factum affirmant.

[1] Sigeb. in Chron. et Lambert. hoc anno.

2. Cæterum neque hoc neque superiori anno id accidisse, Zachariæ papæ Epistolæ ad Bonifacium Moguntinum episcopum potius persuadent : atque primum in Epistola ad eum scripta anno sequenti, Indictione prima, adhuc fuisse Carolomannum in principatus Francorum dignitate, una cum fratre Pipino, haud obscure ostendit his verbis [1] : « Conforta etiam dilectissimos nobis Orthodoxos episcopos, sacerdotes atque levitas, cæterosque clericos, religiosos abbates et monachos, pariterque gloriosissimos duces, etc. » Per duces namque et principes, ipsum significasse Carolomannum atque Pipinum, aliæ plures ejusdem Pontificis litteræ docent. Quin etiam et in Epistola ejusdem Pontificis data itidem ad Bonifacium Indictione quinta, anno videlicet Redemptoris septingentesimo quinquagesimo primo, itidem de iisdem simul principi-

[1] In Vita S. Bonif. l. II. c. 8.

bus facta mentio reperitur his verbis[1]: « Quod de principibus Francorum scripsisti, etc. » Illud quidem certum est, Pipinum post fratris discessum, neminem sibi aliquem cooptasse in collegam, sed solum totius Francorum regni habenas administrasse. Hæc igitur, quoad tempus spectant, consideranda proponimus: rei vero gestæ narrationem, de qua nunquam contigit dubitari, ab antiquioribus petamus. In Vita S. Bonifacii ista habentur[2], ubi de donatione facta ab eodem Carolomanno Fuldensi cœnobio, a S. Bonifacio ædificato, narratio texitur.

3. His auditis, Carolomannus lætatus est, cunctisque proceribus suis convocatis, preces sancti episcopi eis exposuit, et coram illis locum illum tradidit episcopo, dicens: Quicquid eo in loco, quem petis, meæ est ditionis, ab hodierno die in jus Domini transfero, ita ut ab Occidente et Oriente, Septentrione et Meridie ad tria millia passuum illi assignentur. Hac facta traditione, misit nuntios, qui nobiles omnes Grapheldensis regionis convocarent, eosque obnixe precarentur, ut quicumque intra eos quos diximus limites juris aliquid haberet, monasterio a S. Bonifacio construendo in Dei cultum largiretur. « Ubi innotuit nobilibus principis petitio, mox cum omni devotione, Deo et S. Bonifacio venerandoque abbati Stumis (Sturnis) quicquid illic juris haberent, tradiderunt. Ut autem firma esset ad omnem posteritatem ea traditio, Carolomannus, qui hujus auctor erat, chartam suæ donationis scribi jussit, eique suum sigillum impressit ». Hæc de donatione monasterio facta præmisimus, ut ostendatur, quod secundum illud Evangelicum[3]: « Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ recipiet ». Carolomannus erga sanctos monachos propensior cum esset, eamdem a Deo meruit gratiam consequi, ut et ipse monachus efficeretur. De quo auctor ista mox subdit:

4. « Hæc, et id genus alia faciens Carolomannus, cum in Dei timore magis ac magis proficeret, nec tamen in habitu sæculari eam posset, quam vellet, vitæ servare integritatem, partem optimam elegit, quæ non posset ab illo auferri. Nam relictis omnibus hujus mundi opibus et honoribus, ad Cassinum montem, ubi tunc arctissimæ vitæ monasticæ disciplina vigebat, profectus est, ibique monachus factus est, Pipino fratri regni omnia committens. Qui paterna fraternaque potitus dignitate, cum esset Major-Domus, ut tunc dicebatur, camdem curam et sollicitudinem, et devotionem, quam ejus frater, tam erga divina, quam sæcularia negotia præ se tulit, per omnia se accommodans ad sancti Bonifacii consilia ». Hæc auctor. Sed sancti principis extorris mundi, cæli incolæ vestigia assectemur. Quid autem acciderit, ubi per Alpium juga pervenit ad S. Galli cœnobium, audi ex Walfrido Strabone, qui ejusdem sancti res gestas conscripsit:

5. « Carolomannus itaque paucorum decursibus evolutis annorum, ob amorem regni cælestis, sæcularis gloriæ pompam deposuit, et cum causa quietioris vitæ Romam tenderet, in viciniam supradicti loci adveniens, ad idem monasterium causa devotionis accessit, audiensque assiduis signorum virtutibus eumdem locum pro beati viri meritis a Domino illustrari, dixisse fertur: Tenuis quidem hic locus est facultate, sed pro meritis beati Galli celebri diffamatus rumore. Cumque vellet ibidem degentibus aliquod suæ largitatis conferre solatium, sed retractaret a negotiis se regni disjunctum implere non potuisse: quod voluit fratri rescripsit, ut sui amoris intuitu eidem monasterio aliquod regiæ largitatis solatium dignaretur impendere. Cum igitur ab Othmaro abbate præsentatam Pipinus princeps accepisset Epistolam, annuens petitioni fraternæ, libellum, quem Benedictus pater de cœnobitarum conversatione composuerat, eidem abbati tradidit, etc. » Sed cum Carolomanno hic aliquantulum remoremur.

6. Ex quo enim mentio de miraculis facta est fieri solitis ibidem ad sepulcrum sancti Galli: quid his temporibus Carolomanni acciderit, accipe ab eodem auctore Walfrido Strabone: « Temporibus igitur Carolomanni Majoris-Domus miraculum memoria dignum per meritum sancti Patris effectum, huic operi inserere judicavimus. Vir quidam pauperculus in pago quodam ex summa devotione cum uxore sua ad cellam beati Galli causa orationis properare disposuit. Cujus intentione devotionis, dum mulier pallulam, quam in loco sancto oblatura erat, contextam paravisset, involvit ea formellam ceræ, quam simul oblatum ire cogitabat, et in arca sua inter alia vestimenta reposuit. Contigit autem dum ire pararent, domum illorum, cum omnibus quæ intra villam erant rebus, igne cremari. Cumque consumptis omnibus, flamma cessante, sopitum fuisset incendium, cœperunt inter favillarum cumulos ferramentorum reliquias quæritare. Et ecce inveniunt (mirum dictu) ceram pallula involutam inter cinerem et carbones, nihilque in eis læsionis apparuit: cum ipsam arcam, et quicquid aliud in ipsa repositum erat, penitus consumpsisset incendium. Viso igitur tantæ virtutis miraculo, benedixerunt Deo, et iter, quod disposuerunt, peregerunt: et narrantes fratribus quæ gesta fuerant, obtulerunt donarium, quod huic voto consecratum, in supremis non poterat perire periculis. Servatæ sunt eædem res in testimonium post futuris usque ad tempora Othmari abbatis ». Et inferius idem Walfridus subjicit ista: « Illud quoque miraculum, quod quarto anno Carolomanni regis (principis) in pago, cujus mentionem fecimus, contigit, libet memoriæ commendare.

7. « Pauperculus quidam juxta regiam possessionem, quæ Rotumvila dicitur, commanens,

[1] In Vita S. Bonif. l. II. c. 10. — [2] In Vita S. Bonif. l. II. c. 13.— — [3] Matth. x.

dum ad cellam sancti viri Dei pergere voluisset, nec haberet aliquid, quod ob devotionis indicium illuc deferre potuisset: diabolo suadenti consentiens, atrium cujusdam divitis irrupit, et alveare cum melle et apibus furtim auferens, intulit domui suæ; apibus deinde exstinctis, ceram conficit. Et non multo post inter vicinos et amicos cum hoc furtivo munere ad Ecclesiam venerabilis Galli perrexit. Cumque singuli, quod attulerant, obtulissent: is, qui contra fas offerre voluit de rapina donarium, ceram reperit in lapidis durissimi rigorem mutatam. Ingenti itaque timore perculsus, uni eorum, qui secum venerant, reatum suum confessus est. Qui deinde cum custodibus Ecclesiæ quæ facta fuerant indicaret, fama hujus miraculi mira celeritate cunctis innotuit». Sed pauca hæc ex multis; ad institutum satis. Jam Carolomannum de mundi totius superati victoria trophæa inferentem in Urbem, triumphantemque de sæculo spreto sequamur.

8. Ubi per Flaminiam veniens obvium Soractem montem prope in agro Veientano positum adspexisset; memoriaque ingessisset, nobilitatum illum esse latebris sancti Silvestri et aliorum sanctorum virorum, qui ibidem vitam monasticam excoluissent: ejus juga conscendens, cum omnia, quæ illic erecta fuerant ædificia, jugi bello Longobardorum solo esse æquata conspiceret: ut ibidem erigeretur monasterium, atque sancti Silvestri memoria restitueretur operam dedit. Hæc cum multi affirment, tamen tradunt alii ipsum monasticam illic exercuisse disciplinam: nam audi quæ apud Eginhardum in Vita Caroli Magni leguntur: « Carolomannus, incertum quibus de causis, tamen videtur quod amore conversationis contemplativæ succensus, operosa temporalis regni administratione relicta, Romam se contulit in otium, ibique habitu permutato, monachus factus, in monte Soracte apud Ecclesiam beati Silvestri constructo monasterio cum fratribus secum ad hoc venientibus, per aliquot annos optata quiete perfruitur. Sed cum ex Francia multi nobilium ad vota solvenda Romam solemniter commearent, et eum veluti dominum quondam suum præterire nollent, otium quo maxime delectabatur, crebra salutatione interrumpentes: locum mutare compellunt. Nam cum hujuscemodi frequentiam suo proposito officere vidisset, relicto monte, in Samnium provinciam ad monasterium S. Benedicti, situm in arce Cassina secessit, et ibi quod erat reliquum temporalis vitæ, religiose conversando, complevit». Hæc Eginhardus reliquis antiquior, ex quo Aimoinus ista breviter collegisse visus est verbis istis:

9. « Carolomannus Romam profectus, dimissa sæculari gloria, habitum mutavit, et monasterium in honorem S. Silvestri in monte Soracte ædificavit, ubi quodam tempore persecutionis, quæ sub Constantino imp. facta est, sanctus Silvester latuisse fertur. Ibique aliquandiu commoratus, meliori consilio, hoc loco dimisso, ad monasterium sancti Benedicti in Samnio provincia, juxta Cassinum castrum constitutum, Deo serviturus venit, ibique monachicum habitum suscepit». Hæc auctor.

Porro res tantæ admirationis ab omnibus sæculi hujus et aliis reperitur auctoribus scripta, licet in aliquibus paulo diversus alter ab altero. Nam Anastasius Bibliothecarius, in Zacharia Pontifice ista habet: « Hujus Pontificis temporibus Carolomannus filius Caroli Francorum principis, præsentis vitæ relinquens gloriam atque potestatem terrenam, ad beatum Petrum Apostolorum principem devotus cum aliquantis suis advenit fidelibus; seseque Dei contulit Apostolo, atque in speciali habitu fore spondens permansurum, clericatus jugum ab eodem sanctissimo suscepit Pontifice. Et post aliquantum temporis ad beati Benedicti, quod in Aquinensium finibus situm est, profectus est monasterium, in quo et suam finire vitam jure professus est jurando». Hæc Anastasius, præteriens commorationem ejus in monasterio montis Soractis.

10. At generosus animus ille, qui calcato penitus mundo, sublimem Christianæ philosophiæ attingere conatus est verticem, non sic induit monachum, ut una simul principem latentem intus includeret, sed exuit penitus, ut nec signum quidem in se remanere passus sit veteris hominis, in novum novo cum habitu in omnibus transformatus, procul abhorrens ab eo, quod reprehendit S. Basilius in nobili quodam, sed ignavo mundi contemptore, dicens: « Senatorem perdidisti, et monachum non fecisti ». Nam audi quæ dicat[1] Regino de eodem Carolomanno: « Cum adhuc Romæ (seu magis prope Romam in Soracte) positus in monasterio, quod sibi ædificaverat, ab omnibus propter regiam nobilitatem, et quod majus est, propter contemptum regni terreni et gloriam præsentis sæculi veneraretur, et laudibus extolleretur: timens vir Deo plenus favorem laudis humanæ, qui tanta pro Christo reliquerat, fugam magis arripere disposuit, quam vanæ gloriæ subjacere. Et hoc tantummodo uni fido socio confessus est, quem ab infantia in omnibus fidelem probaverat, et cum eo noctu, omnibus aufugit insciis, et ad Cassinum montem usque pervenit, nihil secum portans ex omnibus bonis, quæ corpori erant necessaria, nudus Christum secutus est. Et juxta morem portam monasterii pulsans, colloquium patris monasterii expetiit. In cujus præsentiam cum venisset, mox in terram corruit: se homicidam esse, se reum omnium criminum protestans, misericordiam exposcit, pœnitentiæ locum exquirit». Quod autem se homicidam confessus sit Carolomannus, certe quidem haud putamus voluisse mentiri (quod Christiano quavis ex causa non licet) sed cum pluribus adversus Barbaros prœliis decertasset, multos ab eo cæsos homines contigisse quis dubitat? Quod igitur in justo bello sine peccato vel levi ab eo factum esset,

[1] Regino in Chron anno 576.

ille ea bene ad humilitatem sectandam usus occasione, homicidam se esse professus est. Pergit vero Regino :

11. « Pater cum hominem peregrinum esse cognovisset, interrogat cujus patriæ, aut gentis esset. At ille confessus est se Francum esse, et ex Francia propter talia scelera migrasse, exilium libenter ferre paratum, tantum ut patriam cælestem non amitteret. Spiritualis pater ejus precibus annuens præcepit eum in cella novitiorum recipi una cum suo collega, probari secundum quod regula jubet, et tanto arctius, quanto barbaræ et ignotæ gentis homo erat, implens illud Apostolicum[1] : Probate spiritus, si ex Deo sunt. Itaque probatus in omni patientia, sociatus est congregationi una cum collega. Post emensum anni circulum professus est stabilitatem, conversationem monasterii, obedientiam secundum regulam sancti Benedicti. Cœpit autem irreprehensibiliter inter fratres conversari, omnibus virtutibus pollens.

« Accidit autem, ut juxta quod mos est, ad coquinæ officium hebdomadarius deputaretur. Quod cum libenter quidem faceret, sed in multis ignoranter offenderet, coquus vino æstuans, ei alapam dedit, dicens : Ita te fratribus deservire oportet ? Cui ille nihil motus, placido vultu respondit : Indulgeat tibi Dominus, frater, et Carolomannus. Neque enim cuiquam suum nomen prodiderat, ne agnosceretur. Rursus cum in quibusdam cibariis administrandis errasset, a coquo percussus est : cui eadem, quæ supra, imprecatus est. Et cum tertio a coquo crudeliter cæderetur, indignatus ille comes individuus suæ peregrinationis, quod tantus vir a tam vili persona tam contumeliose afficeretur, jam ferre non valens, arripuit pilum, unde panis, in olera patrum mittendus, conterebatur, et cum omni adnisu percussit, dicens : Nec tibi Deus parcat, serve nequam, nec Carolomannus indulgeat.

12. « Fratres, hoc audito, valde commoti sunt, quod homo alienigena et pro misericordia receptus talia facere præsumpsisset : protinus ergo custodiæ mancipatur, ut die sequenti talis præsumptio acrius vindicaretur. In crastinum productus de custodia, in medio conventu sistitur. Percunctatus cur manus extendere in fratrem ministrum ausus fuisset? Respondit : Quia, inquit, vidi servum nequiorem omnibus, virum meliorem et nobiliorem omnibus, quos in terra conversari scio, non solum verbis dehonestare, sed etiam plagis afficere. Furore nimio exagitati, quod eum, qui peregrinus venerat, cæteris prætulisset, interrogant, quis esset ille, qui bonitate et nobilitate omnes anteiret, cur saltem patrem monasterii non excepisset ? Ille necessitate compulsus, celare non valens (Deus jam manifestari volebat) ait : Iste est Carolomannus quondam rex (princeps) Francorum, qui pro Christi amore regnum et gloriam mundi dereliquit : qui de tanta excellentia ita se humiliavit, ut modo a vilissimis personis, non solum contumeliis afficiatur, verum etiam verberibus affligatur. Quo audito, tremefacti a sedibus surgunt, pedibus ejus se prosternunt, veniam postulant de contemptu, ignorantiam profitentur. Ille contra in terram provolutus, cum lacrymis negare cœpit, hæc non esse vera, non se esse Carolomannum, sed hominem peccatorem et homicidam, collegam suum timore correptum propter commissum piaculum hæc excogitasse. Quid plura ? cognitus ab omnibus, cum magna reverentia est observatus ». Hactenus Regino.

At nec puto hic mendacii arguendum esse eumdem Carolomannum, cum se eum esse negavit. Etenim quod sciret monastica professione abjici veterem hominem et novum indui, secundum quod monet Apostolus, dicens[1]: « Exspoliantes veterem hominem, induite novum, qui secundum justitiam creatus est et sanctificationem veritatis ». Hoc sensu, se non illum esse, jure dicere posse putavit.

13. Quod autem dicat Regino, ex hoc tempore cultum fuisse magna veneratione eumdem Carolomannum ; ita quidem ipse jure putavit. Verum qui venerat Christi opprobria consecuturus, haud carere voluit illis : qui enim semel exierat extra castra, crucis improperium portans, vilissimis mancipari servitiis exoptavit. Nam audi, quæ Leo Ostiensis[2], post narrata illa, quæ Anastasius tradit, statim subjungit : « Sub prædicti abbatis Petronacis regimine cum omni humilitate et devotione Domino serviens, aliquot transegit annos. Non autem otiosum erit, quanta humilitatis, quantaque obedientiæ exempla idem princeps ediderit in monasterio, ad posterorum exemplum litteris tradere.

14. « Cernens enim præfatus abbas ita Carolomanni fervere propositum, volensque juxta mandatum regulæ ipsius explorare patientiam, perseverantiamque cognoscere, paucarum ovium, quæ erant in monasterio, curam illi tentavit adjungere, ut quotidie ad pascendum educeret, pascentes custodiret, pastasque reduceret. Quam ille obedientiam, ac si ex ore Domini ferventer amplexus, satagebat quotidie quæ sibi fuerant imperata perficere. Post paucos dies cum longiuscule pascendas duxisset oves : latrunculi quidam repente irruentes, aliquas ex eis nitebantur violenter abripere. Tum ille constanter occurrens : Oves, inquit, curæ meæ commissas auferre vos nulla ratione permitto ; de me autem, quod vobis permiserit Dominus, facere non contradico. Illi autem perversæ mentis homines eum penitus exspoliantes, abire cœperunt. At Carolomannus detegi pudenda non ferens, femoralia tantum ab eis violenter eripuit ; cætera patienter illos auferre permisit. Abbas vero probare volens, an vera esset, an simulata ista patientia, cœpit eum vehementer arguere, eique segnitiam ac stultitiam exprobrare : cum ille nihil excusans, ad omnia se peccasse fatebatur. Jubetur ergo vestiri et ad opus solitum regredi.

[1] Joan. IV.

[1] Coloss. III. — [2] Leo Ostiens. Chron. Cassin. l. I, c. 7.

« Cum vero die quadam oves a pastu reduceret, una ex eis ægra claudicare cœpit. Videns ergo propterea ad constitutam horam occurrere nullatenus posse: claudicantem oviculam imposuit humeris suis, sicque cum omnibus ad monasterium rediit. Sed dum rediret, oviculæ, quam gestabat humeris, perfundi eum lotio contigit. Quod ille quondam præpotens, ille regia dignitate conspicuus tanta patientia pertulit, tanta animi virtute toleravit, ut ne oviculam quidem idcirco deposuerit, neque ulla prorsus ratione murmuraverit. Id cum abbati nuntiatum fuisset, admirans tanti viri mansuetudinem, ac prorsus regiam humilitatem, divinoque spiritu plenum animadvertens, præcepit, ut jam illo opere omisso, juxta positum hortulum, ut sciret, excoleret ». Hucusque de his Leo. Quot autem annis monachus vixerit, inferius suo loco dicturi sumus.

15. At unde tanta ista manarint, et quis catechista extiterit, qui docuerit reges philosophari, aperit Wilibaldi assectator in rebus gestis S. Bonifacii episcopi Moguntini, cum ait [1]: « Carolomanno longe alia mens fuit, quam scilicet insecutor esset monastici ordinis. Qui licet antequam esset sancti Bonifacii concionibus institutus, de Christiana religione parum sciverit: attamen illius adhortationibus in timore et amore Dei ita perfectus esse cœpit, ut humana simul et divina sapienter disponeret, nihilque jura sæcularia absque divini cultus administratione, cui monastica vita adjuncta est, proficere non ignoraret ». Et inferius [2] de eodem his verbis: « Princeps ergo Carolomannus, quem diximus, quamvis adjacentium regionum bellis infestaretur, non tamen iis potuit a sacrorum locorum et servorum Dei procuratione retardari; nimirum persuasum habens, arma spiritualia, quæ sunt virtutes animi, multo esse potiora validioraque armis manufactis, neque ullam habens fiduciam in multitudine exercitus, si virtutes spirituales abessent, convenienter illi propheticæ sententiæ [1]: Non salvatur rex per multam virtutem, et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ. Itaque dum omnia Christianæ religionis jura (ut ex superioribus potest animadverti) tum in pseudochristianis, tum hæreticis profligandis, ad sancti Bonifacii consilium peregisset, illius etiam votis, etc. » Dignus profecto tanto magistro discipulus.

16. Divini Spiritus opus fuisse quis neget, primum ut ipse Carolomannus primogenitus filius cum fratre Pipino æqua jura servarit, dum in præfectura Francorum vixit, summaque pace vinculum fraternæ charitatis absque ulla vel levi saltem læsione salvum in omnibus custodierit; atque demum totum se Deo dedens, quod in hoc mundo possidebat, ipsi reliquerit? Mirabitur autem magis quisque Carolomannum ita philosophantem, qui præstantem ipsius virtutem bellicam perspectam habeat: bellicosissimo enim patre genitus, ut catulus leonis non degenerans a parente, mox post obitum patris, rebellantes principes Aquitaniæ Homaldum, Bajoariæ Odilonem, grassantes Saxones superavit, et nova tentantes Alemannos prœliis victos compescuit. Jamque pacatis omnibus, Francorum regno subditis regionibus, imperanti Spiritui tantum cedens, fratri, quem sciebat fortitudine consilioque præstantem, cuncta relinquens, seipso fortior factus, vincendo seipsum, immortalem apud Deum et homines est gloriam consecutus.

[1] Vit. Bonif. l. I. c. 36. apud Sur. tom. III. die V Junii. — [2] Ibid. l. II. c. 13.

[1] Psal. XXXII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6240. — Anno Æræ Hispan. 785. — Anno Hegiræ 130, inchoato die 11 Septemb. Fer. 2. — Jesu Christi 747. — Zachariæ papæ 7. — Constantini Copronymi 28 et 7.

1. *Carolomannus fit monachus.* — Ad num. 1 et seqq. *Carolomannus* Francorum princeps, postquam varia Concilia celebrari curavit, *Fuldense* monasterium anno DCCXLIV fundavit (licet Baronius num. 3 id perperam hoc anno factum scribat), et magnam rei Christianæ et Ecclesiasticæ curam habuit, mundum currenti anno reliquit, ut testatur continuator Fredegarii, qui narrata expeditione Alamannica anno superiori confecta, ait: « Sequenti curriculo annorum Carolomannus devotionis causa instinctu succensus, regnum una cum filio suo Drogone manibus germani sui Pippini committens, ad limina beatorum Apostolorum Petri et Pauli Romam in monachorum ordinatione perseveratu-

rus advenit». Idem hoc anno scribunt annalistæ Metensis, Nazarianus, Petavianus, Masciacensis, et auctor Chronici San-Dionysiani. Ad hæc Cointius hoc anno num. 3 refert ex libro I Antiquit. Fuldens. cap. 4, chartulam Bonifacianam *de finibus et terminis monasterii Fuldensis,* quæ scripta reperitur, *anno Dominicæ Incarnationis* DCCXLVII, *principatus vero nobilium virorum Karlmanni et Pippini fratris ejus anno* VI, *mense Martio*, XXII *die.* Quare ea die Carolomannus iter in Italiam nondum susceperat, et valde hallucinati sunt Æginhardus, et aliqui alii, qui anno superiori hanc Carolomanni profectionem consignant. Quod mirum videri non debet de Æginhardo; cum in ejus Annalibus chronologia per annos circiter decem sequentes vitiosa sit.

2. *Postquam quintum Concilium celebrari jussit.* — Antequam principatum dimitteret *Carolomannus*, Concilium celebrari voluit, in quo quatuor Concilia generalia ab omnibus admittenda esse decretum fuit. Est illud inter ea, quibus Bonifacius præfuit, quæque Carolomanni et Pippini jussu celebrata sunt, ordine *quintum*, ut diserte asserit Willibaldus in Vita sancti Bonifacii cap. 10, antequam de ejus martyrio capite insequenti verba faciat. Hujus Concilii neque Baronius, neque collectores Conciliorum, neque Serarius in Historia Moguntina, nec denique recentes historici meminerunt; est illud tamen magni momenti, cum ex eo constet, ante annum DCCXLII, nullum a Bonifacio Concilium coactum fuisse, et post Germanicum primum eo anno habitum, quatuor tantum alia ab eo indicta, et non plura, videlicet Liptinense, Suessionense, Germanicum II, et Germanicum III. Hæc porro Willibaldi de hoc quinto Concilio verba : «Convenientibus in unum episcopis et presbyteris, diaconibus atque clericis, omnique gradu Ecclesiastico, quos inclytæ recordationis Carolomannus dux (ita loquitur Willibaldus, quia hæc post Carolomanni mortem scripsit) sub regni sui imperio accersere fecit, QUINTUM SYNODALE FACTUM EST CONCILIUM : in quo Bonifacius archiepiscopus Moguntinæ civitatis, ipso Carolomanno consentiente ac donante, pontificatui præsidens, Romanæ Ecclesiæ Sedisque Apostolicæ legatus, quatuor primitus principalium Synodorum numerosa canonum constituta, etc., ob salutare doctrinæ cælestis augmentum admonuit conservari». Memorat postea Willibaldus quatuor priora Concilia generalia et præcipuos hæreticos in iis damnatos, subditque : «Ita equidem apud Franciam omni funditus eradicata hæreticorum perfidia, et extirpata iniquorum conjuratione, legis divinæ augebantur (loco, *aucta sunt*, juxta horum temporum loquendi modum) incrementa, et Synodales generalium Conciliorum canones recipiebantur (loco recepti sunt); Synodalisque spiritualis Concilii episcoporum congregatio juxta præfinitam authenticæ constitutionis definitionem pariter conveniebat (loco convenit), etc., quam ob causam hic sanctus Domini antistes hac solertissimæ sollicitudinis cura inspiratus, plebem a pestifera tortuosi serpentis persuasione eripere curavit, et Carolomannum ducem ad congregandum supradictum Synodorum conventum sæpissime incitavit». Quatuor aliæ Synodi a Bonifacio ad reparandam Ecclesiasticam disciplinam et aliqua peculiaria negotia congregatæ : quinta vero ob solam quatuor Synodorum OEcumenicarum receptionem indicta, in quantum conjicere licet (1). Hæc itaque Synodus V Bonifaciana in nova Conciliorum Editione prætermittenda non erit.

3. *Quintum illud Concilium Pontifici Rom. gratissimum.* — Hoc ubi accepit Zacharias papa, quam sibi gratum fuerit, Bonifacio significavit, litteris datis *kalendis Maii*, *imperante piissimo Augusto Constantino*, *anno* XXIX *imperii ejus*, *Indictione prima*, ut videre est apud Baronium anno DCCXLVIII, num. 3 et seqq., quia eo anno litteræ illæ scriptæ : « Suscepimus et Chartam de vera et Catholica fide conscriptam, quam cum dilectissimis nobis episcopis partis Francorum tua direxit reverenda fraternitas : hanc itaque reserantes, nimio gaudio sumus repleti, innumerabilesque gratias egimus Deo omnipotenti, qui unanimitatem eorum ad societatem nostram revocare dignatus est ». Charta enim illa fidei Catholicæ nonnisi in aliqua Synodo ab episcopis subscripta fuit, sed non in alia, quam in quinta inter Bonifacianas, et quidem præsenti anno, antequam *Carolomannus* sæculo renuntiaret, et postquam sanctus Bonifacius Moguntiæ sedem metropolitanam fixit; cum Willibaldus asserat eam habitam esse

(1) Nisi mea me fallit conjectura, suspicor Carlomannum iter Romanum nonnisi post diem sextam Junii hujus anni suscepisse ; quod colligo ex collatione duplicis præcepti ejusdem Carlomanni pro monasterio Stabulensi in Collect. vet. monum. tom. II, col. 19 et 20. Horum aliud datum est *Augustas die* XV, *in anno quinto regnante Hilderico* (*Childerico*) *rege.* Porro si Childerici regnum cœpisse admittatur cum Pagio anno DCCXLII, ante diem VII iduum Septembris, ejusdem regis annus quintus vel ad annum DCCXLVI, vel ad sequentem DCCXLVII nos ducet. Si enim anno DCCXLII ante diem XV Augusti exordium regni illius admittatur, tunc quintus ejus annus diem XV Augusti anni DCCXLVI signat ; quæ vicissim dies annum DCCXLVII postulat, si Childericus nonnisi post diem XV Augusti anni DCCXLII rerum potitus fuit. Vix autem credimus referendum esse præceptum illud ad annum DCCXLVII, alioqui enim profectio Romana Carlomanni, hoc anno facta, nimis differretur. Igitur Præceptum nostrum ductum est facile ab anno DCCXLVI, et ex eo probatur Childericum anno DCCXLII, ante diem XV Augusti regni solium ascendisse. Quin et die VI kal. Julii jam regnabat, ut probat Charta Sichaldi ab auctore gestorum episcoporum Cenomanensium ad Gauzoleni Vitam relata. Cum enim illa data sit *VI kal. Julii anno* X, *regnante Chilperico rege*, nonnisi ad annum DCCLI pertinere potest ; cum sequenti anno die illa Junii Chilpericus jam e regno excessisset. Si ergo eo anno et die decimum regni jam numerabat Chilpericus, patet utique ante diem illam anno DCCXLI regium titulum assumpsisse.

Aliud vero Diploma ejusdem Carlomanni signatur *die* VI *Junii*, *regnante Hilderico rege.* Hanc Chartam quæ Carolomanni *testamentum* ibidem appellatur, posteriorem esse præcedenti ex eo constat, quod in priori continetur restitutio locorum quorumdam, quæ ex donatione avi sui Pippini monasterio debebantur, nec ad id usque tradita erant ; in hoc vero loca quædam suo monasterio munifice largiatur. Quis autem credat illum prius dedisse sua, quam reddidisse aliena ? Spectat igitur præceptum istud ad annum DCCXLVII, ac plane demonstrat pium hunc principem die VI Junii hujus anni nondum cucullum induisse.

MANSI.

præsidente *Bonifacio archiepiscopo Moguntinæ civitatis.*

4. *Respondetur ad dubia Baronii.* — Baronius suspicatur, *Carolomannum* nondum anno sequenti sæculum deseruisse, quod Zacharias papa in Epistola ad Bonifacium *Indictione prima*, anno scilicet sequenti data, dicat : « Conforta etiam dilectissimos nobis Orthodoxos episcopos, sacerdotes, atque levitas, cæterosque clericos, religiosos abbates et monachos, pariterque gloriosissimos duces, etc. » Per *duces* namque et *principes*, inquit Baronius, *ipsum significasse Carolomannum atque Pippinum, aliæ plures ejusdem Pontificis litteræ docent.* At Zacharias papa in Epistola inter Bonifacianas CXXXVII scribit, « universis episcopis, etc., abbatibus, cunctis etiam ducibus, comitibus per Gallias et Francorum provincias constitutis », et tamen in ipsismet litteris se *ducum* nomine viros privatos intelligere significat, dum ait : « Juxta nostram commonitionem, mediantibus filiis nostris Pippino et Carolomanno principibus vestris ». Quare Baronii argumentum nullam vim habet. Præterea dicit Baronius, in Epistola ejusdem Pontificis ad Bonifacium Indictione quinta data, anno scilicet DCCLI, de iisdem simul principibus his verbis fieri mentionem : *Quod de principibus Francorum scripsisti*, etc. Ita quidem legitur, tam in editione Surii ad diem V Junii, quam sequitur Baronius, quam in editione Mabillonii sæc. III laudata, sed tam in editione Serarii lib. 3 Rer. Mogunt. cap. 14, quam in editione Sirmondi, is librariorum error corrigitur, et ex accuratioribus Mss. legitur : *De episcopis autem Francorum, et palliis scripsisti*, etc. Quare *Carolomannum* hoc anno regnum abdicasse extra omnem controversiam in posterum esse debet.

5. *Carolomanno monacho facto, Grifo e custodia educitur.* — Annalista Tilianus ad an. DCCXLVI, loco scilicet non suo, scribit de Carolomanno : « Tunc Karlomannus Romam perrexit, ibique se totondit, et in Sarepte (legendum, Soracte) monte monasterium ædificavit in honore sancti Silvestri : ibique aliquod tempus moram faciens, et inde ad sanctum Benedictum (monasterium nempe Casinense) pervenit, et ibi monachus fuit ». Fusius eadem narrat annalista Metensis ad an. DCCXLVII, qui addit : « Eodem anno Pippinus omnium Francorum generaliter princeps, misericordia motus, fratrem suum Gripponem de custodia, in qua eum germanus suus Carlomannus recluserat, liberavit, et ipsum fraterna dilectione honoratum in palatio suo habuit, deditque illi comitatus et fiscos plurimos ». Grifo seu Grippo mortuo Carolo Martello patre bellum contra fratres temere moverat, indeque sub custodia detinebatur. Verum illum hoc anno libertate donatum, tam annalista Metensis, quam quidam alii asserunt, et testantur novos ab eo tumultus anno sequenti in Austrasia concitatos esse, ut ibi videbimus.

6. *Pippinus adversus Saxones bellum gerit.* — Interim Pippinus bellum contra Saxones redintegrat, eosque vincit. Continuator enim Fredegarii in Appendice, narrata Carolomanni profectione Romana, ait : « Eodem anno more consueto fidem, quam germano suo promiserant, mentiri conati sunt. Qua de causa adunato exercitu ad eos pervenire compulsus est; cui etiam reges Winidorum seu Frisiorum ad auxiliandum uno animo convenerunt. Quod videntes Saxones consueto timore compulsi, multis ex eis jam trucidatis et in captivitate missis, regionibus eorum igne concrematis, pacem petentes juri Francorum sese, ut antiquitus mos fuerat, subdiderunt; et ea tributa, quæ Clotario quondam præstiterant, plenissima solutione ab eo tempore deinceps esse reddituros promiserunt. Ex quibus plurima multitudo videntes se contra imperium Francorum rebellare non posse, propriis viribus destituti, petierunt sibi Christianitatem sacramenta conferre. Ita auctor barbarus ».

7. *Duæ Francorum legationes ad Zachariam PP.* — Anno superiori *Pippinus*, episcopis, abbatibus ac proceribus Francorum consentientibus, Romam *Ardobanium* presbyterum misit, ac per eum a Zacharia papa responsionem petiit ad varia Capitula, ad quæ respondit *Zacharias* papa anno currenti *nonis Januarii*, ut anno DCCXLIV, num. 4 et seqq. demonstravimus, ideoque quæ ibi in medium attulimus, huc revocanda. Legatio quoque Romam a Francis hoc anno missa est, quæ *Zachariam* de sede metropolitana Moguntiæ fixa certiorem redderet, quod liquet ex responsoriis Zachariæ ea de re litteris, de quibus agemus anno sequenti.

8. *Synodus Cloveshoviæ habita.* — *Cuthbertus* Dorovernensis episcopus videns in plerisque tepere spiritum illum, qui Anglo-Saxonum Ecclesiam paulo ante illustrarat, cum *Ethelbaldo* Merciorum rege, cui Cantii parebant, egit, oravit manum pio operi porrigere, invitavitque peramice, ut episcoporum Synodo interesse vellet. *Ethelbaldus* a sancto Bonifacio monitus, et ad meliorem frugem conversus, *Cuthberti* consilium integre probavit, et Concilio interesse voluit. Quare vocati sunt ad illud ex omni pæne Anglo-Saxonum provincia episcopi, ii præsertim, qui Dorovernensi archiepiscopo suberant, ad oppidum in Cantio, quod a clivo edito, cui insidet, *Clyffe* vulgo dicitur : et quia regiuncula illa, Tamesim inter et Medwegum fluvios *Ho* vocatur, Synodi locus *Clivesad Ho*, et facta inde voce *Cloveshovia* ab auctoribus appellatur, ut inquit Alfordus hoc anno num. 1 et seqq., ubi omnia, quæ ad istam Synodum pertinent, explicat. Malmesburiensis Capitula hujus Synodi recenset unum et triginta, sed Spelmannus tom. I Concil. ex eodem forte manuscripto, quo usus est Malmesburiensis, omnia Acta fusius exponit. Concilium « Septembris mensis initio, anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo quadragesimo septimo, Indictione XV, anno autem regni Edibaldi regis Merciorum (qui tunc aderat cum suis principibus ac ducibus) tri-

gesimo secundo », ut in ejus Præfatione legitur. Hinc confirmatur quod tom. II hujus Criticæ asseruimus, Anglos scilicet Indictionem non inchoasse a kalendis Septemb. sed a die XXV ejusdem mensis; alioquin Acta hujus Synodi non Indictione XV, sed Indictione prima insignita fuissent. Notabilis est quintus canon: « Quinto disputatum est loco, ut episcopi monasteria, si tamen ea fas est ita nominare; quæ utique, quamvis temporibus istis, propter vim quamdam tyrannicæ avaritiæ, ad religionis Christianæ statum, nullatenus immutari possint: id est, quæ a sæcularibus non divinæ scilicet legis ordinatione, sed humanæ adventionis præsumptione, utcumque tenentur: tamen pro salute animarum in eisdem commorantium, adire debeant, sit necesse. Et ut inter cætera exhortamenta prævideant, ne sine sacerdotis ministerio, aliquod eorum deinceps debilitatum periclitetur, juvantibus ad hoc eorum possessoribus ».

9. *Moritur S. Wigbertus abbas Fritislariensis.* — Hoc anno mortuus est *sanctus Wigbertus* Fritislariensis in Hassia abbas primus, et quidem in suo monasterio, e quo ejus reliquiæ circa an. DCCLXXX translatæ sunt in *Herosfeldense* monasterium in Hassia ad Fuldam amnem positum, quod cœptum est ædificari anno DCCXXXVI, ut diserte docet Lambertus Schafnaburgensis, ejusdem cœnobii Historiographus, licet Cointius anno DCCXLV, num. 80, ejus conditum in annum DCCL differat, non solum contra auctoritatem ejusdem Lamberti; sed etiam S. Eigilis Fuldensis abbatis in Vita S. Sturmii abbatis Fuldensis primi, ubi indicat ejus fundationem factam esse annos novem ante constructionem monasterii Fuldensis, quæ ad annum DCCXLIV pertinet. Vitam *sancti Wigberti* Fritislariensis abbatis primi scripsit Servatus Lupus abbas Ferrariensis initio sæculi noni, et recitatur a Mabillonio sæc. III Benedictino part. I. Wigbertus Anglo-Saxo vocatus est in Germaniam a sancto Bonifacio, ei futurus in prædicatione solatio, « quo tempore dux Francorum Carolus rerum potiebatur. Neque multo post ad amplissimum pontificalis gradum dignitatis Moguntiaci divina gratia provectus » Bonifacius Wigbertum cœnobio suo Fritislariensi magistrum præfecit, ubi diu conversatus est Wigbertus; cumque *sacræ professionis studium longo usu* ejus discipuli illic imbibissent, Bonifacius illum transtulit ad regimen monasterii *Ordorfensis* in Thuringia prope Erfurtum oppidum positi. *Illic tritis aliquot annis*, cum ancipiti morbo subinde laboraret, a S. Bonifacio obtinuit, ut ad prius reverteretur cœnobium, ubi die incerto mortuus est. Hæc Lupus.

10. *Alio anno mors ejus collocari non potest.* — Tria de sancto Wigberto in controversiam adducta. Primum annus ejus obitus, quem Cointius anno DCCLIV, num. 101 et seqq. co anno, Mabillonius vero loco laudato præsenti consignat. Sed Cointium hac in re hallucinatum esse penes me certum. Lupus enim initio ejus Vitæ ait: « Nec cuiquam hæc ideo judicentur infirma, quod octingentesimo trigesimo sexto anno Dominicæ Incarnationis, Indictione autem quarta decima, præsens opusculum cudens, ante nonaginta annos acta repetere videar »; ab anno autem præsenti ad an. DCCCXXXVI anni nonaginta intercurrunt. Nec satisfacit Cointius anno DCCXXXIII, num. 11, ubi dicit, Lupum annos illos XC a sua præfectura deducere; cum Lupus de rebus ante annum XC, et ante Wigberti mortem transactis se scribere diserte profiteatur. Præterea Lambertus Schafnaburgensis, insignis rerum Germanicarum scriptor, ait: « Anno DCCXLVII, sanctus Wigbertus migravit a sæculo ». Quæ verba idem Cointius de quodam alio Wigberto a Fritislariensi diverso intelligenda putat; cum tamen Rabanus, qui Germanus erat, unius sancti Wigberti in Germania confessoris, et quidem ad diem XII mensis Augusti, mentionem faciat.

11. *Wigbertus anno* DCCXXXII *abbas creatus.* — Secunda controversia est, an *sanctus Wigbertus* abbas Fritislariensis a Bonifacio nuncupatus fuerit, antequam ipsemet ad archiepiscopatum Moguntinensem eveheretur. Mabillonius Wigbertum anno DCCXLV, Cointius anno DCCXLVI abbatem creatum existimant, omnesque alii supponunt, id contigisse postquam Bonifacius Moguntinæ civitatis episcopus fuit; quod Lupus laudatus id insinuare videatur, et ipsemet *Wigbertus* in Epistola inter Bonifacianas LIII ad Glestinburgenses monachos scripta asserat, *Bonifacium archiepiscopum* sibi ex Anglia venienti obviam processisse. Verum vulgaris hæc sententia sustineri non potest; cum enim *sanctus Wigbertus* currenti anno vivere desierit, aliquot annos monasterium *Fritislariense* rexerit, et aliquot alios monasterium *Ordorfense*, et postea adhuc superstes fuerit, ut Lupus in ejus Vita diserte docet, quomodo præfectura ejus desumi potest ab eo tempore, quo Bonifacius archiepiscopus Moguntinus dictus est, ab anno scilicet DCCXLV, aut ab insequenti? Ad hæc monasterium *Fritislariense* circa annum DCCXXXII conditum, et *sanctum Wigbertum* abbatem primum illius fuisse inter omnes convenit; quis ergo illud ab anno DCCXXXII ad DCCXLV administravit? aut si quis alius ejus præfectus fuit, quo pacto sanctus Wigbertus abbas ejus primus dici potest? Lupus itaque, qui anno DCCCXXXVI, quo studiorum causa in Fuldensi monasterio versabatur diaconus, et a Bruno abbate Hersfeldensis monasterii incitatus, sancti Wigberti Vitam scripsit, benigne interpretandus est, quando inquit, « neque multo post ad amplissimum pontificalis gradum dignitatis Moguntiaci divina gratia provectus » Bonifacius Wigbertum Fritislariensi præfecit monasterio. Bonifacius enim, qui anno DCCXXIII archiepiscopus regionarius, seu nulli sedi affixus, creatus est, ante annum quidem DCCXLV aut insequentem Ecclesiæ Moguntinensi alligatus non fuit, sed post mortem scriptores, qui de rebus ab eo jam archiepiscopo gestis locuti sunt, ad duplex illud *archiepiscopatus* genus sæpius non respexere, et sicut post mortem dictus est archiepiscopus Moguntinus; ita

ab eo jam archiepiscopo peracta, Bonifacio archiepiscopo Moguntino plerumque adscripsere, illam archiepiscopatus distinctionem parum curantes : sicut in communi loquendi usu recte dicimus ante Constantinum Magnum Constantinopolim varios habuisse episcopos, licet revera illi tantum fuerint episcopi Byzantii, quod oppidum postea *Constantinus* Constantinopolim appellavit. Mitto similia exempla passim obvia.

12. *Diversus a Wigberto monacho Glastoniensi.* — *Sanctus* itaque *Wigbertus* an. circiter DCCXX in Germaniam venit, ubi jam Bonifacius erat. « Nec multo postquam in Germaniam venerat », inquit Lupus, qui addit, *neque multo post* eum dictum archiepiscopum Moguntinum, Wigbertum abbatem Fritislariensem nuncupasse, ideoque circa annum DCCXXXII, quo hujus monasterii fundamenta jacta sunt. Hæc enim adverbia *non multo post*, aliaque tempus exprimentia magnam latitudinem habent, ut sæpius in hac Critica ostendimus, et modo breve, modo longum temporis spatium denotant. Quoad *Wigbertum*, qui in Epistola Bonifaciana LIII ait, se a *Bonifacio* archiepiscopo peramanter acceptum esse, Wigbertus ille a Fritislariensi, qui antequam Bonifacius archiepiscopus esset, in Germaniam venit, diversus fuit, ut anno DCCXIX, num. 5 et seqq. diximus, ex quo plura huc revocanda.

13. *Cujus monasterii monachus fuerit.* — Tertia denique controversia est, cujus monasterii Anglicani *sanctus Wigbertus* monachus fuerit. Qua in re cum omnes arbitrati fuerint, laudatam Epistolam LIII inter Bonifacianas monachis Glestinburgensibus datam, attribuendam esse *sancto Wigberto*, eum etiam monachum *Glentisburgensem* fuisse autumarunt. Verum falso illo præjudicio everso liquet, illum incerti monasterii monachum extitisse. Mabillonius citatus fatetur, in Catalogo virorum illustrium Glastoniensium seu Glentisgaburgensium sanctum Wigbertum locum non habere, *nisi ipse designetur nomine* Viberti episcopi *e Glastonia assumpti*, *qui anno* DCCC *obiisse fertur*. Verum in monasterio Anglicano refertur historia cœnobii Glastoniensis ex Ms. Bibliothecæ Cotonianæ et pag. 8 dicitur : « Vibertus episcopus monachus Glastoniæ, obiit anno Domini octingentesimo », ideoque verba illa de sancto Wigberto intelligi non possunt ; cum is episcopus non fuerit, et longe ante annum DCCC vitam cum morte commutarit. Quæ fuse nobis pertractanda fuere, quod confusio Wigbertorum multos errores pepererit.

14. *Continuatio belli civilis inter Saracenos Hispaniæ.* — Califatum Saracenorum gerente *Jezido*, bellis civilibus in Hispania flagrantibus, missus prorex *Abulcatar*, qui postquam illuc pervenit, motus omnes sedavit, et « sollicite sibi commissam curat gerere patriam », inquit Isidorus Pacensis pag. 21, sed cum *superbos Hispaniæ* domuisset, occisus est, et Toban a rebellibus in ejus locum subrogatus. Is anno uno Hispaniæ præfuit, eoque demortuo *Juzephus* ad Hispaniarum regimen sublimatus, ut videre est apud Rodericum in Hist. Arab. cap. 18, anonymum Andalusianum, et Isidorum Pacensem, cujus locus corruptus in exemplari Pampilonæ edito pag. 22, hic nobis ex anonymo Mazarineo restituendus ; magni enim ille momenti, cum inde certum deducatur argumentum adversus scriptores doctissimos, tam Gallos, quam Hispanos, qui contendunt *Isidorum Pacensem* in annis Hegiræ putandis communem calculum secutum non esse. Habetur ibidem : « Anno Constantini..... tertio (inter voces has *Constantini* et *tertio* hæc inserenda : Secundo, Arabum CXXVIII, Maroan II, Tooba in Hispaniis regno Abulcathar cum adjutore Imael (seu Zimael, vel Simael) ablato, a cunctis, ut vir belliger, et genere plenus præficitur pro uno anno ; sicque eo propria morte perfuncto Juzab ab omni senatu palatii, in Æra DCCLXXXV, anno imperii Constantini) tertio, Arabum CXXIX completo (in exemplari impresso male habetur CXXXIX : sequuntur postea hæc verba), vel incipiente XXX, Maroan III, mirifice, ut senior et longævus (nempe Juzephus) acclamatur in regno ». Addo ex Ebnalgoutia scriptore Arabe, Abulcatar exeunte anno Hegiræ CXXVIII, id est, sub finem æstatis anni Christi DCCXLVI dignitate motum, Toaban exeunte anno Hegiræ CXXIX, eadem scilicet tempestate anni Christi DCCXLVII vita functum, et paulo post *Juzephum* seu *Josephum* Hispaniis præfectum, id est, *incipiente* CXXX, ut recte Isidorus auctor coævus habet. Qui annus CXXX mense Septembri currentis Christi anni exorditur. Hæc observare hic placuit, ut imposterum lever onere demonstrandi Isidorum Pacensem annos Hegiræ modo, quo alii omnes putare.

ZACHARIÆ ANNUS 7. — CHRISTI 748.

1. *Bonifacio de pluribus rebus papam consulenti respondet Zacharias, datis etiam ad alios episcopos litteris.* — Qui sequitur annus septingentesimus quadragesimus octavus, prima notatur Indictione, quo contigit S. Burchardum episcopum Wirceburgensem, sive Herbipolensem, Romam ad Zachariam Pontificem se conferre, cui ad eumdem Pontificem sanctus Bonifacius Moguntinus episcopus litteras dedit, ex quibus id quod de ejus adventu Romam asseritur, redditur manifestum. Qui ejusdem Burchardi res gestas est prosecutus [1] Egilvardus, duplicem ponit Burchardi Romam adventum, priorem una cum Bonifacio, posteriorem una cum Folrado, misso a Pipino pro regno Francorum a Summo Pontifice impetrando; quos omnes quidem ab hoc esse diversos, tempora diversa declarant; quamobrem testificatione litterarum Zachariæ Pontificis, tertio cum Romam venisse dicendum erit. Porro auctorem, quem diximus Egilvardum, in iis quæ temporum sunt, optassemus accuratiorem fuisse, redarguendum in eo potissimum, dum episcopatus Wirceburgensis ab eo ponitur institutus anno Domini septingentesimo quinquagesimo primo: sed ex litteris Zachariæ Pontificis erroris arguitur, quibus testificatio nulla certior esse potest.

2. Quod autem ad S. Bonifacii res pertinet: cum nimis valde sceleratorum numerus excrevisset, et complures conspersi essent inter fidelem populum impii sacerdotes; atque inter alios esset quidam Sampson genere Scotus, qui negabat sanctum baptisma esse necessarium ad salutem: de his omnibus idem Bonifacius censuit monendum esse Romanum Pontificem. Adjecit etiam de Virgilio (de quo superius) apostolico plane viro querelas, quas tamen non veritas, sed calumnia eidem suggessisset: primum quidem quod odia sereret inter ipsum atque Bajoariæ ducem; deinde quod falso jactaret, se ab Apostolica Sede nactum vacantem episcopatum: denium vero quod diceret, novum reperiri mundum, qui alio sole atque alia luna illustraretur. Verum omnia ista in Virgilium ad Bonifacium primo, inde vero per eum ad Zachariam perlata, vanum prorsus fuisse commentum pravorum hominum arte contextum, declararunt eventa; siquidem ut inania penitus evanuerunt. Etenim cum Pontifex, his acceptis, facultatem dederit Bonifacio, ut congregato Concilio, Virgilium ab Ecclesia pelleret sacerdotioque privaret, et nec quicquam hujusmodi factum appareat, imo contrarium, cum perseveraverit ipse auctus etiam episcopatu in suscepta semel apostolica functione, atque longe lateque Evangelium in gentes finitimas propagarit: quis non intelligat accusationes illas vanas cognitas penitus evanuisse; eosdemque apostolicos viros apostolico spiritu animoque pari junxisse dexteras ad opus quod susceperant Evangelii? Cum etiamsi Bonifacius neglexisset, Zacharias papa, qui vindex exsurgens de mittendo in Urbem Virgilio litteras ad ducem Bavariæ dedit, imo et suis litteris eumdem cum collega Sidonio Romam se vocaturum promisit: si aliquod scelus intercessisset, nequaquam inultum reliquisset. Quod ergo tot litteris post hæc inter Bonifacium et Zachariam papam intercurrentibus, nulla prorsus de his mentio amplius facta sit: plane ea omnia, ut fide vacua atque penitus falsa, fuisse abolita intelliguntur. Cæterum ipsum Virgilium solemnibus ritibus inter sanctos relatum a Gregorio nono Rom. Pontif. vetera monumenta testantur. Sed videamus Zachariæ litteras ad Bonifacium redditas, quibus ea omnia, quæ ipse Bonifacius ad Zachariam scripserat, innotescunt :

3. « Reverendissimo fratri Bonifacio coepiscopo Zacharias servus servorum Dei [1].

« Sacris liminibus beati Apostolorum principis Petri et nostris obtutibus præsentatus præsens Burchardus dilectus nobis episcopus sanctitatis tuæ attulit affatus, per quorum scripta agnovimus, magnum te habere certamen in prædicatione Evangelii Domini nostri et exhortatione sanctæ fidei, quam per beatum Petrum et vas electionis Paulum,

[1] Apud Sur. die XIV Octob. tom. V

[1] Bonif. l. II. c. 8. tom. II. Ep. Rom. Pont. Ep. Zach.

cæterosque Apostolos traditam suscepimus. Quibus agnitis, omnipotenti Deo immensas agimus gratias, petentes ejus ineffabilem divinitatem, ut multo amplius confirmet atque corroboret cor fraternitatis tuæ, et sospitem corpore annuat permanere, usquequo ejus divinitas te superstitem in hac jusserit esse vita, ad perficiendum ministerium tibi impositum, et ad portandum lucrum animarum in die Christi Jesu, ut illam merearis audire vocem desiderabilem, quam dicturus est Dominus diligentibus se [1] : Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.

4. « Erant autem inserta in iisdem tuis affatibus diversa capitula, de quibus judicium et consilium atque solatium Sedis Apostolicæ tibi dirigi flagitabas. Primum capitulum pro Synodo provinciæ, in qua natus et nutritus es, quam et in gentem Anglorum et Saxonum in Britannia insula primi prædicatores ab Apostolica Sede missi Augustinus, Laurentius, Justus et Honorius, novissime vero tuis temporibus Theodorus Græcolatinus ante philosophus, Athenis eruditus, Romæ ordinatus, pallio sublimatus, ad Britanniam præfatam transmissus, judicabat et gubernabat. In illa Synodo tale decretum et judicium demonstratum esse dignoscitur : Ut quicumque sine invocatione Trinitatis lotus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum est. Quia si mersus in fonte baptismatis quis sine invocatione Trinitatis fuerit, perfecte non est baptizatus.

5. « Quod autem per quosdam affirmari scripsisti, ut quamvis sceleratissimus quisque hæreticus et schismaticus, vel latro, vel fur, sive adulter, baptismum juxta regulam a Domino impositam : In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, consecraret (consignaret), sicque homini petenti ministraret, tamen Christi esse baptismum Evangelicis verbis consecratum : et contra licet minister justus fuerit, et Trinitatem juxta regulam a Domino positam in lavacro non dixisset, verum baptisma non esset, quod dedit. Utrumque fraternitati tuæ notum est quid de illis sacrorum canonum series contineat, quod et te tenere firmiter hortamur. Scriptum quippe est, dicente Domino [2] : Sancti estote, quoniam ego sanctus sum ». Apparet enim hoc consuluisse Bonifacium, ad docendum alios, qui de his dubitarent, ut auctoritate Sedis Apostolicæ moniti, dubitare desinerent, nec de his amplius negotium facesserent eidem Bonifacio; adversus quos roborans idem Pontifex Zacharias, ista mox subjicit : « Quod suscepisti, frater, a nostro prædecessore sanctæ recordationis Gregorio hujus Apostolicæ Sedis Pontifice, in eo permane, et ab Evangelica et Apostolica doctrina nullo modo declines; sic indutus loricam fidei et galeam salutis, viriliter contra nequitiam diabolicæ fraudis resiste. Scriptum namque est [3] : Ecce dedi faciem tuam potentem adversus faciem eorum, et constantiam tuam confortabo adversus contentiones eorum, et erit fortior petra constantia tua.

6. « Eos autem, quos reperisse se affata est fraternitas tua, pseudosacerdotes multo majoris numeri, quam Catholicos, qui nunquam ab episcopis Catholicis fuerunt ordinati, illudentes populo et ministeria Ecclesiæ confundentes, qui sine episcopo proprio arbitrio viventes, populares defensores habentes contra episcopos, ut sceleratos mores eorum non prohibeant, seorsum populum consentaneum congregant, et illud erroneum ministerium non in Ecclesia Catholica, sed per agrestia loca et per cellas rusticorum, ubi eorum imperita stultitia celari possit, perpetrant, nec fidem Catholicam Paganis prædicant, nec ipsi fidem Catholicam habent, nec quærunt ab eis quos baptizare student abrenuntiationem satanæ, sed neque signaculo Crucis Christi eos muniunt (quæ præcedere debent baptismum) sed nec aliquam credulitatem unius divinitatis et sanctæ Trinitatis docent. Hos itaque ministros satanæ, et non Christi, ubicumque repereris, charissime frater, congregato provinciali et sacerdotali collegio, a sacerdotio depositos, sub regula monachica et pœnitentia submissos vitam finire decernas, ut carne afflicti, quandocumque redeant ad viam salutis. Si vero non fuerint conversi, tuæ prædicationis merces non peribit.

7. « Confortare ergo in lege et Evangelio Christi, et prædicatione Catholicæ fidei, quia ipsa glorificabit te. Tribulatio enim corporis nostri temporalis est et finem habet; merces autem, quæ pro hac tribulatione a Deo præparatur, sempiterna est [1] : ideoque circumferamus mortem Jesu in corpore nostro, ut et vita Jesu in corpore nostro manifesta fiat, sicut per ejus divinam edocti sumus doctrinam [2] : Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Conforta etiam dilectissimos nobis Orthodoxos episcopos et sacerdotes atque levitas, cæterosque clericos, religiosos abbates et monachos, pariterque religiosissimos duces, cunctosque optimates Francorum, ut vobis sint adjutores contra adversarios Orthodoxæ fidei, omnesque hæreticos et schismaticos; quatenus et ipsi de fructu boni operis gaudere mereantur in cælestibus regnis.

8. « Scripsit quoque inter cætera reverenda fraternitas tua reperisse quemdam presbyterum genere Scotum, nomine Sampson, errantem a via veritatis, dicentemque sine mystica invocatione aut lavacro regenerationis posse fieri Catholicum Christianum per episcopalis manus impositionem. Hic autem, qui hoc dicit, vacuus est Spiritu sancto, et alienus a Christi gratia, consortioque sacerdotali abjiciendus. Quis enim, nisi baptizetur juxta præceptum Domini : In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et sic per manus impositionem potest esse Catholicus? Hunc nequissimum virum talia prædicantem ab Ecclesia sancta condemnatum

[1] Matth. xxv. — [2] Levit. xi. — [3] Hierem. i.

[1] 2. Cor. iv. — [2] Matth. v.

expelle. Illos autem viros, qui ab hæreticis baptizati sunt, et nescitur, an in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti sunt baptizati, inquisita rei veritate, si ab hæreticis sacerdotibus baptizati sunt; hos sine dubio, juxta prædecessoris nostri beatæ memoriæ Gregorii papæ, et sacrorum canonum traditum tibi mandatum baptizari permittas, ne in æternum pereant, sed potius Evangelica consecratione salventur ». Tam hic, quam superius eadem Epistola Zacharias papa illud rite recteque confirmat, nullum a quolibet ministratum sive ab hæretico, sive schismatico, sive gentili iterandum esse baptismum, si constaret in nomine sanctissimæ Trinitatis illud esse collatum : secus vero si contra, secundum antiquos canones, quos citat, et Gregorii papæ III prædecessoris Epistolam ad eumdem Bonifacium datam, de qua dictum suo loco superius. Eadem quoque ingerit idem Zacharias in Epistola ad eumdem Bonifacium antea data, quæ incipit : « Cum nobis ». Pergit deinde :

9. « Intuiti autem sumus et volumen a te directum universis episcopis, presbyteris cæterisque religiosis de unitate fidei Catholicæ scriptum, quod valde nobis acceptabile esse coguoscas; quoniam per Spiritus sancti gratiam in te diffusam hoc operari studuisti. Inter cætera sanctitatis tuæ scripta petisti, ut sacerdos a nobis dirigatur in partes Franciæ et Galliæ. Quod implere omittimus, quia dum, Deo propitio, tua sanctitas superstes extitit, qui Sedis Apostolicæ et nostram illic præsentas vicem, alium illuc dirigere necessarium non est. Quos autem repereris, amantissime frater, habentes sanæ doctrinæ scientiam vitæque puritatem, hos mittere stude in quibus prævideris locis ad prædicandum verbum salutis. Concilia vero, aggregatis episcopis provincialibus, ubi tibi rectum videtur, celebrari procura, et quos deviantes inveneris, confunde facies eorum iguominia, ut sint coram omnibus sine honore.

10. « Suscepimus et Chartam de vera et Catholica fide conscriptam, quam cum dilectissimis nobis episcopis partis Francorum tua direxit reverenda fraternitas : hanc itaque reserantes, nimio gaudio sumus repleti, innumerabilesque gratias agimus Deo omnipotenti, qui unanimitatem eorum ad societatem nostram revocare dignatus est. Nostra autem vice, charissime frater, omnes in osculo pacis saluta.

« Intimatum est etiam a sanctitate tua, quod Virgilius ille (nescimus si dicatur presbyter) malignatus adversum te, eo quod arguebatur a te erroneus esse a Catholica doctrina, seminaret odium inter te et Otilonem ducem Bajoariorum, dicens, quod a nobis accepisset licentiam, ut unius defuncti ex quatuor illis episcopis, quos tua illic ordinavit fraternitas, diœcesim obtineret. Quod nequaquam verum est, quia[1] mentita est iniquitas sibi.

11. « De perversa autem doctrina, quam contra Dominum et animam suam locutus est, quod scilicet[1] alius mundus et alii homines sub terra sint, aliusque sol et luna, si convictus fuerit ita confiteri : hunc, accito Concilio, ab Ecclesia pelle sacerdotii honore privatum. Sed et nos scribentes prædicto duci, evocatorias de prænominato Virgilio mittimus litteras, ut nobis præsentatus, et subtili indagatione requisitus, si erroneus fuerit inventus, canonicis decretis condemnetur. Qui enim[2] seminant dolores, metunt eos.

« Pro Sidonio autem et Virgilio supradicto presbyteris, quod scripsit sanctitas tua, agnovimus. Et illis quidem (ut decebat) comminando scripsimus : tuæ autem fraternitati credulitas plus quam ipsis admittetur. Si autem Deo placuerit, vita comitante, ad Sedem Apostolicam eos, missis litteris (ut prælatum est) evocabimus. Docuisti enim eos, et non susceperunt : et factum est illis, sicut scriptum est in libro Sapientiæ[3] : Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam arena. Non ergo ad iracundiam provocetur cor tuum, frater : sed in patientia, ubi tales repereris, admone, obsecra, increpa, ut convertantur ab errore ad viam veritatis. Et si[4] conversi fuerint, salvasti animas eorum : si vere in malitia permanserint, mercedem laboris tui non perdes.

12. « Alia denique scripta fraternitatis tuæ continebant, quod jam olim de Agrippina civitate scripsisti, quia Franci non perseverarent in verbo, quod promiserunt, et nunc moratur fraternitas tua in civitate Moguntina. Petisti etiam, ut cum nostro consultu, superveniente tibi senectute atque imbecillitate corporis, si invenire potueris idoneum virum ad sedem episcopalem, in qua præes, pro te valeas collocare. Pro qua petitione, nos adjutore Deo, consilium damus tuæ sanctitati, ut sedem sanctæ Ecclesiæ Moguntinensis, quam pro salute animarum accepisti, nequaquam relinquas, ut impleas illud Dominicum præceptum[5] : Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Si vero Dominus dederit juxta tuam petitionem hominem perfectum, qui possit curam animarum habere : illum ordinabis pro te episcopum, eritque in Evangelio tibi credito ad ministerium Christi portandum in omni loco, requirens et confortans Ecclesiam Dei. Oramus itaque Dominum et Redemptorem nostrum, ut sacris interventionibus sanctæ suæ Genitricis semper Virginis Mariæ, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, orantem pro nobis sanctitatem tuam sospitem conservare dignetur. Dat. kalendas Maii, imperante piissimo Augusto Constantino anno vicesimo nono imperii ejus, Indictione prima ». Hactenus Epistola Zachariæ.

13. Quod autem ad episcopos pertinet, quos ipsi communicatione conjunctos jam esse scripsisset : ipse Pontifex Zacharias ad eosdem litteras dedit.

[1] Psal. XXVI

[1] Dubitasse de Antipodis non est hæresis, sed plures statuisse mundos, divinæ repugnat Scripturæ, ac proinde hæresis esse convincitur. — [2] Job. IV. — [3] Eccli. XXII. — [4] Jacob. V. — [5] Matth. X.

In quarum inscriptione, quæ essent nomina convenientium ad Synodum episcoporum, ita declarat[1]:

« Dilectissimis nobis Raginfrido Rothomagensi episcopo, Deodato Bellovacensi episcopo, David Spirensi episcopo, Elisæo Noviomensi episcopo, Burchardo Wirceburgensi episcopo, Genebaudo Laudunensi episcopo, Agilolpho Coloniensi episcopo, Ramberto Ambianensi episcopo, Ætherio Tharvanensi episcopo, Trewarto Cameracensi episcopo, Folerico Tungrensi episcopo, Romano Meldensi episcopo, Ottoni Strasburgensi (Serasburgensi) episcopo, et cæteris amantissimis coepiscopis, presbyteris etiam et diaconibus, cunctisque orthodoxis Ecclesiarum Dei clericis Apostolicam doctrinam tenentibus Zacharias divina gratia præditus (præordinatus) Apostolicæ Sedis Pontifex servus servorum Dei in Domino salutem dicit.

14. « Gratias ago Deo Patri omnipotenti, et Domino nostro Jesu Christo unico Filio ejus, et sancto Spiritui, qui vestrum omnium corda inflammare dignatus est per diffusam a se gratiam, ut in unitate fidei, et vinculo pacis ambuletis, et sit splendor Domini Dei nostri super vos, dilectissimi mihi, et abundans gratia pacis et charitatis, ut sitis unum corpus spiritualis matris vestræ sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Dei Ecclesiæ, in qua, Deo auctore, præsumus, implentes illud propheticum dictum[2]: Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Quamvis enim pro itineris longitudine corpore simus absentes; in spiritu tamen dilectionis semper sumus vobis præsentes, habentes vos in visceribus nostris, et assidue orantes, ut Deus et Dominus noster Jesus Christus multo amplius confirmet corda vestra in exhortatione Evangelii, in ministerio, quo fungimini, ut credita vobis plebs piis admonitionibus, adjuvante Domino, a diabolica fraude liberata, persistat salva, vosque mereamini de eorum animabus in die Christi apportare lucrum. Obsecro[3] ergo vos, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, ut decet sanctos cum multa patientia, supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis et charitatis[4]: quia finis præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta.

15. « Gaudeo in vobis, charissimi, quoniam fides vestra et unitas erga nos pretiosa est, et manifesta non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, dum ad fautorem et magistrum vestrum a Deo constitutum beatum Petrum Apostolorum principem benignissima voluntate conversi estis, et in hoc laudabilis est fides vestra, quoniam idipsum sapitis, quod oportet sapere. Habetis itaque nostra vice ad confortandam dilectionem vestram sanctissimum Bonifacium fratrem nostrum archiepiscopum, Apostolicæ Sedis legatum, et nostram præsentantem vicem. Sit ergo constantia vestra adversus contentionem eorum, qui adversa sapiunt, et non quæ Dei sunt: neque terreamini a facie eorum (sicut scriptum est[1]) qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum timete, qui potest animam et corpus mittere in gehennam. Fratres mei, in carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus[2]. Arma enim militiæ nostræ non carnalia, sed spiritualia sunt ad destruendam omnem exaltationem extollentem se adversus scientiam Dei[3]: Confortamini itaque in Domino et in potentia virtutis ejus. Pax vobis et gratia a Deo et Domino nostro Jesu Christo ministretur. Amplectimur et osculamur, ac si præsentes, charitatem vestram in unitate spiritus in vinculo pacis et charitatis Christi. Deus vos incolumes custodiat ». Hactenus Zacharias et princeps pastorum, pastores confirmans fratres suos. At licet careat die et Indictione Epistola ista, tamen hoc anno datam esse, superior (ut vidimus) ostendit Epistola.

16. *Privilegia monasterio Cassinensi collata.* — Sub hac eadem prima Indictione datæ extant litteræ nomine Zachariæ papæ de privilegiis concessis monasterio Cassinensi, in quo etiam expressum habetur, hoc anno dedicatam ab eodem Zacharia Ecclesiam ibidem ædificatam. Cæterum quod idem sicut prima Indictione, ita et primo anno Zachariæ id factum ponatur: nullo pacto hæc simul convenire possunt: siquidem prima Indictione annus Zachariæ Pontificis numeratur septimus et non primus; sed et nimia prolixitas illa de ipsis nonnihil suspicionem auget; cum quæ esse soleret ejusdem Zachariæ papæ forma privilegiorum monasteriorum exemptionis, ostenditur in scripto privilegio Fuldensis celeberrimi monasterii in Germania, ab eodem Zacharia in gratiam sancti Bonifacii episcopi Moguntini concesso: quod suo loco inferius reddituri sumus. Quidnam autem contineret privilegium a Zacharia concessum monasterio Cassinensi, docet[4] Leo Ostiensis in fine, cum enumerat res ab eo eidem collatas, his verbis:

17. « Sequenti item tempore sanctissimus papa Zacharias, qui Gregorio memorato successerat, plurima huic adjutoria contulit, libros scilicet aliquos sacros, sanctamque regulam, quam pater Benedictus manu propria scripserat: pondus etiam libræ panis et mensuram vini, quæ olim sub Longobardorum impetu (sicuti supra jam diximus) fugientes monachi Romam secum detulerant: varia etiam ad ministerium Ecclesiasticum ornamenta: nonnulla item ad diversas monasterii utilitates pertinentia Apostolica liberalitate largitus est. Ab hoc etiam papa sanctissimo prædictus abbas privilegium primus accepit, ut hoc monasterium cum cellis omnibus ad se pertinentibus ubicumque terrarum constructis, ob honorem ac reverentiam sanctissimi patris Benedicti, ab omnium episcopo-

[1] Vit. S. Bonif. l. II. c. 5. — [2] Psal. CXXXII. — [3] Ephes. VI. — [4] 1. Tim. X.

[1] Matth. X. — [2] 2. Cor. X. — [3] Ephes. VI. — [4] Leo Ostiens. l. I. c. 4.

rum ditione sit liberum, ita ut nullius juri subjaceat, nisi tantum Romani Pontificis.

18. « Gilulphus[1] præterea junior (1), nepos Luitprandi Longobardorum regis, qui post Gotscalcum Beneventi dux extitit, cum per eos dies in hanc arcem Cassini (quæ tunc Mello vocabatur) ascendisset, atque juxta corpus sanctissimi patris Benedicti tam religiose prædictos fratres in Dei servitio versari vidisset, divino motus instinctu, cuncta per circuitum tam campestria, quam montana eidem patri Benedicto in scriptis contulit, firmisque donariis in perpetuum posteris habenda concessit cum castellis omnibus, vicis, domibus, Ecclesiis, molendinis, et aquis, ac cæteris, quæ intra præscriptos fines tunc temporis habebantur. Uxor etiam ejus ducis Scaumperga nomine, templum idolorum, quod in Cassino monte antiquitus fuerat, in beati Petri Apostoli honorem convertens, iconas ibi, et cætera Ecclesiæ officiis congrua ministeria ad posterorum memoriam devotissime contulit ». Hæc Leo.

[1] Leo Osciens. l. I. c. 5.

(1) Hoc anno *Gisulfus* dux Beneventanus privilegium concessit monasterio B. Mariæ de Cingla : *Datum mense Augusto, Indictione* XI, nempe A. D. DCCXLIII ; aliud item eidem monasterio Diploma contulit, *datum mense Octobris, Indictione* XIV, scilicet A. D. DCCXLVI ; tertium vero, *datum mense Maio, Indictione* XV, id est A. D. DCCXLVII. Hæc ex autographis vulgavit Erasmus Gattula in accessionibus ad Historiam Casinensem P. 1, pag. 27. De monasterio Cinglensi, ac de *Gisulfi* in S. Benedictum munificentia vide Mabillon. Annal. Bened. lib. 22, § 40, 41, an. DCCXLIX. GEORGIUS.

Anno periodi Græco-Romanæ 6241. — Anno Æræ Hispan. 786. — Anno Hegiræ 131, inchoato die 30 Aug. Fer. 6. — Jesu Christi 748. — Zachariæ papæ 8. — Constantini Copronymi 29 et 8.

1. *Virgilii cujusdam superbia et error.* — A num. 1 ad 13. *Virgilius* presbyter, de quo supra mentionem fecimus, e Bajoaria Romam profectus est, postquam comperit opinionem suam Bonifacianæ prævaluisse in disputatione, quæ super forma baptismi mota fuerat. Reversus autem ex Italia jactavit se dimissum a papa, ut moriente uno e quatuor episcopis in Bajoaria a Bonifacio constitutis, ipse in defuncti locum succederet : et quia timebat, ne *Bonifacius* sibi adversaretur, odium inter illum et *Odilonem* Bajoariæ ducem seminare conatus est. His de rebus, uti et de ejusdem Virgilii erroribus, aliisque de causis per sanctum Burchardum Wirtzburgensem episcopum papæ scripsit, et responsionem ad singulos articulos accepit, cujus hæc subscriptio est : « Data kalendis Maii imperante domino piissimo Augusto Constantino, a Deo coronato magno pacifico imperatore an. XXIX P. C. (id est, post consulatum) ejus anno VII, Indictione I », ideoque hoc Christi anno, in quem mense Maio illi temporum characteres conveniunt. Meminit hujus Epistolæ Marianus Scotus ad annum DCCXLIII, quam ait datam *kalendis Maii, anno imperii Constantini* VII, *Indictione* I. Octavum capitulum est de Virgilio : « Et hoc », inquit Zacharias, « intimatum est a tua fraterna sanctitate, quod Virgilius ille (nescimus si dicatur presbyter) malignatur adversum te, pro eo quod confundebatur a te, erroneum se esse a Catholica doctrina immissiones faciens Otilioni duci Bajoariorum, ut odium inter te et illum seminaret, aiens quod et a nobis esset absolutus, ut unius defuncti ex quatuor illis episcopis, quos tua illic ordinavit fraternitas, diœcesim obtineret; quod nequaquam verum est, quia mentita est iniquitas sibi. De perversa autem et iniqua doctrina ejus, qui contra Deum et animam suam locutus est, si clarificatum fuerit, ita eum confiteri, quod alius mundus et alii homines sub terra sint, seu sol et luna, hunc habito consilio ab Ecclesia pelle sacerdotii honore privatum. Attamen et nos scribentes præfato duci evocatorias prænominato Virgilio mittimus litteras, ut nobis præsentatus, et subtili indagatione requisitus, si erroneus fuerit inventus, canonicis sanctionibus condemnetur ».

2. *Diversus est a Virgilio postea Salisburgensi episcopo.* — Tria objiciuntur *Virgilio*, primo, quod discordias inter Bonifacium et Bajoariæ ducem seminet; secundo, quod se dicat a papa dimissum, ut unius defuncti ex quatuor illis episcopis, quos Bonifacius in Bajoaria constituit, diœcesim obtineat; tertio, quod asserat, novum reperiri mundum,

qui alio sole atque alia luna illustretur. Baronius num. 2, aliique viri doctissimi passim dissensionem illam improbis pessimorum hominum rumoribus excitatam scribunt, et Virgilium, de quo Bonifacius sæpe questus est, eumdem statuunt cum *Virgilio,* qui postea Salitzburgiensem episcopatum gessit, et sanctorum Fastis adscriptus est. Verum utrumque Virgilium inter se confundi non debere, anno DCCXLVI, num. 7 demonstravi. Quem exitum habuerit hæc disceptatio, antiqui non prodidere.

3. *S. Bonifacius renuntiare desiderat archiepiscopatui Moguntiæ.* — Decimum Capitulum est de fixo apud Moguntiam Bonifacii archiepiscopatu : « Alia denique scriptura tuæ fraternitatis continebat », ait Zacharias, « quod jam olim de Agrippina civitate scripsisti, quod Franci non perseveraverunt in verbo, quod promiserunt, et nunc moratur tua fraternitas in civitate Moguntina. Petisti autem, ut cum nostro consultu, superveniente tibi senectute et plena dierum ætate, atque imbecillitate corporis, si invenire potueris alium, in eamdem sedem, in qua præes, pro tui persona debeas collocare. Tu vero, charissime, legatus et missus es, ut fuisti, Sedis Apostolicæ. Nos vero, adjutore Deo, consilium præbemus tuæ reverendæ sanctitati, ut pro salute animarum rationabilium, factore Christo sedem, quam obtines sanctæ Moguntinæ Ecclesiæ nequaquam relinquas, etc. sin vero, si Dominus dederit juxta tuam petitionem hominem perfectum, qui possit sollicitudinem habere et curam pro salute animarum, pro tui persona illum ordinabis episcopum, etc. » Porro sub hujus anni finem *Zacharias* Moguntinam sedem in metropolim erexit, ut liquet ex ejus Epistola a Baronio an. DCCLI, num. 15, loco non suo recitata, quod ejus subscriptio mendosa sit, ut ibi videbimus.

4. *S. Burchardus anno* DCCXLI *Herbipolensis episcopus dictus.* — *Sancti Burchardi* episcopi Wirtzburgensis primi, qui has litteras Roma ad sanctum Bonifacium detulit, Vitam scripsit anonymus quidam ignotus, quam postea Egilwardus cœnobii sancti Burchardi prope Wirtzburgum monachus tribus libris interpolavit. Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, utramque Vitam recitat, suspicaturque anonymum sæculo decimo, *Egilwardum* vero sæculo undecimo vixisse. Utrumque opus variis mendis respergitur; neque enim verum est quod uterque auctor asserit, *Burchardum* Romæ a Zacharia Pontifice ordinatum fuisse, assistente Bonifacio; cum constet, *Bonifacium* toto Zachariæ Pontificatu Romam non adiisse. Ordinatus itaque *Burchardus* anno DCCXLI, quia jam episcopus Synodo Germanicæ interfuit XI kal. Maii an. DCCXLII, ut ibidem demonstravi. Sed de *Burchardo* iterum inferius agetur.

5. *Zacharias PP. laudat quosdam episcopos cum Ecclesia Rom. conjunctos.* — A n. 13 ad 16. Recitat Baronius Epistolam *Zachariæ* papæ, quæ inter Bonifacianas est CXXXVI, scriptam ad *Reginfredum* Rothomagensem episcopum, aliosque duodecim episcopos, qua laudat eorum inter se et cum Ecclesia Romana conjunctionem, eosque hortatur, ut ministeriis suis constanter insistant cum *Bonifacio* archiepiscopo, Sedis Apostolicæ vicario. *Reginfredus* in archiepiscopatum Rothomagensem successit *Grimoni*, qui anno DCCXLVI supremum diem obiit, indeque tam Cointius hoc anno num. 62, quam Sirmondus recte deducunt, Baronium has litteras nulla temporaria nota insignitas cum hoc Christi anno apposite copulasse. Cointius tamen memoriæ lapsu dicit, Sirmondum easdem litteras in annum DCCXLIV contulisse; sed is non solum a Baronio non dissentit; verum etiam ejus opinionem confirmat.

6. *Gripo adversum Pippinum rebellat.* — Annalista Metensis scribit : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCXLVIII, Pippinus princeps Placitum suum habuit in villa, quæ dicitur Duria (in pago Ripuariensi sita). In qua Synodum congregari jussit pro Ecclesiarum restauratione, et causis pauperum viduarumque et orphanorum corrigendis, justitiisque faciendis. Gripo vero, quem de custodia fraterno affectu Pippinus solverat, tyrannico fastu multos sibi nobilium sociavit, et fuga lapsus Rhenum transiens in Saxoniam venit. Quem plurimi juvenes, ex nobili genere Francorum, inconstantia ducti, proprium dominum relinquentes, Griponem subsecuti sunt. Pippinus vero, adunato exercitu, per Thuringiam in Saxoniam proficiscens, pervenit ad fluvium quod dicitur Obacra, et castra metatus est juxta ripam ejusdem fluminis. Saxones vero cum Gripone ex alia ripa erant, ubi maximam inter se et Francos firmitatem statuerunt. Sed dum viderent, quod eos eadem firmitas minime defendere posset, per noctem fuga lapsi castra deseruerunt. Pippinus vero cum exercitu suo totam pæne Saxoniam per dies XL vastavit, et castella eorum destruxit, indeque victor remeavit ad propria ». Alia, quæ de Gripone iste annalista docet, pertinent ad annum superiorem, aliique quidam annalistæ bellum hoc paulo aliter narrant. Porro ex Epistola Bonifacii ordine XXVI, data ad Griponem liquet, quantum Thuringiæ periculum immineret, et quam prudenter *Pippinus* illac iter in Saxoniam susceperit : « Obsecro, inquit, ut si tibi Deus potestatem donaverit, ut adjuvare studens servos Dei sacerdotes presbyteros, qui sunt in Thuringia, monachos et ancillas Christi defendere contra Paganorum malitiam, et adjuvare Christianum populum, ut eos Pagani non perdant ».

7. *Moritur Edbertus Cantiæ rex.* — Hoc anno moritur *Edbertus* Cantii seu Cantuariorum rex, ut habent Wigorniensis, uterque Chronographus Saxo, et annalista Mailrosensis. Ei successit *Edilbertus* frater, quem Huntindonius et Malmesburiensis in fratrum enumeratione jure merito præponunt. Quare licet Beda lib. 5, cap. 24 scribat, *Wictredum* regem filios tres, *Edilbertum*, *Eadbertum*, et *Aldricum* reliquisse hæredes, ex morte Edberti intel-

ligimus Æthelbertum seu Edilbertum ab Eadberto fratre regno dejectum fuisse anno DCCXXV, ut ibidem ostendimus.

8. *Tassilo II succedit Odiloni patri in ducatum Bajoariæ.* — Mortuus est hoc anno *Odilo* dux Bajoariæ, qui varia monasteria Bonifacii et Pyrminii, virorum sanctitate vitæ illustrium, suasu construxit, et erga Ecclesiam Salisburgensem munificentissimus fuit, ut videre est apud Canisium tom. VI. Uxorem duxerat *Chiltrudem* Caroli Martelli filiam, ex qua suscepit *Tassilonem* hujus nominis secundum, qui puerulus erat, quando patri successit. Annus mortis Odilonis in controversia positus; Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, in Elogio historico Tassilonis, quem monachum induisse videbimus, elegit annum superiorem; Cointius hoc anno num. 90 *Odilonis* obitum refert, sed Henschenius in Vita sancti Rutperti primi Salisburgensis episcopi ad diem XXVII mensis Martii, in an. DCCLXV eumdem differt, quod ante eum docuerat Aventinus lib. 3 Rer. Bajoariæ. Verum Cointii sententia certa et indubitata, ut liquet ex iis, quæ anno DCCLXXII, num. 8 in medium affero. Ibi enim annus XXIV *Tassilonis* ducis jungitur cum mense Octobri illius Christi anni. Quare ante præsentem annum Bavariæ regimen non susceperat; nec tardius illud iniit, cum ibidem ostensurus sim, eum anno DCCLXXIII, mense Septembri jam annum ducatus sui XXVI numerasse. Hinc Sigebertus in Chronico, ejus initium cum hoc anno accurate alligavit. Mabillonius citatus hoc fundamento mortem *Otilonis*, seu *Odilonis* in annum præcedentem rejicit, quod in quibusdam litteris ab Hundio in metropoli Salisburgensi relatis, ubi de Josepho episcopo Frisingensi agitur, legatur, *anno Incarnat. Domini* DCCLVIII, *Indict.* XI, *anno* XI *Tassilonis ducis.* Sed inde hæc epocha statui non potest, cum an. ille XI Tassilonis, tam ab anno superiori, quam a currenti desumi possit. *De Tassilone* anno sequenti ac sæpius infra sermo erit.

ZACHARIÆ ANNUS 8. — CHRISTI 749.

1. *Terræ motus in Syria.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus quadragesimus nonus, Indictione secunda, quo magna ira Dei rursus Oriens terræ motu concutitur, de quo ista Theophanes: « Anno vero eodem terræ motus factus est in Syria, et ingens ac terribilis casus, unde civitatum aliæ quidem penitus exterminatæ sunt, aliæ vero mediocriter, aliæ autem a montanis ad subjecta campestria cum muris et habitatoribus suis integræ migraverunt et salvæ quasi ad milliaria sex, vel etiam modicum quid ultra. Denique asseverarunt hi qui propriis visibus terram Mesopotamiæ contemplati sunt, in longitudine disruptam fuisse ad milliaria duo, et ex profundo ejus ascendisse aliam terram nimis albam et arenosam, de cujus medio ascendit animal mulinum incontaminatum loquens humana voce, et prænuntians gentis incursionem ab eremo adversus Arabes, quod et factum est ». Hæc Theophanes sui temporis historiam prosecutus. Portenta ista et spectra Deus ostendit, cum imperaret Copronymus portentosus.

2. *Renascentem Gnaphei hæresim Joannes Damascenus prosternit.* — Sed et additum in Syria malum, dum qui ad Dei iram placandam sequester esse deberet, idem eamdem maxime concitarit Anastasius abbas monasterii S. Euthymii omnium celeberrimi : hic enim exstinctam hæresim perditissimi Gnaphei in lucem revocare laborat, et nisi citius S. Joannes Damascenus occurrisset sui celebritate nominis, ingentem intulisset cladem Ecclesiæ. Audiens enim ista Joannes, quam citissime errorem confutandum putavit, eaque occasione scripsit Epistolam de Trisagio ad Jordanem cœnobiarcham, cujus est exordium : « Summus meus erga te amor, etc. » Et paulo inferius hæc de eodem Anastasio : « O rem miseram, pater, rem, inquam, miseram, quonam pacto Ecclesiæ hostis id semper omni studio contendit, ut eam perturbet; quodque gravius est, per eos, qui se pietatis alumnos profitentur? Etenim summa pietate præditus frater noster abbas Sergius, civis, et familiaris, et amicus meus, per litteras, quas probus ac sincerus frater abbas Job attulit, certiorem me fecit, abbatem Anastasium, præclarum illum, inquam, monasterii

beati Euthymii antistitem, nonnulla e sanctorum Patrum libris loca protulisse, quæ scilicet ter sanctum hymnum ad Filium duntaxat referant. Quod si concessum fuerit, nihil erit quod prohibeat, quin lues ea, quam Gnapheus male ac pestifere invexit, omnes funditus inficiat et labefactet». Cujus error eo tendebat, ut cum unam in Christo naturam contra Chalcedonense Concilium prædicaret, hymnoque Trisagio adderet, Qui crucifixus es pro nobis, sanctissimæ Trinitati æque Crucem adscriberet. Cujus pravæ sententiæ cum inhæserit Anastasius, idem ipse suis quoque scriptis testatus est, Joannem Hierosolymorum episcopum ejusdem esse sententiæ : quod magis conturbavit audientes. Cujus rei gratia factum est, ut ipse Joannes Damascenus ardentius adversus pullulantes ex succiso trunco arboris infelicis exsurgentes surculos gladii verbo succidendos occurreret; disputationeque longissima errorem confutans, quam citissime exsurgentem flammam exstingueret.

3. Demum post longam de his habitam disputationem, eumdem Jordanem cœnobiarcham compellat his verbis : «Hæc, divinissime pater, columna et firmamentum veritatis, ut coram omnibus patribus et fratribus, atque universo Ecclesiæ cœtu recitentur, obsecramus : verbisque lenibus et placidis rogetur illustris pater noster et dominus abbas Anastasius pii monasterii divini patris nostri Euthymii antistes, ut hujusmodi contentioni finem imponat, ac nobiscum divino afflatu correptorum Patrum vestigiis hærens, Sanctus Deus ac Pater dicat, Sanctus fortis Filius Dei incarnatus, et carne salutis nostræ causa crucifixus, Sanctus immortalis Spiritus sanctus, unus Dominus Sabaoth, miserere nobis.

4. «Neque nos accuset, nec per beatum patriarcham Joannem, ut qui certum et persuasum habeamus de una duntaxat divina persona ter sanctum hymnum dicendum esse : nam quisquis hoc sentit et profitetur, sordidæ Gnaphei stultitiæ socium se præbet. Quis enim mentem Joannis patriarchæ melius me novit? Nemo profecto; quippe qui (ut vere loquar) nunquam ullam spiritualem doctrinam efflavit, quam mihi ut discipulo non communicarit. Quid autem est, quamobrem vivente et loquente sacrosancto viro, hæc minime de ipso dicta sunt? Nihil sane hæc aliud sunt, quam prætextus quidam atque obtentus nihil firmi habentes. Desinant homini divino zelo prædito, quique rectæ doctrinæ ignem spiravit, obtrectare, clarissimo, inquam, Joanni, qui omnem vocum inanitatem exterminavit ac de medio sustulit, ut qui theologiam cum sanctis Patribus semper communem habuerit. Quin potius ipsius zelum amplectantur, atque ut sacrum et luculenti nominis virum laudibus eum afficiant». Hæc Damascenus de Joanne Hierosolymitano patriarcha : qui quando, quantumve sederit, interrupta, occasione eam obtinentium Barbarorum, serie sanctæ civitatis episcoporum, certum quid affirmari non posse videtur : satis autem patet hoc vixisse sæculo, cum se ejus discipulum fuisse idem Joannes Damascenus affirmet. Sic igitur Joannis Damasceni opera, antequam hæresis vulgaretur, exstinguitur. At de his satis.

5. *Pipini victoria in Frisios.* — Quod spectat ad res in Germania gestas : quæ in ea ostenderit signa Deus, cum regni habenas Pipinus princeps maxime pius moderaretur, et quam hoc eodem anno victoriam de hostibus obtinuerit, enarremus. Vir sanctus ista scribit, et sui temporis res gestas scripta Epistola prosecutus [1].

Fuit iste Ludgerus episcopus Monasteriensis, qui ad Rixfridum Trajectensem episcopum de miraculis sancti Swiberti episcopi Epistolam scripsit. Et cum alia plura, quæ ad res gestas sui temporis spectant, de Frisiorum apostasia, et Marcellini prædicatione narret, postea ista subjicit, quæ ad præsentem annum spectant :

« Contigit, ut idem egregius princeps Pipinus anno sequenti, anno scilicet Domini septingentesimo quadragesimo nono, Saxones et Westphalos debellans, potitusque victoria cum triumpho cum suo exercitu multum lasso ad Coloniam Agrippinam reditum maturaret. Westphali vero dolentes Christianos eis dominari (licet Deo auxiliante, triumphali gladio ipsius Pipini victi, profligati et prostrati succubuissent) indignati valde, exercitum fortem nimis festinanter denuo congregantes, per compendia itinerum et devia exercitum Christianorum prævenientes, positis insidiis multum hostiliter et callide prope Werdam, Pipinum cum suis Christicolis animose invadere, et bellum rursus instaurare et committere decreverunt.

« Quod inclytus princeps per suos exploratores percipiens ; primo parum doluit, tum propter lassitudinem exercitus sui, tum propter defunctos et sauciatos ; fiduciam tamen firmam habens in Deum, recordatusque miraculorum sanctissimi Swiberti, descendens de caballo suo, prostratus in terram flexis genibus sanctum Swibertum devota mente invocans, et auxilium et patrocinium implorans, vovit Deo et ipsi sancto Swiberto, quod si is pro honore nominis Christiani, a Christo sibi et exercitui suo suis meritis et precibus victoriam contra Paganos impetraret, et Christianum populum protegeret, ut sanum inde reduceret : ipsum in Werda cum suis primatibus suppliciter peregre visitaret.

6. « Quo emisso voto, statim lux immensa super exercitum Christianorum splendens, non solum Paganos exterruit, sed et fere excæcavit, pavorque ingens eos invasit. Quod cernentes Pagani timore valido perculsi, formidantes manum omnipotentis Dei Christianorum super eos sævire, cælumque super eos ruere, consilio celeriter inito, miserunt duos satrapas ad Pipinum, petentes quæ sunt pacis, eique se subdentes, ac referentes constanti animo quæ viderant et eis contigerant. Pipinus

[1] Extat apud Sur. in Append. ad Vit. S. Swibert. die I Martii.

vero cum hoc audisset, intelligens hoc meritis sancti Swiberti accidisse, lætus in terram cum suis proceribus prostratus, Deum adorans et gratias devote referens, receptis a Paganis pacis obsidibus, Werdam cum suo exercitu humiliter intravit, discalceatusque cum suis inclytis primoribus et præcipuis ministris, sepulcrum S. Swiberti regalibus muneribus et oblationibus visitans, benedixit Deum et S. Swibertum, qui absque effusione sanguinis humani victoriam sibi contra perfidos præstitisset : et deinceps S. Swibertum in suum protectorem et patronum ac specialem elegit advocatum ». Hactenus Ludgerus de rebus gestis Pipini principis isto anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6242. — Anno Æræ Hispan. 787.— Anno Hegiræ 132, inchoato die 20 Aug. Fer. 4.— Jesu Christi 749. — Zachariæ papæ 9. — Constantini Copronymi 30 et 9.

1. *Abdalla fit califa Saracenorum.* — Ad num. 1. Theophanes anno IX Constantini imp. qui kalendis septemb. currentis Christi anni inchoatur, narrat, non tantum magnum terræ motum, quo variæ in Syria urbes corruerunt, ut videre est apud Baronium ; sed etiam varios tumultus inter Saracenos exortos, et electionem *Abdelæ*, seu, ut eum Elmacinus in Historia Saracenica lib. 2, cap. 2, appellat, *Abdallæ Saffahri*, qui superstite in vivis Mervane creatus est califa, *die decimo tertio Rabii prioris, anno Hegiræ* CXXXII, mense sc. Octobri exeunte. Paulo post Merva interfectus est ab Abdalla ejusdem Abdallæ Saffahri patruo, ut pluribus Elmacinus refert. « Porro », inquit Theophanes, « clades ista sub Marvam recepta per annos sex duravit, qua illustrium omnium Syriæ civitatum mœnia in terra dejecta sunt, præter solius Antiochiæ, quod eam tutum sibi refugium victor destinasset. Innumeri insuper Arabes eo jubente periere : extitit enim in bellicis rebus versatissimus ».

2. *S. Damascenus defendit Trisagium.* — Ad num. 2 et seq. *Anastasius* abbas monasterii sancti Euthymii in Palæstina, qui cum non recte sentiret *de Trisagio*, occasionem dedit sancto Joanni Damasceno opusculum scribendi de hoc hymno, composuit librum *contra Judæos*, qui legitur in Bibliotheca veterum Patrum, et græce asservatur in Bibliotheca Vaticana. Eo asserente Trisagium de solo filio intelligendum esse, suæque opinionis auctorem citante Joannem patriarcham Hierosolymitanum, « Quidnam est », inquit Damascenus, « quod loquente et vivente sancto viro hæc minime de ipso dicta sunt? Quisnam mentem ejus melius me novit? Nemo profecto : quippe qui, ut vere loquar, nullam unquam spiritualem doctrinam efflavit, quam mihi ut discipulo non communicavit ». Baronius ait, se nescire quisnam sit hic *Joannes* patriarcha Hierosolymitanus, cujus *Damascenus* se discipulum dicit, quia sc. ejus tempore chronographia Theophanis lucem non viderat; in Tabulis enim eidem insertis, ad annum Incarnat. secundum Alexand. DCC, qui kalend. Septemb. anni Christi DCCVII inchoatur, dicitur, *Joannem* patriarcham Hierosolymorum sedisse annos XXX, annumque illum esse sedis ejus tertium. Quare Ecclesiam Hierosolymitanam usque ad annum Christi DCCXXXV aut circiter rexit, post quem nullus ibidem memoratur patriarcha, qui ei successerit, ideoque vel ea Ecclesia aliquo tempore sine episcopo fuit, vel ei tempore incerto successit *Theodorus*, qui, ut infra videbimus, anno DCCLXIII Hierosolymorum patriarcha erat. Certe Elmacinus in Hist. Sarac. pag. 82, ait, *Hisiamum* califam, qui regnare cœpit anno Christi DCCXXIII, permisisse, ut Christiani post obitum *Athanasii* patriarchæ Antiochiæ constituerent *Joannem,* contra quem cum episcopi sui insurrexissent, mansit Ecclesia illa sine patriarcha usque ad tempus Abdallæ califæ. Cæterum sanctus *Damascenus* præter Epistolam illam *de Trisagio,* varios tractatus in lucem emisit, præsertimque libros quatuor *de Orthodoxa fide*, in quibus Theologis scholasticis præivit, quem primi imitati sunt magister Sententiarum, Alexander Alensis et sanctus Thomas. Sed Acta S. Stephani junioris Damasceno perperam attribuuntur ; sunt enim opus Simeonis Metaphrastes, ut alibi diximus. Annus emortualis sancti Damasceni prorsus incompertus. Hujus sancti opera omnia nova versione adornata Combefisius prælo parata reliquit. Hujus S. doctoris hoc sæculo celeberrimi pauca hactenus lucem viderunt, ideoque nova illa editio cunctis gratissima accidet.

3. *Epistola S. Ludgeri episc. suppositilia.* — Ad num. 4. Recitat Baronius *sancti Ludgeri* episcopi Monasteriensis Epistolam ad Rixfridum Trajectensem episcopum, *de miraculis sancti Suiberti*

episcopi scriptam, in qua narratur insignis victoria a Pippino principe de Saxonibus et Westphalis reportata. Verum licet *sanctus Ludgerus* in Scripturis sacris non mediocriter eruditus fuerit, ut testatur Altfridus episcopus in ejus Vita, ea tamen Epistola non minus conficta, quam Vita sancti Suiberti sub nomine Marcellini, ut pluribus ostendit Bollandus ad diem xxvi mensis Martii, ubi Vitam sancti Ludgeri Notis illustrat. Primo, Monasteriensis Ecclesiæ episcopus a Rixfrido Trajectensi episcopo compellatur *Ludgerus;* cum tamen vix tertio post ejus ætatem sæculo Mimigardefordensis titulus exoleverit; ita enim hoc tempore Monasterium civitas, vulgo *Munster,* appellabatur. Secundo, *Albricum* episcopum Trajectensem ad Rhenum (de eo enim Trajecto hic loquimur) quem *natione Anglicum, et consanguineum S. Swiberti episcopi* vocat Rixfridus; Altfridus citatus cap. 2, num. 56, *nepotem* appellat *Gregorii*, Trajectensis scilicet episcopi, quem constat, ipsius Ludgeri testimonio *Francum* natione extitisse. Tertio, dignum se risu prodit fabulator ille, cum inquit : « Pippinus filius Caroli Martelli, Major-Domus Franciæ, qui fuit dux Agrippinensis, Austriæ, Thuringiæ, et Burgundiæ, Provinciæ, et totius Lotharingiæ, antequam fuit coronatus Francorum rex » ; cum tamen longe post majoratum Pippini, Ludgerique præsulatum, nomen *Lotharingiæ* audiri cœperit. Denique in ea Epistola dicitur Pippinus anno præcedenti bellum contra Saxones gessisse, munitionem prope Basilicam sancti Swiberti construxisse, et currenti votum in eadem Ecclesia persolvisse, ope ejusdem sancti Swiberti victor effectus. At hæc mera commenta ; nullum enim hoc anno in Saxonia bellum gestum, sed in Bavaria. Illud quidem hoc anno in aliquibus annalistis Francicis legitur ; sed ii adversus testimonium continuatoris Fredegarii in Appendice, et annalistæ Metensis audiendi non sunt.

4. *Gripo Bavaros adversus Pippinum suscitat.* — Hæc continuator ille hoc anno scribit : « Bajoarii, consilio nefandorum, iterum eorum fidem fefellerunt, et contra præfatum principem (scilicet Pippinum) eorum fidem mentiti sunt. Qua de re commoto exercitu, cum magno agmine apparato eorum patrias peraccessit. Ipsi vero terrore compulsi ultra fluvium Igni (id est, Oeni, gallice *l' Inn*) cum uxoribus ac liberis eorum fugientes, et memoratus princeps super ripam Igni castra metatus, navale prœlium præparavit, qualiter eos ad internecionem persequeretur, quod videntes Bajoarii, eorum viribus se auxiliare non posse, legatos cum muneribus multis transmittunt, et in ejus ditione se subdunt ; et sacramenta vel obsides donant, ut ne ulterius rebelles existant. Ipse vero, duce Christo, cum magno triumpho in Franciam (scilicet Cisrhenanam) ad propriam sedem feliciter remeavit, et quievit terra a prœliis, annis duobus », scilicet sequenti, annoque DCCLI, ut infra videbimus. Annalista vero Metensis habet : « Anno Dominicæ Incarn. DCCXLIX, Gripo videns, quod Saxonum armis minime defendi posset, in Bajoariam confugit. Quorum dux eo tempore Odilo defunctus erat; cui Tassilo filius ejus successerat. Quem de principatu Gripo abegit, et sibi ipse Bajoarios subjugavit; cui etiam in solatium Lanfridus (Alamannorum dux) venit. Hæc audiens Pippinus, cum exercitu illuc pervenit, victisque Bajoariis Griponem secum et Lanfridum inde abducens, Tassilonem in ducatu Bajoariorum collocavit. Solita autem pietate Griponi fratri suo et omnibus his, qui cum eo confugium ecerunt, misericorditer non solum pepercit, sed etiam beneficiis ditavit. Nam Griponi Cinomannicam urbem cum XII comitatibus dedit. Quibus ille solito more despectis, Wasconiam petiit, et ad Waifarium ducem perfidum Aquitaniorum pervenit ». Bellum Bavaricum hoc etiam anno consignant Hadrianus Valesius in fine suæ Historiæ Rer. Franc. Cointius hoc anno, aliique. Ex laudatis verbis intelligimus, *Tassilonem II* jam ab anno superiori Bajoariam rexisse, quod ibidem demonstravimus.

Rachis rex Longobard. fit monachus, ut anno sequenti videre est.

ZACHARIÆ ANNUS 9. — CHRISTI 750.

1. *Rachis pœnitentia ductus monachus efficitur, eique succedit Aistulphus.* — Annus Redemptoris septingentesimus quinquagesimus, Indictione tertia inscriptus in Fastis habetur, quo novis tumultibus exagitatur Italia. Nescitur enim qua occasione pacificus atque religiosus rex Longobardorum Rachis, nulla habita ratione pacis vicennalis sancitæ cum Romano Pontifice Zacharia, Pentapolitanam invadens provinciam, ferro et igne omnia turbans, Perusiam usque perrexit, ut vallatam obsidione civitatem caperet. Permisit Deus regem justitiæ atque religionis amantissimum ita delinquere, ut ex pœnitentia in sublimiorem in cælis gradum gloriæ sublimaret. Quomodo autem acciderint ista, ex Anastasio Bibliothecario in medium adducimus, qui ait:

2. « Ipsis item temporibus Rachis Longobardorum rex ad capiendam civitatem Perusinam sicut cætera Pentapolis oppida vehementi profectus est cum indignatione, quam et circumdans fortiter expugnabat. Hoc audiens sanctissimus papa Zacharias, continuo spe divina fretus, assumptis aliquantis ex suo clero optimatibus, quantocius ad eamdem pervenit civitatem, impensisque eidem regi pluribus muneribus, atque oppido eum deprecans, opitulante Domino, obsidionem ipsius civitatis amovit. Cui et salutifera prædicans, Deo auctore, valuit animum ejus ad spirituale studium inclinare.

« Et post aliquantos dies idem Rachis rex relinquens regalem dignitatem, devote cum uxore et filia ad beati principis Apostolorum conjunxit limina. Acceptaque a præfato sanctissimo papa oratione, clericus effectus, monachico indutus est habitu cum uxore et filia ». Hæc Anastasius. Eadem et Leo Ostiensis, qui et hæc addit [1] : « Moxque ad hoc S. Benedicti monasterium, eodem Apostolico jubente perveniens, ac sub regulari magisterio se instituendum tradens, post aliquot in sancto religionis proposito ac Deo placita conversatione peractos annos, Deo spiritum reddidit. Extat hodieque prope monasterium vinea, quæ Rachisis appellatur, quod ipsam Rachis ipse et plantasse et coluisse putetur. Ejus vero uxor Thesia, et filia Rattruda, permittente et adjuvante ipso abbate, monasterium puellarum, haud longe a Cassino in loco, qui Plumbariola dicitur, propriis sumptibus construxerunt, multis ditantes opibus ; ubi sub magna cautela ac districtione regulari vitam ducentes, in sancto proposito vitam finierunt ». Hucusque Leo.

3. Vidisti et admiratus es potentiam Crucis Christi, quæ furentes mitiget reges, et victores ducat absque armis sub jugo captivos, et faciat agri Dominici fidelissimos esse colonos ? Hæc plane virga illa, de qua prophetice dictum [1] : « Virgam virtutis suæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum ». Qua Zacharias Pontifex illud renovat antiquum spectaculum [2] Banaiæ filii Joiadæ, cum Ægyptium hasta potentem virga tantummodo superavit.

Successit autem hoc anno Rachisi in Longobardorum regno Aistulphus ejus frater, consensu principum Longobardorum. Etenim cum Leo Ostiensis et alii testentur, Rachisim annos quinque et sex menses regnasse, utique in hunc usque annum propagasse regnum apparet. Porro de Aistulpho dicemus inferius.

Hic modo haud absimile exemplum de contemptu mundi, quod de alio rege scriptum legimus iisdem temporibus accidisse, subjiciendum putamus, quod nobilis Lucensis Ecclesiæ monumenta conservant his ipsis verbis inscriptum [3] :

4. *De sancto Richardo Angliæ rege.* — « Epitaphium S. Richardi regis Angliæ sculptum in civitate Luca Italiæ, ubi requiescit.

« Soror Offonis regis fuit mater beati Richardi. Beatus Richardus rex Angliæ, exul patriæ, spretor mundi, contemptor sui, pater sanctorum fratrum Willebaldi et Winibaldi et beatæ Walburgis virginis, terrenum regnum in cæleste mutavit. Deposuit coronam regiam pro vita perpetua. Exuit purpuram et vilem induit tunicam. Regium reliquit tri-

[1] Leo. Ostiens. Chron. Cassin. c. 8

[1] Psal. CIX. — [2] 2. Reg. XXIII. — [3] Apud Sur. die VII Febr. tom. I.

bunal, et sanctorum quæsivit limina. Dimisit sceptrum, et accepit baculum. Dimisitque filiam suam in regno beatam Walburgam, atque simul cum filiis peregre profectus est. Et eis relictis apud sanctum Bonifacium martyrem gloriosum, tunc archiepiscopum Moguntinensem, virum miræ sanctitatis, eo quod Anglicus esset, de regno suo natus : idem sanctus exilio se ulteriori, limina sanctorum (Apostolorum) trans Alpes adiit. Et loca deinceps magis devia petiit solitudinum, Deo soli idem solus libere vacaturus. Deinde post longa exilia, post multa certamina, post famis, sitis et frigoris multimodas ærumnas, in provincia Italiæ, civitate Luca finitur pugna, dantur præmia, cælo recipitur anima, et in beati Frigdiani Basilica juxta corpus ejus ponuntur pia membra. Ubi et miraculis coruscat, cujus festivitas septimo idus Februarii celebratur ». Locus autem, in quo requiescit, his versibus adornatur :

Hic rex Richardus requiescit sceptrifer almus.
Rex fuit Anglorum : regnum tenet ipse polorum.
Regnum dimisit, pro Christo cuncta reliquit.
Ergo Richardum nobis dedit Anglia sanctum.
Hic genitor sanctæ Walburgæ virginis almæ,
Et Willebaldi sancti simul et Winibaldi :
Suffragium quorum det nobis regna polorum.

Porro si certum tempus explores S. Richardi obitus ex antiquioribus[1] monumentis haud pridem editis, invenies, eum subducto numero annorum ejus filiorum adventus in Urbem contigisse sub Gregorio papa secundo. Ex quibus etiam coargues recitatum Epitaphium haud antiquitus scriptum esse : siquidem citata antiquiora testimonia et ea ipsa, quæ ab eorum consanguinea scripta habentur, nunquam Richardum nominasse invenies Anglorum regem, sed Anglorum nobilem, et prædivitem. Nam in eis[1], ubi agitur de S. Willibaldo ejus filio patri suadente peregrinationem in Urbem, hæc leguntur : « Et ne solus ex suis Christi militiæ adscriberetur : patrem nomine Richardum genere et rebus clarum adiit eique mundi contemptum et peregrinationem suadere cœpit, etc. » Quem autem primum invenerimus ex Germaniæ scriptoribus haud adeo antiquiorem, qui eumdem Richardum regem appellet, fuit[2] Philippus episcopus Eistetensis in Vita sanctæ Walburgis, ejusdem Richardi filiæ, una cum antiquioribus edita monimentis.

Porro de Willibaldo et Winibaldo fratribus Anglis discipulis sancti Bonifacii, et postea in prædicatione sociis mentio est in rebus gestis ejusdem Bonifacii, quas idem ipse Willibaldus scriptis est fidelissime prosecutus. Et de Walburga, quæ et Waltpurga dicta reperitur, est mentio in Epistolis ejusdem S. Bonifacii, de quibus superius dictum est.

[1] Habentur tom. IV. Antiq. lect. per Canisium collect.

[1] Eod. tom. IV. pag. 706. — [2] Ibid. pag. 563.

Anno periodi Græco-Romanæ 6243. — Anno Æræ Hispan. 788. — Anno Hegiræ 133, inchoato die 9 Aug. Fer. 1. — Jesu Christi 750. — Zachariæ papæ 10. — Constantini Copronymi 31 et 10.

1. *Rachis rex Longobardorum monachum induit.* — A num. 1 ad 4. Sigebertus in Chronico ad annum DCCXLIX scribit : « Rachis Longobardorum rex, dum rupto fœdere, Romam inquietare nititur, a Zacharia papa non solum a malo reprimitur, sed etiam ejus instinctu cum uxore et filiis Romam veniens, monachus efficitur, cui Aistulfus frater ejus substitutus regnavit annos VII », quod pluribus ex Vita Zachariæ papæ narrat Baronius hoc anno. At Sigebertum finem Rachis et Aistulfi initium recte consignasse, docet monachus Nonantulanus anonymus in Vita sancti Anselmi abbatis Nonantulani in Italia primi, quæ extat sæculo IV Benedictino part. 1, ubi is anonymus, quem Mabillonius ibidem paulo post Anselmum vixisse ostendit, ait : « Anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo quadragesimo nono, centesimo vero octogesimo ingressionis Longobardorum in Italiam, vir gloriosissimus Aistulfus (Ratchis germano, de victa Pentapoli suasu domni Zachariæ papæ facto Romæ clerico) sceptrum Longobardorum strenue gerens, cui Giseltruda excellentissima regina, Anselmi præclari viri, abbatis, olim ducis, soror dignissima, in conjugio hærebat : cujus interventu idem Aistulfus rex in primo anno regni sui per suum præceptum concessit venerabili viro Anselmo locum, qui nuncupatur Fatnanus, in quo idem vir Dei Anselmus monasterium ad honorem Dei et Sal-

vatoris nostri Jesu Christi construxit, etc. » ubi iste anonymus *clerici* nomine, uti plures eorumdem temporum scriptores, *monachum* intelligit, et ab annis ingressionis Longobardorum in Italiam ultimum, qui tantum inchoatus erat, excludit, ut quandoque etiam alii scriptores. Erravit itaque Leo Ostiensis, quem Baronius secutus est, quando Ratchis regis abdicationem hoc anno consignavit; sed recte scripsit, eum regnasse annos quinque, menses sex; quia *Luitprandus* ejus decessor an. DCCXLIV, kalendis Martiis adhuc in vivis erat, ut eo anno monstravi. *Aistulphum* vero post kalendas Martias anni Christi superioris regnum suscepisse eruo ex prœmio ab ipsomet præfixo legibus, quas ad edictum Rotharis regis adjecit, in quo ait: « Anno felicissimi regni nostri in Dei nomine quinto, in die kalendarum Martiarum, Indictione septima », quæ anno DCCLIV, mense Martio obtinebat. Si enim anno DCCXLIX, ante kalendas Martias in solium elevatus fuisset, eo Christi anno non quintum, sed sextum regni annum numerasset (1).

2. *Floret S. Anselmus abbas Nonantulanus.* — Porro *sanctus Anselmus* dux primum Forojuliensis, tum monachus ac monasteriorum conditor, ac demum abbas *Nonantulæ* primus, tantæ fuit modestiæ, ut facta sua perpetuo contegi silentio præceperit, quod testatur idem anonymus num. 7. Primum monasterium ab eo conditum *Fananum*, in montano loco a Mutina urbe viginti duobus millibus passuum positum. Tum *Nonantulanum* anno DCCLII, milliario quinto a Mutina, ac deinde *Vincentiæ*, quod oppidum est caput pagi Vincentini. « Hic inter cætera plura bona, quæ egit, hospitalitatem diligens, omniumque pauperum curam sollicite gerens, hospitia atque xenodochia perplura constituere curavit, atque ea in omnibus bonis ditare curavit, etc. Habuit hic Dei famulus sub suo regimine monachos regulares MCXLIX, exceptis parvulis et pulsantibus (id est, novitiis, ut explicat Mabillonius ex Capitulari Caroli Magni anno DCCCV emisso), qui non constringebantur ad regulam: quos ille paterno amore fovebat et regebat: qui olim dux militum fuit, nunc dux monachorum extitit », inquit anonymus in ejus Vita. Sed de Anselmo rursus infra.

3. *Moritur S. Richardus pater trium sanctorum.* — Ad num. 4. Mors *sancti Richardi*, nobilis et prædivitis Angli, patris sanctorum fratrum *Willibaldi*, et *Wunebaldi*, et beatæ *Walburgis* vel *Walpurgæ* sanctimonialis, de quibus egimus anno DCCXXV, contigit anno septingentesimo vicesimo primo, ut ex S. Wunebaldi Vita deducit Cointius anno DCCXXXVIII, num. 4 et seqq. a quo uno anno tantum recedit Bollandus in sancti Richardi Vita ad diem VII Februarii, ubi *Richardi* mortem cum anno DCCXXII conjungit. Sed uterque *Richardum* Angliæ regem perperam facit, decepti ab Epitaphio ejus a Baronio recitato, qui eidem fabulæ fidem adhibuerat: Baronius tamen in Appendice ad præsentem annum, ex Vita sancti Willibaldi ab anonymo perantiquo scripta recte postea observavit, *Richardum* ibi tantum appellari *genere et rebus clarum*. Quod vero subdit idem cardinalis doctissimus, eam Vitam scriptam fuisse a *sancta Walpurga* Richardi filia, corrigendum ex iis, quæ loco laudato diximus. Epitaphium quidem sancti *Richardi* eum regem Angliæ dicit; sed illud longe post ejus mortem positum; cum aliqua a veritate manifeste dissentanea contineat, ut examinanti patet. Cum vero hujus sancti Vita a nullo auctore coævo litteris mandata fuerit, ex Hodæporico sancti Willibaldi a sanctimoniali Heidenheimensi descripto eruenda. Testatur ea, cum *Willibaldus* annos tres natus in gravem morbum incidisset, patrem ac matrem Deo spopondisse, ut si pristina illius infantis restituta foret sanitas, extemplo illum sub sacri ordinis primordio tonsura insignire, et sub cœnobialis vitæ disciplina subjicere, eosque a Domino petitionis consecutos esse effectum. Traditus *Willibaldus* monasterio, sacris litterarum studiis imbutus est. Verum postquam adolevit, decrevit omnes res temporales deserere, et longam peregrinationem suscipere. Quare *Richardum* patrem rogavit, ut suo desiderio præberet consensum, et ipsemet secum pergeret, *ut comitatu filiorum fungens, egregia adiret Petri Apostolorum principis limina.* Diu renuit sanctus Richardus, tandemque assensus est. Quamobrem *congruo ætatis tempore*, cum mare transiissent, *Rothomagum* venere, indeque *Lucam* Italiæ civitatem, ubi subita *Richardus* præventus est corporis infirmitate, qua invalescente exstinctus est, et in eadem urbe eum filii sepeliere. Ita sanctimonialis Heidenheimensis.

4. *Rex Angliæ perperam appellatur.* — Willi-

(1) Non solum kalendis Martii, sed et die V Aprilis regnum nondum iniverat Aistulphus, uti demonstrat Diploma ejusdem pro monasterio Farfensi (Chronicon Farfens. rerum Italicarum tom. II, part. 2, col. 439 quod datum legitur *Ticini in palatio*, V *die mensis Aprilis, anno felicis regni nostri* (Aistulphi) VII, *per Indictionem* IX) Denotant hæc annum DCCLVI Aistulphi emortualem. Igitur Aistulphus regnum inivit anno quidem DCCXLIX, sed post diem V Aprilis, alioquin anno DCCLVI ea mensis die non septimum sed octavum regni numerasset. Ex hoc etiam Diplomate liquet Aistulphum anno DCCLVI, die illa mensis Aprilis adhuc in vivis egisse. Quin et post Julium anni hujus supremam dignitatem obtinuit, cum anno DCCLIV, mense Julio, annum regni quintum numerarit, ut constat ex Charta Lucensi apud Muratorium in antiquit. Italicis dissert. IV, col. 135. Consignatur enim illa *anno regni ejus* (Aistulphi) *quinto, per Indictione septima, mense Julio.* Vicissim autem ipso Julio mense ejusdem anni DCCLIV, annum regni VII jam agebat. Id enim perspicue demonstrat Charta per hos dies producta a P. Soldano Vallumbrosano monacho in historia monasterii S. Michaelis de Passiniano, cujus prior tomus hoc ipso anno quo hæc scribo MDCCXLI Lucæ prodiit. Notæ chronologicæ hujus Chartæ, quæ insignis est nomine S. Walfredi, tunc in sæculo adhuc agentis, dein vero abbatis monasterii S. Petri in palatiolo, cujus res gestas Andreas Lucensis hujus monasterii monachus dedit; notæ, inquam, chronologicæ ita efferuntur: *Regnante piissimo* etc. *Aistulpho rege anno regni ejus Deo protegente sexto, mense Julio, Indictione* VII. Aistulphi igitur exordia cum Julio mense componenda sunt. Conjecturam hanc meam egregie confirmat auctoritas chronologi Brixiani, cujus breve chronicon anno DCCCLXXXIII scriptum vulgavit Muratorius in antiquit. Ital. tom. IV, col. 944. Ille enim diserte asserit Aistulphum mense Julio, Indictione II, ideoque anno DCCXLIX cœpisse.

MANSI.

baldus et Wunebaldus sepulto patre itineri rursum sese dedere, Romam versus, ibique *manserunt a nativitate sancti Martini usque ad aliud solemnitatis Pascha*, inquit eadem sanctimonialis, quod Cointius de anno Christi septingentesimo vicesimo primo interpretatur, Bollandus vero de anno insequenti; et uterque ex annis, quibus vixit sanctus Willibaldus, suam opinionem probare conatur, ut apud eosdem videre est. Sanctus Richardus *miraculis* clarissimus, et Martyrologio Romano ad diem VII Februarii inscriptus; sed ibi perperam *rex Angliæ* nuncupatur.

5. *Moritur S. Ebbo archiepiscopus Senonensis.* — Clarius monachus in Chronico sancti Petri Vivi scribit : « Anno DCCL, sanctus Ebbo obiit ». Fuit is archiepiscopus Senonensis in Gallia, cujus Vitam ab auctore anonymo sæculo circiter decimo scriptam publicavit Mabillonius sæc. III Benedict. part. I. Secesserat *sanctus Ebbo* in idem sancti Petri monasterium, ubi sanctissime vivebat, et quod veste profitebatur, moribus ac virtutibus exsequebatur. Sed *Childeberto III* in Gallia regnante, cum episcopus Senonensis e sæculo migrasset, plebs Senonum *Ebbonem* jam monasterii sancti Petri abbatem, etiam renitentem episcopum creavit. Cum Saraceni, quos more suo sæculo usurpato auctor ille *Wandalos* appellat, Carolo Martello Franciam regente mœnia civitatis Senonum castris obstruxissent, omniaque pessumdarent, *Ebbonis* precibus ad Deum fusis hostes in fugam conversi sunt, seseque mutuatim propriis jaculis confodere. Aliquo post tempore vir sanctus solitudinem quæsivit, ut liberius orationi vacare posset. « Quod cum nec in urbe quivisset adimplere, et gregem, quem regendum susceperat, noluisset deserere, elegit locum tanti spatii ab urbe, quo et animo solitudinem cupienti valeret obedire, et filios, si causa posceret, revisere ». Locus *sexdecim a sede* distabat *millibus,* inquit anonymus. Quibus ex verbis deducit Cointius hoc anno num. 1 et seqq. Ebbonem tunc episcopatum abdicasse, et Ardobertum seu Artbertum, qui episcopus Senonensis dictus est anno DCCXLIII, ejus locum occupasse. Contra vero Mabillonius citatus infert ex Ardoberti electione Clarium in morte Ebbonis consignanda falli, jamque sanctum præsulem ad Deum migrasse, cum ea Ardoberti electio peracta est. Verum uterque in eo fallitur, quod existimet, *Audobertum* reapse S. Ebboni successisse; cum, ut anno DCCXLIII, num. 9 vidimus, *Audobertus* episcopatus Senonensis possessionem nunquam inire potuerit. Quare mors *Ebbonis* recte a Clario consignata, et *Audobertus* ordinatus quidem fuit archiepiscopus Senonensis, sed nunquam eam Ecclesiam rexit. Porro monasterium sancti Petri in suburbio Senonensi ædificavit *Theodechildis* regina filia Theodorici regis Clodovei Magni filii, non vero ipsius Clodovei, ut suo loco ostendimus.

6. *Nascitur Leo postea imp.* — Theophanes anno IX Constantini imp. kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato, scribit : « Tertia Indictione mensis Januarii die vicesimo quinto, imperatori Constantino ex filia Chagani Chazaria susceptus est filius nomine Leo », quod et Cedrenus etiam narrat.

7. *Gallia sine bello.* — Annalista Masciacensis ait, hunc annum *sine hoste* fuisse, quod et in Petaviensi, aliisque quibusdam notatur, qui omnes de Francis, non vero de aliis populis intelligendi.

ZACHARIÆ ANNUS 10. — CHRISTI 751.

1. *Regnum Francorum in Pipinum transfertur.* — Septingentesimus quinquagesimus primus Redemptoris annus, Indict. quarta notatus habetur, quo Francorum monarchiæ bene consulturus Zacharias Romanus Pontifex, Francorum regnum, quod sub regibus Morovingis inertibus et novissime sub Hilderico Stupido periclitaretur, Apostolica auctoritate in Pipinum Caroli Martelli filium, Carolomanni germanum, post obtentas adversus diversos hostes sæpe victorias transtulit, eumque regem creat, ipso Hilderico anno sequenti detruso in monasterium.

De his acturi, in primis quod ad tempus spectat, scimus complures auctores in superiorem annum ista referre : verum ut potius id hoc anno factum esse credamus, persuadet vetus Chronicon Francorum a Pithæo nuper editum : itemque cum Aimoinus tradat id factum post decem annos,

ex quo defuncto patre, ei successit in regni principatum titulo Majoris-Domus : præsentem plane annum designat. Hæc de tempore. Quod vero ad rei gestæ seriem pertinet, idem auctor narrat verbis istis :

2. « Burchardus Wirceburgensis episcopus, et Fulradus capellanus missi sunt a Pipino Romam ad Zachariam papam, ut consulerent Pontificem de causa regum, qui in illo tempore fuerunt in Francia, qui nomen tantum regis, sed nullam potestatem regiam habebant. Per quos dictus Pontifex mandavit, melius esse illum vocari regem, apud quem summa potestas consisteret. Dataque auctoritate sua, jussit Pipinum Francorum regem institui. Hoc anno, secundum Romani Pontificis sanctionem, Pipinus rex Francorum appellatus est, et ad hujus dignitatem honoris unctus sacra unctione, manu sanctæ memoriæ Bonifacii archiepiscopi et martyris, et more Francorum elevatus in solium regni Suessione civitate ». Hæc auctor.

3. Quod autem ad missam legationem a Pipino ad Zachariam Pontificem per Burchardum episcopum atque Fulradum pertinet, de ea mentio est in Burchardo ex Egilvardo monacho. Porro citatum superius vetus Chronicon, non uno eodemque anno hæc esse gesta testatur : sed hoc anno contigisse legationem a Pipino ad Romanum Pontificem missam, sequenti vero Zachariam papam de ea re Pontificium decretum misisse in Gallias, et reliqua rite peracta fuisse, adeo ut nomen regis nonnisi anno sequenti Pipinus fuerit consecutus : quod exploratum quoque redditur ex Epistola Zachariæ Pontificis data hoc anno ad Bonifacium episcopum Moguntinum, in qua non rex, sed princeps, ut antea, idem Pipinus cum aliis appellatur, de qua modo hic nobis agendum.

4. *Plura inter Bonifacium et Zachariam postulata et reddita documenta.* — Contigit enim hoc anno legari Romam ab eodem sancto Bonifacio ad Zachariam Pontificem Lullum presbyterum, ob nonnullas Ecclesiasticas consultationes, necnon ob impetranda privilegia Ecclesiæ Moguntinæ, et monasterio Fuldensi ; quæ sic se habent [1] :

« Reverendissimo patri et dilectissimo domino, cum timore et tremore venerando Apostolicæ Sedis infula sublimato Zachariæ, Bonifacius exiguus servus vester, licet indignus et ultimus, tamen legatus Germanicus devotissimus, optabilem in Christo immarcescibilis charitatis salutem.

« Paternæ pietatis vestræ sanctitatem subnixis precibus obsecro, ut hunc presbyterum meum, portatorem litterarum præsentium, nomine Lul, grato animo clementer suscipiatis. Habet enim secreta quædam mea, quæ soli pietati vestræ profiteri debet, quædam quidem viva voce dicens, quædam vero per litteras ostendens. De quibusdam namque necessitatibus meis inquirere et interrogare, mihique paternitatis vestræ responsum et consilium ex auctoritate S. Petri Apostoli, ad solatium senectutis repræsentare debet, ut his omnibus auditis et consideratis, si quæ sint, quæ vobis placeant, facta (facere), Deo auxiliante, studeam. Si quid autem (ut timendum est) displiceat : ex præcepto sancti Apostolatus vestri, vel indulgentiam merear, vel dignam pœnitentiam persolvam.

5. « Antecessor enim prædecessoris vestri venerandæ memoriæ Gregorius, dum me indignum ordinavit, et ad prædicandum verbum fidei Germanicis gentibus misit, sacramento me constrinxit, ut canonicis et justis episcopis et presbyteris, in verbo, in facto, in consensu adstipulator et adjutor fierem. Quod cum divina gratia implere studui, falsos tamen sacerdotes, hypocritas et seductores populorum, vel corrigerem ad viam salutis, vel declinarem, vel abstinerem a communione ipsorum. Quod ex parte servavi, et alicubi implere non potui. Spiritualiter autem implevi sacramentum : quia in consensum et consilium illorum non venit anima mea, dum veniens ad principem Francorum, cogente Ecclesiarum necessitate, et tales ibi reperissem, quales nolui ; sed tamen in sancta communione Corporis Christi illis non communicavi.

« Præcepit quoque mihi præfatus Apostolicus Pontifex, ut populorum quoscumque visitassem, conversationem et mores Apostolico præsuli indicarem. Quod in Domino confido me fecisse. De eo autem, quod jam præterito tempore de archiepiscopis et palliis a Romana Ecclesia petendis, juxta promissa Francorum sanctitati vestræ notum feci : indulgentiam a vobis flagito, quia quod promiserunt, tardantes non impleverunt, et adhuc differunt, et quid inde perficere voluerint, ignoratur.

6. « Est præterea locus silvaticus in eremo vastissimæ solitudinis, in medio nationum prædicationis nostræ, in quo monasterium construentes monachos constituimus sub regula sancti patris Benedicti viventes, viros strictæ abstinentiæ, absque carne, vino, et servis, proprio manuum suarum labore contentos. Hunc ergo locum per viros religiosos et Deum timentes, maximeque per Carolomannum principem Francorum justo labore acquisivi, et in honorem sancti Salvatoris dedicavi. In quo loco cum consensu pietatis vestræ proposui aliquantulum, vel paucis diebus, fessum senectute corpus requiescendo recuperare, et post mortem jacere. Quatuor enim populi, quibus verbum Dei prædicavimus in circuitu loci hujus habitare noscuntur, quibus cum vestra intercessione, quandiu vivo vel sapio, utilis esse possum. Cupio quippe vestris orationibus intercedentibus, pariterque opitulante gratia Dei, in familiaritate Romanæ Ecclesiæ et vestro servitio inter Germanicas gentes, ad quas missus fui, perseverare, ac præcepto vestro obedire, sicut scriptum est [1] : Judicium patris audite, filii dilecti, et sic facite, ut salvi sitis. Et

[1] In Vita Bonif. l. II. c. 9.

[1] Eccli. III.

iterum [1] : Honora patrem tuum, et veniet tibi benedictio a Domino ». Hucusque litteræ Bonifacii ad Zachariam.

Has accipiens ipse, aliaque ex ore a Lullo legato misso audiens, hæc ad eumdem Bonifacium rescripsit pridie nonas Novembris hoc eodem anno, jam cœpta Indictione quinta, mense Septembris [2] :

7. « Reverendissimo fratri et coepiscopo Bonifacio Zacharias episcopus servus servorum Dei.

« Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui dispersa congregat, et congregata conservat, augetque fidem et fiduciam servis suis ad prædicandum Evangelium Domini nostri Jesu, cum eodem Patre, et Spiritu sancto viventis in sæcula sæculorum. Ipse enim dixit [3] : Qui credit in me, vita vivet et non morietur : quoniam ego sum Via, Veritas, et Vita. Laudamus igitur et superexaltamus nomen sanctum ejus læti, quod per sanctæ fraternitatis tuæ litteras allatas superstitem in hac vita, et in Domino te valere cognoscimus, petentes immensam Dei nostri pietatem, ut ad prædicandum Evangelii, et sanctæ fidei sacramentum te longævum conservet, suaque protectione a cunctis adversantium insidiis custodiat.

8. « Suggessit itaque fraternitas tua in suis apicibus, quod prædecessor noster beatæ memoriæ Gregorius hujus Apostolicæ Sedis præsul, dum ad prædicandum te misisset in Germaniæ partes, verbo pollicitationis ab eo constrictus fuisses, ut orthodoxos episcopos ac presbyteros, vel quosque reperire potuisses, in verbo exhortationis confirmares et communicares cum eis. Si quos vero seductores episcopos, aut pseudopresbyteros, vel quosque a recto fidei tramite deviantes reperiisses, nulla tibi cum eis esset communio. Quod te, Domino auxiliante, usque ad præsens spiritualiter servasse confessus es. Si autem cogente aliqua necessitate, ad principes gentis Francorum accedens, corporaliter ab eis abstinere non valuisses, tamen in eorum consilio et consensu anima tua non fuerit coinquinata. Propter hoc ergo quod cum eis conversatus es, non consentiens iniquitati eorum, nullum est tibi detrimentum coram Deo. Te enim prædicante, si obedirent, salvi essent : si autem in iniquitate sua permanent, ipsi peribunt : tu autem juxta Prophetæ [4] dictum, salvasti animam tuam.

9. « Quod de principibus Francorum scripsisti, quia in constitutione episcoporum, quibus pallia misimus, promissionem suam nondum impleverunt : illis magis, quam tibi imputandum est. Si enim impleverint verbum tuum, habebunt ex eo laudem ; si vero aliter egerint, ipsi videant : nos autem quod divina gratia largiente, gratis accepimus, gratis dedimus : tua autem bona voluntas mercede non privabitur.

« Petisti et hoc, ut monasterium in vastissima solitudine, et in medio gentium, quibus prædicas, constitutum, atque in honorem Salvatoris nostri dedicatum, ubi et monachos sub regula S. Benedicti degere fecisti, nomini tuo, privilegio Sedis Apostolicæ munire deberemus. Ideoque votis tuis acquiescentes, desiderium tuum et petitionem implemus. Congruit enim divini ministerii prædicatorem, optimumque ministrum ad desiderata pertingere, et inchoatum opus bonum usque ad finem perducere.

10. « Præterea prædictus gerulus tuus Lul cum cæteris suis comitibus, quæ injuncta fuerant a sanctitate tua tam verbo, quam scripto omnia innotuerunt (notificavit). De quibus responsum dantes, tuæ rescribere studuimus fraternitati. Continebant enim in pittacio (pinacio) ab eis porrecto, quia nos flagitasses tibi innotescere (notificare) quæ recipienda et quæ respuenda sunt : in primis de volatilibus, id est, graculis, corniculis, et ciconiis, quæ omnino cavendæ sunt ab esu Christianorum : equi etiam silvestri multo amplius vitandi. De his igitur omnibus, sanctissime frater, ex hac scriptura satis instrui potueris.

« De igne autem Paschali, quod inquisisti, ita statutum est a sanctis Patribus, postquam pretioso sanguine Domini nostri Jesu Christi Ecclesia ejus dedicata est, ut quinta feria Paschæ, quando sacrum chrisma consecratur, tres lampades magnæ capacitatis ex diversarum Ecclesiæ lampadum oleo collectæ, et in secretiori loco Ecclesiæ constitutæ cum magna diligentia ardeant, ita ut oleum ipsum sufficere possit usque ad tertium diem, id est, ad sabbatum. Tunc pro sacri baptismatis fonte sumptus ignis lampadum renovetur. De igne vero, qui ex crystallis sumitur (ut asseruisti) nullam habemus traditionem.

11. « De iis etiam, qui regio morbo vexantur, inquisisti, sive homines, sive equi sint ; quid dicendum sit de illis. Si ergo homines ex nativitate, aut genere hujus morbi sunt, extra civitatem conversari debent ; eleemosynam vero accipere a populo illis licet. Si autem contigerit magnum, vel parvum quemquam non a nativitate, sed superveniente ægritudine vexari, non est projiciendus, sed si possibile est, curandus. Attamen dum ad communionem venerit ad Ecclesiam, post omnes accedere debet ad percipiendum sacri muneris mysterium. Equi vero, qui præfato morbo fuerint coinquinati, si curari non valuerint, in puteos et foveas projiciendi sunt, ne ejusmodi contagione cæteri coinquinentur. Animalia vero, quæ a furentibus et rabidis lupis et canibus fuerint lacerata : oportet ea a cæteris separari, ne furentes et mordentes cætera coinquinent.

« Inquisivit et hoc fraternitas tua, si liceat sanctimoniales feminas (quemadmodum viri faciunt) sibi pedes lavare, tam in cœna Domini, quam in cæteris diebus. Hoc Dominicum præceptum est [1], quod qui per fidem impleverit, habet ex eo laudem.

[1] Eccli. III. — [2] In Vit. Bonif. l. II. c. 10. — [3] Joan. XI. et XIV. — [4] Ezech. XI.

[1] Joan. XIII.

Etenim viri et mulieres unum Dominum habemus qui in cœlis est. Pro benedictionibus autem, quas Galli faciunt (ut nosti, frater), multis vitiis variantur. Nam non ex Apostolica traditione hoc faciunt, sed per vanam gloriam, adhibentes sibi damnationem, quia scriptum est[1]: Si quis vobis evangelizaverit præter id quod evangelizatum est, anathema sit. Regulam itaque Catholicæ traditionis, quam a sancta Romana Ecclesia accepisti, omnibus prædica.

12. « Inquisisti etiam, si ante trigesimum annum liceat sacerdotem ordinare. Bonum et congruum est, charissime frater, si fieri potest, ut provectæ ætatis et boni testimonii viri, juxta sanctorum canonum Decreta, ordinentur sacerdotes : si autem minime reperiantur, et necessitas exposcit, a viginti quinque annis et supra levitæ et sacerdotes ordinentur, quemadmodum in[2] lege Domini continetur.

« Miloni autem ejusque similibus, qui Ecclesiis Dei plurimum nocent, ut a nefario opere recedant, juxta Apostolicam vocem, opportune et importune prædica : si acquieverint admonitionibus tuis, salvabunt animas suas : si vero non obedierint, ipsi peribunt obvoluti peccatis suis : tu autem, qui recte prædicas, non perdes mercedem tuam.

« Hoc simul inquisisti, post quantum tempus debeat lardum comedi : licet pro hoc a Patribus institutum non sit, tibi tamen petenti consilium præbemus, quod non oporteat illud mandi, priusquam desuper fumo siccetur et igne coquatur : si vero libet, et incoctum manducetur, post Paschalem festivitatem erit manducandum ». Quod populus ille subjectus esset morbo regio et elephantiæ, a porcinæ carnis esu ad tempus saltem oportuit cohiberi.

« Episcopus autem condemnatus, de quo inquisisti, qui pugnator et fornicator extitit, atque res Ecclesiæ post degradationem sibi vindicare nititur : hic omnino respuendus est. Quæ enim portio fideli cum infideli, aut quæ communio Christi ad Belial?

13. « De ordinatione etiam presbyterorum, vel diaconorum, qui cogente necessitate et paupertate rogantium, non legitimis temporibus ad te pervenerunt, si aliquam haberes offensionem inquisisti : bene autem nosti, frater, quod sacri canones docent, aptis temporibus sacerdotes ordinandos. Attamen in eo, quod a te pro bona intentione actum est, a Domino Deo nostro indulgentiam postulamus.

« De censu etiam Ecclesiarum, quid agendum sit tibi, diximus : Nullam itaque hæsitationem habeas, solidum de capsa suscipere, quia ex eo poteris eleemosynam tribuere, et opus perficere sanctarum Ecclesiarum, juxta canonum instituta.

« Si qui (sicque) vero presbyteri, qui de laicis promoti fuerunt, et antea capitalibus vitiis involuti, sed celantes ea ordinati sunt, postmodum autem manifestata sunt, hos a sacerdotali habitu privatos pœnitentiæ submitte. Non enim odit Deus peccantem et pœnitentem, sed peccantem et negantem ». Alia lectio a laicis, habet. Sed sive legas, qui de laicis, sive, qui a laicis, utraque lectio concordat historicæ veritati. Quinam autem dicerentur promoti a laicis, habes apud Agobardum archiepiscopum Lugdunensem, ejusdem sæculi scriptorem hæc verba[1] :

« Hæc pauca veteris ac novi Testamenti collegimus testimonia, in quibus quasi in speculo conticeri (contueri) valeamus fœditatem nostri temporis, omni lacrymarum fonte plorandam, quando increbuit consuetudo impia, ut pæne nullus inveniatur anhelans et quantulumcumque proficiens ad honores et gloriam temporalem, qui non domesticum habeat sacerdotem, non qui (cui) obediat, sed a quo incessanter exigat licitam simul atque illicitam obedientiam, non solum in divinis officiis, verum etiam in humanis. Ita ut plerique inveniantur, qui aut ad mensas ministrent, aut sacrata vina misceant, aut canes ducant, aut caballos quibus feminæ sedent, regant, aut agellos provideant. Et quia tales, de quibus hæc dicimus, bonos sacerdotes in domibus suis habere non possent (nam quis esset bonus clericus, qui cum talibus hominibus dehonestari nomen et vitam suam ferret?) non curant omnino quales clerici illi sint, quanta ignorantia, seu quantis criminibus involuti tantum, ut habeant presbyteros proprios, quorum occasione deserant Ecclesias, sermones et officia publica. Quod autem non habeant eos propter religionis honorem, apparet ex hoc, quod non habent eos in honore, unde et contumeliose eos nominantes, quando volunt illos ordinari presbyteros, rogant nos, aut jubent, dicentes : Habeo unum clericionem, quem mihi nutrivi de servis meis propriis, aut beneficialibus, sive pagensibus, aut obtinui ab illo, vel illo homine, sive de illo vel illo pago, volo, ut ordines eum mihi presbyterum. Cumque factum fuerit, putant ex hoc, quod majoris ordinis sacerdotes non eis sint necessarii, et derelinquunt frequenter publica officia et prædicamenta ». Sed ad cæteros canones.

14. « Hoc etiam inquisisti a nobis, si liceat persecutionem Paganorum fugere, an non. Pro hoc igitur salutare consilium tibi damus, si fieri potest et locum inveneris, insta ad prædicandum illis ; si autem sustinere non valueris ejus persecutionem, habes præceptum Dominicum[2], ut in aliam ingrediaris civitatem.

« Inquisisti etiam, quid faciendum sit de excommunicato episcopo et Apostolicam auctoritatem negligente. Hic ergo detestabilis est coram Deo et hominibus. Et quicumque ejus condemnationi non communicaverint, ipsi non condemnabuntur in die revelationis justi judicii.

« De Slavis (Sclavis) quoque Christianorum terram inhabitantibus, si oporteat censum accipere, interrogasti, frater. Hoc quidem consilio non indiget,

[1] Galat. I. — [2] Num. VIII.

[1] Agob. de Privil. et Jure sacerdotii pag. 128. — [2] Matth. X.

dum res est manifesta. Si enim sine tributo sederint, ipsam quoque terram quasi propriam sibi vindicabunt. Si vero tributum dederint, norunt dominatorem esse illius terræ.

« Flagitasti etiam a nobis, sanctissime frater, ut in sacri canonis prædicatione, quot cruces in locis quibusdam facere debeamus, tuæ significaremus sanctitati. Quam petitionem libenter implentes, in rotulo (id est, volumine) dato prædicto Lul presbytero tuo, quot signa sanctæ Crucis fieri debeant, infiximus. In his igitur et omnibus rebus sanctitatis tuæ vota amplectentes, divinam clementiam deprecamur, ut suo te muniat et confortet auxilio, nosque annuat prosperitatis tuæ semper læta suscipere nuntia. Data prid. non. Novemb. imperante domino Augusto Constantino, imperii ejus anno trigesimo secundo (a tempore quo cum patre regnavit numerando), Indictione quinta ». Hæc Zacharias ad Bonifacium.

15. *Moguntina Ecclesia metropolis constituta, et data privilegia monasterio Fuldensi.* — Sed et his adjecit litteras de confirmatione sedis Moguntinæ, ut sit perpetuo metropolis, quæ sic se habent[1] :

« Zacharias papa Bonifacio episcopo sanctæ Ecclesiæ Moguntinæ perpetuam salutem.

« Qualiter Dominus Deus noster sanctæ suæ Ecclesiæ propitiatus sit, et laboribus sanctissimæ fraternitatis tuæ cooperator extiterit, per singula dicere longum est. Tamen ut hæc, quæ objicimus (obimus), confirmemus, quæ ex parte, te narrante, perspeximus, enarremus. Igitur dum in Germania provincia sanctitas tua ad prædicandum fuisset directa a sanctæ recordationis prædecessore nostro Gregorio papa, et post inchoatum opus et ex aliqua parte ædificatum Romam reversus, ab eo episcopus ordinatus et ad prædicandum denuo remissus es, et elaborasti, Deo prævio, nunc usque per annos viginti quinque (viginti octo) in eadem prædicatione, ex quo episcopatum accepisti. Sed et in Francorum provincia nostra vice Concilium egisti, et juxta canonum instituta omnes flexi sunt tibi obedire : et dum in iis piis operibus occupata esset sanctitas tua, nunc usque cathedralem sedem sibi minime vindicavit. At ubi Deus prædicationem tuam auxit : obtinere voluisti, ut tibi episcopalem Ecclesiam, vel successoribus tuis confirmare debeamus, juxta eorumdem filiorum nostrorum Francorum petitionem. Et idcirco auctoritate beati Petri sancimus, ut supradicta Ecclesia Moguntina perpetuis temporibus tibi et successoribus tuis in metropolim sit confirmata, habens has sub se civitates, id est, Tungris, Coloniam, Wormatiam, Spiratiam, et Trectis (Trecas), et omnes Germaniæ gentes, quas tua fraternitas per suam prædicationem Christi lumen cognoscere fecit. His a nobis definitis, per hujus nostræ confirmationis paginam in tua Ecclesia perpetuis temporibus pro sui confirmatione hæc conservari mandamus. Data pridie nonas Novembris, imperante domino nostro Augusto Constantino anno trigesimo secundo imperii ejus, Indictione quinta ». His vero adjecit idem Zacharias litteras de exemptione Fuldensis ab ipso erecti monasterii, quam petierat. Quæ sic se habent[1] :

16. « Zacharias papa Bonifacio episcopo, et per eum fratribus in monasterio ab eo constructo.

« Quoniam semper sunt concedenda, quæ rationabilibus congruunt desideriis : oportet, ut devotioni conditoris piæ constructionis oraculum in privilegiis præstandis minime denegetur. Igitur quia postulasti a nobis, quatenus monasterium Salvatoris a te constructum in loco, qui vocatur Erga ripam fluminis Fuldæ, privilegio Sedis Apostolicæ decoretur, ut sub jurisdictione sanctæ nostræ, cui auctore Deo deservimus, Ecclesiæ constitutum, nullius alterius Ecclesiæ potestati submittatur. Pro qua re piis desideriis faventes, hac nostra auctoritate id, quod exposcitur, effectui mancipamus. Et ideo omnem cujuslibet Ecclesiæ sacerdotem in præfato monasterio ditionem ullam habere, aut auctoritatem præter Sedem Apostolicam prohibemus, ita ut nisi ab abbate monasterii fuerit invitatus, nec missarum solemnitatem ibidem quisquam præsumat celebrare, ut profecto juxta id quod subjectum Apostolicæ Sedi consistit, inconcusse dotatum permaneat : locis quoque et rebus tam eis, quas moderno tempore tenet vel possidet, quam quæ futuris temporibus in jus ipsius monasterii divina pietas voluerit augere ex donis et oblationibus, decimisque fidelium, absque ullius personæ contradictione firmitate perpetua perfruatur.

17. « Constituimus quoque per hujus Decreti nostri paginam, ut quicumque cujuslibet Ecclesiæ præsul, vel quacumque dignitate prædita persona hanc privilegii nostri chartam, quam auctoritate principis Apostolorum firmamus, temerare tentaverit, anathema sit, et iram Dei incurrens, a cœtu sanctorum omnium extorris fiat : et nihilominus præfati monasterii dignitas a nobis indulta, perpetualiter inviolata permaneat Apostolica auctoritate subnixa. Data pridie nonas Novembris, imperante domino Augusto Constantino, anno trigesimo secundo imperii ejus, Indict. quinta ». Hactenus privilegium monasterii Fuldensis.

18. *Aliæ litteræ ad Bonifacium.* — Redeunti autem Lullo presbytero Bonifacii legato in Germaniam, hæ, quæ sequuntur, ad eumdem sanctum Bonifacium redditæ sunt litteræ, quæ licet absque titulo reperiantur datæ, alicujus tamen ex Romano clero, ad quem idem sanctus scripserat, esse noscuntur. Sic enim se habent[2] :

« Præsens venerabilis Lullus presbyter paternæ sanctitatis vestræ missus honorandos nobis tuos attulit affatus, quorum textus continebat, multis te necessitatibus et turbinibus esse tristatum, per homines non timentes Deum et falsos episcopos,

[1] In Vit. Bonif. l. II. c. 11.

[1] Vit. Bonif. l. II. c. 12. — [2] Ex eod. Cod. Ep. I. Variar.

atque pseudopresbyteros, et fornicatores clericos, eorumque iniquas actiones, pravasque immissiones, jamque inimicantium et persequentium gentium, quorum persecutio finem habebit interitus sempiterni. Etenim, sanctissime pater[1] : Omnes sancti quanta passi sunt tormenta, ut securi possiderent vitæ æternæ palmam? Habemus consolatorem egregium Apostolum Paulum, qui docet[2] : Oportet nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. Magna tibi merces est, o sanctissime pater, et corona gloriæ coram omnipotente Deo, dum omnia toleranter sustines propter divinum mandatum et prædicationem Evangelii Christi Jesu Domini Dei Salvatoris nostri. Cujus, licet peccator, potentiam deprecor, ut domino meo beato Apostolorum principe intercedente, cujus et vicem agis inter feroces et indomitas gentes, ut ipse te sua pietate custodiat, ut decursum ministerii tui in die adventus ejus copiosum fructum afferre valeas, et a conditore omnium Deo remunerationis præmium centuplum accipias, et vitam possideas æternam. Etenim meipsum sanctis tuis orationibus commendans, ut valui, in verbo et opere prædicto tuo misso adjutor apparui. Benedictionem denique a vestra beatitudine missam sicut a patre meo suscepi, et omnipotenti Deo gratias egi, et vestræ sanctissimæ paternitati. Etenim, beatissime Pater, parvum munusculum sanctitati vestræ direxi sabanum unum, et facitergium unum, et modicum thymiamatis : quod peto ut absque injuria vestra honoranda paternitas suscipere non dedignetur. Vale in Christo, semper amantissime pater ».

[1] Apoc. VII. — [2] Act. XIV.

19. *Theodorus episcopus Antiochenus.* — Quod spectat ad res Orientalis Ecclesiæ hoc tantum proditur, quod hoc anno Theodorus creatur episcopus Antiochenus, ut Theophanes auctor est, qui et eum sedisse annos sex, asserit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6244. — Anno Æræ Hispan. 789. — Anno Hegiræ 134, inchoato die 29 Julii Fer. 6. — Jesu Christi 751. — Zachariæ papæ 11. — Constantini Copronymi 32 et 11. Leonis IV 1.

1. *Desidia ultimorum regum Merovingicorum.* — A num. 1 ad 4. Eginhardus in Vita Caroli Magni, locuturus de regni Francici translatione ad Pippinum ejusdem Caroli patrem, inquit : « Gens Merovingorum, de qua Franci reges sibi creare soliti erant, usque in Childericum regem, qui jussu Stephani Romani Pontificis depositus ac detonsus, atque in monasterium trusus est, durasse perhibetur : quæ licet in illo finita possit videri, tamen jamdudum nullius vigoris erat, nec quidquam in se clarum, præter inane regis vocabulum, præferebat. Nam et opes et potentia regni penes palatii præfectos, qui Majores-Domus dicebantur, et ad quos summa imperii pertinebat, tenebantur, neque regi aliud relinquebatur, quam ut regio tantum nomine contentus, crine profuso, barba submissa solio resideret, ac speciem dominantis effingeret; legatos undecumque venientes audiret, eisque abeuntibus responsa, quæ erat edoctus, vel etiam jussus, ex sua velut potestate redderet; cum præter inutile regis nomen, et precarium vitæ stipendium, quod ei præfectus aulæ, prout videbatur, exhibebat, nihil aliud proprii possideret, quam unam perparvi redditus villam, in qua domum, ex qua famulos sibi necessaria ministrantes, atque obsequium exhibentes, paucæ numerositatis habebat. Quocumque eundum erat, carpento ibat, quod bubus junctis, et bubulco, rustico more, agente trahebatur. Sic ad palatium, sic ad publicum populi sui conventum, qui annuatim ob regni utilitatem celebrabatur, ire, sic domum redire solebat. Ad regni administrationem et omnia quæ vel domi vel foris agenda ac disponenda erant, præfectus aulæ procurabat. Quo officio tum, cum Childericus deponebatur, Pippinus pater Caroli regis, jam velut hæreditario jure fungebatur, etc. Pippinus autem per auctoritatem Romani Pontificis ex præfecto palatii rex constitutus ».

2. *Frustra a quibusdam negata.* — Idem fere de regibus Francorum, post pugnam Textricianam regnantium, scribit Erchanbertus, qui Breviarium regum Francorum et Majorum-Domus conscripsit, anno circiter DCCXL : « Exhinc, inquit, (id est, post pugnam Textricianam anno DCLXXXVII habitam) reges nomen, non honorem habere cœperunt ». Idem denique omnes post Erchanbertum et Eginhardum tradidere. Cointius tamen anno DCCLII, num. 8 et seqq. dicit, hæc primum excogitata et fabulose

scripta ab Eginhardo, et *Mamaccas* villam, in qua reges delituisse dicuntur, ab antiquis non memorari : ac denique falsum esse legatos missos fuisse ad Zachariam papam, quando de *Childerico* rege deponendo, et *Pippino* in ejus locum subrogando actum. Verum vir doctissimus hæc contra omnium historicorum Francorum auctoritatem frustra in medium affert. Erchanbertus enim, ut jam dixi, Eginhardo suffragatur, huicque reliqui veteres omnes. Præterea annalista Metensis ad annum DCXCII loquens de prospero regimine Pippini Heristalli Majoris-Domus sub Theodorico III, ait : « Singulis annis in kalendis Martii generale cum omnibus Francis secundum priscorum consuetudinem Concilium agebat. In quo ob regii nominis reverentiam, eum quem sibi ipse propter humilitatis et mansuetudinis magnitudinem præfecerat, præsidere jubebat : donec ab omnibus optimatibus Francorum donariis acceptis, verboque pro pace et defensione Ecclesiarum Dei et pupillorum et viduarum facto, raptuque feminarum et incendio solido decreto interdicto, exercitui quoque præcepto dato, ut quacumque die illis denuntiaretur, parati essent in partem quam ipse disponeret proficisci. His peractis, regem illum ad Mamaccas villam publicam custodiendum cum honore et veneratione mittebat». Neque Mammaccæ aut Mamaccæ ædes fictitiæ fuere ; cum Mabillonius lib. 4 de Re Diplom. pagina 295, mentionem faciat variarum Chartarum *Mamaccis* datarum, et sedem illius villæ regiæ, commorationi, studiis, ludis, et maxime venationi comparatæ in Noviomensis pagi loco sitam fuisse ostendat.

3. *Legatio missa ad Zachariam a Francis in dubium revocari non potest.* — Quoad legationem a Pippino ad Zachariam papam, quam obierunt *Burchardus* episcopus Wirtzburgensis et *Fulradus* abbas sancti Dionysii, ea a compluribus chronographis et historicis sæculo sequenti viventibus narrata ; imo et a continuatore Fredegarii in sua Appendice, qui hoc tempore floruit : « Et quievit terra a prœliis annis duobus (anno scilicet superiori et currenti). Quo tempore una cum consilio et consensu omnium Francorum missa relatione a Sede Apostolica auctoritate percepta , præcelsus Pippinus electione totius Franciæ in sedem regni, cum consecratione episcoporum et subjectione principum, una cum regina Bertradane, ut antiquitus ordo deposcit, sublimatur in regno ». Ubi continuator annum gestæ legationis nominatim non designat, sed variis annis acta una serie refert. Ad hæc consultum fuisse *Zachariam*, ipso Pippino adhuc vivente, scripsit anonymus anno DCCLXVII, in veterrimo Codice, qui complectitur quasdam sanctorum Vitas cum libro Gregorii Turonensis de Gloria Confessorum, cui subjecit clausulam de abdicatione Childerici regis, quam referunt Henschenius in Exegesi præliminari ad tom. III SS. mensis Martii, et Mabillonius lib. 5 de Re Diplom. pag. 384. Eam hic integram exhibere juvat, quia nullum monumentum vetustius hanc in rem proferri potest.

4. *Certum hujus legationis argumentum.* — « Si nosse vis, lector, quibus hic libellus temporibus videatur esse conscriptus, et ad sacrorum martyrum pretiosam editus laudem, invenies anno ab Incarnatione Domini septingentesimo sexagesimo septimo, temporibus felicissimi atque tranquillissimi et Catholici Pippini, regis Francorum et patricii Romanorum, filii beatæ memoriæ quondam Caroli principis : anno felicissimi regni ejus in Dei nomine sexto decimo, Indictione quinta : et filiorum ejus eorumdemque regum Francorum Caroli et Carolomanni (qui per manus sanctæ recordationis viri beatissimi domni Stephani papæ, una cum prædicto patre domno viro gloriosissimo Pippino rege, sacro chrismate, divina providentia, et sanctorum Petri et Pauli intercessionibus consecrati sunt) anno tertio decimo. Nam ipse prædictus domnus florentissimus Pippinus , rex pius , per auctoritatem et imperium sanctæ recordationis domni Zachariæ papæ, et unctionem sancti chrismatis, per manus beatorum sacerdotum Galliarum, et electionem omnium Francorum, tribus annis antea in regni solio sublimatus est. Postea per manus ejusdem Stephani pontificis, die uno in beatorum prædictorum martyrum Dionysii, Rustici, et Eleutherii Ecclesia (ubi et venerabilis vir Folradus archipresbyter et abbas esse cognoscitur) in regem et patricium, una cum prædictis filiis Carolo et Carolomanno in nomine sanctæ Trinitatis unctus et benedictus est. In ipsa namque beatorum martyrum Ecclesia, uno eodemque die, nobilissimam atque devotissimam et sanctis martyribus devotissime adhærentem Bertradam, jam dicti florentissimi regis conjugem, prædictus venerabilis pontifex regalibus indutam cycladibus gratia septiformis spiritus benedixit : simulque Francorum principes benedictione et Spiritus sancti gratia confirmavit, et tali omnes interdictu et excommunicationis lege constrinxit, ut nunquam de alterius lumbis regem in ævo præsumant eligere, sed ex ipsorum : quos et divina pietas exaltare dignata est, et sanctorum Apostolorum intercessionibus per manus vicarii ipsorum beatissimi Pontificis confirmare et consecrare disposuit : hæc ideo charitati vestræ breviter in novissima paginula libelli inseruimus hujus, ut per succedentium temporum et vulgi relatione propago in ævo valeat cognoscere posterorum.

5. *Causa hujus legationis.* — Galliarum optimates in negotio tam serio, ubi de sacramenti quoque religione agebatur, quo obstricti erant *Hilderico* regi, *Zachariam* papam per legatos consulendum censuere et exposuere, regiam potestatem residere apud vacuum regii nominis simulacrum ; *Pippinum* ducem, Caroli Martelli filium, virum esse acerrimum bello et pacis artibus solertem ; qui Franciam intestinis seditionibus agitatam et a finitimis populis lacessitam potentissime tueretur, ac

religionem Christianam in Italia periclitantem ob Longobardorum et Græcorum hæresim, in Hispaniis oppressam Mahometici sacrilegii peste, et in plerisque Germaniæ regionibus exstinctam ob idololatriam, in libertatem pristinumque decus assereret. Respondit *Zacharias*, regio nomine ornandum esse *Pippinum*, penes quem erat libera totius regni administratio. Secuti proceres sanctæ Sedis consulentis et monentis auctoritatem. Ita hanc legationem explicat Marca lib. 3 Marc. Hisp. cap. 4, qui notat, Eginhardum in Annalibus, ne populi permissas suo arbitrio putent regum mutationes, Sedis Apostolicæ auctoritatem adjungere, huic vero consensum procerum, et utrisque seriem continuam regum, quorum socordia et inertia fuerat exitialis reipublicæ Christianæ.

6. *Ea legatio hoc anno obita.* — Laudatum anonymi testimonium dissimulavit Cointius, et continuatoris Fredegarii locum interpolatum dixit, quia ad illud responderi non posse vidit. Tota itaque difficultas solum esse potest de anno missæ legationis : eam enim annalistæ Tilianus et Loiselianus in annum DCCXLIX, Regino et annalista Metensis in annum DCCL, Egilwardus in Vita sancti Burchardi, Eginhardus et annalista Fuldensis in præsentem conferunt. Sed ab hac ultima sententia, quam Baronius secutus est, non videtur recedendum.

7. *S. Bonifacius Zachariam PP. de variis consulit.* — A num. 4 ad 15. Sanctus Bonifacius Moguntiacensis archiepiscopus litteras ad Zachariam papam per *Lullum* presbyterum direxit, quæ in Codice Bonifaciano ordine sunt CXLI, responsionemque accepit ibidem num. 142, datam hoc eodem anno, « pridie nonas Novembris, imperante domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato, magno imperatore, anno XXXII, imperii ejus anno undecimo, Indictione quinta », a Septembri scilicet inchoata. In editione, qua usus est Baronius, omittuntur hæc verba, *imperii ejus anno undecimo*, sed habentur in aliis editionibus, et Marianus Scotus ad annum DCCXLIII meminit hujus Epistolæ, datæ, inquit, *II nonis Novemb. anno imperii Constantini* XI, *Indict.* V. Baronius, qui Surianam editionem secutus est, num. 8 legit : « Si cogente aliqua necessitate, ad principes gentis Francorum accedens corporaliter ab eis abstinere non valuisses », sed legendum cum editione Serariana, « si propter principalem et humanum favorem gentis Francorum, dum ad eos accessisses, corporaliter abstinere non valuisti, etc. » quia hoc tempore unus Pippinus in Francia princeps appellabatur. Tum num. 9, Baronius cum editione Suriana habet, *quod de principibus Francorum scripsisti*, sed legendum cum editione Serarii, « de episcopis et palliis Francorum scripsisti, quod juxta promissionem suam nondum quod dixerant, impleverunt. Qui si impleverint juxta verbum suum, habebunt ex eo laudem : sin vero aliter egerint, ipsi videbunt ». Paulo post : « De Milone autem, et similibus ejusmodi, qui Ecclesiæ Dei plurimum nocent, ut a tali opere nefario recedant, juxta Apostoli vocem, *opportune, importune prædica.* Si acquieverint admonitionibus tuis, salvabunt animas suas. Sin vero, ipsi peribunt obvoluti in peccatis suis ». Ex quibus manifestum fit, *Abelem* nunquam potitum esse archiepiscopatu Rhemensi, nec *Artbertum* Senonensi, et Decretum in utriusque favorem ante annos novem conditum nunquam executioni mandatum.

8. *S. Bonifacius anno* DCCXLVIII *confirmatus archiep. Moguntiæ.* — Ad num. 15. Post præcedentes Zachariæ ad Bonifacium litteras, sequuntur apud Othlonum aliæ eadem subscriptione notatæ, quarum hæc est inscriptio juxta editionem Surianam, qua usus est Baronius, et Serarianam : « Zacharias papa Bonifacio episcopo Ecclesiæ Moguntiæ perpetuam salutem », licet in Sirmondiana habeatur, *Bonifacio coepiscopo*, loco, *Bonifacio episcopo Ecclesiæ Moguntiæ.* Sed priorem inscriptionem præferendam esse manifeste indicat textus, in quo Moguntia dicitur *supradicta Ecclesia,* quod nonnisi cum respectu ad ipsam inscriptionem, in qua prius *Moguntia* nominata sit, asseri potest. Iis litteris Zacharias Moguntiam metropolim confirmat, eique subjicit has quinque civitates, *Tungris*, *Coloniam*, *Wormatiam*, *Spiratiam* (seu Spiram), *et Trectis*, id est, Trajectum ad Rhenum. Verum Cointius an. DCCXLVIII, num. 80, recte notavit illarum litterarum subscriptionem delendam esse utpote mendose descriptam, hæc sc. verba : « Data pridie non. Novemb. imperante domino Augusto Constantino, anno XXXII imperii ejus, Indictione V », aut, ut habet editio Sirmondi, *anno* XXXII P. C. *ejus an.* XI, *Indict.* V, cum currenti anno ea Epistola scripta non fuerit. In ea dicit Zacharias : « Elaborasti, Deo prævio, nunc usque per annos XXV, in eadem prædicatione, ex quo episcopatum suscepisti, etc. Et dum in his piis operibus occupata esset tua fraternitas, nunc usque cathedralem sedem minime sibi vindicavit ». Quare cum anno DCCXXIII exeunte Bonifacius archiepiscopus regionarius Romæ ordinatus fuerit, anni illi XXV demonstrant eam Epistolam anno DCCXLVIII datam. Vidit hanc difficultatem Mabillonius in Notis ad Vitam sancti Bonifacii ab Othlono scriptam, idque pag. 79, ubi dicit, loco *per annos* XXV, legendum videri, *per annos* XXVIII. Verum locus ille purus est ; Hincmarus enim in Epistola VI, cap. 19, hanc emendationem evertit. « Gregorius, inquit, a primo secundus, sed et tertius Gregorius, Winfrid, cognomento Bonifacium, legatum Apostolicæ Sedis ad reformandam Christianitatis religionem, primo presbyterum, postea vero episcopum ordinatum dixerunt, cui PER ANNOS XXV in eadem prædicatione sine cardinali sede laboranti præfatorum successor Zacharias papa inter cætera in privilegio sibi directo scripsit atque firmavit ad locum », nempe ad Moguntinam metropolim. Quare has litteras vidit Hincmarus, et accurate explicavit, eæque

datæ anno septingentesimo quadragesimo octavo.

9. *Illa confirmatio tardius facta non est.* — Othlonus quidem lib. 2, easdem litteras cum eadem subscriptione refert; sed inde tantum sequitur, assumentum illud antiquum esse; cum in exemplari, quo is usus est, jam extaret. Othlonum autem in Romanorum Pontificum litteris recitandis temporum ordinem non semper servare ex eo manifestum fit, quod ibidem cap. 5 repræsentet litteras Zachariæ papæ ad varios Galliarum episcopos datas, quæ ad annum DCCXLVIII pertinent, ut eo anno ostendimus, sed ante Epistolam inter Bonifacianas CXXXVII, quæ tamen scripta fuit anno DCCXLII, ut ibidem demonstravi. Denique observandum, *Zachariam* papam in duabus suis ad Bonifacium litteris novæ metropoleos Germaniæ jam Moguntiæ affixæ mentionem facere. Primo in Epistola ad Bonifacium anno DCCXLVIII data, et ibidem num. 3 a nobis recitata, in qua dicit Zacharias: « Alia scriptura tuæ fraternitatis continebat, quod jam olim de Agrippina civitate scripsisti, quod Franci non perseverarunt in verbo quod promiserunt, et nunc moratur tua fraternitas in civitate Moguntina ». Scripta ea Epistola kalendis Maii illius anni, ut ibidem vidimus. Tum eodem anno Zacharias electionem Moguntinæ civitatis a *Bonifacio* factam confirmavit; has enim litteras posteriores esse præcedentibus, earum lectio ostendit, ideoque in subscriptione, « data pridie non. Novemb. imperante domno Augusto Constantino, anno XXXII imperii ejus, Indictione V », legendum, « data pridie non. Novemb. imperante domno Augusto Constantino, anno XXIX imperii ejus, Indictione II ». Porro jam anno DCCXLVII Bonifacius Moguntiam elegerat, et, ut videtur, ibidem Concilium ordine V congregarat.

10. *Moritur Theophylactus episc. Antiochiæ.* — Ad num. 10. Theophanes ad annum X Constantini Aug. qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, ait: « Mensis Desii (id est, Junii) die vicesimo anno sanctissimus Antiochiæ patriarcha Theophylactus morte obdormiit ». Tum anno Alexandrino sequenti : « Theodorus vicarii filius e minori Armenia oriundus Antiochiæ patriarcha consecratus est ». Anastasius in Versione Theophanis dicit, Theodorum sedisse *annos sex,* quod Baronius de Theophylacto perperam interpretatus est. *Theophylactus* tamen totidem circiter annos patriarchatum Antiochenum rexit.

11. *Leo fit consors imperii.* — Cedrenus ad annum X Constantini scribit : « Quartæ Indictionis ipso Pentecostes festo die, Caballinus filium suum Leonem imperio inauguravit, coronam ei imponente Anastasio, falso patriarcha, et socio impietatis ejus ». Idem habent Theophanes et Nicephorus in Breviario, licet annum paulo obscurius designent. Subdit Nicephorus : « Accidit interim Mariæ Augustæ conjugis illius obitus. A quo quid memoria dignum extiterit, præterire nefas existimo. Tum enim horrendum quoddam in aere monstrum, atque inusitati terroris adspectum est : idque circa vesperam exorsum, tota nocte deinceps apparuit, et contuentium animos incredibili metu ac stupore perculit. Videbantur enim astra sua ordine suo ac statione dissoluta, in terram decidere, atque ubi prope illam attigerant, nullo cujusquam damno dissipari. Hoc tam immane prodigium plerique toto passim orbe visum esse memorant ». Constantinus ex *Irene* priori conjuge, de qua Baronius anno DCCXXXII, num. 1, suscepit Leonem, ex Maria secunda uxore nullos filios genuit, et ex tertia Eudocia appellata de qua infra, plures filios habuit de quibus legendi historici Byzantini.

ZACHARIÆ ANNUS 11. — CHRISTI 752.

1. *Pipinus in regem inungitur.* — Septingentesimus quinquagesimus secundus sequitur annus, Indictione quinta, quo Pipinus in regem Francorum inungitur Suessione a S. Bonifacio episcopo Moguntino, jubente id Zacharia Romano Pontifice, qui anno superiori (ut vidimus) de his gerendis legationem acceperat a Pipino. Hæc enim veteres Annales his reddunt verbis[1] : « Septingentesimo quinquagesimo secundo anno ab Incarnatione Domini, Zacharias papa ex auctoritate Petri Apostoli,

[1] Annal. Franc. a Pithæo editi.

mandat populo Francorum, ut Pipinus, qui potestate regia utebatur, nominis quoque dignitate frueretur. Itaque Hildericus rex, qui ultimus Morovingorum Francis imperavit, depositus et in monasterium missus est. Pipinus vero in civitate Suessionum a sancto Bonifacio archiepiscopo in regem unctus, regni honore sublimatus est ». Hæc Annales, quibus scriptores omnes rerum Francicarum, sive veteres, sive recentiores absque controversia adstipulantur, licet in annum superiorem alii id factum referant, vel ante biennium alii, ut superius dictum est.

2. *Zachariæ papæ obitus et ejus in sacris ædibus munificentia, et erga pauperes liberalitas.* — Quo pariter anno Zacharias papa ubi sedisset annos decem, menses tres et dies decem, decima quinta Martii ad Deum feliciter migrat, inter sanctos relatus et anniversaria memoria auctus. Hæc ex Anastasio, apud quem nonnulla de eodem Pontifice scripta leguntur, quæ cum incerto ejus Pontificatus anno ferantur, hic simul describenda putavimus, reliquis rebus ab eo præclare gestis suis locis et annis, quibus gestæ sunt, collocatis. Sic enim se habent:

« Hic in Lateranensi patriarchio ante Basilicam beatæ memoriæ Theodori papæ a novo refecit triclinium, quod in diversis marmoribus, et vitro, metallis, atque musivo et pictura ornavit: sed et sacris imaginibus tam oratorium beati Silvestri, quamque porticum decoravit: ubi etiam et omnem substantiam suam per manus Ambrosii primicerii notariorum introduci mandavit. Fecit autem a fundamentis ante scrinium Lateranense porticum apud turrim, ubi et portas æreas atque cancellos instituit, et per figuram Salvatoris portas ante ornavit. Et per ascendentes scalas in superioribus super eamdem turrim triclinium et cancellos æreos construxit, ubi et orbis terrarum descriptionem depinxit, atque diversis versiculis ornavit, et omne patriarchium pæne e novo restauravit. In magna enim penuria eum locum invenerat.

3. « Hic in Ecclesiis Apostolorum principum Petri et Pauli pendentia vela inter columnas ex pallis sericis fecit. Hic in Ecclesia prædicti principis Apostolorum omnes codices domui suæ proprios, qui in circulo anni leguntur ad Matutinum, armariorum opere ordinavit. Hic domum cultam Lauretum noviter ordinavit, adjiciens et massam Fontinianam, quæ cognominatur Paunasia.

« Hic viginti auri libras pro emendo oleo annuo, ut de lucro eorum in luminariis Apostolicis proficiat, instituit, et constitutum sub anathematis vinculo obligavit. Hic fecit vestem super altare beati Petri ex auro textam habentem nativitatem Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, ornavitque eam ex gemmis pretiosis, simul et vela serica alithina quatuor, quæ et ornavit in votis et ornamentis variis auro textis. Item fecit coronam de argento purissimo cum delphinis ex proprio suo pensantem libras centum viginti ». Et inferius post multa suis locis superius scripta hæc subdit :

4. « Porro eodem in tempore contigit plures Veneticorum (Venetiæ provinciæ scilicet), hanc Romanam venisse in Urbem negotiatores et mercimonii nundinas peragentes, multitudinem mancipiorum, virilis scilicet et feminei generis, emere visi sunt, quod ad paganas gentes in Africam nitebantur abducere. Quo cognito idem sanctissimus Pater fieri prohibuit : hoc indicans, quod justum non est, ut Christi abluti baptismo paganis gentibus deservirent, datoque eisdem Veneticis pretio, qui in eorum emptionem dedisse probati sunt, cunctos a jugo servitutis redemit, atque more liberorum degendos absolvit ». Et inferius :

« Hujus denique temporibus magnum thesaurum Dominus Deus noster in hac Romana Urbe per eumdem almificum Pontificem propalare dignatus est : in venerabili itaque patriarchio sacratissimum beati Georgii martyris idem sanctissimus papa in capsa reconditum reperit caput, in quo et pittacium pariter invenit litteris exaratum græcis, ipsum esse significans. Qui sanctissimus papa omnino satisfactus, illico aggregato Romanæ Urbis populo, cum hymnis et canticis spiritualibus in venerabilem diaconiam ejus nominis sitam in hac Romana civitate, regione secunda, Ad velum aureum dictam, deduci fecit, ubi immensa miracula et beneficia omnipotens Deus ad laudem sui nominis per eumdem sanctissimum martyrem operari dignatur.

5. « Hujus temporibus defunctus Theodorus major filius magnifici (magistri) Cataxanti, ob veniam suorum delictorum prædium, quo ex hæreditate fruebatur paterna, situm quinto ab hac Urbe milliario via Tiburtina, in quo et oratorium sanctæ Cæciliæ esse dignoscitur, beato Petro reliquit. Quod ipse beatissimus papa magnis constructis fabricis et picturis decoravit , ampliavitque in eo fines ex omni parte : data enim digna recompensatione iis, qui in vicino ejus loci possessiones tenere videbantur, nemini vim inferens, sed magis, ut condecet patri, cuncta secus eumdem locum amica pactione emit prædia, et domum cultam beato Petro eumdem locum jure perpetuo statuit permanendum, quæ et domus culta sanctæ Cæciliæ usque in hodiernum diem vocatur. Construxit quippe in ea et oratorium sancti Abbachyri, ubi et multas sanctorum condidit reliquias : quam videlicet domum cultam usui proprio, Dominicæ videlicet traditioni descripsit.

6. « Hic constituit aliam domum cultam in decimo quarto milliario ab hac Romana Urbe. Et patrimonium Tusciæ constitutionibus obligavit usui Ecclesiæ permanendum, ut tam loca, quam annua relicta quædam Agathonis primicerii beato Petro viderentur esse concessa. Hic massas, quæ vocantur Antias, et Formias suo studio jure beati Petri acquisivit, quas et domos cultas statuit; et de omnibus superius annexis domui cultæ Apostolicæ rationis constituta faciens, atque sacerdotale col-

legium aggregans, sub anathematis interdictionibus statuit, nulli cuilibet successorum ejus Pontificum, vel aliæ cuilibet personæ licere ipsas domos cultas ab usu Ecclesiæ quoquo modo alienare ». Hæc cum dicat Anastasius de domibus cultis, nihil præterea iis nominibus intelligendum putamus, nisi latifundium, cui ad culturam familiæ colonorum adscriptæ essent, quæ satis esse possent, quibus et ad habitandum domus erectæ essent, cultæ ob id dictæ, quod omnibus necessariis ad cultum agri refertæ essent: non enim vox, cultam, ad ornatum, sed ad utilitatem spectat, quod domus ipsa hominibus, jumentis, et rusticis instrumentis, et aliis utensilibus ad agri cultum spectantibus bene composita esset. Pergit vero Anastasius:

« Hic fecit vestem super altare beati Andreæ Apostoli ad beatum Petrum nimis optimam. Hic beatissimus papa statuit, crebris diebus alimentorum sumptus, quæ et eleemosyna usque nunc appellatur, de venerabili patriarchio a paracellariis pauperibus et peregrinis, qui ad beatum Petrum morantur, deportari, eisque erogari, necnon et omnibus inopibus et infirmis per universas regiones istius Romanæ Urbis constitutis.

7. « Hujus temporibus contigit subito tegumentum tituli beati Christi martyris Eusebii cadere : qui sanctissimus vir cum tota sua decertans virtute, prudenterque elaborans, sicut antiquitus fuit, rursum quod ceciderat, reparavit, atque optime restauravit. Hic præcipuus Pontifex multa loca sanctorum in meliorem statum perduxit, et vestes optimas super altaria earumdem Dei Ecclesiarum fecit.

« Hic dilexit clerum suum valde, atque presbyteria eis auxit in duplo, et amplius tribuit, omnes utpote pater et bonus pastor amplectens et utiliter fovens; et penitus quempiam minime tribulari permittens. Hujus itaque temporibus in magna securitate et lætitia populus a Deo illi commissus degens vitam vixit.

« Hic beatissimus papa suo prudentissimo studio, quos beatæ recordationis Gregorius papa fecit, quatuor dialogorum libros de latino in græcum transtulit eloquium; et plures, qui latinam ignorant lectionem, per eorum illuminavit lectionem historicam ». Testatur idipsum Photius tomo secundo suæ Bibliothecæ.

8. *Pipino regi episcoporum nominatio a Zacharia concessa.* — Ad postremum illud non ignorandum, concessum fuisse ab eodem Zacharia Romano Pontifice Pipino regi Francorum nominationem, quam vocant, sive postulationem episcoporum pro Ecclesiis vacantibus in regno suo : ut intelligas, cum legis, a regibus Ecclesiis esse datos episcopos, totum id factum non jure proprio (quod nullum penitus in rebus Ecclesiasticis reges habent) sed concessione Apostolicæ Sedis. Unde erubescant mentientes politici novatores, cum Ecclesias subjiciunt regibus. Extat de his[1] Epistola Lupi abbatis Ferrariensis ad Amulum archiepiscopum Lugdunensem ex parte Guinilonis episcopi et Gherardi comitis, in qua ista leguntur :

« Præcepit itaque (rex Francorum), ut ejus vobis sermonibus diceremus, se fideliter tenere, quod Rex regum, idemque Sacerdos sacerdotum, qui solus potuit Ecclesiam regere, quam redemit, postquam humanitatem suam in cælum evexit, semper cum suis futurus divinitate, potestatem suam ad eamdem gubernandam Ecclesiam in sacerdotes divisit et reges, ut quod sancti docerent pontifices, et ipsi implerent, et impleri facerent devotissimi reges. Quamobrem se cupere debitam sanctitati vestræ impendere reverentiam sicut ei, quem sciat divinitatis cultum integre velle servare, atque vicissim postulare, ut cum eo tale fœdus concordiæ ineat, ut ubicumque Ecclesiasticæ utilitati in portione regni divinitus sibi collata vestræ auctoritatis dispositionem in re tanta cupit consulere, unanimitate vestri consensus continuo adjuvetur.

« Et ne vos longis ambagibus diutius fatigemus : recens incommodum Augustodunensis Ecclesiæ, et prolixa perturbatio flexit ejus pietatem, u sua largitate, vestraque promotione talem ei præficiat, qui ruinas illius et spiritualiter et sæculariter strenue sarcire sufficit. Est autem quem benignitati vestræ plurimum commendat propinquus ejus Bernus, ab ætate memoriæ gloriosæ imperatoris Ludovici tenere educatus, et claris ornatus honoribus, quem et ipse hoc suo tempore multis experimentis invenit idoneum, et opitulante gratia Dei, tanto negotio credit aptissimum. In hoc probatissimorum ejus consiliariorum acquiescit consensus.

9. « Idque vestræ prudentiæ dominus noster nobis jussit suggerere, non esse novitium aut temerarium, quod ex palatio honorabilioribus maxime Ecclesiis procurat antistes. Nam Pipinus, a quo per maximum Carolum et religiosissimum Ludovicum imperatores duxit rex noster originem, exposita necessitate hujus regni Zachariæ Romano papæ in Synodo, cui martyr Bonifacius interfuit : ejus accepit consensum, ut acerbitati temporis industria sibi probatissimorum decedentibus episcopis mederetur, ne forte simplicitate pontificum possit contingere, quod in hac Æduorum urbe, cujus nos nunc cura exercet, evenit. Proinde suppetere (se petere), ut honorem a papa Romano majoribus ejus, et regibus, et imperatoribus concessum, et a Lugdunensis Ecclesiæ metropolitanis, cui, auctore Deo, præsidetis, nunquam hactenus infirmatum, a vobis nulla vestra injuria consequatur. Quod si in hac parte spretus non fuerit, facturum se, ut in regno ejus vestrum ministerium debitam semper venerationem obtineat ». Hæc Lugdunensi archiepiscopo ex parte regis nuntiari jussa in dicta a Lupo Epistola scripta. Demum de eodem Zacharia hæc Anastasius:

« Hic fecit ordinationes tres per mensem Martium, creavit presbyteros triginta, diaconos quin-

[1] Lup. Ep. LXXXI.

que, episcopos per diversa loca octoginta quinque ; qui sepultus est ad beatum Petrum Apostolum idibus Martii, Indictione quinta ». Hæc ipse. Qui et subdit ab obitu ejus sedem vacasse dies duodecim.

10. *Roma vexata ab Africanis, liberata per Noricos.* — Sed antequam ad successoris creationem deveniamus, prætermissa nonnulla de his, quæ passa est Roma a Barbaris Africanis, et quomodo liberata per Noricos peregrinos, qui et meritorum virtutis ergo donati sunt ab eodem Pontifice Zacharia venerando corpore S. Quirini martyris, hic describamus ex veteri auctore Metello monacho Tegernsense, qui versibus eodem argumento Quirinalia scripsit, nuper in lucem edita a Canisio [1], munere viri illustris Marci, Velseri Augustani, qui e latebris nondum visum vindicavit in lucem auctorem.

Miserandi mala semper cupientes,
Operandi mala causas capiunt hic,
In Averno luituri male gesta.
Ita justos bona semper cupientes operari.

Operandi bona causæ comitantur,
Quibus illis bonus actus cumuletur,
Pie quidquid cupiebant geminetur,
..ævum sibi laudis decus extet meritumque.

Eadem sors beat almos proceres hos ;
Vbi Romam peregrini venientes
Adiere, spoliatam reperere
Furibundis cuncis indomitæ barbariei.

Domibus nam neque templis regionis,
Sed et Urbis locus ullus sine clade
Remanebat, sacra passim temerata
Tulit hostis truculentus mare tranans Latiale.

Spoliis jam gravis æquor repetebat,
Sua classis rate multa tegit undas,
Ibi prædam simul omnem coacervat,
Reduces dum socii conveniant, capta reservat.

Latiæ tunc pater Urbis Zacharias
Vice Petri regit orbem sacer omnem,
Recitantur super hac re sua scripta
Data quondam tibi, præsul Bonifaci, pie martyr.

Ea nostram quoque firmant rationem,
Nisi nomen procerum nil tacuerunt,
Breviter rem quoque totam manifestant,
Spoliatam regionem peregrinos reparasse.

Legiones Latiis de patriis tunc
Ad eosdem superandos inimicos
Sociatæ, duce digno caruere,
Acies Catholicas, ceu decuit, nobilitante.

Nec erat, qui super hostes ita fortes
Potuisset fieri dux animosus,
Timidis Ausoniæ principibus sic
Hebefactis, ut adustus timet incendia captus.

Peregrini venerantes loca sancta,
Adierunt prece papam reverenter,
Humiles tum pavimento cecidere,
Benedici cupientes ab eodem patre summo.

Pretiosis sibi donis placuerunt,
Quod ab illo cupiebant retulerunt.
Et id omni studio servitioque
Petierunt, sacra quo pignora dono mereantur.

Magis instans sibi damnum dolet ille,
Queritur quod regio absit populata,
Nec ab Urbis procul sit dominatu
Ferus hostis nisi tutor Deus adsit properanter.

Proceres referebant generosi
Memorantes, vetus hoc veridicumque
Nimis aiunt residet, qui lare deses
Inimicos tolerabit venientes nihil obstans.

Stupet heros cito reddi rationem.
Quod inermes ibi cives titubarent
Et iners gens foret, hosti vigor ingens.
Videt altæ probitatis nitidum par, et herile.

Homines qui cor Achillis referebant,
Metuendos faciebas reverendis,
Habitudo gravis illis stabilisque,
Vigor et mens satis acris dat Ulyssem sapientem.

Rogat ipsos prece blanda pater isdem,
Ad honorem Deitatis dare dextram,
Ob amorem quoque Petri specialem
Super hostes aliquod ferre juvamen sibi tandem.

Nec eis quidquid ob hanc rem voluissent
Pretii, quamlibet Apostolum, retinendum,
Sibi posthac nihil unquam quid agendum,
Ab ea Sede petiissent penitus jure negandum.

Hilares hinc proceres tunc abierunt,
Et ad Urbis regionisque potentes
Patriæ consilium rite tuendæ
Tribuerunt peregrini patriotis pavefactis.

Sociis Teutonicis conglomeratis
Comitantur proceres, agmina primi
Aquilas Romuleas Noricus ensis
Regit, ac ducit in omnes penetratorius hostes.

Quod et olim scierat Julius ingens,
Neque primum subigendis metuens his
Populis obvia Romæ sibi bella
Nec adeptis dubitans exuperare simul orbem.

DE FUGA ET CÆDE HOSTIUM, AC REDITU TRIUMPHANTIUM.

Diffugere graves spoliis hostes, ubi naves
Applicuere suæ.
Quos peregrina cohors insectando bene concors
Attinet absque mora.
Oppositis animis coeunt, decernitur armis
Margine litoreo.
Ludibrio mortis sævit congressio sortis
Barbariæ misera.
Quæ certans male rapta tenere, perit laniata
Vulnifico chalybe.
Teutonibus proprie scissæ turmæ patuere,
Ense viam faciunt.
Atque cruces (truces) animo perrumpunt turbine primo,
Ut segetes acies.
Sternuntur late turmæ passim superatæ,
Nec spolii memores
Ad naves rapuere fugam, sed non potuere
Terga negare viris.
Belligeris actis cursuque nihil remorati,
Quin feriant refugas.
Insiliere rates dilapsus exanimantes
Fluctibus aut gladiis,
Tingit Mars undas, tellure marique triumphans
Gens mala cæsa ruit.
Cæde rates redolent, quas mille cadavera complent
Transtra rubent sanie,
Sentinam plenæ sensere cruore carinæ,
Corpora trunca natant.
Purpureo cumptus mutat sua cærula Pontus,
Clara trophæa gerens.
Hostilis prope cuncta manus ruit undique victa,
Fugerat extima pars.
Solo barcarum nitens cursu vacuarum,
Spernit opum cumulos,
Omneque prædarum dimittit onus variarum,
In ratibus positum.
Quod Latiæ terræ mox victores retulere,
Cuique suum patriæ.

[1] Canisius tom. VII. Antiq. lect. prope finem.

Vis peregrinorum dispar patet alterutrorum,
 Exul uterque fuit,
Hunc mare fert Australe, solum dedit hunc Boreale,
 Viribus ambo valent.
Ille freto pugnax, hic in terra magis audax,
 Post elementa meat.
Robur cis impar multum plane, nisi fallar,
 Seu leve seu solidum.
Hoc licet omnipotens palam prostraverit hostes
 Qui sacra diruerant,
Belligeratoresque suos digne meliores
 Jusserit his fieri,
Tunc reparatores (ut erat casu sub eo res)
 Urbis et Ecclesiæ.
Postque creatores (ut habet se clara modo res)
 Orbe suæ patriæ.
Pluribus almarum regionibus ecclesiarum,
 Quas honor altus habet.

CAPITULUM.

Victrices Aquilæ renovant decus Urbis herile,
 Quæ nituere procul.
Civibus ereptam prædam pandendo receptam,
 Lætitia celebri
Pontificem comitata ruit plebs conglomerata
 Obvia principibus.
Clerus præterea recinit cum laude trophæa,
 Suscipiens proceres,
Debellandorum salvatores populorum,
 Atque patres patriæ,
Quos acies plenæ circumvisuntur amœnæ,
 Nullus abest numero,
Dum cuneis totis prope deciderit ferus hostis,
 Nemo sub his periit.
Militiæ ducibus, non armatus, neque nudus,
 Nemo pedes, vel eques.
Oblectat cives laudum victor adives,
 Quæ dabat incolumus.
Victores cum re capta sine clade redire,
 Auspice sorte ducum.
Quapropter lætus numerat cum præsule cœtus
 Præmia summa viris.
Jura tenenda senatus eis tribuit dominatus
 Omnibus in spoliis.
Id sibi dum laudat, sententia publica mandat,
 Ut pie suscipiant,
Qui contra responsa dederunt religiosa,
 Digna probis ducibus,
Non terrenarum propter lucra divitiarum,
 Sed neque pro spoliis
Sponte domos liquisse suas, peregrina petisse,
 Res hominesque suos
Non dubiæ voluisse viæ facile tribuisse
 Deciduas ob opes,
Cum patria tellure per amplo prædia rure
 Plurima possideant.
Sed quibus esset honos sibi perquisisse patronos,
 Quos et adhuc cupiant
Hæredesque suarum poscant divitiarum
 Perpetuo fieri.
Præsul ut hæc audit promissis promptior addit
 Munus honorificum.
Libera tumbarum datur optio grata sacrarum,
 Præter Apostolicas.
Tandem secreto Præsul jubet ore faceto,
 Quem cupiant referant.
Ili super insigni passim virtute. Quirini
 Sæpius audierant. Etc.

Cecinit auctor non solum ejusdem martyris corporis translationem ad Noricos factam, sed etiam multiplicia miracula virtute ejusdem martyris edita, elegantia quidem, quæ tu consulas. Nos ad successorem Zachariæ convertamus orationem, quem sepultum diximus idibus Martii, et vacasse Sedem diebus duodecim.

Sic igitur die vicesima septima Martii creatus est successor ejus Stephanus, de quo ita idem Anastasius : « Defuncto vero beatæ memoriæ Zacharia papa, Stephanum quemdam presbyterum ad ordinem Pontificatus cunctus populus sibi elegit, et intro Lateranense patriarchium misit, ubi biduo manens, tertio die postquam a suo surgeret somno, et sedens familiares causas disponeret, subito dum sederet, alienatus obmutuit, et sequenti die defunctus est ». Propter brevitatem temporis, quo sedit, factum est ut a pluribus dimittatur in serie Romanorum Pontificum, cum tamen vere Pontifex fuerit. De successore autem pergit dicere Anastasius :

11. *Stephanus III papa electus virtutibus clarus.* — « Post hæc vero cunctus Dei populus congregatus intra venerabilem Basilicam sanctæ Dei Genitricis ad Præsepe, ubi et omnes misericordiam Domini Dei nostri petentes, et in ipsius Dominæ nostræ sanctæ semper Virginis Dei Genitricis Mariæ bono animo et consona voce alium Stephanum beatissimum virum sibi elegere Pontificem. Quem omnes sincera mente cum laudum præconiis in Basilicam Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, deportaverunt, et exinde intus venere, et in patriarchium juxta morem intromiserunt ». Hæc de electione posterioris Stephani, de quo idem Anastasius ista præmittit, et de ejus prima ætate. « Hic natione Romanus post transitum patris sui derelictus, in venerabili cubiculo Lateranensi pro doctrina Apostolicæ traditionis sub prædecessoribus beatis Pontificibus permansit, quem singillatim per clericales ordines promoventes, diaconatus ordine eum ordinaverunt ». Et inferius : « Erat hic benignissimus papa amator Ecclesiarum Dei, traditionem etiam Ecclesiasticam firma stabilitate conservans, pauperum Christi velox subventor, et verbi Dei in magna constantia prædicator ; viduas et pupillos multo melius visitans (eleemosynis scilicet quam corporali præsentia), fortissimus etiam ovilis sui cum Dei virtute defensor ». Quam autem statim ut Pontifex factus est, pauperum curam gessit hoc primo ejus Pontificatus anno, idem Anastasius ita pergit dicere :

12. « Mox vero restauravit et quatuor in hac Urbe sita antiquitus xenodochia, quæ diuturnis et longinquis temporibus destituta manebant, et in eis ordinavit omnem utilitatem in diversis eorum locis intus et foris, in quibus et multa contulit dona, quæ et privilegii pagina sub anathematis interdicto confirmavit. Pari modo a novo fundasse dignoscitur et xenodochium in Plataria, centum pauperum Christi dispositum illic faciens, quotidianum videlicet victum eorum decernens tribui. Nam et foras muros hujus civitatis Romanæ secus Basilicam beati Petri Apostoli duo fecit xenodochia, in quibus et plura contulit dona : quæ et sociavit venerabilibus diaconiis illic foris existentibus pe-

renniter permanere, id est, diaconiæ beatæ Dei Genitricis et beati Silvestri : quas ex privilegiis Apostolicis perenniter permanenda munivit ». Hactenus de xenodochiis hoc anno a Stephano Pontifice institutis et restitutis.

13. *Regem Aistulphum iniqua molientem legationibus lenire studet Stephanus.* — Jacta sunt opportune hæc solida fundamenta pietatis, quibus adversus ingruentes fluctus bellici motus Longobardorum in Romanam Ecclesiam excitati, ipse Pontifex divino præsidio fultus, servaretur illæsus. At quinam isti fuerint, qui hoc anno cœpti, ad quadriennium majore semper impetu irruerunt, ex Anastasio enarremus, qui etsi rudi stylo, fidelissime tamen rerum gestarum historiam exaravit, atque primum de his, quæ acciderunt hoc anno, ubi idem Stephanus in Sedem Pontificiam est elevatus. Ait enim :

« Inter hæc vero, dum magna persecutio a Longobardorum rege Aistulpho in hac Romana Urbe, vel subjacentibus ejus civitatibus insisteret, et vehemens ejusdem regis sævitia immineret : illico idem beatissimus papa tertio Apostolatus sui mense, disponens suum germanum, sanctissimum scilicet Paulum diaconum atque Ambrosium primicerium, pluribus cum muneribus ad eumdem Longobardorum Aistulphum regem ad pacis ordinandum atque firmandum fœdera misit. Qui præfati viri ad eum convenientes, impertitis muneribus quo facilius eadem apud eum impetrarent, in quadraginta annorum spatia pacti fœdus cum eo ordinantes confirmaverunt. At vero idem protervus Longobardorum rex, antiqui hostis invasus versutia, ipsa fœdera pacis post pæne quatuor menses, in perjurii incidens reatum, disrupit ». Quod secundum initam temporis rationem dictorum septem mensium post Stephani papæ creationem, oportuit hæc contigisse hoc anno, mense Octobris. Quæ præterea impius sit molitus audi.

14. Ubi enim initam pacem dissolvit : « Multas (inquit Anastasius) in præfatum sanctissimum virum, vel cunctum populum Romanum ingerens contumelias, varias illi minas dirigens, cupiens quippe, Deo non sibi contrario, cunctam hanc provinciam invadere, et onerosum tributum hujus Romanæ Urbis inhabitantibus adjicere nitebatur, per unumquodque scilicet caput singulos auri solidos annue auferre inhiabat, et suæ jurisdictioni civitatem hanc Romanam, vel subjacentia ei castra subdere, indignanter asserebat.

15. « Cernens vero idem sanctissimus papa, validam præfati regis imminere sævitiam magnopere, ad se accersitis venerabilium monasteriorum sanctorum Vincentii et Benedicti religiosis abbatibus, sua vice eos crudelissimo misit regi, obnixe per eos postulans pacis fœdera, et quietem utrarumque partium populi obtinere confirmandam. Quos nempe suscipiens, omnino contemptui habens, sprevit eorum monita, et ad suæ animæ detrimentum, sine effectu causæ, confusos ad propria absolvit monasteria, obtestans eos minime ad sanctissimum papam declinare. Quod audiens ipse præcipuus pater, extemplo (juxta ut crebro consueverat) omnipotenti Domino Deo nostro suam populique sibi commissi commendans contulit causam hanc, lugubremque ejus divinæ majestati insinuavit lamentationem.

« Et dum hæc agerentur convenit (conjunxit) Romam Joannes imperialis silentiarius, deferens eidem Summo Pontifici jussionem, simulque et aliam ad nomen prædicti regis impii detulit adhortationis annexa verba, ut Reipublicæ loca ab eo diabolico usurpata ingenio, proprio restitueret dominio. Quem videlicet venerabilem missum confestim sæpe fatus sanctissimus papa cum suo germano prædicto Paulo diacono ad eumdem misit nequissimum Aistulphum Ravennam. Quibus susceptis, cum inani absolvit responso, adhærens (conjungens scilicet) eidem imperiali misso quemdam propriæ gentis nefarium virum, diabolicis imbutum consiliis ad regiam properandum urbem (Constantinopolim videlicet). Reversique (legati) Romam, et præsentati eidem sanctissimo papæ, enarraverunt nihil se egisse ». Hactenus res anni hujus, reliqua sequenti, ut ratio postulat temporis, dicentur.

Porro etsi Aistulphus adeo impius et sacrilegus ex rebus gestis apparuit : ejus tamen cognatus Anselmus frater uxoris ejus religione insignis est habitus, quippe qui hoc ipso anno Nonantulam nobile monasterium in agro Mutinensi construxit in honorem Apostolorum, quod et amplissimis redditibus auxit, quo etiam Roma acceptas S. Silvestri venerandas reliquias transtulit. Ita Sigebertus hoc anno et alii. Ipsum autem monasticam vitam esse professum et in abbatem promotum ducentis monachis præfuisse, Ricobaldus affirmat.

16. *Bonifacii litteræ ad papam qui et ad archiepiscopum Viennensem scribit.* — Hoc eodem anno S. Bonifacius episcopus Moguntinus, ubi accepisset Zachariæ papæ Stephanum substitutum fuisse, has ad eum litteras dedit :

« Domino excellentissimo Stephano papæ Bonifacius exiguus episcopus, discipulus Romanæ Ecclesiæ in Christo charitatis salutem.

« Sanctitatis vestræ clementiam intimis obnixe flagito precibus, ut familiaritatem et unitatem sanctæ Sedis Apostolicæ a vestra clementia habere merear, et in discipulatu pietatis vestræ, Sedi Apostolicæ serviendo, servus vester fidelis et devotus permanere possim eo modo, quo ante sub tribus prædecessoribus vestris Apostolicæ Sedi serviebam, Gregoriis duobus et Zachariæ, qui me semper exhortatione et auctoritate litterarum suarum muniebant et adjuvabant. Quod apud vos invenire deprecor, ut præceptum paternitatis vestræ eo melius perficere et implere possim : nam si quid in ista legatione Romana, qua plusquam triginta annis functus sum, utilitatis Ecclesiæ præfatæ peregi, adhuc implere et augere desidero. Si autem mi-

nus perite aliquid aut injuste a me factum, vel dictum reperitur, judicio Romanæ Ecclesiæ prompta voluntate et humilitate emendaturum me spondeo. Interea deprecor, ut pietas domini mei non dedignetur, quia tam tarde missum meum et litteras ad præsentiam vestram direxi. Hoc idcirco contigit, quia præoccupatus fui reparatione Ecclesiarum, quas Pagani incenderant, qui per titulos et cellas nostras plusquam triginta Ecclesias vastaverunt. Et hæc causa (occasio) fuit tarditatis meæ, et non aliqua negligentiæ incuria ». Hactenus fragmentum, quod reperimus Epistolæ potius, quam integra Epistola Bonifacii ad Stephanum papam. Quæ autem huic apposita alicubi reperitur Appendix de controversia cum Coloniensi episcopo, non ad hanc, sed ad aliam spectat Epistolam, ut suo loco dicetur, cum agemus de prædicatione ipsius ad Frisios. Ad Frisiorum enim conversionem Bonifacium omne post hæc studium impendisse, quæ suo loco dicenda erunt, ostendent. Quo pariter tempore, ubi archiepiscopus Viennensis Stephanum papam audivit creatum Romanum Pontificem, ejus interpellavit auctoritatem apud Francorum reges pro resarcienda Viennensi Ecclesia, a Barbaris Sarracenis destructa. Cum idem Pontifex has ad eum litteras reddidit [1] :

« Stephanus episcopus servus servorum Dei fratri Proculo Ecclesiæ sanctæ Viennensis archiepiscopo.

« Lectis litteris tuis de afflicta Viennensi Ecclesia, valde dolui, non solum quod eadem perantiqua, sed quod etiam Romano senatui peculiariter chara extitit. Misi autem pro restauratione ejus litteras principibus Francorum, ut sicut metropolitano jure pollebat, ita rebus vacuata non minueretur. De nostra autem auctoritate scias tibi auctoritatem veterum servari, nec unquam privilegiis antiquis cana reverentia firmatis, Ecclesiam Viennensem posse vacuari. Deus te incolumem custodiat. Data per manum Georgii notarii et scriniarii sanctæ Sedis Apostolicæ VIII kal. Julii ». Quæ autem hæc secuta sint, ignorantur.

[1] Bibl. Floriac. edit. a Joan. Bosco Cælest. part. II. pag. 44.

Anno periodi Græco-Romanæ 6245. — Anno Æræ Hispan. 790. — Anno Hegiræ 135, inchoato die 17 Julii Fer. 3. — Jesu Christi 752. — Stephani II papæ 1. — Constantini Copronymi 33 et 12. Leonis IV 2.

1. *Pippinus Galliæ rex a S. Bonifacio unctus.* — Ad num. 1. Baronius de unctione *Pippini regis* a S. Bonifacio facta, hoc anno non meminit, quia, ut anno DCCLIV videbimus, existimavit, a Pippini unctione per *Stephanum papam*, illius annos cœptos esse numerari. Quare nobis hic Annales supplendi, eoque diligentius, quo nec inter antiquos, nec inter recentiores historicos convenit de anno electionis Pippini in regem, a qua anni primi hujus secundæ stirpis Francorum regum Carlovingorum dictæ principis, desumuntur. *Pippinum* igitur regem Galliarum in urbe Suessionensi renuntiatum fuisse, docent Regino, Marianus Scotus, annalistæ Tilianus, tam in brevioribus, quam in auctioribus Annalibus, Bertinianus aliique, et de loco inter omnes convenit. Sed illum unctum fuisse a sancto *Bonifacio*, quia Willibaldus et Othlonus in ejus Vita nullam rei adeo insignis mentionem faciunt, negat Cointius hoc anno num. 5 et seqq. Verum contra communem antiquorum consensum frustra ad argumentum inficiativum recurritur ; præsertim cum scriptor clausulæ libro Gregorii Turonensis *de Gloria confessorum* subjunctæ, quam anno superiori num. 4 integram retulimus, quod narrat, videre potuerit. Ait anonymus ille : « Pippinus, rex pius, per auctoritatem et imperium sanctæ recordationis domni Zachariæ papæ et unctionem sancti chrismatis, per manus beatorum sacerdotum Galliarum et electionem omnium Francorum, in regni solio sublimatus est ». Zacharias autem usque ad diem XIV mensis Martii in vivis fuit. Hanc unctionem speciatim a sancto *Bonifacio* in archiepiscopo Moguntino peractam, testantur Regino, Marianus Scotus, Sigebertus, annalistæ Tilianus, Metensis, Fuldensis, aliique. Sed quid moramur ; cum continuator Fredegarii in secunda Appendice jussu Nibelungi comitis Childebrandi fratris priori Appendici subjuncta, scribat : « Una cum consilio et consensu omnium Francorum missa relatione a Sede Apostolica auctoritate percepta, præcelsus Pippinus electione totius Franciæ in sedem regni cum consecratione episcoporum et subjectione principum,

una cum regina Bertradane, ut antiquitus ordo deposcit, sublimatur in regno ». Cointius citatus n. 62 dicit, textum hunc esse interpolatum, et expungendas esse has voces, *una cum consilio et consensu omnium Francorum*, et istas, *missa relatione a Sede Apostolica auctoritate percepta*, ac præterea voces istas, *cum consecratione episcoporum et subjectione principum*. Verum cum nullum Codicem laudet, in quo omnes hæ voces diserte non legantur, mirum est, virum doctissimum res notissimas et certissimas non solum in dubium revocasse, sed etiam prorsus negasse.

2. *Hæc electio hoc anno peracta.* — Electionem istam factam esse anno septingentesimo quinquagesimo, tradidere Marianus Scotus, Regino, annalistæ Metensis, Loiselianus, Eginhardus in Annal. et alii. Aimoinus vero, annalista Nazarianus, aliique, quos sequitur Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. c. 26, §. 2, eam in præcedentem annum rejiciunt. Verum illam currenti anno contigisse, annalistæ Petavianus, Fuldensis, aliique, a quibus non discedit Cointius citatus, recte viderunt. Hanc enim opinionem hæc argumenta mihi extra omne dubium ponere videntur. Primo, continuator Fredegarii laudatus testis oculatus ac omni exceptione major, narrata Pippini electione et consecratione, verbis mox a nobis recitatis, statim subdit : « His transactis, sequenti anno iterum Saxones contra eorum fidem, quam præfato regi dudum promiserant, solito more iterum rebelles contra ipsum existunt ». Hanc vero Saxonum rebellionem ad an. DCCLIII spectare tam certum, quam quod in Historia Francorum certissimum, ut ibidem videbimus. Quare Pippini electionem et unctionem hoc anno peractas esse, non video posse amplius in controversiam venire. Præterea Charta a Goldasto tom. II Rer. Alamann. num. 40 relata, his verbis clauditur : « Ego Landaus presbyter rogitus (id est, rogatus) scripsi. Data VII idus Sept. anno X rigni domini nostri Ildirici riis ». Quare non tantum *Childericus III*, qui anno DCCXLII rex constitutus fuerat, ut suo loco ostendi, mense Septembri superioris Christi anni adhuc regnabat; sed etiam nondum eo anno *Pippinus* a sancto Bonifacio rex unctus fuerat. Hunc enim in regem sublimatum fuisse *kalendis Martii*, vel circiter, infra patebit.

3. *Novæ hujus epochæ probationes.* — Tertio, rem invicte demonstrat alia Charta ibidem tom. III, pag. 56 recitata, quæ ita concluditur : « Ego Arnulphus rogitus (id est, rogatus) anno sexto Pippini regis, die Mercuris, XII kalend. Jan. scripsi, et subscripsi ». Data ea anno DCCLVII, littera Dominicali B insignito. Quod si die vicesima prima Decembris anni septingentesimi quinquagesimi septimi *Pippinus* annum regni sui septimum nondum ingressus erat, anno DCCLI eodem die nondum regnare cœperat. Nec sequentibus diebus ea electio fieri potuit ; tum quia conventus singulis annis pro rebus publicis *mense Martio* de more celebrabatur ; tum quia episcopos regnique proceres, sæviente hyeme, et ipso Christi Natali die congregatos fuisse, nullus facile sibi persuaserit. Quarto, idem demonstramus ex alia Charta a Goldasto tom. III, num. 67 producta, cujus hæc est conclusio : « Facta precaria sub die lunis V id. Maias, anno X regnante domno nostro Pippino rege Francorum, sub Warino comite ». Scripta hæc Charta anno Christi DCCLXI, littera Dominicali D signato. Quare cum Pippinus kalendis Martii ad solium regium evectus sit, alio anno id non contigit, quam currenti ; alioquin die XI Maii anni DCCLXI, non decimum, sed undecimum regni sui numerasset (1).

4. *Pippinus mense Martio rex nuncupatus.* — Quoad rei gestæ mensem, Cointius laudatus n. 194, regni translationem in generali Francorum conventu, qui kalendis Martiis, ut istorum temporum mos ferebat, celebrabatur, factam fuisse autumat ; quam opinionem non pauci sequuntur ; quia tamen is conventus non raro in sequentes menses differebatur, hanc inaugurationem mense Maio peractam esse aliqui opinantur. At conventus kalendis Martii haberi solitus, sub Pippino rege duntaxat cœptus est celebrari kalendis Maii, et qui antea dicebatur *Campus Martis*, appellatus est *Campomadius*, vel *Campomajus*. Hujus mutationis certus testis est auctor continuationis secundæ Appendicis ad Fredegarium, dum de iis loquitur, quæ post annum XI Pippini regis in Galliis gesta sunt : « Rex usque ad Aurelianis veniens, ibi Placitum suum Campomadio, quod ipse primus pro Campo Martio, pro utilitate Francorum instituit, tenens, etc. » Imo annalista Petavianus annotavit hanc mutationem factam esse anno DCCLV, ad eum annum scribens : « Venit Tassilo ad Martis Campo, et mutaverunt Martis Campum in mense Maio ». Quare Pippinum initio mensis Martii unctum fuisse, apud me certum.

5. *Primum fundamentum contrariæ sententiæ evertitur.* — Sed redeo ad hujus inaugurationis annum, qui ex responsionibus ad rationes Mabil-

(1) Serius aliquantulum retrahendam esse Pippini electionem, nempe post diem II Julii hujus anni, non levi conjectura inferius in Nota ad A. DCCLV, 21, deducimus. Fateor equidem unctionem hanc Pippini eo retractam non convenire cum anonymo auctore Vitæ S. Bonifacii, cujus testimonium Pagius hic laudat ; sed cum auctor iste recentior sit, quam ut rei adeo antiquæ idoneus assertor esse possit, et nemo ex vetustissimis auctoribus, qui Gallicanas res scripserunt, id Zachariæ Pontifici tribuat, sed a Romano Pontifice tantummodo, non expresso nomine id factum asserat ; ideo a nostra sententia cur recedamus, nihil cogit. Facile igitur ea regni translatio Stephani auctoritate facta est.

Ut autem hæc regni in stirpem aliam translatio auctoritate Romani Pontificis præstita fuisse magis magisque contra recentes ejus oppugnatores asseratur, vetustissimum aliud testimonium afferre juvat. Petitur illud ex vetustis Annalibus Francorum vulgatis in amplissima Collectione monumentorum veterum PP. Martene et Durand. tom. V, col. 884, etc. Id vero eo majoris est momenti, quod cum eorum auctor Annales Moissiacenses pæne exscribat, et Annales illi apud Duchesnium ab anno DCCXVII usque ad DCCLXXVIII manci truncatique sint ex defectu antiqui Codicis, unde illos Duchesnius descripsit ; fit inde ut ea quæ his annis apud auctorem leguntur, ab ipso Moissiacensi auctore prodita censeri possint. Ita ergo vetustus auctor : « Pippinus vero regnum patris totum sibi vindicat, et per auctoritatem Romani Pontificis ex præfecto palatio rex constituitur ».

MANSI.

lonii, qui loco citato eum examinavit, magis confirmabitur. Existimat vir doctissimus, clausulam anno superiori num. 3 et seq. recitatam rem dirimere, et Pippinum an. DCCLI regem a sancto Bonifacio unctum esse. In ea legitur: « Anno ab Incarnatione Domini septingentesimo sexagesimo septimo (eo anno ea clausula scripta), Pippini regis anno sexto decimo, Indictione V, et filiorum ejus eorumdemque regum Francorum Caroli et Carlomanni (qui per manus sanctæ recordationis viri beatissimi domni Stephani papæ una cum prædicto domno viro gloriosissimo Pippino rege sacro chrismate consecrati sunt) anno tertio decimo ». Ubi vides, inquit Mabillonius, Pippini regis annum XVI componi cum anno DCCLXVII, ac proinde annum primum coincidere cum anno DCCLI, quod ex sequentibus ejusdem subscriptionis verbis amplius declarari putat, ubi « ipse Pippinus per auctoritatem et imperium sanctæ recordationis domni Zachariæ papæ et unctionem sacri chrismatis, per manus beatorum sacerdotum Galliarum et electionem omnium Francorum TRIBUS ANNIS ANTEA in regni solio sublimatus » perhibetur. « Postea per manus ejusdem Stephani die uno in beatorum martyrum Dionysii et Eleutherii Ecclesia (ubi et venerabilis vir Folradus archipresbyter et abbas esse cognoscitur) in regem et patricium, una cum prædictis filiis Carolo et Carolomanno unctus et benedictus ». Ex quibus deducit, Pippini consecrationem labente anno DCCLI, vel præsentis initio factam esse. Verum ex his verbis nihil contra nostram sententiam deduci potest; cum Pippinus anno DCCLIV in regem cum filiis et uxore a Stephano papa rursus unctus sit, tribus annis, sed incompletis, postquam a Bonifacio primum hoc anno consecratus fuisset. Neque verosimile anno exeunte hanc unctionem peractam, ut ex dictis sequitur.

6. *Secundum contrariæ sententiæ fundamentum.* — Dicit secundo Mabillonius, eam regni Pippini epocham confirmare tria instrumenta apud Goldastum, duo quidem in tom. II Rer. Alamann. num. 42 et 43, tertium in tom. III, pag. 57: primum sic desinit: « Notavi diem Martis, VIII idus Augustas; anno tertio regnante domno nostro Pippino rege ». Secundum sic clauditur: « Notavi die Dominico, sexto idus Octobris, anno decimo regnante domno Pippino rege Francorum », nempe anno DCCLXII, qui littera Dominicali C præditus erat. Tertium denique datum est « anno sexto Pippini regis, die Mercoris, duodecimo kal. Januarii » : quæ notæ incidunt in annum DCCLVII, quo littera Dominicalis B currebat. Ita Mabillonius. At prior et posterior subscriptio opinioni nostræ non nocent, sed suffragantur; verosimile enim non est, Pippinum post octavum idus Augustas in regem unctum esse, multo minus post diem XXI mensis Decembris; cum res tanti momenti nonnisi in conventu generali Francorum fieri debuerit, ideoque mense Martio. Prima itaque Charta mense circiter quarto anni tertii ab electione Pippini hoc anno facta, posterior mense circiter octavo sexti Pippini anni a currenti deducti, exarata. Tertia denique subscriptio mendosa est, et neutri opinioni favet. Si enim *Pippinus*, exeunte anno DCCLI, rex renuntiatus sit, mense Octobris anni DCCLXII, annum XI, non vero annum X numeravit. Sed ea subscriptio librari oscitantia depravata, et loco, *anno* X, legendum, *anno* XI. Fieri enim non potest, ut *Pippinus*, qui an, regni sui X agebat die XI mensis Maii an. DCCLXI, ut constat ex Charta Goldastiana num. 3 recitata, eumdem non compleverit an. DCCLXII, mense Octobri.

7. *Tertium fundamentum contrariæ sententiæ.* — Dicit tertio Mabillonius, Pippini regis annos in Gallia aliter numeratos non fuisse, manifestum evadere conferenti caput 14 Chronici Fontanellensis cum cap. 13, ubi *Pippinus* anno DCCL rex Francorum constitutus dicitur. Hæc Mabillonius; sed observandum mendum in cap. 13 hujus Chronici irrepsisse. Dicitur ibidem, Pippinum Privilegium quoddam concessisse Austrulpho abbati Fontanellensi; « quod privilegium », inquit chronographus, « editum est anno Dominicæ Incarnationis DCCL, die VIII iduum Juniarum, Vermeria palatio regio. Quo anno idem gloriosus princeps Pippinus ex consultu B. Zachariæ papæ Urbis Romæ a Bonifacio archiepiscopo unctus, rex constituitur Francorum ». Loco enim *anno Dominicæ Incarnationis* DCCL, legendum esse *anno Dominicæ Incarnationis* DCCLII, ex eodem chronographo evidenter demonstro. Is capite præcedenti de *Wandone* abbate Fontanellensi loquens, bis annum Incarnationis DCCLVI cum anno quinto Pippini connectit. Primo, scribit: « Anno Dominicæ Incarnat. DCCLVI, qui erat Pippini regis annus quintus, Ecclesia B. Petri igne cremata est ». Iterum sub abbate Widone laico cap. 14, inquit: « Anno quarto regiminis sui, et Pippini regis quinto, Ecclesia B. Petri igne succensa est ». Rem autem eamdem bis narravit, quia combusta quidem fuit ea Basilica, cum regimen monasterii penes Widonem abbatem erat, sed in vivis supererat adhuc Wando, qui munus abbatiale abdicarat. Huic incendio haud diu superstes vixit Wando; eodem enim anno obiit: « Præsentis vitæ debitum complens », inquit idem chronographus, « ad æternam migravit requiem anno ab Incarnatione Dominica circiter DCCLVI, qui erat Pippini regis annus quintus ».Diem notat: « Transiit XV kalend. Maii ». Quare apparet, auctorem Chronici Fontanellensis Pippini initium non ab anno DCCL, sed ab anno DCCLII auspicari, nisi quis velit illum secum pugnare. Eadem dictorum repugnantia legitur in capite XIV a Mabillonio citato. Ibi enim chronographus dicit, Wandonem constitutum esse abbatem Fontanellensem, « anno secundo, postquam idem Pippinus regale adeptus fuerat fastigium, qui est annus Domini DCCLIII, Indictione VI », quæ usque ad kalendas Septemb. illius anni in cursu erat. Ex quibus etiam verbis liquet, *Pippinum* hoc anno, non vero præcedenti

regem electum esse; alioquin mense Martio aut Maio ea electio peracta non esset. Aut igitur tria loca laudata mendosa sunt, aut auctor a seipso dissidet, aut denique locus, ubi Pippinus anno DCCL rex Francorum constitutus dicitur, a librario corruptus est. Quod postremum omnino affirmandum, nisi quis velit cum Cointio anno DCCLIV, num. 46 dicere, locum de quo agitur, ex Chronico Metensi, ubi iisdem verbis legitur, ad Fontanellense ab aliquo interpolatore translatum esse; observabis obiter ex loco citato de anno emortuali Wandonis abbatis sequi Pippinum hoc anno ante XV kalend. Maii regem renuntiatum esse ex hujus chronographi sententia, ideoque falli, qui ejus electionem serius differunt.

8. *Quartum et ultimum contrariæ sententiæ fundamentum.* — Denique existimat Mabillonius, distinguendum esse inter Chartas et auctores, faleturque Chartas, saltem plerasque, *Pippini* regni initia figere anno DCCLII, auctores alios aliis annis. At si Chartæ, quod in dubium vocandum non videtur, *Pippini* regis annum primum a præsenti exordiuntur, ab eodem etiam historici illum repetiere; cum scriptores res iis annis quibus gestæ sunt, consignare, seseque Actis publicis conformare soliti sint. Quare quicumque eas cum aliis annis copularunt, manifeste hallucinati sunt. Nec mirum plures annalistas et chronographos in *Pippini* regis initio collocando deceptos esse; cum per hæc tempora in varios alios errores inciderint.

9. *Childericus rex exauctoratur.* — *Childericus III*, qui decimum regni annum attigerat, ut supra vidimus, in eodem conventu Suessionensi depositus ac detonsus, in Sitivense, seu Bertinianum monasterium retrusus est, ut testantur Eginhardi Codex Padebornensis apud Bollandum in Notis ad Vitam Caroli Magni ad diem XXVIII mensis Januarii, Chronicon Iperii, et Annales Bertiniani. Addit chronographus Fontanellensis, *Theodoricum* Childerici regis filium in monasterio Fontanellensi inclusum esse. In illo monasterio *Childericus* vixit usque ad annum DCCLIV, quo priusquam *Pippinus* a Stephano papa inungeretur, mortuus est. In fragmento enim citato Iperii a Labbeo in Miscellaneis curiosis publicato, legitur: « Secundæ coronationis Pippini tempore rex Hildericus monachus hujus Ecclesiæ obiit », monachus nempe monasterii Sitivensis seu Bertiniani. In brevissimis duobus Chronicis, Rhemensi et Tiliano, a Duchesnio tom. I scriptorum Hist. Franc. editis, legitur, Childericum regnasse *annos novem.* Quare cum anno DCCXLII, circa initium mensis Septembris regnum inierit, uterque chronographus annos tantum completos, ut sæpe fit, in summam contulit. *Childericum* enim annum regni decimum exorsum esse, et usque ad kalendas Martii hujus Christi anni umbratilem regem fuisse, certum esse debet.

10. *Nulla antea auctoritate potiebatur.* — Sic dignitas regia ad stirpem *Caroli Martelli* et *Pippini* transiit, cum jam ad ipsos potestas omnis translata fuisset, solo fere nomine regio Merovæadibus relicto. Dum in vivis esset *Carolus,* in placitis et conventibus Francorum jam omnia præposito nomine regio agebantur. *Theodoricus* enim Calensis Privilegium concessit monasterio Dionysiano ad preces Caroli Majoris-Domus suæ, quo anteriorum regum ac Pontificum Privilegia confirmavit *tertio regni sui anno,* recitatum a Mabillonio lib. 6 de Re Diplom. pag. 488, « missa petitione », inquit Theodoricus rex, « perillustri viro Carlo Majorem-Domus nostro ». Sunt ipsissima verba apographi; sed preces illæ regibus ex arbitrio Majoris-Domus prorsus pendentibus jussiones erant. At *Childerico* vix jura honoraria Carlomannus et Pippinus reliquere. In Conciliis Ecclesiasticis Actisque publicis anni regni Childerici a scribis et notariis sæpe omittebantur, et *Carlomannus ac Pippinus* multa suo nomine agebant et decernebant, quæ erant tantum supremi principis. Quare Labbeus in Chronico technico inaugurationem *Childerici* an. DCCXLII factam, ad an. DCCXLIV male transferre conatur, quod Concilia et alia nonnulla Acta publica, ante illum Christi annum celebrata legerit, in quibus *Childerici* nomen prorsus desideratur. Multas enim alias post annum DCCXLIV Chartas habemus *Childerici* nomine nequaquam notatas. Unam refert Goldastus tom. II Rer. Alamann. n. 35, datam *anno* XXX *post obitum Dacoberti regis,* quæ Charta ad annum DCCXLIV aut insequentem pertinet; cum Dagobertus III anno DCCXV vivere desierit. Præterea apud eumdem Goldastum n. 58, Beata seu Beatana filia Rekimberti concedit nonnulla sua prædia monasterio sancti Galli, ex consensu Landoaldi mariti sui, « anno III regnante Hiltribho rege sub Carlomanno Majore-Domo, et Rebone comite ». Deinde omnia sua bona largitur monasterio puellarum sanctæ Mariæ, sito in insula in ora prope Hupinaviam, « die XXIX Novembris, regnante Carlomanno duce, et Rebone comite ». Extat ea Charta apud Goldastum tom. II, num. 39. Hanc autem altera præcessit; Beatana enim, quæ omnes res suas omniaque peculia præfato puellari monasterio concesserat, inconsulto marito suo, qui jam, ut opinor, obierat, non potuit postea partem bonorum suorum dare monasterio sancti Galli, consensu mariti sui Landoaldi. Quæ hic adjicienda duxi, ne quis me argumenta Labbei præteriisse aut neglexisse conqueri possit.

11. *Corpus S. Quirini transfertur Roma in Germaniam.* — A num. 2 ad 13. Baronius in Appendice ad hunc annum, refert ex Metello monacho, qui floruit in Tegernseane sancti Quirini martyris monasterio circa annum MCLX, gesta ab *Adalberto* et *Otgario* fratribus, illustri genere in Bajoaria natis, qui ob Romam ab hostibus liberatam obtinuerunt a Zacharia papa corpus *sancti Quirini,* illudque postea collocarunt in monasterio Tegernseano, quod in hæreditate sua construxerunt, Pippino jam rege. Bollandus ad diem XXV Martii refert Acta *sancti Quirini,* Romæ Claudio imperante passi,

in quibus agitur de translatione ejus reliquiarum, et de fundatione monasterii *Tegernseani*, hodie amplissimi, sitique in Bavaria superiore, in confiniis Tirolensis comitatus. Verum *Quirinalia*, seu liber Carminum Gesta S. Quirini complectens, a Martello edita, et Acta alia S. Quirini serius scripta, et variis fabulis inquinata. In iisdem Actis *sanctus Quirinus* dicitur filius Philippi imperatoris, hicque tertio imperii sui anno a sancto Fabiano baptizatus. Sed Philippus senior nullum alium filium præter Philippum juniorem, quem consortem imperii fecit, reliquit, ejusque ac filiorum baptismus valde dubius, ne dicam fabulosus. Præterea in iisdem Actis legitur, *Adalbertum* et *Otgarium* Romam venisse, cum ea a Longobardis vexaretur, eosque copiis Romanis præfectos, prædones illos incredibili felicitate profligasse. At *Zacharia* Romæ sedente, Langobardi bellum Romanis non intulere; id enim Anastasius in Vita Zachariæ papæ non prætermisisset. Præterquam quod *Metellus* eos hostes non Langobardos, sed transmarinos fuisse dicit. Existimandum itaque, ambos fratres sola pietate permotos Apostolorum limina visitasse, et corpus *sancti Quirini* martyris, quod a Zacharia impetrarunt, secum detulisse in Bajoariam, ubi intra biennium Basilicam et monasterium *Tegernsense* ædificarunt, et in eam Basilicam sancti *Quirini* reliquias transtulere, uti in iisdem Actis habetur, ubi et tempus translationis notatur, annus nempe Christi DCCLIV. Non longe ab eodem monasterio aliud pii fratres construxere, *Monachium* inter et *Ingolstadium*, primarias Bajoariæ urbes ab Ilmo flumine vicino, Ilminense, vulgo *Ilmunster* appellatum, quod processu temporis datum est canonicis, eorumque collegium *Monachium* translatum. Legendus etiam Mabillonius sæc. III Benedict. part. 1, pag. 663, ubi agit de translatione reliquiarum *S. Arsacii* episcopi in monasterium Ilminense, et *S. Quirini* martyris in Tegernsense.

12. *Moritur Zacharias PP.* — *Sanctus Zacharias* papa *sepultus est ad B. Petrum Apostolum, idibus Martii, Indict.* V, inquit Anastasius, ideoque mortuus est hoc anno, quo mense Martio Indictio V obtinebat, et quidem die decima quarta mensis Martii, ad quem inscribitur Martyrologio Bellini, *secundum morem Romanæ Curiæ*, an. MCCXCVIII Venetiis edito, aliisque a Bollando ad diem XV Martii, in Vita hujus sancti Pontificis memoratis. Quare Anastasius non diem mortis, sed sepulturæ ejus, uti in more habet, notavit. Cum enim *Zacharias*, juxta eumdem Anastasium sederit *annos decem, menses tres, dies* XIV, quod in Mss. ejus exemplaribus, in Reginone, Luitprando, variisque Catalogis habetur, et ordinatus fuerit die XXX Novembris an. DCCXLI, mors ejus alia die, quam XIV Martii non contigit. Baronius recte quidem mortem ejus consignavit, sed quia tardius ejus Pontificatum exorsus est, dies illos XIV perperam reducit ad decem; et Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, qui ordinationem Zachariæ a die XIX mensis Novembris deducit, ut illi tribuat annos, menses, et dies ab Anastasio attributos, cogitur mortem ejus cum die quinta mensis Martii illigare contra Anastasii auctoritatem.

13. *Stephanus presbyter inter Pontifices Rom. numerari non debet.* — Mortuo Zacharia, *Stephanus presbyter* ad Pontificatum ab omni populo electus, et in Lateranense patriarchium immissus, « ubi biduo manens, tertio die postquam a suo surgeret somno » subito obmutuit, « et sequenti die defunctus est », inquit Anastasius. Baronius dicit, hunc *Stephanum* verum fuisse Pontificem, et quia jam alius ejusdem nominis præcessit, hunc vocat Stephanum *secundum*, et deinceps cæteros ejusdem nominis uno gradu submovet. Verum presbyter iste inter Pontifices Romanos numerari non potest; cum nunquam ordinatus fuerit, et Anastasius, aliique antiqui alium *Stephanum* Zachariæ successorem, de quo mox, *secundum* appellent, non tertium. Papebrocius laudatus dicit, ante Baronium Stephanum presbyterum a nullo inter Pontifices recensitum fuisse; sed istius indebitæ Pontificum Romanorum multiplicationis primus auctor, non Baronius, sed Onuphrius in Chronico Ecclesiastico extitit.

14. *Nominatio episcopatuum Pippino Majori-Domus a Zacharia concessa.* — Ad hæc perperam Baronius num. 8 scribit, concessam fuisse a Zacharia papa Pippino regi Francorum nominationem episcoporum pro Ecclesiis vacantibus in regno suo; id enim eidem Pippino concessum, dum adhuc Major-Domus esset, et quidem in Concilio Suessionensi anno DCCXLIV habito, quod ostendit ipsamet Epistola Lupi abbatis Ferrariensis ad Amulum archiepiscopum Lugdunensem, cujus Baronius num. 9 hæc verba recitat: « Pippinus, a quo per maximum Carolum et religiosissimum Hludogvicum imperatores ducit rex noster (scilicet Carolus Calvus) originem, exposita necessitate hujus regni Zachariæ Romano papæ in Synodo, CUI MARTYR BONIFACIUS INTERFUIT (ideoque in Suessionensi) ejus accepit consensum, ut acerbitati temporis, industria sibi probatissimorum decedentibus episcopis mederetur; ne forte simplicitate pontificum posset contingere, quod in hac Heduorum urbe, cujus nos nunc cura exercet, evenit ». In Synodo enim Suessionensi, cui Pippinus dux et princeps Francorum ac sanctus Bonifacius interfuere, canone tertio hæc verba leguntur: « Constituimus per consilium sacerdotum et optimatum meorum (non vero eorum, ut perperam in vulgatis editionibus habetur), et ordinavimus per civitates legitimos episcopos, et idcirco constituimus super eos archiepiscopos Abel et Ardobertum », hunc nempe Senonis, illum Rhemis. Jam eo jure Carolomannus usus fuerat in Synodo Germanica et in Liptinensi, et Zacharias cuncta, quæ in illis Synodis statuta sunt, approbavit: « Per consilium sacerdotum religiosorum et optimatum meorum », inquit Carolomannus Canone I Synodi Germanicæ, « ordinavimus

per civitates episcopos ». Hæc porro sunt verba Zachariæ recitata lib. 5. Capit. tit. 1 : « Referente nobis reverendissimo atque sanctissimo fratre nostre Bonifacio archiepiscopo, quod dum Synodus aggregata esset in provincia vestra juxta nostram commonitionem, mediantibus filiis nostris Pippino et Carlomanno principibus vestris, peragente etiam vicem nostram metropolitano Bonifacio, Dominus illuminasset corda vestra cum principibus vestris in prædicationem ejus, ut omnibus commonitionibus ejus obediretis, etc. Omnipotenti Deo gratias agimus, etc. » Epistola illa inscripta universo clero ducibusque et comitibus Franciæ, qui sua suffragia contulerant in horum canonum conditione, dataque post Concilium Liptinense.

15. *Stephanus II fit Pontifex Romanus.* — Anastasius, postquam durationem Sedis *Zachariæ*, et diem, quo sepultus est, memoravit, scribit : « Cessavit episcopatus ejus dies duodecim », quod et in ejus exemplaribus Mss. etiam legitur. Quare *Stephanus II*, non vero *III*, ut eum vocat Baronius, *natione Romanus*, ordinatus est die vicesima sexta mensis Martii, in quam hoc anno Dominica cadebat, non vero die vicesima septima ejusdem mensis, ut tradit Baronius, vel die decima nona Martii, uti arbitratur Papebrocius laudatus, quod hujus Pontificis emortualis dies alterutro die non contigisse demonstrat.

16. *Stephanus II vexatus a rege Langobardorum auxilium imperatoris frustra implorat.* — A num. 13 ad 16. Pontifices Romani post sua latifundia invasa, et hæresim Leonis imp. ejus ac Constantini Copronymi imperium coluerunt, et Reipublicæ curam non deseruere. Sed *Aistulfus* Langobardorum rex fœdus, quod cum Ecclesia Romana in annos undecim pepigerat, rupit, ipsamque Romam petiit, quo tempore Romani imperatoris obsequium nondum deseruerant (1). Quare missus Romam a Constantino Copronymo *Joannes silentiarius*, cum litteris ad papam et ad regem *Aistulfum.* Legatum Ravennam adeuntem comitatus est Paulus diaconus, frater Stephani II, ut provinciarum restitutionem ab Aistulfo impetraret; quod tamen frustra fuit. Quare Stephanus papa suis quoque legatis cum imperatore, licet hæretico, summopere contendit, « ut juxta quod ei sæpius scripserat, cum exercitu ad tuendas has Italiæ partes modis omnibus adveniret, et de iniquitatis filii morsibus Romanam hanc Urbem vel cunctam Italicam provinciam liberaret », inquit Anastasius in Stephano II. Cum autem nulla spes præsidii ex Oriente superesset, unicum salutis subsidium *Stephanus II* censuit Gallicanæ pietatis arma implorare : « Cernens », inquit idem Anastasius, « ab imperiali potentia nullum esse subveniendi auxilium », tunc decessorum exemplo, Francos suis litteris ad auxilia mittenda sollicitavit, qua de re suo loco. Hucusque itaque Romana civitas, licet calamitatibus belli vexata, imperium Constantini Copronymi agnovit.

17. *Floret S. Anselmus abbas Nonantulanus.* — *Sanctus Anselmus*, cujus soror *Giseltruda* conjux erat ejusdem Aistulfi regis, postquam *Fananum* monasterium aliquandiu incoluit, in conditum ab se Nonantulanum cœnobium sese recepit; cumque « sanctissimos vellet artus acquirere Silvestri, in Dominicæ Incarnationis anno DCCLIII, supradictum petiit regem suppliciter rogans, ut causa orationis, maximeque hujus negotii, una secum Romam veniret. Rex annuit, et abbas fratribus stipatus Romam advenit ad virum per omnia beatissimum Stephanum », inquit monachus anonymus Nonantulanus in sancti Anselmi Vita, qui refert postea litteras Stephani II papæ, quibus confirmat donationes factas monasterio Nonantulano ab Aistulfo rege, et ad ejus petitionem Anselmo concedit corpus sancti Silvestri papæ cum aliis sanctorum pignoribus. Aliis litteris ibidem recitatis Stephanus II omnia privilegia, bonaque eidem monasterio tradita, ac corpus sancti Silvestri Anselmo confirmat. In fine harum litterarum legitur : « Scriptum per manum Sergii S. R. E. scriniarii Indictione VI, mense Januario. Data idibus Januarii per manum Anastasii primi episcopi diœcesanorum sanctæ Sedis Apostolicæ, anno Deo propitio Pontificatus domni Stephani Summi Pontificis et universalis papæ in sacratissima Sede B. Petri Apostoli primo ». Porro Baronius num. 15, non corpus sancti Silvestri, sed ejus reliquias *Nonantulam* translatas dicit, licet Sigebertus, quem citat, et monachus Nonantulanus in Vita sancti Anselmi, qui ejus tempore lucem non viderat, diserte asserant, corpus sancti Silvestri datum fuisse Anselmo; quia scilicet Romani contendunt, apud se in Ecclesia beatorum Silvestri et Martini de Montibus sacrum illud corpus asservari.

18. *Constantinus imp. hæresi suæ propagandæ incumbit.* — Theophanes anno XII Constantini imp. qui kal. Septemb. hujus Christi anni exorditur, ait : « Hoc anno Constantinus impius imperator vanis superbiæ flatibus elatus plerosque per singulas civitates adversus Ecclesiam et Orthodoxam fidem cœtus et consulta agitari commentus, populum ad suam sententiam amplexandam dolose pertraxit et eo pacto viam ipsi ad impietatem, quæ summa futura erat, paravit ».

19. *Pippinus Saracenos e Septimania ejicere aggreditur.* — Pippini novi regis cura sese ad Gothiam seu *Septimaniam* sub Saracenorum jugo laborantem convertit, ut deinde in Hispaniam quo-

(1) Neque hoc anno, nec initio sequentis Aistulphus quidquam in Pontificem et Romam moverat : nam ex litteris Stephani II, datis *ordinationis ejus anno primo, Indictione* VI, id est, anno DCCLIII, idibus Januarii, constat Aistulphum venisse tunc Romam ad sacra Limina et beneficia quædam a Pontifice pro Anselmo abbate Nonantulæ impetrasse. Recitatur hæc ab auctore chronici Nonantulam rerum Italicar. tom. II, part. 2. Ex eodem Diplomate constat, hoc anno DCCLIII, coactum Romæ fuisse Concilium ; habet enim : *Synodale commonente Concilio :* cujus Concilii nulla mentio in collectionibus. MANSI.

que, opem laturus oppressis, penetraret cum copiis. Itaque se in Septimaniam contulit, et tum *Ansemundus Gothus*, ut tradit auctor Annalium Anianensium ad hunc Christi annum : « Nemauso civitatem, Magdalonam, Agathen, Biterris, Pippino regi Francorum tradidit. Ex eo die Franci Narbonam infestant ». Hujus urbis expugnatio majoris operis fuit ; quia firmo Saracenorum præsidio munita, licet omnigenis, prout illa ætas ferebat, machinis concussa, ad deditionem cogi tum non potuit, sed post triennium tantum, cum tantumdem durasset obsidio, Pippino regi sese commisit. Expeditionis istius memoriam nobis conservavit annalista Metensis, qui Baronii tempore lucem non viderat: « Anno Dominicæ Incarnationis DCCLII, Pippinus rex exercitum duxit in Gothiam, Narbonamque civitatem, in qua adhuc Saraceni latitabant, obsedit. Tentatis itaque plurimis argumentis, munitissimam civitatem capere non potuit. Custodia tamen ibi derelicta quotidianis irruptionibus illos cives afflixit, et per triennium bellum Narbonam obtinuit ; expulsisque de tota Gothia hominibus illis, Christianos de servitio Saracenorum liberavit ».

20. *Magna Cataloniæ pars sese Pippino dedit.*— Interim dum longa obsidione *Narbona* premebatur, Ruscinonensis ager atque Confluentinus Helenensi diœcesi suppositi, et pars provinciæ Narbonensis ultima, qua Hispaniæ adeuntur, imperio *Pippini* sese submiserunt. Quin etiam magna pars vicinæ provinciæ, quæ postea dicta est *Marca Hispanica*, nunc vero *Catalonia*, dedente se ultro *Solinoan* duce Saracenorum, in ejusdem principis fidem transivit. Nam post ea, quæ superius descripta sunt ex Annalibus Metensibus, ista ad eumdem annum statim sequuntur : « Solinoan quoque dux Saracenorum, qui Barcinonam Gerundamque civitatem regebat, Pippini se cum omnibus, quæ habebat, dominationi subdidit ». Solinoan iste, sive Suliman, tenebat Barcinonem et Gerundam ; quæ, deletis Tarragone, Emporiis, Ausona et Orgello, cum solæ superessent in provincia, ejus deditionem significant, tametsi aliarum mentio non fiat. Unde factum, ut deditionis *Emporiarum*, quæ prima occurrere debuit post superatum summum Pyrenæum, nullam mentionem faciant Annales Francici, neque in hac Pippini, neque in altera Caroli Magni expeditione, de qua infra. Hujus autem silentii nulla alia causa est, inquit Marca lib. 3 de Marca Hispanica cap. 4, quam quia *Emporiarum* civitas excisa tum atque deleta erat. Unde factum, ut diœcesis Emporitana conjuncta fuerit cum Gerundinensi, intra cujus limites etiamnum consistit. Harum victoriarum a *Pippino* reportatarum, antequam Annales Metenses et Chronicon Anianense in lucem prodirent, ignoratio locum dedit fabulosæ expeditioni in Cataloniæ fines, susceptæ ab Otgero Gotlante cognomento Catalone a castro Catalone in Aquitania cum novem baronibus, quos ferunt ex Aquitania profectos juga Pyrenæi cum copiis Gallicis superasse, ad pellendos ex ea regione Saracenos, et demum post longum decem annorum tempus Emporiarum obsidionem aggressos, ac post LVII annos Carolo M. ad Narbonam sese adjunxisse. Quam fabulam Marca ibidem cap. 5 solide refellit, ostenditque nullum unquam castrum *Catalonem* appellatum fuisse in Gallia, a quo *Catalonia* nomen accipere potuerit.

STEPHANI III ANNUS 2. — CHRISTI 753.

1. *Aistulpho Urbi et populis clades minitante Stephanus papa legationem Constantinopolim mittit, cum clero et populo litanias celebrat.* — Sequitur ordine temporis annus Redemptoris septingentesimus quinquagesimus tertius, Indictione sexta, quo Roma ab Aistulpho Longobardorum rege obsessa dire vexatur, et civitates Romanæ Ecclesiæ ab eodem rege invaduntur, cum ipse Stephanus Romanus Pontifex ad hæc avertenda, studio indefesso laboraret. Quomodo autem ista se habuerunt, tibi per singula suo ordine ingeremus. Qui igitur hæc quam fidelissime prosecutus est Anastasius (fideliorem namque ipso habemus neminem) ista describit : atque primum de legatione ab eodem Stephano Pontifice missa ad Constantinum imperatorem, quem est hortatus, ut adversus Longobardos ad defensionem eorum, quæ supererant imperii Romani, in Italiam exercitum mitteret, ista habet :

2. « Tunc præfatus sanctissimus vir Stephanus papa, agnito maligni regis consilio, misit in regiam urbem suos missos, et Apostolicos affatus cum imperiali præfato misso, Joanne videlicet silentiario, deprecans imperialem clementiam, ut juxta quod ei sæpius scripserat, cum exercitu ad tuendas has Italiæ partes, modis omnibus adveniret, et de iniquitatis filii morsibus Romanam hanc Urbem, vel cunctam Italiam provinciam liberaret. Inter hæc vero permanens in sua pernicie præfatus atrocissimus Longobardorum rex, exarsit furore vehementi, et fremens ut leo, pestiferas minas Romanis dirigere non desinebat, asserens, omnes uno gladio jugulari, nisi suæ, ut præfatum est, sese subderent ditioni. Rursumque antefatus sanctissimus pater, congregato universo Romano cœtu, taliter eos paterno amore admonuit, inquiens : Quæso vos, filii charissimi, pro nostrorum delictorum mole Domini imploremus clementiam, et ipse noster erit adjutor, liberabitque sua providentissima misericordia a persequentium manibus. Cujus salutiferis admonitionibus cunctus obediens populus, congregati unanimiter omnes, lacrymis fusis omnipotentem Dominum Deum nostrum deprecati sunt.

3. « In una vero dierum cum multa humilitate Stephanus procedens in litania cum sanctissima imagine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ Acheropeta, non manufacta nuncupatur, simulque et cum ea alia diversa sacra ministeria recipiens, proprio humero ipsam sanctam imaginem cum reliquis sacerdotibus idem sanctissimus papa gestans, nudis pedibus tam ipse, quam universa plebs incedentes in Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis, quæ ad Præsepe nuncupatur, posito in omnibus capitibus populorum cinere, cum maximo ejulatu pergentes, misericordissimum Dominum nostrum deprecati sunt, alligans connectensque adorandæ Cruci Domini Dei nostri pactum scilicet illud, quod nefandus rex Longobardorum disrupit ». Quod vero id non semel factum sit, sed eadem persecutione permanente, eædem sint admonitiones Pontificis, preces atque litaniæ frequentatæ, sic idem subjicit Anastasius :

4. « Hic beatissimus papa omnes suos sacerdotes et clerum in Lateranensi patriarchio sedule aggregans, admonebat divinam totis nisibus lectitare Scripturam, et in lectione vacare spirituali, ut efficaces invenirentur in omni responso adversariorum Ecclesiæ Dei. Nec enim cessabat indesinenter admonendo et confortando cunctum Dei populum sobrie pieque agere, atque ab omni pravitate sese custodire. Hic beatissimus vir pro salute provinciæ et omnium Christianorum, omni sabbato die, litaniam cum omni populo, postposito neglectu, fieri statuit : uno quidem sabbato ad sanctam Dei Genitricem ad Præsepe, alio vero ad beatum Petrum Apostolum, et alio ad beatum Paulum Apostolum ». Hæc sunt, quæ de frequentibus litaniis indictis Anastasius habet.

Quod vero ad legationem ab ipso Pontifice Constantinopolim missam pertinet, eamdem inanem redditam esse, certum est ; nam non adversus Longobardos, sed adversus Catholicam fidem bellum paratum ab imperatore Copronymo constat. « Sed in primis », inquit Theophanes, « hoc anno decimo tertio imperii Constantini, Anastasius, qui scelerate throno Constantinopolitano præfuit, mortuus est corpore simul et anima miserabili passione, quæ dicitur Cordapsos, fatigatus, cum stercus per os evomuisset, dignam exsolvens vindictam pro audacia scilicet, quam contra Deum et contra suum magistrum sanctum Germanum exhibuit ». Hæc Theophanes.

5. *Stephanus Papiam ad regem Longobardorum, deinde in Galliam ad Pipinum peregrinatur, qui eum honorifice excipit.* — Quomodo autem eodem anno sui imperii decimo tertio collegit Concilium, ex quo adversus sacrum imaginum cultum dictum est anathema, sequenti anno dicturi sumus, quo is qui est cœptus hoc anno decimus tertius imperatoris annus, desiniit decimo quarto kalend. Julii. Quando autem contigerit reditus legatorum, pariter inferius dicturi sumus.

At quid interea Stephanus papa? Cum enim nulla spes esset, ut Constantinus imperator jura imperii, quæ in Italia residua erant, a Longobardis invasa defenderet, egit enixius quibus potuit officiis, ut truculentum Barbarum Longobardorum regem placaret, missis ad eum sæpe muneribus : sed cum hæc omnia inania et irrita redderentur, ad regem Francorum, uti fecerant prædecessores, legatos mittendos esse putavit : sed audiamus patienter Anastasium hæc omnia rudi stylo, sed veraci omnia prosequentem. Satius est enim puram in scutella testea aquam bibere, quam impuram vase aureo propinatam. Ubi enim de indictis ab eo publicis precibus egit, ista subjicit :

6. « Itaque dum idem sanctissimus vir jam fatum pestiferum Longobardorum regem iteratis vicibus, innumerabilia tribuens munera, deprecaretur pro gregibus sibi a Deo commissis et perditis civibus, scilicet pro universo exercitu Ravennæ atque cuncto istius Italiæ provinciæ populo, quos diabolica fraude ipse impius deceperat rex et possidebat : et dum nihil ab eo hac de re obtineret, cernens præterea et ab imperiali potentia nullum esse subveniendi auxilium ; tunc quemadmodum prædecessores ejus beatæ memoriæ domnus Gregorius, et Gregorius secundus et tertius, et domnus Zacharias beatissimi Pontifices Carolo excellentissimæ memoriæ principi Francorum direxerunt, petentes sibi subveniri propter oppressionem et invasionem, quas et ipsi in hac Romana provincia a nefanda Longobardorum gente perpessi sunt : ita modo et ipse venerabilis pater, divina gratia inspirante, clam per quemdam peregrinum suas misit litteras Pipino regi Francorum nimio dolore huic provinciæ inhærenti conscriptas. Adhuc etiam nec cessavit dirigens, ut suos hic Romam ipse rex Francorum mitteret missos, per quos eum ad se accersiri fecisset ».

Quinam isti legati fuerint, declarat inferius, cum quo statu res tum essent, cum ii pervenissent in Urbem, ita narrat :

7. « Et dum valde ab eodem Longobardorum rege civitates et provinciæ istæ Romanorum opprimerentur : subito conjunxit (pervenit scilicet) missus jam fati regis Francorum Pipini, nomine Rodigandus (Rodigangus) abbas, per quem misit in responsis, omnem voluntatem et petitionem prædicti sanctissimi papæ adimplere. Et postmodum alius missus familiaris ejus conjunxit, ea ipsa annuntians ». Sed et quonam statu res essent, cum venerunt a Pipino missi legati, Anastasius subjicit, nimirum tunc eos pervenisse, cum Urbs obsidione vallata esset, et alia simul oppida obsiderentur, quando et contigerit reditus legatorum, qui fuerant missi Constantinopolim, necnon idem Joannes silentiarius illud in mandatis habens, ut papa cum rege Longobardorum ageret, præsensque ad eum accederet pro recuperandis rebus imperii. Ait igitur, « Cumque a Longobardis ut præfatum est, antiqua Romana Urbs et castra universa distringerentur, ita etiam ut Cicanense castellum, quod colonorum sanctæ Dei Ecclesiæ existebat, usurparet, illico ab regia urbe conjunxit sæpe fatus Joannes silentiarius cum missis ipsius sanctissimi Pontificis deferens secum, et quæ deportaret iniqui regis Longobardorum missus, simul et jussionem imperialem, in qua inerat insertum, ad regem Longobardorum eumdem sanctissimum papam esse properaturum ad recipiendum Ravennensium urbem, et civitates ad eam pertinentes. Pro quo et de præsenti Stephanus papa direxit ad eumdem blasphemum regem suum missum, pro sua et qui ituri erant indemnitate.

8. « Ipsoque reverso, extemplo et missi præfati Pipini regis Francorum conjunxere, id est, Rodigangus episcopus, et Anthcarius dux, quatenus prædictum sanctissimum papam (juxta quod petendo miserat) ad suum Franciæ regem deducerent : quem etiam paratum invenerunt ad dictum Longobardorum regem properandum pro colligendis universis Dominicis perditis ovibus. Tunc consulens (cernens) idem beatissimus papa omnipotentis Dei misericordiam, egressus ab hac Romana Urbe per beatum Petrum Apostolum decimo quarto die mensis Octobris Indictione septima », inchoata eodem anno mense Septembris.

« Secuti sunt eum plures Romanorum et cæterarum civitatum populi flentes, ululantesque nequicquam eum penitus ambulare sinebant. Qui videlicet sanctissimus vir sese in Dei virtute et protectione sanctæ Dei Genitricis et beatorum principum Apostolorum confidens, constanter pro salute omnium, licet infirmitate corporis detentus, laboriosum aggressus est iter, confortans atque commendans cunctam Dominicam plebem bono pastori domino nostro Apostolorum principi Petro. Et assumens secum ex hac sancta Ecclesia quosdam sacerdotes, proceres etiam, et cæteros clericorum ordinis, necnon et ex militiæ optimatibus, Christo prævio, cœptum prosecutus est iter, magnam illi cæli serenitatem Domino in ipso itinere tribuente ».

9. Quod autem audisti ab Anastasio dictum, prævio Christo, profectum Stephanum papam, allusisse eum putamus ad ritum illum Romanæ Ecclesiæ, quo soleret peregrinantes Romanos Pontifices præcedere sacratissima Eucharistia. Sed pergit idem auctor : « Igitur conjungente eo fere quadragesimum milliarium Longobardorum finium, in una noctium signum in cælo magnum apparuit, quasi globus igneus ad partem Australem declinans, a Galliæ partibus ad Longobardorum partes. Itaque unus ex iisdem Francorum missis scilicet Antharicus (Ancarius) dux, quantocius præcedens Ticinum, eum præstolatus est.

« Cum vero appropinquasset jam fatus beatissimus papa civitati Papiæ, direxit ad eum sæpe fatus Aistulphus nequissimus rex missos suos, obtestans eum nulla penitus ratione audere verbum illi dicere petendi Ravennatium civitatem et exarchatum ei pertinentem, vel de reliquis Reipublicæ locis quæ ipse, vel ejus prædecessores Longobardorum reges invaserant. Ille vero ita ei misit in responsis, quod nullius trepidationis terrore sileret ejusmodi petendi causam. Conjungente vero Papiam in civitatem, et prædicto nefando regi præsentato, plura illi tribuit munera, et nimis eum obsecratus est, atque lacrymis profusis eum petiit, ut Dominicas, quas abstulerat, redderet oves, et propria propriis restitueret. Sed nullo modo apud eum impetrare valuit. Nam et imperialis missus et ille simili modo petiit, et imperiales litteras illi tribuit, et nihil obtinere potuit.

10. « Prædicti vero Francorum missi imminebant fortiter apud eumdem Aistulphum, ut præfatum sanctissimum papam in Franciam pergere relaxaret. Ad hæc convocans jam dictum beatissimum virum, interrogavit, si ejus in Franciam properandi esset voluntas. Quod videlicet ille nequaquam siluit, sed suam illi propalavit voluntatem. Unde ille, ut leo, dentibus fremebat : pro quo et diversis vicibus suos satellites ad eum clam misit, ut eum quoquo modo a tali intentu declinaret. Alias vero, præsente Rodigango sanctissimo episcopo, interrogavit eumdem sanctissimum papam jam fatus Longobardorum rex, si velle haberet in Franciam ambulandi, et ita affatus est : Quod si tua est voluntas me relaxandi, mea omnino est ambulandi.

« Tandem absolutus est ab eo. Et assumens ex hujus sanctæ Ecclesiæ sacerdotibus et clero, id est, Georgium episcopum Ostiensem, Willarium episcopum Numentanum, Leonem, Philippum, Georgium et Stephanum presbyteros, Theophylactum archidiaconum, Pardum et Geminulum diacones, Ambrosium primicerium, Bonifacium secundum, hoc est alium Leonem, et Christophorum regionarios secum, et cæteros, quinta decima die mensis

Novembris prædictæ septimæ Indictionis a civitate Papia movens, suum in Franciam profectus est iter.

11. « Et post ejus absolutionem (missionem scilicet), adhuc nitebatur superscriptus Longobardorum rex a prædicto itinere eum deviare : quod minime ipsum sanctissimum virum latuit. Unde et cum nimia celeritate, Deo prævio, ad Francorum conjunxit Clausas (ita nominatas angustias Alpium, quibus transitus impediretur), quas ingressus cum iis qui cum eo erant, confestim laudes omnipotenti Deo reddidit. Et cœptum gradiens iter, ad venerabile monasterium sancti Christi martyris Mauritii pervenit. In quo et constitutum erat pariter secum Francorum regem convenire. Annuente Domino, sospes idem sanctissimus Pontifex cum omnibus, qui cum eo erant, advenit. In quo et aliquantis demoratus diebus, conjunxerunt in prædicto venerabili monasterio Fulradus abbas et Rhotaldus dux, directi a sæpe fato Pipino excellentissimo Francorum rege, petentes eumdem sanctissimum Pontificem ad suum progredi regem. Quem et cum magno honore ad eum cum omnibus, qui cum eo erant, deduxere.

12. « Audiens vero idem rex ejusdem beatissimi Pontificis adventum, nimis festinanter in ejus advenit occursum una cum conjuge, filiis etiam et primatibus. Pro quo et offerens centum millia, filium suum nomine Carolum in occursum ipsius coangelici papæ direxit cum aliquibus ex suis optimatibus. Ipseque in palatio suo, in loco qui vocatur Ponticone, ad fere trium millium spatium descendens de equo suo, cum magna humilitate terræ prostratus una cum conjuge et filiis et optimatibus eumdem sanctissimum papam suscepit. Cui et vice stratoris usque ad aliquantum locum juxta ejus sellarem properavit. Tunc prædictus almificus vir cum omnibus suis, extensa voce, gloriam et incessabiles laudes omnipotenti Deo referens, cum hymnis et canticis spiritualibus usque ad præfatum palatium pariter cum rege omnes profecti sunt, sexta Januarii mensis die, Apparitionis Domini et Salvatoris Jesu Christi sacratissima solemnitate, ibique intus oratorium pariter considentibus, mox idem beatissimus papa præfatum Christianissimum regem lacrymabiliter deprecatus est, ut per pacis fœdera causam beati Petri et Reipublicæ Romanorum disponeret. Qui et petenti, jurejurando eidem beatissimo papæ satisfecit, omnibus mandatis et admonitionibus sese totis viribus obedire, et ut illi placitum fuerit, exarchatum Ravennæ et Reipublicæ jura, seu loca reddere modis omnibus ». Hucusque de primo congressu Stephani papæ cum rege Pipino Anastasius. At quoniam terminos anni sequentis ingressi sumus : hic sistendum, reliqua suo loco anno sequenti ex eodem auctore dicturi.

Anno periodi Græco-Romanæ 6246. — Anno Æræ Hispan. 791. — Anno Hegiræ 136, inchoato die 6 Julii, Fer. 7.— Jesu Christi 753.
— Stephani II papæ 2. — Constantini Copronymi 34 et 13. Leonis IV 3.

1. *Anastasius patriarcha Constantinop. moritur.* — A num. 1 ad 5. *Aistulfo* Longobardorum rege Romam obsidione cingente, et Romanæ Ecclesiæ civitates invadente, *Stephanus II* preces publicas pro salute Urbis fundit, et legatos Constantinopolim mittit, qui nullum auxilium ab imperatore bellum adversus Catholicam fidem gerente, impetrare potuere, ut narrat Baronius ex Anastasio, qui postea ex Theophane ad annum XIII Constantini imp. refert mortem *Anastasii* patriarchæ hæretici Constantinopolitani, de qua Nicephorus in Breviario, postquam locutus est de immani prodigio anno DCCLI, num. 11 a nobis recitato, hæc habet : « Post illud siderum portentum aliquanto tempore Anastasius Constantinopolitanus patriarcha moritur ». Eidem Nicephorus in Chronico tribuit annos XXI, auctor vero Tabularum Theophani insertarum annos XXIV, et quidem recte ; cum anno DCCXXX ineunte sedem Constantinopolitanam invaserit. Quare error irrepsit in illum Nicephori numerum. Anastasio successit *Constantinus monachus* et episcopus Syllæi, ut Nicephorus et Theophanes habent (1).

2. *Stephanus II ab Aistulfo rege Longobard. ve-*

(1) Error qui apud Pagium hic irrepsit, emendandus est e Bandurio imp. orient. tom. II, pag. 628, edit. Venet. Ille enim ex Theophane ad annum XVII Constantini Pogonati notat, Constantinum monachum non statim ab obitu Anastasii electum fuisse patriarcham C. P, at sedem aliquot mensibus vacasse ; donec anno DCCLIV a die X Februarii, Indictione VII, celebrari cœptum fuit Concilium illud, quod Copronymianum

xatus Pippini auxilium implorat.—Ad num. 5 et seqq. *Stephanus II* in his rerum angustiis in Gallias ad *Pippinum* regem venit, egressus Roma, *decimo quarto die mensis Octobris, Indictione septima*, inquit Anastasius, qui antea narraverat, eum ad Pippinum litteras dedisse, quas peregrinus quidam detulit, iisque acceptis Pippinum Romam *Droctegangum* abbatem direxisse, cujus loco nomen *Rodigangi* in textum Anastasii irrepsit. Ut prædictum peregrinum alii nuntii Apostolici, sic et *Droctegangum* abbatem secuti sunt alii missi regii, *Chrodigangus* episcopus, et *Autcharius* dux, Droctegango Roma interim Franciam versus digresso cum litteris in Franciam ad regem proceresque deferendis. *Stephanus* papa regiorum missorum adventu recreatus, Roma cum illis in Langobardiam, atque in Franciam cito profectus est. Hæc summa narrationis Anastasianæ. *Chrodegangus* episcopus Metensis erat, de eoque infra sermo erit. *Droctegandus* vero seu Rodigandus abbatiam Gorziensem in episcopatu Metensi positam regebat, ut liquet ex Vita sancti Joannis Gorziensis abbatis, a Bollando ad diem XXVII mensis Februarii recitata (1).

3. *Litteræ Stephani II ad Pippinum regem.* — Hoc anno Stephanus papa duas scripsit Epistolas, quarum prior ad Pippinum data, extatque sicuti posterior in Codice Carolino. Prioris Epistolæ n. 10 inscriptio est : « Domno excellentissimo filio Pippino regi Stephanus papa ». Tum ejus initium : « Præsens Droctegangus abbas sacris liminibus protectoris tui beati Apostolorum principis Petri, et nostris obtutibus præsentatus, etc. Etenim præsens Droctegangus, fidelis servus tuus missus, juxta quod nobis locutus fuit, congruum per eum tuæ sublimissimæ bonitati, in ore ponentes, remisimus responsum, etc. » Sequitur in eodem Codice Epistola XI ad omnes duces Francorum data : « Stephanus episcopus, servus servorum Dei, viris gloriosis nostrisque filiis omnibus ducibus Francorum, etc. obsecramus atque conjuramus vestram sapientissimam charitatem per Deum et per Dominum nostrum Jesum Christum, et diem futurum examinis, etc. ut nulla interponatur occasio, ut non sitis adjutores, ad obtinendum filium nostrum a Deo servatum Pippinum, excellentissimum regem, pro perficienda utilitate auctoris vestri beati Apostolorum principis Petri, sicut per præsentes Droctegangum religiosum abbatem, ejusque concomites direximus, etc. » Neutrius Epistolæ meminit Baronius.

4. *Stephanus II in Franciam venit.* — In Agaunensi seu sancti Mauritii monasterio, cujus præfecturam *Aurastus* abbas gerebat, Stephanus papa « aliquantis commoratus est diebus, ubi Ambrosius primicerius febre correptus defunctus est. Tunc convenerunt in prædictum monasterium Agaunense Florardus (seu Fulradus) abbas et Rotardus dux directi a Pippino rege, petentes eumdem Pontificem ad suum progredi regem. Quem in magno honore cum omnibus, qui cum eo erant, ad eum deduxerunt », inquit Anastasius. *Fulradus* erat presbyter et capellanus palatii sive archicapellanus. Post diem natalem Domini, Pippinus statim ad villam regiam *Pontigonem* in occursum papæ perrexit, « una cum conjuge, filiis etiam et primatibus », ait Anastasius. Hujus villæ regiæ situm, in quo designando varii scriptores aberrarunt, accurate describit Mabillonius lib. 4 de Re Diplom. pag. 317, docetque eam positam tunc fuisse in pago Pertensi, non procul a Victoriaco-Incenso, *super fluvios Saltum et Brustionem*, ut legitur in Diplomate Caroli Simplicis. Pontifex profectus est ad præfatum palatium cum Pippino rege, « sexta Januarii mensis die, in Apparitionis Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi sacratissima solemnitate », inquit Anastasius, cui auctor posterioris Appendicis ad continuationem Fredegarii et annalista Metensis quoad annum suffragantur.

5. *S. Bonifacius sibi S. Lullum in episcopatum Moguntinensem subrogat.* — *Sanctus Bonifacius* successoris sibi substituendi potestatem dari sæpe petierat a Pontifice Romano, repulsamque semper passus fuerat; sed tandem in Frisiam profecturus, voti compos factus est, et *Lullum* successorem impetravit, quem accedente Pippini regis consensu consecravit, ut tradit Othlonus in ejus Vita lib. 2, cap. 14. Serarius lib. 4 Rer. Mogunt. ipso initio, dicit id factum esse anno DCCLV, ut habet Marianus Scotus, vel anno DCCLIV, ex lib. 2 Othloni cap. 13 et seqq. quem ultimum annum elegit Mabillonius sæculo III Benedict. part. 2, in Elogio Historico S. Lulli episc. Moguntini. Baronius anno DCCLV, num. 36 et seqq. hanc Lulli ad episcopatum Moguntinensem evectionem, Cointius anno DCCLII, num. 196, recitant, quia iis annis eam contigisse arbitrantur. Willibaldus enim et Othlonus in Vita S. Bonifacii annum rei gestæ non designarunt. Hanc tamen litem dirimam collatione Vitæ S. Sturmii abbatis Fuldensis primi cum utraque Vita sancti Bonifacii. Eigil Fuldensis abbas in Vita S. Sturmii, in qua ait, se in hujus sancti *discipulatu plusquam viginti annos* conversatum fuisse,

dicitur, et sub finem ejusdem Concilii renuntiatus fuit Constantinus Syllæi episcopus in patriarcham C. P. Id autem consignat idem Theophanes ad diem VIII Augusti. Idem etiam evincitur ex opere Ms. Nicephori quod Antirrheticus appellatur, cujus fragmentum ibidem exhibet Bandurius; in eo enim vir sanctus diserte testatur, sedem Constantinopolitanam, quo tempore Concilium Copronymianum agebatur, vacasse : nam ait : « Sub finem eorum, quæ ipsi impie moliti sunt mammonas cognominem sibi Constantinum, infelicem sane ac miserum, nefarie ac impie episcopum Constantinopolitanum renuntiat ». Ex his emendandus est alter lapsus Pagii, qui ad annum DCCLXVI, 1, censet male in Tabulis Theophanis adscriptos fuisse Constantino annos duodecim, cum tredecim sederit; reipsa enim duodecim tantummodo præfuit. MANSI.

(1) Ad ea quæ hic Pagius post Baronium narrat, addenda est historia a Stephano papa legationis missæ ad Aistulphum, quam obivit Atto abbas S. Vincentii Vulturnensis et Optatus abbas S. Benedicti Cassinensis. Vide rerum Italicarum tom. I, pag. 2, Chronici Vulturnens. lib. 3, pag. 401. MANSI.

postquam docuit Fuldense monasterium duodecima die mensis Martii anni DCCXLIV conditum fuisse, num. 15 scribit : « Anno decimo postquam ad sanctum commigravit locum sanctus archiepiscopus Bonifacius, inito cum rege et cæteris Christianis consilio, ad ulteriora Fresonum loca paganico ritu (loco, ritui) dedita ingressus est, ingentemque ibi multitudinem hominum Domino docendo et baptizando acquisivit. Inde post multum temporis migrans sospes ad suas in Germaniam pervenit Ecclesias. Sequenti vero anno (undecimo scilicet a condito monasterio Fuldensi) iterum ad aquosa Fresonum pervenerat arva, cœptum opus prædicationis implere desiderans ». Subdit Eigil, tunc Bonifacium a Gentilibus occisum fuisse.

6. *S. Lulli ordinatio hoc anno peracta.* — Willibaldus cap. 10 refert tantum, « quod sanctus vir infirmitate corporis prægravatus, Synodalia Conciliorum conventicula per omnia adire non poterat; jam consultu atque consilio gloriosi regis idoneum proponere ministrum supradicto gregi definivit, et Lullum suum ingeniosæ indolis discipulum, ad erudiendam tantæ plebis numerositatem constituit, et in episcopatus gradum provexit atque ordinavit ». Tum cap. sequenti subdit, cum in Frisiam, *olim corpore, non quidem mente omissam*, sese contulisse, unaque serie quæ Bonifacius in Frisia gessit recitatis, de martyrio ejus sermonem habet. Othlonus vero lib. 2, cap. 19, diserte asserit, ideo Bonifacium sibi Lullum substituisse, quia « decrevit adire Fresonum populos, olim quidem ejus doctrina ad Christianæ religionis culturam conversos, sed fallente diabolo iterum quosdam eorum ad pristinum Gentilitatis errorem devolutos, etc. sed priusquam tanti discriminis iter arriperet, etc. sanctum Lullum, etc. pro se episcopum elegit et ordinavit ». Deinde uno tenore, quemadmodum Willibaldus, peracta a Bonifacio in Frisiorum conversione, ejusque martyrium narrat, et de ejus in Germaniam reditu neuter mentionem facit. Verum quod illi omiserunt, retulit Eigil, auctor gravis, pius ac sanctus, et abbas quartus monasterii Fuldensis ab anno DCCCXVIII ad DCCCXXII, qui sancto Sturmio primo abbati Fuldensi anno DCCLXXIX morienti adfuit. Quare cum Willibaldus et Othlonus testentur, *Bonifacium* occasione missionis Frisicæ *Lullum* sibi in episcopatum Moguntinensem substituisse, et parte alia *S. Eigil* asserat, hujus profectionis exordium incidisse in annum decimum post fundatum monasterium Fuldense, annusque ille decimus a die XII mensis Martii currentis Christi anni proficiscatur, manifestum est, *Lullum* præsenti Christi anno Ecclesiæ Moguntinensis præsulatum adeptum esse. Imo *Lulli* ordinationem factam esse inter diem XII mensis Martii, quo annus X fundationis monasterii Fuldensis cœpit, et diem XXIII mensis Maii, deduco ex Diplomate *Pippini* regis, quod extat apud Willelmum Hedam in Historia episcoporum Ultrajectensium, et apud Cointium anno DCCLIII, num. 30, quo Pippinus rex varias avi ac patris sui et fratris Carolomanni donationes confirmat Ecclesiæ Ultrajectensi factas. In eo quippe ait Pippinus : « Venerabilis Bonifacius archiepiscopus nobis expetiit, etc. » datum vero Diploma « mense Maio, die XXIII, anno secundo regni ipsius gloriosi regis », ideoque hoc anno, quo mense Maio annus II Pippini regis in cursu erat. Quare cum Bonifacius tunc archiepiscopus Ultrajectensis esset, episcopatum Moguntinensem deposuerat, Lullumque sibi subrogarat. Sed de hoc secundo Bonifacii præsulatu anno DCCLV agemus. Huc retrahenda quæ Baronius an. DCCLV, a num. 36 ad 39, de Lulli ordinatione et de Bonifacii in Frisiam profectione, ex Othlono citato et Rodulfo in Vita S. Liobæ narrat.

7. *Virtutes S. Lulli.* — *Lullus* ex Anglorum gente, *filiolus* a Bonifacio in Epistola XCII appellatus, monasticam vitam professus est, antequam in Germaniam a sancto *Bonifacio* evocaretur, ut ex hujus Epistola LXXXVIII innotescit. Presbyter factus ad Zachariam papam ab eodem missus est, ut liquet ex Epistolis Bonifacianis CXLI et CXLV, idque anno DCCLI, ut constat ex responsione Zachariæ, *data Indict.* V, *pridie nonas Novemb.* ab Othlono lib. 2, cap. 13 recitata. Bonifacius « sequentem obitus sui diem prædicto episcopo Lullo prænuntiavit », inquit sanctus Willibaldus, « et quali mundum fine demum relinqueret, insinuavit, eique per ordinem de Ecclesiarum structura et populi doctrina proposuit ». Rei litterariæ addictissimum fuisse *Lullum* eruit Mabillonius citatus ex Bonifacianis Epistolis XCV, XCIX, CIX et CXI, quibus varios sibi Bedæ libros, aliosque cosmographicos, ex Anglia transmitti petit. Sed rursus de eo infra.

8. *Saxones a Pippino victi, et Gripho hujus frater obit.* — Cum Saxones, quam dudum dederant fidem, violassent, Pippinus adversus eos movit, ut habent annalistæ Bertinianus, Masciacensis, Petavianus, Tilianus et Metensis, et fuse narrat anonymus, qui secundam Appendicem ad Continuationem Fredegarii subjecit : « Sequenti anno (post Pippini nempe regis electionem proximo) iterum Saxones contra eorum fidem, quam præfato regi dudum promiserant, solito more iterum rebelles contra ipsum existunt. Unde et Pippinus rex ira commotus, commoto omni exercitu Francorum, iterum Rheno transjecto, in Saxoniam cum magno apparatu veniens, ibique eorum patriam maximo igne cremavit, captivos tam viros quam feminas secum duxit. Cum multam prædam ibi fecisset, et plurimos Saxones ibidem prostravisset, convenientibus iis, Saxones pœnitentia commoti, cum solito timore clementiam regis petunt, ut pacem eis concederet et sacramenta atque tributa multo majora, quam ante promiserant, redderent, et nunquam ultra jam rebelles existerent. Rex Pippinus, Christo propitio, cum magno triumpho iterum ad Rhenum ad castrum, cujus nomen est Bonna, veniens. Dum hæc ageret, nuntius veniens ad præfatum regem ex partibus Burgundiæ, quod germanus ipsius regis.

nomine Gripho, qui dudum in Wasconiam ad Waifarium principem confugium fecerat, a Theudoeno Viennense, seu et Frederico Ultrajurano comite, dum partes Langobardiæ peteret, et insidias contra ipsum prædictum regem pararet, apud Maurienam urbem desuper fluvium Arboris interfectus est. Nam et ipsi suprascripti comites in eo prœlio pariter interfecti sunt. Per Ardennam silvam cum ipse rex veniens ad Theodonem villam publicam super Mosella resedisset, nuntius ad eum veniens dixit, quod Stephanus papa de partibus Romæ cum magno apparatu et multis muneribus, jam monte Jovis transmeato, ad ejus properaret adventum ». Ita II continuator Fredegarii.

9. *Synodus Vermeriensis.* — Hoc circiter anno celebrata in Gallia Synodus apud *Vermeriam*, villam regiam in diœcesi Suessionensi ad flumen Isaram positam, gallice *Verberie.* Canonum in ea conditorum Regino, Burchardus, Yvo, et Gratianus sæpe in suis Collectionibus meminere, eosque simul collectos publicavit Sirmondus tom. II Concil. Gall. In ea canones viginti et unus editi sunt, et in plerisque de Matrimonio agitur.

10. *S. Bonifacius fit episc. Trajectensis.* — *Sanctus Bonifacius* post depositum archiepiscopatum Moguntinum fit episcopus Trajectensis ad Rhenum, ut anno DCCLV videre est.

11. *Musulmanni e Gallæcia expulsi.* — *Musulmanni*, qui Gallæciam incolebant, adversus Christianos diuturnum bellum gessere, donec mutuis dissensionibus inter se divisi, anno Hegiræ CXXXIII, anno Christi DCCL inchoato ab illis victi, e tota Gallæcia expulsi sunt, ut refert anonymus Andalusianus, ab eoque tempore nulla a Gallæcia *Musulmanni* tributa percepere. Regnabat tunc *Alphonsus Catholicus*, cujus tamen anonymus iste mentionem non facit. Qui Christianorum manus evasere, ad montes, qui *Castellam* veterem a recenti dividunt, aliosque vicinos confugere, et aliqui *Astorgam* venere, quod tamen oppidum anno Hegiræ CXXXVI a Musulmannis derelictum, quia per biennium tanta fames Hispanos invasit, ut multi ex Musulmannis in Mauritaniam trajicere coacti fuerint. Ea etiam multi Christiani enecti, et Hispania ita civibus nudata, ut a Christianis facile occupari potuisset, nisi fames impediisset. Præfecturam Hispaniæ Saracenicæ tunc gerebat *Jucephus* seu *Josephus*, qui parum *Abasidam* califam curabat, quod ejus potestas valde debilitata esset; verum inde variæ rebelliones ab Arabibus per Hispaniam factæ, uti etiam narrat Rodericus in Hist. Arabum cap. 17. Ex intestina illa Maurorum discordia *Alphonsus* rex rei bene gerendæ occasionibus captatis, regni Asturiarum fines, qui hactenus angusti fuerant, armis amplificare non destitit.

STEPHANI III ANNUS 3. — CHRISTI 754.

1. *Stephanus papa Parisiis Pipinum et filios reges ungit, privilegia confert, disciplinæ Ecclesiasticæ consulit.* — Annus adest Redemptoris septingentesimus quinquagesimus quartus, septimæ Indictionis, quo sexta Januarii cum pervenisset Stephanus Romanus Pontifex in Gallias, et honorificentissime exceptus a Pipino rege, (ut dictum est anno superiori) post mutuum congressum, idem Pontifex Parisios venit, et apud sanctum Dionysium habitationem accepit. Habet enim ista Anastasius, his verbis rem gestam narrans: « Quia tempus imminebat hyemale, idem Pipinus rex eumdem sanctissimum papam cum suis omnibus Parisios apud venerabile monasterium beati Dionysii ad habitandum pergere rogavit. Quo pervento, et in eodem venerabili monasterio eum jam prælato Christi amantissimo Pipino conjungente, Domino annuente, post aliquantos dies idem Christianissimus Pipinus rex ab eodem sanctissimo papa Christi gratia cum duobus filiis suis reges uncti sunt Francorum ». Hæc cum dicat Anastasius, haud dubium est, adversantes habere Latinos omnes historicos, qui unctionem Pipini factam jussione Zachariæ Pontificis per S. Bonifacium tradunt. Cæterum habet Anastasius testem [1] Theophanem, hujus temporis Græcum auctorem, qui Pipinum promotum in regem per Stephanum papam tradit his verbis: « Prædictus namque papa Stephanus vi

[1] Theoph. l. XXII.

pressus, et crudelitate coactus Aistulphi, simul etiam cohortatus est ab eodem Pipino ire in Franciam, et facere quæcumque posset. Qui veniens Pipinum provehit in regem virum probatissimum, etc. » Præcessisse autem eamdem de unctione regum functionem Stephani papæ ægritudinem, et subsecutam esse impertitam divinitus sanitatem, et postea etiam ab eodem factam consecrationem altaris, affirmant. De ægritudine autem in primis habet ista Anastasius :

2. « At beatissimus papa præ nimio labore itineris atque temporis inæqualitate fortiter infirmatus est ; ut etiam omnes tam sui, quam Franci ibidem existentes de salute desperarent ; sed Domini Dei nostri ineffabilis clementia, quæ non deserit sperantes in se, salvum cupiens domnum Christianissimum, dum eum mane mortuum invenire putabant, subito illo die sanus repertus est ». Hæc Anastasius. Porro id factum beneficio S. Dionysii, idem Stephanus papa docet suis litteris, ut paulo post hæc dicturi sumus.

De consecratione vero altaris, et regum Pipini et filiorum facta unctione accedit (quod majus cæteris omnibus testimonium existimari debet) Epistola Ludovici imperatoris filii Caroli Magni ad Hilduinum scripta, quæ habetur in Areopagiticis, in qua ista leguntur : « Sanctæ nihilominus recordationis avus noster Pipinus propter altare, quod ante sepulcrum sæpe fati sæpiusque dicendi Dionysii per divinam et memorabilem revelationem, jussu ipsius sanctissimi martyris in honorem Dei et Apostolorum Petri et Pauli, qui præsentes ostendebantur, a beato et angelico viro Stephano Summo Pontifice dedicatum est inter sacra missarum solemnia, una cum duobus filiis Carolomanno videlicet et divæ memoriæ domino ac genitore Carolo, jure prænominato Magno, ab eodem Apostolico papa in regem Francorum unctus, super innumeris benedictionem percepit ».

3. Sed et de ægritudine Pontificis et curatione divinitus impertita audiamus Stephanum ipsum, qui hæc publicis scriptis ad illustrandam Dionysii martyris gloriam testata reliquit his verbis [1] :

« Stephanus episcopus servus servorum Dei.

« Sicut nemo se debet jactare de suis meritis, sic non debet opera Dei, quæ in illo per suos sanctos fiunt sine suis meritis, silentiare, sed prædicare : quia sic Angelus admonet Tobiam [2]. Unde ego pro oppressione sanctæ Ecclesiæ a rege atrocissimo et blasphemo nec dicendo Aistulpho ad optimum et S. Petri fidelem dominum Pipinum Christianissimum regem in Franciam veni, ubi ægrotavi usque ad mortem, et mansi aliquod tempus apud pagum Parisiacum in venerabili monasterio beati martyris Christi Dionysii. Quo cum jam me medici desperarent, fui in oratione in Ecclesia ejusdem beati martyris subtus campanas, et vidi ante altare bonum pastorem dominum Petrum, et magistrum Gentium dominum Paulum, et nota mente illos recognovi de illorum [1] surtariis, et ter beatum dominum Dionysium ad dexteram domini Petri, subtilem et longiorem, pulchra facie, capillis candidis, colobio indutum candidissimo, purpura clavato, pallio toto purpureo, aureo interstellato, et sermocinabantur inter se lætantes.

4. « Dixitque bonus pastor dominus Petrus : Hic frater noster postulat sanitatem : et dixit beatus dominus Paulus : Modo sanabitur, et appropinquans misit manum suam ad pectus domini Dionysii amicabiliter, respexitque ad dominum Petrum, et dixit dominus Petrus ad dominum Dionysium hilariter : Tua gratia sanitas est ejus. Et statim beatus Dionysius thuribulum incensi et palmam in manu tenens, cum presbytero et diacono, qui in parte stabant, venit ad me, et dixit mihi : Pax tecum, frater ; noli timere, non morieris, donec ad sedem tuam prospere revertaris. Surge sanus, et hoc altare in honorem Dei et Apostolorum ejus Petri et Pauli, quos vides, dedica, missas gratiarum agens. Erat enim ibi inæstimabilis claritas et suavitas. Moxque sanus gratia Dei factus, volebam implere, quod mihi præceptum erat. Et dicebant, qui ibi aderant, quod dementabar. Quapropter retuli illis, et regi suisque optimatibus quæ videram, et quomodo sanus fuerim : et implevi quæ jussa sunt mihi. Benedictus Deus ». Hucusque ex Stephani papæ Diplomate in Areopagiticis, in quibus et quæ sequuntur scripta leguntur his verbis :

5. « Gesta sunt autem hæc a beato Stephano papa divina clementia, adjuvantibus sanctis Apostolis Petro et Paulo, per beatissimum martyrem Dionysium hoc anno, qui est ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi septingentesimus quinquagesimus quartus, quinto kalendas Augusti, quo Christi roboratus virtute inter celebrationem consecrationis præfati altaris, et oblationem sacratissimi sacrificii, unxit in reges Francorum florentissimum regem Pipinum, et duos filios ejus Carolum et Carolomannum, sed et Bertradam ipsius incliti regis Pipini conjugem indutam cycladibus regiis, gratia septiformis Spiritus sancti in Dei nomine consecravit, atque Francorum proceres Apostolica benedictione sanctificans, auctoritate beati Petri sibi a Domino Jesu Christo vero Deo tradita obligavit et obtestatus est, ut nunquam de altera stirpe per succedentium temporum curricula ipsi, vel quique ex eorum progenie orti, regem super se præsumant aliquo modo constituere, nisi de eorum propagine, quos et divina providentia ad sanctissimam Apostolicam Sedem tuendam eligere, et per eum, videlicet vicarium S. Petri, imo Domini nostri Jesu Christi in potestatem regiam dignata est sublimare et unctione sacratissima consecrare.

6. « Hunc autem locum sacratissimum privile-

[1] Apud Hilduin. in Areopagit. — [2] Tob. XII.

[1] Surtaria idem quod scuta, ubi sunt pictæ imagines, apud S. Gregorium in Epist. ad Secundinum.

giis magnæ auctoritatis sublimavit, et super altare, quod consecravit, pallium Apostolicæ dignitatis pro benedictione S. Petri reliquit, et claves ob venerationem prærogativæ ejus, qui in ligandi et solvendi pontificio, claves regni cælorum a Domino Jesu Christo accepit, hic in memoria et honore atque reverentia principis Apostolorum dimisit. Et quia ejus, cæterorumque Apostolorum simul et sancti ac pretiosissimi Dionysii merita sunt juncta in cælis, eorum memoriæ pariter venerentur in terris ». Hæc auctor eodem, quo gesta sunt anno, conscripsit. At licet litteris Zachariæ Pontificis Pipinus in regem ante provectus fuerit, et S. Bonifacii unctione initiatus, tamen non ab eo tempore, sed ab hoc anno cœpti sunt numerari anni ipsius regni, ut docent vetera monumenta Francorum [1].

Sed quæ hæc secuta sint, ab Anastasio audiamus, qui ejusmodi his subjicit narrationem : « Pipinus vero rex cum admonitione et gratia ipsius venerabilis Pontificis absolvitur (dimittitur scilicet) in locum, qui Parisiacus appellatur, pergens. Ibique congregans cunctos proceres regiæ potestatis, et eos tanti Patris admonitione imbuens, statuit cum eis quæ, Christo favente, una cum beatissimo papa decreverat perficere ».

7. Sed antequam ulterius progrediamur, non prætereat, quod ait Walfridus Strabo, hoc tempore Ecclesiam Gallicanam a Stephano papa per Romanos clericos sacros cantus perfectius edoctam esse. Ait enim : « Cantilenæ perfectiorem scientiam, quam pæne jam tota Gallia didicit, Stephanus papa cum ad Pipinum patrem Caroli Magni (in primis in Franciam) pro justitia sancti Petri a Longobardis expetenda venisset, per suos clericos, petente eodem Pipino, invexit, indeque usus ejus longe lateque convaluit». Hæc Strabo.

Ex his corrige, quæ in rebus gestis Caroli Magni a monacho [2] S. Galli conscriptis habentur, nempe non a Pipino, sed a Carolo Magno petitos mitti Roma cantores, qui invidentes gloriæ Francorum eos falsa docuerint, cujus criminis etiam pœnas dederint. Porro etsi opus illud de rebus gestis ipsius Caroli aliqua contineat emendatione digna, tamen a majoribus haud explosum noscitur, Siquidem S. Bernardus ex eo petit exemplum de electo episcopo, qui ascensu equi miles potius, quam clericus cognitus, ab episcopatu ad militiam est revocatus ab ipso Carolo imperatore. Quod autem ad cantum spectat : Carolum magnum dignam navasse operam, certum est, ut corruptus cantus Gallicanus per Romanos cantores restitueretur, ac ea de re reliquisse apud Hadrianum papam duos ex suis, et duos expetiisse ab eodem Hadriano papa. Quam autem in his perficiendis egregie laborarit, accipe ab Eckerhardo decano S. Galli ejusdem temporis auctore, alumno monasterii, in Vita S. Notkeri, nuper ex eodem monasterio in lucem prodito, ubi hæc habet [1] : « Interea Carolus, qui dicebatur Magnus, rex Francorum, cum esset Romæ, offensus dissonantia Romani et Gallicani cantus, cum Gallorum procacitas a quibusdam nostratibus næniis argumentaretur esse corruptum, nostrique e diverso authenticum antiphonarium probabiliter ostentarent, interrogasse fertur, quis inter rivum et fontem limpidiorem aquam conservare solet? Respondentibus fontem', prudenter adjecit : Ergo et nos, qui de rivo corruptam lympham hactenus bibimus, ad perennis fontis necesse est fluenta principalia requiramus (recurramus). Mox itaque duos suorum industrios clericos Hadriano papæ dereliquit.

« His quidem satis eleganter eruditis, Metensem Ecclesiam ad suavitatem modulationis pristinæ revocavit, per quam totam Galliam correxit. Sed cum post aliqua tempora defunctis his, qui Romæ educati fuerant, cantum Gallicanaram Ecclesiarum a Metensi discrepare prudentissimus regum vidisset, ac unumquemque ab alterutro vitiatum cantum jactantem adverteret : Iterum, inquit, redeamus ad fontem. Fuit interim in maximo desiderio prælatis S. Galli, et beato Notkero, aliisque magistris ibi degentibus, ut cantum secundum authenticum antiphonarium regerent, et melodias Romano more tenerent. Qualiter autem ista prosecuti sunt, intimare curavimus posteris. Mittens ergo denuo imperator Carolus Romam ad Hadrianum papam, rogat, ut ei iterum mittat duos Romanos cantuum gnaros in Franciam. Tunc papa regiis precibus annuens, juxta petitionem suam secundo duos mittit cum authenticis antiphonariis et septem liberalibus artibus. Quorum imperator omnes quidem corripuisse (corrupisse) dulcedinem Romani cantus levitate quadam cognovit. Vocabatur unus eorum Petrus et alter Romanus, cantuum et septem liberalium artium admodum paginis satis imbuti. Hi Metensem Ecclesiam, ut priores adibant. Qui cum in Septimo, lacuque Cumano aere Romanis contrario quaterentur, Romanus febre correptus vix ad nos usque pervenire potuit. Antiphonarium vero secum, Petro renitente, vellet, nollet, cum duos haberent, unum S. Gallo attulit. In brevi autem tempore, Domino se juvante, convaluit Romanus de febre. Petrus quidem pergit ad imperatorem, qui comperto de Romano mittit celerem nuntium qui eum, si convalesceret, nobiscum stare nosque instruere juberet. Quod ille quidem patrum hospitalitati regratiando, libentissime fecit. Deinde nuntius subintulit verba Caroli ad congregationem : Quatuor, inquiens, mercedes vos sancti domini in me uno acquisistis. Hospes erat, et me in eo collegistis; infirmus, et visitastis; esurivit, et dedistis mihi in eo manducare; sitivit, et dedistis mihi in eo bibere. Deinde uterque, fama volante, studium alter alterius cum audisset, æmu-

[1] Lib. II. rerum S. Othomari c. 5. apud Sur. tom. VI. die XVI Novembr. ex Walfrido et Isone monacho. — [2] Extat ap. Canis. Antiq. lect. tom. I. pag. 36.

[1] Ex Can. Ant. lect. tom. VI. in Vita S. Notkeri c. 10. pag. 14

-abantur pro laude et gloria naturali gentis suæ more, uter alterum transcenderet. Memoria dignum est, quantum hac æmulatione uterque locus profecerit, et non solum in cantu, sed et in cæteris doctrinis excreverit. Fecerat quidem Petrus ibi jubilos aut sequentias, quas Metenses vocant. Romanus vero e contra Romane et amœne de suo nobis jubilos modulaverat : quos utique post sanctus vir Notkerus, quibus videmus verbis ligabat, frigdore videlicet, et occidentane, quas sic nominabat, quibus animatus etiam ipse de suo cogitavit. Romanus autem quasi nostra præ Metensibus extollere fas fuerit, Romanæ Sedis honorem sancti Galli cœnobio siquidem ita inferre curavit. Erat Romæ instrumentum quoddam, et theca ad antiphonarii authentici publicam omnibus adventantibus inspectionem reposituram, quod a cantu dicebatur cantarium. Tale namque ipse apud nos ad instar illius circa aram Apostolorum cum authentico locari fecit, quem ipse attulit exemplato antiphonario. In quo usque hodie in cantu si quid dissentitur, quasi in speculo error ejusmodi universus pervidetur atque corrigitur. In ipso quoque primus ille litteras alphabeti significativas notulis quibus visum est, sursum aut deorsum, ante aut retro assignare excogitavit. Quas postea cuidam Lamperto amice quærenti beatus Notkerus balbulus dilucidavit. Cum et Martianus, quem de nuptiis miramur, virtutes earum scribere molitus sit. Abinde sumpsit exordium tota fere Europa, et maxime Germania, sive Teutonia, secundum modum et formam, sicut in monasterio sancti Galli viri peritissimi ediderunt beatus Notkerus balbulus, et Romanus, cæterique magistri correxerunt juxta exemplum authentici antiphonarii Gregorii, et elegit cantare, et hunc ritum modulandi servare, quem etiam omnes usum appellaverunt. Hos itaque supradictos viros secutus Berno monachus sancti Galli, postea abbas Augensis super hunc usum summam valde subtilem scribit ad episcopum Peregrinum Coloniensem ». Sed et de eodem restituto et aucto in Galliis cantu Romano, idem auctor inferius [1] pluribus agit.

Sed prosequamur reliqua ex eodem auctore Anastasio : « Interea, inquit, nefandissimus Aistulphus Carolomannum fratrem benignissimi Pipini regis a monasterio beati Benedicti, in quo devote per evolutum temporis spatium monachice degebat, diabolicis ei suasionibus suadens, in Franciam provinciam ad objiciendum atque adversandum causæ redemptionis sanctæ Dei Ecclesiæ et Reipublicæ Romanæ, direxit. Dumque illuc conjunxisset, nitebatur omnino et vehementius decertabat sanctæ Dei Ecclesiæ causas subvertere, juxta quod a præfato nec dicendo Aistulpho tyranno fuerat directus. Sed propitiante Domino, minime valuit sui germani, Christianissimi Pipini regis Francorum in hoc firmissimum cor inclinare. Potius autem comperta nequissimi Aistulphi versutia, tota se virtute idem excellentissimus Pipinus Francorum rex professus est decertare pro sancta Dei Ecclesia, sicut sæpe jam fato beatissimo spoponderat Pontifici. Tunc pari consilio idem sanctissimus papa et denominatus Francorum rex, consilio inito, juxta quod præfatus Carolomannus Deo se devoverat monachicam gerere vitam, in monasterium cum illic in Francia collocaverunt. Ubi post aliquantos dies, divina vocatione, de hac luce migravit». Hactenus de Carolomanno Anastasius.

8. *Carolomanni legatio ad fratrem Pipinum.* — Porro quod ad ipsum Carolomannum spectat : haud ipse sui animi consilio hæc præstitit, sed jussu, cui voverat Dei nomine obedire, abbatis monasterii Cassinensis : nam audi Leonem Ostiensem [1] res Cassinatis monasterii prosequentem : « Postmodum vero, inquit, cum ab Aistulpho Longobardorum rege rogaretur, ut pro quibusdam regni sui negotiis ad Pipinum fratrem suum Francorum regem pergeret, abbate quoque id fieri postulante, ægre consentiens, profectus tandem est. Ubi cum aliquandiu remoratus esset, causa, pro qua venerat, impediente, defunctus est. Cujus postea corpus idem Pipinus frater ejus locello aureo conditum, cum aliis plerisque muneribus huc illud, ad suum scilicet remisit monasterium ». Hæc Leo.

Ad hoc autem Carolomannum ab abbate fuisse compulsum, traditur etiam apud Aimoinum [2] : nam timuerat ille, ne (quod alias factum fuit) idem monasterium Cassinas tanto labore restitutum iterum per Longobardos excideretur, id minitante impio rege, cujus perfidia nec Romanus Pontifex, nec Urbs ipsa secura consisteret. Præerat autem tunc eidem monasterio Cassinati Gratianus abbas, ut idem testatur Leo Ostiensis.

9. *In Italiam expeditionem parat Pipinus.* — Cæterum etsi ille prætextus fuit proficiscendi Carolomanni in Gallias, ut revocaret Pipinum ab adventu in Italiam, prout rex perfidus ab eodem exegerat : haud tamen ex ejus sententia curasse negotium existimamus, eo quod cultor et studiosus esset Romanæ Ecclesiæ, sed ut Barbari regis furor ab inferenda clade Cassinensi monasterio abstineret, eam proficiscendi in Gallias causam adornavit, eo modo continens Barbarum, ne sæviret in suos. Sed sicut foris apparuit, ita historiæ ea cuncta mandata sunt; cum tamen secreta principum haud pateant passim hominibus, secundum illud Tobiæ [3] : « Sacramentum regis abscondere bonum est ».

Sed jam ad Pipinum parantem hoc anno expeditionem in Italiam redeamus. Pergit enim Anastasius hæc scribere : « Porro Christianissimus Pipinus Francorum rex ac vere beati Petri fidelis antefati Summi Pontificis salutiferis obtemperans

[1] Extat apud Canis. lect. tom. I. pag. 36. c. 17. 18.

[1] Leo Ostiens. l. I. c. 7. in fine. — [2] Aimoin. l. IV. c. 62. — [3] Tob. XII.

monitis, direxit suos missos Aistulpho nequissimo Longobardorum regi propter pacis fœdera, et propter præfatæ sanctæ Dei Ecclesiæ et Reipublicæ restituenda jura. Atque bis et tertio juxta sæpe fati beatissimi papæ admonitionem eum deprecatus est, et plura ei pollicitus est munera, ut tantummodo pacifice propria restitueret propriis. Sed ille, peccato imminente, obedire distulit. Ad hæc idem eximius Francorum rex cernens, quod atrocissimi Aistulphi nequaquam valeret quoquo modo saxeum mollire cor, generalem contra eum decrevit facere motionem ». Quam prosecutus est hoc eodem anno mense Septembris, octava inchoata Indictione. Agemus de ea paulo inferius postquam reliquas Stephani papæ cum Pipino hoc eodem anno res gestas dixerimus.

10. *Canonizatio S. Suviberti a Pipino postulatur.* — De his Ludgerus episcopus Monasteriensis in Epistola, quam scripsit ad Rixfridum episcopum Trajectensem, hæc habet [1] : « Idem rex inter cætera exposuit sanctissimo Pontifici felicissimam vitam et miracula sancti Suviberti (de quo sæpe superius, cujus ope, ut vidimus, haud pridem idem Pipinus hostes vicerat), petens benigne ab eo, ut Catalogo sanctorum confessorum per ipsum adscriberetur. Sanctus vero Stephanus papa aliqualiter apud S. Dionysium ægrotans, tum propter fatigationem longi itineris, tum propter senium, tum propter oppressionem Romanæ Ecclesiæ, volens satisfacere feliciter juxtæ petitioni Christianissimi regis, commisit vices suas ad experiendum actus, virtutes, et gesta, ac miracula ipsius S. Suviberti ad canonizandum ipsum sanctum vice ipsius venerabilibus Patribus et pontiticibus, sancto scilicet Hildolpho Trevirorum, Bonifacio Moguntinorum archiepiscopis, Fulcario Leodiensi episcopo, et præcipue Hildegero Coloniensi archiepiscopo, in cujus parochia S. Suvibertus migravit ad Christum. Qui venerabiles Patres propter incursionem Saxonum et expeditionem inclyti regis Pipini contra præfatum Aistulphum persecutorem Ecclesiæ Romanæ in Werda non convenientes, distulerunt canonizationem S. Suviberti episcopi usque ad reditum ipsorum de Italia, quia necessitate belli imminentis urgente, hoc facere commode nequibant. Sicque canonizatio ejus aliquanto tempore protracta fuit ». Subdit vero auctor de elevatione ejusdem sancti venerandi corporis facta per Coloniensem archiepiscopum; de ipsa vero canonizatione habita a Leone papa quarto, agemus suo tempore.

11. *Translatio corporis S. Germani.* — Contigit eodem quoque anno fieri translationem S. Germani Parisiensis episcopi, de qua ista apud Aimoinum leguntur [2] : « Sequenti anno venerabilis Lanfredus abbas cœnobii S. Germani Parisiensis gloriosum regem Pipinum adiit, significans sibi per revelationem ostensum et commonitum ab ipso sancto pontifice Germano, quatenus sacratissima ejus membra de oratorio S. Symphoriani, in quo ducentis circiter, vel eo amplius annis jacuerant, intra majoris Ecclesiæ aulam transferri deberent. Audiens hoc gloriosissimus Deique cultor rex Pipinus, gaudio gavisus est magno. Convocatisque universis regni sui præsulibus, eis mysterium sibi revelatum declaravit; qualiterque tantum perficere negotium deberet, solerti ab eis indagine perquisivit atque tractavit. Omnibus vero id collaudantibus, die constituta gloriosissimus rex præfatus, una cum multitudine antistitum ac procerum turba, assistentibus filiis suis regibus, Carolomanno scilicet et Carolo, qui postea Magnus dictus est, tunc septenni puerulo, sacratissima membra reverendissimi antistitis Germani intra majorem Basilicam cum digno honore transportaverunt : prædictus autem gloriosissimus Pipinus rex pro ostensis in transpositione sanctissimi pontificis cælitus gavisus miraculis, ipsa die quamdam villam nuncupatam Palatiolum, sitam in pago Parisiaco, sancto pontifici perpetuo habendam regali præcepto contradidit ». Hucusque auctor.

12. *De S. Huberto.* — Quod rursum ad sanctos pertinet, eodem anno ex hac vita transiit S. Hubertus Leodiensis episcopus, cujus præclaræ res gestæ extant [1], qui et relatus inter sanctos, tertia Novembris die annua memoria celebratur. Cujus venerandum corpus decimo sexto anno ab ejus obitu, qui et numeratur tertius Carolomanni regnantis in Gallia cum Carolo fratre (is est annus Redemptoris septingentesimus septuagesimus primus) elevatum est.

Constans est de eodem sancto viro assertio ejusque apostolatu, nempe ipsius prædicatione omnem Arduennam ab idolorum fuisse cultu liberatam, et in Taxandria atque Brachbanto fidem mirifice propagatam; plurimis etiam miraculis ipsum coruscasse, ejusdem vitæ Acta testantur. In Arduenna quoque diutius laboravit sanctus Monon, qui et ibidem a sicariis occisus, titulum martyrii consecutus est, cujus natalis dies decima octava mensis Octobris : de quo et ista, dicta die Molanus [2] : « Cæterum beato viro ob titulum Christianitatis mactato Pipinus rex regaliter decimas obtulit, quas habet inter Letiam et Urcam ». Hæc de sancti Huberti transitus tempore posuimus, decepti cum aliis ex testificatione haud ambigua Actorum ejus, in quibus sive auctore Jona, sive aliis, ex notissimis signis translatio ipsius Huberti facta anno decimo sexto ab obitu ejus ponitur sub Carolomanno recentiori, filio Pipini regis, fratre vero Caroli Magni, viro conjugato, quæ ponenda erat sub priori Carolomanno filio Caroli Martelli, fratris Pipini, cælibem vitam duxit, atque demum monasticam vitam professus est. Quæ falsa assertio nos in

[1] Extat in Append. ad Vit. sancti Swiberti apud Sur. die I Martii.— [2] Aimoin. l. IV. c. 62.

[1] Apud Sur. die III Novemb. tom. VI. et Molan. in Natal. SS. Belg. eadem die. — [2] Molan. in Natal. SS. Belg. die XVIII Octobr.

errorem traxit, ut hoc anno obitum posuerimus sancti Huberti, nempe (ut asserit) ante translationem decimo sexto : cum revera, si sub priori Carolomanno, sub quo contigit, ejus translatio posita fuisset, non hoc anno Huberti obitus, sed potius anno septingentesimo vicesimo octavo statuendus erat, ante annos sexdecim a translatione ejus facta anno tertio ejusdem senioris Carolomanni, secundum ejusdem Leodiensis Ecclesiæ vetera monimenta, nobis litteris significata per virum eruditum ejusdem Ecclesiæ præbendarium Danielem Raymundi : quibus adstipulantur Romani Pontifices, primum Zacharias, deinde Stephanus successor ipsius, plusquam Jonas singuli. Zacharias enim in recitata superius Epistola anno septingentesimo quadragesimo octavo inter alios Germaniæ episcopos Catholicæ communionis, ad quos scribit, recenset Folericum Tungrensem episcopum (sive quod idem, Leodiensem), sed plane corrupta voce positus Folericus pro Fulchario, qui tertius ab Huberto, cui successit Floribertus, post quem ipse sedit Fulcharius, perperam scriptus Folericus, in Zachariæ Epistola, pro Fulchario, cum nullum unquam Folerici nomine in tabulis ejus Ecclesiæ sit reperiri sedisse episcopum. Si ergo sub Zacharia eo anno præerat Leodiensi Ecclesiæ Fulcharius tertius ab Huberto : quomodo hoc anno septingentesimo quinquagesimo quarto, sub Stephano papa defunctus ponitur sanctus Hubertus? Adde ad confirmationem (in ore enim duorum vel trium stat omne verbum, quanto magis, si fuerint hi Summi Pontifices) adde, inquam, quod nuper hoc dictum est anno, ipsum Stephanum papam eidem Folchario, seu Fulchario una cum aliis Germaniæ episcopis mandasse canonizationem sancti Suviberti, id testante ejus temporis auctore Ludgero episcopo Monasteriensi. Si igitur præerat hoc anno Fulcharius tertius ab Huberto : quomodo dici potuit idem Hubertus hoc anno sedere cœpisse? Corrigatur igitur manifestus error tam hic, quam inferius anno Redemptoris septingentesimo septuagesimo primo, ubi ad finem ponitur sancti Huberti translatio, quæ ponenda erat anno septingentesimo quadragesimo quarto sub seniori Carolomanno, non juniori, ut manifeste ponit auctor, qui nos et alios per devia traxit invitos.

13. *Pipinus in Italiam venit, victoque Aistulpho, pacis dat leges.* — His de sanctis enarratis, jam Pipinum cum exercitu in Italiam adversus Aistulphum proficiscentem prosequamur. Factum id quidem hoc anno, mense Septembri, octava jam inchoata Indictione, Anastasius Bibliothecarius in Stephano papa testatur, qui ea omnia ita prosequitur oratione :

« Dum jam fere medium itineris spatium Francorum exercituum graderentur cunei : rursum ipse sanctissimus vir Stephanus papa præfatum benignissimum deprecatus est Pipinum regem, ut denuo sævissimo Aistulpho, diro Longobardorum regi, si quomodo potuisset, vel sero tandem ejus sedare sævitiam, et propria propriis saluberrime suaderet reddere absque humani effusione sanguinis. Et ita factum est. Atque denuo ipse benignissimus Francorum rex suos eidem Aistulpho misit missos. Sed et beatissimus idem papa, et vere papa et bonus pastor, ne sanguis effunderetur Christianorum, admonitionis et exhortationis Apostolicas ei direxit litteras, per eas et fortiter per omnia divina mysteria, et futuri examinis diem conjurans atque obtestans, ut pacifice sine ulla sanguinis effusione, propria sanctæ Dei Ecclesiæ redderet. Sed iniquitate ejus obsistente, nequaquam acquiescere valuit. Potius e contrario minas et indignationes præfato Pontifici, et excellentissimo Pipino regi, vel cunctis Francis direxit.

14. « Tunc fisus in omnipotentis Dei misericordia antefatus Pipinus Francorum rex iter suum prosecutus est, præmittens ante suum occursum aliquot ex suis proceribus, et cum eis exercituales viros ad custodiendas proprias Francorum Clausas (erant Clausæ angustiæ Alpium, quibus veluti ostiis accessus hostium vetaretur) ibique conjungentes, remoti residebant, proprii regis præstolantes adventum. Audiens itaque protervus rex Aistulphus, paucos fuisse Francos illos, qui ad custodiam propriarum venerant Clausarum, fidens in sua ferocitate, subito aperiens Clausas, super eos diluculo irruit cum pluribus exercitibus. Sed justus Judex Dominus Deus et Salvator noster Jesus Christus victoriam paucissimis illis tribuit Francis, qui et multitudinem illam Longobardorum superantes trucidavere ; ita ut ipse Aistulphus fuga arreptus, vix ab eorum evadere potuisset manibus, nisi et usque Papiam civitatem absque armis fugam arripuisset. In quam et præ timore Francorum cum aliquantis se detrusit. Ipsi vero Franci introeuntes Clausas, cunctum Fossatum (castra videlicet) Longobardorum post peractam cædem abstulerunt, spolia multa auferentes.

15. « Conjungens autem Christianissimus Pipinus Francorum rex, sequipes etiam et antefatus beatissimus Stephanus papa sanctus usque ad muros civitatis Papiæ utique pervenerunt, quam et obsidentes aliquantos dies viriliter eam Francorum exercitus constrinxere. Tunc jam fatus beatissimus et coangelicus papa Pipinum deprecatus est benignissimum regem, ut jam amplius malum non proveniret, neque sanguis effunderetur Christianorum, imminens salutifera prædicatione, ut pacifice causæ finirentur. At hanc Christianissimus Pipinus Francorum rex ejusdem beatissimi patris et boni pastoris audiens adimplevit admonitionem. Sicque dilectam Deo pacem ineuntes, atque in scripto fœdera partium affirmantes inter Romanos, Francos, et Longobardos, et obsides Longobardorum idem Francorum rex auferens, spopondit ei Aistulphus cum universis suis judicibus sub terribili et fortissimo sacramento, atque in eodem pacti fœdere per scriptam paginam affirmavit, se illico redditurum civitatem Ravennatium cum diversis

aliis civitatibus ». Hucusque de his Anastasius.

16. *Stephanus in Urbem redit, monasterium ædificat.* — His igitur quam felicissime gestis, Pipinus rex victor cum suis in Gallias, Stephanus autem papa in Urbem rediit, ubi summo gaudio a suis exceptus, dignas Deo laudes pro tot tantisque acceptis beneficiis publice apud Basilicam S. Petri ex more persolvit.

Quæ autem reliquæ fuerint ejusdem Pontificis in Urbem post reditum actiones, ex Areopagiticis Hilduini ista ponuntur : « Idem namque sanctus Pontifex reliquias sanctissimi Dionysii Romam detulit, et monasterium in honorem ipsius ædificare in proprio suo cœpit, quod frater ejus Paulus, illo morte prævento (quoniam ipsi in Pontificatu successerat) nobiliter consummavit, et convectis illuc compluribus sanctorum martyrum corporibus, consecravit. Et velut a fratre et prædecessore suo jussus fuerat, famulatores Domini natione Græcos inibi constituit, et idem monasterium Ad sanctos martyres in schola Græcorum appellari fecit, ad honorem et memoriam pretiosissimi Dionysii, sociorumque ejus, quorum cultus et veneratio redundat in honorem et laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, cui cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti habetur honor et adoratio per immortalia sæcula sæculorum. Amen ». Hactenus ibi.

Cæterum Græcos monachos Græco Dionysio dare Stephanus voluit, quod constans opinio esset, tum apud Græcos tum Latinos, eum ipsum fuisse Dionysium magnum illum Areopagitam, qui prædicatione Pauli ad Christi fidem conversus est.

17. *Copronymi furore SS. imagines deletæ, conciliabulum habitum, martyres facti.* — Sed ad turbas Orientales jam convertamus orationem. Hoc anno, quo decimus tertius absolvitur, et decimus quartus inchoatur Constantini imperatoris septima Indictione, ab eodem imperatore Pseudo-Synodus celebrata est, quæ sex mensium spatio perduravit, in qua adversus cultum sanctarum imaginum obfirmatum est a satanæ synagoga decretum. Id quidem Theophanes his verbis enarrat : « Eodem quoque anno Constantinus impius contra sanctas ac venerabiles imagines Concilium iniquum triginta octo (trecentorum triginta octo) episcoporum congregavit in palatio Hieriæ, quorum primi erant Ephesinus filius Absimari, et Pastillus Pergensis, qui apud se, quæ visa fuerunt, dogmatizarunt, nullo præsente ex Catholicis sedibus, Romana scilicet, vel Antiochena, Alexandrina, aut Hierosolymitana. A quarto idus Februarii incipientes, perduraverunt usque ad sextum idus Augusti ejusdem septimæ Indictionis.

« Qui cum in Blachernas Dei Genitricis hostes convenissent, ascendit Constantinus imperator in ambonem, tenens Constantinum monachum (mononomachum), qui fuit Sylæi episcopus. Et cum perorasset, voce magna pronuntiavit, dicens : Constantino universali patriarchæ multos annos ». Pronuntians scilicet eum a se esse promotum post Anastasium in cathedram Constantinopolitanæ Ecclesiæ. Pergit vero Theophanes :

18. « Deinde, inquit, ascendit imperator cum Constantino scelerato præsule et reliquis episcopis forum, et exclamaverunt suam divulgantes cacodoxam fidem in conspectu totius plebis, anathematizantes Germanum sanctissimum patriarcham, et Georgium Cyprium, et Joannem Chrysorroam Damascenum, nepotem Mansur, viros sanctos et reverendos magistros ». Hucusque Theophanes. Et quidem summatim, paucis verbis multa perstringens. Nos vero ab hujus temporis scriptore, qui prosecutus est quam sincerissime Acta martyrum Stephani et sociorum, rei gestæ seriem memoratu dignam hic describemus, duobus quidem distinctam capitibus, quorum altero de Constantini pseudoepiscopi agitur electione, altero de Concilio (ut audistis) hoc anno ab imperatore nefarie congregato : sed primum omnium de persecutione adversus cultores sacrarum imaginum, qua occasione eam idem imperator iterum excitarit, dicendum est. Ait enim :

19. « Deinde (post priorem persecutionem scilicet) a pietatis amatoribus eximiisque monastici ordinis viris reprehensus atque convictus : implacabile adversus eos bellum excitat, præclarum illum habitum tenebrarum indumentum vocans, σκοτίας ἔνδυμα, cum ipse dæmonibus proculdubio tenebrosiorem animam haberet, atque monachos ipsos ἀμνημονεύτους, hoc est, immemorandos appellans, cum ipse nec divina ulla, nec humana memoria dignus esset : ac præterea idololatras ob venerandarum imaginum adorationem omnes nuncupans, cum ipse aurum potius, quam Christum adoraret, ac avaritiæ ac impietati peræque studeret.

« Igitur stolidam omnem illam sapientiæque expertem multitudinem, quæ ipsius imperio subjecta erat, in concionem advocat, ac veneranda Crucis ligna una cum divinis Dominici corporis et sanguinis mysteriis, atque omni labe puris Evangeliis, in quibus Dei Filius Christianis ne jurent [1], prorsus interdicit, palam proponit, atque ita per ea universos jurejurando adstringit, nunquam se divinas imagines adoraturos ; quin ea potius idola vocaturos (cum ipse potius impietatis idolum esset) ac nec quidem communionem a monacho accepturos, nec salutantibus quicquam humanitatis vicissim exhibituros. Verum si quisquam eorum monachum aliquem uspiam obviam habuisset, tenebricosum eum, et immemorandum, et idolorum cultorem appellaturos, ac demum (o horrendum furorem, o ingentem tuam, Christe, patientiam ac lenitatem !) lapidibus ipsum appetituros ».

20. Hæc audiens, lector, vides a quo odium in monachos hæreditarint una cum hæresi recentiores novatores Iconoclastæ, quos si quis certo nomine Copronymianos dixerit, utique indulgentius aget : siquidem nosces comparatione Copronymi, hos du-

[1] Matth. v.

plo triploque impios nominandos. Siquidem (ut vidisti) etsi imagines sacras Constantinus execrabatur, tamen venerandæ Crucis adhuc cultum retinebat, per quam in medio positam suos adstringere voluit juramento : retinebat et cultum divinissimi sacramenti corporis et sanguinis Christi, quæ pariter Novatorum funesta secta, mancipia satanæ, detestantur : ut videas horum comparatione, esse Copronymum execrabilem laude dignum. Pergit auctor de electione Constantini pseudopatriarchæ hæc quæ sequuntur :

21. « Quin etiam sacri ordinis quemdam nactus, cui et nomen cum ipso idem et eadem fidei sententia erat (jam enim ut anima, ita quoque corpore Anastasius interierat) ei proh scelestum facinus! Ecclesiæ curam administrationemque committit, non Patrum electione, non Synodi examinatione, non denique canonico suffragio atque Decreto, sed tyrannica potius potestate antistitem ipsum constituens. Etenim non secus ac si in scena aperte luderent, ac non serio agerent, ambo in pulpitum ascenderunt, ac deinde imperator manibus impuris diploidem sacram nefario homini profane imponit, dignum episcopatu eum esse clamans, qui gravi potius ignominia et vituperatione dignus erat. O impuram et absurdam audaciam! o execrandum facinus! Qui ense accinctus erat, antistitem sacrum creabat. Qui bellis ac cædibus per omne vitæ tempus operam dederat, initiatoris sacri munere fungebatur. Qui cum tribus mulieribus flagitiosissime sese contaminarat, inter sceleratos pontifices constituebat : id quod nec apud gentilium quidem sacerdotes unquam perpetratum fuisse, repertum est : ita ut illud Scripturæ sacræ hic locum haberet [1] : Qualis populus, talis sacerdos ». His peractis, quomodo eorum conciliabulum sit indictum et celebratum, sic narrare pergit :

22. « Cum itaque in hunc modum obscenum illud par coiisset; atque Attagas (ut vulgo dici consuevit) Numenio sese adjunxisset (vetus parœmia, cum duo nequissimi simul coeunt), litteræ ad omnes urbes ac provincias commeabant, quibus episcopi ad imperialem urbem confestim accersebantur. Id autem eo fiebat, ut Concilium adversus venerandas imagines cogeretur ». Numerus autem eorum qui convenerunt episcoporum, reperitur scriptus in suæ ipsorum perfidiæ Decreto, quod integrum lectum et confutatum habetur in septima Actione Concilii Nicæni secundi, fuit trecentorum et triginta octo episcoporum : ex quo intelligi potest quanta fuerit ista ruina Orientalis Ecclesiæ, cum tam ingens numerus sit repertus lapsorum antistitum, cum nonnisi, qui in Oriente sub ditione erant imperatoris, vocati fuerint. Delectum est ad celebrandum adeo infame Concilium augustissimum templum, quod erat Constantinopoli Dei Genitricis in Blachernis nuncupatum, quo imperator existimationem eidem profano conventui ex nobili saltem loco conciliaret. Sed qualiter voluerit esse ornatum, ab eodem auctore sic accipe : « Insigne illud, quod Blachernis est Deiparæ templum eximia quadam ac pæne incomparabili pulchritudine, et lapillis aureis in utroque pariete arte summa exornatum abrasit et immutavit, deletis videlicet omnibus imaginum formis. Etenim eximio et pereruditο artificio carnalis Christi nativitas et divina ipsius miracula, et venerandorum mysteriorum traditio, ac denique per ipsius Crucem in infernum descensus et resurrectio picta illic erant.

23. « Quibus omnibus horrendum in modum abrasis atque deletis, ille perditionis filius Constantinus imperator arborum species atque omnis generis avium formas eorum loco supplendas curavit. At tum sane quispiam non incommode illud Davidis dixisset [1] : Venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam : posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ, hoc est, venerandas ac sacras martyrum reliquias; quas partim igni, partim mari, partim denique (o facinus orbi universo damnum ferens!) præcipitiis tradiderunt ». Sic igitur ad conventum satanæ celebrandum loco sancto ab impio imperatore impie disposito, quæ ibi sunt gesta, sic idem auctor enarrat :

« In hoc igitur venerando templo consceleratus tyrannus una cum impio illo gregis mercenario, et non minus execrandis episcopis, qui cum ipso erant, insidens improbum consessum cogens (et quis enim hoc Concilium appellarit?) statuas, o rem gravem! et idola, sacras imagines vocat ». Primum itaque illud Decretum fuit, ut sacras imagines idola quilibet nuncuparet, eorum vero cultores, idololatras.

24. Secundum vero huic non impar impietate, quo sancivit conventus satanæ, ut omnes sacrarum imaginum cultores anathemati traderentur, in primisque patronus eorum S. Germanus olim Constantinopolitanus episcopus. Nam subdit : « Ac deinde illi iniquitatem suam iniquitate, et malum (ut dici solet) malo cumulantes, orthodoxum illum Germanum anathemati per summum furorem subjiciunt : ea scilicet facientes, quæ ipsi pati merebantur : idololatram illum, et lignorum cultorem appellantes, cum vere ipsi dæmonum cultores et amici essent ».

Sed deteriora his scelestissimi addiderunt, decernentes et scriptis mandantes canonem nefandum, quo negarent non solum sanctos omnes, sed nec ipsam Deiparam post obitum aliquid juris habere ad intercedendum apud Deum pro nobis, vel aliquo modo nobis posse prodesse : nam audi tragice declamantem auctorem : « Quonam pacto, Christe, lenitatem illam tuam, quæ nullis verbis explicari

[1] Isai. XXIV.

[1] Psal. LXXVIII.

potest, non admirer? Quonam pacto benignitatis tuæ, quæ vim sermonis omnem superat, abyssum exponere queam? adhuc porro audacissimæ illæ linguæ proruperunt, ut ingens quoque istud et improbum eloqui non dubitarint, nimirum illam ipsam Dei Genitricem Virginem inutilem quamdam post mortem et commodi omnis expertem rem esse, nec cuiquam omnino adjumento ac præsidio esse posse ».

25. Ad hæc insuper additum ab improbis sycophantis, ut prohibuerint Apostolos, vel martyres aliosque confessores, vel virgines dici sanctos : vetuerunt enim hujusmodi titulo sanctitudinis nominandos esse. Additum præterea, ut idem conciliabulum septima Synodus OEcumenica diceretur. Extat vero Pseudo-Synodi definitio integra recitata in Actione septima Nicæni posterioris Concilii, hoc inscripta titulo : « Definitio sanctæ magnæ et universalis Synodi ». Ibique per singula a sancto vere OEcumenico Concilio confutatur. Sed illud considerandum, hos improbos, quo fideles atque Catholicos omnes errare in his, omnibus suaderent, eodem libello perfidiæ dicere non erubuerunt, Orthodoxos omnes esse Nestorianos, Arianos, Dioscorianos, Eutychianos, atque Severianos; se autem judices sex OEcumenicorum Conciliorum profiteri.

Sed quod præterea ad ipsa ejusdem conciliabuli Acta spectat, accidit ut in eadem Synodo ab Orthodoxo libellus offerretur adversus episcopum quemdam, qui vas sacrum confregisset, in quo Christi ac Dei Genetricis imagines incisæ erant. Sed tantum abfuit, ut illi in episcopum vindicarint, ut eum potius destructorem idolorum nominarint, ac laudibus celebrarint. Constant hæc ex disputatione illa post annos novem cum Stephano martyre habita, quam hic modo ob eorumdem Pseudo-Synodi cognitionem Actorum ut reddamus, rerum gestarum exigit argumentum. Sic enim se habet :

26. « Postea autem imperator cum hæresiarchas illos, qui eamdem cum eo doctrinam tuebantur, accivisset (erant autem illi Theodosius episcopus Ephesi, Constantinus Nicomediæ, Nacolius Nacoliæ, Sisinnius item et Basilius, quorum alter Pastillæ, alter Tricacabi cognomentum habebat : ac præterea Callistus, de quo verba fecimus, et Comboconon, qui in scribarum numero tum erat : ac denique Masaras, qui eadem cum Sarracenis de religione sentiebat) ad patriarcham, qui cum non modo nomen idem, sed etiam eosdem mores ac doctrinam eamdem habebat, eos mittit : hac autem de causa id faciebat, ut una cum ipsis ad Philippici monasterium navigaret, atque cum divinitus inspirato Stephano disputationem iniret.

« At ille quæ Stephani tum doctrina, tum sanctitas esset minime ignorans, quodque præ eo ne prope quidem (ut dici solet) jacularetur : disputationem recusavit, eam ipsis potius, si possent, permittens. Inter Constantinum enim (inquiebat) et Stephanum, quod ad dicendi vim attinet, plurimum interest : siquidem mihi sermo duntaxat præsto est : illi autem cum sermone divini quoque Spiritus potentia. Cæterum etiam atque etiam attendendum est ;quid enim amplius vos ab eo audituri estis? » Ita quidem (ut alias sæpe) divina potentia veritatis confessio ab improbis extorta est adversus seipsos. Sed pergit auctor : « Illi vero assumpto falsi illius Concilii Decreto, hoc est, ficulneo (ut dicitur) auxilio, ad prædictum monasterium veniunt; atque in balnei gradibus manentes, sanctum virum accersunt, suæ nempe dignitati potius convenire censentes, ut ille ad se descenderet, quam ut ipsi ad eum se conferrent. Quoniam autem tum ob eas, quas superius diximus causas, tum etiam quia ferreis catenis adstrictus erat, pedibus suis ingredi non poterat, duobus viris innixus ad eos proficiscitur.

27. « Primus itaque Theodosius Ephesinus episcopus ad hunc modum eum alloquitur : Quonam tandem modo, o homo Dei, animum induxisti, nos omnes in hæreticorum numero reponere ? teque supra imperatores, supra patriarchas, supra episcopos, ac cæteros Christianos sapere judicasti ? An nos omnes id molimur, ut nostrarum ipsimet animarum jacturam faciamus ? At justus vir leni ac placida voce : Adverte, inquit, quid de Elia propheta Scriptura prodiderit; nimirum quemadmodum ad Achab dixerit[1] : Non conturbo Israel, inquit, sed tu et domus patris tui. Neque enim ego sum, qui conturbo, verum hi, qui contempta veterum Patrum traditione, novum quoddam dogma in Ecclesiam invexerunt. Nam si quicquid antiquitate præstat, veneratione dignum est (ut quidam vir sapiens dixit[2]) recentia utique hæc et adscititia vehementer absurda atque imbecilla sunt, ut quæ perspicue adulterini Ecclesiæ Catholicæ fœtus sint. Ac proinde non intempestive propheticum illud mihi dicere in mentem venit[3] : Reges terræ et principes cum mercenariis pastoribus ac gregis proditoribus convenerunt in unum, adversus Christi administrationem inania meditati sunt.

28. « Hæc cum ad hunc modum Stephanus protulisset, Constantinus Nicomediensis episcopus, ut erat truculentia et impudentia singulari, statim e subsellio suo exiliens, atque nihil a calcitronibus asinis diversum faciens, adversus sanctum virum impetum fecit, eique humi sedenti calces in faciem incussit. Ac præterea unus ex sævis satellitibus imum ipsum ventrem calcibus impetens, resupinum in terram prostravit : ac deinde continenter ejus pectus pede feriebat. At divinus Stephanus Dominico præcepto obtemperans, seipsum ei ad libidinem feriendum prompto animo præbebat. Hæc porro Callisto senatori minime æqua atque honesta visa sunt; ob eamque causam cum profano illi Constantino silentium indixisset, ad Stephanum his verbis usus est : Duabus tibi pro-

[1] 3. Reg. XVIII. — [2] Basil. hom. 1. de jejun. — [3] Psal. II.

positis conditionibus, nempe vel ut pareas ac Concilii libello subscribas, vel mortem subeas, ut qui Patrum ac divinitus eruditorum imperatorum legem repudies ac proscribas : utram e duabus magis velis, confestim elige.

« Rursum ergo ille divinitus afflatus Stephanus : Attento ad verba mea animo esto, inquit, domine Patrici. Ea enim cum magno Paulo ipse quoque clamo [1] : Mihi vivere Christus est : ac pro veneranda ipsius imagine mori lucrum. Quocirca (semel jam dixi, et rursus dicam) si hemina mihi sanguinis est, ea quoque pro Christo fundatur. Cæterum facite, ut mihi Concilii vestri Decretum recitetur, quo intelligam quibus tandem rationibus adducti, diruendas ac delendas divinas imagines censuistis.

29. « Protinus ergo Constantinus Nacoliæ (Nacolius) episcopus libellum illum recitandum suscepit. Cumque initio sic legisset : Decreta sancti et Œcumenici septimi Concilii, sanctus vir silentio manu significato : O singulare mendacium, inquit, infirmo enim et caduco fundamento caducum quoque profecto et imbecillum ædificium imposuistis. Quonam enim modo sanctum existimari queat, quod sancta profanare minime dubitavit ? Quid enim ? Annon sancta a vobis protrita sunt ? Annon cum in Concilio vestro sederetis, libellus vobis a quibusdam piis viris oblatus est, qui episcopum quemdam eo nomine deferret, quod lancem sanctam, in qua Christi ac Dei Genitricis imagines sculptæ erant, contrivisset ? Vos autem contritionis illius crimen imaginibus adscribentes, ipsum quidem omni crimine solvistis; pios autem viros a cœtu proscripsistis, idolorum vindices eos appellantes. Quo quid audacius flagitiosiusque fingi potest ? Annon etiam sacram supellectilem sanctis imaginibus exornatam concerpsistis ? Annon adjectivum hunc, sanctus, ab omnibus justis, ab omnibus Apostolis, a Prophetis, a martyribus piisque viris abjecistis ? Sancitum enim a vobis est, o generosi viri, ut cum quisquam ad horum aliquem adiret, ex eoque quæreretur, quo abiret, responderet : Ad Apostolos, ad quadraginta martyres. Sive, unde veniret : itidem responderet : Ex templo martyris Theodori, ex templo martyris Georgii. Annon hæ vestræ doctrinæ sunt ? Quonam ergo pacto qui sancta proscripsistis, sanctum Concilium coegistis ? o singularem absurditatem !

30. « Jam qui Œcumenicum illud Concilium vocari queat, quod nec Romanus antistes (citra cujus auctoritatem nullo modo fieri potest, ut res Ecclesiasticæ ad normam redigantur) gratum habuit, nec Alexandrinus comprobavit, nec Antiochenus, nec denique Hierosolymitanus ? Ubinam eorum libelli sunt ? Aut quinam per diversa loca missi sunt, quibus falsum vestrum Concilium confirmaretur, ut hac ratione Œcumenicum censeri possit ? Tum autem, quomodo septimum dicatur, quod sex priora Concilia minime sequitur ? Quicquid enim septimum est, sextum et quintum, et ea, quæ antecedunt, sequatur necesse est, ut septimum esse queat. Cum igitur vos sex Conciliorum sanctiones abrogaveritis; quid est quamobrem Concilium vestrum septimum appelletis ?

« Ad quæ cum Tricacabus dixisset : Et quodnam tandem ex sex illis Conciliis decretum a nobis abrogatum est ? Quid, inquit, vir sanctus : annon sex omnia Concilia in sacrosanctis templis coacta sunt ? Primum nimirum in Nicææ metropoli atque amplissimo urbis illius templo, secundum Constantinopoli in sancto Pacis templo, tertium in pulcherrimo illo Theologi templo, quod in Ephesina metropoli situm est, quartum in sanctissima metropolitanæ Chalcedonis æde, quintum autem ac sextum in palatii æde, quam Oatum (Ovatum) vulgo appellant « in Trullo ». Quid igitur ? Annon in omnibus hisce templis imagines pictæ erant ? Quodnam autem ex prædictis Conciliis, quemadmodum vestrum, dejiciendas eas ac delendas esse censuit ? Responde ad hoc, episcope.

« Cum autem ipse rem ita se habere dixisset, sublatis ad cælum oculis ac manibus, gravique gemitu imo pectore emisso, vir sanctus alta voce exclamavit : Si quis Dominum Jesum Christum in imagine, quantum ad humanitatem attinet, circumscriptum non adorat; anathema sit; cum iisque partem habeat, qui dixerunt [1] : Tolle, tolle, crucifige eum.

« At illi ob præclaram hanc ipsius dicendi fiduciam stupore defixi, cum beata illa lingua adhuc loqui ac veritatis hostes fortiter insectari pararet, firmissima verborum tela, tanquam sagittas in manu potentis, illi metuentes, statim eum quidem in custodiam conjici præcipiunt : ipsi autem obtecti præ pudore vultibus, ad aulam abierunt. Percunctante igitur imperatore, quidnam ipsi perfecissent, atque episcopis cladem suam occultare conantibus : Victi sumus, ait Callistus senator, o imperator, victi sumus. Magnus enim doctrina vir ille : magnus in disputando : incomparabilis ipsius virtus est, animus intrepidus : non modo minis superior est, sed ipsam quoque mortem contemnit ». Hactenus quæ ad disputationem pertinent, occasione Actorum Pseudo-Œcumenici Concilii hic recitata, cum tamen post novem annos (ut diximus) acciderint.

31. Quæ autem dictæ sint eidem profano conventui satanæ acclamationes post absolutam Synodum, idem auctor superius ita : « Ac denique quod postremum illorum et gravissimum malum est, scelerati certe et vineæ Christi exitiosi sacerdotes, de quibus Propheta prædixit [2] : Egressa est iniquitas a sacerdotibus Babylonis ». Ac rursum [3] : « Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcaverunt partem meam : hi, inquam, inter sanctum et profanum minime distinguentes, postquam e pestilenti

[1] Philip. I.

[1] Joan XIX. — [2] Dan. XIII. — [3] Hierem XII.

illo consessu exsurrexerunt, populum ipsum, qui post eum a recta doctrina aberrarat, manus in altum tollere jubentes, lætum strepitum excitarunt, atque horrendum illud atque magnum furorem excedens protulerunt: HODIE SALUS MUNDO, quandoquidem opera tua, o imperator, idolis liberati sumus. O profanas linguas, quæ nefariam illam vocem emiserunt! quibus illud Davidis plane quadraret[1]: Iniquitatem in excelso locuti sunt: posuerunt in cælum os suum, et lingua eorum transivit in terra. Existimarunt enim robustæ improbitatis ac nobilis impietatis homines, se nihil magni ac præclari facturos, si ea loquerentur, quæ aures ferre possent, audaciæque suæ modum aliquem constituerent, ac non omnium tam qui unquam fuerunt, vel futuri sunt maxime impios sese præberent». Hæc ipse.

32. Porro impiæ acclamationes ejusdem conventus satanæ habentur in Decreto ipsorum definitionis, ad cujus finem ista leguntur in tres præcipuos sanctos Patres ipsorum adversarios conclamata[2]: «Germani, Georgii, et Manzuris sententiam minus rectam vos dispulistis: Germano bilingui ac animo duplici adoratori lignorum, anathema. Georgio consentienti illi et falsario paternorum dogmatum, anathema. Manzuri ignominioso et Sarracenico, anathema. Doctori impietatis ac perverso interpreti divinæ Scripturæ Manzuri, anathema. Trinitas hos tres abstulit». Ita de his perfidi, quos refellens Orthodoxus antagonista in Nicæno Concilio ista de his: «Deus illos in abditum vultus sui abscondit, et a conturbatione hominum protexit illos, a contradictione linguarum liberavit eos: nam ut faces in Ecclesia resplenduerunt. Germanus enim in litteris sacris eruditus fuit, et velut Samuel a puero Deo dicatus, divinis Patribus semper adhæsit: quare Dialogis illius, qui per totum terrarum orbem vulgati sunt, par est acquiescere: altitudo enim Dei in ore illius, et enses ancipites in manibus illius scindentes eos, qui Ecclesiasticæ traditioni adversantur.

33. « Georgius autem, cui patria Cyprus, civiliter in hac vita degens, Christum Deum, qui nobis suam dispensationem scriptam reliquit, imitatus, non fuit contentiosus; non clamosus, non calumniator, non redditor conviciorum: ab aliis vexatus, non minabatur; qui illum ad maxillam verberabat, exhibebat huic confestim et alteram: qui cogebat eum ad milliarii unius iter, adjecit duplum, jugum Dei a juventute portavit, optimum ratus secundum Prophetam sedere in solitudine». Cujus autem fuerit iste episcopus civitatis, non dicitur. Est mentio in Menologio Basilii imp. die XVIII Aprilis de Georgio episcopo Antiochiæ Pisidiæ, de quo inter alia ista: «Postquam diaboli consilio fuit Iconomachorum hæresis exorta, et omnes episcopi ab imperatore juberentur Constantinopolim petere, venit et ipse; et cum sanctorum cogeretur imaginum adorationem negare, nec assentiretur, in exilium missus fuit, etc.» Pergit defensor:

34. « Joannes vero, qui ab illis Manzur contumeliose nominatur, cunctis relictis cum Matthæo Apostolo Christum secutus est, longe majores divitias, quam sunt Abraicæ, existimans contumeliam pro Christo: maluitque cum populo Christi affligi, quam temporariam in peccato voluptatem. Ipse igitur cruce sua sublata pro Christo Christique caris, Deum secutus est, et ex Oriente per Christum tuba cecinit, non arbitratus ferendam, quæ in aliena offendebatur regione vaniloquentiam, et eum qui contra Dei Ecclesiam instructus est apparatum, rabiosam insaniam. Sed hanc triumphans ubique exhortatorie et consolabiliter tutam vitam duxit; in Ecclesiis enim veterem consuetudinem diligenter conservandam monuit: pacificam quoque illarum compositionem et statum, quem etiam Dominus discipulis suis in signum, quo cognoscerentur, quod essent sui discipuli, dedit, dicens: Pacem meam relinquo vobis, conservare et roborare studuit. Hos igitur venerabiles et dignos fide viros in Ecclesia Catholica probatos illorum seditiosa sycophantia ferre non potest, etc.» Et plura alia in detestationem ipsorum.

35. His igitur blasphemiis et contumeliis in Deum et sanctos ter miseri homines Synodum absolverunt, quam (ut dictum est) septimam Œcumenicam appellarunt. Perseverasse autem, ut idem Pseudo-Concilium ab iis diceretur septima Synodus: Acta veræ septimæ Synodi dictæque Nicænæ secundæ confirmant, quod plerique ignorantes cum audierunt ab Orthodoxis septimam commendari Synodum, putantes hanc ipsam esse hæreticam, scandalum passi sunt. Sed de his suo loco inferius.

Accipe modo quæ de damnatione hujus septimæ Synodi a diversis ponuntur, atque in primis quæ Orthodoxi Orientales habent in libello eidem secundæ Nicænæ oblato his verbis[1]:

« Precamur vestram sanctitatem, ut bono animo eos recipiatis legatos. Habebitis enim trium Apostolicorum thronorum concordem sententiam et continentem concordiam. Qui sane sex generales Synodos ante habitas una voce prædicant: Aliam autem illam, quam septimam dicunt, non modo non recipiunt, sed uno animo et voce detestantur, utpote quæ ex hæresi contra Apostolicam, et Patrum traditionem sit congregata non aliam ob causam, quam ut sacrosanctas et venerandas imagines subvertat». Hæc Orientales in dicto Nicæno Concilio, in quo omnium episcoporum sententia ejusmodi Synodus dicta septima et Œcumenica condemnata est. Sed longe ante his ipsis ferme diebus, a primario Catholicæ fidei antistite Stephano papa fuit ipsa penitus condemnata anathematique subjecta.

36. *Pseudo-Synodus damnata.*—Etenim omnia, quæ Constantinus imperator contra sacras imagi-

[1] Psal. LXXII. — [2] Nicæ. II. Conc. act. VI.

[1] Conc. Nic. II. Act. III.

nes est operatus, Stephanum Romanum Pontificem irrita reddidisse monuisseque litteris imperatorem, ut ab errore desisteret (quod et fecerant prædecessores), testatur Hadrianus Romanus Pontifex in Epistola ad Constantinum et Irenem Augustos. Dolemus tam præclara Stephani papæ monumenta et adeo necessaria periisse. Quibus tu putas fulminibus conatum esse sanctum Pontificem disjicere molem illam, turrim Babel tam sublime erectam ab Hagiomachis tentantibus bellum inferre cælestibus, pollentemque superbo nomine septimi Concilii OEcumenici Pseudo-Synodum confutare, damnare, ad nihilumque deducere? Plane declarant eventa, eam prorsus disjectam evanuisse, ut nec ulla penitus mentio de illa sit, nisi cum ab Orthodoxis legitur condemnata. Quin etiam et alios patriarchas idipsum præstitisse datis litteris, docent quæ habet idem, qui supra Stephanus martyr verbis istis : « Antistites autem ipsi, hoc est, Romæ, et Antiochiæ, ac Hierosolymorum, et Alexandriæ non modo dogma istud ac dogmatis auctorem gravissimo odio persequuntur, sed etiam per invectivas Epistolas de ipso triumpharunt, apostatam ipsum ac Dei hostem vocantes, utpote adversus Christi imaginem male ac pestifere concitatum ». Hæc de imperatore, cujus opere nefarium illud fuit Concilium congregatum.

37. Ubi autem impietas ex ejusmodi infandis legibus robur accepit : mox iis tanquam incensis facibus armata progressa, quid intactum reliquit, quid non corrupit et perdidit? ita ut antiquæ pietatis nullibi aliquod sineret esse vestigium : tunc plane accidit, quod Joannes Damascenus [1] ait, « quod sacras imagines cum ignominiosissime tractavissent, easdem in minutissimas partes comminuerent, in ignemque projicerent, et quæ in parietibus erant depictæ, partim aqua calida, partim calce, vel atramento oblitterarent ». Tunc et auditum novum sectariis nomen : nam (ut idem ait) Tymoleontes dicti sunt, quod data potestate, cum sectam furore armaverant, eos qui sacras imagines excepissent atque salutassent, « plagis et suppliciis sine modo afficiebant ». Sed quæ dispersio Orthodoxorum post dictam Synodum facta sit, dicemus anno sequenti.

[1] Joan. Damasc. de hæresib. in fin.

Anno periodi Græco-Romanæ 6247. — Anno Æræ Hispan. 792. — Anno Hegiræ 137, inchoato die 26 Junii, Fer. 5. — Jesu Christi 754. — Stephani II papæ 3. — Constantini Copronymi 35 et 14. Leonis IV 4.

1. *Stephanus PP. in Galliam venit vexatus ab Aistulfo rege Longob.* — A num. 1 ad 12. Postquam Anastasius narravit, Stephanum II deductum fuisse a Pippino rege ad palatium Pontigonense die sexta Januarii Epiphaniæ sacra, subdit, *ibi*, id est, in palatio Pontigonensi, Pontificem Romanum prædictum regem deprecatum esse, ut causam beati Petri et Reipublicæ Romanæ defenderet, et Pippinum promisisse sese *exarchatum Ravennæ et Reipublicæ jura* restitui modis omnibus curaturum. Annalista Metensis ait, hanc petitionem a Stephano papa factam *sequenti die*, proximo nempe post adventum ejus in palatium Pontigonense. « Sed quia tempus imminebat hyemale, eumdem sanctissimum papam cum suis omnibus Parisius apud venerabile monasterium beati Dionysii ad hybernandum pergere fecit », inquit Anastasius. Quæ post hæc gesta sunt, refert his verbis anonymus, qui secundam Appendicem adjecit ad continuationem Fredegarii, quique annum a kalendis Martiis exorditur : « Tunc Pippinus rex præfato Stephano papa apud Parisios civitatem in monasterio sancti Dionysii martyris cum ingenti cura et multa diligentia hyemare præcepit, legationem ad Aistulfum regem Longobardorum mittens, petens, ut propter reverentiam beatissimorum Petri et Pauli, in partibus Romæ hostiliter non ambularet, et superstitiosas ac impias et contra legis ordinem causas, quas antea Romæ nunquam fecerat, propter ejus petitionem facere non deberet : cum prædictus rex Pippinus quod per legatos suos petierat, non impetrasset, et Aistulfus hoc facere contempsisset, evoluto anno (scilicet DCCLIII), rex a kal. Mart. omnes Francos (sicut mos Francorum est) in Bernaco villa publica ad se venire præcepit ». Sed loco, *Bernaco villa publica*, legendum cum annalista Metensi, *Brennaco villa publica*. Erat Brennacum villa regia regni pagique Suessionici, posita ad flumen

Vidulam, quæ vulgo *Braine* appellatur, de qua Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum et Mabillonius lib. 4 de Re Diplom. pag. 253.

2. *In conventu Carisiacensi defensio Stephani II decreta.* — Regino in Chronico, qui adventum *Stephani papæ* in Galliam in annum DCCLI perperam confert, recte notat locum, ubi Pippinus rex Pascha celebravit anno, quo Stephanus II in Gallia erat : « Hoc anno Nativitatem Domini in Theodonis villa, Pascha in Carisiaco dominus rex celebravit ». Pascha autem hoc anno in diem XIV mensis Aprilis incidit. Est Carisiacum, hodie *Quiersi*, vel *Chiersi* gallice nuncupatum, locus ad Isaram fluvium, tunc villa palatina, paucis leucis ab urbe Noviomago distans, ubi Carolus Martellus decessit. Legenda disquisitio de Carisiaco villa regia a Mabillonio edita lib. 4 de Re Diplom. pag. 258. Hoc enim Carisiacum aliqui viri doctissimi ad Creciacum detorquere conati sunt. « Pippinus cum admonitione et oratione venerabilis Pontificis ad locum, qui Carisiacus appellatur, pergens, ibique congregans cunctos proceres regiæ suæ potestatis, et eos tanti patris admonitione imbuens, statuit cum eis, quæ semel Christo favente una cum eodem papa decreverat, perficere », inquit Anastasius. Eodem perductus est Stephanus, ibique promissio ipsi a Pippino, filiisque Carolo ac Carolomanno facta est, ut Romano Pontifici res a Longobardis ereptæ restituerentur, sicut testatur idem Anastasius in Hadriano primo. Istic Pontificem convenerunt monachi *Brittaniacenses* (erat Brettiniacum monasterium quondam agri Noviomagensis ad Oesiam fluvium, nunc prioratus ordinis Cluniacensis) de quibusdam Ecclesiasticis rebus interrogaturi : quibus ipse responsa dedit, edita in tom. II Conc. Galliæ sub hoc titulo : « Stephani II papæ responsa, quæ cum in Francia esset in Carisiaco villa Brittaniaco monasterio dedit ad varia consulta, de quibus fuerat interrogatus, anno Christi DCCLIV ». Subsequuntur responsa XIX ad totidem interrogata, quæ in triplici versantur materia ; decem sunt de matrimonio, quinque de baptismo, cætera de clericis. Ea explicat natalis Alexander sæculo VIII in Stephano II, quem juxta vulgarem errorem Stephanum III appellat.

3. *Carolomannus monachus in Franciam legatus missus.* — Cum *Pippinus* apud *Carisiacum* versabatur, illuc quoque venit ex Italia *Carolomannus* ejus frater, *tunc* monachus Cassinensis, ut annalistæ Petavianus et Loiselianus ad hunc Christi annum habent. « Aistulfus », inquit Anastasius, « Carolomanno fratri Pippini, qui in monasterio B. Benedicti devote per revolutum temporis spatium degebat monachus, suadens eum in Franciæ provinciam ad sibi obediendum, atque ad adversandum causæ demptionis sanctæ Dei Ecclesiæ et Reipublicæ Romanorum direxit ». Hanc legationem suscepit *Carolomannus* monachus *per jussionem* sui abbatis, ut scribit annalista Laureshamensis, quod et alii multi habent. Hujus legationis causa secundum Anastasium hæc fuit : « Nitebatur (scilicet Carolomannus) omnino et vehementius decertabat sanctæ Dei Ecclesiæ causam subvertere, juxta quod a præfato rege Aistulfo fuerat directus. Sed domino propitiante minime valuit sui germani Pippini regis Francorum in hoc cor inclinare. Potius autem comperto Aistulfi ingenio, tota virtute idem Pippinus professus est decertare pro causa sanctæ Dei Ecclesiæ, sicut pridem jam dicto Pontifici spoponderat ». Longe tamen verosimilius est quod scribit Eginhardus in Annalibus, ad an. DCCLIII, Carolomannum invitum legationem illam obiisse, « quia nec ille abbatis sui jussa contemnere, nec abbas illius præceptis regis Longobardorum, qui ei hoc imperavit, audebat resistere ». De hac Carolomanni legatione agit Baronius num. 7 et duobus seqq.

4. *Translatio reliquiarum S. Germani episc. Parisiensis.* — Bellum undique parabatur, sed ob gravem ac periculosum morbum *Stephani* papæ expeditio tantisper retardata fuit. Interim *Lantfredus* abbas monasterii S. Germani Parisiensis, vulgo *de Pratis* appellati, corpus ejusdem *S. Germani* episcopi Parisiensis, quod hactenus in Basilica S. Vincentii martyris humatum jacuerat, infra majoris Ecclesiæ aulam transferri curavit ; quod factum est *Pippino* rege et *Carolo* ejus filio tum puero, et postea imperatore, præsentibus, ut narrat Baronius num. 11. Translatio facta est ex sacello S. Symphoriani in Basilicam S. Vincentii ipsi cohærentem, quam in litteras retulit, non *Aimoinus*, ut credidit Baronius, sed anonymus quidam monachus cœnobii S. Germani *de Pratis*, prout facti narrationem ex ipsius Caroli Magni ore acceptam didicerat. Extat hujus translationis Historia sæc. III Benedict. part. 2, cui adjunxit Mabillonius libros duos *de Miraculis sancti Germani*, ab Aimoino monacho Pratensi sæculo IX scriptos, et in lib. 2, cap. 17, dicitur, ejus corpus jacuisse in Ecclesia sancti Vincentii, quæ nunc S. Germani appellatur, « donec translationis ejus festus dies, quæ octavo kal. Aug. celebratur, adveniret » ; quo etiam die in sincero Usuardi Martyrologio memoratur. Ea itaque translatio, quæ magna solemnitate facta et variis miraculis illustrata fuit, contigit die XXV mensis Julii, sancto Jacobo Apostolo sacra, et quidem hoc anno. Anonymus enim cap. 1, num. 2, docet, eam peractam, « anno sequenti, ex quo Apostolicæ Sedis Stephanus Pontifex ingressus in Gallias » fuit.

5. *Pippinus et duo ejus filii a Stephano II in reges uncti.* — Ægrotabat eo ipso translationis tempore *Stephanus papa* in monasterio sancti Dionysii, uti narrat Baronius num. 2 et seqq. tam ex Anastasio, quam ex ipsomet Stephano papa in Epistola ejus, quæ legitur apud Hilduinum in Areopageticis, post quam proxime sequitur narratio de unctione Pippini cum filiis et uxore facta a Stephano. « Hoc anno », inquit Hilduinus, « qui est ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi septingentesimus quinquagesimus quartus, quinto ka-

lendas Augusti », seu die vicesima octava mensis Julii, quæ hoc anno in Dominicam incidit, ideoque non dubium, quin error in Annales Bertinianos, ubi hæc unctio facta dicitur hoc anno *VI kal. Augusti*, irrepserit; cum hujusmodi cæremoniæ nonnisi diebus Dominicis aut solemnibus festis fieri solitæ essent. Cæterum hæc coronatio nullum jus in Pippino confirmavit, qui nullum etiam a priori per sanctum *Bonifacium* unctione acceperat; coronatio enim tam Summorum Pontificum, quam regum mera cæremonia est: indeque Rescripta, quæ beneficiorum Ecclesiasticorum concessionem continent, a Summis Pontificibus ante coronationem emissa effectum habent in Gallia, ut ex supremæ curiæ Parisiensis arrestis constat. Bis itaque *Pippinus* in regem unctus, primum a *sancto Bonifacio* Sedis Apostolicæ legato anno DCCLII; secundo, a *Stephano* papa, et quidem hoc anno, ut testantur annalistæ Bertinianus, Loiselianus, Metensis, Tilianus et alii, necnon Anastasius. Utriusque unctionis mentionem facit Eginhardus in Annalibus, Regino aliique; sed Theophanes solius posterioris, utpote solemnioris, meminit. Baronius num. 1 immerito asserit, Anastasium adversarios habere Latinos omnes historicos, « qui unctionem, inquit, Pippini factam jussione Zachariæ Pontificis per sanctum Bonifacium tradunt. Cæterum habet Anastasius testem Theophanem hujus temporis Græcum auctorem, qui Pippinum promotum in regem per Stephanum papam tradit ». Ita cardinalis doctissimus. At ejus tempore in lucem non prodierant auctor secundæ Appendicis ad continuationem Fredegarii, nec anonymus, nec clausula anno DCCLI, num. 4 a nobis recitata e Ms. Codice eruta, nec varii annalistæ, qui vel de utraque unctione locuti sunt, vel de sola priori per Bonifacium peracta, cujus Anastasius non meminit. Ex Græcis vero unus Theophanes de sola posteriori locutus est. Quare Anastasius complures ex Latinis consentientes habet, et neutra unctio hoc tempore in dubium revocari potest, licet priorem Cointius contra scriptorum coævorum auctoritatem aliosque complures negaverit.

6. *Anni Pippini non ab ejus unctione, sed ab ejus electione numerati.* — Baronius num. 6 ait, licet litteris Zachariæ Pippinus in regem ante provectus fuerit, « et sancti Bonifacii unctione initiatus, tamen non ab eo tempore, sed ab hoc anno cœpti sunt numerari anni ipsius regni, ut docent vetera monumenta Francorum (1) ». Verum anno DCCLII, variorum *Pippini* regis Diplomatum mentionem fecimus, in quibus ejus anni ab eodem deducuntur, ab electione scilicet ejus in regem Francorum. Imo nullus ex antiquis historicis, aut annalistis annos Pippini ab unctione, quam in monasterio San-Dionysiano a Stephano papa percepit, dinumeravit. *Carolus* et *Carolomannus*, qui simul cum patre uncti sunt, priores annos regni computarunt quidem a die, qua unxit eos Stephanus, sed Pippino patre demortuo annos regni ab ejus obitu semper numerarunt. Baronius per *vetera monumenta* intellexit Vitam sancti *Othmari* abbatis Durgaugensis, seu monasterii sancti Galli, quam Walfridus Strabo Augiensis abbas scripsit, et libros duos de Miraculis S. Othmari, exaratos ab Isone monacho monasterii sancti Galli; utrumque enim in margine citat. Verum ex verbis Isonis, qui sæculo nono vixit, communis sententia infirmari non potest. Hæc Isonis verba lib. 1, cap. 5: « Pippinus pater Caroli imperatoris, per auctoritatem Stephani Romani Pontificis, deposito ac detonso rege Childerico, anno ab Incarnatione Domini septingentesimo quinquagesimo quarto, Indictione septima, ex præfecto palatii rex constitutus, solus Francis cœpit imperare ». *Iso* enim eo in loco manifeste hallucinatur, ut plurima ejusdem regis Diplomata ante præsentem annum ab eo data demonstrant. Præterea falsum est, *Childericum* usque ad præsentem annum regem appellatum fuisse; cum annos tantum novem regnaverit, et decimum, quem inchoavit, non absolverit. Denique ipsemet *Iso* paulo post laudata verba annos Pippini regis ab anno DCCLII computat, cum ait, sanctum Othmarum *septimo anno regnante Pippino* plenum dierum ad Deum migrasse. Ejus autem mors accidit die XVI mensis Novembris anni DCCLVIII, ut ex Walfrido Strabone eo Christi anno ostendemus. Is tamen annorum Pippini nullibi meminit, unde apud Baronium in margine loco, *lib.* 2 *Rerum S. Othomari cap.* 5, legendum, *lib.* 1 *de Miraculis sancti Othmari ex Isone monacho.*

7. *Epistola de canonizatione S. Swiberti supposititia.* — Baronius num. 10 refert ex Ludgero episcopo Monasteriensi in Epistola ad Rixfridum episcopum Trajectensem, Pippinum exposuisse Stephano papæ miracula *sancti Swiberti*, et ab eo petiisse, ut Catalogo sanctorum confessorum adscriberetur, et Pontificem ægrotantem apud san-.

(1) Pippinus hoc anno die incerta rex consecratus fuit, ut optime Pagius expendit, quanquam die et forte mense ab eo diverso quem Pagius signat, ut in nota ad A. DCCLV deducimus. Ab ea consecratione regni sui annos supputare illum cœpisse Baronius censet, negat Pagius, cui non unius Diplomatis auctoritas suffragatur. Id ego quidem de una Pippini epocha libens admitto. Sed et altera familiaris illi fuit epocha ab hac regia unctione deducta, quam Traditiones Fuldenses exhibent et tuentur. Corpus integrum earum, quarum nonnullas tantummodo dederat Pistorius in sua collectione, vulgavit Joannes Fridericus Schannat, apud quem num. 2 legas Chartam Adalpharti *domino sancto et apostolico Bonifacio* directam, ac signatam die « XVIII Januarii, anno primo regni domini regis ». Tum *num.* 3, succedit Charta Laidrari comitis directa *domino magnifico fratri Lulloni episcopo*, ac in ea *sancti Bonifacii martyris* mentio fit; signatur vero die II *kal. Septembris, anno secundo regni domini Pippini.* Hæc si inter se conferantur, intelligimus profecto, priorem illam Chartam deberi anno DCCLV, cujus mense Januario S. Bonifacius nondum obierat, quanquam non ita multo post, die nempe V Junii cæsus necatusque fuit. Hinc optime in secunda Charta data pridie kal. Septembris ejusdem anni martyrium illius memoratur. Epocham vero Pippini quam utraque Charta præfert, incepisse oportet anno DCCCLIV, ante diem XXXI Augusti, idque sane cum epocha cœpta ab unctione Pippini in regem hoc anno DCCCLIV, die V kal. Augusti plane congruit. MANSI.

ctum Dionysium commisisse vices suas ad canonizandum ipsum sanctum « Hildolpho Trevirorum, Bonifacio Moguntinorum archiepiscopis, Fulcario Leodiensi episcopo, et præcipue Hildegero Coloniensi archiepiscopo », sed eos propter incursionem Saxonum et expeditionem Italicam Pippini « distulisse canonizationem sancti Swiberti episcopi usque ad reditum ipsorum de Italia ». Editæ sunt litteræ « Rixfridi Trajectensis episcopi ad Ludgerum Monasteriensis Ecclesiæ episcopum », petentis, « ut modum et ordinem elevationis et canonizationis sancti Suidberti in scripta redigeret » ; tum *ipsius Ludgeri* idipsum fuse exsequentis. Sed eas litteras Henschenius et Mabillonius, qui commenta Pseudo-Marcellini rejecerunt, ut suo loco ostendimus, suppostitias esse etiam demonstrarunt. Neque enim *indulgentiarum* ac *canonizationis* nomina ante sæculum x audita, et sanctorum *canonizatio* ante sæculum undecimum Pontificibus Romanis non reservata, ut suo loco demonstrabo. Denique anno superiori sanctus *Hildegarius* episcopus Coloniensis occisus est in Saxonia, ut anno sequenti videbimus. Cumque hæc de *sancti Swiberti* canonizatione commenta nunc manifesta sint, iis refellendis diutius non immorabor.

8. *Prior expeditio Pippini adversus Aistulfum regem.* — A num. 12 ad 17. Expeditionem Pippini in Italiam adversus Aistulfum regem Longobardorum narrat Baronius ex Anastasio, qui dum loquitur de altera Pippini expeditione anno sequenti suscepta, significat priorem peractam esse *per elapsam octavam Indictionem,* quæ kalendis Septemb. hujus Christi anni auspicatur. Anastasio suffragatur auctor secundæ Appendicis ad continuationem Fredegarii, qui hoc anno scribit : Pippinus « inito consilio cum proceribus suis eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, Stephanus papa et reliquæ nationes, quæ in suo regno commorabantur, et Francorum agmina ad partes Langobardiæ cum omni multitudine per Lugdunum Galliæ et Viennam pergentes usque Mauriennam pervenerunt. Aistulfus rex Langobardorum hæc audiens, cum omni exercitu Langobardorum usque ad Clusas, quæ cognominatur Walle Suesiana, veniens ibi cum omni exercitu suo castra metatus est ; et cum telis et machinis, et multo apparatu, quæ nequiter contra Rempublicam et Sedem Romanam Apostolicam admiserat, nefarie nitebatur defendere. Et cum suprascriptus rex Pippinus Mauriennam cum exercitu suo redisset, et propter angusta vallium, montes rupesque exercitus prædicti regis minime transire potuisset, pauci tamen montibus angustisque locis erumpentibus, usque in valle Seusana pervenerunt. Hæc cernens Aistulfus rex Langobardorum, omnes Langobardorum armare præcepit, et cum omni exercitu suo super eos audaciter venit. Hæc cernentes Franci, non suis auxiliis, nec suis viribus liberare se putabant, sed Deum invocant, et B. Petri Apostoli adjutorium rogant. Commissoque prœlio fortiter inter se dimicantes, Aistulfus rex Langobardorum læsum cernens exercitum suum, terga vertit, et pæne omnem exercitum suum, quam secum adduxerat, tam duces, comites et omnes majores natu gentis Langobardorum in eo prœlio omnes amisit, et ipse quodam monte rupis vix lapsus evasit, Ticinum urbem suam cum paucis venit. Igitur præcelsus rex Pippinus patrata (Deo adjuvante) victoria, cum omni exercitu et multitudine, agmina Francorum usque ad Ticinum accessit, castra metatus est, undique omnia quæ in gyro fuerunt vastans, partes Italiæ maxime igne concremavit, totam regionem illam vastavit, castra Langobardorum omnia disrupit, et multos thesauros et alia ornamenta quamplurima, et eorum tentoria omnia rapuit et cepit. Hæc cernens Aistulfus rex Langobardorum, quod nullatenus evadere potuisset, pacem per sacerdotes et optimates Francorum petens, dictiones supradicto rege Pippino faciens, et quidquid contra Romanam Ecclesiam, vel Sedem Apostolicam contra legis ordinem fecerat, plenissima solutione emendaret, sacramenta et obsides ibidem donat », ut nunquam a Francorum ditione se abstraheret, et ulterius ad Sedem Apostolicam Romanam et Rempublicam hostiliter nunquam accederet. « Præfatus rex Pippinus, clemens ut erat, misericordia motus vitam et regnum ei concessit, et multa munera Aistulfus partibus prædicti regis donat : nam et optimatibus Francorum multa munera largitus est. His ita gestis Pippinus rex prædicto Stephano papa cum optimatibus suis et multa munera partibus Romæ cum magno honore direxit, et Sedem Apostolicam incolumem, sicuti prius fuerat, restituit. His transactis Pippinus rex cum exercitu suo, et multis thesauris ac multis muneribus (Deo adjuvante) reversus est ad propria ».

9. *Stephanus II Romam redit.* — Annalista Fuldensis hoc anno habet : « Stephanus papa duce Hieronymo, fratre Pippini, Romam revertitur ». Hieronymo Fulradum unum ex Pippini missis adjungunt annalistæ Loiselianus, Laureshamensis, Bertinianus et Regino : « Stephanus papa », inquit annalista Loiselianus, « reductus est ad sanctam Sedem per missos domni regis Pippini, Folradum et reliquos, qui cum eo erant ». Annalista vero Laureshamensis : « Ipse in regnum suum regressus est, et Stephanum papam cum Folrado presbytero capellano, et non minima Francorum manu, Romam remisit ». An vero Pippinus in Franciam reversus Carolomannum fratrem mortuum repererit, de cujus morte Baronius num. 8, anno sequenti examinabimus. Porro Stephanum II Romam ante finem currentis anni adventasse, ex dicendis anno proximo certo apparebit.

10. *Constantinus imp. Pseudo-Synodum adversus sacras imagines celebrat.* — Ad num. 17 et seqq. Constantinus Copronymus Pseudo-Synodum Constantinopoli adversus sacras imagines hoc anno celebravit, « nullo præsente ex Catholicis sedibus, Romana scilicet, vel Antiochena, Alexan-

drina aut Hierosolymitana. A quarto idus Februarii incipientes, perduraverunt usque ad sextum idus Augusti ejusdem septimæ Indictionis », inquit Theophanes ad annum XIII hujus imperatoris, cujus locum integrum recitat Baronius, sed ubi Theophanes ait, « ascendit Constantinus imperator in ambonem tenens Constantinum monachum, qui fuit Sylæi episcopus », Baronius in margine reponit, *Constantinum monomachum.* At tam Theophanes, quam Nicephorus in Breviario *monachum* habent. Hæc de ista Synodo Nicephorus, qui tempore Baronii non extabat: « Constantinus, ubi semel se ad Ecclesiæ contumeliam ac pietatis oppugnationem accinxit, tanquam afflatu instinctuque contrarii spiritus abreptus, cœtum episcoporum colligit octo et triginta numero supra trecentos, cui Theodosius Ephesinus archiepiscopus præfuit. Urbis porro præsulem Constantinum quemdam, qui monachi habitum præferebat ex Sylleæ urbis episcopo constituit. In eo conciliabulo fidei canonem condiderunt de sacris imaginibus evertendis; cui ab omnibus impio consensu ac nefario subscriptum est; eaque religio omnis pueriliter in foro anathemate damnata. Eadem et in Germanum Constantinopolitanum patriarcham dicta sententia est, et Georgium Cyprium, et Joannem Damascenum, cognomento Mansur ». Hujus etiam conciliabuli mentio in libello Synodico, quem Baronius non viderat.

11. *Constantinus patriarcha Constantinop. ejus consilia promovet.* — Rei gestæ seriem fuse refert Baronius ex Actis S. Stephani junioris, monachi et martyris, quæ extat inter Opera S. Joannis Damasceni, quæque a Metaphraste composita sunt, uti supra jam diximus; sed cum a paucis annis in lucem prodierit Vita hujus sancti martyris a Stephano Ecclesiæ Constantinopolitanæ diacono, annis XLII post ejus martyrium conscripta, ut auctor ipsemet testatur, ex ea Annales Ecclesiastici illustrandi: « Proprii operis dignum instrumentum nactus (scilicet diabolus) virum, qui genus et animum ex Syria sortitus (nempe Anastasius patriarcha) magicis præstigiis plurima prodigia patrare existimabatur, hominesque, qui res hujusmodi admirari solent, decipere valebat. Hanc ergo feram Leonis cognominem primum, ut prius scripsimus, adversus sanctarum imaginum adorationem inflammavit. Quamvis vero manifestus hæreticus a Germano veritatis propugnatore, ut antea dictum est, declaratus fuisset: neque sic tamen communis hominum hostis a cœptis destitit. Verum illo e medio sublato, perennisque vermis et æterni ignis facto pabulo, ejus loco impurum illud ipsius germen (Constantinum dico) excitavit, quasi quis direxit ex Achaz Achab, et ex Archelao deteriorem Herodem, adulterii mancipium et præcursoris homicidam. Iste igitur malæ illius radicis arbor, pejores fructus germinans, exitialibus omnis generis venenis in anima congestis, omnes sanctas imagines diruit, evertit, incendit. Cui cum monachi religionis cultores sese opponerent, illis bellum denuntiat. Hinc eorum habitum tenebrarum habitum appellat is ipse, qui animam tenebris involutam gerebat; qui vero sub illo habitu recensebantur, nefandos, id est, memoratu indignos nominabat, quos etiam idololatras ob sanctarum imaginum adorationem vocitabat.

12. *Constantinus patriarcha Constantinop. in monachos concitat.* — « Ille igitur, cum universam sibi subjectam plebem congregasset, propositis vivifico corpore et sanguine Christi intemeratisque lignis, in quibus Christus Deus pro nobis manus extendit, atque etiam inviolatis Evangeliis, per quæ ne omnino quidem jurare nobis præcepit Christus; omnes, inquam, ille jurare et quantum valebant viribus hæc se facturos dicere imperavit: nempe sanctam imaginem se non adoraturos, sed eam idolum vocaturos; communionem ab abbate seu monacho non recepturos, neque vel solam salutem ei daturos: sed contra si imprimis nefandum aliquem et tenebrarum veste inductum obvium habuerint, se illum cum conviciis lapidibus obruturos. O ineptias hæreticas! Sui autem simillimum voce, et moribus, nomine et sententia instrumentum e sacerdotali Catalogo nactus, ut si cui Scripturæ verbis uti placet, Balac Balaam et Joannes Jambrem, illum non Dei et sacerdotum suffragio, sed proprio dolo in Ecclesiam adduxit; ubi cum ambo in ambonem ascendissent, Constantini imperatoris manibus profanus Constantinus, impura, ut ita loquar, diploide et omophorio induitur: (ille, inquam, indignus τοῦ πῖ, sed potius dignus τοῦ φῖ. Namque phatriarcha potius, quam patriarcha Ecclesiæ visus est. Eum interim dignum esse proclamante tyranno. O indignitatem! Armatus præsulis personam gerit: qui bellis et cædibus totus vacaverat, sacerdotis vicem obit: qui a tribus mulieribus flagitiose admissus fuerat, sacerdotum creator seu ordinator constituitur! etc.

13. *Sacræ imagines Constantinopoli evertuntur.* — « Ab hoc igitur impuro pari tanquam nefaria catena connexo edicta per omnes provincias missa sunt, ut locorum præfecti cum episcopis se in imperatoriam urbem conferrent ad celebrandam Synodum contra sanctas et venerandas imagines. Tunc per omnem locum et civitatem apud pios videre erat luctum super luctum et væ super væ: apud impios vero conculcata sacra, vasa immutata, eversas Ecclesias et calce oblitas, eo quod sacris imaginibus ornarentur. Itaque ubi Christi aut Deiparæ et sanctorum venerandæ imagines erant, vel rogo et eversioni tradebantur, vel albario opere obliniebantur: ubi vero erant arbores, vel aves, vel brutæ animantes, vel præsertim satanicæ equitationes, venationes, theatra et curricula depicta: hæc honorifice servabantur et illustrabantur, etc.

14. *Variæ regiones ab hac hæresi immunes.* — « His malis discerpta Christi Ecclesia, delecti pietatis assertores monachi Europæ, Byzantii, Thyniæ, et provinciæ Bithynensis, iique, qui Prussiæ

antra et montes incolebant, simul universi montem Deiferi Auxentii petunt, et ad beatissimum Stephanum, tanquam ad ducem et speculatorem salutarem confugiunt, eum rogandi causa, ut ipsis necessaria ad salutem consuleret. Illum autem propter nova molientem hæresim tristitia et lacrymis demersum repererunt, etc. Ex imo suspirans pater ait : Quandoquidem tres apud nos supersunt partes eorum, qui cum nefaria hac hæresi communionem non habent, vobis auctor sum, ut in illas accurratis. Nullus enim alius locus est draconi subjectus, qui ejus vaniloquentiæ morem non gerat. Illis autem interrogantibus : Quænam illæ partes, pater ? statim ipse pergit : Quæ ad acclive Ponti Euxini versus Scythiæ provinciam jacent, Bosphorus, Cherson, Nicopsis, et quæ in Gotiam Cœlem porriguntur : quæ etiam ad Parthenicum mare sita sunt, ubi Australis sinus trajicitur : item regio, quæ in declivi senioris Romæ jacet, Nicopolitarumque metropolis atque Neapolis, et quæ usque ad Romæ fluvium Tiberim continentur : partes quoque inferiores Lyciæ provinciæ, atque etiam Sileum, Syce, et quæ in Propontide navigabilia sunt, Cyprusque insula, et quæ e regione illius sunt ad Tripolim usque, et Tyrum et Joppem. Quid vero commemorare opus est Romæ, Antiochiæ, et Alexandriæ antistites, qui nefandum Iconoclastarum dogma non solum execrati sunt et anathemate percusserunt ; sed etiam litteris in impium imperatorem illius adstipulatorem invehi non cessarunt, eum apostatam et hæresiarcham appellando. Inter quos etiam honoratissimus et sapientissimus Joannes Damascenus presbyter (quem hic tyrannus Mansur nominabat, nos autem sanctum et deiferum appellamus) eidem scribere, eumque hæreticum blateronem, Mahomet, Iconoclastam, et sanctorum hostem nuncupare non destitit, etc.

15. *Ad illas provincias plerique monachorum sese recipiunt.* — « His pluribusque aliis animæ perutilibus sermonibus a beatissimo Stephano dictis, patres preces lugubres peregere, extremaque salute sancto viro dicta, ad loca securissima profecti sunt ; non martyrii metu, sed tyranni insidiis, suumque ipsorum inexpertum animum veriti, etc. Tunc cernere erat monastico ordine et Nazarico habitu quasi in captivitatem abducto orbatum Byzantium. Ille Pontum Euxinum navigabat : hic Cyprum petebat, alius Romam discedere meditabatur, atque ita propriis monasteriis relictis hospites et advenæ facti sunt. Interim tyrannus augustum intemeratæ Deiparæ templum Blachernense evertit, quod quidem prius muris ornatum erat, ubi picturis exprimebatur Dei ad nos descensus, variaque illius miracula, et facta usque ad ejusdem Assumptionem et sancti Spiritus adventum : atque hoc pacto omnibus Christi mysteriis sublatis, Ecclesiam *pomorum custodiam* et aviarium reddidit, etc. In hoc igitur augustissimo templo sceleratus ille præsidens una cum ejusdem nominis proditore Christi gregis, cæteris sibi subjectis ventris mancipiis episcopis, abominandam Deoque infestam Synodum celebravit, in qua venerandæ imagines simulacra idolica appellatæ sunt, etc. postea Germanum divinum et Orthodoxum Ecclesiæ præsulem ii, qui a Deo abalienati erant, anathemate percusserunt, et ligni cultorem appellaverunt, etc. Porro postquam complures blasphemias evomuissent, atque in sanctos et intemeratam Deiparam hostiliter prodiissent, etc. hi, inquam, e loco ubi sedebant, simul cum populo surgentes, manibus in cælum erectis miserabilem illam vocem ediderunt : Hodie salus mundo ; quia tu, imperator, nos ex idolis redemisti, etc.

16. *S. Stephanus junior in carcerem truditur.* — « Postquam hæc ita acta sunt, cunctique manu subscripserunt et ore confessi sunt, tyrannus, ad quem sancti patris nostri fama pervenerat, unum e præcipuis suis proceribus, virum disertissimum atque ad dicendum et audiendum idoneum, Callistum nomine, patricii dignitate ornatum, eamdemque hæresim apprime edoctum accersivit, cui hæc mandata dedit : Pete Auxentii collem, ibique delitescenti Stephano ex nefandorum caterva persuade, ut Synodo subscribat, etc. Itaque ille confestim in montem se contulit ; cumque collis verticem attigisset, sancto patri mandatum imperatoris ore tulit, eumque pessimus hortabatur, ut imperatorum definitioni subscriberet et assentiretur ». At Stephanus pro sanctarum imaginum adoratione mortem lubentissime sese subiturum respondit. Quod cum imperator accepisset, Callistum patricium cum militibus ad montem misit, qui sanctum virum e cella velociter sublatum in inferius monasterium deportarent. Post aliquot dies « innumerabilem militum multitudinem ad collem S. Auxentii properare imperat, quem ubi recto itinere attigerunt, sancti discipulos disperserunt, monasterium et Ecclesiam igne vastarunt, atque ad ipsum etiam pavimentum in pulverem redegerunt. Sancto autem e sua spelunca abrepto, ad declive maris declinarunt, etc. alii ejus latera virgis verberabant : alii eum in decliviores prærupti loci partes propellebant, etc. denique omni suppliciorum genere illum vexando ad littus pervenere, etc. maritima deinde ora decursa ad sancti Philippici monasterium, quod ad mare urbis Chrysopolis situm est, devenerunt ; cumque ibi sanctum inclusissent, de his quæ gesta erant, certum fecerunt imperatorem, etc.

17. *Decretum contra sacras imagines legitur S. Stephano jun.* — « Postea hæresiarchas, ut ita loquar, et ἐπισκόπους similibus moribus præditos accersivit, nempe Theodosium falsum Ephesi episcopum, novatorem Constantinum Nicomediæ, aliumque Constantinum Nacoliæ episcopos, cum Sisinnio Pastila, et Basilio Tricacabo, atque palatii facundissimis Callisto, de quo supra, et Comboconone scriniorum magistro, et Mansura secta Saraceno, quos omnes ad archiepiscopum nomine et moribus sui simillimum misit, ut simul ad supradictum mo-

nasterium Chrysopolitanum proficiscerentur, etc. Itaque illi falsæ Synodi definitione secum accepta, e patriarchæ domo digressi sunt, et supradictum monasterium petierunt, etc., statimque sanctum ad se adduci imperant, etc. quem ubi conspexere Deo invisi viri, lacrymati sunt, etc. verum Callistus et Comboconon silentium imposuerunt profano Constantino (episcopo nempe Nicomediensi) ipsique ad sanctum dixerunt : E duobus quæ proponimus alterum tibi eligendum est, vel cedere et subscribere, vel si id renues morti tradi, tanquam rebellem legi patrum et imperatorum, quos Deus ipse docuit. Quibus verbis respondit sanctus : Attende, domine patricie, mihi vivere Christus est, et mori pro sancta ejus imagine lucrum et gloria, etc. verumtamen legatur vestræ Synodi definitio, ut perspiciam quid rectum contineat ad divinas et venerandas imagines evertendas.

18. *S. Stephanus junior damnat Decretum contra sacras imagines factum.* — « Illico Constantinus Nacoliæ episcopus aperto codicillo ita legit : Definitio sanctæ et OEcumenicæ septimæ Synodi (ita eam vocarunt Iconoclastæ). Tunc sanctus silentio manu ei indicto exclamavit : O amentiam ! postquam a mendacio incœpistis, illudque per totam vestram novam molientem vaniloquentiam in præsidium adhibuistis, in idem desiistis, o Christianorum calumniatores ! quomodo enim sancta illa est Synodus, quæ sancta polluit ? Annon sancta a vobis conculcata sunt ? Annon apud ipsam Synodum vestram viri Christi amantes quemdam episcopum accusaverunt, sanctum incorruptorum Dei mysteriorum discum conculcasse, eo quod venerandas Christi ejusque Matris et Præcursoris expressas ferret imagines : vos vero conculcationis crimen imaginibus magis facientes, illum sacerdotio fungi probastis ; illos autem Christi amantes viros a vestra communione separastis, eos cultores idolorum appellando. Quid sceleratius ? Annon sacra pepla confregistis, et penitus sustulistis ? qui ergo vestra Synodus sancta appellabitur ? Annon ex omnibus sanctis, justis, Apostolis, martyribus sancti vocabulum expunxistis, et dogma condidistis dicendo : Quo vadis ? Ad Apostolos. Unde venis ? Ex quadraginta martyribus. Ubi es ? Apud martyrem Theodorum et martyrem Acacium, et similes ? Annon hæc vestra doctrina est ? Quomodo ergo vos, qui sancta profanastis, sanctum constituistis ? o dementiam !

19. *Synodus contra sacras imagines contraria Synodis generalibus.* — « Quanam etiam ratione vestram Synodum OEcumenicam dicitis, quam neque approbavit Romanus Pontifex (quanquam canone præscribitur res Ecclesiasticas absque papa Romæ constitui non debere) neque Alexandrinus, ut verum fatear, neque Antiochenus, neque Hierosolymitanus ? ubi enim illorum libelli, ut falsa vestra Synodus OEcumenica prædicetur ? quomodo porro SEPTIMAM nuncupatis, quæ sex priores non est secuta ? namque omne septimum sequitur post primum, secundum, tertium, quartum, et quintum ; et consequenti serie post sextum, septimum. Vos vero, qui sex Synodorum traditiones antiquastis, quonam titulo vestram Synodum SEPTIMAM nominetis, ignoro. Tricacabo autem interrogante : Quid ergo ex sex sanctis OEcumenicis Synodis abrogavimus ? Respondit sanctus : Annon in sacris templis sex sanctæ Synodi congregatæ sunt ? prima Nicææ in templo sanctæ Sophiæ ; secunda Constantinopoli in templo sanctæ Irenes ; tertia Ephesi in templo Theologi (id est, S. Joannis Evangelistæ) ; quarta in nostra Chalcedonensi metropoli, in templo celeberrimæ Euphemiæ ; quinta iterum et sexta Constantinopoli, illa in templo S. Sophiæ, hæc in sacro palatio, in ea parte quæ Trullus dicitur, quam nos Oatum vocamus. Annon in illis omnibus templis imagines sculptæ erant, quas Patres approbavere et adoravere ? dic, episcope. Quo fatente ita se rem habere, justus sublatis ad cælum oculis, magnoque gemitu e corde emisso, extensis manibus dixit : Si quis Dominum nostrum J. C. in imagine secundum humanitatem circumscriptum non adorat, anathema sit, et cum illis censeatur, qui clamavere : Tolle, tolle, crucifige eum. Hac sancti libertate obstupefacti illi susurrones, cum sermonem adhuc producere vellet, surgunt, eumque tantum includi jubent. Ipsi autem pudore suffusi ad imperatoris aulam remigrarunt ». Hæc occasione Actorum Pseudo-OEcumenici Concilii ; accidere enim anno DCCLXIII ante S. Stephani martyrium, de quo suo loco.

20. *Episcopi Orthodoxi excommunicantur ab Iconoclastis.* — Baronius a num. 32 ad 36 refert ex Actione VI secundæ Synodi Nicænæ OEcumenicæ defensionem Georgii episcopi Orthodoxi, in quem Iconomachi anathema dixere, sicuti et in Joannem Damascenum, ac in Germanum episcopum Constantinopolitanum. Hæc enim in eadem Actione de illo leguntur : « Georgius autem cui patria Cyprus, civiliter in hac vita degens, Christum Deum, qui nobis suam dispensationem scriptam reliquit, imitatus, non fuit contentiosus, non clamosus, non calumniator, non redditor conviciorum : ab aliis vexatus non minabatur ; qui illum ad maxillam verberabat, exhibebat huic confestim et alteram : qui cogebat eum ad milliarii unius iter, adjecit duplum, jugum Dei a juventute portavit, optimum ratus secundum Prophetam sedere in solitudine ». His subjungit Baronius : cujus autem fuerit iste episcopus civitatis, non dicitur. Est mentio in Menologio Basilii imper. die XVIII Aprilis de Georgio episcopo Antiochiæ Pisidiæ, de quo inter alia ista : « Postquam diaboli consilio fuit Iconomachorum hæresis exorta, et omnes episcopi ab imperatore juberentur Constantinopolim petere : venit et ipse, et cum sanctorum cogeretur imaginum adorationem negare, nec assentiretur, in exilium missus fuit, etc. » Ita Baronius. Verum Allatius in Diatriba *de Georgiis* ex iisdem verbis Concilii Nicæni colligit, qui ibi laudatur, non fuisse episcopum ; sed

solum monachum, aut ad summum hegumenum monachorum. Quomodo enim episcopalem titulum Epiphanius diaconus, qui laudata verba in Concilio Nicæno protulit, prætermisisset; cum Synodus episcopatus ejus præcipuam rationem habitura fuisset. *Georgius* itaque Pisidiæ in Asia minore episcopus, diversus est a Georgio cognomine Cyprio, quem una cum sancto Germano patriarcha, et Joanne Damasceno damnavit Pseudo-Synodus hoc anno celebrata. Henschenius ad diem IX SS. mensis Aprilis, quo sanctus *Georgius* episcopus Antiochiæ in Pisidia colitur in Martyrologio Romano (licet in Menologio Basilii imper. inscribatur ad diem XVIII ejusdem mensis), recte censet imperatorem illum, qui episcopos omnes Constantinopolim accersivit, ut tradit idem Basilius, sibique adversantes exiliis carceribusque mulctavit, fuisse *Leonem Armenum*, qui sæculo sequenti novam adversus imaginum cultores persecutionem suscitavit. Diversus est itaque *Georgius Cyprius* sacrarum imaginum defensor sub Copronymo a *Georgio episcopo Pisidiæ*, sub Leone Armeno in exilium misso, ideoque cavendum, ne qui in posteriori persecutione, cum iis qui in priori passi sunt, confundantur, et vice versa.

21. *Moritur S. Burchardus Wirziburgensis episc.* — Hoc anno *sanctus Burchardus* episcopus Wirziburgensis primus « in gaudium Domini sui comitibus educitur Angelicis quarto nonas Februarii », inquit Egilwardus, qui Vitam ejus recitatam a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 2 conscripsit, sed cum multis anachronismis, quod ante sæculum undecimum non vixerit. Mabillonius aliam Vitam ab anonymo, quem suspicatur floruisse ineunte sæculo X, exhibet; sed in ea nec dies, nec annus ejus mortis memorantur. Cum tamen sanctus Luidgerus in Vita sancti Gregorii abbatis Wirziburgensis, de sancti Bonifacii discipulis loquens scribat : « Wigbertus et Burghardus, ante magistrum migrarunt a sæculo », et sanctus Bonifacius die V mensis Junii sequentis Christi anni martyrium fecerit, ac Egilwardus lib. 2 Vitæ sancti Burchardi testetur, eum ante mortem sibi successorem substituisse sanctum *Megingaudum*, præsentibus legatis Pippini regis, *necnon et Moguntini metropolitani Lulli*, postea episcopatum abdicasse, et assumptis sex tantum monachis secessum petiisse, ubi *non multo post* animam Deo reddidit, liquet *S. Burchardum* non alio, quam currenti anno vita functum esse; non recte Mabillonium citatum mortem ejus cum anno DCCLI alligasse; et Cointium, qui hoc anno mortem ejus consignavit, perperam scripsisse *Burchardum* anno DCCLI, ut ibidem videre est num. 56 et seqq. episcopatum dimisisse. Cum enim *sanctus Lullus* anno tantum superiori sancto Bonifacio in episcopatum Moguntinensem successerit, idque post diem XII mensis Martii, ut ex dictis ibidem constat, neque ejus abdicatio, neque ejus mors ante eum Christi annum contingere potuere. Mabillonium et Cointium Marianus Scotus in Chronico et Trithemius in viris illustribus ordinis sancti Benedicti, qui Burchardi pontificatum novem annorum spatio circumscribunt, decepere. Hinc enim alter cum anno DCCLI demortuum, alter vero eo anno episcopatum dimisisse, et triennio post vitam cum morte commutasse intulere. At cum *Burchardus* exeunte anno DCCXLI aut sequenti ineunte Wirziburgensis seu Herbipolitanus episcopus dictus fuerit, ut tam Mabillonius, quam Cointius scite statuerunt, manifestum est Marianum et Trithemium falsos esse, et *Burchardum* duodecimum saltem sedis annum inchoasse. Baronius anno DCCXCI, num. 7, mortem ejus recitat, ab Egilwardo in errorem illum inductus.

22. *Reliquias S. Kiliani et sociorum transtulit.* — *Burchardus* reliquias sanctorum *Kiliani* et sociorum ejus martyrum transtulit, ut suo loco ostendimus, et duas Basilicas in ejus honorem construxit, ac cœnobium, quod nunc *monasterium S. Burchardi* appellatur, cum in sua fundatione vocatum fuerit monasterium sancti Andreæ Apostoli. Colitur Herbipoli die XIV Octobris, ad quem etiam diem inscriptus est Martyrologio Romano, ubi Baronius in Notis perperam asserit, eum consecratum fuisse episcopum a Zacharia papa, sedisse annos XL, et obiisse anno Domini DCCXCI, quæ accepit ab Egilwardo, qui in tribus illis capitibus, sicuti et in quibusdam aliis, fœde erravit, ut nunc inter omnes convenit.

23. *Obitus Cuthredi regis Saxonum Occidentalium.* — Huntindoniensis in lib. 4, pag. 34, narrata insigni victoria, quam Cuthredus Occidentalium Saxonum rex de Ethelbaldo Merciorum rege reportavit anno XIII regni sui, ait : « Anno sequenti, Cuthredus rex magnus et excelsus, tot prosperitatibus et victoriis potitus, mortis inclementia lætitiam finivit. Sigebertus, regis prædicti cognatus, successit ei; sed brevi tempore regnum tenuit. Nam ex prædecessoris sui eventibus tumefactus et insolens, etiam suis intolerabilis fuit ». Subdit Huntindoniensis, Sigebertum regem *in principio secundi anni regni sui* unanimi consensu expulsum fuisse a regno, et *Kinevulfum* seu *Kenulfum* juvenem egregium de stirpe regia electum in regem, et non multo post *Sigebertum* a porcario quodam interfectum. *Cuthredi* regis mortem etiam hoc anno consignat uterque chronographus Saxo, ideoque Kenulfi initium ab anno sequenti repetendum.

24. *Obitus S. Hucberti episcopi Leodiensis.* — Baronius num. 12 narrat mortem *S. Hucberti* episcopi Leodiensis, sed in Appendice ad præsentem annum, hanc opinionem jure merito retractavit, ejusque mortem ad annum DCCXXVIII retraxit, quam tamen ad annum DCCXXVII pertinere, eo Christi anno ostendimus.

25. *Moritur Abdalla califa.* — Elmacinus lib. 2 Hist. Saracen. testatur, *Abdallam Saffahum* Saracenorum califam obiisse « an. Arabum CXXXVI, die solis decimo tertio Dulhuggiæ », ideoque currentis Christi anni die nona Junii, quæ Dominica-

lis fuit, postquam imperasset annos quatuor et menses novem, ut habet idem Elmacinus. Hunc excepit *Abugiafar Almansor* frater ejus, XXIII Saracenorum califa. Porro *Abdalla* primus califa fuit e familia Abbasidarum, e qua plures alii prodiere.

26. *Finis Chron. Isidori Pacensis.* — *Isidorus* episcopus Pacensis primus ex quinque veteribus regum Hispaniæ scriptoribus, a Sandovallio anno MDCXV publicatis, ideo a Baronio non visis, hoc anno Chronicon suum absolvit, ut ostendit clausula ab eo ad finem operis sui subjuncta : « Fiunt igitur ab exordio mundi usque ad Æram cœptam septingentesimam nonagesimam secundam, anno imp. Const. X, etc. » scilicet usque ad præsentem Christi annum, quem præsul optimus, sed chronologiæ imperatorum, etiam qui suo sæculo vixere, parum peritus, male copulat cum anno Constantini Copronymi X, quem ait Leoni Isaurico patri successisse anno Æræ Hispanicæ DCCLXXXII, qui Christi est septingentesimus quadragesimus quartus. Quare miror, Marcam in Historia Bearniæ lib. 2, cap. 1 et seqq. asserere hoc in Chronico temporum supputationem valde exactam esse, sed aliquos errores librariorum culpa in illud irrepsisse. *Isidorus* enim non tantum imperatorum, sed etiam califarum, eorum præsertim, qui ante Hispaniarum invasionem vixere, annos plerumque perperam collocavit. In Codice Mazarineo, a me sæpe laudato, aliæque ejus Chronici correctiones exhibentur, sed paucissimæ quæ ad chronologiam spectent, argumento hos errores illi attribuendos. Illud tamen opus magni faciendum ; cum auctor episcopus professione, et testis oculatus fuerit, qui ideo certius aliis Ecclesiæ Hispanicæ statum per infelicia illa tempora edocere non potest. Orditur autem *ab Æra* DCCLIII, seu ab anno Christi DCCXV.

27. *Cujus urbis Isidorus fuerit episcopus.* — Cujus urbis episcopus fuerit, inter viros doctos non convenit ; cum plerique velint in antiqua Lusitania fuisse urbes duas *Pacis* nomine appellatas, quarum alia fuerit *Pax Julia*, a Ptolomeo ac Plinio memorata ; alteraque *Pax Augusta* a Strabone lib. 3, *Pezaugusta*, seu, ut ejus voce utar, πεζαυγούστα vocata. Sandovallius et post eum Marca loco laudato, Isidorum episcopum *Pacis Augustæ* fuisse sine hæsitatione pronuntiant, supponuntque eam urbem fuisse, quam hodie vulgo *Badajoz* Hispani appellant ; cum tamen duas olim in Lusitania urbes *Pacis* nomine dictas extitisse non probent. Gaspar quidem Varrerius in sua Lusitaniæ Chronographia conatur ostendere *Pacem Juliam* et *Pacem Augustam* duas diversas urbes fuisse ; verum Andreas Resendius vir eruditissimus Epistolam dedit ad Joannem Vasæum, in qua multis argumentis docet, eamdem esse *Pacem Juliam* Ptolomei ac Plinii cum *Pace Augusta* Strabonis, quibus convictus non dubito, quin Isidorus episcopus fuerit Pacis Juliæ, lingua vulgari *Beja* dictæ, quæ cum olim eadem fuerit cum *Pace Augusta*, diversa omnino est ab urbe *Badajoz*, et Anam Fl. in Extremadura hodierna posita, et ducentis circiter annis post Isidori mortem condita. Porro Arabes, qui in suo alphabeto non habent nec P nec X, *Pacem* appellant *Basha*, vel *Bajora*, uti apud geographum Nubiensem pag. 156 edit. Latin. L in R mutatur, ut in more Arabes habent.

28. *Nonnisi diu post ejus mortem civitas Badajoz episcopalis facta.* — Urbem vero *Badajoz* vulgo appellatam sæculo decimo, ideoque longe post *Isidori* mortem, ædificatam fuisse testantur Ebnalgoutia Arabs, qui prodit, sub finem vitæ Ameræ *Mahumetis* regis Cordubensis magna dissidia inter Musulmannos Hispanos exorta. Inter alia *Abderrhamanus* quidam Merovani filius et rebellium caput, post aliqua certamina Ameram ad petendam pacem coegit, obtinuitque, inquit Ebnalgoutia, « ut sibi cederetur regio territorii urbis Basheril (ad Anam fluvium) ibique tributis non obnoxius, et a quacumque auctoritate independens sedem figere posset, ita ut (tanquam dominus absolutus) urbes ædificaret, et ad oram fluvii (nempe Anæ) ædificavit Batalios ». Urbs *Basheril,* alias caput provinciæ, non amplius existit, et vicinitate oppidi *Batalios*, hodie *Badajos*, periisse videtur. Varrerius mox citatus scribit, Arabas Maurosque vocare *Pacem Augustam* (*hodie*, inquit, *Badajoz dictam*) *Baxagus*. Sed summopere fallitur ; non enim *Baxagus*, sed *Batalios*, urbs, unde Badajos corruptione linguæ originem trahit, vocata. Legatur geographus Nubiensis citatus pag. 153, ubi vox illa semel et iterum memoratur. Sed non solum is geographus ; verum etiam Noweirius et Ebnalgoutia cum aliis scriptoribus Arabibus ac Mauris illud oppidum *Batalios* nominant ; et Rodericus in Hist. Arab. cap. 47, loquens de Josepho Mauro, qui sæculo undecimo Marochianum regnum fundavit, ait : « In campo Zalla, quæ prope Badalloz cum Adelfonso rege acriter dimicavit ». Hispani enim *Badaillos*, ubi nos Batalios, pronuntiant. Ex quibus tandem omnibus sequitur, non solum *Isidorum* civitatis *Badajoz*, quæ hodie episcopalis est, episcopum non fuisse ; sed etiam episcopos, qui in Conciliis Hispanicis aliisque monumentis Pacenses appellantur, non in civitate *Badajoz*, ut Garsias Loaysa in Conciliis Hispaniæ, aliique viri docti passim interpretantur, sed in civitate *Beja*, quæ sola Pax Julia et Pax Augusta appellata fuit, quæque nunc episcopali sede non decoratur, sedisse. Quæ occasione Isidori episcopi Pacensis notanda fuere.

STEPHANI III ANNUS 4. — CHRISTI 755.

1. *Aistulpho negante pacta servare, Stephanus Pipinum per litteras iterum compellat.* — Redemptoris annus septingentesimus quinquagesimus quintus sequitur, idemque octava Indictione notatus, quo Aistulphus Longobardorum rex fœdifragus atque perjurus, nullam habens rationem conventorum pactorum cum Pipino rege Francorum pro restituendis, quæ ab Ecclesia Romana violenter abstulerat, hoc anno comparato exercitu ad Romanæ Urbis obsidionem properat, ingenti exæstuans adversus Romanum Pontificem odio, quod ejus causa Pipinus in Italiam descendisset, bellum gessisset, vicissetque et ad ea restituenda Romanæ Ecclesiæ promittere coegisset. Furens itaque animo, spiransque vindictam, ad ruinam Urbis et excidium sanctæ primariæ civitatis advenit. Dixit inimicus[1]: « Persequar, comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea, evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea ». De his acturi, res ipsas quo gestæ sunt ordine referemus. Simul ac igitur Pipinus cum exercitu est regressus in Gallias, Aistulphus solutus timore, nec glebam quidem eorum quæ abstulerat, reddere voluit Romanæ Ecclesiæ, quam et novis exagitare vexationibus cœpit. Ista videns et patiens Stephanus papa, mox legationem misit ad eumdem Pipinum Francorum regem, cui et has etiam litteras dedit ex Vaticana Bibliotheca depromptas, his verbis :

2. « Dominis excellentissimis filiis Pipino regi, et nostro spirituali compatri, seu Carolo et Carolomanno regibus, et utrisque patriciis Romanorum, Stephanus papa.

« Providi et sapientissimi Salomonis prophetica ita fertur assertio[2] : Nomen bonum super misericordiam. Nomen quippe bonum est, fidem, quam quis pollicitus fuerit, immaculato corde et pura conscientia custodire et operibus implere. Nomen enim bonum est, totis viribus ad exaltationem sanctæ Dei Ecclesiæ, per quam et salus Christianorum existit, decertare. Bonum enim inter omnes gentes de vobis exiit nomen, si operibus fuisset impletum. Redemptor namque noster misericors et multum miserator Dominus, illis propitiator existit, quos omnino tota mentis integritate fideles et defensores sanctæ suæ Ecclesiæ cognoverit. Qualis remuneratio aut merces sub cælo existimanda et coæquanda est ad eam, quæ pro defensione Dei Ecclesiæ et domus beati Petri est rependenda ? Ideo namque excellentissimam et Deo protectam bonitatem vestram super turbas populorum et multarum gentium, idem Rex regum et Dominus dominantium salvos vos instituit, ut per vos sancta Dei Ecclesia exaltetur. Potuerat namque alio modo, ut illi placitum fuisset, sanctam suam vindicare Ecclesiam, et justitiam sui principis Apostolorum exigere. Sed quia mentem et conscientiam vestram, a Deo protecte spiritualis compater et dulcissimi filii, probare voluit : ideo nostram infelicitatem ad vos pervenire præcepit.

3. « Tradidimus enim corpus et animam nostram, in magnis laboribus viam spatiosam et longinquam provinciam, valde fisi in vestra fide, per Dei nutum illic profecti sumus, afflicti nive et frigore, æstu et aquarum inundatione, atque validis fluminibus ac atrocissimis montibus, seu diversis periculis. Etenim dum vestris mellifluis obtutibus præsentati sumus, omnes causas principis Apostolorum in vestris manibus commendavimus. Quandoquidem inspirati a Deo, aurem petitionibus nostris accommodare dignati estis : et vos beato Petro polliciti estis ejus justitiam exigere, et defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ procurare, et ut vere fideles Deo, pura mente pro defensione Ecclesiæ Dei properastis ad dimicandum. Sed omnipotens Dominus, qui conterit bella ab initio, qui superbos humiliat et humiles exaltat, illico justitiam (victoriam) beati Petri vestræ bonitati et omnibus Christianis demonstravit : et tale præfulgidum miraculum ostendit, quale omnino gloriosum est referendum. Illi enim inimici Dei et sanctæ Ecclesiæ, qui in sua ferocitate confidebant[1], veloces pedes habentes ad effundendum sanguinem, super brevem nume-

[1] Exod. xv. — [2] Eccl. vii.

[1] Psal. xiii.

rum populi vestri irruerunt : et ita per manum beati Petri omnipotens Dominus victoriam vobis largiri dignatus est, ut illi, qui innumerabiles existebant, a paucis hominibus fuissent interempti : et humiliati sunt ipsi inimici beati Petri usque ad terram, et ita timorem et tremorem in illis Dominus immisit per intercessionem beati Petri, ut ad nihilum devenirent. Non enim gladius hominis, sed gladius Dei est, qui pugnat.

4. « Videns namque suam deceptionem[1] iniquus Aistulphus rex, cum suis a Deo destructis judicibus per blandos sermones, et suasiones, atque sacramenta illuserunt prudentiam vestram, et plus illis falsa dicentibus, quam nobis veritatem asserentibus credidistis. Magno namque dolore et tristitia, excellentissimi filii, cor nostrum repletum est. Cur minime bonitas vestra nos audire voluit ? Omnia denique, quæ per Dei visionem vobis locuti sumus, veraciter ediximus, et jam patefacta sunt, ut facta ipsa demonstrant. Etenim sicut primitus Christianitati vestræ ediximus, iniquus Aistulphus rex, ingresso in ejus perfido corde diabolo, omnia per sacramentum quæ beato Petro per vestros missos restituenda promisit, irrita fecit, et nec unius palmi terræ spatium beato Petro reddere voluit. A die enim illo, quo a mellitlua bonitate vestra separati sumus, tantum nos affligere et tribulare nisus est, quantum non potest os hominis enarrare. In magna namque despectione sanctam Dei Ecclesiam, et nostram humilitatem, et vestros missos habere visus est. Quia etiam et ad propriam nostram animam auferendam mala ejus imperatio et submissio facta est. Quid multa dicimus? tantum nos tribulavit, quia (ut) etiam, si dici potest, et ipsi lapides pro nobis flerent. Tamen omnia vester consiliarius Wolradus (Fulradus) presbyter et abbas, una cum suis sociis, si Deum præ oculis habent, vobis enarrare possunt. Non enim jam reddere, ut constituit, propria beati Petri voluit : sed etiam scamaras atque deprædationes, seu devastationes in civitatibus et locis beati Petri facere sua imperatione non cessavit, nec cessat.

5. « Oblitus quippe est Domini, qui fecit eum, et fidem Christianam transgressus est. Quomodo ulterius credendus est aut ipse, sive ejus consentanei, cum in tanta Dei mysteria sacramenta præbuerunt, et noluerunt observare? Vere enim omnia vobis prædiximus de ejus impii regis falsitate et mendacio. Et quemadmodum diximus, manifestata sunt vobis, et perjurium ejus declaratum est. Pro quo peto vos, excellentissimi et a Deo protecti filii, et nimis obsecro, doleat vobis pro sancta Dei Ecclesia et beati Petri causa ; et quæ per donationem beato Petro offerenda promisistis, ei possidenda contradere debeatis. Mementote, et semper in vestris præcordiis firmiter tenete, quod promisistis eidem Janitori regni cælorum. Nulla jam vos seducat suasio, aut acceptilatio. Considerate quam fortis existit exactor idem princeps Apostolorum beatus Petrus. Videte, omnia quæ ei promisistis, et per donationem offerenda polliciti estis, contradere festinate, ut non lugeatis in æternum, et condemnati maneatis in futura vita. Vita enim hujus mundi brevis est, et sicut umbra declinat, et sicut vestimentum inveterascit. Illam vitam æternam, quam vobis beatus Petrus pro sua causa et justitia promisit, tota mente et integro corde quærite.

6. « Decertate bonum opus, quod cœpistis, implere : et quæ per donationem manu vestra confirmastis, protectori vestro beato Petro reddere festinate. Quoniam scriptum est[1] : Melius non vovere, quam vovere et votum non reddere. Sciatis enim, quia sicut chirographariam vestram donationem princeps Apostolorum firmiter tenet, ita necesse est ut ipsum chirographum expleatis : ne, dum justus Judex ad judicandum vivos et mortuos, et sæculum per ignem advenerit in futuro judicio, idem princeps Apostolorum idem chirographum demonstrans nullam habere firmitatem, districtius cum eo faciatis rationes : sed magis explete quod promisistis velociter, ut iterum vitam æternam, quam ab ipso principe Apostolorum promissam habetis, possideatis. Conjuro vos, excellentissimi et a Deo protecti filii, per Deum omnipotentem, qui continet omnia sua potentia, et per sanctam ejus Matrem gloriosam semper Virginem Mariam Dominam nostram, atque per Virtutes cælorum, et per beatos principes Apostolorum Petrum et Paulum, atque per tremendum judicii diem, ubi omnes constricte ad reddendam de nostris factis rationem assistere habemus, ubi nulla est ingeniosa excusatio : velociter et sine ullo impedimento, quod beato Petro promisistis per donationem vestram, civitates et loca, atque omnes obsides et captivos beato Petro reddite, vel omnia, quæ ipsa donatio continet. Quia ideo vos Dominus per humilitatem meam, mediante beato Petro, unxit in reges, ut per vos sancta sua exaltetur Ecclesia, et princeps Apostolorum suam suscipiat justitiam.

7. Magnum desiderium est in nostro corde vestros mellifluos vultus adspicere, et de vestræ jucunditatis lætitia gaudere, juxta quod sapientissimus ait Salomon[2] : Per vicos et plateas quæsivi quem dilexit anima mea. Et certe quos diliximus, per Dei jussionem invenimus, et quos desideravimus, amplexi sumus : pro quo diffusa est super vos benedictio et gratia beati Petri, ut Domini fuit provisio. Quod nullus de vestris parentibus meruit suscipere, vos suscepistis : et princeps Apostolorum præ cæteris regibus et gentibus vos suos peculiares faciens, omnes suas causas vobis commisit. Et vos reddetis rationem Deo, quomodo pro justitia ipsius Janitoris regni cælorum decertaveritis. Cunctus namque noster populus Reipublicæ Romanorum magno dolore et amarissimis lacry-

[1] Deest in alio exemplari.

[1] Eccl. IV. — [2] Cant. III.

mis una nobiscum tribulatur, pro eo quod cum ad tam longam et spatiosam provinciam properavimus, et præ fastidio validi itineris caro nostra minuta est, sic vacui et infructuosi sine effectu justitiæ reversi sumus. Attamen nos infelices juxta Dominicum præceptum egimus, et omnes causas beati Petri vobis commendavimus: et vobis pertinet hoc sive ad peccatum, sive ad mercedem. Nam et omnes gentes ita firmiter tenebant, quod beatus Petrus nunc per vestrum fortissimum brachium suam percepisset justitiam: et factum non est, et in magno cordis stupore de hoc omnes evenerunt.

8. « Sed peto excellentissimam bonitatem vestram, ut vituperium hoc a gentibus extollatis: et omnibus fidem vestram operibus ostendite, eo quod fides, ut scriptum est[1], sine operibus otiosa est. Cum qua enim fiducia, aut fortitudine ad expugnandos inimicos vestros pergere potestis, si justitiam beatri Petri, ut promisistis et initiastis, non perfeceritis? Si enim ut cœpistis, operibus adimpleveritis, eritis semper victores et fortissimi super vestros inimicos, et præsens regnum per multorum annorum spatia cum bona possidebitis fama, et vitam percipietis æternam. Tanto operi direximus ad vos Wilharium reverendissimum et sanctissimum fratrem et coepiscopum nostrum et fidelem, qui vobis omnia de nostra tribulatione et causa beatri Petri proprio ore enarret. Cui in omnibus credere debeatis, et exitum bonum in causa beati Petri ponere. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat. Bene valete ». Hactenus litteræ Stephani papæ ad Pipinum regem et filios ejus.

9. *Obsidionem Urbis minitante Aistulpho novæ litteræ deprecatoriæ Stephani ad Pipinum.* — Sed quid præterea Aistulphus post hæc? Non solum negavit perfidus reddere quæ erant Ecclesiæ, sed et quæ reliqua essent, est conatus invadere, studens totis viribus et ipsa potiri Urbe, si licuisset: cujus rei gratia, ut hoc perficeret, ex omnibus gentibus sibi subditis prævalidum comparavit exercitum, atque exæstuans furore barbarico, ad obsidionem properat Urbis. Id quidem ex litteris ab eodem Stephano ad ipsum Pipinum tunc scriptis, paulo post hic recitandis, apparet. De ipsa autem Urbis obsidione, quæ Anastasius habet, primum hic describamus, qui ait: « Post aliquanta temporum spatia furore vehementi repletus adversarius ille et suæ animæ inimicus Aistulphus, Deo sibi contrario, quæ promiserat minime adimplevit; sed etiam generalem faciens commotionem, cum universo regni sui Longobardorum populo contra hanc Romanam advenit Urbem, quam per trium mensium spatia obsidens, atque omni circumdans parte, quotidie eam fortiter expugnabat; omnia extra Urbem posita ferro et igne devastans, atque funditus demolitus consumpsit, imminens vehementius idem pestifer Aistulphus, ut hanc Romanam capere posset Urbem. Nam et multa corpora sanctorum, effodiens eorum sacra cœmeteria, ad magnum animæ suæ detrimentum abstulit.

10. « Hæc itaque impie ab eodem Aistulpho gesta quanto citius sæpe dicti Francorum innotuerunt regis in aures. Sed et beatissimus Pontifex per marinum (maritimum) iter suos ordinans, ad eum in Franciam dirigit missos una cum quodam religioso viro Warnerio nomine, qui ab eodem Francorum rege huc Romam directus fuerat, et cuncta, quæ gesta sunt, et quæ crudeliter tyrannus ille peregit Aistulphus subtili fictione, suis Apostolicis relationibus sæpe fato Christianissimo et Dei cultori Pipino Francorum intimavit regi, adjurans eum fortiter firmiterque sub divina diei judicii obtestatione, ad cuncta, quæ beato Petro pollicitus est, adimplenda ». Extant ipsæ litteræ datæ quinquagesimo quinto obsidionis die, ut in eis apparet; quæ sic se habent:

« Dominis excellentissimis, Pipino, Carolo et Carolomanno « tribus Regibus[1] », et nostris Romanis patriciis, seu omnibus episcopis, abbatibus, presbyteris et monachis, seu gloriosis ducibus, comitibus, vel cuncto exercitui regni et provinciæ Francorum, Stephanus papa et omnes episcopi, presbyteri, diaconi, seu duces, chartularii, comites, tribumtenentes, et universus populus et exercitus Romanorum, omnes in afflictione positi.

11. « Quanta luctuosa et amarissima tristitia circumvallati, quantaque anxietate atque angustia coarctati simus; et quantas, crebrescentibus continuis malis, oculi nostri destillantes profundant lacrymas: credimus quod et ipsa omnium elementorum segmenta enarrent. Quis enim harum tribulationum conspector non lugeat? Quis auditor harum nobis inhærentium calamitatum non ululet? Quamobrem cujusdam bonæ mulieris Susannæ pudicæ verba loquamur[2]: Angustiæ nobis undique, et quid agamus ignoramus. O Christianissimi, ecce venerunt nobis dies angustiæ, præsto sunt dies fletus et amaritudinis: quando, quod timebamus a Longobardis, evenit. Pro quo angustiati, afflicti, et ex omni circumquaque parte circumdati ab eorum nequissimo Aistulpho rege et gente, cum Propheta Dominum deprecantes dicimus[3]: Adjuva nos Deus salutaris noster, et propter honorem nominis tui libera nos. Et rursum[4]: Apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium nostrum. Ecce enim cognitum habeas, quomodo pacis fœdera a præfato impio Aistulpho rege et ejus gente dissipata sunt; et qualiter nihil juxta, ut constituit, et per vinculum sacramenti confirmatum est, valuimus impetrare. Et jam quia nullum augmentum nobis factum est, et in ipsis Januarii (Junii) kalendis cunctus ejusdem Longobardorum exercitus e Tusciæ partibus in hanc civitatem Romanam conjunxerunt et resederunt juxta portam beati Petri,

[1] Jacob.

[1] Deest in alio exemplari. — [2] Dan. XIII. — [3] Psal. LXXVIII. — [4] Psal. XXXIV.

atque beati Pancratii, et Portuensem. Ipse vero Aistulphus cum aliis exercitibus conjunxit ex alia parte, et sua fixit tentoria juxta portam Salariam et cæteras portas. Et sæpius nobis dixerit: Aperite mihi portam Salariam, et ego ingrediar civitatem: et tradite mihi Pontificem vestrum, et patientiam ago in vobis. Sin minus videte, ne muros evertens, uno vos gladio interficiam, et videam quis vos eruere possit de manibus meis.

12. « Sed et Beneventani omnes generaliter se in hanc Romanam Urbem conjungentes, resederunt juxta portam beati Joannis, et beati Pauli Apostoli, et cæteras istius Romanæ Urbis portas. Et omnia extra portam prædia longe lateque ferro et igne consumpserunt: domos omnes comburentes pæne ad fundamenta destruxerunt, Ecclesias Dei incenderunt, et sacratissimas sanctorum imagines in ignem projicientes, suis gladiis consumpserunt. Et munera sacra, id est, corpus Domini nostri Jesu Christi in suis contaminatis vasis, quos folles vocant, miserunt: et cibo carnium copioso saturati, comedebant eadem munera. Velamina altarium, Ecclesiarum Dei omnia ornamenta (quod nimis crudele dici est) auferentes in propriis utilitatibus usi sunt. Servos Dei monachos, qui pro officio divino in monasteriis morabantur, plagis maximis tundentes laniaverunt: et sanctimoniales feminas, atque reclusas, quæ ab infantia et pubertatis tempore pro Dei amore sese clausuræ tradiderunt, abstrahentes cum magna crudelitate polluerunt; quin etiam et in ipsa contaminatione alias interficere nisi sunt.

13. « Et omnes domos cultas beati Petri igni combusserunt, vel omnium Romanorum (ut dictum est) domos comburentes extra Urbem funditus destruxerunt, et omnia peculia abstulerunt, et vineas ferro ad radices absciderunt, et messes conterentes omnino devoraverunt: et neque domui nostræ sanctæ Ecclesiæ, neque cuiquam in hac Romana Urbe commoranti spes remansit vivendi, quia (ut dictum est) omnia ferro et igni consumpserunt, et multos homines interfecerunt. Sed et copiosam familiam beati Petri, vel omnium Romanorum, tam viros, quam mulieres jugulaverunt, et alios plures captivos duxerunt. Nam et innocentes infantulos a mamillis matrum suarum separantes, ipsosque vi polluentes, interemerunt ipsi impii Longobardi: et tanta mala in hac Romana Urbe fecerunt, quanta certe nec paganæ gentes aliquando perpetrarunt. Quin etiam (si dici potest) et ipsi lapides, nostras desolationes videntes, ululant nobiscum.

« Quinquaginta et quinque dies hanc afflictam Romanam civitatem obsidentes, et ex omni parte circumdantes, prælia fortissima die noctuque cum pessimo furore incessanter cum diversis machinis et adinventionibus plurimis contra nos ad muros istius Romanæ Urbis commiserunt: ut suæ potestati (quod avertat divinitas) subjiciens, omnes uno gladio idem inimicus Aistulphus interimeret. Ita enim cum magno furore nos exprobrantes asserebant: Ecce circumdati estis a nobis; venite (veniant) nunc Franci et eruant vos de manibus nostris. Nam et civitatem Narniensem, quam beato Petro concessistis abstulerunt, et aliquas civitates nostras comprehenderunt. Quamobrem constricti, vix potuimus marino itinere præsentes nostras litteras et missum ad vestram Christianitatem dirigere, quas et cum magnis lacrymis scripsimus.

14. « Unde et, dilectissimi nobis, peto vos, et tanquam præsentialiter assistens cum divinis mysteriis conjuro coram Deo vivo et vero, et ejus principe Apostolorum B. Petro, ut sub nimia festinatione nobis subveniatis, ne pereamus: cum post Deum, in manibus vestris nostras omnium Romanorum commisimus animas. Non nos derelinquatis: sic non vos derelinquat Dominus in omnibus vestris actibus. Non nos spernatis: sic non vos spernat Dominus, ejus invocantes potentiam. Ne elongetis a nobis auxilium vestrum, Christianissimi: sic non elonget Dominus auxilium suum a vobis, dum ingressi fueritis contra inimicos vestros ad dimicandum. Adjuvate nos sub magna velocitate, dilectissimi nobis: occurrite, occurrite (succurrite), et subvenite nobis, antequam gladius inimicorum ad cor nostrum pertingat. Peto vos, ne pereamus: nequando dicant gentes, quæ in cuncto orbe terrarum sunt: Ubi est fiducia Romanorum, quam post Deum in regibus et in gente Francorum habebant? Ne nos permittatis perire, et ne differatis nobis ad solatia dandum, nec a vestro separetis auxilio: sic non sitis alieni a regno Dei, et ne obduret Dominus aurem suam vestras ad exaudiendum preces: et ne avertat faciem suam a vobis in illo futuro examinis die, quando cum B. Petro et cæteris suis Apostolis ad judicandum sederit omnem ordinem, omnemque potestatem humanam, et sæculum per ignem: dicaturque vobis (quod avertat divinitas): Nescio vos, quia non auxiliati estis; Dei Ecclesiam defendere minime procurastis, ejus periclitantem populum peculiarem.

15. « Audite nos, dilectissimi, audite nos, et subvenite nobis: ecce adest tempus salvandi nos: salvate nos, antequam pereamus, Christianissimi. Omnes etenim gentes, quæ circumquaque sunt positæ, et ad vestram per Dei potentiam Francorum fortissimam gentem refugium fecerunt, salvæ factæ sunt. Et si omnibus auxilium impartire non differtis, multo amplius sanctam Dei Ecclesiam, et ejus populum de inimicorum impugnatione debueratis liberare. Considerate, dilectissimi, et omnino percogitate (per Deum vivum vos conjuro) quoniam post Deum et ejus principem Apostolorum, nostræ omnium Romanorum animæ in vobis pendent: et si perire (quod absit) eas contigerit, pensate in cujus animam respiciat id peccatum. Certe enim omnino credite, Christianissimi, si nobis aliqua evenerit calamitas (quod absit) periclitandi: vos de omnibus ante tribunal Dei eritis reddituri rationem. Sed magis, dilectissimi nobis, agite, et libe-

rate post Deum in vobis confugientes, ut fructum bonum afferentes in futuri examinis die mereamini dicere : Domine noster princeps Apostolorum B. Petre, ecce nos clientuli tui, cursum consummantes, fidem servantes tibi, Ecclesiam a superna Dei clementia commendatam de manibus persequentium defendentes liberavimus, et assistentes immaculati coram te, offerimus tibi pueros, quos nobis commisisti de manibus inimicorum eruendos, sospites atque incolumes existentes. Tunc et in præsenti vita et in futuro sæculo, cælestium præmiorum gaudia adipisci mereamini, audientes paternam desiderabilemque vocem illam inquientis[1]: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.

16. « Quare direximus præsentem nostrum missum Georgium, reverendissimum ac sanctissimum fratrem et coepiscopum nostrum, atque Warneharium (Warnerium) religiosum abbatem missum vestrum, seu Homaricum (Thomaricum), et Comitem magnificos eosdem nostros missos, qui omnes nostros dolores et cunctas desolationes, quas a Longobardorum gente et eorum protervo rege passi sumus et assidue patimur, vobis subtili enarratione, quæ propriis oculis viderunt, viva voce edicere debeant. Quibus et in omnibus tanquam nobismetipsis credere debeatis (jubeatis), et nostram liberationem nimis festinanter procurare.

« Et conjuro vos per Deum vivum et verum, ut nequaquam amplius discredatis nostras afflictiones, et neglectum ponatis ad liberandum nos : ne (quod absit) si amplius credere distuleritis, et neglexeritis nos eruendum (eruendo), nobis (quod avertat divinitas) irruat calamitas pereundi, et vobis pertineat ad magnum detrimentum, et peccatum atque condemnationem in præsenti et æterna vita, quia vobis animas omnium nostrorum Romanorum tradidimus. Sed magis magisque vos (ut prædictum est) conjuramus per Patrem, et Filium, et sanctum Spiritum, Trinitatem indivisam, ut nostras tribulationes et angustias, atque dolores et desolationes credere sine qualibet ambiguitate jubeatis (debeatis), et nobis propter Deum subvenire, et ad liberandum nos de manibus Longobardorum inimicorum nostrorum nimis festinanter occurrere jubeatis, ut fructum afferentes copiosum, vita æterna, intercedente beato Petro, perfrui mereamini. Præfatus vero Warneharius, pro amore beati Petri lorica se induens, per muros istius afflictæ Romanæ civitatis vigilabat die noctuque, et pro nostra omnium Romanorum defensione atque liberatione, ut bonus athleta Christi decertavit totis suis cum viribus. Bene valete ».

17. Audisti dolores ut parturientis, et hominis in maximis angustiis animi constituti, afflictati, excruciati, et in tam imminenti periculo ope humana penitus destituti? Hinc evenit, ut idem sanctissimus Pontifex longe clamans, et petens auxilium in tanto una cum suis discrimine positus, omnino exaudiretur, clamoribus suis clamores sanctorum conjungeret, et (quod nunquam hactenus factum vidimus) Petrum Apostolorum principem una secum clamantem inducens, Petri ipsius nomine litteras ad eumdem principem scriberet, quo magis mereretur audiri. Quid enim importuna et imperiosa necessitas intentatum præterit, vel inexpertum relinquit? Extant ipsæ litteræ, quas itidem duorum facta exemplarium collatione, sic accipe :

« Petrus vocatus Apostolus a Jesu Christo Dei vivi Filio, qui ante omnia sæcula cum Patre regnans in unitate Spiritus sancti, in ultimis temporibus pro nostra omnium salute incarnatus et homo factus, nos suo redemit pretioso sanguine per voluntatem Paternæ gloriæ, quemadmodum per sanctos suos destinavit Prophetas, in Scripturis sanctis, et per me omnis Dei Catholica et Apostolica Romana Ecclesia, caput omnium Ecclesiarum Dei, ipsius Redemptoris nostri sanguine supra firmam fundata petram, atque ejusdem almæ Ecclesiæ Stephanus præsul, gratia, pax, et virtus ad eruendam eamdem sanctam Dei Ecclesiam et ejus Romanum populum mihi commissum de manibus persequentium, plenius ministretur a Domino Deo nostro, vobis viris excellentissimis Pipino, Carolo et Carolomanno tribus regibus, atque sanctissimis episcopis, abbatibus, presbyteris, vel cunctis religiosis monachis, verum etiam ducibus, comitibus, et cunctis generalibus exercitibus, et populo Franciæ commorantibus ». Hactenus inscriptio, sequitur Epistola :

18. « Ego Petrus Apostolus, dum a Christo Dei vivi filio vocatus sum supernæ clementiæ arbitrio, illuminator ab ejus potentia totius mundi sum præordinatus, ipso Domino Deo nostro confirmante[1]: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Et iterum[2] : Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis ; et mihi suo exiguo servo et vocato Apostolo singillatim suas commendans oves, ait[3] : Pasce oves meas, pasce agnos meos. Et rursus[4] : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferorum non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum : quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis : et quæcumque solveris super terram, erunt soluta et in cælis. Quamobrem omnes, qui meam audientes impleverunt prædicationem, profecto credant sua in hoc mundo Dei præceptione relaxari peccata, et mundi atque sine macula in illam progredientur vitam. Etenim quibus (quia) illuminatio Spiritus sancti in vestris refulsit præfulgidis cordibus, vosque amatores effecti estis sanctæ et unicæ Trinitatis per susceptum Evangelicæ prædicationis verbum : profecto in hac Apostolica Dei Romana

[1] Matth. xxv.

[1] Matth. xxviii. — [2] Joan. xx. — [3] Joan. xxi. — [4] Matth. xvi.

Ecclesia nobis commissa, vestra futuræ retributionis spes tenetur annexa.

19. « Ideoque ego Apostolus Dei Petrus, qui vos adoptivos habeo filios, ad defendendum de manibus adversariorum hanc Romanam civitatem et populum mihi a Deo commissum, seu et domum, ubi secundum carnem requiesco, de contaminatione gentium eruendam, vestram omnium provocans dilectionem adhortor, et ad liberandam Ecclesiam Dei mihi a divina potentia commendatam omnino protestans admoneo, pro eo quod maximas afflictiones et oppressiones a pessima Longobardorum gente patiuntur. Nequaquam aliter teneatis amantissimi, sed pro certo confidite, memetipsum tanquam in carne coram vobis vivum assistere, et per hanc adhortationem validis constringere atque obligare adjurationibus. Quia secundum promissionem, quam ab eodem Domino Deo et Redemptore nostro accepimus, peculiares inter omnes gentes vos omnes Francorum populos habemus.

« Itaque protestor et admoneo tanquam in ænigmate, et firma obligatione conjuro vos Christianissimos reges, Pipinum, Carolum et Carolomannum, atque omnes sacerdotes, episcopos, abbates, presbyteros, vel universos religiosos monachos, et vel cunctos judices, item duces, comites, et cunctum Francorum regni populum, et tanquam præsentialiter in carne vivus assistens coram vobis ago ego Apostolus Dei Petrus : ita firmiter credite vobis per adhortationis alloqui verbum : quia etsi carnaliter desum, spiritualiter autem a vobis non desim. Quoniam scriptum est [1] : Qui suscipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem suscipit Prophetæ.

20. « Sed et Domina nostra Dei Genitrix semper Virgo Maria nobiscum vos magnis obligationibus adjurans protestatur, atque monet et jubet, simul etiam et Throni atque Dominationes, vel cunctus cælestis militiæ exercitus, necnon et martyres, atque confessores Christi, et omnes omnino Deo placentes, et hi nobiscum adhortantes et conjurantes protestantur : quatenus doleat vobis pro civitate ista Romana nobis a Domino Deo commissa, et ovibus Dominicis in ea commorantibus, necnon et pro sancta Dei Ecclesia mihi a Domino commendata : defendite atque liberate eam sub nimia festinatione de manibus persequentium Longobardorum, ne (quod absit) corpus meum, quod pro Domino Jesu Christo tormenta perpessum est, et domus mea, ubi per Dei præceptionem requiescit, ab eis contaminentur, et populus meus peculiaris lanietur amplius, nec trucidetur ab ipsa Longobardorum gente, qui tanto flagitio perjuri rei existunt, et transgressores divinarum Scripturarum probantur. Præstate ergo populo meo Romano mihi a Deo commisso, in hac vita fratribus vestris, Domino cooperante, præsidia totis vestris viribus, ut ergo Petrus vocatus Dei Apostolus in hac vita, et in die futuri examinis vobis alterna impendens patrocinia, in regno Dei lucidissima ac præclara vobis præparem tabernacula, atque præmia æternæ retributionis, et infinita paradisi gaudia vobis pollicens, ad vicem tribuam : dummodo meum peculiarem populum et Romanam meam civitatem, fratres vestros Romanos de manibus iniquorum Longobardorum nimis velociter defenderitis.

21. « Currite, per Deum vivum et verum vos adhortor et protestor. Currite et subvenite, antequam fons vivus, unde sacrati et renati estis, arescat : antequam ipsa modica favilla de flagrantissima flamma remanens, de qua vestram lucem cognovistis, exstinguatur : antequam mater vestra spiritualis, sancta Dei Ecclesia, in qua vitam speratis accipere æternam, humilietur, invadatur, et ab impiis violetur atque contaminetur. Protestor vos, dilectissimi filii mei adoptivi, per gratiam Spiritus sancti protestor, et nimis coram Deo terribili, creatore omnium, adhortor atque admoneo ego Apostolus Dei Petrus, et una mecum sancta Dei Catholica et Apostolica Ecclesia, quam mihi Dominus commisit : ne patiamini perire hanc civitatem Romanam, in qua corpus meum constituit Dominus, quam et mihi commendavit, et fundamentum fidei constituit. Liberate eam et ejus Romanum populum fratres vestros ; et nequaquam invadi permittatis a gente Longobardorum. Sic enim sint ininvasæ provinciæ et possessiones vestræ a gentibus, quas ignoratis. Non separemini a populo meo Romano : sic enim non sitis alieni, aut separati a regno Dei et vita æterna. Quicquid enim poscetis a me, subveniam vobis videlicet, et patrocinium impendam. Subvenite populo meo Romano, fratribus vestris, et perfectius decertate, atque finem imponite (fidem impendite) ad liberandum eos. Nullus enim accipit coronam, nisi qui legitime decertaverit : et vos decertate fortiter pro liberatione sanctæ Dei Ecclesiæ, ne in æternum pereatis.

22. « Conjuro vos (ut præfatum est) dilectissimi, per Deum vivum, et omnino protestor, minime permittatis hanc civitatem meam Romanam, et in ea habitantem populum amplius a gente Longobardorum laniari, ne lanientur et crucientur corpora et animæ vestræ in æterno atque inextinguibili igni tartareo cum diabolo et ejus pestiferis angelis : et ne disperganlur amplius oves Dominici gregis mihi a Deo commissi, videlicet populus Romanus : ne vos dispergat et projiciat Dominus, sicut Israeliticus populus dispersus est.

« Declaratum quippe est, quod super omnes gentes, quæ sub cælo sunt, vestra Francorum gens Apostolo Dei Petro prima extitit (existit) ; et ideo Ecclesiam, quam mihi Dominus tradidit, vobis per manus vicarii mei commendavi ad liberandum de manibus inimicorum. Firmissime enim tenete, quod ego servus Dei vocatus Apostolus, in omnibus

[1] Matth. x.

vestris necessitatibus, cum modo precati estis, auxiliatus sum, et victoriam per Dei virtutem vobis de inimicis vestris tribui : et in ante attribuam nihilominus, credite, si ad liberandum hanc meam civitatem Romanam nimis celeriter accurretis. Mementote et hoc, quomodo et inimicos sanctæ Dei Ecclesiæ, dum contra vos prœlium incœperunt, a vobis, qui parvo numero contra eos fuistis, prosterni feci. Pro quo decertate, hanc meam velociter adimplere admonitionem, ut perfectius mereamini meum auxilium adipisci, per gratiam, quæ mihi data est a Christo Domino Deo nostro.

23. « Ecce, filii charissimi, prædicans admonui vos. Si obedieritis velociter, erit vobis pertingens ad magnam mercedem, et meis suffragiis adjuvari, et in præsenti vita omnes vestros inimicos superantes, et longævi existentes, bona terræ comedetis, et æterna procul dubio fruemini vita. Sin autem (quod non credimus) et aliquam posueritis moram, aut adinventionem, minime velociter hanc nostram adimplendam adhortationem, ad liberandam hanc meam civitatem Romanam, et populum in ea commorantem, et sanctam Dei Apostolicam Ecclesiam a Domino mihi commissam, simul et ejus præsulem : sciatis vos ex auctoritate sanctæ et unicæ Trinitatis per gratiam Apostolatus, quæ data est mihi a Christo Domino, vos alienari pro transgressione nostræ adhortationis a regno Dei et vita æterna. Sed Deus et Dominus noster JESUS Christus, qui nos suo pretioso sanguine redimens, ad lucem perduxit veritatis, nos quoque prædicatores et illuminatores totius mundi constituit, det vobis ea sapere et intelligere, eaque disponere nimis velociter; ut celerius hanc civitatem Romanam, et ejus populum, seu sanctam Dei Ecclesiam mihi a Deo commissam ad eruendum occurratis, quatenus misericorditer, sicut fidelibus suæ potentiæ, meis pro vobis intervenientibus suffragiis, et in præsenti vita longævos, sospites, et victores conservare jubeat, et venturo in sæculo dona suæ remunerationis faciat multiplicius promereri cum sanctis et electis suis. Bene valete ».

24. *Expeditio Pipini in Aistulphum qui coactus restituit Romanæ Sedi civitates.* — His acceptis litteris Pipinus rex, qui nihil antiquius unquam habuit, quam Romano Pontifici, cui et regnum acceptum ferebat, inservire, ipsique Romanæ Ecclesiæ præsto esse : mox comparato exercitu, expeditionem in Italiam adversus regem Longobardorum fœdifragum parat. Quomodo autem, prævio eodem Apostolorum principe Petro, res quam felicissime gesta est, Anastasius enarrat his verbis :

« At vero ad hæc Christianissimus Pipinus Francorum rex fervore fidei motus, iterum cum Dei virtute generalem faciens motionem, ad Longobardorum partes conjunxit (pervenit scilicet) ad Clausas, et funditus eorumdem evertit Longobardorum exercitum. Etenim cum ad prædictas Longobardorum Clausas jam fatus Christianissimus Pipinus Francorum appropinquaret rex; conjunxerunt in hanc Romanam Urbem imperiales missi, Gregorius scilicet protosecreta et Joannes Silentiarius directi ad prædictum Francorum regem. Quos suscipiens beatissimus papa, eisdem motionem præfati Francorum regis nuntiavit : quod quidem illi dubium habuerunt credendi, et adhærens eis missum Apostolicæ Sedis, eos in Franciam absolvit (dimisit videlicet). Et pergentes marino itinere, quantocius Massiliam advenerunt. In quam pervenientes didicerunt, jam prædictum Francorum regem Longobardorum fines fuisse ingressum, juxta adhortationem antefati beatissimi papæ et promissionem, quam beato Petro jurejurando obtulerat. Et hæc cognoscentes ipsi imperiales missi, tristes effecti, nitebantur dolose missum Apostolicæ Sedis detinere Massiliæ, ut minime ad dictum properaret regem, affligentes eum valide. Sed interveniente beato Petro Apostolorum principe, eorum callida ad nihilum deducta est versutia.

25. « Itaque unus ex iis (Gregorius videlicet), protosecreta præcedens Apostolicæ Sedis missum, celeriter prænominatum Francorum assecutus est Christianissimum regem, quem et in finibus Longobardorum non procul a Papia reperit civitate. Et nimis eum deprecans, atque plura spondens tribui imperialia munera, ut Ravennatium urbem, vel cæteras ejusdem exarchatus civitates et castra imperiali tribuens concederet ditioni. At nequaquam valuit firmissimum jam fati Christianissimi atque benignissimi fidelis Dei, et amatoris beati Petri Apostoli, scilicet antefati Pipini Francorum regis inclinare cor, ut easdem civitates et loca imperiali tribueret ditioni; asserens idem Dei cultor mitissimus rex, nulla penitus ratione easdem civitates a potestate beati Petri et jure Ecclesiæ Romanæ, vel Pontificis Apostolicæ Sedis quoquo modo alienari pati, affirmans sub juramento, quod nullius hominis favore sese certamini sæpe dedisset, nisi pro amore beati Petri et venia delictorum, asserens et hoc, quod nulla eum thesauri copia suadere valeret, ut quod semel beato Petro obtulit, auferret. Et hoc prædicto imperiali misso reddens in responsis, continuo cum ad propria remeandum per aliam viam absolvit; qui et sine effectu Romam conjunxit.

26. « Dum vero antefatus benignissimus Pipinus Francorum rex Papiam obsidens, constringeret civitatem : tunc Aistulphus atrocissimus rex Longobardorum, ut veniam sibi tribueret, rogavit, et quas prius contempserat conscriptas in pacti fœdere reddere civitates, se modis omnibus professus est redditurum. Et denuo confirmato anteriori pacto, quod per elapsam octavam Indictionem inter partes convenerat, restituit ipsas civitates, addens et castrum, quod cognominatur Comiaclum (Comaclum). De quibus omnibus receptis civitatibus donationem in scriptis beato Petro atque sanctæ Romanæ Ecclesiæ, vel omnibus in perpetuum Pontificibus Apostolicæ Sedis emisit possidendam, quæ

et usque hactenus in Archivo sanctæ nostræ Ecclesiæ recondita tenetur. Ad recipiendas vero civitates misit ipse Christianissimus Francorum rex suum consiliarium, id est, Fulradum venerabilem abbatem. Et continuo ejus eximietas cum suis exercitibus Franciam repedavit.

« Prænotatus autem Fulradus venerabilis abbas et presbyter Ravennatium partes cum missis jam fati Aistulphi regis conjungens, et per singulas ingrediens civitates, tam Pentapoleos, quam Æmiliæ, easque recipiens, et obsides per unamquamque auferens, atque primates secum una cum clavibus portarum civitatum deferens, Romam conjunxit. Et ipsas claves tam Ravennatium urbis, quamque diversarum civitatum ipsius Ravennatium exarchatus, una cum supradicta donatione de eis a suo rege emissa in confessione beati Petri ponens, eidem Apostolo et ejus vicario sanctissimo papæ, atque omnibus ejus successoribus Pontificibus perenniter possidendas atque disponendas tradidit, id est, Ravennam, Ariminum, Pisaurum, atque Fanum, Cesenam, Senogallias, Esium, Forum Pompilii, Forum Livii cum castro Sussubio, montem Feretrum, Acerragium, montem Lucari, Serram castellum sancti Mariani (Marini), Bobium, Urbinum, Callium, Luceolos, Eugubium, Comiaclum (Comaclium), necnon civitatem Narniensem, quæ a ducatu Spoletano a parte Romanorum per evoluta spatia fuerat invasa ». Hæc Anastasius.

27. Cæterum Leo Ostiensis[1] latioribus extendit terminis ejusmodi donationem Pipini, ait enim : « Fecit autem idem inclytus rex una cum filiis concessionem B. Petro, ejusque vicario de civitatibus Italiæ et territoriis per designatos fines, a Lunis cum insula Corsica, inde Suranum, inde in montem Bardonem, Vercetum, Parmam, Regium, Mantuam, et montem silicis, simulque universum exarchatum Ravennæ, sicut antiquitus fuit cum provinciis Venetiarum et Istriæ, cunctumque ducatum Spoletinum et Beneventanum. Eamque donationem manu propria et filiorum, plurimorumque judicum et optimatum subscriptione roboravit. Demum idem rex una cum Romano Pontifice in Italiam veniens, Ravennam et alias viginti civitates eidem Aistulpho memorato sublatas Apostolicæ Sedi subjecit, cujus rei gratia Romanus patricius constitutus est». Hæc Leo, non solum post debellatum hoc anno Aistulphum recensens civitates Romanæ Ecclesiæ redditas, sed et alias antea ejusdem donatione collatas.

28. Sic igitur, secundum illud Davidicum[2] : « Humiliasti sicut vulneratum superbum ». Deus omnem Barbari truculenti furorem non solum compescuit, sed redegit in nihilum. Subjecit eum ipsi Pontifici, adversus quem adeo ingentem conduxisset exercitum, et obsessum undique coarctasset. Qui et liberatus, et exaltatus, Petri occinnisse jure potuit epinicia[3] : « Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum, et eripuit me de manu Herodis ». Et illud insuper carmen Davidicum, ad Deum conversus, cum admiratione cantare[1] : « Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas, et conversus vivificasti me, et de abyssis terræ iterum reduxisti me : multiplicasti magnificentiam tuam, et conversus consolatus es me : nam et ego confitebor tibi in vasis psalmi ». Sic una cum universa Ecclesia summas ipsi Deo gratias agens, ad restauranda loca sancta, quæ impius exusserat, vel fuerat demolitus, se convertit.

29. *Fuldensi monasterio confirmata privilegia.* — Contigit eodem anno, ut cum mortuus esset in Galliis Carolomannus germanus Pipini regis sanctus Bonifacius episcopus Moguntinus peteret ab eodem Pipino rege confirmari donationem factam ab ipso Carolomanno Fuldensi cœnobio, aliaque ipsi monasterio concessa privilegia suis scriptis pariter roborare. Cui sancti viri petitioni idem rex annuens istas ad eum litteras dedit :

« Pipinus rex Francorum V. C. Bonifacio archiepiscopo et legato Germanico ab Apostolica Sede directo.

« Quia veneranda pietas tua nostram excellentiam postulavit pro monasterio, quod a te noviter instructum est in solitudine Buchonia juxta fluvium Fuldæ in loco, quem beatæ memoriæ Carolomannus germanus noster legitima donatione tibi concessit, ut sicut ex auctoritate sancti Petri principis Apostolorum, pro quo legatione fungeris, privilegio Sedis Apostolicæ sublimatum esse constat, ita etiam nostræ auctoritatis præcepto roboretur : placuit nobis petitioni tuæ assensum præbere. Et ideo hanc nostram præceptionis seriem ob honorem Dei et venerationem sancti Petri conscribi jussimus, per quam privilegium Sedis Apostolicæ a beato Zacharia tibi collatum, cum consensu episcoporum cunctorumque fidelium nostrorum, per omnia roboramus, præcipientes, ut nullus sacerdotum in regno nostro divinitus nobis concesso, in præfato monasterio jurisdictionem aliquam sibi vindicet præter Apostolicam Sedem, ita ut nisi ab abbate monasterii fuerit invitatus, nec missarum solemnia ibi quisquam præsumat celebrare : sed juxta id quod subjectum constat Apostolicæ Sedi, firmitate privilegii inconcusse roboratum permaneat. Locis etiam et rebus, quas tam moderno tempore tenet vel possidet, quam quas futuris temporibus juribus ipsius monasterii divina pietas augere voluerit ex donis, oblationibus, decimisque fidelium, absque ullius personæ contradictione, firmitate perpetua perfruatur. Si autem quisquam nostræ auctoritatis præcepto repugnare voluerit, sententiam Apostolicæ districtionis, quæ in privilegio expressa est, experiatur. Et tamen hoc, quod ob amorem Dei et venerationem sancti Petri auctoritate nostra firmavimus, stabile permaneat manu nostra roboratum, et tam annuli nostri impres-

[1] Leo Ostiens. hist. Cassin. l. 1. c. 7. — [2] Ps. LXXXVIII. — [3] Act. XII.

[1] Psal. LXX.

sione, quam fidelium nostrorum adstipulatione subnixum ». Hactenus Pipini ad Bonifacium missum privilegium, haud diu ante martyrium ab eo consummatum, quod hoc anno fieri contigit nonis Junii. In quo plane mirandum, quod qui sæpe petiit missionem a Zacharia Romano Pontifice jam senectute confectus, ut quiescere jam posset in monasterio a se erecto, hanc ob causam, ut senectutis veluti portum illud haberet : tamen illo constructo et in omnibus bene disposito, tantum abest ut ad optatam contulerit se quietem, ut laboriosioris prædicationis susciperet onus, nempe ut animo promptiori difficillimamque omnium subiret provinciam Frisiis Evangelium prædicandi, qui illud sæpe ab aliis prædicatum, ut vidimus, sæpius abjecissent.

30. *S. Bonifacius ad Frisios Evangelium prædicaturus pergit, ibique martyr occumbit.* — At decebat apostolicum virum apostolicos usque ad obitum subire labores, atque demum apostolatum suum relinquere, Apostolorum more, proprio sanguine consignatum, ut nihil minus haberet Germania ab aliis erectis ab apostolicis viris Ecclesiis, sed perenni memoria, summa gloria, tanto apostolo gloriaretur et martyre, a quo receperit Evangelium testatum sanguine, morte signatum, miraculorum sigillo munitum, atque etiam (ne quid deesset) scriptis multiplicibus roboratum : ut nonnisi procax et temerarius, protervus atque sacrilegus, infidelis et perfidus, impius et execrabilis, nefandus denique ac diabolicus habendus is esset, qui dissolvere illud auderet, ac penitus scindere. Ita plane censebit omnis, qui rationis non sit penitus expers.

At sanctissimi senis, designati martyris, ad Frisios prædicationis gratia, profecturi assectantes vestigia, reliquas res gestas usque ad consummationem martyrii prosequamur, quibus tanquam Apostolicis signis nobilitari nostros Annales, certo scimus. Invicto igitur animo, divini Spiritus gratia roborato aggressurus S. Bonifacius illius conversionem gentis Frisiorum, quæ fide Christiana relicta, defecerat in paganismum, obicem illum primum invenit, quod Coloniensis episcopus assereret, gentem illam atque sedem episcopalem constitutam Trajecti ad suam diœcesim pertinere. Contra vero Bonifacius asserebat, pleno jure spectare absque medio ad Romanam Ecclesiam, cujus legatus esset. Cujus controversiæ causa hanc scripsit Epistolam; quæ in aliquibus Codicibus Appendix ponitur ad superiorem ad eumdem Stephanum papam datam : in Vaticano autem hac inscriptione habetur notata:

31. « Venerando ac diligendo domno Apostolatus privilegio prædito Stephano papæ Bonifacius exiguus legatus, vel missus Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ optabilem in Christo charitatis salutem.

« Jam tempore Sergii Apostolicæ Sedis Pontificis venit ad limina sanctorum Apostolorum presbyter quidam miræ abstinentiæ et sanctitatis, generis Saxonum, nomine Willebrord, et alio nomine Clemens vocatus, quem præfatus papa episcopum ordinavit, et ad prædicandum ad paganam gentem Frisonum transmisit in littoribus Oceani Occidui, qui per quinquaginta annos prædicans, præfatam gentem Frisonum maxima ex parte convertit ad fidem Christi, fana et delubra destruxit, et Ecclesias construxit, et sedem episcopalem et Ecclesiam in honore sancti Salvatoris constituens in loco et castello, qui dicitur Trajectum. Et in illa sede et Ecclesia sancti Salvatoris, quam construxit prædicans, usque ad debilem senectutem permansit, et sibi chorepiscopum (coepiscopum) ad ministerium complendum substituit, et finitis longævæ vitæ diebus, in pace migravit ad Dominum.

32. « Princeps autem Francorum Carolomannus commendavit mihi sedem illam ad constituendum et ordinandum episcopum, quod et feci. Nunc autem Coloniensis episcopus illam sedem prædicti episcopi Clementis a Sergio papa ordinati sibi usurpat, et ad se pertinere dicit propter fundamenta cujusdam destructæ a Paganis Ecclesiæ, quam Willebrordus dirutam usque ad solum in castello Trajecto reperit, et eam proprio labore a fundamento construxit, et in honore sancti Martini consecravit; et refert quod ab antiquo rege Francorum, Dagoberto castellum Trajectum cum destructa Ecclesia ad Coloniensem parochiam donatum, cum ea conditione fuisset, ut episcopus Coloniensis gentem Frisonum ad fidem Christi converteret, et eorum prædicator esset, quod et ipse non fecit, non prædicavit, non convertit Frisones ad fidem Christi, sed pagana remansit gens Frisonum, usquequo venerandus Pontifex Romanæ Sedis Sergius supradictum servum Dei Willebrordum episcopum ad prædicandum supradictæ genti transmisit, qui illam gentem (ut præfatus sum) ad Christi fidem convertit. Et modo vult Coloniensis episcopus sedem supradicti prædicatoris Willebrordi sibi contrahere, ut non sit episcopalis sedes subjecta Romano Pontifici, prædicans genti Frisonum. Cui respondebam (ut credidi) quod majus et fortius fieri debeat præceptum Apostolicæ Sedis, ordinatio Sergii papæ, et legatio venerandi prædicatoris Wilbrordi, ut et fiat episcopalis sedes subjecta Romano Pontifici, prædicans genti Frisonum, quia magna pars illorum adhuc pagana est, quia destructæ Ecclesiolæ fundamenta diruta et a Paganis conculcata, et per negligentiam episcoporum derelicta. Sed ipse non consentit.

33. « Sed modo paternitatis vestræ judicio mihi indicare dignemini, et si hoc justum sit; responsum et vobis placeat illi Coloniensi episcopo reddi, et vestra auctoritate roborare, ut præceptum Sergii papæ et sedes illa stabilis permaneat. Sic enim potestis nos (si vobis placet) adjuvare, si de scrinio Ecclesiæ vestræ exemplar jubetis et mihi transmittere, quo quid prædicto episcopo Wilbrordo ordinato sanctus Sergius præceperit et conscri-

pserit, ut ex auctoritate sanctitatis vestræ contradicentes convincere et superare valeam. Si autem aliter justius sanctitati vestræ videatur, consilium paternitatis vestræ insinuare mihi dignemini, ut sequar ». Hactenus Bonifacii Epistola ad Stephanum papam, et novissima earum, quæ reperiuntur ad Romanum Pontificem scriptæ; cum tamen desiderari ea videatur, qua eumdem exoravit Pontificem Stephanum, ut occasione profectionis ad prædicandum Evangelium Frisiis, liceret sibi relinquere in sua Ecclesia Moguntina Lullum creatum episcopum, qui relictum gregem fidelissime custodiret : inter tot enim suos discipulos ipsum elegit, quem cerneret præstare prudentia atque scientia. At licet alias superius (ut vidimus) id ipse Bonifacius ab ipso Romano Pontifice expetiisset, nunquam tamen potuit obtinere, quamvis enixis precibus exorasset, sic Deo disponente, ut semel apostolatus muneri mancipatus, illud ad obitum usque laborans impleret. Modo autem quod justissima causa id videretur exigere, non amor quietis, ut antea, sed majoris laboris susceptio, quam facillime impetravit; cujus rei gratia voluit idem Bonifacius interpellare Pipinum Francorum regem, litteris ea de re ad Fulradum ejusdem regis capellanum primarium datis : quæ cum Dei beneficio adhuc extent integræ, ex scriptis citatis sæpe Codicibus hic tibi reddimus, sic enim se habent ipsæ, quibus et eidem commendat regi suos, quos proficiscens, reliquit discipulos præscius futurorum [1] :

34. « Bonifacius servus servorum Dei, gratia Christi episcopus, charissimo consacerdoti Fulrado presbytero, perennem in Christo charitatis salutem.

« Fraternæ dilectioni tuæ propter spiritualem amicitiam, quam sæpe in necessitatibus meis pro Dei intuitu mecum fecisti, dignas gratias, quantas meruisti, persolvere non possum. Sed Dominum omnipotentem deprecor, ut tibi in alto cælorum culmine mercedis præmia in gaudio Angelorum æternaliter retribuat. Nunc autem in Christi nomine deprecor, ut quod bono initio cœpisti, cum bono fine perficias idem, ut meo verbo gloriosum et amabilem regem nostrum Pipinum salutes, et illi magnas gratias referas de omnibus pietatis operibus, quæ mecum fecit; et ut illi referas, quid mihi et amicis meis similiter esse videtur, quod vitam istam temporalem, et cursum dierum meorum per istas infirmitates cito debeam finire. Propterea deprecor magnitudinem (celsitudinem) regis nostri pro nomine Christi Filii Dei, ut mihi nunc viventi indicare et mandare dignetur circa discipulos meos, qualem mercedem nostram de illis facere voluerit. Sunt enim penes omnes peregrini; quidam presbyteri per multa loca ad ministerium Ecclesiæ et populorum constituti; quidam sunt monachi per cellulas nostras, et infantes ad legendas litteras ordinati : sunt etiam aliqui seniores, qui longo tempore mecum viventes laboravere et me adjuvabant.

35. « De his omnibus sollicitus sum, ut post obitum meum non disperdantur, sed ut habeant mercedis vestræ consilium et patrocinium celsitudinis vestræ, et non sint dispersi, sicut oves non habentes pastorem, et populi prope Marcam Paganorum non perdant legem Christi. Propterea almitatis vestræ clementiam diligenter in Dei nomine deprecor, ut filiolum meum et coepiscopum Lullum, si Deus voluerit, et si clementiæ vestræ placeat, in hoc ministerium populorum et Ecclesiarum componere et constituere faciatis prædicatorem et doctorem presbyterorum et populorum. Et spero, si Deus voluerit, quod in illo habeant presbyteri magistrum, et monachi regularem doctorem, et populi Christiani fidelem prædicatorem et pastorem. Propterea hoc fieri maxime peto, quia presbyteri mei prope Marcam Paganorum pauperculam vitam habent, panem acquirere ad manducandum possunt, sed vestimenta invenire ibi non possunt, nisi aliunde consilium et adjutorem habeant, ut sustinere et adjuvare in illis locis ad ministerium populi possint, eodem modo sicut ego adjuvi. Et si pietas Christi hoc vobis inspiraverit, et hoc, quod peto, consentire et facere volueritis : per hos missos meos præsentes, aut per litteras pietatis vestræ hoc mihi mandare non dedignemini, ut eo lætior in mercede vestra vel vivam, vel moriar ». Hæc ad Fulradum S. Bonifacius: qui cum haud obscuris verbis significarit, se cito ex hoc sæculo migraturum, divinum responsum de suo exitu accepisse, par est credere, sicut Apostolo Petro scimus revelatum fuisse, quod ipse testatur, dicens [1] : « Certus quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod et Dominus noster Jesus Christus significavit mihi ». Tanquam igitur non amplius reversurus Bonifacius cuncta disposuit. Qui enim post Wilibaldum res ab eo gestas est prosecutus, hæc ad finem habet :

36. « Antequam autem [2] tam periculoso se daret itineri, sciens absurdum id esse, si quis, propriis posthabitis ovibus, alienas curandas suscipiat, sanctum Lullum, qui prædicationum et laborum ejus comes exstiterat, cujusque virtutes omni honore dignas noverat, consentiente tum Pipino rege, tum episcopis, abbatibus, canonicis et proceribus ad ipsius diœcesim pertinentibus, per se episcopum ordinavit : id quod jam ante a Romano Pontifice impetrarat. Deinde manu sua apprehensum commendavit illum cunctis principibus illic congregatis, ut ei tanquam patri obedirent, et in omni necessitate adjutores se illi præberent. Postea ad Thuringos et Rheni accolas profectus, similiter fecit. Postremo ipsum sanctum Lullum adhortans ait : Quandoquidem tempus resolutionis meæ appropinquat, decrevi proficisci quocumque divinæ gratiæ visum est me mittere. Tu ergo, fili charissime,

[1] Ex cod. Cod. Ep. XLV.

[1] 2. Pet. I. — [2] Vit. S. Bonif. l. II. c. 18.

animarum mihi creditarum curam age. Tu populum ab errore revoca : tu inchoatam Basilicam meam apud Fuldam absolve, et illic corpus meum, ubicumque tandem decessero, trade sepulturæ. Tum præterea da operam, ut habeamus itineri nostro res necessarias, et linteum, quo hoc decrepitum corpus post obitum obvolvatur, in librorum meorum theca repone. Hæc cum vir sanctus dixisset, tametsi Lullus ab imo pectore multa traheret suspiria, et præ dolore nimio lacrymas cohibere non posset, non tamen ausus est quicquam se illi opponere ».

37. Habentur eadem in Vita S. Liobæ a Rodulpho jussu Rabani conscripta, in qua, post narrata omnia, quæ sunt transacta cum Lullo, auctor ista subjicit : « Cumque hæc et alia hujusmodi ei mandata dedisset, accersitam ad se Liobam virginem, (quam ex Anglia ad curandas Deo sacratas virgines una cum aliis, ut dictum est superius, accersierat), exhortatus est terram peregrinationis suæ non deserere, nec assumpti propositi vigore lassescere, sed quotidie bonum, quod cœperat, omni studio ampliare, dicens ei, corporis fragilitatem non esse considerandam, nec prolixæ ætatis spatia computanda, nec arduum virtutis finem, nec gravem existimandum perveniendi laborem ; præsertim cum hujus temporis spatia ad æternitatem comparata brevia sint, et non sint condignæ passiones præsentis temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

« Commendavit autem illam Lullo episcopo et senioribus monachorum supradicti monasterii, qui aderant, monens eos, ut cum honore et reverentia curam ejus agerent ; suæque voluntatis esse affirmans, ut post obitum ejus, corpus illius ad ossa sua in eodem sepulcro poneretur, quatenus pariter diem resurrectionis exspectarent, qui pari voto ac studio in vita sua Christo servierant. Quibus dictis, dedit ei cucullam suam, rursus admonens atque contestans de non relinquendo peregrinationis suæ loco. Et sic præparatis omnibus, quæ in itinere necessaria erant, in Frisiam perrexit ». Hæc in Lioba Rodulphus. Quæ sequuntur, ex rebus gestis Bonifacii sunt accepta :

38. « Paucis post diebus navim cum delectis ad illud iter sociis vir beatus ingressus per Rheni alveum, ad Frisonum regionem incolumis perlatus est. Ubi circumquaque progrediens verbum Domini cum multa fiducia prædicavit, et Ecclesias ingenti studio exstruxit. Tantam autem gratiam contulit illi Deus, ut intra breve tempus multa virorum ac mulierum millia cum suo socio Eobano baptizarit. Eum autem Eobanum, ut suæ senectuti aliquod pararet levamentum, episcopum Trajecti instituit. Aderant vero etiam ei presbyteri tres et totidem diaconi, puta, Wintrugius, Walterus et Adalherus, Stircaldus, Hamuntus et Boso : porro Waccarrus, Gunderharus, Williherus et Adolphus professione erant monachi eumque sequebantur : atque hi omnes unanimiter cum illo laborantes in prædicatione Evangelii, meruerunt etiam palmæ martyrii esse consortes.

39. « Cum enim per latas ipsorum terras discurrissent, et ad Bortnam flumen pervenissent, quod est in confinio eorum, quos vulgari idiomate vocant Oester et Westereiche, S. Bonifacius solis comitibus suis stipatus, jussit ibi tentoria figi, volens in eodem loco baptizatorum sustinere adventum confirmationis gratia. Jam enim appropinquabat dies eidem confirmationi destinatus. Is postquam advenit, sole jam summos occupante gradus, omnes illi, qui haud aliter atque filii a patre exspectabantur, indigni percipere gratiam Spiritus sancti, quæ illo die per sacram confirmationem offerenda erat, ex amicis in hostes, et ex neophytis in lictores mutati, cum ingenti strepitu armorum ad sanctorum castra advolant. Id cernentes famuli, sumptis armis, contra illam furentis populi multitudinem sanctos tueri nitebantur. At sanctus Bonifacius audito tumultuantis turbæ impetu, primo quidem ad spiritalis præsidii asylum confugit, sanctorum reliquias, quas semper secum circumferre solebat, arripiens : deinde accitis ad se clericis, e tentorio processit, famulosque ad resistendum paratos compescuit, dicens : Nolite, quæso, pugnare, filii mei : nolite adversariis bellum inferre, sed etiam pro malis bona exhibere. Jamdiu optatus adest dies : jam tempus illud advenit, quo de laboriosa sæculi hujus ærumna ad æternæ beatitudinis gaudia invitamur. Cur ergo tantam gratiam, tantam gloriam a vobis excludere vultis ? Imo vero confortamini in Domino, et oblata cælestis gratiæ munera gratis animis nos excipere patimini. Sperate in Domino, et ipse nos de periculis omnibus eripiet.

40. « His et id genus aliis sermonibus compescuit ministros ab armis hostibus inferendis. Deinde etiam clericos cujusque ordinis patria et libera voce adhortans : Fratres charissimi, inquit, si qua divini cura amoris, si qua apud vos mearum admonitionum residet memoria, hac hora jam declarate : in animum revocantes illa verba Salvatoris [1] : Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animas autem non possunt occidere, spei vestræ anchoram in Deo defigite, qui post vitam hanc momentaneam perpetuæ salutis bravium vobis rependens, ad civium supernorum consortium vos perducet. Nolite, obsecro, diuturna invictarum mentium præmia (prœlia) in hoc temporis puncto amittere : nolite improbis Gentilium blandimentis et adulationibus enervari, sed præsentissimum hoc mortis discrimen, quod nobis impendet, pro illius amore, qui nostri causa passus est, constanter et viriliter perferte, ut cum illo in æternum gaudere possitis.

41. « Nondum vero sanctus episcopus hujus salutiferæ exhortationis verba absolverat, cum ecce furens illa Paganorum turba cum gladiis et omnis generis infesta armatura in eos irruit, cruentisque

[1] Matth. x.

manibus barbara quadam feritate eos trucidat. Inde ad tentoria eorum properant, et tum libros, tum sacrarum reliquiarum capsulas secum auferentes, arbitrantes se magnos in eis argenti et auri thesauros reperturos. Mox ad naves advolant, alimenta omnia exportant; et cum aliquid vini illic reperissent, hilariter inde potitant. Postea inter se tractant de dividendo thesauro illo, quem se invenisse falso existimabant. Cumque longa disceptatione nihil inter se pacifice possent constituere, repente inter illos immanis existit discordia, quæ eo usque processit, ut eodem furore, eadem vesania, iisdemque armis, quibus sanctos martyres suæ salutis ministros jugulassent, mutuo se conficerent. Ea cæde peracta, qui ex iis supererant, iterum spe pecuniarum incitati ad thecas illas properant, iisque confractis, pro auro et argento Codices et divinæ doctrinæ Chartas inveniunt. Tum furore et amentia perciti, Codices illos partim per campi planitiem, partim per paludes dispergunt, partim in loca incongrua abjiciunt. Qui tamen beneficio Dei, ut cujus esset meriti vir sanctus innotesceret, post longa temporis spatia illæsi et inviolati reperti sunt, et ad Ecclesias in quibus hodieque manent, a singulis eorum inventoribus reportati.

42. « In iis autem repertus est sancti Evangelii Codex, quem vir beatus pro sanctitate sua jugiter apud se ferre consueverat; qui licet ense acuto (ut etiam nunc videre licet) per medium sectus sit, nulla tamen littera ea sectione abolita est. Eum librum fertur sanctus episcopus tum, cum in ejus caput ensis vibraretur, sicario objecisse, et pro tuendo capite (ut tali in periculo fieri solet) vel pro spiritali clypeo. Et est sane illustre miraculum, quo et Dei virtus, et beati viri sanctitas declaratur, in secto libro nullius litteræ abolitionem videri. Frustrati autem spe sua carnifices illi, domum tristes abierunt.

« Ubi autem vicini Christiani eam sanctorum virorum necem percepere, terras latronum illorum armata manu invaserunt : et cum se ad repugnandum homines impii compararent, sed tanti sceleris conscientia pressi nihil possent, in fugam acti, a Christianis interfecti sunt. Cumque res illorum diripuissent Christiani, ad sua reversi sunt. Ita qui salutis suæ ministros trucidare non sunt veriti, duplici contritione contriti sunt, corporis in hac vita, animarum apud inferos. Non diu post Trajectensis Ecclesiæ clerici corpus S. Bonifacii Trajectum deportarunt, et cum multa veneratione tumularunt. Postquam autem rescivit sanctus Lullus, convocatis permultis tam clericis, quam laicis venerabilibus viris, indicavit eis necem S. Bonifacii, et quemadmodum Trajecti humatus sit : simul etiam exponens eis, quo in loco se adhuc vivens jusserit sepeliri, petiit, ut ad ejus exsequendam voluntatem ipsi velint adjumento esse ».

43. Quomodo autem Dei nutu Trajecto Moguntiam, et inde Fuldam celebri pompa translatum sit, idem auctor pluribus narrat, itemque de miraculis illic fieri solitis, atque ad postremum hæc de tempore sedis ejus et necis habet : « Vixit, inquit, in episcopatu S. Bonifacius annos triginta sex, menses sex, et dies totidem. Passus est cum sociis suis nonis Junii, anno peregrinationis suæ quadragesimo, Incarnationis autem Dominicæ septingentesimo quinquagesimo quinto ». Hæc auctor, qui post ejus discipulum Wilibaldum res ab eo gestas, additis Epistolis prosecutus est.

Verum quod ad præscriptum numerum spectat annorum triginta sex episcopatus ejus, totidem sunt non episcopatus, ex quo videlicet ordinatus est Romæ a Gregorio ejus nominis secundo, sed ex quo munus prædicationis accepit ab eodem, anno Redemptoris septingentesimo decimo nono, ut superius demonstratum est. Episcopatus vero Moguntini, quo a Zacharia papa est creatus, nonnisi anni decem numerantur.

44. Sed et corrigendus auctor, qui auxit Bedæ Epitomen, dum habet eumdem S. Bonifacium martyrem obiisse anno superiori septingentesimo quinquagesimo quarto, et quod addit, Redgerum post eum consecratum archiepiscopum a Stephano Romano Pontifice; majoris enim est nobis auctoritatis, qui ejus Acta prosecutus est Wilibaldus ejus discipulus, imo et Bonifacii ipsius scriptæ Epistolæ, et auctor, qui in meliorem stylum convertit atque auxit Vitæ ipsius historiam. Quod autem in Notis ad Romanum Martyrologium de anno obitus Bonifacii, priori sententiæ inhæserimus, quæ apud Bedæ Epitomen expressa habetur, per ista emendari volumus. Sed non prætereundum, quod apud eumdem Bedam numerantur quinquaginta tres martyres, qui in itinere comites Bonifacii, una cum eo æque tunc subiere martyrium. Quorum omnium natalem diem, qui contigit nonis Junii, notatum retinent Tabulæ Ecclesiasticæ, et præter Bonifacium nomine expressum quoque Eobanum habent, atque annis singulis publica memoria in Ecclesia repræsentant. Præter Wilibaldum, et qui eum secutus est, auctorem, reperitur scripsisse vitam ejusdem Bonifacii heroico carmine [1] Ruthardus Rabani discipulus.

45. Non omittemus dicere recitari in Concilio [2] Triburiensi scite dictum Bonifacii, de antiquis sacerdotibus aureis celebrantibus in calicibus ligneis, et recentioribus ligneis in calicibus aureis : ita sanctus, cum sui temporis sacerdotum ignaviam deploraret. Sed de Bonifacio nec prætereat, ipsum simul ac martyrio coronatum innotuit, ab Ecclesia Catholica in album martyrum fuisse relatum, ejusque diem natalem solemni ritu in Francorum regno potissimum celebrari cœpisse : quod intelliges ex iis, quæ obiter [3] Lupus Ferrariensis, qui sub Ludovico Pio claruit, scribens ad Einardum (idem dictus Eginhardus) qui fuit a secretis Carolo Magno, docet his verbis : « Illustris abbas Rabanus post-

[1] Trithem. in Chron. Hirsaug. — [2] Conc. Tribur. c. 18. et de consecr. dist. 1. cap. Vasa quibus. — [3] Lup. Ep. v.

quam egressus a palatio, foret necne per id temporis istic propter legationem sibi commissam, ad liquidum scire non potuit; atque ob eam rem hortatus est, ut reditum meum ad nonas Junii differrem, quando solemnitas Bonifacii se abesse minime sineret, nisi forte ipsi quoque imperialis jussionis, et ea quam gravissima præjudicaret auctoritas ». Hæc ibi. Quibus significatur festa dies natalis S. Bonifacii fuisse Francis solemnissima.

46. *Statuta sub rege Pipino.* — Sub hoc anno notata accepimus a docto viro Ducæo Frontone societatis Jesu ornatissimo professore, eruta ex Codice pervetusto capitula quædam a Pipino rege facta, quorum est titulus : « Incipiunt capitula de alia Synodo sub ipso domno rege Pipino facta.

« Si homo incestum commiserit, etc. » Pluribus cohibentur putridæ inquinamenta carnis, quæ infelicitatem hujus temporis repræsentant; quibus resecandis adhibitus est censuræ gladius. Ista omnia a Pipino facta videntur ante expeditionem in Longobardos adornatam, ut peccata cohibendo faceret sibi Deum propitium, et benefacientes adjuvando conciliaret sibi a Deo auxilium adversus hostes : nam in eodem conventu hæc statuta leguntur pro suscipientibus peregrinationem ad loca sancta.

« De peregrinis humiliter constituimus, qui propter Dominum ad Romam, vel alicubi vadunt : ut ipsi per nullam occasionem ad pontes, et ad exclusas, aut navigio detineantur propter scripta sua : nullus peregrino calumniam faciat, nec ullum telonium ei tollat. Et si quis hoc fecerit, qualiscumque homo hoc comprobaverit, de sexaginta solidis (quos solvere debet qui hoc fecit), triginta illi concedimus, et illi alii in sacello regis veniunt ». Sic igitur Pipinus dum pietatis ergo peregrinantibus Romam prospicit, securitatis aperit sibi viam , ut inter hostes liber atque securus Romam veniat, ut suo loco patebit.

47. *Copronymi dira persecutio in Orthodoxos.* — Quod ad res Orientales pertinet, hoc anno Paulicianorum hæresim, eamdem et Manichæorum in Thracia propagatam esse, Theophanes auctor est. Ita imperator omnem errorem in Orientalem induci Ecclesiam passus est, intentus tantum ipse ad destruendum cultum sacrarum imaginum. Porro de Paulicianis superius sæpius dictum est.

Sed quæ persecutio et dispersio Orthodoxorum secuta sit pseudoœcumenicum Concilium anno superiori celebratum, auctor, qui his intererat, prosecutus Acta insignis martyris Stephani junioris, narrat his verbis : « Cernere erat audacissima illa facinora, atque impietatem omnem excedentia, quæ sine ullo metu perpetrabantur. Nam et sacrosancta vasa ob venerandarum imaginum picturas pedibus obterebantur, et templorum decor et pulchritudo, quam sacrarum imaginum picturæ pariebant, partim abradebatur, partim calce illinebatur. Etenim ubi Christi, aut Matris illius, aut sanctorum imago erat, vel in ignem conjiciebatur, vel in pulverem redigebatur, vel etiam albario opere inducebatur. At ubi arborum, aut avium, aut bestiarum effigies, aut etiam circus ac venationes pictæ erant, his nimirum parcebatur ac summa cura prospiciebatur. Quo et Ecclesia toto eo ornatu, quem ipsæ sacræ imagines afferebant, spoliabatur, et tanquam sponsa conjuge orbata mœsta et squalida atque incompta cernebatur.

48. « Quis autem temporis illius calamitatem satis digne deplorare queat? quæ lingua, quæ perpetrata sunt, ulla ratione complecti possit? Quæ auris placide et sedate hujusmodi narrationem excipiet? Tempestivum scilicet tunc erat Prophetæ verba cum lacrymis usurpare [1] : Periit sanctus de terra, et qui bonum agat inter homines non est [2]. In securi enim et ascia Ecclesiæ Christi portas confregerunt, atque igne sanctuarium ipsius incenderunt. Quænam alio mystico sensu porta hic esse queat, quam divinarum imaginum pictura? Nam ea menti aditum ad exemplar aperit, ac per ea, quæ in sensum cadunt, ad ea, quæ intellectu percipiuntur, introducit. Nam alioqui materiam non adoramus, quemadmodum impiis facere videmur. Sed spiritalem adorationem ad eam rem, quæ figura exprimitur, per picturam referimus. Siquidem imaginis honor (ut cum Basilio loquar) ad exemplar ascendit, atque hac ratione Crucem, ex quacumque tandem materia constructa sit, adorare ita didicimus, ut non ipsi materiæ, sed ei affixo cultum tribuamus.

49. « Hujus porro venerandæ Crucis imago est omnis ad exemplaris formam depicta materia. Neque enim illud duntaxat lignum, cui Christus affixus est, adorare didicimus, verum alia quoque omnia, quæ ad Crucis formam expressa sunt. Quamobrem aut divini ligni formæ cultus negetur, aut etiam Christi , et sanctorum imaginibus honor habeatur. Atque hæc a me veluti per digressionem dicta sint, ut istos ab Orthodoxa doctrina procul aberrare demonstremus. Nunc vero eo, unde huc deflexit oratio, revertatur ». Pergit dicere de dispersione facta sanctorum monachorum, qui civitates incolebant ad montana, deque his potissimum agit, qui confugerunt ad montem S. Auxentii, de quo diu ante, cum de Synodo Chalcedonensi actum est, diximus. Ibi enim morabatur magni nominis Stephanus monachus, in quem (ut suo loco dicemus) idem imperator dira prœlia concitavit. Ait igitur : « Ad hunc modum Ecclesia laborante ac male affecta, piorum multitudo in summa consilii inopia et mœrore versabatur. Ac potissimum sacrum monachorum agmen, utpote quod Orthodoxam fidem arctius complecteretur, ita tanquam ex compacto, tum Byzantio, tum aliis Europæ urbibus ac Bithyniæ excedentes ad Auxentianum montem se contulerunt, ac beatum Stephanum adeuntes, ab eo petebant, ut ducem se illis præberet, eosque consilio juvaret. Loquere (inquiebant) o pater, si quis in te consolationis sermo est, mentes-

[1] Mich. VII. — [2] Psal. LXXIII.

que ingenti mœstitia oppressas cohortare, titubantem animum fulci, ne humano metu labefactatus de ipso salutis capite periclitetur ac pietatem prodat ».

Quemnam sermonem tunc ad eos habuit sanctus martyrii candidatus, idem auctor refert cui potuit interesse: prætermimus eum inviti, brevitati consulentes, illa tantum, quæ post habitum sermonem locutus est, ostendens, quo se conferre deberent, hic reddimus ex eodem auctore, dum subdit :

50. « His et aliis hujusmodi sermonibus ad monachorum, qui et ipsi lacrymis madebant, catervam usus Stephanus, hæc verba insuper adjecit: Ad has tres partes, quæ nefariæ hæresis labem minime contraxerunt, ut fugiatis, censeo. Neque enim alius locus est, qui quidem sub draconis hujus imperio ac potestate sit, qui ab ejus veneno purus manserit, quam ea, quæ ad acclive Ponti Euxini sunt, hoc est, Zicchiæ, et Chersonis, et Bosphori, et Nicopsis, et Gothiæ, atque ea item, quæ ad Parthenium mare se porrigunt. Quin et id quod in antiquioris Romæ declivi est, ac Nicopolitana et Neapolitana metropolis, quæque ad Romanum usque flumen protenduntur. Sed et Lyciæ provinciæ climata, hoc est, ex Sylæi ficu, ac denique Cypria insula, quæque e regione ipsius sunt usque ad Tyrum et Joppem. Hæ, inquam, partes ab execrando hoc dogmate puræ persliterunt ». Pergit dicere de Romano Pontifice et tribus patriarchis Alexandrino, Antiocheno et Hierosolymitano, qui suis scriptis eamdem hæresim prosciderunt, quæ nos anno superiori opportuna occasione posuimus. Et post hæc idem auctor :

51. « Hæc, inquit, verba, ut pius ille cœtus audivit, piumque virum velut extremum allocutus atque complexus est, ad loca, quæ cuique commodiora visa sunt, sese contulerunt, in hoc quoque videlicet Christo obtemperantes [1]: quippe qui eos qui persecutionem patiuntur, ex una urbe in aliam profugere jubeat: quandoquidem minime convenit, ut ipsi nosmet in pericula conjiciamus; quemadmodum contra reprehensione non caremus, si in periculis constituti, animum despondeamus. Spectabatur itaque Byzantium, velut in expugnatione quadam captivitate oppressum, monasticoque habitu privatum, et tanquam in squalorem redactum : sublato nimirum atro colore, qui prius ad urbis ornatum albo mixtus erat. Etenim alius ad Euxinum Pontum navigabat, alius ad Parthenium pelagus omni festinatione contendebat, alius Cyprum petebat, alius ad antiquiorem Romam properabat ». Hæc ibi, et alia, quæ suo loco reddita sunt superius, auctor habet.

[1] Matth. x.

Anno periodi Græco-Romanæ 6248.— Anno Æræ Hispan. 793.— Anno Hegiræ 138, inchoato die 15 Junii, Fer. 2.— Jesu Christi 755.
— Stephani II papæ 4.— Constantini Copronymi 36 et 15. Leonis IV 5.

1. *Aistulfus rex Langobardorum pacta conventa non servat.* — A num. 1 ad 9. *Fulradus* abbas monasterii sancti Dionysii et *Hieronymus* Pippini regis frater, qui anno elapso exeunte Stephanum II Romam usque comitati sunt, in Franciam rediere cum litteris in Codice Carolino num. 7 recitatis, per quas apud Pippinum, Carolum et Carolomannum, reges Francorum ac patricios Romanorum questus est, quod *Aistulfus* Langobardorum rex promissis minime staret, nihilque cum Ecclesiæ Romanæ tum Reipublicæ Romanorum reddidisset. Litterarum inscriptio est : « Dominis excellentissimis filiis, Pippino regi et nostro spiritali compatri, Carolo et Carolomanno item regibus, et utrisque patriciis Romanorum, Stephanus papa ». In Epistola hæc inter alia de Aistulfo scribit : « Antiquus humani generis hostis diabolus ejus perfidum invasit cor, et quæ sub vinculo sacramenti affirmata sunt, irrita facere visus est. Nec enim unius palmi terræ spatium beato Petro sanctæque Dei Ecclesiæ vel Reipublicæ Romanorum reddere passus est ». Tum Pippinum filiosque ejus rogat, ut omnia Ecclesiæ reddi studeant, neve nequissimi regis vel ejus missorum dolosis verbis fidem adhibeant. Sed hæc Epistola sub finem anni superioris scripta; *kalendis* enim *Januarii* præsentis Christi anni *Aistulfus* Langobardorum rex Romam obsidione cinxit, et ante eam obsidionem *Fulradus* in Franciam venturus, viæ sese commiserat. Romam autem kalendis Januariis obsessam fuisse, docet ipsemet Stephanus II in litteris a Baronio num. 11 recitatis, in quibus ait Stephanus : « Et jam quia

nullum augmentum nobis factum est, et in ipsis Januarii kalendis cunctus ejusdem Longobardorum exercitus e Tusciæ partibus in hanc civitatem Romanam conjunxerunt, et resederunt juxta portam beati Petri, atque beati Pancratii et Portuensem». Baronius quidem in margine loco, *Januarii*, reponit, *Junii*, sed contra fidem Codicis Carolini, ubi hæc Epistola est ordine IV, et contra tenorem Epistolæ VI ejusdem Codicis Carolini, scriptæ a *Stephano II*, suo et omnium Romanorum in afflictione positorum nomine eidem Pippino ejusque filiis Carolo et Carolomanno, necnon episcopis, abbatibus, presbyteris, monachis, ducibus, comitibus, cæterisque Francis, in qua idem dicitur, et dies kalendarum Januarii diserte etiam exprimitur. Has secundas litteras, quia ab iis quæ Pippino regi datæ sunt, diversa non continent, prætermisit Baronius.

2. *Ablata Ecclesiæ Romanæ non reddidit.* — Porro *Stephanus* papa in laudatis litteris, quas *Fulrado* abbati consignavit, Pippinum *spiritualem* suum *compatrem* vocat, idque non infrequenter in aliarum Epistolarum inscriptione ac contextu facit; quin et ipsos Pippini filios *Carolum* et *Carolomannum* spiritales suos filios, eorumque matrem *Bertradam* spiritalem suam commatrem in Epistola ad eumdem Pippinum, quæ ordine VIII est in Codice Carolino, appellat; cujus rei ratio alia esse non potest, quam quod Stephanus II Carolum et Carolomannum e sacro fonte levaverit, cum anno superiori in Francia esset. Quare falluntur, inquit Cointius anno DCCLIV, numero 58, qui Carolum apud Moguntiam a Bonifacio illius civitatis archiepiscopo baptizatum esse volunt. Non dubitandum vero, quin Carolus et Carolomannus a Stephano prius e sacro fonte levati fuerint, quam in reges uncti. Nota denique Stephanum in litteris, de quibus hic agimus, apud Pippinum ejusque filios Carolum et Carolomannum conqueri, quod Aistulfus Longobardorum rex, « nec unius palmi terræ spatium beato Petro sanctæque Dei Ecclesiæ, vel Reipublicæ Romanorum reddere passus est», etsi illi « propria voluntate, per donationis paginam beato Petro sanctæque Dei Ecclesiæ et Reipublicæ, civitates et loca restituenda» confirmarint. Ex illis enim verbis, uti et ex variis Anastasii, liquet anno superiori, cum ventum est ad pacem, legem hanc Aistulfo fuisse impositam, ut ablata cum Ecclesiæ Romanæ, tum Reipublicæ Romanæ restitueret, non vero imperio Romano, ut perperam eum explicat Cointius anno DCCLIV, num. 80, quod ante Cointium ita interpretatus fuerat Marquardus Freherus in Corpore *Francicæ Historiæ veteris et sinceræ*, Hanoviæ anno MDCXIII typis dato. In margine enim auctoris secundæ Appendicis ad continuationem Fredegarii pro Republica Romana, *imperium* reponit. Sed hac de re infra.

3. *Sed hæc superiori anno gesta.* — *Fulradus* abbas et *Hieronymus* Pippini regis frater in Franciam reversi sunt ante Romanam obsidionem, sed post eorum reditum Aistulfus rex statim per *scameras*, sive exploratores, perque deprædationes seu devastationes, Stephano II molestum sese exhibuit. Qua re motus Stephanus litteras, quæ num. 9 leguntur in Codice Carolino et recitantur a Baronio num. 2 et seqq. per Willharium seu Wilcarium Numentanum episcopum ad prædictos reges mox deferendas curavit. Earum inscriptio est: «Domnis excellentissimis filiis Pippino regi et nostro spiritali compatri, seu Carolo et Carolomanno item regibus, et utrisque patriciis Romanorum, Stephanus papa». Quando enim Stephanus papa Pippinum ejusque filios Carolum et Carolomannum reges inunxit, *patricios* Romanorum dixit, ut laudata verba insinuant, ut tradit annalista Metensis ad annum DCCLIV. « Ordinavit (scilicet Stephanus) secundum morem Majorum unctione sacra Pippinum piissimum principem Francis in regem, et patricium Romanorum: et filios ejus duos felici successione Karolum et Karlomannum eodem coronavit honore ». In ipsis litteris refert Stephanus Aistulfum regem, quæ restituenda promiserat, irrita fecisse, additque: « Mementote et semper in vestris præcordiis firmiter tenete, quod promisistis eidem Janitori regni cælorum. Nulla vos seducat suasio aut acceptilatio, etc. » Cum vero Stephanus in iis litteris obsidionis Romanæ non meminerit, ut postea meminit in aliis hoc anno datis, manifestum est eas ad annum superiorem exeuntem pertinere. In laudatis enim litteris ordine IV, memoriam victoriæ cælesti auxilio nuper ad *Clusas*, sive angustias Alpium reportatæ refricuit, nec dissimulavit Pippinum, ne promissis *Aistulfi* regis fideret, a se, qui dolos illius probe noverat, frustra monitum, ipsumque Langobardorum regem erga Romanam Ecclesiam et populum Romanum discessu Fulradi abbatis iniquiorem factum. Præterea, ut videre est apud Baronium num. 3 et seq. queritur Stephanus II de *scameris* ab *Aistulfo* rege missis, qua voce Ducangius in suo Glossario dicit, intelligi *prædones* vel *exploratores*, quod variis exemplis ostendit.

4. *Roma ab Aistulfo rege hoc anno obsessa.* — A num. 9 ad 29. *Roma* kalendis Januariis hujus Christi anni obsessa, *Stephanus papa* legatos de servandis pactis subito ad *Aistulfum* regem misit, et cum pacati nihil retulisset, *Warnerium* abbatem ad se a Pippino directum, et in Urbe defendenda militis officio egregie functum, itinere maritimo, quo tutius ac celerius perveniret, in Franciam cum legatis suis *Georgio* episcopo et *Thomarico* comite proficisci jussit, ac Pippino hæc universa significare, ipsum per omnia sacra obtestans, ut quæ semel promiserat, aliquando impleret. Hæc partim recitat Pontifex in suis litteris apud Baronium, partim Anastasius in ejusdem papæ Vita apud eumdem Baronium a num. 9 ad 17. Cum vero obsidio acrius a *Langobardis* urgeretur, litteras in nomine S. Petri comprehensas transmisit ad reges Pippinum, Carolum et Carolomannum, sive ad omnem generalitatem Francorum. Refert eas Baronius a num. 17

usque ad num. 24. *Pippinus* cognita Langobardi regis fraude ira ac dolore exarsit, et novo Decreto bello novos populis delectus indixit. Tum cum exercitu in Langobardos movit et Aistulfum regem ad confirmandum pactum, « quod per elapsam octavam Indictionem inter partes provenerat », inquit Anastasius, coegit, et factam in scriptis donationem Romam ad Stephanum papam transmisit, ut narrat Baronius ex Anastasio numero 24 et seqq. Porro pax illa post kalendas Septemb. hujus Christi anni sancita, quia eo die Indictio nona initium cœpit. Obsidio vero Romana dies quinquaginta et quinque duravit, ut videre est in Epistola Pippini regis ad Stephanum II apud Baronium num. 13. Anastasius tamen dicit, Urbem *per trium mensium spatia* obsessam fuisse, quia scilicet quæ eam præcessere cum ipsa obsidione confundere videtur; neque enim Pontifex hac in re errare potuit.

5. *Pippinus rex Aistulfum ad restitutionem coegit.* — Sed audiendus anonymus coævus in Appendice II ad continuationem Fredegarii, ut res tanti momenti magis explicetur: « Sequenti anno », inquit, currenti scilicet, « Aistulfus rex Langobardorum fidem suam, quam regi Pippino promiserat, peccatis facientibus fefellit. Iterum ad Romam cum exercitu suo veniens, fines Romanorum peragrans, atque regionem illam vastans, ad Ecclesiam sancti Petri perveniens, et domos quas ibidem reperit, maxime igne cremavit. Hæc Pippinus rex cum per nuntios audisset, nimio furore et ira motus, commoto iterum omni exercitu Francorum per Burgundiam, per Cavalonam urbem (Catalaunum nempe ad Sequanam) et inde per Januam (nempe Genevam) usque ad Maurienmam veniens. Rex Aistulfus cum hoc reperisset, iterum ad Clusas exercitum Langobardorum mittens, qui regi Pippino et Francis resisterent, et partes Italiæ intrare non sinerent. Rex Pippinus cum exercitu suo, monte Sinisio transacto usque ad Clusas, ubi Langobardi resistere nitebantur, perveniens, et statim Franci solito more, ut edocti erant, per montes et rupes erumpentes in regnum Aistulfi cum multa ira et furore intrant, Longobardos, quos ibi repererunt, interficiunt, reliqui qui remanserant, vix fuga lapsi evaserunt. Rex Pippinus cum nepote suo Tassilone Bajoariorum duce, partes Italiæ usque ad Ticinum iterum accessit, et totam regionem illam fortiter devastans, et circa muros Ticini utraque parte fixit tentoria, ita ut nullus exinde evadere posset. Hæc Aistulfus rex Langobardorum cernens, etiam nullam spem se evadendi speraret, iterum per supplicationem sacerdotum et optimatum Francorum, veniam et pacem prædicto supplicans, et sacramenta, quæ præfato regi dudum dederat, ut quæ contra Sedem Apostolicam rem nefariam fecerat, omnia judicio Francorum et sacerdotum plenissima solutione emendaret. Igitur rex Pippinus solito more iterum misericordia motus, ad petitionem optimatum suorum vitam et regnum iterato concessit. Aistulfus rex judicio Francorum et sacerdotum, thesaurorum. qui in Ticino erant, id est, tertiam partem prædicto regi tradidit, et alia multa munera majora, quam antea dederat, partibus regis Pippini dedit, sacramenta iterum et obsides donat ». Ut amplius nunquam contra regem Pippinum et proceres Francorum rebellis et contumax esse debeat, et tributa, quæ Longobardi regi Francorum a longo tempore dederant, annis singulis per missos suos desolvere deberent. « Præcelsus rex Pippinus victor cum magnis thesauris et multis muneribus, absque belli eventu, cum omni exercitu suo illæso ad propriam sedem regni sui remeavit incolumis, et quievit terra a prœliis annis duobus », scilicet DCCLVI et DCCLVII.

6. *Post donationem Pippinianam Pontifices Romani Romæ dominati sunt.* — *Pippinus* in Franciam rediens reliquit in Italia *Fulradum* abbatem monasterii S. Dionysii, qui civitates in pacto contentas ab *Aistulfo* reciperet, receptasque mox in potestatem Pontificis Romani transferret, uti habet Anastasius. Ravennæ in antiqua tabula legitur etiamnum hæc Epigraphe, relata a Papyrio Massono lib. 2 : PIPINUS. PIUS. PRIMUS. AMPLIFICANDÆ. ECCLESIÆ. VIAM. APERUIT. et EXARCHATUM. RAVENNÆ. CUM. AMPLISSIMIS..... cætera verba exesa. Verum ea Inscriptio longe post Pippini mortem posita, et postquam imitatores habuit; cum dicatur *primus* Ecclesiam amplificasse. Quid donatio Pippiniana contineret, et quas civitates complecteretur, inter scriptores non convenit, sed illud mihi certum videtur, ab hoc tempore plenam in rebus civilibus administrationem Pontifices tam Romæ, quam in exarchatu Ravennatensi exercuisse (1), nisi rebellionum motibus aliquando impedirentur, et Cointium anno DCCXCVI, num. 6 et seqq. deceptum esse, qui contendit, Romam usque ad illum Christi annum imperatoribus Constantinopolitanis paruisse. Qua de re eo anno agam, et opinionem illam, uti spero, prorsus evertam.

7. *Carolomannus dum Optatus Casinensis abbas esset, obiit.* — Ad num. 29. Baronius anno superiori num. 8 ex Leone Ostiensi mortem *Carolomanni* monachi, Pippini regis fratris consignat, et ex eodem tradit *Gratianum* præfuisse monasterio Casinensi, quando in Gallias ad Pippinum legatus missus est. Verum Leo in solo cap. 7 libri primi de Carolomanno, et in solo cap. 10 ejusdem libri de præfectura Gratiani disserit, sed neutrobique

(1) Cf. Cennius in Præfatione ad tom. IV Anastasii Bibliothecarii Editionis Romanæ num. 21, recte adnotat errare Pagium, qui ex hac Pippini donatione cœpisse Pontifices plenam rerum civilium administrationem Romæ et in exarchatu exercere asserit, quod pluribus argumentis falsum idem vir doctus demonstrat. Primo, quod Cottias Alpes bis restitutas fuisse Pontificibus, semel Joanni VII ab Ariperto; iterum vero Gregorio II a Luitprando, et quidem ante tempora Pippini ex Anastasio constat. Secundo, eodem Anastasio asserente, S. Gregorius III a Spoletino duce Galiensium castrum redemit. Tertio denique, apud eumdem Anastasium, de quatuor civitatibus Zachariæ restitutis sermo est. Postremo ante donationem Pippini civitates et loca ab Astulpho invasa vocat Anastasius *Dei Ecclesiæ ac Reipublicæ Romanorum jura.* MANSI.

Carolomannum ad Gratiani abbatis tempora pervenisse scribit. Imo ex abbatum Casinensium chronologia constat, obiisse *Carolomannum Optato* abbate, cui successit Hermeris, deinde Gratianus, et ex Epistola VIII Codicis Carolini a Stephano II ad Pippinum regem scripta anno sequenti post Aistulfi regis mortem, constat, Optatum tunc abbatem Casinensem fuisse. Ait enim Pontifex : « Petit nobis Optatus religiosus abbas vestri monasterii S. Benedicti, pro monachis suis, qui cum tuo germano profecti sunt, ut eos absolvere jubeas : sed qualiter tua fuerit voluntas, ita de eis exponere jubeas », ubi absolvere idem est ac dimittere.

8. *Ejus mors anno superiori contigit.* — Major difficultas est de anno emortuali ejusdem *Carolomanni.* Annalistæ enim Petavianus, Masciacensis, Fuldensis, ac Metensis cum Reginone, mortem ejus in annum superiorem conferunt. Annalistæ vero Loiselianus, Tilianus, et Bertinianus, necnon auctor Chronici San-Dionysiani et Eginhardus in Annal. illam in hunc annum differunt, quibus favere videtur Anastasius, qui de profectione Italica superiori anno a Pippino rege suscepta loquens, hæc verba præmittit : « Pari consilio isdem sanctissimus papa cum denominato Francorum rege consilio inito, juxta id quod præfatus Carolomannus Deo se devoverat in monachica degere vita, in monasterio eum Viennæ in Francia collocaverunt, ubi et post aliquantos dies divina vocatione de hac luce migravit anno Domini DCCLV ». Verum in duobus exemplaribus Anastasii Freherianis annus ille Christi non legitur, ideoque videtur addititius. *Carolomannum* autem anno superiori ad Deum migrasse, communior fert sententia. Dies ejus obitus incertus. In vetusto Necrologio Flaviniacensi mors ejus reponitur *prid. nonas Decembris.* In Ecclesia tamen Casinensi ejus memoria Officio Ecclesiastico non colitur. Sed quacumque die vitam cum morte commutarit, id contigit ante S. Bonifacii martyrium. In Epistola enim Pippini regis ad Bonifacium data, et a Baronio recitata, qua confirmat donationem factam ab ipso Carolomanno monasterio Fuldensi, ait Pippinus : « Monasterium, quod a te noviter instructum est in solitudine Buchoniæ juxta fluvium Fuldæ, in loco, quem beatæ memoriæ Carolomannus germanus noster legitima donatione tibi concessit, etc. » In quibusdam editionibus Othloni, uti in Mabilloniana, loco, *beatæ memoriæ*, legitur, *bonæ memoriæ;* in Serariana tamen idem ac apud Baronium habetur. Sed hæc verba *beatæ*, aut *bonæ memoriæ* addititia esse ideo asserit Mabillonius, quia evertunt opinionem ejus de morte sancti Bonifacii, quam anno superiori collocat ; cum tamen inde inferendum fuisset, Bonifacii martyrium ante præsentem annum non accidisse.

9. *S. Bonifacius anno* DCCLIII *Lullo sibi in episcopatum Moguntiæ substituto in Frisiam perrexit.* — A num. 30 ad 46. Quæ hic Baronius una serie narrat, suis annis reddemus, et quæ prætermisit, supplebimus. *Sanctus* itaque *Sturmio* abbas Fuldensis primus constitutus est a S. Bonifacio anno DCCXLIV, quo monasterium illud conditum. Eigil vero in Vita ejusdem S. Sturmionis sæc. III Benedict. part. 2 a Mabillonio recitata tradit, Bonifacium *anno decimo* postquam illuc rediit, secundo in Frisiam profectum esse, et post multum temporis inde in Germaniam rediisse. Quam profectionem anno DCCLIII contigisse, eo anno demonstravimus, et verba Eigilis abbatis retulimus. Cum vero Bonifacius, ut ibidem ostendimus, ante suum discessum *S. Lullum* sibi in archiepiscopatum Moguntiacensem substituerit, quæ Baronius n. 36 et seqq. ex Willibaldo in Vita sancti Bonifacii refert, pertinent ad annum DCCLIII. Subdit Eigil : « Sequenti vero anno iterum ad aquosa Fresonum pervenerat arva, cœptum opus prædicationis implere desiderans ». Quare autumnali circiter tempore superioris Christi anni iterum Bonifacius in Frisiam profectus est, licet Willibaldus et Othlonus hanc ultimam profectionem a præcedenti non distinguant, quia altera ab altera non longe remota fuit.

10. *S. Bonifacius eodem anno Trajectensis episcopus dictus.* — Porro hic valde observandum, *Bonifacium* anno DCCLIII, ante diem XXIII mensis Maii Lullo archiepiscopum Moguntinensem cessisse, et episcopum Trajectensem ad Rhenum, seu Ultrajectensem accepisse, quod etiam eo anno monstravimus. Priorum antistitum Ultrajectensium successio et chronologia valde implicata, quæ ideo hoc in loco a nobis elucidanda. *Sanctus Willibrordus* archiepiscopus dictus, licet tantum episcopus esset, sicuti et successores ejus omnes, anno DCCXL ad Deum migravit, et post ejus mortem sedes diu vacavit. Bonifacius quidem in Epistola laudata ad Stephanum papam, Willibrordi morte narrata ait : « Princeps autem Francorum Carolomannus commendavit mihi sedem illam (nempe Ultrajectensem) ad constituendum et ordinandum episcopum, quod et feci ». Verum tanta fuit Frisonum ferocitas, et a fide Christiana aversio, ut Bonifacius aliquem evidenti mortis periculo exponendum tunc non judicaverit, ut colligere est ex sancto Liudgero episcopo Monasteriensi, qui in Vita sancti Gregorii abbatis et rectoris Ecclesiæ Ultrajectensis, cujus fuerat discipulus, num. 14, Ultrajectenses episcopos numerans ait : « B. Gregorius a Stephano Apostolicæ Sedis præsule et ab illustri et religioso rege Pippino suscepit auctoritatem seminandi verbum Dei in Fresonia : in qua primus S. Willibrordus cognomento archiepiscopus in conversione gentis illius initiavit rudimenta Christianæ fidei cum discipulis suis. Deinde senescente eo in opere Dei, et stabilito episcopatu in loco, qui nuncupatur Trajectum, et alio nomine Wiltaburg, et migrante ad Dominum de hac luce, successit sanctus Bonifacius (anno scilicet DCCLIII), idem archiepiscopus et martyr, quem oculis meis ipse vidi, candidum canitie et decrepitum senectute, plenum virtutibus

et vitæ meritis. Quo tempore in ejus discipulatu B. Gregorius præceptor meus ab ineunte ætate fuerat enutritus, cui et successit pius hæres ejusdem gentis Fresonum pastor et prædicator ordinatus a Domino, et a principibus supradictis Ecclesiæ Dei. Eademque charitate, sicuti et fidei firmitate, qua prædecessores sui, sanctus videlicet Willibrordus archiepiscopus et confessor, et Bonifacius martyr atque archiepiscopus (quia scilicet Moguntinensis archiepiscopus fuerat, nomen servavit), larga et melliflua eruditione populum irradiavit, simul cum chorepiscopo et adjutore suo Aluberto, qui de Britannia et gente Anglorum veniebat, magnis vitæ meritis pollens : et eadem benevolentia juxta vires Domino studuit animarum lucra acquirere ».

11. *Dadanus non fuit episcopus Ultrajectensis.* — Quare Ecclesia Ultrajectensis per annos fere XIV sine episcopo fuit, donec sanctus *Bonifacius* divini cultus studio incensus illius curam suscepit, et *Eobanum* coepiscopum sibi adjunxit, qui a *sancto Luidgero* in præfata enumeratione prætermittitur, quia S. Bonifacio superstes non fuit. Cointius an. DCCXLII, num. 45 et seq. existimavit, *Dadanum* in Concilio Germanico a S. Bonifacio an. DCCXLII celebrato memoratum, Ultrajectensem episcopum ordinatum esse ab eodem Bonifacio statim post Willibrordi mortem, juxta quod ei a Carolomanno mandatum fuerat. Ejus fundamentum est, quod Synodus illa ex episcopis utriusque Germaniæ Gallicanæ composita fuerit, et *Dadano* nulla sedes assignari possit præter Ultrajectensem. Verum utraque conjectura adversus disertum auctoris coævi testimonium, nullius roboris. Neque enim deerant episcopi regionarii in Germania Cisrhenana, e quorum numero sine dubio *Dadanus* fuit. *Sanctus* autem *Bonifacius* post Willibrordi mortem alium ei episcopum ob gentis ferocitatem subrogare non potuit, ut mox diximus.

12. *Bonifacius scribit ad Stephanum PP.* — Epistola sancti Bonifacii ad Stephanum papam de Ultrajectensis Ecclesiæ rebus, post *Hildegarii* episcopi Coloniensis mortem scripta ; is autem a Saxonibus anno DCCLIII interfectus, ut annalistæ Fuldensis, Tilianus, Petavianus, aliique testantur. Postquam *Hildebertus* Hildegario successit, Ecclesiam Trajectensem ad suum episcopatum revocare voluit, sed intercessit *Bonifacius*, et rationes, quibus ad id moveretur, Stephano papæ per litteras significavit. Quando *Zacharias* papa Moguntiam civitatem metropolitanam declaravit, eique Ecclesiam Ultrajectensem attribuit, nullam Privilegii a *Sergio* e suis decessoribus uno concessi *sancto Willibrordo* mentionem faciens, nullaque clausula speciali eidem derogans, secundum juris regulas Ultrajectensis Ecclesiæ privilegia, si antiquiora essent, non censebatur revocasse. Quare *Bonifacius* nullam in eam tanquam Moguntinus metropolita jurisdictionem exercuit ; verum postquam archiepiscopatum illum abdicavit, Frisiamque petiit, de archiepiscopatu Ultrajectino juxta *Sergii* papæ Privilegium restituendo cogitavit ; eamque in rem *Zachariam* papam consuluit, eique significavit, episcopum Coloniensem eam Ecclesiam sibi subjicere velle ; ac præterea eumdem rogavit, ut ad se scriberet, an vellet, ut jura Ecclesiæ Ultrajectensis desereret, promptum se ad omnia Pontificis mandata exhibens, « si autem », inquit in Epistola ad eum data, « aliter justius sanctitati vestræ videatur, consilium paternitatis vestræ mihi insinuare dignemini, ut sequar ». Sed non multo post in Frisia morti traditus nullum Roma responsum accepit : « Hanc igitur », inquit Joannes de Beka in Chronico, « consultationis Epistolam Bonifacius ad Romanam curiam transmisit, qui modico dehinc elapso tempore, negotio nondum expleto vitam martyrio consummavit », eodemque fere tempore *Eobanus* qui coepiscopus Ultrajectensis a Bonifacio creatus fuerat. Inde factum, ut Ultrajectensis Ecclesia diu postea a presbyteris fuerit administrata, ut suo loco ostendi.

13. *Constituta a Zacharia PP. postea immutata.* — Porro sicut a *sancto Bonifacio* in Conciliis Liptinensi et Suessionensi constituta effectum in omnibus non habuere, ut liquet ex promotione *Artberti* ad archiepiscopatum Senonensem, et *Abelis* ad archiepiscopatum Rhemensem, quorum neuter in possessionem Ecclesiæ sibi concessæ immissus unquam fuit ; sic quæ *Zacharias* papa de episcopis suffraganeis metropoleos Moguntinæ decrevit, correcta postea fuere. Is quinque tantum civitates Moguntiæ subjecerat, Vormatiam, Spiram, Coloniam, Tungros et Ultrajectum, ut liquet ex ejus Epistola, in qua aliquam omissam fuisse asseri non potest ; cum Hincmarus in opusculo de Jure metropolitanorum eam laudet, et quinque illas civitates recenseat. Straburgum primæ Germaniæ civitas, uti Spira et Vormatia, Moguntiæ metropoli tunc attributa non fuit, licet ejus episcopi a Bonifacio ordinationem accepissent, quia scilicet tunc in Orientali Francia politia Ecclesiastica prorsus perturbata erat. Verum progressu temporis *Straburgum*, *Curia*, *Augusta Vindelicorum*, aliæque quædam civitates metropoli Moguntinæ adscriptæ, et ex ejus subjectione Colonia et Tungrorum civitas exemptæ. Cointius anno DIII, num. 4, et anno DLXXVII, n. 52, arbitratus est, *sanctum Crotoldum* anno DIII dictum esse Vormatiensem metropolitam, illudque jus a *Clodoveo* rege sedi Vormatiensi attributum fuisse, quo per utramque Germaniam ejus successores potiti sint, donec hoc sæculo Moguntiacensis Ecclesia pristinam gloriam recuperavit. Quam in rem laudat Franciscum Irenicum de pontificatu Vormatiensi lib. 3, cap. 35, scribentem : « Fuit penes priscos Wormaciensis pontificatus totius Germaniæ maximus, quem Clodoveum erexisse fama divulgavit ». Verum hæc Vormatiensium traditio fabulæ simillima, nulloque vel levissimo fundamento innixa. In Francia enim Orientali, ad quam *Vormatia* pertinebat, nullus archiepiscopus fuit ab anno circiter DCLXXI usque ad sancti *Bonifacii* tempora,

ut eo anno ostendimus, et ante sanctum Bonifacium Moguntia sede archiepiscopali non decorata, ut suo loco demonstratum.

14. *S. Bonifacius Eobanum coepiscopum Trajectensem assumpsit.* — Willibaldus in Vita S. Bonifacii de eo in Frisia prædicante scribit : « Multa millia hominum, virorum ac mulierum, sed et parvulorum, cum commilitone suo coepiscopo Cæbaneo (seu Eobano) baptizavit, quem ad subveniendum suæ senilis ætatis infirmitati, Fresonibus injuncto episcopo in urbe, quæ vocatur Trehit, subrogavit ». Quod his verbis exprimit Othlonus : « Tantam gratiam Dominus famulo suo contulit, ut post paucos dies multa miltia virorum ac mulierum cum commilitone suo chorepiscopo Eoban baptizaret. Hunc namque ad sublevandam senectutem suam, injuncto sibi episcopatu in urbe, quæ dicitur Thret, subrogavit ». Sed in Othlono, *chorepiscopus Eoban* idem est ac *coepiscopus Eoban*. Neque enim Othlonus hac in re dissentit a Willibaldo. Baronius quidem num. 38 Othlonum ita loquentem inducit : « Eum autem Eobanum, ut suæ senectuti aliquod pararet levamentum, episcopum Trajecti instituit ». Verum Baronius usus est Editione Surii ad diem v mensis Junii, qui Othloni stylum immutavit, et quandoque corrupit. Hæc autem Eobani ordinatio anno DCCLIII, quo sanctus Bonifacius episcopatum Ultrajectensem suscepit, et in Frisiam ab eo dependentem venit peracta. Licet autem S. Bonifacius *archiepiscopus* tunc appellaretur, ut liquet ex Diplomate Pippini regis an. DCCLIII, num. 6 citato, Ultrajectensis tamen episcopus tantum erat, indeque idem *Pippinus*, qui ibidem Bonifacium *archiepiscopum* simpliciter et sine addito vocat, in alio Diplomate in favorem Ecclesiæ Ultrajectinæ emisso, et a Cointio anno DCCLIII, num. 26 relato, ita loquitur : « Apostolicus vir et in Christo pater Bonifacius urbis Traject. episcopus, clementiæ regni nostri suggessit, etc. »

15. *S. Bonifacius cum sociis martyrium facit.* — Cum per latas Fresonum regiones prædicandi causa Bonifacius discurreret, venit ad flumen quoddam, et, ut inquit Othlonus, « suorum tantum clientum comitatu stipatus, jussit ibi tentoria figi, cupiens videlicet in eodem loco eorum, qui nuper baptizati erant, adventum exspectare, confirmationis gratia. Dies enim appropinquabat, qui ad eamdem confirmationem statutus erat. Cumque dies prædestinatus advenisset, et ortus sol altiores lineæ suæ gradus jam præoccupasset, tunc omnes qui quasi filii a patre exspectabantur, indignam ad accipiendam sancti Spiritus gratiam, quæ ipso die per gratiam confirmationis offerenda erat super illos, versa vice pro amicis inimici, pro novitiis fidei cultoribus novi lictores cum ingenti strepitu horrendoque armorum sonitu in castra sanctorum proruperunt. Quo viso pueri ex castris prosilientes armisque sese accingentes, sanctos contra populi furentis multitudinem defendere gestiebant ». Postea narrat, sanctum Bonifacium sociosque inhumana cæde necatos fuisse, idque *die quinta mensis Junii*. Mabillonius in Appendice ad Vitam S. Bonifacii n. 9, dicit, Othlonum loco citato perperam scripsisse Bonifacium *a novitiis fidei cultoribus* martyrio affectum fuisse. Verum hoc non asserit Othlonus, sed ait, Bonifacium, ubi fidei novitios se reperire credebat, novos lictores invenisse, qui eum occiderunt. Willibaldus de populis, qui ad ejus sepulcrum veniebant, scribit : « Pristina dediti salute laudantes glorificabant Deum, qui suum dignatus est servum tanto munere decoratum ditare, honorare, et præsentibus ac futuris sæculorum temporibus, patefactione corusca miraculorum ostensa, quadragesimo peregrinationis ejus anno revoluto glorificare; qui et Incarnationis Domini septingentesimus et quinquagesimus quintus annus cum Indictione octava computatur. Sedit autem in episcopatu annos XXXVI, menses sex et dies sex, et sic ordine supradicto, die nonarum Junii, martyrii triumpho remuneratus, migravit ad Dominum ». Quos omnes temporis characteres, Indictione excepta, exhibet etiam Othlonus.

16. *Hoc martyrium ab hoc anno removeri non potest.* — Sanctus itaque martyr in Franciam venerat anno Christi septingentesimo decimo sexto, annoque septingentesimo decimo octavo, ultimo Novembris die divo Andreæ Apostolo sacra, præco Christianæ fidei, legatusque Sedis Apostolicæ, dum Romæ esset, creatus est, ut auctoritate Apostolica Evangelium in Germania prædicaret, ipsumque concionandi officium exerceret, quod est inter præcipua episcopi munia, et interdum apostolatus nuncupatur. Anni enim illi XXXVI, menses VI et dies VI, ab anno insequenti, quo litteras missionis suæ a Gregorio II accepit, nec ab anno DCCXXIII, quo archiepiscopus regionarius ordinatus est, desumi possunt. Cumque *Willibaldus* æqualis S. Bonifacio fuerit, mirum mihi accidit, Labbeum in Chronico, Henschenium in Vita S. Ludgeri episcopi Monasteriensis Sect. 3, ad diem XXVI Martii recitata, Mabillonium sæc. III Benedict. part. 2, in Observationibus præviis ad Vitam S. Bonifacii, aliosque viros eruditissimos, S. Bonifacii martyrium ad diem V mensis Junii præcedentis Christi anni retulisse. Si enim *S. Bonifacii* martyrium anno superiori contigisset, ejus apostolatus initium sumpsisset a die ultima mensis Novembris anni DCCXVII, sicque duas hyemes Romæ transegisset; cum certum sit, eum inde mense Maio anni DCCXIX digressum esse, et tam Willibaldus, quam Othlonus tradant, unicam hyemem Bonifacium Romæ transegisse. Secundo, *Bonifacius* Carolomanno monacho Pippini regis fratri superstes fuit, ut hoc anno num. 8 ostendimus. *Carolomannus* autem ante diem quintum mensis Junii antecedentis Christi anni mortuus non est; cum *bellum Italicum* mense tantum Martio illius anni a *Pippino* rege decretum fuerit, et ejus occasione Carolomannus, qui in monasterio Casinensi vitam monasticam agebat, legatus ab *Aistulfo* Langobardorum rege, qui Ticini morabatur, in Fran-

ciam missus fuerit, consulto etiam antea *Rachisio* monacho Aistulfi regis fratre, quibus si addas tempus a *Carolomanno* in itinere consumptum, et aliqualem ejus in Gallia moram, comperies hujus mortem ante diem v mensis Junii illius anni accidere non potuisse. Denique S. Eigil abbas Fuldensis quartus, qui hoc sæculo vixit, eam opinionem plane jugulat, ut ex dictis anno DCCXLIV, num. 10, et ex dicendis anno DCCLXXIX, cum de morte *S. Sturmionis* agemus, manifestum fiet.

17. *Contraria sententia refellitur.* — Mabillonius loco laudato autumavit, in hac de anno martyrii sancti *Bonifacii* controversia subscribendum esse Eginhardo, continuatori Epitomes Bedæ, Hincmaro Rhemorum antistiti in cap. 30 Epistolæ XLIV, Annalibus et scriptoribus Fuldensibus, quorum primus Eigil in Vita S. Sturmii abbatis, Annalibus Metensibus et Bertinianis, Mariano Scoto et Sigeberto. Verum Eginhardus seu verius auctor Annalium ei attributorum per hæc tempora subinde in chronologiam peccat, ut nullus negaverit; continuator vero Bedæ de rebus ad Bonifacium pertinentibus tam male edoctus fuit, ut ipsomet Bonifacio et tota antiquitate reclamantibus, *Redgerum* ei successorem dederit. Idem dicendum de Mariano Scoto, qui ad annum DCCL, narrata Pippini unctione per S. Bonifacium, de hoc scribit : « Deinde ob id, post papam secundus habetur Moguntinus archiepiscopus usque in hodiernum diem » ; cum tamen, ut notavit Blondellus lib. contra Primatum p. 757, Conciliis hoc et duobus sequentibus sæculis celebratis, modo metropolita Senonensis, modo alii Galliarum archiepiscopi ante eum subscripti reperiantur. Denique *Eigil* hujus sæculi scriptor male pro hac sententia citatur, aliique adversus *Willibaldum* Bonifacii coævum eo minus audiendi sunt, quo hac in re aliorum tantum errores exscripserint, nihilque in quo eum errasse indicent, in medium attulerint. Quare hæc controversia dirempta tandem censeri debet.

18. *Socii martyrii S. Bonifacii.* — *S. Bonifacius* juxta Serarium in Notatione LIV ad Vitam sancti Bonifacii, vixit tantum annos quatuor et septuaginta, sed secundum supputationem Cointii ad annum DCCXXII, num. 48 et seqq. annos circiter octoginta. Mabillonius laudatus ostendit, Vitam *S. Livini* perperam a Serario Bonifacio martyri attributam fuisse, eamque fœtum esse alterius Bonifacii, ut de S. Livino loquentes jam observavimus. E martyribus, qui passi sunt cum S. Bonifacio solos undecim numerat Willibaldus, neque plures Othlonus recenset. Continuator Epitomes Bedæ quinquaginta tres cum eo martyrio coronatos dicit, sed is de morte S. Bonifacii haud probe instructus est. In Martyrologio tamen Benedictino plurium nomina referuntur. In Ecclesia Ultrajectina ad diem v mensis Junii olim legebatur Collecta, ut tradit Molanus, in qua memorabatur martyrium *Bonifacii, Eobani atque Athalarii, et sociorum eorum.* Fuit *Eobanus* coepiscopus Ultrajectinus, *Athalarius* vero sive Adelarius episcopus Erphesfordiensis, isque primus et ultimus; eo enim mortuo diœcesis illa Moguntinæ unita est. Bonifacio in archiepiscopatum Moguntinensem jam successerat *Lullus*. in episcopatum vero Ultrajectinum successit *sanctus Gregorius* abbas, ut refert S. Ludgerus ejus discipulus in illius Vita ; sed is quandiu vixit, in presbyterii gradu permansit. *Ludgerus* enim sæpe eum *abbatem* suum, sæpe *præceptorem* suum appellat, nunquam episcopum. Imo Altfridus in S. Ludgeri Vita cum de *S. Aluberti* adventu in Frisiam, ubi Gregorii chorepiscopus fuit, loquitur, diserte asserit Gregorium *ad gradum episcopalem* ordinatum non fuisse, sed *in gradu presbyterii* perseverasse. Sed de S. Gregorio abbate et rectore Trajectensi infra sermo erit. Superfluum hic esset quæ Blondellus loco laudato adversus S. Bonifacii vicariatum in Germania et Galliis profert, refellere ; cum ex iis quæ sparsim ab anno DCCXVI diximus, seipsis corruant.

19. *Willibaldus auctor Vitæ S. Bonifacii diversus a Willibaldo Eistetensi episc.* — Vita S. Bonifacii paucis ab ejus obitu annis a *Willibaldo* scripta, et ab *Othlono* monacho, qui anno MLXII vivebat, Epistolis, Actis Conciliorum, aliisque quibusdam aucta. Sed is Willibaldus idem non est cum Willibaldo Eistetensi episcopo primo, ut arbitrati sunt Serarius lib. 3 Rer. Mogunt. Not. I, Mabillonius in Observationibus præviis ad Vitam illam, et Cointius anno DCCXVI, num. 7, ac anno DCCLXXXVII, num. 32 et seqq. Willibaldus enim Vitæ Bonifacianæ scriptor his verbis prologum suum exorditur : « Dominis sanctis et vere in Christo charissimis Lullo et Megingozo coepiscopis, Willibaldus licet indignus in Domino presbyter. Percepto piæ paternitatis vestræ affectu pariter et voto, etc. » Paulo post dicit, se ejus miracula scribere, « sicut discipulis ejus, inquit, secum diu commorantibus, vel vobis referentibus comperi ». Quare *Willibaldus* iste, nec discipulus S. Bonifacii fuit, neque episcopus, saltem quando Vitam illam exaravit ; cum tamen *Willibaldus* Eistetensis episcopus cognatus sancti Bonifacii fuerit, ab eodem episcopus ordinatus, et aliquo tempore cum eo manserit, ut anonymus, qui ejus Vitam edidit, in litteras misit. Ad hæc nec auctor antiquus Vitæ sancti Willibaldi, nec monialis Hildesheimensis, quæ aliam ejus Vitam composuit, prætermisissent observare eum fuisse scriptorem Vitæ sancti Bonifacii ; præsertim cum tam pauca de rebus ejus gestis calluerint. Imo opinionem nostræ contrariam ipsum quo ea innititur fundamentum evertit. Georgius enim Wicelius in Hagiologio suo refert, extitisse in Biblioth. Fuldensi an. MDXLI Vitam sancti Bonifacii, et in fine ejus scriptum : « Ego Wilibaldus episc., etc. Vitam et passionem Bonifacii conscripsi primum in ceratis tabulis ad probationem Lulli et Megengaudi. Post eorum examen in pergamenis rescripsi : atque hoc in loco, qui dicitur S. Victoris extra muros Moguntiæ, ubi Lullus et Rabanus vacabant orationibus ». Cum

enim hæc clausula post Lulli mortem exarata sit, ut ex ejus lectione liquet, constetque inter omnes Willibaldum Eistetensem ante *Lullum* vita functum, manifestum est *Willibaldum*, qui ea verba scripsit, eumdem non esse cum *Willibaldo* Eistetensi, et priorem, qui presbyter tantum erat, quando eam Vitam elucubravit, nonnisi post sancti Bonifacii mortem eidem manum admovisse, ac aliquot post annos episcopum renuntiatum, illam clausulam ei adjecisse.

20. *Synodus Metensis.* — Ad num. 46. Circumfertur Synodus sub Pippino rege habita, *Metensis* vulgo appellata, vel quod Metis coacta fuerit, vel quod ex Codice Metensi descripta sit. Canones octo complectitur, quorum priores tres Concilio Compendiensi, de quo infra, posteriores quinque Concilio Vernensi, de quo anno sequenti, Codex Palatinus attribuit, ut refert Holstenius, et videre est tom. VI Conc. edit. Labbeanæ. Duorum priorum canonum meminit hic Baronius. In ea Synodo nullus temporis character habetur.

21. *Synodus Vernensis.* — Celebrata et Synodus *Vernensis* sub eodem Pippino rege, quam Baronius in annum sequentem non bene distulit, ut ibidem ostendemus, et quæ ibi in medium adducemus, huc transferenda (1).

22. *Paulianistæ hæretici Constantinopolim introducti.* — Ad num. 47. Theophanes ad an. XV Constantini imp. kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoato, scribit : « Hoc anno Nicetas Heliopoleos episcopus ab universo Ecclesiæ cœtu anathemate percussus est. Imperator autem Constantinus, quos Theodosiopoli et Melitine Syros et Armenios eduxit, in Thraciam transtulit : quibus Paulicianorum hæresis aucta est. Urbe pariter tota civibus peste sublatis destituta , ex insulis, Græcia, et inferioribus aliis regionibus incolas alios cum integris etiam familiis asportatos, ut eam habitarent, transtulit : atque ita civibus, ut prius referam ac populosam reddidit ». Ut enim anno DCCXLV diximus, Constantinopolis immani vastitate pestilentiæ vi illata deserta remanserat, quod et Nicephorus in Breviario pag. 41 etiam docet , et quæ hic refert Theophanes, ille uno tenore cum eadem peste recitat. Porro illi *Pauliciani*, alii non erant quam Syri Monophysitæ, quos post illam pestem Constantinus imp. Byzantium transtulerat, ut asserit Theophanes ad annum V ejusdem imperatoris. Balsamon in canone Nicæno XIX , Paulianistas seu Paulicianos, de quibus ibidem, recte notat, esse Manichæos Paulicianos, sic dictos *a Paulo Samosateno mulieris Manichææ filio* , de quo anno DCLIII egimus.

23. *Septimania a Pippino rege Saracenis erepta.* — Hoc anno *Pippinus* rex *Septimania* seu Gothia potitus est, Saracenis ultra Pyrenæos montes submotis. Cum enim annalista Metensis, ut anno DCCLII ostendimus, asserat obsidionem Narbonensem per annos tres durasse, ejus expugnatio in hunc annum incidit , licet vetus Chronicon, de quo mox, hæc ad annum DCCLIX referat. Laudatur illud Chronicon a Catello lib. 3 Hist. Occitaniæ pag. 538, itemque auctor Annalium Anianensium. Sic enim illic scriptum est : « Anno DCCLIX, Franci Narbonam obsident ; datoque sacramento Gothis, qui ibi erant, ut si civitatem partibus traderent Pippini regis Francorum, permitterent eos legem suam habere. Quo facto ipsi Gothi Saracenos, qui in præsidio illius erant occidunt, ipsamque civitatem partibus Francorum tradunt ». Ex eo Chronico hanc sententiam elegantius expressit Gervasius Tisleberiensis Mareschallus regni Arelatensis in libro de Otiis imperialibus, a Duchesnio tom. III Script. Franc. recitato : « Franci Narbonam diu obsessam per Gothos recipiunt, peremptis Saracenis, facta pactione cum Francis quod illic Gothi patriis legibus (legibus nempe Gothicis) moribus paternis vivant. Et sic Narbonensis provincia Pippino subjicitur ». Ecclesiæ Narbonensi metropolitanæ, cum Franci Saracenos e Gallia penitus ejecerunt , hæ suberant civitates, Biterrensis, Agathensis, Nemausensis, Magalonensis, Carcassonensis, Helenensis, Uceciensis et Lutevensis quarum duæ postremæ prius ad Franciam aliquando pertinuerant, cæteræ nequaquam. Illæ vero rursus metropoli Narbonensi subjectæ sunt. Lapsu tamen temporis factæ quædam in Septimania mutationes.

24. *Dies conventus Francorum mutatur* , *et Remigius fit archiep. Rothomagensis.* — In Annalibus Petavianis hoc anno legitur : « Venit Thasilo ad Martis campo, et mutaverunt Martis campum in mense Maio. In hoc anno domnus Remedius adeptus est sedem Ecclesiæ Rothomagensis ». De illa mutatione die quo conventus Francorum singulis annis celebrari solitus erat, jam egimus anno DCCLII , num. 4, ejusque meminit annalista Masciacensis iisdem fere verbis, quibus Petavianus. *Remedium* porro seu *Remigium* Pippini regis fratrem hoc anno Rothomagensem archiepiscopum renuntiatum esse, docet etiam chronographus Fontanellensis cap. 11, qui subdit, eum subrogatum esse in

(1) Vernense Concilium sequenti anno DCCLVI celebratum fuisse colligo ex die, qua primum ejus Synodi Patres coiverunt, subscripto Præfationi ejusdem Concilii. Cum enim die Dominica Patres in Synodum primo coire ex veteri disciplina consueverint, ut passim per totam Criticam suam Pagius animadvertit, annus ille Concilio adscribendus, quo dies indicti Concilii in Dominicam vel in feriam secundam cadebat. His constitutis, dies V idus Julii non quidem anno DCCLV, quo cum feria sexta componebatur , sed anno DCCLVI in Dominicam incidit ; cui proinde anno Concilium Vernense illigandum est. Tunc quidem, fateor, annus quintus Pippini juxta Pagii supputationem non quartus, ut præfertur in data Concilii, currebat ; sed error facile in nota numerali irrepere potuit. Forte etiam Pippinus regnum inivit anno quidem DCCLII, ut egregie Pagius defendit, sed aliquandiu post mensem Martium, imo et post V id. Julii ejusdem anni. Licet enim initio illi sic stabilito repugnat Diploma Goldastianum a Pagio ad A. DCCLII, 3, productum, quo ante V id. Maias regnum illud cœpisse Pagius probat, cum tamen illud pugnet cum altero Goldastiano Diplomate a Mabillonio producto, et a Pagio ad A. DCCLII, 6, memorato, quod regnum illud ne in Decembri quidem anni DCCLII cœptum præfert ; hinc nihil ex eo certi adstrui potest. Hæc igitur Concilii epocha ut genuina admitti potest, et ex ea non inepte Pippiniani regni epocha ante diem XI Julii retraheretur. MANSI.

locum *Raginfridi* ob morum insolentiam pravitatemque exauctorati, « anno XIII, postquam regimen cœnobii Fontanellensis amiserat. Raginfrido tamen, causa misericordiæ, aliquæ villæ, de eodem Rothomagensi episcopio attributæ fuerunt », inquit idem chronographus.

STEPHANI III ANNUS 5. — CHRISTI 756.

1. *Aistulpho mortuo, Desiderius regnum capessit ope Stephani papæ.* — Qui sequitur annus Redemptoris septingentesimus quinquagesimus sextus numeratur Indictione nona, quo Aistulphus rex Longobardorum, ulciscente numine, male periit: posteris principibus relinquens exemplum, maximo ipsorum damno Ecclesiastica jura tentari.

Ne igitur rursum ea quæ bene a rege maxime pio Pipino constituta essent, ejusdem perfidia Aistulphi labefactata corruerent, divina providentia factum est, ut fœdifragus ille e medio tolleretur hoc ipso anno: de quo audi Anastasium rem magnam paucis istis prosequentem: « Dum ergo hæc agerentur, ipse infelix Aistulphus, quodam loco in venationem pergens, divino ictu percussus, defunctus est ». Sic igitur accidit, ut infelix, qui adversus Deum sanctosque ejus, regni causa sæpe bella movisset, regno pariter privaretur et vita: et qui eadem ex causa sæpe pacta conventa atque jurata confregerat, eadem sua morte relinqueret confirmata. Sed exoritur inter Longobardos de successore turbatio.

2. Carebat Aistulphus prole, quæ evehi posset in regem, et frater ejus Rachis jam illud pietatis causa dimiserat, monasticam vitam professus. Sed ei insidias pravus dæmon ingerebat in aures, ut qui miserat manum ad aratrum, retro respiceret, ne fieret aptus regno Dei: sicque egit, ut ad temporale regnum oculos animumque converteret: sed cito obstitit Summus Pontifex Stephanus, qui ducem Tusciæ Desiderium multa spondentem Ecclesiæ in regem promovit. Anastasius enim cœptam prosecutus historiam, ait: « Tunc Desiderius quidam dux Longobardorum, qui ab eodem nequissimo Aistulpho Tusciæ in partes erat directus, audiens præfatum obiisse Aistulphum, illico aggregans ipsius Tusciæ universam exercitus multitudinem, regni Longobardorum arripere nisus est fastigium. Cujus personam despectui habens Rachis dudum rex, postmodum monachus, germanus præfati Aistulphi, sed et alii plures Longobardorum optimates cum eo eumdem Desiderium spernentes, plurimam trans Alpes vel cætera Longobardorum loca exercituum multitudinem aggregantes, ad dimicandum contra eum profecti sunt.

3. « Ad hæc præfatus Desiderius obnixe præfatum beatissimum Pontificem deprecatus est, sibi ferre auxilium, qualiter ipsam regiam valeret assumere dignitatem, spondens jurejurando omnem præfati Pontificis adimplere voluntatem. Insuper et Reipublicæ redditurum se professus est civitates, quæ remanserant, imo et copiam daturum munerum. Tunc idem præcipuus Pater et bonus Pastor, inito consilio cum sæpe fato Fulrado venerabili presbytero et abbate atque consiliario Christianissimi Pipini Francorum regis, misit suum germanum Paulum scilicet diaconum, atque Christophorum consiliarium una cum præfato Fulrado in partes Tusciæ ad prædictum Desiderium. Cum quo loquentes, confestim per scriptam paginam terribili juramento idem Desiderius cuncta professus est superius annexam sponsionem adimplere.

4. « Post hæc vero peracta statim suum missum, id est, Stephanum venerabilem presbyterum cum Apostolicis exhortatoriis litteris præfato Rachisi, vel cunctæ genti Longobardorum direxit; properans et prædictus Fulradus venire cum aliquantis Francis in auxilium ipsius Desiderii; sed et plures exercitus Romanorum, si necessitas exigeret, in ejus disposuit occurrere adjutorium ». Verum ubi accepit Rachis litteras Pontificias, nequaquam ulterius ausus est progredi, reveritusque ejus Apostolicam jussionem, relictaque militia, rursum seipsum Deo reddidit, cui se spoponderat in monasterio serviturum. Cujus et exhortatione etiam cæteri Longobardi illum susceperunt in regem, quem idem Stephanus papa dedisset Desiderium: « Sic igitur (inquit Anastasius) suffragantibus prædicti Summi Ponti-

ficis Deo acceptis precibus, ita omnipotens Dominus disposuit, ut sine ulla animarum periclitatione antefatus Desiderius per jam dicti coangelici papæ consensum (concursum) eamdem, quam ambiebat, assumeret regalem dignitatem.

5. « Dum vero hæc agerentur, direxit missum suum sanctissimus Pontifex, et abstulit ipsas civitates, quas sæpe dictus Desiderius rex reddere promiserat beatissimo eidem papæ, id est, Faventiam cum castro Tiberiano, seu Gabellum, et universum ducatum Ferrariæ in integro, et annuente Deo, Rempublicam dilatans et universam Dominicam plebem, videlicet rationales sibi commissas oves bonus Pastor, animam suam ponens, omnes ab insidiis eruit inimicorum ». Hucusque Anastasius de rebus gestis Stephani papæ, usque ad sequentis anni mensem Aprilem, quo ex hac vita, Deo vocante, migravit. Sic igitur justo Dei judicio factum est, ut cum Longobardi nollent Romanam Ecclesiam quicquam jurium in Italiæ civitatibus possidere, iidem ab ipsa supplices regnum peterent, ut nonnisi ipso volente Romano Pontifice posse regnare cognoscerent.

6. Vidisti, lector, ex usu pristino, ab exordio nascentis Ecclesiæ, Deo ita disponente sua inenarrabili providentia, Romanam Ecclesiam persecutionibus semper crescere, et vexationibus dilatari consuevisse? Et quod ad hæc tempora spectat, id manifestissime cunctis innotuit. Cum enim Leo imp. inito fœdere cum Longobardis aggressus est dire persequi Romanam Ecclesiam, in eam commovens Luitprandum; et sub Constantino ejus filio Aistulphus eamdem Ecclesiam jugi ferme bello vexavit, prout qui extant gemitus in chartis, lacrymis exarati Gregorii papæ significant, et Stephani justæ querelæ demonstrant : respexit tandem Deus in ipsam Ecclesiam, eamdemque ab impiorum manibus vindicatam liberam esse voluit. Quis neget omnia hæc divina providentia facta, qui sciat quod Deus neque gentiles ipsos injuste a tyrannis oppressos, in eorum manibus reliquerit indefensos, pro quibus ultorem insurrexisse, innumeræ gentilium produnt historiæ?

7. Debet hoc sibi Deus, ut justificetur (quod David cecinit [1]) in sermonibus suis, ut pro justitia vindex exsurgat, nec relinquat[2] virgam peccatorum super sortem justorum, sed et ut exaltentur [3] cornua justi, cornua peccatorum confringat. Qui igitur (ut e nostris mutuemur exemplum) laborantes Hebræos sub duro servitutis jugo respexit, eorumque lacrymas exaudivit, et vindicans in libertatem, corripuit [4] pro eis reges : idem ipse lacrymas sanctorum Pontificum non despexit, sed respexit, et votis annuit, et per Gregorium et Stephanum Pontifices adimplevit, juxta illud [5] : « Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent ». Ista enim tanta atque adeo admiranda non nisi nudipedalia illa, litaniæ frequentes, vectationes illæ sacrarum imaginum, processiones ad sacras Basilicas tanta a Deo consequi meruerunt.

8. *Stephani papæ ad Pipinum litteræ.* — Sed de his alia occasione rursus inferius : modo autem hic de legatione agendum, quam Stephanus papa misit ad Pipinum regem in Gallias : atque in primis hic describamus illas ipsas litteras, quas idem dedit Stephanus papa ad eumdem Pipinum regem Francorum de regno Longobardorum Desiderio tradito. Habent autem in primis cum exultatione gratiarum actionem, de tot tantisque acceptis a Deo his temporibus beneficiis [1] :

« Domino excellentissimo filio, et nostro spirituali compatri, Pipino regi Francorum, et patricio Romanorum Stephanus papa.

« Explere lingua excellentissime fili, non valemus, quantum tuo opere, tua vita delectamur : facta quippe diebus nostris virtute divina miracula vidimus. Quod per excellentiam tuam sancta omnium Ecclesiarum Dei mater et caput, fundamentum fidei Christianæ Romana Ecclesia, quæ valde ab hostium impugnatione lamentabatur, magna nunc gaudii soliditate nimirum est translata atque confirmata, et mœrentes Christianorum animæ tuo fortissimo præsidio maxime sunt relevatæ lætitia.

« Pro quo vestro opere et exultatione nostra libet cum Angelis exclamare : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et quia elapso anno, isto in tempore valde ab hostium depopulosa impugnatione sauciati, et ultra citraque circumdati affligebamur, nunc autem tuo potentissimo auxilio erepti ab imminentibus periculis, immenso exultamus gaudio, et benedicentes nomen Domini cum Psalmographo consona dicimus voce [2] : Hæc est immutatio dexteræ Altissimi. Et rursum [3] : Ad vesperam demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia. Cujus enim vel saxeum pectus tam benigno opere a tua præclara bonitate peracto, cognitoque non statim in omnipotentis Dei laudibus atque in tuæ excellentiæ amorem emollescat? Hæc me, fateor, excellentissime fili et spiritualis compater, quæ per te mirabiliter facta sunt, sæpe convenientibus ex universo orbe terrarum nationibus dicere, sæpe cum eis pariter admirari delectat, extensa voce mellifluæ excellentiæ tuæ laudes persolvere indeficienter.

9. « Hæc me plerumque etiam in momento horarum excitant indeflexibili oculo, pro immensa bonitatis tuæ et universæ gentis Francorum sospitate omnipotenti Deo fundere preces. Denique, amantissime et a Deo inspirate victor felix et divina prudentia fortissime rex, qualiter beatus Petrus Apostolorum princeps tuæ devotionis affectum, quem pro ejus causa decertans adhibuisti, susceperit, ipsa cunctis liquido vestra vita testatur. Scri-

[1] Psal. L. — [2] Psal. CXXIV. — [3] Psal. LXXIV. — [4] Psal. CIV. — [5] Psal. CXXV.

[1] Ex script. Cod. Panvin. quas etiam tom. VIII. Centuriat. habent. — [2] Psal. LXXVI. — [3] Psal. XXIX.

ptum quippe est [1] : Vota justorum placabilia. Libet quippe omnino, excellentissime fili, tuæ bonitati magnas gratiarum persolvere laudes, et nomen Domini pro tam maxima benignitate glorificantes exhilarata voce canere [2] : Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit plebem suam : et redemptionem facere cupiens populo suo, suscitavit te nobis, Christianissime victor rex, diebus nostris fortissimum liberatorem. Quid enim aliud, quam novum te dixerim Moysen, et præfulgidum asseram David regem? Quoniam quemadmodum illi ab oppressionibus Allophylorum populum Dei liberaverunt : ita tu quoque, benedicte a Deo victor, fortissime rex, tuo certamine Ecclesiam Dei et ejus afflictum populum ab hostium impugnatione eruere studuisti.

10. « Benedictus es, eximie fili, a Deo excelso, qui fecit cælum et terram. Et benedictus Deus, quo protegente, in manibus tuis hostes sunt. Benedicat tibi Dominus, pulchritudo justitiæ, et tuos amantissimos natos, meosque spirituales filios, dominum Carolum et Carolomannum, a Deo institutos reges Francorum et patricios Romanorum, cum Christianissima eorum matre excellentissima regina dulcissimaque conjuge, fideli Dei spirituali nostra commatre, tueatur et in omnibus protegat. Dilatet Deus semen vestrum, et benedicat in æternum, atque solium regni fruendum perenniter concedat, et universam gentem Francorum sub vestra ditione permanentem illæsam custodiat. Vale in Domino, rex benignissime, quia per te sanctæ Dei Ecclesiæ inimici humiliati sunt, et magna lætitia ipsa Dei Ecclesia est relevata, et ejus peculiaris populus jucundatur, et per te benedicitur Deus, pro quo et ejus benedictio super te plenius est effusa : gaudium enim uberrimum in universum orbem terrarum intulisti. Magna sunt hæc, et omnipotentis Dei laudibus tribuenda. Sed inter hæc misericordiosissimi Dei nostri clementiam indesinenter petimus, ut cælestis sui regni gaudio vobis tribuat vicissitudinem.

11. « Quapropter cum magna fiducia tanquam præsentialiter coram tuo mellifluo consistens adspectu, flexis genibus petens pectore et animo coram Deo vivo deprecor, ut jubeas (lubeat) firmiter in hoc bono opere, sicut certe confidimus, usque in finem permanere pro sanctæ Dei Ecclesiæ perfecta exultatione, et ejus populi liberatione et integra securitate : et plenariam justitiam eidem Dei Ecclesiæ tribuere digneris, atque optimum ac velocem finem in causa fautoris tui beati Petri adhibere jubeas, ut reliquas civitates, quæ sub unius dominii ditione erant connexæ, atque constitutos fines, et territorio in integro matri suæ spirituali sanctæ Ecclesiæ restituere præcipiatis, ut populus Dei, quem a manibus inimicorum redemisti, in magna securitate et delectatione tuo auxilio adjutus vivere valeat. Quoniam et filius noster Deo amabilis Wolradus (Fulradus), fidelis vester, omnia conspiciens, satis testatus est, quod nequaquam iste populus vivere possit extra eorum fines, et territoria atque possessiones, absque civitatibus illis, quæ semper cum eis sub unius dominii ditione erant connexæ. Peto te, fili, peto te coram Deo vivo, et fortiter conjuro, spiritualis compater, ut in hoc bono opere perfectius maneas, et non hominum blanditiis aut suasionibus, vel promissionibus, quod absit, faveas, et in aliam declines partem : sed magis vere timens Deum, omnia, quæ beato Petro sub jurejurando promisisti, adimplere jubeas, et sicut cœpisti, plenariam justitiam illi impartire.

12. « Etenim tyrannus ille sequax diaboli Aistulphus, devorator sanguinum Christianorum, Ecclesiarum Dei destructor, divino ictu percussus est, et in inferni voraginem demersus. In istis quippe diebus, quibus ad hanc Romanam Urbem devastandam profectus est, post annui spatii circulum ita divino mucrone percussus est, ut profecto in eo tempore, quo fidem suam tentans, diversa piaculi scelera perpetratus est, in eo et suam impiam finiret vitam. Nunc autem Dei providentia per manus sui principis Apostolorum beati Petri, simul et per tuum fortissimum brachium, præcurrente Deo, industria amabilis viri Wolradi (Fulradi) tui fidelis, nostri dilecti filii, ordinatus est rex super gentem Langobardorum Desiderius, vir mitissimus : et in præsentia ipsius Fulradi sub jurejurando pollicitus est restituendas beato Petro civitates reliquas, Faventiam, Insubres et Ferrariam, cum eorum finibus simul, et saltora, et omnia territoria : necnon et Ansinum, Anconam et Humanam, civitates cum eorum territoriis : et postmodum per Garinodum ducem et Grimoaldum nobis reddendam spopondit civitatem Bonam (Bononiam) cum finibus suis, et in pacis quiete cum eadem Dei Ecclesia et nostro populo semper mansurum professus est. Atque fidelem erga a Deo protectum regnum vestrum esse testatus est, et petiit nos, quatenus bonitatem tuam deprecaremur, ut cum eo et cuncta gente Longobardorum magnam pacis concordiam confirmare jubeas. Nam et Spoletini ducatus generalitas per manus beati Petri et tuum fortissimum brachium constituerunt sibi ducem : et tam ipsi Spoletini, quamque etiam Beneventani, omnes se commendare per nos a Deo excellentiæ tuæ servatæ cupiunt, et imminent anhelantius in hoc deprecando bonitatem tuam. Unde petimus te, excellentissime fili et spiritualis compater, ut si prædictus Desiderius, quemadmodum spopondit, justitiam sanctæ Dei Ecclesiæ, Reipublicæ Romanorum beato Petro protectori tuo plenius restituere, et in pacis quiete cum Ecclesia Dei et populo nostro, sicut in partibus a tua bonitate confirmatis continetur, permanserit cum universa sua gente : jubeas in id, quod petiit tuas a Deo inspiratas aures inclinare.

13. « Hoc interea anhelamus, ut nimis velociter eidem Desiderio regi, obtestando, admonendo

[1] Prov. XV. — [2] Luc. I.

etiam, et præcipiendo dirigere jubeas, ut reliquas civitates, loca, fines, atque territoria, et patrimonia, et saltora in integro sanctæ Dei Ecclesiæ reddere debeat: et tale fundamentum et optimum finem in causa ejus imponere jubeas, ut auxiliante Domino, ipsa etiam Dei Ecclesia secura maneat usque in finem sæculi; ut plenaria justitia a justo Judice Domino Deo nostro, et memoriale nomen tibi in sæcula maneat, vel etiam cunctæ Christi protectæ genti vestræ Francorum. Inspiratus autem a Deo, nimis festinanter causam sanctæ Ecclesiæ perficies.

« Quia sunt aliæ canonicæ causæ, quas perficere debeamus, pertinentes ad magnam regni tui laudem, et magnam animæ tuæ vel cunctæ gentis Francorum immensam mercedem: et hoc obnixe postulamus præcelsam bonitatem tuam, ut inspiratus a Deo et ejus principe Apostolorum beato Petro, ita disponere jubeas de parte Græcorum, ut fides sancta Catholica et Apostolica per te integra et inconcussa permaneat in æternum; et sancta Dei Ecclesia sicut ab aliis et ab eorum pestifera malitia liberetur, et secura reddatur atque omnia proprietatis suæ percipiat: unde pro animæ vestræ salute indefessa luminarium concinnatio Dei Ecclesiis permaneat, et esuries pauperum, egenorum, vel peregrinorum nihilominus resecetur, et ad veram saturitatem perveniant. Qualiter autem cum silentiario locuti fueritis, vel quomodo eum tua bonitas absolverit, una cum exemplari litterarum quas ei dederitis, nos certiores reddite: ut sciamus qualiter in communi concordia agamus, sicut inter nos, et Wolradum (Fulradum) Deo amabilem constitit. Ipse vero dilectus filius noster Wolradus (Fulradus) in omnibus causis juxta tuam præceptionem peregit, et maximas gratias illi egimus pro suo certamine, quo videlicet ad vos revertens, omnia, qualiter acta sunt, bonitati vestræ intimabit.

14. « Præsentes vero fidelissimos nostros, id est, Georgium reverendissimum et sanctissimum fratrem et coepiscopum nostrum, atque Joannem regionarium nostrumque saccellarium, petimus ut hilariori suscipiens vultu, in omnibus acceptari jubeas: et quicquid nostra vice bonitati tuæ locuti fuerint, eis in omnibus credere digneris; atque cum effectu causæ et lætabundis nuntiis ad nos remeandos absolvere jubeas. Nam et hoc obsecramus bonitatem tuam, ut nimis celeriter ad nos commigrandum absolvere præcipias reverendissimum fratrem et coepiscopum nostrum.

« Omnipotens autem Deus in cunctis actibus, excellentissime victor rex, suæ dexteræ extensione te protegat: tibique et præsentis vitæ prospera, et post multorum annorum curricula gaudia æterna concedat; faciatque cum tua dulcissima conjuge excellentissima regina, spirituali nostra commatre, et vestris meisque dulcissimis filiis maximo gaudio jucundari, et regni vestri gubernaculo a Deo vobis concesso perfrui, et qui in præsenti vita regni potestatem tenetis, etiam futuro in sæculo cum Christo in æternum regnetis, promerentes illam Dominicam promissionem audire: Venite, benedicti Patris mei; pro eo quod certamen bonum certastis, cursum consummastis, fidem servastis, sumite repositas vobis coronas, et accipite regnum vobis ab origine mundi præparatum. Nam et ex hoc, præcelsæ et a Deo protectæ et custoditæ excellentiæ vestræ innotescimus: quia petiit nobis optatus religiosus abbas vestri monasterii sancti Benedicti pro monachis suis, qui cum tuo germano profecti sunt, ut eos absolvere jubeas: sed qualiter tua fuerit voluntas, ita de eis exponere jubeas. Incolumem excellentiam tuam gratia superna custodiat ». Hactenus Stephani papæ Epistola per eosdem legatos missa. Quæ autem per eos firmata sint, sunt nobis inexplorata.

15. *Martyres sub Hali principe Sarracenorum.* — Hoc anno, qui numeratur quartus absolutus, et quintus inchoatus Pipini regis, ex quo a Zacharia Pontifice rex constitutus est, ab eodem rege Synodus celebrata est in palatio, Vernis dicto, in qua habentur sanciti canones viginti sex, qui ad disciplinam et jura Ecclesiastica restituenda pertinent. Inter alia vero illud monuit pius rex, ne quid exigeretur a peregrinis, qui religionis causa inviserent loca sancta.

Quod ad res pertinet Orientales, « hoc anno decimo sexto imperii Constantini (inquit Theophanes) terræ motus haud modicus factus est in Palæstina et Syria septimo idus Martii: et exul factus est Theodorus Antiochenus patriarcha, invidia Arabum, quod dicerent crebro imperatori Constantino causas eorum per litteras indicare. Misit hunc ipse princeps Halim nomine in Moabitidem regionem patriam suam, prohibens ne Ecclesias ædificaret ac cruces erigeret, vel Evangelium prædicaret ». Hæc ex Theophane.

16. Porro plures Christianorum sub eodem Sarracenorum principe Hali coronatos fuisse martyrio, certum est. Est enim in Menologio Basilii, die prima Octobris, mentio monachorum, qui ab eodem causa fidei trucidati, adepti sunt coronam martyrii. Hæc enim de his ibi leguntur: « Sanctus Michael cum sexaginta sex monachis, qui prope Sebastopolim monasticam vitam sectabantur, a principe Sarracenorum Hali nomine tentus, cum ab eo cogerentur negare Christum; omnes illi sanctissimi Patres id facere penitus negaverunt, et adversantes responderunt: Non timemus tormenta, neque vestram faciemus voluntatem, cum sitis Christi Crucis inimici, sed vestram conculcamus impietatem virtute Domini nostri Jesu Christi confirmati. Cumque illi necem illis inferre parati essent, Michael abbas omnes constanter agere adhortatus, singulis capite truncatis, ipse novissime gladio percussus, una cum illis martyrii coronam promeruit ». Hæc ibi.

Anno periodi Græco-Romanæ 6249. — Anno Æræ Hispan. 794.— Anno Hegiræ 139, inchoato die 3 Julii, Fer. 6. — Jesu Christi 756 — Stephani II papæ 5. — Constantini Copronymi 37 et 16. Leonis IV 6.

1. *Aistulfi Longob. regis interitus.* — A num. 1 ad 6. Annalista Metensis hoc anno scribit : « Pippinus princeps interiora regni sui pacifice ordinans, tam in Ecclesiasticis rationibus, quam et in publicis negotiis et privatis, in nullam partem exercitum duxit. Aistulfus vero rex Langobardorum, dum venationem in quadam sylva exerceret, divina ultione percussus, de equo in quo sedebat, in terram projectus, tertia die vitam amisit. Langobardi vero ex consilio Pippini regis et procerum suorum DESIDERIUM regem Langobardorum instituunt ». Idem habent hoc anno Eginhardus, variique alii annalistæ, et Sigebertus in Chronico. Electionem Desiderii Tusciæ ducis, et gesta a Stephano papa, ut ille in regem a Langobardis susciperetur, fuse narrat Baronius ex Anastasio in ejusdem Stephani Vita.

2. *Stephanus papa Pippinum rogat, ut res sibi a Langobardis ablatas restitui curet.* — A num. 6 ad 15. Postquam *Desiderius* Langobardorum regnum quiete obtinuit, et tumultus inter Langobardos post *Aistulfi* regis mortem excitatus Stephani papæ opera compressus est, is litteras ad Pippinum regem transmisit, quæ recitantur a Baronio, extantque in Codice Carolino Epist. VIII. In iis Stephanus primo pro beneficiis in Sedem Apostolicam collatis gratias agit : « Elapso, inquit, anno, isto in tempore valde ab hostium depopulosa impugnatione sauciati, et ultra citraque circumdati affligebamur, nunc autem tuo potentissimo auxilio erepti ab imminentibus periculis, immenso exultamus gaudio, etc. » Porro Roma anno superiori kalendis Januariis obsidione cincta, hæcque per menses circiter tres continuata. Secundo, *Stephanus* Pippinum rogat, ut opus feliciter inchoatum perficiat, et civitates, quas *Aistulfus* contra pactum ad mortem usque retinuit, Ecclesiæ Romanæ, ut promisit, tradendas curet. Tertio, Stephanus manifestat tempus, quo rex *Aistulfus* ex hac vita sublatus est : « In ipsis quippe diebus, quibus ad hanc Romanam Urbem devastandam profectus est, post annui spatii circulum ita divino mucrone percussus est, ut profecto in eo tempore, quo fidem suam tentans diversa piaculi scelera perpetratus est, in eo et suam impiam finiret vitam ». Quare erravit Erkempertus in sua Historia, ubi scribit : « Aistulfus regnavit annis septem, mensibus quinque ». Cum enim anno DCCXLIX, post kal. Martias regnare cœperit, ut suo loco vidimus, et perierit ipsis diebus, quibus *ad Romanam Urbem devastandam* profectus est, ut inquit Stephanus papa, vix septimum annum absolvere potuit. Sigonius quidem lib. 3 de Regno Italiæ, et Angelus de Nuce in editione Chronici Leonis Ostiensis laudant aliqua Diplomata Desiderii, ex quorum subscriptione sequitur, *Desiderium* sub hujus anni finem regem Langobardorum renuntiatum esse ; sed ex his Stephani papæ litteris liquet, errorem in numeros, annos regni Desiderii, vel dies quibus data sunt, exprimentes irrepsisse (1).

3. *Varias res ad Ecclesiam pertinentes ei si-*

(1) Aistulphum quidem hoc anno interiisse admitti facile posset, sed in anni hujus exitu potius quam in exordio, ut perspicue demonstrat Diploma quod ex autographo producit Cl. Saxius in Notis ad regnum Italiæ Sigonii novæ Editionis tom. II, col. 206. Inscriptum est illud anno *octavo regni Aistulphi, VIII kalendas Novembris, Indictione* X, quæ a Septembri hujus anni cœpit. Vivebat igitur adhuc die XXV Octobris hujus anni. Neque obstant verba Stephani scribentis, « post annui spatii circulum (ab obsidione scilicet Urbis facta in exordio anni DCCLV), Aistulphum obiisse ». Non enim ait Pontifex post unius vel duplicis, sed tantum post anni circulum cœptum ab eo tempore quo Aistulphus arma in Urbem movit, regem illum obiisse. Igitur cum Roma kal. Januarii DCCLV obsideretur, probabile est illum arma movisse postremis anni DCCLIV mensibus ac labente anno DCCLVI, nempe evoluto anni duplicis circulo decessisse.

Post hæc scripta incidi in aliam persimilem Chartam vulgatam a Cl. Scipione Maffeio Veronæ illustratæ tom. I, pag. 46, append. quæ sic enuntiatur : « Regnante domino nostro Aistulpho, anno regni ejus in Dei non octabo, die octabo kal. Novembris, Indict. X ». Ex hoc autem colligimus Desiderium non quidem anni hujus exordio, sed potius in exitu illius regnum auspicari potuisse. Quin et nonnisi anno sequenti salutatum fuisse contendit P. Astezatus in peculiari hac de re scripta dissertatione, et Cl. Saxius in Notis ad regnum Italiæ Sigonii col. 207. Nec equidem nisi ab hoc anno DCCLVII omnes Diplomatum Desiderii epochæ proficiscuntur. Dies vero et mensis adhuc incerti sunt ; quamvis constat id contigisse spatio temporis inter Januarium et kalendas Martii.

Sed neque his clarissimorum virorum laboribus satis evolutam chronologicam hanc tricam arbitror. Juvabit igitur et mihi manum operi admovere. Mea igitur sententia Romana Aistulphi obsidio uno anno, quam hic a Pagio factum sit, serius consignaretur, exordiente scilicet anno DCCLVI, atque ita sua veritas constabit Epistolæ Stephani asserentis regem illum obiisse post obsidionem Romanam exacto *annui spatii circulo*. Profecto secundam Pippini expeditionem, qua Romam ab obsidione liberavit, cum anno DCCLVI illigat vetus Chronicon S. Galli, desinens in annum DCCCXIV, apud Baluzium Miscellan. tom. I, pag. 494. Idem pariter insinuat Anastasius verbis a Pagio ad A. DCCLV, 4, recitatis, asserens Pippinum exercitum in Longobardos movisse et coegisse Aistulphum ad confirmandum pactum *quod per elapsam octavam Indictionem*

gnificat. — Quarto, *Stephanus* Pippinum precatur, ut cum *Desiderio*, quem *Aistulfo* regi successisse significat, ubi promissa impleverit, amicitiam fœdusque paciscatur. Quinto, ut cum Græcis agat de custodienda fide Catholica, quam *Constantinus imp.* impugnat. Sexto, ut exemplar litterarum, quas *Silentiario* Constantini legato dederit, ad se Romam transmittat, quatenus manifesta fiat omnibus concordia, quæ Sedem Apostolicam inter ac Franciam intercedit. Septimo, *Folradum* abbatem monasterii sancti Dionysii, qui Roma tunc in Franciam revertebatur, ob operam naviter adversus Langobardos impensam apud Pippinum commendat. Octavo, precatur, ut *Georgium* episcopum et Joannem sacellarium, qui Roma cum *Fulrado* abbate simul in Franciam proficiscuntur, quique suas litteras deferunt, hilari vultu suscipiat. Denique Pippinum certiorem facit, quod *Optatus* abbas monasterii Casinensis a se repetiit monachos, qui cum Carolomanno in Franciam profecti erant. Optatus *annis* x, ut Leo Ostiensis lib. 1, cap. 9 testatur, monasterium illud rexit, ab an. nempe DCCXLVII usque ad insequentem, ut ostendit Cointius anno DCCXLIX, num. 60.

4. *Synodus Vernensis.* — Ad num. 15. Synodus Vernensis ad annum superiorem retrahenda. In Præfatione enim ejus legitur: « Datum V idus Julii, anno IV supra scripti gloriosissimi regis», deducto scilicet a mense Martio anni DCCLII. Quod si Pippinus annos regni sui ab anno quo unctus est a Stephano papa dinumerasset, ut voluit Baronius, Synodus hæc ad annum sequentem pertineret. Verum hæc opinio supra a nobis confutata. Cointius an. DCCLV, num. 182 dicit, *Vernum* positum fuisse ad Sequanam in diœcesi Ebroicensi, sed *Verno* oppidum quidem erat ad Sequanam, at *Vernum* erat villa regia jam inde a Clotario III ad flumen Isaram in Bellovacis sita media in sylva ejusdem nominis, ut Hadrianus Valesius in Notitia Gall. et Mabillonius lib. 4 de Re Diplom. pag. 335 demonstrant, in eaque hanc Synodum habitam fuisse ostendunt. In Codice, quo usus est Baronius, descripti erant canones XXVI; sed in accuratioribus exemplaribus referuntur tantum canones viginti quinque. Eidem omnes pæne Galliarum episcopi adfuere, actumque de restauranda disciplina, statutum, ut episcopi per singulas civitates essent, seu prohibitum, ne plures episcopatus unus possideat, variaque alia sancita.

5. *Saraceni Theodorum episc. Antiochiæ et Orthodoxos vexant.* — Theophanes ad annum Constantini imp. XVI, kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoatum, ait: « Hoc anno terræ motus haud levis in Palæstina et Syria contigit mensis Martii die nono (ideoque sequenti Christi anno). Theodorus Antiochiæ patriarcha in exilium deportatus est Arabum invidia, qui frequentioribus litteris ad imp. Constantinum scriptis, res Arabum eum manifestare criminati sunt. Quare patriarchatus terminis extorrem in provinciam Moabitidem, quæ fuit ejus patria, transferendum Salem Arabum dux edixit. Idem novas Ecclesias nuspiam instaurari, crucem publice videndam non exponi, Christianum cum Arabibus de fidei dogmatibus non disserere lata lege sanxit ».

6. *Bellum civile inter Saracenos Hispaniæ.* — Josepho Saracenorum Hispaniensium præfecturam administrante, cum multi in eum insurgerent, *Abderramen* Muaviæ califæ filius, qui ex Oriente in Africam fugerat, dum parentes ejus neci tradebantur, cernens Hispaniam Saracenicam adversus Josephum præfectum valde commotam, *Bederem* libertum suum clanculum misit, qui præcipuorum Musulmannorum voluntates exploraret, ut Josephum præfectum e medio tollere posset, qui inter hos tumultus nullam conjurationis suspicionem habens, *de bello Christianis inferendo cogitabat*, inquit Ebngoutia Arabs. Interim, cum *Abderramen* quamplurimos sibi favere accepisset, in Hispaniam cisfretavit mense circiter Septembri superioris Christi anni, ut insinuat anonymus Andalusianus, idque eo tempore, quo Josephus Cæsaraugustæ cives, ut sibi *Hamerem* rebellium ducem et sceleris conscios traderent, cogebat, quos cum interfecisset, multorum in se odium concitavit. Eodem tempore, sed ante *Hameris* interitum Josephus ingentes copias *Pampilonem* misit, quæ regionem devastarent; quod oppidum, inquit laudatus anonymus, sese in libertatem asseruerat, cum Christiani Gallæciæ Musulmannos expulerant. Verum exercitus ille a Pampilonensibus fusus fugatusque, ejus dux Solimanus appellatus in ipsa pugna occisus, et qui incolumes

inter partes provenerat. Indictio octava fluebat anno DCCLV, usque ad Septembrim; tunc autem, id est, cœpto jam Septembri iniri pactum seu pax cum Longobardis potuit, quod dein Aistulphus motis in Romanos armis, obsessaque Roma abrupit. Sed Pippinus superveniens cum exercitu confirmari coegit *Indictione nona* agente, et quidem post mensem Januarium quo Roma obsessa fuit, id est, currenti jam anno DCCLVI. Expositio ista textus Anastasii pronior est, quam quæ a Pagio affertur, qui statuit Pippinum venisse in Longobardos, et coegisse illos ad pacem cum Romanis componendam anno DCCLV, Indictione octava nondum elapsa; dein vero cœpta jam nona Indictione, sed nondum anno DCCLV evoluto, pacis ejusdem confirmationem procurasse. Quorsum ista pacis confirmatio post aliquot menses, nulla novi belli necessitate cogente? Nec assertioni huic nostræ repugnat auctor Continuationis ad Fredegarium, qui expeditionem hanc Pippini in annum DCCLV confert. Namque id generis scriptores gesta plurium succedentium annorum simul in annum unum colligere, nec novum nec eruditis ignotum est.

Hæc olim scripseram cum tandem felici casu incidi in chronologum Brixianum a Muratorio vulgatum, quem nos in Nota ad A. DCCXLIV, 6, scripsisse sæculo IX, anno scilicet DCCCLXXXIII, animadvertimus, cum in opere illo suo scribat: « Karolus minor (nempe Crassus) nunc III agit annum per Indictionem I anni Domini DCCCLXXXIII, etc. » Ille vero totum hunc nodum historicum de obitu Aistulphi, e Desiderii exordio ita explicat, ut chronologorum tricas omnes tollat. Ita enim ille: « Aistulphus rex obiit, gubernavitque palatium Ticineuse Ratchis gloriosus germanus ejus dudum rex: tunc autem Christi famulus, a Decembrio (anni DCCLVI, quo proinde Aistulphus decessit) usque Martium. In mense Martio suscepit regnum vir gloriosissimus Desiderius anno Incarnationis Domini DCCLVII, Indictione X ». Ex his porro constare arbitror quæ vera sit regni Desiderii epocha, et qui sunt certi fines regni Aistulphi. Quibus ita stabilitis reliqua omnis nostra chronologia consistit.

MANSI.

evasere, Cæsaraugustam aufugerunt. Præerat hoc tempore Navarræis *Garcia Arista*, cujus filius *Eneco Garseanis* vocatus post triennium, patre demortuo, regis titulum sumpsit, ut infra videbimus; interimque ex hac anonymi Andalusiani narratione intelligimus, errasse viros eruditissimos qui Navarræi regni initium in sæculum nonum distulere; cum hoc ipso tempore *Pampilo* Saracenorum jugum jam excussisset. Hæc anno præcedenti gesta.

7. *Abderramen fit primus rex Saracenorum Hispaniæ.* — Currenti vero qui *Abderraminis* partes sequebantur, posquam *Josephum* publice dignitate deposuissent, eum regem in provincia Andalusiæ acclamarunt. Ineunte vere utraque pars exercitum eduxit, sed mense Maio actum de pace, parumque abfuit, quin *Abderraminis* fautores ad propositas sibi conditiones descenderint. Verum die Veneris, quo Musulmanni solemnitatem minoris Bairami, quæ hoc anno in diem vicesimum primum mensis nostri Maii incidit, celebrabant; omnis spes pacis evanuit, prœlioque inito *Abderramen* ex eo victor discessit, et *Josephus* Toletum profectus est, eoque post triennium occiso, *Abderramen* pacificam regni possessionem iniit. Quæ pluribus laudatus anonymus refert; summarie vero Rodericus in Hist. Arabum cap. 18. Hoc tamen anno *Abderramen* regnare cœpit, ut etiam Elmacinus lib. 2, cap. 3, recte observavit, qui cum eum *Muaviam* appellet, apparet binominem fuisse. Is se tantum *Ameram* appellavit, quod nomen omnibus proregibus commune. Falluntur enim tam Elmacinus, quam Rodericus citati, quando aiunt, califæ nomen Abderramini attributum; anonymus quippe Andalusianus testatur, tam eum, quam ejus hoc et sequenti sæculo successores *Ameræ* titulo contentos fuisse, quod ex infra dicendis magis innotescet. Neque *califæ* titulus ante sæculum decimum ab Ameris Hispaniæ assumptus, ut anno DCDXIII, quo hæc innovatio facta, ostendemus.

8. *Vichterpus primus episcopus Ratisponensis moritur.*— Vichterpus seu Victerbus, quem ex poeta incerto in versibus *de ordine comprovincialium Pontificum*, qui metropoli Salisburgensi subduntur, primum episcopum Ratisponensem fuisse ostendi, hoc anno supremum diem obiit, ut his verbis legitur in veteri additamento ad Annales Masciacenses ab anno DCCXXVI ad currentem perductos, et a Labbeo t. II Biblioth. p. 733 publicatos: « Anno DCCLVI, anno V regnante Pippino rege, obiit Wicterbus episcopus et abbas sancti Martini. Fuit autem Baugoarius, genere Heilolvingus: senex et plusquam octogenarius, usque ad id tempus sedebat, propria manu scribens libros ». Quare, quod hactenus ignoratum fuerat, *sanctus Garibaldus*, quem sanctus Bonifacius episcopum Ratisponensem ordinavit, Vichterpi coadjutor fuit, ut ex his verbis colligitur, eique supervixit. Cointius hoc anno num. 36 et seq. post cujus mortem laudati versus lucem viderunt, existimavit, *Vichterpum* in laudato Additamento memoratum, abbatem fuisse sancti Martini apud Turonas, et episcopum tantum regionarium; qua in sententia alii viri doctissimi etiam fuere. Bruschius vero tom. I de Episc. German. ac Bucelinus part. I German. Sacræ sanctum Vichterpum sive Wicterbum inter Augustanos episcopos collocant. Verum nunc nobis locus episcopatus ejus innotescit, liquetque abbatiam S. Martini, quam rexit, extra Ratisponam, aut saltem extra Germaniam quærendam non esse. Eam verosimile est temporis progressu cum monasterio sancti Emmerammi unitam; in eo enim monasterio sanctus præsul ultimos vitæ suæ annos transegit, ut statim videbimus. *Agilolfingorum* vero familia e qua originem duxit, Bagoariæ dominabatur; cum in legibus Bajuvariorum a Dagoberto primo Francorum rege editis tit. II, cap. 20, legatur: Dux qui præest in populo, ille semper de genere Agilolfingorum fuit, et debet esse; quia sic reges antecessores nostri concesserunt eis ».

9. *Vichterpus hactenus parum cognitus.* — Aventinus lib. 3 Annal. Boiorum pag. 162, loquens de celebri Ecclesia sancti Emmerammi, in qua visuntur Mausolæa principum Bajoariæ, Victerbi meminit, aitque: « Servatur ibi libellus, in quo episcopus hortatur amicum ad pietatem: adeo vetustis litterarum notis scriptus est in membranis, ut mihi de integro in litterarium pristinum redeundum, et elementorum figuræ condiscendæ fuerint. Ad umbilicum hæc verba scripta sunt, Scripsi ego ipse Vichterpus, quanquam peccator, episcopus jam senex, puto nonagenarius, aut supra, dolentibus membris et caliginantibus oculis: hoc non quasi potens, sed pro studio charitatis, quam circa te habeo, quia volebam, dum sæculi dignitatem regis, vitam æternam nunquam perdas. Pax tibi, et vita a Domino augeatur, Amen, et fiat, fiat. Tertio anno regnante Pippino filio Caroli, rege Francorum, in mense Junio, in diebus decem scripsi hunc libellum, hoc est, anno DCCLIV a Nativitate Christi, septima Indictione. Hunc ego Vichterpum in carminibus quæ sub Ludovico Pio Augusto filio Caroli de episcopis Bojoariæ scripta extant in eo monasterio, pontificem Reginoburgensem fuisse reperio: cui a D. Bonifacio et Utilone Boiorum regulo suffectus sit Geovalda ». Ita Aventinus; sed loco, *anno* DCCIII, legendum, *anno* DCCLIV, quo Indictio VII mense Junio currebat, et existimandum numerum L temporis progressu detritum ab Aventino legi non potuisse.

10. *Totius Bajoariæ episcopus fuit.* — Carmina illa ab Aventino memorata summo Historiæ Ecclesiasticæ bono publicavit Mabillonius, qui tamen animum non adverterat ad hunc Aventini locum. Erat itaque Vichterpus Ratisponensis episcopus; cum sanctus Bonifacius, ut anno DCCXXXIX, num. 4 vidimus, eam provinciam in quatuor parochias seu diœceses divisit, totidemque episcopos eisdem præfecit. Sed cum tunc Garibaldum Ratisponensem episcopum renuntiarit, hinc vulgo creditur fuit primus ejusdem urbis episcopus, licet

ante eum *Vichterpus* Ratisponæ sederit. Ob eamdem rationem Arnolfus sancti Emmerammi monachus apud Canisium tom. II in lib. 1 de Miraculis ejusdem sancti, de sancto Bonifacio scribit : « Provinciam (nempe Bajoariam) in parochias divisit, et episcopos in his canonica ordinatione constituit. Inter quos prædictum Gaubaldum Hiatospolitanæ (id est, Ratisponensi) sedi præfecit ». Paulo quidem antea dixerat Arnolfus de eodem Garibaldo, quem Gaubaldum appellat ; « ante quem non solum hæc eadem, de qua nunc nobis est sermo, sed cæteræ in Bajoaria absque certis episcopis erant Ecclesiæ »; sed in eo fallitur ; quod mirum videri non debet, cum in Epistola ad provisorem sancti Emmerammi ibidem relata testetur, se eam scribere *Chuonrado imperante, et nihilominus Heinrico filio ejus regnante*. Ideoque vixerit trecentis circiter annis post *Garibaldum* ad episcopatum Ratisponensem evectum, et facile labi potuerit. Conradus enim Salicus anno MXXVIII, Henricum filium Germaniæ regem dixit. Porro ex laudatis Vichterpi verbis constat *Pippinum* anno DCCLII, ante mensem Junium Francorum regem renuntiatum fuisse. Denique si gesta sancti Vichterpi episcopi Augustani, cum quo *Vichterpus* noster a plerisque scriptoribus confusus, densis tenebris obvoluta sint (ut apparet ex iis, quæ de eo Henschenius ad diem XVIII mensis Aprilis, quo Augustæ colitur, in medium affert), quæ pertinent ad *Vichterpum* Ratisponensem episcopum, qui integro post illum sæculo e vivis excessit, non minus hactenus obscura ; cum in omnium Ratisponensium episcoporum Catalogis prætermissus fuerit, et quilibet de ejus episcopatu ac monasterio, in quo ultimos vitæ suæ annos transegit, uti de rebus ab adspectus judicio remotis sententiam tulerit.

11. *Festum S. Bonifacii in Anglia præcipitur.* — *Cuthbertus* Dorovernensis antistes sancti Bonifacii morte intellecta, episcoporum et abbatum Synodum collegit, et communi suffragio statuit, quintum Junii, quo die martyrii corona donatus est, solemniter in ejus sociorumque memoriam ab omnibus Anglo-Saxonibus celebrandum esse. Recitat Cuthberti Epistolam Alfordus hoc anno, quo Spelmannus Synodum illam collocat, ex Codice Bonifaciano, num. 70. Data est ea non tantum a *Cuthberto*, sed et a presbyteris et abbatibus in Concilio congregatis, ad *Lullum* archiepiscopum Moguntinum, ejusque episcopos ac sacerdotes. *Cuthbertus* de laboribus et virtutibus S. Bonifacii pluribus disserit. Recitat etiam ibidem Alfordus aliam Epistolam a *Cyneardo* Ventanæ civitatis episcopo, alteramque a *Milredo* Wigorniensi episcopo, qui Bonifacium viventem unice coluerat, ad eumdem Lullum datas, quæ habentur inter Bonifacianas num. 74 et 78. Uterque præsul Bonifacii laudes pleno ore congerit. Certe ad Germaniæ conversionem non solum Willibrordus, Swibertus, et Bonifacius labores suos contulerunt, sed etiam plures alii Angli pietate et fidei fervore illustres ; indeque mirum non est, si Bonifacii mortis nuntium toti insulæ tristissimum acciderit, et anniversarius martyrii ejus dies tam cito solemnis in Anglia fuerit.

12. *Ethelbaldus Merciorum rex occiditur.* — Continuator Epitomes Bedæ hoc anno scribit : « Editbardus rex Merciorum a suis tutoribus noctu, morte fraudulenta, miserabiliter peremptus occubuit »; quæ verba Baronius an. DCCXLVII, num. 20 recitat, perperamque eum tunc mortuum tradit. Eam enim cædem hoc anno patratam tradunt etiam Hovedenus, annalista Mailrosensis, et Malmesburiensis lib. 2 Reg. cap. 4, his verbis indicat : « Ethelbaldus alta pace, ut multo tempore, id est, quadraginta annis, rerum perfruitus, novissime a subjectis occisus, fortunæ rotam volvit ». Beornredus regnum post eum iniit, ex quo mox ejectus est, quod indignissimus corona esset. In ejus locum *Offa* substitutus, qui diu et varia fortuna regnavit, ut tradunt historici Anglici.

PAULI I ANNUS 1. — CHRISTI 757.

1. *Defuncto Stephano Paulus ejus frater papa eligitur.* — Annus Redemptoris septingentesimus quinquagesimus septimus adest, Indictione decima consignatus in Fastis, quo Stephanus papa post immensos labores pro Romana Ecclesia honeste perfunctos, ex hac vita migravit sexto kalendas Maii, cum sedisset annos quinque et dies viginti octo, ut Anastasius habet, qui post alia annis singulis superius enarrata, hæc de eodem habet : « Cursum consummans et omnem utilitatem perficiens, Dei vocatione vitam finiens, ad æternam migravit requiem. Qui fecit ordinationem unam per mensem Martii, creavit presbyteros duos, diaconos duos, episcopos per diversa loca numero viginti. Sepultus in Basilica beati Petri Apostolorum principis, sexto kalend. Maii, Indictione decima : et cessavit episcopatus ejus dies triginta duobus ». Hæc Anastasius. Ex cujus sententia dicere opus est, Paulum fuisse creatum successorem Pontificem die XXVIII mensis Maii. Porro idem Anastasius Pauli Vitam a primordio ejus ætatis ita recenset :

2. « Paulus natione Romanus, ex patre Constantino genitus, ab ineunte ætate in Lateranensi patriarchio cum proprio seniore germano Stephano prædecessore ejus Pontifice pro eruditione Ecclesiasticæ disciplinæ traditus est temporibus domni Gregorii secundi junioris Pontificis, postmodum a domno Zacharia beatissimo papa in diaconii ordine pariter cum antefato suo germano consecratus est ». Hæc usque ad diaconatus promotionem ; quomodo autem in Romanæ Ecclesiæ Pontificatum assumptus sit, ita pergit dicere :

« Cum idem ejus germanus et antecessor Stephanus Pontifex ad extremum pertingeret vitæ, illico et populus hujus Romanæ Urbis divisus est, et alii Theophylactum archidiaconum tenentes, in ejus domo congregati residebant : alii vero eidem beatissimo concordabant Paulo diacono, plurima pars judicum, et populi cum eo tenentes, quam cum prædicto Theophylacto archidiacono. Ipse autem sanctissimus vir, vivente Stephano, nequaquam a Lateranensi patriarchio recessit, sed cum cæteris fidelibus suo ægrotanti germano et prædecessori Pontifici perseveranter famulabatur. Dum vero de hac vita prædictus ejus germanus prædecessor Pontifex migrasset, eoque cum ingenti honore in Basilica sancti Petri sepulto, continuo eadem populi congregatio, quæ cum sæpe fato beatissimo Paulo tunc diacono tenebat, quoniam validior et fortior erat, eum in Pontificatus culmen elegerunt. Post hæc hi, qui cum præfato archidiacono congregati erant, dispersi sunt. Et ita Deo annuente, idem sanctissimus vir in Apostolicam beati Petri Sedem consecratus Pontifex est ». Hæc de electione. De moribus autem ista subdit :

3. « Erat mitis et multum misericors, nulli unquam malum pro malo reddens : et si pro modico quemquam per iniquos satellites tribulatum audiebat, tamen pietate motus, consolationis illi referebat misericordiam. Hic (ut multi testati sunt) nocte per semetipsum cellas pauperum infirmorum projacentium, qui nequaquam ex suis valebant exsurgere lectulis, necnon et aliorum inopum cum suis familiaribus noctis circuibat silentio, amplissima illis ministrans alimenta, aliique subsidii ferens opem. Sed et carceres atque alia claustra per eadem noctium secreta visitabat. Et si quos inveniebat retrusos, a mortis eruens periculo, liberos ire relaxabat. Sed et plures, qui debitis obligati atque afflicti a suis fœneratoribus opprimebantur, reddito illis ipso debito, a jugo redimebat servitii, viduis et pupillis et omnibus egentibus opem ferens ». Hæc Anastasius de ejus vitæ instituto cum Pontifex esset, nimirum agens quod erat, patrem atque pastorem, non quæ sua sunt quærens, sed quæ aliorum.

Ubi autem creatus est Pontifex Paulus, ad Pipinum Francorum regem litteras dedit, quibus obitum Stephani fratris et suam ordinationem exponit; indicatque se in amicitia ab eodem Stephano inita cum Francis perseveraturum, petens ab eo, ut idem præstaret. Hæ fuerunt primæ litteræ ab ipso Paulo ad Pipinum datæ, primoque loco in codice positæ, aliæque plures in indice datæ sequuntur : de quibus singulis dicendum inferius : magna enim sollicitudine res ad Romanam Ecclesiam per-

tinentes, ut salvæ ipsi essent ab invasione Longobardorum, curavit.

4. *Paulus frustra agit de conversione Constantini.* — Cæterum ista peragens sanctissimus papa Paulus, majori studio ea, quæ erant fidei Orthodoxæ, et ad universalem Ecclesiam spectare sciebat, administrabat, enixius laborans, si posset impium Constantinum ad pietatem revocare, ut quam læserat Ecclesiasticam in sacrarum imaginum destructione antiquam traditionem, in integrum restitueret. Tentavit id sæpius, sed frustra, cum perfidus homo in lapidem obduruisset. Desiderantur litteræ quæ ab ipso eo argumento sunt scriptæ, tantummodo mentio de eis est in Epistola Hadriani papæ ad Constantinum et Irenem Augustos. Meminit et de his Anastasius istis verbis : « Erat Paulus fortissimus Orthodoxæ fidei defensor. Unde sæpius suos missos cum Apostolicis obsecratoriis atque commonitoriis litteris præfatis Constantino et Leoni Augustis direxit pro restituendis confirmandisque in pristino venerationis statu sanctissimis imaginibus Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, sanctæque ejus Genitricis, atque beatorum Apostolorum, omniumque sanctorum Prophetarum, martyrum et confessorum ». Hæc Anastasius.

5. Cæterum Orientalis Ecclesia non solum laboravit vexata tyrannide scelerati Copronymi, sed etiam dira persecutione Sarracenorum. « Hoc namque anno », inquit Theophanes, « Habdalas princeps Sarracenorum tributorum rationem Christianis ampliavit, adeo ut omnes monachos et inclusos atque Leonitas, qui Deo placere noscebantur, sub tributis redigeret. Signavit autem et Ecclesiarum cimilia, id est, pretiosa Ecclesiæ ornamenta, et adduxit Hebræos ad venumdandum illa, et emerunt illa libere ». Hæc Theophanes hoc anno decimo septimo Constantini. Ex quibus intelligere possis, quam gravis ista pressura fuerit, videre expoliari Ecclesias omnibus ornamentis, eademque a Judæis perfidis emi.

6. *Pipinus debellat Saxones.* — Quod ad res Francorum spectat, qui defendendo Romanam Ecclesiam a Longobardis Pipinus rex divinum numen sibi conciliavit, æque ipsum adjutorem in bellicis rebus sensit. Siquidem bellicosissimos Saxones hoc anno compressit, atque sub tributo redegit. Ita Regino et Sigebertus. Sed et sequentibus annis eidem jugiter affuit Deus, ut de hostibus semper victoriam referens, ipse invictus extiterit, ut inferius suis locis dicetur.

Hoc item anno Alfonsus, sive Adefonsus rex Gallæciæ cognomento Catholicus, ubi regnasset annos decem et novem, gloriosus Sarracenorum triumphis, migravit ad Dominum : de quo ista Tudensis : « Post multa, quæ sibi feliciter successerunt, obiit, et voces in ejus obitu auditæ sunt in aere laudantium Dominum et dicentium : Ecce quomodo tollitur justus, et nemo considerat, ablatus a facie iniquitatis, et erit in pace memoria ejus. Regnavit annis XIX et sepultus est una cum uxore sua Hermenesenda in territorio Comgas in Ecclesia S. Mariæ ». Hæc ipse.

7. *Froila rex in Hispania.* — Porro eodem hoc anno post Adefonsum (Alfonsum) Catholicum regem defunctum, successit in locum ejus Froilanus (Froilam alii dicunt) ipsius filius, Æra scilicet septingentesima nonagesima quinta, ut idem Tudensis Chronicon habet. Durum dominium Sarracenorum, et juges tumultus bellici plane effecerunt, ut vetus ac nobilis Hispaniarum Ecclesia soluta disciplina silvesceret, ut dormitantibus, vel potius de correctione desperantibus qui residui erant episcopi, fuerit piis regibus laborandum, ut canones exules postliminio redderentur. Quod et quantum licuit egregie præstitit Froilanus : de quo idem ista Tudensis : « Perquisivit etiam diligenter sacros Ecclesiæ Christi canones, et prohibuit, ne ministri Ecclesiæ carnalia matrimonia ulterius sortirentur, sed in suis ordinibus absque feminarum manifesto conjugio ministrarent. Pro qua re (quanquam in quibusdam aliis austerus fuit) quia magnum Deo exhibuit famulatum, ei divina virtus de inimicis multoties dedit triumphum.

« Siquidem », ut addit, « Maurorum ducem Gallæciam invadentem vicit gloriosa victoria, cæsis ex Sarracenis quinquaginta quatuor millibus : qua victoria nulla sublimior hactenus fuerat de Sarracenis accepta : cum et ducem eorum Amaynu (Omar), et alios plures capiens, omnes æque neci tradidit. Sed et rebellantem Gallæciæ populum superavit, perdomuitque Navarros itidem rebellantes ». Hæc de ipso Tudensis.

8. Porro qui nimiam ejusdem regis severitatem in crimen adducunt, objiciunt necem fraternam, qua haud mediocrem nomini suo labis notam inussit. Laudi autem Froilæ tribuitur, quod Ovetum civitatem in Asturibus condidit, in eaque templum duodecim Apostolis dedicavit, duodecim pariter altaribus auctum.

Hujus regis tempore claruisse tradunt in Hispania Verum archiepiscopum Hispalensem, tum scriptis, tum vita insignem : sed et celebrem fuisse Petrum præsulem Toletanum, qui de ratione Paschatis libellum accurate conscripsit, cum incuria disciplinæ in calculo diei Paschatis erratum esset.

Quo pariter tempore cum innotuisset in Galliis creatio novi Pontificis Pauli, archiepiscopus Viennensis ejus interpellavit auxilium apud Carolum regem, pro reparatione Ecclesiæ Viennensis, incursu Sarracenorum vastatæ, neque hactenus restitutæ, quamvis prædecessores archiepiscopi (ut vidimus) alios antecessores Romanos Pontifices de iisdem rogassent. Quibus acceptis litteris ab archiepiscopo Viennensi, Paulus papa pro eadem Ecclesia ad Carolum regem litteras dedit [1] :

« Domino piissimo et serenissimo, ac triumphatori filio Carolo regi Paulus episcopus servus servorum Dei.

[1] Bibl. Floriac. edit. a Joan. a Bosco Cælest. part. II. pag. 45.

« Humanæ substantiæ universitas hoc visibili mundo diffusa, vestræ serenitatis, cum pollet, tranquillitate clarius rutilat, atque viget Ecclesiarum etiam vigor sanctarum. Quia ea semper perficere cupitis, quæ salutaris et beneficæ operationis existunt. Pro quo immensas indesinenter omnipotenti Deo referimus grates, qui vos ad augmentum Catholicæ fidei conservare dignatur atque tutamen. Sciat igitur clementia vestra, Viennensem archiepiscopum de nudatione Ecclesiæ suæ nobis scripta misisse, dicentem, se antiqua Ecclesiæ ipsius gloria exspoliatum. Et cum fuerit inter claras Ecclesias clarissima, præ cæteris humilior rebus jam invenitur. Conspiciat ergo sapientia vestra, quam alte de privilegiis prædecessorum nostrorum hæc eadem Ecclesia adornata floruerit: quam semper et venerabilem tenuerunt, et de munere Apostolico venerabiliter extulerunt. Quæ Apostolorum collegam Crescentem magistrum habere meruit, et de integritate fidei gloriari. Pro qua re, neque dignum est, ut aut dignitate præstita (pristina) careat, aut rebus suis tennata dehiscat. Servetur ergo honor a Patribus magnis Ecclesiis concessus; utantur privilegiis suis diuturnitate roboratas; nec ullo modo solvatur, quod per tot curricula annorum manet indissolubile. Non transgrediantur normam in limitibus Ecclesiarum fixam, quos posuerunt Patres nostri. Si honorem Deo dantes hæc passi non fueritis, crescet vobis temporale regnum cum mercede sempiterna. Dextera divinæ clementiæ suo vos semper umbraculo protegat, et omnium (inimicorum) cervices vestris conterat sub pedibus atque conculcet ». Hæc Paulus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6250. — Anno Æræ Hispan. 795. — Anno Hegiræ 140, inchoato die 24 Maii, Fer. 4. — Jesu Christi 757. — Pauli I papæ 1. — Constantini Copronymi 38 et 17. Leonis IV 7.

1. *Moritur Stephanus II papa.* — A num. 1 ad 5. *Stephanus II* hoc anno mortuus, « sepultus est », inquit Anastasius, « in Basilica B. Petri Apostolorum principis, sexto kalendas Maii, Indictione X ». Quare cum ordinatus fuerit die vicesima sexta mensis Martii anni DCCLII, sederitque *annos quinque et dies viginti novem*, ut habent duo exemplaria Freheriana, tres Catalogi nostri, aliique a Schelestratio in Antiquitate Ecclesiæ publicati, non vero dies XXVIII, ut legitur in Anastasio vulgato, mortuus est die vicesima quarta mensis Aprilis, dieque XXVI ejusdem mensis, seu VI kalend. Maii sepulturæ mandatus, non vero V kalend. Maii, ut legitur in Ms. Cæsareo mox-citando. Cumque Sedes vacaverit dies XXXV, uti in Anastasio Colbertino num. 417 et in variis Catalogis notatur, vel mensem unum, dies V, ut habet vetustissimus Codex Biblioth. Cæsareæ, ad Ludovici Pii tempora pertinens, sicut nos docet Lambecius tom. II ejusdem Bibliothecæ, pag. 927 et seq., in editione Anastasii perperam legitur, Sedem vacasse dies XXXII, et *Paulus* ejus frater consecratus est Pontifex Romanus die vicesima nona mensis Maii, in quam Dominica cadebat, non vero die XXVIII, uti existimavit Baronius, qui diei Dominicæ rationem non habebat, vel die XXII ejusdem mensis Maii, ut arbitratus est Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, qui ad diem quidem Dominicam respexit, sed contra Anastasii testimonium, Stephani II mortem die XVI mensis Aprilis collocavit, et exequias ejus usque ad diem XXVI ejusdem mensis perperam distulit (1).

2. *Paulus PP. scribit Pippino regi se fœdus cum eo initum servaturum.* — Cum ante Stephani II mortem *Immo* a Pippino rege Romam missus fuisset, *Paulus*, qui tum diaconus erat, Immonem Romæ detinere statuit, donec ipse Pontifex Romanus ordinaretur, ut ipsemet Paulus in Codice Carolino Epistola XIII ad Pippinum regem scripta significat, additque: « Quoniam nos pro certo agnoscas, excellentissime et a Deo protecte noster post Deum auxiliator et defensor rex, quod firmi et robusti usque ad animam et sanguinis nostri effusionem, in ea fide et dilectione, et charitatis concordia, atque pacis fœdere, quæ præfatus beatissimæ memoriæ dominus et germanus meus sanctissimus Pontifex vobiscum confirmavit, permanentes, et cum nostro

(1) Si vetustus Codex Anastasii per hos annos descriptus in Bibliotheca metropolitana Lucensi servatus, de quo nos in Nota ad A. DCCXXXI, 1, consulatur, Pauli Pontificis consecratio isto quidem anno, sed die XV Maii, quæ tunc incidit in Dominicam, peracta est. Si enim cum Pagio statuerimus Stephanum die XXIV, vel XXIII Aprilis decessisse, ac dein successisse interpontificium dierum XXII, ita enim statuitur in eodem Codice, ad diem illam Maii facile pertingemus. MANSI.

populo permanebimus usque in finem». Scripsit præterea Paulus Pontifex Epistolam ad omnes Francos, quæ in Codice Carolino legitur num. 22, in qua et gratiarum actiones uberrime continentur. Ut omnibus Francis eas litteras scriberet, impulsus videtur litteris, per quas *Pippinus* senatum ac populum Romanum cohortatus est, ut fidem erga Romanam Ecclesiam, et eumdem Pontificem religiosissime custodirent. Extat ad illas Pippini litteras responsio Pauli papæ in Codice Carolino n. 36.

3. *Desiderius rex Langobard. ditionem Pontificiam infestat.* — Porro *Desiderius* Langobardorum rex, priusquam Romam anno currenti veniret, multa nefarie peregit, igne ferroque vastavit provinciam *Pentapoleos* cum ducatibus Spoletano et Beneventano; *Albinum* ducem Spoletanum, nonnullosque proceres, qui se beato Petro Pippinoque regi submiserant, gravissimis vulneribus excepit, atque in vincula detrusit. Quia vero dux Beneventanus fugit in *Otarantinam* civitatem (vulgo *Otrante*) nec induci potuit ullis artibus, ut ex ipsa sua civitate pedem efferret, Beneventanis ducem præfecit virum *nomine Argis.* Præterea *Georgium* Constantini legatum, qui prius in Franciam directus fuerat, accersivit Neapoli, communicatoque consilio imperatorem litteris sollicitavit, ut Ravennatibus bellum directo in Italiam exercitu, Otorantinis Sicula classe gereret, seque subsidiarias copias utroque pro viribus missurum spopondit, ea tantum lege, ut postquam Ravenna et Otorantum in potestatem Constantini Augusti venissent, sibi dederentur dux Beneventanus et Joannes ejus nutritor, qui capto Benevento se receperant *Otorantum.* Sciebat sane hæc non latere Pontificem, nihilominus ad eum Romam venit, rogantique, ut restitueret Imolam, Bononiam, Auximum, Anconam, et alias civitates, quas præsentibus Franciæ legatis, *Folrado* scilicet abbate et *Rodberto* hoc anno a *Pippino* rege missis, se redditurum promiserat, haud acquievit, simulateque respondit, se pacem ultro amplexurum cum Sede Apostolica, modo sibi remitterentur obsides, quos Pippino regi tradiderat. Papa periculum ratus in mora, *Pippino* scripsit semel atque iterum, veritusque, ne utræque litteræ cecidissent in manus Langobardorum, tertias exaravit, transmisitque per Georgium episcopum et Stephanum presbyterum, quos in Franciam legatos destinabat, et per *Robertum* Pippini regis oratorem, qui res nefarie gestas a *Desiderio* testis oculatus viderat. Ut autem tutius ad Pippinum deferrentur, has accommodavit ad mentem *Desiderii* pro reddendis obsidibus, sed aliud agendum verbo legatis præcepit, imo contrarias prioribus suis litteras dedit, quibus auxilium a *Pippino* poposcit ad repetendas civitates, quas rex Langobardorum Apostolicæ Sedi nondum restituerat. Constant hæc ex Epistola XV Codicis Carolini a Paulo papa *Pippino regi Francorum et patricio Romanorum* data.

4. *Paulus papa lustralis pater Gislanæ Pippini filiæ.* — Pippinus per Wlfardum abbatem monasterii sancti Martini apud Turonos transmisit ad Paulum papam, sabanum, in quo Gislana ejus filia «sacratissimo lavacro abluta, suscepta est, quem», inquit Pontifex in Codice Carolino Epistola XXVII, «et cum magna jucunditate et aggregata populi cohorte, infra aram sacrati corporis auxiliatricis vestræ beatæ Petronillæ, quæ pro laude æterna memoriæ nominis vestri nunc dedicata dignoscitur, celebrantes missarum solemnia, cum magno gaudio suscepimus, et per allatum eumdem sabanum, eam tanquam præsentialiter non suscepisse gaudemus». Significat *sabanum*, ut videre est in Glossario mediæ latinitatis, pannum subtilem, vel ad tergendas manus, vel quo homines utebantur in balneis; quare *Pippinus* ad Pontificem transmisit linteum illud, quod filiæ suæ jam baptizatæ tegumentum præbuerat, quod Paulus accepit, ac si præsens regiam puellam e sancto lavacro suscepisset, et exinde *Pippinum* compatrem, *Bertradam* reginam commatrem, et *Gislanam* spiritalem suam filiam dixit, *Giselam* autem hoc anno in lucem prodiisse testatur annalista Petavianus. Subdit Paulus: «Sergio vero archiepiscopo (nempe Ravennatensi) juxta id quod vestræ innotuit excellentiæ indesinenter imminemus, ut suæ restituatur Ecclesiæ». Sergius, uti habet Ughellus in Italia sacra tom. II, electus archiepiscopus Ravennatis *Euphemiam* nobilissimam feminam, quam habebat in matrimonio, in claustro clausam diaconissam ordinavit. Tametsi autem sanctissimis moribus esset, ab invidis accusatus est, quod uxoratus foret, ideoque Romam concessit, ut suæ restitueretur Ecclesiæ.

5. *Paulus PP. Langobard. ad auxilium adversus Græcos pertrahere tentat.* — Vix *Paulus* illas litteras scripserat, cum alias ab eodem *Sergio* accepit, quarum exemplar *Pippino* statim direxit, ut eum de rebus, quæ tunc in Italia gerebantur, certiorem faceret. *Constantinus* imp. ut Ravennam totumque exarchatum ad defectionem sollicitaret, *Leonem* missum imperialem cum litteris eo direxit. Exemplar illius Epistolæ XXVIII Codicis Carolini *Sergius* Romano Pontifici deferendum curavit. *Paulus* acceptum transmisit *Pippino* cum litteris ipsius Sergii; rogavitque eumdem regem, ut *Desiderium* Langobardorum regem hortaretur ad auxilium Ravennæ ex civitatibus maritimis exarchatus ferendum, si quid adversus eas Græci molirentur. Quod et ex embolo ipsis litteris subjecto liquidius patet. Paulus Epistolas suas tempori sapienter accommodavit; in prioribus, quia Græci tunc quiescebant, de Langobardorum rege questus est, quod nequaquam inclinaretur *justitiam beati Petri restituere;* in posterioribus vero, quia Græci bellum minantur, agit apud Pippinum, ut eumdem Langobardorum regem hortetur auxilium præstare *tam Ravennæ, quam Pentapoleos maritimis civitatibus.* Pippinus antea per litteras Paulo suaserat, ut pacem cum Desiderio servaret, quod ex responsione Pontificis constat, in quo ait Pontifex: «Convenit inter nos

et eumdem Langobardorum regem, ut pariter nos in Ravennatium urbe præsentare studeamus ad perficiendas quasdam utilitates spiritalis Matris vestræ sanctæ nostræ Ecclesiæ, et pertractandum pro Græcorum malitia, qui quotidie imminent in ipsam Ravennam ingredi civitatem ». Legendæ Epistolæ xxx et xxxiii Codicis Carolini. Porro colloquium inter papam et regem Longobardorum Ravennæ habitum non est; *Desiderius* tamen sub autumnum Romam venit ad Apostolorum limina, promisitque Romano Pontifici *Imolam* se redditurum, modo Pippinus, quos acceperat obsides, redderet, pacemque cum Longobardis confirmaret, ut constat ex Epistola xxix Cod. Carol. recitata a Cointio hoc anno, quo jam laudatas etiam refert.

6. *Constantinus imp. organa ad Pippinum mittit.* — Ad num. 6. Annalista Metensis hoc anno scribit : « Constantinus imp. misit regi Pippino inter cætera dona organum, quod antea non visum fuerat in Francia. Eodem anno rex Pippinus tenuit Placitum suum in Compendio villa publica, in quo etiam Tassilo dux Bajoariorum fuit. Quem pro fidei firmitatis causa, et ejus homines majores natu, qui cum eo erant, domnus Pippinus jurare fidem sibi fecit supra sacratissima corpora sancti Dionysii, Rustici et Eleutherii, necnon et sancti Germani et sancti Martini, spondentes se fideles esse Pippino regi et filiis ejus omnibus diebus vitæ suæ ». Eadem fere habet annalista Bertinianus, qui addit : « Eodem anno celebravit Natalem Domini in Corbanaco, et Pascha, et immutavit se numerus annorum Domini in dcclviii ». Scripsit autem anonymus ille Annales suos anno dccclxxxii. Idem habent de organo a Constantino imp. in Franciam misso annalistæ Nazarianus, Masciacensis, Tilianus, Petavianus, et Eginhardus in Annalibus.

7. *Mutuæ legationes Constantini imp. et Pippini regis.* — Auctor secundæ Appendicis ad continuatorem Fredegarii, narrata Aistulfi regis Langobardorum morte, et institutione Desiderii in regem, subdit : « Dum hæc agerentur, rex Pippinus legationem Constantinopolim ad Constantinum imperatorem pro amicitiæ causa et salute patriæ suæ mittens, similiter et Constantinus imp. legationem præfato regi cum multis muneribus mittens, et fidem per legatos eorum vicissim inter se promittunt. Nescio quo faciente, postea amicitia, quam inter se mutuo promiserant, nullatenus sortita est effectum ». Quare inter illa Constantini imp. munera fuere organa, perperamque Cointius an. dcclviii, num. 18, hæc laudata anonymi verba refert ad legationem, quæ habita fuerit anno Christi insequenti.

8. *Pippinus bellum adversus Saxones gerit.* — Bellum Saxonicum hoc anno a Baronio ex Sigeberto et Reginone relatum, anno tantum sequenti proculdubio gestum; omnes enim annalistæ illud cum eo anno alligant, et ex iis plerique asserunt, anno superiori ac currenti nullum bellum habitum fuisse. His adde Reginonem et Sigebertum per hæc tempora sæpe in chronologiam peccare. Eginhardus in Annal. hæc de illo bello anno sequenti tradit : « Pippinus rex cum exercitu Saxoniam aggressus est; et quamvis Saxonibus validissime resistentibus, et munitiones suas tuentibus, pulsis prœlio propugnatoribus, per ipsum, quo patriam defendere conabantur, vallum intravit. Commissisque passim prœliis, plurimam ex ipsis multitudinem cecidit, coegitque ut promitterent se omnem voluntatem ejus facturos et singulis annis honoris causa ad generalem conventum equos ccc pro munere daturos. His ita compositis et more Saxonico, ut rata esse deberent, confirmatis, in Galliam sese cum exercitu suo recepit ».

9. *Moritur Alphonsus rex Hispaniæ.* — Ad num. 7 et seq. Hoc vel sequenti anno *Alphonsus Catholicus* hujus nominis primus multis victoriis de Saracenis reportatis e vivis excessit, cui *Froila* in regnum Asturiarum successit. *Froila* a quibusdam *Fruela* appellatur, cujus victoriam de Navarræis a Baronio memoratam anno sequenti n. 12 referemus.

PAULI I ANNUS 2. — CHRISTI 758.

1. *Paulus papa ex dirutis cœmeteriis corpora SS. transfert.* — Redemptoris annus septingentesimus quinquagesimus octavus sequitur, Indictione undecima, quo Paulus papa, concessa Ecclesiæ pace, ad cœmeteria, quæ sub Aistulpho obsessa Urbe, maximum detrimentum a Longobardis (ut ipse suis testatur litteris inferius recitandis) acceperant, invisenda intentus, ne rursum sanctorum corpora hostili manu injuriam aliquando pati possent, consilium iniit, ut quæcumque illic obvia essent sanctorum veneranda corpora, e sepulcris elevata in Urbem transferret. Erat inter alia vetus cœmeterium, S. Petronillæ dictum, ex quo idem Pontifex sacrum corpus ejusdem sanctæ sublatum transtulit apud Basilicam Vaticanam [1] hoc anno.

2. Porro de pio hujuscemodi Pauli Pontificis studio ita Anastasius Bibliothecarius : « Hic beatissimus Pontifex cum omnibus spiritualibus suis studiis, magnam sollicitudinis curam erga sanctorum cœmeteria indesinenter gerebat. Unde cernens plurima eorumdem sanctorum cœmeteriorum loca neglecta, ac desidia et antiquitate maxima demolita, et alia jam ruinæ proxima : protinus eadem sanctorum corpora de ipsis dirutis abstulit cœmeteriis. Quæ cum hymnis et canticis spiritualibus intra hanc civitatem Romanam introducens, alia eorum per titulos atque diaconias, seu monasteria et reliquas Ecclesias condecenti studuit recondi cum honore ». Hæc Anastasius.

Petronillæ autem memoriam apud S. Petri Basilicam in Vaticano fuisse, idem Anastasius inferius in eodem Paulo, dum agit de Oratorio illic ab ipso constructo, his verbis meminit : « Intra Ecclesiam beati Petri Apostoli foras muros hujus civitatis Romanæ noviter oraculum (oratorium scilicet) in honorem sanctæ Dei Genitricis construxit, juxta oratorium S. Leonis papæ; secus fores introitus S. Petronillæ atque beati Andreæ Apostoli, musivis et diversis metallis eum adornans : ibi et effigiem sanctæ Dei Genitricis in statua ex argento deaurato, quæ pensat libras c construxit. In quo oraculo et sepulturam sibi construxit ». Hæc Anastasius.

3. *Desiderius rex sacras ædes exstruit.* — Dum in his esset Paulus papa, Desiderius quoque rex Longobardorum, et ipse bono pacis bene usus, ad religiosa loca construenda animum addixit. Ædificare enim cœpit monasterium nomine S. Benedicti in agro Brixiano : quod exstructum latifundiis locupletavit. Insuper et monasterium monialium erexit in Ansilbergæ filiæ virginis gratiam, quæ ibidem vitam monasticam professa est. Quod quidem cum amplissimis redditibus auxisset, rogavit Paulum Summum Pontificem, ut Apostolico illud privilegio communiret; quod et fecit. Sed hoc factum est post quinquennium, prima Indictione currente, ut datæ ab eodem Paulo Apostolicæ litteræ docent, quæ in eodem monasterio adhuc integræ asservari dicuntur. Ita quidem prospere feliciterque absque obice novum regnum ab Apostolica Sede acceptum, novus rex Desiderius summa tenuit tranquillitate, quod et felicioribus successibus est propagatum, donec ipse sanctis fuit intentus operibus. Ubi vero summa ingratitudine in sanctam Romanam Ecclesiam arma convertit, cessere illi omnia infelicia, donec et ipsum regnum Longobardorum penitus excisum defecit. Sed de his inferius suis locis.

4. *Magorum vesania in Oriente.* — Eodem anno egregium specimen religiosissimi regis edidit Eadbertus rex Nordanhumbrorum in Anglia, cum sublimioris Christianæ philosophiæ amore nuntium remittens regno, Osvulfo filio relinquens illud, inter monachos profiteri cœpit [1].

De rebus vero Orientalibus nihil præterea in Annalibus hoc anno, nisi Persarum magorum vesania, cum ita miseros dæmones deceperunt, ut ad cælum volatum iisdem ipsi suaserint : et cum nudi ex eminentibus locis ad volatum sese præcipites darent, periere. Porro Habdallas rex Sarracenorum in eorum primores sexdecim animadvertens, sectam exstinxit. Habet ista Theophanes hoc anno.

[1] Sigeb. in Chron. hoc anno.

[1] Apud Bed. in Epit. hoc anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6251. — Anno Æræ Hispan. 796. — Anno Hegiræ 141, inchoato die 13 Maii., Fer. 1. — Jesu Christi 758. — Pauli I papæ 2. — Constantini Copronymi 39 et 18. Leonis IV 8.

1. *Paulus PP. auxilium petit a Pippino adversus Græcos.* — A num. 1 ad 4. Quæ desunt in Annalibus Ecclesiasticis hoc anno supplebimus ex Codice Carolino cum Cointio, qui num. 2 et seqq. Epistolas Pauli papæ in eo contentas accurate digessit. Sub initium itaque currentis anni Romanus Pontifex *Wlcharium* episcopum et *Felicem* religiosum, qui Romam anno superiori cum Radberto seu Rodberto viro illustri venerant, ut liquet ex Epist. xxxiv Cod. Carol. eoque ad Pippinum reverso, remanserant in civitate Romana, remisit etiam in Franciam, ac paulo post adversus Græcos auxilium ab eodem Pippino postulavit, ut ex eadem Epistola apparet. In ea significat « quod nefandissimi Græci, inimici sanctæ Ecclesiæ Dei, et Orthodoxæ fidei expugnatores, Deo sibi contrario, super nos et Ravennatium partes irruere cupiunt, atque motionem facere ». Quare rogat, ut dirigat « Desiderio Langobardorum regi missum, ut, si necessitas fuerit, inquit, significatum auxilium nobis pro incursione eorumdem inimicorum impertire debeat, præcipiens Beneventanis, atque Spoletinis, seu Tuscanis, nobis e vicino consistentibus, ut ipsi nostro occurrant solatio. Deprecantes et hoc a Deo institutam excellentiam vestram, ut ad nos, hoc adveniente Martio mense, vestrum dirigere jubeatis missum, qui hic Romæ nobiscum demorari debeat, et ipse, si necessitas exigeret, apud Desiderium imminere debeat regem pro eodem nobis transmittendo solatio, quia, ut plenissime satisfacta est vestra excellentia, non ob aliud ipsi nefandissimi nos persequuntur Græci, nisi propter sanctam et Orthodoxam fidem, et venerandorum Patrum piam traditionem, quam cupiunt destruere atque conculcare ». Per Epistolam xxxvii Cod. Carol. rursum Pippinum, ut nuntium Romæ demoraturum mitteret, rogavit.

2. *Paulus PP. nihil omittit ut Pippinum a Constantini imp. dissociet.* — Paulus hoc intendebat potissimum, ut contra Græcos Orthodoxam fidem suumque principatum tueretur; neque sibi videbatur quicquam acturus magis opportune, quam si *Pippinum* regem ab imp. Constantino dissociaret. Ut id assequeretur, nihil intentatum reliquit; amorem singularem erga *Pippinum*, odium vehemens adversus *Constantinum* significavit; palamque testatus est in Pippino post Deum spem omnem sese collocasse, et sibi ab uno Constantino metum ac terrorem incuti. Ne litteras quidem ab Alexandrino patriarcha per monachum *Acosmam* accepit, quin earum exemplar Pippino, ut Orthodoxo regi et defensori Catholicæ fidei transmitteret. Testis Epistola xxxv Cod. Carol. quam eodem pæne tempore, quo superiorem scripsit, postquam Wlcharium episcopum et Felicem religiosum Roma jam dimisisset : « Innotescimus, inquit, jam absolutis vestris missis, conjunxisse ad nos navigium a partibus Africæ, in quo quidam monachus Acosma ab Alexandrino patriarcha cum litteris directus advenit, quorum instar præfulgidæ excellentiæ vestræ misimus intuendum, ut ea, quæ nobis pro integritate fidei ab Orientalibus præsulibus et cæteris nationibus diriguntur, agnoscatis, et lætetur cor vestrum in ejuscemodi eorum affectu, quem in mandatis Dei habere videntur, quia dum piæ considerationis studio mens vestra intenta existit, nimirum oppido gaudere vos credimus, si ea vobis, quæ pro integritate fidei pertinent, innotescimus ».

3. *Paulus PP. Marinum, a quo proditus fuerat, episcopum in Gallia fieri curat.* — Eodem quoque consilio Paulus de Marino presbytero suo, quod in Francia degens ibi familiaritatem cum Georgio, qui Constantino imp. erat a secretis, iniret, conquestus est, atque inde nefarias molitiones contra Sedem Romanam regnumque Franciæ suspicatus, *Pippinum*, quatenus Marinum illum in regno suo episcopum per Wlcharium vice Apostolica ordinari juberet, multis precibus rogavit; sic enim arbitratus est fore, ut reum perpetrati sceleris pœniteret : « Omnino compertum habet vestra christianissima excellentia, qualiter Marinus presbyter noster ibidem ad vos moratur, iniqua operatione contra sanctam Dei Ecclesiam fidemque Orthodoxam, Deo sibi contrario, cum Georgio quodam imperiali a secretis, consilia Sedi nostræ contraria et vestræ simili modo ingerere cupiens. Quod quidem et idem imperator vestræ a Deo protectæ excellentiæ per suas innotuit litteras. Unde, quia defensorem fidei Orthodoxæ atque propugnatorem gregis sui, vel populi Christiani liberatorem, Christianissimam bonitatem vestram beatus Apostolus et princeps Apostolorum Petrus eligere et confirmare dignatus est ;

idcirco adoptamus atque deprecamur eximiam bonitatem vestram, optime rex et spiritalis compater, ut jubeas sanctissimo fratri nostro Wlchario præcipere, quatenus ipse eumdem Marinum nostra vice episcopum consecrare debeat, et in una civitatum vestrarum illis in partibus constituta, in qua præviderit vestra sapientissima eximietas, eum ordinari disponite, quatenus perpetrati sceleris sui recordans, se inique egisse pœniteat; ne in eo, quod absit, antiquus humani generis hostis mentem illius vagantem inveniens, quasi in sublime extollat, sævissimeque quoquo modo valeat funditus disperdere », inquit Paulus in Epist. XXXIX Cod. Carol.

4. *Marinus presbyter in pristinum honorem restitutus.* — Frequentes illis temporibus ultro citroque cursitabant nuntii cum Pontificii, tum regii. Paulus, quantum conjicere est, litteras postremo recitatas, in quibus meminit Marini presbyteri, scripsit mense Januario. Vix autem has emiserat, cum alias a Pippino accepit postulante, ut titulus beati Chrysogoni martyris eidem Marino presbytero concederetur seu redderetur. Extat enim responsio in Cod. Carol. Epist. XXV, quæ gratiarum actiones et benedictiones uberrimas pro incolumitate Pippini regis, ac Bertradæ reginæ, triumque liberorum Caroli, Carolomanni et Giselæ, complectitur, subjectumque habet embolum, in quo Romanus Pontifex dicit, id sibi Pippinum petiisse : « De quo (nempe titulo) et præceptum nobis dirigi petistis, quod nempe ob vestram dilectionem, et in eo quo fidelis vester nosterque idem sanctissimus atque dilectissimus Marinus presbyter existit, præfati tituli præceptum, cum omnibus locis et possessionibus sibi pertinentibus urbanis vel rusticis, vobis exaratum, atque manu nostra roboratum, per harum latorem direximus eximietati vestræ deportandum ». Hæ quoque litteræ cum suo embolo scriptæ videntur prædicto mense Januario, quia Pippinus lectis hisce litteris eidem papæ postea rescripsit, *quod* juxta ejus præceptum Marinus *demum in pristino esset constitutus honore*, Pippinoque regi super eo negotio responsum fecit Romanus Pontifex mense Martio, hyeme nondum transacta, ut mox dicturi sumus.

5. *Cantus Romanus in Galliam sensim introducitur.* — In prænotato embolo, papa mentionem quoque fecit quorumdam librorum, quos Pippino regi loco muneris transmisit : « Direximus etiam excellentissimæ præcellentiæ vestræ et libros, quantos reperire potuimus, id est, Antiphonale et Responsale, insimul artem grammaticam (Duchesnius in margine *dialecticam* reponit) Aristotelis, Dionysii Areopagitæ libros, Geometricam, Orthographiam, Grammaticam, omnes græco eloquio scriptores, necnon et horologium nocturnum ». Antiphonale et Responsale, libros hujuscemodi Roma sæpe transmiserunt in Franciam Romani Pontifices, ex quo divina officia Romana cum Romano cantu in Galliam sunt introducta Stephano II tum Pontifice ac Pippino rege, ut observat Baronius anno DCCLIV, num. 7. Frequenter e Gallia Romam, vicissim Roma in Galliam directi sunt nuntii, qui libros hujusmodi aut a Romano Pontifice postularent, aut ab eodem Pontifice regi Francorum transmissos deferrent. Existimat autem Cointius hoc anno num. 6, ordinem Romanum regnante quidem Pippino susceptum a Gallis, sed multo citius conscriptum fuisse, ac postea interpolatum, ut libris ejusdem generis sæpius contigit. Quod spectat ad cantum Romanum, ut a Gallis edisceretur, plurimum adlaborarunt Paulus Pontifex, et Remigius Rothomagensis archiepiscopus, et Pippini regis frater, ut testatur Epistola XLIII Cod. Carol. a Paulo ad Pippinum data : « In eis (id est, litteris) comperimus exaratum, quod præsentes Deo amabilis Remedii germani vestri monachos Simeonis scholæ cantorum priori contradere deberemus, ad instruendum eos in Psalmodiæ modulatione, quam ab eo apprehendere tempore, quo illic in vestris regionibus extitit, nequiverant. Pro quo valde ipsum vestrum asseritis germanum tristem effectum in eo, quod non ejus perfecte instruxisset monachos, etc. propter quod et præfatos germani vestri monachos, sæpe dicto contradidimus Simeoni, eosque optime collocantes, solerti industria eamdem psalmodiæ modulationem instrui præcepimus, et crebro in eadem donec perfecte eruditi efficiantur, pro amplissima vestræ excellentiæ atque nobilissimi germani vestri dilectione, Ecclesiasticæ doctrinæ cantilena disposuimus efficaci cura permanere ».

6. *Paulus PP. magnam spem in Pippino rege ponit.* — Responsorias autem Pauli papæ litteras ad Pippinum, postquam Marinus presbyter in pristino constitutus est honore, seu titulum S. Chrysogoni martyris ex Pontificio præcepto recuperavit, datas mense Martio, ex eo colligit Cointius num. 6, quod Paulus asserat se propter hyemis asperitatem nihil adhuc audiisse de suis regiisque nuntiis, qui Constantinopolim simul anno superiori profecti sunt. « Dum profecto, inquit, vobis incognitum non est, quod pro tam sæva hujus hyemalis temporis asperitate nullus de illis partibus adveniens nobis annuntiavit, qualiter circa eos agatur », ut legitur in Epistola XXXII Cod. Carol. in qua Paulus maximam testatur lætitiam, quod eum cum uxore ac liberi sospitem esse rescierit. Secundo, Pippino sciscitanti, utrum circa sanctam Dei Ecclesiam, circa papam, circa populum Romanum prospera essent omnia, respondet : « Omnia prospera circa sanctam Dei Ecclesiam atque nostram mediocritatem vel nobis commissum populum existunt », et gratias agit, « ob tantam benignitatem et sollicitudinem, quam circa sanctam Dei Catholicam et Apostolicam Ecclesiam, vel ejus familiarem populum » habet. Tertio, Paulus Pippino scribenti, quod per suos nuntios, qui Roma redierant, accepisset malevolos in eadem Urbe versari, qui Romano Pontifici, si quid discriminis ab hostibus experiretur, nullam opem se laturum falso spargerent, respon-

dit se nihil unquam remisisse de fiducia, quam in ejus auxilio collocavit : « Et hoc, inquit, in ipsis vestris relationum apicibus continebatur, per vestros vobis fuisse nuntiatum legatos, quod a quibusdam malignis et mendacium proferentibus, in istis partibus divulgatum esset, quia si nobis aliqua necessitas eveniret, nullum nobis auxilium præbere volueritis. De quo nefario dicto nequaquam nobis fuit, aut est hæsitatio, quia divina faciente misericordia, magnam in vobis, post Deum, spem et fiduciam habemus ».

7. *Paulus PP. a Pippino rege petit ut Marinum presbyterum Romam remittat.* — Quarto, Paulus per litteras rogatus, ut nullam cum eis societatem iniret, qui Pippinum regem aut oderant aut spernebant, respondet : « Ubi vestros amicos agnoverimus, tanquam amicos et fideles sanctæ Dei Ecclesiæ oblectare et amplecti cupimus, et ubi vestros inimicos invenerimus, veraciter tanquam inimicos sanctæ Dei Ecclesiæ et nostros proprios, ita eos respuimus atque persequimur, quia vestri amici sanctæ Dei Ecclesiæ et nostri existunt, et qui inimicitias contra vos machinantur, profecto inimici sanctæ Dei Ecclesiæ et nostri esse comprobantur ». Quinto denique Paulus Marini presbyteri causam his verbis exponit : « De Marino presbytero scripsit nobis Christianissima excellentia vestra, quod demum in pristino esset constitutus honore, secundum qualiter vobis postulantes direximus, nisi propter lacrymas et quotidianas lamentationes, quas ejus genitrix effundere non cessat, quæ orbata lumine existit, et ideo vobis direximus, ut apud vos eum absolvere debuissetis, quia nihil de vobis fuit aut est, sed nec nobis nisi tantummodo de ejus iniqua malitia, quam contra sanctam Dei Ecclesiam maligna atque perversa motus audacia agere præsumpsit. Sed de hoc, sicut per anteriores nostras litteras excellentiæ vestræ direximus, in vestro sit arbitrio vel potestate, quid de eodem disponere volueritis, etc. »

8. *Paulus PP. Pippini filios hortatur, ut patrem imitentur.* — Paulus non illas tantum litteras per Petrum primum Ecclesiæ defensorem *Pippino* regi, sed alias etiam in Codice Carolino num. 42 relatas per eumdem Petrum deferendas curavit Carolo et Carolomanno, quos vehementer hortatus est, ut in suscipienda Ecclesiæ defensione parentibus suis *Pippino* et *Bertradæ*, proavoque, sed legendum, avoque, Carolo pares se præstarent. Petrus Romam reversus prædictorum Caroli et Carolomanni litteras obtulit papæ, qui denuo suis eos litteris in eodem Cod. num. 40 recitatis hortatus est, ut in Ecclesia protegenda virtutem Pippini patris æmularentur. Extant etiam ad illos in eadem materia tertiæ Pauli litteræ in Cod. Carol. num. 41, quas *Droctegangus et Wlfardus* abbates in Franciam attulerunt, postquam Romæ innotuit Pippinum iter in Saxoniam suscepisse. Tunc Pontifex per eosdem abbates litteras ad Pippinum direxit, de cujus salute plurimum sollicitus erat; deinde et alias in Cod. Carol. n. 38 relatas transmisit, postquam felicem illius e Saxonia reditum ex relatione peregrinorum rescivit : « Et dum tanto, inquit, evoluto tempore nullam a vobis responsionis seriem de hujusmodi re (de eo nempe quo profectus erat itinere) agnovimus, vehementer noster attritus est animus. At vero per diversos, ex ipsis regionibus liminibus Apostolorum advenientes peregrinos didicimus sospitem te ad propria, præcellentissime fili et spiritalis compater, esse annuente Deo reversum ». Paulo post : « Ecce hactenus nullam rei veritatem de nostris missis, qui a regia profecti sunt urbe, addiscere valuimus, quid erga eos ageretur, et ideo nequaquam vobis quidpiam de eis significare valuimus ».

9. *Desiderius rex Paulo papæ satisfacit.* — Autumnali tempore *Desiderius* Langobardorum rex adiit Apostolorum limina, colloquium habuit cum Romano Pontifice, deque restituendis Ecclesiæ quibusdam in Tuscia et alibi patrimoniis cum eo convenit. Paulo post Petrus notarius regionarius et Joannes mansionarius confessionis Basilicæ S. Petri, quos papa in Franciam direxerat, Romam reversi sunt cum regiis nuntiis, *Wlfardo* abbate sancti Martini Turonensis jam laudato, et altero cujus nomen in Codice Carolino recitatur. Tunc *Paulus* e *Pippini* litteris accepit suos nuntios, qui simul cum Francis anno superiore Constantinopolim perrexerant, in Franciam appulsos esse cum Græcis, mox Epistolam XXVI Cod. Carol. ad eumdem Pippinum misit bene longam, in qua post uberrimas laudes, et aliqua particularia negotia, hæc subjunxit : « Interea duos vestros missos, id est, Wlfardum et ejus socium, secundum vestram præceptionem pro utilitatibus sanctæ nostræ Ecclesiæ spiritalis matris vestræ in his partibus retinuimus. Illud præterea excellentiæ vestræ innotuit, Desiderio vos Longobardorum regi direxisse, ut Saxulum puerum nostrum, qui a nobis fugam arripuerat, reddere deberet. Sed agnoscat christianitas vestra, quod etiam vos creditum cognitum habere puto, conjunxisse hoc præterito autumni tempore eumdem Desiderium Langobardorum ad Apostolorum limina, causa orationis, eumdemque nostrum puerum secum deferens nobis contradidit. Cum eodem quippe rege pro justitiis inter partes perficiendis loquente constitit, ut, vestris ejusque missis per diversas civitates progredientibus, ipsæ præparatæ fuissent justitiæ. Et ecce, Deo propitio, de partibus Beneventanis atque Tuscanensibus, et fecimus et ad invicem nostras recepimus. Sed et reliquas quæ remanserunt modis omnibus, plenissime inter partes facere student ».

10. *Pippinus Desiderium regem monuerat, ut Paulo PP. satisfaceret.* — Deinde inter alia, hæc Paulus addidit in embolo : « Direxit nobis a Deo protecta excellentia vestra, præfatum vos Desiderium admonuisse regem Neapolitanos ac Cajetanos constringere, ob restituenda patrimonia protectori vestro B. Petro, illic Neapoli sita ; et largiri licen-

tiam electis solite ad suscipiendam episcopalem consecrationem ad hanc Apostolicam properandi Sedem. Quapropter maximas de hoc et de omnibus excellentiæ vestræ referimus grates». Baronius anno DCCLXVII, num. 1 et seq. harum litterarum hoc et superiori anno a nobis memoratarum inscriptiones et argumenta recitat, doletque quod litteræ integræ ad suas manus pervenire non potuerint, ut singulas Annalibus Ecclesiasticis insereret, et suis annis redderet, quia ejus tempore lucem non viderant.

11. *Eadbertus Northumbriæ rex fit clericus.* — Ad num. 4. Hoc vel superiore anno *Foldredus* abbas e Northumbriæ regno Romam profectus, apud Romanum Pontificem querelam deposuit, ablata sibi monasteria esse *Eadberti* Northumbriæ regis jussu, quæ tamen non regii, sed Ecclesiastici juris essent, oravitque mandato Apostolico illa sibi restitui. Quare Paulus papa ad regem Northumbriæ et Egbertum Eboracensem archiepiscopum litteras dedit, ab Alfordo anno DCCLVII, num. 2 recitatas, et ab eodem primum publicatas : « Veniens », inquit Pontifex, « ad limina protectorum vestrorum, beatorum principum Apostolorum Petri et Pauli, præsens Fildredus religiosus abbas retulit nobis, inquiens, quod tria monasteria illi concessa fuissent a quadam abbatissa : id est, monasteria, quæ Staninga, Frago seu Cuchawalda, et Donemude dicuntur : quæ videlicet monasteria, per vim ab eo abstulit excellentia tua, et cuidam patricio fratri ejus nomine Mol, tribuit. De qua re nimis tristes effecti sumus, excellentissime fili ; quoniam extra præceptum Dei hoc omnino egisti ; et liquet profecto, quod ad excidium animæ tuæ pertinet : dum eadem monasteria ab eo, qui in officio divini cultus perseverat, abstulisti : et ei qui in hujus mundi curis dissuadat, concedere studuisti ». Postea hortatur regem Pontifex, ut tria illa monasteria restitui curet, et « nulli laicorum, vel alii cuilibet personæ, denuo licentia admittatur, priorum pertinentia locorum invadendi ». In illis litteris Egberti archiepiscopi mentio tantum in Epigraphe, forteque, inquit Alfordus, Mollo patricius operam suam regi accommodarat in bello nuper ab eo gesto, et quia solvendo impar rex erat, ab Ecclesia stipendium petiit. Porro annalista Mailrosensis scribit : « Anno DCCLVIII, Eadbertus rex Northumbriæ, tonsura capitis pro Deo accepta, apud Eboracum sub archiepiscopo Egberto factus est canonicus, regnumque Osulfo filio suo reliquit : qui cum anno uno regnasset, a suis nequiter occisus apud Methel Wongtunæ X kal. Augusti Moladelwaldum regni reliquit hæredem. Anno DCCLIX, Edelwald, qui et Moll cœpit regnare in Northumbria mense Augusto ». Idem habent Hovedenus et continuator Epitomes Bedæ. Quare *Eadbertus* Ceolwlfi decessoris sui exemplum secutus est, nisi quod Ceolwlfus monachus, Eadbertus vero canonicus factus. Is juxta Huntindonium pag. 342, vixit usque ad annum DCCLXVIII, et ejus nomen scriptum est in Martyrologio Anglicano ad diem XI mensis Junii.

12. *Eneco Garsean fit primus Navarræ rex.* — Mortuus est hoc anno *Garcia* cognomento *Arista*, primus Navarræ princeps, cui successit filius appellatus *Eneco Garseanis*, vel *Inigo Garcieis Aristha*, qui primus hoc anno, ut scribit Avalus Piscina ex Chronico vallis Iscarbis, et uti legitur in Chronicis Theobaldo Campano in Navarra regnante scriptis, regis nomen assumpsit. Convenit vero inter scriptores omnes, Navarræ regem Inigo Aristham esse *Inigo Garceiz* vel *Garseis*, non vero *Inigo Ximenem*. Inigo diu commoratus est Calahorræ, ut ostendit Josephus Moretus in Annal. Navarræ ex instrumento publico. Quare ejus regni initio non solum Pampelo, Deyerri, Berruca, et vallis tam Roncalis quam Aragoniæ ejus dominationem agnoscebant ; sed etiam Calahorra, Rioia, Bureba, Alava et Vizcaia, cum Vasconum nomine loca illa comprehendantur. Verosimile est, horum Vasconum partem alias paruisse Asturiarum regi, et postea sese submisisse Eneconi Aristhæ, cum Sebastianus Salmaticensis de *Fruela* Asturiarum rege scribat : « Vascones rebellantes superavit atque edomuit. Muniam quamdam adolescentulam ex Vasconum præda sibi servari præcipiens, postea eam in regale conjugium copulavit, ex qua filium Andefonsum suscepit ». Scriptores Castellæ male inde inferunt, Navarræos fuisse tunc Asturiarum regibus subditos ; cum Sebastianus Salmanticensis de una tantum nationis parte verba faciat, et Moretus in Annal. Navarræ multis documentis ostendat, *Fruelam* dominatum tantum esse *Vasconibus* Alavam et Burelam habitantibus. His adde Calahorram, quæ in potestatem regum Asturiarum venit, et quam Mauri occuparunt anno DCCCXVIII, aut insequenti juxta Rodericum Toletanum ; a quo tempore diu iisdem regibus subdita fuit. De hac *Fruelæ* victoria mentionem facit Baronius anno DCCLVII, num. 7. Porro neque Oihenartus in notitia utriusque Vasconiæ, neque Marca in Historia Bearniæ, qui in rebus Navarricis elucidandis egregiam operam posuere, et multa e tenebris eruere, quam antiquum sit hoc regnum, intellexere. Ex iis tamen quæ in regum Navarrorum successione suis locis in medium afferemus, constabit eam gentem, quo hostes validius repellere posset, hoc tempore sibi regem præfecisse. Bellum *Saxonicum* a Pippino rege gestum, ut anno superiori vidimus.

PAULI I ANNUS 3. — CHRISTI 759.

1. *Monasterio Galiatensi data privilegia.* — Septingentesimus undesexagesimus Redemptoris agitur annus Indictionis duodecimæ, quo nonas Februarias Paulus papa Apostolicas dedit litteras pro immunitate monasterii S. Hilari Galiatensis dicti sub Ravennate Ecclesia positi, cujus quæ in sua Ravennati historia recitat [1] Rubeus, hic intexamus. Tanti enim Pontificis quæcumque reperiri possunt, monumenta Annalibus sunt attexenda. Sic enim se habent, post plura de pontificio munere præclare præposita :

« Igitur dum divino nutu ante horum..... annorum sanctæ recordationis dominus et germanus noster beatissimus Stephanus, hujus Apostolicæ Sedis præsul ad redimendam Italiæ provinciam, simulque exarchatum Ravennatium de manibus gentium Franciæ properasset regionem : contigit, eo revertente, suum peragrari iter per monasterium beati Hilari, situm in territorio Populense, cessante æmulorum sævitia, gratissime atque cum maxima honoris humilitate susceptus est ab Anscauso quondam Pompiliensi episcopo et abbate ipsius venerabilis monasterii : et..... eumdem beatissimum Pontificem..... prædictus quondam Anscausus episcopus affluenter ipsius itineris subsidia illi tribuit.

2. « Et dum idem beatissimus prædecessor noster hujus Apostolicæ Sedis antistes suo laborioso certamine provinciam illam, videlicet exarchatum Ravennatium, a jugo servitutis ditionis gentium Dei providentia redemit : tunc vicissitudinem propensi beneficii eidem Anscauso episc. irrogans, prædictum monasterium diebus vitæ suæ fruendum illi concessit. Unde et nos hujusmodi concessi præsidii largitatem sub Apostolicæ præceptionis pagina confirmavimus, atque jurisdictioni sanctæ nostræ Ecclesiæ submisimus eum.

« Nunc vero divina vocatione ipso Anscauso de hac migrante luce, agnoscentes rei veritatem, prædictum venerabile monasterium juris sanctæ Ravennatis Ecclesiæ a diuturnis existere temporibus, ideoque perpendentes contra omnem rationem esse, ut ipse venerabilis locus a sancta Ravennate Ecclesia abstrahatur..... ea quæ pridem pro ejus subtractione promulgata sunt, incongrue atque irrationabiliter omnia irrita et invalida esse statuentes, statuimus.

3. Unde per hujus nostræ Apostolicæ præceptionis paginam, denuo ipsum venerabile monasterium beati Hilari cum omnibus ei pertinentibus sub jurisdictione Ravennatis Ecclesiæ atque reverendæ fraternitatis tuæ, successorumque tuorum perpetuis atque perennibus temporibus statuimus permanendum, et ut tuæ..... successoribusque tuis placuerit, perenniter ipse venerabilis locus disponatur. Statuentes Apostolica censura sub anathematis interdictione, et divini judicii obtestatione, nulli cuilibet personæ parvæ, vel magnæ quoquo modo licere idem venerabile monasterium a jurisdictione sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, atque tuæ fraternæ reverentiæ successorumque tuorum auferre, sed etsi quodlibet monimen de eodem monasterio contrarium Ecclesiæ vestræ Ravennati repertum fuerit, vacuum et inane esse decernimus. Data non. Februarii imperante domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato magno imperatore anno XL, et pacis ejus anno XX (XIX), sed et Leone imp. ejus filio anno VII, Indictione XII ». Hactenus Pauli papæ contitutio.

4. *S. Othmarus per calumniam in Pseudo-Synodo exagitatur; ejus persecutores divinitus puniuntur.* — Hoc eodem tempore conciliabulum in Germania agitur, in quo damnatur S. Othmarus abbas monasterii S. Galli. Ita accidit, ut dum viveret sanctissimus Bonifacius Moguntinus episcopus, atque totius Germaniæ apostolus, Concilia cogerentur, quibus nefarii damnarentur; eo autem per martyrium ex hac vita in cælum vocato, in Germania ad deponendos e loco sanctos Pseudo-Synodi vocarentur. Quorum autem studiis, ignorante pio rege Pipino, tantum sit facinus perpetratum, ex Walfrido Strabone viro doctissimo hic in medium adducemus : duos ipse libellos scripsit, quorum altero res præclare gestas sancti Othmari prosecutus

[1] Rub. hist. Raven. l. v. an. 759.

est, alio quo edita post obitum ab ipso [1] miracula scripsit. Atque ubi de Pipini regis Francorum erga sanctum virum studiis et officiis egit, hæc de pravorum hominum persecutione [2] subjungit :

5. « Igitur cum jam Dominus meritis ejus digna rependere decrevisset, callidus universæ bonitatis inimicus bonis ejus actibus invidens, ejusque exemplis aliorum vitam dolens proficere, quietem, quam in Christi servitio, licet non parum laborando possedit, perturbare contendit. Sed quamvis flatibus adversitatis temporariæ pulsata, radicem petræ veritatis habens infixam, paradisi cedrus inconvulsa permansit. Nam Warinus et Ruadhardus, qui tunc temporis totius Alemanniæ curam administrabant, diabolo suadente, immanissimo avaritiæ morbo præventi, res Ecclesiarum, sub sua potestate sitarum, magna ex parte in proprietatis suæ dominium per vim contraxerunt. Qui cum sibi de possessionibus beati Galli perplura eodem violentiæ ausu vindicassent; vir Dei Othmarus non possessionibus terrenis inhians, sed cœnobialis vitæ, in eodem loco rerum ingruente penuria, defectum præmetuens, Pipinum regem adiit; ipsi tyrannicam eorum præsumptionem exposuit, pariter protestatus, grave eum crimen incursurum, si eorum actibus consentiendo faveret.

« Pro qua causa benevolus princeps utrumque conveniens, interminatus est eis, gratia sua illos omnimodis carituros, si non Ecclesiis Dei, quæ injuste abstraxerant, absque recrastinatione restituerent. At illi patriam repetentes, vitio rapacitatis infecti, et bestiali sævitia efferati jussionem regiam neglexerunt. Virum etiam Dei Othmarum, cum pro hac re iterum principem adire vellet, missis clanculum post eum militibus, vinculis injectum per vim redire fecerunt. Necnon et Lamberto cuidam, qui fratribus ejus professione connumeratus erat, non vitæ sanctitate, persuaserunt, ut ei ficta quadam machinatione luxuriæ crimen impingeret: id elaborantes, ut sanctitate ejus hujusmodi suspicionibus infamata, deponendi eum occasionem invenirent. Qua causa plurimi tam dolosæ factionis ignari, ad Concilium evocantur.

6. « Itaque vir venerabilis castitate integer, vitæ et morum maturitate grandævus in medio collocatur : et in ejus accusationem Lambertus falsitatis minister coram omnibus præsentatur. Acceptaque loquendi licentia, veritatis oblitus, falsitatis assertor, dixit, se quamdam feminam nosse, quæ a beato viro vim pollutionis fuisset perpessa. Ad quod nullum penitus dedisse fertur responsum. Cumque a plurimis respondere cogeretur objectis, hujusmodi dicto temperavit eloquium: Fateor me quidem supra modum in multis peccasse : de hujus autem objectione criminis, secreti mei inspectorem Deum invoco testem. Illis autem, ut hujus facti se excusatione purgaret, attentius ei insistentibus, mente securus et conscientia liber tacitus perduravit. Et quia accusandi licentiam apud judices patere cognovit, maluit pro sinceritate sui pectoris divino, quam humano pro excusatione criminis placere judicio.

« Mox ergo ut cunctis claresceret, ipsius castimoniam falso fuisse infamatam, Lambertum divina ultio corripuit : nam febrium vexatione pervasus, paulatim resoluto membrorum vigore, contrahi cœpit, sicque omnibus membris status sui amittentibus rectitudinem et formam, capite ad terram more quadrupedis inclinato, non solum deformitate figuræ terribilis, verum etiam viva voce, in sanctum peccasse, omni tempore fatebatur.

7. « Concilio autem inique inchoato, et iniquius terminato, vir Dei Othmarus ad villam Potamum palatio inclusus est. Quod cum nullus intrare et colloqui cum eo permitteretur, aliquot dies absque corporalis sustentatione victus transegit. Cumque diuturna famis vexatione laboraret, Patgozus quidam e fratribus ejus noctu advenire solebat, et ei victus solatia ministrare. Postmodum vero Gozbertus quidam vir potens, dum sibi virum Dei commendari ab iniquis principibus impetrasset, in quadam Rheni fluminis insula, nomine Stein, juxta prædium suum custodiæ illum deputavit. Ubi sanctus pater spiritali tantummodo exercitio, id est, orationibus ac jejuniis vacans, eo liberius Domino deservivit, quo ab humana frequentatione curisque sæcularibus fuerat absolutus. His et similibus notæ devotionis insistens operibus, exacto jam multo temporis spatio, ab his mundanæ perturbationis angustiis ad cælestis latitudinem gaudii decimo sexto kalendarum Decembrium die migravit ». Quod, ut [1] inferius dicetur, contigit post biennium, anno septimo Pipini regis, qui numeratur Domini septingentesimus sexagesimus primus. Quæ autem miracula contigerunt post elevationem et translationem corporis ejus post decennium factam, duobus scriptis omni fide libris significantur. Tu ipsos consule. Porro annis quadraginta præfuisse S. Othmarum monasterio S. Galli, idem Walfridus alibi testatur [2].

8. Sed quæ pœna secuta sit Sidonium Constantiensem episcopum, jura ejusdem S. Galli vindicantem, idem Walfridus narrat his verbis [3] : « Hoc itaque, nempe S. Othmaro, rebus humanis subtracto, prædicti comites sublatas sancti loci possessiones retinentes, Joannem quemdam monachum de proximo monasterio in locum ejus subrogarunt, ac deinde, ut suæ tyrannidis crimen augmentarent, Sidonium Constantiensis Ecclesiæ præsulem instigarunt, ut idem monasterium episcopii partibus subjicere studeret. Et hoc idcirco fecerunt, ut eo licentius, ipso machinationibus eorum favente, ea, quæ injuste abstulerant, retinere potuissent. Pontifex igitur cum suasionibus eorum libenter præberet assensum , monasterium ingressus, fratres

[1] Extant apud Sur. tom. VI. die XVI Nov. — [2] Ib. l. I. c. 1.

[1] In Vita ejus l. II. c. 5. — [2] Walfr. in Vita S. Galli l. II. c. 14.— [3] Sur. tom. V. die XVI Octob. Idem l. II. c. 15. 16. 17.

opprimere et eumdem locum rebus episcopii subjicere molitus est. Porro fratres, dum potentiæ illius resistere non auderent, maluerunt ejus ditioni parere, quam tot adversitatibus implicari. Sed sequentia probant quam perverse egerit, qui per avaritiæ morbum sacri loci privilegium ausus est violare.

9. « Fertur siquidem, eumdem episcopum aliquando ad iter hostile sibi de ipsius monasterii sumptibus viaticum præparare jussisse. Quod cum fratres prætermittere non auderent, ea, quæ fuerant jussa, navi imposita per quorumdam manus fratrum ad episcopum transmiserunt ». Sed ea una cum aliis rebus episcopi ad iter parata, incendio divinitus immisso, conflagrasse tradit. At vero quæ eumdem Sidonium dira est vindicta secuta, sic idem auctor narrat rem memoratu dignam :

« Tempore quoque alio idem episcopus ad monasterium veniens, dum quadam violentia episcopio subjicere suæque tyrannidi non consentientes monachos, quasi rebelles injuriis multiformibus afficere tentavisset: Tello quidam Curiensis Ecclesiæ præsul misit ad eum, humiliter deprecans, ut sui amoris causa (quoniam eorumdem fratrum aliqui consanguinitatis vinculo illi erant conjuncti) ab eorum cessaret injuriis, nihilque incommodi Dei famulis irrogaret. Quam petitionem furore dictante, superbe contemnens, remandavit se illius precibus nullo pacto consensurum ; verum resistentibus sibi celerem pro contemptu illaturum vindictam. Et mox oratorium beati Galli confessoris quasi oraturus ingreditur, et ante aram, ipsius nomine consecratam, consistit. Quique ad salutem non merebatur audiri : afflictiones, quas aliis se irrogaturum juraverat, convenienti satis talione recepit.

10. « Nam intestina ejus, more sartaginis igni superpositæ, fervere cœperunt, et tam diræ viscerum torsiones illum invaserunt extemplo, ut sine aliorum adminiculo nequaquam egredi potuisset : (sed quod dicere pudet) egestio naturæ turpi impetu prorumpens, cum adstantes nimio fœtore gravaret, sine mora ab Ecclesia ejectus, vehiculo, quo decedere monasterio posset (sicut rogaverat) est impositus. Sicque immoderato fluore, naturæ consuetudine carens, vasi, in quod egesta defluerent, supersedens egressus est, et ad vicinum monasterium, quod Aurea nominatur, cui et tunc præerat, perductus est. Ubi etiam ingravescente languore, tantum sibimet famulantibus ob nimium fœtorem intolerabilis factus est, ut etiam pæne nullus impendere obsequia solito (solita) potuisset. Tali itaque pœna mulctatus, cum hoc factionum suarum præmio post aliquot dies de cloaca corporis spiritum exhalavit ». Hactenus de his Walfridus, qui et alia superaddit admiratione digna, sed hic de his finis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6252. — Anno Æræ Hispan. 797.— Anno Hegiræ 142, inchoato die 3 Maii, Fer. 6. — Jesu Christi 759.
— Pauli I papæ 3. — Constantini Copronymi 40 et 19. Leonis IV 9.

1. *Paulus PP. monasterium S. Hilari restituit Ecclesiæ Ravennæ.* — A num. 1 ad 4. Cum monasterium *Gatiatense* sancti *Hilari* a Ravennatensi Ecclesia abstractum fuisset, *Paulus papa* illud sub jurisdictionem ejusdem Ecclesiæ restituit ad petitionem *Sergii* Ravennatum episcopi. *Pauli* Diploma refert Baronius ex Rubeo lib. 5, illudque cum eodem auctore hoc anno datum putat. Et quidem recte, ut Indictio XII cum mense Februario illigata ostendit; sed reliquæ notæ temporariæ corruptæ. Hæc enim subscriptio habet: « Dat. non. Febr. imp. domno piiss. Augusto Constantino a Deo coronato magno imp. an. XL, (legendum, *anno* XXXIX ; Constantinus enim mense Martio anni DCCXX in consortium imperii a *Leone* patre adscitus) et pacis ejus anno XX (legendum, *et P. C. ejus anno* XVIII ; anno enim DCCXLI mensis Junii patri successit, eodemque die consulatum et imperium, ut moris erat, iniit). Sed et Leone majore imp. ejus filio anno VII, Indict. XII ». Verum legendum, *Leone* magno imp. ejus filio *anno* VIII, et retinenda Indictio XII, juxta quem characterem alii emendari debent. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, dum de Paulo papa loquitur, dicit hoc Privilegium de suppositione suspectum esse ob Indictionem XII, quæ cum aliis characteribus Chronotaxicis conveniri non potest. At Indictio recte, cæteræ vero notæ temporariæ mendose exaratæ. Nec existimandum, Privilegium illud suppositilium ; impostor enim formulam, quam non intelligebat, non usurpasset ; cum in potestate ejus esset, aliam faciliorem et usitatiorem adhibere.

2. *Moritur S. Othmarus abbas Sangallensis secundus.* — A num. 1 ad 8. Iso, monachus San-

Gallensis, qui Vitæ *sancti Othmari* a Walafrido Strabo Augiensi abbate sæculo IX scriptæ, et a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 1 recitatæ, librum de Miraculis ejusdem sancti Othmari subjunxit, illius obitum cap. 5 his verbis consignavit : « Septimo anno, regnante Pippino, Warini et Ruadhardi potentia injuste oppressus, plenus dierum, plenus etiam sanctitate meritorum, de angustiis hujus vitæ eripitur ». His addit Walafridus Strabo in Vita sancti Othmari cap. 5, sanctum abbatem *decimo sexto kalendarum Decembrium die* ad Deum migrasse. Quare dubium esse non potest, quin sanctus *Othmarus* anno currenti mortuus sit, quo septimus Pippini mense Martio inchoatus est. Ad illum etiam Christi annum Hepidannus in Annal. ejus mortem refert.

3. *Translatio S. Othmari.* — Præterea Walafridus postquam prodidit, *sanctum Othmarum* in quadam Rheni fluminis insula *nomine Stein* spiritum Deo reddidisse, subdit : « Evolutis post transitum ejus decem annis fratres illius per visionem a Domino commonitos esse, ut corpus chari Patris ad monasterium reducerent ». Hepidannus vero in suis Annalibus scribit : « DCCLXVIII, translatio S. Othmari abbatis de insula Rheni ad monasterium S. Galli ». Hermannus quidem Contractus in Chronico hanc translationem refert ad annum DCCLXIX, indeque Mabillonius *S. Othmari* mortem currenti Christi anno contigisse existimat. Verum Hermanni testimonium præ Isonis et Hepidanni S. Galli monachorum testimonio leve reputari debet. *S. Galli* monasterium etiamnum celeberrimum, oppidoque S. Galli nobilitatum, situm est ad lacum Acronium in finibus Helvetiorum et Vindelicorum, ac in episcopatu Constantiensi.

4. *Monasterii illius instaurator fuit.* — Aliquot annis post sancti Galli mortem illud eversum fuit, sed quotidianas excubias apud sacri corporis ejus reliquias, « vel discipulatus ejus memoria, vel divino amore succensi usque ad Carolum patrem Carolomanni et Pippini », egerunt quidam monachi. *Cumque res largitate fidelium collatæ*, aliquantulæ monachorum congregationi viderentur suppetere posse, *Waldramnus* quidam cellam construxit, eamque commisit religioso cuidam presbytero, *Othmaro* nomine; tandemque obtinuit a Carolo, ut eidem loco præficeret Othmarum, cui Carolus præcepit, ut regularem inibi vitam institueret, ut narrat Walafridus Strabo in libro de miraculis sancti Galli, cap. 11, et confirmat Iso lib. 1 de Miraculis S. Othmari cap. 5. Quare ubi in Vita S. Othmari idem Walafridus ait, Waldramnum *ad Pippinum regem* profectum esse, et Othmarum abbatem ei præsentasse, loco Pippini nomen Caroli substituendum, et ille librarii error corrigendus, nisi ibidem Strabo intelligendus sit non de primo ad Carolum, sed de secundo Othmari ad Pippinum regem accessu, cui etiam eum Waldramnus præsentavit. Quidquid hac de re sit, testantur idem Hepidannus in Annalibus ad an. DCCXX, et ad eumdem annum Hermannus Contractus juxta Canisium, Othmarum anno DCCXX abbatem dictum esse. Ad suscipiendos leprosos hospitiolum haud longe a monasterio constituit Othmarus, et capita eorum pedesque abluens suis manibus eorum vulnera detergebat, « sicque factum est, ut cunctorum, qui eum noverant, veneratione sublimis pater pauperum appellaretur a pluribus ». Sed Warino et Ruadhardo, qui totius Alamanniæ curam administrabant, immanissimo avaritiæ morbo præventi cuidam Lamberto monacho persuaserunt, ut ei in Concilio crimen luxuriæ impingeret, exindeque vir Dei iniquo judicio in palatio inclusus, relegatus, et varie afflictus est ante mortem suam, uti narrat Baronius ex Walafrido. Is in lib. de Miraculis S. Galli, cap. 11, Ratpertus in libro de Casibus monasterii S. Galli, et auctor Chronici Constantiensis Othmarum annos quadraginta cellæ S. Galli præfuisse tradunt; sed cum anno DCCXX abbas nuncupatus fuerit, auctores isti numero rotundo loquuntur.

5. *Unus Othmarus in duos perperam divisus.* — Cointius, qui non animadverterat, Vitam *sancti Magni* seu *Magnoaldi* Faucensis abbatis primi, et sancti Galli discipuli, a Surio ad diem VI Septemb. recitatam, suppositam fuisse *Theodoro* S. Magni discipulo, et fabulis scatere, *Othmarum* cellæ S. Galli abbatem in duos distinxit, crediditque primum anno DCXXVIII eidem monasterio paulo post ejus eversionem præfectum fuisse, annoque DCLXVIII vivere desiisse. Tum anno DCCLII, n. 87 dicit, apud Goldastum tom. II et III Rer. Alaman. complures inveniri Chartas donationum, quæ monasterio S. Galli prius factæ sunt, quam Pippinus ad regiam dignitatem promoveretur, nullam vero Othmari nomen repræsentare ante majoratum Carolomanni, cujus tempore Lautpertus quidam in Charta *data sub IV id. Septemb. anno* III *Carolomanni Majoris-Domus*, ait : « Omnia et ex integro in donationem Ecclesiæ S. Galli vel Authomaro abbati trado atque transfundo, etc. » Inde deducit vir doctissimus, S. Othmarum serius cellæ S. Galli abbatem creatum fuisse, et annos XL præfecturæ Othmaro adscriptos, de priori Othmaro intelligendos. Denique ait, Walafridum et Isonem monachum insinuare *S. Othmarum* paucis annis S. Galli monasterio præfuisse, ut apud eum videre est an. DCLXVIII, num. 30. Verum fabulatorem, cui soli innititur, de S. Othmaro loqui ex eo intelligitur, quod Pippinum regem appellet, et Othmarum *a pessimis comitibus Warino et Ruadhardo* vexatum fuisse tradat. Cum vero Mabillonius sæc. II Benedict. jam demonstraverit, eam Vitam fabulosam esse, idque jam indicaverimus anno DCXXVII, cum de *S. Galli* morte verba fecimus, uti et quando egimus de sancto Magnoaldo, superfluum esset, in fictitio illo Othmaro refellendo hic immorari.

6. *Sidonius monasterii Sangallensis invasor misere periit.* — Ad num. 8 et seqq. Post mortem sancti Othmari *Sidonium* episcopum Constantiensem et abbatem monasterii Augiæ, abbatiam sancti

Galli invasisse et misere periisse narrat Baronius ex Walafrido in lib. de Miraculis S. Galli cap. 16 et seqq. quod et diserte asserit Ratpertus in libro de Casibus monasterii S. Galli. Subdit Ratpertus : « Post cujus (nempe Sidonii) obitum Joannes monachus Augiensis Constantiæ episcopus ordinatus, amborum regimen suscepit cœnobiorum », Augiensis scilicet et San-Gallensis. Hepidannus tamen anno DCCLVIII, divi Othmari morte narrata, ait : « Eo ipso anno Joannes episcopus administrationem cœnobii nostri per vim suscepit ». Sidonium ipso episcopatus sui initio de San-Gallensi monasterio invadendo cogitasse, indicat Hepidannus in Annalibus, ubi anno DCCXLVI scribit : « Sidonius episc. Constantiensis Ecclesiæ et abbas Augiæ, B. Othmarum in Synodo de adulterio accusatum damnavit mox missum in exilium ». Nec est quod quis dicat cum Mabillonio citato in Notis ad Vitam S. Othmari pag. 157 hæc Hepidanni verba referri ad exilium *Othmaro* post accusationem Lamberti monachi irrogatum, Hepidannus enim utriusque accusationis diserte meminit, et posteriorem cum anno mortis ejus illigat. Certe Hepidannus de hoc ultimo sancti Othmari exilio intelligi non potest ; cum ex Walafrido, qui prioris hujus exilii mentionem non facit, quod ut videtur brevissimum fuerit, constet *sanctum Othmarum* Pippino regi a Waltramno præsentatum fuisse , et *Othmarum* ab eodem rege jussum, ut regularem vitam in monasterio sancti Galli restitueret. *Pippinus* autem anno tantum DCCLII ad regium solium evectus.

7. *Initium et finis ejus muneris episcopalis et abbatialis.* — Porro ex laudatis Hepidanni verbis, et priori sancti Othmari damnatione liquet, Cointium anno DCCXLVIII, num. 79, perperam scripsisse eo Christi anno *Ernfridum* episcopum Constantiensem et Augiensem abbatem mortuum esse, eique in utrumque munus *Sidonium* successisse ; id enim contigit anno DCCXLVI, ut jam ex Hepidanno diximus, et testantur etiam auctor Chronici Constantiensis , Hermannus juxta editionem Canisii et Walafridus Strabo monachus et abbas Augiensis in Carmine, in quo agit de successoribus sancti Pirminii abbatis in Alamannia, qui annos tredecim præfecturæ Sidonio attribuunt. Hæc enim de Sidonio et Joanne ejus successore canit Walafridus :

> Sidonius ternis denisque ibi præfuit annis.
> Vicenos binosque receperat inde Joannes.

Quare Cointius, qui adversus illos animum non adverterat, quique *Sidonio*, cujus mortem hoc anno consignat, annos tantum episcopatus et abbatiæ undecim attribuit, decessorum et successorum *Sidonii* in munus episcopale et abbatiale Chronotaxim non potuit non labefactare ; quod obiter dictum sit.

8. *Moritur S. Pirminius primus Augiensis abbas.* — Revocanda et ad hunc annum mors *sancti Pirminii* abbatis, et episcopi regionarii, ac multorum cœnobiorum conditoris, quam auctor ejus Vitæ asserit contigisse, *tertio nonas Novembris.* Recitat eam Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, tribuiturque a Browero in Vitis illustrium sanctorum Germaniæ, et a Cointio anno DCCXXI, num. 83, Othlono Fuldensi monacho, qui sæculo undecimo vixit. Verum licet verum sit eam scriptam ab auctore, qui procul ab hujus sancti ætate floruit, cum nævis non paucis deturpetur ; Mabillonius tamen in observationibus ad eam præviis, ubi existimat eam fœtum esse Warmanni tum monachi Augiensis et postea Constantiensis episcopi, recte censet eam *Othlono* adjudicandam. Idem Mabillonius tom. IV Analect., pag. 404, in lucem emisit egregium libellum anonymi monachi Ratisponensis *de ipsius tentationibus, varia fortuna, et scriptis,* ubi cum testetur auctor, Acta sancti Bonifacii se novo stylo donasse ac amplificasse, scite vir doctissimus conjicit, monachum illum diversum non esse ab Othlono, præsertim cum pag. 442 memoret incendium, quod anno MLXII contigit, quo tempore Othlonus vivebat. Anonymus autem enumerat varias sanctorum Vitas a se scriptas, nulla Vitæ Pirminii mentione facta. Cæterum cum Hermannus Contractus monachus Augiensis fuerit, et initio sæculi XI floruerit, quæ ad sanctum Pirminium pertinent, certius ex eo discimus, quam ex auctore Vitæ illius, scriptore parum accurato. Hermannus itaque in Editione Pistoriana ad annum DCCXXIV, ait : « Sanctus Pirminus ad Augiam insulam venit ». In Editione vero Canisiana : « Sanctus Pirminius abbas et chorepiscopus, a Berchtoldo et Vehi principibus ad Carolum ductus, Augiæque insulæ ab eo præfectus, serpentes inde fugabat, et cœnobialem inibi vitam instituit tribus annis ».

9. *A Theobaldo Alamanniæ duce relegatus fuit.* — Postquam annis tribus abbatiam Augiensem rexit, eam deserere coactus fuit, quia, ut scribit idem Hermannus ad annum DCCXXVII, « sanctus Pirminius a Thietbaldo Gotofridi filio expulsus, Etonem abbatem constituit, et ipse in Alsatiam venit ». Gothofridus Alamanniæ seu Sueviæ dux anno DCCIX vita functus est, et post ejus mortem Theobaldus filius et Lantfridus diversas Alemanniæ partes rexere, ac *Theobaldus* Pirminium ex monasterio Augiensi expulit. Cointius anno DCCXXX, num. 3 et seqq. ejus exilium usque ad eum Christi annum differt, quod *Lantfridus* juxta Annales Tilianos, aliosque quosdam, eo anno mortuus fuerit, existimatque *Theobaldum,* non Gothofridi, sed Lantfridi filium fuisse ac successorem. Verum Hermannus recte scribit, *Theobaldum* filium extitisse *Gothofridi* , eique subscribunt continuator Fredegarii pag. 773, num. 20, et Appendix ad Gesta Francorum ibidem apud Duchesnium tom. I, pag. 721. Ad hæc annalista Metensis , qui circa annum DCD opus suum absolvit , ad annum DCCXLV Theobaldum filium *Godefridi ducis Alemannorum* diserte vocat. Pirminius itaque non a Lantfrido, ut putavit Cointius, sed a Theobaldo relegatus, et uno eodemque

tempore plures duces Alamanniæ, quæ et Suevia appellata, præfuere, quia ea regio major erat, quam ut uni duci a Francorum regibus tota committeretur, ut jam observavit Hadrianus Valesius lib. 24 Rer. Franc., quem ea in re secutus est ipsemet Cointius anno DCXCIII, num. 38 et seq. Certe anno DCCXXIV, non solum *Lantfridus* et *Theotbaldus* duces Alemanniæ erant, sed etiam *Berchtoldus*, ut liquet ex Hermanno Contracto, cujus verba numero superiori retuli, et ex Bernone abbate Augiensi in Vita S. Meginradi a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. 2 recitata, qui de monasterii Augiensis conditu loquens de *Sindlocho*, seu, ut in Vita S. Pirminii appellatur, de Sindlaz, ait: « Primo in ea (nempe insula) habitacula monachorum construxit, et secum Pirminium cum sociis ad habitandum eo induxit, jussu Berchtoldi nobilissimi Alemannorum ducis ». Cointium decepit Hepidannus monachus S. Galli in Brevibus Annalibus usque ad an. MXLIV perductis, ubi ad annum DCCXV de Liutfrido Alamanniæ duce loquens, inquit, « cujus filius Thietpaldus S. Pirminium pepulit ». Verum Hepidannus paris non est auctoritatis cum Hermanno, qui in monasterio Augiensi vixit, et cum aliis aucteribus supra laudatis.

10. *Idque anno* DCCXXVII. — Præterea fallitur etiam Cointius dum Pirminii exilium cum anno DCCXXX connectit, ut tam Hettonis, seu Heddonis, aut Ethonis Pirminii in abbatiam Augiensem successoris, quam ipsiusmet Pirminii præfecturæ duratio demonstrat. Walafridus enim Strabus monachus et abbas Augiensis in Carmine de obitu Wettini monachi Augiensis, de quo suo loco agemus, abbates Augiæ enumerans, inquit:

> Primus in hac sanctus construxit mœnia præsul
> Pirminius, ternisque gregem protexerat annis.
> Postea septeuis præsedit cursibus Eto.

Quamobrem cum Cointius anno DCCXXIV, num. 33 fateatur, *Pirminium* eo Christi anno monasterium Augiæ condidisse, et anno DCCXXXIV, num. 11 scribat, Hettonem episcopum Argentoratensem renuntiatum esse, quæ duo profecto negari non possunt, diserte traduntur ab eodem Hermanno, non video quomodo Cointius contra antiquorum auctoritatem regimen *Pirminii* quadriennio augere, et triennio *Hettonis* administrationem decurtare potuerit.

11. *Gregorius II Pirminium Theodorico regi Franc. commendavit.* — Auctor Vitæ sancti Pirminii refert, hunc sanctum pontificem Romam cum *Sindlace* comite, qui pia ejus consilia promovebat, profectum esse, et Summo Pontifici significasse Franciam « denuo in paganismum casuram, nisi aliquis divino zelo instinctus succurrere properaret », et papam, postquam utrumque sanctæ exhortationis animavit eloquio, scripsisse *ad regem Francorum Theodoricum*, et ab eo petiisse, ut viri Dei votum pia opitulatione duceret ad effectum: edocentem hoc ita fieri posse, « si cunctis tam Alamanniæ quam Franciæ præsulibus convocatis, imputaret neglectus ipsorum desidiam, reatus notificaret pondus: quod nequirent evadere, nisi beatissimum Pirminium ad suas diœceses ducerent, pessumdatique gregis damna restaurare flagitarent », inquit idem anonymus, subditque regem episcopos convocasse, hosque se *Pirminium* in omnibus adjuturos spopondisse. Ubi anonymus loquitur tantum de Francia Orientali, et de privata episcoporum coadunatione. Cointius an. DCCXXI, num. 89 et seqq. universam hanc narrationem commentitiam arbitratur, quod ejus nulla alibi memoria occurrat, Epistolæ Gregorii II, quæ sancti Bonifacii apostolatum commendant, adhuc extent, nulla vero quæ mentionem Pirminii faciat. Alii Epistolam Gregorii II ad Theodoricum regem falsam suspicantur, quod ille Bonifacium per litteras non Theodorico commendarit, sed Carolo duci, universis Ecclesiasticis viris, principibusque in Germania constitutis, ut prodit Othlonus in ejus Vita lib. 1, cap. 20, ubi et Gregorii II litteras recitat. Verum hæ rationes ab argumento inficiativo deductæ non magis urgent, quam aliæ, quæ ex episcoporum convocatione petuntur. Paucissimi enim tunc erant in Alamannia et Francia Orientali episcopi, et anonymus aliquam Synodum convocatam fuisse non dicit.

12. *Varia monasteria a S. Pirminio condita.* — Quoad *Theodoricum*, licet is nomine tantum, non vero re Franciam regeret, omnisque administratio penes Carolum Majorem-Domus esset, regis tamen nomine omnia gerebantur, ut Chartæ quæ supersunt fidem faciunt. Mabillonius lib. 6 de Re Diplom. pag. 488, refert ejusdem *Theodorici*, Calensis appellati, præceptum, quo anteriora Privilegia monasterio sancti Dionysii confirmantur, in quo dicit Theodoricus, « missa petitione perillustri viro Carlo Majorem-Domus nostro, clementiæ regni nostri reddiderunt, etc. » nempe monachi Dionysiani. Tum pag. 511, ubi testamentum Abbonis recitatur, in eo Abbo ait: « Res illas quæ fuerunt Riculfum filium Rodulfum quondam, quam per præceptione domno Theodorico rege, et inluster vero domno Karolo, in pago Diense, etc. conquæsivimus ». Quare mirum videri non debet si Gregorius II Pirminium Theodorico regi, Bonifacium vero Carolo Majori-Domus litteris commendarit. Plura monasteria in Germania construxit *Pirminius*, de quibus Mabillonius loco citato, superstesque fuit *S. Bonifacio*, ut ex ejus Vita patet, anno incerto postea mortuus. Quæ ad Annales, in quibus *Pirminii* Baronius non meminit, supplendos, fusius tractanda fuere. *Augiense* monasterium in insula Rheni paulo infra Constantiam situm, vulgo *Richenow* dictum, distinguiturque ab Augia majore, quæ ad lacum Brigantinum posita est. Prætermiseram monere Mabillonium tom. IV Analect. pag. 569, referre libellum abbatis Pirminii *de singulis libris canonicis* in modum Parænetici sermonis contextum, in quo illius temporis disciplinam repræsentat, præsertim usum ac necessitatem confessionis ac pœnitentiæ ante sacram communionem.

13. *Comitatus Aragoniæ exordium.* — Hoc tempore Christiani Hispaniarum, qui Abderamini regi seu ameræ Saracenorum Hispaniensium subesse nolebant, variis comitibus parebant, tempusque opportunum exspectabant, quo a Saracenorum servitute regnum liberare possent. Exortus tunc comitatus Aragoniæ ex parvis principiis, qui postea sæculo undecimo surrexit in regnum. In antiquis Codicibus monasterii S. Joannis Pennatensis in hodierno Aragoniæ regno positi legitur : « Christiani..... in excelso quodam monte, qui dicitur Oroli in Aragonia provincia.... qui perspicientes in loco, qui vocatur Panno, fabricare conati sunt muros..... Nuntiatum est hoc regi Cordubensi nomine Abderramen Iben Mohabia. Tunc rex.... misit exercitum validum... cum duce quodam nomine Abdelmelic Iben Kactan... cumque Abdelmelic venisset in supradicto monte, fixere tentoria in planitie Panni, et facto impetu adversus eos (sc. Christianos) mox ab ipsis fundamentis diruerunt muros, sicuti cernitur hodierno in tempore et duxerunt uxores et filios, filiasque eorum in captivitatem ». Primum Aragoniæ comitem statuunt omnes *Azenarium,* qui Aragoniam tunc parvis limitibus circumclusam comitatus titulo sub Navarræ regibus obtinere cœpit, et multos successores habuit. Non desunt historici Hispanici, etiam ex celebrioribus et doctioribus, qui velint magnificum S. Joannis Pennatensis monasterium in eo comitatu hoc sæculo constructum fuisse; cum tamen ejus initium ad decimi sæculi initium pertineat, ut suo loco videbitur.

14. *Paulus PP. optat fieri patrinus filii Pippini.* — Annalista Metensis scribit : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCLIX, Pippinus præter domesticas interius regni sui causas corrigendas nullum exercuit iter. Natus est autem ei filius, cui nomen suum imposuit. Qui vixit duos annos, et in tertio defunctus est. Celebravit autem gloriosus rex Pippinus eodem anno Natalem Domini in Longlare, et Pascha in Jopila ». Nullam etiam hoc anno susceptam expeditionem docet chronographus San-Gallensis, et natum esse hoc anno Pippino filium, cui ipse imposuit nomen suum, testantur pariter Regino et varii annalistæ. Quod cum accepisset Paulus papa Pippinum regem mox per Epistolam XXIII Codicis Carolini enixe rogavit, «ut a sacratissimo baptismi lavacro eumdem suscipere » mereretur.

15. *Christiani in Oriente a Saracenis vexati.* — Theophanes anno XIX Constantini imp. kalendis Septembris hujus Christi anni inchoato hæc refert : « Hoc anno a publicis vectigalium actis conficiendis ad breve temporis spatium Saraceni invidia moti Christianos prohibuerunt : rursus autem necessitate compulsi, quod ipsi numeros et summas scribere non possent, eadem eis reposuerunt in manus : et irruptione in Romaniam facta plures abduxerunt captivos , Paulumque Armeniorum ducem, inito ad Melam cum eo certamine, exercitusque partem non contemnendam, quadraginta duobus viris e Romana ditione spectatissimis, pluribusque aliis compedibus adstrictis in captivitatem secum abactis, prostraverunt. Imperator autem armis in Bulgariam motis venit Beregabam : at Bulgari ad clusuram obviam facti plurimos ex ejus militibus deleverunt, inter quos Leo patricius et Thracensium dux, alter Leo cursus publici logotheta, et ex confusa plebe non pauci desiderati. Eorum arma acceperunt Bulgari : atque ita Romani cum dedecore redierunt ». Est hoc primum bellum Bulgaricum a Constantino imp. anno Christi sequenti gestum. De secundo anno DCCLXIII agemus.

PAULI I ANNUS 4. — CHRISTI 760.

1. *Translatio capitis S. Joannis Baptistæ.* — Sequitur annus septingentesimus sexagesimus decimæ tertiæ Indictionis, quo reddunt Annales Græcorum, ex Emesa in Syria translatum fuisse sacrosanctum caput præcursoris domini Joannis Baptistæ, quod ibi diu (ut dictum est) fuerat asservatum. Habet enim de his ista Theophanes : « Eodem anno vicesimo Constantini imperatoris , translatum est caput sancti Joannis præcursoris atque Baptistæ a monasterio Spelei in templum suum Emesæ situm, quod esset illustre , et descensus, nempe confessio, ædificatus esset. Ibi usque hodie a fidelibus honoratum et adoratum , omni suavitatis, corporali scilicet et spirituali , honoratur odore, et

emanans effundit omnibus sanitatem, qui fide flagrantes occurrunt». Hæc Theophanes sui temporis Historiam prosecutus, quo redarguuntur omnes, qui ante hæc tempora ejusdem capitis translationem factam referunt in Occidentem.

2. *Pipinus in Aquitaniæ ducem Ecclesiæ invasorem pugnat.* — Quod ad res Francorum pertinet, hoc anno Pipinus bellum movet adversus Waipharium Aquitaniæ ducem res Ecclesiarum invadentem; ductoque in Aquitaniam exercitu, rerum Ecclesiæ injuste ablatarum restitutionem facere, exhibito juramento obsidibusque datis, promittere ipsum coegit. Hæc facta hoc anno vetus Chronicon docet, sed hæc pluribus apud Aimoinum his verbis: «Waipharius dux Aquitaniæ, cum res quæ in sua potestate erant et ad Ecclesias sub manu Pipini regis constitutas pertinebant, rectoribus ipsorum venerabilium locorum reddere nollet, ipsumque regem pro his se per legatos suos commonentem audire contemneret, contumacia sua ad suscipiendum contra se bellum concitavit. Nam rex contractis undique copiis Aquitaniam ingressus, bello se res et justitias Ecclesiarum exacturum pronuntiavit. Cumque in loco, qui Theodoad vocatur, positis castris consedisset, Waipharius bello certare non ausus, missa ad regem legatione, spondet se imperata facturum, Ecclesiarum possessiones et res debitas redditurum, obsides, qui imperarentur, daturum. Dedit etiam de primoribus gentis duos Adalgarium et Itherium, et hoc facto commotum contra se regis animum adeo mitigavit, ut statim bello desisteret. Nam acceptis obsidibus, qui ad fidem promissionibus faciendam dati sunt, rex bello abstinuit, domumque reversus, dimisso exercitu, in villa Carisiaco hiemavit, in qua et Natalem Domini et Pascha celebravit». Hæc ipse. Pergit vero dicere de perfidia Waipharii, qui perjurus reddere Ecclesiis, quæ promiserat, recusavit, adeo ut opus fuerit rursum anno sequenti Pipinum exercitum comparare, ac iterum post annum adversus eumdem bello agere, cum tandem anno Redemptoris septingentesimo sexagesimo quinto eodem occiso perjuro, tota potitus est Aquitania.

3. *Pipinus a S. Remigio per visum correptus.* — Sed hic opportune reddenda putamus, quæ Hincmarus Rhemensis episcopus scripsit in priori translatione S. Remigii de iis, quæ eidem Pipino jam in regem inuncto accidere. At primum meminisse debemus, quæ dicta sunt superius, concessum eidem Pipino a Romano Pontifice, ut ablata antea quædam bona Ecclesiastica, annuo persoluto censu, retinere posset. Sed quid ipsi accidit, cum villam a sancto Remigio donatam Dei Genitricis Mariæ Ecclesiæ sub eodem persolvendo censu vindicare vellet, ab eodem auctore sic accipe: «Processu denique temporis Pipinus rex, Caroli Magni pater, volens episcopi Laudunensis villam, quæ Anisiacus, sive Aniciacus dicitur, accipere quasi sub censu, sicut et alias quasdam fecerat, venit in ea manere. Ubi cum dormiret, venit ad eum sanctus Remigius, dicens: Tu quid hic facis? Quare intrasti in hanc villam, quam mihi te devotior homo dedit; quamque ego Ecclesiæ Dominæ meæ sanctæ Dei Genitricis donavi? Et flagellavit eum satis duriter, ita ut livores postea in corpore ejus apparerent. Et cum disparuit sanctus Remigius, Pipinus valida correptus febre, quantocius ab ipsa villa recessit, qua febre non parvo tempore laboravit. Et deinde princeps regni usque ad moderna tempora ibi non mansit, licet nec in Codiciaco, vel Juliaco, nisi Ludovicus rex Germanorum, quando super fratrem suum Carolum regnum ejus invasit, in Juliaco mansit, et in die crastina turpiter ante ipsum fratrem fugiens, vix evasit». Hucusque Hincmarus.

4. Sic Deus corripi voluit filium, quem diligebat: quod si qui sacrilegi talem haud experti sunt ultionem, meminisse debent ab Apostolo dictum, non esse filium, qui non est sub disciplina. Nam ad Hebræos[1]: «Quem diligit Dominus castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit: tanquam filiis vobis offert se Deus: Quis enim filius, quem non corripiat pater? Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes: ergo adulteri, et non filii estis». Ut ex iis intelligas, quam male agatur cum illis, qui dicunt: «Peccavi[2] et quid mihi accidit triste?» Utpote quod non sint filii, sed reprobi, non filiorum flagello ad emendationem, sed paratis diabolo et angelis ejus ad perpetuam damnationem suppliciis sint puniendi. Sed et hic meminisse oportet diri anathematis, quod in suo S. Remigius scribi voluit testamento adversus reges Francorum, si quis ex eis, quæ Ecclesiis donata essent, aliquid quoquo modo subripere ausus esset. Qui igitur rex maxime pius, ut filius a Deo correptus est, tantum abfuit ut quovis honesto titulo res Ecclesiarum acciperet, ut potius adversus eos, qui ea tentassent invadere, mox vindex insurgeret, ut factum vidimus adversus quem diximus Aquitaniæ ducem. Discant homines, quam periculose sive sub annuo prætenso censu, sive alio modo laicus homo possideat res Ecclesiæ, quas sæpe invitus ac nolens, fatigatus precibus, vel aliis compulsus occasionibus, vel deceptus falsis suasionibus Pontifex Romanus illis possidendas indulget.

[1] Hebr. XII. — [2] Eccli. V.

Anno periodi Græco-Romanæ 6253. — Anno Æræ Hispan. 798. — Anno Hegiræ 143, inchoato die 21 April. Fer. 3.— Jesu Christi 760. — Pauli I papæ 4. — Constantini Copronymi 41 et 20. Leonis IV 10.

1. *Bellum Aquitanicum a Pippino rege inchoatum.* — Ad num. 2 et seqq. *Pippinum* hoc anno bellum adversus *Waifarium* Aquitaniæ ducem gessisse, tradunt, non solum Regino, sed etiam annalistæ Nazarianus, Petavianus, Metensis aliique. Belli suscipiendi causam hanc annalista Fuldensis memorat : « Waifarius dux in Aquitania tyrannidem exercens, pressuras Ecclesiarum Dei movit, deprædationes et injustitias multas fecit ». Bellum istud his verbis auctor secundæ Appendicis ad continuatorem Fredegarii enarrat : « Rex Pippinus legationem ad Waifarium Aquitanicum principem mittens, petens ei per legatos suos, ut res Ecclesiarum de regno ipsius, quæ in Aquitania sitæ erant, redderet, et sub immunitatis nomine, sicut ab antea fuerant, conservatas esse deberent, et judices ac exactores in supradictas res Ecclesiarum, quod a longo tempore factum non fuerat, mittere non deberet ; et Gothos prædicto regi, quos dudum Waifarius contra legis ordinem occiderat, ei solvere deb. ret. Hæc omnia Waifarius, quæ prædictus rex per legatos suos ei mandaverat, hoc totum facere contempsit. Igitur Pippinus rex invitus coarctatus undique contraxit exercitum, et partibus Aquitaniæ per pagum Trecassinum usque Autisiodorum urbem accessit. Inde ad Ligerim fluvium cum omni exercitu Francorum ad Masuam vicum in pago Autisiodorensi Ligerim fluvium transmeavit. Per pagum Bitorinum usque Arvernico accessit, regionem illam pervagans, et maximam partem Aquitaniæ igne concremavit. Waifarius princeps Aquitaniæ per legatos suos pacem supplicans, sacramenta vel obsides ibidem donat, ut omnes justitias, quas præfatus rex Pippinus per legatos suos ei mandaverat, in Placito instituto facere deberet. Rex Pippinus cum omni exercitu suo illæso reversus est ad propria (1) ».

2. *Annos novem duravit.* — Paulus papa, Pippino ex Aquitania reverso, litteras scripsit in Codice Carolino num. 31 relatas, in quibus ait, quod cum nullam sospitatis ejus relationem susceperit, « nimis anxietatis fervore desiderii nostri affectio in hoc ipsum addiscendum sedulo provocatur, præsertim dum et a nostris vestrisque inimicis adversa nobis de ipsis partibus annuntiantur ». Baronius num. 2 tradit, bellum Aquitanicum usque ad an. DCCLXV protractum fuisse, eoque Pippinum tota *Aquitania* potitum esse post occisum tunc Waifarium. Verum certum est bellum istud usque ad annum DCCLXVIII perdurasse, eoque *Waifarium* interfectum, ac Eginhardum initio Vitæ Caroli M. recte scribere : « Pippinus finito Aquitanico bello, quod contra Waifarium ducem Aquitaniæ ab eo susceptum per continuos IX annos gerebatur, diem obiit ». Ubi *gerebatur*, ponitur loco, *gestum fuit*, juxta modum loquendi a scriptoribus mediæ ætatis frequenter usurpatum, qui et præteritis plusquam perfectis loco perfectorum uti solent, et scribere v. g. *compleverat*, pro *complevit*, ut jam viri docti observarunt. Quæ singulis belli Aquitanici annis peracta suis locis insinuabimus, ad pleniorem Annalium Eccl. illustrationem.

3. *Desiderius Longobard. rex ex parte satisfacit Paulo papæ.* — Sub hujus anni initium pervenerunt in Italiam *Remedius* sive *Remigius* archiepiscopus Rothomagensis Pippini regis frater et *Autharius* sive Andegarius dux, ejusdem Pippini oratores, quibus *Desiderius* Longobardorum rex spopondit se Paulo Romano Pontifici omnia beati Petri patrimonia, jura etiam, loca, fines, et territoria diversarum civitatum, quæ Reipublicæ Romanorum fuerant, plenissime restituturum, hac ipsa Indictione XIII, mense Aprili. Atque reipsa partem reddidit, aliam partem pollicitus, se paulo post quoque redditurum. Rogavit insuper Romanum Pontificem, ut Pippinum de rebus illis certiorem faceret, quod quidem Paulus legitur præstitisse litteris, missoque etiam in Franciam *Petro* presbytero, ita tamen ut regi Francorum supplicaret, ne desisteret a sollicitando *Desiderio*, donec is rite suas

(1) Ad hunc vel circiter annum pertinet Synodus quædam Hierosolymitana celebrata pro SS. Imaginum cultu vindicando, quam cogendam suasit S. Joannes Gotthiæ Episcopus post Pseudo-Synodum Constantinopolitanam anno DCCLV ordinatus, qui priori triennio ordinationis suæ loca sancta peregrinando excurrit, ac dein redux ad patriarcham Hierosolymitanum scripsit, rogans ut synodum cogeret. Quod et factum est, ut scribit Gestorum viri sancti auctor anonymus. Acta SS. ad diem XXVI Junii pag. 191. MANSI.

omnes pollicitationes exsolvisset. Constant hæc ex Epist. xxi Cod. Carol. : « Innotescimus », inquit Paulus, « præcelsæ Christianitati vestræ, quod nuper dum ad nos conjunxissent fidelissimi vestri, scilicet Deo amabilis Remedius vester (germanus, quam vocem omisit librarius) atque Autharius gloriosissimus dux, constitit inter eos et Desiderium Longobardorum regem, ut per totum instantem Aprilem mensem istius xiii Indictionis, omnes justitias fautoris vestri beati Petri Apostolorum principis, omnia videlicet patrimonia, jura etiam, et loca, atque fines, et territoria diversarum civitatum nostrarum Reipublicæ Romanorum, nobis plenissime restituisset. Unde ex parte quidem easdem justitias se profitetur atque omnino spondet nobis esse facturum. Quapropter impensius nos præfatus Desiderius Longobardorum rex obsecratus est, ut vestræ a Deo protectæ excellentiæ nostris Apostolicis relationibus intimare debuissemus, et ecce sicut nostro post Deum liberatori hoc ipsum eximiæ atque sublimissimæ et a Deo protectæ Christianitati vestræ per has Apostolicas nostras innotuimus syllabas. Dirigentes magnopere ad vestram a Deo inspiratam præcelsam sublimitatem præsentem dilectum filium nostrum Petrum presbyterum, quem petimus benigno solite adspectu a vobis suscipi et cum effectu atque prospero nuntio, de perfecta plenariaque justitia diversarum causarum fautoris vestri beati Petri Apostolorum principis ad nos remeandum absolvere dignemini. Si vero in ea, quam præfatus Desiderius rex, vel ejus Longobardorum gens profitentes pollicentur, permanserit sponsione, nobisque omnia, secundum ut constitit, et prædictorum fœdera continent, restituta ab eis nobis fuerint, tunc a Deo conservandæ excellentiæ vestræ meritum intimantes innotescemus ei ».

4. *Patrimonia Ecclesiæ Rom. ab ejus juribus distinguenda.* — Viderat tantum hujus Epistolæ argumentum Baronius, ut ipsemet refert an. DCCLXVII, Epist. xx. In hac patrimonia distinguuntur a juribus, locis, finibus ac territoriis civitatum, ut observat Cointius hoc anno num. 7. Nam jura, loca, fines, ac territoria civitatum pertinent ad donationem Pippinianam, partemque constituunt principatus a Pippino rege Pontifici Romano collati. Patrimonia vero tum intra tum extra donationem Pippinianam consistunt, *pro subsidio* tantum *et alimento pauperum Christi seu luminarium concinnatione*, ut Gregorius III papa in litteris ad Carolum Majorem-Domus patrem Pippini regis anno DCCXL, num. 20 recitatis loquitur. Sita erant illa patrimonia in ducatibus Beneventano, Spoletano et Tusco, necnon in territoriis Neapolitano et Cajetano, et pertinebant ad Pontifices Romanos ante donationem Pippinianam, ut liquet ex Epistola xxvi Cod. Carol. a Paulo papa ad Pippinum regem data, et a nobis anno DCCLVIII, n. 9 et seq. summarie relata.

5. *Obitus Edilberti Cantii regis.* — Mortuus est hoc anno *Edilbertus* vel *Ethelbertus* rex Cantii et filius Wictredi regis, ut docet Huntindonius his verbis : « Cum Kinewlf (Occidentalium Saxonum rex) sex annis regnasset, Edelbricht rex Centensis; metas vivendi attigit ». Alii etiam scriptores Anglici successorem Eadberti Edilbertum fuisse docent, perperamque Alfordus hoc anno et alibi putavit, non *Ethelbertum*, sed *Edbertum* ejus fratrem hoc anno vitam cum morte commutasse. Ethelbertum enim post *Wictredum* patrem aliquot annos regnasse, et postea abdicasse, rursumque an. DCCXLVIII post *Eadberti* fratris mortem regnum resumpsisse jam demonstravimus anno DCCXXV, n. 12, et DCCXLVIII, num. 7, et nodum, qui indissolubilis videbatur, solvimus. *Ethelberto* successit *Alricus*, vel *Aldricus* frater, qui multos annos satis inglorius regnavit.

6. *A quibusdam in celebratione Paschatis peccatum est.* — Theophanes anno xx Constantini imp. kal. Septemb. hujus Christi anni inchoato, ait : « Hoc anno error in celebrando Paschatis festo admissus est, Orthodoxis per Orientales tractus mensis Aprilis die sexto, hæreticis autem, quorum id fuit erratum tertio decimo solemnitatem illam agentibus ». Sed Theophanes rem hanc uno anno tardius narrat. Qui sequebantur Cyclum Victorii hoc anno Cyclo lunæ primo, quando terminus Paschalis est die v Aprilis, noluerunt sequenti die Dominica die sexta Aprilis Pascha celebrare, sed distulerunt illud usque ad diem xiii ejusdem mensis. Cyclum Victorii sequebantur Galli, qui tandem sub Carolo M., si non antea, in Alexandrinorum placita concessere.

PAULI I ANNUS 5. — CHRISTI 761.

1. *Pauli papæ in Concilio Romano Constitutum de monasterio a se ædificato et de SS. reliquiis illuc translatis.* — Septingentesimus sexagesimus primus Christi annus volvitur, Indictione decima quarta, quo celebratum est Romæ Concilium, in quo inter alia Paulus papa Constitutum fecit de Ecclesia et monasterio a se erectis in paternis ædibus sub titulo sanctorum Stephani papæ et martyris, necnon Silvestri Pontificis et confessoris, illatis in eam compluribus sanctorum martyrum corporibus e diversis cœmeteriis erutis. Sacrum autem ejus Diploma, dignum monumentum hucusque servatum ejusdem sancti Pontificis sic se habet[1] :

2. « Paulus episcopus servus servorum Dei Leontio (Leontio) religioso presbytero et abbati venerabilis monasterii sanctorum Stephani martyris atque Silvestri confessoris Christi, et aliorum innumerabilium martyrum et confessorum Dei in eodem sancto monasterio a nobis, annuente Deo, fundato quiescentium, et cum eo ipsi venerabili monasterio in perpetuum.

« Inter diversa studiorum examina et varias humanæ inconstantiæ operationes, quæ nimirum in hac temporali vita pertractantur : illa præsertim toto mentis nisu perficienda sunt, quæ ad laudem Domini Dei nostri, et sanctorum ejus celeberrimum respiciunt honorem. Et profecto omnia sequuntur prospera, si primitus quæ Deo sunt gloriosa et sanctis ejus præfulgida, procuramus. Ob hoc nempe, dum divina Redemptoris nostri ineffabilis potentiæ gratia in meam respicere dignata est exiguitatem : magna cura insistere et anhelante fere dilectionis affectu, diuturna ejus benignitate ac misericordia procuramus laudes, et meorum ipsi offerre majestati desideria votorum. Atque ex hoc divinæ illustrationis compunctus inspiratione, vehementer, licet immeritus, procurare studui ea, quæ ad cultum Dei, et dignam sanctorum pertineant venerationem, et maxima roborationis censura confirmare.

3. « Quoniam valde me, fateor, opimis beneficiorum eorumdem sanctorum suffragiis apud divinam adjutum misericordiam, pro eo quod nullis virtutum profectibus mereor institutum, scilicet gravi peccatorum mole prægravatum, adeo magnum et terribile Apostolicæ Sedis (vicis) officium prosequi, nisi eorum præsidio divina me prævenerit dignatio. Veruntamen in hoc omnipotentiæ suæ cunctorum præscius, conditor et Redemptor Dominus noster Jesus Christus demonstrat indicia, quod ea, quæ apud eos ipsos despecta sunt, nobis ad spem profectus, potentiæ suæ gratia illustrante, perducit : quod in me nimirum cernitur evenisse. Idcirco ingenti gratulationis lætitia refectus, laudem Domini loquitur os meum, cor et lingua benedicit sanctum nomen ejus, atque intra cordis affectum, ejus magnæ pietatis clementiæ congruenter confero vota.

« Igitur cum per evoluta annorum spatia, diversa sanctorum Christi martyrum atque confessorum ejus foras muros hujus Romanæ Urbis sita antiquitus cœmeteria neglecta, satis manerent diruta : contigit postmodum ab impia Longobardorum gentium impugnatione funditus esse demolita. Qui etiam et aliquanta ipsorum effodientes martyrum sepulcra et impie devastantes, quorumdam sanctorum deprædati, auferentes secum deportaverunt corpora. Et ex eo tempore omnino desidiose atque negligenter eis debitus venerationis exhibebatur honor. Nam et (quod dici nefas est) etiam et diversa animalia in aliquantis eisdem sanctorum cœmeteriis aditum habentia : illic etenim eorum existebant septa animalium, in quibus fœtoris egerebant squalorem.

4. « Unde conspecta eorumdem sanctorum locorum desidiosa incuria, et ex hoc valde ingemiscens, atque plurima doloris attritus mœstitia, aptum prospexi, Deo annuente, eosdem sanctos martyres et confessores Christi, et virgines ex iisdem dirutis auferre locis. Quos et cum hymnis et canticis spiritualibus in hanc Romanam introduximus Urbem, et in Ecclesiam, quam noviter a fundamentis in eorum honorem construxi (intra mœnia scilicet in domo, quæ mihi parentali suc-

[1] Extat apud Moniales S. Silvestri Romæ.

cessione obvenit, in qua me natum constat atque nutritum) eorum sanctissima collocans condidi corpora. Ubi congregationem constitui monachorum speciali censura in honorem et nomine beatorum Stephani papæ et martyris, atque Silvestri papæ et confessoris Christi : in quo veneranda eorum quiescunt corpora. Monasterium virorum monachorum esse censui, scilicet ad modulationis exercendam psalmodiam, in perpetuum esse decrevi, constituens sedulas ibidem Domino Deo Redemptori nostro referri laudes, et æternam eorumdem sanctorum illic quiescentium venerationis memoriam ad gloriam divinæ potentiæ celebrari, atque pro dilatatione atque stabilitate Reipublicæ, necnon et salute omnium fidelium Christianorum, et ob meorum veniam delictorum quotidianas fundi preces, et debitum et condecentem eisdem omnibus Dei sanctis exhiberi honorem.

5. « Quoniam dum ipsi martyres Christi, comtemptis humanæ gloriæ blandimentis, atque diversa tormentorum supplicia perpessi, pro Christi sunt nomine capite truncati, et amici Dei effecti : omnino congruit, ut sicut eorum animæ in cælestibus regnis cum Angelis triumphant, ita et in terris quoque eorum sacratissima corpora, lucidissimis habitaculis collocata, optime ab omnibus venerentur Christianis, dum nimirum impensius pro suis cultoribus divinam non desistunt implorare omnipotentiam. Ipsorum quippe me sanctorum confero præsidiis, confidens eorum me suffragiis a peccatorum, qua premor, exui mole.

« Et ecce (sed et), propitiante Domino, idem a nobis in eorum honorem fundatum monasterium diversis prædiis atque rebus et possessionibus urbanis vel rusticis, et cunctis necessariis utensilibus optime ditantes, omnia, quæ ad concinnationem luminarium, et sedulam sacrificiorum oblationem, vel ea, quæ ad usus illic consistentium monachorum sufficiunt, concessimus, id est, massas, fundos, casales, colonias, vineas etiam atque hortos, et oliveta, seu domos, et hospitia, salinas, et aquimolas, vel piscarias, et reliqua possessionum prædia in diversis locis et civitatibus sita, simulque et servorum famulantium secum peculia. Addentes etiam, et sub jure et ditione ipsius nostri monasterii confirmantes aliqua monasteria et venerabilia loca cum universis possessionibus et omnibus eis generaliter et in integro pertinentibus.

6. « Hæc nempe omnia loca, possessiones, vel prædia urbana vel rustica, cum universis generaliter et in integro eis pertinentibus, ubi et quocumque loco et civitate consistunt, et a nobis jam præfato nostro monasterio concessa sunt, vel in posterum fuerint largienda, per præcepta Pontificalia et cæteras monitiones ibidem sint vel fuerint confirmata : præsidente sacerdotali Concilio, statuentes, sancimus Apostolica censura, et sub divini judicii obtestatione a nostris successoribus Pontificibus servanda decernimus, ut in eodem venerabili monasterio perenniter permaneant, atque in ejus usu pro quotidiana sacrificii oblatione, in luminarium concinnatione atque sustentatione, illic existentium monachorum sempiterno jure proficiant.

« Unde et sub terribili et tremenda futura cavemus die adventus magni Domini nostri Jesu Christi, in qua judicaturus est vivos et mortuos et sæculum per ignem, etiam et maximis sub anathematis interdictionibus, Domini nostri Jesu Christi et B. Petri principis Apostolorum auctoritate decernimus, nulli quoquo modo nostrorum successorum Pontificum licere, vel alicui magnæ parvæque personæ cujuscumque sit honoris prædita dignitate, qualibet exquisitiore ingenii arte dissolvere hæc, quæ a nobis pio intuitu ad laudem Redemptoris nostri et honorem sanctorum ejus constituta sunt. Nec penitus ex iisdem locis, vel possessionibus, atque rebus et facultatibus, familiis etiam et peculiis, vel quicquid ad idem venerabile monasterium pertinere dignoscitur, auferre, neque quoquo modo alienare; potius autem omnia (ut prælatum est) in eodem sancto loco perenniter in integro permaneant. Sed nec abbas, qui pro tempore curam ipsius monasterii gesserit, quoquo modo præsumat quemlibet locum, qui in usu existit monasterii, cuiquam locare, aut venundare, nec quicquam ex rebus ei pertinentibus usurpare ac fraudare.

7. « Statuentes interea et hoc decernimus, ut cuncta congregatio monachorum in eodem sancto consistentium monasterio, septies in die Domino Deo nostro referant laudes, et debitum illic quiescentibus martyribus atque confessoribus Christi persolvant honorem. Sed etiam ei qui vires subvenit, amplissimas omnium Redemptori nostro studeant referre laudes, quoniam scriptum est[1] : Et adjiciam super omnem laudem tuam. Nam et hoc promulgantes sancimus, et per omnipotentis Dei nostri virtutem, sub terribili anathematis obligatione, omnes obtestantes, decernimus, nullum unquam præsumere quamlibet contrarietatem aut malitiam in eodem nostro monasterio, vel pertinentibus ei causis inferre : sed magis pro Dei timore et maximo sanctorum ejus honore cuncti juvamina et auxilii opem ipsi, vel pertinentibus ei causis atque utilitatibus ingerant, ut participes et ipsi hujus boni efficiantur operis, et mercedis præmia hujusmodi beneficio ab omnipotenti Deo consequantur.

8. « Hæc vero omnia a nobis ad laudem Redemptoris nostri promulgata, et ab universo sacerdotali Concilio confirmata, et maximis obligationibus corroborata Deo vivo et vero decernimus perenniter conservanda. Si quis autem ex nostris successoribus Pontificibus, aut ex quocumque homine potente vel inferiore, magna scilicet parvaque persona, cujuscumque sit honoris præditus et dignitatis, præsumpserit quocumque argumento, vel

[1] Psal. LXX.

exquisita occasione, hæc, quæ a nobis ad cultum Dei statuta sunt, destruere, aut dissolvere, vel quoquo modo temerare, aut etiam frangere, et (quod non optamus) quemlibet locum aut possessionem, vel quicquid prædicto venerabili monasterio pertinere dignoscitur, auferre, aut alienare ex eodem sancto loco conatus fuerit: sciat se Domini nostri Jesu Christi, atque beati Petri principis Apostolorum auctoritate, insolubili anathematis vinculo innodatum esse, et a regno Dei alienatum, contrarios sibi sentiens omnes eosdem sanctos martyres et confessores et virgines Christi, et cum ipsis ante tribunal Dei omnipotentis in tremenda examinis die judicii debeat cum eisdem sanctis facere rationes.

9. « Ipsum enim judicem peto, qui est retributor omnium, pro cujus laude hæc nos constituisse dignoscimur, ut iram suæ potentiæ omnibus hujus nostri Apostolici Constituti transgressoribus inferat, et insanabili ultionis vulnere percutiat cunctos, qui prædictum nostrum monasterium lædere, vel contrariam mentem in causis pertinentibus ei exhibere tentaverint, vel quicquam ex omnibus ei pertinentibus abstollere (abstrahere) præsumpserint; ut sit vita eorum laboriosa et pessima, nimisque lugubris; atque languentes deficiant, et suorum minime consequantur, nisi resipuerint, veniam delictorum, sententiam sumentes Ananiæ et Saphyræ, qui mendacii noxæ insepti, ante pedes Apostolorum expiraverunt. Contingatque eis sicut Dathan et Abiron, quos aperiens terra os suum, vivos deglutivit. Et cum diabolo ejusque atrocissimis et teterrimis pompis, atque cum Juda traditore Domini nostri Salvatoris Jesu Christi, et omnibus impiis deputati in tartareo igne et inextinguibili incendio, et in voragine chaos demersi, crementur in æternum.

10. « Porro qui inventi fuerint monasterium nostrum defendere, quod ad laudem Dei et honorem sanctorum ejus constituimus, et omnia quæ in hoc Apostolico continentur Constituto annexa custodientes, integra mentis sinceritate observaverint: a dextris Dei inveniantur in loco lucis constituti, et omnes sanctos Dei martyres, confessores et virgines Christi, qui in eodem venerabili monasterio quiescunt, firmos habeant protectores, eorumque suffragiis et in præsenti vita adjuventur, et in futura beatitudine cælestis regni gaudere cum Angelis Dei et omnibus sanctis et electis per infinita consequantur sæcula ». Hactenus sacrum Diploma, quod Constitutum nuncupare consueverunt: dies autem et annus, quo datum est, post subscriptionem episcoporum et cardinalium positi habentur. Sequitur modo subscriptio episcoporum et cardinalium S. R. E. qui eidem Concilio interfuerunt, primoque loco positum chirographum ejusdem Romani Pontificis his verbis:

11. « Paulus episcopus sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ huic Constituto a nobis facto subscripsi.

« Joannes humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Nepesinæ huic Constituto a nobis facto interfui et subscripsi.

« Joannes humilis episcopus Ecclesiæ Tiburtinæ huic Constituto a nobis facto interfui et subscripsi.

« Gratianus humilis episcopus Velitrensis Ecclesiæ huic Constituto a nobis facto interfui et subscripsi.

« Petrus humilis episcopus Ecclesiæ Labicanensis huic Constituto a nobis facto interfui et subscripsi.

« Parvus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ in Tribus Tabernis huic Constituto a nobis facto interfui et subscripsi.

« Bonifacius humilis episcopus Ecclesiæ Tifernæ, etc. ut supra.

« Domnus humilis episcopus Ecclesiæ Maturanensis (Marturanensis), etc. ut supra.

« Epiphanius peccator episcopus sanctæ Ecclesiæ Perusinæ, etc. ut supra.

« Constantinus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Anagninæ, etc. ut supra.

« Anastasius humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Senogalliensis, etc. ut supra.

« Leo humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Salernitanæ, etc. ut supra.

« Petrus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Cerensis, etc. ut supra.

« Leo humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Albanensis, etc. ut supra.

« Gregorius humilis episcopus Ecclesiæ Prænestinæ, etc. ut supra.

« Jordanus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Senensis, etc. ut supra.

« Adam humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Hortanæ, etc. ut supra.

« Rodulphus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Cellensis (Calliensis vel Vercellensis), etc. ut supra.

« Gregorius humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Silvæ candidæ, etc. ut supra.

« Sunalbus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Amerinæ, etc. ut supra Et alii cæteri, qui capere non possumus. Ita ibi.

SEQUITUR POST HÆC SUBSCRIPTIO
CARDINALIUM S. R. E.

12. « Gregorius archipresbyter S. R. E. tituli sanctæ Balbinæ.

« Philippus humilis presbyter S. R. E. tituli S. Marci.

« Gregorius S. R. E. presbyter tituli sanctæ Anastasiæ.

« Theophilus S. R. E. humilis presbyter tituli S. Sabinæ.

« Eustochius humilis presbyter S. R. E. tituli.....

« Stephanus humilis presbyter S. R. E. tituli S. Cæciliæ.

« Constantinus humilis presbyter S. R. E. tituli SS. quatuor Coronatorum.

« Marinus humilis presbyter S. R. E. tituli S. Laurentii, qui vocatur Damasi.

HOS SEQUITUR SUBSCRIPTIO TRIUM EPISCOPORUM QUI RESIDUI ERANT, SED DEFECTU CHARTÆ ABSQUE SUBSCRIPTIONE PRÆTERIERANT.

« Suthinius episcopus Tranensis Ecclesiæ.

« Leontius episcopus Amiterninæ Ecclesiæ.

« Stephanus episcopus Ferentinatis Ecclesiæ.

SEQUITUR SUBSCRIPTIO RELIQUORUM CARDINALIUM.

« Theopemptus presbyter S. R. E. tituli S. Eusebii.

« Leontius presbyter S. R. E. tituli S. Susannæ.

« Eusebius presbyter S. R. E. tituli S. Laurentii in Lucina.

« Benedictus presbyter S. R. E. tituli S. Marcelli.

« Clemens presbyter S. R. E. tituli S. Anastasiæ.

« Christophorus presbyter S. R. E. tituli S. Vitalis.

« Donatus presbyter S. R. E. tituli S. Sixti.

« Andreas presbyter S. R. E. tituli S. Mariæ in Callisto.

« Saxolus presbyter S. R. E. tituli S. Cyriaci.

« Hermogenes presbyter S. R. E. tituli S. Priscæ.

« Petrus humilis archidiaconus sanctæ Sedis Apostolicæ.

« Datum quarto nonas Julii, imperante domino Constantino Augusto a Deo coronato magno imperatore anno quadragesimo primo, ex quo cum patre regnare cœpit: et post consulatum ejus anno vicesimo primo, Indictione decima quarta.

13. « Porro in eadem membrana Pauli papæ verbis hæc addita reperiuntur: Mense Junii die decima nona introduximus in hoc oraculum corpus beati Silvestri episcopi et Confessoris Christi. Mense Augusti die septima decima introduximus corpus beati Stephani martyris atque pontificis, tempore Constantini et Leonis Augustorum, et Pipini excellentissimi regis Francorum et defensoris Romani, Indictione quarta decima ». Quod autem et in cœmeterio Callisti, æque corpus S. Stephani papæ et martyris positum adhuc dicatur: inde id provenisse putatur, quod sicut in aliis fieri consuevit, cum transferri solerent sacra sanctorum corpora, pars aliqua in loco priori relinqui soleret.

14. Sed quæ de his habeat Anastasius Bibliothecarius, ut auctoritas auctoritate firmetur, videamus: « Hic sanctissimus præsul in sua propria domo monasterium a fundamentis in honorem S. Stephani papæ scilicet et martyris, necnon et beati Silvestri itidem Pontificis et confessoris Christi construxit. Ubi et oraculum in superioribus ejusdem monasterii mœniis ædificans, eorum corpora magna cum veneratione condidit. Infra claustra vero ipsius monasterii Ecclesiam miræ pulchritudinis a fundamentis noviter construxit: quam musivo et marmoribus decorans, et omnem illic ornatum ex auro argentoque et diversis speciebus largiens, etiam ciborium ibidem ex argento librarum... fecit; illicque innumerabilium sanctorum corpora, quæ de præfatis demolitis abstulit cœmeteriis, maximo venerationis condidit affectu. In eodem quippe monasterio plura contulit prædia et possessiones, loca urbana vel rustica, superfluenter et abundanter eum ditans in auro et argento, aliisque rerum speciebus, et omnibus utilitatibus: ubi et monachorum congregationem construens, græcæ modulationis psalmodiam cœnobium esse decrevit, atque Domino nostro omnipotenti, et omnibus ibidem requiescentibus sanctis, magnis sub interdictionibus sedule ac indesinenter laudes statuit persolvendas ». Hactenus de his Anastasius.

15. *Post Copronymi decretum in sanctas imagines, plures martyres, quorum insignior Andreas Calybites.* — Ut autem Græca lingua illic voluerit Paulus papa psalmos occini: id inde accidisse putamus, quod cum Copronymus impius imperator, edicto promulgato, vetuerit esse monachos in Oriente, ingens monachorum Orientalium multitudo sese in Urbem infuderit, quorum cum Græca lingua peculiaris esset, eosdem in monasteriis collocatos voluerit ea præstare, quæ consuevissent in monasteriis Orientis, ut psalmorum cantum, aliaque officia Ecclesiastica sua ipsorum lingua persolverent.

Sed jam quæ anni hujus reperiuntur res gestæ Orientalis Ecclesiæ videamus.

Hoc quidem anno recruduisse quam acerbissime persecutionem ab eodem Constantino Copronymo adversus Orthodoxos Christianos excitatam, testatur Theophanes verbis istis, hoc ipso anno vicesimo primo ejusdem imperatoris: « Eodem quoque anno Constantinus persecutor Andream memorabilem monachum, qui dicebatur Calybites, apud Blachernas, flagris in hippodromo sancti Mammæ occidit, redarguentem impietatem ejus, et Valentinianistam ac Civilianum appellantem eum; quem et in rheuma maris jactari præcepit, nisi sorores ejus hunc rapientes, in Emporio Leucadii sepeliissent ». Hucusque Theophanes et alii, sed breviter ac succincte nimis ingentis molis opus absolvunt. Nos autem tum ejus, tum aliorum Orthodoxorum gloriosas confessiones his inseremus, petitas e Græcis fontibus, ex ejusdem Andreæ martyrii Actis [1]: atque primo de edicto imperatoris sic:

16. « Constantinus doctus a maligno spiritu, jussit per omnem terram, quæ sub cælo, ipsi tamen subjectam imperio procedere, et ad extremos fines pertransire alienum hoc edictum, omne genus supplicii omni generi et ætati aspere minitans, si quis suo decreto non pareret, promptoque et alacri

[1] Apud Sur. die XVII Octob.

animo illud non exciperet; imo si divinam aliquam figuram verbo tenus videretur honorare ». Decretum suum nominat, quod de abjiciendo cultu sacrarum imaginum ab OEcumenica (quam dicebat) Pseudo-Synodo (ut vidimus) sancitum fuit.

Quod vero illud decretum a piis contemptui haberetur, inde causa manavit cur tantopere ira exæstuaret, atque ad corroborandum illud et auribus omnium ingerendum præsens edictum hoc anno promulgaret: hoc agens, ut quod haud pridem Concilium celebratum adversus sacras imagines esset, quod (ut vidimus) OEcumenicum appellavit, sciens illud ab Orthodoxis haberi ludibrio, quod nec nomine quidem Concilii dignum esse dicebant: hujus rei gratia minas illas per edictum promulgat, quæ adeo vehementes erant et fortes, ut magnopere Orthodoxorum perculerint animum. Nam subdunt Acta:

17. « Propter has ergo asperas et sævas minas, licebat tunc videre civitates effectas in solitudinibus, esse autem plane desertas civitates propter multitudinem eorum, qui ad eas veniebant solitudines. Nimis arctæ reddebantur custodiæ, replebantur carceres non latronibus (proh dolor!) non expilatoribus, aut aliis hujusmodi maleficis hominibus, sed viris piis ac religiosis et Dominum timentibus, quorum erant pernoctes stationes, et qui sunt ex Deo sudores et nocturnæ lacrymæ, et quos Hierusalem vocabat libera civitas, honorifice apud eam diversaturos ». Hæc quidem omnia consentientia illis omnibus, quæ superius dicta sunt ex Actis Stephani martyris ab hujus temporis auctore conscriptis. Sed certamen, quod hoc anno contigit, intueamur Andreæ sanctissimi monachi. Cum enim (ut dictum est) ob persecutionem peculiariter indictam adversus monachos, alii alio commigrassent ad tutiora loca: hic diu moratus, tandem ab eodem spiritu, qui alios impulit in desertum, hic est immissus in Constantinopolitanam civitatem, ne sine patenti confessione oppressa veritas veluti exstincta putaretur, cum e contra in tanta civitate præconio confessionis frequenti populo celebrata, magis vero clamore sanguinis exaltata, fronde festa virescens, erigeret de superata impietate trophæa. Sed quomodo id acciderit, audi:

18. « Cum ergo tam magnum et tam grave bellum esset excitatum, et multi statim tempori cessissent, serviliterque et illiberaliter omnino loquerentur: beatus hic Andreas non ferens hunc novum modum captivitatis, neque pias animas, quæ superna civitate misere privabantur, despiciens, sed tempus aptum esse arbitratus ad zelum magno et excelso animo ostendendum, quem pro pietate jamdiu parturiebat, relicta terra patria et solo, quod eum aluerat, venit statim Byzantium, tanquam quispiam fortis et generosus athleta, qui in exercitatione satis studii posuerat, et in stadium sæpius descenderat. Itaque nec metum magistratuum, neque aliquid aliud grave reputans, in medium progressus, imperatoris et eorum, qui erant ex ejus parte, palam sectam libere arguebat; et honorem, qui divinis debebatur figuris, docebat et statuebat sic dicens: Debet coli Deus, sic venerari imagines.

19. « Porro autem dicebat se eo venisse, ut tolleret quæ a diabolo parabantur insidias, et eos quidem qui suam salutem prodiderant, adduceret ad pœnitentiam, et animum eis adderet, ut rursum pugnarent; rursus vero eos qui stabant, precibus, adhortationibus et consilio muniret, tutosque redderet. Hæc cum publice prædicaret, nec tantillum quidem de dicendi libertate remitteret, ea significantur imperatori. Qui cum ante civitatem in martyris Mamantis quæ dicitur Basilica, cum suo consueto consedisset supercilio, et magnum quidem ex scenica illa specie fastum, magnam autem ex assentante illo satellitio gloriam sibi induisset, nec eos quidem, qui aderant, solum intueri sustineret, Orthodoxos vero torve et ferociter adspiceret, et nihilo mitior quam fera agrestis in eos ferretur, et alios quidem boum nervis crudelissime cæderet, alios autem igni et aliis suppliciis traderet, multorum vero etiam ipsos oculos et linguam erueret, ut illis quidem oculis scilicet aliorum athletarum non adspicerent animi magnitudinem, nec hi tolerantiæ magnum acciperent solatium; hac autem adempta, non possent alios excitare ad certamen, neque eis veluti manum præbere per consilium et suasionem: aliis autem simul manus ac pedes auferret propter iræ vehementiam et acerbitatem.

20. « Hic beatus Andreas animo sauciatus, et pro Domino spirans virtutem et animi magnitudinem, cum et e medio corde sibi esset precatus, et subinde dictitasset: Domine, serva, Domine, dirige, seipsum in media injecit pericula, et eorum qui circumstabant divisa multitudine, latens eos, qui ambigebant, cum venisset in conspectum imperatoris: Cur, inquit, o imperator (si es Christianus) hæc mala machinaris adversus Christi imaginem et ejus servorum? Ille autem non ferens hanc loquendi libertatem, sed apertam contumeliam eam rem esse existimans, loquentem sanctum statim interrupit, et jubet eis, qui adstabant, eum comprehendere. Ii autem cædem spirantibus manibus in eum irruentes, et alii quidem ejus caput, alii autem manus apprehendentes, alii vero superhumerale, et alii tunicam per summam contumeliam, et ut ei qui jusserat magis gratificarentur, eum humi dejiciunt, qui erat animo excelso; neque prius cessarunt eum trahere, donec ipse imperator postquam satis ultus esset dicendi libertatem athletæ, volens utique videri clemens, jussit eum relaxari.

21. « Cum autem proxime adducendum et sistendum curasset, cum eum prius terruisset sævitia, deinde etiam alliceret mansuetudine: Undenam, inquit, hæc tanta tibi audacia et inscitia, ut jussis repugnes imperatoris, et coram eo intempestive et citra ullam rationem libere quævis loquaris? sed (ut videtur) volens aliquo modo notus

nobis evadere, hanc viam ingressus es. Voluntas itaque tua deducta est ad effectum, et tibi tuus recte succedet scopus, dummodo sententiæ nostræ assentiaris, et quæ valde recte se habet, confitearis religionem : tunc namque tibi omnia evenient ex sententia.

« Ad hæc Andreas ille admirabilis : Non, inquit, audacia nec inscitia motus, o imperator, nec ut tibi notus et tuæ evaderem potentiæ, huc veni. Quid enim mihi rei est cum tuis ? similiter autem possum omnino etiam dicere cum iis, quæ sunt hujusmodi, a quo quidem jam olim despecta sunt tanquam somnium : sola autem sola grata est quies, et seorsum versari cum Deo. Sed postquam accepi, te sentire aliena a fide Orthodoxa, et privare Christianos honore, qui debetur divinis imaginibus, et sic quidem perturbare eos, qui tuo parent imperio, conturbare autem etiam Ecclesiam, non potui hanc ferre injustitiam : sed patria relicta et meis, tantum maris spatium emensus, venio magno cordis zelo incensus, vel vos ab hoc errore liberaturus, vel pro meo Christo meam animam positurus, qui suam, etsi esset Dominus, pro me posuit et sua imagine.

22. « Imperator autem : Venisti quidem certe, inquit, magna visione apprehendens et animo agitans, nempe ut ipsum imperatorem, et omnes magistratus et pontificalis dignitatis venerandam, quantacumque ea sit, canitiem traducas ad id, quod tibi videtur. Sed ut prolixis uti verbis mittamus, audi me ea quæ oportet consulentem, et ab hac profunda emergens caligine, pare iis, quæ nostra decernit potentia, et ipse quoque sis contentus sequi communem sententiam ; sin minus, te omnino docebit experientia, quantum malum sit consilii inopia et vana de se persuasio, et suam tantum sequendo sententiam, se arroganter gerere adversus imperatores.

« Audivit martyr, et cælos adspiciens : Non te negabo, inquit, Christe Salvator. Non te pulchra frustrabor confessione : non tuam contemptui habebo imaginem : non despiciam, quod ad me quidem attinet, male patientem. Cædatur meum corpus, o imperator, lingua secetur, pedes excindantur. Nam ego quidem paratus sum omnia pati potius, quam meum Christum, vel umbra tenus vilipendere, quem habeo pro omnibus, et quem olim solum sequi constitui. Ad hæc tyrannus : Quænam est, inquit, tanta amentia, et quam est crassi et hebetis ingenii, crassæ, et in quam cadit interitus, materiæ Dei ab interitu remoti et materiæ expertis gloriam tribuere, et nec audire quidem quod a Moyse prohibetur legislatore, qui dicit [1] : Non facias similitudines ? Undenam ergo gravissimus hic morbus, qui vestræ menti insedit, effecit, ut non solum scienter resistatis, sed vos etiam conjiciatis in periculum ? Sed enim intellige, non pro veritate, neque pro Christo, sed pro ipsa sola, quæ est a ratione aliena, audacia, extrema patieris.

23. « Hoc in loco cum ferre non potuisset vir generosus blasphemæ linguæ contumeliam, sed perinde atque honesti proditionem arbitratus, sacræ imaginis pati contumeliam : Execrandum, inquit, caput : non tibi videtur pati pro Christo, qui pro illius forma patitur, neque ad primum exemplum credis transire ignominiam, qua imago afficitur ? Et quomodo vos, eos sæpe, qui imperatorias contumelia affecerunt statuas, perinde ac eos, qui imperatorem ipsum sunt insectati, ultimis affecistis suppliciis ? quos quidem ego novi in statuis æneos, vel etiam aureos extrinsecus, pice intus esse repletos et stuppis et lignis, et alia vili et abjecta materia. Quod si vos, qui nunc estis pulvis, et cras non estis futuri, sic adoramini statuis ac imaginibus, et propemodum tanquam dii vultis adorari, et eos, qui in imperatorias peccaverunt statuas, acerbissime punitis : adversus Christi sacram aliquid audere imaginem, non reputatis esse archetypo ipsius exemplaris ignominiam ? Nec eos, qui sunt parati pro eo pati omnia, æstimatis periculum adire pro veritate ?

24. « Deinde cum jam hæc dixisset martyr, et de Moyse vellet explicare, cujusnam jussisset non facere similitudinem, et quomodo ille effinxisset Seraphim, cum ipsum etiam exemplum sit incorporeum, imperator abrumpens orationem : Jam tempus est, dixit circumstantibus, docere eum esse moderatum ac temperantem, et temerariæ illius linguæ referre ei gratiam. Si enim ii, qui regias statuas (ut ipse dicit) injuria afficiunt, acerbum et inexorabile supplicium subeunt : qui adeo impudenter et audacter sceleratam in nos linguam immittit, quasnam luens pœnas punietur pro meritis ? Sic dixit, et irato vultu martyrem statim intuens, et manum de more movens, et valde exclamans, eum jubet nudari, deinde etiam extensum funibus vehementer flagellari.

« Ille autem nec sic pusillo et abjecto animo se gessit adversus sententiam, neque ejus promptum animi studium retardarunt quæ jam exspectabantur plagæ et flagella : sed id magis reddebant attentius, ut quod spiritu a ratione alienis appetitionibus et imperatoriis minis accenderetur. Cum ergo imperator vidisset sic se habentem virum fortem, et nihil omnino formidantem, sed esse omnino paratiorem flagella sustinere, quam dimittere illam rationem sententiæ : timens, ne si ipse sanctus tormenti faceret periculum, fieret inde in confessione constantior, et minime traduci posset, quomodo fortia animalia post plagam, inducens personam benignitatis : Priusquam, inquit, facias periculum tormentorum (ad martyrem adspiciens) nostro parens decreto, libera te ab iis, quæ te exspectant malis.

25. « Martyr autem Christi ad suum agonothetam sublatis oculis tam corporis, quam animæ, cum sibi esset precatus firmam et immutabilem divinarum imaginum venerationem : et deinde

[1] Exod. xx. Levit. xxvi. Deut. iv.

etiam deorsum adspexisset, et in tyrannum parum oculos conjecisset : O imperator, inquit, missis bellis, quæ gereres contra Barbaros, et civilium rerum administratione, totum, ut video, aperte tuum posuisti studium contra Christum et ejus servos. Et hæc agens, existimas te posse in pace tenere sceptra Romani imperii? Numquidne Dei quidem times judicium, neque illum tuorum factorum exspectas examinatorem?

« Hoc in loco convicta fuit ficta mansuetudo imperatoris, et aperta fuit simulatio. Nam solita detecta feritate, martyr vehementissime cædebatur boum nervis. Qui autem circumstabant, volentes iræ regis morem gerere, partim quidem jussi verberare, plagas crudeliter intentabant, et adeo crudeliter, ut fluerent rivi sanguinis ex pretioso illo corpore, et subjectum solum fieret alte purpureum : partim autem gladios accipientes, irruebant ad interficiendum athletam : multi etiam lapides in ipsum jaciebant, et omnibus modis injuria afficiebant non illum, sed seipsos, sic quidem regi, qui est ad tempus, studentes conjungi : omnino autem ignorantes miseri, quantum hæc agentes, se procul a Deo removerent, et qualem ad tempus judicii illi quidem lætitiam, sibi autem lacrymas et dolores miserabiliter reconderent.

26. « Sed imperator movebat omnem lapidem, ut posset sanctum in sua habere potestate. Nescio enim quomodo, etsi esset insipiens, non ignorabat tamen, hac in re quidem certe se sapienter gerens, fore, ut si illo potiretur, multos alios ex Orthodoxis statim caperet, eum tanquam caput, corpus et membra consequentes. Hæc cum ille sciret, jubet ipsum rursus relaxari a plagis, et rursus persuasione et prætextu benevolentiæ eum aggredi tentat. Cum ergo eum curasset prope sistendum, et suum sermonem molliisset plusquam oleum, acutum tamen jaculum adversus pios et acutum gladium, postquam vidit virum ne tantillum quidem illici blanditiis, sed cum majore dicendi libertate ejus arguere amentiam, deposita pelle ovina, erat lupus manifestus; jussitque lapidibus confringi maxillas martyris, hæc reddens pro verbis, quibus cor ejus fuerat consauciatum.

« Ille autem erat plane alius Stephanus, iis, qui illi injuriam faciebant, preces reddens. Deinde martyrem quidem imperator tanquam reum condemnatum misit rursus in custodiam. Sed ignorabat, se iis, qui in ea habitabant Christianis, valde promptum mittere doctorem. Gaudebat autem ipse quoque, sicut Paulus, propter Christum passionibus et afflictionibus, benignoque et clementi Deo magnas agebat gratias, quod dignus esset habitus plagis et carcere propter illius nomen. Quamobrem et iis, quæ dicebat, eos, qui aderant valde instruebat et confirmabat, et eo quod quæ erant molesta et aspera ferret cum gratiarum actione. Et corpus quidem erat vinctum in custodia, anima autem etiam antequam illinc solveretur, jam cælestia visione intelligenter apprehendebat, adeo ut tyrannum propemodum reprehenderet, quod non ipsum citius liberaret a pondere carnis, et a vinculis naturalibus. Corpus enim erat illi carcer, qui ejus arctabat animam, et suo tegumento eam sejungebat a tabernaculis, quæ eam exceptura erant, et inenarrabili, quæ illic est, beatitudine.

27. « Dies interim non multi præterierunt, et rursus accersit imperator martyrem e carcere, metu eorum, quæ exspectabantur, et dolore malorum, quæ obvenerant, fractum ad futura ejus animum, et futurum multo molliorem et ignaviorem existimans. Postquam autem productum sanctum virum vidit audaciorem, et magis spirantem acrem propter Christum amorem : eum veste exuit, et prope eum lictores rursus jubet assistere et flagellis vehementer cædere, adhuc priorum plagarum aperta per universa membra ferentem vestigia. Illi autem laniabant quidem carnes, et fodiebant ejus latera, et plurimam ejus carnis partem auferebant. Sed ne sic quidem poterant suffurari thesaurum illius fidei.

« Postquam ergo vidit tyrannus omnia a se sic temere et frustra fieri, jamque esset plane animi dubius et perplexus : eo descendit, ut se fateretur superatum, nempe ut eum morte deinceps damnaret. Et jubet, ut funibus alligatis illis beatis pedibus in solo trahatur per totam viam publicam : deinde ut cum deductus fuisset ad locum maleficorum, ibi jaceretur, qui Eden, qui supernis tabernaculis, qui erat dignus ipsis cælis. Cum autem curreret martyr hunc cursum decertationis, et in terra per plenum urbis forum traheretur, vir quidam, qui e mari fuerat piscatus pisciculos, et eos in foro proponebat venales (sedebat autem super cathedram pestilentiæ, cum vidisset eum tam turpiter trahi, et quænam esset causa accepisset), exiliit statim tanquam a malo aliquo motus dæmone, et cum e propinquo cultrum macelli arripuisset, eo et pedem sacri corporis amputat, et sistit martyri cursum decertationi, eique finem imponit certaminis : nam simul cum pedis amputatione e vita quoque excedit vir generosus, vel potius ad cælum currit, et ad eum ascendit qui posuit ejus vitam nulli reprehensioni affinem, et perfecit [1] pedes ejus tanquam cervi, et collocavit super excelsa ». Hactenus de martyrio auctor.

Quæ autem sequuntur de projectione corporis ad feras, et de ejus inventione, Deo cogente, per arreptitios facta, discrepant a Theophane, qui eum a sororibus sublatum, antequam projiceretur, affirmat atque sepultum. Quod vero locus sepulturæ Chrysis diceretur, inde et accidit, ut diceretur ipse martyr, sanctus Andreas in Chrysi, quo titulo reperitur inscriptus in sacris Ecclesiæ Tabulis, in quibus anniversaria dies natalis celebranda proponitur.

28. *Monasterium Oveti in Hispania.* — Hoc anno (ut jam res Occidentales invisamus) cum novis

[1] Psal. XVII.

cladibus agitaretur Hispania, et Valentia, civitas in Tarraconensi provincia, a Sarracenis excisa jam esset, Christianique sacra Vincentii martyris ossa inde auferentes, deportassent in extremam Lusitaniæ partem, in locum, qui ex eo postea promontorium sancti Vincentii est appellatum : tunc cœptum est ejusdem sancti Vincentii nomine monasterium perinsigne erigi Oveti, cujus antiquæ memoriæ extant vestigia apud Ambrosium Moralem [1] : ut plane appareat, haud exaruisse virorum Christianæ religionis in Hispania. Licet enim tot angustiis vallati essent fideles, in retinenda tamen antiquitus tradita observantia monachali, ita ferbuerunt, ac si summa pace fruerentur, frequentique concursu eam colere omni studio laborarent; sed et eo propensiorem cultum Vincentio martyri exhiberent, quo magis a Sarracenis gravioribus injuriis se conspicerent affici. Sicque factum, ut ita colentes Vincentium, vincendi aliquando penitus Sarracenos aperuerint sibi viam, prout declaraverunt eventa.

29. *Ecgberti Eboracensis interitus.* — Hoc eodem anno [1] in Anglia Ecgbertus archiepiscopus Eboracensis, regis germanus, scientia et sanctitate clarus diem clausit extremum, ubi sedisset annos undetriginta. Fuit iste magister Albini, qui et Alcuinus Flaccus dictus invenitur, qui ipsum pluribus laudat in litteris ad Carolum Magnum scriptis, utpote quod inter alia insignia ejus opera, publicum litterarum sacrarum gymnasium Eboraci constituit, eamque Ecclesiam nobili valde bibliotheca ditavit. Dicendum rursus de eo inferius, cum de Albino agendum erit.

[1] Ambr. Moral. l. XIII. c. 18.

[1] In Epitome Appendix ad Bedæ hist.

Anno periodi Græco-Romanæ 6254. — Anno Æræ Hispan. 799. — Anno Hegiræ 144, inchoato die 10 Apr. Fer. 7. — Jesu Christi 761. — Pauli I papæ 5. — Constantini Copronymi 42 et 21. Leonis IV 11.

1. *Monasterium SS. Stephani et Silvestri Paulus PP. construit.* — A num. 1 ad 15. Recitat Baronius Constitutum seu Privilegium datum a Paulo papa, quando ædes paternas in Ecclesiam et monasterium monachorum convertens eamdem in honorem SS. Stephani papæ ac martyris, et Silvestri Pontificis Rom. Deo dicavit. Refert illud Privilegium asservari apud moniales sancti Silvestri Romæ; quæ ideo temporis processu in monachorum locum subrogatæ sunt. Verum subscriptio mendose descripta est his verbis : «Datum quarto nonas Junii, imperante domino Constantino Augusto a Deo coronato magno imperatore anno quadragesimo primo, ex quo cum patre regnare cœpit: et post consulatum ejus anno vicesimo primo, Indictione decima quarta». Nec dici potest, mendum cubare in Indictione, cum in eadem membrana dicatur, *mense Junii* XIX; ita apud Baronium in Concil. edit. Labbei Julii, corpus beati Silvestri, et mense Augusti *die* XVII corpus beati Stephani martyris, *Indictione* XIV translata esse. Cum itaque Constantinus die XXXI mensis Martii anni DCCXX imperii paterni consors dictus fuerit, annoque DCCXLI, die XVIII mensis Junii patri successerit, et de more consulatum eodem die capessierit, manifestum est, annum XLI ejus imperii cum anno XXI ejus consulatus nunquam simul concurrere posse, ideoque in utroque anno errorem reperiri. Loco itaque, *anno* XLI, legendum, *anno* XLII loco vero, *post consulatum ejus anno* XXI, legendum, *post consulatum ejus anno* XX. In Editione Conciliorum Labbeana hæc subscriptio cum iisdem erroribus exhibetur, et in Notis ad Martyrologium Romanum ad diem XXXI mensis Decembris Baronius memoriæ lapsu scribit, præfatam Ecclesiam in honorem SS. Stephani protomartyris et Silvestri Romani Pontificis dedicatam fuisse; cum tamen in laudato Constituto et in Anastasio dicatur constructa in honorem sancti Stephani papæ et martyris, atque Silvestri papæ et confessoris. Hoc porro Constitutum in Concilio Romano subscriptum. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico dum de Paulo papa sermonem habet, suspicatur hoc Privilegium suppostitium esse, quod notæ temporariæ laudatæ inter se non conveniant. Verum si hæc ratio valeret, pleraque vetera Diplomata, quæ fidei sunt indubitatæ, rejicienda forent, cum in notis temporariis describendis librarii sæpius peccaverint.

2. *S. Andreas Crisis ob sacras imagines morti addictus.* — A num. 15 ad 28. Recitat Baronius

martyrium sancti Andreæ, qui est in Crisi, auctore Simeone Metaphraste, ut habet titulus huic martyrio præfixus a Surio ad diem XVII mensis Octobris. Allatius tamen in Diatriba de Simeonum scriptis pag. 76, enumerans aliquas sanctorum Vitas Simeoni attributas, quæ vere ejus non sunt, inter eas ponit hanc S. Andreæ martyris in Crisi Vitam. Inscribitur *sanctus Andreas Crisis* Menæo Græcorum ad diem XVII mensis Octobris, passusque est sacrarum imaginum causa, anno XX Constantini imp., ut habet Theophanes. Erat alias Constantinopoli monasterium in hujus S. martyris honorem constructum, ut docet Ducangius in Constantinopoli Christiana lib. 4, parag. 5, num. 6. Baronius anno DCCLXII, n. 1, hunc Andream cum Cretensi perperam confundit.

3. *Corpus S. Vincentii martyris a Christianis in Lusitaniam delatum.* — Ad num. 28. *Rases* Arabs Marrochiorum Miramolini ac Cordubæ regis historicus scripsit Historiam regum Saracenorum, qui in Hispania regnarunt, ex qua Bollandus ad diem XXII Januarii sancto Vincentio martyri archidiacono Cæsaraugustano sacram refert, *Rasim* tradere Abderamen in Hispaniam venisse *Æra Arabum* CXXXVIII, qui annus die XV mensis Junii anni Christi DCCLV auspicatus est, et urbes omnes et oppida, quæ Saraceni habebant in Hispania, in suam potestatem redegisse, bello quoque Christianis illato: « Sed habitatores », inquit Rasis, « desertis civitatibus confugiebant ad Asturiæ montes. Hic omnes Hispaniæ Ecclesias, quas adhuc integras invenit, destruxit. Erant autem multæ et egregie fabricatæ, tam a Græcorum quam a Romanorum temporibus. Hic omnia corpora illorum in quos Christiani credunt, quosque venerantur, sanctosque appellant, rapta de Ecclesiis comburi faciebat. Quo viso, Christiani, ut quique poterant, cum talibus his rebus fugiebant ad montes, et tuta atque inaccessa loca. Itaque pleraque omnia quæ in Hispania erant, secundum Christianorum fidem religiose culta ad Asturiæ montana sunt deportata ». Subdit Rasis cum Abderamen appropinquasset Valentiæ, Christianos fugisse, et *corpus cujusdam hominis mortui, cui nomen erat Vincentius*, secum portasse, in extremæ scilicet Lusitaniæ partem eam, inquit Mariana lib. 7 de Reb. Hisp. cap. 6, qua promontorium sacrum excurrit in mare. A quo tempore promontorium illud nomine S. Vincentii appellatum. Corpus S. Vincentii ad illud promontorium an. DCCLIX Mariana, anno DCCLVII Vasæus in Chronico delatum fuisse scribunt.

4. *Moritur Egbertus archiep. Eboracensis.* — Baronius, qui initium præsulatus Egberti antistitis Eboracensis accurate cum anno DCCXXXII alligavit, mortem ejus perperam in præsentem annum confert. Citat quidem in margine Epitomen Bedæ, quo nomine continuationem ejus intelligit. Verum continuator habet: « Anno DCCLVI, Egbertus archiepiscopus prosapia regali ditatus ac divina scientia imbutus » ad Dominum migravit. Idem prodit Hovedenus, qui addit, mortem ejus contigisse decimo tertio « kalendas Decembris, trigesimo quarto anno episcopatus sui ». Eumdem diem mortis Egberti, annum Christi DCCLXVI, annosque episcopatus XXXIV exhibet Simeon Dunelmensis lib. de Gestis Reg. Angl. nullaque inter historicos Anglos de anno ejus emortuali, aut duratione sedis ejus controversia, nisi quod in Malmesburiensi numerorum errore ei tribuuntur anni XXXVI. Poeta anonymus, cujus fragmentum de *Pontificibus et sanctis Ecclesiæ Eboracensis* recitat Mabillonius sæc. III Benedict. *Egbertum* plurimum laudat ab ejus eleemosynis, doctrina aliisque egregiis virtutibus, proditque etiam eum rexisse Ecclesiam Eboracensem annis XXIV ac ei successisse *Ælbertum*, quem aliqui *Albertum*, aliqui *Adelbertum* appellant, præsulem etiam doctrina et virtute illustrem, ut in ejus morte videbimus. *Egbertus* præceptor fuit Alcuini, ut habet Baronius, et scripsit Dialogum *de Institutione Ecclesiastica*, opusculum *de Jure sacerdotali*, et opus *Pœnitentiale libris quatuor distinctum* Ms. in Biblioth. Cantabrigiensi. Duo priora opera a nobis memorata immixta sunt tom. VI Concil. editionis Labbeanæ.

5. *Annus* II *belli Aquitanici.* — Pippinus Francorum rex *evoluto anno*, inquit auctor secundæ Appendicis ad continuationem Fredegarii, sive anno proximo post bellum Aquitanicum anno superiori narratum, « anno decimo regni ipsius omnes optimates Francorum ad Dura in pago Ripuariense (Coloniam inter et Aquisgranum posito) ad Campo Madio, pro salute patriæ et utilitate Francorum tractanda, Placito (sive Conventu) instituto, ad se venire præcepit. Dum hæc agerentur, Waifarius (Aquitaniæ dux) inito iniquo consilio, contra Pippinum regem Francorum insidias parat, exercitum suum cum Wiberto comite Bitorino (seu Bitoricensi) et Blandino comite Arvernico, qui dudum ante annum superiorem ad prædictum regem Pippinum cum Bertellano episcopo Bitoricæ civitatis missus fuerat, et animum regis ad iracundiam nimium provocasset, cum reliquis comitibus clam hostiliter, usque Cavallonnum (Gallice, *Châlon-sur-Saône*) igne cremavit et suburbana Cavallonni urbis, quidquid ibidem repererunt, omnia vastaverunt. Melciacum villam publicam incendio cremaverunt, cum multis spoliis et præda nullo resistente reverterunt ad propria. Cum hoc Pippino regi nuntiatum fuisset, quod Waifarius maximam partem regni sui vastasset, sacramenta, quæ ei dederat, fefellisset, nimium ira commotus jubet omnes Francos, ut hostiliter, Placito instituto, ad Ligerem venissent. Commotoque exercitu cum omni multitudine usque ad Trecas accessit, inde per Autisiodorum ad Nivernum urbem veniens, Ligeris fluvio transmeato, ad castrum, cui nomen est Burbone (vulgo *Bourbon*) in pagum Bitorinum pervenit. Cumque in gyro castra posuisset, subito a Francis captus atque succensus est, et homines Waifarii, quos ibidem invenit, secum duxit, maxi-

mam partem Aquitaniæ vastans, usque urbem Arvernam cum omni exercitu veniens, Claremontem castrum captum atque succensum bellando cepit, et multitudinem hominum tam virorum, quam feminarum, vel infantium plurimos in ipso incendio cremaverunt. Blandinum comitem ipsius urbis Arvernicæ captum atque ligatum ad præsentiam regis adduxerunt, et multi Wascones (id est, Aquitani; Wasconia enim et Aquitania promiscue hoc sæculo a scriptoribus usurpata) in eo prœlio capti atque interfecti sunt. Igitur rex Pippinus urbe capta ac regione illa tota vastata, cum præda et spolia multa, Deo auxiliante, cum illæso exercitu iterum remeavit ad propria. Factum est autem, postquam Pippinus rex urbem Arvernum cepit, regionem illam totam vastavit ».

6. *Pippinus rex Carisiaci Pascha celebravit.* — Hæc quæ decimo Pippini regis anno anonymus iste, qui hoc tempore vivebat, contigisse prodit, Annalistæ Metensis, Bertinianus, Tilianus, Loiselianus, Nazarianus, Petavianus, Laureshamensis cum Reginone anno præsenti consignant, indeque Cointius hoc anno num. 1 recte tradit, constare initium regni Pippini ab anno DCCLII, veteres Francorum scriptores deduxisse. *Pippinus* Pascha, quod die XXIX mensis Martii hoc anno habitum, *celebravit in Carisiaco*, ut notarunt annalistæ Metensis, Loiselianus, aliique cum Reginone. Carisiacum autem ad Isaram fluvium situm fuit, ut jam contra vulgarem quorumdam sententiam monuimus.

7. *Moritur S. Garibaldus episc. Ratisponensis.* — Hoc circiter tempore mortuus est *sanctus Garibaldus* Ratisponensis episcopus secundus ibidem anno DCCXXXIX constitutus, quando Bajoaria in quatuor episcopatus a sancto Bonifacio divisa; secundum enim Chronicon sancti Emmeranni, cujus reliquias refodit ornatiusque recondidit Garibaldus, ut testatur Arnolfus in Vita sancti Emmeranni lib. 2, præfuit episcopatui Ratisponensi seu Reginoburgensi annis XXII. Notat vero idem Arnolfus hanc illius Ecclesiæ consuetudinem : « Ex eo tempore, quo primum a B. Bonifacio in Bajoaria ordinabantur episcopi, vicissim sibi succedebant in episcopatu monachi atque canonici ; ita ut si antecessor esset canonicus, fieret successor monachus ». Colitur sanctus Garibaldus die VIII mensis Januarii. Sancto Garibaldo successit in episcopatum, non *Sindbertus*, ut arbitratus est Cointius hoc anno numero 23, sed *Sigericus*, ut liquet ex dictis anno DCCXXXIX, num. 2, ubi et videre est, *Sindbertum* fuisse quartum Ratisponæ episcopum. Porro *Garibaldum* seu Gaubaldum, Goebaldum, vel Gaibaldum, vel Geovaldum, quem passim alii primum episcopum ordinarium Ratisponensem appellant, secundum tantum fuisse supra ostendi.

APPENDIX

AD ADNOTATIONES IN BARONIUM

Ad A. DCCXLIII, num. 30, ad ea verba : *Duas massas, etc. juris existentes Reipublicæ, etc.*

Ex hac mendosa apud Baronium lectione, ubi habetur, *Constantinum* Augustum : « Duas massas, quæ Nymphas et Normias appellantur, juris existentes Reipublicæ eidem sanctissimo papæ (Zachariæ) sanctæque Romanæ Ecclesiæ jure perpetuo possidendas » donasse, iique in vindices jurium Apostolicæ Sedis insultant, ita argumentantur [1] : « Si geminæ illæ massæ, inquiunt, ad jus Reipublicæ antea spectabant, easque imperator Romanæ in futurum Ecclesiæ concessit : ergo sub Reipublicæ nomine Romanum tantum veniebat imperium. Quod jamdiu agnovit eminentissimus Baronius, dum ea ipsa verba in suos Annales intulit ». Hæc illi. At mendosam in primis esse hujusmodi lectionem ii non ignorant, qui hæc proferunt, aut ignorare non debuissent; nam in Editione Anastasii Moguntina an. MDCII, legitur : *Juris existentes publici*, ita in regia Parisiensi an. MDCXLIX, cura Caroli Annibalis Fabroti cum regiis Codicibus collata, ita in Mediolanensi an. MDCCXXIII, opera et studio Ludovici Antonii Muratorii, ac ita in Vaticano Codice 3762 sane vetusto. Præterea jurium Sedis Apostolicæ defensores loco a Baronio allato minime usi sunt; sed eorum sententia fuit *Romanæ Reipublicæ*, et simpliciter *Reipublicæ* voce, ut ex pluribus Anastasii locis patet, *exarchatum Ravennatem* cum suis finibus et *Romanum ducatum* significari. Sæpe quidem Anastasius in Vita *Stephani II*, *Reipublicæ* et *Romanorum Reipublicæ* voce usus est, dum de iis civitatibus et locis, quæ in *exarchatu* et in *ducatu Romano* a Longobardis occupabantur et infestabantur, sermonem habet. Quid ergo aliud Anastasius his vocibus designare voluit, nisi eumdem *exarchatum* cum suis finibus, qui late protendebantur, et Romanæ urbis provinciam, quum tam exarchatus, quam Romani ducatus loca, aut occupata, aut infestata a Longobardis essent? Ubi vero Pippinus B. Petro et Romanis Pontificibus perpetuo possidenda loca et civitates, quæ a Longobardis occupabantur, solemni donatione emissa, devictoque Aistulpho Longobardorum rege obtulit; quid hac voce intelligeretur, ipsimet Romani Pontifices satis declarant, atque in primis *Stephanus II*, cui a *Pippino* eadem donatio facta est, qui in Epistolis ad eumdem Pippinum datis, postquam *Aistulphus* fœdifragus, neque restituerat, quæ promiserat, imo donata Romanæ Ecclesiæ oppida invadere conabatur, *Romanorum Reipublicæ populum*, non populum Romano Græcorum imperio addictum, sed *nostrum*, id est, Romani Pontificis ditioni et potestati subjectum appellat : « Cunctus namque », inquit in Epist. III Codicis Carolini, « NOSTER POPULUS REIPUBLICÆ ROMANORUM magno dolore et amarissimis lacrymis una nobiscum tribulantur, etc. » quod scilicet *Pipinus* ad auxilia ferenda Ecclesiæ Romanæ contra *Aistulphum* præsto esse non videretur. Epistola IV eidem regi ea de re data : « Nulli alio, inquit, nisi tantummodo tuæ amantissimæ excellentiæ, vel dulcissimis filiis et cunctæ genti Francorum per Dei præceptionem et B. Petri, sanctam Dei Ecclesiam, et NOSTRUM ROMANORUM REIPUBLICÆ POPULUM commisimus protegendum ». Epist. VI eidem adversus *Desiderium* Langobardorum regem *Aistulfi* successorem. « Unde petimus te, ait, ut si prædictus Desiderius, quemadmodum spopondit, justitiam sanctæ Dei Ecclesiæ, sive REIPUBLICÆ ROMANORUM, B. Petro protectori tuo plenius restituere, et in pacis quiete cum Ecclesia Dei, et NOSTRO POPULO, sicut in pactis a tua bonitate confirmatis continetur, permanserit cum universa gente, jubeas in id quod petiit tuas a Deo inspiratas aures inclinare ». Ipsemet Pagius ad an. DCCXCVI n. 11, his Stephani II testimoniis usus est ad refellendos eos, qui imperatores Græcos usque ad an. DCCXCVI Romæ dominatos esse contendunt. Attamen novi adhuc Apostolicæ Sedis oppugnatores, præfracte volunt, *Reipublicæ* nomen barbaris temporibus significare quidem non Romani senatus ac populi liberam dominationem, qualis ante Julium Cæsarem fuit, sed *Romanum imperium*, cui præerant imperatores, non nomine, sed potestate reges, nunquam vero populum Romani Pontificis potestati et ditioni obnoxium. Audiant iterum *Stephanum II*, in Epist. VIII Codicis Carolini ad *Pippinum* ejusque filios *Carolum* et *Carolomannum* data, ubi queritur, quod « Aistulfus nec unius palmi terræ spatium B. Petro sanctæque Dei Ecclesiæ, vel REIPUBLICÆ ROMANORUM reddere passus est », etsi Francorum reges, « propria voluntate per donationis paginam B. Petro sanctæque Dei Ecclesiæ, et REIPUBLICÆ restituenda confirmarint ». Ex quibus verbis, inquit Pagius ad an. DCCLV, n. 2, uti ex variis Anastasii locis, liquet, hanc *Aistulfo* fuisse legem impositam, ut ablata, tum Ecclesiæ Romanæ, tum Reipublicæ Romanorum restitueret, non vero *imperio Romano*, ut perperam explicat Cointius. Exinde vero frequens *Reipublicæ* vox in Romanorum Pontificum Epistolis, ad populum designandum eorumdem ditioni obnoxium. *Paulus* Pontifex hujus nominis I, in Epistola ad Pippinum an. DCCLX scripta significat, *Desiderium* regem aliquot civitates Apostolicæ Sedi restituisse : « Innotescimus, inquit, præcelsæ christianitati vestræ quod nuper dum ad nos conjunxissent fidelissimi vestri, scilicet Deo amabilis Remedius vester (germanus) atque Autharius gloriosissimus dux, constitit inter eos et Desiderium Langobardorum regem, ut per totum instantem Aprilem mensem istius XIII Indictionis, omnes justitias fautoris vestri B. Petri Apostolorum principis, omnia videlicet patrimonia, jura etiam et loca, atque fines et territoria diversarum CIVITATUM NOSTRARUM REIPUBLICÆ ROMANORUM, NOBIS plenissime restituisset. Unde ex parte quidem easdem justitias se profitetur, atque omnino spondet nobis esse facturum ». Mox : « Si vero ea, quam præfatus Desiderius rex, vel ejus Langobardorum gens profitentes pollicentur, permanserint sponsione, NOBISQUE OMNIA, secundum ut constitit, et prædictorum fœdera continent, RESTITUTA AB EIS NOBIS fuerint, tunc a Deo conservandæ excellentiæ vestræ meritum intimantes innotescemus ei ». Alia Epistola, id est, Cod. Carol. Ep. XXIV,

[1] Antiquit. Ital. med. ævi tom. 1. pag. 989.

an. Christi DCCLXV ab eodem *Paulo* Pontifice eidem *Pippino* regi scripta, *Desiderium* regem nondum plene satisfecisse monet : « Ipse vero (Desiderius) varias exhibens occasionum versutias nequaquam NOBIS primitus, ut constitit, PLENARIAS DE OMNIBUS SUIS CIVITATIBUS facere voluit, quas exquirimus justitias, et ita demum suas in integro ex OMNIBUS NOSTRIS CIVITATIBUS recipere sed singillatim tantummodo de una civitate facere, et de alia recipere maluit, volens per hoc dilationem inferre, ne pars NOSTRA ROMANORUM propriam consequatur justitiam ». Ad Anastasium redeamus, qui in Vita *Hadriani I* habet, *viriliter* Hadrianum *sua virtute inimicis sanctæ Dei Ecclesiæ ac* REIPUBLICÆ impugnatoribus restitisse. Idem Hadrianus Epist. LIX Codicis Carolini *Carolo* regi Francorum et Langobardorum scripta, *sanctam Dei Ecclesiam*, et NOSTRUM ROMANORUM REIPUBLICÆ POPULUM memorat. Sæculo insequenti adhuc in Pontificum Epistolis *Reipublicæ* vox, ad temporalem Romanæ Ecclesiæ ditionem significandam usurpabatur. Joannes VIII, Epist. LIV Lamberto duci Spoletano sub an. DCCCLXXVIII, scribit se in Gallias proficisci, *pro defensione sanctæ Dei Ecclesiæ, et* REIPUBLICÆ UTILITATE. Epist. LXXXVIII Ludovico Bajoariæ duci significat, se in Gallias iturum, *pro salvatione sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et* REIPUBLICÆ STATU. Epist. CXXVIII et CXXXI Berengario duci Forojuliensi scripta, eum Romam invitat, *ut sanctarum Dei Ecclesiarum et* QUIETEM REIPUBLICÆ *cum honore una vobiscum tractemus.* Epist. CCCVIII Supponem Piceni comitem Romam vocat, *ut sanctarum Dei Ecclesiarum et* REIPUBLICÆ QUIETEM *una vobiscum consideremus.* Objiciunt continuatorem Fredegarii, apud quem P. IV, § 120 legitur *Pippinum* cum exercitu e Gallia ad Italiæ fines adversus *Aistulfum* venisse ; Aistulfum vero cum militaribus copiis usque ad *Clusas*, seu ad Segusianam vallem Pippino obviam factum ; *et cum telis et machinis, et multo apparatu, quæ nequiter contra* REMPUBLICAM *et Sedem Romanam Apostolicam* admiserat, *nefario nitebatur defendere.* Reipublicæ voce Romanum imperium hoc loco designari aiunt. Hic in primis de iis, quæ ante Pippini donationem contigerunt, sermo est. Quid autem nequiter *Aistulphus* egisset discimus ex Anastasio : Romam et finitimas ejus civitates invadere moliebatur. Legatos ad pacem cum eo ineundam anno Christi DCCLII, *Stephanus* papa hujus nominis II misit, et fœdus in annos quadraginta ictum est. Mox fœdus ab Aistulfo violatur, et in Pontificem, et in *cunctum populum Romanum* minas intendebat, *et cunctam hanc provinciam* (Romanam) *invadere*, et *oncrosum tributum hujus Romanæ Urbis inhabitantibus adjicere nitebatur.* Alios idcirco legatos ad eumdem Aistulfum, atque cum iis Constantinopolitani imperatoris oratorem Pontifex misit; at ii re infecta redierunt. Itaque anno Christi DCCLIII, Apostolicos apocrisiarios ad imperatorem Constantinum idem Pontifex destinavit eum deprecans, « ut juxta quod ei sæpius scripserat, cum exercitu ad tuendas has Italiæ partes, modis omnibus adveniret, et de iniquitatis filii morsibus Romanam hanc Urbem, vel cunctam Italiam provinciam liberaret ». Inter hæc Aistulfus vehementi furore exarsit : « et fremens, ut leo, pestiferas minas Romanis dirigere non desinebat, asserens omnes uno gladio jugulari, nisi suæ, ut præfatum est, se subderent ditioni ». Quid interea *Stephanus?* Legatos iterum cum multis muneribus ad *Aistulfum* misit, qui minime placari potuit, cumque ab Orientis imperio nulla auxilia exspectari possent, ad *Pippinum* Francorum regem prædecessorum suorum exemplo per nuntios et litteras confugit. Accepto Pippini per nuntios alios responso Papiam usque ad Aistulfum deprecandum progressus est, qui cum flecti non posset, ut Ravennatium civitatem *exarchatum*, et reliqua *Reipublicæ* loca, quæ Langobardi reges invaserant, restitueret, in Gallias Pontifex profectus est, et Pippinus jurejurando ei promisit, se effecturum, ut exarchatus *Ravennæ* et *Reipublicæ jura*, seu loca redderentur. Ad hæc in Italiam an. DCCLIV venit Pippinus, et Aistulfum devicit. Itaque continuator Fredegarii, dum nefaria Aistulfi hactenus gesta innuit, non alia sunt, quam ea quæ retulimus. Ad hæc idem continuator narrat, Aistulfum pacem a Pippino « per sacerdotes et optimates Francorum petens, dictiones supradicto regi Pippino faciens, et quidquid contra Romanam Ecclesiam, vel Sedem Apostolicam contra legis ordinem fecerat, plenissima solutione emendaret, sacramenta et obsides ibidem donat, ut nunquam a Francorum ditione se abstraheret, et ulterius ad Sedem Apostolicam Romanam et REMPUBLICAM hostiliter nunquam accederet ». Videant alii, num his locis *Reipublicæ* vox ad labefactanda Apostolicæ Sedis jura usurpari possit. Eidem fregit Aistulfus, nihil ille *beato Petro sanctæque Dei Ecclesiæ, vel Reipublicæ Romanorum* restituit, quin Romam an. DCCLV iterum obsedit; itaque Pippinus iterum in Italiam rediens, Aistulfum ad Ticinum profligavit : « Hæc Aistulfus cernens », ut inquit anonymus coævus in Appendice II ad continuationem Fredegarii, cum « etiam nullam spem evadendi speraret, iterum per supplicationem sacerdotum et optimatum Francorum, veniam et pacem prædicto (regi) supplicans, et sacramenta, quæ præfato regi dudum dederat, ut quæ contra Sedem Apostolicam rem nefariam fecerat, omnia judicio Francorum et sacerdotum plenissima solutione emendaret ». De civitatibus ex *Aistulfo* receptis donationem *Pippinus* Apostolicæ Sedi fecit, uti Anastasius narrat : et habes inferius ad an. DCCLV, num. 26. Hæc, licet rerum Ecclesiasticarum peritis obvia, pluribus egimus, ne fucus rudioribus fieret, atque ad sarta tecta Sedis Apostolicæ jura servanda.

GEORGIUS.

FINIS TOMI DUODECIMI.

Barri-Ducis. — Typis Ludovici GUERIN et Sociorum.